CHRISTOPHORI

SCHEIBLERI,

ANTEHAC IN ACADEMIA GISSENA PROFESSORIS, ET PÆDAGOGIARCHÆ, NUNC TREMONIÆ in Ecclesia Superintendentis, & in Gymnasio RECTORIS

METAPHYSICA,

DUOBUS LIBRIS

Universum hujus scientiæ Systema comprehendens:

OPUS TUM OMNIUM FACULtatum: tum inprimis Philosophiæ & Theologiæ Studiosis utile & necessarium.

PRÆMISSA EST SUMMARIA METHOdus, sive dispositio totius Scientiæ.

Et accessit Procœmium de usu Philosophiæ in Theologia, & prætensa ejus ad Theologiam contrarietate.

Additi sunt singulis Libris INDICES *duo*: alter *Capitum generalium Titulorum & Articulorum, in initio*: alter *rerum in fine.*

Quibus omnibus accessit Exercitationum auctarium, de selectis aliquibus Metaphysicæ Capitibus. Per *T. B. Art. Mag. & Coll. Reg.* OXON Socium.

EDITIO ULTIMA.

OXONIÆ,

Excudebat GUIL: TURNER, pro JOH. WESTALL, THO: ALLAM, & JOS: GODWIN. 1638.

H.36.22.

T Prince. Contr. of Jan: 5 1703.

This *Book* belongs to
The *South-Church-Library*
in BOSTON, Begun to be collected by *Thomas Prince*, upon his being ordain'd their Colleague Paſtor with the Rev. Mr. *Joſeph Sewall*, Oct. 1. 1718; and was given by ſaid *Prince*, in his laſt Will Oct. 2. 1758. for the Uſe of their Miniſtry for ever.

ILLVSTRISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DN. LVDOVICO,

Hasiæ Landgravio, Comiti in Cattimeliboco, Decia, Ziegenhainia & Nidda, &c.

Domino suo Clementissimo:

NOn est ulla in universa Philosophia, scientia, Princeps Illustrissime, cujus major sit utilitas, atq; necessitas, ad quarumvis rerum cognitionem, ac est Metaphysica: quo intuitu ab *Aristotele* meritissimè Regina, Princeps, ac Domina aliarum scientiarum omnino vocata est, cùm nulla prorsus earum, ad scopum sibi propositum, hoc est, ad veri cognitionem, pervenire possit, nisi in subsidium acceptâ declaratione generalissimorum terminorum, quos Metaphysica explicat. Et, ut alias mittam disciplinas, Theologia idipsum abunde comprobat. Ex ea enim frequentissimè ad Metaphysicorum terminorum explicationem recurrendum esse, nôrunt omnes, qui primis labris studium illius attigerunt. Memorabile est, quod *Boëthius* narrat, cùm in Nicæno concilio omnes dicerent, duas naturas & unam personam Christi, neminem tamen sciviſſe, quid *persona* sit. Ex qua

Usus Metaphysicæ in Theologia.

etiam ignorantia factum est, ut cùm alliqui dicerent, tres esse personas divinas, alii tamen nollent ita loqui. Apparétque adeò satis necessariam esse doctrinam in Metaphysicis, quâ, quid in communi suppositum sit, vel persona, dilucidatur. Ita frequenter quæri solet, de personarum divinarum *distinctione*. *Damascenus* ait eas *ratione* distingui: alii *realiter*. At quid sit realiter vel ratione distingui, aliunde non, quàm ex Metaphysicis sciri potest. Cùm de divina providentia disputatur, sæpissimè incidit mentio *necessitatis & contingentiæ*: quibus terminis non rectè cognitis, satis difficulter explicatur divinæ præscientiæ infallibilitas, & humanorum actuum libertas atque contingentia. *In controversiis Pontificiis.* Contra Pontificios celebris est disputatio de *notis Ecclesiæ*. At quæ notarum sit natura & conditio, solus præscribit Metaphysicus. In doctrina de Sacramentis, frequentissima est *signorum* mentio, quorum doctrina ex Metaphysicis petenda est. Indéque eâ cognitâ, facilè istæ *Calvinianorum* ineptiæ cadunt, quod Sacramenta *non* sint *signa nuda*, quia *significant*: Item quod ob rationem signi quæ intervenit, aliquo modo loquendi, inter panem Eucharisticum & corpus Domini, censendum sit, corpus Domini esse præsens, cùm solùm opinione illorum in cœlo sit. *Calvinianis.* In *Photinianis* controversiis, cùm de Trinitate disputatur, frequenter argumenta fiunt ex natura *causæ*, Entis *independentis & infiniti, singularis & universalis, simplicis & compositi*. *Photinianis.* At hos omnes terminos declarat Metaphysica. Post Papatûs reformationem à *Luthero* institutam, Magnopere Ecclesia turbata fuit opinione *Flacii Illyrici*, qui aiebat: peccatum originale substantiam esse & non accidens. *In controversia Flacii.* Sed lapsus in eo erat, quod non sciebat rationem accidentium: Arguebat nempè ex ratione accidentis prædicabilis ad esse substantiale. Neque enim accidens prædicamentale definiri solet, (ut ille assumebat,) quòd sit id, quod

sit

sit id, quod adesse & abesse potest, &c. Sed longè aliter. Taceo doctrinam Metaphysicam de Deo, Angelis, separatis mentibus: quorum consideratio Philosophica (cùm de iisdem etiam Theologia tractet) non potest non plurimum conferre ad pleniorem eorundem Theologicam cognitionem.

Atque hæc & similia facilè à me obtinuerunt, ut cùm pro lectione publica, versarer in doctrina Metaphysica, animum deinceps etiam adjicerem, aliquid hac de re edendi in publicum.

Cur verò T. C. Princeps Illustriss. dicarem hunc librum meum, causas habeo & multas & magnas. Cui enim potiùs approbarem studia mea, ac T. Celsitudini, quippe, quæ non solùm ante septennium fermè, mihi honorificum professionis in Græca lingua officium contulit primùm, sed etiam deinceps Logicæ ac Metaphysicæ professionis munus addidit, ac tandem pædagogii regimen, atq; adeò Pædagogiarchæ munus, translato Græcæ professionis munere, clementissimè commisit: & hactenus in munerum meorum administratione acquievit clementissimè. Æquum igitur existimavi, si, ex quo fonte derivata sunt studia mea, ad eundem etiam recurrant. Accedit quòd quicunque animum ad scribendum appellunt, soleant istiusmodi operas suas, studiorum patronis offerre. Tua v. Illustrissime Princeps, ea est in promovendis studiis promptitudo, & verè magnifica liberalitas, ut Illustrissima Tua Celsitudo ea in re parem vix habeat, superiorem verò neminem: quippè quæ non solùm hoc loco paucis adhinc annis Gymnasium erexit, sed etiam Cæsaria Privilegia, post longinqua itinera ejus rei causâ suscepta, sumptúsque plurimos, isti Gymnasio suo acquireret, atque adeò istam Academiam suam, ingenti pecuniæ summa munificentissimè, idque ex camera-

libus ſuis reditibus, nuper dotaret, exemplo in omnem poſteritatem laudabili & memorabili. Accipe igitur, Princeps Illuſtriſsime, ſtudiorum Mecœnas Inclyte, hos meos in primam Philoſophiam commentarios; ſtudiorum meorum rationem ex iis cognoſce, & quâ ſoles clementiâ, deinceps etiam me tibi commendatum habe. Vale Princeps Illuſt. Domine Clementiſsime, diu & fœliciter, in Reipub. literariæ emolumentum, tuorúmque ſubditorum commodum atq; proſperitatem. Datum ex Muſeo: Anno M.DC.XVI. Menſ. Decemb. decurrente.

Illuſtriſſ. C. V.

Subjectiſſimus.

M. Chriſtopherus Scheiblerus, *Logic. & Metaph. Profeſſ. & Pædagogiarcha.*

LECTORI

Lectori Philo-Metaphysico ἀληθεύειν.

Benigne Lector

Nemo nascitur Metaphysicus, nec divinioris hujus scientiæ intelligentiâ, ab incunabulis fruimur. Nimirum primi parentis lapsum adhuc luimus, sera eorum posteritas; ignorantiæ tenebras peccato inductas, & densam insciticæ noctem, intellectus noster hæreditario jure patitur: mentis oculi si non cæcutiant, lippiunt tamen; adeò ut judicio inerrante, & indistincto, nec obvia, nec minima cognoscamus, nedum Metaphysica. ὡς ἐσθὲν ἴσμεν πρανὲς, ἀλλ' ἀλλόμεθα, *ut rectè ille apud* Sophoclem. *Qui diviniora hujus scientiæ mysteria penitiùs cognosceret, sciat hoc non esse naturæ privilegium, sed industriæ; laboriosæ nimirum, nec ullas difficultatum angustias moraturæ. Scientiarum suprema justè audit Metaphysica, quæ inferiora* Pernassi *non habitat, sed summa: Ubi (ut olim* Daphnis *apud* Maronem) ——Sub pedibus videt nubes:— *& intellectus serenitate fruitur perpetuâ: adeò ut montem ascendas necesse est, si illam ambias: vili pretio, aut imbelli conatu lucranda non prostat divinior Metaphysica;* μακρὸς κὴ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτῶ. *Qui diuturna viarum tædia, qui salebras & senticeta metuit, illam non meruit: Conatum humilem, & languentis animi iners desiderium, nobiliori fastidio dedignatur; tali animo illam sequi possis in æternum, non assequi. Procum admittit nullum nisi magnanimum, etiam summa (non obstante difficultatum turbâ) ausurum. Nec immeritò, cùm indignum esset, ut vili constaret tanta bonitas;* δῖα θεάων *Metaphysica, scientiis aliis & major, & melior: talis nimirum quæ universas transcendit, adeò ut nullam vel æqualem sibi admittit, vel similem. Divinam solùm excipio Theologiam, cui soli assurgit, & fasces in obsequium paratos submittit, eique propinquiùs famulatur, & officiosiùs. Tali famulâ fœlix Theologia, nec unquam majori successu juratos veritatis hostes debellatura, quàm cum his subsidiis armata: Tela his artibus acuminata, errores fortiùs vulnerant, &*

efficaciùs, victrices hederas, & laurus triumphales reportaturæ: quæ si desint veritatem prodas citiùs, quàm justè asseras; athleta animosior forsan, sed & infirmior. Infœlicia Arii *dogmata fortiùs oppugnat, qui è Metaphysicâ nostrâ, quid sit persona, quid subsistentia penitiùs cognoverat: ex quo defectu fortasse fuerat, quòd usq; adeo invaluit* Arius, *& errore damnato, & justo anathematum fulmine percusso, in ipsam veritatem solùm non triumphavit: Cum inter Patres Nicænos, quid esset persona, vix ullus noverat; quod & ob-*
a De Trinit. *servat, & miratur* Boëthius[a]. Manichæi *fatum, aut* Stoïci, *nullus fœliciori successu lacessat, quàm qui scientiâ è Metaphysicâ mutuatâ, necessarij, & contingentis naturam priùs didicerat. Quis enim fieri possit, ut necessitatem fatalem justè convellat, qui quid sit non intelligat? Usque adeò hæ artes Theologo semper commodæ, hodie necessariæ. Ea enim ætatis nostræ fatalis infœlicitas, ut non solùm antiquæ hæreses, & dogmata iterato anathemate ἐμβεβύνται recrudescunt; sed & novæ fœcunditate infœlici enascuntur. Periit antiqua illa Patrum simplicitas, & immanis hominum curiositas veritatem tot tricis, & mæandris involutam reddidit, tot incrustatis distinctionum minutiis perplexam, ut universis scientiarum subsidiis opus est, ut illam tot umbris larvatam, tali ceromate, & purpurisso obvelatam, invenias; nedum ut inventam victrici intellectûs acie, in libertatem asseras. Dum hîc superstitionis Romanæ juratî vindices, adversus veritatem,* æterna bella, pace sublatâ gerunt, jurant odium, nec prius hostes esse desinunt, quàm esse desinunt. *Illic, (ut alios mittam)* Infaustus Socinus *(quasi sibi in perniciem non sufficeret simplex hæresis) alios omnes hæreticos, indoctos erroris catechumenos judicat; quicquid* Arius, Photinus, Samosatenus *deliraverat, tanquam pusillum nefas, nobiliori nequitiâ dedignatur, & majus aliquid meditatur, non quo unum, aut alterum fidei articulum, (hoc minus, nec* Socino *dignum nefas) sed ipsum subrueret Christianismum. Et ne sine ratione insanire videatur, ipsam rationis* ἐξοχὴν *mentitur suam: & utcunque rationes suas non adeò* Gordias *esse nôrunt docti, sed post severius examen* Leotrephide, & Thaumantide *macilentiores deprehendunt; tamen tali fuco, tot* Mæandris, *& sophismatum præstigiis perplexum agnoscunt, ut vel subtiliori opus est Metaphysicâ, ut fallaces enthymematum inconsequentias acutiùs videat quis, & refellat nervosiùs. Prodiit non adeo*

pridem

pridem libellus [b], *mole ſcilicet exiguus, non ita malitiâ; quì* πῶς μὲν ἐθλα, πόλλα ὄ λυγρὰ *continet: In quo impurus rabula univerſos regni noſtri Theologos immundo ore, & mendaci Rhetoricâ exagitat; eoſque omnes in damnata infœlicis* Faulti *dogmata facilè ruituros pſeudopropheta vaticinatur: Et rationem (ſi diis placet) reddit, ſed irrationalem, ſed mendacem: Quia* (inquit) *magnæ Britanniæ Theologi concionatoriam quandam eloquentiam affectant, &* nervoſam negligunt Metaphyſicam: *ex quo fit ut cum ſpinoſa Socinianorum enthymemata non evadant, infœlices ſuccumbunt. En audacem impii calumniatoris impudentiam! & immeritam calami mendacis calumniam! quam apologiâ nulla dignabor, ne blaſphemam ejus Rhetoricam tanti æſtimâſſe videar. Utcunque*

——Pudet hæc opprobria nobis, vel dici potuiſſe.

Quod ad illum ſpectat, Theologum ſibi oppoſitum, non talem expertus eſt; ſed illum qui judicio acuto, pariter & ſolido, fucatas ſophiſmatum ſuorum inconſequentias cognoſcat, & nervoſè redarguat. Qui Nodos *ſuos, non adeò* Gordios *non ſolum ſecare novit, ſed & ſolvere. Qui veritatem, præſtigiis in fallaciam elaboratis involutam, victuro conamine explicuit: adeo ut calumniatorem illum* nodoſum *indignum judico, qui à tanto periret; cum honori ſuo & hoc imputabitur, quod Æneæ* magni *dextrâ cadit. Sed illum mitto: quod ad nos ſpectat, in nobis eſt hanc calumniam, non ſolùm dicto, ſed facto diluiſſe, ſi modo nobiliori noſtræ Metaphyſicæ, pro officio noſtro, & Academiæ mandato, induſtriam noſtram animoſiùs impendamus. Scil. nulla fœlicioris progreſſûs ſubſidia nobis deſunt, ſi nos, nobiſmetipſis non ſumus defuturi. Academiam diuturnâ pace florentem nobis habere contigit, qualem alii nec ſperare, niſi incaſſum, poterant. In quâ non languent literæ ſine bravio, ſed præmia piâ benefactorum munificentiâ ſtudiis propoſita, talia ſunt, quæ induſtriam aliâs interituram, novo ſpiritu, & calore redivivo ad majora accendant. Mitto reliqua; Metaphyſicam noſtram priori ſeculo ſine ſtipendio neglectam, ulteriùs indotatam ire non paſſus eſt Cancellarius noſter,* (*in fœlicem literarum* παλιγγενεσίαν *natus;*) *quem nec honoratiſſimum appello, nec Reverendiſs: cum ſit omni major epitheto, & melior; ut orbe ſuo ſummus, ſic nobis optimus, qui nos aſpectu propitio aſpicit, & influentiâ benigniori perpetuò refocillat: Qui parentem potius ſe præbet, quàm dominum, nec ſolùm voluit nobis benè, ſed & fecit.*

[b] A direction to be obſerved by *N. N.* *ann.* 1636.

Ordinem

Ordinem rectum reduxit, & vaganti fræna licentiæ impoſuit. *Metaphyſicam (dico) ulterius non paſſus eſt ire indotatam; ſed ſtipendio liberali honoratam nobis commendavit: Adeo ut jam ni deſit qui diviniorem hanc ſcientiam diſcat, nunquam defuturus eſt qui doceat. Quo igitur progreſſus fœliciorēs facias, corpus Metaphyſicæ induſtriâ, & judicio elaboratum tibi damus denuò recuſum; librum ſcilicet à multis (nec injuſtè) ſeriò quæſitum, ſed ob nimiam exemplariorum penuriam, non niſi quæſitum. At jam* Scheiblerum *non ſolùm quæras, ſed & invenias; & ingenioſâ præli induſtriâ minori pretio lucraberis bonum non minus. Nimirum ea eſt nonnullorum ſimplicitas, vel (ut liberiùs dicam) inconſulta temeritas, ut cum anhelo progreſſus deſiderio Metaphyſicam ſtiunt, cum niſi* Fonſecam, Mendozam, *aut* Suareſium *adeunt, quos eò periculoſiùs legunt, quò ſecuriùs: Et dum mella ſperant ἀνηγέρσια, non rarò induſtriâ infœlici venena imbibunt, in erroris incrementum profutura Ea enim Jeſuitarum ſolennis aſtutia, & perpetua impietas, ut Philoſophiam ſuam indignè adulteratam, Theologiæ ſuæ ſuperſtitioſæ pariter, & hæreticæ obtorto collo ſervire cogunt: adeò ut theſis nulla adeo ab omni veritate aliena, quin ſi in ſperatum ſententiæ ſuæ patrocinium cedat confidentiâ audaci, & importunâ aſſerunt. Hinc* πελώρια *illa, & ultra quàm dici poſſit,* παραδόξα *ſcholæ ſuæ effata; De* Accidente ſine ſubjecto omni; *de* corpore ſine quantitate extenſo; *de* corpore uno, finito, identico, in locis pluribus, imò infinitis ſimul (*modò Euchariſtia tot locis conſecratur*) exiſtente. *Scilicet portenta opinionum, potiùs quàm dogmata; de quibus nihil unquam inaudiverat ætas antiqua, & miratur noſtra. Quæ omnia eo fine aſſerunt, ut* Idolum Miſſaticum, *nempe dogma illud* περιπῶδες *& ultra omnem Rhetoricantis linguæ hyperbolen delirum, vel poſſibile eſſe aſtruant, cum probabile eſſe in æternum non poterant. Non diffiteor* Suareſium (*& in hoſte virtus laudanda*) *eſſe virum ingenio, & eruditione magnum; tamen ſcripta ejus Ægypto ſimilia, herbas ſalutares habent, ſed & noxias: Vinum habent fateor, ſed veneno immiſtum, & ideo qui vinum guſtaret, venena caveat, ne dum hoc voluptatem ferat, illud exitium. Non hæc dico quaſi* Suareſium τὸν πάνυ *legi nollem* (*&* Julianum *legas per me licet, &* Socinum) *ſolum cautiùs hæc legenda, ut & tutiùs. At* Scheiblerum *tibi damus ſecuriùs evolvendum, & utiliùs: nulla hic errorum portenta metuas.*

Non

Ad Lectorem.

Non hic Centauros, non Gorgonas, Harpyasque invenias *veritati* *insidiantes. Hic tutò navigas, fretum hoc brevia non habet, aut syrtes naufragium minaturas. Unus aut alter forsan* Lutheranismi *scopulus occurrat, sed quem cognoscas facilè, & fugias: Qui periculum faciet (fidens dico) nullum inveniet. Patientiam tuam nimium lassatam, diutiùs non morabor; Vale, &* Scheiblero *fruere: quem, (ut illud* Plauti *apponam)* Si Ames Emes.

Tuus THOMAS BARLOW
Art. Magist. & *Coll. Regin.*
OXON: Socius.

SUMMARIA

SUMMARIA METHODUS SIVE DISPOSITIO TOTIUS OPERIS.

Juvandæ Memoriæ causâ, placuit ſummariam Methodum & diſpoſitionem totius hujus tractationis præmittere.

Ad Librum Primum.

QVia in omni tractatione præmitti debet definitio cuiuſque rei: Ideò ſtatim primo loco diſſeritur de natura & definitione Metaphyſicæ. Indeque ibi explicantur varia huius ſcientiæ nomina, tractatur de eiuſdem genere, abſtractione, obiecto, variis muneribus & attributis. Et tandem ſubjicitur eius diſtributio in partem univerſalem & particularem, Cap. 1.

Porrò: Univerſalis pars Metaphyſicæ continet doctrinam Entis in communi, eiuſque generalium principiorum & affectionum. Hinc ergo generatim de Ente & Eſſentia, adeóque generalibus entis principiis, Cap. 2.

Deinceps de affectionibus entis generatim, Cap. 3.

Cæterùm affectiones entis aliæ ſunt primariæ & fundamentum aliarum: Aliæ autem inde oriuntur. Et primariæ quidem ſunt: Unum, Verum, Bonum, & Perfectum *Hinc ergo primò agitur de Uno*, Cap. 4.

De Uno.

Jam ſub uno continentur affectiones aliæ, quæ conſtituunt quaſdam diviſiones entis, iuxta varietatem unitatis. Inter has eſt primò ſimplex *&* compoſitum, *de quibus eſt*, Cap. 5.

Diviſiones ex Uno.

Jam verò compoſitum dicit aliquem ordinem ad terminos componentes, unde componitur, qui conſequenter dicuntur partes *compoſiti, & compoſitum reſpectu* totum *dicitur: De compoſito igitur & componentibus terminis ſub nomine totius & partium eſt*, Cap. 6.

Secunda diviſio entis ex unitate proveniens, eſt, qua ens diſtinguitur in ſingulare *&* univerſale *de qua eſt*, Cap. 7.

Denique, quia unitas rei importat diviſionem à quovis alio. Ideò ad eiuſdem doctrinæ complementum, additur de Identitate *&* diſtinctione *rerum*, Cap. 8. *Atque ita abſolvitur conſideratio* unius, *quod erat prima affectio Entis.*

De Vero.

Altera primaria affectio entis, erat Verum, *de quo eſt*, Cap. 9.

De Bono.

Tertia primaria affectio entis erat Bonum, *de quo eſt*, Cap. 10.

De Perfecto.

Quarta primaria affectio entis eſt Perfectio, *de qua eſt*, Cap. 11.

Diviſiones ex perfectione.

Jam ſecundum perfectionem ſumuntur omnes cæteræ tranſcendentales diſtinctiones entis. Atque ita primò ſecundùm perfectionem diſtribuitur ens in incompletum *&* completum, Cap. 12.

Deinde, ſecundùm perfectionem, ens dividitur in Infinitum *&* Finitum, C. 13.

Tertiò, ſecundùm perfectionem dividitur ens in Actum *&* Poteſtatem, *& hinc in ens* actu *&* poteſtate, Cap. 14.

Deinceps ad pleniorem entis actualis tractationem agitur primum de Exiſtentia, *quæ eſt quaſi formalis ratio entis actualis*, Cap. 15.

Tum

Tam de duobus attributis entis actualis. Horum primum est Duratio. *Indique de ea, variisque eius generibus est*, Cap. 16.

Alterum attributum entis actualis est, esse alicubi. *Indeque de eo, varisque generibus adessendi est*, Cap. 17. *Atque sic absolvitur doctrina entis actualis.)*

Quartò igitur nunc secundùm perfectionem distribuitur Ens, in necessarium & contingens, Cap. 18.

Quintò, in Ens permanens & successivum, Cap. 19.

Sextò, in Absolutum & respectivum, Cap. 20.

Divisiones Entis respectivi.

Jam sub respectivo explicantur cæteræ, quæ supersunt entis divisiones. Prima igitur classis entium respectivorum continet Principium & principiatum, Cap. 21.

Sub principio & principiato continetur Causa & Causatum, *de quibus, ut & singulis causarum generibus est*, Cap. 22.

Secunda classis, sub ente respectivo, continet Subiectum & adiunctum, *de quibus est*, Cap. 23.

Tertia classis continet Signum & signatum, Cap. 24.

Sub signo autem & signato, continetur Mensura & mensuratum, *quæ rationem signi contrahunt ad quantitatem. De his igitur est*, Cap. 25.

Quarta classis entis respectivi continet, esse Prius, posterius vel simul *cum alio. Hæc igitur expediuntur*, Cap. 26.

At denique, quia Metaphysica per se, est de entibus realibus, pro Appendice explicatur natura Entium rationis, Cap. 27.

Atque ita concluditur pars Metaphysicæ universalis. Quæ primo libro proponitur.

Ad Secundum Librum.

Pars Metaphysicæ specialis est ea, quæ dividit ens in Substantiam & accidens *eaque explicat quæ sub iis sunt. Ista igitur divisio entis statim tractatur, simúlque generatim agitur de* Substantia, Cap. 1.

Tum proponuntur Divisiones substantiæ, *atque inter alias ea, quæ est in substantiam corpoream & incorpoream*, Cap. 2.

Ex his quia corporea substantia ad Physicam pertinet, ideò de ea nihil porrò agit Metaphysicus sed solùm persequitur substantias incorporeas. Atque ita agitur primùm de Deo, Cap 3.

Deinde inter substantias incorporeas tractandum est, de Angelis, quod fit Cap. 4.

Tertio de Anima rationali separata, Cap. 5. *Atque sic absolvitur consideratio substantiarum. Reliqua doctrina est de Accidentibus.*

Atque ita agitur primò de accidentibus *ingenere*, Cap. 6.

Deinde distinctis capitibus tractantur novem genera accidentium: nempe est tùm De Quantitate, Qualitate, Relatione, Actione, Passione, Quando, Ubi, Situ, & Habitu. *Atque sic completur hæc etiam Metaphysicæ pars, & proinde Metaphysica in universum.*

INDEX

INDEX
AD LIBRVM PRIMVM, CAPITVM, TITVLORVM, ARTICVLORVM, ET PVNCTORVM.

Numerus appoſitus notat numerum marginalem, in unoquoque capite.

Et nota, primum ſegmentum Capitis *vocari* Titulum. *Si quando* Titulus *dividitur, in* Articulos *dividitur*: *&* Articulorum *ſegmentum dicuntur* Puncta.

CAPUT I.

De definitione & diſtributione Metaphyſicæ.

Titulus 1. *De nominibus Metaphyſicæ & æquipollentibus* 2
Tit. 11. *De genere Metaphyſicæ* 9
Artic. 1. Metaphyſicæ genus non eſſe pendentiam 12
2. Metaphyſicæ genus non eſſe artem 14
3. Metaphyſicæ genus non eſſe ſapientiam 20
4. Eam eſſe ſcientiam, & genus eius eſſe ſcientiam 24
5. An Metaphyſica ſit ſcientia ſpeculativa? 35
Tit. 111. *De abſtractione Metaphyſicæ* 41
Art. 1. In quo explicatur abſtractio Metaphyſica 44
2. In quo ſolvuntur obiectiones de abſtractione Metaphyſica 50
Tit. 1v. *De obiecto Metaphyſicæ* 64
Art. 1. In quo referuntur, qui in conſtituendo obiecto Metaphyſicæ in defectu peccant 65
2. In quo ſolvuntur obiectiones, præcedenti articulo contrariæ 79
3. Referuntur illi, & refutantur qui in conſtitutione ſubiecti Metaphyſici, in exceſſu peccant 93
4. De obiectionibus priori articulo contrariis 99
Punct. 1. An Metaphyſicæ obiectum debeat comprehendere etiam entia rationis, & ea quæ ſunt per accidens 100
2. An debeat deſcendere ad quævis particularia 103
Art. 5. In quo proponitur ſententia propria de obiecto Metaphyſicæ 107
6. Proponuntur & ſolvuntur obiectiones 112
Tit. v. *De muneribus ſeu officiis Metaphyſicæ* 116
Art. 1. In quo enumerantur munera Metaphyſicæ 117
2 An ſcientiæ particulares ſubalternentur Metaphyſicæ 129
Punct. 1. In quo conſtituuntur conditiones ad ſubalternationem requiſitæ. 130
2. Pro-

INDEX.

2. Probatur Metaphysicæ non subalternari alias scientias 143
Tit. VI. *De attributis Metaphysicæ* 149
Art. 1. In quo explicantur attributa sapientiæ 150
2. De unitate Metaphysicæ 157
Punct. 1. An & quomodo in se una sit? 158
2. An Metaphysica sit divisa à quovis alio, & præsertim à Logica? 161
Tit. VII. *De divisionibus Metaphysicæ* 172
Art. 1. In quo refutatur opinio *Pererii*, dividentis Metaphysicam, in duas specie distinctas disciplinas. 173
2. De *Taurelli* divisione, in &c. 180
3. De *Keckermanni* divisione, in &c. (183
4. Proponitur divisio Metaph. in partem universalem & specialem 185

CAPUT II.
De ente in genere ejusque principiis.

Tit. 1. *De vocibus* 1
Art. 1. De voce, Ens 2
2. De voce, res 4
3. De voce, aliquid 5
4. De voce, non ens 6
5. An ens rationis comprehendat ens, ut in Metaphysicis tractatur? 8
6. An solùm Deum, vel solùm ens creatum comprehendat? 9
7. An ens in Metaph. sumatur nominaliter, an participialiter? 17
Tit. II. *In quo declaratur definitio entis* 18
Tit. III. *De conceptu entis in ordine ad inferiora* 31
Art. 1. An is conceptus æquivocus? 33
2. An sit verè unus & præcisus ab inferioribus 35
3. An sit univocus, an analogus 37
4. Quomodo ens contrahatur ad inferior? 41
Tit. IV. *De principiis ex quibus demonstrat Metaphysica* 43
Art. 1. De principio demonstrationis ducentis ad absurdum 48
2. De principio domonstrationis à priori 51

CAPUT III.
De transcendentalibus affectionibus entis in genere.

Tit. 1. *De transcendentibus* 2
An sex tantum sint transcendentia? 3
Tit. II. *De affectionibus entis* 8
Art. 1. An ens habeat affectiones 9
2. An habeat reales & positivas affectiones 14
3. Quænam sint conditiones passionum entis 18
4. Quænam sint generales affectiones entis 21
Punct. 1. An existentia sit generalis affectio entis 26
2. An duratio sit generalis affectio entis 27
3. An impossibilitas sit affectio entis? 28

CAPUT IV.
De Uno.

Tit. 1. *De voce unius & ejus ambiguis significationibus* 2
De eo quod est per se unum. 7
De eo quod est unum per accidens. 10
Tit. II. *Quid sit unitas entis* 16
Art. 1. An addat aliquid positivum rationis 17
2. Quid unum addat enti 23
3. An unum connotet divisionem ab alio 29
Tit. III. *De adæquatione unius ad ens* 37
Art. 1. Unum esse attributum adæquatum 38
2. An ens rectè dividatur in unum & multa? 40

CAPUT V.
De simplici & composito.

Tit. 1. *Ubi debeat tractari de simplici & composito* 1
Tit. II. *De voce simplicis & compositi.* 4

Tit. III.

Tit. III. *Quid sit simplicitas* 13
An simplicitas significet perfectionem & eam quidem eminentiorem, quàm compositio? 14
Tit. IV. *De composito & variis compositionum generibus.* 22. (tia. 23
Art. 1. De compositione ex esse & essen- An ea compositio sit realis, an rationis. 29. (state. 35
Art. 2. De compositione ex natura & suppositò 31
3. De compositione ex actu & pote-
4. De compositione ex genere & differentia 38
5. De compositione ex differentia & differentia. 41. (ma. 44
6. De compositione ex materia & for-
7. De compositione ex partibus quantitativis 46
8. De compositione ex subiecto & accidente 48
9. De compositione quæ est ex pluribus accidentibus 51

CAPUT VI.
De toto & partibus.

Tit. I. *De voce totius & partium* 4
Tit. II. *De definitione & distributione eorum* 17
Art. 1. De definitione totius & partiũ. 18
2. De distributione totius 22
Punct. 1. An totũ perfectionale connumerandũ sit generibus totorũ aliis. 23
2. An potestativum totum connumerandum, &c. 27
3. An totum numerale 33
4. An totum individuale 37
5. Exponitur propria divisio 39
Tit. III. *De toto essentiali ejusque partibus* 42
Art. 1. Quid sit totum essentiale 43
2. De divisione totius essentialis 45
3. De partibus totius essentialis 48
Punct. 1. De differentia ejúsque conditionibus 50
2. An materia rectè dicatur pars essentialis 67
3. An quod est Metaphysicè totum, sit & Physicè totum 77
Art. 4. Quomodo totum distinguatur à partibus suis 81
Tit. IV. *De integrali toto ejusque partibus* 90
Art. 1. De voce & definitione totius integri 91
2. De divisione totius integri ejúsque partibus 96
Punct. 1. De divisione totius, in similare & dissimilare 97
2. De divisione partium, in principales & minus principales 107
Tit. V. *De toto universali ejúsque partibus* 109
Art. 1. De voce generis & speciei 110
2. De definitione generis & speciei 120
3. De divisione generis & speciei. 138
Punct. 1. De genere generalissimo & subalterno: specie specialissima & subalterna 139
2. De divisione generis in remotum & propinquum 143
3. In univocum & analogum 145

CAPUT VII.
De singulari & universali.

Tit. I. *De voce singularis & æquipollentibus* 2
Tit. II. *Quid sit singularitas & singulare* 11
An Deus sit res universalis, an singularis 24
Tit. III. *Quid singulare superaddat naturæ communi, ut sit singulare* 39
Tit. IV. *De priucipio individuationis.* 52
Art. 1. De individuatione Dei 53
2. De individuatione substantiarum simplicium, veluti angelorum 54
3. De individuatione formarum 57
4. Materiæ 62
5. Compositi corporũ naturalium. 64
6. De individuatione accidentium. 76
Non individuari accidentia per subjectum 77
Tit. V. *De nomine universalis* 87

CAPITUM.

Tit. VI. *De rei universalis definitione.* 92
Art. 1. Quomodo universale dicatur unum? 94
2. Quomodo dicatur commune 103
Tit. VII. *De entitate universalium?* 111
Art. 1. An universalia sint res extra singularia 112
2. An solùm sint communia nomina 116
3. An in singularibus sint actu universalia 119
4. An sit actu universale per operationem mentis 130
Per quam operationem fiat? 131

CAPUT VIII.
De Identitate & distinctione.

Tit. 1. *De voce idem* 2
Tit. II. *De voce diversitatis & æquipollentibus* 7
Tit. III. *De distinctione reali* 13
Art. 1. Explicatur phrasis hæc: realiter differre 14
2. Quid sit realiter differre 17
3. De indiciis realis distinctionis. 20
Punct. 1. In quo removentur indicia spuria 21
2. Declarantur indicia genuina 27
Tit. IV. *De distinctione rationis* 36
Art. 1. De phrasi: differre ratione 37
2. Quid sit distinctio rationis 42
3. Quotuplex sit distinctio rationis. 45
Tit. V. *De distinctione modali* 53
Art. 1. An præter distinctionem realem & rationis necessarium sit dari aliam distinctionem 54
2. In quo explicatur modalis distinctio. 63. (76
Tit. VI. *De aliis nominibus divisionum.*
Art. 1. De distinctione ex natura rei. 77
2. De distinctione formali 83
3. De distinctione essentiali. 86
4. De distinctione potentiali. 92
5. De distinctione includentis & inclusi 95
Tit. VII. *De distinctione rei à re per respectum ad tertium.* 103

CAPUT IX.
De Vero.

Tit. 1. *An Metaphysici sit agere de veritate* 2
Tit. II. *De voce veritatis* 9
Tit. III. *Quid sit veritas transcendens.* 12
Tit. IV. *An veritas sit adæquata enti & cur.* 31

CAPUT X.
De Bono.

Tit. 1. *De voce Boni, indéque de aliquibus ejus distinctionibus* 2
Tit. II. *Quid sit bonitas transcendens* 19
Art. 1. Quid ea non sit 20
Eam non differre ab essentia 21
Non esse qualitatem 23
Non significare negationem, nec esse idem quod perfectum 29
Non esse in sola extrinseca denominatione 33
Art. 2. Quid sit bonitas transcendens. (35
Tit. III. *An bonitas transcendens sit adæquata enti* 52
Art. 1. Omne ens esse bonum 33
2. An etiam vitia moralia sint bona. 58
3. An omne bonum sit ens 64
Tit. IV. *De malo.* 70

CAPUT XI.
De Perfecto.

Tit. 1. *De voce perfecti & æquipollentibus, ejúsque distinctionibus variis* 2
Tit. II. *De imperfecto* 14
Tit. III. *Quid sit perfectio transcendens* 25
Tit. IV. *An perfectum verè sit transcendens, & distincta entis affectio.* 34
Art. 1. An perfectum æquipolleat enti. (35
2. An perfectio contineatur sub bonitate 39
3. Quod ea sit transcendens 47
Tit. V. *An perfectio transcendentalis sit adæquata enti* 50
Art. 1. Omne perfectum esse ens 51

2. Omne ens esse perfectum 53

CAPUT XII.

De completo & incompleto.

Tit. I. *De voce completi & incompleti.* 6
Tit. II. *De quibusdam entibus in particulari, an sint completa, an incompleta.* 20
Art. 1. An genera sint entia incompleta. 21
2. An anima separata à corpore sit ens completum 29
3. An Deus etiam possit aliquid completum dici 36
4. An accidentia possint esse entia completa 43
5. An substantia non satis aucta sit ens completum 48
Tit. III. *Quid sit ens completum & incompletum in genere.* 51

CAPUT XIII.

De finito & infinito.

Tit. I. *De voce finiti & infiniti* 1
Tit. II. *Quid sit finitum* 6
Tit. III. *Quid sit infinitum* 12
Tit. IV. *De aliis appellationibus entis finiti & infiniti* 19
Art. 1. In quo declaratur divisio entis in ens à se & ab alio 11
2. De divisione entis in dependens & independens 14
3. De divisione entis in increatum & creatum 17
4. De divisione entis in ens per essentiam, & per participationem 23
5. In purè actuale & potentiale 24
6. In purè necessarium & contingens 32
7. In incircumscriptum & circumscriptum 36
Tit. V. *An divisio entis in finitum & infinitum sit adæquata?* 42
Tit. VI. *An sit illa divisio analoga?* 49

CAPUT XIV.

De actu & potestate.

Tit. I. *De potentia generatim* 2
Art. 1. De origine vocis potentiæ 3
2. De variis significationibus hujus vocis 5
3. De definitione potentiæ 14
Tit. II. *De divisionibus potentiæ* 17
Art. 1. De divisione potentiæ in Naturalem & obedientialem 18
punct. 1. De potentia naturali 19
2. De potentia obedientiali 20
3. De potentia objectiva 24
Art. 2. De potentiæ divisione in activam & passivam 26
Punct 1. De earum potentiarum definitionibus 27
2. De illius divisionis adæquatione 37
Art. 3. De divisione potentiæ in remotam & propinquam 48
4. De divisione potentiæ in rationalem & irrationalem 50
Tit. III. *De actu in genere* 57
Art. 1. De voce actus 58
2. De definitione actus 61
Tit. IV. *De divisionibus actus* 62
Art. 1. De divisione actus, in purum & impurum 63
2. In primum & secundum 64
punct. 1. Quis sit sensus illius divisionis 65
2. De actu primo 67
3. De actu secundo 69
4. An ea divisio sit adæquata 71
Art. 3. De divisione actus in formalem & entitativum 74
4. In actum existentiæ & essentiæ. 79
5. In signatum & exercitum 80
Tit. V. *De divisione entis in ens actu & potestate* 83
Art. 1. An Metaphysicus rectè dividat ens in ens actu & potestate 84
2. An ea divisio sit adæquata enti 86
Tit. VI. *De ente in potentia* 90
Art. 1. Quid sit esse in potentia 91
2. An etiam illud sit in potentia, quod nunquam futurum est 94
3. An & quomodo ens in potentia sit

CAPITVM.

sit ens 94
Tit. VII. *De ente actu.* 101

CAPUT XV.

De Existentia.

Tit. I. *De voce existentiæ* 2
Tit. II. *Quid sit existentia* 4
Art. 1. Existentiam non esse accidens. 5
2. Nec substantiam 6
3. Esse transcendens 8
4. Eam in conceptu suo adæquato involvere essentiam 9
5. Qualem modum significat existentia 14
6. Declaratur definitio existentiæ. 18
Tit. III. *Quomodo distinguantur existentia & essentia* 25
Tit. IV. *An sint separabiles* 40
Art. 1. Essentiam non esse sine existentia 41
2. Non posse esse sine propria existentia 42
Punct. 1. An humana natura Christi habeat existentiam propriam 43
2. An materia existat per se ipsam. 45
3. An partes existant existentiâ propriâ 50
Art. 3. Existentiam non esse sine essentia 56
Tit. V. *Quibus rebus conveniat existentia* 57
Art. 1. Non convenire enti possibili. 58
2. Nec universali 60
3. Quibus igitur conveniat 61

CAPUT XVI.

De Duratione.

Tit. I. *De ratione Methodi, ubi & quæritur: An soli enti actuali conveniat duratio* 2
Tit. II. *Quid sit duratio* 6
Art. 1. An existentia & duratio sint realiter idem 7
2. Quid duratio addat existentiæ 14
3. An duratio sit denominatio extrinseca 18
4. An consistat in ratione mensuræ. 21
Tit. III. *De divisione durationis* 28
Q. An adæquata & bona sit divisio durationis per æternitatem, ævum & tempus 29
Tit. IV. *De æternitate* 37
Art. 1. De voce æternitatis 38
2. De definitione æternitatis 41
Tit. V. *De Ævo* 49
Art. 1. De nomine ævi 50
2. De definitione & quidditate ævi. 52
Punct. 1. Aliorum opiniones recitantur 53
2. Exprimitur sententia propria 65
Art. 3. Quænam res durent ævo 67
Tit. VI. *De tempore* 72
Art. 1. De voce temporis *ibid.*
2. Quid sit tempus 73
3. Quarum rerum sit hæc duratio. 79
Tit. VII. *In quo solvuntur argumenta contra istam durationum divisionem* 84
Tit. VIII. *De duratione permanente & successiva* 92
Art. 1. In quo ea divisio exponitur 92
2. An entia creata habeant durationem permanentem 97

CAPUT XVII.

De esse alicubi.

Tit. I. *De phrasi esse alicubi* 5
Tit. II. *Quid sit esse alicubi* 7
Art. 1. In quo aliorum opiniones referuntur & refutantur *ibid.*
2. In quo exponitur sententia propria 19
Tit. III. *De divisione τοῦ esse alicubi.* 21
Tit. IV. *De esse alicubi repletivè* 23
Art. 1. De phrasi, esse alicubi repletivè *ibid.*
2. Quid sit 24
Tit. V. *De esse alicubi definitivè* 35
Art. 1. De phrasi, &c. 36
2. Quid sit 38
Tit. VI. *De esse alicubi circumscriptivè* 47
Art. 1. De phrasi, &c. 48
2. Quid sit 51

3. De distributione ubi circumscriptivi 62

CAPUT XVIII.

De necessario & contingenti.

Tit. I. *De vocibus* 2
Art. 1. Explicatur vox necessitatis 2
2. Explicatur vox incorruptibilis 9
Tit. II. *Quid sit necessarium & contingens* 11
Tit. III. *De adæquatione illius divisionis* 14
Art. 1. In quo probatur illa adæquatio 15
2. An detur in rebus contingentia. 22
3. An quod est liberum, sit medium inter contingens & necessarium. 29
4. An impossibile sit inter ea medium 36
5. An solus Deus sit Ens necessarium 38
Punct. 1. Deum esse Ens necessarium. (41
2. Substantias separatas non esse entia necessaria 47
3. Nec corpora cœlestia 55
4. Nec materiam primam 57
5. Nec universalia 61
6. Nec mundum 67
7. An dentur aliquæ propositiones absolutè necessariæ, & quænam sint illæ 70
Tit. IV. *De distinctionibus necessarii & necessitatis* 88
Art. 1. De divisione necessitatis in complexam & incomplexam 89
2. In absolutam & hypotheticam. 90
3. In necessitatem consequentis & consequentiæ 91
4. In necessitatem naturæ & violentiæ 94
5. In eam quæ est ad esse, & ad bene esse 97
6. Dividitur per habitudinem ad causas 98
Tit. V. *De voce contingentis* 99
Tit. VI. *De divisionibus contingentis.* 102

CAPUT XIX.

De permanente & successivo.

Tit. I. *De voce & natura entis permanentis* 2
Tit. II. *De voce & natura entis successivi* 7
Tit. III. *De conditionibus entis successivi* 13
Tit. IV. *Quænam sint entia successiva?* 23
Art. 1. An qualitas sit ens successivum? 24
2. Motus an & quatenus sit ens successivum 27
3. Tempus an & quatenus sit ens successivum 29

CAPUT XX.

De absoluto & respectivo.

Tit. I. *De voce absoluti* 2
Tit. II. *De voce respectivi* 7
Tit. III. *De definitione absoluti & respectivi* 9
Art. 1. An in absoluto & respectivo contineatur perfectio 10
2. Secundum quem respectum intelligatur illa divisio 13
3. Traditur eorum definitio 20
4. De distinctione respectivi 21

CAPUT XXI.

De principio & principiato.

Tit. I. *De voce principii & principiati* 1
Tit. II. *De definitione principii* 2
Art. 1. In quo aliorum definitiones examinantur 5
2. Traduntur definitiones propriæ. 10
3. Declaratur definitio *Aristotelica* principii 15
Tit. III. *De definitione principiati* 21
Tit. IV. *De conditionib. principiorum.* 24
An principium sit prius principiato? 29
Tit. V. *De divisionibus principii & principiati* 55
Art. 1. De divisione in principium essendi & cognoscendi 56
Punct. 1. De principiis essendi. 57
2. De

2. De principiis cognoſcendi 57
3. De diviſione principiorum cognoſcendi, in propria & communia 75
In indemonſtrabilia & demonſtrabilia (79
Art 2. De principiorum diviſione in cauſalia & non cauſalia 101
3. In interna & externa 108

CAPUT XXII.

De cauſa & cauſato.

Tit. I. *De quæſtionibus proœmialibus* 3
Q. 1. Cujus diſcipline ſit de cauſis agere 4
2. Ubi & quomodo in Metaph. de cauſis agi debeat 12
Tit. II. *De voce & quidditate cauſæ* 17
Artic. 1. De nomine cauſæ 18
2. De natura & definitione cauſæ 20
Tit. III. *De diviſionibus cauſarum* 23
Art. 1. De diviſione in efficientem, materiam, formam, & finem 24
Quæſt. 1. An una tantum cauſa ſit, nempe efficiens 24
2. An inſtrumentalis cauſa augeat numerum cauſarum 28
3. An idea ſit peculiaris cauſa 35
4. An cauſa ſine qua non ſit peculiaris cauſa 40
5. Probatur, quatuor eſſe cauſas 41
Art. 2. De diviſione cauſæ in internas & externas 42
Tit. IV. *De efficiente in genere* 45
Artic. 1. An efficiens rectè præponatur cauſis aliis 47
2. Quid ſit efficiens 51
3. Quæ ſit ejus cauſalitas 53
Tit. V. *De cauſa procreante & conſervante* 56
Art. 1. Quid ſint 57
2. Quomodo diſtinguantur 63
3. De adæquatione illius diviſionis 66
Punct. 1. An ſolius efficientis ſit conſervare 67
2. An detur cauſa media inter illas 69
Tit. VI. *De diviſione cauſæ in ſolitariam & ſociam* 73
Artic. 1. De cauſa ſolitaria & ſocia in genere 74
2. De cauſis coordinatis & ſubordinatis 77
Tit. VII. *De cauſa principali & inſtrumentali* 82
Tit. VIII. *De cauſæ efficientis diviſione, in cauſam per ſe & per accidens* 85
Art. 1. Quid ſit cauſa per ſe & per accidens 86
2. De cauſis per ſe in ſpecie, hoc eſt, de naturali & voluntaria cauſa 92
3. De cauſa per accidens in ſpecie 99
Punct. 1. An in ſolis efficientibus dentur cauſæ per accidens 100
2. An rectè diſtinguatur in eam quæ agit neceſſitate vel fortuna 103
3. Declaratur diviſio propria 107
Tit. IX. *De diviſione efficientis in univocam & æquivocam* 110
Tit. X. *De diviſione efficientis in eam quæ agit per emanationem & per tranſmutationem* 119
Art. 1. Exponitur illius diviſionis ſenſus (120
2. An cauſa per emanationem rectè dicatur cauſa efficiens 124
Tit. XI. *De diviſione cauſæ in univerſalem & particularem; primam & ſecundam* 127
Tit. XII. *De diviſione efficientis in externam & internam* 137
Tit. XIII. *De diviſione efficientis in Phyſicam & moralem* 138
Tit. XIV. *De nomine & definitione materiæ* 142
Art. 1. De nomine materiæ & æquipollentibus 142
Punct. 1. Ad vocem materiæ 143
2. Ad vocem elementi 145
3. Explicatur definitio elementi 149
An forma propriè ſit elementum 151
An materia prima ſit elementum 152
An vulgata quatuor elementa rectè dicantur elementa 154
Art. 2. De definitione materiæ 158
Tit. XV. *De entitate materiæ* 166

INDEX

Art. 1. An materia sit ens? 167
2. An omnis materia sit substantia 171
3. An materia sit ens actuale 175
4. Per quid materia sit ens actuale 182
5. De potentia materiæ 183
Tit. XVI. *De causalitate materiæ* 190
Art. 1. An materia sit causa 190
2. Quarum rerum materia sit causa 196
3. Quomodo causet materia 204
Tit. XVII. *De divisionibus materiæ* 205
Art. 1. De divisione materiæ in remotam & propinquam. 206
2. In immanentem & transeuntem 207
3. In sensilem & intelligibilem 210
4. In primam & secundam 214
Tit. XVIII. *De appellationibus formæ* 218
Art. 1. De voce formæ, ejusque divisionibus nominalibus 219
2. De aliis nominibus formæ 232
Tit. XIX. *De definitione formæ* 241
Tit. XX. *De entitate formæ* 244
Art. 1. An forma sit 245
2. An forma habeat esse substantiale an accidentale 257
Tit. XXI *De causalitate formæ* 256
Art. 1. An forma sit causa 257
2. Cujus rei sit causa 261
3. Quæ sit formę causalitas 269
Tit. XXII. *De divisionibus formarum* (270
Artic. 1. De divisione formæ in substantialem & accidentalem 271
2. In genericam, specificam, & numericam 273
In totalem & partialem 277
Q. *An plures formæ possint esse in eodem composito* 280
Punct. 1. De formis specificis 291
2. De formis generalibus 283
3. An plures animæ in homine 292
4. De formis partialibus 304
5. De forma misti 309
Art. 4. De divisione formę in materialem & immaterialem 314
Tit. XXIII. *De nomine finis* 320
Tit. XXIV. *De definitione finis* 326
Tit. XXV. *De causalitate finis* 328
Art. 1. An finis causa sit 329
2. Quæ agentia possint agere propter finem 334
3. Quænam res possint esse propter fines 348
Punct. 1. An malum possit esse finis 344
2. An quod est indifferens possit esse finis 352
3. An quod est medium possit esse finis (354
4. An incognitum possit esse finis 357
5. An non-ens possit esset finis 359
Artic. 4. An finis causet in esse reali, an in esse intentionali 361
5. Quomodo finis causet 369
Tit. XXVI. *De divisionibus finalis causæ* (370
Art. 1. De divisione in finem ultimum & non ultimum 371
2. In finem cujus & finem cui 374
punct. 1. An finis cui verè sit causa 375
2. An finis cujus sit verè finis 382
Art. 3. De divisione finis, in formalem & objectivum 385
4. In finem indigentiæ & assimilationis 388
5. In finem principalem & minus principalem 392
6. In finem per se & per accidens, internum & externum 396
7. In inadęquatum & adęquatum 399
8. In finem actionis & rei factæ per actionem 400
9. In eum qui est per motum & citra motum 401
Tit. XXVII. *De mediis destinatis ad finem* 402
Tit. XXVIII. *De causato* 405
Art. 1. De causato in genere 406
2. De divisione causati in effectum, materiatum, formatum & finitum 410
3. De effecto specialiter dicto 411
4. De materiato 417
5. De formato 418
6. De finito 419

CAPUT.

CAPUT. XXIII.

De subjecto & Adjuncto.

Tit. I. *De voce subjecti & adjuncti* 2
Tit. II. *De definitione eorum* 6
Tit. III *Quænam res possint esse subiecta vel adjuncta* 10
Art. I. An substantiæ possint esse adjuncta 14
3. An non entia possint esse subjecta vel adiuncta 22
4. An Deus possit dici subiectum 24
Tit. IV. *De divisionibus subiecti & adiuncti* 32
Art. I. De divisione in proprium & commune 32
Punct. I. De voce proprii 33
2. De definitione proprii eiusque conditionibus 37
3. Continens varias quæstiones de propriis 54
Q. I. *An adiuncta propria suscipiant magis & minus* 55
2. An possint à subiectis separari 63
3. An possint communicari 73
4. An communicato uno communicentur & alia 90
Punct. 4. De adiuncto communi 95
Art 2. De divisione subiecti in subiectum informationis & denominationis 97
3. De divisione in separabile & inseparabile 100
4. De divisione in subiectum inhæsionis, adhæsionis, & occupans 103
Punct. I. Explicatur sensus illius divisionis 104
2. An obiectum rectè referatur inter subiecta 107
3. De divisionibus obiectorum 110

CAPUT XXIV.

De signo & signato.

Tit. I. *An doctrina signorum debeat esse Metaphysica* 1
Tit. II. *De voce signi.* 8
Tit. III. *De essentia & definitione signi* 11
Quæst. I. An essentia signi implicet respectum ad signatum, & cognoscentem potentiam, & quo ordine 16
2. An respectus signi sit vera relatio prædicamentalis 26
3. An ad essentiam signi pertineat actu representare? 31
4. An signum & signatum debeant esse realiter distincta 33
Tit. IV. *De divisionibus signorum* 41
Art. I. De divisione signi in naturale & arbitrarium 42
Punct. I. Quid sint 42
2. An benè sic dividantur 43
Art. 2. De divisione signi in rememorativum, demonstrativum, & prognosticum 54
3. In contingens & necessarium 57
4. In formale & instrumentale 59
Punct. I. Quid sint 60
2. An benè signum sic dividatur 65
Art. 5. De divisione signorum in Theorica & Practica 72
6. In σημαντικὰ καὶ μεταδοτικὰ 77
7. In doctrinalia & non doctrinalia 80
Punct. I. In quo generatim illa divisio exponitur 81
2. De voce & distinctione conceptus 83
3. Cujus signum sit formalis conceptus 87
4. An conceptus apud omnes sint iidem 94
5. De distinctione seu varietate conceptuum 98
6. De vocibus 101
7. Cujus voces sint signa 104
8. An voces sint signa naturalia an arbitraria 122
9. De varietate seu divisionibus vocum 129
10. De scripto 137
Artic. 8. De divisione signi in actuale & aptitudinale 138
9. In proprium & improprium 139
10. In suppositivũ & manifestativũ 141
11. In notificans, commonefaciens, & obsignans 142

CAPUT

CAPUT XXV.

De mensura & mensurato.

Tit. I. *An metaphysici sit agere de mensura & mensurato* 2
Tit. II. *De voce mensuræ* 5
Tit. III *De definitione mensuræ* 8
Tit. IV. *De divisione mensuræ* 13
Art. I. De mensura quantitativa 14
2. De mensura perfectionis 18
3. An Deus aliarum rerum rectè dicatur mensura perfectionis 23
4. Cui primò conveniat ratio mensuræ 26
5. An rectè distribuatur mensura, in extrinsecam & intrinsecam 34
Tit. V. *De conditionibus mensurarum & mensuratorum* 38

CAPUT XXVI

De priori, & posteriori & simul.

Tit. I. *De voce prioris* 4
Tit. II. *De definitione prioris* 6
Tit. III *De generibus prioritatis* 10
Tit. IV. *De iisdem speciatim* 14
Artic. I. De prioritate temporis 15
2. De prioritate naturæ 22
3. De prioritate ordinis sive enumerationis 29
4. De prioritate cognitionis 34
5 De prioritate dignitatis 37
6. De prioritate loci 39
Tit. V. *De cæteris generibus prioritatis & eorum reductione* 41

CAPUT XXVII.

De Ente Rationis.

Tit. I. *Cuius disciplinæ sit agere de ente rationis* 3
Tit. II. *De voce: Ens rationis* 15
Tit. III. *An sit ens rationis* 18
Tit. IV. *Art.* I. In quo declaratur opinio asserens ens rationis esse, quod est in ratione 25
2. In quo refutatur opinio, asserens ens rationis consistere in denominatione extrinseca, eâ scilicet, quæ est à ratione 29
3. Declaratur propria sententia, quid sit Ens rationis 35
punct I. An intellectus efficiat ens rationis 39
2. An ens rationis sit solùm per intellectum 44
3. An etiam divinus intellectus efformet Ens rationis 51
Tit. V. *De divisionibus entis rationis* 53
De divisione Entis rationis in Relationem, Privationem, & Negationē 58
An privationes & negationes sint entia rationis 56

Finis Indicis ad Librum primum.

PROOE-

PROOEMIUM.

DE USU PHILOSOPHIÆ IN THEOLOGIA, EJUSQUE AD EAM PRÆTENSA CONTRARIETATE.

FRequenter hoc noſtro tempore eâ de re diſceptari ſolet. Proinde ad vindicandam in hac controverſia & veritatem, & Philoſophiæ dignitatem, paucis rem ipſam perſequar: Viſurus 1. *de uſu Philoſophiæ in Theologia: Tum de ejus ad eam contrarietate. Denique etiam objecta quædam diſſolventur, præmiſſis aliquibus, quæ ad voces intelligendas neceſſaria videbuntur.*

CAPUT I.

DE VOCABULIS QUIBUSDAM, *& eorum expoſitione.*

I. Recordandum eſt: Philoſophiam eſſe quid aggregatum. Unde nihil aliud hactenus eſt Philoſophia, quàm notitia rerum Metaphyſicarum, Phyſicarum, Mathematicarum: Item Prudentia agendi ea quæ ad vitam civilem ſpectant, vel in communi, vel etiam particulatim, prout ea in Rep. vel domo noſtrâ æſtimatur. Quòd ſi inſtrumentales etiam Diſciplinas nomine Philoſophiæ complecti velimus, tum porrò hactenus Philoſophia nihil aliud erit, quàm artes loquendi per diſtinctas linguas, *Hebræam, Græcam, Latinam,* &c. dicendi ornatè, diſſerendi acutè.

Reſolvitur vox Philoſophiæ.

Ergò hactenus Philoſophiam contrariari Theologiæ, nihil aliud eſſet, quàm notitiam univerſaliſſimorum terminorum, & attributorum rerum quarumvis, notitiam item de Deo & Angelis ex natura ſumptam: Itémque eam, quæ eſt de cœlo, elementis, metallis, herbis, beſtiis, homine: notitiam item numerandi, canendi, menſurandi cœlum, terrámve, &c. nec non ipſum temperanter, juſtè, liberaliter, fortiter vivere, prudentérque adeò in Republica vel domo ſuâ, officio ſuo fungi, hoc ipſum, inquam, eſſet contrariari Theologiæ. Imò & nôſſe varias linguas, & modum perſuadendi ornatè, & rem propoſitam legitimè definire, dividere, concludere, ordinare, hoc eſſet, contrariari Theologiæ.

Quid hactenus ſit, Philoſophiam contrariari Theologiæ.

Singula ſunt evidentia, partim quòd aggregatorum natura non eſt alia à natura

partium; partim quòd hæc ipsa quæ inducta sunt, sunt definitio Philosophiæ, eorúmque quæ in Philosophia continentur. Unde utriusque erit eadem ratio.

Sicut & in oppositum: Philosophiam utilem esse ad Theologiam, nihil aliud est, quàm notitias istas, &c. eò utiles esse.

Philosophia non est idem quod sophistica.

II. Observandum est, nomine Philosophiæ, Philosophiam intelligi, non sophisticam. Et proinde non intelligendi nunc sunt errores Philosophorum, quales prolixâ inductione ex singulis disciplinis & partibus Philosophiæ connumerari possunt, qui frequenter non Theologiæ tantùm, sed etiam veris Philosophiæ principiis, imò & sibi ipsis quandoque, quæ falsitatis natura est, contrariantur. Ista enim vitia sunt artificum, non artium. Sicut ergò contrariari Theologiæ, non est, contrariari erroribus Theologorum, nec opiniones quibus Scripturæ prætexuntur, ilicò Theologicæ sunt, cùm possint esse hæreticæ, ut ob id Theologiæ non sint imputandæ: Ita etiam, quibus prætexitur Philosophia sententiis, non ilicò Philosophicæ censendæ sunt, cùm possint esse sophisticæ, & proinde nec Philosophiæ sint imputandæ. Nempe quod hæreticum est, Theologicum non est, & quod sophisticum est, Philosophicum non est. Proinde, si quis ostendere velit, Philosophiam Theologiæ contrariari, non errores & falsæ opiniones Philosophorum opponendę sunt ad Theologiam, sed ea quæ omninò Philosophica, hoc est, vera sunt.

Explicatur vox rationis.

III. Solet & in hac controversia usurpari vox Rationis. Unde, pro nomine Philosophiæ, supponendo vocem *rationis*, quæri solet: an ratio Theologiæ & divinis mysteriis contrarietur, an secus? Sed termini revera non sunt æquipollentes.

Aliquando ratio est idem quod intellectus.

Adverte igitur, vocem *rationis* esse ambiguam. Aliquando ratio est idem quod intellectus, altera nempe animæ nostræ potentia, contradistincta voluntati. Ita *Scalig. Exercit. 307 sect. 5.* eam definit, quòd sit vis animæ, quæ movet se ab effectibus ad causas investigandas, &c.

Sic rationi convenit multiplex imperfectio.

Atque huc pertinent, quæ dicuntur de imperfectione, & debilitate, & obscuritate rationis nostræ, rationis, inquam, hoc est, intellectûs nostri. Hæc enim vulnera sunt menti nostræ inflicta ex peccato originali, ut benè persequitur *Bellarm. lib. 6. de amiss. grat. cap. 9.* Unde consequenter apparet, cùm ista dicantur de ratione, sive intellectu nostro, per ordinem ad actum intelligendi, quòd consequenter ea imperfectio & obscuritas comitetur intellectum in omni genere intelligendi, & proinde in ordine ad quodvis intelligibile. Nempe vitiositas ista adhæret intellectui nostro, sive debeat res sacras sive profanas tractare, sive debeat versari in cognitione rerum Theologicarum, sive in cognitione rerum Philosophicarum, Juridicarum, aliarúmve.

Eáque cernitur in ordine ad quodvis intelligibile.

Non magis efficit contrarietate philosophiæ, quàm alterius facultatis ad Theologiam.

Ex quibus evidentissimum est, quæ ex illa rationis imperfectione, cœcitate, &c. sumuntur, non magis facere, ut Philosophia contrarietur Theologiæ, quàm ut eidem contrarietur Medicina, aut Jurisprudentia; ut de habitibus, Mechanicis nihil dicam. Imò sive etiam res Theologicas seorsim cognoscamus, sive etiam adsciscendo terminos Philosophicos, semper tamen in illis cognitionibus intellectus noster, sive ratio (cujus est omnis actus cognoscitivus) est humana ratio, est humanus intellectus, hoc est, obscurus, imperfectus, ita ut in omni genere intelligendi falli possit; & si quid cognoscat, imperfectè cognoscat. D. *Paulus* certè, 1. *Cor.* 13. *v.* 11. omnem nostram de Deo notitiam, αἰνιγματώδη vocat, & tanquam in speculo: & D. *Lutherus* ait, ut infrà dicam, neminem Theologorum fœdiùs errâsse in Scriptura, quàm qui præsumpserunt se in ea nihil errâsse.

Hactenus

Hactenus ergò nomen rationis humanæ non potest accipi pro Philosophia, non magis ac posset accipi pro Theologia. Cùm ratio sive intellectus noster indifferenter se habeat, ad cognoscenda Theologica & Philosophica. Unde consequenter nulla causa est, quæ ad extenuandum rationis lumen rectè dicuntur, particulatim attrahere ad Philosophiam, aut potius æstimare in cognitione rerum sacrarum, si quis terminus Philosophicus adhibeatur, quàm si res Theologicæ seorsim cognoscantur, cùm etiam ista pura rerum Theologicarum tractatio non fiat nisi per intellectum, nisi fortasse cognitio sit non rationis, sive intellectûs, sed manuum pedúmve, alteriúsve potentiæ vel organi.

Ratio sic non est idem quod Philosophia.

Jam *Secundò*, Ratio significat peculiare genus probandi contradistinctum Testimonio. Ita requiritur à Philosopho ut non tam authoritatibus, quàm rationibus disputet. Atque tum ratio nihil aliud est, quàm probatio sumpta à natura extremorum, ut *Aristot.* fieri jubet, 1. *Prior. c.* 26. Et sic intelligitur vocabulum Rationis, cùm argumentum definitur, quòd sit ratio rei dubiæ fidem faciens. Vid. *Armand.* de Bello *Visl. 2. term. cap.* 208. Atque hæc significatio iterum hujus loci non est. Nam dimissis testimoniis, ex natura extremorum differere, omnibus disciplinis commune est, & convenit etiam Theologiæ. Atque ita hactenus non ad propositum reprehenduntur aliqui autores, quòd frequenter post probationes ex testimoniis Scripturæ & Patrum, in controversiis Theologicis utantur etiam rationibus, hoc est, probationibus, quæ ex natura extremorum petitæ sint. Ubi sicut aliàs testimonia gignunt fidem sive assensum propter authoritatem dicentis, divina divinam, humana humanam: Ita ratio inprimis scientiam gignit, quando idonea est, & demonstrativa: Sicut *Augustinus de util cred.* ait *c.* 11. *Quod intelligimus rationi, quod credimus authoritati, quod opinamur errori debemus.*

Ratio significat peculiare genus probandi.

Quomodo Philosophus procedat ex ratione?

Ex ratione sic procedunt omnes disciplinæ, etiam Theologia.

Utrumq; certè genus probandi etiam in rebus Theologicis usurpant sancti Patres, in concertationibus contra hæreticos, quod qui negat, illum in Lectione & Analysi eorum valdè hospitem esse oportet, *Athan. in Ep. de sent. Dionys. tom.* 1. *f.* 428. provocat Arianos, ut suam sententiam deducant, *aut ex Scripturis, ἢ καθ' ἁπλοῦν ἀνθρώπινόν τινα λόγον ἐυσεβῆ, aut humanâ aliquâ piâ ratione, εἰ δὲ μηδὲν τι τοιοῦτο ἔχουσι, σιωπάτωσαν, si autem nihil tale habent, taceant.* Et subjicit posteà, illis nec ex Scriptura (*fol.* 428.) nec ex humana aliqua pia ratione, aliquid ad sui defensionem relinqui (*f.* 429.) Atque hinc utriusq; probationis consonantiam & harmoniam laudat *Augustinus Epist.* 7. *ad Marcellin. Si ratio,* inquit, *contra divinarum Scripturarum authoritatem redditur, quàmlibet acuta sit, fallit verisimilitudine. Nam vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ, certissimæq; rationi, velut Scripturarum sanctarum objicitur authoritas, non intelligit, qui hoc facit, & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potiùs objicit, nec quod in eis, sed quod in seipso, quod pro eis invenit, opponit.* Et posteà subjectis exemplis probat, pravam dictorum expositionem ratione corrigi posse. Similia exempla habet *Pererius*, in regulis, quas præmittit suis commentariis in *Genesin.*

Rationibus utuntur Patres in rebus sacris.

Prava dictorum expositio potest rationibus refutari.

Veluti: Si quis putet, Lunam majorem esse aliis stellis, quia *Gen.* 1. dicatur Luminare majus, ille facilè convincetur errâsse, in illa Scripturæ applicatione, quia manifestissimâ ratione Mathematicâ ostendi potest, Lunam majorem non esse quibúsq; aliis stellis. Sic *Mat.* 15. *v.* 17. dicitur: *Omne quod in os intrat, in secessum vadit.* Hunc locum ita interpretatur *Lomb. l.* 2. *d.* 30. O quasi nutritio non fiat per conversionem alimenti in substantiam, sed quòd illâ quasi percolatione cibi, resista-

tur nativo calori. Hinc Scripturæ ſenſus, qui aliàs primâ fronte videtur Magiſtri ſententiam juvare, idoneus non eſt, ut validiſſimâ ratione probatur, ex rerum accretionibus, quæ indicant alimentum in ſubſtantiam verti.

Ratio quomodo ſumatur in malam partem.

Porrò *Tertiò*, ratio ſumitur in malam partem. Eſtque nihil aliud, quàm intellectus noſter ſibi relictus, & extra ductum & dictamen Spiritûs Sancti conſtitutus: Atq; tum ratio continetur ſub nomine carnis, de qua dicitur, quòd concupiſcat contra ſpiritum. Sicut nempe appetitus aliàs contrariatur rationi, ita ratio contrariatur ſpiritui.

Huius rationis effectus varii.

Ita effectus rationis eſt, quòd ſub cruce conſtituti diffidimus Deo, certum auxilium promittenti; aut quòd extimeſcimus vim & multitudinem hoſtium: ſicut Eccleſia canit ex *Pſalm.* 124. **Ach HErr Gott wie reich treſteſtu,**

In mortalibus.

die gantzlich ſeind verlaſſen, die gnaden-Thur ſteht nimmer zu, vernunfft kan das nit faſſen, ſie ſpricht es iſt nun alles verlohrn, &c. Et poſtea, **Die feind ſind all in deiner Hand, darzu all ihr gedancken, itzh Anſchlag ſind dir wol bekandt, hilff nur daß wir nicht wancken, vernunfft wider den Glauben ficht, auffs künfftig will ſie traẅen nit,** &c. Sic etiam hujus rationis effectus eſt, quòd cùm Deus juſſerit non eſſe ſolicitum de craſtino, & repromiſerit etiam craſtino diei, quæ ad illum neceſſaria eſſent, nihilominùs tamen ſoliciti ſumus de futura noſtri & noſtrorum ſuſtentatione, colligentes interim Manna cum filiis *Iſraël*, in diem ſequentem, *Exod.* 16. *verſ.* 20.

In ordine ad myſteria fidei.

Itidémque rationis ſic ſumptæ effectus eſt, reniti myſteriis fidei, iiſdem difficulter aſſentiri, aut etiam ea prorsùs negare (puta articulum de reſurrectione corporum) & conſequenter hujuſmodi myſteriis, ad aſtruendam eorum incredibilitatem varia argumenta opponere, hinc inde conquiſita, idque non ex Philoſophia ſolùm, ſed etiam ex Scripturis malè intellectis. Puta, cùm oppugnatur reſurrectio illa mortuorum, opponendo illud *Ariſtotelicum*, quòd idem numero non poſſit redire in vitam, quod ſemel morte deletum eſt, cui hactenus prætexerint Philoſophia: aut cum eadem intentione, *Matth* 12. *v.* 23, 24 *Sadducæus* adducit exempla quinq; fratrum, ex *Deut.* 25. *v.* 5. Cui hactenus prætexitur Scriptura. Idémq; eſt in aliis.

Ratio ſic ſumpta eſt captivanda.

Cæterùm ratio ſic ſumpta, undecunque obmurmuret, ſive ex natura, ſive ex Scriptura, eſt captivanda ſub obſequium fidei, & tutiſſima via eſt, Piſcatoriâ ſimplicitate in hoc & ſimilibus myſteriis inhærere Dei verbo. Si quis tamen omninò reſpondere velit contrariis argumentis, oſtendet vel objectarum Scripturarum eum ſenſum non eſſe, vel ea, quæ putantur impoſſibilia eſſe, reverà tamen talia non eſſe, & ſic utrobique rationi, vel ex Philoſophia, vel ex Scripturis obmurmuranti ſatisfiet, prout Chriſtus docuit *Mat.* 22. *v.* 29. *Erratis*, inquit, *neſcientes Scripturas, & virtutem Dei*. Ubi duplex principium ponitur erroris *Sadducæorum*; alterum, quòd Scripturas non intelligebant; alterum, quòd ignorabant virtutem ſeu potentiam Dei, exiſtimantes id impoſſibile eſſe Deo, quod reverà tale non erat.

Ex hac rationis contrarietate, non ſequi contrarietatem Philoſophiæ ad Theologiam.

Porrò, etſi ratio ſic omninò contrarietur & renitatur in aſſenſu ad divinas promiſſiones, ſacra myſteria, &c. tamen hoc nihil attinet ad Philoſophiam, ut ipſa cenſenda ſit iiſdem contrariari, multóque minùs ſic humana ratio & Philoſophia idem ſunt. Nam 1. id erat etiam in illis, qui nullâ Philoſophiâ ſunt imbuti, quíq; ſimpliciter erant idiotæ; unde per accidens eſt, ad rationem ſic ſumptam, an ſit in Philoſopho, an in alio. 2. quia ratio renitens palliat ſe, non tantùm Philoſophicis, ſed etiam, idque ſæpiùs Theologicis principiis, nempe Scripturæ textibus. Unde ſi ex illa applicatione cenſenda eſt, Philoſophiam contrariari Theologiæ, eodem

modo

modo cenſendum eſt, Scripturam Scripturæ, & proinde Theologiam ſibiipſi contrariari. Denique, quòd cùm ratio hujuſmodi Philoſophica principia aſſumit, frequenter tamen non aſſumit ea, quæ verè Philoſophica ſunt, ſed quæ abſolutè loquendo ſunt falſa, etſi hunc iſtúmve Philoſophum Patronum habeant. Nam utique falſum eſt, quod dicitur: Impoſſibile eſſe, ut quid idem numero ad vitam redeat: Neque hac in re implicatio contradictionis, in ordine ad divinam potentiam oſtendi poteſt. Falſæ autem opiniones non ſunt Philoſophia, ut ex dictis præſuppono.

Meliùs formatur ſtatus ſub nomine Philoſophiæ, quàm ſub nomine rationis.

Atque ita ſummatim appareret: dimiſſo vocabulo rationis, vel rationis humanæ, ad evitandam variam ambiguitatem, meliùs ſtatum hujus controverſiæ proponi ſub nomine Philoſophiæ. Cùm, ut viſum eſt, termini illi non ſint æquipollentes: Vel ſaltem nomine rationis intelligendæ ſunt illæ notitiæ, & prudentiæ, & artes, quas Philoſophia complectitur, juxta factam reſolutionem vocis Philoſophiæ in primo præcognito.

Contrarietatis vox exponitur.

IV. Præcognoſco. Sub voce contrarietatis intelligi veram contrarietatem, non autem ἐναντοφάνειαν. Indéque attendendæ ſunt conditiones oppoſitionum, quas Ariſtoteles habet. Nempe, ut utrobique ſit attributio ad idem, ſecundùm idem, &c. ſi enim hic de cepis, & alius de alliis loquatur, non eſt contrarietas. Id fit, cùm termini aliter atque aliter accipiuntur. Oppoſita non poſſunt eidem attribui, πρὸς αὐτῷ ἐκ ὀνόματα, ἀλλὰ πράγματα, inquit Ariſt. Ita nulla eſt contrarietas, ſi Phyſica dicat: ex nihilo nihil poteſt fieri, *Fieri*, inquam, hoc eſt, generari. & *poteſt*, nempe per potentiam naturæ. Et, ſi Theologia ex Scripturis dicat: Ex nihilo aliquid poteſt fieri. *Fieri* inquam, hoc eſt, creari; & *poteſt*, nempe per potentiam Dei. Imò ſi hac in re eſſet contrarietas inter Philoſophiam & Theologiam, eadem etiam eſſet inter Phyſicam & Metahyſicam: In Metaphyſica enim ſimiliter docetur, poſſe aliquid fieri ex nihilo, explicando doctrinam de attributo omnipotentiæ divinæ, & de creatione, quæ actibus divinis connumerari ſolet.

Ex nihilo nihil fit; Et: ex nihilo fit aliquid, quomodo non contrarientur?

Cæterùm contrariari hîc eſt idem, quod eſſe verum hîc & falſum alibi, unde hactenus idem eſt, quærere: An Philoſophia contrarietur Theologiæ? Et: An quod verum eſt in Philoſophia, ſit falſum in Theologia, & viciſſim.

Theologiæ voce quid ſic ſignificetur?

V. Nomine Theologiæ, cùm de uſu Philoſophiæ ad Theologiam ſermo eſt, cumprimis intelligitur Theologia, in quantum ea ſignificat habitum, qui hominem potentem ſive efficacem efficiat ad exhortandum in doctrina ſana, & arguendum eos, qui contradicunt, ut Dn. D. Meiſnerus definit *part: 1, Sob: Philoſ: in q: general. p. 13.*

CAPUT. II.

In quo oſtenditur: Philoſophiam utilem eſſe ad Theologiam.

Manebo hac in re in generalibus, tum quia prolixum eſſet, inducere ſingulas partes Philoſophiæ, Theologiæ utiles eſſe; tum etiam quia, præter alios, prolixè id præſtitum eſt à celeberrimo Theologo, & Philoſopho, Dn. Jacobo Martini **im Vernunfft. Spiegel.**

Utilitas philoſophiæ inſtrumentalis.

Igitur Philoſophiam inſtrumentalem eſſe Theologiæ, manifeſtum eſt, quia res non poſſumus cognoſcere, niſi cognitis linguis. Linguarum autem cogni-

tionem Theologia non tradit. Idémque eſt, de Rhetorica, quæ ſimiliter ad intelligendum ſermonem pertinet. Et eſt æquè evidens, de modis ſciendis, puta de definiendo, dividendo, Syllogiſando, ordinando.

Et Philoſophiæ realis.

Quòd autem idem procedat etiam de Philoſophia reali, hinc liquet, quia univerſa Philoſophia, ancilla vocatur Theologiæ. Unde ſub ea ratione eſt inſtrumentum ad illam. Inſtrumentum autem utique ſuo principali utile eſt. Neque ancillæ nomen meretur, quod non eſt utile dominæ ſuæ.

Uſus Philoſophiæ in interpretatione Scripturæ.

II. Theologi utique eſt ex profeſſo interpretari Scripturam ſacram. At in ea occurrunt plurima, quæ purè Philoſophica ſunt, & per hoc ſine Philoſophia per manifeſtam implicationem contradictionis tractari nequeunt. Patet aſſumptum, quia utique in Scriptura occurrunt multa, quæ ad rationem Oecomomiæ, aut vitam Politicam pertinent, item quæ referuntur ad actus virtutum & vitiorum, notitiam Dei naturalem, ſtellarum, volucrum, plantarum, quadrupedum, hominis, &c.

Et in tractatione controverſiarum

III. Multæ ſunt controverſiæ Theologorum, in quibus vel expreſſè vel implicitè continentur termini Philoſophici. Non poteſt autem quæſtio ulla decidi, ignoratis terminis illius, cum ex attributis extremorum ſumendi ſint medii termini. Igitur non poteſt non Philoſophia eò utilis eſſe. Ita quæritur: An peccatum ſit ſubſtantia, an accidens? An ſit quid poſitivum, an privativum? An perſonæ Divinitatis realiter, an modaliter, an ratione diſtinguantur? An verè & realiter in divinis diſtinguantur eſſentia & perſona? Quænam ſint genuinæ notæ Eccleſiæ? & quæ ſunt quæſtiones plurimæ aliæ, quæ inter Theologos agitari ſolent. At rationem ſubſtantiæ & accidentis, diſtinctionis realis, rationis modalis, poſitivi, privativi, notæ ſive ſigni notificantis, &c. Theologia nullâ ſui parte tradit, ſed Philoſophia ſola.

Et in refutatione adverſariorum.

IV. Theologi eſt ἐλέγχειν τοὺς ἀντιλέγοντας, redarguere contradicentes. *Tit.* 1. *v.* 9. ἐλέγχειν autem ſignificat τὸ μὴ δυνατὸν ἄλλως ἔχειν, ἀλλ' ὅπως, ὡς ἡμεῖς λέγομεν, *quod non poteſt aliter ſe habere, ſed ſic prout nos dicimus.* Ἀντιλέγοντες autem, etſi ſint duorum ordinum, eò quòd alii facto, alii doctrinâ contradicant, ut latè deducit B. Auguſt: *in op*: 50. *Homil*: *homil*: 7. Et inter hos pauciſſimi ſint, ut Auguſtinus ibi ſubdit, qui linguâ; plurimi, qui malè vivendo contradicunt: Nihilominus ex vi illius generalitatis, intelligendi ſunt & illi, qui veritati ſalvificæ adverſantur.

Ad hoc autem munus utilis eſt philoſophia; maximè cùm Theologus officio reſpondentis fungitur. Sæpè enim adverſariorum argumenta ſolent ſumi ex conſideratione terminorum Philoſophicorum. Ita Antitrinitarii argumentantur contra pluralitatem perſonarum divinarum, ex conſideratione ſimplicitatis, infinitatis, ſingularitatis, ex proprietate Syllogiſmi expoſitorii, &c. ubi certè faciliùs ſe expediet, & Auditori ſatisfaciet, & adverſario perſuadebit, qui præter Scripturas, in quibus oportet, ut ſit primarium fundamentum ſolutionis, etiam ex Philoſophia oſtendere poteſt, ea quæ objiciuntur detorta & contorta eſſe, non hunc, ſed alium ſenſum habere, quæ aſſumuntur, &c. Idémque eſt in aliis. Quanquam ſimplicitati fidei nihil detractum volo. Qui enim inhærens Scripturæ ſacræ, contra hujuſmodi argutias, eas dem prorſus contemnit, ſine dubio ſibi incedit tutiſſimus. Ita Origines, *l.* 1. *cont. Celſ. fol.* 1. *A.* ait: *meliore conditione exiſtimârim ſiquis Celſi dicta, ut vana & vilia contempſerit, ut nihil ducat his reſpondendum, &c.* Addit tamen in prioribus: *Sed cùm infirmiores ſint in Eccleſia, quos Paulus ſuſcipiendos eſſe commonefacit, non abs re fuerit deliri hominis ineptias refutare, ne fortè, qui recens ſe ad veram hanc contulit diſciplinam, ſive verborum lenocinio quodam illectus, ſive priſtinâ*

ſtinâ & pravâ ſuâ ad memoriam revocatâ conſuetudine ad vomitum relabatur.

V. Probatur etiam uſus Philoſophiæ in Theologia exinde, quòd privatio & ignoratio ejuſdem, frequenter occaſio fuit magnorum errorum. *Flacius* peccatum Originale dixit eſſe ſubſtantiam, non accidens, quia non poſſit abeſſe & adeſſe homini citra ejus corruptionem. Errat autem non ſolùm, quòd abſentia peccati non tollit eſſentiam humanam, quo minùs homo ſit homo, ſi maximè eâ careret, (quod ad iſtam definitionem hactenus ſatis eſt) ſed etiam, quòd accidenti accommodat eam definitionem, quæ non loquitur de accidente, ut ſubſtantiæ contradiſtinguitur, de quo erat quæſtio, dicitúrque vulgò accidens prædicamentale; ſed prout contradiſtinguitur proprio, & vulgò accidens prædicabile dicitur. De quo quæſtio nulla erat, ut ex antitheſi ad ſubſtantiam intelligitur.

Ignoratio Philoſophiæ occaſio fuit errorum in Eccleſia. In certamine Flaciano.

Vorſtius in Notis ad diſpp: de Deo, cùm præter officium magis Metaphyſica ibi tractaret, quàm Theologica, ſatis hallucinatus eſt, in conſideratione attributorum divinorum, quod verbi gratiâ æternitatem Dei dixit eſſe ſucceſſivam, non autem totam ſimul: Item, Deum eſſe infinitum, &c. Iſta nunquam dixiſſet, ſi ſatis ex Philoſophia tenuiſſet, quæ & quomodo duratio ſucceſſiva dicatur, quídque ſit, Ens aliquod infinitum eſſe.

Vorſtiano.

Keckermannus ait: perſonas divinas diſtingui modaliter, intuendo, quòd perſonæ iſtæ diſtinguantur per τρόπους ὑπάρξεως, hoc eſt, modos ſubſiſtendi. Hîc lapſus eſt Keckermannus, non æquè in Metaphyſica, ac Logica exercitatus. Neque enim modaliter diſtinguantur, quæ diſtinguuntur per modos, præſertim cùm vox modi etiam ambiguè accipi ſoleat: Sed ea eſt modalis diſtinctio, quæ eſt inter rem & modum, puta, inter quantitatem & figuram illius, inter accidens & illius inhærentiam, inter calorem & illius gradus. Atque ita ſi modalis diſtinctionis terminus hic quidem uſurpandus eſſet, non eſſet ea inter patrem & filium, ſed inter patrem, & modum ſubſiſtendi huic perſonæ congruentem, item inter filium & modum ſubſiſtendi γεννετῶς. Alia mitto.

In diſtinctione perſonarum divinarum.

Adeò ſcil. rectè dixit Schegkius *in dedic. lib: contra Antitrin:* quod Dn. D. Meiſnerus inde laudat etiam *part:* 1. *Sob. Phil: in q. gen: p* 30. Verè inquit Schegkius, *hoc mihi dicturus videor; niſi acuratiùs homines incipiant Philoſophari futurum, ut nullus ſectarum nullus hæreſium ſit finis futurus, quando hac ignoratione accidat, ut neque accipere legitimè, neque reddere rationes diſputatores imperiti valeant. De gubernatione Rerump: dicebat Plato: Tum demum beatas fore Reſpublicas, ſi vel Philoſophi gubernarent, vel qui gubernant, Philoſopharentur: Ita certè rectiſſimè de deciſione controverſiarum dici poteſt, tùm demum rectè illas inſtitutum iri, ſi, qui huic rei dant operam, Philoſopharentur ſobriè, vel ſobriè philoſophantes, caſdem tractationes ſuſciperent,* quod iidem Autores alibi inculcant.

VI. Accurata ſpeciei cognitio non poteſt haberi, niſi præviâ cognitione generis, vel quod generis, cùm genus ſit pars eſſentiæ & quidditatis in ſpecie. At multoties tractatur in Philoſophia de genere aliquo, cujus ſpeciem vel quod ſpeciem tractat Theologia. Antecedens patet, quòd Philoſophia tractat de Ente ut ſic, de uno, ſimplici, compoſito, neceſſitate, contingentiâ, principio, cauſâ, ſigno, ſubſtantiâ, accidente, ſuppoſito, perſonâ, ſpiritu, relatione, privatione, bono, malo, & ſic in aliis, tum in Metaphyſicis, tum in diſciplinis aliis. Apparet ergo, ſi in Theologia rerum ſuarum & quæſtionum Theologicarum accurata & diſtincta cognitio requiratur, id ſine iſtis fieri non poſſe.

tionem Theologia non tradit. Idémque eſt, de Rhetorica, quæ ſimiliter ad intelligendum ſermonem pertinet. Et eſt æquè evidens, de modis ſciendis, puta de definiendo, dividendo, Syllogiſando, ordinando.

Et philoſophiæ realis.

Quòd autem idem procedat etiam de Philoſophia reali, hinc liquet, quia univerſa Philoſophia, ancilla vocatur Theologiæ. Unde ſub ea ratione eſt inſtrumentum ad illam. Inſtrumentum autem utique ſuo principali utile eſt. Neque ancillæ nomen meretur, quod non eſt utile dominæ ſuæ.

Uſus Philoſophiæ in interpretatione Scripturæ.

II. Theologi utique eſt ex profeſſo interpretari Scripturam ſacram. At in ea occurrunt plurima, quæ purè Philoſophica ſunt, & per hoc ſine Philoſophia per manifeſtam implicationem contradictionis tractari nequeunt. Patet aſſumptum, quia utique in Scriptura occurrunt multa, quæ ad rationem Oecomomiæ, aut vitam Politicam pertinent, item quæ referuntur ad actus virtutum & vitiorum, notitiam Dei naturalem, ſtellarum, volucrum, plantarum, quadrupedum, hominis, &c.

Et in tractatione controverſiarum

III. Multæ ſunt controverſiæ Theologorum, in quibus vel expreſſè vel implicitè continentur termini Philoſophici. Non poteſt autem quæſtio ulla decidi, ignoratis terminis illius, cum ex attributis extremorum ſumendi ſint medii termini. Igitur non poteſt non Philoſophia eò utilis eſſe. Ita quæritur: An peccatum ſit ſubſtantia, an accidens? An ſit quid poſitivum, an privativum? An perſonæ Divinitatis realiter, an modaliter, an ratione diſtinguantur? An verè & realiter in divinis diſtinguantur eſſentia & perſona? Quænam ſint genuinæ notæ Eccleſiæ? & quæ ſunt quæſtiones plurimæ aliæ, quæ inter Theologos agitari ſolent. At rationem ſubſtantiæ & accidentis, diſtinctionis realis, rationis modalis, poſitivi, privativi, notæ ſive ſigni notificantis, &c. Theologia nullâ ſui parte tradit, ſed Philoſophia ſola.

Et in refutatione adverſariorum.

IV. Theologi eſt ἐλέγχειν τοὺς ἀντιλέγοντας, redarguere contradicentes. *Tit.* 1. *v.* 9. ἐλέγχειν autem ſignificat τὸ μὴ δυνατὸν ἄλλως ἔχειν, ἀλλ' ὅπως, ὡς ἡμεῖς λέγομεν, *quod non poteſt aliter ſe habere, ſed ſic prout nos dicimus.* Ἀντιλέγοντες autem, etſi ſint duorum ordinum, eò quòd alii facto, alii doctrinâ contradicant, ut latè deducit B. Auguſt: *in op*: 50. *Homil*: *homil*: 7. Et inter hos pauciſſimi ſint, ut Auguſtinus ibi ſubdit, qui linguâ; plurimi, qui malè vivendo contradicunt: Nihilominus ex vi illius generalitatis, intelligendi ſunt & illi, qui veritati ſalvificæ adverſantur.

Ad hoc autem munus utilis eſt philoſophia; maximè cùm Theologus officio reſpondentis fungitur. Sæpè enim adverſariorum argumenta ſolent ſumi ex conſideratione terminorum Philoſophicorum. Ita Antitrinitarii argumentantur contra pluralitatem perſonarum divinarum, ex conſideratione ſimplicitatis, infinitatis, ſingularitatis, ex proprietate Syllogiſmi expoſitorii, &c. ubi certè faciliùs ſe expediet, & Auditori ſatisfaciet, & adverſario perſuadebit, qui præter Scripturas, in quibus oportet, ut ſit primarium fundamentum ſolutionis, etiam ex Philoſophia oſtendere poteſt, ea quæ objiciuntur detorta & contorta eſſe, non hunc, ſed alium ſenſum habere, quæ aſſumuntur, &c. Idémque eſt in aliis. Quanquam ſimplicitati fidei nihil detractum volo. Qui enim inhærens Scripturæ ſacræ, contra hujuſmodi argutias, eas dem prorſus contemnit, ſine dubio ſibi incedit tutiſſimus. Ita Origines, *l.* 1. *cont. Celſ. fol.* 1. *A.* ait: *meliore conditione exiſtimârim ſiquis Celſi dicta, ut vana & vilia contempſerit, ut nihil ducat his reſpondendum, &c.* Addit tamen in prioribus: *Sed cùm infirmiores ſint in Eccleſia, quos Paulus ſuſcipiendos eſſe commonefacit, non abs re fuerit deliri hominis ineptias refutare, ne fortè, qui recens ſe ad veram hanc contulit diſciplinam, ſive verborum lenocinio quodam illectus, ſive priſtinâ*

ſtinâ & pravâ ſuâ ad memoriam revocatâ conſuetudine ad vomitum relabatur.

V. Probatur etiam uſus Philoſophiæ in Theologia exinde, quòd privatio & ignoratio ejuſdem, frequenter occaſio fuit magnorum errorum. *Flacius* peccatum Originale dixit eſſe ſubſtantiam, non accidens, quia non poſſit abeſſe & adeſſe homini citra ejus corruptionem. Errat autem non ſolùm, quòd abſentia peccati non tollit eſſentiam humanam, quo minùs homo ſit homo, ſi maximè eâ careret, (quod ad iſtam definitionem hactenus ſatis eſt) ſed etiam, quòd accidenti accommodat eam definitionem, quæ non loquitur de accidente, ut ſubſtantiæ contradiſtinguitur, de quo erat quæſtio, dicitúrque vulgò accidens prædicamentale; ſed prout contradiſtinguitur proprio, & vulgò accidens prædicabile dicitur. De quo quæſtio nulla erat, ut ex antitheſi ad ſubſtantiam intelligitur.

Ignoratio Philoſophiæ occaſio fuit errorum in Eccleſia. In certamine Flaciano.

Vorſtius in Notis ad diſpp: de Deo, cùm præter officium magis Metaphyſica ibi tractaret, quàm Theologica, ſatis hallucinatus eſt, in conſideratione attributorum divinorum, quod verbi gratiâ æternitatem Dei dixit eſſe ſucceſſivam, non autem totam ſimul: Item Deum eſſe infinitum, &c. Iſta nunquam dixiſſet, ſi ſatis ex Philoſophia, tenuiſſet, quæ & quomodo duratio ſucceſſiva dicatur, quídque ſit, Ens aliquod infinitum eſſe.

Vorſtiano.

Keckermannus ait: perſonas divinas diſtingui modaliter, intuendo, quòd perſonæ iſtæ diſtinguantur per τρόπους ὑπάρξεως, hoc eſt, modos ſubſiſtendi. Hîc lapſus eſt Keckermannus, non æquè in Metaphyſica, ac Logica exercitatus. Neque enim modaliter diſtinguantur, quæ diſtinguuntur per modos, præſertim cùm vox modi etiam ambiguè accipi ſoleat: Sed ea eſt modalis diſtinctio, quæ eſt inter rem & modum, puta, inter quantitatem & figuram illius, inter accidens & illius inhærentiam, inter calorem & illius gradus. Atque ita ſi modalis diſtinctionis terminus hic quidem uſurpandus eſſet, non eſſet ea inter patrem & filium, ſed inter patrem, & modum ſubſiſtendi huic perſonæ congruentem, item inter filium & modum ſubſiſtendi γεννετῶς. Alia mitto.

In diſtinctione perſonarum divinarum.

Adeò ſcil. rectè dixit Schegkius *in dedic. lib: contra Antitrin:* quod Dn. D. Meiſnerus inde laudat etiam *part: 1. Sob. phil: in q. gen: p* 30. Verè inquit Schegkius, *hoc mihi dicturus videor; niſi acuratiùs homines incipiant Philoſophari futurum, ut nullus ſectarum nullus hæreſium ſit finis futurus, quando hac ignoratione accidat, ut neque accipere legitimè, neque reddere rationes diſputatores imperiti valeant. De gubernatione Rerump: dicebat Plato: Tum demum beatas fore Reſpublicas, ſi vel Philoſophi gubernarent, vel qui gubernant, Philoſopharentur: Ita certè rectiſſimè de deciſione controverſiarum dici poteſt, tùm demum rectè illas inſtitutum iri, ſi, qui huic rei dant operam, Philoſopharentur ſobriè, vel ſobriè philoſophantes, caſdem tractationes ſuſciperent*, quod iidem Autores alibi inculcant.

VI. Accurata ſpeciei cognitio non poteſt haberi, niſi præviâ cognitione generis, vel quod generis, cùm genus ſit pars eſſentiæ & quidditatis in ſpecie. At multoties tractatur in Philoſophia de genere aliquo, cujus ſpeciem vel quod ſpeciem tractat Theologia. Antecedens patet, quòd Philoſophia tractat de Ente ut ſic, de uno, ſimplici, compoſito, neceſſitate, contingentiâ, principio, cauſâ, ſigno, ſubſtantiâ, accidente, ſuppoſito, perſonâ, ſpiritu, relatione, privatione, bono, malo, & ſic in aliis, tum in Metaphyſicis, tum in diſciplinis aliis. Apparet ergo, ſi in Theologia rerum ſuarum & quæſtionum Theologicarum accurata & diſtincta cognitio requiratur, id ſine iſtis fieri non poſſe.

VII. Et quomodo Philoſophia non eſſet utilis Theologiæ, cùm frequentiſſimè etiam noſtrates doceant, contra Photinianos, eſſe aliquam de Deo naturalem notitiam, quæ ex libro naturæ ſumatur. Liber autem naturæ non eſt alius ab eo, quem Philoſophia explicat.

Quinam reprehendant Philoſophiam?

Cúmque adeò hæc evidentiſſima ſint & clariſſima, facilè apparet eos, qui contra Philoſophiam loquuntur, complere veritatem illius vulgati: *Ars non habet oſorem & roſorem, niſi ignorantem.* Ita ſcilicet admiratio ſui etiam maximis viris aliquando impoſuit, quod ab exemplo *Auguſtini* & *Hilarii* dicimus, qui cum Hebræas literas non intelligerent, auſi ſunt aſſerere, in V. Inſtrum: libris nihil requirendum, ultra tranſlat: LXX. Interpp: id quod Hier: *in præf: & Epiſt. ſuis* meritò refellit: & Eraſmus *in lib: de Method: Theol:* ubi plurima de uſu Philoſophiæ in Theologia habet, hoc Elogio donat *B. 2. fat: 2. more hominum fit*, inquit, *ut tantum quiſque probet, quantum ſe aſſequi poſſe confidit, &c.*

CAPUT. III.

In quo oſtenditur Philoſophiam Theologiæ non eſſe contrariam.

Si Theologiæ contraria retur Philoſophia, non eſſet utilis, ſed perniciosa.

Id igitur *I.* probatur ex prioribus. Id enim ſi eſſet, non utilis, ſed pernitioſa eſſet Theologiæ. Eſſe enim Theologiæ contrarium, eſt certè nihil aliud, quàm eſſe contrarium doctrinæ, quæ eſt via ſalutis. At quod viam ſalutis intervertit, non magis utile, ſed pernicioſiſſimum mihi eſt, quale quid ſunt hæreſes, rixæ, & id genus alia quæ non dona Dei ſunt, in quorum numero Philoſophia computatur, ſed opera carnis. Unde his ipſis actuum & habituum generibus connumeranda eſſet Philoſophia, ſiquidem Theologiæ contraria retur. Et proinde peccaret maximè, quiſquis vel docere, vel diſcere vellet Philoſophiam; quiſquis item eam diſcentem docentémve ſtipendiis alere, aut quoquo modo juvare aut promovere vellet.

Philoſophica effata ſunt Dei effata. Ergo Theologiæ non contrariantur.

II. Dei effata non ſunt ſibiipſis contraria. Atqui utraque effata, & Philoſophica & Theologica, quæ inquam utrobique verè talia ſunt, ſunt Dei effata. Ergò, &c. Propoſitio patet, quia ſibiipſi contrariari, tantæ imperfectionis eſt, ut in homine ſit vel à vitioſitate & mendacio, vel ſaltem ab imbecillitate intelligendi; unde fit, ut quæ ſemel docuimus, aliquando deinceps retractamus meliùs edocti. Unde apparet, id maximè à Deo alienum eſſe, cui nec peccatum ullum, nec ulla in intelligendo imperfectio convenit, cui retractatio vel ἐπανόρθωσις aliqua ſit opponenda. Aſſumptio itidem clara eſt, & indubia. Nempè ſicut per Scripturam loquitur ad nos Deus de via ſalutis noſtræ, ita per naturam loquitur ad nos Deus de aliis, puta, ut intelligamus res naturales, morales, &c. Ita utrobique Deus Præceptor noſter eſt, & animo noſtro infert omnem illam veram notitiam, quam intus habemus, ut quaquaverſum rectè dicatur, illa Dei ad nos effata eſſe, ſeu per ſeipſum, ſeu per Prophetam, aut Apoſtolum, ſeu per alium Præceptorem docentem, aut etiam per ingenioſitatem homini divinâ donatione inditam, ad nos loquatur. Sic Origenes, *l. 1. Cont. Celſ:* ait: *Non mirum videri debet, eundem Deum, quæ per Prophetas & ſalvatorem edocuit, in univerſorum etiam animos deſeminâſſe, ut in divino judicio omnis homo ſit inexcuſabilis.* Et Apoſtolus ad *Rom. 2. 2.* docet, etiam ipſas naturales notitias,

notitias, quæ in homine etiam extra specialem Sp.S. illuminationem reperiuntur, & in Philosophia continentur, ab ipso Deo inscriptas esse, ut æquè ad naturæ & Scripturæ effata Deus quasi communis Præceptor sit. Urget etiam hoc argumentum, inter alia plura, Thomas *l. 1. cont: gent: c. 7.*

III. Si Philosophia esset contraria Theologiæ, tùm ea contrarietas conveniret Philosophiæ vel ex toto, vel ex parte. Si primum dicatur. Ergò etiam hoc est Theologiæ contrarium : *Hominem habere animam : Deum esse primam causam : Substantiam esse ens: quatuor esse Elementa : Bis tria esse sex: cantum esse durum, vel mollem : Lineam rectam esse brevissimam intra suos terminos : homini vivendum esse temperanter, justè, &c. Regnum contra se divisum non posse consistere,* & similia infinita alia. Hæc enim sunt omnia omninò Philosophica, ex variis disciplinis sumpta. Sin autem ex parte tantùm sit illa contrarietas, tum inprimis nominentur illa particularia: Et apparebit, vel ea falsa esse, atque adeò non Philosophica, sed sophistica esse: vel cùm vera sint, in falso tamen sensu applicari, atque adeò cùm decepis loquamur, eadem de allio non habere veritatem. Et rursus jam nulla causa erit, cur petatur fundamentum, & quasi adæquata causa hujus contrarietatis ex eo, quia res Philosophicæ sint rationis, Theologicæ verò sint res fidei. Nam non minùs ea, quæ priùs inducta sunt, sunt rationis, ac omnia alia.

CAPUT: IV.

In quo ostenditur idem: probando non esse duplicem veritatem.

Unum & idem est; Philosophiam Theologiæ contrariam esse, & quod ibi verum est, hîc falsum esse, atque ita duplicem esse veritatem. Placuit tamen eos modos loquendi nunc seorsim expendere, majoris lucis causâ.

Igitur *IV.* probo, non posse quid verum esse Philosophicè, quod sit falsum Theologicè. Nam inprimis per accidens est ad rerum vel propositionum veritatem, in disciplinis tractari vel enunciari. Id autem est illi essentiale dicere conformitatem ad rem, (loquendo de veritate propositionum;) vel ad intellectum, cumprimis divinum, loquendo de veritate rerum, ut aliàs in Logicis & Metaphysicis doceri solet. Ita verum est aurum, vel argentum, vel corpus, quod est hoc ipsum, quod sub nomine auri, argenti, corporis, spiritûs significatum etiam à divino intellectu intelligitur. Unde si quid sit verè substantia, verbi gratiâ, in Philosophia, non autem sit verè substantia in Theologia, (stando extra terminorum æquivocationem) cùm utrobique denominatio veri sit per ordinem ad divinum intellectum: Idcircò erit conforme divino intellectui, & non erit conforme divino intellectui, quæ involvunt contradictionem, & proinde sunt impossibilia. Apprehendere, inquam, Deum aliquid sub ratione substantiæ, & tamen non ita apprehendere. Sic rursus propositio aliqua vera est, per conformitatem ad rem, quæ scilicet pronunciat ut res est, quod sit, componendo vel dividendo aliqua, quæ à parte rei vel composita vel divisa sunt. Ita vera erit hęc enunciatio: Homo non est lapis, si à parte rei unum non sit alterum. Similiter vera erit, universalis enunciatio, v.g. *Omne ens est unum,* si nullum detur ens, cui non conveniat unitas. Atq; ita si unicũ exemplũ in contrariũ habeatur, sive id sit in Philosophia, sive in Theologia, sive Medicina, sive aliâ quacunq; disciplinâ, aut

Duplex ista veritas involvit contradictionẽ.

Veritas rei quomodo se habeat.

Quomodo veritas propositionis.

Universalis enunciatio falsa fit ex unico exemplo contrario.

aut etiam extra omnem disciplinam allatum, falsò dixit Philosophus, omne ens est unum, cùm universalia enunciata non sint vera, nisi quæ inductione omnium singularium, nullo excepto, firmantur, id quod probè observandum est. Atque ita, si quid esset verum in Philosophia, non autem esset verum in Theologia, tum aliquod enunciatum esset conforme rei, sive pronunciaret quod res est, h.e. diceret, (de universalibus enunciatis loquendo) nullum prorsus singulare esset exemplum, undecunque sumatur, in quo id non procedat: Et tamen non pronunciaret quòd res est, hoc est, diceret esse aliquod singulare exemplum, in quo secus sit. Ista autem apertè sunt contradictoria.

Ex necessitate propositionum refellitur duplex veritas.

V. Idem probatur specialiter ex necessitate propositionum. Nam verum enunciatum dividitur per necessarium & contingens. Aut igitur, quod dicitur, propositionem in Philosophia veram, in Theologia esse falsam, intelligitur de ea, quæ est vera in Philosophia necessariò, aut quæ talis est contingenter. Non hoc intenditur. quæ contingens est, etiam extra disciplinarum varietatem, propter rerum & connexionum mutabilitatem est vera mutabiliter. Illud autem non est. Nam quæ est propositio necessaria, illa ita est vera, ut non possit esse falsa, per ullam extrinsecam circumstantiam, qualiscunque ea sit. Ergò non potest etiam variari veritas illarum, per disciplinarum diversitatem, quæ æquè extrinseca est propositionibus, ac circumstantia loci, temporis, aliævé. Et confirmatur, quòd propositio per se dicitur ex habitudine terminorum, adeò ut quæ per se est in Geometria, etiam per se maneat, sive in Arithmetica, sive in Logica ponatur, loquendo de propositione præcisè & in se sumptâ.

Si duplex est veritas, tum possunt duæ contradictoriæ veræ esse.

VI. Si quod sic verum est, alibi possit esse falsum, tùm duæ contradictoriæ possent esse veræ, quod adeò falsum est, ut ejus contrarium pro communissimo & generalissimo principio omnis scientiæ ponatur. Antecedens probatur illis exemplis, ubi quod Philosophicè verum dicitur, negatur esse Theologicè verum. Ut: *Nullum unum est trinum: Quoddam unum est trinum. Nulla virgo potest parere: Quædam virgo potest parere. Omnis ignis urit: Quidam ignis non urit. Nullum corpus potest esse in pluribus locis: Quoddam corpus potest esse in pluribus locis.* Hæ propositiones apertè sunt contradictoriæ, & tamen ab adversantibus utraque vera dicitur. Mihi, qui novi, contradictorias non posse simul veras esse, altera vera est, altera falsa est. Falsæ sunt universales, veræ sunt particulares.

Dices: Eas falsas quidem esse, sed non in Philosophia, quia in Philosophia stando, & in exemplis Philosophicis, utique nullum trinum sit unum, & nulla virgo potest parere, &c. *Resp:* omnino istas propositiones falsas esse simpliciter & sine addito, adeò quidem ut illa vera Philosophia non admittat. Neque enim in Philosophia admittitur ulla propositio, tanquam universalis, cui vel unica singularis vel particularis enunciatio opponi possit. Et nihil refert undecunque singularis illa afferatur, sive ex hac, sive ex alia disciplina id fiat. Ita e. g. falsa sunt quæ in Metaphysica universaliter enunciantur de signis, non tantum si secus sit in exemplis signorum Philosophicis, sed etiam si secus sit illis, quæ à Medico dicuntur signa sanitatis & morbi, aut quæ à Theologis dicuntur signa gratiæ, vel signa aut notæ Ecclesiæ, signa extremi judicii, alitérve. Ita nempe, ubicunque asseritur universalis propositio vera esse, non priùs vera erit, antequam veritatem habeat in omnibus singularibus, quæ sub illa sumi possunt, cùm ista & hæ identificentur & æquipolleant. Neque quicquam refert, unde illæ asserantur. Apparétq; adeò, illas, quas dixi, universales absolutè

absolutè sine addito, ut dixi, falsas fuisse, ubicunque, & in quacunque disciplina dicantur, quia deficiunt in inductione singularium sub illis contentarum. Et confirmatur. Nam si veritas universalium in Philosophia, æstimanda tantùm esset ex Exemplis Philosophicis, sive iis quæ in Philosophia tractantur, tunc absolutè nulla propositio Philosophica esset universalis. Nam singularia ex quibus universalitas colligenda est, non tractantur in Philosophia, sed sunt extra vel intra illam. Ita non magis in Physica v. g. docetur, de Magdalena, vel Elizabethâ, vel Salome, quàm de Maria: de meo aut tuo igne, quàm de igne Babylonico: de Petro, Paulo, Johanne, quàm de Jesu mariæ filio, itidem verò nobisque ὁμοουσίῳ homine. Omnia nempe illa sunt singularia, quæ sunt extra essentialem complexum Physicæ. Et tamen ut verè sint propositiones Physicæ universaliter, oportet, ut veritas illarum sit etiam in hujusmodi singularibus, atque adeò in exemplis non Philosophicis.

CAPUT. V.

Quòd non sit prorsus illicitum, ex Philosophia ad res Theologicas argumentari.

Putant aliqui, Philosophica enunciata tantùm vera esse, in suo, hoc est, Philosophico foro; si aliorsum referantur, & in specie ad Theologiam esse μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος, & vi illius μεταβάσεως esse ἀνακολουθίαν. Ut ergo hac in re etiam de usu Philosophiæ constet, paucis videndum est.

Igitur I. Aio: *Licere ex philosophia in Theologiam argumentari.* Hoc 1. probatur ex variis similitudinibus, quæ ad illustrandas res Theologicas ex Philosophia petuntur, etiam illas, quæ sunt μυστικώδεις. Justin. *in expos. fid. tom: 3. fol. 20.* & Athan: *Dial. 5. de Trin:* dederunt mysterium Trinitatis, ex similitudine solis & lucis. Similitudine animæ & corporis utitur idem Justinus *ib. f.* 18. & Aug: *Ep:* 57. & Cyr. *in Ep. Synod:* & alii. Alia Mitto. Argumentari autem à similitudine, est utique argumentari. Neque enim argumentari idem est, quod probare. *Ex Philosophicis similitudinibus argumentamur ad res Theologicas.*

2. Ab effecto ad causam argumentari & vicissim, utique est benè argumentari. At in Theologia agitur de causa, hoc est, Deo ipso. In Philosophia agitur de rebus creatis, quæ sunt effecta divina. *Ab effecto ad causam.*

3. A genere ad speciem bona est argumentatio. At in Philosophia agitur de genere cujus speciem expendit Theologia, cujus rei exempla fuerunt in superioribus. Ita ex generali natura signorum possumus argumentari ad signa Ecclesiæ, vel gratiæ divinæ, &c. *A genere ad speciem.*

4. Atque ita etiam ab universali ad singulare bona est illatio. Ita Physica agit de homine universaliter: Theologia, de homine hoc, hoc est, Christo. Hinc rectè probamus in Theologia: Christum esse hominem, quia habet animam & corpus, & partes varias materiales, quod argumentum est ab essentialibus & integralibus hominis, in genere loquendo. Taceo modos argumentandi alios, partibus qui specialibus hujusmodi materiis itidem applicari possent.

Jam 5. idem probatur ab exemplo Christi. Is variis similitudinibus à natura petitis illustravit mysteria fidei. Probavit se non colludere cum diabolo, quia regnum contra se divisum non possit consistere, quod Politicum est: Probavit se non esse spiritum, vel spectrum, quia habeat carnem & ossa, quod Physicum est; & sic in aliis. *Probatur exemplo Christi.*

6. Probatur

Et Theologorum universali praxi.

6. Probatur etiam ab universali Praxi Theologorum, qui frequentissimè disputant de rebus Theologicis, ex indiciis variarum distinctionum, & aliis terminis Philosophicis, ut cuivis ilicò fiet obvium, si quis unicam hujusmodi tractationem resolvere velit. Imò istis etiam usitatum est ex rebus juridicis argumentari, quæ non alieniores sunt, saltem æquè diversæ sunt à rebus Theologicis, ac Philosophicæ. Est autem id, cùm, verbi gratiâ, ex proprietatibus Testamentorum multa inferunt de Cœna Domini, cùm & ipsa contineat Testamentariam dispositionem: Et nominatim hinc inferunt, verba retinere ibi nativam significationem.

Arguunt etiam illi ex rebus juridicis ad Theologicas.

Ille modus argumentandi non est μετάβασις εἰς ἄλλο γένος.

II. Dico: *Progressum ex Philosophia in Theologiam, ut sic, non esse vel constituere μετάβασιν εἰς ἄλλο γένος.* Ita ex prioribus sequitur. Nam *μετάβασις* hæc sophistica est. Ille autem progressus fundatur in idoneis regulis consequentiæ, ut visum est. Et certè ex ipsa vi vocabulorum apparet: *μετάβασιν ἐκ τ γένους πρὸς εἶδος*, transitum à genere ad speciem, non esse à genere in genus aliud.

Quomodo sit illa μετάβασις.

Tunc autem erit illa sophistica *μετάβασις*, quando de alio atque alio genere loquitur Philosophia & Theologia. Veluti: si quis ad evertendam regenerationem spiritualem, argumentetur cum Nicodemo ex generatione naturali. Aut si quis cum Ario, ex generatione Physica disputet contra generationem filii Dei: Aut si quis contra manducationem spiritualem, disputet ex requisitis manducationis naturalis cum Capernaitis. Item si quis ex conditionibus motûs Physici, disputet contra justificationem: aut ex judicio politico argumentetur, quòd Scriptura non sit judex controversiarum: aut si ex Monarchico regimine in Republica, velimus extruere Monarchicum regimen in Ecclesia. In his & similibus casibus, est illa sophistica *μετάβασις*, & proinde nulla in illis est consequentia.

Quæ universaliter vera sunt in Philosophia, in omni particulari vera sunt.

Ex superioribus autem porrò etiam apparet: quæ universaliter vera sunt in Philosophia, siquidem universaliter vera sunt, non in eo tantùm circulo & foro rerum Philosophicarum procedere, sed quousque sub illis universalibus ad particularia descendi potest. Quod si in ullo entium Exemplo, ad quod sub tali genere descendi potest, secus sit, jam non fuit in Philosophia universaliter verum, sed particulariter tantùm, ut dictum est.

An ergo necesse est Theologo respondere quibusque Philosophicis.

Dices: Ita necesse esse ei, qui defensurus est fidem nostram, respondere ad ea etiam, quæ ex Philosophia ad res Theologicas efferuntur. *Respondeo*: si quis respondere velit ad ea, eum sequi hac in re consilium B. Augustini, quod habet *lib: 1. de Genes. ad lit: c. 21. Hoc indubitanter*, inquit, *tenendum est, quicquid sapientes hujus mundi de natura rerum veraciter demonstrare potuerunt, ostendamus nostris literis contrarium non esse.* 2. Nihilominus, quia res & mysteria fidei nostræ, sunt supra rationem & *καταληψιν* nostram, præsertim, si quis gnarus non sit rerum Philosophiphicarum, tutiùs faciet, qui vel nihil respondebit, vel respondebit per instantiam, & conclusioni adversarii opponet disertas Scripturas. Neque turpe sibi ducat quisquam, si ignorantiam hac in re suam confiteatur, & solutionis directæ tempus à Domino expectet. Cùm vel in rebus salutem non concernentibus, sæpè difficultates adeò graves occurrant, quæ animum disputatoris suspendant, ut sibi ipsi satisfacere non possit. Ita sua sit B. Chrysost: *homil: 45. in Johan: fol: 64. D. Hoc Discipuli est, quæ Magister asserit, non curiosiùs investigare, sed audire & credere, & idoneum solutionis tempus expectare.* Et Hilar: *l. 10. de Trin. In simplicitate* inquit, *fides est, in fide charitas, nec per multas & difficiles quæstiones Deus nos ad salutem vocat.* Usus est sæpè hoc modo respondendi Athanas. Vide *de spir: S. ad Serap: tom.*

tom.2. fol.25. & in qq. ad Antioch. q.1. tom. 2. fol.277, 278. & aliâs. Et *Gregorium Nazianzen. orat.2. de Theol. prolixè* inducit ea, quæ ſunt inexplicabilia in natura: ut compeſcat noſtram nimiam anxietatem circa res divinas. Et *orat. 4. de fil. Dei, fol. 110.* loquendo de generatione Filii, contra *Arianos*, deducit eos ad ignorationem multorum, circa propriam ſui generationem. *At ſi ne quidem tuam, quonam pacto Dei nôſti*, inquit, *& ut maximè cognitam haberes tuam, non tamen cognitam haberes divinam generationem, &c.* Sed ut res clarior ſit, ſeorſim de eo videndum eſt.

CAPUT. VI.

An abſolutè neceſſarium ſit Theologo, reſpondere ad Philoſophica; maximè in diſputationibus contra hereſes?

Ubi id videri poſſit neceſſarium.

Duobus in caſibus id inprimis abſolutè neceſſarium videri poſſit. 1. Quando objectiones ex Philoſophia procedunt, & deſcendunt ex genere, aut generali aliquo enunciato ad ſpeciem, aut ſpecialem aliquam concluſionem. 2. Quando quæſtiones proponuntur à Theologo, ubi alteruter terminus eſt Philoſophicus, quarum non. luæ ſuperiùs tactæ ſunt.

Sacra Scriptura continet omnia ad ſalutem neceſſaria.

Hac igitur in re reſpondeo 1. Sacram Scripturam continere omnia, quæ ad conſequendam ſalutem neceſſaria ſunt, ut habetur ex *Joh. 20. v. ult. Hæc ſcripta ſunt, ut credatis, & credentes vitam æternam habeatis*, & *2. Tim. 3. v. 16. Scriptura dicitur inſpirata divinitùs, ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.* Atque hinc ex teſtimoniis divinis argumentamur, non affirmativè tantùm, ſed & negativè, in rebus ad ſalutem attinentibus. Veluti de Invocatione ſanctorum nihil ſcriptum eſt. Ergo ea ad ſalutem neceſſaria non eſt.

Quæ inde expediri non poſſunt eo neceſſaria non ſunt.

Atque hinc ſequitur 2. quæſtionum illarum deciſionem non eſſe abſolutè neceſſariam Theologo, quæ ex Scripturis expediri non poſſunt. Si enim Theologus auditorem ſuum ad æternam ſalutem adducat, & quomodo alios porrò eò adducere poſſit edoceat, ſatis habet, ſi maximè eum de cætero non inſtruat ad doctrinam & ſcientiam, ut de hujuſmodi ſubtilibus quæſtionibus in utramque partem diſputare nôrit. Quò pertinet illa allegata priùs elegans *Hilarii* ſententia, & concinni ſunt verſiculi *Prudentii* hanc ad rem:

Quid non libido mentis humanæ ſtruat?
Quid non malorum pruriat?
Statum laceſſunt omnipollentis Dei
Calumnioſis litibus.
Fidem minutis diſſecant ambagibus
Ut quiſque linguâ eſt nequior.
Solvunt ligántque quæſtionum vincula,
Per Syllogiſmos plectiles.
Væ captioſis Sycophantarum ſtrophis,
Væ verſipelli aſtutiæ!
Nodos tenaces recta rumpit regula
Inſeſta diſſertantibus.

Iccirco

Iccirco mundi ſtulta dilegit Deus,
Ut concidant ſophiſtica.
Déque imbecillis ſubjugavit fortia,
Simplex ut eſſet credere.

Contráque iſtam hujuſmodi, à Scopo Theologiæ & fidei ſimplicitate maximè extravagantium contentionum & quæſtionum curioſitatem, in quam ſecula noſtra magno ſuo malo relabuntur, multis agit D. *David Chytræus*, in oratione eleganti, Witteb. & Lemgoviæ Editâ, de ſtudio Theologiæ (ut verba tituli habent) exercitiis veræ pietatis & virtutis potiùs, quàm contentionibus & rixis diſputationum colendo: Ejuſdem argumenti eſt præfatio dedicatoria, quam Onomaſtico Theologico *Chytræus* præmiſit, ad D. *Bielfeld.* Epiſc. Berg. in Norweg. Et Epiſtola iſtius Epiſcopi ibidem. Quibus adde Dn. D. *Gerhard.* in Præfat. ad lib. Meditationum, & Egregium libellum, quem ibi vocat & allegat, *Thomæ de Kempis* de imitatione Chriſt. lib. 1. cap. 1. *D. Chemnit.* in Introd. Acad. Helmſtad. *Johann. Arnd.* l. 1. de vero Chriſtian. cap. 37. *Lubin.* in orat. Rectorali, Anno 1615. Et quis omnes enumeret?

Athanaſii judicium de præcidendis quæſtionibus.

Placet ſolùm opponere elegans *B. Athanaſii* & *Nazianzeni* dictum. Ille, *in Epiſt. ad Joh. & Antioch. Compresbyteros tom. 1. fol. 733. Significâſtis*, inquit, *de illis qui ſub prætextu quæſtionum ſimplices turbare volunt. Cæterùm de iis intelligere accipit Apoſtolus, non eſſe attendendum rixis verborum, aut nova quærentibus audireque oportere nos teneri ſtudio nova audiendi, dicendive. Vos autem cum habeatis firmum fundamentum, quod eſt Dn. Jeſus Chriſtus, & Patrum de veritate confeſſionem, averſamini illos, qui plus minúſve, quàm eſt in Confeſſione, loqui velint, & majorem operam fratrum utilitati impendite, in metuendo numine & fratrum præceptis, ut doctrinâ Patrum & obſervatione Præceptorum grati Domino in die judicii apparere poſſitis.*

Nazianzenus autem, qui cæteroquin infenſiſſimus erat contentionibus Eccleſiaſticis, & multò maximam operæ partem in hac tempeſtate ſedandâ ſe impendiſſe ait, in funere Patris, *orat. 28. f. 474.* & orationes tres de Pace, hanc ad rem ſcripſit, quæ ſunt, *nu. 8, 9, 10.* ille, ut unum tantùm allegem; in *Athanaſii* funebri oratione (quæ & habetur apud *Athan. tom. 2. f. 504.*) inquit, *Fuit quondam tempus, cùm res noſtræ florerent, & præclarè ſe haberent, cùm nimiùm ſuperflua hæc, & verborum lepore atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio, ad divinas cauſas ne aditum quidem habebat: Verùm idem erat calculis ludere, inverſionis celeritate aſpectum fallentibus, aut omnigenis & laſcivis corporis flexibus ſpectatores ludificari, quod novi quidpiam ac curioſi, de Deo vel dicere vel audire. Simplex contrà, ingenuáque oratio atque doctrina pietatis exiſtimabatur. An poſteaquàm Sexti & Pyrrhones*, (illi omnium aliorum ſententias diſputabant, ut *Nicetas* inquit ad hanc *orat. 31. Nazianz. in ſchol. nu. 11. f. 535. & prodidit Laërtius l. 9. in vita Pyrrhonis. Adde & Gellium l. 11. c. 5.*) *& contradicendi libidine incitata lingua, velut gravis quidem ac malignus morbus, in Eccleſias noſtras irrepſit infeliciter; quódque Actorum liber de Athenienſibus narrat, ad nihil aliud vacamus, quàm ad novi aliquid dicendum, vel audiendum: ô quis Hieremias confuſionem noſtram caliginémque deplorabit, qui ſolus lamentationes calamitatibus exæquare novit. Hanc rabiem auſpicatus eſt ille à furore nomen habens, Arius, qui etiam petulantis & effrenatæ linguæ pœnas dedit, &c.*

Jam

Jam 3. de objectionibus dicendum eſt. Hæ, inquam, turbare nos non debent, ſi maximè ſatisfacere illis per omnia non poſſimus. Simplicitas enim fidei id non requirit, ut quis omnibus ſtrophis & argutiis ſatisfaciat, quippe qui *ne illa quidem ſcire poſſumus, quæ ad pedes ſunt, nec arenas maris, guttas pluviæ, aut dies ævi enumerare, nedum ut per Dei profunditates incedere poſſimus, ac reddere rationem naturæ uſque adeò ineffabilis ſupráque rationem poſitæ*, ut loquitur *Nazianz. orat. 6. de Sp. S. fol. 179.* Quid igitur? Exemplum Chriſti imitari poſſumus, qui aliquando ad eludendas objectiones ipſi propoſitas reſpondebat, opponendo Scripturas; qui modus reſpondendi ut indirectus eſt, & in Scholis inſtantia vocatur, ita ſimplicitati fidei ſatis eſt, ut ex hoc Chriſti facto colligit *Athan. de Sp. S. ad Serap. tom. 2. f. 25.* & *Nazianz. orat. 36. in dict. Chriſt. Matth. 19. fol. 573.* De cætero, ſi quis ignorantiam aliquando confiteatur ſuam, complebit illud *Scaligeri*, bonâ cum ſui laude, & inviolatâ exiſtimatione: *Humanæ ſapientiæ pars eſt, quædam ignorare velle.*

Quid faciendum in Theologia, ad objectiones ex Philoſophia petitas.

CAPUT VII.

De quibuſdam objectionibus.

Adverſus uſum Philoſophiæ in Theologia ſolet frequenter objici 1. quòd ad *Rom. 8. ſapientia carnis dicitur eſſe inimicitia contra Deum.*

Reſpondeo 1. ſi per ſapientiam carnis intelligeretur hoc loco Philoſophia, Philoſophia Dei donum non eſſet. Nam de Philoſophia ſic ſumptâ dici non poteſt, quòd ſit inimicitia contra Deum; item, quòd qui tractant Philoſophiam, Deo placere non poſſint, quod ibi dicitur de illis, qui in carne ſunt. Repugnat certè maximè, eſſe aliquid Dei donum, & tamen Deo non placere. *Quorum Autor eſt Deus, eorum oſor non eſt.*

Philoſophia non eſt ſapientia carnis.

Unde 2. Reſpondeo, vocem carnis ibi in malam partem accipi, & proinde ſapientiam carnis eſſe illam, quæ eſt hominis, in quantum eſt activus ex ſua carnali propenſione; Seu, ſapientia carnis eſt ſolicitudo, & cura quædam nimia providendi quæ carni ſunt utilia, commoda, ſuavia, neglectâ curâ & ſolicitudine eorum, quæ ad ſpiritum pertinent, ut *Bellarminus* definit, *l. 5. de ſtat. peccati, c. 10.* Probo, non ſolùm ex Antitheſi, quòd ibi caro ſpiritui, & ſic ſapientia carnis, ſapientiæ ſpiritûs opponitur: Sed etiam ex ſimili corruptela, à noſtris communiter rejectâ, quòd in verſu ſtatim ſeq. *Syricius* Papa 1. *Epiſt. cap. 7.* & *Concil. I. Turon. c. 1.* dicunt, conjugium intelligi, quando dicitur: *qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Sicut, inquam, hîc in carne eſſe, non poteſt idem eſſe, quod in conjugio vivere, cùm in conjugio quis poſſit Deo placere, & non placere: Ita nec ſapientia carnis poteſt Philoſophia eſſe, cùm Philoſophus vel amicus, vel inimicus Deo eſſe poſſit.

Quid Apoſtolo ſit ſapientia carnis.

II. *Objicitur* contra Philoſophiam, *quòd animalis homo non percipiat ea, quæ ſunt Dei, 1. Cor. 2.* Reſpondeo negando, quòd Philoſophia ibi deſcripta ſit ſub nomine animalis hominis. Nam *homo animalis* ibi opponitur ſpirituali, ſicut & *in Epiſt. Judæ verſ. 19.* ψυχικὸς dicitur ὁ πνεῦμα μὴ ἔχων. *Spiritualis* autem eſt idem qui renatus. Ergo animalis eſt non renatus. Quicunque ergo renatus non eſt, ille eſt animalis, & per conſequens non percipit ea quæ ſunt Dei. Hominum autem non renatorum ordo omnes ſtatus complectitur. In omnibus, inquam, ſta-

Animalis homo quid ſit Apoſtolo.

tibus

tibus ſunt renati & non renati. Sicut ergo non illicò qui Theologus eſt, eſt ſpiritualis: Ita non illico qui Philoſophus eſt, eſt homo animalis; multóque minùs Philoſophia hominem animalem facit. Non magis ergo id contra Philoſophiam allegari poteſt, quàm contra aliam quamvis facultatem, etiam Theologiam. Prout Apoſtolus, in illo catalogo non ſapientes tantùm, ſed etiam ſcribas, hoc eſt, peritos in Scripturis, ſive Theologos, & inquiſitores hujus ſeculi, recenſet: 1. *Corinth.* 1. v. 20. Similis corruptela hæc eſt illi, quod *Stapletonus l. 5. de Eccleſ. c. 4.* per hominem *ſpiritualem* intellectum vult Theologicum, ut Laicis poteſtatem dijudicandi adimat.

III. Solet & opponi locus ex *Coloſſ. 2. Videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, &c. Reſpondeo:* optimæ rei poſſe maximum abuſum eſſe. Non ergo mirum, ſi Philoſophia etiam huic abuſui ſubjaceat, qui tamen Philoſophiam non ob id malam facit. Similes monitiones ſunt in Scriptura paſſim, ne patiamur nos inescari ab amabilitate mulierum, ſpecie, & decore vini. Iſta tamen omnia bona ſunt maximè, ſi extra illum abuſum congruè uſurpentur. Imò hinc potiùs Philoſophiæ ſtudium commendatur, quia magis ſibi cavere poteſt à deceptionibus Philoſophicis, quod Apoſtolus monet, qui diligentem operam poſuit in rebus Philoſophicis, quàm qui eas ignorat. Quòd ſi quis omninò moroſè hunc locum urgere velit, ille oſtendat primùm, id hoc loco, & tùm temporis intellectum fuiſſe nomine Philoſophiæ, quod etiamnum eâ voce intelligi ſolet, hoc eſt, notitiam linguarum, numerandi, canendi, menſurandi, rerum naturalium, Metaphyſicarum, prudentiam honeſtè, civilitérque vivendi, juxta ſuperiorem vocis hujus ſolutionem. Neque enim incommodè videri poteſt, nomine Philoſophiæ hîc intelligi Phariſæorum, Eſſæorum, & Sadducæorum ſtudia, quæ tùm temporis Philoſophia dicebantur; ſicut poſteà ſtudia & exercitia Monachorum nomine Philoſophiæ appellata fuerunt, alio utrobique ſenſu, ac nunc de Philoſophia ſermo eſt. Atque ita intelligendam hîc eſſe Philoſophiæ vocem, multis docet Dn. *Jacobus Martini, in Lo. Theol. de Theol. conſt. diſp. 5. th. 13. ſeqq.* prolixè, & confer, quos ad hanc rem allegat *Joſeph. Scalig. in Elencho Trihæreſ. Nicol. Serarii cap. 22. p. 164. & cap. 29. p. 434. & Jan. Druſ. in reſp. ad Serar. lib. 1. cap. 2. p. 4.*

Philoſophiæ nomine hîc intelligi ſtudia Phariſæorũ, &c.

Objicitur, quòd ratio, quæ corrupta eſt, ſit norma Philoſophiæ.

IV. *Objiciunt* etiam: Rationem eſſe normam Philoſophiæ, eam autem corruptam eſſe, proinde non poſſe quid incorruptum inde provenire. *Reſpondeo:* argumentum laborare quatuor terminis, propter æquivocationem, quæ eſt in vocabulo Ratio; Igitur ratio aliquando eſt nihil aliud, quàm probatio ex natura extremorum ſumpta, quo ſenſu ratio Teſtimonio opponitur. Philoſophus ergo ſic procedit ex ratione, ſive naturâ extremorum, puta ſi velit tractare de homine, aut de cœlo, aut de lapide, aut de arbore, &c. non Philoſophatur Philoſophus, ſi, quæ de illis ſubjectis concludenda ſunt, concludat adducendo Teſtimonium hujus vel illius autoris: ſed tum demum Philoſophatur, ſi ex natura arboris, probet aliquid de arbore, & ſic in aliis. Proinde in hoc ipſo proceſſu norma Philoſophandi eſt natura arboris. Scibile enim ipſum eſt menſura ſcientiæ. Cenſetur igitur Philoſophus rectè fuiſſe Philoſophatus, non ſi dixit id, quod rationi ſive intellectui ſuo ita videbatur (ut qui nequaquam eſt norma Philoſophandi) ſed ſi concluſit conformiter rebus. Hactenus ergo in norma Philoſophandi nulla eſt corruptio. Intellectus enim, qui corruptus eſt, non erat norma Philoſophandi; Naturæ autem rerum manſerunt eæ, quæ priùs fuerunt.

Quomodo Philoſophus procedat ex ratione?

Jam

Jam 2. ut & ſupra dictum eſt, ratio eſt idem quod intellectus. Ita, inquam, non voluntas noſtra tantùm per peccatum originale corrupta eſt, ut appetat mala tanquam bona, ſed etiam intellectus, ut aſſentiatur falſis tanquam veris. Illa autem corruptio, quæ ſic hæret in ratione, hoc eſt, intellectu, non magis nocet, ut itidem ſuprà viſum eſt, proceſſui Philoſophico, quam cuivis alii tractationi etiam Theologicæ, cùm nec Theologus poſſit res Theologicas tractare manu aut pede, ſed omnis ea operatio ſit intellectûs, præſertim, cùm non ilicò Sp. S. præditus ſit, qui Scripturam & res Theologiæ tractat, & ſi maximè eo præditus ſit, non tamen ilicò Sp. S. omnem aberrandi immunitatem hominibus ſanctis tribuat. Et de facto apparet, illam corruptionem, quæ intellectui ſive rationi humanæ ex peccato originali inſidet, cerni in tractationibus Theologicis, cùm etiam Theologi frequenter errent, circa indagandum ſenſum Scripturarum, atque adeò applicandam normam Theologiæ, non minùs ac errant Philoſophi, expendendo naturas rerum. *Hoc didici*, inquit, *D. Lutherus, Scripturam eſſe eam, quæ nullius ingenium, nullius eruditionem, nullius diligentiam, nullius ſanctimoniam non in multis partibus fallat & ſuperet, atque cum omnibus etiam parvulis ſit expoſita ad ſatietatem uſque, magnis tamen ſemper ſepoſita eſt ad eſuriem. Ut veriſſimè & ſapientiſſimè dixerit Gregorius: Scripturam eſſe fluvium, in quo agnus peditet, & equus natet. Nec in ea fœdiùs, nec perniciosiùs errârunt, quàm qui ſe nihil in ea errâſſe præſumpſerunt: nec ſalubriùs & feliciùs in ea profecerunt, quàm qui timuerunt ſe in omnibus errare. Sapientia enim eſt, cujus principium timor Dei, quæ intellectum dat parvulis, & ſapientiam reprobat. Quare meos errores ſi judicet frater meus quiſque, ut ſeſe etiam alicubi errare non dubitet, ne fortè ſuperbus nuſquam non erret. Porrigamus potius ſummis viribus mutuas operas in Domino, præſertim in Scripturis ſacris tractandis, etiam ſic errores non evademus, donec in vita hac ſumus immunda. Solus hic ſe glorietur non errare in ulla parte, qui ſine peccato fuerit in hac vita. Hæc ille* in Epilog. ad operat. in Pſalterium.

Corruptio rationis Theologo nocet tractanti Scripturam.

CAPUT VIII.

Continens imaginem & picturam Philoſophi ex Gregorio Nazianzeno.

Quandoquidem aliquot pagellæ ſupererant, placuit pro coronide ſubjungere lectu dignam imaginem & picturam Chriſtiani Philoſophi, qualem deſcripſit B. *Greg. Nazianz. orat. 13. poſt red. hab. fol. 351. ſeqq.* Unde apparet B. Patrem longè aliter ſentire, ac noſtri temporis quidam Philoſopho-Maſtiges, quibus Philoſophia eſt ferè non niſi mater hæreſium, ſentina abſurdorum, & quid non? At ille quicquid ferè magnum eſt in vita civili, quoad animi æquabilitatem, rerum mundanarum contemptum, & æſtimanda fortunæ ludibria, Philoſophiæ tranſcribit, ejuſdémque præceptis ſe ſuámque vitam conformare ſtudet, quę duo membra ſunt, iſtius deſcriptionis. Potéſtque hæc ipſa Philoſophi pictura, cuíque Philoſophiæ operam danti eſſe perpetuum ſpeculum, unde ſe quotidie contueatur, ut tantùm ſe in Philoſophia profeciſſe intelligat, quantum ſe iſti imagini conformârit. Verba ita habent.

Fabulosa arbor continet picturam Philosophi.

Est quædam in fabulis arbor, *inquit Gregorius*, quæ secta floret, & cum ferro certamen suscipit, ac (si novum & insolens quiddam proferendum est de re nova & inaudita) morte vivit, & sectione germinat, incrementum denique sumit, cùm absumitur. Hæc quidem est ipsa fabula, figmentíque libertas. Mihi verò videtur, omninò quiddam hujusmodi esse Philosophus. Ærumnis inclarescit, casus tristes materiam virtutis æstimat, rebus adversis ornatur. Non armis justitiæ dextris effertur, nec sinistris flectitur: Sed idem semper in rebus non iisdem permanet, vel potius etiam probatior, ut aurum in fornace reperitur.

Sic autem rem ipsam consideremus. *Patricius est?* oppositam sanguini morum honestatem exhibebit, ut duplici adeò ratione clareat, quippe qui & ornamenta generis recenseat, & nobilis esse conspiciatur. *Ignobilis est*, quod statuam ac lutum hoc attinet? (Si tamen esse magnum discrimen potest, inter lutum & lutum) adferet ejus loco nobilitatem illam, quam mente intelligimus, & quâ seipsum quisque vel in pejus vel melius fingit. Aliam omnem ceu flocci pendendam, & adulterinam rejiciet, quæcunque sc. vel ab homine proficiscitur, vel rescriptis confertur. Est enim triplex genus, unum, quod supernè originem duxit, cujus respectu omnes ex æquo nobiles sumus, ad Dei scil. imaginem facti. Alterum à sangine provenit, cujus ratione numquis sit nobilis, equidem haud scio, præsertim cùm ortus ejus cum interitu conjunctus sit. Tertium ex vitio vel virtute cognoscitur & æstimatur, cuius vel magis vel minus participes sumus, prout, meâ quidem sententiâ, vel servaverimus imaginem, vel corruperimus. Hanc nobilitatem diliget, quisquis verè sapiens ac Philosophus fuerit. Nam quartum genus ex rescriptis & edictis pendens, apud me tum erit in pretio, cùm pulchritudinem sitam in coloribus amplexus fuero, & similiam cepero venerari, quæ leo sit esse jussa.

Juvenis est? Adversus animi morbos se geret viriliter, & cum juventutis fructum feret, ut iis rebus, quæ iuvenibus acccidunt, non sit obnoxius, sed prudentiam senilem in corpore vegeto ac florente declarat. Magis etiam hac victoriâ delectabitur, quàm ii, qui in Olympia coronam consequuntur. Vincet enim in publico totius terrarum orbis theatro, & quidem victoriâ nequaquam emptitiâ potietur.

Ad senectam vergit? At non animo quoque senescit. Accipiet dissolutionem corporis, tanquam præscriptum necessariæ libertatis tempus. Perlubenter ad ea, quæ vitam hanc sequuntur, transibit, ubi nulla est amplius immaturitas, nullum senium, sed omnes ætate spirituali sunt perfecti.

Formæ venustatem nactus est? Animi pulchritudo fulgore suo pulchritudini corporis respondebit. Flos ætatis illæsus præteriit? Ad seipsum se convertit, ac ne cerni quidem se novit. *Turpis ac deformis est quâ sub adspectum cadit?* Sed abditâ parte sui est venustus, quemadmodum in folliculo non florido nec fragrante, rosa florida & fragrantissima latet. Formosus est elegantiâ singulari supra filios hominum, ac ne tempus quidem ad spectanda externa concedit, sed spectatorem ad internum hominem convertit.

Valetudine integrâ est? sanitate corporis optimè utetur: admonebit, obiurgabit, liber in dicendo erit, vigilabit, humi cubabit, ieiunabit, crassitiem corporis exhauriet, terrena cœlestiáque contemplabitur, omni studio mortem meditabitur. *Ægrotus erit?* Pugnabit; quod si succumbit, vincet, hoc consecutus, ut non amplius pugnet.

Dives est? commentabitur quo pacto dediteſcat, cum egente facultates suas communicabit tanquam alienorum dispensator, ut & ille per communicationem hanc

hanc beneficio afficiatur, & ad Deum ipſe colligatur, præter crucem & corpus nihil habens. *Pauper eſt?* Deum pro divitiis habebit, & poſſeſſores earum irridebit, ut qui ſemper quidem adquirant, verùm nihilominus ſemper inopes ſint, dum pluribus egent; qui denique bibunt, ut magis ſitiant.

Eſurit? cum avibus aletur, quarum vita nec ſementem, nec arationem habet: Apud Sareptanam cum Elia vivet; cadus olei non deficiet, & farinæ ſeria non minuetur. Ille ſemper ſcaturiet, fontis inſtar: Hæc largè proferet fructum, ut hoſpitalis vidua honoretur, & nutrientem nutriat. *Sitiet?* fontes habet ac flumina, quæ potum præbeant, & quidem non inebriantem, nec demenſum. Quod ſi omnia propter imbrium inopiam deficiant, vel de torrente potum fortaſſis hauriet.

Algebit? Idem accidit *Paulo*, & algebit aliquandiu. Eſt & à petra quoddam indumentum, cujus rei fidem tibi *Jobus* faciat; quum ait: Quia tegmen nullum habebant, rupem induerunt.

Nunc & perfectiora mihi conſiderato. *Conviciis proſcindetur?* vincet non viciſſim conviciando. *Perſecutores experietur?* patienter id feret. *Petetur maledictis?* obſecrabit. *Calumniis vexabitur?* preces fundet. *In dextram ejus malam colaphus impingetur?* præbebit & alteram; ac ſi tertiam quoque haberet, & illam objiceret: ut magis ad lenitatem percuſſorem ipſum etudiat, facto docens, quæ verbo docere non poterat. *Probris adficietur?* Idem Chriſto accidit; adflictionis ſocietate ornabitur. Etiamſi Samaritanus appelletur, etiamſi accuſetur ut agitatus à malo genio, cum Deo cuncta accipiet. Quamvis multa perpetiatur, multa tamen reſtabunt: acetum, fel, corona ſpinea, ſceptrum arundineum, chlamys coccinea, crux, clavi, latrones ſimul in crucem acti, prætereuntium contumeliæ. Nam Deum potiores ferre partes oportet, dum plus etiam ignominiarum perfert.

Nihil invictius eſt Philoſophiâ, nihil expugnatu difficilius. Omnia priùs cedent, quàm Philoſophus. *Silveſter* aſinus eſt in ſolitudine, quemadmodum *Jobus* ait, ſolutus ac liber, urbanas turbas ridens, expoſtulationem tributorum collectoris non audiens. Unicornis eſt animal libertate gaudens. Si tibi ſervire volet, ſi ſub jugum ducetur, videbis eum ad præſepe. Si rebus terrenis omnibus expellatur, paratæ ſunt ipſæ alæ, tanquam aquilæ. Convertet ſe ad domum præſidis ſui, ad Deum convolabit.

Dicam ſummatim quiddam: Hæc duo venatu difficilia ſunt, Deus, & Angelus: ac tertium, Philoſophus, in materie materiei expers; in corpore non circumſcriptus; in terra cœleſtis; in affectionibus, expers affectionum; omnibus in rebus ſuperari ſe facilè ferens, præter animi magnitudinem; vincens eâ re alios, qui potiri ſe victoriâ putant, quia vincitur.

Nunc quia Philoſophum nobis expreſſit oratio, (ita pergit *Nazianzenus*) facto ab ea re initio, quam indicavimus: age noſtra etiam ad hunc collata conſideremus, (etenim & ipſe me Dei ſpiritum habere puto, quanquam fortaſſis ab eorum aliquo quæ dixi, vulnerari vincíque poſſim) ut ſi me deprehendant inferiorem, qui oderunt, & oppugnant, conatûs ſaltem ſui veniam conſequantur, ſi non voluntatis: Sin eis ſuperiorem & ſublimiorem, vel ab improbitate ſua diſcedant, vel novam aliquam injuriæ viam excogitent, quando præſentem contemnimus: neque committant, ut præter improbitatis culpam, etiam in eos amentiæ crimen cadat, tanquam fruſtrà ſceleratè agentes, ac ne tenentes quidem lædendi rationem, in quo tamen ipſo nullo non ſtudio ſunt occupati.

Enimverò ad omnia venientes, in quibus lædi ab hominibus homo poteſt. Ecquâ nos in parte læſuri ſint, videamus. *Indoctum vocabunt?* Unam ſapientiam novi, timere Dominum. Nam & initium eſt ſapientiæ, Dei timor: Et finis (audi omnia) Deum time. Hæc ſapientiſſimus *Salomon* dixit. Quare probent me Dei timore deſtitui, & vicerint. Reliquam verò ſapientiam partim præterii, partim opto accipere, ſpiritúque fretus me accepturum ſpero.

Num paupertatem mihi objicient, quæ divitiæ meæ ſunt? Utinam & pannos hoſce liceret & exuere, quo nudus ſpinas hujus vitæ percurrerem. Utinam & gravem hanc tunicam liceret quamprimum deponere, ut leviorem conſequerer. *Exulem vocabunt?* quàm demiſsè de nobis ſentiunt: homines reâpſe injurii, & hoſpitum oſores. Quæſo vos éſtne mihi deſcripta certis finibus patria, cui tùm quævis, tùm ulla patria eſt? Non tu quoque peregrinus es & advena? Equidem habitationem tuam non laudo, ſi ſic affectus es. Vide ne verâ excidas patriâ, ad quam converſatio noſtra referenda eſt.

Num etiam ſenectutem & valetudinem hanc morbis obnoxiam nobis exprobrabis? Atqui non carneæ molis naturæque totum hoc eſt, (ut aliquid meorum arcanorum ſcias) ſed etiam ratio nonnihil abſumpſit. Libet enim paululùm gloriari. Næ tu quidem turgeſcens, & alendæ carni deditus, jucundum mihi ſpectaculum es. Utinam & ipſe aliquo caniciei, palloríſque flore ornatus eſſes, quo ſaltem prudens & Philoſophus eſſe credereris.

Quid amplius? *Soliis deturbabunt?* at quibus obſecro? Num quæ vel modò, vel priùs lubenti animo conſcendimus? Num conſcendentes beatos prædicamus? Num tu ſolia mihi jucunda gratáque reddes, dum ea tam indignè conſcendis? Nondum adhuc ea, quæ nuper acciderunt, animi mei ſententiam vobis indicârunt? Num illa quoque jocus & delitiæ quædam erant, ac deſiderii erga me veſtri exploratio? nimirum ita ſolent homines vafri, & ingenioſi, quibus obnoxii ſunt ipſi, de aliis vel cogitare vel dicere. Quid dicam de animi compreſſione? quid de imprecationibus, quas publicè contra nos ipſos concepimus? quid de Lachrymis? quid quod mei vos miſertum eſt, quanquam propemodum in odio propter reluctationem eſſemus?

Locum principem nobis eripient? quis unquam mente præditus & cordatus hunc ſuſpexit & admiratus eſt? In hoc verò tempore, illum (meâ quidem ſententiâ) fugere, princeps eſt prudentia. Propter hunc omnia noſtra quaſſantur & perturbantur; propter hunc, orbis terrarum limites, ſuſpicione, ac bella quodam muto, nec nomen habente laborant: propter hunc periculum eſt, ne hominum ſimus, quos Deus condidit: neve magnum illum novúmque nomen amittamus. Utinam nulla ſit princeps dignitas, nulla prærogativa loci, nullum privilegium tyrannicum, ex quo virtute ſolâ cognoſceremur. Nunc autem dextrum illud & ſiniſtrum, & medium, & ſublimius, & inferius, & par inceſſio multas nobis, citra fructum ullum colliſiones pepererunt, multos in foveam præcipitârunt, & ad hircos aggregârunt, non ſolùm inferioris ſortis homines, ſed etiam Paſtores, qui cum Iſraëlitorum Magiſtri ſint, hæc tamen ignorârunt.

Ab aris arcebunt? etiam aliam novi aram, cui figuræ ſunt eæ, quæ nunc ſub oculos cadunt, cui nec aſcia, nec manus eſt adhibita; non ferrum in ea, non aliud ullum artificum inſtrumentum eſt auditum: Sed totum hoc mentis eſt opus & per contemplationem patet ad id aſcenſus. Huic adſiſtam, huic grata mactabo, victimam, oblationem,

oblationem, ſolidas hoſtias, iis quæ hîc offeruntur tanto præſtantiores, quando veritas umbrâ potior eſt. De hac mihi magnus ille Davides Philoſophari videtur, quum ait: Ingrediar ad aram Dei, qui juventutem meam ſpiritualem exhilarat. Ab hac ara me non quivis abſtrahet.

Ab urbe pellent? at non illa, quæ ſupernè ſita eſt, hoc ſi poterunt, qui nos odio perſequuntur, reâpſe nos debellârint. Quàm verò diu non poſſunt hoc efficere, guttis nos petunt, vel auris feriunt, vel inſomniis ludunt. Tanti ego bellum illorum æſtimo.

Opes adiment? Quas obſecro? ſi meas, eâdem operâ præcidant alas mihi, quas ego nullas habeo. Sin Eccleſiæ: nimirum hoc ipſum eſt, cujus cauſâ totum hoc bellum geritur. Earum cauſâ fur ille propter crumenam æmulatione quâdam accenditur, & Deum triginta, quod graviſſimum eſt, argenteis acceptis prodit: quo quidem pretio, non qui prodebatur, ſed qui prodebat, dignus erat.

At excludent domo? delicias præcident? amicos abalienabunt? Etenim plurimis, uti vides, moleſti fuimus, etiam nos arceſſentibus: (non enim ut ingrati hoc reticebimus) ac ſi maximè moleſti fuimus, potiùs id parcendo, quàm accipiendo factum eſt. Ejus rei cauſa fuit, quòd *domus* quædam religioſa, & amans Dei nos fovebat, ſicut Eliſæum domus viduæ Sunamiditis: domus, inquam, planè liberalis eorum hominum, qui nobis tàm corpore, quàm ſpiritu cognati eſſent, apud quos hic etiam populus eſt conſolidatus, quum furtim adhuc pietatem perſequutionibus afflictam arriperet, non liberè, nec ſine periculo. Reddat ei vicem Dominus in die remunerationis. *Delicias* autem ſi ſectamur; Delicientur adverſum nos, qui nobis infeſti ſunt. Non enim aliud quiddam mihi magis imprecabor. Cæterùm *ex amicis* alii quidem, ſat ſcio, ne quidem, ſi lædantur, nos deſerent, (nam acceptarum injuriarum ſocietas fecit, ut eſſe doloris etiam ſocii velint) aliorum verò faſtum ferre, ſiquidem nos contemnant, longâ jam exercitatione didicimus. Etenim amici proximíque mei, partim adverſum me palàm acceſsêre propiùs, & conſtitêre; partim ſteterunt procul, qui mecum agere ſcilicet humaniſſimè vellent: adeóque cuncti hac nocte offenderunt. Parum abfuit, quin *Petrus* etiam me negaret, ac fortaſſe ne quidem amarè plorat, ut peccato medeatur.

Solus audax ego, confidentiæque plenus, uti quidem videtur, ſolus ſpe bonâ ſubnixûs, in rebus adverſis ac terribilibus ſolus tolerans, & publicè propoſitus, & privatim contemptus, & tùm orienti, tùm occidenti notus, ex bellis iis, quæ mihi inferuntur. O veſaniam! Si tota caſtrorum acies ſe mihi opponet, nihil ſibi cor meum metuet: Si bellum ingruat, in hoc ſperabo. Tantùm abeſt, ut præſentia formidanda putem, ut omiſſis meis rebus eos deplorem qui dolore me affecerunt, &c.

Hæc hactenus eloquentiſſimus *Nazianzenus*, tùm in genere, tùm in ſeipſo Philoſophum elegantiſſimè depingens. Claudat hanc digreſſiunculam ejuſdem *Nazianzeni* ſententia, *ex orat. 33. in Laudem Heronis Philoſophi, fol. 544. Sic*, inquit, *exiſtimo, duorum alterum nobis faciendum eſſe, ut vel Philoſophiæ demus operam, vel Philoſophiam certè honoribus ac laudibus efferamus; nec alioquin à rectò atque honeſto penitus aberremus, ac brutæ cujuſdam vecordiæ damnemur, qui rationis participes creati ſumus, ac rationis ope & adjumento, ad primariam illam rationem properamus.*

FINIS.

CHRISTOPHORI

SCHEIBLERI

METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS:

Continens

PRIMAM PHILOSOPHIAM,

QVAM VOCANT, SEV PARtem Metaphyſicæ univerſalem.

NAVIN LIBRARY

TRIPURA UNIVERSITY
AGARTALA

CAPUT I.

DE DEFINITIONE ET DISTRIBVTIONE *Metaphysicæ.*

1. METAPHYSICA *est scientia de Ente quatenus Ens est.* vel: *Est scientia de Ente, secundùm rem & rationem abstracto à materia.*

2. *Ejus partes duæ sunt: Generalis & Specialis.*

3. *Generalis pars Metaphysicæ est, quæ agit de Ente in genere, ejúsque adeò generalibus affectionibus transcendentibus, indeq; nascentibus Entis divisionibus.*

COMMENTARIUS.

AD generalem doctrinam Metaphysicæ rectè docendam, distincti tituli proponendi sunt. I. Agendum est de nomine Metaphysicæ & æqui-pollentibus. II. De genere Metaphysicæ. III. De abstractione competente Metaphysicæ. IV. De illius objecto. V. Tractandum est de muneribus Metaphysicæ. VI. Agendum est de aliquibus illius attributis, & sic etiam conferenda est cum disciplinis aliis. Et *denique* inquirendum est, an sit una disciplina, & quomodo sit dividenda. 1 *proponuntur tractanda.*

TITULUS I.

De Nominibus Metaphysicæ, & æquipollentibus.

Igitur primò vulgatissimum hujus scientiæ nomen est, quod dicitur *Metaphysica*, 2

quod

CAPUT I.

DE DEFINITIONE ET DISTRIBVTIONE *Metaphyſicæ.*

1. METAPHYSICA *eſt ſcientia de Ente quatenus Ens eſt.* vel: *Eſt ſcientia de Ente, ſecundùm rem & rationem abſtracto à materia.*

2. *Ejus partes duæ ſunt: Generalis & Specialis.*

3. *Generalis pars Metaphyſicæ eſt, quæ agit de Ente in genere, ejúſque adeò generalibus affectionibus tranſcendentibus, indeq; naſcentibus Entis diviſionibus.*

COMMENTARIVS.

AD generalem doctrinam Metaphyſicæ rectè docendam, diſtincti tituli proponendi ſunt. I. Agendum eſt de nomine Metaphyſicæ & æqui-pollentibus. II. De genere Metaphyſicæ. III. De abſtractione competente Metaphyſicæ. IV. De illius objecto. V. Tractandum eſt de muneribus Metaphyſicæ. VI. Agendum eſt de aliquibus illius attributis, & ſic etiam conferenda eſt cum diſciplinis aliis. Et *denique* inquirendum eſt, an ſit una diſciplina, & quomodo ſit dividenda. 1 *proponuntur tractanda.*

TITULUS I.

De Nominibus Metaphyſicæ, & æquipollentibus.

Igitur primò vulgatiſſimum hujus ſcientiæ nomen eſt, quod dicitur *Metaphyſica*, quod 2

Metaphysica. quod tamen apud *Aristotelem* non extat, sed sumptum est solùm ab Interpp. ex inscriptione Metaphysicorum *Aristotelicâ*. Libri enim illi dicuntur τὰ μετὰ τὰ φυσικά. Est autem duplex sensus hujus appellationis. Μετὰ enim significat post, & etiam trans vel supra. Metaphysica igitur uno sensu dicitur eo nomine, quia agit de iis, quæ *supra physicam* sunt, seu quæ sunt supra naturam.

3 Alio autem sensu dicitur Metaphysica q. *post-physica*, quia post physicam ipsa inventa est. Quò pertinet, quòd *Aristot. lib. 1. Metaph. cap. 2.* disputat, homines primùm tractâsse ea, quæ faciliora & magis necessaria erant, (quo pertinent ea, quæ in disciplinis practicis tractantur.) Deinceps ulterius processisse eos, ut specularentur de passionibus lunæ, & iis quæ circa solem ac stellas fiunt, ac de generatione Universi: tandem verò altius transcendisse, hoc est, Metaphysicam invenisse κρεῖττον πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων, inquit ibi, καὶ θεῖς ῥαστώνην καὶ διαγωγὴν, ἣ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. Atque ita etiam apparet: Metaphysicam dici post-physicam, solùm quoad ordinem inventionis. Nam quoad ordinem naturæ & dignitatis secus est. Cùm enim ipse agat de Deo & divinis, nullâ Philosophiæ parte potest illa, quoad dignitatem, posterior esse. Rursus, cùm agat de rebus universalissimis, non potest ulla scientia naturâ prior esse, quàm sit Metaphysica.

4. *Philosophia.* II. Hæc disciplina vocatur simpliciter, & sine addito, *Philosophia*, *lib. 4. Metaph. c. 2. & 3. & lib. 6. cap. 1. & lib. 1. Phys. c. ult.* Idque κατ' ἐξοχὴν, vel ἀντονομασίαν, quia ipsa est nobilissima pars Philosophiæ.

5. *Prima Philosophia.* III. Vocatur hæc disciplina, πρώτη φιλοσοφία, prima Philosophia, *lib. 4. Met. t. 5. & 6. & 7. Metaph cap. 1. & lib. 1. Phys. t. 83. & aliis multis locis.* Dicitur autem *prima* Philosophia, non ordine inventionis, ut ex prioribus constat; sed quia agit de primo scibili, hoc est, de Ente communissimè sumpto, ejúsque communissimis, si ita dicere licet, differentiis. Unde & factum, ut, speciali acceptione, prima Philosophia dicatur Doctoribus ea pars Metaphysicæ, quæ de Ente communiter agit. Etsi interim diffitendum non sit, quòd etiam vox ea pro tota Metaphysica accipiatur: & in hac oppositione, sicut Metaphysica dicitur prima Philosophia, ita Physica dicitur δευτέρα σοφία, secunda sapientia, vel secunda Philosophia, 6. *Met. c.* 11.

6. *Sapientia.* IV. Vocatur hæc disciplina σοφία sapientia, ut 1. *Metaph. cap.* 1. & 2. & alibi. Idque ideò, quia ipsa tractat prima rerum & scientiæ omnis principia. At ex principiis primis conclusiones colligens, est sapientia, Autore *Arist. lib. 6. Eth. cap. 3.*

Conditiones sapientiæ. Tradit autem *Arist. lib. 1. Metaph. cap. 2.* varias conditiones sapientiæ, quæ consequenter, sub hoc nomine, Metaphysicæ competunt. Tales sunt, quòd 1. sapientia versatur circa omnia. 2. Circa res difficiliores, & minùs sensiles. 3. Sapientia est cognitio certissima. 4. Est apta ad docendum, & aperiendas rerum causas. 5. Debet appeti propter se, non alterius causâ. 6. Debet sapientia dominari aliis scientiis, & eas dirigere atq; adeò nobilissima esse. Quomodo hæ singulæ conditiones conveniant Metaphysicæ, prolixè disputat *Suarez. disp. 1. Metaph.* & *Fonseca 1. Met. c. 2. in commentario in digress. ad lit. h.* Nos autem eâ de re, quantum satis videbitur, dicemus in sequentibus *ad tit. 6 art. 1.*

7 *Theologia.* V. Vocatur hæc disciplina *Theologia* apud *Arist. lib. 6. Metaph. c. 1. & lib. 11. cap. 6* & *Damascen. in Dial. cap. 3.* Idque per συνεκδοχὴν, quia aliquâ suâ parte agit de rebus divinis. Dicitur autem Theologia non hoc sensu, quasi omnia, quæ de Deo cognosci possint, tradat, (utiq; enim quòd Deus sit trinus, quòd prædestinet

ad

ad ſalutem, quòd redimat homines, quòd mittat filium, quòd ſanctificet per Sacramenta, &c. nulla Philoſophiæ pars docet) ſed quòd de Deo agat, quoad ea, quæ ſunt intra ſphæram naturalis intellectûs, ſive luminis, prout infrà occurret tractandum, *lib.* 2. *cap.* 3. Theologia enim vi vocis nihil aliud ſignificat, quàm rationem vel ſermonem de Deo, ut *Auguſtinus* meminit, *lib.* 8. *de Civit. Dei, cap.* 1. Juxta quam appellationem Poëtæ ac gentiles appellati ſunt Theologi, apud *Aug. lib.* 18. *de Civit. Dei, c.* 14. & *Ciceronem, in lib.* 3. *de nat. Deorum*; & ſpeciatim *Orpheus* Theologus appellatur à *Clemente Alexand. lib.* 5. *Strom.* Vide plura eâ de re apud Clariſſimum *Finckium, in diſp.* 2. *Met. p.* 21.

Apud *Platonem* ſæpè vocatur Dialectica: ſic *lib.* 7. *de Rep. f.* 626. ait: *An ergò videtur tibi doctrinis omnibus Dialectica velut apex, nec ulla doctrina eminentior vel ulterior reperiri.* Hîc per Dialecticam ſignificari Metaphyſicam, *Pererius* interpretatur, *lib.* 1. *de Philoſoph. cap.* 12.

Denique ſolet & Metaphyſica dici diſciplina ἀρχιτεκτονικωτάτη, Princeps & Domina aliarum ſcientiarum : ſed hæc non tam ſunt hujus diſciplinæ nomina, quàm honorarii tituli, unde etiam eorum dijudicationem hîc dimitto.

TITULUS II.

De genere Metaphyſicæ.

Poſtquam actum eſt de nomine Metaphyſicæ, atque adeò de definito; nunc agendum eſt de ejus definitione, in qua primò occurrit Metaphyſicæ genus. 9

Variant autem hac in re ſententiæ & modi loquendi Philoſophorum. *Ramæi*, qui, inter eos, Metaphyſicam admittunt, Metaphyſicam artem vocant, ſoléntque ad hanc rem urgere definitionem *Luciani*, τέχνη ἐστι σύστημα ἐγκαταλήψεων ἐγγεγυμνασμένων, πρὸς τὸ τέλος εὔχρηστον ἐν τῷ βίῳ, hoc eſt: *Ars eſt ſyſtema, vel ordo præceptorum, uſu cognitorum, ad finem in vita utilem.* 10 *Variæ ſententiæ.*

Ariſtotelici plerique genus Metaphyſicæ faciunt ſcientiam, aliqui etiam ſapientiam : quin & φρόνησιν, prudentiam vocavit *Ariſt. lib.* 1. *Metaph. c.* 2. 11

De ſingulis videndum. Incipio à facilioribus.

ARTICULUS I.

Metaphyſicæ genus non eſt prudentia.

Ita patet. Nam prudentia eſt περὶ τὰ πρακτὰ, atque inde eſt habitus practicus. Metaphyſica autem eſt habitus ſpeculativus. Unde porrò ad locutionem *Ariſtotelis* dicendum eſt, quòd ea intelligenda ſit κατ' ἀναλογίαν, ut benè interpretatur *Suar. diſp.* 1. *Metaph. in proœmio.* Conſiſtit autem ea ἀναλογία in hoc, quòd Metaphyſica inter habitus ſpeculativos excellit, ſicut inter habitus practicos prudentia. 12 13. *Quomodo dicatur prudentia?*

ARTICULUS. II.

Metaphyſicæ genus non eſt Ars.

Ita ut pateat, inprimis præmittendum eſt, vocem artis ambiguè dici. Igitur vox artis, quantum ad præſens pertinet, tripliciter ſumi poteſt. *Primò* ars à natura contradiſtinguitur, proinde artificiosè ea dicuntur fieri, quæ meliùs fiunt, ac ſi per naturam ſolùm fierent. *Alia* ſignificatio eſt, quam exprimit definitio *Luciani* priùs recitata. Denique alia eſt ſignificatio, quam exprimit definitio hæc *Ariſtot. lib.* 6. *Ethic. c.* 4. Ars eſt habitus cum ratione recta effectivus. 14 *Ambiguitas in voce artis.*

Igitur, quoad primam ſignificationem artis, certum eſt, Metaphyſicam artem dici poſſe 15.

Metaphysica quomodo dici possit ars?

posse. Sic enim omnes habitus artes sunt, h e. aliquid sublimius, quàm sit natura. Sic etiam prudentia est ars componendi actiones civiles, & justitia est ars distribuendi cuique quod suum est. Vide *Piccolom. grad.* 5. *Phil Mor. cap.* 50. Et *Zabarella lib.* 1. *de Nat. Logic. c.* 8. *etiam* meminit, *Averroëm* quandoque scientias appellare artes speculativas. Atque adeò sic in summa, ars est idem quod habitus. Proinde, etsi juxta hæc, ars de Metaphysica prædicatur per modum generis, non est tamen tale genus, quod nunc inquirimus, id est, id, ex quo metaphysica definiri possit. Ars enim si valdè remotè prædicatur de Metaphysica. At peccat definiendo, qui transiliens genera definit, hoc est, qui ex genere remoto definit, ut *Aristot.* docet *lib.* 6. *Top. c.* 4.

16. *An sit Ars in Luciani definitione.*

Juxta alteram significationem similiter dicendum est. 1. Si etiam maximè Metaphysica sit ars, istâ significatione, nihilominùs eo sensu Metaphysicam non debere definiri per artem, quia ars sic remotè prædicatur de Metaphysica. Est autem contra bonitatem definitionis, si ea per remotum genus fiat, ut priùs tactum est. Patet autem veritas. Nam inter artem in tanta generalitate dictam, adhuc mediat scientia. Ergò scientia propinquius genus est ad Metaphysicam, quàm sit ars, ex hypothesi loquendo, & juxta dictam significationem. Ergò potiùs scientia debet assumi, quàm ars, ut interim taceam ἀκυρολογίαν & improprietatem, quæ est in voce artis, sub ea latitudine acceptæ, de qua diligenter agit *Zabarella dict. loc.* Certè valdè præposterum est, artes & scientias definire per ordinem ad librum, & farraginem præceptorum in libro contentorum. Nam cùm artes & scientiæ sint habitus intellectivi, ad mentem potiorem habent ordinem, quàm ad librum.

17 Quanquam ad hanc rem porrò *secundò* dico: Non satis videri, quomodo Metaphysica ars dici possit, juxta istam significationem, & definitionem à *Luciano* traditam, si rigorosè loqui velimus. Nam inprimis ars debet esse πρὸς τὸ τέλος εὐχρηστον ἐν τῷ βίῳ ad finem utilem in vita. Hic modus loquendi, ex communi more loquendi significat Usum civilem, quem unaquæque ars habere debeat. At talis usus non convenit Metaphysicæ, ex hoc, quia est libera disciplina ut inculcat *Arist. lib.* 1. *Metaphys. cap.* 2. *Ferè*, inquit, *omnibus inventis, quæ necessaria essent ad degendum, hujusmodi prudentia cœpta est quæri. Patet itaque quòd ob aliam nullam utilitatem eam quærimus, sed quemadmodum dicitur liber homo, ille, qui sui ipsius & non alterius gratiâ est, ita & hæc sola scientia libera est.* Et priùs, *Si*, inquit, *propter fugam ignorantiæ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν philosophati sunt, patet quòd causâ cognoscendi, & nullius usûs gratiâ ipsum scire prosequebantur.*

Deinde etiam non satis apparet, quomodo, rigorosè loquendo, Theoremata
18 Metaphysica (veluti, quòd veritas consistit in conformitate ad intellectum; quòd unitas consistit in indivisione, &c.) possint dici ἐγκαταλήψεις ἐγγεγυμνασμέναι, exercitatione vel usu comprobatæ aut cognitæ, quæ omnia sat commodè dicuntur de habitibus practicis, ut videri possit ista definitio solùm habitus practicos comprehendere.

19 Juxta tertiam artis significationem indubium est Metaphysicam artem non esse. Illa enim ars, quæ ibi intelligitur, præcisè est habitus practicus. Ποιητικὸν enim (quod in ista artis definitione continetur) continetur sub practico. Metaphysica autem non est habitus practicus, ut posteà docebo. Neque sunt aliqua, quæ, in summa hactenus dictis officiant.

ARTI-

ARTICULUS III.

Metaphysicæ genus non est sapientia.

Ad veritatem hujus assertionis inprimis certum est: Metaphysicam esse sapientiam. Ita priùs satis patuit in priori titulo hujus capitis. Hoc nunc solùm dico: Sapientiam, non esse metaphysicæ genus, quod quidem ex priori non sequitur. Non, inquam, sequitur, si metaphysica sit sapientia, quòd idcircò sapientia sit ejus genus. Neque enim omnia prædicata sunt generica. Existimo igitur hos terminos esse æquipollentes, sapientiam, & Metaphysicam: atque sic ita se habere eos, ac se habent Metaphysica, & prima Philosophia; & hinc consequenter, non magis sapientia est genus metaphysicæ, ac metaphysica est genus sapientiæ. 20 *Metaphysica est sapientia.*

Ratio autem hujus assertionis hæc est, quòd omne genus est aptum esse in pluribus. *Aptum* dico. Facilè enim admitto, quod ad rationem generis non necessariò requiratur actualis extensio ad plures species. Atque hinc sequitur, quòd genus esse non possit, cuicunque repugnat esse in pluribus, hoc est, cui deest aptitudo essendi in pluribus. At tale quid est sapientia. Nam sapientia ut sic, dicit dependentiam notitiæ ex summis sciendi principiis. At non potest esse alia disciplina præter Metaphysicam, quæ agat de summis sciendi principiis. Ergò non potest alia disciplina præter Metaphysicam esse sapientia. 21 *Sapientia genus non est Metaphysicæ.*

Assumptum declaro. Nam illa disciplina quæ id præstaret, vel esset æquè universalis ac Metaphysica, vel minùs Universalis, vel magis Universalis: Magis universalis esse non potest. Nam universalitas scientiæ sumitur ex universalitate Objecti. At non potest esse universalius objectum, quàm id quod Metaphysica contemplatur, hoc est, quoq; sit ipsum Ens. Et deinceps, si talis disciplina daretur, tum ista revera esset sapientia, Metaphysica autem non. Metaphysica enim demonstraret dependenter ab illâ universali disciplinâ. At hoc repugnat sapientiæ. Rursus neque, potest aliqua disciplina sapientia esse, quæ sit æquè universalis ac metaphysica. Nam hæc hypothesis est simpliciter impossibilis. Quia non potest ullum scibile objectum esse æquè universale, ac est objectum metaphysicę. Ens enim nulli alii condividitur, sed simpliciter, quicquid ullo modo est, Ens vocamus. Quòd si aliqua sunt extra Ens, ut est Ens rationis, unum per accidens, & quæ sunt his similia, ista tamen non possunt facere peculiarem disciplinam, multóque minùs possunt constituere disciplinam, quæ sit sapientia. Tandem verò, quòd nulla disciplina possit sapientia dici, quæ sit minùs universalis, ac est metaphysica, inde apparet, quòd minùs universales disciplinæ omnes demonstrant dependenter à metaphysica, hoc est, universali scientiâ. Est 2. contra rationem sapientiæ, demonstrare dependenter aliundè, hoc est, non ex primis principiis, sed ex iis, quæ aliunde dependent. 22

Contra hanc assertionem ferè non aliud obiicitur, quàm quòd 1. Metaphysica omninò sit sapientia: 2. Quòd genus possit salvari in una specie. *Sed* neutrum istorum convincit propositum, ut ex dictis patuit. Neque enim ilicò genus est, quod de aliquo prædicatur, per quod prima obiectio solvitur. Et rursus, ut maximè genus possit salvari in una specie, non tamen debet ei repugnare multiplicatio, quam repugnantiam de sapientia probavi. Non possunt genus & species ἀντιπαπηγρεῖσθαι, seu æquè latè patere, docente *Arist. lib. 4 Top. cap. 1. & 10. & Porphyr. in Isagog. c. 9. §. 6. 7.* 23 *Solvuntur obiectione.*

ARTI-

ARTICULUS IV.

Metaphysicam esse scientiam: Atq; adeò, scientiam esse ejus genus.

24 *Ostenditur, quòd Metaphysica sit scientia.*

Ita patet inprimis, quòd Metaphysica sit scientia. Nam in ipsa cognoscuntur proprietates Entium, per demonstrationem. Ergò cognoscit conclusiones suas scientificè. Scientia enim est demonstrationis effectus. Imò nihil aliud intendit Metaphysica, quàm ut demonstret affectiones varias de Ente, generatim vel speciatim, quoadusque Metaphysica descendit. *Deinde* idem probatur à posteriori. Metaphysica est scientia speculativa, ut posteà probabitur. E. etiam est scientia. Consequentia est evidens. Nam speculativum est differentia scientiæ. Imò quòd speculativa disciplina est, id absolutè, & sine addito, tanquam, κατ' ἐξοχὴν, vel κ'ντονομασίαν est scientia.

Proponuntur & solvuntur objectiones.

25. *Prima objectio*

Varia hîc objici solent. *Primò:* Metaphysica est sapientia, ut priori articulo visum, quicquid sit, an habeat rationem generis, vel non. E. Metaphysica non est scientia. Consequentia patet, quia sapientia & scientia sunt oppositi habitus intellectivi, apud *Arist. lib 6. Eth. cap. 2.* Opposita autem non possunt quidditativè de eadem re prædicari, multóque minùs ejusdem respectu rationem generis habere, ut & *Arist.* docet, 4 *Top. cap.* 2. §. 1.

26 *Scientiæ vox ambigua.*

Respondeo esse ambiguitatem in voce scientiæ: Vox igitur scientiæ bifariàm sumitur: *aliquando* scientia significat notitiam conclusionis præcisè, & sic distinguitur & opponitur ad intellectum, & sapientiam. Intellectus enim notat ibi habitum principiorum, sapientia complectitur utrumque habitum. Hoc modo Metaphysicus habitus non est scientia, sed sapientia. Neque enim Metaphysica continet notitias conclusionum, præcisis principiis, sed & cognoscit principia, & conclusiones per ista. *Aliter* autem sumitur vox scientiæ, ut implicat etiam notitiam principiorum. Ergò sic in communi, habitus eruens conclusiones ex cognitione principiorum est scientia. Estque hæc significatio frequentissima. Atque sic quicquid sapientia est, etiam scientia est, ut scientia, hoc sensu, ad sapientiam habeat rationem generis. Addit enim sapientia scientiæ primitatem, quòd scilicet ex primis principiis probet. Dicam breviter: scientia est habitus eruens conclusiones ex principiis; (sine addito & indifferenter loquendo, qualiacunque sint principia, Prima, annon) sapientia autem est habitus eruens conclusiones, ex principiis (non qualibuscunque, sed addendo q. differentiam, nempe ex principiis) primis.

27 *Quomodo Metaphysica sit scientia, & sapientia.*

Atque ita inter sapientiam & scientiam non est oppositio, sed subordinatio, ut utrumque istorum de Metaphysica dici possit. Metaphysica itaque est scientia, quia demonstrat ex principiis, sicut & id faciunt scientiæ aliæ: Eadem v. disciplina est sapientia, qua principia ex quibus demonstrat, sunt prima principia, Confer. *Thom. 1. 2. q. 57. art. 2. ad prim. Piccol. grad. 5. Phil. moral. cap. 22.* & *Suarez disp. 1. Met. sect. 5. n. 52.*

28 *Secunda objectio.*

Deinde contra eandem sententiam objicitur. Omnis scientia circa tria est (verba sunt *Arist. 1. post. c. 7. text. 57. & 76.*) *primum* quidem, circa illa, quæ ponuntur esse. Hoc autem est ipsum genus (subjectum) cujus affectionum per se contempla-

trix

trix est. *Deinde* circa communia, quæ dicuntur *dignitates*, ex quibus primis demonstrat; & *tertium*, circa affectiones, quarum singulum quid significet, accipit. Hoc dicit *Aristoteles*, quòd in unaquaque scientia debeat esse subjectum genus, principia, & affectiones. At nihil horum potest convenire metaphysicæ. Ergò ipsa non potest esse scientia, cùm vel ex unius istorum defectu tollatur ratio scientiæ.

Assumptum probatur: quoad singula. Et primò quidem de subjecto genere. Ens ponitur subjectum metaphysicæ. At Ens non potest habere rationem generis, ad ullum eorum, de quibus prædicatur, ut *Arist*, clarè docet 4. *Top.* c. 6. §. 2. & 2. *post.* c. 7. & alibi, & probat id dictis locis, quia Ens omnibus rebus est consequens. Unde sequitur, quòd nulla positiva differentia esse possit, quæ non sit Ens. At quicquid rationem generis habet, id extra se habet differentias, de quibus ipsum non debet prædicari, ut *Aristot.* iterum docet 6. *Top* c. 6. §. 9. & 14. & *Porphyr. in Isagog* c. 7. §. 5. Hactenus igitur deest metaphysicæ una conditio ad scientiam requisita.

29 *Metaphysicam non habere subiectum genus.*

Quòd autem nec II. principia conveniant metaphysicæ, inde patet, quòd principia ex quibus fit demonstratio, (propter hanc enim opus est illis in scientia) sunt Efficiens & Finis. Subjectum autem Metaphysicæ, hoc est, Ens omne non habet efficiens & finem. Nam in ista latitudine abstrahit ab increato & creato, unde ne quidem omnes affectiones, quas contemplatur metaphysica, habent principia. Nam pleraque (ut in progressu apparebit) sunt prorsùs eadem cum subjectis suis, quod inprimis clarum est de attributis divinis. Si igitur ipse Deus non habet efficientem & finem, etiam ipsius attributa non habebunt efficientem & finem, & per hoc in metaphysica non sunt principia. Atque sic deest etiam secunda conditio ad scientiam requisita.

30 *In Metaphysica non sunt principia.*

Quòd denique III. neque affectiones sint in metaphysica, patet, quia in definitione affectionum debet subjectum poni ἐν περιδέσεως, atque adeò debet esse aliquid ad essentiam accidentis περιεδεμένον appositum: Ergò aliam debet habere essentiam, ab essentia affectionis. At Ens non potest habere affectiones, quæ essentialiter ab eo differant, quia sic ipsum, qua tale est, esset accidentaliter compositum; Compositione eâ, quæ est ex subjecto, & accidente. Hoc autem tollit latitudinem & universalitatem subjecti metaphysicæ, quæ hoc exigit, ut nullam determinatam differentiam essendi implicet, atque inde debet in quantum tale est, etiam præscindere à simplici & composito. Atque ita deest & Metaphysicæ tertia ad scientiam requisita conditio.

31 *In Metaphysica non esse affectiones.*

Ad horum *primum* de subjecto respondeo: Non esse necessariam subjecti scibilis conditionem, quòd debeat ipsum genus esse, prout genus relationem dicit ad speciem, ut rectè disputat *Zabarel. lib de trib. præcog, cap.* 2. Et patet, quia scientiæ & demonstrationis sunt æquales limites. Atqui ad demonstrationem non requiritur, ut subjectum passionis habeat species, Ergò nec id requiritur ad scientiam. Unde *secundò* respondeo: Cùm *Aristoteles* subjectum scientiæ vocat genus, non sumere ipsum genus, pro genere Logico, (quod respectum dicit ad speciem;) sed pro genere physico, quod idem est cum materia, sub qua etiam comprehenditur materia circa quam, hoc est, Subjectum vel objectum. Unde sic, id quod subjicitur disciplinæ, dicitur æquipollenter & *Genus* & *Subiectum*, & conjunctim *genus subiectum*. Confer *Fonsec.* 4. *Metaphysic. in comment. ad t.* 2. *lit. h.* Et *tertiò* respondeo ex abundanti. Etsi Ens non sit genus ullius inferioris rigorosè loquendo. nihilominùs

32 *Respondetur de subiecto.*

Quomodo subiectum scientiæ dicatur genus?

nihilominùs ob amplitudinem ſuam vocari ſolet genus, & ſic conſequenter ſubſantia & accidens ſolent vocari ſpecies Entis, quod ipſum etiam ſatis eſt, ut Metaphyſica totalem ſcientiam conſtituat, prout eâ de re erit plus alibi.

33 *Reſpondetur de principiis.*

Ad *ſecundam* conditionem, de principiis, reſpondeo: Principia ad ſcientiam non ſolere requiri ea, quæ ſunt efficiens & finis rigorosè dicta: Sed ſufficiunt ad eam complexa principia, ſive communiſſima axiomata, item qualeſcunque rationes, quę à nobis apprehenduntur priores attributis. Et patet, quia hujus generis principia ſufficiunt ad demonſtrationem, iſta quidem, ſaltem ad eam, quę eſt per impoſſibile; Hæc autem etiam ad demonſtrationes potiſſimas, quas *διότι* vocant. Et hinc ex utriuſq; generis principiis demonſtrat Metaphyſica, ut pleniùs docco *ſeq. cap.* ubi etiam apparebit, quòd hoc genus principiorum non repugnet divinis attributis.

34 *Reſpondetur de affectionibus.*

Ad *tertiam* conditionem de affectionibus, reſpondeo: Affectiones non neceſſariò debere eſſe realiter diſtinctas à ſubjectis, eas inquam, quæ in communi ad ſcientiam requiruntur; ſed id ſolùm eſt in iis affectionibus, quæ accidentia, hoc eſt, ex accidentium prædicamentis deſumpta ſunt. Ad rationem enim affectionis ſcibilis ſatis eſt, ſi ea per modum accidentis, ſive παρωνύμως prædicetur. Id enim ſi ſit, demonſtrari poterit. At ſi affectio demonſtrabilis ſit, ſat habet ad rationem affectionis ſcibilis. Demonſtratio enim & ſcientia hactenus habent eoſdem limites. Porrò, poſſe aliquid de alio demonſtrari, quod realem cum eo identitatem habet, clarè docent attributa divina, quæ de Deo demonſtrantur. Atque ſic Metaphyſicæ non deſunt affectiones. Sed eâ de re, ex inſtituto erit *ſeq cap.* 3. & pleniùs eâ de re egi *in Introduct. Log. in tract. proœm. de Philoſ n* 47. *ſeqq.*

ARTICULUS V.

An Metaphyſica ſit ſcientia ſpeculativa?

35 Ut præſentem tractationem de genere Metaphyſicæ compleamus, poſtquam viſum eſt Metaphyſicam eſſe ſcientiam, inquirendum eſt etiam, qualis ſit ſcientia, Speculativa vel practica.

36 Hâc in re reſponſio expedita eſt, quòd Metaphyſica ſit diſciplina ſpeculativa; & patet, quia iſta non habet objectum πρακτικὸν & operabile, neque nos vel omne Ens, vel aliquid eius facere, aut circa illud operari docet, ſed totam ſuam cognitionem ſiſtit in ſe, hoc eſt, acquieſcit in cognitione veritatis. Illam autem diſciplinam quæ ultimò acquieſcit in cognitione, & eam non terminat ad agendum, vel faciendum, vocamus Theoricam, ſeu Speculativam.

37 *Obiectiones.*

Tria hîc frequenter obiici ſolent: *Primò* Metaphyſicæ eſt aliquis uſus, ut facilè admittunt omnes, & infrà pleniùs patebit, ſub titulo quinto huius capitis. E. cognitio rerum metaphyſicarum refertur ad iſtum uſum. Ergò non eſt ea propter ſe, ſed propter aliud, & proinde non eſt ſpeculativa, ſed practica diſciplina. *Deinde* Metaphyſica imperat aliis diſciplinis, unde & Domina & Princeps aliarum diſciplinarum dicitur ab *Ariſt. 6. Met. c. 1. & lib. 11. Met. c. 6.* Dominari autem & imperare eſt aliquid practicum. *Denique*, Metaphyſica agit plenè & adæquatè de Angelis: Neque enim ulla alia diſciplina de Angelis agit; Ergò cognoſcit de iis, quicquid de iis cognoſcibile eſt. Ergò & cognoſcit & contemplatur de beatitudine illorum. At beatitudo eorum, ex parte aliqua in praxi conſiſtit.

38 *Solutiones.*

Ad *primum* reſpondeo: Ex uſu non æſtimari & conſtitui diſciplinam practicam. Sic enim nulla eſſet diſciplina Theorica, ne quidem Phyſica, & Matheſis, quæ aliàs,

alias, & rectè, ſpeculativæ ſcientiæ dicuntur. Nam matheſis uſum ſuum habet ad artes mechanicas prorſus neceſſarium; Phyſica ad medendum, & regendum affectus, aliaque. Practica igitur diſciplina abſolutè dicitur illa, quæ docet id, quod cognitum eſt, operari, vel ſecundum illam cognitionem operari. Tale quid autem non convenit Metaphyſicæ, quæ nuſpiam docet, qualiter debeamus facere Ens, aut quomodo ſecundum eam cognitionem operari debeamus.

Practica ſcientia non dicitur ex uſu.

39

Ad ſecundum reſpondeo: Metaphyſicam omninò imperare & dominari aliis diſciplinis, ut dd. ll. *Ariſtot.* docet: ſed ſciendum eſt, imperium eſſe duplex: ſpeculativum, & practicum. Dominatur igitur Metaphyſica aliis diſciplinis, *non practicè*, veluti jubendo ut hoc aut iſtud ab illis fiat, quale imperium in omnes diſciplinas exercet Politica, quæ limites præſcribit & officia, ſingulis artium & ſcientiarum profeſſoribus: *ſed ſpeculativè*, declarando eos terminos, citra quorum declarationem non poteſt ulla alia diſciplina veritatem attingere, aut ad ſcopum & propoſitum ſuum pervenire. Proinde ex tali imperio, non fit Metaphyſica diſciplina practica, cum imperium illud, ſit imperium merè ſpeculativum. Confer *Suarez diſput. 5. Metaph. ſ. 4. n. 4. & ſ. 5. n. 44.*

Imperium duplex.

Quomodo imperet Metaphyſicæ?

40

Ad tertium reſpondeo: Si maximè Metaphyſicus cognoſceret beatitudinem Angeli, eaque conſiſterit praxi. Non tamen Metaphyſica hinc fieret, etiam quoad hanc partem, diſciplina practica, æſtimando diſciplinas per ordinem ad intellectum *humanum*. Loquimur enim de iis, prout hominibus eæ tribuuntur. Neque enim ea, quæ Angelis ſunt practica, illa etiam nobis practica ſunt, ſed ea, quæ Angelis practica ſunt, nos poſſumus Theoricè cognoſcere. Imò quæ in una diſciplina practicè cognoſcimus, in alia poſſumus Theoricè cognoſcere. Veluti in Phyſicis agimus de affectibus & actionibus mentis Theoricè. Et in Ethicis affectus conſiderantur practicè, prout ſubjiciendi ſunt rectæ rationi, ſic & actiones mentis in Logicis conſiderantur practicè, prout ſcil. ſubjiciendæ ſunt ad bene diſſerendum, & ſic in aliis.

TITULUS III.
De abſtractione Metaphyſica.

41

Poſtquam conſtitutum eſt in priori titulo, quod genus Metaphyſicæ ſit ſcientia, nunc ulterius agendum eſt de Abſtractione Metaphyſica. Unaquæque enim ſcientia exigit peculiare genus abſtractionis à materia, quod conſtitutioni ſubjecti, in unaquaque diſciplina, neceſſariò præſupponendum eſt, ut ſaltem ex Phyſicis apparet. Ibi Phyſicæ ſubjectum eſt corpus naturale. Sub hoc corpore naturali continetur *Petrus*, & *Paulus*, hic lapis, hæc & illa arbor. Cur igitur illa non conſiderantur in Phyſicis, cum ſint corpora naturalia, & proinde ſub ſubjecto Phyſicæ comprehendantur? *Reſpondeo:* id inde eſſe, quia non continentur ſub abſtractione Phyſica, quæ eſt, abſtractum eſſe à materia ſignata ſive ſingulari. Iſta enim ſunt incluſa materiæ ſignatæ: hoc eſt, ſunt ſingularia. Alia reſponſio dari non poteſt. Proinde hinc apparet, & neceſſitas conſiderandi abſtractionis genus in unaquaque diſciplina; & ſumitur ratio, cur hoc loco ſtatim intendam dicere de abſtractione Metaphyſica.

Neceſſitas abſtractionis in ſcientiis.

42

Cæterùm in diſciplinis ſpeculativis intelligitur abſtractio per ordinem ad *materiam*. Alias enim abſtractio latius patet. Dicimus etiam aliquid abſtractum à ſubjecto, & ſic in aliis. Terminus igitur à quo abſtractionis in ſcientiis eſt *materia*.

Quid ſit abſtrahere?

teria. Hactenus igitur disciplinæ speculativæ considerant Entia abstracta à materia. Porrò abstrahere, non est Physicè vel positivè separare, ut hactenus abstracta à materia dicantur, quæ sint à materia sejuncta vel separata: sed abstrahere est actus mentis, quo, apprehenso uno, non apprehendimus aliud, etsi aliâs de facto sit ei conjunctum, vel non. Veluti Physica abstrahit à materia signata, & tamen nulla res Physica est de facto in mundo, quæ non habeat materiam signatam, hoc est, quæ non sit corpus singulare.

43 *Abstractionis genus triplex.*

Porrò cum sint tres scientiæ speculativæ, triplex quoq; genus abstractionis est. Alia igitur scientia abstrahit suum subiectum à materia signata, hoc est, singulari solum; Talis est Physica. Alia abstrahit à materia sensili secundum rationem; Talis est Mathesis. Alia denique à materia sensili abstrahit secundum rem & rationem, talis est metaphysica. Ac de singulis quidem istis abstractionibus plenius dixi *in tract. de Philosophia Num. 90 & seqq.* Nunc tamen ne præsens mutila sit tractatio, de abstractione Metaphysica aliquid repetendum est.

ARTICULUS I.

In quo explicatur abstractio Metaphysica.

44

Igitur Metaphysica abstrahit à materia secundum rem & rationem, hoc est considerat ea, quæ in conceptu suo materiam non implicant, seu quæ non habent materiam, vel à parte rei, vel iuxta ordinem apprehendendi nostrum. Id autem est bifariam. Aliquibus enim prorsus materia repugnat, & in se, & in inferioribus, vel ad inferiora descendendo; Tale quid est Substantia spiritualis, quæ prorsùs abstrahit à materia, non solùm in isto generali conceptu, sed etiam descendendo ad quævis particularia, quæ sub substantia spirituali continentur. Idem igitur est etiam, particulatim sumendo Angelum. Ille igitur abstrahit à materia non solùm in isto generali conceptu, sed etiam descendendo usque ad individua Angelicæ naturæ. Hæc igitur dicuntur *abstracta secundùm essentiam.* Possunt etiam dici abstracta à materia, per repugnantiam ad ipsam, quia ipsis in omnibus statibus repugnat materia. Aliqua verò abstrahunt à materia; quia solùm in præciso conceptu sunt expertia materiæ, juxta quem etiam solùm considerantur in Metaphysicis. Descendendo tamen ad inferiora, (hoc est, ad ea quæ in Metaphysicis non considerantur) possunt conjungi cum rebus materialibus. Tale quid est substantia v. g. quæ, ut sic, hoc est, in præciso & generali suo conceptu nullam materiam, neque à parte rei, neque in ratione vel in apprehensione nostra implicat. Et proinde hinc dicitur substantia abstracta à materia secundum rem & rationem. Isti tamen substantiæ, ulteriùs descendendo, non repugnat, ut reperiatur in rebus habentibus materiam, sicut neque ei repugnat, ut inveniatur in rebus immaterialibus. Et hujus generis sunt omnia transcendentia, quæ ut sic, hoc est, in generali & præciso suo conceptu nullam materiam implicant, non tamen repugnat eis deinceps reperiri in rebus materialibus, & immaterialibus. Atque hæc dicuntur *abstracta* à materia *secundum indifferentiam*, quia scilicet, cùm materiam non implicent, apta tamen sunt, ut reperiantur & cum materia, & extra materiam.

Abstractio Metaphysica duplex.

45

Atque hinc celebris est illa distinctio, quâ abstractio Metaphysica alia dicitur esse secundùm essentiam, alia secundùm indifferentiam, quæ distinctio ex dictis intelligi potest, solétque frequenter sumi ex *Thom. 6. Metaph. cap. 1.* & *Avicen. 3. Metaph. cap. 2.*

Pererius

Pererius lib. 1. de Phil. c. 6. impugnat hanc distinctionem inde, quia quæ indifferentia sunt, non magis referuntur ad hoc, quàm ad illud. Proinde, cùm transcendentia sint indifferentia ad materialia & immaterialia, non magis debent dici immaterialia, seu à materia abstracta, quàm materialia seu materiæ immersa. 46 *Objectio Pererii contra abstractionem per indifferentiam.*

Respondeo 1. Indifferentia dicit nuditatem ab ulterioribus differentiis. Proinde, cum transcendentia habeant indifferentiam ad res materiales & immateriales. Ideo ipsa nec materialia sunt, nec immaterialia. *Positivè* intelligendo rem materialem & immaterialem. Ita enim intelligitur, cùm Ens aliquod dicimus materiale, vel immateriale. Materiale enim apprehendimus, tanquam constitutum per positivam aliquam differentiam, per quam opponitur immateriali. Et sic ad eundem modum immateriale apprehendimus, tanquam constitutum per positivam aliquam differentiam, per quam opponitur materiali, ut neque materiale, immateriale; nec immateriale, materiale possit esse aut fieri. Proinde negationem, seu carentiam *talis* immaterialitatis secum fert indifferentia, quam habent transcendentia, ad materialia & immaterialia. Nempe sicut transcendentia non sunt materialia, ita etiam non sunt immaterialia, juxta sensum declaratum. Præterea autem possumus sumere τὸ immateriale *negativè*, & quasi præcisivè, tantùm pro eo, quod (non constituitur per positivam differentiam, & repugnantem rei materiali, sed quod) solum non includit materiam. Et hoc modo Ens & omnia Transcendentia possunt esse, imò sunt immaterialia vel abstracta à materia, non obstante eorum indifferentiâ ad res materiales & immateriales, aliter enim hîc & ibi intelligitur immaterialitas. Simile est, cùm Ens dividitur in absolutum & respectivum: tùm Ens est indifferens ad absolutum & respectivum positivè intellectum. Habet enim tum qualemcunque rationem generis. Genus autem præscindit à differentiis dividentibus. Nihilominus omnes dicunt, Ens in ista indifferentia & præcisione sumptum, posse dici absolutum negativè, quatenus scilicet, ut sic, nullum respectum implicat. Atque ita tandem apparet, ea, quæ sunt abstracta secundùm indifferentiam, rectè posse dici abstracta à materia, quia scilicet in ista præcisione sumpta, nullam implicant materiam. *Responsio.*

Ex hactenus dictis hæc fluunt πόρισματα.

I. Quæcunque sunt prorsus immaterialia, & quasi positivè, ut loquebamur; Ea sunt considerationis Metaphysicæ. Talia sunt ea, quæ dicebantur abstracta à materia secundum essentiam. 47 *Quænam tractanda sint in Metaphysic.*

II. Quæcunque sunt indifferentia ad res materiales & immateriales, seu quæ communiter de utroquè Entium genere prædicantur, ea sunt etiam considerationis Metaphysicæ. Talia sunt ea, quæ hinc dicebantur abstracta secundum indifferentiam, qualia sunt omnia Transcendentia. 48

III. Quæ neutrius generis sunt, non pertinent per se & directè ad Metaphysicam, ut in ea scientificè cognoscantur. 49

ARTICULUS II.

In quo solvuntur objectiones de abstractione Metaphysica.

Ut quæ ad hanc rem dixi rectiùs intelligantur, oportet aliquas objectiones apponere, ex quarum solutione clarior erit doctrina proposita. Multa enim videntur huic rei obstare. 50

Nam primo objicitur. Metaphysici communiter agunt de causis, atque adeò etiam 51 *Objectio prima de Causis.*

teria. Hactenus igitur disciplinæ speculativæ considerant Entia abstracta à materia. Porrò abstrahere, non est Physicè vel positivè separare, ut hactenus abstracta à materia dicantur, quæ sint à materia sejuncta vel separata: sed abstrahere est actus mentis, quo, apprehenso uno, non apprehendimus aliud, etsi aliâs de facto sit ei conjunctum, vel non. Veluti Physica abstrahit à materia signata, & tamen nulla res Physica est de facto in mundo, quæ non habeat materiam signatam, hoc est, quæ non sit corpus singulare.

43 *Abstractionis genus triplex.*

Porrò cum sint tres scientiæ speculativæ, triplex quoq; genus abstractionis est. Alia igitur scientia abstrahit suum subiectum à materia signata, hoc est, singulari solum; Talis est Physica. Alia abstrahit à materia sensili secundum rationem; Talis est Mathesis. Alia denique à materia sensili abstrahit secundum rem & rationem, talis est metaphysica. Ac de singulis quidem istis abstractionibus plenius dixi *in tract. de Philosophia Num. 90 & seqq.* Nunc tamen ne præsens mutila sit tractatio, de abstractione Metaphysica aliquid repetendum est.

ARTICULUS I.

In quo explicatur abstractio Metaphysica.

44 *Abstractio Metaphysica duplex.*

Igitur Metaphysica abstrahit à materia secundum rem & rationem, hoc est considerat ea, quæ in conceptu suo materiam non implicant, seu quæ non habent materiam, vel à parte rei, vel iuxta ordinem apprehendendi nostrum. Id autem est bifariam. Aliquibus enim prorsus materia repugnat, & in se, & in inferioribus, vel ad inferiora descendendo; Tale quid est Substantia spiritualis, quæ prorsùs abstrahit à materia, non solùm in isto generali conceptu, sed etiam descendendo ad quævis particularia, quæ sub substantia spirituali continentur. Idem igitur est etiam, particulatim sumendo Angelum. Ille igitur abstrahit à materia non solùm in isto generali conceptu, sed etiam descendendo usque ad individua Angelicæ naturæ. Hæc igitur dicuntur *abstracta secundùm essentiam.* Possunt etiam dici abstracta à materia, per repugnantiam ad ipsam, quia ipsis in omnibus statibus repugnat materia. Aliqua verò abstrahunt à materia; quia solùm in præciso conceptu sunt expertia materiæ, juxta quem etiam solùm considerantur in Metaphysicis. Descendendo tamen ad inferiora, (hoc est, ad ea quæ in Metaphysicis non considerantur) possunt conjungi cum rebus materialibus. Tale quid est substantia v. g. quæ, ut sic, hoc est, in præciso & generali suo conceptu nullam materiam, neque à parte rei, neque in ratione vel in apprehensione nostra implicat. Et proinde hinc dicitur substantia abstracta à materia secundum rem & rationem. Isti tamen substantiæ, ulteriùs descendendo, non repugnat, ut reperiatur in rebus habentibus materiam, sicut neque ei repugnat, ut inveniatur in rebus immaterialibus. Et hujus generis sunt omnia transcendentia, quæ ut sic, hoc est, in generali & præciso suo conceptu nullam materiam implicant, non tamen repugnat eis deinceps reperiri in rebus materialibus, & immaterialibus. Atque hæc dicuntur *abstracta* à materia *secundum indifferentiam*, quia scilicet, cùm materiam non implicent, apta tamen sunt, ut reperiantur & cum materia, & extra materiam.

45 Atque hinc celebris est illa distinctio, quâ abstractio Metaphysica alia dicitur esse secundùm essentiam, alia secundùm indifferentiam, quæ distinctio ex dictis intelligi potest, solétque frequenter sumi ex *Thom. 6. Metaph. cap. 1.* & *Avicen. 1. Metaph. cap. 2.*

Fererius

Pererius lib. 1. de Phil. c. 6. impugnat hanc distinctionem inde, quia quæ indifferentia sunt, non magis referuntur ad hoc, quàm ad illud. Proinde, cùm transcendentia sint indifferentia ad materialia & immaterialia, non magis debent dici immaterialia, seu à materia abstracta, quàm materialia seu materiæ immersa. 46 *Objectio Pererii contra abstractionem per indifferentiam.*

Respondeo 1. Indifferentia dicit nuditatem ab ulterioribus differentiis. Proinde, cum transcendentia habeant indifferentiam ad res materiales & immateriales. Ideo ipsa nec materialia sunt, nec immaterialia. *Positivè* intelligendo rem materialem & immaterialem. Ita enim intelligitur, cùm Ens aliquod dicimus materiale, vel immateriale. Materiale enim apprehendimus, tanquam constitutum per positivam aliquam differentiam, per quam opponitur immateriali. Et sic ad eundem modum immateriale apprehendimus, tanquam constitutum per positivam aliquam differentiam, per quam opponitur materiali, ut neque materiale, immateriale; nec immateriale, materiale possit esse aut fieri. Proinde negationem, seu carentiam *talis* immaterialitatis secum fert indifferentia, quam habent transcendentia, ad materialia & immaterialia. Nempe sicut transcendentia non sunt materialia, ita etiam non sunt immaterialia, juxta sensum declaratum. Præterea autem possumus sumere τὸ immateriale *negativè*, & quasi præcisivè, tantùm pro eo, quod (non constituitur per positivam differentiam, & repugnantem rei materiali, sed quod) solum non includit materiam. Et hoc modo Ens & omnia Transcendentia possunt esse, imò sunt immaterialia vel abstracta à materia, non obstante eorum indifferentiâ ad res materiales & immateriales, aliter enim hîc & ibi intelligitur immaterialitas. Simile est, cùm Ens dividitur in absolutum & respectivum: tùm Ens est indifferens ad absolutum & respectivum positivè intellectum. Habet enim tum qualemcunque rationem generis. Genus autem præscindit à differentiis dividentibus. Nihilominus omnes dicunt, Ens in ista indifferentia & præcisione sumptum, posse dici absolutum negativè, quatenus scilicet, ut sic, nullum respectum implicat. Atque ita tandem apparet, ea, quæ sunt abstracta secundùm indifferentiam, rectè posse dici abstracta à materia, quia scilicet in ista præcisione sumpta, nullam implicant materiam. *Responsio.*

Ex hactenus dictis hæc fluunt πείσματα.

I. Quæcunque sunt prorsus immaterialia, & quasi positivè, ut loquebamur; Ea sunt considerationis Metaphysicæ. Talia sunt ea, quæ dicebantur abstracta à materia secundum essentiam. 47 *Quænam tractanda sint in Metaphysic.*

II. Quæcunque sunt indifferentia ad res materiales & immateriales, seu quæ communiter de utroquè Entium genere prædicantur, ea sunt etiam considerationis Metaphysicæ. Talia sunt ea, quæ hinc dicebantur abstracta secundum indifferentiam, qualia sunt omnia Transcendentia. 48

III. Quæ neutrius generis sunt, non pertinent per se & directè ad Metaphysicam, ut in ea scientificè cognoscantur. 49

ARTICULUS II.

In quo solvuntur objectiones de abstractione Metaphysica.

Ut quæ ad hanc rem dixi rectiùs intelligantur, oportet aliquas objectiones apponere, ex quarum solutione clarior erit doctrina proposita. Multa enim videntur huic rei obstare. 50 51

Nam primo objicitur. Metaphysici communiter agunt de causis, atque adeò etiam *Objectio prima de Causis.*

etiam de materia & forma. Illa autem ſolum ſunt principia corporis, hoc eſt, rei materialis, non igitur videntur abſtrahi poſſe à materia. Hanc objectionem infrà ſolvo *capite* 22. *tit.* 1. *q.* 1. ubi vide.

52 *Object. II. de Prædicamentis.*

II. Objicitur. Metaphyſica tractat de decem Prædicamentis. At illa non ſunt abſtracta à materia ſecundum rem & rationem. Nam per *ſubſtantiam*, quæ ſit genus generaliſſimum in Prædicamento ſubſtantiæ plerique intelligunt ſubſtantiam corpoream, ut *Durand. 2. diſt. 3. q. 1. Ægid. quodlib. 1. q. 8. Albertus in lib. categ. c. 2.* aliique. Rurſus *quantitas* non fundatur, niſi in materia. *Qualitates* autem præſupponunt in ſubjecto quantitatem. Hæc enim cauſa eſt, cur quantitas in ordine Prædicamentorum præponatur qualitati. Sic *Habitus* ſignificat adjacentiam corporis. *Situs* ſignificat poſitum partium materialium. *Ubi* connotat locum: tempus connotatur per *Quando*. Atqui hæc omnia implicant materiam, vel connotant reſpectum ad materiam, vel connexionem cum ea.

53 *Reſpondet. de Prædicamentis, quoad abſtractionem Metaphyſicam.*

Ad hoc argumentum reſpondent aliqui. Metaphyſicam non agere de Prædicamentis per ſe & directè, ſed per indirectum. Abſtractio autem reſtringit diſciplinam, ſolùm quoad ea, quæ directè ad eam pertinent, unde quaſi per digreſſionem diſciplinæ quandoque ſolent attingere ea, quæ intra eas non continentur, ſicut in Phyſicis ſolet aliquando diſcurſus fieri, de hoc vel illo ſingulari corpore, veluti de ſale Cyrenaico vel Indico, de terra Lemnia vel Armenia. De mari Adriatico vel Oceano, quæ omnia directè in Phyſicis doceri non poſſunt, quia iſta diſciplina abſtrahit à materia ſingulariter ſignata. Juxta hanc igitur hypotheſin, (ſi ſcilicet ſolum indirectè de Prædicamentis in Metaphyſicis ageretur) per ſe non deberent contineri ſub abſtractione Metaphyſica. Sed tamen hæc ſententia non procedit, & rectè confutata eſt à *Pererio lib. 1. de Philoſophia cap. 6.* Inprimis, ſi de tota Prædicamentorum doctrina intelligatur in Univerſum, ut ex dicendis etiam clariùs patebit.

54 *Specialiter Reſpondetur de Subſtantia.*

Dimiſſa igitur iſta reſponſione, aliter reſpondeo. Suppono tamen in aliquibus Prædicamentis eam procedere. Igitur 1. *de Subſtantia* dico, in ejus Prædicamento Genus generaliſſimum non eſſe ſubſtantiam corpoream. Nam Angeli etiam ſunt ſubſtantiæ de genere Prædicamentalis ſubſtantiæ, ut infrà diſputabitur. Et tamen Angeli non ſunt corporei. Proinde relinquitur, quòd ſubſtantia ut ſic, indifferenter ſe habeat ad ſubſtantiam corpoream & incorpoream, quódque adeò ipſa abſtracta ſit à materia, eâ abſtractione, quæ erat ſecundum indifferentiam.

55 *De Quantitatis abſtractione.*

Deinde, *Quantitas*, prout peculiare Prædicamentum conſtituit, indifferenter dicitur de quantitate continua, & diſcreta. Unde etſi quantitas continua, conveniat ſolum rebus materialibus, non tamen id eſt de quantitate diſcreta, ut plurimis placet. Numerus enim tribuitur etiam rebus expertibus materiæ. Proinde à fortiori apparet, quod quantitas generatim & præciſè conſiderata non involvat rationem materiæ. Ita ex mente aliorum reſpondeo. Deinde ſi generalis vel ſpecialis Doctrina quantitatis abſtractioni Metaphyſicæ repugnet, & tamen agat Metaphyſicus de quantitate, tunc non facit cognoſcendo ſed præcognoſcendo eam, aut quaſi per digreſſionem, ad eum modum, quo Metaphyſicus etiam ſolet aliquid docere de corpore. Unde ex dicendis ad tertiam objectionem hæc illuſtrari hactenus poterunt. Sed ex profeſſo hac de re infrà tracto *lib. 2. c. 7. tit. 1. art. 1.*

56 *De Qualitate.*

Tertiò: *Qualitates* materiales, ut maximè recipiantur in ſubjecto, mediante & præſuppoſita quantitate (unde ſumpta eſt ratio ordinis inter quantitatem & qualitatem.)

qualitatem.) Nihilominùs qualitas, qua talis eſt, non neceſſariò prærequirit quantitatem, atque adeò nec materiam. Dantur enim habitus & potentiæ naturales in angelis, quibus nulla materia convenit. Proinde & qualitas eſt abſtracta à materia, abſtractione eâ, quæ eſt ſecundùm indifferentiam.

57 *De Quando & Ubi.*

Quartò: *Quando* & *ubi* tribuuntur etiam rebus immaterialibus. Nam Quando comprehendit etiam durationem ævi; & Ubi comprehendit etiam præſentiam definitivam, quam vocant, ut ſuo loco videbitur. Proinde *quando* & *ubi* ex ſe ſunt indifferentia, ut tribuantur rebus materialibus & immaterialibus. Ergo ſufficienter ſunt abſtracta à materia, ut in Metaphyſicis doceri poſſint. Nam omnia tranſcendentia non habent aliam abſtractionem à materia, quàm eam, quæ eſt ſecundum indifferentiam.

58 *De Situ & Habitu.*

Quintò: *Situs* & *Habitus* ſolùm conveniunt corporibus; Et proinde non continentur ſub abſtractione Metaphyſica, ſed ſolùm in Metaphyſica docentur conſequenter: Partim ut Metaphyſicus compleat ſumma genera Entium. Partim etiam quia ex inſtituto debebat Metaphyſicus ſolùm iſta accidentia præcognoſcere; Præter talem autem tractationem, nihil ferè ſingulare occurrit, circa iſta conſiderandum, propter quod eorum tractatio alio remittatur.

59 *III. Objectio. De Corpore.*

Tertiò objicis: In Metaphyſicis agitur de Corpore, ergò non ſolùm ibi tractantur ea quæ ſunt abſtracta à materia. Conſequentia eſt evidens, quia corpus quidditativè includit materiam. Antecedens autem patet, quia *Ariſtot. 7. Metaphyſ.* Prolixè agit de ſubſtantia generabili & corruptibili. At ſubſtantia generabilis & corruptibilis nihil aliud eſt, quàm corpus. Deinde Metaphyſicus dividit ſubſtantiam in corpoream & incorpoream. Proinde ſicut de hac agit, ita etiam debebat de illa agere. Et confirmatur, quòd ſi Metaphyſicus non attingeret conſiderationem corporis, non poſſet Phyſicæ præſcribere ſuum ſubjectum. Hoc enim eſt corpus naturale. At abſurdum eſt, & pugnat contra naturam Univerſalis diſciplinæ, inferioribus & particularibus ſcientiis non præſcribere ſubjecta.

60 *Reſpondetur: quomodo Metaph. agat de corpore.*

Reſpondeo: In Metaphyſicis cùm agitur de corpore, fit id ſolùm per διέξοδον, ſive digreſſionem, ad declaranda alia, vel præcognoſcendo illud. Neutrum enim tollit abſtractionem Metaphyſicam, vel ei repugnat. Nam intra illam ſolùm coercentur, quæ per ſe & directè in Metaphyſicis tractantur ſcientificè, (prout illud antè à ex Phyſicis illuſtratum fuit) quæque in ea *cognoſcuntur*, hoc eſt, ſcientificè tractantur, non autem *præcognoſcuntur*. Præcognitio enim conſiſtit in ſola notitia τοῦ an ſit, & quid nomen ſignificet; unde quæ præcognoſcuntur, in tantum non tractantur ſcientificè, indeque in conſtitutione ſubjecti ſcientiæ, & ad eam pertinentis abſtractionem, non attenduntur.

61 *Duobus modis de corpore tractat Metaphyſica.*

His ita poſitis dico: Metaphyſicam dictis duobus modis agere de corpore. Primus modus eſt, ut Metaphyſica de corpore agat, quaſi per διέξοδον, ſive digreſſionem ſeu per modum commentarii. Id igitur facit Metaphyſica, cum vult declarare naturam ſubſtantiæ incorporeæ & incorruptibilis. Cum enim contraria juxta ſe poſita magis elucęſcant, fieri non poteſt, quin illuſtretur natura ſubſtantiæ iſtius, ſi aliquid tractetur de ſubſtantia corporea & corruptibili. Sic etiam facere poteſt mentionem corporis ad declarandam eſſentiam. Eſſentia enim corporum, quæ in materia & forma conſiſtit, nobis notior eſt, quàm eſſentia aliorum, & proinde à fortiori, quàm ſit eſſentia in communi.

62

Alter modus eſt, ut Metaphyſica agat de corpore, præcognoſcendo ipſum.

Id facit Metaphyſicus ſub Ente, accipiendo corpus, hoc eſt, Ens dividendo in corpus & alia. (Hinc enim relinquitur corpus eſſe Ens, & non eſſe nihil) & rurſus explicando nomen corporis. Prout id à nobis infrà fiet, *lib. 2. c. 2. num. 104. & ſeqq.* Atque hoc modo Metaphyſica Phyſicæ ſuum objectum præſcribit.

63 Cur autem Metaphyſica progrediatur ad ſcientificam tractationem ſubſtantiæ incorporeæ, dimiſsâ ſubſtantiâ corporeâ, non ſumitur aliunde, quam quia iſta ſub abſtractione Metaphyſica continetur, hæc non, ut *d. l.* attingam.

TITULUS IV.
De objecto Metaphyſicæ.

64 In conſtitutione ſubjecti hujus ſcientiæ Philoſophi aliqui in exceſſu peccant, aliqui in defectu. Nobis dimiſſo utroque extremo in medio ambulandum eſt.

ARTICULUS I.
In quo referuntur & recitantur, qui conſtituendo ſubjectum Metaphyſicæ, in defectu peccant.

65 Tales ſunt *I.* qui ſubjectum Metaphyſicæ ponunt Deum. Ita tribui ſolet *Averroi. 1. Phyſic. comment. ult.* Et *Albert. in init. Metaph.* refert ex *Alpharab. l. de diviſ. ſcientiarum.*

66 *II.* Tales ſunt, qui in oppoſitum ſolùm Ens creatum aiunt tractandum eſſe in Metaphyſicis, referentes doctrinam de Deo ad ſolam Theologiam.

67 *III.* Tales etiam ſunt, qui adhuc latiùs ſubiectum Metaphyſicæ ponunt ſubſtantiam immaterialem. Ita tribui ſolet commentatori *1. Phyſ. comment. ult.*

68 *IV.* Tales ſunt, qui adhuc latiùs ſubiectum Metaphyſicæ ponunt ſubſtantiam in communi, prout præſcindit à finita & infinita, materiali & immateriali. Et hæc ſententia vulgo à Doctoribus tribui ſolet *Buridano.*

69 *V.* Tales ſunt, qui adhuc latiùs ſubiectum Metaphyſicæ ponunt, Ens diviſum in decem Prædicamenta: juxta quàm conſtitutionem, de accidente etiam per ſe in Metaphyſicis tractant. Ita tribuunt Flandriæ. *Ex 1. Metaph. q. 1.*

70 *Unde arguatur Defectus, in conſtitutione ſubiecti Metaphyſici.*

Hi omnes ut dixi in defectu peccant: Quod ſi conficio. Inprimis ſubiectum Metaphyſicæ ita conſtituendum eſt, ut ſupra illud nihil ſit, quod ſit per ſe ſcibile. Ita certum, ex duobus certis principiis. Primum eſt, quòd Metaphyſica ſit Univerſaliſſima diſciplina. Alterum eſt, quòd quicquid eſt per ſe ſcibile per naturam, tractandum eſt in aliqua ſcientia, ut rectè & perfectè, quoad fieri poteſt, cognoſcatur. His igitur præmiſſis, ſic argumentor. Illud omne ſubiectum eſt anguſtius in Metaphyſicis, ſupra quod relinquitur aliquid per ſe ſcibile, ut ex dictis conſtat. At talia ſunt omnia illa ſubiecta, quæ priùs relata ſunt. Ergo ſunt anguſtiora.

72 *Ens diviſum in prædicamenta non eſſe obiectum Metaphyſicæ adæquatum.*

Veritas aſſumptionis patet breviter incipiendo à poſteriùs relata quinta opinione. Nam Ens diviſum in decem Prædicamenta, convenit in aliquo poſitivo conceptu, cum aliquibus entibus quæ ſunt extra Prædicamenta. Veluti in Prædicamentis ſunt, (exempli gratiâ) Entia finita & completa. Extra prædicamenta ſunt, Ens infinitum, & Entia incompleta. Hæc conveniunt in multis communibus prædicatis, & ſupra ſe habent Ens præciſè ſumptum cum iſtis proprietatibus, quæ ſimiliter Entibus utriuſque generis conveniunt. Atque hoc Ens in iſta præciſione & Univerſalitate ſumptum eſt aliquid, & omninò aliquid per ſe ſcibile.

73 Dicis autem: Ens infinitum & incompletum contineri ſub Ente diviſio in de-

cem

cem Prædicamenta. Reſpondeo, quòd per qualemcunque reductionem iſta Entia referantur ad Prædicamenta, ut ſuo loco diſputo. At ſi iſtam Entis diviſionem in tanta amplitudine ſumere velimus, ut comprehendat etiam ea, quæ in Prædicamentis per ſe non ſunt, & quæ ibi ſunt per reductionem, tum revera ſubiectum illud latius erit. Nam inter ea, quæ ad Prædicamenta reducuntur, ſunt etiam privationes v. g. & Entia rationis. Hæc tamen non comprehendenda ſunt ſub ſubiecto Metaphyſicæ. Nam quia non ſunt per ſe Entia, per ſe non ſunt ſcibilia; unde per conſequens nulla eſt ſcientia, quæ per ſe de illis agere poſſit. Ad evitandum igitur hoc incommodum, quod in Exceſſum declinat, per Ens diviſum in Prædicamenta non poteſt intelligi, niſi quod in Prædicamentis per ſe eſt. Atque tum militat diſcurſus priùs factus.

Idemque nunc facilius patet contra quartam opinionem. Nam ſupra rationem ſubſtantiæ adhuc eſt ipſa ratio Entis in communi, quæ ſcilicet etiam extenditur ad accidens declarandum. 74 *Nec ſubſtantia.*

Dices: Accidens, non eſſe per ſe Ens, & proinde non eſſe per ſe ſcibile, proinde etiam non poſſe à ſubſtantia & accidente abſtrahi communem rationem Entis, ut in eo aliqua ſcientia per ſe occupetur: *Reſpondeo* Diſtinguendo antecedens: Accidens non eſt per ſe Ens, quatenus per ſe opponitur ei quod eſt in alio. Accidens enim utique eſt Ens in alio. Nihilominùs tamen Accidens eſt Ens per ſe, quia non dicitur Ens ſolum æquivocè, aut per qualemcunque proportionem, vel extrinſecam denominationem, ſed quia in ſe habet, quod ad poſitivam Entitatem ſufficit, cujus poſitivæ Entitatis clarum eſt indicium, quòd accidentibus poſitivi actus conveniunt, ut ſuis locis videbitur; Proinde quia accidentibus convenit realis & poſitiva eſſentia, conſequens eſt, quod Ens communiter ſe habet, ad ſubſtantiam & accidens, quódque adeo ſuprà ſubſtantiam ſit aliquid per ſe ſcibile, hoc eſt Ens, ſimpliciter ſumptum & indifferenter ad ſubſtantiam & accidens. 75

Atque hæc à fortiori procedunt contra tertiam opinionem. Nam ſupra ſubſtantiam immaterialem, non ſolùm eſt per ſe ſcibilis in communi ratio Entis, ſed etiam ſubſtantia ſimpliciter, præſcindens ſcilicet à materiali & immateriali ſubſtantia. Quæro igitur ubi de ſubſtantia illa in communi agatur? An in Metaphyſica? At ea excedit propoſitum ſubjectum Metaphyſicæ. An in alia ſuperiori ſcientia? At nulla ſuperior datur. Per Metaphyſicam enim omnes intelligimus Univerſaliſſimam ſcientiam. An in aliqua inferiori ſcientia? At repugnat inferiores ſcientias habere ſubjecta latiora, quàm habeat Metaphyſica. Relinquitur igitur, quòd hactenus malè conſtitutum ſit ſubjectum Metaphyſicæ, quod ſcilicet ſubſtantiæ nullum locum in diſciplina relinquit. 76 *Nec ſubſtantia immaterialis.*

Sequitur ex iiſdem etiam falſitas ſecundæ opinionis. Nam Ens creatum & increatum conveniunt in communi ratione Entis, ut ſuo loco oſtendam. Atqui illud Ens in hoc communi conceptu eſt aliquid per ſe ſcibile. Nulla autem ſcientia de Ente in ea generalitate agere poteſt, ſi ſummum genus, ut ſic loquar, in Metaphyſicis ſit Ens creatum. Et alias etiam hæc ſententia procedit ex falſa hypotheſi, quod ſcilicet de Deo ſolùm ſit in Theologia agendum, qua de re infrà agam *lib. 2. cap. 3. tit. 1.* 77 *Nec Ens creatum.*

Ad eundem etiam modum hinc apparet falſitas primæ opinionis. Nam ratio jam facta communis eſt. Sive enim Deus, hoc eſt, Ens increatum, ſive Ens creatum ponatur ſubjectum Metaphyſicæ, remanet difficultas de Ente, quænam 78 *Nec Deus.*

ſcientia tractet de Ente ſimpliciter & indifferenter, & prout quaſi præſcindit à creato & increato. Deinde ſubjectum debet adæquatum eſſe diſciplinæ. At multa tractantur in Metaphyſicis quibus non adæquatur Deus. Neque enim apparet quomodo ad Deum omnia referri debeant, quod ſimiliter in ſubjecto requiritur, ut quæcunque in diſciplina tractantur ad illud ſubjectum referantur. Talia ſunt, unum, verum, bonum, perfectum, ſingulare, ſimplex, compoſitum. Quomodo hæc omnia Deo adæquantur, vel ad Deum referuntur?

ARTICULUS II.

In quo proponuntur & ſolvuntur Objectiones præcedenti articulo contrariæ?

79 Ut res ſit dilucidior, aliquæ objectiones ſunt expediendæ, quæ inprimis videntur priùs relatis opinionibus favere, & eas reddere probabiliores.

PUNCTUM I.

In quo ſunt ad primam opinionem objectiones.

80 *Object. Quòd Deus ſit obiectum Metaphyſicæ.*

Igitur, quòd Deus ſit objectum Metaphyſicæ inde probari poteſt. Inprimis Deus non convenit cum rebus creatis, in uno aliquo communi genere. Ergo nec cum rebus creatis poteſt tractari in una diſciplina. Nam ſubjectum diſciplinæ habet rationem communis generis, ad ea, quæ illi in eadem diſciplina ſubjiciuntur, ſive quæ quidditativum illius conceptum participant. At nihilominùs Deus eſt conſiderandus in Metaphyſica. Alia enim nulla Philoſophica diſciplina eſt, quæ id facere poſſit. Deus igitur ibi erit ſubjectum, ut de rebus creatis ibi agatur, tanquam de effectis Dei. Et ſic ſat commodè ad illud ſubjectum referri poterunt illa omnia, quæ in Metaphyſicis tractantur. Effectus enim utique referri poteſt ad ſuam cauſam.

81 Deinde Metaphyſica eodem ſenſu vocatur Theologia, apud *Ariſt. lib. 6 Metaph. cap. 1. & lib. 2. cap. 6.* At denominationes optimè ſumuntur à ſubjectis. Inſinuabitur igitur hinc, Deum eſſe ſubjectum Metaphyſicæ.

Solutiones.

82 Reſpondeo *ad primam* objectionem. *Primò:* Nititur ea falſâ hypotheſi, quòd ſcilicet ſubjectum diſciplinæ debeat eſſe genus rigoroſè dictum, reſpectu eorum, quæ in diſciplina tractantur. Quòd enim hoc non ſit, evidenter apparet inde, quòd in eadem diſciplina agitur de ſubſtantia & accidente, & iſta participant communem conceptum Entis. Ens tamen iſtorum genus non eſt, ut ſuo loco patebit. Proinde *ſecundò* Reſpondeo, ad bonitatem ſubjecti ſufficere, ſi unum conceptum dicat in inferioribus ſuis: ex qua conceptûs unitate ſubjectum imitetur rationem generis, ut & genus dicatur, etſi, rigoroſè loquendo, genus non ſit. Atque ſic etiam Deus & res creatæ conveniunt in communi aliquo conceptu ipſius Entis, indéque ſatis habent ad hoc, ut in una aliqua diſciplina tractentur. *Tertiò*: Neque poſſunt omnia præter Deum in Metaphyſicis tractari per modum effectûs Dei. Nam multa in Metaphyſica tractantur in tanta generalitate ut præſcindant à ratione creati & increati, & proinde utrunque tranſcendant. Unde iſta non poſſunt referri ad Deum ut effectum Dei. Quicquid enim effectum eſt, id creatum eſt. Antecedens patet in plurimis. Veluti quòd in Metaphyſicis agitur de Ente præciſè & univerſaliſſimè; ſimiliter de uno, vero, bono, perfecto, ſingulari, completo, duratione,

tione, Exiſtentiâ, &c. Quæ omnia in iſta generalitate ſua, neq; creatum quid ſunt, neque increatum, ſed ſunt ad iſta indifferentia. Poſſunt enim iſta dici de Deo, & de rebus creatis communiter.

Ad *ſecundam objectionem*: Reſpondeo Denominationes, hoc eſt, impoſitiones nominum eſſe liberas. Neque ſemper ſumuntur illæ à Subjecto adæquato, ſed frequenter ſunt Synecdochicæ. Metaphyſica igitur dicitur Theologia, non à ſubjecto totali, ſed partiali. Deus enim eſt ſubjectum perfectionis in Metaphyſica. Subjectum autem perfectionis eſt ſubjectum partiale. Vide ſuprà *& tit.* 1. 83

PUNCTUM II.

Continens ad ſecundam opinionem objectiones, earumq; ſolutiones.

Primò pro iſta opinione (qua Ens creatum dicebatur objectum Metaphyſicæ) objici poteſt, ad eum modum, quo (ſervatâ proportione, & mutandorum mutatione) ea propoſita eſt primo loco, ad priorem opinionem. Sed reſponſio eciam conſimili modo fieri poteſt. 84

Ob. Quòd ens creatum ſit objectum Metaphyſicæ.

Deinde objicitur: ſi de Deo tractetur in Metaphyſica, tunc Deo convenirent principia, & accidentia, ſive affectiones. Hæc enim in omni ſcientia requiruntur. At abſurdum videtur ad Deum referre principia & affectiones. Ergò de Deo in nulla ſcientia tractari poterit. Proinde ſubjectum hujus ſcientiæ comprehendit Ens creatum. 85

Hujus objectionis ſolutio poteſt peti ex iis, quæ *n.* 33. *&* *n.* 34. dicta ſunt, ubi oſtenſum eſt, Deo non repugnare principia, & affectiones, qualia in ſcientiis requiruntur.

PUNCTUM III.

In quo ad tertiam opinionem, objectionum ſolutio continentur.

Ibi dicebatur ſubſtantiam immaterialem eſſe ſubjectum metaphyſicæ; Confirmatur: quia nihil aliud videtur immateriale, quàm abſtractum eſſe à materia. At Metaphyſica non conſiderat, niſi Entia abſtracta à materia. Ergò etiam non conſiderat, niſi Entia immaterialia. 86

Ob. Quòd ſubſtantia immaterialis ſit ſubjectum Metaphyſicæ.

Reſpondeo I. Aliud eſt Ens immateriale: & aliud ſubſtantia immaterialis. Hoc enim anguſtius quid eſt ac illud. Unde dicere Ens immateriale eſſe ſubjectum metaphyſicæ, latius eſt, quàm ſi illud ſubjectum dicatur eſſe ſubſtantia immaterialis. II. Neque tamen hæc procedit opinio. Nam ſupra Ens immateriale conſiderandum eſt Ens præcisè, quódque indifferens eſt ad materiale & immateriale. Huic autem nullus locus relinqueretur in Metaphyſicis. Si ſubjectum adæquatum illius eſſet Ens immateriale. 87

III. Non eſt idem Ens immateriale, & Ens abſtractum à materia. Ens enim immateriale dicimus, quaſi per poſitivam differentiam conſtitutum, quæ ſit addita ad Ens in communi ſumptum, ſecundùm quod opponatur materiali, ut & ſuperiùs conſtituebamus. Ens autem abſtractum à materia ut dicatur, ad hoc quidem ſufficit negatio materiæ, Ideóq; Ens, quum dividitur in materiale & immateriale, in iſta, 88

Immateriale & abſtractum à materia differunt.

ista, inquam, indifferentia sumptum, est quidem abstractum à materia, non tamen est immateriale. Si enim illud Ens esset immateriale, non posset sub illo sumi materiale, tanquam species illius. Species enim non debet repugnare generi. Et aliàs etiam differentia non debet actu contineri in genere. At immateriale ibi est quasi differentia Entis.

PUNCTUM IV.

Ubi ad quartam opinionem objectionum Solutio continetur.

89 *Ob. Quòd substantia in communi sit obiectum Metaphysicæ.*

Quarta opinio dicebat substantiam in communi esse subjectum Metaphysicæ. Probatur. Subjectum in scientia non debet ita constitui, ut ipsum etiam prædicetur de affectionibus subjecti. Veluti subjectum Physicæ est corpus naturale, quod non debet prædicari de suis proprietatibus, veluti de motu, aut quantitate. Et ex hoc principio subjectum Physicæ non rectè dicitur Ens naturale, quia etiam affectiones Physicæ Entia naturalia dici possunt. At affectiones substantiæ sunt accidentia. Ergò non debet esse subiectum in Metaphysica illud, quòd commune sit ad substantia, & accidentia. Ergò substantia est adæquatum subiectum.

90 Respondeo 1. Hunc Syllogismum petere principium. Nam supponit substantiam esse subiectum Metaphysicæ, quod ipsum probandum est. Clarè id patet inde, quia dicitur: substantiam non debere prædicari de suis proprietatibus. Unde etiam porrò mala est illatio. Id enim solùm sequitur: Accidens non esse substantiam, quia Accidens est affectio substantiæ. Tertiò Respondeo: Accidens non esse adæquatum attributum substantiæ. Sunt enim aliqua attributa communia, veluti quòd sunt vera, & bona, & indivisa, & perfecta Entia. Et ex his communibus attributis indicatur, etiam communem ista habere essentiam. Proinde hinc etiam apparet, in Metaphysicis superiùs debere esse subiectum, quàm sit substantia, de quo istæ affectiones demonstrentur. Et sic deinceps, accidens in Metaphysicis, non ut affectio, sed ut species subiecti istius, minùs ac substantia, considerabitur.

PUNCTUM V.

In quo ad quintam opinionem objectionum solutio continetur.

91 *Quinta opinio* dicebat: Metaphysicæ subiectum esse Ens divisum in decem Prædicamenta. Hæc suadetur inde, quòd *Aristoteles* id Ens fecit subiectum Metaphysicæ, quod posteà divisit in substantiam & Accidens. Hæc autem divisio Entis constituit Prædicamenta.

Respondeo: Ens dividi in substantiam & accidens: non tamen primò, sed per
92 subdivisionem; Diviso, inquam, Ente in finitum & infinitum. Omne Ens finitum deinceps est substantia vel accidens, & sic in aliis. De hac autem intentione loquor, si per divisionem istam constituere velimus Prædicamenta, eáque intelligamus de iis, quæ in Prædicamentis collocantur per se. Ita enim intelligi ista debent. Sed hæc clariora erunt ex dicendis de adæquatione istius divisionis ad ens, de qua erit, *lib. 2, cap. 1.*

ARTI-

ARTICULUS III.

In quo referuntur & refutantur illi, qui in constitutione subjecti Metaphysici in excessu peccant.

Tales sunt I. Qui subjectum Metaphysicæ dicunt esse Ens in tanta latitudine, ut comprehendat sub se Ens reale & rationis; Ens positivum & privativum; Ens per se, & Ens per accidens. Et ad hunc modum subiectum Metaphysicæ constituit *Timplerus, lib. 1 Met. c. 1.* 93

II. Tales, hoc est, in excessu peccantes, sunt, qui subiectum Metaphysicæ sic constituunt, ut indicent, Metaphysicum debere ad specialissima quæque progredi: Ut subiectum Metaphysicæ sit omne intelligibile, quicquid sub ullam scientiam cadere potest. Et ita tenuit *Ægid. 1. Met. quæst. 22.* & *Antonius Mirandulanus l. 13. de evers singul. certam. sect. 6. 7.* Ubi consequenter disputat: omnes illas disciplinas esse partes Metaphysicæ, sicut doctrina de cœlo aut homine, est Pars Physicæ, ut singulæ partes illæ integrent Metaphysicam tanquam totum. 94

Refutantur relatæ opiniones.

Neutra tamen illarum opinionum potest subsistere; Nam subiectum scientiæ debet esse unum. Ab eius enim Unitate sumitur unitas scientiæ. At ens, in ordine ad istam rerum farraginem, non est aliquid Unum, sed dicitur de illis æquivocè, vel per analogiam proportionis, quæ sub æquivocationem reducitur. Æquivocum enim non est Unum quid, sed multa. Et proinde si alicuius scientiæ obiectum, ad sibi subiecta, esset æquivocum, non esset scientia, sed scientiæ. Atque hinc absolutè sequitur, quòd nulla prorsùs scientia possit agere de Ente in ea generalitate, ut comprehendat sub se & Ens reale, & rationis, & cætera priùs enumerata. 95 *Scientiæ subiectum non debet esse æquivocum ad sua inferiora.*

Quòd autem Ens dicatur de istis æquivocè, facilè patet. Nam ens rationis & reale, positivum & privativum, per se & per accidens non conveniunt, nisi in nomine Entis, non autem in eius definitione. Et hinc entia rationis non tam sunt, quàm finguntur esse. Et entia privativa non dicunt Entitatem, sed defectum Entitatis. Et ens per accidens non est ens, sed entia; ex quibus clarè apparet æquivocatio. Pleniùs erit de entibus rationis infrà *hoc lib. cap ult n. 3. seqq.* 96 *Ens inista latitudine ad Ens reale & rationis, &c. esse æquivocum.*

De Ente per accidens frequenter allegari solet, quòd *Aristot. 6. Metaph.* Ens per accidens excludit à scientia. Placet tamen aliquibus autoribus, non ibi *Aristotelem* loqui de eo, quod est per Accidens in ratione Unius, sive de eo quod est Ens per aggregationem, sed loqui de eo quod per accidens est ratione causæ. Vide *Colleg. Conimbr. ad 1. post. cap. 10. q. 2. a. 1.* Nam inprimis omnes scientiæ subalternatæ agunt de ente per accidens, hoc est, de tali ente, quod sit ex pluribus aggregatum. Sed de sensu verborum istorum *Aristotelis* vide pleniùs infrà *lib. 2. cap. 7. tit. 5. articul. 2. §. Nunc ad obiectiones.* 97 *Quo sensu dicat Aristoteles, de eo, quod est per accidens, non esse scientiam.*

Quòd autem (quæ altera erat opinio) subiectum Metaphysicæ non debeat constitui, ut liceat Metaphysico descendere ad quasvis particulares rationes essendi, liquidum est ex absurdo consequenti, quia scilicet inde sequitur, omnes alias Philosophiæ partes esse partes Metaphysicæ, & proinde Metaphysicam & Philosophiam esse æquipollentia: quæ omnia pugnant contra communem modum loquendi, à quo cur recedere oporteat, nulla apparet ratio valida. Taceo iam diversitatem 98

tem in modo procedendi, quæ omninò prohibet, omnes disciplinas in unum quasi chaos commiscere, vel potiùs confundi. Prolixè agit hâc de re *Suarez, disp.* 1. *Met. s.* 2 *n.* 2. *& seqq. Perer. lib.* 1. *de Philos. c.* 8. *Fons. lib.* 1. *Met. c.* 2. *q.* 1. *aliique.*

ARTICULUS. IV.

In quo solvuntur argumenta priori articulo contraria.

99 Duorum generum objectiones hîc solvendæ sunt, *primùm* istæ, quibus contenditur, subjectum Metaphysicæ debere comprehendere Ens reale, & rationis, & cætera. *Deinde* istæ, quibus contenditur, Metaphysicam debere tractare particulatim de quovis scibili.

PUNCTUM I.

De Objectionibus, quòd Metaphysicæ subjectum debeat comprehendere entia rationis, & per Accidens.

100 Objicitur *primò* pro priori opinione, Metaphysicum optimè agere de Entibus rationis, Negationibus, & Ente per accidens. Oportet igitur ut ea etiam sub illius objecto contineantur. Oportet igitur consequenter Ens amplissimè sumi, ut complectatur etiam ista omnia Entia.

101 *Respondeo* admittendo antecedens, cum distinctione tamen. Nempe Metaphysica debet agere de istis entibus, sed non per se & directè, sed indirectè, ad eum modum, quo Physici agunt de tenebris, ἀγλαοπία, Cæcitate, & aliis, prout id de Entibus rationis specialiùs disputabitur infrà dicto *cap.* 28. hujus libri. Porrò, quæ in disciplina aliqua solùm traduntur indirectè, & per quandam ἀναγωγὴν ad ea comprehendenda non debet extendi constitutio subjecti.

102 *Instantia. Quod in una scientia per accidens tractatur, non necessariò in alia tractatur per se.*

Dices: ergò dabitur alia aliqua scientia, quæ de iis per se agat? *Respondeo* negando consequentiam; Non enim ilicò, quæ in una scientia tractantur per accidens, & quasi eventualiter, & indirectè, in alia tractantur per se. Fieri enim potest, ut non sint entia per se. Unde consequens est, ut etiam non sint intelligibilia per se; & rursus ut non sint scibilia per se. Nam scientia commensuratur naturali intellectioni: Intellectio autem rebus. Atq; hinc talia Entia in nulla scientia per se considerari debent. In Physicis indirectè agitur de tenebris, quatenus illæ removent lumen, quod cùm sit positiva affectio, per se in Physicis tractatur, & directè. At nulla disciplina agit de tenebris per se. Sic etiam est de priùs memoratis.

PUNCTUM II.

De Objectionibus, quòd Metaphysica debeat descendere ad quævis particularia.

Deinde, pro altera opinione inprimis obiici solet, quòd *Aristot. lib.* 4. *Met. t.* 2.

103 ait: *Unam scientiam speculari Ens, in quantum Ens, & species eius & species specierum.* Quibus verbis videtur indicare *Aristoteles*, quòd Ens debeat considerari à Metaphysica, & minutissimæ species, quæ sunt sub Ente. Accedit, quod dicit *Arist.* 1. *post. c.* 23. *Eiusdem scientiæ est, considerare partes, & totum.* At species utique partes sunt generis. Ergò ubi de genere agitur, agetur etiam de specie. Ergò ubi de

ubi de ſubſtantia agitur, agetur etiam de ſubſtantia corporea, & iterum eodem argumento, ubi agitur de ſubſtantia corporea, ibi agetur etiam de Igne, Aqua, Cælo, Homine, &c. Nam hæc omnia ſunt ſpecies corporum. Atque ita omnia redigerentur in unam diſciplinam.

Ad *primum* horum reſpondeo: ſenſum illius propoſitionis ambiguum eſſe, optimè autem intelligetur, ſi eum *Græcè* audiamus: τὸ ὄντ⊙ ὅσα εἴδη, θεωρῆσαι, μιᾶς ἔστιν ἐπιστήμης τῷ γένει, τάδε εἴδη τῶν εἰδῶν. Hoc eſt, *Entis quæ ſpecies* (ſunt) *contemplari, unius eſt ſcientiæ genere, & ſpecies ſpecierum*. Hîc inprimis ſciendum eſt, *Græcos* pro adjectivis frequenter uti ſubſtantivis cum periphaſi aliqua. Ergò ſic ἐπιστήμην τῷ γένει dicunt, pro ἐπιστήμη γενικὴ. Hactenus igitur Unius *generalis* diſciplinæ eſt contemplari ſpecies entis. Jam ſequitur: *Et ſpecies ſpecierum.* Hæc verba poſſunt vel ad Ens ſolùm referri, vel diviſim ad Ens & ſcientiam. Prior ſenſus eſt, quòd ſpecies ſpecierum entis debeant θεωρεῖσθαι in illa ἐπιστήμη γενικὴ. Sed Sed hic ſenſus pugnat contra receptam ſcientiarum partitionem & ipſum *Ariſt.* qui in proximè præcedenti textu 1. ſecus loquitur, ſatis clarè diſcernens ſcientias: *Nulla ſcientiarum*, inquit *de Ente, quatenus Ens eſt, conſiderat, ſed aliquam partem abſcindunt, & de ea ſpeculantur.* 104 *Explicatur textus Ariſtotelis*: Entis quæ ſpecies, contemplari, eſt unius ſcientię genere, & ſpecies ſpecierum.

Alter igitur ſenſus accipiendus eſt, quòd voces hæ (*ſpecies ſpecierũ*) intelligantur diviſim ad Ens, & ad Scientiam. Nempe Unius ſcientiæ generalis eſt contemplari ſpecies Entis; & ſpecierum, h. e. ſpecialium ſcientiarum, contemplari ſpecies ipſius Entis, ſubintellige ulteriores. Et hoc modo interpretatur *Ariſtoteles Fonſ. lib. 4. Met. c. 2. ad d. t. 2. lit. h.* & *Suarez diſp. 1. Met. ſ. 2. n. 21.* Et ad hunc modum non juvatur *Mirandulanus* ex iſto loco *Ariſtotelis*, ſed potiùs confirmatur inde diſtinctio ſcientiarum. 105

De altero loco *Ariſtotelis* prolixiùs dixi, *in lib ſent. Exerc. 16. Axiom. 5.* Nunc ſi per totum, & partes intelligamus totum genericum, & ei ſubiectas ſpecies, Dico: Ubi agitur de toto, h. e. genere; ibi agitur etiam de partibus, h. e. ſpeciebus, ſaltem implicitè & confusè: Genus enim habet identitatem ad ſpecies. Unde qui agit de animali, agit etiam implicitè de homine & beſtiâ. Et conſequenter, qui agit de ſubſtantia, agit etiam de Cœlo, Igni, Aqua, implicitè, inquam, & confusè. Explicitè tamen & diſtinctè cæteræ diſciplinę ſubſequentes, poſſunt agere de ſpecie. Ad ſcientiam enim non ſatis eſt rem confusè nôſſe. Confer *Suarez d. l. n. 11. & Zab. lib. 2 de nat. Log. c. 3.* 106 *Quomodo eiuſdem ſcientiæ ſit conſiderare partes, & totum.*

ARTICULUS V.

In quo proponitur ſententia propria de ſubjecto Metaphyſicæ.

Approbo hâc in parte ſententiam *Ariſtotelis*, qui ſubjectum Metaphyſicæ facit *Ens, quâ Ens* eſt. Ex quo etiam eam definit *lib 4 Met. c. 1.* ubi ait, eam eſſe ſcientiam, *quæ ſpeculatur Ens, quâ Ens eſt, & quæ ei per ſe inſunt.* Hanc ſententiam interpp. ferè communiter ibi acceptant, quibus adde *Comment. lib. 3. Comment. 14. & lib. 12. Comment. 1. Soncinat. 4 Met. q. 10. Avicennam lib. 1. Met. c. 1. Ægid. lib. 1. q. 5. Fonſ. lib. 4. Met. q. 1. Suar. diſp. 1. Met. ſect. 1. n. 24 ſeqq. Clariſ. Fac. Martin. in diſp. Met. diſp. 1. q. 15. ut & in exercitationibus.* Aliique plurimi ita ſentiunt. 107

Igitur Ens, quâ Ens eſt, eſto ſubjectum Metaphyſicæ. Hoc priùs explico. 108

Ens in præſenti ſumitur juxta famoſius & principalius ſuum ſignificatum. Analoga

Ens quomodo ſumatur in conſtitutione ſubiecti Metaphyſici.

loga enim per ſe poſita, ſtant pro ſuo ſignificato famoſiori, ut vulgaris habet regula. Proinde de quocunque dicitur Ens per poſterius, ſive æquivocè, & tranſſumptâ ad id appellatione Entis, ob aliquam ſimilitudinem cum ipſo, id nunc voce entis non venit. Atque ita per ens in præſenti, intelligitur Ens reale & poſitivum, quódque non per aggregationem, ſed per ſe Unum eſt. Nam Ens rationis, & negationes, & entia per accidens, non ſunt niſi æquivocè entia, ut ſuprà dictum eſt. Indéque iſta non magis officiunt hujus ſubjecti conſtitutioni, quàm ſi ſubjectum Phyſicę dicam eſſe corpus naturale, vel hominem, non curatis illis, qui ſunt ſculpti, aut picti, aut mortui homines. Hi enim non ſunt homines, niſi æquivocè. Atque hoc diligenter notandum eſt.

109 De particulâ, *Quatenus*, etiam controverſia eſt; quomodo ea accipi debeat: Igitur inprimis animadvertendum eſt, quòd particula *quatenus* ſumatur bifariàm, reduplicativè, & ſpecificativè : Sed non eodem modo explicatur hæc diſtinctio. *Matthias Aquarius in diſput. de ſubiecto Metaphyſicæ*, ait, particulam *quatenus*, *reduplicativè* ſumi, quando reduplicat ſubjectum propoſitionis, ut *homo*, *quâ homo* (eſt riſibilis;) *ſpecificativè* autem ait ſumi, cùm per particulam illam ſubjecto propoſitionis apponitur quaſi nova ſpecies : Ut *homo quatenus habens aures* (audit:) *Homo quatenus habens pedes* (ambulat:) *Homo quatenus eſt animal* (ſentit:) Juxta hanc igitur interpretationem, particula *quatenus* in præſenti reduplicativè ſumitur. Sed hæc expoſitio non admodum eſt ad propoſitum, & per ſe eſt evidens, quòd ibi τὸ *quatenus* reduplicativè ſumatur, atq; inde juxta hunc ſenſum nullâ opus fuiſſet quæſtione.

Quid ſit quatenus ſpecificativè, & reduplicativè.

110 Alii igitur aliter explicant dictam diſtinctionem, ut videre eſt apud *Scot. 4. Met. c. 1.* & *Ant. Andr. 1. Met quæſt. 1.* Et *Arniſæum in Logic. Crellii. l. 1. de demonſt. c. 2. lit. E. pag. 586. 587.* Illi igitur, ad utrumq; modum, loquuntur de *quatenus*, prout reduplicat ſubjectum propoſitionis. Quando igitur reduplicat ſubiectum propoſitionis, non ſemper tamen ſumitur eodem modo. Igitur illi dicunt τὸ quatenus *reduplicativè* ſumi, quando ſignificat prædicatum convenire ſubjecto per propriam ipſius eſſentiam. Ut *homo quatenus homo, eſt riſibilis* : homo, inquam, quatenus homo, hoc eſt, ſecundùm, & per propriam ſuam eſſentiam eſt riſibilis. *Specificativè* autem ſumitur τὸ quatenus, quando non ſignificat cauſam inhærentiæ prædicati ad ſubjectum, ſed ſolùm determinat ſpeciem, cui aliquid tribuitur, veluti : *homo, quâ homo, eſt albus*, hoc eſt, (ſpecificativè ſumendo vocem *quatenus*) ea res vel illa ſpecies, quæ homo dicitur, eſt alba, ut maximè albedo non conveniat homini per propriam eſſentiam. Atque ita, (ut diſcrimen iſtarum diverſarum acceptionum in voce *quatenus* appareat) illa propoſitio: *Homo quâ homo eſt albus*, eſt vera, accipiendo τὸ quatenus ſpecificativè ; falſa autem eſt, accipiendo τὸ quatenus reduplicativè.

111 His poſitis dico, τὸ quatenus in præſenti non ſumi ſpecificativè, ſed reduplicativè. Nempe Ens, quatenus Ens eſt, eſt ſubiectum Metaphyſicæ, non hoc ſenſu, quaſi ſubiectum Metaphyſicæ ſit Ens, quatenus Ens, hoc eſt, ea res quæ dicitur Ens : Id enim procederet, ſi vel maximè practicè Metaphyſica verſaretur circa Ens. Igitur ſubiectum Metaphyſicæ eſt Ens, quâ Ens, hoc eſt, ſecundùm propriam ſuam eſſentiam ſpectatum. Debet igitur Metaphyſica occupari in cognoſcendo ente, in quantum tale eſt, hoc eſt, in inveſtiganda & contemplanda, adeóque ſcientificè tractanda ipſa entis eſſentia. Atque ita τὸ quatenus hîc reduplicativè intelligitur.

Metaphyſ. agit de Ente, quatenus Ens eſt, reduplicativè.

ARTI-

ARTICULUS IV.

Proponuntur & solvuntur objectiones.

Duo sunt, quæ frequenter huic sententiæ sic declaratæ objici solent. 112

Primum est: si Metaphysicæ subjectum sit Ens, quâ Ens est, tum Metaphysicæ 113.
non licere descendere ad inferiora, sed solùm debere subsistere in generali comtemplatione entis. Unde consequens est, quòd non debeat agere de substantia, quatenus substantia est, aut de finito, quatenus finitum est, &c. hoc est, secundùm proprias quidditates istorum, sed solùm in quantum sub generali conceptu Entis continentur. At hæc omnia manifestè impugnant totum Systema Metaphysicæ, in quo frequenter agitur de Entibus, sub propriis & privatis ipsorum quidditatibus.

Alterum est: quòd Ens quatenus Ens est, non satis coërceat Metaphysicam. Et tamen subiectum debet finire, & limitare scientiam. Antecedens patet. Nam cœlum, verbi gratiâ, & homo, & animal, & argentum, sunt Entia, & proinde sub obiecto Metaphysicæ continentur, & tamen non considerantur in Metaphysicis. Imò non minùs sunt Entia ac Angeli, & tamen hi ibi tractantur, illa non.

Solutiones objectionum.

Ad *primam obiectionem* respondeo: cùm Ens quâ Ens dicitur subiectum Metaphysicæ, non habere hunc sensum, quasi Metaphysicus solùm debeat Ens considerare in communi & generali conceptu, sed quod debeat considerare Ens, non secundùm aliquid extrinsecum, sed secundùm propriam essentiam, vel quidditatem eius. Unde nullo modo hinc prohibetur, quò minùs Metaphysica agere possit in particulari de determinatis modis, vel rationibus essendi. Simile est, quòd Physicæ obiectum dicitur esse corpus naturale, quâ tale est. Huius sensus non est, quòd Physicus debeat solùm versari in corpore naturali, iuxta eius generalem & communem conceptum; sed quod debeat corpora naturalia considerare, non secundùm aliquid extrinsecum, (veluti hominem, secundùm quod beandus est, aut curandus, aut mensurandus) sed secundùm propriam singulorum essentiam. Unde etsi eius subiectum sit corpus naturale, quâ tale est, nihilominùs potest descendere ad particulares essentias corporum, veluti cœli, hominis, & aliorum. Idem igitur est etiam in Metaphysica.

114 *Denominatio Entis, quâ Ens est, non inhibet specialem considerationem.*

Ad *alteram* obiectionem respondeo: Officium coërcendi, vel limitandi disciplinam, non peti ex solo subiecto, sed ex subiecto, adiunctâ abstractione cuiq; disciplinæ propriâ. Ita similiter evidenter patet ex Physicis. Physicæ subiectum est corpus naturale. Sub hoc naturali corpore continentur etiam Individua, veluti *Petrus, Paulus, Johannes*, idque non minùs, ac animal, equus, Homo, & alia universalia. Nihilominùs hæc sola ibi tractantur, non illa. Cur hoc? Alia ratio non est, quàm quia Physica abstrahit à materia signata. Unde cùm singularia corpora sint materiæ signatæ immersa; (Sola enim universalia sunt ab ea abstracta.) Ideò de his solis speculatur Physica, dimissâ consideratione illâ singularium, etsi utrinq; illa Entia participent de subiecto Physicæ. Ad eundem igitur modum, etsi & corpora & spiritus, & alia sint Entia, adeóque sub subiecto Metaphysicæ contineantur, non tamen ista æquè ibi tractantur ac hæc. Cur hoc? quia Metaphysica requirit abstractionem à materia ad subiectum suum, ut suprà visum est. Corpora autem illam abstractionem sibi vendicare non possunt.

115 *Subiectum limitat scientiam, non solùm, sed iuncta abstractione.*

TITU-

TITULUS V.

De Officiis, sive Muneribus Metaphysicæ.

116 Sub hoc titulo de duobus agendum est. *Primò*, percensenda sunt illa munera Metaphysicæ. Deinde agendum est de subalternatione scientiarum, ad Metaphysicam.

ARTICULUS I.

In quo enumerantur munera Metaphysicæ, sive officia.

117 *Metaphys. perficit, & purificat intellectum.*

Munera & officia Metaphysicæ varia sunt; *Primum est*, quòd Metaphysica perficit, ac purificat intellectum nostrum, in intellectione rerum maximè universalium. Nempe naturaliter, & quivis ferè rusticus, potest aliquo modo intueri, omnes res esse aliquid, & non prorsùs nihil, hoc est, esse Entia, & speciatim, potest aliquid scire de natura & conditionibus Entis finiti, sive creati, & sic in aliis. Ut igitur hæc & similia distinctissimè & perfectissimè quoad fieri potest, intellectus noster intelligat, juvatur ab habitu Metaphysico, sive scientia Metaphysica. Atque hoc sumitur ex generali conditione habituum. Omnes enim habitus ordinantur ad hoc, ut perficiant naturales potentias, & actus. Sic igitur Metaphysica scientia perficit illam naturalem intellectionem, quæ refertur ad conceptus universalissimos.

118 Atque hoc etiam consequenter dicendum est de illis, quæ particulatim subipsius Subiecto continentur. Nempe officium Metaphysicæ est, ut iuvet & perficiat intellectum nostrum, in cognitione naturali, quam habemus de Deo, de Angelis, de Anima, de Quantitate, Qualitate, rerum durationibus, & quæ sunt alia, quæ sub subiecto huius disciplinæ contenta sunt.

119 *Metaphys. utilitas, & necessitas, ad alias scientias.*

Atque ex hoc Metaphysicæ munere, quo fungitur in declaratione istorum universalissimorum terminorum, patet multiplex eius utilitas, & necessitas ad omnes alias scientias. Nam omnes aliæ scientiæ agunt particulatim, de hoc vel isto Ente, ut *Aristot.* docet, 4. *Metaph. c.* 1. Non potest autem hoc vel istud Ens cognosci, nisi dependenter ad cognitionem Entis simpliciter. Sicut non potest cognosci distinctè homo, nisi cognito animali, & animal, nisi cognito corpore: Ita non potest cognosci distinctè ullum Ens in Particulari, nisi cognito Ente, iisque, quæ ad ipsum pertinent, in genere, ut interim taceam, quòd termini illi propter universalitatem luam frequentissimè soleant admisceri specialibus materiis, veluti cùm quæritur: An peccatum originis sit *Substantia?* An *distinctio* inter personas Deitatis sit *modalis?* An Sacramenta sint *signa?* & quæ sunt infinita alia.

120 *Secundum munus Metaphysicæ, tradere prima principia.*

Secundum munus Metaphysicæ est, confirmare & demonstrare prima principia. Hoc officium *Aristoteles* Metaphysicæ tribuit, 4. *Metaph. cap.* 3. *&* 1. *post. c.* 7. *&* 1. *Phys. c.* 1. Exequitur autem id variis modis, ut præ aliis eleganter docet *Suarez disp.* 1. *s.* 4. *n.* 17. Primùm id facit diligenter declarando terminos illos, ex quibus prima principia constant. Traditur enim in hac scientia, quid sit Ens, essentia, actus, potestas, totum, pars, aliáque, ex quibus illa prima principia conficiuntur. Ad primorum autem principiorum notitiam nihil ferè magis facere potest, quàm si termini rectè intelligantur. Sunt enim per se nota, modò à terminis absit obscuritas, & recta adsit illorum notitia. *Deinde* facit id Metaphysicus potissimùm confirmando

mando ea per deductionem ad absurdum, quod fit, si ejus oppositum involvat aliquid esse vel non esse. Impossibile enim est de eodem affirmare & negare idem. Sed hac dere etiam plura erunt *seq: capite.*

121 *Quomodo Metaphysica confirmet particularium scientiarum principia?*

Solet & dici, quòd Metaphysica confirmet & demonstret aliarum scientiarum particularium principia. Sumiturque ex Arist. 1. *Phys. c. 2. t. 8. & 1. post. c 7. t. 23.* & Averroë. *l. 3. de cæl. comm: 4.* Verùm id non facit, ut *d. l.* Suarez persequitur, proximè & immediatè attingendo principia istarum scientiarum, sed facit id, vel quatenus opus est generalibus terminis, ad proprias definitiones tradendas, & proprios terminos explicandos, vel etiam, quatenus in eis generales vel transcendentales habitudines includuntur, sine quarum cognitione, non potest aliqua ratio seu quidditas alicujus rei in particulari explicari; vel etiam, cùm ex generalibus suis principiis format deductiones ad absurdum pro astruenda veritate principiorum, quæ sunt in inferioribus disciplinis. Confer Perer. *lib. 2. de Philos. cap: 25. & lib: 4. de antiq: phil. cap:* 11.

122 *Unde probentur principia Metaphysicæ, si negentur.*

Sed quid si ipsi Metaphysicæ negentur sua principia, quis tunc ea defendet vel probabit? Si enim hoc facere potest ipsa Metaphysica, cur non possunt idem facere disciplinæ aliæ, ut istà precariâ quasi, & emendicatâ aliunde principiorum probatione opus non sit?

123

Respondeo præeunte Pererio *dicto l. 4. de antiq: Phil: cap:* 11. Qui negat principia scientiæ particularis, fieri potest, ut nihil penitus concedat eorum, quæ ipsi scientiæ subjiciuntur, ex quo fit, ut nihil ei reliquum faciat, quo principia sua tueri possit. Qui autem negat principia Metaphysicæ, vel is concedit aliquid, vel nihil. Si nihil, non erit cum eo disputandum. Omnis enim disputatio est ex aliquibus positis & concessis. Sin verò aliquid concedat, quicquid sit, hoc ipsum aliquo modo attinget jus Metaphysicæ, utpote quæ agit de Ente, ut Ens est, cui subjiciuntur omnia, quæcunque sunt in rebus. Proinde Metaphysicus ex iis, quæ ab adversario ponuntur & conceduntur, principia sua confirmare, & adversarium redarguere potest. Ad quem modum & Arist. 4. *Met.* generalissima principia multis modis declarare & probare contendit. Confer Thom. 1. *quæst.* 1 *art.* 8.

124 *Tertiò: Metaphysica scientiis inferioribus subjectas præscribit.*

Tertium principale munus Metaphysicæ est: disciplinis particularibus præscribere subjecta, & si opus sit, ea demonstrare. Ita tradit Averroës 3. *de cæl. comm.* 4. Et quoad præscriptionem objecti, inprimis sciendum est, id non fieri modo Practico, quasi scil. Metaphysica jubeat hoc aut illud; ab hac vel illa scientia tractari. Sed id facit prorsus speculativè, dum scilicet Ens partitur ad determinatiores species vel modos essendi. In his partitionibus progreditur eo usque, donec offendat aliquid, quod ipsa tractare non possit. Hoc igitur dimittit, & quia nihilominus illud est aliquid per se scibile, oportet, ut ejus scientificam cognitionem persequatur alia aliqua scientia. Et sic tali scientiæ, quæ sibi præscindit istud subjectum, censetur Metaphysica id præscripsisse. Velut: Metaphysica dividit Ens in substantiam & accidens. Item substantiam dividit in corpus & spiritum. Hic offendit corpus, quod descendit infra abstractionem Metaphysicam. Non potest igitur id scientificè tractare. Ergo id dimittit. Hîc ergo ubi Metaphysicus desinit, incipit Physicus, & accipit illud subjectum sibi à Metaphysico relictum. Hactenus igitur Metaphysica Physicæ subjectum præscripsit. Idem est, si sub accidente descendatur ad quantitatem. Ita enim præscribetur subjectum Matheſi.

Atque ex his etiam patet, quod Metaphysicus præscribendo subjecta scientiis

particularibus, non agat quicquam contra abstractionem huic disciplinæ propriam: Neque enim attingit particularium scientiarum objecta, in ista præscriptione, scientificè ea tractando, sive cognoscendo, hoc est, earum naturas & affectiones considerando, & demonstrando, sed solùm præcognoscendo. Consistitque ista præcognitio, non in cognitione quidditativa, sed in his duobus. *Primò*, ut cognoscatur quid nominis: *Deinde* ut teneatur, An sit id, quod porrò inferiori scientiæ relinquitur, ut ex Aristot. docet inprimis Zab. *lib. de trib. præcog: cap: 2. & l. 1. de Nat: Logic. c. 15. & l. de Nat: scient. constit: c. 2.*

Quid sit præcognitio subjecti.

126. Atque ex hoc etiam sequitur munus alterum, quod Metaphysica circa subjecta scientiarum particularium exercebat, nempe, quòd earum subjecta demonstret. Dictum enim est, quòd præcognitio, quæ ad subjecti præscriptionem requiritur, contineat notitiam τοῦ an sit. Igitur subjecta ista demonstrat, quod sint, locando ea in gradibus Entium, sive sub Ente accipiendo ista particularia subjecta. Atque hinc etiam ad probandum, quòd ea sint, contra refractarium disputatorem uti potest suis generalibus indiciis, quibus essentiam declarat Metaphysicus, veluti, quod tale quid non involvat in quidditate ea, quæ ei tribuitur, repugnantiam, vel quod ab ea proveniant actus positivi, & quæ sunt indicia alia.

Metaphysica quomodo demonstrat objecta particularium scientiarum.

127 Solet & inquiri: *An munus Metaphysicæ sit tradere modos sciendi hoc est doctrinam definiendi, distribuendi?* Sed hac de re, quod scil. id munus huic scientiæ non congruat, satis egi in Topicis *cap: 29. n. 2. seqq. ubi vide.*

Quæstio de modis sciendi.

128 Id pro Coronide sub hoc titulo inquirendum est: *An Metaphysica subalternet sibi particulares scientias?* Id enim si esset, ex hoc speciale munus Metaphysicæ obtingeret.

ARTICULUS. II.

An scientiæ particulares subalternentur Metaphysicæ.

129 In hoc articulo videndum est de duobus punctis. *Primò* generatim aliquid constituendum est de subalternatione scientiarum. *Deinde* magis ad propositum deveniendum.

PUNCTUM. I.

In quo constituuntur conditiones ad subalternationem requisitæ.

130 Subalternatio scientiarum ex vi vocis ea est, secundùm quam scientia una est *sub altera*. Atque hinc subalternata scientia ambiguè dicitur. Solentque frequenter notare Doctores, quòd generatim loquendo de subordinatione scientiarum, possit ea in tribus attendi, nempe in subordinatione finium, principiorum, & subjectorum.

Vox subalternati exponitur.

131 Subordinatæ disciplinæ *ratione finium* dicuntur, quando unius finis refertur ad finem alterius. Ita ars frænefactoria & equestris sunt artes subordinatæ. Nam finis frænefactoriæ ordinatur ad equestrem.

Subordinatæ disciplinæ ratione finium.

132 *Ratione principiorum* autem dicuntur subordinatæ, quando, quod in una disciplina conclusio est, in alia inferiori est principium.

Ratione principiorum.

133 *Ratione subjectorum* autem subordinatæ sunt, quando unius subjectum sumitur sub subjecto alterius. Idque potest esse bifariam. *Uno* modo, ut subjectum inferioris scientiæ, sit quasi species subjecti illius, quod subjectum est in scientia superiori, quomodo

Ratione subjectorum.

quomodo scientia de homine subordinatur scientiæ de animali. *Altero* modo, ut disciplina inferior retineat subjectum scientiæ superioris, addat tamen ei differentiam accidentalem, quomodo Optica, quæ de linea visibili agit, subordinatur Geometriæ, quæ agit de linea: Et Musica, quæ de numero sonoro agit, subordinatur Arithmeticæ, quæ agit de numero: Et Medicina, quæ de homine sanabili agit, subordinatur Physicæ, quæ agit de homine. In his enim omnibus sumitur subjectum scientiæ superioris ad inferiorem, cum additione alicujus accidentalis differentiæ.

Atque hoc posterius genus subalternationis speciatim retinuit nomen subalternationis. Hîc enim est maxima dependentia disciplinæ inferioris ad superiorem. Ad hanc autem dependentiam insinuandam institutum atque impositum est nomen subalternæ scientiæ. 134

Cæterum conditiones ad istam rigorosè dictam subalternationem, aliqui tres, aliqui duas ponunt. Ut videre est apud Thom. 1. *post. lect.* 35. & *opusc.* 42. *cap.* 13. Hervæum. *qu.* 6. *Prolog.* Bonav: *q.* 2. *Prolog:* Zabar: *lib. de trib: præcog: cap.* 12. Suaretz. *disp.* 1. *Met: s.* 5. 5. 49. Colleg: Conimb: 1. *post. cap.* 10. *q.* 2. *a.* 1. Perer. *l.* 1. *de Philos. cap:* 13, 14, 15. Et Interpp. *ad* 1. *post. c.* 7. *t.* 20. & *c.* 10. *t.* 30. aliósque; Colligam omnes in summam. 135

Primò ad subalternationem requiritur, *ut sint duæ scientiæ*. Ideó que subalternatio non est, de qua nunc sermo est, si maximè pars una ab alia in eadem scientia quandoque penderet. Hanc conditionem attigit etiam Suaretz. *d. l. n.* 47. 136 *Subalternatio requirit duas scientias.*

Deinde: *Illæ duæ scientiæ non debent esse oppositæ, sed subordinatæ:* hoc est, una debet esse superior, alia inferior. Ita sumitur ex ipso nomine subalternationis. Superior scientia dicitur *subalternans*. Inferior dicitur *subalternata*. Quanquam & coniunctim dicuntur subalternatæ scientiæ, quæ istiusmodi sunt, quia scilicet una illarum est sub altera. 137 *Edsque non oppositas.*

Tertiò: *Subiectum inferioris debet contineri sub subiecto superioris scientiæ.* Et in hoc hæc subalternatio deviat, ab ea, quæ est secundùm subordinationem finium. Quæ enim subordinationem habent ratione finium, non necessariò etiam habent subordinationem subiectorum, quam nunc ad disciplinarum subalternationem rigorosè dictam requiro. Ratio autem, cur rigoriosior subalternatio fiat in subiectis, quam in finibus, inde est, quod in scientia potior ratio est subiecti, quàm finis. Indéque in scientia sumitur à subiecto & unitas & distinctio. Hinc igitur ubi dependentia est in disciplinis quoad subiectum, fortior & arctior ea est, quàm si sit penes fines scientiarum. Loquor autem de subiecto scientiæ inferioris adæquatè & secundùm omne quod implicat. Nam si seorsim loquamur de re considerata in isto subiecto, iam non debet sub subiecto superioris scientiæ *contineri*, sed debet illud ipsum *resumere*. Quod tamen non necessariò intelligitur de totali subiecto scientiæ superioris, sed sufficit, si aliquam illius particulam præscindat. Neque enim Optica assumit quantitatem continuam in communi, sed tantùm lineam. Nec medicina assumit omne corpus naturale, sed tantùm hominem, & sic in aliis etiam potest esse satis, si pars subiecti de scientia subalternante accipiatur ad scientiam subalternatam. Atque ex defectu huius conditionis Chirurgia non subalternatur Geometriæ, Etsi principium aliquod Chirurgiæ ex Geometria sumat, veluti de curatione vulnerum orbicularium. Neque enim Chirurgiæ subiectum (corpus sanabile) continetur sub quantitate continua. 138 *Subiectum inferioris debet contineri in subiecto scientiæ superioris.*

Cur in disciplinis maior sit dependentia ratione subiectorum, quam ratione finium.

139 *Qualis differentia debeat addi à scientia subalternata?*

Quartò: *Scientia subalternata debet subjecto scientiæ subalternantis addere differentiam accidentalem.* Accidentalem autem differentiam dicimus, quæ non est essentialis. Ideoque non debet illa differentia addita esse per modum differentiæ specificæ. Nec debet etiam esse per modum passionis, sive affectionis essentialis. Atque ita animal, & animal rationale non possunt facere subalternatas scientias, quia rationale non est differentia accidentalis, sed specifica. Rursus: Corpus & corpus mobile, vel quantum, non possunt constituere subalternatas scientias. Nam mobilitas & quantitas non sunt in corpore per modum differentiarum accidentalium, sed per modum proprietatum, sive essentialium affectionum.

140 *Cur differentia addita debeat esse accidentalis.*

Cur autem talis differentiæ additio requiratur ad rigorosam hanc subalternationem, explicant non malè Conimb. 1. *post* c. 10. *q.* 2, *art.* 1. Dicam dilucidius. In primis ad subalternationem requiritur aliqua distinctio (iuxta dicta in prima conditione) etiam aliqua identitas, vel convenientia. Hæc autem non procedunt, si vel essentialis contractio sit, vel affectio propria addatur ad subiectum. Nam cum affectio propria additur ad subiectum, sistitur intra eandem disciplinam. Uniuscuiusque enim scientiæ est demonstrare affectiones proprias de suo subiecto. Proinde hinc non possunt effici diversæ disciplinæ. Cùm verò est contractio essentialis, hoc est, ad peculiarem speciem, tum similiter non necessariò sunt diversæ disciplinæ. Genus enim & species, plerunque ad eandem disciplinam pertinent. Subalternatio autem semper efficit diversitatem disciplinarum. Evidens igitur est, quod ista habitudo subiectorum, quæ est per modum generis & speciei, inadæquata sit ad faciendam subalternationem. Et quanquam genus & species aliquando diversas disciplinas faciunt (cum scil. diversitas est in abstractione) tamen absolute negari non potest, quin maior sit disciplinarum dependentia, cùm additur subiecto superioris scientiæ differentia accidentalis, quàm cùm additur differentia specifica. Subalternatio autem in scientiis ponitur ad significandam maximam earum ab invicem dependentiam. Unde istis potius relinquendum est nomen scientiæ subalternatæ, quàm his. Antecedens patet. Nam cùm additur subiecto superioris scientiæ differentia specifica, constituitur nova species. Datâ autem novâ specie dantur etiam propria principia, ex quibus demonstrari possint passiones de illa specie. Non opus igitur est, ut assumantur aliunde principia & demonstrationes. At cùm accidentalis differentia apponitur subiecto scientiæ superioris, tum non fit nova species, sed solùm Entia diversorum generum aggregantur, ideoque tales scientiæ sumunt principia & demonstrationes aliunde. Imò non habent proprias demonstrationes ullas, sed solùm transsumptas ex scientia superiori subalternante. Atque hinc.

141 *Quintò* in scientia subalternata requiritur, *ut utatur principiis demonstrabilibus.* Demonstratio autem ipsa sumitur ex scientia subalternante. Ita Optica cùm aliquid demonstrat de linea visibili, sumit principium & medium demonstrationis ex natura lineæ, quam contemplatur Geometra. Sic eiam cùm Musicus aliquid demonstrat de numero sonoro, facit id assumendo proportionem, quæ est inter numeros, & sic semper aliunde: hoc est, ex subalternante scientia transumit suas probationes.

141 *An subalternata scientia de-*

Solent denique aliqui Doctores addere, quod scientia subalternata debeat addere differentiam, quæ sit *sensibilis.* Ita tacit Zab: *l. de trib: præcog. c.* 12. Et Keckerm. *in Systema Log.* 511, & alii. Sed revera hæc conditio spuria est, quia ratio subalternationis

tionis adæquatè consistit in maxima unius disciplinæ ab alia dependentia. De ea autem dependentia non apparet, quomodo ipsa varietur, sive differentia sensilis sit, sive non. Proinde prorsus per accidens est ad rationem subalternatæ scientiæ, an versetur in re sensili, an non. Neque sufficiens indicium hujus rei inde sumi potest, quod disciplinæ illæ Mathematicæ, quæ indubiè sunt subalternatæ, differentiam sensilem addunt. Neq; enim apparet ratio, cur non possit dissimile exemplum dari. Imò secus id est in Medicina, quæ subalternatur Physicæ doctrinæ de homine addendo homini sanabilitatem. Sanabilitas tamen non est differentia sensilis. Negat quidem Zabarella ibi subalternationem. Alii tamen etiam inter has disciplinas eam admittunt, inter quos est & Suarez. *disp: 1. Met. s. 5 n. 46.* His ita præmissis propiùs ad propositum accedo.

beat addere differentiam sensibilem.

PUNCTUM. I.

In quo probatur, Metaphysicæ non subalternari alias scientias.

143 Igitur nunc facile conficitur: Metaphysicæ non subalternari alias scientias. Fiétque id optimè, explicando, quod conditiones aliquæ ad subalternationem requisitæ hîc deficiant.

144 *Prima ratio.* Desunt autem potissimum duæ. *Prima* est, quod subjecta scientiarum particularium non addunt subjecto Metaphysicæ differentiam accidentalem, sed sumunt quasi speciem sub ipso. Mathesis enim sumit sub Ente, descendendo per accidentia, quantitatem. Physica autem sumit sub Ente, descendendo per substantiam, corpus. Quantitas autem & corpus habent se ad Ens per modum specierum. Habitudo autem quæ inter subiecta diversarum scientiarum est per modum generis & speciei, tollit subalternationem, ut priùs visum est.

145 *Instantia.* *Dices:* Physicam addere corpori mobiliratem. Corpus mobile enim est subiectum Physicæ. Mobile autem utique est differentia accidentalis. *Respond:* 1. Mobile non est differentia accidentalis, ut ea hîc sumitur. Differentia enim accidentalis hæc non solùm opponitur differentiæ specificæ. sed etiam illi differentiæ, quæ est in subiecto per modum proprietatis, ut suprà confirmatum est. Mobilitas autem est affectio propria corporis. Atque ità, si vel maximè Physicæ subiectum esset corpus mobile, nondum tamen Physica subalternaretur Metaphysicæ, ut rectè contra Ægidium id asserentem in *Prin: Phys:* disputat Perer. *lib: 2. de Phil natur. cap: 1. pag: 62, 63.* *II.* Non tam corpus mobile, quàm corpus Naturale, seu corpus quà corpus, aut substantia corporea, quatenus est substantia corporea, est subiectum Physicæ. *III.* Si omnino corpus mobile ponatur subiectum Physicæ, tamen sciendum est, in illa locutione Philosophos non sumere mobile pro passione aliqua, sed potiùs per id vocabulum idem significare quod Naturale. Atque ita mobile idem est, ac habens principium motûs & quietis. Et sic non significat differentiam accidentalem. Vide id iterum apud Perer. *d. l. 2. de Phil. Nat. c. 2. p. 67. & c. 3. p. 73. & p. 77.* ad Nonum. Et adde Zabarell. *de Nat. scient const: c. 3.*

146 *Secunda ratio.* *Altera* conditio, quæ hîc deest ad subalternationem aliàs requisita, est, quod scientiæ subalternatæ non habent propria principia ex quibus demonstrat, sed demonstrant solùm, principiis petitis ex scientiis subalternantibus. Singulæ autem disciplinæ speculativæ, in ordine ad Metaphysicam, de iis loquendo, sua propria &

adæquata Principia habent, quibus ad demonſtrandum utuntur, quod adeò verum eſt, ut Ariſtoteles redarguat eos, qui de rebus Phyſicis, non Philoſophantur ex cauſis Phyſicis 3. *d. cal. c.7. t. 61.* Alia Argumenta mitto.

147 Loquor autem, in hactenus propoſitis, de rigorosè dicta ſubalternatione. Si enim molliùs vel latiùs loquamur, (intuendo, quòd particulares ſcientiæ præſcindant ſibi particulam ſubjecti Metaphyſici) aliæ diſciplinæ ſubalternatæ vel ſubordinatæ ad ipſam dici poſſunt. Quomodo boni autores quandoque loqui ſolent.

148 *Objectiones*, quæ contra hanc opinionem ſunt, partim ſunt tactæ, partim autem ſolent ſumi ex inſufficienti conditionum, ad ſubalternationem requiſitarum, enumeratione; Partim etiam conſiſtunt in modo loquendi, quod modò latiùs modò ſtrictiùs vox ſubalternationis ſumi ſolet, unde eæ ex dictis & fieri & ſolvi poſſunt.

TITULUS VI.

De attributis quibuſdam Metaphyſicæ.

149 Inter attributa Metaphyſicæ. *Primò* numero ea, quæ ei ex hoc conveniunt, quia ipſa eſt ſapientia. Sunt enim ſapientiæ varia attributa apud Ariſtotelem *l. 1. Metaph. cap:* 2. Deinde etiam agam de Unitate Metaphyſicæ, ejuſque ab aliis diſtinctione.

ARTICULUS. I.

In quo explicantur attributa ſapientiæ.

150 *Sapientia eſt de omnibus.*

1. *Metaphyſica ſive ſapientia verſatur in rebus omnibus.* Id facit ipſa, Ens communiſſimè conſiderando, partim etiam agendo de univerſaliſſimis cauſis in quarum poteſtate cætera continentur.

151 *Eſt de abſtruſiſſimis.*

2. *Metaphyſica ſive ſapientia agit de rebus abſtruſiſſimis.* Ita patet. Nam prima noſtra cognoſcendi ratio eſt à ſenſu. Unde quò quid eſt à ſenſu remotius, eò cognitu difficilius & abſtruſius. Res autem Metaphyſicæ à ſenſu ſunt remotiſſimæ. Nam vel illæ ſunt prorſus ſpirituales, vel maximè Univerſales. Senſus autem hæret in corporeis & ſingularibus.

152 *Certitudo ſcientia duplex.*

3. *Metaphyſica ſive ſapientia eſt certiſſima.* Ad hanc rem diſtinguendum videtur. Nam certitudo ſcientiæ poteſt ſpectari in duobus. *Primum* in certitudine ſubjecti. *Deinde* in certitudine & evidentia demonſtrationum. Igitur quoad modum poſteriorem frequenter dici ſolet: diſciplinas Mathematicas eſſe certiſſimas. Utuntur enim demonſtrationibus valde evidentibus. Metaphyſica igitur certiſſima eſt ſolùm, attendendo certitudinem ſubjecti. Verſatur enim partim in rebus maximè Univerſalibus, partim in rebus divinis, quibus omnibus certitudo ſumma convenit, Confer Perer. *l. 1. de Philoſ. cap. 16.*

153 *Aptitudo docendi eſt in duobus.*

4. *Metaphyſica ſive ſapientia eſt ad docendum aptiſſima.* Hîc advertendum eſt, quod & Suarez *diſp: 1. Metaphyſicâ ſect: 5. num: 26.* monet, quod aptitudo docendi poſſit intelligi in duobus: Primum *quoad modum* & ordinem docendi. Deinde quoad ſubminiſtrationem *rerum*. Quoad priorem modum, Dialectica eſt ad docendum aptiſſima. Ipſa enim agit de noëmatibus, quæ pertinent ad modum intelligendi. Unde & τρόπος ἐπιστήμης hoc eſt, modus ſciendi vocari ſolet. Metaphyſica igitur ad docendum aptiſſima eſt, quoad rerum ſubminiſtrationem. Quia enim univerſaliſſimos terminos explicat, quæ uſum habent in quibuſvis particularibus materiis, quomodo iſta, ad docendum, aptitudinem non faciat?

5. *Metaphyſica*

5. *Metaphysica sive sapientia per se appetitur & cognoscitur.* Ita relinquitur ex eo, quia Metaphysica est speculativa scientia. Generatim enim ratio speculativæ scientiæ postulat, ut per se cognoscatur & appetatur. 154

6. *Metaphysica est scientia nobilissima.* Ita patet ex objectorum nobilitate. Agit enim de Deo, & de divinis attributis, de Angelis atque adeò de iis, quæ supra alias res nobilitate suâ eminent. A nobilitate autem subjecti sumitur nobilitas scientiæ. Et confirmatur quòd Metaphysicæ est dominari & præcipere aliis disciplinis, eásque dirigere. Id autem utique illius eminentiam significat. Et quanquam politica etiam imperet, aliis disciplinis, (quo in sensu ab Aristotele ipsa ἀρχιτεκτονικωτάτη dicitur) tamen id solùm est, quoad usum sive exercitium earum in politia. Metaphysicæ autem imperium & directio, est quasi intrinseca scientiis, quia ejus beneficio, unaquæque scientia attingit veritatis cognitionem. Porrò, quòd imperium illud, quod Politica habet, in contemplativas etiam disciplinas, atque adeò etiam in Metaphysicam, non constituat eam his nobiliorem, patet, quia hoc modo etiam Theologiæ vel potius Theologis præcipit, quoad usum & exercitium ejus. In quantum Politici leges ferunt de officiis & muniis Theologorum, & sic in aliis. At sine dubio, Politica non est nobilior Theologiâ. Ergo imperium quod ipsa habet in usum disciplinæ, non facit eam aliâ disciplinâ nobiliorem. Ergo nec inde nobilior est Metaphysicâ 155

Metaphysica est nobilissima, ob imperium.

Politica non tam imperat in disciplinam, quã usum illius.

ARTICULUS. II.

De unitate Metaphysicæ.

Unitas significat indivisionem in se, & importat divisionem ab alio. Unde hic de duobus videndum est: 1. An & quomodo Metaphysica in se una sit. 2. An divisa sit ab omni alio. 157

PUNCTUM. I.

An & quomodo Metaphysica in se una sit.

In quæstione hic involvitur communis aliqua ratio habituum, unde parciùs hîc ea de re ago, reservatâ pleniori tractatione ad locum alium. 158

Dico igitur I. *Metaphysica est una Vtitate subjecti.* Ita patet. Nam omnia, quæ in Metapysicis tractantur, continentur sub Ente, junctâ abstractione huic disciplinæ propriâ. Sicut igitur Physica una est, quia omnia quæ in ea tractantur, continentur sub ejus subjecto, hoc est, corpore naturali. Ita etiam est in Metaphysica. 159

II. *Metaphysica non est una per se.* Ita patet, quia in habitu Metaphysico includuntur plurimæ conclusiones, veluti de uno, de perfecto, de Universalibus, de compositione, de duratione, de Deo, de Angelis, de substantia, de Accidente, quæ conclusiones non habent in eo habitu essentialem Unionem. Sunt enim singulæ per se complexæ notitiæ. Non possunt igitur aliquid per se unum facere. Nam ex duobus vel pluribus Entibus completis, tale quid, id est, ens per se, fieri non potest. Nihilominus inter prædictas notitias est aliqua Unio. Habent enim, ut dictum est, Unitatem subjecti. Oportet igitur ut ista Unio saltem sit accidentalis, seu per aggregationem. 160

PUNCTUM. II.

An Metaphysica sit divisa à quovis alio, & præsertim à Logica.

160 Quæstionem hanc solùm propono propter Ramæos, qui Metaphysicam & Logicam dicunt esse eandem disciplinam, nisi quod ipsi πνευματολογίαν adhuc specialiter relinquunt. Annotabo igitur varia discrimina primùm.

161 *Metaphys. & Logica differunt variè.* Primò Metaphysica & Logica differunt ratione finium. Finis enim Metaphysicæ est, speculari. Finis autem Logicæ est operari. Atque hinc illa appetitur propter se. Hæc autem propter operationem.

II. Differunt *genere* Metaphysica est scientia. Logica autem est ars.

III. Differunt *obiectis*. Logicæ subiectum (considerationis) sunt notiones secundæ, quibus ad differendum mens nostra uti potest. Metaphysicæ autem obiectum, quod ipsa considerat, est omne ens, in quantum ens est, seu quod est à materia abstractum.

162 *Obiicis*: Logicam etiam versari in omni Ente, ut Aristot: insinuat. 1. *Rhet. c.* 1. Et facilè patet, Logica enim debet in universum iuvare intellectum ad omnes actus intelligendi. Intellectûs autem Obiectum sunt omnia Entia. Ergo & Logicæ.

163 *Quomodo Logicæ obiectum sint omnia Entia?* *Respondeo* ad antecedens: Logicum versari in omni Ente, atque adeo omne Ens est obiectum Logicæ: sed id intelligendum est, de obiecto operationis Logicæ, ut prolixè exposui *in Introd: Log. c.* 1. *num.* 54. Id tamen obiectum operationis Logicę hoc est, illa omnia Entia Logica non tractat vel considerat. Non enim in Logicis, agitur de cœlo, vel homine, v.g. sed traditur in Logicis generalis modus definiendi & distribuendi rem quamvis, atq; adeò etiam cœlum & hominem. Rursus traditur ibi generalis modus discurrendi & argumentandi de re quavis, atque adeò etiam de cœlo & homine. Unde hoc ipso ipsa Entia aliis disciplinis relinquuntur, in quibus iuxta actus & essentias proprias considerentur, quod in particularibus materiis est evidens, & admittitur à Ramęis. Nam secus, tollerentur omnes reliquę scientię. Logica enim versatur in omni Ente particulariſſimè, veluti in rebus corporeis & incorporeis, in virtutibus & vitiis, in morbis & sanitate, & sic deinceps, & tamen hoc non obstante sunt particulares disciplinæ, quæ de iis rebus agunt.

164 *Consectaria.* Ex quibus, ut ad propositum veniam, duo colligo. *I.* Oportere aliquam scientiam distinctam à Logica esse, quæ agat de omni Ente, sive de Ente prout præscindit à particularibus suis differentiis. Sicut enim aliud est modus sciendi Ens speciatim, (qui est in Logica) & aliud specialis scientia, quæ de ipso Ente agat. Ita etiam est aliud, modus sciendi Ens generatim, & aliud ipsa scientia Entis generatim concepti.

II. Si Metaphysica & Logica debent esse Una disciplina, quia utraque versatur in omni Ente, tùm Physica etiam & Logica (idémq; est de reliquis scientiis) essent eadem scientia. Nam utraque versatur in rebus corporeis. Ratio paritatis clara est. Unde, in oppositum, si Logica & Physica adhuc distinctæ sunt, quia ista in corporibus versatur sciendo & cognoscendo ipsum: hæc verò in iis versatur, tradendo modum sciendi ista. Ergo etiam sufficienter distinguentur Logica & Metaphysica, in quantum in omni ente occupantur, quòd hæc versetur in Ente generatim, sciendo & cognoscendo ipsum: Ista tradendo modum sciendi (sicut alia omnia in peculiari, ita etiam) ens generatim.

165 *Secundò* argumentor: Plurima in Metaphysicis docentur, quæ nusquam doceri possunt

possunt in Logicis; imò nec uspiam ab iis in Logicis tractantur. Ergo vel ista in nullâ scientia tractabuntur, vel danda est Metaphysica. Consequentia est evidens Nam omnes particulares scientias ista, quæ recensenda sunt, communitate sua transcendunt. Deinde absurdum est, illa in nulla scientia tractari. Pugnat enim id contra generalem scientiarum constitutionem. Sunt enim ipsæ ad hoc constitutæ, ut quicquid naturaliter intelligibile est, ipsæ distinctè & accuratè edoceant, cum naturalis nostra notitia admodum tenuis sit, ut porrò habitu superaddito, quo juvetur, opus habeat. At certè isti communissimi termini naturaliter intelligibiles sunt. *Secundum argumentum.*

Jam igitur veritas antecedentis patet, variorum terminorum Metaphysicorum inductione. Ubi Logicus agit, de Unitate, Veritate, Bonitate, perfectione, singulari, universali, necessario & contingenti, finito & infinito, permanente & successivo, simplici & composito, substantiâ & accidente, & ejusmodi pluribus aliis? 166

Solent dicere: De veritate, universalitate & singularitate agi in Logicis, quia Logicus propositionem in veram & falsam, universalem & particularem dividit. De substantia autem & accidente, agi in doctrina de subjecto & adiuncto. 167 *Exceptio Ræorum.*

Resp: 1. Quid igitur fiet de cæteris, quæ memorata sunt? Ergò illa saltem facient, vel indicabunt peculiarem scientiam, quæ non potest alia esse, quã Metaphysica. 168

Deinde: Logicus solum agit de veritate & falsitate, universalitate & singularitate, necessitate & contingentia propositionum. At Metaphysica agit de iis prout sunt in terminis simplicibus. Quod si in Logicis non est idem contradictio in propositionibus, & contradictio in terminis simplicibus, quomodo coincidunt quæso veritas, verbi gratiâ, Entis, hoc est, simplicis termini, & veritas propositionis. 169

Tertiò: Substantia & Accidens non sunt nisi exempla subjecti & adjuncti: Unde sicut sub substantia homo, & sub accidente calor (cum exempla sint subjecti & adjuncti) non docentur ibi quidditativè & scientificè, ita etiam est id de Substantia & Accidente, Ergo pro tali illorum tractatione relinquitur Metaphysica. Et confirmatur, quod substantia sæpè potest exemplum esse adjuncti, & vicissim accidens esse exemplum subjecti. Adeò non coincidit in Logicis substantia cum subjecto, & accidens cum adjuncto. 170

Argumenta pro identitate Metaphysicæ & Logicæ ferè non sunt, nisi ex identitate subjecti, quod scilicet utraque versetur circa omne Ens, & quod multi termini traduntur in Logicis, qui etiam traduntur in Metaphysicis. Sed ad utrumq; genus argumentandi, quid responderi possit, ex dictis constitit. 172

TITULUS. VII.

De divisione Metaphysicæ.

Poteramus de materia hujus tituli, etiam sub priori titulo agere, quia multitudo partium pertinet ad essentiam & unitatem compositorum. Nihilominus ut clariora sint singula, separatim de ea ago, atque ita postquam hactenus actum est de natura Metaphysicæ in genere, nunc inquirendum est, quomodo dividi possit?

ARTICULUS. I.

Refertur & refutatur opinio Pererii, dicentis, Metaphysicam Dividendam esse in duas specie distinctas disciplinas.

Principio Pererius Metaphysicam dividit in duas specie distinctas disciplinas. 173

Hanc

Hanc autem ſuam ſententiam proponit *l.1. de phil. c. 6:7.* & ad hanc *c.7.* conſtituit has propoſitiones. **I.** *Oportet*, inquit, *eſſe aliquam ſcientiam univerſalem diverſam à ſcientiis particularibus, quæ agat de Tranſcendentibus, & iis quæ ſparſa ſunt per omnes diſciplinas, &c.* **II.** *Prædicta ſcientia univerſalis non debet agere de intelligentiis per ſe, & ut ſunt ſpecies Entis, ſed tantùm fortaſſe in ordine ad ſuum Subjectum, nimirum ut ſint generalia principia & univerſales cauſæ omnium Entium.* **III.** *Neceſſe eſt eſſe duas ſcientias diſtinctas inter ſe,* Unam *quæ agat de tranſcendentibus & univerſaliſſimis rebus.* Alteram *quæ agat de intelligentiis. Illa dicitur prima Philoſophia & ſcientia univerſalis.* Hæc vocabitur propriè Metaphyſica, Theologia, &c. & tandem ſubjicit §. *ad poſteriorem*: non debere videri abſurdum, ſi ponatur quarta ſcientia ſpeculativa, cùm ad id, ut inquit, manifeſta & neceſſaria ratio cogat & impellat.

174 Ratio autem Pererii. *dict. c.7.* hæc eſt, ad ſecundam (nam de prima ipſius concluſione nunc nulla controverſia eſt) concluſionem, unde & confirmat tertiam. *Subjectum*, inquit, *prædictæ ipſius univerſalis ſcientiæ eſt indifferens ad omnes ſpecies Entis particulares, ſive materiales, ſive immateriales ſint. Non debet igitur ſcientia conſiderans Ens univerſaliter ſumptum, deſcendere ad tractationem & conſiderationem omnium ſpecierum eius particularium. Vel enim deſcendet ad conſiderationem omnium ſpecierum, & ſic ſcientia univerſalis efficietur etiam particularis, imò tollerentur omnes ſcientiæ particulares, & una tantùm erit ſcientia omnium Entium*: quod abſurdum eſt, & à nobis non admittitur: *Vel tantùm deſcendet ad ſpecies Entium immaterialium non autem materialium. At id eſt contra rationem. Cùm enim Ens indifferenter ſe habeat ad Ens materiale & immateriale, & communiter de utroque dicatur, aut non debet ſcientia agens de Ente, ut Ens eſt, deſcendere ad cognitionem Entis ſive materialis, ſive immaterialis, ut ita ſervet modum ſuæ conſiderationis; aut ſi tranſgrediens modum ſui ſubjecti, & ſuæ conſiderationis, deſcendat ad inferiora & particularia Entia, nulla ratio eſſe poteſt, cur potiùs deſcendat ad conſiderationem rerum immaterialium, quàm materialium.*

175 *Refutatio ſententiæ Pererii.*

Nihilominus hæc ſententia admittenda non eſt. Nam inde, ut & Pererius inferebat, fiunt quatuor ſcientiæ ſpeculativæ, quod pugnat contra communiſſimam Doctorum ſententiam, à quia ſine urgentibus & ponderoſis rationibus temerè recedi-

176 *Expenduntur rationes Pererii.*

tur. Eas autem Pererius non habet. Nam prior ipſius diſcurſus, in quo ſolo nititur, involvit duas falſas hypotheſes. Prima eſt, quod ſupponit, diſtinctionem & limites ſcientiarum ſumi à ſolo ſubjecto. Referendum enim id officium eſt ad ſubjectum, junctâ abſtractione cuique diſciplinæ propriâ; Prout id evidenter patet ex objecto Phyſicæ. Id non minus comprehendit (dimiſſâ abſtractione, quam à materiâ ſignatâ habet) corpora ſingularia, quàm Univerſalia. Et tamen de ſingularibus corporibus in Phyſicis non agitur, ſed ſolùm de univerſalibus: Iſta tamen non arcentur, niſi quia ſunt extrà Phyſicam abſtractionem, ſive quia ſunt materiæ ſignatæ immerſa, & non ab ea abſtracta. Suppoſito igitur, quòd in limitanda ſcientia, abſtractio cuique diſciplinæ propria ſit jungenda ſubjecto cujuſque Scientiæ, jam ſatis clara ratio dari poteſt, cur Metaphyſicus agat de Ente: & cùm Ens indifferens ſit ad materiale, & immateriale, de immateriali tamen ſolo tractet, dimiſſo materiali; quia & Ens in communi, & Ens immateriale continentur ſub abſtractione Metaphyſicâ, Ens autem materiale non item.

Limites ſcientiarum conſtituuntur à ſolis ſubjectis.

177 Altera falſa hypotheſis Pererii eſt, quod ſupponit abſtractionem, quam ſecundùm

dùm indifferentiam vocant, non esse abstractionem à materia, prout & nominatim disputat, *lib: 1 de Philosophia cap. 6.* Sed hanc distinctionem suprà satis defendi *N. 47. hoc c.* Supposito igitur, quòd utraque abstractio, ea quæ est secundùm essentiam, & ea quæ est secundùm indifferentiam, sit abstractio à materia omni, utique & Transcendentia & substantiæ intellectuales, conveniunt in eodem genere abstractionis Ergo pertinent ad unam scientiam. Diversitas enim scientiæ sumitur juxta diversitatem abstractionum.

178 *Instantia.*

Dicis: Nihilominus alius modus abstrahendi est, qui convenit Transcendentibus & Prædicamentis; & alius qui convenit substantiis intellectualibus. Illa enim ut nunc supponimus, abstrahunt à materia secundùm indifferentiam, & proinde eis non repugnat, ut deinceps materiascant, ut Jamblicus loquitur, quod fit, cum rebus materialibus ea prædicata attribuuntur. Ibi enim sortiuntur identitatem ad res materiales. Ad id non est de substantiis intellectualibus. His enim repugnat prorsus materia, unde & secundùm essentiam à materia abstractæ dicuntur.

179

Respondeo primò. Nihilominus conceditur, quod conveniant Transcendentia, &c. & substantiæ intellectuales, in eodem *genere* abstractionis. Unitas autem, in genere abstractionis, ad unitatem scientiæ satis est. Nam *secundò*, si juxta varietatem in gradu abstractionis, prout ea purior est vel impurior, velimus secare scientias, tùm ex Physica fierent tot scientiæ, quot sunt essentiales divisiones. Nam illæ faciunt, vel indicant, corpora magis vel minùs universalia. At quæ minùs universalia sunt, sunt propiora suis singularibus, quàm magis universalia. Unde & minùs à materia signata abstrahunt, quàm magis universalia. Vide & Colleg: Conimb: *in Proœm: in Phys. q: t. a. 6. ad Sextum.*

ARTICULUS.

In qua expenditur sententia Taurelli, dividentis Metaphysicam in partem, quæ agat de iis quæ communiter conveniunt corporeis & incorporeis: & partem, quæ agat de substantiis incorporeis.

180

Nicolaus Taurellus Philosophus Clarissimus *in cæs. alp. pag.* 19. & 28. ait: Metaphysicæ partem aliam esse, quæ circa substantias incorporeas occupetur; & aliam quæ consideret ea, quæ pariter corporeis & incorporeis insunt.

181 *Incommoditas sententiæ Taurelli.*

Quanquam autem hæc divisio omnino adæquetur Metaphysicæ, tamen ex alio capite probanda non est. Nam trajicit ordinem partium Metaphysicæ, qui juxta istam divisionem haberi non potest. Nam inprimis, quænam ex istis partibus præponetur? Non ea quæ est de communibus Prædicatis rerum materialium & immaterialium. Nam sub istis etiam continentur substantia & accidens. Absurdum autem est de accidente prius agi, quam de substantia ulla, cujuscunque generis sit, quia totum genus accidentium toto genere substantiarum posterius, cùm etiam in Angelis & anima, quæ entia immaterialia sunt, dentur Accidentia, quæ in iis fulciuntur, & ab iis dependent. Quid quod eo in processu necessariò hiatus contingeret in Metaphysicis. Nam Metaphysicus, persequendo communia ista rerum & materialium & immaterialium, attributa, cùm commodè persequi posset Doctrinam substantiarum immaterialium post generalem doctrinam substantiarum, istis dimissis, atque adeò turbatâ connexione, faceret saltum ad doctrinam accidentium.

Nec

182 Nec potest pars illa præponi, quæ est de substantiis immaterialibus. Nam generalia priùs docenda sunt, quam specialia. Et proinde antequam agatur de substantia immateriali, agendum est de substantia simpliciter.

183 Nec obstat, quod hæc specialis Metaphysicæ pars nobilior & dignior est aliâ. Nam disciplinæ non ordinantur secundùm ordinem dignitatis, sed secùndùm ordinem naturæ, & melioris cognitionis.

ARTICULUS. III.

In quo expenditur divisio Keckermanni, facientis Metapysicæ partes tres, quarum Prima *agat de Divisionibus Entis:* Altera *de cognatis:* Tertia *de oppositis.*

184 Ita distribuit Keckermannus *in compend: Metaph: cap:* 1. Sed mala est hæc divisio, quæ multiplicem genuit confusionem in Keckermanni compendio, ut rectè observavit clarissimus Dominus Jacob. Martini *disp.* 1. *Meth: q.* 23. Nam primò supponit, subjectum Metaphysicæ esse solùm Ens creatum & finitum. At id subjectum nimis angustum est, ut antea disputavi. Deinde affectiones Transcendentales, quæque adeò & Substantiæ & accidenti conveniunt (Unitatem, Bonitatem, &c. dici) coarctavit ad solam substantiam. At cùm de Ente in Metaphysicis agatur generaliter, prout præscindit à substantia & accidente, cur non agatur etiam de affectionibus illis ibi generaliter? Sicut enim Accidens est Ens per dependentiam ad substantiam, ita etiam idem est Unum, Bonum, &c. per dependentiam ad substantiam, sumptâ ratione partim ex Analogia Entis, partim ex identitate affectionum transcendentalium ad ipsum Ens.

ARTICULUS. IV.

In quo proponitur & perpenditur Divisio Metaphysicæ, in partem universalem & specialem.

185 Igitur vulgatissimè dividitur Metaphysica in partem universalem & specialem, & quidem commodissimè, petitáque ratione ex natura cuiusque disciplinæ speculationis.

186 Igitur id inprimis certum est, quod unaquæque scientia debeat suum subiectum plenè tractare. Ergo omnis scientia debet primum accuratè tradere Doctrinam generalem de subiecto suo, pervestigare eius generalia principia, & generales affectiones. Prout hoc Aristoteles de corpore ntaurali fecit *in lib. phys. ἀκροάσεως.* Jam præterea debet unaquæque scientia considerare species (eo modo intellectas, quo eas quæque habet) subiecti sui. Nam ad rationem totalis scientiæ requiritur, ut habeat subiecti species, per Zabarell: *lib. de trib: præcogn: cap:* 2. Prout & hoc Aristoteles prosequutus est, de corpore naturali, in cæteris libris Physicis. Atque hinc Physica dividitur communiter in partem universalem & specialem, iuxta sensum eum, qui insinuatus est.

187 Ex his autem sequitur, quod Metaphysica etiam debeat agere de Ente universaliter & specialiter, quodque hinc commodissimè dividi possit in partem universalem, quæ agit de Ente communissimè, eiusque communibus principiis, communibúsque

munibúſque affectionibus: Et partem ſpecialem, quæ agat de ſpeciebus Entis, hoc eſt, de ſubſtantia & accidente, & quæ deinceps ſub illa ſunt. Non enim poteſt diverſitatis ratio utrobique dari.

Goclenio tamen *in diſp: Metaph: diſp: th.* 1. diſplicet hæc diviſio, & aliter procedit, tum hîc, tum in procœmio illius *lib: theſ.* 6. *& ſeqq:* ubi ſcientiam aliam ait eſſe generalem, quam primam Philoſophiam vocat. Et aliam vocat Metaphyſicam & tranſnaturalem, quam ſubdividit in Deum & Mentes. *Partes*, inquit, *eius duæ ſunt: Deus, & mentes.* Incidit ſic profectò Goclenius in Scyllam, dum vult vitare Charibdim. Nam partes ſcientiæ non poſſunt eſſe ſubiecta eius partialia. Et quis ferret, Deum, hoc eſt, ſubſtantiam nobiliſſimam, eſſe partem Metaphyſicæ, hoc eſt, habitus, ſive accidentis cuiuſpiam, & propter hanc ipſam abſurditatem refutavit eam ſuam opinionem *l.* 1. *controv: Log: c.* 1. *q.* 7. Quod autem potiſſimam iſtius diviſionem, quam recitavi, attinet, ſi habeat hunc ſenſum quòd Metaphyſica conſtituat duas ſpecie diſciplinas, iam ſatis contra eam dictum eſt *artic:* 1. *huius tit.* Sin ſenſum habeat alium, ut iſtæ partes intelligantur per modum partium integrantium eandem ſcientiam, iam revera ea coincidit cum diviſione noſtra, quam tamen impugnare intendit. Sed nunc ad partem illam communem ſive univerſalem progrediemur. 188

CAPUT. II.

De Ente in genere ejuſque principiis.

1. *Ens eſt quod habet eſſentiam.*
2. *Eſſentia igitur eſt id, quo Ens eſt Ens.*

COMMENTARIUS.

In hoc capite de quatuor nobis agendum. *Primò* vox Entis & non entis cum æquipollentibus declaranda eſt. *Deinde* differendum eſt de ipſa Entis quidditate & definitione: Et *Tertiò* de conceptu Entis in ordine ad inferiora: *Denique* quartò de principiis ex quibus demonſtrat Metaphyſica. 1 *Proponuntur tractanda.*

TITULUS. I.

De voce Entis & Æquipollentibus, item non Ente.

Principio quia Ens in priori diſputatione conſtitutum eſt ſubiectum Metaphyſicæ, nunc id porrò declarandum eſt. Repetendum autem nunc eſt, ſermonem eſſe de Ente reali. Hoc enim intelligebatur, cùm illud ſubiectum huius diſciplinę poneretur.

ARTICULUS. I.

De voce, Ens.

Igitur Ens non uno modo ſumitur. Principales ſignificationes ſunt hæ: *Primò* ſumitur latiſſimè pro omni eo, de quo aliquid affirmativè enunciari poteſt. Eſtque ratio huius appellationis, quod affirmativa enunciatio fit per verbum EST: Cæcitas EST in oculo. Sic Ariſtot. 4. *Metaph: cap.* 1. Privationes & negationes, adeoque Entia rationis, vocavit Entia: Poſſimtque adeò ſic etiam Entia rationis vocari Entia, 2 *Variæ ſignificationes Entis explicantur.*

Entia, ſicut ſtatua Cæſaris vocatur Cæſar: aut imago hominis in ſpeculo vocatur Johannes, nempè propter imitationem iſtam, & ſimilitudinem.

Deinde: ſtrictiſſimè dicitur ens pro eo, quod eſt incorruptibile. Sicut Auguſt. ait, *lib. 7. confeſſ. cap.* 11. *Id*, inquit, *verè eſt, quod incommutabiliter manet.* Et *lib.* 8. *de Civit. Dei, cap.* 11. *Quæ creata ſunt*, inquit, *etſi videntur eſſe, non ſunt tamen: Et Deus ſolus qui æternus eſt, eſſentiæ nomen verè habet.*

Rurſus attendendo ſignificationem concretivam in voce Entis, videtur ea locum habere in ſolis Entibus creatis. Nam concretum inſinuat compoſitionem, quæ non poteſt Deo convenire. Unde ſic nec Ens videtur vocari debere, ſed Entitas. Quo videntur Theologi aliqui reſpicere, cum in deſcriptione Dei aiunt: Deum eſſe (non Ens, ſed) *eſſentiam* ſpiritualem, &c.

Denique, Ens vocatur, quod veram, & realem, & poſitivam eſſentiam habet. Quomodo Deum & Ens creatum vocamus Ens, contra poſteriores ſignificationes: non autem privationes & Entia rationis, contra primam ſignificationem. Prolixiùs hæc propoſui *Introd. Log: c.* 4. *n.* 11. *ſeqq: in Comm.*

3 *Ens nominaliter vel Participialiter ſumptum, quid ſit?*

Aliter Ens ſumitur dupliciter: Nominaliter, & Participialiter. Ante cuius diſtinctionis declarationem ſciendum eſt: Participia ſignificare actus ſuorum verborum, ut: *Scribens* dicitur, qui actu ſcribit: *Currens*, qui nunc actu currit, & ſic in cæteris. Nomina autem non ſolent connotare actus. Neque enim *homo* vocatur ea res, quæ nunc actu exiſtit. Sed nihil attinet ad ſignificationem hominis, an res eâ voce ſignificata actu exiſtat, an verò ſit demum poſſibilis. Dicitur utrumque ſine repugnantia: Homo producibilis, & homo productus. Sic igitur quando Ens ſumitur ad modum Participii à verbo *ſum*, tum eſt illud quod actu eſt in mundo. Sumptum autem ad modum nominis, tum perinde eſt, ſive exiſtat, ſive non, hoc eſt, indifferenter dicitur, ad id quod poſſibile eſt, & quod jam dum exiſtit. Poſteà autem declarabo, quæ ſignificatio ex utraque reſolutione nunc hîc valere debeat.

Voces æquipollentes ſunt *Res*, & *aliquid*.

ARTICULUS.
De Voce Rei.

4 *Unde dicatur Res?*

De voce Rei, notat Armand: de Bello Viſu, *l.* 2. *Lexici ſui cap:* 14. dupliciter eam accipi: vel enim derivatur ex Participio verbi *Reor*, hoc eſt, à ratus, a, um. Et ſic rem nihil aliud eſſe ait, quàm id quod firmum eſſe habet. Dicimúſq; ſecundùm hanc ſignificationem Ens reale, ut proinde res ſic ſignificet eſſentiam, ſed cum independentia à ratione. Opponitur enim Ens rationis ei, quod res ſive ens reale eſt. Aliter autem res derivari poteſt ex prædicti verbi præſenti tempore, ut res ſit, de quo *reris*, hoc eſt, opinaris vel concipis aliquid.

Et ſecundùm hoc ampliari poteſt *Res* etiam ad entia rationis. Unde utrinque & in voce Entis, & in voce Rei relinquitur æqualis æquivocatio. Ego exiſtimo in communi modo loquendi, rem prorſus idem eſſe quod Ens. Etſi per priùs dicta non diffitear,) ut mirer, cur id neget Suarez *diſp:* 3. *ſ.* 2. *num.* 13.) vocem Rei aliquando connotare carentiam fictionis. Hæc tamen carentia fictionis à Metaphyſicis ſub voce Rei non connotari ſolet, ſed ſub voce veri.

Avicenna 1. *Metaphyſic.* diſtinguit Ens, & rem, ut Res ſignificet ipſam & quidditatem præcisè, Ens autem connotat actum eſſendi. Sed hoc diſcrimen non eſſe firmum apparet ex iis, quæ ſuprà dixi de Ente nominaliter ſumpto.

ARTICULUS

ARTICULUS III.
De voce aliquid.

Aliquid Armandus ubi suprà, cap.23. ait dici, tanquam *aliud quid*, indéque sicut unum dicit indivisionem cujusque in se, ita ait aliquid significare divisionem ab alio. Atque sic summatim Ens vocatur aliquid, in quantum habet essentiam distinctam ab alio. Nihilominùs quia aliquid non solet à Metaphysicis poni inter affectiones Entis, (quod secundum Etymologiam *Armandi* faciendum esset,) sed communiter ejus fit mentio, tanquam æquipollentis Enti, utique meliùs dicetur aliquid, tanquam habens *aliquam quidditatem*, quam Etymologiam etiam tradit *Suarez disputat. Metaphys. 3. sect. 2. num. 1.* & pleniùs *num. 5. 6.* Item *Fonseca 1. Met. c. 2. q. 5. s. 2.* Congruítque hoc Græcæ voci Τὶ, quâ *Aristoteles* utitur. Eam enim interpretes vertunt per vocem *Quid & aliquid.* 5 *Aliquid undè dicatur.*

Aliâs quoad latitudinem significationis suæ est revera æquipollens ad Ens, ut mirabile sit, quòd *Timplerus, lib. 1. Metaph. cap. 2. in Theorem. & q. 3.* aliquid facit Entis genus: neque merentur referri, quæ ibi pro se habet. Est igitur animadvertendum, sicut de Ente antè dictum est, illud aliquando latè sumi, ut comprehendat etiam negationes & privationes, adeoque ea quæ verè sunt non Entia, aliquando verò strictè, ut contradistinguatur contra ista: Ita etiam esse in voce aliquid. Illud igitur secundum latam significationem suam comprehendit etiam Entia & non Entia, ut rectè ait *Fonseca 5. Metaphys. cap. 1.* Secundùm angustiorem tamen excludit, sicut & Ens. Adeoque sicut *Timplerus* ait, *Aliquid* positivum & *Negativum*; ita etiam rectè dici potest (ad omnimodam τῦ aliquid & Entis æquipollentis) *Ens* positivum & *negativum.* De quo videri potest *Gerhard.* De monte in *Thom. de Ente & Essentia init.* *Aliquid æquipollet Enti.*

ARTICULUS IV.
De voce non-Ens.

Quot modis sumatur Non-Ens, ex superiùs dictis facilè colligi potest. Igitur primò erit Non-Ens, quod non est æternum. Quomodo omnes creaturæ erunt non Entia. Deinde erit Non-Ens, quod non habet positivam essentiam & realem. Supra hæc omnia tamen, Non Ens aliquando vocatur, quod habet esse diminutum & imperfectum, vel nondum actuatum, quomodo accidentia, materia, Ens potentiale, &c. vocantur Non-Entia. De quo vide *Scalig. exerc. 307. sect. 24. Perer. l. 4. de Philosoph. antiq. cap. 15.* aliósque. Eleganter loquitur *Marsilius Ficinius Ennead. 1. l. 8. in Plotin. cap. 3.* Non-Ens aliquando ait dici pro eo, quod *non est verè Ens*, (hoc est, quod est Ens imperfectum & diminutum:) aliquando verò pro eo, quod *est verè Non-Ens*, hoc est, quod simpliciter nihil est. 6 *Non-Ens quot modis dicatur.*

Constitutis igitur nunc variis significationibus Entis & æquipollentium, item Non-Entis, nunc constituendum est, quænam significatio nunc acceptanda sit: Quæro specialiùs ad hanc rem. 7

ARTICULUS V.
An negationes vel aliàs Entia rationis comprehendat Ens, ut in Metaphysicis tractatur?

Hæc quæstio solvi potest ex dictis priori capite. Unde resumo. 1. Negationes, ut 8

ut & in genere, Entia rationis, non ſunt per ſe intelligibilia. Ergo & per ſe non poſſunt tractari in ſcientia. Hæc ibi ſatis deducta.

2. Atque tunc ſequitur: Ens in Metaphyſicis non declarandum eſſe, ut ejus tractatio accommodetur ad iſtas negationes, & quævis alia Entia rationis. Subjecti enim conſtitutio in unaquaque diſciplina reſpicit non ea, quæ per accidens & ſecundariò in ſcientia cognoſcuntur, ſed quæ ibi primariò & ex inſtituto cognoſcuntur.

3. Nihilominus quia negationes & alia Entia rationis ſolent latiſſimè extendi, idcirco nulla diſciplina convenientior eſt, ad eorum tractationem (ſecundariam) quàm Metaphyſica. Unde de iſtis infrà pro appendice ad hunc librum agam.

ARTICULUS. VI.

An vel Deus ſolus, vel ſolùm Ens creatum intelligatur per Ens in Metaphyſicis?

Superiùs referabatur duplex ſignificatio Entis, quarum altera ſolùm Deum, altera ſolùm Ens creatum comprehendebat: Atque hæc eſt hujus quæſtionis occaſio.

10 Statuendum igitur eſt. ***Deum & Ens creatum ſimul contineri ſub Metaphyſica ſignificatione Entis.*** Ita apparet, quod quæ de Ente Metaphyſicè ſumpto enuncian-tur, communiter utrique conveniunt, quod patebit magis ex mox declaranda definitione Entis. Talia ſunt Ens ipſum, Unum, Verum, Bonum, &c. Unde relinquitur, quòd Ens, & quæ ad ipſum pertinent, in Metaphyſicis ita declaranda ſint, ut utrique poſſit accommodari talis tractatio.

11 *Obiectiones.* Contra hanc ſententiam ex duplici principio diſputari poteſt: *Altero*, quòd Deus cum Ente creato, non poſſit in eadem ſcientia conſiderari. Sic enim redigerentur iſta ſub unum genus, quod abſurdum eſt, cum corruptibile & incorruptibile differant genere. *Altero*: Quòd Deus non poſſit tractari in Philoſophica ſcientia, ſed ſolùm in Theologia, id quod video recentiores quoſdam defendere velle. Probántque ita, quia Deo non conveniat genus, nec affectio, nec principia, quæ omnia conveniunt illi, quod ſub aliqua ſcientia continetur. Repugnant autem iſta Deo, partim quia inſinuant aliquid eſſe prius Deo, partim quia Dei tollunt ſimplicitatem.

12 *Corruptibile & incorruptibile quomodo differant genere?* Nihilominus hæc non ſunt ſatis efficacia. Nam contra primum diſcurſum. 1. Sciendum eſt: Genus, in quo differunt corruptibile & incorruptibile, non intelligi aliud, niſi genus Phyſicum, quod nihil eſt aliud, quàm ſubiectum, ſive materia (ut declaravi latius *in Introd: Logic: cap: 2. num: 4. comment.*) ut ſic nihil iſtius axiomatis veritati derogetur, per tractationem Dei & Entis creati in communi aliqua ſcientia. 2. Aliàs etiam abſurdum non eſt: Deum cum Ente creato convenire in aliquo genere, quale quidem ſubiectum ſcientiæ debet eſſe ad ſua inferiora. Nam tum genus non intelligitur exquiſitè, quia remotâ conſideratione Dei ex Metaphyſicis, adhuc tamen Ens non eſt genus accuratè loquendo, ad ſua inferiora, veluti Subſtantiam & accidens, aliáque, ut mox videbitur.

13 *Solvitur altera obiectio.* Quòd autem in altero diſcurſu tangebatur, repugnare Deo, ut tractetur in aliqua ſcientia Philoſophica, ad id particulatim reſpondendum eſt.

14 *Quale genus* *Repugnat Deo genus.* Reſp: Verum id eſt, ſi de genere propriè ſic dicto intelligatur. At id non requiritur in ſcientia, ut modò dictum. Genus enim ibi requiſitum

cum ſufficit, ſi ſit qualecunque ſuperius in prædicationis amplitudine, hoc eſt, genus ibi vocatur, quod habet eſſentiam tam latam, ut aptum ſit de rebus diſtinctis prædicari. Atque hoc habet Ens, dicitur enim Deus Ens, & creatura Ens. *requiratur ad ſcientiam.*

2. *Repugnabant affectiones.* Reſp. Non ita eſt. Deo enim convenit immenſitas, omnipotentia, & alia. Tenendúmque eſt in ſcientia requiſitam affectionem non eſſe de prædicamentis accidentium, ſed ſatis eſſe, ſi ſit prædicatum demonſtrabile de Subjecto. Quódque ita ſit, apparet, quia Ens ſufficienter ſcibiles affectiones habet (Unum, Verum, Bonum, &c.) quæ tamen accidentia prædicamentalia non ſunt, hoc ipſo, quia Tranſcendentia ſunt. 15 *Quales affectiones requirantur ad ſcientiam.*

3. *Repugnabant principia.* Reſp. In ſcientia requiruntur principia, ſed inprimis reſpectu affectionum. Harum enim ad ſcientiam requiritur demonſtratio in ſcientia. At iſta ſine affectionum demonſtrabilium principiis dari non poteſt. Cæterùm etiam principia divinorum attributorum, ex quibus illa ineſſe demonſtrentur, dari non repugnat, ut deinceps patebit. Sed hac de re etiam alibi diſputo. 16 *Qualia principia?*

ARTICULUS VII.

An Ens in Metaphyſica ſumatur Nominaliter, an Participialiter?

Aſſumendo ſuperiores definitiones Entis Nominalis & Participalis breviter dico: Ens Nominaliter nunc ſumendum eſſe. Nam Ens dividitur in Ens actu, & poteſtate. Unde conſequens eſt, Ens ut ſic ſumptum præſcindere ab actu eſſendi, adeóque nominaliter verè ſumi. Participia enim ſolent actus ſuorum verborum ſignificare. Unde Ens, quod eſt Participium, eſt, quod actum eſſendi habet, ſive quod eſt Ens actuale. 17

TITULUS II.

In quo declaratur definitio Entis.

Primò illa definitio ſit ſine genere. Ens enim eſt Prædicatum communiſſimum, & plus quàm genus generaliſſimum. At generaliſſimum non poteſt habere genus. 18 *Ens rectè definiri ſine genere.*

Contra hæc *Timplerus, lib. 1. c. 3. q. 1.* ait: Ens habere genus, nempe, intelligibile & aliquid, ut noviter, ita & ineptiſſimè. Nam ſi Ens eſſet ſpecies ad intelligibile & aliquid, tum in Ente eſſet quid, quod non eſſet intelligibile, & aliquid, differentia ſcilicet hoc genus reſtringens. De nullius enim ſpeciei differentia debet prædicari illius ſpeciei genus: Veluti Rationalitas (quæ eſt differentia hominis, cujus genus eſt animal) non eſt animal; Vide *Ariſt. 6. Top. c. 6. §. 9. & 14. & Porphyr. in Iſag. c. 7. §. 5.* At ſi illud, quod generi Entis (alicui & intelligibili) ſupraponitur ad coarctandum illud genus, non eſt aliquid, nec intelligibile, quomodo adhuc eſt differentia vera? Idémq; diſcurſus fieri poteſt de Eſſentia, quam facit alteram ſpeciem intelligibilis, cum Ente illud dividentem. Novo adhuc errore. Eſſentia enim eſt quaſi differentia Entis. At illam non poſſe cum ſua ſpecie in eodem genere eſſe diu docuerunt Logici. *Vide Introd. Log. c. 2. num. 29.* Et certè nihil verius continetur in ſententia *Timpleri*, quàm quòd illa differentia non ſit aliquid, vel intelligibile. Nam conceptus Entis eſt ſimplex, nec admittit compoſitionem ex genere & differentia, cum Ens ſine incommodo prædicetur de ſimpliciſſimo, quod fieri non poſſet, ſi 19 *Obiectiones Timpleri.*

Ens ut sic involveret aliquam compositionem, ex genere scil. superiori, & differentiâ additâ.

20 *Entis genus non est aliquid.*

Deinde in specie, Ens non potest pro genere habere *aliquid*. Nam æquè latè patent. Et ea, quæ in uno est latitudo, vel angustia, similiter est in altero. Unde non magis aliquid potest esse genus ad Ens, ac Ens ad aliquid.

21 *Nec intelligibile.*

Intelligibile autem non potest esse genus, quia de Ente prædicatur per modum affectionis. Esto sit communis affectio ad Ens, & alia, ut vult *Timplerus*. At affectio non potest esse genus subjecti, per *Arist.* 4. *Top.* c. 6. §. 3. ubi inde docet: Album non posse esse genus nivis.

22 Revera igitur nullum est genus Entis. Igitur & nulla est vera differentia Entis. Adhibentur tamen plura vocabula, inter quæ est abstractum Entis loco differentiæ: ut per plura clariùs intelligatur, quod in uno vocabulo est obscurius. Dicamus eâ de re pleniùs. Igitur Quæritur:

Quid sit habere essentiam.

23 Primò tenendum est vocabulum *Habere* esse necessitate extortum, nec, si rigorosè loquamur, satis rei ipsi esse congruum. Propterea, quòd vox illa videtur importare reale discrimen inter Ens & essentiam, quod non est admittendum de istis transcendenter sumptis. Nam si Ens & Essentia, ut sic, essent realiter distincta, ut habens, & habitum, tum Deus non rectè diceretur Ens, in quo essentia non est ab ipso distincta, ut de aliis taceam. Animadvertendum tamen; similem necessitatem esse in aliis, ubi similiter non est realis distinctio habentis, & habiti. Nam frequentes sunt locutiones, quâ Deus dicitur *habere divinam naturam, & habere omnipotentiam*, & alia, in quibus tamen nulla realis distinctio locum habere potest. Si minus incommodum est dicere, Ens est, cui *convenit* essentia, dicatur ita.

24 *Entitas & essentia quomodo distinguuntur.*

Deinde quoad vocem *Essentiæ* sciendum est, aliquos Doctores (vide *Gerhardum de Ente, & essentiâ* in initio) ponere discrimen inter Entitatem, & essentiam. Indéque *Essentiam* vocant actum Entis, non simpliciter, sed ejus, quod positivum & reale est. *Entitatem* autem aiunt latiùs dici, proportionaliter ad generalissimam significationem Entis, ut, sicut in ea privationes dicuntur Entia, ita etiam dicantur habere (non essentiam, sed) Entitatem. Hæc distinctio ad docendum non est adeò inutilis.

25 *Æquipollentia ad essentiam.*

Aliter essentia vocatur *Esse rei*, *Natura*, *Quidditas*, item *forma*. Sciendum tamen: *Esse* bifariàm dici. Est enim esse essentiæ, & esse existentiæ. Hoc est, esse aliquando significat ipsum existere cujusque rei, aliquando autem significat essentiam præcisè, quæ ut sic est indifferens, an sit producta sive existens, an verò solùm producibilis. *Natura* autem vocatur eadem essentia, per ordinem ad operandum. Et *quidditas* vocatur essentia, secundùm quod per definitionem indicatur, atque adeò in quantum pluribus conceptionibus manifestatur, ut rectè docet *Zab. lib.* 3. *de Method. cap.* 13. & confer *Arist.* 2. *Post. c.* 6. *Forma* autem vocatur essentia, sed ea, quam vulgò formam totius vocant. Atq; hæc forma totius forma dicitur, quia est ultima actualitas, à qua Ens aliquod est Ens.

26 *Percensentur varia indicia essentiæ.*

Nunc, ut enucleatiùs dicam, quid sit habere essentiam, sciendum est: Metaphysicos variis viis uti ad id declarandum, ut benè persequitur *Suarez*, *disp.* 2. *Met. sect.* 4. *num.* 56. *Principaliter* igitur declaratur essentia per ordinem ad *operationem*, (latè sumendo hanc vocem pro omni influxu cujusvis causæ.) Atque ita essentiam habere, est operari, vel influere ad aliquid. Atq; hoc ex ipsis terminis clarum est, quòd

essentiam

essentiam operatio indicet. Neque enim fingere possumus, quomodo aliquid verè operetur, & tamen non sit, sive habeat essentiam. Et sic elegantèr in *Plutarch. de primo frigido*: ὡς τῷ εἶναι ἐνεργεῖν ἀκολουθεῖ, ὕτω καὶ τῷ μὴ εἶναι τὸ μὴ ἐνεργεῖν, *ut ipsius esse consequens est operari, ita ad non esse consequitur, non operari.* *Declaratur ea ex operatione.*

Deinde hoc declarari potest per ordinem ad *affectiones*. Igitur sic habere essentiam est habere veras affectiones. Hoc etiam satis patet. Cùm enim affectiones (ex vi nominis) requirant aliquid quod afficiant, quódq; adeò ipsas sustentet, utique non potest nihil esse, quod veras affectiones habet. Atque huc pertinet vulgatum illud: *Non Entis nulla sunt accidentia.* Ergò cujus sunt accidentia, sive attributa, illud erit Ens. 27 *Ex affectionibus.*

Tertiò declaratur per ordinem ad *definitionem*. De hoc etiam patet. Nam definitionis partes sunt genus & differentia, quæ nomina sunt significativa essentiæ. Unde quod genus & differentiam habet, utique essentiam habet. Hîc tamen addendum est: Non esse hunc modum notificandi essentiam reciprocam. Etsi enim, quicquid definitur, Ens sit; tamen non vicissim, quicquid Ens est, id etiam definitur. Est enim definitio Instrumentum notificandi non essentiam simpliciter, sed essentiam rerum compositarum, ut alibi docetur. 28 *Ex definitione.*

Quartò declaratur essentia per *Negationem*. Et sic essentia est ille actus, qui non involvit repugnantiam, atq; sic Ens dicitur omne illud, quod non involvit repugnantiam, ut sit vel fiat. Atq; sic non sunt Entia, *Hirco-Cervus, Homo sine anima, Deus ab alio creatus, &c.* Nam si aliqua res est Cervus, non est Hircus, & vicissim; si est sine anima, non est homo, & contrà. Item si est Deus, est primum Ens & independens. At si id est creatum, non est primum Ens, vel independens. Et sic in aliis. 29 *Per negationem repugnantiæ.*

Atque sic ex his puto clarum esse, quid Metaphysicus voce essentiæ intelligat. Nunc declarandus est Conceptus Entis in ordine ad sua inferiora.

TITULUS III.
De conceptu Entis in ordine ad inferiora.

Primò animadvertendum est: Conceptum Entis duplicem poni. Alius est conceptus formalis, alius objectivus. *Objectivum conceptus* est nihil aliud, quàm ipsa res intellectui objecta. Melùs alii *rem intellectam, & intentionem intellectam* vocant. Vocantúrq; istæ res intelligibiles *conceptus*, quia de iis concipi aliqua forma potest in intellectu. *Formalis* autem *conceptus* est, ipsa forma vel species in intellectu existens, quam res intellectui objecta eidem intulit. Veluti (ut rem crassè declarem) intueor equum qui currum trahit, indéque mente meâ considero equum. Hinc igitur in intellectu meo est etiam species, vel forma quædam, realem istum equum repræsentans. Igitur equus ipse trahens currum est objectivus conceptus, seu quod idem est, est res intellectui objecta. Forma autem ab illo in mentem meam illata, est conceptus formalis. 31 *Conceptus objectivus, Formalis.*

Est autem observandum: Conceptum formalem, si verus sit, conformem esse conceptui objectivo. Unde perinde est, nunc de hoc vel de isto quærere: Duo solùm sunt discrimina, quæ notavit *Suarez 2. s. 1. num. 1.* Primò; objectivus potest esse Ens rationis, at formalis (etiam de Ente rationis factus) est Ens reale; nempe vera qualitas in mente hærens, eámque actuans. Deinde conceptus objectivus potest esse aliquid universale. At conceptus formalis semper est aliquid singulare, etiamsi de universali fiat. Hæret enim iste formalis conceptus in hujus vel illius concipientis 32 *Discrimina conceptûs formalis, & objectivi.*

concipientis intellectu. At hæc sunt indicia singularitatis. Atque hoc, contra reprehensionem *Monlorii de Univers. cap. 5. pag. 446.* videtur voluisse *Scotus*, dicens *2. sent. d 3. q. 1. & 7. Met. q.* 18. Naturam universalem esse Unum numero intelligibile. Nunc aliquot antiquis quædam quæstiones enodandæ sunt.

ARTICULUS I.

An Entis conceptus ad inferiora se habeat æquivocè.

33 *Damasc. in Dial. cap. 46.* ut & *August. in Categ. cap. 2.* & ante eos *Aristoteles lib. 1. Elench. cap. 6.* & *Porphyr. in Isag. cap. 2.* aiunt, Ens dividi in Substantiam & Accidens, ut vocem æquivocam: sed eam intelligunt, quæ est ab uno ad unum. Quæ quidem æquivocatio verè est analogia. Igitur, si æquivocum sit idem quod analogum, nunc nondum de eo est quæstio. æquivocum igitur sumitur specialiter, ut contra analogum & univocum distinguitur. Estque tum æquivocum, quod de pluribus prædicatur, solùm secundùm nomen, non autem etiam secundùm unam nominis definitionem, ut *Arist.* definit, *l. Categ. c.* 1. Quomodo canis æquivocè dicitur, de sidere, & de latratili animali.

34 *Ens non esse æquivocum.* Igitur, quòd Ens non sit æquivocum ad sua inferiora, hoc est, substantiam & accidens, apparet ex eo, quòd definitio Entis etiam Accidenti convenit & non solùm substantiæ. Ista enim significatur per habere Essentiam. At Accidens habet essentiam, per indicia priùs recensita, convenit enim Accidentibus operatio, veluti calori calefacere, frigori frigefacere, & sic deinceps. Idemque est de aliis indiciis essentiæ. Attingentur hæc infra plenius, *lib. 2. cap. 1. num. 25. seqq. & cap. 3. num. 142. seqq.* ubi illum Entis conceptum speciatim declarabo, in ordine ad Deum & creaturam: item ad accidens & substantiam.

ARTICULUS II.

An Entis Conceptus sit verè Unus, & præcisus ad inferioribus?

35 Existimant aliqui, Entis conceptum non esse Unum, sed actu esse plures Conceptus, atque adeò concipere Ens, aiunt nihil aliud esse, quàm concipere substantiam, Accidens, finitum, infinitum, simplex, compositum, & sic deinceps.

36 *Ostenditur Unitas conceptûs in Ente.* Hæc sententia non est admittenda. Nam 1. superiùs relata definitio Entis non implicat ulteriores ejus differentias, ut patet. Ergò signum est, Ens concipi posse, non conceptis ejus inferioribus.

Deinde patet hoc per experientiam cujusvis. Quilibet enim, concipiens essentiam, simpliciter experitur in mente sua, non ferri eam simul ad plura, sed ad unum quoddam commune prædicatum aliarum rerum.

Denique (quod etiam argumentum ursi de Philosophia in *comment. Num. 56.*) Si Ens implicaret plures res in primo suo conceptu, tum illud esset vel copulativè (substantia & accidens;) vel disjunctivè (substantia *vel* accidens;) vel sine ulla conjunctione (substantia accidens.) At nihil horum esse potest. *Non primum.* Nam si Ens statim idem esset, quod substantia & accidens, tum nulla res in particulari esset Ens. Neque enim calor v. g. est substantia & accidens, nec homo est substantia & accidens. Opposita enim non possunt prædicari de eodem. Non potest igitur *Ens* æquivalere huic copulativo, *substantia & accidens.*

Nec

Nec ſecundum dici poteſt. Nam ſic primùm committeretur negatio in Analyſi harum propoſitionum : Subſtantia eſt Ens, Accidens eſt Ens. *Ens* enim, juxta præſentem opinionem, ſupponit pro hoc disjuncto, *Subſtantia vel accidens.* Jam in disjuncta propoſitione, quia ex oppoſitis ſumitur, plus uno aſſumi non poteſt. Dic ergò: *ſubſtantiam eſſe Ens.* Hîc primum, vi æquipollentiæ, dicitur ſubſtantiam eſſe ſubſtantiam vel accidens. Deinde, ex natura disjunctæ propoſitionis, nihil amplius relinquitur, quam, ſubſtantia eſt ſubſtantia. Accedit, quòd Ens ſic fieret univocum. Hoc enim disjunctum, *ſubſtantia vel accidens*, æqualiter prædicatur de ſubſtantiis, & accidentibus. Non minus enim aut dependentius Homo, v.g. eſt Ens, hoc eſt, ſubſtantia vel accidens, ac calor eſt Ens, hoc eſt, ſubſtantia vel accidens. *Tertium* autem dici non poteſt, quod ſcilicèt Ens, ſit idem quod *ſubſtantia accidens* demiſsâ & copulativâ, & disjunctivâ conjunctione. Tales enim prædicationes, in quibus duo ſubſtantiva ſine conjunctione prædicantur, prorsùs inſinuatæ ſunt in lingua noſtra. At ex obtingerent, ſi Ens idem eſſet, quod ſubſtantia-accidens: Nempe calor eſt Ens, id eſt, eſt ſubſtantia-accidens. Ut taceam, omnes iſtiuſmodi propoſitiones ex ſemiſſè falſas eſſe, vel etiam ex omnibus Entibus monſtra fieri, hoc eſt, Chimæras, Hirco-Cervos, & alia.

ARTICULUS III.

An conceptus Entis ſit univocus, an analogus?

Hoc eſt quod quæro: *An quod concipitur voce Entis, dicatur ad inferiora univocè, an analogicè?* Ubi ſupponendum eſt, non eſſe ſermonem de analogia *proportionis*, qualis eſt inter verum riſum, & ridere prati, (quia hæc coincidit cum æquivocatione, eâ, quæ eſt à conſilio:) ſed de ea, quam vocant analogiam *attributionis*, quæ requirit eſſentiam quidem communiter repertam in analogatis, ſed ita tamen, ut uni conveniat priùs, alii poſteriùs. His poſitis ſtatuo:

37 *Removetur analogia proportionis.*

Entis generalem, ſive communem conceptum non eſſe univocum, ſed analogum. Loquor autem hîc de univerſa ejus ſignificatione, ſecundùm quam comprehendit creatum & increatum; ſubſtantiam & accidens. Indéque de ſingulis iſtis prædicatur. Aliàs enim dubium non eſt, in particulari poſſe de aliquibus rebus Ens prædicari univocè, veluti de homine, & ligno, aliiſve.

38 *Ens eſt analogum.*

Quod igitur Ens ſit analogum, in comparatione ad creatum, & increatum, apparet, quia ipſum Ens creatum requirit dependentiam ad Creatorem in declaratione eſſentiæ ſuę. Unde cogitari non poteſt, eſſentiam Entis creati æquè primò accipi ab Ente ſimpliciter, ac eſſentiam Entis increati. Vide plenam hujus tractationem infrà, *lib. 2. cap. 3. art. 5.*

39 *Ad creatum & increatum.*

Quòd etiam Ens ſit analogum ad ſubſtantiam & accidens, ex eodem fundamento patet, quòd eſſentia accidentis eſt per ordinem ad ſubſtantiam. Unde etiam declarari non poteſt, niſi per habitudinem ad ipſam, veluti per inhærentiam, aut per afficere eam, & quæ ſunt his ſimilia. Et ſic apparet: etiam Ens eſſe priùs communicabile ad ſubſtantiam, & poſteriùs ad accidens. Cæterùm ſtudioſè hîc cogitandum eſt: Ens non ſumendum nunc eſſe, cum omni præciſione. Cùm enim ſermo ſit de analogia, & univocatione, illa autem non cognoſcatur, niſi per *participationem* ejus, quod univocum, vel analogum eſt; utique participatio Entis eſt conſideranda. Ideóque ſic ſenſus quęſtionis eſt: An iſte Entis conceptus æquè primò

40 *Ad ſubſtantiam, & accidens.*

participetur, &c. Rursus, cùm Ens non dicat distinctam in re essentiam ab inferioribus, idcircò quomodo Ens participetur, optimè discitur ex specialibus Entitatibus (ut sunt inhærentia, & ἀνυπαρξία.) Atque tum, si una essentia non possit intelligi, nisi per habitudinem ad aliam alterius Entis, utique illud ipsum aliud priùs participabit essentiam, quàm alterum. Hæc diligenter consideranda sunt. Pleniùs autem hac de re dicetur infrà, *lib. 2. c. 1. num. 25. & seqq.*

ARTICULUS IV.

Quomodo Ens contrahatur ad inferiora.

41 *Ens non contrahi per differentias.*

Dico 1. *Ens non contrahi ad inferiora, per superadditas differentias, quib. ipsum tanquam genus, restringatur.* Ita apparet. 1. in genere, quia repugnat officio differentiæ, ut de ipsa prædicetur genus suæ speciei, per *Aristot. 6. Top. c. 6. §. 14.* Unde si Ens haberet ullas species, darentur in illis differentiæ, quæ tamen non essent Entia. Quod absurdum est. Quomodo enim ultimam, eámque positivam perfectionem speciei dare potest, quod sit non Ens? *Deinde* specialiter id apparet in aliquibus divisionibus Entis, ex quibus sumi potest judicium de cæteris. Neque enim major ratio est in his, quàm in istis. Igitur sic Ens dividitur in simplex & compositum. Hîc si simplex intelligitur per additionem alicujus differentiæ supra Ens, per quam istius illimitata natura restringatur, tum simplex non erit simplex. Nam utiq; compositum est, quod habet differentiam naturæ communi additam. Fit enim tum compositio ex genere & differentia. Item Ens dividitur in finitum, & infinitum. Quòd si hîc infinitum addit aliquam differentiam contrahentem Ens, tum infinitum non remanebit per omnia simplex, ut in priori patuit. At si non est simplex, neque infinitum est. Nam infinitas removet omnem dependentiam. At quod non est simplex, sed compositum, utique dependentiam habet, & ab efficiente componente, & à partibus componentibus. Rursus indicant hoc etiam Dd. de substantia, & cæteris prædicamentis, quæ aiunt esse summa genera. Ex quo statim sequitur, in substantia, vel accidente non esse aliquid per modum differentiæ; nec ea genus aliquod includere. Utrumque enim tollit rationem generis generalissimi. Si autem τὸ per sese subsistere, & subsistere per accidens, non sunt differentiæ contrahentes Ens ad substantiam & accidens; multò minùs alii determinati modi essendi erunt rationes vel differentiæ specificæ.

42 *Determinatos conceptus Entis esse simplices.*

Dico secundò: *determinatos conceptus Entis* (veluti simplex & compositum, finitum & infinitum, universale & singulare, substantiã & accidens, &c.) *esse æquè simplices, ac ipsum Ens.* Hoc ex priori relinquitur. Unde consequens est: Ens contrahi sine additione; solùm per expressiores, & determinatiores conceptus. Atque ita sensit *Thomas q. 1. de verit. art. 1. Suarez disp. 2. Met. s. 2. n. 11. & s. 6. num. 7. & seqq. & disp. 39. s. 3 num. 9. aliique.* Solent autem ad hanc rem etiam alia exempla afferri, quæ non differunt, nisi ut expressum & confusum, citra aliam additionem veræ differentiæ. Veluti; quantitas alia est bicubita, alia tricubita. Hîc bicubita significat quantitatem determinatam, sed tamen eam æquè simplicem, ac ipsa quantitas simpliciter eam indicat. Neque enim bicubitum potest resolvi in quantitatem, & aliquid amplius, quod quantitas non sit. Aliud exemplum est in calore, ut sic, & calore ad gradus quatuor; in sapientia simpliciter, & sapientia increata. Et sic deinceps.

ARTICULUS. IV.

De Principiis ex quibus demonſtrat Metaphyſica.

Hujus tituli hoc in loco occaſio eſt, quòd priùs mentio facta eſt eſſentiæ, quæ, ut apparebit, potiſſimum eſt principium, unde Metaphyſicæ demonſtrationes ſumuntur. 43

Variæ autem hac de re contentiones ſunt. 1. Inſinuant aliqui Metaphyſicam demonſtrare per cauſas has, efficientem, finem, & cæteras. Hinc enim illi in compendiis, & tractationibus ſuis Metaphyſicis, ſtatim poſt conſiderationem Entis, agunt de prædictis quatuor cauſis, ante affectiones Entis ſimplicis. 44 *Metaphyſicam non demonſtrare per genera cauſarum.*

Hæc tamen ſententia admitti non poteſt, propter multa. Nam ſi hæc ſunt principia Entis generalia, tum etiam Deus talia principia habebit, quod implicat. Aut ſupponetur ſubjectum hujus diſciplinæ eſſe ſolùm Ens creatum, quod falſum eſſe, in primo capite ſatis demonſtratum eſt. Deinde: iſta genera cauſarum, ſunt Entia, per ſpecialem participationem Entitatis. Unde ſic hoc ipſo ſunt anguſtiora, quàm Ens ſimpliciter, atque adeò etiam poſteriora Ente. Ergò non poſſunt eſſe cauſæ ipſius Entis, vel affectionum ejus abſtractiſſimè ſumpti. Denique de ipſis his cauſis demonſtrandæ ſunt earum affectiones. Ergò tum, ſi Metaphyſica non demonſtret niſi per tales cauſas, utique de efficiente demonſtrabit per efficientem, & deinceps de hoc etiam efficiente demonſtrabit per alterius efficiens, qui erit progreſſus in infinitum. 45

Hoc eſt quod dico: cauſarum conſiderationem ad Metaphyſicam non pertinere, ut ſint principia ſubjecti, vel affectionum ejus, ſed quia ſunt determinati quidam gradus Entis, Entis ſcilicet reſpectivi.

Eſt autem, 1. Obſervandum: principia quæ ſumuntur ad demonſtrationes Metaphyſicas, ita conſtituenda eſſe, ut congruant attributis Entis in genere: adeò, ut non repugnet, ea accommodari ad attributa divina. Nam quia Dei conſideratio ad Metaphyſicam pertinet, utique quod in genere dicitur de Ente, tale eſſe debet, quod non repugnet iis, de quibus Ens dicitur. 46

2. Eſt conſiderandum, duplex eſſe genus demonſtrationis, quo utuntur ſcientiæ, aliud eſt per deductionem ad abſurdum, aliud eſt per demonſtrationem à priori, quam demonſtrationem potiſſimam vocant. Eſtque porrò tum notandum, cùm demonſtratio dicitur à priori, non hoc dici, quaſi principium talis demonſtrationis ſit prius affectione demonſtrabili; vel etiam ſubjecto demonſtrationis, ſecundùm ordinem naturæ rigoroſè loquendo. Poſſunt enim termini demonſtrationis, nempe ſubjectum, principium, & affectiones realiter idem eſſe: dicitur igitur illa demonſtratio à priori, quia ſaltem in ordine noſtræ cognitionis, principium demonſtrationis apprehenditur, tanquam aliquid antegredjens affectionem. 47 *Demonſtrationis genus duplex.* *Quomodo demonſtratio dicitur à priori.*

PRIMO:

De principio demonſtrationis ducentis ad abſurdum.

Ariſtoteles 4. *Met.c.*3.*t.*8. hoc poſuit primum principium. *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe.* *Antonius Andreas* tamen 4. *Metaph. q.*5. aliud prius poſuit, hoc: *Omne Ens eſt Ens.* Alii hoc ponunt. *Neceſſe eſt quodlibet eſſe, vel non eſſe:* quod etiam ponit *Ariſtoteles*, 1. *poſt.c.*10. Sed addit in ſuperiori hoc fundari. 48 *Quodnam primum principium?*

Hâc in re dicendum eſt. 1. *Propoſitionem Antonii Andrææ non eſſe principium demonſtrativum, quia eſt identica.* 2. reliqua duo præmemorata axiomata poſſe eſſe principia deductionis ad impoſſibile. 3. Omnium primum tamen eſſe, quod *Ariſtoteles* poſuit, & rectè primum vocavit citato loco.

50 Quòd ita ſit, apparet ex officio & fine deductionis ad abſurdum. Illa enim fit, concludendo, quòd idem ſit, & non ſit, ut videri poteſt, ex *Ariſt. 1. prior. cap. 23. & 2. prior. c. 11. 12.* Atque ſic omnis deductio ad abſurdum, terminatur ad hoc principium. Impoſſibile eſt idem eſſe, & non eſſe. Eſtque tum tanta vis illius deductionis, ut nemo recurrat ad negandum hoc principium, (tanquam lumine naturæ notum;) ſed vel ad deſertionem ſuæ ſententiæ, vel ad alia diverticula.

Eſto igitur principium illud demonſtrationis Metaphyſicæ. Uſus ejus patebit in ſpeciali diſſertatione de affectionibus Entis.

SECUNDO:

De principio demonſtrationis â priori.

51 Hæc, ut antè dictum eſt, non poteſt fieri per vulgata cauſarum genera. Duo autem ſunt illius media. *Prius* eſt ipſa eſſentia Entis. Ita apparet ex aliis ſcientiis, quæ affectiones ſuorum ſubjectorum demonſtrant per ſingulas eſſentias. Veluti Phyſicus, per eſſentiam corporis naturalis, demonſtrat naturales affectiones, & in ſpecie affectiones hominis per ejuſdem eſſentiam, & ſic in aliis.

52 *Alterum* eſt affectio priùs demonſtrata, ex qua alia fluit, quæ hoc ipſo eſt principium alterius inde fluentis, quomodo inter divina attributa ſe habet independentia ejus, ad ejuſdem immortalitatẽ. Hæc enim ad iſtam ſequitur, ut alibi patet.

CAPUT III.

De Tranſcendentalibus affectionibus Entis in genere.

1. *Fuit de eſſentia, atq; adeò de principiis: Sequitur de affectionibus Entis.*

2. *Affectiones Entis ſunt, quæ ad eſſentiam conſequuntur, ut quòd Ens dicitur Unum, Verum, Bonum, & ſic deinceps, Rectiùs dicuntur* attributa.

3. *Variè diſtinguuntur: Alia Entis attributa ſunt ſimplicia, alia conjuncta.*

4. *Simplicia ſunt, quæ ſingula cum Ente recurrunt. Ut* unum. *Nam omne Ens eſt unum. Et omne unum eſt Ens.*

5. *Conjuncta ſunt, quæ complicatè cum Ente recurrunt, ut* neceſſitas & contingentia. *Ut omne Ens eſt neceſſarium, vel contingens. Et quod eſt contingens vel neceſſarium, eſt Ens.*

6. *Aliter diſtinguuntur ſic: ut connotent vel negationem, vel reſpectum quendam, vel peculiarem ſtatum, &c.*

7. *Negationem; ut* unum. 8. *Reſpe-*

8. *Respectum; ut verum, bonum.*
9. *Peculiarem statum; ut actus & potentia, finitas & infinitas.*

COMMENTARIUS.

Titulum capitis feci de Transcendentibus affectionibus Entis, atque inde in præsenti duo tractanda sunt. 1. de Transcendentibus. 2. de Affectionibus Entis in genere. 1

TITULUS I.

De Transcendentibus.

Alibi notavi (quod etiam *Lychettus* docet *lib. 1. dist. 8. q. 2. fol. 113. fac. 2.* & *Armand. 2. Termin. c. 174.*) Transcendens bifariam dici. Aliquando dicitur Transcendens à nobilitate vel eminentia & sublimitate Entitatis. Sic Deus dicitur Transcendens. Deus, inquit *Athanasius in orat. contra Gregales Sabellii*, non solum *transcendit* substantiam illam, quæ omnium aliarum substantiarum summum genus in Logicis constituitur: sed ipsum quoque Ens *sublimitate sua* supergreditur, tanquam Ens Entium & principium principiorum. Sic & *Damasc. lib. 1. de orthod. fid. cap. 11.* ait, Trinitatem esse omnia *Transcendentem*. 2 *Transcendens bifariam dicitur.*

Deinde: Transcendens dicitur respectu prædicamentorum, quod scilicet ea transcendit communitate Entitatis & prædicationis, sic, ut prædicetur de singulis prædicamentis, & sic Ens est transcendens. Hinc dicitur: Substantia est Ens, & quantitas est Ens, & qualitas est Ens, & sic in cæteris. Item substantia est quid unum, & quantitas est quid unum, & qualitas est quid unum. Et sic in cæteris prædicamentis.

Sic igitur transcendentia. 1. transcendunt prædicamenta. 2. habent tàm commune significatum, ut secundùm illud de singulis prædicamentis prædicari possint. Atque ita nihil potest dici transcendens, de quo nomen alicujus prædicamenti prædicari potest. Quæri hîc solet de numero transcendentium. Igitur

QUÆRITUR.

An sex tantum sint Transcendentia.

Vulgo ponuntur sex: *Ens, res, aliquid, unum, verum, bonum*, quod fit etiam à *Suarez disp. 3. s. 2. n. 10.* aliisque. *Timplerus* multiplicat illa, additque inter alia etiam impossibilitatem, sed malè, ut apparebit ex seqq. 3

Ergo existimo 1. *singula istorum esse transcendentia: Indéque non rectè numerum Transcendentium minui.* Ita apparet applicando ea, quæ jam de Transcendentibus dixi, & porro repetendo, quæ superius ad vocem Entis, rei & alicujus dixi conferendo etiam quæ deinceps de uno, vero & bono dicemus. Non igitur probo, quod *Valla lib. 1. Dial.* solùm *rem* facit Transcendens. Malè etiam *Monlorius de universis cap. 7.* disputat, quod *res* & *aliquid* non sint transcendentia, quia non sint affectiones Entis. Neque enim omnia Transcendentia debent esse affectiones Entis, cùm etiam ipsum Ens sit transcendens. Satisque adeò est, ad naturam transcendentalem, transcendere categorias, & singulis accommodari posse. Unde tùm sub transcendentibus comprehenduntur, & *Ens* & æquipollentia (ut sunt *res* & *aliquid*) & ejus affectiones illæ, quæ ab eo realiter non distinguuntur. 4 *Res non est solùm transcendens.* *Res & aliquid sunt Transcendentia.*

2. Dico: *divisionem illam transcendentium, non esse quasi in species infimas, sed tanquam in genera subalterna, ita, ut sub singulis plura comprehendi possint.* Veluti, 5 *Numerus sex*

Transcendentium non est, ut in species infimas.

Veluti, sub uno continetur singulare, (quod constituitur per unitatem individualem) & universale (quod constituitur per unitatem universalem;) sub eodem continetur simplex (quod dicitur unum per remotionem partium;) & compositum, quod est unum ex partibus conjunctis ad unam essentiam. Unde porrò sequitur, quod sub composito contineatur totum, & proinde & partes. Rursus sub uno continetur identitas, quæ est unitas comparata ad aliud, & proinde paritas, similitudo, aliáque: Item diversitas, in quantum unum consignificat divisionem à quovis alio. Eodem modo potest ampliari verum, ut comprehendatur sub eo possibilitas Entis, seu quod affectio Entis dicitur, non esse impossibile, item esse intelligibile, aliáque.

6 *Plura esse Transcendentia quã sex.*

3. Dico: *Nihilominus plura numeranda esse transcendentia:* Neque fortasse definitus eorum numerus assignari potest. Ubi interim satis est, si Metaphysicus persequatur ea, quæ alicujus momenti sunt. Veritas prioris propositionis apparet, ex necessitate & contingentia, finitate & infinitate, respectu causæ, aliisque, existentiâ & duratione, aliisque.

Est autem observandum, cùm Doctores sex numerant transcendentia, tunc recensere eos solùm transcendentia simplicia. Conjunctas tamen affectiones (quæ jam enumeratæ sunt) revera habere naturam transcendentalem ex priùs dictis clarum est. Confer *Monlorium de universis cap.7.*

7 Ubi hoc etiam accuratè pro coronide notandum: Transcendentia non solùm vocanda esse, quæ reciprocantur ad Ens in Metaphysicis, sed etiam ea, quæ etsi sint determinatiores affectiones Entis, tamen adhuc in tantum non sunt determinatæ, ut sint redactæ infra classes prædicamentorum, sed adhuc aptæ sint in singulis reperiri, quomodo existentia & duratio inter transcendentia sunt numerandæ, etsi soli Enti actuali conveniant.

TITULUS II.

De Affectionibus Entis.

8 Circa hunc titulum primò inquirendum est, An Ens habeat affectiones? 2. Quales habet affectiones? 3. Quas conditiones requirant? 4. Quænam illæ affectiones sint?

ARTICULUS I.

An Ens habeat affectiones?

9 *Probatur Ens habere affectiones.*

Ens habere affectiones certum est. 1. Unum, verum, bonum, aliáque habent se ad Ens, ut de eo demonstrari possint. At non demonstrantur de alio, nisi ejus affectiones, ut certum est. *Deinde:* Metaphysica est scientia. Ergo & conclusiones ejus sunt scientiæ, & notæ per demonstrationem. At demonstratio non est nisi in his tribus, subjecto, principiis, & affectionibus Ergo requiritur, ut Ens quod subjectum est, habeat etiam affectiones. Vide de hoc requisito scientiæ *Arist. prim. poster. t.57.* omnis, *inquit*, Scientifica demonstratio est in tribus, subjecto, principiis, & affectionibus.

10 *Objectiones.*

In oppositum tamen est ratio dubitandi inprimis triplex. 1. Si Ens haberet affectiones, tum esset compositum, nempe ex Entitate & sua affectione. Affectio enim addita subjecto, facit compositionem. At Ens Transcendenter sumptum, non potest esse compositum, quia si id esset, tùm falsa esset hæc: Ens simplex est Ens.

Nam

Nam ex parte prædicati involveretur prædicta compositio. Unde relinqueretur repugnantia inter hos terminos, esse Ens, & tamen esse simplex.

Deinde affectio debet realiter distingui à subjecto: debet enim de eo enunciari in secundo modo dicendi per se. At ibi inter subjectum & prædicatum requiritur reale discrimen, ut discurrit *Zabarella, lib. 1. de propos. necess. cap. 4.* ponens in eo discrimen inter secundum & tertium modum dicendi per se. At affectiones Entis non possunt esse realiter distinctæ ab Ente, ut ex tertio quæsito apparebit.

Denique affectio non debet de subjecto prædicari quidditativè. Ponitur enim subjectum in definitione affectionis, non ut genus, sed κατ' ἐπίθεσιν, seu tanquam additum ad ea, quæ sunt essentialia, ut *Aristoteles* habet, *4. Topic. 5. §. 11. & 1. post. c. 18. t. 35. & 7. Metaphys. c. 5. t. 18.* Et patet per exempla. Risibilitas non est homo. Calor non est ignis. Sensitivitas (ut ita mihi loqui liceat ad significandam potentiam activam sentiendi. Sensibilitas enim quâ vulgò utimur, est nomen potentiæ passivæ quâ quid sentitur) non est animal. Motus non est corpus naturale. Ergo & affectiones Entis non erunt Ens. At si non sunt Ens, quomodo sunt verè affectiones?

His tamen non obstantibus, tenenda est superiùs probata sententia. Igitur *ad primum* dico: Ens non esse aliquid compositum, eo quòd habeat affectiones, seu (ut rectiùs vocari dixi) attributa. Neque id necessarium esse apparet, quia etiam Deus attributa habet, & tamen est aliquid simplex. Apparet igitur adjunctum cum subiecto non semper facere compositionem. Est autem utriusque illius rei ratio hæc, quòd attributum transcendentale, Entis; & divinum, Dei; non significat Entitatem, ab Entis & Dei Entitate diversam; sed primò significat ipsam Entitatem Entis, & Dei. Deinceps verò eidem non supraponit, nisi vel negationem, vel rationis respectum, vel peculiarem statum, quæ omnia inepta sunt, ut veram compositionem faciant. Veluti cum dico: Deus est misericors. Hic attributum (misericors) non significat novam Entitatem, sed misericordia illa, est ipsa Entitas divina, apprehensa cum respectu ad actum miserationis, vel rem miserabilem. Idémq; est in aliis attributis divinis. Idem autem est etiam de Ente. Igitur cum dico: Ens est unum. Hic attributum (unum) non significat novam Entitatem. Sed unitas est. 1. ipsa Entitas. 2. connotans indivisibilitatem. Atque ita apparet nullibi in his exemplis importari compositionem.

11 *Solvuntur objectiones.*

Non omne attributum facit compositionem.

Ad alterum respondeo: spuriam esse conditionem τὸ per se secundi modi, quòd in eo debeat esse realis distinctio subjecti & prædicati, patétque id non solùm ex hac doctrina transcendentalium affectionum, sed etiam ex quibusdam proprietatibus, quas *Aristoteles* prædicamentis attribuit, veluti, quòd substantia sit susceptibilis contrariorum. Item, quòd quantitas possit æquari aliis, quæ non dicunt aliquid realiter distinctum à generibus ipsis prædicamentalibus. Fortiùs autem apparet id inde, quia de prioribus fortè dubitari posset, quod non debeat esse conditio arctior illius modi per se, quàm est ipsius demonstrationis, cum propter hanc tradatur ista perfectas. At demonstratio inter terminos suos non requirit realem distinctionem. Ergo nec iste modus dicendi per se. Assumptum patet, quia proprietates divinæ de Deo demonstrari possunt, ubi illa realis distinctio neutiquam est.

12 *Per se secundi modi non exigit realem distinctionem extremorum.*

Ad tertium respondetur: 1. Quod affectio est rigorosè dicta, talis scilicet, quæ sumatur ex prædicamentis accidentium, hæc non potest implicare in sua quidditate subjectum. Hoc per se patet.

13

Secundò:

Affectionem ſcibilem poſſe connotare ſubiectum.

Secundò: Nihilominus poſſe eſſe affectionem (quæ ſufficiat ad ſcientiam, quæque de ſubjecto demonſtrari poſſit. Hoc enim principaliter requiritur ad affectionem ſcibilem) quæ in quidditate ſuo connotet ſubjectum, apparet ex divinis attributis, quibus aſſimilari tranſcendentalia attributa Entis, antea dixi. Iſta enim divina attributa (requirente id ſimplicitate Dei) ſunt ipſa Dei eſſentia, ſub inadæquato conceptu, hoc eſt, ſecundùm quod ea apprehenditur relatè ad objectum ſcibile, vel ad objectum poſſibile, vel ſub negatione alicujus imperfectionis creatæ.

Atque ita eſt etiam in attributis Entis, quæ ſignificant idem quod Ens, ſed ſub inadæquato conceptu, hoc eſt, qui non repreſentet Ens ſecundum omne, ſecundum quod concipi poteſt, ſed ſolùm, ut apprehenſum cum reſpectu ad intellectum (ut eſt verum,) vel voluntatem (ut eſt bonum,) vel cum negatione diviſionis in ſe (ut eſt unum.) Et ſic deinceps.

Tertio: Nihilominus hæc etiam attributa imitantur (propter inadæquationem, quam habent ad ſignificandam eſſentiam ſubiecti) alias affectiones, quoad definitiones per additamentum; Is enim modus definiendi ſignificatur, cùm ſubiectum in definitione attributi ponitur in caſu obliquo. At id eſt in definitionibus affectionum tranſcendentalium. Veluti unitas eſt affectio *Entis*, ſecundùm quam, &c. Et idem de cæteris.

Supra quæ omnia, eſt 4. obſervandum, omnibus proprietatibus in concreto ſumptis convenire, ut prædicetur de iis ſubiectum earum. Et ſic hæ æquales ſunt. Riſibile eſt homo. Calidum eſt ignis. Unum eſt Ens, & ſic in aliis: ſed ſpecialius de hac quæſtione agendum eſt, ut appareat quales affectiones habeat Ens.

ARTICULUS II.

An Ens habeat reales & poſitivas affectiones?

14 Autores, qui in his ſententiis in contrarias partes abeunt, vide apud *Suarez diſp. 3. ſ. 1. n. 2. ſeqq.* aliósque. Patet autem quæſtionem affirmandam eſſe, ex priùs dictis. Et nunc ſpecialiter patet, quod ſi affectiones illæ non eſſent reales, ſed confictæ per intellectum; jam in Metaphyſica, quæ non curat paſſiones à ratione confictas, iſtæ tradendæ non eſſent. Et apparet ſatis, operante intellectu, res non eſſe demum bonas, veras, unas.

Affectiones Entis ſunt reales.

15 Rurſus, ſi non eſſent affectiones illæ poſitivæ, tùm revera nihil eſſent. Poſitivo enim opponitur negativum. Negativum dicitur, quod negat eſſentiam. At negare eſſentiam, & nihil eſſe, idem ſunt, ſi autem illæ affectiones nihil ſunt, quomodo adhuc ſunt affectiones?

16 Eſt tamen hîc accuratiſſimè obſervandum, illam unitatem & poſitivitatem, quam tribuimus affectionibus Entis, non habere eas, in eo quod Enti ſuperaddunt, ſed in eo quod Ens ipſum implicant & connotant. Veluti unitas non eſt indiviſio, ſed eſt ipſa Entitas indiviſa. Atque ſic, quòd unitas eſt affectio, realis & poſitiva, non ſumendum eſt ex eo, quod per eam Entitati additur, (quæ eſt indiviſio;) ſed intelligitur de unitate, quoad implicitam Entitatem, adeóque intelligendum eſt de hoc toto complexo, Entitas indiviſa. Idémque eſt in cæteris.

17 Atque hinc deinceps purè loquendo de unitate, quantum ad hoc quod præter Entitatem ſignificat, vel, ut Doctores loquuntur, quod Enti ſuperaddit ſeu ſupraponit, rectè reſpondetur, non eſſe id aliquid reale & poſitivum. Secus enim non evitaretur

compoſitio

compositio in Ente, quæ tamen ei transcendenter sumpto repugnat, quia de simplicissimo etiam dicitur, quòd Ens sit.

ARTICULUS III.

Quænam sint conditiones passionum Entis?

Harum conditiones aliæ sunt generales, aliæ speciales. Generales sunt, quæ requiruntur in omni affectione scibili. Súntque hæ, quòd affectio debeat competere subjecto; quòd non debeat tractari aliter ac in ordine ad subjectum; quòd debeat de subjecto demonstrari posse; quòd debeat converti cum subjecto, adeoque illi subjecto adæquata esse; ut non sit nihil, ut quodammodo à subjecto distinguatur. Videri potest hac de re *Zabarella lib. de trib. præcogn. cap. 3.* & *Suarez in Metaphys. Disp. 3. s. 1. n. 1.* Hoc ipso autem quia conditiones generales sunt, debent etiam affectionibus, quas Metaphysica ponit, competere. 18 *Generales affectiones affectionum.*

Igitur *primò* affectiones transcendentales Entis debent habere jam recensita requisita.

Deinde: non debent Enti inferre aliquam compositionem, quia ejus natura transcendentalis talis est, ut possit etiam Ens prædicari de simplicissimo. 19 *Quæ requiruntur in attributis Transcendentali.*

Tertiò: Enti nihil reale superaddere debent, quod sit positivum. Ita patet, quia secus non evitaretur compositio.

Quartò: affectiones Entis singulæ debent connotare Entitatem, sicut attributa divina connotant divinitatem sive Deitatem. Ita apparet, quia si non aliquid reale superadderent Enti, ut jam dictum, nec etiam ipsam Entitatem includerent, utique non essent veræ affectiones, quæ non debent esse nihil, ut in generalibus conditionibus dictum est.

Quintò: Debent tamen significare Entitatem, sed sub inadæquato conceptu, hoc est, ut non significent simpliciter idem quod Ens, (quale quid sunt res & aliquid) sed solùm, ut significent Ens apprehensum cum aliqua negatione, vel respectu, statúve peculiari. Veluti, qui apprehendit unum, apprehendit quidem Entitatem, sed tantùm ille conceptus non adæquatur toti significationi Entis, sub quâ comprehenduntur etiam aliæ affectiones, veluti veritas, bonitas, &c. Est igitur solum conceptus inadæquatus, quia fit de Entitate, solùm ut connotat negationem divisionis in ipsa.

ARTICULUS IV.

Quænam sint generales affectiones Entis?

1. Sine dubio affectiones Entis sunt unitas, veritas, bonitas, & perfectio. His enim conveniunt omnes conditiones priùs enumeratæ. 21

2. Atque inde etiam rectè dicuntur affectiones Entis, quæ porrò in iis continentur, ut sunt simplicitas & compositio, universalitas & singularitas, identitas & diversitas, quæ omnia sub uno continentur. Idemque est de iis, quæ sub cæteris attributis comprehenduntur. 22

3. Eodem etiam jure huc pertinent aliæ conjunctæ proprietates Entis, ut sunt necessitas & contingentia, actus & potestas, esse principium & principiatum, esse signum & signatum, esse prius & posterius, & sic deinceps. 23

Patétque ex iis, sicut aliâs propriorum, ita etiam transcendentalium affectionum, esse duo genera. Aliæ nempe enunciantur de Ente simpliciter, ut unum, 24

verum

verum & bonum. Aliæ enunciantur cum conjunctione, ut universalitas & singularitas; Actus & potestas.

25 *Distrimen affectionum disjunctarum.*

Est autem rursus inter has disjunctas affectiones hoc discrimen, quod aliæ tales sunt, ut ejus pars una conveniat huic Enti, alia alii. Aliæ autem tales sunt, ut utraque pars conveniat uni Enti, solùm sub diversa consideratione, sicut magnum & parvum in categoriis affectio quantitatis sunt, ubi quantitas quæ uno respectu parva dicitur, alio dicitur magna: Tales affectiones in Ente sunt, actus & potestas, idem & diversum, unum divisum contra multa. Quod enim sic unum est, alio respectu est multum. Et quod sic idem est, alio respectu est diversum. Vide *Monlor. de univers. cap. 7. p. 465.* ubi hujusmodi divisiones ait non esse in res diversas, sed in rationes diversas, qualis est divisio motionis in actionem & passionem. De aliquibus autem specialiter quærendum est.

Quæstio I.

An existentia sit generalis affectio Entis?

26 Ita existimat *Timplerus*, quia propterea eam primo loco explicat inter attributa Entis, *lib. 1. Metaph. cap. 4.* Malè tamen, quia non convertitur cum Ente. Nam Ens ut Metaphysicæ subjectum constituitur, intelligendum est nominaliter, atque adeò intelligitur indifferenter ad Ens actu & potestate, ut suprà constitutum est. At existentia non convenit Enti in potestate. Significat enim existentia modum Entis, secundum quem apprehenditur, ut productum à suis causis, adeoque tanquam aliquid actuale. Ex quo sic apparet, Existentiam solum convenire Enti in actu.

Quæstio II.

An Duratio sit affectio generalis Entis?

27 Hæc quæstio facilè solvitur ex priori. Duratio enim vel idem est quod existentia, vel aliquid eam consequens, & sic ipsa non potest majorem latitudinem habere quàm existentia. Pertinet huc quod Duratio definitur permansio Entis in Existentia. Sic igitur Enti in potentia non rectè tribuitur duratio. *Suarez. disput. 3. Metaph. s. 2. num. 11.* eam ejicit ex numero generalium affectionum, quia sit speciale quoddam Ens, refértque sic ad prædicamentum Quando, ex quo id constet. Verùm prædicamentum Quando non continet durationem simpliciter, sed solùm durationem creatam: Unde apparet, durationem, in quantum abstrahit à creata & increata, non malè poni affectionem Entis, sed specialem Entis scilicet actualis.

Quæstio III.

An Impossibilitas sit affectio Entis?

28 Sic opinatur *Timplerus lib. 2. Metaph. cap. 7.* ejusque *Scholiastes Goclenius ibid.* ubi per possibile & impossibile Ens distinguunt. Malè, quia impossibilitas est quid repugnans essentiæ, ut apparet ex iis quæ ad declarandam essentiam dicta sunt. Ibi enim nota essentiæ erat, non involvere repugnantiam, unde concludebamus non esse Entia, hominem sine anima, Deum creatum, Hirco-cervum, quòd singula implicent contradictionem, & sic sint impossibilia. Quod autem dicit repugnantiam ad Ens, quomodo adhuc dicetur affectio Entis?

CAP. IV.

CAPUT IV.

De Uno.

1. *Fuit de affectionibus Entis in genere, ſequitur de iis ſpecialiùs.*

2. *Prima igitur affectio eſt, ſecundum quam Ens dicitur Unum.*

3. *Unum dicitur Ens, quatenus eſt indiviſum in ſe.*

4. *Ejus conſequens eſt, eſſe diviſum à quovis alio.*

COMMENTARIUS.

Tractatio de Uno in quinque capitibus continetur. *Primò* agetur de Uno in genere. *Deinde* de uno diviſo in ſimplex & compoſitum; ubi etiam *tertiò* incidet conſideratio totius & partium. *Quartò* agetur de uno diviſo per univerſale & ſingulare. *Denique* de unitate comparata (quæ alio nomine dicitur identitas) eíque oppoſitâ diverſitate vel diſtinctione. Nunc autem ſolùm ago de unitate in genere. 1

TITULUS I.

De voce unius & ejus ambiguis ſignificationibus, ubi & de eo, quod eſt unum per accidens.

Triplex inprimis occurrit æquivocatio in hac voce. 2

1. Unum aliquando idem eſt, quod ſingulare, ſive unicum & ſolitarium. Hoc modo Deus dicitur Unus, *Deut.* 4. Quia ſcilicet non ſunt plures Dii. Hæc ſignificatio comprehenditur quidem ſub unitate tranſcendentali, tanquam aliquis ejus gradus, tamen iſta latiùs patet. Nam univerſalia etiam ſuam unitatem & indiviſionem habent. Unde ſic rectè dicimus, animal eſſe quid unum, etſi multæ ejus ſpecies & individua ſint. Atque ſic hæc altera unius ſignificatio eſt, quæ etiam unitatem univerſalium continet. 3

2. Unum aliter accipitur in prædicamentis: aliter in tranſcendentibus. Ibi eſt principium Numeri. Et proinde ſic illis ſolùm competit unitas, quibus convenit quantitas. Inter tranſcendentia autem unitas ſignificat omnem indiviſionem in quovis Ente, ſive quantum ſit, ſive non. 4

Ambiguitates iſtæ dederunt occaſionem diverſis quæſtionibus, quarum prima eſt ex priori ambiguitate: *An unitas tranſcendens ſit idem quod unitas ſingularis?* Quæ neganda eſt per ibi dicta, eò quòd univerſalia etiam ſuam habent unitatem. 5

Altera ex poſteriori ambiguitate eſt: *An unitas tranſcendens ſit eadem cum unitate quantitativa?* quæ ſimiliter neganda eſt, propter ibi dicta, quia ſcilicet hæc unitas tranſcendens convenit etiam non quantis, quod eſt ſecus de unitate quantitativa. Eſt tamen obſervandum hîc accuratè, cùm tranſcendentia non dicant naturam diverſam ab inferioribus; ſed contineantur in inferioribus intimè, ſolùm per expreſſiores conceptus tranſcendentes, hinc etiam unitatem quantitativam eſſe unitatem, ſolùm expreſſiùs determinando unitatem tranſcendentalem. Dicam clarius. 6

clarius. Ens significat essentiam. Ens tale habet essentiam talem. Veluti, substantia, essentiam αὐθύπαρκτον. Ita etiam Ens simpliciter requirit unitatem, Ens tale (quantum) requirit unitatem talem, quæ est unitas quantitativa, in hoc Entis genere, hoc est, in quantitate.

7 *Unius divisio in Unum per se & per accidens.*

3. Unum dividitur in unum per se, & unum per accidens. Quæ similiter est solùm distinctio ambigui, & non distinctio generis. Neque enim unum prædicatur aliter de istis, ac æquivocum, quod ex consilio vocant, nempe propter similitudinem, quam habet unum per accidens ad unum per se, in ratione unitatis. Proposuit illam *Aristot. 5. Metaph. cap. 6.*

De eo quod est per se unum.

8 Ac quid sit unum per se, postea apparebit clarius. Ea enim, quæ de unitate simpliciter dicuntur, declarant quid sit unitas per se. Nihilominus nunc breviter declarandum est id, ut etiam intelligatur, quid sit unum per accidens.

9 *Quid sit unum per se.*

Cæterùm quid sit unum per se, optimè declaratur; si animadvertamus Entium aliud esse simplex, aliud compositum. Igitur, quod simplex est, statim est unum per se. Quia ad unum per accidens requiruntur plures Entitates. Illæ enim non sunt in eo, quod simplex dicitur, ut ex termino simplicis apparet. Vocatur enim *simplex*, quod non implicat res distinctas, tanquam *sine plica* rerum distinctarum. *Quodnam compositum sit per se unum.* Quod autem est compositum, id est unum per se, si partiales Entitates, quæ in eo sunt, contineantur ab una quadam communi essentia. Sicut v. g. aqua, etsi implicet formam suam & materiam, indéque illius materiæ plures partes integrantes, tamen est una res per se, quia omnes illæ partes sub una essentia aquæ continentur. Idem est in homine, aliisque rebus tàm similaribus, quàm dissimilaribus. Est autem ista unitas per se, in illis compositis, quando in illis est pars alia actus sive forma, alia potestas, hoc est, essentialiter perfectibilis, per accessum formæ. Atque sic ex his apparet, Ens per se, in genere, rectè dici istud, quod essentiam habet, non includentem extraneum aliquid ab ea, sed solùm ea, quæ ad unius illius essentiæ integritatem & complementum per se & extrinsecè necessaria sunt.

De eo, quod est unum per accidens.

10 *Quid sit Ens per accidens.*

Atque tum Ens per accidens dicetur, quod implicat plures essentias non redactas ad communem quandam essentiam, vel ut *Suarez* describit *in Metaphys. disp. 4. s. 3. num. 13.* quod ex rebus distinctis constat, absque Physica & reali unione earum inter se.

11 Ex quo statim apparet: Quicquid est Ens per accidens id 1. non posse esse simplex. 2. Sed debere implicare plures Entitates. 3. Illas tamen non debere redigi sub communem aliquam essentiam. Ex quo statim apparet. 4. Ens per accidens, non esse accurate loquendo unum. Nam unum reciprocatur ad Ens. Unde ubi plures sunt essentiæ, ibi statim non est Ens, sed Entia. Indéque expirat unitas, & inducitur pluralitas.

12 *Gradus Entium per accidens.*

Cæterùm, specialiter illud Ens per accidens est *Primò*, quando Entia diversorum prædicamentorum aggregantur: veluti quantitas colorata, homo albus, substantia quanta. Quod tamen non est sic intelligendum, quasi quantitas substans colori, aut homo albedini, &c. non possint esse Entia per se, sed est intelligendum de toto hoc complexo, hoc sensu, quod homo conjunctus cum albedine, in ista conjunctione non sit unum per se, & sic in aliis. Extra quod tamen, quando consi-

derarur

deratur homo ut ſic, in propria eſſentia, (eſto aliàs ſubſtet albedini) poteſt eſſe Ens & unum per ſe.

Et præterea eſt hîc obſervandum: illud Ens per accidens, non neceſſariò indicari diſtinctis vocibus, ſed poſſe etiam indicari voce una. Sic *Pulchritudo* eſt Ens per accidens, quia componitur ex peculiari relatione, colore & quantitate, eáque nec nimis magna, nec nimis parva, ut Ariſt. habet *in Poët. c. 7.* Et idem eſt de concretis accidentium, quæ ſignificant ſubjectum & accidens. Veluti *Album*, *Nigrum*, *Doctus*, *&c.* Hæc enim æquivalent huic, *Res* (ſive ſubſtantia) *habens albedinem, nigredinem, doctrinam.* *Concreta accidentalia ſignificant Ens per per accidens.*

Rurſus eſt obſervandum, quadam ἀναγωγῇ poſſe huc pertinere ea, quæ ſunt concreta ex Entitate & privatione, ut ſunt, *Cæcus*, *Surdus*, hoc eſt, res habens cæcitatem, ſurditatem. Dixi: ἀναγωγῇ ſive reductione: quia alias Ens per aggregationem fit ex pluribus Entitatibus, quæ ibi non ſunt, cùm privatio non ſignificet eſſentiam. 13 *Concreta ex Entitate & privatione.*

Secundò: Ens per accidens eſt, quando ejuſdem prædicamenti ſpecies diſtinctæ congregantur ad unum. Hinc enim, quia ſpecies ſunt, utique & plures Entitates ſunt, & eæ tales, quarum una non poſſit actuari per aliam eſſentialiter, hoc eſt, quarum una poſſit eſſe alterius forma. Tale quid eſt *Mundus*, qui eſt aggregatum ex omnibus ſpeciebus corporum naturalium: *Reſpublica*, quæ conſtat ex diverſis hominibus: *acervus* lapidum, granorum, nummorum, lignorum. 14

Atque in hoc genere Entium per accidens, eminent ea, in quibus eſt aggregatio Entium perfectorum ſine ordine, ut eſt in acervo lapidum, granorum, lignorum, aliiſque. Minus autem ſunt Entia per accidens, cujus partes vel remittuntur in unione ſua, vel etiam ſortiuntur aliquem ordinem. Nam in utroque horum, eſt major ſimilitudo ad Ens per ſe. Sic igitur Entia per accidens, in quibus partes unitæ remittuntur, ſunt vinum permiſtum aquæ, ubi neutrum retinet virium ſuarum excellentiam, ſed fit confuſio quædam & imminutio earum. Idémque eſt in aliis liquoribus & liquabilibus commiſtis. Alia etiam Entia per accidens ſunt, in quibus intervenit ordo inter partes, veluti Reſpublica, in qua omnia ſubordinantur ad unum caput, nempe principem, & ad unum finem, veluti Reipublicæ ſalutem. Item habitus diſciplinarum, in quibus perfectæ diſtinctorum ſubjectorum partialium notitiæ, coordinantur ad idem ſubjectum totale, & ad eundem finem. Atque hinc, quia iſta Entia quaſi per unum vinculum cohærent, habent etiam vicinitatem ad Entia per ſe. 15 *Summus gradus Entium per accidens.*

TITULUS. II.

Quid ſit unitas Entis.

Principio ex ſuperiori capite multa hîc repeti poſſunt. 1. Igitur unitas erit reale attributum Entis, ſed quia connotat ipſam Entitatem. 2. Non connotabit aliquid reale poſitivum, quia ſic involveret aliquam compoſitionem ad Ens. 3. Addet tamen aliquid vel poſitivum rationis, vel aliquam negationem. Alias enim non eſſet affectio, ſi ſupra Entitatem nihil ſignificaret, qua de cauſa etiam res & aliquid non erant affectiones Entis. Hoc ergo nunc eſt quod inquirimus, quid unitas addat Enti. 16

ARTICULUS

ARTICULUS. I.
An addat aliquid positivum rationis?

17 Ita existimant aliqui, qui aiunt unitatem quidem addere Enti indivisionem, sed illam in divisionem (etsi modum habeat significandi negativum, revera tamen) significare aliquid positivum. Sic Scalig: *Exerc. 65. s. 5.* Indivisibilitatem ait poni in definitione unitatis, ad supplendum defectum vocabulorum positivorum. Idem docuit Bonav 1. *d.* 23. *a.* 1. *q.* 1. Alensis 1. *p. q.* 13. & Hodie Timplerus *l.* 2. *Metaph: c.* 3. *q.* 1.

18 *Fundamentum sententiæ aientis.* Principale eorum fundamentum est, quia indivisio (quam significat unitas) negat divisionem. Divisio autem est nomen negativum. Divisa enim intelligimus, dum intelligimus hoc Ens non esse illud Ens. Neque aliter explicari potest divisio.

19 *Probatur unitatem non addere quid positivum.* Nihilominus hæc sententia admitti non potest. Nam si maximè indivisio posita esset pro aliquo positivo, quia simplex vox non occurrere putabatur, tamen sine dubio multis vocibus circumscribi posset illud positivum. At id fieri non potest. Neq; quicquam positivum hactenus dictum est, quod intelligatur per unum; solùm hæretur in eo, quod indivisio sit vox explens defectum positivi; neque tamen est, qui positivum illud substituat, aut circumscribat.

20 *An unitas significet identitatem ad seipsum?* Videtur objici posse: quod unitas significet identitatem ad se ipsum. Sed rectè id refutatur à Suarez *disp: 4. s. 1. n. 7.* inde, quod, esse unum, & esse idem sibi ipsi sint valdè differentia; ita ut identitas ad seipsum quasi fundetur in unitate. Et apparet unum convenire rei sine omne operatione intellectûs. At id secus est de Identitate. Identitas enim illa consistit in comparatione ejusdem ad seipsum, quod non fit sine operatione mentis.

21 Atque ex his sequitur: indivisionem, quam significat unum, revera non significare aliquid positivum.

22 *Solvitur objectio.* Ad *objectionem* autem, quâ id probatur: quia indivisio neget divisionem, quæ negatio est; Indeque putabatur indivisionem esse aliquid positivum, quia duæ negationes æquivaleant affirmationi: Ad eam respondeo. Divisionem non esse simpliciter negationem, sed solùm eam significare consecutivè. Nam *Primò* divisio significat Entitates in seipsis completas, vel res, quarum singulæ sunt suis Entitatibus terminatæ. Atque hoc positivum est significatum divisionis. Aliud autem negativum ad hoc consequitur, quod scilicet unum non sit aliud. Ex quo sic apparet, indivisionem, dum negat divisionem, non negare negationem, sed negare positivum quid, & propter hoc ipsum istam indivisionem revera esse negationem.

ARTICULUS. II.
In quo declaratur quid Unum addat Enti.

23 *Unum significat indivisionem.* *Primò* certum est unitatem significare indivisionem. Ita apparet. 1. Ex opposito unius, quod est multa. Multa enim dicimus, quæ inter se divisa sunt Entitatibus. Ergo unum erit quod non est divisum in Entitate sua, vi contradictionis. Atque sic, sicut divisio indicat multitudinem, ita indivisio significabit unitatem.

Deinde confirmatur idem à specialibus unitatibus. Veluti, simplicitas est per indivisionem Entitatis talem, quæ removet etiam Entitates partiales. Item unitas quantitativa est, per remotionem divisionis in re quanta. Ergo relinquitur etiam unitatem simpliciter nihil aliud dicere, quàm indivisionem simpliciter.

Secundò

Secundò: quia in ſuperioribus concluſum, quod indiviſio non ſit nomen poſitivum. Ergo, ſi unum non addit niſi indiviſionem, utique unum non ſignificabit niſi negationem. 24 *Atque adeò negationem.*

Aliqui negationem illam, quam ſignificat indiviſio, vocant privationem. Sic Henricus apud Scaligerum *Exerc: 65. ſ. 5.* ait unitatem eſſe privationem diviſibilitatis. Idemque faciunt Doctores alii. Sed ſciendum eſt: Indiviſionem vocari privationem, non propriè, ſed per Metaphoram ſive ſimilitudinem, quia ſcilicet aſſimilatur privationi in eo, quod hæc indiviſio adhæret Enti reali, ſicut omnes privationes. At id non eſt in negationibus, quæ non expoſcunt ſubjectum, multóque minus ſubjectum definitum. Similia vide infrà de abſoluto *cap: 20. num. 21.* Quod autem indiviſio non ſit privatio, propriè loquendo, id inde eſt clarum, quia aliàs ejus oppoſitum, hoc eſt, multitudo, per ſe & per naturam convenire tenti, indéque ipſa potius eſſet affectio Entis, quàm unitas. Privationes enim non removent niſi id, quod naturâ debitum fuit. 25 *Unitas an ſignificet privationem?*

Tertiò, eſt hîc declarandum: *Qualis hîc intelligatur indiviſio,* ubi ſtatim tenendum: indiviſionem hîc complicari cum Entitate, ſic igitur unitas dicit *indiviſionen Entitativam.* Hoc propterea noto, quia accidentalis diviſio, quoad ubi vel locum, non tollit unitatem Entis, ſupponendo, quod myſterium Euchariſtiæ clare docet, Ens unum poſſe eſſe in diviſis & ſeparatis ubi. Vide hac de re inprimis Bell. *lib. 3. de Euchariſt. c. 4.* 26 *Qualis hîc intelligatur indiviſio.*

Remotâ igitur diviſione accidentali, noto, indiviſionem Entitativam poſſe complicari cum diſtinctis terminis. Dici poteſt aliqua indiviſio, quia quid ſit non diviſum *à ſeipſo,* & non diviſum *ab alio* Ente, & non diviſum *in ſe.* Ex quibus ultima hæc phraſis eligenda eſt, ad declarandum unitatem tranſcendentem. 27

Ergo ſic quod eſt unum, eſt indiviſum *in ſe*, hoc eſt, in ſe continet omnia, quæ ad ſuæ eſſentiæ complementum pertinent, & excludit omne extraneum, ut ſuprà de Ente per ſe loquebamur. Indiviſio autem *ab alio* non pertinet huc, quia uni potius convenit *diviſio ab alio* Hæc enim eſt conſequens unitatis, ut jam dicetur. Indiviſio autem *à ſe* non ſignificatur voce *unum,* quia hæc continet comparationem ejuſdem ad ſeipſum, indéque non eſt ſine operatione intellectûs. Unum autem vocatur Ens, ſine operatione rationis, ut prius diſcurrebamus. Sed hîc porrò quæritur: 28

ARTICULUS. III.

An Unum connotet diviſionem ab alio?

Diviſionem ab alio quidam faciunt eſſentiale requiſitum unitatis, quidam ejus conſequens, quidam prorſus rejiciunt illam à conſideratione Entitatis. 29

Hac in re ſuppono: Diviſionem ab alio poſſe bifariam intelligi: *uno modo,* ut illud aliud non ſignificet ſolùm illud quod exiſtit, ſed etiam illud, quod poſſibile eſt. *Alio modo,* ut diviſio ab alio intelligatur, tùm ut ab Ente, tùm ut à non Ente. 30 *Diviſio ab alio bifariam intelligitur.*

Quibus poſitis, dico: *Enti accidentalem eſſe, atque adeò ad unum non pertinere, diviſionem ab alio tanquam Ente exiſtente.* Ita apparet, quia ſic aliquid poteſt eſſe Ens, & proinde unum, quod tamen ſic non eſt ab alio diviſum; ut apparet de Deo ante creationem mundi. Quia enim tunc non erant Entia creata, utique tùm Deus non erat ab alio diviſus. Et patet amplius, quod talis diviſio requirit coëxiſtentiam alterius. Exiſtentia autem eſt Enti, qua tale eſt, contingens, cò quòd Ens, ut ſic contineat Ens etiam poteſtate, cui non convenit exiſtentia. 31 *Quatenus ad unitatem pertineat diviſio ab alio.*

32 2. Aliter, divisio ab alio, est Enti quasi essentialis, si divisio ab alio intelligatur indifferenter ad divisum esse ab alio, tum eo quod est, tum eo quod non est. Et sive id quod Ens est, sit Ens potestate, sive Ens actu. Patétque tum, Deum ante creationem etiam fuisse unum, atque ita divisum. 1. à non-Entitatibus. 2. etiam à possibilibus Entibus.

33 3. Nihilominus illa divisio ab alio sic exposita, adhuc 1. non essentialiter significatur per unum, sed 2. eam consequitur. 3. multóque minus est aliquid unitate prius.

34 *Primum* patet, quia illa divisio ab alio insinuat *relationem, unius* scilicet ad aliud. At hæc relatio, ut ipsa verba sonant, jamdum supponit aliquid unum. Ergò divisio illa ab alio, non dat demum unitatem. Et repetatur, quod suprà dictum est, unitatem esse attributum absolutum.

35 *Alterum* patet: quia si unitas ponit indivisionem in ipso, utique statim sequitur, quod ad extraneam Entitatem statim inferat multitudinem, hoc est, ut ipsum & aliud sint (non unum sed) multa. Multitudo autem posita est primò in divisione rerum, quæ multæ dicuntur.

36 *Tertium* ex modò dictis sequitur: patet tamen porrò, quia si divisio esset prior uno, tum multitudo esset prior uno. Divisio enim statim importat multitudinem. At absurdum est, multitudinem esse priorem unitate, quia unitas est multitudinis mensura; & multitudo pro partibus componentibus exigit distinctas Entitates, quarum singulæ sunt unum quid. At partes componentes non possunt esse posteriores composito.

TITULUS. III.
De adæquatione Unius ad Ens.

37 Sub hoc titulo de duobus videndum est: *Primò:* An Ens & Unum adæquentur? *Deinde:* quis sit sensus divisionis Entis in Unum & multa?

ARTICULUS. I.
An unum sit adæquatum attributum Entis? Ubi etiam redditur ratio, cur omne Ens sit Unum?

38 Quòd omne Ens sit Unum, inde patet: quia si non esset unum, esset multiplex. At si est multum, est divisum. Si autem est divisum utique esset & divisa Entitas. Ubi autem sunt diversæ Entitates, ibi non est Ens, sed Entia. Ergo quod non est unum, non est Ens, sed Entia.

39 Est solùm hîc observandum: unitatem illam non exigere ubivis unitatem summam, sed esse intelligendum cum proportione. Ergo simplex habet unitatem simpliciter. Compositum habet unitatẽ per resultantiam ex multis partibus. Universale habet unitatem universalem. Singulare habet unitatem numeralem, & sic deinceps.

40 Sed tum quæritur, de divisione Entis in unum & multa, quæ hactenus dictis videtur contradicere.

ARTICULUS. II.
An Ens rectè dividatur in unum & multa?

Illa divisio vulgo usurpari solet: sed quia ostensum est, Ens reciprocari cum uno, idcircò

idcirco nunc ἐπεκτείνειν utendum eſt, ut appareat, quomodo Ens ſit multa, adeoque Ens dicatur, quod tamen non unum eſt.

Poteſt igitur duplex eſſe illius diviſionis ſenſus: *Primò*, ut Ens illud dicatur multa, quod multas partes requirit ad complementum ſuæ eſſentiæ, quódque adeò hoc ipſo tale eſt, ut ſit reſolubile in multas partes. Tale quid eſt omne Ens compoſitum. Si hoc modo explicetur vox multa, tùm diviſio illa erit ſic intelligenda: omne Ens eſt *unum*, hoc eſt tale, quod non poſſit dividi in multa, quod quidem idem eſt ac Ens ſimplex, *vel multa*, hoc eſt tale, quod dividi poſſit in multas partes componentes. Unde ſummatim, diviſio Entis in unum & multa, ſic æquipollet ejuſdem diviſioni in ſimplex & compoſitum. Unde tandem apparet, adhuc unum reciprocari cum Ente, quia compoſitum, etſi habeat multitudinem partium, tamen revera unum eſt, in quantum omnes ejus partes ab una eſſentia continentur, quod quidem ad unitatem ſatis eſt. 41 *Duplex illius diviſionis ſenſus.*

Aliter, per multa intelligi poteſt Ens per Accidens, & id quidem melius. Nam multitudo requirit ſeparationem actualem, per Ariſt: 5. *Metaph. c.* 13. *t.* 28. At illa non eſt in compoſito. Unde ſic unum dicetur, quod eſt unum per ſe. Unde ſic ſenſus illius diviſionis eſt, idem cum ſenſu hujus: Ens eſt per ſe vel per accidens: Vel: Ens eſt unum ſimpliciter, vel eſt unum ſecundùm quid. Diviſio autem illa ſic intellecta, nihil derogat reciprocationi Entis & unius, ſed potiùs eam confirmat. Hoc quidem, quia dum per Ens, quod multa dicitur, ſolùm intelligit Entia per accidens, utique non eſt Ens per accidens, relinquitur eſſe unum, quod nobis ſatis eſt. Nam, ut prius etiam demonſtratum, cùm unum & Ens reciprocatur, non ſumitur Ens latiſſimè, ſecundùm omnem ſignificationem & æquivocationem ſuam, ſed ſolùm, id quod per ſe unum eſt, vel quod ſubjectum Metaphyſicæ poſitum eſt. Illum autem ſolùm Entia per ſe comprehendit. 42

Denique recogitandum eſt, quod ex Monlorio *cap*: 3. *ſupra* ad diviſionem affectionum, in commentario dictum eſt, eſſe aliquas diviſiones Entium, quæ non ſunt in res, ſed in rationes diverſas. Et ſic Ens unum erit, vel multa, quia aliquo reſpectu eſt unum, aliquo reſpectu multa. 43

CAPUT. V.

De Simplici, & Compoſito.

1. *Fuit de Uno generaliter: ſequitur de eo ſpecialius.*
2. *Unum ergò eſt ſimplex, aut compoſitum.*
3. *Simplex eſt, quod habet Entitatem indiviſibilem, ut Deus.*
4. *Compoſitum eſt, quod habet Entitatem (actu quidem indiviſam, quia unum eſt, ſed tamen) diviſibilem, ut Homo, & in genere quodvis Ens creatum.*
5. *Termini, ex quibus compoſitum ſumitur, ſunt varii.*

6. Est igitur sic. 1. cõpositio ex esse & essentia, 2. Ex natura & supposito. 3. Ex actu & potentia. 4. Ex genere & differentia. 5. Ex differentia & differentia. 6. Ex materia & forma. 7. Ex partibus quantitativis. 8. Ex subjecto & accidente, & 9. Ex pluribus accidentibus.

7. Undè quod horum unam vel alteram, vel omnes combinationes habet dicitur compositum.

8. Termini illi componentes alio nomine dicuntur partes. *Exinde compositum, alio nomine vocatur* totum; *Sub quibus nominibus agetur de iis, in seq: capite.*

COMMENTARIUS.

1 *principio* quærendum est de sede hujus tractationis, ubi scilicet agendum sit de simplici & composito. *Tum* de voce simplicis & compositi. *Tertiò* de quidditate simplicis. *Quartò* de composito, ubi etiam erit de variis compositionum generibus.

TITULUS I.

Ubi debeat tractari de simplici & composito?

Aliqui singulatim faciunt ex his terminis divisionem Entis. Suarez sparsim docet de iis *in disp. 4. de Uno, & disp. 30.* Inter attributa Dei. *& disp. 31.* Inter attributa Entium creatorum.

2 Existimo tamen optimè hanc doctrinam conjungi cum Uno. Ita fecit Arist. etiam 10. *Metaph. c. 6. dicens:* aliud unum esse indivisibile (simplex) aliud indivisum (compositum.) Et hinc compositum definitur, quod sit ἓν δι' ἄλλων, *unum* per alia. Simplicitas autem in re nihil aliud est, quàm nomen maximæ unitatis, ut etiam Suarez docet *disp. 4. Metaphys. s. 1. num:* 11. Ex quo sequitur, cùm Ens dividitur in simplex & compositum, quod tamen ibi Ens sit sumendum cum unitate; ut sic simplex & compositum, proximæ sint differentiæ unius. Ex hoc liquet imperitam esse tractationem Timpleri, qui de simplici & composito tractat ante *unius* doctrinam.

3 Aliter (quandoquidem simplicitas soli Deo convenit: & compositio omnibus Entibus finitis.) Non incommodè, de ista inter attributa Dei, de hac inter attributa Entis creati tractatur. Solùm hoc est inconveniens: quod simplicitas ut sic, est quid latius, quàm simplicitas summa, quæ soli Deo convenit. Unde hoc intuitu existimo, simpliciter melius esse agere de simplici & composito seorsim, quàm inter attributa specialium Entium, quæ ipsa ex generali hac doctrina sibi sumere possunt, quod ipsis debetur.

TITULUS II.

De voce simplicis & compositi.

4 *Simplex quid dicatur extra Philosophiam.*

Simplex ambigue dicitur. Apud oratores & in vulgari genere loquendi, simplex (homo vig.) Docens qui est ἀπλοῦς καὶ ἀκέραιος. Ita Christus jubet suos esse simplices, ut columbæ sunt, *Matth:* 10. Aliter simplex est idem, quod imprudens; unde Germanicè etiam dicimus, ein Simpel Mensch, vel summatim sic simplex est, quod non est commixtum cum aliquo ascitio; sive id ascititium sit per modum accidentis,

accidentis, artis ad naturam, vel etiam ſuci alicujus, alitúrve, quo ſenſu ſimplex ſenſus, & ſimplex oratio, &c. dicitur.

Apud Philoſophos ſimplex dicitur abſolutè & comparatè. *Abſolutè ſimplex* eſt, quod eſt expers omnis compoſitionis. Ita ſolus Deus eſt ſimplex. Et huic ſignificationi congruit Etymologia ſimplicis, juxta quam ſimplex eſt, quaſi ſine plica, ſicut duplex vocatur, in quo duo plicantur, triplex in quo plicantur vel complicantur tria. 5 *Abſolutè ſimplex. Simplex unde dicatur.*

Comparatè autem dicatur *ſimplex*, quod non caret omni compoſitione, ſed aliqua, & ita hoc ſimplex vocatur ſecundùm quid & in ſuo genere. Ita anima noſtra vocatur ſimplex, apud Seal. *Exerc.* 307. *ſ.* 27. ſimplex, inquam, non quia nullo modo ſit compoſita, in genere Entium creatorum, ſed comparatè intelligendo ſimpliciratem. Nam anima noſtra, hoc ipſo, dum Ens creatum eſt, eſt compoſita, & ſolùm eſt ſimplex, ad negandum ſpecialem aliquam compoſitionem, quæ in aliis creaturis reperitur, ut eſt compoſitio ex materia & forma. 6 *Simplex comparatè. Anima quomodo ſimplex.*

Hoc ſenſu etiam Angeli dicuntur ſimplices, qui tamen aliàs multiplicem compoſitionem habent, ut ſuo loco videbitur. Eodem ſenſu Cœlum & Elementa vocantur ſimplicia apud Ariſtot. 1. *de Cœl. c.* 2. ſed in genere corporum naturalium, hoc ſenſu, quòd inter corpora non ſint Entia ſimpliciora iſtis. Negat igitur iſta ſimplicitas ſpecialem compoſitionem, poſſibilem in genere corporum, quæ ſignificatur per mixtionem ex elementis. Aliàs utique iſta corpora compoſita ſunt, hoc ipſo, quia corpora ſunt, omne enim corpus habet materiam & formam, & à potiori erunt compoſita per eos terminos componentes, qui quodvis Ens creatum faciunt compoſitum. *Et Angeli. Item cœlum & Elementa.*

Secundùm hanc ſententiam etiam termini Logici aliqui dicuntur ſimplices, nempe termini inventionis, non quia nullus eorum habeat compoſitionem, & multitudinem conceptuum. (Secus enim eſt de definitione, diſtributione, teſtimonio) ſed quia non habent compoſitionem axiomaticam, ſive quia illi non ſunt integra axiomata, ut latiùs declaravi *in Top: comment. c.* 1 *n.* 6. *&* 33. Rurſus, in comparato ſenſu, axioma aliquod vocatur ſimplex, & Syllogiſmus, non quia nullam habeant iſta compoſitionem. Eſt enim omne axioma compoſitum ex argumento & argumento, & omnis Syllogiſmus ex tribus terminis, & diſtinctis propoſitionibus. Dicitur igitur aliquod axioma ſimplex, non ad removendam omnem compoſitionem, ſed ſolùm ad removendam ſpecialem compoſitionem, quæ eſt poſſibilis in genere axiomatum. Et idem eſt de Syllogiſmo. 7 *Et termini Logici.*

Ex his igitur intelligitur, etiam compoſitum dici aliquando abſolutè pro omni eo, quod qualemcunque realem compoſitionem admittit. Quomodo omne creatum eſt compoſitum: Aliquando autem diſtingui contra ſimplex, ut compoſitum ſignificat ſpecialem compoſitionem, in aliquo genere Entium. 8

Deinde obſervetur: vocabulum compoſitionis etiam eſſe ambiguum. Igitur poteſt ſignificare actum effectivum, hoc eſt, influxum illius, quod componit efficienter. Unde ſic compoſitio eſt actus efficientis, quo ipſum efficiens aliud componit. Atque tum compoſitio ſic ſumpta, eſt aliquid extrinſecum compoſitis, ſicut ædificatio ædificio, & omnis effectio ſuo effecto. *Deinde* compoſitio frequenter ſignificat actum formalem, hoc eſt, illum actum, quo compoſitum eſt id quod eſt. Et hoc modo compoſitio ad compoſitum, ſicut ſimplicitas ad ſimplex dicitur. Eſtque tum compoſitio intrinſecum quid ad rem compoſitam. 9 *Compoſitio ambiguè dicitur.*

10 Rursus teneatur: compositionem aliam esse realem, aliam rationis. Indéque
Compositio realis, vel rationis. *realis compositio* est, quando in re una Entitates realiter distinctæ coadunantur. Quomodo homo, v.g. est quid compositum. *Rationis* autem *compositio* est, quando in re non datur nisi una Entitas, nostra tamen ratio eam unam essentiam sub diversis conceptibus apprehendit. Quomodo in Deo aliter apprehendimus divinam essentiam & aliter misericordiam, & sic per rationem Deus est quid compositum, cùm in re sit simplicissimus.

11 Denique teneatur, sicut de uno dictum est, ita etiam esse in composito. Nempe in genere compositorum quod est unum per se, hîc vocatur compositum per se. Dixi: *in genere compositorum*. Nam unum per se, & compositum per se, non æquè latè patent, quia unum per se comprehendit etiam simplicia, ut priori disputatione constitutum est. Quod autem ibi fuit unum per accidens, hîc vocatur compositum per accidens. Indéque quid compositum per se & per accidens dicatur, ex istis satis clarum est.

12 Et circa has divisiones quidem Metaphysicus non debebat solicitus esse circa compositionem rationis & eam quæ est compositorum per accidens: nihilominus, interius declarandos speciales compositiones, aliquid de istis dicendum erit.

TITULUS III.

Quid sit Simplicitas.

13 Respondeo breviter: Simplicitas est summus gradus unitatis. Unde 1. Quæ de
Simplicitas contrahit rationem unitatis. unitate dicta sunt, hîc recurrunt, nempe quod Simplicitas significat ipsam Entitatem cum negatione divisionis in se. 2. Summum autem gradum unitatis constituit simplicitas, quia connotat non simpliciter indivisionem, sed (indivisibilitatem) hoc est, quâ quid *non possit* ullo modo deinceps dividi in multa. Esse autem hunc summum gradum unitatis apparet sic: Unitas simpliciter dicit indivisionem Entitatis. Ergo quo quid magis & sublimius indivisum est, eò magis & sublimius erit unum. At magis est indivisum, quod neque actu neque potestate est divisum, quod est in simplici, ac quod est indivisum quidem actu, & pro isto statu, divisibile tamen est, quodque adeò multa includit, potestate in quæ etiam resolvi possit, quod est in composito. Simplex igitur majorem habet & sublimiorem unitatem, quàm compositum.

QUÆRITUR:

An simplicitas significet perfectionem & eam quidem enumeratiorem quàm compositio?

14 Cajetanus *de Ente & Essent: c.* 2. negavit simplicitatem esse nomen perfectionis, idque ideò, quia simplicitas significat negationem, non aliquid positivum. Vorstius etiam *in Not. ad disp.* 3. *de Deo p.* 207: contendit, Deum esse aliquid compositum. Unde sic, quia compositio infinitari potest, hoc est, attribui Enti infinito, relinquitur de illius sententia, compositionem significare majorem perfectionem, quàm simplicitatem. Contrarium tenuit Scotus 1. *d* 8. *q.* 1. *ad.* 1. *& quodlib.* 5. & post eum Soncin. 4. *Metaphys q* 14. & Lichetus *in comment: ad Scotum d. l.* & Suarez *disp:* 30. *s.* 3. *n.* 3.

15 Tractavi hanc rem *in Top: comment.* c 22. n. 56. ad axioma, *quò quid est simpli-*
Simplicitas significat, *ciùs, eò est præstantius*, unde aliqua petantur. Nunc dico breviter Primò: Simplicitas

est

est nomen perfectionis, & quidem majoris quam compositio: Ita apparet. 1. Quia unum & Ens reciprocantur. Igitur quod nobiliori modo unum est, etiam nobiliori & perfectiori modo est Ens. At simplex, per prioris quæstionis decisionem, nobiliori modo unum est. Ergo etiam nobiliori & perfectiori modo Ens est.

nificat majorem perfectionem quam compositio

16 *Deinde*: compositio est nomen imperfectionis. Ergo simplicitas est nomen perfectionis. Contraria enim contrariorum sunt consequentia. Antecedens probatur. Nam compositum *primò* involvit imperfectionem dependentiæ. Dependens autem utique imperfectius est independente. Dependet autem compositum multipliciter, nempe à terminis intrinsecè componentibus, ex quibus scilicet quidque componitur. Deinde dependet ab aliquo effectivè componente, sicut Justinus ait *qq. Christianarum quæst.* 129. Qui componentem non habet, quomodo est compositus? Est etiam tandem in eo, quod est compositum per se, (Neque enim de composito per accidens ex instituto agit Metaphysicus) dependentia unius partis ad aliam. Secus enim non esset in eo nisi partium agglutinatio, quæ ad compositum per se non sufficiat.

Imperfectiones, quæ inferuntur per compositionem.

17 Altera imperfectio, quam insinuat compositio, sumitur ex priori. Nam quia omne compositum est dependens: Ergo omne compositum est posterius alio. Ergo nullum compositum est Ens primum. At hæc satis magna est imperfectio, dicere repugnantiam, quo minùs quid sit Ens primum.

18 Denique compositum habet hanc imperfectionem, ut implicet aliquam potentiam. Nam in eo, quod est per se compositum, alius terminus componens est per modum actus, alius per modum potentiæ. Ergo nullum compositum potest esse actus purissimus. Est autem utique imperfectio, implicare aliquid per modum potentiæ. Sed hæc pleniùs deduxi in oratione ἐλεγκτικῇ ad metaphysica Photianorum argumenta, quam infrà vide *lib. 2. in fin. c. 3. de Deo, num. 734.*

19 Est tamen observandum: Inter Entia, quibus non repugnat illa imperfectio compositionis, fieri posse, ut compositum habeat majorem perfectionem, quàm simplex, atque sic per multitudinem partium sortiatur aliquam perfectionem, quam non habet simplex, per defectum istarum partium. Ita partes sunt simpliciores, & tamen ignobiliores composito. Et sic Gerhard. de Monte *in Thom. de Ent. & Ess. fol. 4.* ait, corpora naturalia, quo sint compositiora, eò esse perfectiora, quia multitudine formarum recedunt magis magisque à simplicitate materiæ primæ, & sic multiplicando formas, multiplicant perfectiones.

Compositum non est simpliciter ignobilius quovis simplici.

20 Simile quid est in aliis attributis. Immutabilitas absolute est nobilior & perfectior mutabilitate, unde Deo illa convenit. At in iis, quæ non sunt simpliciter immutabilia, postea nobilioris naturæ est, esse mobile, quàm esse immobile.

21 3. Denique quod attinet ad argumenta Cajetani sciendum est: negationem *primò* non significare perfectionem, quia omnis negatio Entitatem removet, adeóque significat perfectionem aliquam formaliter non convenire ei, cui accommodatur negatio. Atque sic simplicitas negat Entitatem compositam, indéque insinuat, ei, quod simplex dicitur, non convenire illam perfectionem, quæ est Entis compositi. Nihilominus negatio *consequenter* potest significare perfectionem. Potest enim negatio negare imperfectionem, vel Entitatem ignobiliorem, post cujus absentiam relinquatur Entitas nobilior; & hoc dicendum est de omnibus divinis attributis negativis, quæ negant in Deo nostras perfectiones, quæ in comparatione ad divinam essentiam sunt imperfectiones, ideóque perfectiones istæ formaliter

Solvuntur objectiones.

Negatio quomodo significet perfectionem?

in

in Deo contineri non debent. Et hoc modo simplicitas est nomen negans, negans inquam imperfectionem compositionis, unde hoc ipso simplex relinquitur nobilius composito. De opinione Vorstii suo loco plenius erit dicendum, cùm ad considerationem attributorum divinorum perventum erit.

TITULUS. IV.

De composito & variis compositionum generibus.

22 Prius exposita est vox compositi. Nunc res ipsa tractanda est. Ac *primò* quidem, cùm compositum hîc fecerimus quasi differentiam unius, declarandum erit, quomodo, quod compositum est, sit adhuc unum? Sed id priori capite factum est, declarando unitatem per se in Entibus compositis. Nunc declaranda sunt varia compositionum genera, quorum novem enumerata sunt in Theorematibus.

ARTICULUS. I.

De compositione ex esse & essentia.

23 *Duplex sensus illius compositionis.*

Hanc compositionem Doctores dupliciter declarant. Igitur per *essentiam* intelligunt unumquodque Ens quasi in abstracto, sive id, *quo* est unumquodque Ens. Per *esse* autem intelligunt id *quod* est, veluti essentia hominis est *humanitas*, quâ homo est homo. Esse autem hominis est nihil aliud, quàm id quod est *homo*. Quod quidem modo non solùm includit essentiam suam, sed etiam attributa sua. Sic lapis & lapideitas, Asinus & asinitas, canis & caninitas, differunt ut esse & essentia. Sic igitur creaturæ sunt compositæ ex esse & essentia; quia aliud est in iis quod sunt, & aliud quo sunt. In Deo autem idem est Deitas & Deus. Unde sic illa compositio in Deo locum non habet.

24 Alii, inter quos est etiam Suarez *disp.* 30. *s.* 4. *num.* 2. *& disp:* 31. *s.* 13. *n.*8 *seqq.* per esse intelligunt existentiam, unde compositio ex esse & essentia, idem est, ac compositio ex existentia & essentia.

25 Et hinc statim sequitur, istam compositionem sic solùm habere locum in Entibus actu. Nam quæ sunt Entia potestate, ea existentiam non habent. Quanquam omnia Entia finita, etiam quando sunt in potestate, sunt possibilia, hoc ipso. Et proinde sic etiam in isto statu talia dici possunt, quæ apta sint ad suscipiendam compositionem, ex esse sive existentia & essentia.

26 *Congruentior sensus quis?*

Cæterùm hæc expositio istius compositionis videtur magis congrua esse, quàm prior, si ad vim terminorum respiciamus. Nam infinitivi solent significare actus suorum verborum. Ita currere dicitur, qui actu currit, disputare, qui hoc actu facit. Unde sic esse dicitur id, quod actu est, indeque familiarissimè, esse significat existentiam.

27 *Esse & existentia quomodo faciant compositionem?*

Porrò tùm existentia & essentia faciunt in creato, sive Ente finito, compositionem, quia ad creaturæ vel Entis finiti (quâ voce libentius utor, quàm creaturæ, ad evitandam ambiguitatem) essentiam non pertinet, ut actu sit, sed Ens finitum est indifferens an sit actu, an sit potestate. Unde sic in creatura apprehēdimus. 1. Essentiam ejus, quæ, ut sic, indifferens est, ut dictum est ad actum & potestatem 2. Existentiam, per quam quasi constringitur ejus indifferens Entitas ad actuale esse. Unde hæc duo sic tum faciunt in Ente creato compositionem.

28 *Deus non compositus.*

Et ex his statim sequitur istam compositionem in Deo non posse habere locum, quia impossibile est, ut essentia divina sit indifferens ad essendum actu, vel potestate.

In

In potestate enim (objectiva) quod est, id actuatur sive inducitur de potentia, per agens aliquod extrinsecum. At hæc omnia repugnant Deo, quia per hæc esset aliquid prius Deo, & proinde, tùm Deus non esset Ens primum & independens, id est, non esset Deus. Unde sine omni distinctione in Deo idem est essentia & existentia. Et proinde faciliit ibi ista compositio. Sed hæc infrà pleniùs exponuntur, *lib. 2. c. 3. n. 236 seqq.* *ponitur ex esse & essentia.*

Sed de rebus creatis quæritur: Qualis sit hæc compositio in rebus creatis? 29

An in rebus creatis compositio ex esse & existentia sit realis, an rationis?

Pendet hujus quæstionis decisio ex illa: *An esse* (sive existentia) *& essentia differant realiter?* De qua Doctores variant. Si enim hæc realiter differunt, etiam illa realem faciunt compositionem in Ente. Quod enim ex multis realiter distinctis unum est, id est realiter compositum. Si autem existentia & essentia non differunt realiter, sed ratione, etiam non facient compositionem realem, sed rationis, tanquam intellectus apprehendat plura in una aliqua re, quæ tamen revera unum sunt.

Quia igitur probabile existimo, essentiam & existentiam realiter non distingui. Idcirco dico: compositionem illam ex essentia & existentia non esse realem, sed rationis. 2. Habere tamen fundamentum aliquod reale. Prius patet per modò dicta. Fundamentum autem reale est, quòd essentia Entis creati, ut sic, non involvit existentiam, quod adeò verum est, ut definitiones Entium creatorum, per quas eorum essentiæ significantur, etiam veræ sint, si maximè nunquam illa existerent. Unde mens nostra occasionem habet existentiam apprehendendi per modum alicujus supervenientis, vel superadditi; quod secus erit in Deo. 30

ARTICULUS. II.

De compositione ex natura & supposito

Hæc compositio solùm habet locum in Entibus singularibus. Suppositum enim est res singularis, eáque ultimò completa, sic ut non sit pars alterius. In genere substantiarum intelligentium suppositum vocatur persona: Unde ibi ista compositio dici potest ex natura & persona. 31

Est igitur *natura* hîc nihil aliud, quam essentia alicujus rei individuæ. *Suppositalitas* autem, vel *personalitas*, est ille modus, per quem proximè vocatur persona. sive per quem illa essentia individua coarctatur ad esse personæ. Horum utrumque est, v. g. in Paulo, qui habet & essentiam singularem, & modum, unde per se completum suppositum dici potest. At in humana natura τὸ λόγος est quidem essentia singularis, sed non est ille ulterior modus, secundùm quem res singularis persona dicitur. Aliàs enim Θεάνθρωπος esset duplex persona, quod Nestorianum est. 32 *Declarans terminum.*

Patet autem per hoc Christi exemplum, in rebus creatis, naturam & suppositum facere compositionem, quia in actu & re ipsa separari potest essentia à personalitate, indéq; istorum distinctio indicatur. Patétq; ex eodem exemplo in illis naturam singularem, quà talis est, esse indifferentem ad essendū in supposito proprio & alieno. 33

Ex quo rursus patet: compositionem ex natura & supposito in Deo locum non habere. Impossibile enim est essentiam divinam supponitari in alieno supposito, atque ita secundùm se indifferentem esse ad subsistendum in supposito proprio & alieno, quæ solùm erant fundamenta hujus compositionis in rebus creatis, quia his 34 *Deum non esse compositum ex natura & supposito.*

his remotis nullum remanet indicium distinctionis naturæ à supposito. At distinctio semper præsupponitur à compositione. Vide Thom. 1. *part. q. 3. a. 3. & 4.* & Suarez *in Metaph disp. 30. s. 4. n. 3. seqq.*

ARTICULUS III.

De compositione ex actu & potestate.

35 *Prior sensus huius compositionis.*

Hæc compositio vagatur per cæteras compositiones, ex quibus consurgit unum per se. Si enim utrumque sit potestas, non possunt ad invicem coadunari. Si autem utrumque sit actus, consurgit inde Ens per accidens. Ex duobus enim actibus non potest fieri unum per se. Sic igitur in compositione ex natura & supposito, natura est veluti potestas, suppositum veluti actus. In compositione ex esse & essentia, essentia est potestas, esse est actus. In compositione ex materia & forma, forma est actus, materia potentia, & sic deinceps.

36 Est autem ista compositio in isto sensu sic intelligenda, ut *potestas* id dicatur in Ente creato, quod est determinabile & perfectibile per accessum alterius. *Actus* autem id, quod est determinans & perficiens.

37 *Sensus alius.*

Est tamen in alio sensu hæc etiam compositio, diversa à cæteris generibus; Atque tum per potentiam intelligenda est potentia passiva, secundùm quam Ens creatum, in esse jam constitutum, sit aptum ad accipiendum aliquid, veluti perfectiones accidentales, aut etiam secundùm quam deponi possit ab illa Entitate in qua est. Estque hæc potentia passiva in omni Ente creato ponenda. Nam quia nullum Ens habet summam perfectionem, idcircò omne illud Ens potest admittere adventitiam aliquam perfectionem, propter quam supponenda est in eo esse potentia passiva. Et rursus, quia omne Ens creatum est dependens, idcircò statim ab eo unde dependet, poterit annihilari vel mutari, si ipse velit.

Summatim igitur; Sic Ens creatum est compositum ex actu, hoc est, essentia sua, & potentia passiva, secundùm quam possit admittere aliquid extraneum.

ARTICULUS IV.

De Compositione ex genere & differentia.

38 Hæc compositio convenit omni Enti creato, ut est in mundo. Dico: *ut est in mundo.* Nam sumptum cum aliqua abstractione carere potest genere & differentiâ, ut est genus generalissimum. Unde sic solùm relinquitur illa compositio Enti illi quod species est.

39 *Non est realis compositio.*

Est igitur sic res creata composita ex genere & differentia, hoc est, natura communi restricta per supervenientem differentiam. Unde statim apparet; hanc compositionem esse non realem, sed rationis. Quia genus & species adeóque differentia realiter non distinguuntur. At omnis realis compositio supponit realem distinctionem terminorum componentium.

40 *Deo non convenit.*

Nihilominus talis compositio Deo attribui non potest; Nam etsi compositio rationis non repugnet Deo, nec tollat dei simplicitatem, tamen aliunde compositio ex genere & differentia importat imperfectionem, Deo repugnantem. Est autem ista, quod differentia omnis est extra rationem generis & ipsius speciei, hoc sensu, ut nec genus alicujus speciei, nec species ipsa possit de differentia illa prædicari, quomodo rationalitas, quæ est differentia hominis, nec animal est, nec homo est, ut id de differentia tradidit Aristoteles 6. *Top. c. 6.* & alibi.

At

At nihil apprehendi poteſt in Deo, quod non ſit DEUS. Ergo ſignum eſt, in Deo non poſſe aliquid apprehendi per modum differentiæ. Atque ita relinquitur Deus ſimplex, etiam removendo hanc compoſitionem, quæ ex genere & differentia eſt. Sed hac de re alibi eſt pleniùs.

ARTICULUS. V.
De compoſitione ex differentia & differentia.

Hanc compoſitionem pono propter genus, ſive totum univerſale. Omne enim totum habet ſibi correſpondentes partes, atque hinc illud compoſitum, hæ autem termini componentes dicuntur. Convenítque adeò hæc compoſitio generi, ut genus eſt. 41

Ex quo ſtatim ſequitur: hanc compoſitionem non reperiri actu in re, & in mundo. Nam genus ut ſic, quia univerſale eſt, in mundo non eſt. 42

Neque rurſus cogitandum eſt; genus eſſe compoſitum ex differentiis, quaſi actu ſint in illo (ſunt enim illæ differentiæ contrariæ, quæ non poſſunt eſſe ſimul in eodem) ſed quia ſunt in poteſtate & latitudine generis, quæ ex genere emergere, vel ut rectiùs loquamur, ad quod genus uniri poſſit. Atque hoc ſenſu, non incommodè recentes quidam Metaphyſici, genus vocant compoſitum *poteſtativum*. Sed horum intelligentia juvabitur etiam ex ſeq: capite. 43

ARTICULUS VI.
De Compoſitione ex materia & forma.

Ex notitia materiæ & formæ hæc compoſitio ſatis eſt perſpecta. Talis compoſitio eſt in homine ex corpore & anima. Idémque eſt in omnibus corporibus, quæ neceſſariò implicant materiam & formam. 44

Quòd autem hæc ſatis diſtincta ſint, ut poſſint facere realem compoſitionem, apparet, quod materia & forma ſeparari poſſunt, ut apparet in ſeparatione animæ humanæ à corpore. At Entia, quæ realiter diſtincta ſunt, ea cùm uniuntur, faciunt realem compoſitionem. Clariora hæc erunt ex ſeq: capite, ubi agetur de toto eſſentiali, & infrà tractanda Cauſarum doctrina. 45

ARTICULUS VII.
De Compoſitione ex partibus quantitativis.

Hæc compoſitio emergit ex priori. Unde ſicut illa erat ſolùm corporum: Ita & hæc. Súntque *partes quantitativæ* nihil aliud, quàm partes integrantes materiam. Sic aqua eſt compoſita ex partibus quantitativis, hoc eſt, ex particula hac, & illa, & alia aquæ. Et ſic in aliis.

Cæterùm hæc compoſitio ex partibus integrantibus, ut de aliis dictum eſt, planiùs dilucidabitur per doctrinam totius integralis, de quo ſeq: capite agetur. Vide etiam *lib. 2. c. 4. n. 54. ſeqq:* 46 *partes quantitativæ quæ?*

ARTICULUS. VIII.
De Compoſitione ex ſubjecto & accidente.

Talis compoſitio ſignificatur per hos terminos. *Homo doctus.* Ubi ſubjectum eſt *homo*: Accidens eſt *doctrina*. Faciúntque hæc compoſitionem, quia Entitas doctrinę unitur cum Entitate hominis. At plurium eſſentiarum unio facit compoſitionem. 47

Ex

49 *Compoſitio ex ſubiecto & accidente facit Ens per accidẽs.*

Ex hoc exemplo ſic declarato (idem autem eſt in aliis) apparet ex hac compoſitione emergere non compoſitum, ſive unum per ſe, ſed per accidens. Semper enim exurgit Ens per accidens, quando Entia diſtinctorum prædicamentorum conjunguntur.

50 *Non ſemper eſt realis.*

Et rurſus obſervandum: hanc compoſitionem, tùm demum realem eſſe, quando affectio, ſive attributum realiter diſtinguitur à ſubjecto, ſeu quando attributum verè eſt accidens. Nam cum attributum realiter idem eſt cum ſubjecto, tum, quia perit realis diſtinctio componentium, perit etiam realis compoſitio. Atque hoc eſt in Deo & divinis attributis, item in Ente & tranſcendentalibus ejus paſſionibus. Unde in Deo, & Ente tranſcendenter ſumpto, realis compoſitio ex ſubjecto & accidente non datur.

ARTICULUS. IX.
De compoſitione ex pluribus accidentibus.

51 Accidentia ſive attributa hîc iterum intelligenda ſunt, quæ realiter ab invicem diſtinguuntur. Secus enim non facient compoſitionem realem. Quia realis compoſitio requirit Entitates realiter diſtinctas, unitas tamen in eadem. Atque tum iſta ſic realiter diſtincta accidentia faciunt compoſitionem, quia per multitudinem Entitatum receditur à ſimplicitate ad compoſitionem, ut per ſe patet. realis igitur compoſitio eſt in Angelo, ex ſcientia & potentia: In anima ex ſcientia & prudentia. In homine ex riſibilitate & capacitate diſciplinæ. Et ſic in aliis

---

CAPUT. VI.
De Toto & Partibus.

1. *Fuit de compoſito, ut opponitur ſimplici, ſequitur de eodem, ut opponitur partibus, quoreſpectu totum vocatur.*

2. *Totum eſt quod continet partes.*

3. *Eſtque triplex: totum eſſentiale, integrale, & univerſale ſive genus.*

4. Totum eſſentiale *eſt, quod eſt compoſitum ex partibus conſtituentibus eſſentiam per modum actûs & poteſtatis.*

5. *Huc pertinet compoſitum ex materia & forma, ex genere & differentia, ex natura & ſuppoſito, & ex eſſe & eſſentia.*

6. *Illud dicitur totum phyſicum: hæc dicuntur tota Metaphyſica.*

Partes igitur totius illius ſunt Materia & forma, genus & differentia, natura & ſuppoſitum, eſſe & eſſentia.

7. Totum integrale *eſt, quod eſt compoſitum ex partibus quantitativis, ſive integralibus.*

8. *Partes quantitativæ ſunt, quæ integrant materiam, ut: in homine, oſſa, nervi, caro, & c, ex quibus integratur corpus.*

9. *Totum*

9. *Totum integrale eſt ſimilare, ſive homogeneum, vel diſſimilare ſive heterogeneum.*

10. *Totum homogeneum eſt, quod habet partes ejuſdem ſpeciei, ut: aqua, cœlum, ignis, ſanguis.*

11. *Totum Heterogeneum eſt, quod habet partes diverſæ ſpeciei, ut: Animal.*

12. Totum univerſale, *ſive genus eſt, quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur in Quid eſt, non converſim. Ut animal reſpectu hominis.*

13. *Unde ejus principales conditiones ſunt,* 1. *Prædicari de multis.* 2 *Prædicari de iis in quid eſt.* 3. *Prædicari non converſim.* 4. *Ut ea, de quibus tanquam genus prædicatur, differant ſpecie, indéque nec ſolùm accidentaliter, nec ut primò diverſa ea differre debent. Specie autem differre ſumendum eſt, ut comprehendat etiam differentiam numericam, atq; inde homo etiam genus ſit Petri & Pauli, &c.*

14. *Pars generis dicitur ſpecies.*

15. *Species igitur eſt pars generi ſubjecta.*

16. *Eſt autem genus generaliſſimum vel ſubalternum.*

17. *Generaliſſimum eſt, ante quod non eſt genus, ut: Subſtantia.*

18. *Subalternum eſt, quod inferioris genus, & ſuperioris ſpecies eſt, ut: Animal.*

19. *Ampliando vocem generis, genus eſt vel univocũ, vel analogum.*

20. *Univocum eſt, quod æquè primò participatur à ſpeciebus, ut animal ad hominem & beſtiam.*

21. *Analogum eſt, quod ab una ſpecie prius, ab alia poſterius participatur, ut Ens ad ſubſtantiam & accidens.*

COMMENTARIUS.

De Toto & partibus alibi etiam egi, nempè *in Top: comment. c.* 28, 29. Et ex parte etiam, hoc eſt, de genere, & ſpecie, & differentia, *in Introd: Log: c.* 3. Nihilominus, ne præſens mutila ſit hac in parte tractatio, iterum de iis aliquid commentandum eſt. 1

Ratio autem Methodi & cohærentia cum præcedente capite eſt ſatis evidens. Inprimis enim in præcedenti capite actum eſt de compoſito. Jam omne compoſitum eſt ex aliquibus, tanquam componentibus compoſitum. Ergo compoſitum hoc ſenſu & reſpectu eſt idem quod totum. Termini autem componentes ſunt idem quod partes. Quanquam non eſt diffitendum, ſub nomine compoſiti modò, modò ſub nomine totius, ſolere Philoſophos latiùs loqui, ac ſub nomine alterius. 2 *De ratione Methodi.*

Porrò eſt in hoc capite *Primò* agendum de voce Totius & Partium. *Deinde* de eorum 3

corum definitione & distributione, *Tertiò* de toto essentiali; *Quartò*, de toto integrali. Et tandem *Quintò* de toto universali sive genere.

TITULUS. I.

De voce totius & partium.

4 *Ambiguitas in voce totius.*

Varias vocum harum significationes recensèt Aristot: 5. *Metaph: c.* 25, 26. Proponam eas distinctius. Igitur Totum aliquando solet speciatim sumi, ad significanda ea solùm, quorum positio differentiam facit: Sic Aristot. *d. l. cap:* 26. *Ea*, inquit, *quorum partium positio non facit differentiam, dicuntur* omne, *quorum autem facit, dicuntur* totum, *quibus verò utrumque accidit in iis &* totum, *&* omne *usurpatur.* Et juxta hanc significationem in liquidis, iisque quæ mensuris concavis mensurantur, ut sunt aqua, oleum, cinis, frumentum, usurpanda est vox omnis, non totius; sed hæc significatio totius est ad vulgatiorem Græcorum consuetudinem, quàm Latinorum, ut rectè observat Fonseca 5. *Metaph: c.* 26, *ad lit. b.* Et ad præsens institutum ista significatio nimis angusta est.

5 *Totum pro perfecto sumitur.*

Secundò totum aliquando idem est quod perfectum, ut Arist. Docet 3. *Phys: c.* 6. *t.* 64. & Scalig: *lib.* 1. *de plant. p.* 107. *& lib.* 5. *de caus. L. L cap.* 10. *pag:* 285. *Sic* Deum totum dicimus, veluti, cùm Deus dicitur totus adesse cuilibet parti mundi. Unde sic August, *contra Felician. de unit. Trin. ad Optat. cap.* 14. *cap.* 16. Non dimisit patrem Christus cum venit in virginem, ubique *totus*, ubique perfectus. Uno eodémque tempore *totus* erat in inferno, *totus* in cœlo. Sic Scaliger in carmine ad finem exercitationum: Ante omnia, post omnia, *totus*, unus, ipse. *Et antea.* Extra omnia omnis, *sine partibúsque totus.* Ad hunc etiam modum anima tota dicitur esse in qualibet corporis parte, tota, inquam, totalitate essentiæ & perfectionum suarum, ut declarat Zabarella *de partit: anim: c.* 1.

6

Porrò, totum hoc non dicitur per respectum ad partes. Dicebatur enim, hoc totius genere, Deus totus *sine partibus*, à Scaligero. Ejus igitur consideratio nunc etiam non intenditur sub voce totius. Opponitur auem hoc totum imperfecto. Unde & ipsum solet dici, totum *perfectionis*, & *perfectionale*, quasi sc, totum hoc idem sit, quod perfectum. Sub imperfecto autem, quod huic toti opponitur, continetur etiam id, quod dimidiatum est & mutilum & mancum, de quibus erit infrà *c.* 11. *num:* 12.

7 *Totum dicitur omne Ens in quantum distribuitur.*

Tertiò, totum sumitur valdè latè pro omni eo, quod distribui potest. Proinde cum distributio etiam detur ex causis & effectis, & subjectis & adjunctis. Ideò singula istorum possunt totum & partes dici. Veluti cum dico, hominum alii sunt boni, alii mali: homo qui bonitatis & malitiæ subjectum est, est aliquo modo totum: Sic: Bonorum alia sunt homines, alia Angeli, &c. Hîc Bonum, quòd aliàs est adjunctum hominis & Angeli, habet rationem totius ad istos. Sic hominum alii sunt creati, alii generati. Hæc hominum divisio est per causas. Homo igitur, qui effectum est, ibi habet rationem totius. Idem est in aliis.

8 *Totum potestativum.*

Atque huc pertinet etiam totum *potestativum*, quod solùm in ista Amplitudine totum dici potest. Aristotelici solent hæc vocare tota per accidens, qua de re vide Fonsec. *lib:* 4. *Inst: Log. c.* 7.

9

Cæterùm, totum in ea amplitudine à Metaphysico non sumitur, quia ea quæ recensui, solùm sunt artificiosè talia, in quantum scil. illis adaptatur distributio aliqua. At nunc tota dicuntur, quæ non tam per artificium talia sunt, quàm quæ statim per naturam suam implicant respectum ad partes, ut posteà dicam.

Quartò

Quartò totum anguſtè accipitur ad ſignificandum totum integrale & eſſentiale, in qua acceptione totum diſtinguitur contra genus. Ita Logici frequenter alium locum argumentandi dicunt eſſe à toto, & alium à genere: ſumitúrque ad eandem ſignificationem interpretatio axiomatis illius, quo partes dicuntur priores toto, quod occurrit apud autores paſſim. Hoc enim non procedit de omni toto, & partibus; ſed iſtis ſolùm, quas dixi. Neque enim ſpecies, quæ eſt pars generis, tanquam totius univerſalis, eſt prior genere. Sed contrà, genus eſt prius ſpecie, per *Ariſtot. 4. Top. c. 2. §. 2. & Porphyr. in Iſag c. 7. §. 8.* 10 *Totum generi contradiſtinguitur.*

Quintò: vox Partis aliquando anguſtè ſumitur ad ſignificandas ſolùm partes quantitativas. Hoc modo formæ dicuntur carere partibus, & eſſe impartibiles. Sunt, inquam, illæ impartibiles per defectum partium quantitativarum. 11

Denique totum & partes ſumimus in communi, pro iis Entibus, quæ juxta naturam ſuam talia ſunt, ut unum deſtinetur ad eſſe alterius, vel alia deſtinétur ad eſſe illius. Utrobique enim ſignificatur Entitas partialis, cui ex oppoſito totum reſpondet. Atque ita vox totius comprehendit totum eſſentiale, integrale, & univerſale, de quibus etiam ſub nomine totius ſolùm in Metaphyſicis docetur. 12 *Vox totius quemodo à Metaphyſico intelligatur?*

De diſtinctione inter Totus & Totum.

Solet & diſtingui inter *totum & totus*. Ea apud *Damaſc. l. 3. de orthodox fide c. 7. circa fin.* differunt ſic: *Totum*, inquit *Damaſcenus, eſt naturæ repræſentativum. Totus autem hypoſtaſeos ſive perſonæ, quemadmodum* aliud *eſt naturæ*, aliud *hypoſtaſeos. Igitur Chriſtus totus Deus perfectus, ſed non totum Chriſti Deus; Nam non ſolùm Deus, ſed & homo. Et Totus eſt homo perfectus, non Totum autem homo. Non ſolùm enim homo, ſed & Deus.* 13 *Totus & totum Damaſceno quid?*

Æquipollenter huic modo loquendo, juxta hunc ſenſum, videtur loqui *Zabarel.* diſtinguens inter totum conjunctim, & disjunctim ſumptum. Vide ipſum *libr. de gener. & inter. c. 4.* Totum enim conjunctim ſumptum illud eſt, quando prædicatum convenit toti ſecundùm utramque partem. Totum autem disjunctim ſumi inſinuat, quando prædicatum convenit ſpeciebus, ut maximè id ſit ſecundùm unam ſolùm partem. Sic cùm *Ariſtot. lib. 1. de gener. & inter. t. 23.* ait generationem eſſe mutationem, tanquam tranſmutabilis *totius* in totum, vox totius ſumitur conjunctim. Neque enim omnes ejus partes tranſmutantur, cùm ſaltem materia maneat, ut ibi diſputat *Zabarella.* 14 *Totum coniunctim & disjunctim ſumptum quid?*

D. *Hutterus in lib. Concord. art. 9. q. 3. p. 972.* per maſculinum *totus* (in applicatione ad perſonam τῦ λόγε) intelligit Chriſtum duabus naturis conſtantem. Per Neutrum autem, *Totum*, intelligit, illas ipſas naturas ratione proprietatum eſſentialium conſideratas. Sic & *Pelarg. in Damaſc. lib. 3 c. 7. memb. 4. p. 128. fac. 2.* Et ſecundùm hunc ſenſum ſolent explicare *Lombard.* qui *lib. 3. diſtinct. 22.* ait: *Totus Chriſtus eſt ubique, non autem totum Chriſti eſt ubique.* Nempe *Totum Chriſti eſt* ubique, loquendo ex naturalibus proprietatibus naturarum, ſed tamen *Totus Chriſtus* eſt ubique, comprehendendo ſub voce *Totus* naturas, tum quoad id, quod eis per ſe, tum quòd eis aliunde convenit. Totus enim, inquit, *Hutterus dict. loc.* non eſt Chriſtus, ubi non eſt Deus & Homo. Homo autem non eſt ſine ſua humanitate. Sed hæc Θεολογικώτερα; Redeo ad vocem totius. 15 *Aliis quid* totus *& totum.*

Alia diſtinctio vocis, Totum.

Tandem igitur ex *Boëtbio* frequenter ſolet diſtingui vox Totius. Sic igitur 1. eſt 16

totum in quantitate ſine multitudine, quod eſt univerſale, ſigno univerſali notatum, ut omnis ſubſtantia. 2. Vel eſt totum in loco, ut ubique. 3. Vel eſt totum in tempore, ut ſemper. 4. Vel eſt totum in modo, quod eſt univerſale ſine adjectione prolatum, ut Homo. Confer *Fonſec. lib. 7. Dial. Inſtit. c. 8.* & *Franciſc. Titelm. lib. 5. conſid. Logic. c. 6.* Tantum de nomine Totius & Partium.

TITULUS II.

De Totius & Partium definitione, & diſtributione.

17 Duo proponuntur ſub hoc titulo, nempe primò definitio Totius & Partium. Deinde eorum diſtributio. De ſingulis ſeorſim videndum eſt.

ARTICULUS I.

De definitione Totius & Partium.

18 *Examinatur Definitio Ariſtotelis.*

Ariſt. 5. Met. c 25. totum, inquit, *dicetur, cujus nulla pars eorum abeſt, ex quibus naturâ totum denominatur.* Hæc definitio ab aliquibus commendatur, tanquam congrua huic tractationi de Toto & Partibus.

Sed tamen reverà congrua non eſt, nec eſt ad mentem *Ariſtotelis* ea intentio. *Ariſtoteles* enim ſolùm voluit unam totius ſignificationem circumſcribere, quâ totum idem eſt quod integrum, ut *Fonſeca* ibi notavit *ad text. lit. a.* Quòd autem bona non ſit, patet, quia homini mutilato, v.g. deeſt aliquid eorum, quæ habere debet; & tamen homo mutilatus adhuc eſt aliquid totum, quia adhuc poſt mutilationem, habet ſuas partes & eſſentiales, & quantitativas. Impoſſibile autem eſt, ut totum non dicatur, quod partes habet: ſicut impoſſibile eſt, non eſſe filium, qui habet patrem; aut non eſſe dominum, qui ſervum habet.

19 *An debeat totum definiri ſine mentione partium?*

Deinde placet aliquibus, totum definire citra mentionem partium, quia ſcil. detur aliquod totum quod partibus omnibus caret, ut eſt totum perfectionale. Totum enim perfectionis de Deo dicitur. At is dicitur totus ſine partibus, ut ſuperiùs ex *Scaligero* relatum eſt. Ut igitur totius definitio generalis ſit, videtur, oportere partis mentionem dimitti.

20 Nihilominùs hæc non placet intentio, quia totum de toto perfectionis & aliis, non dicitur niſi per æquivocationem. Æquivocum autem non debet ſignificare unam eſſentiam, & definitionem. Antecedens apparet. Nam totum nunc reſpectivè dicitur. Nam aliàs, cur copulatur ad eandem tractationem doctrina totius & partium? At totum perfectionis, quod vocant, non dicitur reſpectivè, ſicut neque perfectum, cui æquipollet. Atq; hoc exprimere voluit *Scaliger*, cùm, quòd hoc genere totius totum dicitur, vocat totum *ſibi*, vel totum *ſuum*, præſcindens hoc ipſo reſpectum ad aliud. Vide ipſum *lib. 5. de cauſ. L. L. c. 110. p. 285.*

21 *Propria definitio totius.*

Optimè autem definietur totum, ſi cogitetur quod totum dicatur reſpectivè ad partes. Relata enim mutuò ſe definiunt, ut *Ariſtot.* docet *lib. Categ. cap. 7.* Totum igitur neceſſariò definiendum per ordinem & reſpectum ad partes, quòd non incommodè fit hoc modo: *Totum eſt quod continet partes.* Et *pars eſt, quæ continetur à toto.*

ARTI-

ARTICULUS. II.
De distributione Totius.

Anteà persecutus sum distinctiones vocis, quæ ad vocem totius pertinent, nunc de re ipsa agendum est, *Armandus* de Bello *Visl.lib.2.Term. c.256.* ponit sex genera Totius. *Totum essentiale, integrale, perfectionale, potentionale, sive potestativum, Universale, & numerale,* sive quod ex numeris constat. Addunt aliqui *totum individuale.* Sed aliqua istorum non rectè videntur aliis connumerari, de quibus seorsim videndum, ut tandem retineamus, quæ genuina tota sint, in quæ distribui possit. 22

PUNCTUM I.
An totum perfectionale connumerandum sit aliis generibus totorum?

Respondeo ex præcedente articulo, totum perfectionale non debere aliis connumerari totorum generibus. Totum enim definiendum fuit, per respectum ad partes. At toti perfectionis non conveniunt partes. Unde priùs Deus dicebatur totus, sed sine partibus. 23

Eleganter hoc explicat Clarissimus *Martini disp. Metaph.4.theor. 5. Deus,* inquit, *totus dicitur. Atque id propterea, quia partibus caret. Partium verò carentia huic toti essentiam tribuit, quippe, quæ perfectissimam dat uni unitatem, & absolutissimam perfectionem, & totalitatem.* Atq; ita totum perfectionis, quod vocant, non tam venire debet ad distributionem totius, quàm distinctionem ambigui. *Plato* Deum prorsùs noluit vocare totum quid, quia videtur totum aliquid imperfectionis insinuare. De quo *Scalig.Exerc.65.s.2.p.246. Primam causam ne quidem totius nomine,* inquit, *appellandam esse censuit Plato quia totum partes habeat, & quod habet partes aliquo modo multa sit, non unum.* 24

Sed excipitur, quod, ut *Armandus* docet *d. cap. 256. & 257.* etiam totum perfectionale partes habeat, sed solâ ratione differentes. Ergò utiq; partes habet. Ergò debet contineri sub toto propriè dicto, & non solùm secundùm æquivocationem. 25 *Obiectio.*

Respondeo: Hoc ipso, quia in toto perfectionis non sunt partes realiter differentes, ideò verò totum non est. Nam ita relinquitur quod tale totum purè loquendo, & absolutè, sit aliquid simplex, & non compositum. At quod non est compositum, id ne quidem totum est. Accedit maximè, quòd perfectiones impropriissimè partes dicuntur ejus rei, quæ perfectiones habet, & per similitudinem. Ergò id hîc etiam obtinet, quod statim de toto potestativo dicetur. 26

PUNCTUM II.
An totum potestativum connumerandum sit aliis generibus totorum?

Potentiæ animæ sæpè dicuntur partes animæ; Ergò vi relationis anima est totum quid, respectu istarum potentiarum. Idemque est in aliis potentiis, & habentibus potentias. Totum ergò potestativum, sive potentionale est, cujus partes sunt potentiæ. Exemplum ejus jam fuit in anima. 27

28 Hoc igitur totum poteſtativum aio dimittendum eſſe in enumeratione generum totius, ſed quomodo?

Fonſeca quo referat Totum poteſtativum?

Fonſeca lib.4. Inſt.dialect. c.3. totum hoc revocandum eſſe ad totum integrale docet, & cauſam iſtius revocationis ait hanc eſſe, quia, *inquit*, ut res extenſa conſtat ſuis partibus integrantibus, quoad totam extenſionem. Sic res quæ multas habet vires, conſtat ſuis viribus potentiiſve, quoad totam poteſtatem, quæ extenſio quædam cenſeri poteſt. Hæc ille.

29 *Refutatur.*

Sed iſta ſententia non placet, quia fundamentum hujus reductionis ponit in ſola ſimilitudine. Similitudo autem non dicit eſſentialem, ſed accidentalem identitatem. Convenientia igitur in ſola ſimilitudine inſufficiens eſt, ad duo pluráve conjungenda ſub eodem genere. Quódque totum poteſtativum incommodè referatur ad totum integrale, inde præſertim patet, quia horum differentia eſt penes ea, quæ potiſſima ſunt in toto integrali. Nam de ratione totius integralis eſt, ut partes integrent illius eſſentiam. Sunt enim illæ partes materiales. Materia autem utique ad eſſentiam pertinet. At poteſtates, ſive potentiæ non pertinent ad eſſentiam totius illius quod poteſtativum dicitur.

30 *Totum poteſtativum omittendum eſſe in diviſione totius.*

Dimiſsâ igitur hâc *Fonſecæ* reductione, dico, totum poteſtativum ſimiliter non debere connumerari aliis totis, nec ſub aliis totis comprehendi debere, ſed ſolùm æquivocè totum eſſe, prout Metaphyſicus ſub nomine totius loqui ſolet.

31 Ita patet, quia totum poteſtativum non habet partes alias, quàm poteſtates. At poteſtates animæ, v.g. ſunt adjuncta animæ. Subjectum autem ad adjunctum non habet propriè rationem totius, ſed ſolùm dicitur totum in ea amplitudine, juxta quam totum dicitur omne illud, quod diſtribuitur. Et confirmatur, quòd nulla major ratio eſt hîc uſurpandi rationem totius, & partium, quàm in aliis ſubjectis, & adjunctis. Cur igitur anima etiam totum non eſt reſpectu ſuorum Habituum? aut Elementum, vel mixtum aliquod, reſpectu ſuarum qualitatum?

3 Accedit, quòd iſta denominatio nimis materialis eſt, quæ à potentiis ſumitur. A diverſitate materiarum autem non debet conſtitui ullum totum, ſed potiùs ex vario modo reſpiciendi partes. Aliàs in infinitum multiplicanda eſſent totius genera, fieréque adeò aliud totum humanum, aliud Metallicum, aliud Meteorologicum, aliud habituale, aliud, quod jam ponitur, potentionale.

PUNCTUM III.

An totum numerale aliis totis connumerandum ſit?

33 *Totum Numerale bifariàm dicitur.*

Vox totius numeralis ambigua eſt. Vel enim totum numerale, ſeu numericum ſignificare poteſt totum ſingulare, vel totum illud, quod eſt ex numeris compoſitum. Et de priori quidem ſignificatione ſeq. puncto agitur. Nunc de poſteriori agemus.

34 *Numerale totum continetur ſub toto integrali.*

Igitur inprimis ad reſolutionem propoſitæ quæſtionis ſciendum eſt, numerum non eſſe aliquid per ſe, ſed per accidens, ut infrà diſputo *lib.2.cap.7.tit.5.a.7.* Porrò quæ ſunt unum per accidens, ex inſtituto à Metaphyſico in Entium diviſionibus non curantur. Quia tamen qualiſcunque unitas eſt in numero, propteréque ipſe ſub quantitate, tanquam ejus ſpecies, continetur, idcircò hoc totum numerale revocari poteſt ad totum integrale. Et patet. Nam totum integrum dicitur per ordinem ad partes materiales. At unitates in numero ſunt veluti materia ejus. Ergò numerus

merus ex iis conflatus est totum integrale. Et alioquin hæc etiam totius denominatio est nimis materialis, ut de toto potestativo antè à arguebatur.

Ad ea quæ dixi, excipit *Armand.* de Bello *Vis. l. 2. Term. c. 257.* totum numerale, & integrale differre, eò quòd quælibet pars totius numeralis pertineat ad essentiam ejus. At non quælibet pars totius integralis pertinet ad essentiam totius integralis. 35 *Obiectio.*

Sed hæc partim falsa, partim inconsequentia sunt. Falsum est, quòd non quælibet pars totius integralis pertineat ad essentiam totius integralis. Nam quælibet pars illius totius est pars materiæ. At materia est pars essentiæ. Quòd si in toto integrali non quâvis parte ablatâ tollitur essentia illius totius, id non satis indicat talem partem non esse essentialem toti, sed solùm non esse principaliter essentialem. Et ad hunc modum (nempe pro sola principaliter essentiali parte) scio aliquos sumere partem essentialem, unde non admodum litigo de vocabulo. Sic *Suarez disp. 36. Metaph. s. 2. n. 14.* non omnes partes materiales, inquit, sunt essentiales, quia non omnes sunt necessariæ, ut forma complere possit cum materia illud compositum, in quo essentia rei consistit. Et ideò illa materia est simpliciter essentialis, (ubi sub hac voce *simpliciter essentialis* indicat tamen alias partes *suo modo essentiales* dici posse) quæ ad hoc necessaria est; reliqua verò dicitur esse de integritate, ac complemento rei. *Responsio.*

Admisso autem isto discrimine, adhuc tamen inconsequentia sunt, quæ dicuntur, quia in particularibus exemplis alicujus generis facilè potest evenire aliqua varietas. Sub toto essentiali continetur, & totum Physicum, & Metaphysicum, quæ vocantur, & tamen multiplex inter ea est differentia. Cur igitur non debeat, aut possit esse varietas in exemplis totius integralis? Quod hîc inprimis locum habet, quia quod de toto numerali nulla pars auferri potest, non sumitur ex ratione totius simpliciter, sed ex ratione numeri. Indéque illud discrimen iterum est à diversitate materiarum. 36

PUNCTUM IV.

An totum individuale connumerandum sit aliis totis?

Inprimis hîc certum est, non omne individuum esse totum, ut nunc de eo loquimur. Nam totum non dicitur, nisi per respectum ad partes. At individuum potest esse Ens simplex. 37

Loquendo igitur de individuis compositis, in quibus scilicet discernuntur materia, & forma numerica, sive species aut genus, & differentia numerica, hæc sunt & dicuntur tota, ex genere totius essentialis. Nam materia & forma simpliciter, item genus & differentia simpliciter, sunt partes essentiales. Ergò totum quod ex iis constat, hoc est, ipsum individuum, eorum respectu est totum essentiale. Confer & *Fonsec. lib. 4. Instit. Logic. c. 5.* 38

PUNCTUM V.

In quo exponitur propria divisio.

Ex dictis nobis relinquuntur solùm tria totorum genera: nempe *totum essen-* 39

tiale, integrale, & universale. Ita apparet, quia hæc singula & sola, naturâ suâ tota sunt. At Metaphysicus sub nomine totius ea solùm intelligit, quæ talia sunt naturâ. Quòd si quæ alia talem totalitatem habent, non faciunt peculiaria genera totorum, sed sub istis continentur. Unde colligitur superiorem totius divisionem non esse in species infimas, sed subalternas, ut unaquæque istarum iterum subdividi possit.

40 *Objectio de distinctione totius integralis, & essentialis.*

Objicis: Totum integrale & essentiale non verè distingui: Indéque duo solùm relinqui totius genera, essentiale, & universale. Antecedens patet. Quia partes totius integralis etiam sunt essentiales integro.

41 *Respondeo:* Totum essentiale & integrale distingui, quod integrale dicitur per ordinem ad Partes materiæ, essentiale autem dicitur per ordinem ad materiam junctâ formâ. Et apparet à posteriori, eorum distinguendorum necessitas, quia secus nullum totum possemus dicere similare. Si enim totum essentiale solùm datur, hoc est, tale totum, quod ordinem habet ad materiam & formam, tum omne totum erit dissimilare, quia hæ partes, hoc est, materia & forma sunt diversæ speciei. At partes diversæ speciei faciunt totum dissimilare. Æstimando autem seorsim partes materiales, dimissâ formâ, aut etiam sub singulis complectendo formam, tum alia res similares, alia dissimilares partes habet. Discrimen igitur traditum inter totum integrale & essentiale constans est.

TITULUS III.

De toto Essentiali, ejusq; partibus.

42 Prima totius species continet totum essentiale. De quo quatuor considerandæ sunt. *Primò* generatim constituendum est, quid sit totum essentiale. *Deinde* proponenda est ejus divisio. Ubi & *tertiò* erit de partibus hujus totius agendum. Et *tandem* quomodo hoc totum ab utraque parte sua distinguatur?

ARTICULUS I.

Quid sit totum essentiale.

43 *Discrimen inter totum integrale, & essentiale.*

Dicitur totum essentiale, cujus partes complent totam illius, sive compositi essentiam. Dico: *totam* compositi essentiam, propter totum integrale, quia partes totius integralis etiam pertinent ad essentiam compositi. Sed non integrant eæ, nisi unam solùm partem essentiæ, hoc est, materiam compositi. Materia autem sola non absolvit compositum.

44 Potest tamen etiam discrimen illud sic constitui, ut totum essentiale dicatur illud, quod accipit essentiam à partibus habentibus rationem actûs, & potestatis. Semper enim in illo toto pars alia est perfectiva alterius, & proinde alia ab alia perfectibilis. At hoc non est in toto integrali, ubi neutra pars aliam actuat. Neque enim in homine, v.g. caput, brachia, cor, pulmo, Epar, aut alia ulla pars habet rationem actûs ad aliam. Idémque à fortiori est in totis integralibus homogeneis. Intelligitúrque adeò ex his, quid sit totum essentiale generatim loquendo.

ARTICULUS II.

De divisione totius essentialis.

45 Totum essentiale distingui solet in totum essentiale Physicum, & Metaphysicum.

Vide

Vide *Fonſec. 5. Metaph c. 25. lit. d. e. ad text.* & *Scalig. lib. 1. Poët c. 9.* Et ſumitur ex *Ariſt. 5. Metaph. c. 25. t. 31.* *Ea*, inquit, *quoque partes ſunt, in quæ aliquid dividitur, aut ex quibus totum componitur, qualia ſunt forma, & formam habens.* Hactenus notantur partes Phyſicæ. Subjungit autem poſtea *Ariſtoteles.* *Præterea ſunt in ratione, quâ quæqueres declarantur, ea etiam ſunt partes totius. Et ſic*, inquit, *genus eſt pars ſpeciei, cum alio modo ſpecies pars generis dicatur.* Hactenus igitur notantur partes Metaphyſicæ. *Totum eſſentiale eſt Phyſicum, vel Metaphyſicum.*

Porrò totum *Phyſicum* dicitur per ordinem ad partes Phyſicas; Dicuntúrque partes Phyſicæ, quæ in ipſa rerum natura, præciſo omni actu mentis, diſtinguuntur, quales ſunt materia & forma. Totum igitur in ordine ad materiam & formam dicitur totum eſſentiale phyſicum. 46

Totum autem eſſentiale *Metaphyſicum* dicitur per ordinem ad alias partes, quæ non niſi Metaphyſicas, ſive generales compoſitiones eſſentiæ faciunt. Ita quælibet ſpecies componitur ex genere & differentiâ, naturâ & ſuppoſito, eſſe & eſſentiâ. Igitur genus & differentia, & quæ alia jam ſunt enumerata, ſunt Metaphyſicæ partes, reſpectu ſuorum compoſitorum, quæ ob id etiam tota eſſentialia Metaphyſica dici poſſunt. 47

ARTICULUS III.

De partibus totius eſſentialis.

Ac de natura quidem & ſuppoſito, ſufficienter erit infrà *lib. 2 c. 2.* tractando de ſubſtantia prima: Item de eſſe & eſſentiâ, hoc libro, infrà *cap. 14. 15.* tractando de Ente actuali & potentionali. Iterum de materia & forma erit, tractando de cauſis. Rurſus de genere mox erit hoc capite. Proinde nunc ex omnibus partibus vel Phyſicis, vel Metaphyſicis, nulla ulteriori declaratione eget, quàm differentia, de qua non occurret alibi locus tractandi. 48

Hîc igitur aliquid de ea commentandum eſt. Deinceps etiam conſiderandum eſt, an materia rectè dicatur pars eſſentialis, & denique: an quod Metaphyſicè totum eſt, ſit etiam Phyſicè totum. 49 *Proponuntur dicenda.*

PUNCTUM I.

De Differentia, ejuſq; conditionibus.

Igitur per differentiam intelligitur actus ille, per quem ad certam ſpeciem coarctatur indifferens, & illimitata natura generis, ſeu, quod idem eſt, per quem conſtituitur ſpecies in eſſe ultimo. Tale quid eſt rationalitas, quæ addita animali, reſtringit ejus indifferentiam, quam habebat ad hominem & beſtiam, & reſtringendo iſtam indifferentiam, conſtituit hominem in eſſe ultimo. Porrò ejus varias conditiones recenſet *Ariſt. lib. 6. Top. cap. 6.* & *Porphyr. in Iſagog. cap. 3. & alibi paſſim*, conferens differentiam cum prædicabilibus aliis. Excerpam eas inde conditiones breviſſimè. 50 *Differentia quid ſit?*

1. *Differentia non debet eſſe negativa.* Eſt *Ariſtot. d. l. 6. Topic. cap. 6. §. 5.* Ita patet, quia negationes nullam dicunt Entitatem, & differentia debet dare eſſe, nempe ſuæ ſpeciei. Eſſentiam ergò ipſa habere debet. Fieri tamen poteſt, ut aliqua differentia in defectu vocabulorum exprimatur vocibus negativis, modò eæ ſupponant pro aliquo poſitivo, quales ſunt, quæ apud *Græcos* per *a*, & *Latinos* per *In* 51

componuntur. Has enim privationes vocat *Ariſtot. lib. 5. Metaph. c. 22.* Sic beſtiæ differentia ponitur *irrationalitas*, ſupponendo vocem privativam pro poſitiva. Confer *Scalig. exerc. 65. ſ. 4 & 5. & lib. 2 de Plant. pag. 306.*

52 2. *Omnis differentia debet habere ἀντιδιηρημένην, ſive oppoſitam ſibi differentiam.* Per *Ariſt. 6. Top. c. 6. §. 2.* Ita rationalitas, quæ eſt differentia hominis, habet ſibi oppoſitam irrationalitatem. Obſervat autem porrò *Ariſtoteles* de illa differentia ἀντιδιηρημένη ſi ea non verificetur de genere, aut etiamſi maximè ei jungatur, non tamen faciat ſpeciem, tum neutram illarum eſſe veram differentiam.

53 3. *Species generis non poteſt eſſe differentia.* Eſt *6. Top. c. 6. §. 9.* Ita irriſio non poteſt eſſe differentia convitii, quia eſt ſpecies convitii.

54 4. *Genus non poteſt eſſe differentia ſpeciei.* Eſt *ibid. §. 10.* Ita bonum non poteſt eſſe differentia virtutis, quia generatim dicitur de virtute.

55 5. *Differentia debet prædicari in quale quid. Ibidem §. 11.* Quale autem duplex eſt, ſubſtantiale, & accidentale. Differentia igitur debet prædicari in quale, non tamen ſimpliciter in quale, ſed in quale *quid*, hoc eſt, in quale ad ſubſtantiam, vel eſſentiam rei pertinens. Atque ex hoc colliguntur duo. 1. Quòd non ſit vera differentia quæ prædicatur ad quæſtionem quid eſt. Atque inde nullum genus poteſt eſſe differentia. 2. Quòd non ſit vera differentia, quæ eſt adjunctum, ſive accidens ſpeciei.

56 6. *Differentia non debet eſſe per accidens ad ſpeciem.* Eſt *lib. 6. Top. c. 6. §. 12.* Sic & *Scal. Exerc. 182. ſ. 1.* puerorum & mulierculorum eſt, non ſubtilium judiciorum res partiri fortuitis diſtinctionibus. Atque ita malè *Pererius lib. 2. de Philoſ. natural. c. 3.* differentias corporis fecit Phyſicum, & Metaphyſicum, quia conſideratio in ſcientia eſt rebus accidentalis.

57 7. *Differentia non debet prædicari de genere.* Eſt *6. Top. c. 6. §. 13.* Ratio hujus theorematis eſt, quia differentia eſt genere anguſtior. Prædicatum autem non poteſt eſſe anguſtius ſubjecto, ſed vel eſt latius, vel ejuſdem latitudinis.

58 8. *Genus non debet prædicari de differentia.* Eſt *ibid. §. 14.* & apud *Porphyr. c. 7. §. 5.* Ita rationalitas non eſt animal. Et per hoc axioma ſequitur Ens nullas poſſe habere differentias rigoroſè dictas, per quas dividatur. Nam Ens in omni inferiori includitur. Et ſic quia Ens non poteſt habere differentias, ideò non poteſt habere ſpecies, & per conſequens nec ullius rei poteſt eſſe genus.

59 9. *Differentiæ non poteſt attribui ſpecies, aut quicquam eorum, quæ ſunt ſub ſpecie.* Eſt *ib. §. 15.* Ita Rationalitas non eſt homo, vel *Petrus* aut *Paulus.* Sic & in oppoſitum non debet prædicari de ſpecie, intellige de quidditativa prædicatione. Veluti homo non eſt rationalitas.

60 10. *Differentia eſt poſterior genere, prior ſpecie.* Eſt *6. Top. c. 6. §. 16.* Et apud *Porphyr. c. 12. §. 5.* Eſt autem prior ſpecie, quia eſt ſpeciei pars eſſentialis; Pars autem eſſentialis eſt prior ſuo toto, apud *Ariſt. 7. Met. c. 10.* Iterum, differentia eſt poſterior genere, quia iſta generi ſupraponitur, & ſic eſt quid acceſſorium ad genus.

61 11. *Differentia non debet eſſe duorum generum, quorum neutrum ſub altero continetur.* Eſt *6. Top. c. 6. §. 17.* Sic & *lib. Categ. c. 3. §. 2.* Heterogeneorum, quorum alterum ſub altero non collocatur, diverſæ ſpeciei ſunt differentiæ. Sic & *lib. 1. Top. cap. 15. §. 15.* Ita animalis & ſcientiæ non poſſunt eſſe eædem differentiæ. Animalis differentiæ ſunt terreſtre, volucre, bipes, aquatile, quorum nullum eſt differentia ſcientiæ. Non enim harum una ab alia differt, quia bipes ſit.

Porrò

Porrò ejus rationem assignat *Aristoteles* hanc, quia secus contingeret, si eædem differentiæ adderentur heterogeneis, quod tùm species etiam eædem essent sub oppositis generibus. Porrò disertè axioma loquitur de omnibus generibus, *quorum neutrum est sub altero*. Subalternorum enim generum, ut *Arist.* ait *lib. categ. cap.* 3. §. 3. nihil prohibet easdem differentias esse. Nam superiora inferioribus generibus attribuuntur. Quare quotcunque attributi differentiæ sunt, totidem etiam subjecti erunt. 62

Cæterùm id hîc studiosè notandum est, quod identitas differentiæ non æstimetur ex identitate vocis, sed æstimetur ex identitate definitionis. Si enim eadem vox accipiatur sub diversa significatione, poterit etiam heterogeneorum differentia esse una. Una, inquam, unitate vocis, non significationis. Sic rationale est differentia animalis. Astronomus tamen etiam Horizontem dividit per rationalem, &c. 63

12. *Differentia non debet esse affectio.* Est *6. Top. c. 6. §. 21.* Sic nivis differentia non debet poni albedo.

13. *Differentia est immutabilis.* Sic *Arist. 6 Top. cap. 6. §. 22.* ut simpliciter dicam, inquit, secundum quæ variatur id quod eam habet, eorum nihil differentia illius est. Quocirca qui talem aliquam differentiam tradidit, peccavit quoniam omnino non variamur secundum differentias. 64

14. *Differentia non debet esse generi repugnans*, hoc est, absoluti absoluta, relativi relativa debet esse differentia *6. Top. c. 6. §. 23.* 65

15. *Differentia cuique assignanda est, juxta naturam ejus.* Est *6. Top. 6. §. 24.* Ita oculi differentia rectè dicitur ea esse, quod sit ad cernendum. At strigilis malè ponitur differentia, quod exhauriamus aquam, quia etsi ea aqua hauriri possit, tamen ad hoc non est natura ejus. Alias differentiæ proprietates dimitto. 66

PUNCTUM II.

An materia rectè dicatur pars essentialis?

Hac in re dico. 1. *Non cujusvis essentiæ parte est materia.* Hæc assertio est contra eos, qui generalia omnium entium principia faciunt materiam & formam. Sed id secus est, quia nec materia ad essentiam Dei, vel formæ, vel ipsius materiæ, vel etiam eorum pertinet, quæ sunt Entia spiritualia. Spiritualia enim Entia dicuntur inde, quòd sint expertia materiæ & formæ. 67

2. *In habentibus materiam, materia est pro parte essentiæ.* Sunt, inquam, Entia aliqua immaterialia, de iis quæstio esse non potest, an materia, quam prorsus non habent, ad eorum essentiam pertineat. Alia autem sunt Entia materialia, in quibus aio materiam non esse ut aliquid accessorium, vel ut extraneum ad esse rei materialis, sed omninò pertinere ad illius essentiam. Itaque hæc assertio est contra *Averroëm* id negantem *7. Metaph. com. 21. & 34.* quia cum asseclis docet materiam esse solùm vehiculum essentiæ. Formam autem esse totam rei essentiam. Docent autem eadem, contra jam relatam sententiam, *Avicenna 5. Metaphys. cap. 4. Thom. 1. p. q. 75. a. 4. & 7. Metaph. ad t. 34. Fandun. 7. Metaph. q. 12. Pererius lib. 6. Phil. Nat. cap. 6, 7, 8. Suarez in Metaph. disp. 36. s. 2.* 68

Porrò veritas hujus assertionis patet. 1. Corpus est Ens compositum. Ergo & habet Entitatem compositam. Consequentia est evidens ex conjugatis. Ad rationem corporis autem non est alia Entitatis illius compositio, præter eam quæ fit ex materia & forma. Ergo ex materia & forma est Entitas corporis composita. 69 *Materiam esse partem essentialem probatur.*

Deinde

Deinde, ſicut ſe habet genus ad ſpeciem, (quod eſt totum eſſentiale Metaphyſicum;) ita ſeſe habet materia ad compoſitum, (quod eſt totum eſſentiale Phyſicum.) Ratio ſimilitudinis illius jam inſinuata eſt, quòd ſcilicet iſta ad idem genus totius, & partium pertinent. At genus pertinet etiam ad eſſentiam ſpecei; nec abſolvitur ea in ſola differentia. Ergo etiam materia pertinebit ad eſſentiam compoſiti, ut ea non abſolvatur in ſola forma. Quod ſi putatur inefficax argumentum eſſe, quia videtur ſolùm ex ſimilitudine duci, detur ratio diverſitatis: cur cùm genus ſolùm confuſè attingat eſſentiam ſpeciei, & ſit tamen pars ejus eſſentialis: Materia autem non ſit pars eſſentiæ compoſiti, quia materia compoſitum non actuet, diſtinguat, determinet, ultimò perficiat, &c. Prout adverſæ partis defenſores loqui & argumentari ſolent.

70 *Tertiò:* Materia ponitur in definitione corporum. Ergo & pertinet ad eſſentiam corporum: Antecedens patet: quia corpus generatim definitur, quod ſit ſubſtantia ex materia & forma compoſita; & in ſpecie homo, v. g. definitur, quòd ſit animal rationale. Animal autem non ſolùm animam ſenſitivam ſignificat, ſed ſignificat eam in partibus organicis exiſtentem. Ad hunc modum *Auguſtinus lib. 19. de Civ. Dei, cap. 3.* Laudat *Varronem*, quod dixerit, hominem non eſſe vel ſolùm animam, vel ſolùm corpus, ſed utrumque. Conſequentia autem evidens eſt. Nam inprimis corpora ſunt ſubſtantiæ. Subſtantiæ autem non definiuntur ex περιέσεως, hoc eſt, ex additione illius, quod non ſit eſſentiale. Id quod accidentibus convenit.

71 Tandem etiam hæc ſententia confirmatur ex *Ariſtot. 8. Met. t. 15.* ubi diſputat, quòd eſſentia Entium materialium ſit per ſe una, quia conflatur ex actu & potentia. At per potentiam ibi non poteſt intelligi niſi materia.

Obſervationes.

72 Sunt tamen ad hanc rem duo obſervanda. *Primò:* quòd materia & forma non concurrant æqualiter ad eſſentiam: Materia enim pertinet ad eſſentiam, ſolùm tanquam illius inchoatio quædam, & primum eſſentiæ fundamentum. Forma autem requiritur ad eam, tanquam ejus ultimum complementum.

73 *Eſſentia bifariam ſumitur.* *Deinde* obſervandum eſt, quòd poſſit eſſe ambiguitas in vocabulo eſſentiæ, ut notat *Pererius lib. 6. Phil. Natur. cap. 8. ad finem.* Igitur eſſentia aliquando ſumi poteſt, ad ſignificandum omne illud, quod in re quavis non eſt ab eſſentia extraneum ſive accidentale, ſeu quicquid pertinet ad integritatem ſubſtantiæ & naturæ ipſius compoſiti. Aliter eſſentiæ vox ſumitur anguſtiùs, pro eo ſolo, quod in quolibet compoſito, ejus actuativum, diſtinctivum, denominativum, definitivum, determinativum, & perfectivum, ut *Pererius* loquitur *dict. loc.* Atque ex hac diſtinctione ſuperiores etiam ſententiæ conciliari poſſunt. In quantum tamen ſimpliciter exiſtimatur, quòd materia non debeat dici pars eſſentiæ, ſic objectiones ſolvendæ ſunt, quoad ad hanc intentionem facere videntur.

Solvuntur objectiones.

Objiciuntur igitur varii textus ex *Ariſtot. lib. 7. Metaph. t. 10.* dimiſsâ materiâ formam vocat quidditatem. Sic *8. Metaph. t. 12.* Idémque eſt aliis multis locis.

74 *Reſpondeo* formam dici quidditatem, quia eſt ejus principalior pars. Indéque per excellentiam ei convenit dici partem quidditatis. Ita plerique reſpondent *Pererius* tamen *lib. 6. Philoſ. Natural. cap. 7.* exiſtimat omninò *Ariſtotelis* ſententiam fuiſſe, quòd ſola forma ſit tota rei quidditas, iſtas criticas contentiones aliis relinquo.

Deinde

Deinde *objicitur:* Si materia eſſet pars eſſentiæ, tùm etiam per eam corpora ab invicem diſtinguerentur. At hoc non eſt. Nam omnium rerum eadem eſt materia, & ex parte materiæ non eſt diverſitas. Connexio autem patet: quia quod eſſentiale eſt, utique diſtinctionem dare debet. 75

Reſpondeo negando propoſitionem, quia materia eſt ſolùm inchoatio eſſentiæ, indéque eſt illud eſſentiale, in quo quævis iſtæ res conveniunt. Forma autem eſt ultimum eſſentiæ complementum, indéque ipſius officium eſt, compoſitum ab aliis diſtinguere. Declaratur à ſimili. Nam & genus eſt pars eſſentialis ſpeciei. Et tamen genus non dat ſpeciebus diſtinctionem, quod inprimis procedit de genere generaliſſimo, & à fortiori, in Ente, quod rectè dicitur prædicatum eſſentiale. Et tamen nullam prorſus dat diſtinctionem. Sicut igitur differentiæ officium eſt (ut ipſa vox inſinuat) dare diſtinctionem ſpeciebus, eo tamen non obſtante, genus eſt pars eſſentialis. Ita etiam formæ officium eſt compoſitum diſtinguere, ut eo non obſtante, materia poſſit eſſe pars eſſentiæ. Alia argumenta mitto. 76

PUNCTUM III.

An quod eſt Metaphyſicè totum, ſit etiam Phyſicè totum?

In præcedentibus totum eſſentiale, diviſum eſt in totum Phyſicum & Metaphyſicum, ubi ſatis apparuit formale diſcrimen eorum totorum. Nunc autem quærimus, *An ſemper in eandem rem conveniant?* Ubi id certum eſt, quod, quidquid eſt Phyſicè totum, hoc eſt, quod ex materia & forma conſtat, quòd id etiam ſit Metaphyſicè totum, ut conſtet ex genere & differentia. Nam compoſitiones illæ Metaphyſicæ ſequuntur ſimpliciter ex ratione Entis creati. Unde illis nullum Ens creatum carere poteſt. Hoc autem nunc quæritur: An etiam, vice verſâ, omne illud ſit Phyſicè totum, quod genus & differentiam, &c. habet, hoc eſt, quod Metaphyſicè totum dicitur. 77

Suarez diſp. 6. Met. ſ. 11. aliique ſic hanc quæſtionem informant: Quod ſit in rebus principium unitatis univerſalis, h.e. ut ipſe explicat, unde ſumantur genus & differentia. Nam ſi genus & differentia non ſumuntur, niſi ex materia & forma, ut aliquibus placet, (Autores vide apud *Suarez. dict. loc. n. 3.*) Patet, quæcunque genus & differentiam habent, quòd eadem etiam habeant materiam & formam. 78

Nihilominus omninò exiſtimo: non quicquid eſt Metaphyſicè totum, id etiam Phyſicè totum eſſe. Ita patet: Nam in rebus etiam immaterialibus nulla ratio eſt, cur non aſſignetur genus & differentia, idémque eſt de cæteris compoſitionibus. Speciatim autem alio loco conſtabit, Angelos omninò eſſe ex genere & differentia compoſitos. Illi tamen non ſunt materiales, ſed ſunt materiæ & formæ expertes. 79 *Metaphyſicè totum, non ſtatim eſt Phyſicè totum.*

Objici ſolet: Materiam frequenter dici idem eſſe quod genus: & differentia ſolet vocari forma. *Reſpondeo*, ſi illa eadem dicuntur, vox *identitatis* non ſumitur pro identitate eſſentiali, ſed accidentali, hoc eſt, ſolâ ſimilitudine. Eſt enim multiplex inter iſta convenientia. Veluti quod materia & genus ſunt naturæ illimitatæ, & proinde communia ad multa, iiſdémque poſteriora. In oppoſitum autem forma & differentia ſunt naturæ limitatæ & limitantis, & proinde reſtrictæ ad peculiarem ſpeciem. Nam quòd eſſentialis identitas inter iſta non ſit, ex multis diſcriminibus colligitur, de quibus, ſtudioſè ea colligentes vide *Averroëm. 1. Met. comm. 17. Alexand. lib. 2. Nat. quæſt. cap. ult. Zabar. lib. 2. de prim. rer. Mater.* 80 *Materia & genus quomodo idem ſintè*

Mater. cap. 18. *pag.* 221. & *Pererium lib.* 5. *Phyſ. cap.* 17.

ARTICULUS IV.

Quomodo totum diſtinguatur à ſuis partibus?

81 Hanc quæſtionem, quæ ex vi vocum generalis eſſe videtur, hîc ſpeciatim diſputo, quia per totum in iſta diſputatione potiſſimum intelligi ſolet totum eſſentiale. Quanquam eadem ratio eſt etiam de toto integrali.

82 Atque tùm tres ad eam ſunt ſententiæ. Alii diſtinguunt totum iſtud à partibus re: Alii modo: Alii etiam nullum intervenire diſcrimen aiunt, niſi quod eſt in modo loquendi & concipiendi. Singularum ſententiarum defenſores vide apud *Suarez diſp.* 36. *Met. ſect.* 3. *Pererium lib.* 7. *Phyſ. cap.* 18. *ſeqq. Colleg. Conimb.* 1. *phyſic. cap.* 2. *q.* 1. Suntque in his ſententiis quidam adeò dubii, ut nihil aſſerere velint.

83 *Quomodo totum à parte una diſtinguatur?* Igitur 1. dico: *totum & partes ſimul ſumptas à toto non diſtingui realiter.* Loquor hîc de partibus ſimul ſumptis. Nam ſi totum comparemus ad partem unam, ſine dubio ab ea diſtinguitur, nempe ut includens ab incluſo: Aliud eſt homo, & aliud anima, quia homo præter animam includit etiam corpus. Et rurſus homo eſt aliud quàm corpus. Nam præter corpus includit etiam animam.

84 Quòd igitur à partibus ſimul ſumptis homo, v. g. realiter non diſtinguatur, apparet, quia Entitas compoſiti, quæ ei convenit, ut totum eſt, & ſecundùm quam contra partes diſtinguitur, eſt vel ſimplex, vel compoſita. Simplex eſſe non poteſt. Nam quærimus de Entitate compoſiti. Compoſitum autem non poteſt eſſe compoſitum per ſimplicem Entitatem, ut ex ipſis terminis apparet. Si autem iſta Entitas eſt compoſita. Ergo oportet eam totam includere aliquos terminos ipſam componentes. Atqui non alii termini ſunt, qui componant compoſitum eſſentialiter, ſive qui dent eſsentiam compoſito, præter materiam & formam, &c. Si autem illæ partes ſtatim includuntur in compoſito, ut nihil ſit per quod diſtingui poſſit ejus eſsentia à partibus, remotis iſtis partibus. Ergò certè partes illæ ab eo non poſsunt realiter diſtingui.

85 *Obiectionum ſolutio indicatur.* Argumenta, quæ contrarium evincere debent, ſumuntur inde, quòd alia ſint attributa totius & partium, veluti quòd partes conſtituant, totum conſtituatur.

86 *Conſtituens non neceſſariò realiter diſtinguitur à conſtituto.* At, quod hæc argumenta ſint inefficacia ad probandam realem diſtinctionem, apparet, quod ea ſumuntur ex generali ratione totius & partium. Unde ſi ad conſtituere & conſtitui (ab iiſque conſequentia) ſequitur realis diſtinctio inter partes eſsentiales & totum: Tunc inter omne totum & partes erit realis diſtinctio, quod eſt abſurdiſſimum. Conſequentia patet. Nam etiam genus conſtituit ſpeciem, & pars integralis in toto per accidens conſtituit totum; Et tamen nec genus à ſpecie, nec totum per accidens à partibus ſuis realiter diſtinguitur. Et (quod fatetur etiam *Timp. lib.* 3. *Met. cap.* 6. *q.* 2. & *Joh. Neapol. quodlib.* 2. *q.* 7.) pars totius homogenei conſtituit totum homogeneum, ſine reali hujus ab illo diſtinctione. Unde ſtatim negari poſsunt hæ propoſitiones, & ſimiles: *Quæ differunt ut conſtituens & conſtitutum*, aut *quæ habent ſe ut conſtituens & conſtitutum, differunt realiter.* Nam falſas eas eſse in prioribus patuit per exempla allata.

87 Dico 2. *Addit tamen totum partibus unionem eſſentialem.* Ita apparet, quòd in omni compoſito partes debent conjungi, ut unum ſit velut actus alterius. Aliâs enim compoſitum non poteſt eſse quid unum. Unde porro apparet illam unionem

debere

debere esse non accidentalem, quæ consistat in præsentia nuda ad idem spacium; sed debere esse essentialem, quæ fiat per ἀνεχώρησιν talem, quæ ad actuandum satis sit, hoc est, quo & pars una actuet aliam, & sic consequenter composito totum esse attribuat.

Porrò illa unio non est res distincta à partibus, sed solùm est modus harum, 88
unde totum præter Entitatem partium singularum, includens earum peculiarem modum, hoc est, dictam unionem, non includit peculiarem aliquam rem, in qua fundetur realis distinctio ejus à partibus.

3. Dico: *Totum à partibus distingui ratione.* Hoc satis sequitur ad præce- 89
dentia.

TITULUS IV.

De toto integrali ejusq; partibus.

Sub hoc titulo de duobus potissimum agendum est. *Primò* de voce & definitio- 90
ne totius hujus. *Deinde* de ejusdem divisione.

ARTICULUS I.

De voce & definitione totius integri.

Vox integri trifariam sumitur. Aliquando integrum opponitur mutilo. Et pro- 91
inde tùm integrum est peculiare nomen perfectionis. Sicut esse mutilum est speciale nomen imperfectionis. Dicitúrque tùm integrum, cui nulla pars quantitativa deest, quanquam id cum certis conditionibus intelligendum. Sicut enim non cujuslibet partis ablatio rem facit mutilam, ita non cujuslibet partis defectus tollit hanc integritatem. Neque enim homo mutilus, atque adeò non integer dicitur, si ei particula cutis præsecetur, aut si calici adimatur pars de medio, veluti perforatione. Vide *Arist. 5. Met. c. 27.* Et adde hoc libro *infrà cap. 11. n. 12.*

Integri vox trifariam sumitur.

Et hæc significatio non est hujus loci, ut ex tribus potissimum apparet. 1. Quia 92
nunc agitur de toto, ut partibus opponitur. At juxta hanc significationem opponitur mutilo. 2. Quia quod est aliquod mancum & mutilum, adhuc tamen est totum integrale, (integrale enim melius nunc possumus dicere, quam integrum, ad evitandam æquivocationem) juxta præsentem significationem, quia habet & illud partes quantitativas sive materiales. 3. Quia totum hoc sub se comprehendit totum similare & dissimilare. At totum, ut integrum dicitur, solum sumitur sub toto dissimilari. Quia enim in toto homogeneo non requiritur definita magnitudo, vel definitus partium positus, hinc quâlibet parte ablatâ nunquam tamen aqua, v.g. dicitur mutilata, sed in omnibus istis statibus semper dicitur æquè perfecta, ut *Arist.* docet *d. l.*

Integrum hîc non sumi ut opponitur mutilo.

Ab ista autem significatione ducitur alia Metaphorica, in qua integritas significat 93
virtutem moralem, eam, quâ quis candidus est, nec habet dissensum sermonis ad sententiam cordis, ut quasi unum eorum ab alio ablatum sit.

Tertiò autem integrale vel integrum dicitur, idque juxta præsens institutum, pro 94
omni eo toto, quod habet partes materiales, hoc est, partes tales ex quibus materia ejus constituitur, seu habeat omnes, seu aliquas. Ita homo est totum integrale, respectu capitis, brachiorum, cordis, pulmonis, &c. seu careat pede, seu non. Idémque est, si alia pars absit non tollens essentiam speciei: Dico: *non tollens essentiam speciei.* Quia si essentia speciei tollatur, non relinquitur, nisi totum

per

per accidens. Sub toto autem integrali nunc non comprehendimus, nisi quod per se unum est.

95 Atque ex his etiam quæ ad vocem integri hactenus commemorata sunt, appareret, quid sit totum hoc integrale, seu quomodo definiendum sit. Quibus junge ea, quæ in principio præcedentis tituli dicta sunt, constituendo discrimen inter totum essentiale, & integrale.

ARTICULUS II.

De divisione totius integralis, ejusq; partibus.

96 Sub hoc articulo de duobus punctis agendum est. *Primò* de divisione totius integri in totum similare & dissimilare. *Deinde* de divisione partium in principales & minus principales,

PUNCTUM I.

De divisione integri in similare & dissimilare.

97 Totum integrale dividitur in totum similare, & dissimilare. *Scaliger lib.* 1. *de Plant. p.* 168. rejicit has appellationes, & mavult dicere, *consimile* & *condissimile*. Sed lites vocabulariæ ad nihil prosunt. Unde mihi perinde est quomodo dicatur hoc vel illud totum. Aliâs etiam *Aristot.* totum dissimilare vocat *organicum* ejusque partes ὀργανικὰς ἢ ὄργανα, *lib.* 2. *de generat. animal. cap.* 1. Latinè dicuntur etiam totum homogeneum & heterogeneum.

98 Atque ex hoc loco *Aristotel.* sumpta est, hæc totius divisio, ut & *lib.* 2. *de part. anim. cap.* 1. ubi dicit partes alias esse ὁμοιομερεῖς, alias ἀνομοιομερεῖς, & alibi, eodem sensu, ut modo retuli, partes alias esse ὁμοιομερεῖς, alias ὀργανικὰς. Súntque ista Græca vocabula admodum significantia, & statim declarant naturam totius similaris & dissimilaris.

99 *Quid similare & dissimilare.* Ergo totum similare est, quod habet partes ejusdem essentiæ, ὁμοιομερὲς enim dicitur tanquam habens ὅμοια μέρη. Totum dissimilare autem est, quod habet partes diversæ essentiæ. Ἀνομοιομερὲς enim dicitur quod habet μέρη ἀνόμοια. Sic aqua dicitur totum ὁμοιομερὲς, similare & homogeneum, hoc est, habens partes ejusdem essentiæ. Animal autem dicitur totum ἀνομοιομερὲς, sive dissimilare & heterogeneum, hoc est, habens partes diversæ essentiæ.

100 *Ex disconvenientia & nomine non bene discernitur totum similare & dissimilare.* Frequenter discerni solet totum similare & dissimilare, ex convenientia vel disconvenientia nominis. Sic igitur aiunt totum similare esse, de cujus partibus prædicatur nomen totius, sicut quælibet pars aquæ vocatur aqua: Totum autem dissimilare esse, de cujus partibus non prædicatur nomen totius, sicut non quælibet (imò nulla pars) homini est homo. Vide *Damasc. in Dial. cap.* 6. & *Zabar. de nat. scient. const. cap.* 27. *Gocten. lib.* 1. *Inst. Log. p.* 115.

101 Sed hoc discrimen non est constans, quod ex nomine sumitur. Cùm enim impositiones nominum sint ab arbitrio hominum, & proinde liberæ, fieri potest, ut aliquod totum similare, habeat nomen ab aggregatione partium, unde tùm illius totius nomen non poterit partibus accommodari. Neque enim singulæ partes sunt aggregatæ partes. Tale quid est in vocibus maris & cœli. Hæ sunt sumptæ ab aggregationibus plurimarum partium, hinc igitur non quælibet pars cœli, cœlum; aut quælibet pars maris, mare dicitur. Et tamen mare & cœlum sunt tota homogenea.

Dimissâ

Dimiſsâ igitur convenientiâ & diſconvenientiâ in nomine, ab eſſentiæ identitate & diverſitate, optimum ſumitur diſcrimen diſcernendi totum ſimilare à diſſimilari. Totum ergo ſimilare dixi, quod dividitur in partes ejuſdem eſſentiæ. Totum autem diſſimilare, quod dividitur in partes diverſæ eſſentiæ. 102

Cæterùm diverſitas & identitas in eſſentia, non intelligitur, niſi de eadem vel diverſa *ſpecie* eſſentiâ. Aliâs enim totum ſimilare poteſt dividi in partes diverſæ *numero* eſſentiæ, veluti tota aqua, in varias aquæ guttulas, quæ guttulæ habent eſſentias numero diverſas. Iterum totum diſſimilare poteſt habere partes ejuſdem *genere* eſſentiæ. Conveniunt enim animalis partes, verbi gratiâ, in communi ratione Entis, & ſic in aliis. Indicátque hoc *Ariſtoteles*. Is enim deſcribens hanc ſimilitudinem in Elementis, ait ea eſſe ἀδιαίρετα εἰς ἕτερα τῷ εἴδει, *lib.* 3. *de Cœl. c.*3. *t.* 31. Et ἀδιαίρετα τῷ εἴδει. 5. *Met.* 3. hoc eſt, indiviſibilia in alia *ſpecie* (diverſa) & *ſpecie tenus* indiviſibilia. 103 *Diſcernuntur per eſſentiam eandem ſpecie.*

Rurſus cogitandum eſt, cùm totum ſic dividatur, quod eſt totum quantitativum, proinde diviſio etiam in partes diverſæ eſſentiæ intelligenda eſt, non ut in materiam & formam (quomodo omne integrale totum habet partes diverſæ ſpeciei) ſed ut in partes quantitativas ſive materiales. 104

Cæterùm quia totius ſimilaris partes conveniunt in eadem ſpecie eſſentiâ, & partes totius diſſimilaris ejuſdem ſpeciei non ſunt. Hinc ſequitur, quòd iſtorum totorum diſtinctio etiam ſumi poſſit juxta identitatem & diverſitatem, eorundem ſpecie attributorum eſſentialium. Attributa enim ſequuntur ad eſſentiam. *Et attributa ſpecifica.*

Dico autem eorundem *ſpecie* attributorum. Nam totum ſimilare poteſt habere attributa, in differentibus partibus, numero diverſa. Ita aqua eſt totum ſimilare. Et proinde habet partes ejuſdem ſpeciei, conveniúntque illæ omnes in iiſdem ſpecificis attributis. Et proinde aqua undique eſt humida. Sed tamen alia numero humiditas eſt, quam aqua Lani noſtri habet hîc, & alia, quam aqua ejuſdem Lani habet Wetzlariæ, vel Weilburgi. 105

Addidi etiam majoris claritatis causâ: *attributorum eſſentialium*. Nam totum ſimilare variare poteſt in attributis accidentalibus. Ita totus aër eſt aliquid ſimilare, etſi aliis atque aliis partibus variet, ſic ut hîc ſit ſalubris, alibi inſalubris, & ſic in aliis. Mare eſt aliquid ſimilare, etſi in ſuperficie ſit ſalſius, quàm in partibus inferioribus. Huc pertinet quod *Scalig.* ait *Exerc.* 61. *ſect* 1. *p.* 224. ex *Averroë: Non eſt*, inquit, *in cœlo heterogeneitas, etſi partes ejus differant raritate & denſitate, motu celeriori & tardiore.* Et proinde & ſtellæ (quæ condenſatam habent materiam) & aliæ cœli partes, quæ raræ ſunt, homogeneæ cœli partes ſunt. Idémque eſt in varietate actuum. Ita terra eſt aliquid ſimilare, etſi alia ejus pars moveatur, alia non. Vide *Perer. lib.* 7. *Philoſ. Nat. cap.* 5. *& lib.* 11. *cap.* 7. 106

PUNCTUM II. 107

De diviſione partium in principales & minus principales.

Diviſio hæc pertinet ad ſolas partes diſſimilares. Diſcrimina partiũ principalium à minus principalibus.

Hæc diviſio partium referenda eſt ſolùm ad totum diſſimilare, ſive heterogeneum. In toto enim homogeneo nihil habet pars una præ alia. Porro pars principalis non eſt hîc idem, quod pars nobilior; & minus principalis, quod pars ignobilior: ſed alia duo diſcrimina ſunt, quibus iſtæ partes diſcernuntur. *Primum* eſt, quod parte principali ablatâ tollitur totum, ſive ſpecies. Sic partes principales hominis, ſunt

ſunt caput, cor, pulmo. Illis igitur ablatis, vel aliquà illarum, tollitur eſſe humanum. Partibus autem minus principalibus ablatis non tollitur totum. Ita præſecto digito, manu, vel brachio, vel auriculâ, vel pede, homo tamen manet homo. Iſtæ igitur ſunt partes minus principales. Ratio hujus diſcriminis ſumi poteſt ex altero, quod ſtatim attingo.

108 *Alterum* igitur diſcrimen, ut rectè conſtituatur, præſciendum eſt, quod & ſuprà eſt conſtitutum, quòd eſſentia totius non conſiſtit in ſola forma, ſed in forma & materia. Forma igitur non poteſt explere officium ſuum, hoc eſt, ultimò ſpeciem aliquam abſolvere, niſi ſubjectetur in materia, proinde illa pars materiæ, quæ formæ eſt prorſus neceſſaria ad effectum ſuum formalem, ſic, ut forma citra eam non poſſit abſolvere ſpeciem, ea eſt pars principalis. Atque hoc eſt in iis, quas antea enumeravi. In oppoſitum igitur, quæ partes non ſunt neceſſariæ formæ, ut effectum ſuum formalem exhibeat, eæ ſunt partes minus principales.

TITULUS V.

De toto univerſali, ejuſq; partibus, hoc eſt, de genere & ſpeciebus.

109 Per totum univerſale nihil aliud ſolet intelligi, quàm genus. Genus enim habet naturam univerſalem. Et univerſali aliqua totius ratio convenit, ſicut *Zab.2. poſt. ad text. ult.* ait, univerſale eſſe totum, quod complectitur omnia ſingularia.

Porrò etſi frequenter totum diſtingui ſoleat à genere, ut in primo titulo hujus capitis dictum eſt, tamen in Philoſophia Ariſtotelica non eſt inſolitum, genus appellare totum. Sic *Ariſt.5. Metaph. cap.25.* ait, ſpeciem eſſe generis partem. Ergo in oppoſitum, genus eſt reſpectu ſpeciei totum. Atque ita ad complendam hanc de toto & partibus doctrinam, docendum eſt aliquid de genere & ſpecie. Dicendúmque *primò* de voce generis & ſpeciei. *Deinde* de ejus definitione. Et *denique* de generis & ſpeciei diviſionibus.

ARTICULUS I.

De voce Generis & Speciei.

110 *Generis ſignificationes oratoriæ.* Vox generis & ſpeciei variè accipiuntur, ut tradit *Ariſt.5. Metaph. cap.28. Porphyrius in Iſagog.cap.2. Damaſc. in Dial. cap.9.* aliique. Igitur *Primò* dicitur Genus pro patria & parentibus. Sic *Achillem* dicimus ex genere *Pelidem*. Et nos Dei genus dicimur ex *Arato* ab Apoſtolo. *Ludov. Vives lib.3. de cauſſ. corrupt. artic. p.110.* rejicit hanc ſignificationem, ſed exempla propoſita ſatis eam confirmant.

111 *Secundò* vicina huic eſt ſignificatio, in qua genus familiam ſignificat, ut *Heraclidarum* genus, hoc eſt, familia.

112 *Tertiò* genus eſt idem quod generatio. Sic ſolemus dicere, inquit *Ariſtotel. 5. Metaph. cap.18.* quouſque erit hominum genus, hoc eſt, quouſque erit hominum generatio.

113 *Genus eſt idem quod ſubiectum.* *Quartò* genus ſumitur pro ſubjecto: Sic vulgò dicitur: corruptibile & incorruptibile non convenire in eodem genere, hoc eſt, ſubjecto: hoc eſt, eandem rem non eſſe corruptibilem & incorruptibilem, prout in iſto axiomate hanc vocem interpretantur *Fonſeca 5.Met. c.8. q.4. ſ.2. Suarez diſp.35. in Met. ſ.3. n.37.* Ex *Thoma, Conimbr. lib. Categ. c.5. q.1. art.2.* & *Arniſæum in Epit. Met. p.229.* aliique.

Sic

Sic & cùm *Ariſt.* 1. *poſt. c.* 7. *t* 57. *&* *c.* 10. *t.* 76. ait, omnem demonſtrativam, ſeu ſpeculativam ſcientiam circa tria verſari: circa *genus*, &c. Per genus nihil aliud intelligi poteſt, quàm ſubjectum. Eadem ſignificatio eſt, ipſo *Ariſtotele* interprete 5. *Metaph. c.* 28. Cùm ſuperficiem dicimus *genus* figurarum ſuperficialium, & ſolidum ſolidarum.

Quintò: omne illud genus dicitur, quòd naturam confuſam, & determinabilem habet, ſic ſubſtantia & accidens dicuntur ſpecies Entis, *l.* 4. *Metaph. t.* 2. Unde Ens iſtorum genus dicitur. Et tamen non eſt genus propriè ſed impropriè, ſolùm attendendo ejus communitatem & confuſam naturam. Ens enim aliàs nullius rei genus eſt, ſecundùm *Ariſt.* 2. *poſt. cap.* 7. *&* 4. *Top. c.* 6. §. 2. 114 *Genus dicitur quod confuſum ad alia conceptum habet.*

Sextò: genus ſignificat omne illud univerſale, quod naturam habet inferioribus communicabilem, & per veras differentias contrahibilem. Hoc modo etiam ſpecies infima dicitur genus reſpectu individuorum, apud *Ariſt.* 2. *Met. cap.* 2. *&* 4. vide de hac ſignificatione *Ramum lib.* 3. *Schol. Dialect. c.* 5. 6. 115

Denique apud *Ariſtotelicos* frequenter genus ſumitur pro illo univerſali, quod ſit contrahibile per differentias ſpecificas. Unde ſic ſpecies infima non eſt genus, quia non contrahitur niſi per differentias numericas ſive individuificas. Atque ita ſpecies numeratur inter Prædicabilia. Prædicabile autem & Univerſale æquipollent, & aliàs individua non prædicantur. 116

Speciei vox quot modis nunc ſumatur, facilè apparet. Pleræque enim ſignificationes occurrentes ad vocem generis, redundant ad vocem ſpeciei. Unde iſtæ inde peti poſſunt. 117 *De voce ſpeciei.*

Sumitur autem præterea ſpecies pro pulchritudine, unde & ſpecioſus dicitur pro pulchro. Ad hunc modum aliqui aiunt, Formam vocari ſpeciem, quod paſſim *Ariſt.* dicit, & repetit *Scalig. Exerc.* 80. *ſ.* 3. quia ſcilicet ipſa ſit ornamentum materiæ, quanquam & ſpecies vocari poteſt forma, quia cùm materia compoſitum, ſive ſpeciem conſtituit. Utrumque attingit *Fonſeca* 1. *Met. cap.* 7. *q.* 2. *ſ.* 8. 118 *Forma quomodo dicatur ſpecies?*

Iterum ſpecies aliquando ſumitur pro apparentia, & opponitur veritati. Ita dicimus bonum, aliud eſſe verè bonum, aliud autem habere ſpeciem boni. Vicina iſti ſignificationi eſt illa, quâ Philoſophi dicunt ſpeciem ſenſilem, & intelligibilem. Ibi enim ſpecies ſumitur pro imagine rei, & diſtinguitur contra rem ipſam. Nempe ſpecies ſenſilis eſt quæ ſenſui, intelligibilis, quæ intellectui aliquid adumbrat. Confer *Armand.* de Bell. viſ. *lib.* 2. *Term. cap.* 184. Nobis hîc ſpecies dicitur id omne, in quo per differentiam additam alicujus generis natura reſtringitur, ſive coarctatur. 119

ARTICULUS. II.
De definitione generis & ſpeciei.

Duo hîc proponuntur: Primò generis; Deinde ſpeciei definitionem tradere, & explicare. 120.

PUNCTUM I.
De definitione generis.

Ariſtot. 1. *Top. c.* 5. §. 6. Et *Porph. in Iſag. c.* 2. & *Damaſc. in Dial. c.* 9. & alii genus ita definiunt. *Genus eſt, quod de pluribus differentibus ſpecie prædicatur in quid eſt, non converſim.* Μεταφυσικωτέρα erit hæc definitio. Si pro voce *prædicatur* (quæ 121

magis Logica eſt,) ſumatur vox ὑπάρχει, *convenit*, ſive *ineſt*. Ita enim etiam *Ariſtoteles* Logicam & Metaphyſicam univerſalis diſcernit definitionem. In Logicis enim, inquit: *lib. de Interp. c.7*. Univerſale id eſſe, quod eſt aptum de pluribus κατηγορεῖσθαι *prædicari*. At in Metaphyſicis ait, *lib.7. Metaph.cap.* 13. univerſale id eſſe, quod aptum eſt ἐν πλείοσιν ὑπάρχειν *eſſe* in pluribus.

*Ramus lib.*1. *Dial. cap.* 27. ait: genus eſſe totum partibus eſſentiale. Sed non placet illa definitio, quia juxta eam omne commune prædicatum, quod aliis inferioribus eſſet eſſentiale, eſſet itidem genus, quod falſum eſt in multis exemplis. Ens, v. g. eſt quidditativum prædicatum ſubſtantiæ & accidentis, Animal maris & fœminæ, quantitas ad bicubitum & tricubitum, & tamen nihil iſtorum rationem generis habet, ut mox patebit, excluduntúrq; à definitione *Ariſtotelica*, inde, quòd iſta non prædicantur de differentibus ſpecie.

122 *Rami definitio rejicitur.*

Explicatur definitio generis Ariſtotelica.

123 *Genus quomodo de pluribus prædicatur.*

Igitur: *Primò* dicit *Ariſtoteles: Genus prædicari de pluribus.* Ita patet, quia genus eſt aliquid univerſale. Univerſale autem, ut jam relatum eſt, eſt quod de pluribus prædicatur.

124

Porrò illa extenſio ad Plura eſt intelligenda non de actu, ſed de aptitudine. Ea enim de cauſa *Ariſtoteles* in definitione univerſalis ait: ὃ πέφυκε *quod aptum natum eſt*. Atque inde genus poteſt eſſe genus, ſi maximè de facto uni ſolùm inſit, modò naturam habeat multiplicabilem, ut in pluribus ineſſe *poſſit*. Sic animal eſt genus beſtiæ, & hominis ſimpliciter & ad quemvis ſtatum: Et tamen antequam crearetur homo, animalis natura non erat niſi in beſtia, & poſt hujus mundi deſtructionem non erit de facto, niſi in homine. Hâc de re plura erunt agendo de univerſalibus.

125

Apparet autem ex iſtis, id non poſſe eſſe genus, quod non poteſt eſſe in pluribus, ſeu quod non habet naturam in plures ſpecies (de multitudine enim ſpecierum intelligitur illa pluralitas) multiplicabilem. Et ſic Deus nullius rei poteſt eſſe genus, quia ſimpliciter, ob Dei infinitatem, repugnat ut plures ſint Dii, ut ſuo loco videbitur. Sic neque ſapientia poteſt ullius diſciplinæ genus eſſe, quia repugnat ut ſint plures ſapientiæ, ut fuit ſuprà *cap.* 1. *n.* 21.

126 *Genus prædicatur in quid eſt.*

Secundò dicit *Ariſtoteles: Genus prædicari de pluribus in quid eſt.* In quid eſt autem ea dicuntur attribui; quæ aptè reſpondentur, cum rogatur, quid res ſit, ait *Ariſt.* 1. *Top.c.* 5. §. 6. Sic, cùm animal ſit genus hominis interrogando, quid homo ſit, rectè reſpondebitur, quòd ſit animal: Et ſic in aliis.

127

Et hinc ſequitur, quòd accidens rei ejus non poſſit eſſe genus, ſicut & *Ariſt.* docet 4 *Top. cap.* 6. §. 3. Ita album non poteſt eſſe genus nivis, aut Cygni, vel lactis, & ratio eſt, juxta præſentem definitionem, quia accidentia prædicantur non in quid, ſed in quale eſt.

128

Deinde ex eodem etiam ſequitur, quòd differentiæ, etſi ſint communes, non ſint genera ſpecierum. Ita ſenſitivum, ſi in rigore loquamur, non poteſt habere rationem generis ad hominem & beſtiam. Differentiæ enim non prædicantur in quid, ſed in quale eſt, apud *Porph. in Iſag. c* 3. Dixi *ſi in rigore loquamur*, quia qualicunque ratione differentiæ communes, ſive generales, in concreto ſumptæ, ſupponunt pro ipſis generibus: Unde cùm dicitur: *Senſitivorum aliud eſſe hominem, aliud beſtiam*, diviſio dicitur à Logicis eſſe generis in ſpecies, ut plenius diſputo in

Topicis

Topicis, *cap. 29. n. 9. seqq.* Aliter autem generi, & aliter definitioni convenit, in quid prædicari, ut statim attingam.

Tertiò dicit *Aristoteles: Genus prædicari non conversim.* Genus, cum alterutra specie non debet reciprocari. Γένος ἐδέν εἴδεσ ἀντικατηγορεῖται, ait *Porphyrius in Isag. cap. 9. §. 6. 7.* Et in hoc distinguitur genus à definitione. Definitio enim etiam in quid prædicatur de definito, sed conversim. At id, ut nunc *Aristot.* dicit, non convenit generi. Hoc sensu. *Rodolph. lib. 2. de invent. cap. 9.* ait: Genus respondere quæstioni quid sit, sed ita ut totam interrogationem non absolvat: Pertinétq; huc, quod *Plato* in *Menone* ait: quòd δικαιοσύνη non sit ἀρετὴ sed ἀρετή τις, & quòd στρογγυλότης sit σχῆμά τι, οὐχ ἁπλῶς σχῆμα: hoc est, quòd justitia non sit virtus, sed virtus quædam; & rotunditas non sit figura, sed figura quædam. 129 *Genus non prædicatur conversim.*

Quartò dicit *Aristoteles: Genus prædicari de differentibus specie.* Inprimis ad hanc hujus definitionis particulam intelligendam, est prænotandum, quòd Phrasis illa, *differre specie*, bifariàm accipiatur. *Ramus*, ejúsq; asseclæ essentialem distinctionem ponunt vel in genere, vel in specie, omissâ differentiâ numericâ. Ergò istis etiam individua dicuntur differre specie, sicut & individua ab illis dicuntur species. Vide inprimis *Ramum l. 3. Schol. Dialect. cap. 4. 5. 6.* *Aristotelicis* autem specie differre, est medium quid inter differre genere, & differre numero. Indéque *Socrates & Johannes* istis non differunt specie, sed numero. Idémque est de omnibus individuis, quæ ejusdem speciei sunt. Prout igitur latè vel strictè accipitur τὸ differre specie, ita etiam ampliandum, vel constringendum est nomen generis. 130 *Genus prædicatur de differentibus specie. Differre specie, quid Ramæis & Aristotelicis.*

Nam *Ramæi* etiam speciem infimam (quam *Aristotelici* dicunt) vocant individuum. At *Aristotelici* infimam speciem genus non vocant. Infimam enim speciem propterea vocant, quia non sit divisibilis in alias ulteriores species. Estq; species infima illud universale, quod in ordine essentialis prædicationis est proximè supra individuum, quale quid est homo. 131

Ad mentem autem *Aristotelicorum* explicando eam definitionis particulam, *Prædicari de differentibus specie*, tria inprimis, si accuratè eam intueamur, in ea involvuntur. *Primò* igitur dicitur, quòd genus debeat prædicari de *differentibus* specie. Porrò differentia discernuntur à diversis, apud *Aristot. 10. Metaph. t. 12.* Dicuntúrq; diversa, quæ se totis distinguuntur. Differentia, quæ per aliquid sui, veluti, per additam generi differentiam distinguuntur. Sic homo & bestia differentia sunt. At rationalitas & irrationalitas primò diversa sunt. Idémq; est de summis generibus. Hæc enim hoc ipso, quia summa genera sunt, simplicia sunt sive expertia differentiæ distinguentis. Confer *Perer. lib. 5. Philos. Natural. c. 12. Colleg. Conimbr. in Porph. cap. 3. q. 1. a. 1. p. 250. & lib. 1. Phys. c. 9. q. 3 a. 3. & Scaliger de Plantis lib. 1. p. 149. & Interpp. add. l.* Atque ex his dico: Si quid in quid prædicetur, non tamen de differentibus, sed de diversis, tum id non habere rationem generis. Tale quid est, cùm Ens prædicatur de substantia & quantitate, & qualitate, & cæteris. 132 *Per Phrasin de differentibus specie, quidnam ab Aristotele à definitione generis arceatur.*

Deinde: differre specie, est species differentiæ essentialis. Differre, inquam, essentialiter, est genere, specie, numero differre. Atq; ita hactenus, quicquid habet rationem generis, debet esse in differentibus specie, atque adeò in iis, quæ differunt essentialiter. 133 *Differre specie excludit τὸ differre accidentaliter.*

Hinc sequitur: Si quid prædicetur in quid, non tamen de essentialiter differentibus, quòd id non habeat rationem generis. Sic animal prædicatur de mare & fœmina.

mina. Jam ſexûs diverſitas non facit diſcrimen eſſentiale. Animal igitur non poteſt eſſe genus maris & fœminæ, etſi de iis in quid prædicetur. Sic quantitas prædicatur in quid, de quantitate longa, & parva, bicubita & tricubita. Item fides de fide firma & languida. Et tamen iſta non habent ad hæc rationem generis. Nam quantitas longa & parva, fides firma & languida ſolùm per majus & minus, item magis & minus differunt, quæ non mutant ſpeciem. Sic *Zabar. lib de propoſ. neceſſ. cap. 2. p.* 378. Albedo, *inquit*, ſimpliciter ſumpta, quæ puram & impuram complectitur, latiùs patet, quàm albedo pura, nec tamen eſt iſtius genus.

Deus non eſt genus ad Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

Atque ex hac etiam affectione ſumi poteſt ratio, cur Deus non ſit genus ad Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, nempe id exinde eſt, quia iſtę perſonæ non differunt eſſentialiter. At omne genus ad ea refertur quæ eſſentialiter differunt & ſpecie diſtinguuntur. Vid. *Aug. l. 7. de Trin c. 6.* & *Suarez diſp.* 30. *Met. ſ. 4. num.* 31.

134 ***Denique*** differre ſpecie, diſtinguitur à differre genere, & numero. Jam quæ genere differunt, differunt etiam ſpecie. Quæ autem numero differunt, non neceſſariò differunt ſpecie, ſed poſſunt eſſe ejuſdem ſpeciei, ut *Johannes* & *Petrus*. Hinc ſi quid prædicetur de iis, quæ ſolo numero differunt, tum id non poteſt habere rationem generis. Ad mentem *Ariſtotelicorum* loquor. Ita homo in quid prædicatur de *Johanne* & *Petro*. Et tamen illorum genus non eſt, quia non differunt illi ſpecie, ſed ſolo numero. Atque hic ſenſus eſt ſummatim definitionis priùs traditæ. Sunt aliquæ objectiunculæ contra hanc definitionem, quas diſcuſſi *in Intr. L. c. 3. num.* 21.

PUNCTUM II.

De definitione ſpeciei.

135 *Porphyrius in Iſag. c.* 2. duas habet definitiones ſpeciei. Primò : *ſpecies eſt id quod generi ſubjicitur.* Secundò : *ſpecies eſt id quod de pluribus numero in quid eſt prædicatur.* Sed utraque definitio mala eſt, ſi *Ariſtotelicè* philoſophemur. Prima quidem, quia ea definitio etiam individuo convenit. Nam & individua ſubjiciuntur generibus. Ut *Socrates* eſt animal. Hic equus eſt equus. At individua in Philoſophia *Ariſtotelica* non ſunt ſpecies.

Definitiones Porphyrianæ examinantur.

136 Altera definitio ſimiliter bona non eſt. Nam & genera prædicantur de pluribus differentibus numero, etiam genera generaliſſima. Et tamen iſta non poſſunt eſſe ſpecies.

Antecedens ſequitur ex cenſura prioris definitionis. Nam ſi individua ſubjiciuntur generibus. Ergò genera prædicantur de individuis, quia ſubjici & prædicari dicuntur relativè. Alia ad hanc rem addidi *in Intr. Log. c. 3. q. 2. num. 29 ſeqq.*

137 Ampliando autem vocem ſpeciei, ut ad individua etiam extendatur, quod non incommodè poteſt fieri, ſic generatim ſpecies definiri poteſt, quòd ſit pars generi ſubjecta ; ſeu, quòd ſit id quod generi ſubjicitur, ut *Porphyrius* loquebatur.

138 Dicitur autem ſpecies *pars* generis, quia partem de poteſtate generis ſibi præſcindit. Veluti cùm homo in poteſtate ſua contineat rationalitatem & irrationalitatem, homo, qui animalis ſpecies eſt, non niſi rationalitatem ſibi præſcindit. Quanquam alias intuendo ſpeciei conſtitutionem, quæ eſt ex genere & differentiâ, non incommodè etiam genus ſpeciei pars dicitur. Unde *Ariſtot. lib. 5. Metaph. cap.* 27. utrumque dicit, nempe & genus eſſe partem ſpeciei, & ſpeciem eſſe partem generis.

Species quomodo dicatur pars generis ?

ris. Distinguit hæc *Boëth in lib. de divis.* aiens, genus in definitione partem esse speciei, in divisione totum.

ARTICULUS III.

De divisione generis & specie.

Tris potissimùm sunt divisiones hîc explicandæ.

PUNCTUM I.

Genus est generalissimum vel subalternum: Et vicissim, *species est specialissima & subalterna.*

139 Divisiones has tradunt *Arist. 1. prior. cap. 27.* & *Porphyr. in Isagog. cap. 2.* §. 23. Unde frequenter & ab Autoribus aliis usurpantur. Sumitur autem ratio distinctionis, ex ista rerum diversitate, quòd res quædam aliis communiter insint; Aliæ autem adhuc communius insint, ut istis & aliis communiter insint. Veluti animal communiter est in homine, & in bestia, Sed corpus adhuc communius est, cujus natura reperitur in animali, & in planta, & in lapide.

140 Igitur tum genus generalissimum dicitur, quòd cùm sit aliorum genus, non habeat tamen aliud supra se genus, cujus species sit, seu ὃ γένος ὂν ἐκ ἔστιν εἶδος, seu *quod genus est, & nullo modo species*, seu ᾧ δὲ ἐκ ἄν εἴη ὑφεστηκὸς γένος, ut autores dicti loquuntur. *Genus generalissimum.*

141 Talia summa genera dicuntur esse decem prædicamenta. Nam etsi vox Entis significet in eis communem quandam naturam: tamen Ens non est genus eorum, imò nullius rei, ut alibi disputavi. Unde relinquitur, quòd ad constituendum genus generalissimum exigatur, non habere supra se genus exactè & rigorosè dictum. *Græcis* dicitur γένος ὑπερτατον. *Decem prædicamenta sunt genera generalissima.*

142 Genus autem subalternum (*Græcis* genus ὑπάλληλον) est, quod cùm genus sit ad aliqua inferiora, est tamen species superioris vel superiorum. Sic animal erat genus hominis, est tamen species animalis. Ergò animal est genus subalternum. *Genus subalternum.*

Et ex his patet: quid sit species specialissima & subalterna. Nempe sicut genus subalternum erat, quod hujus quidem genus, alterius verò species est. Ita species subalterna erit, quæ hujus quidem species, alterius tamen genus est. Ità animal est species subalterna, quia cùm species sit corporis, est tamen genus hominis. Summatimque, quodcunq; genus est subalternum, id est etiam species subalterna, materialiter loquendo, sive de rebus ipsis, quæ talia genera & species denominantur. Rursus, sicut genus generalissimum erat, quod non habebat genus, ita etiam species specialissima est, cujus non est species. *Species specialissima & subalterna.*

Est autem hæc quæstio inter *Ramæos* & *Aristotelicos*, *Quidnam sit ista species specialissima?* *Ramæi* enim individua vocant species specialissimas. *Aristotelici* autem individua simpliciter distinguunt à speciebus, omnemque speciem, faciunt esse quid universale. Inprimis autem video, pro utraque opinione inveniri doctorum locutiones, sæpéque individua dici species. Unde hæc λογομαχία solùm est. Prolixiùs hanc rem persecutus sum, *in Top c. 28. n. 77. seqq.* *Quid veniat nomine speciei specialissimæ.*

PUNCTUM II.

De divisione generis in remotum & propinquum.

143 Hæc altera est divisio generis, sumiturque inde, quòd prædicata quidditativa possunt plura de eadem re dici. Id autem non potest esse citra subordinationem. Neque enim eadem res potest esse sub generibus oppositis. Subordinatio autem est in eo, quòd plurium illorum generum, quæ de una dicuntur specie, unum est genus alterius generis, & sic universalius altero. Nam juxta *Aristotelem lib. Categ. c.* 3. Quod dicitur de prædicato, dicitur etiam de subjecto. Unde quod genus est animalis, v. g. id etiam dicitur de homine, & est genus hominis.

144 Ex his ergò subordinatis generibus *propinquum* est, quod est minus universale, ac aliud: *Remotum* autem, quod est universalius alio, cúmque propinquitatis, & remotionis illius certi gradus sint, sumentur illi similiter ex majori vel minori universalitate. Conf. *Arist.* 4. *Top. cap.* 2. §. 2.

PUNCTUM III.

De divisione generis in univocum, & Analogum.

145 *Æquivoci exponitur. Æquivocum non est genus.*

Apud *Aristotelem, lib. Categ. cap.* 1. univocum opponitur æquivoco; sed id est, dividendo nomen, non dividendo genus. Nomen enim pluribus potest esse unum, sub diversa significatione, & essentiâ. At genus non potest esse diversæ essentiæ. Est enim genus nomen communis essentiæ, dicente *Arist.* 10. *Met. c.* 3. Atque ita potest quidem nomen esse æquivocum, non autem genus. Atque hoc propterea diligenter observandum est, quòd aliqui definitionem *generis univoci* volunt extruere ex isto loco *Aristotelis*, quatenus univocum etiam Analogo opponitur, quòd propter dicta esse non potest, præsertim cùm ibi nulla mentio sit generis analogi. Sed de hac re erit posteà observatione quintâ.

146 *Vox generis non sumitur rigorosè cùm genus distinguitur in analogum, & univocum.*

Deinde observandum est: cùm genus dividitur in analogum, & univocum, quòd vox generis non sumatur in rigore, juxta expositam ejus definitionem; atque adeò, comparando hanc divisionem ad genus, juxta illam definitionem, nunc non tam est generis distributio, quàm vocis distinctio. Analoga enim nunc dicuntur, quæ isto modo genera non sunt. Ita Ens dicitur analogum ad substantiam, & accidens; & tamen non est genus illorum, quia substantia & accidens non sunt specie differentia, sed primò diversa. Atque ideò dixi *in Theorem. 20. huius capitis*, ampliandam esse vocem generis, cùm per analogum, & univocum dividitur. Ampliatio autem hæc est, ut scilicet omne illud dicatur genus quòd significat unam essentiam, vel unum conceptum in pluribus, quod aliàs ad rationem generis rigorosè loquendo, non sufficit, ut suprà constitutum est.

147 *Vox analogi & analogiæ explicatur.*

Tertiò est observandum, vocem analogiæ, & analogi frequenter significare proportionem, & proportionale. Unde *Zab. lib. de nat. scient. const. c.* 10. negat, quòd aliàs πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς dicitur, rectè analogum dici. *Multi putant*, inquit, *illud esse analogum, quod ab uno ad unum vocant; decipiuntur tamen, quia in iis quæ ab uno ad unum dicuntur, est pendentia quædam necessaria aliorum ab uno, quatenus talia sunt sicut accidentia eâ ratione sunt Entia, quatenus inhærent substantiæ quæ primariò dicitur Ens. At unum analogiâ nihil aliud est, quam unum proportione, etiamsi nulla sit pendentia aliorum ab uno.* Hæc ille. Et verum quidem est, analogiam

logiam significare similitudinem, & proportionem, sed tamen & usu apud Doctos obtinuit, ut etiam illud quod πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς apud *Aristotelem* dicitur, dicant analogum. Atque ita hoc loco etiam id per analogum intelligimus.

Atque tum *quartò* porrò observandum, τὸ πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς (Nunc analogum id dicimus) duplex esse, aliud consistit solùm in extrinseca attributione, & pendentia unius ad aliud, præterea autem nullam dicit communitatem essentiæ ad analogata. Sic sanum dicitur de sano animali & urina, & cibo & remedio, &c. Aliud verò præter illam extrinsecam denominationem dicit etiam communitatem essentiæ, quale quid est Ens ab substantiam, & accidens. Proinde in divisione generis, in univocum & analogum non intelligitur prius ejus generis. Cùm enim id non dicat communitatem in essentia sub communi nomine. Ergò simpliciter non est nisi æquivocum, & non genus. Genus enim necessariò subinfert communitatem in essentia. Proinde nunc alterum solum genus τὸ πρὸς ἓν intelligitur. 148 *Analogum distinctum à proportione duplex*

Atque ita à præsenti consideratione analogi, sive divisione generis in univocum & analogum, rejicimus omne illud analogum quod in analogatis non significat communem essentiam. Genus enim est, inquit *Arist.* 10. *Met. c.* 3. quo, quæ conveniunt, secundùm essentiam idem sunt. Atque ita & analogum, & univocum communem essentiam significant. 149

Proinde specialiùs loquendo: duo genera analogorum huc non pertinent. *Primùm* ea, quorum analogia consistit in sola proportione, sive similitudine, de quibus antea erat secundâ observatione. Similia enim non sunt (ratione essentiæ) eadem. *Deinde* ea, quæ ex sola attributione, & dependentiâ extrinsecâ analogâ dicuntur, de quibus proximè actum. 150

Quintò observandum est, univocum bifariâm dici. *Aliquando* æquivoco soli opponitur: *Aliquando* verò non opponitur æquivoco adæquatè, sed junctum æquivoco & analogo. In quo posteriori sensu mediat analogum inter univocum & æquivocum: Indéque ob vicinitatem ad utrumque modò dicitur univocum, ut *l. Cat. cap.* 1. modò etiam dicitur æquivocum, quomodo frequenter occurrit, quòd Ens ad substantiam, & accidens dicatur æquivocè apud *Aristot.* 1. *Elench. c.* 6. *Porph. in Isag. c.* 2. *Aug. in Cat. c.* 2. *Damasc. in Dial. c.* 46. & alios. 151 *Univocum bifariàm sumitur. Analogum dicitur univocum, & æquivocum.*

Igitur univocum, quatenus soli æquivoco opponitur, non etiam analogo, definitur ab *Arist lib. Categ. c.* 1. *Univoca ea dicuntur*, inquit *Aristoteles, quorum & nomen commune, & ratio substantiæ, nomini accommodata eadem est.* Hæc significatio non est ad præsentem divisionem. Nam nomina hîc dicuntur univoca, quæ sub uno nomine unam etiam essentiam significant. At non nisi hoc ipsum, quod scilicet unam essentiam significat, potest dici genus. Ergò sic omne genus est univocum. Ergò & analogum hoc sensu est univocum. Ergò univocum genus, nunc non opponitur analogo. Ergò univocum genus accipiendum nunc est in significatione à priori diversâ. 152 *Univocum quid Arist. c.* 1. *Categ.*

Hanc significationem constituit *Scaliger Exerc* 299. *s.* 2, *p.* 890. Cùm nomen utrinque æqualiter secundùm eandem essentiam convenit, univocum dicitur. Et rursus: *lib.* 4, *de caus. L L. c.* 91. univocum *inquit*, est, quod idem genus æquè omnibus dispertit. *Analogum*, quòd non æquè, sed ordine quodam. *Æquivocum*, quòd nomen solùm communicat. 153 *Univocum quid hîc sit?*

Constituitur quid sit univocum, & analogum.

His præmissis facilè est constituere, quid sit univocum & analogum genus. 154

Nempe genus univocum est, quod eandem essentiam æquè suis univocatis communicat, ut modò loquebar ex *Scaligero*.

155 *Explicatur definitio univoci.*

Hujus autem definitionis *Primò* non est hic sensus, quasi statim sit genus univocum, cujus essentia (sistendo in ea, ut generica) *æqualiter, hoc est, non secundùm plus & minus* reperitur in inferioribus. Nam id etiam est in analogo genere. Veluti Ens est analogum ad substantiam, & accidens, hîc accidens non minùs habet de generali ratione, & definitione Entis, quàm substantia. Nam & Accidens est aliquid habens realem essentiam.

156 Nec *Secundò* illius sensus est, quasi species generis univoci debeant esse æquales ratione *dignitatis*. Fieri enim potest, ut sub genere univoco una species sit nobilior aliâ, propter differentiam, quæ sit in alia nobilior, quàm alterâ. Sic *Zabar. lib. de nat. scient. const. c.* 10. *p.* 25. *Si* cœlum, *inquit*, propter nobilitatem esset magis corpus naturale (seu principale analogatum corporis naturalis) quàm corpora caduca, oporteret eâdem ratione hominem magis quàm lapidem esse corpus naturale, & magis quàm asinum animal esse, quod tamen dicendum non est. Atque ita species generis univoci, cùm aliæ aliis sint nobiliores, per id tamen non stat, quin participatione generis sint æquales.

157 *Æqualiter, quomodo univocum se communicet?*

Proinde æqualitas, quæ in communicanda essentia ad univocum genus requiritur, intelligitur solùm *de identitate ordinis*, ut scilicet illa generalis essentia, non conveniat alii prius, alii posterius, aut per dependentiam ab isto. Sic animal est univocum ad hominem, & bestiam, quia generalis essentia animalis, nec prius homini, nec prius bestiæ convenit, ut alterutrum eorum sit animal, per dependentiam ad alterum.

158 *Analogum genus quid?*

Atque ita genus analogum dicitur, quod eandem essentiam analogatis communicat inæqualiter, hoc est, (removendo priùs omnes heterogeneos sensus ante à tactos ad definitionem univoci) in diverso ordine, ut scilicet unum analogatorum habeat eam prius, aliud posterius. Sic Ens est analogum ad substantiam, & accidens. Accidens enim non participat rationem Entis nisi inhærendo in substantia, vel generaliùs loquendo, afficiendo eam. Semper igitur postulat accidens, ut substantia jam dum habeat esse, in quo accidens fulciatur, & sustentetur. Atque adeò ut Entitatem habeat per dependentiam ad substantiam sustentantem. Alia exempla mitto.

159 Sunt aliqui, qui genus analogum dari negant, sed exempla sunt multa illud in oppositum confirmantia. Atque ita etiam de toto universali satis esto.

CAPUT VII.

De Singulari & Universali.

1 SEcundò: *ad unius considerationem pertinet singularitas & universalitas.*

2. *Singulare est, quod est hic & nunc: vel quod non est commune (incommunicabile) multis, numero distinctis, ut* Socrates: *Hac terra. Hic Angelus.*

3. *Univer-*

3. Universale est, quod est unum, commune multis, numero aut etiam specie distinctis. Ut Angelus ad Michaelem & Raphaëlem. Homo ad Petrum & Paulum. Animal ad hominem & bestiam. 14

COMMENTARIUS.

Potiores Metaphysici agunt de singulari & universali in doctrina Unius. Hos non sequimur potiùs, quàm ut ex istis terminis faciamus peculiarem divisionem Entis, quod quidam faciunt. Et facit huc, quòd frequenter horum Periphraseis & descriptiones fiunt per vocem unius, veluti quod singulare dicitur *Unum* numero. Universale etiam apud *Aristotelem* passim dicitur, *unum* in multis. Vide inprimis *1. post. cap.* 8. 1

Agam autem *primò* de singulari. *Postea* de universali. Ac de singulari quidem de quatuor capitibus differendum est. 1. De voce singularis & æquipollentibus. 2. De quidditate rei singularis. 3. Quid singulare addat naturæ communi, & deinceps de principio individuationis. 2

TITULUS I.

De voce singularis & æquipollentibus.

Singulare apud Oratores dicitur, quod peculiariter eminet in genere aliquo, vel quod habet aliquid, quod communitur in aliis ejusdem generis non solet reperiri. Et sic opponitur vulgari. Quomodo singulariter doctus, singulare ingenium, singularis notitia in re aliqua gesta dicitur. Hanc significationem nunc non curamus. 3

Apud Philosophos sumitur singulare, duobus modis: 1. Singulare dicitur latè, pro omni; quod superiori contractius est, quomodo singulare dicitur, non solùm individuum, sed minus universale. Hoc sensu *Aristot.* ait *1. Top. cap.* 1. *& 1. Post. cap.* 14. Inductionem progredi à singularibus. Sæpe enim inductio progreditur à speciebus ad genus. Veluti homo nutritur, bestia nutritur, planta nutritur. Ergo omne animatum nutritur. Rursus *2. Post. t.* 82. ait: Facilius definiri singulare, quàm universale. Ubi per singulare rectè intelligitur minus universale, docente *Zab. ad hunc text. & Perer. lib. 3. de Phil. cap.* 11. *&* 13. Nam alias singulare, hoc est, individuum non potest definiri, secundum *Aristot. 7. Met. cap.* 4. *&* 5. 4 *Philosophis quid singulare?*

1. Singulare est idem quod individuum vel particulare. Unde singularia Græcè dicuntur, καθ' ἕκαστα, κατὰ μέρος, ἢ ἄτομα. Vide *Arist. cit. loc.* 5

Est tamen discrimen quoddam inter singulare Individuum, & particulare; ut non malè tradit *Armandus de Bello Visu Lexici lib. 2. cap.* 286. Una igitur eademque res sic dicetur *singularis*, in quantum est ab aliis numero diversa. *Individua* autem, in quantum in se est indivisa, nec portò in alia individua est divisibilis. *Particularis* autem dicitur, in quantum exceditur à natura communi sive universali, ejusque partem solùm (loquendo de rei universalis potestate) vendicat. 6 *Singulare individuum & particulare quomodo differant?*

Unde sub his distinctis rerum singularium nominibus insinuantur tres earum proprietates. 1. Quòd debeant esse ab aliis numero distinctæ. 2. Quod debeant esse indivisibiles in alia individua. 3. Quod non debeant totam naturam universalis significare; sed eam contrahere ad particularem quasi differentiam. 7 *Tres cõditiones singularium.*

Necessariò tamen notandum est: in aliquo alio sensu adhuc singulare & 8

particulare

Alia distinctio singularis & particularis.

particulare distingui. Veluti, in doctrina propositionum, aliud est subiectum singulare, & aliud est subiectum particulare. Indéque aliud etiam est propositio particularis, aliud propositio singularis. Particulare ergo (ut quidam homo, quidam equus) ibi significat ad modum partis & est vagum, indéque in eo potest esse ambiguitas, ut particulare axioma sæpè rejiciatur à loco, in quem singulare admittitur, in doctrina syllogismi. Atque sic singulare significat ad modum totius, & proinde nullam ambiguitatem habet, ut *Socrates*, *Bucephalus*, &c. Vide *Zabar. 1. post. ad text. 63. p. 767. & de quarta figura syllogismi cap. 7.*

9 Rursus: sicut universale distinguitur in universale, quod est in essendo, & quod est in prædicando, & quod est in causando: ita etiam est in singulari, unde quæ ad hanc distinctionem de universali dicentur, hîc etiam applicanda sunt.

10 *Specialia nomina singularium.*

Specialia nomina rerum singularium sunt: *Hoc aliquid*, (sicut *Arist. lib. categ. c. 5. §. 16.* Substantias primas, ait significare Hoc aliquid) *substantia prima, suppositum, persona.* Igitur *Hoc aliquid* est individuum substantiale completum. Veluti *Socrates*; unde quâdam propotione trahitur etiam ad partes seperatas & abscissas, ut dicantur *Hoc aliquid.* Vide *Colonien. ad Hispan. tract. 3. copul. Logic. fol. 110. Bellovisium in Lexico lib. 2. c. 299.* Idémque est de *Suppositio. Substantia prima* est idem quod substantia singularis. Atque sic ipsa est nomen singularitatis, in genere substantiarum. *Persona* autem similiter contrahit singulare ad esse substantiale, eorum, quæ sunt suppositia intellectiva. Hæc in doctrina de substantiis clariùs proponentur.

TITULUS II.

Quid sit singularitas & singulare?

14 Singularitas est nomen unitatis. Unde superaddit Enti non nisi negationem. Hæc igitur in genere est indivisio. Ergo sic singulare, quia est aliquid unum, est aliquid indivisum. Quia autem est unum tale, nempe singulare, ideò est indivisum numero: hoc est, singulare ita dicitur unum, ut non possit dividi in plura, numero distincta. Vocatur aliâs hæc negatio *incommunicabilitas.* Sumitúrque ex oppositione ad Universale. Universale enim est, quod est unum commune. Singulare igitur erit, quod est unum incommunicabile, seu non commune multis.

12 *Singulare quomodo incommunicabile?*

Atque ex hac oppositione ad universale, intelligitur, quomodo singulari conveniat incommunicabilitas, nempè id est, opposito modo, quo universali convenit communicabilitas. Nempe universale est communicabile aliis, ut hoc dicatur esse istud, & in istis sua numero multiplex. Veluti animal communicatur homini, & homo Petro per modum universalis. Et hinc homo est animal: Et Petrus est homo. Indéque pluralizatur animal in iis, quibus se communicavit: Sicut & homo, in iis, quibus ille se, ut universale, communicavit. In oppositum igitur, singulare est incommunicabile, quia non habet alia infrà se, in quibus pluralizetur, & dicatur de istis quidditativè. Dicam clariùs.

13 *Communicatio duplex.*

Communicatio, ut non obscurè tradit *Lychetus lib. 1. dist. 2. q. 4. in initio ad Scotum*, est duplex: Alia est quidditativa, alia effectiva. *Effectiva* est, qua quid per modum efficientis alii communicat essentiam. Hoc modo individuum non est incommunicabile. Nam gignens (veluti *Anchises*) communicat essentiam genito, veluti *Æneæ*. Atque ex hac communicatione, non sequitur hæc prædicatio quidditativa, ut *Æneas* dicatur *Anchises*.

Quidditativa

Quidditativa communicatio est, qua communicans communicat essentiam alii, sic, ut istud ad complementum essentiæ hujus intrinsecè pertineat. 14

Atque hæc quidditativa communicatio iterum est duplex. Est enim aliquid alii communicabile, ut *Quo*, vel ut *Quod*. Quod est communicabile ut *Quo*, est tanquam forma. Forma enim communicat se composito. Sic, ut id, quo compositum est hoc aliquid, sit forma. Et proinde hinc sic apparet, nec hoc genus communicabilitatis repugnare rei singulari. Nam forma singularis, ut anima Petri, est communicabilis supposito, nempe Petro. Atque ex hac communicabilitate etiam non semper sequitur, ut hoc dicatur istud, quod est in communicatione universalium. Neque enim Petrus est anima Petri. 15 *Quidditativa communicatio duplex.*

Loquitur autem hoc genus communicationis potissimum de ea, quæ est inter partem ad totum. Est tamen proportionaliter etiam amplianda ad communicationem, quæ est inter partes ad invicem, veluti quod forma (etiam singularis) se communicat suæ materiæ. 16

Est igitur alia communicatio præterea, qua quid communicatur ut *Quod*. Estque sic communicabile ut Quod, quod habet aliqua inferiora ab invicem essentialiter distincta, de quibus prædicari possit in recto, sive prædicatione dicente, hoc est hoc. Veluti animal communicat se homini & bestiæ per modum universalis. Et inde dicitur, homo est animal, bestia est animal. Quæ duo (homo & bestia) inter se essentialiter distinguuntur. Atque hæc communicabilitas negatur singulari. Neque enim *Socrates*, verbi gratiâ, se communicare potest, ut aliæ dicuntur, ex participatione illius naturæ, *Socrates*. Dixi *ex participatione illius naturæ*. Nam per æquivocationem potest fieri non attendendo hanc participationem, quæ est in generatione, ut genitum accipiat nomen gignentis. Veluti ut filius *Socratis* dicatur *Socrates*. Neque tamen hinc *Socrates* est res universalis. Et rursus si aliquod individuum se communicet, sic, non tamen dividitur in plura, specie aut numero distincta. 17

Atque ex his statim apparet 1. Quòd individuo non repugnet communicabilitas omnis, potest communicari per effectivam communicationem, & per modum formæ. 18 *Non omnis communicabilitas repugnat individuo.*

2. Apparet: Incommunicabilitatem non satis distinguere singulare ab universali: Si omne id dicatur universale, quod est communicabile, ut hoc dicatur istud: & singulare non sit, quod est communicabile. Nam ex communicatione, quæ est inter partes, aliquando eveniunt prædicationes directæ. Neque tamen illæ universalia sunt. Et hinc de causa dixi, communicabile ut Quo non semper facere prædicationes has, hoc est istud. 19

Antecedens patet. Nam ὁ λόγος σὰρξ ἐσάρκωσεν suam communicat cum assumpta carne. Indéque dicitur: Filius Mariæ est Deus. Et nihilominus ὁ λόγος, sive Deus non est aliquid universale, per talem communicationem. Idémque est in fictitiis unionibus Poëtarum, veluti Tragelaphi, aliorúmque. In Tragelapho enim in quo concurrunt natura hirci & cervi, fiunt ex communicatione illa ad istud suppositum, hæ prædicationes: Tragelaphus est hircus, Tragelaphus est cervus. Sic etiam *Homerus Iliad. 7. Chimæram* vocat Leonem & Draconem. Πρόσθε λέων ὄπιθεν τε δράκων, &c. Et tamen istæ sunt partes Chimæræ. Neque intelligitur in istis prædicationibus: Draco aut Leo: aut cervus, ut quid universale, sed omninò hic cervus, &c. Ut satis apparet. Nam rectè dici potest, Tragelaphus est hic cervus, & sic 20

& sic in cæteris. Atque sic apparet posse esse aliquid communicabile, ad gignendam propositionem directam, nec tamen esse universale.

21 *Communicabilitas quæ faciat universale?*

2. Igitur communicabilitas, quæ facit universale, requiret: *Primò*, ut communicetur ut Quod, hoc est, quicquid est communicabile per modum universalis, de iis, quibus communicatur, in quid est dicitur. *Secundò*, ut communicetur ad alia, quæ non ejusdem sed inferioris ordinis sint. Inferioris, inquam, ordinis, quoad latitudinem prædicandi, hoc est, non debent ea tam latè patere, sicut ipsum universale. Coarctabunt enim naturam universalem. Et hinc hujus respectu ejus inferiora dicuntur particularia, κατὰ μέρος. *Tertiò*, ut communicetur ad multa. Ubi nihil refert, an actu, an potestate multa habeat, quibus communicetur. Hoc enim respectu dicitur universale commune multis.

22 Porrò multiplicari non potest universale, nisi per specificas differentias, aut numerales. Unde sic, universale est communicabile multis specie, vel saltem numero distinctis. Atque sic summatim: Universale est 1. Communicabile, ut quod. 2. Suis multis inferioribus. 3. Specie aut numero distinctis.

23 Singulare igitur erit incommunicabile, modo opposito. Nempe, singulare non est communicabile ad inferiora, specie aut numero distincta.

Ergo sic, ὁ λόγος non est quid universale, etsi prædicetur, ut quod, de filio Mariæ. Quia in ordine prædicandi sunt æqualis latitudinis, ὁ λόγος sive Deus, & Filius Mariæ. Unde dici potest conversim, Filius Mariæ est Deus, & Deus est Filius Mariæ, propter personæ unitatem.

Et rursus Deus non est aliquid universale, respectu Patris, Filii, & Spiritûs S. Quia etsi divina essentia sit communicabilis personis, tamen iis non communicatur, ut specie aut numero distinctis, quod in universali, quale quidem nobis notum est, semper requiritur. Sed videamus seorsim de illo.

QUÆRITUR.

An Deus sit res Singularis, an Universalis?

24 *Quòd Deus sit quid universale ad tres personas. Aliquorum opinio.*

Videtur Deus esse res universalis. Nam est ejus essentia communicabilis, ut Quod, (hoc est, ad directam prædicationem) ad tres personas realiter distinctas. Patrem, Filium, & Spiritum S. Atque hic *Cajet. 1. part. q. 3. a. 3. & aliis locis*, dixit, vocem Dei sumi posse, & ad modum speciei, (quod est nomen rei universalis) & ad modum individui. Et istud quidem intelligit esse, cùm est prædicatum harum propositionum. Pater est Deus, Filius est Deus. Antitrinitarii etiam docent, si Dei essentia sit communicabilis pluribus, tùm revera, non esse singularem, sed universalem. Vide *Goslavium lib. 3. contra Keckerman. cap. 4.*

25 Alii igitur nec universalem nec singularem aiunt esse essentiam divinam sive Deum, ut *Suarez disp. Met. s. 1. n. 6.* refert. Aliquot patrum dicta recenset *Lombardus lib. 1. sent. dist. 23. Lit. 1.* Quibus dicunt, Deum unum esse, non singularem. Ita *Augustinus*. Et non singularitatis, sed unitatis esse, cùm Deus unus dicitur. Ita *Ambrosius*, qui addit: Deum non esse confitendum, singularem vel solitarium, vel unicum, quia singularitas, personarum pluralitatem excludat.

Decisio quæstionis.

26 *Deus non potest esse nec singularis, nec universalis.*

Dico 1. *Non potest Deus esse nec singularis, nec universalis, sed necessariò est aliquid horum.* Opponuntur enim singularitas & universalitas, per communicabile

pluribus

pluribus numero distinctis (quod convenit universali.) Et non communicabile pluribus numero distinctis. At ista sic sumpta sunt contradictoria. Inter contradictoria autem non datur medium.

2. *Deus non est aliquid universale.* Nam universale est aptum esse in multis, h. e. universale potest plurificari, vel per species, vel per individua. Universale autem sic est multis communicabile, ut multa hæc sint ejus species vel individua, ut per se notum est. At tale quid non est Deus, quia Deus ut sic, est infinitus. At non possunt multa esse infinita. Si enim essent plura infinita, essent ea ab invicem distincta. Ergo singula haberent perfectionem aliquam, quæ non esset in aliis, secundùm quam distinguerentur. Illa autem perfectio non posset esse aliquid finitum. Distinctio enim sumitur ab ultima cujúsque perfectione, quæ in infinito est infinitas. At si esset illa perfectio infinita, in qua unum infinitum distingueretur ab alio, tùm utrumque eorum careret aliquâ infinitâ perfectione, câ scilicet, quam habet alterum. At repugnantia est, infinitum carere aliquâ infinitâ perfectione. Fieret enim, per defectum illius perfectionis, finitum in perfectione. Non possunt igitur plura esse infinita. Atque adeò non possunt esse plures Dii. Et sic repugnat Deo multiplicari. Ergo Deus non est Ens universale. Argumenta hîc multiplicare nolo. *Deus non est aliquid universale.*

Damasc. lib. 3. de Orth. fid. cap. 4. & 6. vocat essentiam divinam communem, & personas individua. Sic & *Fonseca lib. 5. Met. c. 8. q. 5. s. 6.* ait: essentiam esse commune quid & determinatum. Sed per dicta apparet, id accuratè loquendo non esse; Dicitur igitur natura esse communis, & persona individuum per similitudinem. De quo vide *Lomb. 1. d. 19.* 27 *Naturam divinam quomodo communem dicat Damasc.*

3. *Deus est aliquid singulare.* Hoc ex prædictis sequitur. Si enim omne Ens est singulare vel universale, per primam propositionem, & Deus non est aliquid universale per secundam. Relinquitur, ut sit singulare Ens. 28 *Deum esse quid singulare.*

Et confirmatur. Quod maximum singularitatis signum est repugnantia ad multiplicationem. Hoc enim intuitu individuum dicitur res singularis. Et, in contrarium, universale dicitur commune multis. At requirente id infinitate Dei, repugnat quàm maximè, Deum multiplicari, hoc est, plures Deos esse, ut prius ostensum est. Ergo Deus verè est aliquid singulare. 29

Et confirmatur, quia si Deus non esset res singularis, sive unus numero, tum unitas, quæ Deo tribuitur in Scripturis, intelligenda esset, de unitate generica, vel specifica. At hoc absurdum. Nam hæc locutio *Deut. 4. & 32. Non est alius præter unum.* Et: *non est alius præter me*, negant apertè plures numero Deos. Neque enim v. g. *Adam* distinctus ab *Eva* potest dicere: Non est alius homo præter me. 30

Atque sic etiam Patres dicunt: Deum esse Unum numero vel singularem. *Justinus lib. de Monarch. Dei*, vocat Deum singularem. *Nazianz. ad Evagrium de Deitate.* Individua summi numinis natura est. *Aug. lib. 1. contra Maxim.* Pater, Filius, & Spiritus sanctus unum sunt, propter individuam eandémque naturam. *Nazian. in tract. de fide:* Quæ est, *inquit*, substantia Dei, nisi ipsum, quod Deus est Ens simplex singulare, purum, nullâ concretione permixtum. Et sic in aliis, Vide plura apud *Bellarm. lib. 1. de Christo, cap. 3. Argumento 3. ex Patribus.* 31 *Sententia Patrum.*

Obiectum fuit 1. Essentiam divinam esse communicabilem Deo Patri, Filio, & Spiritui sancto: *Respondeo.* Non omnis communicatio arguit naturam universalem, sed ea solùm, qua quid est communicabile multis speciebus, aut individuis, 32 *Obiectio.*

individuis, ut priùs constitutum est. Personæ autem istæ non sunt species, vel individua Dei. Quia species & individua ab invicem distinguuntur essentialiter. Specifica enim & numeralis distinctio essentialis est. At personæ istæ non distinguuntur essentialiter. Vide *Suarez in Metaph. disput. 30. s. 4. n. 31. Fonsec. 5. Metaph. cap. 8. q. 5. a. 1.* ubi ait: Deus non est genus, (universale) respectu trium personarum, siquidem dici de pluribus, ut de subjecto (speciebus vel individuis) nihil est aliud, quàm prædicari prædicatione essentiali de pluribus, in quibus id quod prædicatur, diversum sit, & multiplicatum, quo pacto Deus non est in Patre, Filio, & Spiritu sancto.

33 Hoc ipsum etiam gravi ratione probat *Augustin. lib. 7. de Trinit. cap. 6. Si essentia*, inquit, *genus est, species autem persona, oportet appellari 3. substantias*, (essentias) *ut appellantur 3. personæ. Sicut, cùm animal sit genus, & equus species, appellantur 3. equi, & eadem tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, ut si diceretur 3. equi sunt unum animal, sed sicut 3. equi nomine speciali, ita etiam illa tria animalia nomine generali dicuntur. Cùm ergo 3. personas fatemur esse unam essentiam, non tres esse essentias, cùm tres equi tria animalia dicantur, non unum; Patet ratione essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem significari, sed aliquid singulare atque individuum, & nomine essentiæ speciem intelligi, ut persona dicatur, non sicut homo, sed sicut hic homo, velut*, Abraham, Isaac, Jacob; *Sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim* Abraham, Isaac, & Jacob *dicuntur tria individua, (personæ) ita etiam dicuntur tres homines, & tria animalia:* Hæc *Aug.*

34 *Monlorius de Univers. p. 445, 446. Natura divina*, inquit, *una numero est, in tribus personis. Natura verò universa non debet una numero esse in multis, sed communione essentiali, quæ sit supra individuum.*

35 *Instantia.* *Instas:* Pater & Filius, & Spiritus sanctus omninò distingui numero. Sunt enim *tres*, quæ vox numeralis est. Ergo Deus prædicatur de his ut Universale. Significat enim essentiam communem multis numero distinctis.

36 *Personas Trinitatis non distingui numero.* *Respondeo:* Si accuratè, & modo loquendi Philosophico loquamur; Personæ illæ non distinguuntur numero. Nam, ut & prius dictum, numeralis distinctio est distinctio essentialis. At istæ personæ essentialiter non distinguuntur, quia singularum est una essentia. Dicuntur igitur numero differre personæ istæ alio modo, qui ad contrahendam naturam universalem insufficiens est, nempe in quantum numero distinguuntur, quæ in enumeratione sive computatione sibi non adjunguntur: Et hoc, non priori sensu ait *Damasc. lib. 3. de orthod. fid. cap. 4.* personas illas distingui numero, ut benè exposuit *Lomb. lib. 1. d. 19. q.*

37 *Alia Obiectio.* 2. *Obiectum* fuit ab *Ambrosio.* Tolli pluralitatem personarum, si essentia dicatur singularis. *Resp.* (quicquid sit de verbis *Ambrosii*, ut & *Augustini*) singularitate essentiæ non tolli pluralitatem personarum; quia per generationem & spirationem æternam supponitur, non obstante singularitate ejus, naturam illam esse communicabilem per realem identitatem. At ista communicabilitas infert pluralitatem ὑποστάσεων.

38 Ubi non est quidem diffitendum, communicationem istam videri similem communicationi universalis ad singulare, (quo sensu etiam, ut prius dictum, *Damasc.* naturam vocavit communem, personas individua) nihilominus verè talis non est: per dicta ad secundam propositionem. Verè autem, vel quàm maximè est hæc commu-

communicatio talis, qualis est naturæ ad suppositum. Communicat igitur se divina essentia tribus personis, ut natura suppositis, in quibus nec ab ipsis, nec à se ipsa illa dividitur, docente etiam *Suarez in Metaph. disp. 5. sect. 1. n. 6.*

TITULUS III.

Quid singulare superaddat naturæ communi, ut sit singulare.

39 Inprimis præcedenti discursu apparet, singulari convenire incommunicabilitatem ad plura numero aut specie distincta. Illa autem incommunicabilitas, cùm sit negatio intrinsecè conveniens singulari, necessariò fundatur in aliqua Entitate. Hoc igitur fundamentum istius negationis nunc inquiritur.

40 *Singularitas Dei.*

Unde 1. Dico: *Dei & divinarum personarum singularitatem fundari statim in ipsa Entitate divinâ, & non in aliquo addito.* Ita apparet, quia Deus, ut sic, non est res universalis: sed in se statim includit repugnantiam ad multiplicationem, quod est signum singularitatis. Unde satis clarum est, non requiri aliquid porrò, quod determinet Deum ad singulare esse.

41 *Singularitas Entium creatorum.*

II. Omnia Entia Creata determinantur ad esse singulare, per differentiam individualem. Sicut enim species contrahit genus ad esse specificum per differentiam specificam: ita etiam individua contrahunt communem sive universalem naturam, ad esse individuum.

42 *Entia creata composita ex natura & differentia individuali.*

Unde sic creatum individuum componitur Metaphysicè ex natura communi & differentia individuante. Estque fundamentum ibi hujus compositionis satis clarum, quòd omnia individua creata habent naturam, cui non repugnet, ut detur huic simili, atque adeò quæ actu possit esse in multis. Et hinc in individuo sumitur alter terminus hujus compositionis, nempe natura communis. Rursus de facto illa natura sumitur in individuo, ut incommunicabilis & indivisibilis ad plura individua. Ergo sic habetur in individuo, & alter terminus illius compositionis. Faciúntque adeò hæc compositionem in individuo, ad eum modum, quo id fieri diximus per esse & essentiam, naturam & suppositum suprà *cap. 5.*

An singulare creatum constituatur citra additionem differentiæ individualis?

43 *Aliorum opinio.*

Dicunt aliqui naturam communem contrahi ad esse singulare, non per aliquod additum, sed solùm per expressiorem conceptum superioris, qui tamen sit æquè simplex, ac conceptus naturæ communis; quomodo Ens coarctatur ad finitum & infinitum, substantiam & accidens, simplex & compositum, ut suprà constitutum, *cap. 2.*

44 *Refutatur.*

Sed eò devenire hîc necessarium non est. Nam inveniuntur in individuo creato, fundamenta sufficientia ad inducendam compositionem in individuo, quæ contrahant naturam communem, ut prius dictum. Neque repugnat creato individuo admittere compositionem, quod erat in Ente, generaliter sive transcendenter sumpto. Et rursus non poterant ultra Ens assignari differentiæ, quæ istud contraherent, quia omnes veræ differentiæ implicant Entitatem, quam contrahere debent. At id est contra rationem differentiæ, ut includant id genus, cui adduntur. At id secus est in individuis creatis. Nam differentiæ individuales non implicant hoc quod contrahunt;

contrahunt; Neque enim *Platonitas*, v. g. eſt *Plato*, vel etiam homo, & idem eſt in cæteris individuis.

Individuum non addere aliquid naturæ communi realiter diſtinctum ab ea.

45 *III. Individua non addunt aliquid naturæ communi, ut natura & individuum realiter non diſtinguantur.* Hoc eſt, quod dico. Monſtrato aliquo individuo, non eſſe in eo duas res: Naturam communem, & individuum, ut aliud ſit homo & hic homo in re ipſa. Unde rurſus dico compoſitionem ex natura communi & differentia individuali, ſicut aliàs in genere, compoſitionem ex genere & differentia, non eſſe realem.

46 *Monlorii ſententia refertur.* Hæc aſſertio eſt contra *Monlorium in tr. de univerſ. in Proœm. & cap. 5. 6. ſeqq.* qui contendit realiter diſtincta eſſe ſingulare & univerſale. Et ut maximè non reperiatur univerſale extra ſingulare: (quod aſſerit contra *Platonem*) tamen aliud eſſe univerſale, aliud ſingulare, ſicut materia nunquam eſt ſine forma, & tamen aliud eſt à forma, & ſicut color pomi non eſt ſeparatus ab odore pomi, & nihilominus eſt aliud color pomi, & aliud odor pomi, quibus exemplis utitur, *cap.* 8.

47 *Monlorio quid ſit differre ratione?* Ubi obſervandum eſt: *Monlorium* aliquando dicere univerſale & ſingulare *differre ratione*, ſed ipſe ſpecialiter utitur phraſi illa, *differre ratione*. Nam ratione differre, ille non accipit, pro differentia operâ mentis, ſive intellectione & cogitatione, ſed λόγῳ οὐσίας, hoc eſt ratione eſſentiæ, juxta quod ſæpè *Ariſtoteles* eſſentiam vocat λόγον, ſive rationem rei, ut ipſe explicat, & expreſsè docet, *cap.* 4.

48 Cæterùm pendet hæc *Monlorii* ſententia, ab alia, quâ ipſe ſtatuit univerſale eſſe in re completè ante operationem mentis. Si enim univerſale non eſt in re (præciſa operâ mentis) ſed quicquid eſt in re, eſt ſingulare, quomodo univerſale in re, ubi non eſt, à ſingulari diſtingui poteſt. Diſtinctio enim realis requirit utrinque terminos reales.

49 *Probatur, eſſe ſingulare quicquid eſt in re.* Pendet igitur hæc quæſtio ex illa, quæ eſt de Entitate univerſalium de qua poſteà diſputabo, quò pleniorem hujus dijudicationem remitto. Nunc patet breviter: Quicquid eſt in re, eſſe ſingulare. Ita igitur patet 1. Quia quicquid eſt in re, id habet exiſtentiam, ac proinde eſt productum à ſuis cauſis. (Loquor de Ente creato, in quo ſolum ſermo eſt, de additione alicujus ad eſſentiam communem;) At quod producitur à cauſis, id eſt aliquid ſingulare. Actio enim non eſt, niſi in ſingulari & ad ſingulare. Ergo quicquid eſt in re, eſt ſingulare.

50 Aliud argumentum efficax *Suarezii* eſt *diſp. 5. Met. ſect. 1. n. 4.* Quicquid exiſtit habet certam & determinatam Entitatem. Sed omnis Entitas talis neceſſariò habet adjunctam negationem diviſionis. Ergo & habet ſingularitatem, individuámque Entitatem. Minor patet: quia omnis Entitas, hoc ipſo, quòd eſt determinata Entitas, non poteſt dividi ſeipſa. Ergo non poteſt dividi in plures, quæ tales ſint qualis eſt ipſa. Alioquin toto illa Entitas eſſet in ſingulis, & conſequenter ut eſt in una, divideretur à ſeipſa, in quantum eſt in alia. Quod manifeſtam involvit repugnantiam.

51 *Reſpondetur ad exempla Monlori.* Cæterùm, exempla propoſita à *Monlorio*, illuſtrant quidem illius ſententiam. Eſt tamen hujus & iſtorum manifeſta diverſitas. Inprimis enim facilè datur, quæ conjuncta & de facto ſeparata non ſunt, poſſe realiter differre. Eſtque hujus realis differentiæ in materia & forma; pomi colore & odore manifeſtum indicium, quod materia,

materia, quæ nunc est cum hac forma, potest manere amissâ formâ, ut patet in rerũ corruptionibus. Et rursus pomi odor mutari potest manente colore, & color manente odore. At id secus est in universali, & in singulari. Nam humanitas v. g. Socratis, non potest amissâ hac individuali differentiâ, quæ scilicet est Socratis, acquirere aliam, ut non sit Socratis, sed ea, quæ fuit Socratis, sit Platonis, ut Patet.

TITULUS IV.

De principio individuationis sive singularitatis.

Hactenus constitutum est, individua (creata) constitui per differentias individuales: Nunc inquirendum est principium, quod in re est, unde ista individuatio sumatur. Quæ quidem quæstio est satis lata & difficilis. 52

ARTICULUS I.

De Individuatione Dei.

Deus individuus est per propriam suam essentiam, ut sæpius dictum. Essentiæ enim Dei repugnat multiplicari, unde in seipsa statim est singularis, & individua. 53

ARTICULUS II.

De Individuatione substantiarum (creatarum) simplicium, veluti Angelorum.

Eodem modo existimant aliqui, Angelos individuari: nempè hoc ipso, quia habent essentiam Angelicam. Aiunt enim non posse esse plures Angelos solo numero differentes, intra eandem speciem. Ut refert Suarez *in Metaph: disp. 5 sect. 2. n. 22, 23.* ubi etiam hujus sententiæ patronos vide. 54

Hæc tamen sententia falsa est. Nam essentia Angelica, quæ in individuo angelico est, de se non dicit repugnantiã, cujus similis possit esse in alio Angelo. Et proinde essentia Angelica potest esse universalis. Ergò essentia Angelica ut sic, non potest dare esse individuum. Rectè itaque dicit Suarez, *ubi suprà num:* 18. Eos propriam vocem ignorare, in naturis Angelicis dari conceptum specificum, & tamen illam naturam esse ex se incommunicabilem, ita, ut importet contradictionem esse in pluribus individuis solo numero distinctis. Conceptus enim specificus, est conceptus universalis, cui hoc ipso convenit aptitudo essendi in multis. 55

Angeli igitur individuentur, non per essentiam Angelicam, ut sic, sed per essentiam Angelicam talem, nempè hanc vel istam. Estque satis clara. Nam singularitas est gradus unitatis. Unitas autem proportionatur Enti, & Entitatem immediatè sequitur. Unde per quod habet aliquid Entitatem, per id etiam habet unitatem. Ergò essentia hæc etiam dabit unitatem hanc, hoc est, singularem. 56

ARTICULUS III.

De Individuatione formæ substantialis.

Veluti per quid forma Johannis, vel Christophori est hoc aliquid, & singulare? 57

Respondeo 1. *Formæ non possunt individuari per compositum*, veluti ut forma Christophori sit singularis, quia sit Christophori, & si à posteriori signũ singularitatis in formis, sumatur ex singularitate compositi. Ita patet: quòd formatũ est ordine *Formæ non individuantur per compositum.*

naturæ posteriusformâ. Ergo non potest formæ dare esse individuum. Nam sic in ordine naturæ supponitur forma habere suum esse, antequam compositum sit. Unde in tali statu erit etiam singularis ista forma.

58 *Nec per materiam.*

II. Nec possunt formæ individuari per materiam. Ita apparet: quia forma potest eadem numero manere depositâ materiâ, ut apparet in anima separata. Hæc enim non est aliud individuum post separationẽ, ac fuit in unione. Et proinde servat suam individualitatem. Et tamen non est in utroque statu conjuncta cum materia.

59 Aliter idem patet. Materia non concurrit ad dandum esse formæ. Ergo etiam non ad dandam unitatem. Nam Unitas & Entitas se consequuntur. Antecedens patet: Nam materia non dat Entitatem, nisi per intrinsecam compositionem ad aliud, ut notum. At forma non componitur ex materia.

60 *Nec per accidentia.*

III. Non possunt Formæ individuari per accidentia. Eodem argumento, quo prius utebamur de composito. Quia accidentia sunt naturâ posteriora substantiâ. Unde in proportione sequitur, quòd accidentia talia sint naturâ posteriora substantiâ tali; Individua individuâ. Unde sic in isto naturæ statu, forma erit singularis, etsi non habeat accidentia singularia.

61 *IV. Est igitur Forma Substantialis una numero per propriam suam essentiam. Neque dandum est aliquid distinctum ab illa, quod det esse individuale illi.* Nam forma est res simplex. Sicut igitur non habet essentiam per aliud: ita etiam non habebit unitatem per aliud. Ergò erit individua forma Chrystophori, vel Johannis, quia est talis essentia. Hoc est, est individua à se, non ab alio. A se, inquam, non removendo efficiens, sed removendo id, quod intrinsecè actuet individualiter.

ARTICULUS. IV.

De individuatione Materiæ.

62 Eodem modo quo de forma, Philosophandum est de materia singulari. Igitur hæc etiam individuatur per se ipsam, & non per aliud, quia Entitatem non habet per aliud, sed quia simplex est, habet Entitatem per seipsam, removendo omne aliud quod intra essentiam materiæ non continetur.

63 Ergo materia non individuatur per compositum, quia hoc istâ est posterius. Indéque 2. Nec per accidentia, eodem argumento. 3. Non etiam per formam substantialem, quia hæc materiâ, ordine naturæ est posterior, cùm sit subjectum formæ. Unde etiam eadem numero manet materia, variatâ formâ, sicut viventis & mortui materia est eadem, forma diversa. Et rursus forma non dat Entitatem, indéque nec unitatem nisi per intrinsecam compositionem ad suum formatum: At materia non componitur ex forma.

ARTICULUS. V.

De Individuatione Compositi materialis, sive corporum naturalium.

Hoc compositum ultimò dico individuari per formam. Sicut enim se habet res in
64 esse, & in unitate. Unde quod dat essentiam corpori naturali, dabit etiam unitatem, & proinde singularitatem; Unde rursus sequitur. Cùm compositum, etsi aliàs essentialiter includat materiam, ultimò esse habeat per formam, idcircò ultimò etiam formam dare composito singularitatem: Non Excluſâ tamen materiâ à toto officio.

Atque

Atque hinc dico in oppositum, specialiter 1 *Sola materia non est principium individuationis in corpore naturali.* Ita patet *primò* per inversum prius argumentum. Nam si materia sola daret esse individuum, tum ea etiam sola daret esse simpliciter, quod est absurdum. Consequentia autem est evidens: individualitas nihil reale addit ad naturam, sicut nec unitas (cujus species est singularitas) simpliciter. *Deinde*, quod dat unitatem, dat etiam divisionem ab alio. At secundùm materiam non sumitur rerum divisio, quia materia ex se indifferens est, & communis pluribus. 65 *Materia non est principium individuationis in corpore.*

Solet *objici*, quòd Unum numero sint, quorum materia est una, dicente Aristot. *lib. 5. Metaph. c. 6. t. 42.* 66

Respondeo: Aristotelem ibi non declarare ex instituto principium singularitatis, sed solùm per occasionem declarare rerum unitatem, ex unitate materiæ, quia ipsa certis quibusdam attributis quasi signata & determinata, est singularitatis signum. Vide Zabarell. *de constitut: Indiv: c. 10.* Javel. *lib. 5. Met. q. 14* Et Interp. *ibid.* 67

2. Dico: *Nec sola forma est principium individuationis in corpore naturali.* Ita patet eodem argumento. Nam ea sola non dat essentiam compositio, ut disputabitur superiori capite. 68 *Nec forma sola.*

3. Dico: *Nec materia signata est principium individuationis in corpore.* Hujus assertionis contrarium tenet Thomas *1 p. q. 3. a. 3. & q. 50. art. 4. & 3. p. q. 77. a. 2. & lib. 1. de cœl. ad ux. 9 2. de Ente & Ess. cap. 2. & aliis.* Sequuntúrque eum aliqui ejus interpp. Per signatam materiam intelligentes materiam determinatam per quantitatem. 69 *Nec materia signata.*

Nihilominus veritas nostræ assertionis patet: quia si materia cum quantitate individuaret corpus, tum individuum, in quantum tale est, esset Ens per accidens. Materia enim & quantitas non possunt facere ens per se, quia sunt diversorum prædicamentorum. At absurdum est, Socratem, &c. esse aliquid per accidens. Quia individua sunt per se in prædicamentis. 70

4. *Nec accidentia sola possunt individuare compositum materiale.* Ita tenetur contra Porphyrium, qui docere id dicitur *in Isagog. c. 2. 3. §. 38.* Mihi tamen ibidem id docere non videtur. Circumloquitur ibi solùm naturam singularem ex accidentibus. Non declarat autem, an ultima ratio individui in eo consistat. Magis autem eam sententiam defendit Chlichtoveus *ad Damasc. lib. 3. c. 6. in comm.* 71 *Nec accidentia.*

Veritas autem assertionis nostræ patet per aliquoties dicta, quod corpora quæ in mundo sunt, sunt in omni statu individua. At non habent in omni statu accidentia. Accidentia enim sunt posteriora naturâ substantiis. Ergò accidentia in isto primo naturæ statu non possunt corporibus dare individualitatem. Ergò tum non habent corpora eam ab accidenti. Ergo simpliciter non habent individualitatem ab accidentibus. 72

5. *Existentia corporis non potest individuare corpus.* Ita patet, quia esse individuum præscindit ab esse actuali & possibili. Unde Socrates dicitur simpliciter esse res singularis, sive sit producibilis, sive productus. At existentia non convenit rebus possibilibus. Est enim formalis ratio, unde aliquid actuale, sive Ens actu dicitur. Oppositum tenuit Carthus. *l. 3. sentent. disp. 3.* 73 *Nec existentia.*

6. *Denique agens non potest individuare corpus naturale.* Hæc assertio est contra Henric: *in quodl. 5. q. 8.* Ita patet: quia efficiens solùm extrinsecè attingit effectum. Unde ad rem in facto esse nullum amplius influxum præbet. Potestq; adeò domus Fabro, sive architecto, & filius, parente mortuo, superstes esse. At individua- 74 *Nec agens.*

litatem non habent ſolùm res naturales cùm fiunt, ſed etiam cùm factæ ſunt. Quæritúrque nunc, non de eo, quid extrinſecè largiatur individualitatem, ſed quodnam ſit intrinſecum principium ejus, ſeu formalis ratio, unde res individua ſit individua, cùm alias certum ſit, efficientem cauſam, ſicut extrinſecè largitur eſsentiam, ita etiam largiri eſsentiam individuam, *atque adeò etiam individualitatem.*

75 *Quodnam ſit individuationis principium ſummatim?*

Relinquitúrque adeò, quod principio dictum eſt: *Formam cum materia eſſe principium individuationis in corpore naturali.* Plura vide apud Fonſec. 5. *Metaph: c* 6. *q.* 2. Perer. *lib.* 6. *de forma. c.* 9. *ſeqq.* Zabarell. *in peculiari libro de conſtitut: Individui.* Suarez. *diſp.* 5. *Met.* 3. *ſeqq*: alióſque.

ARTICULUS. VI.

De individuatione Accidentium.

76 Celebris ſententia eſt: Accidentia individuari per ſubjecta. Veluti Calorem eſse aliquid individuum, quia recipitur in ſubjecto ſingulari ſive individuo. De eo igitur

QUÆRITUR:

An Accidentia individuentur per ſubjecta?

77 Hujus ſententiæ affirmativa non eſt admittenda. Nam ſubjectum non pertinet ad eſsentiam accidentium, unde cùm accidentia definiantur per ſubjectum, definiuntur ἐκ προσθέσεως, hoc eſt, ex appoſitione ejus quod non eſt eſsentiale. At quod non dat eſsentiam, etiam non dat unitatem, indeque nec ſingularitatem, Hæc enim ſemper ſe conſequuntur.

78 *Accidentia ſolo numero differentia ſunt in eodem ſubjecto.*

Idem probatur per experientiam; *Primò*, quòd accidentia ſolo numero differentia ſint in uno numero ſubjecto. Unde evidens eſt, numeralem accidentium unitatem non ſumi ex numerali ſive indiuiduali unitate ſubjecti. Antecedens clarum eſt in ſpeciebus intentionalibus, quæ ſimul ſunt in eodem ſubjecto. Veluti ſpecies omnium rerum albarum in aëre. Hîc ſpecies albedinum realium, diſtinguuntur numero, & aliàs ſunt eadem ſpecie. Et tamen ſunt in eodem ſubjecto. Ita in intellectu ſimul eſt ſpecies hujus ſingularis accidentis & alterius ſolo numero diſtincti ab iſto; veluti ſpecies intelligibilis de temperantia duorum hominum aut juſtitia, & ſic in aliis. Idémque docent aliqui de relationibus, quas ſecundùm numerum diſtinctas aiunt in eodem patre v.g. ad plures filios eſse.

79 *Quænam accidentia ſolo numero differentia poſſint in eodem ſubjecto eſſe?*

Cæterùm de hac re difficulter traditur regula: quænam accidentia, ſolùm numero differentia, poſſint eſse in eodem ſubjecto, quæ non. Aiunt aliqui realia non poſse: at poſse intentionalia.

At nec intentionalia omnia id poſsunt, nec omnibus realibus id eſt negatum. Prius patet de lumine, non poſsunt enim plura numero differentia lumina in eodem ſubjecto eſse, cùm ſine omni cauſa negetur, plurium v. g. candelarum lumina, in aëre coaleſcere in unum lumen, intenſius ſcilicet. Poſterius patet, de relationibus paternitatis pluribus, fundatis in uno patre ad diverſos filios.

80 Alii inquiunt: Accidentia *propria* ſolo numero differentia non poſse eſse in eodem ſubjecto. At *communia* poſse.

81 Falſò. Nam multa communia ſunt, quæ non poſsunt numero plurificari in eodem ſubjecto, veluti duæ temperantiæ, aut duæ albedines. Quia nullum indicium eſt, quòd hæc debeant eſse numero diſtincta, & non coaleſcere in unum intenſius,

ut

ut nempe faciant subjectum, verbi gratiâ, hominem magis album, aut magis temperantem.

Alii aiunt: *Absoluta* non posse, *relativa* posse.

Falsò. Nam species intentionales sunt Entia de absolutis prædicamentis, & tamen solo numero differentes sunt in eodem subjecto compossibiles. Ex alia parte sunt relationes, veluti creaturæ ad creatorem, quæ solo numero differentes, non possunt esse in eodem subjecto. Unde adhuc inquiritur: quænam accidentia solo numero differentia inesse possint, quæ non. 82

Igitur hoc inprimis certum est ex dictis. *Primò* aliqua accidentia, solo numero differentia esse in eodem numero subjecto. Unde sequitur individuationem accidentium non pendere ex individuatione subjectorum. 83 *Propria sententia.*

Secundò, Quoad discrimen horum, quænam in subjecto esse possint, quæ non, nihil mihi magis placuit, quam quod Suarez reliquit, *in Metaph. disp. 5. s. 8. n. 15.* Quædam, *inquit*, accidentia ita differunt solo numero, ut præter distinctionem Entitatum, in reliquis omnibus habeant quandam similitudinem & convenientiam, scilicet in munere vel officiis, ad quæ destinantur, in quacunque habitudine, quam dicunt, ut sunt duo colores, duæ albedines, & similia. *Alia* verò sunt, quæ licet in specifica ratione conveniant, & sub ea tantùm numero differant, tamen non habent inter se tantam similitudinem, ut priora: sed differunt vel in munere, vel in habitudine, ut sunt v.g. duæ species visibiles, quæ differunt munere sic, ut hæc hanc rem albam, illa aliam rem albam repræsentet. Unde quæ posterioris generis sunt, multiplicari possunt in subjecto uno numero, etsi inter se solo munere differunt. De prioribus autem secus est. Nam quando accidentia sunt prorsus similia, otiosa & superflua esset multiplicatio eorum. At ista superfluitas non est, cùm Accidentia sunt quodammodo muneribus suis distincta.

Secunda Experientia, unde probatur, accidentia non accipere unitatem numeralem à subjecto, est, quòd subjectum, manens idem numero, potest distinctis temporibus, sive successivè, acquirere diversa numero accidentia. Veluti paries, qui nunc habet albedinem, potest cras denigrari, perendie iterum dealbari. Hîc albedo, quam nunc habet, & ea, quam perendie acquirit, sunt accidentia differentia numero. Et nihilominus manet paries unus numero & singularis in utroque statu. Antecedens patet. Nam ipsa natura requirit, ut agens etsi pro nunc indifferens sit ad producendum hoc vel illud, tamen non producat distinctis temporibus, unam eandémque rem numero, sed nunc hoc individuum, postea aliud: Legatur de his Suarez *in Met. disp: 5. s. 9.* 84 *Idem subjectum potest habere successivè accidentia solo numero distincta.*

Dimissâ igitur & refutatâ sententiâ, quæ individuationem accidentium sumebat à subjecto; Dico: *Accidentia individuari per propriam suam essentiam.* Sunt enim sicuti formæ. Unde quod dictum est de formis substantialibus, proportionaliter intelligendum est de accidentibus. Inprimis quantum ad hoc, quòd formæ dicebantur non individuari posse per materiam. Nam materia etiam comparatur ad formam, ut subjectum, sicut accidentia comparantur ad substantias, ut ad subjectum. Et confirmatur porrò, quòd accidentia sint Entia simplicia. At simplex non habet essentiam ex pluribus, sed habet essentiam per se ipsum, removendo sic partes, à quibus habet dependentem essentiam. At si habet essentiam per seipsum, & non per aliud, etiam habet unitatem per seipsum, & non per alia. 85 *Unde individuentur accidentia?*

Hactenus fuit de Singulari: sequitur de Universali.

De Universali.

86 *Primò* hîc tractandum est de nomine universalis. *Deinde* de ejus definitione, & consequenter de essentia rei universalis. Ac *denique* de variis distinctionibus universalium.

TITULUS V.
De nomine Universalis.

87 *Universale in essendo, causando & prædicando.*

Universale vulgò triplex ponitur, *in essendo, in causando,* & *in prædicando,* quæ distinctio nominis solùm est, non rei. Est enim solùm hîc sensus, quòd aliter sumatur vox Universalis in distinctione Entium, & aliter in doctrina causarum, & aliter in doctrina prædicationum, quanquam aliter hanc distinctionem declarat Suarez *in Met: disp: 6. s. 8. n. 2.*

88 Nobis universale *in causando*, est idem quod causa universalis. Estque tum universale, quod illimitatum est, & indifferens ad (simul aut successivè) producendos plures effectus. Sic Deus est universalis causa, etsi sit Ens singulare.

89 Universale *in prædicando* est idem quod universalis propositio vel prædicatio. Dicitur tamen universalis propositio bifariam. Uno modo universalis propositio dicitur omnis ista, quæ non est particularis, ut de ea agit Aristot. *de Interp: c. 7.* Deinde universale Aristoteli 1. *post. c.* 4. dicitur axioma reciprocum, sive quod est de omnia per se, & quatenus ipsum. Et hoc sensu non omne axioma dicitur universale, quod non est particulare. Sed præterea requiritur ut sit in materia necessaria, rursus ut habitudo sit reciproca. De hac re in Logicis ago.

Universale *in essendo* est, quod intelligitur, cùm Ens dividitur in universale & singulare. Sumitúrque ab hoc universali, universale *in cognoscendo*, quod nihil aliud est quàm species, quæ in intellectu, sive cognitione nostra representat universale.

Dicitur autem illa species universalis, non in se, sed propter representationem. Representat rem universalem, sed tamen in se est singularis. De isto igitur universali in essendo agit Metaphysicus.

90 *Alia ambiguitas in voce universalis.*

Est tamen porrò animadvertendum: Universale Ens ambiguè dici. Aliquando sumitur comparatè, pro eo scilicet, quod est magis universale alio. Sicut singulare etiam dicitur, po omni quod contrahit aliquid superius, sive aliàs sit in Individuum, sive Universale. Sic sumitur universale 2. *post. t.* 82. cùm ait Atist. Facilius definitur singulare, quàm universale, hoc est, minùs universale, quàm magis universale. Vide suprà de singulari titulo primo. Aliquando autem sumitur universale absolutè, pro omni eo, quod singulari, hoc est, individuo contradistinguitur, sive sit in universalium superiori, sive inferiori gradu. Tale quid est corpus, Homo, Animal. Individua autem sive singularia sunt, Petrus, Paulus, hic equus, hæc ruta, hic adamas.

91 *Alia ambiguitas.*

Alii ambiguitati Aristoteles occasionem distinctis locis dedit, ut mox videbitur: Aliter igitur universale dicitur omne illud, quod quoquo modo est aliquid superius in communitate prædicandi. Sic etiam Ens universale dicitur, ab Aristotele 4. *Met. tit:* 10. Potéstque ad hunc sensum calor dici universale quid, ad calorem duorum & trium graduum. Similiter omnia transcendentia sic sunt universalia. Sed aliter sumitur universale pro eo, quod naturam habet determinabilem per supervenientes differentias specificas vel individuales. Et sic Aristoteles negat, Ens esse quid universale 4. *Met. c.* 2. Et hæc significatio est hujus loci. Neque sunt secundum illam transcendentia quid universale. *Confer* Suarez *disp.* 6. *s.* 8. *n.* 12, 13.

TITULUS

TITULUS VI.
De rei Universalis definitione.

Universale vulgò definitur, quòd sit unum commune multis. Hæc definitio ex variis textibus Aristotelis sumitur. Sic 7. *Met: c.* 13. ait, τὸ καθόλε κοινον. Καθόλε δ' τοῦτο λέγε, ὃ πλείοσιν ὑπάρχειν πέφυκε. H. E. *universale est commune. Universale autem illud dicitur, quod pluribus inesse natum est.* Et postea: τὸ καθόλε καθ' ὑποκειμένε τινὸς λέγεται ἀεί. *Universale semper dicitur de aliquo subjecto.* Sic de Interp. *c.*7. *Universale, dico, quod* πέφυκε σεὶ πλειόνων κατηγορεῖσθ. *quod natum est prædicari de pluribus.* Hæc definitio coincidit cum priori. Solùm discrimen est, quòd Aristoteles in Logicis est usus termino Logico, *Prædicandi*, in Metaphysicis, termino Metaphysico, *Existendi vel essendi*. Sic & *de Partib: Anim. c.* 4. universalia, inquit, sunt communia: Universalia autem dicimus, τὰ πλείοσιν ὑπάρχοντα, quæ multis insunt. 92

Docenda autem & explicanda sunt duo, circa hanc definitionem. *Primò*, quomodo universale dicatur unum? *Secundò* quomodo sit commune? Et quidem multis. 93

ARTICULUS. I.
Quomodo universale dicatur Unum.

Sumamus pro exemplo universalis, *Animal*, quod est commune pluribus bestiis & hominibus. 94

Præcognoscendum igitur. Unitatem esse triplicem. Alia est unitas formalis: Alia unitas individualis: alia unitas universalis. Unde providendum est, in constituenda unitate universali, ne istarum unitatum fiat commixtio. 95 *Unitas triplex.*

Unitas igitur *formalis*, est simpliciter unitas essentiiæ, præscindendo, an sit essentia singularis, an universalis. Unde postea, & in singulari, & universali ista unitas reperitur. Veluti, animal per essentiam suam unam, est aliquid unum, ut maximè nondum apprehendatur tanquam universale. Estque adeò ad unitatem formalem, perinde, an sit in universali Ente, an in singulari. 96 *Unitas formalis*

Unitas autem *Individualis* addit quasi formali unitati, repugnantiam ad multiplicationem. Vocatur enim individuum, tanquam in alia indivisibile. In alia inquam, non tanquam in partes essentiales, vel integrales. (Hæc enim facilè dantur in individuo) sed tanquam in partes subjectas, quomodo genus, universale, est divisibile in species, vel individua. 97 *Unitas individualis.*

Unitas Universalis autem addit unitati formali aptitudinem ad multiplicationem; ut sumitur ex suprà relata definitione universalis. 98 *Unitas Universalis.*

Ex his statim apparet: Nondum sufficienter explicari unitatem universalem, si dicatur: universale esse unum, quia habet unam essentiam. Hæc enim solùm describunt unitatem formalem. 99 *In quo ea consistit?*

Optimè igitur explicatur unitas universalis, per similitudinem ad alia tota. Veluti unum essentiale est, quod habet essentiam indivisam, in pluribus partibus essentialibus; Et unum integrale est, quod habet essentiam indivisam in pluribus partibus integrantibus. Unde quia totius universalis partes sunt, distinctæ differentiæ, quæ in ipsius potestate continentur, erit unitas rei universalis in eo, quòd res universalis habet Entitatem indivisam in pluribus differentiis, quas in potestate & latitudine sua explicat. 100

101 Hæc diligenter tenenda ſunt, & oſtendunt evidentiſſimè, præſcindendo ab omni operatione intellectûs, nullam rem habere unitatem univerſalem in re; unitas enim implicat in univerſali (ſicut & in aliis totis) plures partes, hoc eſt, differentias oppoſitas. At iſtas differentias in re non habet animal v.g. niſi actu natura animalis conjungatur cum ſuis differentiis, veluti cum rationalitate. Conjunctione autem eâ ad rationalitatem factâ, eſt incompoſſibilis altera differentia, nempè irrationalitas, & ponitur in animali ſic repugnantia ad irrationalitatem. At natura univerſalis, cùm eſt univerſalis, non implicat repugnantiam ad ſuas differentias.

Cæterùm à differentiis iſtis nuda eſt res univerſalis ſolùm per intellectum, qui rem univerſalem apprehendit, cum gemina poteſtate, nempè ad differentiam hanc, & differentiam iſtam. Unde ſic natura univerſalis relinquitur & tota, & una unitate univerſali. Hæc in ſeqq. clariora erunt.

102 Atque ſic ex his clarum eſt: univerſalia in re non habere unitatem univerſalem, ſed ſolùm formalem, ut ſcilicet per univerſale, quæ eſſentia ſignificatur in hac ſpecie, ea etiam ſignificetur in alia ſpecie, veluti cùm homo dicitur animal, tum per animal id intelligitur, quod intelligitur etiam, cùm beſtia dicitur animal. Nam utrobique animal ſignificat eſſentiam ſentientem, & ſe movcntem.

ARTICULUS II.

Quomodo Univerſale ſit commune, & id quidem multis?

103 Communitas ſive communicabilitas rei univerſalis, ſuprà, inter ea, quæ ſunt dicta de ſingularibus, multùm illuſtrata eſt.

104 Unde teneatur 1. communitatem illam eſſe quidditativam, in quid. Veluti quia animal per modum univerſalis communicat ſe homini. Hinc dico, homo eſt animal, & interrogando quid ſit homo? reſpondetur eſt animal.

105 2. Et proinde ex iiſdem multa illa, de quibus univerſale prædicatur, ſunt inferioris ordinis, quàm ipſum univerſale; unde ſi ſit univerſale per modum generis, multa illa erunt ſpecies: Et ſi univerſale ſit per modum ſpeciei erunt illa multa, illius ſpeciei individua: proinde multa illa diſtinguuntur ab invicem, vel numero, ſi ſint individua, vel ſpecie, ſi ſint generis ſpecies. Utrobique autem eſſentialiter differunt, quia Numeralis & ſpecifica diſtinctio ſunt diſtinctiones eſſentiales. Súntque hæc adeò vera, ut Ariſtot: 4. *Met. cap.* 2. negârit Ens & unum eſſe univerſale, cujus ratio eſt, quia non prædicantur de pluribus, ut ſpeciebus vel individuis, ut ſuprà apparuit *cap.* 2. *de Conceptu Entis q.* 4. Confer de hoc Suarez *in Metaph. diſp.* 6. *ſ.* 8. *n.* 12.

106 Unde rurſus ſequitur. 3. Quod communitas univerſalis, quam ad multa habet, talis ſit, ut ipſa natura univerſalis ſimul in iis multiplicetur, veluti, ut acutè diſputat Auguſt. *de Trinit: l.* 7. *c* 6. quia corpus vel animal eſt aliquid univerſale (genus) reſpectu trium equorum, idcircò hi equi, non ſolùm tres equi, ſed etiam tria animalia, & tria corpora dicuntur. In quo deviat communicabilitas eſſentiæ divinæ ad perſonas divinas, à communitate vel communicabilitate ea, quæ requiritur à natura univerſali. Neque enim ſicut tres perſonas, ita tres Deos dicimus.

107 Et proinde hinc cognoſcitur: naturam divinam ad iſtas perſonas, non eſſe quid univerſale (de quo ſuprà ſatis) ſed communicabilitatem illam eſſe alterius ordinis.

108 Cæterùm multa requirit ſub ſe Natura univerſalis. Non tamen illa neceſſariò

ſunt

sunt actu, sed sufficit si multa sub Ente universali dari *possint*. Et hinc Aristot: *de Interp: c.7.* ait, ὃ πέφυκε, *quod natum est*, vel *quod aptum est*, ut de pluribus prædicetur. Potest enim de facto natura universalis salvari in uno, quoad totam suam essentiam. Veluti antequam homo crearetur, bestiæ erant; Et proinde animal erat: & post mundi interitum, solus homo supererit, deletis bestiis. Et adhuc animal erit, utrinque in una specie. Nihilominus tamen utrinque animal universale quid, quia convenit ei natura multiplicabilis. Sicut enim animal ut sic, habet aptitudinem ut possit esse irrationale. Ita etiam habet aptitudinem, ut possit esse rationale. Multiplicabilitas autem non potest convenire singulari, cui convenit repugnantia ad multiplicationem.

Sub Universali multa continentur, saltem aptitudine.

109
Ex quibus colligitur, quòd etsi essentia Solis, de facto, sit in uno individuo, nihilominus sit essentia universalis, ut sic sumpta, sine addito. Neque enim repugnat ei multiplicatio, ut duo astra sint ejusdem speciei solaris, quorum v. g. unum illustret hoc hemisphærium aliquot horis sequentibus, pluribus vel paucioribus, prout variant situs Solis in Zodiaco. Idemque est de cæteris Planetis.

Sol est quid Universale.

110
Imò etiam naturam universalem habent, quæ etsi de facto non possint simul ad plura multiplicari, possunt tamen id successivè. Veluti Monarcha Romanus, ut ex vi nominis apparet, non potest nisi unus esse. Et proinde, de simul existentibus pluribus, non potest dici nomen *Monarcha*. Nihilominus Monarcha est quid universale, quia quam multiplicationem simul non habet, eam habet successivè, veluti quod multiplicatur ad Rodolphum & Matthiam, & sic deinceps.

Naturam Universalem habẽt quæ multiplicantur successivè.

TITULUS VII.
De Entitate Universalium.

111
Hic Titulus propter varias opiniones de Entitate universalium latè patet. Declarabo eum per distinctas quæstiones.

ARTICULUS I.
An Universalia sint res Extra Singularia.

112
Affirmativa hujus quæstionis ab Aristotele 1. & 7. *Metaph:* tribuitur Platoni. Hic enim dicitur Statuisse Ideas, hoc est, res à singularibus abjunctas, quæ tamen habent essentiam multiplicabilem in species, vel individua. Idemque docuisse Eustatium & Simplicium, passim refertur à Metaphysicis. De Platone autem, etsi Aristoteles sic ejus sententiam referat, dubitant tamen aliqui, an Plato id senserit.

Ideæ Platonicæ.

113
Sed quicquid sit de Autore hujus opinionis, falsa est. Dico igitur: *Universalia non esse aliquid abjunctum à singularibus*, veluti hominem non esse aliquid extra Platonem, Catonem, Paulum, Petrum, &c. ita, ut sit aliquid loco avulsum & distans à suis individuis. Ita patet, quia quicquid est in mundo, præter Deum, hoc est productum à causis. At Actio causæ non potest terminari nisi ad singulare. Et præterea productum Ens, statim est existens. At Existentia non convenit nisi singularibus.

114
Ratio, quâ dicitur Plato motus esse ad hanc sententiam, est ista, quòd scientiæ sint de rebus sempiternis. At hoc non est verum de singularibus, quòd sint sempiterna. Nam ipsa sunt corruptibilia, & quicquid in eis est. Ergo dandum est aliquid à singularibus abjunctum, quod sit inceptionis & desitionis expers.

Ratio Platonis.

115
Respondeo, Id totum fieri posse de universalibus, nempè ut de iis sit scientia, tanquam

Solutio.

tanquam incorruptibilibus, ſi maximè non ſint à re ſingulari avulſa. Quomodo autem univerſalibus conveniat incorruptibilitas ſeqq. docebunt. Et ex parte conſtabit infrà *c.* 18. *n.* 59. *ſeqq.*

ARTICULUS. II.

An Univerſalia ſint ſolùm communia nomina?

116 Ita aiunt: Gabr. 1. *d.* 2 *q.* 7. *&* 8. Occamus *quodl.* 5. *q.* 12, *&* 13. & alii qui ab hoc dogmate *Nominales* dicti ſunt. Alii tamen univerſalia aiunt eſſe (non nomina communia ſed) *res* communes, ex Ariſt. qui τὰ πράγματα, hoc eſt, *res* dividit per univerſale & contingens, *de Interp. c* 7. §. 1. Et τὰ ὄντα, *Entia* in 1 *prior. c.* 27. §. 3. & locis aliis.

117 Cæterum univerſalia non ſolùm eſſe nomina communia, ſed etiam ſignificare res communes, apparet: quia cum univerſale prædicatur de ſingulari, veluti homo de Petro, tunc Homo ſignificat naturam talem, quæ ex ſe non eſt aſtricta ad Petrum, ſed quæ ex ſe eſt indifferens, an ſit in Petro, an in Paulo, vel alio individuo. Indéque pro voce illa *homo* poteſt ſubſtitui ejus definitio. Nempe Petrus eſt animal rationale. Definitio autem rem ſignificat.

118 Porrò idem etiam conſtat ex diſtinctione æquivoci & univoci, cùm prædicatum infert ſecum ſuam definitionem, non ſolùm nomen, ſed ipſam rem prædicari. Unde in oppoſitum relinquitur, juxta nominalium ſententiam, omnia nomina ambigua eſſe, nullum autem eſſe univocum. Univocum enim & æquivocum in eo diſtinguuntur, quòd æquivocum ſolùm nomen ſignificat. Plura mitto. Qui volet videat Fonſecam, prolixè, *lib.* 5. *Met c.* 28 *q.* 2. & Coll. Conimb. *ad Porphyr. in præf. q.* 1. *a.* 2.

ARTICULUS. III.

An Univerſalia in ſingularibus ſint actu Univerſalia?

119 Hoc eſt quod quæro: An univerſalia in ſingularibus habeant omnia, quæ ad univerſalitatem requiruntur, ut proinde non egeant alio, quicquid hoc ſit, ut fiant univerſalia. Igitur tum affirmativa ſententia hujus, eſt Monlorii *in tract: de Univerſ. in proœmio & cap:* 5, 6, 7, 8, 9. Tribuit eandem ſententiam Platoni, Veneto, Scoto (quem tamen in toto ſibi non conſentire fatetur *cap:* 6. *p.* 449.) Scaligero, Doctoribus Pariſienſibus & Ariſtoteli in proœmio illius tractatûs *p.* 414. *operum ſuorum.*

120 *Argumentum Monlorii.* Argumentum Monlorii principale eſt, quod univerſalia, prout in ſingularibus ſunt, habent ad univerſalitatem ſufficientem & unitatem, & communitatem. Unde relinquitur quod revera ſint univerſalia. Nam univerſalitas conſiſtit in his duobus. Et utrumque probat prolixè.

121 *Refutatur ſententia Monlorii.* Hæc ſententia tamen admitti non poteſt. Nam quicquid eſt in aliquo ſingulari, eſt hîc & nunc, nempe hîc, ubi eſt ſingulare; & nunc quando eſt ſingulare. At hæcceitas (ſive hic & nunc eſſe) eſt ſignum individualitatis. Ut præterea manifeſtum eſt, quia quod hîc non eſt multiplicabile in talia, quale ipſum eſt. Ergò ſignum eſt, quod hic eſt, ſemper eſſe ſingulare.

122 *Univerſale in ſingulari non* 2. Retorqueri poteſt argumentum Monlorii: univerſalia in ſingularibus non habent ſufficientem unitatem & communitatem. Ergo in ſingularibus non ſunt univerſalia. De unitate apparet. Nam univerſale eſt unum, ſicut alia tota. Ergò implicat

implicat partes in unitate ſua univerſali, juxta quas univerſale dicitur. Sicut totum eſſentiale implicat ſuas in unitate. Partes autem totius univerſalis ſunt differentiæ ſpecificæ, vel ſpecies. Unde non poteſt totum univerſale eſſe totum, ſive unum univerſale, ſine iſtis ſuis partibus. *habet unitatem univerſalem.*

Hinc ergo argumentor. An univerſale in ſingulari habet illas ſuas partes actu, vel poteſtate. Non actu: Nam differentiæ illæ ſunt oppoſitæ. Ergo actu ſimul eſſe non poſſunt. Neque poteſtate. Nam de facto cum una ſua differentia univerſale eſt conjunctum in ſingulari, veluti eſſe humanum cum differentia individuali Petri. At per præſentiam actûs tollitur poteſtas ad actum iſtum. Materia humana non eſt amplius in potentia ad formam humanam, hoc ipſo, quia eam jam ſecum habet. Non poteſt etiam tum univerſale eſſe in poteſtate ad oppoſitam differentiam. Nam differentia individualis coarctat omnia quæ ſunt in individuo. Veluti ut Petrus non ſolùm dicatur Petrus, ſed etiam hic homo, & hoc animal, & hoc corpus, & hæc ſubſtantia. At hoc eſt officium differentiæ individualis, tollere vagam poteſtatem eorum, quæ ad eſſentiam illius rei pertinent. Et ſi maximè daretur adhuc illa poteſtas ad aliam differentiam, tamen illa ſatis non eſſet ad naturam univerſalem, cujus univerſalis unitas eſt in indiviſione *plurium* partium, quæ partes in toto univerſali ſunt differentiæ oppoſitæ, in potentia univerſalis contentæ, ut ſecundùm eam multiplicari poſſit in ſpecies, vel individua. 123

Apparet igitur univerſale in ſingulari non habere unitatem quæ ad univerſalitatem requiritur. 124

Poteſt etiam exinde deduci, quod univerſale in ſingulari non habeat communitatem univerſalem. Nam illa communitas non aliter explicari poteſt, quàm per indifferentiam ad plura, ſive aptitudinem eſſendi in multis. At hæc indifferentia non poteſt univerſali, ut in re eſt, conuenire ante omnem operationem intellectûs. Nam ex una parte ſublata eſt illa differentia, quia de facto, verbi gratiâ, humanitas eſt ſub individuali eſſentia Petri. Ergò homo non eſt amplius indifferens ad eſſe Petri. Quia quod indifferens eſt, debet eſſe nudum ab eo, ad quod eſt ejus indifferentia. Ad alia autem individua, non eſt humanitas Petri indifferens, quia illa eſt identifica ad Petrum; At quod eſt ſic uni appropriatum, non poteſt adhuc eſſe indifferens ad alia. Confer ſuperiùs dicta, quibus probatum eſt, quod omne Ens, ut in mundo eſt, ſit ſingulare. 125 *Non communitatem.*

Sæpè excipitur: Hoc quod ſignificat *Homo*, cùm Petrus dicitur homo, eſſe de ſe indifferens ad eſſe Petri & Pauli & aliorum. Et ſic eſſe aliquid commune. 126

Reſpondeo. Verum eſt: Hominem de ſe, hoc eſt, in unitate formali, non eſſe determinatum ad eſſe Petri, ſed eſſe indifferentem ad plura ſuppoſita humana. Nam eſſentia humana poteſt etiam ſingularis & univerſalis eſſe. Et proinde ut ſic: ſicut non includit determinatum eſſe Petri. Ita etiam ut ſic, hoc eſt, in unitate formali ſumpta non includit indeterminationẽ. At nihilominus cùm homo non ſumitur præcisè, ſecùndùm ſuam formalem unitatem, ſed ut concurrens jam cùm aliqua differentia individuali, tum non eſt aliquid indifferens amplius ad eſſe Petri aliorúmve hominum. 127

Teneatur igitur, quòd latiùs exponit Suarez *diſp: 6. ſect: 4. n. 11.* ut natura ſit univerſalis, non ſatis eſt, ut ex ſe non habeat determinationem ad unum, ſi aliunde, ſaltem ex adjuncta differentia individuali, illam habeat, ſed requiritur ut abſolutè & ſimpliciter ſit indifferens. 128

Relinquitur

129 Relinquitur adeò ex dictis : Universale in re, sive singulari, non esse actu universale.

ARTICULUS IV.

An Universale fiat actu Universale per operationem mentis ?

130 Ut Universale actu sit Universale, requiritur, ut sit indifferens ad plura, & ad ista æquabilem habeat aptitudinem. At sic esse non potest aliquid in re, ante operationem mentis. Ergo non est actu universale ante operationem mentis. Antecedens apparet : quia vel illam indifferentiam haberet Extra singulare, vel in singulari. Non hoc. In singulari enim est coarctatum per individualem differentiam. Non igitur sic est amplius indifferens ad hanc differentiam. Neque enim est indifferens ad alias differentias, quia dum conjungitur cum differentia individuali, ponitur per eam repugnantia ad multiplicationem. At repugnantia ad multiplicationẽ aufert universalitatem actualem. Nec etiam eam indifferentiam habet avulsum à singularibus, quia universalia in tali statu esse non possunt, ut primo articulo dictum est. Relinquitur igitur, quòd universale, ut sit actu tale, sic fiat per operationem mentis. Hoc igitur ut intelligatur, quæritur :

Quænám sit operatio mentis per quam fiat Universale actu?

131 Variant hîc Doctores, quorum alii volunt : Universale fieri in actu Universale, per abstractionem à differentiis contrahentibus. Alii aiunt, fieri actu universale per comparationem, in quantum per comparationem plurium invenitur convenientia vel similitudo eorum in prædicatis essentialibus.

132 Ego hac in re existimo, utrumque non incommodè dici posse, prout & Suarez docet *disp. 6. s. num:* 10. pertinétque hoc ad fœcunditatem intellectûs, quòd eandem rem per diversos actus facere potest. Nec sunt, quæ alterutri opinioni obstent.

133 *Quomodo fiant universalia per comparationem.*

Igitur per comparationem facit intellectus universale, quando intuetur varias res, & conferendo unam cum alia, invenit dimissis aliquibus, in quibus differunt, esse tamen aliqua, in quibus conveniant. Hinc, quia communia attributa invenit, imponit eis etiam aliquod commune nomen : Et hoc commune nomen signat naturam communem, ob rationem eandem repertam in singulis. Veluti, intuetur intellectus hominem, avem, bovem, leonem, piscem aliáque : In his omnibus invenit conferendo res eas ad invicem, quòd sentiant, quédque se moveant. Hinc ergo imponit eis commune nomen, ut scilicet singulum eorum dicatur *Animal*. Animal igitur tunc est quid universale.

De Abstractione, per quam intellectus universale facit tale esse actu, est aliquid prænotandum.

134 *Abstractio duplex.*

Igitur abstractio est realis, vel intentionalis. *Illa* fit per actualem separationem rei à re, veluti animæ à corpore, surculi ab arbore. *Intentionalis* autem abstractio est, quando unum intelligimus, non intellecto alio, ut maximè à parte rei sint ea maximè unita.

135 *Abstractio intelligendi duplex.*

Hæc iterum duplex est, negativa, & præcisiva. *Negativa abstractio* est, quâ dicimus hoc non esse illud, verè sit id an falsò, nihil interest. Hoc modo abstrahimus à corvo nigredinem, vel albedinem, cùm dicimus, corvum non est nigrum, vel non esse album. *Præcisiva* autem *abstractio* est, quâ mens nostra præscindit aliquid sibi ad intellectionem suam, non agnoscendo aliud, nec tamen dicendo, hoc non esse

esse illud, aut hoc non habere illud. Sic abstrahimus à corvo nigredinem, cum eum definimus, idémque est in omnibus aliis rebus, cum definiuntur ut abstrahantur ab attributis. Nam definitiones purè declarant essentias, dimissis proprietatibus, & omnibus quæcunque ullo modo sunt extra essentiam definiti.

136 *Universalia per qualem abstractionẽ fiant.*

Igitur universale *Primò* non fit per abstractionem realem; Nam universalia extra singularia non sunt. Et singularia non manerent, si ab iis auferrentur prædicata communia, veluti, si à Socrate auferretur esse humanum, vel esse animalis.

137

Secundò: nec fiunt ea per abstractionem negativam. Nam universalia (veluti homo) ad singularia (veluti Socratem) habent realem identitatem. Unum igitur de alio negari non potest. Socrates, inquam, est homo. Falsum est, Socratem non esse hominem.

138

Tertiò: Igitur relinquitur abstractio præcisiva, quæ faciendis universalibus congruit, nempè animalis natura conjuncta est cum variis differentiis, cum esse volatili, cum esse natatili, latratili, hinnibili, rationali. Ab his differentiis cùm præscindendo animal apprehendo naturam animalis, tùm dimissis omnibus istis differentiis, animal provehitur in statum universalis actu.

139 *Ordo in actionibus mentis.*

Porrò actus in mente hoc modo se consequuntur. *primùm* extrinsecè aliquid offertur sensui, quod sui speciem imprimit, verbi gratiâ, oculo. Oculus per nervos opticos eam speciem transmittit ad sensum communem, qui eam speciem dijudicat, hinc resultat Phantasma impressum quod vocant, in Phantasia. Hactenus nihil adhuc universale est.

Porrò igitur intellectus agens deputat istud impressum Phantasma, & id offert intellectui passibili, qui sine conditionibus singularibus, quæ in sensitivis potentiis erant, potest rem illam apprehendere. Eodémque modo deinceps progredi potest in faciendis magis universalibus, prolixè hac de re differunt Coll. Conimb: *præf. in porphyr. q. 5. a. 2.* & Suarez *in Met. disp. 6. s. 6. n. seqq.*

CAPUT. VIII.

De Identitate, & Distinctione, vel Diversitate.

1. *Tertiò ad Unitatis considerationem pertinet Identitas & distinctio,*

2. *Identitas est convenientia, sive unitas, vel unio duorum; ut similium in qualitate eadem; Æqualium in quantitate eadem.*

3. *Diversitas est Entium disconvenientia, vel inter se, vel in tertio. Sic distincta sunt, Leo & Lapis. Lumen & animal in substantia, quorum hoc est substantia, illud non.*

COMMENTARIUS.

1 *Cur hîc agitur de Identitate & diversitate.*

Doctrina de Identitate & Distinctione, non malè refertur ad doctrinam unius. Nam Unitatis consequens, ut suprà dictum est, est divisio ab alio. At hæc est rerum distinctio.

Deinde

2 Deinde Identitas explicatur per indivisionem, veluti hominis & bestiæ in esse animalis. At indivisio pertinet ad unitatem. Et hinc etiam Aristoteles identitatem & diversitatem reduxit ad unitatem. Vide ipsum 10. *Metaph. cap.* 5. 6. *seqq. & lib.* 5. *cap.* 9.

3 *Unum & idem differunt.* Ex quibus tamen apparet, unitatem non esse prorsus idem quod identitatem. Nam unitas est quid absolutum. Unde remotis omnibus aliis dicitur quid unum. At identitas est quid respectivum. Et hinc unitas est indivisio cujusque in se. At Identitas est indivisio comparata, in quantum duo sunt indivisa in tertio. Atque ita identitas præsupponit unitatem, quâ quidan se sit unum.

4 *proponuntur tractanda.* Est autem hîc *Primò* tractandum de voce identitatis. *Deinde* de voce diversitatis. *Tertiò* de distinctione reali. *Quartò* de distinctione rationis. *Quintò* de distinctione modali. *Sextò* de aliis nominibus distinctionum: & *denique* de distinctione, quæ est per respectum ad tertium.

TITULUS. I.

De voce Idem.

5 *Explicantur variæ significationes vocis, Idem.* Aliquæ ambiguitates hîc occurrunt, quæ notandæ sunt: 1. Idem sumitur specialiter, & significat identitatem, vel convenientiam in tertio essentiali. Sic Aristot. 5. *Metaph: c.* 9. *Quorum materia*, ait, *una est, aut quæ sunt unum specie vel numero, hæc* τὰυτὰ *eadem dicuntur, & quorum substantia (* οὐσία essentia *) una:* Hoc sensu dicitur: *similia non esse eadem.*

Aliter identitas sumitur latiùs pro omni convenientia in tertio, sive id sit essentiale, sive non. Et sic Atist: *Metaph: c.* 3. ait: Similia esse τὰυτὰ Eadem. Ponitúrque adeò sic identitatis species etiam similitudo & æqualitas.

6 2. Idem sumitur negativè & positivè. *Negativè* sumptum est nihil aliud, quàm non diversum: Unde sic etiam potest esse aliquid idem sibiipsi, quia non est diversum vel divisum à seipso. *Positivè* autem sumptum importat relationem, per quam ad aliud referatur, cum quo sit idem. Unde tum identitas non potest esse, qua quid sibiipsi dicitur unum. Quia non habet quid ad seipsum relationem, quæ semper est (si de relatione reali sermo sit) inter res oppositas. Unde & Aristoteles relata fecit speciem oppositorum, 1. *Categ. cap.* 10. *lib.* 2. *Top. c.* 8. *& l.* 5. *c.* 6. *& l.* 5. *Metaph. c.* 10.

TITULUS. II.

De voce diversitatis & æquipollentibus.

Vox diversitatis ambiguè sumitur. 1. *In Logicis* diversa opponuntur oppositis.

7 *Exponitur vox diversitatis.* Estque sic diversitas inter istos terminos, qui ab invicem negantur, tamen non habent repugnantiam, ut de se affirmentur. Ita hæc propositio (Homo non est lapis) est ex oppositis. At hæc (Homo non est formosus) est ex diversis.

II. *In Metaphysicis* diversa aliquando opponuntur differentibus. Vide 4. *Met: c.* 2. & inprimis 5. *Met: c* 9. *& l.* 10. *c.* 5. Tum igitur *differentia* dicuntur, quæ in aliquo conveniunt, & in aliquo differunt, vel quæ distinguuntur per aliquid sui, veluti sui differentias.

8 *Differentia quæ?* *Diversa* autem dicuntur, quæ in nullo conveniunt, & proinde se totis distinguuntur, & non per aliquid sui, veluti differentias. Ita differentia sunt homo & bestia, quia distinguuntur per suas differentias, rationalitatem & irrationalitatem,

tatem, Deus autem ab aliis non differt, ſed eſt diverſus. Idémque eſt in differentiis ipſis, veluti rationalitate & irrationalitate, & cæteris.

III. In Metaphyſicis diverſum opponitur eidem. Sic Ariſtoteles 3. *Metaph.* c. 9. 9
Diverſum & idem oppoſitè dici ait. Súntque adeò ſic omnia diverſa, quæ non ſunt idem.

Unde porrò dicendum eſt, in proportione, de diverſitate, quod dictum eſt de 10
identitate, nempè illam aliquando ſumi ſtrictè ad ſignandam diverſitatem eſſentialem, aliquando autem ſumi ad ſignandam diſconvenientiam ſimpliciter, qualiſcunque ſit, eſſentialis an accidentalis.

Aliàs æquipollenter dicuntur: *differens, diverſum, & diſtinctum*, præſuppoſitâ ambiguitate, quæ inter *differens* & *diverſum* relata eſt. Videtur enim *diſtinctum* aliquo loquendi modo diſtingui à diverſo, ſic ut diſtinctio ſolùm neget realem identitatem, eámque eſſentialem. Diverſitas autem neget convenientiam quamvis. Veluti una imago dicitur eſſe diſtincta ab altera, quia non eſt eadem quæ iſta, etiamſi ſit ſimilis. At cùm diverſæ dicuntur, non ſolùm ſignatur eſſentialis diverſitas, ſed etiam diſſimilitudo, quæ ſcilicet non ſit hujus ſimilis, vel æquè perfecta ac iſta. Vide Suarez *in Metaph: diſp. 7. ſ. 3. num.* 6. Quicquid autem ſit, in aliquo loquendi modo, certum eſt, frequenter accipi iſtos terminos æquipollenter. 11 *Æquipollentia.*

Cæterùm doctrinam de identitate & diverſitate inprimis declarabo in diſtinctione 12
ſive diverſitate, unde ſumi poſſunt proportionaliter, ad doctrinam de identitate, quæ ad eam pertinent. Hæc enim oppoſitorum natura eſt, ut uno benè declarato facilè intelligatur alterum.

TITULUS III.
De diſtinctione Reali.

Diſtinctio à nobis potiſſimum duplex ponitur: *Realis*, & *Rationis*. Atque nunc 13
à prima ſpecie diſtinctionis incipio.

ARTICULUS. I.
Explicatur Phraſis hæc: realiter differre.

Primò hîc præcognoſcendum eſt: vocem Realis diſtinctionis ambiguè dici. Igi- 14
tur in Philoſophia Peripatetica, realiter differre eſt; *Primò*: Subjecto differre. Sic materia & privatio ſunt idem re, quia non habent diverſa ſubjecta. Item album, & dulce, & ſimilia concreta, quæ idem ſubjectum connotant 1. *Phyſ c. 2. t. 21.* *Realis diſtinctio ambiguè dicitur.*

Secundò: Realiter differre eſt eſſentiâ differre. Differúntque adeò ſic realiter, quę 15
præter operationem intellectus habent eſſentias diverſas. Sic realiter differunt Petrus & Paulus. Dixi: *præter operationem intellectus.* Nam ſumendo unam rem in majore vel minore abſtractione, poſſumus ei tribuere diverſas eſſentias. Neque tamen differunt realiter. veluti animal, ſumendo cùm abſtractione à differentiis diviſivis, aliam habet eſſentiam, aliam homo; Nihilominus homo & animal realiter non differunt. Et hoc modo loquendi ait Damaſc. *lib. 1. de Orth: fid: cap. 11.* perſonas divinas non diſtingui realiter, quia habent unam eſſentiam, vel potiùs, quia ſunt una eſſentia.

Unde, *Tertiò:* Complectendo etiam diſtinctionem perſonarum divinarum ſub 16
diſtinctione reali, realiter differre erit nihil aliud, quàm ſic differre, ut intellectus præciſè non faciat differentiam: ſeu, realiter differunt, quæ differunt ante operationem

operationem mentis, quodcunque tandem fundamentum sit illius distinctionis, an diversitas essentiæ, (quæ non est in divinis;) an diversitas ὑποστάσεων, sive subsistentiarum, quæ in divinis poni solet. Et ita Doctores, & Patres, contra Sabellianos (qui à conditione dogmatis, Noëtiani dicti sunt) aiunt, personas divinas non distingui ratione, sed realiter.

ARTICULUS. II.
Quid sit realiter differre.

17 Porrò igitur dari realem distinctionem certum est: Dicuntúrque adeò omnia realiter differre, quæ differunt ante operationem mentis, adeóque inter quæ intellectus non excogitat discrimen.

18 Súntque talia 1. Suppositа ejusdem speciei, ut Petrus & Paulus. 2. Suppositа etiam diversarum specierum, Petrus & Bucephalus, & hic lapis: Estque inter hæc realis distinctio evidens. Sunt enim de facto separata, indéque multa reverâ. Ergo ab invicem sunt realiter distincta. 3. Etiam realiter differunt, quæ etsi non sint separata de facto, separari tamen possunt. Ita realiter differunt materia & forma, ignis & calor. Et hæc realis distinctio sic potissimum est inter res distinctas.

19 *Ampliatur realis distinctio.* Dupliciter tamen porro ampliatur realis distinctio. 1. Ad negationes, tum quatenus hæ ad invicem referuntur, tum etiam quatenus referuntur ad res positivas. Et sic realiter dicuntur distingui, tenebræ, surditas, cæcitas, paupertas, & non solùm ab invicem, sed etiam à luce, auditu, visu, divitiis. 2. Ad alia Entia rationis, quæ in specie (distinguendo ea contra Negationes,) Entia rationis dicuntur. In quantum scilicet Entia rationis eo modo, quo sunt, verè distinguuntur. Ita realiter differunt Cerberus, & Charon, & Chimæra, & aureus mons, tum inter se, tum à realibus Entibus, veluti lapide, bove, cœlo, igni, &c. Vocari hæc distinctio solet, *quasi realis*, quia Entium rationis distinctio assimilatur distinctioni rerum. Sed de indiciis realis distinctionis peculiariter videndum est.

ARTICULUS. III.
Quodnám sit indicium realis distinctionis.

20 Hanc quæstionem latè tractat Suarez *disp: 7. s. 2.* & Fonsec: 5. *Met: c. 6.* Ursinus *in disp. de rerum distinct: q. 13.* aliíque. Confer etiam Arist: *l. 7. Top. c. 1.* cujus doctrinam, quoad hoc, extraxi *in Top. comm: c. 21. n. 7. seqq.*

PUNCTUM. I.
In quo removentur indicia spuria.

21 *De diversitate Loci.* Hîc dico. 1. *realem distinctionem non posse statim extrui ex diversitate Loci ut ad unitatem Entis realis sequatur unitas Loci, & proinde ad multitudinem locorum sequatur multitudo rerum.* Ita patet, quòd una numero res potest esse in pluribus locis, ut per mysterium Eucharistiæ docetur. Nihilominus hoc verum relinquitur. Quod quæ realiter habent separatas essentias, quòd ea etiam realiter distinguantur, ut prius dictum, de suppositorum distinctione.

22 *De diversitate temporis.* 2. *Realis distinctio non potest statim Extrui per diversitatem temporis.* Ita patet, quòd idem numero redire potest, quod semel interiit, ut docet mortuorum resuscitatio. Atque ex hoc, quod Calviniani admittunt, credibile potest fieri prius quod illi negant. Nam si unum numero potest esse, quod est in distinctis & separatis temporibus,

temporibus, nulla causa ampliùs est, cur non possit idem numero esse quod est in distinctis & separatis locis. Locus enim & tempus æquiparantur.

3. *Quæ distinguuntur prædicamentis non statim distinguuntur realiter.* Ita apparet in actione & passione, quæ non differunt nisi ratione. Et tamen sunt duo prædicamenta. Distinguuntur enim actio & passio solùm per inadæquatos conceptus. Veluti calefactio est actio, in quantum concipitur ut prodiens à calefaciente. Eadem illa res tamen vocatur passio, in quantum recipitur in calefactibili. Neque in re aliud est, quod exit ab agente, & aliud quod recipitur in patiente. Idem apparet in figura & quantitate. Nam figura est in prædicamento qualitatis. At ibi non est quantitas. Neque tamen realiter distinguuntur. Nam figura solùm est modus quantitatis, unde à quantitate non differt ut res à re, sed ut modus à re. Et hinc etiam *Pererius in Phil. lib.* 10. *cap.* 2. negat sequi, quòd quantitas & substantia realiter distinguantur, quia sunt diversa prædicamenta: & rursus *lib.* 7. *cap.* 3. quòd forma artificiosa realiter distinguatur à subjecto, quia hoc substantia, illa in quarta specie qualitatis sit. 23 *De diversitate prædicamentorum.*

4. *Quæ differunt ut constituens & constitutum, non necessariò differunt realiter.* Ita apparet, quòd partes totius per accidens, constituant illud totum, & tamen realiter idem sunt partes illæ, & illud totum. Idémque est de toto integrali (similari & dissimilari) & essentiali, quod constituitur à partibus suis, sine reali distinctione ab ipsis. Loquor autem de eo, quod intrinsecè constituit. Secus enim est de eo, quod constituit effectivè. 24 *De diversitate inter constituens, & constitutum.*

5. *Quæ differunt definitione, non statim distinguuntur realiter.* Ita malè *Mercenarius* ex hoc colligit differre mistionem, & misti generationem realiter: Item Simplicius realiter differre animam & naturam. Patet autem, quia alia est etiam definitio animalis, & alia hominis. Et nihilominùs ista realiter non differunt: Et apparet, quia diversitas definitionis fieri potest, prout res magis vel minùs abstrahitur. Unde nasci potest solùm ex inadæquatione conceptuum. At ista est insufficiens ad reale discrimen. Atque hoc est in tribus prioribus exemplis. Aliter etiam potest diversitas definitionis esse solùm quoad accidentia. Unde nec sic realiter intelligitur esse diversa essentia. Sic aliter Ethicus, & aliter Physicus potest definire affectus. Confer *in Top. c.* 30. *n.* 173. & infrà *hoc cap. tit.* 6. *art.* 3. 25 *De diversitate in definitione.*

Cæterùm in superioribus propositionibus dixi: *non statim extrui* reale discrimen ex distinctione loci, temporis, prædicamenti; Hoc sensu; quòd talis distinctio non satis sit ad efficiendam realem differentiam: cùm aliàs multa sint realiter distincta; quæ locis, tempore, vel prædicamentis distinguuntur. 26

PUNCTUM II.

In quo declarantur indicia propria realis distinctionis.

6. *Quæ essentias habent actu separatas ea differunt realiter.* Ita apparet, quia ibi est vera multitudo At multitudo requirit plura Entia, & ita plures Entitates. At plures Entitates necessariò sunt realiter distinctæ. 27

7. *Quæcunque habent essentias separabiles, ea differunt realiter.* Ita realiter differunt anima & corpus, quia anima separatur à corpore, & utrinq; separatim subsistit anima, emissa à corpore, & corpus desertum ab anima. Sumitúrque hinc in- 28

dicium, simile discrimen habere etiam cæteras formas à materia.

29 Notandum hîc est. 1. Separationem esse duplicem, aliam mutuam, qua utrumq; separatorum posteà existit; Aliam non mutuam, qua unum separatorum manet, alio intereunte. Ubi hæc posterior separatio non est semper indicium distinctionis realis, sed prior solùm. Ita patet quia quæ distinguuntur modaliter, ea etiam separari possunt, ut unum maneat alio intereunte, ut posteà patebit.

30 Deinde notandum hîc est: Separabilitatem, quæ est indicium realis distinctionis, non intelligi solùm eam, quæ completur, sive actuatur per agens naturale; sed eam etiam quæ educitur in actum per Deum. Ergò quæcunque separatione mutuâ possunt separari à Deo, vel à natura, ea distinguuntur realiter.

31 Cæterùm quia de facto, multa unita nondum sunt separata, idcircò in istis, quando dubitari potest de separabilitate, hoc ipso simul dubitatur de reali distinctione & vicissim.

In hunc eventum accuratè tenendum est, quod & *Suarez* monet, *disp. 7. s. 2. n. 12.* Signum ex separatione sumptum, neque esse adæquatum, neque unicum, nec semper primum, solúmque assignari ut certius & notius, quando haberi potest.

32 8. *Quæ habent se ut res efficiens, & res effecta realiter differunt:* Repugnantia enim est, idem seipsum producere. Nam si se produceret, utique ageret. At actio non est nisi Entis. Ergò illud producens esset Ens. At si demum est producendum, hoc ipso est non-Ens. Ergò quod se ipsum producit, erit & non-Ens & Ens. Non Ens, quia producitur demum: Ens, quia producendo agit.

33 9. *Quæ habent diversas essentias, ea distinguuntur realiter.* Diversas intellige, sive separatæ sint, sive unitæ. Diversas essentias, veluti si unum sit animatum, aliud inanimatum, si aliud sit homo, aliud bestia. Diversitas enim essentiæ: quæ est cum subordinatione, non indicat realem diversitatem, quia quæ est una & eadem essentia unius rei, potest per plures inadæquatos conceptus essentiales apprehendi, veluti *Petrus* sub voce *Petri*, & animalis, & hominis; & tamen ista omnia non distinguuntur realiter.

34 10. *Indéque quorum genera (accuratè sic dicta) aut differentiæ sunt diversa, realiter distinguuntur.* Dico: *accuratè sic dicta*; Nam prædicamentalia summa genera, sunt quasi genera suorum inferiorum, & non accuratè dicta: Illa tamen quæ sunt in diversis generibus prædicamentalibus, non necessariò realiter distinguuntur, ut visum est propositione tertiâ. Ita realiter differunt avis & aurum, quia illa est animal, hoc metallum. Item homo & bestia realiter distinguuntur per rationalitatem & irrationalitatem. Item individua, ut *Petrus*, & *Paulus*, &c.

35 11. *Quorum subjecta sunt realiter distincta, ea ipsa sunt realiter distincta.* Ita differunt realiter, quorum unum est in anima, aliud in corpore.

TITULUS IV.
De distinctione Rationis.

36 De distinctione rationis tria sunt tractanda. *Primò* est explicanda phrasis tã differre ratione, *tum* quid sit distinctio rationis, & *tandem* quotuplex ea sit.

ARTICULUS. I.
In quo explicatur phrasis: Differre ratione.

37 Primò explicanda est phrasis tã differre ratione.

Ramus

Ramus in Logicis differre ratione ait, quæ tam leviter dissentiunt, ut iis non repugnet consensio, quomodo se habent termini hujus propositionis. *Ulysses non est formosus.* 38 *Ramo quid differre ratione & re.*

Re autem differre ait, quæ dissentiunt cum repugnantia ad affirmationem, vel consensionem, qualis differentia est inter hos terminos, *Homo non est lapis.*

Secundò λόγῳ, sive ratio sæpè sumitur pro essentia. Ideò sic differre λόγῳ est differre essentiâ. Sic *Aristoteles* ait, cùm dulce & album prædicantur de eodem, nihilominùs differre λόγῳ, sive ratione, hoc est, (non per operationem intellectûs, sed) per essentiam & definitionem, ut rectè exponit *Suarez in Metaphys. disp. 7. s. 1. num. 14.* Et ad hunc sensum ait *Monlor. de Univers. cap. 4.* Universale & singulare differre λόγῳ, hoc est, ratione ἐσίας, non λόγῳ, hoc est, operâ intellectus. Sic & *Perer lib. 13. Phys. cap. 3.* ait, actionem & passionem distingui ratione, per rationem non intelligendo operationem intellectûs, sed definitionem & ipsum esse rei. 39

Tertiò, Quia differre ratione opponitur τῷ differre realiter, & verò differre realiter infert rebus creatis differentiam essentialem, idcircò sic differre ratione dicuntur, quæ non differunt essentialiter. Et hoc sensu *Damasc. lib. 1. de Orthod. fid. c. 11.* ait, personas Trinitatis differre ratione. Ratione, inquam, hoc est, non essentia. Est enim una numero essentia. 40

Quartò: Differre ratione dicuntur, quæ in re sunt aliquid unum, apprehenduntur tamen ut multa. Veluti attributa divina omnia sunt unum idémque, propter identitatem, quam habent ad essentiam divinam: nihilominùs apprehenduntur ut multa, & ut distincta ab essentia divina. Hoc modo loquendi *Noëtiani* dicebant personas Trinitatis distingui ratione, hoc est, solùm nostro modo apprehendendi, ut *Epiphan.* refert *lib. 2. Tom. 1. hæres. 57.* Et proinde hanc locutionem Ecclesia admisit in *Damasceno*, reprobavit in *Noëtianis*. Et hoc posteriori modo nunc intelligitur distinctio rationis. 41

ARTICULUS II.

Quid sit distinctio rationis?

Atque ex his statim apparet, quid sit distinctio rationis? Nempe distingui ratione, dicitur, quod simpliciter est aliquid unum, apprehenditur tamen tanquam includens multa. 42

Alii putant distinctionem rationis esse, qua distinguuntur Entia rationis: Realem, quâ distinguuntur Entia realia. Sed malè. 43 *Aliorum opinio.*

Nam primò Entia rationis, postquam acceperunt esse per intellectum, etiam distinguuntur realiter, ut priùs dictum, *Tit. 3.* Deinde sic non relinquitur nomen illi distinctioni, qua in re præcisè nostra ratio apprehendit multa, veluti in Deo plura attributa. Neque enim talis distinctio vocari poterit rationis, quia non est in Ente rationis. Neque etiam est realis. Nam realis distinctio supponit plura in re, fundatúrque adeò in eo, quòd hæc res non est ista. 44 *Rejicitur.*

ARTICULUS III.

Quotuplex sit distinctio rationis?

Est autem distinctio rationis duplex. Alia est rationis ratiocinatæ, alia est rationis ratiocinantis. 45 *Distinctio rationis ratiocinatæ*

46 *Distinctio rationis ratiocinatæ est*, quando ratio ratiocinatur, (ut sic barbarè loquar) hoc est ad ratiocinandum movetur per fundamentum aliquod ex re sumptum.

47 *Quodnam fundamentum in distinctione rationis ratiocinatæ.*

Ubi per fundamentum hujus distinctionis, non intelligitur multitudo rerum, quæ supponatur ante hanc distinctionem. (Id enim si esset, esset distinctio realis) sed qualiscunque occasio sumpta ex re ad multiplicandos conceptus. Veluti, quòd una eadémque res connotat distinctas negationes vel respectus. Unde quia negationes tales negant res realiter distinctas, & respectus significant ad res realiter distinctas, inde ex reali distinctione earum, quæ extra aliquod Ens sunt, sumitur occasio inadæquatè concipiendi rem aliquam, modò cum hac negatione, modò cum alia, modò cum hoc respectu, modò cum alio.

48 Et sic distinguitur Deus ratione à suis attributis: Et similiter ea inter se. Veluti quia immensitas significat essentiam divinam, sed ut carentem finitudine & commensuratione ad aliquod spacium, immortalitas significat essentiam divinam, sed ut carentem corruptibilitate, & sic deinceps in aliis attributis negativis: Ergò sic fundamentum distinguendi immortalitatem & immensitatem in Deo, sumitur ex reali distinctione mortalitatis & finitudinis, quæ in Deo non sunt. Rursus misericordia significat essentiam divinam, sed quatenus dicitur misereri. Justitia significat eandem essentiam quatenus denominatur, vel dicitur punire. Unde quia aliud est misereri, & punire, sumitur qualiscunque occasio & fundamentum distinguendi misericordiam & justitiam, quæ istos actus respiciunt.

49 Vocatur etiam aliàs hæc *distinctio virtualis & eminentiæ*, fitque semper per inadæquatos conceptus ejusdem rei, quorum unus repræsentet rem sic sumptam, alius eandem rem aliter sumptam, eo modo quo declaratum est.

De distinctione rationis ratiocinantis.

50 Distinctio rationis ratiocinantis est, ubi tale fundamentum non supponitur in re unde ratio occasionem distinguendi sumat. Estq; tum, quando eadem res comparatur ad seipsam per repetitionem solùm. Veluti cùm dico *Homo est homo*, ratio distinguit hominem, faciendo ex eo distinctos conceptus, prædicati & subjecti, in re tamen prorsùs idem, quod est homo in prædicato, & quod est homo in subjecto.

51 Atque ita apparet distinctionem rationis ratiocinantis indicari per repetitionem ejusdem conceptûs, ut dictum est. Distinctio autem rationis ratiocinatæ est, quando tale fundamentum in re reperitur, quod declaratum est.

52 *Cautela.* Ubi tamen cavendum est, ne declinetur ad distinctionem realem à distinctione rationis, ubi opus non est. Proinde quamdiu adhuc sistitur solùm in multitudine conceptuum, nondum necessarium est venire ad distinctionem realem. Nam visum est, eam etiam esse in distinctione rationis. Opus igitur est ad inducendum realem distinctionem, præter multitudinem conceptuum, aliis indiciis, quæ priùs tacta sunt ad distinctionis realis doctrinam.

TITULUS V.
De distinctione modali.

Hîc *Primò* inquirendum est: An præter distinctionem realem & rationis, danda
53 sit alia species distinctionis, quæ modalis, vel aliter dicatur? *Deinde* explicanda est speciatim modalis distinctio.

ARTIC

ARTICULUS I.

An præter distinctionem realem & rationis, necessarium sit dari aliam distinctionem.

Multi aiunt non posse excogitari mediam distinctionem inter distinctionem realem & rationis, cujus sententiæ defensores vide apud *Suarez in Metaph. disp. 7. s. 1. num. 9.* 54

Necessariam non esse distinctionem, distinctam à reali & rationis distinctione.

Ego primo dico: *non esse prorsùs necessarium ad distinctionem realem & rationis addere tertiam, quomodocunque dicatur, Modalis an aliter.* 55

Ita apparet, quia sine ullo incommodo omnem distinctionem possumus vocare realem, quæ non est ficta per intellectum, sed quæ in re supponit plura, inter quæ sit illa distinctio; Distinctionem autem rationis, in qua non supponitur pluralitas in re ipsa, sed ubi supponitur unum quid solum diversimodè conceptum vel apprehensum. 56

Patet *Primò:* Quia nihil veri incommodi denominari potest, quod istâ sententiâ positâ sequatur. *Secundò,* Quia realis distinctio extenditur etiam ad privationes, tum quatenus illæ ab invicem distinguuntur, tum quatenus distinguuntur ab Ente reali. Neque enim peculiare genus distinctionis hactenus ad istam rem constitutum est. Unde à potiori sequitur extendi etiam posse ad modos, in quantum illi ab invicem, & etiam à re modificata distinguuntur. Modi enim magis accedunt ad naturam Entium, quàm privationes. 57

Rursus. 3. si modalis distinctio additur cæteris duab. fit ut membra illa sint inæqualis naturæ. Nam modalis distinctio sumit nomen ab extremis quæ distinguuntur. At realis & rationis distinctio non dicuntur ab extremis. Nam de distinctione rationis antè visum est, eam inveniri posse etiam in Ente reali, veluti inter misericordiam & justitiam Dei. Et rursus realis distinctio potest esse inter Entia rationis, ut visum est in *Titulo* 3, veluti inter aureum montem & Cerberum. Et in oppositum etiam, unitas rationis potest esse inter Entia realia, quomodo duæ species, veluti homo & bestia, unum sunt in genere, veluti esse animalis. Membra autem distinctionis debent ambulare æquali gradu. 58

Unde 4. pertexendo idem argumentum: Si species distinctionum sumendæ sunt ab extremorum conditione, ut fit in modali distinctione, tum 1. Erit etiam realis distinctio, quæ est inter Entia realia. Et 2. rationis distinctio erit inter Entia rationis, quæ absurda esse apparuit. Et 3. mista distinctio ex distinctione reali & rationis, quando distinguitur Ens reale ab Ente rationis. Et 4. mixta ex reali & modali, quando res à modo distinguitur. Modalis enim putanda est fuisse, quæ est inter distinctos modos. Rursus 5. mixta ex distinctione rationis & modali, ut alia taceam. At hæc omnia absurda hîc sunt, quia multiplicant Entia sine necessitate. 59

Deniq; distinctio realis & rationis opponuntur per contradictionem: Ergò immediatè. Antecedens sic patet: Nam realiter distinguuntur, quę distinguuntur ante mentis operationem, vel quæ ante mentem distinguentem multa sunt. At ratione 60

tione distinguuntur, quæ non distinguuntur ante mentis operationem, & ante mentem distinguentem non sunt multa.

61 Patetque adeò hinc modalem distinctionem rectè contineri sub distinctione reali & rationis, quia ante mentis operationem aliud est modus, & aliud res quam modificat.

62 Atque ita quæ nunc trado, de modali distinctione, non accipi debent, tanquam de nova specie distinctionis, sed tanquam ad complendam realis distinctionis doctrinam, quàm suprà specialiùs tradidi, prout scilicet à modali distingui solet.

ARTICULUS II.

In quo explicatur modalis distinctio.

63 Modalis distinctio est, quâ distinguitur res, & ejus modus, differtque in eo à distinctione reali, specialiter sic dictâ, quod per eam differunt res & res, non res & modus.

Quid intelligatur per modum?

64 Ad intelligendam autem hanc doctrinam, præsciendum est, quid sit modus, de quo etiam tractat *Fonseca 4. Metaph c. 2. q. 4. & 5. Metaph. c. 7 q. 3 s. 2. Ursinus in disp. de distinct. real q. 15.* Et *Suarez in Met. disp. 7. s. 1. num. 16. seqq. & disput. 2. s. 5. n. 8. & disp. 32. s. 1. nu. 13. seq.* cum his confer, quæ de modis retuli *in Introduct. Logic. c. 4. num. 18. 27. 28.*

65 *Vox modi quadrifariàm sumitur.*

Prænotandum autem est, quòd vox modi quadrifariàm sumatur. *Primò* modus dicitur omne id quod est qualitas. Ita *Thomas 1. 2. q. 49. a. 2. in corp.* figuram potentiam naturalem, qualitatem passibilem & habitum appellat modos, sive determinationes subjecti.

Secundò: Modus vocatur, omne id quod determinat vel contrahit aliud; quomodo Rationalitas potest dici modus, quo contrahatur animal ad esse humanum, & irrationalitas est modus per quem contrahitur animal ad esse bestiale.

66 Ex qua significatione sumitur illa specialior, quâ modus sumitur tanquam quid distinctum contra differentiam, ut sicut differentia contrahit superius quid ad esse specificum, vel individuale: Ita modus dicatur contrahere superius aliquid ad conceptum determinatiorem, nondum tamen, ut fiat species, vel individuum: Sic modi dici possunt, ea, quibus contrahitur Ens ad Summa genera, sive prædicamenta.

67 *Tertiò:* Modus sumitur pro congruentia, quam unaquæque res secundùm naturam suam sibi exposcit. Ita res creatæ requirunt sibi suum modum, in hoc, quòd bonæ dicuntur, per *August. de nat. Dom. c. 3.* Modum, inquam, hoc est congruentiam ad sua principia.

68 *Modus quid in præsenti.*

Quartò: Alia ab his significatio est, secundùm quam modus dicitur, quod afficit Entitatem, & per se non sufficit constituere Ens, sive Entitatem in rerum natura, sed intrinsecè postulat, ut actu afficiat Entitatem aliquam, sine qua esse nullo modo possit, ut ferè loquitur *Suarez disp. 7. s. 1. num. 1. 17.* Unde subjungit: Tales modos necessariò dari, quia creaturæ imperfectæ sunt, ideóque sunt dependentes, vel compositæ, vel limitatæ, vel mutabiles, secundùm varios status præsentiæ, unionis, aut terminationis, indéque indigent istis modis quibus hæc omnia in istis compleantur.

69 Talis igitur modus est dependentia, quâ creatura à Deo, aut accidens à substantia dependet; præsentia, quâ aliqua res creata est alii præsens; mutabilitas, unio,

unio, inhærentia, gradus qualitatis, & sic deinceps. Hæc omnia afficiunt aliam Entitatem,& seorsim nec dantur, nec dari possunt, nec addunt præexistenti Entitati novam Entitatem, sicut calor v. g. adveniens aquæ: sed solùm modificant entitatem præexistentem. Indéq; intrinsecè conjunguntur cum illa, nec possunt ullo modo seorsim ab illa esse.

Quomodo differat modus à re modificata?

Cæterùm illi modi non differunt solâ ratione ab Entitate modificatâ. Nam quę 70
solâ ratione differunt, illa nullo modo sunt separabilia, in re, sed solùm in intellectione, in qua etiam suam distinctionem habent. At res modificata potest carere suo modo. Veluti formæ modus est, quod est unita materiæ. Hanc unionem potest amittere, ipsâ manente. Sic etiam qualitas, v. g. potest amittere aliquem modum, veluti aliquem gradum caloris, & nihilominùs remanere calor potest, nec amittere suam speciem, & essentiam.

Potest autem ex his simile judicium fieri de cæteris. At quorum unum potest 71
esse sine altero, ea non sunt prorsùs idem, ut *Aristot. in 7. Top. c* 1. ait: Et patet satis clarè, quia nihil potest in re dividi à se ipso, quia si divideretur, statim essent multa Entia. Divisio enim gignit multitudinem. At non potest aliquid esse, & multa Entia, & unum Ens.

Ex his sequitur: non incommodè dici posse, modum distingui à re realiter, quia 72
ut visum est, non distinguuntur per operationem mentis, sed ante eam.

Nihilominùs Specialiter hæc distinctio modi à re modificata, veluti præsentiæ 73
corporis à corpore ipso, & gradûs caloris à calore, vocatur modalis, ut hæc sit tanquam media inter realem & rationis.

Hîc verum est 1. modum à re non distingui per rationem, ut priùs probatum est. 74

2. Dicitur autem modalis distinctio non esse realis, Synecdochicè, & quasi *κατ' ἀντονομασίαν*, intelligendo distinctionem realem, pro ea, quæ est nobilissimo modo talis, nempe quæ est inter rem & rem. Unde sic discrimen est, inter distinctionem modalem & realem, ex ipsis terminis harum distinctionum. Realis est inter rem & rem, veluti inter calorem & frigus, inter corpus & spiritum, inter animam & corpus. At modalis non est inter rem & rem, sed inter rem & modum; Veluti inter calorem & suum gradum, inter corpus & præsentiam suam, inter formam & suam unionem. Conveniunt tamen istæ distinctiones, quòd utraque est actualis in re, hoc est, ante mentis operationem. *Judicium Autoris de distinctione modali.*

3. Etsi autem prædicto modo distingui possit distinctio modalis & realis: Nihilominùs absolutè existimo, melius esse, modalem distinctionem comprehendere sub reali, hocipso, quia & ipsam mentis operationem antevertit, inprimis ad evitanda incommoda sub initium hujus sectionis recensita. 75

TITULUS VI.

De aliis nominibus divisionum.

Valdè varia nomina distinctionum occurrunt, quæ alius Philosophus sic, alius 76
aliter accipit, quæ diversitas in appellationibus, facit hanc materiam intricatissimam. Ergò celebriora declarabo, quæ frequentiùs occurrere solent, ostensurus, quomodo talia genera distinctionum, sub distinctione reali aut rationis contineantur. Sunt autem hæc: distinctio ex natura rei, formalis, essentialis, potentialis, includentis denique & inclusi.

ARTICULUS I.

De Distinctione ex natura rei.

77 Distinctio ex natura rei solet poni media inter distinctionem realem & rationis. Faciúntque ita graves Metaphysici. *Suarez disp. 7. s. 1. num. 16.* Facit eam distinctionem æquipollentem modali.

78 *Fonsecæ quid distinctio ex natura rei.*

Fonsec. l. 5. Metaph. cap. 6. q. 6. sect. 1. & 2. eam à modali distinguit, ut distinctio ex natura rei sit veluti genus ad modalem. Facit enim triplicem distinctionem ex natura rei, formalem, modalem, & potentialem. Absolutè tamen malè definit distinctionem ex natura rei. Ait enim *d. q. s. 2.* Distinctio ex natura rei est, quæ aliquid ab aliquo distinguit præcisâ omni operatione intellectûs. Malè: quia sic etiam distinctio realis est ex natura rei: ut diffiteri non potest *Fonseca.* Subjicit enim *d. l.* Sic ex natura rei distingui omnia quæ realitet differunt, ut *Socratem* & *Platonem.* Ergò sic realis distinctio comprehenditur sub distinctione ex natura rei. Ergò non debebat fieri distinctio peculiaris, distincta à distinctione reali, sed summatim dicendum erat; omnem distinctionem esse vel ex natura rei, (sub qua comprehenditur distinctio realis, formalis, &c.) vel rationis.

79 *Urfino quid?*

Wilhelmus Ursinus in disp. de Distinct. real. q. 16. Ex placitis veterum, meliùs definit distinctionem ex natura rei, ut eam distinguat à distinctione reali. *Distinctio ex natura rei est,* inquit, *quæ in re fundamentum habens, est inter ea, quorum alterum pertinet ad perfectionem alterius.*

80 Unde ad distinctionem ex natura rei sic sumptam postulantur duæ conditiones. *Prima* est, ut, quæ sic distinguuntur, distinguantur præcisâ operatione mentis. Estque hoc etiam in distinctione reali: *Secunda* est, ut unum sit de perfectione alterius.

Nescio tamen, an hoc aliis etiam placere possit, qui ex natura rei etiam aiunt differre relationem & personam, item personas Trinitatis, & modum etiam à re, quam non modificat, veluti præsentiam corporis à spiritu. At hîc unum distinctorum non pertinet ad alterius perfectionem.

81 Atque ita non satis declarant & definiunt Doctores, quid tandem intelligi velint per distinctionem ex natura rei, nisi vel negative, nempe non esse eam realem, nec rationis: vel divisivè esse eam scilicet formalem, vel modalem, vel potentialem: qui termini si intelligantur, intelligetur quodammodo, quid sit distinctio ex natura rei. Factum autem id jamdum est, de distinctione modali, unde de ea nihil dicendum supereſt.

82 Intelligetur autem ex seqq. hanc divisionem reverà non esse mediam inter distinctionem realem & rationis.

ARTICULUS II.

De distinctione formali.

Distinctio formalis est, eorum quæ differunt formis sive conceptibus objectivis.

83 *Fonseca lib. 5. Metaph. c. 6. q. 6. s. 2.* Facit eam duplicem, quarum alia sit formalis, & essentialis; alia sit formalis solùm & non essentialis.

Distinctionem formalem solùm, ponit inter personas Deitatis.

Formalis autem essentialis est, inquit, quâ 1. distinguuntur diversæ essentiæ Entitatésve, sive simplices, sive compositæ. 2. Quæ habent diversas hujusmodi

essentias

essentias. Aut 3. ita sunt affectæ inter sese, ut aliquid essentiæ Entitatisvè includatur in uno, quod non includatur in altero. Hoc pacto distinguuntur natura hominis & equi, natura *Socratis* & *Platonis*, & ipse homo & equus. *Socrates* & *Plato*, itémque homo & animal, sensitivum & rationale, & cætera omnia superiora & inferiora, eorúmque differentiæ.

Ex qua deductione apparet, *Primò*: contineri sub formali distinctione etiam ea 84
quæ realiter distinguuntur, ut sunt homo, equus, *Socrates*, *Plato*, &c. Unde sæpe sequitur distinctionem formalem, & à fortiori distinctionem ex natura rei, malè opponi distinctioni reali.

Et rursus *secundò*: Exinde apparet aliqua formaliter distincta, pertinere ad distinctionem realem: Et rursus.

Tertiò, Alia pertinere ad distinctionem rationis, ut sunt, animal & homo. Nam animal & homo, (si sermo sit de animali, quod prædicatur de homine) non differunt, nisi per inadæquatos conceptus, & ista differentia, nisi quid aliud subsit, non est nisi rationis. Si autem sermo sit de animali, quod prædicatur de bestia, & realiter identificatum est cum illa, hoc, quia non est nisi animal irrationale, realiter differt ab homine. Animal autem abstractum ab homine & bestia, sic non est in re, sed in ista universalitate & nuditate à differentiis dividentibus, est solùm in intellectu. Prout autem in re est, est vel realiter idem cum homine, quod scilicet in eo est, vel est ab eo realiter diversum, si sit cum differentia opposita, aut irrationalitate.

Alii specialiùs, quàm fecit *Fonseca*, coërcent formalem distinctionem, ut hæc 85
sit eorum, quorum unum addit realiter aliquam perfectionem alteri, quale quid est inter genus & speciem, inter generis & speciei differentias, inter unam partem & totum. Vide *Wilh. Ursin. dict. disp. q.* 16.

ARTICULUS III.
De Distinctione Essentiali.

Distinctio essentialis est species distinctionis formalis, ut *prior. art.* visum est. 86
Vnde etiam apparet, quid sit essentialis distinctio, nempe est in iis quæ essentiis distinguuntur.

Unde patet 1. Aliqua formaliter distingui, atque adeò plusquam ratione, quæ 87
tamen non distinguuntur essentialiter: Ea nempe, quæ differunt purè formaliter, & non per aliquid ampliùs, sicut *prior. art.* dicebantur differre personæ Trinitatis, quæ formaliter differunt & non essentialiter. Imò & in rebus creatis posse esse, quæ differunt realiter, nec tamen essentialiter, contendit Doctissim. *Ursin. de disp. q.* 20.

2. Apparet, malè distingui essentialem distinctionem (sub nomine distinctio- 88
nis ex natura rei) contra distinctionem realem. Nam quæ essentiis differunt, illa differunt realiter, veluti homo & equus. *Essentialis distinctionis reductio.*

3. Summatim autem aliqua differunt essentialiter, quorum distinctio pertinet ad distinctionem rationis: aliqua, quorum distinctio est realis.

Prius patet: quòd aliqua differunt definitione, quæ tamen differunt ratione. Ve- 89
luti alia est definitio hominis, & alia animalis. Alia est definitio quantitatis in Physicis, alia in Mathesi, & tamen homo & animal, quantitas Physica & Mathematica, non sunt in re distincta. Vide suprà indicia distinctionis realis. *Num.* 15. *Essentialem distinctionem non esse vacuam.*

Et sic etiam *Suarez disput. 7. sect. 1. num.* 20. ait, dari aliquando essentialem 90
distinctio-

distinctionem secundùm rationem. Estque hoc ipsum semper, quando unius (in re) essentia concipitur per inadæquatos conceptus, generaliores & specialiores, sicut est, cum hominis essentiam concipimus confusè, sub ratione animalis, & confusiùs sub ratione corporis, & distinctiùs sub ratione hominis. Ubi, in istis inadæquatis conceptibus, apprehenditur alia essentia voce corporis, alia voce animalis, alia voce hominis, & proinde hæc distinguuntur essentialiter: At nihilominus realiter non differunt, quia non potest eorum distinctio indicari aliter quàm in ordine ad conceptus nostros. At distinctio per conceptus, nisi aliud subsit, non infert nisi distinctionem rationis.

91 *Altera* autem pars, quod differentia essentialiter, possint differre realiter, clarior & certior est quàm ut probari debeat.

ARTICULUS IV.
De Distinctione Potentiali.

92 *Distinctio potentialis quid sit?*

Distinctio Potentialis dicitur illa esse, quâ partes integrantes alicujus continui, dum in eo sunt, distinguuntur & inter se & à toto, veluti pars aëris hæc à parte alia, ejus pars in media regione, ab alia ejus parte, quæ est in superiori vel inferiori regione. Pars hæc aquæ ab alia parte aquæ. Vocatur autem hæc distinctio potentialis, quia singulæ partes habent potentiam, ut unaquæque earum possit esse separatum totum, & completum Ens, si separetur.

93 Hæc distinctio itidem solet media poni (sub nomine distinctionis ex natura rei) inter distinctionem realem & rationis, ut antea fecit *Fonseca 5 Metaph. cap. 6. q. 6. s. 2.* Rectè tamen *Suarez disp. 7. sect. 1. num. 20, 22.* istam distinctionem negat esse distinctam à reali.

94 *Eam esse distinctionem Realem.*

Patétque potentialem distinctionem verè esse realem. Nam si partes continui non essent realiter distinctæ, tùm continuum non esset aliquid compositum, sed realiter simplex. Compositum enim (reale) non est nisi ex realiter distinctis. At nemini adhuc in mentem venit, continuum esse aliquid simplex. Quod enim partes illæ ab invicem separatæ non sint, non satis est ad earum distinctionem tollendam. Plus enim est separatio, quàm distinctio. Estque ad eam satis, si unum (etiamsi unitum) non sit aliud, At id est in continuo. Nam hæc gutta aquæ non est pars illa aquæ: & hæc pars aëris, non est pars alia.

ARTICULUS V.
De Distinctione includentis & inclusi.

95 *Quorum ea sit?*

Talis distinctio est inter partem unam & totum, veluti inter hominem & animam. Ubi totum includit hanc partem (unde & includens dicitur) & aliquid ampliùs, nempe partem aliam.

96 *An distinctio includentis & inclusi sit realis?*

Ursinus in disp. de Rer. distinct. q. 16. negat inter totum & alteram sui partem esse distinctionem realem, quia pars etiam singula cum toto consentiat, ab alia autem parte disentiat.

Hæc ratio firma non est, nec aliâs etiam sententia vera est. Nam consensio illa solum est κατὰ. Unde non tollit ea realem distinctionem. Ita apparet, quod etiam efficiens cum effecto, & subjectum cum adjuncto consentit, & nihilominus ea realiter differunt. Et absurdum est maximè, digitum, v.g. qui etiam est pars hominis, realiter esse eundem cum homine.

97

Frequentior

Frequentior igitur est sententia: totum realiter esse idem cum partibus suis simul sumptis, & realiter differre à partibus singulis & seorsim sumptis. Et ita apparet, quia aliquam rem includit totum, quam non includit pars. Unde sic compositum (Homo) v. g. differt à corpore, quia illud includit esse animæ, quod non includit corpus. Rursus idem differt ab anima, quia illud includit esse corporis, sive materiæ. At anima non includit corpus sive materiam, in esse suo. 98 *Sententiæ autoris.*

Et ista quidem realis distinctio est in isto genere includentium & inclusorum: absolutè tamen & generaliter dicendum non est, includens & inclusum semper distingui realiter. 99

Distinguitur enim ratione, totum essentiale Metaphysicum à suis partibus, hoc est, species à genere & differentia, veluti homo à sua animalitate, & idem à sua rationalitate. Nam genus & differentia, sunt solùm inadæquati conceptus unius ejusdémque rei, unde per hoc realiter non distinguuntur à specie. 100

Ex quibus summatim apparet: Aliqua exempla includentis & inclusi pertinere ad realem distinctionem, aliqua ad distinctionem rationis, & proinde non esse hanc novam distinctionis speciem: summatímque omnia hactenus enumerata distinguendi genera, sub distinctione reali, & rationis contineri. 101

TITULUS VII.

De distinctione rei à re per respectum ad tertium.

Hactenus actum est de distinctione à re præcisè. Nunc agendum est de rerum distinctione per respectum ad tertium, quæ non adeò curanda est Metaphysico, sicut prior. 102

Ergo sic differunt aliqua *genere*, quorum genera sunt diversa; Ita differunt Lumen & homo. 103

Aliqua differunt *specie*, quæ distinguuntur sub eodem genere, specificis differentiis, ut homo & bestia. 104

Aliqua differunt *numero*, quæ sub eadem specie differunt essentiis singularibus, ut *Cato* & *Plato*. 105

Est autem hîc observandum, Phrasin *differre numero* bifariàm sumi. *Primò* & generaliter differre numero dicuntur, quæcunque enumeratione & computatione differunt, vel quibus applicari possunt nomina numeralia, unum, duo, tria. Et sic etiam dicimus *decem* prædicamenta, quæ tamen Philosophis non differunt numero. Ita numeramus gradus in calore: Qui tamen nec differunt numero, modo loquendi Philosophis usitato. Et hoc sensu etiam intelligendum est, cum *Damasc.* ait *lib. 3. de orth. fid. cap. 4.* & inde *Chemnitius de duab. nat. in Christo cap. 1.* Personas divinitatis differre numero, ut benè interpretatur *Lombard. 1. d. 19. Q.* 106 *Numero differre bifariam dicuntur.*

Alter *differre numero*, est differre essentiâ singulari, atque ita numeralis distinctio est distinctio essentialis, unde nec gradus caloris, nec personæ divinæ sic differunt numero: Et rursus, ita essentia in sic distinctis debet esse singularis. Unde ab hac distinctione excluditur numero, quo ipsa genera tanquam plura numerantur.

Rursus aliqua differunt efficientibus, quorum diversæ sunt causæ efficientes. Item differunt materiâ, formâ, fine, subjectis, adjunctis, &c.

Ad hanc classem pertinet *inæqualitas* & *dissimilitudo*. Nam inæqualitas est distinctio

ſtinctio plurium in quantitate; & diſſimilitudo diſtinctio plurium in quantitate. De qua re ſatis tractavi *in Topic. Comment. cap.* 22. *&* 23. unde petantur.

Poteſt autem idem proportionaliter fieri in Identitate. Sic igitur aliqua dicuntur eadem genere, ſpecie, numero, quantitate, (unde ſunt paria) qualitate, (unde ſunt ſimilia) & ſic in cæteris.

CAPUT IX.

De Vero.

1. *Hactenus fuit de Unitate, & ejus diſtinctis gradibus; ſequitur de veritate.*

2. *Veritas eſt conformitas rei & intellectûs.*

COMMENTARIUS.

1 *Veritas cur ſequatur doctrinam de uno.*

Poſt doctrinam Unius, agitur de Vero. Rectè quidem poſt illam; quia verum terminat Ens aliorſum, unde neceſſariò ſupponitur in ſe eſſe aliquid unum, quod dicitur conformabile alii. Aliâs enim non eſſet conformabile Ens, ſed conformabilia. Et veritas non diceret conformitatem, ſed conformitates.

2 *Cur præcedat doctrinam de bono?*

Rurſus rectè verum anteponitur bono. Nam non eſt bonum, niſi quod verè eſt, quod eſt. Veluti non eſt bona ſanitas, quæ non eſt vera ſanitas, & non eſt bonum aurum, quod non eſt verum aurum.

3 *Ponuntur dicenda.*

Circa initium hîc ſtatim incidit quæſtio: *An Metaphyſici ſit agere de veritate? Poſtea* agendum eſt de voce veritatis, *tum* quid ſit veritas, & *denique* de ejus adæquatione ad Ens.

TITULUS I.

An Metaphyſici ſit agere de veritate?

Ratio dubitandi eſt, quòd veritas eſt affectio propoſitionis, unde poni ſolet in compoſitione & diviſione intellectus. At propoſitionis conſideratio non pertinet ad Metaphyſicam.

4 Nihilominus in oppoſitum eſt, quod etiam Entia ſimplicia & incomplexa dicuntur vera, quomodo dicimus, verum aurum, verum hominem, &c. Poſteáque talis veritas accommodari omni Enti, non ſolùm in genere, ut omne Ens (reale. De hoc enim agit Metaphyſicus) dicatur verum Ens, ſed etiam complicando veritatem cum tali ſpecie Entis. Ut omnis homo dicatur verus homo, & omne aurum dicatur verum aurum.

Dixi: *in tali ſpecie Entis*, hoc eſt unamquámque rem metiendo ex natura ſua, & propriis ſuis eſſentialibus. Unde conſequitur, per horum defectum, quod non eſt verè aurum, non eſſe aurum, & quod non eſt verus homo, id non eſſe hominem.

6 Ex quibus intelligitur *primò* falſum eſſe: quod dicitur, veritatem ſolùm eſſe affectionem propoſitionis.

Secundò: Veritatem convenire omni Enti, & proinde eſſe generalem affectionem Entis.

Unde

Unde *Tertiò* ſequitur: eam doceri non poſſe, niſi in generali diſciplina, quæ eſt Metaphyſica.

Eſt autem obſervandum: Veritatis conſiderationem eſſe duplicem, alia eſt in actu ſignato, alia in actu exercito. 7 *Varia veritatis conſideratio.*

Veritatis conſideratio in actu exercito pertinet ad omnes diſciplinas, quæ *verè* cognoſcunt ſua ſubjecta. Ita quid verè ſit aurum tractat Phyſicus; quid verè ſit virtus tractat Ethicus; quid verè ſit circulus docet Mathematicus. Et ipſa etiam Metaphyſica ſic veritatem perſequitur, in quantum tractat, quid verè ſit ſingulare, univerſale, imò quid verè ſit veritas ipſa.

Deinde veritas intelligitur in actu ſignato, hoc eſt, ut ſignetur vel definiatur quid ſit veritas. Et talis conſideratio, pro varia ejus ſignificatione, pertinet ad diſtinctas diſciplinas, quod apparebit ex ſequenti titulo. 8

TITULUS II.
De Voce Veritatis.

Veritas trifariam ſumitur. *Primò*, Veritas opponitur mendacio, éſtque habitus moralis, de quo *Ariſtoteles* agit *lib.4.Ethic.* Unde talis veritas dici poteſt Ethica, tanquam pertinens ad Ethicam. 9 *Veritas Ethica.*

Secundò: Veritas eſt affectio propoſitionis, & opponitur falſitati. Sicque dicitur vera propoſitio, quæ pronunciat ut res eſt: Falſa quæ non conjungit vel disjungit, ut res eſt conjuncta vel disjuncta. Et hæc veritas eſt Logica & tractanda eſt a Logico. 10 *Veritas Logica.*

Tertiò: Veritas eſt tranſcendentalis & Metaphyſica, quæ convenit omni Enti: quæ quid differat à veritate aliter ſumptâ, ex his & priori articulo, quantum ad ſignificationem vocis ſatis eſt, intelligitur. De re ipſa autem mox erit. 11 *Veritas Metaphyſica.*

TITULUS. III.
Quid ſit veritas tranſcendentalis?

Rem hanc valdè intricatam fecerunt multæ opiniones, fiet tamen, ut ſpero, doctrina hæc facilis, partim ex generali doctrina affectionum Entis, partim ex ſeqq. 12

Ergo 1. *Veritas Entis debet in adæquatâ ſuâ ſignificatione implicare Entitatem ipſam:* Sicut & unitas non erat ſolùm indivifio, ſed ipſa Entitas indiviſa. Sicut miſericordia Dei non eſt habitudo Dei ad actus miſerendi, ſed eſt ipſa divina eſſentia, ſumpta cum hoc reſpectu, idémque in cæteris attributis divinis eſt propter realem identitatem Dei & divinorum attributorum. 13

Ita autem apparet, quia attributa iſta ſunt realia. At non habent Entitatem vel realitatem, ultra Entitatem ſubjecti, ut mox probabitur. Ergo realitatem habent implicando ipſam Entitatem ſubjecti. 14

2. *Veritas non poteſt ſignificare peculiarem Entitatem, quam ſuperaddat Entitati ſubjecti;* quomodo calor in igne ſignificat novam Entitatem (qualitatis ſcilicet) in igne, aut doctrina in anima. 15

Id patet per generalem rationem ſuperiùs factam, de affectionibus in genere, quia ſi id eſſet, tum veritas faceret compoſitionem in Ente, eam ſcilicet, quæ eſt ex ſubjecto & accidente, ſicut ignis eſt compoſitus ex eſſe ſuo & ſuo calore, & anima ex eſſe ſuo & ſua doctrina. At abſurdum id eſt. Nam etiam de ſimpliciſſimo 16 *Veritas Enti nihil reale addit.*

mo dicitur, quod ſit aliquid verum, quod non diceretur ſine repugnantia, ſi veritas faceret compoſitionem in eo cui ipſa convenit.

17 Speciatim autem idem probari poteſt quia præſcindendo ab omni addito ad eſſentiam auri, adhuc dicitur eſſe verè eſſentia auri. Ergo veritas non poteſt conſiſte-
18 re in aliquo addito. Sequitúrque ex hoc ſpecialiter, quòd veritas non ſuperaddat Enti aliquam Entitatem, ſive ea ſit per modum abſoluti, ſive ad modum relativi. A remotione enim generis ad remotionem ſingulaum ſpecierum valet conſequentia.

19 3. *Veritas non poteſt ſignificare ſolùm relationem rationis, qualiſcunque hæc ſit, ſi accuratè loquamur.* Cur hoc adjiciam in ſequentibus apparebit.

20 Apparet autem, quia relatio rationis eſt, ſicut & alia Entia rationis, aliquid fictum. At veritas negat hanc ipſam fictionem. Non igitur poteſt compleri veritas per relationem rationis.

21 4. *Veritas non poteſt ſignificare ſolùm denominationem extrinſecam.* Ita apparet, quia denominationes extrinſecæ, ut ipſum nomen importat, ſumuntur ab aliquo extrinſeco. At affectiones ſcibiles, quia proprietates ſunt, ſunt ſumendæ ab ipſa eſſentia ſubjecti, ut per eam demonſtrari poſſint. Unde repugnat eſſe aliquid affectionem propriam, & tamen in totum ſumi ab extrinſeco. Veluti affectio rei propria nullius rei poteſt eſſe, eſſe cognitum, vel viſum; quia hæ denominationes non ſumuntur ſecundum eſſentiam ſubjecti, ſed ab alio. Veluti, parieti aut lapidi conveniunt hæ denominationes ab intellectu hominis, aut viſu animalis, ſumptæ.

Summatim declaratur quid ſit veritas?

22 5. Summatim igitur dicendo: quid verè ſit veritas, poteſt id fieri ex duobus capitibus.

23 *Veritas explicatur per negationem?* *Primò* veritas poteſt explicari negativè, quod & fecit *Aureolus apud Capreol.* 1. *d.* 13. *q.* 3. ut refert *Suarez diſput.* 8. *ſ.* 7. *num.* 17. Sic igitur veritas eſt nihil aliud quàm eſſentia, ut carens fictione, vel non habens ſolùm apparentiam. Veluti, id verè *Petrus* eſt, & id verè homo eſt, quod non eſt fictus, vel ſolùm apparens *Petrus* vel homo. Unde veritas, ut infert *Suarez d. l.* ſic explicanda eſt, per principia rei intrinſeca, ut verus homo dicatur, qui eſſentialibus principiis hominis conſtat, in quo ſupra Entitatem nihil additur, niſi negatio fictionis & apparentiæ. Sicut unitas in ſuperioribus ſignificabat Entitatem ut indiviſam, hoc eſt, cum negatione diviſionis vel multitudinis: Ita veritas nunc ſignificat Entitatem, cum negatione fictionis & apparentiæ. Atque in hoc modo declarandi veritatem nihil incommodi video.

24 *Aliter declaratur per reſpectum.* *Secundò*: Et id quidem communiter, declaratur veritas per conformitatem ad intellectum, & hinc etiam ſumpta eſt in theorematibus relata veritatis definitio.

Sed quid eſt, rem conformem eſſe intellectui? *Reſpondeo*: dicitur id nihil eſſe aliud, quàm rem eſſe talem, qualis ſecundùm eſſentiam ſuam intelligitur, vel intelligi ſolet aut poteſt. Inde igitur aurum verum eſſe, eſt nihil aliud, quàm aurum tale eſſe, quale ſecundum ſua principia eſſentialia eſſe intelligitur. Et verè eſt corpus, quod eſt tale, quale juxta eſſentialia principia corporis intelligi ſolet.

Ad quem intellectum ſumatur conformitas, quam ſignificat veritas?

25 Cæterùm intellectus, ad quem ſumitur iſta rei conformitas, eſt tum creatus, tum

tum increatus. Increatus quidem primò, creatus autem ſecundariò, quantum in hoc aliqualiter divini intellectus perfectio relucet. Nulla enim res eſt, quæ ab intellectu creato præſertim gratioſè, aut glorioſè illuminato, non poſſit, ut verè eſt, cognoſci.

Utrinque igitur veritas eſt nihil aliud, quàm conformitas rei ad intellectum divinum & creatum, hoc eſt, res dicitur vera, quæ eſt talis, qualis à Deo, vel Angelis aut hominibus eſſe in tali eſſentia intelligitur vel intelligi poteſt, veluti aurum verum eſt, **daß Gott vnd Menſch vor Golt ertennet**, quomodo linguâ noſtrâ loqui ſolemus. 26

Qualis ſit illa conformitas?

Atque hinc tria ſequuntur. 1. Illam conformitatem non neceſſariò eſſe actualem, ſed ſufficere, ſi ſit aptitudinalis: quia etſi divinus intellectus ipſo actu cognoſcat res, tamen non eſt id de intellectu creato, unde hoc reſpectu eſt dicendum: veritatem eſſe eſſentiam, non ut eſt actu intellecta, ſed ſaltem ut eſt intelligibilis. 27 *Conformitas aptitudinalis.*

2. Sequitur: quod illa conformitas non ſit nunc intelligenda in re ad intellectum, per modum menſurati & menſuræ, ſed ſolùm per modum cognoſcentis & cogniti. Nam etiam Deus ipſe à ſuo intellectu eſt intelligibilis, & ſic verè dicitur Deus, quod ab intellectu divino intelligitur eſſe Deus, unde ſic Deus eſſet res menſurata per ſuum intellectum. At menſuratum dici, eſt nomen imperfectionis. 28 *Non eſt per modum menſuræ & menſurati.*

Siſtendum eſt igitur, in declaranda iſta conformitate, ſimpliciter in ratione cognoſcentis & cogniti. Confer *Fonſecam* 4. *Metaph. cap.* 2. *ſ.* 9. ubi cùm conformitatem hanc expoſuiſſet per modum menſuræ & menſurati, agnoſcit tamen, non ſatis benè Deum poſſe aliquid menſuratum dici.

3. Sequitur: ſic loquendo de veritate, poſſe dici, eam Entitati ſuperaddere qualemcunque relationem rationis. Neque enim occurrit nomen, quo meliùs explicemus nomen conformitatis. 29 *Veritatem addere relationem*

Summatim ex dictis: *veritas eſt nihil aliud, quàm* vel *eſſentia carens fictione,* vel, *eſſentialis, qualis ſub tali Ente à Deo & creato intellectu intelligitur.* 30

TITULUS IV.

An veritas ſit adæquata Enti, & cur?

Omne Ens eſſe verum, apparet, quia omne Ens tale eſt, ut intelligi poſſit ab aliquo intellectu, præſertim divino. At eſſentia in quantum ipſa eſt conformabilis ad aliquem intellectum, dicitur vera. Et apparet porrò; quòd ſi eſſet aliquid Ens in ſe falſum, id non poſſet gignere, niſi difformem ſui conceptum, cùm intelligitur. At inde conſequitur imperfectio omnis intellectus. Proculdubio enim imperfectio eſt, rem non poſſe apprehendere ut eſt. At hoc ſaltem abſurdum eſt de intellectu divino, in eum cadere talem imperfectionem. Ad iſtum tamen principaliter æſtimatur veritas, ut dictum eſt. 31

Rurſus etiam, *Omne verum eſſe Ens*, apparet, quia veritas, ut *in artic.* 3. *propoſ.* 1. deductum eſt, debet implicare Entitatem. At quod Entitatem habet, id utique Ens eſt. Omne igitur verum eſt Ens. 32

Sic igitur relinquitur adæquatio veritatis ad Ens, quia omne Ens eſt verum, & omne verum eſt Ens. 33

Proponuntur

Proponuntur objectiones.

34 Sed in oppoſitum eſt, 1. quod etiam non Entia dicuntur vera, quomodo dicere poſſumus, *verè cæcum*. Sic & Entibus rationis tribuitur veritas, veluti cùm dicimus, aliquid verè eſſe propoſitionem, vel ſyllogiſmum, id quod repugnantiam includit, verè eſſe Chimæram vel non-Ens. Unde relinquitur non omne verum eſſe Ens, ſed dari aliquid verum, quod ſit non-Ens, vel Ens rationis.

2. Multa Entia realia dicuntur falſa, veluti, cùm dicimus, *falſum aurum; falſum argentum, falſum Deum, &c.*

Objectionum Solutiones.

35 *Privationibus & aliis Entibus rationis quomodo tribuatur veritas?*

Ad harum *primam* objectionem dicendum eſt: Entia rationis (ſub quibus etiam ſunt privationes) dici Entia, per analogiam ſive ſimilitudinem ad Entia realia. Unde rurſus, ſicut in nomine Entis faciunt, ita fiunt etiam quaſi ſimiæ Entium realium, in applicandis ſibi proprietatibus eorum; ut hæc dicantur aliquid unum, ſingulare, univerſale, verum, & ſic deinceps in aliis.

Hæc tamen omnia his applicantur, non ſecundùm eam rationem, ſecundùm quam ea prædicantur de aliis, ſed ſecundùm rationem ſimilem ſolùm.

36 Quantum ad veritatem attinet, facilè patet. Nam veritas, ut eam declaravimus in Ente, declaratur per negationem fictionis, ſeu quod non habet eſſentiam per fictionem intellectus. Ergo ad hunc modum Entia rationis non poſſunt vera dici, quia quamcunque Entitatem attribuerimus iis, hanc non habent ante intellectus operationem, ſed poſt eam. Idque eſt etiam in privationibus, quæ dicuntur eſſe ficta Entia, vel Entia rationis, non hoc ſenſu, quaſi nemo, v. g. ſit cæcus, niſi per operationem mentis, ſed hoc ſenſu, quod cæcitas, quæ revera ſolùm negatio eſt eſſentiæ, non ſit Ens, niſi per operationem mentis.

37 Deinde, declarabatur veritas in Ente, non per ſolam conformitatem, ſed erat idem quod ipſa Entitas conformis ad intellectum. At in Entibus rationis non eſt Entitas, niſi ſecundum ambiguitatem vocis, ſicut ſcilicet imago *Barbaroſſæ* dicitur *Barbaroſſa*, aut ſicut radix plantæ os dicitur. Unde conſequitur clarè & evidenter, quod cùm veritas tribuitur Entibus fictis, ſive Entibus rationis, etiam non ſit intelligenda, ſic niſi per ambiguitatem, ut hæc vera dicantur, quia qualitercunque aſſimilantur in hoc Entibus realibus, quod ea ipſa intelligi poſſint. Indicium hujus rei eſt & illud, quod non ſolent ferè generali nomine dici vera, ſed ſolùm ſpeciali. Veluti cæcitas non dicitur *verè Ens*, ſed ſolùm dicitur *verè cæcitas*, aut privatio. Ubi ſicut cæcitatis eſſe conſiſtit ſolùm in defectu, ita & ejus veritas.

38 Unde ſtatim apparet hanc veritatem non eſſe ejuſdem rationis cum Entibus realibus quorum veritas erat ipſa eſſentia conformis, &c. ut dictum eſt. Propoſitio non dicitur verè Ens, ſed verè dicitur propoſitio, & ſic in aliis. Eſto autem, ut applicetur veritas qualicunque modo ad Ens rationis, ut priori diſcurſu dictum eſt, nihilominus hinc non ſequitur, veritatem non eſſe adæquatam affectionem Entis. Nam ut ex eodem diſcurſu relinquitur, veritas dicitur ſolùm de Entibus rationis, & Entibus realibus, ſecundum ſimilitudinem & analogiam proportionis. At analogum proportionis per ſe, & ſine additione ſtat pro famoſiori ſignificato, hoc eſt, principali analogato, quod ibi eſt veritas per attributionem ad Ens reale. Ergo rurſus ſequitur, ſine addito, Entia non realia non poſſe dici vera.

39 Ad alteram autem objectionem, quâ dicebantur Entia aliqua eſſe falſa, ſciendum eſt; iſta falſa dici, non niſi ſecundum extrinſecam denominationem, & non

per

per se (aliàs enim respectu cujusvis intellectûs essent falsa, quia à per se ad omni valet consequentia. At id maximè absurdum est, Aurichalcum etiam ad intellectum divinum saltem, inferre difformem à sua essentia conceptum, hoc est, talem, qui non repræsentet naturam Aurichalci, sed auri) sed per accidens. At istæ denominationes non curantur in scientia, quæ ab extrinseco sumuntur, & inprimis solùm per respectum ad particularem aliquem intellectum, alio præterea indicio, quia remoto hoc particulari respectu, ista res verè denominatur vera, nempe Aurichalcum est verè Aurichalcum: Tum etiam, quòd si tales denominationes essent reales, omnis res posset dici falsa, quia in particulari aliquo intellectu nihil repugnat aliquam rem apprehendi in conceptu difformi à sua essentia, seu etiam aliquam rem esse objectum falsæ alicujus opinionis, seu etiam rem aliquam assimilari alii, ut putetur ejus speciei esse, cujus tamen reverà non sit: Et ita relinquitur, nullum Ens falsum esse ab intrinseco. Et proinde falsitatem nullius rei esse proprietatem, atque adeò tandem remanet omne Ens esse verum, non obstantibus istis intrinsecis & accidentalibus denominationibus, quod erat principaliter concludendum. Qui de falsitate plura cupit, legat prolixam dissertationem *Suarez in Metaphys. disp.* 9.

Falsitatem non esse Entis proprietatem.

CAPUT X.

DE BONO.

1. *Fuit de Vero, sequitur de Bono.*
2. *Bonitas est conformitas rei & voluntatis.*
3. *Bonum igitur dicitur Ens in quantum tale est, ut possit terminare actionem voluntatis.*

COMMENTARIUS.

Cur verum prius sit bono in prioris cap. initio dictum est. Nunc statim ad ipsam boni considerationem venio. Ubi *primò* tractandum est de voce Boni, ejúsque distinctionibus. *Deinde* quid sit bonitas transcendentalis. *Denique* de ejus adæquatione ad Ens. 1

TITULUS I.

De voce Boni, indeq; aliquibus ejus divisionibus.

Bonum aliqui derivant *à boando*, quia scilicet boet, & clamet quasi, ut alios ad se alliciat: quo sensu aliqui etiam explicant τὸ καλὸν ἀγαθὸν. Aiunt enim Bonum dici καλὸν ἀπὸ τῦ καλεῖν, quia animos provocat ad se appetendum: vel ἀπὸ τῦ καλεῖν, quia demulcet appetitum: Et ἀγαθὸν dici quasi ἄγαν ἄξιον θέας, dignum multa spectatione: vel ἄγαν ἄξιον τῦ θέειν, valdè dignum ad quod curramus, ut refert *Cœlius Rhodig. l.* 24. *Antiq. lect. c.* 7. Et *Scalig. Exerc.* 300. *s.* 3. 2 *Bonum* Καλὸν καὶ ἀγαθὸν.

Aliquæ etiam hîc divisiones Boni præcognoscendæ sunt, ut intelligatur, quodnam sit Bonum, de quo Metaphysicus contemplatur. 3

Primò Bonum dividi solet *in bonum Morale, Naturale,* & *Transcendentale*, vel ut à disciplinis nomina sumamus, in bonum Ethicum, Physicum, & Metaphysicum, 4. *Bonum Ethicum.*

cum. *Bonum Ethicum* (ampliando terminum, ut comprehendat etiam Bonitatem de qua Theologi loquuntur ex doctrina Legis & Evangelii) est nihil aliud quàm virtus. Indéque cùm sic homo bonus dicitur, nihil aliud est homo bonus, quàm homo virtute præditus. Unde apparet, hoc bonum non adæquari homini, multóque minùs Enti. Sunt enim sic aliqui homines non boni, sed mali, hoc est, vitiis prædiți. Et summatim extra naturam intellectualem non datur talis bonitas. Nec possunt hoc modo loquendi, lapis, planta, bestia, &c. dici bona. Atque ex his sequitur, de tali bonitate agere, non pertinere ad Metaphysicum. Metaphysica enim, quia est generalis disciplina, agit solùm de generalibus & communissimis attributis Entium.

5. *Physicum.*

Bonum Physicum est nihil aliud, quàm congruentia naturæ. Vel ut *Scalig. definit exerc. 307. s. 27.* Bonitas, *inquit*, naturæ, est perfectio cujusque Entis quâ tale est, producta ex iis, quæ requiruntur ad finem illius Entis. Atque ita bonus v. g. dicitur homo, qui talis est, ut possit assequi fines suos, veluti qui potest audire, loqui, generare, &c. Sic aqua pisci bona est, & pyraustæ ignis, ad vivendum ibi; At homini non est bona. Ex quo apparet hanc bonitatem etiam non adæquari Enti, & proinde non esse considerationis Metaphysicæ.

6. *Transcendens.*

Alia igitur est bonitas transcendentalis, quæ convenit omni Enti, & hæc pertinet ad Metaphysicam, quam posteà considerabimus.

7 *Bonum verum vel apparens.*

2. Bonum est vel apparenter (φαινομένως) bonum; vel reverà (ὄντως) bonum. *lib. 2. Phys. c. 3. & l. 3. Eth. c. 6.* Ubi bonum apparens non pertinet ad hanc considerationem. Nam bonitas præsupponit veritatem, ut suprà dictum est, indéque non dicitur bona sanitas, quæ non est vera sanitas. Veritas autem dicit carentiam fictionis, & opponitur nudæ apparentiæ.

8 *Bonum corporis, fortunæ, & animæ.*

3. *Plato l. 3. de ll.* & *Aristoteles 1. Magn. Moral. c. 3. & 1. Rhetor. ad Theod. c. 5.* dividunt bonum, in bonum corporis, quale quid est sanitas; & bonum animæ, quale quid est doctrina; & bonum fortunæ, sive exterius, quale quid sunt honor, fama, divitiæ. In hac angustia nunc non sumitur bonum. Loquitur autem divisio ista solùm de bono hominis, sive de bono humano.

9 *Bonum honorabile, vel laudabile.*

4. Eodem modo de bono humano, eóque nondum omni intelligendum est, quòd *Aristoteles* distinxit bonum, in bonum honorabile & laudabile, loquens de beatitudine, *lib. 1. Eth. c. 12.* ubi *laudabile* bonum vocatur, cujus bonitas destinatur ad aliud, unde subjungit *Aristoteles* rerum præstantissimarum non esse laudem. *Honorabile* igitur bonum est, quod (non laudamus, sed) tanquam divinius & melius quiddam suspicimus, & in rerum beatissimarum numero ponimus. Ergò bonum laudabile est virtus. Bonum autem honorabile est Beatitudo, vel summum bonum.

10 *Bonum utile, vel fruibile.*

5. Rursus de bono humano intelligendum est, quod *Augustinus lib. 1. de doct. Christ. cap. 3. & seqq.* distinguit bonum in fruibile, & utile. Ubi bonum hominis *fruibile* est, cui amore suo inhæret, propter seipsum, quale bonum hominis est Deus. *Uti* verò homo dicitur eo bono, quod refert ad obtinendum illud, quo fruendum est, quomodo omnibus, quæ in mundo sunt, utimur, non fruimur. Alias etiam significationes juxta hanc distinctionem tradit *Augustinus in seqq. cap.* Confer & *Lombard. 1. d. 1.*

11 *Bonum honestum,*

6. Itidem de bono humano primùm tradita est divisio boni, in bonum honestum, delectabile, & utile, quam *Thomas 1. p. q. 5. a. 6. & 2. 2. q. 145. a. 3.* habet, & sumi

ſumi ſolet ex *Ariſt. lib. 2. Ethic. cap. 3. Ciceroне lib. 5. Tuſcul. qq.* & *Ambr. lib. 1. offic. c. 9. 10.*

ſtum, delectabile vel utile.

Per honeſtum autem bonum tum non intelligitur illud quod honoratum eſt, ſeu, ut ſpecialiter honeſtum vocatur, quod rectæ rationi congruit: ſed ſummatim, quòd vel rectæ rationi congruit, vel etiam, ſecluſo rectæ rationis dictamine, congruum eſt naturæ, eámque perficit, id honeſtum dicitur. Hoc eſt honeſtum comprehendit ibi & honeſtum morale, & naturale. Unde porrò extenditur illud honeſtum ad operationem & ad habitum, & ad objectum hujus actionis & habitûs, quæ honeſta denominantur.

Bonum autem delectabile vocatur, quòd quietat & ſiſtit appetitum, per amicam complacentiam in tali actu vel objecto. Comprehenditur enim ſub bono delectabili & delectationis actus, & objectum delectabile. 12

Bonum autem utile dicitur, quòd deſtinatur ad acquirendum bonum honeſtum, vel delectabile.

Cæterùm hæc diviſio non eſt intelligenda de iſtis bonis materialiter, ſed formaliter. Nam in materia, ſive re ſubſtrata, poſſunt ſingula illa genera bonorum convenire, ut una eadémque res ſit, quæ ſit & honeſta, & ſimiliter delectabilis, & rurſus utilis ad aliud bonum. Differunt igitur ſolùm formaliter. Nempe honeſtum qua tale non eſt delectabile, quia delectabile bonum implicat delectationem, ad quam honeſtum, ut ſic, eſt indifferens.

Idémque eſt de honeſto in comparatione ad utile. Nam hoc deſtinatur ad aliud bonum, ad quam deſtinationem, bonum honeſtum, ut ſic, etiam eſt indifferens.

Et rurſus ſic formaliter diſtinguuntur, utile & delectabile. Nam delectabile etiam eſt indifferens, an deſtinetur ad bonum aliud, an non. Datur enim bonum ultimò delectabile, vel quòd delectat noſtram voluntatem ultimò, ſine deſtinatione ad majus, vel ulterius bonum, quale quid eſt Deus.

Dixi autem ſuprà, primùm traditam eſſe hanc diſtinctionem de bono humano. Nam deinceps diviſio eſt ampliata ad bonum quodvis in communi, quod expoſuit *Suarez in Met. diſp. 10. ſ. 2 num. 26.* quæ tamen extenſio ſatis eſt contorta. 13

7. Aliæ diviſiones boni fiunt ſecundùm diviſionem Entium. Et illæ conſequenter exhauriunt bonum tranſcendens. 14

Adæquatæ boni diviſiones.

Aug. l. 2. de lib. Arb. c. 19. & de cog. vitæ c. 7. ait, bonorum eſſe quatuor genera: Exiſtentium, viventium, ſentientium, & intelligentium.

Item *in Pſal. 134. & lib. 8. de Trin. c. 3.* dividit bonum in id, quod eſt bonum per ſe, & quod eſt bonum per participationem, quorum hoc eſt bonum creatum, illud increatum. Inter hæc autem non datur medium.

Ejuſdem ſenſus eſt, quod bonum dividitur in bonum ſimpliciter (*αὐτάγαθον*,) & bonum ſecundùm quid, ubi intelligitur per hoc, bonum creatum. Dicitur autem creatum bonum, ſecundùm quid bonum, non quaſi res creata ſit aliquid malum, aut quod non ſit bonum ſimpliciter, hoc eſt, ſine additamento: ſed ſolùm ad ſignificandam eminentiam bonitatis in Deo. Et ſic ſolus Deus dicitur bonus, *Mat. 19. Luc. 18. & Marc. 10.* Solus, inquam, Deus bonus eſt: per excluſivam non removendo totum prædicatum, quaſi creaturæ nullatenus ſint bonæ, ſed tantùm removendo excellentiam bonitatis ab aliis. Sic *Chryſ. homil. 64. in Matth.* hominem nullum eſſe bonum annuit Chriſtus, inquit, nec tamen omninò humanum genus bonitate privatum affirmat, ſed *comparatione* divinæ bonitatis, nemi- 15

Quomodo bonum creatum dicatur bonum ſecundùm quid?

nem bonum asserit. Et patet. Nam aliàs omnia à Deo creata dicuntur bona, *Gen.* 1. *& Matth.* 12. dicitur Bonus homo de bono thesauro, &c. Ad quæ loca egregiè ait *Augustinus Epist.* 54. *ad Macedon.* Non est sibi in his contraria locutus, inquit, Deus ergò solus singulariter bonus est, & hoc amittere non potest. Nullius enim boni participatione bonus est, quoniam bonum, quo bonus est, est à seipso. Homines autem, quos Deus bonos dicit, sunt tales ex participatione gratiæ, cùm alios malos vocet propter vitia.

16 Unde videri etiam potest, bonitatem, quæ ascribitur soli Deo, & removetur ab hominibus, intelligendam esse, non de bonitate transcendente, sed de ea, cui vitium opponitur, hoc est de bonitate Morali.

17 Ad eandem amplitudinem pertinet boni divisio, quâ per decem prædicamenta bonum dividitur ab *Aristot. l.* 1. *Eth. c.* 6.

Ex quibus distinctionibus & divisionibus hoc relinquitur, quod eam bonitatem debeat considerare Metaphysicus, quæ non est restricta ad peculiare genus Entis, sed secundùm quam omnia Entia, quæcunque sunt, dicuntur bona esse.

18 *Bonum dupliciter sumitur.*

Estque suprà hæc animadvertendum: vocem *Boni* sumi dupliciter. 1. absolutè. Estque tum bonum idem quod perfectum. Estque sic res bona, in quantum non deest ei quicquam eorum, quæ ad essentiam illius faciunt. Vulgò dicitur *bonum in se.* Hæc ratio boni in præsentia à nobis non consideratur, sed considerabitur sub nomine perfectionis in seq. capite. 2. Sumitur relativè, atque adeò hoc bonum est quod vulgò *bonum alteri* dicitur. Et illud nunc consideramus. Distinctionem eandem tradidit *Arist.* 3. *Top. c.* 1.

TITULUS II.

In quo declaratur quid sit bonitas transcendentalis?

19 Sub hoc titulo de duobus videndum est: *Primò* removendæ sunt aliorum opiniones, disputando, quid non sit bonitas transcendentalis? *Deinde* declaranda est sententia propria.

ARTICULUS. I.

Quid non sit Bonitas transcendentalis?

20 Hanc rem, pro varietate opinionum, complectar distinctis propositionibus, sicut & priùs factum in aliis attributis Entis.

Bonitas non differt re ab essentia.

21 1. *Bonitas Transcendentalis non est aliquid re distinctum ab ipsa Entitate, quæ bona denominatur.* Ita apparet per rationem, in genere, & in specie factam, de attributis Entium, quia si in ulla affectione Entis id esset, tum in subjecto suo (Ente) faceret realem compositionem. At id absurdum est, quia sic Deus etiam compositus esset, quia etiam denominatur bonus. Patet consequentia, quia quod convenit bono, quâ tale, debet etiam omni bono convenire. Nam τὸ *quatenus* includit τὸ de omni, apud *Aristot.* 1 *post. c.* 4.

22 Unde etiam à posteriori sumitur argumentum pro eadem sententia. Nam si de facto repugnat dari aliquod Ens, in quo sit ejus bonitas realiter distincta ab eo, (ut est in Deo:) Ergò Ens ut sic non potest dici bonum, sumptâ denominatione ab aliquo realiter distincto ab ipsa Entitate. Nam conditio repugnans speciei, (latè vel strictè dictæ) non debet convenire generi, quia hoc totum in specie includitur, quod in ipso est.

Bonitatem

Bonitatem non esse qualitatem.

Atque hinc sequitur: Bonitatem Transcendentalem, quâ communiter omnia bona dicuntur, non esse qualitatem, ut aliquos opinatos refert *Soncinas* 4. *Metaph.* q.19. & novissimè censet *Timplerus lib.* 4. *Metaph. c.9.q.6. &* 2. 23

In contrarium hîc est communis sententia, quæ confirmatur 1. argumentis modò factis ad primam propositionem.

Deinde idem patet, quia sic bonitas non maneret Transcendens, quia revera esset infra prædicamenta, quod repugnat Transcendenti. Patet tamen, ex ipso modo prædicandi, quia hinc dicitur; Bonitas est qualitas. At in prædicatione quidditativa prædicatum est latius (vel æquè latum, nunquam angustius) subjecto. Unde relinquitur: qualitatem esse aliquid latius, vel communius, quàm sit Bonitas. Quæ vel ipso sono verborum falsa sunt, & repugnant hypothesibus & tractationi *Timpleri*, qui de bonitate agit inter Transcendentia, & non sub prædicamento qualitatis. 24

3. Efficacissimè patet, quòd Bonitas sit aliquid latius quàm qualitas, quòd ipsa qualitas bonum quid, & substantia dicitur bonum quid, & utrobique est ratio bonitatis eadem. Ergò signum est bonitatem esse attributum commune, adeóque latius quàm sit substantia vel qualitas, & sic in cæteris. 25

Denique patet, quòd aliquibus convenit bonitas, quibus non convenit qualitas. Ita apparet 1. in Deo, qui bonus est sine qualitate. 2. In substantia, in quantum ea concipitur in esse proprio, quod insinuatur per definitionem ejus, remotis omnibus accidentibus. Veluti homo remotis accidentibus, sumptus secundùm esse humanum, est aliquid bonum. Nam est Ens verè productum à Deo. At repugnat aliquid produci à Deo sine communicatione bonitatis, quia nunquam agens agit, etiam in rebus creatis, citra intuitum bonitatis in re producibili, quæ moveat agens ad agendum. At in puro suo esse sumptus homo non includit qualitatem, ut facta est hypothesis & facilè admittitur. Apparet igitur hominem, (& idem est de aliis) in puro suo esse, esse aliquid bonum, & tamen in eo non includi qualitatem, & proinde bonitatem non esse qualitatem. Sic *August. lib.* 1. *de Doctr. Christ. c.*32. *In quantum sumus, boni sumus.* Ex quo dicto rectè concluſit *Thom.* 1. *p. q.*57. *a.*1. Bonitatem & essentiam non realiter differre.

Unum hîc *objici* potest, quod necessariò explicandum est: Quomodo solus Deus dicatur bonus per essentiam, si omnia Entia sint bona, per hoc, quod habent essentiam, & non per qualitatem. 26

Q. Quomodo solus Deus dicatur bonus secundùm essentiam?

Respondeo 1. loquendo de bonitate Transcendentali, proculdubiò omnia Entia sunt bona per essentiam. Nam ut probatum est, ipsum esse humanum, præciso omni extraneo, est aliquid bonum. Unde Homo hoc ipso, quia habet esse humanum, est aliquid bonum, & proinde per suum esse est aliquid bonum. Et idem est in cæteris. 27

Solus igitur Deus vocatur bonus per essentiam, quòd nullius generis bonitas ei convenit, quæ sit distincta ab illius essentia, id quod non est in rebus creatis. Nam Homo v. g. bonus dicitur, bonitate morali, quæ non est ejus essentia, sed qualitas, unde Homo sic non est bonus per essentiam suam, sed per aliquid illi extraneum, nempe qualitatem: *Deinde Thomas* 1. *p. q.*6. Deum esse bonum per essentiam, explicat, per complexionem omnis perfectionis, quod nulla ei, quod bonum per essentiam dicitur, conveniat per extrinsecum. Sic igitur solus Deus est

bonus per essentiam, alia autem sunt bona per participationem.

Bonitatem non esse relationem rationis.

28 3. Bonitas Transcendentalis, non est sola relatio rationis. Ita tenendum est contra *Fonsecam lib. 4. Metaphys. cap. 2. q. 6. s. 4. 5.* Apparet: quia relationes rationis sunt Entia rationis. At hæc præcisâ operatione mentis nihil sunt. Quis autem dicet, res non esse bonas nisi per operationem intellectûs. Conatur *Fonseca d. q. 6. s. 9.* se hinc extricare, dicendo nonnullas relationes rationis, præcisâ intellectus operatione, rebus convenire. Sed manifesta est repugnantia in adjecto, esse relationem rationis, adeóque Ens rationis, & tamen non dependere à ratione, ut contra *Fonsecam*, quanquam suppresso nomine, disputat etiam *Suarez disp. 10. s. 1. num. 4.*

Bonitatem non significare negationem, nec bonum, idem esse quod perfectum.

29 *Bonitas non est idem quod perfectio.*

4. *Bonitas non addit Entitati negationem.* Ita sentiunt in contrarium illi, qui aiunt bonitatem esse idem quod perfectionem. Perfectum enim dicitur cui nihil deest. Et ita completur ejus significatio per negationem. Et hæc sententia videtur sequi ex eo, quòd perfectio convenit omni Enti. Et proinde perfectum connumerandum est transcendentibus. At perfectio nullibi significatur, nisi per bonitatem. Ergò bonitas significabit perfectionem, & proinde negationem. Coincidit huc, quòd vulgò, bonum & perfectum dicuntur idem.

30 Nihilominus hæc sententia non est admittenda. Nam reverà in re duo sunt: carere defectu, & esse appetibile, & utrumque horum convenit omni Enti. Duæ igitur debent esse affectiones Entis, quibus ista divisim significentur. Unde si bonitas significet carentiam defectûs, non relictum est nomen, inter transcendentales affectiones, pro significanda appetibilitate, quæ non minus debet esse affectio Entis, ac intelligibilitas, quæ significatur per verum.

31 *Boni & perfecti distinctio.*

Atque ita hinc ea partienda sunt, ut *nihil deesse* Enti, significetur per perfectionem: Appetibilitas autem significetur per bonum.

32 *Bonum & perfectum quatenus idem?*

Atque hinc infero: in vulgato numero Transcendentium malè omissum esse perfectum, quod *seq. cap.* clarius apparebit. *Bonum* autem *& perfectum idem sunt*: non sumendo bonum in omni latitudine significationis suæ, sed in quantum bonum dicitur, quod est bonum in se, de quo prius dictum. Perfectio, inquit *Suarez, disp. 10. s. 3. num. 4.* & bonitas, quâ res in se bona dicitur, idem sunt. Bonitas autem Transcendentalis est, secundùm quam res est bona in respectu ad aliud, ut fatetur etiam *Suarez in Met. disp. 10. s. 1. n. 13.*

Bonitatem non esse in sola denominatione extrinsecâ?

33 5. *Bonitas non consistit in sola denominatione extrinseca.* Ita patet, quia omnia attributa propria demonstranda sunt per essentiam subjecti, & proinde sic sunt intrinseca. Unde repugnat, Bonitatem esse proprietatem Entis, & tamen eam consistere in denominatione extrinseca. Et hinc in specie negat *Suarez disp. 10. s. 2. num. 23. & disp. 24. s. 6. n. 6.* quod utile est, dici bonum, quia ordinatur ad finem, qui bonus est. Et rursus *disp. 10. s. 3. n. 8.* rectè infert, creaturas non posse dici bonas bonitate divinâ. Habent enim creaturæ suum esse, & per hoc movent agentia, cùm sint in potestate, ut ab istis actuentur & producantur. At ista motio non potest esse in agente, ab objecto possibili, nisi per apprehensionem boni in illo, ut ex doctrina finis apparet.

Nec-

Nectit fortaſsè *Suarez* inſidias iſtâ diſputatione doctrinæ noſtræ de juſtificatione, ubi docemus hominem dici juſtum (quod eſt nomen bonitatis) extrinſecâ denominatione, hoc eſt, per imputationem juſtitiæ Chriſti; ſed longè aliud eſt loqui de hac juſtitia, quæ proprietas non eſt; & de bonitate Tranſcendentali, quæ eſt proprietas, & per hoc ab intrinſeco Enti convenire debet, ut probatum eſt. 34

Nunc rejectis opinionibus variis de conceptu bonitatis propria ſententia declaranda eſt.

ARTICULUS II.

Quid ſit bonitas Tranſcendentalis?

Hoc dico 1. ***Bonitatem Tranſcendentalem implicare ipſam Entitatem***, ſicut de cæteris Tranſcendentalibus dictum. Nam ſi id non eſſet, bonitas reverà nihil eſſet, quæ præter Entitatem ſubjecti (quod hîc eſt Ens reale communiſſimè ſumptum) non poteſt ſignificare novam Entitatem vel relationem, ut probatum eſt in præcedentibus. 35

2. ***Bonitas addit aliquid Entitati.*** Ita apparet, quia ſi bonum ſimpliciter eſſet idem quod Ens, tum fieret ταυτολογία cùm dicitur, Ens eſſe bonum, hoc eſt, Ens eſſe Ens. Et rurſus bonitas non eſſet affectio Entis, quia ſic fierent Synonyma, ſicut res & Ens, quorum neutrum eſt alterius affectio. Et aliàs omnia attributa, quæ realiter eadem ſunt cum ſuo ſubjecto, debent illud ſubjectum ſignificare in inadæquato conceptu; ſicut miſericordia divina eſt nomen eſſentiæ divinæ, ſed non ſignificans adæquatè, quod ſignificat eſſentia divina, verùm inadæquatè, hoc eſt, ut ſumpta cum reſpectu ad actum miſerendi: Oportet igitur, ut ſit etiam aliquid, quod bonitas addat Enti, unde conceptus ejus fiat inadæquatus ad ſignificandam eſſentiam, non ſimpliciter, ſed ut ſic ſumptam. 36

3. Hoc igitur (quia non fuit novum Ens, nec negatio per priorem artic.) relinquitur ut ſit reſpectus, ſive relatio rationis. Ut hactenus dicere bonum nihil ſit aliud quàm dicere Ens cum aliquo reſpectu. 37

Sed *quis vel ad quid eſt iſte reſpectus?* plerique Metaphyſici hodierni deſcribunt bonitatem rei per convenientiam ad aliud. Ut bonum dicatur Ens, in quantum eſt alii conveniens, ampliando illam convenientiam ad quoſvis modos convenientiæ. 38 *Ad quid ſit reſpectus quem ſignificat bonum?*

Iſta tamen ſententia mihi non fit probabilis propterea, quòd ita malum æquè erit affectio Entis ac bonum. Nam ſæpè fit, eſſentiam Entis alicujus talem eſſe, quæ ſit conveniens huic, & diſconveniens alii. Veluti eſſentia aquæ conveniens eſt piſci, ut in ea vivit, indéque eſt bona piſci. At non minus eſt diſconveniens homini & aliis animantibus reſpirantibus, ut in ea vivant. Ergò erit aqua mala homini. Et ita Malitia æquè primò, & æquè fortiter radicabitur in eſſentia aquæ. Ergò Malitia erit attributum Entis tranſcendentale, ſicut & bonum, ut ex utroque fiat conjuncta Entis affectio, ſicut ex eodem & diverſo.

Neque obſtat quòd omne Ens bonum eſſe adhuc relinquitur, quia omne Ens eſt alicui conveniens. Nam ut ex exemplo ejuſdem & diverſi apparet, conjunctæ affectiones poſſunt in re ſubſtrata, ſive materialiter convenire. Una eadémque res v. g. homo, eſt diverſus à beſtia, & eſt etiam idem ſub aliis conditionibus. Et hinc attributa tranſcendentia Complexa non omnia ſunt in diverſas res, ſed ſufficiat, ſi ſint per diverſas rationes, ut docet *Monlorius de univerſ. c. 7. p. 464. 465.* Nam hæc 39

non possunt consistere. Pugnant enim cum adæquatione boni ad Ens, & Malitia præcisè significat privationem. Unde per utrumque sequitur; Malitiam non posse esse affectionem Entis.

Declaratur sententia Autoris.

40 Hoc ergò dimisso, declaro respectum, quem significat bonum, per ordinem ad appetitum, vel voluntatem, eo prorsùs modo, sicut veritas declarata est per ordinem ad intellectum. Unde 1. sumitur hujus rei confirmatio. Nam non magis entibus intrinseca est intelligibilitas, sive respectus ad intellectum, quàm volibilitas, sive appetibilitas. Unde si ista faciat attributum Entis, cur non faciet idem appetibilitas? Deinde nullum attributum transcendentale relinquitur, per quod iste respectus significetur, præter bonitatem. Ergò comprehendetur in bonitate.

41 Denique magna ratio hujus veritatis est in eo, quòd aliæ opiniones non potuerunt consistere. *Suarez* etiamsi noluerit ita sentire, tamen in eandem sententiam aliquando relabitur, cum disputat *disp.* 10. *s.* 3. *n.* 10. Bonitatem transcendentem potissimùm sumptam esse à bonitate honesta, quatenus omne hujusmodi bonum est per se appetibile. Sic & *Scaliger Exerc.* 307. *s.* 2. Bonitatem Transcendentalem declarat per ordinem ad voluntatem & appetitum.

Declaratur Bonitas ex doctrina de Vero.

42 Nunc potest tota hæc res illustrari per dicta de veritate, superiori capite. Igitur *Primò* Bonum significat respectum ad voluntatem divinam & humanam. Increatam quidem primò, creatam autem secundariò; in quantum in hac aliqualiter divinæ voluntatis perfectio relucet, hoc est, res est bona, in quantum est talis, ut à Deo, Angelo, vel hominibus appeti possit.

43 *Res creatæ quomodo dicantur bonæ?*

Atque ita apparet 1. Res creatas esse aliquid bonum in respectu ad divinam voluntatem, quia potuerunt & possunt à Deo produci, quod non est, nisi quia intuitus est bonitatem, quam iis potuit communicare. Omne enim agens movetur ad agendum non nisi ex præcognitione boni, quod sit futurum in re producibili, ut ex doctrina finium apparet.

44 *Deus quomodo bonus?*

2. Ipse autem Deus dicitur bonus, in respectu ad suam voluntatem, sicut & verus dicitur in respectu ad suum intellectum. Ergò Deus verus est, quia tale quid est, quod divinus intellectus intelligit sub nomine Dei. Et rursus, bonus est Deus, quia tale quid est, in quo complaceat sibi voluntas divina.

45 *Appetitus complacentiæ.*

Atque ad hanc rem illustrandam pertinet appetitus, quem Dd. appetitum complacentiæ vocant, qui non terminatur ad absens, sed ad præsens bonum. Quod enim præsens est, non appetitur nisi appetitu complacentiæ, quæ nihil aliud est, quàm quietatio vel sistentia in præsenti bono. Unde sic partiendo rationem boni in ordine ad diversos appetitus, dicendum est: Bonum esse, quod vel (cùm nondum sit) Deus appetere potest, ut fiat; vel in quo complacet voluntati divinæ.

46 Quòd si fortassè nomen appetitûs videtur implicare repugnantiam, ad rem præsentem, indéque appetitus complacentiæ non esse appetitus, facilè circa hoc ostendi potest, quomodo talis appetitus sit quodammodo etiam ad absens, nempe ad continuationem. Continuatio autem, ut subtiliter *Scaliger* differit ad hanc rem, *Exerc.* 307. *s.* 27. *p.* 978. est conjunctio multorum præsentium, & affluxio futurorum. Quia, quod est præsens, abit. Appetitur ergò quod abest, ut habeatur, & sit præsens. Vnde apparet, appetitum, quando terminatur ad continuationem τῶ esse, terminari quodammodo ad futurum: Et hactenus appetitum complacentiæ convenire

venire in generali ratione appetitus. Solétque eodem ſenſu dici: omnia eſſe appetunt.

Dicam clariùs & brevius ad rem præſentem: Bonum dicitur in ordine ad divi- 47
nam voluntatem, quod Deus poteſt velle ut fiat, vel velle, ut permaneat in eſſe, & in eo eſſe ſuo continuetur.

Atque ex his facilè eſt: Declarare bonum in ordine ad voluntatem creatam, 48
quod ex prioribus ſumere poteſt benevolus lector.

Secundò, ſicut veritas declaratur per conformitatem actualem & aptitudinalem 49
ſimul: ita nunc dicendum eſt; rationem boni non conſiſtere in actuali volitione, *Bonitas non*
ſed ſaltem in aptitudinali, hoc eſt, ad rationem boni ſatis eſt, ſi res appeti poſſit. *conſiſtit in a-*
Quia de facto fieri poteſt, ut homo, verbi gratiâ, nunc non appetat aurum aliud vè. *ctuali volitione.*
Et ut Deus non appetat, ut nunc ſit individuum hoc vel iſtud, iſta tamen bona ſunt, quia appeti poſſunt, & divina, & humana voluntas ad ea de facto aliquando terminatur aut terminata eſt, quanquam hic actus præciſè ad rationem boni neceſſarius non ſit. Nam multa ſunt poſſibilia Entia, & proinde bona poſſibilia, quæ tamen nunquam fient, ut per actualem volitionem vel appetitum Deus ad illa terminetur.

Illud principale eſt, quod objicitur, quòd ſcilicet ratio boni prior ſit, quàm ap- 50
petibilitas, indeque aiunt appetibilitatem conſequi ad rationem boni. Ita diſertè *Obiectio.*
Fonſeca objicit *lib.4. Metaph.c.2.q.7.ſ.5. adpropoſ.2.* & inſinuat *Suarez diſp.10. Metaph.ſ.1.n.19.*

Sed *reſpondeo* aliud eſſe loqui de appetitione, ſive actuali appetitu, (qui etiam 51
ſignificari poteſt voce appetibilitatis, cùm talia nomina ſæpè ſignificent actus ſe- *Solvitur.*
cundos) in quo non conſiſtit ratio boni, ut dictum eſt, ſed conſequitur ad eam. Ipſa autem appetibilitas ſumpta in re appetibili, à parte rei illius, nihil aliud eſt, quàm ejus bonitas. Et ſic rem aliquam talem eſſe, quæ movere poſſit alterius appetitum, eſt nihil aliud, quàm eam eſſe bonam. Sicut ex conſentiente Doctorum doctrina, rem aliquam veram eſſe, eſt nihil aliud, quam eam eſſe intelligibilem, hoc eſt aptam, quæ ſuæ eſſentiæ conformem conceptum in intellectum aliquem ingerere poſſit.

TITULUS III.

An bonitas tranſcendentalis ſit adæquata Enti?

Adæquatio duo requirit; *Alterum*, ut ſubjectum non ſit latius vel anguſtius præ- 52
dicato. *Alterum* ut prædicatum non ſit latius vel anguſtius ſubjecto. Ad oſtendendam igitur adæquationem, Boni & Entis, de duobus dicendum eſt: *An omne Ens ſit bonum?* Et: *An omne bonum ſit Ens?*

ARTICULUS I.

An omne Ens ſit bonum?

Dico 1. *Omne Ens eſt bonum.* Ita apparet, quia omne Ens eſt vel creatum vel in- 53
creatum. At Ens creatum eſt bonum. Nam hoc ipſo, quia creatum eſt, fuit ali- *Oſtenditur Ens*
quando terminus divinæ operationis, ipſius ſcilicet creationis. At non poteſt De- *creatum eſſe*
us moveri ad aliquid creandum, quod non ſit bonum. Cùm ne creaturæ quidem *bonum.*
moveantur ad aliquid faciendum ſine intuitu bonitatis in objecto vel termino operationis, niſi fortè per inordinationem & imprudentiam, in quo caſu nihilominus

nus non feruntur ad ista, extra speciem saltem vel apparentiam boni. Adeò non
Ens increatum. potest appetitus ferri ad id quod malum. Ens autem increatum, bonum est, quia non potest suæ ipsius voluntati displicens esse. At ista est quasi norma bonitatis, ut ex superioribus constat.

54 *Dices:* omne quidem Ens creatum fuisse bonum, tùm, cùm à Deo crearetur, ut indicat facta demonstratio; at ab ista bonitate desciviſse aliqua Entia, veluti homines & Angelos quosdam, hoc est, Dæmones: Unde relinquitur, nunc non omne Ens esse ampliùs bonum.

55 *Respondeo* 1. Bonitas transcendentalis in omnibus Entibus est ejusdem rationis, vel est talis, ut omnibus Entibus, saltem in prima creatione, convenerit, juxta illud *Genes.* 1. Vidit Deus omnia, & ecce erant (illa omnia) valdè bona. At bonitas moralis, quæ consistit in præsentia virtutum, non est talis, ut secundum eam omnia Entia dicantur bona, ea scilicet, quæ carent intellectu, ut sunt bestiæ, plantæ, lapides, metalla, elementa, &c. Non potest igitur bonitas Transcendentalis idem esse quod bonitas moralis, unde porrò sublata bonitate morali, tanquam speciali, potest remanere bonitas transcendentalis.

56 2. Desciverunt igitur homines & Angeli à bonitate morali: at retinuerunt bonitatem transcendentalem, quia manebant eædem Numero creaturæ, quæ & antea erant, unde quam bonitatem in ipsa sua Entitate (remotis accidentibus) prius habebant, necessariò retinuerunt.

Patétque id efficaciſſimè, quòd adhuc post lapsum illum, hominum & Angelorum *esse*, terminat aliquam Dei operationem, ut est *primò* conservatio, per quam Deus continuè influit esse, sine quo influxu ilicò redigerentur aliâs in nihilum. Implicat autem prorsus, Deum conservare id, in quo nihil boni prorsus est. 2. Est quoad homines, generatio, ad quam Deus, tanquam causa universalis concurrit, sicut propterea distinctis scripturis, Deo appropriatur hominis generatio, ut pleniùs probavi *comm. Top. cap. 3. n. 99.*

57 Inquiri solet ad hanc rem: *An relationes, & materia sint bona?* Sed hæ quæstiones mihi videntur hîc esse heterogeneæ, quia bonitas in iis intelligitur pro perfectione, ut satis clarum est, unde ex *seq. cap.* istæ quæstiones dijudicari possunt, ubi etiam constabit, quòd perfectio & bonitas differant.

Id ad hanc rem pertinet, ut disquiratur, an vitia moralia habeant Bonitatem.

ARTICULUS II.

An etiam vitia Moralia sint bona?

58 Talia sunt, avaritia, prodigalitas, injustitia, superbia, &c. Est autem quæstio ista satis intricata, & solet plerúmque à Metaphysicis hîc tractari. Quæritúrque an ea sint bona, non bonitate morali: quia sic idem esset quærere, ac, an avaritia sit bona, hoc est, virtus, quod frivolum esset; Sed de bonitate transcendentali est quæstio, an scilicet sint bona, sicut lapides, plantæ, calor, frigus, &c. sunt aliquid boni; quorum omnium bonitatem complectitur bonitas transcendens.

59 Hac in re ratio dubitandi est, quod ista vitia sint habitus, & proinde vera Entia.
Dubitandi rationes pro utraque parte. At omne Ens est bonum per superiorem propositionem. Unde relinquitur, ista (vitia scilicet) esse bona.

Rursus in oppositum est, quod vitia moralia habent difformitatem ad voluntatem

tem divinam, nec ullo modo habent conformitatem cum ea. At in hoc consistit formaliter ratio boni transcendentalis, ut suprà patuit. Bonum enim definitum est per conformitatem ad voluntatem divinam. Et porrò patet: invertendo argumentum factum ad primam propositionem *hujus artic.* Si vitia Moralia haberent Bonitatem, haberent eam vel creatam, vel increatam. Non increatam, quia hæc soli Deo convenit: Non creatam, quia Deus non est autor iniquitatis.

Hæc res non adeò facilis videtur, ut cognosci potest ex iis, quæ tractat hac de re *Cajetan. 1. 2. q. 18. art. 5. q. 71. art. 6. & q. 27. a. 1. & Suarez in Metaph. disp. 11. sect. 1. num. 8. seqq.* 60

Ego simpliciſſimè existimo: optimè de natura vitii posse judicari, ex actu sive operatione, quæ est ab illo. Operatio enim est nota essentiæ. Cæterùm operatio vitiosa est Ens per aggregationem, eo modo loquendi, quo suprà *cap. 4. n. 13.* dicebamus, ex Entitate & privatione fieri Ens per accidens. Atque ita in vitio actu non solùm est Entitas, nec solùm privatio, sed utrumque concurrit, nec altero eorum ablato remanet vitiosus actus. Veluti est actio furtiva. In illa est primò motio aliqua, veluti apprehensio rei alienæ. In hac sic præcisè nondum est vitiositas, possum enim rem alienam tangere sine ullo vitio, imò rem alienam, quam alius furando, ego cùm virtute possum tangere, veluti si alii eam asservare velim, quam secus existimabam furto ablatum iri. Adeò apparet, in ista motione (quæ est in actu furtivo) præcisè non esse vitiositatem; Igitur præter istam motionem concurrit ἀταξία, sive inordinatio quædam animi, & hæc non potest non esse privatio. Cúmque in ipsa motione non constiterit ratio vitiositatis, relinquitur, eam præcisè & adæquatè consistere in hac ἀταξία, adeoque privatione. Unde summatim nunc apparet, in actu vitioso quicquid est Entitas, id omne bonum esse, malitiam autem non consistere in Entitate, sed in ejus privatione, sive dictâ ἀταξία. 61 *Sententia Autoris.* *Malitia vitiosi actus in quo consistat?*

Cúmque hoc ita sit in *actu* vitioso, consequenter dicendum est necessariò, idem etiam esse in *habitu* vitioso. Ergo & hic erit Ens per aggregationem, ex privatione scilicet & Entitate. Consistétque summatim in dispositione quadam animi (quæ Entitas est,) cum inordinatione (quæ privatio est) ad objectum aliquod. Unde apparet, etiam quod in vitio est Entitas, id bonum esse: Esse autem solùm malum, ob immixtam in illa Entitate privationem. 62

Ex quibus tamen & hoc relinquitur: absolutè & in totum dici non posse; vitium esse bonum, (bonitate Transcendentali) quia implicat in adæquata sua ratione ἀταξίαν, quæ est voluntati divinæ difformis, adeoque mala: Sicut neque in oppositum, vitium in totum potest dici malum, (malitiâ, si qua esset, Transcendentali) quia implicat in adæquata sua ratione Entitatem, & consequenter, aliquam bonitatem transcendentalem. 63

ARTICULUS III.

An omne bonum sit Ens?

Nunc venio ad alteram propositionem hujus principalis quæstionis de adæquatione boni ad Ens. Igitur. 64

II. Dico. *Omne bonum esse Ens.* Ita apparet, partim ex generali doctrina de affectionibus Entis, partim ex dictis *Tit. 2. art. 2. hujus cap. propos. 1.* Ex quibus manifestum est: bonitatem implicare Entitatem, solùm cum connotatione alicujus respectûs. Hinc igitur adæquatè explicando, quid sit bonum, est nihil aliud ibi

Bonum,

Bonum, quàm Ens divinæ voluntati conforme. At Ens divinæ voluntati conforme, proculdubio eſt Ens. Per regulam *A conjunctis, &c.* Non poteſt igitur quicquam verè bonum dici, quod non ſit Ens.

Objectiones.

65 Objicitur: quòd etiam negationes ſint bonæ, & privationes. Nam hæ poſſunt eſſe finis. At finis & bonum idem ſunt. Ita Scandalizanti pueros, melius eſſet, ſi nunquam natus eſſet, *Matth.* 18. Ubi ipſum *non eſſe* dicitur bonum, præ ipſo eſſe. *Deinde* idem eſt in Entibus rationis aliis, ſic dicimus Bonus Syllogiſmus, &c.

Objectionum Solutiones.

66 *Bonitas quatenus tribuatur Entibus rationis.*

Reſpondeo *Primò* in genere. Ea quæ non ſunt Entia realia, (ſive ſint negationes, ſive aliàs Entia rationis) dici bona, ſicut eadem ſuprà dicebantur vera, quod ibi ſolum erat per ἀναλογίαν, ſicut & talia dicuntur Entia per ἀναλογίαν. Quódque ita ſit in bonitate apparet, quia Entia realia verè ſunt bona. At Entia rationis ſolùm finguntur eſſe bona, hoc ipſo quia finguntur etiam eſſe Entia, & citra fictionem (hoc ipſo, quia ſunt Entia rationis) non habent Entitatem.

Unde nec citra fictionem, vel operationem mentis habent bonitatem. Atque ita fit, ut Bonitas, quæ tanquam analogum proportionis dicitur de bonitate Entium realium, & de bonitate Entium rationis, de hac dicatur per poſterius: At, in tali genere, Analogum per ſe poſitum ſtat pro ſuo principali analogato: unde relinquitur ſine omni additione, generaliter, rectè dici omne bonum eſſe Ens, (reale) ſicut rectè dicitur, omne ridens eſſe hominem, etſi per analogiam proportionis, etiam pratum dicatur ridens.

67 Rurſus ex iiſdem relinquitur: quòd Metaphyſicus non debeat agere de omni Bonitate in communi, prout præſcindit à bonitate realium Entium, & Entium rationis, quia analogum proportionis non poſtulat ſibi generalem doctrinam, ſed ſatis eſt, ſi declaretur in principali analogato, unde factâ proportione, facilè ſibi poſterius analogatum ſumit, quantum ei congruit ex altero analogato. Ita Phyſici non agunt de ore quod communiter ſe habeat ad os animalis & radicem plantæ, nec de riſu, qui communiter ſe habet ad hominem & pratum. Eodem igitur modo dicendum eſt de bonitate.

68 *Privationes quomodo fines & bonæ ſint?*

Nunc ſpecialiter reſpondeo *ad primum.* Privationes poſſunt eſſe fines, nec tamen propterea eis convenit Bonitas Tranſcendens. Nam ad rationem finis perinde eſt, an habeat Bonitatem veram, an apparentem. Vide *in comm. Top. c. 6. n. 33.* At bonitas apparens excluditur in bonitate tranſcendente. Vide ſuprà *hoc caput tit. 1. diſt. 2.* Deinde privationes dicuntur Bonæ, non quia in ſe habent bonitatem, quomodo nunc omne Ens dicimus bonum, & omne bonum Ens; ſed dicuntur Bonæ ſolùm, in quantum dicunt abſentiam majoris mali, quo modo loquendi *Ariſt. l. 5. Ethic. c. 1.* minus malum, quodammodo ait eſſe bonum. Atque ita bonitas in privationibus conſiſtit non in aliquo poſitivo, ſed in remotione mali, quæ dicitur bonitas ſolùm æquivocè.

69 Alia Entia rationis, veluti Syllogiſmus, &c. non dicuntur bona, niſi eo modo, quo in genere prius dictum eſt, Entia rationis bona dici; Aut intelligendo bonitatem pro perfectione. Bonus enim Syllogiſmus eſt idem quod perfectus Syllogiſmus: Perfectionem intelligendo (non de perfectione materiali. Poteſt enim bonus

nus Syllogiſmus eſſe, etiam qui caret aliqua præmiſſa, ſed) de perfectione formali. Et ſic bonus eſt Syllogiſmus, cui nihil deeſt, ad ſyllogiſticam conſequentiam neceſſarium. De tali autem bonitate nunc non agitur, ut aliquoties dictum. Unde ſic objectio iſta eſt heterogenea hoc loco.

TITULUS IV.

De Malo.

Ejus doctrina non poteſt per ſe pertinere ad Metaphyſicam. Malitia enim eſt privatio. At privationes non ſunt per ſe intelligibiles. Igitur non ſunt per ſe ſcibiles. Imò ſi accuratè loquamur, nec per accidens pertinet mali conſideratio ad Metaphyſicam, quia nulla eſt materia, quæ privat bonitate tranſcendentali, niſi fortaſſe non-Entia mala dicantur, quæ hoc ipſo, quia non ſunt Entia, etiam non ſunt bona, bonitate Tranſcendentali. In quibus tamen malitia non apprehenditur per modum privationis, ſed per modum ſimplicis negationis, quia bonitas non eſt debita non-Enti, ut ei inſit. At privatio negat ſolùm in ſubjecto apto cui conveniat, vel convenire debeat habitus : ſed ad rem. 70

1. De nomine mali & diſtinctionibus ejus judicari poteſt, ex eis quæ dicta ſunt de diſtinctione Boni, niſi quod bono Tranſcendenti non correſpondet malum in genere Entis, ut mox dicetur. 71

2. Nullum Ens poteſt dici malum, removendo bonitatem Tranſcendentalem, ita apparet ſatis clarè ex præcedenti articulo, ubi confirmatum eſt, Bonum eſſe adæquatum Enti, unde concluſum eſt ibi, omne Ens eſſe bonum.

Atque ita alia hîc de malo adjungere operæ-pretium non eſt.

CAPUT XI.

De Perfecto.

1. *Hactenus de Bono: Sequitur de Perfecto.*
2. *Perfectum eſt cui ad eſſentiam nihil deeſt.*

COMMENTARIUS.

Primum de ordine monendum eſt; Abſolutè melius eſſe, prius agere de perfecto, quàm de bono. Nam bonum dicitur per reſpectum ad extrinſecum, ut declaratum eſt. Perfectum autem dicitur unumquodque præciſè in ſe. Sicut hinc ſecundum bonitatem Tranſcendentalem, res dicitur bona alii, & ſecundum perfectionem, dicitur Bona in ſe. At ea, quæ præciſè ſunt in re, priora ſunt iis, quæ rei conveniunt per extrinſecam denominationem. 1 *De perfecto priùs eſſe agendum quàm de bono.*

Nihilominus nunc placuit mihi de perfecto agere poſt doctrinam Boni, ut complerem prius tractationem, de celebrioribus attributis Entis, qualia ſunt unum, verum, & bonum.

TITULUS I.

TITULUS I.

De voce Perfecti & Æquipollentibus; ejusq; divisionibus.

2 *Varia nomina perfecti.*

Perfectum alio nomine vocatur *Totum*, item *Totum perfectionis*, vel *totum perfectionale*. *Scaliger* vocat *totum sibi*. Totum, inquit, *lib.* 1. *de Plant. p.* 107. & perfectum idem sunt. Est enim unumquodque totum sibi & perfectum, cùm eorum quæ habere debet, ei nihil deest. Aliter vocatur *Bonum*, quâ quid prorsus bonum est in se, hoc est, citra respectum vel denominationem ad extrinsecum. Hinc vulgo dicitur: *Bonum & perfectum idem*. Et *Thom.* 1. *p. q.* 5. Semper declarat bonitatem mentione perfectionis.

Tantum de æquipollentibus. *Scaliger Exerc.* 140. *p.* 470. Omnia ista vocabula conjungit: omne quod est, *sibi* est & *bonum*, & *totum*, & *perfectum*.

Prima distinctio.

3 *Perfectio Moralis, Transcendens; & naturalis.*

Aliâs perfectum ambiguè dicitur, quo pertinet vulgata distinctio perfectionis, in perfectionem Transcendentem, Naturalem, & Moralem.

Perfectio Moralis est, secundùm quam alicui nihil deest in habitu virtutis. Et hæc perfectio habet contrarium. Non enim omnis homo, v.g. est perfectè doctus, aut temperans, sed aliquis est imperfectè talis, ut satis notum.

Perfectio Naturalis est, secundùm quam nihil deest rei, ad naturalem illius operationem. Ita *Arist.* 4. *Meteor.* ait, perfectum esse unumquodque cùm generat sibi simile. Unde & hæc perfectio admittit contrarium, hoc est, imperfectum. Puer enim qui propter defectum ætatis non potest generare, sic erit imperfectus.

Perfectio autem Transcendentalis præcisè sistitur in indefectibilitate essentiæ, hoc est, Ens sic dicitur perfectum, cui in essentia nihil deest. Atque hæc non habet contrarium, hoc est, non datur Ens imperfectum, quod prorsus careat illa Transcendentali perfectione, ut plenius patebit in seqq. Confer ad hanc distinctionem *Fonsecam lib.* 4. *Met. cap.* 2. *q.* 7. *s.* 6.

Secunda distinctio.

4 Aliter perfectum ambiguè dicitur. 1. sumitur pro eo quod est consummatum, ad nobilissimum gradum perfectionis, τὸ μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τὶ γένος, hoc est, ad cujus naturam non potest advenire aliquid majus, ut *Arist.* loquitur, *lib.* 5. *Met. cap.* 16. Quomodo virtus, quæ aliâs est remissior, in comparatione ad intensiorem, non est perfecta, sed imperfecta. Et sic dicitur perfectus Tubicen, aut perfectus Musicus, cùm secundum propriæ virtutis speciem in nullo deficiunt, ait *Arist. d. l.* Sic Ethici faciunt aliquas virtutes imperfectas, vel semivirtutes, in quibus affectus nondum sunt plenè subjecti sub dominium rationis, sed adhuc qualitercunque pugnant contra rationem, ut sunt tolerantia & continentia. Hanc perfectionem nunc non intelligimus.

5 Est igitur 2. perfectio, secundùm quam Ens intelligitur habere præcisè ea, quæ ad esse sunt necessaria, quomodo etiam imperfecta virtus est perfecta, quia quod ad esse virtutis simpliciter est necessarium, id in tali virtute est. Et hoc modo sumitur vox perfecti *in* 1. *Joh.* 2. *v.* 5. ubi dicitur, Charitatem Dei perfectam esse in eo qui servant verbum Dei. Perfecta inquam charitas, non tanquam sit consummata,

&

& omnibus numeris abſoluta, ſed quia ad eſſe charitas ſimpliciter, nihil deeſt. Ita fides parva eſt etiam fides, ideóque etiam fides parva habet eſſentialem perfectionem fidei, etiamſi ſit adhuc ſatis (accidentaliter) imperfecta, negando in ea robur, vel intenſionem. Atque hoc modo vocem perfecti in prius relato dicto *Johannis*, etiam *Suarez* interpretatur *diſp.* 10. *Met. ſ.* 1. *nu.* 15. quod obiter Theologiæ ſtudioſi notare poſſunt contra Jeſuitas alios, qui perfectionem ibi interpretantur ita, ut ſit prorſus congtua legi Dei, & ſic conſummata.

Tertia diſtinctio.

3. Perfectum aliter bifariam dicitur. Nempe 1. ſumitur eminenter & ſpecialiter, cui prorſus perfectio convenit ſine ulla imperfectione, cujuſcunque generis ſit, & ſic ſolus Deus eſt perfectus, omnes autem creaturæ ſunt imperfectæ, non quidem imperfectione privativâ, quaſi careant aliquo, quod debeat eis ineſſe: ſed imperfectione negativâ, quòd non habeant aliquas perfectiones, quæ ſunt in Deo, vel aliâs etiam in creaturam cadere poſſint. Hæc ſignificatio enim eſt hujus loci, ubi generalius ſumimus terminum perfectionis. 6

Aliter igitur perfectum dicitur Ens latiùs, ut comprehendat non ſolùm ſummam perfectionem, ſed etiam quæ eſt inferioris ordinis.

Quarta diſtinctio.

4. Perfectum ſumitur abſolutè, vel comparatè. Comparatè eſt idem quod perfectius. Unde imperfectum, quod ei opponitur, non removet perfectionem, in totum, ſed in tantum, ſeu, non tollit perfectionem ſimpliciter, ſed ſolùm tollit perfectionis gradum tantum. Veluti Metallum aliud eſt perfectum, aliud imperfectum, hoc eſt, aliud eſt perfectius, aliud minus perfectum. Et ſatis apparet perfectum in his & ſimilibus diviſionibus non poſſe ſumi abſolutè, quia ſi abſolutè loquamur, omne Ens eſt perfectum, non ſolùm in genere Entis, ſed etiam in genere talis Entis. 7

Perfectum abſolutè, vel comparatè.

Abſolutè igitur ſumitur vox perfecti, cum citra collationem ad aliud, unumquodque in ſuo genere dicitur perfectum. Et ſic etiam materia, etſi in comparatione ad alia Entia, ſit ſatis imperfecta, tamen in ſuo genere habet omnino perfectionem, neque ſic deeſt ei quicquam eorum, quæ ad ipſius eſſe pertinent. Et proinde ſic etiam omne Metallum eſt perfectum. Vide *Scaliger. Exerc.* 106. 8

Quinta diſtinctio.

5. Perfectum ſumitur nominaliter, vel participaliter. *Participaliter* ſumptum infert reſpectum ad aliquod perficiens, ſicut omnia participia paſſiva explicantur per reſpectum ad agens. Veluti calefactum dicitur, quod tale eſt ab eo, quod calefacit, ſive à calefaciente. Et dealbatum dicitur, quod à dealbante eſt dealbatum. Unde apparet, perfectum ſic ſumptum, implicare dependentiam ad aliud, unde perfectionem habeat. Unde ſtatim apparet iſtam ſignificationem nunc eſſe heterogeneam, quia ſecundùm eam Deus non poteſt aliquid perfectum dici, quia non habet Ens independens dependentiam ab alio, quod prorſus ipſum perficiat. At perfectio tranſcendens competit omni Enti, adeò ut Ens perfectiſſimum dicatur Deus, *Matth.* 5. diſertè dicitur Deus perfectus. *Thomas p.* 1. *q.* 4. *a.* 1. Ex *Gregorio* ait: Balbutiendo, ut poſſumus, excelſa Dei reſonamus. Quod enim factum non eſt, 9

Perfectum Nominaliter, vel Participaliter.

perfectum

perfectum propriè dici non potest; sed quia in his, quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomine perfectionis ad significandum omne illud, cui non deest esse in actu, sive hoc sit per modum perfectionis, (intellige, si sumatur ea vox pro actu efficientis) sive non.

10 *Nominaliter* igitur perfectum sumitur cum præcisione respectus, qui sit ad perficiens, hoc est, perfectum sic dicitur, cui nihil deest in essentia, sive illam perfectionem habeat aliunde dependentem, sive non. Et significatio hæc est hujus loci.

11 *Perfectio dicitur formaliter vel efficienter.*

Atque ex ista ambiguitate consequenter etiam perfectio ambiguè sumitur. Potéstque sumi primum pro actu effectivo perficientis, sicut suprà dicebamus, compositionem sumi pro influxu effectivo agentis componentis. Et sic efficiens perficit. Dicitúrque secundum hanc significationem perfectio esse Ens successivum, sive ex eorum numero, quæ non sunt, nisi fiant, apud *Scalig. Exerc. 6. s. 5.*

Græci hîc habent vocem τελειώσεως, quâ significant perfectionem, quæ est ab extrinseco.

Aliter autem sumitur perfectio pro actu formali, quo quasi ipsum perfectum, dicitur perfectum, sicut compositio est actus compositi, unde dicitur compositum. Græci hîc habent vocem ἐντελεχείας, quâ significant perfectionem, quæ est ab intrinseco, ut ipsa vocis compositio infert. Et sic forma perficit. Estque in hac disputatione perfectio intelligenda non pro actu effectivo perficientis, sed pro actu formali ipsius perfecti.

Sexta distinctio.

12 *Perfectum essentialiter, vel accidentaliter.*

6. Perfectum dicitur vel secundum perfectionem essentialem, vel accidentalem. *Secundum perfectionem essentialem* dicitur id perfectum, cui nihil eorum deest, quæ ad essentiam sunt necessaria. Et hæc verè est Transcendentalis perfectio, competítque omni Enti. Nam quamprimùm est Ens, habet essentiam. At si habet essentiam, non potest carere ullo eorum, quod ad essentiam est necessarium. Nam necessarium dicitur, sine quod id esse non potest, ad quod est necessarium. At supponimus omne Ens habere essentiam. Ergo & ilicò adsunt ea, quæ sunt necessaria ad essentiam. Ergo sic omne Ens est perfectum. Nam perfectio transcendens, ut dictum est, consistit in hoc, quod non desunt Enti, quæ ad esse cujusque sunt necessaria.

13 Secundum perfectionem accidentalem verò dicitur Ens perfectum, cum nihil eorum deest, quæ ultra essentiam requiruntur ad integritatem, ornamentum, ad actus, vel ad benè esse.

TITULUS II.

De Imperfecto.

14 *Imperfectio per ordinem ad quantitatem.*

Atque huc perfecto opponitur imperfectum, quod scilicet caret accidentalibus perfectionibus.

Est 1. in ordine ad quantitatem & magnitudinem materiæ. Sic imperfectum est quod caret justa quantitate & magnitudine.

15 *Imperfectio quæ in monstris est.*

Atque huc pertinent corpora monstrosa, quæ ut plurimum sunt, vel circa excessum & defectum magnitudinis debitæ, hoc est, si membra sint insigniter majora vel minora, quàm communiter esse solent; vel in situ materiæ, ut si membra, præter consuetudinem Naturæ sint transpositа; vel in figura materiæ, ut si homo non

sit

sit figura recta, sed prona ad morem quadrupedum, aut aliquod membrum habeat non juxta morem speciei humanæ, sed ferinæ; vel numero partium, veluti, si homo nascatur biceps, vel unoculus, aut tripes, & sic deinceps. *Confer* Perer. *in Phys. lib. 9. cap. 10.*

16 *Mutilum quid, & quas conditiones habeat?*

Ad hoc genus imperfectorum pertinet etiam id quod mutilum & mancum dicitur: Hoc enim sic dicitur, per defectum partium. Aristot. *l. 5. Met. c. 27.* multas requirit conditiones, ut aliquid dicatur κολοβὸν, hoc est, mutilum.

17

Igitur 1. ut aliquid sit mutilum, oportet, ut sit totum, & partes habeat. Mutilatio enim fit demendo partem.

2. Oportet, ut post mutilationem maneat prior species: si calix sit mutilus, inquit ibi, Aristoteles, adhuc oportet esse calicem.

3. Quod mutilum dicitur, oportet ut sit heterogeneum totum. Nam in homogeneo neque requiritur definita magnitudo, neque definitus partium positus, unde vel hac, vel aliâ parte ablatâ semper manet perfectum. Atque hæ conditiones requiruntur ex parte ejus, quod post mutilationem relinquitur mutilum.

18 *Ex qua parte res dicuntur mutila?*

Nunc etiam aliæ conditiones sunt, quæ requiruntur in parte faciente mutilationem. Neque enim cujusvis partis ablatio facit mutilum. Igitur 4. partes facientes mutilationem non debent esse principales. Veluti ablato capite, homo non dicitur mancus, sed simpliciter non est homo. Et patet. Nam partes principales dicuntur, quæ simpliciter necessariò requiruntur à forma, & sine quibus non potest ipsa forma le suum officium exercere. Unde per defectum ipsarum necessariò etiam desinet forma. At formâ deficiente non relinquitur Ens mutilum, sed nullum.

19

5. Debet pars faciens mutilationem esse in extremo, quia mutilatio debet tollere priorem magnitudinem, ut res mutilata sit in minori quantitate, quàm erat cùm esset integra. At id non est nisi ablatâ parte extremâ. Si calix perforetur, inquit, Aristot. *lib. 5. Metaph. cap. 27.* non est mutilus, sed si ansa, aut extremum quid dematur; homo quoque (est mutilus) non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem tollamus.

20 *Mutilum unde dicatur?*

6. Debet pars illa esse notabilis, veluti integrum membrum, aut articulus. Neque enim si particula Cutis præsecetur in extremitate corporis, ilicò homo mancus dicitur, & huc congruit quod secundùm Scalig. *Exerc. 140 p. 171.* Mutilum dixerunt veteres, deductâ voce ab hominibus mutis. Quippè homini sermo nobilissima res, & maximè necessaria.

21

7. Debet pars illa non esse apta renasci. Ita homo non vocatur mutilus per præsectionem pilorum, vel unguium. Fatendum tamen sic est, quod etiam Suarez notavit *ad lib. 5. Metaph. cap. 27.* hoc solùm spectare usum vocis, quia possit res dici mutila pro eo tempore, quo caret parte, etiamsi posset illam partem recipere.

22 *Imperfectio per ordinem ad finẽ.*

II. Datur etiam imperfectio, in ordine ad finem, ut illud dicatur imperfectum, quod fine non potest potiri, ad quem ordinatur; veluti si quid sit in genere animatorum, atque ita habeat potentiam generandi, nec tamen possit generare. Aut si sit in genere animalium, & non possit videre, aut audire. Atque hæc imperfectio, est in carentia naturalis alicujus perfectionis, veluti quòd organum in isto animali est indispositum ad videndum & sentiendum.

23 *Imperfectio ex admistione contrarii.*

III. Datur imperfectio, propter admistionem contrarii. Ita imperfectè est doctus, quia adhuc multum habet ruditatis: Et imperfectè calidum est, quod habet admixtum frigus. Alia mitto. Teneatur summatim, sicut perfectum est, cui nihil

deest eorum, quæ ad esse ejus requiruntur, aut etiam quæ qualitercunque ipsum perficere possunt, (si comprehendere velimus omne genus perfectionis, essentialem & accidentalem,) Ita imperfectum esse, cui aliquid deest.

24 *Imperfectio privativa & negativa quid?*

Alias Dd. faciunt imperfectionem duplicem; Negativam, & privativam. ***Privativa imperfectio***, est carentia perfectionis debitæ inesse. Talis est cum homo caret visu, vel auditu. Nam natura animalis requirit, ut homini insint visus, & auditus. ***Negativa imperfectio est*** carentia perfectionis, debitæ inesse alii generi. Ita omnes creaturæ sunt imperfectæ, quia nulla earum est æterna, omniscians, omnipotens. Arbor est imperfectior homine, quia scilicet non potest loqui, ut homo. Hæc est purè negativa, non privativa. Neque enim arbor debet loqui: Imò si loqueretur aut deberet, posséve loqui, non esset ampliùs arbor.

TITULUS III.

Quid sit perfectio Transcendentalis?

25 Quæ & in genere de affectionibus Transcendentalibus, & in specie de quidditate unius, veri, & boni dicta sunt; hîc quoque recurrunt.

26 *Perfectio non est aliquid re distinctum ab Ente.*

Igitur 1. ***Perfectio non potest esse aliquid realiter distinctum ab Ente, multóque minus Qualitas entis.*** Ita apparet, quia removendo omnia accidentia, & præcisè apprehendendo ipsam essentiam, prout per definitionem explicatur, adhuc ea est perfecta, sine ullo addito. Recurrúntque præterea hîc argumenta ad hanc rem sæpius facta.

27 2. ***Perfectio in adæquata sua significatione, non est vel nuda negatio, vel nudus rationis respectus, sed implicat necessariò suam Entitatem. Et proinde perfectio est nihil aliud quàm ipsa Entitas sumpta cum aliqua negatione, vel respectu*** Nunc enim nihil refert quicquid horum sit Constabit autem postea, quódnam illorum addendum sit Entitati ad significationem perfectionis.

28 Apparet autem satis: quia aliàs perfectio rei esset nihilum, vel non Ens, vel saltem Ens fictum per intellectum. Nam negatio est non Ens. Relationes autem rationis, Sunt Entia ficta per intellectum. At absurdum est tale quid significari perfectionis voce. Igitur â nihilo removetur perfectio, vel per realitatẽ propriam, quam scilicet subjecto (quod Ens est) addat: vel per realitatem subjecti ab ea inclusam. Non primum, quia aliàs realiter distinguerctur ab Ente, quod falsum esse visum est, primâ propositione. Ergo per realitatem ejus subjecti (Entis) significationi perfectionis inclusam.

3. ***Perfectio non addit Enti respectum rationis.*** Ita apparet, tum quod nihil dari
29 potest, ad quod terminetur iste respectus, tum quod sufficienter perfectio potest declarari negatione. Ergo

30 4. ***Perfectio addit Entitati Negationem, hoc est, perfectio est nihil aliud quàm essentia carens defectu eorum, quæ ad eam requiruntur.*** Et sic etiam Aristoteles definit perfectionem *l.* 5. *Metaph. cap.* 16. Perfectum est, cui nihil deest. Et concordat ICtus *l.* 1. *D. de Orig. Juris.* Nihil perfectum est, quod non ex omnibus suis partibus constet. Quódque perfectio Transcendentalis consistat in ista indefectibilitate, apparet inde, quod omnis alia perfectio solet significari per indefectibilitatem, sicut rursus imperfectio solet describi per defectum. Veluti imperfectum est animal, cui deest visus, vel motus & sic in aliis.

31 Cæterum est hîc observandum 1. illam indefectibilitatem esse in perfectione Transcendentali

Transcendentali præcisè intelligendam in essentia. Ergo sic perfectũ Ens est, cui nihil deest ad suam essentiam. Nam si desit ei aliquod accidens, vel aliquis status nobilior, adhuc tamen est perfectum transcendenter, hoc est, in genere suo. Veluti materiæ deest pulchritudo, & forma ad quam habet appetitum, & potentiam sive aptitudinem, nihilominus est perfecta in suo genere, quia nihil deest ei, quod ad rationem materiæ simpliciter est necessarium. Atque ita apparet ad comprehendendam omnium Entium perfectionem, (quod fieri debet sub nomine transcendentalis perfectionis,) indefectibilitatem, quam dicit perfectio, non consistere in alio, quàm quòd non desunt ea, quæ simpliciter ad esse rei sunt necessaria, quicquid sit de defectu aliorum. Nam horum defectus etsi facit imperfectionem, tamen hæc imperfectio non tollit perfectionem transcendentem, (quę semper essentialis est.) sed accidentalem. Sed hîc

Quæritur:
An illa negatio, quam significat perfectio, sit privativa?

Respondeo: Dici potest ista negatio privatio, sicut de Unitate dictum est suprà, eam significare privationem, hoc est, est privatio per similitudinem, non verè. Illud quidem, quia sicut privatio semper requirit peculiare, & determinatum subjectum, cui tribuatur (neque enim cæcitas dicitur de quovis, sed solùm de animali, & sic in cæteris) Ita etiam perfectio: quæ definita est ad hoc certum subjectum, nempè Ens. Infinitæ autem negationes aliàs solent esse vagæ & illimitatæ. 32

Alterum autem patet, quòd scilicet indefectibilitas verè non sit privatio, quia privatio, & habitus sunt in eodem subjecto, & non removet privatio, nisi habitum, qui aptus est esse in subjecto, in quo est habitus. At non potest in Ente esse defectus eorum, quæ ad esse sunt necessaria. Defectus tamen (si indefectibilitas esset privatio) necessariò compararetur ad indefectibilitatem, ut habitus, unde per prius debebat inesse Enti, quod est absurdum. 33

Ex his nunc solvi potest & decidi quæstio sequens.

TITULUS IV.
An perfectum verè sit transcendens, & distincta Entis affectio?

Vulgato numero Transcendentium continentur: *Ens, res, aliquid, unum, verum, bonum*, omisso perfecto. Hanc rem considerabo in variis opinionibus, vel modis loquendi de perfectione, ex quarum remotione relinquetur: Perfectionem esse affectionem Entis, & verum Transcendens. 34

ARTICULUS I.
An perfectum æquipolleat Enti?

Igitur 1. perfectum videtur esse æquipollens vel synonymum Enti, sicut res & aliquid, & illi nihil addere. Hanc sententiam attingit & defendit Suarez *disp.* 10. *sect.* 1. *n.* 11. & 14. & *s.* 3. *n.* 4. Et *disp.* 4. *s.* 8. *n.* 11. Et probat, quia non potest Ens concipi cum Entitate, quin concipiatur cum perfectione essentiali, unde infert inter Entitatem, & perfectionem non esse differentiam, nisi secundùm Etymologiam. 35

Cæterùm secundùm hanc sententiam nihilominus relinquitur, perfectum esse Transcendens, & proinde malè esse omissum in numero simplicium Transcendentium. 36

dentium. In iis etiam continentur, quæ ſunt Enti æquipollentia, ut ſunt res & aliquid. Imò hæc, eo ipſo, quia ſunt ſynonyma ſive æquipollentia Enti, ſunt Tranſcendentia, hoc eſt, naturam habent, quæ contineatur in omnibus prædicamentis; communitate tamen prædicationis ſupergrediatur ſingula, quomodo ſuprà de Tranſcendentibus diſſeruimus. Aliàs tamen hæc ſententia falſa eſt, de æquipollentia entitatis & perfectionis. Nam oſtenſum eſt in ſuperiori articulo, perfectionẽ Entitati aliquid addere, nempè negationẽ defectûs. Unde relinquitur, eam non minus eſſe affectionẽ entis, ac ejus affectio eſt unitas, quę ſimiliter entitati addit negationẽ nẽpè diviſionis.

37 *Objectio* autem Suarezii nihil aliud convincit, quàm quòd non differat perfectio ab Entitate realiter, quod facilè admittitur, cùm idem ſit etiam in cæteris paſſionibus Entis, imò in omnibus eſſe debeat. Unde quâ neceſſitudine perfectio eſt conjuncta Entitati, eâdem conjunctæ ſunt illi cęteræ paſſiones. Nam conceptâ Entitate etiam implicatur veritas. Quod ſi enim vera non eſt Entitas etiam præciſè concepta, tunc ne quidem eſt intelligibilis illa Entitas, quia res non nominatur intelligibilis, niſi per veritatem ſuam, quam res habet. At ſi non intelligibilis, quomodo adhuc eſt illa entitas?

38 Cæterùm perfectio, & veritas, & cætera attributa, ſervant rationem attributorum; quia etſi ipſa Entitas præciſè ſumpta etiam implicet revera ſua attributa, (quod eſt neceſſarium, quia ab illis realiter non diſtinguitur) tamen, illa diſtincto, & expreſſu conceptu non apprehenduntur, cùm apprehenditur eſſentia præciſè.

Velut cùm apprehendo eſſentiam, apprehendo quidem rem veram, & conformem intellectui, ſed tamen tunc non reflectitur intellectus meus ad cognoſcendam iſtam conformitatem. Atque hoc & non aliud eſt de perfectione. Cum apprehendo eſſentiam, apprehendo quidem rem perfectam, ſed tamen diſtincto, & expreſſo conceptu non intuetur intellectus meus ipſam indefectibilitatem, etſi ipſa implicetur ſub voce eſſentiæ.

ARTICULUS II.

An perfectio contineatur ſub Bonitate?

39 2. Videri poteſt perfectionem contineri ſub Bonitate. Et proinde non eſſe diſtinctam affectionem Entis. Solétque vulgò dici: *Bonum & perfectum eſſe idem*: ut etiam relatum eſt *Tit. 1. hujus comm.*

40 *Bonum eſt bonum in ſe, vel bonum alteri.*

Hac in re inprimis notandum eſt: Bonum eſſe duplex, vel bifariam dici. Aliud eſt bonum, quâ quid eſt bonum in ſe; & aliud, qua quid eſt bonum alteri, per Ariſt. *lib. 1. Top. cap. 1.* Ex his non omne bonum pertinet ad bonitatem Tranſcendentalem, ſed qua quid eſt bonum alteri. Eſt enim bonum attributum reſpectivum Entis, ut ſuperiori cap. probatum eſt: & fatetur Suarez paſſim *diſp. 10. imprimis ſ. 1. num. 12, 13, 14.*

41 *Bonum, & perfectum quomodo idem.*

Illud autem bonum, qua quid eſt bonum in ſe, eſt idem quod perfectum. Perfectio enim non dicitur reſpectivè, ſed abſolutè, cui nihil deeſt, pręciſâ omni convenientiâ ad aliud, id vocatur perfectum.

Atque ex his apparet: bonum quod idem eſt ac perfectum, non eſſe ejuſdem generis, cum eo quod eſt bonum Tranſcendens, ſed eſſè alterius ordinis.

42 Unde ſtatim ſequitur: Perfectionem non poſſe comprehendi ſub bonitate Tranſcendentali, ſicut neque poteſt comprehendi ſub toto, etiamſi aliquo modo loquendi perfectum & totum idem ſint, ut initio dictum, quia ſc. aliter ſumitur totum,

cùm

cum dicitur æquipollenter ad perfectionem, tum enim totum intelligitur absolutè, citra respectum ad partes: potéstque sic totum dici cui nihil deest, sive partes habeat, sive non. Atque ità ex his claret, quòd bonum transcendens & perfectum solùm in nomine boni conveniant, in re autem nihil; sicut & totum quod parti opponitur, solùm in nomine convenit cum perfecto, & in re nihil.

Fonsec. *lib.* 4. *Metaph. cap.* 2. *q.* 7. *s.* 6. Triplex ponit discrimen inter bonitatem transcendentalem, & perfectionem. *primò*: quod perfectio dicitur absolutè; Bonitas comparatè, sicut & antè dictum est. Atque sic dicitur aqua bona pisci. At non dicitur perfecta pisci. Omnia entia dicuntur bona & appetibilia à Deo. At non dicuntur perfecta Deo. 43 *Discrimen inter bonum & perfectum triplex.*

Deinde inquit, quicquid est bonum in hoc vel illo genere, est etiam bonum in genere Entis, hoc est, est bonum Ens. At non quicquid est perfectum in hoc, vel illo genere: est etiam perfectum Ens. Quis enim dicat materiam & punctum perfecta esse Entia: cùm interim materia dicatur perfecta potentia passiva, & punctum perfectus terminus lineæ. 44

Hoc tamen discrimen non est bonum. Nam 1. tollit adæquationem Entis, & perfecti, quam seq. Titulo confirmabo. 2. Absurdum est, esse aliquid perfectum in specie aliqua, tamen non esse perfectum in quidditativo prædicato illius speciei. Cùm, in prædicatis synonymicis, quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur etiam de subjecto, veluti, homo est animal: & animal est corpus: & corpus est substantia: & substantia est Ens. Ergo homo est etiam corpus, & est substantia, & Ens. Et consequenter si perfectè est animal, est etiam perfectè corpus, & perfectè substantia, & perfectè Ens. Quia hæc omnia prædicata in ipso animali inclusa intelliguntur. Si igitur materia est perfectè materia, non potest non esse perfectè Ens, si evitetur ambiguitas in voce perfectionis, hoc est, si ea non intelligatur comparatè, sed absolutè, ut, materiam perfectum Ens esse, sit nihil aliud, quam nihil ei deesse, ad hoc ut sit Ens, sicut dicitur perfectè materia, quia nihil deest ei ad hoc, ut sit materia, & deinceps. 45

Tertium discrimen est in modo loquendi, quod, v. g. divisum loquitur de bonitate Dei, & Dei perfectione. 46

ARTICULUS. III.

Perfectionem esse omnino Transcendens.

3. Denique videri potest: perfectionem non debuisse communicari hîc Transcendentibus, quia in isto numero comprehenduntur solùm Transcendentia simplicia sive incomplexa, perfectio autem sit Transcendens quidem, sed complexum, quia dividat perfectio Ens, sed juncta imperfectioni, ut Ens sit perfectum, vel imperfectum. 47

In hac opinione supponitur primum, quod perfectio sit Transcendens: Unde ejus doctrina in Metaphysicis relinquitur. Quod autem existimatur perfectionem non esse simplex attributum Entis, sed complexum, id refutabitur ostensâ adæquatione perfecti, & Entis, de qua statim. 48

Relinquitur igitur perfectionem verè esse affectionem Entis, & eam connumerandam esse Transcendentibus. 49

TITULUS. V.
An imperfectio transcendentalis sit adæquata Enti?

50 Adæquatio perfecti & Entis est in duobus, nempè si omne perfectum sit Ens, & omne Ens sit perfectum. Unde duo sunt confirmanda, per duos articulos.

ARTICULUS. I.
Omne perfectum est Ens.

51 Hoc satis clarè patet. Nam perfectio in adæquato suo conceptu implicavit ipsam essentiam, ut ostensum est, *Tit. 3. propos. 2. & 4.* Unde, à parte rei perfectum nihil aliud est, quam Ens indefectibile; & perfectio, Entitas carens defectu. Unde porrò omne perfectum esse Ens, est nihil aliud, quam omne Ens indefectibile esse ens. At tunc ejus propositionis veritas est evidentissima, per regulam: *A conjunctis ad divisa.*

52 Quod si perfectio aliquando accommodatur non Entibus, vel Entibus rationis, veluti cùm Syllogismus dicitur perfectus, aut perfecta cæcitas, dicendum est id fieri per analogiam, quia & per analogiam dicuntur Entia. Unde proportionaliter, quod est verè perfectum, est etiam verè Ens. Et quod est analogicè perfectum, est etiam analogicè Ens. Confer huc, quæ de veritate, & bonitate applicata ad non entia, & entia rationis, superioribus capitibus dicta sunt.

ARTICULUS. II.
Omne Ens est perfectum.

Hujus propositionis veritas aperta est, solùm resolvendo terminos. Nam perfe-
53 ctum vocamus, quod nullo eorum caret, quæ ad essentiam ab intrinseco pertinent. At Ens est, quod habet essentiam. Quod si habet essentiam non potest carere eis, quę pertinent ad essentiam. Atque ita omne Ens esse perfectum, est nihil aliud, quàm omne habens essentiam non carere iis, quæ pertinent ad essentiam, quod sic evolutum est per se clarissimum.

54 Est autem hîc observandum: propositionem conceptam esse de perfectione Transcendentali, quæ essentialis est, & absoluta, ut supra sæpiùs dictum est: probatum est.

55 Ex quo relinquitur duobus modis adhuc posse Entia vocari imperfecta, 1. *accidentaliter*, quod scilicet desit id, quod ad integritatem, vel ornamentum, vel altiorem, & intentiorem statum pertinet.

Entia duobus modis imperfecta esse.

Et sub hac imperfectione continetur etiam imperfectio, quæ est in defectu partium materiæ minus principalium. Nam materia pertinet ad essentialem perfectionem, sed id completur satis secundùm partes principales in toto heterogeneo, quæ sufficientes sunt ad radicandam, & sustentandam formam, manifesto indicio, quod ablatis partibus minùs principalibus, manet prior species. Veluti, si homo & careat pedibus, & brachiis, & naso, & oculis, adhuc tamen est homo, & est directè in prædicamento, in quo & ante talem truncationem fuit, hoc est, in prædicamento substantiæ: Atque ita per ablationem partium minus principalium, nihil adhuc deest, quod pertineat ad Transcendentalem perfectionem, quæ essentialis est, ipsius hominis. Atque ita homo adhuc est perfectè homo, & perfectè Ens. Indeque nec hac imperfectione tollitur perfectio Transcendentalis. Suarez *disp: 33. sect. 1. num. 9.* defectum in partibus integrantibus, vocat imperfectionem accidentalem,

56 *Imperfectio quæ est ex defectu partium materialium, quò sit referenda?*

dentalem, attendendo quantitatem, ſecundùm quam ſunt partes integrantes. 57

Deinde, poſſunt vocari Entia imperfecta *comparatè*, quod ſcilicet non habeant eſſentiam tam perfectam & nobilem, quàm alia. Neque enim eſt idem ordo perfectionis in omnibus ſpeciebus vel gradibus Entium. Ita materia eſt imperfecta, quia non ſit tam nobile Ens, ac forma, quæ eam (accidentaliter) perficit, eo modo ſicut doctrina animæ erat Perfectio. Confer de Perfectione materiæ Suarez *diſp*: 10. *ſ.* 3. *n.* 24. Et Thomam *l* 3. *cont. gentes c.* 20. Hæc igitur imperfectio iterum non tollit perfectionem tranſcendentalem, quo minus tranſcendenter, perfecta dicantur, quæ ſic ſunt imperfecta. Hæc enim eſt prorſus abſoluta, ut ſæpius dictum.

CAPUT. XII.

De Completo & Incompleto.

1. *Hactenus fuit de Perfectione generatim, ſequitur ut agamus de diviſionibus Entis, quæ ſecundùm perfectionem ſumuntur.*

2. *Igitur ſecundùm perfectionem*, Primò, *Ens eſt completum, vel incompletum.*

3. *Ens incompletum eſt, quod complet eſſentiam alterius, ut forma, materia, differentia.*

4. *Ens Completum eſt, quod habet eſſentiam totalem per ſe non complentem aliud, ut cum alio faciat Ens per ſe. Ut homo, Socrates.*

COMMENTARIUS.

De quæſtionibus Methodi

Nunc incipimus proponere diſtinctiones Entis, quæ aliàs immediatè Enti ſolent aſſignari. Nos tamen Methodi & memoriæ cauſâ applicabimus Enti ſumpto cum perfectione. Imprimis, quia perfectio intimiùs, quàm ullum aliud, eſt connexa cum eſſentia, ut, ſicut *priori cap.* dictum eſt, exiſtimârint aliqui, eam ne quidem Entis paſſionem, ſed Synonymum ei eſſe. 1

Cur diviſiones Entis ſumantur ſecundùm perfectionem?

Imitamur autem hac in re alios Philoſophos. Ita Javell. *tr.* 1. *de Tranſcend: c.* 1: & Suarez *diſp.* 5, *Met. ſ.* 8. *n.* 3. Ens ſecundùm bonitatem, ſive perfectionem dividunt per finitum & infinitum. Thomas Ens actuale explicat voce perfectionis 1. *q.* 4. *a* 1. Et ſic in aliis.

Res ſummatim eódem redit, ſive Ens immediatè dividatur per iſtos terminos, ſive ſecundùm perfectionem: ſolùm connexio partium diſciplinæ eſt evidentior, & memoria magis juvatur, ſi iſtæ diuiſiones Enti ſecundùm perfectionem, applicentur. 2

Solet etiam hîc inquiri: *Quændm Entis diviſio debeat primò poni?*

Javel. *citato Tractat.* 1. *de Tranſcend. c.* 1. Exiſtimat primam diviſionem eſſe Entis in Ens reale, & rationis. Malè: quia hæc diſtinctio nominis ſolùm eſt, & non 3

divisio rei. Debétque subjectum Metaphysicè solùm complecti Ens reale. Unde distinctiones illius Entis Metaphysici, non debent latiores, & laxiores esse, quàm est subjectum ipsum.

4 Scotus *in Quodl. q. 5. a 1. & 1. d. 8 q. 3.* primam divisionem entis ait debere esse eam, quâ Ens dividatur in finitum, & infinitum, quia hæc duo contrahant Ens formaliter. Aliter faciunt, & sentiunt alii, de quo vide Suarez *disp. 5. s. 8.*

5 *Methodus hîc est arbitraria.* Ego existimo: Methodum hîc esse prorsus arbitrariam, quia illæ divisiones non sunt ab invicem dependentes, & sunt omnes æquè generales, si quis divisionem Entis in finitum, & infinitum præmittere velit, sive aliam, perinde est.

TITULUS. I.

De voce Completi & Incompleti.

6 *Completum nominaliter & participialiter sumitur.* Vox cõpleti, ut de perfecto dictum est, potest sumi nominaliter, vel participialiter. *Participialiter* sumptum, quia est vox passiva, ideò implicat respectum ad agens, quod hîc est complens. Ergo sic completum est, quod tale est à complente, sive quod à complente completur. Rursus, complens hîc potest intelligi bifariam, dicturque 1. Complens, quod complet per modum efficientis, ideòque extrinsecè; 2. per modum formæ, & materiæ, quæ complent compositum, non effective, & extrinsecè, sed essentialiter, & intrinsecè. Hæc participialis completi significatio hîc est heterogenea. Dicitur enim (ut postea apparebit) nunc completum, etiam id quod est prorsus Ens independens, ut Deus; qui tamen non dependet ab alio quod ipsum vel effectivè, vel etiam per modum materiæ & formæ complear.

7 *Complens dicitur aliquid bifariam.*

8 *Completum nominaliter quid?* Aliter igitur sumitur completum, *nominaliter* nempè, cùm præcisione illius respectus qui est ad complens, quæ significatio est hujus loci. Et proinde sic completum dicitur, sive habeat tale esse à prioribus principiis illud cõplentibus, sive habeat tale esse per seipsum. Sic etiam de ente completo loquitur Suarez *disp: 33. s. 1. n. 7.* in applicatione ad substantiam, ubi ait substantiam completam esse, si etiam per simplicem, & prorsus independentem essentiam habeat, quicquid necessarium est ad perfectum esse substantiale, absque dependentia, vel habitudine ad alterum. Addítque perfectiori modo esse completum, si simplex sit.

An Completum sit idem quod consummatum; & incompletum, quod inconsummatum?

9 Aliàs etiam ambiguè sumitur vox completi, & incompleti. Igitur 1. solet sæpè æquivalere ei, quod est consummatum, & inchoatum. Ita opus inchoatum vocatur incompletum; & consummatum vocatur completum.

10 *Completum hîc non est idem quod consummatum.* Hæc significatio huc non pertinet. Nam sic denominationes completi, & incompleti, redeunt in eandem rem, solùm sumptam sub diversis statibus. At prout Metaphysici loquuntur de completo, & incompleto: differunt etiam illa materialiter, hoc est, re substrata, ut eadem res non dicatur completa, & incompleta, solùm excipiendo partes similares, de quibus postea. Forma est quid incompletum, & in nullo statu potest fieri completa, etiamsi de facto aliqua separatio existat, ut in anima rationali contingit. Rursus, suppositum est aliquid completum, & in nullo statu potest esse ens incompletum.

11 *Deinde*, inchoatio, & consummatio repugnat substantiis in universum, quæ in primo sui esse habent esse consummatum, & ultimum. Neque enim substantiæ, & prædicata

prædicata ſubſtantialia dicuntur ſecundùm magis & minus. Et ſic hinc Scal. *Exerc. 6. ſect.* 5. refutat inchoationem formarum in materia, quæ ipſæ etiam quamprimùm ſunt in eſſe conſummato. At nihilominus dicuntur ſubſtantiæ etiam completæ, & incompletæ. Unde rurſus, ſi completum, & incompletum intelligerentur de conſummatione, & inchoatione, diviſio illa non deberet applicari generatim Enti, ſed ſpeciatim, accidenti.

Denique in accidentibus, imprimíſque qualitatibus, datur quidem aliqua inchoatio & conſummatio, ſed ea ſimiliter non eſt quoad eſſe earum. Nam in minimò gradu, calor ſumptus, habet tamen eſſentialem perfectionem caloris, & proinde eſt conſummatus etiam tum, in hac ſpecie entis. Conſummatur igitur ſolùm quoad majorem, vel intenſiorem gradum. At major minórve gradus eſt accidentalis ad eſſe qualitatis. Unde completum, & incompletum ſic non diſtinguerent Ens, niſi denominationibus accidentalibus, quod abſurdum eſt. 12

An completum, & incompletum æquipolleant perfecto & imperfecto?

3. Solent termini hi completum, & incompletum, æquivalere aliquando perfecto, & imperfecto. Sic Pererius *l.* 5. *Phyſ. c.* 13. *p.* 312. Ens aliud eſt completum, & perfectum, aliud imperfectum. Sic & Thomas *q.* 3. *de potent a.* 9. *ad primum*, Embryonem, vocavit quid incompletum. Sed incompletum ibi nihil aliud eſt, quàm imperfectum, ut rectè docent Conimb. *l. Categ c.* 4. *q.* 2. *art.* 2. *in fine.* Sic & Kecker. *in phyſ l.* 2. *c.* 7. commutat terminos incompleti, & perfecti tanquam æquipollentes. Quia, *inquit*, cœlum eſt corpus perfectum, ideò etiam elementa putabant eſſe completum quid. Sed quod à natura eſt ordinatum, ut ſit pars alterius rei per naturæ intentionem, eſt incompletum quid. Sic & alii. 13 *Completum hîc idem non quod perfectum.*

Cæterùm congruus talis modus loquendi videatur, pro explicanda tali Entis diſtinctione, quòd aliàs non apparet, quomodo Ens incompletum dicatur perfectum. Quod ſi igitur ſolùm Ens completum eſt perfectum, Ens incompletum erit imperfectum. 14 *Objectio.*

Revera tamen neciſte modus loquendi eſt congruus noſtræ diviſioni. Nam 1. nullum Ens dicitur imperfectum, præciſè conſiderando eſſentiam, tanquam per defectum eorum, quæ ad eſſentiam pertinent. Eſt enim repugnantia, eſſe eſſentiam, & tamen non adeſſe neceſſaria ad eſſentiam. Indéque imperfectio ſolùm eſt per defectum accidentalium perfectionum, ut *priori cap.* viſum eſt. At Ens incompletum ſic dicitur præciſè, juxta eſſentiam, remotis omnibus accidentibus. Veluti materia eſt imperfecta, per defectum determinatiorum attributorum, & ipſius etiam formæ ſubſtantialis, quæ in materiam non infert ei eſſentialem perfectionem, ſed accidentalem. At non eſt incompleta hoc reſpectu, ſed præcisè, intuendo eſſentiam ejus, quam habet ad complendam eſſentiam alterius. 15 *Sententia Autoris.*

Atque hinc ſequitur 2. Ens poſſe dividi conjunctim, per completum, & incompletum, cùm omne Ens ſit perfectum. Non enim Ens dividitur in perfectum & imperfectum. 16

Denique forma eſt Ens incompletum, ut patebit. At forma non eſt Ens imperfectum, cùm in compoſito ipſa vel ſola ſit perfectio, unde & Græcis ἐντελέχεια, & vulgò *actus perfectivus* vocari ſolet. 17

Atque ita admiſſo, quòd aliquo genere loquendi idem ſint perfectum & completũ, 18

item

item imperfectum & incompletum, nihilominus relinquitur, quod in tacta divisione, ista non dicantur æquipollenter.

19 *Solvitur objectio.* Quod autem arguebatur: Non apparere, quomodo Ens incompletum possit dici perfectum: Dicendum est; Ens incompletum omnino esse perfectum, applicando ea, quæ generaliter dicta sunt de perfectione, *priori cap.* Materia enim (v.g.) & forma, quæ sunt Entia incompleta, talia sunt, ut neque desit eis quicquam ad rationem Entis, vel etiam in specie, ad rationem materiæ & formæ.

TITULUS II.

De quibusdam Entibus in particulari; an sint completa & incompleta.

20 Procedam hîc Methodo Analyticâ, indéque *Primò* in particularium quæstionum enodatione inquiram, quid ferre possit ratio Entis completi & incompleti: & *deinc* generaliter constituam, quid sit Ens completum & incompletum.

ARTICULUS I.

An genera (veluti animal) sint Entia completa?

21 Ratio dubitandi pro parte negativa est, quod genera sunt partes essentiales specierum. Hominis enim partes (Metaphysicè resolvendo hominem) sunt genus & differentia, seu esse animal, & esse rationale. Et sic etiam Aristot: genus vocavit partem speciei, *l.* 5. *Met. c.* 25. At esse incompletum, & esse partiale sese inferunt.

22 *Genera esse Entia completa.* In oppositum tamen est, quod genera sunt directè in prædicamentis. Prædicamentum enim est series generum & specierum. At nihil est directè in prædicamento, quod non sit Ens completum, ut demonstravi *in Introduct. Log. c.* 2: *in Comm. n.* 90: Cum quibus confer Fonf. *l.* 5. *Met. c.* 7 *q.* 7. *f.* 2. *&c:* 8. *q* 2. & Coll. Con. *l. Categ. c.* 4. *q.* 2. *a.* 2. Atque hæc sententia propter factam rationem est eligenda.

23 *Aliorum probatio.* Ad priorem autem sententiam, ejusque probationem, videtur 1. Responderi posse: Genera, non esse Entia incompleta, quia realiter eadem sunt cum speciebus, & consequenter cum individuis. Genera enim repræsentant individua, inadæquato conceptu & confuso. Unde propter istam realem identitatem, quod à parte rei convenit individuis, id etiam convenit generibus. Et proinde, si illa sunt completa, hæc quoque videntur debere esse completa.

24 *Refellitur.* Hæc tamen Evasio bona non est, propter duo. Nam *Primò* Realis identitas, qualis est inter genus & individuum sibi subjectum, est etiam inter differentiam generalem & individuum. Et nihilominus differentia semper est aliquid incompletum, quia ipsa, etsi realiter eadem sit cum individuo, semper tamen apprehenditur tanquam alteri adjacens, & pertinens ad ejus essentiale complementum & perfectionem.

25 *Deinde:* Ille discursus solùm probat: Genus non esse aliquid incompletum Physicè, quod solùm sequitur ex identitate ejus ad individuum. At hoc non obstante potest adhuc esse quid incompletum Metaphysicè, sicut & erat de differentia.

26 Vera igitur solutio est, quod genera (loquendo de re ipsa, quæ talis denominatur veluti de animali) apprehendantur per modum Entium totalium. Animal enim quà animal est, non implicat respectum quenquam in definitione sua ad hominem aut bestiam, sed præcisè dicitur: Animal est corpus sensu præditum. Partes autem &

Entia

Entia incompleta non possunt definiri, nisi cum respectu ad totum. Estque aliud istius totalis naturæ indicium, quod genus v. g. animal, prædicatur in quid est, de individuo. At non potest in quid est prædicari, quod significat partem essentiæ, ejus, de quo prædicatur, sicut propterea nec generalis differentia, nec forma, vel materia in quid prædicantur.

Apparétque ex his manifesta discrepantia inter genus & differentiam, in ratione 27
Entis completi & incompleti. Nam differentia non potest apprehendi aliter, ac alteri adjacens & proinde illud essentialiter complens. Unde simpliciter est Ens incompletum.

Genus autem, quia habet essentiam totalem, cum præciso omni respectu ad spe- 28
cies, vel individua; ideò satis habet ad esse Entis completi, etsi aliquo modo loquendi sit pars speciei. Ita enim pars est, ut tamen retineat etiam suo modo essentiam totalem.

Fonsec. *l.* 5. *Metaph. c.* 7 *q.* 7. *s.* 2. suppositum vocat completum simpliciter; genera autem & species vocat completa secundùm quid: Non congruè, si intelligatur ratio Entis completi principaliùs convenire suppositis, quàm generibus & speciebus, idq; inde, quia aliquo modo loquendi genera sunt partes specierum. Confer Colleg. Conimb: *suprà d. l.* & Suarez *disp.* 33. *s.* 1. *n.* 17. *seqq.*

ARTICULUS II.

An anima separata à corpore sit Ens completum?

Videtur tum esse Ens completum. Neque enim illa in isto statu complet esse 29
alterius, neque apprehenditur ut adjacens. Et proinde sic non habet esse partiale. *Videri. quòd sit*
Ergò nec est incompletum. *Ens completum.*

Et confirmatur à simili. Nam aqua quæ sumitur de flumine, prius erat ejus pars. 30
Et tamen post separationem à communi massa vel corpore, est Ens aliquod completum, quia habet proprium terminum sui esse. Nec officit, quod anima habet aptitudinem, ut iterum uniatur cum sua materia, ad idem suppositum. Nam aqua etiam habet hanc aptitudinem. Potest enim iterum affundi priori aquæ, unde acquirendo continuationem ad aliquam aquam desinit esse incompletum. Ex quo exemplo apparet: Alternationem in Entitate completa & incompleta, non esse absurdam, ut scilicet aliquid nunc sit Ens completum, nunc incompletum.

Nihilominus aliàs communis est sententia, animam in quovis statu esse quid in- 31
completum, sive sit unita corpori, sive ab eo separata. Confer præter dictos autores *Animam esse*
in *priori quæstione*. Armand: de Bello Visu, *in Lexic. l.* 2. *cap.* 290. & Colon. ad *Ens incomplet-*
Hispan: *tract.* 3. *cap. Log. fol.* 119. *tum.*

Idque est propterea, quia cùm sit forma, necessarium est, ut naturalem habeat 32
aptitudinem, secundùm quam conjungi possit idoneæ materiæ ad componendum aliquod compositum. At quod naturali destinatione complet esse alterius, id simpliciter est quid incompletum, esto, possit habere aliquam separationem. Nam eadem de causa etiam manus abscisa, vel pes, vel auris, est Ens incompletum, quia tales partes naturali destinatione complent esse alterius, cujus rei indicium in illis est, quod habent dispositionem organicam. Organum autem, sive instrumentum naturali destinatione refertur ad usum, quem tales partes habere non possunt, nisi jungantur animæ.

Atque ex hoc exemplo apparet solutio ad argumentum contrarium. Nam 33
apparet

Resp. ad objectionem.

apparet ex illo, posse esse Ens incompletum, quod actu non est alii adjacens, aut habens esse partiale.

34 *Cur totius similaris partes separatæ fiant Entia completa?*

Alterum autem exemplum, de aqua separata à flumine, est valdè dissimile. Neque enim illa est Ens completum, quia separata est, & desiit habere continuationem ad aliud: sed quia est abjuncta & natura similis simul, quorum hoc deficit in partibus abscissis, & in anima. Patétque. Nam totum similare habet partes ejusdem rationis, & per se non deposcit sibi determinatam magnitudinem, sed potest esse sub quantitate minima, nec est in eo partis unius ab alia dependentia. Atque hinc quælibet guttula est peculiare suppositum.

35 *Potentia in anima, & gutta separata ad reunionem est diversæ rationis.*

Potentia autem secundùm quam gutta separata iterum uniri potest priori massæ, non est naturalis, & positiva, sed Logica solùm, & negativa, hoc est, consistit solùm in non repugnantia. Unde illius nulla ratio est, ad constituendum Ens incompletum: Nam similis potentia remansit in majori parte aquæ, unde alia hausta est. Et tamen illa sine dubio statim est aliquid completum. Potentia autem, quæ in anima est ad informandum corpus, non Logica, sed Physica est, & positiva.

ARTICULUS III.

An Deus etiam possit dici quid completum?

36 *Sententia Suarez.*

Suarez *disp.* 32. *s.* 3. *intit. & n.* 33. & 34. divisionem Entis in completum & incompletum applicuit solùm Enti creato.

37

Sed tamen non satis sibi constat. Nam *disq.* 33 *s.* 1 *n.* 8. & in Thom. 3. *p. tom.* 1. *disp.* 11. disputat etiam, Deum esse aliquid completum, etiam cùm abstrahitur â tribus personis. Idque ideò quia per se ipsum est essentialiter subsistens, & ex se non indiget alio ad consummatam, & absolutam substantiæ perfectionem: quia licèt tribus personis communicetur, tamen neque ab eis in re distinguitur, neque propter dependentiam aliquam in eis subsistit, ut ab eis complementum accipiat, sed solùm ut suam infinitam perfectionem eis essentialiter, & per summam identitatem communicet: Rursus *eadem disp.* 33. *s.* 1. *n.* 12. disputat: λόγον esse substantiam completam, etiam cum actu unitus est humanitati, quia ab humanitate nullo modo pendet, vel in esse, vel in aliquo essendi modo, nec amittit proprium intrinsecum terminum, quem antè habebat.

38 *Aliorum opinio præponitur.*

Nihilominus videri potest: Deum non posse dici Ens completum, atque adeò (cùm nec incompletum dici debeat) reduci debere illam divisionem solùm ad Ens creatum. Idque ex duobus principiis. 1. Quod applicando illam divisionem ab substantiam, videtur in re æquipollere huic, substantia est materia, vel forma, vel compositum, quam Arist. tradit passim. Vide *l.* 2. *de Anim. c.* 1. *tit.* 2. *& lib.* 7. *Met. c.* 3. §. 10. 13. *&* 15. *& l.* 8. *c.* 2. 3. Comprehendendo enim materiam, & formam sub uno membro, erit substantia incompleta. Substantia igitur quæ relinquitur, nempè compositum, exhauriet substantiam completam. Ergo omnis completa substantia erit compositum. At Deus non est aliquid compositum.

39

Alterum principium est, quod completum dicitur, quod ab aliquo completur, vel intrinsecè, vel per modum efficientis. Unde sequitur quod completum est, non posse esse primum Ens, sed ante se habere id quod ipsum compleat. At repugnat, aliquid dici Deum, & tamen non esse Ens primum.

40 *Divisio quæstionis.*

Nihilominus in oppositum dicendum est: Hanc divisionem complecti omne Ens, creatum & increatum. Membra enim ista opponuntur sub Ente, præcisè sumpto contradictoriè,

contradictoriè. At inter contradictoria non datur medium. Prius patet. Nam completum vocatur id Ens, quod habet perfectionem in se terminatam, citra destinationem ad complementum alterius. Incompletum autem, quod non habet perfectionẽ nisi destinatam ad complementum alterius. At hæc contradicentia sunt: Habere essentiam, vel perfectionem destinatam, &c. Et non habere.

Solvuntur Objectiones.

Ad *primam obiectionem* negandum est, quòd substantia completa, & compositum sint idem. Nam per compositum. Aristot. intelligit id, quod est ex materia & forma compositum. Sic enim loquitur *l.* 3. *Met. c* 3. substantia est materia, vel forma, vel tertium quod *ex his* est: At præter hoc, etiam in genere Entium creatorum datur Ens completum, nempè substantia immaterialis, sive Angelus. Unde rursus appareret, nec illam divisionem exhaurire totam rationem substantiæ, sed solùm pro occasione Aristotelem, sic dividendo substantias, voluisse enumerare aliquos gradus substantiæ. Estque ejus rei indicium, quod (non omni, sed soli) substantiæ primæ istam divisionem applicat Aristoteles, *d lib.* 7. *Met. c.* 3. Sed hac de re erit pleniùs *in lib.* 2, *cap.* 2. 41 *Substantia completa non est idem quod compositum.*

Ad alteram repetatur, quod superius dictum est: Ens completum à Metaphysicis non sumi participialiter, sive cum respectu ad complens, sed nominaliter. Ibi vide. Hoc tamen hîc non diffitendum: Impositum esse primò hoc nomen ad significanda ea, quæ aliunde complementum habent, sicut & de perfecto dictum est, *cap.* 11. *tit.* 1. *dist.* 5. Hîc autem cogitetur, sæpè nominum usum deviare ab impositione. 42

ARTICULUS IV.

An etiam accidentia possint esse Entia completa?

Suarez negat, *disp.* 32. *s.* 1. *num.* 2. *& sect.* 2 *n.* 34, 35. qui tamen nec sic sibi constat. Nam *disp.* 32. *sect.* 1. *n.* 12. fatetur, nomen completi & incompleti reperiri in accidentibus. 43

Atque hæc affirmativa sententia communior est, sic Fonseca candorem vocat Ens completum, *lib.* 5. *Met. c.* 7. *a.* 7. *s.* 2. Et patet, quia etiam generalia accidentia prædicantur in quid est, de singularibus, veluti candor de candore hoc. Illa autem quidditativa prædicata indicabant esse completum in substantiis per 1. *quæst. hujus Tit. nostri.* 44 *Sententia affirmantis approbatio.*

Deinde, in accidentibus etiam possunt sumi differentiæ, sicut & in substantiis. Veluti ab albedine sumitur albedineitas, quæ (ad modum differentiarum) non potest prædicari de individuis albedinibus. Neque enim albedo est albedineitas. Dantur igitur in accidentibus variæ species. At species non est aliquid incompletum. 45

Denique: accidentia per se reponuntur in prædicamentis, ut notum est. At entia incompleta non ponuntur in prædicamentis per se & directè, etiam loquendo de accidentibus. Motus enim non est per se in prædicamento, quia est Ens incompletum, ut docet Fonseca, *d. s. in fine.* Et Thom. 4 *d* 1 *q.* 1 *a.* 4. Et rursus Suarez *disp.* 33 *s.* 1. *n.* 13. ponit Entitatis completæ etiam hoc indicium esse, per se in prædicamento esse. 46

Nec invenio difficultates contra hanc sententiam. Vulgò quidem solent accidentia vocari Entia incompleta, sed sic Ens incompletum est idem quod imperfectum. Dicuntúrque sic accidentia in comparatione ad substantiam. 47 *Quo sensu accidentia sint Entia incompleta?*

ARTICULUS

ARTICULUS. V.

An ſubſtantia non ſatis aucta ſit Ens Completum?

48 Veluti arbor recens exorta, quæ nondum acquiſivit magnitudinem in iſta ſpecie poſſibilem, aut homo duorum tantùm annorum. Eſtque ratio dubitandi, quia talis ſubſtantia ordinatur ad faciendam compoſitionem, cum partibus illis, quæ poſtea accreſcunt.

49 In oppoſitum autem eſt, quòd tales ſubſtantiæ ſint etiam ſuppoſita, & directè in prædicamento. At utrumque eſt indicium Entitatis completæ.

50 Suarez ſic rectè reſpondet *diſp: 33. ſ. 1. n. 13.* tales ſubſtantias omnino eſſe completas, ſi Metaphyſicè loquamur, quia habent omnem perfectionem, quæ in ſubſtantia Metaphyſicè reperiri poteſt & debet: & quia omnia prædicata ſubſtantialia de ea ſimpliciter prædicantur. illam tamen partium accreſcentiam ait indicare naturam (non Metaphyſicè, ſed ſolùm) Phyſicè incompletam.

TITULUS III.

Quid ſit completum & incompletum in genere.

51 Atque hìc generaliter definiendo completum, & incompletum: Dico, 1. Ens incompletum eſt quod (*primò*) non habet eſſentiam in ſe terminatam (unde & incompletum dicitur,) ſed (*ſecundò*) terminatam ad eſſentiam, vel perfectionem alterius, (unde non incommode poteſt vocari Ens complens,) & id quidem ſecundùm iſtius naturæ ſuæ deſtinationem.

52 Atque ita Entia completa ſunt 1. Ea quæ de facto uniuntur ad aliud, unione eſſentiali, ſeu quæ de facto partes ſunt, quomodo anima, & corpus, & differentiæ, ſunt Entia incompleta. 2. Ea, quæ etſi de facto ſint ſeparata, implicant tamen adhuc reſpectum ad Entitatẽ aliam, (quomodo anima ſeparata eſt quid incompletũ;) vel prorſus fruſtra ſunt, quod eſt in partibus abſciſſis. Unde exemplis conſtituitur duplex genus incompletorum. Alia ſunt incompleta phyſicè, ut anima, corpus. Alia ſunt incompleta Metaphyſicè, ut differentiæ, velut rationalitas, animalitas, albedineitas.

53 Remanet autem hîc extra claſſem Entium incompletorum 1. ὁ λόγος etiam actu unitus humanitati, quia ſemper retinet eſſentiam in ſe terminatam, nec ullo modo ea conſummatur per dependentiam ab eſſe humano.

Entium completorum Catalogus.

2. Quod eſt pars ſolùm in toto per aggregationem. Eſt enim de hujus ratione, & 54 quidditate, eſſe ex completis, & perfectis. Ita lapis eſt Ens completum, etſi jungatur aliis lapidibus, in cumulo lapidum. Excluduntur autem iſta, quæ ſic partes ſunt, per ſuperiorem deſcriptionem, tum, quia illæ partes habent entitatem prorſus in ſe terminatam, tum etiam quia eſſe partiale ſortiuntur, non ſecundùm naturæ ſuæ diſtinationem, ſed per applicationem artificioſam, vel fortuitam.

55 3. Ea quæ ſunt genera. Hæc enim (veluti animal) etſi habent eſſe partiale ſuo modo, in quantum complent ſpeciem: tamen abſolutè, & præciſè habent eſſentiam in ſe terminatam. Cùm enim quidditas earum, & definitio apprehenditur, nullus reſpectus ad ſpecies implicatur, ut ſuperius probatum eſt.

56 Denique extra Entium incompletorum claſſem manent partes ſimilares abjunctæ à totis, quia & hæ tum habent & eſſentiam in ſe terminatam, & poſſunt uniri toti, ex quo ſumptæ ſunt, non ſecundum naturæ ſuæ deſtinationem, ſed ſimiliter fortuitò.

fortuitò. Unde nec in illis partibus est potentia ad reiterationem talis unionis, nisi Logica, & negativa, hoc est, repugnantia.

II. Ens completum igitur est, quod habet essentiam totalem, & terminatam in se, & non ad intrinsecam perfectionem alterius. Atque hæc ex prioribus satis clara sunt. Solùm est observandum: cùm completum essentia totalis dicitur, non id sic fieri, quasi resultet entitas rei completæ, ex partibus. (Hoc enim per accidens est ad rationem Entis completi, unde completum dici potest, sive sit simplex, sive compositum, modo habeat essentiam in se, & non ad perfectionem alterius terminatam) sed est intelligendum negativè: ut essentia totalis dicatur, quæ non est partialis, sive quæ non est per modum partis. Estque sic, quoad hoc, differentia inter Ens completum, & incompletum. Ens enim incompletum est pars alterius, vel habet essentiam complentem aliud. At non omne completum est totum. Sed potest esse vel totum, vel etiam prorsus simplex. Totum; ut homo, animal, Socrates. Prorsus simplex; ut Deus, item Angeli, qui & ipsi aliquo modo simplices sunt. 57 *Ens completum quid?*

CAPUT. XIII.

De Finito & Infinito.

1. *Secundùm perfectionem II. Ens est finitum vel infinitum.*

2. *Finitum est, quod habet fines, vel terminos essentiæ suæ: ut est omne Ens creatum.*

3. *Infinitum est, quod non habet fines vel terminos essentiæ suæ, ut Deus.*

4. *Æquipollent, quoad rem significatam, isti divisioni aliæ divisiones Entis; veluti: Ens est à se, vel ab alio; dependens, vel independens; creatum, vel increatum; per essentiam, vel per participationem: purè actuale, vel potentiale, purè necessarium, vel contingens: circumscriptum, vel incircumscriptum.*

COMMENTARIUS.

Ad hoc caput videndum est de quatuor Titulis: *Primò.* De voce finiti, & infiniti. *Secundò:* Quid sit finitum. *Tertiò.* Quid sit infinitum. Et *quartò.* De divisionibus æquipollentibus divisioni propositæ. *Quintò.* De adæquatione illius divisionis. Et *denique,* an sit analoga, vel univoca illa divisio?

TITULUS. I.

De voce Finiti & Infiniti.

Finitum aliquando idem est, quod causatum finis, sicut formatum est causatum formæ. Illa significatio huc non pertinet. Opponitur enim sic finitum fini, non autem infinito, ut nunc. 1

Igitur quando finitum, & infinitum opponuntur, sumuntur bifariam. 1. Intelli- 2

guntur

Explicatur ambiguitas in voce finiti, & infiniti.

guntur ſecundùm quantitatem. Sic Ariſt. *l.3. Phyſ cap.4. text.24.* ea refert ad magnitudinem. Et proinde ibi *& text,34.* demonſtrat Phyſici eſſe agere de hoc finito & infinito. Pertinétque ad hanc ſignificationem tota diſputatio de infinito, quam Ariſtoteles perſequitur, *l.3. Phyſ. cap.4,5,6,7,8. & l.1. de Cœlo c.5.* túmque quæritur, an detur infinitum actu?

3 *Infiniti varii modi.*

Atque ita de infinito Ariſtoteles tradidit, id quinque modis ſumi *c.4. t.34.* quas ſignificationes dilucidiùs retulit Magirus *lib.1. Phyſ. c.7.* Igitur hîc dicitur infinitum *Primò*: Id quod tranſitum nullum admittit, propterea quia non ſit idoneum ad ſuſtinendam diviſionem, ſecundùm quam actu vel poteſtate ſit diviſibile. Sic punctum dicitur infinitum, quia prorſus non poteſt dividi, ut fines accipiat.

Secundò: Infinitum vocatur, quod διέξοδον ἢ πέρας, tranſitum aut extremum quidem habet, ſed tamen ad finem ejus nunquam pervenitur. Ita linea in infinitum porrecta, ſi daretur, dicitur infinita. Quæritúrque ſecundùm hanc ſignificationem, an Mundus ſit infinitus, hoc eſt, in infinitum protenſus.

Tertiò: Infinitum vocatur, quod finem quidem habet, ſed vix, ac difficulter ad eum pervenitur: quomodo ſimili modo loquendi dicitur: Infiniti laboris eſſe laudare Herculem.

Quartò: Infinitum vocatur, quod fines, vel terminum habet, ſed ad eum propter externum obſtaculum pervenire non poteſt. Sic maris profunditas eſt infinita.

Denique: Infinitum vocatur, cui ſemper poteſt fieri acceſſio, ut numerus & magnitudo. Neque enim repugnat cuilibet, quantumvis magno numero, aut lineæ, fieri majorem.

4 *Infinitum actu & poteſtate quid ſint?*

Atque ſic ex his fit infinitum non datur. *Infinitum poteſtate* vocatur, cujus quantitas non eſt actu terminata. Et tale infinitum non datur. *Infinitum poteſtate* vocatur, cujus partes non quidem ſimul ſunt, ſed ſibi ſuccedunt, ſine perventu tamen ad ultimam poſſibilem extenſionem. Talia infinitas eſt, ut dictum eſt, in numero & magnitudine. Hæc ſumma doctrinæ eſt, quam Ariſtoteles de infinito tradit, priùs citatis locis.

5 2. Sicut autem porrò ipſa vox quantitatis transfertur à quantitate molis, ad ſignificandam quantitatem perfectionis, (unde & perfectio, quantitas virtualis, & quantitas intenſiva dicitur, & propterea convenientia aut diſconvenientia in perfectione, vocatur æqualitas, & inæqualitas, quæ aliàs propriè dicuntur ſecundùm quantitatem, per Ariſt. *l. Categ: c.6.*) Ita etiam vox finiti, & infiniti tranſumuntur ad ſignificandas perfectiones; intelliguntúrque ſic hæc prædicata etiam in illis, quæ omni quantitate ſive extenſione carent. Et ſic nunc ſumuntur hi termini à Metaph.

Soleo aliàs expoſitionem æquipollentium annotare, ad expoſitionem vocis, ſed nunc melius videtur, ſeorſim diſtributiones æquipollentes perſequi, inter attributa ſpecialia ſinguli Entis.

Plenam Entis infiniti doctrinam hîc non perſequor, ſed fiat id inferius, ſub ſpeciali Tractatu de ſubſtantiis. Incipio autem ab Ente finito.

TITULUS II.

Quid ſit Finitum.

6 Igitur ex vi nominis apparet, finitum dici à finibus: & infinitum quod habet fines. Sed quínam ſunt illi fines? *Reſpond:* Simpliciter eſſe fines eſſentiæ. Summatim tamen.

Finitum

Finitum est 1. *quod habet fines essentiæ.* Potest autem id esse bifariàm. *Primò,* Quia illam essentiam aliquando non habuit, antequam scil. creatum est. Quòd si putabitur hæc conditio contingens esse, eò quòd videri potest effectum posse esse coævum (Hæc enim vox indicat solùm simultatem temporis, & non naturæ. At effectum potest simul tempore esse cum sua causa, ut apparet in sole & lumine) causæ suæ, atque adeò mundum Deo: Intimiùs dici potest. Ens finitum habere fines essentiæ, quia aliquando potuit non esse. Neque enim esse creaturæ primò implicat actualitatem, sicut esse Dei, cui repugnat esse in potentia. Unde esse creatum præscindit ab esse actuali, & possibili. Patétque inde, quòd Deus est agens liberum. Ergò potest influere & non influere, & determinare se ad agendum quando vult. Quâ in parte dissimile est exemplum solis & luminis. Cùm enim sol sit causa luminis per naturalem dimanationem, fieri non potest, ut sol suspendat actum illuminationis, quò minùs ipsi lumen sit coævum. 7 *Fines in essentia.*

Deinde, Ens finitum habet fines esse, quia aliquando non erit, vel poterit non esse. Quia enim Ens finitum conservatur per influxum divinum, qui liber est, hinc ad arbitrium voluntatis divinæ res finitæ possunt non esse, si nolit eas Deus conservare. Quòd si igitur aliqua Entia finita (ut Angeli & animæ rationales) de facto non desinunt, id non est in istis per intrinsecam repugnantiam ad non esse, ut in Deo, sed est per extrinsecum obstaculum, quia scilicet Deus non vult. Animæ non corrumpuntur, quia Deus non vult, inquit *Scalig. Exerc.* 307. *s.* 20.

2. Finitum habet fines *perfectionum,* in quantum illæ & potuerunt non esse, & potuerunt esse, ut de finibus essentiæ dictum est. Aliter habet finitas perfectiones, quia Entis finiti perfectiones non sunt summæ, sed possunt dari eminentiores. Veluti hominis maxima perfectio est intelligere posse, hæc tamen non est absolutè summa perfectio, quia illa humana intellectio est limitata, neque tanta est, ut possit etiam cognoscere cogitationes humanas, & quò minùs erret quandoque, & non attingat penitissimè essentias rerum. Et ita est in aliis. 8 *Fines in perfectione.*

3. Finitum habet fines in virtute, & *operatione.* Nam 1. Ens finitum non potest quidvis agere. Homo non potest movere terram, aut sistere cursum solis, aut producere vermem, vel leonem. 2. Rursus, manendo intra latitudinem objectorum possibilium aliàs, non potest semper assequi finem suum, sed sæpè eo frustratur, propter dependentiam, quam in actione sua habet, à prima causa. Ita ignis non urit, etiam propensissimus ex vi naturæ suæ ad urendum, per defectum concursûs divini, & sic in aliis. 9. *Fines in operatione.*

4. Finitum habet fines ratione *durationis,* eò quòd non est æternum, sed vel in ævo, ut Angeli; vel in tempore, ut lapis. 10 *Fines in duratione.*

5. Finitum habet fines *præsentiæ.* Definitur enim, vel circumscribitur ad determinatum spacium, intra quod est, & non extra illud. Atque sic naturaliter nec est in multis, nec omnibus locis. 11 *In præsentia.*

TITULUS III.
Quid sit Infinitum.

Atque ex his intelligi potest, quid sit infinitum. Est enim vox hæc negativa. Unde removebitur per illam ab Ente infinito, id quod importabatur per vocem finiti in Ente finito. 12

Ergò primò: Ens infinitum caret finibus essentiæ. Ubi statim notandum: hanc 13

Infinitum caret finib. essentiæ.

carentiam finium non esse intelligendam in Ente infinito privativè, (quasi Ens infinitum de facto quidem non habeat fines, possit tamen, aut debeat habere) sed negativè, sic, quod nec actu habeat, nec debeat aut possit habere fines, quod infinitum dicitur.

14 *Ens infinitum non est aliquid factibile.*

Igitur 1. caret finibus essentiæ à parte antè, quia prorsùs huic, quod infinitum dicitur, repugnat, non fuisse, aut si de facto quidem fuerit, potuerit tamen non fuisse. Si enim essentia Entis infiniti posset esse potentialis, vel possibilis, tum vel seipsam posset actuare, vel aliud eam posset actuare. ***Primum*** implicat, quia si aliquid seipsum actuaret, hoc est, produceret non esse ad esse, tum verà ***esset***, quia ageret producendo; Et tamen ***non esset***, quia demum produceretur. At esse & non esse sunt contradicentia. Neque *rursus* etiam Ens infinitum posset produci, vel creari ab alio. Quia sub voce Entis infiniti apprehendimus id Ens, quod primum est. Et præterea, sic id, quod crearet Ens infinitum, verà esset valentius & dignius Ens, eo quod producit. At hoc ipso infinitum desineret esse infinitum, si aliud esset, quod haberet eminentiorem perfectionem. Atque ita apparet, repugnare, esse creatum, & infinitum, hoc est, quod creatum est, non posse esse infinitum, & quod infinitum est, non posse esse creatum.

15 *Infinitum non potest desinere.*

Rursus 2. Ens infinitum caret finibus essentiæ à parte pòst, hoc est, prorsùs repugnat, illud vel deponi ab Entitate sua, vel deponi posse. Ita apparet, quia quod corrumpit aliud, oportet esse valentioris virtutis, quàm id quod corrumpitur. Aliàs enim, quia omne Ens appetit sui conservationem, ideò reluctatur volenti se corrumpere, & tamdiu renititur, donec vincatur à contraria virtute. At repugnat, infinito aliquid esse valentius. Infinitum igitur non potest corrumpi. Atque ita apparet, non esse id infinitum à parte pòst. Sunt quidem & alii modi desinendi, quos plenius persequor, & removeo à Deo infrà, *cap. 18. n. 24. & seqq.*

16 *Infinitum ratione perfectionum.*

2. Infinitum non habet fines *perfectionis*. Ita sequitur primum ex priori. Nam propter æquipollentiam perfectionis ad essentiam, sequitur, eâ existente infinitâ, etiam perfectionem ejus esse infinitam, hoc est, eam neque cœpisse, nec desituram esse, rursus nec incipere potuisse, nec desinere posse.

17 *Ratione operationum.*

3. Infinitum caret fine *virtutis & operationis*. Hoc est, quod infinitum est, potest operari & efficere quicquid ullo modo est possibile. Neque limitatum est ad certum gradum, ultra quem non possit operari.

Attenditúrque adeò infinitas virtutis in Ente infinito in duobus. 1. quòd nihil cuiquam causæ possibile est, quod non possit Deus efficere. 2. quia in omnibus istis

18 *Ratione durationis.*

actibus agit indefectibiliter, nihil necessariò exigens ad concausandum.

4. Ens infinitum caret finibus *Durationis*, hoc est, est æternum.

5. Et caret finibus præsentiæ, atque adeò est immensum & omnipræsens. Hæc

19 *Ratione præsentiæ.*

omnia autem erunt inferiùs clariora, ubi persequemur doctrinam de Deo.

TITULUS IV.

De aliis appellationibus Entis finiti & infiniti.

20

Sub hoc Titulo intendo declarare alias divisiones Entis, huic æquipollentes; Unde propter hanc ipsam æquipollentiam, membra illarum, verè solum sunt alia nomina Entis finiti, & infiniti, significantúrque per illas divisiones varias, Entis finiti, & infiniti attributa varia.

ARTIC.

ARTICULUS. I.
In quo declaratur divisio Entis, in Ens à se, & ab alio.

Hîc Ens infinitum dicitur *Ens à se*; Et Ens finitum, *Ens ab alio.* 21

Ens Infinitum quomodo sit à se?

Dicitur autem infinitum à se, non per positivum influxum, quo sibi ipsi esse tribuit. (Hoc enim involvit repugnantiam, ut priùs *præced. titut.* 3. *n.* 14. dictum est) sed est intelligendum id negativè. Atque ita Ens *à se* dicitur, quod non est creatum vel factum ab alio. Vide *Valent. Tom.* 1. *disp.* 3. *punct.* 4. Sicútque Ens, quod hîc ab alio dicitur, alio nomine vocatur creatum: ita quod hic à se dicitur, alio nomine vocatur increatum, quod est prorsùs negativum vocabulum. Eo modo loquendi dicuntur etiam res simplices individuari à se, non quasi per positivum influxum tribuant sibi ipsis esse singulare, sed hoc sensu negativo, quòd non habeant principium unde accipiant singularitatem. *Ens infinitum quomodo dicatur Ens à se?*

Ens Finitum quomodo sit Ens ab alio?

Ens autem finitum dicitur esse *Ens ab alio.* Ubi duo sunt notanda. 1. Istud esse ab alio, sumendum esse cum ampliatione. Ita ut Ens ab alio dicatur, non solùm quod de facto in definito tempore est creatum ab alio, sed etiam cui non repugnat esse ab alio, etsi de facto sit æterno coævum. Etsi enim de facto nullum ens præter Deum sit ab æterno, tamen fortassè non repugnat, esse Ens aliquod ab æterno præter Deum. Et tamen hoc Ens adhuc reverà posset dici Ens ab alio, & finitum, quia non repugnat id Ens de novo accepisse entitatem. Neque enim ullum Ens præter Deum est purè actuale, hoc est tale, ut ei repugnet esse in potentia. Patétque evidentissimè, quia omne Ens præter Deum potest deponi ab ea Entitate quam habet. Unde quia, à parte pòst, ei non repugnat non esse, indicium est, quòd neque à parte antè repugnet ei non fuisse. 22

2. Notandum est phrasin illam, *esse ab alio*, non intelligi de omni modo essendi ab alio. Nam Filius Dei est Ens infinitum, itidémque Spiritus Sanctus, & tamen Filius est à Patre, & Spiritus Sanctus ab utroque. Unde sic sequitur, Filium & Spiritum Sanctum aliquo modo loquendi esse *ab alio*, & tamen reverà esse Ens *à se*, quia, ut nunc sumitur Ens à se, dicitur id æquipollenter ad infinitum, atque ita quicquid est infinitum, propter dictam æquipollentiam, est etiam à se. Ergò esse ab alio, significat nunc modum essendi ab alio, per efficientiam veram. Atque ita summatim: Ens aliud est ab alio effectum, aliud est à se, hoc est, non ab alio effectum. Ex qua deductione patet, Filium & Spiritum Sanctum, absolutè, juxta hanc divisionem, non esse Ens ab alio, sed Ens à se, quia generatio & spiratio divina longè transcendunt rationem causæ, vel efficientis, propter numeralem identitatem essentiæ divinæ, quæ est in Patre & cæteris personis. Potest ex his ferè expediri quæstio: An Christus sit *αὐτόθεος*. De qua porrò vide *Bellar. lib.* 1. *de Christ c.* 19. 23 *Filium & Spiritum Sanctum simpliciter esse Ens à se.*

ARTICULUS II.
De Divisione Entis in dependens, & independens.

Hîc Ens finitum vocatur dependens; Ens infinitum vocatur independens. 24

Debent autem termini hi eodem modo intelligi, ac priores.

Vocatúrque hîc Ens dependens, non quod habet qualemcunque modum essendi ab alio, sed quod est ab alio effectivè. Neque enim Filius etsi sit à Patre, Deus 25

de Deo, & lumen de lumine (*per Symbol. Nicen.*) eſt Ens dependens à Patre, ſed ſimpliciter eſt Ens independens, ut Metaphyſici his terminis utuntur. His enim quod dicitur Ens dependens ſemper habet eſſentiam numero diſtinctam ab alio. Vide *Suarez diſp.* 12. *in Met. ſ.* 2. *n.* 5, 6. *Scotum l.* 1. *Sent. d.* 2. *q.* 6. *Lychet. ib. in fine. Bellarm. l.* 2. *de Chriſt. c.* 10. At id non eſt in divinis proceſſionibus. Pater enim gignens communicat Filio ſuam numero eſſentiam, & proinde independentem eſſentiam. Talis enim eſt eſſentia paterna. Atque ita hinc ſummatim Ens dependens vocatur, quod ab alio effectivè habet eſſe: Ens independens autem vocatur, quod ab alio non eſt effectum.

26 *Dependentia Entis creati Multiplex.*

Suarez. diſp. 31. *ſ.* 14. Entis finiti ab infinito dependentiam fecit multiplicem. 1. eam, quòd Ens finitum habet eſſe receptum ab illo. 2. quod eſt ſubjectum illi, in ordine ad ſuam annihilationem, hoc eſt, quod per ſolam ſuſpenſionem influxûs divini poteſt annihilari. 3. dependet ab infinito Ente in agendo, & cauſando. Hinc naturales ſuos actus non exequitur, niſi cum influxu divino. 4. Dependet ab eo, ut quidvis recipiat aut agat, quod Deus vult. Sicut ſecundùm hoc, Aſinus poteſt loqui, & ex lapide poteſt fieri panis, & ſic in aliis.

ARTICULUS III.

De diviſione Entis.

In Ens Creatum & increatum.

27 Hæc nomina ſpecialia ſunt dependentiæ, & independentiæ. Atque ita nunc Ens finitum vocatur creatum, Ens infinitum vocatur increatum. Quæ facilè intelliguntur ex prioribus, & plenius cognoſcentur, ex inferiùs dicendis de creatione.

28 Dividunt autem iſta Ens immediatè. Omnis ſubſtantia ſeu res, quæ Deus non eſt, creatura eſt, ita *Aug. l.* 1. *de Trinit. c.* 6. Et *Juſt. Martyr. in Expoſ. fidei non longè ab initio* ait, in id quod creatum eſt, & in id, quod non creatum, dividi omnia.

29 *Increatum bifariam dicitur.*

Id hîc peculiariter notandum eſt; quòd increatum poſſit bifariàm ſumi: illo modo ſumitur prorsùs negativè. Eſtque tum id increatum, quod non eſt creatum, imò ne eſt quidem, ſive nullam poſitivam Entitatem habet. Hoc ſenſu ea quæ impoſſibilia ſunt, increata ſunt. Nec aliter tempus imaginarium & locus imaginarius, ut quæ nihil reale ſunt, increata dicuntur. Nobis autem increatum quodammodo poſitivè dicitur. Eſt enim nunc increatum, quod, cùm veram Entitatem habeat, non tamen habet eam creatam, ſive dependentem ab alio. Increatum enim hîc ponitur quaſi differentia Entis.

QUÆRITUR:

An eodem modo dividi poſſit Ens in ingenitum, & genitum?

30 Nam hæc videntur etiam eſſe ſpecialia nomina dependentiæ, & independentiæ, ut proinde Ens ingenitum dicatur infinitum, Ens genitum dicatur finitum. Videtúrq; ratio geniti inferre aliquam eſſentiæ finitatem à parte antè, hoc ipſo ſcilicet, quia quod genitum eſt, eſt à gignente tale.

31 *Deciſio quæſtionis negativa.*

Reſpondeo: Vocem generationis eſſe impoſitam ad ſignificandam ſimilitudinem, quæ eſt in producente & producto, ut ipſa vox indicat. Generare poſſe, eſt, genus vel eſſentiam ſuam communicare. Poteſt autem communicari eadem numero eſſentia, ut ex myſterio Trinitatis novimus, (quæ generatio etiam ineffabilis dicitur

dicitur *Esa.* 53.) Unde sic apparet, nullam esse repugnantiam, quod est genitum id esse infinitum. Sumitur enim denominatio finiti & infiniti ab essentia. At essentia in genito potest esse eadem numero quæ est in ingenito. Et proinde si in ingenito fuit infinita, etiam in genito erit infinita. Et proinde genitum erit ens infinitum. Atque ita apparet hæc non esse æquipollentia: genitum & finitum, item ingenitum & infinitum, sicut æquipollentia sunt creatum & finitum, item increatum & infinitum.

Et rursus apparet hinc: cur Theologi vocent filium genitum, non tamen creatum 32
vel factum, quia hæc vocabula præcisè significant effectionem. Generatio autem significat communicationem essentiæ, cui, ut visum est, non repugnat, communicari eam unam numero.

ARTICULUS IV.

De Divisione Entis in ens per essentiam, & per participationem.

In hac divisione Ens finitum vocatur Ens per participationem: Ens infinitum 33
autem dicitur Ens per essentiam.

Ergò Ens infinitum dicitur *Ens per essentiam*, quia ex se, & à se habet suum esse, ita ut non possit illud non fuisse, aut deinceps non esse. Ens autem finitum dicitur *Ens per participationem*, quia habet essentiam à superiori efficiente, unde dependet. Hæc ex prioribus satis sunt clara.

ARTICULUS. V.

Ens est vel purè actuale, vel potentiale.

Secundùm talem divisionem Ens infinitum dicitur purè actuale: Ens finitum 34
autem dicitur potentiale.

Ens infinitum quomodo sit Ens purè actuale, sive actus purus?

Igitur Ens infinitum est purè actuale: Cæterùm notandum est: Purum in genere dici, quòd nihil habet alieni, ut *Scaliger* definit *Exerc.* 250. Atque ita purè actuale vocatur, quòd nihil habet potentiæ.

Ubi advertendum est: cùm potentiæ potissima significatio sit in materia, hinc 35
aliquando purus actus, vel purè actuale vocatur, quod nihil materiæ, vel potentiæ materialis implicat. Hoc sensu etiam Angeli dicuntur puri actus juxta *Aristot.* 8. *Metaph. t.* 16. quanquam rectè id fieri neget *Fonseca* 5. *Metaph. cap.* 8. *q.* 4 *sect.* 3. Hæc significatio non est hujus loci. Nam Angeli sic sunt puri actus, ut dictum est; & tamen non sunt Entia infinita. At Ens purè actuale & infinitum, nunc dicuntur æquipollenter. *Angeli quomodo puri actus.*

Unde porrò patet; Ens purè actuale nunc dici adæquatè per remotionem po- 36
tentiæ passivæ. Hoc est, Ens purè actuale est, quod nullam implicat potentiam passivam. *Purè actuale quid hîc sit?*

Dixi: *potentiam passivam*. Nam potentia activa nullam infert imperfectionem, 37
nec secundùm eam dicitur Ens potentiale. Unde purè Ens actuale relinquitur, si maximè habeat potentiam activam, qualis significatur in Deo sub voce omnipotentiæ, vel omnis potestatis.

Summatim autem Ens purè actuale, secundùm dicta, caret 1. *potentiâ obiectivâ*, 38
hoc est, non potest, aut potuit latere in causis, è quibus per alterius agentis operationem emergeret. Hæc enim potentia sic exposita, manifestè repugnat Enti *Ens purè actuale quâ careat potentiâ?*

 infinito,

infinito, quia si emergeret per operationem alterius agentis, reverà esset illud Ens finitum, per dependentiam quandam ab illo agente.

2. Caret *potentiâ Logicâ*, quâ ei non repugnat, non esse. Nam si ens infinitum posset definiri, reverà esse posset finitum à parte post, nempe per definitionem essentiæ, quod itidem implicat.

3. Rursus caret *potentiâ passivâ*, quâ vel crescat, vel decrescat in perfectionibus. Nam si perfectiones Entis infiniti possent crescere (vel per extensionem, ut plures accipiat, vel per intensionem, ut eædem quæ præextiterunt, fiant radicatiores) ante illud incrementum fuissent finitæ, Ergò pro tunc illud Ens non fuisset infinitum. Absurdè! Rursus, si illæ perfectiones possent decrescere, post illud decrementum, illud Ens non remaneret infinitum. Absurdè!

4. Ens infinitum est expers *potentiæ materialis*. Ita patet, quia quod materiam habet, habet eam dependenter ab aliqua causa efficiente, quæ ei formam introducit. Infinito autem repugnat causa effectiva. Relinquitur ita Enti infinito nullam potentiam passivam competere, & proinde id rectè dici purè actuale.

39 *Objectio.* *Dices:* Infinitum Ens posse blasphemari, laudari, cognosci. At hæ sunt passiones. At cuilibet actui respondet sua potentia. Ergò istis passionibus respondent etiam potentiæ passivæ in Ente infinito, & per consequens non caret omnipotentiâ passivâ, ut dici potuerit purè actuale.

40 *Passiones per denominationem extrinsecam.* *Respondeo:* tales denominationes esse extrinsecas, & sic istas passiones non esse à parte rei in eo, quod denominatur blasphemari, laudari, cognosci. Ergò nec in eodem correspondere debet potentia passiva. Sicut & paries dicitur visus vel cognitus, citra aliquid ipsi parieti adveniens. Atque ita hactenus apparet, adhuc Ens infinitum non habere *in se* ullam potentiam passivam.

Ens finitum quomodo sit potentiale Ens?

41 Ex his nunc facilè patet, quod, & quomodo, & cur, Ens finitum sit Ens potentiale; Est potentiale, inquam, 1. quia non repugnat illi, latere în suis causis. 2. quia non repugnat, illud desinere esse. 3. quia non repugnat illud perfectionibus suis vel crescere, vel decrescere.

ARTICULUS VI.

In quo explicatur divisio Entis, in Ens purè necessarium, & contingens.

42 In hac divisione, Ens infinitum dicitur *purè necessarium*: Ens finitum autem dicitur *contingens*.

43 Ergò Ens infinitum vocatur purè necessarium, removendo omnem contingentiam, quæ est in Entitate. Contingens autem est, quod potest esse, & non esse. Confer *Aristot. 1. prior. cap. 13. & de interpr. cap. 6.* At simpliciter repugnat Enti infinito, non esse. Quia si vel non fuisset, vel deinceps esse desineret, reverà utroque in casu esset finitum.

44 Dixi autem nunc removeri contingentiam omnem *in Entitate*. Nam Ens infinitum potest esse liberum *agens*. At libertas est species contingentiæ. Unde si infinitum Ens liberè agit, utique contingenter (dextrè intelligendo vocem) & non necessariò agit. Neque hoc incommodum est prioribus. Nam secundùm contingentiam, vel necessitatem operandi, non dicitur Ens aliquod necessarium, vel contingens.

tingens, ſed præcisè & adæquatè ex modo eſſendi, ut patebit ad diviſionem Entis, in Ens neceſſarium, & contingens.

Proinde nunc in oppoſitum Ens finitum ſenſu oppoſito dicitur contingens. Nam quia Ens infinitum liberè creat finitum. Ergò poteſt non creare. Ergò & Ens finitum poteſt non eſſe, ſi ſcilicet nolit illud Ens infinitum creare. 45

Rurſus, Ens finitum conſervatur ab infinito, & illa conſervatio rurſus eſt libera. E. ex voluntate & arbitrio ſuo, poteſt Ens infinitum non conſervare aliud. E. illud Ens aliud tum neceſſariò deſinet, & proinde non erit. Et ſic utroque modo Ens finitum poteſt non eſſe. At hæc eſt ratio contingentis, poſſe eſſe, & non eſſe, ut dictum eſt.

ARTICULUS VII.

In quo explicatur diviſio Entis, in Ens circumſcriptum, & incircumſcriptum.

In hac diviſione Ens finitum dicitur circumſcriptum. Ens infinitum dicitur incircumſcriptum. 46

Notandum autem eſt; Circumſcriptionem eſſe triplicem: Alia eſt circumſcriptio *localis*, quâ quid ambitur & circumſcribitur ab alio continente corpore. Talis circumſcriptio competit turri, exiſtenti in aëre vel aqua. Alia eſt circumſcriptio *quantitativa*, quâ quid circumſcribitur (non continentis, ſed) propriâ ſuâ ſuperficie, vel terminis quantitatis ſuæ, qualis circumſcriptio etiam eſt in corpore poſito in vacuo. 47 *Circumſcriptio triplex.*

Eſtque harum circumſcriptionum utraque accidentalis rei circumſcriptæ, & de facto abeſſe poteſt à re circumſcriptibili. Patet id de circumſcriptione locali, in cœlo extremo, quod à nullo ambitur. Item in corpore primùm creato, & denique in corpore, quod Deus immitteret in vacuum, ſi quod à Deo poneretur, intra aliquod ſpatium, veluti, ſi removeret omnem aërem ex hoc conclavi. 48 *Circumſcriptio localis à re poteſt abeſſe?*

De circumſcriptione autem quantitativa patet, in corpore Dominico, prout eſt in Euchariſtia, ubi non retinet terminos ſecundùm quantitatem, vel ſtaturam ſuam ſibi debitos. Idémque eſſet in corpore Cameli, ſi id à Deo poneretur in foramine acûs, vel per illud traduceretur, quod Deo poſſibile eſſe nobis certum eſt, ex *Matth.* 19. 49 *Et quantitativa.*

Atque ita, quia talis differentia, ſic ſumpta, eſt contingens, utique circumſcriptio ſic nunc non eſt intelligenda.

Eſt igitur tertiò *circumſcriptio eſſentiæ*, vel eſſentialis, ſecundùm quam unumquodque Ens creatum habet terminos eſſentiæ. Sic *Ambroſ. lib.* 1. *de Spirit. ſanct. c.* 7. ait: omnis creatura certis *naturæ* eſt *circumſcripta limitibus.* Nemo igitur audeat Spiritum Sanctum appellare creaturam, qui non habet circumſcriptam determinatámq; virtutem, quod divinitatis, & dominationis eſt proprium. Sic & *l.* 2. *in Job c.* 2. Angelos ait eſſe finitos & circumſcriptos: Confer *Lombard.* 1. *d.* 38. *A. & N.* ubi etiam ſimilis ſententia refertur ex *Beda ad c.* 1. *Luc.* Sic *Scalig Exerc* 6. *ſ.* 2: ait, mentes habere certos limites. Eodem modo loquuntur *Theodoret, q.* 3. *in Gen.* & *Tertull. c.* 12. *Apolog.* Confer *Pelarg.* ad *Damaſc. l.* 1. *c.* 18. *& lib.* 2. *c.* 3. 50 *De circumſcriptione eſſentiæ.*

Quia autem hæ voces, *Terminus* & *Finis*, ut nunc eas uſurpamus, æquipollentes ſunt, ideò habere fines eſſentiæ, & habere terminos eſſentiæ, idem etiam ſunt 51

atque inde incurrit explicatio tradita finiti ad vocem, & infiniti in eſſentia. Unde Etiam Ens incircumſcriptum dicitur, ſic, quod non habeat terminos vel fines in eſſentia. Atque ita & ſic recurrit, id quod ad vocem infiniti ſecundùm eſſentiam dictum eſt priùs. Vide *Titul.2.& .3.hujus cap.*

TITULUS V.

An diviſio Entis in infinitum & finitum ſit adæquata?

52 Inprimis evidens eſt: oportere hanc diviſionem eſſe adæquatam. Fit enim per attributa contradictoria, hoc modo, omne Ens vel *habet fines eſſentiæ* (quod eſt finitum Ens) vel *non habet fines eſſentiæ*, (quod eſt Ens infinitum) inter contradictoria autem non datur medium.

53 *Obiectio de divinis relationibus.* Sed difficultatem hîc aliquam faciunt divinæ relationes præcisè ſumptæ. Illæ igitur aut ſunt finitæ, aut infinitæ. Non finitæ. Realiter enim eædem ſunt cum divina eſſentia, quæ eſt infinita. Non etiam ſunt infinitæ. Nam reverà tres ſunt relationes illæ. Ergò ſic erunt tria infinita. Neque videtur dici poſſe, iſtas relationes eſſe unum infinitum propter implicationem unius infinitæ eſſentiæ, quia nunc loquimur de relationibus præcisè ſumptis, & inquirimus quid eæ ſint, an ſint infinitæ, an finitæ?

54 *Solvitur.* Ad hanc rem expediendam, aliqui valdè laborant, prolixéque diſputat hanc quæſtionem *Suarez, diſput.28.ſect.2.*

55 *Diviſiones trãſcendentales quales?* Nobis ad hoc ipſum, ut & ad aliàs rectè intelligendam adæquationem hujus diviſionis, prænotandum eſt: iſtam diviſionem, ut & alias tranſcendentales diviſiones, non intelligi de Ente, ad quoſvis ſtatus præciſionis, ſumpto: Sed ſolùm intelliguntur iſtæ diviſiones adæquatæ eſſe Enti, prout eſt à parte rei, & de facto in mundo. Atque inde ſufficit, ſi nullum ens de facto detur in mundo, quod nec ſit finitum, nec infinitum: ſed alterutrum horum.

56 Antecedens quod dixi, patet. Nam Ens completum ut ſic, & abſtractè ſumptum, etiam non eſt Ens finitum, nec infinitum. Si enim Ens completum ut ſic eſſet infinitum, nec poſſet Ens completum prædicari de Ente creato, veluti homine; *Socrate*, &c. Iterum, ſi ens completum, ut ſic eſſet finitum, tum Deus non poſſet dici Ens completum. Atque ita, quia & Deo & creaturis poteſt applicari ratio Entis completi, apparet, completum, ut ſic ſumptum, nec eſſe finitum, nec infinitum, ſed præſcindere ab utroque.

57 Ad eundem modum, ſubſtantia, ut ſic ſumpta, in præciſione ſcilicet à particularibus ſubſtantiis, nec eſt finita nec infinita, ſed præſcindit à finito, & infinito, cum indifferentia ad eſſendum ſub utroque modo eſſendi, juxta quod & Deus (Ens infinitum) poteſt dici ſubſtantia, & homo (Ens finitum) poteſt dici ſubſtantia. Sufficítque adeò hîc, ad adæquationem hujus diviſionis, ſi in particulari, vel de facto, in mundo, non detur Ens aliquod, quod ſit vel Ens completum, vel ſubſtantia, & tamen nec ſit finitum, nec infinitum.

58 Hoc præſuppoſito, etiam non debet quæri applicatio hujus diviſionis ad relationes divinas, ut intelliguntur præcisè ab eſſentia, ſed prout extra omnem præciſionem ſunt de facto, in mundo. Unde porrò dicitur: Eas ſimpliciter eſſe Ens infinitum. Habent enim realem æquipollentiam ad eſſentiam divinam, prout à parte rei ſunt. At iſta eſſentia divina eſt infinita.

TITULUS VI.
An illa divisio sit Analoga?

Hæc quæstio expeditur ex iis, quæ *cap.* 2. dicta sunt de analogia Entis. Ens 59
enim statuitur esse quid analogum, inprimis intuendo hos modos essendi, finitum scilicet & infinitum. Atque ita hîc nunc nihil addi necesse est. Specialiter tamen aliqua attingam, considerando attributionem Entis ad Deum, in *lib.* 2. *cap.* 3. ubi vide.

CAPUT XIV.
De Actu & Potestate.

1. *SEcundum perfectionem* III. *Ens dividitur per actum & potestatem.*

2. *Fit id bifariam.* 1. *ut Ens aliud dicatur* potentia, *aliud* actus. 2. *ut Ens aliud dicatur* actu, *aliud* potestate; *quæ posterior divisio potissimum intenditur.*

3. *Actus est, Ens actuans aliquam potentiam.*

4. *Potentia est Ens, quod per actum aliquem actuatur.*

5. *Ens actu est, quod emersit è causis suis, (vel rectiùs: quod est extra causas) adeoq; existit, ut rosa nata in vere.*

6. *Ens potestate est, quod potest esse deinceps, ut rosa in hyeme.*

7. *An Ens actu pertinet existentia & Duratio & præsentia. De quibus est seqq. capp.*

COMMENTARIUS.

Hujus capitis declaratio consistit in duabus partibus principaliter. *Primò*, ut 1
seorsim declarentur termini actûs & potestatis. *Secundò*, ut conjunctim declarentur hæc conjuncta: Ens actu, & Ens potestate.

Summatim autem tractandum est. *Primò*, de voce potentiæ sive potestatis ejúsque definitione. *Secundò*, de variis ejus divisionibus. *Tertiò*, de actu. *Quartò*, de ejus divisionibus. *Quintò*, de divisione Entis in Ens actu, & Ens potestate. *Sextò*, de Ente in potentia. Et *Septimò*, de Ente in actu.

TITULUS I.
De Potestate sive Potentia, ejusq; definitione.

Hîc tria sunt declaranda. *Primò*, origo vocis potentiæ. *Deinde* variæ significa- 2
tiones ejus percensendæ sunt. Et *denique* ejus definitio proponenda est.

ARTICULUS I.
De origine vocis potentiæ.

Vox potentia sumpta & imposita est primùm à potentia hominum, ut ex *Avi-* 3
cenna deducit *Bellovisius in Lex. tract.* 2. *c.* 8. Inter homines igitur potens vocatur qui

qui facit quod vult, vel potest facere quod vult, sine aliis & sine impedimento.

Et pertinet huc, quòd *Aristot. 5. Metaph. cap. 12.* ait: potentiam activam dici aliquo modo loquendi non eam simpliciter, quâ agimus, sed quà benè agimus. Qui solùm, inquit, ambulant aut dicunt, non autem benè, eos non dicimus posse ambulare aut dicere.

4 Hinc porrò translatum est nomen potentiæ, ad significandum omne principium actionis. Atque ita potentia tribuitur quibusvis formis & agentibus naturalibus.

Rursus cum potentem hominem vocamus, qui quidem possit agere in alium, non tamen ab eodem pati: Inde porrò apparuit, vocem potentiæ non implicare repugnantiam, ut complicetur ejus significatio cum passione. Et sic porrò ampliata est vox potentiæ ad significandam potentiam passivam. Atque hoc de origine vocis.

ARTICULUS II.

Variæ ambiguitates in voce potentiæ percensentur.

5 Nunc prætereà vox potentiæ ambiguè sumitur: sæpè potentia & potestas distinctè sumuntur, sæpè æquipollenter.

6 Cùm differenter sumuntur: *Potentia* significat præcisè ipsam virtutem vel vim agendi. *Potestas* autem significat jus, vel jurisdictionem, & autoritatem in agendo. Atque hæc non semper coincidunt. Veluti quilibet homo, cum ab alio hostiliter invaditur, habet potestatem se defendendi, sed tamen sæpè non habet potentiam se defendendi, propter imbecillitatem suam, aut hostium multitudinem, &c.

Potentia & potestas quomodo differant?

7 His significationibus in Græca lingua respondent, Δύναμις καὶ ἐξουσία, quorum illud est, ἀπὸ τοῦ δύνασθαι, à posse, hoc verò est à verbo ἔξεστι, licet. Atque hinc ἐξουσία, commodè dicitur potestas vel licentia. Δύναμις autem significat potentiam.

Δύναμις καὶ ἐξουσία.

8 Calviniani solent hæc applicare ad expositionem dicti, *Matth. 28. v. ult.* Sed malam esse applicationem, abunde docent Theologi, quibus hoc relinquo.

9 Ex vocis, potentia, & potestas, æquipollentiâ, sunt hæ locutiones: *Ens potestate* & *Ens potentiâ*, quæ Metaphysicis idem significant.

10 *II.* Aliter ambiguè sumitur vox potentiæ. *Et Primò* indifferentee potentia dicitur ad agendum & patiendum. Unde & potentia distinguitur in activam & passivam. *Secundò* autem sumitur vox potentiæ strictè, intelligitúrque solùm de potentia passiva. Ita *actus purus* dicitur, qui nihil habet potentiæ. Potentiæ inquam passivæ. Nam sine dubio, quod est actus purus potentiam activam. Atque ita necessariò puritas actus, quæ non potest exponi, nisi per remotionem potentiæ, infert vocem potentiæ aliquando strictiùs accipi, pro sola potentia passiva.

Alia ambiguitas in voce potentiæ.

11 *III.* Potentiæ ambiguè sumitur: Et modò intelligitur prædicamentaliter, modò transcendenter, ut *Thomas* distinxit *opusc. 48. cap. 3. de qual.*

Potentia prædicamentalis & transcendentalis?

Estque istius distinctionis sensus, quòd aliter sumatur potentia inter species qualitatis, quas enumerans *Arist. lib. Categ. cap. 8.* facit mentionem potentiæ. Et rursus, quòd aliter sumatur vox potentiæ, in communissima hac divisione Entis, quâ Ens aliud dicitur actus, aliud potentia: vel Ens aliud dicitur actu, aliud potentiâ.

12 Ex quibus statim apparet discrimen potentiæ transcendentis & prædicamentalis. Nam omnis potentia prædicamentalis est qualitas. At potentia transcendens vagatur per omnia Entium genera.

Discrimen potentiæ, transcend. & prædicamentalis?

Rursus

Rurſus potentia prædicamentalis poteſt conjungi cum ſuo actu. Neque enim, v.g. de igne tollitur calor & potentia calefactiva, cùm actu calefacit. At id ſecus eſt de potentia tranſcendente. Quando enim homo eſt Ens actu, non eſt amplius Ens poteſtate: Et ſic in aliis. Atque ſic priori modo loquendi, hominem aliquem dicimus *poſſe* diſputare, etiam cùm de facto diſputat: item cœlum *poſſe* moveri, etiam cùm de facto movetur. Confer *Zabarellam lib.* 1. *de Nat. Log. cap.* 9. *& l.* 1. *de prima materia c.* 9. *& l.* 1. *de mot. grav. & lev. c.* 11.

13 Et ex his intelligi poteſt quomodo anima definiatur actus corporis, vitam habentis *poteſtate*, apud *Ariſtot. lib.* 2. *de anima t.* 6. Non enim anima eſt in corpore, quod vitam nondum habet, ſed habere poteſt: verùm dicitur eſſe in poteſtate anima, quia ſufficiens & potens ſatis eſt ad operationes vitales exercendas. Vide interpr. *h. l.* & adde *Ariſt. ibid.* 10.

Explicatur vox potentiæ in definitione animæ.

ARTICULUS III.
De definitione potentiæ.

14 Atque hæ ſunt principales diſtinctiones vocis potentiæ. Nunc ad definitionem ejus veniendum.

15 Vulgò igitur Metaphyſici potentiam vocant id Ens, quod ab alio, id eſt actu, poteſt perfici & compleri. Sed quia potentia etiam eſt ad non eſſe, ut in omni Ente creato, ideò non niſi cum maxima *ἀπιθανολογίᾳ*, non eſſe dicitur perficere ipſum eſſe.

Aliorum definitio.

16 Malo igitur uſurpare generaliorem terminum. Potentiam igitur voco id Ens, quod poteſt *actuari*. Unde porrò loquendum eſt de potentia & actu proportionaliter. Nempe potentia ad non eſſe, actuatur, cùm de facto eſt. Materia eſt potentia, intelligendo illam potentiam ad eſſe formæ. Actuatur igitur materia, cùm de facto accipit formam.

Definitio propria.

TITULUS II.
De Diviſionibus Potentiæ.

17 Diſtinctiones nominales potentiæ antea tractatæ ſunt, nunc magis reales perſequor. Sunt autem variæ. *Primò* potentia eſt naturalis, vel obedientialis. *Deinde* potentia eſt activa, vel paſſiva. *Tertiò* potentia eſt remota, vel propinqua. *Quartò* eſt rationalis, vel irrationalis. Videndum eſt de ſingulis.

ARTICULUS I.
In quo declaratur diviſio potentiæ, in potentiam naturalem & obedientialem.

18 *Armandus de Bello viſu tract.* 2. *cap.* 12. aliíque, hanc diviſionem applicant ſolùm potentiæ paſſivæ, ſed ſine ullo incommodo intelligitur de potentia ſimpliciter: Cùm etiam detur activa potentia naturalis & obedientialis, ut apparebit.

PUNCTUM I.
De potentia naturali.

19 Potentia naturalis conſiſtit in poſitiva aliqua proprietate, quam quid habet ad aliquem actum. Ita naturalis eſt potentia, potentia viſiva aut progreſſiva in animali, potentia natandi in piſcibus,

Dicitúrque

Dicitúrque inprimis naturalis, per reſpectum ad actum, quòd eum ſit apta naturaliter habere.

Unde denominetur naturalis.

Dixi *per reſpectum ad actum*. Nam reſpiciendo ſubjectum, poteſt eſſe aliqua qualitas in ſubjecto innaturali, quæ tamen eſt naturalis, ut nunc de ea loquimur: qualis ſcilicet eſt virtus impreſſa in lapidem, ſecundùm quam ſurſum movetur.

PUNCTUM II.

De potentia obedientiali.

20 Potentia obedientialis eſt, ſecundùm quam quid poteſt admittere actum, non per naturalem inclinationem ſive propenſionem, ſed per non repugnantiam. Unde hæc potentia etiam ſolet vocari potentia negativa, & in ſpecie, potentia per non repugnantiam.

Cur dicatur potentia Logica?

Alii vocant eam potentiam Logicam, quia non in rebus ipſis ea attenditur, ſed in connexione terminorum. Veluti quia inter terminos hujus propoſitionis (Aſina loquitur) non eſt abſoluta repugnantia, ideò poſſibile eſt aſinam loqui. Et inde hæc potentia, quæ eſt in aſina, dicitur obedientialis, & Logica potentia ad loquendum.

21 *Cur dicatur obedientialis?*

Dicitur autem illa potentia, *obedientialis*, quia Ens, habens talem potentiam, eſt ſecundum eam aptum, ut obediat agenti ſuperiori, ad admittendum actum iſti potentiæ congruum, actum inquam paſſivum, vel effectivum.

22 *Quatenus aliqua potentia obedientalis ſit activa?*

Ex quibus apparet, potentiam obedientialem poſſe ad duo comparari. 1. ad agens ſuperius, cui obeditur. Et hoc ſenſu potentia obedientialis eſt paſſiva. 2. ad actum, ad quem habet potentiam: Et ſic alia potentia obedientialis eſt activa, veluti quam habet aſinus ad loquendum, propheta ad prædicendum futurum; Alia autem eſt paſſiva, veluti quam habet aqua, ut ex ea poſſit fieri vinum, vel ſol, ut à motu quieſcat, vel lapis, ut ex ea poſſit fieri panis aut filius *Abrahæ*.

Cúmque potiſſimùm potentiæ dicantur activæ aut paſſivæ per comparationem ad actus, ideò apparet, abſolutè melius eſſe, ut potentia obedientialis, ut ſic ſumpta, præſcindat ab activa & paſſiva, quàm ut determinatè dicatur paſſiva.

23 Porrò, potentia obedientialis dicitur reſpectu agentis *ſuperioris*, hoc eſt, illius quod dominium habet, unde res alias poſſit ad actus prædefinitos diſponere & actuare.

Potentia obedientialis reſpectu Dei.

Atque ita *Primò* omnes res creatæ habent potentiam obedientialem in ordine ad Deum. Ut ſcilicet de iis, & in iis fiat omne illud, quod non implicat contradictionem.

Reſpectu artificum.

Secundò: Res Naturales habent potentiam obedientialem in ordine ad artificem, quâ ſcilicet poſſunt admittere formas artificioſas: veluti, ut ferrum ſuſcipiat formam gladii; argilla, formam ollæ; lignum, formam menſæ; aurum, formam annuli; ſtannum, formam Canthari, &c.

Reſpectu gigentis.

Tertiò: Rurſus talis potentia obedientialis, eſt in generabili, quod actuari poteſt à gignente, vel generaliter in factibili, quod actuari poteſt ab efficiente: indéque ſub obedientiali potentia continetur *potentia objectiva*, de qua ſeorſim dicendum eſt.

28

PUNCTUM

PUNCTUM III.
De potentia objectiva.

Hanc potentiæ appellationem primùm introduxisse *Scotum* memorant Metaphysici. Videatur *Scotus 2. d. 12. q. 1.* 24

Est igitur potentia objectiva illa, secundùm quam potest aliquid produci. *Quid sit potentia obiectivia?*

Estque ratio appellationis inde, quòd quæ sic dicuntur esse in potentia, sunt objectum alicujus potentiæ activæ, quæ istud Ens producere possit. Veluti rosa dicitur Ens in potentia, quatenus datur aliqua causa, cujus objectum possit esse rosa, sol scilicet, qui efficaciâ suâ potest actuare semen vel radicem rosæ, & sic producere rosam. *Unde dicatur?*

Summatim autem in potentia objectiva, secundum quam res aliqua possibilis & producibilis dicitur, duo implicantur. *Primò*, id quod talem potentiam habet, non involvere repugnantiam. Et propter hanc negationem etiam vocatur illa potentia, potentia Logica, & non naturalis. *Secundò*, (quod tamen remotius est:) dari aliquod agens, quod sufficiens sit, ad actuandum id, quod hoc modo possibile dicitur. Et hoc modo potentia illa objectiva realis est, non quidem ex parte ejus, quod est possibile, sed ex parte agentis. Estque in hoc, adeóque in omni sua realitate, nihil aliud quàm potentia activa, ut pleniùs declarabitur *seq. art. 2. n. 40.* 25 *Esse in potentia obiectiva duo implicat.*

ARTICULUS II.
De divisione potentiæ in potentiam activam & passivam.

Hanc divisionem tradit *Aristot. 5. Metaph. cap. 22. Suarez in Metaph. disp. 43. s. 1. n. 1.* exponit eam divisionem de potentia prædicamentali. Sed malè. Nam *Arist. d. l.* ut & *lib. 9. Metaph. cap. 2. & 5.* etiam artem medendi vocat potentiam. At ars medendi non est potentia prædicamentalis, quia est habitus. Habitus autem & potentia, in prædicamentis, sunt specie distincta. Atque ita juxta hanc divisionem potentiam sumimus transcendenter & generalissimè. 26

Duo autem sunt hîc tractanda. *Primò* potentiarum istarum definitiones. *Secundò* adæquatio istius divisionis.

PUNCTUM I.
De definitione istarum potentiarum.

Quod igitur definitionem potentiarum attinet, traduntur illæ ab *Arist. cit. loc.* tales: *Potentia activa est principium motûs, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est; Potentia passiva autem est principium transmutationis ab altero, aut quatenus alterum est.* 27 *Definitio Aristotelicæ.*

Ut hæ definitiones rectè intelligantur, notanda sunt, quæ eis incommodare videri possunt.

Prima obiectio proponitur & solvitur. 28

Igitur *I.* videntur illæ definitiones esse incommodæ, eò quod conveniunt non solùm potentiæ, sed habenti etiam potentiam. Sicut & *Zabarella de facultatibus animæ cap. 5.* existimat. *Aristotelem* non tàm definiisse potentiam, quàm potens, hoc est, habens potentiam. Et probat, quia formæ sint principia transmutandi, quæ tamen non sint potentiæ, quia non sunt qualitates. *An definitiones illæ intelligi debeant de Potente & non de potentia?*

Hîc *Respondeo* 1. Esse contra mentem *Aristotelis* definire potens. Sed voluit 29

ille

ille præciſè definire potentiam. Nam ex prius tradita iſta definitione potentiæ, collegit, definitionem τῦ δυνατῦ. Et ait *d. cap.* 12. τὸ δυνατὸν (potens) eſſe quod potentiam habet.

2. Non abſurdum eſt formas, dicere potentias, in quantum ſcilicet illæ perficiuntur per actus, quod fit, dum formæ conſtituuntur operantes. 3. Illa autem imaginatio, quòd omnis potentia ſit qualitas, (quam etiam *Zabarell.* propugnare conatur *lib.* 1. *de materia cap.* 9.) vana eſt. Nam etiam materia eſt potentia, in quantum eſt actuabilis per ſupervenientem formam. Et tamen iſta non eſt qualitas ſed ſubſtantia, ut docet ipſe *Zabarell. ibid. cap.* 11. Sic etiam animam vocat aliquando *Ariſtoteles* potentiam, ut idem *Zabarella* tradit *de facul. animæ c.* 5. *ad nonum.*

30 Ne tamen definitiones illæ applicari poſſint habenti potentiam, duobus modis reſponderi poteſt. *Alter eſt:* Quòd eſſe principium tranſmutationis, non ſignificet cauſalem influxum, ſed quod ſit ratio, ſecundùm quam aliud tranſmutet, aut tranſmutetur; quo modo loquendi aliqui dicunt, potentias qualitativas non eſſe cauſas actionis, ſed ſolùm conditiones ad agendum prærequiſitas in agente.

Hæc tamen evaſio non eſt admodum proba. Nam ut maximè dari poſſit, poſſe eſſe aliquid potentiam, quòd non cauſet actionem: tamen ſine dubio etiam inter potentias ſunt aliqua Entia, quæ cauſant, ut de formis dictum eſt. Atque ita vox *principii* in definitione potentiæ ſumenda eſt cum indifferentia tali, ut perinde ſit, an ſit principium cauſale, vel non.

31 *Propria reſponſio.* Alius igitur modus reſpondendi melior eſt, quòd ſcilicet definitio ſit intelligenda de eo, quod eſt primò & formaliter. Atque ita quod primò ſive immediatè & formaliter eſt principium, &c. id eſt potentia. Habens autem potentiam, non eſt principium, niſi mediatè, ideò ſcilicet, quia potentiam includit.

Secunda objectio proponitur & ſolvitur: De actibus immanentibus.

32 *II.* Videntur illæ definitiones non convenire potentiis, in ordine ad actus immanentes, & eos qui ſunt per emanationem. Nam potentiis, quarum actus ſunt per emanationem, non convenit *tranſmutatio.* Diſtinguitur enim agens per tranſmutationem, contra agens per emanationem. Rurſus, potentiis, quarum actus ſunt immanentes, non convenit agere *in aliud*, quod iſtæ definitiones requirunt, ut ipſum nomen indicat. Unde illæ ſolùm conveniunt agenti illi, quod agit actione tranſeunte, & tranſmutativâ.

33 *Aliæ definitiones potentiæ activæ & paſſivæ præferuntur.* Hæc objectio non adeò facilis eſt, unde abſolutè exiſtimo, alias definitiones meliores eſſe, quibus ſcilicet, tales actus talibus potentiis vendicantur. Atque ita, ſicut potentia eſt quod actuatur: ita potentia activa eſt quæ actuatur agendo, & potentia paſſiva eſt, quæ actuatur patiendo. Atque ita ſub iſtis generalibus vocibus ſatis commodè continentur ſpeciales modi agendi, veluti per emanationem, tranſeundo, & immanendo. Atque hoc etiam ideò melius eſt, quia non niſi cum κακοφθογία, agenti per emanationem tribuitur tranſmutatio, & immanenter agenti, quod agat in aliud.

34 *Explicatur in definitione Ariſtotelica vox tranſmutationis* Nihilominus ad vulgatas ſuperiores definitiones retinendas, reſpondetur ſuperiori objectioni, quòd cum potentiæ activæ, v. g. tribuitur tranſmutatio ad aliud, *tranſmutatio* illa non ſit intelligenda rigoroſè, pro tranſmutatione eſſentiali, ſed pro qualicunque mutatione, ad quam ſatis ſit acquiſitio actus alicujus, ut ſic dicatur tranſmutari, quicquid novum actum acquirit. Unde hoc modo loquendi etiam

agens

agens per emanationem, veluti ignis, producens ſibi ipſi calorem, emanantem à ſua eſſentia, dicitur ſe tranſmutare, quia potentia paſſiva, quæ eſt in igne, ad recipiendum & ſuſtentandum à ſe productum calorem, completur; & proinde ſic in igne eſt novus actus. Et hæc eſt, ut dixi qualiscunque tranſmutatio ignis. Ex quo appareret etiam agens per emanationem, tranſmutare (generaliter ſumendo vocem) id, in quo recipitur actus emanans.

Rurſus illud *aliud*, non ſumendum eſt ſpecialiter, quaſi potentia activa ſemper terminetur ad extraneum ſuppoſitum, aut aliam partem ſuppoſiti. Neque enim *Ariſtoteles* ait ſimpliciter, potentiam activam eſſe potentiam tranſmutandi aliud, ſed conjunctim loquitur, *aliud, aut quatenus aliud eſt*. Et hinc ſubjicit: Artem medendi eſſe potentiam activam, etiam cum medicus ſeipſum ſanat. *Ineſt*, inquit, *ea in illo, qui ſanatur, non autem prout ſanatur*. Atque ita in termino potentiæ activæ ſatis eſt, ſi is careat actu aliquo qui acquirendus eſt. Ad quod ſufficit alietas accidentalis. Veluti: in igne eſt potentia activa, quâ movet ſeipſum, ipſum ſcilicet, quatenus caret illo motu, hoc eſt, potentia motiva in igne movet ignem, non quatenus ipſe ignis movens eſt, ſed quatenus aliud eſt à ſe movente, hoc eſt quatenus mobilis eſt.

35 *Explicatur vox aliud.*

Tertia objectio proponitur, & ſolvitur de potentia creativa.

Denique *III.* Videtur illa definitio non convenire potentiæ creativæ. Hæc enim ſine dubio eſt potentia activa, & tamen non eſt in aliud, quod ſolùm convenit motibus phyſicis, ſed eſt in non Ens.

36

Ad ſatisfaciendum huic objectioni, dicendum eſt: vocem *aliud* latiſſimè ſumendam eſſe, ut ſcilicet aliud dicatur, ſive ſit non-Ens, ſive Ens, ſeu quod qualicunque ratione objectum, Logicè loquendo, dici poſſit. Ex quo etiam dicitur virtus creativa eſſe *in* non-Ens. Ergo ſic tranſmutatur aliud bifariam, vel cum ex non-Ente fit Ens, vel cum ex hoc Ente fit iſtud Ens.

Atque ita ex his apparet, quomodo definitio potentiæ activæ imprimis ſit intelligenda, unde judicium fieri poteſt de potentiæ activæ definitione.

PUNCTUM II.

De adæquatione illius diviſionis.

Ex tribus videri poteſt, illam diviſionem non eſſe adæquatam. *Primùm* quod impotentia quædam poteſt eſſe activa, quædam paſſiva, ut ex *Ariſtotele* patet: qui eam qualitatem facit, & actionem ei attribuit *lib. Categ. cap.* 8. §. 7. Et tamen iſta non eſt potentia. Potentia enim & impotentia opponuntur. Unde ſequitur iſtam diviſionem latiorem eſſe diviſo.

37 *Dubia contra adæquationem illius diviſionis.*

Secundò. Potentiam objectivam addunt aliqui, ad potentiam activam & paſſivam, ut & *Armand.* fecit *lib. 2. Lexic. cap. 8.* Et patet ejus neceſſitas, & diſtinctio iſtis generibus potentiarum. Nam actio & paſſio non conveniunt, niſi rebus productis & habentibus eſſe, unde idem etiam erit de potentia activa & paſſiva. At potentia objectiva non convenit rebus habentibus eſſe, ſed poſſibilibus demum.

38

Tertiò. Dubitari poteſt de potentia reſiſtendi, quæ nec eſt activa, cùm durities, v. g. reſiſtat ſectioni ſine activitate ulla: nec eſt paſſiva, cum reſiſtens impediat, ne, quod reſiſtit, patiatur. Et tamen illa vis reſiſtendi eſt verè potentia, per *Ariſt. lib. Categor. c. 8. §. 7.* Durum, inquit, naturalem *potentiam* habet, ne facilè ſecetur.

De

De impotentia.

39 *Impotentia bifariam accipitur.*

De impotentia res facilis eſt. Tenendum igitur: eam vocem bifariam accipi. 1. impotentia poteſt ſumi *negativè*, ſic, ut impotens dicatur, qui nihil poteſt. Et hoc modo impotentia, nec eſt activa, nec paſſiva. Unde nec venit in præſentem conſiderationem. 2. impotentia ſumitur quaſi *privativè*, ſic, ut impotens dicatur, non quod nihil poteſt, ſed quod imbecilliter & debiliter poteſt aliquid. Et ſic ſumit *Ariſt.* vocem impotentiæ *lib. Categ. cap* 8. cum impotentiam diſtinguit contra potentiam. Potentiam enim ibi *Ariſtoteles* vocat eam, non ſecundum quam ſimpliciter aliquid poſſumus, ſed ſecundum quam aliquid benè vel facilè poſſumus. Atque ita relinquitur impotentiam ſic ſumptam, verè eſſe potentiam, ut nunc de ea loquimur. Nunc enim ſumitur potentia ut ſit principium actûs, cum indifferentia, an ille actus per eam facilè fiat, an non.

40 Dubium ſecundum erat de potentia objectiva, nempe

An ſit addenda activæ & paſſivæ potentiæ?

Altera igitur objectio priùs poſita putabat objectivam potentiam addendam eſſe ad ſuperiorem diviſionem. Nihilominus eam non eſſe diſtinctam diſtincti generis potentiam apparet ex eis quæ priùs de potentia objectiva dicta ſunt, *n.* 25. *hujus capitis.* Nempè non eſt illa potentia, ſecundùm quam intelligitur res eſſe Ens poteſtate (objectivâ potentiâ,) potentia realis, niſi ex parte cauſarum, unde pendet res producibilis.

Potentia objectiva quomodo ſit realis?

Atque ita, potentia objectiva, ſumpta cum reſpectu ad agens, cujus objectum eſt res producibilis, *eſt potentia activa*, activa inquam potentia, agentis, quod ſufficiens ſic apprehenditur, quòd aliud, quod poſſibile dicitur, actuare poſſit.

Rurſus potentia objectiva realis eſt, ſumpta in materia, in qua ſupponitur realis capacitas ſive potentia ad recipiendam novam formam. Hæc ipſa autem *potentia* eſt *paſſiva.*

Quomodo aliquid dicatur poſſibile?

Ergo ſic ſummatim, quod dicitur potentiale vel poſſibile, id non eſt poſſibile per ſuam peculiarem potentiam, quam realiter habeat, ſed dicitur poſſibile, 1. quia datur aliquod agens, quod ſufficientem potentiam habet ad illud producendum, quomodo objectivâ potentia, eſt potentia activa. 2. quia datur materia, (loquendo de poſſibilitate rerum materialium, & generabilium) quæ ſit idonea ad recipiendam novam formam, quomodo potentia illa eſt paſſiva.

41 *Non eſt diverſa à potentia activa & paſſiva.*

Unde haſtenus potentia objectiva, non eſt niſi activa vel paſſiva potentia, ut viſum. Extra hanc autem conſiderationem, potentia activa nihil reale habet, ſed conſiſtit in ſola negatione, nempe in non repugnantia. Unde ſic non debet novum potentiæ genus conſtituere; Confer *Zabar. lib. 2. de prima mat. cap. 2. p. 179.* & Clariſſ. *Facob. Martin. lib. 1. Exercit. Metaph. 3. theor. 7.*

42 Si quis tamen melioris claritatis cauſâ velit triplicem potentiam facere, non adeò repugno. Si primùm ponatur potentia, ſecundùm quam res concipiatur producibilis antequam fiat. Et poſtea rei productæ aſſignetur potentia activa, & paſſiva.

De potentia reſiſtendi.

Tertia difficultas contra adæquationem diviſionis ſuperioris fiebat ex conſideratione potentiæ reſiſtendi. Poterit autem hæc res expediri, ſi rectè teneatur quid ſit reſiſtentia.

1. Igitur

1. Igitur aliqui resistentiam aiunt esse de Categoria actionis, ut *Zabarella* refert *de react. cap.* 5. Et ex hac sententia sequitur, neque resistentiam esse potentiam, neque etiam specialiter, eam esse activam vel passivam. Actioni enim non convenit actio. At potentiæ (activæ) debet convenire actio. Hæc tamen sententia non est admittenda. Quia aliud est resistere, aliud posse resistere de quo loquimur.

43 *Resistentia an sit actio?*

Aliter è numero potentiarum, & per consequens è genere potentiæ activæ & passivæ excluditur à *Pomponatio in lib. de React.* & à *Zabarella d. loco.* qui docent, resistentiam esse nihil aliud quàm impedimentum, quod exponunt posteà solùm privativè. *Credo*, inquit *Zabarella, resistentiam in nulla Categoria esse directè, neq; esse aliquid positivum sed privativum, quia nihil aliud est agenti resistere, quam non pati ab illo.* Declarátque similem impedimentorum naturam in aliis. Sic paries impedit, ne sol me calefaciat, hoc non est dicere aliquid positivum quod insit parieti, sed solùm est dicere, me non pati à sole, & solem non agere in me. Sic distantia loci impedit ne ignis calefaciat aliquod corpus, non quasi distantia illa habeat efficientiam, vel influxum aliquem, sed solùm distantia illa dicit privationem actionis in igne, & passionis in calefactibili.

44 *Resistentia an sit privatio?*

Impedimenta esse privationes.

Hæc sententia vera est de resistentia, si illa contradistinguatur contra reactionem, prout de ea *Zabarella* loquitur. Unde sic in istis, quæ resistunt efficaciter, debilitando alterius contrarii scilicet, qualitates, aliud est ipsum resistere, & aliud est ipsum reagere. Reagit hactenus ad frigus, v. g. calor, quatenus debilitat vim frigoris, at resistit frigori solùm non admittendo actionem frigoris. Quomodo resistentia, quæ vel maximè activa videtur esse, si purè loquamur de ea, nihil habet positivi, sed solùm absolvitur in privatione, & quicquid hîc actionis est, non convenit calori ut resistens dicitur, sed ut dicitur reagens. Et secundùm hunc modum loquendi, potentia resistendi non est realis & positiva potentia, quia non habet actum positivum, & proinde non connumerari debet potentiis realibus, quæ comprehenduntur in divisione potentiæ activæ & passivæ. Unde porrò sequitur: vocem potentiæ tribui facultati resistendi solùm latè loquendo.

45 *Quatenus resistentia sit privatio?*

Quòd si quis opinatur etiam resistentiam formaliter esse, cùm agendo debilitatur virtus contrarii agentis, relinquitur solùm contentio in voce resistentiæ. Unde sub hac ampliatione vocis resistentiæ, relinquitur duas quasi species illius esse, quomodo de resistentia etiam *Suarez* loquitur *disput.* 43. *sect.* 1. *n.* 8.

46 *Quatenus aliqua resistentia sit positiva?*

Estque sic *prima species* resistentiæ, quâ solùm ponitur privatio actionis inferendæ. Ita durum resistit sectioni. Fítque illa resistentia inde: quòd subjectum ita dispositum est, ut forma imprimenda, vel prorsùs non sit cum tali constitutione compossibilis, vel non nisi difficulter tali subjecto imprimatur. *Alia* autem *species* resistentiæ est conjuncta cum actione, quâ id, quod resistit, efficaci influxu debilitat vim agentis, & sic resistit frigus calori, & calor frigori. Ex quibus sequitur, potentiam resistendi, quæ est prioris generis, non esse realem potentiam, nec activam nec passivam, quia absolvitur in privatione, & carentia actûs. Posterior autem potentia resistitiva (quia præter actionem quasi secundariò convenit Enti sic resistenti. carentia actûs adventitii) activa est, ut declaratum est.

Duæ species resistentiæ.

2. *Soncinas* 9. *Metaph. q.* 6. potentiam resistendi docet reverà eandem esse cum potentia activa.

47 *Sententia Soncinatis.*

Sed hæc ſententia ex prioribus refutata relinquitur, in quibus patuit, dari aliquam reſiſtentiam, quæ terminatur ſine activitate ulla in nuda privatione, ſive carentiâ actûs.

ARTICULUS III.

De diviſione potentiæ in remotam & propinquam.

48 Potentia proxima vocatur, cui proximè correſpondet actus. Potentia autem remota vocatur, inter quam & actum mediant actus alii. Veluti in ſemine eſt potentia proxima, ut ex eo fiat homo: At in terra eſt potentia remota ad actum iſtum.

49 *Potentia remota amittit nomen potentiæ.*

Hîc' ſolùm illud eſt obſervandum, quòd potentia remota juxta vulgarem loquendi modum ferè ſoleat amittere nomen potentiæ, ſi nimis remota ſit. Veluti, non ſolemus dicere, naturaliter poſſe ex ligno fieri hominem; & tamen id proculdubiò verum eſt, ſi loquamur de remota potentia, quæ ſit in ligno, quæque priùs per varios actus ſit complenda, antequam deveniatur ad eſſe humanum. Nempe in ligno ſupponitur materia, hæc de ſe non eſt abſtracta ab eſſe ligni. Manet enim materia ſemper eadem in genito & corrupto, unde hæc materia amittere poteſt formam ligni, & acquirere formam terræ, ſine ulla eſſentiæ ſuæ mutatione; unde porrò illa materia poteſt accipere formam herbæ, & rurſum poſt formam herbæ manducatæ, accipere formam ſanguinis, & dehinc ſeminis, & tandem hominis. Et ita apparet abſolutè ex ligno poſſe fieri hominem, loquendo de potentia remota, quæ ſit in eo, quæ poſt multos actus intervenientes tandem compleatur per eſſe humanum.

ARTICULUS IV.

De diviſione potentiæ in Rationalem, vel irrationalem.

50 Δυνάμεων αἱ μέν εἰσιν ἄλογοι, αἱ δ' μετὰ λόγου, ait *Ariſt. l. 9 Metaph. c. 2.* Atque hinc quia in Metaphyſicis *Ariſtoteles* iſtam diviſionem propoſuit, vulgò etiam Metaphyſici eam explicare ſolent.

Inprimis autem intelligitur diviſio illa in potentia activa. Et poteſt ea diviſio intelligi tripliciter. 1. De potentiis hominis. 2. De potentiis animæ communiùs, & 3. De potentia communiſſimè loquendo.

51 *Potentiæ hominis quomodo, ſint rationales vel irrationales.*

Quantum ad primum potentiæ hominis aliæ dicuntur rationales, aliæ ἄλογοι, ſive irrationales. Dicuntúrque *rationales*, in quibus vel formaliter eſt ratio, vel ad quos pertingit imperium rationis. Tales ſunt in eo intellectus & voluntas, quæ dicuntur *rationales per eſſentiam*, item potentia motiva, ſenſitiva, & appetitiva, quæ patiuntur ſe regulari ad imperium voluntatis, unde fiunt & dicuntur *rationales per participationem*. quod quomodo in ſingulis fiat, pleniùs tractavi *part. 3. de anim. diſp. 6. n. 16. ſeqq.* cum quibus confer *Magir. libr. 6. Phyſ. cap. 10. Armand.* de Bello Viſu, *lib. 2. Lexici c. 11.* & *Colleg. Conimbr. diſp. 4. Eth. quæſt. 2. & interpp. ad 9. Metaph. c. 2. & lib. 3. de anima.*

Ex quibus relinquitur eas eſſe potentias ἀλόγους, quæ non patiuntur ſe coerceri ſub dictamen, vel imperium rationis, vel voluntatis. Ita ἄλογοι δυνάμεις ſunt, potentiæ vegetativæ & inferiores in homine. Neque enim aut nutrimur, aut creſcimus, aut generamus, aut ponderamus, quantum volumus, ſed ſimpliciter, quantum natura permittit præſcribitivè.

Atque

Atq; ita etiam patet secundum: *quomodo animæ potentiæ aliæ dicuntur rationales, aliæ irrationales.* 52

Tertiò autem potentia communissimè dividitur in rationalem & irrationalem, quomodo eam divisionem intelligit *Arist. 9. Metaph. c. 2.* indicans id ipsum, dum calorem vocat ibi potentiam irrationalem. *Potentiæ in communi, quomodo sint rationales, vel irrationales.*

Atque ita vox potentiæ irrationalis sumenda est cum negatione infinita, hoc sensu, ut irrationalis dicatur, tanquam non rationalis. Unde sic irrationales illæ potentiæ omnes dicuntur, in quibuscunque Entibus sunt sine ratione. Rationale contrà. 53

Dices, juxta dicta, potentiam activam, quæ Deo convenit, non esse rationalem. Nam non est ea conjuncta cum ratione. Ratio enim implicat discursum, & est motio ab uno cognito ad aliud, veluti ab effecto ad causam, aut à causa ad effectum, ut *Scalig.* definit *Exer. 307. s. 2.* Hoc ipsum autem est imperfectionis, unde discursus non solet Deo tribui. Et tamen similiter non facilè videtur, dici posse, quòd sit potentia irrationalis. Nam hæc est ad unum, & non ad contraria, ut *Aristot. 9. Metaph. cap. 2.* subjungit. Deus autem, quia liberè agit, utique non agit unum. 54 *Potentia activa Dei, an sit rationalis dicenda?*

Hâc in re omninò existimo: potentiam activam quæ in Deo est, non esse irrationalem, ut satis probatum est. Est ergò rationalis. 55

Unde porrò nunc tenendum est rationem, secundùm quam dicitur potentia rationalis, non intelligi specialiter pro discursu, sed simpliciter pro omni intellectione, cujuscunque gradûs sit, h. e. sive sit cum discursu, sive cum simplici apprehensione, unde eliciatur imperetúrve aliquis actus. Et proinde sic Dei potentia est rationalis, quia ea actuatur, vel exeritur intelligenter. *Vox potentiæ rationalis declaratur.*

Cæterùm potentias rationales & irrationales sic distinguit *Aristot. Sæpè citat. loc. 9. Metaph. c. 2. Rationales*, inquit, *omnes eædem, contrariorum sunt; irrationales verò una unius.* Veluti calor (potentia irrationalis) est solùm causa calefaciendi. Medicandi verò potentia (quæ est rationalis) est causa infirmitatis, & sanitatis. Quæ quomodo intelligenda sint satis dixi *in Topic. c. 3. n. 157. & 161. in comment.* quibus addi potest *Suarez disp. 26. Metaph. s. 6. n. 14.* & *Armand.* de Bello *Vis. l. 2. c. 12. Et interpp. Arist. ad d. l.* Ac hactenus quidem fuit de Potentia, sequitur de Actu. 56 *Distinctio potentiæ rationalis, & irrationalis.*

TITULUS III.
De Actu, & ejus definitione.

Duo hîc declaranda proponimus: *primò* vocem Actûs. *Deinde* ejus definitionem. 57

ARTICULUS I.
De voce Actûs.

Quoad impositionem vocis hujus, tradit *Zabarell. lib. 2. de mat. prima cap. 2. p. 179.* primùm vocem illam impositam esse ad significandam operationem, & postea à eandem traductam ad significandam formam. Rursus, sicut in præcedentibus dictum, potentiam primùm positam ad significandam potentiam activam, ita etiam primò impositum est vocabulum actûs, ad significandum id, quo completur potentia activa, cujus vestigium est in ipso sono vocis hujus, ex conjugatis vocabulis, *agere*, & *actionis*, & *activi*. 58 *Unde vox actûs imposita?*

Nihilominùs tamen porrò traductum eſt vocabulum, ad ſignificandum id etiam quo completur potentia paſſiva. In omnibus tamen his ſignificationibus, vox Actûs ſumitur adhuc reſpectivè, hoc eſt, cum ordine ad potentiam. Et ſic actus dicitur, quia actuat & perficit aliquam potentiam, veluti forma eſt actus materiæ, quæ ad formam habet potentiam paſſivam, actio eſt actus potentiæ activæ, paſſio paſſivæ.

59 Porrò, quia actus ſolet eſſe perfectior potentiâ, & eam perficere, hinc porrò per *ἀναλογίαν* ſumptum eſt, ut vox actûs haberet ſignificationem abſolutam, & ſic Deus vocatur actus, non quia actuat aliquam potentiam, ſed eſt actus abſolutè. Sicut & Deus forma vocatur, ad ſignificandam perfectionem, tranſſumendo Vocabulum aliàs reſpectivum ad ſignificationem abſolutam. Neque enim Deus forma dicitur, quia informet aliud.

Ex his etiam emerſit ſignificatio illa, quâ poſteà dictum eſt, id actus rei, quod dat alii eſſe. Quomodo forma vocatur actus, compoſiti etiam, itémque formæ accidentales dicuntur actus ſubſtantiarum, vel ſubjectorum. Unde & æquipollenter ſumitur actus pro eſſentia.

60 *Recenſentur variæ ſignificationes* Actûs.

Ex his quæ dicta ſunt, facilè eſt colligere varias ſignificationes vocis actus. 1. Actus ſumitur *reſpectivè* ad potentiam. Et ſic actus correſpondet potentiæ activæ & paſſivæ. 2. Actus ſumitur reſpectivè, ſed non ad potentiam, verùm ad eſſe. Et ſic actus vocatur, quòd dat alii eſſe, accidentale vel ſubſtantiale, quomodo dictum, formas ſubſtantiales & accidentia, & eſſentiam dici actus, formati, ſubjecti, & Entis. Quanquam hæc ſignificatio ad priorem revocari poteſt. Denique, 3. *Abſolutè* ſumitur actus, & non cum reſpectu, abſolvitúrque ſic ejus ſignificatio in negatione: quomodo Deus dicitur actus, non poſitivè, inprimis, tanquam aliquid actuans, ſed negativè, quia caret omni potentiâ, unde & cum adjectione ſolet dici purus, vel puriſſimus actus.

ARTICULUS II.
De definitione Actûs.

61 Propter dictam ambiguitatem in voce actûs, actus dupliciter definiri poteſt. 1. Igitur poteſt actus definiri per negationem potentiæ. Sic actus dicitur Ens quod caret potentiâ. Unde porrò actus, ſic ſumptus, diſtinguitur in actum purum & impurum, de quo poſteà. 2. Actus poteſt definiri cum reſpectu ad potentiam. Unde ſic actus correſpondenter ad potentiam dividi poteſt. Et proinde hoc modo actus alius eſt, quia actuat potentiam activam, alius qui paſſivam actuat, ſed de diviſionibus actûs dicemus ſeorſim.

TITULUS IV.
De diviſionibus Actûs.

62 Diviſiones actûs occurrunt variæ, quas diſtinctis articulis declaro.

ARTICULUS I.
De diviſione actûs in purum & impurum.

63 *Actus purus.*

Purus actus dicitur, qui nihil potentiæ habet. Talis eſt Deus, & ſuo modo Angeli. Quæ omnia quomodo intelligenda ſint jam antè declaratum eſt. *cap.* 13. *in comm. art.* 4. *ad diviſ.* 5.

Impurus

Impurus igitur actus est, qui habet aliquid potentiæ. Et sic principaliter corpora sunt actus impuri. Hæc enim quia sunt & existunt, habent utique actus: Et tamen quia habent multiplicem potentiam passivam, sunt actus impuri. Habent enim materiam, quæ implicat potentiam passivam, item habent potentiam Logicam, sive non repugnantiam ad non esse, ut scilicet corrumpi possint. Iterum habent potentiam passivam ad ulteriores & superiores perfectiones accipiendas, quàm sint illorum naturales perfectiones. Atque hæc potentia, quæ consistit in non repugnantia ad non essendum, item quæ ordinatur ad suscipiendas nobiliores perfectiones, est in omni Ente creato, unde hoc intuitu etiam substantiæ immateriales, & accidentia rectè dicuntur actus impuri. Hæc omnia clariora sunt ex priùs citato loco. *Actus impurus.*

ARTICULUS. II.

De divisione Actûs in primum & secundum.

Hanc divisionem proponit *Aristoteles libr. 2. de anim. cap. 1. t. 2. Actus*, inquit, *est duplex alius ut ἐπιστήμη scientia, alius ut τὸ θεωρεῖν, hoc est, ipsum scire vel contemplari*. Eadem divisio insinuatur *&* 8. *Phys. c. 4. t. 32.* Interpp. vocant actum ptimum & secundum. Non tamen eodem modo intelligitur. Sunt autem quatuor hîc tractanda. 1. Quis sit sensus illius divisionis. 2. Quid sit actus primus? 3. Quid actus secundus? Et denique: an sit addendus actus tertius: quem imperfectum vocant. 64

PUNCTUM I.

Quis sit sensus illius divisionis?

Cajetanus aliique ibi, per actum existimant intelligi solam formam substantialem, de qua in præcedentibus proximè locutus est *Aristoteles*: Istámque dividi hac divisione in varios status, ut forma dicitur actus primus, quando non apprehenditur ut operans, sed est veluti in otio, quod est, cùm forma apprehenditur jùxta officium formale, quod exercet sine effectione ulla, intrinsecè componendo compositum, & illi tribuendo ultimum complementum, in essendo. Unde porrò forma substantialis dicitur actus secundus, quando ipsa concipitur ut operans. Unde porrò infertur, juxta hanc sententiam, quòd mentio fiat τῆς ἐπιστήμης, & τῷ θεωρεῖν, non tanquam exemplorum actûs primi & secundi, sed tanquam eorum quæ similia sint formæ, juxta prædictos status sumptæ. 65 *Cajetani Expositio.*

Communior tamen est opinio, quòd illa divisio non intelligatur de forma, sed generatim de omni actu. Et inprimis apparet, si textum *Aristotelis* inspiciamus diligenter, pòni ἐπιστήμην tanquam exemplum actûs uno modo sumpti, & ipsum θεωρεῖν tanquam exemplum actûs alio modo sumpti. Ex quibus tum sequitur amplitudo hujus divisionis, secundùm quam omnem actum comprehendat. 66 *Alia sententia approbatur.*

PUNCTUM II.

De Actu primo.

Est igitur sic actus primus, nihil aliud quàm forma, ad quam consequitur, aut consequi potest operatio passiónve. 67

Ita forma ab *Arist. d l. 2. de anim. c. 1. t. 1.* vocatur actus, & in specie anima vocatur actus, *ibid. t. 6.* Et forma substantialis quidem vocatur actus trifariàm, *tum* scilicet, *Forma trifariàm est actus.*

ſcilicet, quia actuat materiam, inferendo ei determinata attributa, & dando ei eſſe accidentale, quod facit in materia per modum adjuncti: *cùm* etiam quia actuat compoſitum, dando ei ultimam perfectionem, quod facit per modum formæ, ut talis eſt, *tum* denique eſt actus effectivè, quia producit operationes, ſive actus.

68 Eſt tamen advertendum: per actum primum nunc non ſolùm intelligi formam ſubſtantialem, ſed in genere formam omnem, ſubſtantialem, vel accidentalem: Nam *Ariſtoteles* hîc utitur exemplo ſcientiæ, quæ eſt forma, ſive actus accidentalis animæ. Et proinde ſic actus primi rectè dicuntur etiam habitus & potentiæ, in quantum antegrediuntur ſuos actus alios. Et hinc uſitatiſſimè dicitur: ***Ridere poſſe*** eſſe actum primum, *ridere* autem, eſſe actum ſecundum.

PUNCTUM III.

De Actu ſecundo.

69 Nunc videndum eſt, quid ſit actus ſecundus. Hîc valdè frequenter dicunt Dd. Actum ſecundum eſſe ipſam operationem: Adducti exemplo *Ariſtotelis*, qui exemplum Actûs ſecundi facit τὸ θεωρεῖν comtemplari, ſive ſcire. Comtemplatio autem eſt operatio contemplantis.

70 *Paſſio etiam eſt actus ſecundus.* Sed reverà *Ariſtoteles* non voluit id exemplum eſſe adæquatum, ad declarandum actum ſecundum, quaſi omnis actus ſecundus debet eſſe actio, ſicut ipſa contemplatio eſt. Nam ſine dubio etiam actus primus eſt, poſſe calefieri, & actus ſecundus eſt, de facto calefieri. Et tamen calefieri non eſt operatio, ſed paſſio. Atque ita relinquitur: actum ſecundum eſſe actionem, vel paſſionem indifferenter. Neque hoc repugnans videri poteſt *Ariſtoteli*. Nam etiam ad declarandum actum primum nec eſt exemplo ſcientiæ, neque tamen id huic rei adæquatum eſſe voluit; quaſi ſcilicet omnem actum primum oporteat eſſe habitum, aut qualitatem, cùm ſine incommodo, imò principaliter, forma ſubſtantialis dicatur actus primus, ut viſum eſt.

Quòd ſi pro declarando actu ſecundo putabitur omninò uſurpanda eſſe vox operationis, tunc ea amplianda eſt, cum aliqua ἀκυρολογία ut comprehendat etiam paſſionem, quo modo loquendi dicitur unaquæque res eſſe propter actionem, tanquam finem. Ubi actio adeò latè ſumitur, ut hinc dici poſſit particulariter, materiam, v. g. eſſe propter receptionem formarum. Unde ſic loquendo, receptio etiam eſt operatio, quæ tamen ſpecialiùs loquendo non eſt actio, ſive operatio, ſed paſſio.

PUNCTUM IV.

An diviſio Actus in primum & ſecundum ſit adæquata?

71 *Motus, qualis ſit actus.* *Pererius lib. 13. Phyſ. c. 3.* exiſtimat *Ariſtotelem* ibi ſolùm dividere actum perfectum, quia aliàs etiam motus ſit actus, ſecundùm *Ariſtot. lib. 3. Phyſ. c. 2. t. 6. & 16. & cap. 3. t. 23.* Et tamen nec ſit actus primus vel ſecundus. Unde ipſe complendo diviſionem actuum, docet, *d. l. 13. c. 2.* In omni re naturali inveniri triplicem actum, *unum* per quem res fit, & is eſt motus. *Alterum* per quem res habet eſſe, & hîc eſt forma; Et *tertium* per quem agit, qui eſt operatio.

Refutatur Pererius. Sed mittendo alia vitia hujus diviſionis, reverà motus non poteſt conſtituere tertiam ſpeciem actûs. Motus enim ſummatim bifariàm poteſt vocari actus, moventis

moventis scilicet & mobilis. Et ad movens quidem motus comparatur, ut ejus actio, ad mobile autem, ut ejus passio. Veluti clarius est loquendo de motu in specie, veluti de calefactione, hæc est actio calefacientis veluti ignis, & est passio calefactibilis veluti aquæ. Actio autem & passio, sunt actus secundi, ut priùs patuit.

Sed objicit *Pererius d.c.* 2. Motus non est actus secundus, quia non est operatio proveniens à forma, sed tendens ad formam. 72

Respondeo 1. Supponit *Pererius* quod falsum est, ut antè ostensum est, omnem actum secundum esse operationem, quo quidem posito, non apparet, quomodo motus sit actus mobilis, quod *Aristoteles* locis citatis dicit. Nam à mobili non provenit motus, 2. Hoc autem dimisso motus est actus secundus mobilis, quia mobile, quod antè susscipere poterat motum, per adventum motûs, de facto motum sustentat. Et ita mobile anteà erat in actu primo, ut significatur hinc, quod dicitur: mobile *potuisse* sustentare motum. Postea autem est in actu secundo: cùm scilicet de facto in eo motus recipitur. Et ita motus est actus secundus mobilis. 3. Quanquam hoc etiam falsum sit, quòd motus non proveniat à forma: provenit enim utique à forma moventis.

ARTICULUS III.

De divisione actûs in actum Formalem & Entitatem.

Hujus distinctionis frequens est mentio in disputatione de materia prima. Et sub istis nominibus putatur primùm tradita esse, à *Scoto*, qui eam proponit. 2. *sent d.* 12. *q.* 1. 2. Estque bona distinctio: unde, ad illius explicationem, est prænotandum quod actus sumatur pro existentia in illa divisione. Ergò hoc dicitur, quòd existentia alia sit formalis, alia Entitativa. 73

Ergò sic actus formalis est is actus, quo Entia dicuntur actu esse, vel existere per formam. Sic homo, v. g. existit actu formali, quia existit per formam suam. Nam sicut homo intrinsecè habet essentiam per formam suam, ita existentiam, quia ut sequenti capite videbitur, existentia est realiter idem quod essentia actualis, sive extra causas posita. 74 *Actus formalis*

Inde porrò patet, quòd existentia illa formalis, sive actus formalis, non possit convenire rebus ex materia & forma compositis, hoc est, corporibus naturalibus, quia forma nulli rei dat essentiam, præter hęc ipsa corpora. Et confirmatur porrò: Illud, dare existentiam, convenit formæ, proculdubiò intelligendo istam dationem, quòd sit ab intrinseco. Nam loquendo de eo, quod extrinsecè dat existentiam, sic non forma, sed agens producens ipsam formam & consequenter compositum, dicitur dare existentiam. Intrinsecam autem unionem non habet forma ad quicquam, præterquam ad compositum materiale. Neque enim quicquam est, ad quod forma comparetur, tanquam suum formatum, præter compositum. Ad materiam autem comparatur, ut adjunctum ad subjectum vel receptaculum, quæ non est habitudo intrinseca & essentialis, sed accidentalis. Atque ita, ut dixi, actus formalis solùm convenit rebus compositis, sive corporibus naturalibus. 75 *Quorum sit ille?*

Atque ex his manifestissimè colligitur necessitas alterius actus, secundùm quem dicantur existere Entia; quæ non sunt corpora naturalia, ut sunt Deus, Angeli, formæ ipsæ, & accidentia. Nam horum aliqua saltem produldubiò fatebitur 76 *Necessitas actûs entitativi.*

existere *Zabarella*, per existentiam propriam & nos verum id esse de iis omnibus, ostendimus *seq. c.* 15. Neque ulli horum convenit forma, tanquam aliquid ei intrinsecum. Unde valdè miror, quomodo in mentem venire potuerit *Zabarellæ*, ut scriberet *lib. 2. de prim. Mat. c. 2.* Vanum esse, ponere alium actum præter formalem.

77 *Actus Entitativus.* Is igitur actus, quo cætera intrinsecè non habentia formam, existunt, vocatur actus Entitativus, sic dictus quòd talia Entia existant non per formam, sed per Entitatem communiùs dictam : Unaquæque scilicet res, per suam.

Actus ille non rectè dicitur imperfectus. Indéque non placet, quòd aliqui actum Entitativum vocant imperfectivum, in comparatione ad formalem, quódque is principaliter conveniat materiæ & formæ. Nam quia actu Entitativo subsistunt Deus, & Angeli, & alia priùs enumerata, apparet eum ex genere suo esse actum nobiliorem, quàm sit formalis.

78 Cæterùm inprimis moveri solet quæstio de actu Entitativo materiæ, ideò speciatim de illa quæstione videbitur *seq. cap.* Sumitur enim in hac divisione, ut dictum est, vox Actûs pro Existentia. Unde ista tractatio magis homogenea est seq. cap.

ARTICULUS IV.

De divisione actûs in actum existentiæ, & essentiæ.

79 Actus & essentia aliquo modo loquendi, sunt æquipollentia : unde loquendo de Ente præcisè, & abstrahendo à potentionalitate & actualitate, convenit ei aliquis actus. Is igitur vocatur *actus essentiæ*, qui simpliciter apprehenditur in Ente, tum in genere, tum in specie, veluti homine, equo, &c. prout significatur per definitionem suam. Quia tamen definitio vera est de re, cùm non est ipsa de facto in mundo, idcircò quasi supervenit ei actus alius, secundùm quem res creata educitur è potentia activa agentis, & incipit esse Ens actu. Hic igitur actus, secundùm quem Ens vocatur Ens actu, vel Ens actuale, is vocatur *actus existentiæ*. De horum convenientia & discrimine, pleniùs erit *seq cap.*

ARTICULUS. V.

De divisione Actûs in signatum & exercitum.

Hæc distinctio valdè frequens est in disputationib.

80 *Actus signatus.* Apprehenditur igitur res in actu signato, cùm concipitur sic, prout communi definitione signatur, & sub proprio signo, hoc est, nomine (nomina enim sunt signa conceptuum *c. 1. de Interp.*) apprehenditur.

Actus Exercitus. In actu autem exercito apprehenditur, cùm concipitur aliquid non in communi sed particulari, dimisso communi nomine. Clariss. *Facobus Martini* sic definit *disp 2. Met. th. 60.* Actus signatus, inquit, vocatur à singularibus abstractus. Actus exercitus est actus in singularibus multiplicatus.

81 *Exempla actûs signati, & exerciti de veritate.* Exempla hoc magis illustrabunt. Veritas dicitur considerari in Metaphysicis in actu signato, in aliis autem disciplinis consideratur in actu exercito, hoc est, Metaphysica communiter signat vel definit quid sit veritas. Aliæ autem disciplinæ non signant vel definiunt, quid communiter sit veritas, sed in particulari inquirunt veritatem, sive veram essentiam hominis, vel animæ, vel auri, & sic deinceps.

De singulari & contingenti. Sic dici solet : Singularium & contingentium non est scientia & definitio in actu exercito, at est eorum scientia & definitio in actu signato, hoc est, de contingenti & singulari est scientia, secundùm quod communiter signatur & definitur, quid

quid ſit contingens & ſingulare. At non eſt in particulari ſcientia de re ſingulari (ut *Socrate* vel *Petro*) & contingenti, ut de inventione theſauri per foſſionem vineæ.

Sic vulgare eſt axioma: *Genus prædicatur de ſpecie.* Hoc verum eſt, loquendo de eo in actu exercito, non in actu ſignato, hoc eſt, genus prædicatur de ſpecie, non ſumendo communes notiones, ſive nomina generis & ſpeciei, ſed particularia exempla. Ideóque non poſsum dicere: Genus eſt ſpecies, aut ſpecies eſt genus; At rectè dicitur: Homo (quod eſt exemplum ſpeciei) eſt animal, (quod eſt exemplum generis.) *De genere.*

Sic: (*definitio & definitum idem ſunt* intelligendo de actu exercito, non de actu ſignato, hoc eſt, definitio & definitum, non ſunt idem cum ſumuntur ſub iſtis communibus nominibus. Sic enim quia ſunt argumenta, utique ſunt relata, & proinde oppoſita, unde & directè dicitur ſecundum actum ſignatum: Definitio non eſt definitum, & definitum non eſt definitio. At definitio & definitum ſunt idem in actu exercito & loquendo de exemplis eorum, veluti: Homo eſt animal rationale, & animal rationale eſt homo. Ubi quidem faceſſit prior negatio, quæ erat in propoſitione, factâ ex definito & definitione, ſumptis in actu ſignato. *Definitio & definitum quomodo ſunt idem?*

Sic ſubſtantiæ ſecundæ prædicantur de prima, non in actu ſignato (ſic: ſubſtantia prima eſt ſubſtantia ſecunda) ſed in actu exercito (ſic: *Plato* eſt homo, *Bucephalus* eſt equus.) *Subſtantiæ ſecundæ quomodo prædicentur de prima?*

Atque ex his exemplis apparet amplius uſus iſtius ſuperioris diviſionis, ex quâ multa ſic diſertè explicari poſsunt. 82

Et hactenus quidem conſiderata eſt doctrina actûs & poteſtatis: nunc declarandum eſt, quid ſit Ens actu & poteſtate.

TITULUS V.

De Entis diviſione in Ens Actu, & Ens in Potentia.

Hactenus doctrina actus & poteſtatis, perſpicuè, quantum opinor, propoſita eſt, 83
nunc porrò complexum hoc, *Ens actu*, & *Ens poteſtate* explicandum eſt. Occurrunt autem hîc primum generales quæſtiones, quæ ſunt explicandæ. Quæritur igitur hic, tùm de bonitate, tùm de adæquatione illius diviſionis.

ARTICULUS I.

An Metaphyſicus rectè dividat Ens in Ens actu & poteſtate.

Ratio dubitandi eſt, quod Ens in potentia eſt non Ens. Unde generatio dicitur 84
tranſitus à non eſse: Et tamen ſupponitur ante eam Ens poſſibile. Hanc rationem infrà ſolvam, nempe *ſeq. tit. 6. art. 3.*

Nunc autem: rectè fieri iſtam diviſionem, quia etiam in particulari ſcientiæ 85
tractant de rebus abſtrahendo ab eſse actuali & potentiali. Veluti Phyſica, quæ agit de homine, non terminat contemplationem ſuam ad hominem actualem, ſed ſimpliciter ad hominem. Unde ſcientia iſta manet ſcientia, ſive homo ſit, ſive non ſit. Et ſic in aliis. Conſequens igitur eſt, etiam Metaphyſicam debere agere de Ente, abſtrahendo ab eſse actuali & potentiali. Quo poſito ſequitur, quòd etiam cum talibus modis additis tractari poſsit de Ente. Et porrò patet, quòd, qui tenuiſſimè loquuntur de Ente in potentia, nihilominus aiunt, Ens à Metaphyſico ſumendum eſse nominaliter, ut in primo ſuo conceptu non ſtatim intelligatur involvere actum, quod participia facere ſolent: ſed ut intelligatur habere

habere significationem indifferentem ad esse actuale & potentiale.

ARTICULUS II.

An divisio ista Entis, sit adæquata Enti?

86 *Suarez disput.* 43. *Metaph. in proœm.* Ens præsertim creatum dividi ait per esse actu & potentiâ. Unde secundum istum, actu & potentiâ esse, non adæquantur Enti simpliciter, sed Enti creato.

87 Hæc sententia non placet: Nam sine incommodo dicitur Deus esse Ens actu, idque purissimè, quia Deus nec latet in causa, nec latere potest. Atque ita actualitas sive Existentia, hoc sensu, dicitur Deo esse essentialis, eò quod prorsus repugnat, Deum esse aliquid possibile.

88 *Objici* potest: Ens actu esse, quod est extra causas suas. At Deus non est extra causas, quia nullas habet, & est principium primum.

89 *Respondeo* 1. non admodum probo, quo dicitur: Ens actu esse, quod est extra causas *suas*. Hâc enim voce remotâ, sensus illius phraseos negativus planior erit. Malo igitur simpliciter, & absque addito dicere Ens actu esse, quod est extra causas. 2. Hoc autem intelligendum est, negativè, cum applicatur ad Deum, ut extra causas esse, sit nihil aliud, quàm non latere in causis. Atque ita Deus est Ens actuale, quia non est demum Deus possibilis, vel quia non continetur in potentia alicujus causæ, quæ ei dare aliquod esse debeat. Similis modus loquendi est, cum Deus dicitur Ens à se. A se, inquam, est negativè, quia non est aliud, quod Deum producat, vel esse faciat.

TITULUS VI.

De Ente in Potentia.

90 Ad hujus intelligentiam, oportet duo declarare: *Alterum* quid sit esse in potentia? ubi incidit declaratio quæstionis illius: An etiam dici possit, esse in potentiâ, quod nunquam futurum est: *Alterum*, an & quomodo id, quod sic est potentia, dicatur esse Ens?

ARTICULUS I.

Quid sit esse in potentia.

91 Esse in potentia potest bifariam sumi: *Primò* esse in potentia, potest esse attributum Entis actualis, secundum quod intelligatur ei deesse aliquid, quod habere potest. Ita puer est in potentia, ad esse doctrinæ, hoc est, ut doctus fiat, & paries est in potentia ad accipiendam albedinem: Et summatim, sic aliqua res est in potentia ad agendum & patiendum.

Nunc tamen esse in potentia non sumimus per denominationem ad subjectum, quod dicitur esse in potentia. Nam illud, ut dictum est, est Ens actuale. Nunc autem Ens actuale distinguitur contra Ens potentiale sive possibile.

Propria hujus loci significatio.

Ergo *Secundò* esse in potentia est denominatio ejus quod nondum existit, quomodo (non puer dicitur esse in potentia, sed) ipsa doctrina dicitur esse in potentia, & (non paries dicitur esse in potentia, sed) albedo dicitur esse in potentia. Ergo sic doctrina, in non habente doctrinam, dicitur Ens potentiale, & albedo in non habente albedinem, dicitur Ens potentiale. Et ad eundem modum, homo qui post decem annos concipiendus est, nunc dicitur in potentia ad istud esse suum, & rosa sic

est

eſt in hyeme in potentia. Sumuntúrque adeò hæ denomitationes inprimis ſecundum potentiam objectivam, de qua ſuprà dictum eſt. Ergo quid hîc ſit eſſe in potentia, nunc quærimus declarare.

Nunc igitur aliquid eſſe in potentia, poteſt bifariam intelligi. 1. *negativè.* Ergo ſic eſſe in potentia dicitur, quod non eſt actu, ſeu quod non exiſtit. 2. Et melius, dicitur aliquid eſse in potentia, per denominationem à cauſa, quod ſcilicet lateat in cauſa. 92 *Eſſe in potentia bifariam exponitur.*

Inprimis autem ſolet id ſpecialiter fieri ſecundum duas cauſas, nempe efficientem & materiam.

Ergo ſic in potentia id eſse dicitur, quod latet in potentia efficientis, ſeu quod tale eſt, ut ad illud detur ſufficiens aliqua virtus, quæ id, quod pro nunc eſt potentiale, actuare poſſit. Unde ſic quod dicitur eſse in potentia, ſupponit potentiam in agente.

Rurſus (loquendo de rebus naturalibus) Ens in potentia, ſupponit potentiam paſſivam, ſive capacitatem in materia. Unde Ens in potentia dicitur, ad quod in materia ſupponitur potentia recipiendi alicujus formam.

Sic igitur ſummatim hactenus homo eſt aliquid in potentia, qui poſt aliquot annos gignendus eſt, quia datur *efficiens* cauſa, quæ ſufficiens ſit, ad impertiendum homini eſse actuale: Item quia *materia*, quæ nunc hanc vel illam formam habet, eſt apta ut accipiat formam, iſtius hominis, qui poſſibilis dicitur.

Apparétque ex his, Ens potentionale & poſſibile, eſse in re idem. Atque ita quod eſt potentiale, ſive quod eſt in potentia, id eſt etiam poſſibile, & potentiale. Solùm videtur eſse aliqua varietas in impoſitione. Ens enim potentiale dicitur in quantum ſignificatur carentia actûs. Poſſibile verò dicitur, in quantum ſignificatur aptitudo accipiendi actum. Sed tum quæritur de iis, quæ nunquam futura ſunt, an ea poſſint dici eſse, vel Entia in potentia.

ARTICULUS II.

An etiam illud ſit in potentia, quod nunquam futurum eſt?

Quæſtionem hanc ſolent Interpp. diſputare ad 9. *Metaph. cap.* 3. & 4. Eſtque *Ariſtotelis* hac in re ſententia clara dictis locis. In *cap.* 3. ait generatim, *id eſſe poſſibile, quo poſito nihil ſequitur impoſſibile.* Sic & *l.* 2. *de gen. c.* 11. *tex.* 64. *&* 65. *De quo nunc eorum eſt*, inquit, *ipſum eſſe futurum, hoc non fore nihil vetat. Nam tametſi futurum eſt, ut quiſquam ambulet, tamen fieri poteſt ut non ambulet.* 93

Poteſt autem ejus communis ratio eſse, quia potentia tempore prior eſt actu, unde fieri poteſt, ut deſtruatur habens potentiam, atque ita de facto non poterit ſequi actus, præſuppoſitâ actûs illius poſſibilitate. Veluti roſa, hoc hyemali tempore, eſt in potentia ſolis, qui eam producere poterit, & eſt illius forma in capacitate ſive potentia materiæ. Ergo ſic roſa eſt poſſibilis. Et tamen fieri poteſt, ut Deus deſtruat totum mundum ante futurum ver.

In ſpecie autem ſumi poteſt ejus rei probatio inde etiam, quod multa poteſt Deus facere, quæ non facit. Veluti, prævia Scripturâ, poteſt Deus panes facere ex lapidibus, item filios *Abrahæ* ex lapidibus ſuſcitare, & poterat filius rogare patrem ſuum, ut mittat Angelos, qui impediat vim & tyrannidem Judæorum, ne necaretur, & tamen nihil horum factum eſt. Patet igitur, quod illa, quæ correſpondent activæ iſti Dei potentiæ, etiam ſint poſſibilia, & tamen nunquam facta ſunt.

ARTICU-

ARTICULUS III.

An & quomodo Ens in potentia ſit Ens.

94 Duas hac in re aſsertiones pono. 1. *Ens in potentia non habet realitatem vel Entitatem in ſe, antequam egrediatur è cauſis ſuis.* Ita ſtatuo contra opinionem, vel ſaltem contra modum loquendi aliquorum, qui rebus creatis ante ſui productionem, vel creationem tribuunt eſse quoddam æternum.

Cæterùm. Ita vulgatiſſimè teneri ſolet. Et patet ejus veritas. Si enim homo producibilis, v.g. in ſe haberet aliquem Entitatem, præciſà exiſtentiâ, tum illa Entitas eſset vel creata, vel increata. At neutrum dici poteſt. Ergo nec ſimpliciter eſt Entitas. Aſsumptio patet. Nam 1. non eſt iſta Entitas increata. Hæc enim ſolùm competit Deo, de quo repugnantia eſt dicere, in eo Entitatem increatam, & tamen poſſibilem: quia dum vocatur Entitas increata dicitur eminentiſſimæ perfectionis Entitas. Dum autem dicitur Entitas poſſibilis, inſinuatur in eo imperfectio, in alio autem major perfectio, in cujus ſcilicet virtute lateat id, quod poſſibile dicitur.

Rurſus dici non poteſt, quod illa Entitas ſit creata. Repugnat enim aliquid eſse creatum, & tamen non exiſtere, ſed demum poſſibile eſt. Creatio enim & in genere omnis ſubſtantialis mutatio, terminatur ad rem, ut exiſtat, facitque adeò exiſtere, quod ante non exiſtebat; Plura argumenta cumulare nolo. Si quis volet, videat *Pererium lib. 6. Phyſ. cap. 16. Scal. Exer. 6. ſ. 13. Suarez 31. diſp. Metaph. ſ. 2.* & Autores ibi citatos.

95 2. Aſsertio. *Ens potentiale habet realitatem & Entitatem in cauſis ſuis.* Hoc ſequitur juxta dicta *num. 92. præced.* Inprimiſque id eſt, intuendo potentiam activam, quæ eſt in Deo, quæ ſufficiens eſt ad actuandum omne, quod eſt potentiale ſive poſſibile. Unde in Deo apprehenduntur à nobis ideæ, ſive exemplaria quædam æterna, quibus in tempore conformantur res cùm producuntur.

96 Atque propter illam realitatem, quam Ens poſſibile habet in cauſa ſua, fit, ut 1. Priuſquam fiat, poſſit terminare cognitionem Dei, qui ſicut Ens actuale, ita etiam penitiſſimè potentias quarumvis cauſarum & ſuam ipſius cognitam habet.

97 2. Rurſus, de re quoque prædicari poſsunt, prædicata eſsentialia, cum de facto etiam non eſt. Veluti ſic homo eſt animal & riſibilis, &c. etiam cùm nullus homo eſt in mundo, quia ſi actuandum eſt illud Ens, nempe homo, qui dicitur eſse in potentia, non fit aliud, quàm animal & riſibilis, &c.

98 3. Eadem de cauſa fit, ut res in prædicamentis ponantur non attendendo, an ſint actuales, an in potentia, ſed præſcindendo ab utroque. Unde poſtea, ſi interrogetur, homo poſſibilis, an ſit ſubſtantia? Omnino dicendum eſt: eſse ſubſtantiam. Patétque firmiſſimè, quia ſubſtantia eſt prædicatum hominis eſsentiale. Eſsentialia autem prædicata identificantur rebus, quibus ſunt eſsentialia, præſcindendo ab omni nunc & hîc, hoc eſt, tempore & loco.

99 4. Denique patet: Ens potentiâ, non eſse Ens rationis, vel fictum ab intellectu. Etſi enim in ſe ſit nihil, nec habeat Entitatem, niſi quam noſtra apprehenſio ei tribuit, tamen in cauſis, ut declaratum eſt, iſtam realitatem habet, & eam quidem talem, ut de facto poſſit eſse, qualis præexiſtit in virtute vel potentia cauſæ. De his prolixè vide *Suarez diſp. 31. ſ. 2. n. 6. ſeqq. & ſ. 12. n. 38. ſeqq.*

100 *Scaliger Exerc. 307. ſ. 24.* Ens potentiâ vocat Ens & non-Ens, quod ex dictis commodè

commodè intelligitur. Eſt ſcilicet Ens, in cauſis; Non eſt Ens in ſe. Vel eſt Ens & non-Ens, ad ſignificandam Entitatem imperfectam. Ad hoc enim ſolet frequenter adhiberi illa contradictoriorum complicatio, ut deduxi *in comm. cap.* 14. *num.* 14. 23. *Ens in potentia Ens & non-Ens.*

TITULUS VI.

De Ente Actu.

Ens actu dicitur, quod non latet in cauſis, ſed quod eſſe habet extra cauſas. Potéſtque id eſſe bifariam, vel ut habeat repugnantiam ad eſſe ſub cauſis. Et ſic Deus dicitur Ens eſſe actuale. Vel, quia, quod ante latebat in cauſis, egreſſum eſt è cauſis. Sic Entia creata dicuntur Entia Actualia. 101

Aliàs formalitas Entis actualis ſolet ſignificari voce *Exiſtentia*. Ergo ſic Ens actu eſt quod exiſtit. Unde ſi rectè intelligatur doctrina de exiſtentia, rectè quoque cognita erit natura Entis actualis, præterquam quòd aliquid lucis relinquitur ad hanc materiam, ex dictis de Ente potentiali. De exiſtentia igitur ſtatim ago.

CAPUT XV.

De Exiſtentia.

1. *AD conſiderationem Entis Actu, pertinet conſideratio Exiſtentiæ.*
2. *Exiſtentia eſt actus, ſecundum quem res eſt extra cauſas.*

COMMENTARIUS.

Quia Ens actu, ultimo conſtituitur per exiſtentiam, ideò exiſtentiæ conſideratio intimè implicatur in conſideratione Entis actu. Quia tamen prius caput jam dum ſatis excrevit, & multa dicenda ſunt de exiſtentia, ideò peculiari capite de eadem ago. Eſt autem agendum: *Primò*, De voce exiſtentiæ. *Tùm* quid ea ſit. *Tertiò*, Quomodo ab eſſentia diſtinguatur. *Quartò*, De earum ſeparabilitate. *Denique* quibus rebus ea conveniat? 1

TITULUS I.

De Voce Exiſtentiæ.

Exiſtentia ex vi vocis videtur idem eſſe, quod eſſentia, unde ſicut eſſentia dicitur poſſibilis vel actualis, ita etiam dici ex vi nominis poteſt, aliquid *actu exiſtere*, & aliquid *poſſe exiſtere*. Sed ita Metaphyſici non uſurpant vocem exiſtentiæ. Exiſtentia enim in Metaphyſicis ſolùm tribuitur Entibus actualibus, ut Entibus poteſtate non conveniat exiſtentia, ſed exiſtentia ſit hoc ipſum, per quod Ens actu diſtinguitur contra Ens poteſtate. Ita etiam ex *Capreolo* docet *Suarez diſp.* 31. *ſ.* 6. *nu.* 21. *Et diſp.* 34. *ſ.* 4. *num.* 14. 15. Congruitque huic ſignificationi Etymologia, quorundam quibus exiſtere dicitur tanquam *extraſiſtere*, quia per exiſtentiam ſiſtitur aliqua res extra cauſas. 2 *Exiſtentia quomodo accipiatur in Metaphyſicis?*

Deinde eſt obſervandum exiſtentiam *bifariam* ſumi: *Uno modo famosè*, & 3

ad

ad ſignificandam principaliſſimi generis exiſtentiam, quo ſenſu exiſtentia diſtinguitur ab inexiſtentia. Et ſic ſola ſuppoſita exiſtunt; Partes autem ſuppoſitorum, item accidentia, non ſic dicuntur exiſtere, ſed inexiſtere. *Alio modo* ſumitur generalius, pro omni modo quo res quælibet eſt de facto in mundo. Et ſic etiam accidentibus & partibus, convenit exiſtere, ſicut & eſſentia iis convenit, quod infrà clariùs erit.

TITULUS II.

Quid ſit Exiſtentia?

4 Prænotandum hîc eſt: Exiſtentiam etiam Deo convenire, unde ſequitur quæ de exiſtentia in genere dicuntur, ea etiam debere Deo convenire: & in oppoſitum, non poſſe dici de exiſtentia in genere, quæ Deo repugnant. Sed rem diſtinctè perſequor.

ARTICULUS I.

Exiſtentia non eſt accidens.

5 Id eſt contra *Avicen.* 5. *Metaph.* Ita autem eſſe apparet 1. Quia nullum prædicamentum dari poteſt, in quo ſit exiſtentia. 2. Quia ſic faceret compoſitionem in Ente, quod abſurdum eſt, quia etiam ſimpliciſſimum Ens exiſtit. At omne accidens facit compoſitionem, in eo, cujus eſt accidens.

3. Si exiſtentia, ut ſic, eſſet accidens, etiam exiſtentia ſubſtantiarum eſſet accidens. At id eſt abſurdum, quia ſic, ſubſtantia exiſtens eſſet Ens per accidens, aggregatum ſcilicet ex eſſentia ſua, & iſto accidente, quod nunc dicitur exiſtentia. At hoc eſt abſurdum, quia ſubſtantia exiſtens, loquendo de ſubſtantiis naturalibus, eſt terminus generationis. Et terminus cujuſque motus debet eſſe aliquid unum, quia hinc ſumitur unitas iſtius motus. Ens autem per accidens non eſt verè unum, ſed multa.

ARTICULUS II.

Exiſtentia, ut ſic, non eſt ſubſtantia.

6 Ita apparet, quia exiſtentia ſecundùm generalem ſuum conceptum debet tribui etiam accidentibus. Abſurdum autem eſt accidentium exiſtentiam eſſe ſubſtantiam. Atque hoc nulli in mentem venit. Quia etſi accidentia exiſtant in ſubſtantia, tamen id non magis eſt loquendo de exiſtentia, quàm de eſſentia præciſè. Nam accidentia habent etiam eſſentiam ſuam in ſubſtantia. Et ſic apparet, utrinque hoc eſt, & exiſtentiæ, & eſſentiæ, in accidentibus terminum ſolùm extrinſecum eſſe ſubſtantiam. At quærimus nunc de quidditativo conceptu exiſtentiæ, quid ſcilicet ipſa ſit intrinſecè.

7 Hæc ſunt ſatis clara; Eſt tamen ad ea porrò obſervandum, quod iſte diſcurſus ſolùm ſit, loquendo in generali de exiſtentia. Nam in particulari verum eſt, aliquam exiſtentiam eſſe ſubſtantiam, & aliquam eſſe accidens. Nam eſſentia & exiſtentia, ut infrà videbitur, ſunt idem realiter. Unde in particulari, eſſentia ſubſtantiæ, & exiſtentia ſubſtantiæ, item eſſentia accidentis, & exiſtentia accidentis erunt realiter idem. Loquimur, ut dixi, nunc ſolum de exiſtentia præciſè, & ejus communi ratione, juxta quam omnia exiſtentia exiſtunt.

ARTIC.

ARTICULUS III.
Existentia est transcendens.

Hoc sequitur ex prioribus. Nam transcendens vocatur quod est prædicatum commune substantiæ & accidentis, indéque nec est substantia, nec accidens, & porrò habet realem identitatem ad ista, cum contrahitur ad particularia. 8

Transcendens quid?

At hæc omnia satis clara sunt de existentia. Nam eam nec esse substantiam, nec accidens, visum est. 2. Eam tamen prædicari de substantia, & accidente patet, quia substantia dicitur existere, & accidens dicitur existere.

Existentia & essentia non differunt realiter.

3. Eam autem realiter identificari ad substantiam & accidens, cum scilicet de istis prædicatur, nunc breviter patet, quod in seqq. pleniùs deducetur: quia si essentia substantiæ, & ejus existentia realiter distinguerentur, tunc utrumque esset vera res, præciso altero. Realis enim distinctio, præsupponit veram multitudinem, sive plures Entitates. At substantiæ essentia & ejus existentia non sunt duæ res, quia essentia substantiæ, præcisâ existentiâ, sive antequam existat, est in se nihil, & quicquid ei convenit realitatis non convenit ei in se, sed in alio. Habet enim omnem realitatem partim in capacitate, sive potentia passiva materiæ, partim in potentia activa producentis. Unde & absolutè dicuntur generatio & creatio esse mutationes, *à non esse* ad esse, eò, quod id quod est possibile, in se nihil sit.

Unde apparet manifestè, quod omnem realitatem habeat Ens in se, per Existentiam. Atque ita cum in Ente actuali apprehenditur essentia & existentia, non apprehenduntur ibi duæ res, quia omnis realitas, quam habet essentia, habet in hoc, quia actualis, hoc est existens.

ARTICULUS IV.
Existentia in adæquato suo conceptu involvit essentiam.

Hoc sequitur ex natura transcendentium, quæ ipsam essentiam implicant, sicut id suprà sæpe probatum est, in aliis transcendentibus. Veluti bonitas in adæquato suo conceptu implicat essentiam, idémque erat in aliis affectionibus: hoc est, à parte rei, veritas erat ipsa essentia, & bonitas erat ipsa essentia, aliter atque aliter concepta. Unde quæ superiùs ad hanc rem probandam inducta sunt, nunc quoque militant. 9

Cæterùm quia transcendentia, quæ non sunt prorsus æquipollentia & Synonyma Enti, aliquid addunt Enti, id nunc in existentia inquirendum est. Erit enim existentia quidem ipsa essentia, sed cum addito aliquo, Igitur, 10

Quidnam est, quod significet existentia præter essentiam?

Respondeo: addit aliquem modum. Ita enim vocantur omnes determinatæ rationes Entitatis, ut suprà dictum est, explicando distinctionem modalem. Et sic etiam *Fonseca* existentiam vocat modum, comparando eam cum aliis determinatis rationibus Entis. Est inquam modus Entis, sicut simplicitas est modus Entis, item sicut singularitas est modus Entis, & sic in aliis. 11

Existentia est modus.

Et patet veritas, quia sicut simplicitas coarctat Entis indifferentiam, quam habet ad compositum & simplex, ad modum essendi per simplicitatem: Ita etiam existentia coarctat Entis indifferentiam, quam habet ad Ens actu & potentia, ad modum essendi actualiter, qui significatur per existentiam.

Unde

Unde porrò patet. Ens exiſtens ſive actu, non plus addere ad Ens ſimpliciter, quàm Ens potentiâ, quia utrobique eſt modus coarctans indifferentiam Entis.

12 *Exiſtentia qualiter addat modum.*

Cæterùm additio talis, qualis eſt in iſtis determinatis Entium modis, non eſt, niſi per expreſſiones conceptus, quæ æquè ſint ſimplices ac eſt ipſum Ens ſimpliciter, qua de re vide quæ ſuprà dicta ſunt, *cap. 2. Num. 41. ſeqq.* de contracto conceptu Entis.

13 Atque ita ex hactenus dictis patet: Exiſtentiam eſſe nihil aliud, quam ipſam eſſentiam ſumptam cum aliquo determinato modo, ſeu quod idem eſt, eſſe eſſentiam modificatam; ſed nunc ſpecialiùs inquirendum eſt.

ARTICULUS V.

Quiſnam ſit ille modus, quo eſſentia modificetur per exiſtentiam?

14 Igitur ad hanc rem porrò declarandum, Dico: *Exiſtentiam non addere aliquid eſſentiæ ultra actualitatem.*

Ita apparet: quia quicquid additur ultra actualitatem, id non eſt neceſſarium, loquendo de formali & eſſentiali conceptu exiſtentiæ. Atque ita relinquitur exiſtentiam præciſè addere actualitatem, atque ita exiſtentiam in adæquato conceptu eſſe nihil aliud, quàm eſſentiam actualem.

15 *De exiſtentia ſubſtantiæ.*

Antecedens patet, quia tranſeundo per ſpeciales gradus eſſendi, quales ſunt ſubſtantia & accidens, ſi quid ultra illorum actualitatem eſſet exiſtentia, tum id eſſet, in ſubſtantia, ſubſiſtentia, ſive ὑπόστασις; in accidente, inhærentia. Neque enim ullum aliud fingi poteſt. Iſta tamen non poſſunt intelligi de exiſtentia. Nam ſubſiſtentia eſt modus, quo aliqua ſubſtantia ultimò quaſi completur in eſſe perſonæ vel ſuppoſiti. At, primò, exiſtentia non poteſt competere ſolùm compoſitis ſubſtantialibus. Partes enim ſuppoſiti debent ad invicem uniri, & intrinſecè concurrere ad conſtitutionem compoſiti, & pars una debet aliam ſuſtentare vel perficere. At hæc cogitari non poſſunt, quod conveniant rebus non exiſtentibus. Apparet igitur, quod ſubſiſtentia ſive ſuppoſitalitas, non ſit exiſtentia ſubſtantiæ.

16 *Suppoſitum poteſt eſſe Ens potentiale.*

Deinde etiam ſuppoſitis, ut ſic, non convenit ilicò exiſtere. Ergo ſuppoſitalitas vel ſubſiſtentia, non eſt formaliter exiſtentia ſubſtantiarum. Antecedens patet, quia ſine repugnantia dicitur, etiam ſuppoſitum eſſe poſſibile ſive potentiale. At maximè cum repugnantia dicitur: Exiſtens eſſe poſſibile. Non poteſt igitur ſuppoſitum exiſtentis, & ſuppoſitalitas exiſtentiæ nomen eſſe.

17 *De exiſtentia accidentis.*

Atque ita ex his relinquitur, in accidente etiam ad formalem conceptum exiſtentiæ illius nihil pertinere, niſi actualitatem eſſentiæ. Nam in ratione exiſtendi, præciſè loquendo de ea ut ſic, nihil differre debent ſubſtantia & accidens, propter unitatem conceptûs quem debent habere Tranſcendentia ad ſua inferiora. Quod ſi in Exiſtentia accidentis dicendum eſt implicari unionem ad ſubſtantiam, non eſt id magis, quàm in eſſentia ipſius, quam etiam aliqui deſcribunt implicando unionem ad ſubſtantiam. Prolixè ad hanc rem videri poteſt *Suarez diſput. 31. Metaph. ſect. 4. & 5.* Nunc declaranda eſt exiſtentiæ definitio.

ARTICULUS VI.

In quo declaratur tradita definitio Existentiæ.

Existentia est actus secundùm quem res est extra causas.

Primò dicitur: *Existentia, actus*. Actus autem dicitur respectu potentiæ, quam actuat. Ergo hactenus significatur existentiam aliquid actuare, & aliquid esse pro potentia, quod per existentiam actuetur. *Existentia est actus.*

Quidnam igitur actuatur per existentiam? Essentia actuatur. Essentia inquam dicitur actuari, quæ possibilis est. Actuatur autem, non quia ipsi sic manenti imprimatur existentia: sed, quod realitas essentiæ, quæ prius erat sub natura possibili, tota posteà sit existens & actu. Ut declarat Alensis 7. *Metaphys. cap.* 22. & Suarez *disp.* 31. *s.* 12. *n.* 36. 19 *Quid actuet existentia?*

Aliqui addunt vocem *primus*, & dicunt: Existentiam esse *actum primum*: quod de ea intelligitur, comparando eam ad proprietates, vel operationes rei existentis, qui ejus sunt ulteriores actus. Atque ita primo, hoc est, antequam res operetur, actuatur ea existendo, sicut & Arist. 1. *de an. cap.* 1. animam vocat actum primum. Secundo autem res actuatur per operationes. 20 *Quomodo sit actus primus.*

Alii addunt vocem, *ultimus*, & dicunt: Existentiam esse *actum ultimum*, vel actualitatem ultimam, quod intelligitur de ea, comparando eam ad omnia prædicata essentialia. Et sic existentia est id, ut & Suarez interpretatur *disp.* 31 *s.* 11. *n.* 22. quod, nostro modo intelligendi, ultimò advenit essentiæ, in constituenda intrinseca, & actuali Entitate rei. 21 *Et actus ultimus.*

Additur autem: quod sit actus *secundùm quem res est extra causas*, seu quod idem est, secundùm quem res non latet in causa, vel etiam, est actus formaliter constituens, & extrahens rem extra potentiam objectivam. Antequam res (de creaturis nunc speciatim loquor) existat, latet intra causas suas, & non est nisi in potentia. Quod non intelligendum sic, quasi ante actualitatem res habeat illam potentiam in se. Nam si de facto haberet, vel reciperet in se aliquam potentiam, etiam haberet essentiam de facto. Attributa enim actualia non sustinentur nisi in essentia actuali. Ens autem potentiale habere essentiam actualem implicat. Ergo potentia illla, quæ tribuitur rei possibili, secundùm quam sit possibilis, est non in illa, sed est in causa, ut sæpius dictum est. At ita existentia est ille actus, quo res intrinsecè constituitur in esse proprio, quæ antè non erat, nisi in potestate causarum. Atque hoc est cum causæ potentias suas exequuntur, veluti cum efficiens de facto producit id, quod producere poterat, & materia (liceat enim nunc specialiter id declarare in corporibus naturalibus, quibus solùm convenit materia) de facto formam illam suscipit, quam suscipere poterat. 22

Est autem porrò observandum: quod verba illa, *extra causas esse*, non sint intelligenda positivè, sed negativè, hoc sensu, quod Ens existens non lateat intra causas. Nam aliàs non omne Ens actuale, sive existens constituitur per influxum causarum. Ut de Deo, qui Ens actuale est, apparet. Atque ita ad existendum perinde est, an res habeat ultimam actualitatem per influxum causalem, an per seipsum. 23 Extra causas esse, *quomodo sit intelligendum?*

Pererius *lib.* 6. *Phys c.* 13. *q.* 2. Existentiam definit, quòd sit *modus*, &c. Et ita frequenter loquuntur Dd. quod existentia sit modus rei, vel essentiæ. Ibi tamen vox modi non est sumenda specialiter, ut modus solet distingui contra essentiam, 24 *Existentia quomodo sit modus?*

vel Ens, quomodo ſpeciali titulo ſolent Metaphyſici loqui de modis Entium, & hinc ſumere materiam diſtinctionis modalis, ſed exiſtentia dicitur modus, ſic ſicut determinatæ rationes Entium ſolent vocari modi, quibus ſcilicet Ens communiter, & vagè ſumptum coarctatur ad determinatos ſtatus, veluti ad ſimplicitatem, compoſitionem, ſingularitatem. Hac de re etiam priùs aliquid dictum eſt, *num.* 11. *hujus capitis.*

TITULUS III.

Quomodo diſtinguatur Exiſtentia & Eſſentia.

25 *In Deo exiſtentiam, & eſſentiam non differre.*

Hæc quæſtio videtur ſatis ex præcedenti articulo poſſe judicari, tamen pro doctrinæ hujus complemento, placet aliquid addere.

Inprimis autem conſentiunt Dd. ex eo, quod exiſtentia & eſſentia in Deo non differant realiter. Atque hoc inprimis certum eſt, quia repugnat, Deum concipi ut Ens poteſtate. Ens enim poſſibile dicitur poſſibile, non niſi attendendo potentiam cauſæ. Ex cujus conſideratione dicitur poſſibile, quia illa (cauſa ſcilicet) eſt ſufficiens ad id producendum, quod poſſibile dicitur. Et ſic apparet, omne illud quod apprehenditur ut Ens poteſtate, apprehendi cum dependentia ad cauſam ſaltem efficientem. At dependentia effectiva adverſatur naturæ Dei. Atque ita ſequitur, Deum intimè eſſe Ens actu, neq; ullum in eo indicium eſſe diſtinguens eſſentiam ab exiſtentia.

26

27 *Nec exiſtentia, & eſſentia, ut ſic.*

Hinc ſequitur 2. quod exiſtentia & eſſentia, ut ſic, non poſſint diſtingui realiter. Nam ſi id eſſet tùm ſemper diſtinguerenter realiter, quod non eſſe, apparuit de eſſentia & exiſtentia De.

28 *De iiſdem in rebus creatis.*

Quæritur igitur nunc ſpecialiter de eſſentia, & exiſtentia rei creatæ. *An & quomodo differant?* Ubi autores valdè ſcinduntur, aliis ponentibus diſtinctionem realem, aliis modalem, aliis diſtinctionem rationis. Nomina autorum vide apud alios. Ego ea vitandæ prolixitatis cauſâ omitto.

29 *Creatum, & finitum in modo loquendi differunt.*

Igitur poſſumus primò comparare exiſtentiam creatam ad eſſentiam creatam communiter ſumptam, & cum præciſione ad eſſentiam actualem ſimul & poſſibilem. Fit hoc meliùs ſub voce Entis finiti, quod in re æquipollenter dicitur ad Ens creatum, ſolùm eſt differentia in modo loquendi. Nam vulgò ſolet vocari Ens creatum, quod actu habet eſſe creatum. Id autem quod eſt poſſibile, ſolet vocari non creatum, ſed creabile. Unde à fortiori, Ens ſumptum cum indifferentia ad eſſe actuale, & potentiale, non ſatis benè creatum dicitur: at ſatis benè dicitur finitum. Igitur ſic poſſumus exiſtentiam Entis finiti comparare ad eſſentiam entis finiti præciſè eam intelligendo, quatenus ſcilicet ea apprehenditur cum indifferentia tali, ut & homo poſſibilis, v.g. & homo productus dicatur Ens finitum.

30

Atque hoc modo exiſtentia, & eſſentia Entis finiti non poſſunt differre realiter, quia eſſentia Entis finiti communiter ſumta eſt, veluti genus eſſentiæ talis, hoc eſt, eſſentiæ exiſtentis. Genera autem à ſpeciebus non diſtinguuntur realiter: quod à fortiori procedit in communi conceptu Entis, & ejus determinationibus rationibus, inter quæ eſt major identitas, quàm ſit inter genus & ſpeciem; quia determinationes iſtę non fiunt per ullius differentię additionem, ut eſt in ſpeciebus, prout aliàs tradidi.

Et de hac comparatione eſſentiæ, & exiſtentiæ nunc non ſolet quæri.

31 *Secundò*: Exiſtentia creata, & eſſentia creata poſſunt comparari in diſtinctis Entium

tium creatorum generibus, veluti existentia rosæ, cum essentia hominis. Et sic hæc sine dubio distinguuntur realiter. Neque de hac essentiæ, & existentiæ collatione nunc quæritur.

Tertiò: Existentia, & essentia possunt in creaturis comparari, quoad ejusdem rei diversos status. Veluti Petri existentia, & ejusdem essentia possibilis, seu posita in potestate. Et sic etiam existentia, & essentia non differunt realiter, si rigorosè loquamur. Nam Petrus possibilis in se nihil est: Ut manifestè patet, quia istius possibilis Petri productio est per creationem, vel per generationem. At istæ mutationes sunt simpliciter à non esse ad esse, non autem ab esse Sic, ad esse aliter. Distinctio autem realis est, inter res & res: non autem inter rem & non rem. Dixi: *si rigorosè loquamur*. Nam aliàs distinctio realis solet etiam extendi ad negationes, veluti ut sic realiter privationes distinguantur & inter se, & ab Entibus aliis. Idemque est in aliis negationibus, cum distinguuntur à rebus. 32

Atque hæc res etiam extra est, nec, quoad hanc materiam in contentionem venit. Quod enim aliqui Entibus creatis etiam ante actualem productionem esse quoddam æternum tribuunt, id huc non pertinet, & præcedenti capite satis refutatum est, in consideratione Entis possibilis, siue ejus quod est potestate.

Quartò: Existentia & essentia creata possunt in creaturis comparari, quoad ejusdem rei eundē actum, veluti existentia & essentia actualis Petri, seu qnod idem est. Petri, ut est productus, & de facto est in mundo essentia & existentia. Atque sic de hac quęstione inprimis disputatur. Volentibus quibusdam, existentiam & essentiam in Petro producto distingui realiter, sicut in eodem realiter distinguuntur materia, & forma. Unde porrò aiunt, realem compositionem in eo fieri ex essentia, & existentia. 33 *Proponitur status quæstionis.*

Ex quo etiam insinuatur argumentum pro hac sententia. Nam compositio illa solet omnibus tribui, tanquam essentiale ἰδίωμα earum. Ergò non videtur esse solùm compositio rationis. Ita enim esset compositio solùm per extrinsecum, in creatis Entibus. At si est compositio realis, etiam termini componentes erunt realiter distincti.

In rebus creatis essentiam ab existentia non distingui realiter.

Verior tamen est sententia, quod existentia, & essentia actualis non differant in rebus creatis realiter. Nam 1. nihil videri potest, quod existentia significet vel plus, vel minus, quàm essentia actualis. Nam essentia actualis dicitur, quæ non est potestate, vel quæ est extra causas, vel quæ est de facto in mundo. At quid aliud est existentia, vel existere? Hominem vel rem existere similiter nihil aliud est, quàm id quod existit, esse extra causas, & esse de facto in mundo. 34

2. Rursus, si in Petro aliud est Entitas actualis, & aliud existentia. Ergo de illa Petri existentia quæro, an sit creata Entitas, an increata. At non est illa Entitas increata, quam solus Deus habet. Ergo erit Entitas creata. At si est Entitas creata. E.erit Entitas actualis. Nam creatio, & in genere quævis actio non terminatur esse possibile, sed actuale, quia per actionem creativam emergit ex esse possibili. Ergo sic existentia Petri est Entitas actualis. Ergo ab Entitate actuali non potest realiter distingui. Alia argumenta cumulare nolo. Qui plura volet, videat autores alios. Tractatur enim hæc quæstio undique.

Solvitur objectio.

35 Ad argumentum prius insinuatum de compositione ex esse & essentia negant aliqui eam dari in omnibus Entibus creatis, prout multis argumentis contendit Pererius *lib. 6. phys. cap.* 15. quæ hîc examinare nolo; Sunt enim facilia, & alibi locus est ea de re dicendi.

Quò sensu autem hæc compositio in omnibus Entibus reperiatur, suprà cap. 9. satis deductum est. Ex quibus facilè admittitur eam in Entibus creatis non esse per modum compositionis realis, sed rationis, sumpto solum fundamento ex re: Unde & hujus respectu ἰδίωμα Entis creati illa compositio dicitur. Estque id hoc, quòd Entibus creatis non conveniat essentia, quæ sit intimè actualis, cui repugnet omni modo, ut sit potestate, quod est de essentia divina. Atque hinc potest essentia creata existere in virtute sive potentia causæ suæ, unde essentiæ egredienti ex illa causæ potestate videtur advenire existentia tanquam aliquid alterum, quod faciat compositionem ex esse & essentia. Sed jam porrò.

Fundamentum compositionis ex esse, & essentia

Quæritur:

An essentia actualis & existentia differant modaliter?

Ita opinantur aliqui. Videntúrque adduci ex communi modo loquendi, in quo 36 existentia solet modus essendi, vel Entis, vel essentiæ vocari, ut prius relatum est. Modus autem à re distinguitur modaliter, ut notum est, & ipsum nomen indicat.

Nihilominus hæc sententia non est admittenda. Nam inprimis per essentiam, à 37 qua disputatur distingui existentia, intelligitur essentia actualis. Nihil autem porsus est quod significet, sive tanquam Entitatem, sive tanquam modum Entitatis, existentia, præter essentiam actualem. Ergò sicut non erat prius realis distinctio, ita nunc nec modalis apparet distinctio.

Refutatur modalis distinctio.

Rursus si existentia est modus essentiæ. Ergo essentia, præciso seu, remoto hoc modo, erit adhuc vera aliqua res. At hoc est absurdum. Nam sicut existentia faciebat rem aliquam verè esse rem, & extrahebat eam ex nihilo, ut prius ex natura generationis, & creationis probatum est, ita eâdem ablatâ, res recidit in nihilum: Quia etsi eâ remotâ, relinquitur entitas possibilis vel revocabilis, (quod enim morte deletum est, Dei potentiâ potest idem numero redire in vitam) tamen ea absolutè, & in se, pro isto statu nihil est. Unde corruptio simpliciter dicitur mutatio ad non esse.

38 Ad superius argumentum *Respondeo:* Non omne id facere modalem distinctionem, quod modus quomodolibet dicitur. Nam omnia accidentia dicuntur modi substantiæ, quæ tamen à substantia non distinguuntur modaliter, sed realiter. Rursus determinatæ rationes essendi, dicuntur modi Entis, & tamen ab Ente non distinguuntur modaliter, sed ratione, quod posterius est etiam de existentia quæ dicitur modus Entis, ut & simplicitas, stante reali horum identitate, quod & prius dictum. Apparétque id inde, quod existentia non dicitur modus essentiæ actualis, à qua, quæritur, an modaliter distinguatur, sed simpliciter dicitur modus essentiæ. Confer *dict. sup. c.* 8. de distinct. modali *& tit. 2. hujus capitis in fin.*

39 Atque ita tandem relinquitur: Essentiam, & existentiam 1. non distingui realiter, nec 2. Modaliter, sed 3. sola ratione, sumpto tamen fundamento, & occasione ex re, quod fundamentum ante attigi, explicando compositionem ex esse, & essentia.

Summa dictorum.

TITULUS

TITULUS IV.
An existentia, & essentia sint separabiles?

Respondeo non esse separabiles. Et patet clarè ex probata identitate essentiæ & existentiæ. Nam separari dicuntur quæ antè fuerunt unita. At quæ dicuntur unita, non sunt realiter idem. Hæc enim simpliciter unum dicuntur. Unde unio supponit terminorum unibilium realem distinctionem. 40

Continentur autem sub hac assertione multæ controversiæ, quas acutè persecutus est Suarez *disp.* 31. *s.* 12. Videbimus ea de re distinctis articulis breviter.

ARTICULUS I.
Essentia non potest esse sine existentia.

Ita apparet, quia esse in mundo, est esse actualiter. At esse actualiter, & existere idem sunt. 41

Dices: in mundo multa sunt Entia possibilia. At illa non existunt, hoc ipso, quia sunt possibilia.

Respondeo negando antecedens, in quo est implicatio contradictionis, esse scilicet possibile, & tamen esse in mundo. Nam quæ possibilia sunt, ut sic, non sunt in mundo, sed possunt esse in mundo.

ARTICULUS II.
Essentia non potest esse sine propria existentia.

Ita appáret, quia neque quicquam potest esse sine propria essentia. Essentia autem & existentia proportionantur propter realem identitatem. Quæritur autem hîc de tribus, quæ ordine videnda sunt. 42

PUNCTUM I.
An humana natura Christi habeat Existentiam propriam?

Igitur ad hanc propositionem, *Objicitur* exemplum de humana natura Christi, quæ utique retinet essentiam humanam, & tamen non existit existentiâ humanâ, sed subsistit subsistentiâ τῦ λόγυ. 43

Respondeo: esse ignorationem Elenchi in hoc argumento, quia non sunt idem subsistere & existere. Subsistentia enim (de qua solemus loqui in Mysterio incarnationis) est nihil aliud, quàm ille modus, secundùm quem substantia (non quidem simpliciter constituitur Ens actu, sed secundùm quem) constituitur formaliter sub ratione personæ, vel suppositi, quod est longè aliud quàm existere, tum quod suppositum atque adeò habens, secundùm debitum naturæ suæ, subsistentiam, veluti Petrus, potest esse Ens possibile, sive in potestate, tum quod partes, ut nunc dicetur, habent existentiam propriam, quæ tamen non habent subsistentiam sive suppositalitatem. 44 *Aliud est existere aliud subsistere.*

Atque ita humana natura in Christo existit existentiâ propriâ, per prius dictam: non tamen subsistit seipsa; hoc est, non habet suppositalitatem, quam habere posset: sed subsistit subsistentiâ alienâ, nempè τῦ λόγυ, propter unitatem personæ. Confer etiam Suarez *disput.* 34. *s.* 4. *n.* 14, 15.

PUNCTUM II.

An materia subsistat per seipsam? sive: An habeat Actum Entitativum?

45 ***Secundo***: ad illam propositionem solet tractari quæstio de materia. An scilicet ipsa existat? Hæc enim habet essentiam, quia Ens est, & in specie substantia. Et tamen non habet sibi propriam existentiam, quia in se est pura potentia, & quia forma solet actus ejus vocari. Unde videtur ista existere existentiâ alienâ, nempè formæ. Tractatur hæc quæstio latè à *Zabarella lib. 2. de prim. mat. cap. 1. seqq.* qui eam negat: & Pererio *lib 5. Phys. c. 13.* Suarez *disp. 13. s. 4, 5. & disp. 31. s. 11. n. 10.* alii sque, qui eam affirmant.

46 *Probatur actus Entitativus materiæ.*

Nihilominus omninò dicendum est: materiam existere propriâ suâ existentiâ, hoc ipso, quia habet essentiam, ut iterum sequitur, propter earum realem identitatem. Et porrò patet, quia materia est actione creativâ Dei producta. At creatio non terminatur ad rem sub esse possibili, sed sub esse actuali sumptam, quia per hanc ipsam extrahitur res de esse possibili.

Deinde: non potest existentiam à forma habere, cùm sit subjectum, & receptaculum formæ, ideò ordine naturæ est formâ prior. Ergò in isto naturæ statu habebit etiam existentiã. Ergo eam non potest habere à forma, quæ sic ea naturâ est posterior. Efficacissima etiam sunt argumenta, quibus ad hanc rem Scotus utitur. 2. *sent. d. 12. q. 1, 2.* quæ relata sunt apud Zabarellam *lib. 2. de prim. mat. cap. 1.* ubi quæ Zabarella habet *cap. 5.* contra ista, satis tenuia sunt, quæque ex hisce satis expediri possunt.

Solvuntur objectiones.

47 *Materia quomodo sit pura potentia.*

Quod igitur objicitur 1. materiam esse puram potentiam. Ad id sciendum est, quòd id solùm sit intelligendum de potentia passiva, in ordine ad formas, hoc sensu, quòd ab omnibus formis sit denudata, cum universali potentia ad eas suscipiendas. Aliàs igitur non relinquitur, sub hac propositione, materia sub potentia objectiva, quasi sit possibilis demum. Et proinde, quia emersit materia ex illa potentia objectiva, ideò, ad removendam istam potentiam, convenire debet ei actus ille, qui opponitur potentiæ objectivæ. Indeque per eum, quod erat potestate, desiit esse potestate.

48 Atque hinc obiter novum argumentum facto, quod materia non existat per formam, sed per seipsam. Nam materia egressa ex potentia objectiva accipit illicò actum, qui absorbebat istam potentiam, estque ille actus existentiæ, ut conclusum est. At hic actus non convenit ei per formam, quia materia in ordine ad formas est adhuc in pura potentia. Ergò hunc actum habebit materia à seipsa. A seipsa, inquam, non removendo efficiens, sed removendo id, unde intrinsecè existat materia.

49 *Formæ quomodo sit actus materia?*

Ex his etiam solvitur altera insinuata objectio, quâ dicebatur: formam esse actum materiæ. Forma scilicet est actus materiæ; solùm quia complet illius potentiam passivam, secundùm quam tribui potest variis formis: non autem quia extrahit eam de potentia objectiva, quod est munus existentiæ. Ita igitur forma est actus materiæ, sicut & accidentia dicuntur actus substantiarum, neque enim forma materiam afficit essentialiter, sed solùm per modum adjuncti. Egi de hac quæstione etiam *Top: comment: c. 5 n. 24. & hîc præced. c. 13. tit. 4. art. 3.*

PUNCTUM

PUNCTUM. III.

An partes existant existentiâ propriâ?

Denique ad superiorem nostram propositionem disputatur generaliùs de partibus: *An scilicet illæ existant existentiâ propriâ?* Habent enim illæ suam propriam essentiam, veluti corpus suam, & anima suam, & tamen putantur existere existentiâ suppositi, quia secus in una re daretur duplex existentia, veluti in composito materiali, existentia formæ, & existentia materiæ. Unde sequeretur *primò*. Existentiam compositi esse compositam. *Deinde* generatio illius non esset unus motus, quia terminatur ad duas res existentes. Nam res non terminat actionem agentis, nisi subratione existentiæ, ut sæpiùs dictum, quia possibilia non generantur, sed hoc ipso, quia generantur, desinunt esse possibilia, & fiunt actualia. Propugnat istam sententiam Zabarella *de prim mat lib. 2. c. 4.* 50

Hæc sententia similiter concidit prorter talem identitatem essentiæ, & existentiæ. Unde, quia partes non sunt per essentiam compositi: ideò etiam non existunt existentiâ compositi. Atque inde rectiùs in oppositum diceretur, compositum existere existentiâ partium. Nam partes communicant essentiam composito, & hinc interveniente essentiali earum unione, realiter idem sunt, quod compositum. 51

Idémque confirmatur argumento priùs facto, quod scilicet partes ordine naturæ sunt priores composito, unde in isto naturæ statu etiam habent existentiam. Atque ea sic non est à composito, quod (sic loquendo, nempe de ordine naturæ,) nondum est.

Denique non apparet, quomodo ullo modo causalitatem exercere possint materia, & forma, si non essent Entia actualia, adeóque existentia, sed solùm potentialia. In hoc enim finis distinguitur à cæteris causis, quod ille solùm possit causare in esse possibili.

Solvuntur objectiones.

Ad objectiones dicendum est. 1. Absurdi nihil esse in una re poni plures existentias, sicut nec absurdum est, in una re poni plures Entitates partiales. Imò hoc necessarium est in aliquo genere Entium, nempè in compositis. Hæc enim, si non includerent plures Entitates, non essent composita Entia, sed simplicia. Utrumque igitur proportionaliter ponendum est in composito, nempe plures Entitates partiales, & plures existentiæ partiales, quibus illa partialia Entia in se sint aliquid actuale, & extra nihilum. Hoc enim munus est existentiæ. 52

Atque hinc 2. relinquitur: absurdum non esse, si existentia sit composita, tei scilicet compositæ. Imò hoc ipsum necessarium est, ut priùs est insinuatum. 53

Nec 3. sequitur generationem non esse unum motum, partim, quia nullo modo per generationem producitur materia, sed eidem supponitur, ut sit subjectum recipiens motum, & eum sustentans, unde sic per generationem producitur solùm una existentia, partialis formæ scilicet: partim etiam, quòd generationis adæquatus terminus non est pars hæc vel illa, sed simpliciter suppositum. Atque ita generatio, quâ generatur Petrus, & Paulus sunt duo motus, propter dualitatem terminorum. At quâ producitur anima, & cor, non sunt duo motus, propter unitatem suppositi, cui hæc producuntur, & ad quod essentialiter uniuntur. 54

55 Pro coronide notandum est, quod aliqui Dd. dicant: *partes non existere per se.* Hoc rectè dicitur eo sensu, quod non existant nisi in alio, malè tamen dicitur hoc sensu, quod non existant nisi per aliud, ut ex dictis constat.

partes quo sensu non existant per se?

ARTICULUS III.

Existentia non potest esse sine essentia.

56 Ita apparet, quia si de facto daretur in aliquo essentia & existentia, & tum destrueretur essentia, remanere autem intelligeretur existentia: fieri non potest, ut illa destructio sit sine destructione existentiæ. Sicut enim generatio non terminatur ad esse possibile. Sed ad esse actuale sive existens. Ita etiam corruptio non potest terminari nisi ad esse actuale & existens, ut hoc ipsum desinat. Et apparet hoc porrò inde, quia secus nulla daretur destructio. Nam propter infinitam vim agendi quæ est in Deo, nulla res est, quæ ita destruitur, ut non sit iterum possibilis. Ergò sic quicunque destruit essentiam alicujus, necessariò etiam destruit ejus existentiam. Ergo existentia non potest manere, essentiâ ablatâ.

TITULUS V.

Quibus rebus conveniat existentia?

Timpler. *lib.* 1. *Metaph cap.* 6. omni Enti tribuit existentiam. Hoc tamen non est
57 dandum, si loquamur de Ente secundum omnes modos essendi, quomodolibet abstractos ab inferioribus.

ARTICULUS I.

Enti potentiali, sive ei quod est potestate, non convenit existentia.

58 Ita patet solùm declarando terminos. Nam Ens potentiale dicitur, quod adhuc latet in causis suis. Existentia autem est hic ipse modus, secundùm quem res intrinsecè intelligitur constituta extra causas.

59 Neque valet hîc exceptio: quòd existentia conveniat Enti possibili, sicut Entitas. Nempè ut convenit Enti possibili Entitas possibilis, sic & possibilis existentia. Nam repugnantia est dicere existentiam, & tamen eam esse possibilem, ut patuit, quia existentiæ nomen ad hoc ipsum impositum est, ad significandum scilicet, illum actum, secundùm quem intelligitur extractum è possibilitate sive potentiâ objectiva agentis, ut sæpè dictum.

ARTICULUS II.

Enti universali non convenit propria Existentia.

60 Ita apparet, quia si universali conveniret existere, tunc id conveniret ei, vel ut est à parte rei in singularibus, vel ut est ab iis abstractum. Non posteriori modo: quia ut abstractum, non est revera in mundo, ut communiter docetur contra ideas Platonicas. At existere nihil aliud est, quam esse revera in mundo. Non etiam priori modo. Nam prout universalia sunt in singularibus, non habent propriam essentiam: veluti hominis, qui de Petro Prædicatur, non est peculiaris essentia, distincta ab essentia Petri, sed est ipsa essentia Petri, solùm confusiùs concepta, propter realem identitatem, quam habet universale & singulare. Si igitur universale sic non habet essentiam distinctam ab essentia singularis; Ergò nec habet existentiam distinctam ab existentia rei singularis.

ARTICULUS

ARTICULUS III.

In quo declaratur positivè, quibus rebus conveniat existentia.

Atque ita existentia convenit 1. *Enti creato, & increato.* Increato quidem purissimè, quia intimè est Ens actuale, ut nullo modo possit esse Deus Ens possibile, & in causis latens, ut prius etiam tactum est. Creatio autem, quia hoc ipso dum creatum est, terminavit operationem productivam creantis. Productio autem non terminatur ad rem sub esse possibili, in quo est ante productionem, sed ad esse actuale, atque adeò ad existere. Hæc tamen existentia non est purissima, ut in Deo, quia nihil repugnat Ens finitum carere existentiâ, & latere in causis; unde hinc etiam sumitur occasio compositionis ex esse in essentia, in Ente finito, ut suprà dictum est suo loco. 61

2. *Existentia convenit toti & partibus.* Hoc satis liquidum est, ex præced. Titulo hujus Comment. Nam ibi evictum est materiæ, atque adeò partibus essentialibus in communi, convenire existentiam. Totum autem existere indubitatum est, quia ipsum terminat operationes agentis, & rursus ipsum principaliter est agens. At hæc non conveniunt nisi existenti. Hæc tamen compositi essentialis existentia non est alia ab existentia partium: sicut neque habet essentiam peculiarem, & superadditum, supra Entitates partium, ut suprà visum est. 62

3. *Existentia convenit substantiæ, & accidenti.* Ac de substantia quidem simpliciter res est indubitata, De accidente autem patet similiter. Nam sicut substantia intelligitur existere, in quantum ipsa est actualiter, & extra causas, ejusque existentiæ indicium sumitur inde, quod ipsa terminet aliquam operationẽm productivam agentis, ita etiam est in Accidentibus. Nam etiam Accidentia sunt extra causas suas, veluti postquam ab essentia subjecti emanarunt, aut aliundè sunt substantiæ inducta. Et simile indicium etiam illius existentiæ hîc est, quia etiam accidens potest terminare aliquam actionem agentis, veluti calor actionem calefactivi, quâ ipse calor producitur, per istam igitur productionẽ calor aut constituitur in esse possibili, aut in esse actuali. Non prius, quia per talem productionem emergit ex esse possibili, sicut & substantia per productiones suas. E. constituitur in esse actuali. At esse actualiter est nihil aliud, quam existere. Atq; ita sequitur accidens existere. Unde etiam porrò sequitur: quod existat existentiâ propriâ, non existentiâ subjecti, quia, in prioribus conclusum est, nulla essentia potest esse sub existentia aliena. 63

CAPUT. XVI.

De Duratione.

1. *Præter existentia ad Ens actuale pertinet Duratio.*
2. *Duratio est permansio Entis in Existentia.*
3. *Estque triplex, æternitas, ævum, & tempus.*
4. *Æternitas est duratio prorsus indefectibilis, & interminabilis, secundùm quam res durans, nec principium nec finem habere potest. Competítque soli Deo.*

5. *Ævum*

5. *Ævum eſt duratio, ſecundùm quam durans poteſt habere initium, ſed ex ſe non habet finem. Competítque Angelis & animæ humanæ, &c.*

6. *Tempus eſt duratio undeque defectibilis, ſecundùm quam res, & principium, & ex ſe finem habere poteſt. Talis eſt duratio Elementorum, hominis, beſtiarum.*

7. *Aliter: Duratio eſt permanens, vel ſucceſſiva.*

8. *Duratio permanens, eſt duratio Entis permanentis. Ut duratio Dei, eſſentiæ Angelicæ, vel corporalis.*

9. *Duratio ſucceſſiva eſt Duratio Entis ſucceſſivi. Ut Duratio motûs.*

COMMENTARIUS.

In hoc capite declaranda *primùm* eſt ratio Methodi, ubi & deſpiciendum: an duratio ſoli Enti actuali conveniat? *Deinde*, conſtituendum eſt, quid ſit duratio? *Tertiò*: Quotuplex ea ſit? Tum *Quartò* ſpecialiter agendum de æternitate; *Quintò* de ævo, *Sextò* de tempore: *Septimò* agendum eſt de argumentis, attingentibus numerum durationum. Ac *denique* de diviſione durationis in permanentem, & ſucceſſivam.

TITULUS I.

De ratione Methodi, ubi & quæritur:

An duratio ſoli Enti actuali conveniat?

2 Quòd hîc ago de duratione, id ex duabus cauſis eſt: 1. Quod duratio ſolùm convenit Enti actuali, (de quo cap. 14. actum eſt) ſicut & exiſtentia. 2. Quod duratio realiter eſt eadem cum exiſtentia, ut poſtea videbitur.

3 *Objectiones.* Dices: Enti in potentia etiam convenire durationem, idque dupliciter. Nam 1. Sicut Ens in potentia dicitur Ens poſſibile, ita etiam videtur poſſe dici ejus duratio poſſibils. Unde ſicut ipſum Ens abſtrahit à poſſibili, & actuali, ita etiam videtur duratio abſtrahere à duratione actuali & poſſibili. Et proinde, ut ſic, non implicari in ſolo Ente actuali.

Secundò: videri poteſt duratio actualiter convenire Enti poſſibili. Nam dici poteſt, illum qui nunc naſcitur aliquot millenis annis latuiſſe, vel fuiſſe, vel durâſſe in cauſis. At hæc ipſa ſignificant durationem.

4 *Enti poſſibili non convenire durationem.* Ad hæc igitur notandum eſt. 1. Sicut vox exiſtentiæ ſignificat ſeipſam in actu exercito, ut proinde repugnantia ſit, dicere exiſtentiam poſſibilem: Ita etiam eſſe in voce durationis, propter identitatem ad exiſtentiam. Ideóque ſic vox durationis uſurpatur ad ſignificandam durationem, quâ res durat in eſſe actuali. Unde & ſic eſt repugnantia, dicere, durationem poſſibilem: quia duratio adhibita eſt ad ſignificandum actum aliquem, ſecundùm quem res eſt extra ſtatum poſſibilem.

5 Unde porrò etiam cadit generalis proportio Entis ad durationem; ſicut neque eandem proportionem generaliter habet Ens ad Exiſtentiam. Atque ita ſolvitur primum argumentum.

2. Eſt

2. Eſt obſervandum. Enti poſſibili, dum latet in cauſis, ſolere attribui durationem, ſed non ab intrinſeco, verum per coëxiſtentiam aliorum durantium. Atque ita dicitur aliquid per mille annos latuiſſe in cauſis, non quia in ſe durârit, ſed quia tanto tempore durârint aliquæ aliæ res. Atque ita iſtius locutionis hic ſenſus eſt, ſi rigoroſè loquamur, quòd res poſſibilis in tanto tempore, ſive durationerum aliarum, caruerit propriâ exiſtentiâ, vel durationc.

Ubi porrò tenendum eſt. 1. Illam moram poſſibilitatis, non poſſe vocari durationem. Aliàs enim, quia res creatæ latuerunt ab æterno in cauſa ſua, hoc eſt, Deo producturo, poſſent illæ dici fuiſſe ab æterno, quod abſurdum eſt. Rurſus obſervandum, quod extrinſeca aliarum rerum duratio non ſatis eſt ad dandam denominationem durationis ſimpliciter. Aliàs enim, quia Deo tribuuntur ab extrinſeco per coëxiſtentiam rerum temporalium, aetributa temporalia, veluti eſſe, & fuiſſe, dicendum eſſet, Deo convenire durationem temporalem. Atque ita ſolvitur etiam ſecundum argumentum. 6

Paténtque ex his nunc ſummatim duo. 1. Durationem convenire ſolùm Enti actuali, & proinde. 2. Ejus doctrinam rectè annecti doctrinæ Entis actualis. Nunc ad rem.

TITULUS. II.
Quid ſit Duratio?

Scalig. *Exerc.* 359. *ſect.* 7. definit durationem, quòd ſit continuatus tractus eſſendi, Pereirius *lib.* 12. *Phyſ. cap.* 5. *pag.* 654. Duratio, inquit, eſt quantitas, vel extenſio, ſeu mora quædam ipſius exiſtentiæ, ſic & *lib.* 6. *cap.* 16. Cum iſtis definitionibus congruit ferè noſtra, quâ dicimus, *Durationem eſſe permanſionem in exiſtentia.* Atque inde durare, eſt nihil aliud, quàm habere exiſtentiam permanentem. Ubi tamen hanc abſolutè meliorem eſſe exiſtimo. Nam vox *tractus*, & *extenſionis* non facilè videtur iis accommodari poſſe, quæ durant ſolùm in inſtanti. Duratio tamen non videtur iſti repugnare. 7

Quia autem in illa definitione duo ponuntur; 1. Vox exiſtentiæ. 2. Vox permanſionis, ideò ſummatim de duobus videndum eſt, quomodo ſc. ſe habeat exiſtentia ad durationem, tum, quid exiſtentiæ addat duratio.

ARTICULUS I.
An exiſtentia, & duratio ſint realiter idem?

Inprimis ſupponimus, quòd duratio ſolùm conveniat rebus exiſtentibus, quod in proœmio hujus cap. diſputavimus. Atque ita materialiter, hoc eſt, in re ſubſtrata conveniunt exiſtentia, & duratio. Nunc autem quærimus de formali, & reali identitate, an ſcil. una, eadémque res ſit exiſtentia, & duratio. 8

Objectiones pro reali diſtinctione.

Hac in re prima ſententia eſt eorum, qui exiſtimant ea realiter diſtingui; cujus ſententiæ fundamentum poteſt eſſe, quòd duratio eſt accidens prædicamentale, pertinens ad prædicamentum quando. Ad hoc enim reduxit Albertus *in prædic. tract.* 4. *cap.* 1. etiam ipſam æternitatem: & à fortiori, in eo ſunt durationes cæteræ. Ergo omnes durationes ſunt accidentia: at non omnis exiſtentia eſt accidens, multóque minus de prædicamento *Quando.*

Aliud

Aliud indicium istius realis distinctionis potest esse, quod duratio, & existentia ab invicem separantur. Nam res quæ habet esse momentaneum, utique habet esse, hoc est, existit: Et tamen non dicitur talis res durare, quia duratio significat extensionem, vel moram, vel permansionem, quæ opponuntur momentaneo, sive instantaneo.

Durationem & existentiam esse realiter eadem.

9 Nihilominus hæc sententia proba non est, rectissiméque dicitur: durationem & existentiam esse realiter eadem.

Ita apparet primò: quia si duratio esset res peculiaris, tum in durante faceret compositionem, cum ipso esse durantis. At hoc est absurdum. Nam quod simplicissimum est, adeóque expers omnis compositionis, nihilominus rectè dicitur & existere, & durare.

2. Non potest nominari res aliqua quàm significet duratio, distincta ab illa re quam significat existentia. Ergo frustrà fingitur multiplicatio Entium.

Permansio non significat additam Entitatem.

Dices: Durationem significare rem peculiarem, nempè ipsam permansionem. *At* hìc non apparet, quomodo permansio sit peculiaris res, cùm sufficienter explicetur per negationem, ut rem permanere, sit idem, quod non ilicò destrui. Negatio autem non est peculiaris res.

Rursus 3. Si realiter essent existentia, & duratio distincta, tunc intellectus noster saltem posset sibi imaginari rem habentem esse actuale, hoc est, existentem, carentem duratione. At hoc statim, ut cujusvis experientia docere potest, refragatur menti nostræ.

Denique, idem est quærere: Quamdiu duraverit res aliqua; ac quamdiu extiterit; Et idem est, rem aliquam esse brevis aut longæ durationis, quod, esse brevis aut longæ existentiæ. Plura vide apud Perer. *lib: 2. de Temp. cap. 5.* Suarez. *disp. 50. Metaph. s. 1* aliósque.

Solvuntur Objectiones.

10 Ad primam objectionem Respondeo 1. Lubricam esse illius hypothesin. Nam quæ prædicamentis distinguuntur, non necessariò realiter distinguuntur, ut suprà cap. 8. ostensum est. Deinde absurdè dicitur: Æternitatem, quæ Dei est duratio, esse accidens, quia æternitas à parte rei idem est quod Deus. Deus autem quomodo dicatur accidens. Plenius hæc discussi *in Introd. Logic cap. 12. n. 7.* Atque ex his 3. apparet falsum esse, quod duratio communiter sit accidens.

11 *An momentaneis conveniat duratio?*

In altera objectione tangitur quæstio, *An detur duratio instantanea?* Seu: *quod est solùm in instanti* (quale quid est generatio substantialis) *an id dicatur durare?* vel etiam: *An res quæ deinceps, aliquandiu durat statim in primo sui esse, dicatur durare?* Suarez *d. 50. s. 2. n. 9 &* 13. negat, postea tamen addit *n.* 15. non esse improbabile, etiam instantaneam durationem dicere durationem. Atque hoc posterius, & ipse probabilius existimo. Estque permansio tum intelligendo proportionaliter ad existentiam. Ut enim res aliqua existit in momento, vel etiam porrò continuat illam existentiam, ita etiam dicitur durare in momento, vel porrò illam durationem continuare.

12 Quod si tamen videtur incommodum esse, dicere durationem, secundùm quod est solùm in instanti, tum id non tam à parte rei est incommodum, quàm propter usum

uſum vocis, qui non infert reale diſcrimen. Nam ſine dubio realiter idem ſunt quieſcere & permanere in loco, & tamen in primo inſtanti quietis non ſolemus dicere, quòd permaneat in loco, ſed quod incipiat permanere in loco. Atque ad hunc modum etiam exiſtere, & durare ſive permanere in eſſe, poſſunt eſſe realiter eadem, etſi res in primo inſtanti ſui dicatur quidem exiſtere, non tamen durare, ſed incipere durare. Atque ita à parte rei etiam non ſeparantur exiſtentia & duratio, ſed ſolùm ſeparatio eſt in aliquo modo loquendi, quæ ſeparatio non pertinet ad realem diſtinctionem.

Concluſio propoſitæ quæſtionis.

Hac igitur ſententiâ dimiſsâ, dico exiſtentiam, & durationem differre ſolâ ratione. Quia tamen rationis diſtinctio, ſupponit rem unam, eandem tamen menti noſtræ præſentat per plures conceptus, qui unam & eandem rem inadæquatè repræſentent. Hinc quæritur: quid ſignificet duratio, præter id, quod ſignificat exiſtentia. Idem nunc inquiro. 13

ARTICULUS II.

Quid duratio addat exiſtentiæ?

Reſpondeo, id eſſe *permanſionem*. Atque hæc eſt altera pars noſtræ definitionis. Unde nunc ſummatim; duratio eſt nihil aliud, quàm *exiſtentia permanens*. Et durare eſt nihil aliud, quàm *permanenter exiſtere*. 14

Eſt autem primò hîc obſervandum: vocem permanſionis eſſe ambiguam. Igitur primò ſignificat illum actum, ſecundùm quem dicimus Ens permanens, quod diſtinguitur contra ſucceſſivum, & vocatur illud quod eſt totum ſimul. Ita nunc non ſumitur vox permanſionis. Nam etiam Entia ſucceſſiva durant, imò videtur ab illis primum ſumpta eſſe vox durationis. Unde frequenter Dd. utuntur voce ſucceſſionis in declaranda natura durationum. Et tamen Entia ſucceſſiva ſic non ſunt Entia permanentia. Aliter igitur permanſio ſumitur quaſi cum indifferentia ad eſſe ſucceſſivum, & permanens, & juxta hanc ſignificationem conſequenter rectè dicitur Entia ſucceſſiva permanere aliquandiu in eſſe ſuo. Et in hac latitudine intelligenda nunc eſt vox permanſionis. 15 *Permanſionis vox ambigua.*

Nunc *ſecundò* obſervandum eſt: quod talis permanſio commodè poſſit circumſcribi per negationem. Unde hîc permanere in eſſe, eſt non ſtatim deſtrui. Sicut, quod & antè dictum eſt, quieſcere eſt permanere in loco. Sic Sol illuminans dicitur permanere in illuminando. Illuminat enim Sol, continuâ aggeneratione luminis. 16 *Quid ſit permanere?*

In quibus exemplis, & vox permanendi poteſt negativè explicari, & eſt realis identitas inter talia, id eſt, inter quieſcere, & permanere in loco, item inter illuminare, (hoc eſt, gignere lumen) & permanere in illuminando, (hoc eſt, conſervare lumen.)

Hoc tamen fatendum eſt: In tali reſolutione attendi inprimis ad principalem uſum, quem habet vox durationis, in qua non ſolet inſtantaneis durationibus attribui. Nihilominus ſi ſubtiliter intueamur hanc rem, videtur etiam in unico momento eſſe qualiſcunque permanſio. Momentum enim dicitur per defectum ſucceſſionis temporalis, unde in eodem momento poteſt adhuc relinqui ſucceſſio ſecundùm prius & poſterius naturæ. Veluti in eodem momento ſimul ſunt forma, & res formata, ut ſol & illuminatio, ſive lumen. Vide de his naturæ inſtantibus diſtinctis, 17 *Quomodo in momento ſit permanſio?*

distinctis, in eodem momento, Conimb. *l.* 4. *phys. c.* 14. *q.* 3. *a.* 2. Atque sic etiam relinquitur, in tali momento, successio qualiscunque, ut non sit prorsus repugnans, durationem, & proinde permansionem tribuere Enti instantaneo.

Patet igitur hactenus quid verè sit duratio: Nunc porrò ad aliarum opinionum confutationem, de aliis est inquirendum.

ARTICULUS III.

An duratio sit denominatio Extrinseca?

18 Ratio dubitandi est: quòd nostras durationes circumloquimur per motum cœli. Unde nostra duratio videtur esse nihil aliud quàm applicatio motûs cælestis ad nos. Veluti durâsse per annum, est coëxtitisse annuæ revolutioni Cœli; durâsse per mensem, est coëxtitisse periodicæ revolutioni Lunæ, vel soli percurrenti astrum aliquod Zodiaci.

Atque hinc porrò ævum definitur à Scalig: Exerc. 359. *s.* 7. per coëxistentiam ad æternitatem, sicut nostra duratio est per coëxistentiam ad motum cœli: & sic Scriptura describens Dei æternitatem, ait, Deum fuisse heri, hodiè & in secula.

19 *Duratio formaliter non est per coëxistentiam ad aliud.*

Hac in re dicendum est 1. *Durationem formaliter non consistere in coëxistentia ad aliud.* Ita apparet, incipiendo à nostratibus, quia si maximè cœlum non moveretur, aut prorsus non esset, nihilominus dicemur durare, hoc est, perseverare in esse. Atque ita relinquitur duratio esse denominatio intrinseca, quæ convenire rebus possit remoto omni extrinseco. Atque ex his à fortiori sequitur, durationem non esse denominationem extrinsecam in Angelo, & Deo. Estque adæquatum indicium hujus rei, quod à parte rei, ut ostensum est, idem sunt existentia, & duratio. Non dicitur autem res existere per coëxistentiam ad aliud. Ergo nec dicetur sic durare.

20 2. *Duratio cognosci potest per extrinsecum*, hoc est, per coëxistentiam ad durationem alterius. Duratio enim unius si sit notior, ista potest esse quasi mensura alterius durationis, & proinde notificare durationem alterius. Atque id est in motu cœli, comparando eum ad durationes nostras. Is enim est constantissimus. Unde in quantum id volunt, ea quæ initio hujus quæstionis dicta sunt, facilè ea admittuntur. Alio modo nec speciem probabilitatis habent, & satis convulsa sunt per priùs dicta:

ARTICULUS IV.

An duratio consistat in ratione mensuræ?

21 Frequentissimè apud Dd. in disputatione de duratione, solet occurrere nomen mensuræ. Ponúntque adeò in relatione mensuræ aliqui formale ipsius durationis. Sed tamen malè.

22 Advertendum igitur est: posse istam relationem mensuræ intelligi, vel activè, vel passivè; hoc est, ut formale durationis putetur consistere in hoc quod mensuretur (ab alio) vel quod mensuret (alia.) Igitur

23 *Duratio non consistit in mensurari.*

Dico 1. *Duratio non consistit formaliter in mensurabilitate.* Nam 1. Deo convenit duratio, quæ tamen non est mensurabilis, si accurate loquamur, quia est infinita. Infiniti autem non est mensura. Nam mensurari est definitè cognosci, quantum id sit quod mensuratur. Vide Pererium *lib.* 12. *Phys cap.* 10. 13. Atque ita sequitur, durationem in genere non posse constitui per mensurabilitatem. 2. Sed nec duratio

creata

creata poteſt formaliter conſiſtere in menſurabilitate, ſed iſta hâc ordine naturæ eſt prior, quia menſurabile ſecundum durationem dicitur id, quod ſupponitur habere durationem. Sicut enim menſurabile ſecundùm perfectionem, ſupponitur habere perfectionem, & menſurabile ſecundùm magnitudinem ſupponitur habere magnitudinem: ita etiam menſurabile ſecundùm durationem, ſupponitur habere durationem, quæ per applicationem menſurantis menſuretur, & ſic denominetur menſurabilis. Atque ita menſurabilitas eſt ſolùm affectio durationis creatæ, ſecundùm quam illa dicitur cognoſcibilis per applicationem rei menſurantis. Affectio autem rei non poteſt eſſe ejus formalis ratio, ſive conceptus intrinſecus.

Dico 2. *Duratio non conſiſtit formaliter in ratione menſuræ, activè ſumendo vocem menſuræ, pro eo quod menſurat.* Ita patet, quia ſi duratio formaliter, & eſſentialiter eſt aliquid menſurans, quæro quid menſuret? Aut igitur duratio menſurat aliquid intra rem durantem, aut aliquid extra eam. Non hoc, quia remoto & deſtructo omni extrinſeco, nihilominus res dicitur durare. Veluti Deus ſemper actu duravit, & tamen antè mundi creationem nihil fuit, quod eum menſuraret. 24 *Removetur menſuratio activa à ratione durationis.*

Unde ſequitur, ſi aliqua duratio menſuret aliquid extrinſecum, quòd tamen non conſiſtat in eo formaliter ipſum eſſe durationis, ſed quòd ſolùm id ſit accidentalis proprietas durationis. Veluti etſi motus, & duratio cœli, menſuret durationes noſtras, non tamen, durare cœlum, vel ejus motum conſiſtit in menſuratione durationem noſtrarum. Sed cœlum dicitur formaliter durare, quia in ſuo eſſe permanet, ut rectè dicatur cœlum durare, etiam remotis omnibus corporibus, extra ipſum poſitis, quorum duratio per motum cœli cognoſci, & menſurari poteſt. 25

Nec etiam dici poteſt: quod duratio formaliter conſiſtat in actuali menſuratione ejus, quod ſit intra rem durantem. Nam 1. Sic ſequeretur in omni durante eſſe aliquid menſurabile, quod ſcilicet menſuret duratio. At hoc eſt abſurdum. Nam Deus dicitur rectè durare, & tamen in Deo nihil eſt menſurabile, quia omne menſurabile eſt quantum, & finitum, unde nomen menſurari, vel menſurabilis, communiter ſtatuitur importare imperfectionem. Imperfectio autem nulla in Deo eſt. 26 *Removetur menſuratio intrinſeci.*

Deinde ſpecialiter inquiro: quid duratio menſuret in re durante? An menſurat *durationem*? At id non dicitur ſine repugnantia, quanquam id ſæpiſſimè occurrere ſolear. Nam ita idem menſuraret ſeipſum, quod eſt abſurdum, quia idem poneretur & ignotum, & notum. Menſura autem debet eſſe notior menſurato, & modificare menſuram. Ergo hoc reſpectu menſuratum eſt ignotum. Ergo ſi ſint idem menſura, & menſuratum, eadem res erit nota, quia eſt menſura, & tamen erit ignota, quia eſt menſuratum, vel menſurabile.

An igitur menſurat ipſum *eſſe rei durantis* præciſè? at hoc eſſe non poteſt. Nam ipſum eſſe, in ordine apprehenſionis noſtræ, eſt prius duratione, unde ipſum potius menſurat durationem, quàm duratio menſurat ipſum eſſe. Neque occurrunt alia, quæ menſurat duratio. 27

Atque ita relinquitur ſimpliciter, formale ipſius durationis, nec conſiſtere in hoc quod menſuretur, nec in hoc quod menſuret, ſed, in permanſione in exiſtentia. Nunc ſpecialiter agemus de Duratione.

TITULUS

TITULUS III.

De Diviſionibus durationis.

28 Duratio à nobis bifariam diviſa eſt. 1. Per æternitatem, ævum, & tempus. 2. Per durationem permanentem, & ſucceſſivam. De priori priùs agendum, ídque dupliciter. *Primò* generatim de adæquatione illius diviſionis: *Deinde* in particulari, de ſingulis iſtis durationibus videndum eſt. Igitur.

QUÆRITUR:

An adæquata & bona ſit diviſio per æternitatem, ævum, & tempus?

29 *Argumenta pro inadæquatione. Æternitatem ſolam eſſe durationem.*

Ex multis capitibus videri poteſt inadæquata eſſe illa diviſio. Igitur 1. videri poteſt, iſtam diviſionem abundare, & ſic ſolùm unam eſſe ſpeciem durationis, nempè ipſam æternitatem, cujus velut partes ſint ævum, & tempus, quæ abſcindant ſibi aliquam partem durationis, ſicut hora ſibi abſcindit aliquam partem durationis diurnæ, unde hora & dies, non conſtituuntur diſtinctæ quaſi ſpecies durationum. & cõfirmatur, quod aliàs eſt impoſſibile duas durationes eſſe ſimul, niſi una ſit pars alterius. Veluti non ſunt ſimul duæ horæ, aut duo dies: At hora, & dies poſſunt eſſe ſimul. Et ſic Cicero 1. *de Juventut*, ait: *tempus eſſe partem æternitatis, cùm annui, menſium, diurni, nocturnive aliqua ſignificatione.*

30 *Æternitatem non eſſe durationem.*

2. Videri poteſt, æternitatem non eſſe ſpeciem durationis: quia permanſio, quæ pertinet ad eſſentialem conceptum durationis, ſolet æquipollenter ſignificari, per vocem ſucceſſionis. Et patet: quia vix intelligi poteſt permanſio ſine continuatione plurium inſtantium, juxta quod priùs dictum eſt, aliquos dicere, Entia momentanea non habere durationem. Continuatio autem plurium inſtantium eſt ſucceſſio. At implicat in Deo dari ſucceſſionem, unde & definitur æternitas, quòd in ea vita *tota ſimul* poſſideatur, apud Boëth, *l.* 3. *de Conſol proſ ſecunda.* Atque ita relinquuntur duæ ſolùm durationes, nempè ævum, & tempus. Atque hoc ſeriò contendit Aureolus apud Capr. *l.* 1. *d.* 9. *a.* 2. non dari in Deo durationem.

31 *Nec ævum.*

3. Videri poteſt: omittendum eſſe ævum. Ut ſummatim omnis duratio ſit æternitas, vel tempus, ſicut in Scriptura paſſim ſolent immediatè opponi, temporale & æternum, & in vernacula noſtra, **Zeitlich vnd Ewig.** Unde fruſtrà interponitur ævum. Et hanc ſententiam tenet Timplerus, *l* 1. *Met. cap.* 5. *in Theor. & q* 4. *&* 6. Ubi porrò ævum comprehendit ſub æternitate, & vocat eam *æternitatem limitatam.* Atque hæc ſunt, ex quibus videri poſſit abundans, ſuperior diviſio.

32 *De momentaneis.*

Nunc etiam videri poteſt illa diviſio deficere, eo quòd plures ſint ſpecies durationum. Igitur 4. momentum eſt aliqua duratio. Nam generatio ſubſtantialis exiſtit in momento. Ergo & durat in momento, quia durare, & exiſtere in re idem ſunt Momentum tamen non continetur ſub iſtis ſpeciebus durationum. Non ſub tempore; quia nullam habet ſucceſſionem, quod in tempore requiritur. Non ſub cæteris, quia generatio eſt defectibilis. Æternitas autem, & ævum ſunt durationes indefectibiles.

33 *De ipſarum eſſentiarum naturalium duratione.*

5. Corpus naturalis, veluti homo, & equus etiam ſecundùm eſſe ſuum, præciſo omni motu, habent durationem, quatenus in eſſe perſeverant. Et tamen ſic eis non convenit tempus, quod attenditur ſolùm in motu. Nec etiam iſtis convenit ævum. Hęc enim vox ſignificat durationem ab intrinſeco indefectibilẽ, qualis eſt duratio Angeli, & animæ. Multò autẽ minus talis duratio eſt æternitas, ut per ſe patet.

Et

Et sic *Suarez* disputat *disp.50.s.7.n.5 in Metaph.* talem durationem esse distinctam à cæteris. Sic & Dd. *Conimb.l.4.Phys.c.14.q.3.a.1.*

6. Denique frequenter solet fieri mentio temporis discreti, quod intelligitur in diversis & discretis intellectionibus Angeli, sibi immediatè succedentibus. Hæc igitur mora in intelligendo, est hoc ipso duratio quædam ipsius intellectionis. Et tamen non est ibi duratio ævi, quia tales actus sunt ab intrinseco defectibiles, & sicut incipiunt, ita etiam desinunt. Neque etiam dicendum est, durare illos tempore. Nam tempus quod connumerari solet aliis durationibus, intelligitur de tempore continuo. Vnde ista duratio, ad distinctionem ab illo tempore vocata est tempus discretum. E. hoc tempus discretum erit peculiaris duratio. 34 *De tempore discreto.*

7. Denique dubitari solet de Visione beata: Hæc suam durationem habet, & non est temporalis, & tamen non aparet, an duret duratione ævi, an duratione æternitatis. 35 *De Visione beata.*

Nihilominùs omninò existimo: istam durationum divisionem esse omninò adæquatam: quod apparebit, si ea quæ inducta sunt, nihil isti divisioni officere docebuntur. Quia autem in istis multa attinguntur specialia, pertinentia ad singulas species durationum, ideò singulas durationes priùs considerabimus, ne methodum conturbemus, & posteà, ex iis quæ dicenda erunt; objectiones solvemus infrà *Titul. septimo*. Nunc istas difficultates hîc indicâsse satis sit. 36 *Probatur adæquatio propositæ divisionis.*

TITULUS IV.
De Æternitate.

Quoad æternitatem hîc de duobus videndum est. *Primò:* de voce æternitatis. *Secundò:* de ejus definitione. Vbi etiam aliqua ejus attributa incidenter declarabuntur.

ARTICULUS I.
De voce Æternitatis.

Vox æternitatis primùm explicanda est. Igitur notatio ejus dari solet hæc; quod *æternum* dicatur tanquam *extra terminum*. Eò quòd hæc duratio est interminabilis, ut posteà dicetur, *Græci* ἀΐδιον dicunt, ἐκ τοῦ ἀεὶ *semper*, unde & *Latinè sempiternum* dicimus. 38 *Vnde dicatur æternum?*

Deinde notandum: quòd vox illa dicatur ambiguè. Igitur 1. Æternum est affectio propositionis. Dicitúrque sic æterna propositio, quæ habet veritatem immutabilem, indéque fuit, & est, & erit semper vera. Ita æternæ veritatis propositiones sunt hæ: Homo est animal rationale. Homo est capax disciplinæ, albedo est color. Et sic deinceps. 39 *Ambiguitas in voce æterni.*

Aliter æternitas intelligitur de Ente incomplexo. Et proinde sic 2. Æternum dicitur ad significandam durationem prorsùs indefectibilem & interminabilem, quæ videlicet nec terminum habuit, nec habebit, imò nec habere potuit, aut poterit. Et sic solus Deus est æternus. Agimúsque nunc hoc sensu de æternitate.

3. Atque hinc per analogiam porrò æternum dicitur, quod durationem aliquo modo habet interminabilem, veluti quod à parte pòst non habet terminum, etsi à parte antè habeat terminum, hoc est, etsi inceperit. Sic damnatio impiorum, & piorum vita dicitur æterna.

4. Vocatur etiam æternum, quod valdè diu durat, etsi utrinque sit terminatum.

Ita circumcisio vocatur fœdus æternum, quia diu duravit, quanquam alii æternitatem ibi interpretentur complerinon in ipsa, sed in ejus antitypo.

Unde porrò 5. Æternum etiam dicitur, quod non quidem admodum durat diu, sed tamen est tamdiu, quamdiu est ipsum subjectum. Unde servitus ejus cujus aures perforatæ sunt, dicitur æterna, quia protenditur usque ad illius obitum. Hæc de significationibus vocis, ex quibus, ut dictum est, secunda significatio est ad nostrum propositum.

ARTICULUS II.
De definitione Æternitatis.

40 Æternitas apud *Boëthium l.3. de cons. propos.2.* definitur, quòd sit interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Quam definitionem communiter solent interpretari Scholastici. Vide & *Thom. 1. p.q.10. a.1.* & *Perer. l.12. de Temp. c.9. Armand.* de Bello Visu, *l.2. Term. c.63.*

Æternitatem esse durationem.

41 In nostra definitione 1. Loco generis ponitur ***Duratio.*** Ergò Dei æternitas est duratio. Nam Deus permanet in esse suo, & non desinit, At permansio in esse vocatur duratio. Ergò Deo competit duratio. Ergò sine dubio perfectissima duratio, quæ est æternitas. Atque ita æternitas est hoc ipsum nomen, quo significatur Dei duratio. Atque adeò generatim loquendo, æternitas est duratio.

42 Sed *objicitur* argumentum, quod præcedente titulo tactum est, de successione, quòd ea requiratur in omni duratione, & tamen non sit in æternitate.

Ad argumentum hoc *respondeo* 1. Intrinsecam successionem non esse de ratione durationis. Datur enim duratio permanens, etiam in rebus creatis, ut infrà videbitur. 2. Nihilominùs quia nos spiritualia per corporalia, & æterna per temporalia intelligimus, & verò in tempore, ut famosè de eo loquimur, est successio secundùm prius & posteriùs: hinc omnem durationem apprehendimus per successionem quandam, quâ Deus apprehenditur existere in pluribus momentis sibi succedentibus. Et hæc imaginaria successio non repugnat æternitati. Nam ipsa Scriptura in ejus descriptione, usurpat τὸ heri & hodie, aliáque temporalia.

Quæ sit differentia, quâ æternitas distinguatur à durationibus aliis?

43 Obtemo igitur genere, non investiganda est differentia. Hæc igitur variè solet assignari.

An actualis carentia termini sufficiat ad rationem æternitatis?

Frequenter dici solet: æternitatem esse durationem, quæ ***careat utroque termino.*** Ut æternum sit quod caret utroque principio, ut nec inceperit, nec desinat. Et sic loquitur de æternitate *Perer. lib.12 c.7. & seqq. in Phys.* aliíque veteres. Unde consequenter dicit, si aliquid ab æterno creatum esset à Deo (quod ipse disputat non esse absurdum *ibid. lib. 15. de mundi ætern. cap. 10. seqq.* Sicut nec reverà absurdum) id esse etiam æternum. Vocántque aliqui, talis rei durationem, æternitatem participatam.

44 Alii tamen æternitatem vel vendicant soli Deo, & sicut de facto non est aliqua creatura æterna, ita aiunt nec posse esse aliquam æternam, ut maximè ab æterno aliqua creatura facta esset. Quo in casu posteà illa creatura, juxta sententiam explicandam, non dicitur æterna, sed ex æterno, vel æternitati coëxistere, aut etiam

æterna,

æterna, intelligendo id non de duratione intrinseca, sed per denominationem extrinsecam, sumptam scilicet à Dei æternitate.

Et hanc sententiam magis probo, utpote quæ non solùm magis fundata est in communi modo loquendi de æternitate, sed etiam, quod de divinis attributis loqui debemus, ut maxima vendicetur Deo sublimitas & excellentia. Id autem magis fit, si attributum aliquod Deo approprietur, quàm si in commune consortium trahatur cum rebus aliis.

45 *Sententia Autoris.*

Quo posito, rectiùs, ut & in nostra definitione factum, ponitur differentia æternitatis per voces potentiarum, quàm per nomina actuum, hoc est, per interminabilitatem & repugnantiam ad incipiendum & desinendum, quàm per carentiam actualis inceptionis, & desitionis. Unde tunc æternum dicitur, quod non potest incipere, & non potest desinere. Voluitque hoc etiam *Boëthius* indicare: dicens, æternitatem esse possessionem *interminabilem*. Interminabile enim (sicut & alia terminata in *bilis*) nomen potentiæ est significans id, quod terminari non potest.

46 *Æternitas describenda per non posse, &c.*

Atque tum solus Deus est æternus. Prorsùs enim repugnat Deo, ut incipiat & desinat, ut suprà ostendimus *cap.* 13. ostendendo, Deum esse Ens purè actuale. Entia autem creata, si maximè supponeretur aliquid factum esse ab æterno, & perseverare in æternum, reverà sic non sunt æterna: quia nec repugnat Enti creato, in tempore creari, & rursus etiam in tempore desinere, utrumque propter libertatem influxûs divini, ex quo fit, ut nec Deus sit determinatus ad peculiare & definitum nunc in quo operetur, creando aliquid, & rursus etiam ut pro lubitu suspendere possit influxum suum quo res conservat. Eo autem suspenso, nec ad momentum quidem potest res creata subsistere, sicut nec lumen, deficiente sole illuminante, potest subsistere. Consonat huic quod *August. 12. de civ. Dei c. 15.* docet, si Angeli ab æterno creati essent, nihilominùs non fuisse coæternos Creatori suo. *Ille enim semper est*, inquit, *æternitate immutabili, illi autem facti sunt.*

47 *Solus Deus æternus.*

Alii differentiam æternitati ab aliis durationibus ponunt in eo, quòd duratio permanens sit æternitas: Aliæ autem durationes sunt successivæ. Hæc sententia non est admittenda; si intendatur, quasi omnis alia duratio, præter æternitatem, sit Ens successivum, accuratè loquendo. Nam ipsum esse rerum creatarum corruptibilium & incorruptibilium, est durabile. Et istud tamen habere potest partes suas simul. Unde est permanens. E. & duratio illius est permanens, propter identitatem ejus ad essentiam. Atque ita in rebus creatis datur duratio, non solùm successiva, sed etiam permanens, quod etiam infrà videbitur.

48 *An æternitas ab aliis durationibus differat per successionem.*

Si tamen duratio permanens intelligitur nunc κατ' ἐξοχὴν, ad significandam permanentiam talem, secundùm quam res durans intelligatur, incapax omnis variationis & mutationis, inceptionis vel desitionis, sic hæc sententia coincidit cum exposita à nobis definitione æternitatis, & verum est sic, nullum esse creatum, esse permanens, & proinde nec habere durationem permanentem. Est ea fugax velut umbra: Quam ad rem commodè aliqui faciunt duplicem successionem, positivam & privativam. Positiva successio est à positivo ad positivum. Et positiva successio iterum duplex est, vel à toto ad totum, quomodo constituitur tempus discretum, vel à parte Entis una ad partem aliam. Et hæc propriè facit Ens successivum, quale est motus. Privativa autem successio est inter esse & non esse, qualis datur in omni Ente creato, vel dari potest.

Successio duplex.

TITULUS V.
DE ÆVO

49 De ævo tria inprimis ſunt tractanda. *Primò*, de nomine ævi. *Secundò*, de definitione & quidditate ipſius ævi. Ubi etiam aliqua ipſius attributa declarabuntur. Et *Tertiò*, Quænam res durent ævo ?

ARTICULUS I.
De nomine Ævi.

50 Ævum *Græcis* αἰὼν dicitur, ἀπὸ τῦ ἀεὶ εἶναι, tanquam ἀεὶ ὤν. Unde ejus conjugatum eſt αἴδιον æternum, quod ſimiliter ab ἀεὶ nomen habet: Unde apparet ex vi vocis, & ſecundùm ejus impoſitionem, æternitatem, & ævum idem eſſe. Sicut & *Argyropilus* ἀυταρκεςάτην ζωὴν καὶ αἰῶνα apud *Ariſt.* 1 *de cœlo*, *cap.* 10. vertit ſufficientiſſimam ſempiternitatem. Et *Plut.* αἰῶνα Deo tribuit. Θεὸς, ait, ὐκ ἐν κατ' ἐδένα χρόνον ἀλλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον καὶ ἄχρονον, καὶ ἀνέγκλητον, καὶ ὃ πρότερον ἐδέν ὄςι, ἐδὲ ὕςερον, ἐδὲ νεώτερον, ἀλλὰ εἷς ὤν, ἑνὶ τῷ νῦν τὸ ἀεὶ πεπλήρωκε. Hoc eſt, *Deus non eſt ſecundùm tempus, ſed ſecundùm ævum, immobile, intemporale, & immutabile, quo nihil prius vel poſterius, vel novius, ſed unus, in uno nunc, æternitatem implevit.*

51 *Variæ ſignificationes in voce ævi.* Cæterùm valdè frequens eſt, ut nominis uſus deviet ab impoſitione, ut ſcilicet uſus ſit latior vel anguſtior, quàm patiatur nominis impoſitio. Atque hinc etiam plures ſunt ſignificationes ævi. *Colleg. Conimbr. ad c. de cœlo in Paraph. t.* 100. duas enumerat ſignificationes vocis hujus. *Pererius* addit tertiam *libr.* 12. *de Temp. cap.* 12.

Igitur 1. Ævum ſumitur generaliter pro omni duratione, etiam temporali: Unde *longævum coævum*, & *æquævum* dicuntur. *Secundò*, ſumitur pro vita, ſeu duratione rerum ſupracœleſtium. Sic *Ariſtot.* 1. *de cœl. cap.* 9. *t.* 100. ait, ea, quæ extra cœlum ſunt, eſſe inalterabilia & impaſſibilia & ſufficientiſſimam vitam (ζωὴν καὶ αἰῶνα) habere. Unde ſic etiam æternitas eſt ævum. Denique, in diſputationibus de duratione, ævum ſignificare ſolet durationem mediam, intra æternitatem & tempus, quæ iſtâ ſit imperfectior, hâc perfectior. Et ſic nunc agitur de ævo. Plures ſignificationes vocis hujus vide apud *Damaſc. l.* 2. *de Orthod. fid c.* 1. *& Pelarg. ib.*

ARTICULUS. II.
De definitione & quidditate ipſius ævi.

52 1. Ratione *generis* ævum eſt duratio. Significat enim hæc vox ſpecialem modum permanſionis in eſſe, appropriatum quibuſdam Entibus, ut poſteà videbitur. At permanſio in eſſe, eſt duratio.

PUNCTUM I.
Aliorum opiniones, quæ ſit ævi differentia ab aliis durationibus, referuntur & refutantur.

53 *Prima opinio.* 2. Quoad *differentiam* ſolet *primò* pars ejus poni *in ſucceſſione*, quatenus ea diſtinguenda eſt ab æternitate. Hæc ſententia *Bonaventuræ* tribui ſolet *Exerc.* 2. *d.* 2. *q.* 3, *a.* 1.

Sed

Sed id non benè dicitur juxta dicta *præced. tit. hujus comment. n.* 48. ubi qua ἐπιεικείᾳ possit illa accipi sententia, etiam visum est. Prolixam disputationem contra istam opinionem, vide apud *Suarez disput.* 50. *Met. s.* 3 *n.* 3. *seqq.* & *Perer. l.* 12. *de Temp c.* 12, 13. *Rejicitur.*

Deinde: Alii partem istius differentiæ, qua ævum ab aliis durationibus distinguitur, faciunt hanc, quòd ævum sit duratio esse creati *naturalis.* Unde aiunt, ea quæ habent esse supernaturale, ut est visio beatifica, non contineri sub ævo. Ita docet *Colleg. Conimb l.* 4. *Phys. c.* 14. *q.* 3. *a.* 1. *Thomas,* 1. *p. q.* 10. *a.* 5. & alii veterum, qui durationem visionis beatificæ vocant æternitatem participatam. 54 *Secunda opinio.*

Suarez disp. 50. *s.* 8. *n.* 5 exponit illam participatam æternitatem, per æquipollentiam ad ævum, quo modo loquendi ait & *August. lib.* 83. *qq. q.* 23. animam nostram *participare* divinam *æternitatem* immortalitate. *Æternitas participata.*

Sed talis interpretatio non est ad mentem ipsorum autorum, qui omnino volunt æternitatem participatam distinguere contra ævum. Unde *Conimb. d. l.* ad coarctandam rationem ævi, sic illud definiunt: *Ævum est duratio seu mensura esse creati* naturalis *stabiliter & perenniter se habentis.*

Verior igitur sententia est: istam differentiam spuriam esse. Quia naturale & supernaturale sunt differentiæ extrinsecæ ipsius esse. Sumuntur enim tales denominationes à subjecto, vel à causa, unde naturale in contradictione à supernaturali definitur, quòd sit ab agente naturali, modo naturali, & secundùm ordinem naturalem, apud *Pererium lib.* 7. *de Nat. cap.* 1. Subjectum autem & causa efficiens non variant essentias rerum. Ergò nec existentiam. Ergò nec durationem propter horum omnium realem identitatem. Atque ita visio beatifica potest mensurari ævo, non obstante hoc, quod est aliquid supernaturale, si nihil aliud impediat. 55 *Discutitur.*

Unum non consistere in ratione mensuræ.

Tertiò: Rursus, aliqui ponunt rationem ævi in respectu mensuræ.

Hæc tamen sententia concidit per ea, quæ suprà generaliter ostenderunt, quòd duratio non possit formaliter consistere in respectu mensuræ. Addam tamen aliquid propter peculiares modos loquendi. 56 *Tertia opinio.*

Igitur 1. *Ævum non consistit in ratione mensuræ, respectu æternitatis, quasi sit aliquid mensurabile per æternitatem.* Ita videtur ferè in contrarium sentire *Scal. Exerc.* 359. *s.* 7. Et confirmari potest, quòd primum in unoquoque genere est mensura reliquorum. At æternitas est prima duratio. E. est aliarum mensura. 57 *Ævi formale an sit, mensurari æternitate.*

Hæc sententia non est admittenda. Nam mensura debet esse notior mensurato. At duratio æternitatis est ignotior quâvis aliâ, manifesto indicio, quod in ea declaranda solemus uti nominibus nostrarum durationum, veluti successionis & aliorum: *Deinde,* si omninò supponeretur: Æternitatem mensurare alias durationes, non tamen propterea in hac mensurabilitate posset ipsum formale aliarum durationum consistere, quia, ut suprà visum est, mensurabilitas præsupponit quantitatem, cui accidat ipsum mensurari. E. in rebus æternis supponitur duratio tanquam ordine naturæ prior mensurabilitate. Patétque id porrò inde, quòd omnis mensura fertur solùm in homogeneum. E. etiam datur aliquid in rebus æviternis homogeneum divinæ æternitati, juxta quod hæc dicatur mensura illius. At id non est nisi duratio. E. duratio præsupponitur à mensurabilitate. E. non potest formaliter & intrinsecè constitui per mensurabilitatem. *Sententia Autoris.*

58 Primum autem in unoquoque genere, dicitur menſura reliquorum, loquendo de menſura perfectionis, non durationis. Atque iſto modo verum eſt, æternitatem menſurare alis durationes. Cognoſcuntur enim hæ perfectiores vel imperfectiores, in quantum plus vel minus habent de æternitate.

Solvitur obiectio.

59 2. *Ævum non conſiſtit in ratione menſuræ, reſpectu temporis, tanquam ſit aliquid menſurans tempus noſtrum.* Ita patet ex priori diſcurſu, quòd ſcil. tum ævum in ratione durationis eſt aliquid ignotius quàm tempus, per argumentum ibi factum: tum etiam, quod eſſe menſuram alterius, ſupponit (ſicut de menſurabili dictum eſt) in re menſurante quantitatem, ſecundùm quam ſit alii homogenea. Quantitas a. ſic illa non eſt alia, quàm duratio. E. duratio ſupponitur in eo quod debet menſurare durationes. E. formaliter & intrinſecè non conſtituitur per hoc, quod eſt activè menſurare.

60 3. *Ævum non conſiſtit in ratione menſuræ ſic, quaſi Angelus ſummus duret, menſurando durationes aliorum inferiorum: & rurſus angeli inferiores durent quatenus menſurantur durationi primi Angeli.* Ita loquuntur aliqui, non tamen iſtis omnibus placet formaliter durare Angelos, per tale menſurare & menſurari, ſed id eſſe proprietatem, vel attributum durationis Angelicæ, ut *Perer.* hanc ſententiam declarat *lib.* 12. *de Temp. c.* 16. Notat enim ibi ævum dupliciter ſumi: *uno modo*, pro intrinſeca duratione æviternorum. Alio modo pro extrinſeca menſura hujus durationis, & ſic ait aliquos dicere, quòd omnia æviterna durent hâc menſurâ, ſive uno ævo, quod ſumatur per applicationem durationis Angeli ejus, qui ſit ſummum eorum, quæ æviterna ſunt, ſicut omnia temporalia ſunt in eodem tempore quatenus menſurantur per unum motum primi mobilis.

61 In neutro tamen ſenſu, talis ſententia procedit. Nam primò quod formaliter non conſiſtat duratio in iſto menſurare & menſurari, convincitur argumentis & ſuprà in initio hujus commentarii generaliter, & poſteà ſpecialiter factis.

Secundò: dici non poteſt, per modum proprietatis, ævum ſuperioris Angeli menſurare ævum cujuſlibet inferioris Angeli, vel alterius æviterni, quia omnes illæ durationes ſunt nobis æquè ignotæ.

Neque convenire poſſunt autores, in determinando iſto primo æviterno, quod aliorum durationes menſuret. Alii putant illud primum æviternum eſſe *Luciferum*, quia hic ſit excellentiſſimæ naturæ, quam, labendo non amiſerit: alii ponunt, Angelum, qui remanſerat inter bonos excellentiſſimus: alii animam Chriſti: alii aliud ponunt. Unde ſignum eſt unius durationem non eſſe notiorem aliâ. At omnis menſura debet eſſe notior menſurato.

62 Simpliciter igitur hactenus relinquitur, quòd ratio ævi non conſiſtat in reſpectu menſuræ, quod *n* 55. propoſitum fuit.

Ævum non conſtituitur ex actuali inceptione, & carentiâ deſitionis.

Igitur *Quartò:* Solet eſſe valdè frequens ſententia, ſecundùm quam differentia ævi aſſignatur hæc, quòd ævum ſit duratio *carens fine, ſed habens principium.* Ex qua diſtinguitur ab æternitate & tempore. *Ab æternitate:* quia hæc nec principium, nec finem habet. *A tempore* autem, quia hæc duratio, & principium & finem habeat. Unde relinquitur ævum eſſe durationem mediam inter utramque, quia participat aliquid de æternitate, nempe carentiam finis, & aliquid de tempore, nempe initium, ſive terminum à parte antè.

63 *Quarta opinio.*

Hæc

Hæc tamen differentia, ſine addito, non eſt ſufficiens. Unde rectè à *Thoma* 1. *p. q.* 10. *a.* 4. *&* 5. vocatur differentia per accidens. Quod ſic patet, quia ſi Angelus ſtatim ab æterno fuiſſet creatus, non is habuiſſet initium durationis, hoc eſt, non datum fuiſſet tempus (ita enim nunc loqui liceat) in quo non fuiſſet Angelus, ille ſic non duraret duratione ævi, ſed aliâ. Et idem eſſet, ſi vel ille Angelus, qui per hypotheſim ponitur coævus Deo, vel etiam alius Angelus deſineret in tempore per ſubtractionem divinæ conſervationis. Ille enim Angelus ſic non duraret duratione ævi, quia hæc dicitur expers finis. Atque ita poſſet Angelus durare duratione æternitatis, & duratione ævi, & duratione temporis. Iterum ſi Deus nunc crearet equum, & eundem, vel etiam alium genitum per naturales cauſas, conſervaret in æternum, ille non haberet durationem temporis, ſed ævi, quia careret illa duratio fine, & haberet principium. At abſurdum eſt, durationes Entium adeò variari: ut una eadémque res duret diſtinctis ſpeciebus durationum. Nam duratio realiter eſt eadem cum exiſtentia, & conſequenter cum eſſentia. Unde ſi variaretur ejuſdem rei duratio ſpecie, etiam ſpecie variaretur ejuſdem rei eſſentia. Et rurſus cùm eſſentia non varietur per extrinſecum, & quamvis circumſtantiam, apparet nec durationis ſpeciem variari per extrinſecum, & circumſtantiam ullam. Et patet abſurdiſſimè dici: Equum morientem ſecundùm naturalem curſum, differre ſpecie ab eo, qui conſervaretur à Deo in æternum. E. nec ejus duratio differt ſpecie ab alterius duratione, ut illius quidem duratio ſit tempus, hujus ævum. 64 *Rejicitur ſententia affirmans.*

PUNCTUM II.

In quo propria ſententia exponitur de ævi differentiâ.

His igitur omnibus hactenus propoſitis, & refutatis ſententiis dimiſſis, rectiſſimè dicitur: *Ævum eſſe durationem rerum creatarum naturâ indefectibilium.* Definitio in theorematibus poſita hæc erat: *Ævum eſt duratio ſecundùm quam durans poteſt habere initium, ſed ex ſe non habet finem.* 65

Hâc in definitione principiò notandum eſt: eam non fieri per verba actualis inceptionis, aut defectûs, cujuſcunque tandem ordinis illa ſint. Poteſt enim aliquid durare duratione ævi. 1. quod ab æterno creatum eſſet, & permaneret in æternum. 2. aut ab æterno creatum eſſet, & deſineret in tempore. 3. aut quod factum eſt in tempore, & deſineret in tempore. 4. aut quod factum eſt in tempore, & maneret in æternum. Quæ omnia fieri poſſunt circa Angelum, cujus eſſe durat duratione ævi.

Relinquuntur autem duæ quaſi eſſentiales conditiones ævi. Igitur 1. *duratio ævi poteſt habere initium*, hoc eſt, quod durat duratione ævi, poteſt aliquando non fuiſſe, & non habet repugnantiam ad latere in cauſis, vel, non eſt purè actuale. Et indicatur hinc ævum non poſſe convenire Deo. Æternitas enim eſt prorsùs interminabilis duratio, cui repugnat prorsùs vel à parte antè, vel à parte pòſt habere terminum. At Deus eſt Ens prorsùs actuale, ut repugnet ei habere initium, aut poſſe habere initium. 66 *Eſſentiales conditiones ævi duæ.*

Altera conditio ævi eſt, *ex ſe non habere finem*, hoc eſt, eſſe rerum naturâ ſuâ indefectibilium.

Dicuntur autem naturâ ſuâ indefectibilia & incorruptibilia, quæ adeò quaſi tenax eſſe ſortita ſunt à Deo, ut non poſſint deſinere per cauſas ſecundas, ſed ſolùm *fint?* *Naturâ indefectibilia quæ*

solùm per specialem Dei voluntatem, qua suspendat influxum suum ad talia Entia conservanda. Talia Entia sunt angeli, ubi nec angelus angelum, nec aliud intra causas secundas eum corrumpere potest, nec ipse, sibi relictus, remotis causis extrinsecis, tandem desinit & collabitur, ut faciunt arbores, herbæ, animalia. Sed quando desinit angelus, solùm id fit, quia Deus eum speciali voluntate non vult ampliùs in esse conservare. Et talis modus essendi solet vocari, naturalis indefectibilitas, & incorruptibilitas, non quasi angelus istam indefectibilitatem non habeat per gratiam (quod attendendo solent aliquando angeli & anima dici, esse naturâ corruptibiles & mortales, per gratiam autem incorruptibiles & immortales, ut loquitur *Damasc. lib. 2. de orth. fid. c. 3. & 12. & lib. 1. c. 8. Synod 6. sess. 11.* Et *Hieronym. lib. 2. contra Pelag.* & alii plures, quos vide apud *Suarez disp. 35. Met. s. 3. n. 54.* Et *Perer. l. 4. in Genes. n. 119.* Eodémque sensu etiam *part. 3. disp. de anima*, animam rationalem suâ naturâ dixi mortalem *disput. 3. th. 6. seqq.* sed quia per gratiam accipiendo naturam, simul cum natura accepit à Deo implantatam suæ naturæ indefectibilitatem, ut per eam adeò stabile esse habeat, ut sit immunis ab omni corruptione & desitione, quam causa secunda procurare posset, solùm autem relinquatur sub imperio Dei, ut ad hujus solius nutum & voluntatem desinere possit.

67 *Ævi & temporis differentia.*

Et per hanc conditionem, distinguitur ævum à tempore. Tempus enim significat durationem rerum naturâ suâ defectibilium & corruptibilium, ut posteà pleniùs dicetur. Atque ex his nunc facilè solvitur quæstio hæc.

ARTICULUS III.

Quænam res durent Ævo?

68 *Durant Ævo Angeli.*

Ingenere, ævo durant omnes res creatæ, quæ naturâ suâ sunt indefectibiles, & incorruptibiles.

In specie autem talia Entia sunt 1. *Angeli, secundùm esse suum.* Hi enim sunt naturâ suâ indefectibiles, eo modo, quo declaratum id est, *præced. artic.* Dixi: *Secundùm esse.* Nam operationes angelicæ, veluti intellectio, & actiones ipsorum transeuntes ad Entia materialia, quia, hæ natura sua sunt defectibiles, nec durant duratione ævi, sed temporis, ut Metaphysici tempus sumere solent.

69 *Et anima rationalis.*

2. *Anima rationalis etiam durat duratione ævi.* Hæc propositio sumitur secundùm veriorem sententiam, quæ est de anima rationali, quod scil. ea sit naturâ immortalis, quam rem alibi considerabimus. Naturâ autem immortalium duratio, est duratio ævi. Sequitur autem hinc, alias omnes formas excludi ab hac duratione, quia illæ desinunt per naturales causas, nempe per destructionem suppositorum in quibus sunt. Unde si tum, hoc est, post suppositorum destructionem, porrò conservarentur in esse, fieri id oporteret per specialem & extraordinariam Dei actionem, qualis etiam esset, in ipsius suppositi, veluti equi conservatione ab omni interitu. Quæ specialis actio est indicium naturæ defectibilis in equo & ejus forma, atque adeò communiter in forma quavis, præter animam rationalem.

70 *Et materia prima.*

3. *Duratio materiæ primæ est æviterna.* Hæc enim est ingenerabilis & incorruptibilis, hoc sensu, quod nec per seipsam collabi aut emori possit, nec etiam ab ulla causa secunda corrumpi possit. Ergò ipsius annihilatio aut destructio solùm subest imperio divino. At talia durant ævo.

4. *Duratio*

4. *Duratio cæli eſt duratio ævi.* Hæc ſententia procedit ſupponendo, quòd cœlum ſit quintæ eſsentiæ, diverſæ ſcilicet naturæ à quatuor Elementis. Quo ſuppoſito fit, ut neque cœlum in ſe includat contrarias qualitates, neque etiam contrarias qualitates habeat extra ſe, quæ ipſum immutent vel corrumpant. Unde propter harum defectum non poteſt naturaliter ab extrinſeco corrumpi, & per defectum prioris conditionis, non includit quicquam, ex quo reddatur quaſi ſibi ipſa cauſa ſuæ corruptionis. Relinquitur ergo ſic naturâ ſuâ incorruptibile, & per conſequens menſurabile ævo. Et hæc ſatis ſunto de ſecunda ſpecie durationis, quæ fuit ævum: Sequitur de Tempore. 71 *Et cœlum.*

TITULUS VI.

De Tempore.

Sicut de ævo, ita & de Tempore tria ſunt conſideranda; *Primò*, ipſa vox temporis. *Secundò*, quid ſit tempus? Et *denique*: Quarum rerum ſit hæc temporis duratio? 72.

ARTICULUS I.

De voce Temporis.

Vox temporis eſt ambigua: Ea igitur primum declaranda eſt. *Primò* igitur tempus non pro ipſa duratione, ſed, pro opportunitate ſumitur, quomodo Græcis tempus dicitur καιρὸς. De quo *Auguſtinus Epiſt.* 78. *ad Heſych* καιρὸς, inquit, *ſignificat tempus, non tamen quod in ſpatiorum voluminibus tranſit*: ſed *quod in rebus ad aliquid opportunis aut importunis ſentitur.* χρόνος *autem eſt ipſum ſpatium temporis.* Et ſic dicimus in tempore agere, vel venire; item ſervire tempori. *Ambiguitas in voce temporis.*

Secundò ſumitur tempus pro extrinſeca menſura durationis, quomodo (applicatione ad durationes rerum naturalium) *Ariſtot.* agit de Tempore, 4. *Phyſic.* aítque *cap.* 11. *t.* 101. id eſse numerum motûs, ſecundum prius & poſterius. Et hoc modo etiam *Gen.* 1. *v.* 14. dicitur: Luminaria magna eſse facta in ſigna & *tempora*, hoc eſt menſurandas durationes rerum aliarum.

Tertò tempus ſolet à *Ramæis* generaliter ſumi pro omni duratione, quomodo Deo etiam tribuuntur temporis differentiæ, veluti fuiſse, & eſse, & fore, & conſequenter tribui ei poteſt, vox temporis, tanquam æquipollens voci durationis. Vide de hac ſignificatione *Dounamum lib.* 1. *Comment. Log. cap.* 11. *p.* 207.

Quartò tempus ſumitur pro duratione contradiſtinctâ ab æternitate. Et ſic *Ariſt.* 4. *Phyſ.* 12. ait: τὰ ἀεὶ ὄντα οὐκ ἔστιν ἐν χρόνῳ, οὐδὲ μετρεῖται τὸ εἶναι αὐτῶν τῷ χρόνῳ. *Æterna non ſunt in tempore, neque menſuratur eſſe eorum à tempore.* Quam ad rem ſententia *Plutarchi* ſuprà relata eſt. Et in hac oppoſitione intelligitur vel adæquatè opponi æternitati, vel etiam mediante ævo. Unde temporale dici poteſt, quod non eſt æternum ſimpliciter & abſolutè. Et rurſus temporale dici poteſt, quod non eſt æternum ſecundum quid, velut quod eſt æviternum.

Quintò: Atque hinc tempus ſolet poni duratio diſtincta non ſolùm contra æternitatem, ſed etiam contra ævum. Unde relinquuntur omnia durare tempore, quæ non ſunt æterna aut æviterna.

Ex *Sextò* ſolet, per antonomaſiam, intelligi vox temporis de duratione tali, qualis eſt rerum Phyſicarum. Nunc tamen latiùs accipitur, ut comprehendat etiam

etiam rerum non Physicarum durationem, item durationem momentaneam generationis, quæ omnia possunt dici durare tempore Metaphysicè dicto, ut apparebit.

ARTICULUS II.

Quid sit Tempus.

73 Quæ in superioribus de esse durationis, & de prioribus ejus speciebus disputata sunt, hîc etiam tractari solent, & proinde ex ibi dictis judicari possunt.

74 *Discrimen temporis Physici & Metaphysici.* *Deinde* est observandum: non hîc agi de tempore, de quo Physici agere solent. Id enim est mensura extrinseca durationis, quam Metaphysici inprimis, non curant. *Et rursus* tractatur ibi solùm in applicatione ad res naturales: At nostrum tempus reperitur etiam in non naturalibus, veluti in actibus Angelicis. Et *denique* tempus Physicum verè est unum. Una enim est mensura, qua cognoscuntur omnium rerum motus. At tempus Metaphysicum, totuplex est, quotuplex res. Ita scilicet unicuique rei sua duratio est, & proinde alia est duratio (& in specie tempus) hominis, alia equi hujus, alia illius.

75 Igitur de hoc tempore, Metaphysicè loquendo, solet differentia illius poni, *in successione*, quasi scilicet omnes aliæ durationes sint permanentes: Tempus autem sit duratio successiva. Unde consequenter tempus aiunt solùm esse Entium successivorum, ut motuum, & non etiam ipsarum essentiarum, quod & *Suarez* fecit, *disp.50. Metaph. s.7.*

76 *Etiam tempore durare res permanentes.* Hæc tamen opinio proba non est. Unde alii non solùm actus, sed etiam esse rerum quarundam, aiunt durare duratione eâ, quæ tempus dicitur. Vide *Thom.1. part. q.10. a.3. Tempore*, inquit, *mensuratur omnis motus, & etiam ipsum* esse *rerum corruptibilium.* Et apparet satis, quia motus & esse rerum corruptibilium conveniunt in uno esse, defectibilitatis. At secundum defectibilitatem & indefectibilitatem sumitur ratio permanendi in esse, & consequenter ipsius durationis. Atque ita summatim, esse temporalis durationis, abstrahit à permanente & successivo: & sunt revera aliqua temporalia, quæ sunt permanentia ut esse equi, asini, &c. Et alia sunt successiva, ut motus equi, asini, &c.

77 Alii faciunt differentiam temporis hanc, quòd duratio temporis sit illa quæ habet principium & finem.

Sed hæc differentia est per accidens, ut manifestum est ex iis, quæ de æternitate & ævo dicta sunt. *Num.42. & seqq. & Num.61. seqq.* Nam duratio propter identitatem & essentiam est invariabilis, sicut & essentia est invariabilis: At secundum talem definitionem temporis, quod est idem specie cum alio, posset habere durationem differentem specie ab alio à quo non differt specie. Veluti equus hic & equus iste sunt iidem specie, & tamen haberent juxta talem definitionem, durationes specie differentes, quia nihil repugnat equum divinâ potentiâ conservari in æternum, unde sic per defectum finis in duratione, duraret non tempore, sed ævo. Alius autem duraret non ævo, sed tempore. Ævum autem & tempus sunt durationes differentes specie.

78 Rectissimè igitur, dimissâ actuali definitione, dicitur: Quod *Tempus sit duratio, quæ naturaliter possit deficere. Naturaliter* dico: hoc est, quorum interitus procurari possit per causas naturales. Et dico: *possit*; Ad insinuandum, quod non repugnet, de facto perseverare rem temporalem. Unde si contingeret rem aliquam,

natura

naturâ ſuâ corruptibilem, divinâ potentiâ præſervari ab interitu, nihilominus iſta, duratione temporis duraret, quia res iſta ſecundùm naturam ſuam eſt corruptibilis. Sequitúrque hujus veritas clarè ſatis, partim ex refutatione priorum opinionum, partim ex iis, quæ de æternitate & ævo locis *prior. Num.* citatis diſputata ſunt. Sed ad hanc rem pleniùs intelligendam quæritur, quibus conveniat hæc duratio, de quo ſtatim videndum.

ARTICULUS III.

Quarum rerum ſit hæc temporis duratio.

Reſpondeo generaliter primò: *Omnia durare tempore, quæ ſunt naturâ ſuâ corruptibilia.* Natura autem corruptibilia nunc intelliguntur ea, quæ talia ſunt, non quaſi per excellentiam, quomodo ſolus Deus eſt naturâ incorruptibilis: Sed illa naturalis incorruptibilitas intelligitur ſic, prout talis incorruptibilitatis eſt capax Ens creatum. Ea inter Entia creata dicuntur naturâ incorruptibilia, quæ ad corruptionem non habent, niſi potentiam Logicam, ſive non repugnantiam, in ordine ad primum Ens, hoc eſt, quæ non poſſunt corrumpi, niſi ſpeciali voluntate Dei, per ſuſpenſionem influxûs, quo res creatæ in eſſe conſervantur. Unde in oppoſitum nunc naturâ corruptibilia dicuntur, quæ etiam aliunde, intra naturam ſiſtendo, corrumpi poſſunt. Et hæc omnia durant duratione eâ, quæ tempus dicitur. 79

Specialiter autem durant tempore 1. *Omnes motus rerum naturalium.* Et de his quidem res creata eſt, qui ſunt Entia ſucceſſiva, ut ſunt motus accidentales: patet tamen etiam de motibus inſtantaneis, veluti eſt, generatio ſubſtantialis. Nam & hæc eſt naturâ ſuâ defectibilis. At natura defectibilium non eſt alia duratio quàm Tempus. 80 *Tempore durans motus.*

Solum objici hîc poteſt, quod rerum inſtantanearum nulla ſit duratio, quia duratio implicat aliquem tractum eſſendi & permanſionem in eſſe. Sed id ſuprà expoſitum eſt, *Num.* 11. 12. *Objectio.*

2. *Tempore durant, etiam ipſæ eſſentiæ rerum naturâ corruptibilium.* Hoc ſatis conſtitit priùs, *Num.* 76. 77. Unde nunc nihil addo. 81 *Eſſentiæ rerum corruptibilium.*

3. *Durant tempore actus Angelici.* Nam & hi ſunt defectibiles natura ſua, & non ſolùm per ſpecialem actionem Dei, quia ab Angelo intermitti poſſunt, & ſic de facto non eſſe. Solet ab aliquibus hoc tempus dici, tempus ſpirituale, vide *Suarez diſp.* 50. *ſ.* 7. *n.* 1. 82 *Actus Angelici.*

Alia ex ſuperioribus dijudicare poſſunt. Solet porrò quæri: Quomodo illæ rerum durationes menſurentur ab extrinſeco? & unde? & an omnes inde menſurentur? Ubi ſuppoſito, quod id fiat per motum cœli, qui eſt nobis notiſſimus, & ſic accommodatiſſimus ad menſurandas rerum durationes, inprimis tota illa quæſtio videtur potius Phyſica, quam Metaphyſica eſſe. 83

TITULUS VII.

Digreſſio ad ſolutionem argumentorum, initio propoſitorum.

Nunc ſolvenda ſunt argumenta, ſuprà *Num.* 28. *& ſeqq.* propoſita, contra bonitatem diviſionis, in iſta durationum tria genera. 84

Ad primum, dico: De Æternitate poſſe nos bifariam loqui, *uno modo*, quoad id, quod convenit ei à parte rei. *Alio modo*, quoad imaginariam ſucceſſionem, quam nos apprehendimus pro concipiendo eſſe æternitatis.

Et

Et quoad hanc imaginariam ſucceſſionem ſive fluxum, dici poteſt tempus & ævum eſſe partes illius fluxus, quarum durationum hæc vel illa applicat ſibi partem aliquam illius tractus. Eſt ad eundem modum intelligendus *Cicero*.

In quantum autem loquimur de æternitate, prout eſt à parte rei, ibi omnis ceſſat ſucceſſio. Atque ſic tempus non poteſt dici pars æternitatis, ſicut nec ævum: ſicut neque eſſentia defectibilis, poteſt dici pars eſſentiæ indefectibilis. Ad confirmationem autem reſpondetur: quòd impoſſibile ſit duas durationes eſſe ſimul, quarum neutra ſit pars alterius, loquendo de durationibus ejuſdem generis, ut *Thomas* ait, 1. *p. q.* 10. *artic.* 4. *ad primum*. Et inprimis hoc procedit non de durationibus ipſis, ſed de extrinſecis menſuris durationum.

Secundum ſuprà ſolutum eſt, *Num.* 40.

85 In *tertiò* probatur ſolùm, quòd aliquo modo loquendi ævum comprehendi poſſit ſub tempore, quod facilè admittitur. Neque abſurdum eſt, ſecundum vocum ambiguitatem, unam ſpeciem ab alia includi: At, non obſtante vocis illius ambiguitate, ſufficiens diſcrimen datum eſt, (juxta communem modum loquendi de ævo) inter tempus & ævum, ut ex toto hactenus diſcurſu manifeſtum eſt. Videatur *Num.* 66.

86 *De momentaneis.* In *quarto* tangitur quæſtio: *An momentum ſit duratio, & qualis?* Ubi jam antè reſponſum eſt, momentum eſſe durationem, *num.* 11. 12. In ſpecie etiam, loquendo de durationem momentanea generationis ſubſtantialis, antè dictum eſt, eam durare in tempore, *num* 80. Ubi notandum eſt: Tempus à Metaphyſico non ſumi ad ſignificandam ſolam durationem ſucceſſivam, ſed generaliùs dicitur, tempus eſſe durationem omnem illam, qua durat id, quod naturâ ſuâ defectibile eſt, ut eſt declaratum, ſive aliàs habeat eſſe permanens, ſive ſucceſſivum, inſtantaneum vel continuatum eſſe.

87 *De Duratione eſſentiarum in rebus corporeis.* In *quinto* tangitur quæſtio: *An ipſæ eſſentiæ rerum corporearum durent tempore?* Harum igitur durationem multi volunt aliam eſſe à tempore. Unde *Suarez diſp.* 50. *ſ.* 7. *n.* 5. refert opiniones, vocantium durationes iſtas, ævum, tempus, Inſtans, permanens, durationem rerum corruptibilium.

Sed revera non opus eſt multiplicare ſpecies durationum, adeoque Entia. Nam ſatis commodè dicitur eſſentias rerum corruptibilium durare tempore, prout hactenus naturam temporis declaravimus. Vide inprimis *Num* 75. 76.

88 *De tempore diſcreto.* In *ſexto* argumento agebatur de tempore diſcreto, de quo dicendum eſt, quòd illud non conſtituat peculiarem ſpeciem durationis. Nam tempore diſcreto dicuntur durare res diverſæ ſibi ſuccedentes. Et principaliter quidem ſolet id poni in Angelicis actibus, ſed tamen idem etiam eſt in actibus noſtris, quorum alii aliis ſuccedunt. Unde ſtatim ſequitur, abſolutè loquendo, ſicut hîc multa ſunt Entia, ita etiam multas durationes eſſe. Unde tempus diſcretum implicat tot durationes, quot Entia implicat. Atque hæc durationes ſatis continentur, particulatim ſumptæ ſub tempore, de quo tractavimus. Toti autem complexo ex multis particularibus durationibus ſibi ſuccedentibus, non debet peculiaris duratio adæquatè reſpondere, quia id non eſt verè unum, ſed ſolùm eſt unum per aggregationem.

89 *Quâ Duratione duret viſio* In *ſeptimo* argumento quæritur: *qua duratione duret viſio beatifica*, qua ſcilicet ſancti Angeli, & animæ Deum intuentur:

Reſpondeo hac in re 1. Non debere peculiare genus durationis eſſe, qua iſta duret. Nam evidenter æternitas, & ævum, & tempus exhauriunt omnem durationem,

nem. Nempe omnis duratio, aut eſt prorſus indefectibilis, aut non prorſus defectibilis. Si primum, ſic eſt æternitas. Si autem non eſt prorſus indefectibilis. Ergo eſt vel defectibilis per naturam, vel non. Si primum, eſt tempus. Si ſecundum, eſt ævum. Atque inter hæc evidens eſt non poſſe dari medium. Nam omnia membra facta ſunt per contradictionem.

Dei beatifica? Probatur ſufficientia diviſionis Durationum.

2. Sed quænam duratio ex his convenit viſioni beatificæ? *Thomas, p. 1. q. 10. a 5. & l. 3. contra gent. c. 61. & l. 4. ſent. d. 49.* tribuit tali viſioni æternitatem, vocátque eam ſpeciali nomine *participatam.*

90 *Thomæ ſententia.*

Nihilominus hæc ſententia admittenda non eſt. Nam æternitas ſignificat durationem prorſus indefectibilem. Viſio autem illa eſt defectibilis, tùm à parte antè, quia potuit non inchoari; tùm à parte pòſt, quia poteſt, ſicut & ipſe Angelus animáve de facto, ſaltem per Dei potentiam deſtrui. Atque hoc indicat etiam vox *Participata*, quæ revera, ut nunc ea vox intelligitur, diminuit vel tollit æternitatem: quia illa voce ſignificatur, durationem viſionis illius ſubjectam eſſe Dei imperio, atque indefectibilem eſſe.

Argumenta quædam pro hac ſententia habet *Thomas*, ſed ea facilia ſunt. Si placet, videantur apud *Perer. l. 12. de Temp. c. 8.* & *Scot. l. 4. Sent. 49. q. 16.*

Dimiſsâ igitur hâc ſententiâ verè dicitur, viſionem illam durare ævo, quod & *Scotus d. l.* voluit, patétque ex prædictis ſatis. Nam ævo durant illa, quibus nec repugnat incipere, nec repugnat, per Dei voluntatem ſpecialem, deſinere, ſupponimus autem quod talis viſio non ſit res naturâ corruptibilis, qua in cauſa aliâs menſuraretur tempore.

Et hactenus quidam conſideravimus primam diviſionem durationum, quæ erat per æternitatem, ævum, & tempus; ſequitur ut alteram quoque attingamus, quâ duratio alia dicitur permanens, alia ſucceſſiva.

TITULUS VIII.

De duratione permanente & ſucceſſiva.

91 Hæc eſt altera diviſio durationis, cujus mentio facta eſt in Theorematibus hujus capitis. Inprimis autem hîc de duobus agendum eſt: *Primò* explicandus eſt ſenſus propoſitæ diviſionis. *Deinde* videndum: an rebus creatis poſſit duratio permanens convenire.

ARTICULUS I.

In quo exponitur diviſio durationis in permanentem & ſucceſſivam.

92 *Ex qua ſucceſſione dicatur duratio ſucceſſiva?*

Eſt autem *Primò* obſervandum, ſucceſſionem aliam eſſe realem, aliam imaginariam. Unde, loquendo de imaginaria ſucceſſione, omnium rerum, hoc eſt, tam creaturam, quàm rei increatæ, duratio eſt ſucceſſiva. Quia nos divinam iſtam durationem apprehendimus per heri & hodie & cras, adeoq; fluxum à priori ad poſterius. Sicut enim immaterialia per materialia: ita etiam æterna non intelligimus, niſi per temporalia.

Atque ita, ut intelligatur duratio permanens diſtincta contra ſucceſſivam, intelligi oportet ſucceſſionem realem, quia, ut viſum eſt, permanens duratio etiam habet imaginariam ſucceſſionem:

93 *Ex qua per-*

Deinde: permanſio ſolet aliquando ſumi pro omni mora in eſſendo, eſto, aliâs id ſit, habendo partes ſimul, ſive influxu quodam, quomodo ſuprà expoſita eſt iſta

vox,

mansione dicatur permanens?

vox, ad definitionem durationis, *num.* 15. Unde sic permanens vocabitur, quicquid durat: quia durare est permanere in esse. Unde consequenter, hoc modo, omnis duratio est permanens, sicut in priori modo loquendi, omnis duratio erat successiva. Unde apparet juxta istum sensum non intelligi hîc durationem permanentem.

94 *Successio duplex.*

Tertiò: Aliter successio est duplex, privativa & positiva. ***Privativa*** seu negativa successio est, non esse & esse. ***Positiva*** autem est inter diversas partes ejusdem esse. Unde sic omnia Entia creata durant successivè, successione privativâ, quatenus ipsorum esse succedit ad non fuisse, & illud esse tandem desinit per non esse. Nulli enim rei creatæ, ut vulgo dici solet, ipsum existere est essentiale, hoc sensu, quod & possit latere in causis & tandem destrui. Unde, talem privativam successionem excludendo datur quidem aliqua duratio permanens, sed ea in solo Deo. Successionem autem positivam non habent omnia Entia, ut apparebit.

95 ***Quartò:*** Permanens duratio potest intelligi per excellentiam, pro ea quæ est omni modo indefectibilis, in qua nulla detur, vel innovatio, vel inveteratio, vel qualiscunque variatio. Et sic solus Deus habet permanentem durationem. Entia autem creata eam non habent, quanquam alia proximè eidem accedunt, ut est duratio Angelica, quæ variis variationibus non est ita obnoxia.

96 ***Quintò:*** Atque ita, loquendo de positiva successione, sunt aliqua quæ eam habent, alia eam non habent. Positiva successio datur in motu, cujus aliqua pars est præterita, alia est futura, & alia est præsens. Atque ita ejus partes non sunt omnes simul, sed sibi succedunt. Talia igitur Entia dicuntur successiva, correspondétque his duratio, quæ dicitur successiva. Rursus aliqua Entia habent totum suum esse simul, & non in fluxu, quale quid est Deus, Angelica essentia, anima, ipsum corpus, &c. Atque his correspondet duratio permanens. Estque hic sensus imprimis superioris divisionis in durationem permanentem & successivam.

ARTICULUS II.

An Entia creata habeant durationem permanentem?

97 Dubitant ea de re aliqui, ut videre est est apud *Henric. quodlib.* 5. *q.* 11. *Perer. lib.* 12. *de Temp. cap.* 6. & vulgò apud Metaphysicos.

Sed apparet satis, aliquam durationem creatam esse permanentem, juxta sensum *num.* 96. relatum. Illa enim Entia creata, quæ ibi enumerantur, non habent esse fluens, sed permanens. Duratio igitur illorum etiam, non est fluens, sed permanens. Hæc tamen tota res magis illustrabitur ex infrà dicendis, ad divisionem Entis in permanens & successivum, *cap.* 19.

98 *Objectio.*

Sed *objicitur:* omnes res conservari à Deo. Conservatio autem nihil est aliud, quàm continuata generatio. Ergo res creatæ continuè accipiunt esse. Ergo non habent id totum simul. Hæc principalis est hac in re objectio.

Conservatio duplex.

Respondeo: Conservationem duplicem esse. Alia immediatè attingit esse, & consistit in continuata generatione rei, quæ conservatur. Ita sol conservat lumen, continuando sparsionem radiorum, per quos conservatur lumen. Lumen ergo conservatur per continuum influxum illuminationis. Unde & quamprimùm removetur illuminans, removetur etiam lumen, quod secus est in calore, v.g. qui, remoto calefaciente, durat adhuc in re calefacta. Alia conservatio non attingit immediatè essentiam: sed dispositiones, essentiæ debitas. Quò pertinet etiam, si res conserventur

ſerventur, removendo nocumenta, quomodo Magiſtratus conſervat Rempublicam (non continuè faciendo rempublicam, ſed) tuendo leges, arcendo hoſtes, ſedando factiones, ſeditiones, &c.

Ex his igitur quocunque modo Deus conſervet res, neutro tamen modo creaturæ fient Entia ſucceſſiva. Et de poſteriori quidem modo conſervandi, res eſt ſatis perſpicua, quia is non attingit immediatè eſſentiam. Vnde non apparet, quomodo ex continuitate conſervationis, ſequatur ſucceſſio in Ente conſervabili. Si autem dicatur Deus res conſervare, primo modo conſervationis, tùm nec ſic quidem fiunt Entia ſucceſſiva, ut apparet exemplo Luminis, quod maximè conſervatur iſto modo. Nam lumen eſt Ens permanens, ut inde apparet, quia in quovis momento habet ſuam eſſentiam totam ſimul, & ſi vel maximè ſolo momento exiſtat, adhuc tamen lumen eſt lumen, quod repugnat Enti ſucceſſivo. Sic igitur & homo, quia in quovis momento eſt homo, & in nullo momento quicquam ei deeſt, quod pertineat ad eſſentialem ejus integritatem, hinc ergo is, non obſtante conſervatione divinâ, & à Deo per continuatam generationem dependentiâ, abſolutè eſt Ens permanens, & non ſucceſſivum. Idem autem eſt etiam in rebus creatis aliis. Quo tamen modo Deus res conſervet, alibi videndum eſt. 99

CAPUT XVII.

De eſſe alicubi.

1. *TErtiò denique ad Ens actuale pertinet:* eſſe alicubi.
2. *Eſſe alicubi, eſt nihil aliud, quàm ſpatio adeſſe.*
3. *Ejus modi tres ſunt: Eſſe alicubi repletivè, definitivè, & circumſcriptivè.*
4. Repletivè *alicubi eſt, quod omnia ubi replet, ſive, quod eſt ubique, nec per naturam aliter alicubi eſſe poteſt.*
5. Definitivè *alicubi eſt, quod naturâ ſuâ citra occupationem ſpatii, eſt hîc & non alibi. Talis modus eſſendi alicubi, convenit Angelis.*
4. Circumſcriptivè *eſt alicubi, quod aliquod ubi natum eſt occupare, atque ita excludere corpus aliud. Talis modus eſſendi alicubi convenit corporibus.*

COMMENTARIUS.

Veteſtiores Metaphyſici non agunt de alicubi eſſe in doctrina tranſcendentium, & tranſcendentalium diſtinctionum. Fecerunt tamen id recentiores quidam, inter quos ſunt *Johannes Lippius* & *Henricus Nollius*, viri doctiſſimi, quos honoris cauſâ nomino. 1

Idque rectiſſimè. Nam 1. Metaphyſici veteſtiores, cùm explicant prædicamentum ubi, frequentiſſimè inſinuant, quòd ſit aliquis ſuperior modus eſſendi alicubi, qui non ſumitur ſecundum ubi prædicamentale, qualis Deo convenit. Unde complectendo 2

Inter tranſcendentia agendum eſſe, de eſſe alicubi.

plectendo ſub una generali voce etiam hunc modum eſſendi alicubi, relinquitur eſſe alicubi, ut ſic, tranſcendere prædicamenta, atque ita inter tranſcendentia poni debere.

3 Deinde idem docent *Ramæi*, qui contendunt locum (quod tamen melius fit ſub voce *eſſe alicubi*,) eſſe omnis Entis (actualis.) Vide hac de re inprimis *Dounam. lib.1. Dialect.cap.10.p.184.191.* Sic *Ariſt.4.Phyſ.1.* τὰ μὲν ὄντα πάντες ἁπλῶς λαμβάνουσιν εἶναι πῦ, *quæcunque ſunt, omnes alicubi eſſe arbitrantur.* Et *Cicero Tuſc.1. Si quid eſt, nuſquam eſſe non poteſt, & ſi nuſquam eſſet quidem.* Indéque *Thales* apud *Laertium*, locum ait eſſe maximum quid, quia omnia capit. Et rurſus *Ariſtot.1. de Cœl. cap.9.* etiam τὸ Θεῖον ait ἱδρῦσθαι, *divinum locari vel collocari.* Et ſic *Damaſcenus* etiam *lib.1. de Orthod. fid. cap.17.* agit de Dei loco, & poſteà *cap.18.* de loco Angeli & animæ. Idémque confirmat vulgaris diſtinctio, eorum quæ ſunt in ubi, ſive loco, priùs in Theorematibus relata, in qua ſummatim omnia Entia comprehenduntur.

4 Atque his de cauſis voluimus generaliter de eſſe alicubi, & non coarctare ad prædicamentum *Ubi* iſtam conſiderationem, quod *Suarez* faciendum cenſuit, *diſp.3. Met.ſ.2.n.11.*

Sunt autem ſummatim in hoc capite hæc tradenda: *Primò* de phraſi, eſſe alicubi. *Deinde* quid ſit eſſe alicubi? *Tertiò* de ejus diviſione. *Quartò* diſtinctiùs agendum eſt de eſſe alicubi repletivè. *Quintò* de eſſe alicubi definitivè; Et *Denique* de eſſe alicubi circumſcriptivè.

TITULUS I.
De voce eſſe alicubi.

5 *Notatio τοῦ Alicubi.* *Alicubi* ex vi nominis ſignificat *aliquod ubi*, ſive ubi μετεχὸν. Unde ad comprehendendos omnes modos præſentiæ, fortaſſe vox *ubi* fuiſſet magis accommodata, quàm vox *alicubi*: Maluimus autem hanc uſurpare, tùm, quod alias etiam ſæpè fieri ſolet, quia vox iſta deviavit ab iſta anguſta uſurpatione, in qua partiale ubi & præſentiam ſignificat, tùm etiam, quòd vox *ubietatis* videtur nunc appropriata eſſe ad ſignificandum ubi prædicamentale, quod Deo non convenit. Et ſic *Scalig.* ait: *Ubi* eſſe affectum neceſſarium omni Enti, præter Deum *Exerc.5.ſ.6. & 6.ſ.2. & 359.ſ.5.* Sed contentio non debet eſſe de vocabulis.

6 *Ambiguitas ejus explicatur.* Remanſit autem ambiguitas in Phraſi hâc: *eſſe alicubi.* Inde igitur 1. alicubi eſſe, eſt idem, quod eſſe in ubi μετεχῷ ſive partiali & determinato; Et ſic ait *Aug. lib.13. qq.q.20. Deus non eſt alicubi. Nam quod alicubi eſt, continetur in loco, quod continetur in loco, corpus eſt, Deus autem non eſt corpus. Non ergo alicubi eſt. Et tamen quia eſt, & in loco non eſt, in illo ſunt potius omnia, quàm ille alicubi. Nec tamen ita in illo, ut ipſe ſit locus, &c.* Et concordanter his ait *Chryſoſtom. Homil.5. ad Coloſſ.* Deum nuſquam eſſe, licèt ſit ubique.

Aliter autem eſſe alicubi ſumitur generaliùs, ad ſignificandam omnem præſentiam, quâ quid removetur ab ipſo, nuſquam eſſe. Et ſic etiam *Auguſt. d. l.* adjicit: Locum Dei, dici ejus templum, quod ei præſens ſit, non quòd eo contineatur. Quibus indicat *Auguſtinus*, ſi eſſe alicubi, vel in loco, ſignificet ſolùm præſentiam, Deo id non repugnare. Et hinc *Lombard. l.1. d.38. lit. O.* illa citata verba *Auguſtini* interpretatur, quòd ſolùm intendat iis *Auguſtinus* purificare Dei naturam à locali motu & circumſcriptione.

TITULUS

TITULUS II.
Quid sit esse alicubi?

Hâc in re statuo aliquas propositiones, quibus *primò* determinandum est, quid non sit esse alicubi, hoc est, variæ aliorum opiniones removendæ sunt. *Deinde* declaranda est sententia propria. 7

ARTICULUS I.
In quo aliorum opiniones referuntur & refutantur.

I. Esse alicubi non consistit formaliter & solùm in denominatione extrinseca. Extrinsecæ denominationes illæ dicuntur, quæ sumuntur ab actu alienæ alicujus rei, vel per coëxistentiam alterius rei. Quomodo paries dicitur visus, non per aliquid sibi intrinsecum, sed sumpta denominatione ab extrinseco actu videntis. Patétque. 1. quia esse alicubi est proprietas cujusque Entis actualis. Proprietates autem non sumuntur ab extrinseco. Deinde quia remoto omni extrinseco, adhuc res relinquitur esse alicubi. Id enim extrinsecum, unde sumeretur hæc denominatio, inprimis esset res alia circumdans vel circumscribens. At omni circumdante remoto, veluti remoto aëre ex conclavi per divinam potentiam, atque ita conclavi evacuato, nihilominùs res eò immissa, esset alicubi, & non nusquam. Idémque à fortiori apparet de Deo, qui, ut posteà ostendetur, est etiam alicubi, cùm est in spaciis imaginariis extra hunc mundum. Et tamen ibi nullum est circumdans. Idémque est de corpore primùm creato, atque adeò, mundo ipso totaliter sumpto. *Tò Alicubi non consistere in denominatione extrinseca.*

Atque ex his sequitur: nec ipsum esse alicubi, in genere, nec in specie hujus vel illius Entis alicubietatem, postulare extrinsecum aliquid, ad quod factâ comparatione dicatur esse alicubi. 8

II. Esse alicubi non consistit formaliter in operatione transeunte. Hæc sententia opponitur opinioni aliquorum (vel saltem modo loquendi, fortè enim mens satis dextra est) qui loquendo de Angelorum præsentia, aiunt eorum alicubi esse, esse nihil aliud, quàm operari. Tribuitur talis sententia *Capreol. l. 2. d 2. q. 1. a. 1. Ferrar. l. 3. contra gent. cap. 68.* & aliis. Et eodem modo loquuntur aliqui de præsentia Dei. 9. *Nec in operatione transeunte.*

Hæc tamen opinio refutatur ab aliis. *Vide Fonsec. l. 5. Met. c. 15. q. 2. s. 4. Suarez disp. 30. s. 7. n. 14.* & *disp. 51. sect. 4 11. Scalig. Exerc. 359. s. 5.* & *Lombardistas ad l. 1. d. 37. & l. 2. in initialibus distinctionibus.*

Patet autem, ipsum esse alicubi non consistere formaliter in tali operatione. Nam 1. Quia talis operatio supponitur esse transiens, ideò requirit aliquid extrinsecum, ad quod scilicet transeat. At illud extrinsecum vel coëxistens non requiri ad ad ipsum esse alicubi, ad primam propositionem patuit. 10

Scaliger citato loco. Sic porrò 2. argumentatur, non posse ipsum alicubi esse, consistere in operatione, quia operatio non est comes necessarius Entium. Potest enim res esse, si maximè non operetur. Ipsum autem alicubi esse, est necessaria proprietas omnium Entium, etiam Dei, ut nunc de esse alicubi loquimur, quia non est nusquam. 11 *Rationes Scaligeri.*

Item 3. Si Angelus (idem autem est etiam de aliis) esset in suo ubi per operationem, non posset in eodem ubi aliam exercere operationem, sed variatâ operatione variaretur ubi. At hoc est absurdum, quia sine ulla mutatione ipsius ubi, multas

 potest

poteſt exercere operationes. Iterum: ſic non poſſet mutare ubi, niſi mutaret operationem. Quod itidem eſt abſurdum. Pertinet hoc, quod *Auguſt. Epiſt.* 28. Identitatem præſentiæ ponit cum varietate operationum. *Anima*, inquit, *per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus, nec major in majoribus, ſed tamen in aliis intenſiùs, in aliis remiſſiùs operatur.*

Probatur, Dei præſentiam non conſiſtere in actu tranſeunte.

Specialiter autem idem patet de Deo. Nam, ut poſtea videbitur, Deus præſens eſt infinitis ſpaciis extra cœlum, ut poſtea confirmabitur; & tamen ibi nullam operationem habet.

Patet igitur, ad præſentiam per accidens eſſe, operari, atque adeò, poſſe quid eſſe alicubi, ubi non operatur. Unde porrò non incommodè dicitur, quòd eſſe alicubi ſive ipſum adeſſe, ſit conditio in agente prærequiſita ad agendum: quod in corporibus eſt evidens, ad quorum actionem præſupponitur, ut ſint alicubi, & ſpecialiter quidem ita, ut per talem præſentiam habeant contactum ad patiens, de quo *Ariſt.* ait 1. *de gener. & corrupt cap.* 6. *t.* 44. *ſeqq.* Unde ſic eſſe alicubi, atq; adeò habere præſentiam ad aliquod ſpacium, eſt ordine naturæ prius ipsâ operatione.

12 Quia tamen Scriptura loquitur per ea, quæ ſunt notiora nobis, ideò frequenter ſolet ipſum alicubi eſſe, ſive præſentiam Dei, deſcribere per operationem, tanquam notam vel indicium præſentiæ. Ita *Pſ.* 76. dicitur: *in Salem eſſe tabernaculum eius, & in Sion eius habitatio.* Et *Eſa.* 31. dicitur: *ignis eius eſſe in Sion, & clibanus in Hieruſalem.* Ita cum juſto dicitur Deus cœnare, & intrare ad illum. *Apoc.* 3 *v.* 20. & manſionem apud illum facere, *Joh.* 14. *v.* 23. tanquam in templo ſuo, 1 *Cor.* 6. *v.* 19. Rurſus, ſic cœlum vocatur ſedes Dei, *Eſa.* 66. *v.* 1. quæ omnia dicuntur propter ſpeciales Dei operationes, quas exercet in Eccleſia, animâ juſti, & in cœlo. Unde per defectum alicujus operationis prius alicubi exercitæ, Deus, aliàs reverà manens alicubi, dicitur tamen inde recedere: & accedere, cùm incipit aliquid operari, quòd antea non erat operatus. Quæ tamen omnia indicant, hoc ipſo, præſentiam Dei non conſiſtere in operatione. Semper enim manens ubique, dicitur accedere & recedere operando, & quòd aliàs cœli cœlorum non capiunt illum, cùm tamen omnis tranſiens Dei operatio ſit intra cœlum, ſive mundum hunc.

13 *III. Ipſum alicubi non eſt formaliter idem quod ſpacium.* Ita patet, quòd ſpacium ipſum in ſe nihil eſt. Ita patet, quòd extra hunc mundum nihil eſt creatum. Mundus enim eſt univerſale ſyſtema rerum creatarum, & tamen extra mundum eſt ſpacium, quod ſit aptum repleri corpore, quódque adeò ſummatim tale eſt, ut in eo dici poſſit aliquid eſſe alicubi. Atque hinc etiam illud ſpacium extra cœlum ſolet dici ſpacium imaginarium.

14 *An ſpacium extra cœlum ſit aliquid reale?*

Colleg. Con. l. 8. *Phyſ c. ult q.* 2 *a.* 4. ut & *Fonſec. l.* 5. *Met. c.* 5. *q.* 1. *ſ.* 1. diſputant: quòd illud ſpacium non ſit aliquid rationis. Ponunt igitur de ſpacio *Conimbricenſes* duas propoſitiones. *I. Spacium non eſſe ullum aliquod reale, ac poſitivum Ens*, cùm nihil præter Deum ab æterno fuerit, hoc verò ſpacium ſemper extitit, ſempérque eſſe debet. *II. Spacium illud non eſſe Ens rationis*, cùm ab eo, reipſa abſque opera intellectûs, intra mundum corpora concipiantur, & extra mundum recipi queant, ſi illic à Deo creëntur. Atque hinc inferunt, ejus dimenſiones non idcircò *imaginarias* dici, quòd fictitiæ ſint, aut à ſola mentis notione pendeant, nec extra intellectum dentur: ſed quia imaginamur eas in ſpacio, proportione quâdam reſpondentes, realibus ac poſitivis corporum dimenſionibus.

15 Hæc tamen ſententia non cohæret. Nam inter Ens reale, & rationis non datur medium.

medium. Tum etiam peccat in definitione Entis rationis. Neque enim consistit Ens rationis adæquatè in eo, quòd fingatur vel fiat per intellectum. Nam cæcitas aliæque privationes sunt Entia rationis, & tamen non sunt per fictionem mentis nostræ. *Bartimæus*, v. g. est cæcus antequam quisquam id cogitet. Consistit igitur in eo natura Entis rationis, quòd nullam Entitatem habeat, nisi quam tribuit intellectus. Ac certè cæcitas, & spacium illud, nullam entitatem habent, nisi quam intellectus iis tribuat, cùm ante hanc Entitatis attributionem per operam mentis, in spacio non supponatur Entitas esse, hoc ipso, quia non est reale.

IV. Ipsum alicubi non est idem, quod ubi prædicamentale. Ita patet, quia prædicamentum *Ubi* constituit aliquod genus accidentium. Unde ad rem ubicatam, facit necessariò compositionem, & proinde repugnat Deo, ut sit alicubi, sumptâ tali denominatione ex prædicamento ubi, quod pleniùs disputavi *in Introd. Log. cap. 13. n. Marg. 8.* contra *Fonsec. 5. Met. c. 15. q. 9. s. 3. 7.* At illa alicubitas, de qua nunc loquimur, comprehendit etiam Deum in quantum, à Deo, removendo ipsum nusquam esse, eundem dicimus esse alicubi: Atque inde porrò sequitur. 16

V. *Ipsum alicubi, ut sic, non esse modum ex natura rei distinctum, ab illa re, quæ dicitur esse alicubi.* Nam si id esset, tum consequenter idem dicendum esset, de omnibus, quæ alicubi sunt. At attributa Dei non sunt ex natura rei distincta ab ipso. E. nec hoc, quod ipse dicitur esse alicubi. In aliis tamen entibus creatis, ubi aliquam distinctionem habet ab ipsis, quia variare possunt ubi, nihil variatâ essentiâ, ut etiam de hoc ubi creato disputat *Suarez disp. 51. s. 1. n. 14. seqq.* 17

Generatim autem: quomodo alicubitas differt à re quæ est alicubi? *Respondeo,* distinctionem eorum esse indifferentem ad distinctionem realem, & rationis. Nam alicubitas divina, nullo indicio patet distincta esse à Deo. Et proinde in hac specie adessendi, est distinctio rationis. Ubi autem creatum patuit ex natura rei distinctum esse ab ipsa re creata quæ alicubi esse dicitur. Ergò hâc in specie adessendi non est distinctio rationis. Simile est in aliis attributis multis, quæ de Deo & rebus creatis dicuntur. Veluti quid differt sapientia à sapiente, aut justitia à justo? *Respondeo,* ea ut sic præscindere à differentia reali, & rationis. In specie autem: Justitia divina à Deo sola ratione, ab homine autem justo, realiter, tanquam qualitas à substantia distinguitur. 18

ARTICULUS. II.

Continens expositionem sententiæ propriæ.

VI. Quid igitur tandem est esse alicubi? Respondeo: *Alicubi esse, nihil aliud est, quàm esse præsens spacio,* vel *alicubitas est præsentia in spacio.* Vel, *est modus secundùm quem res dicitur esse in spacio.* Ubi modus vocatur hæc alicubitas, quia est quædam determinatio essendi, quatenus scilicet per esse alicubi, essentia intelligitur esse hîc aut illic, vel ubique. 19

Quod autem formalis effectus ipsius alicubitatis consistat in hac præsentia, apparet 1. Ex rejectione aliarum opinionum. *Deinde* quia hâc præsentia immutata, res dicitur immutare ubi, & hac præsentia retenta, dicitur retinere aliquod ubi.

Atque ita patet: principaliter quidem, ipsum ubi non esse spacium, quod prius visum est, sed tamen ipsam alicubitatem sumi cum determinatione ad spacium. 20

Neque hîc obstat: quòd spacium sit Ens rationis. Nam per præsentiam rei, ad illud ipsum, fit quodammodo reale. Dixi *quodammodo*. Quia aliàs realitas spacii non

consurgit ex præsentia cujusvis Entis, sed Entis corporei. Unde apprehenditur accipere realitatem, quando accipit dimensiones, quas in eo nobis imaginamur. Dimensiones autem reales non sunt, nisi in corpore.

TITULUS III.
De divisione τῶ esse alicubi.

21 *In loco* esse vulgò dividitur in hos tres modos. 1. esse in loco repletivè. 2. esse in loco definitivè: & 3. esse in loco circumscriptivè. Sed magis propriè id dicitur sub generaliori vocabulo, nempe *esse alicubi*, quia locus plus imperfectionis, juxta vulgarem modum loquendi infert, quàm vox ubitatis vel alicubitatis. Indéque istos modos sumpsimus sub esse alicubi.

Solent autem aliquæ difficultates proponi contra bonitatem & sufficientiam istius distinctionis, sed eas melius proponere & solvere poterimus, singulis istis modis declaratis prius, quanquam nec id necessarium erit seorsim facere. Traditis enim benè iis, quæ specialiter ad istos modos adessendi pertinent, difficultates tales ex iisdem statim relinquentur solutæ.

TITULUS IV.
De esse alicubi repletivè.

22 Hic primus specialis modus est essendi alicubi. Et tribuitur Deo.

ARTICULUS I.
De Phrasi: [Esse alicubi repletivè.]

Estque hîc de voce, sive phrasi aliquid observandum. Is igitur modus divinus adessendi, significatur voce *alicubi*, non tamen ut signetur ubi *μειχὸν*, ad quod significandum primitùs ista vox imposita est, ut priùs dictum. Ita enim repugnaret adjicere vocem repletivi. Alicubi igitur nunc vox generalis est, significans omnem præsentiam, cujuscunque tandem ordinis sit.

23 Vox autem *repletivè* hîc non sumpta est à materiali repletione, sive occupatione loci, quæ corporibus convenit: quæ proprie dicuntur *replere* locum vel ubi. Nam replere est plenum facere, adeóque tollere vacuitatem. Per præsentiam autem solùm rei corporeæ tollitur vacuum. Unde extra cœlum etsi Deus sit, tamen ibi absolutè est vacuum & spacium, non reale, sed imaginarium, cujus causa antè *num.* 20. posita est. Nunc igitur, inde traductâ voce, sumitur repletivum Metaphysicè. Sicut *Aristot. lib. de Mund. ad Alexand.* ait veteres dixisse omnia Deorum esse *plena*. Sic & in Scripturis dicitur Deus *implere* sive πληροῦν cœlum & terram. Et inde etiam existimo hanc vocem sumptam esse, ad loquendum de præsentia divina, quia istis vocibus divina præsentia sine dubio à Propheta describitur.

Unde Dei præsentia dicatur repletiva?

ARTICULUS. II.
Quid sit esse alicubi repletivè?

24 Quid igitur nunc est, esse alicubi repletivè? *Resp.* uno verbo, est, esse ubique sive in omnibus ubi, sive locis. Quæri autem hîc solet:

An ille modus universalis præsentiæ extendatur etiam extra cœlum?

25 Variant hîc sententiæ; Aliqui existimant istam universalem præsentiam sat habere,

bere, si in mundo non sit ullum πῦ, à quo absit id, quod talem modum adessendi habet. Ita censuit *Aquarius* 1. *Met. q.* 14. *Argent.* 1. *d.* 37 *q.* 1. *Durand. ib. q.* 2. Item *Scotus*, *Bonaventura*, & *Capreolus ibid.*

Alii tamen rectiùs censent, eam extendi etiam (ita enim loqui oportet, cùm alia vocabula desint) ad illa ubi imaginaria, quæ sunt extra hunc mundum, ut Deus (quem supponimus tali modo præsentem esse, demonstrabimus autem id ipsum, Deo volente, infrà) reverà istis præsens sit. Ita frequenter disputant alii Scholastici *ad* 1. *d.* 37. quibus adde *Fonsecam*, *lib.* 3. *Met. cap.* 15. *q.* 9. *s.* 4. *Coll. Con. lib.* 8. *Phys. c.* 10. *q.* 2. *Suarez disp.* 30. *Met. s.* 7. *n.* 28. *seqq.* aliósque.

Confirmatur præsentia Dei extra mundum.

Hæc posterior sententia sine dubio vera est. Et patet ejus veritas 1. Testimoniis Scripturæ, 3 *Reg.* 8. *v.* 27. *Cœli cœlorum non capiunt eum.* Item *Job.* 11. *v.* 12. dicitur Deus excelsior cœlo. Item est *Jobi* 22. *v.* 12. Alia mitto. 26 *Authoritatibus probatur præsentia Dei extra mundum.*

Faciunt etiam huc Testimonia Patrum. Sic *Justin. qq. Christian. q.* 11. *Deus*, inquit, *est Universo major substantiâ & dignitate.* Et *Athanas. in orat.* contra *Sabellii gregales: Ne requiras magnitudinem loci tam spatiosam, quæ capere possit Dei magnitudinem.* Et *Dionys. in lib. de Divin. nom. cap.* 1. ait, *Deum esse in mundo, & supra mundum, & circa mundum.* Similia sunt apud *August.* qui clarissimè loquitur, ipsorum spaciorum extramundanorum mentionem faciens, *lib.* 11. *De Civ. Dei, cap.* 5. *& l.* 7. *Confess. c.* 5. *Hieron in c.* 66. *Esaiæ & c.* 10. *Ezech. Hilar. in Psalm.* 118. *Ambros. lib.* 1. *de Spiritu Sancto, c.* 10. Similiáque leguntur apud Philosophos & Poëtas frequentissimè. 27

Deinde, idem patet rationibus, 1. Eadem est ratio divinæ æternitatis, & ejus præsentiæ. At illa definitur etiam per extensionem (ut sic loquamur) ad illa momenta, quæ fuerunt ante creationem mundi. Ergò præsentia divina definienda est per extensionem (ita enim loqui liceat) ad spatia imaginaria, quæ sunt extra mundum. Ergò alicubitas repletiva, de qua nunc loquimur, requirit omninò existentiam & præsentiam in imaginariis spatiis extra mundum. *Deinde:* potest Deus operari extra hunc mundum, faciendo in isto spatio novum aliquod corpus. Ergò jamdum supponitur ibi esse. Consequentia patet, quia actio Dei præsupponit præsentiam. Hinc enim colligimus, Deum in omnibus partibus mundi esse, quia in omnibus partibus mundi operatur. Unde rejectum est à Doctoribus simile *Aristotelis*, qui *in lib. de Mundo*, Deum ponit in extremo cœlo, ut inde, tanquam Rex, (qui non adest quâvis parte regni sui) omnia in mundo disponat. Posito autem, quod actio præsupponat præsentiam, facilè concluditur quòd non inceperit Deus ibi esse, cùm creare inciperet. Id enim apprehendi non potest sine motu locali, quo Deus acceperit aliquod ubi, quod antè non habuerit. Absurdum autem est, Deo tribuere motum, quia hic simpliciter repugnat immenso & infinito. 28 *Et rationibus.*

Atque hinc *tertiò* novum argumentum potest sumi. Si scilicet Deus creët tale corpus, in spatio extramundano, non contiguum cum hoc mundo: inprimis tunc certum est, quòd Deus debeat esse & in hoc mundo, & etiam adesse isti corpori, propter dependentiam rerum creatarum ab isto, in esse & conservari. Tum igitur porrò quæritur: An etiam sit in isto spatio medio inani & vacuo, quod supponitur interponi inter tale corpus & mundum, an non? Negari certè id non potest, quia aliàs Deus à seipso esset divisus, quod est absurdum. Ergò sic præsentia Dei est ad spatium etiam imaginarium. Alia omitto. 29

30 Contra hujus doctrinæ veritatem, aliquæ objectiones fieri ſolent, ſed eæ ſolent potiſſimùm ex eo fundamento oriri, quòd putatur præſentia conſiſtere formaliter in operatione tranſeunte. Sed hanc ſententiam *priori tit.* 2. refutavimus. Unde nihil neceſſe eſt alia addere. Et ſi quæ addenda ſunt, commodè id fiet infrà diſputando de immenſitate Dei *ad l.* 2. *c.* 3. *t.* 12.

DEFINITUR:
Quid ſit eſſe alicubi repletivè?

Hactenus itaque modus eſſendi alicubi repletivè eſt eſſe præſens ad quodlibet ſpacium, ſive in eo ſit aliquod Ens creatum, ſive non: In hoc tamen non abſolvitur ultimò talis adeſſendi modus.

31 Sicut igitur de æternitate dictum eſt, quòd illa non conſiſtat præcisè in actuali carentia termini ejus, qui eſt à parte antè, & à parte pòſt, (unde abſolutè non dicebatur quid eſſe æternum, etſi utroque termino caret:) Ita nunc abſolutè non dicitur adeſſe repletivè, ut maximè non habeat actuales limites eſſendi alicubi.

Repletivè adeſſe, complectitur omnia ubi, cum repugnantia ſecus adeſſendi.

Eſtque ratio hujus iſta, quia, ſicut tempus & locus, ita generaliùs, duratio & alicubitas proportionaliter ſe habent. Requirebat autem duratio illa æternitatis non ſolùm carentiam terminorum in duratione, ſed addebat etiam impoſſibilitatem ad terminos tales, hoc eſt, æternum dicitur, quod non poteſt habere initium. Sic igitur nunc etiam eſſe alicubi repletivè dicitur, quod non habet terminos in adeſſendo, & coſdem etiam habere non poteſt. Unde ſicut non dicitur æternum quod de facto quidem non habet terminos, eos tamen habere poteſt: Ita non dicitur eſſe alicubi repletivè, quod de facto quidem in adeſſendo non habet limites, coſdem tamen habere poteſt. Neq; enim exiſtimo, involvere repugnantiam, ut Ens aliquod creatum ſit in omnibus locis, ſive careat terminis adeſſendi: ſicut neq; repugnat Ens aliquod creatum carere termino durationis. Illud, inquam, ens creatum de quo tale quid fieret, nondum tamen diceretur, alicubi eſſe repletivè, ſi in rigore loquamur, *In rigore*, inquam, quia qualicunq; intentione vel applicatione, nihil vetat id omnipræſens dici: ſicut & nihil vetat, dicere æternum qualicunq; applicatione ad durationem Dei, quod ab æterno factum eſſet, & nunquam deſineret.

32 Patet autem porrò: hoc requiri ad iſtum modum adeſſendi repletivè, quia aliàs iſti modi eſſent accidentales, quia ſi una eadémq; res, modò haberet hunc modum adeſſendi, modò alium. At hoc abſurdum eſt, quia attributa tranſcendentalia implicant eſſentiam ſubjecti, unde ita conſtitui debent, ut ipſa non mutentur, manente câdem eſſentiâ. Connexio patet de Angelo, v. g. qui eſt ens creatum. Poteſt ille divinâ potentiâ ſiſti in omnibus ſpaciis, atque ita per gratiam primi agentis eſſe illimitatus in adeſſendo. Ergò ſic conveniret ei ubi repletivum, cui aliàs convenit ubi definitum. Item à re quanta poteſt Deus tollere actum commenſurationis ad ſpatium, atque ita, impedito hoc actu quantitatis, res quanta ſive materialis, poteſt eſſe tota in toto, & tota in qualibet parte ſui ſpatii, quod de facto contigit in corpore Dominico, præſente in cœnâ. Unde ſic exiſteret corpus definitivè, quod aliàs exiſtit circumſcriptivè.

Ex hoc tamen diſcurſu patet: aliquando contingere, & contingere poſſe, ut una
33 res ex hoc genere, in adeſſendo aſſimiletur quodammodo alii modo, ſive ſpeciei adeſſendi debitæ Entibus alterius generis.

Huic ſimile in durationibus contingit. Nam in quantum Ens aliquod creatum ab æterno

æterno factum concipitur, & idem præservatur ab omni deinceps interitu, assimilatur ejus duratio æternitati. Rursus, si res aliqua, naturâ suâ corruptibilis, veluti equus, divinâ voluntate conservaretur, sine omni corruptione, in quo nulla esset repugnantia, assimilaretur ejus duratio ævo, cui aliàs convenit duratio temporis.

Atque hæc proportio ad durationes semper diligenter attendenda est, ex qua, propter paritatem rationis, videri potest, quid ferre possit modus adessendi.

Veluti *Calvinus*, & alii assectæ illius existimant, corpus, cui juxta naturam suam convenit ubi circumscriptivum, non posse habere modum adessendi similem ei, qui est per ubi definitivum. Id satis falsum esse patet ex dictis.

Summatim nunc hactenus : *Adesse repletivè est nihil aliud, quàm adesse omnibus spatiis, nec posse limites adessendi admittere.* 34

Definitio præsentiæ Repletivæ.

TITULUS V.
De esse alicubi definitivè.

Sæpè fit, ut rectè quidem, in aliqua parte disciplinæ, totum aliquod dividatur, cujus divisionis partes tamen, vel ad aliam disciplinam, vel ad aliam ejus disciplinæ partem remittantur. 35

Metaphysicus rectè dividit substantiam in corpoream, & in incorpoream : corpoream tamen ipse non considerat, sed ad Physicam remittit.

Physicus in parte communi Physicæ, rectè distinguit motum per generationem, corruptionem, augmentationem, &c. Augmentationem tamen in parte communi non considerat, sed in doctrina de anima.

Id enim fit in præsenti. Nam ad partem communem Metaphysicæ rectè pertinet, docere, quid sit esse alicubi, & illud porrò in speciales modos dividere. Isti tamen speciales modi essendi alicubi, definitivè scilicet, & circumscriptivè, non incommodè remittuntur ad prædicamentum ubi.

Nihilominus nunc placet aliquid hîc de istis modis adessendi adjicere, ad doctrinam Alicubitatis, quam tradimus, complendam.

Est autem sub hoc titulo declaranda *tum* phrasis τῦ adesse alicubi, *tum* etiam ejus quidditas & definitio.

ARTICULUS I.
De Phrasi :
Essendi alicubi definitivè.

Sumitur bifariàm, ut etiam *Fonseca* tradit *lib. 5. Metaph. cap. 15. q. 9. s. 6.* Igitur primò sumitur generaliter. Atque sic definitivè in loco, sive alicubi est, quicquid est hîc vel ibi, ut non sit alibi, quomodocunque tandem id sit, sive sit ibi, ut totum in toto, & pars ejus in parte spatii, sive etiam sit ibi, ut totum in toto, & totum in qualibet parte. Vnde sic omne Ens creatum alicubi est definitivè. Omnis creatura, ait *Damasc. lib. 2. de Orthod. fid. cap. 3.* à creante ipso definitur & determinatur. Atque ita solus Deus non est alicubi definitivè. 36

Esse alicubi definitivè bifariàm dicitur.

Aliter autem sumitur specialiter, opponiturque talis modus essendi alicubi, ei, qui est per ubi circumscriptivum, quem nunc consideramus. Nunc enim esse alicubi definitivè, medium quid est, inter esse alicubi circumscriptivè, & esse alicubi repletivè. 37

Definitivè activè sumendum.

Videtúrque quàm maximè appropriatum esse vocabulum hoc, isti modo adesſendi, si vocem *definitivè* interpretemur activè, hoc est, ut definitivè alicubi esse dicatur (non quod definitur spatio, sed) quod *sibi definit* spatium, id quod nihil eorum facere potest, quæ alicubi sunt circumscriptivè, quæ sic dicuntur esse alicubi, non quia circumscribunt, sed quia circumscribuntur, vel circumscribi apta sunt. Angeli autem possunt sibi ipsis definire ubi suum & ejusdem quantitatem, ut in doctrina de Angelis apparebit.

Scalig. Exerc. 359. *s.* 5. vocat, *esse alicubi per designationem.* Item esse alicubi *per desmitionem hunc ad modum : ibi est, hîc non est.*

PUNCTUM II.

Quid sit esse alicubi definitivè ?

38 Alicubi definitivè esse, est nihil aliud, quàm *esse in aliquo spatio totum in toto, & totum in qualibet parte, nec per naturam aliter alicubi esse posse.* Conveníque talis modus adesſendi Angelis, animæ nostræ, intra & extra corpus, qualitatibus immaterialibus, veluti scientiæ, sapientiæ, &c.

39 *Divinitivæ præsentiæ differentia à repletiva. A circumscriptiva.*

Dixi 1. *in aliquo spatio :* ad distinguendum hunc modum adesſendi, ab esse alicubi repletivè. Quod enim sic est alicubi, non est in aliquo spatio, sed in omni, ut priùs dictum est.

Dixi 2. *Totum in toto, & totum in qualibet parte spatii :* ad ponendum discrimen hujus modi adesſendi, ab esse alicubi circumscriptivè. Quod enim sic est alicubi, est totum in toto spatio, & pars ejus in parte spatii.

Quid sit esse totum in toto, & totum in qualibet parte spatii ?

40 *Quomodo sit totum in qualibet parte, quod est definitivè præsens ?*

Est autem observandum : quod de illa totalitate rei, alicubi existentis, bifariàm possimus loqui. *Primò* scilicet, prout res est tota secundùm essentiam & perfectiones suas. *Deinde,* prout est tota secundùm quantitatem : prout id, de modo, quo anima est in corpore, dextrè exposuit *Zab. de Part. anim. c.* 1 *& seqq.*

Ergò id quod est alicubi definitivè, est totum in parte : (Nam esse rem totam in toto spatio, difficultatem non habet, nec in eo consistit discrimen ubietatis circumscriptivæ & definitivæ, cùm, quod alicubi est circumscriptivè, etiam totum sit in toto spatio.) Non intelligendo totalitatem illam, secundùm quantitatem, sed secundùm substantiam, & substantiales perfectiones. Neque enim anima, quæ sic est alicubi, & est tota in qualibet parte, sic id habet, quasi quæ pars animæ (ut sic loqui liceat per commensurationem ad corpus) est extensa ad totum, adeóque ad caput, sit etiam extensa ad pedem, sed hoc dicitur : quòd tota anima sit in toto hoc spatio humani corporis, & tota etiam essentia animæ sit in qualibet parte illius spatii humani. Neque enim in minima parte pedis, quicquam deest animæ, quod ad illius essentiam pertineat, & sit alibi positum.

41 *Angelus quomodo totus in qualibet parte spatii ?*

Idem etiam est in Angelo. Cùm is, verbi gratiâ, definit sibi præsentiam suam ad spatium totius hujus hypocausti, tunc est totus in isto spatio toto, & etiam totus est in qualibet parte illius spatii. Neque enim in π̃ illo, quod prope me, vel intra me est, quicquam deest illi Angelo, quod pertineat ad essentiam hujus Angeli, quódque alibi sit positum : illa tamen pars (loquendo de commensuratione Angeli hujus ad tale spatium) Angeli, quæ extensa quasi est ad ubi mihi propinquum, illa non est eadem extensa ad ubi remotius.

Atque

Atque sic summatim: Quod est alicubi definitivè est totum in qualibet parte spacii, totum, inquam, secundùm essentiam, non autem totum secundùm quantitatem, vel imaginariam suam extensionem, eo modo quo est declaratum.

Atque sic nunc talis modus adessendi non convenit iis, quæ circumscriptivè sunt alicubi. Nam homo, v. g. secundùm essentiam totus non est qualibet parte sui spatii. Veluti non est tota essentia hominis in spatio sui pedis, vel digiti, vel tota in alia parte corporis. Essentia enim hominis requirit ad sui complementum corpus organicum, hoc est, caput, cor, cerebrum, sanguinem, &c. quæ requirente id istorum quantitate, non possunt (naturaliter loquendo) esse in eodem spatio. Ergo de his dicitur, quod non, illa tota, sint in qualibet parte, sed, quod pars essentiæ, v. g. humanæ sit in hac parte humani spatii, & pars alia illius essentiæ humanæ, in parte alii spatii. *Corporibus non convenit adesse repletivè.*

Deinde adhuc est observandum: quod illa verba *(totum in toto, & totum in qualibet parte)* sint intelligenda negativè, non positivè, ut rectè monent *Conimb. lib. Categ. c. 9. q. 2. a. 2.* Suntque idem, quod non habere essentiam extensam per partes subjecti, cujus scilicet una pars sit in alia, & alia in alia parte spatii, quia fieri potest, ut quod alicubi est definitivè, nullam prorsus partem vel extensionem habeat, veluti cum Angelus existit in puncto indivisibili. 42

Quid sit ubi vel locum occupare?

Alii ubi definitivum à circumscriptivo distinguunt per occupationem spatii, quod & in nostris theorematibus factum est.

Ergo sic, quod est alicubi circumscriptivè, occupat spatium: quod autem alicubi est definitivè, illud spatium non occupat. 43 *Corpora occupant spatium.*

Cæterùm occupare spatium, est ita applicari dimensionibus spatii, ut inde ponatur repugnantia, ut ibi sit aliud, seu ut istis spatii dimensionibus applicetur aliud. Veluti manus mea est alicubi, occupando spatium. Ea igitur sic ibi est, ut non possit esse intra illud spatium, vel alia manus, vel corpus quodvis, etsi subtilissimum sit. Nam ipse etiam aër cedit corpori subeunti in aliquod spatium.

Id autem non est in iis, quæ alicubi sunt definitivè. Nam anima immeat corpus, non existendo quasi in cavis partibus corporis quomodo aër corpus nostrum, aut aqua spongiam, aut ignis ferrum permeat: sed etiam existendo in iis spatiis, ubi proprius locus est ipsius corporis: Imò anima, quandiu forma est, non est alibi, quàm in iis spatiis, quæ actu occupantur à materia. Et idem est de Angelo, qui ita est alicubi, ut tamen non cedat vel excludatur corpus, vel angelus alius. *Anima non occupat spatium.*

Atque hoc discrimen satis constans est. Nam ubi definitivum convenit rebus spiritualibus, & expertibus quantitatis. Ubi autem circumscriptivum convenit rebus materialibus, sive habentibus quantitatem. Quantitas autem adæquatè facit istam impenetrabilitatem in dimensionibus, tùm partium ejusdem rei, tùm quantitatis extrancæ. Ergo, quia quantitas reperitur solùm in corporibus, non autem in rebus spiritualibus: Ideò istis convenit solùm, occupare spatium, his non, eo, quo declaratum est, modo.

Completur Expositio propositæ definitionis.

Denique dixi 3. *Nec per naturam aliter alicubi esse potest*: Id eodem modo facere solent Dd. alii. Ponitúrque ea differentiæ pars ad faciendam ejus constantiam. Estque ejus causa in simili prius tacta, de modo adessendi repletivo. 44

Ubi etiam generalis ratio hujus differentiæ insinuata est. Et patet: Nam 45

Angelus

Angelus ſimpliciter eſt alicubi definitivè. Et cùm modus adeſſendi ſequatur ad eſſentiam, nullo modo eſt ille modus in Angelo mutabilis. At id non eſt, niſi addendo id: *per naturam, &c.* Nam non repugnat, ut Dei potentiâ, Angeli alicubitas, modo adeſſendi repletivo aſſimiletur. Aſſimiletur inquam; Nam in rigore non convenit ei eſſe alicubi repletivè, quia per naturam non eſt Angelus illimitatus in adeſſendo, quod ad eſſe alicubi repletivè prius requiſitum erat.

46 Rurſus etiam idem Angelus poteſt, per ſuperioris agentis potentiam, eſſe in pluribus *Ubi*; Neque tamen deſinit eſſe alicubi definitivè. Atque ita, ſicut ævum fuit duratio ejus quod naturâ erat incorruptibile, poſt acceptum initium eſſendi; & tamen id poterat de facto deſinere, atque adeò aſſimilari durationi temporali, in rigore, ſervatâ priori durationis ſpecie: Ita etiam modus adeſſendi definitivus, eſt eorum, quæ naturâ ſuâ poſtulant eſse in aliquo ſpatio, citra occupationem ejus: etſi de facto poſſint eſse (non in aliquo, ſed) in omni ſpatio: Servatúrque is modus adeſſendi, etiamſi qualiſcunque fiat aſſimilatio ad modum adeſſendi alium. Recurrétque hæc obſervatio in modo adeſſendi circumſcriptivè.

TITULUS VI.

De eſſe alicubi circumſcriptivè.

47 De eſse alicubi circumſcriptivè, tria inprimis tractanda ſunt. *Primò* explicanda eſt phraſis τῦ eſse alicubi circumſcriptivè; *Secundò* quid illud ſit? & *Tertiò* quotuplex ſit, videndum eſt.

ARTICULUS I.

De Phraſi.

Eſſe alicubi circumſcriptivè.

48 Principiò ad vocem obſervandum eſt, quòd eſse alicubi circumſcriptivè ambiguè ſumatur. Unde *Primò* idem eſt, quod eſse alicubi modo limitato, opponitúrque ſic eſse alicubi, adæquatè modo adeſſendi repletivè. Et hoc modo *Damaſcen. lib. 2. de Orthod. Fid. cap. 3.* Angelos etiam dicit eſse alicubi circumſcriptivè, ſive eos circumſcriptos eſse, quia, cùm ſunt in cœlo, in terra non ſint, & quia in terram à Deo miſſi, non remaneant in cœlo.

Quia tamen Angeli aliquo modo differunt in adeſſendo à corporibus. (Neque enim ut ibi *Damaſc.* ſubjungit, continentur portis, muris, clauſtris, & ſignaculis, quibus ſunt interminabiles) ideò ad ſpecialiorem ſignificationem tractum eſt vocabulum, adeſſendi circumſcriptivè, indéque ſignificat modum diſtinctum ab eo, quo Angeli, aliáque iſtis ſimilia Entia ſunt alicubi.

49 *Unde dicatur circumſcriptiva præſentia?* Ex quo porrò patet: rationem appellationis, non ſumptam eſse circumſcriptione communiter dictâ, qualis etiam, ut dictum eſt, eſt in præſentia Angelica, ſed à circumſcriptione ſpecialiter dictâ, qualis reperiri poteſt in ſolo corpore. Et non incommodè intelligitur hîc circumſcriptio ab extrinſeco ſive continente, ſive ambiente, prout & *Damaſcenus* antè (removens ab angelis hoc ubi circumſcriptivum) dicebat: *eos non* contineri *clauſtris, muris, &c.* Unde ei, quod circumſcriptivè eſt alicubi, relinquitur talis Angelis negata circumſcriptio.

50 *Circumſcriptio duplex.* Eſt autem tùm notandum: circumſcriptionem talem eſse duplicem, actualem, & aptitudinalem. Ex quibus actualis circumſcriptio ab ambiente hîc intelligi non poteſt. Nam citra coëxiſtentiam alterius, res dicitur ſimpliciter eſse alicubi, ut

ſuprà

ſuprà concluſum eſt, *num.* 7. Iſta autem actualis circumſcriptio ab ambiente, utique requirit aliquid extrinſecum, ipſum ſcilicet ambiens. Actualis igitur iſta circumſcriptio eſt per accidens ad eſse alicubi circumſcriptivè.

Atque inde relinquitur circumſcriptio potentialis ſive aptitudinalis. Ergo ſic dicitur alicubi circumſcriptivè id eſse, quod ab ambiente ſive continente circumſcribi poteſt. Quod convenit omnibus rebus Quantis, ſive materialibus. Atque hæc de phraſeos ambiguitate, & notatione ſive ratione appellationis.

ARTICULUS II.

Quid ſit eſſe alicubi circumſcriptivè?

Atque ſic ex his, quæ hactenus dicta ſunt, tùm de aliis modis adeſſendi, tùm etiam de voce hujus alicubitatis, patet, quid ſit eſse alicubi circumſcriptivè. 51

Ergo 1. ſic eſse alicubi circumſcriptivè, eſt eſse in *aliquo ubi μερικῷ*, ſive partiali. Et in hoc diſtinguitur contra modum adeſſendi repletivè. Atque ad hanc rem inſinuandam in Theoremate ſexto hujus cap. dictum eſt: quod *aliquod ubi* occupet. 52

Deinde: Eſse alicubi circumſcriptivè fit occupando ſpatium, quod quid ſit, prius *Num.* 45. 46. declaratum eſt. 53

Aliter hæc differentia aſſignari poteſt ſic, quòd eſse alicubi circumſcriptivè, ſit eſse totum in toto ſpatio, & partem ejus in parte ſpatii, quod etiam antea declaratum eſt, *Num.* 42. 43.

Et rurſus aliter ea differentia poteſt aſſignari, quòd ſcilicet eſse alicubi circumſcriptivè dicatur id, quod ita eſt alicubi, ut à continente ſive ambiente contineri & circumſcribi poſſit, de quo dictum eſt, *Num.* 50.

Denique etiam addenda eſt reſtrictio, ejus ſcilicet, quod ſit *per naturam*. De quo in aliis modis adeſſendi dictum eſt, prius *n.* 32. *ſeqq.* & *n.* 47. Hoc eſt, circumſcriptivè dicitur eſse alicubi, quod ſecundum naturam poſtulat eſse in aliquo loco, & eundem occupat. Nam primi agentis liberalitate & potentiâ fieri poteſt, 1. ut quod eſt alicubi circumſcriptivè, non ſit in uno aliquo loco partiali, ſed in pluribus, quod fides noſtra docet factum eſſe in corpore Dominico, quod cum pluribus hoſtiis Euchariſticis offertur manducantibus. Rurſus: quod eſt alicubi circumſcriptivè, poteſt eâdem Dei potentiâ eſse alicubi citra occupationem ſpatii, atque ita eſse totum in toto, & totum in parte ſpatii, iſtud enim, ut pars corporis locetur in parte ſpatii, provenit ex actu quantitatis. Iſtum autem inhiberi poſse facilè per divinam potentiam, patet exemplo Cameli, quem Deus etiam per foramen acûs traducere, vel tranſmittere poteſt. Atque hoc contingit ſimiliter de facto in corpore Dominico, quod totum eſt in toto pane, citra actualem extenſionem, & commenſurationem ad ſpatium panis, in cujus parte una ſit unio panis cum pedibus, in alia cum ejus capite. Quæri hinc ſolet: 54

Quo modo adeſſendi corpus Chriſti ſit in Cœna.

Hac in re variant modi loquendi apud Metaphyſicos, *Thomas* 3. *p. q.* 76. *a.* 5. *ad primum* ait: Corpus Chriſti, nec eſse definitivè ibi, nec circumſcriptivè. Non iſto modo, quia ita eſt ibi, ut tamen etiam ſit alibi. Non etiam hoc modo, quia ibi non eſt per commenſurationem quantitatis. Et hunc ſequitur *Suarez* in 3. *parte Thomæ tom.* 3. *diſp.* 48. *ſ.* 3. & *in Met. diſp.* 51. *ſ.* 6. Atque hinc ille *Ubi* prædicamentale, (quod eſt nihil aliud, quam ubi rerum creatarum) partitur primùm juxta præſentiam 55 *Variæ ſententiæ.*

ſentiam naturalem & ſupernaturalem. Et iſtam diſtinguit per ubi definitivum & circumſcriptivum. Supernaturalem autem præſentiam attribuit corpori Dominico in Euchariſtia.

At *Fonſeca lib.5. Metaph. cap.15. q.9. ſ.6*, ait : virtute divinâ fieri, ut ſubſtantiæ materiales & diviſibiles ponantur in loco more indiviſibilium, atque ſic ſint in loco definitivè, veluti eſt in corpore Domini. Sic etiam *Colleg. Conimb. lib. Categ. cap.9. q. 2*, ait : in cœna, corpus Domini eſſe definitivè. Dividitur enim ibi, *Ubi* definitivum in corporale, & ſpirituale. Et corporale rurſus in naturale, & ſupernaturale. Et additur : poſteriori modo eſt corpus Dominicum in Euchariſtia. Idémque ait eſſe, ſi aliud quodcunque corpus poneretur, poneretur totum in toto, & totum in qualibet parte loci.

56 *Deciſio quæſtionis.* Hac in re dico 1. *Corpus Chriſti ex naturâ ſuâ poſtulare ubi circumſcriptivum.* Ita patet, quia corpus Chriſti eſt quantum. Actus quantitatis autem eſt ponere partem extra partem, in ordine ad ſpatium, & proinde inducere impenetrabilitatem dimenſionum : & conſequenter in hoc poſita eſt aptitudo, quâ quid ab extrinſeco circumſcribi poſſit.

57 2. *Prout autem corpus Chriſti eſt in Euchariſtia, habet modum adeſſendi ſimilem definitivo.* Neque enim in hoc eſt pugnantia. Cùm iſta propoſitio partis extra partem in ordine ad ſpatium, ſit quantitatis actus. Actus autem naturales facilè tolluntur à cauſis unde emanant : ſicut ab igne tollitur uſtio, & à gravi gravitatio. Imò, quantitas ipſa, divina potentia poſſet abeſſe à corpore, ſiquidem ut communior eſt opinio, realem diſtinctionem habeat à corpore.

58 Eſt autem ſimilitudo illa in hoc, quod corpus Chriſti, in Euchariſtia exiſtens, eſt totum in toto, & totum in qualibet parte panis. Ita enim nunc ſupponimus ex Theologicis, juxta veriorem ſententiam de præſentia corporis Dominici. Atque ita etiam, corpori Dominico, prout ibi eſt, non convenit occupare locum.

59 *Objectio.* Nec obſtat, quod *Thomas* prius objiciebat. Quod eſt alicubi definitivè, ita eſſe hîc, ut non ſit alibi. *Illa* enim verba ponuntur hîc ſolùm, ad excludendam præſentiam univerſalem, quæ ſignificatur per eſſe alicubi repletivè. Unde negativè iſta verba optimè explicantur, nempe, per *non ubique* eſt. Quod, inquam definitivè alicubi eſt, hîc eſt & non alibi, hoc eſt, non eſt ubique. At id ſatis benè poteſt dici de corpore Dominico, etſi ſit in pluribus ubi, quoad celebrationem Euchariſtiæ. Inde enim non eſt ubique ; Multa enim ubi dantur, in quibus corpus illud pani unitum non eſt. Unde hoc etiam non diffiteor, ſi præſentia univerſalis caderet in corpus, prout aſſeri aliâs ſolet id, de corpore Dominico, in eo talem modum adeſſendi alicubi non aſſimilari ubi definitivo, ſed repletivo.

60 *Aſſimilatio ad ubi definitivum non tollit ubi circumſcriptivum.* Cæterùm ſimilitudo ad ubi definitivum non tollit, quo minus corpus Dominicum, etiam in Euchariſtia, habeat ubi circumſcriptivum. Nam ſicut ſuprà conſtitutum eſt, non eſt, τὸ alicubi eſſe poſitum in eo, ut aliquid actu circumſcribatur, vel habeat partem extra partem : ſed alicubi circumſcriptivè id eſſe dicitur, cujus natura poſtulat talem modum adeſſendi, etiamſi de facto per extrinſecum agens iſte naturæ actus impediatur. At ſine dubio corpus Dominicum, etiam in Euchariſtia retinet talem naturam, quæ ſit apta circumſcribi, & habere partem extra partem.

Illuſtrari id poteſt per doctrinam, de duratione temporali. Tempus igitur eſt duratio eorum, quæ ſunt natura defectibilia, & proinde initium & finem naturali-

ter

ter habent. Si igitur de facto contingat, Dei potentiâ, tale Ens, veluti est equus, præservari ab omni interitu, & durare in æternum, tùm propter carentiam finis, equi illius duratio, assimilaretur quidem ævo, (quod significat durationem habentem habentem principium, sed carentem fine) absolutè tamen equus iste non ævo, sed tempore duraret, quia, immorâ istâ suâ duratione, equus retinet potentiam naturalem juxta quam desinere possit.

Ad eundem igitur modum, ubi circumscriptivum significat modum adessendi eorum, quæ naturâ sunt circumscriptibilia, & proinde circumscriptionem naturaliter habent. Si igitur de facto contingat Dei potentiâ tale Ens, veluti est quodvis corpus, adesse alicubi, sine actuali circumscriptione, vel loci occupatione, sive positionis partis extra partem, in ordine ad spatium: tùm propter ista, is modus adessendi assimilaretur quidem ubi definitivo, (quod significat talem modum adessendi, in iis, quæ eum, naturâ suâ ita postulante, habent) absolutè tamen tale corpus non est alicubi per ubi definitivum, sed per ubi circumscriptivum: quia in illo modo miraculoso adessendi, semper retinet naturam & potentiam, juxta quam circumscribi possit.

Atque propter hanc varietatem, non incommodè ubi circumscriptivum (rectiùs quàm ubi definitivum) distinguitur in naturale & supernaturale, ut mox dicam. 61

ARTICULUS III. 62

De distributione ubi circumscriptivi.

Ubi circumscriptivum naturale & supernaturale.

Bifariam potest distingui ubi circumscriptivum. *Primò* igitur, ut prius insinuatum est: Ubi circumscriptivum est duplex, naturale & supernaturale.

63

Naturaliter alicubi circumscriptivè est illud corpus, quod in præsentia sua servat omnes actus, quos exigit natura ad talem præsentiam, veluti commensurationem sui ad spatium, atque adeò localem positionem partis extra partem, &c. taliter circumscriptivè sunt alicubi, nostra corpora extra miraculum.

Supernaturaliter alicubi circumscriptivè est corpus sive res quanta, quæ amittit quidem aliquos actus, à natura requisitos ad talem præsentiam, per dispositionem primi agentis: simpliciter tamen servat naturam, & naturalem potentiam, juxta quam istos actus omnes, recedente miraculo, & re redeunte ad naturam suam habere possit. Et iste modus, circumscriptivè adessendi alicubi, est in corpore Dominico. Atque in hoc esse scilicet alicubi, cum possibili (juxta naturam rei ubicatæ) circumscriptione, præcisè consistit hic modus adessendi circumscriptivè, ut ex exemplo, priùs facto, de duratione, manifestum est. 64

Alia divisio præsentiæ circumscriptivæ.

Aliter alicubi esse, est dupliciter. *Alia* sunt alicubi circumscriptivè *per se*: alia *per accidens*. Hæc divisio sumitur juxta divisionem quantitatis. Quantitas enim facit istum modum adessendi alicubi, per circumscriptionem. Quantorũ autem aliud est quantum per se, aliud per accidens, apud *Arist. lib. 5. Met. cap. 13.* Ergo quod est quantum per se, habet etiam ubi circumscriptivum per se: quod autem est quantum per accidens, habet etiam ubi circumscriptivum per accidens. 65

Atque hoc modo per accidens alicubi sunt ea, quæ in quanto recipiuntur, ut sunt formæ, & accidentia rerum materialium, præter quantitatem ipsam. Hæc enim sibi ipsi etiam tribuit suum formalem effectum, ut seipsam extendat, & sui partem unam ponat extra partem aliam.

Quanquam

66 Quanquam ſub iſtis, ſic circumſcriptivè alicubi exiſtentibus, contineantur aliqua, quæ purè ad modum hunc adeſſendi non pertinent, ſed ſimpliciter dicuntur eſſe alicubi definitivè, veluti extra controverſiam eſt anima rationalis, & quæ in ea ſunt, velut ſunt ſapientia, ars, &c. Et aliquibus idem videtur de formis animalium perfectorum, ut meminit *Fonſeca lib. 5. Metaph. cap. 15. q. 9. ſ. 6.*

Atque ſic ſatis eſto de variis modis adeſſendi: In quibus, ut id pro coronide non diffitear, ſunt aliqua in quibus mihi ipſi non ſatisfacio.

CAPUT XVIII.

De neceſſario & contingenti.

1. HActenus *fuit de Diviſione Entis in Ens actuale & potentiale, & quæ ad Ens actuale pertinebant, ut ſunt exiſtentia, duratio, & eſſe alicubi. Nunc*

2. *Secundum perfectionem* IV. *Ens eſt neceſſarium vel contingens.*

3. *Neceſſarium eſt, quod habet Entitatem immutabilem.*

4. *Contingens eſt, quod habet Entitatem mutabilem.*

COMMENTARIUS.

1 Utilitas, quæ eſt in omnium terminorum Metaphyſicorum declaratione, in hoc capite imprimis elucet, propter graviſſimas Theologorum diſputationes, de providentia & præſcientia Dei, de viribus humanis, ſive libero arbitrio. Et hinc etiam in iſtorum Logicorum tractatione multa doctè recenſuit de Neceſſitate, Magnus noſter *Chemnit. part. 1. Loc. Theol. pag. 406. ſeqq.* in loco de cauſa peccati *cap. 7.* & rurſus *de lib. arb. cap. 3. ibid pag. 460.* Item de neceſſitate bonorum operum *part. 3. pag. 51.*

Eſt autem hîc, *Primò* tractandum de voce neceſſarii. *Deinde*, quid ſit neceſſarium & contingens? *Tertiò*, de adæquatione illius diviſionis. *Quartò*, de diſtinctionibus neceſſarii. *Quintò*, de voce contingentis. Et *Denique* de ejus diviſione.

TITULUS I.

De voce Neceſſarii & Æquipollentibus.

ARTICULUS I.

Ad vocem neceſſarii.

2 *Notatio vocis.* 1 Notationem alluſivam vocis neceſſe *Scaliger* dat hanc, quod ſcilicet neceſſe ſit, tanquam ſine quo res nec eſſe poſſit, *lib. 11. de Cauſis ling. lat. cap. 166.* Aliis *à eſſando* dicitur, tanquam in quo non ſit ceſſandum.

3 *Impoſitio.* Atque ſecundum has notationes apparet: vocem *neceſſe* primò impoſitam eſſe, ad ſignificandum id, quod eſt alii neceſſarium: unde etiam poſteà tractum ſit vocabulum ad ſignificandum id, quod in ſe tale eſt. Item vocem neceſſe primò ſignificare

ficare indigentiam, ſive calamitatem, quæ talis eſt, ut in ea ſublevanda non ſit ceſſandum. Unde rurſus tractum ſit vocabulum ad ſignificandum neceſſitatem Entium.

Remanſit tamen in voce iſta, ambiguitas, quam facilè evitant Græci, quòd neceſſitatem ſumptam pro indigentia, vocant χρείαν; Aliam autem neceſſitatem vocant ἀνάγκην, quod eruditè monet *Chemnit. in Loc. Theol. de Bon. oper. q.* 4. χρεία, ἀνάγκη.

Videtur etiam magis primò neceſſitas ſignificare violentiam, ein Nothzwang, quàm immutabilitatem Entium in ſe, ad quam poſteà ampliata eſt vox illa. Sæpe enim dicimus, neceſſe eſt: quod nullâ vi eſſe cogitur, & neceſſe non eſse, quod nullâ prohibitione removetur. Ita dicimus Deum neceſsariò eſse immortalem, & nemo tamen cogit Deum, ut ſit immortalis, ait *Anſhelmus in lib. de Concordia præſcientiæ & prædeſtinationis.*

4
Atque ex his etiam patet ambiguitas aliqua quæ ſit in voce Neceſſitatis. Neceſſitas enim aliquando ſumitur pro indigentia. Atque inde neceſsarium eſt, id quo indigemus. Aliquando autem ſumitur pro immutabilitate Entis, de qua hîc agemus. *Ambiguitas.*

Pet. Hiſpani Comment. ad cop. Log. part. 1. *p.* 2. Notat verſiculos, aliâs etiam occurrentes:

Utile, perpetuum, ſuſtentans, & violentum.
Quatuor expreſsè vox denotat iſta Neceſse.

5
Ergo ibi 1. Neceſsarium eſt idem quod utile. Ita equus eſt neceſsarius peregrinanti, utique ad commodiorem peregrinationem (quæ eſt utilitas) non ad peregrinationem ſimpliciter.

2. Neceſsarium eſt idem quod perpetuum. Talis neceſſitas tribuitur Deo, & propoſitionibus eſsentialibus.

3. Neceſsarium eſt idem quod ſuſtentans. Ita homini eſt neceſsarius cibus & potus.

4. Neceſsarium eſt idem quod violentum. Ita neceſsariò abit ad patibulum, qui ad illud trahitur à carnifice.

Ariſt. lib. 5. *Metaph. cap.* 5. docet Neceſsarium 4. modis dici; 1. Pro eo, quod neceſsarium eſt ad vitam, ut eſt reſpiratio; 2. pro eo, quod requiritur ad bene eſse; 3. quod eſt violentum & per vim. Denique 4. quod ſimpliciter aliter ſe habere non poteſt. Prolixius id perſequuntur interpp. *h. loco.* *Ariſtotelica diſtinctio ad vocem neceſſitatis.*

6
Aliter diſtingui poteſt neceſsarium, ſicut & univerſale, in neceſsarium in eſsendo, & neceſsarium in prædicando, & neceſsarium in cauſando.

7
Atque ita neceſsarium *in cauſando* eſt nihil aliud, quàm cauſa neceſsaria. Cauſa autem neceſsaria dicitur, tùm quæ neceſſitate naturæ agit, quomodo ignis neceſsariò urit, tùm quæ neceſſitate coactionis, vel violentiæ agit. Utramque enim neceſſitatem hanc *Ariſtot.* reduxit ad cauſam efficientem, *lib.* 1. *Rhet. cap.* 10. *Neceſſarium in cauſando.*

Neceſsarium autem *in prædicando* eſt nihil aliud, quàm neceſſitas complexa, ſive neceſsaria propoſitio. Eſtque neceſsaria propoſitio, tùm quæ purè talis eſt, (ut homo eſt animal) tùm quæ talis eſt modaliter, ſive per expreſsum modum, (ut Neceſse eſt eſse hominem animal.)

Denique neceſsarium in eſsendo, eſt nihil aliud quàm Ens neceſsarium, de quo Metaph. agit. *In eſſendo.*

Sumitúrque ex hac diſtinctione Neceſsarium aliter in cauſis, pro eo ſcilicet, quod

quod neceſſariò agit. Et aliter in propoſitionibus, pro eo ſcilicet, quod habet immutabilem nexum terminorum; Et rurſus aliter in diviſionibus Entium, quod nunc conſideramus.

8 Aliæ diſtinctiones neceſſitatis etiam occurrunt, ſed illæ melius infrà conſiderabuntur, ſeorſim agendo de diviſione neceſſitatis.

ARTICULUS II.
In quo declaratur vox incorruptibilis.

9 Æquipollenter ad neceſſarium, dicitur *incorruptibile*, *& æternum* etiam, apud *Ariſtot. lib. 6. Ethic. cap. 3.* & aliàs. Ac *de æterno* quidem, quoad vocis ſignificationem, ſuprà dictum eſt. Unde de eo nihil addere neceſſe eſt. Cùm quoad rem ejus conſideratio nunc, propter æquipollentiam ad neceſſarium, cum neceſſario coincidat.

10 *Incorruptibile trifariam dicitur.*

Incorruptibile autem Ens potiſſimum trifariam dicitur: ***Primò*** incorruptibile dicitur, quod ſimpliciter eſt immutabile, & nullo poteſt modo deſinere. Ita Deus eſt aliquid incorruptibile. Loquor de incorruptibilitate Entis. Neque enim nunc ſermo eſt de propoſitionibus, quarum aliquæ aliâs etiam abſolutam neceſſitatem habent, ut nullo modo poſſit deſinere veritas earum, quod inprimis evidens eſt in iis, quæ habent terminos realiter idem ſignificantes, ut ſunt hæ: Homo eſt animal; Homo eſt rationalis; Homo eſt animal rationale.

Deinde incorruptibile vocatur, quod ab intrinſeco & ſuâ naturâ non eſt corruptibile, ſed ſolùm ab externo, neque eo omni, ſed ſolùm per vim & voluntatem primi agentis. Hoc ſenſu frequenter dicuntur incorruptibiles Angeli, & anima rationalis, & materia prima. Neque enim vel ab intrinſeco talia Entia deſinunt, nec etiam aliâs extra Deum habent hoſtem, qui ſufficiens ſit ad ea deſtruenda.

Deinde incorruptibile vocatur, quod per ſe non eſt corruptibile, etſi aliâs ad corruptionem aliorum amittat Entitatem. Hoc modo univerſalia dicuntur æterna & incorruptibilia, veluti homo, animal, avis. Hæc enim non corrumpuntur per ſe, imò nec dempto aliquo ſingulari, ut ſunt univerſalia, corrumpuntur; Sed corrumpuntur ſolùm, demptis omnibus ſingularibus, per *Ariſtot. lib Categ. cap. 4.* Quanquam alii (inter quos eſt *Monlorius in tract. de univerſ. cap. 1. a. 10.*) exiſtiment univerſalia dici incorruptibilia & æterna, quod in quibus ſunt & quando ſunt: ſemper habeant unam & eandem rationem conſtantem & immutabilem. Sed quicquid ſit: Apparet tamen peculiarem ſignificationem eſſe, quâ univerſalia, & quâ aliæ res dicuntur incorruptibiles, id quod nunc dicere intendo.

TITULUS II.
Quid ſit neceſſarium & contingens?

11 Conjunctim hæc declaro, quia unius definitio ex alterius definitione ſtatim ſequitur. De voce contingentis tamen infrà ſeorſim dicam.

Zabarellæ definitiones neceſſarii & contingentis.

Zabarell. lib. 1. de Nat. Logic. cap. 2. ſic ea definit: *Neceſſarias, inquit*, res voco tùm eas, quæ ipſæ per ſe ſemper ſunt, & nunquam fiunt; tùm eas quæ fiunt quidem, non tamen à voluntate noſtra, ſed à natura per certas cauſas operante. Hæ namque etſi quatenus ſunt ſingulares, non ſemper ſunt; tamen quatenus ad univerſitatem rediguntur, & ita à certis cauſis dependere neceſſariò conſiderantur, ut eas eſſe

esse, aut non esse; fieri, vel non fieri, non sit in nostra voluntate constitutum, eatenus necessariæ, ac sempiternæ dici possunt, cujusmodi esse res omnes naturales manifestum est.

Restat ut alterum divisionis membrum (*Ens contingens*) res illas contineat, quæ ab hominis voluntate pendent, quoniam eas facere, vel non facere in arbitrio nostro positum est, &c. Hæc Zabarella, quibus contingentiam definit per respectum ad arbitrium nostrum, & necessarium per ejus defectum. Sat intricata tamen est talis circumlocutio.

11 Melius definitur necessitas, & contingentia per ordinem ad mutabilitatem. Ergo *necessarium* est, quod habet Entitatem immutabilem. *Contingens* verò est, quod habet Entitatem mutabilem. Ita etiam definit Aristoteles. Contingens enim vox ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, quod potest aliter se habere, *lib. 6. Ethic. cap. 3. & lib. 1. prior. cap. 13. §. 2.* Necessarium autem (ἀναγκαῖον) est τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, quod non potest aliter esse, *lib. 6. Metaph. cap. 5. & 1. post 29. & alibi.* Sic Commentatores Hispani *in Log. fol. 133.* Necessarium dicitur Ens impossibile ad aliter se habere & mutari. Mutari enim nihil aliud est, quàm aliter se habere nunc quàm prius. Unde necessarium includit Ens, tanquam materiale, & immutabilitatem, ut formale. Hæc ipsi.

Melior definitio.

Objicis: Non posse necessarium generaliter definiri per immutabilitatem, quia distinguitur necessitas in necessitatem immutabilitatis, quam vocant, & eam quæ est ex hypothesi. Unde relinquitur non omnem necessitatem significare immutabilitatem. At, si generaliter necessitas definiretur per immutabilitatem, repugnaret dari aliquam necessitatem, in qua non sit immutabilitas.

13 *Objectio.*

Respondeo: Valdè frequens est, ut nomina generalia aliquando in defectu vocabulorum accipiantur ad peculiarem speciem significandam. Atque ita, sine incommodo, etsi omnis necessitas significet immutabilitatem, potest tamen immutabilitas per Synecdochen transferri ad speciem necessitatis significandam. Et id tantò rectiùs fit, quod necessitas, quæ necessitas immutabilitatis dicitur, est simpliciter necessitas: ea autem, quæ huic contradistinguitur, non est aut dicitur necessitas, sine addito, sed dicitur necessitas ex hypothesi, vel hypothetica, vel conditionata: Ita patet, quia loquendo simpliciter & sine addito, necessitas hypothetica significat rem contingentem. Atque inde propositiones, quæ hanc hypotheticam necessitatem habent, (veluti hæ: ex suppositione temporis præteriti Johannes disputavit; & præsentis, ut Johannes disputat) dicuntur sine addito propositiones contingentes, & non necessariæ.

14 *Solutio: Quomodo dicatur Necessitas immutabilitatis?*

TITULUS III.

De Adæquatione divisionis Entis in necessarium, & contingens.

Adæquatio hujus divisionis primùm probanda est. Deinde sunt aliquot quæstiones de ea re enodandæ.

ARTICULUS I.

In quo probatur adæquatio illius divisionis.

15 Adæquatio, ut aliquoties dictum, requirit æquabilitatem terminorum. Et proinde, si contingens, & necessarium sunt adæquata Enti, tum oportet, ut 1. omne necessarium, & contingens sit Ens, 2. ut omne Ens sit contingens, vel necessarium:

16 Et quod attinet primam propositionem apparet ejus veritas. Nam necessitas & contingentia, per proportionem ad alia transcendentia, debent in adæquato suo conceptu implicare ipsam essentiam. Et sic necessitas adæquatè est nihil aliud quàm essentia immutabilis; Et contingentia est essentia, ut mutabilis. Essentia autem non convenit nisi Enti. Ergo nec contingentia & necessitas possunt cuiquam convenire, præterquam Enti.

Necessitas & contingentia nõ conveniunt nisi Enti.

De non Entibus dicuntur per analogiam.

Per analogiam tamen (non attributionis, sed proportionis, quæ consistit in ambiguitate vocis) convenire non Entibus, & sic etiam Entibus rationis, id hîc etiam non est diffitendum.

17 Rursus etiam alterius propositionis veritas satis apparet, quia necessarium & contingens opponuntur per contradictoria, veluti per habere essentiam mutabilem (quod est contingentis.) Et non habere essentiam mutabilem (quod est necessarii.) Contradictoria autem opponuntur sine medio. Et sic etiam Scalig. *Exerc.* 39. ait contingens, & necessarium distingui integris essentiis, sicut per per se, & ab alio.

18 Nihilominus tria sunt, quæ hîc controverti solent. 1. An Ens contingens verè sit Ens. Atque adeò; an detur in rebus contingentia? Id enim si non sit, Ens necessarium recutret cum Ente, simpliciter, & non condivisum alii.

Proponuntur disputanda.

19 2. An inter contingens, & necessarium detur medium? Ita enim videtur esse, de eo quod est liberum. Ita Conimb. *lib.* 8. *phys. cap.* 2. *q.* 5. *a.* 1. aiunt, actus Dei esse non necessarios, nec contingentes, sed liberos, ut refert, & taxat Taurellus *de rer. ætern. part.* 1. *p.* 183.

20 Videtur etiam aliter dari posse medium, nempè impossibile. Nam contingens est, quod potest esse, & non esse. Et ab hoc egreditur ad latus quasi, id cui solùm convenit esse, quod est necessarium; ergo & in aliud latus egredi debet id, cui solùm convenit non esse, id quod erit impossibile.

21 Denique in particulari potest quæri, de aliquibus Entibus, an sint Necessaria, an contingentia. De singulis his est videndum.

ARTICULUS II.

An detur in rebus contingentia?

22 *Stoici* omnem contingentiam è rebus sustulerunt, ut refert Cic. *de divinat.* & Laërt. *l.* 7 *in vita Zenonis.* Aliquos tamen aliter inferre sententiam Stoicorum induxi, *l. comment. Top. c.* 3. *n.* 51.

Contractius loquuntur alii. Igitur *Avicenna* admittit quidem contingentiam in animi nostri actibus, Negat tamen eam esse in rebus naturalibus, ut meminit Thomas, 1 *p. q.* 115. *a.* 6. cui accedit Occamus *quodl.* 1 *q.* 17. Et eandem sententiam Scotus 1. *d.* 2. *q.* 2. *&* *d.* 8. *q.* 9. tribuit Aristoteli, quia ille existimet Deum agere ex necessitate naturæ, & hinc etiam omnia necessariò fieri, juxta hypothesin Aristotelis. Unde porrò ait Scotus Aristotelem sibi contradicere, cùm aliàs dividit Ens per necessarium, & contingens, de qua quidem collectione, quantum efficaciæ habeat, nunc non disputo: Videatur Hervæus *Quodl.* 2. *q.* 4: & Pererius *lib.* 9. *phys. c.* 13. *in fine.*

23 Cæterum quod verè sit libertas & contingentia in actibus humanis, satis ostenditur alibi. Unde nihil hîc addendum est. Solùm nunc generaliter probandum est: dari aliquod Ens contingens.

24 Atque hoc nunc probatur 1. Ex his ipsis actibus liberis voluntatis nostræ. Quod enim

enim libertas indicet contingentiam, poſteà patebit, & nunc etiam patet breviter, quia libertas ex parte effectûs, ſive actus (ita diſertè dico; Nam cauſa quæ denominatur libera, non propterea eſt contingens in eſſendo) infert ejus mutabilitatem, ut ſcilicet ille actus poſſit eſse, & non eſse. At hæc varietas inter eſse, & non eſse, non eſt in neceſsario Ente, ſed ſolùm in contingente. *probatur contingentia ex actibus liberis.*

Quod autem actus illi noſtri verè liberi ſint, præterquam quod per cujuſque experientiam patet, eſt etiam inde manifeſtum, quod ſecus nec laudari nec vituperari, nec damnari quiſquam poſset. Imo de nulla re poſsemus conſultare, quæ omnia ſunt abſurda. 25

Deinde idem probatur 2. Per actus Angelicos. Nam & hi liberi ſunt. Ergo & hi habent contingentiam. Conſequentia patet ex dictis ad prius argumentum. Antecedens autem patet per generale indicium libertatis, quod eſt judicium intellectivum, quod in angelis datur. Vide latius *in comm. Top. c. 3 n. 45. ſeqq. & in fine lib. 2. c. 3. de Angelis.*

Tertiò, idem patet de actibus, ſive effectibus divinis. Nam quæ efficiuntur à Deo, fiunt juxta libertatem, ſive conſilium voluntatis ipſius. Ergo poſsent non fieri. Nam libera cauſa eſt, quæ poteſt agere, & non agere. Rurſus, juxta eandem libertatem poteſt Deus Ens conſervare, & non conſervare. Ergo & poſſit eſse, & non eſse. At, quod cum eſt, poteſt tamen non eſse, id eſt contingens. Ergo omne Ens creatum eſt contingens. 26

Quartò, ſpecialiter id apparet ex iis, quæ caſu, & fortunâ fiunt. Hæc enim poſsunt aliter fieri, imò ut plurimum ſolent aliter fieri. Veluti cùm piſcator extrahit tripodem, utique eſt extractio tripodis, ſed poterat tamen non eſse. Et idem eſt in aliis. At quid eſt eſse contingens, aliud, quàm quod cùm ſit, poteſt tamen non eſse, & quod cùm ſic ſit, poteſt tamen aliter eſse. Omnis ſcilicet varietas iſta non aliunde, quàm ex contingentia ſumitur. 27

Atque hæc ſunt evidentiſsima, & vel ſenſibus manifeſta, unde dimiſſis ratiocinationibus, optimè juxta Dd. conſilium, ſenſualibus experimentis diſputandum eſt contrà negantes contingentiam. Scotus 1. *d.* 32. ait ad hanc rem: *Eos qui clamant omnia fieri neceſſariò, tormentis exponendos eſſe, & tamdiu cruciandos, donec fateantur, ſe poſſe non cruciari.* Et Avicen. 1. *Met.* ait, *Talium impugnatores* (loquitur tamen inprimis de veritate illius principii, *quodlibet eſt, aut non eſt*) *non fatigandos rationibus, ſed torrendos eſſe donec fateantur poſſe ſe uri, & non uri; poſſe ſe dolere, & non dolere.* 28 *Senſualia experimenta contingentiæ.*

Argumenta contra hanc rem ſolent aliqua fieri, non adeò facilia, veluti ex divinis, præſcientia; providentia; concurſu Dei ad actiones cauſarum ſecundarum. Sed hæc ſatis ſolvi, *in com. Top. c. 3. n. 53. & ſeqq.* quatenus ea officere videntur libertati humanæ. Et aliàs ea nihil peculiare habent, ut in aliis Entibus neceſsitatem faciant. Unde hîc nihil addo. 29

ARTICULUS III.

An quod eſt liberum, ſit medium inter Contingens & Neceſſarium?

Ita ſentire Conimb. prius retuli, *n.* 19. Idemque antè docuit Thomas 1. *d.* 43. *q.* 2. *a.* 1. *& in qq. de pot. q.* 3. *a.* 15. loquunturque iſti autores de actibus divinis, veluti actione creantia, quâ ſcilicet creat mundum. Hos dicunt nec eſse neceſsarios, nec contingentes, ſed liberos.

30 *De actibus Dei immanentibus.*

Videtur tamen fortiùs id disputari posse de actu Dei immanente, ipsius nempè intellectionis & volitionis. Hi enim, hoc ipso quia sunt immanentes, sunt, & manent in Deo. At absurdum videtur, esse aliquid *in Deo* contingens. At in confesso præterea est, eos actus non esse necessarios. Sed hanc materiam de actibus immanentibus infrà tractabo de attributis divinis. Nunc maneo intra terminos Conimbricensium, qui in hac re loquuntur de actibus transeuntibus. Inprimis, quia res hæc de actibus immanentibus transigi non potest, antequam rectè intelligatur, quomodo se habeant actus immanentes ad essentiam divinam?

31 *Actus Dei transeuntes non esse Entia necessaria.*

Hac in re dico 1. *Non posse esse ullum Ens, quod nec sit necessarium, nec contingens, quodque adeò verè medium sit inter necessarium & contingens.* Id prius sufficienter probatum est, *n.* 17. quia contingens, & necessarium opponuntur per contradictoria, indéque immediatè.

32 2. *Actus Dei transeuntes, non sunt Entia necessariò.* Ita patet ex prioribus dupliciter. Nam 1. Si non datur medium inter necessarium, & contingens, & tamen isti actus non sunt necessarii, relinquitur necessariò, eos esse contingentes. 2. Si isti actus nõ sunt necessarii, quia possunt esse, & non esse, ut dictum est. E. statim sunt contingentes, quia ista varietas in essendo proximè & formaliter constituit contingentiam.

33 *Objectio Conimbricensium.*

Sed objicitur Conimb. Actus istos non posse dici contingentes, quia contingentia mutabilitatem, & imperfectionem in operante innuit.

34 Ad solutionem hujus, *Primò* non incommodè distinguitur vox contingentis, quòd scil. ex se aliquam imperfectionem significet, sed cum applicatur ad actus divinos sit purificanda ab istiusmodi imperfectione, ut etiam tradidi *in Top. c. 3. n 42. Secundò*, nihilominus melius respondetur: advertendo, quod contingentia, de qua nunc loquimur, non sit in essentia divina, sed præcisè in operatione illius. Neque enim propter contingentiam operationis (quæ hîc non significat aliquid fortuitum, vel casuale, quæ imperfectiones etiam operationibus divinis repugnant, & aliàs voce contingentis, ut posteà videbitur, significari solent, sed contingentia hîc generatim significat essentiam talem, quæ cùm sit, possit tamen non esse.) Deus dicitur aliquid contingens in essendo, sed, loquendo de essentia divina, simpliciter Deus est Ens necessarium, quia istam essentiam prorsus habet immutabiliter, hoc est, repugnat ei prorsus talem essentiam amittere.

35 Posito igitur, quod ista contingentia de qua nunc sermo est, sit præcisè in operatione divina, jam porrò patet, nihil absurdi esse, si ea habeat aliquid imperfectionis, in genere Entis, Non est enim idem quod ipse Deus; E. aliquid ignobilius Deo. E. in hac comparatione habet aliquid imperfectionis, quæ quidem nunc specialiter dicitur mutabilitas Entitatis: Illa autem mutabilitas creationis, v. g. consistit præcisè in hoc, quod ea esse, & non esse potest. Fuit enim aliquod tempus, (ut sic loquamur ad modum nostrum apprehendendi) quo nondum erat creatio, quando scilicet Deus nondum influebat creando. Et rursus nunc est etiam tempus, quo desiit Deus creare, & proinde quo non est creatio. Et idem est de actibus aliis. Summa rei est: contingentia significat mutabilitatem. Atque hinc illa necessitas est in Deo, quia ita est, ut nunquam potuerit, vel non fuisse, vel deinceps non esse. In actibus autem transeuntibus Dei, ita est Entitas, ut tamen ei non repugnet, vel non fuisse, vel deinceps non esse, id quod nunc significat eorum contingentia. Atque ita contingentia hæc & imperfectio non est in ipso operante, ut Conimbb. opinantur, sed præcisè in operatione, ut ostensum est.

ARTICULUS

ARTICULUS IV.

An impossibile sit medium inter contingens & necessarium?

Suprà retuli cap. 3. Timplerum & Goclenium dividere Ens per possibile, & impossibile: & ibidem improbavi, quia quod est impossibile non est Ens. Ex quibus nunc sumitur etiam decisio hujus quæstionis. Nempè, Ens non poterit dividi in Necessarium, contingens, & impossibile; quia ex istis relinquitur repugnantia inter Ens & impossibile. Membra autem non debent repugnare toti diviso. 36

Ad rationem autem dubitandi prius *n.* 20. insinuatam *Respondeo*, non incommodè ab aliquibus dici contingens esse medium inter necessarium, & impossibile, sed ista medietas non est intelligenda tanquam inter Ens, & Ens, sed inter Ens & non Ens. Unde hoc ipso, impossibile non debet connumerari, in divisione Entis per contingens, & necessarium. Rursus illa medietas non attenditur nunc in vera participatione extremorum: sed in similitudine ad extrema. Contingens igitur assimilatur necessario in quantum habet Entitatem; impossibili autem, in quantum potest non esse. 37 *Solvitur objectio. Quomodo contingens mediet inter necessarium & impssibile.*

ARTICULUS V.

An solus Deus sit Ens necessarium?

Necessitas spectatur tum in rebus sive terminis simplicibus, tum in propositionibus. Unde nunc inquirendum est; an dentur aliquæ propositiones, absolutè necessariæ, præter Deum? ut non soli Deo conveniat necessitas absoluta. Etsi enim hæc quæstio videatur esse Logica, quia tamen de ea non nisi ex principiis Metaphysicis disputari solet, non erit incommodum hîc ea de re tractare: Inprimis, quia alii etiam Metaphysici hoc loco decidunt istam quęstionem de necessitate propositionum. 38

Rursus loquendo præcisè de entibus incomplexis, existimat Aristoteles, dari aliqua Entia, præter Deum, quæ habeant absolutam necessitatem. Veluti sunt substantiæ separatæ, corpora cœlestia, materia, Elementa secundùm se tota, species sive universalia, atque adeò mundus. Ita *ex* 8. *Phys. c.* 1. *usque ad t.* 15. 1. *de cœlo c.* 2. *a t.* 76. *&* 12. *Met. c.* 6. *à t.* 3. disputat Fonseca. 5. *Met. c.* 5. *q.* 1. *s.* 1. 39

Nostra sententia hæc est. 1. Deus est Ens necessarium.

2. Inter Entia incomplexa non est Ens simpliciter necessarium, præter Deum. Harum propositionum veritas constat etiam ex dictis suprà, *cap.* 13. *membro* 4. *divis.* 6. 40 *Summaria decisio.*

3. Necessitas igitur absoluta non convenit substantiis separatis, & aliis, priùs ad mentem Aristotelis recensitis.

4. Est autem necessitas absoluta etiam in Entibus complexis, sive propositionibus. Agamus de his singulis seorsim.

PUNCTUM I.

Deum esse Ens Necessarium.

Præcisè nunc loquor de necessitate in essendo, non de necessitate in operando. Non, inquam, Deum nunc dico agens necessarium, sed Ens necessarium. 41

Sic igitur Deus est Ens purè necessarium, hoc est, nullo modo potest non esse. Atque ita 1. *Deus non potest non fuisse*, antequam haberet esse, tanquam aliunde acceptum, quia sub ratione Dei apprehendimus id, quod primum est. At si posset non *Deum esse Ens purè necessarium probatur.*

fuiſſe, fuiſſet aliquid prius Deo, quod ipſum ſcilicet traduceret de non eſſe ad eſſe. Repugnat enim aliquid ſeipſum producere, ut ſuprà oſtenſum *cap.13.n.15.*

42 *Deum non poſſe deſinere probatur.*

Rurſus: *non poteſt Deus tandem non eſſe.* Nam illud eſſet vel per collabentiam quaſi, quâ Deus tanquam ſenio confectus, abſque extrinſeco agente deſineret, ſicuti ſolent res animatæ etiam interire, morte ſcilicet, (quam Ariſtot. *in lib de vit. & mort.* vocat) naturali. Aut id eſſet per vim extrinſeci agentis, ut ſic Deus deſinat morte violenta. Aut denique id eſſet, quia Deus ſibi ipſi abbreviaret, quaſi tempus vitæ ſuæ, citra intrinſecam defectibilitatem, quæ inſinuabatur in primo membro, & citra agens extrinſecum, de quo loquebatur altera pars noſtræ propoſitionis. Nihil autem horum eſſe poteſt.

43 *Deum non poſſe ſibi vitam adimere.*

Non poſtremum. Nam naturaliter & ordinatè omnia eſſe appetunt; quia in non eſſe nulla eſt vera & realis bonitas, quæ eſt ſub eſſe. Appetitus enim ſemper fertur ad bonum. Atque ita cupiditas non eſſendi, non poteſt eſſe citra perturbationem & inordinationem, ex qua quandoque contingit, ut homines mortis ſuæ ſibi cauſæ ſint. Abſurdiſſimum autem prorſus eſt, perturbationem ullam in voluntate ſive appetitu divino ponere. Non poteſt igitur Deus, cùm diutiùs eſſe poſſit, ponere ſibi terminos breviores eſſendi, atque ita efficere ut non ſit.

44 *Deum non poſſe ſenio emori.*

Neque primum dici poteſt. Quia iſte collapſus naturæ, ſive naturalis interitus, ſupponit in natura valdè magnam imperfectionem, qualis ne quidem eſt in omnibus Entibus creatis, Angelis ſcilicet, & anima rationali. Supponit, inquam, iſta naturæ collabentia compoſitionem ex contrariis, quę diuturnâ cohabitatione tandem redduntur ſibi improportionata, uno eorum, vel altero magis intenſo, vel remiſſo, quàm ad eſſe iſtius rei par erat. Unde porrò fiat inhabilis materia, in qua forma talis rei ſuſtentari porrò poſſit. Atque ita oportet talem rem tandem collabi. At hîc implicantur multæ imperfectiones, quarum nulla Deo poteſt convenire. Veluti ſunt compoſitio, & quidem ea, quæ eſt ex materia & forma: & quidem talis materia, quæ ſubſtet contrariis: & talis forma, quæ non habeat ſufficiens & plenum dominium, ad conſervandas diſpoſitiones, ſibi, & ſuæ permanſioni congruas.

45 *Deum non poſſe ab alio interimi.*

Neque tandem dici poteſt. Quod Deus poſſit deſinere per extrinſeci agentis vim, ſive interitu violento. Nam interitus violentus non poteſt procurari niſi à valentiori. Unaquæque enim res naturâ eſſe appetit. Atque ita ſecundùm ultimum naturæ ſuæ reſiſtit volenti ſe corrumpere, atque ita tandem non corrumpitur niſi fractis viribus reſiſtendi. At nihil eſt valentius Deo, cum quicquid eſt extra Deum, ſit Ens creatum; & proinde habeat eſſe participatum à Deo, & nullam virtutem agendi, quæ non eminentiùs præexiſtat in Deo.

46 Relinquitur igitur tandem 1. Deum non potuiſſe non fuiſſe *ex.num.41.* Neque eum tandem poſſe deſinere, & non eſſe *ex num.42. ſeqq.* Atque ita ſummatim Deum habere Entitatem immutabiliter, & proinde eſſe ens neceſſarium: Id quod erat demonſtrandum.

PUNCTUM II.

Subſtantiæ ſeparatæ (Angeli, & anima noſtra) non ſunt Entia neceſſaria..

47 Hactenus oſtendi, cui Enti conveniat neceſſitas: nunc oſtendam, cui ea non conveniat, ſpecialiter locuturus de iis ſolùm, de quibus controverſia eſſe ſoler, ad mentem Ariſt. *ex n 39. hujus c.* Remotâ autem neceſſitate, relinquitur iſtis Entibus contingentia.

In

In hoc autem diſcurſu loquimur 1. non de neceſsitate in operando, ſed de neceſſitate in eſsendo. Hæc enim ſolùm intelligitur ſub nomine Entis neceſsarii. Iſta autem pertinet ad doctrinam cauſarum. 48 *Generalia præcognita.*

Nec 2. loquimur de neceſſitate, quâ quid eſt neceſsarium *alii*, ſed quâ quid eſt neceſsarium *in ſe*: Angelum enim nunc dicimus non eſse Ens neceſsarium, & tamen is, ſicut & omnis ſpecies alia, eſt neceſsarius perfectioni mundi. Neque enim mundus perfectus eſset, ſi deeſset ei ulla ſpecies Entis.

Neque 3. loquimur de neceſsitate ἐν πλάτει, & in omni latitudine, complectendo eam etiam, qua quid qualitercunque ſit neceſsarium: ſed loquimur rigoroſè, per neceſſitatem ſimpliciter, intelligentes immutabilitatem.

Igitur ſubſtantias ſeparatas non eſse Entia neceſsaria, patet 1. quia potuerunt non fuiſse. Nam extra iſtas datur agens ſufficiens, ad dandum eſse ipſis, nempè Deus. Et ab intrinſeco non habent repugnantiam ad recipiendum eſse, ſicut de facto quotidiè patet de anima, in generationibus hominum. Ergo à parte antè (ut loquuntur Dd.) non habent Entitatem immutabiliter. Ergò ſic non ſunt Entia neceſsaria. Ex quo ſequitur 2. quod poſſint etiam non eſse deinceps. Nam non eſt majoris virtutis rem corrumpere, quàm facere. At Deus poteſt facere ſubſtantias ſeparatas. Ergo & poteſt eas (ſi maximè de facto non fiat) corrumpere, atque adeò facere, ut non ſint. At varietas inter eſse, & non eſse, hoc eſt, poſse eſse, & non eſse, eſt Entis contingentis, non neceſsarii. 49 *Subſtantias ſeparatas non eſſe Entia neceſſaria.*

Objicitur: quod vulgò, & rectè ſtatui ſolet: angelos, & animas eſse immortales, & id quidem naturâ ſuâ, (prout præter alios latè tractant Conimb. *de anim. ſep. diſput. 1. a. 5.* Et infrà *l. 2. c. 5.* à nobis etiam plenius conſiderabitur) immortalitas autem idem eſt, quod neceſſitas. Ergò ſic angeli & anima ſunt Entia, ex vi æquipollentium, naturâ ſuâ neceſsaria. 50

Reſpondeo 1. Aliqui etiam, & nec id malè, dicunt: angelos, & animas eſse naturâ mortales, gratiâ autem immortales. In quo modo loquendi clarè inſinuatur contingentia in eſsentia talium Entium. Videatur antecedens *in Synod. 6. ſeſſ. 11.* apud Hieron. *Contra Pelag.* & Damaſc. *l. 2. de fid. c. 3. & 12. & l. 1. c. 8.* Quibus adde, quæ referuntur apud Perer. *l. 4. in Gen. num. 119.* & Suarez *diſp. 35. Metaph. ſ. 3. n. 52. uſque ad 59.* 51

11. Dicuntur tamen angeli, & animæ naturâ immortales, non quod nullatenus deſinere poſſint, ſive quaſi naturæ illorum repugnet omnis deſitio (quod ad neceſſitatem Entium requiritur) ſed quòd per naturam non deſinant, cùm interim per extraordinarium modum agendi à Deo corrumpi poſſint. Veluti, anima humana non deſinit, ſicut formæ aliæ, per vim cauſæ ſecundæ, quæ faciat materiam inhabilem, pro tali forma ſuſtentanda, quomodo deſinunt formæ aliæ. Veluti in arboris ramo eſt anima, ad eámque in ramo conſervandam, requiritur conjunctio, ſive continuatio ad radicem. Igitur, qui hanc conditionem prærequiſitam ad eſse animæ, ſive præſentiam illius, tollit, ille ſtatim plantalem animam etiam tollit, & corrumpit; cùm anima non habebat in ſe ulterius iſtam firmitatem, & quaſi tenacitatem naturæ, ut in ſe conſervetur. Idem eſt etiam in forma bruti. Ea tollitur, & corrumpitur per indiſpoſitionem materiæ, veluti cùm educitur ſanguis è corpore, in quo juxta Scripturam, habitat anima, aut cùm inhibetur ſpiritus ſive reſpiratio illius. Talis deſitio non convenit animæ rationali. Si enim vel maximè procuretur talis diſpoſitio materiæ, ut in hac non poſsit amplius habitare, nondum tamen 52 *Angeli & anima quomodo immortales.*

desinit, sed adhuc permanere potest. Et sic dum vocatur naturâ incorruptibilis, & immortalis, semper tamen relinquitur ei natura talis, quæ dicatur corruptibilis, declarando illam corruptibilitatem per ordinem ad potentiam Dei.

53 Ad eundem etiam modum declaratur de Angelis, quod ipsi naturâ immortales dicantur, nempè non per omnimodam indefectibilitatem, & immutabilitatem; sed solùm, quod habeant à Deo indultam naturam eam, quæ ita munita sit contra quodvis corrumpens, ut non desinat, nisi Deus velit peculiariter istam destruere, quod secus est in aliis rebus. Nam homo, v.g. vel asinus, vel equus talem naturam
54 habent, ut si vel omne agens extrinsecum removeatur, quod corrumpat, tamen ea tandem collabatur, & intereat. Ex quibus patet istam naturalem immortalitatem talium Entium, eo modo quo exposita est, non indicare necessitatem, sed adhuc stare cum contingentia, quia nihilominus possunt desinere, & non esse. Esto illa potentia non sit Physica & naturalis, sed obedientialis & Logica. Contingens enim Ens communissimè definitur, quod potest esse, & non esse.

PUNCTUM III.

Corpora cœlestia non sunt Entia necessaria.

55 Principio hic repetenda sunt, quæ prius dicta sunt, *num.* 48. ad generalis statûs formationem. Et tum patet ulterius: Corpora cœlestia non esse Entia necessaria, sive prorsus indefectibilia, & immutabilia. Hæc enim nunc æquipollentia sunt. Nam omne corpus est aliquid dependens à componentibus, tùm iis quæ intrinsecè componunt, tum eo quod effectivè componit uniendo partes componentes. Ergo in aliquo statu naturæ non fuit corpus, quodcunq; tandē sit. Ergo rursus sine repugnantia, quicquid corpus est potest non esse. At hæc varietas indicat contingentiam.

56 Atque ex hoc discursu non solum in specie, sed etiam generalius patet, nullum corpus posse esse Ens necessarium: id quod tenendum est propter elementa, quæ dicebantur ad mentem Aristotelis esse Entia necessaria.

Elementa non esse necessaria Entia.

PUNCTUM IV.

Materia prima non est Ens necessarium.

57 Repetitis & hìc prius dictis, *ex num* 48. nunc facilè patet positæ assertionis veritas. Sumitúrque à posteriori indicium Entitatis contingentis in ipsa, inde, quod nullum corpus naturale est Ens necessarium, ut prius concluſum est, *num.* 35. Materia enim non potest Entitatem habere nisi sub forma, adeóque in composito. Unde si compositum de facto nullum sit, nulla etiam erit materia. Et proinde proportionaliter loquendo de composito & materia, si compositum potest non esse, adeóque est Ens contingens, etiam materia poterit non esse, adeóque sic & ipsa est Ens contingens.

58 *Objici* hìc potest: Quod materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis. Nam ex hoc, quod dicitur ingenerabilis, significari videtur, quod non possit accipere esse, adeóque, quod non fuerit sub non esse. Rursus ex hoc quod dicitur incorruptibilis, significatur, quod non possit desinere, & tandem non esse. Ergo utrobique materiæ repugnat non esse. Ergo ipsum esse habet immutabiliter. E. est Ens necessarium.

59 *Respondeo* 1. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis, terminos illos, præcisè intelligendo Physicè. Ergo materia *est ingenerabilis*, hoc est, non potest incipere per generationem physicam, *& est incorruptibilis*, hoc est, non potest

Materia quomodo ingenerabi-

corrumpi

corrumpi corruptione Physica. Atque hoc verum est. Nam quod generatur Physicè, id semper fit ex aliquo præjacente, in quo fiunt dispositiones, & alterationes, in illúdque tandem forma introducitur, indeque id, quod tandem resultat, compositum, dicitur Physicè generari, non id quod præjacet, id quod est materia. *lis & incorruptibilis ?*

Rursus, quod corrumpitur physicè, non corrumpitur per resolutionem in nihilum: sed post physicam corruptionem aliquid manet, stans sub forma geniti, æquè ac sub forma corrupti. Atque hoc est materia. Id quod in particularibus corruptionibus, veluti hominis, equi, &c. facilè est intueri.

2. Cæterùm etsi materia non incipit, aut incipere possit per physicam generationem, nec desinat etiam, aut desinere possit, per Physicam corruptionem: nihilominus ei alius modus incipiendi, & desinendi facilè potest convenire, is inquam, qui est per creationem, & annihilationem. Atque ita & potest non fuisse, & potest deinceps non esse, & proinde simpliciter est Ens contingens. 60

PUNCTUM V.

Universalia (veluti genera & species, ut sunt animal & homo) non sunt Entia necessaria.

Universalia non esse Entia necessaria, ex parte patet ex hactenus dictis. Nam demonstratum est antea nullum corpus posse esse necessarium Ens, *num.* 55. 56. At aliqua universalia sunt corporea, ut sunt homo, & animal, de quibus formabatur quæstio. 61

Atque ex hoc porò sequitur, esse universale ut sic non afferre secum necessitatem. Id enim si esset, omne universale esset necessarium, quod absurdum esse, visum est in universalibus istis quæ corporea sunt. 62

Et rursus ex istis sequitur, per accidens esse ad naturam universalem, ut sit necessaria, si vel maximè in specie detur aliqua, quæ sit necessaria.

Aliud argumentum sumitur ex contingentia singularium. Singularia specierum (solo Deo excepto, cui antea vendicavimus necessitatem in essendo) sunt contingentia. Ergo & universalia sive species ipsæ.

Connexio firma est: quia, juxta veriorem doctrinam, superius de universalibus traditam, universalia non habent realitatem ullam nisi in singularibus, & ab his etiam realiter non distinguuntur. Unde si singularia alicujus speciei omnia corrumpantur, non poterit remanere universale, quia quæ realiter idem sunt, eâdem generatione generantur, & eâdem corruptione corrumpuntur, per Arist. 7. *Top. c.* 1. §. 3. Atque hinc ait Aristot *l. Categ. c. de substant.* sublatis substantiis primis (singularibus) nihil aliorum remanere.

Solent aliqui dicere, demptis singularibus non esse universalia, loquendo de esse existentiæ.

Sed esse essentiæ realiter abjunctum ab existentia reverâ nihil est, ut suprà à nobis probatum est, *cap.* 15 *memb.* 3. & 4. & aliàs ibi passim. Pluribus hanc sententiam confirmat Monlorius, *in Tractat. de univers. c.* 10 *ubi vide.*

Proponuntur & solvuntur objectiones.

Objici hîc solet, 1. quod Aristoteles ait 1. *post. cap.* 24. Universalia esse. *Respondeo* primò ad mentem Fonsecæ prius recensitam. *num.* 39. Aristoteles quidem existimat 63

existimat universalia esse Entia necessaria, sed in eo errat. 2. Si maximè universalia semper sint, hoc est, per omnes temporis differentias, nihilominus adhuc possunt esse Entia contingentia, quia ad contingentiam sufficit, si, quod est, *possit* non esse, etiamsi aliâs de facto semper sit, ut constat ex tradita definitione contingentis. Quanquam 3. etiam ita potest juxta Dd. interpretationes explicari illa universalium sempiternitas, ut tamen inde non sequatur, ea esse Entia necessaria.

64 *Universalia quomodo sint semper?*

Sunt autem duo modi interpretandi istam sententiam Aristotelis. *Unus* est valde celebris ad mentem Thomæ 1. *p. q.* 16. *a.* 7. *ad secundum*, quem etiam sequitur Suarez *in Metaph. disp.* 6. *s.* 7. *n.* 6. quod universalia sint semper, & ubique, non positivè, sed negativè; hoc est, dicuntur semper esse, non quasi non desinant, vel incipiant, sed quod non habent peculiarẽ locum, aut tempus, in quo incipiant, & desinant.

Dicitur aliquid esse semper dupliciter, inquit ibi Thomas; *Uno modo*, quia habet in se, unde se extendat ad omne tempus, & hoc Deo competit. *Alio modo* dicitur esse semper, quia non habet in se, quo determinetur ad peculiare aliquod tempus: sicut materia dicitur una, non quia habeat unam formam, sicut homo est unus ab unitate formæ, sed quia non habet formas distinguentes. Et hoc modo universale dicitur esse semper. Quo posito, universale quidem dicitur perpetuum esse, & nihilominus potest amittere id per defitionem, & sic non esse, atque adeò esse contingens.

65 Alium modum attingit Monlorius *de univers. c.* 10. *Ad primum.* Illi igitur universalia dicuntur perpetua, & semper esse, non quod sublatis singularibus adhuc sint, hoc est, habeant essentiam, vel existentiam: sed quia in quibus sunt, & quando sunt, semper habent unam & eandem rationem constantem, & stabilem. Sic Arist. 1. *post cap.* 9. quærens quâ ratione de Eclipsi solis, & lunæ, & aliis rebus similibus, quæ non semper sunt, sed statis quibusdam temporibus, fieri possit demonstratio, quæ rerum est sempiternarum: *Respondet*, hujusmodi res non semper esse, quâ singulares sunt, quatenus autem tales sunt, semper esse. Eclipsis igitur lunæ semper est, hoc modo, non quod eo tempore, quo nulla est Eclipsis, sit ejus essentia, sed quia quando est, semper habet eandem rationem, ac fit per eandem causam. Propter hanc igitur rationis constantiam Eclipsis dicitur semper esse. Nempè semper illa Eclipsis est privatio luminis ob interpositam terram inter solem & lunam. Si autem nunc eveniret propter unam, deinde propter aliam causam, tunc non esset res perpetua, sed casualis. Sic etiam rosa dicitur æterna, non quod in hyeme rosa, dimissâ existentiâ, habeat essentiam; sed quia cùm est, semper habet eandem rationem, & naturam, & vim. Atque ita pereunt quidem singulis annis singulares rosæ, quæ non redeunt ampliùs, redit tamen semper eadem communis ratio in distinctis individuis. Atque nihilominus hîc etiam relinquitur, cùm de facto desinunt omnes singulares rosæ, & proinde etiam rosa in communi, (éstque de cæteris idem judicium,) quòd ipsa rosa etiam in communi sit aliquid contingens, quia inde indicatur posse esse, & non esse.

66 2. *Objicitur.* Scientiæ sunt de necessariis solùm. At ea sunt de universalibus. E. universalia sunt Entia necessaria, non contingentia.

Universalia quomodo sint perpetua?

Respondeo: universalia sunt Entia necessaria, nempè intuendo perpetuitatem & immutabilitatem rationis, sive essentiæ, quam habent, cùm sunt. Hoc est, in singularibus, v.g. hominibus, est varietas. Neque enim si nunc sit homo latâ, & rubicundâ facie, mediocri staturâ, subruffâ barbâ, diviso mento, habens cicatricem in manu

statim

ſtatim renaſcitur, iſto mortuo, alius iiſdem conditionibus, quæ ſingulares ſunt, & contingentes. at natura hominis ſemper renaſcitur ejuſdem rationis, ſive ſit ſub his conditionibus individuantibus, ſive ſub aliis. Ut id etiam prius expoſitum eſt *num.* 63.

Atque hæc neceſſitas eſt neceſſitas ſecundùm quid, non abſolutè. Nam interim illa tota communis natura hominis, & aliarum ſpecierum, poteſt deletis omnibus ſingularibus deleri, & ſic de facto non eſſe, quod non convenit Enti neceſſario.

In hac autem tota diſputatione, quâ Deo ſoli vendicamus neceſſitatem eſsendi, loquimur de eo, quod eſt neceſsarium ſimpliciter, & abſolutè, ut principio conſtituimus, *num.* 48.

PUNCTUM VI.

Mundus non eſt Ens neceſſarium.

Atque ex his tandem relinquitur: Mundum non eſse Ens neceſsarium. Mundus enim eſt Ens aggregatum. Ens autem aggregatum non habet aliam entitatem ab Entitate partium aggregatarum. At partes, ex quibus aggregatur mundus, probatum eſt eſse contingentes, & non neceſsarias. Mundus igitur ipſe eſt Ens contingens, non neceſsarium. 67

Objicitur: Si ponatur: Deum agere ex neceſſitate naturæ, (neque enim contrarium hactenus probavimus) tum Mundus neceſsariò fiet à Deo, & neceſsariò conſervabitur à Deo. Ergò ipſe etiam mundus erit Ens neceſsarium. 68

Reſpondeo 1. ſecundum veriorem ſententiam, Deus non agit ex naturæ neceſſitate, ſed ex voluntatis libertate: unde, novo argumento confirmari poteſt, mundi, atque adeò omnium rerum extra Deum contingentia. Nam de ratione liberæ cauſæ eſt poſse agere, & non agere. Ergo effectus illius cauſæ poteſt eſse, & non eſse. At hoc ipſum eſt eſse contingenter, poſse eſse, & non eſse. 69

2. Neque, ſi ſupponatur Deus agere neceſſitate naturæ, illicò etiam res effecta erit Ens neceſsarium. Nam poterit aliunde deſinere. Veluti, juxta iſtam hypotheſin, etiam hic, vel iſte ignis erit factus ex neceſsitate; item hæc, vel iſta rana. Et tamen iſte ignis poterit extingui aquâ, & hæc rana interemptione, aliiſque de cauſis. Atque ita res factæ per neceſſitatem, poterunt eſse, & non eſse; & ſic poterunt eſse Entia contingentia.

3. Apparétque nunc adæquatè, actionem Dei (ſi ita ſupponatur) neceſsariam, non facere, ut res creatæ ſint Entia neceſsaria. Eſtque id generaliter inde, quia illa neceſſitas ab efficiente, eſt extrinſeca reſpectu effecti. Neceſsitas autem Entis, de qua Metaphyſicus loquitur, ſub nomine neceſſitatis abſolutæ, non ſumitur ab extrinſeco, ſed ab intrinſeco. Confer de hoc Suarez *diſp.* 28 *ſ.* 2. *n.* 9. 11.

TITULUS VII.

An dentur aliquæ propoſitiones abſolutè neceſſariæ, & quænám illæ ſint?

Hactenus egimus de neceſsario incomplexo, nunc etiam de complexo videndum eſt, juxta factam proportionem, *num.* 38. 70

Inprimis hac in re certum eſt: Propoſitiones quæ ſunt de Deo, prædicando de illo attributa divina, eſse propoſitiones neceſsarias, veluti ſunt hæ: Deus eſt juſtus, Deus eſt ſpiritus, Deus eſt ſapiens. 71 *Neceſſariæ propoſitiones de Deo.*

Idem

72 *Ex oppoſitis.*

Idem videtur etiam dicendum eſse de iis, quæ negativæ ſunt ex oppoſitis: Veluti homo non eſt Angelus. Calor non eſt frigus. Pater hujus non eſt filius hujus. Cæcus non eſt videns. Lapis non eſt non lapis.

73 *Eæ, quæ ſunt in primo modo dicendi per ſe.*

Tertiò. Abſolutè neceſsariæ etiam ſunt propoſitiones quæ ſunt in primo modo dicendi per ſe. Veluti, homo eſt animal. Homo eſt rationalis. Eſtque ejus rei ratio manifeſta, quia in primo modo dicendi per ſe, prædicantur illa quæ pertinent ad rei definitionem. Definitio autem, & res definita ſunt realiter idem. Nempè realis identitas eſt inter genus (animal,) & ſpeciem (homo.) Item inter differentiam (rationalis,) & ſpeciem (homo) ut ex doctrina univerſalium ſuprà propoſita ſatis conſtat. Sic igitur cùm dico, *Homo eſt animal:* Animal nihil aliud ſignificat, quàm eſsentiam ipſius hominis, ſed ut confuſius apprehenſam. Et Homo ſignificat nihil aliud quàm eſsentiam ipſius animalis, ut contractius apprehenſam. Quod ſi igitur realis identitas, & eſsentialis eſt, inter genus & ſpeciem: item inter differentiam & ſpeciem: utique nullo prorſus modo fieri poteſt, ut homo non ſit animal, aut ut homo non ſit rationalis. Sicut & nullo modo fieri poteſt, ut homo non ſit homo. Eſt enim paritas manifeſta exinde, quod & hæc, & iſta veritatem ſuam habent in reali identitate terminorum.

74 *De propoſitionibus in ſecundo modo dicendi per ſe.*

Quartò abſolutè neceſsariæ ſunt propoſitiones ſecundi modi, dicendi per ſe. Ita patet. 1. de aliquibus, quia aliquæ earum etiam habent extremorum realem identitatem, nec differunt à ſubjecto prædicata earum, niſi in quantum inadæquatè repræſentant ſubjectum, qualia ſunt attributa tranſcendentalia in ordine ad Ens, unde ſunt hæ propoſitiones: Ens eſt unum: Ens eſt verum: Ens eſt bonum. Hæ prædicationes ſunt in ſecundo modo dicendi per ſe, ut in Logicis diſputo *in lib. de propoſ cap. 4. num. 77.* Et tamen illæ affectiones realiter eædem ſunt cum ſuo ſubjecto, per ea, quæ ſuprà diſputata ſunt, *cap. 3. num. 11. & ſeqq.* Eſtque iſta realis identitas proprietatum ad ſubjectum etiam in aliis, veluti, ſic realiter eadem eſt ſubſtantia corporea cum aptitudine recipiendi quantitatem, eſsendi in loco, &c. quæ aptitudines non ſunt aliquid additum ad eſsentiam ejus: & proinde nullo modo abeſse poſsunt ab eſsentia ſubjecti, ſed conſtituunt cum ſubjecto propoſitiones ſummè neceſsarias. Confer Fonſecam, *lib. 5. Metaph. cap. 5. q. 1. ſ. 5.* Et per hæc patet, ſaltem generaliter dici non poſse, propoſitiones ſecundi modi non eſse abſolutè neceſsarias.

An omnes propoſitiones ſecundi modi dicendi per ſe, ſint abſolutè neceſſariæ?

75 In aliis autem non facilè eſt declarare illam neceſſitatem abſolutam, ubi prædicatum continet aliquid realiter diſtinctum à ſubjectis, ut eſt in iſtis: *homo eſt riſibilis: ignis eſt calidus: corpus eſt quantum, ſive dimenſum.* Talia enim propria poſſunt per divinam potentiam abeſse à ſuis ſubjectis, ut docet Fonſeca *dict. loc.* & Suarez *diſp. 7. in Metaph. ſ. 3. n. 22.* aliique, & latius diſputavi *in Top. c. 8 n. 101. ſeqq.* Unde ſic homo eſt riſibilis, ut (per potentiam divinam) poſſit eſse non riſibilis. At quod poteſt eſse & non eſse, id non eſt neceſsarium, ſed contingens.

Occupatio. Ubi nihil refert, quod illud *non eſſe*, pendet ſolum ex divina potentia. Nam id ad contingentiam ſatis eſt, poſse eſse, & non eſse, ex quacunque tandem id cauſa. Sicut & ſuperius, *n. 49 ſeqq.* conſtituimus: Angelos & animam eſse Entia contingentia, qui tamen (non per naturam, ſed ſolùm) per Dei potentiã, poterant non eſse.

Hac

Hac in re ſunt tres modi dicendi apud Autores. 1. *Aliqui* aiunt: iſtas propoſitiones eſſe abſolutè neceſſarias, ſed negant divinâ potentiâ, poſſe illa prædicata abeſſe à ſuis ſubjectis, Ita faciunt Calviniani, ut recenſui in Top. proximè d icto loco, ſed hæc ſententia conſiſtere non poteſt, ut etiam ibidem oſtendi. 76 *Referuntur varie opiniones.*

2. *Alii* dicunt tales propoſitiones non eſſe abſolutè neceſſarias, ſed contingentes, hoc ipſo, quia poſſunt ſecus eſſe. Atque huc facere videtur, quod clariſſimus Arniſæus *in Crell. lib. 1. part. propriæ c. 2. in comment. lit. c. pag.* 580. docet Deum poſſe immutare modos dicendi per ſe, ſive modos propoſitionum neceſſarium. 77

3. *Alii* autem, & hîc (ſicut & in primo modo) inveniunt aliquam identitatem, propter quam tales propoſitiones ſint abſolutè neceſſariæ, ut latè tractat Fonſeca 1. *Metaph. c.* 5. *q.* 1. *ad* 4. & Suarez *diſp.* 31. *ſ.* 12. *num.* 38. *ſeqq.* & inſinuat eâdem *diſp. ſ.* 2. *n.* 8. ſed ſuppoſitâ reali diſtinctione proprietatum a ſubjecto, (de his enim nunc loquimur) non videtur explicari poſſe identitas illa, ſecundùm quàm iſtæ propoſitiones habent abſolutam neceſſitatem. 78

Deciſio quæſtionis.

His propoſitis exiſtimo duobus modis expediri poſſe hoc negotium. *Primò*: poſſunt in iſtis propoſitionibus duo ſignificari: *Primò* prædicati *convenientia* ad iſtud ſubjectum: *Deinde* prædicati *inexiſtentia* in tali ſubjecto.

Atque inter hæc illud prius potiſſimum eſt, & ne quidem per Dei potentiam tollitur à ſubjecto. Nam ſi maximè de facto tolleretur calor ab igne, aut riſibilitas ab homine, nempè iſta accidentia à talibus ſubjectis, nihilominus ſemper igni conveniret calor, & homini conveniret riſibilitas, hoc eſt, poſtularetur, & exigeretur à tali natura talis qualitas Atque hoc ipſo, ſi in iſtis propoſitionibus intelligatur non tam inexiſtentia prædicatorum, ſive proprietatum talium, quàm convenientia earum ad ſubjectum, utique, quia hæc eſt prorſus immutabilis, ipſæ etiam propoſitiones erunt prorſus immutabiles, & neceſſariæ. Et juxta hunc modum explicandi neceſſitatem earum, ſunt abſolutè neceſſariæ, aliàs non. 79 *Quatenus propoſitiones ſecundi modi ſint neceſſariæ?*

Secundò igitur, ſi prædicationum talium ſenſus ſit: quòd earum prædicata ſubjectis inexiſtant, veluti, quod in homine ſit aliqua qualitas, ſive illud accidens, quod dicitur riſibilitas: item quod in igne ſit illa qualitas ſive accidens, quod dicitur calor: Tunc dicendum eſt, eſſe quidem iſtas propoſitiones neceſſarias, ſed non abſolutè, & prorſus immutabiliter. Sunt inquam neceſſariæ propoſitiones, ſi loquamur juxta ſtatum naturæ talium rerum: Non ſunt tamen abſolutè neceſſariæ, propter dicta de ſeparatione propriorum à ſuis ſubjectis. 80

Atque ex his ſummatim: ſummus gradus neceſſitatis íſque abſolutus eſt in primo modo dicendi per ſe propter realem identitatem terminorum: *per n.* 71. Et eadem de cauſa in iſtis propoſitionibus ſecundi modi, in quibus prædicata realiter eadem ſunt cum ſubjectis *per n.* 72. in aliis autem eſt neceſſitas ſolùm ſecundùm quid. 81 *Gradus neceſſitatis in propoſitione.*

Cæterum quia aliqui (inter quos Hervæus *quodl.* 1. *q.* 10.) omnes propoſitiones aiunt eſſe ſolùm ſecundùm quid neceſſarias, extra eas quæ de Deo ſunt, à nobis recenſitas, *n.* 69. ideò objectiones aliquæ ſunt ſolvendæ.

PUNCTUM VIII.

In quo ſolvuntur objectiones de propoſitionum neceſſitate.

Primò ſolet objici: Veritas propoſitionis fundatur in re. At nulla res creata eſt neceſſaria & perpetua. E. & nulla propoſitio eſt neceſſaria, & perpetua.

Hoc

Hoc argumentum variè ſolvi ſolet à Metaphyſicis.

83 *Aliorum reſponſio.* Aliqui dicunt veritatem & neceſsitatem talium propoſitionum fundari in rerum eſsentiis. Eſsentias autem eſse perpetuas, & æternas, & res creatas variari ſolùm juxta exiſtentias.

84 *Rejicitur.* Sed hæc ſententia falſo nititur principio, eóque gemino; *Altero*, quòd eſsentia, & exiſtentia realiter diſtinguantur; *Altero*, quòd Ens non exiſtens, nihilominus ſit verè, & realiter aliquid, adeóque quod Ens etiam poſſibile habeat veram, & realem Entitatem. Contra quas opiniones ſatis dictum eſt ſuprà *c.* 14. *n.* 71. *ſeqq.* & *c.* 15. *n.* 23 & *ſeqq.* Atque ſic ſi eſsentia ſeparatâ exiſtentiâ nihil eſt, relinquitur in re non exiſtente non eſſe eſſentiam. Et proinde juxta hæc adhuc nihil eſt reale, in quo fundetur perpetua veritas, ſive neceſſitas talium propoſitionum.

85 *Alia reſponſio. In intellectu divino, quomodo fundetur neceſſitas propoſitionum?* Alii fundant talium propoſitionum veritatem, & neceſſitatem in intellectu divino. Qua in re ſequuntur aliqui Thomam ita docentem 1. *p. q.* 10. *a.* 3. & *q.* 16. *a.* 7. & *alibi*.

Id non incommodè dicitur, ſi ita explicetur: Neceſſitas eſt nihil aliud quàm firmata veritas, ſive conſtantia veritatis. Veritas autem ſumitur per reſpectum ad intellectum inprimis divinum, ut ſuprà traditum eſt. Ergo ſic neceſſaria veritas illi competet, quod à divino intellectu non aliter intelligitur, quam ut eſt tale, vel quod ne quidem à divino intellectu aliter intelligi poteſt, quàm ſic, ut per tales propoſitiones exprimitur. Quo poſito veritas, & neceſſitas talium propoſitionum non requirit realitatem, & poſitivitatem extremorum quam in mundo habeant. Nam intellectus, ſive ſcientia non fertur neceſſariò ad objectum reale & præſens; ſed poteſt etiam intelligere, quod futurum eſt vel eſſe poteſt.

86 *propria reſponſio.* Exiſtimo tamen in hac ratione non conſiſtere immediatè neceſſitatem talium propoſitionum: Etſi per eam rectè explicetur, quod ſint neceſſariæ. Nam inprimis adhuc inquiri poteſt: Cur Deus non poſſit apprehendere ſubjectum propoſitionis neceſſariæ, removendo ab eo tale prædicatum. Veluti hominem non eſſe animal, & carnem non eſſe beſtiam, & ſic in aliis.

87 Aliorum igitur ratio propinquior, & immediatior, eſt qui neceſſitatem talium propoſitionum ponunt in identitate extremorum. Unde etiam priori quæſtioni *num.* 86. *propoſitæ*, ſatisfieri poteſt. Nam cur Deus non poſſit hominem intelligere aliter, quam ſub ratione animalis, id eſt inde, quia homo, & animal à parte rei ſunt unum & idem.

Eſt autem iſta realis identitas evidens in priori modo dicendi perſe, quia ibi prædicatum pertinet ad eſſentiam, & definitionem ſubjecti. Partes autem eſſentiales non diſtinguuntur realiter à ſuo toto. In ſecundo modo autem eatenus eſt abſoluta neceſſitas, quatenus intra terminos talium propoſitionum intervenit realis identitas. juxta dicta *n.* 72. & 77. Rurſus autem ubi deficit realis illa identitas, ibi etiam deficit abſoluta propoſitionis neceſſitas, juxta *num.* 78.

Objectio. *Objicis*: Ea ipſa etiam identitas, quia eſt realis, debet fundari in aliqua re. Et ſic ſi identitas illa eſt æterna, & proinde tales propoſitiones ſunt veritatis æternæ; utique adhuc erit æterna aliqua res, in qua fundetur talis identitas: aut dicendum eſt, quia nulla res creata æterna eſt, quod neque ulla propoſitio de re creata poſſit æterna, & abſolutè neceſſaria eſſe.

Solutio. Hanc inſtantiam prolixè, & diligenter ſolvit Fonſeca 5. *Met.* 6. 5. *q.* 1. *ſ.* 4. ubi docet illas identitates eſſe negationes; idque non incommodè. Nam identitas

revocatur

revocatur ad unitatem. Unitas autem conſiſtit in negatione, ut ſuprà diſputatum eſt. Atque ita identitas eſt negatio diverſitatis. Et proinde hominem eſſe animal, atque ſic hominem & animal idem eſſe; eſt nihil aliud quam hominis eſſentiam, non eſſe diverſam ab eſſentia animalis. Porrò negationes puræ, etiam purè negativè exiſtunt, hoc eſt, per ſolam non exiſtentiam eorum, quæ negantur, non autem fundantur illæ in aliquo poſitivo. Atque ita nihil prætereà quæri debet, in quo fundetur talis identitas, ſicut neque id quæri ſolet aut poteſt in negationibus aliis.

TITULUS IV.

De diſtinctionibus neceſſitatis, & neceſſarii.

Locuti ſumus in priori quæſtione de eo quod Abſolutè, & ſummè neceſſarium erat. In hoc autem diſcurſu latius ſumemus neceſſitatem. Attribuemus enim eam etiam Entibus extra Deum. Eſtque porrò obſervandum, quod ſingulæ diviſiones non contineant omnia genera neceſſitatis, ſed ſolùm diſtinguunt ad definitos modos loquendi de neceſſitate. 88

ARTICULUS I.

De diviſione neceſſitatis in incomplexam, & complexam.

1. Neceſſitas eſt complexa, vel incomplexa.

Neceſſitas complexa, eſt neceſſitas propoſitionis, quæ eſt Ens complexum.

Neceſſitas autem *incomplexa*, eſt neceſſitas Entis incomplexi ſive τῦ ἄνευ συμπλοκῆς λεγομένυ. Iſta neceſſitas eſt in hoc, v.g. *Homo eſt animal.* Hæc eſt in hoc Ente, Deus. De his ſatis fuit in prioribus. 89

ARTICULUS II.

De diviſione neceſſitatis in abſolutam, & hypotheticam.

2. Neceſſitas eſt vel abſoluta, vel hypothetica.

Neceſſitas abſoluta eſt, quæ ſumitur ab intrinſeco, qua quid eſt immutabile poſtulante id naturâ alicujus rei. Unde & neceſſitas naturæ & definitionis dicitur. 90

Neceſſitas autem *hypothetica* eſt, quâ quid eſt immutabile, ex poſitione extrinſeca alicujus circumſtantiæ. Ita neceſſitas abſoluta eſt, Deum eſſe juſtum, & ignem urere. Neceſſitas autem hypothetica eſt, de qua ait Ariſtot. *de interp. cap.* 8. Unumquodque quod eſt, eo ipſo dum eſt, neceſſe eſt eſse. Item: quod factum eſt, infectum fieri nequit: ſeu, quod idem eſt: quod factum eſt, neceſse eſt fuiſse. Ibi enim neceſſitas non ſumitur ex natura rei, quæ neceſsaria dicitur, ſed ab extrinſeco, nempè ex hypotheſi, ſive ſuppoſitione tẽporis. Ita neceſse eſt, venire ſcandala, ex ſuppoſitione ſcilicet conditionis humanæ, quod homo ſit proclivis ad quælibet ſcelera & flagitia, qualis hypothetica neceſſitas eſt etiam in hypotheticis propoſitionibus, quæ & inde nomen habent; Veluti: ſi aſinus volat habet pennas.

Alia Neceſſitas eſt, ait Aug. *l.* 5. *de Civ. Dei, c.* 10. Cùm dicimus neceſse eſt Deum ſemper vivere, & omnia præſcire. *Alia*, cùm dicimus, neceſse eſt homines mori. Et *alia*, cùm dicimus: Homo iam libera voluntate aliquid vult. E. neceſse eſt eum velle.

ARTICULUS III.

De diſtinctione neceſſitatis in neceſſitatem naturæ & violentiæ.

3. Neceſsitas diſtinguitur in neceſſitatem naturæ, & in neceſſitatem violentiæ. 91

Quæcunque

Quæcunque ex neceſſitate agunt, partim vi, partim naturâ agunt, ait Ariſt. 1. *Rhet.* 10. *& lib.* 2 *poſt. c.* 11.

Ita de neceſſitate naturæ intelligitur, cùm dico ignem neceſſariò urere. Neceſſitas autem violentiæ eſt, quâ fur neceſſariò it ad patibulum, & torturam. Et ſic in aliis.

92 *Violentia quid?*

Solet autem diſtinctionis cauſâ, illa violentia, quæ eſt in agentibus liberis, vocari *coactio*. Unde coactio eſt violentia, cum diſplicentia ejus quod violentiam patitur. In cæteris agentibus, eſt violentia ſimpliciter, & ſine addito. Eſt autem porrò de violentia accuratè obſervandum: quod ea accuratè loquendo non ſit niſi cum contranitentia agentis. Id enim violentum rei dicimus, cui effectivè reſiſtit Ens, cui quid violentum dicitur. Ita neceſſitate violentiæ manet lapis in aëre, detentus, v. g. manu alicujus, cui quieti prorſus lapis reſiſtit ponderando deorſum, & urgendo manum tenentis. Et idem eſt in aliis.

Violenti duæ conditiones.

Atque ſic violentum implicat duas conditiones. *Prima* eſt, ut quod violentum dicitur, conveniat rei ab extrinſeco, hoc eſt, non à natura rei. Deinde debet res ad ſtatum oppoſitum efficaciter propendere, & præſenti ſtatui effectivè reſiſtere.

93

Hinc relinquitur: cùm quid rei convenit ab extrinſeco, non tamen naturâ rei reſiſtente & contranitente, quod non ſit dicenda eo in caſu violentia. Veluti animæ ſeparatæ convenit ſtatus ſeparationis ab extrinſeco, videlicet ab eo, qui dat mortis cauſam. Neque tamen is ſtatus eſt violentus ſed naturalis, ut infrà patet, *l.* 2. *c.* 5. *n.* 38. *ſeqq.* Sic etiam cæcitas oculo violenta non dicitur, etiamſi non ſit à natura oculi, ſed aliunde. Confer Colleg. Conimb. *l.* 2. *de cæl. c* 5 *q.* 5 *a.* 5. *& l.* 2. *de gen. & inter. c.* 11. *q.* 1. *a* 4. *& de anim. ſepar. diſp.* 2. *a.* 2. *fere in fin.*

94

Gabriel Biel ad ſuperiorem diſtinctionem addit neceſſitatem finis *lib.* 3. *ad* 16. Multiplex, *inquit*, eſt neceſſitas. Eſt enim neceſſitas abſoluta, vel ſimpliciter dicta, cujus oppoſitum includit contradictionem. Alia eſt neceſſitas coactionis, & violentiæ, qualis eſt neceſſitas corruptionis ligni poſiti in ignem: quod violenter ab igne corrumpitur. Tertia eſt neceſſitas finis, ſeu conditionata: Sic neceſſarium eſt ad finem, ſine quo finis haberi non poteſt.

ARTICULUS IV.

De diviſione neceſſitatis in neceſſitatẽ conſequentis, & conſequentiæ.

95

4. Neceſſitas alia eſt conſequentis, alia conſequentiæ. Hæc conſequentia ferè vicina eſt ſecundæ diſtinctioni ſuperiùs traditæ. Nam neceſſitas conſequentiæ ſumitur ex ſuppoſitione prioris alicujus, & ſic eſt quodammodo hypothetica.

Sumuntur autem illæ appellationes ex Logicis. Ubi in doctrina Syllogiſtica (in qua habetur ratio conſequentiæ potiſſimum) diſtingui ſolet inter conſequens & conſequentiam.

Neceſſitas in Syllogiſmo.

Ibi igitur *neceſſitas conſequentiæ* eſt in omni Syllogiſmo, hoc eſt poſitis aliquibus præmiſſis, non poteſt non ſequi quod infertur, etiam in contingentiſſima materia: veluti, *Omnes homines ſunt divites, Johannes eſt homo.* Ex illis neceſſe eſt inferri, nec poteſt quicquam aliud deduci præter hoc: *Ergo Johannes eſt dives.* Et de hac neceſſitate conſequentiæ in Syllogiſmo Ariſt. 1. *prior. c.* 1. §. 8. loquitur, dicens, Syllogiſmum eſſe orationem, in qua aliquibus poſitis, aliud *ex neceſſitate* ſequitur. Et 1 *prior. c.* 4. §. 6. cùm nihil neceſsariò ſequitur, non eſt Syllogiſmus.

Neceſſitas autem *conſequentis* in ſyllogiſmo, eſt nihil aliud, quàm neceſſitas concluſionis in ſe ſpectatæ, & citra habitudinẽ ad præmiſſas. Atq; hæc non eſt in omni

Syllogiſmo.

ſyllogiſmo. Nam inferunt aliqui ſyllogiſmi concluſionem, quæ ſit contingens: Et aliqui inferunt concluſionem, quæ ſit neceſſaria. Fuítque in priori ſyllogiſmo exemplum concluſionis contingentis.

Hinc ergò egrediendo è materia ſyllogiſtica, *in rebus* dicitur *neceſſitas conſequentiæ* illa, cùm aliquid neceſſarium dicitur per ſuppoſitionem ad alia, & connexionem cum aliis. *Neceſſitas* autem *conſequentis* dicitur ea, quâ quid neceſſarium eſt, remotâ tali connexione, & rem ſpectando in ſe præcisè. 96 *Neceſſitas conſequentis, & conſequentiæ in rebus.*

Veluti: quæ Deus præſcit, non poſſunt non evenire, & ſic habent neceſſitatem fiendi. Idque propter infallibilitatem præſcientiæ divinæ. Hæc neceſſitas eſt neceſſitas conſequentiæ. Res enim ſic dicuntur neceſſariæ, non niſi per connexionem ad aliud, hoc eſt, præſcientiam divinam.

Loquendo autem de rebus in ſe ſpectatis, quæ præſciuntur, remotâ connexione ad præſcientiam divinam, non omnes res ſunt neceſſariæ, quæ neceſſitas eſt conſequentis. Sunt enim multa in mundo caſualia, fortuita, libera, quæ omnia in ſe ſpectata non neceſſaria, ſed contingentia ſunt. *Fiunt procul dubiò cuncta*, ait *Boëthius*, *quæ eſſe futura Deus prænoſcit: Sed eorum quædam proficiſcuntur de libero; quæ quamvis eveniant, tamen propriam naturam non amittunt. ſed priuſquam fierent, etiam non evenire potuiſſent.*

ARTICULUS. V.

De diſtinctione neceſſitatis in eam, quæ eſt ad eſſe, & quæ eſt ad benè eſſe.

5. Neceſſitas alia eſt ad eſſe, alia ad benè eſſe. Ita *ad eſſe* homini neceſſaria eſt anima, & victus. *Ad benè eſſe* autem illa ſunt neceſſaria, extra quæ quidem conſiſtere poteſt eſſe rei, iis tamen remotis, non eſt illa res in ſtatu ſatis digno vel commodo, &c. Sic ad benè eſſe homini neceſſe eſt, aliquando uti remediis, vivere in ſalubri loco, uti cibis lautioribus, peregrinari adhibito equo & curru. 97

ARTICULUS VI.

De diſtinctione neceſſitatis per habitudinem ad cauſas.

6. Neceſſitas diſtinguitur per habitudinem ad cauſas, cum quibus neceſſitas adeò magnam connexionem habet, ut aliqui de ea ilico poſt doctrinam cauſarum agant. 98

Igitur aliqua neceſſitas ſumitur *ex efficiente*, qualis eſt ea, quâ quid agit ex neceſſitate naturæ, vel neceſſitate coactionis. De quibus prius fuit. Alia neceſſitas ſumitur *ex forma*. Ut neceſſe eſt hominem eſſe rationalem. Alia neceſſitas ſumitur *ex materia*. Ut neceſſe eſt, mixtum ex Elementis compoſitum, corrumpi. Alia denique neceſſitas ſumitur *ex fine*. Ut neceſſe eſt volentem curari à morbo, uti remediis: Et huc pertinet etiam neceſſitas expedientiæ ſecundùm quam neceſſarium quid dicitur, non ſine quo finis obtineri nequit, ſed ſine quo nequit obtineri expeditè, vel æquè benè. Ita cùm quis poſſit pedes peregrinari, equus neceſsarius eſt peregrinanti, neceſſitate expedientiæ ſolùm, & ſic in aliis. Vide *Armand.* de Bello viſu, *l.* 2. *Term. c.* 248. *Cornel. Martin. in Epitom. Metaph. p.* 155. 156. *Commentatores Hiſpan in Log. fol.* 133. *fac.* 1. *Neceſſitas expedientiæ.*

TITULUS V.
De voce Contingentis.

99 *Enumerantur variæ contingentis significationes.*

Contingentis vox ambiguè dicitur. Aliquando contingere id omne dicitur, quod conſequitur, vel fit, etſi aliàs ſit neceſſarium, vel non. Ita 1. *Rhet. cap.* 2. ait *Ariſtot.* Rhetoricam contemplari τὸ ἐνδεχόμενον πιθανὸν, quod *contingit*, vel eſt, perſuaſivum. Sic & 1. *poſt. t* 75. & multis locis aliis. Comprehenduntúrque illa omnia, ſub iſto *Ariſtotelis* 1 *prior. cap.* 3. §. 3. καὶ τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ μὴ ἀναγκαῖον, καὶ τὸ δυνατὸν ἐνδέχεσθαι λέγομεν, hoc eſt, *& quod neceſſarium eſt, & quod non eſt neceſſarium, contingere dicimus.* Secundùm hanc igitur ſignificationem contingens non opponitur neceſſario.

Aliter contingens idem eſt, quod fortuitum & caſuale, quomodo contingentium dicitur non eſſe ſcientia. Et hoc modo etiam actus Dei non dicuntur contingentes, ſed, ad evitandam æquivocationem, ſolent dici liberi.

Aliter denique contingens dicitur id eſſe, quod eſt mutabiliter. Sic *Ariſt.* 1. *prior. c.* 13. §. 2. *& l.* 6. *Eth. c.* 3. ait, ἐνδέχεσθαι καὶ ἐνδεχόμενον λέγεσθαι ὃ μὴ ὄντος ἀναγκαίου τελέντος καὶ ὑπάρχειν, ἀδὲν ὄζι διὰ τοῦτο ἀδύνατον, hoc eſt, *contingere & contingens eſſe dicitur, quod cùm non ſit neceſſarium, poſito tamen, nihil impoſſibile exiſtit.*

Et ſecundùm hanc ſignificationem, contingens opponitur neceſſario, ut hîc clarè *Ariſtoteles* ait. Eſtque veluti medium inter neceſſarium & impoſſibile, dum appropinquat neceſſario, per poſſe eſſe, & impoſſibili, per poſſe non eſſe. Differt tamen ab utroque: Quia neceſſarium non poteſt non eſſe. Contingens autem poteſt non eſſe: Impoſſibile autem non poteſt eſſe. At contingens poteſt eſſe. Et juxta hanc ſignificationem in præſentia loquimur.

100 *Contingentium quomodo non ſit ſcientia?*

Aliter contingens ſumitur vel in actu ſignato, vel in actu exercito. Ibi ſupponit pro communi iſtâ naturâ, ſecundùm quam omnia, quæ in particulari contingentia ſunt, dicuntur communi nomine, contingentia. In actu autem exercito ſupponit pro particulari exemplo iſtius, quod univerſali nomine contingens dicimus: Et de hoc contingente dicitur, quod contingentium non ſit ſcientia. 1. *poſt.* 2. *& 6. Eth. cap* 3. contingentium, inquam, veluti de *Petro* [illegible]*lo*, effoſſione fortuitâ Theſauri, & deinceps. Aliàs enim de contingente in actu ſignato poteſt eſſe ſcientia. Agitur enim ſic de eo in Metaphyſicis hoc loco.

101 Definitionem & naturam contingentis ſuprà *tit.* 2. *huius capitis* ſatis declaravi; unde ad illa hîc nihil eſt alia addi.

TITULUS VI.
De diviſionibus contingentis.

102 *Tria genera contingentium.*

I. Contingentia ſignificat potentiam contradictoriam, hoc eſt, poſſe eſſe, & poſſe non eſſe. Juxta hanc igitur varietatem in poſſe eſſe, & non eſſe, tria ſunt genera contingentium.

Alia ſunt perinde ad eſſe, & non eſſe, quæ dicuntur contingentia ἐπ' ἴσης, æqualiter, vel contingentia ad utrumlibet. Taliter contingentes ſunt actus liberi, veluti ſunt, deambulare, ſcribere, diſputare; quia actus ex parte ſui, vel etiam juxta habitudinem ad cauſam ſuam, non magis poſtulant eſſe, quàm non eſſe, & contrà.

Alia magis non ſunt, quàm ſunt, quæ dicuntur contingentia ratò; veluti piſcem

ſorem lignorum excuſsâ ſecuri occidere hominem ; foſſorem vineæ, effodere theſaurum. Pertinẽntque huc omnia, quæ dicuntur caſualia & fortuita. Unde de contingentibus rarò etiam dicitur, quòd eorum nulla ſit ſcientia, cum cæterorum eſſe poſſit.

Denique *alia* contingentia magis ſunt, quàm non ſunt, quæ dicuntur contingentia ut plurimùm, ὅτι τὸ πολὺ, vel ὅτι τὸ πλεῖον. Ita contingens eſt, hominem habere quinque digitos. *Contingens*, inquam, id eſt, quia poteſt non habere quinq; digitos. Eſt tamen contingens *ut plurimum*, quia ſæpius id eſt, quàm non ſit. Unde ejus oppoſitum eſt contingens rarò, hominem ſcilicet habere plures aut pauciores quinque digitis.

II. Contingentia alia eſt in eſſendo, alia in operando. *Contingens in eſſendo* dicitur, cujus eſſentia eſt mutabilis. Contingens *in operando* eſt, cujus operatio eſt mutabilis, ſeu, quod idem eſt, quod poteſt operari & non operari. Et hoc modo contingentia convenit omni agenti libero. Libertas enim ſpecies eſt contingentiæ, quatenus ſcilicet contingentia actionibus accommodatur. Et ſic Deus etſi in eſſendo ſit Ens neceſſarium. Ejus tamen operationes poſſunt eſſe, & non eſſe, hoc eſt, ſunt contingentes, non quatenus illa vox ſignificat fortuitum & caſuale quid, ſed in quantum præcisè per contingentiam ſignificatur potentia contradictionis, hoc eſt, poſſe eſſe, & non eſſe, qua de re ſuprà fuit *Num.* 32. *ſeqq.* 103 *Contingentia in eſſendo & operando.*

III. Contingentia alia eſt per habitudinem ad ſubjectum, alia per habitudinem ad cauſam. *Contingens ratione ſubiecti eſt*, quod ſubjecto ſuo rarò convenit & contingenter. Contingens *ratione cauſæ* eſt, quod rarò fit tali causâ poſitâ, quale quid eſt fodiendo invenire Theſaurum. Iſtâ enim causâ, hoc eſt, foſſione, poſitâ, rarò ponitur Theſauri inventio. Ita Eclipſis in Luna eſt aliquid contingens, ratione ſubjecti quidem, (Lunæ enim rarò obtingit Eclipſis) at non ratione cauſæ. Nam quæ cauſa eſt Eclipſeos Lunæ, eâ poſitâ, non rarò, ſed ſemper producit talem effectum, hoc eſt, Eclipſin. Semper enim fit Eclipſis in Luna, cùm Diametraliter opponitur ad Solem. Atque ita Eclipſis ratione cauſæ non contingens, ſed neceſſaria eſt. Eadem tamen, ratione ſubjecti, contingens eſt. Vide *Zabar. 1. poſt. c. 24. t. 181. fol. 993. & 2. poſt. c. 2. t. 6. fol. 1501. Comment. Hiſpan. Copul. Log. tract. 6. fol. 226.* 104 *Contingentia ratione cauſæ, & ratione ſubiecti.*

Hanc contingentium diverſitatem valdè prodeſt notare. Inde enim hoc porrò diſcrimen emergit, ut quæ contingentia ſunt ratione cauſæ, non poſſunt in ſcientiis tractari. Siquidem ſcientiæ non ſunt, niſi ex cauſis certis, quæ rebus iſtiuſmodi non conveniunt. At quæ contingentia ſunt, ſolùm ratione ſubjecti ; & ratione cauſæ cæteroquin neceſſaria ſunt : Ea ſat commodè poſſunt in ſcientiis tractari & doceri. Cùm enim ſcientia nihil aliud ſit, quàm notitia rei per cauſas, utiq; ſciri poterit, quod cauſas definitas, & certas in natura habet. 105

I. Denique, ſicut neceſſitas alia fuit *rerum*, ſive incomplexa; alia *propoſitionum*, ſive complexa : ita etiam eſt de contingentia. Contingentia igitur incomplexa eſt, quâ res dicuntur contingentes, ſive mutabiles ad eſſe, & non eſſe. Contingentia autem complexa eſt, quâ propoſitiones dicuntur contingentes. Sed de hâc Propoſitionum contingentiâ ex inſtituto ago in Logicis, *in doctr. propoſ. cap.* 4. 106

CAPUT XIX.

De Permanente & Succeſſivo.

1. QUintò : *Secundùm perfectionem Ens dividitur in Permanens & Succeſſivum.*

2. *Permanens eſt quod habet partes ſui eſſe ſimul, vel Rectiùs: quod non habet partes ſuas in fluxu unius ad aliam abeuntem. Ut Deus, Homo.*

3. *Succeſſivum eſt, quod habet partes ſui eſſe in fluxu, ut motus, qui partim abiit, partim eſt, & partim erit.*

COMMENTARIUS.

1 Eorum quæ ad hoc caput pertinent, multa intelligi poſsunt, ex iis quæ de durationibus dicta ſunt *cap.* 16. *hinc inde*. Nonnulla tamen inde repetenda & aliqua addenda ſunt.

Eſtque dicendum *primò* de voce & naturâ Entis permanentis. *Deinde* de voce & naturâ Entis ſucceſſivi. *Tertiò* de conditionibus Entis ſucceſſivi. Et *denique* in particulari conſtituendum, quænam Entia ſint ſucceſſiva ?

TITULUS I.

De voce & natura Entis permanentis.

2 *Vox permanſionis explicatur.*

Vox permanſionis *primò* ſignificat omnimodam indefectibilitatem, & immortalitatem. Ita permanere dicitur, quod nulli mutationi eſt obnoxium. Veluti *pſ.* 104. cœli peribunt; tu autem permanes. Ubi ſoli Deo κατ' ἐξοχὴν vendicatur permanſio. Hæc ſignificatio non eſt hujus loci. Multa enim ex creatis Entibus, & corpora naturalia omnia ſunt Entia permanentia, juxta hujus diviſionis ſenſum.

2. Permanſio ſignificat tractum vel continuationem eſsendi, quomodo ea vox ſumpta eſt in definitione durationis, quæ definitur, quod ſit permanſio Entis in exiſtendo. Ergò cuicunque duratio convenit (convenit autem ea omni exiſtenti) ei etiam convenit aliqua permanſio propter identitatem definitionis & definiti. Ergò etiam Enti ſucceſſivo ſic convenit permanſio. Ens enim ſucceſſivum habet etiam continuatam exiſtentiam. Unde rurſus patet : iſtam ſignificationem non eſse hujus loci. Hîc enim ſucceſſivum permanenti contradiſtinguitur.

3 In hac igitur oppoſitione Entis permanentis ad Ens ſucceſſivum (quæ tertia ejus eſt ſignificatio) Ens permanens definiri ſolet, eſse illud, quod omnes partes eſse habet ſimul.

4 *Entis permanentis definitio explicatur.*

Ad quam definitionem notandum eſt: 1. Quòd ea habeat ſenſum negativum, ut definitiones plurimæ in Metaphyſicis. Unde *partes habere ſui eſſe ſimul*, eſt nihil aliud, quàm *non habere* partes fluentes, ut ſtatim in Theorematibus addidi. Eſt id propterea, quod Entibus permanentibus non repugnat, ut ſunt Entia prorsùs ſimplicia, quæ prorsùs non habent partes. Veluti eſt Deus, qui eſt Ens permanens & tamen

tamen partes nullas habet. Estque Ens permanens ex eo, quia non habet partes sui fluentes; quod à fortiori ei convenit quam aliis, quia ei simpliciter non conveniunt partes, unde multò minùs conveniunt ei partes fluentes.

2. Notandum est, quòd non omnis fluxus partium facit Ens successivum, sed ille, quo quid habet partes sui esse fluentes, hoc est, quod essentiam talem habet & ex talibus partibus consurgentem, ut dimisso partium fluxu, vel continuatione, vel successione, non ampliùs Ens sit id quod est. Unde si quid partes fluentes, & sibi succedentes habeat, sed tamen ita, ut dimissâ etiam successione, & quasi in quiete, res ea habeat esse, jam non est successiva, sed permanens. Veluti: unguis, crinis, &c. habent partes quasi fluentes, semper enim prioribus adnascuntur aliæ, demptis & præfectis prioribus. Ista tamen Entia permanentia sunt, & non successiva, quia in quovis momento habent partes sui esse simul, & in nullo momento eis deest pars ulla, quam requirant ad essentialem sui integritatem, & omninò dimisso omni tali fluxu, adhuc crinis est crinis, & unguis est unguis.

5. *Qui fluxus faciat Ens successivum?*

Per defectum autem istius conditionis, motus, v.g. Ens permanens non est, sed successivum. Nam ille adeò requirit continuationem partium ad sui esse, ut nisi sit ille fluxus partium, non sit essentia motûs; & omninò repugnet, motum esse in instanti. De motibus accidentalibus loquor, ut sunt, accretio, alteratio, & motus localis rerum physicarum. Sic etiam annus non habet omnes suas partes simul, adeò, ut in quolibet instanti non sit annus, sed colligendo præsens cum præterito & futuro, tandem sit annus, summatim scilicet colligendo revolutionem solis per Zodiacum. Et sic est etiam in die, horâ & aliis. Unde hæc omnia sunt successiva Entia. De quibus *Conimbricenses* disputant *l. 2. de gener. & inter. c. 11. q 3. a. 2.* quod ne divinâ quidem potentiâ Entis successivi entitas possit contrahi ad momentum, ita ut tale quid essentiam suam uno momento simul habeat.

6. *Motus non est Ens permanens.*

TITULUS II.

De voce & naturâ Entis successivi.

Natura Entis successivi facilè pateret ex iis quæ de Ente permanente dicta sunt, ad meliorem tamen elucidationem aliqua sunt porrò addenda. 7

Est igitur principio notandum, quòd successio sit multiplex, unde aliquid successivum dici possit. *Primò*, successio aliqua est *imaginaria*, & quasi extrinseca; alia autem est *realis*, & quasi intrinseca. Et isto quidem modo successivum quid dicitur per coëxistentiam ad tempus reale, vel imaginarium, quod habet successionem à priori ad posterius. Et hoc modo omnis res successiva; est etiam Deus, qui dicitur heri, & hodiè, & in secula, sive esse, & fuisse, & fore, quæ differentiæ temporis sunt. Hæc successio huc non pertinet. Unde neque dicimus Entia successiva esse per coëxistentiam ad imaginarium tempus, sed quòd quasi ab intrinseco in suo esse implicat successionem, id nunc dicitur Ens successivum, quale quid non est nisi in motu & tempore. 8

Successio realis, vel imaginaria.

Ex successione imaginaria non dicitur Ens successivum.

II. Successio alia est Positiva, alia Privativa. *Privativa successio* est inter esse, & non esse, & inter non esse ad esse. Sic homo cùm generatur, habet successionem sui esse ad non esse: Et cùm corrumpitur, habet successionem sui non esse ad habitum esse. Atque adeò talis successio convenit omni generabili & corruptibili, quæ Entia permanentia sunt. Unde relinquitur istiusmodi privativam successionem non facere Ens successivum. 9

Successio positiva, vel privativa.

Succeſſio autem *poſitiva* eſt, quæ pro utroque termino, anteriori & poſteriori, & medio utrumque copulante, habet aliquid poſitivum.

10 *Succeſſio diſcreta, vel continua.*

Iſta igitur poſitiva ſucceſſio iterum poteſt eſſe duplex: *altera* vocari poteſt diſcreta, *altera* vocari poteſt continua. *Diſcreta ſucceſſio* eſt, inter Entia totaliter perfecta, quomodo ſi priùs cognoſcam naturam hominis, & poſteà cognoſcam naturam plantæ: ſucceſſio eſt in cognitionibus variis, quarum ſingulæ ſunt in ſe ſufficienter perfectæ; Sic ſuccedunt alii homines aliis in officiis. Hæc diſcreta ſucceſſio etiam non conſtituit Ens ſucceſſivum.

11 Altera igitur ſucceſſio, quam continuam dixi, eſt *inter partes* ejuſdem Entis, & non inter Entia totalia. Ita partes temporis ſibi invicem ſuccedunt, & partes motuum eodem modo. Ergò ſic, quod habet partium ſucceſſionem in ſuo eſſe, id vocatur nunc Ens ſucceſſivum. Dixi *in ſuo eſſe*, cujus rationem anteà poſui *nu.* 5 6.

12 *Alia ſucceſſio in ordine naturæ, & alia in ordine temporis.*

Denique obſervandum eſt: quod ubicunque reperitur prius & poſterius, poſſit ſuo modo dici ſucceſſio. Unde ſequitur, quòd non incommodè diſtingui poſſit ſucceſſio per eam quæ eſt in ordine materiæ, & per eam quæ eſt in ordine temporis. Et iſta quidem ſucceſſio, per quam copulatur id, quod prius tempore eſt, cum eo quod eſt poſterius tempore, nunc dat denominationem Entis ſucceſſivi. Unde intelligitur, quòd ſucceſſio, in qua Ens ſucceſſivum dicitur, ſumatur non niſi ſecundùm tempus.

TITULUS III.
De conditionibus Entis ſucceſſivi.

13 Iſtæ ex prædictis facilè erui poſſunt. Igitur 1. *Quod eſt Ens ſucceſſivum id debet habere Partes.* Unde quod eſt ſimplex & indiviſibile non poteſt eſſe Ens ſucceſſivum.

14 2. *Quicquid eſt Ens ſucceſſivum, debet habere aliquid de eſſe ſuo quod præterierit, & aliquid quod futurum ſit.* Ita patet, quia Ens ſucceſſivum conſtituitur per ſucceſſionem temporum. At temporaria ſucceſſio implicat præteritum & futurum.

15 3. *Quicquid eſt Ens ſucceſſivum debet habere copulatas partes ſuas ad præſens.* Ita patet, quia cùm Ens ſucceſſivum ſit Ens, & non Entia, utiq; debet eſſe quid Unum. At illa unitas non poſſet in eo eſſe, niſi prius cum poſteriori per præſens uniretur.

16 4. *Ens ſucceſſivum non poteſt partes ſuas habere ſimul in eodem momento.* Ita patet ex prioribus. Nam ad integritatem Entis ſucceſſivi pertinet præteritum, & præſens, & futurum. At repugnat ea ſimul eſſe. Factum enim non poteſt eſſe infectum. At ſi in idem præſens, ſive momentum concideret & præteritum & futurum, jam quod præteritum eſt, atque adeò factum, nihilominùs eſſet infectum, quia demum eſt futurum.

17 5. *Omne Ens ſucceſſivum eſt continuum.* Ita patet. Quia ſucceſſivum quid unum eſt, per prius dicta. At unitas illa non poteſt eſſe in eo citra continuitatem præſentium, quia ſecus ſucceſſivum tale eſſet, per ſucceſſionem diſcretam, quod antè rejectum eſt. Eſt autem continuum nihil aliud, quàm eſſe quantum, cujus extrema ſunt unum, vel cujus partes copulantur ad unam partem: eſtq; id ad differentiam *contigui*, cujus partes extremæ, quibus fit & præſtatur illa contiguitas, non ſunt unum quid, ſed ἅμα ſimul.

18 6. *Quicquid eſt Ens ſucceſſivum, id durat etiam tempore.* Nam ex omnibus durationibus,

durationibus, solo tempore dicitur durare, quod est Ens successivum. Et cæteræ durationes non sunt nisi rei permanentis. Et hinc sequitur cùm aliquæ actiones Angelicæ sint successivæ, quòd illæ etiam non durent ævo, sed tempore. *Vide sup. c.16. Num.82.*

QUÆRITUR:

An Ens successivum existat per solùm præsens?

Disputari de hac quæstione solet à Physicis, in doctrina de motu & tempore, inter quos vide *Colleg. Conimb. 4. Phys c.14.q.1 a.2.* 19

Dico breviter: *Ens successivum non subsistere per instantia, sive præsentia momenta, sed per partes continuè sibi succedentes.* Ita patet, quia partes illæ fluentes, ut prius visum est, pertinent ad essentiam, & integritatem Entis successivi. At existentia rei non differt realiter ab ejus essentia. Oportet igitur, ut & existentia Entis successivi includat non solùm instans sive præsens momentũ ad omnes partes.

Emendatio. Emendatiõs tamen explicando Phrasin, facilè dici potest: Ens successivum existere per instantia, non quasi completè id in instanti sit, (quod jam refutatum est) sed quòd instans sit quasi gluten, vel vinculum, vel anima, quâ connectantur partes Extremæ in Ente successivo, quo intuitu etiam instans dicitur pars formalis Entis successivi. Non quasi reverà forma sit. Est enim non minùs pars materialis, ac partes præteritæ & futuræ: sed propter similitudinem ad formam, quam habet in eo, quod extrema copulat & connectit: quo sensu etiam vinculum in propositione vocari solet forma propositionis, quia copulat & connectit categoremata, quæ in propositione sunt, quâ de re docui *in tractat. de propos. c.1. titul.5.* 20

Quo sensu dici possit Ens successivum subsistere per solùm instans?

Solet *objici*, quod vulgò dicitur: *Nihil habere nos de tempore, nisi quod præsens est*, & sic tempus non nisi per præsens, adeóque adæquatè per illud existere. Quod enim præteriit non habemus, sed habuimus, & quod futurum est non habemus, sed habebimus. 21

Objectio.

Respondeo, concedendo, quod de tempore non habeamus, nisi præsens, neque oportet ut simul habeamus totam essentiam Entis successivi. Si enim id esset, non esset successivum, sed Ens permanens. Permanens enim Ens est, quod totam quidditatem habet in indivisibili. Unde suppositio, quòd non omne Ens sit permanens, sed quòd aliquod Ens sit successivum, utique non debet generatim in omni Ente requiri, quod debeat partes suas simul habere. 22

TITULUS IV.

De divisione Entis successivi: seu, Quænam Entia sint successiva?

Juxta varias acceptiones Entis successivi, variæ etiam ejus species sunt. Nunc autem loquor de Ente successivo, secundùm illam solùm acceptionem, quæ priùs definita est, juxta quam vulgò solet sumi Ens successivum in comparatione ad Ens permanens, & superius quidem *c.16 num.97. seqq.* disputavi, an omnia Entia creata sint successiva, quod ibi vide. Nunc porrò quæritur de aliis. 23

ARTICULUS I.

An qualitates sint Entia successiva?

Igitur principio videri potest, etiam qualitates esse Entia successiva. Hæ enim partibiliter 24

partibiliter & ſucceſſivè acquiruntur, per alterationem, unde ſic eſſe ſuum habent in ſucceſſione.

25 *Qualitates non eſſe Entia ſucceſſiva.*

Secus tamen eſt: Ad quod intelligendum diſtinguenda eſt alteratio à calore, v.g. vel aliâ qualitate, ad quam fit alteratio. Ubi de alteratione ipſa indubium eſt, ut & poſteà videbitur: Eam eſſe Ens ſucceſſivum. Calor tamen ipſe non eſt Ens ſucceſſivum. Ita patet, quia in quolibet gradu, & maximo & minimo, nihilominùs ſemper eſt calor, & non deeſt ei quicquam, in quocunque momento ſumatur, in quo calori deſit quicquam eorum, quæ ad eſſe caloris pertinent. Idq; inde porrò manifeſtum eſt, quòd partibilis acquiſitio ejus in alteratione eſt tantùm ad intenſionem ejus. Intenſio autem non variat ſpeciem. Ergò & ante intenſionem, & in omni gradu intenſionis ſpecies eſt eadem ad quodvis momentum. At, quod eſſe ſuum ſimul habet ad idem momentum, non eſt Ens ſucceſſivum, ſed permanens.

Quænam verè ſint Entia ſucceſſiva?

Dimiſſis igitur qualitatibus, & aliis Entibus, quibus multò minùs videtur com-
26 petere ratio Entis ſucceſſivi, invenitur ea ſolùm in motu & tempore. Atque ita duo ſunt genera Entis ſucceſſivi. Motus ſcilicet & Tempus. Quæ tamen duo ſunt, ſolùm juxta differentiam conceptuum, eandem rem inadæquatè repræſentantium, & proinde non ſunt duo iſta à parte rei. Tempus enim, de quo nunc loquor, nihil aliud eſt, quàm motûs duratio. Duratio autem rei à re non diſtinguitur realiter, ut ſuprà viſum eſt; ſed videamus de ſingulis ſpeciatim.

ARTICULUS II.

Motus, an & quatenus ſit Ens ſucceſſivum?

Motum *Ariſtoteles* paſſim docet eſſe Ens ſucceſſivum & fieri ſucceſſivè, ſed
27 *De Motibus ſubſtantialibus.* tamen id limitatione eget.

Nam inprimis motus ſubſtantiales, qui rectiùs dicuntur Mutationes, non fiunt ſucceſſivè. Sed in inſtanti. Succeſſio enim motûs oritur ex partibili acquiſitione termini illius motûs. At terminus mutationis ſubſtantialis non acquiritur partibiliter. Is enim eſt ſubſtantia, quæ non eſt capax iſtiuſmodi latitudinis, illius mutationis, quæ ad ipſam eſt, requiritur.

28 *Motus Accidentales aliqui inſtantanei.*

Sed & aliqui motus accidentales non ſucceſſivi, ſed inſtantanei ſunt, ut *Ariſtoteles* de Illuminatione docet, 2. *de anim. cap.* 6. Docéntque idem aliqui *de motu*, qui fieret *in vacuo.* (quanquam de eo ſecus ſit propter quantitatem mobilis, unde neceſſariò ſequitur impenetrabilitas partium, ut conſequenter in vacuo etiam, eo loco quo caput mobile eſt, non poſſint eſſe pedes, & ſic de aliis.) Item *de motu Angeli*: quanquam de illo nobis probabile ſit, eum fieri ſucceſſivè, ut infrà videbitur *lib.* 2. *c.* 4 *n.* 233.

29 Atque ita hactenus apparet, juxta præſentem modum loquendi, non omnem motum eſſe ſucceſſivum.

Quomodo omnis motus fiat ſucceſſivè?

Ubi tamen nec id diffiteri poſſum, ſi de privativa ſucceſſione (quam paulò antè definivi) loquamur, omnem motum eſſe Ens ſucceſſivum. Omnis enim motus fit à non eſſe ad eſſe. Unde omni motui præſupponitur ſubjectum aptum ad ſuſcipiendam aliquam formam, adeóque carens eâ: & rurſus, omnis motus acquirit aliquam formam, quæ reverà nihil aliud eſt, quàm in motu eſſe ſucceſſionem à non eſſe ad eſſe. Et juxta hunc ſenſum exiſtimo, *Ariſtotelem* & alios Autores intelligendos eſſe, cùm generatim & indifferenter aiunt motum fieri ſucceſſivè, vel eſſe Ens ſucceſſivum.

Ad

Ad positivam igitur successionem (juxta quam denominatur Ens successivum) redeundo, non omnibus motibus convenit, ut sint Entia successiva, ut prius visum est. Sed in particulari id convenit alterationi, quæ est ad qualitates reales, quas vocant, (Ita loquor propter illuminationem, quæ est alteratio ad qualitatem spiritalem, hoc est, lumen) Accretioni, diminutioni, & motui locali. Et patet de istis, quia partes indivisibiles sive instantaneæ istorum motuum, non sunt alteratio vel accretio, &c. quia istiusmodi motus inferunt quendam tractum & partibilem acquisitionem termini. At quæ sunt Entia permanentia (& non successiva) tota simul sunt, & non deest eis quicquam ullo momento, quod ad essentialem illorum integritatem pertineat. Estque hæc res de istis motibus indubia. Unde nihil addo.

30 *Positiva successio convenit motibus accidentalibus.*

ARTICULUS III.

Tempus an, & quatenus sit Ens successivum?

In superioribus distinctum est Tempus Physicum à Metaphysico. Vide *cap.* 17. *n.* 72 *seqq.* Et tempus Physicum quidem est, tempus extrinsecum, & proinde omnium rerum unum, propter unitatem motûs cœlestis, ad quem sumitur ista denominatio temporis extrinseci. Tempore enim Physico res dicuntur durare per coëxistentiam ad motum cœli. Unde illud extrinsecum, sive id quod extrinsecè mensurat durationes rerum naturalium (quæ in se & præcisè, remoto omni motu cœli, sunt tempus illarum rerum Metaphysicè loquendo) est motus cœli. De quo ex præcedente quæstione clarum est, quod sit Ens successivum.

Duratio autem ipsa rerum naturalium, quæ mensuratur motu cœlesti, alia est à motu cœli, imò prorsus non existente eo, rebus conveniret. Et hæc vocatur tempus Metaphysicum, ut ex suprà dictis constat.

Quo posito advertendum est: non omnem durationem rei corruptibilis, (quæ nihil aliud est, quàm istud Tempus) esse Ens successivum. Ideóque indifferenter & illimitatè loquendo, non est dicendum, tempus esse Ens successivum, de quo nunc loquimur, nisi permissivè loqui velimus. Ita patet: Nam duratio rei ab essentia actuali realiter non distinguitur, sed solum per inadæquatos conceptus, qui constituunt discrimen rationis, qua de re suprà fuit, *cap.* 17. *n.* 7. *seqq.* At essentia rerum, sive corporum naturalium, non successiva est, sed permanens. Ergo & duratio illarum non est successiva. At ea nihil aliud est quàm tempus earum, quod vulgo solet vocari tempus intrinsecum.

31 *Corpora naturalia non habere durationem successivam.*

Objicis: Tota duratio corporum naturalium non est simul. Ergo corporum naturalium duratio est successiva.

32 *Objectio.*

Respondeo ad antecedens: A parte rei loquendo, totam durationem corporum naturalium esse simul, quia in quoquo momento istius suæ durationis, habent totum esse suum simul. At essentia & duratio à parte rei non distinguuntur, sed idem sunt.

33 *Respondetur.*

Unde 2. *Respondeo:* successionem in duratione rerum esse duplicem. *Alia* est *realis*, quæ non est, nisi per successionem & fluxum, partium illius rei, quæ durat. Et ab hoc denominatur Ens successivum, patétque clarissimè, hoc modo durationem rerum naturalium non esse successivam. Nam ipsa res durans non habet partes suas essentiales per fluxum vel successionem, ut facilè admittitur.

Alia igitur successio est *imaginaria*, quæ consistit non in fluxu partium essentialium illius rei quæ durat, sed collatione rerum durantium, ad tempus imaginarium quod

quod vocatur, quod apprehendimus continuatum esse, inde quasi ab æternitate, neque alligatum est ad Entia, multóque minus ad corpora, sicut & spatium imaginarium. Et ejusmodi successionem facilè admitto in durationibus corporum naturalium.

34 *Successionem imaginariam non constituere Ens successivum.*

Ea tamen successio insufficiens est ad constituendum Ens successivum, ut ex duobus patet. Nam 1. Entis successivi denominatio est realis. Ergo non potest fundari in sola successione imaginaria, & ex ea consurgere. *Deinde*, quia sic omnis duratio esset successiva, etiam Dei & Angelorum, quia in ordine ad coëxistens imaginarium tempus, etiam Deus & Angeli non habent totam suam durationem simul. Sunt enim ista Entia, sed tamen & fuerunt & erunt. Et proinde duratio illorum tota non consistit in præsenti, sed implicat etiam præteritum & futurum. Illæ autem differentiæ (præsentis, præteriti, & futuri) non sumuntur aliunde, nisi à tempore. Absurdum tamen est, illorum Entium durationes vocari successivas. Ergo simpliciter relinquitur quòd juxta successionem imaginariam, non debeat dici duratio successiva. At ex nulla causa alia corporum naturalium duratio est successiva. Ergo ea absolutè non est successiva sed permanens. Et proinde tandem relinquitur, esse aliquod tempus permanens, (loquendo de tempore intrinseco, quo res in se & remota omni extraneo dicuntur durare) quod initiò intendebat, & prolixiùs *supra cap.* 17. patuit.

35 *Quodnam igitur tempus est Ens successivum?* Respondeo breviter: Tempus est species durationis, jam durationes dicuntur successivæ per successionem partium essentialium illius rei, quæ dicuntur durare, ut in præcedentibus visum est. At nulli rei convenit fluxus vel successio partium essentialium, præterquam motui, (permissivè loquendo, ut prius visum est) unde non est tempus successivum, nisi tempus, quo durat ipse motus. Nempe sicut essentia motûs consistit in successione partium: Ita etiam duratio motûs consistit in successione partium, & proinde utrumque est Ens successivum, si tamen à parte rei loquamur, tùm solùm unum Ens est successivum, nempe motus. Duratio enim motus à parte rei eadem est, cum essentia ipsa.

CAPUT XX.

De Absoluto & Respectivo.

1. QUintò: *secundum perfectionem, Ens est absolutum vel respectivum.*

2. Absolutum *est, quod caret respectu ad aliud.*

3. Respectivum *est, quod habet respectum ad aliud.*

4. *Respectivum Ens est principium vel principiatum, & sic causa vel causatum: subjectum vel adjunctum: totum vel pars: Idem vel diversum; signum vel signatum; & sic mensura vel mensuratum: & denique prius vel posterius, vel simul cum alio.*

COMMENTARIUS.

In superioribus satis persecutus sum, quæ ad naturam Metaphysicæ, & affectionum

num Entis simplicium, indéque ortarum distributionum quarundam fecerunt, superest autem nunc adhuc, ad complendam generalem partem Metaphysicæ, ut persequamur tùm generalem doctrinam Entis absoluti & respectivi, tùm in specie quæ superſunt ex Entibus respectivis. *Dico quæ superſunt.* Nam suprà jamdum actum est de toto & partibus, itémque de eodem & diverso, quia istæ divisiones proximè emergebant ex consideratione unitatis, unde de istis hîc nihil tractandum supereſt.

Est autem hoc capite *Primò* explicanda vox absoluti: *Secundò* vox respectivi. *Tertiò* agendum de utriusque definitione. Et *denique* de respectivi distributione. *Proponuntur tractanda.*

TITULUS I.
De voce absoluti.

Vox hæc potissimum trifariam sumi solet. 1. Absolutum idem est quod completum sive perfectum & consummatum. Quomodo opponitur ei, quod est inchoatum, & perfectionis inchoatæ. Hoc sensu homo, dum generatur, non est absolutè; sed ubi generatus fuerit, secundùm *Taurell. part. 2. de rerum ætern. p. 313.* 1

Deinde absolutè dicitur id esse, quod est simpliciter & impermixtum suo opposito, & est contradistinctum illi quod est secundum quid tale. Veluti, sic absoluta necessitas dicitur, quæ nihil contingentiæ implicat, & absolutè bonum vocatur, quod nihil habet malitiæ. Quanquàm non incommodè hæc significatio ampliari potest, ut absolutum dicatur, quod non est mixtum alii, sive quod non implicat aliud, sive sit oppositum, sive non.

Ita *Thomas de Ente & essent, fol. 4 a.* & *Scalig. lib. 4. de caus. L. L. c. 39 p. 266.* aiunt: Absolutum pluribus modis intelligi. Veluti sic est absolutum *à causa*, sive quod causam non habet, ut est Deus. Item absolutum *à materia*, quod materiam non habet, ut Angeli: item absolutum *à subjecto*, sive quod ad essendum non requirit subjectum, ut sunt omnes substantiæ.

Atque ex his emergit specialis significatio absoluti, secundum quam absolutum id vocatur, quod caret termino sive relatione, in qua negatione opponitur respectivo, quod istum respectum ad terminum implicat. Atque de hoc nunc loquimur. Et huic, ut & priori significationi, congruit etiam Etymologia vocis. *Absolutum* enim dicitur tanquam *ab alio solutum.* Apud *Armand. de Bello Visu lib. 2. Lexici Philosoph. cap. 17.* 2 *Absolutum quid sit in præsenti?*

Porrò cum absolutum opponitur respectivo, adhuc vox ista ambigua est. 3

Itaque clarissimus *Martini, lib. 2. Exerc. Metaph. theor. 1. in initio* aliíque Metaphysici, faciunt aliud absolutum positivè, aliud privativè, aliud negativè.

Positivè absolutum est, quod distinguitur contra id, quod est positivè respectivum. Positivè autem respectivum à nobis apprehenditur, tanquam per aliquid additum ad essentiam, (prius indifferenter sumptam) unde fiat respectivum. Ergo sic absolutum positivè, ex altera parte, illud erit, cui est aliud additum, per quod contrahatur indifferentia Entis ut sic sumpti, ad esse speciale, quod distinguatur contra respectivum. Et ita nunc loquimur de absoluto. 4 *Positivè absolutum.*

Privativè autem *absolutum* est, quod, ut sic solutum est à respectu, & de facto ac positivè respectivum non est. Ex quo apparet ratio, cur *absolutum* dicatur: *Privativè* autem dicitur absolutum, quia nec ut sic est constitutum, quasi per differentiam additam ad essentiam, unde contractum sit, quod nunc absolutum diximus, à natura 5 *Privativè absolutum.*

natura indifferenti (ad esse absolutum & respectivum) ad esse tale.

Atque hoc congruit ipsi Enti, ut sic sumpto ante divisionem in respectivum. In ista inquam generalitate Ens sumptum non implicat respectum, ut ex ipsa voce Entis liquet. Sed tamen neque sic positivè absolutum est Ens. Nam Ens positivè absolutum, est membrum dividens. Membra autem dividentia non debent actu contineri in diviso. Et præterea, si Ens ut sic esset positivè absolutum non possit dividi per respectivum; Quia tale absolutum (tanquam condivisum respectivo) habet repugnantiam ad esse respectivum, membra autem dividentia non debent repugnare diviso. Vocatur igitur Ens, ut sic sumptum, ante divisionem in absolutum (positivè) & respectivum, absolutum privativè.

6 *Immateriale dictum positivè & privativè.*

Possunt hæc illustrari per similem modum loquendi de Ente immateriali. Immateriale enim etiam distingui potest, in id, quod est immateriale positivè, & quod est immateriale privativè. Nempe ipsum Ens, ut sic sumptum, & ante divisionem in materiale, & immateriale, revera non habet materiam. Aliâs enim non posset dividi per immateriale. Ergo quia non habet materiam potest dici immateriale. Et tamen non est illud Ens, sic sumptum immateriale, sicut Angelus dicitur immaterialis, quæ immaterialitas illi convenit per positivam repugnantiam ad esse materiale, hoc est, ut Angelus non possit esse materialis. Ad istud igitur discrimen constituendum & indicandum, Ens, ut sic sumptum, dicitur immateriale privativè. Angelus autem dicitur immaterialis positivè. Ad eundem modum fuit etiam in absoluto in prioribus. Atque hæc satis perspicua sunt.

7 *Absolutum negativè.*

Porrò *absolutum negativè* illud dicitur, cui ita convenit esse, ad se, ut nullo modo sit ad aliud, seu quod est præcisè & solitariè, omni alio remoto. Ita dicuntur absolutè rerum quidditates & differentiæ, veluti equinitas, rationalitas; Item divina essentia.

TITULUS II.

De voce respectivi.

8 Principio solent hîc æquipollenter sumi, *Respectivum, Relativum, & ad aliquid esse. Armandus de Bello Visu* tamen existimat, *tract. 2. term. cap. 171.* vocem respectivi significatiorem esse voce relativi, & utraque voce, τὸ ad aliquid. Nihil autem refert, hácne an aliâ utamur.

TITULUS III.

De definitione absoluti & respectivi.

9 Ad plenam horum doctrinam præmitti oportet duarum quæstionum decisiones. *Prior est:* An in utroque (absoluto & respectivo) contineatur perfectio? A nobis enim Ens per ista divisum est, juxta perfectionem, *Theorem. 1. Posterior est:* Per quem respectum fiat illa divisio: An Prædicamentalem, an Transcendentalem? Nam vox *termini*, quæ in istorum definitionibus ponitur, æquè ad utrumque respectum extendi potest.

ARTICULUS I.

An in absoluto & respectivo contineatur perfectio?

10 *Scotistarum opinio.*

Dubitatio ad hanc quæstionem est ex mente *Scoti* ejúsque interpretum, qui Ens respectivum negant significare perfectionem: Et hinc Ens dividunt in quantum & non

non quantum. Et sic sub non quanto, (hoc est, non habente quantitatem perfectionis) sumunt relationes. Adducuntúrque potissimum hâc ratione, quod relationes divinæ sunt utique relationes, & sic significant respectus, & tamen nullam possunt perfectionem significare. Nam si perfectionem significarent, illa esset finita vel infinita. At utrumque horum incommodè dicitur. *Illud*, quia nihil finiti potest poni in Deo; *Hoc* verò quia sub ea ratione, quâ relationes sunt, non repugnat eis multiplicari, sicut quidem de facto multæ sunt. At infinitum non potest esse nisi unum. Vide *Scotum Quodlib. 5. adult. & Lychet. 2. d. 1. q. 4. 5.*

Hac in re dicendum est: Omne Ens esse perfectum, & proinde respectivo etiam competere perfectionem, ut non incommodè secundum varietatem perfectionis Ens dividi possit in absolutum & relativum. Nam perfectio significat simpliciter indefectibilitatem eorum quæ ad esse pertinent. Implicat autem quam maximè esse aliquid Ens, & tamen deesse ei aliqua, quæ ad esse necessaria sunt. Atque adeò dari quodquam Ens, quod non habeat perfectionem. Latius de his est suprà *cap. 11. Tit. 5. art. 2.* 11

Ad rationem autem dubitandi prius positam de relationibus divinis, prius responsum est, *cap. 13. ubi vide.* Addíque potest istis *Suarez disp. 28. Metaph. s. 2. n. 2. 4 seqq.* 12

ARTICULUS II.

An Ens sit dividendum in absolutum & respectivum, juxta relationem Transcendentem vel Prædicamentalem.

Quid sit relatio Prædicamentalis & Transcendentalis, postea planius erit. Nunc autem breviter discutiendo propositam quæstionem: Existimant aliqui, intelligendam eam esse, de sola relatione prædicamentali, ex hoc fundamento, quod juxta hanc distinctionem datur aliquod Ens quod est absolutum, & non respectivum. At nullum Ens est sic absolutum, ut careat etiam respectu Transcendentali, qui sine addito potest attribui rei absolutissimæ. Absolutum igitur, in oppositione ad respectivum, sic erit quod non refertur, relatione scilicet prædicamentali. Et respectivum, erit, quod refertur relatione prædicamentali. 13 *Aliquorum opinio.*

Ex alio capite rursus videri potest: relationem in Ente respectivo, & ejusdem carentiam in Ente absoluto, esse intelligendam de relatione Transcendentali. Versamur enim nunc in declarandis distinctionibus Transcendentalibus Entis: Unde heterogeneum videretur, mentionem facere relationis prædicamentalis. Hæc enim, prout vox insinuat ipsa, pertinet ad prædicamenta, & proinde ad specialem partem Metaphysicæ. 14

Mea hîc sententia est: Respectum esse intelligendum indifferenter, tam de eo qui prædicamentalis est, tam de eo qui est transcendentalis. Ergo sic *absolutum* est, quod caret respectu, quicunque tandem iste sit. *Respectivum* autem est, quod respectum habet, vel respectum prædicamentalem vel transcendentalem. Nihilominus, quia famosior & notior est respectus prædicamentalis, respectu transcendentali: Ideò inprimis illa distinctio declarari solet in ordine ad respectum prædicamentalem potiùs, quàm ad respectum transcendentalem. 15 *Autoris sententiam.*

Potest autem ista sententia superior inde probari, quod respectus transcendentalis & prædicamentalis conveniant in ratione respectus simpliciter, non quoad nomen solum, sed etiam reipsa & juxta definitionem respectus. Nempe respectus 16

generaliter

generaliter ſignificat modum, quo res aliqua refertur aliorſum, ſive ad aliud. Id quod communiter utrique reſpectui applicari poteſt. Ergo hinc ſequitur etiam quod ratio reſpectivi præciſè, & indifferentur ſumpta, ſit ſcibilis. At id non poteſt fieri, niſi ſub nomine reſpectivi. Ergo reſpectivum ſimpliciter utrumque reſpectum implicare debet.

Deinde idem patet ex ſpecialibus modis Entium reſpectivorum. Principium enim, verbi gratiâ, non dicitur ſecundùm relationem prædicamentalem. Nulla enim Deo relatio prædicamentalis convenit, & tamen ille dicitur principium.

Solvuntur objectiones.

17 *Ad priorem opinionem.* Quod autem probatur antea *num.* 13. non poſſe hîc intelligi reſpectum tranſcendentalem, quia nullum Ens detur abſolutum à tranſcendenti reſpectu.

Quomodo Ens aliquod ſit abſolutum à reſpectu tranſcendentali?

Ad id præſciendum eſt, quod diſtinctiones tranſcendentales non neceſſariò ferantur ad diſtinctas ſpecies Entium, ſed quod fieri etiam poſſint ad diverſos ſtatus ejuſdem Entis, quod evidens eſt, in diſtinctione Entis per idem & diverſum. Nam in ſpecie nullum Ens datur, quod non ſit diverſum, ſed idem tantùm: ſicut neque rurſus ullum Ens datur, quod ſit diverſum tantum & non idem: ſed ſuppoſito, quod materialiter, ſive in re ſubjecta conveniant idem & diverſum, adhuc diſtinguuntur formaliter, & juxta diverſos ſtatus & reſpectus, quia Entia modò ſunt eadem, modò diverſa. Atque ita etſi nullum Ens detur, quod ſit prorſus abſolutum, ſic, ut omni reſpectu tranſcendentali careat, nihilominus ſecundum aliquē ſtatum poteſt eſſe abſolutum, & carere, in particulari, aliquo tranſcendentali reſpectu. Veluti potentiæ implicant tranſcendentalem reſpectum ad actus ſuos, & objecta ſua. Eo reſpectu caret quantitas. Ergo quantitas ſic eſt Ens abſolutum per defectum iſtius reſpectus. Et ſic eſt in aliis.

18 Alio etiam modo poſſunt Entia abſoluta à reſpectu tranſcendentali intelligi, per præciſionē mentis. Veluti à qualitatibus patibilibus ſunt actus. Ergo ad iſtos etiam habent reſpectus tranſcendentales. Veluti calor ad calefactionem. At qualitates illæ patibiles optimè poſſunt præſcindi à tali reſpectu. Nam (ad differentiam à potentiis naturalibus) ad actus iſtos non referuntur, niſi ſecundariâ intentione naturæ, quæ iſtas qualitates primò comparavit, ad perficiendum ſubjectum. Ergo caloris eſſentiâ ſic præcisâ, calor eſt Ens abſolutum ab aliquo reſpectu, ut declaratum eſt. Atque hoc ſatis eſſet etiam ſeorſim ad fundandam diſtinctionem Entis per abſolutum & reſpectivum. Nam ſine incommodo Ens dividitur per ſingulare & univerſale. Et tamen non datur Ens univerſale, niſi poſt præciſionem, cum aliâs de facto omne Ens ſit ſingulare.

19 *Ad poſteriorem opinionem.* Quod autem in alterius opinionis argumento tangebatur, *n.* 14. Non debere hîc conſiderari reſpectum prædicamentalem. Ad id ſciendum eſt 1. juxta doctrinam à nobis propoſitam, reſpectum non intelligendum eſſe primò, de reſpectu prædicamentali: Sed cum indifferentia ad hunc & tranſcendentem. Unde ſic ſine incommodo tractari poteſt de iſto reſpectivo in doctrina tranſcendentalium diſtributionum. Inprimis cùm fieri poſſit, ut in particulari membro alicujus diſtinctionis in Metaphyſicis, implicetur id, quod non ſolùm ad partem ſpecialem Metaphyſicæ pertineat, ſed etiam prorſus pertineat extra conſiderationem Metaphyſicam, veluti cum Ens per locale & illocale, materiale & immateriale diſtingui ſolet.

ARTIC.

ARTICULUS III.

In quo conſtituitur definitio abſoluti & reſpectivi.

Atque ex his nunc facilè conſtituitur & intelligitur, definitio abſoluti, & reſpectivi. Nempe *reſpectivum* eſt id, quod habet eſſentiam reſpicientem vel terminatam aliorſum ſive ad aliud. *Abſolutum* autem eſt, quod reſpectu caret. 20

Illud autem ſtudioſè hîc notandum eſt, quod abſoluti definitio ſoleat fieri per nomina privativa, & non per negativa ſpecialiter dicta; veluti nomine *defectus* vel *carentiæ*. Nec tamen iſtius eſſentia conſiſtit in privatione, ſi rigoroſè loquamur. Nam privationes negant in eo ſubjecto ſolùm, cui debet ineſſe habitus. At abſolutum nunc non vocatur, quod caret quidem reſpectu, ex natura tamen ſua poſtulat reſpectum. Nihilominus vocabula privativa commodiora hîc ſunt quàm negativa: quia negationes non ſolent poſtulare aliquod definitum ſubjectum cui adhæreant. At id faciunt privationes, idémque facere debent attributa tranſcendentalia. Hæc enim comparantur ad Ens, tanquam ad ſubjectum proprium. Atque ſic non ſolum in genere hîc uſurpari poteſt vox privationis, ſed etiam ſpecialia nomina privativa hîc adhiberi poſſunt, explicando vocem privationis, & alia nomina ſpecialia, per Metaphoram & ſimilitudinem, attendendo tertium comparationis iſtud, quod prius tactum eſt, quod ſcilicet iſtæ negationes expoſcunt definitum ſubjectum, cui inhæriant, ſicut & privationes: Similia ſunt quæ ad hanc rem dicta ſunt, de unitate, ſuprà *cap.* 4 *num.* 24. 21 *Quomodo in deſcribendo Ente reſpectivo utamur vocibus privativis?*

TITULUS IV.

De diſtinctione reſpectivi.

Reſpectivum 1. diſtinguitur in certas claſſes, nempe in principium & principiatum, &c. juxta theorema 4. De quibus id generaliter notandum eſt, quod non exhauriant totam latitudinem Entis reſpectivi, ſingulæ iſtæ. Neque enim omne Ens reſpectivum eſt principium vel principiatum: Aut omne Ens reſpectivum eſt ſubjectum vel adjunctum: ſed omnes iſtæ claſſes, ſimul ſumptæ, exhauriunt latitudinem Entis reſpectivi. 22 *Reſpectivi variæ claſſes.*

2. Quia reſpectus duplex eſt, prædicamentalis & tranſcendentalis, ideò reſpectivum etiam eſt, vel tale ſecundùm reſpectum tranſcendentalem, vel ſecundùm reſpectum prædicamentalem: Id quod in proportione etiam intelligi poteſt, de abſoluto, ut abſolutum dicatur, vel quia caret reſpectu tranſcendentali, vel quia caret reſpectu prædicamentali. 23 *Reſpectus prædicamentalis vel tranſcendens.*

Cæterùm quid uterque reſpectus ſit, omnium diligentiſſimè tractavit *Suarez diſp.* 47. *ſ.* 3. *num.* 10. *& ſ.* 4. *tota.* Nobis ſufficiens diſtinctio videtur ſumi poſſe ex collatione ad tranſcendentia talia. Igitur tranſcendentium natura eſt, habere realem identitatem ad ſubjectum ſuum, adeoque Enti nihil realiter addere. Igitur reſpectus ille erit tranſcendens, qui ad id quod reſpectivum dicitur, habet identitatem realem. Veluti potentia habet reſpectum ad actum & objectum ſuum, ut, in ſpecie, potentia viſiva ad videndum vel colorem. Hîc igitur eſt reſpectus. Ille reſpectus non poteſt eſſe aliquid additum ad eſſentiam potentiæ. Nam, præciſiſſimè loquendo, de eſſentia potentiæ, & removendo prorſus omne extraneum, ſemper tamen implicatur in potentia iſta, iſta habitudo ſive reſpectus ad objectum, & actum ſuum. Talis igitur reſpectus erit tranſcendentalis. Idémque eſt in habitibus, 24

bus, qui similiter respectus habent ad actus & objecta sua.

25 Porrò alii respectus non sunt tales, sed comparantur ad subjecta, sive id, quod respectivum denominatur, tanquam realiter, (in quantum implicant aliquid coëxistens,) ab eo distincti, qui consequenter in præcisis conceptibus subjectorum non includuntur, quibus scilicet præcisè essentia illorum apprehenditur. Talis est relatio limitandi, quæ advenit lapidi; Relatio dominandi vel serviendi, quæ advenit homini, relatio conjugii, quæ advenit *Abrahæ* & *Saræ*. Hæ igitur relationes vocantur relationes prædicamentales, in ea amplitudine loquendo, quâ prædicamentalis & transcendens relatio adæquatè opponuntur.

26 *Omne Ens habet respectum transcendentem.*

Apparet autem ex his (in quibus etiam aliud discrimen observari potest istorum respectuum,) quod respectus transcendentalis applicari possit omni Enti, quod non est ita in prædicamentali. Nam, ut visum est, potentia & habitus ad objecta, & actus suos habent respectus transcendentales. Ergo, cum respectus iste sit mutuus, vicissim objecta, & actus potentiarum habent respectus ad ipsos habitus & potentias. At nihil prorsus est, quod non possit esse objectum potentiarum & habituum, veluti ut non possit esse objectum saltem facultatis cognoscitivæ, vel appetitivæ, (universaliter loquendo de subjectis quibus tales potentiæ conveniunt, ut sunt, Deus, Angeli, homines & bestiæ, item scilicet: Dimittendo potentias, & habitus alios.

CAPUT XXI.

De Principio & Principiato.

1. *SUb Ente respectivo continetur* 1. *principium & principiatum.*

2. *Principium est, unde principiatum est, vel fit, vel cognoscitur.*

3. *Dividitur bifariam potissimùm.* 1. *Principium aliud est principium essendi, aliud cognoscendi.*

4. Principium essendi est, *unde res est.*

5. Principium cognoscendi est, *unde aliud solum cognoscitur.*

6. II. *Principium est vel causale, vel non causale.*

7. Principium causale est, *unde aliud est per veram causalitatem, sive influxum causalem. Estque idem quod causa, de qua erit seqq. cap.*

8. Principium non causale est, *unde est aliud citra influxum causalem, quale principium est privatio respectu motûs: Pater in Trinitate respectu Filii.*

9. *Principiatum est, quod aliunde est.*

COMMENTARIUS.

Proponuntur tractanda. Post generalem doctrinam de Entibus respectivis, *primò* occurrit tractandum de principio & principiato. Circa quam materiam, *Primò* est explicanda vox principii

cipii & principiati. *Secundò*, conſtituenda eſt definitio principii. *Tertiò*, definitio principiati. *Quartò*, recenſendæ ſunt conditiones principiorum. Et *denique* variæ diſtinctiones principii & principiati proponendæ ſunt.

TITULUS I.
De voce Principii & Principiati.

Primò, principium aliquando idem eſt quod initium, quod ut ſic non involvit reſpectum ad aliquod conſequens, ſed habet ſignificationem negativam, ut ſcilicet neget anteceſſionem. Atque ſic principium eſt, ante quod non eſt aliud: Dicitur alias, primum negativè; quo ſenſu Filius, ante quem non eſt genitus alius, vocatur primus, & primogenitus, etſi nullus poſt ipſum naſcatur. Atque hæc principii uſurpatio eſt uſitatior, judice *Scalig Exerc.*364.*ſ.*2. 1 *Explicatur ambiguitas in voce principii.*

Hæc ſignificatio principii non eſt hujus loci, quia nunc principium dicitur reſpectivè ad principiatum, atque inde principium implicat reſpectum ad aliquod conſequens, & non conſiſtit in ſola negatione.

Deinde, principium ſumitur per excellentiam de principio primo, ſive de eo, quod tantùm eſt principium, & non principiatum. Sic *Ariſt.* 5 *de gen. anim. c.*7. ait: hoc eſt principium, quod eſt cauſa multorum, ſed ipſius nulla eſt ſuperior cauſa. Sic & *Scalig. Exerc.*297.*ſ*3. ait: principii eſſe movere, & non moveri. Sic & *Cic. l.*1. *Tuſc. qq.* ait: *Principii origo nulla: Nam ex principio oriuntur omnia, ipſum autem ex nulla re alia.*

Aliter ſumitur vox principii per excellentiam, de ſolo principio cauſali, cùm *Arius* ait, quod natum eſt, habere principium. Quæ locutio juxta ſenſum *Arii* rejecta eſt, ut videre eſt apud *Ambr. de fid. ad Gratian. c.*5. & *Lomb.* 1. *diſt.*9. *l. tit. c.*

Alio modo ſumitur vox principii quandoque ſpecialiter juxta ſubjectam materiam. Veluti, quando *Ariſtoteles* diſcurrit de numero principiorum, *lib.* 1. *Phyſic. c.*2 *ſeqq.* quæ ſpeciatim intelligenda ſunt de principiis rerum generabilium, & corruptibilium.

Denique, alia ſignificatio eſt, in qua principium dicitur omne illud, ad quod aliud conſequitur, ſive primum ſit, ſive non, aliáve interveniat varietas ſpecialis, ut mox ex definitione ejus pleniùs patebit.

Ariſt. 5. *Metaph. c.* 1. Satis intricatè refert varias ſignificationes principii. Ibi *primò* dicitur principium unde quid primò dicitur moveri. *Deinde*, principium dicitur, unde quid optimè fit. *Tertiò*, principium dicitur, unde primo aliquid fit, ut inſit, quomodo diſputatur an principium in animali ſit cor, an cerebrum. *Quartò*, principium dicitur, quod efficit, ſive, ut *Ariſtoteles* loquitur, unde eſt motus. Atque ſic principium eſt idem quod efficiens. Indéque *quintò* ſpecialiter principium dicitur, quod eſt efficiens voluntarium. Et aliter *ſextò*, quomodo artes dicuntur principia agendi. Qui tres modi ab aliquibus reducuntur ad unum, nempe prout principium ſumitur pro efficiente præcisè. *Denique*, principium ſumitur pro eo, unde aliquid cognoſcitur. Hæc *Ariſt.* 2. *Significationes principii apud Ariſtotelem.*

Non eſt tamen hîc diffitendum: *Ariſtotelem* non omnia ſignificata & genera principiorum iſtâ enumeratione comprehendiſſe. *Fonſeca* igitur *lib.* 5. *Metaph. c.* 1. *q.*4. *ſ.*2. notat: *Ariſtotelem* non voluiſſe enumerare omnia principiorum genera: ſed ea, quæ erant etiam vulgò nota. Sine dubio enim forma & finis etiam ſunt principia, quæ tamen ibi recenſita non ſunt. 3.

De voce principiati.

4. Principiati vocem quod concernit, existimat *Fonseca* 5. *Metaph.c.*1. *q.*3.*f.*4. melius dici correlativum principii *id cuius est principium*, & sic Ens est principium, vel (non principiatum, sed) id cujus est principium. Et certè videtur ista commodior esse circumlocutio, quàm simplex vox principiati, ad evitandam imperfectionem, quæ vi vocis videtur insinuari in voce principiati, unde consequenter non adeò congruè filius (utpote qui Deus atque adeò primum Ens est) dici potest principiatum, etsi Pater dicatur ejus principium. In symbolo *Niceno* dicitur principium de principio. *Thomas* tamen, 1.*p.q.* 33.*a.* 1. *ad secundum*, meminit *Græcos* dicere, Filium & Spiritum Sanctum principiari. Sed in verbis litigandum non est. Cùm vocem istam, vel etiam alias ad divina transferimus, semper purificandæ sunt ab imperfectionibus.

TITULUS II.

De definitione Principii.

ARTICULUS. I.

Aliorum definitiones proponuntur, & examinantur.

Aristotelicæ principii definitiones.

5 Variè *Aristoteles* principium definivit, ut *Fonseca* retulit 5. *Metaph.c.*5.*q.*1 *f.*1. Igitur in *Poëticis c.*7. principium *Aristoteli* est, quod ipsum quidem post aliud necessariò non est, post illud autem aliud natum est esse vel fieri. *Aliter* definitur *l.*5. *de gener. animal. c.*7. quod sc. ipsum quidem sit causa multorum, sed ipsius sit nulla superior causa. *Alia* definitio est 1. *Phys. c.*5. *t.*42. Ubi principia sunt quæ nec ex se mutuò, neque ex aliis sunt, sed ex quibus sunt omnia. *Alia* est 1. *post. cap.*10. *t.*73. principia sunt, quæ quod sunt, non contingit demonstrare.

Censura priorum definitionum.

6 Hæ tamen definitiones non tradunt satis communiter naturam principii. Nam cùm *prima definitio* specificet particulares modos principiorum, per esse & fieri, omittit tamen ipsum cognosci: Unde consequenter principiis cognoscendi ista definitio accommodari non potest. At id nullo jure fieri potest.

7 *Secunda definitio* similiter loquitur de principiis in particulari, nempe de iis, quæ simul etiam causæ sunt principiatorum. At principium in communi suâ significatione transcendit rationem causæ:

8 *Tertia definitio*, ut Physica est, ita etiam Physicè intelligenda est, & proinde communem rationem principii, quam indagat Metaphysicus, non exhaurit. *Quarta* autem loquitur de principiis demonstrationum.

Definitio aliorum.

Recentiores aliqui sic definiunt principium: *Principium est unde principiatum dependet.* Ita fecit etiam *Timplerus l.*3. *Met.c* 1. Et *Goclenius ibid.* Egóque eandem etiam usurpavi *in prim. edit. Synops. Philos. disp.* 11. *thes.* 2. *Metaph.*

Principium non est definiendum mentione dependentiæ.

Sed non placet illa definitio, quia dependentia non reperitur in omni genere principiorum & principiatorum, sed solùm in particulari, nempe in causato, quod dependet à principio. Ita patet, quia Ens dependens & creatum sunt æquipollentia. Ergò quicquid est dependens ab alio, id creatum & causatum est. At ratio principii & principiati præcisè concipi potest in Deo, ubi nihil creati est. Veluti cùm independentia dicitur esse principium, cur ipse sit immortalis. Item, cùm Pater dicitur principium Filii. Et hinc porrò dependentia insinuat essentialem distinctionem ab eo, unde est dependentia, ut deducit *Suarez disp.*12. *Met. s.*2. *nu.*6 *& disp* 35. *s.*1. *n.*3

*ſ.*1.*n.*3. & *Fonſec. 5. Metaph.c.*1. *q.*3. *ſ.*3. Iſta autem eſſentialis diſtinctio non eſt in exemplis proximè dictis. Confer *Thomam* 1.*p.q.*35.*a.*1.*ad primum.*

ARTICULUS II.

In quo traduntur definitiones propriæ.

Dimiſſis igitur iſtis definitionibus, duæ ſunt, quæ omnium commodiſſimæ videntur. Prior eſt iſta: ***Principium eſt unde eſt aliud.*** In qua definitione vox ***Eſt*** ſumenda eſt in ampliſſima ſua ſignificatione prout ſcilicet ſignificat tum eſſe reale, tum etiam eſſe objectivum ſive cognitum, quod vocant: Et rurſus prout ſignificat tum eſſe permanens, tum etiam eſſe ſucceſſivum, (quod aliàs ſpecialiter ſolet exprimi per vocem *fieri.*) Atque adeò ſic principium dicimus, omne illud, unde aliquid *eſt*, vel inde habendo eſſe ſuum, vel inde habendo ſui cognitionem, & ſive res ab eo ſit in eſſe, ſive in fieri. Hos enim omnes modos, aliunde eſſendi, comprehendit nunc vox illa ***Eſt***. 10 *Prior definitio.*

Vocula autem illa ***Unde*** ſignificat generaliter omnem habitudinem, juxta quam aliud apprehenditur conſequi ad alterum, ſive id ſit per veram cauſalitatem, ſive non; modò ſit aliqua connexio vel conſecutio hujus ad illud. 11 *Explicatur vocula,* Unde.

Atque ita, ſi ſubtiliter intueamur, vox illa, *Unde* duo inſinuat: *Primò* quidem, prioritatem ejus in ordine ad principatum. Neque enim videtur apprehendi poſſe, quomodo quicquam ſit ab alio ſive aliunde, & tamen iſtud non ſit hoc prius; (quocunque tandem id modo ſit, prout poſtea ſpecialius tractabitur.) ***Deinde*** inſinuat etiam illa vox conſecutionem. Neque enim ſimpliciter principium dicitur, quod alio prius eſt, ſed oportet conſecutionem vel connexionem aliquam intervenire. Neque enim homo heri natus, eſt principium illius, qui hodiè naſcitur, aut actus intellectûs eſt principium actûs voluntatis, & ſic in aliis. 12

Atque ita, iſta conſecutio complet quaſi formale ipſius principii, & requiritur in principio, tanquam aliquid additum ultra prioritatem.

Atque huic definitioni concordat illa, quam ***Thomas*** tradit 1.*part. q.* 33.*a.* 1. ad primum: ***principium eſt à quo aliud procedit.*** 13 *Definitio Thomæ.*

Ubi vox procedendi ampliſſimè ſignificat omnem modum, quo quid ad aliud conſequitur, ut interpretatur *Fonſeca* 5.*Metaph.c.*1.*q.*5.*ſ.* 1. & *Suarez diſp.* 12. *ſ.*1.*Numer.*13.

Ubi nec obſtat particula illa, *A quo, &c.* ut propter illam hæc definitio ſpecialis fiat, ut opinatur *Timplerus in Metaph. l.*3.*c.*1.*q.*2. Nam etſi ſpecialiter phraſis illa ſoleat applicari efficienti, tamen ſæpè etiam generaliùs ſumitur, ut æquipolleat voci, *Unde.* Sicut & *Ariſtoteles* vocem ὅθεν & ἀφ' οὗ ſolet frequenter commutare.

Denique vox illa ***Aliud*** non eſt ſumenda in eo rigore, ut notet alietatem in eſſentia (juxta quam rurſum ἄλλο & ἄλλο alius & aliud opponuntur) principium enim & principiatum non neceſſariò diſtinguuntur eſſentialiter. Alietas igitur hæc fuſiſſimè eſt intelligenda, qualis etiam poſſit intervenire inter ea, quæ ſolâ ratione diſtinguuntur: principium enim & principiatum ſæpè non niſi ratione diſtinguuntur.

Poſterior definitio, quæ ſimiliter nobis ſatis commoda videtur, eſt iſta, quam *Ariſtoteles* tradit 5.*Met c.*1, πασῶν κοινὸν τῶν ἀρχῶν, τὸ πρῶτον εἶναι, ὅθεν τί ἐστιν, ἢ γίνεται, ἢ γιγνώσκεται: *Omnibus principiis commune eſt, eſſe primum, unde quod eſt, aut fit, aut cognoſcitur.* 14 *Poſterior principii definitio.*

ARTICULUS III.
In quo declaratur definitio Aristotelica Principii.

15 In ista, jam relata definitione, primò dicitur Principium esse *primum*. Hæc vox mox declarabitur in seq. titulo quarto hujus commentarii, inter conditiones principii, *Num.* 28.

16 Deinde dicitur ὅθεν, *unde*, &c. quâ voce, ut prius dictum, notatur consecutio vel connexio hujus ad illud, quod principium dicitur.

17 Denique dicitur, *aut est, aut fit, aut cognoscitur*. In quibus verbis insinuantur speciales modi principiorum. Sæpè enim solent definitiones fieri per divisionem, sive enumerationem specierum, vel specialium conditionum, ut in *Top.* deduxi, *cap.* 30, *in comment. num.* 16. Speciales autem istæ conditiones non ponuntur in definitione principii, quasi non possit principii haberi unus præcisus & abstractus conceptus, (eum enim dari posse prior definitio ostendit,) sed ut iste unus generalis conceptus tantò magis notificetur. Specialia enim magis nota sunt, quàm generalia.

18 Cæterùm vox *Est*, ibi sumitur strictè, prout scilicet significat rem in facto esse. Ergò hactenus potissimùm principium est, unde aliquid est, hoc est, intrinsecè constat & componitur. Atque hæc principia possunt dici strictè, *principia essendi*.

19 Rursus vox illa *FIT*, comprehendit illa principiorum genera, quæ concurrunt ad rem in fieri, sive in suo produci. Atque adeò hîc continentur illa, quæ sunt principia actionum vel motuum. Habent enim ista esse fluens sive successivum non permanens. Talia principia sunt efficiens, finis, privatio, &c. Possunt hæc principia dici *principia fiendi*.

20 Ultimò proponitur verbum *cognoscitur*, quæ vox ponitur ad comprehendenda illa principia, quæ non concurrunt nisi ad cognitionem rei. Hæc omnia posteà clariora erunt.

TITULUS III.
De definitione Principiati.

21 Principiati definitio commoda satis ex dictis extrui potest. Nempe *principiatum est, quod aliunde est*. Ubi vox *Aliunde* respondet illi *Unde*, quæ ponitur in definitione principii.

22 *Esse ab alio bifariàm sumitur.*

Si juxta illam *Num.* 13. relatam definitionem principii (principium est à quo aliud procedit) definire velimus principiatum, sic; *Principiatum est, quod est ab alio*: Tum notandum est, phrasin illam: *ESSE ab alio* bifariàm sumi: *Primò* esse ab alio opponitur ei, quod est à se: Et sic omne Ens dicitur esse à se, vel ab alio. Hîc esse ab alio, significat dependentiam. Unde infert, esse principiatum à principio essentialiter distinctum. Indéque Ens ab alio reverà nihil est aliud, quàm Ens creatum, quod prolixiùs vide suprà *c.* 13. *Num.* 22. Juxta hanc significationem, principiatum non semper est Ens ab alio. Nam immortalitas divina comparatur ad aliud Dei attributum, veluti ejus independentiam per modum principiati. Et tamen immortalitas divina, juxta istam divisionem, non est Ens ab alio, sed est Ens à se. Idémq; est de Filio & Spiritu Sancto qui comparantur ad Patrem, ut illius principiata, & tamen juxta tactam divisionem, non sunt Entia ab alio, sed Entia à se, ut citato loco pleniùs dixi.

23 Igitur *secundò* latiùs sumitur, vox esse ab alio, ut comprehendat omnem, ut sic loquamur,

quantur, aliunditatem, ſive illa ſit per veram dependentiam, ſive non, ut ſummatim dicatur ab alio eſſe omne id, quod ad aliud conſequitur: Et ſic intelligi debet phraſis illa, in dicta principiati definitione.

TITULUS IV.
De conditionibus principiorum.

1. ***Principiatum non eſt neceſſariò realiter diſtinctum à principio.*** Ita patet, quia ſine omni repugnantia inter attributa divina, unum (veluti independentia) eſt principium alterius (veluti immortalitatis.) Et tamen inter iſta reale diſcrimen non eſt. 24

2. ***Principium non eſt neceſſariò diſtinctum eſſentialiter ab eo cuius eſt principium.*** Ita patet. Nam Pater eſt principium Filii. Et tamen hæ perſonæ non diſtinguuntur eſſentialiter. 25

3. ***Principium non requirit neceſſariò influxum verum & realem.*** Ita patet, quia principium ex ſe latiùs patet, quàm cauſa. Solis autem cauſis convenit influxus. Patétque ampliùs exemplo privationis, quæ eſt principium motûs citra influxum in motum. 26

4. ***Principium non eſt neceſſariò cauſa multorum. Ariſt. l. 5. de generat. animal. c. 7. ait:*** Principium eſſe cauſam multorum. Sed ibi ſolùm loquitur de primo principio, vel potiùs de prima cauſa. Prima autem cauſa neceſſariò refertur ad multa. Nam ſi ad unum ſolum refertur, non dicetur prima, ſed prior, ut commentatur *Fonſec. l. 5. Metaph. c. 1. q. 1. ſ. 1. §. cur autem.* 27

5. ***Principium eſt primum.*** Ita ait *Ariſt. 5. Met. c. 1.* Ubi etiam addit: ***omnibus principiis commune eſſe***, eſſe Primum. Vocatur autem principium negativè primum, quod ſcilicet aliud non antegrediatur ipſum. Sicut *Ariſt.* etiam *in lib. Poët. cap. 7.* circumloquitur rationem principii, ut prius *Num. 5.* retuli. Ubi primò notandum eſt, quòd iſta negatio antegreſſionis in principio, non ſit intelligenda univerſaliter; ſed eſt intelligenda in reſpectu ad principiatum. Ergò principium eſt primum, hoc eſt, principium eſt tale quid, quod non antegrediatur id cujus eſt principium. 28

Quomodo omne principium ſit primum?

Porrò ex illo axiomate *Ariſtotelis*, vulgò ſumitur illud, quod principium ſit prius principiato, ſed de eo ſpecialis, nec uſque adeò facilis eſt quæſtio, propter Trinitatis myſterium, ſed videamus;

An principium ſit prius principiato?

Difficultatem potiſſimùm in hac quæſtione facit myſterium Trinitatis: Nam in eo Pater dicitur principium Filii; Et tamen non apparet, quomodo Pater poſſit dici prior Filio, potiſſimùm propter duo. Nam 1. ſi Pater eſſet prior Filio. Ergò Filius eſſet poſterior Patre. Ergò Filius non eſſet Ens primum, adeóque nec æternus, & proinde nec Deus. Quo pertinet quod *Ambr. l. 11. de fid c. 5.* & inde *Lombard. 1. diſt 9.* negant poſteritatem omnem in Deo: *Scriptum eſt*, inquit, *in V Teſtamento*, (*Eſa. 43. v. 10.*) ***Ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit. Quis hoc dicit: Pater, an Filius? ſi Filius: Ante me, inquit, non fuit alius Deus: Si Pater: Poſt me, inquit, non erit. Hic priorem, ille poſteriorem non habet.*** 29

Deinde: ſi Pater eſſet prior Filio, tum id eſſet, vel attendendo eſſentiam, vel relationem perſonalem. Non primum. Nam eſſentia eſt una Numero. Non poſterius. Nam relata ſunt ſimul: Ergò Pater in eſſe reſpectivo, ſeu qua Pater eſt, non erit prior Filio: 30

Variæ ſententiæ referuntur.

31 Hæc res, ut video, trifariàm expediri ſolet. 1. Aliqui negant patrem debere dici principium Filii. Ita inſinuat *Ambroſius de fid. ad Gratian. c.* 5. Et libentiùs aliqui utuntur nomine Auctoris. Ita *Hilarius l.* 4. 9. *&* 11. *de Trinit.* Patrem vocat Autorem, & Filium Patri Autori coæternum.

32 II. Alii autem admittunt quidem Patrem dici principium Filii, ſed negant de ratione principii eſſe, ut ſit prius principiato. Sic *Damaſcen. lib.* 1. *de Orthod. fid. c.* 9. Si dicimus Patrem principium Filii, non tamen eo priorem eſſe oſtendimus. Ita etiam *Thom* 1. *p. q.* 33 *a.* 1. Patrem rectè vocari principium Filii diſputat, & negat tamen Patrem priorem eſſe Filio. Unde ibi ſubjicit: Vocem principii impoſitam quidem eſſe ad ſignificandam prioritatem, ſed uſum vocis deviare ab impoſitione. Ita docet etiam *Thom. q.* 32. *a.* 3. *&* *q.* 40. *a.* 4. *&* 1. *d.* 9. *q. a.* 1. Eundémque ſequuntur multi alii. Nituntúrque quoad negationem prioritatis, inprimis argumentis priùs factis *Num.* 29. 30.

33 III. Denique alii utrumque dicunt. Nempe & Patrem eſſe principium Filii, & eundem eſſe priorem Filio. Ita ſentit *Scotus* 1. *d.* 12. *q.* 2. *&* *d.* 28. *q.* 3. *&* 2. *diſt.* 1. *q.* 1. Et *Gabriel de Biel, ad* 1. *d.* 9. Aliíque plures ex Scholaſticis, quos ſequitur *Fonſec. l.* 5. *Met. c.* 1. *q.* 3. *ſ.* 2. & *Suarez diſp.* 12. *ſ.* 1. *num.* 10.

An Pater poſſit dici principium, vel prior Filio?

34 Ad hanc igitur rem tres aſſertiones propono.

Prima Aſſertio.

35 *Patrem eſſe principium Filii & Sp. Sancti.*

Hâc in re dico, *I. Pater poteſt dici principium Filii & Spiritûs Sancti.* Sic *Aug. l.* 4. *de Trin. c.* 20. Patrem vocat principium totius Deitatis. Intendúntque id ipſum Græci Patres, cùm Patrem vocant *cauſam* Filii. Idque paſſim. Et patet ejus veritas, quia communis ratio principii conſiſtit in eo, ut inde aliquid ſit, hoc eſt, principium eſt, unde aliquid eſt, vel à quo aliud procedit, latiſſimè intelligendo terminos, ut declaratum eſt, *tit.* 2. At Filius eſt à Patre, & exiit à Patre, inſinuátq; hoc ipſum vox generationis. Et ipſa vox Autoris eandem rationem principii importat. Ubi nec apparet, quomodo vox *Autoris* in eo, cujus quid Author dicitur, minorem importet imperfectionem, quàm vox principii. Aut quomodo vox Authoris quidem purificari poſſit ab imperfectione, id ipſum autem non poſſit fieri ſimiliter in voce principii. Objectio potiſſima contra hanc propoſitionem eſt, quæ ſumitur inde, quòd principium debeat eſſe prius principato: ſed ea poſteà expeditur.

Aſſertio ſecunda.

36 *Idem eſt prior filio.*

Dico *II. Pater dici poteſt prior filio*, ſi dextrè intelligatur, & latiſſimè ſumendo vocem prioritatis, prout latiſſimè ſumi debet, cùm principium principiato prius dicitur, ita quidem, ut etiam talis prioritas intervenire poſſit, inter ea, quæ realiter non differunt, ut poſteà videbitur.

37 Prioritas autem iſta non eſt 1. prioritas naturæ. Nam ordo naturæ ex rigoroſo modo loquendi ſupponit diſtinctionem naturæ. At natura in Patre & Filio non diſtincta ſed una eſt. 2. nec eſt prioritas temporis. Ita patet per dictum ex *Eſa.* 43. antè citatum: Ante me non eſt Deus, & poſt me non erit.

38 Intelligitur ergò nunc prioritas, quæ à doctoribus vocatur *Prioritas ordinis*, vel

vel originis, vel naturalis enumerationis. Hæc enim omnia idem sunt. Etsi *Fonsec*ª opinatur duplex genus prioritatis esse, aliud originis, aliud enumerationis. *Qualis prioritas hîc interveniat?*

Atque ita nunc veritas nostræ propositionis patet ex vulgatissimo modo loquendi in quo Patrem vocamus *primam* personam. Primum enim non dicitur, nisi, quod cum aliis adjungitur, est *prius* aliis. Atque hic modus enumerandi non pendet præcisè ex arbitrio nostro, sed transsumitur ex ipsa natura, hoc sensu, quòd Pater sit origo Deitatis, atque inde cæteræ personæ sint per egressionem, vel processionem *à Patre*, quomodo & *Aug. l. 3 contra Maximini.* 14. ait: inter personas divinas dari ordinem *naturæ*. Atq; hunc ipsum modum ordinis & enumerationis, *Aristoteles* etiam fecit aliquem modum prioritatis. Juxta quem dicit exordium esse prius Narratione in oratione, *l. categ. c* 12. §. 3. Et eum qui in consessu aliquo sedet secundo loco, priorem esse eo, qui tertium tenet locum, *l.* 5. *Metaph. c.* 11. Quibus indicat *Aristoteles* enumerationem constituere aliquem modum prioritatis. Id quod à fortiori hîc applicari potest, quia in præsenti exemplo Enumeratio fundatur in ipsa natura, hoc est personarum aliarum processu à Patre, ut dictum est. 39

Solvuntur obiectiones.

Objiciebantur contra hujus propositionis veritatem, aliqua, *Num.* 29. quæ nunc expedienda sunt. 40

1. Objiciebatur: filium sic esse posteriorem Patre, & proinde non esse æternum. 41

Respondeo 1. Sicut Pater est prior Filio, ita vicissim Filius dici potest posterior Patre, dextrè id intelligendo, nempe de enumeratione solùm. 2. Atque hinc non tollitur æternitas Filii Dei. Æternitas enim non tollit omnem prioritatem, sed eam solùm, quæ est prioritas temporis, vel, (ut generaliùs loquamur) durationis: ut manifestum est inde, quòd potest aliquid alii coævum & coæternum esse, ubi tamen intervenit prioritas naturæ. Veluti, si Deus ab æterno produxisset Angelum, ille Angelus esset naturâ posterior Deo. Et tamen esset coævus & coæternus Deo, hoc ipso, quia juxta hypothesin est factus ab æterno. Sic & *Augustinus* docet in 6. *l.* 2. *de Trinit.* Et ex eo *Lombard. l.* 1. *d.* 9. D. declarans id exemplo splendoris & ignis. *Splendor*, inquit *qui gignitur ab igne, atque diffunditur, coæternus est illi, & esset (prorsus) coæternus, si ignis esset æternus.* Quibus manifestè indicatur, quod etiam naturæ posterioritas non officiat æternitati. Confer quæ suprà *cap.* 17. de æternitate dicta sunt. 42

Deinde inferebatur etiam eodem argumento: Filium non esse Ens primum, si aliud sit eo prius. Et proinde non esse Deum. 43 *Secunda obiectio.*

Respondeo 1. Non video quomodo magis sequatur, Filium non esse primum Ens, si Pater dicatur eo prior, quàm si Pater dicatur principium Filii, atque adeò Filius principiatum Patris. 2. Sed tamen utrinque res benè habet, si dextrè intelligatur. Ens primum dicitur, à quo sunt omnia alia creata, quódq; non habet aliud ante se, à quo dependeat. Ita patet, quia Enti primo adæquatè opponitur id, quod est creatum, vel ab alio, vel dependens. At Filius, etsi ejus principium sit Pater, & proinde Pater eo prior sit, aliquo modo loquendi, non tamen est aliquid creatum, vel dependens, vel Ens ab alio, ut rigorosè ista phrasis sumitur in oppositione ad Ens, quod est à se, ut sæpiùs dictum. 3. Estque diligenter observandum, quòd non omnis prioritas repugnat Enti primo, ut manifestè apparet in attributis divinis, quæ propter identitatem cum essentia divina, singula sunt Entia prima, vel potiùs, unum Ens primum: Et tamen aliud alio ita prius est, ut possit alterius

principium dici, & per unum aliud demonstrari. Repugnat autem Enti primo solùm habere aliquid prius naturâ, vel tempore, quod non est intra Trinitatem, ut priùs confirmavi.

44 *Tertia objectio.*

Quod autem objiciebatur etiam dictum *Esaiæ* 43. *v.* 10. *Ante me non fuit alius Deus, &c.* Illud satis clarè loquitur de prioritate temporis, Nam vox *Ante* est nota temporis. Neque verò dicitur Pater tempore prior Filio. Atque hoc ipsum etiam *Ambrosius* dicere intendit, nempe generationem Filii non efficere, ut Pater *tempore prior* sit Filio, sicut *Arius* garriebat: *Si filius est natus, ergò erat tempus in quo non erat filius*, ut meminit *August. in 6. l. 2. de Trinit.*

45 Ad alteram objectionem *Num.* 30. propositam respondet *Fonseca* 5. *Metaph. c. 5. q. 3. s. 2.* Quòd etsi persona producens non possit concipi sine relatione, possit tamen concipi more nostro ante productionem activam, conceptu non relativo, sed absoluto, more, inquam, concipiendi, quo concipimus producentia nostratia, quæ reverà absoluta sunt. Id autem tum fit, cùm apprehendimus relationem producentis, non quatenus terminatur ad personam productam, sed quatenus dat esse incommunicabile, sive hypostaticum. Atque sic prioritas, juxta modum intelligendi nostrum, juxta *Fonsecam* est præcisis rationibus. Ubi non officere videtur, quod à parte rei una numero est essentia in Patre & Filio. Nam ad prioritatem, qualis in genere requiritur in principio, non necessaria est realis distinctio, ut priùs patuit.

46 *Suarez* alio modo procedit, qui prioritatem ponit juxta relationes. Igitur *disput. 12. Metaph. s. 1. num. 10. Genus prioritatis*, inquit, *inter correlativa in creatis rebus non potest inveniri, quia unum relativum, ut tale est non procedit ab alio. In divinis autem reperitur processio unius correlativi ab alio, quatenus talia sunt.* Et subjicit: *Non est mirum, quòd sicut ratio principii in illis personis singularis est, ita etiam modus prioritatis sit peculiaris, & longè alterius rationis ab omnibus, quæ in creaturis reperiantur.* Sed de utraque responsione penes lectorem sit judicium. Nolui enim istud argumentum meis verbis solvere.

47 Et hactenus quidem conclusum est, quod non repugnet, aliquam prioritatem ponere inter divinas personas: Nihilominùs sit.

Tertia Assertio.

48 *Cautius esse, si Pater non dicitur prior Filio?*

Dico *III. Cautius est dicere: Patrem non esse priorem Filio.* Ita existimo, quia ut maximè Pater possit dici prior Filio, juxta dicta, si ea dextrè intelligantur: tamen potissima significatio prioris est, secundùm quam significat prioritatem temporis, ut *Arist.* etiam tradit *in categ. c. 12. §. 1.* quod ipsum etiam est in vocabulis specialibus, *antè & pòst.* Unde frequentissimè vox prioritatis, etiam sine addito posita, significat prioritatem temporis, & unum *simul* cum alio dicitur esse, si maximè interveniat prioritas etiam naturæ. Ita forma dicitur simul esse cum formato. Et tamen ista est prior naturâ suo formato. Ex quo consequitur, hanc locutionem (Pater est prior Filio) ingerere hanc opinionem, quasi putetur tempus aliquod esse, in quo fuerit Pater, nec tamen fuerit Filius. Id quod *Arrianum* est. Locutiones autē, quæ inducere possunt in errorem, studiosissimè sunt, quoad fieri potest, devitandæ.

Generaliter deciditur: An & quatenus principium sit prius principiato?

49 Principiò hîc notandum est, quod principium & principiatum possit bifariam sum-

ſumi. *Primò* poteſt ſumi formaliter, principium quâ principium, & principiatum quâ eſt principiatum. Et ſic neutrum eſt altero prius, ſed ſimul ſunt, quia ſunt reſpectiva, ſicut & cauſa & cauſatum, ſubjectum & adjunctum.

Deinde poſſunt ſumi materialiter, hoc eſt, pro re ſubſtratâ huic reſpectui, ſive pro ea re, quæ denominatur principium & principiatum. Et hoc modo agit de principio & principiato Metaphyſicus, dicítque principium principiato prius eſſe.

Atque hoc modo loquendo de principiis, adhuc aliter loquendum eſt de principio generatim, & aliter de hoc vel iſto. 50

Specialiter ſi loquamur de principiis, tunc aliquod principium eſt prius tempore ſuo principiato, veluti flos fructu, aurora die: Aliud eſt ſolum prius naturâ, ut cauſa ſynectica effecto, veluti ſol lumine, forma formato: Aliud cognitione, juxta modum intelligendi noſtrum, veluti independentia Dei ejus immortalitate, vis calefactiva in ſole, vi exiccativâ: Aliud enumeratione, eáque vel arbitrariâ, (quomodo primum vocamus, à quo volumus inchoare numerationem, ſolùm ex placito noſtro) vel etiam naturali, quomodo patrem diximus priorem filio in Trinitate: Aliud loco prius eſt, ut, qui ſedet ante alios, & eſt principium ſeſſionis ſequentium; & quod punctum eſt in linea, eſt principium & prius punctis ſequentibus. 51

Atque ex his patet, ſi generaliter loquamur de principio, tum principium quidem eſſe prius principiato; ſed tamen determinatè non eſt illa prioritas in tempore, neq; neceſſariò eſt prioritas naturæ, vel alterius generis determinati. Nam forma eſt principium formati, & tamen formato non eſt tempore prior. Vis calefactiva in ſole eſt principium, cur in eodem ſit vis exiccativa, atque ita eſt prior hac, & tamen iſta non eſt prior naturâ vel tempore, quia à parte rei non eſt diſtincta facultas calefactiva ab exiccativa, & ſic eſt in aliis. 52 *Prioritas indifferenter requiritur in principio.*

Atque ita principium eſt prius principiato, intelligendo illam prioritatem communiter & indifferenter: Qualecunque enim genus prioritatis in ſpecialibus exemplis interveniat, id ſatis eſt ad rationem principii.

Objectio de principiis cognoſcendi.

Peculiaris difficultas ſolet moveri de principiis cognoſcendi. Nam hæc, quia principia ſunt, utique ex hoc generali diſcurſu etiam erunt priora principiatis. At hoc eſt abſurdum. Nam ſæpe effectus ſunt principia, ex quibus cognoſcitur cauſa, & tamen effectus non eſt prior cauſa. Et confirmatur, quod talis cognitio dicitur à poſteriori. Ergo aliquod principium eſt poſterius principiato. 53

Reſpondeo: Unumquodque principium referri debet ad principiatum *ſibi proportionatum*, atque ita principium cognitionis non debet referri ad eſſe rei, ſed ad cognitionem rei. Atque ita etiam principium cognitionis debet eſſe prius (non re cognitâ, ſed) cognitione. Nam (non rei cognitæ, ſed) cognitionis principium eſt. Atque hoc etiam procedit de effectu in ordine ad cauſas. Etſi enim eſſentia effectûs ſit poſterior eſſentiâ cauſæ, tamen cognitio effectûs ſæpè (quando ſcilicet eſt principium cognoſcendi cauſam) eſt prior cognitione cauſæ, ſive ſæpè effectus cognoſcitur, & poſtea ex ejus cognitione devenitur in cognitionem cauſæ. 54

Cæterùm illa cognitio quæ eſt per effectus, dicitur cognitio à poſteriori, non attendendo *cognitionem*, quaſi effectus poſteriùs ſit cognitus quàm cauſa, ſed attendendo *eſſentiam*, quod ſcilicet inchoatur cognitio ab eo, quod eſſentiam habet alio poſteriorem. Id autem ad hanc rem non pertinet, ut ex dictis patet. *Cognitio per Effectus, quomodo dicatur à poſteriori?*

TITULUS

TITULUS V.
De divisionibus principii & principiati.

55 Tres sunt inprimis principiorum divisiones. Igitur *Primò* principium est vel principium essendi, vel principium cognoscendi. *Deinde* principium est vel causale, vel non causale: *Denique* aliud est internum, aliud externum, de quibus ordine videndum est.

ARTICULUS I.
De divisione principiorum in principia essendi, & cognoscendi.

56 1. Principium dividitur in principium essendi & cognoscendi. Quæ divisio ideò non immeritò primò ponitur, quia oritur ex *Aristotelica* Principii definitione, in qua fecit mentionem ejus, quod aliunde *est*, & quod aliunde *cognoscitur*.

PUNCTUM I.
De Principiis Essendi.

57 Porrò *Principium essendi* vocatur, *unde aliquid est*. Dicitur aliâs *principium incomplexum*.

58 Hanc ad rem duo sunt observanda diligenter. 1. Vocem *essendi*, sive *esse* aliquando opponi τῷ fieri. Sicut & *Arist. 5. Metaph. cap. 1.* hæc distinxit, unde aliquid *fit*, & unde aliquid *est*. In hac tamen divisione vox essendi, non ita specialiter accipitur. Dicitúrque adeò principium essendi, non solùm quod concurrit ad esse rei, sed etiam quod concurrit ad fieri rei.

Pro quo porrò diligenter observo, quod esse & fieri solum opponantur, cum referuntur ad tertium, veluti compositum. Ita nempe aliud est esse compositi, aliud ipsum fieri compositi. Quando autem præcisè sumitur τὸ fieri sine ordine ad compositum, tum utique nullam habet oppositionem ad esse. Quia ipsum fieri significat esse actionis. Indéque quod non est, nisi cum fit, nihilominus est, & est Ens. Atque sic principium in communi est, unde aliquid est, unde inquam est vel actio, vel res per actionem facta, quorum illud, (si quis distinguere velit) dici potest principium fiendi, hoc est, principium essendi. Ex dictis tamen patet sine incommodo (intuendo esse actionis) principium fiendi, posse dici principium essendi.

59 *Solvitur objectio.* Solvíque potest ex dictis objectio, quæ solet fieri contra divisionem istam, quòd scilicet sit inadæquata, ex eo, quia dimittat principia fiendi, in definitione principii insinuata.

Principium essendi comprehendere etiam rationes non causantes.

60 *Privatio est principium.* 2. Observandum est: Principium essendi dici unde res est, non solum intelligendo modum essendi aliunde, de vera & rigorosè dicta causa, unde fit aliud, sed etiam latiùs loquendo, ut etiam ea dicantur principia essendi, quæ tales causæ non sunt.

61 Atque ita principium essendi vocari potest *Privatio*, quæ in Physicis est principium motus. Possúntque huc referri omnia, quæ vel minus, vel sublimius quid sunt, quàm causa, ut ista principia dici possint. *Minus* inquam, veluti erat in privatione. *Sublimius*; veluti est in Patre gignente filium in divinis.

62 Sic etiam cum omnis demonstratio, quæ est à priori, fiat per principia essendi, non

non tamen omnis demonſtratio eſt per cauſas rigoroſè loquendo. Atque inde etiam pro principiis, quæ requiruntur ad ſcientiarum ſubjecta, non ſolum admittuntur cauſæ, ſed etiam altioris generis principia, quæ cauſæ non ſunt. Sic *Suarez diſput. 5. Metaph. ſ. 1. n. 27. principia incomplexa*, inquit, *duplici modo intelligi poſſunt, primò quod ſint veræ cauſæ, ſecundùm rem aliquo modo diſtinctæ, à proprietatibus & effectis, quæ per illas demonſtrantur. Et hujuſmodi principia vel cauſæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ ad rationem objecti ſcibilis, vel etiam ad demonſtrationes veras.* Alio modo *dicitur principium, ſeu cauſa etiam id, quod concipitur ut ratio alterius, cum ea ad invicem diſtinguuntur.* Atque hoc genus principii ſufficit ad ſcientiam, quia ſufficit ad faciendam demonſtrationem, per quam reddatur ratio, cur talis proprietas tali ſubjecto conveniat. Confer eundem *diſp. 1. Metaph. ſ. 5 n. 37. & diſp. 12. in Proœm.* Et hujus ſententiæ primus Autor nominatur *Cajetanus & Colleg. Conimb. 1. poſt. c. 2. q. 1. a. 1.*

Principia qualia requirantur ad demonſtrationem? Principia in Scientia quæ non ſint cauſæ.

63 Eſt autem hoc poſterius genus principiorum valdè neceſſarium in ſcientia de Deo, & attributis Entis Tranſcendentalibus. Nam de Deo demonſtrantur attributa illius, per illius eſſentiam, aut etiam per aliud attributum, quod apprehenditur ut antecedens aliud. Et tamen, quia nec eſſentia ab attributis, nec attributa inter ſe eſſentialiter diſtinguuntur, non poteſt intervenire ratio verè cauſæ. Veluti hîc, quòd Deus eſt intelligens, eſt principium, cur ſit agens liberum: Et ejus omnimoda independentia eſt principium, cur idem ſit immortalis.

64 Eadem autem de cauſa procedit id etiam in Tranſcendentalibus attributis. Nam hæc nec ab eſſentia Entis, nec inter ſe eſſentialiter vel realiter diſtinguuntur. Et tamen illa attributa demonſtrantur partim per eſſentiam, partim per attributa prius demonſtrata.

65 Atque ex his nunc ſummatim dico, quod principium eſſendi in communi comprehendat omnes illas rationes, quæ concipiuntur, ut aliquid antecedens, ex quibus conſequuntur alia, ſive id ſit per conſecutionem, quæ connotet cauſalitatem, ſive etiam id non ſit.

PUNCTUM II.

De Principiis cognoſcendi.

66 Principium eſſendi hactenus declaratum eſt, nunc declarandum eſt *principium cognoſcendi:* Id quod in Theorematibus hujus capitis, ſic definiebatur: *Principium cognoſcendi eſt, unde aliud ſolùm cognoſcitur.* Dicitur autem *principium complexum* per ſynecdochen. Dantur enim etiam principia cognoſcendi, quæ non ſunt Entia complexa, ſed incomplexa, veluti effectus reſpectu cauſarum.

Definitio principii cognoſcendi.

67 *Zabarella lib. de Tribus præcog. cap. 4.* ait: Ea quæ ſunt tantum principia cognoſcendi eſſentiam, dignitates eſſe & propoſitiones notas, ſed in univerſum id admittendum non eſt. Atque ita.

68 1. Obſervandum eſt, ad cognoſcendam rectè doctrinam principiorum cognoſcendi: quod non ſolùm iſta denominatio cadat in Entia complexa. Sed poſſunt etiam Entia incomplexa eſſe principia cognoſcendi. Ita patet de effectibus in ordine ad cauſas. Nam ſæpè contingit ut effectus ſint notiores causâ, veluti motus naturâ, operationes vitales animâ. Et ſic ſunt priores causâ ordine cognitionis. Prætereáque hinc ſæpè pendet cognitio cauſarum, ut ab iſtis tanquam notioribus nobis, veniamus in notitiarum harum, quæ nobis ignotiores ſunt. At quod eſt tale

tale, ut sit qualitercunque alio prius, illúdque aliud pendeat ab ipso, id non potest non esse principium. At effectus non sunt principia essendi in ordine ad causas, quia attendendo utrinque essentias causæ & effecti, causa prior est effecto, non contrà. Relinquitur igitur quod effectus sint principia cognoscendi respectu causarum, atque adeo, quod etiam Ens incomplexum possit esse principium cognoscendi.

69 *Quodnam correlatum sit principii cognoscendi?*

2. Observandum est: quod correlatum principii cognoscendi, non sit res, sed rei cognitio, ut ipsum nomen indicat. Atque ita effectus (de quo confirmavimus, quod sit principium) non est principium causæ simpliciter, & sine addito, sed est principium causæ ut cognita est, seu, est principium cognitionis illius, quæ est de causa. Sic etiam diligens cognitio rerum creatarum sive visibilium, nobis est principium (non Dei, sed) cognitionis illius, quam de Deo consequimur. Atque ita juxta hæc semper est observanda proportio inter principium ad principiatum sibi congruum. Principium *essendi* est, unde est *esse* rei. Principium *cognoscendi* est, unde est *cognitio* rei.

70 *Principia essendi à principiis cognoscendi, quomodo distinguantur in ratione cognitionis?*

3. Est observandum, quòd principium cognoscendi referatur ad cognitionem *solum*; cum quo additamento etiam definitum est à nobis principium cognoscendi. Ad hæc sciendum est, quod Principia essendi etiam conferant ad cognitionem rei. Modus enim cognoscendi etiam sequitur modum essendi, unde à quo res pendet in essendo, ab eodem necessariò etiam pendet cognoscendo. Patétque id inde manifestè, quia effectus à priori demonstratur ex causis. Ergo cognitio effectorum pendet à causis prius cognitis, seu, quod idem est, à cognitione causarum.

71

Atque ex his sequitur, quod ex vi nominis, quæ sunt principia essendi possint dici principia cognoscendi. Attamen quia frequenter principia essendi, & principia cognoscendi opponi solent, ideo, principia cognoscendi in communi dicuntur non illa, unde est cognitio, sed illa, unde (non est essentia, sed) solum est cognitio rei. Id enim valdè frequens est, ut ex generali conditione sumatur nomen, quod approprietur uni speciei, unde totius locum habet synecdoche in significationibus nominum. Sic hoc loco generalis conditio omnium principiorum est, facere ad cognitionem principiatorum. Nihilominus denominatio hæc, qua quid dicitur principium cognoscendi, reservata est uni peculiari speciei, illi scilicet, cui convenit, solùm esse principium cognitionis, & non alterius cujuspiam.

72 *Objectio.* *Responsio.*

Solvitur autem ex his *objectio*, quæ contra hanc divisionem fieri solet, quod scilicet ea non habeat membra opposita, eo quod principia essendi sint etiam principia cognoscendi. *Patuit* enim quod principia essendi conducant quidem ad cognitionem rei: Non tamen ideò debent dici principia cognoscendi, quia (dimissâ impositione vocis, secundùm quam possent dici principia cognoscendi, etiam ea, quæ hîc dicuntur principia essendi,) in communi usurpatione vox hæc per synecdochen appropriata est istis principiis, quæ ad nihil amplius quàm cognitionem principiant. At principia essendi non utique ad solam cognitionem principiant, sive principia sunt.

73 *Potissima principia cognoscendi sunt axiomata. Axioma quid?*

Denique est observandum: Etsi principia cognoscendi dici possint Entia incomplexa, ut prius patuit de effectis, *num.*68. quod tamen emineant inter principia cognoscendi, ea quæ vulgò *Dignitates* sive axiomata vocantur, ex *Aristot. lib.* 1. *post. cap.* 7. *t.*57. & aliàs passim. Vocantúrque accommodatissimè ἀξιώματα, sive *Dignitates*, quia sunt ἄξια πίστεως, digna fide. De quibus ita *Zabar.* ait, *lib.* 1. *Post.t.*14. *fol.*672. *Illa quæ propter maximam evidentiam nota sunt omnibus, antequam*

quam audiant ex ore præceptoris, à Græcis axiomata, à Noſtris dignitates dicuntur. Sunt enim quædam ita conſpicua, ſecundum Ariſtotelem, *ut eis hoc nomen tribuatur, ad ſignificandam claritatis excellentiam, quia præ cæteris digna quibus fides adhibeatur.* Hæc ille, quibus adde *Scalig. lib. 4. Poët. c. 6. & l. 5. de Cauſ. ling. lat. c. 114.* Et quæ alia refero ad hanc vocem *in 3. part. Log. de Propoſitionibus, cap. 1. in Comment. num. 3.*

Tales propoſitiones ſunt: *De quolibet vera eſt affirmatio vel negatio,* ſive *quodlibet eſt aut non eſt. Non poteſt idem ſimul eſſe & non eſſe.* Quæ duo principia ſic differunt, ut prius loquatur de immediatione contradicentium, alterum autem loquatur de eorum repugnantia in eodem ſubjecto. At immediatio & repugnantia non ſunt unum & idem. Nam hæc etiam eſt in contrariis adverſis. At illa non. Id quod obiter notandum eſt contra eos, qui aiunt illa principia, ſenſu eadem eſſe. Sic etiam principia ſunt hæc: *Totum eſt majus ſua parte. Si æqualibus addideris æqualia, quæ manent, ſunt æqualia, &c.* 74

PUNCTUM III.

Continens diviſionem dignitatum ſive principiorum cognoſcendi, in principia propria & communia.

1. Dividuntur principia illa in propria & communia, apud *Ariſt. l. 1. poſt. c. 10.* §. 3. Intelliguntúrque iſtæ denominationes per ordinem ad diſciplinas, ut *Ariſt. d. l.* indicat, dicens, principiorum, quibus utuntur demonſtrativæ *ſcientiæ*, alia eſſe propria, alia communia. 75

Propria igitur principia ſunt, quæ uni ſcientiæ particulariter competunt: Talia ſunt, quæ continent definitionem ſubjecti ſcientiæ, vel conſtant ex ſubjecto diſciplinæ, & ejus propria paſſione. Unicuique enim diſciplinæ propria ſunt ſubjectum & paſſiones ſuæ. Quod ſi tamen ſubjectum unius diſciplinæ comparetur ad ſubjectum alterius, per modum generis, aut latioris cujuſdam, tùm adhuc illa, quæ huic univerſali vel ſubalternatæ diſciplinæ ſunt propria, præciſè ſumpta poſſunt, vi univerſalitatis & ſubalternationis illius, extendi, ad diſciplinas particulares. *Propria principia.*

Communia autem *principia* ſunt, quæ applicari poſſunt pluribus diſciplinis. Horum exemplum ponit *Ariſtot.* hoc: *ſi ab æqualibus æqualia demas, ea quæ reſtant ſunt æqualia.* Hoc igitur principium poteſt accommodari pluribus diſciplinis, veluti Arithmeticæ & Geometriæ. Loquitur enim axioma de æqualitate, quæ eſt in quantitate, ut ſic, ut *Ariſtot.* tradit *de Categ. cap. 5.* Atque hinc accommodari poteſt ad quantitatem continuam & diſcretam. Eſtque adeò hoc principium Arithmeticum, ſi dicatur ſic: ſi ab *æqualibus numeris*, (veluti duobus centenariis) æqualia demas, (veluti ab utroque viginti) quæ reſtant ſunt æqualia. Idem fit Geometricum, ſi dicatur ſic: *ſi ab æqualibus magnitudinibus* æqualia demas, quæ remanent erunt æqualia. 76 *Principia communia.*

Atque ex his intelligitur quod *Ariſt.* dixit: Principia communia pluribus ſcientiis convenit, κατ' ἀναλογίαν, ſive ſecundum proportionem. Nempe vult *Ariſt.* ut in applicatione generaliorum principiorum fiat proportionalis applicatio ad particularia ſubjecta, veluti ut applicetur, v. g. ad numeros, quod Arithmeticum, & ad magnitudines, quod Geometricum fieri debet. 77 *Principia communia quomodo pluribus conveniant ſecundum proportionem?*

Cæterùm

78 Cæterùm inter omnia communia principia, communiſſima ſunt illa duo, prius etiam relata principia. *Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe.* Item: *De quolibet vera eſt affirmatio & negatio*, de quibus *Ariſt.* agit, *lib. 4. Met. cap. 3. ſeqq. & 1. poſt. c. 1. 4.*

PUNCTUM IV.

Continens diviſionem principiorum cognoſcendi: in ea quæ ſunt indemonſtrabilia ſimpliciter, & indemonſtrabilia ſecundum quid.

79 2. Principia (cognoſcendi) dividuntur in indemonſtrabilia ſimpliciter, & indemonſtrabilia ſecundum quid, ut ex *Ariſt.* annotat *Coll. Con. 1. poſt. Anal. cap. 8. §. Non eſt autem.* Videtur autem mihi diviſio illa coincidere cum hac: qua principia alia prima, alia ſecunda dicuntur.

80 Cæterùm quia *Ariſtot.* initio iſtius citat. *cap. text. 73. in 1. poſt.* ait, principia in genere eſſe quæ non contingit demonſtrare: Ideò, Quæri ſolet:

An omnia principia ſint indemonſtrabilia?

81 Ratio dubitandi jam inuſitata eſt. Nam *Ariſtoteles* ait in genere principia eſſe indemonſtrabilia, *in text. 73.* Et tamen cùm dicimus, aliqua principia eſſe indemonſtrabilia, ſolùm ſecundum quid, utique indicatur, ea abſolutè eſſe demonſtrabilia.

82 Probatúrque id ipſum porrò, (quod ſcilicet principia ſint demonſtrabilia) quia *Ariſtoteles* ait: Metaphyſicum probare principia. Vide *1. Poſt. t. 70. & 4. Met. cap. 3. ſeqq.* quibus locis etiam *Ariſtot.* conatur probare communiſſima illa principia Metaphyſica, quæ prius *num. 78.* retuli. Unde & frequenter ad hanc rem uſurpari ſolet demonſtratio per impoſſibile. At demonſtratio per impoſſibile, utique eſt demonſtratio.

Indemonſtrabile bifariam dicitur.

83 Ut igitur & hæc & prædicta noſtra diviſio evidentia ſint; Notandum eſt *primò*: Indemonſtrabile bifariam dici. *Primò* indemonſtrabile ſumitur quaſi in malam partem. Eſtque indemonſtrabile illud, quod vel falſum eſt, vel etiam non niſi ex probabilibus cognoſci poteſt, atque tùm vel nullum, vel debilem aſſenſum intellectu noſtro relinquit. Hoc ſenſu de principiis non intelligitur, quòd ſint indemonſtrabilia. Habent enim iſta ſufficientem credibilitatem.

Aliter indemonſtrabile ſumitur in bonam partem, & indemonſtrabile ſic dicitur, quod non infra, ſed ſupra demonſtrationem eſt, ſeu quod tam evidens eſt, ut non debeat, vel, propter primitatem ſuam, poſſit demonſtrari. Atque hoc ſenſu principia intelliguntur eſſe indemonſtrabilia.

Quomodo omnia principia ſint indemonſtrabilia?

84 Secundò eſt obſervandum, quod principia bifariam poſſint conſiderari. *Uno modo* in ſe & præciſe: *alio* verò modo prout actu ingrediuntur demonſtrationem & proinde actu referuntur ad faciendam in nobis ſcientiam. Et juxta hunc poſteriorem ſtatum de illis loquitur *Ariſtoteles* ſæpiùs *d. text. 73.* Demonſtrationem autem non ingrediuntur principia (prout actu talia ſunt) ut ipſa demonſtrentur, ſed ut ipſa ſint tale quid, *per quod* demonſtretur aliud, nempe paſſio ſive proprietas, ut *Ariſt.* clarè tradit, *lib. 1. poſt. t. 76.* Imò hoc ſenſu, principia omnia indiſcrimina-

Quomodo omnia principia ſint prima.

tim

tim *prima* vocantur, ut fit ab *Ariſt. eodem t.* 76. Non, quòd omnia talia ſunt, ut nihil habeant ſe priùs, (neque enim omnia ſunt prima principia) ſed quod ut ſic (hoc eſt, intra demonſtrationem) ſumpta, & conſiderata ut actualia principia, ſunt priora concluſione, ſive paſſione demonſtranda. Juxta quem modum *Ariſt. lib.* 5. *Metaph. cap.* 1. in genere & indifferenter dicit de principiis, quod *prima* ſint, cùm tamen aliâs, præciſè loquendo de principiis (eſſendi) multa dicantur principia, quæ non ſunt prima ſed ſecundaria. Vide ſuprà *hoc cap. n.* 28. Atque ita ſecundum hunc ſenſum nullum principium eſt, quod demonſtretur.

Quomodo omnia principia ſint demonſtrabilia?

Tertiò. Nunc noto etiam alium ſenſum, ſecundùm quem omne principium poteſt demonſtrari. 85

Primò: *Probantur principia deductione ad abſurdum.*

Ergo 1. omnia principia demonſtrari poſſunt *per deductionem ad abſurdum*, hoc eſt, oſtendendo ea & eſſe, & non eſſe. Et hoc quidem perſpicuum eſt in ſecundariis principiis. 86

An primum principium poſſit probari deductione ad abſurdum?

De primo tamen principio, quod eſt fundamentum iſtius deductionis ad abſurdum, non videtur id procedere poſſe. Veluti ſi hoc principium negetur: Quodlibet eſt vel non eſt. Nam ſi quis dicat: contradictoria ſimul poſſe eſſe vera, ipſum non poterit vincere deductio ad abſurſum, quia hæc non habet aliud fundamentum quàm iſtud. Indéque qui uteretur ea deductione ad demonſtranda principia, petere principium dicitur, ab *Ariſt. lib.* 4. *Met. c.* 4.

Reſpondeo: Iſtud principium non probari quidem deductione ad abſurdum, ſi rigoroſè loquamur, quia illa eſt ad majus incommodum. At majus non eſt incommodum, quam ſi quis cogatur ad aſſerenda duo contradictoria, quæ juxta adverſarii hypotheſin non ſunt incompoſſibilia. Nihilominus locum hîc habere poteſt *redargutio*, quæ eſt ſimilima deductioni ad abſurdum, ſicut eam multipliciter & ipſe *Ariſt. d. l.* inſtituit. Veluti poſſumus à rebus, de quibus loquitur potiſſimum illud principium, illud transferre ad verba quibus loquitur adverſarius. Velut: Qui tale principium impugnant, *ſignificant* iſti propoſitioni aliquid contrarium, & non ſignificant. Et quia aiunt ſe non ſignificare aliquid iſti propoſitioni contrarium, utique etiam non eſt reſpondendum, quia manet tunc illius veritas, ſi nihil dicatur ei contrarium: Et aliter: Illi *intelligunt* & *non intelligunt* quid loquantur. Et quia non intelligunt quid loquantur, utique nec adhuc reſpondendum eſt. 87

Redargutio negantis incompoſſibilitatem contradicentium.

Deinde principia Experimentis probantur.

2. Aliter principia poſſunt demonſtrari à poſteriori; veluti per experientiam: Si hoc principium, *totum eſt majus parte*, probatur, quia *hoc* totum eſt majus parte ſua, & *aliud* itidem parte ſua. Et ſic in reliquis. 88

Ubi tamen diligenter obſervandum eſt: experientiam in tali probatione non offerri ut cauſam per ſe illius cognitionis, quam habemus de principio aliquo. Nam experientia ſolum terminatur ad ſingularia, unde ſequitur, quia non neceſſariò omnia ſingularia incurrunt in ſenſum, ideò ex experimento, præciſis aliis, non poſſe fieri principium univerſale. Rurſus, experimentum ſolùm eſt de rebus ſenſibilibus, ſenſus autem non judicant, niſi de re ſimpliciter, non autem de rerum connexionibus. Ad principii autem rationem non ſolum requiritur, ut prædicatum inſit 89

Quales ſint probationes ab experimento?

ſit omni, (quod fortaſſe, ſi omnia ſingularia cognoſcerentur, haberi poſſet per experimentum) ſed requiritur inprimis etiam in eo immutabilitas, ut ſcilicet prædicatum & ſubjectum, non poſſint non cohærere ad invicem.

90 Itaque probationes iſtæ, quæ ab experimento ſumuntur, hoc ſolùm faciunt, ut tollant formidinem in intellectu ad ferendum judicium: cum aliâs abſoluta ratio aſſentiendi ſit lumen intellectûs, & penetratio ſive exacta notitia terminorum. Atque ita principium dependet, tùm ab experimento, ut à manuductione, & conditione (non afferente rationem aſſentiendi, ſed) diſponente & juvante intellectum, ut majori promptitudine, & abſque omni formidine aſſenſum præbeat, dum videt ſenſum (hujus enim eſt experiri) quem veritatis indagandæ tum miniſtrum habet, ſecum in rem eandem conſpirare. Vide *Coll. Conimb. l. 1. Poſt. c. 1. q. 2. a. 3.*

Denique: *Probantur principia declaratione terminorum.*

91 Denique 3. poſsunt etiam principia probari declaratione terminorum, quorum exactam notitiam, *penetrationem* vocant. Veluti ſi quis neget *omne Ens eſſe perfectum*, tum id probatur declarando terminos. Veluti, *Ens* eſt quod habet eſſentiam. Et *perfectum* dicitur unumquodque, in quantum nihil deeſt ei eorum, quæ ad eſſentiam pertinent. Quibus terminis ſic declaratis ſtatim aſſentitur intellectus, quod omne Ens ſit perfectum. Neque enim intellectus noſter poteſt aliquid apprehendere, tanquam Ens, hoc eſt habens eſſentiam, in quo tamen adhuc apprehenditur aliquid deeſſe ad eſſentiam. Et hanc terminorum declarationem *Ariſtoteles* ſæpè nominat probationem principiorum. Veluti cùm dicit Metaphyſicam probare principia. Id enim plerunque non fit aliter, quàm terminos declarando, ut notum eſt.

92 *Summa dictorum.* Atque ita hactenus patet 1. Nulla principia eſſe indemonſtrabilia, juxta aliquem modum loquendi, de quo erit prius *num.* 83.

2. In genere omnibus principiis convenit, quod non demonſtrentur, cum actu ſunt principia, & ingrediuntur demonſtrationes. *Ex n.* 84.

93 3. Omnibus principiis convenit: demonſtrari poſſe tripliciter. 1. per deductionem ad abſurdum. 2. per experimentum. 3. per declarationem terminorum. Ex *num.* 85. *ſeqq.*

Declaratur: quomodo principia alia ſint demonſtrabilia, alia indemonſtrabilia.

94 His ita præſuppoſitis declarandum eſt: *Quomodo principiorum diviſio in demonſtrabilia & indemonſtrabilia* ſit intelligenda, quæ ſuperius tradebatur, *num.* 79.

95 Iſta igitur diviſio 1. loquitur de principiis in ſe conſideratis, non prout ſumuntur ut actu ingrediuntur demonſtrationem, & pariunt cognitionem. 2. Demonſtratio autem in eadem diviſione, intelligitur, non de demonſtratione, quæ eſt per abſurdum, illáve, quæ eſt à poſteriori, aut per terminorum declarationem, ſed de ea quam potiſſimam vocant, ſeu quæ eſt à priori.

96 *Principia demonſtrabilia quæ?* Ergo nunc aliqua principia ſunt *demonſtrabilia*, ea ſcilicet, quæ pendent ex prioribus. Atque inde hæc demonſtrativè cognoſci poſsunt per attributa prius demonſtrata, demonſtratione inquam eâ, quæ eſt à priori. Atque talia principia, ſunt principia, quæ non ſunt prima ſed ſecundaria. Eadem tamen vocantur *indemonſtrabilia*

strabilia secundùm quid ab Aristot. *citat. loc.* duplici ratione. Nempè quia 1. vel sunt principia in particularibus scientiis, indeque in istis non demonstrantur, sed in superiori scientia. Idémque est de principiis scientiarum subalternatarum, quæ in his non demonstrantur, sed in subalternantibus. Vel etiam 2. Intelligenda est ista limitata indemonstrabilitas de principiis, prout sunt actu principia, & actu ponuntur in demonstratione. *Quomodo illa dicantur secundùm quid indemonstrabilia?*

In oppositum igitur *principia indemonstrabilia absolutè* sunt, quibus nullo modo convenit à priori demonstrari, quod quidem præcisè solùm convenit primis principiis. 97 *Principia indemonstrabilia quæ?*

Ergò summatim alia principia sunt indemonstrabilia absolutè, alia secundùm quid. Hoc est alia quidem non demonstrantur à priori, in hac sententia, & pro tali statu: sed possunt tamen demonstrari in alia scientia, & in alio statu. Alia autem nullo modo, & in nullo statu, & in nulla scientia demonstrari à priori possunt. 98

Solvuntur objectiones suprà factæ.

Patet autem ex his etiam evidens solutio argumentorum priùs factorum *n.* 81. Nam 1. Aristot. omnia principia indiscriminatim vocavit indemonstrabilia, sive dixit non demonstrari, sed loquutus est de istis ut *actu* sunt principia cognitionis, & demonstrationem ingrediuntur, ut indicatum est *n.* 84. 99

2. Metaphysica autem probat quidem principia omnia, sed id est partim, contradicentes deducendo ad absurdum, partim declarando terminos. At de hoc genere demonstrationis non loquitur nostra divisio, sed de ea solùm, quæ est in priori, ut priùs dictum *num.* 95. Quòd si aliqua principia probet Metaphysica à priori, veluti per attributa, unde alia consequuntur, neque sic aliquid incommodi est. Nam fatemur esse aliqua principia, quæ à priori sunt demonstrabilia, juxta *n.* 96.

3. Atque ex his, etiam apparet: quid de demonstratione ad absurdum dicendum sit. Nempè nec ista intelligitur exempta, cùm aliquod principium absolutè indemonstrabile dicitur. Removetur enim solùm demonstratio, quæ est à priori.

Et hactenus quidem fuit de distinctione principiorum in principia essendi, & & cognoscendi. Occurrunt equidem plura, quæ de principiis cognitionis, & habitu principiorum, & actibus quibus principiorum notitia acquiritur, disputari solent *ad* 1. *post. c.* 1, 2, 8. *& alibi.* Sed de istis fortasse commodiùs agi poterit alibi. Nunc ad aliam divisionem progredior. 100

ARTICULUS II.

De principiorum divisione in Causalia, & non-Causalia.

II. Principium dividitur in Causale, & non Causale. Cujus divisionis sensus est, quod principium aliud sit causa, aliud non. Aliud, inquam, principium habet verum influxum causalem in aliud (quod hoc ipso est causa.) Aliud autem habet rationem principii citra influxum causalem, quomodo privatio est principium, non autem causa motûs. Sic & Pater est principium Filii in Trinitate, non tamen causa. 101

In synopsi philosophiæ *disp.* 11. principium divisi in *Conditionale*, & *Causale*. Ubi priori appellatione respexi ad privationem, quæ solet vocari principium motûs, non ut *causa*, sed ut *conditio* solùm, sicut Scaliger loquitur, *l.* 1. *de Plant. p.* 13. & Dd. alii: sed tamen video nomen istud non esse satis rei accommodum, quia non omne principium, quod causa non est, habet similem modum (in esse principii) privationi, ut sit conditio solùm: quod inprimis evidens in exemplo posito de Patre, in Trinitate. 102 *Principium conditionale.*

103 Atque inde relinquitur: ſimpliciter meliores eſſe hos terminos, *Cauſale, & non Cauſale.* Nam quia illi ſunt contradictorii, utique prorſus ſunt immediati.

Principium non cauſans eſt duorum generum.

Unde porrò dici poſſet: Principium non-Cauſale, poſſe quid eſſe bifariam. Nempè poteſt aliquid principium eſſe, nec tamen cauſa ob *imperfectionem*, quod ſcilicet non tantum faciat, quantum cauſa: quale quid eſt in privatione. *Aliter* quid poteſt eſſe principium, non tamen cauſa, *ob perfectionem*, quod ſcilicet omnem Cauſandi rationem, in ratione ſecundùm quam eſt principium, ſuperet & tranſcendat: Et ſic in divinis Pater eſt principium non cauſale, Filii. Atque inde cauſale principium eſſe, eſt nomen perfectionis mediæ, quâ ſcilicet poſſit, & eſſe perfectio major & minor.

104 Cæterum diviſio iſta ex vi terminorum (qui contradictorii ſunt) non incommodè poteſt extendi ad quodvis principii genus, potiſſimum tamen intenditur in ea dividi principium eſſendi.

105 Porrò ex iſta diviſione relinquitur 1. Principium latiùs patere, quàm cauſam Nam in ea principium ad cauſam comparatur per modum generis. Et exempla prius propoſita *n*. 101. idem convincunt. Solet autem hac de re latè diſputari, ſed hanc diſputationem perſecutus ſum alibi. *Vide in Top. c. 2. n 64. ſeqq.*

Principium eſt latius cauſâ.

106 2. Relinquitur ex eadem diviſione, omnem cauſam eſſe principium, quod Ariſt. diſertè dicit, *l. 5 Met. c. 1.* & patet. Nam per priora, cauſa eſt velut ſpecies principii. Omnis autem ſpecies participat naturam generis. Sunt autem cauſæ, principia reſpectu effectorum. Nam & cauſæ priores ſunt effectis: Et effecta ex cauſis conſequuntur, in quibus duobus abſolvitur ratio principii, ut ſuprà declaratum eſt.

107 Atque hinc 3. relinquitur: cum Ens dividitur per cauſam & cauſatum, non eſſe iſtam ſingularem diviſionem Entis, ſed ſolùm eſſe ſpeciales gradus principii, & principiati. Itaque ſequitur ſequentis capitis cohærentia ad præſens caput.

ARTICULUS III.

De principiorum diviſione in externa, & interna.

108 *III.* Diſtinguuntur principia ab Ariſt. *l. 5. Met. c. 1.* in interna, & externa. Ἀρχῶν αἱ ἐνυπάρχουσαι, αἱ ἔξωθεν. Diviſionem autem iſtam, in applicatione ad cauſas (quarum aliæ dicantur internæ, aliæ externæ, ex hac diviſione) tractavi in *comment. Topic. c. 2. n 14.* Eritque aliquid de eadem *ſeq. cap. tit. 3. a. 2.* Ex quibus ampliatis, tota hæc diviſio generalius concepta intelligi poteſt.

Satis ſit, generaliter, illa principia vocari *interna*, quæ ſunt intrinſeca principiato, ſeu quæ pertinent ad eſſentiam principiati. Illa autem dicuntur *externa* principia, quæ eſſentiam principiati intrinſecè non conſtituunt, ſive ejus eſſentialem conſtitutionem non ingrediuntur.

CAPUT. XXII.

DE CAUSA ET CAUSATO.

1. *POſtquam fuit de Principio, & Principiato; agendum eſt nunc de Cauſa, & cauſato. Hæc enim ſunt ſpecialia nomina Principii, & Principiati.*

2. Cauſa

2. Causa *est principium, unde (vel à cujus influxu) pendet aliud.*
3. Causarum *quatuor sunt*: efficiens, materia, forma, & finis.

DE EFFICIENTE CAUSA.

4. Efficiens *est causa, à qua res est.*
5. *Distinguitur variè.* I. Efficiens est procreans, vel conservans.
6. *Procreans est quæ rem primò efficit educendo eam à non esse, ad esse.*
7. *Conservans est, à qua res porrò est.*
8. II. Efficiens vel est solitaria, vel socia.
9. *Solitaria est, quæ sine concursu alterius efficit.*
10. *Socia est, quæ cum concursu alterius efficit.*
11. *Socia causa dicitur esse* vel coordinata, *quando est ejusdem ordinis cum concausa: vel* subordinata, *quando est ordinis diversi. Ista tamen potiùs intelligitur causa socia.*
12. III. Causa efficiens est principalis, vel instrumentalis.
13. *Principalis causa est quæ instrumento utitur.*
14. *Instrumentalis causa est quæ deservit agenti principali, & ab eo ad effectum, istius virtute superiorem elevatur.*
15. IV. Causa efficiens est per se, vel per accidens.
16. *Per se est, quæ suâ facultate, hoc est, naturâ, vel consultò aliquid efficit.*
17. *Indeque est naturalis, vel voluntaria.*
18. *Per accidens est, quæ alienâ facultate efficit, hoc est, præter naturæ propensionem, vel animi propositum. Ibi dicitur* casus, *hîc* fortuna.
19. V. Causa efficiens est univoca, vel æquivoca.
20. *Univoca est quæ producit effectum sibi similem in specie. Ut cùm homo gignit hominem.*
21. *Æquivoca est, quæ producit effectum dissimilem in specie. Ut cùm homo facit scamnum.*
22. VI. Causa efficiens est per emanationẽ, vel per transmutationẽ.
23. *Per emanationem agit causa, à qua est effectus per resultantiam, non interveniente accidente alio. Per transmutationem agit, quæ agit mediante accidente.*
24. VII. Causa efficiens est universalis, vel particularis.
25. *Efficiens universale est, quod in plures effectus indifferenter influit.*

26. *Particulare est, quod determinatè attingit certam speciem.*

27. VIII. Efficiens est prima, vel secunda.

28. *Prima est, quæ habet virtutem independentem: secunda est, quæ habet virtutem agendi dependentem à prima.*

29. IX. Causa efficiens est, vel externa, vel interna.

30. *Interna est, quæ in se recipit effectum à se productum. Externa est, quæ effectum ponit extra se.*

31. X. Efficiens est physica, vel moralis.

32. *Physica est, quæ per proprium, & realem influxum producit effectum. Moralis est quæ citra influxum ita se gerit, ut ei imputetur effectus,*

33. *Et hactenus fuit de causa efficiente, sequitur de materia.*

DE MATERIA.

34. Materia *est causa ex qua res est.*

35. *Ea etiam variè distinguitur.* I. Materia est remota, vel proxima.

36. *Materia proxima est, ex qua res est proximè. Remota est, ex qua res est mediante aliâ propinquiori.*

37. II. Materia est immanens, vel transiens.

38. *Materia immanens est, ex qua non mutatâ res componitur.*

40. III. Materia est sensilis, vel intelligibilis.

41. *Sensilis est, quæ subest qualitatibus sensibilibus. Intelligibilis quæ secus est.*

42. IV. Materia est prima, vel secunda. *Ista caret omni formâ, cum universali appetitu ad omnes habendas. Hæc autem est, quæ de facto aliquam formam habet.*

43. *Et sic etiam de materia; sequitur de forma.*

DE FORMA.

44. Forma *est causa, per quam res est id, quod est.*

45. *Dividitur & ipsa variè.* I. Forma est substantialis, vel accidentalis. *Substantialis est, quæ dat esse substantiale. Accidentalis est, quæ dat esse accidentale.*

46. II. Est generica, vel specifica, vel numerica. *Generica est, quæ speciei dat esse genericum. Specifica quæ dat esse specificum. Numerica quæ dat esse singulare.*

47. III. Forma est totalis, vel partialis.

48. *Forma totalis est, quæ adæquata est essentiæ totius compositi:*

partialis

partialis est, quæ est forma partis in aliquo composito.

49. Forma est materialis, vel immaterialis.

50. *Forma materialis est: quæ est dependens à materia: immaterialis, quæ secus est.*

51. *Postquam fuit de forma, de Fine nunc sequitur.*

DE FINE.

52. Finis *est causa propter quam, vel cujus gratiâ res est.*

53. *Dividitur variè.* I. Finis est proximus, vel remotus. *Proximus est qui ordinatur ad alium; Remotus est, qui terminat alium, seu ad quem ordinatur finis alius. Unde hoc respectu isti dicuntur subordinati.*

54. II. Finis est cujus, vel cui.

55. *Finis* cujus *est, cujus adipiscendi gratiâ agens agit. Finis* cui *est, in cujus gratiam agens agit, seu cui finis cujus acquiritur.*

56. III. Finis est objectivus, vel formalis

57. *Finis objectivus est res illa sive objectum ad quod tendit agens. Sic finis noster est Deus. Dicitur hic finis alio nomine* Finis qui.

58. *Finis formalis, est modus, per quem agens unitur objecto possidendo. Sic finis noster est visio Dei: Dicitur hic finis alio nomine* Finis quo.

59. IV. Finis est indigentiæ, vel assimilationis.

60. *Finis indigentiæ est, qui indiget mediis ad ipsum pertinentibus talis finis est homo respectu rerum naturalium. Finis assimilationis est, quo indigent media illi deservientia. Hoc modo Deus est finis omnium rerum.*

61. V. Finis est principalis, vel minus principalis.

62. *Principalis est, qui principaliter ab agente intenditur. Minus principalis, qui minus principaliter.*

VI. Finis est per se, vel per accidens.

64. *Finis per se est, qui ab agente intenditur secundùm naturam, & constitutionem cujusque rei. Per accidens est, qui aliunde assumitur. Dicuntur etiam hi fines interni, vel externi.*

65. VII. Finis est adæquatus, vel inadæquatus. *Adæquatus est, qui nec excedit finitum, nec ab eo exceditur, seu qui nec est communis, nec partialis. Inadæquatus est, qui finitum excedit, vel ab eo exceditur, veluti qui non est proprius & totalis.*

66. VIII. Finis eſt finis actionis, vel rei factæ.

67. *Finis actionis eſt res facienda. Finis rei factæ eſt ejus operatio.*

68. *Denique*, alius finis eſt per motum, alius eſt citra motum. *Illo modo res genita eſt finis gignentis. Hoc modo, Deus eſt aliorum finis.*

DE EFFECTO.

96. *Ex iſtis cauſis quod exurgit eſt* effectum, *vel* cauſatum.

70. *Cauſatum ergo eſt principiatum, quod ex influxu cauſarum pendet.*

COMMENTARIUS.

1 Cùm Topica ederem commentaria, non erat animus Metaphyſicam ſcribere. Proinde tum ibi prolixiuſculè, & μεταφυσικωτέρως, de cauſis egi. Et quanquam voluerim nunc nihil hîc de ea re dicere: tamen ne manca ſit præſens tractatio in hoc capite, compendiosè, & quaſi per Epitomen attingo, quæ ibi tractavi *in Comment. Top. capp.* 2,3,4,5,6,7. Additis tamen hinc inde iis, quæ ad inſtitutum Metaphyſicum pertinent.

2 *Proponuntur dicenda.* Dicendum autem eſt *principiò* de cauſis in communi: *Deinde* de ſingulis in ſpecie: & tandem de effecto, juxta occaſionem hanc ad rem in Theorematibus datam. Iſtiſque omnibus præmittendum eſt: Cujus diſciplinæ ſit agere de cauſis, & quo in loco Metaphyſicus de cauſis tractare debeat:

TITULUS I.

De quæſtionibus Proœmialibus.

3 Quæſtionum iſtarum proœmialium duæ ſunt, quas modo recenſui.

QUÆSTIO I.

Cujus diſciplinæ ſit agere de cauſis?

4 *Cauſarum tractatio duplex.* Suppoſito, quòd diverſæ diſciplinæ poſſint de eadem re agere, modò diverſus conſiderandi modus ſubſit, dicendum eſt: Tractationem cauſarum eſſe duplicem, aliam eſſe generalem, aliam ſpecialem. *Specialem* illam dico, quâ agitur de hujus vel illius rei cauſâ, veluti de cauſis virtutum, & vitiorum, de cauſis morborum, de forma hominis, elementorum, de materia metallorum & ſimilibus. *Generalem* tractationem eam dico, quâ in actu ſignato edifleritur de cauſis, veluti, ut in communi conſideretur, quid cauſa ſit, & quotuplex ſit, & ſic deinceps.

5 Rurſus generalis illa cauſarum tractatio poteſt eſſe Theorica, vel practica. *Practica* cauſarum tractatio eſt, quâ cauſæ cognoſcuntur, ut ex ipſis doceamur facere Syllogiſmum, ſive ſumere medium terminum. *Theorica* cauſarum conſideratio eſt, quâ ipſæ cognoſcuntur quidditativè, & præciſo reſpectu ad operationem illam ſyllogiſticam, aliámve.

6 *Deciſio quæſtionis.* Ex his igitur dico: *Specialis cauſarum tractatio, pertinet pro diverſitate materiarum ad varias diſciplinas.* Ethici eſt agere de cauſis virtutum; Medici de cauſis morborum; Phyſici de cauſis rerum naturalium, ut de Phyſica diſertè Ariſtot. docet, *l. 2. phyſ. c. 7. t. 70.*

7 Deinde, *Generalis cauſarum cognitio; ea quæ practica erat, ad Logicam pertinet.*

Dirigitur

Dirigitur enim ista cognitio ad benè differendum, vel utendum ratione: At is est finis Logicæ. Quæ autem sub fine artis continentur, (is enim est mensura in habitibus practicis) ea sunt in arte homogenea.

Denique: *Generalis causarum tractatio, ea quæ theorica erat, ad Metaphysicam pertinet.* Et patet. Ratio causæ, ut sic, est aliquid scibile. At nulla particularis scientia sic de ea potest agere. Nam singuris singularium scientiarum subjectis amplior est ista consideratio. Pertinet igitur ad universalem scientiam, hoc est, Metaphysicam. 8

Dices: Posse quidem Metaphysicam de causis agere in communi, & in specie, posse etiam eam agere de efficiente & fine: Non tamen id posse esse de materia, & forma. Hæ enim non sunt nisi propriæ corporis. Non igitur abstrahunt à materia secundum rem, & rationem. At quæ non sunt sub Abstractione Metaphysica ad Metaphysicam pertinere non possunt. 9 *An Metaphysica possit agere de materia & forma?*

Responderi solet ad hoc argumentum bifariam: *primò*, quòd Metaphysica agat de materia & forma, solùm quoad quid nominis, per διέξοδον autem, sive digressionem solum, seu per modum commentarii, agere de istis pelnè, & scientificè. Per διέξοδον inquam illam, ut Metaphysicus declarare inde possit naturam actûs, & potentiæ passivæ, item rationem substantiæ incorporeæ, quæ per remotionem materiæ, & formæ definiri solent: vel etiam ut compleat summa genera causandi, & influendi, quomodo, ut compleat summa genera essendi, solet Metaphysica digredi ad prędicamenta aliqua, quæ excedunt abstractionem Metaphysicam. Et sic opinantur Conimb. *in Phys. in Proœm. q.* 1. *a.* 5. Porrò abstractio Metaphysica debet solùm ea continere, quæ ex instituto, & per se ad eam disciplinam pertinent, ut facilè datur. Proceditque hæc responsio, si tractatio de materia, & forma intelligitur, de istis, ut rigorosè, & per excellentiam intelligantur. Sic enim supponunt de materia & forma physicis. 10 *Responsio.*

Secundò etiam responderi potest: Metaphysicam ex instituto posse agere de materia, & forma, suppositio, quòd materia & forma latiùs possint sumi, quàm isti termini sumuntur, cum rebus corporeis tribuuntur, veluti est, cùm Trianguli, v. g. materiam dicimus esse tres lineas, parallelogrammi, quatuor lineas parallelas. Atque secundum hunc modum loquendi, materia, & forma, ex se abstrahunt à materia, & forma Physicis. Et Proinde sunt indifferentia ad res materiales, (hoc est, materia Physica constantes) & res immateriales (hoc est, materia Physica carentes.) Ea autem quæ sunt indifferentia ad res materiales, & immateriales, eo modo intellectas, sub abstractione Metaphysica, & proinde sub ipsa Metaphysica continentur. 11

Quæstio II.

Ubi, & quomodo in Metaphysica agi debeat de Causis?

Suppositio, quod Metaphysica agere debeat de Causis, inquirendum est, quomodo & ubi id fieri debeat. Ubi, loquendo de modo considerandi, ex dictis patet, tractari eas ibi generaliter, & theoricè. Sed id nunc non inquiro. 12

Igitur agunt aliqui de causis in Metaphysicis, per ordinem ad subjectum Metaphysicæ, ut scilicet illius tradant causas. Ita fecit Clariss. Lippius, *in compend. Metaphysic.* Et Suarez etiam *disp.* 12. *Metaph. in Proœm.* inter alia ait: Metaphysicam agere de causis, quia ad scientiam pertineat considerare causas sui subjecti. Sed hic processus non est bonus. Nam si de causis in Metaphysicis ageretur ut causis 13 *Aliorum Sententia.* 14 *Refutatur,*

ſubjecti Metaphyſici, tum ſubjectum illud revera non eſſet aliud, quam Ens cauſatum, & per veram efficientiam productum, aut etiam ſolùm res naturalis ſive corporea. Nam cauſæ illæ non ſunt, niſi cauſati cauſæ, & in ſpecie materia non eſt, niſi rei materialis materia. Abſurdum autem eſt, ſubjectum Metaphyſicæ dicere ſolùm Ens materiale, vel communius etiam Ens cauſatum; quia ſic revera non eſſet univerſaliſſime ſcientia, quia ultra Ens materiale, & cauſatũ, eſt cognoſcibile ipſum Ens, prout præſcindit à materiali, & immateriali, à cauſato, & incauſato. Iſta igitur diſciplina (quæ tamen nondum data eſt, ad indicandum, quòd iſta tractatio ad Metaphyſicam revocanda ſit) ſine dubio eſt univerſalior Metaphyſicâ, ſi quæ in tanta abſtractione, & generalitate de Ente ageret. Et confirmatur; quòd nec ſic affectiones, quas Metaphyſica ſuo ſubjecto attribuit, iſti ſubjecto adæquarentur. Nam unum, verum, bonum, &c. latiùs patent, quàm Ens materiale, aut etiam Ens cauſatum. Et iterum confirmatur, quòd Ens conjunctim dividitur in cauſam, & cauſatum. Non igitur magis cauſa intelligitur ibi, ut principium ſubjecti, ac ut ſubjectum dicatur cauſa cauſati. Nam cauſa & cauſatum, prout Metaphyſicus de iis agit, æquè reſpiciunt ſubjectum Metaphyſicæ.

15 *Dices:* Quænám igitur principia ſunt in Metaphyſicis? *Reſpondeo:* Principium ad ſcientiam & demonſtrationem requiſitum, non eſt neceſſariò de genere cauſarum, ut alibi diſputo, omne igitur id, quod modo intelligendi noſtro apprehenditur, ut prius alio, poteſt eſſe principium, ex quo probetur aliud, etiamſi vera cauſa non ſit. Accedunt & dignitates ſive principia cognoſcendi. Metaphyſicus igitur ex principiis demonſtrat, quando demonſtrat per eſſentiam, per aliud prius attributum, vel per complexa principia.

16 Dimiſſâ igitur priori ſententiâ, dico, in Metaphyſicis agi de cauſis & cauſato, ut de reſpectivis attributis, ſive affectionibus Entis, quod clarius eſt, ſi ſic loquamur: Enti accidit, vel reſpectus cauſæ, vel reſpectus cauſati. Proinde ſic intelligenda eſt illa diviſio, ac ſi quis diceret: Hominum alius eſt pater, alius eſt filius: vel hominum alius eſt Magiſtratus, alius ſubditus; quæ omnes diviſiones ſunt per accidentia: ſicut igitur relatio paternitatis, & filiationis; ſunt accidentia hominis, ita etiam relatio cauſæ & cauſati ſunt accidentia Entis ſic tamen ut ipſum Ens connotent per modum concretorum, ſicut id etiam eſt in voce Patris & Filii. Iſtæ enim voces non ſignificant nudè accidentia, ſed ſignificant accidentia; connotatâ ſubſtantiâ & ſubjecto.

TITULUS II.

De Voce, & Quidditate, atque adeò de definitione cauſæ.

17 In omni materia, prima cura debet eſſe de nomine. Principio igitur nobis vox cauſæ explicanda, poſtea ejus definitio extruenda eſt.

ARTICULUS I.

De nomine Cauſæ.

18 In explicatione nominis cujuſque, tria veniunt explicanda, nempè, æquipollentia, notatio, & nominis diſtinctio. Et æquipollentia quidem hîc non ſunt, niſi quod pro cauſa quandoque per φείφεσθαι ſolemus dicere *principium cauſale.*

Dicitur

Dicitur autem cauſa, vel quaſi *cauta*, vel quaſi *caviſſa*, ut Becmannus tradit *de orig. ling. lat.* 19 *Unde dicitur cauſa?*

Denique ſignificationes ejus variæ ſunt. *I.* apud Rhetores, cum cauſarum genera enumerant, cauſa idem eſt quod thema. *II.* Aliquando cauſa ſtrictè ſumitur, pro ſolo efficiente. Efficiens enim per excellentiam cauſa eſt. Sic dicitur *qualis cauſa talis effectus*. Hîc *cauſa* ſumitur pro efficiente. *III.* Sumitur pro eo, quod rationem principii habet, ut maximè non influat, cauſaliter. Ita Ariſtot *l.* 12. *Metaph. cap.* 2. privationem cauſam vocat. Et juxta hunc modum aiunt, in Trinitate Patrem eſſe Filii cauſam. Damaſc. *l.* 1. *de Orthod. fid c.* 8 9, 11, 23. Athanaſ, *in actis Niceni Synodi*. Et Nazianz. *in orat.* 29. *&* 35. Imò ſic etiam eſſentia divina dicitur eſſe cauſa, cur Deus ſit ſapiens, apud Auguſt. *l.* 7. *de Trin. c.* 1. *Vide* Fonſec *l.* 5. *Met c.* 1. *q.* 7. *ſ.* 2. Deniq; ſumitur cauſa pro eo omni & ſolo, quod verum influxum cauſalem præbet: in qua ſignificatione dividitur in efficientem, materiam, & formam, & finem. Et in præſenti quidem ſumitur, juxta hanc poſteriorem ſignificationem. 20 *Recenſentur ambiguæ ſignificationes cauſæ.*

ARTICULUS II.

De Natura & definitione Cauſæ.

Ad conſtituendam definitionem cauſæ duo ſunt prænotanda. *Primum* eſt, ut in ejus definitione fiat mentio dependentiæ. Ita patet, quia de ratione effecti eſt, ut ſit *ab alio*, rigoroſè loquendo. Illud autem, *ab alio* eſſe, dependentiam ſignificat. Et confirmatur, quia per dependentiam reſtringitur principium ad cauſam, ſive cauſale principium. Nempè principium dicitur id omne, ad quod aliud qualemcunque conſecutionem habet. Hæc igitur communis principii ratio reſtringitur ad cauſam, ut ſcilicet aliquod principium cauſa ſit, ſi iſta conſecutio ſit cum dependentia. Atque ex hoc capite ſequitur: Patrem in SS. Trinitate, etſi gignat Filium, non tamen debere, vel poſſe dici cauſam filii, niſi juxta eam vocis amplitudinem, quam præcedente articulo attigi. Vide ea de re Lychet. *in Scot. l.* 1. *ſent. diſt.* 2. *q.* 6. *in fine*. Et Suarez. *diſp.* 12. *Met. ſ.* 2. *n.* 6. 21 *Cauſatum omne debet eſſe aliquid dependens.*

Deinde obſervandum eſt, quod in definitione cauſæ non debeant apponi determinatæ rationes cauſandi. Aliàs enim definitio fieret inadæquata, & excederet definitum. Et ex hoc capite non eſt bona definitio Pererii illa, quam habet *l.* 8. *phyſ. cap.* 1. ubi cauſa, *inquit*, eſt, quæ in ſuo genere *per ſe*, *& principaliter* concurrit ad conſtituendum effectum. Similis eſt apud Suarez *diſp.* 12. *Met. ſ.* 2. *n.* 4. Et patet. Nam cauſare per ſe, & principaliter ſunt ſpeciales modi cauſandi, unde communis ratio cauſandi præſcindit ab iſtis. 22

Atque ex hoc capite patet, quod ad definiendam cauſam in communi, non deberent aſſumi vocabula actionem ſignificantia, veluti ſunt producere, influere, vel conſtituere. Nam agendo cauſare, ad ſolam efficientem pertinet, cuius cauſalitas eſt actio. Nihilominus, quia non habemus ferè vocabula, quibus in hac re loquamur, niſi quæ in prædicamento actionis ſumuntur, proinde cum ἐπιεικείᾳ, & moderatione intelligenda ſunt, per ampliationem quandam rei huic congruentem, ſi talia vocabula occurrant. Congruenter igitur iſtis, optima erit definitio hæc: cauſa eſt principium, unde (vel è cuius influxu) pendet aliud, vbi principium habet rationem generis. Pendentia autem reſtringit principium ad hoc ſpeciale genus principiorum. Aliorum definitiones mitto.

TITULUS

TITULUS III.
De divisionibus Causarum.

23 Divisiones causæ potissimum duæ sunt. *Primò* quod causæ dividuntur in quatuor genera. Nempè efficientem, materiam, formam, & finem. *Deinde* quod ex his aliæ dicuntur internæ, ut materia, & forma: aliæ externæ, ut efficiens, & finis. De istis igitur nunc separatim videndum est.

ARTICULUS I.
De divisione causæ in efficientem, materiam, formam, & finem.

24 Ad hanc distinctionem causarum multa disputantur, quæ ordine videnda sunt.

QUÆSTIO I.
An una tantum sit causa, nempè efficiens?

Ita affirmavit Seneca *lib.* 8. *Epist.* 66. In una, inquit, causa efficiente sistendum est, reliqua verò sunt veluti adjumenta hujus causæ, aut conditiones necessariæ. Solétque ista sententia in communi attribui Stoicis.

25 Hac in re, etsi id admitti possit: quod efficiens sit per excellentiam & κατ' ἀντονομασίαν causa, quia ei maximè perspicuè convenit, influere in effectûs productionem, absolutè tamen, & præcisè, efficiens sola non est causa. Nam singulæ cæteræ influunt in effectum, ut ex instituto patebit in sequentibus. Influxûs autem esse indicat causalitatem. Causalitatem autem quod habet, id utique causa est.

26 *Objectio Senecæ.* Sed *Objicit* Seneca dicto loco: si omnia in numero causarum ponenda sunt, sine quibus effectus fieri non potest, tum plures sunt numerandæ quàm quatuor, nimirum addendum est tempus, locus, motus, sine quibus nullus sit effectus.

27 *Responsio.* *Respondeo* esse ignorationem elenchi in argumento, vel elenchum non causæ ut causæ. Cur enim materia, & forma, & finis dicantur causæ, non est inde, quia sine iis effectus fieri non possit; (sic enim utique plures causæ quàm quatuor essent) sed adæquata illius ratio sumitur inde, quod ad productionem effecti ipsa influxum suum præbent, quod non est in aliis, quæ à Seneca recensentur. Speciales objectiones contra hanc rem, specialiter attingam, ubi ad particularia causarum genera descensum erit. Deinceps igitur solùm de istis disputo, quæ numerum causarum augere videbuntur.

QUÆSTIO II.
An instrumentalis causa augeat numerum causarum?

28 *Aliorum de Instrumento opiniones.* Ita Plato existimavit, & Galenus, qui instrumentum peculiare genus causæ fecerunt, distinctum à cæteris, ut Scalig. refert *Exerc.* 297. *s.* 3. à qua sententia adeò ibi Scaliger recedit, ut neget prorsus instrumentum esse principium, quia ipsum non moveat, sed moveatur. Unde à fortiori sequitur instrumentum non esse causam. Sed neutra proba est sententia.

29 *Instrumentum esse principium.* Nam 1. quod *instrumentum omninò sit principium, & causa*, ut specialius loquar, inde patet, quia quotiescunque agens principale utitur instrumento, effectus illius agentis dicitur etiam esse ab instrumento. At illud *esse ab*, ex parte effectûs, dependentiam, & proinde ex parte alterius, influxum significat. Antecedens patet. Nam sectio dicitur à cultro, qui convertitur, vel docetur in via salutis, dicitur converti & doceri à sacerdote, & sic in aliis.

Ratio

Ratio autem Scaligeri contra hoc, inefficax eſt. Nam non pugnat contra rationem cauſæ, aliunde moveri. Sed ſolùm quod prima cauſa eſt, excludit illam ſuperioris motionem. Unde cauſa, juxta communem ſuum conceptum; præſcindit ab hoc, quod eſt moveri ab alio, vel agere independenter, hoc eſt, circa motionem factam ab alio. 30

Suppoſito igitur, quod inſtrumentum cauſa ſit, dico 2. *Inſtrumentum non facere quintam cauſam*: Quod ut rectè teneatur, præmonendum eſt, quòd diviſio cauſarum in efficientem, materiam, formam, & finem, non ſit tanquam in ſpecies infimas, ſed tanquam in ſpecies ſubalternas. Ita ſub iſtis intelligi poſſunt ſpeciales quædam cauſæ, ad quas, per ſubdiviſionem iſtorum ſummorum generum, deveniatur. Veluti apparet de caſu, & fortuna. Iſtis vocabulis cauſæ ſignificantur, ſed ſub efficiente, ſunt, inquam, cauſæ efficientes. Atque ad hunc modum dico etiam inſtrumentum contineri ſub aliqua cauſarum. Et patet, quia diviſio illa in quatuor cauſas, ſumitur ſecundùm varietatem influxûs, quem cauſæ præbent ad producendum effectum. At inſtrumentum non habet influxum diverſum ab iſtis cauſis, ut ſtatim apparebit ſpecialiùs. 31 *Inſtrumentum non eſſe quintam cauſam.*

Dices: Sub qua igitur cauſa continetur inſtrumentum? *Reſpondeo*: ea in re variare Philoſophos. Philoponus *lib.* 1. *Phyſ. text.* 27. retulit inſtrumentum ad materiam. Pererius *lib.* 8. *Phyſ. c.* 1. aliud inſtrumentum ad materiam, aliud ad efficientem reducit. Plerique revocant omne inſtrumentum ad efficientem cauſam, & merito Nam inſtrumentum influit in effectum per operationem. Operatio autem eſt cauſalitas efficientis. 32 *Sub qua cauſa contineatur inſtrumentum.*

Atque hæc ratio etiam confirmat, quod inſtrumentum nullum poſſit eſſe materia. Si enim operetur, jam effectivum eſt, ut dictum eſt. Si autem non operetur, ne quidem inſtrumentum eſt. Et confirmatur, quia inſtrumentum attingit effectum ſolùm per extrinſecum influxum. Intrinſecè enim nulla res inſtrumentata componitur ex inſtrumento. At de ratione materiæ eſt, rem ab intrinſeco componere. 33 *Nullum Inſtrumentum eſſe materiam.*

Objici ſolet: Efficiens eſſe *primum* principium motûs apud Apiſt. *l.* 2. *Phyſ. t.* 29. Inſtrumentum autem non eſt primum principium. 34 *Objectio.*

Reſpondeo ad antecedens: dici primum principium motûs, eſt ſolùm nomen efficienris, non autem ejus definitio. Frequens enim eſt Ariſtoteli per περίφρασιν aliquam exprimere ſimplices terminos, atque ſic pro efficiente dicit Ariſtoteles: ὅθεν ἀρχὴ τῆς κινήσεως,, & ſic in aliis. Nomina autem non ſunt neceſſariò adæquata ſuis ſignificatis, ſed frequentiſſimè ſunt in nominibus Synecdochè. Et confirmatur; quia ſecus cauſa conſervans, cauſa minus principalis, & adjuvans non eſſent cauſæ efficientes. Dicitur igitur efficiens *primum principium* motus, non quaſi in particulari quodlibet efficiens primum influxum habeat, ſed Synecdochicè, quod aliqua ſub genere efficientis, habeat primum influxum, præſertim quando eſt collatio ad cauſas alias. Sic enim primus influxus eſt ab efficiente, non autem à materia, vel aliis. Alias reſponſiones vide apud Colleg. Conimb. *l.* 2. *Phyſ. cap.* 7. *q.* 2. *a.* 3. Arniſæum *in Epitom. Met. p.* 66. *& alios.*

Quæstio III.

An idea, ſive exemplar ſit peculiaris cauſa?

Per exemplar nunc intelligimus formam mentis, per quam, & ſecundùm quam agens per intellectum agit, & illud imitatur atque exprimit, ut ferè definit Auguſt. *l.* 12. *de civ. Dei. c.* 25. 35 *Exemplar quid?*

Igitur

Non eſt peculiaris cauſa.

Igitur Platonici hoc exemplar apponunt cauſis, ſed malè, quia non poteſt ei tribui ſpecie diſtinctus influxus, ab influxibus aliarum cauſarum. At juxta hanc diverſitatem, numerantur genera cauſarum. Ita patet. Nam exemplar nihil aliud facit, quàm ut dirigat, & actuet, vel compleat intellectum practicum, omnino ſicut naturales potentiæ complent formas, in ordine ad actus ſuos. Hoc autem officium commodiſſimè intelligitur ſub efficiente, ſiquidem aliquam cauſalitatem importat. Videri enim poteſt exemplar ſolùm eſſe in agente intellectuali, conditionem, vel diſpoſitionem, illi ad agendum neceſſariam, citra proprium influxum, quem exhibeat ad effectum, ſicut Zabarella *lib. de Facultat. Animæ cap.* 4. diſputat, nec potentias naturales eſſe cauſas actionum: ſed ſolùm eſſe conditiones, vel diſpoſitiones agentis. Quo poſito, exemplar non ad cauſas pertinet, ſed ad locum antecedentium, vel eſt principium, prout principium præſcindit à cauſali & non cauſali: quanquam utrumque mihi æquè probabile eſt, ſeu exemplar dicamus cauſam contentam ſub genere efficientis, ſeu conditionem agentis.

36 *Exemplar non poteſt contineri niſi ſub efficiente.*

Deinde dico: Exemplar nullo modo poſſe referri ad cauſas cæteras, hoc eſt, nec eſt materia, nec forma, nec finis. De prioribus patet, quia de re & ratione iſtarum cauſarum eſt, cauſatum intrinſecè conſtituere. Exemplar autem non ingreditur cauſatum, veluti exemplar domûs, domum materialem. Sed ſolum eſt in intellectu agentis. Et confirmatur ſpeciatim, quod non poſſit eſſe nec materia, nec forma. De materia quidem, quia exemplar ad cauſalitatem materialem ne ſimilitudinem quidem habet, vel proportionem ullam. Neque enim exemplar ſignificat quid potentiale, ſed potius indicat aliquid actuale: neque concurrit aliquo modo recipiendo, ſed potius ſuo modo actuando, & determinando. Confer Suarez *diſp.* 25. *Metaph. ſect.* 2. *n.* 2. Nec etiam poteſt exemplar eſſe cauſa formalis rei Exemplatæ, quia officium formæ eſt, ultimò ſpeciem conſtituere, quod non facit exemplar. De cauſa finali etiam idem patet. Quia de ratione exemplaris eſt determinare actionem agentis. Finis autem primò motione Metaphorica excitat actionem agentis. Quæ officia valdè differunt.

37 *Objectio.*

Objici ſolet, quod exemplar ſit materia, quia Ariſtot. *l* 7. *Met. c.* 3. *t.* 23. utitur in eo exprimendo particulâ *Ex*. *συμβαίνῃ τρόπον τινὰ ὑγίειαν ἐξ ὑγιείας, καὶ τὴν οἰκίαν ἔχεσαν ὕλην, ἐξ οἰκίας τῆς ἄνευ ὕλης γενέσθαι*, hoc eſt, *contingit ſanitatem* ex *ſanitate, & domum materialem* ex *immateriali fieri.*

Reſpondeo: Argumentum procedere à particulari. *Ex*, non ſemper denotat materiam, ſed aliquando etiam efficientem, ut diſertè Ariſt. docet *l.* 5. *Metaph. cap.* 24. *& lib.* 1. *de gener. animal. cap.* 18. Sic enim loquitur *lib.* 5. *Metaphyſ. c.* 1. *τὸ τέκνον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἡ μαχὴ ἐκ τῆς λοιδορίας. Filius eſt* ex *Patre, & Matre, & pugna* ex *convitio*: ubi tamen pater & mater filii, & convitium pugnæ efficiens ſunt.

38 *Exemplar an ſit forma?*

Conimbricenſes *l.* 2. *phyſ. c.* 7. *q.* 4. exemplar formam eſſe dicunt, qui & *lib. de Interp. c.* 1. *q.* 4. *a.* 1. *p.* 51. Exemplar & efficiens opponunt. Rationes illorum ſunt duæ. *Primò*: Exemplar eatenus cauſare dicitur, quatenus paſſum imitatione certam formam indit rei factæ per artem. Id autem munus cauſæ formalis *Deinde* Patres frequentiſſimè ideam vocant formam. Allegant Dionyſ. *c.* 5. *de Divin. nom.* Auguſt. *l.* 83. *qq.* Boët. *l.* 1. *de Trin. & alios.*

39

Reſpondeo ad *primum*: Indere formam, non eſt influxus formalis, ſed effectivus. Ex hoc ergò, exemplar non erit forma, ſed efficiens. Ad *alterum*: Dico exemplaria

plaria dici formas, (non quia sunt formæ essentiales, (hæ enim solùm veniunt nomine formalis causæ) sed duobus modis aliis. 1. Quia sunt formæ mentis, ad eum modum, quo & alia accidentia sunt formæ suorum subjectorum. 2. Quia sunt imagines, & figuræ exemplorum. Figuram enim rei, frequenter formam vocare solemus.

Quæstio IV.

An Causa sine qua non, sit peculiaris Causa?

40 *Respondeo*: Causam sine qua non esse æquivocè causam. Proinde ea non pertinet ad numerum causarum, sicut nec privatio, quæ eodem modo æquivocè causa est. Antecedens patet. Nam ea causa dicitur, nec tamen habet causalitatem. Causam enim sine qua non, vocamus, quæ etsi nihil causet, tamen sine ea effectus fieri non potest. Dimissio valvarum non illuminat conclave: & tamen illuminari conclave non potest, nisi dimissis valvis. Dimissio igitur illa est Causa sine qua non ad illuminationem. Remotio purulentiæ ex vulnere, non est sanatio. Si tamen ea non fiat, sanatio non obtinget. Ergo est illius causa sine qua non. Rectiùs dicitur conditio sine qua non.

Quæstio V.

Ubi probatur quatuor esse causas, non plures, non pauciores.

41 Probationes ad hanc rem variæ afferri solent. Quot sunt causæ in rebus naturalibus, tot absolutè sunt causæ. Confirmatur non solùm ex modo intelligendi nostro in quo semper ordimur à materialibus, sed etiam ex natura illarum rerum. Sunt enim illæ compositissimæ. Unde sine dubio à plurimis pendent. Clarè autem apparet, quatuor esse, quæ earum respectu exerceant veram causalitatem. Quatuor igitur causæ erunt. Assumptum probo. Nam inprimis nulla res naturalis potest generare seipsam. Dependet ergò ab aliquo producente, & hoc est efficiens. Jam efficiens non agit, nisi moveatur à fine. Finis enim movet efficientem. Et hoc ipso causalitatem exercet, quæ diversi generis est ab omnibus aliis causis. Est enim sola ista motio Metaphorica, in quo differt ab efficiente. Et est causalitas extrinseca, in quo differt à materia & forma. Hactenus igitur duarum causarum necessitas ostensa fuit.

Numerus causarum è rebus naturalibus probatur.

Jam præterea corpora intrinsecè, & essentialiter pendent à materia & forma à quibus componuntur. Ergo hoc ipso illa exercent causalitatem citra corpora. Ergo & ista Entia causæ sunt, ergo sic sunt quatuor causæ. Nec apparet quidnam porrò vel respectu corporum, vel respectu aliorum Entium causalitatem exerceat, nec tamen sit aliquid istorum. Alia argumenta mitto, quæ alibi proposui. Videri etiam potest Simplic. *l.* 2. *Phys. c.* 3: *t.* 68. Avic. *l.* 3. *Met. c.* 3. Perer. *lib.* 8. *d. Phil. c.* 1. Coll. Con. *lib.* 2. *Phys. c.* 7. *q.* 2. *a.* 1.

Objectiones vel confirmant alias esse causas, quæ in prioribus solutæ sunt, vel derogant causalitatem istis, quas nunc posuimus, causis, & proinde in seqq. attingentur.

ARTICULUS II.

De divisione causæ in internas & externas.

42 Hanc causarum divisioneem tradit Aristoteles, *lib.* 5. *Met. c.* 1. Ἀρχῶν μὲν αἱ ἐνυπάρχουσαι, μὲν ἔντος, hoc est, *principiorum alia quidem intrinseca sunt, alia verò*

verò *extra*. Per causas autem *internas* intelliguntur speciatim materia & forma; per causas *externas*, intelliguntur efficiens & finis. Unde statim sumitur illius divisionis bonitas. Materia enim & forma, à parte rei hanc habent convenientiam, quòd utraque earum pertinet ad intrinsecam rei compositionem, vel constitutionem, ejusque essentiale complementum. Unde & consequens est, quòd in communi etiam ratione, & titulo convenire possint, qui est hic ipse, quod utraque earum dicitur *causa interna*.

Ex alia etiam parte efficiens & finis conveniunt in eo, quod utraque ista causa quâ talis est, solùm attingit effectum in fieri, non autem in facto esse, manétque adeò extra essentialem rei constitutionem. Ergò ob istam communitatem, hæ etiam causæ dicuntur causæ externæ.

43 *Quid hîc sit internum & externum?*

Atque ex his quæ dicta sunt, facilè intelligitur, quomodo nunc sumantur voces interni & externi. Idque ut rectiùs teneatur, observandum est: Externum & internum bifariam sumi. Ratione essentiæ, & ratione subjecti. *Ratione essentiæ* illud internum dicitur quod est intra essentiâ rei, hoc est, quod eam intrinsecè constituit. Externum autem ratione essentiæ dicitur, quod extra essentiam rei est, & constitutionem ejus non ingreditur. *Ratione subjecti* autem externum dicitur, quod extra subjectum aliquod est, veluti si adjaceat, sive adhæreat, vel circumstet. Internum autem ratione subjecti dicitur, quod intra subjectum aliquod subsistit.

Discrimen inter hæc hoc est, quod quæ sunt interna ratione subjecti, non sunt illicò interna ratione essentiæ. Sic adjuncta quæ inhærentia dicuntur, sunt interna subiecti ratione. Non sunt tamen interna ratione essentiæ. Doctrina est intra animam, essentiam tamen animæ non constituit. Vide Zab. *l. 2. de Med. demonst. c. 9. & l. 1. de propos. necess. c. 10.*

44 His positis dico: cùm causæ dividuntur per externum, & internum; quod adæquatè intelligatur per ordinem ad essentiam rei. Sic igitur efficiens, & finis sunt causæ externæ, hoc est, essentiam rei non ingrediuntur. Unde si quando efficiens etiam alia dicatur interna, alia externa, non id ratione essentiæ intelligitur, sed subjecti, quòd scilicet aliqua intra effectum subsistat, citra tamen essentialem effecti ab efficiente dependentiam, quæ περιγεμένη dicitur: aliqua autem sit extra effectum, hoc est, loco ab eo remota, quæ περιπαρκτικὴ dicitur. Ex his tamen utriusque generis efficiens est revera externa, iuxta sensum declaratum. Nam & causæ περιγεμέναι, sunt extra essentialem effecti constitutionem: sic etiam in oppositum si materia vel forma dicantur aliquando externæ, tum vel illud additum (externum) diminuit de ratione formæ, vel materiæ, ut sensus sit, quòd, quæ forma externa dicitur, sit æquivocè forma, vel etiam est sensus à proposito alius, ut scilicet, v. g. materia externa aliqua dicatur, quia externè apparet, & in sensus incurrit. Simpliciter tamen, & in universum quicquid est causa formalis & materialis, id internum est, eo sensu quo declaratum est. Nempè id est intra essentiam, vel essentiale complementum rei materiatæ, & formatæ.

45 Gregor. Dounam. *in Dial. comment. lib. 1. c. 3. f. 105.* aliquot argumentis impugnat istam divisionem, sed ea expendi in Topicis *cap. 2. quæst. 2. Numer. marg. 14. 16. seqq.*

TITULUS

TITULUS IV.
De Efficiente in genere.

Hìc de tribus videndum eſt : *Primò* : An efficiens rectè præponatur cauſis aliis. *Deinde* conſtituenda eſt ejus definitio : Et *denique* quæ ſit ejus cauſalitas ? 46

ARTICULUS I.
An efficiens rectè præponatur cauſis aliis ?

Negat id Timpl. *l.3.Met c.2.q.29.* Eúmque ſequens Goclenius *part.1. controv. Log.c.3.q.9.* Argumentum eorum hoc eſt : *Quicquid* (verba ſunt Timpleri *d. l.*) *ante alias omnes cauſas actum cauſandi exercet, rectè dicitur prima omnium cauſarum Atqui finis ante omnes alias cauſas actum cauſandi exercet. Ergò finis rectè dicitur prima cauſarum.* Atque hinc illi de fine primum, ſecundò autem de efficiente agunt. 47

Hac in re illud facilè admittitur, quòd finis ſit, & poſſit dici *prima cauſa*, quia cauſalitatem ſuam exercet, ante aliam omnem cauſam, concludítque hoc, & nihil amplius propoſita objectio. Hoc autem inde non ſequitur, quod ſit prima *in ordine doctrinæ*, quæ non ſumitur ex qualicunque alia primitate. Veluti quod primum mobile eſt, nullâ neceſſitate primum eſt in ordine doctrinæ, quæ ſit de mobilibus. 48 *Finis quatenus ſit prima cauſa ?*

Et cor etſi ſit primum vivens inter partes corporis noſtri, nullâ tamen neceſſitate primum de eo dicetur, inter partes corporis noſtri. Ad eundem igitur modum etſi finis prima ſit in cauſando, non tamen ilicò propterea præponi debet, cujus cognitio quæritur.

Neque etiam ſpeciatim ex ordine cauſandi ſumi poteſt illa prioritas. Nam in ſimili, omnium primò ex iis quæ requiruntur ad viſionem, agit objectum, actuando potentiam viſivam. Et tamen nulla neceſſitate in doctrina de viſione agitur primum de objecto viſibili, ſed frequenter ſolet primum tractari de potentia viſiva. A parétque ita propoſitum argumentum ſatis lubricum, & inefficax eſſe. 49

Atque hinc ſimpliciter exiſtimo: Melius eſſe efficientem cauſam præponere cauſis aliis, ídque propterea, quia in ordine ſemper habenda eſt ratio melioris cognitionis. At ſine dubio magis juvatur cognitio noſtra in cauſarum tractatione, ordiendo ab efficiente, quia cauſalitates aliarum cauſarum, ferè non poſſunt aliter exprimi, quàm per nòmina actionum, quæ primò ſignificant cauſalitatem efficientis, unde id ſaltem relinquitur, quòd notior eſt cauſalitas efficientis, quàm cujuſvis alterius cauſæ. Simile eſt, quòd de viſu tractari ſolet priùs, quàm de ſenſibus cæteris, quia ſcilicet, quæ ad ſenſionem pertinent, in eo evidentiora, & notiora ſunt, quàm in ſenſibus reliquis. 50 *Meliùs efficientem cauſam præponi.*

ARTICULUS II.
Quid ſit Efficiens ?

Peripatetici ex Ariſtotele ita ſolent definire efficientem : *Efficiens eſt primum principium motûs.* Item: *Efficiens eſt unde eſt principium motûs, & quietis.* Sed illæ definitiones bonæ non ſunt. Dantur enim aliqua efficientia, quæ primò non agunt, ut ſunt cauſæ adjuvantes, inſtrumentales, item cauſæ ſecundæ in communi. 51 *Aliorum definitiones examinantur.*

Rectiùs igitur definitur generaliter *Efficiens*, quòd ſit *cauſa à qua res eſt*. Ubi particula illa *A*, ſignificat influxum effectivum, ut eam Scalig. interpretatur, *lib.3.de cauſis* 52 *Definitio propria.*

cauſis L.L.c.72. Eſt autem eadem definitio apud Cicer. *in Top.* & apud Platonem, ut Plutarchus meminit, *l.1. de plac. Philoſ. c.11.*

ARTICULUS III.
Quæ ſit efficientis cauſalitas.

53 *Actionem eſſe efficientis cauſalitatem.*

Reſpondeo: Cauſalitatem cauſæ efficientis eſſe actionem. Et patet. Nam cauſalitas cauſæ cujuſque, eſt hoc ipſum, unde unaquæque cauſa formaliter eſt actu cauſans, & influens. At hoc ipſum eſt actio. Nam cùm efficiens habet ſolùm potentiam cauſandi, nondum eſt actu cauſa. Ergo cùm illam potentiam exequitur, conſtituitur actu cauſans. At hoc non eſt niſi per actionem. Ergo actio eſt cauſalitas ejus. Et confirmatur, quòd quicquid eſt ante actionem, id ſufficiens eſt, ut efficientem cauſam, denominet actu cauſam. Quicquid autem eſt poſt actionem, eo omni nondum exiſtente, cauſa efficiens adhuc relinquitur actu cauſans. Ergo ſignum eſt, per actionem, cauſam efficientem conſtitui formaliter in eſſe cauſæ efficientis.

54 *Objectio.*

Objici ſolet: Etiam ipſam actionem eſſe effectum cauſæ. Ergo non poſſe eam eſſe id, unde efficiens denominetur. *Reſpondeo:* id etiam eſſe in cæteris cauſis, ut cauſalitates earum ſint primò ab ipſis, & poſtea ſint via ad effectus alios.

55 *Deinde* ſolet objici: Non omnium efficientium eſſe actionem. Ergò actionem non eſſe adæquatam efficientis cauſalitatem. Ita Timpler. *l.3. Met. c.2 q.45,46.* Sed antecedens ſimpliciter falſum eſt, neque ullum dari poteſt efficiens, quod omni actione careat.

TITULUS V.
De cauſa procreante & conſervante.

56 Hactenus actum eſt de cauſa efficiente in genere. Deinceps igitur agendum eſt de ejuſdem diſtinctionibus, inter quas primò occurrit ea, quâ efficiens dividitur in procreantem & conſervantem.

Eſt autem hîc de tribus videndum. *Primò* quid utraque cauſa ſit? *Tùm* de earum diſtinctione. Ac *denique* de iſtius diviſionis adæquatione.

ARTICULUS I.
Quid cauſa procreans, & conſervans ſit?

57 *Procreans.*

Cauſa procreans vulgò definitur, quòd ſit ea, quæ rem primò efficit: ſed hîc vox *Primò* dextrè intelligenda eſt. Poſſunt enim & cauſæ ſecundæ & minùs principales cauſæ, eſſe cauſæ procreantes, & tamen non efficiunt (aliquo in ſenſu) *primò* ſed præſuppoſitâ actione cauſæ primæ & principalis. Proinde ad comprehendenda omnia cauſarum procreantium genera, primitas illa in definitione cauſæ procreantis, non eſt ſecunda ex parte cauſarum, ut ſibi ſignificet ordinem, ſic, ut quæ non agit primò, ſed dependenter, ſubordinatione ad aliam, ea non ſit procreans: ſed primitas ſumenda eſt ex parte effecti. Igitur circa rem, quæ effectum dicitur, duplex poteſt contingere operatio. Prior eſt, qua effectus extrahitur à non eſſe. Et ante hanc operationem nulla circa eum eſt operatio. Poſterior eſt, quæ eſt circa rem jamdum in eſſe poſitam, quale quid eſt nutritio, &c. Ex his igitur cauſa procreans illa dicitur, quæ rem primò efficit, hoc eſt, quæ confert rei primum eſſe, ſive quæ extrahit eam è non eſſe, ſive concurrat aliàs primariò, vel ſecundariò ad hunc effectum.

effectum. Indéque suprà in theoremate ita conjunctim loquor: Procreans est quæ rem primò efficit, educendo eam à non esse ad esse.

Atque ex his relinquitur: quòd efficiens conservans sit, quæ concurrit per operationem aliquam, ad rem jamdum productam, ita quidem, ut faciat rem porrò esse, quæ semel cœpit esse. Sed hîc quæritur: An id quod conservat, rectè ponatur sub genere causæ efficientis? 58 *Conservans.*

An causa conservans rectè dicatur efficiens?

Ita aio: Nam conservanti tribuitur vera actio, veluti nutrici nutricatio, vel lactis præbitio. At actio est causalitas efficientis. Unde cuicunque convenit actio, id efficiens esse necesse est. 59

Sed objicit *Timplerus* (cui & *Keckerm.* assentitur) *lib.3. Met.c.2.q.47.* Conservans non esse efficiens, quia efficientis est dare esse. Conservans autem non dat esse. Deinde, quia *Aristot. ποιητικὸν καὶ σωστικὸν* distinguit ab invicem. 60 *Objectiones Timpleri.*

Respondeo *ad primum:* Aliqua conservantia omninò dare esse. Conservant enim aliqua, per continuam aggenerationem. Sic lumen à sole, motus à moventi, & quælibet creatura à Deo conservatur per continuam dationem esse semel inchoati. 61 *Solvuntur.*

Deinde, vox *esse* frequenter etiam sumitur pro continuatione τοῦ esse. Quomodo omnia appetunt esse, non utique ut accipiant esse, quod non habent, sed ut porrò sint & in esse conserventur. Proinde causa efficiens (generatim loquendo, dat esse; vocem *esse* accipiendo cum indifferentia, ut illud etiam dicatur dare esse, quod dat ejus continuationem. *Efficiens quomodo dat esse.*

Quod autem (quæ altera erat objectio) *Aristoteles ποιητικὸν καὶ σωστικὸν* opponit, id fit, specialiter sumendo vocem effectivi, sive *ποιητικοῦ*. Neque enim inusitatum est generalia nomina quandoque adhiberi ad species significandas.

ARTICULUS II.

De distinctione causæ procreantis, & conservantis.

Videtur aliquibus, causam procreantem & conservantem non rectè distingui: *Tum*, quia eadem res potest esse procreans & conservans causa, sicut parentes generant & conservant liberos: *tum*, quia conservatio solet dici continuata generatio. 63 *Ratio dubitandi.*

Hâc in re dicendum est: Divisionem causæ, in conservantem & procreantem, intelligi, non ut in diversas species, sed ut in diversos modos vel rationes. Unde etiam in re subsstrata, sive materialiter istæ causæ discerni non debent. Satis est, si differant formaliter. Atque hoc hîc est. Nam quod significat τὸ procreans, id formaliter non significat causa conservans. Illa importat eum influxum, per quem rei *primùm* datur esse. Hæc autem per quem datur esse *πρώτερον*. 64 *Qualis sit divisio causæ in procreantem & conservantem?*

Atque ita solvitur utrumque argumentum. Nam *in primo* solùm probatur, quod materialiter, sive in re subjecta non differant procreans & conservans, quod ex dictis admittitur. In *altero* autem quo dicitur conservationem esse continuatam generationem, adhuc relinquitur discrimen conservantis à procreante. Nam generationi additur per conservationem, continuatio vel perpetuatio. Quanquam etiam non est id verum de omni conservatione, quòd sit continuata generatio: veluti, cùm quid aliquid conservat, arcendo hostes, vel tollendo contraria, aut etiam influit in qualitates, quæ rei, ut persistat, necessariæ sunt. 65 *Expediuntur dubia.*

ARTICULUS III.

De adæquatione divisionis causæ in procreantem, & conservantem.

66 Adæquatio requirit reciprocam exæquationem. Unde in præsenti de duobus disputandum est: *Primò*, an omne procreans & conservans sit efficiens causa? quia in re dubitatur de causa conservante. Existimant enim aliqui; quòd aliæ causæ etiam conservent: *Deinde*, an omnis causa sit procreans vel conservans? videntur enim debere dari mediæ. De utroque videndum breviter.

PUNCTUM I.

An solius efficientis sit conservare?

67 *Suarez disp.* 21. *Met. s.* 3. & *Goclen. l.* 1. *Inst. Log. c.* 4. *p.* 61. conservationem etiam referunt ad causas alias, veluti materiam & formam. Alii solis efficientibus relinquunt conservationem.

Mihi hac in re dicendum videtur: Solius efficientis esse conservationem, si de ea loquamur, juxta vulgarem usum. Sic enim significat influxum intrinsecum, qui non convenit materiæ & formæ, in quantum tales sunt. Quòd si placet etiam illum influxum, quo materia & forma persistunt, intrinsecè componendo compositum, appellare conservationem, contentio solùm est de voce, quam non magnoperè curo.

68 Cæterum in hunc eventum, nihilominùs benè & adæquatè dividitur efficiens in causam conservantem, &c. Nam id frequens est, terminos vel voces esse latiores diviso, atque tum ad faciendam vel vindicandam adæquationem, dicendum est: Omne efficiens esse procreans, vel conservans: Et omne efficiens procreans vel conservans, esse efficiens. De qua re in Logicis latiùs doceri solet.

PUNCTUM II.

An dentur causæ mediæ inter procreantem & conservantem?

69 *Rationes dubitandi.* *Timplerus* hanc distinctionem accusat *l.* 3. *Met. c.* 2. *q.* 47. exinde, quod inter eas detur medium, quia etiam sint causæ agentes, diminuentes, alterantes, & locomoventes. Addunt & alii causam corrumpentem. Harum neutra videtur dici posse causa, vel procreans, vel conservans.

De his igitur, si ostendatur, eas non esse causas inter procreantem & conservantem medias, relinquetur bonitas & adæquatio illius divisionis.

70 Igitur ad hoc sciendum est: causam procreantem non dici solùm per ordinem ad esse substantiale (prout aliàs solet accipi vox generationis) sed generatim quicquid incipit esse, cùm anteà non fuisset, id jam procreari dicitur, sive sit substantia, sive accidens. Et proinde sic, causa augens, generat vel procreat quantitatem; causa alterans generat vel procreat qualitatem: Imò & quod loco movet, generat vel procreat sibi vel alii aliquod ubi, ut *Aristoteles* clarè docet *l.* 8. *Phys. c.* 3. *t.* 24. Ferè, inquit, *& ipsum moveri est quoddam generari. In quodenim aliquid transit vel movetur, hoc generatur, aut in illo* (aliquid fit.) Atque ita omnes motus posse generationes

rationes dici, diſputat *Zabarella*, quem vide, *lib. de natur. ſcient. conſt. cap. 5. lib. de prim. mat. c. 3. lib. de gener. & inter c. 5. & lib. 2. de miſt. gen. c. 6.*

De cauſis corrumpentibus (quæ dicuntur) aio: vel eas cauſas non eſſe, vel habere influxum cauſæ procreantis. 71

De corrumpentibus.

Primum patet de iis cauſis, quæ corrumpunt ſolùm per ſuſpenſionem vel cauſationem influxûs, quomodo Deus res corrumpit, annihilando, & ſol, occaſu ſuo, ſic corrumpit lumen, non ampliùs illuminando. Utique autem cauſa non eſt, quod nihil cauſat, ſed à cauſando ceſſat. *Aliqua corrumpentia non eſſe cauſas.*

Atque hoc ipſum etiam dicendum eſt, de omnibus corruptionibus, in quantum referuntur ad non eſſe rei illius, quæ corrumpitur. Nam non eſſe non poteſt eſſe effectus, ſi rigorosè loquamur, quia cauſa & effectum ſunt differentiæ entium. Ergò cauſa corrumpens, quatenus ab ea eſt non eſſe rei, non eſt cauſa. Hactenus igitur non poteſt mediare inter procreantem & conſervantem.

Alterum autem patet: quia referendo cauſam corrumpentem (non ad terminum corruptionis, qui eſt non eſſe, ſed) ad actum corruptivum, ſic aliqua corrumpunt, introducendo qualitates, rebus corrumpendis contrarias, atque ita diſponendo materiam, ut inhabilis ſit ad retinendum formam, vel etiam introducendo aliam formam ſubſtantialem. Horum igitur reſpectu, ea, quæ corrumpentia dicuntur, reverà poſſunt cauſæ procreantes dici, illarum formarum, vel ſubſtantialium, vel accidentalium, quæ cum forma præexiſtente ſunt incompoſſibiles. 72

TITULUS VI.

De diviſione cauſæ in ſolitariam & ſociam.

Secundò, cauſa efficiens dividitur in ſolitariam & ſociam. De quibus duo dicenda ſunt. *Primò* declaranda eſt generaliter ratio cauſæ ſolitariæ & ſociæ. *Deinde* ſpecialiter agendum eſt, de coordinatis & ſubordinatis cauſis. 73

ARTICULUS I.

De cauſa ſolitaria, & ſocia in genere.

Igitur ſolent ſumi iſtæ voces ex cauſarum coordinatione. Indéq; *ſolitaria* cauſa dicitur, quæ non habet cauſas coordinatas: *ſocia*, quæ eas habet. Nunc autem docendi causâ ampliamus iſtos terminos, ad conſiderationem cauſarum & coordinatarum, & ſubordinatarum. 74

Ergò cauſa ſolitaria eſt, quæ agit ſine concurſu cauſæ alterius. Id igitur bifariàm intelligi poteſt. *Vel* ut agat ſine ſubordinatis, *vel* ut agat ſine coordinatis. Illo modo ſolus Deus eſt ſolitaria cauſa, qui per ſeipſum ſolus omnia poteſt facere, nec indiget ullo, tanquam adjuvante, vel inſtrumento. At omnes res creatæ agunt dependenter à Deo, & ſic, in agendo Deo ſubordinantur. Ergò nulla cauſa creata agit ſola, hoc eſt, ut in agendo excludat concurſum Dei. Poſteriori igitur modo ſolitaria dicitur, quæ agit citra influxum cauſarum coordinatarum, hoc eſt, earum, quæ ſunt ejuſdem ordinis. Atque ſic etiam res creatæ dicuntur cauſæ ſolitariæ. Veluti Niſus eſt ſolitaria cauſa cædis illatæ Rutulis. Sicut ipſe ait apud *Virgil. Æneid. 9.* 75 *Solitaria cauſa bifariàm.*

Me me: adſum, qui feci, in me convertite ferrum.
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iſte (Eurialus) *nec auſus,*
Nec potuit.

Hîc Niſus vocatur cauſa ſolitaria illius cædis, & tamen ſine dubio, non caruit

divino concursu & auxilio, & usu instrumentorum, sed istæ causæ non sunt coordinatæ.

75 *Causa socia quid sit?*

In oppositum igitur, causæ sociæ etiam dicuntur, vel ad significandam societatem cum coordinatis, vel cum subordinatis, unâ vel pluribus. Hoc posteriori modo omne agens à rebus creatis est socium, per ea quæ priùs dicta sunt, quia scilicet nulla res creata agit citra curcursum divinum, & plerumque etiam adhibitis instrumentis. At non omne agens creatum est socium, loquendo de consociatione ad causas coordinatas. Veluti, sic causæ sociæ sunt duo equi in trahendo curru; item plures in excitanda tempestate, sicut apud *Virgil.* id describitur:

Unà Eurúsque Nothúsque ruunt creberque procellis
Africus, & vastos tollunt ad littora fluctus.

At nulla est societas, si currus trahatur ab uno equo, & sic in aliis. Atque ex hac, ad coordinatas causas societate, principaliter æstimatur causa socia. Socios enim dicimus, qui sunt ejusdem ordinis vel gradûs. Unde versiculus iste:

Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se.

ARTICULUS. II.
De causis coordinatis & subordinatis.

77 *Causæ coordinatæ.*

Causæ coordinatæ & subordinatæ aliquoties mentio facta est, de iis igitur hîc pleniùs aliquid dicendum est.

Igitur causæ coordinatæ sunt, quæ sunt ejusdem gradûs & ordinis. Sic duo equi dicuntur coordinati. Et de his aiunt Scholastici: *Causæ coordinatæ plures stant pro una.* Veluti, cùm tres equi trahunt aliquem currum, illi tres equi stant pro uno, veluti, qui esset triplo robustior singulis: Causæ autem *subordinatæ* sunt, quæ agunt in diverso ordine, veluti si una sit particularis, alia universalis; alia sit prima, alia sit secunda: una sit principalis, alia sit instrumentalis.

78 *Causæ ordinatæ per se, & accidentaliter.*

Dividuntur illæ, in ordinatas per se, sive essentialiter, & ordinatas accidentaliter. Sed hi termini non accipiuntur eodem modo apud omnes. *Melanchthon. l. 4. Dial. p. 283.* Ordinatas *essentialiter* dicit eas, quarum una sine altera, etiamsi illius vis valdè augeretur, effectum, in natura ordinatum, non potest efficere, ut Pater & Mater. Sic & voluntas non eligit sine cognitione, concurrunt igitur ad electionem necessariò intellectus & voluntas. *Accidentaliter* autem ordinatas vocat, quarum una, si vis ejus aucta fuerit, effectum sola potest efficere, ut cùm duo equi currum trahunt.

72 *Conditiones causarum essentialiter ordinatarum.*

Strictiùs & angustiùs istarum causarum distinctionem explicat *Scotus l. 1. dist. 2. q. 1.* Et ex eo *Lychetus ib. fol. 40. col. 4.* ubi tria requisita ponit ad causas essentialiter ordinatas, unde intelligi potest, quæ sint per accidens ordinatæ. *Prima* igitur conditio est, quòd in causis essentialiter ordinatis, causa secunda, in quantum causat, dependet à prima, hoc sensu, quod primâ non agente, secunda agere non possit. Et sic per accidens subordinantur *Johannes* (Filius) & *Franciscus* (pater) qua etsi iste ab hoc dependeat in essendo, quoad fieri suum, non tamen in agendo. Potest enim agere patre mortuo.

80 *Altera* conditio est: quod, in essentialiter ordinatis, causalitas est alterius ordinis, quia superior est perfectior, scilicet essentialiter & quidditativè: in accidentaliter ordinatis non. Et hinc infert *Scotus*, individua ejusdem speciei, non posse habere ordinem causarum essentialiter ordinatarum. Unde porrò infert: Patrem & Matrem

Matrem non eſſe cauſas eſſentialiter ordinatas, (utpote qui ordo ſolùm intelligitur in cauſis ſubordinatis,) ſed eſſe duas partiales integrantes unam totalem. Potrò hîc cauſalitas, alterius ordinis & rationis ſic eſt, quod ſuperior in alio ordine cauſandi cauſat, puta, quod cauſat, reſpectu ſecundæ, independenter, & eſt movens, non mota : Inferior verò dependenter, & movet, in quantum movetur à prima, & ſic eſt movens mota. Aliter etiam poteſt eſſe illa diverſitas, quod ſuperior cauſalita seſt eſſentialiter perfectior, ſicut & entitas.

Tertia conditio eſt, quòd omnes cauſæ per ſe eſſentialiter ordinatæ, ſimul neceſſariò requiruntur ad cauſandum, non ſic intelligendo, quod ſicut inferior non poteſt producere effectum, non concurrente ſuperiore : Ita nec poſſit quid ſuperior producere, inferiori non concurrente, ſed quod inferior nullo modo poſſit aliquid producere, ſuperiori non agente, ad commune effectum. Atque ex his ſequitur : Deum, & cauſas ſecundas, eſſentialiter ſubordinatas eſſe. Solétque de his dici, quòd in tali ſubordinatione non poſſit dari proceſſus in infinitum. 81

TITULUS VII.

De cauſa Principali, & Inſtrumentali.

Hæc *Tertia* eſt cauſarum efficientium diſtributio, ad quam illud inprimis obſervandum eſt : Cauſam principalem non uno modo dici. Aliquando igitur principalis cauſa opponitur cauſæ minùs principali, ubi ſub minus principali continentur non ſolùm cauſæ inſtrumentales, ſed quævis miniſteriales. Quomodo dux in Bello vocatur cauſa principalis victoriæ ; Milites cæteri ſunt cauſæ minus principales, quæ tamen non dicuntur ſatis rectè cauſæ Inſtrumentales. Aliter igitur cauſa principalis opponitur adæquatè cauſæ Inſtrumentali. Atque tum quæcunque non eſt inſtrumentalis, ea eſt principalis. Et ſic in præſenti de iis loquimur. 82 *Principalis cauſa non dicitur uno modo.*

Hoc igitur ut rectè intelligatur. Similiter notandum eſt : Inſtrumentum non eodem modo dici. Aliquando inſtrumentum vocatur omne id, quod dirigitur vel movetur ab alio ſuperiori. Et ſic omnis cauſa ſecunda eſt inſtrumentum Dei. *Deinde*, inſtrumentum vocatur id, quod operationem habet, nec tamen eſt ſuppoſitum. Hæ ſignificationes à præſenti alienæ ſunt. 83 *Explicatur vox Inſtrumenti.*

Proinde juxta vulgariorem uſum, *Inſtrumentum* dicimus illud quod ab alio movente & dirigente adhibetur ad effectum ſuâ virtute ſuperiorem. *Cauſa* autem *Principalis* dicitur, quæ aliquo inſtrumento utitur. Apparet autem ex dictis, in omni inſtrumento duas requiri conditiones. *Prima* eſt, ut ſubſit alicui ſuperiori agenti, à quo dirigatur. *Altera* eſt, ut ad effectum cauſæ principalis per propriam cauſalitatem influat. Dico : *ad effectum cauſæ principalis :* quia ut *Thomas* docet 3. *p. q.* 29. *a.* 2. Inſtrumenti & cauſæ principalis actio eſt una, veluti ſcriptio eſt & à manu & à calamo : inadæquatè tamen. Deinde dico *influit*, quia niſi actionem propriam haberet inſtrumentum, efficiens non eſſet. Et proinde paſſivum inſtrumentum, quod *Keckermannus* vocat *l.* 1. *Syſt. c.* 15. *p.* 132. reverà inſtrumentum non eſt. 84 *Inſtrumenti conditiones duæ.*

TITULUS VIII.

De causæ efficientis Divisione in causam per se, & per accidens.

85 Hæc quarta est causarum efficientium distributio; ad quam *Primò* generatim dicendum est, de causa per se, & per accidens, quid eæ sint? *Deinde*, quia causarum per se alia est naturalis, alia voluntaria, ideò deinceps de his in specie seorsim dicendum est, ac *tandem* de causis per accidens in specie.

ARTICULUS I.

Quid sit causa per se, & per accidens?

86 *Per accidens ex parte causæ.*

Per se & per accidens variis modis sumuntur, prout aliàs declaratur. In hac autem materia solent illi termini intelligi bifariàm, nempe vel ex parte causæ, vel ex parte effecti. *Ex parte causæ, per accidens* illud dicitur esse, si causæ per se agenti additum sit aliquod attributum, secundùm quod agere dicatur, à quo tamen effectus per se non proficiscitur. Veluti, Musici est per se, canere. Si ergò idem, qui Musicus est, sit etiam architectus, atque inde dicatur architectus canere, tum ibi est per accidens in ratione causæ. Sic dulci per se convenit dulcorare linguam. Si ergò rei quæ dulcis est, conveniat etiam flavedo, (ut est in melle) atque inde (propter identitatem subjecti) dicatur flavum dulcorare linguam, similiter est aliquid per accidens ratione causæ. Idem est, si dicatur album calefacere, calidum exsiccare, Geometra mederi, aut Medicus γεωμετρεῖν. Et sic in aliis.

87 *Per se ex parte causæ.*

Atque sic in oppositum, *per se ratione causæ* erit, si effectus referantur ad principia, à quibus per se fiunt, veluti, si Musicus dicatur canere, Architectus ædificare, dulce dulcorare, & sic in aliis. Vide *Arist. l. 5. Met. c. 2. 3.* & locis aliis.

88 *Lychetus* 1. *dist.* 2 *q.* 1. *ad Scot. f.* 40. *col.* 4. causas per se (ex hoc genere loquendi) facit duplices. Quædam igitur dicuntur per se, non tantùm quia agunt per formam, quæ est ratio formalis agendi, sed etiam includunt illam formam per se, & quidditativè. Sic igitur ignis per se causat ignem, quia forma substantialis ignis est ratio formalis producendi ignem. At talis forma est de essentia ignis. Quædam autem dicuntur per se causæ, eò quòd in se habent formam, quæ per se est ratio formalis agendi, licèt non includat illam per se & quidditativè. Et sic ignis per se calefacit lignum, quia calefacit mediante calore, qui est per se ratio calefaciendi.

89 *Per se & per accidens in ratione effecti.*

Fuit de priore sensu, quomodo scilicet per se, & per accidens dicantur ratione causæ. Nunc iidem termini declarandi sunt ratione causati. Sicut igitur per se & per accidens ratione causæ dicuntur, quando causa determinatur agere, secundùm id, quod formaliter (in causa per se) vel secus (in causa per accidens,) ei ad hanc actionem convenit: Ita effectus dicitur per se, vel per accidens, quando vel ab ea juxta causæ propensionem, vel intentionem fit, vel ei (intento effectui) alius apponitur: Veluti piscatoris est per se piscari: si huic piscationi apponatur alius effectus, veluti extractio aurei tripodis, tunc hic effectus dicitur per accidens. Proinde si dicam: Musicus piscatur. Est id per accidens ratione causæ, quia causæ apponitur id, cui formaliter non conveniebat piscari. Si autem dicam: Musicus piscando invenit aureum tripodem: tum est per accidens ratione effectûs, quia tum effectui apponitur id, quod non intentum erat.

Cæterùm

Cæterùm loquendo de eo, quod eſt per accidens ratione effectûs, adhuc poteſt id eſſe trifariàm, ut docet *Thom. l.* 1. 2. *q.* 43. *a* 1. *&* *q.* 56. *a.* 8. & *Armand.* de Bell. Viſ. *tract.* 2. *cap.* 246. *Primùm*, cùm effectus nullum ordinem vel connexionem habet ad effectum per ſe. Veluti ſi aliquis dicatur cauſa terræ-motûs, quo domum ingrediente contingit terræ-motus. *Secundò*, cùm effectus, qui per accidens dicitur, habet ordinem ad effectum per ſe, ſed neceſſarium. Sic movens columnam eſt cauſa per ſe motæ columnæ, per accidens cadentis lapidis, qui jacebat ſupra columnam Hæc duo genera cauſarum per accidens huc non pertinent, quia illa nullum influxum præbent ad iſtos effectus. Igitur *Tertiò*, genus cauſæ per accidens eſt, in quo effectus accidentalis habet ordinem ad effectum per ſe, ſed contingentem, ita ut rarò iſti intento effectui apponatur. Et hoc modo piſcator eſt cauſa per accidens extractionis tripodis: & foſſor vineæ, inventionis theſauri. 90 *Per accidens in ratione effecti, eſt trifariàm.*

Atque ita ſummatim, ut aliqua res dicatur cauſa per accidens, requiritur. 1. ut ea aliquam rem efficiat. 2. ut illi rei, quam per ſe efficit, adhæreat alius effectus non intentus, quíque non habeat neceſſarium nexum ad illam, quæ per ſe producitur. Et in ſpecie quidem 3. ut rarò ei apponatur. Denique 4. ut agens non agat ſecundùm alias conſuetum agendi modum. 91 *Requiſita quatuor cauſæ per accidens.*

ARTICULUS II.

De cauſis per ſe, in ſpecie, hoc eſt, de naturali & voluntaria cauſa.

Fuit de cauſa per ſe in genere: Ea nunc dividitur in naturalem & voluntariam. Ubi ſtatim apparet, naturale nunc non dici, prout opponitur vel violento vel artificioſo, vel ſupernaturali, vel animali: ſed opponi voluntario. Congruítque ferè huic diviſioni illa, quâ *Ariſtot.* potentiam activam dividit in irrationalem & rationalem *l.* 9. *Met. c.* 2. 92

Igitur *cauſa naturalis* eſt, quæ agit ex naturæ impetu, vel inſtinctu, vel propenſione naturali: non autem ex antegreſſa deliberatione. Sic cauſæ naturales ſunt, cùm ignis urit, magnes ferrum trahit, grave deſcendit, leve aſcendit, Rhabarbarum purgat, Theriaca veneno reſiſtit, & ſic in aliis. 93 *Cauſa naturalis.*

Cauſa autem *voluntaria eſt*, quæ agit ex antegreſſa cognitione intellectiva, ſive ex voluntatis arbitrio, eligendo hoc, & dimittendo aliud. Ubi nihil refert: an quis agat ex plena voluntate, an verò ex antecedente aliqua, vel adhortatione, vel rogatione, vel juſſione, vel impulſu: modò voluntas tandem conſentiat, & prædefinitum aliquem actum potentiis executivis imperet, & ex iis eliciat. 94 *Cauſa voluntaria.*

Atque ita ad cauſas voluntarias ſuo modo reducuntur etiam illa agentia, quorum actiones ſunt mixtæ, ubi agens agit ἑκόντ' ἀέκοντί γε θυμῷ, hoc eſt, volens-nolens. Veluti cùm nauta obortâ in mari tempeſtate, merces aliquas abjicit. Nam quòd illa actio ſit voluntaria, ſive quod conſtituat agens voluntarium, patet, quia fit ex antecedente periculi imminentis conſideratione, & ſimile eſt, cùm quis agit ex prævia petitione, adhortatione, conſilio, perſuaſione, juſſione, &c. quia & hîc non eſt pleniſſima libertas. Abſit tamen, ut hæ cauſæ, quæ ex iis præſuppoſitis agunt, dicantur agentia non per ſe (& proinde voluntaria) ſed per accidens, ut *Ramus* vult de prioris generis cauſis, *l.* 1. *Dial. c.* 3. 95 *De actionibus mixtis.*

Porrò verò diſcernuntur cauſa naturalis & voluntaria. Illa ſemper agit unum, 96

Discrimen causæ naturalis, & voluntariæ.

idem manens, intelligendo id de modo agendi. Veluti ignis non agit nisi calefaciendo. At agens voluntarium potest agere contraria, ut *Arist.* docet, *l.9. Met c. 2. Deinde:* agens naturale agit ex necessitate, necessitatem intelligendo, de necessitate (non coactionis, sed) naturæ. At voluntarium agit ex libertate. *Tertiò:* agens naturale semper agit secundùm extremum virium, ut *Arist.* docet, *lib.2. de gener. & corr. cap. 10, t. 59.* At agens voluntarium non semper agit secundùm extremum virium. Potest arcularius & eleganter & deformiter facere cistam vel mensam aliquam: & quis putet Deum non posse nobilius quid facere, quàm muscam, quam aliquando facit. *Denique* agens voluntarium omnibus ad agendum prærequisitis positis, potest agere & non agere, solùm ex defectu voluntatis suæ: At naturale, positis illis, non potest non agere.

97 *Octo sunt, quæ ad actionem prærequiruntur.*

Cæterùm illa ad actionem prærequisita sunt octo, ut colligunt *Scotus l.9. Metaph. quæst.14. ad secundum*, & *Anton. Andreas. q. 1. ad secundum. Primò*, ut quod agens est, sit Ens actuale. II. ut sit in eo virtus ad agendum sufficiens. III. ut medium, per quod aliqua actio fieri debet, sit rectè dispositum. IV. ut patiens non sit in termino completo, veluti calefactibile nondum habeat summum calorem. V. ut, si ad hanc actionem prærequiratur alia aliqua actio, ea etiam facta sit. VI. ut sit debita inter agens & patiens propinquitas. VII. ut patiens sit capax illius, quod ab agente aliquo producibile est. Neq; enim quodlibet agit in quidlibet. VIII. Denique ut absint omnia alia, quæ impedire possunt actionem agentis.

98 Proinde jam discrimen agentis naturalis & voluntarii hoc est, ut agens quidem voluntarium possit istis positis non agere, solùm ex defectu propriæ voluntatis & beneplaciti: Naturale autem non possit non agere; quia non voluntate, sed naturali instinctu & propensione agit.

Atque ex his etiam patet, quænam agentia sint voluntaria. Nempe talia solùm sunt 1. *Deus.* 2. *Angeli* (de quibus id infrà constabit) & 3. *Homo.* Alia omnia agentia agunt non ex proposito voluntatis, sed ex naturæ necessitate.

ARTICULUS III.

De causa per Accidens in specie.

99 Quid causa per accidens sit, suprà visum est: Nunc de ejus divisione videndum. Ubi de tribus agendum est, *I.* An causa efficiens dividenda sit in eam, quæ est in ratione efficientis, & in ratione materiæ? seu, quod idem est, an in solis efficientibus dentur causæ per accidens? *II.* An efficiens rectè dividatur in eam quæ agit necessitate, vel fortunâ? Denique est exponenda propria divisio.

PUNCTUM I.

An in solis efficientibus dentur causæ per accidens?

100 *Avicenna* causam per accidens ponit etiam in causa materiali, *lib. suffic. c. 13.* Et videtur quod sic. Nam monstra sunt effectus per accidens. At multa fiunt monstra, per respectum ad materiam, veluti propter inconvenientes dispositiones materiæ, veluti, si materia sit redundans vel deficiens, vel semina distinctarum specierunt sint confusa, vel semina sint distracta, ob secundinæ rupturam, & sic in aliis.

165 *Decisio quæstionis.*

Sed hæc sententia non procedit. Nam effectum per accidens dicimus, quia à causa aliqua producitur, dependenter ad alium effectum per se intentum. Unde talis effectus non est ex intentione vel destinatione causæ. At nulla forma qualiscunque

cunque ſit, talis eſt, ut materia non habeat æquabilem propenſionem ad formam hanc, ac ad alias. At in eo quod eſt indifferens ad utrumque, nulla eſt ratio cauſæ accidentalis.

Proinde ad productionem monſtrorum quod attinet, certum quidem eſt, quod ea per accidens producantur ab agentibus naturalibus, per concurſum quendam materiæ, ut declaratum eſt. Nihilominus ad materiam præciſè æſtimando eos effectus, nullum influxum accidentalem eo exhibet materia. 102

PUNCTUM II.

An cauſa per accidens rectè diſtinguatur in cauſam, quæ agit neceſſitate, vel fortunâ.

Ramus cauſam per accidens eam definit, *lib.* 1. *Dial. cap.* 5. quæ externa facultate efficit, eámque dividit in eam, quæ neceſſitate, vel fortunâ agit. Hæc diſtinctio coincideret cum diviſione *Ariſtotelicorum*, ſi per cauſam neceſſitate agentem intelligatur cauſa caſualis. At *Ramus* hanc vocem ita non intelligit. Nam ſub neceſſitate intelligit omnem cauſam, quæ agit ex neceſſitate coactionis, quæ ſub agente naturali non continetur, quia coactio non reperitur, niſi in agentibus voluntariis, quæ ſi quid per accidens agant, non caſualia ſed fortuita ſunt. Atque inde non valdè probo iſtam diſtributionem. 103

Summatim autem dico 1. *Non eſt id omne agens cauſa per accidens, quod externâ facultate efficit.* Ita apparet ex eo quod agit ex antegreſsâ rogatione, adhortatione, perſuaſione, juſſione, conſilio, coactione, &c. Nulla enim ratio eſt, cur illa agentia non poſſint voluntaria dici. 104

Atque hinc ſequitur: *Eam quæ ex neceſſitate coactionis agit, non debere fieri ſpeciem cauſæ per accidens.* Atque adeò hanc partem in diviſione *Ramæa* repugnare toti diviſo. Et patet. Nam illud, quod ex neceſſitate coactionis agit, agit ex conſilio, deliberatione, notitiâ finis & modi agendi. At hæc non poſſunt convenire ei, quod non eſt agens voluntarium. 105

Solet objici locus ex *Ariſtot. lib.* 1. *Rhet. cap.* 10. ubi ait *Ariſt. ea quæ non agunt per ſe, partim per fortunam agere, partim ex neceſſitate.* Sed locus non eſt ad propoſitum, quia *Ariſtot.* ibi loquitur de actionibus humanis, quarum aliquas, dicit non eſſe per ſe, eas ſcilicet, ex quibus accuſari non poteſt, cujuſmodi ſunt, ſi agat homo neceſſitate vel fortunâ. Unde ſub neceſſitate comprehendit etiam neceſſitatem naturæ, quæ utique ad cauſas per accidens non pertinet. Sic enim ſtatim ſubjicit: *quæ ex neceſſitate ſunt, partim ſunt vi, partim naturâ.* 106 *Objectio.*

PUNCTUM III.

In quo declaratur diviſio propria.

Dimiſsâ igitur hac diviſione, *Ariſtotelici* cauſam per accidens dividunt per cauſam caſualem & fortuitam; cujus diviſionis bonitas inde ſumi poteſt, quod cauſa per ſe in univerſum eſt naturalis, vel voluntaria. Effectus autem per accidens ſunt, quaſi appendices effectuum per ſe. Proinde in univerſum effectus per accidens, vel apponitur cauſæ naturali, & ſic dicitur *caſus*: vel apponitur cauſæ voluntariæ. Et ſic eſt fortuna. 107

Atque hinc *Ariſtoteles lib.* 2. *Phyſ. cap.* 5. *tex.* 52. definit ſic Fortunam: *Fortuna* 108

eſt

Fortunæ definitio.

est causa per accidens, in iis quæ operantur ad aliquem finem, ex electione, neque semper, neque ut plurimum, & subjicit *cap.6. t.59. Neque inanimatum ullum*, inquit, *neque bellua, neque infans, quòd delectum non habent, quippiam agunt eorum, quæ fortunâ eveniant, nisi quadam similitudine & improprietate, sicut Protarchus fortunatos dixit lapides è quibus aræ extructæ essent, quòd honore afficerentur, cùm alii ejusdem generis pedibus conculcarentur.* Vide prolixiùs ad fortunæ definitionem, *Perer. lib.9. de Conting. cap.8.9.*

109 *Casus.*

Casus autem (post & inter alias significationes, quas ea vox habet) ad præsens erit nihil aliud, quam causa per accidens, quâ effecto causæ naturalis apponitur alius effectus non intentus, nec necessarium nexum habens cum isto effecto priori. Solet tamen frequentiùs casus accipi per modum effectûs. De utroque potest videri prolixiùs, *Arist. l.2. Phys. c.3. 6.* & interpret. ibidem.

TITULUS IX.

De divisione causæ efficientis in æquivocam & univocam.

110 *Divisio hæc non convenit omnibus causis.*

Hæc quinta est efficientium causarum divisio. *Timplerus lib.2. Met. c.2.* Eam extendit ad omnes causas: Sed juxta communem modum loquendi solum attinet ad causas efficientes, unde & generatio in univocam & æquivocam distingui solet. Generatio autem est effectivus influxus gignentis.

111 *Nec solis causis secundis.*

Suarez disp.17. Met. sect.2. n.2. eandem contrahit ad solam causam secundam: ut prima causa nec sit univoca, nec æquivoca. Sed non video repugnantiam, cur Deus creans, v.g. hominem vel angelum non debeat eorum æquivoca causa dici.

112 *Accommodatur solùm causis principalibus.*

In primis autem intelligitur ibi dividi causa principalis. Ad hanc enim inprimis apprehenditur assimilatio effectus. At ad indicandam effectuum ad causas assimilationem, inducta est divisio causæ, in univocam & æquivocam.

113 *Æquivoca causa quid?*

Cæterùm causa æquivoca est, quæ producit effectum sibi dissimilem in specie. Tale quid est, cum arcularius (homo) facit scamnum, vel mensam, (non hominem) aut cum sol ranam vel murem efficit. Talis igitur æquivoca causa est Deus respectu omnium creaturarum. Nulla enim istarum est Deus.

104 *Est nobilior effectu.*

Porrò: quia illa causa producit effectum in specie à se diversum, ideò semper causa æquivoca debet esse nobilioris ordinis, quàm sit ejus effectus. Nam inprimis si effectus esset causæ isti par, in essentialibus perfectionibus: Ergo non esset dissimilis in specie, sed idem. Et proinde, non esset effectus æquivocus sed univocus. *Deinde* etiam effectus non potest esse nobilior causâ æquivocâ. Quia simpliciter repugnat, ut effectus sit nobilior causâ, quia nihil habet nisi à causa sumptum.

105

Relinquitur, igitur quod omnis effectus causæ æquivocæ sit eâ ignobilior, & proinde quod causa illa sit nobilioris ordinis quàm effectus. Et proinde etiam tota potestas, & perfectio agentis æquivoca, nunquam manifestatur in uno effectu, ut *Thom. discurrit. 1.2. q.25. a.2.*

106 *Univoca causa quid?*

Atque hæc est causa æquivoca. Univoca autem causa est, quæ producit effectum similem in specie. Sic animalia generant tale, quale est ipsum generans, inquit *Arist. lib.2. de Anim. cap.4. t.49.* Veluti cum homo hominem, equus equum, leo leonem, ursus ursum, &c. gignit.

119

Dixi: *similem in specie.* Unde 1. cùm effectus est specie diversus à causa, non est causa univoca, sed æquivoca, ut dictum est. *Secundò*, cum autem productum est ejusdem numero essentiæ cum gignente, tùm sicut transcenditur ratio causæ, ita etiam

etiam tranſcenditur ratio cauſæ univocæ. Atque ita in divinis, Pater gignens filium, non debet hujus cauſa univoca dici. *Denique* cum dico ſimilem in ſpecie, relinquitur quòd omnis alia diverſitas, ſuppoſita ſimilitudine vel identitate in ſpecie, non tollat rationem cauſæ univocæ. Unde ſi parens ſanguineus, vel ingenioſus, gignat filium Melancholicum, vel hebetem; adhuc tamen eſt agens univocum, quia iſtæ differentiæ non tollunt identitatem in ſpecie. Atque idem eſt, ſi maſculus dicatur parens fœminæ, & fœmina maſculi. Differentiæ enim ſexûs non ſunt ſpecificæ. Unde etiam non tollunt identitatem ſpeciei, & ſic conſequenter non deſtruunt rationem agentis univoci.

Cæterùm id pro coronide eſt notandum, quod principaliter illa diviſio intelligatur de efficiente procreante. Ad conſervantem tamen extendi ſolet. Atque inde calor, v.g. non ſolet ſolùm cauſa univoca dici, dum calorem generat, ſed etiam cum calorem conſervat. Æquivocè autem dicitur agere, cum frigus deſtruit. 118

TITULUS X.

De diviſione cauſæ in eam, quæ eſt per Emanationem, & per Tranſmutationem.

Sextò dividitur cauſa efficiens in eam, quæ agit per Emanationem & Tranſmutationem. Hac in re *Primùm* declarandus eſt ſenſus illius diviſionis. *Deinde* videndum eſt: An agens per Emanationem rectè dicatur efficiens? 119

ARTICULUS I.

In quo exponitur ſenſus diviſionis cauſæ in eam quæ agit per Emanationem, & quæ agit per Tranſmutationem.

Eſt igitur cauſa per Emanationem ea, à qua eſt effectus per reſultantiam, atque adeò citra conatum agentis, & citra reſiſtentiam patientis, non etiam alio interveniente accidente, per quod cauſa efficiens ad talem effectum producendum actuetur vel diſponatur, vel quo tanquam inſtrumento utatur. Tale quid eſt ignis forma, reſpectu caloris, ſiccitatis & aliarum qualitatum naturaliter igni inhærentium. Idémque eſt in aliis omnibus naturalibus proprietatibus, quæ à ſubjectis ſunt per Emanationem & naturalem reſultantiam. Quod enim aliquibus videtur, proprietates non emanare à ſubjectis, tanquam cauſis ſuis, ſed à gignente id infrà ſufficienter conſiderabitur, & quod noſtræ huic ſententiæ officit refutabitur, *lib. 2. cap. 6. n. 57. ſeqq.* 120 *Quid cauſa per Emanationem?*

Cauſa igitur per Tranſmutationem eſt, quæ ſecus eſt. Veluti cum efficiens cum conatu aliquo agit, qualis eſt actio generativa animalium, aut cum præceptor informat diſcipulum: Aut cum patiens reſiſtit agenti. Unde actio per Tranſmutationem eſt quando ignis aliúdve, frigidum calefacit: cúmque adeò agens agit mediante aliquo accidente, ut eſt in igne, qui calefacit calorem. 121

Zabarella lib. 2. de med. demonſt. cap. 5. & de ſenſ. agente cap. 10. & *Goclen. part. 1. Inſt. Log. pag.* 52. indicat, actionem per Emanationem, eandem eſſe cum actione immanente, actionem autem per Tranſmutationem, eandem eſſe cum actione tranſeunte. Unde ſic illis, quicquid agit actione tranſeunte, eſt agens per tranſmutationem: quod autem agit actione immanente, eſt agens per Emanationem. 122

Sed

123 Sed illa opinio bona non eſt. Poteſt enim eſſe agens aliquod per Emanationem, quod agit actione tranſeunte. Vocamus enim in communi actionem tranſeuntem, quâ aliquid fit vel in alieno ſuppoſito, vel etiam in alia parte ſuppoſiti. Sic ſol illuminans eſt cauſa luminis per emanationem, & tamen illuminatio eſt actio tranſiens. Recipitur enim lumen in aëre extra ſolem. Sic & proprietates naturales ſunt à formis ſubjectorum per emanationem, & tamen multæ ſunt proprietates, quæ producuntur actione tranſeunte, cum ſcilicet emanantes à forma recipiuntur in materia. Sic ſiccitas & calor in igne emanant ab ejus forma, & recipiuntur in ejus materia. Diverſitas autem partium in eodem ſuppoſito ſufficit ad actionem tranſeuntem, ut alibi perſequor.

ARTICULUS II.

An cauſa per Emanationem rectè dicatur efficiens?

124 Ratio dubitandi eſt, quod omni efficienti convenit actio, ut ſuprà conſtitutum eſt, *tit.* 4. *art.* 3. Illi autem, quod dicitur cauſa per emanationem, non convenit actio, niſi valdè impropriè, ut & *Cajetan.* docet in *Th.* 1. *p. q.* 34. *d.* 3. & *Zabarell. lib.* 2. *de med. Demonſt. cap.* 5. & confirmatur: Nam quantitatis nulla eſt actio. Et tamen, ut nunc loquimur, quantitas poteſt eſſe cauſa per emanationem. Eſt enim à quantitate localitas per emanationem ab ipſa. Sic etiam eſt ab ea ſpecies ſenſilis. Refertur enim quantitas inter objecta ſenſilia ab *Ariſtot. lib.* 2. *de anim. text.* 64.

125 Nihilominus omnino dicendum eſt: cauſam per emanationem eſſe veram cauſam: Inprimis enim certum eſt, non eſſe ullam rem, quæ caret efficiente. Nihil, inquam, fit ſine cauſa. At ſunt aliqua, quæ non ſunt, niſi per emanationem. Ergo agens per emanationem eſt verè cauſa. Aſſumptum patet, ex iſtis exemplis, quæ prius allata ſunt. Et confirmatur ex ratione dubitandi modò propoſita. Ibi enim admittitur quantitatem percipi ſenſu. Ergo ſpecies quantitatis eſt in ſenſu. Quæro igitur: quam cauſam efficientem habeat iſta ſpecies? certè non aliam, quàm objectum reale, quod ſentitur. Ab obiectis enim ſenſibilibus ſunt ſpecies ſenſiles. Ergo & à quantitate eſt ſpecies quantitatis. Ergo quantitas eſt cauſa illius per emanationem. Ergo emanatio ſatis eſt ad rationem cauſæ, & proinde etiam taliter agens eſt cauſa efficiens.

126 *Obiectiones ſolvuntur.* Ad obiectiones initio propoſitas Reſpondeo: vocem actionis aliquando ſumi per excellentiam & κατ' ἐξοχὴν, pro ea ſcilicet, quæ nobiliori modo eſt actio. Atque tum id quod agit per emanationem, non dicitur agere: eodémque modo quantitatis nulla eſt actio. Si autem actionis vocem generatim ſumamus, per omnem eo, quod influxum effectivum exhibet, tum agens per emanationem verè dicitur, & propriè agere. Et ſimpliciter quantitati convenit vera actio, in ordine ad eum effectum, qui ab illa eſt per influxum verum & poſitivum.

TITULUS XI.

De diviſione cauſæ in univerſalem & particularem: Primam & Secundam?

127 Hæc Septima & Octava eſt diviſio cauſarum efficientium, quæ ſatis idoneè conjunctim declarari poſſunt, quia aliqua diſputari ſolent ad hanc rem, quæ ad utramque diviſionem pertinent.

Porrò,

Porrò, quod ad priorem divisionem pertinet, sicut universale in essendo est, quod communem habet essentiam: Ita universale in causando (hoc est causa universalis) est, quod habet causalitatem communem. Unde in oppositum agens particulare est, quod habet causalitatem restrictam ad peculiarem speciem, quam producat, vel respectu cujus operetur. 128 *Causa universalis, particularis.*

Causa autem *Prima* dicitur, quæ habet vim agendi independentem, quæque ante se non habet causam aliam, unde ad agendum actuetur, vel quoquo modo compleatur. *Causa secunda* igitur est, quæ habet vim agendi à primo Ente, adeóque à prima causa dependentem, quales causæ sunt omnia Entia creata. Unde prima causa unica & sola est Deus. 129 *Causa prima, secunda.*

Quæri solet ad hanc divisionem. *Primò:* An Deus sit causa universalis, seu quod idem est; An Deus ut causa universalis concurrat ad omnes actus causarum secundarum? *Secundò:* Quomodo istum influxum vel concursum præstet? *Tertiò:* An causæ secundæ verè aliquid agant, an verò solum dicantur agere per extrinsecam denominationem, quatenus Deus in iis operetur. Sed de iis singulis infrà ago, *l.2. c.3. t.19.* de Dei concursu. 130 *Quæstiones.*

Præter hæc solet quæri: An solus Deus sit causa universalis? Sed hac de re nulla est difficultas vel dubitatio, nisi de cœlo, unde tractatio ista est φυσικωτέρα. Breviter tamen dico: cœlum esse causam universalem, non quasi ad omnes res præbeat influxum suum, id quod soli Deo convenit; sed quòd concurrat ad res plurimas. 131 *An solus Deus sit causa universalis?*

Posterius patet: quod scilicet cœlum ad res plurimas producendas concurrat. Nam inprimis omnes herbę & arbores non protrudunt & germinant, nisi calefactæ. Sol autem istius caloris autor est. Proinde sic cœlum universalis causa est, respectu omnium istarum generationum. Idémque est in productione animalium. Unde *Arist. l.2. Phys. c.26.* ait: Sol & homo generant hominem. Et *l.2 de gen. t.55.* In communi solem vocat autorem rerum procreandarum. 132 *Cœli Efficientia universalis?*

Prius etiam patet, quod scilicet, cœlum non concurrat ad omnes actus rerum sublunarium. Nam inprimis per se non concurrit cœlum ad productionem actionum immaterialium. Actiones enim immateriales sunt improportionatæ ad agens materiale, quale est cœlum. Constituítque ita *Concil. Bracarense primum cap.9. 10. contra Priscilianum.* Confer *Damasc. l.2. de orth fid c.7.* Ejusdémque generis actiones illæ, quæ non sunt veri motus. Ita non apparet necessitas, cur cœlum concurrere debeat ad sparsionem speciei ab objecto odorabili, sonoro, alióve. Imò & aliqui motus sunt, qui efficiuntur à causis secundis, citra influxum cœli. Qua enim necessitate ignis exigit concursum cœli ad calefaciendum, aut aqua humectandum? Et sic in aliis. Confer hac de re *Ægid. in proœm. ad lib. Meteor. q.1. & 2. Coll. Con. l.2. de Cœlo. c.3. q.1. seq. Suarez. disp.22. Met. s.5.* 133 *Quæ actiones non subsint influxui cœli.*

TITULUS XII.

De causæ efficientis divisione in externam & internam.

Hæc nona est distributio efficientis causæ. Ubi id inprimis certum est, quod omnis causa efficiens externa sit: Sed si externum & internum sumamus per respectum ad essentiam; Ut suprà patuit *hoc cap. t.3. a.2.* 134

Optimè autem nunc videntur declarari posse causa externa & interna per ordinem ad actionem transeuntem & immanentem. Nempe quod immanente actione agit,

agit, id est efficiens internum. Quod autem agit actione transeunte, id est efficiens externum. Atque ita apparet etiam hujus divisionis differentia ab ea, quâ agens aliud dicebatur esse per emanationem, aliud per transmutationem. Hæc enim divisio non sumebatur juxta diversitatem actionis immanentis & transcuntis, ut suprà visum est.

Efficiens Externum.

Porrò actio transiens est, tùm transitum illum explicando ad aliud suppositum, tum etiam ad aliam partem suppositi. Atque ita causæ externæ duo sunt genera. *Primum* est, cum causa ponit effectum in alio supposito, vel cum producit aliud suppositum, veluti cum quis alium jugulat. *Alterum* est, cum causa ponit effectum in alia parte suppositi, veluti cum forma ignis producit (per naturalem resultantiam) calorem, hærentem in materia ignis, item, cum anima producit motum hærentem in corpore.

135 *Causa Interna.*

Atque sic in oppositum causa interna est, quæ effectum ponit, non solùm intra suppositum quod agit, sed etiam intra partem eandem suppositi. Ita anima est causa interna, quatenus ab ea emanat potentia intelligendi, vel etiam quatenus est causa suæ intellectionis, vel volitionis, & sic in aliis.

136 *Causa φθηγμώδης & φθαρτική.*

Medici frequenter distinguunt causas morborum in internas & externas. Illas φθηγμώδεις vocant, has φθαρτικὰς. Vide *Galen. lib. 1. de meth. med. cap 8. lib. de causis Morb. c. 3. & l. 2. de sanit. tuend. cap. 2.* sic cum Dysenteria sit intestinorum exulceratio, causa φθηγμώδης est, bilis exuberans in toto corpore, facta acrior & venenatior. Causa autem φθαρτικὴ (irritatricem vocant & primitivam) est largior potus in æstu, aut crudi fructus, qui facilè putrescunt, indéque augent bilem, lubricitatem efficiunt, & bilem auctam movent. Sic iracundiæ causa φθηγμώδης est temperamentum cholericum, quod veluti stipula concipit facilè irarum flammas. φθαρτικὴ verò est objectum aliquod externum, veluti convitium, vel injuria illata, &c.

137 *Causa συνεκτική.*

Addit & *Galenus* aliquando causam συνεκτικὴν. Dicitur autem causa συνεκτικὴ à Medicis illa, quæ ipsa quidem non efficit morbum, sed morbum jam factum auget & fovet, & unà cum morbo incipit & desinit. Sic Hydropis causam externam, seu φθαρτικὴν, aiunt esse intemperantiam: φθηγμώδη verò seu internam, malam ventriculi & Epatis constitutionem. Causam συνεκτικὴν verò, impuritatem sanguificationis & cruditatem humorum in toto corpore. Hæc enim incipit cum morbo hydropico, & eo sublato desinit. Confer *Melanchthonem lib. 4. Dial. Divisione nona de causis, p. (mihi) 287.*

TITULUS XIII.

De divisione causæ efficientis in Naturalem sive Physicam & Moralem.

138

Hæc decima eáque ultima est divisio causarum efficientium. Ubi inprimis causa Physica & Moralis, non dicuntur hîc ex parte effectûs vel causæ, præcisè spectando essentias illarum. Non, inquam, causa Physica dicitur, quæ producit aliquid Physicum, veluti equum, vel motum, &c. Et Moralis, quæ producit aliquid ad mores attinens, veluti virtutem vel vitium: Non etiam Physica causa est, id quod est res Physica: Et moralis id, quod est affectum aliquo morali attributo, veluti virtute vel vitio.

Denomina-

Denominationes igitur iſtæ ſumuntur ex modo agendi. Ergo Phyſica cauſa eſt quæ per verum & proprium influxum attingit effectum: Veluti cum ignis combuſſit, tum combuſtionis illius, ignis eſt cauſa Phyſica. Moralis autem eſt, quæ ſuo quidem influxu non attingit effectum, nihilominus tamen talis eſt, ut imputetur ei effectus, in laudem vel vituperium, pœnam vel præmium. Sic idem ignis cum comburit domum, ex prævia, ab aliquo facta, applicatione ignis ad domum. Hic ſolus ignis, Phyſicè loquendo, comburit & eſt cauſa combuſtionis. Applicans autem ignem, Phyſicè non eſt cauſa combuſtionis. Neque enim is habet vim combuſtivam. Nihilominus iſte eſt moraliter cauſa combuſtionis, quia illi imputatur incendium, ut inde ſit reus mortis, qui tale quid patrat. 139

Atque ad hoc genus moralium cauſarum pertinent & illi, qui aliquid faciendum hortantur, rogant, conſulunt, perſuadent, minis inſtigant, non impedientes, meritoriæ cauſæ, & quæ quoquo modo ſe gerunt, ut eis effectus, propriæ & phyſicæ cauſæ imputetur. Et hactenus quidem fuit de efficiente; ſequitur de materia. 140

De Materia.

Secunda cauſæ ſpecies eſt materia. De qua deinceps agendum eſt. Occurrit autem *primò* conſideratio vocis. *Poſteà* agendum eſt de ejus definitione. *Tùm* de Entitate illius. *Præterea* de cauſalitate materiæ, & quæ ad eam pertinent. Et *denique* de illius diviſionibus. 141

TITULUS XIV.

De nomine & definitione materiæ.

In omni negotio δεῖ πρῶτος ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, juxta *Galeni* præceptum. 142

ARTICULUS I.

De nomine Materiæ, ubi & de nomine Elementi.

PUNCTUM I.

Ad vocem Materiæ.

Inprimis vox materiæ eſt ambigua. Aliquando materia eſt idem quod ſubjectum; unde & ſpeciatim ſolet dici materia *in* qua: aliquando eſt idem quod objectum; Unde & ſolet dici materia *circa* quam: Aliquando verò eſt idem, quod cauſa materialis, quæ ad evitandam æquivocationem dicitur materia *ex* qua. 143

Diſtinctio materiæ in materiam, Ex qua, in qua, & circa quam.

Atque ex his intelligitur, cùm materia dividitur in materiam in qua, ex qua, & circa quam, tùm, quid per ſingulos iſtos terminos intelligatur, tùm quod ea non ſit materiæ diſtributio, ſed ſolùm vocis diſtinctio. Quanquam *Fonſeca lib. 5. Met. c. 2. q. 1. ſ. 1. Suarez diſp. 13. Met. ſect. 1. n. 1.* aliique Metaphyſici, alium etiam iſtius diſtinctionis ſenſum tradunt, quod ſcilicet eâ diviſione dividatur materialis cauſa, ſecundùm diſtincta munia & officia, ut ipſa dicatur *ex qua* per ordinem ad compoſitum, quod ex ea componitur: *in qua*, per ordinem ad formam, quæ in ea recipitur: & *circa quam*, per ordinem ad efficiens, quod in ea diſponenda occupatur. Ad noſtrum inſtitutum ſatis eſt, quòd materia aliquando ſolet ſignificare objectum, aliquando ſubjectum, & aliquando materialem cauſam.

Alia ambiguitas in voce materiæ ſignificatur, cùm materia diſtinguitur in Phyſicam 144

Materia Physica & Logica quid?

sicam & Logicam. Nam & hæc revera non est, nisi vocis distinctio, ad hunc sensum, quod materia aliquando sumatur pro genere, (quod dicitur materia Logica) aliquando verò significet peculiarem causam, aliis causis condivisam, prout nunc de ea loquimur. Et hæc in illa distinctione intelligitur per materiam physicam.

Denique sumendo materiam pro materiali causa, adhuc accipitur ambiguè: Aliquando enim intelligitur *κατ' ἐντονομασίαν*. Atque tùm materia omnis dicitur esse substantia, apud *Arist. l. 2. de Anim. t. 2. l 7. Metaph. t. 7.* & locis aliis, quibus *Aristoteles* substantiam dividit in materiam, formam, & compositum. Atque hæc materia consequenter non reperitur, nisi in substantiis, & quidem corporeis. Alia autem significatione sumitur latiùs & communiùs, pro omni eo, ex quo aliquid componitur, particulam *Ex* speciatim explicando. Atque hoc modo etiam accidentia possunt esse materia, veluti trianguli materia sunt tres lineæ, quadranguli, quatuor, & sic in aliis.

145 Quanquam autem Metaphysica consideratio ex se præscindat à materia substantiali, (quam ita vocare possumus) sive materiâ corporum: nihilominus cum ea potior sit materiâ, quæ est in corporibus; solent Metaphysici potissimùm rationem materiæ declarare per ordinem ad res corporeas, unde postea judicari potest, quid ferat ratio materiæ; qua talis est, & in præciso isto conceptu.

PUNCTUM II.

De voce Elementi.

146 Cæterùm quia nomen Elementi, est etiam peculiare nomen materiæ, proinde id hîc declarandum est etiam, cum *Aristoteles* idem fecerit, *l. 5. Met. c. 3.*

Elementi variæ significationes. Forma Elementum.

Igitur id primò observandum est, quod vox Elementi aliquas habeat peregrinas significationes secundum quas non habet rationem materiæ. Igitur Elementum aliquando est idem, quod omne illud ex quo aliud est. Hoc sensu etiam forma Elementum dicitur, apud *Aristot. lib. 12. Metaph. cap. 4. t. 29. l. 2. de gener. t. 16. l. 1. Phys. t. 84.* & aliis locis. Nam ex formâ etiam dicitur res esse apud *Aristot. lib. 1. Phys. cap. 7. t. 65.*

147 Deinde etiam Elementum dicitur, quod conjungitur ei, ex quo aliud componitur, quod exinde etiam solet dici Elementum per accidens. Hoc modo privatio vocatur Elementum ab *Arist. lib. 12. Met. c. 4. t. 22.* ut *Fonseca* interpretatur, *lib. 5. Met. c. 3. ad t. 4. in explan. lit. a.* Solet & elementum æquipollenter dici ad principium, & causam, ut in verbis *Aristot. l. 1. Phys. t. 1.* (quarum sint principia, aut causæ, aut elementa) interpretatur *Perer. l. 3. Physiol. cap 1.*

148 Denique etiam loci communes, & prima initia vel rudimenta solent vocari Elementa ex *Arist. l. 2. Rhetor. ad Theodect. c. ult.* Ad quam significationem *Aristot. l. 5. Met. c. 3. t. 4. Hinc, inquit, & per translationem Elementum vocant, quicquid unum cum sit & parvum, ad multa est utile. Quocirca & id quod parvum est, & quod simplex, & quod indivisibile Elementum dicitur.*

PUNCTUM III.

In quo explicatur definitio Elementi.

149 Quid autem propriè Elementum sit *Aristotel. dicto lib. 5. Metaphys. cap. 3.* hac definitione expressit. στοιχεῖον λέγεται ἐξ οὗ συγκειται πρῶτον ἐνυπάρχοντος ἀδιαιρέτου

ρέτε τῷ εἴδει εἰς ἕτερον εἶδος: *Elementum dicitur id, ex quo primo infinito, ac indivisibili specie in aliam speciem, aliquid componitur.*

Ex hac Clementi definitione, *Armandus* de Bello Visu, *lib.* 2. *Term.* c. 247. quatuor conditiones Elementi excerpit.

Igitur ut aliquid Elementum dicatur, requiritur *primò*, ut sit causa *ex qua* fiat aliquid. Et per hanc conditionem, Elementum pertinet ad genus causæ materialis. Et proinde forma non potest Elementum dici. *Secundò* requiritur, ut sit primum in illo genere. Et ideò forma non potest dici Elementum panis, quia habet aliam materiam in se, nempe grana. *Tertiò* requiritur, ut ista materia sit inexistens, & intrinseca, per quod differt Elementum ab omni eo, ex quo fit aliquid, tanquam ex materia transeunte, sive sit privatio, sive contrarium, sive materia privationi, & contrarietati subjecta, quæ est materia transiens, ut cùm dicimus hominem Musicum fieri ex non musico. Elementa enim oportet manere in his, quorum sunt Elementa. *Quartò* requiritur, ut habeant aliquam speciem, quæ non dividatur in alias duas diversas, per quod Elementum ait *Armandus* differre à materia prima, (quæ nullam speciem habet) & ab omnibus materiis aliis, quæ in diversas species resolvi possunt. Sicut corpus humanum, in carnes, ossa, humores, &c. Sed hæc non admittuntur ab omnibus, ut apparebit ex dubiis, quæ statim subjicio. 150

Quatuor Elementi conditiones.

Igitur dubitatur primò de forma, an ea sit Elementum.

Dubium primum de forma, an sit Elementum.

An etiam forma propriè sit Elementum?

Aristoteles aliquando formam Elementum vocat, ut paulò antè retuli, *Ex l.* 12. *Metaph. c.* 4. & locis aliis ibi citatis. Idem tamen etiam negat eam esse Elementum, *l.* 7. *Metaph. c. ult.* Hanc ad rem *Fonseca* existimat *l.* 5. *Met. cap.* 3. *q.* 2. *s.* 2. eam non esse Elementum secundùm primam vocis impositionem: At nihilominùs esse propriè Elementum, juxta usum vocis. Sed magis placet, Formam κατ' ἐνέργειαν Elementum dici. Nam inprimis *Arist. l.* 5. *Met. q.* 3. rationem Elementi explicat per esse ex aliquo. Ea autem phrasis ad communem modum loquendi, significat influxum materialem. Unde & *Fonseca a l. in explanat. text. lit. a.* propter illam particulam infert, exemplarem causam, efficientem, & finem non posse Elementa dici. Quod non procedit, si ex aliquo esse, latè accipiantur. Nam singulis istis causis generatim loquendo particula *Ex* accommodari potest, ut mox videbitur. Si autem eadem strictè accipiatur, tum soli materiæ appropriatur, & proinde forma sic non est, ex quo aliquid est. Et per consequens nec ipsa propria est Elementum. Atque hoc etiam *Thomas* docet, 5. *Met. lect.* 4. *Armand lib.* 2. *Termin. c.* 247. Et consentire videtur *Suarez. disp.* 15. *s.* 10. *n.* 16. 151

Dubium II.

An Materia prima sit Elementum?

Negant id *Thom. d. l.* 5. *Metaph. lib.* 4. *Javellus* 5. *Metaph. quæst.* 10. *Armand. d. lib.* 2. *Term. cap.* 247. Ratio illorum est, quia materia in nulla specie est. At quod est Elementum, debet esse in aliqua specie, per illa verba *Aristot.* Διαιρέτε τῷ εἴδει εἰς ἕτερον εἶδος. 152

Sed Respondeo: illa verba aliud nihil significare, quàm quòd quicquid Elementum dicitur, non debeat esse aliquid dissimilare vel heterogeneum. Sicut & hæc phrasis sumitur *lib.* 3. *de Cœl. cap.* 3. *text.* 31. At materia prima non est ali-

quid dissimilare & heterogeneum, sed similare. Ergò ex tota Elementi definitione nihil deest materiæ ad rationem Elementi.

153 Atque ita apparet spuriam Elementi conditionem illam esse, quâ requirebatur, ut, quod Elementum dicitur, sit in aliqua specie. Quanquam, nec in omni modo loquendi repugnet, materiam dici speciem. Confer *Thom. lib. 3. de cæl. lect. 8.* ubi priorem sententiam retractavit; *Fonsec. lib. 5. Met. c. 3. q. 2. s. 1.* & *Suar. disp. 15. Metaph. s. 10. n. 55.*

Dubium III.

An vulgata quatuor Elementa rectè dicantur Elementa?

154 *Rationes dubitandi.* Ratio dubitandi ex *Aristotelica* Elementi definitione est duplex: Altera, quòd ad rationem Elementi requiritur, ut sit *primum*, &c. unde quod Elementum est, non debet esse resolubile in alia se priora. At singula illa Elementa sunt resolubilia in materiam & formam. *Deinde* ad rationem Elementi pertinet, ut sit aliquid *insitum* τὸ ἐνυπάρχον. At quatuor Elementa non sunt actu in misto. Atque ita *Averroës 5. Metaph. comm. 4.* docet, materiam primam propriè ita esse Elementum: Corpora verò illa quatuor (ignem, aërem, aquam, terram) solùm esse elementa, hominum opinione, quia scilicet veteres opinati sint, ex illis corporibus primò omnia componi, & in ea ultimò resolvi. Et videtur id velle *Aristoteles*, cùm ista Elementa, *quodammodo* Elementa vocat, quæque nonnulli sic appellent: Vide *lib. 2. de part. anim. cap. 1. & lib. 2. de gen. cap. 1. t. 1. 4. 5. & 3. Phys. cap. 5. t. 45. & 1. Phys. cap. 4. t. 32.*

155 *Decisio.* Hâc in re id quidem certum est, etsi juxta primam vocis impositionem vulgata quatuor Elementa, primò dicta sint Elementa: tamen de re ipsa loquendo rationem Elementi primò convenire materiæ, (quod ipsum etiam voluit *Aristot.* citatis locis.) Indéque illa quatuor Elementa (non quidem impropriè, sed tamen) secundariò Elementa esse, ut & *Fonseca* disputat *lib. 5. Metaph c. 3. q. 1. s. 3 & q. 2 s. 4.*

156 *Solvuntur Objectiones.* Atque ita ad *primam* rationem dubitandi respondeo: quòd primitas, quæ ad rationem Elementi requiritur, non intelligenda sit absolutè: sed, ut quid Elementum dicatur, sufficit, si sit primum in aliquo genere. Atque ita quatuor Elementa sunt primum quid, unde corpora componantur: primum, inquam, non simpliciter, sed in genere sensilium. Neque enim quicquam sensile est, ex quo priùs componatur res corporea, aut in quod ea posteriùs resolvatur, præter illa quatuor Elementa.

157 *Ad secùndam Respondeo:* Admisso, quòd vulgata quatuor Elementa actu non sint in misto, adhuc ea posse Elementa dici. Ad illud enim ἐνυπάρχειν, cujus mentionem facit definitio *Aristotelica* Elementi, satis est, si ita contineantur in Elementato, ut hoc in illud resolvi possit. Unde sufficit, si Elementum sit in Elementato (si non actu, tamen) virtute, prout *Aristot.* docet *lib. 3. de cælo, cap. 3. t. 31.* Atque ita de ratione Elementi, hactenus summatim est, ut insit, nec semper formaliter, nec virtute tantùm, sed modo accommodato suæ compositioni. Vide *Suarez disput. 15. Metaph. s. 10. n. 54. 55.* & *Fonsecam d. l. & in Explan. tit. 3. illius capitis 3. ad lit. d.*

ARTIC.

ARTICULUS. II.
De definitione Materiæ.

Materiæ definitio, dimissis aliis, optima est ea : *Materia est, ex quare es* est, 158
quam undique tradit *Aristoteles*, ἡ ὕλη αἴτιον, ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος, hoc est, *Materia est causa, ex qua existente aliquid fit. 4. Met. 2 & 2. Phys. t. 3.* Sic & *1. Polit. c. 3.* λέγω δὲ ὕλην τὸ ὑποκείμενον, ἐξ οὗ τι ἀποτελεῖται ἔργον, hoc est, *Materiam voco subjectum, ex quo res aliqua efficitur.* Ex hinc frequenter pro voce ὕλης quasi per periphrasin usurpari solet, τὸ ἐξ οὗ. Coincidit cum istis *Stoïcorum* definitio, quam *Laërtius* tradit *in Zenon.* ὕλην δέ ἐστιν, ἐξ ἧς ὁποιονοῦν γίνεται, *Materia est ex qua quodlibet fit.*

Pertinent autem ad istius definitionis declarationem tria : *Primum* est, quod 159
materia dicitur causa. *Alterum* est particula *Ex. Tertium* est vocula *est.*

Horum primum commodius declarabitur, *seq. tit.* 16. Ubi agetur de materiæ 160
causalitate. *Vox* est *declaratur.*

Quoad tertium verò sciendum est, quod particula illa *Est*, sit sumenda cum ampliatione, ita ut complectatur tum esse, tum fieri. Dicimus enim materiam esse causam, ex qua res *fit* & *constat*, quod ipsum etiam ex *seq. tit.* clarius erit.

Quoad secundum, ponitur ibi particula *Ex*, tanquam propria nota, & character 161
materiæ. *Verbum* γίνεται *cum propositione* ἐξ *significat* τὸ ὅθεν τῆς ὕλης : ait *Declaratur particula* Ex.
Scalig. l. 1. de plant. p. 234. Intelligendum autem hoc est de celebriori & famosiori significatione τοῦ *Ex.* Nam aliàs etiam iis tribuitur, quæ materia non sunt, ut *Aristot.* docet *l. 5. Met. c. 24. & l. 1. de gen. anim. c. 18. Arm.* de Bell. Vis. *tract. 2. Term. c. 251. 252.* Et speciatim singulis causis ea particula tribui potest.

Igitur sic (præter illam significationem, quâ *Ex* materiam notat) *Ex* aliquando 162
efficientem causam significat. Ita *Luc. 1. Maria* dicitur concepisse *Ex* Spiritu S. hoc Ex *etiam efficientem significat.*
est, efficientiâ Spiritûs Sancti, ut *Ambros.* interpretatur *l. 2. de Spirit. Sanct. cap. 5.* Quod eleganter expressit *Damascenus, l. 3. de Orth. fid. c. 2.* Conceptum scilicet Christum esse ex Spiritu Sancto, οὐ σπερματικῶς ἀλλὰ δημιουργικῶς. Sic & apud *Arist. lib. 5. Met. c. 1.* dicitur esse τὸ τέκνον, ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ ἡ μάχη ἐκ τῆς λοιδορίας, hoc est, *Filius* ex *Patre & Matre, & pugna* ex *convitio.* Pertinétque huc etiam, cum exemplari tribuitur particula *Ex.* Nam exemplar ad causam efficientem pertinet, ut *tit. 3*, visum est. Applicat autem eam particulam *Aristoteles* exemplari *l. 7. Metaph c. 7. t. 23.* Συμβαίνει τρόπον τινὰ ὑγίειαν ἐξ ὑγιείας γίνεσθαι, καὶ τῷ οἰκίαν ἐξ οἰκίας, τῆς ἄνευ ὕλης, τῷ ἔχουσαν ὕλην. *Contingit aliquo modo ex sanitate fieri sanitatem, & ex domo domum, materialem ex immmateriali.* Ubi apertè *Aristoteles* de exemplari loquitur.

Secundò, *Ex* aliquando adhibetur ad significandam formam. Sic ex forma & 163
materia dicitur esse compositum, ut *Aristoteles* loquitur, *lib. 1. Phys. cap 7. t. 65.* Atque hinc *Fonseca. l. 5. Met. c. 3. q. 2. s. 2.* ait, etiam formam posse dici Elementum formati, quia formatum *Ex* eo est.

Tertiò, *Ex* significat finem, ut ex eo edimus; ut vivamus, hoc est, propter eum finem edimus, &c.

Quartò, *Ex* significat totum. Ita versus aliquis dicitur sumptus esse ex Iliade, vel trabs ex ædificio.

Quintò, *Ex* significat terminum à quo, sive aliquid antecedens : seu id sit po- 164

 sitivum ;

fitivum ; seu simplex negatio. Sic dicitur ex puero senex fieri, & *ex puero indocto sæpè peritus homo.* Item ex nocte dies, & ex die nox, eodem sensu fit. Huc pertinet quod *Arist.* ait *l. 1. de gener. anim. c.* 18. Alio *modo* dici, ex die fieri noctem, item ex puero fieri virum, quia unum post alterum; *Et alio* etiam *modo*, cùm ex ære statuam, Ex ligno lectum, aliáve ex materia fieri dicimus. Atque huc etiam pertinet, quod per creationem dicitur aliquid fieri ex nihilo. Ibi enim *Ex* nihil notat, nisi antecessionem, quòd scilicet, quod creatur, antequam crearetur, fuerit nihil, ut exponit *Anshelmus in Monolog cap.* 7. 8. *Lychetus in Scot. 2. d. 1. q. 2. in initio. Scalig. exerc. 6. sect.* 13. *Taurellus de rer. æter. p.* 211.

Sexto etiam Τὸ *Ex* aliquando speciem significat. Veluti cùm dicimus bovem esse ex genere quadrupedum, apem ex genere avium, Et sic in aliis.

165 Famosissima tamen, ut suprà dictum est, significatio τῆς *Ex* est, in qua materiam significat. Indéque etiam sine addito ponitur, quasi adæquata nota materiæ.

TITULUS XV.

De Entitate Materiæ.

166 Inprimis materia potest considerari sub duabus notionibus: *altera* absolutâ, secundùm quam consideratur in ratione Entis: *altera* respectivâ, secundùm quam consideratur in ratione causæ, ut *Themistius* docet, *ad* 1. *Phys. in magna digress.* & *Zabarell. l.* 1 *de prim. mater. cap.* 6.

Quoad Entitatem materiæ, quærendum est 1. An materia prima sit Ens? 2. An sit substantia? 3. An sit Ens actuale? Et 4. per quid sit Ens actuale? Et 5. deniq; agendum est de potentia materiæ.

ARTICULUS I.

An Materia sit Ens?

167 *Materiam esse Ens.*

Materiam esse Ens, verè dicitur, & rectè probatur inde: quòd materiam apprehendimus, eâ ratione, quòd aliud per eam intrinsecè constituatur, sive quòd materia tum ex materia constet. At hic est positivus effectus, qui non potest proficisci ab eo, quod nihil est. Et quomodo essentiam dare potest, quod non est Ens, sive quod nullam habet essentiam?

168 *Objectiones.*

Sed hîc duo objiciuntur: *Primò*, quod *Arist. 5. Phys. tit.* 8. *& lib.* 1. *de gener. & corr.* Materiam vocat Non-Ens. *Deinde*, quòd essentia indicatur per operationem, ut suprà disputatum est, *cap.* 2. At materiæ nulla est operatio.

169 *Solvuntur.*

Ad primum Respondeo: De sententia *Aristotelis* absolutè loquendo, materia omninò est Ens. Frequenter enim *Aristoteles* substantia n dividit in materiam, formam, & compositum, ut suo loco videbitur. At substantia utique Ens est. Proinde sciendum est, Non-Ens aliquando dici, ad significandam Entitatem (non nullam, sed) imperfectam & incompletam, ut suprà visum est, *c* 2 *n.* 6 Sic igitur materia non est Ens, hoc est, non est ens completum, vel perfectum, sicut alia, ut & *Pererius* interpretatur, *lib.* 5 *Physic. cap.* 11. Et ipse *Aristoteles* intuens hanc perfectionem comparatam, ait 1. *Physic. t.* 69. Materia non est Ens *sicut* hoc aliquid. Et *Augustinus lib.* 12. *conf. cap.* 7. ait, materiam esse *prope* nihil. Et confirmatur, quia si materia esset absolutè loquendo non Ens, sive nihil: tum idem esset, fieri ex materia, & fieri ex nihilo. At ex diversitate creationis & generationis satis constat eorum diversitas.

Materia quomodo sit non-Ens.

Ad

Ad secundum Respondeo: operationem esse indicium essentiæ: sed tamen non est indicium adæquatum. Omne, inquam, quod operatur Ens est, sed tamen non viciſſim, quicquid Ens est, id operatur, si vocem operandi rigorosè sumamus. Vel saltem operatio extendenda est, ut aliàs etiam sumi solet ea vox, ad omnem usum vel causalitatem, ut attigi suprà, hoc *lib.1.cap.2.n.16.* Atque ita materia est Ens, quia etsi non habeat operationem (effectivam) habet tamen causalitatem, quæ ad indicandam essentiam satis est. 170 *Operatio quale indicium sit essentiæ?*

ARTICULUS II.
An omnis Materia sit substantia?

Quia hæc res facilis est, ideò statim respondeo per duplicem distinctionem: *Primò* materiæ vox intelligitur aliquando pro materia Physica. *Aliquando* autem intelligitur communiùs pro omni eo, quod materialem causalitatem exercet, sive sit in corpore naturali, sive non. 171 *Ambiguitas in voce materiæ.*

Deinde etiam vox substantiæ *aliquando* sumitur communiter pro omni illo Ente, quod est *αὐτυπάρκτον*, seu quod talem essentiam habet, quæ non eget alio, in quo fulciatur. *Aliquando* verò specialiter sumitur vox substantiæ, pro eo scilicet, quod cùm è tali Entium genere sit, est etiam completè tale, seu quod est substantia completa. 172 *Ambiguitas in voce substantiæ.*

His præmissis duo dico: 1. *Materia communissimè sumpta non semper est substantia.* Ita patet. Nam sine incommodo tres lineas dicimus materiam trianguli, (quod idem est in aliis quantitatibus) & tamen lineæ non sunt substantiæ. Proinde hinc relinquitur: quòd materia, in ista communitate, præscindat ab esse substantiæ & accidentis. 173 *Decisio.*

2. Dico: *Materia Physica est substantia, si substantiam intelligamus communiter pro omni Ente αὐτυπάρκτῳ.* Ita patet, quia materia Physica dicitur solùm per ordinem ad corpora naturalia, quæ ex illa componuntur essentialiter. At substantiæ non possunt essentialiter componi ex non substantiis, ut disertè *Aristoteles* docet, 1. *Phys. t.* 52. Idémque docetur ab *Arist. 2. de anim, t. 2.* ubi, ut & multis locis alis, dividit substantiam in materiam, formam, & compositum. Dixi: *Si substantiæ vox communiter accipiatur, &c.* Nam materia, substantia completa non est, eóque pertinet, quod *Aristot. 1. Phys. t. 79.* ait, materiam esse propè substantiam. Et *lib. 7. Metaph. t. 8.* ait: *materiam non esse substantiam, neque quantum, neque aliquid aliud eorum, quibus Ens determinatur.* Non est, inquam, tale quid, perfectè, determinatè, & completè. 174

ARTICULUS. III.
An materia sit Ens actuale?

Hoc quæritur: *An hoc Ens, quod materiam vocamus, detur de facto in mundo?* 175

Hoc igitur si probemus de materia Physica, à fortiori, vel etiam à simili, procedet de materia alia, vel de materia in communi.

Igitur materiam de facto in mundo dari, adeóque eam esse Ens actuale inde patet: quia secus corpora naturalia essent Entia simplicia, & non composita, quod implicat. Consequentia autem patet, quia corpora naturalia essentialiter & Physicè non componuntur, nisi ex Materia & Forma. At nihil realiter componitur nisi ex iis, quæ sunt actualia, sive quæ actu in illo sunt. 176 *Probatur materiam esse Ens actuale.*

177 *Deinde* etiam probat id *Aristoteles* 1.*Phys.* Ex rerum transmutatione, inprimis evidens est, cùm res corrumpuntur, res illas non resolvi in nihilum. Ergò remanet aliqua substantia in corrupto, quæ præfuerat in corrumpendo, quæ scilicet sustentet formam cadaveris, quæ anteà formam hominis sustentabat. At illud commune subjectum formarum continuarum, vocamus materiam.

178 *Denique*, solet id probari per analogiam, de qua *Arist.* differit 1.*Phys.t.*69. Nempe sicut in mutationibus accidentalibus, aliquod est commune subjectum formæ utriusque. Ita oportet, ut sit etiam in mutabilibus substantialibus. At hæc, quæ in genito & corrupto est eadem substantia, non potest esse, nisi materia. Corruptio enim fit per separationem, & quasi abitum formæ. Antecedens autem patet. Nam eadem aqua est, quæ priùs erat frigida, & posteà est calida. Idem homo est, qui priùs erat rubicundus, & posteà est pallidus. Item in mutationibus artificiosis, idem æs est, quod nunc caret formâ nummi vel thaleri, & posteà eam habet, & sic in aliis. Vide inprimis eâ de re *Zab.lib.*1.*de prim.mat.c.*3.4.5.

179 *Objectiones.* Objiciuntur duo: *Primum* est, quòd materia dicitur informis. At nihil in mundo est, quod sit informe. *Alterum* est, quòd materia dici solet pura potentia. Purum autem dicimus, quod alieni nihil habet. Proinde pura potentia erit, quæ nihil habet actûs. Materia igitur nullum actum habebit, & per consequens non erit aliquid actuale.

180 *Responsiones. Materia quomodo informis?* Respondeo ad *primum*: Materiam esse informem, si loquamur de ea in puritate essentiæ. Est, inquam, materia informis, hoc est, in essentia sua non implicat quicquam, quod forma sit. Nihilominùs materia non existit. Hactenus enim verum est illud vulgatum: Plura requiruntur ad existentiam, quàm ad essentiam. Sic igitur forma ratione essentiæ non implicat materiam, & simpliciter est Ens actuale, non obstante eo, quod non reperitur, nisi in materia. Ita vicissim, cùm materia in essentia sua non implicat formam, potest ipsa esse Ens actuale, etsi ipsa non reperiatur, nisi juncta, vel unita formæ.

181 Quomodo autem, (quæ altera erat objectio,) materia dicatur pura potentia, apparebit in proximè sequenti quinto articulo, unde hujus objectionis solutio petenda est.

TITULUS IV.

Per quid materia sit Ens actuale?

182 *Materia est per seipsam actualis, & non per formam.* *Zabarella l.*2.*de prim. mat. c.*1.*seqq.* disputat materiam actuari per formam solùm: Indéque omnem actum ait esse formalem; & vanum esse, addere aliquem actum Entitativum. Etsi autem verum sit, materiæ potentiam passivam actuari per formam: tamen essentia materiæ non est actualis per formam. Nam secundùm essentiam suam prior est formâ. Ergò in ordine naturæ ratione essentiæ suæ, actualis est, priusquàm habeat formam. Et confirmatur, quòd forma non actuat quicquam essentialiter, nisi intrinsecè illud componendo & constituendo. At materia, quippe Ens simplicissimum, non componitur ex forma. Sed hanc rem satis persecutus sum suprà, *cap.*14.*num* 74.*seqq.*& *cap.*15.*n.*45 *seqq.*

ARTICULUS V.

De potentia materiæ.

183 Duo solent potissimùm materiæ attributa esse, potentia & privatio. Per privationem

tionem significatur absentia vel vacuitas formarum, in eam introducendarum, ut *Scalig.* definit *ex 5. ſ 2. & de plant. p.* 183. Potentia autem significat aptitudinem ad habendam eam formam, quæ pro tempore non habetur.

Hæc igitur potentia, quomodo cum actualitate materiæ, de qua hactenus actum est, consistat videndum est.

184 *Materia non est in potentia obiectiva.*

Proinde hanc ad rem discernenda est potentia objectiva à potentia passiva materiæ. Illa intelligitur, cùm materia dicitur *posse fieri*, cúmque adeò adhuc dicitur latens in causis. Atque hanc potentiam materia non habet. Neque enim ea adhuc dum producibilis est, sed dudum est producta. Per productionem autem sui, unaquæque res emergit ex tali potentia. Porrò, remotio potentiæ infert actualitatem. Per carentiam igitur potentiæ objectivæ, materia est aliquid actuale. Actualis, inquam, est, per actualitatem suæ essentiæ, quòd, quam essentiam habet, non habet eam ampliùs producibilem.

185 *Materia quomodo sit pura potentia?*

Atque hinc illud sequitur, quòd, cùm materia dicitur esse pura potentia, non intelligatur removeri à materia actus ille, qui elevet eam ex potentia objectiva. Dicetur ergò pura potentia; non simpliciter, sed secundùm quid.

186

Estque adeò id solùm intelligendum, de potentia passiva, quam habet per ordinem ad recipiendas formas. Est, inquam, hoc modo in pura potentia, quia nullam formam, quæ suo modo actuat materiam, includit. Unde apparet, cùm materia dicitur pura potentia, quod idem sit, ac dicatur ἄμορφος sive informis.

187 *Potentia materiæ est universalis.*

Atque hinc rursus relinquitur: potentiam materiæ esse universalem. Nam purum dicimus, quod alieni nihil habet. Atque ita pura potentia erit id, quod nihil actualitatis habet. Cùm igitur illa potentia intelligatur per ordinem ad formas. Ergò, nullam prorsùs formam habet cum aptitudine ad omnes habendas. At hæc est universalis potentia.

188 *Quatenus sit universalis?*

Sunt autem ad hanc rem duo observanda: *Primum* est, quòd illa universalis potentia materiæ intelligatur de ea, cùm sermo est de puritate essentiæ, quam materia habet, ut insinuatum est. Nam prout de facto existit materia, semper est conjuncta cum aliqua forma. Ergò sic non habet potentiam ad formam istam, veluti materia, quæ est hominis, ad formam hominis. Hæc enim potentia tollitur per præsentiam actûs. Proinde, potentia materiæ est universalis, spectando eam ex vi essentiæ ejus. Est autem ejusdem potentia particularis, attendendo eam juxta eum modum, quo de facto existit. Nunquam enim sine aliqua forma, actu habita subsistit.

189

Alterum est: quod illa aptitudo in materia sit quidem ad omnes formas, quod tamen illa non compleatur simul per omnes formas. Impossibile enim est, ut eadem materia simul habeat oppositas, sive contrarias formas. Materia, quæ hominis formam recipit, non potest etiam simul habere bestiæ formam, & sic in aliis.

TITULUS XVI.
De Causalitate Materiæ.

190

Quoad causalitatem materiæ tractanda sunt tria: *Primò*: An materia sit causa? *Deinde*: quarum rerum sit causa? *Denique*: quomodo causet, seu, quæ sit ejus causalitas?

177 *Deinde* etiam probat id *Ariſtoteles* 1.*Phyſ.* Ex rerum tranſmutatione, inprimis evidens eſt, cùm res corrumpuntur, res illas non reſolvi in nihilum. Ergò remanet aliqua ſubſtantia in corrupto, quæ præfuerat in corrumpendo, quæ ſcilicet ſuſtentet formam cadaveris, quæ anteà formam hominis ſuſtentabat. At illud commune ſubjectum formarum continuarum, vocamus materiam.

178 *Denique*, ſolet id probari per analogiam, de qua *Ariſt.* differit 1.*Phyſ.t.*69. Nempe ſicut in mutationibus accidentalibus, aliquod eſt commune ſubjectum formæ utriuſque. Ita oportet, ut ſit etiam in mutabilibus ſubſtantialibus. At hæc, quæ in genito & corrupto eſt eadem ſubſtantia, non poteſt eſſe, niſi materia. Corruptio enim fit per ſeparationem, & quaſi abitum formæ. Antecedens autem patet. Nam eadem aqua eſt, quæ priùs erat frigida, & poſteà eſt calida. Idem homò eſt, qui priùs erat rubicundus, & poſteà eſt pallidus. Item in mutationibus artificioſis, idem æs eſt, quod nunc caret formâ nummi vel thaleri, & poſteà eam habet, & ſic in aliis. Vide inprimis eâ de re *Zab.lib.*1.*de prim.mat.c.*3.4.5.

179 *Obiectiones.* Objiciuntur duo: *Primum* eſt, quòd materia dicitur informis. At nihil in mundo eſt, quod ſit informe. *Alterum* eſt, quòd materia dici ſolet pura potentia. Purum autem dicimus, quod alieni nihil habet. Proinde pura potentia erit, quæ nihil habet actûs. Materia igitur nullum actum habebit, & per conſequens non erit aliquid actuale.

180 *Reſponſiones. Materia quomodo informis?* Reſpondeo ad *primum*: Materiam eſſe informem, ſi loquamur de ea in puritate eſſentiæ. Eſt, inquam, materia informis, hoc eſt, in eſſentia ſua non implicat quicquam, quod forma ſit. Nihilominùs materia non exiſtit. Hactenus enim verum eſt illud vulgatum: Plura requiruntur ad exiſtentiam, quàm ad eſſentiam. Sic igitur forma ratione eſſentiæ non implicat materiam, & ſimpliciter eſt Ens actuale, non obſtante eo, quod non reperitur, niſi in materia. Ita viciſſim, cùm materia in eſſentia ſua non implicat formam, poteſt ipſa eſſe Ens actuale, etſi ipſa non reperiatur, niſi juncta, vel unita formæ.

181 Quomodo autem, (quæ altera erat objectio,) materia dicatur pura potentia, apparebit in proximè ſequenti quinto articulo, unde hujus objectionis ſolutio petenda eſt.

TITULUS IV.

Per quid materia ſit Ens actuale?

182 *Materia eſt per ſeipſam actualis, & non per formam.* *Zabarella l.*2.*de prim. mat. c.*1.*ſeqq.* diſputat materiam actuari per formam ſolùm: Indéque omnem actum ait eſſe formalem; & vanum eſſe, addere aliquem actum Entitativum. Etſi autem verum ſit, materiæ potentiam paſſivam actuari per formam: tamen eſſentia materiæ non eſt actualis per formam. Nam ſecundùm eſſentiam ſuam prior eſt formâ. Ergò in ordine naturæ ratione eſſentiæ ſuæ, actualis eſt, priuſquàm habeat formam. Et confirmatur, quòd forma non actuat quicquam eſſentialiter, niſi intrinſecè illud componendo & conſtituendo. At materia, quippe Ens ſimpliciſſimum, non componitur ex forma. Sed hanc rem ſatis perſecutus ſum ſuprà, *cap.*14.*num* 74.*ſeqq.*& *cap.*15.*n.*45 *ſeqq.*

ARTICULUS V.

De potentia materiæ.

183 Duo ſolent potiſſimùm materiæ attribuita eſſe, potentia & privatio. Per privationem

tionem ſignificatur abſentia vel vacuitas formarum, in eam introducendarum, ut *Scalig.* definit *ex 5. ſ 2. & de plant. p.* 183. Potentia autem ſignificat aptitudinem ad habendam eam formam, quæ pro tempore non habetur.

Hæc igitur potentia, quomodo cum actualitate materiæ, de qua hactenus actum eſt, conſiſtat videndum eſt.

184 *Materia non eſt in potentia objectiva.*

Proindè hanc ad rem diſcernenda eſt potentia objectiva à potentia paſſiva materiæ. Illa intelligitur, cùm materia dicitur *poſſe fieri*, cúmque adeò adhuc dicitur latens in cauſis. Atque hanc potentiam materia non habet. Neque enim ea adhuc dum producibilis eſt, ſed dudum eſt producta. Per productionem autem ſui, unaquæque res emergit ex tali potentia. Porrò, remotiò potentiæ infert actualitatem. Per carentiam igitur potentiæ objectivæ, materia eſt aliquid actuale. Actualis, inquam, eſt, per actualitatem ſuæ eſſentiæ, quòd, quam eſſentiam habet, non habet eam ampliùs producibilem.

185 *Materia quomodo ſit pura potentia?*

Atque hinc illud ſequitur, quòd, cùm materia dicitur eſſe pura potentia, non intelligatur removeri à materia actus ille, qui elevet eam ex potentia objectiva. Dicetur ergò pura potentia; non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid.

Eſtque adeò id ſolùm intelligendum, de potentia paſſiva, quam habet per ordinem ad recipiendas formas. Eſt, inquam, hoc modo in pura potentia, quia nullam formam, quæ ſuo modo actuat materiam, includit. Unde apparet, cùm materia dicitur pura potentia, quod idem ſit, ac dicatur ἄμορφος ſive informis.

186

Atque hinc rurſus relinquitur: potentiam materiæ eſſe univerſalem. Nam purum dicimus, quod alieni nihil habet. Atque ita pura potentia erit id, quod nihil actualitatis habet. Cùm igitur illa potentia intelligatur per ordinem ad formas. Ergò, nullam prorsùs formam habet cum aptitudine ad omnes habendas. At hæc eſt univerſalis potentia.

187 *Potentia materiæ eſt univerſalis.*

188 *Quatenus ſit univerſalis?*

Sunt autem ad hanc rem duo obſervanda: *Primum* eſt, quòd illa univerſalis potentia materiæ intelligatur de ea, cùm ſermo eſt de puritate eſſentiæ, quam materia habet, ut inſinuatum eſt. Nam prout de facto exiſtit materia, ſemper eſt conjuncta cum aliqua forma. Ergò ſic non habet potentiam ad formam iſtam, veluti materia, quæ eſt hominis, ad formam hominis. Hæc enim potentia tollitur per præſentiam actûs. Proinde, potentia materiæ eſt univerſalis, ſpectando eam ex vi eſſentiæ ejus. Eſt autem ejuſdem potentia particularis, attendendo eam juxta eum modum, quo de facto exiſtit. Nunquam enim ſine aliqua forma, actu habita ſubſiſtit.

189

Alterum eſt: quod illa aptitudo in materia ſit quidem ad omnes formas, quod tamen illa non compleatur ſimul per omnes formas. Impoſſibile enim eſt, ut eadem materia ſimul habeat oppoſitas, ſive contrarias formas. Materia, quæ hominis formam recipit, non poteſt etiam ſimul habere beſtiæ formam, & ſic in aliis.

TITULUS XVI.
De Cauſalitate Materiæ.

190

Quoad cauſalitatem materiæ tractanda ſunt tria: *Primò*: An materia ſit cauſa? *Deinde*: quarum rerum ſit cauſa? *Denique*: quomodo cauſet, ſeu, quæ ſit ejus cauſalitas?

ARTICULUS I.
An materia sit causa?

Materiam esse causam rectè & sufficienter probatur inde, quòd ea verum & positivum influxum præbet ad productionem, vel intrinsecam constitutionem materiati, At illi influxui nihil deest, quod ad veram causalitatem satis sit. Quicunque autem convenit causalitas, id utique causa est. Alia mitto.

191 *Objectiones.* Solet objici 1. Quòd materia non sit actu, sed potestate. At omnis causa debet esse aliquid actu. 2. Quòd omnis causa debeat responderi ad propter quid, *Ex.* 1. *Physic. cap.* 7. At propter materiam res non dicitur esse, sed ex materia. 3. Quòd materia sit non Ens. 4. Quòd materia nihil agat. At omnis causa agere debet.

192 *Resolvuntur.* ***Respondeo*** breviter *ad primam:* Esse actuale non est cuivis causæ necessarium, ut de fine patet. 2. Materiæ non deest esse actuale. Dicitur enim solùm esse in potestate, intelligendo eam potentiam per ordinem ad formas substantiales. Omnis causa autem (excipiendo finem) debet esse actualis, hoc est, non debet latere in potentia agentis. At materia utique non latet in agentis potentia. Vide *prior. tit.* 15. *art.* 3. 5.

193 *Ad secundum respondeo:* Tò *propter* bifariàm sumi. Aliquando est idem, quod cujus gratiâ. Et sic soli fini, non autem omnibus causis convenit. Aliter autem sumitur generaliùs. Atque tunc sicut efficiens & forma, non obstantibus specialibus characteribus sunt causæ, & propter quid dicuntur: Ita etiam est in materia. Vide *Fonsec.* 1. *Metaph. c.* 7. *q.* 1. *s.* 6.

194 *Ad tertium:* Anteà visum est *tit.* 13. *art.* 1. quomodo materia non sit Ens, quâ explicatione præsuppositâ, nihil relinquitur officiens causalitati materiæ.

195 *Ad quartum Respondeo:* Materiam nihil agere, intelligendo actionem pro influxu effectivo. Atque hæc actio non debet competere materiæ: quia materia est, & non efficiens. Unde etiam relinquitur, quòd non conveniat causæ generatim loquendo, quod ea agere debeat. Omnis enim causa debet agere, eo solùm sensu, ſ agere æquipollenter dicatur ad influere. Unde hoc sensu materia rectè agere dicitur, hoc est, influere. Influit enim utique, dum intrinsecè & essentialiter compositum constituit.

ARTICULUS II.
Quarum rerum materia sit causa?

196 Hanc rem prosequor per distinctas propositiones.

Non omne Ens habere materiam. Unde dico 1. ***Non omnia Entia habere materiam.*** Ita patet, quia sunt aliqua Entia absolutè simplicia. At cuicunque materia competit, id compositum est. Neq; enim materia sola constituit compositum. Ergò coëxigit formam. At hæc juncta, compositionem efficiunt, & tollunt simplicitatem. Unde si omne Ens haberet materiam, cum repugnantia Ens divideretur in simplex & compositum.

197 Atque ad hanc assertionem porrò probandam 2. dico: ***Deum non habere materiam.*** Ita patet ex multiplicibus imperfectionibus, quæ secus Deo essent attribuendæ, quas suo loco persequor. Vide infrà *l.* 2 *c.* 3. ad locum de Dei simplicitate.

198 3. Dico: ***Angelos non habere materiam.*** Hoc itidem probatur infrà *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 23. *seqq.* & *n.* 50 *seqq.*

4. *Formæ*

4. ***Formæ non habent materiam.*** Ita patet, quia ſecus formæ non eſſent ſimplices; & præterea etiam ipſæ formæ formas haberent, quia materia ſola non abſolvit ſpeciem. At hæc omnia abſurda ſunt. 199

5. ***Non ſola corpora naturalia habent materiam; ſi latè ſumamus terminum.*** Nam, ut viſum eſt præcedente Titulo, *art.* 2. Poteſt vera materia accidens eſſe. Materiatum igitur, per hanc materiam, utique non erit ſubſtantia, ac proinde nec corpus. 200

6. Atque ad hanc rem nunc porrò dico: ***etiam accidentia habere materiam,*** quod quomodo ſit, & quatenus, infrà explico, *lib.* 2. *c.* 6. *n.* 42. *ſeqq.* 201

In univerſum autem, ***Primò***: omne id materiam habet, quod formam habet. Forma enim neceſſariò poſtulat ſubjectum, vel receptaculum in quo ſit: Et hoc eſt materia: ***Deinde*** omne id materiam habet, quod quantitatem habet. Atque hinc *Scalig. exerc.* 61. *ſ.* 1. in cœlo etiam eſſe materiam probat, quia ibi datur quantitas, indicio ſumpto ex raritate & denſitate partium, quæ ſumuntur ſecundùm diverſitatem quantitatis. ***Tertiò***: quæcunque habent partes realiter diſtinctas eáſque Phyſicè eſſentiales, ea habent materiam. Tales enim partes non ſunt, niſi Materia & Forma. 202 *In univerſum quæ habeant materiam?*

Atque ita ex his relinquitur reſpectu ſolius compoſiti (quod ſcilicet ex materia & forma conſtat) materiam exercere cauſalitatem, ſeu, quod idem eſt, materiam ſolùm compoſitum cauſare. Hoc enim ſolùm intrinſecè conſtituitur per materiam. Alii autem reſpectus, quos materia habet, non ſunt neceſſariò ſub ratione cauſæ, ſed ſufficit ad iſtos, reſpectus ſubjecti. Tales ſunt ii, quos materia habet per ordinem ad formam vel generationem. Atque hoc ipſum etiam docet *Major* 2. *diſt.* 12. *q.* 2. *Albert.* 2. *Phyſ. tract.* 2. *cap.* 1. Diſſentit *Suarez diſp.* 13. *Metaph. ſ.* 9. *n.* 7. 203

ARTICULUS III.

Quomodo cauſet materia?

Concluſum eſt hactenus: materiam eſſe cauſam compoſiti. Nunc igitur porrò dico: materiam attingere compoſitum duobus modis, adeóque dupliciter exercere cauſalitatem, reſpectu compoſiti. ***Primò*** igitur materia concurrit ad productionem compoſiti, ***in fieri ſuo.*** Hoc facit materia, ſuſtentando varias diſpoſitiones, & alterationes, quæ ad ejus productionem pertinent. Atque hanc cauſalitatem attingit ***Ariſtoteles,*** dicens, quòd materia ſit ſubjectum, ex quo res fit, 1. *Phyſ. cap.* 9. *&* 2. *Phyſ. cap.* 9. ***Deinde*** materia concurrit ad compoſitum ***in facto eſſe,*** quod facit intrinſecè cum forma componendo compoſitum. Et hæc ejus cauſalitas probatur, quia ſi taliter ſe non haberet materia, non eſſet cauſa interna. Internum enim cum materiæ & formæ appropriantur, intelliguntur, per ordinem ad eſſentiam, cui iſtæ cauſæ internæ dicuntur. Atque ita ſatis nugatoriè ait *Timplerus lib.* 4 *Metaph. t.* 6. *q.* 10. cœlum eſſe immateriatum, quia non ſit ex materia productum. At ſi non habuit cœlum materiam in fieri, quod facilè admitti poteſt, habet tamen materiam in facto eſſe. Ideóque ſufficiens ratio eſt, unde cœlum materiatum dicatur. 204 *Materia cauſat duobus modis.*

TITULUS

TITULUS XVII.

De divisionibus materiæ.

295 Materiæ divisiones potissimùm quatuor sunt: 1. Materia est remota vel propinqua. 2. Materia est immanens vel transiens. 3. Materia est sensilis vel intelligibilis. 4. Materia est prima vel secunda.

ARTICULUS I.

De divisione materiæ in remotam & propinquam.

296 Divisio hæc facilè intelligitur ex proportione ad divisiones similes. Veluti cum efficiens aliud propinquum, aliud remotum dicimus. Proinde sicut efficiens remotum vocamus, quod causat, mediante alio propinquiori efficiente. Ita materia remota est, quæ causat mediante aliqua propinquiori materiâ. Et rursus: Sicut efficiens propinquum est, quod proximè causalitate sua attingit effectum: Ita materia etiam propinqua est, quæ proximè ad rem aliquam exercet causalitatem materialem. Igitur materia propinqua animalis fiunt caro & ossa. Remota sanguis & semen, ex quibus fiunt caro & ossa: Adhuc remotior materia sunt quatuor Elementa; Ex quibus fiunt sanguis & semen. Sic in Logicis: Materia propinqua Syllogismi dicuntur præmissæ & conclusio: Materia remota sunt tres termini, ex quibus præmissæ & conclusio componuntur: Et sic in aliis.

ARTICULUS II.

De divisione materiæ in immanentem & transeuntem.

207 *Materia immanens bifariam dicitur.*

Ad hanc divisionem rectè intelligendam inprimis advertendum est, quod materia immanens bifariam dicatur: Aliquando enim materia immanens dici potest hoc sensu, quod sit interna materiato, seu quod pertineat ad rei materiatæ essentiam. Et hoc sensu omnis materia est immanens. Nulla autem est transiens. Aliter verò materia immanens intelligi potest, pro ea, quæ secundùm eandem rationem, & speciem manet in materiato. Et sic aliqua est immanens, aliqua transiens. Vide *Colonienses in Hispan. tract. 5. fol. 212. fac. 1.*

208 Et ex his statim intelligitur: quid nunc sit materia immanens & transiens? *Transiens* nempe *Materia* est, quæ ut compositi essentiam constituat, transit priùs ex esse suo, in esse illud, secundùm quod maneat in composito. Sic ex caseo fiunt vermes. Hîc materia vermium est caseus, materia, inquam, transiens. Transit enim caseus ex esse suo, in esse aliud, secundùm quod est in vermibus. Idem est cum ex semine homo, ex quisquiliis mus, ex ovo gallina gignitur. Semper enim ibi id, quod materiam vocamus, ex esse suo transit. Neque enim intra essentiam vermium, hominis, muris, vel gallinæ, invenimus caseum, vel semen, vel quisquilias, vel ova: & sic in aliis.

209 Materia igitur immanens est, quæ in composito manet secundùm eandem speciem & formam. Sic corpus organicum est materia animalis. Materia domûs (& in aggregatis id etiam dicere liceat) sunt ligna & lapides.

ARTICULUS III.
De divisione materiæ in intelligibilem & sensilem.

Divisio hæc traditur ab *Aristot. 7. Metaph. cap. 10.* ὕλη ἡ μὲν ἔστιν αἰσθητὴ, ἡ δὲ νοητή: *Materia alia quidem est sensilis, alia verò intelligibilis.* 210

Porro nomen *intelligibilis materiæ* possumus trifariam accipere. 1. ut intelligibilis materia dicatur, quæ cum verè materia non sit, apprehenditur tamen ab intellectu tanquam materia. Quomodo intelligibilis quantitas dicitur, quæ Angelis tribuitur, à *Scalig. Exerc. 359. s. 3.* intelligibilis, inquam, hoc est, quæ *solùm* ab intellectu apprehenditur, (cùm revera non sit) tanquam quantitas. Atque hoc modo possumus Angelis, servatâ proportione ad quantitatem eorum tribuere materiam intelligibilem. Sed hoc modo intelligibilis materia non sumitur in illa superiori divisione. Nam juxta hanc significationem, intelligibile non opponitur sensili, sed ei, quod verum vel reale est. 211 *Materia intelligibilis trifariam dicitur.*

Aliter: intelligibilis materia dici potest, quæ cùm sit verè materia, non potest tamen ullo modo, sensu, sed solo intellectu cognosci. Sensilis autem est sic, quæ vel à sensu cognoscitur, vel apta est, sic cognosci. Atque sic cùm nihil sensile sit, nisi quod est in corpore, hinc igitur quæcunque materia reperitur in incorporeis, dicenda erit intelligibilis. Atque ita Clarissimus Dominus *Theodoricus in Instit. Dialect. lib. 1. cap. 8.* Materiam sensilem definit: Ex qua constat materiatum corporeum. Materiam intelligibilem autem definit, ex qua constat materiatum incorporeum, ut sunt dictiones in oratione, tres propositiones in syllogismo, & sic in aliis. 212

Denique: materia intelligibilis dicitur, quæ cùm vera sit materia, de facto tamen, &, ut talis est, non cognoscitur sensu. Sensilis autem materia est quæ actu, &, ut talis est, à sensu potest cognosci. Atque hoc modo, materia prima, intelligibilis dicitur, non sensilis. Illa, inquam, intelligibilis solum est, quia non convenit ei determinata quantitas, aut qualitas, quæ ad actualem sensionem præsupponuntur. Atque hoc modo sumenda est vox materiæ intelligibilis, cùm Mathematicus dicitur abstrahere à materia sensili, non autem intelligibili. Sensus enim est, quòd Mathematicus non consideret quantitatem in definito aliquo sensili corpore, sed apprehendat quantitatem in corpore aliquo confuse accepto. At id non est aliud, quàm materia prima. Ita etiam docet *Zabarell. in comm. ad 2. Phys. ad text. 18. Socinas 6. Metaph. q. 11. Ægid. Rom. 7 Met. cap. 1. q. 1. ad tertium, in fine*, aliique. Nam quod ibi per materiam intelligibilem intelligunt aliqui ipsam magnitudinem (ut facit *Colleg. Conimbr. in Phys. q. 1. proœm art. 4. Pererius lib. 10. de quantitate, cap. 17. Suarez disp. 37. Metaph. s. 2. n. 16.* aliisque) in eo satis sibi contradicunt, ut ostendi in opusculo de Philosophia, *n. 84.* 213 *Mathesis quomodo non abstrahat à materia intelligibili?*

ARTICULUS IV.
De divisione materiæ in primam & secundam.

Hæc Physica est materiæ divisio. Ideóque breviter attingenda est, solùm ut termini declarentur. Ratio igitur appellationis est, quod *materia prima* apprehenditur illa esse, quæ est irresolubilis in aliam, se priorem, materiam. Unde *materia secunda* est, quæ aliam materiam præsupponit. Sic Elementa non sunt materia prima animalium, v. g. sed materia secunda. Nam & ipsa Elementa constant ex aliqua 214 *Quid sit materia prima & secunda?*

aliqua materia, ut inde manifeſtum eſt, quia Elementa frequenter corrumpuntur, veluti aqua, cùm ex ea aër fit, aut aër, cùm ex eo aqua fit. Hic igitur inprimis certum eſt, cùm aqua, v.g. eo modo corrumpitur, tùm abire quidem formam aquæ, eámque prorſus non remanere, ipſam tamen aquam non annihilari, ſive in nihilum abire. Eſt igitur aliquid ſubſtantiale in aqua, quod poſtea manet ſub diverſa forma, nempe aëris. Hoc igitur non poteſt aliud fuiſſe, niſi materia aquæ. Atque hæc materia, quæ ex diſcurſu relinquitur eſſe in aqua, eſt in aliam priorem materiam irreſolubilis. Ergo iſta materia ſecunda in ſe ſpectata, & non attendendo formam, cui de facto conjungitur, vocatur prima materia. Atque ita apparet: etiam iſtam primam materiam dari.

Ramæorum, eam negantium, argumenta, (quorum quinquaginta quinque recenſet & refutat Clariſſimus *Hippius in probl. phyſ. q.* 11.) hîc perſequi nolo: Sunt enim φυσιώτερα.

215 *Deſcriptiones materiæ primæ.*

Deſcriptiones materiæ primæ variæ tradi ſolent: *Ariſtot. lib.* 1. *phyſ. in fine* ait: *Materiam eſſe primam ſubſtantiam uniuſcujuſque, ex quo fit aliquid, cùm inſit, non ſecundùm accidens: Et ſi corrumpitur aliquid, in hoc abibit ultimum.* Et *lib.* 7. *Metaph. t.* 8. *Materia eſt, quæ per ſe ipſam neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud eſt eorum, quibus Ens determinatur, &c.*

216 *Auguſtinus lib.* 12. *Confeſſ. cap.* 7. *Materia*, inquit *eſt infima omnium rerum, & propè nihil, ex ſe informis & immutabilis, omnium tamen formarum capax, omniúmque mutationum primum ſubjectum, non tam ex ſe, quàm ex commutatione eorum, quæ in ea verſantur, apta cognoſci à nobis.*

217 Paulò prolixius verò circumloquitur eam *Porphyrius in lib. de occaſionib. c.* 11. *Materia prima*, inquit, *ex ſe eſt incorporea, neque intellectus, neque anima, neque aliud ſecundùm ſe vivens, informis, immutabilis, infinita, impotens. Quapropter, neque Ens, ſed verum non-Ens. Imago molis apparens, appetitio ſubſiſtentiæ, & ſtans non in ſtatu, tùm parvum, tùm magnum, quod ſit ſemper, manet verò nunquam, neque tamen aufugere potens, quippe cùm totius Entis ſit defectus, quamobrem quicquid promittit, mentitur, ac ſi magnum appareat, interim evadit parvum. Quaſi enim ludus quidam eſt in non-Ens refugiens. Fuga ejus non ſit in loco, ſed dum ab Ente deficit. Quocirca, qua in ea ſunt imagines, inſunt in deteriori rurſus imagine: Sicut in ſpeculo, quod alicubi ſitum eſt, apparet alibi, & ipſum ſpeculum plenum eſſe videatur, nihilque habet, dum omnia videatur habere.* Sed hæc omnia dextrè ſunt intelligenda. Ad Phyſicam autem pertinet hæc uberiùs tractare. Atque hactenus fuit de materia, ſequitur ut agamus

De Forma.

218 Quoad cauſam formalem, de his potiſſimùm videndum eſt: *Primò*, de appellatione formæ. *Deinde*, de ejus definitione. *Tertiò*, de ejus Entitate. *Quartò*, de ejus cauſalitate & pertinentibus ad eam. Ac *denique*, de variis iſtius diviſionibus.

TITULUS XVIII.
De appellatione Formæ.

Nominis expoſitio potiſſimùm in tribus conſiſtit, nempe in Etymologia, diſtinctione variarum ſignificationum, & expoſitione æquipollentium, de his igitur agendum eſt.

ARTIC.

ARTICULUS I.

De vocis formæ Etymologia, & variis significationibus ejus, ubi & varia vocis distinctiones explicantur.

Igitur vox formæ videtur transsumpta esse ex Græco μορφὴ per μετάθεσιν literarum, ut *Scaliger* autumat, *exerc.* 312. *pag.* 1005. mutato φ Græcorum in *F* Latinum, sicut & fit in voce φήμη, unde est fama; & φαίνομαι, unde est, ex *Scaligeri* opinione, Latinorum nomen fenestra. 219 *Forma unde dicatur?*

Quoad varias vocis hujus significationes, solet *primò* vox formæ sumi æquipollenter ad essentiam, sicut & quidditas, & natura: *vide suprà hoc lib. c.* 2. *n.* 25. 220 *Ambiguitates in voce formæ.*

Ab hac significatione, alia est ea, quâ forma inter causas numeratur. Atque hoc discrimen constituitur per illam distinctionem *Scoti*, quando distinguit inter formam totius, & partis, 2. *sent. dist.* 3. *q.* 6. *& in quodlib. q.* 2. *a.* 2. Satis commodè, quicquid dicat *Zabar. lib. de const. individ. t.* 8, 9, 10. 221 *Explicatur distinctio formæ in formam totius & partis.*

Igitur: *Forma partis*, est nihil aliud quàm forma, quæ est altera pars compositi; illúdque cum materia, tanquam comparte constituit. Quale quid est anima in homine. *Forma totius* autem est nihil aliud, quàm forma sumpta pro essentia. Vocatur illa *totius* forma negativè, quia non habet rationem Physicæ partis in Ente, aut etiam, quia totam essentiam significat, non autem solum alteram partem. Comprehendit enim in rebus materialibus, materiam & formam earum. Et sic humanitas vel homineitas est forma hominis.

Atque ex his apparet multiplex discrimen, inter formam totius & partis. Nam 1. Forma totius convenit omni Enti etiam immateriali. At forma partis non convenit, nisi rebus habentibus materiam. Deinde forma partis contradistinguitur materiæ. At forma totius materiam implicat. Alia mitto. In præsenti igitur consideratione, sive causarum distinctione, vox formæ intelligitur de forma partis. 222

Secundò: Forma aliquando idem est, quod differentia. Hæc etiam significatio non est hujus loci. Nam differentia non constituit totum cum materia, sed cum genere. Forma autem, quæ inter causarum genera ponitur, dicitur περὶ τι, nempe ad materiam. 223

Ad hanc igitur significationem ab illa discernendam, distinguitur forma in Physicam & Logicam, sive Metaphysicam. Ubi, sub forma Physica, illa intelligitur, quæ est compars materiæ, & in divisione causarum intelligitur. Forma autem Logica sive Metaphysica, (termini enim hi æquipollenter dicuntur) est idem quod differentia. Juxta quem sensum & genus commutatâ proportione, materia Logica vel Metaphysica, & totum ex genere & differentia resultans, totum Metaphysicum; ex materia autem & forma resultans, totum Physicum, dici solet. *Forma physica & Logica quidè*

Tertiò: Forma aliquando solet sumi pro externa effigie, vel determinatione quantitatis, quomodo *Aristot. lib. Categ. cap.* 8. figuram & formam fecit quartam speciem qualitatis. Atque ad hanc significationem fermè relabitur illa etiam, quâ forma sumitur pro pulchritudine, juxta quam significationem à forma formosum dicimus. Hæc etiam significatio non est hujus loci. 224

Igitur ad hanc significationem discernendam ab ea, quam nunc habet vox formæ, solet forma distingui in substantialem sive essentialem (οὐσιώδη.) Et accidentalem (ἐπουσιώδη, quasi post essentialem) ubi ex terminis statim apparet diversitas significa- 225 *Forma substantialis & accidentalis quid?*

significationum. Nam forma in divisione causarum est pars essentiæ, indeque est eà prior. At accidentalis forma est ἐπουσιώδης, hoc est, essentiâ posterior. Sic igitur essentialis forma hominis est anima. Accidentalis autem ejus forma, est externa lineamentorum dispositio, veluti quòd erectos vultus ad sydera tollit. Apparétque inde istam formæ non esse divisionem, (rigorosè loquendo) sed distinctionem nominis, sicut & de prioribus erat.

226 *Quartò:* Forma aliquando sumitur pro externo motore. Quomodo Peripatetici aiunt, intelligentias esse formas cœlorum. Et, sensu Averroistico, dicitur anima rationalis esse forma hominis. Ubi ratio appellationis sumitur solùm à similitudine, juxta quam convenit utrique, impertiri motum ei rei, cujus quidque forma dicitur.

227 *Forma assistens & informans quid?*

Atque hæc etiam significatio non est hujus loci. Externus enim motor ad causam efficientem pertinet, cui nunc forma contradistinguitur. Et forma utique non est quid externum, sed internum. Atque hinc ad hanc etiam vocis significationem secernendam, forma distinguitur in *assistentem* & *informantem*. Per formam enim informantem intelligitur ea, quæ juxta præsentem sensum forma est. Per formam autem assistentem intelligitur ea, quæ verè forma non est, nec aliquid informat, sed solum tribuit motum. Atque hinc etiam ea non est divisio rei, sed distinctio vocis solùm. Quod observandum est, contra *Timplerum*, qui id non intelligens ait: *lib. 3. Metaph. c. 2. q. 66.* Formam assistentem esse merum figmentum ingenii humani, & propterea ex Philosophiæ limitibus eliminandam. Imposita enim solùm est vox formæ assistentis, ad signandam peculiarem quandam significationem sub voce formæ, ut jam expositum est.

228 *Angeli quomodo sint formæ?*

Quintò: Forma sumitur per Metaphoram, pro eo Ente, quod in ratione simplicitatis simile est formæ. Atque hoc modo Angeli solent dici formæ separatæ. Hæc etiam significatio hujus loci non est, ut ipsa vox separati evincit. Nam forma in quantum talis est, non est aliquid separatum vel abjunctum à materia, sed unitum ei. Unde etiam significatio ejus est relativa, dicitúrque adeò forma formati forma. At Angeli dicuntur formæ, juxta absolutam significationem.

229 *Sexto:* Solet & forma sumi pro imagine, quomodo conceptus in mente, res repræsentantes, dicuntur formæ earum. Et hoc modo loquendi exemplar solet forma appellari, ut ex variis Autoribus referunt *Conimbricenses lib. 2. phys. cap. 7. q. 4.* non quia sint verè formæ, ut ipsi ibi volunt: sed quia rerum exemplatarum imagines sunt, ut rectè interpretatur *Suarez in Metaph. disp. 25. s. 2. n. 15.*

230 *Septimò:* Sicut materia κατ' ἀντονομασίαν intelligitur de materia rerum naturalium: Ita etiam forma intelligitur quandoque κατ' ἀντονομασίαν de forma corporum. Quo sensu *Aristot. l. de anim. t. 2. & 7. Metaph. t. 7.* Substantiam divisit in materiam, & formam, & compositum; ubi indicat, quod forma omnis, juxta illam insinuatam ἀντονομασίαν, sit substantia.

231 *Denique* in communi forma dicitur omne illud, sive in corpore sit, sive non, quod coordinatur materiæ, ab absolvendam aliquam speciem, quomodo Metaphysicus loquitur de forma: Etsi, cùm principale analogatum formæ, sit forma rerum naturalium, non declaret ferè rationem formæ, nisi intuendo id potissimùm formarum genus: Cùm aliâs etiam accidentia verè & propriè sint formæ, ut infrà declarabitur *lib. 2. c. 6. t. 4. punct. 4.*

ARTIC.

ARTICULUS II.
De aliis nominibus formæ.

Variæ vocis formæ significationes & nominales divisiones hactenus determinatæ sunt, venimus ad expositionem æquipollentium. 232

Igitur 1. valdè frequenter forma dicitur λόγος τῆς οὐσίας, sive *ratio essendi*, vel *ratio quidditatis*, ex *Aristot. 2. Phys. c. 3. 1. post. 11. & 5. Met. 2.* Item λόγος τοῦ πράγματος, & οὐσία τοῦ πράγματος, *l. 1. de gener. anim. c. 1.* Idque adeò, quia est potissima pars essentiæ, non in quibusque Entibus, (neque enim omnia Entia habent formam) sed in iis, quibus ea convenit. In his enim non est tanquam aliquid extrinsecum essentiæ, prout sunt accidentia, neque etiam aliquid inchoans essentiam, sicut materia, sed sicut absolvens: Atque hoc significant nomina ista. Simile est, quòd apud *Platonem* anima, appellatur homo, quia melior pars essentiæ illius in ea consistit, ut interpretantur *Conimb. 1. Phys. c. 9. q. 5. art. 3.* 233 *Forma dicitur ratio quidditatis.*

2. Apud *Aristotelem lib. 2. de anim. cap. 1.* ex definitione animæ, forma vocatur ἐντελέχεια. Ἐντελέχεια autem non est idem quod motio, ut *Cicero* interpretatur, *Tusc. quæst. 1.* & defendit *Politianus, in Miscell. c. 1.* Quia motio est Ens successivum non permanens, quale quid est anima. Proinde nec ἐντελέχεια significat aliquid successivum. Unde nec ἐντελέχεια hîc idem est, quod ἐνέργεια, prout hanc vocem aliquos interpretatos esse, refert *Plutarch. in lib. de placit. Philos.* Rectiùs igitur forma dicitur ἐντελέχεια, tanquam actus intrinsece perficiens, ut Etymologia vocis insinuat. Dicitur enim ἐντελέχεια ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ τέλος, ᾧ ἔχω, quasi intus habens perfectionem. Vide *Budæum lib. 1. de asse. Monlorium in particulari lib. de* ἐντελεχεία. *Scalig. exerc. 307. s. 12. & 39. & Fonsec. lib. 1. Met. c. 7. q 3. s. 8. Cœlium Rhodiginum l. 2. antiq. lect. c. 22.* 234 *Forma quomodo dicatur* ἐντελέχεια.

3. Appellatur etiam μορφὴ, unde & præcedenti articulo, ex hoc nomine factum putabamus nomen formæ. Sic *Scal. exerc. 80. s. 3.* ἰσοδυναμοῦντα facit ἐντελέχειαν, μορφῷ ᾗ εἶδος. 235 Μορφὴ.

4. Forma dicitur *actus*, quia scilicet actuat aliud. Idque bifariam. Nam 1. actuat materiam, non, dando ei esse, (quod suprà refutatum est) sed, dando ei determinata attributa, quæ ante illius formæ adventum non habebat: aut etiam, quia complet ejus capacitatem, sive potentiam passivam, quam habet ad recipiendas formas. Dicitur ergo hactenus actus respectu materiæ. Secundò etiam est actus, respectu compositi. A forma enim est ultima actualitas compositi. Et sic *in lib. 2. de anim. cap. 1. Aristot.* ait, animam esse actum corporis organici, ubi plerique per corpus organicum non intelligunt corpus ad modum materiæ vel partis, sed ad modum totius. Vide inprimis *Zabar. in lib. de anim. in comment. p. 143. 144.* Et *Suarez disp. 15. Metaph. s. 5. n. 2.* 236 *Forma est actus bifariam.*

5. Forma vocatur εἶδος, sive species bifariam: Tùm scilicet, quia est speciosum materiæ ornamentum, tùm quia compositum specificat, sive in determinata specie constituit. Ut *Fonseca* exposuit *l. 1 Metaph. c. 7. q. 3. s. 8.* 237 Εἶδος *est forma bifariam.*

6. Forma appellatur *Terminus*, ab *Arist. 3. & 4. phys. & lib. 1. de gener. anim.* Trifariam: 1. respectu generationis, quia formâ introductâ terminatur & finitur generatio. 2. Respectu materiæ, quia eam terminat vel determinat ad certam speciem, ut videlicet sit equi vel lapidis materia, ut interpretatur *Marsil. Ficinus, in Plotinum, Ennead. 1. lib. 8. cap. 4. & Colleg. Conimbr. lib. 1. Phys. cap. 9. q. 10. art. 2.* 238 *Forma quomodo dicatur terminus?*

3. Dicitur

3. Dicitur Terminus, reſpectu accidentium, quæ ſunt in materia. Nam cùm ſimpliciter materiæ conveniat quantitas, ipſa facit, ut illa quantitas in materia terminos habeat, veluti ut ſit bicubita vel tricubita. Vide *Zabar. lib. 2. de prim. mater. cap. 9.* Atque hinc vocatur etiam *menſura*, eodem ſenſu, ut interpretatur *Ficinus d. loc.*

239 *Forma quomodo dicatur harmonia.*

7. A *Pythagoreis* frequenter vocatur *harmonia*, inde ſumptâ appellatione, quod in miſtis ſint contraria elementa, & contrariæ qualitates, quæ nihilominus conſiſtunt & cohabitant intra eandem ſpeciem. Hunc contrariorum conventum facit forma. Indéque *Harmonia* dicitur. Alia nomina explicat *Albertus Magnus 1. Phyſic. tract. 3. cap. 17.* & *Colleg. Conimbr. 1. Phyſ. q. 10. tit. 2. Pererius lib. 6. de forma cap. 1.*

TITULUS XIX.

De definitione Formæ.

240 *Arabum definitio.*

Arabes, ut *Pererius* refert, *lib. 6. phyſ. natur. c. 2. ad finem*, formam definiunt quòd ſit, *participatio primi actûs impreſſa rebus.* Per primum autem actum intelligunt Deum vel ipſum eſſe. *Platonici* aiunt: *Formam eſſe divini exemplaris imaginem, expreſſam in materia.* Sed obſcuriores ſunt iſtæ definitiones.

241

Ariſtot. l. 2. phyſ. c. 3. t. 18. definit formam, quod ſit ratio quidditatis, ſeu quod ſit id, in quo formati eſſentia præcipuè conſiſtit.

Suarez 15. Met. ſ. 1. n. 1. ſic definit formam: *Forma eſt ſubſtantia, ſimplex & incomplexa, quæ ut actus materiæ, cum ea conſtituit eſſentiam ſubſtantiæ compoſitæ.* Sic & *Colleg. Canimb. 1. phyſ. c. 9. q. 10. art. 1.* Forma eſt *actus ſimplex unum per ſe cum materia conſtituens.* Sed iſtæ definitiones inadæquatæ ſunt, quia accidentia etiam formæ dici poſſunt, ut infrà diſputo *l. 2. cap. 6 t. 4. punct. 4.* Quanquam nec intendunt iſti doctores declarare quidditatem formæ in communi.

Explicatur propria definitio formæ.

Sat bona autem eſt definitio *Ariſtotelica*, quam modò retuli, cum qua coincidit noſtra: *Forma eſt cauſa, per quam res eſt id quod eſt.*

Hîc primùm Forma dicitur *cauſa.* Unde & eodem ſenſu, ad evitandam ambiguitatem, ſolet *formalis cauſa* dici: Et proinde quod forma quidem dicitur, nec tamen eſt cauſa, id à præſenti conſideratione eſt alienum. Tale quid eſt forma, pro quarta ſpecie qualitatis aut pulchritudine ſumpta. An autem forma rectè cauſa dicatur, & quam cauſalitatem exerceat, in ſequentibus tractandum eſt.

242

Deinde dicitur: *Per quam res eſt id quod eſt.* Hæc verba ſignificant: Formam eſſe aliquid rei intrinſecum, & pertinere ad ſpeciei conſtitutionem, & quaſi ultimam rei manum imponere, h. e. ſpeciem illam ultimò abſolvi & perfici per formam. Proinde juxta primam conditionem à præſenti conſideratione excluditur id omne, quod forma dicitur, nec tamen intra rei eſſentiam eſt, quale quid eſt forma aſſiſtens, forma externa, ſive exemplar, & ſic in aliis. Per alteram autem conditionem forma ſecernitur à materia. Nam materia eſt intra eſſentiam rei, ſed tamen id eſt, non abſolvendo, ſed ſolum inchoando eſſentiam. Per formam, inquam, res eſt id quod eſt. Veluti homo per formam ſuam eſt homo, & lapis per formam ſuam eſt lapis, & ſic in aliis.

243 *Explicatur particula* PER.

Cæterùm ad hanc rem ſignificandam adhibetur particula PER, ſicut & aliis cauſis peculiares præpoſitiones adduntur, quibus diſtinguuntur: non, quaſi illæ aliis rebus non poſſint attribui; ſed uſurpando particulas iſtas, juxta famoſum uſum, quem

quem habere solent in doctrina causarum, ut de particula **Ex**, ad definitionem materiæ dixi. Nam aliàs, quod ad præsens attinet, particula *per* solet etiam adhiberi ad significandum id, quod medium est, ut transire per ignem, demonstrare per causam. Deinde, aliquando significat instrumentum, ut ignis excludit pullos per calorem. Imò & communiùs significat efficientem causam, quomodo per exercitationem dicimus acquiri doctrinam. Quartò etiam subjectum significat, veluti cum corpus *per* superficiem coloratum dicimus. Confer Arm. de Bell. Vis. *lib. 2. term. Phil. c. 301.*

TITULUS XX.
De Entitate Formæ.

Quoad Entitatem formæ, inprimis, de duobus inquirendum est: *Primò*: An Forma sit? *Deinde*, si sit, quale esse habeat, an substantiale, an accidentale? 244

ARTICULUS I.
An sit illud Ens, quod formam vocamus?

Sceptici, aiebant, nihil esse, nisi quod videretur, ut refert Mornæus *l. de ver. rel. Christ. c. 3.* juxta hanc sententiam, nulla forma erit. Nam nulla forma videri potest.

Sed principium hoc lubricum est. Nam ad essentias rerum extrinsecum est, cognosci à sensibus Et proinde potest aliquid verè esse Ens, si maximè à sensu non cognoscatur, inprimis, quia ruditati & imperfectioni sensûs superordinatur intellectus, ut quod, cùm sit, à sensu cognosci nequit, cognoscatur tamen ab intellectu. Per intellectum autem sive rationem, quòd cognosci possit id Ens quod formam vocamus, statim apparebit. 245 *Formas esse probatur.*

Igitur quòd formæ dentur, inprimis inde *primò* manifestum est, quia secus nulla daretur corruptio. Nam corruptio non est, nisi per separationem, vel secessum formæ à materia quam informavit. 246 *Probatur formæ ex rerum corruptionibus.*

Dices; per corruptionem hominis, v.g secedere calorem vitalem. Sed hoc non disputo nunc, quale esse habeat forma, & an esse habeat forma accidentale, an substantiale. Satis nunc est, si esse aliquod habeat, quod satis liquet ex natura corruptionis. Ea enim non est, nisi per desitionem alicujus Entitatis. Quanquam revera inde etiam sequitur, quòd corruptio substantiarum fiat per abitum formæ substantialis. Secus enim non esset φθορὰ, sed ἀλλοίωσις, non esset corruptio, sed alteratio. 247 *Instantia.*

Deinde: Dimissâ materiâ (quippe quæ operativa non est) est aliquid pro principio operationum in composito. Ergo datur forma, eáque veram Entitatem habet, consequentia est evidens. Nam sub nomine formæ intelligimus id ipsum, quod est radicale, & universale principium operationum compositi. Non potest autem nihil esse, quod veras & reales opiniones habet, Antecedens etiam per se liquidum est, cùm materia, ut diximus, operativa non sit. Sed in re perspicua non est opus diutiùs immorari. 248

ARTICULUS II.
Quale esse habeat forma, substantiale, an accidentale?

Primò videri potest: omnem formam esse substantiam. Nam Aristoteles passim dividit substantiam in materiam, formam, & compositum. At divisio debet diviso adæquata esse. 249 *Rationes dubitandi.*

In oppoſitum videri poteſt: omnem formam eſſe accidens, quia omnis forma eſt in alio, nempè in materia: & ita quidem, ut materia ſit ſubjectum ejus. At quod eſt in alio, ut ſubjecto, id accidens eſt, & non ſubſtantia. Atque hæc, ut & argumentum eſt Franciſci Patritii *Tom. 4. diſcuſſ. peripat. l. 3. fol. 385.* Neutra tamen iſtarum ſententiarum vera eſt. Ergo tria dico.

250 *Deciſio quæſtionis.*

1. *Non omnis forma eſt ſubſtantia.* Hæc aſſertio eſt contra priorem opinionem. Patet autem ejus veritas, quia accidentia in abſtracto ſumpta ſine ullo incommodo dicuntur formæ concretorum, veluti albedo albi, doctrina docti. Doctus enim, qua talis, per doctrinam eſt id, quod eſt, & ſic in aliis. Sed hanc rem ex profeſſo perſequor, *l. 2. infrà c. 6. tit. 4. punct. 4.*

Non omnis forma eſt ſubſtantia.

251 *Solvitur objectio.*

Ad objectionem, de diviſione ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum: admitto, eam non eſſe adæquatam, ut patuit ex priori *tit. 15. art. 2. hujus cap.* ubi confirmatum eſt, etiam materiam aliquam eſſe de prædicamentis accidentium: Idémque pleniùs patebit infrà *l. 2. c. 2. tit. 2.*

252 *Non omnis forma eſt accidens.*

2. *Non omnis forma eſt accidens.* Hæc aſſertio eſt contra alteram Patritii opinionem. Et confirmatur 1. Ex præcedente articulo, per argumentum factum ex naturâ corruptionis. *Deinde* id ſaltem evincit diviſio Ariſtotelica ſubſtantiæ in materiam, & formam, &c. quod aliqua forma ſit ſubſtantia. Præſertim cum *lib. 2. de anim. c. 1.* hinc confirmet animam eſſe ſubſtantiam.

Tertiò: Clarè probatur, animam rationalem eſſe ſubſtantiam. Nam illa ſeparatur poſitivâ ſeparatione à materia, ita quidem, ut naturaliter ſubſiſtat extra materiam, ut pleniùs diſputabitur infrà, *lib 4 c. 5.* At hæc clarè arguunt animam habere eſſe αὐθύπαρκτον. At quod habet eſſe αὐθύπαρκτον, eſt ſubſtantia. Porrò anima rationalis eſt forma hominis. Ergò quædam forma eſt ſubſtantia.

253 *Quartò:* Si non daretur in rebus naturalibus forma ſubſtantialis, tum nulla res naturalis eſſet aliquid per ſe unum. Nam inprimis certum eſt, res naturales eſſe compoſitas ex materia & forma. Si ergo forma rerum naturalium eſt accidens; Et ea additur ad materiam (ſubſtantiam) pro compoſitione rerum naturalium, tum fiet Ens per accidens. Nam Ens per accidens eſt, quoties ſubſtantia & accidens, uniuntur ad faciendum aliquod compoſitum.

254 *Solvitur objectio.*

In ſubiecto eſſe non ſemper notat eſſentiam accidentalem.

Ad objectionem Patritii: Reſpondeò *primò* etiam ſubſtantiis convenire, quòd ſint in alio. Sic aqua eſt in ſpongia, locatum in loco. Ita colligi poteſt ex variis modis eſſendi 10. quos Ariſtoteles refert *lib. 4 phyſ. c. 3. t. 23.* Et iſta quidem ibi ſunt, ut in ſubjectis. Unde *ſecundò* apparet: *In ſubjecto*, ſi in omni latitudine ſumatur, non ſtatim importare, vel ſignificare eſſentiam accidentalem. Unde ſpeciatim ſequitur, ſi maximè formæ quæ vis ſint in materia, ut in ſubjecto, quòd tamen ex eo nondum ſint accidentia; ſicut nec aqua accidens eſt, etſi ſit in ſpongia, ut in ſubjecto, continente eam. Igitur *tertiò* dico, aliquando phraſin, *in ſubjecto eſſe*, ſpeciatim ſumi, atque tum adæquari accidenti: Id tum eſt, ſi in ſubjecto id eſſe dicatur, quod cùm inſit, non eſt pars rei, & omnino eſſe non poteſt, niſi in illa re, ut Ariſtoteles definit *l. Categ. c. 2.* At forma ſubſtantialis ita eſt in materia, tanquam in ſubjecto, ut tamen ſit pars rei, nempè compoſiti, quod una cùm materia eſſentialiter conſtituit. Ita enim amplianda eſt illa particula, *non eſt pars rei*, nempè, ut nec ſit pars ejus, in quo eſt: nec cum eo ſit pars eſſentialis alterius, ut benè monuit Titelmannus *in Log. l. 2. cap. 12.* Cujus ampliationis neceſſitatem alibi oſtendi. Vide *in Introd. Log. c. 5. n. 25. & in Top. c. 8. n. 22.*

3. *Forma*

3. *Forma indifferens est secundùm se, ad esse accidentale, & substantiale.* Hæc assertio ex prioribus relinquitur. Visum enim ibi est, in particulari aliquam formam esse substantiam, & aliquam esse accidens. Hoc autem esse non posset, nisi forma, qua talis est, præscinderet ab esse substantiali & accidentali. Si enim, qua talis est, forma esset accidens, omnis forma esset accidens: Iterum, si forma, qua talis est, esset substantia, omnis forma esset substantia, quorum utrumque patuit esse falsum. 255 *Forma est indifferens ad esse substantiale.*

TITULUS XXI.
De causalitate formæ.

Ad hunc titulum de tribus agendum est: 1. An forma sit causa: Deinde, & cujus sit causa: 3. Quænam sit ejus causalitas: seu, quomodo sit causa. 256

ARTICULUS I.
An Forma sit causa?

Inprimis hanc ad rem est triplex dubitandi ratio: 1. Quia omnis causa est prior effecto, dicente Aristotele 2. *Phys.* 92. At forma est simul cum formato. *Deinde*, omnis causa est nobilior effecto, ut ex commentatore sumitur 2. *Phys. t. comm.* 4. At forma non est nobilior formato, quia formatum implicat omnem perfectionem formæ, & aliquid ampliùs, nempe perfectionem materiæ. *Denique*, si forma causa est, cujus erit causa? non materiæ; nam hæc est prior formâ: non compositi, quia sic erit sui ipsius forma, quia dimissâ materiâ (cujus forma non erat causa) nihil est in composito, nisi forma. 257 *Rationes dubitandi.*

Nihilominus dicendum est: formam esse causam, quia verum & realem influxum præstat ad productionem compositi, inde etiam compositum intrinsecè dependet à forma. Ergo per talem dependentiam compositum est effectum formæ. Ergo vi relativæ ἀντιστροφῆς Forma erit illius causa. 258 *Decisio quòd forma sit causa.*

Ad *primam* objectionem *respondeo*: omnem causam esse priorem effecto, loquendo de prioritate naturæ. Nam loquendo de ordine temporis (secundùm quem forma dicebatur simul esse cum formato) etiam aliæ causæ non sunt priores effectis. 259 *Solvuntur objectiones.*

Ad *alterum* responderi potest iuxta Averroëm. 2. *Phys. comm.* 4. Formam esse nobiliorem composito. *Sed* hæc sententia falsa est, propter argumentationem in objectione additam. Admisso igitur quòd forma sit ignobilior composito: *Respondeo*, negando propositionem, quòd omnis causa debeat esse nobilior causato. Nam utique materia causa est. Et tamen materia est Ens imperfectissimum. Inprimis autem loquitur ista proportio de causa efficiente. Aut si ad alias causas ea etiam extendenda sit, intelligenda solùm est de causato in fieri, & de causa, prout est in ipso influxu. Hactenus enim utique nobilius est dare esse, quàm accipere, quomodo forma est aliquid composito nobilius. Huc pertinet, quod Augustin. ait *qq.* 83. *q.* 2. Omne quod fit (intellige in quantum fit) ei à quo fit, par esse non potest. 260 *Forma an sit nobilior composito?*

De tertia autem ratione in contrarium, ex dicendis constabit, ad *n.* 268.

ARTICULUS II.
Forma cujus rei sit causa?

Hac in re id certum mihi est. 1. Quæcunque habent veram materiam, ea etiam 261

Quænam habeant formam.

etiam verè habent formam. 2. Quæ non habent propriè loquendo materiam, ea nec propriè loquendo formam habent. 3. Quæ habent materiam ſecundùm quid, & impropriè, etiam habent formam ſecundùm quid, & impropriè. Ratio eſt, quia materia & forma ſunt ad aliquid.

262 *An forma informet materiam?*

Id autem quæritur: cum forma actum formalem exerceat, an id faciat reſpectu materiæ, an reſpectu compoſiti, ſeu, an forma informet materiam, an verò informet compoſitum? Diſputant ea de re variè autores. Vide Ægid. 2. *phyſ. cap.* 7. *q.* 2. Javell. 8. *Metaph. q.* 1. Perer. *lib.* 8 *phyſ. c.* 2. *& lib.* 5. *cap.* 12. Fonſec. 5. *Met. cap.* 2. *q.* 2, 3. Suarez *diſp.* 15. *Met. ſ.* 9. Et inde Interp. Lombard. *ad* 2. *diſt.* 13. & Thom. *ad* 1. *p. q* 66.

263 *Informatio duplex.*

Hac in re mihi præponenda videtur neceſſaria diſtinctio in voce informationis. Alia nempe eſt informatio accidentalis, alia ſubſtantialis. Informatio accidentalis eſt, quæ eſt non ad dandum eſſe ſimpliciter, ſed ad dandum eſſe tale. Atque hoc modo cùm qualitates, verbi gratiâ, dicuntur formæ ſubſtantiarum, intelliguntur eas informare accidentaliter. Neque enim per iſtam informationem ſubſtantiis dant eſſe, quod neceſſariò tali informationi præſupponitur. Alia igitur eſt informatio eſſentialis, ſecundùm quam, id quod informare dicitur, alii tribuit eſſe ſimpliciter. Ita anima rationalis informat hominem, non dando ei eſſe accidentale, ſed dando ei eſſe ſimpliciter, nempe ut ſit homo.

264 *Deciſio. Forma accidentaliter informat materiam.*

Hoc poſito, duo dico: 1. *Forma informat materiam non informatione ſubſtantiali ſive eſſentiali, ſed accidentali.* Ita patet, quia materia ad formam ex illa informatione ſolùm habet rationem ſubjecti. Subjecti autem eſſentia præſupponitur eſſentiæ adjuncti. Ergo eam ab adjuncto non accipit. Proinde nec materia accipit eſſe ex tali informatione, quam præſtat ſubſtantialis forma in illam introducta. At hæc eſt accidentalis informatio. Non, inquam, forma informans materiam, dat materiæ eſſe ſuum, ut ſcilicet ſit materia, ſed ſolùm ei dat eſſe tale, ut ſit materia talis vel talis, tanta vel tanta, hujus vel iſtius.

265 *Objectio.*

Objicitur: quod Ariſtot. *l.* 2. *de anim. c.* 1. animam definit, quod ſit actus *corporis*. Corpus autem eſt materia animalis. Igitur animam per ordinem ad materiam definivit. At forma definienda eſt utique per ordinem & reſpectum ad id, quod eſſentialiter informat, ut ſequitur ex generali natura Entium incompletorum, quæ definiuntur per habitudinem ad id quod complent.

266 *Corpus bifariam dicitur.*

Reſpondeo: vocem corporis eſſe ambiguam; aliquando ſignificat ad modum partis, ut cum homo dicitur conſtare animâ, & corpore: aliquando dicitur ad modum totius, veluti cum prædicatione ſynonymica dicitur *homo eſſe corpus*. Vide Zab. *in tab. Log. pag.* 13. *& lib.* 1. *in prim. mat cap.* 6. *& lib.* 2. *cap.* 17, 18, 19. Et Armand. de Beſl. Viſ. 2. *term. c.* 8. Atque ita cùm anima dicitur eſſe *actus corporis*, corpus intelligendum eſt, non per modum materiæ, ſed per modum totius. Anima igitur eſt actus corporis (non veluti materiæ, ſed) veluti animalis, hominis, vel plantæ. Prout & alii autores ibi eam vocem interpretantur, ut priùs retuli, *t.* 18. *art.* 2. *ad* 4 *appellationem.*

Anima quomodo ſit actus corporis?

267 2. Dico: *Forma informat compoſitum informatione ſubſtantiali ſive eſſentiali.* Ita primùm relinquitur ex prioribus. Nam inprimis forma debet aliquid eſſentialiter informare. At dimiſsâ materiâ nihil relinquitur, niſi compoſitum, quod ab ea informetur. *Deinde* compoſitum habet eſsentiam per formam, & eſt id quod eſt per eam. At dare eſsentiam utique eſt influxûs cauſalis. Ergo forma ad

compoſitum

compoſitum habet influxum cauſalem. Denique apparet id inde, quod diverſarum cauſarum eſt idem cauſatum, non diverſum. At materia non eſt materia, niſi compoſiti. Et efficiens non eſt efficiens, niſi ejuſdem. Ergò & forma eſt compoſiti forma.

Sed hîc recurrit *objectio*, præcedenti articulo propoſita. Forma non eſt forma materiæ compoſiti. Et nihil præterea eſt in compoſito præter formam. Ergo eſt ſuiipſius forma. *Reſpondeo* 1. per inſtantiam. Materia non eſt formæ materia in compoſito, & nihil præterea eſt in eo præter materiam. Ergo materia ſuiipſius eſt materia. Abſurdè. Conſequentia igitur utrobique eſt vitioſa. Eſtque id inde, quia materia & forma eſſentiam conſtituunt, per identitatem ad ipſum compoſitum vel ſpeciem. Atque ita forma, nec ſeipſam, nec materiam informat, ſed ſpeciem; quia partes illæ non ordinantur ad eſſentiam partium ſpeciei, ſed ad ſpeciem ipſam. Atque ita ſpeciatim anima non informat animam, nec corpus humanum, ſed ipſam ſpeciem, nempè hominem. 268 *Objectio.*

ARTICULUS III.

Quæ ſit formæ cauſalitas?

Breviter *reſpondeo*: Cauſalitatem formæ eſſe unionem ejus ad materiam. Ita patet. Nam per cauſalitatem intelligitur is modus, ſecundùm quem cauſa influit in effectum, ſeu, qui proximè unamquamque cauſam conſtituit actu cauſantem. Ergò formæ etiam cauſalitas illa eſt, quæ ex parte formæ requiritur ad hoc, ut ipſa actu influat, & ſic actu informet. Id autem eſt ejus unio ad materiam. Quamprimùm enim ipſa materiæ unitur, ſtatim dat etiam alicui ſpeciei, eámque ultimò in eſſe ſuo abſolvit, qui eſt ejus formalis effectus. Eſtque hæc res ſatis plana. Conſentienter ita docere ſolent Interpp. *ad* 1. *Metaph. cap.* 2. *&* 2. *phyſ. cap.* 3. 269

TITULUS XXII.

De diviſionibus Formarum.

Diſtinctiones nominales formæ ſuprà *tit.* 18. *art.* 1. perſecutus ſum: nunc reales diviſiones tractandæ ſunt. Sunt autem talium diviſionum quatuor propoſitæ in Theorematibus hujus capitis. Igitur *primò*, forma eſt ſubſtantialis, vel accidentalis. *Secundò*: forma eſt generica, ſpecifica, vel numerica. *Tertiò*: Forma eſt totalis, vel partialis. Et *denique*, forma eſt materialis, vel immaterialis. Hæ diviſiones ordine explicandæ ſunt. 270

ARTICULUS I.

De diviſione formæ in ſubſtantialem, & accidentalem.

Hujus diviſionis ſenſus duplex eſſe poteſt: poſſunt enim termini intelligi, tùm juxta diverſitatem, quæ eſt in modo informandi, tum juxta diverſitatem rerum, quæ informantur. Si priori modo intelligatur illa diviſio non eſt realis, ſed nominalis, indeque hoc ſenſu tractata eſt ſuprà *t.* 18. *art.* 2. ubi vide. 271

Sin verò poſteriori modo intelligatur, hoc eſt, juxta diverſitatem rerum informantium, ſic alia forma eſt ſubſtantia, & dat eſſe ſubſtantiale: Alia verò eſt accidens, & dat eſſe accidentale, utrobique tamen eſſentiale. Ita anima eſt forma ſubſtantialis hominis. Doctrina forma accidentalis docti: ſumiturque tum 272

hujus diviſionis bonitas exinde, quòd, ut antea oſtenſum eſt *tit.* 20. *art.* 2. alia forma eſt ſubſtantia, alia accidens.

ARTICULUS II.

De diviſione formæ in genericam, ſpecificam, & numericam.

273 *Forma generica.*

Harum formarum definitiones facilè ſumi poſſunt ex ipſis nominibus. Igitur Forma generica eſt, quæ ſpeciei alicui dat eſſe generale. Talis eſt anima ſentiens in homine, quæ tribuit homini, ut ſit animal. Dico *ſpeciei*. Quia ſi eſſentiam generalem ſumamus in ipſo genere, ea non neceſſariò præſtatur per formam. Nam generaliſſima genera, cùm ſint expertia generum, à fortiori ſunt expertia formarum.

274 *Forma ſpecifica.*

Forma autem *ſpecifica* eſt, quæ dat eſſe ſpecificum, ſive quæ aliquam rem conſtituit in determinata ſpecie. Sic anima rationalis eſt forma ſpecifica hominis.

275 *Forma numerica.*

Denique forma *Numerica* eſt, quæ dat eſſe individuum, ſive ſingulare. Unde eodem ſenſu forma *individuifica* dicitur. Dicitúrque *Numerica*, quia per eam conſtituitur aliquid unum numero. Id autem non putandum eſt, quòd unaquæque res quæ ſingularis eſt, ſit per formam ſingularis, ſed ſolùm, quod forma, in habentibus formam, ſit principium individuationis in illis, qua de re ſuprà ſatis fuit, *cap.* 6. *num.* 52. *ſeqq.*

276 *Quomodo diſtinguatur forma in genericam, ſpecificam, & numericam?*

Cæterùm eſt obſervandum, quòd illa diſtinctio non ſumatur ſecundùm diverſitatem, quæ ſit à parte rei, ſed ſolùm eſt ſecundùm abſtractionem, vel præciſionem Entis. Nam inprimis à parte rei, non eſt univerſale à ſingulari diſtinctum, ut d. *cap.* 6. oſtenſum eſt. Sed Socrates, verbi gratiâ, & homo qui de eo dicitur, & animal, quod de eodem homine dicitur, ſignificant unam & eandem eſſentiam, ſolùm ſub præciſioribus conceptibus. Hinc igitur etiam à parte rei non debent reſpondere plures formæ, quarum una ſit generica, alia ſpecifica, alia numerica: ſed una eademque forma, quæ dat eſſe ſingulare, ſolùm ſub præciſiori conceptu, aliud nomen arripit, & ſpecifica, ac deinceps generica forma dicitur. Sed hæc res pleniùs patebit diſputando de pluralitate formarum, quod faciemus ſequenti articulo, poſtquam declaraverimus diviſionem formæ in totalem & partialem. Nam & de partialibus formis diſputari ſolet: An earum plures, preſertim in totis diſſimilaribus, poſſint eſſe in eodem compoſito.

ARTICULUS III.

De diviſione formæ in totalem & partialem.

277

Alia eſt hæc diſtributio, ab ea, quâ forma diſtinguebatur in formam totius & partis, de quâ prius fuit *t.* 18. *art.* 1. *ad* 1. *ſignif.* Eſt igitur nunc forma *totalis*, quæ eſt adæquata toti compoſito, qualis eſt anima ſentiens in animali. Partialis autem forma eſt, quæ eſt inadæquata ad aliquod totum, ſed deſtinatur ad conſtituendam partem aliquam, qualis eſt in animali, forma naſi, vel linguæ, vel cordis.

278 *Qualis ſit diſtributio formæ in totalem & partialem?*

Cæterùm hæc etiam diſtinctio, non eſt in diverſas res, ſed ſolùm in diverſos modos, vel rationes ejuſdem rei. Neque enim forma partialis dicitur, tanquam adæquatè reſpiciens aliquam partem, & ad totalem formam addita. Mox enim oſtendemus, non dari plures formas partiales, quod neceſſarium eſſet, ſi partiales formæ ſumerentur juxta numerum, & diverſitatem partium in compoſito.

Eſt

Eſt igitur in unaquaque ſpecie ſpecifica forma, hæc adæquatur toti ſpeciei, qua- 279
lem dixi eſſe animam ſentientem in animali. Et hæc forma ex illa adæquatione totalis dicitur. Illa igitur forma, quia totalis eſt, neceſſariò extenditur ad quamlibet partem materiæ. Atque ita per præſentiam ad partem, fit partialis. Et ſic partialis forma eſt, quaſi pars formæ totalis. Id inprimis intenditur in totis diſſimilaribus. Ibi igitur anima ſentiens (quæ totalis forma eſt, & proinde etiam ad naſum, verbi gratiâ, extenditur) accommodata materiæ idoneæ ut in ea exerceat actum olfaciendi, conſtituit naſum. Et ſic hactenus eſt forma partialis naſi. Eadem anima porrò extenſa ad materiam, quæ eſt apta ad videndum, vel apprehendendum, conſtituit cum illa materia, oculum, vel manum. Et ſic fit partialis forma oculi, vel manûs. Et ſic in partibus aliis. *Sed* hæc clariora erunt ex iis, quæ ſtatim adjungemus, de pluralitate formarum. Ibi enim oſtendetur plures partiales formas, realiter diverſas, in eodem compoſito non dari.

Disputatur.

An plures formæ poſſint eſſe in eodem compoſito?

Hanc rem *in Topic.* tractavi *c. 5. tum ad num. 41. ſeqq. tum ad n. 64. ſeqq.* Quid 280
ſtatuendum ſit paucis propoſitionibus expono.

PUNCTUM I.

De formis ſpecificis.

1. *Plures formæ ſpecificæ, h.e. diverſas ſpecies facientes non ſunt in uno com-* 281
poſito. Ita ex ipſis terminis clarum eſt. Nam forma ſpecifica eſt quæ ſpeciem facit. *Plures ſpecificæ non ſunt in eodem compoſito.*
Ergo plures formæ ſpecificæ plures ſpecies faciunt. Proinde clara eſt repugnantia: Dicere plures formas ſpecificas, & tamen dicere unum compoſitum vel ſpeciem. Eſtque hæc aſſertio contra Manichæos, qui homini duas animas aſſignabant, eáſque contrarias, alteram à bono, alteram à malo Deo inditam, teſte Auguſtino *in lib. de duabus animab. contra Manichæos & l. 10. de Gen. ad lit. c. 13. & lib. de vera relig. cap. 9.* cui adde Hieron. *Epiſt. 150. ad Hedib. q. 12.* Damnata hæc Manichæorum opinio eſt in Concil. Conſtantinop. *Act. 11. Can. 11. Apparet* (verba ſunt Concilii) *quoſdam id temporis in tantam impietatem veniſſe, ut hominem duas habere animas impudenter dogmatiſarent. Tales igitur impietatis inventores, & ſimilia ſentientes cùm Veteris & Novi Teſtamenti, omnéſque Eccleſiæ Patres unam habere animam aſſeverent, ſancta, & univerſalis Synodus anathematizat.*

Objectio illorum principalis eſt: quod in Scriptura ſolet anima duobus vocabulis *Objectio.*
conjunctim circumſcribi, nempè voce ſpiritûs & animæ, ut 1. *Theſſ. 5. verſ. 23.* Deus pacis ſanctificet vos, ut integer *ſpiritus* veſter *& anima*, & corpus ſine querela in adventum domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur. Sic & in locis aliis.

Sed inprimis hic ipſe locus intentionem Manichæorum ſatis refutat, de anima 292
bona & mala, quia hîc de ſpiritu, & de anima dicitur, integritas, & ſanctificatio, & *Spiritus & anima quomodo in Scripturis diſtinguantur?*
ſervatio, *Daniel 3.* aiunt pueri: Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino. At hæc non poſſunt animæ attribui, ſi quæ in nobis eſſet, præter eam, quæ à bono Deo indita eſt. Spiritus igitur & anima, in Scriptura, quando conjunguntur, non diſtinguuntur ſubſtantiâ, ſed officio & munere, ut Hieron. docet *cit. loco.*

PUNCTUM II.
De Formis generalibus.

283 *Formæ non sunt multiplicandæ, juxta quidditativa prædicata.*

2. Assertio: *Juxta numerum prædicatorum essentialium non sunt numerandæ & multiplicandæ formæ essentiales, tanquam realiter diversæ in eadem specie.* Hæc assertio est contra Paul. Venet. *lib. 7. Metaph.* Avicembron. *in l. fontis vitæ.* Joh. Gandav. 2. *Metaph. q.* 10. *& l.* 1. *de anim. q.* 8. Philopon. *l.* 1. *de anim. text.* 91. & alios; & patet ejus veritas, per ea, quæ priùs *art.* 2. constituta sunt. Nempè singulare & universale, & proinde genus, species, & individuum, non dicunt essentias à parte rei distinctas: sed una eadémque essentia, quæ distinctè significatur sub voce *Socratis*, illa ipsa, confusè & cum præcisione conditionum individuantium, significatur sub voce *hominis*. Et rursus illa ipsa essentia, etiam significatur sub voce *animalis*, per adhuc confusiorem, & præcisiorem conceptum. Cùm igitur ipsa formata à parte rei non distinguantur, nulla hactenus necessitas est, ut attributis ratione distinctis, respondeant formæ distinctæ realiter.

284 Addidi autem: in superiori assertione, *tanquam realiter diversæ in eodem composito*. Nam sicut plura dicimus prædicata essentialia, sumendo pluralitatem, secundùm diversitatem, & præcisionem rationis: Ita etiam in eodem composito dici possunt, esse plures formæ, itidem sumendo pluralitatem secundùm diversitatem & præcisionem rationis. Ita in homine utique est & anima vegetans, & sentiens, & rationalis, non tamen, ut realiter distinctæ, sed ut una anima sumpta cum majori vel minori præcisione, juxta conditionem formatorum per ipsas, ut speciatim videbitur sequenti propositione.

285 *Objectiones.*

Contra hanc propositionem ex duplici principio potest disputari. *Primò*, quod universale, & singulare distinguantur re, & non solâ ratione. Inde enim consequitur, ut & formæ, pro istarum realitatum differentia, differentes sint. Sed de hac hypothesi satis dictum est suprà, *hoc lib. 1. c. 7.*

286 *Deinde*: quòd admissâ reali identitate inter singulare & universale, adhuc sint necessariæ diversæ formæ. Nam inprimis, Socrates est homo. At esse hominem est prædicatum substantiale. Ergo per aliquam formam substantialem est homo. Hæc autem est anima rationalis. Rursus idem Socrates est etiam animal. Hoc prædicatum iterum est substantiale. Ergo Socrates per aliquam substantialem formam est animal. Hæc autem est anima sentiens. Ergo præter animam rationalem est in homine anima sentiens. Ergo sic diversitas prædicatorum essentialium infert pluralitatem formarum.

287 Si *dices*: esse ibi diversas formas, sed solùm ratione distinctas, sicut & ipsa essentialia prædicata, hoc est, homo & animal: Retorquebatur: quòd sic dici deberet: animam rationalem esse animam sentientem, sicut dicitur: hominem esse animal, sed falsum est, animam rationalem esse sentientem animam.

288 Sed tamen bona fuit responsio, quod scilicet Socrates utique sit & homo & animal, & id quidem per substantialem formam. Sed cùm homo & animal non significent duas Entitates, sed unam, magis minùsve præcisam & abstractam: Ita oportet etiam esse de forma, ut & de ea non necessum sit, ut realiter diversa sit, quæ facit esse animal, & esse hominem.

289 Ad *instantiam* autem *respondeo*: realem identitatem extremorum, non semper satis esse, ut de se invicem prædicentur, quæ realiter idem sunt, præsertim si sermo

sit

sit de abstractivis nominibus. Nam inter genus & speciem, ut objectio supponit, est realis identitas, item inter differentiam & speciem, & tamen falsæ sunt hæ propositiones in rigore : ***rationalitas est animalitas, & humanitas est rationalitas.*** Istæ enim prædicationes abstractivæ insinuant, quasi quod formaliter significatur sub una, significetur etiam sub altera, quod hîc & ibi (hoc est, in anima sentiente & rationali) non est. Confer Scotum *in præd q.* 16. *&* Suarez *disp.* 6. *Metaphys. s.* 10.

Deinde frequenter objicitur locus Aristot. *Met c.* 10. ubi ait : ***partibus definitionis respondere partes definiti, seu rei ipsius.*** At partes definitionis sunt genus & differentia. Ergo in re erunt genus, & differentia, & proinde formæ, quibus constituatur esse genericum, & esse quasi differentiale, seu, quod idem est, specificum. 290 *Objectio.*

Respondeo admittendo, quod generi & differentiæ, quæ sunt partes definitionis, respondeant partes in definito, sed istæ non sunt necessariò realiter diversæ, & consequenter nec necessariò inferunt formas realiter diversas. 291 *Solutio.*

Sunt alia etiam, quæ opponi solent, quæ Zabarella refert pro adstruenda multitudine animarum, desumpta ex natura essentiæ generalis: sed ista meliùs sequentibus referentur & refellentur.

PUNCTUM III.

De animarum multitudine, vel unitate in homine.

3. Separatim dico : ***non esse plures (realiter diversas) animas in homine, quarum una sit vegetans, alia sentiens, alia rationalis.*** Ita primum ex dictis relinquitur, & est contra Occamum *quodl.* 2. *q.* 10. *&* 11. Zabarellam *lib. de facult. anim. cap.* 8. *de gener. & inter. c.* 2. *& in comm. ad* 2 *de anim. t.* 31. *fol.* 361. *& in comm. ad lib.* 1. *de gener. & corrup p.* 830. Apparet autem assertionis nostræ veritas, ex separatione animæ. Nam inprimis anima sentiens & vegetans, si realiter diversæ sunt ab anima rationali, prorsus sunt materiales, idemque, sicut cæteræ formæ materiales, separatio illarum à materia, erit interitus earum. At nihilominus eas non interire Scriptura testatur, *Matth.* 7. ***Animam hominis***, inquit Christus, *occidere non possunt.* Oportet igitur ut eandem substantiam habeant cum anima rationali, ut inde, per identitatem ad illam, separentur. Alia addere nolo. 292 *Non sunt plures animæ in homine.*

De Objectionibus.

Objectiones contra hanc assertionem variæ sunt, quas proponit Zabarella *de facult. anim. cap.* 8. & alibi repetit. 293

Primum argumentum.

Primò, *Fidem*, inquit, *huic animarum distinctioni, facere potest continua illa quam in nobis experimur pugna sensûs cum ratione. Quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret, & quod ratio vult id persæpe sensus fugit ut molestum: ita ut eadem res sit molesta sensui, & jucunda rationi; vel sensui jucunda, & molestâ rationi : alia igitur est substantia animæ, qua sentimus, & alia qua intelligimus & volumus.* Eodem argumento utitur Occamus *quodl.* 2. 10, 11. *De pugnantia operationum sensualium & intellectualiũ.*

Sed *respondeo:* ad istam operationum diversitatem, vel contrarietatem, satis esse, si sit diversitas in facultatibus, non autem requiritur præterea diversitas in formis, secus enim oporteret etiam aliam animam videntem esse, & aliam audientem, quia si attentè intendamus aliquid auditu nostro observare, in iis quæ præ oculis sunt, cognoscendis, visus deficit. Estque ad hanc rem observandum, 294

quod

quod Suarez monet *disp. 15. sect. 8. n. 28.* dupliciter intelligi posse, quòd in homine sint contrariæ operationes, scilicet vel simul, vel diversis temporibus. Hoc posterius non solùm in eadem anima, sed etiam in eadem potentia accidere potest. Illud autem prius non est verum de anima hominis intellectum de propria contrarietate. Nam quando voluntas, & appetitus moventur effectibus contrariis, tendunt in contraria sub diversis rationibus, & diverso etiam modo. Nam cum affectus unius est efficax, alterius est inefficax, ex quo potius colligitur istos diversos appetitus in eadem anima radicari. Nam motus unius retardat motum alterius, si sit aliquo modo repugnans. Si autem inter se consentiant, facilius indicatur ista identitas.

Secundum argumentum.

295 *Ab una forma, unum esse.*

Secundò: *Illud me maximè movit*, inquit Zabar. *quòd forma simplex est essentia, & dat unum tantùm esse, & non plura; quæ igitur dat esse hominem, eadem non dat esse animal. Ergo si homo per animam rationalem est homo, non potest per eandem esse animal, & esse vivens: sed per rationalem est homo, & per sensibilem est animal, & per vegetantem vivens.*

296 *Quatenus una forma possit dare plura esse.*

Respondeo: Admisso, quòd una forma dat tantùm unum esse, nego consequentiam, quia esse hominem, & esse animal non sunt plura esse, sed sunt unum esse. Essentia, inquam, generica, & specifica, sunt unum esse à parte rei, multitudo autem est solùm secundum majorem, vel minorem præcisionem. Proinde, ad hanc multitudinem, etiam satis est una, & eadem anima, præcisiùs, vel minùs præcisè sumpta. Sed ea de re jam fuit in præcedenti puncto.

Tertium argumentum.

297 Tertiò: *Incidunt autem*, inquit porrò Zabarella, *in aliud quoque absurdum non minus grave. Sicut enim dicunt: Plura esse ab una, & eadem forma tribui: etiam affirmant, idem esse simul tribui à pluribus diversis formis. Nam secundùm eos tam forma propria hominis, quàm forma propria equi, & forma propria leonis dat esse animal. Hoc autem tum ipsum per se cuilibet consideranti absurdum est manifestum, tum etiam hoc argumento probari potest, quia si unum, & idem esse simul provenit à pluribus formis: Ergò à singulis provenit per accidens, ut animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & per accidens à qualibet alia. Illa enim est alicujus causa per accidens, sine qua illud esse potest. Atqui animalitas existere potest, & existit actu sine forma humana. Ergo ab ea provenit per accidens, & eâdem ratione a qualibet alia per accidens. Idque à nulla ritè philosophante negari potest. Ex hoc autem possumus tale argumentum colligere: Omne quod est per accidens, est reducendum ad aliquod per se*, ut ait Aristoteles 2. Phys. context. 66, 67. *Ergo necesse est aliam esse formam ab omnibus specierum formis distinctam quæ per se tribuat esse animali, eámque unam & eandem esse in omnibus animalibus, proinde communem formam generis distinctam esse à formis specierum.* Hactenus Zabarella.

298 *Respondeo*: Inprimis satis indicat Zabarella in hoc, & multis aliis, se minus exercitatum esse in prima Philosophia. Sed videamus 1. Quatenus una forma possit plura esse tribuere, & quatenus id sit in præsenti negotio, ex priori argumento liquet. *Deinde* observandum est, quòd unitas generica, vel universalis (secundùm quam duæ pluréve species dicuntur habere unam essentiam,) non sit realis, sed rationis. Unitas enim illa non est, nisi sumendo essentiam genericam, cum præcisione

&

& indifferentia ad differentias ſpecificas. Ac ſic nulla res in mundo eſt, quæ à parte rei ſit indifferens ad differentias contrahentes. Hoc igitur poſito, formâ etiam generalis, ſecundùm quam ſit illa unitas, non debet ſumi ut à parte rei diverſa à ſpecifica, ſed ſolùm ſecundùm præciſionem. Atque hoc eſt de anima hominis, verbi gratiâ. Ea enim præſcindi poteſt, & inadæquatè concipi, & dimiſſâ rationalitate ſolùm apprehendi, ſecundùm ea attributa, quæ etiam brutis conveniunt. Idémque ſicut eſt in homine, fieri etiam poteſt in equo, & leone, quæ animalia conſequenter ſecundùm iſtam præciſionem conveniunt in eadem eſſentia generica. Ex his igitur liquet, quod à parte rei non debeat una eſſe forma in diverſis ſpeciebus. Unde porrò *tertiò* loquendo de animalitate, ut eſt à parte rei, debet ea dari ab illa forma ſpecifica, cui identificatur. Et proinde animalitas, quæ in equo eſt, ex equi natura, quæ in leone eſt, ex leonis natura ſumi & præſcindi debet. Unde *quartò* id conſequenter facilè admittitur, quòd leonis natura, ad dandam animalitatem ſimpliciter ſit per accidens. Poteſt enim & animalitas, ex alia natura, veluti equi vel hominis ſumi, quia ſpecifica differentia hæc vel iſta, eſt per accidens ad genus, ut ipſe Zabar. diſputat *in* 1. *de propoſ. neceſſ.*

Quid igitur *inquit*, dat animalitatem per ſe? *Reſpondeò:* Animalitas, ut unam 299
aliquam eſſentiam ſignificet, non eſt à parte rei, ſed cùm aliqua præciſione mentis. Hinc igitur & forma iſta, quæ dat animalitatem, ſatis eſt, ſi ſit cum eadem præciſione. Nempè anima præciſa à determinatis rationibus horum, vel iſtorum animalium, quæ nihil aliud eſt, quàm anima ſentiens, per ſe dat iſtam animalitatem, ſic ſumptam. Deinde animalitas, ut eſt à parte rei, per realem identitatem ad ſpecies, quæ ſunt ſub ea, eſt à natura per ſe cujuſque ſpeciei, veluti animalitas, quæ in leone eſt, eſt à natura leonis: Et animalitas, quæ in homine eſt, eſt à natura hominis.

Quartum argumentum.

Quartò: *Hoc eo quoque*, inquit, *argumento confirmatur, quod ſic ſervatur univocatio generis, quæ ſecundùm illorum ſententiam, ſervari non poteſt. Illa enim verè conveniunt in univoco, quibus una aliqua natura communis, qua participent, reſpondet. At ſecundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eádem communi naturâ, qua ſint animalia, ſiquidem homo eſt animal per animam rationalem, equus verò eſt animal, per propriam equi formam. Ergo animal non eſt eis genus univocum: At ſi in omnibus unam & eandem ineſſe animæ ſenſibilis naturam fateamur, animalis univocationem optimè ſervamus: ſic etiam, per vegetantis animæ participationem, dicimus in vivente, tanquam communi genere, convenire animalia omnia, & ſtirpes, ideóque vivens eſſe illis omnibus genus univocum.* Hæc Zabarella. 300

Reſpondeo: Animal eſt univocum ad hominem & bruta, quia ſecundùm eandem definitionem dicitur de homine & brutis. Hæc enim eſt univocorum definitio apud Ariſtot. *lib. Categor. cap.* 1. Cùm enim dico, *Hominem eſſe animal*, ſub nomine animalis ſignificatur, hominem eſſe naturæ ſenſitivæ, & appetitivæ, quæq; ſeipſam movere poſſit. At hoc ipſum etiam ſignificatur, cùm dico: *brutum eſſe animal.* Eſtque præterea hîc obſervandum, quòd univocatio illa ſit nihil aliud, quàm unitas ſpecierum in genere. Ea autem unitas non eſt realis, ſed rationis, ut prius oſtenſum eſt. Ad hanc igitur ſatis eſt, ſi ab animalium, brutorum, & hominum natura, poſſit aliquid præſcindi, & abſtrahi, de ſe ſignificans unam in 301

utroque

utroque eſſentiam, quod ſatis commodè fieri poteſt ſub nomine animalis, & animæ ſentientis.

Quintum argumentum.

302 Quintò : *Præterea aliud abſurdum*, inquit, *eorum opinionem conſequitur. Dicunt enim rationalem & ſenſibilem, & vegetabilem in homine, non tres formas eſſe, ſed tres facultates unius, & ejuſdem formæ.*

303 *Reſpondeo* : Accuratè loquendo rationalis, & ſenſitiva, & vegetans anima, non ſunt facultates, (quo nomine ſolent qualitates vel potentiæ activæ ſignificari) ſed ſunt ipſa anima inadæquatè apprehenſa, ſicut homo & animal, & vivens unam eſſentiam dicunt ſub conceptibus inadæquatis.

Hæc propterea prolixius tractare volui, quia diſputatio hæc, etſi ſit de anima, & proinde Phyſica, tamen ferè non tractatur, niſi ex principiis Metaphyſicis, ut hactenus patuit.

PUNCTUM IV.

De formis partialibus.

304 *Non eſſe plures formas partiales in eodem compoſito.*

4. Dico : *Non ſunt plures formæ partiales in eodem compoſito.* Entia enim non ſunt multiplicanda ſine manifeſta neceſſitate. At neceſſitas nulla eſt multiplicandi formas partiales. Idque apparebit, ſi ſolverimus rationes, quæ videntur earum formarum partialium neceſſitatem probare. Conſentiunt hanc ad rem Thom. 1. *p. q.* 76. *art.* 4. Gregor. 2. *diſp.* 17. *q.* 7. Javell. 7. *Metaph. q.* 19. Suarez *diſp.* 15. *Metaph. ſ.* 8. *n.* 29.

305 *Aliorum opinio.*

In oppoſitum autem formas plures partiales dari diſputat Venetus *in ſumma de an. cap.* 5. Anton. Andr. 7. *Metaph. q.* 17. Niphus *lib.* 1. *de gen. t.* 78. Scalig. *exerc.* 346. Aliique.

306 *Argumenta pro opinione aliorum.*

Probant *primò* : quia in diverſis partibus ſunt diverſæ, imò contrariæ diſpoſitiones, & operationes. Requiruntur ergo diverſæ formæ.

Reſpondeo: negando conſequentiam. Nam forma miſti, quæ virtute ſuâ continet formas elementorum juxta diverſas elementorum qualitates, facilè poteſt efficere varias diſpoſitiones, in aliis atque aliis membris. Hinc igitur anima membris diverſimodè diſpoſitis unita, varias etiam poteſt operationes in iis edere una eadémque.

307

308 *Deinde* inquiunt, ſi non eſt peculiaris forma in partibus totius diſſimilaris, tum non different partes totius ſimilaris, à partibus totius diſſimilaris. *Reſpondeo*, non differre quidem formâ : at differunt nihilominus diverſis diſpoſitionibus materiæ, quod ſatis eſt.

PUNCTUM V.

De forma miſti.

5. Dico : *In rebus animatis præter animam eſt forma miſti, ſive corporeitas, quam aliqui vocant.* Hujus aſſertionis veritas patet, quia in miſto corrupto & integro, veluti homine vivente, & ejus cadavere ſunt aliqua determinata attributa, eadem. Oportet igitur, ut in utroque ſit eadem forma, quæ non poteſt eſſe, niſi forma miſti, vel corporeitatis, quam vocant. Conſequentia eſt evidens, quia determinata accidentia non ſunt, niſi à forma. Ergo eadem accidemtia ſunt ab eadem forma.

309 *Eſſe in rebus animatis peculiarem formam miſti.*

Antecedens

Antecedens patet, de quantitate, humiditate, & calore elementari, partium denſitate, mollitie, & quæ ſunt alia, quæ omnia ſunt eadem in vivente, & cadavere. Et hoc argumentum rectè etiam urget Zabarella *in lib. de gener. & inter. c.* 23. Alia mitto, quæ ille prolixè diſputat.

Cæterùm illa forma requiritur in animatis, non ex eo, quia conſtituat genus animalis (ita enim viſum eſt in prioribus, quòd generibus non neceſſariò à parte rei reſpondeant peculiares formæ) ſed quia hæc neceſſaria eſt ex parte materiæ, diſpoſitio, ad recipiendam animam. Ad quem modum Scotus, Henricus, & alii Scotiſtæ ea de re loquuntur. Proinde quæ ex natura generum, vel univerſalium ſumuntur argumenta, hîc non militant. 310

Id frequenter *objici* ſolet: quòd generatio unius ſit corruptio alterius, viciſſim corruptio unius ſit generatio alterius. Ergo etiam cùm corrumpitur vivens debet aliud generari. At nihil generabitur, ſi forma miſti præexiſtit in vivente. Generatio enim requirit novæ formæ introductionem. 311 *Objectio.*

Reſpondeo: Adæquatus generationis terminus non eſt forma, ſed ſpecies. Et proinde nova erit generatio, ſi fiat ſpecies, quæ antea non fuit. At hoc fieri poteſt, etſi forma miſti præexiſtat. Nam intereunte vivente, utique fit ſpecies, quæ antea non erat hoc ipſo, quia fit res inanimata. Atque ita corruptio unius, intellige ſpeciei, eſt generatio alterius ſpeciei. Et ſpeciatim corruptio viventis, eſt productio non viventis, ſive inanimati. 312 *Corruptio unius quomodo ſit generatio alterius.*

Sed *inſtas*: Generatio eſt mutatio *totius in totum*, ut Ariſtot. definit, *lib. 2. de gener. t.* 23. Et Scalig. *exerc. 6. ſ. 1.* Ergo nihil eorum, quæ in genito ſunt, præexiſtit. 323 *Inſtantia.*

Reſpondeo: Vocem totius eſſe ambiguam; poteſt enim ſumi tanquam ex adjectivo *totus*, vel tanquam ex ſubſtantivo *totum*, inter quæ quid interſit, expoſui ſuprà *c. 6. n.* 13, 14. Igitur cùm generatur, vel corrumpitur homo, totus homo mutatur. At non mutatur totum hominis. Nam ſaltem manet materia, quæ eſt ingenerabilis, & incorruptibilis. Proinde vox illa *totius* in definitione generationis, non eſt ſic intelligenda, quaſi *totum ſpeciei* mutetur (quod apparuit eſſe falſum) ſed quod *tota ſpecies* mutetur, hoc eſt, ut deſinat illa ſpecies, quæ fuit. Confer & Zabarell. *lib. de gener. & inter. cap.* 4.

ARTICULUS IV.

De diviſione formæ in materialem & immaterialem.

Timplerus *lib.* 3. *Metaph. cap.* 2. *q.* 66. hanc diviſionem ait non conſiſtere poſſe. *Nam formam materialem*, inquit, *vocant quæ materiæ eſt unita ſeu juncta. Immaterialem verò quæ ab omni materia eſt ſejuncta. Jam autem omnis forma, quâ forma, eſt unita materia, neque fieri ullo modo poteſt, ut aliquid actu ſit forma, quod à materia eſt ſeparatum.* Hæc ille. 314

Sed iniqua illa eſt cenſura: Nam 1. Si per formas immateriales intelligerentur formæ ſeparatæ quas vocant, per materialem autem illæ, quæ ſunt materiæ unitæ, adhuc benè diſtingueretur forma in materialem & immaterialem, non tanquam diviſione reali, ſed tanquam per diſtinctionem nominis ambigui in ſua ſignificata. Id enim negari non poteſt, quòd intelligentiæ & Deus frequènter formæ dicantur. Tum igitur formas iſtas à materiis abjunctas ſignificaret nomen formæ immaterialis. Sed tamen 2. reſpondeo, iſtum ſenſum ſuperiori diviſione non intendi. Atque ita forma immaterialis, & materialis communiter 315

convenium

Quid forma materialis & immaterialis?

conveniunt in eo, quòd utraque informet materiam. Indéque in communi ratione formæ univocè conveniunt, ut forma, in materialem, & immaterialem, reali divisione distingui possit. Ita mox apparebit.

316 *Formæ materiales.*

Igitur hæc est inter formas inprimis varietas, quòd aliæ aliis majorem habent ad materiam dependentiam. Igitur sic *formæ materiales* sunt, quæ maximam habent ad materiam dependentiam, ut nec esse, nec fieri, nec operari possint, nisi in materia. Tales sunt formæ brutorum, & aliarum rerum infrà hominem; quæ non fiunt, nisi in materia, & non operantur, nisi in materia, & non sunt, nisi in materia, ideò, ut, si materia aliunde fiat inhabilis, quæ porrò talem formam sustentet, ilicò istæ formæ intereant. Istæ igitur formæ hactenus dicuntur materiales.

317 *Formæ immaterialis.*

In oppositum igitur forma immaterialis est, non quæ est abjuncta, & separata à materia, sed, quæ cùm sit materiæ unita, non tamen tantam habet ad materiam dependentiam, ac formæ aliæ. Talis igitur est anima rationalis, quæ esse potest extra materiam. Separata enim à materia vult, & intelligit, sicut & Angeli, non minùs ac actus istos in corpore exercebat. Unde porrò apparet, solam animam humanam, quippè quæ sola immaterialis est, inter formas esse formam immaterialem.

318 *Formarum materialium conditiones.*

Peretius *lib. 5. phys c. 22.* tradit, & insinuat Colleg. Conimb. *1. phys. cap. 9. q. 12. a. 5.* Formæ materialis conditiones esse quinque. *Prima* est, quòd tales formæ producuntur ab agentibus materialibus, per actiones materiales, & per dispositiones materiales, hoc est; hærentes & infixas in materia. *Secunda* est, quòd tales formæ dependent in fieri à materia, hoc est, non possunt gigni, nisi intra materiam eíque penitus copulatæ. Non enim per se producuntur, sed extrinsecus adveniunt & adjunguntur materiæ. *Tertia* est, quòd pendent à materia in esse. Nam extra materiam, in qua ab initio productæ sunt, ne puncto quidem temporis aut per se, aut in alia materia, subsistere possunt: sed planè idem est, eas separari à materia, quod, ipsas penitùs interire. *Quarta* est, quòd pendent à materia in operationibus suis. Ex quo fit, inquit, ut operationes hujusmodi formarum, non sint subjectivè in forma, sed in toto composito. *Quinta* est, quod pendet à materia quiditativè, quamobrem sine ea nequeunt aut definiri, aut perfectè intelligi. Hæc Pererius.

Hactenus fuit de Forma, sequitur nunc, ut agamus

De Fine.

319 Doctrina Finis consistit potissimùm in quatuor capitibus. Igitur agendum *Primò* est, de nomine finis, & æquipollentibus. *Deinde* de definitione finis. *Tertiò* de ejus causalitate, iisque quæ ad eam pertinent. Tum *Quartò*, de divisionibus finis, & *denique* de mediis.

TITULUS XXIII.

De nomine Finis.

320 *Unde dicatur* Finis.

Vocabulum *Finis*, à finiendo sumptum est, ut sonus vocis indicat. Scalig *lib. 2. de plant. pag. 317.* Derivat *à fiendo*. Verba sunt elegantia: *Nostrâ Latinâ linguâ*, inquit, *vox* Finis *generationem, non abolitionem significat, siquidem à verbo* fio *dicta est. Itaque vulgo quoque ii, qui Metallicis præsunt, ubi aurum, argentúmve excoctum est, quasi finem sit, hoc est, perfectionem consecutum, à* fine *denominant,*

tam

tam Itali, quàm vel Galli, vel Hiſpani, quâ ratione τέλη *quoque dicuntur veſtigalia, propterea quod eſſent regnorum, rerúmque publicarum perfectiones, & quaſi anima quædam Nam quod uſurpat vulgus de iis, quos mori nos dicimus* ἀπὸ τῶν μοίρων, καὶ τὸν ὠόρων, *quod vulgus de iis dicit* τελάτων, *non tam affert labem voci, propter odium commune mortis, quàm elevat illius obtrectationem vocis lenitate. Sic enim veteres putârunt ſapientes, abire nos hinc (quod & ἀπέρχεσθαι, & ἀπιθεῖν, dicere ſoliti ſunt) in meliorem vitam, & verum, propriúmque finem adipiſcendam.* Hæc ille.

321 *Vox* Finis *quot modis dicatur?*

Cæterùm vox *finis* ambiguè dicitur. Aliquando enim ſignificat ſolùm id, quod extremum eſt. Græci vocant πέρας καὶ ἔσχατον, hoc eſt, terminum, vel extremum, ſeu extremitatem. Ita extremum punctum in linea vocatur finis lineæ, & qui in extremo loco ſedet, dicitur ſedere in fine. Et eodem ſenſu Aſtrologi Horizontem vocant *finitorem*, quia finiat, vel terminet viſum noſtrum. Ita nunc finis non accipitur.

Aliter igitur finis ſumitur pro eo, propter quod eſt aliud. Vide Zabarell. *in comm. ad lib. 4. Meteorol. pag. 987. & 1025.* Diſtinguit has ſignificationes Ariſtoteles, *lib. 2. Phyſ. cap. 23.* ὃ πᾶν ἔσχατον τέλος, ἀλλὰ τὶ βέλτιστον. Non omne extremum eſt finis, ſed quod eſt optimum. Sic & 1. *de anim.* ait, mortem non eſſe τέλος, ſed ἔσχατον. Vide Scalig. *priùs cit. loc. & exerc. 254. p. 786.* Pertinétque huc diſtinctio quorundam, qui diſtinguunt inter finem terminationis, & cauſalitatis. Hæc enim diſtinctio ſolùm nominalis eſt, juxta diverſitatem ſignificationum modò traditarum.

Fuit hactenus notatio, & diſtinctio vocis *finis*, addendum nunc eſt de æquipollentibus. Ad hanc igitur rem dicendum eſt, de fine, cauſâ finali, & ſcopo. Græci finem vocant τέλος, τελεκὸν αἴτιον, τὸ οὗ ἕνεκα.

Finis, & cauſa finalis quomodo conveniant, vel differant.

322 *Quomodo aliqui finem, & cauſam finalem diſtinguant?*

Finem, & cauſam finalem aliqui idem eſſe aiunt, ſicut idem ſunt forma, & cauſa formalis; materia, & cauſa materialis: aliqui tamen iſtas voces diſtinguunt.

Gabriel 2. *ſent. diſt. 1. q. 5.* ait: Finem eſſe terminum ſolùm, ad quem dirigitur operatio. Cauſam autem finalem eſſe id, quod movet agens ad operandum, & ſic cauſalitatem aliquam exercet.

Zabarella *lib. 2. de medio demonſt. cap. 10. t 610.* inter finem, & finalem cauſam ſic diſtinguit: *Finis*, inquit, *dicitur reſpectu agentis primarii, quia movet illudut expetibile. At non eſt ejus cauſa finalis. Agentium autem ſecundariorum non eſt finis, quia non movet illa; ſed eſt cauſa finalis, cujus gratiâ facta, vel mota ſunt ab agente primario.*

Philippus Melanchthon *l. 4. Dial. p. (mihi) 291* *Differunt*, inquit, *finis, & cauſa finalis. Finis eſt ipſe uſus rei, ut finis calcei eſt munire pedem. Sed cauſa finalis eſt cogitatio de fine, videlicet de uſu, quà movetur & regitur agens in opere conſtituendo, ut fabricans navim movetur & regitur cogitatione de uſu, ut talem fabricet, quæ idonea ſit tranſvectioni earum rerum quibus indigemus.*

323 *Deciſio.*

Sed iſta Zabarellæ, & Melanchthonis diſcrimina ferè non ſumuntur ſatis ex uſu loquendi. Ibi enim non rarò ea obſervari non ſolent.

Videtur autem mihi potiſſimum illorum diſcrimen eſſe ad coërcendam ambiguitatem, quæ eſt in voce finis: finis enim ſecundùm ſe extenditur etiam ad id, quod non eſt cauſa, & ſic ſignificet quemlibet terminum, quia ut ſic, nullam cauſalitatem

Quomodo differant finis & causa finalis, materia, & causa materialis.

litatem exercet. Et ad hunc modum etiam distinguitur materia, & materialis causa; forma, & formalis causa: quòd scilicet materia & forma in amplitudine significationum suarum, implicant etiam illa, quæ dicuntur materia vel forma, nec tamen causæ sunt, & proinde non possunt dici causa materialis vel causa formalis. Ita mors est finis, non autem causa finalis. Subjectum est materia, non autem causa materialis. Determinatio quantitatis est forma, non autem causa formalis. Atque hoc ipsum videtur velle Gabriel, in discrimine, quod priùs relatum est.

Finis & scopus quomodo conveniant & differant.

324 *Scopus unde dicatur.* Scal.lib.1.de Plant.pag.102. *Græcum verbum*, inquit, σκόπειν *(unde scopus dicitur) primo suo significatu nihil aliud quàm tegere denotavit. Periti sagittarii, postquam intenderunt, haud priùs amittunt, quàm teli mucrone punctum obtexerint; cujus mucronis obtectu, scilicet, obscuraverint puncti visionem. Idcirco ad eam primum exercitationem deducta vox, atque inde ad mentis agitationem, unde Sceptici dicti Pyrrhonici, qui &* ζητητικοὶ, *&* ἐφεκτικοὶ, *eandem ob causam; quia Sceptici essent in disquisitione, statuerent verò nihil.* Et postea: *Naturam opificem appellamus, quare ut artifici, ita ei scopum tribuamus. Est autem scopus opera sive officium. Finis autem est, quod movet artificem ad operam, & est operæ perfectio. Movet quidem etiam opera artificem (quanquam potiùs ipsamet motus est) sed non primò, quia finis primò: Non simpliciter, quia movet propterea, quod movetur. Idcirco finis etiam nomine donatus est scopus ab Aristotele. Duplicem namque finem dicit,* ᾧ καὶ δι' ὅ. *Opera & scopus est finis* quo. *Opus autem ipsum factum est finis, propter quem omnia sunt, quæ ante ipsum sunt. Idcirco medici scopus & finis medius est medicari. Finis verus, & ultimus, primum movens, est sanitas.*

Sceptici.

325 Ad eum ferè modum etiam Zuingerus *in Annot. ad Ethic. Aristot.* & exinde Goclenius *in Lexic. fol.* 583. scopum & finem distinguunt. His igitur consilium, seu voluntas agendi, seu προαίρεσις, quæ propter finem aliquem est, propriè scopus dicitur, estque in mente artificis, veluti medici, vel oratoris. Isti igitur scopo proposito, ea quæ ad scopum hunc consequendum oportuna sunt, adhibere cogitant. Proinde secundùm ipsos bonus Medicus, vel Orator, semper scopum suum assequitur, ille quidem ea quæ ad sanitatem recipiendam facere possunt, afferendo, hîc verò ea quæ ad persuadendum valent, adhibendo, at finem non semper: cùm hic extra mentem artificis positus sit. Sed in vocabulis non est magnoperè insistendum.

TITULUS XXIV.

De definitione Finis.

326 *Explicatur definitio finis. Vocula* propter *explicatur.* Fuit de nomine Finis: sequitur, ut ejus definitionem tradamus. Solet autem ea tradi bifariam. Primò *Finis est causa propter quam res est.* Hîc, quòd finis *causa* dicitur, *seq. tit.* explicandum est: Particula autem *propter*, est specialis characteristica hujus causæ. *Præpositio* [propter] *finem significat*, inquit Scal. *exerc.* 250. *s.*1. Sicut *Ex*, materiam; *Ab*, efficientem; & *Per*, formam. Id autem in singulis istis tenendum est, solùm attendendam principalem illarum particularum & famosiorem significationem. Nam cæteroquin particula *propter* etiam aliis causis accommodatur. Nam demonstratio quam, potissimùm vocant, est propter quid, διότι.

Et

Et tamen non ſumitur ſolùm ex fine, ſed etiam ex efficiente cauſa. De qua efficiente etiam cauſâ, & non ſolùm de fine loquitur illud vulgatum : *propter quod unumquodque tale eſt, illud magis tale eſt*, ut patet ex uſu & applicatione *Ariſtotelis, l. 1. poſt. c. 2. t. 15.* Imò omnibus cauſis in communi tribuitur particula illa, *2. Phyſ. c. 7.* ubi *Ariſtoteles* ait, tot eſſe cauſas, quot modis reſpondetur ad quæſtionem *propter quid*. Ergò omnibus cauſis competit *in propter quid* prædicari.

Aliter etiam definitio finis hîc tradi ſolet: *Finis eſt cauſa cujus gratiâ res eſt*, quam definitionem, *Homero*, tanquam autori primo, tranſcribit *Euſtathius in comment. ad 2. Iliad.* congruítque ad eam, quod frequenter finem *Ariſtoteles* nominat τὸ οὗ ἕνεκα, ut *2. Phyſ. c. 3. 7. & 5. Metaph. c. 2. & 1. gener. & corr. t. 55.* Eſt autem idem τὸ *cujus gratiâ & propter quid*. Veluti : cujus gratiâ agit Medicus ? ſanitatis gratiâ. Et : propter quid operatur Medicus ? propter ſanitatem. Unde à parte rei ſuperiores definitiones non differunt. 327 *Finis eſt cauſa cujus gratiâ res eſt.*

TITULUS XXV.
De cauſalitate Finis.

Tractatio de cauſalitate finis, inprimis articulis quinque abſolvitur : 1. An finis cauſa ſit ? 2. Quæ agentia poſſint agere propter finem ? 3. Quæ res poſſit eſſe finis ? 4. An finis cauſet in eſſe reali, an in eſſe intentionali ? Et denique: 5. Quænam ſit cauſalitas finis ? 328

ARTICULUS. I.
An finis ſit cauſa ?

Veritas ſententiæ affirmativæ patet inde, quòd quotieſcunque, (facit id autem ſæpiſſimè,) *Ariſtoteles* dividit cauſas, in ea diviſione connumerat etiam τὸ οὗ ἕνεκα, hoc eſt, finem. Et confirmatur, quòd finis exercet aliquem verum influxum, in efficientem cauſam. Actualis enim motus cauſæ efficientis, non eſt niſi ex motione præcogniti finis. At ille actualis motus efficientis proximè ordinatur ad productionem effectûs, vel potiùs eſt ipſa effectûs productio. Oportet igitur ut finis etiam reſpectu effectûs iſtum influxum, & proinde cauſalitatem exerceat. 329 *Finem eſſe cauſam.*

Cæterùm negant *Stoïci* finem eſſe cauſam, dum ſolùm efficientem cauſam eſſe aiunt, prout *Seneca* docet *lib 8. Epiſt. 66.* In ea tamen generalitate, quòd ſola efficiens cauſa non ſit, ſuprà actum eſt hac de re, *tit. 3. art. 1. quæſt. 1.* 330 *De opinione contraria.*

Nunc eadem ſententia, ſpeciatim, quòd finis non ſit cauſa, inde probari poteſt, quia finis nihil agit. Τὸ ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ποιητικὸν αἴτιον, τὸ δὲ οὗ ἕνεκα οὐ ποιητικόν. Διὸ ἡ ὑγίεια οὐ ποιητικόν, εἰ μὴ κατὰ μεταφοράν, hoc eſt, *Id unde eſt principium motûs, eſt effectivum. Id verò cujus gratiâ non eſt effectivum. Propterea, ſanitas non eſt effectiva, niſi ſecundùm tranſlationem.* Ita *Ariſtoteles lib. 1. de gener. & corrupt. c. 7. tit. 55.* At omnis cauſa agere debet. Ita *Scaliger l. 2. de plant pag. 293.* De materia ait : *Materia ipſa*, inquit, *nonnihil efficere videtur, putà, dare exiſtentiam materiæ. Alioquin inter cauſas non eſſet digna recenſeri, ſi pateretur tantùm.* Quibus verbis ſatis clarè indicat *Scaliger*, quòd omnis cauſa debeat aliquid agere. 331 *Finis nulla eſt actio.*

Deinde: Omnis cauſa eſt principium, docente *Ariſtotele 5. Met c. 1.* At finis non eſt principium, ut ex ſono vocis apparet. Et ipſe *Ariſt. 5. Met. c. 2.* docet principium & finem opponi.

332 *Solvuntur argumenta contraria.*

Sed argumenta hæc efficacia non ſunt. *Ad primum* igitur reſpondeo per diſtinctionem. Nempe actio aliquando ſumitur rigorosè, & ſic ſoli efficienti, non autem omni cauſæ convenit: Sic enim non ſolùm efficiens & agens æquipollentia dicuntur, ſed etiam ſolius efficientis cauſalitas eſt actio, ut in ſuperioribus diſputabatur. Atque hinc ſequitur, ſi quid non agat hoc modo, non ilicò ſequi, quòd non ſit cauſa, ſed ſpeciatim, quòd non ſit efficiens. Et confirmatur, quòd neque formæ, neque materiæ, in quantum actus materiæ vel formæ exercent, convenit iſto modo agere, & tamen utique ſunt cauſæ. Aliter igitur agere ſumitur in communi, pro quovis influxu. Et ſic omnis cauſa agit, dicente *Scaligero*. Eum autem habet finis. Iſque influxus, qui verè fini convenit, dicitur actio Metaphorica, ſecundùm *Ariſtotelem*, quia influxus ille finalis ſimilis eſt influxui cauſæ efficientis. Atque ita finis non dicitur per metaphoram cauſare (ſic enim cauſa non eſſet) ſed dicitur per Metaphoram efficere, ſeu, quod idem eſt, agere, quia cauſæ efficienti in modo cauſandi, ut dictum eſt, aſſimilatur.

Finis quomodo agat?

Finis quomodo agat metaphoricè?

333 *Finis & principium quomodo opponantur?*

Ad ſecundum reſpondeo: Finem opponi principio bifariàm: 1. quatenus finis extremitatem ſignificat. Hoc ſenſu autem non ponitur inter cauſarum genera. Deinde, quatenus principium ſpeciatim idem eſt, quod efficiens; quomodo *Ariſtot. 5. Met. c. 2.* de principio loquitur, cùm illud fini opponit. Aliàs autem, quâ generalitate omnis cauſa principium vocatur, eâdem generalitate etiam finis principium dicitur 5. *Metaph. c. 1.*

ARTICULUS. II.

Quæ agentia poſſint agere propter finem?

334 Quia finis cauſalitatem exercet, reſpectu efficientis, quatenus eam movet ad efficiendum, ideò nunc diſquirendum eſt, quæ agentia moveantur à fine. Quâ in re ad diverſas controverſias complectendas has concluſiones ſtatuo.

Non omnia caſu fieri.

335 1. *Abſurdè dicitur, nullum agens agere propter finem, ſed omnia fieri caſu & fortuitò.* Inprimis enim cujuſvis hominis experientia teſtatur, quòd agat aliquando ex definita intentione, veluti, quod mederi velit, quod ſtudere velit Theologiæ, quod velit pervenire in locum aliquem, &c. At intentio & caſus pugnant. Sed hæc hîc ſatis ſunto. Alibi enim ſpecialiùs diſputatur contra caſum eo modo, quòd non omnia fiant caſu.

Agentia naturalia an & quomodo agant propter finem?

336 *Agentia naturalia agunt propter finem.*

2. *Etiam agentia naturalia agunt propter finem.* Per agentia naturalia non intelliguntur nunc res Phyſicæ, ſive corpora naturalia, ſed agens naturale ſumimus in contrapoſitione ad agens voluntarium, prout hæc in doctrina de efficiente cauſa diſtincta ſunt. Ea igitur agentia *Ariſtoteles* expreſsè docet, propter finem agere, 2. *Phyſ. c. 7.* Et confirmatur, quod natura dicitur nihil agere fruſtrà, apud *Ariſt. l. 2. de part. an. cap. 13. & lib. 1. de cœlo, c. 4.* Fruſtrà autem agere, & propter finem opponuntur.

337 *Quomodo agens naturale agat propter finem? Pererii opinio.*

Sed *objicitur*: Quod agit propter finem, id debet etiam finem cognoſcere. Ignoti enim & incogniti nulla eſt cupido, ut *Auguſtinus* docet *lib. 10. de Trin. c. 1. & lib. 15. c. 29.* & *Anſhelmus in Monolog. c. 48.* At agentia naturalia nullam cognitionem habent.

Benedictus *Pererius lib. 8. Phyſ. c. 3. ad tertium*, reſpondet: ut agens agat propter

pter finem, non esse necessariam præcognitionem. Indéque subjungit diversimodè agentia agere propter finem: Et agentia voluntaria agere propter finem, quatenus ex cognitione finis ejusdémque bonitatis, ejus moventur desiderio: Unde in hoc modo agendi omninò requiritur cognitio. Agentia autem naturalia ait agere propter finem, non tanquam ex amore & desiderio finis, sed quia causalitas finis ibi sit, ut ad eum per se & ultimò terminetur agentis operatio.

Sed hæc responsio non satisfacit. Nam sine dubio Tò *propter finem agere* significat causalitatem finis. At causalitas finis non est in terminando, sed in movendo. Aliàs enim, quia sphæra sagittario proposita, terminat sagittarii actionem, sphæra etiam ista esset finis sagittarii. Absurdè. Quandoquidem igitur juxta hanc sententiam nondum apparet, quomodo agentia naturalia moveantur à fine, ideò similiter nondum apparet, quomodo per solam terminationem explicetur, cùm agentia naturalia propter finem agere dicuntur. *Refellitur.*

Aliter igitur communis responsio est, quòd omnis actio sit propter finem, adeóq; quod ad omnem finem requiratur ejus præcognitio. Eam tamen præcognitionem aiunt non esse necessariam ex parte cujusvis concurrentis, sed satis esse, si aliquid eorum, quod agit, finem præcognoscat. Quo posito: porrò observandum est: quòd omnis actio requirat concursum primi agentis. Primum autem agens non agit, nisi ex cognitione finis. At ita attendendo hunc concursum, nulla simpliciter actio est, quæ non sit propter finem, vel quæ non fiat citra præcognitionem. Atq; ita porrò in particulari non est cuivis agenti necessaria præcognitio, sed satis est, si ex aliqua ex concurrentibus præcognoscat. 338 *Communis responsio.*

An & quatenus Deus propter finem agat?

Sed quia diximus: Deum agere propter finem, id nunc porrò explicandum est, quatenus verum sit. Opus enim est ad hanc rem distinctione aliqua. 339

1. *Actiones immanentes Dei non habent causam finalem.* Ita patet. Nam actiones Dei immanentes sunt idem quod essentia divina, ut suo loco videbitur. At essentiæ divinæ nulla est causa. Ergò nec finalis causa. *Actiones Dei immanentes non habent finem.*

Sed *objicit Soncinas* 5. *Metaph. q.* 2. quòd etiam actiones Dei immanentes sint propter aliquid. Amat enim Deus omnia (amare autem est actus immanens) propter se. At, *propter*, finem significat. 340 *Quomodo Deus agat propter se?*

Respondeo: Tò *propter* in eo modo loquendi non potest, rigorosè loquendo, causam significare, per argumentum modò factum. Duobus igitur aliis modis potest illa ibi particula explicari: 1. ut Tò *propter* notet terminum actionis divinæ hoc sensu, quòd amatio divina, quâ amat quasvis res, terminetur ad propriam suam bonitatem. In terminatione autem non consistit ratio causandi, ut priùs visum est. Deinde Tò *propter se* agere, potest non positivè, sed negativè sumi, non, inquam, quasi per positivum influxum ipse suæ actionis immanentis (atque adeò ejusdem suæ essentiæ) causa sit, sed (qui sensus negativus est) quòd nihil sit extra Deum, quod respectu illius, finis esse possit. Similis sensus est, ex genere efficientis, cùm dicimus Deum esse *à se*. Hujus enim sensus non est positivus, quasi Deus per positivum influxum effectivum se produxerit, sed (qui sensus negativus est) quòd nihil sit extra Deum, quod Deum efficaciter produxerit, vel producere potuerit. *Deus quomodo sit à se?*

2. *Actiones Dei ad extra sive transeuntes habent finem.* Nam forma rei genitæ est finis generationis. Ergò etiam forma, v.g. rei creatæ est finis actionis creativæ. 341

Tandem autem finis ultimus est propria gloria. Et confirmatur, quòd & actionum immanentium fuisset aliquis finis, nisi realem cum essentia divina haberet identitatem. Hæc autem causa ibi cessat. Actiones enim transeuntes ab essentia divina, utique distinguuntur.

342 Contra hanc assertionem disputari posset ex eo principio, quod secundùm aliquos, actiones Dei transeuntes nihil aliud sint, quàm actualis Dei volitio. Volitio autem divina etiam ad extra terminata, est realiter eadem cum essentia divina, ut suo loco probabitur. Atque inde videtur consequens ex priori propositione, quòd etiam actionum transeuntium non sit finis. *Sed* istam hypothesin, de identitate actionis transeuntis cum volitione divina, suo loco destruemus.

ARTICULUS III.

Quænam possit esse fines?

343 In hoc articulo variæ quæstiunculæ implicantur speciatim, quæ breviter considerandæ sunt. 1. De malo. 2. De indifferenti. 3. De mediis. 4. De incognito. Et denique de non-Ente. De his omnibus quæritur, an possint esse fines.

QUÆSTIO I.

An malum possit esse finis?

344 Quæstio hæc eadem est cum illa: *An malum possit appeti?* Nam finis non est finis, nisi cognitus sit ab agente, & ab eodem amatus & cupitus.

Bonum ὄντως, vel φαινομένως.

Hanc igitur ad rem, ut respondeatur, præmittenda est distinctio boni. Aliud nempe est bonum ὄντως, hoc est, reverà tale. Aliud autem est bonum. φαινομένως, sive apparenter. Ubi, quod est bonum φαινόμενον, etsi reverà malum sit, tamen ex errore judicii intellectivi apprehenditur tanquam bonum. Vide *Arist. l. 2 Phys. c. 3. t. 31.* Et *l. 3. Eth. c. 6.*

Quo posito duo dico: Primò: *Malum quâ malum est, hoc est, prout nec reverà bonum est, nec speciem, vel apparentiam boni habet, non potest esse finis.* Ita patet saltem per cujusque experientiam. Experimur enim in nobis nihil nos appetere, nisi quod honestum, vel jucundum, ac delectabile existimemus, hoc est, in quo non aliquam rationem boni apprehendamus Et confirmatur, quòd malitia secundùm se & formaliter sumpta est non-Ens. At non-Ens non potest veram & positivam causalitatem exercere. Atque hoc ipsum docet *Aristot. l. 1. Eth. c. 1.* Et *l. 11. Metaph. c. 7. Marsilius Ficin. in Plotinum, lib. 8. Ennead c. 3 Scalig. exerc. 250. sect. 1. Colleg. Conimbr. in Eth. disp. 1. q. 2.* Et consentiunt Patres. Vide *Dionys. c. 4. de divin. nom. Augustinum lib. 2. Confess. c. 6. 8. Damasc. lib. 1. de Orthod fid. cap. 22.* Alios mitto.

345 *Malum, quâ malum, non potest esse finis.*

346 *Objectiones.*

Sed objicitur *primò*, voluntatem hominis non esse liberam, si non possit, sicut bonum appetere, ita & malum. Libertas enim est indifferentia ad oppositа. Et apud *Lomb. 2. dist. 24. 25.* definitur liberum arbitrium, quòd sit facultas rationis & voluntatis, quâ bonum eligitur, gratiâ assistente, vel malum, eâdem desistente. *Deinde:* intellectûs & voluntatis eadem est ratio. At intellectus fertur ad verum & falsum. Ergò & voluntas ad bonum & malum. *Tertiò:* Experientia docet: aliquos aliis appetere dedecus, vel contumeliam, vel paupertatem, vel mortem, hoc ipso, quia ea mala sunt. *Denique* etiam sæpè movemur, ab objecto ad vitandum illud. Hunc ipsum igitur actum exercet malum in voluntatem

nostram,

noſtram. Et proinde malum poteſt habere rationem finis. 347

Reſpondeo *ad primum*: eſſe elenchum definitionis. Liberum enim arbitrium eſt quidem facultas ad oppoſita. Sed ea oppoſita non neceſſariò ſunt bonum & malum. Deus enim eſt liberum agens: Et tamen indubiè is non appetit, ſeu finaliter movetur ab eo, quod malum eſt. Oppoſita autem illa, ad quæ terminatur libertas, ſatis eſſe poteſt in genere bonorum, veluti liber eſt homo, quia poteſt ambulare, & non ambulare, poteſt edere, & non edere, bibere, & non bibere, & ſic in aliis. *Libertas non eſt per indifferentiam ad bonum & malum.*

Ad ſecundum reſpondeo: Admittendo propoſitionem. Et perſequor. Sicut igitur intellectus eſt ad verum & falſum, differenter tamen, ut falsò non aſſentiatur, niſi apprehendatur ſub ratione veri. Ita etiam voluntas eſt ad bonum & malum, ut tamen malum non concupiſcat, niſi ſub ratione boni. 348

Ad tertium dico: cum aliis mala cupimus, quia mala ſunt, tum fit id ideò, quia malus homo, ex depravatione judicii, exiſtimat ſibi benè eſſe, ſi alii ſit malè: Satis clarè igitur tum in iſta appetitione implicatur ratio boni, in ordine ad appetentem. 349

Ad quartum dico: cùm voluntas movetur ad evitandum malum, tum reſpectu voluntatis non exercetur finalis cauſalitas à malo, à quo receditur, ſed bono, quod per mali evitationem acquiritur, retinetur, & poſſidetur. Vide *Coll. Conimbr. in Eth. d. diſp. 1. q. 2.* 350

Dico 2. *Etiam id poteſt exercere finalem cauſalitatem, quod ſolum eſt apparenter bonum*, quia cauſa, cùr bonum eſſe debeat id quod finalizat, hæc eſt, quia ſecus non poſſt movere voluntatem. At voluntatem æquè movet, quod verè bonum eſt, & quod tale eſſe appparet. Sequitur enim hac in re voluntas judicium intellectûs. Intellectus autem idem pronunciat de re, quæ verè talis es, & quam putat eſſe talem, decipitur autem. 351 *De appparente bono.*

Quæstio II.

An quod eſt indifferens poſſit eſſe finis?

Ratio dubitandi eſt ex prioris quæſtionis deciſione. Ibi enim apparuit, id ſolum eſſe finem, quod bonum eſt. At quod indifferens eſt, eſt medium inter bonum & malum. Ergò non eſt bonum. Ergò nec finis eſſe poteſt. 352

Sed *reſpondeo*: quod eſt indifferens omninò poteſt eſſe finis. Pro quo obſervandum eſt, quod indifferens mediet inter bonum & malum, non quodvis, ſed inter id, quod tale eſt, per bonitatem & malitiam moralem. Veluti edere & bibere ſunt ἀδιάφορα, ſive indifferentia. Namque ex iis nemo vel vitioſus, vel virtuoſus dicitur. Indifferens igitur, non eſt bonum, bonitate morali. At cùm omnis finis dicitur debere eſſe bonus, per bonitatem non ſolùm intelligitur bonitas moralis, ſed communiùs intelligitur ſub ea omne id bonum, quod delectabile, vel honeſtum eſt. In hæc enim bonitas in communi dividitur ab *Ariſtotele, lib. 2. Ethic. cap. 3. Cicero lib. 5. Tuſc. qq. Ambroſius lib. 1. de offic. cap. 9, 10.* Sub honeſto intelligendo non id ſolùm, quod honeſtum eſt, honeſtate morali, ſed etiam quod tale eſt, honeſtate naturæ, ut ſuprà expoſitum eſt, *cap. 10. num. 10.* porrò talem bonitatem, hoc eſt, delectabilitatem, vel honeſtatem naturæ, ea etiam habent, quæ indifferentia ſunt. Proinde hoc ipſo apta ſunt, quæ finalem cauſalitatem exercere poſſint. 353 *Indifferens poteſt eſſe finis.*

Quæstio III.
An quod est medium, possit esse finis.

354 *Medium quâ medium non est finis.*

Ad hujus quæstionis decisionem duo dico: 1. *Medium quâ medium non potest esse finis.* Nam reduplicatio significat subjecta sumi in suis propriis formalitatibus. Alia autem sine dubio formalitas est medii, & alia finis. Oportet igitur ut sub ea ratione & reduplicatione medium & finis sint oppositа. Et confirmatur, quòd omnis finis debet esse suo modo quid ultimum, ut clarè docet *Aristoteles 2. Met.c.2. & l.5.c.16. & lib.1.Eth.cap.7.* At medium nullâ ratione est aliquid ultimum, semper enim apprehenditur tanquam utile ad aliud, adeóque tanquam aliquid ad aliud commodum, ut utile definit *August. lib.1.de doctr. Christ.c.4.*

355 *Bonum & finis quomodo convertantur?*

Objicitur: medium quâ tale, est appetibile, & bonum hoc ipso, quia est utile. At quod est appetibile, finis est. At finis & bonum convertuntur.

Respondeo: id solùm finis est, quod est appetibile propter se, quod autem non appetitur, nisi ut utile alii, hoc ipso non est finis, quia, ut dictum est, finis debet esse quid ultimum. Bonum autem & finis convertuntur, loquendo de iis non formaliter, sed materialiter, hoc est, de re subsstrata, hoc est, ea res, quæ denominatur bona, ea etiam habet rationem finis. Ubi tamen addendum est, quòd bonum in ista identitate ad finem, non comprehendat utile. Ratio autem illius jam dicta est. Confer *Suarez. disp. Met.23.s.5.n.16. & s.6.n.5.* Et adde hac de re *Colleg. Conimbr. disp. 2. Eth.q.1.art.2.* Porrò id facilè admitti potest, quòd id, quod est medium, possit esse finis, ut hoc modo medium & finis in materiali conveniant, (ut statim dicam in secunda propositione.) Nunc autem solùm sermo est de medio, quâ tale est. Et sub ea ratione nego medium esse finem.

356 2. Dico: *Id quod est sub hac ratione medium, sub alia potest esse finis.* Hoc est quod dixi: Finem & medium posse materialiter, sive in re subsstrata convenire. Patet autem veritas assertionis, in finibus subordinatis. Hîc enim qui sunt subordinati, habent rationem mediorum ad fines ultimos: Atque sic *Zabarel. lib.1.de natur. Log.c.11.p.26. lit. E.* ait: fieri posse, ut aliquid tum ad alia utile sit, tum etiam ipsum per se aliquam dignitatem habeat, & non modò ipsum propter alia, sed etiam propter seipsum expetibile sit.

Quæstio IV.
An quod est incognitum, possit esse finis?

357 Negativæ sententiæ veritas inde patet, quòd finis non exercet causalitatem, nisi prout desiderio & amore sui movet agens ad agendum. Desiderium autem, sive amatio, quia actus est voluntatis, necessariò præsupponit intellectionem vel cognitionem. Neque enim amamus id, quod non novimus. Fuit prolixiùs ea de re superiùs. Atque ex his relinquitur, quòd incognitum non possit esse finis. Vide *Suarez disp.23. Metaph.s.7.*

358 *Objectiones.*

Duo *objiciuntur:* 1. Quod fatui & pueri sic non possint agere propter finem. *Deinde*, quòd nec agentia naturalia agant propter finem. *Sed* de posteriori satis fuit, *hoc.tit.25.art.3.* Ubi vide. De pueris autem & fatuis nego, quod non cognoscant. Neque enim ad finalisandum simpliciter, requiritur accurata & judiciosa cognitio. Sed satis est, si agens propter finem, apprehendat aliquam bonitatem in fine, cujus amore & desiderio ad agendum moveatur.

Quæs.

Quæstio V.

Quod non Ens est, an possit esse finis?

Suprà *cap.2.n.6.* dictum est, aliquando non Ens dici, quod diminutam & ignobilem habet Entitatem. Et hoc, quia absolutè & simpliciter est Ens, utique etiam finis esse potest. Nunc igitur solùm sermo est de eo, quod simpliciter non est, hoc est, nihil prorsùs est. Hoc igitur non-Ens non potest esse finis, rigorosè loquendo, quia omnis finis debet habere realem, & positivum influxum, quia causa est. At positivus influxus sufficiens est, idque primarium indicium essendi, ut dictum est. *eod.cap.2.n.26.* 359 *Non Ens non est finis.*

Dices: Sæpè appetitus fertur ad non esse, veluti eorum, qui sunt in exquisitis calamitatibus. Ergò non esse potest sui amorem causare: Et proinde esse finis. 360

Respondeo: appetere nos quandoque Tò non esse, sed in quantum per illud aufertur malum, quod habemus. Ablatio autem mali non appetitur, nisi quia malum à nobis aufert aliquid, quo oblato possidemus aliquam bonitatem, vel esse quoddam, quod habere cupimus. Atque sic ipsum esse, solùm & per se finalizat. Confer *Thom.1.p.q.4.a.2. Soncin. l.9. Met q.16. Colleg. Conimb. 2. Phys.c.7.q.23.* *Quomodo oppetatur non esse?*

ARTICULUS IV.

An finis causet in esse reali, an in esse intentionali?

Sciſſæ de præsenti quæstione sunt Philosophorum sententiæ: *Favell.5.Met.q.6. Fonseca 5.Met.c.2.q.10.11. Perer. lib.8. de Phil.nat.c.4. Colleg.Conimb.2.Phys. c.7.q.23.* Et *Suarez disp.23.Met.s.8.* aiunt finem causare in esse reali. *Alii* placet, quòd finis causet in esse intentiali. Ita disputat *Soncinas*, 5.*Met.q.3.* Et solet tribui *Thomæ exerc.1.2.q.21.art.1.* & *Avicennæ* 8.*Met.c.5.* Denique, alii utramque sententiam amplectuntur, aientes, quòd utroque modo causet finis, ut meminerunt *Fonseca* & *Faveltus* dictis locis. 361 *Variæ opiniones.*

Ad dijudicationem propositæ quæstionis, præcognoscendum est, quòd finis, qualis est sanitas, v.g. respectu medicantis, possit trifariàm considerari: vel enim loquimur de ea, in esse acquisito, sive actuali: vel loquimur de ea, in esse acquirendo, sive possibili, (quorum utrumque reale est:) vel deniq; loquimur de ea, quatenus à mente apprehenditur, quæ mentis apprehensio secundùm se, se indifferenter habet ad esse actuale & possibile, quibus positis, Dico: 362 *Præcognitum.*

1. *Finis non causat in esse reali actuali.* Ita patet, quia cùm finis est in tali esse, veluti cùm est actualis sanitas, cessat opera agentis. At causalitas finis est ante operam agentis, ut scilicet ejus amore agens demum incipiat agere, quod anteà non egerat. 363 *Finis nõ causat in esse actuali.*

Objicitur: Causalitatem finis in eo esse, ut quietet causam efficientem. Quietatio autem ab opere, non convenit fini, nisi cùm actu est acquisitus *Respondeo* ad antecedens. Quietare motum agentis, non convenit fini purè & simpliciter, sive ex eo, quia finis est, sed convenit ei, in quantum transit in effectum. Unde purè loquendo, non finis quietat, sed effectus, hoc est, cùm effectus est, tum agens ab agendo quiescit, & ulteriorem actionem intermittit. 364 *Finis non quietat agens.*

2. *Finis non exercet finalem causalitatem in esse cognito, sive intentionali.* 365

Hoc dico: Quòd formalis ratio causandi finaliter non sit in fine apprehenso ab intellectu, præcisè de eo loquendo, & ex parte intellectûs. Ita patet: Quia finis

tale quid eſt, ut aliquando ex parte ejus contingat ejus fruſtratio. At ratione illius apprehenſionis vel intellectionis nulla eſt fruſtratio. Nam omne agens habet finem in eſſe cognito.

366 3. *Finis non cauſat, & in eſſe reali, & in eſſe cognito.* Apparuit enim ſimpliciter, quòd finis non cauſet in eſſe cognito.

Finis cauſat in eſſe poſſibili. 4. *Finis cauſat in eſſe reali poſſibili.* Ita apparet ex remotione priorum opinionum. Nam ſanitas, v.g. omninò cauſat finaliter. At non cauſat ſimpliciter in eſſe cognito, ut viſum eſt 3. *propoſit.* Nec cauſat in eſſe reali actuali, ut viſum eſt ad ſecundam propoſitionem. Cauſat igitur in eſſe poſſibili.

367 *Objectiones.* Sed *objicitur:* Quod cauſat actu, debet etiam eſſe actu. Ergò finis in eſſe poſſibili non poteſt eſſe cauſa. *Reſpondeo:* Antecedens eſſe particulare. Et, ut maximè verum ſit de efficiente materia & forma: tamen in fine peculiaris cauſa eſt, cur ibi non procedat. Finis enim exercet cauſalitatem, ſolùm excitando amorem & deſiderium ſui in agente. Amor autem ſicut & cognitio præcedens, æquè terminari poteſt ad poſſibile, ac ad actuale bonum. Atque ita cùm, quod poſſibile eſt, non poſſit alias cauſalitates exercere: poteſt tamen finalem cauſalitatem exercere.

368 Deinde *objicitur:* Finis in eſſe reali eſt effectus. Ergò non eſt cauſa in eſſe reali. *Reſpondeo* ad antecedens per diſtinctionem. Finis in eſſe reali, ſcilicet actuali; eſt effectus, ut viſum eſt ad primam propoſitionem. At non eſt effectus, in eſſe poſſibili. Ita patet, quia omnis efficientia terminatur ad eſſe actuale ejus rei, quæ producitur. Unde clarè repugnantia eſt, terminũ ad quem productionis eſſe Ens poſſibile.

ARTICULUS V.

Quomodo finis cauſet, ſeu quæ ſit cauſalitas finis?

369 *Finis cauſalitas in quibus ſit?* Ex iis, quæ hactenus de fine diſputata ſunt, facilis eſt præſentis quæſiti deciſio. Supponendum autem eſt, quòd in hac, de cauſarum cauſalitatibus, diſputatione, per cauſalitatem intelligatur modus, qui ex parte cauſæ requiritur, ut ipſa conſtituatur actu cauſans. Atque tum dico: Finis cauſalitatem eſſe 1. in motione, vel excitatione, & extimulatione agentis ad agendum. 2. In ordinatione, menſuratione, & diſpoſitione mediorum. Hæc enim, ſi quid exerceat, hoc ipſo in effectum influit, & conſtituitur in actuali cauſatione effecti.

TITULUS XXVI.

De diviſionibus variis cauſæ finalis.

370 Novem diviſiones finis propoſitæ ſunt in Theorematibus. Igitur 1. finis eſt proximus, vel remotus. 2. Finis eſt vel ὃ vel ᾧ, *cujus* vel *cui* 3. Finis eſt objectivus, vel formalis. 4. Finis eſt finis indigentiæ, vel aſſimilationis. 5. Finis eſt principalis, vel minùs principalis. 6. Finis eſt per ſe, vel per accidens. 7. Finis eſt adæquatus, vel inadæquatus. 8. Finis eſt vel actionis, vel rei per actionem factæ. Et denique *finis* eſt vel per motum, vel citra motum. Hæ diviſiones ordine ſunt explicandæ.

ARTICULUS I.

De diviſione finis in ultimum, & non ultimum, ſive proximum & remotum.

371 *Deambulatio ſanitatis cauſa eſt. Illa verò felicitatis. Felicitas verò alterius. Ita*

ſemper

semper alterius gratiâ est, inquit *Aristot. 2. Met. cap. 2.* Atque hinc sumitur divisio finium, in ultimos & non ultimos, sive subordinatos; atque ita etiam in proximos & remotos. Sic & cum *Aristot. lib. 1. magn. mor. c. 2.* ait: τέλος τὸ μὲν τέλειον, τὸ δ' ἀτελές, hoc est, finem alium esse perfectum, alium imperfectum: finis perfectus ultimum; imperfectus, subordinatum finem significat, interprete *Dounamo lib. 1. comm. Dial. c. 8. p. 164.* Atque ita finis *proximus* est, qui proximè movet agens ad agendum. *Remotus* autem qui mediante alio. Porrò fines illi, qui non sunt ultimi, dicuntur *subordinati*. Subordinati, inquam, ad fines alios.

Est tamen hîc observandum: quòd finis ultimus quandoque dicatur, ut simpliciter talis, quandoque solùm secundùm quid, & in certo aliquo genere. Ita Rhetoricæ finis ultimus est benè dicere. Et tamen non est simpliciter ultimus. Ordinatur enim τὸ benè dicere ad Dei gloriam. Ultimus igitur solum erat is finis secundùm quid, & in certo aliquo genere. 372 *Finis ultimus aliquando est secundùm quid talis.*

Sed *objicitur*: Omnis finis debet esse aliquid ultimum, ut priùs ostendimus *tit. 25. art. 3. q. 3. in init.* ex variis locis *Aristotelis*. Nullus igitur finis est subordinatus, & non ultimus. 373

Respondeo ad antecedens: omnis finis (& proinde etiam iste, quem nunc subordinatum & non ultimum dicimus) est aliquid ultimum, duplici sensu: *Primò*, ut idem sit, ac quod omnis finis debeat in se habere aliquam bonitatem, propter quam sit per se appetibilis. Ergo hactenus ultimò & non alterius gratiâ appeti, est idem, quod non appeti propter extrinsecam bonitatem. Et hoc modo fines subordinati etiam appetuntur propter suam bonitatem, & non propter bonitatem alterius ulterioris. *Alius sensus* est, comparando finem solùm cum mediis. Atque ita finis non appetitur alterius gratiâ, hoc est, non appetitur propter media, sed media propter ipsum. Atque hoc modo, etiam fines subordinati non sunt alterius gratiâ. Et confirmatur hæc expositio, quòd secus ipse *Aristoteles* docet, antea citato textu, aliquem finem ordinari ad alium. *Finis omnis est quid ultimum, dupliciter.*

ARTICULUS II.

De divisione finis in finem cujus, & cui.

Divisionem hanc finis proponit *Aristot. lib. de anim. c. 4. t. 37. & 2. phys. c. 2. t. 24. & c. 7. t. 7.* Dicitur autem finis *cujus*, (Græci vocant finem τοῦ, is, cujus adipiscendi gratiâ agens agit. Finis *cui* autem (Græci vocantur finem ᾧ) est, in cujus gratiam agens agit. Sic cum dico: Medicus laborat, ut ægroto restituat sanitatem: Exprimo medici finem, cujus & cui. Nam *cujus* adipiscendi gratia laborat medicus? sanitatis gratia. Ergo sic sanitas est finis τοῦ. Deinde, *in cuius* gratiam laborat medicus? in gratiam ægroti. Ergo ægrotus est finis ᾧ medici. Sic est & in aliis. Atque ita hæc divisio non est nominalis, ut aliquibus placet, qui aiunt finem ᾧ solùm nomine tenus esse finem. Nam, ut apparet, finis ᾧ etiam finalem causalitatem exercet. Quanquam & aliis placet, Finem τοῦ non esse verè finem: Sed seorsim videamus de utroque. 374

PUNCTUM I.

An qui est finis cui, sit verè finis, sive finalis causa?

Negant id multi ex recentioribus Philosophis. Videatur cumprimis *Timplerus l. 3. Metaph. c. 2. q. 41.* Et aliquos vetustiores ita sensisse refert *Occamus lib. 2. sent.* 375

Plerique

Plerique tamen asserunt, & rectè quidem, finem ὧ, finem revera esse. Videatur *Biel.2. d.1. art.5. Henric. Quodl.2.q.1. Fonseca 5. Metaph.62. q.10. s.1. Suarez disp.23. Met. s.2 n.1. seqq.*

376 *Finem cui esse finem.*

Et patet hujus affirmativæ sententiæ veritas, inde quòd etiam *finis cui* movet agentem causam, & mensurat media. Movetur enim, v.g. medicus ad hæc ista remedia adhibenda, prout ægrotus dives vel pauper, juvenis vel senex est, veluti ne nimis pretiosis remediis oneret pauperem, & quæ sunt alia. At hæc causalitas finis est, quæ est in respectu ad agens, & media, ut prius visum est *in præced. tit. art. ult.* Sic & minister verbi Dei, cùm vult concionari ad salvandum hominem juxta diversitatem finis ὧ mensurat suam concionem, ut modò ex lege concionetur, ad securos & Epicureos homines, modo ex Evangelio ad contritos & humiliatos.

377 *Objectiones Timpleri.*

Sed *objici* solet: *Quod* (verba sunt *Timpleri d. l.*) *finis in genere definitur causa extrinseca*, cujus *gratiâ causatum seu finitum est. Ergo si hæc definitio est vera, quemadmodum ab ipsis etiam Scholasticis conceditur, irrefragabiliter sequitur, omnem finem esse finem cujus, ideóque malè finem dici, alium finem cuius & alium finem cui.* Postea subjungit, *Aristot.* semper pro eodem sumere, Τὸ τέλος, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα: & cùm finis rerum naturalium dicitur homo, ab *Arist. 2. Phys. cap. 2.* perinde est, sive eas dicamus esse hominis gratiâ, sive in hominis gratiam. Unde concludit *Timplerus*, finem οὗ & ὧ non distingui. Alii addunt, quod finis ὧ ab *Aristotele* dicatur fitiis, cùm additione: Nempe finis *quodammodo lib. 2. phys. cap. 2. t. 24. Sumus & nos*, inquit, *quodammodo finis*, vox autem illa, *Quodammodo*, improprietatem notat. Atque hinc consequenter, aliqui finem ὧ subjectum vocant.

378 *Inconstantia Timpleri.*

Hac in re id inprimis observo, quod *Timplerus* in sua sententia sibi non constet. Nam in principio insinuat, quod finis ὧ non sit finis, & tamen postea ex phrasibus *Aristotelicis* disputat, finem ὧ non esse diversum à fine οὗ. At sine dubio, finis verè est finis. Ergo per istam æquipollentiam & identitatem, etiam finis ὧ est verè finis, quod priori argumento negat *Timplerus*.

379 *Fini ὧ convenit definitio finis.*

Ad *primum* argumentum *respondeo*: negando consequentiam. Est, inquam, finis ὧ etiam causa, cujus gratiâ res est. Et tamen non est finis cujus. Ita patet. Nam *Aristoteles* eodem loco, quo finem ὧ à fine οὗ distinguit, dicit tamen finem ὧ etiam esse οὗ ἕνεκα. Sic enim ait, *lib. 2. de anim cap. 4.* τὸ οὗ ἕνεκα δοκεῖ, τὸ μὲν ὧ, τὸ δὲ οὗ. Atque ita non est una eadémque locutio, finis cujus gratiâ res est, & finis cujus. Hoc est commune fini, ut ejus gratiâ agens agat, hoc autem non est commune omni fini, ut ejus possessio & productio ab agente quæratur. Idque propriè est, quod per finem οὗ notatur. Unde præter dicta, etiam discrimen hujus, à fine ὧ sufficienter apparet. Confer Clar. *Jacob. Martini in Met. disp. 1, 2. q. 2.* Apparétque adeò hinc consequenter, quod finis ὧ sine repugnantia dicatur τὸ οὗ ἕνεκα, eo sensu, quo *Aristoteles* omnem finem generatim vocat οὗ ἕνεκα. Grammaticè autem, etsi non distinguuntur, *cujus gratiâ*, & *in cujus gratiam*, tamen satis idonea occasio est, ex diversitate exemplorum, aliquando ea distinguendi in sententia.

380

Quod autem *Aristoteles* ait: Finem ὧ esse quodammodo finem, non id est ad imminuendam rationem finis, in fine ὧ: sed ad significandum specialem modum finalisandi, quasi velit dicere, quod *quidam* specialis *modus* finalisandi sit, qui significetur per finem ὧ. Confer & *Fonsec. l. 5. Met. c. 2. q. 10. s. 1.*

381

Denique finis ὧ subjectum vocari potest, sed ratione finis οὗ. Finis enim οὗ recipitur in fine ὧ, veluti sanitas in medico. Eo tamen non obstante, Finis ὧ revera finis

sive

sive finalis causa est, in ordine ad agens, quod ad agendum extimulat, non secus ac finis ☞. Ex quo sufficienter habet, ut causa sit.

PUNCTUM II.

An quod est finis ☞, sit verè finalis causa?

Occamus 2. dist. 1. & *Biel. ib. q. 5.* & *Henric. quodl. 2. q. 1.* disputant: Finem ☜ solùm esse causam, non item finem ☞. Argumentum illorum hoc est: Illud est propriè finis, ad quod cætera propriè referuntur. Si enim non nisi aliorsum refertur, non est finis, sed medium. Atqui ad finem ☜ refertur etiam id, quod finis ☞ dicitur. Ergo finis ☜ solùm est finis. Assumptio declarant, quia ad finem ☞ terminatur actio, sed in quantum is est proportionatus vel congruus subjecto. 382 *Ratio dubitandi.*

Sed hæc sententia non militat. Nam & finis ☞ extimulat agens ad agendum, & ordinat ac mensurat media, quæ est propria finis causalitas. Oportet igitur ut finis ☞ revera sit finalis causa. 383 *Finis ☞ verè est finis.*

Ad objectionem respondeo: Non illum solùm esse verè finem, qui est ultimus, sed illum etiam, qui est alii subordinatus, ut in priori articulo visum est. Ad probationem autem respondeo, id demum medium esse, si aliorsum referatur, nec habeat in se bonitatem, propter quam sit per se appetibile. Quod igitur tale est, ut non sit appetibile, nisi in quantum est utile ad aliud, finis non est, sed medium. Hoc autem non est de fine cujus, unde ad summum illa objectio efficit, quòd finis ☜ principaliùs sit finis, quam finis ☞. De qua tamen re nunc non disputo. Videat, qui volet ea de re *Suarez disp. 23. Met. s. 2. n. 6. seqq.* 384

ARTICULUS III.

De divisione finis in objectivum & formalem.

Hæc tertia est divisio finis. Solet autem finis objectivus dici alio nomine *finis qui*: & finis formalis dicitur alio nomine *finis quo*. Coincidit etiam ex parte cum ea distinctione illa finis distinctio, quâ alius finis dicitur præexistere actioni agentis, alius per eam acquiri. 385

Porrò, *Coll. Conimb. in Eth. disp. 2. q. 2. a. 2.* definit finem objectivum, quod sit is, qui ab agente possidendus est. Finis autẽ formalis est modus, quo objectivus possidetur. Ille objectivus dicitur, quia coincidit cum objecto, ad quod agens refert & terminat suam actionem. Hic autem dicitur formalis, quia est forma, vel modus, vel ratio, secundùm quam agens cum isto, virtutis suæ activæ objecto unitur. Si finis noster obiectivus est Deus. Formalis finis noster, est Dei visio. Et sic in aliis. 386

Thomas 1, 2. q. 11. art. 3. ad tertium, ait, hos fines, non esse duos fines, sed unum finem in se consideratum, & alteri applicatum. *Deus igitur*, inquit, *est ultimus finis, sicut res, quæ ultimò quæritur. Fruitio autem est simul adeptio huius finis ultimi.* Id non incommodè dicitur. Nam quia actus non potest fieri, nisi circa obiectum, & rursus etiam circa obiectum occupari non possumus, nisi mediante aliquo actu vel formâ, iccircò actus & obiectum isti actui accommodatum, coniunctim & per modum unius exercent finalem causalitatem excitando desiderium in agente ad agendum, utque adeò per actionem suam feratur ad istiusmodi obiectum. 387

ARTICULUS IV.

De divisione finis, in finem indigentiæ & assimilationis.

388 Indistinctè solet hæc distinctio assignari fini: rigorosè loquendo tamen, solùm fini *cui* convenit. Definitiones in Theorematibus positæ sunt. Sic *Prov.* 16. *v.* 4. Dicuntur omnia esse propter Deum: *omnia est propter semetipsum Deus operatus.* Hîc Deus est finis assimilationis omnium. Aliter autem *Aristot.* 2. *phys. cap.* 2. omnia naturalia ait esse propter hominem. Homo igitur est finis indigentiæ, respectu istorum. Sic *Scalig. exerc.* 250. *s.* 1. *Ambiguâ*, inquit, *locutione dicitur: omnia esse propter hominem, & hominem esse propter Deum. Quia homo ut esset, & bene esset, opus his habuit. Deus autem non ita. Imò Deo opus habet homo, ut sit & bene sit.*

389 *Objectiones.* Sed *inquiritur* 1. Quomodo omnia sint propter hominem tanquam finem indigentiæ, cum multa sint homini noxia? 2. Quomodo Deus dicatur finis assimilationis respectu omnium rerum, cum bruta & res aliæ, infrà eas, non quærant, ut assimilentur Deo?

390 *Diversimodè omnia sunt propter hominem.* *Respondeo:* omnia esse propter hominem, sed diversimodè. Indéque juxta illos varios modos, ea, quæ sunt uno modo homini noxia, alio modo explent illius indigentiam, indéque sunt illi utilia. Proinde *primò* generatim, de omnibus rebus loquendo, sunt illa propter hominem, ut ex illorum intuitu sumat materiam glorificandi Deum. Ita *Psal.* 19. *v.* 2. Cœli dicuntur enarrare gloriam Dei, quod faciunt, dum occasionem & materiam homini præbent, ad enarrandam Dei gloriam. *Deinde* in particulari pertinent aliqua ad esse hominum, ut sunt elementa. *Tertiò*, aliqua pertinent ad victum hominum: ut olera, animalia quædam. *Quarto*, aliqua ad amictum hominum referuntur, ut pelles luporum, vulpium, &c. *Quintò*, aliqua referuntur ad medendum homini; vel per introsusceptionem, vel per externam applicationem, quo pertinent varia pharmaca, unguenta, imò etiam aliqua quæ noxia sunt. Neque enim qui à scorpionibus icti sunt, aliunde curantur, quàm ex scorpionibus. *Sextò:* Alia pertinent ad contractus, ut sunt aurum & argentum. *Septimò*, pertinent aliqua ad conservanda & paranda ea, quibus egemus, veluti, quæ sunt alimenta pecorum, ligna & metalla, quibus ad varia vasa & instrumenta opus est. *Octavò*, aliqua homini inserviunt, ut in iis contempletur imagines virtutum & vitiorum, veluti in Ciconia gratitudinem, in Cuculo ingratitudinem, in leone fortitudinem, in turturibus amorem coniugalem. Et sic de aliis. Habent & aliqua hunc usum apud nos, ut per ea puniamur & exerceamur per crucem, atque adeò, ut doceant nos, quærere patriam à talibus calamitatibus liberam. Qua de re vide *Augustinum lib.* 1. *de Gen. ad lit. contra Manich.* Et videatur *Selneccer. part.* 1. *pædag. Christ. p* 79. *&* 105.

391 *Quomodo Deus sit finis assimilationis omnium.* *Ad secundum* respondeo: Deum vocari finem assimilationis, proximè attendendo ordinem hominis ad ipsum, cuius ultima perfectio in ista assimilatione consistit. Aliorum autem talis finis est, quatenus ea, eo quo dictum est, modo, usui humano deserviunt.

ARTICULUS V.

De divisione finis in principalem, & minus principalem.

392 Hæc divisio intelligi potest, tùm de finibus subordinatis, tùm de finibus coordinatis.

natis. Ergo loquendo de finibus subordinatis, ad alios fines: qui sunt ultimi, sunt principales; qui autem non sunt ultimi, sed subordinati, ad alios, sunt minus principales. Ita apparet; quia finis debet esse aliquid ultimum, ut *Arist.* docet 2. *Met.* c. 2. & l. 5. c. 16. Et l. 1. *Eth.* c. 7. Unde quò quid magis habet rationem ultimi, eò magis & principaliùs est finis. Et confirmatur: quòd fines subordinati, etsi per se, hoc est, propter suam propriam bonitatem sint appetibiles, tamen, vi subordinationis, sunt etiam appetibiles, propter aliud. Ergo hoc erit maximè appetibile. Nam propter quod unumquodque tale est, illud magis tale est, secundùm *Aristot.* l. 1. *post.* c. 2. t. 15. At quò quid magis est appetibile, eò etiam magis & principaliùs habet rationem finis.

Cæterùm ubi talis subordinatio, sive destinatio unius finis ad alium non est ibi, 393
(quod secundùm membrum erat prius compositum) nihilominus potest esse ratio finis & principalis, & minùs principalis: Sic finis per accidens, est finis minùs principalis, finis per se verò, est finis principalis. Possunt etiam specialiter illi fines discerni in actionibus humanis, & in rebus aliis.

In actionibus humanis ille finis principalis est, qui principaliter ab agente intenditur. 394
Minus principalis, qui intenditur minus principaliter. Ita fieri potest, ut ejus, qui medicinæ studet, principalis finis sit, ut sciat causas & differentias morborum, modúmque curandi istos. Minus principalis autem sit, ut operam medicam exerceat. Neque enim ibi sumitur ratio principalis, vel minus principalis finis aliunde, quàm ex nuda intentione agentis.

In aliis autem rebus fines principales sunt fines, qui sumuntur (loquendo de re- 395
bus naturalibus) ex naturis rerum, vel (loquendo de rebus arbitrariis) ex arbitrio ac voluntate instituentis. Unde minus principales fines sunt, qui extrinsecâ destinatione rebus adduntur. Unde nihil refert ad rationem finis minus principalis, fiátne id congruè an incongruè. Ita finis principalis est elementorum, complere mundum & mista, ut *Scalig.* disputat *exerc.* 11. *s.* 1. At minus principalis finis est, si aqua, v. g. adhibeatur ad usum sacramentalem, vel ablutionem immundarum rerum, vel ad incantandum. Sic finis principalis matrimonii est, multiplicatio generis humani: Minus principalis est, ut sit in vitæ solatium, & adversus luxuriam ac libidinem remedium. Istiusmodi exempla undique occurrunt plurima.

ARTICULUS VI.

De divisione finis in eum, qui est per se, vel per accidens: Item internus & externus.

Denominatio finis, qui sit vel per se, vel per accidens, potest intelligi tùm re- 396
spectu agentis, tùm respectu finiti. Isto modo finis per accidens nullus est. Quia *per accidens*, in ordine ad agens, opponitur ei, quod est per intentionem. At nullus finis est finis, citra intentionem & appetitionem agentis. Unde si quid præter intentionem agentis eveniat, adventitium est & fortuitum, finis autem rationem non habet.

Respectu agentis nullus est finis per accidens

Igitur æstimando istas denominationes, ex respectu ad finitum: Dicitur finis per 397
se, qui sumitur ex natura, & juxta naturam rei. Inde igitur finis per accidens est, qui naturæ isti aliunde additur & supraponitur. Finis vestium per se est tegere corpus; Per accidens, si ad superbiendum adhibeatur. Finis Campanarum per se est,

Quid finis per se & per accidens?

ut

ut earum pulsu convocentur homines. Per accidens, ut earum pulsu, in tempestatibus, dissipentur nubes.

398 *Quid finis externus & internus.*

Altera distinctio finis, in internum & externum, ferè ejusdem sensûs est. Ergo tùm finis internus est, finis per se. Finis externus, est finis per accidens. Possunt tamen & alii sensus illius distinctionis esse.

Igitur deinceps *Zabarella lib.* 1. *de nat. Log. c.* 25. Finis (in artibus) internus, est forma rei efficiendæ: Externus est finis inde resultans. Ita finis internus Architectonicæ est domus: At externus, est domûs inhabitatio.

Deinde internus finis (in artibus) dicitur, qui ex vi solius artis obtineri potest, qualis finis Rhetoricæ est, benè dicere: Externus autem finis artis est, qui non obtinetur, nisi assumpto aliquo extraneo: quomodo finis Rhetoricæ est, benè persuadere. Is enim finis vix obtinebitur, nisi apud auditorem benevolum, adhibitis alioquin omnibus, quæ ex parte ipsius artis requiruntur.

ARTICULUS VII.

De divisione finis in adæquatum & inadæquatum.

399 *Inadæquatio finium potest esse bifariam.*

Inadæquatio finium potest esse bifariam: *Primùm* igitur finis potest esse inadæquatus, *per defectum.* Id autem est, si sit finis partialis. Ita finis inadæquatus Logicæ est, tradere doctrinam syllogismorum, quia præter syllogismum sunt & alii modi sciendi, quos etiam tradit Logica. Ita finis inadæquatus linguæ est, quod per eam loquimur. Nam & ea data est ad gustandum. Aliter finis inadæquatus est *per excessum*, veluti, si sit finito latior, quales sunt fines communes. Ita finis inadæquatus Physicæ est, quod ea comparetur ad Dei gloriam. Nam & aliæ disciplinæ eodem referuntur.

Hinc igitur ad finem adæquatum duo requiruntur: 1. ut non sit partialis, sed totalis. 2. ut non sit communis, sed proprius.

ARTICULUS VIII.

De distinctione finis, in eum, qui est finis actionis, & qui est finis rei per actionem factæ.

400

Divisionem hanc tradit *Averroës lib.* 4. *de cælo, comm.* 22. Sumi solet ex *Arist. l.* 1. *magn. mor. c.* 3. *& l.* 1. *Eth. c.* 1. *&* 1. *de gen. & corr. c.* 7. *t.* 55. Igitur finis actionis, veluti generationis, est forma rei genitæ. Quò pertinet, quod *Aristot.* ait *l.* 2. *Phys. c.* 7. *t.* 70. Formam & finem esse idem numero. Finis autem rei per actionem factæ, est eius usus vel operatio. Sic *Aristot. l.* 1. *Eth.* ultimum finem hominis collocat in eius actione, quâ scilicet agit secundùm virtutem perfectam. Et generatim ait *lib.* 2. *de cælo, cap* 3. *tit.* 17. Quorum est aliquod opus, unumquodque eorum esse gratiâ operis. Id quod portò expositum vide, apud *Suarez disp.* 23. *Metaph. s.* 2. *num.* 10.

ARTICULUS IX.

De divisione finis in eum, qui est per motum & citra motum.

401 *Mathematica-*

Divisio hæc frequenter habetur apud Interpp. *Aristotelis*, ad conciliandos varios textus *Aristotelis.* Nam *Aristoteles* frequenter ait: Unamquamque rem esse

propter

propter finem, vel habere finem, & tamen negat, rerum Mathematicarum & intelligentiarum eſſe finem, *lib.* 3. *Metaph. cap.* 2. *t.* 3. Rurſus etiam iiſdem finem attribuit, *lib.* 12. *Metaph. cap.* 7. *t.* 37. Prior igitur textus loquitur de fine, qui per Phyſicum motum obtinetur. Poſterior autem loquitur de eo, qui eſt citra motum, qualis in communi eſt finis iſte, propter quem res agunt, citra intentionem producendi eum, quo modo finis hominis, Deus eſt. Vide *Pererium lib.* 2. *de Philoſ. Nat. cap.* 5. *p.* 85.

rum rerum quomodo non ſit finis?

TITULUS XXVII.

De mediis ſive deſtinatis ad finem.

Media ſive deſtinata ad finem vocantur, quæ ad finem referuntur. Solent eorum variæ differentiæ aſſignari. Ergo ſic media ſunt neceſſaria vel contingentia. *Neceſſaria* media ſunt, ſine quibus finis obtineri nequit. Ita medium neceſſarium ad eruditionem conſequendam eſt, diligenter incumbere literis. Media neceſſaria ad ſalutem, ſunt audire verbum Dei, & uti ſacramentis. *Contingentia* autem media ſunt, ſine quibus finis poteſt obtineri, qualia ſunt, quæ non ſimpliciter ad eſſe neceſſaria ſunt. Ita contingens medium ad peregrinandum, eſt, uti equo, vel rhedâ. 402

Media quid? Media neceſſaria, vel contingentia.

Aliter media differunt bonitate & appetibilitate. *Alia* igitur media ſunt bona quidem & perinde appetibilia, propter aliud, ſed tamen & dimiſſâ illâ deſtinatione habent bonitatem in ſe, propter quam ſint per ſe appetibilia. Tale medium, ad ſui ſuſtentationem, eſt doctum fieri. Nam & doctrina per ſe poteſt appeti, ad ornandum & perficiendum animum, citra illam deſtinationem, ut inde quis ſe ſuſtentare poſſit. Atque hæc, quæ câ ratione ſunt media, dimiſsâ illa deſtinatione, poſſunt habere rationem finis. *Alia* autem ſunt media, & propter aliud appetibilia, ita, ut non poſſint per ſe terminare appetitionem. Talia igitur media nunquam poſſunt eſſe fines. 403

Mediorum alia differentia.

Porrò, quia medium deſtinatur ad finem, ideò etiam ex fine accipit modum, & ordinem, menſuram & amabilitatem. Atque inde etiam finibus ipſis media non poſſunt non ignobiliora eſſe. Atque hæc *de cauſis* ſatis ſunto: ſequitur ut agatur de cauſato. 404

Media quid habeant ex fine?

TITULUS XXVIII.

De Cauſato.

Poſtquam hactenus actum eſt de cauſis, nunc etiam paucis agendum eſt de cauſato, non tàm ut rem ipſam declaremus, quæ ſatis conſtat ex præcedentibus, quàm ut aliquid de vocabulis huic rei propriis attexamus. Dicam autem *primò*, de cauſato in genere, *tùm* de diviſione cauſati in effectum, materiatum, formatum, & finitum. Et *denique* de ſingulis iſtis. 405

ARTICULUS I.

De Cauſa in genere.

Cauſatum Græcis τὸ ἐ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν dicitur. *Cicero in Top.* fugiens barbaram cauſati vocem, *effectum* vocavit. *Coniunctus cauſarum loco*, inquit, *eſt locus ille, qui efficitur ex cauſis. Ut enim cauſa effectum indicat, ſic effectum, quæ fuerit cauſa, demonſtrat.* 406

Cæterùm

407 *Effecti vox quot modis dicitur.*

Cæterùm vox effecti ambigua est, quæ ambiguitas, quoad duas posteriores significationes, redundat etiam in vocem causati. Igitur effectum *primò* propriè & adæquatè significat causatum specialiter, nempè, cum connotato respectu ad efficientem causam, sicut materiatum significat causatum, sed connotando respectum ad materiam: & formatum, connotando respectum ad formam. *Deinde* effectum sumitur generaliùs, & per Synechdochen speciei pro genere, quomodo dicitur æquipollenter ad causatum, quomodo jam *Cicero* loquebatur: ut hoc modo causatum, dicatur etiam effectum, respectu aliarum causarum, veluti materiæ, & formæ, & finis. Jam præterea *tertiò*: effectum (sicut & causatum) aliquando specialiter accipiuntur; prout significant esse stans & permanens post actionem. In quo distinguuntur contra effectionem vel actionem, vel motum. Atque ita aliqui aiunt actionem non esse effectum, sed id, quo producitur effectus. Vide *Suarez disp.* 18. *Metaph. s.* 10. *n.* 8.

Hic tamen communiùs effectum & causatum sumuntur. Dicitúrque id omne causatum quod habet esse per dependentiam ab aliqua causa; sive sit actio, sive res per actionem facta. Atque ita etiam *Ramus in Logic. l.* 1, *c.* 9. *Huc*, inquit in doctrina effecti, *pertinet motus, & res motu facta.*

Denique effectus aliquando communiùs dicitur pro omni eo, quod est alterius principiatum. Sicut enim quandoque causa dicitur omne id, quod est alterius principium. Ita etiam est causatum omne id, quod est alterius principiatum. Atque ita sicut privatio est causa motûs, apud *Aristot. l.* 12. *Met. c.* 2. Ita etiam motus est causatum privationis. Vide suprà *hoc cap. tit.* 2. *art.* 1.

408 *Quid hîc significet effectum.*

Igitur juxta præsentem tractationem effectum vel causatum dicimus, omne illud, quod habet esset dependens ab alio, tanquam causâ. Unde quod ab alio est, sed citra dependentiam, hîc effectum non est: Quale quid est Filius Dei, & Spiritus S. quæ personæ sunt à Patre. Rursus, quod ab alio est, sed tamen non accipit esse ab illo, illud itidem effectum non est. Atque ita motus non est effectum privationis. Privatio enim cùm sit non-Ens, Entitatem dare non potest.

409 *Utra vox melior sit, effecti an causati.*

Disputari solet: *Utra vox melior sit, effecti an causati?* Mihi eodem in censu sunt. Nam utraque habet aliquid obscuritatis. Altera, (*effectum*) quia Tropica est, nempe Synecdochica. Altera (*causatum*) quia barbara est πᾶν γὰρ τὸ μὴ εἰωθὸς ἀπαφὲς: Omne quod insinuatum est obscurum est, inquit *Arist. l.* 6. *Top. c.* 2. §. 5. Et *Barbaries facit obscuritatem, ut non intelligantur quæ scripta sunt, si non rectè formatis vocibus res obtegantur*, ait *Augustin. lib. de doct. Christ. cap.* 10. Unde quantò vox effecti melior est voce causati, quia Barbara non est, sicut hæc; Ita vicissim tantò melior est vox causati, voce effecti, quia Tropica non est, sicut altera. Perinde itaque mihi est, utra ex his usurpetur.

ARTICULUS II.

De divisione causati, in Effectum, Materiatum, Formatum, & Finitum.

410 *Qualis sit divisio causati, in effectum, materiatum, &c.*

Inprimis dico: *Divisionem causati in effectum, materiatum, formatum, & finitum, non esse divisionem in diversas res, sed in ejusdem rei diversos status & respectus.* Atque ita non est distributio in species, sed in diversa accidentia. Ergo est una res, ad quam unaquæque causa suum ἐπιβάλλον μέρος confert. Finis actu-

ando

ando agens: Efficiens præparando materiam, & introducendo formam: materia ab intrà inchoando essentiam. Forma ab intrà absolvendo essentiam. Propter istam igitur quadruplicem dependentiam, quam causatum habet ad singulas causas, modò sic, modò aliter dicitur: nempe ad significandum respectum, qui est ad causam efficientem, vocatur effectum: & respectu materiæ dicitur materiatum: & respectu formæ, dicitur formatum: & respectu finis, finitum. Atque ita, non sicut distinctæ causæ sunt, sunt etiam distincta causata: Quia singulæ causæ non producunt singulas & diversas Entitates, sed unam & eandem. Unde in causis specifica distinctio locum habet, non etiam in causatis. Sed specialiter de istis videndum.

ARTICULUS III.
De effecto specialiter dicto:

411 De effecto hîc non ago, prout æquipollet causato, sed in quantum dicit specialem respectum ad causam efficientem. Nihil autem occurrit hîc explicandum præter specialia nomina effectorum, qualia sunt & ἐνέργεια, ἐνέργημα, ἀποτέλεσμα, πρᾶξις & ποίησις.

412 Ἐνέργεια quid? Igitur ἐνέργεια hoc loco nihil aliud est, quàm *ipsa actio, Damasc. lib. 3. de Orth. fid. c. 15.* eam definit, quòd sit efficax & substantialis naturæ motus. De hoc effectûs genere, hoc est, de actione intelligendus est iste Canon: *cessante causâ cessat effectus:* Effectus, inquam, qui est ἐνέργεια. Cessante patre, cessat (non filius, sed) generatio filii. Cessante Architecto, cessat (non domus, sed) ædificatio.

413 Ἐνέργημα. Ἐνέργημα autem *opus* est, post actionem manens, ut *Damascenus ibidem* docet. Sic ergò patris ἐνέργημα est filius, Architecti domus. Deus creat mundum. Hîc mundus est ἐνέργημα, sed creatio est ipsa ἐνέργεια.

414 Ἀποτέλεσμα. Ἀποτέλεσματ& vox frequenter usurpatur, ad significandum effectum communem, duarum pluriúmve causarum. Ita redemptio generis humani est ἀποτέλεσμα ad quod divina & humana natura concurrunt. Theologi notant ἀποτελεσμάτων duo esse genera. *Alia* concipiuntur sic, ut utrique causæ concurrenti ea tribui possint. Sic liberatio generis humani ἀποτέλεσμα est, quia & divinæ & humanæ naturæ eam tribuere possumus. Liberat enim Christus secundùm humanam naturam. Et liberat etiam secundùm divinam naturam. *Alia* autem ἀποτελέσματα concipiuntur, cum connotatione specialis proprietatis, veluti cùm dicitur, *Christi livore sanati sumus.* Livor enim ad humanam naturam pertinet. Vide Dn. D. *Mentzerum p.m. Tom. 1 disp. Giss. disp. 7. th. 83. seqq.* Quòd autem hæc etiam ἀποτελέσματα verè sint ἀποτελέσματα inde patet, quòd ratio ἀποτελέσματ& absolvitur in eo, ut sit effectus resultans ex influxu distinctarum causarum, quod non minùs est, connotando proprietatem naturæ, quàm eam dimittendo. *Apoteleſmatum duo genera.*

415 Πρᾶξις. Πρᾶξις quandoque generatim significat operationem, sicut & latina vox actionis. Specialiter autem sumitur cum τῇ θεωρήσει, ποιήσει, καὶ ἐνεργήματι opponitur. Atque tum πρᾶξις significat illam operationem quæ in se sistit, h.e. quæ non terminatur ad aliquod opus. Igitur dicimur secundùm fortitudinem, agere fortiter. At non dicimur agere domum, sed facere, ut jam dicam. Facere enim est taliter operari, ut inde opus consequatur.

416 Ποίησις. Ποίησις significat operationẽ, per quam producitur opus. Inde ars definitur ποιητικὴ ἕξις, apud *Arist. l. 6. Et. c. 3.* hoc est, habitus factivus, vel effectivus, sive operis alicujus productivus. Solent aliqui τὸ ποιεῖν, definire quòd significet operationem,

quæ terminatur ad opus corporeum, ut docet etiam *Zab. l. 1. de nat. log. c. 8. Arnis. in Crell. p. 8.* & *Regius l. 1. Exerc. log. probl. 2.* Sed tamen *Aristoteles* & vocem artis, & vocem τὸ ποιητικὸν, attribuit etiam iis, quæ opus materiale & corporeum non producunt. Medicinam enim vocat artem *l. 2. Phys. c. 1. t. 3.* Ea autem producit sanitatem, quæ non est aliquid materiale & corporeum. Confer *Julium Pacium in præf. ad Org. Arist.* & *Monlor. in præf. in prior. anal.* Plura ea de re sunt, *in Introd. log. c. 1. n. 33. 34. 35.* Atque ita in communi, ποιεῖν, sive facere & efficere, est idem, quod opus producere, seu sit materiale, seu immateriale, aut quæcunque sunt differentiæ aliæ.

ARTICULUS IV.
De Materiato.

417 *Materiatum non est definiendum ex fieri.*

Materiatum *Timplerus l. 4. Metaph. cap. 5. in Theor. & q. 18. & 20,* Definit id solùm ex productione, h. e. dicit esse materiatum, quod ex materia est productum. Atque hinc infert cœlum non esse materiatum, quia ex nulla materia productum sit. Sed mala hæc est sententia. Nam potior ratio est materiæ *in esse*, quàm *in fieri*. Indéque frequentissimè definitur materia, quòd sit causa ex qua res *constat*. Proinde etsi cœlum, quoad fieri suum non dependerit à materia: tamen quia in facto esse ab ea dependet, & intrinsecè ex materia constituitur & componitur: ideò simpliciter est materiatum. Idémque iudicium est de aliis similibus. Atque hinc etiam eam sententiam in *Timplero*, (quanquam suppresso nomine) refutat *Goclen. part. 1. controv. Log. 7. q. 11.* Atque ita materiatum dicitur omne id, quod ex materia constat, & intrinsecè componitur, sive aliàs (loquendo de fieri illius) ex materia, sive ex nihilo productum sit. Quænam autem in particulari materiata sint, in superioribus discussum est, tractando de causa materiali.

ARTICULUS. V.
De Formato.

418 Vox formati est ambigua. *Aliquando* igitur intelligitur aliquid tale esse, per dependentiam ad causam efficientem, indéque sic formatum dicitur, quod per aliquem influxum effectivum formam accepit. *Aliquando* verò significat formatum dependentiam ad aliquid intrinsecè formans, hoc est, in specie aliqua absolvens, & ultimò actuans & constituens. Et hoc modo nunc intelligitur formatum. Unde *tertiò* etiam alia est ab hac significatione, illa, quâ formatum sumitur pro effigiato. Sicut & forma aliquando idem est quod effigies. Ita fœtus in utero dicitur formatus, vel informis, ex *Exod 11. v. 22.* apud *August. in q. 80. in Exod.* Unde repetitum est *caus. 32. q. 2. c. quod verò.* Non, inquam, formatus dicitur fœtus, vel informis, hoc est, habens animam, vel eâ carens, sed habens effigiem humanam, vel eâ carens. Sicut ibi **LXX.** Interpp. aiunt: παιδίον ἐξεικονισμένον ἢ μὴ ἐξεικονισμένον. Εἰκὼν autem utique effigiem, sive figuram, vel formam externam significat.

ARTICULUS VI.
De Finito.

419 Finitum vel dividit Ens in ratione essendi, vel quantitatem, quæ ambæ significationes sunt absolutæ, & tractatæ sunt suprà *cap.* 13. Vel sumitur respectivè, & notat respectum ad causam finalem. Et sic, sicut materiatum dicitur respectivè ad materiam,

materiam, & formatum ad formam. Ita finitum dicitur per respectum ad finem. Estque id quod destinatur ad finem. Sic finis omnium rerum est Deus. Ergò omnes res sunt finitæ, sive destinatæ ad hunc finem, hoc est, ad Deum.

CAPUT XXIII.

DE SUBJECTO ET ADJUNCTO.

1. *Hactenus fuit prima classis Entium respectivorum in Principio & Principiato, & quæ sub iis sumuntur, in Causa & Causato: Nunc secunda classis Entium respectivorum, est in Subjecto & Adjuncto.*

2. *Igitur subjectum est, Ens respectivum, quod alicui subjicitur: vel cui aliquid adjungitur. Sic homo est subjectum doctrinæ.*

3. *Adjunctum est Ens respectivum, quod alicui adjungitur: vel, cui aliquid subjicitur. Sic doctrina est adjunctum hominis.*

4. *Divisiones eorum sunt variæ.*

5. *Primò*: subjectum est proprium vel commune.

6. *Subjectum proprium est, cujus adjunctum convenit ei soli, omni, semper, Primò & per se. Sic homo est subjectum proprium risibilitatis.*

7. *Subjectum commune est, cujus adjunctum convenit etiam rebus aliis. Sic homo est subjectum albedinis.*

8. II. *Subjectum est vel* subjectum informationis, vel denominationis.

9. *Subjectum informationis est pars aliqua totius, quæ primò afficitur ab aliquo adjuncto. Vocatur &* subjectum quo. *Sic anima est subjectum doctrinæ.*

10. *Subjectum denominationis est totum, cui tribuitur adjunctum partis. Sic subjectum doctrinæ est homo. Dicitur aliàs* subjectum quod.

11. III. *Subjectum est vel* subjectum adjuncti separabilis, vel inseparabilis.

12. *Adjunctum separabile est, quod potest abesse à suo subjecto. Sic albedo est adjunctum parietis.*

13. *Adjunctum inseparabile est, sine quo non est subjectum.*

Sic albedo nivis, risibilitas hominis, est adjunctum inseparabile.

14. IV. Subjectum est vel subjectum inhæsionis, vel adhæsionis, vel occupans, sive objectum.

15. *Subjectum inhæsionis est, cui adjunctum inhæret. Sic homo est subjectum doctrinæ.*

16. *Subjectum adhæsionis est, quod adjunctum recipit ad vel circum se. Sic homo est subjectum vestium, divitiarum, &c.*

17. *Subjectum occupans, sive objectum est, circa quod adjunctum occupatur. Sic color est objectum visûs, sonus auditûs.*

18. *Porrò objecti divisiones variæ sunt.*

19. *Ergò* I. Objectum est adæquatum, vel inadæquatum.

20. *Inadæquatum est, quod est vel commune objectum, vel partiale.*

21. *Adæquatum est, quod est proprium & totale.*

22. *Huc* II. *pertinet distinctio objecti in* objectum perfectionis, vel adæquationis.

23. *Objectum adæquationis est, quod ab adjuncto adæquatè occupatur, ut nec sit eo latius, nec angustius.*

24. *Objectum perfectionis, vel nobilissima pars objecti totalis.*

25. III. Objectum est vel per se, vel per accidens.

26. *Objectum per se est, in quo per se occupatur adjunctum. Ita verum per se est objectum intellectûs.*

27. *Objectum per accidens est, in quo adjunctum per accidens occupatur. Ita falsum est objectum intellectûs.*

COMMENTARIUS.

1 Quia in *Top. c.* 3. doctrinam de Subjecto & Adjuncto exposui satis prolixè, & eâ, quâ ad causarum doctrinam dixi, intentione μεταφυσικωτέρως : Proine hic etiam tractandum est ea de materia contractiùs : Agendum autem *Primò* est de vocibus subjecti & adjuncti & æquipollentibus. *Deinde* de eorum definitionibus. *Tum* quænam possint esse subjecta, vel adjuncta. *Quartò* de eorum divisionibus. Et *Denique* particulatim de objecto.

TITULUS I.

De voce Subjecti & Adjuncti & Æquipollentibus.

De voce subjecti.

2. Subjectum adjectivè sumitur apud Oratores & Poëtas, & est idem quod subditum : Sicut *Virgilius lib. 6. Æneid.* ait :

Tu regere imperio populos Romane memento.

Parcere

Parcere Subjectis, *& debellare ſuperbos.*

Sic & *Cicero, de natura Deorum: Nulli*, inquit, *naturæ Subjectus & obediens eſt Deus.*

Apud Philoſophos duæ ſunt potiſſimæ vocis ſubjecti ſignificationes. Igitur *primò* ſubiectum opponitur prædicato. Atque tum ſubiectum eſt nihil aliud quàm pars antecedens in propoſitione. *Deinde*, ſubiectum opponitur adiuncto. Atque ita in præſenti ſumitur vox ſubiecti, quod, quid ſit, poſteà explicabitur.

Adiunctum Oratores ſumunt pro eo, quod eſt alii aſſociatum, vel additum. Eſtq; illa adiectiva ſignificatio. Aliter adiunctum in oppoſitione ad ſubiectum eſt, id quod ſubiecto apponitur, ſeu quod adiungitur alii, ſumitúrque ea vox ex *Cicerone*, qui *adiunctum* vocavit, quod prius Συμβεβηκὸς & *accidens* dicebatur. Vide ipſum in *Top. p. 222. ſeqq.* Sic & *lib. de Legib.* Hoſtiâ maximâ parentare, pietatis adiunctum eſt. *Et de invent.* videndum eſt, inquit, quid ſit adiunctum negotio, &c. 3. *De voce adiuncti.*

Ariſtotelici ſubiectum frequenter vocant materiam. Materiam autem dividunt in materiam *ex qua*, *in qua*, & *circa quam*. Ubi materia *in qua*, & *circa quam*, ſunt ſpecialia nomina ſubiectorum. Nam materia *in qua* eſt nihil aliud, quàm ſubiectum inhærentiæ: Et materia *circa quam* eſt nihil aliud quàm ſubiectum occupans ſive obiectum, ut ſuperiori capite viſum eſt, in initio doctrinæ de materia. 4. *Quatenus ſubiectum dicitur materia.*

Adiunctum autem iidem *Ariſtotelici* vocant *accidens*, ut ſpecialiùs infrà attingam, *lib. 2. cap. 6. n. 10.* ubi patebit, quo ſenſu accidens & adiunctum æquipollenter dicantur. 5 *Adiunctum quomodo æquipolleat accidenti.*

TITULUS II.
De definitione Subjecti & Adjuncti.

Inprimis ſupponendo, quòd termini Metaphyſici ob tranſcendentiam ſuam non poſſint accuratè & limatè definiri, ſolùm qualitercunque circumloquor rationem ſubiecti & adiuncti. Fit autem hoc bifariàm: Res tamen utrinque eodem redit. 6

Igitur primò *ſubiectum* dicitur, *quod alicui ſubjicitur*; *& adiunctum eſt, quod alicui adiungitur.* Sed hæ deſcriptiones ſunt magis nominales. 7 *Subiectum & adiunctum quid.*

Aliæ magis reales ſunt: *Subiectum eſt cui aliquid adiungitur. Et adiunctum eſt cui aliquid ſubjicitur.* Generis autem loco ponitur, quòd utrumque ſit *Ens reſpectivum.* Entis enim reſpectivi conceptus ex ſe latiùs patet, ut patuit *ex ſuper. cap. 21.*

Cæterùm adiungi non eſt hîc idem quod inhærere. Dantur enim aliqua adiuncta, quæ non inhærent: ſed ea omnia adiungi cenſentur, quæ eſſentiam rei conſequuntur, vel ei ſuperveniunt: Et ſic q. formæ illius accidentales fiunt: Atque ita *Primò* inter adiuncta non reputantur, quæ rei eſſentialia ſunt. *Secundò*: Quæ ſunt quidem accidentalia & extra rei eſſentiam, ſed tamen non ſunt formæ illius. Atque ita actiones non ſunt adiuncta agentium, ſed effectus eorum. 8 *Adiungi quid ſit.*

Denique particula *aliud*, in definitione ſubiecti & adiuncti, non eſt intelligenda, tanquam ſignificans alietatem eſſentialem. Sufficit autem inter ſubiectum & adiunctum diverſitas concipiendi. Ita Deus eſt ſubiectum reſpectu ſuorum attributorum: Et Ens reſpectu ſuarum affectionum tranſcendentalium: & tamen in neutro iſtorum eſt realis diſtinctio. 9

TITULUS III.
Quænam res possint esse Subjecta, vel Adjuncta?

10 Ut particulariùs constet quibus rebus conveniant respectus Subjecti & Adjuncti, eâ de re aliquæ quæstiones tradendæ sunt. Potest autem *primò* dubitari de substantiis, an eæ possint esse adjuncta. Et in oppositum de accidentibus, an ea dici possint subjecta. *Tum:* an isti respectus conveniant non-Entibus. *Tum*, an Deus, vel respectu suorum attributorum, vel (in persona τῦ λόγυ) respectu humanitatis subjecti rationem habeat. De his igitur breviter videndum est.

ARTICULUS I.
An substantia possint esse adjuncta?

11 *Objectiones.* Substantiis non videtur competere ratio adjuncti. *Primò*, quia adjunctum & accidens sunt æquipollentia *Aristotelis.* Accidens autem substantiæ opponitur contradictoriè. *Deinde*, *Aristoteles* expressè docet, substantias non esse in subjecto, *l. Cat. c. 5. §. 12.*

12 *Substantias posse esse adiuncta.* Nihilominùs potest substantiis convenire respectus adiunctorum. Nam formæ substantiales sunt adiuncta materiæ. Indéque frequenter materia vocatur subiectum, formæ receptaculum, δοχεῖον, παν δεχὼς, &c. Vide *Scal Exer.* 17. Eadémque de causa materia vocatur *locus*, apud *Platonicos*. Vide *Scal. Exerc.* 10. At formæ substantiales utique substantiæ sunt. Sic & locus est subiectum rei locatæ. Unde *Plato* locum μεταληπτικὸν καὶ μεδεκτικὸν vocat. Et tamen res locatæ utique substantiæ sunt. Quin & ipsæ substantiæ, quòd dicantur adiungi, ostendit prædicamentum habitûs. Nam adiacentia, ex qua illud prædicamentum constituitur, non potest esse nisi ex corporibus adiacentibus, vel quæ adiunguntur.

13 *Solvuntur obiectiones.* *Ad Primum Respondeo:* accidens opponi substantiæ, non quatenus adiuncto æquipollet, sed in quantum significat Ens, non ἀυτύπαρκτον. Vid. inf. *l. 2. c. 6. n. 10.*

Ad Secundum Respondeo: substantiis convenire quidem subiectum: Non tamen propterea sunt *in subiecto.* Nam adiuncti respectus non est solùm per modum inessendi, ut priùs *tit. 2.* dictum est. Potest enim etiam adiunctum habere respectum ad subiectum, per modum adhæsionis & aliter. Substantiis autem solùm convenit, non esse *in subiecto*, quatenus scilicet illa phrasis strictè & rigorosè sumitur, prout *in subiecto id esse dicitur* (definitore *Aristot. in lib. Cat. c. 1. quod cùm insit, non est pars rei, & omninò esse non potest nisi in illa re.* Plenius hac de re est infrà, *lib. 2. cap. 1. t. 3. a. 3.*

ARTICULUS II.
An accidentia possint esse subjecta, & quomodo?

14 Quæstionem hanc alii Metaphysici sic informant: *An unum accidens possit esse materialis causa alterius accidentis?* Ita videri potest apud *Suarez disp. 14. s. 4.* Nam per materialem causam intelligunt materiam in qua. Materia autem in qua, est idem quod subiectum. Unde apparet, in tali hujus quæstionis formatione, satis magnam ἀκωεγλοίαν esse. Nam etsi subiectum possit materia dici, non tamen dicendum est materialis *causa.*

15 *Status quæstionis.* In ea autem quæstione id inprimis controversum est: *An accidentia possint esse proximum subiectum, in quo hæreat aliud accidens: an verò solùm sint dispositiones substantiæ,*

ſubſtantiæ quibus mediantibus accidentia recipiantur in ſubſtantia, tanquam proximo ſubiecto? Ubi tamen illa quæſtio non intelligitur de executione divinæ potentiæ: An ſcilicet Deus facere poſſit, ut accidentia ſuſtentent (tanquam primum & fundamentale ſubiectum) accidentia alia, ſed quæritur: quid ſit, ſiſtendo in natura rerum.

Igitur *Durandus* 1. *d.* 8. 2. *part. q.* 4. *n.* 15. diſputat, Accidentia poſſe eſſe proximum ſubiectum, quem ſequitur *Suarez, diſp.* 14. *ſ.* 4. *n.* 6 *ſeqq.* ſolet & in iſtam ſententiam *Thomas* allegari. 3. *p. q.* 77. *a.* 2. Negat autem *Greg.* 1. *d.* 2. *&.* 12. & *Capreol.* 1. *diſt.* 3. *q.* 3. 16 *Deciſio.*

Quid hâc de re ſtatuendum ſit, aliquot propoſitionibus exponam. 1. *Accidens non poteſt eſſe ſubiectum Quod, hoc eſt, radicale, vel fundamentale, & primum.* Ita apparet, quia accidens eget alio ſuſtentante. Ergò ipſum accidentibus non poteſt eſſe primum ſubſiſtendi fundamentum. Atq; hoc etiam docet *Ariſt. l.* 4. *Met. t.* 13. 14. dicens, τῷ Συμβεβηκότῳ μὴ εἶναι Συμβεβηκὸς, εἰ μὴ ἄμφω Συμβέβηκε ταυτῷ, hoc eſt, *accidentis non eſſe accidens, niſi ambo accidant eidem.* Ubi ſatis indicat *Ariſt.* quòd accidentia pro primo ſubſiſtendi fundamẽto expoſcant ſubſtantiam.

2. Certum eſt: *Accidentia aliqua convenire ſubſtantiis, mediantibus accidentibus aliis.* Ita patet imprimis communiſſimè de habitibus. Iſti enim non conveniunt ſubiectis ſuis, niſi mediantibus naturalibus potentiis, quibus habitus ſupraponuntur, quáſque ad ſuos actus iſti facilitant, ut ſuo loco videbitur. Tum etiam certum eſt: accidentia corporea recipi mediante quantitate. Ita ſine dubio figura, v.g. convenit rebus corporeis ex præſuppoſita quantitate. An verò iſta mediatio ſit ratione cauſæ, an verò ratione ſubiecti ſtatim exponendum eſt. 17 *Accidentia poſſunt ſubſtantiæ mediantibus aliis ineſſe.*

3. *Accidentia aliqua ſunt propria accidentium aliorum ſubiecta, atque adeò accidentibus non repugnat, ut ſint ſubiecta.* Hoc eſt quod dico: cùm accidentia dicuntur ſubſtantiis, mediantibus accidentibus, convenire, non habet hunc ſenſum, quaſi ſolùm id ſit mediatione cauſæ, aut quòd ſolùm accidentia ſint diſpoſitiones ad accidentia alia, ſed id eſt mediatione ſubiecti. Atque hoc probatur. Nam inprimis accidentia aliqua, ex eo, quia mediante quantitate recipiuntur, exinde accipiunt etiam extenſionem, veluti ſunt colores, ſapores, & id genus accidentia alia. At extenſio non poteſt cuiquam competere, niſi vel ſit ipſa quantitas, vel habeat quantitatem, vel ſit in quantitate. E prioribus autem neutrum convenit iſtis accidentibus. *Deinde:* idem etiam patet de habitibus. Nam habitus iuvant potentias, in ordine ad actus ipſarum. Id autem non faciunt, niſi per ſeipſos. Oportet igitur, ut habitus ipſas potentias informent, atque ſic in iis, tanquam proximo ſubiecto, recipiantur. 18

Sed *Objicitur:* Subſtantiæ ſubſtant accidentibus. Indéque nomen habent. Ergò ſi accidentia ſubſtent accidentibus (faciunt autem id, ſi alia recipiantur in iis tanquam ſubiectis) tum ſubſtantiæ erunt, & non accidentia. 19

Reſpondeo: Subſtantiam à ſubſtando dici, Notatio eſt. Notatio autem non eſt neceſſariò adæquata nomini. In hoc enim à definitione differt. Et propterea ex vi iſtius notationis non ſequitur, ut ilicò ſit ſubſtantia, quod accidentibus ſubſtat. 20

Cæterùm pro Coronide obſervandum eſt, quòd quæſtio propoſita inprimis ſit de ſubiecto inhærentiæ. Nam aliàs, loquendo de ſubiecto occupante, quod aliàs obiectum dicitur, ſine dubio accidentia per ſe, & primò tales reſpectus ſuſcipere poſſunt. 21

ARTICULUS III.
An non-Entia possint esse subjecta, vel adjuncta?

22 Hâc in re facilis est decisio juxta vulgatam propositionem: *Non entia nulla sunt accidentia, nullæ qualitates, nullæ operationes.* Dextrè tamen id est intelligendum.

Igitur prædicta propositio vera est, si in rigore terminos sumamus, tanquam differentias Entis; Entis, inquam, respectivi. Unde non solùm in eorum definitione *Ens* respectivum ponitur q. loto generis, sed etiam additur vox *alicui*. Aliquid autem & Ens æquipollenter dicuntur, ut alibi traditum.

23 Cæterùm, quia non-Entia sunt quasi Simiæ Entium, unde & Entia rationis dicuntur, in quantum ab intellectu apprehenduntur, tanquam Entia: ideò consequenter fit, ut etiam illa suscipiant respectus subiectorum & adjunctorum. Quanquam reverà eo in casu ista non-Entia non tam *sint* subjecta & adjuncta, quàm talia esse *fingantur*. Unde in universum servanda est hæc proportio, ut quæ verè sunt Entia, verè etiam suscipiant rationem subiecti & adiuncti. Quæ autem finguntur esse Entia, fingantur etiam esse subiecta vel adiuncta. Sic *Ovid. l. 2. Metam.* sua tribuit adjuncta domui Solis:

Regia solis erat, sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammáque imitante Pyropo,
Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat,
Argenti bifores radiabant limine valvæ.

Sic *Homer. Iliad. 7. Chimæræ*, quæ similiter est fictum quid, sua attribuit adjuncta quantitatem scilicet & figuram peculiarem.

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς αἰθομένοιο.

ARTICULUS IV.
An Deus possit dici subjectum?

24 Inprimis hanc ad rem, ut initio hujus Tituli referebam, de duobus controversia esse solet. *Primò* quidem, quoad ordinem ad attributa divina. *Deinde* quoad assumptam humanitatem. De utroque dico sigillatim.

25 *Deus potest dici subiectum suorum attributorum.*

1. *Deus est subiectum suorum attributorum.* Ita patet, quia si quicquam obstaret, esset id realis eorum ad essentiam divinam identitas. At hæc causa nulla est. Nam Ens & affectiones eius habent etiam realem identitatem, ut suo loco visum est. Et tamen etiam Ens & affectiones eius habent se ut subiectum & adiunctum. Et confirmatur, quòd omnis demonstratio est de *aliquo ut subiecto*, ut *Arist.* docet 1 *post. t.* 57. *In demonstrationibus*, inquit, *est aliquid ut subiectum genus, cuius affectiones, & per se accidentia declaret demonstratio.* Sed ea de re plenius erit infrà *lib. 2. cap. 3.*

26 *Humana natura Christi non est divinæ adiunctum.*

2. *Humana natura in Christo non debet dici divinæ naturæ adiunctum.* Ita disputat *Thomas part. 3. q. 2 a. 6. Chemn. de duab. nat. in Christ. c. 6. p. 35.* Dn. D. *Mentz. Tom. 1. disp. Giss. disp. 2. th. 71.* Dn. D. *Meisnerus in Phil. Sobr. part. 1. s. 1. q. 4. p. 113.* Et veritas illius assertionis probatur: Nam si humanitas esset adiunctum λόγου, λόγος non posset dici homo, sed humanus solùm. Neque enim adiuncta nominibus substantivis prædicantur. Atque porrò inde clarè sequitur, quòd istæ naturæ non sint unitæ in unam personam, sed quòd solùm huius ad illam sit aliqua σχέσις, quod *Nestorianum* est.

Deinde:

Deinde : ſi humanitas eſſet adjunctum τῷ λόγῳ, tùm id eſſet, vel per inhæſionem, vel per adhæſionem. Non hoc: quia adhæſio ad ſummum inducit παράθεσιν & περιχώρησιν. Περιχώρησιν autem nullo modo : Indéque manifeſtè tollit unionem perſonalem, & facit ſolùm unionem accidentalem, ut & *Neſtorius* docebat. Vide *Thom. diſt.* 3. *p. q.* 2. *a.* 6. Nec illud dici poteſt, quia ſubſtantiæ ſic eſſent in ſubiecto, quod abſurdum eſſe paulò antè viſum eſt. 27

Denique non ſolet dici, quòd ſubiectum ſit *in adiuncto*, ſed adiuncta potius ſint in ſubiectis. At Deus *in carne* dicitur eſſe. Vide *Col.* 1. *v.* 9. *& c. c.* 2 *v.* 9. 1. *Joh.* 4. *v.* 3. Unde & humanitatem Patres, δοχεῖον τῷ λόγῳ vocant : Vide inprimis *Epiphan. in Anchorato.* Unde humanitas potius τῷ λόγῳ quàm λογῷ, humanitatis ſubiectum dici debeat. *Greg. Nyſſenus* σάρκα vocat θεοδόχον. Et *Athanaſius* vocat σάρκα θεοφόρον, quanquam hæc locutio poſtea in *Neſtorio* reprobata eſt. Vide *Chemnit. de duab. nat. in Chriſt. fol.* 59. *fac.* 2. 28

Sed objicitur : caro acceſſit ad λόγον. Ergo eſt ejus adiunctum. Ita *Goclenius* argumentatur *citato loco.* Sed fallax eſt conſequentia. Neque enim id omne eſt adiunctum, quod ad aliud accidit. Ita apparet in pilis, plumis, dentibus, cornibus, &c. quæ animalibus adnaſcuntur, & tamen animalium partes ſunt, non adiuncta. Idémque eſt in omnibus iſtis partibus, quæ demum rebus in eſſe conſtitutis accreſcunt, ut ſunt rami in arboribus, & ſic deinceps. 29 *Objectio.*

Propinquius & vicinius huius rei eſt exemplum, quo frequenter utuntur Patres, ſumptum à ſurculo, qui ſtipiti inſeritur. Is enim non eſt adiunctum, ſed fit pars arboris. Eleganter ad hanc rem ait *Thom.* 3 *p. q.* 2. *a.* 6. quod tùm demum, id quod acceſſorium eſt, ſit accidens, ſi non trahatur in communionem illius eſſe. Atque ita eſt in præſenti exemplo. Nam humana natura aſſumitur in ipſam τῷ λόγῳ perſonam : Unde poſt incarnationem, perſona τῷ λόγῳ *ex* & *in* duabus naturis exiſtit, quo ſenſu & λόγον ex iſtis naturis compoſitum, & σύνθετον Patres vocant, & inde iſtas naturas, patres τῷ λόγῳ dicunt. Vide inprimis *Damaſc. lib.* 3. *de Orth. fid. c.* 4. Et adde *Lomb. l.* 3. *d.* 6. Vide & *Thom. d. l. a.* 4. *Fonſec. l.* 5. *Met. c.* 8. *q.* 7. *ſect.* 2. *fol.* 560. 30

TITULUS IV.

De diviſionibus Subjecti & Adjuncti.

Diviſiones ſubiecti & adiuncti, quatuor propoſitæ ſunt in Theorematibus. *Primò*, in proprium & commune. *Deinde*, in ſubiectum denominationis & informationis. *Tertiò*, per ſeparabile & inſeparabile. Et *denique* quartò diviſum eſt ſubiectum in ſubiectum inhæſionis, vel adhæſionis, vel occupans. Hæ diviſiones ſunt ordine explicandæ. 31

ARTICULUS I.

De diviſione, in adjunctum proprium, & commune.

Ad hanc diviſionem *Primò* eſt explicanda vox proprii. *Deinde* explicanda eſt definitio proprii, quod fiet diſtinctim explicando quaſdam conditiones propriorum, & quæſtiones, quæ de illis eſſe ſolent. *Denique* agendum eſt de adiuncto communi. 32

PUNCTUM

PUNCTUM I.
De voce proprii.

33 Proprium alio nomine *proprietas*, vel conjunctim *adjunctum proprium* dicitur. Græci vocant ἴδιον, & ἰδιότητας & ἰδιώματα. Unde communicatio idiomatum, de qua Theologi loqui solent, est nihil aliud quam communicatio proprietatum. Quod observandum est contra imperitos Calvinisequas, qui communicationem quidem idiomatum frequenter in ore habent, Latè tamen admodum impugnant communicationem proprietatum.

34 *Proprium multis modis dicitur.* Vox autem proprii ambiguè sumitur. *Aliquando* enim proprium opponitur figurato. Quomodo Tropus definitur, quod mutet propriam vocis significationem in alienam. Hæc Grammatica vel Rhetorica potiùs est vocis illius significatio. *Aliter* proprium opponitur communi. Unde sicut commune, ex vi vocis pluribus rebus attribuitur, quàm ut denominet tantùm adjunctum, ita etiam proprium dicimus, non solùm quod est tale, per modum adjuncti: sed & finem, & partem, & res alias dicimus proprias & communes. *Denique* speciatim solet vox proprii sumi, prout opponitur (in enumeratione prædicabilium) accidenti. Tunc enim idem est quod adjunctum proprium, & contradistinguitur adjuncto communi: Et de proprio juxta talem significationem nunc agitur.

35 Sed tamen neque sic, proprium, vel proprium adjunctum dicuntur eodem modo. Atque huc pertinet, quod *Aristot. 5. Top. c. 1.* distinguit proprium, in id quod est absolutè proprium, & quod est proprium per comparationem. *Proponitur*, inquit, *proprium, vel per se & semper: vel per comparationem cum altero & interdum. Ut hominis proprium est per se animal naturâ mansuetum. Per comparationem verò cum altero: ut animæ cum corpore, quoniam illa jubendi, hoc parendi vim habet. Semper autem, sicut Deo proprium est, animal immortale. Interdum autem cujusdam hominis, de ambulare in Gymnasio.* Nunc autem agitur, de eo quod per se & absolutè est proprium.

36 *Recensentur quatuor modi proprii.* Ad hanc vocis distinctionem etiam pertinet, quòd vulgò distingui solet proprium in quatuor modos, ex *Porphyr. in Isagog. c. 4. Primus modus* est, quo proprium dicimus, ὅ μόνον τινὶ εἴδει συμβέβηκε, εἰ καὶ μὴ παντὶ, hoc est, *quod uni soli speciei convenit, etsi non omni*: Sic hominis proprium est, esse Medicum, vel Grammaticum. Secundus modus proprii est. Quod omni convenit, etsi non soli: Sic proprium hominis est, esse bipedem. 3. Quod quidem omni & soli competit, sed non semper: sic proprium hominis est canescere. 4. ἐφ' ᾧ συνέδραμε τῷ μόνῳ καὶ παντὶ καὶ ἀεὶ, hoc est, *in quo concurrunt, & soli, & omni, & semper convenire.* Atque hoc est proprium rigorosè dictum, quod etiam idcircò *proprium quarti modi* dici solet. Quod autem hæc distinctio vocis solùm sit, ut vox proprii æquivocè solum extendatur, ad ea, quæ dicta sunt, inde apparet, quod aliàs proprium id non solet dici, quod etiam aliis convenit, ut *Aristot.* docet *1. Top. c. 5.* Et tamen quæ hujus generis sunt, nunc etiam propria dicta sunt.

PUNCTUM II.
De definitione proprii.

37 *Proprium quid sit?* Proprium vulgo definiri solet, *quod uni speciei convenit, omni, soli, semper, primò & per se*, prout ferè sumitur ex *Porphyr. in Isagog. c. 4. Aristot. 1. Top. c. 5. & 5. Topic.*

Topic. hinc inde paſſim. Iſta igitur ut rectè intelligantur, ſeorſim de ſingulis iſtis requiſitis proprietatum agendum eſt.

Proprium uni Soli *convenit.*

Igitur primò: *proprium uni ſoli ſubiecto convenit.* Ita apparet ex ipſo ſono vocis hujus: Proprium enim communi contradiſtinguitur. At quod non uni ſoli convenit, ſed pluribus, hoc ipſo commune eſt. Unde ex hoc proprium ab accidente, ſive adjuncto communi diſtinguitur, à *Porphyr. in Iſagog. c.17. §.4,5.* Et *Ariſtot. 1.Top.c.5.§.5.* ἴδιον ὅτι, inquit, ὃ μόνῳ ὑπάρχει, καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος. Et poſteà: ἐνδέχεται ἴδιον λέγειν, τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλῳ ὑπάρχειν, οἷον τὸ καθεύδειν ἀνθρώπῳ, hoc eſt, *proprium eſt, quod ſoli convenit, & cum re reciprocatur.* Et: *Nemo id proprium dicit, quod eſſe poteſt in alio, veluti dormire, hominis eſſe proprium.* 38

Eſt autem nunc ſermo de proprio rigoroſè dicto. Quòd enim aliâs vox proprii etiam iis accommodetur, quæ uni ſoli non conveniunt, anteà dictum eſt. 39

Deinde obſervandum eſt, quòd adjunctum uni ſoli convenit, ſed ſervando etiam conditiones alias. Convenit, inquam, uni ſoli, ſed primò & excellenter. Aliâs enim quod hujus proprium eſt, ſecundariò poteſt alii convenire. Sic calor eſt proprietas ignis: Et tamen calor ſecundariò etiam convenit miſtis. Atque hoc propterea obſervandum eſt, quia mirandum eſt, quomodo dictis viris in mentem venire poſſit, quòd propriorum communicatio tollat proprietatem, ex eo, quia, ut inquiunt, proprietates ſic fiant communes. Nam eâ communicatione non obſtante, proprium alicubi ſubjecto, uni convenit primò, & excellenter, quod ad rationem proprii hactenus ſatis eſt. Communicatio autem tantùm facit, ut quod uni primò convenit; de alio prædicetur ſecundariò, quod rationem proprietatis non tollit. 40

Proprium quomodo uni ſoli conveniat?

Quod proprium conveniat omni *ſubjecto.*

Secundò *proprium convenit omni ſubiecto.* Hanc conditionem expreſſit *Porphyr. in Iſagog. c.4.* dicens, id eſſe proprium, ἐν ᾧ συνέδραμε τῷ μόνῳ καὶ παντὶ, in quo & ſoli & omni concurrunt. Et *Ariſt.5.Topic. c.1. §.4.* ἔστι τὸ καθ' αὑτὸ ἴδιον ὃ πρὸς ἅπαντα ἀποδίδοται, hoc eſt: *Eſt per ſe proprium, quod ad omnia traditur.* 41

Loquitur autem hæc conditio de proprio rigoroſè dicto. Nam aliâs datur in aliquo modo loquendi proprium, quod non convenit omni, ut priùs viſum eſt, in præcedenti puncto. 42

Deinde: proprium quidem convenit omni, ſed tamen ſervato aliquo diſcrimine. Igitur tenendum hîc eſt, quòd propriorum duo ſunt genera, ut ex *Ariſt. Zabarella* docet *1.poſt.c.4.t.31 & lib.1. de propoſ. neceſſ. cap.12. Alia* ſunt ſimplicia, quæ conſequenter ſunt ἀντίστροφα ἄνευ συμπλοκῆς, quale quid eſt riſibilitas. *Alia* verò ſunt conjuncta, ſive συμπεπλεγμένα, quæ conſequenter reciprocantur ad ſubjectum ſuum, conjunctim ſumpta. Sic proprium numeri eſt, paritas & imparitas. Sic igitur quæ conjunctæ proprietates ſunt, illæ etiam ſubiectis ſuis coniunctim, non autem ſimpliciter conveniunt. Neque enim omnis numerus eſt par. Neque etiam omnis numerus eſt impar: Neque coniuncta coniunctim, ſimplicia ſimpliciter omni ſuo ſubiecto conveniunt. Veluti: Omnis homo eſt riſibilis. Item omnis numerus eſt, vel par, vel impar. 43

Propriorum duo genera.

Denique obſervandum eſt: quòd proprium, requirente id ſubiectâ materiâ, 44

nunc

nunc intelligatur de proprio, eo, quod est tale, per modum adiuncti. Nam effectus proprii, veluti actus naturalium potentiarum, non necessariò omnibus conveniunt. Ita *Scal. Exerc.* 202. *s.* 3. refert esse in *Fucutana* & *Cozumella*, & aliis Insulis, canes, qui non latrant. Et sic est in aliis.

Quod proprium suo subjecto semper *conveniat.*

45 Tertiò: *Proprium convenit suo subiecto semper.* Illud ἀεὶ expressit etiam *Porphyr.* priùs citato loco. Sic & *Aristoteles lib.* 5. *Top. cap.* 1. §. 6. maximè propria ait esse, τὰτε καθ' αὑτὰ ἀεὶ, *quæ per se & semper sunt.* Illud autem *semper* convenit, quod ut *Aristot.* ibi addit, καὶ πάντα χρόνον ἀληθεύεται, καὶ μηδέποτε ἀπολείπεται, seu, *quod omni tempore verum est, & nunquam amittitur*, quomodo autem hæc conditio de sempiternitate procedat, postea explicabitur, *seq. punct.* ubi disputo, de adiunctorum propriorum à suis subiectis seperabilitate.

Quòd proprium subjecto primò & immediatè conveniat.

46 Quartò: *Adiunctum proprium debet suo subiecto convenire primò, & per se sive immediatè.* Ita *Aristoteles* docet 5. *Top. c.* 1. §. 6. ubi *Aristoteles* ait: *ea maximè propria esse, quæ per se sunt.* Locus paulò antè relatus est. Sunt autem particulæ istæ: *Primò, per se, & immediatè* æquivalentes.

47 *Immediatio duplex.* Porrò id observandum est, quòd perfectas & immediatio duplex sit, alia est immediatio *ratione causæ*, alia verò est immediatio *ratione subiecti.* Nunc igitur adiunctum proprium debet suo subiecto convenire, per se, & immediatè, primitate, inquam, & immediatione subiecti, non autem intelligitur id de immediatione causæ. Potest enim subiecto suo adiunctum convenire, per aliam causam: sed non debet esse in alio priori subiecto. Quanquam id etiam addendum est, quod prioritas illa subiecti, intelligatur solum de subiecto *quod*, sive denominationis. Nam potentiæ animæ, sunt adiuncta propria rei animatæ, quia non habent istæ aliud prius subiectum *Quod.* Et tamen etiam aliud subiectum *quo* habent, h. e. ipsam animam, in qua subiectivè recipiuntur.

48 Porrò in hactenus enumeratis conditionibus consistit quidem ratio & definitio proprietatis, sunt tamen aliæ etiam explicandæ, quæ inde fluunt. Igitur:

Proprium reciprocatur ad essentiam.

49 Quintò: *Proprium reciprocatur cum essentia*, τὸ ἴδιον ἀντικατηγορεῖται τῇ ὅλῃ ἴδιον, ait *Porphyr. cap.* 9. §. 6. *& cap.* 13. §. 4. *& cap.* 15. §. 2. Reciprocatio autem est nihil aliud quàm conversio simplex sub universali quantitate. Ergo sic quia risibilitas est ἴδιωμα hominis, ideo omnis homo est risibilis, & vicissim omne risibile est homo.

Unius proprium non est proprium alterius.

50 Sextò: *Proprium unius non potest esse proprium alterius.* Sic *Porphyr. in Isagog. cap.* 15. §. 4. ἴδιον, ἄλλων εἶναι ἴδιον, ἀδύνατον. Et *Zabarell.* 1. *post. ad t.* 58. *Quæ subiecto huic sunt essentialia*, inquit, *ea alii subiecto per se inhærere nequeunt.* Et *D. Chemnit. de duab. Nat. in Christo, cap.* 22. *fol.* 139. *Nos firmiter*, inquit, *tenemus hanc regulam, quòd unius naturæ proprietas nunquam fieri possit etiam alterius proprietas.* Est autem ratio huius conditionis manifesta, quia si alii etiam conve-

niret,

nirer, non conveniret uni ſoli, ſed pluribus. Ergo hoc ipſo ſtatim deſineret eſſe proprium, & fieret commune. Repugnantia igitur eſt manifeſta.

Aiunt autem illi autores (non, quod eſt proprium alterius, non poteſt alicui alii competere, ſed) quod eſt proprium unius, non eſſe *proprium* alterius; Et non poteſt alii *per ſe*, & tanquam alterius *proprietas* convenire. Aliâs enim ſecundariò & per participationem, quod eſt proprium unius, poteſt alii competere. Quò pertinent illæ Philoſophorum ſententiæ: *Omne tale per aliud, reducitur ad aliquid per ſe tale*: Et *illud eſt per ſe tale per quod alia talia ſunt*. Et ſic inquit *Zabarella lib. 1. de viſu c. 2. p. 861.* Quod alicui competit per participationem, dicitur alii competere per eſſentiam. Et *Scal. Exerc. 10.* ait: *Nihil*, inquit, *accidentaliter ineſt cuipiam, quod ſecundùm eſſentiam non inſit alicui primò & per ſe.* Similis ſententia eſt, *Exerc. 51. p. 195.* Vide & *Goclen. in inſtit. Log. l. 1. c. 8. p. 250. Et in prodrom. Lex. Philoſ. can. 129.* 51

Proprium eſſe naturâ, poſterius ſubjecto.

Septimò: *Proprium eſt naturâ poſterius ſubiecto.* Ita *Scal. lib. 2. de plan. p. 436.* *Potentia*, inquit, *ſeu poteſtas, ſive facultas, ſeu vis, aptitudóve poſterior eſt naturâ.* Et generatim, ait *Porphyr. in Iſagog. c. 9.* διαφέρουσι τὸ γένος καὶ τὸ ἴδιον, ὅτι τὸ μὲν γένος πρότερον, ὕστερον δὲ τὸ ἴδιον. Differunt genus & proprium, quod genus quidem prius eſt, proprium autem eſt poſterius. Atque hinc ſequitur, quòd nullum proprium poſſit eſſe forma alterius. Et ſpeciatim, quòd qualitates Elementares, nec ſint formæ Elementorum, omnis enim forma eſt naturâ prior formato. 52

Procedunt autem hæc de prioritate naturæ, ut diſertè dicebat *Scaliger.* Nam quoad ordinem temporis ſimul ſunt, ſubiectum & adiunctum proprium.

Octavò: *Cui convenit proprium, ei etiam convenit eſſentia*, & contrà, *Cui non convenit proprietas, ei non convenit eſſentia.* Utrumque requiſitum ſequitur ad præcedentia. Prius quidem. Quia adiuncta propria, ut dictum eſt, conveniunt ſuis ſubjectis ſolis: Alterum, quia adiunctum proprium convenit ſubiecto ſuo ſemper. Atque ita quæ prius ad iſtas conditiones dicta ſunt, hîc recurrunt. 53

PUNCTUM III.

Continens aliquot quæſtiones de adjunctis propriis.

Quatuor inprimis ſolent de rerum proprietatibus diſputari. 1. An ſuſcipiant magis & minus. 2. An poſſint à ſuis ſubjectis ſeparari. 3. An ea poſſint communicari. Et denique: An uno communicato neceſſariò etiam communicetur alterum. 54

Quæstio I.

An adiuncta propria ſuſcipiant magis & minus?

Variant hîc in re ſententiæ Philoſophorum. *Porphyr. in Iſagog. c. 17. §. 16.* ait: ἡ μὲν ἰδίων, ὁποίας μετοχή: ἡ δὲ συμβεβηκότων, εἰ μᾶλλον, εἰ ἧττον, hoc eſt, *propriorum æqualis eſt participatio, accidentium autem ſecundum magis & minus.* Repetivit id & *Damaſc. in Dial. c. 28.* Vide & *Scal. Exer. 12. ſ. 2.* Et *Zabar. l. 2. de mot. grav. & lev. c. 15. & lib. de miſtione cap. 3.* Alios mitto. 55

Alii tamen Philoſophi contractiùs loquuntur. *Suarez diſp. 46. Met. ſ. 2. n. 10. ſeqq.* docet: Qualitates ſecundæ & quartæ ſpeciei non ſuſcipere magis & minus: 56

At

At qualitates primæ & tertiæ ſuſcipere. Porrò in qualitatibus partibilibus, (quæ qualitates tertiæ ſpecici dicuntur) multæ ſunt, quæ ſunt qualitates propriæ. Aſſerit igitur aliquas proprietates ſuſcipere magis & minus.

57 *Exempla Fonſecæ propriorum remiſſibilium.*

Sic & *Fonſeca 5. Metaph. c. 28. q. 19. ſ. 4.* docet ſolùm qualecunque diſcrimen eſſe proprii & accidentis, (quod priùs, quoad ſuſceptionem τῶ magis & minus retuli, ex *Porphyrio*) & intelligi ſolùm ad hunc ſenſum, quòd ita ſit ut plurimum. Unde ſubjungit aliqua propriorum exempla, quæ intenduntur & remittuntur, qualia ſunt 1. Qualitates Elementares, veluti calor, frigus, & cæteræ. 2. Potentiæ naturales, materiales, veluti ſunt ſenſitivæ & vegetativæ, quæ paulatim deficiunt in ſenibus, & ex parte penitus tolluntur. 3. Dicit etiam extenſionem, ſive quantitatem recipere magis & minus, in quantum eadem quantitas fit major & minor per rarefactionem vel condenſationem.

58 *Deciſio.*

Ergo hanc ad rem ſic diſtinguere ſoleo: Aliqua propria habent aliquid ſibi poſitivè contrarium: alia non. Deinde aliqua propria unicè & adæquatè dependent ab eſſentia ſubiecti. Aliqua verò dependent in fieri vel conſervari etiam à cauſa extrinſeca, præter eam dependentiam, quæ eſt ab eſſentia ſubiecti. Sic aiunt aliqui: qualitates Elementares dependere quidem ab eſſentiis Elementorum, ſed tamen & concurrere, ad eas faciendas & conſervandas, ipſum cœlum. Sic & aiunt: Potentias herbarum non ſolùm dependere ab eſſentiis herbarum, ſed etiam à peculiaribus diſpoſitionibus earum. Unde juxta varietatem iſtarum diſpoſitionum varientur etiam ipſæ potentiæ.

59 *Quænam qualitates non ſuſcipiant magis & minus?*

His poſitis. Dico 1. *Eas proprietates non ſuſcipere magis & minus, quæ non habent poſitivum contrarium.* Remiſſio enim qualitatum fit per admiſtionem contrarii, unde quæ contrarium non habent, intenſionis & remiſſionis non ſunt capaces. Secus autem eſt in aliis.

Deinde, quæ adæquatè dependent ab eſſentia ſubiecti, ea ſimiliter non ſuſcipiunt magis & minus: Secus etiam ipſa intenderentur eſſentia, ut *Scalig.* infert *Exercit. 12. ſ. 2.* At quæ aliunde etiam pendent, ea intendi & remitti poſſunt. Ibi enim cauſa eadem eſt, quæ eſt & in intenſione & remiſſione habituum. Intenſiores enim hi ſunt vel remiſſiores, quia agens fortiter vel minus fortiter operatur, unde ipſi producuntur.

60 *Expenduntur exempla Fonſecæ.*

Quibus poſitis *ad primum Fonſecæ* exemplum *reſpondeo:* qualitates elementares ſuſcipere magis & minus, quia iſtæ non dependent adæquatè ab eſſentiis ſubjectorum. Sicut neque iſtæ qualitates ſuis contrariis carent. In iſtiuſmodi autem proprietatibus admiſſa eſt intenſio & remiſſio. Ita malo reſpondere, quàm ut dicam, eas qualitates non intendi, ſed extendi cum *Scaligero Exerc. 12. ſ. 2.*

61 *Potentiæ naturales an intendantur.*

Ad alterum de potentiis naturalibus, *reſpondeo:* eas non intendi & remitti. Nam quod experientia oſtendit aliquam intenſionem & remiſſionem: ea non eſt ex parte ipſarum potentiarum, ſed eſt in actibus illarum potentiarum. Actus autem naturales ſunt iſtiuſmodi intenſionis & remiſſionis capaces, quia non proficiſcuntur à ſola potentia naturali, ſed præterea ad eas requiruntur peculiaria organa, quæ conſequenter, prout melius pejúſve ſunt diſpoſita, etiam intenſiores vel remiſſiores actus efficiunt. Atque ita quòd ſenex non tam acutè videt, quàm iuvenis, id non eſt per remiſſionem potentiæ viſivæ, in ipſo, ſed per defectum, & quaſi delaſſationem organorum, quibus ad benè videndum opus eſt. Confer *Suarez diſp. 46. Metaph. ſ. 2. n. 11.*

Ad

Ad tertium, reſpondeo: quantitatem non ſuſcipere magis & minus, ut diſertè docet *Ariſtot. lib. Categor. cap. 6. §. 25.* Rarefactio autem & condenſatio etſi habent quid ſimile ad intenſionem & remiſſionem, ad quam ſimilitudinem etiam *Thomas* rarefactionem intenſionem vocat 1,2. *q. 24. a. 5.* Tamen, propriè & ab ſolutè rarefactio & condenſatio, intenſio & remiſſio non ſunt. Nam intendi & remitti nihil aliud eſt, quàm amittere plures vel pauciores eiuſdem formæ partes, in eadem parte ſubiecti, ut ſumi ſolet, ex 1. *de gener. & 8. Metaph.* In rarefactione autem vel condenſatione non admittuntur aliæ partes quantitatis intra eandem partem, ſed priores termini quantitatis extenduntur, vel contrahuntur. Simile quid eſt, citrà intenſionem, etiam in qualitatibus: Veluti cùm calor vitalis ad maiores vel minores terminos ſe extendit, prout partes aliquæ adnaſcuntur vel demuntur, ſive amputantur. 62 *An quantitas intendatur & remittatur.*

Quæstio II.

An adiunctum proprium poſſit ſeparari à ſuo ſubiecto?

Porphyr. in Iſagog. c. 17. §. 2. ait: Κοινὸν τῷ ἰδίῳ καὶ τῷ ἀχωρίστῳ συμβεβηκότι, τὸ ἄνευ αὐτῶν μὴ ὑφεστῆναι ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν θεωρεῖται, h.e. *commune eſt proprio & accidenti inſeparabili, ſine ipſis non ſubſiſtere ea, in quibus ſpectantur.* Ergo ad mentem *Porphyrii*, neque proprium eſt extra eſſentiam ſubiecti, neque eſſentia eſt denudata à ſuo proprio, quanquam hoc poſterius inprimis intenditur. 63

Cæterùm, ad hanc rem, triplex eſt neceſſaria cautio. Igitur 1. Separatio duplex eſt. Alia eſt *mentalis*, quæ aliâs dici ſolet abſtractio. Alia vero eſt *realis* & ſignificat à parte rei, unius ab alio abſentiam realem. Ubi de ſeparatione mentali hîc ſermo non eſt. Indubium enim eſt, quòd conſideratione mentis apprehendatur eſſentia ſubiecti, dimiſſis proprietatibus: veluti clarè apparet, definiendo ipſas. Ibi enim concipiuntur eſſentiæ dimiſſis conceptibus proprietatum. Sic *Scal. Exer. 5. §. 6.* ait, propria, quia non includuntur in definitione, abeſſe poſſe à definito in definitione. Vide & *Zabarell. lib. 1. de prim. mat cap. 12. p. 163. & lib. 2. cap. 5. p. 188.* Et cùm accidens à *Porphyrio, in Iſag cap. 5. §. 2.* dicitur ſeparabile nihilominus ab eodem dicitur, ſeparabile τῷ ἐπινοηθῆναι, hoc eſt, cogitatione & intellectione mentis. 64 *Obſervationes, quoad proprio-rum ſeparationem.*

Nunc igitur loquendo de reali ſeparatione. 2. Obſervandum eſt, quòd aliud ſint actus proprii, & aliud potentia. Ubi iterum certum eſt: actus proprios & naturales poſſe abeſſe, veluti ab homine riſionem, à cane latratum, & ſic in aliis. Atque hoc diligenter obſervandum eſt, contra *Calvinianos*, qui negant corpus Chriſti poſſe eſſe, ubi non palpetur & videatur. Nam illi *actus* ſolùm ſunt proprietatum naturalium, quos abeſſe poſſe conſtat, & ipſa Scriptura docet, corpus Chriſti aliquando fuiſſe ἄφαντον, hoc eſt, inconſpectum & non viſum. De iſtis autem naturalibus actibus nunc quæſtio non eſt. Illi enim habent rationem effectuum, non adjunctorum, de quibus eſt præſens quæſtio. 65 *Actus proprios abeſſe poſſe.*

Denique obſervandum eſt: quòd aliud ſit loqui, de eo quod fieri poteſt ſecundùm ordinem naturæ, & quod poteſt fieri divinitus, & per abſolutam Dei potentiam. 66

Atque ad hanc rem nunc duo dico. Primò: *Dei potentiâ, quodvis adiunctum proprium, habens realem diſtinctionem à ſubiecto, poſſe à ſubiecto ſeparari.* Diſertè loquor de attributis realiter diſtinctis à ſubiecto. Sunt enim aliqua, quæ talem diſtinctionem 67 *Divinâ potentiâ poſſe adiunctum ſeparari.*

ſtinctionem non habent, veluti ſunt affectiones Entis, quæ conſequenter ab Ente ne divinâ quidem potentiâ tolli poſſunt, quia ſecus eſſent realiter diſtinctæ. Quæcunque autem realiter ſeparantur, ea itidem realiter diſtincta ſunt.

68 De realiter autem diſtinctis patet, quia cum Deus ſit agens liberrimum, poteſt Deus influxum conſervativum præbere ad eſſentiam ſubjecti, non concurrere tamen ad illam naturalem dimanationem, per quam adjuncta propria ſunt à ſuis ſubjectis. Ergo vi divinæ conſervationis, eo in caſu, manebit eſſentia ſubjecti. Deſinet autem in eo naturalis propriétas, propter iſtius conſervationis defectum. Idem docet etiam *Fonſeca, lib. 5. Metaph. cap. 5. q. 1. ſ. 5.* & *Suarez diſp. 9. Metaph. ſ. 3. num. 22.* Eadémque multis docentur ab *Heizone Buſchero in Exercitationibus Logicis.*

69 *Goclenius* contra illam aſſertionem pluribus agit, *in Appendice ad problemata Log. p. 40. ſeqq.* non tamen invenio tàm argumenta, quibus ſententiam ſuam probet, quàm declarationem ferè ſolum ſententiæ ſuæ. Et (quævis veritas eſt) non ſibi conſtat ibi. Ait enim *p. 45. Non dico*, inquit, *ſimpliciter impoſſibile eſſe Deo, ſalvo igni ab eo tollere calorem.* De hoc enim quæſtio eſt, quam diſputat *Buſcherus*: An ſimpliciter Deo impoſſibilis ſit illa propriorum ſeparatio. Neque ad rem facit ullo modo, quod ibi ſubjungit: *Dico impoſſibile ſolùm ex hypotheſi, propter conſtantem & immutabilem decreti, voluntatis, & ordinis ejus veritatem.* Aliud enim eſt loqui de Dei voluntate, & aliud de potentia. Et quæ ſecundum vulgarem ordinem non *vult* Deus fieri, quomodo ſtatim negabuntur etiam à Deo fieri *poſſe*. Potentia enim Dei latior eſt, quàm volitio, hactenus, ut ſuo loco diſputabo. Miror autem quomodo iſtiuſmodi limitatoribus potentiæ divinæ, non aliquando ſubeat in memoriam, quod clarè Scriptura ait; *Poſſe Deum plus agere, quàm nos intelligere poſſumus.* Fortaſſe, cùm mens tua non poſſit intelligere, quod illud poſſit Deus, eſt hoc ipſum ex iis reſervatis, quæ Deus poteſt, neque tamen intelligi poſſunt poſſibilia eſſe.

Goclenius.

70 *Adiuncta propria non poſſunt ſeparari per naturam.*

Secundò: *Adiuncta propria per naturam à ſubiectis ſuis ſeparari non poſſunt.* Hoc enim efficiunt illa, quæ vulgò apud Philoſophos habentur, quòd propria ſubjectis ſuis ſemper conveniant, ut in priori puncto, ad tertiam conditionem, inductum eſt.

71 *Obiectio de qualitatib. Elementaribus.*

Id frequenter hîc *objici* ſolet, quòd qualitates Elementares ſint adjuncta propria elementorum, & tamen ea à ſubjectis tollantur. Veluti calor ab aëre, humiditas ab aqua, & ſic in aliis.

72 *Reſpondeo*, de aqua, cùm ab ea tollitur humiditas, tùm etiam non manet eſſentia ejus ſalva. In quo caſu adiuncta ſunt à ſubiectis inſeparabilia. Cùm enim humiditas ab aqua tollitur, fit glacies, quæ eſt quid mixtum.

Sed de aqua videtur res eſſe gravior, à qua manente, videtur frigiditas auferri. Hanc igitur ad rem duplex ſolet eſse reſponſio. Prima eſt *Conimbricenſium*, quos vide in *Porphyr. cap. 4. q. 1. art. 2. in fine, & lib. de interp. c. 8. q. 1. a. 1. p. 180.*

Illi igitur aiunt, eas Elementorum qualitates poſſe vel ſpectari ſecundum convenientiam ad ſubiecta; vel ſecundum inexiſtentiam in iis: hanc autem tolli quidem aliquando à ſubiectis: Semper tamen remanere convenientiam, ſeu de facto habeant illas qualitates, ſeu non. Juxta hanc ſententiam porrò dicendum eſt, quòd accidentia propria ſolùm ſint inſeparabilia, loquendo de convenientia eorum ad ſubiectum.

Aliâs

Aliàs tamen & fortaſſe melius videtur, quod proprietates Elementorum nunquam ſeparentur ab illis, quamdiu ſalva manet eorum eſſentia, loquendo de ordine naturæ. Unde porrò dicendum eſt, ab aqua nunquam auferri omne frigus: quod non eſt intelligendum ſic, quaſi in peculiaribus quibuſdam particulis aquæ lateat frigus aliis partibus calefactis, ſed quòd aqua nunquam accipiat ſummum gradum caloris, ut ſic amittat omne frigus. Quamdiu enim in aqua non eſt ſummus calor, tamdiu habet adhuc aliquid frigoris. Caloris enim remiſſio non eſt, niſi per admiſtionem frigoris. Quòd autem aqua nunquam habeat calorem ſummum, quatenus ſcilicet ex parte caloris poſſibile eſt, id inde apparet, quia ſic aqua igniretur. Nam poſito ſummo calore, ſatis ſufficiens eſt diſpoſitio, ut adſit forma ignis. Ergò cum ſummo calore, quatenus ſcilicet ejus gradus ex parte caloris poſſibilis eſt, non poteſt ſalva manere eſſentia aquæ. Ergo nunquam amittitur omnis caloris gradus, etſi valde minuatur quandoque.

Quæstio III.

An adjuncta propria poſſint communicari?

Goclenius paſſim in libris ſuis id negat. Cui aſſentiuntur cæteri Calviniani. Vide Keckermannum, *l.* 1. *Syſt. Log. c.* 21. *& l.* 2. *Gymnaſ. Log. c.* 7. Timpler. *lib.* 3. *Metaph. c.* 3. *q.* 13. Generalis illorum intentio eſt, hinc deſtruere communicationem majeſtatis divinæ, ad humanam naturam. 73

In oppoſitum autem, cùm ex Scripturis conſtet, quòd majeſtas divina ſit carni communicata, veluti clarum eſt de virtute vivifica *ex Joh.* 6. de adoratione *ex Phil.* 2. de omniſcientia, *ex Coloſſ.* 1. *&* 2. de vi judicandi, *ex Joh.* 5. de omnipotentia, *ex Matth.* 28. Hinc conſequenter noſtrates docent, proprio non repugnare, ut communicetur. Prolixè hanc rem perſequuntur viri clariſſimi, Dn. Schrôderus *in peculiari libro de comm. pr. pr.* Finekius *part.* 1. *Sched. Philoſ.* Meiſnerus *in part.* 1. *Sobr. Philoſ.* Joh. Regius *in exerc. Log. contra Friderum Mindanum.* Victor *in præſer.* Buſcherus *in exerc. Log.* Heſſelbernius *in Anti-Goclenianis.* 74

Cæterùm cùm iſti autores ſatis prolixè iſtam materiam tractent, ego ſolùm in communi oſtendam, quod naturæ proprii non repugnet, ſi communicetur, quod commodiſſimè fiet particularia exempla contra hanc rem inducendo. Hæc n. tollunt iſtas univerſales: *Proprium ſi communicetur non manet proprium. Nullum proprium poteſt communicari.* Et: *Proprium qua tale, eſt incommunicabile. Quod communicatur commune eſt, & deſinit eſſe proprium; & ſi proprium communicetur, tollitur diſcrimen inter proprium & commune*, quæ & ſimiles proportiones frequenter apud iſtos autores occurrunt. Dico igitur: 75

Proprium generis eſt communicabile ſpeciei.

Primò: *proprium generis eſt communicabile ſpeciei.* Ergo quoddam proprium eſt communicabile. Antecedens, ut & conſequentia eſt evidens. Atque hinc porrò ſequitur: quod falſum ſit: nullum proprium eſſe communicabile; quòd communicabilitas tollat proprietatem, quod propria non diſtinguant, ſi communicentur, & quòd proprietatum, & communium adjunctorum diſcrimen, etiam per illorum communicationem, tollatur. Nam propria generis, ut dictum eſt, communicantur, & tamen nihil iſtorum ſequitur. 76

Dicent exemplum eſſe diſſimile. Neque enim diſputari, de communicatione proprietatum generalium ad ſpecies. *Sed* Reſpondeo exemplum eò ſolùm adduci, ut oſtendatur, quid ferre poſſit natura proprii, quà tale eſt. Nempè genus revera habet 77

Refellitur exceptio.

Proprietates. Et illæ revera communicantur, & tamen illa propria manent propria, & ſufficientia ſunt ad dandam aliquam diſtinctionem. Ergo proprio, quà tale eſt, non repugnat communicatio. Neque communicatio, in quantum talis eſt, repugnat proprietati, ut adverſarii loquuntur. Si enim id eſſet nullum proprium poſſet communicari, & omnis communicatio tolleret proprietatem.

78 *Propria partium communicari totis.*

Secundò: *Proprium partis reverà communicatur toti.* Ergo proprium aliquod eſt communicabile, & proinde falſa eſt, quæ illi contradicit. Nullum proprium eſt communicabile.. Antecedens negatur à Timplero, *lib. 3. Met c. 3 q. 13. Neque materia*, inquit, *ſuo materiato, neque forma ſuo formato, neque partes, vel eſſentiales, vel integrales toti compoſito diſſimilari, &c. ſuas proprietates, propter mutuam unionem communicant.* Ita ipſe, quem neſcio, an quiſquam alius ſequatur. In contrarium autem, noſtrum antecedens facilè confirmatur. Nam homo realiter eſt intelligens & volens, vel habens potentiam intelligendi & volendi. Et tamen iſtæ potentiæ ſunt proprietates animæ, quæ eſt pars hominis. Ergo alicujus partis proprietas eſt communicabilis ad ſuum totum. Idem eſt de quantitate, quæ à materia ſumitur, & prædicatur de materiato. Alia mitto. Eâ autem intentione nunc illud argumentum propono, ut oſtendatur, generatim non repugnare proprio, ut communicetur. Pertinéntque huc omnia illa, quibus Patres dicunt, proprietates naturarum communicari perſonæ τῷ λόγῳ. Elegans locus eſt apud Ignat. *in Epiſt. ad Trallian. Deus*, inquit, reverà *natus eſt verbum ex virgine, veſtitus corpore obnoxio iiſdem paſſionibus nobiſcum.* Verè *natus ex vulva, qui omnes in vulva fingit. Et corpus ſibi fabricavit ex ſanguinibus virginis, hoc ſolùm excepto, quòd nulla viri conſuetudo interceſſerit. In utero geſtatus eſt, ſicut & nos: certis menſium circulis, ſicut & nos, &c.*

79 *Partis unius proprium poteſt communicari parti alii.*

Tertiò: *Proprium partis unius poteſt communicari ad partem aliam, per intervenientem earum unionem.* Præſupponendum autem, ad hujus rei oſtenſionem eſt, quòd communicatio proprietatum eo in caſu, non fiat per migrationem de ſubjecto (communicante) in ſubiectum (ad quod fit communicatio) aut per informationem, & inhærentiam, ſed fit per uſurpationem alicujus attributi. Veluti ſic animal dicitur communicare corpori ſuas proprietates, non quaſi eas in corpus illud transfundat, ſed quod corpus uſurpet iſta idiomata, quæ animæ conveniunt.

80

Igitur quòd ibi revera ſit communicatio, patet, quia inprimis potentiæ vitales ſunt adjuncta propria animæ. Ita patet, quia ejus eſt potentia, cujus eſt operatio, ut Ariſtot. ait, *in l. de Som. & vig. c. 1.* At operationes vitales ſunt ab anima. Ita patet ex definitione animæ, quæ definitur, quòd ſit principium quo vivimus, ſentimus, movemur, & intelligimus; ab Ariſtotele, *lib. 2. de anim. t. 24.* Ergo & animæ ſunt illæ potentiæ. Jam quòd illæ potentiæ communicentur corpori, id inde patet, quia à corpore illæ uſurpantur, veluti ab oculo ad videndum, à lingua ad guſtandum, & ſic in aliis: At in illa uſurpatione alieni proprii, conſiſtit formaliter ejus communicatio, unde eodem etiam argumento probatur calorem ab igne communicari ferro ignito: Ferrum enim uſurpat illum calorem, ad urendum, qui eſt in igne ejus naturalis proprietas. Sic eleganter ad hanc rem ait Baſilius εἰς πῶς ἀγίαν τῆς χριστοῦ γένησιν: πίνα τρόπον ἐν σαρκὶ ἡ θεότης; ὡς τὸ πῦρ ἐν σιδήρῳ, ἀ μεταβατικῶς, ἀλλὰ μεταδοτικῶς, ἀ γὰρ ἐκτρέχει τὸ πῦρ πρὸς τὸν σίδηρον, μόνον ὃ κτὶ χώραν, μεταδίδωσιν αὐτῷ τ ἰδικὴς δυνάμεως, ὅπερ ἔτε ἐλαττοῖ τῇ μεταδόσει, κ ὅλον πληροῖ ἑαυτοῦ τὸ μετέχον. hoc eſt: *Quomodo Deitas eſt in carne? ſicut ignis in ferro, non tranſitivè, ſed communicativè. Non enim excurrit ignis in ferrum, ſed manens in ſuo*

suo loco, communicat ipsi suam propriam facultatem, nec communicatione illa fit minor, sed seipso illud totum replet, quod particeps est ignis.

Proponuntur, & solvuntur objectiones.

Varia argumenta hîc objici solent, Keckermannus autem istam rem curiosiùs, quàm alii, tractavit. Ejus igitur argumenta resumam, prout ab eo proposita sunt l. 2. *Gymnas. Log. c. 7. p. 127.* 81

Ratio 1. illius hæc est: *Quorum essentia & definitio non est communis, illorum etiam propria non sunt communia. At subjectorum realiter distinctorum essentia & definitio non est communis. Ergo etiam non sunt propria eadem.* Rationem consequentiæ in majore probat, quia essentia est causa proxima, è qua necessariò ebulliunt propria, & ad quam unam, & indivisam, tanquam aliquid ὃσ τῶ ὄντες, ejusmodi propria sunt determinata. 82

Respondeo: concedendo totum: Rerum, inquam, realiter distinctarum propria non possunt esse eadem. Neque ullo modo id officiet propriorum communicationi, quia per communicationem istam, non fit aliquid rerum distinctarum proprium, sed est solùm proprium unius, scilicet, cui primò convenit. Alterius igitur non est proprium hoc ipso, quia ei primò non convenit. Neque enim, si ignis calidus sit, & mixtum sit calidum, propterea ignis, & mistum habebunt eadem propria. Manétque adeò semper vera regula, præcedente puncto proposita: *Proprium unius, non potest esse proprium alterius.* 83

Ratio secunda: *Omne oppositum, & diversum, includit in se oppositi, & diversi negationem. At commune esse, & proprium esse sunt opposita diversa. Ergo & proprium in se includit communitatis negationem.* 84

Respondeo: iterum admittendo totum. Neque id officit propriorum communicationi (non magis, cùm est ad diversum, & realiter distinctum subjectum, ac cum est vel ad speciem à genere, vel à parte ad suum totum) quia proprium, quod communicatur, ex ea communicatione non fit commune, hoc ipso, quia ratio communicationis insinuat, quòd id uni solùm primò conveniat, alii non. Ergo manet etiam illius solum proprium, non autem fit vel istorum duorum proprium, vel eorundem commune accidens. Illud quidem, quia proprium non est proprium, nisi ubi primò reperitur. Ergo ibi solùm significat affectionem essentialem. Non etiam utriusque est idem commune, κοινότης est ταυτότης ἐν πλείοσιν, ut definivit ex Galeno Scaliger, *lib. 1. de plant. p. 105. communitas est identitas in pluribus.* Unde adjunctum commune dicitur non respectu eorum, quorum uni convenit primò, alii per participationem; sed in quorum utroque æqualiter reperitur. Atque ita etiam prosyllogysmus Keckermanni, quem ad hanc rationem addit, habet vitiosam, & falsam assumptionem. Nullum proprium, (inquit) est commune. Quoddam proprium est commune. Ergo quoddam proprium non est proprium.

Ratio tertia: *Quod tollit discrimen inter accidens proprium, & commune, id pro absurdo habetur. At communicatio propriorum tollit hoc discrimen.* Ergo. Major probatur: *Quia omnes philosophi ex Aristotele docent commune, & proprium differre, præcipuè ratione inhæsionis, dum proprium inhæret suo subjecto specifico & determinato: Et ut Scotus super prædicabilia loquitur, exquirit patronum, & Dominum tantùm unum; accidens autem commune (ut idem loquitur) propter sui capitis fluxibilitatem, est indeterminatum ad plura diversa subjecta.* Hæc ille. 85

86 *Respondeo:* Discrimen proprii adjuncti, & communis, quod sumitur ex unitate, vel pluralitate subjecti, satis constans est, nec tollitur per proprii communicationem. Nam illa subjecti pluralitas attenditur, non quomodolibet multiplicando subjecta, sed solùm sic, quod unum debeat esse subjectum proprii, primum scilicet, seu cui primò conveniat. Aliàs enim ignis proprietas etiam non esset calor, quia loquendo de subjectorum pluralitate, quomodolibet, quod est proprium unius, aliter potest pluribus convenire. Secus inquam calor non posset esse proprietas ignis, quia calor, præter ignem, etiam aliis rebus convenit. Cæterùm communicatio proprii, nondum multiplicat primum subiectum suum. Ergo hactenus in ea nihil est, quod pugnet contra eam proprii ab adjuncto communi distinctionem, quæ inter ea sumitur ex subjecti unitate, vel pluralitate.

87 Ratio quarta: *Propria sunt causa distinctionum. Ergo non sunt communia diversis subiectis. Quod n. est causa discrepantiæ, id non est causa cõvenientiæ respectu eiusdẽ. Quòd autem accidentia propria secundùm rei essentiam & formam præcipuè rem à re discernant, perspicuè docet Arist. lib. 1 de anim. t. 11. Et Porph. c. 4. t. 3. ubi dicit διαφορὰν ἰδίως, distinctam etiam sumi à propriis accidentibus.*

88 *Respondeo:* admittendo, quod propria dent aliquam distinctionem, nego consequentiam in argumento. Nam in ratione caloris utique distinguitur etiam ignis, (quippè qui ejus proprietas est) à rebus mixtis, & tamen mixta etiam habent calorem, quia isti convenit calor primò, huic secundariò. Ad hunc modum etiam Patres distinguunt, quoad divinas proprietates, divinam Christi naturam ab humana, quia illa ἰδιώματα conveniant Deo per naturam, huic κεχαριτωμένως (ut Scriptura loquitur Phil. 2.) & per gratiam. Sic Vigil. ait, *l. 5 cont. Eutych. secundum carnis naturam, illam potestatem cœli, & terræ adeptus est, qui secundùm naturam verbi nihil horum egit aliquando.* Sic Cyr. *l. 4. in Joh. c. 24. Natura carnis,* inquit, *per se vivificare non potest nec sola in Christo esse intelligitur, sed habet filium Dei coniunctum, qui substantialiter vita est. Quando igitur Christus carnem suam vivificam appellat, non ita illi ut sibi, sive proprio spiritui vim vivificandi attribuit.* Vide ad hanc rem plurima, *in. l. Concord. in Append. de Catalog. Testimon &c c 5.*

89 Denique adducit Keckermannus argumenta inartificialia, ut vocat, ubi *primò* inquit, *adduci possunt autoritates Theologorum, ut Theodoreti Dialog 3. Vigil. lib. 5. contra Eutychen, cap. 2. & seqq. & ipsius Lutheri in lib. de Concil. qui omnes uno ore statuunt, sublatis proprietatibus confundi naturas. Accedit autoritas Philosophica Aristotelis, Porphyrii, & omnium saniorum eius interpretum, ex quibus nequidem unum hactenus producere potuerunt adversarii, qui vel levissimâ specie propriorum communicationem probaret. Inprimis autem est manifestum dictum Aristotelis 1. Topic. cap. ubi* inquit, ἐδεὶς ἴδιον λέγει τὸ ἐνδεχόμενον ἄλλῳ ὑπάρχειν. Hæc ille.

90 *Respondeo:* 1. Argumenta quæ à testimoniis humanis petuntur, ex suo genere non satis firma sunt. 2. Si maximè aiunt Patres: *sublatis propriis confundi naturas,* non tamen inde negant communicationem idiomatum. Communicatio enim illa non infert ablationem propriorum, ut clarissimè patet ex propositis exemplis. 3. Quomodo non sit proprium, quod est ἐνδεχόμενον ἄλλοις ὑπάρχειν, ad mentem Aristotelis antea expositum est, in responsione ad tertiam rationem. *Denique* admodum gloriosa est jactantia pro cõmunicatione nullũ autorem afferri, adeò vanè, ut contrarium verum sit: nullum autorem contra eam afferri posse ad eum modum,

quo

quo dicitur ea à nobis fieri, nempè ut, quod proprium eſt unius, dicatur alii competere ſecundariò. Communicationis poſſibilitatem igitur confirmant omnes qui aiunt: quòd *uni per ſe convenit poſſe alii ſecundariò convenire*; quorum teſtimonia relata ſunt præcedente puncto, ad ſextam conditionem. Paulò ante etiam dictum Baſilii allegatum eſt, de communicatione proprietatum ferri. Nec excidit ſine dubio, quod modò de communicatione divinæ majeſtatis, ex Patribus retuli ad rationem quartam.

Quæstio IV.

An communicato uno adjuncto proprio, ſtatim communicentur & alia?

Calviniani id affirmant, indéq;, cùm demonſtrent in particulari, aliqua non communicari, inferunt, nulla communicari. Probant autem, quia adjuncta propria ſint connexa cum eſſentia. Ergo non communicari poſſunt non communicatâ eſſentiâ. Rurſus *æqualiter* ſunt connexa cum eſſentia, ergò unum non poteſt communicari, dimiſſo altero. Sed ratio firma non eſt, ut poſtea videbitur.

In primis autem clarè patet: *uno communicato, non neceſſariò alia communicari.* 91 *Uno communicato non neceſſariò omnia communicantur.*

Ita manifeſtum eſt 1. in communicatione, quæ eſt à parte ad totum. Anima enim communicat compoſito potentiam intelligendi. Et tamen non communicat ei inviſibilitatem, incorporeitatem, immortalitatem. Dicimus, inquam, hominem aliunde intelligentem, & volentem (verba illa de potentiis intelligendo) non autem inviſibilem, incorporeum, immortalem. Et in perſona τοῦ λόγου ad eam communicantur proprietates aliquæ humanæ naturæ, ut Deus dicitur natus ex virgine, paſſus, crucifixus, &c. non tamen dicitur creatura, quæ alia eſt humanæ naturæ proprietas. Vide de differentia horum, Thomam 3 *p.q.*16.*a.*8.

Et ex his, per inſtantiam, reſponderi poteſt argumento propoſito pro parte affirmante. Nam anima non minùs habet ſibi connexam inviſibilitatem, ac potentiam intelligendi: Et tamen hâc communicat â, illam non communicat. Apparet etiam hinc communicationem proprii unius, qua talis eſt, non efficere communicationem proprii alterius, quia ſi ſic, tum id ſemper eſſet. At jam oſtenſum eſt, in propoſitis exemplis, id ſemper non eſſe. 92

Atque hujus rei indicium 2. eſt etiam, in communicatione effectiva, quam vocant. Ignis enim aquæ communicat calorem. At non communicat ei ſiccitatem vel levitatem. 93

Atque ita tandem apparet contra naturam proprii nihil dici, ſi dicatur ignis ferro communicare calorem, non autem levitatem: ſi dicatur anima corpori communicare potentias vitales & animales, non autem inviſibilitatem. Si dicatur divina natura, carni communicare omnipotentiam, vim vivificam, potentiam judicandi, &c. non autem infinitatem, vel æternitatem, vel, & ſic in aliis. 94

PUNCTUM IV.

De adjuncto communi.

Quid proprium ſit hactenus declaratum eſt, nunc agendum eſt de adjuncto communi, cujus natura ex dictis intelligitur. Sunt autem inprimis duæ adjuncti communis conditiones. *Prima* eſt, pluribus convenire. *Deinde* æqualiter convenire, non quidem prout æqualitas identitatem gradûs ſignificat, ſed, quod adjunctum commune debeat iſtis plurib ſubjectis ſuis non competere cum hac differentia, ut 95 *Duæ conditiones adjuncti communis.*

alteri eorum primò, alteri ſecundariò conveniat. Pertinetque huc quòd Galenus communitatem eſſe ait ταυτότητα, hoc eſt, identitatem in pluribus Vide Scalig. *l.* 1. *de plant. p.* 105.

96 *Accidens an idem ſit quod adiunctum commune.*

Aliqui adjunctum commune vocant *accidens*, quia hoc (accidens) in prædicabilibus proprio opponitur. Sed identitas in iſtis abſoluta non eſt. Nam accidens illud eſt Porphyrio, quod abeſſe, & adeſſe poteſt citra ſubjecti corruptionem. At dantur multa adjuncta communia, quæ non poſſunt abeſſe à ſubjecto, citra ejus corruptionem, ad eum modum id intelligendo, quo id dicitur de adjunctis propriis, veluti eſt de genericis proprietatibus quæ in ſpeciebus ſunt. Neque enim minùs ſeparabilis eſt ab homine viſiva potentia, aut motiva, ac ab animali ſimpliciter. Ea igitur adjuncta communia ſpecierum, quæ ex genere ſumuntur, accidentia dici non poſſunt. Proinde in univerſum non æquipollent adjunctum commune, & accidens prædicabile. Etſi hoc diffitendum non ſit, quòd quicquid eſt accidens prædicabile, eſt adjunctum commune.

ARTICULUS II.

De diviſione ſubjecti in ſubjectum informationis, & denominationis.

97 Subjectum denominationis alio nomine vocatur *ſubjectum Quod*; Subjectum informationis autem, vocatur *ſubiectum Quo*. Unde ex diſtinctione principii, in principium *Quod* & *Quo*, propter terminorum identitatem, hæc diſtinctio intelligi poteſt. Sicut igitur principium *Quod*, eſt, in reſpectu ad operationem, ipſum ſuppoſitum, vel compoſitum, & *principium Quo* eſt pars ſuppoſiti, ſecundùm quam operatur. Ita etiam, *ſubjectum Quod* in reſpectu ad affectiones, eſt ejus compoſitum, vel ſuppoſitum; *Subjectum* autem *Quo* eſt pars ſuppoſiti, ſecundùm quam ei convenit aliqua affectio. Ita ſubjectum *Quod* doctrinæ eſt homo, ſubjectum autem *quo*, doctrinæ, eſt anima.

98 *Cur ſubiectum quod dicatur ſubiectum denominationis.*

Porrò ſubjectum *Quod*, vocant ſubjectum denominationis, quia ſuppoſitum eſt fundamentalis ratio omnium quæ ſunt in eo. Indéque ſicut ipſum per excellentiam dicitur agere, ut maximè radicaliter proveniant actiones à forma: Ita etiam ipſum per excellentiam q. denominatur ab adjunctis, etſi partes quandoque proprietates in ſe ſuſcipiant, & proinde ab iis informentur: quo intuitu etiam ſubjectum *Quo*, ſubjectum *informationis* dicitur.

99 Ejuſdem ſenſûs etiam eſt vulgata illa diviſio, *in ſubiectum recipiens*, & ſubjectum *originis*. Si per ſubjectum originis intelligamus id, quod ita ſuſcipit aliquod attributum, ut deinceps cauſa ſit, ab eóque ſumitur origo, ut ab eo denominetur compoſitum. Atque tum ſubjectum originis eſt nihil aliud, quàm *ſubiectum Quo*. Sin verò per *ſubiectum originis* intelligatur ſolùm id, quod in compoſito tale eſt, ut ab eo oriatur aliquod attributum, etſi illud in ſe non recipiat, tum illud ſubjectum originis æquivocè dicitur *ſubiectum*, quia ratio ſubiecti non conſiſtit in tali origine, ſed ratio cauſæ, ut benè obſervat Zabarella *lib. de nat. ſcient. conſtit. cap.* 39.

ARTICULUS III.

De diviſione ſubjecti & adjuncti per ſeparabile & inſeparabile.

100 Adiuncta alia à ſubiectis ſeparari, alia non, Experientia docet. Hinc igitur Porphyrius *in Iſag. c.* 5 accidens dividit per ſeparabile, & inſeparabile. Sed tamen ſub illa

illa distinctione etiam intelligi potest adiunctum proprium, & proinde adiunctum in communi, ut in summa, omne adiunctum, sit vel separabile, vel inseparabile.

Distinctio autem illa, solùm procedit, quoad actualem separationem, & absentiam adiunctorum à subiectis. Ergo *separabilia* illa dicuntur adiuncta, quæ vel de facto absunt, vel saltem ex genere suo, & per suam naturam abesse possunt à suis subiectis: seu quæ talia sunt, ut non necessaria postulentur à suis subiectis, ut sibi conveniant. *Inseparabilia* igitur accidentia sunt, quæ subiectis suis sunt necessaria, ab iisque iuxta exigentiam naturæ illorum, postulantur ut eis insint: Atque adeò ab iis non absint, nisi vel per specialem Dei actionem, vel alioquin satis rarò.

Atque hinc consequenter infero, quòd, dimittendo talem separationem accidentium, quæ nunc sunt inseparabilia, possint esse separabilia, separatione mentis, seu τῷ ἐπινοεῖσθαι, ut & Porphyrius docet, *d.l.* atque hæc separatio mentis non est intelligenda solùm, de separatione *præcisiva*, quâ apprehendatur v. g. corvus non apprehensâ nigredine: sed etiam separatione *negativâ*, quâ mens nostra imaginetur sibi corvum non nigrum, sed album, vel alterius coloris, quod à fortiori inde sequitur, quia, ut iam dicam, accidentia quæ nunc sunt inseparabilia, de facto per divinam potentiam abesse possunt à suis subiectis. Cur igitur mens non possit de facto apprehendere eas res ut carentes talibus adiunctis. Dissentit hac in parte Zabarella, 1. *post. ad.t.* 82. qui præcisivam solùm mentis abstractionem, vel separationem admittit, negativam autem nequaquam. 101 *Quomodo accidentia inseparabilia possint separari.*

Tertiò etiam adiuncta illa inseparabilia, sunt separabilia, reali separatione à suis subiectis, per divinam potentiam. Cum enim Deus liberum præstet influxum, ad rerum conservationem, fieri potest, ut influat in subiectum, suspendat autem influxum in accidente illius. Inde ergo fiet, ut subiectum persistat, intereunte accidente, quâ de re suprà fuit, *Præced. art.* 1. *p.* 3. *q.* 2. Idémque etiam aliquando in natura fit, quanquam rarò. Sic nigredo est adiunctum inseparabile corvi, ut Porphyr. docet. *dict. c.* 5. & tamen dantur quandoque corvi albi, ut ex Arist. *l.* 5. *de gener. animal.* docet Scaliger *Exerc.* 59. 1. ubi & perdices albos & lepores ex Allobrogum alpib. se esitasse, & murem candore splendidissimo habuisse, similémque passerem & hirundinem se vidisse, scribit idem Scalig. qui colores alioquin istis animalibus competentes, censentur inter adiuncta inseparabilia. 102

ARTICULUS IV.

De divisione subjecti in subjectum inhæsionis, adhæsionis, & occupans.

Quoad hanc distinctionem *primò* explicandum est sensus illius divisionis; *Tum* inquirendum est: An obiectum rectè connumeretur subiectis? *Denique* aliquæ obiectorum divisiones explicandæ sunt. 103

PUNCTUM I.

In quo explicatur sensus propositæ divisionis.

In proposita illa τριχοτόμῳ divisione, primò nominatur *subiectum inhæsionis*, potest autem id bifariam sumi. Atque primò inhæsio quandoque significat omnem modum quo quid accidentaliter afficit aliud, h.e. quicquid in universum non est substantia est accidens. Ita enim dici solet accidentis *esse*, esse *inesse*. Quo modo loquendi omne subiectum est subiectum inhæsionis, quia quicquid refertur ad aliud ut subiectum, id subiectum afficit extraessentialiter. Unde iuxta hunc modum loquendi 104 *Quid subiectum inhæsionis.*

quendi, nunc non poteſt ſumi ſubiectum inhæſionis. Nam ſubiectum inhæſionis, tanquam aliis contradiſtinctum, nunc eſt inadæquatum ad rationem ſubiecti in communi. Aliter ſubiectum inhęſionis, tolet æquipollenter dici ad ſubiectum informationis, ſive ſubiectum *Quo*. Eſtque ſic ſubiectum inhæſionis, quod cùm ſit pars ſuppoſiti, vel compoſiti, informatur ab aliquo attributo: Hoc ſenſu, anima eſt ſubiectum inhæſionis, reſpectu ſuæ doctrinæ, non autem homo, quippé qui eſt ſubiectum denominationis, cui nunc ſubiectum inhæſionis opponitur, & contradiſtinguitur. Unde iterum apparet, iuxta hunc ſenſum non poſſe nunc ſumi ſubiectum inhæſionis. Nam ſubiectum denominationis, quod vocant, non afficitur tantùm à ſuo adiuncto, adhærendo, vel occupando; ſed multa etiam ſunt, quæ in talibus ſubjectis inhærent. Ideóque juxta præſentem ſignificationem, quod ſubiectum denominationis eſt, poteſt eſſe etiam ſubiectum inhæſionis, veluti eſt homo reſpectu ſanctitatis, temperantiæ, & adiunctorum ſimilium. Ergò *nunc* tandem inhæſio ſignificat illam informationem, quâ aliquod adiunctum ſuum ſubiectum afficit abintra, ſeu per intro-receptionem in ſubiectum. Atque tum opponitur ſubiecto adhæſionis. Quid ergo nunc ſit ſubiectum inhæſionis, hactenus patet.

105 *Subiectum adhæſionis.* Et in eo oppoſitum liquet, quid ſit *ſubiectum adhæſionis*. Adhærentia igitur adiuncta ſunt in univerſum illa omnia, quæ non introſuſcipiuntur in ſubiectum, ſed quæ eidem exteriùs coniunguntur. Sic igitur adiuncta adhærentia ſunt, cùm hominem armatum, vel palliatum, cùm poculum inauratum, vel argento obductum dicimus: item, cùm aliquem divitem, vel oneratum dicimus. & quæ ſunt id genus alia.

106 *Obiectum.* Tandem *ſubiectum occupans* (alio nomine *obiectum* & *materia circa quam* dicitur) eſt, quod alterius actionem occupat, vel terminat. Sic ſubiectum viſûs eſt color, in quo viſus occupatur. Obiectum additus ſunt ſoni. Obiectum medici, eſt corpus ſanabile: obiectum Phyſici, eſt corpus naturale, & ſic in aliis: de hoc ſubiecti genere aliqua porrò conſtituenda ſunt.

PUNCTUM II.

An obiectum referatur rectè inter ſubiecta?

107 *Ratio dubitandi.* Videntur obiecta potius cauſæ eſſe, quàm ſubiecta, quia ipſorum officium eſt, movere aliud ad actum. Sic ſenſitiva potentia, hoc reſpectu dicitur paſſiva, quia admittit actionem obiecti in ſe: Et Ariſtoteles docet ab obiectis mutari & alterari iſtas potentias, *l. 2. de anim. c. 4.*

108 *Obiectum quâ tale eſt, non debet movere.* *Reſpondeo:* ad rationem obiecti, ut ſic & in ea generalitate, per accidens eſſe, ut moveat, & exuſcitet potentiam ad agendum. Id enim ſolùm eſt, de obiectis potentiarum. Hoc igitur officium obiectorum eſt in communi, quòd debeant *terminare* actionem eorum, quæ in iſtis obiectis occupantur. In ratione autem terminandi, non conſiſtit cauſalitas, ut ſupra conſtitit in doctrina de fine. Obiectum igitur, quâ tale, quia terminat ſolùm, non habet rationem cauſæ. Atque ita relinquitur hîc præcisè reſpectus ſubiecti. Neque v. g. apparet, quomodo corpus naturale, quod eſt obiectum Phyſicæ, moveat Phyſicum. Et ſic eſt in diſciplinis aliis.

109 *Reſpondetur ſuperiori dubitationi.* Atque ex hoc porrò ſequitur, quòd cùm obiecta potentiarum moveant illas, indeque reſpectu earum exerceant cauſalitatem, quòd hoc non faciant ex communi officio obiecti, ſed ex peculiari cauſa, quia ſcilicet *talia* obiecta ſunt. Hæc igitur obiecta potentiarum, habent rationem cauſæ, in quantum potentias movent ad actus ſuos. Habent autem rationem ſubiecti, in quantum actiones illas terminant,

terminant, in qua terminatione, ut dictum est, nulla est causalitas, ad rationem autem obiecti satis est.

PUNCTUM III.
De divisionibus objectorum.

Tres divisiones obiectorum, in Theorematibus propositæ, pro conclusione huius capitis, porrò illustrandæ sunt. *prima* est, in adæquatum, & inadæquatum: *Altera* in subiectum perfectionis, & adæquationis. *Ultima* in obiectum per se, & per accidens. 110 111

Quid sit obiectum adæquatum & inadæquatum.

Quod ad *Primam* divisionem attinet, potest illa intelligi, ex distinctione finis, in inadæquatum & adæquatum, propter identitatem terminorum. Ergo sic *inadæquatum obiectum* est, quod vel excedit, vel exceditur ab adiuncto occupato, quod est, si vel sit communius, vel sit partiale. Sic obiectum inadæquatum visûs est quantitas. Nam ex se communius est, cùm possint etiam alii sensus, veluti tactus, occupari in quantitate. Aliter visûs obiectum inadæquatum est lux, quia id solùm est partiale, cùm præter lucem possit visus occupari in calore.

In oppositum igitur id *subiectum adæquatum* erit, quod nec latius est adiuncto occupato, nec angustius, hoc est, quod nec est commune, nec partiale. 112

Ex hac distinctione intelligi potest, distinctio altera, quâ subiectum erat, vel subiectum adæquationis, vel perfectionis. *Obiectum* enim *perfectionale*, quod vocant, est species quædam subiecti. Unde ad obiectum adæquationis hîc præter ea, quæ modò dicta sunt, nihil addi oportet. 113

Obiectum perfectionis.

Obiectum autem *perfectionis* solet ex duobus denominari. *primò* igitur subiectum perfectionis dici potest, quod est perfectissima, vel nobilissima pars obiecti totalis, & adæquati. Sic Deus est in Metaphysicis obiectum perfectionis. Nihil enim nobilius & perfectius in Metaphysica tractatur, quàm sit Deus. Sic & cœlum solet vocari perfectionis obiectum in Physicis, quia inter corporalia ipsum sit res nobilissima, ut Arist. appellat. *lib. 1. de part. anim. c. 5. & lib. 2. de cœlo cap. 2. t. 6.* Sic etiam obiectum perfectionis Logicæ est Ens reale, quia id nobilissimum est in obiecto ejus totali, quæ aliàs extenditur ad omne, quod quoquo modo est intelligibile, seu sit Ens reale, seu Ens rationis. Aliter autem subjectum perfectionis dici potest, non intelligendo perfectionem ex parte obiecti, sed ex parte modi sciendi. Ergo si subjectum perfectionis erit, quod perfectissimo, & maximè scientifico modo tractat aliqua scientia, v. g. sed tamen prior sensus vulgatior est. 114

In disciplinis quid sit obiectum adæquatum.

Alibi doceo, quòd ad rationem subiecti adæquati duo pertineant, loquendo de obiectis disciplinarum. 1. ut omnia sub subiecto contenta in disciplina doceantur, & nihil in disciplina doceatur, de quo illud subiectũ non prædicetur in recto, vel obliquo. Et 2. ut nihil alio modo in scientia doceatur, quàm cum respectu ad subiectum. Atque ita homo beandus, etsi homo, & proinde etiam corpus naturale, tamen subiectum Physicæ non extenditur ad hominem ut beandus est, quia sub ratione *beandi*, homo non cognoscitur speculativè, sed practicè. Concluditúrque ex iisdem conditionibus etiam modum differendi non esse obiectum Logicæ, ut persequor *in Introd. Log. c. 1 n. 80. seqq.* 115

De obiecto per se, & per accidens.

Ultima distinctio obiecti erat in obiectum per se, & per accidens. Sic Arist. *lib. 2. de anim. c. 6 t. 62.* sensilia dividit, in sensilia per se, & per accidens. Sic visus per se cognoscit colorem per accidens cognoscit Petrum; quia non fertur ad eum, sub ratione Petri, sed solùm sub ratione coloris, in communi autem *obiectum per se* dicitur, illud 116

illud ad quod res reliqua terminatur, vel ordinatur primariò, & ex natura sua. Per accidens autem obiectum alicuius est, in quo aliquid eventualiter, vel per directionem ad aliud, vel per exorbitantiam aliquam, vel etiam secundariò occupatur. Ita intellectus per se occupatur in Ente reali, per Accidens in Ente rationis. Voluntas per se occupatur in bono, per accidens, & per errorem iudicii, occupatur in malo. Sic & dici solet potentias appetitivas per se versari in prosequendo, & acquirendo; per accidens autem in fugiendo, & sic in aliis.

CAPUT. XXVI.

De Signo & Signato.

1. *TErtia classis Entium respectivorum continet Signum, & Signatum.*

2. *Signum est quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat.*

3. *Id quod repræsentatur, vocatur signatum.*

4. *Dividuntur signa variè.* I. Signum est Naturale, vel Arbitrarium.

5. *Signum naturale est, quod signat aliquid ex naturali connexione cum eo. Sic fumus est signum ignis.*

6. *Signum arbitrarium est, quod (non ex natura, sed) ex arbitrio, vel ordinatione extrinsecâ signat. Sic hedera est signum venalis vini.*

7. II. Signum est rememorativum, demonstrativum, vel prognosticum.

8. Rememorativum *est, quod signat aliquid præteritum.* Demonstrativum *est, quod signat aliquid præsens.* Prognosticum *est, quod signat aliquid futurum.*

9. III. Signum est contingens, vel necessarium.

10. *Signum necessarium* (*Græcis* τεκμήριον) *est, quod necessariò signat: contingens signum est, quod contingenter signat.*

11. IV. Signum est instrumentale, vel formale.

12. *Signum instrumentale est quod priùs cognitum, inducit cognitionem alterius. Sic vestigium leporis in nive, cani est signum leporis.*

13. *Signum formale est, quod citra sui cognitionem immediatè signat, sicut species lepori, in oculo canis, cani est signum leporis.*

14. V. Signum est Practicum, vel Theoricum.

15. Practicum *est, quod signando, aliquid per se efficit.* Theoricum *est quod tantùm signat, non autem aliquid per se efficit.*

16. VI. *Eodem ferè sensu signum est* σημαντικὸν, *vel* μεταδοτικὸν.

17. Σημαντικὸν

17. Σημαντικὸν *signum eſt, quod ſignat tantùm:* μεταδοτικὸν *verò ſignum eſt, quod ſignat, & id quod ſignat exhibet.*

18. VII. Signum eſt doctrinale, vel non-doctrinale.

19. *Signum doctrinale eſt, quo utimur in modo docendi, quale ſignum eſt* conceptus, vox, *&* ſcriptum. *Signa Non-doctrinalia ſunt, quæ ſecus ſunt.*

20. VIII. Signum eſt aptitudinale, vel actuale.

21. *Signum aptitudinale eſt, quod poteſt ſignare aliquid cognoſcenti potentiæ.*

22. *Signum actuale eſt, quod actu aliquid ſignat.*

23. IX. Signum eſt proprium, vel improprium.

24. *Signa propria ſunt, quæ ſignificant, & ad hoc inſtituta ſunt, ut ſignificent. Talia ſunt conceptus, ſpecies intelligibilis, & ſimilia ſigna.*

25. *Signa impropria ſunt, quæ ſignant quidem, tamen per ſe non ſunt inſtituta (à natura vel aliunde) ut ſignent. Sic effecta ſunt ſigna cauſarum.*

26. X. Signum eſt ſuppoſitivum, vel manifeſtativum.

27. *Signum ſuppoſitivum eſt, quod rem ſignat, & pro ea ſupponit in oratione, veluti ſunt voces, in quantum ſignant res. Pro his enim in oratione ſupponunt.*

28. *Signum manifeſtativum tantùm eſt, quod tantùm ſignat rem, non autem pro ea ſupponit in oratione. Sic voces ſunt reſpectu conceptuum.*

29. XI. Signum eſt notificans, *(ſive nota)* vel commonefaciens, vel obſignans.

30. *Notæ ſunt ſigna indicantia rem, aliâs ignotam. Græcis dicuntur* γνωσιτματα *Sic annulus flavus eſt ſignum Judæi.*

31. *Signa commonefacientia ſunt, quæ rei cognitæ notitiam conſervant. Græcis dicuntur* Μνημόσυνα. *Sic cœna eſt* μνημόσυνον *paſſionis Chriſti.*

32. *Signa obſignantia (Græcis* σφραγίδες *) ſunt quæ certificant rem cognitam. Sic circumciſio eſt ſignum fœderis.*

COMMENTARIUS.

In hoc capite tractandum *primò* eſt, quaſi proœmii loco: An doctrina ſignorũ debeat eſſe Metaphyſica? *Deinde* de voce ſigni: *Tertiò* de eſſentia & definitione ſigni. Tum *quartò* de diviſionibus ſignorum.

PUNCTUM

PUNCTUM I.

An doctrina Signorum debeat esse Metaphysica?

1 Primò igitur videtur dubitari posse: *An doctrina signorum debeat esse Metaphysica?* Propterea, quia Metaphysicæ obiectum sunt res. Signa autem non sunt Res. Sicut Aug. *l.* 1 *de doct. Christ. c.* 2. ait, omnem doctrinam esse de rebus, vel de signis. Ubi signa & res opponuntur.

2 *Resp*: Signa omninò res esse. Nam vocabula in divisionibus Metaphysicis supponunt pro istis, quæ suscipiunt tales denominationes. At utiq; res sunt: veluti fumus: & alia, quæ denominantur esse signa. Et amplius patet. Quia si signa res non essent (Transcendenter sumendo vocem rei) tum nihil essent, ut Aug. argumentatur, *d. loco.*

3 *Quomodo res distinguuntur à signo.* *Ad obiectionem* prius positam, respondet rectè Zabarella, *lib.* 1. *de vis. c.* 7. Et Scoto 2. *d.* 13. Quando distinguimus rem à signo, non propterea dicimus signum non esse rem, sic enim esset nihil, proinde signum appellari non posset: Sed cùm rem à signo distinguimus, nihil aliud significare volumus, quam aliquid esse rem tantùm, & non signum, aliquid verò esse & rem & signum. Sic & Lomb. 1. *d. Lit. A.* ad istam oppositionem rerum & signorum ait: *Quæ hîc appellantur signa, sunt res, illæ, videlicet, quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne tamen signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, omninò nihil est. Non tamen è diverso, omnis res signum est, quia non adhibetur ad significandum aliquid.*

4 *Probatur quòd Metaphysicus debeat de signis agere.* Atque hinc sumitur confirmatio, quòd Metaphysicus debeat agere de signis, quia illius officium est persequi varios gradus, & denominationes Entium.

Nunc porrò observandum est: Doctrinam signorum posse considerari in actu signato, vel in actu exercito, cuius distinctionis sensum tradidi suprà, *c.* 14. 61.

Ergo agere de signis *in actu signato*, hoc est, in quantum generaliter signatur, &

5 docetur, quid sit signum, ad solùm Metaphysicum spectat: quia ratio signi, ut sic, transcendit omnes particulares scientias. Unde idipsum est etiam de generalibus signorum divisionibus in quibus, si quid in particulari occurrat, quod videatur egredi ex abstractione Metapysica, tunc vel illud remittendum est, ad speciales disciplinas, vel tantùm est docendum per modum commentarii, & ad illustranda alia genera signorum, quæ per se ad Metaphysicam spectant.

6 *Quoad actum exercitum* autē signorum doctrina ad varias disciplinas pertinet. Sic Theologi agunt de signis sacris, hoc est, de Sacramentis: Item de signis, sive Notis Ecclesiæ: de signis prognosticis extremi judicii. Physici agunt de signis pluviarum, terræ-motuum, cometarum, &c. De quibus vide Aristot. *in Meteorol.* Dialectici agunt de signis universalitatis, & particularitatis in propositione, & generalius de signis conceptuum, iuxta Arist. *de Interp c.* 1. Item de signis, ut sunt materia Enthymematum, apud Arist. 2. *prior. c.* 27. *&* 1. *Rhet. c.* 2. Medici agunt de signis valetudinis, & morborum, qua de re integrum librum habet Averroës, ut meminit Zabarell. *l.* 2. *de Meth. c.* 12. Apud Hippocratem extat liber de signis morborum ex insomniis, quem J. C. Scaliger commentariis illustravit.

7 Etsi autem per hæc pateat: Metaphysicorum esse de signis agere, tamen non est diffitendum: vetustiores Metaphysicos, de illis nihil, aut parum habere. Plurimum autem scribi de iis solet, à Philosophis *ad l. de Interp. c.* 1. & à Scholasticis Theologis ad Lomb. 1. *d.* 1. 4. *d.* 1. & Th. 3. *p. q.* 60. Sed ad rem.

TITULUS

TITULUS II.
De voce Signi.

8 *Quot modis sumatur vox signi?*

Vox signi variis modis sumitur, quanquam in singulis videtur aliqua ratio significandi insinuari. Astrologi, constellationes, sive sidera cœli, vocant signa cœlestia, & inprimis ista, quæ sunt in Zodiaco, quem inde etiam vocant *signiferum*. Vulgò solet signum significare vexillum militare. In Scripturis frequenter significat aliquid prodigiosum, & portentosum, veluti Matth. 24. *Actor.* 2. ubi tanquam Synonyma conjunguntur signa, & prodigia. Unde & pœnæ in quibus singulariter elucet divina severitas, dicuntur signa. Sæpè etiam signum rei sumitur pro ipsa re, veluti signum circumcisionis, *Rom.* 4. est idem quod circumcisio. Ita signum filii Dei *Matth.* 24. quod Pontificii plerique intelligunt de imagine crucis) est ipse filius Dei. Quomodo iidem Pontificii ipsam crucem, vocant *signum crucis*, ut signum crucis, & crux idem sint per constructionem intransitivam, (ut loquitur Soncinas 6. *Metaph. q.* 18. ut fatetur Bellarm. *l.* 2. *de Cult. Sanct. c* 28. Sed de aliis significationibus vocis hujus, videatur Clariſſimus Flacius *in Clav. Script. ad vocem signi.*

9 *Definitiones signi apud Augustinum.*

Id nobis peculiariter observandum est: cùm notitia nostra inprimis sit à sensibus, inde vocem signi primò impositam esse, ad significanda illa signa, quæ sunt sensilia. Et juxta hanc impositionem Augustinus definivit signum, *lib.* 2. *de doctrin. Christ. c.* 1. *Signum est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud faciens ex se in cognitionem venire.* Et *l.* 1. *de de princ. Dial c.* 5. *signum est, quod seipsum sensui & præter se aliquid animo repræsentat.*

10 Quia verò aliqua solùm intelligibilia, sunt analoga istis sensilibus signis, ideò hinc ampliata est vox signi ad comprehendenda etiam ea, quæ nihil sensibus ingerunt, sicut sunt species & conceptus mentis quæ sunt signa rerum, quarum essentias menti repræsentant. Atque hinc recentiores Dd. solent ampliorem dare signi definitionem, quam mox tradam.

TITULUS III.
De essentia & definitione Signi.

11 Definitiones Augustini priùs retuli *n.* 9. ubi etiam insinuatum est, eas non esse adæquatas, sed solùm competere signo, sumpto secundùm primam suam impositionem Patetque id manifestè, ex dictis *num.* 10. Nam dantur signa quæ solùm sunt intelligibilia, veluti sunt species, & conceptus, quæ Aristoteli signa dicuntur, *de Interp. cap.* 1. At in Augustini definitione illa solùm dicuntur signa, quæ imprimunt aliquid sensui.

12 *Proponitur & explicatur definitio signi.*

Commodior est igitur definitio à nobis tradita, in qua *signum* definitur esse *id quod potentiæ cognoscenti aliquid repræsentat.* Et hoc modo nunc ferè communiter solet definiri signum.

Repræsentare hîc idem est, quod præsens facere. Præsentia autem ista, quam facit signum, non est respectu signati, sed respectu potentiæ cognoscentis, quæ ex cognitione signi, habet sibi præsens etiam ipsum signatum. 13 Et hoc satis clarè insinuat posita definitio, in qua signum dicitur aliquid repræsentare *potentiæ cognoscenti.*

14 Porrò igitur notandum est: Omne signum involvere duplicem respectum: alius est ad signatum, alius est ad potentiam cognoscentem. Uterq; insinuatur in definitione tradita: Signum est, quod *aliquid* (signatum) repræsentat *potentiæ* cognoscenti.

Ut

15 Ut hę rectiùs, & pleniùs intelligantur, quatuor quęstiones sunt decidendę. 1. An utique iste respectus (ad signatum scilicet & potentiam cognoscentem) includatur in essentia signi, & an æ què primò? 2. Qualis sit ille respectus, an sit vera relatio, an verò aptitudo quædam transcendens? 3. An ad rationem signi satis sit, posse repræsentare, an verò debeat actu repræsentare? quæ quæstio pertinet ad complementum eorum, quæ ad vocem repræsentandi dicta sunt. Denique, 4. quæritur, An signum, & signatum semper debeant esse realiter distincta? Et per hanc quæstionem declarabitur vocula *aliquid*, quæ reliqua erit in definitione signi.

Quæstio I.

An essentia signi implicet respectum ad signatum & potentiam cognoscentem? & quo ordine?

16 Hac in re dico, 1. *Signum implicat respectum ad rem signatam.* Ita patet ex communissimo modo loquendi: Sacramentum definitur *signum rei sacræ*, ab Augustino, *lib. 10. de Civitat. Dei c. 5.* Sic Iris dicitur *signum pluviæ, & gratiæ:* Circumcisio *signum fœderis*, signaculum justitiæ, fidei, &c. quæ omnia sunt signata.

17 Dico II. *Signum implicat respectum ad potentiam cognoscentem.* Ita insinuat Augustinus, qui definiens signum, ait id esse signum, quod præter se ingerit aliquid *animo.* Et patet amplius per exemplum. Experimur scilicet à nobis ipsis, cum rationem signi concipimus, nos simul implicare habitudinẽ ad potentiam cognoscitivam, cui aliquid signetur. Et hinc juxta priorem propositionem signum signat *aliquid*: juxta posteriorem autem, signum signat quid *alicui*.

Observationes de respectu signi ad potentiam cognoscentem.

18 *An ratio signi æstimetur etiam ad sensum?*

Tria sunt hìc notanda. *Primò*: illam potentiam cognitivam, non solùm esse intellectivum, sed etiam sensum. Hoc est, signum potest signare aliquid, & intellectui, & sensui, & ei quidem etiam bruto. Veluti elevatio lapidis etiam cani signum est futuræ projectionis, & dispositio Bombardi signum est corvo, futuri ictûs, unde & canis, & corvus moventur ad fugam.

19 *Qualis debeat esse cognitio quæ ad rationem signi requiritur?*

Ex quibus porrò sequitur, quòd cognitio signati ex repræsentatione facta per signum, non sit necessariò per verum discursum. Neque enim notitia discursiva potest bruti tribuis, in quibus sufficit ad apprehensionem signati, transmissio speciei per sensum apprehensæ, ad judicium Phantasiæ. Quanquam talis etiam transmissio à potentia cognitiva, uni ad aliam, non est semper necessaria.

Objicis: quòd Aug. *l. de prin. Dial. c. 5.* dicit: Signati cognitionem fieri solùm ab animo: ut relatum est *n* 9. Animus autem non potest tribui brutis. *Respondeo.*

20 1. Jam antea ostensum est (*Num.* 10.) quòd ista Augustini definitio sit particularis. Neque nunc apparet, cur ratio signi necessariò implicet respectum ad solum animum sive mentem, præsertim cùm non maneat nomen pro istis signorum generibus (quæ nos vocamus) quæ à sensu solùm percipiuntur.

Animi vox explicatur.

2. Quanquam non incommodè etiam dici potest vocem *animi* latè sumi posse, ut significet omnem facultatem cognoscitivam, etsi terso Philosophandi genere in ea generalitate vox animi non sumatur. Nam eâdem ἀκριβολογίᾳ usus est Arist. cùm etiam *intellectionem* brutis tribuit, & omnem motum naturalem ait præscribi, & dirigi ab intellectione. *lib. 3. de anim. cap.* 10. Ubi Toletus *ad t.* 48. notat, quòd intellectio etiam cognitionem sensitivam comprehendat, & rectè, ut ostendi *part. 2. de anim. disp. 13 n. 15.*

Deinde

Deinde: etiam hoc notandum eſt: cùm ſignatum cognoſcitur ex apprehenſione ſigni, non neceſſariò concurrere actus duarum potentiarum, in quarum una apprehendatur ſignum, in alia verò ſignatum; cujus contrarium videtur inſinuari, in definitione Auguſtini. Ubi ſignum dicitur apprehendi ſenſu, ſignati verò cognitio dicitur fieri debere (non in ſenſu, ſed) in animo. Id patet, quia ſunt aliqua ſigna ſolùm intelligibilia, qualia ſunt rerum conceptus, unde horum ſignata non poſſunt alteri ulteriori potentiæ apprehendenda relinqui. 21 *Ad rationem ſigni non neceſſariò concurrunt diſtinctæ potentiæ.*

Hoc tamen ſemper eſt neceſſarium: Externum ſenſum ex cognitione ſigni ejus, quod inſtrumentale eſt, non poſſe apprehendere ſignatum, ideóque cùm ſignum ingerit aliquid externo ſenſui, ſemper requiritur illa tranſmiſſio ad aliam potentiam, in qua apprehendatur ſignatum. Ita patet, quia ſignatum (ut tale eſt) non apprehenditur niſi in apprehenſione ſigni. At externi ſenſus (quia eorum operatio non eſt reflexa) non cognoſcunt ſe cognoſcere, vel apprehendere aliquid. Speciem igitur ſigni tranſmittunt ad ſenſus internos, (in homine etiam quandoque ad intellectum eam immediatè ttanſmittunt) qui cognoſcunt actus ſenſuum exteriorum, & de iis judicant, & ſic etiam ſignatum apprehendere poſſunt. 22

Atque ex his ſummatim *tertiò* notandum eſt: quòd ſignorum ſit multiplex varietas, juxta diverſitatem potentiarum, quibus ſigna aliquid repreſentant. Nempè ſigna aliqua notificant aliquid ſenſui, aliqua ſoli intellectui. Item aliqua ſigna ſignati cognitionem tranſmittunt ad potentiam ulteriorem, aliqua non, &c. quæ omnia in prioribus patuerunt, & patebunt magis *in ſeqq.* vbi ſigna dividimus in formalia & inſtrumentalia. 23 *Diverſitas ſignorum per ordinem ad potentiam.*

Nunc dico 3. *Utrumq; reſpectũ eſſentialiter implicari in ratione ſigni.* In prioribus propoſitionibus patuit, ſignum implicare reſpectũ ad rem ſimul, & ad potentiam cognoſcentem: ſed adhuc dubium eſſe potuit, an illi implicentur eſſentialiter, an verò per modum adjunctorum, idque nunc determino. Patet igitur id contra Bonaventuram, & Scotum (quorum uterque 4. *Sent. d.* 8. *q.* 2. rationem ſigni ponit in ſolo reſpectu ad rem) quia inprimis exprimitur in mente noſtra, quod non poſſimus ſufficientem ſigni conceptum apprehendere, niſi cum utroque reſpectu. Unde Auguſtinus *d locis* utrumque reſpectum in definitione ſigni poſuit. Veluti hedera ſignum eſt vini vendibilis, id non eſſet verum, niſi daretur mens cognoſcens iſtam habitudinem hederæ ad vinum. Si ſolùm aures, aut naſi eſſent in mundo (dimiſſo intellectu) fumus non eſſet ſignum ignis, quia ſolùm oculo ſignat ignem. Ita ergo apparet, intimè in ratione ſigni implicari iſtum reſpectum, ad potentiam cognoſcitivam. 24 *Conferuntur reſpectus ſignorum, quos habent ad ſignata, & ad potentias cognoſcentes.*

Dico 4. *Reſpectum ſigni ad ſignatum priorem eſſe eo qui eſt ad potentiam.* In eo primùm nihil videri debet abſurdi eſſe. Nam id ſæpè contingit, ut etiam ordo ſit inter ea quæ eſſentialiter alicui conveniunt. Ita materia & forma ſunt eſſentialiter compoſito: & genus, & differentia ſpeciei, & tamen iſta his priora ſunt. Nunc autem patet veritas iſtius propoſitionis, ſaltem ex ipſis nominibus ſigni & ſignati, quæ apprehenduntur ut Relativa, quod non ita eſt in ſigno & potentia cognoſcente. Relativis autem ſine dubio per prius convenit reſpectus, qui eſt ad correlatum. Confer de hoc Colleg. Conimb. 1. *de Interp. c.* 1. *q.* 1. *a.* 1. §. *certum ergo.* 25

Quæstio II.

An respectus signi sit vera relatio prædicamentalis?

26 Non opus est prolixitate hac in quæstione. Aiunt igitur Scotus & Bovav. locis, *num.* 24. citatis, aliique rationem signi consistere in vera, & propriè dicta relatione, quæ sit prædicamentalis.

Hæc sententia nobis non placet. Nam 1. signum, juxta respectum ad potentiam, non habet aliud, quàm ut sit cognoscibile, sive sit objectum cognitionis. Nullum autem objectum ad potentiam habet veram relationem prædicamentalem. Quia secus ipsam etiam potentiam oporteret esse de prædicamento relationis, quod non est. Nam potentia cognoscitiva, de qua sermo est, est in prædicamento qualitatis.

27 Deinde, quòd nec signum constituatur per prædicamentalem relationem ad signatum, apparet, quia signum ut sic, præscindit etiam ab arbitrario signo. At signum arbitrarium non potest constitui per addititiam relationem realem, quia arbitrium, quâ tale est, non potest facere realia Entia, indéque nec relationes. At si signum ut sic, constitueretur per relationem, tum omne signum esset tale per relationem realem. Quod, ut vidimus, absurdum fuit.

28 Atque ex his etiam sequitur, quòd non congruè dicatur: rationem signi non consistere quidem in tali relatione, hanc tamen semper advenire signis, qui consequenter rationem signi (non in relatione, sed) in fundamentis relationum ponunt. Ita Alex. Alensis, 4. *p. q.* 1. Ledes. 1. *p. q.* 1. *a.* 2. *dub.* 3. & Colleg. Conimb. 1. *de Interp. c.* 1. *q.* 1. *a.* §. 1. *Alexand.* Et rectè quidem isti probant, quod essentialis ratio signi non consistat in istis realibus relationibus, quia nummus est signum pretii, & fumus latentis ignis, sine ullo addito. Nam signum per id intelligitur constitutum (ita argumentantur Conimbricenses) in sua ratione formali, quod est ei ratio promovendi potentiam in notitiam rei signatæ. At hoc præstat, mediâ proportione formali, non verò interventu relationis. E. per id constituitur in formali ratione signi. Minorem probant exemplo fumi, in quo nemo percipiat relationem ad ignem, sed naturam ab eo, in sua existentia dependentem. Ex eo enim fumus ducit in notitiam ignis, quia absque eo esse non potest. Confer *quæst.* 4. *in sect. ert.* 1.

29 Cæterùm id non probant isti, quòd ad rationem signi, & signati tandem resultet realis & prædicamentalis relatio, id quod nos jam priùs falsum esse monstravimus, *num* 27.

30 Atque ita tandem apparet, quòd respectus à signo ad signatum sit superioris ordinis, nempè Transcendentalis. Atq; hoc quomodo negare possint Conimbricensis (1. *de Interp c.* 1. *q* 4 *a.* 1. *in sect. p.* 33.) non video. Sic aiunt. *Fumus haud dicit relationem transcendentalem ad ignem, sed naturam absolutam talem, ut possit ignem manifestare.* Nam hæc ipsa ratio manifestandi aliud, significat respectum ad aliud. At præter prædicamentalem respectum non est alius, quàm transcendentalis.

Quæstio III.

An ad essentiam signi pertineat actu repræsentare?

31 Et hæc quæstio breviter expediri potest. Igitur inprimis patuit, quod signum implicet respectum ad potentiam significativam, quomodo habet relationem objecti scibilis, sive cognoscibilis. Porrò objectum scibile non desinit esse signum, si maximè non

non actu repræsentet aliquid potentiæ, seu si, quod idem est, non cognoscatur & apprehendatur à potentia cognoscente. Atque hinc etiam distingui solet signum in actuale & aptitudinale ut & à me in Theorematibus factum est. Docéntque ita *Alensis* 4.*p.q.*5.*Bonavent.ib q.*2.*Colleg.Conimb.* 1 *de Interp.c.*1.*q.* 2.*a.* 2.aliíque.

Objicitur: Definitio signi signum est, quod *repræsentat*, & c.ubi certè significatur actus ræpræsentandi. Respondeo, verba in definitionibus potentiam, non actum significant, vel etiam debent indifferenter intelligi ad actum & potentiam. Ergò signum sic est, quod aliquid vel actu repræsentat, vel repræsentare potest. 32

Quæstio IV.

An signum & signatum debeant esse realiter distincta?

Affirmat *Colleg. Conimb.* 1. *de Interp.c.* 1 *q.a.* 2. citárque prose *August l.de magist.cap.*5. *Anselm ad Rom.c.*4. *Ambr.l.*1.*de Abrah.c.*4.& *Soncin.*12.*Metaph.q.*59. Et *Torres de trin.q.*27 *a.*1.*disp.*2. 33

Rationes hujus opinionis sunt *primò*, quia signum & signatum sunt relativa. Relata autem, quia sunt species oppositorum, necessariò differunt realiter. *Deinde* nihil est nota sui. Ergò signum & signatum differunt realiter. *Denique* arguitur ex definitione signi: Signum est quod aliquid repræsentat. Aliquid autem notat diversitatem. Indéque dici solet, *aliquid* idem valere, ac *aliud quid*. Sic & *Aug.de princip. Dial.c.*5. ait, signum esse quod *præter se* aliquid significat. 34 *Rationes affirmativæ partis.*

Hac in re dico: *Signa, quæ juxta primam vocis impositionem dicuntur signa, odeóque, quasi per excellentiam signa dicuntur, realiter distingui à signatis.* Et hoc modo interpretor dicta Patrum, prius *num.*33.recensita. 35

In genere tamen dici non potest, quòd signum à signato differat realiter. Nam differentia specifica, v. g. est signum intelligibile, per quod cognoscitur subesse natura generica. Veluti si intellectus apprehendat rem aliquam esse rationalem: signum habet hoc ipso, quòd eadem res sit etiam animal. Et si intellectus intelligat rem aliquam esse animal, signum habet, quòd eadem res sit vivens. Congruum huic rei est exemplum quod *Aristoteles* habet 1.*Rhet.c.*2. ubi dicitur signum ægritudinis esse, si quis febri laboret. Ægritudo ibi est signum febris, quæ non differunt realiter, quia habent se ut genus & species. At differentia specifica & natura generica non differunt realiter. Alia exempla proponuntur ab aliis, quæ non urgeo. Accommodum est & illud, cùm *Acolastus* & *Cornelius* seipsos repræsentant in Comœdia. 36

Ad objectiones igitur nunc respondendum est. *Ad primam* sciendum est. 1. Inter signum & signatum esse relationem quandam, sed tamen non prædicamentalem. Est, inquam, ibi respectus transcendentalis, & in aliquibus relatio rationis. At tales respectus non necessariò supponunt reale discrimen; ut de relatione rationis patet in identitate numerali, quâ quid est idem sibi ipsi. De relatione autem transcendentali similiter patet, quia potentia cognoscitiva, v. g. habet respectum transcendentalem ad objectum cognoscibile, & appetitus ad appetibile. Et tamen potentia cognoscitiva potest seipsam cognoscere, & voluntas potest seipsam, tanquam bonum quid velle, saltem appetitu complacentiæ, quem vocant. 37 *Solvuntur objectiones.*

Ad enervandum autem probationem, quæ sumebatur ex vi relativæ oppositionis, sciendum est, signum & signatum (quod ipsum etiam est de aliis terminis relativis) posse sumi bifariàm: formaliter, hoc est, ut relativa sunt; & materialiter, hoc 38

Quæstio II.

An respectus signi sit vera relatio prædicamentalis?

26 Non opus est prolixitate hac in quæstione. Aiunt igitur Scotus & Bovav. locis, *num.* 24. citatis, aliíque rationem signi consistere in vera, & propriè dicta relatione, quæ sit prædicamentalis.

Hæc sententia nobis non placet. Nam 1. signum, juxta respectum ad potentiam, non habet aliud, quàm ut sit cognoscibile, sive sit objectum cognitionis. Nullum autem objectum ad potentiam habet veram relationem prædicamentalem. Quia secus ipsam etiam potentiam oporteret esse de prædicamento relationis, quod non est. Nam potentia cognoscitiva, de qua sermo est, est in prædicamento qualitatis.

27 Deinde, quòd nec signum constituatur per prædicamentalem relationem ad signatum, apparet, quia signum ut sic, præscindit etiam ab arbitrario signo. At signum arbitrarium non potest constitui per addititiam relationem realem, quia arbitrium, quâ tale est, non potest facere realia Entia, indéque nec relationes. At si signum ut sic, constitueretur per relationem, tum omne signum esset tale per relationem realem. Quod, ut vidimus, absurdum fuit.

28 Atque ex his etiam sequitur, quòd non congruè dicatur: rationem signi non consistere quidem in tali relatione, hanc tamen semper advenire signis, qui consequenter rationem signi (non in relatione, sed) in fundamentis relationum ponunt. Ita Alex. Alensis, 4. *p. q.* 1. Ledes. 1. *p. q.* 1. *a.* 2. *dub.* 3. & Colleg. Conimb. 1. *de Interp. c.* 1. *q.* 1. *a.* §. 1. *Alexand.* Et rectè quidem isti probant, quod essentialis ratio signi non consistat in istis realibus relationibus, quia nummus est signum pretii, & fumus latentis ignis, sine ullo addito. Nam signum per id intelligitur constitutum (ita argumentantur Conimbricenses) in sua ratione formali, quod est ei ratio promovendi potentiam in notitiam rei signatæ. At hoc præstat, mediâ proportione formali, non verò interventu relationis. E. per id constituitur in formali ratione signi. Minorem probant exemplo fumi, in quo nemo percipiat relationem ad ignem, sed naturam ab eo, in sua existentia dependentem. Ex eo enim fumus ducit in notitiam ignis, quia absque eo esse non potest. Confer *quæst.* 4. *in sect. crt.* 1.

29 Cæterùm id non probant isti, quòd ad rationem signi, & signati tandem resultet realis & prædicamentalis relatio, id quod nos jam priùs falsum esse monstravimus, *num* 27.

30 Atque ita tandem apparet, quòd respectus à signo ad signatum sit superioris ordinis, nempè Transcendentalis. Atq; hoc quomodo negare possint Conimbricensis (1. *de Interp c.* 1. *q* 4 *a.* 1. *in sect. p.* 33.) non video. Sic aiunt. *Fumus haud dicit relationem transcendentalem ad ignem, sed naturam absolutam talem, ut possit ignem manifestare.* Nam hæc ipsa ratio manifestandi aliud, significat respectum ad aliud. At præter prædicamentalem respectum non est alius, quàm transcendentalis.

Quæstio III.

An ad essentiam signi pertineat actu repræsentare?

31 Et hæc quæstio breviter expediri potest. Igitur inprimis patuit, quod signum implicet respectum ad potentiam significativam, quomodo habet relationem objecti scibilis, sive cognoscibilis. Porrò objectum scibile non definit esse signum, si maximè

non

non actu repræsentet aliquid potentiæ, seu si, quod idem est, non cognoscatur & apprehendatur à potentia cognoscente. Atque hinc etiam distingui solet signum in actuale & aptitudinale ut & à me in Theorematibus factum est. Docéntque ita *Alensis* 4.p.q.5. *Bonavent.ib q.2. Colleg. Conimb.* 1 *de Interp.c.*1.*q.*2.*a.*2.alíque.

Objicitur: Definitio signi signum est, quod *repræsentat*, & c.ubi certè significatur actus ræpræsentandi. Respondeo, verba in definitionibus potentiam, non actum significant, vel etiam debent indifferenter intelligi ad actum & potentiam. Ergò signum sic est, quod aliquid vel actu repræsentat, vel repræsentare potest. 32

Quæstio IV.

An signum & signatum debeant esse realiter distincta?

Affirmat *Colleg. Conimb.* 1. *de Interp.c.*1 *q.a.*2. citárque prose *August l.de magist.cap.*5. *Anselm ad Rom.c.*4. *Ambr.l.*1.*de Abrah.c.*4.& *Soncin.*12.*Metaph.q.*59. Et *Torres de trin.q.*27 *a.*1.*disp.*2. 33

Rationes hujus opinionis sunt *primò*, quia signum & signatum sunt relativa. Relata autem, quia sunt species oppositorum, necessariò differunt realiter. *Deinde* nihil est nota sui. Ergò signum & signatum differunt realiter. *Denique* arguitur ex definitione signi: Signum est quod aliquid repræsentat. Aliquid autem notat diversitatem. Indéque dici solet, *aliquid* idem valere, ac *aliud quid*. Sic & *Aug. de princip. Dial.c.*5. ait, signum esse quod *præter se* aliquid significat. 34 *Rationes affirmativæ partis.*

Hac in re dico: *Signa, quæ juxta primam vocis impositionem dicuntur signa, ideóque, quasi per excellentiam signa dicuntur, realiter distingui à signatis.* Et hoc modo interpretor dicta Patrum, prius *num.*33. recensita. 35

In genere tamen dici non potest, quòd signum à signato differat realiter. Nam differentia specifica, v. g. est signum intelligibile, per quod cognoscitur subesse natura generica. Veluti si intellectus apprehendat rem aliquam esse rationalem: signum habet hoc ipso, quòd eadem res sit etiam animal. Et si intellectus intelligat rem aliquam esse animal, signum habet, quòd eadem res sit vivens. Congruum huic rei est exemplum quod *Aristoteles* habet 1. *Rhet.c.*2. ubi dicitur signum ægritudinis esse, si quis febri laboret. Ægritudo ibi est signum febris, quæ non differunt realiter, quia habent se ut genus & species. At differentia specifica & natura generica non differunt realiter. Alia exempla proponuntur ab aliis, quæ non urgeo. Accommodum est & illud, cùm *Acolastus* & *Cornelius* seipsos repræsentant in Comœdia. 36

Ad objectiones igitur nunc respondendum est. *Ad primam* sciendum est. 1. Inter signum & signatum esse relationem quandam, sed tamen non prædicamentalem. Est, inquam, ibi respectus transcendentalis, & in aliquibus relatio rationis. At tales respectus non necessariò supponunt reale discrimen; ut de relatione rationis patet in identitate numerali, quâ quid est idem sibi ipsi. De relatione autem transcendentali similiter patet, quia potentia cognoscitiva, v. g. habet respectum transcendentalem ad objectum cognoscibile, & appetitus ad appetibile. Et tamen potentia cognoscitiva potest seipsam cognoscere, & voluntas potest seipsam, tanquam bonum quid velle, saltem appetitu complacentiæ, quem vocant. 37 *Solvuntur objectiones.*

Ad enervandum autem probationem, quæ sumebatur ex vi relativæ oppositionis, sciendum est, signum & signatum (quod ipsum etiam est de aliis terminis relativis) posse sumi bifariàm: formaliter, hoc est, ut relativa sunt; & materialiter, hoc 38

eſt, pro rebus ſubſtratis, quæ à talibus relationibus denominantur. Ergò relativi termini, formaliter ſumpti, differunt realiter, illúdque eſt etiam in ſigno & ſignato. Nam quod formaliter importat vox ſigni, id non ſignificat vox ſignati. Et juxta hæc, formaliter loquendo, de ſigno & ſignato verum eſt dicere: ſignum non eſt ſignatum, & ſignatum non eſt ſignum. Secus autem eſt, ſi loquamur de ſigno & ſignato materialiter, h.e. pro rebus ſic denominatis, prout de eis loquitur Metaphyſicus, qualia ſunt, v.g. ignis & fumus, quæ non ampliùs opponuntur relativè. Atq; ſic de ſigno & ſignato dicimus, ea materialiter ſumpta, non neceſſariò differre realiter. Simile eſt de definito, & definitione, de toto & partibus, genere & ſpecie & aliis. Hæc enim omnia relativè opponuntur, formaliter ſumpta: unde definitio non eſt definitum: & totum non ſignificat id, quod ſignificat vox partium: & genus non eſt ſpecies, & viciſſim. Et tamen loquendo de iiſdem materialiter, ſive de rebus, iſti denominationi ſubſtratis, tum poteſt eſſe realis identitas: Ita realiter idem ſunt (ex definito & definitione) Homo, & animal rationale. Item (ex toto & partibus) Homo, & ſua anima ac corpus: Item (ex genere & ſpecie,) Homo & animal.

39 In altero argumento (quod *Conimbricenſium* eſt) petitur principium, & per ſe etiam inadæquatum eſt. Nam ſignum generaliùs patet quàm Nota, ut patet ſuprà ex Theorematibus hujus capitis. Unde ſi maximè omnis nota realiter diſtingueretur à notato: non eſſet tamen neceſſarium, ſignum in generali ſuo conceptu in quo complectitur etiam ea, quæ rigorosè loquendo non ſunt Notæ, implicare realem diſtinctionem à Notato.

40 Denique vox *aliquid*, non neceſſariò importat realem diſtinctionem, ſi maximè dicatur tanquam *aliud quid*, de quo vide ſuprà, *cap. 2 n. 5.* Nam etiam illa vox *aliud* (quod ipſum etiam eſt de voce, *præter ſe*) ampliari poteſt ad diſtinctionem rationis, ut aliud ſit, ſive ſit aliud re, ſive ſolùm ſit aliud ratione. Et quia non habemus generaliora vocabula, quàm eſt vox *aliquid*, idcò oportet, ut ea amplietur ad ea etiam, ubi realis diſtinctio non eſt: Veluti ſubjectum eſt cui *aliquid* ſubjicitur, & adjunctum eſt, cui *aliquid* ſubjicitur. Et tamen ratio ſubjecti & adjuncti non neceſſariò diſtinguuntur realiter, ut inter alia patet evidentiſſimè, in Ente & ejus attributis tranſcendẽtalibus, & in Deo ac ipſius adjunctis. vid. *in Top c. 8. n. 38, 39.*

TITULUS IV.
De diviſionibus Signorum.

41 *Nunc ſupereſt, ut apponam ſignorum diviſiones, quæ in Theorematibus relatæ ſunt.*

ARTICULUS I.
De diviſione ſigni in Naturale & arbitrarium.

42 *De hac diviſione duo ſunt videnda.* Primò *explicanda eſt natura & eſſentia utriuſque ſigni.* Deinde *videndum eſt, de bonitate illius diviſionis.*

PUNCTUM I.
Quid ſit ſignum naturale & arbitrarium?

Naturalia ſigna quid.

Diviſio hæc communiſſimè tradi ſolet à Philoſophis & Theologis. Igitur *Auguſtinus l. 2. de doct. Chriſt. c. 1.* Naturalia vocat ea, quæ ſunt voluntate, atque ullo appetitu ſignificandi, præter ſe aliquid aliud ex ſe cognoſci faciunt, ſicut eſt fumus ſignificans

significans ignem. Non enim volens significare, id facit, sed rerum expertarum animadversione & notatione, cognoscitur ignem subesse, etiamsi solus fumus appareat. *Data* verò signa (ita vocat arbitraria) sunt, quæ sibi quæque viventia dant invicem, ad demonstrandos, quantum possunt motus animi sui, vel sensa & intellecta quælibet. Dicam, si possum, clariùs: *Signa naturalia* dicuntur ea, quæ naturalem connexionem habent cum suis signatis, sicut est fumus (propter naturalem dependentiam ab igne) respectu ignis. *Signa* autem *arbitraria* sunt, quæ non significant propter naturalem connexionem cum signatis: sed significant solùm ex arbitrio, vel ordinatione, vel institutione extrinsecâ, quâ remotâ sunt inefficacia ad signandum id, ad quod assumuntur. Tale signum est hedera, quæ significat venale vinum, item prostans cantharus, significat venalem cerevisiam, fasces sunt signum imperii, elevatio digitorum, juramenti, & sic in aliis.

PUNCTUM II.

An signum benè dividatur in naturale & arbitrarium?

Ut rectiùs ista intelligantur, hæc quæstio dicenda est. Ac 1. videtur dari posse medium inter utrunque, medium scilicet per participationem. Veluti est in Iride. Iris enim est signum non venturi diluvii, partim naturale, partim voluntarium, ut autumat. *Thomas Quodlib. 3. a. 30. Cajetanus in Gen. c. 9 Colleg. Conimb. 1. de Interp. c. 1. q. 2. a. 2. ad tertium.* Aliique. 43 *Rationes dubitandi.*

Deinde: signum arbitrarium constituitur tale, vel per arbitrium humanum solum, vel etiam divinum. *Si hoc* dicatur, tunc nullum erit signum naturale. Nam ipsæ essentiæ rerum naturalium dependent ex arbitrio & voluntate Dei, veluti fumi. Si essentia. Ergò & hoc ipsum, quòd fumus significat ignem. Ergò fumus ex arbitrio divino significat ignem. Ergò est signum arbitrarium. Et in cæteris signis naturalibus (quæ vocantur) est eadem ratio. Ergò ista etiam erunt signa arbitraria. *Sin verò* arbitrium (ex quo denominatur signum arbitrarium) intelligatur solùm de arbitrio humano: tum quæro qualia signa sint Sacramenta? Illa enim dicuntur signa gratiæ & fœderis. At sic non sunt signa arbitraria, quia istam gratiam non signant per arbitrium humanum: nec etiam sunt signa naturalia, ut constat. 44

Denique: aliqui addunt tertiam signorum speciem, nempe ea, quæ significant ex consuetudine. Ita fecit *Ruvio 1. de Interp. c. 1. q. 101.* ponens exemplum istius consuetudinarii signi in Mappa apposita, quæ est signum prandii vel cœnæ. 45

Nihilominùs bonitas & adæquatio hujus divisionis patet satis, quia illa divisio sumitur ex causa signandi. Causa enim, cur aliqua significent, est vel arbitrium instituentis, vel natura signi. At in ratione causæ, naturale & voluntarium sive arbitrarium opponuntur exactè, ut ex doctrina causarum notum est. 46 *Probatur bonitas divisionis.*

Solvuntur Objectiones.

Ad. 1. argumentum *Conimbricenses d. l.* existimant, signum Naturale & arbitrarium opponi solùm formaliter, non etiam materialiter, & proinde unam eandémque rem, posse esse & signum arbitrarium & Naturale. Hæc sententia vera est solùm, si intelligatur in ordine ad diversa. Ita rectè dicitur: Iridem esse signum Naturale sequentis serenitatis. Arbitrarium verò signum fœderis. 47

Ut hæc pleniùs intelligantur, cautè observandum est, quòd naturale signum sit Illud, quod ex natura sua sine addito, sufficiens est, ad significandum id, ad quod adhibeatur. 48 *Naturale signum quid.*

adhibetur. Inde igitur arbitrarium signum est, quod (etsi supponatur qualecunque fundamentum habere in natura rei illius, ad significandum, tamen) non est sufficiens ad significandum, sine accidente arbitrio, vel institutione, aut ordinatione extrinseca, quæ naturæ rerum supervenire debet. Dixi *de sufficientia* ad significandum. Nam sunt aliqua signa arbitraria, quæ nihilominùs desumpta sunt juxta naturas signorum, sive rerum signantium.

Duo genera signorum arbitrariorum.

49 Atque hinc duo sunt genera signorum arbitrariorum. *Prius* est eorum, quæ signant prorsùs, & non aliunde, quàm ex arbitrio & ordinatione extrinseca. Quale signum est hedera respectu vini: annulus flavus respectu Judaïsmi, annulus respectu fidei conjugalis. *Aliud* genus est eorum, quæ ad signandum adhibentur, propter conditionem naturæ suæ. Ita iris est signum arbitrarium ad significandum fœdus & securitatem de non-obventuro alio diluvio. Ipsa enim iris, ut existat, requirit nubem roscidam, & non adò densam ac fœcundam, quæ vel serenitatem, vel pluviam non adeò magnam, ad quam diluvium consequi possit, indicat. Vide *Perer. l. 4. in Gen. num. 87. & seq. & inprimis num. 96.* Atq; ita, quia iris significat naturaliter proximè non futuram copiosam pluviam, hinc Deus assumpsit iridem, ut significaret, nunquam debere esse diluvium universale, ad quod significandum, iris, ante arbitrium & beneplacitum divinum, insufficiens est, ut proinde ultima sufficientia ad significandum sit ex arbitrio divino, quo fit, ut meritò iris signum arbitrarium dicatur. Atque sic solutum relinquitur primum argumentum.

Observatio.

50 Illud porrò non inutiliter hîc notari potest: Quòd naturale & arbitrarium signum aliquando non denominentur, ex modo significandi; (quomodo eam divisionem exposui, & frequenter exponi solet) sed ex rebus significantibus, ut naturale signum sit, quod est res Naturalis, quomodo lapis etiam erit naturale signum in discernendis agris, qui tamen aliàs est signum arbitrarium istius discretionis. Unde juxta istum modum loquendi signum arbitrarium est, quod est res sive actio voluntaria, quomodo solùm actus liberi sunt signa arbitraria. Ita loquitur *Pererius d. l. 14. in Gen. n. 73.* Ubi signum iridis *Noæ* datum, & signum velleris ac roris *Gedeoni* datum naturale vocat: Signum circumcisionis autem, vocat signum voluntarium.

An ratio signi arbitrarii sumatur solùm ex respectu, ad arbitrium humanum?

51 In altero argumento tangitur quæstio: *An ratio signi arbitrarii constituatur arbitrio humano solùm, an etiam divino?* Ubi *Respondeo* per utrumque constitui signum arbitrarium. Nam sine dubio Sacramenta sunt signa arbitraria, sive voluntaria, quæ tamen gratiam non significant arbitrio humano, sed arbitrio, seu voluntate, & ordinatione divinâ.

Ex quo arbitrio constituatur signum arbitrarium?

Illud autem arbitrium constituit rationem signi arbitrarii, quod est rebus seu naturis rerum *superveniens*, ut priùs dictum *Num. 48.* seu, quod naturam in se insufficientem ad significandum, complet in esse signi. Illud autem arbitrium, quod est ad res producendas & conservandas, huc non pertinet, sed illud solùm, quod est ad significandũ. Atq; hinc patet: non omnia signa dicenda esse signa arbitraria, admisso arbitrio etiam divino in constituendis signis arbitrariis. Nam arbitrium divinum semper quidem supponitur ad rerum productionem. Non tamen semper supervenit naturis rerum, ut quæ nondum ex natura sua sufficientes erant ad aliquid significandum, novo & superveniente arbitrio Dei ordinẽtur ad aliquid significandum.

candum. Et sic fumus non est signum arbitrarium, quia sine addito, & sine superveniente ordinatione aliâ, fumus significat ignem, etsi antecedenter natura fumi pendeat ex arbitrio divino.

De signis consuetudinariis.

Ad tertium Respondeo: Signa consuetudinaria esse signa arbitraria. Nam consuetudines sumuntur ex placito & consensu utentium, ut *Justinianus* habet *l.* 1. *Instit. tit.* 2. Unde Jus Canonicum *in Instit. canon. l.* 1. *tit.* 2. definit consuetudinem, quòd sit jus quoddam moribus *institutum, ex d.* 1. *c. consuetudo.* 52

Est etiam specialis dubitatio de vocibus: sintne arbitraria, an naturalia signa? quam inferiùs persequor. 53

ARTICULUS. II.

De divisione signi, in Rememorativum, Demonstrativum, & Prognosticum Signum.

Divisio hæc signorum frequenter occurrit apud *Sententiarios*, 4. *d.* 1. exponitúrq; à *Conimbricensibus de Interp. c.* 1. *q.* 2. *a* 1. Sumitur autem ista varietas signorum, à differentiis temporis, prout & ab *Aristotele*, 2. *prior c.* 27. *t.* 2. factum, ubi signum aliquod ait simul extare cum signato, aliud prius, aliud posterius esse. Et sic *Rememorativum* signum est, quod signat aliquid præteritum, unde & *memoriale* vocatur **ein Gedenckmahl, Gedenckzeichen.** Memoria enim est rerum præteritarum: Sic Cœna est signum Rememorativum, sive memoriale, mortis & passionis dominicæ. 54

Demonstrativum signum est, quod signat aliquid præsens. Sic fumus signat ignem præsentem. Sacramenta sunt signa gratiæ præsentis, quam scilicet, per sacramenta, Deus Christianis offert & exhibet. 55

Prognosticum signum est, quod signat aliquid futurum: πρόγνωσις enim prænotio, vel præcognitio est. Talia signa à Medicis sumuntur multa ad præcognoscendos morbos: ab Astronomis ad præcognoscendas tempestates. Sic ex apparentia lunæ sumuntur signa prognostica. 56

Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.

Et celebres sunt versus prognostici de die conversionis *Pauli*:

Clara dies Pauli, *bona tempora denotat anni,*
Si fuerint Nubulæ, pereunt animalia quæque.
Si fuerint venti, designant prælia genti,
Si nix aut pluvia, designat tempora cara.

Talia multa prognostica habet *Colerus in Calendario & Astronomia Oeconomicis.*

ARTICULUS III.

De divisione signorum, in signa Contingentia & Necessaria.

Necessitas & contingentia transeunt per omnia Entium genera. Atq; ita etiam inveniuntur in signis. Traditur ista divisio ab *Aristotele l.* 1. *Rhetor. c.* 2. Ubi aliud signum esse ait, quale est hoc, *signum est sapientes esse justos, quia Socrates erat sapiens & justus.* Et hoc est contingens. *Aliud verò signum esse ait, quale est hoc, si quis* 57

ſi quis febrim habet, ſignum eſt eum ægrotare; vel aliquam peperiſſe, quia lac habet. Et hoc eſt *Ariſtoteli* ſignum Neceſſarium : Quanquam recentiores Phyſici, & Medici, ex lacte ſumant ſignum contingens partûs.

58 Cæterùm, *Ariſt. d. l. ex his*, inquit, *quod neceſſarium eſt*, τεκμήριον *eſt. At quod non eſt neceſſarium nomine caret quo diſtingui poſſit.* Recentiores tamen etiam ſignis contingentibus nomen tribuunt, ut ea vocent εἰκότα, *veriſimilia*, ut hanc vocem interpp. reddunt *lib. 2 prior. c. 27. & 1. Rhetoricor. cap. 2.* & alibi. Verbum enim εἴκω ſignificat veriſimilitudinem. Neceſſaria autem ſigna τεκμήρια dicuntur, quia ipſa ſunt δεδειγμένα & πεπερασμένα demonſtrata & concluſa. τὸ γὰρ τέκμαρ καὶ πέρας ταὐτόν ὅτι κατ' ἀρχαίαν γλῶτταν, *quia* τέκμαρ (*unde eſt* τεκμήριον) *& terminus ſive concluſio veteribus idem ſunt*, ut inquit *Ariſt. dict. loc.*

ARTICULUS IV.

De diviſione ſignorum in Inſtrumentalia, & Formalia.

59 *Hîc etiam duo ſunt explicanda. 1. Quid ſignum formale & inſtrumentale ſit? Deinde, An diviſio illa ſit bona?*

PUNCTUM I.

Quid ſit ſignum formale & inſtrumentale?

60 *Formalia ſigna quæ.*

Hanc ſignorum diviſionem veteres quidem non habent, tradiderunt tamen & expoſuerunt eam recentiores. Vide *Ægid 1. d. 3. q. 2. a. 3 Fonſ. l. 1. Inſtit. Logic. c. 8. Colleg. Conimbr. 1. de Interp. c. 1. q. 2. a. 1. & 3.* D. D. *Finckium Diſp. Metaph. 14. p. 278.* aliósque.

Signa formalia dicuntur illa, quæ ſunt ſpecies receptæ à potentia cognoſcitiva, quibus mediantib. res extraneæ cognoſcuntur. Ita ſpecies coloris recepta in oculo, ſpecies equi recepta in intellectu, ſpecies dulcedinis recepta in lingua, ſunt iſtis potentiis cognoſcitivis ſigna ad percipienda iſta objecta extranea, veluti calorem, equum, dulcedinem. Dicuntur hæc ſigna formalia, quia per modum adjunctorum recipiuntur in potentiis cognoſcentibus. Valdè frequens autem eſt, accidentia vocare actus vel formas ſubjectorum : in quantum in illis recipiuntur.

61 Et inprimis congruit huic, quòd exemplaria, ſive ideæ rerum, quæ veluti ſpecies & imagines ſunt rerum exemplatarum, ſolent vocari formæ mentis ex *Dionyſ. de divin. Nom c. 5.* & *Auguſt. lib. 83. qq.* Et aliàs communiſſimè, imagines rerum vocantur formæ rerum. Omnia autem exempla ſignorum formalium ſunt imagines rerum aliarum.

62 *Signa inſtrumentalia quæ.*

Signa inſtrumentalia ſunt, quæ cognita priùs, inducunt cognitionem rerum aliarum. Ita iris eſt ſignum fœderis. Veſtigium leporis, pulveri aut nivi impreſſum, eſt ſignum leporis, & ſic in aliis.

63 *Diſcrimina inter formale & inſtrumentale ſignum.*

Porrò diſcrimen, inter ſigna inſtrumentalia & formalia, multiplex eſt. 1. Signa formalia ſemper ſunt Entia ſpiritualia; hoc eſt, quæ primariâ naturæ operâ ſunt ad repræſentandum. At in ſignis inſtrumentalibus id non eſt. Potiſſimum autem diſcrimen in eo eſt, quòd ſigna inſtrumentalia oportet priùs cognoſci, antequam cognoſcatur ſignatum. Veluti fumus eſt ſignum inſtrumentale reſpectu latentis ignis. Hîc directè oportet priùs cognoſci fumum. Deinde ex fumi cognitione mens elicit aliam cognitionem, nempe ignis latentis. At, ad ea quæ ſunt ſigna formalia, non fertur priùs cognitio mentis noſtræ, ſed ſtatim ad rem ſignatam. Veluti

ſic

sic conceptus est signum rei. Hîc non sunt duæ cognitiones, quarum prior feratur ad cognoscendum conceptum, altera ad cognoscendam rem: sed res cognoscitur statim, non cognito conceptu, nisi fortè per accidens. Veluti, si quis deditâ operâ, intendat cognitionem peculiarem ad apprehendendam cognitionem conceptûs. Dixi *esse per accidens*: quia signatum potest apprehendi citra directam cognitionem conceptûs. Idem autem est in aliis etiam signis formalibus. Ita species rei visibilis, est signum ipsius rei. Ubi si quis rem visibilem cognoscere velit, non oportet, ut antecedat cognitio ipsius speciei, ut maximè non nisi per istam speciem cognoscatur.

Atque hinc puto rationem reddi posse, cur signa instrumentalia dicta sint *instrumentalia*, quia scilicet ipsa cognita sunt instrumentum cognoscendi signati. Atque tum porrò oportet admitti synecdochen in hac appellatione; quia specialiter instrumentalia vocantur aliqua signa, cùm non incommodè omnia signa possint dici instrumenta cognoscendi signati. 64

PUNCTUM II.

An signa rectè dividantur in signa formalia, & instrumentalia?

Autores & approbatores istius divisionis retuli priùs, *Num.* 59. Prætereáque patuit illius bonitas ex dictis, *Num.*63. Nam ibi per posita exempla apparuit discrimen signorum: quòd scilicet aliqua cognoscantur priùs ad cognoscendum signatum, quæ dicebantur *instrumentalia*: aliqua autem priùs non cognoscantur, quæ dicebantur *formalia*. Atque ex hac signorum diversitate, justissima sumitur occasio, dividendi signa, ut factum est. 65 *Objectiones.*

Sed sunt aliqua quæ objici solent. 1. Signa formalia non videntur esse signa, quia videtur de ratione signi esse, duplicem ingerere notitiam, alteram sui, alteram rei signatæ, ut *Augustinus* indicat *de princ. Dial. cap.* 5. dicens, quòd signum se manifestet sensui, & signatum manifestet animo: at quod manifestatur sensui, utique cognoscitur à sensu: At signa formalia ut talia sunt, non cognoscuntur à potentia cognoscente. In hoc enim potissimùm distinguebantur à signis instrumentalibus. 66

Deinde: Non videntur ista signorum genera satis opponi, quia una eadémque res potest esse signum Formale, & Instrumentale. Veluti: esto in mente hominis conceptus equi. Hic igitur conceptus erit homini signum formale cognoscendi equi. Eundem conceptum in mente hominis intueatur Angelus. Ergò hîc erit idem conceptus, Angelo, signum instrumentale; quia, ut ponimus, per intuitum sive cognitionem, priùs fertur Angelus ad ipsum conceptum. 67

Eadem difficultas frequenter solet etiam moveri de specie in speculo, vel alia aliqua re lævi relucenti, veluti de imagine solis, vel hominis in aqua. Nam istæ imagines sunt manifestè signa instrumentalia, ideò quia peculiaris cognitio primò fertur ad istas imagines, ut constat. Quòd tamen istæ species sint etiam signa formalia, patet hoc ipso, quia *species* sunt. Unde istæ sunt specie similes istis, quæ immediatè in potentiis cognoscitivis sunt. At hæ sunt signa formalia. 68

Igitur, suppositâ priùs factâ probatione illius divisionis, ad has objectiones respondendum est: *Ad primam* itaque dico 1. Signa formalia, quę dicuntur, rectissimè vocari 69 *Solvuntur objectiones.*

vocari signa. Nam, significant aliquid menti. At in significando consistit ratio signi, ut idipsum nomen indicat. Unde & *Lombard. 1.de 1.a. Signa*, inquit, *sunt quorum usus consistit in signando.* Et ipse *Aristoteles l. de Interp c.1.* conceptus vocavit signa, quia tamen non cognoscuntur priùs à potentia cognoscente, & postea aliud significant. Nam conceptus equi repræsentat intellectui nostro equum: & tum non necessariò mens nostra reflectitur ad apprehendendum esse ipsius conceptûs. Atque ex his Respondeo 2. per accidens esse ad rationem signi in genere sumpti, ut in se, priusquam faciat cognosci signatum, peculiari cognitione apprehendatur ab intellectu. Unde hactenus etiam nimis angusta est definitio signi *Augustiniana*, ut aliquoties dictum. Voluit enim *Augustinus* solùm definire signũ, quod famosissimè & vulgatissimè tale est. Id autem solùm convenit signis Instrumentalibus.

70 *Ad alteram* objectionem *Respondeo:* Quòd membra divisionis debeant differre saltem formaliter. Materialiter enim h. e. in re substrata, facilè convenire possunt membra bonæ definitionis. Ita saltem patet in divisione signi in arbitrarium & Naturale. Ubi eadem res poterat signum Naturale & arbitrarium dici, de quo erat, *nu.* 27. Sic igitur & nunc nihil absurdi est, neque inde sequitur quòd prædicta divisio bona non sit, si una eadémque res, per ordinem ad diversas potentias, sit signum formale & instrumentale. Dixi *ad diversas potentias.* Nam sicut una eadémq; res potest dici signum arbitrarium & naturale per ordinem ad diversas res signatas: Ita nunc eadem res potest dici signum formale & instrumentale, per ordinem ad diversas potentias. Quia divisio ista convenit signo juxta varietatem habitudinis ad potentias cognoscentes. Atque ita responsum est ad exemplum de conceptu equi, in mente hominis existente.

71 Ad exemplum de specie in speculo rectè respondent *Dn. Conimb. de Interp. c.1. q.2.a.3. in secundo* quòd scil. non sit signum instrumentale, sed formale; unde porrò negandum est, eam speciem directè in speculo videri & cognosci, quod Optici solent clarè demonstrare. Probatúrque idem physicè inde, quod nihil à visu est cognoscibile, nisi sit coloratum & illuminatum. At istæ denominationes non possunt speciebus tribui. Proinde visus in speculo non apprehendit speciem, sed per speciem reflexam apprehendit rem visibilem. Atq; sic, quia ista species non cognoscitur, sed solùm res extra speculum existens, utique hoc ipso signum formale, erit talis species. Satisfactúmq; etiam est adeò, rationi dubitandi in contrariũ factę.

ARTICULUS V.

De divisione Signorum, in Theorica & Practica signa.

72 Distinctio hæc frequenter occurrere solet in doctrina de Sacramentis. Insinuavit eam *Lomb dist. 1. A. Et 4 d. 1. B.* Cui signa *alia sunt, quorum usus consistit tantùm in significando: Alia verò sunt, quorum etiam est significare & justificare.* Quanquam ratio practici signi latiùs pateat, quàm juxta respectum ad justificandum. Ista igitur Theorica, hæc verò practica signa sunt sub quibus nominibus hanc distinctionem exposuit *Bellarm. l. 1. de Sacram. in gen. c. 8.*

73 *Practicum signum quid.* Cæterùm *Practica signa* dupliciter dici possunt. *Primò* practicum signum id omne dici potest, quod præter repræsentationem, aliquid efficit. Ubi si efficientiam interpretemur, pro omni consequente actione, post factam significationem & repręsentationem, fortasse nullum signum est, quod non sit practicum. Ita hedera est

signum

ſignum vini vendibilis: hæc præterquam, quòd id ſignat, movet ſitientem, ut iſtuc vadat & vinum emat. Imago Chriſti eſt illius ſignum, hæc præterquam, quòd Chriſtum repræſentat, poteſt occaſionem præbere, diligentiùs meditandi vulnera Chriſti, & ſic ad eſſe devotum. Atque ita quia ſigna, ſic omnia fortaſſe ſunt practica, nulla relinquentur Theorica. Unde juxta iſtum modum ſigna practica exponi non debent.

Aliter igitur ſigna practica dicuntur: quæ non aliunde, ſed ex ratione ſigni, præter ſignificationem, aliquid efficiunt, non occaſionaliter, ſed per veram efficientiam. Ita ſignum illud, quod *ſignaculum* vel *ſigillum* vocamus, non debet ſolùm ſignificare familiam, vel collegium, vel ſcribentem, ſed verè etiam inſigne familiæ, vel collegii, &c. imprimere ceræ. Sic etiam Baptiſmus eſt ſignum practicum. Nam Baptiſmus aliquod ſignum eſt, & ſignificat aliquid, ut *Auguſtin. Confeſſio* loquitur, *art.* 13. Et *Apolog. ad art.* 4 *p.* 116. *& de uſu Sacram. p.* 267. *edit. Lipſ. Anno* 1606. Neque tamen ſolùm ſignificat gratiam Dei, ſed eſt etiam efficax organon, per quod Deus efficit noſtri regenerationem. Ex qua varietate exemplorum, apparet, quòd practica ſigna non ſint ejuſdem ordinis. Aliqua enim ſunt practica, ex vi naturali, ut erat de ſignaculo. Alia autem ſunt practica ex ſpeciali Dei ordinatione, ut erat Baptiſmus, cui naturalis vis operandi remiſſionem peccatorum (ut *Lutherus* loquitur *in Catecheſi*) non convenit. 74

Ex his relinquitur: ſigna Theorica eſſe quæ ſolùm ſignificant, & non efficiunt, niſi fortè aliunde & per accidens, & occaſionaliter, quomodo pictura *Herculis* eſt ſignum *Herculis*. 75

ARTICULUS VI.

De diviſione ſigni in σημαντικὸν *&* μεταδοτικὸν.

Diviſio hæc ferè coincidit cum priori, quatenus ſignum σημαντικὸν eſt Theoricum. Signum autem μεταδοτικὸν eſt Practicum. Eſtque & hæc diſtinctio valdè frequens in controverſiis de Sacramentis. 76

Antequam iſta diviſio explicetur, notandum eſt, quendam *Gutbertlethum* negare iſtam diviſionem. Ita enim ſcribit *in aſſert. diſput.* 1. *contrà Dn. D. Finckium, pag.* 101. oppoſitionem hîc non eſſe, *cùm ſit duntaxat ſecundum gradus differentia, qualis eſt inter genus & ſpeciem. Nam ſignum* μεταδοτικὸν *ſemper præſupponit* σημαντικὸν. Hæc ille. 77

At 1. Ipſi *Calviniani* hanc diſtinctionem tradunt, quorum autoritate ipſe moveri debebat. Videat ſuum *Zepperum, de Sacram. l.* 2. *c.* 9. Deinde id valdè frequens eſt, ut nomen generale, in defectu vocabulorum ſumatur ad ſignificandam ſpeciem per Synecdochen, quomodo, certè opponitur alii, cujus aliâs extra ſynecdochicam ſignificationem genus fuiſſet. Atque ita etſi omnia ſigna ſint ſignificativa, ſive σημαντικὰ, generaliter loquendo: aliqua tamen non ſunt σημαντικὰ, voce iſtâ, ex conventione Doctorum, acceptâ ſpecialiter, pro iis ſignis, quæ ſignificant *tantùm*. Simile quid eſt, in diviſione principii, in principium eſſendi, & principium cognoſcendi, de quo ſuprà vide *cap.* 21. *n.* 70, 71. 78

Suppoſitâ igitur ſufficiente membrorum oppoſitione, adeóque diviſionis bonitate: Nunc breviter res ipſa declaranda eſt. Σημαντικὸν igitur, ſive ſignificativum ſignum eſt, quod tantùm ſignat. Dicitur aliâs *nudum* ſignum. Eſt autem illa nuditas, ſive, τὸ *tantùm ſignare*, explicandum per oppoſitionem ad μετάδοσιν, ut 79

evincit

evincit oppositio. Ergo hactenus σημαντικὸν & *Nudum* signum est, quod tantum signat, non etiam confert, sive exhibet, id quod signat. Estque id diligenter observandum contra *Calvinianos*, qui cum dicunt Sacramenta non esse Nuda signa, explicant id sic, quòd non sint denudata à significando. At præterquam, quòd hanc expositionem non patitur oppositio ad μεταδοτικὸν, etiam generalis ratio signi istud glossema non fert. Nam nudum & non nudum nunc sunt differentiæ signi. Atque ita signum nunc dicitur nudum, aliud non nudum. E quibus: si signum non nudum est, cui non deest significatio. Ergo juxta istorum sententiam, signum nudum erit, cui deest significatio. Id quod implicat: esse signum & tamen non significare, vel signare. Atque ita relinquitur, quòd nudum signum dicatur non à defectu significandi, sed à defectu μεταδόσεως, sive exhibitionis.

80 Μεταδοτικὸν igitur signum est, quod exhibet id quod significat. Ita & sequitur ex prioribus: & ipsa vocis ratio id insinuat. Μετάδοσις enim exhibitionem significat.

ARTICULUS VII.

De divisione signorum in Doctrinalia & non-Doctrinalia.

81 *Hîc agendum* primò *est generatim de illa divisione.* Deinde *specialiter dicendum est de signis doctrinalibus.*

PUNCTUM I.

In quo exponitur generatim illa signorum divisio.

82 *Signa doctrinalia quæ?* Divisionem hanc signorum tradidit *Scotus*, & inde repetivit & exposuit *Colleg. Conimb. de interp. c. 1. q. 3. a. 3.* Vocantúrque signa *Doctrinalia* illa, quibus in docendo utimur. *Non-doctrinalia*, quibus non utimur in docendo; veluti est fumus, respectu ignis, imago cæsaris, respectu cæsaris. Cujus discriminis non est iste sensus, quasi per signa posterioris generis nihil possimus docere: (Hoc ipso enim quia signa sunt, sunt media, quibus juvatur intellectus in cognitione, atque adeò per quæ alius doceri possit) sed intelligitur illud discrimen solùm quoad rationem & modum docendi. Atque ita, quia non docemus, nisi *conceptus* nostros exprimendo *scripto* aut *voce*, ideò summatim tria sunt genera doctrinalium signorum, nempe, *conceptus, signa, & voces.* Ubi quæri statim solet:

An signum doctrinale dicatur univocè de conceptu, scripto, voce.

83 Id quod negandum est, quia conceptus significat naturaliter, vox autem & scriptum significant per impositionem, adeóque per intervenientem operam rationis. At de eo quod reale est, & eo quod rationis est, non prædicatur quid univocè.

Sed dicamus de singulis seorsim.

PUNCTUM II.

De conceptus voce & distinctione.

84 *Quid conceptus formalis obiectivus?* Ex tribus doctrinalibus signis, quæ priùs dicta sunt: Primò est *conceptus.* Et principiò hoc præcognoscendum: quòd vox *conceptus* ambiguè dicatur, unde distinguitur, in conceptum formalem & objectivum. Hæc enim distinctio nominis solùm est: cùm conceptus objectivus, dicatur *conceptus* solum denominatione extrinsecâ, ut patebit. Igitur *obiectivus conceptus* est nihil aliud, quàm ipsa res

extra

extra intellectum (ut ab eo hanc rem declarem, quod est illustrius) existens, quæ concipitur. Unde manifestum est, conceptum objectivum per extrinsecam denominationem vocari conceptum, sumptâ scilicet appellatione ab intellectu concipiente, vel formali conceptu. Rectiùs & evidentiùs diceretur, *obiectum concipibile.*

Formalis autem *conceptus* (de quo solo hîc loquimur) est forma mentis nostræ, quâ mediante, intellectus noster res ei obiectas intelligit. Id sic intelliges: Ad actionem requiritur agentis approximatio ad patiens. Hinc ergo etiam, ut fiat cognitio alicujus, oportet, ut cognoscens & cognoscibile uniantur. Illa autem unio vel approximatio, non potest fieri juxta proprias essentias rerum, quâ intellectus etiam res absentes & corporeas intelligit, veluti equum, integrum exercitum, &c. quæ si debeant juxta proprias essentias esse in intellectu vel sensu, intellectum vel sensum (idem enim est de potentia sensitiva quoad hoc quidem) oporteret valdè esse amplum, qui tot corpora capere posset. Proinde ista unio fit mediantibus conceptibus, in quibus mens intuetur res extra se positas.

Porrò iste conceptus dicitur *formalis*, quia est forma mentis. Ita enim (hoc est, formæ nomine) vocatur omnis qualitas recepta in subiecto. 85

Est autem multiplex discrimen inter conceptum formalem & obiectivum. 1. Formalis conceptus est in mente. Obiectivus potest esse extra mentem. 2. Formalis conceptus semper est qualitas (mentis.) At obiectivus potest esse omnium generum, substantia, quantitas, &c. 3. Formalis conceptus semper est realis, & significat veram mutationem (accidentalem) mentis. At conceptus obiectivus potest esse Ens rationis, ut conceptus *Chimeræ*, Aurei montis, &c. Atque hinc etiam formales conceptus diversi sunt, juxta quamcunque distinctionem rei intelligibilis, sive scilicet in ea sit distinctio realis, sive distinctio rationis. Realiter nempe, in mente nostra differunt, conceptus de diversis attributis divinis, & tamen hæc reale discrimen non habent, ut alibi disputo. 4. Iste semper est singularis. At obiectivus potest esse universalis, veluti animalis. Alia mitto. 86 *Discrimen inter conceptum formalem & obiectivum.*

Loquendo igitur nunc de formali conceptu, quem diximus pertinere ad hanc contemplationem, determinanda sunt de eo aliqua. 87

PUNCTUM III.

Cujus signum sit formalis conceptus, & quomodo?

Hanc ad rem expedita est responsio. Nempe: Conceptus sunt signa *rerum*. Ita *Arist.* ait *lib. de Interp. c. 1.* Affectus sive conceptus (hos enim vocat affectus sive passiones animi) esse *rerum* similitudines. Ergo conceptus equi, est signum realis & materialis equi: Conceptus de lapide, est signum repræsentans realem & materialem lapidem, & sic in aliis. 88

Solet ad insinuandum specialem modum signandi, quem conceptus habent, dici, quòd sint *imagines* rerum, quæ vox plus requirit, quàm vox *similitudinis*. Nam ratio similitudinis absolvitur in convenientia duorum. *Imago* autem porrò requirit, ut sit aliunde expressa. Ovum dicitur simile ovo. At ovum non dicimus imaginem alterius ovi. 89 *Imago quid sit?*

Hactenus ergo dum conceptus dicuntur signa rerum, per modum imaginis, implicantur duo. *Prius* est, quòd habeant convenientiam & similitudinem cum rebus. Ubi convenientia ista non est intelligenda aliter, quàm attendendo repræsentationem, 90 *Conceptus quomodo sint imagines?*

nem, quâ conceptus rem repræsentat. Nam aliâs in multis aliis prædicatis differunt, conceptus & res, ut patet ex dictis, *num.* 86. ubi ostendimus, formalem conceptum (quem nunc præcisè conceptum dicimus) in multis differre à conceptu objectivo, hoc est, à re concepta, sive objecta isti actui mentis nostræ. *Posterius* est, quòd omnis conceptus habeat dependentiam à re ipsa, sive eo quod objicitur intellectui.

91 *Inquis*: Sæpè obiectum intellectûs sunt negationes, & Entia rationis, ut constat. Ergò tùm oportet, ut eorum sint conceptus, per dicta *num.* 84. At Entia rationis, & speciatim negationes non possunt aliquid reale producere, quale quid est conceptus. Non videtur igitur de ratione conceptûs esse, ut sit signum per modum imaginis.

92 *Respondeo:* Dependentia imaginis à re imaginata, non est necessaria semper, ad eum modum quo effectus ab efficiente pendet: Sed satis est, si illa dependentia sit ut ab exemplari. Neque enim necessariò imago *Cæsaris* est expressa per propriam actionem vel effectionem *Cæsaris*, sed satis est, si ipse *Cæsar* sit exemplar suæ imaginis ad quod hæc efformetur. Sic *Leuchettus l.* 1. *d.* 3. *quæst.* 9. *in comm ad Scotum* cum eodem eleganter ait: *In omni imagine requiritur, ut imago imitetur imaginatum. Imitatio autem dicit dependentiam essentialem ad imaginatum, vel causati ad causam, vel ut mensurati ad mensuram, vel ut participati ad imparticipatum &c.* Idémque tradunt *Ægid.* 1. *d* 4 *q.* 2. *&* 3. & *Durand. ibid. q.* 1.

Imaginis requisita.

Quo posito dicendum est, conceptum negationis posse dependere à negatione, non per dependentiam, quæ verè & rigorosè loquendo sit effectiva, (quam negationes non habent, ut sumebatur in obiectione) sed per talem, quæ sit ut ad exemplar, in quantum ejus officium est, terminare exemplatum. Atque hoc ferè modo respondent etiam *Conimbr.* 1. *de Interp. c.* 1. *q.* 4. *a.* 1. *prope finem.*

93 Alius modus respondendi potest esse, si dicatur, negationum, & aliorum Entium rationis esse conceptus, sed ut sunt intelligibiles, intellectionis enim causâ expoſcuntur isti conceptus. At negationes & alia Entia rationis, non sunt intelligibilia per se, sed per accidens, & per juxta positionem ad Entia positiva & realia, sive attribuendo eis similitudinem ad Entia positiva & realia. Conceptus ergo isti etiam non convenient negationibus per se, sed per accidens, & gratiâ Entium positivorum & realium. Sed priorem responsionem magis probo.

PUNCTUM IV.

An conceptus apud omnes sint iidem?

94 Quæstionem hanc alii aliter formant: *An scil. conceptus sint signa naturalia?* Quæstiones enim hæ in re coincidunt. Nam si conceptus sunt signa naturalia. Ergo etiam idem sunt apud omnes. Et rursus, si iidem sunt apud omnes, tum etiam erunt signa naturalia.

Conceptus esse eosdem.

Est autem ad hanc rem affirmativa sententia satis clara, per verba *Aristot. de Interp. cap.* 1. ubi comparans conceptus & voces, *Aristoteles* ait: *Conceptus apud omnes eosdem esse, voces autem diversas.* Ac res ipsa, de unitate conceptuum evidenter patet inde, quòd conceptus contineant imaginem rerum, & proinde res sunt exemplaria ad quæ conformantur conceptus. At res apud omnes sunt eædem, neque in diversis nationibus essentiæ sunt diversæ. Eadem videlicet res, quam Germanus

manus vocat **Menſch**, & Latinus *Homo*, & Græcus ἄνθρωπος, & Hebræus *Adam*. Et ſic in aliis. Oportet igitur ut conceptus ſint iidem.

Objicitur autem contrà 1. conceptus non eſſe eoſdem apud omnes, qui conceptus eſt forma mentis. Unde ſicut non omnibus una mens competit, ita etiam non apud omnes eſt idem conceptus. Ratio conſequentiæ eſt, quia multiplicatis ſubjectis, oportet multiplicari accidentia. 2. Imò contrarii conceptus de eadem re ſunt aliquando apud varios. Ita de terra alius apprehendit eam moveri, alius eam quieſcere: ſolis conceptus in mente ruſtici eſt, per modum corporis parvi. At in mente Mathematici, eſt per modum corporis magni. Et in aliis. 95

Ad horum *primum* Reſpondeo: conceptuum identitatem apud omnes non intelligi de identitate numerali. Sic enim conceptus hominis in *Petro*, *Paulo*, & aliis individuis, non idem ſed diverſus eſt: non ſolùm de rebus diverſis, ſed etiam, de re una numero. Ita quem de *Bucephalo* conceptum habeo, numero diverſus eſt ab eo, quem tu habes de eodem *Bucephalo*. Identitas igitur conceptuum, apud omnes, intelligitur de ſimilitudine conceptuum, in ordine ad res. Veluti quod mihi repræſentat conceptus hominis, id etiam repræſentat tibi conceptus hominis; ſive apprehendas hanc rem, quam ego hominem voco, ſed voce hominis, ſive ſub voce alia alterius linguæ. 96 *Conceptus quomodo ſint iidem?*

Ad alterum reſpondeo: Conceptus eoſdem eſſe, ſed cæteris paribus, nempe ſi utrobique veri ſint. Poteſt utrumque illuſtrari per comparationem ad voces & ſcripta. Nam iſtos conceptus comparat *Ariſtoteles* dicens: *Conceptus eſſe eoſdem. Voces autem & ſcripta diverſa.* Hîc voces diverſæ ſunt apud diverſas nationes, quia non omnibus vox *homo* ſignificat illam rem, quæ dicitur animal rationale. **Gretten** nobis idem eſt, quod *flere*: *Hollandis* ſignificat contrarium, quibus **grynen** eſt idem quod *ridere*. Hæc varietas non eſt in conceptibus, propter immutabilitatem eſſentiarum, quas conceptus repræſentant. Rurſus, ſi vera ſignificatio vocis apprehendatur, non tamen ſemper eſt eadem, adeò ut alicubi, hæc vox (homo, vel alia) ſit prorſus ἄσημος. Hoc iterum ſecus eſt in conceptibus. Ad hoc igitur ſignificandum dicitur: conceptus apud omnes eoſdem eſſe. 97

PUNCTUM V.

De diſtinctione ſive varietate conceptuum.

Conceptum antea partiti ſumus, *num.* 83. in formalem & objectivum, quæ diſtinctio nominis erat, ibi ſatis declarata. Aliter ergo: 98

1. *Conceptus eſt medius, vel ultimus: ſive ultimatus, & non ultimatus.*

Diſtinctio hæc frequens eſt, & exponitur à *Fonſeca lib.* 1. *Inſtit. Log. cap.* 11. & *Colleg. Conimbr. de Interp. cap.* 1. *q.* 3. *a.* 3. Conceptus igitur *medius*, ſive non ultimatus, eſt conceptus vocis, vel ſoni in voce, qui formari poteſt ab ignaro linguæ, veluti cum Monialis legit Pſalterium, aut cùm idiota audit loquentem linguis. Conceptus autem *ultimus* ſive ultimatus eſt, conceptus rei, quæ exprimitur per vocem, aut exprimi poteſt. Veluti cum dico: *Cœlum movetur*, hic conceptus alius eſt, qui fertur ad percipiendas voces. Hic eſt conceptus medius, (ſic dictus quia eſt veluti medium ducens ad aliud.) *Alius* eſt, qui fertur ad cognoſcendam rem ſignificatam. 99 *Conceptus medius.* *Ultimus.*

2. *Conceptus*

2. *Conceptus eſt adæquatus & inadæquatus.*

100 Frequens eſt hæc conceptuum diſtinctio in doctrina tranſcendentium & attributorum divinorum. *Adæquatus* igitur conceptus eſt, qui totam rem repræſentat. *Inadæquatus* eſt, qui aliquid illius repræſentat. Ita adæquatus conceptus Entis eſt, qui apprehenditur ſub voce *Entis*. Inadæquatus autem Entis conceptus eſt, qui apprehenditur ſub voce *unius*. Unum igitur ſignificat quidem eſſentiam, ſed non niſi ut indiviſam. Hactenus igitur ſub voce unius, Entitas apprehenditur, inadæquatè, quia Entitas apprehendi poteſt etiam cum addito alio. Sic perfectionis conceptus adæquatus eſt, qui apprehendit totum id quod perfectio ſignificat. Indefectibilis autem ſignificat conceptum perfectionis, inadæquatè, quia perfectio præter indefectibilitatem implicat, in conceptu ſuo adæquato, etiam Entitatem. Unde perfectio adæquatè eſt nihil aliud, quàm *Entitas indefectibilis*. Et ſic in aliis. Adæquatus conceptus hominis eſt, qui repræſentat totam eſſentiam hominis. At inadæquatus ejus conceptus eſt, qui ſignificatur per vocem rationalis. Nam præter rationalitatem, ad eſſentiam humanam, requiritur etiam animalitas.

PUNCTUM VI.
De vocibus.

101 Alterum genus ſignorum doctrinalium continebat *voces*, de quibus nunc agendum eſt.

102 Ubi principiò obſervandum eſt: Nomen vocis eſſe ambiguum. Aliquando enim ſignificat ſonum animalis; quomodo *Ariſt.* de voce egit *l. 2. de anim. c. 8. t. 87. ſeqq.* conſtituens obiectum auditûs. Hæc tractatio vocis huc non pertinet. Aliter igitur vox eſt idem quod vocabulum, quo ſenſu *Ariſtot. 1. de Interp. c. 1. ſeqq.* de vocibus loquitur, & eas diſtinguit in nomen & verbum. Dicítque eas eſſe ſigna conceptuum. Ita de iſtis inprimis nunc agimus. Dixi inprimis, quia conſequenter nunc etiam tractatur de voce, in quantum aliquid manifeſtat auditui. Unde hoc conſilio, hîc *vox* & *ſcriptum* diſtinguuntur.

103 Cæterùm de vocibus tria ſunt tractanda. 1. Cujus ſigna ſint voces? 2. Qualia ſigna ſint: Naturalia, an arbitraria? 3. De vocum varietate, ſive earum diviſione: quæ ordine videnda ſunt.

PUNCTUM VII.
Voces cujus ſint ſigna?

104 Quæſtio hæc involvit plures particulares quæſtiones. Ergo hîc

QUÆRITUR:

1. *An voces ſint ſigna conceptuum?*

105 1. *Voces ſunt ſigna conceptuum.* Ita clarè docet *Ariſtot. de Interp. c. 1.* Contraria tamen ſententia tribuitur *Scoto 1. d. 27. q. 3. Et de interp. cap. 1. q. 1. Gabrieli 1. d 22. q. 1. a. 3.* aliíſque.

106 Ego hac in re ſequor *Ariſtotelem*; & probo, voces eſſe ſigna conceptuum. 1. Quia ſecus non daretur mendacium. Nam mentiri eſt contra mentem ire: unde ſi quis voce ſignificat quod res eſt, ſecus tamen loquitur ac eſt in animo, poteſt quis vocari mendax, ut eruditè diſputat *Scalig. Exerc. 2.* Ex quibus neceſſariò ſequitur, quòd

quòd mendacium intrinsecè consistat in difformitate vocis ad conceptus, quoad eorum notificationem. At si voces debent notificare conceptus, utique horum signa sunt.

Secundò probatur ex necessitate finis, quia si id non esset, nulla posset fieri communicatio consiliorum, doctrinæ, &c. inter homines. Id enim fieri non potest, nisi nostros conceptus aliis notificemus. At non possumus nostros conceptus immediatè aliis imprimere, prout id ab Angelis fieri dicitur, qui ob id etiam nullo sermone opus habent. Ergo oportet ut id fiat à nobis per aliud, veluti vocem, scriptionem, &c. Ergo tum voces notificant occultos priùs conceptus. At in notificando, consistit ratio signi. 107

Denique: mittendo plura, idem patet per experientiam cujusvis. Quilibet enim in se experitur, cùm audit aliquem loquentem, quòd tùm feratur animus illius, ad apprehendendos conceptus loquentis. 108

In contrarium objicitur 1. Vox supponit in oratione pro suo significato. Veluti cùm dico: homo est animal: sensus est, rem istam, quæ est homo, esse rem illam quæ dicitur animal. Ergo si voces sunt signa conceptuum, tùm etiam stabunt in oratione pro isto significato suo, id est, pro conceptibus. Veluti cum dico: Homo est animal: sensus erit, conceptus hominis, est conceptus animalis. Id autem est absurdum, quia in mente nostra alius est conceptus animalis, alius hominis. Hunc enim mens nostra apprehendit per modum speciei, istud per modum generis. Et patuit in prioribus, conceptus semper realiter distingui, seu in obiectis intelligibilibus sit realis distinctio, seu rationis. *num.* 86. 109 *Objectiones.*

Deinde. Aliud sequitur incommodum. Nam si nomina etiam supponerent pro conceptibus, omnia nomina fierent æquivoca. Nam conceptus sunt rerum imagines. At de re & ejus imagine, (exemplo *Cæsaris*, & imaginis ejus pictæ in pariete) non potest quid unum prædicari, nisi æquivocè. 110

Denique multæ voces dicuntur, quibus nullus conceptus respondet, veluti cum incogitanter, & in divinis sæpè dicimus, quæ non intelligere valemus. Sunt enim ista ὑπὲρ νοῦν, καὶ κατάληψιν ἡμῶν, ut *Justinus* ait. 111

Solutiones.

Respondeo *ad primum*, quòd signum sit duplicis generis: aliud, est signum suppositivum, aliud manifestativum tantùm. Ubi *signum suppositivum* vocatur illud, quod in oratione, supponit vel stat pro suo signato. Tale signum est vox respectu rei. Qui enim dicit, hominem esse animal, ille significat hoc, quòd res illa quæ est homo, sit realiter animal. *Manifestativum* autem est, quod in sermone non supponit pro re, sed eam solùm manifestat & notificat; quomodo hedera est signum manifestativum cauponæ. Ex quibus patet, per accidens esse ad rationem signi in genere, ut supponat pro signato: indéque posse aliquid esse signum alterius, si maximè pro eo non supponat. Atque ita hactenus, sine incommodo, voces possunt dici signa conceptuum non suppositiva, sed manifestativa tantùm. 112 *Signum suppositivum.*

Inquis: Cùm igitur voces sint signa suppositiva rerum, cur non etiam sunt signa suppositiva conceptuum? ***Respondeo*** 1. ad propositum nostrum satis est, si voces sint signa conceptuum, quicquid sit in particulari, an sint signa suppositiva, an manifestativa tantùm. 2. Voces autem videri possunt supponi pro rebus, & non pro conceptibus quia res sunt ultimum signatum vocum, unde intimiùs voces in ratione signandi, debent attingere res, quàm conceptus. 113 *Dubium.* 114

Altera

115 *Altera* objectio ex his ſoluta relinquitur. Nam nunc viſum eſt, voces non ſupponere pro conceptibus. Inde vox hominis non prædicatur de conceptu hominis. Neque enim conceptus hominis eſt homo. Atque hinc deſinit inſinuata æquivocatio, quæ non eſt, niſi cum quid de pluribus dicitur. Atqui nunc vox hominis (idémque eſt in aliis) non dicitur de re & conceptu, ſed ſolùm de re. Id inquam, quod in re eſt, vocatur homo. Id autem quod in mente eſt, non vocatur homo. Secus verè hîc eſſet æquivocatio.

116 Ad *tertiam* Reſpondeo: vocem ſemper præſupponere conceptum quem vox ſignificat. Ille tamen conceptus non neceſſariò eſt conceptus ultimus: ſed ſatis eſt ſi ſit conceptus medius, qui ut antea vidimus, *num.* 99. eſt conceptus vocis. De quo patet quod dixi. Nam vocis prolatio pertinet ad facultatem motivam. At facultas motiva non movet, niſi directa à cognitione, ut *Ariſtot.* docet *lib.* 2. *de Anim.* Cognitio autem non fit, niſi per conceptum ejus, quod cognoſcendum eſt.

Hactenus igitur patuit, voces eſſe ſigna conceptûs: Sed porrò quæritur:

2. *An voces etiam ſignificent res?*

117 Nunc igitur 2. Dico: *Voces ſignificant etiam res*: Aſſertio hæc eſt contra *Boëthium*, qui *in ſecunda edit. lib. de Interp.* docet voces ſolùm ſignare conceptus. Et probat: Quia voces ſunt inventæ ad ſignificandos conceptus. Nam quia immediatè non poteramus conceptus noſtros manifeſtare, voce opus erat, ut ſi prius eſſe poſſet, vocibus non uteremur. Deinde: multæ ſunt voces, quibus nullæ res ſubſunt, veluti ſunt Syncategoremata, *omnis*, *nullus*, *quidem*, *quanquam*, *ſi*, *aut*, & alia.

118 Nihilominus aſſertionis noſtræ veritas patet. Nam 1. id omne vocatur ſignum alicujus, per quod ducimur in illius cognitionem. At per voces ducimur in rerum cognitionem. Ergo rerum ſigna ſunt. *Deinde* idem patet, quòd in ſermone & ſcripto voces ſubrogantur pro rebus, & pro iiſdem ſupponunt. Ad id non eſſet, niſi res ſignificarent. Et proinde 3. hinc leguntur nomina eſſe non conceptibus, ſed rebus impoſita, veluti ut res terræ, vocaretur nomine terræ. Et res hæc, homo, vocaretur nomine hominis. Et ſic deinceps.

119 Ad *primum Boëthii* reſpondeo: Concedendo, quòd voces ſint inventæ ad ſignificandos conceptus. At conceptus non poſſunt ſignificari per voces, niſi hoc ipſo etiam res ſignificent. Quid enim aliud ſunt conceptus, quàm ſigna rerum? Et confirmatur: quòd voces feruntur ad manifeſtandos conceptus, non in eſſe proprio, ſecundum quod ſunt qualitates mentis; ſed feruntur ad eos manifeſtandos, in eſſe repræſentativo, ſeu in quantum res ſignificant.

120 Ad *alterum* Reſpondeo: Syncategoremata non debent res ſeorſim ſignificare, ut ipſa vox inſinuat vi particulæ *σὺν*. Juncta autem Categorematibus omninò ſignant rem aliquam, nempe modificatam. Atque ita rei modificatio, ſignificatur per Syncategoremata, quod hîc ſatis eſt.

121 Atque hactenus obtentum eſt, voces ſignare, & res, & conceptus. Dubitari adhuc portò ſolet: *Quo ordine conceptus & res ſignificentur per voces?* Sed hæc ex prioribus non obſcurè dijudicari poſſunt.

PUNCTUM VIII.

Qualia ſigna ſint voces, an Naturalia, an Arbitraria?

122 Quæſtio hæc valdè antiqua eſt, etiam tempore *Platonis* & *Ariſtotelis* diſputata.

Sunt

Sunt autem de hac quæstione duæ sententiæ: aliis volentibus, ea esse signa naturalia: aliis, ea esse signa arbitraria.

Igitur: voces esse naturalia signa, probatur 1. de vocibus in genere, inde quia sermo homini est naturalis. Oportet igitur & vocem esse naturalem, quâ loquamur. *Deinde* roboratur iste discursus, quod secus bruta essent perfectiora hominibus. Ista enim habent naturalia signa suarum passionum, quomodo grunnitus Sui, mugitus bovi convenit, & sic in aliis: *Tertiò*, in particulari id saltem patet, in multis vocibus, quæ sumuntur ex naturis rerum. Veluti quòd *Adam* dicatur ab *Adamah*, quia sit sumptus de terra ruffa; & quòd *Jehova* dicitur ab *Hajah* ad significationem essentiæ, sive ἀυτοσίας, ut sic mihi loqui liceat. *Quartò*, probabile quidam existimant si quis nullam linguam discat, fore, ut loquatur quis *Hebraicè*. *Herodotus* etiam meminit *l.* 1. quòd *Psammitichus* Rex *Ægypti*, jusserit educari pueros inter pecudes, qui cùm ad homines posteà accessissent, nominârint *Beccus*, quæ vox Phrygibus panem significat.

123 *Voces esse naturalia signa.*

Opposita tamen sententia est melior, quòd voces sint signa arbitraria, quam apertè tradidit *Aristoteles*, *de Interp. c.* 2. *&* 4. ubi voces ait esse σημαντικὰς κατὰ συνθήκην. Et patet, quia si essent signa naturalia, tum apud omnes essent eadem, & omnibus idem significarent. Naturalia enim sunt immutabilia, sicut in omnibus nationibus vaccæ mugiunt, & mugitus indicat affectus vaccarum. Et omnibus in locis fumus significat ignem. At id non est in vocibus. Igitur quod in *Germanica* vocamus, **Mensch**, significat nobis hanc rem, ex voluntate & impositione hominum. Plura dimitto.

124 *Approbatur voces esse signa arbitraria.*

Ad *Primam* objectionem *Respondeo*: quòd sermo quidem sit naturalis; non tamen naturalis est hic sermo, veluti *Latinus*, aut *Germanicus*. Hoc ergò naturale est: sonos linguæ posse articulare, id quod brutis non convenit. Ex voluntate autem & arbitrio hominum est, quòd hâc, sive istâ linguâ tales soni proferuntur.

125 *Solvuntur argumenta contraria.*

Neque tamen hinc sequitur, quòd homo per defectum naturalium signorum sit brutis imperfectior. Nam etiam homo habet naturalia signa suorum effectuum, veluti risum, lachrymas, oscitationem, sternutationem, tussim, & hujus generis alia. Ergò quod præterea habet signa voluntaria, pro conceptibus suis exprimendis, id abundantioris est perfectionis, partim quia accepit homo rationem per quam sufficienter potest explere istum, si quis est, defectum in faciendis sibi signis ad placitum suum.

126

Ad *Tertium Respondeo*: Signa naturalia non dici illa, quæ sumuntur ex naturis rerum, vel congruenter iis, sed quæ ante supervenientem dispositionem extrinsecam per se *sufficientia* sunt ex naturis suis, ad notificandum aliquid, ut plenius patuit *Num.* 48. 49. *suprà hoc cap.* At id non est in vocibus. Nam etiam quæ ex naturis rerum sumuntur, nihilominùs nondum possunt significare, nisi arbitrium humanum interveniat. Veluti hominis nomen sumitur ex ejus natura, quòd scilicet est *ex humo*. At cur non etiam lapidem & plantam vocamus hominem, quæ etiam sunt ex humo sive terrâ? Cœlum vocamus Schamajim ex natura illius, quia aquæ ibi. At cur non etiam mare vocamus Schamajim, cùm & ibi sint aquæ? Nulla certè hîc causa dari potest, nisi ex arbitrio impositorum quod clariùs patet, si loquamur de nominibus primitivis. Nam cur terram vocamus hoc nomine, *terra*, vel *humus*, aut cur aquas vocamus *Majim*. Hîc iterum nulla causa dari potest, præter hominum arbitrium.

127 *Signa naturalia quæ sint?*

128 Quod *in quarto* tangitur, per ſe improbabile eſt, quicquid videatur aliis. Nam inprimis de facto apparet, quòd nemo loquatur *Hebraicè*, niſi qui peritiam linguæ iſtius ſit adeptus aliunde.

An Lingua Hebraica vel alia poſſit eſſe naturalis.

Dices: Id eſſe propterea, quia homines ilicò aſſuefiunt ſuis linguis. *Reſpondeo:* At naturalia non mutantur aſſuefactione. Millies ſi lapis ſurſum projiciatur, non diſcit tamen aſcendere. Ita ſi vel maximè homines aſſuefiant ad linguas alias, nihilominùs oporteret exeri ſaltem aliquid de locutione *Hebræa*, quod nunquam & nuſquam deprehenſum eſt.

Illud verò *Becani* Phrygum vel frivolum eſt & ementitum, vel ſi quid tale auditum eſt, contingenter & per accidens id factum eſt, ut pueris iſtis cenſendum ſit fuiſſe vocem ἄσημον. Fortaſsè etiam Phryges inde gloriam nominis, & antiquitatem generis captaturi, valdè attenti fuerunt in judicandis vocibus iſtorum puerorum, unde fieri potuit, ut, ex obiter prolatarum vocum ſimilitudine ad voces ſuæ linguæ, facilè deciperentur.

PUNCTUM IX.

De varietate, ſeu diviſionibus vocum.

129 Hanc vocum varietatem, utpote, quæ ab inſtituto Metaphyſici paulò alienior eſſe videtur, non tam tractabo, quàm ſuperficiariè recenſebo.

130 1. Rhetori alia vox eſt propria, alia tropica, ſive modificata.

2. In Grammatica vox dividitur per octo partes orationis vulgò notas.

131 3. Vox alia eſt *Categorematica*, quæ per ſe aliquid ſignificat ſine addito: Atque hinc etiam poteſt abſolvere ſubjectum & prædicatum in propoſitione: vel *Syncategorematica*, cujus ſignificatio eſt modificare ſignificationem alterius: veluti ſunt particulæ adverbiales, & aliæ.

132 4. Vox eſt primæ, vel ſecundæ notionis. *Primæ notionis* nomina dicuntur, quæ immediatè ſignificant res, ut vox *Homo*, *canis*. *Secundæ notionis* nomina ſunt, quæ imponuntur primis, indéque res non ſignificant, niſi his mediantibus. Veluti *ſubjectum* ſignificat rem, ſed in quantum ſub eo ſumitur paries, qui eſt ſubjectum albedinis, & ſic in aliis.

133 5. Vox eſt certa vel ambigua. *Ambigua* eſt, quæ multa ſimul ſignificat, citra convenientiam in eadem definitione, quomodo *Cancer* eſt aliquid ambiguum, ad ſidus cœleſte, & animal aquatile. *Certa* eſt, quę aliquid definitè ſignificat, veluti vox hominis, cùm dico, Homo eſt animal. Volui autem id declarare in ordine ad propoſitionem. Nam extra propoſitionem fortè nullum vocabulum eſt, quod non ſit ambiguũ, ut *Aug.* docet. *de princip. Dial. c. 5.* Vide de his prolixiùs, *in Top. co. c. 27.*

134 6. Vox eſt concreta vel abſtracta. *Concreta* vocatur, quæ habet modum ſignificandi compoſitum, hoc eſt, ſignificat & formam aliquam, & connotat ſubjectum, ut hæc vox *Albus*. *Abſtracta* eſt, quæ ſignificat formam nudè citra implicationem ſubjecti, ut hæc vox *Albedo*. Eſt de his prolixiùs *in Top. comm. c. 25.*

135 Alias multas nominum diviſiones recenſet *Fonſeca, l. 1. Inſt. Log. aliquot capp.* Sed pleræque non ſunt diviſiones nominum, ſed rerum, unde eas omitto.

136 Cæterùm poſſunt hæc etiam applicari ad voces *ſcriptas*, non minùs ac ad voces prolatas.

Atque ſic hactenus fuit de vocibus, ſequitur de tertio genere ſignorum doctrinalium, quod comprehendit Scripturam.

PUN-

PUNCTUM X.

De Scripto.

Quæ de vocibus dicta ſunt, ſatis illuſtrant ſignum hoc, quod *Scripturam* vocamus. Igitur ſcripta ſignificant res & conceptus : ſicut & voces : Quod probari poteſt, ſicut & de voce probatum erat. *Deinde* horum non ſunt ſigna naturalia, quia Scriptura, non ſecus ac voces, variat ex arbitrio humano. Alia hîc addere neceſſe non eſt. Videatur pleniùs *Colleg. Conim. de Interp. cap. 1. q. 3. a. 4.* 137

ARTICULUS VIII.

De diviſione ſigni in aptitudinale, & actuale.

Diviſio hæc ſumitur ex reſpectu ſigni, quem habet ad potentiam cognoſcitivam. Indéque vocatur id *actuale*, quod actu ſignificat aliquid potentiæ cognoſcenti. *Potentiale* ſive aptitudinale, quod aliquid ſignificare poteſt. Illuſtrantur hæc per dicta ſuperiùs, *num.* 31. 32. Unde etiam patet, an rectè ſic dividatur ſignum, quia videri poteſt omne ſignum debere actu repræſentare. 138

DIVISIO IX.

Signum eſt proprium, vel improprium.

Proprietas & improprietas quibuſvis ferè materiis applicantur. Poteſt autem illius diviſionis duplex ſenſus eſſe. *Primò* quidem per ſignum proprium intelligi poteſt id, quod per excellentiam ſignum eſt, quomodo ſigna ſenſibilia, ſigna ſunt, & quæ aliàs inſtrumentalia vocantur. Unde nunc ſigna impropria ſunt, quibus non ex prima vocis impoſitione convenit dici ſigna, ſed ad quæ vox ſigni extenſa eſt, ob inventam ſimilem rationem in his & iſtis, qualia ſunt ſigna ſolùm intelligibilia, & in univerſum quæ formalia dicuntur. 139 *Prior ſenſus.*

Frequentiùs tamen hoc ſenſu occurrit iſta diviſio, ut *ſigna impropria* dicantur, quæ ſignificant, ſive ſignant quidem aliquid, non tamen ſunt per ſe inſtituta à natura, vel aliunde, ad hoc ſignificandum. Tales ſunt effectus naturales reſpectu cauſarum. Quia enim hi non poſſunt non pendere à cauſis, inde ubi effectus ſunt, facilè colligitur, ſubeſſe vel adfuiſſe cauſas, atque ita ſunt cauſarum ſuarum ſigna. Propria igitur ſigna erunt illa, quæ & ſignificant, & ad hoc inſtituta ſunt, ut ſcilicet ſignificent. 140 *Poſterior ſenſus.*

Atque hoc modo ſpecies ſenſiles & intelligibiles, & conceptus, & voces ſunt ſigna propria, quæ ad nihil aliud ordinata ſunt, quàm ut ſignificent, ſive repræſentent aliquid.

DIVISIO X.

Signum aliud eſt ſuppoſitivum, aliud manifeſtativum tantùm.

Diſtinctio hæc ſatis intelligitur ex ſuperiùs dictis, *Num.* 112, 113. 141

DIVISIO XI.

Signum est notificans (sive Nota,) vel commonefaciens, vel obsignans.

Divisio hæc sumitur ex fine signorum. Alia igitur dicuntur signa ***Notificantia***, quæ patefaciunt rem ignotam. Unde *Græcè* dicuntur *γνωείσματα*. ***Commonefacientia*** signa (*μνημόσυνα*, monumenta) dicuntur, quæ conservant notitiam rei cognitæ. ***Obsignantia*** (*Σφραγίδες*) sunt, quæ certificant rem cognitam. Ita pura doctrina & rectus Sacramentorum usus sunt notæ Ecclesiæ. Cœna Dominica est *μνημόσυνον* passionis Dominicæ. Circumcisio est *Σφραγὶς*, sive signaculum justitiæ fidei.

143 ***Conditiones notarum.***

Conditiones notarum solent vulgò multæ poni, in controversia de notis Ecclesiæ, quæ disputatio tota non est de Notis, quæ *εἰκότα* sunt, hoc est, signa contingentia, sed de *τεκμηρίοις*, hoc est, notis necessariis, & perpetuis, & inseparabilibus. Nam etiam aliàs nota potest esse contingens, & solum notificat ut plurimum, quomodo in Logicis solent poni notæ argumentorum, veluti in diversis, in similibus, &c. quæ tamen abesse possunt ab illis argumentis, & reperiri in argumentis aliis.

144 Ergò *primò* exquisitæ ***Notæ debent simul esse cum notato***. Ita tradit *Witackerus de Ecclesia contra Bell. q. 5. pag. 296. 304.*

Secundò: Notæ debent esse propriæ, non communes. *Si enim velim designare tibi certum hominem, quem nunquam vidisti, ut mox atque videris discernere eum ab aliis possis, non debeo dicere est quidam homo, qui habet duos oculos, duas manus, &c.* inquit *Bellarm. lib. 4. de Eccles. c. 2. p* 280. Et rectè. Atque ex hac propria *Bellarm.* nota, collabuntur omnes ferè, quas Papistæ afferunt, pro notis Ecclesiæ. Nam & Hæretici vocant se Catholicos, & Græcæ Ecclesiæ habent successionem ab Apostolis, & ab Ethnicis aliqua patrata sunt miracula: & zizania eandem antiquitatem habent, quam triticum, & sic in aliis.

145 Quod autem subjicit *Bellarminus*, notas debere proprias esse notato, non solùm in re, *sed etiam in hominum opinione*. ut eas sibi nullus alius vendicet, id frivolum est. Nam has ipsas, quas Pontificii ponunt, pro notificanda Ecclesia, vendicant sibi illi, quos ipsi Hæreticos vocant, veluti Ecclesiæ notæ sunt, quòd sit una, & sancta, & Catholica. At has nos etiam nobis vendicamus, & nostræ Ecclesiæ. Proprietas igitur notarum satis est, si sit sepositâ opinione, in rei veritate. Vide *Witacker. de Eccles. p. 495. 499. 510.*

146 *Tertiò:* Nota debet esse notior notato. Aliàs enim non esset nota, sed ignota. Ita *Bell.* ait *d. l. 4. de Eccles. c* 2. Similiter hæc conditio rectè assignatur, & probatur à *Witackero d. l. p.* 499. quia de ratione notæ est, ut sit id, per quod cognoscimus aliud. At propter quod unumquodque tale est, id magis tale est.

Quartò: Nota debet à notato esse inseparabilis. Ita etiam ponit *Bellarm. l. 4. de Eccles. c. 2.* Et amplectitur *Witackerus de Eccles. p. 505.* Atque hinc sequitur claritatem, amplitudinem, &c. non esse notas. Nam hæ possunt abesse ab Ecclesia, veluti cum tempore Antichristi Ecclesia fugit in desertum.

CAPUT.

CAPUT XXV.

DE MENSURA ET MENSURATO.

1. *SUb Signo & Signato comprehenduntur Mensura & Mensuratum.*

2. *Mensura est signum quo quantitas alterius cognoscitur.*

3. *Ejus correlatum dicitur mensuratum, éstque id cujus quantitas cognoscitur.*

COMMENTARIUS.

Connexio hujus capitis, cum præcedente facilè patet, quia mensura & mensuratum participant rationem signi & signati. Id enim signum dicitur, quod ducit in cognitionem alterius, ut suprà visum est. At id convenit etiam mensuræ, ut exprimit ejus definitio per vocem *cognoscitur*, quâ etiam *Aristoteles* utitur in definitione Mensuræ *lib.* 10. *Met.* 6. 1. ut posteà videbitur. Atque ita mensura videtur contrahere rationem signi. Signum enim in genere est, quod aliquid signat. Mensura autem est, quod signat quantitatem alterius. Atque hinc de mensura agi potuisset in præcedente capite, sed id jamdum satis excrevit. Simile quid factum est suprà, excerpendo speciale caput de causis, ex doctrina principiorum. Antequam progrediamur quærendum est: An Metaphysici sit agere de mensura & mensurato? Tum de voce, definitione, distributione, & aliquibus proprietatibus mensuræ agendum est. 1

TITULUS I.

An Metaphysici sit agere de mensura & mensurato?

Nullus Metaphysicorum, quantum scio, ex professo Materiam hanc tractavit in Metaphysicis, solùm declarant incidenter rationem mensuræ, cùm agitur de essentia quantitatis, & speciebus durationum, quibus locis *Suarez* de ea egit *disp.* 40. *Met. s.* 2. *& disp.* 50. hinc inde, inprimis autem *s.* 2. *n.* 7. *& s.* 10. *n.* 1. *seqq & s.* 4. *n.* 3. *seqq*. Alii attingunt eam materiam, agentes de unitate, quomodo & *Arist. l.* 10. *Met. c.* 1. incidit in mensuræ considerationem. 2.

Nihilominùs facilè patet hâc de re, ex instituto differendum esse in Metaphysicis. Nam ratio mensuræ & mensurati, est aliquid scibile, unde frequenter inter disputandum isti termini occurrunt. At de istis non potest tractari in particularibus scientiis, quia singulas has transcendunt, reperiuntúrq; in Entibus sumptis supra subjecta specialium istarum scientiarum. Relinquitur igitur, quòd de iis agendum sit in Metaphysica. 3. *Quod de mensura debeat Metaphysicus agere.*

Objicis: Mensuram restringi ad quantitatem. At quantitas insequitur materiam, à qua Metaphysicus abstrahit: Ergò sic ratio mensuræ est infra & extra abstractionem Metaphysicam: Vel saltem doceri de ea debet in prędicamento quantitatis, inter ejus attributa. *Resp.* quicquid sit de quantitate, ejúsque ad materiam consequentiâ, vel connexione, ratio mensuræ nec extra abstractionem Metaphysicam 4.

est, nec pertinet ad prædicamentum quantitatis. Nam mensura restringitur ad quantitatem quidem, sed latè eam sumendò, ut comprehendat etiam quantitatem perfectionis. Indéque mensura indifferenter dicitur, sive mensuret magnitudinem, sive perfectionem rerum, ut posteà patebit.

TITULUS II.

De Voce Mensuræ.

5 *Mensuræ vox ambigua.*

Vox mensuræ aliquando negativè sumitur, veluti cùm Deus dicitur *mensura sui esse*. Hujus enim sensus negativus est, quòd scilicet non sit aliud, quod Deum mensuret. Quomodo Deus dicitur esse Ens à se, non quia per positivam actionem se produxerit, sed quòd non sit productus ab alio. Eodem modo, quod *Augustinus*, ait, Deum finiri suâ cognitione, id intelligitur negativè, quòd scilicet creato intellectu non possit finiri essentia divina. Ita nunc non intelligitur vox mensuræ.

6 *Mensura activè & passivè sumitur?*

Frequenter etiam distingui solet vox mensuræ, quòd sumatur modò activè, modò passivè. Passivè sumitur cùm ab eo denominatur mensurabile. Et sic solet tempus vocari numerus, vel *mensura motûs*, hoc est, res mensurabilis & numerata à motu. Quod & *Aristoteles* tradit *lib.* 4. *Phys. c.* 11. *t.* 102. Sic & *Scal. Exerc.* 352. *sect.* 2. Tempus μέτρον vocat motûs, quia naturâ tempus metitur motu. Sic quæri solet: An esse quantitatis consistat in ratione mensuræ? Hîc notant Interpretes, vocem mensuræ activè & passivè sumi, ut sensus sit: An esse quantitatis consistat vel in hoc, ut mensuret, vel in hoc, ut mensuretur. Activè igitur sumitur mensura, cùm ab eo denominatur mensurans. Et hæc significatio usitatior est priori. Sumiturque ita nunc à nobis, quia mensuram opponimus mensurato.

7 *Mensuræ vox cui sit primùm impositа?*

Denique observandum est, quòd nomen mensuræ *Primò* sit impositum ad significandam mensuram quantitatis specialiter dictæ, unde posteà traductum est hoc nomen ad significandam mensuram, etiam quantitatis intensivæ, sive perfectionis. Atque hinc tripliciter solet sumi vox mensuræ: *Aliquando* enim intelligitur de ea mensura, cui significandæ primò est imposita ea vox, hoc est, de mensura quantitatis specialiter dictæ. Ita mensura ab *Aristotele* dicitur esse quid minimum, *l.* 10. *Met. c.* 1. Nam de mensura perfectionis secus est. Nempe quòd talis mensura debet esse non minimum, sed maximum in perfectione, sive perfectissimum. Aliquando autem intelligitur mensura, de mensura perfectionis, veluti cùm *Protagoras* ait, hominem esse mensuram omnium rerum, sive omnium viventium, ut *Scaliger* loquitur *Exerc.* 102. *s.* 2. Denique, mensura intelligitur in communi: veluti cùm *Arist. d. lib.* 10. *Met c.* 1. *in fine*, ait mensuram esse in quantitate. Et hoc posteriori modo nunc sermo est de mensura.

Tripliciter sumitur.

TITULUS III.

De Definitione Mensuræ.

8 Μέτρόν ὅτι ᾧ ποσὸν γινώσκεται, *Mensura est quâ quantum cognoscitur*, ait *Arist. l.* 10. *Met c.* 1. Mensura, inquam, est, quâ cognoscitur quantitas mensurati.

9 Cæterùm notandum hîc est, quòd vox quantitatis significet, & quantitatem molis, seu (ut rectiùs loquamur, ad comprehendendam etiam quantitatem discretam) quantitatem prædicamentalem & extensivam, juxta quam solemus hominem, verbi gratiâ, *corpore magnum* vocare: & quòd etiam significet quantitatem virtutis, quam aliàs quantitatem perfectionis, & quantitatem intensivam vocare solent

ſolent. Juxta hanc dicimus, hominem *animo magnum*, item calorem magnum, doctrinam magnam. Hîc enim diſertè notari aliquam quantitatem, vox *magni* indicat. Atque ex his dicendum eſt, quòd quantitas in menſuræ definitione intelligatur cum indifferentia ad utramque quantitatem. Sicut *Ariſtoteles* ſubjicit, dicens: Menſuram eſſe & ad quantitatem, & ad qualitatem. Menſura igitur hactenus eſt, id, quo quantitas rei cognoſcitur, hoc eſt, quo cognoſcitur, quanta ſit rei longitudo vel latitudo, &c. (quæ quantitates prædicamentales fuerunt) item ex quo cognoſcitur, quanta ſit rei perfectio.

Deinde in eadem definitione ponitur vox *cognoſcitur*, quæ vox infert reſpectum menſuræ ad potentiam cognoſcitivam. Atque ita menſura omnis implicat duplicem reſpectum; alterum ad menſuratum, cujus quantitas exploratur per menſuram: Alterum ad potentiam cognoſcentem, cui menſuratur, vel manifeſtatur quantitas menſurati; quæ pleniùs intelligi poſſunt ex iis, quæ de ſignis in genere dixi ſuprà *Num.* 14.16. *ſeq.* ſuprà *cap.* 24. cum quibus confer *Soncin. l.* 10. *Metaph. q.* 2. §. *Reſpondeo.* 10

Poteſt ex dictis decidi quæſtio: *An poſſit alicujus Entis eſſentia poſita eſſe in ratione menſuræ?* Ita exiſtimant aliqui. Nam *Thom. Opuſc.* 52. eſſentiam quantitatis ponit in ratione menſuræ. Sic & aliqui eſſe durationis ponunt in ratione menſuræ, ut ſuprà retuli *c.* 26. *n.* 21. Hæc tamen ſententia non poteſt procedere. Et de duratione quidem id ſuperiùs patuit *d. l.* Patebítq; infrà de quantitate. Nunc ſatis ſint generalia argumenta contra hanc opinionem. *Primò:* Ratio menſuræ completur per denominationem extrinſecam. At id, in quo rei eſſentia conſiſtit, debet maximè intrinſecum eſſe. *Deinde* non vocatur aliquid menſura, niſi in quantum aliquid ab intellectu aſſumitur, aut aſſumi poteſt, ad notificandam quantitatem alterius. At id non eſt aliud, quàm aliquid eſſe, aut poſſe eſſe medium, concludendi aliquid. At hæ denominationes non conveniunt rebus, niſi præſuppoſitis eſſentiis, juxta quas, res ideoneæ ſunt, ut iis intellectus noſter, in diſcurrendo, & alia inveſtigando utatur. Confer *Suarez diſp.* 40. *ſect.* 3. *num.* 12. *& ſect.* 7. *num.* 7. 11 *An alicujus eſſentia poſſit eſſe in ratione menſuræ?* 12

TITULUS IV.
De diviſione Menſuræ.

Potiſſima diviſio menſuræ ſumitur ex diſtinctione quantitatis menſurabilis. Omnis enim menſura menſurat & notificat quantitatem alterius. At quantitas eſt duplicis generis. Alia eſt quantitas molis, ſive quantitas prædicamentalis, ut anteà placebat loquì: Alia quantitas perfectionis. Hinc ergò menſura duplex eſt, alia menſura eſt, quæ menſurat veram & propriè dictam quantitatem: alia menſurat quantitatem intenſivam, ſive quantitatem perfectionis. 13 *Menſura duplex.*

ARTICULUS. I.
De Menſura quantitativa.

Menſura prioris generis iterum eſt duplex: Alia vocatur menſura *adæquationis*, quæ eſt, cùm menſura & menſuratum exactè in quantitate conveniunt, ut menſuratum non excedat quantitatem menſuræ, in quo caſu ſolùm menſura fit inadæquata. Nam cùm menſura excedit quantitatem menſurati, eſſet quidem inadæquatio, ſed tum ſimpliciter non eſt menſura inadæquata, quia de ratione menſuræ eſt, eſſe minimum: in quoquo, genere (de hoc genere menſurarum loquendo) hoc 14 *Menſura adæquationis.*

eſt non eſſe majus menſurato. Unde ſic ulna non vocatur menſura quadrantis panni, ſed quadrans ulnæ metitur quadrantem panni. Atque in hoc ſic relinquitur exemplum menſuræ adæquationis; quantitas enim in quadrante & panni, & ulnæ eſt æqualis. Ita ſex unitates ſunt menſura adæquata ſenarii. Ulna eſt menſura adæquata quantitatis, æqualis in panno. Duodecim aſſes ſunt menſura adæquata unciæ. Et ſic in aliis.

15 *Menſura repetitionis.*

Huic menſuræ adæquationis opponitur menſura *repetitionis*. Quia enim menſura debet exactè notificare quantitatem menſurati, hinc ſi hæc excedat, oportet ad cognoſcendam menſurati quantitatem iterari & repeti applicationem menſuræ; Poſſet hæc menſura vocari inadæquata, ſicut in oppoſitione prior dicebatur adæquata. Ita unitas eſt menſura ſenarii per repetitionem. Oportet enim unitatem repeti, & ſexies iterari ad menſurandum ſenarium. Sic ſtadium eſt menſura milliaris. Oportet enim aliquoties iterari ſtadium ad menſurandum milliare. Ita gradus eſt menſura Æquatoris, aut alterius circuli, quia 36 ogies repetitus gradus adæquat Æquatorem, & ſic in aliis.

16 Cæterùm, diviſio hæc exinde apparet convenire ſoli menſuræ quantitativæ, quia menſura perfectionis non dicitur, niſi quod eſt perfectiſſimum, quódq; adeò excedit quantitatẽ alterius. Ergò nihil eſt menſura perfectionis per adęquationem; quanquam poſſit eſſe menſura, & in hoc genere, per repetitionem. Unde omnis menſura perfectionis eſt, propter exceſſum perfectionis, inadæquata menſurato.

17 Et hactenus quidem fuit de menſura quantitativa (ſpecialiter ſic dicta:) ſequitur ut & de altera dicamus; hoc eſt, de menſura perfectionis.

ARTICULUS. II.
De Menſura perfectionis.

18 De hac *primò* tenendum eſt: quòd rectè dicatur menſura, & proinde rectè contradiſtinguatur contra menſuram quantitativam. Nam ita docet expreſsè *Ariſt. l.* 10. *Metaph. c.* 1. ubi docet: menſuram non ſolùm eſſe quantitatis, ſed etiam qualitatis: Et patet illud ex vulgatiſſimo modo loquendi. Deum enim, v. g. dicimus menſuram omnium rerum. At id non poteſt intelligi de menſura quantitativa. Igitur non eſt aliud quàm menſura perfectionis. Aſſumptum patet, propter duplicem repugnantiam. Nam 1. Sic Deus ipſe haberet quantitatem. Menſura enim debet eſſe Συγγενὴς menſurato; per *Ariſt. d. l.* 10. *Metaph. cap.* 1. unde quantitatem non niſi quantitas, longitudinem longitudo, latitudinem latitudo menſurat, &c. ait ibi *Ariſtot.* At incongruum eſt, Deo tribuere quantitatem. Alia repugnantia eſt, quòd ſic oportet omnes res extra Deum eſſe quantas. Supponimus enim Deum eſſe menſuram omnium rerum, unde niſi menſura alia eſſet à menſura quantitativa; relinqueretur neceſſariò, omnes res eſſe quantas, quod abſurdum eſt.

19 Cæterùm menſura perfectionis menſurat perfectionem, ut vox ipſa indicat. Id autem fit eatenus, in quantum intellectus, id quod menſura dicitur, aſſumit, & per appropinquationem aut receſſum ad illud, indicat de majore aut minore perfectione.

20 *Homo quomodo ſit regula viventium?*

Veluti: Homo eſt regula & menſura viventium: apud *Scalig. Exerc.* 102. *ſ.* 3. Hinc ergò cognoſcitur perfectio viventium, ſic, ut ea quæ plùs participant de perfectionibus hominis, dicantur perfectiora: Ea autem quæ minùs habent de iſtis, dicantur imperfectiora. Veluti ſic perfectiora ſunt animalia bruta, quàm plantæ.

Nam

Nam in brutis animalibus, reperitur etiam ista hominis perfectio, quæ est sentire & appetere, & moveri loco. At istæ non sunt in plantis. Sic inter animalia illa, quæ omnes sensus & motum habent, sunt perfectiora istis, quibus motus & sensus aliqui desunt, quia ista his viciniora sunt, in ordine ad perfectiones humanas.

Sic albedo, quæ est perfectissimus color, mensurat perfectionem colorum aliorum, indéque, qui isti propinquior est, perfectior est alio. 21 *Albedo mensurat alios colores*

Objicis: Sic nigredinem esse imperfectissimum colorem, quia maximè recedit ab albedine. Prius tamen absurdum videtur, quia color iste efficacius movet visum, quàm color cineraceus, v.g. vel quisquam alius medius. At movere visum, est perfectio coloris. Ergo qui magis & efficacius movet, etiam erit perfectior color. 22

Respondeo: Albedinem esse mensuram aliorum colorum attendendo solum formale coloris, ut observat *Soncinas* 10. *Metaph. q.* 2. §. *quantum ad secundum.* Formale autem in colore dicitur lumen, per quod actuatur color. Unde sic, qui color plus participat de luce, propinquius accedit ad albedinem, quæ eam maximè habet, & proinde sic est perfectior colore alio. Unde idem formale attendendo, color niger, est imperfectissimus color, quia minimum habet de luce. Motio autem potentiæ visivæ, & terminatio diaphani, hactenus non attenduntur. Et summatim nihil absurdi, unum sic, aliud aliter nobilius & perfectius esse alio.

ARTICULUS II.

An Deus rerum aliarum rectè dicatur mensura perfectionis?

Frequentissimè id dicitur à Philosophis & rectè. Nam per appropinquationem ad Deum æstimantur perfectiones, ut quæ plus participant de perfectionibus divinis, dicantur perfectiora aliis. Ita homines sunt perfectiores brutis, quia facultatem intelligendi habent, in qua cum Deo conveniunt. Eam autem bruta non habent. Rursum Angeli sunt perfectiores hominibus, quia isti omnia intelligunt intelligentiâ simplici, quâ Deus etiam semper utitur. Homines autem non intelligunt omnia simplici & intuitiva intelligentia, sed sæpè utuntur intellectione dianoëtica, sive discursiva, quæ in Deo non est. Unde in tantum recedunt à perfectione divina, indéque imperfectiores sunt Angelis. 23

Sed in oppositum est, quod quælibet creatura infinitè distet à Deo: Ergo una non magis distat, quàm alia. Infinitum enim non dicitur secundùm magis & minus. Id enim si esset, tum quod propius accedit, aliquoties iteratum adæquaretur infinito, quod implicat. Et patet in numeris. Centum, v.g. non magis accedunt ad numerum infinitum, quàm tria aut quatuor, propter rationem dictam. Quod si autem una creatura non magis distat à Deo, quam alia, etiam una non magis appropinquat, quam alia. Ergo Deus non est mensura perfectionis in rebus creatis. *Respondeo*, potest unumquodque Ens creatum apprehendi, ut medium inter duo extrema; veluti Deum & non Ens. Atque sic una creatura magis appropinquare dicitur Deo, quàm alia, non tàm secundùm aliquam proportionem ad ipsum, ita ut una appropinquet ei aut distet ab eo, in duplo, alia in triplo: sed tanto magis dicitur una appropinquare Deo, quàm alia, quanto plus recedit ab altero extremo oppositio, hoc est, ab ignobilitate, à qua tanto magis recedit, quanto ejus Entitas est perfectior, sicut denarius potest dici magis appropinquare infinito, quàm Senarius, quia magis distet ab unitate, licèt uterque eorum distet infinitè, & sine proportione à numero infinito. 24

Alio

25 Alio modo dici poteſt: quòd in Deo ſint (ratione) diſtinctæ plures perfectiones, veluti eſſe, vivere, intelligere, &c. Dicuntur igitur aliqua magis appropinquare, quia non ſolùm habent eſſe, ſed etiam vivere: Alia verò & utrumque horum habent, & præterea intelligunt, ut maximè, particulatim loquendo, vivere creatum & vivere Dei, & intelligere creatum, ac intelligere divinum, infinitè diſtent. Videatur *Soncinas. l.* 10. *Metaph. q.* 2. §. *Reſpondeo.* Sed nunc inquirendum eſt: cui primò conveniat ratio menſuræ?

ARTICULUS IV.

Cui primò conveniat ratio menſuræ?

26 Attuli hactenus varia menſurarum genera. Perfectio rei unius, dicebatur menſura perfectionis alienæ, & menſura applicabatur ad numeros & ad quantitatem continuam. De utra igitur harum primò dicatur vox menſuræ, quæri ſolet.

27 *Menſura primò convenit veræ quantitati.*

Hac in re dico 1. *Menſura principaliter & primò dicitur de menſura quantitatis prædicamentalis.* Ita patet: Quia omnis menſura dicitur cum reſpectu ad quantitatem menſurati, ut patuit per *Ariſtotelicam* definitionem menſuræ, ex *l.* 10. *Met. cap.* 1. Quantitas autem per prius dicitur de quantitate prædicamentali, quæ hinc etiam præciſè & ſine addito ſolet vocari *Quantitas.* Ergo idem etiam erit in menſura. Atque ita ſicut vox quantitatis, præter primam impoſitionem, eſt extenſa & ampliata ad quantitatem virtualem: Ita etiam vox menſuræ eandem extenſionem ſubit. Et hoc clarè docet *Ariſt. d. l.* Confer *Pererium l.* 12. *de temp. c.* 5.

28 *Qualitates quomodo notiores quantitate?*

Objicis. Illi priùs convenit ratio menſuræ, quod alio notius eſt, quia menſuræ eſt notificare. At qualitates ſunt notiores quantitate, in quibus poteſt eſſe ratio menſuræ perfectionis. Ergo in qualitatibus prior erit ratio menſuræ, quàm in quantitate. Indéque menſura perfectionis per prius erit menſura, quàm menſura quantitativa. *Reſpondeo*: Qualitates eſſe quidem abſolutè notiores quantitate, eas præſertim, quæ ſenſiles ſunt, attamen, ſecundùm quid, quantitas eſt notior qualitate. Secundùm quid, inquam, hoc eſt, ſecundùm menſuræ rationem: Quod enim eſt menſura, id debet ita notius eſſe, ut aptum ſit ad notificandam alterius quantitatem. Ad quantitatem autem notificandam nihil tam proportionatum eſſe poteſt, ac quantitas ipſa.

29 *Unitati priùs convenit menſura, quàm quantitati continuæ.*

2. Propoſitio: *Menſura priùs convenit unitati, quàm quantitati continuæ.* Ita docet *Soncin. l.* 10. *Metaph. c.* 2. §. *quantum ad tertium.* Et interpretes ferè communiter, *ad* 10. *Metaph. c.* 1. ad mentem *Ariſtotelis hoc loco.* Et patet. Quia continuum non fit, niſi per additionem unitatum. Ergo unitas ſimpliciter prior eſt quantitate. Quòd autem iſta prioritas ſit etiam in ratione menſuræ, apparet ex duobus. 1. Quia ipſa unitas eſt menſura quantitatis continuæ per ſui repetitionem. Et ſic in ratione menſuræ, continuatum ab uno dependet. Aliud eſt, quòd *Ariſtoteles* 10. *Metaph.* declarans rationem menſuræ in quanto continuo, tranſſumit nomina ex unitate, veluti quòd menſura debeat eſſe quid *indiviſibile* & *minimum*, quæ quantitati continuæ ſimpliciter non conveniunt, ſed declarantur in ea per proportionem ad unitatem.

30 *Objicis:* Hanc propoſitionem pugnare contra ſuperiorem: Nam unitas non eſt quantitas. At priori propoſitione dicebatur menſuram per prius convenire quantitati. *Reſpondet Suarez diſp.* 40. *Metaphyſ. ſ.* 3. *num.* 15. Menſuram eſſe, per repetitionem, eſſe proprietatem unitatis, & ei primò convenire: Eſſe autem menſuram

suram per accommodationem sive adæquationem, esse proprietatem quantitatis continuæ. *Sed* hæc sententia non placet. Nam per rationem factam patet, absolutè rationem mensuræ priùs reperiri in unitate. Unde, ad conciliationem hujus præcedentis propositionis, rectiùs dicitur, quòd prior propositio constituat quantitatem pro primo subjecto mensuræ: Id autem intelligendum sit largè, ut comprehendat tùm ea, quæ absolutè, tùm ea, quæ per reductionem pertinent ad prædicamentum quantitatis. Quale quid est unitas. Hæc autem propositio determinat, quòd ratio mensuræ conveniat primò, non illi, quod per se est quantitas, sed quod tale est per reductionem. Nulla igitur hìc pugnantia.

3. Propositio. *Unitati prius convenit ratio mensuræ, quàm numero.* Ita etiam docet *Soncin. d l.* & patet, quia etiam unitatis est mensurare numeros: Et præterea, quia esse minimum & indivisibile, (quæ conditiones sunt mensuræ) primò reperiuntur in unitate. 31

Tandem igitur relinquitur: quòd simpliciter primò, conveniat unitati esse mensuram. Non verò mensuræ perfectionali; nec quantitati continuæ: non etiam numero, ut hactenus per distinctas propositiones patuit. 32 *Unitas primò est mensura.*

Et hactenus quidem propriam mensuræ divisionem exposui, nunc etiam quæritur. 33

ARTICULUS V.

An mensura rectè distribuatur in extrinsecam & intrinsecam?

Distinctionem hanc tradit *Soncinas* 10. *Met. cap.* 2. §. *quantum ad secundum.* Igitur *extrinsecam* mensuram vocat eam, ad quam comparando mensuratum, cognoscimus ejus (mensurati) quantitatem, sive dimensionem, sive virtutem. Hoc sensu perfectum in aliquo genere dicitur esse mensura aliorum. *Intrinseca* autem mensura est, rei (mensuratæ) quidditas, per quam cognoscitur, quanta sit illa, secundùm quantitatem perfectionis: aut ejus intrinseca quantitas, per quam certificamur de ejus propria magnitudine, sicut per quantitatem, quâ Sortes formaliter est extensus, cognoscimus quantus sit Sortes. Hæc ille. Eandem divisionem tradit *Ægidius*, ut refert *Suarez disp.* 50. *Met. s.* 6. *n.* 2. 34 *Extrinseca mensura quid?*

Hæc divisio mihi non placet, qui existimo omnem mensuram esse aliquid extrinsecum mensurato, atque ita repugnantiam esse, dicere, aliquid esse mensuram, & tamen esse rei intrinsecum. Unde specialiter multi alii negant, quantitatem posse esse mensuram proprii subjecti. Ita *Scotus* 2. *d.* 2. *q.* 2. *Duran. lb. q.* 5. *Suarez disp.* 40. *s.* 3. *n* 11. aliique. 35 *Refellitur.*

Igitur 1. *quidditas rei non potest esse sibi mensura intrinseca.* Nam interrogo, quid mensuret? omnis enim mensura aliquid mensurat, & notificat, quod antea erat ignotum. Dici hìc nihil aliud potest, quàm quod mensuret perfectionem quidditatis. At hoc incongruè dicitur. Nam 1. quidditas & perfectio quidditatis realiter idem sunt, ut patet ex dictis suprà de perfectione. Mensura enim & mensuratum, juxta communem modum loquendi, non debent esse realiter idem; quia mensura comparatur ad mensuratum, tanquam aliquid hoc notius, & illud notificans: unde si mensura & mensuratum coinciderent in re eadem, tunc una eadémque res esset notior & ignotior seipsa. Confer *Pererium l.* 12. *de tempor. c.* 10. *propos.* 2. 36 *Quidditas non potest esse sibi mensura.*

Deinde mensura semper debet esse homogenea mensurato. Ergo quod mensurat perfectionem jamdum habet perfectionem. Quidditas igitur secundùm quod habet

habet perfectionem, mensurat quidditatis perfectionem, hoc est, quidditatis perfectio mensurat ejusdem quidditatis perfectionem, quæ nugatio est, & ταυτολογία.

37 *Secundò*: Neque quantitas dici potest mensura substantiæ, in qua est. Nam (quod argumentum superiorum Autorum est) si mensuraret substantiam, in qua hæret, tum vel notificat & mensurat perfectionem substantiæ, vel ejus molem sive magnitudinem. Primum dici non potest, quia mensura perfectionis debet esse nobilior mensurato. Quantitas autem non est nobilior substantiâ. Neque id est ad mentem *Soncinatis*, ut priùs audivimus. Neque etiam dici potest, quòd quantitas sit mensura molis in substantia, quia in substantia moles & magnitudo alia non est; quam quantitas. Ergo sic quantitas esset mensura sui ipsius, quod absurdum est, quia mensura & mensuratum dicuntur ad aliud, ut patuit non solùm ex communi modo loquendi, sed etiam ex ratione prius facta. *Mensura est*, inquit *Suarez d. l. per quod cognoscimus rei quantitatem, sed non cognoscimus quantitatem rei, per ipsammet quantitatem ejus, sed per applicationem alterius.* Unde licet quantitas se posset notificare per modum objecti cognoscibilis, non tamen propriè, per modum mensuræ. Atque ita relinquitur: Utrumque desinere exemplum mensuræ intrinsecæ, & proinde omnem mensuram esse extrinsecam.

TITULUS V.

De conditionibus Mensurarum & Mensuratorum.

38 1. *Omnis mensura est notior mensurato.* Ita patet ex adæquata ratione mensuræ, in qua requiritur, ut notificet mensuratum. At notificare non potest aliud, quod alio notius non est.

39 2. *Omnis mensura notificat quantitatem.* Ita sumitur ex definitione *Aristotelis* prius tradita: Ex qua recolendum est, quòd vox quantitatis intelligenda sit cum ampliatione, ut complectatur quantitatem propriè, & quomodolibet dictam.

40 3. *Omne igitur mensurabile est quantum.* Ita sequitur ex priori. Unde relinquitur, quod quantitas hic amplianda sit, sicut prius.

4. *Omne mensurabile est finitum.* Ita tradit *Pererius lib. 12. cap. 10.* & inde concludit, æternitatem, quæ infinita est, non esse mensurabilem. *Mensurabile*, inquit, *debet esse finitum. Nam quod infinitum est, eâ ratione, ut est infinitum, non potest mensurari. Siquidem mensurari est per mensuram determinari & definitè manifestari, præciséque cognosci, quantum sit. Id autem repugnat infinito, quâ infinitum est. Sed æternitas Dei omninò est interminabilis, & infinita. Ergo non est mensurabilis.*

Ex hoc axiomate objicit Philosophus quidam Ethnicus apud *August. Epist. 49. ad Deo gratias, quæst. 3.* quòd æternum supplicium non rectè dicatur commensurabile peccatis, quod *Matth. 7.* dicitur, *qua mensura mensi fueritis, câdem remensurabitur vobis.* Hic damnatio, quæ æterna est, dicitur mensurari à peccatis. Hic *Augustinus* respondet inter alia, quod etiam sempiternum possit aliquid esse, & tamen habere certam sui modi mensuram. Directiùs respondetur, quod verba illa Christi sint allegorica & parabolica. In parabolis autem non exiguntur omnia ad proprietates rerum. Propriè autem id significat Christus, quod qui peccant, congruam suis peccatis pœnam ferre debeant.

5. *Mensura*

5. *Mensura & mensuratum non possunt esse realiter idem.* Ita patuit priùs, *num.* 36. 41

6. *Mensura est prior mensurato.* Sic *Scal. Exer.* 352. *s.* 2. hinc infert: tempus non esse mensuram motûs primi. *Nostri sanè motûs mensura sit tempus; primi motus mensura non est. Mensura namque naturâ prior est, quàm res cujus est mensura. At tempus est posterius. At nulla mensura generatur ab eo, cujus est mensura, sed id quod efficit, erit effectæ rei mensura. Ita primum corpus est omnium mensura corporum, & primus motus omnium motuum.* 42

7. *Primum in unoquoque genere est mensura reliquorum.*

Axioma hoc, admodum vulgare, sumitur ex *Aristot.* 10. *Metaph. c.* 1. (*in edit. Casauboni est, cap.* 2.) μάλιστα τὸ μέτρον ἕκαστον γένος, hoc est, *Maximè mensuram esse primum cujusque generis.* Etsi enim hoc axioma alium sensum habere possit, ut indicat *Suarez in* 10. *Met. c.* 2. tamen hunc etiam habet, qui intenditur isto axiomate nunc exponendo. Igitur in eo, per mensuram, intelligitur non quantitatis sed perfectionis mensura. *Primum* autem vocant aliqui hîc, illud, quod est aliorum productivum. Rectiùs tamen intelligitur de primo, ratione dignitatis, vel nobilitatis, ut primum idem sit, quod perfectissimum, sive id sit aliorum causa, sive non. Hoc igitur primum sive perfectissimum, est mensura perfectionis aliorum, ejusdem generis, sic ut quò magis illud accedit ad hujus perfectiones, eò censeatur perfectius, quò magis autem recedit, eò censeatur imperfectius. Sic igitur homo vocatur regula sive mensura viventium, hoc est, plantarum & bestiarum: & eorum perfectio cognoscitur in collatione ad hominem. Indéque jam cognoscitur perfectio eorum, major scilicet in bestiis, quàm in plantis, quia istæ magis appropinquant homini, quàm plantæ, eò quòd istæ sensum, & motum, & affectus habent, quæ in plantis non sunt. 43

8. *Mensura est aliquid indivisibile.*

Axioma est *Aristot.* 10. *Metaph. cap.* 1. (*aliis est cap.* 2.) τὸ μέτρον ἕν τι καὶ ἀδιαίρετον, *Mensura est quid unum & indivisibile.* Et posteà: πανταχοῦ τὸ μέτρον ἕν τι, καὶ ἀδιαίρετον ζητοῦσι. *Ubique mensuram unum quid & indivisibile quærunt.* Intelligitur autem axioma de mensura quantitatis, sive molis & magnitudinis. *Dices:* hanc dividi posse: ulna certè dividitur, dividitur itémque pes, cubitus, & aliæ mensuræ quantitatis. 44

Respondeo: mensura quantitatis est aliquid indivisibile, non hoc sensu, quasi id, quod mensura est, dividi non possit. Id enim repugnat quantitatis mensuræ. Hæc enim debet homogenea esse mensurato, h.e. mensura longitudinis debet esse longa, latitudinis lata, &c. At quod tale est, utique dividi potest. Neque etiam sensus hic est ad mentem *Aristotelis.* Nam cum dixisset *alleg. loco*, mensuram esse aliquid indivisibile, immediatè ibidem subjungit: ἐν ταῖς γραμμαῖς χρῶνται ὡς ἀτόμῳ τῇ ποδιαίᾳ, hoc est, *In lineis utuntur pedali*, ut *indivisibili*, quæ tamen pedalis dividi potest in suas etiam partes. Sicut rursus posteà omnes mensuras ait non similiter indivisibiles esse, ut unitatem & pedem. Nam illam quidem omnino esse indivisibilem, hunc verò non item. Esset enim continuum indivisibile, &c.

Quis igitur sensus est axiomatis? Dicam: Mensura est indivisibilis, hoc est, debet esse aliquid fixum & certum, hoc est, ut de eo nihil dematur, vel ad illud addatur, in quantum certa mensura est. Sic igitur ulna etsi divisibilis sit suo modo, est tamen, quia est mensura, indivisibilis hoc sensu, quòd quamprimùm aliquid 45

additur

additur vel aufertur, non ampliùs certa & fixa, ſed adulterina ulna eſt. Hanc indiviſibilitatem explicat *Ariſtoteles* ipſe, dicens: ὅπου μὴ δοκεῖ μηδὲ ἔστι ἀφελεῖν ἢ προσθεῖναι, τοῦτο ἀκριβὲς τὸ μέτρον, hoc eſt, ubi videtur non etiam aut addendum, aut auferendum, illa *certa* menſura eſt.

9. *Menſura eſt quodlibet minimum.*

46 Hoc ſumitur ex priori. Nam illi quod eſt minimum, difficiliùs poteſt aliquid addi vel detrahi. Ideóque hactenus optimè congruit minimo eſſe menſuram. Ex hoc colligit *Ariſt. l.*10.*Met. c.*1. In numero certiſſimam eſſe menſuram. Eſt enim ibi unitas, quæ eſt omnino indiviſibilis. Unitas autem eſt menſura repetitionis. Numerantes enim, v. g. ſtudioſos, repetendo unitatem, colligimus, & menſuramus eorum numerum, ut viginti dicantur: ſi vicies unitas repetatur. Cæterùm axioma tantùm intelligitur de menſura quantitatis. Nam in menſura perfectionis, contrarium eſt. Hoc ſcilicet, quod eſt maximum in perfectione, eſt menſura perfectionis aliorum, ut in *præcedentibus* conſtitutum eſt.

10. *Menſura eſt homogenea menſurato.*

47 Axioma eſt *Ariſtot. l.*10. *Metaph. cap.*1. (*aliis eſt cap.*3.) Ἀεὶ συγγενὲς τὸ μέτρον, μεγεθῶν μὲν τὸ μέγεθος, καθ' ἕκαστον μήκους μῆκος, πλάτους πλάτος, φωνῶν φωνή, βάρους βάρος, μονάδων μονάς, hoc eſt, *Semper menſura congenea eſt; magnitudine namque magnitudo, & in univerſum longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, vocis vox, gravitatis gravitas, unitatis unitas.*

Dices 1. Sic Deum non eſſe menſuram aliorum Entium, qui tamen eſt inter omnia Entia aliquid primum & perfectiſſimum. Neq; enim Deus poteſt in eodem genere convenire cum aliis Entibus? 2. Tempus non poſſe menſurare res, quia illud eſt Ens ſucceſſivum, hæ Entia permanentia. Quæ certè non ſunt homogenea. *Reſpondendum* eſt. 1. Axioma hoc inprimis loqui de menſura quantitatis, quæ vocatur. Ad menſuram tamen perfectionis cum proportione ſervatur iſtud axioma, ſicut & alia quædam. 2. explico ſenſum axiomatis. Cum dicitur menſuram debere eſſe homogeneam menſurato, tùm id nec de genere proximo, nec de remoto, imò nec de proprio genere neceſſe eſt intelligi: ſed de tali convenientia, quæ ſufficiat ad debitam proportionem, inter menſuram & menſuratum, neceſſariam. Hæc autem convenientia, neque in omnibus menſuris, neque in omnibus rebus æqualis eſſe poteſt, aut debet. Nec de hoc poteſt una & eadem regula, pro omnibus aſſignari: ſed juxta rerum & menſurarum diverſitatem, id eſt judicandum. Nam in aliqua menſura perfectionis, ſufficit convenientia analoga, in aliqua verò menſura quantitativa requiritur, non tantùm convenientia generica, ſed etiam ſpecifica. Linea enim ſeu longitudo, non poteſt niſi lineâ ſeu longitudine menſurari. Vide *Suarez diſp.*40. *ſ.*3. *n.*11. *&* 14. *& diſp.*50. *ſ.*1. *n.*6. *& l.*10. *Metaph. in indic. Ariſt. c.*3. Ex dictis patet ſolutio ad objectiones. Nunc pro coronide quæritur:

Quomodo res menſurent ſcientiam, & viciſſim ſcientia res?

48 Axioma ſumitur ex *Ariſtot. lib* 10. *Metaph. cap.*1. (*mihi*) τῶν ἐπιστήμων μέτρον ἡμῖν πραγμάτων λέγομεν καὶ τῶν αἰσθήσεων, διὰ τὸ αὐτὸ, ὅτι γνωρίζομέν τι αὐτῶν, ἐπεὶ μετροῦνται μᾶλλον, ἢ μετροῦσι, hoc eſt, *ſcientiam, menſurarum rerum dicimus, & ſenſum propter eandem rationem, quia cognoſcimus aliquid de iis. Atqui menſurantur magis, quàm menſurent.* Cæterùm res, quæ ſit ſcientiæ menſura, indicatur à *Zabarella*, quòd ſcilicet ſit *ſubiectum.* Vide ipſum *l.*1. *Apolog. de ordine c.*11.

Nam

Nam ſubjecto inprimis convenit unitas & ſimplicitas, præ aliis, quæ in ſcientia ſunt. At iſta requiruntur in ratione menſuræ. Per menſuram autem hîc intelligitur menſura perfectionis. Et ſic axioma hunc ſenſum habet, quòd ſcientiæ tùm demum cognoſcantur perfectæ eſſe, ſi in ipſis perfectè cognita habeatur tota natura rerum ipſis objectarum. Et ſic etiam dicendum de ſenſu, quòd eodem modo ſit menſura ſenſibilium. Cæterùm *Ariſtoteles* non ſolum dicit, ſcientiam menſurari à rebus, ſed etiam in oppoſitum: *ſcientiam eſſe menſuram rerum.* Hæc igitur concilianda ſunt. Dico igitur: Scientias menſurari à rebus, iis videlicet, quæ earum objecta ſunt. Deinde ſcientiæ menſurant res, per res non intelligendo res objectas ſcientiæ, ſed res, quæ ſunt menſuræ. Applicando enim rem, quæ eſt menſura, ad intellectum, demum illa menſura menſurat. Eſt enim menſura medium, quo intellectus utitur in cognoſcendis quantitatibus ex *Ariſtot. d.l.* Eo igitur modo ſcientia vocatur menſura, quo anima vocatur numerus 4. *Phyſ. c.* 14. quod fit ſic, *quòd anima applicans dicitur numerare.*

CAPUT XXVI.

De Priori, & Poſteriori, & Simul.

1. IV. *Claſſis Entium reſpectivorum eſt ſecundum quod aliquid alio prius, vel poſterius, vel ſimul cum eo eſſe dicitur.*

2. *Prius igitur eſt, quod eſt ante aliud. Poſterius contrà.*

3. *Simul eſt, quod eſt cum alio.*

4. *Dicitur autem prius, & poſterius, & ſimul.* 1. *Tempore.* 2. *Naturâ.* 3. *Ordine.* 4. *Cognitione.* 5. *Dignitate. Et* 6. *Loco.*

COMMENTARIUS.

Principiò tenendum eſt, quòd doctrina Prioris, &c. pertineat omnino ad Metaphyſicam. Nam prioritas, &c. communiſſimè invenitur in Entibus materialibus, & immaterialibus: At quæ ſic indifferentia ſunt, non alibi tractantur, quàm in Metaphyſicis, quia hoc ipſo cognoſcuntur eſſe generaliſſima. Indéque modos prioris *Ariſt.* recenſuit *lib.* 5. *Metaph. c.* 11. Quanquam & id fecit *lib. Categ. cap.* 12, 13. inter Poſtprædicamenta. 1

Sed *ubi in Met. debet agi de priori, & poſteriori, & ſimul?* Reſpondeo dicuntur iſta relativè, prius ad poſterius, & ſimul ad aliud, cum quo ſit ſimul. Unde hactenus inter gradus Entium reſpectivorum, non malè de illis tractatur, ab aliquibus. Alii multa attingunt de prioritate in doctrina de principiis, quia principiorum generalis conditio eſt, eſſe prius. Ita fecit *Suarez diſp.* 12. *ſ.* 1. *n.* 8. *ſeqq.* & nos etiam ſuprà in eadem materia aliquid hac de re tractavimus. 2 *Ubi in Metaphyſicis agi debeat de modis prioris?*

Quia tamen immediatè fundantur iſta in rerum diverſitate, quæ eſt paſſio conſequens rei unitatem, ideò ad complendam doctrinam de unitate, poſt materiam de rerum diverſitate poteſt etiam apte de ea tractari, ut factum eſt à Clariſſimo *Martin. Exerc.* 3. *ſ.* 1. *Metaph.* 3

Loquor autem potiſſimum de priori. Poterit tamen ex his intelligi ratio poſterioris, & ejus quod ſimul eſt.

TITULUS

TITULUS I.
De voce Prioris.

Quia potissimus gradus prioris est is, quo quid dicitur tempore prius, ut *Arist.* docet *lib. Categ. cap.* 12. §. 1. quòd de voce *simul* repetit, *Ibid. cap.* 13. §. 1. Hinc vox prioris seorsim posita, & sine addito, frequentissimè sumitur, de prioritate temporis, ut & *Suarez* notavit *disput.* 26. *Metaph. s.* 2. *n.* 20. Veluti sic *Aristot.* 5. *Met. cap.* 2. illimitatè dicit, causam in actu, esse simul cum suo effecto in actu, & *ibidem* causam in actu, esse simul cum suo effecto, ubi simultas & ex consequenti, negatio prioritatis, intelliguntur, juxta dicta de ordine temporis. Sic & voces *antè* & *post* solent frequenter intelligi, & ferè solùm, sine addito, de ordine temporis. Solet quidem aliâs etiam sine addito sumi de alio genere prioritatis, sed id sæpè colligitur ex subjecta materia.

4 *Prioris duplex respectus.*

Deinde: vox illa *prior* implicat, juxta aliquem modum loquendi, duplicem respectum, alium ad antegrediens, quod primum sit, alium ad consequens, quo prior sit. Hîc igitur, dimisso priori respectu, nunc omne id dicitur prius, quod antegreditur aliud, adeò ut etiam, quod positivè primum est, possit dici prius alio, ut notavit *Fonseca, l.* 5. *Metaph. c.* 11. *in explic. textûs.*

5 *Primum positivè & negativè quid?*

Dixi *positivè primum.* Nam quòd primum est negativè, (hoc est, quòd primum vocatur solùm ad negandam antecessionem alterius, si maximè nihil aliud consequatur: quo sensu primus filius & primogenitus dicitur, ante quem non est natus alius, si maximè nullus etiam pòst nascatur) non dicitur respectivè. At prius de quo nunc loquimur, semper dicitur respectivè ad aliquid posterius. De eo quod primum est positivè, locutus est *Taurellus de rerum æter.* p. 252. τὸ πρῶτον *perpetuò est,* ἐν τοῖς ἑφεξῆς. *Primum certè non est, quòd solum est. Sequentium enim respectu primum dicitur.*

TITULUS II.
De definitione prioris.

6 *Definitio Aristotelica.*

Arist. l. 5. *Metaph. c.* 11. Priora definit, per propinquitatem ad aliud, vocátque priora, quæ sunt alicui principio, sive primo propinquiora. Et *Thomas* quidem, ac *Alensis* aiunt, tradi hîc generalem definitionem prioris, ut meminit *Fonsec. ad hunc l.* Sed tamen nec est id ad mentem *Aristotelis*, nec etiam aliâs sic rectè traditur ratio prioris. Nam *Aristoteles* initio istius textûs subjectum habet particulare. "Ενια *aliqua* vel *nonnulla priora & posteriora dicuntur ex eo, quod cum primum aliquid sit, & principium in aliquo genere, illud est prius, quod propinquius est alicui principio, &c.* Quod autem verè non definiatur prioritas, inde patet, quia si prius alio dicitur, quod est propinquius primo, tùm primum à fortiori, hoc prius est. Veluti sic aër est prior terrâ, quia iste est propinquior cœlo, tum à fortiori cœlum ipsum erit prius terrâ.

7 *Differentia eorum quæ priora sunt.*

Atque hinc si particulariter loquamur de prioritate, *aliqua* priora dicuntur aliis, quia primo propinquiora sunt, hoc est, declarabitur prioritas eorum, per ordinem ad tertium. *Aliqua* autem dicuntur priora præciso respectu ad tertium, juxta haditudinem, quam inter se habent; quomodo cœlum (ordine loci prius est terrâ.

8 Et sic posterior modus definiendi prioritatem est ei adæquatus, juxta quem sine respectu

respectu vel propinquitate ad tertium, priora definiuntur per habitudinem; quam inter se solùm habent. Id quæri hîc solet.

An prioritas consistat in relatione reali?

Negandum id est: quia relatio realis semper requirit terminos realiter distinctos. At id non est in prioritate. Nam genus est prius specie, veluti animal homine, inter quæ realis distinctio non est. *Deinde* in specie, sub generibus priorum, recensentur, quæ priora sunt, secundùm æstimationem humanam, veluti sæpè contingit in prioritate loci, quæ ad quidvis etiam non determinatum sumi potest, ut Aristoteles ait, *lib. 5. Met. cap. 11. t. 16.* Et idem est in prioritate, qua amicus alio amico prior dicitur, hoc est dilectior, quod genus prioritatis ad prioritatem dignitatis retulit Titelmannus *l. 2. confid. Log. c. 65.* Æstimatio autem humana non potest facere Entia realia, & proinde nec relationes reales. Confer Suarez ad Aristot. *lib. 5. Metaph. cap. 11.* 9

TITULUS III.
De generibus Prioritatis.

Genera prioritatis non solent eodem modo recenseri, Aug. *lib. 12. Confess. c 28.* ait prius dici quatuor modis. 1. *Æternitate*, sic Deus est prior omni creatura. 2 *Tempore*, sic flos est prior fructu. 3 *Electione*, sic fructus est prior flore. & 4. *Origine*, sic prior est sonus cantu, & materia materiato. 10

Armandus de Bello Visu, *l. 2. Term. c. 233.* sic dividit prius: Ait omne prius dici per respectum ad aliquod principium. Id autem principium intelligi in tribus, in quantitate, in cognitione, & in esse. Ex prioritate secundùm quantitatem (continuam) sumit prioritatem *loci*, & *temporis*, & secundum *motum*. Ubi quia complectitur etiam motum in voluntariis, ideò sub hoc genere prioritatis, quod secundùm motum est, complectitur etiam prioritatem secundùm *dignitatem* & eligibilitatem. Ex quantitate autem discreta sumit ordinem *numerationis*, qualis v. g. est inter quatuor sedentes. Sub prioritate secundùm *cognitionem*, comprehendit ea quæ dicuntur notiora aliis. Sub prioritate *in essendo* intelligit eam, quæ est prioritas *naturæ*, cui annectit proritatem *in causando*. 11

Arist. *lib. Categ. c. 12.* Ex vulgi opinione recenset quatuor modos prioris. Nempè prioritatem *temporis*. 2. Prioritatem *in essendi consequentia*. 3. Prioritatem *dignitatis*. His ille de suo addit prioritatem *è ratione causæ*. Ita & Damascenus enumerat, *in Dial. c. 59.* Et hos quinque modos complectitur illud vulgare distichon. 12

Tempore, naturâ, prius ordine, dic & honore, &
Causam causato dicimus esse priùs.

Paulò aliter enumerat modos prioris Aristot. *l. 5. Met. c. 11.* Est ibi 1. Prius *loco*. 2. *tempore*. 3. *motu*. 4. *potestate*. 5. *ordine*. 6 *cognitione*, & 7. *Naturâ*. 13

Hac in re primò explicabo peculiaria genera prioritatis. Postea cætera ad ea reducam.

TITULUS IV.
De generibus prioritatis speciatim.

Principalia genera prioritatis ego agnosco hæc: 1. Prioritatem temporis. 2. Naturæ. 3. Ordinis sive enumerationis. 4. Prioritatem cognitionis. 5. Prioritatem dignitatis. 6. Prioritatem loci. 14

ARTICULUS I.
De prioritate temporis.

15 De prioritate ſecundùm tempus rectiſſimè primùm agitur, quia inde nomen prioris ſumptum eſt, ut antè conſtituebamus, *num.* 3. Damaſc. *in Dial. cap.* 59. habet ſpecialia vocabula. Dicit enim quod prius eſt tempore, in animatis vocari, *ſenius*: in inanimatis autem *vetuſtius*, & horum unum pro altero abuſivè poni.

16 Dicitur autem id prius tempore, quòd uno, vel pluribus momentis exiſtit, & durat, ante aliud. Unde prioritas temporis non incommodè poteſt vocari prioritas *durationis*. Sic flos tempore prior eſt fructu. Pueritia tempore prior eſt adoleſcentiâ, & adoleſcentia ſenectute.

17 Apparet autem ex nunc tradita definitione, quòd tempus in hoc prioritatis genere, non intelligatur ſolùm de tempore propriè dicto, ſed etiam de tempore imaginario. Nam tempus propriè dictum, non fuit ante mundum, & non convenit niſi rebus materialibus. At prioritas temporis latiùs & longiùs patet. Nam ſi ſupponamus, Angelum aliquot annis (ut ſic loquamur) conditum eſſe ante creationem mundi. Is rectè dicetur tempore prior mundo. Et idem eſt de Deo, qui dici poteſt tempore prior eſſe mundo. Atque hinc fortaſſe prius duratione rectiùs dicimus, quàm prius tempore.

18 *Deinde*, eſt obſervandum, quod ad prioritatem temporis non ſufficiat quodvis genus prioritatis. Sicut Arrius aiebat. *ſi filius eſt natus, erat tempus quando non erat filius*, ut refert Auguſt. *in* 6 *lib.* 2. *de Trinit.* & meminit Lombard. *lib.* 1. *d.* 9. *lit. c.* Nam prioritas temporis eſt valdè ſpecialis. Indéque poteſt aliquid prius eſſe alio, nondum tamen tempore. Ita forma prior eſt formato, quæ tempore ſimul eſt cum eo. Sic & Sol lumine prior eſt, non tamen tempore; idémque eſt in aliis. Quod exemplum de lumine declarat falſitatem propoſitionis Arrianę. Nam lumen utique naſcitur à ſole, & tamen ſole exiſtente, nullum eſt tempus in quo non ſit lumen. Atque ita generatio filii nullo modo efficit, ut filius non ſit cum patre ſimul tempore, hoc eſt, coæternus.

19 Imò nec forſan abſurdè dicetur (quod infrà tangam diſputaturus de creatione) creaturam aliquam fieri ab æterno. Nam ab æterno eſſe, removet ſolùm prioritatem, & anteceſſionem in tempore. Ad id quod creatur, & efficitur ab alio, non neceſſariò eſt tempore poſterius gignente, ſeu creante, ut exemplo ſolis & luminis patuit. Loquor de *poſſe*. Nam novimus ex Scripturis, quod de facto non placuerit Deo facere ſive creare aliquid ab æterno.

20 Et hactenus quidem fuit propriè dicta temporis prioritas. Impropriè ſumitur, pro prioritate temporis *aptitudinali* quam vocant, quâ tempore prius alio dicitur illud, quod etſi de facto ſimul exiſtat cum alio, nihilominus tale eſt, ut ſeparatis iis, quæ illi coëxiſtunt, poſſit aliquo tempore ſine illis eſſe. Ita interpretantur Autores Ariſtotelem, cùm dicit *lib.* 7. *Met. c.* 1. ſubſtantiam tempore priorem eſſe accidente. Confer Suarez *diſp. Met.* 38. *ſ.* 1. *n* 5. *&* 8.

Prioritas aptitudinalis.

Simul tempore quæ ſint

Ea quæ ſunt ſimul tempore, dicuntur *σύγχρονα*. Dicunturque iſta, quorum ortus ſunt ſimul, ſecundùm Ariſt. *l. Categ c.* 13. quæ definitio eſt intelligenda negativè, ut illa dicantur ſimul tempore, quorum unum non eſt ortum ante aliud. Nam perſonæ divinæ ſine dubio poſſunt dici ſimul tempore, & duratione: & tamen iſtæ poſitivè non habent ortus ſimul, quia Deo repugnat oriri & fieri. Idémque eſſet

esset de iis, si, quæ mens est Aristotelis, duo lapides vel Angeli fuissent ab æterno. Hi enim non haberent ortus simul positivè, (quia id est contra ὑπόθεσιν factam, juxta quam loquimur de rebus æternis) & possent tamen dici simul tempore.

Quanquam id rectè observarunt etiam Dd. Conimb. *lib. Categ ad hunc locum*, quod Phrasis illa, *simul tempore esse*, latiùs nunc accipiatur, ut simul tempore dicantur, quæ concurrunt in aliquo tempore, sive incipiant & desinant simul, sive non, aut etiam ut unum citiùs incipiat desinere, quàm aliud. Ita συγχρόνους, & tempore simul dicimus esse, Matthiam Imperatorem, & Ludovicum Hassiæ Principem, etsi iste hoc sit senior, & unus præ alio desinere possit. 21

ARTICULUS II.
De prioritate naturæ.

Damasc. *in Dial. cap. 7. & 59. Prius naturâ id esse ait, quod coinfertur quidem, sed non coinfert: Et cointerimit, non autem cointerimitur, ut animal naturâ prius est homine.* Interempto enim & non existente animali, ex necessitate neque homo erit. Nam homo est animal. Homine autem interempto, & non existente, possibile est esse animal. Erit enim equus, canis, & alia, quæ animalia sunt. *Rursus* illato homine, & animal infertur. Homo enim est animal. Animali autem illato non omnino coinfertur homo, sed equus, vel canis, vel aliquid talium. Nam & hæc sunt animalia. Atque ita neque Petrus est naturâ prior Paulo, neque homo bestiâ. Petro enim interempto erit Paulus, & Paulo illato non coinfertur Petrus, neque Petro illato coinfertur Paulus. Hæc Damascenus, quæ sumpta sunt ex Arist *l. 5. Met. c. 11.* ubi πρότερα φύσει, *naturâ priora dicuntur, quæ ejusmodi sunt, ut sine aliis esse possint, non item sine eis illa.* Ex quibus locis apparet, quod quæ Arist. *l. Categ. c. 12, 13.* vocavit priora & simul, *secundùm essendi consequentiam*, quòd ea nihil aliud sint, quam priora naturâ, ut proinde minùs benè aliqui duplex genus prioritatis fecerint, ex hac & ista. Nisi fortasse, quod non incommodè fieri potest, placeat dicere prioritatem in essendi consequentia, semper esse prioritatem naturæ. Hanc tamen latiùs patere istâ, ut aliquæ dicantur priora naturâ, quæ non sunt priora consequentiâ essendi. 22

Prioritas secundùm essendi consequentiam.

Est autem ad hæc notandum 1. quòd ista collatio, & cointeremptio, intelligenda sit in essendo, non prædicando. Unde Arist. *l. Categ. c. 12, 13.* vocat ἀκολούθησιν τῷ εἶναι. Nam quoad consequentiam *in prædicando*, sæpè quod priùs natura est, coinfertur, & cointerimitur, Cum posteriori natura. Velut est in subjecto proprio, quod est prius naturâ suo adjuncto. Item indifferentia, quæ est naturâ prior specie. Unde sunt hæ propositiones: Homo est rationalis: homo est risibilis: ubi sive hoc, sive istud, inferas aut interimas, statim idem est, de altero, hoc est, sive hoc, sive istud affirmes vel neges, statim etiam reliquum affirmatur vel negatur, ut patet. At id non est in consequentia *essendi*. Nam quia hic etiam homo à rationalitate, & risibilitas ab homine pendet: Hinc fieri non potest, ut homo & risibilitas in essendo apprehendantur simul esse. Intervenit igitur prioritas, & posterioritas unius ad alterum, quæ non potest alia esse, quàm naturæ. 23

Atque hinc ad evitandam ambiguitatem istam indicatam, fortasse clariùs & meliùs describitur prioritas naturæ, quod sit ista, quæ infertur per dependentiam, ut prius naturâ dicatur, à quo aliud dependet. Atque tum etiam facilè redditur causa, cur pater in divinis non dicatur naturâ prior filio? Nempè id est, quia prioritas naturæ 24

Prioritas naturæ significatur per dependentiam.

naturæ implicat dependentiam posterioris à priori. At filius non est Ens dependens à Patre, juxta ea quæ dicuntur *c. 14. n. 13. seqq.*

25 *Deinde* est observandum: quòd prioritas naturæ aliâs non dicatur hoc sensu, quasi, quod sic prius dicitur, in natura, hoc est, ante mentis operationem sit prius alio. Sed simpliciter naturâ prius vocatur, quod naturam, sive essentiam habet priorem alterius essentiâ, sive ista sit præcisè in natura, sive per abstractionem mentis. Id noto propter universalia. Hæc naturâ priora sunt singularibus, & tamen id non est, nisi tantum ratione, & abstractione mentis, ut Fonseca etiam insinuat, *lib. 5. Met c. 11. in exemplis lit. L.*

26 Atque ex hoc nunc *Tertiò* notandum est, quòd sicut universalibus ad prioritatem naturæ satis est, quòd ipsa à mente nostra apprehenduntur tanquam priora singularibus: quod, inquam, eodem jure naturâ priora possint dici, per reductionem qualemcunque, principia ista, quæ cùm realiter non distinguantur à passionibus, adhibentur tamen in potissimis horum demonstrationibus pro principiis, quale quid est essentia, respectu unitatis in Ente. Unde hactenus essentia naturâ prior dici potest (ampliando terminum prioritatis naturæ) respectu hujus & aliarum passionum, & idem est in aliis.

Duplex modus prioritatis naturæ.

27 *Ordo naturæ generantis & intendentis.*

Cæterùm solet aliâs duplex ordo naturæ poni: Alius est ordo *naturæ generantis*, alius est ordo *naturæ intendentis*. Ita distinguit Armand. de Bello Visu, *l. 2. Ter. c. 276.* Piccolomineus, *in Eth. p. 35.* Pererius, *l. 3. phys c. 6. & l. 6 c. 4. q. 2.* Zabar. *de nat. scient. const. c. 35. & lib. 2. de med. demonst. c. 10. & in comm. ad l. 1.* Arist. *de gener. & corr. p 833.*

28 Ordo igitur *naturæ generantis* est, quem natura servat in generatione rerum, in qua progreditur ab imperfectiori ad perfectius, atque ita prius hîc est id, quod est imperfectius: posterius autem quod est perfectius. Ordo autem *naturæ intendentis est*, quam ipsa servat in intentione sua, cúmque intentio semper primò feratur ad ultimum, à quo cientur media: hinc hic ordo est contrarius priori, & proinde in ordine naturæ intendentis id est primum, quod est perfectissimum. Sic de ordine naturæ generantis verum est: materiam esse priorem formâ, apud Aristot. *lib. 1. phys t 52.* At de ordine naturæ intendentis verum est oppositum: nempè formam esse priorem materiâ, apud Aristot. *lib. 7. Metaph. t. 7.* Partes sunt priores toto, ordine naturæ generantis. At totum est prius partibus, secundùm naturæ intentionem. Potentia prior actu ordine generationis. At actus est prior potentiâ ordine intentionis & appetitionis.

Prioritas naturæ positiva vel privativa.

Aliter Scotus *lib. 2. dist. 1. q. 2.* facit duplicem modum prioritatis naturæ. Alia scilicet prioritas naturæ est positiva, alia privativa. Veluti in eodem instanti in quo forma ingreditur materiam, dicitur expelli privatio, quæ naturâ prior dicitur esse in materia, quàm forma, non formaliter, seu positivè, sed causaliter seu negativè: quia nisi introduceretur forma, ibi esset privatio. Atque sic etiam Suarez *disp. 20. sect. 6. n. 11.* Ad creationem ait satis esse, si ipsum non esse rei creatæ, sit prius ipso esse rei creatæ, per prioritatem naturæ negativè dictam.

ARTIC.

ARTICULUS III.
De prioritate ordinis, sive enumerationis.

29 Omnis quidem prioritas, & posterioritas fiunt secundùm ordinem, ut hactenus possemus dicere ordinem temporis, naturæ, & cognitionis. Nihilominus specialiter uni gradui prioritatis, remansit generale nomen ordinis (quod & in aliis sæpè fieri solet) ea de causa, quia in hoc prioritatis genere, nihil ferè, præter ordinem & enumerationem attenditur. Posuitque id prioritatis genus ipse Arist. *& lib: Cat. c.* 12, *& lib.* 5. *Metaph cap.*11. Veluti: *secundus est in chorea*, inquit Arist. *prior est eo, qui est tertius. Hoc modo A prius est S.* inquit Damasc. *in Dial.cap.*59. Sic facultas juridica, prior est facultate Medicâ & Philosophicâ. Episcopus Romanus juxta ordinationem Conciliorum prior est (ordine inquam, non jurisdictione) quàm Constantinopolitanus, vel Antiochenus, &c. Exordium est prius narratione, & hæc confirmatione.

30 Atque hoc genere prioritatis patrem priorem filio in divinis dicunt Doctores. Vide Fonsec. *l.*5 *Met.c.*1.*q.*3.*s.*2. Suarez *disp.*12. *Metaph.s.*1. aliósque. Id supra consideravi pleniùs, *cap.*21.*n.* 29.34. *seqq.* Estque hoc genus prioritatis ad hanc rem commodius, quia id est valde generale, unde & generale nomen retinuit, ut ordinis prioritas diceretur, ut antea dictum. Ea autem quæ generalia sunt, faciliùs apprehenduntur sine imperfectione, quàm quæ sunt specialia, quo consilio Theologi & Philosophi volunt patrem vocare potiùs principium filii, quàm causam filii: Keckerm. *lib.* 1. *Syst. Log.cap.*6. *in fine* vocavit prius analogicum, quia prioritas, qua pater filio prior dicitur, deficit à conditionibus aliarum prioritatum.

Pater quomodo prior filio.

31 Est autem hîc observandùm, quòd prioritas illa ordinis quandoque fundetur in natura, ut non solùm enumerationis iste ordo sumatur ex arbitrio humano. Veluti partes declamationis, *per Arist. in Categ.* habent inter se, una præ alia, prioritatem ordinis, & tamen id non est ex arbitrio humano. Neque enim debet confirmatio prior fieri exordio, vel eodem Epilogus.

32 Atque hinc Dd. patrem priorem dicunt filio, prioritate ordinis, sive enumerationis naturalis. Nam cum filius sit à patre, naturaliter, hoc est, sepositio arbitrio humano, pater prior filio dicendus est, cùm aliâs etiam filius nominetur, & numeretur ante patrem in Epistola ad Gal.*c.*2. *per Jesum Christum & Deum Patrem, & c.*

33 Dicam clariùs: cùm enumeratio fiat bifariam, vel enim pro lubitu hinc aut illinc incipimus, ut si in enumerandis liberis alicujus incipimus, à natu minimo ad maximum, aut etiam à medio ad extremos, progredimur: Vel etiam incipimus juxta aliquem ordinem in rebus inventum, ut si eosdem (ordinem temporis secuti) enumeremus à maximo ad minimum, hinc ordo enumerandi etiam erit duplex. Alter numerabilitatis naturalis, alter prorsus arbitrariæ. Utrumque tenere possumus in aliis, quæ sunt à parte rei ordinata. Arbitrarium quidem: si solùm intendamus colligere numerum ordinatorum. Nihil enim refert ad hanc rem undecunque incipiamus. Naturalem autem: si sequi velimus aliquem alium specialem ordinem, qui in rebus cernitur, in quo enumeratio nostra fundetur.

Ordo enumerationis duplex.

Atque hoc potest etiam evenire in divinis personis. Si enim nihil aliud quàm ternarium numerum earum colligere velimus, perinde est undecunque incipiamus. At si instituamus sequi ordinem originis (ita enim solet is enumerationis ordo vocari, ex Thom. 1. *part.q.*42. *art.*3.) & processionis, qui in eis à patre rei cernitur, tum

pater prima persona, & filius secunda persona, atque adeò non filius patre, sed pater filio prior dicitur. Confer Fonſ. *l.* 5. *Met. c.* 1. *q.* 3. *ſ.* 2.

ARTICULUS IV.
De prioritate cognitionis.

34 Prioritas cognitionis non est ipsa præcisè, secundùm quam unum cognoscitur ante aliud, veluti cùm per successionem discretam à cognitione unius devenimus ad cognitionem alterius, à cognitione lapidum, ad cognitionem metallorum. Sed priùs cognitione hîc vocamus, quod est alio notius, & per hoc juvat ad cognitionem ignoti.

35 *Notiora sunt dupliciter.* Cæterùm dicitur aliquid alio Notius bifariam: nempè secundùm sensum, & rationem, vel secundùm nos; aut simpliciter, ut Arist. tradit *l.* 6. *Top. c.* 3. *&* 1. *post. t.* 5. Notiora *simpliciter* sunt, à quibus sunt alia. Unde hactenus quicquid naturâ prius est, etiam cognitione prius est. Notiora autem *secundùm nos* sunt, quæ propinquiora sunt sensibus, à quibus ferè omnis cognitio nostra inchoatur. Veluti summatim: Causæ effectis, partes totis, substantiæ accidentibus, simplicia compositis, magis universalia minùs universalibus, & singularibus, sunt Notiora simpliciter. At secundùm nos vice versa, effecta causis, tota partibus, accidentia substantiis, composita simplicibus, singularia universalibus, & inter hæc minùs universalia magis universalibus, sunt Notiora.

36 Ad utrumque autem genus Notiorum, Aristoteles ampliavit prioritatem cognitionis, *l.* 5. *Met. c.* 11. *Quæ cognitione*, inquit, *priora sunt, alia ratione, alia sensu priora sunt. Ratione enim priora sunt universalia, sensu particularia.*

ARTICULUS V.
De prioritate dignitatis.

37 Priora secundum dignitatem appellantur ea, quæ aliis sunt nobiliora & digniora. Ita Metaphora est prima Troporum, hoc est, inter Tropos nobilissima. Quod est diuturnius, est prius, hoc est, nobilius minùs diuturno, qualia multa habet Arist. *l.* 3. *Top. c.* 1. quæ exposui *in Top. c.* 22. *n.* 35. *seqq.*

38 Sumpsit autem Aristot. *lib. Categ. cap.* 12. §. 5. hoc prioritatis genus ex isto genere loquendi: quod multi dicere solent, istos esse priores apud se, quos magis honorant, vel diligunt. Atque hinc sub prioritate dignitatis comprehenditur ea, quæ est secundùm amicitiam, quæ non semper fundatur in majori dignitate amici unius præ alio, sed in magnitudine affectûs, quem habet amans, ut observat Titelman. *in Log. l.* 2. *c.* 65.

ARTICULUS VI.
De prioritate loci.

39 Aristoteles *in Metaph lib.* 5. *c.* 11. Priora loco definit ea, quæ sunt propinquiora ad locum aliquem definitum. Sed hæc definitio adæquata & bona non est propter dicta, *num.* 6, 7. *huius capitis*. Rectiùs igitur prioritas loci definitur per habitudinem unius ad aliud, sine propinquitate ad tertium. Ergo prius loco dicitur, cujus locus antegreditur locum alterius.

40 Cæterùm ista prioritas potest esse tripliciter, ut Aristot. *d. l.* insinuat, nempè, aut ut ad medium, aut ut ad extremum, aut ut ad quidvis; veluti referendo ad medium, hoc

hoc est, centrum mundi, prior est aër quàm sphæra lunæ. Referendo autem ad extremum prior est sphæra lunæ, quàm aër. Ad quidvis autem sumi dicitur prioritas loci, ex arbitrio humano, veluti cùm priorem dicimus esse in Auditorio, qui prior est ad januam æstimando prioritatem. Vel etiam eum priorem dicimus, qui propinquior est cathedræ, ad hanc æstimando prioritatem.

TITULUS V.

De cæteris generibus prioritatis, & eorum reductione.

1. *Prioritas æternitatis*, cujus suprà ex Augustino mentionem feci. *Num.* 10. continetur sub prioritate temporis, ut priùs visum *num.* 17. 41

2. *Prioritas in essendi consequentia*, cujus ex Aristot. mentionem feci. *Num.* 12. coincidit cum prioritate Naturæ, vel saltem sub ea continetur, ut visum est, *n.* 22. 42

3. Prioritas in motu, cujus ex Aristot. mentionem feci. *Num.* 13. reducitur ad prioritatem in ratione causandi. Unde de ea fieri potest judicium ex dicendis de prioritate in causando. 43

4. Prioritas in potestate continetur sub prioritate dignitatis. Ita enim Aristot. *lib.* 5 *Metaph. cap.* 11. eam definit sic: *Quod potestate excellit, quódque potentius est, id prius dicitur.*

5. *Prioritas causæ*, quam *num.* 12. ex Aristot. posuimus, non continet peculiare genus prioritatis, quia denominatio ista, non est ex modo antegrediendi, (unde sumi debent genera prioritatis) sed est materialis, hoc est, à re subsrata, unde nullo modo debent sumi species prioritatis, quia aliâs etiam liceret peculiare genus prioritatis facere, prioritatem partis, prioritatem universalis, & sic in aliis etiam specialioribus. Prioritas autem, quam causa habet ad effectum, est prioritas naturæ, & cognitionis, concurrit etiam quandoque prioritas temporis, item in causis æquivocis, & principalibus, prioritas dignitatis. Ratio causæ autem, ut sic, non habet peculiare genus prioritatis, propter causam dictam. 44

CAPUT. XXVII.

De Ente Rationis.

1. PRo *appendice, & in conclusionem universalis Metaphysicæ, nunc disputabo de Ente rationis. Cùm enim hactenus tractatum sit de Ente reali, & ejus passionibus, ideò antequam fiat digressio ad alia, cognoscendum est de Ente rationis, quantum in Metaphysicis fieri debet.*

2. *Sunt autem multa de eo tractanda* Principiò: *Cujus disciplinæ sit agere de Ente rationis?* Deinde *de voce Entis Rationis.* Deinceps: *An detur Ens rationis?* Porrò, *quid sit Ens rationis: ubi occurret* etiam *consideratio ejus quæstionis, à quo sit Ens rationis.* Denique *in particulari agendum est de Ente rationis, præmissâ ejus divisione.*

TITULUS I.

Cujus disciplinæ sit agere de Ente rationis?

3 Hanc quæstionem necessariò primo loco determino, ne peccare videar, hîc agens de Ente rationis.

4 *Variæ sententiæ.*

Sunt autem tres sententiæ hac in re. *Alii* referunt ejus doctrinam ad Logicam, ut meminit Suarez *disp. 54. Metaph. s. 1. in proœmio.* Videntúrque ad hoc inde adduci, quod tota logica est de notionibus secundis, sive Entibus rationis. *Aliqui* referunt ejus tractationem ad Metaphysicam, sic, ut de ea tractet directè, & ex instituto, quod consequenter docent illi, qui subjectum Metaphysicæ ponunt Ens communissimè sumptum, prout scilicet communiter prædicatur de Ente reali & rationis, quàm opinionem novissimè defendit Timplerus, *lib* 1. *Metaph. cap.* 1. *q.* 5. & 3. *q.* 8. *Denique*, alii ad Metaphysicam referunt doctrinam Entis rationis eventualiter, & indirectè, & per reductionem. Ita communis ferè est opinio, quam & ego sequor.

5 *De Ente rationis nulla scientia potest per se esse.*

Sunt autem duo prænotanda 1. quod res sint mensuræ scientiarum: ut Arist. ait *l.* 10. *Met. cap.* 1. Unde sicut unumquodque Ens est, ita cognoscitur ab intellectu, & porrò scitur in scientia. Ergo quod non est Ens per se, sed per proportionem ad aliud, illud etiam non cognoscitur per se, sed per se, sed per proportionem ad aliud, cessátque in isto genere Entium, regula, quæ vulgo circumfertur: Quod in una scientia tractatur per accidens, aliter tractatur per se. Si enim non sit Ens per se, etiam consequenter non debet cognosci per se. Modus enim cognoscendi debet sequi modum essendi. Veluti Physicus agit de privatione, de cæcitate, de vacuo, &c. per accidens utique. Nam non sunt veræ affectiones, neque aliud quid corporis naturalis. Et tamen ista non debent in scientiis aliis per se tractari. Ex quibus nunc infero, quòd de Ente rationis in nulla scientia debeat tractari per se, quia non est Ens per se, sed solùm est per proportionem ad Ens reale, ut postea videbitur.

6 Deinde est observandum, quòd quæstio proposita sit intelligenda de Ente rationis, in actu signato, non in actu exercito. Hoc est, quæritur: ubi generaliter tractandum & signandum sit, quid sit Ens rationis, & quæ ad ipsum pertinent. Nam in actu exercito certum est Dialecticam agere de Entibus rationis, veluti argumentis, prædicato, subjecto, &c. Sic etiam in particulari, Physica agit de vacuo & aliis, Metaphysica ipsa sic etiam de Entibus rationis agit, veluti de identitate, quâ quid sibi ipsi idem est, de unitate, universali, & aliis. De hoc autem, ut dixi, præsens quæstio non est, sed de communi ratione Entis rationis. Nunc

7 *Dialectica non potest agere de Ente rationis in genere.*

Dico 1. *Ad Dialecticam non pertinet agere de Ente rationis in genere.* Ita patet: quia generalis illa tractatio non pertinet ad finem Logicæ. Finis autem est mensura in artibus. Antecedens patet. Nam finis Logicæ est tradere modum benè differendi. At non omnia Entia rationis faciunt ad benè differendum, sicut apparet & de Entibus fictis, & iis, quæ ad dicendi, vel loquendi artem pertinent. Deinde juxta hanc sententiam supponitur, quòd de Entibus rationis non debeat tractari in Metaphysica. At id non potest esse, nisi quia per se non sunt Entia, sed per proportionem. Hinc infero: Si Entia rationis non sunt Entia, nisi per proportionem. Ergo etiam non possunt cognosci nisi per proportionem, scilicet ad Ens reale. At in Logicis non tractatur per se de Ente reali. Ergo nec ibi tractari debet de Ente rationis in genere: præsertim, quia inquirimus disciplinam, in qua tractetur de ente rationis speculando,

ſpeculando, & quidditativè illud cognoſcendo. Non autem quæ de eo agat modo practico, particulariter de Ente rationis ſit in Logicis. Quanquam priorem rationem firmiorem iudico.

Ad objectionem autem *num.* 4. inſinuatam, pro hac opinione reſponſum eſt, *num. 6.* 8

Dico 2. ***Ad Metaphyſicam non pertinet per ſe agere de Ente rationis.*** Ita patet: quia aliàs deberet contineri Ens rationis ſub ſubjecto Metaphyſicæ, non eſt, ut ſuprà vidimus *cap.* 1. Et patet hîc breviter, quia ens de ente rationis prædicatur ſolùm per analogiam ſive ſimilitudinem, eo modo, quo os v. g. prædicatur de ore animalis & radice plantæ, quæ ejus os dicitur. At hæc analogia revera nihil aliud eſt, quàm æquivocatio, ea ſcilicet, quam ex conſilio vocant. At ens in iſta æquivocatione non poteſt ſervare unitatem ſcientiæ, quia ſic ipſum non eſt unum. Æquivocum enim non ſignificat unum, ſed multa. Unde etiam in Phyſicis non agitur de ore in communi, prout abſtrahit ab ore animalis & ore plantæ, ſed ſolùm declaratur per ſe, & ſub voce oris, os animalis, ex qua tractatione conſequenter intelligitur, quomodo radix ſit os plantæ. Et ſic in aliis. Summa argumenti hæc eſt: Quod deſtruit unitatem ſcientiæ non poteſt contineri ſub ſubjecto ſcientiæ. At ens ſumptum in communi, & indifferenter ad ens reale, & ens rationis, deſtruit unitatem Metaphyſicæ, propter dictam analogiam proportionis. Ergo id non comprehenditur ſub ſubjecto illius ſcientiæ per ſe. Atquè ſic æquè abſurdum eſt, ſi quis dicat: Ens in Metaphyſicis tractari cum indifferentia ad ens reale, & ad ens rationis, ac ſi quis dicat Phyſicum agere de homine, vel auro, cum indifferentia ad verum, & pictum, vel fictum hominem, vel aurum. 9

Subiectum Metaphyſicæ non comprehendit Entia rationis.

Objicit Timplerus. *ſuprà d. l.* tria, quòd directè in Metaphyſicis agendum ſit de Ente rationis 1. Quia ens rationis directè ſub Ente univerſaliter ſumpto, tanquam ſpecies ſub ſuo genere analogo, continetur. 2. Quia Ens rationis eſt per ſe ſcibile, multáque habet attributa cum Ente reali communia. Ergo de eo, quia in alia ſcientia id fieri non poteſt, in Metaphyſica tractandum eſt. 3. Quia ſine generali doctrina de ente rationis, multa neque in Metaphyſicis, neque in aliis ſcientiis cognoſci poſſunt. 10

Objectiones Timpleri.

Reſpondeo inprimis ſupponendo, quod quæſtio ſit: An *per ſe* debeat tractari in Metaphyſica de ente rationis, ad quod probandum iſta argumenta adducit Timplerus. 11

Igitur *ad primum* dico, quòd Ens (miſſâ voce generis, & ſpeciei) ſit analogum ad reale & rationis, ſed analogiâ proportionis. Juxta hanc enim omnia exponi poſſunt quæ communiter dicuntur de ente reali, & rationis. Unde non opus eſt ponere majorem analogiam. At iſta analogia proportionis eſt inepta: ut fundet aliquam generalem doctrinam, ad quam per ſe tractetur etiam de poſteriori analogato, ut priùs patuit, *num. 9.* 12

Ad 2. *Reſpondeo* 1. negando quòd ens rationis ſit per ſe ſcibile, ut patuit antè. *Num.* 5. 2. Communia autem attributa non fundantur niſi in proportione. Sicut communia attributa ſunt Barbaroſſæ, & imaginis ejus. Veluti cùm dicimus Barbaroſſa habet aures, & oculos, & capillos. Et imago Barbaroſſę habet aures, & oculos, & capillos. Ex quo exemplo apparet, quod non omnia communia attributa rediganr ſubjectum eorum, ad unam, & eandem ſcientiam. Neque apparet, quomodo major ratio ſit communium attributorum entis realis, & entis rationis, ac eſt in iſto 13

iſto exemplo de Barbaroſſa & imagine ejus, præſertim quia Entia rationis ſunt veluti imagines Entium realium:

Tertium argumentum confirmat quidem in Metaphyſicis agendum eſſe de Ente rationis: at non confirmat, quòd id fieri debeat per ſe, quod nunc negamus.

14 *Quomodo Metaphyſica agat de Entibus rationis.*

Dico 3. *In Metaphyſicis conſequenter, & per reductionem agendum eſt de Ente rationis.* Duo hîc dicuntur, 1. quod de Ente rationis agendum ſit in Metaphyſicis. 2. quod id ibi fieri debeat per reductionem. *primum* patet, quia Entia rationis finguntur communiſſimè ad naturam Entium realium; tam materialium, quàm immaterialium: At quæ talia ſunt, ſunt generaliora, quàm ut in ſpeciali diſciplina tractentur, ergo tractanda ſunt in Metaphyſicis. Atque ex his fluit & alterum, junctim iis, quæ dicta ſunt ad priorem propoſitionem, *num.* 9. quòd ſcilicet in Metaphyſicis agendum ſit de Ente rationis indirectè. Quod enim ad diſciplinam pertinet, pertinet ad eam directè, vel indirectè. Atqui ad Metaphyſicam pertinet agere de Ente rationis, per præſentem propoſitionem, non autem per ſe, & directè, per propoſitionem ſecundam. Ergo id eſt indirectè, quod nunc intendo.

TITULUS II.
De voce: *Ens rationis.*

15 *Ambiguitas explicatur.*

Principiò hîc notandum eſt, quod vox illa dupliciter ſumatur. 1. Ens rationis opponitur Enti reali. Eſtque tum Ens rationis omne illud, quod non habet eſſentiam realem, quod quid ſit, poſtea clarius erit. Et in ea latitudine nunc loquor potiſſimum de Ente rationis. 2. Ens rationis opponitur Enti ficto. Ubi utrique communiter convenit non eſſe reale. Atque tum dicitur Ens fictum, quod involvit repugnantiam, vel ſaltem nullum fundamentum in re habet. Tale quid eſt Chimæra, Tragelaphus, ſive Hircocervus, aureus mons. Ens igitur rationis tum complectitur illa Entia, quæ quidem non ſunt, niſi per intellectum, rebus tamen attribuuntur, ut ſunt notiones Logicæ, veluti generis, prædicati, ſubjecti, medius terminus, majus extremum, &c. quæ denominationes omnes attribuuntur rebus. Confer Fonſec. *l.* 5. *Metaph. c.* 7. *q.* 6. *ſ.* 5. Et de Ente rationis ſic ſumpto, aliqui interpretantur iſtam diviſionem, quâ Ens rationis dividitur in relationem rationis, Privationem, & negationem, ut meminit Colleg. Conimb. *in Porphyr in præfat. quæſt.* 6. *a.* 2. & Suarez *diſp.* 54. *ſ.* 4. *n.* 2.

16 *Explicatur Notatio.*

Quantum ad Notationem vocis hujus attinet, Ens rationis dicitur ſumptâ appellatione à ratione. Nempè Ens rationis eſt, quod eſt aliquid rationis, vel quod habet reſpectum ad rationem.

17

Porrò ad rationem poteſt quid referri multipliciter. 1. *Subjectivè*, quia ſit aliquid in ratione. Hic modus convenit multis Entibus realibus. Omnes n. habitus intellectivi ſunt in ratione, ſive animo. 2. *Effectivè*. Sic omnes actiones mentis, item arte facta pertinent ad mentem, & iſta cùm ſint Entia realia, conſequens eſt, quod nec juxta hunc modum denominetur Ens rationis. 3. *Objectivè*, quomodo omne Ens refertur ad intellectum, per modum cogniti, vel cognoſcibilis. Unde hoc ipſo, quia ſub cognoſcibilibus multa realia continentur, nec ex hac connotatione rationis, dicetur Ens rationis. Deniq; dicitur eſſe aliquid rationis *objectivè tantùm*, h. e. quod nihil eſt præterquam, cùm objicitur intellectui, & ab eo apprehenditur. Atque hoc præciſè dicitur Ens rationis. Eſtq; id, de quo nunc agimus. Dicitúrq; Ens rationis, quia à ratione, & non a voluntate, vel ſenſu ſuam dependentiam habet, quod poſtea oſtendemus de eo.

TITULUS

TITULUS III.
An ſit Ens rationis.

18 Methodus Ariſtotelica, ante quæſtionem quid ſit, requirit quæſtionem an ſit. Unde nunc & hanc placet præmittere. Illud enim dari negant, Durand. 1. *d.* 19. *q.* 5. Paulus Venetus *q.* 4 *proœm. in Log.* Major, *in Quodl. q.* 7. ut communiter ferè meminerunt autores.

19 Poteſt ad hanc rem id afferri, quòd quæcunque ſunt Entia rationis, à mente apprehenduntur. E. ſic ſunt in intellectu. Ac eſſe in intellectu eſt ſatis ad eſſe reale, ut inde patet, quòd conceptus & ſpecies ſunt Entia realia, & tamen non ſunt, niſi in intellectu. Imò hoc ipſum *eſſe in intellectu*, eſt realis proprietas, quia ſignificat veram inhærentiam. At realis proprietas non poteſt convenire, niſi Enti reali. *Aliorum opinionis argumenta.*

20 Nihilominus in oppoſitum, quòd dentur Entia rationis, patet per experientiam cujuſvis, multa enim ſibi imaginatur mens, quæ nullibi ſunt, & nuſpiam, nec eſſe poſſunt, veluti hominem volantem, vel alatum, Navim Charontis, purgatorium, & quæ ſunt alia. *Dari Entia rationis.*

21 Ad objectionem factam diligenter diſtinguendum eſt inter conceptum formalem, & objectivum: Conceptus formalis eſt in mente (etiam de Ente rationis) realis. Eſt enim omnis conceptus formalis, vera quædam forma, & accidens mentis, ut ſuprà patuit, *c.* 24. *n.* 86. Atque ita etiam conceptus, qui in mente mea eſt de Chimæra, eſt vera mentis qualitas, & eam afficit per modum formæ accidentalis. At nunc ſermo de eo eſt, quod objicitur intellectui, non de formali conceptu, de eo, inquam, de quo iſte formalis conceptus formetur. Veluti: facio conceptum de Chimæra, quæ ambulet in noſtra ſylva, aut de homine volante, qui ſit Giſſæ. Hîc illud objectum cognitionis non apprehenditur, ut in mente exiſtens, ſed ut exiſtens alibi. Indéque apparet, quòd inhærentia formalis conceptûs non ſatis ſit ad realitatem omnium Entium, quia hæc non attenditur in formali conceptu, (qui, ut dictum eſt, ſemper eſt realis) ſed in conceptu objectivo, ſive re objectâ intellectui: at realiter, ſive revera extra fictionem, & imaginationem, Gieſſæ non eſt homo volans, & in ſylva noſtra non eſt Chimæra. Hæc igitur, quæ præter formalem conceptum, ſive, præter eſſe cognitum, nihil ſunt, dicuntur Entia rationis, quæ dari ex dictis patet.

TITULUS IV.
Quid ſit Ens Rationis.

Quid Ens rationis ſit, optimè declaratur ex ipſo nomine Entis rationis.

22 Ergo 1 *Ens rationis eſt Ens.* Id autem quo ſit modo intelligendum, patet ex iis, quæ antè inducta ſunt, nempè ſicut radix plantæ vocatur os ejus, *num.* 9. Et ſicut picta imago Barbaroſſæ vocatur Barbaroſſa, *n.* 13.

23 Ex quibus id obiter intelligitur, cùm Ens diſtinguitur in Ens rationis, & reale, quòd non ſit diſtinctio rei, ſed ſolùm diſtinctio nominis ambigui. Talis, inquam, ambigui, quod ex conſilio ambiguum dicitur, & ubi ratio ambiguitatis ſumitur ex ſimilitudine & proportione unius ad alterum.

24 Formalis autem ratio Entis rationis ſumitur per connotationem ad rationem. In eo tamen declarando, non loquuntur eodem modo autores.

ARTIC:

ARTICULUS I.

In quo proponitur, & refutatur opinio dicentium, Ens rationis esse, quod est in ratione.

25 Igitur Hervæus *Quodlib.* 3 *q.* 3. Occam. 1. *part. Log. cap.* 4. aiunt, ens rationis esse, quod est in ratione. Ens autem reale esse, quod est extra rationem sive intellectum. Unde porrò inferunt, conceptus rerum, & species intelligibiles etiam esse entia rationis.

26 Hîc primò diffitendum non est, quòd ens realia soleat frequenter circumscribi per esse extra intellectum. Id quod potest fieri ab eo, quod nobilissimo, & evidentissimo modo reale est. Si autem summatim putetur adæquata ratio entis realis consistere in *esse extra intellectum*, tum sine dubio id falsum est.

27 *Esse in intellectu non satis est ad Ens rationis.*

Nam 1. Multa eorum quæ in intellectu sunt, habent veros, & reales actus, sicut inprimis apparet de potentia intelligendi, & habitibus intellectivis. At operatio est index essentiæ. Non possunt igitur è numero entium realium ejici ista. Et per consequens, *esse in intellectu* non est adæquata ratio entis rationis.

Species intelligibiles sunt Entia realia.

2. Neque oportet, ut minoris conditionis sint species in intellectu, ac sunt species in sensu. At species sensiles non sunt entia rationis, quia movent sensus. Et sensûs non est, entitates fingere. Et quis diceret, speciem, quæ in speculo cui assimilatur species in speculo animato, hoc est, oculo) esse aliquid rationis solùm, & non habere esse reale. Quinimò hæc ipsa habet esse reale, quia est extra intellectum. Id enim non potest convenire, nisi entibus realibus. At species in speculo, & species intelligibiles sunt ejusdem generis. Si ergo istæ sunt entia realia, oportet etiam, ut species intelligibiles sint entia realia.

28 Atque hinc 3. De iis etiam quæ in intellectu sunt, agunt reales disciplinæ, veluti Physica in doctrina de anima. Ethica in speciebus habituum: Metaphysica etiam in prædicamento qualitatis.

ARTICULUS II.

In quo proponitur opinio, asserens Ens rationis consistere in denominatione extrinseca, eâ scilicet, quæ est à ratione.

Hæc opinio frequenter solet in hac controversia recenseri. Vide Scotum 1. *d.* 36. 29 *quæst. un.* Fonsec. *l.* 5. *Metaph. cap.* 7. *quæst.* 6. *sect.* 3. 4. Suarez disp. 54. *Metaph. s.* 2. *num.* 6. *seqq.*

30 Hîc inprimis id certum est, quod non omnis extrinseca denominatio faciat ens rationis. Talis enim est, cùm poculum dicitur inauratum, corpus locatum (accipiendo locum pro superficie continentis) homo vestitus, & sic in aliis. At hæ denominationes non dependent à ratione, nisi fortè quantum ad sola nomina, quod idem tamen etiam est in entibus realibus.

31 Denominationes igitur extrinsecæ, quando dicuntur constituere ens rationis, aiunt, sumendas eas esse ab intellectu, quales sunt eæ, quæ reducuntur ad esse cognitum. Unde prima talis denominatio est hæc ipsa, quâ aliquid dicitur *cognitum.* Quia autem porrò cognitio nostra triplex est, apprehensio simplicium, compositio, & divisio, & denique discursus. Hinc ens rationis ampliatur ad tres ordines,

Cognitio triplex.

ordines, atque ſic alia Entia rationis ſumuntur per denominationem ab intellectu, juxta primam opinionem, veluti ſunt eſſe, *genus*, *ſpeciem*, *definitionem*, *definitum*: Alia ſumuntur ex ſecunda operatione, veluti ſunt, eſſe ſubjectum, prædicatum: Alia ſumuntur ex tertia operatione, veluti ſunt eſſe *majus*, aut *minus extremum*, eſſe *medium terminum*, *&c.*

Hæc opinio etiam proba non eſt. Nam 1. juxta hæc nondum apparet, quomodo multa, quæ entia rationis dicuntur, ſint entia rationis. Veluti eſt de entibus fictis, veluti Chimærâ, Cerbero. Nam in his non apparet, quam ſpecialem denominationem cogniti ex hac vel illa operatione mentis habeant. Quod autem generaliter denominantur *cognita*, non ſatis eſt, ut ſint entia rationis. Nam hæc denominatio convenit etiam Entibus realibus, ut homo aut lapis dicatur quid cognitum. Sin verò ipſa denominatio cogniti præciſè eſſet ens rationis, non autem id, quod denominatur cognitum, (ut videntur velle Autores hujus opinionis) tùm etiam, quando Chimæra denominatur cognita, ipſum quidem cognitum erit aliquid rationis. At res, quæ denominatur cognita, inde non neceſſariò erit Ens rationis, ſicut in ſimilibus denominationibus patuit prius. Potéſtque idem diſcurſus fieri de privationibus, & negationibus, quas inferius demonſtrabo eſſe Entia rationis. 32 *Ens rationis non conſtituitur per denominationē ab intellectu.*

2. Non enim apparet, cur extrinſeca denominatio ab actu rationis, ſive intellectûs, poſſit facere Ens rationis, & non poſſit aut debeat idem eſſe, in denominationibus extrinſecis aliis. Nam inprimis non apparet ulla diſparitas, cur non attento alio, extrinſeca denominatio, facta ab intellectu, faciat Ens rationis, & non fiat idem in aliis. Priùs autem relatæ ſunt, *num.* 30. denominationes extrinſecæ, quæ non conſtituunt Ens rationis. Idémque eſt in denominationibus, ſumptis a ſenſibus, appetitu, & intellectu divino. Veluti, cùm homo aut lapis dicitur viſus, vel volitus, vel cognitus à Deo. 33

Quanquam id facilè admittere poſſum, quòd iſtæ relationes, quæ peculiariter *Num.* 30. ſunt inductæ juxta ſpeciales actus mentis, ſunt Entia rationis. Id tamen non eſt, adæquatè ex tali denominatione, ſed aliunde, nempè, quia dimiſſâ operatione intellectus illa non ſunt in rebus. 34

ARTICULUS III.

In quo proponitur propria ſententia quid ſit Ens rationis.

Maximè probo veterem illam definitionem, quam commentator tradit 6. *Met.* comm. 4. Ens rationis eſt, quod ſolum habet eſſe objectivè in intellectu. Cui conſonat definitio Fonſecæ, *lib.* 5. *Metaph. cap.* 7. *q.* 6. *ſ.* 5. Ens rationis eſt, cujus eſſe pendet ab operatione intellectûs. Subjungit enim quod dependentiam illam non intelligat effectivè, (quomodo multis entibus realibus convenit ab intellectu pendere, ut vidimus *num.* 17.) ſed objectivè. Undè in tantum melior eſt noſtra ex Commentatore definitio, quæ vocem objectivè ſtatim implicat, ad evitandam æquivocationem. 35 *Quid ſit Ens rationis?*

Porrò *objectivè* illud nunc dicitur eſſe in intellectu, quod nihil eſt, niſi in quantum objicitur intellectui: ſive, cui nullum eſſe convenit remotâ actione mentis. Atque hinc ens reale, & ens rationis diſtinguuntur in eo, quod ens reale etiam eſt, cùm 36 *Quid ſit eſſe objectivè in intellectu?*

cùm non objicitur intellectui. Ens autem rationis non habet esse, nisi cùm objicitur intellectui.

37 Dico disertè de *esse*. Nam Entia rationis possunt rebus convenire præter operationem mentis. At esse nullum habent, nisi quod illis tribuitur ab intellectu. Veluti ante operationem mentis verum est, Bartimæum esse cœcum, hoc est, cœcitatem, quæ Ens rationis est, convenire Bartimæo. At cœcitas ante operationem mentis non habet Entitatem: sed omnis Entitas quam habet convenit illi, in quantum objicitur rationi. Idémque est in relationibus, cùm dico, homo est albus, tum homini convenit relatio subjecti, etsi ego non apprehendam relationem subjecti in voce hominis. At Entitatem nullam habet ista relatio, antequam intellectus eam intelligat, & quasi fabricet.

38 *proponuntur dicenda.* Ut tota hæc res sit plenior, tria sunt inquirenda; 1. An intellectus efficiat Entia rationis? 2. An Entia rationis sint per solum intellectum? An verò etiam per respectum ad alia? Et denique: An etiam intellectus divinus faciat Entia rationis.

Quæstio I.

An intellectus efficiat Ens rationis.

39 Negat id Soncinas 6. *Met. q.* 18. §. *quantum ad secundum.* Et probat. Nam si ab aliqua causa (quæcunque illa sit) essent, tum essent per se, vel in alio. At neutrum, quia nec sunt substantiæ, nec accidentia. 2. Impossibile est, esse productionem nobiliorem suo termino, quia nobilitas productionis, & cujuslibet actionis sumitur ex termino suo. Sed Ens rationis est imperfectius qualibet productione, quia omnis productio est ens reale, omne autem ens reale est perfectius quolibet ente rationis. Hæc ille, à qua sententia alii recedunt; Ponentes efficientem causam entis rationis.

40 *Ens rationis propriè non habet efficientem.* Hac in re dico, 1. *Ens rationis non habere efficientem, si propriè & rigorosè loquamur.* Ita patet, quia efficiens & effectum, seu generalius, causa & causatum sunt quasi differentiæ Entis. Et Ens non prædicatur per se de entibus rationis, sed per analogiam proportionis. Ergo & effectum esse, non potest de iis aliter prædicari, ac per analogiam proportionis. Deinde siqua causa esset per se entis rationis, tunc id maximè esset intellectus. At is non attingit res aliter, quam cognoscendo eas. Cognitio autem non efficit res cognitas, cognoscens equum non facit equum, cognoscens hominem non facit hominem. Ergo etiam cognoscens cerberum, rigorosè loquendo, non facit cerberũ. 3. Quod si autem aliter quàm cognoscendo intellectus attingeret ens rationis, tum possent dici Entia realia, non minus ac arte facta. At ens rationis esse ens reale implicat. Convincítque hoc ipsum ratio Soncinatis, quod per nominatum absurdum, non potest ens rationis terminus esse, realis ac positivæ operationis intellectûs, quia terminus, cùm propter eum fiat actio, semper debeat esse nobilior actione ipsa. Idémque convincit ejus prius argumentum, quòd scilicet per se Ens rationis non possit habere causam efficientem. Unde ad ea nihil porrò respondendum est.

41 *Ens rationis quomodo habeat efficientem?* 2. *Ens rationis habet causam efficientem per similitudinem, & proportionem.* Ita sequitur ex prioribus. Nam quo modo ens est, eo modo potest etiam effectum alterius dici. Sunt enim entia rationis, veluti Simiæ entium realium. Unde sicut ens reale vocatur ens unum, & verum, & bonum, & simplex, vel compositum, & singulare, vel universale. Ita etiam ens rationis dicitur ens & unum, &c. proinde

& effectum

& effectum : Patet autem id inde, quia ens rationis ſuo modo incipit, cùm, ſcilicet ſit objectum intellectûs, & definit, cùm intellectus non amplius illud eſſe apprehendit, & ſic in aliis.

Ut ſingula hæc rectiùs teneantur, diligenter notetur ordo hic. Intellectus concipit aliquam rem mente ſua, quæ non eſt, veluti Chimæram. Illa conceptio ſive cogitatio, eſt realis, & propriè dicta actio mentis. Ergo iſti actioni reſpondet aliquis terminus qui neceſſariò etiam realis. Is ergo eſt formalis conceptus, qui, ut ſuperiùs patuit, ſemper eſt realis, etiam de ente rationis. Hactenus igitur intellectus, in efformatione ſcilicet conceptûs formalis, eſt verè & proprie dicta cauſa: jam verò nullus formalis poteſt eſſe conceptus, cui non correſpondeat conceptus aliquis objectivus, ſeu, quod idem eſt, objectum aliquod, quod repræſentatur per iſtum formalem conceptum. Atque ita, cùm intellectus format conceptum Chimæræ, verbi gratiâ, *in ſylva* verſantis. (Ita enim loqui placet, ut intelligatur diſtinctio Chimæræ, ſub conceptu formali, quomodo eſt in mente, & ſub conceptu objectivo quomodo dicimus eam in ſylva extra mentem verſari,) tum fertur etiam intellectus ad Chimæram, tanquam objectum, cui conformetur conceptus formalis. Objectum autem non conſequitur ordinariè conceptum formalem, ſed ei præſupponitur, ſicut & objecta aliorum ordinum. Ex quibus evidens eſt (quandoquidem alius ordo eſſe non poteſt) intellectum non concurrere ad iſtud objectum ſuum (quod eſt ens rationis) per propriè dictam cauſalitatem.

42 *Intellectus quomodo ſit cauſa Entium rationis?*

Nihilominus, quia conceptus iſte formalis, quem intellectus habet, conformandus eſt alicui objecto. Objectum autem iſtud nihil eſt, niſi in quantum ejus imago eſt in mente. Ideò hactenus ratio dicitur eſſe cauſa objecti cogniti, quæ tamen vera cauſa non eſt, niſi conceptûs illius formalis, de objecto cognito. Et hoc intuitu ait commentator 6. *Metaph. com.* 8. Et *l.* 1. *de anim. comm.* 8. quòd entia rationis ſint facta ab anima, quo ſenſu ego ipſe ſæpè loquor, ſolétque ad eundem ſenſum quæri: An ſolus intellectus faciat Entia rationis, quam quæſtionem ſtatim expedio. Imò ſimpliciter ſolet ad id ſignificandum dici, quòd intellectus ſit cauſa Entium rationis. Vide *Scot. q.* 4. *in prædicab.* Rectius, & cautius ſic: intellectus, vel fingit, vel format, vel facit conceptum ejus quod non eſt, quod hoc ipſo non eſt, niſi per formalem conceptum, hoc eſt, in mente.

43

Quæstio II.

An Ens rationis ſit ſolum per intellectum?

Qui in ſolo intellectu negant eſſe Entia rationis, addunt partim voluntatem, partim etiam ſenſum. Dicitúrque ad has omnes potentias Ens rationis ampliâſſe Scotus 1. *d.* 45 *quæſt. un.*

44

Ac *de voluntate* quidem id probatur, quia voluntas ſæpè tribuit Rei alicui ordinem ad aliud, quem juxta naturam ſuam non habet, veluti cum amat doctrinam propter divitias acquirendas. Iſte enim ordo non inventus in re, eſt relatio rationis; atque ſic Ens rationis. Ergo voluntas facit Ens rationis.

45 *An fiat per voluntatem?*

Rurſus *de ſenſu* probatur, quia ſenſus, præſertim imaginativa, falſè poteſt apprehendere, quæ non ſunt. Sicut Melancholicus imaginatur ſibi irruentes hoſtes, & verſans in tenebris, imaginatur ſibi ſpectra, & ſic in aliis. At hæc nihil reale habent, ſunt igitur Entia rationis

46

Nihilominus

47 *Ad ſolum intellectum pertinere.*

Nihilominus rectiſſimè ſoli intellectui vendicatur fabricatio (ut ſic loquamur) Entis rationis. Nam (non voluntas, ſed) intellectus, ſolùm verſatur in apprehendendo Ente, ut Ens eſt. Voluntas autem ſolum verſatur in Ente, ut bonum eſt. At quod debet facere Ens rationis, debet attingere Ens ut Ens. Undè ſi voluntas ferretur in aliquod objectum, quod non eſſet, appetendo illud, ex vi talis actus non eſſet Ens. Inprimis quia voluntas præſupponit intellectum, unde ipſa non fertur ad aliquid tanquam bonum, quod intellectus non antea apprehendit, & judicavit *eſſe bonum*. Ergo ipſum eſſe, & bonum præciſè non exiſtimatur, niſi per judicium intellectus.

48 *Solvuntur objectiones.*

Ad obiectionem autem propoſitam *Reſpondeo*, quod ordinare unum ad aliud, non ſit actus voluntatis, ſed intellectus. Unde voluntas quando unum amat propter aliud, ipſa non facit hunc ordinem, ſed præſupponit eum factum eſſe ab intellectu, qui prius apprehenderit, unum eſſe bonum propter aliud, poſtea voluntatis ſolùm eſt amare. Atque hinc Caietanus 1. *p. q.* 28. *a.* 1. rectè ait: voluntatem nihil operari circa Ens rationis, niſi præparando fundamentum, quod proximè ſit idoneum ad relationem: quomodo ille, qui ſe collocat ad columnam, dextro latere verſo ad columnam, facit, ut columna dicatur, à relatione rationis, ſiniſtra. Ipſe tamen non eſt efficiens talis relationis, (ut ita nunc loquamur) ſed mens ſive ratio: quia Entia rationis non efficiuntur, niſi efficiendo formales conceptus, ut declaravi antea. Confer Colleg. Conimb. *in Porph. quæſt. 6. proœm. cap.* 1.

49 *Senſus an faciat Ens rationis?*

Quod ad alterum attinet: ſenſus, ut ſic, non poteſt fingere Ens rationis, quia ad hoc requiritur actus reflexus, quo unum comparetur cum alio. Eſt enim Ens rationis, ſolùm Ens per proportionem ad aliud. Undè potentia, quæ apprehendit Ens rationis, neceſſariò utrumque illius proportionis extremum intuetur. At ſenſus non cognoſcit per reflexionem, ſed ſolùm directè.

50 De imaginativa igitur facultate dico, quòd ea apprehendat obiecta ficta, ſed id ſolùm eſt de imaginatione humana, quæ coniungitur cum intellectione. Undè id opus non tam eſt imaginativæ facultatis, quàm intellectus, præſertim, quia in brutis nihil tale deprehenditur. Confer hîc Suarez *diſp.* 54. *ſ.* 2, *n.* 17, 18.

Hactenus igitur confirmatum eſt: ſolum intellectum facere Entia rationis, ſed quæri ſolet ſpecialius, an etiam de divino intellectu id procedat. Id nunc breviter tractandum eſt.

QUÆSTIO III.

An etiam divinus intellectus efformet Ens rationis?

51 Non efformat. Nam in eo actu eſt imperfectio. Omnis autem imperfectio debet abeſſe ab actibus divinis. Prius patet, quia in efformatione entium rationis, ens apprehenditur ſecus, ac eſt. At hæc eſt aliqua deformitas, ideóque, ſtatim eſt imperfectio. Patet. Nam ut fingantur Entia rationis, ea quæ unum ſunt, apprehenduntur ut diſtincta: ea quæ abſoluta ſunt, intelliguntur, ut reſpectiva. Ea quæ non ſunt, apprehenduntur ac ſi ſint.

52 *Deus intelligit Entia rationis.*

Id tamen dandum eſt, quòd cùm intellectus Dei intelligat omnes humanas cogitationes, quod conſequenter etiam intelligat conceptus formales, qui ſunt in mente noſtra. Illi enim ſunt verè res. Unde porrò ſequitur: quod ad perfectionem divini intellectûs pertineat, etiam cognoſcere obiectum, quod intenditur repræſentan-

repræsentandum per istum formalem conceptum. Atque adeò tum Deus intuetur id, quod est fictum vel fingibile à nobis, etiamsi ipse non fingat entia. Sicut Deus intuetur nostros discursus, quomodo scilicet à noto ad ignotum progrediamur in cognitione nostra, cùm ipse tamen non discurrat.

TITULUS V.
De divisionibus Entis rationis.

53 *Optima divisio.*

Optimam divisionem entis rationis existimo fieri per propottionem ad divisionem entis realis. In ea enim consistit generalis ratio entis rationis. Ergò sicut ens reale est substantia, vel quantitas, vel qualitas: Ita etiam ens rationis est substantia, ut Chimæra: vel quantitas, ut eiusdem magnitudo: vel qualitas, ut cœcitas, vel Chimæræ color, & sic in aliis.

Cur plurimæ sint relationes rationis?

In his tamen eminet relatio. Ad similitudinem enim relationum realium finguntur plurimæ relationes rationis. Estque id inde, quia proprius conceptus relationis consistit in esse ad, qui, ut sic, est entitatis debilissimæ. Unde entia rationis quàm proximè ad istas relationes accedunt.

54 *An omne Ens rationis sit accidens?*

Contrariari isti divisioni videtur, quod *Timplerus* disputat, *l.1.Metaph.c.3.q.10.* omne ens rationis esse accidens, probátque tribus rationibus, quæ in idem recidunt, quòd scilicet sit in intellectu omne ens rationis. At inprimis confunditur in hac opinione, entis rationis conceptus formalis cum obiectivo. Conceptus formalis de Chimæra, verbi gratiâ, est subiectivè in mente. At hic ipse est aliquid reale. Conceptus autem obiectivus Chimæræ non est subiectivè in mente. Obiectum enim istius conceptûs potest esse Chimæra, quæ in sylva fingitur versari. At de ente rationis inprimis loquimur iuxta obiectivum conceptum, tanquam de eo, quod intellectui obiicitur repræsentandum per formalem conceptum. Atque hinc rectissimè dixit *Suarez*, entia rationis non esse in intellectu subiectivè, sed obiectivè, quod de Chimæra *in silvis* ficta, est evidentissimum. Indéque dum hæc *Suarezii* verba erroris arguit *Timplerus*, reverà indicat, quòd non rectè intelligat naturam entium rationis.

55 *Alia divisio.*

2. Aliter dividitur ens rationis, in ens fictum, & ens rationis specialiter dictum. Cuius distinctionis sensus haberi potest ex dictis *num.*15.

56

3. Distingui solet ens rationis in positivum & negativum. Ubi sub negativo intelliguntur privationes & negationes specialiter dictæ. Sub positivo autem intelliguntur cætera, veluti Chimæra, Minotaurus, Relatio rationis, &c.

57

Timplero non videtur proba ista divisio, quia privationes & negationes non sunt entia rationis. Indéque omne ens rationis ait esse positivum quid, *l.1.Met. cap.3. q.11.* Hæc tamen refutatio nihil ponderis habet, ut posteà videbitur.

4. Dividitur Ens rationis in relationem, privationem, & negationem, de qua plura consideranda sunt.

De divisione Entis rationis, in relationem, privationem, & negationem:

58

Divisionem hanc tradunt Autores plurimi, *Thom.q.21.art.1 de veritate. Cajetanus 1.p q.28.a.1.Soncinas 9 Met.q.16.Colleg.Conim. in qq.proœmia, lib ad Porphyr.q.6.a 2.Suarez in Met.disp.54.s.4. & 5.* Aliíque ferè communiter. Multùm tamen laborant Recentiores, præsertim in istius interpretatione, inprimis quoad sufficientiam istius divisionis: Nam non videtur, sub quo membro

debeant comprehendi Entia ficta, veluti Chimæra, Cerberus & alia.

59 *Et sufficientia huius divisionis.*

Duplex autem tentatur reductio. *Primò* reducunt aliqui ista & similia ad relationes: Argumento, quia ista sunt entia rationis per modum cogniti, seu in quantum sunt cognita ab intellectu. Sub ea ratione autem involvimus respectum ad potentiam cognoscentem.

60

Hæc reductio bona non est. Nam 1. Sic eodem jure dicerentur etiam privationes & negationes relationes rationis, atque sic omne Ens rationis esset relatio rationis, unde aliunde apparet propter membrorum consensum, istius divisionis imperfectio. Patet consequentia, quia Ens rationis, ut sic, requirit istam denominationem cogniti, & non est Ens rationis, nisi in quantum à ratione cognoscitur esse. *Deinde* denominatio cogniti est quidem respectiva, sed tamen ipsum quod denominatur cognitum, non statim est relatio rationis. Chimæra enim absolutè apprehenditur, nempe per modum animalis, quòd sit

Πρόσθε λέων ὄπιθεν τε δράκων, μέσση τε χίμαιρα,
Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.

Ut describitur ab homero *Iliad. 7.* Atque sic, quia Chimæra apprehenditur ab intellectu, per modum animalis tergemini, utique non apprehenditur ut relatio, præsertim, quia, cùm loquamur de ente rationis sub objectivo conceptu, etiam debemus illud dividere, juxta varietatem, quam habet ens rationis, sub objectivo conceptu.

61 *Aliorum reductio. Refellitur.*

Igitur 2. Alii ista entia ficta reducunt ad negationes, quia ipsa sunt simpliciter non entia. Ita fecit *Colleg. Conimb.* & *Suarez dd. loc.* Sed nec hoc benè dicitur, quia si à parte rei intelligatur id *non esse*, tum omnibus entibus rationis convenit non esse. Atque sic etiam relationes rationis possunt dici negationes. Unde non appareret, quomodo majori jure entia ficta contineantur sub negationibus, quàm relationes rationis. Nam & relationes rationis non habent esse à parte rei.

62 *Instantia.*

Dices: At entia ficta involvunt repugnantiam & contradictionem, & proinde simpliciter non sunt, quod non est in relationibus rationis. *Respondeo* negando antecedens, si universaliter intelligatur. Sunt enim multa entia rationis, quæ nullam contradictionem involvunt, veluti, si quis fingat magnum exercitum nunc cingere *Francofurtum*, hoc tempore esse cometam, & in ejusmodi aliis. Hæc quia non sunt, & tamen intellectus de iis aliquid concipit, utique sunt entia rationis. Et tamen nulla involvitur repugnantia, si tale quid revera sit. De his ergò saltem evidens est, quod non contineantur sub negatione, maiori iure, ac relationes rationis.

Autoris sententia de ista divisione.

63

Atque propter hæc simpliciter existimo istam divisionem esse insufficientem, si intelligatur divisio illa, de ente rationis in universum concepta.

Commodè exponitur illa divisio. Ens rationis quid sit specialiter?

Exponi tamen potest commodè illa divisio, si subiectum illius, sive totum distributum, intelligatur de ente rationis particulatim, & quod famosè tale dicitur, contradistinctum ab ente ficto. Quomodo ens rationis id dicitur, quod habet entitatem, per rationem, (in quo convenit cum iis, quæ specialiter dicuntur ficta entia) sed tamen entibus realibus attribuitur, quomodo ens rationis aliquando sumi suprà tradidi *num.* 15. Solentque hæc entia rationis vocari *doctrinalia*, eò quòd iis in docendo soleamus uti. Unde propter usum hunc suum videntur magis entia esse, quàm entia cætera rationis, atque adeò videntur ipsa sola distributa esse dimissis aliis. Atque sic omne ens rationis (specialiter sumptâ voce, pro ente rationis, quod doctrinale

doctrinale est, quódque facto contradistinguitur) est vel relatio, vel privatio , vel negatio.

Sed tum ex alio capite huic divisioni contravenit *Timplerus*, disputans, privationes & negationes non esse entia rationis, *l.*1 *Met.c.*3.*q.*11.*&* *l.*5.*c.*6.*q.*3. Id nunc considerandum est. 64

An privationes & negationes sint Entia rationis?

Principiò videri potest: Privationem esse plusquam ens rationis, hoc est, esse ens reale. Sed de hoc sufficienter disputavi *in Top. c.*20.*n.*34.*seqq.*

Nunc igitur solùm disputandum est, an sint entia rationis, an verò aliud quid sint, quod contendit *Timplerus dictis locis*, ex eo, quia omne ens rationis debeat esse positivum. Cui accedit, quòd privationes & negationes rebus à parte rei conveniunt, ante omnem operationem intellectûs. Neque enim ab ullius intellectu pendet, quòd tenebræ conveniant aëri, aut *Iro* paupertas, & *Bartimæo* cœcitas, & quod ante istam mentis operationem id non sit. 65

Nihilominùs in oppositum est, quòd ipse *Aristoteles* privationes & negationes vocat entia, *l.*4. *Met c.*2. *Quædam*, inquit, *vocantur Entia, quia substantiæ; quædam, quia privationes, &c.* At negationes & privationes non sunt entia realia. Ergò sunt entia rationis. Faciúntque ad aliqualem entitatem privationum obtinendam (quòd idem consequenter est de negationibus infinitis) quòd privationes dicuntur quodam modo *habitus*, 5.*Met.*17.& *species εἴδη*, 1.*Phys c.*8.*t.*75. Hæc enim sunt specialia nomina entium. Atque hinc etiam dicuntur privationes *esse* in subiecto. Veluti cœcitas *est* in oculo, tenebræ *sunt* in aëre, & sic in aliis. 66

Ad primam rationem in contrarium *respondeo* negando, quòd omnis ens rationis debeat esse positivum. Petitúrque principium in ista assertione. Quanquam id largiri possum, quòd quicquid est ens rationis apprehendatur à mente, ut positivum quid, mens enim faciendo ens rationis, apprehendit tanquam ens, quod tamen ens non est. Atque hoc etiam in privationibus & negationibus, quas cùm mens apprehendit, apprehendit eas tanquam inhærent aliis, adeóq; quasi sint attributa vel formæ entium. At hoc ipsum inhærere, non est nisi entium. 67

Ad alterum patet responsio, ex superius dictis *n.*37. Entia rationis pendent ab intellectu, non quantum ad convenientiam quam habent ad subiectum. Hæc enim potest esse semoto actu mentis: sed quantum ad essentiam, h. e. entia rationis non sunt, vel non habent esse, antequam operetur intellectus, & eis quasi conferat esse. Ita *Iro*, ante omnem operationem mentis, convenit paupertas, & *Bartimæo*, ante omnem operationem, convenit cœcitas. Paupertati autem & cœcitati *Iri*, & *Bartimæi* non convenit ullum esse, nisi inquantum sunt obiectivè in intellectu. Nam prout à parte rei sunt, solùm convenit eis negare. Intellectus autem apprehendit eas tanquam formas inhærentes aliquibus subiectis, hoc est, apprehendit eas per modum positivorum. Entitatem igitur quamcunque habent privationes, habent per intellectum. Idémque est, ne putetur hîc principium peti, in aliis entibus rationis, quæ fundamentum ex re sumunt. Nempe & ista ante operam mentis conveniunt rebus, solùm non sunt entia ante operam mentis. Veluti *Tullio* & *Ciceroni* convenit, quòd sint idem numero, antequam mens negotietur. Sed ista relatio rationis, sive identitas eiusdem ad seipsum, non habet entitatem nisi cùm est obiectivè in mente. Sic cùm homo quis est albus, ibi à parte rei, homini convenit esse subiectum. At relatio subiecti in homine, nullam habet entitatem, 68

Quatenus entia rationis pendeant ab intellectu?

69 nisi in quantum est in intellectu obiectivè. Cæterùm, quia entia rationis in particulari iuxta factam divisionem erant, relatio rationis, privatio,& negatio. Ideò videbatur de his nunc agendum esse, sed neutrum facio. Nam de privatione & negatione prolixè scripsi *in Top. c.* 16. *n.* 9. *& c.* 20. *toto.* Unde ista doctrina sumi potest. Relatio autem rationis commodiùs declarabitur infrà post tractationem de relatione reali. Sicut enim ens rationis in genere rectè intelligitur per iuxta-positionem ad ens reale in genere, (quo consilio etiam hîc in generali Metaphysica de ente rationis egi) ita Ens rationis, hoc est, relatio rationis commodiùs intelligitur per iuxta-positionem ad relationem realem. Atque ita nunc generalis Metaphysicæ finis esto.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ALPHABETICVS.

PRIOR NUMERUS CAPUT; POSTERIOR, NUMERUM MARginalem cujuſque capitis notat.

A

A ſe & ab alio.

Quid ſint ? 13.11
Eſſe ab alio, ambiguè dicitur, 12.13 *& cap.* 21. *num.* 13. *&* 22.

Abſolutum.

De abſoluto eſt c. 20
Ejus variæ ſignificationes 20.2
Abſolutum poſitivè & privativè quid? 20.4
Abſolutum cur definiatur nominibus privativis. 20.21

Abſtractum.

Quid ſit 24.134

Abſtractio.

Omnis ſcientia exigit aliquam abſtractionem 1.41
Quid ſit ? 1.42
Abſtractionis triplex genus 1.43
Qualis in Metaphyſicis ? 1.44
De abſtractione ſecundùm indifferentiam 1.47
Abſtractio quouſque ſe extendat, 1.53
Abſtractio non arcet ea quæ præcognoſcuntur in ſcientia 1.60
Abſtractio coërcet ſcientiam 1.115
Abſtractio realis & intentionalis quid ? 7.134
Abſtractio negativa & præciſiva quid ? 7.135

Accidens.

An ſit per ſe ſcibile 1.75
Quomodo non ſit ens 1.75
Abſolutè eſt ens ibid.
Quomodo ſit non ens ? 2.6
Accidentia unde individuentur 7.76
Non individuari per ſubjecta 7.77
Solo numero differentia poſſunt eſſe in eodem ſubjecto 7.78
De quibus id eſſe poſſit ? 7.79
Individuari per eſſentias ſuas 7.85
Accidens poſſe eſſe ens completum, 12.43
Quo ſenſu ſit incompletum : 12.47
Accidentis exiſtentia non eſt ſubſtantia, 15.6
Quæ ſit ejus exiſtentia 15.7
Accidens exiſtere exiſtentiâ propriâ 15.64
Accidentia an poſſint eſſe ſubjecta, & quomodo ? 23.14
Accidens poteſt eſſe proximum ſubjectum alterius accidentis 23.17
Accidens prædicabile non eſt idem, quod adjunctum commune 23.96

Actus, Ens actu, actualitas.

Ens actu quid ſit 14.101
Ejus formalis ratio eſt exiſtentia, ibid.
Actus & potentia quomodo faciant compoſitionem 5.25
Purè actuale quid ſit ? 13.26
Quâ careat potentia ? 13.28
De actu vide aliqua ad vocem potentiæ. Eſt de eo c. 14
Actus purus bifariàm dicitur 14.10
Actus immanentes, quomodo contineantur ſub potentia activa 14.32
Actûs vox unde dicatur ? 14.58
Ejus variæ ſignificationes, 14.60

Ejus definitio 14.61
Actus impurus quis? 14.63.
Explicatur divisio in actum primum & secundum 14.64
Per actum ibi non intelligitur, sola forma substantialis 14.65
Quid actus primus? 14.67
Actus secundus non est idem ac operatio (14.69
An præter primum & secundum actum detur alius? 14.71
Explicatur divisio actûs in formalem, & entitativum 14.74
Actûs entitativi necessitas 14.76
Non rectè dicitur is imperfectus, 14.77
Explicatur divisio in actum existentiæ, & essentiæ 14.79
Explicatur divisio actûs in actum signatum & exercitum 14.80
Actus separari posse à potentiis, 23.65

Actio, agere.

Actio mixta quid? 22.95
Octo prærequiruntur ad actionem 22. (97
Actio immanens, & per emanationem differunt 22.123
Ambiguitas in voce actionis 22.126
Ejus duplex significatio 22.332
Quænam agant propter finem 22.334 (seqq.

Adjunctum.

Non potest esse genus 6.126
De adjuncto est cap.23
Vox adjuncti explicatur 23.3
Adjungi quid? 23.8
Adjuncti divisio in proprium & commune explicatur 23.32
Adjuncti divisio in separabile, & in inseparabile explicatur 23.100

Æquivocum.

Non potest esse genus 6.145
Æquivoca causa quid? 22.113
Semper est nobilior effecto 22.114
Ambiguum quid? 24.133

Æternum, æternitas.

Æternitas non est accidens 16.10
An sola sit duratio 16.29. & 84
An æternitas sit duratio 16.31
Æternum unde dicatur 16.38
Ambiguitas in voce æterni 16.39
Ejus definitio explicatur 16.41
Æternitatem esse durationem 16.42
Quomodo distinguatur ab aliis durationibus 16.43
Actualis carentia termini an sufficiat ad æternitatem? 16.43
Æternitatem soli Deo convenire, nec alii rei convenire posse 16.47
Æternitas an sola sit permanens 16.48
Æternitas participata rescllitur. 19.53. & 90.

Ævum.

An sit specialis duratio? 16.31. & 85
Ævum unde dicatur? 16.50
Variæ ejus significationes 16.51
Quæ ævi definitio 16.52
Ævo an possit durare quid supernaturale? 16.53
Ævum non consistere in ratione mensuræ. 16.55
Non consistere in actuali inchoatione, & carentia desitionis. 16.63
In qua differat à durationibus aliis. (16.65
Duæ sunt ævi conditiones. 16.66

Affectiones inscientia.

Quales esse debeant, 1.24. & 3.15
Affectiones entis, vide entis affectio.
Non semper faciunt compositionem in subjecto 3.11
Affectiones scibiles possunt connotare subjectum 3.13
Quid ad eam requiratur? ibid.
Earum variæ conditiones 3.18.15

Ἀγαθὸν.

Unde dicatur? 10.2

Alicubi esse.

Est de eo toto cap.17
Est affectio transcendentalis 17.2
Alicubi esse unde dicitur 17.5
Ambiguitas ejus 17.6
Quid sit 17.7. & specialiùs n. 19.

Non consistere in denominatione extrinseca 17.7
Nec in operatione transeunte 17.9
Formaliter non est idem quod spatium 17.13
Non est ubi prædicamentale 17.16
Alicubi esse non est res distincta ab ea quæ est alicubi 17.17
Alicubi esse dividitur in esse alicubi repletivè, definitivè, & circumscriptivè 17.21
De phrasi: alicubi esse repletivè, 17.22
postulat ut sit extra cœlum etiam, 17.25
Quid sit esse alicubi repletivè 17. 30
Explicatur phrasis, esse alicubi definitivè 17.30
Quid sit? 17.36.
Quid sit esse totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spatii 17.40
Quid sit occupare locum 17.43
De phrasi: Alicubi esse circumscriptivè 17.48
Unde dicatur circumscriptiva præsentia (17.49
Quod definitivè est alicubi, est hîc & non alibi. 17.50
Ubi circumscriptivi divisio in naturale, & supernaturale explicatur 17.62
Eorum, quæ circumscriptivè adsunt alia per se talia sunt, alia non 17.65
Quomodo sit actus corporis 22.265
Animæ contrariæ an sint in homine, 22 (281
Anima vegetans, sentiens, & rationalis, non sunt realiter distinctæ in homine 22.292
Objectiones multæ solvuntur 293
Animam communicare corpori suas potentias 23.80
Animi vox explicatur 23. 20
Anima quomodo sit numerus 25.48

Aliquid.

Non importat realem distinctionem vocabulum Aliquid 24.40
Unde dicatur? 2.5
Æquipollet enti ibid.
Non est genus entis 2.18. & 20
Est transcendens 2. 4

Analogia, Analogum.

Vox analogi explicatur 6.147
Analogum, quomodo sit idem quod πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς 6.148
Non omnis analogia constituit aliquid per modum generis 6.150
Analogum dicitur univocum, & æquivocum, quomodo 6.151
Analogum quid sit 6.158
Analogia proportionis continetur sub æquivoco. 27.9

Angelus.

Incorruptibilis creatura quomodo dicatur Angelus 16.66
Angeli superioris duratio non mensurat inferioris Angeli durationem, 16.60
Et quomodo circumscripti 13.39
Quomodo sint simplices 5.6
Unde individuentur 7.54
Non sunt ex se singulares 7.55
Quomodo sint puri actus 13.26
Angeli durant ævo 16.68
Angelus non est alicubi per operationem transeuntem 17.10
Angelus quomodo sit totus in toto spatio, & totus in qualibet parte spacii, (17.41
Angelus Dei potentiâ potest esse in pluribus ubi 17.46
Quomodo sit alicubi circumscriptivè, 17. (48
Angeli actus sunt liberi & contingentes 18.25
Angeli an sint entia necessaria 18.47
Quomodo sint naturâ immortales, 18.50
Quomodo dicantur formæ 22.228

Anima, Animus.

Quomodo sit simplex 5.6
Animam separatam non esse Ens completum 12. 29
Etiam separata retinet naturalem aptitudinem ad corpus 12.32
Anima quomodo sit actus entis in potestate 14.13

INDEX.

Anima quando dicatur naturâ incorruptibilis 16.66
Anima rationalis durat ævo 16.69
Anima quomodo sit tota in toto spatio, & tota in qualibet parte spatii 17.40
Non occupat spatium. 17.43
Anima an sit Ens necessarium 18.47
Quomodo sit immortalis naturâ, 18.50
Anima bruti & plantæ quomodo sit mortalis 18.52
Animæ separatus status non est violentus 18.53
Anima quomodo dicatur homo, 22.233

Αποτέλεσμα.

Quid sit 22.414
Ejus duo genera ibid.

Appetitus.

Appetitus complacentiæ 10.45
Appetitus quomodo possit esse rei præsentis 10.46
Quomodo non esse appetatur 32.360

Ars.

Quid Luciano 1.10
Quot modis vox artis sumatur 1.14
Artis finis internus & externus, 22.398

Axioma.

Unde dicatur 21.73
Quid sit ibid.
Vide Propositio.
Dignitatum divisio in proprias & communes explicatur 21.75

B

Bonum.

De eo agitur toto c.10
Unde dicatur bonum 10.2
Bonum morale, naturale, & transcendens 10.4
Bonum verum, vel apparens 10.7
Bonum corporis, animæ, vel fortunæ, 10.8
Bonum honorabile vel laudabile, 10.9
Utile vel fruibile 10.10
Honestum, delectabile vel utile 10.11
Boni divisiones juxta divisionem Entium 10.14
Boni vox dupliciter sumitur, 10.18. & (11.40
Bonitas transcendens quid sit 10.19
Re non differt ab essentia 10.21
Non esse de prædicamento qualitatis (10.23
Non est relatio rationis 10.28
Etiam non significare negationem, 10. (29
Non est Bonitas idem quod perfectio, 10 (29
Quomodo ab invicem distinguantur, 10 (31
Quomodo sint idem 16.32
Bonitatem etiam esse in extrinseca denominatione 10.33
Quid sit bonitas transcendens 10.35
Quid addat entitati 10.36. *seq.*
Addit respectum ad voluntatem 10.38
Declaratur per collationem ad doctrinam de vero 10.42
Non consistit in actuali relatione 10.48
Bonum transcendens adæquatur enti, 10 (52
Omne bonum esse ens 10 64
Bonum ὄντως vel φαινομένως 22.344
Inter bonum & malum, quomodo mediet indifferens. 22.353
Bonum & finis quomodo convertantur, 32.355

C

Casus.

Quid sit 22.109
Non omnia casu fieri 22.335

Causa, causatum, causaliter.

Causarum tractatio ad Metaphysicam non pertinet, ut sint principia sub, ecti 2.45. & 22.13
De causa & causato est cap.22
Cujus disciplinæ sit agere de causis 22 (4
Quomodo ad Logicam pertineant, & quomodo ad Metaphysicam, 22.6 & (12
Causa unde dicatur? 22.17
Ambiguitas in ea voce 22.19
Ejus definitio traditur, & explicatur 22.20

disputatur

Disputatur de divisione causarum, sine qua non, quid sit 22.24
Causa sine qua non, quid sit 22.40
Probatur quatur esse causas 22.41
Causarum divisio in internas & externas explicatur 22.42
Causa procreans vel conservans 22.56
Solitaria vel socia 22.73
Causa solitaria bifariam dicitur 22.7
Causæ coordinatæ vel subordinatæ quid (22.77
Causæ quæ per se & accidentaliter ordinatæ 22.78
Causarum per se ordinatarum conditiones 22.79
Causa principalis vel instrumentalis, (22.82
De causa per se & per accidens 22.85
Vide in per se & per accidens.
De causa naturali & voluntaria 22.93
Earum discrimen 22.96
Divisio causæ in univocam, & æquivocam 22.110
Divisio causæ in eam quæ est per emanationem, & per transmutationem. 22. (119
Causæ divisio in universalem & particularem, primam & secundam 22. (127
Causæ efficientis divisio in externam & internam explicatur 22.134
Causa προηγουμένη, προκαταρκτικὴ καὶ συνεκτικὴ *quid* 22.137
Quid moralis & naturalis 22.138

Completum.

Vide incompletum.

Causa, causatum.

Causatum quid sit 22.406
De voce effecti 22.407. (409
Meliórne sit vox effecti, an causati 22.
Causati divisio, in effectum, materiatum, formatum, & finitum qualis 22.410

Christus.

Christus totus & totum Christi quomodo differant? 6.15
Christi humana natura existit existentiâ propriâ 15.43
Non autem subsistit subsistentiâ propriâ. 15.44
Christi corpus quo modo adessendi sit in cœna 17.55
Humanam naturam Christi non esse divinæ ad unctum probatur 23.26

Circumscriptum & incircumscriptum.

Quid sit? 13.36
Circumscriptio triplex 13.37
Circumscriptio essentialis quæ 13.39
Circumscriptivè alicubi esse: vide alicubi esse
Circumscriptio actualis vel aptitudinalis 17.50
Unde dicatur præsentia circumscriptiva ibid.

Cœlum.

Quomodo sit simplex 5.6
Habet materiam 22.202
Quomodo sit homogeneum 6.106
Durare ævo 16.71
An sit Ens necessarium 18.55
An sit causa universalis & quo modo, 22. (133

Color.

Inter colores quomodo albedo sit mensura aliorum 15.21
Quatenus nigredo sit color imperfectissimus 25.22

Commune & communicatio.

Communicatio duplex 7.13
Communicatio quidditativa, iterum duplex est 7.15
Quænam communicatio repugnet rei singulari 7.15
Quæ communicabilitas faciat rem universalem 7.21
Commune ad unctum quid 23.94
Communicatio propriorum defenditur, (23.73
Uno communicato non necessariò communicari reliqua 23.90

Compositum compositio.

Quodnam sit per se unum 4.9
De eo est toto capite 5

Rectè

Rectè ejus doctrina annectitur uni 5.2
Ambiguitas in voce compositionis explicatur 5.9
Quid realis & rationis compositio 5.10
Compositum ignobilius est simplici 5.15
Importat multiplicem imperfectionem, (5.17
Quando compositum sit nobilius simplici, (5.19
Compositionum varia genera explicantur 5.22
Quid compositio ex esse & essentia, 5.23 (& 15.35
Cui conveniat ibid.
Convenit solùm enti actuali 5.26
Non faciunt realem compositionem 5. (26.29
Quódnam fundamentum hujus compositionis 5.30
Compositio ex natura & supposito explicatur 5.31
Explicatur compositio ex actu & potestate. 5.35
Compositio ex genere & differentiâ, 5.38
Ex materia & forma. 5.44
Ex partibus quantitativis 5.46
Ex subiecto & accidente 5.51
Compositi existentia est composita, 15.54

Conceptus.

Objectivus & formalis quid 2.31
Utriusque discrimen 2.32. &. 24. (83. *seqq.*
Formalis conceptus an sit signũ rei? 24.88
Conceptus quomodo dicantur imagines, (24.90
An sint apud omnes iidem 24.94
Sunt signa naturalia ibid.
Conceptus sunt iidem specie, non numero, 24.97
Conceptus medius & ultimus quid, 24.99
Quid adæquatus, & inadæquatus, 24.100
Conceptus Entis rationis formalis & objectivus quomodo differant 27.21

Concretum.

Accidẽtalia sunt Entia per accidens, 4.12
Concretum quid sit 24.134

Causa conservans & procreans conservatio.

Conservatio duplex 16.98
Conservans & procreans causa quid, (22.57
Causa procreans quomodo primò efficiat ibid.
An conservans rectè dicatur efficiens, (22.59
Qualis sit earum causarum distinctio, 22. (64
An solius efficientis sit conservare, 22.67
An dentur causæ mediæ inter procreantem & conservantem 22.69
Procreans non dicitur per ordinem ad esse substantiale solùm 22.70

Consuetudo.

Quid sit. 24.52

Contingens.

Vide aliqua ad vocem necessarii. Contingentium, quomodo non sit scientia, (14.81. & 18.100
De contingentia est c.18
Contingentis definitio 18.12. & 11
Contingentia an detur in rebus 18.22
Sensualia experimenta contingentiæ, 18. (28
Contingentis variæ significationes, 18.99
Contingentia est in essendo, vel in operando. 18.103
Contingentia in ratione causæ, & in ratione subiecti quid 18.104
Quænam contingentia possint in scientia tractari 18.105
Quid contingentia rerum & principiorum 18.106

Contradicentia.

Contradicentium incompossibilitatem negans quomodo redarguendus 21.87

Corpus.

De corpore, quomodo agat Metaphys. 1. (59. & 60
Quomodo ibi præcognoscatur 1.62
Unde individuetur 7.64
Corpora non individuari per materiam 7.65

Nec

Nec per formam ſolum 7. 68
Nec per materiam ſignatam 7.69
Nec per accidentia 7.71
Nec per exiſtentiam 7.73
Nec per agens 7.74
Non convenit ei adeſſe repletivè, 27.41
Quomodo corpora occupent ſpatium, 17. (43

Corpus.

Còrpus unum divina potentia poteſt eſſe in pluribus ubi 17.54
Corpora naturalia habent durationẽ permanentem 18.31
Sumuntur ad modum totius & partis. (24. 260

Corruptio, corrumpens.

Aliqua corrumpentia non ſunt cauſæ. (22.71
Aliqua ſunt cauſæ procreantes 22.27

Corruptibile.

Corruptibile & incorruptibile, non conveniunt in eodem genere explicantur, (2.12

Creatum & increatum.

Creatum Ens non eſt adæquatum obiectum Metaphyſicæ 1. 104 & 94
Nec increatum 1.78. & 80
Entia creata quomodo ſint ſingularia, 7. (41
Sunt compoſita ex natura & differentia individuali. 7. 42
An conſtituatur tale per additionem alicujus differentiæ individualis 7.43
Creatum Ens quomodo dicatur verum, (10 43
Creatum Ens eſt finitum ratione eſſentiæ, perfectionum, operationum, &c. (13. 7. ſeqq.
Creati Entis dependentia multiplex, 13. (16
Diviſio Entis in creatum & increatum explicatur 13.16
Increatum bifariam ſumitur 13.19
Creatum & increatum non æquipollent, genito & ingenito 13.20
In rebus creatis exiſtentiam & eſſentiam non diſtingui realiter 15.34
Nullum creatum poteſt eſſe æternum, 16. (47
Ens creatum poſſe habere durationem permanentem. 16. 97
Ens creatum non eſt Ens ſucceſſivum, 16.99

D

Dependens & independens.

Entis diviſio in dependens & independens explicatur 13. 14
Filius Dei non eſt Ens dependens, 13.15
Dependentia infert diverſitatem in eſſentia ibid.
Dependentia Entis creati multiplex, (13.16

Definitio.

Debet eſſe ex genere proximo 1. 16
Quomodo indicet eſſentiam 2.28
Definitur facilius ſingulare quàm univerſale quid ſit. 6.4
Definitionis diverſitas non eſt indicium realis diſtinctionis 8. 25. 89
Definitio & definitum quomodo ſint idem 14.81
Definitionis partibus reſpondent partes definiti 22.283

Definitur eſſe alicubi.

Vide alicubi eſſe

Demonſtratio.

Non poſtulat terminos realiter diſtinctos 1. 34
Demonſtrationis genus duplex 1. 47
Demonſtratio ad impoſſibile, ex quo principio procedat 2. 48. & 21.86
Demonſtratio potiſſima in Metaphyſicis, quomodo fiat 2. 51
Demonſtrationes ab experimento quales ſint. 21. 89.

Deus.

Non eſt adæquatum objectum Metaphyſicæ 1. 78. & 80
Deum Ens eſſe, & tractandum in Metaphyſ. 2. 10
Deus quomodo dicatur aliquid tranſcendens 32
Non eſt cõpoſitus ex eſſe & eſſentiâ, 5. 28

Nec

Nec ex natura & ſuppoſito 5.34
Nec ex genere & differentia, 5.39 & 40
In Deo non datur differentia 5.40
Deus quomodo dicatur totum quid 6.5
Deus nullius rei poteſt eſſe genus 6.125
Non eſt genus Patris, Filii, & Spiritus ſancti 6.133
Deus an ſit aliquid univerſale 7.24
Non poteſt eſſe quid univerſale 7.26
Eſſentia divina quomodo dicatur communis à Damaſceno 7.27
Deum eſſe aliquid ſingulare 7.28
Quid ſit Deum eſſe unum numero? 7.31
Quomodo eſſentia divina ſit communicabilis, nec tamen univerſalis 7.32
Eſſentiam divinam non eſſe genus perſonarum probat Auguſtinus 7.33
[Ad vocem *Deus* plura vide in in fine literæ *D.*]
Dei præſentiam non conſiſtere in operatione tranſeunte 17.11
Judicium ejus quomodo ſit operatio, 17.2
Deus quomodo dicatur alicubi eſſe repletivè 17.23
Ejus omnipræſentia poſtulat, ut ſit in omni ſpatio extra cœlum 17.25. *ſeqq.*
Deum eſſe Ens purè neceſſarium 18.41
Non poſſe ullo modo deſinere, 18.42. *ſeqq.*
Actus Dei immanentes ſintne Entia neceſſaria 18.30
Quid de tranſeuntibus 18.31
Actus divini poſſintne contingentes dici 18.34
An ſolus Deus ſit Ens neceſſariũ? 18.38
An pater poſſit dici principium filii, vel prior eo 21.29. *ſeqq.*
Pater quomodo vocetur prima perſona? 21.40. (22.131
An ſolus Deus ſit cauſa univerſalis? Non habet materiam 22.197
An & quatenus propter finẽ agat? 22.331
Quomodo agat propter ſe? 22.332
Quomodo ſit à ſe? ibid.
Deum eſſe ſubiectum ſuorum attributorum 23.25
Dei intellectus non facit Entia rationis 27.51
Intelligit tamen ea 27.52
Deus quomodo dicatur menſura ſui eſſe? (24.5
Deus an rectè dicatur menſura perfectionis aliorum 25.23
Generatio filii non fecit, ut Deus pater tempore ſit prior filio 26.18
Pater quomodo ſit filio prior 27.30

Dialectica.

Aliquando eſt idem, quod Metaphyſica 1.8
Quomodo ſit ad docendum aptiſſima? (1.153
An & quomodo à Metaphyſica differat, (1.165
Quomodo verſetur in omni Ente 1.161
Quomodo agat de veritate & falſitate, neceſſitate & contingentia, &c. 1.169
Dialectici termini quomodo ſint ſimplices 5.7
Non debet tractare de Ente rationis in genere 27.7

Differentia, differre.

De differentia non debet prædicari genus ſpeciei 2.41
Differentia & genus quomodo faciant compoſitionem 5.38
Quid ſit differentia 6.50
Plurimæ differentiarum conditiones ex Ariſtotele explicantur 6.51. *ſeqq.*
Differentiæ non ſunt genera ſpecierum, (6.128
Differre ſpecie, quid ſit? 6.130
Differentia & diverſa, quomodo diſtinguantur? 6.132. & 8.8
Differre ratione, quid aliquibus ſit? 7. (47 & 8.37
Vide & ad vocem diſtinctio
Differentia cur ſit quid incompletum, 12. (24. & 27

Dignitas.

Vide axioma.

Diſtributio.

Ejus membra quatenus diſſentire debeant 24.70

Diſtinctio.

INDEX.

Distinctio.

Est de ea cap.8
Differre realiter quid? 8.14
Quænam differant realiter? 8.17
Ampliatur realis distinctio etiam ad negationes. 8.19
Realis distinctionis varia indicia examinantur 8.20
Non sumitur ex diversitate loci, 8.21. temporis, 22. prædicamentorum, 23. ex ratione constituentis & constituti, 24. nec ex diversitate definitionis. 8.25
Indicia propria realis distinctionis, 8. (27
Distingui ratione, quot modis dicatur? (8.38
Quid sit? 8.42
Non tantùm restringitur ad Entia rationis 8.43
Distinctio rationis quotuplex sit 8.40
Rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ ibid.
Distinctionis rationis ratiocinatæ quodnam fundamentum? 8.47
Distinctio virtualis & eminentiæ quid? (8.49
Distinctio rationis ratiocinantis quid? (8.50
Distinctio modalis quid? 8.53
An præter distinctionem realem, & rationis danda sit distinctio alia? 8.54
Non necessariò addi aliam distinctionem 8.55
Non denominantur tales ab extremis, (8.58
Modalis distinctio, an & quomodo differat à distinctione reali? 8.74
Distinctio ex natura rei, quid sit? 8. (77
Distinctio formalis quæ? 8.83
Distinctio essentialis quæ? 8.86
Distinctio potentialis quæ? 8.92
Esse eam realem ibid.
Distinctio includentis & inclusi 8.95
An sit realis? 8.96
De distinctione rei à re per respectum ad tertium 8.102
Differre genere, specie, numero, quid? (8.104
Differre numero bifariam dicitur 8. (106
Ad distinctionem modalem, qualis modus requiratur? 15.38

Divisio, indivisio.

Divisio implicat aliquid positivum. 4. (22
Quid indivisio Entitativa & accidentalis? 4.26
Indivisio an sit privatio? 4.25
Indivisio à se, & ab alio quid sit? 4.27
Divisio ab alio, bifariam intelligitur (4.29

Deus.

Quomodo personæ divinæ dicantur distingui numero. 7.35. & 8.106
Deus non est singularis per additionem, (7.42
Personæ Deitatis quomodo dicantur differre ratione, à Damasceno? 8.40
Dei attributa quomodo distinguantur? (8.49
Deus quomodo solus bonus? 10.15
Deus solus quomodo bonus secundum essentiam? 10.26
Deus quomodo bonus dicatur per ordinem ad voluntatem? 10.44
An sit aliquid completum? 12.36
Deus quomodo infinitus ratione essentiæ, perfectionum, operationum, &c 13.13
Filius & Spiritus sunt Ens à se quomodo? 13.23
Deo cur repugnet creatio & non generatio 13.21
Dei potentia activa quomodo dicatur rationalis? 14.55
Deus potest aliquid facere, quod non fecit 14.93
In Deo existentia & essentia non differunt realiter 15.26
Deo purissimè convenit existentia. 15. 61.

Quomodo

Nec ex natura & ſuppoſito 5.34
Nec ex genere & differentia, 5.39 & 40
In Deo non datur differentia 5.40
Deus quomodo dicatur totum quid 6.5
Deus nullius rei poteſt eſſe genus 6.125
Non eſt genus Patris, Filii, & Spiritus ſancti 6.133
Deus an ſit aliquid univerſale 7.24
Non poteſt eſſe quid univerſale 7.26
Eſſentia divina quomodo dicatur communis à Damaſceno 7.27
Deum eſſe aliquid ſingulare 7.28
Quid ſit Deum eſſe unum numero? 7.31
Quomodo eſſentia divina ſit communicabilis, nec tamen univerſalis 7.32
Eſſentiam divinam non eſſe genus perſonarum probat Auguſtinus 7.33
[Ad vocem *Deus* plura vide in in fine literæ *D.*]
Dei præſentiam non conſiſtere in operatione tranſeunte 17.11
Judicium ejus quomodo ſit operatio, 17.2
Deus quomodo dicatur alicubi eſſe repletivè 17.23
Ejus omnipræſentia poſtulat, ut ſit in omni ſpatio extra cœlum 17.25. *ſeqq.*
Deum eſſe Ens purè neceſſarium 18.41
Non poſſe ullo modo deſinere, 18.42. *ſeqq.*
Actus Dei immanentes ſintne Entia neceſſaria 18.30
Quid de tranſeuntibus 18.31
Actus divini poſſintne contingentes dici 18.34
An ſolus Deus ſit Ens neceſſariũ? 18.38
An pater poſſit dici principium filii, vel prior eo 21.29. *ſeqq.*
Pater quomodo vocetur prima perſona? 21.40. (22.131
An ſolus Deus ſit cauſa univerſalis? Non habet materiam 22.197
An & quatenus propter finẽ agat? 22.331
Quomodo agat propter ſe? 22.332
Quomodo ſit à ſe? ibid.
Deum eſſe ſubiectum ſuorum attributorum 23.25
Dei intellectus non facit Entia rationis 27.51
Intelligit tamen ea 27.52
Deus quomodo dicatur menſura ſui eſſe? (24.5
Deus an rectè dicatur menſura perfectionis aliorum 25.23
Generatio filii non fecit, ut Deus pater tempore ſit prior filio 26.18
Pater quomodo ſit filio prior 27.30

Dialectica.

Aliquando eſt idem, quod Metaphyſica 1.8
Quomodo ſit ad docendum aptiſſima? (1.153
An & quomodo à Metaphyſica differat, (1.165
Quomodo verſetur in omni Ente 1.161
Quomodo agat de veritate & falſitate, neceſſitate & contingentia, &c. 1.169
Dialectici termini quomodo ſint ſimplices 5.7
Non debet tractare de Ente rationis in genere 27.7

Differentia, differre.

De differentia non debet prædicari genus ſpeciei 2.41
Differentia & genus quomodo faciant compoſitionem 5.38
Quid ſit differentia 6.50
Plurimæ differentiarum conditiones ex Ariſtotele explicantur 6.51. *ſeqq.*
Differentiæ non ſunt genera ſpecierum, (6.128
Differre ſpecie, quid ſit? 6.130
Differentia & diverſa, quomodo diſtinguantur? 6.132. & 8.8
Differre ratione, quid aliquibus ſit? 7. (47 & 8.37
Vide & ad vocem diſtinctio
Differentia cur ſit quid incompletum, 12. (24. & 27

Dignitas.

Vide axioma.

Diſtributio.

Ejus membra quatenus diſſentire debeant 24.70

Diſtinctio.

INDEX.

Distinctio.

Est de ea cap. 8
Differre realiter quid? 8. 14
Quænam differant realiter? 8. 17
Ampliatur realis distinctio etiam ad negationes. 8. 19
Realis distinctionis varia indicia examinantur 8. 20
Non sumitur ex diversitate loci, 8. 21. *temporis,* 22. *prædicamentorum,* 23. *ex ratione constituentis & constituti,* 24. *nec ex diversitate definitionis.* 8. 25
Indicia propria realis distinctionis, 8. (27
Distingui ratione, quot modis dicatur? (8. 38
Quid sit? 8. 42
Non tantùm restringitur ad Entia rationis 8. 43
Distinctio rationis quotuplex sit 8. 40
Rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ ibid.
Distinctionis rationis ratiocinatæ quodnam fundamentum? 8. 47
Distinctio virtualis & eminentiæ quid? (8. 49
Distinctio rationis ratiocinantis quid? (8. 50
Distinctio modalis quid? 8. 53
An præter distinctionem realem, & rationis danda sit distinctio alia? 8. 54
Non necessariò addi aliam distinctionem 8. 55
Non denominantur tales ab extremis, (8. 58
Modalis distinctio, an & quomodo differat à distinctione reali? 8 74
Distinctio ex natura rei, quid sit? 8. (77
Distinctio formalis quæ? 8. 83
Distinctio essentialis quæ? 8. 86
Distinctio potentialis quæ? 8. 92
Esse eam realem ibid.
Distinctio includentis & inclusi 8. 95
An sit realis? 8. 96
De distinctione rei à re per respectum ad tertiam 8. 102
Differre genere, specie, numero, quid? (8. 104
Differre numero bifariam dicitur 8. (106
Ad distinctionem modalem, qualis modus requiratur? 15. 38

Divisio, indivisio.

Divisio implicat aliquid positivum. 4. (22
Quid indivisio Entitativa & accidentalis? 4. 26
Indivisio an sit privatio? 4. 25
Indivisio à se, & ab alio quid sit? 4. 27
Divisio ab alio, bifariam intelligitur (4. 29

Deus.

Quomodo personæ divinæ dicantur distingui numero. 7. 35. & 8. 106
Deus non est singularis per additionem, (7. 42
Personæ Deitatis quomodo dicantur differre ratione, à Damasceno? 8. 40
Dei attributa quomodo distinguantur? (8. 49
Deus quomodo solus bonus? 10. 15
Deus solus quomodo bonus secundum essentiam? 10. 26
Deus quomodo bonus dicatur per ordinem ad voluntatem? 10. 44
An sit aliquid completum? 12. 36
Deus quomodo infinitus ratione essentiæ, perfectionum, operationum, &c 13. 13
Filius & Spiritus sunt Ens à se quomodo? 13. 23
Deo cur repugnet creatio & non generatio 13. 21
Dei potentia activa quomodo dicatur rationalis? 14. 55
Deus potest aliquid facere, quod non fecit 14. 93
In Deo existentia & essentia non differunt realiter 15. 26
Deo purissimè convenit existentia, 15. 61.

Quomodo

Quomodo dicatur esse nusquam 17. & 7

E

Effectum.

Effecti vox quot modis dicitur 22.399
Effecti an causati vox melior 22.409
Non potest esse non Ens 27.40
Effectus non sunt propriè signa 24.140

Efficiens.

Efficiens & effectum differunt realiter, (8.22
Efficiens an sola sit causa 22.24
Efficientis non est definitio, cum dicitur principium primum motus 22.34
An rectè præponatur causis aliis 22.47
Cur præponatur 22.50
Quid sit efficiens 22.51
Efficientis causalitatem esse actionem, (22.53
Efficiens dividitur in procreantem, & conservantem 22.56. *seqq.*
Vide plura ad vocem conservans.
Quomodo efficiens det esse 22.61
Efficiens per emanationem quid, 22.120
An rectè dicatur efficiens 22.124

Elementum.

Quomodo sit quid simplex 5.6
An sit Ens necessarium 18.56
Elementi variæ significationes 22.146
Explicatur definitio elementi 22.150
Quatuor conditiones elementi ibid.
Debet esse quid homogeneum 22.152
An vulgata quatuor elementa rectè dicantur elementa 22.154
Sunt elementa quodammodo ibid. & 157
Elementorum formæ, non sunt qualitates elementares 23.52
Eorum qualitates an & quomodo separari possint ab ipsis 23.71

Ens.

Non habet rationem generis ad sua inferiora 1.29
Ens præcisè sumptum est absolutum negativè 1.46
Ens creatum non est obiectum adæquatum Metaph. 1.77. & 94
Nec Ens increatum 1.78. & 80
Ens latissimè sumptum non est obiectum Metaphysicæ 1.95
Ens æquivocè dicitur de Ente reali, & rationis, positivo, & privativo, &c. (1.96
Ens quomodo sit subiectum Metaphysicæ? (1.108
Entis variæ significationes 2.2
Quid sit Ens nominaliter & participaliter sumptum 2.3
De non Ente vide Non-Ens.
Ens in Metaphysica an sumatur nominaliter, an participaliter 2.17
Entis definitio explicatur 2.18
Ejus nullum posse dari genus ibid.
Quid sit habere essentiam 2.23
De Entis conceptu disputatur, 2.31 *seqq.*
Ens non est æquivocum ad inferiora, 2.33
Quomodo dicatur æquivocum ibid.
Ejus an sit unus conceptus ísque præcisus ab inferioribus 2.35
Ens non esse univocum, sed analogum, (2.38
Non est analogum per proportionem 2. (37
Analogia ad creatum & increatum, (2.39
Ad substantiam & accidens 2.40
Non contrahitur ad inferiora per superadditas differentias 2.41
Ens non est genus suorum inferiorum, (2.41
Entis determinati conceptus sunt æquè simplices, ac est ipsum Ens 2.42
Non esse quid compositum ex suis affectionibus 3.11
An habeat affectiones? 3.8
Omne Ens cur sit unum 4.38
An rectè dividatur in unum & multa, (4.40
Ens quomodo dicatur genus? 6.114
Omne Ens quomodo verum? 9.31
Non omne Ens habet materiam 22.196
Quomodo distribuatur in Ens reale & rationis 27.12
Entis divisiones an sumantur secundum perfectio-

perfectionem 12. 1
Entis divisio quænam prima 12. 3
Ens est à se, vel ab alio. Explicatur. (13. 11
Ens dependens, & independens, vide dependens.
Entis divisio in creatum & increatum 13. 17
Entis divisio in Ens per essentiam, & per participationem explicatur 13. (23
In purè actuale & potentiale 13. 24
In circumscriptum, & incircumscriptum 13. 36
Entis divisio in Ens actu & potestate explicatur 14. 83
An ea divisio bona sit & adæquata, (14. 84
Vide de eis porrò ad vocem Actus & potentiæ.
Entis divisio in necessarium & contingens explicatur c. 18
Vide necessarium & contingens.
Entis divisio in permanens & successivum est c. 19
Vide permanens & successivum.
Entis divisio in Ens absolutum & respectivum explicatur c. 20
Entis divisio Scotistica, in quantum & non quantum, rejicitur 20. 10

Ens actu.

Vide actus.

Ens potestate.

Vide potentia.

Ens rationis.

Quatenus de eo agat Metaphysica. 1. (101. & 2. 8
Ens rationis quomodo dicatur bonum, (10. 66
Ens rationis est simia Entis realis 27. 41
Ejus propriè, intellectus causa non est, (27. 42
An fiat à voluntate? 27. 45
An à sensu 27. 46
Fieri à solo intellectu 27. 47
Non ab intellectu divino 27. 6
Ens rationis quid sit 27. 22
Cujus disciplinæ sit de eo agere 27. 3
Cur nulla scientia possit de eo per se agere 27. 5
Non posse de eo generatim agi in Logica 27. 7
Nec per se in Metaphysica 27. 9
Agendum de eo ubi est per reductionem, (27. 14
Ens rationis bifariam dicitur 27. 15
Unde dicatur 27. 16
Quomodo sit in intellectu objectivè tantùm 27. 17
Ens rationis dari 27. 20
Diversitas ejus sub conceptu formali & objectivo 27. 21
Non omne quod est in ratione est Ens rationis 27. 24
Non consistit in denominatione extrinseca 27. 29
Optima ejus divisio quæ sit 27. 54
An omne Ens rationis sit accidens? 27. 54
Aliud est loqui de ejus conceptu formali, & aliud de objectivo. 27. 54
Divisio Entis rationis in relationem, negationem, & privationem, an sit sufficiens. 27. 58
Denominatio cogniti non facit Ens rationis 27. 60
Superior divisio quatenus bona sit. 27. (63
Ens rationis quatenus pendeat ab intellectu 27. 68
Est de eo toto. c. 27
Quæ sit propria essentia Entis rationis, 27. 36
Entia rationis possunt rebus convenire præter operationem mentis 27. 37
Propriè loquendo intellectus non efficit Ens rationis 27. 39
Solùm habet aliquid simile efficienti. (27. 40

Ens per accidens.

Quatenus excludatur à scientia. 1. 97
Quatenus de eo agat Metaphysica, 1. 101
Vide etiam unum per accidens.

INDEX.

Ἐνέργεια.

Quid sit? 22.412
Quid ἐνέργημα. 22.413

Ἐντελέχεια.

Quid sit? 22.234
Unde dicatur ibid.

Entis affectiones.

De iis est generatim, & earundem distributione cap.3.toto.
An habeat affectiones 3.8
Nullam faciunt in Ente compositionem, (3.11
Nec sunt realiter distinctæ ab eo, 3.12
Connotant subjectum 3.13
Significant Ens sub inadæquato conceptu ibid.
An Entis affectiones sint reales & positivæ 3.14
Quomodo sint reales & positivæ 3.16
Recensentur variæ conditiones affectionum Entis 3.18
Quænam sint generales affectiones Entis 3.21
Affectionum Entis duo genera 3.24
Affectionum conjunctarum discrimen, (3.25

Essentia.

Quid sit habere essentiam 2.23
Essentia & Entitas quomodo ab aliquibus distinguantur 2.24
Essentia, esse rei, natura, quidditas, forma, quatenus sint æquipollentia, (2.25
Essentiæ varia indicia explicantur, 2.26
Esse & essentia quam faciant compositionem, & quomodo 5.23.seqq.
Essentia & existentia, quomodo differant 15.25
An sit separabilis ab essentia 15.40
Non potest esse sine existentia ibid.
Essentiæ indicium quale sit operatio, (22.170
Essentia ullius rei an possit esse in ratione mensuræ 25.11

Ex.

Non semper notat materiam 22.37
Omnibus causis tribui potest 22.161
Imò & rebus & aliis 22.164

Exemplar.

Vide idea

Existentia.

An sit generalis affectio Entis 3.26
Est de ea toto c.15
Quomodo accipiatur in Metaphysicis, (15.2
Est formalitas Entis actualis, 14.101 (& 151
Ambiguitas in voce existentiæ explicatur 15.3
Quid sit 15.4
Existentia ut sic, non est accidens 15.5
Nec subsistentia 15.6
Sed transcendens 15.8
Ab essentia non differt realiter, 15.8, (& 25
Involvit in conceptu adæquato essentiam 15.9
Quid addat essentiæ 15.10
Quomodo sit modus, 15.11 & 12. & 21
Existentia est actualitas essentiæ 15.14
Explicatur definitio existentiæ 15.18
Est actus ibid.
Actus primus quomodo sit 15.20
Quomodo ultimus 15.21
Quomodo ponat rem extra causam, (15.22
Nec in Deo, nec in rebus creatis, realiter differt ab essentia 15.26
Essentiæ actualis & existentia differunt modaliter 15.36
Essentia & existentia an sint separabiles 15.40
Essentia non potest esse sine existentia, 15.41
Et eâ quidem propriâ 15.42
Essentiæ plures possunt esse in una re. (15.52
Existentia non potest esse sine essentia. (15.56
Existentia cui rei conveniat. 15.57

Externum.

Externum & internum bifariam dicuntur.

cuntur 22.43
Quomodo intelligantur in divisione causæ 22.43

F

Falsitas.

Non est entis affectio 9.39
Dicitur solùm ab extrinseco 9.39
Falsitas nulla est ab intrinseco ib.

Finitum Ens, vide infinitum.

Finis, & finitum.

Finis quomodo dicatur prima causa, 22.48
Finis unde dicatur 22.320
Quot modis dicatur 22.321
Finis, & causa finalis an & quomodo differant 22.322
Quomodo finis & scopus 22.324
Finis definitio explicatur 22.326
Finem esse causam probatur 22.329
Finis quomodo nulla sit actio 22.330
Quomodo non agat 22.331
Quomodo principio opponatur. 22.333
Quænam agant propter finem, 22.334
Agentia naturalia, an & quomodo agant propter finem 22.336
Quænam res possint esse fines an malum, incognitum, indifferens, Non Ens, &c. 22.343
Finis an causet in esse reali, an in esse intentionali 22.361
Finis an quietet agens 22.364
Quænam sit causalitas finis 22.369
De divisione finis in ultimum & non ultimum 22.370
Finis omnis est ultimum quid dupliciter, 22.373
De divisione finis in finem cujus & cui, 22.374
Finem cui esse verè finem 22.375
Convenit ei definitio finis. 22.379
Cur dicatur finis quodammodo 22.380
Quomodo sit subjectum 22.381
Finis divisio in formalem & objectivum, exponuntur 22.385
De divisione finis in finem indigentiæ, & assimilationis 22.388
De divisione finis in finem principalem, & minùs principalem 22.392
Finis per se, vel per accidens, 22.388
Internus, vel externus 22.398
Finis adæquatus vel inadæquatus, 22.399
Actionis, & rei factæ per actionem, 22.400
Est per motum, vel citra motum, 22.419
Finitum quid sit 22.419

Forma.

Quomodo æquipolleat essentiæ 2.25
Formæ substantiales unde individuentur 7.57
Non per compositum. ibid.
Non per materiam 7.58
Non per accidentia 7.60
Quomodo forma dicatur potentia, 14.29
Quomodo sit actus materiæ 15.48
De forma, an possit in Metaph. agi, 22.9
Forma an possit dici elementum, 22.151
Forma unde dicatur 22.219
Eius variæ significationes 22.220
Forma totius & partis quid sit, 22.221
Discrimina inter eas 22.222
Forma Physica & Logica quid, 22.223
Forma substantialis & accidentalis quid? 22.225
Forma informans, & assistens quid, 22.227
Varia eius nomina explicantur, 22.232
Quomodo dicatur ratio quidditatis? ib.
Forma bifariam dicitur actus 22.236
Bifariàm dicitur species 22.237
Quomodo dicatur terminus? 22.238
Quomodo harmonia? 22.239
Definitio formæ explicatur 22.240
Formas esse, variè probatur 22.245
Non omnem formam esse substantiam, 22.244
Nec omnis est accidens 22.247
Formam esse causam probatur, 22.257
An sit nobilior composito? 22.260
Forma cuius causa sit 22.261
An informet materiam? 22.265

Informatio duplex 22.263
Formæ quænam causalitas 22.269
Divisio formæ in substantialem, & accidentalem 22. 271
In genericam, specificam, & numericam, (22.273
Qualis ea sit distributio 22.276
De divisione formæ in totalem, & partialem 22 277
Qualis ea sit distributio ibid.
Plures formæ an possint esse in eodem composito 22.279
Non plures specificæ 22. 280
Non sunt multiplicandæ juxta quidditativa prædicata 22.283
Quatenus una forma possit dare plura esse 22. 296
Formæ partiales plures an sint in eodem composito? 22. 304
Formam misti in viventibus, distinctam esse ab anima. 22.309
Formæ divisio in materialem & immaterialem 22.314
Formarum materialium quinque conditiones 22.318
Formatum bifariàm dicitur 22.418
Forma quomodo sit prior materiâ, 26. (28

Fortuna.

Fortunæ, hoc est, fortuitæ causæ definitio 22. 103
Non omnia fortuitò fieri 22.335

G

Generatio.

Quomodo sit mutatio totius 6.14
Generatio cur non repugnet infinito, 13. (21
Generatio unius, quomodo sit corruptio alterius 22.312
Generatio quomodo sit mutatio totius in totum 22.313
Generatio etiam applicatur motibus accidentalibus 22.70

Genus.

Debet esse aptum, ut sit in multis, 1.21
Aliquando idem est, quod materia 1.32
Cum differentia quomodo faciat compositionem 5.38
Quomodo componatur ex differentiis, 5. (45
Genus potest dici totum 5.109
Generis variæ significationes. 9.110
Aliquando idem est, quod subiectum, 6. (113
Explicatur Aristotelica definitio generis 6.121
Rami definitio rejicitur 6.122
Quomodo prædicetur de pluribus, 6.123
Prædicatur in quid est 6.126
Genus non dicitur conversim 629
Prædicatur de differentibus specie, 6.130
Generis divisio in generalissimum, & subalternum, explicatur 6. 139
Item in remotum & propinquum, 6.143
In univocum & analogum 6.145
Quomodo ibi sumatur vox generis? 6. (146
Analogum non esse semper genus, ibid.
Genera non esse entia incompleta. 12.21
Quomodo sint incompleta secundùm quid, 12.28
Generica unitas non est realis, 22.298

H.

Habitus.

Quomodo de eo agatur in Metaphysicis. 1.58

Hoc aliquid.

Quid sit. 7.10

Homo.

Ejus potentia alia quomodo sit rationalis alia irrationalis 14.51
Hominum actus esse contingentes, 18.23
In homine non sunt duæ contrariæ animæ. 22 281
In homine quomodo sint contrariæ operationes 22.294
Diversis modis omnia sunt propter hominem 22.388
Quomodo sit regula viventium, 25 (20

Honestum.

Honestum bonum quid sit 10.11

Idea

I.

Idea.

Quæ Ideæ Platonicæ 7. 112
Quid Idea, sive exemplar? 22. 35
An sit peculiaris causa ibid.
Non potest nisi sub efficiente contineri, 22. 36
Quomodo dicatur forma 22. 39. & 229

Identitas.

Est de ea cap. 8
Idem & unum non sunt æquipollentia. 8. 3
Explicantur variæ significationes vocis idem 8. 5
Idem negativè & positivè quid, 8 6
Identitas realis non satis est, ut aliqua de se invicem prædicentur 22. 289

Imago.

Quid sit 24. 89
Eius requisita 24 92
Quomodo debeat dependere ab imaginato? ibid.

Immateriale

Bifariàm sumitur 1. 47
Immaterialis substantia, non est adæquatum obiectum Metaphysicæ, 1. 76
Immateriale & abstractum à materia non sunt idem 1 88
Dicitur positivè & negativè 20. 6

Immediatum.

Immediatio est vel ratione causæ, vel ratione subiecti 23. 47

Impedimentum.

Impedimenta sunt privationes 14. 44

Imperium.

Imperium duplex 1. 9.

Imperfectum

De eo *est c. 11. num. 14. seqq.*
Dicitur solùm secundùm accidentalia, (11. 14
Imperfectum per ordinem ad finem, 11. (22
Per admistionem contrarii 11. 23
Imperfectio privativa & negativa quid 11. 24
Imperfecta sunt entia duob. modis 11. 55
Imperfectio quæ est ex defectu partium materialium, quò sit referenda, 11. 56

Impossibile.

Non est affectio Entis. 3. 28
An sit medium inter necessarium, & contingens 18. 19
Quomodo sit medium 18. 37

Impotentia.

An contineatur sub potentia 14. 37
Bifariàm sumitur. 14. 39
Quomodo in categoriis distinguatur à potentia 14. 39

Incognitum.

An possit esse finis 22. 349

Incompletum, completum, complens.

De iis est toto c. 12
Completum sumitur nominaliter, vel participialiter 12. 6
Complens dicitur aliquid bifariàm, 12. 7
Completum non est idem quod consummatum 12. 19
Completum & incompletum non æquipollent perfecto & imperfecto, 12. 13
Quid sint 12. 15
Disputatur de generibus, animâ, & Deo, &c. sintne illa entia completa, an incompleta. 12. 20
Divisio hæc comprehendit omnia entia, (12. 40
Incompletum per se non est in Prædicamento 12. 46
Incompletum & completum quid sint? (12. 51
Incompletorum Entium catalogus, 12. (52

Incorruptibile.

Trifariam dicitur 18. 10
Incorruptibile naturâ, ambiguè dicitur, (16. 66

Increatum *vide creatum.*

Indifferens.

An possit esse finis 22. 352

Individuum, individuatio.

Quomodo differat à singulari 7. 7

Non repugnat ei omnis communicabilitas 7.18
Vide etiam aliqua de singulari.
Individuationis principium quodnam sit (7.52
Individuum non addere aliquid naturæ communi, realiter distinctum ab ea 7.45

Inductio.

Quomodo omnis à singularibus 7.4

Infinitum & Finitum.

Non possunt esse plura infinita, 7.26
De finito & infinito est toto c.13
Ambiguitas in voce finiti & infiniti explicatur 13.2
Finitum in mole & essentia 13.5
Quomodo possit mensurare aliquid, 25 (24
Finitum quomodo habeat fines in essentia? 13.6. *& perfectionibus.* 8. *& operationibus.* 9. *& duratione,* 10. *& præsentiâ* 11
Infinitum quomodo careat finibus in essentia, &c. 13.12
Infinito repugnat, ut fiat 13.14
Repugnat ei ut desinat 13.15
Infinitum quomodo sit à se 13.21
Finitum quomodo sit ab alio 13.22
Infinitum quomodo sit purè actuale. 13 (24
Infinitum caret omni passivâ potentiâ, (13.28
Finitum quomodo sit ens potentiale, 13. (31
Infinitum quomodo sit purè necessarium, 13 33
Entis divisio in finitum & infinitum est adæquata 13.42
An sit analoga divisio 13.49

Instrumentum.

An sit quinta causa? 22.28
Esse principium 22.29
Continentur sub efficiente, non sub materia 22.32
Vox instrumenti explicatur 22.83
Eius duæ conditiones 22.84

Integrum.

Trifariàm sumitur 6.91
Integrum in doctrina totius non opponi mutilo 6.92
Integri divisio in similare & dissimilare, explicatur 6.97

Intellectus.

Propriè non est causa entium rationis 27.43
Quod ad intellectum pertinet subjectivè, vel effectivè, vel objectivè, non est ilicò ens rationis 27.17. *&* 25
Intellectus triplex operatio 27.31

Καλὸν.

Unde dicatur? 10.2

L.

Liberum, Libertas.

Liberum an sit medium inter necessarium & contingens 18.19
Libertatem esse in actibus humanis, 18 (23
Libertas non est per indifferentiam ad bonum & malum 22.347

Locus.

Quomodo conveniat omni Enti 17.3
Etiam Deo & Angelis tribuitur, ibid.
In loco esse repletivè, definitivè, & circumscriptivè quid sit 17.11
Vide alicubi esse.
Locum occupare, quid sit? 17.43

Logica.

Vide Dialectica

M.

Malum, Malitia.

Malitia vitiosi actûs, in quo consistat? (10.61
Mala doctrina non pertinet ad Metaphysicam 18.70
Nihil est malum removendo bonitatem transcendentem 10.71
Malum an possit esse finis? 22.345

Materia.

Quomodo non ens 26
Quomodo dicatur genus? 6.80
Materia unde sit individua 7.62
Quomodo sit imperfecta 11.56

An subsistat per seipsam, 15.45
An habeat actum entitativum 15.45
Non potest existentiam habere à forma, (15.46
Quomodo sit pura potentia 15.47
Materiam primam durare ævo, 16.70
Materiam primam non esse Ens necessarium 18.57
Quomodo sit ingenerabilis, & incorruptibilis 18.58
De materia, an possit in Metaphysicis agi, (22.9
Materiæ vox explicatur 22.143
Materia in qua, ex qua, circa quam quid, (22.143
Materia Physica, & Logica quid, 22. (143
Materia prima an sit elementum, 22 (152
Materiæ definitio explicatur 22 158
Materiæ absoluta & respectiva notio, 22.166
Materia quomomodo ens & nons ens, 22 (167
Materiæ vox ambigua 22.171
An omnis sit substantia 22.172
An sit ens actuale 22.175
Eius actualitas probatur 22.176
Materia quomodo sit informis, 22.180
Per quid materia sit actualis, 22.181
Non est actualis per formam 22.182
Eius duo attributa, potentia, & privatio 22.182
Materia non est in obiectiva potentia, 22.184
Quomodo sit pura potentia? 22.185
Eius potentia quomodo universalis, 22 (187
Materiam esse causam probatur, 22. (180
Quatenus nihil agat 22.195
Quænam res habeant materiam, 22 (196
Materia causat duobus modis, 22.204
Explicatur divisio materiæ in remotam, & propinquam 22.206
In immanentem & transeuntem, 22. (207
Immanens materi abifariàm dicitur, ibid.
Divisio materiæ in sensilem & intelligibilem explicatur 22.210
Materia intelligibilis trifariàm dicitur, 22.211
Materiæ divisio in primam & secundam 22.214
Primam materiam esse probatur, 22. (214
Eius variæ descriptiones 22.215
Materiatum quid sit 22.417

Mathesis.

Quomodo non abstrahat à materia intelligibili? 22.213
Mathematicarum rerum quomodo non finis 22.401

Medium.

An possit esse finis 22.354
Materialiter convenire possunt. 356
Media quid sint 22 402
Necessaria vel contingentia ib.
Mediorum alia differentia 22 395
Quid ex fine habeant 22.396

Mendacium.

Quid sit 24.106
Mentiri unde dicatur ibid.

Mensura, mensurabilitas.

De quo primò dicatur 25 7
Dicitur tripliciter ib.
Eius definitio ex Aristotele *explicatur,* 25.9
Mensura duplex 25.15
Mensura adæquationis quid 25.14
Quid mensura repetitionis 25.13
De mensura perfectionis 25.18
Cui propriè conveniat esse mensuram, (25.27
Malè distribuitur in intrinsecam, & extrinsecam. 25.34
Variæ conditiones mensuræ & mensurati 25 38
Omne mensurabile est finitum 25.40
Explicatur axioma . primum in unoquoque

quoque genere est mensura reliquorum 25.43
Quomodo mensura sit aliquid indivisibile 23.44
Quomodo sit quodlibet minimum, 25.46
Quomodo sit homogenea mensurato, 25. (47
Quid sint 26.23
Mensurabile non est quid ab intrinseco, (16.26
Debet esse notior mensurato 16.57
Est de ea toto c.25
Mensura est species signi 25.1
De eis agi debet in Metaphysica 25.2
Mensura, & mensuratum abstrahunt à materia 25.4
Vox mensuræ ambigua 25.5
Sumitur activè & passivè 26.6

Metaphysica.

De Metaphysica in genere est totum cap.1
Unde dicatur Metaphysica 1.2
Dicitur Philosophia 1.4
Et prima Philosophia 1.5
Non est primò inventa ib.
Dicitur sapientia 1.6.
Quomodo dicatur Theologia. 1.17.& (83
Et Dialectica 1.7.
Quodnam sit genus Metaphysicæ, 1.8 (*seqq.*
Quomodo dicatur prudentia 1.12
Non est ars propriè loquendo 1.14
Non videtur ei convenire definitio artis à Luciano *tradita* 1.17
Eius genus non est sapientia 1.20
Non est aliqua universalior scientia, quàm sit Metaphysica 1.22
Eius genus esse scientiam 1.24
Quomodo sit & scientia & sapientia, (1.26
An sit speculativa scientia 1.39
Quomodo imperet aliis scientiis 1.30
Qualem abstractionem habeat Metaphysica 1.41
Abstractio Metaphysica duplex 1.44
Abstractio secundùm indifferentiam definitur 1.46
Metaphysica quænam tractare possit, (1.48
An & quomodo agat de prædicamentis, (1.54
An & quomodo agat de corpore. 1.59
Obiectum Metaphysicæ quodnam. 1.64
Quinam angustius subiectum ponant, & refutatio eorum 1.70. *seqq.*
Quinam latius subiectum ponant, & refutatio eorum 1.93. *seqq.*
Metaphysicam non debere descendere ad omnia inferiora 1.98.& 103
Propria sententia de subiecto Metaphysicæ exponitur 1.107
Metaphysicam posse descendere ad aliqua inferiora 1.115
Metaphysicæ varia munera enumerantur, (1.117
Eius utilitas & necessitas 1.119
Confirmat & demonstrat principia aliarum scientiarum, 1.120.& 21.99
An possit principia propria probare, & confirmare 1.122
Quomodo præscribat subiecta aliis scientiis 1.124
An ei subalternentur aliæ scientiæ, 1. (129
Metaphysica est de rebus omnibus, 1. (150
De abstrusissimis. 1.151
Est certissima 1.152
Ad docendum aptissima 1.153
Per se appetitur 1.154
An sit scientia nobilissima 1.155
Quomodo sit una 1.158
Non est simplex qualitas 1.160
An & quomodo differat à Logica, 1. (161
Metaphysica quomodo sit dividenda, 1.172
Aliorum divisiones examinantur, & rejiciuntur 1.173
Traditur divisio propria 1.185
Metaphysica non demonstrat per genera causarum 2.45
Qualia sint principia in demonstrationibus

nibus Metaphyſicis? 2.46
Metaphyſica non eſſet una, ſi per ſe ageret de ente rationis 2.79

Miſtum.

Forma miſti diſtincta eſt ab anima vivente 22.309

Modus, modale.

De diſtinctione modali 8.55.& 63
Modi vox ambiguè ſumitur, 8.64. & (15.24
Modus à re modificata quomodo differat? (8 70
Modalis diſtinctio quomodo differat à reali? 8.74

Momentum.

Dicitur per defectum ſucceſſionis in tempore 15.17
Poteſt in uno momento eſſe ſucceſſio in ordine naturæ ib.
An ſit aliqua duratio momentanea, 16.32 (& 86

Monſtra.

Variorum generum 11. 15

Μορφὴ.

Quid ſit? 22.235

Motus.

Qualis ſit actus, primus, an ſecundus? (14.71
Bifariam poteſt dici actus 14.71
Eſſe actum ſecundum 14.72
Non eſt ens permanens 19. 6
An & quatenus ſit Ens ſucceſſivum? 19.27
Subſtantialis motus non eſt ſucceſſivus. (ibid.
Et aliqui accidentales ſunt inſtantanei 19. 28

Mundus.

Non eſt aliquid neceſſarium 18.67
Ne quidem ſi Deus ex neceſſitate naturæ ageret 18. 69

Mutilum.

Quid ſit? 11.16
Ejus ſeptem conditiones explicantur. ib.

N.

Natura, Naturale.

Quomodo æquipolleat eſſentiæ? 2. 25
Quid ſit cùm contra diſtinguitur ſuppoſito? 5. 32.
Qualis ſit compoſitio ex illis? ib.
Naturâ indefectibile eſſe, quid ſit, 16.62.
Naturalia agentia an & quomodo agant propter finem? 22. 336

Neceſſarium, neceſſitas.

Purè neceſſarium & contingens, quid ſint? 13.32
Eſt de eo cap. 18
Unde dicatur 18. 2
Χρεία ἡ ἀνάγκη differunt 18.3
Neceſſarii variæ ſignificationes 18.4
Ariſtotelica diſtinctio vocis 18.5
Neceſſarium in cauſando, eſſendo, & prædicando quid 18.7
Neceſſarii definitio 18.11
An neceſſitas poſſit generatim definiri per immutabilitatem? 18. 14
Neceſſitas immutabilitatis quæ? 18.14
Ens adæquatè dividi in neceſſarium & contingens 18.15
Neceſſitatis diviſio in complexam & incomplexam exponitur 18. 88
In neceſſitatem abſolutam & hypotheticam 18. 90
In neceſſitatem naturæ & violentiæ, 18. (91
Neceſſitas finis 18.94
De diviſione in neceſſitatem conſequentis, & conſequentiæ 18.94
In eam quæ eſt ad eſſe & benè eſſe, 18. (97
Neceſſitatis diviſio per ordinem ad cauſas 18.98
Neceſſitas expedientiæ quid ſit 18.98

Negatio.

Negationes an comprehendat ſubjectum Metaphyſicæ 2.8
Negationes quomodo declarent eſſentiam 2. 29
Duæ æquipollent affirmationi 4. 22
Negationes quomodo poſſint ſignificare perfectionem 5.21
Negationum quomodo poſſit eſſe conceptus?

ceptus ? 24.92

Non-Ens.

Quot modis dicatur? 26. & 22. 169
Non-Entia quomodo dicantur vera? 9. 35
Non esse, quomodo bonum sit 10.65
An possit esse finis? 22.319
An possit esse subiectum, vel adjunctum ? 23.22

Nota.

Quid sit ? 24. 142
Debet esse simul cum notato 24.144
Debet esse propria, non communis, ibid.
Debet esse notior notato 24. 146
Et à notato inseparabilis, 24.146

Notius.

Secundùm naturam & nos, quid sit ? (26.42

Numerus.

Non est ens per se 6. 34
Numerale totum quid sit ib.
An differat ab integrali 6. 35
Numero differre bifariàm dicitur, 8. (156
Unitati prius convenit esse mensuram, quàm numero vel quantitati continuæ 25. 39

O.

Obiectum.

An potiùs causa sit, an subiectū, 23.107
Obiectum qua tale non debet movere, 23. (108
Obiecti divisio in adæquatum & inadæquatum 23.110
Subiectum perfectionis quod dicatur, 23. (114
Obiecti scientiæ, conditiones 23.115
Divisio obiecti in obiectum per se & per accidens 23.116

Operatio.

Operatio indicat essentiam, 2. 26
Operationes mixtæ quid sint 22. 95
Operatio est inadæquatum indicium essentiæ. 22. 170

P.

Pars, Particulare.

Partes quantitativæ quid 5. 46
Est de partibus, toto cap. 6
Pars quomodo prior toto 6. 10
Eius ambiguitas explicatur 6.11
Partes totius essentialis, quænam, 6.48
Principales & minùs principales, quomodo differant ? 6.107
De partibus similaribus, & dissimilaribus 6.97
Particulare & singulare quomodo differant 77. & 8
Partes existere existentiâ propriâ, 15. (50
Quo sensu existant per se 15 55
Existentia convenit toti & partibus, 15 (63
Partes communicant propria sua toti, 23 (78

Passio.

Etiam est actus secundus 14.69
Aliquando dicitur actio 14.70
Quot modis illa particula usurpetur ? (22.243

Perfectum, perfectio.

Perfectum & bonum quomodo differant? (11. 43. & 10.29. (41
Quomodo sint idem? 10.32. & 11.2. &
De perfecto est, toto c. 11.
De perfecto priùs agendum quàm de bono (11. 1.
Perfectum & totum quomodo idem. 11.2
Perfectio moralis, naturalis, & transcendens quid differant ? 11. 3
Ambiguitas in voce perfecti 11.4
Alia ambiguitas 11.6
Perfectum sumitur nominaliter, vel participialiter 11.7
Sumitur absolutè vel comparatè. 11.7
Perfectio sumitur formaliter, vel efficienter 11. 11
Essentialiter vel accidentaliter 11 12
Perfectio transcendens quid sit ? 11.25
Eius definitio ex Aristotele 11.30
Qualem notet indefectibilitatem? 11.31
Perfectio an notet privationem 11.32
Perfectum an sit verum transcendens ? (11.34
Non æquipollet Enti. 11.35

Non

Non comprehenditur sub bonitate, 11. (39
Perfectionem esse transcendens 11.47
Omne Ens esse perfectum, & vicissim, (11.51
Perfectionis quis adæquatus conceptus, (24. 100
Perfectionis quomodo sit aliqua mensura? 25.18

Permanens, permansio.

Permansionis vox ambigua 15. 15 (& 19. 2
permansio quomodo denominet Ens permanens? ibid.
Res permanens potest etiam durare tempore 18. 76
De Ente permanente est cap. 19
Entis permanentis definitio explicatur, (19. 4

Per se & per accidens.

Quid sint in ratione causæ? 22. 86
Quid in ratione effecti? 22. 89
Per accidens in ratione effecti est trifariam 22. 90
Causæ per accidens requisita quatuor, 22. 91
De causa per accidens in specie est, 22. (99
An causa per accidens detur in solo efficiente? 22. 100
An rectè distinguatur per necessitatem & fortunam? 22. 103
Rectè dividitur per casum & fortunam 22. 107

Persona.

Quid sit? 7. 10

Physica.

Physica abstractio quid præstet? 1. 115 (& 176
An sit subalternata Metaphysicæ? 1. 145
Corpus mobile quomodo sit ejus subjectum? 11. 45

Politica.

Quomodo sit disciplina ἀρχιτεκτονικωτάτη? 1. 55
Quomodo imperet aliis? ibid.

Potentia, potestas, Ens potentiâ.

Vide ad vocem actus aliqua. Est de ea cap. 14
Unde dicta sit vox potentiæ? 14. 3
Variæ ejus significationes 14. 4
Potentia & potestas, quomodo differant? 14. 6
Aliquando significat solam potentiam passivam 14. 10
Potentia prædicamentalis & transcendens, quid differant 14. 11
Potentiæ definitio 14. 15
Declaratur divisio potentiæ in naturalem & obedientialem 14. 18
Potentia obedientialis cur Logica dicatur? 14. 20
Cur dicatur obedientialis 14 21
An omnis sit passiva 14. 22
Quid sit potentia objectiva 14. 24
Esse in potentia objectiva duo implicat 14. 25
Explicatur divisio potentiæ in activam & passivam 14. 26
Definitiones Aristotelicæ examinantur, (14 29
Non omnis potentia est qualitas 14. 29
Propria definitio activæ & passivæ potentiæ 14. 33
Potentia objectiva, an sit addenda potentiæ activæ & passivæ? 14. 40
Quomodo sit realis ibid.
Quomodo dicatur quid, Ens possibile, (14. 40
Explicatur divisio potentiæ in remotam & propinquam 14. 48
In rationalem & irrationalem 14. 50
Potentia rationalis per participationem, (14. 51
Esse in potentia quid sit 14. 91
Bifariam exponitur 14. 92
Est per ordinem ad efficientem & materiam 14. 92
An etiam illud sit in potentia quod nunquam futurum est 14. 94
Ens in potentia, an & quomodo sit Ens ibid.

Habet Entitatem in causis suis 14.95
Ens in potẽtia non est Ens rationis, 24.99
Quomodo sit Ens & non Ens? 14.100
Ens in potentia non habet existentiam, (15.58
Nec durationem 16.4
Dicitur durare per denominationem extrinsecam 16.5
Potentiæ naturales an intendantur, (23.61

Practicum.

Vide scientia.
Πρᾶξις *quid* 22.415
Ποίησις *quid* 22.416
Ποιεῖν *non est solùm per ordinem ad ma materiale opus* ibid.

Prædicamenta.

An versentur solùm in rebus materialibus 1.52
An de iis in Metaphysicis agendum, (1.53
In prædicamentis per se non sunt incompleta 12.46
In prædicamentis sunt Entia, cum indifferentia ad esse possibile & actuale, Præsentia. (14.98
Vide ad vocem Alicubi esse.

Principium & principiatum.

Est de eis cap.21
Explicatur ambiguitas quæ est in voce principii 21.1
Principiati vox an congrua sit 21.4
Aliorum definitiones principii 21.5
Principium non debet definiri per dependentiam 21.9
Principium est, unde est aliud, explicatur 21.10
Principiorum Aristotelica definitio explicatur 21.15
Principiati definitio 21.21
Principiorum variæ conditiones 21.24
Quomodo principium dicatur primum? (21.28
Sitne prius principiato 21.29
Principium generatim quomodo sit prius principiato 21.52
An id etiam sit in principiis cognoscendi 21.53
Principiorum divisio, in principia essendi & cognoscendi explicatur 21.56
Principium essendi comprehendit, & principium fiendi 21.58
Et ea, quæ non sunt causæ 21.60
Principium cognoscendi quid sit 21.66
Aliqua principia cognoscendi esse incomplexa 21.68
A principiis essendi, quomodo distinguantur 21.70
Potissima principia cognoscendi sunt axiomata 21.73
Principiorum divisio in propria & communia 21.75
De divisione principiorum in indemonstrabilia & demonstrabilia 21.79
Quomodo alia sint demonstrabilia, alia non 21.94
Varii modi quibus probantur principia, (21.86
De principiorum divisione in causalia, & non causalia 21.101
Principium conditionale 21.102
Principium non causans est duorum generum 21.103
Principium latius est causa 21.105
De principiorum divisione in interna & externa 21.108
Principium quod & quo 23.97

Privatio.

Privationes distinguuntur realiter, 8. (57
Quomodo dicantur veræ 9.35
Privationes quomodo bonæ sint & fines 10.68
Privatio est principium 21.61
Privatio Physica quæ 22.102
An & quatenus sit Ens rationis 27.65
Dicuntur Entia 27.66

Prius, posterius, & simul.

Prioritas originis quænam 21.38
Est de priori, &c. toto c.26
Esse de eo agendum in Metaphysicis, 26.1
Ambiguitas in voce prioris 26

Ejus duplex respectus 26.4
Primum positivè & negativè quid, 26.5
Definitio priorum Aristotelica examinatur 26.6
prioritas non involvit relationem realem 26.9
Genera prioritatis varia 26.10
prioritas temporis explicatur 26.15
prioritas temporis aptitudinalis quæ, (26.20
Simul tempore quæ sint 26.20
De prioritate naturæ 26.22
Pertinet ad eam prioritas secundum esse sendi consequentiam ibid.
Significatur per dependentiam 26.24
potest aliquid naturâ prius esse aliquo, cum quo est realiter idem 26.25
prioritas naturæ intendentis & generantis quæ sit 26.27
prioritas naturæ positiva & privativa quæ 26.28
prioritas ordinis sive enumerationis quæ sit 26.29
De prioritate cognitionis 26.34
De prioritate dignitatis 26.37
De prioritate loci 26.39
De prioritate æternitatis 26.41
Causæ. 26.44

Propositio.

An detur aliqua absolutè necessaria, (18.70
Necessariæ propositiones sunt de Deo ex oppositis, & in primo modo dicendi per se 18.71
An idem sit in propositionibus ex secundo modo dicendi per se 18.74
Differentia inter eas 18.75
Quatenus propositiones secundi modi sint necessariæ 18.79
Gradus necessitatis in propositione, 18.81
Necessitas propositionum in quo fundetur 18.83
Quatenus fundetur in intellectu divino 18.85
Fundatur in aliqua terminorum identitate 18.86
Vide axioma.

Proprietas, proprium.

Non potest esse in extrinseca denominatione 23.33
Proprii vox multis modis dicitur, 23.34
Quatuor modi proprii 23.36
Definitio proprii explicatur 23.37
Quomodo uni soli conveniat 23.38
convenit omni 23.41
Propriorum duo genera 23.43
Proprii convenit subiecto semper, 23.44
Et primò ac immediatè 23.46
Reciprocatur ad essentiam 23.49
Unius proprium, non est alterius proprium 23.50
Est naturâ posterius subiecto 23.52
An suscipiat magis & minus 23.54
Differentia propriorum hac in re, 23.58
An possit separari à suo subiecto, 23.63
Divinitùs separari posse probatur, 23.67
Posse proprium communicari, 23.73. *à genere ad speciem*, 76. *à parte ad totum*, 78. *à parte ad partem.* 79
Solvuntur obiectiones 23.82
Uno communicato non necessariò cætera communicari 23.90
Proprium est separabile etiam negativè 23.110

Propter.

Vox hæc ambiguè sumitur 22.193. (& 326

Pulchritudo.

Est Ens per aggregationem 4.12
Quid sit? ibid.

Q

Qualitas.

Qualitates nõ esse Entia successiva, 19.25
Quænam qualitates suscipiant magis & minus 23.59
Qualitates quatenus sint notiores quantitate 25.28

Quando.

Tribuitur etiam rebus immaterialibus, (1.57
Non continet adæquatè omnem durationem 3.27. & 16.8

Quantitas.
An & quatenus de ea doceatur in Metaphyſic. 1.55
Quantitas molis vel virtutis 13.5
Quantitas intelligibilis quæ 22.211
Quantitas an in condenſatione vel rarefactione intendatur 23.62
Quantitas extenſiva & intenſiva 25.9
In quantitate propriè & primò reperitur ratio menſuræ 25.27
Quantitas non poteſt menſurare ſubſtantiam in qua eſt 25.37
Quatenus.
Reduplicativè & ſpecificativè acceptum quid ſit 1.109
Quidditas.
Quomodo æquipolleat eſſentiæ 2.25
Quidditas rei non poteſt ſibi eſſe menſura intrinſeca. 25.36
R
Rationalis, Ratio.
Rationalis & irrationalis potentia quid ſit? 14.51
Rationale per participationẽ quid: 14.51
Ratio quid 14 54
Rationalis potentia non eſt neceſſariò cum diſcurſu 14 55
Rationalis potentia eſt contrariorum: irrationalis unius quomodo 14.56
Ratione differre.
Vide differre.
Relatio, reſpectus, reſpectivum.
Relationes divinæ ſintné finitæ, an infinitæ. 3.43
De reſpectivo eſt cap. 20
Relativum & reſpectivum, & ad aliquid ſunt æquipollentia 20.8
Quid ſit? 20.9
Reſpectivũ an dicat perfectionem 20.10
Diviſio Entis in abſolutum & reſpectivum, an intelligantur ſecundùm reſpectum tranſcendentem, an prædicalem 20.13
Reſpectus tranſcendens & prædicamentalis quid 20.23
Relata quatenus realiter diſtinguantur 24.38
Relationes rationis cur plurimæ ſint 27.
Optimè intelliguntur per juxta poſitionem ad relationem realem 27.69
Repletivè alicubi eſſe.
Vide: alicubi eſſe.
Res, reale, realiter.
Unde res dicatur? 2.4
Quomodo aliqui diſtinguant inter Ens & rem? ibid.
Eſt tranſcendens 3.4
Realiter differre quid ſit? 8.14
Reſiſtentia.
An ſit potentia diſtincta à potentia activa & paſſiva? 14.38
An ſit actio? 14.43
An ſit privatio? 14.44
Quatenus ſit privatio? 14.45
Quomodo differat à reactione ibid.
Quæ ſpecies reſiſtentiæ 14.46
Non eſt potentia activa ſemper 14.47
S
Sapientia.
Sapientiæ ſex conditiones 1.6
Sapientia non eſt genus Metaphyſicæ, 1.20
Sapientia quomodo diſtinguatur à ſcientia 1.26
Nullius habitus genus eſt 6.125
Scientia.
Scientiæ non multiplicantur ex diverſo modo abſtrahendi 1.178. ſeqq.
Quomodo res ſcientiam menſurent, & viciſſim ſcientia res 25.48
Quod in una ſcientia tractatur per accidens, non neceſſariò in alia per ſe tractatur 27.5
Scientiæ quomodo dicantur artes 1.15
Scientiæ vox ambigua 1.26
Quomodo à ſapientia diſtinguatur, ibid.
De tribus agit 1.28
Scientiæ ſubiectum non debet neceſſariò eſſe genus 1.32
Scientia quævis poſtulat aliquod abſtractionis genus 1.41
Quæ in aliqua ſcientia tractantur per accidens:

cidens: in alia non necessariò tra-
dantur per se 1.102
Explicatur axioma: una scientia speculatur Ens, & species ejus, & species specierum. 1.103
Explicatur axioma: Ejusdem scientiæ est agere de toto & partibus. 1.106
Scientiarum particularium principia, quomodo confirmet Metaphysica, 1.121
Scientiæ certitudo est duplex 1.152

Scientia speculativa & practica.

Quid sit? 1.35
Potest habere usum aliquem 1.38
Scientia practica quid ibid.
An danda sit quarta scientia speculativa? 1.173. *seqq.*

Scientiæ subjectum.

Scientiæ subjectum non necessariò debet esse genus 1.32. & 82. & 2.14
Quomodo dicatur genus ibid.
Quomodo debeat esse quid unum 1.82
Non debet esse æquivocum 1.95
Subjectum scientiæ dimissâ abstractione, non satis coarctat scientiam, 1.115. & 176
Quomodo præscribatur à Metaphysica 1.124
Subjecti præcognitio quod sit 1.125
Quomodo particularia subjecta demonstrentur à Metaphysica 1.126

Scientiæ subalternatio.

Scientia subalternata agit de Ente per accidens 1 97
Subalternata scientia unde dicatur? 1.130
Scientiarum subalternatio triplex, 1.131
Subalternationis propriæ, variæ conditiones 1.135
Cur potius sit ratione subjectorum, quàm ratione finium 1.138
Quomodo ejus subjectum debeat contineri sub subjecto subalternantis. 1.138
Qualem differentiam debeat addere subalternata scientia ad subjectum subalternantis 1.139
Cur requiratur additio differentiæ accidentalis? 1.140
An necessariò debeat addere differentiam sensilem? 1.142
Scientias alias non subalternari Metaphysicæ 1.143

Scopus.

Unde dicatur 22.324
Quomodo à fine differat ibid.

Sensus.

An faciat Entia rationis 27.47
Non cognoscit reflexè 27.49

Separatio.

Triplex est. 8.29
Quomodo indicet realem distinctionem ibid.

Sermo.

Quatenus sit naturalis 24.115
Quod Hebræus, vel alius sermo non possit esse naturalis 24.128

Signum & signatum.

Est de iis 6.24
An de signo debeat in Metaphysica agi? 24.1
Signum & res quomodo opponuntur, 24.3
Signum variè accipitur 24.8
Definitio ejus ex Augustino 24.9
Propria definitio explicatur 24.11
Signum involvit respectum ad signatum, & potentiam cognoscentem, 24.14
An ratio signi æstimetur etiam ad sensum 24.18
An utrumque istum respectum essentialiter includat 24.24
Sitne respectus iste vera relatio prædicamentalis 24.26
Nec eam consequi ad rationem signi, 24.28.

An

An debeat actu repræsentare 24.31
A signato an debeat esse realiter distinctum 24.33
Divisio signi, in arbitrarium & naturale explicatur 24.42
An bona sit ea divisio 24.41
Naturale signum quid 24.48
Signorum arbitrariorum duo genera, (24.49
Arbitrarium signum an dicatur per solum humanum arbitrium 24.51
De divisione signi in rememorativum, demonstrativum & prognosticum, (24.54
De divisione signi in necessarium & contingens 24.57
De divisione signi in instrumentale & formale 24.59
Discrimen inter utrumque 24.63
An bona sit ista divisio 24.65
Signorum divisio in Theorica & Practica 24.72
Practicum signum unde dicatur, 24.73
Divisio signi in σημαντικὸν καὶ μεταδοτικὸν, exponitur 24.76
Signum nudum quid sit 24.79
Signorum divisio in doctrinale & non doctrinale 24.81
Signum doctrinale an univocè dicatur de conceptu, voce, & scripto, 24.83
Signum suppositivum & manifestativum quid sit 24.112
Signa naturalia quæ sint 24.127
Arbitraria possunt etiam ex naturis rerum sumi 24.128
Signum actuale & aptitudinale quid? 24.138
Quid proprium vel improprium, 24. (139
Est notificans, vel commonefaciens, vel obsignans 24.142

Simile.

Similia quomodo sint eadem 8.5

Similare vel dissimilare.

Quid sint? 6.97
Non dicuntur ex convenientia vel disconvenientia in nomine 6.100
Differunt juxta identitatem vel diversitatem essentiæ 6.103
Similaris totius partes habent eadem attributa. 6.104
Ejus partes separatæ cur sint Entia completa 12.34

Simplex.

Omne est per se unum 4.9
De eo est toto 6.5
Rectè ejus doctrina annectitur uni, 5.2
Explicatur ambiguitas in voce simplicis 5.4
Dicitur absolutè vel comparatè 5.5
Simplicitas quid sit 5.13
Quod significet majorem perfectionem quàm compositio 5.14
Simplex quomodo individuetur à se, (13.11

Simul.

Vide prius.

Singulare, singularitas.

De eo est cap.7. & vide individuum.
Vox singularis explicatur 7.3
Sumitur apud philosophos duobus modis 7.4
Singulare individuum & particulare, quomodo differant 7.6
Tres conditiones rei singularis 7.7
Quid sit singulare & singularitas 7. (11
Quomodo sit incommunicabile 7.12
Non repugnat ei omnis communicatio, (7.18
Inter singulare & universale non datur medium 7.26
Singulare quid superaddat naturæ communi, ut sit singulare 7.39
Quicquid in re est singulare esse 7. (49
Individuationis principium quodnam 7.52
De individuatione Angelorum 7.54
Formarum 7.57

Materia 7.62
Corporum 7.64
Accidentium 7.76
singularium quomodo non sit scientia? 14.81

Situs.

De situ quomodo agatur in Metaphysica 1.58

Spatium.

Extra cœlum an sit aliquid reale 17.(14
Est Ens rationis 17.15
Spatium quomodo fiat reale 17.20
Quid sit esse totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spatii 17.(40

Species.

Intelligibiles & sensiles non sunt Entia rationis 27.27
Propriè sunt signa 24.140
Speciei variæ significationes 6.110.(& 117
Speciei differre, quid sit? 6.130
Specie definitio explicatur 6.136
Quomodo dicatur pars generis 6.(138
Speciei divisio in specialissimam & subalternam explicatur 6.139
Species specialissima an sit idem quod individuum 6.142

Subjectum.

Non habet rationem totius vel partis 6.31
Idem subjectum successivè potest habere accidentia solo numero distincta 7.84
In subjecto esse *non semper notat essentiam accidentalem* 22.249
Est de eo c.23
Vox subjecti ambigua 23.3
Quatenus dicatur materia? 23.4
Subjectum quid 23.6
Subjectum informationis & denominationis quid sit 23.97
Subjectum quod & quo ibid.
Subjectum originis quid? 23.99
Subjecti divisio in subjectum inhæsionis, adhæsionis, & occupans, explicatur. (23.104

Substantia.

In prædicamento substantiæ genus generalissimum non est substantia corporea 1.54
Non est adæquatum objectum Metaphysicæ 1.74. & 89
Substantia completa non est idem quod compositum 12.41
Substantia, non satis aucta, est completum Ens 12.48
Substantiæ secundæ quomodo prædicentur de prima 14.81
Quæ sit ejus existentia? 15.16
Substantiæ vox ambigua 22.172
An possit esse ad unctum 23.11
Non sunt in subjecto 23.13

Successio, successivum.

Successio duplex. 16.48
Ex qua dicatur Ens successivum ibid.(& 19.8
Qualis in duratione 16.84
Successio realis vel imaginaria, 16.92(& 19.8
Positiva vel privativa 16.94. & 19.9
De Ente successivo est c.19
Quinam fluxus faciat Ens successivum 19.5
Successio discreta & continua quid? (19.10
Entis successivi conditiones, 19.(13
An existat per solum præsens 19.19
Quo sensu existat per solum instans 19.20
Quænam sint Entia successiva in particulari 19.26
A successione imaginaria non dicitur Ens successivum 19.34

Suppositum, suppositalitas.

Quid sit? 5.31

Quomodo

Quomodo faciat cum natura compoſitionem ibid.
Poteſt eſſe aliquid potentiale 15.16

Syllogiſmus.

Quam neceſſitatem habeat 18.95
Quid neceſſitas conſequentis & conſequentiæ ibid.

Syncategoremata.

Quid ſignificent 24.120
Quid ſint? 24.131

T

Τεκμήριον.

Quid ſit & unde dicatur? 25.58

Tempus.

An duratio ipſarum eſſentiarum ſit tempus 16.33
Tempus diſcretum quid? 16.34 & 83
An ſit ſpecialis duratio? ibid.
Ambiguitas in voce temporis explicatur 16.72
Quid ſit tempus? 16.73
Phyſici & Metaphyſici temporis diſcrimen 16.74
Tempore durare etiam res permanentes 16.77
Tempus non conſtituitur per actualem inceptionem & deſitionem, 16. (77
Tempore quænam durent 16.79
Nihil habemus de tempore, niſi quod præſens eſt 19.21
Tempore non omne eſt Ens ſucceſſivum 19.30
Quodnam ſit ſucceſſivum 19. *n. ult.*

Theologia.

Ejus vox exponitur 1.7

Tranſcendentia.

Quomodo poſſint dici immaterialia, (1.47
Tranſcendens bifariam ſumitur 3.2
Quot ſint tranſcendentia 3.3
Eorum duæ conditiones 3.2
Non omne tranſcendens eſt affectio Entis 3.4
Sex tranſcendentia, non ſunt tanquam ſpecies infimæ 3.5
Plura ſunt tranſcendentia quàm tria, (3.6
Tranſcendentia aliqua ſunt conjuncta. 3.7
Tranſcendens non poteſt eſſe qualitas 10.24
Tranſcendens quid 11.36. & 158
Tranſcendentales diviſiones quales, (13.45

Tranſmutatio.

Quid ſit in definitione potentiæ activæ 14

Totum.

Eſt de toto & partibus, toto c.6
Ambiguitas in hac voce explicatur 6.4
Totum & omne, *quomodo differant* ibid.
Totus & totum, *quomodo differant* 6.13
Conjunctim & disjunctim ſumitur, (6.14
Quid ſit totum in quantitate, modo, tempore, loco. 6.16
Totius definitio Ariſtotelica explicatur 6.18
An poſſit definiri ſine mentione partium 6.19
Totius diſtributiones 6.22
Totum perfectionale non eſt propriè totum 6.23
Totum poteſtativum an rectè dicatur totum 6.27
Non eſt totum integrale 6.28
Totum numerale bifariam dicitur, (6.33
Quale ſit totum numerale ibid.
Integralis totius pars quælibet eſt eſſentialis 6.35
Totum individuale non eſt peculiaris ſpecies totius 6.37
Totum eſt eſſentiale, integrale, vel univerſale 6.39
Eſſentialis & integralis quæ diſtinctio 6.40

Quid

Quid sit totum essentiale 6.43
Totum essentiale est Metaphysicum vel physicum. 6.45
An quod est Metaphysicè totum, sit etiam physicè totum 6.77
Quomodo distinguatur totum à partibus (6.81
De integrali toto 6.90. *seqq.*
Quid totum similare, & dissimilare 6. (97
De toto universali 6.109
Totum an realiter differat à partibus seorsim sumptis 8.98

V.

Ubi.

Ubi non tribuitur solis rebus materialibus. 1.57
Ubi prædicamentale non continet omnium præsentiam 17.16
Ubi, vide alicubi.

Verum, veritas.

Est de eo cap.9
De eo cur agatur post unum 9.1
Cur præcedat doctrinam de bono 9.2
An Metaphysicæ sit agere de veritate (9.3
Veritatis tractatio in actu exercito pertinet ad omnes scientias 9.7
Quænam disciplina agat de veritate in actu signato 9.8
Veritas Ethica Logica, Metaphysica 9.9
Quid sit veritas transcendens 9.12
Implicat essentiam subjecti 9.13
Non addit Entitatem 9.14
Non significat denominationem extrinsecam 6.21
Veritas declaratur negativè 9.23
Quomodo dicat conformitatem ad intellectum 9.25
Ad quem intellectum intelligatur illa conformitas 9.26
Intelligitur de conformitate aptitudinali 9.29
Non est per modum mensuræ & mensurati 9.28
Veritas adæquatur Enti 9.31
Veritas ubi consideranda 14.81

Violentum.

Violentia quid sit 18.92
Violenti duæ conditiones 18.92

Vitium.

Vitium morale an sit bonum 10.58
Vitiositas in quo consistat 10.61
Vitiosus habitus, est Ens per aggregationem, sicut & actus vitiosus 10.62

Univocum.

Univoci vox exponitur 6.145
Bifariam sumitur 6.151
Quid sit Aristoteli 6.152
Ejus definitio explicatur 6.155
Quomodo æqualiter se communicet 6.157
Univoca causa quæ 22.116
Univocum quid postulet 22.301

Universale.

De Universali toto est cap. 6. 109
De Universalibus agitur cap.7
Universale quomodo sit communicabile 7. (21
Universale non esse in re distinctum à singulari 7.45
Distinctio universalis, in universale in essendo, causando, & prædicando, explicatur 7.87
Universale Ens quot modis dicatur 7.90
Universalis definitio explicatur 7.92
Universalia quomodo sint unum 7.94
Ejus veritas in quo consistat 7.99
Unitatem universalia in re non habent (7.101, & 102
Universale quomodo sit commune multis (7.103.
Universale potest de facto esse in uno 7 (108
Universale an sit res extra singulare 7. (112
Non est à singularibus ab unctum 7.113
Universalia non sunt solum communia nomina 7.116
Universalia in singularibus non sunt actu universalia 7.119
Non habent communitatem, nec unitatem in singularibus actu 7.112. *seqq.*

An universale fiat actu universale per operationem mentis 7.130
Quâ operatione mentis fiat 7.131
Fiunt abstractione & comparatione ib.
Universali non convenit propria existentia 15.60
Quomodo dicatur incorruptibile 18.10
An, & quomodo sit Ens necessariũ 18.61
Universale quomodo sit semper 18.63. (seqq.
Quomodo sit perpetuum 18.66

Unum, unitas.

De eo est toto cap. 4
Explicatur ambiguitas in voce unius 4.2
Unitas transcendens non est unitas singularis 4.3
Nec est unitas idem quod unitas numeralis 4.4
Qui dunitas transcendens 4.16
Non addit enti aliquid positivum 4.17
Non addit Entitatem ad seipsum 4.20
Addit indivisionem 4.23
Qualis sit illa indivisio 4.26
An sit privatio ibid.
Non addit indivisionem ab alio 4.28
Quid sit divisio ab alio 4.29
Unum, & Ens, an adæquentur 4.37
Cur omne Ens sit unum ibid.
Unum & multa quomodo dividant Ens (4.40
Unitas formalis, universalis, & individualis, quid sint 7.95
Unius adæquatus conceptus 24.100

Unum per se, & accidens.

Quid sint explicatur 4.7
Omne simplex esse per se unum 4.9
Conditiones ejus quod est unum per accidens 4.10
Entium per accidens gradus aliqui 4.11
Concreta accidentalia sunt Entia per accidens 4.12
Et privativa 4.13

Voluntas.

Non faciat Entia rationis 27.45
Quid præstet circa ea 27.48

Vox.

Ambiguitas in nomine vocis 24.101
An voces sint signa conceptuum 24.102
Cur voces supponantur pro rebus, non pro conceptibus 24.113
An etiam significent res 24. 17
An sint naturalia signa 24.123
Esse signa arbitraria 24.124
Vocum aliquæ divisiones 24.129
Categorematica, vel Syncategorematica 24. 131
Primæ vel secundæ notionis 24.132
Certa vel ambigua 24.133
Abstracta vel concreta 24.134

Uti. Utile.

Uti, & frui, quomodo differant 10.10
Utile bonum quid 10.12

FINIS.

CHRISTOPHORI

SCHEIBLERI,

ANTEHAC IN ACADEMIA GISSENA PROFESSORIS, ET PÆDAGOGIARCHÆ, NUNC TREMONIÆ in Ecclesia Superintendentis, & in Gymnasio RECTORIS.

METAPHYSICA SPECIALIS,

SIVE

METAPHYSICORVM LIBER II.

CONTINENS

Tractationem DE SUBSTANTIIS (adeóque DE DEO, ANGELIS, & ANIMA SEPARATA) & singulis accidentium generibus.

OXONIÆ,
Excudebat GUILIELMUS TURNER, 1637.

ILLVSTRISSIMO ET CELSISSIMO PRINCIPI, DN. PHILIPPO, HASSIÆ LANDGRAVIO, Comiti in Cattimeliboco, Decia, Ziegenhainia, & Nidda, &c.

Domino ſuo Clementiſſimo,

DOlendum eſt, Princeps Illuſtriſsime, Domine Clementiſsime, ea quæ ſuperioribus ſeculis, in doctrina *de Deo*, communiter, ídque rectè credita & demonſtrata fuerunt, hoc noſtro tempore, per rationes ſæpè nullius ponderis, à nonnullis in controverſiam vocari, vel ſaltem extenuari, & de varietate ſuſpecta reddi. *Conradum Vorſtium* intelligo, ejúſque aſſeclas. Is enim ferè nihil, inter attributa divina intactum reliquit, de quo non aliqua ſcrupuloſè diſputaverit, & minùs cautis aut exercitatis lectoribus aliqua dubia reddiderit, quanquam pleraque, vel ſolo auditu abſona ſint Chriſtianæ menti.

Ait *in notis ad Diſputationem* 3. De Deo, Deum *ſolùm ſecundùm quid, & cõparativè infinitum eſſe, ſicut numerus ſtellarum vel arenæ maris,* *Vorſtii ſententia de infinitate Dei.*

maris, infinitus est, etsi absolutè certus sit & finitus: Hanc sententiam vel primus de Deo conceptus refutat. Apprehendimus enim infinitum per defectum finium, in essendi inprimis. Deus autem simpliciter, & absolutè, neque habet initium essendi, cùm sit simpliciter ens independens, neque habet essendi terminum, cùm simpliciter sit immortalis. Oportet igitur, ut simpliciter sit infinitus, & absolutè. Et nescio quid vagum, vel confusum, & ἀόριστον, interim sibi sub voce infiniti imaginetur *Vorstius*.

De Dei potentia.

Sic in eadem disputatione non minùs profanè ait: *Potentia Dei etsi respectu nostri, & rerum possibilium immensa dicatur, non tamen, prorsus infinita est, quia non extenditur ad impossibilia.* Si prorsus infinita non est Dei potentia. Ergo finita est simpliciter & absolutè loquendo. At quos tandem fines habet hæc Dei potentia? Quod impossibilia non producit Deus, mirabile est, quomodo finiat Dei potentiam, cùm impossibile sit simpliciter nihil. Mirum autem est aliquam potentiam finitam fieri, si non possit ipsum nihil producere. Et omnipotentiæ (sic enim vocatur Dei infinita potentia) vox hanc rem refutat. Omnipotentia enim ab *omnibus* nomen habet. Omnia autem ab iis, quæ nihil, vel nulla sunt, manifestè distinguuntur. Vox *omnis*, inquam, distribuit in ea quæ sunt, non in ea quæ non sunt, ut vulgò dici solet.

De Dei simplicitate.

Quin & *simplicitatem* Dei multis oppugnat. At interim Deo multiplicem imperfectionem, quam importat compositio, subinfert. Nempè cùm compositum dependeat à componentibus, indéque sit istis componentibus posterius, includat etiam aliquid per modum potentiæ perfectibilis (nisi per aggregationem compositum dicere velimus) hinc consequenter Deus erit Ens dependens, non Ens primum, nec purus actus, sed obnoxius potentiæ passivæ. Absurdè.

De Dei præsentia.

Quoad *præsentiam* Dei, multis argumentis disputat: *Deum non in terris, sed in cœlo solùm præsentem esse.* Et novo errore addit: *Deum, ubi est, non esse totum in qualibet parte sui speciei.* Unde, cùm de communi sententia, Deus dicatur totus, ubi ubi est, adeóque in quolibet puncto: Vocat inde Deum, per contemptum, Deum *punctualem*, & *atomicum*. Ita nempè ex priori hypothesi tollitur unio personalis, in persona Christi. Neque enim unio personalis esse potest, inter divinam naturam, in solo cœlo existentem, & humanam naturam in terris versantem. Ex hypothesi verò altera, ratione præsentiæ

plus

plus relinquitur dignitatis ſpiritibus creatis, quàm Deo ipſi: Nam ſpiritus creati, cùm non habeant partes eſſentiæ, non poſſunt adeſſe per partes. Ergo ubi ubi ſunt, toti ſunt, totalitate eſſentiæ, inquam. Ita enim intenditur eâ, quam dixi, locutione, cùm quid dicitur totum eſſe in qualibet parte ſpatii ſui.

Sic & in conſideratione *æternitatis* divinæ, hoc ei valdè abſurdum videtur: quòd æternitas Dei dicitur eſſe *tota ſimul*. Sed in oppugnatione illius communis ſententiæ, neque intelligit, quid hæc ſibi velit locutio, nec quæ ad rationem durationis pertinent. Nempè non vocatur duratio ſucceſſiva (ſucceſſioni enim opponitur hoc, quòd Dei duratio dicitur eſſe tota ſimul) ab extrinſeco, vel quia coëxiſtat res aliqua motui cœlesti, qui ſucceſſivus eſt, ſed denominatio illa ſumitur ab intrinſeco, nempè à rei cujuſque natura. Unde in cujus natura non eſt ſucceſſio, in eo, ad iſtum modum loquendi, etiam non eſt ſucceſſiva duratio. Jam in rerum creatarum naturis, duplex reperitur ſucceſſio. Una peculiaris eſt motui Unde cùm cætera entia dicantur permanentia, motus dicitur ens ſucceſſivum, ſpeciali nomine. Alia ſucceſſio communis eſt omnibus entibus creatis, conſiſtítque in eo, quòd Deus, vi conſervationis ſuæ, continuè in res creatas influit, non ſecus ac Sol per continuatam irradiationem, conſervat lumen ſuum, adeò ut ſi ſucceſſio, vel continuatio illa deficiat, illicò oporteat, omnes res creatas recidere in nihilum, non ſecus ac lumen deficit, ſi ſol illuminare deſinat. Et ex hac cauſa duratio rerum creatarum dicitur, non eſſe tota ſimul. Cùm igitur tale quid in eſſentia, & conſequenter in duratione ſive æternitate divina non ſit, ideò ad remotionem hujus imperfectionis, dicitur Deus eſſe totus ſimul. Quid hîc incredibile, aut tale etiam de quo quiſquam dubitare debeat? Sed nolo vel hæc, vel alia latiùs hoc loco perſequi.

De æternitate Dei.

Quanquam verò multum in his laborârunt Theologi: tamen cùm ad hanc rem pleraque ex principiis naturæ, & naturali intellectûs lumine diſputentur; Et in primis ad Metaphyſicam pertineat, explicare iſtiuſmodi Dei attributa: Proinde operæ-pretium fuerit, hanc rem ſuo loco pertractare, ut & cætera, quæ ad naturalem Dei cognitionem pertinent. Atque hæc magna pars eſt hujus ſpecialis Metaphyſicæ. Unde tota diſciplina hæc, maximam ſupra omnes alias ſcientias eminentiam conſecuta eſt, cùm nulla earum ſit, quæ de rebus tam ſublimibus tractet, ac Metaphyſica, quatenus ea de Deo, divinis

Succeſſio in rebus creatis duplex.

attributis,& actibus(ut interim Angelorum, & animæ ſeparatæ cognitionem ſicco pede præteriam, quæ & ipſa tractatio Metaphyſicorum propria eſt)contemplatur.

Atque hæc ipſa tractationis præſentis ſublimitas, efficaciter mihi perſuaſit, ut confiderem, eandem T. Celſitudini, Princeps illuſtriſſime, non ingratam futuram, præſertim cùm magis ardua conſideratio eſſe nequeat, ac eſt ea, quæ de rebus divinis eſt, contemplatio. Accedit ſingularis T. Celſitudinis in ſtudia literarum, & in Inclytam hanc Academiam, in eáque docentes, & diſcentes Clementiſſima propenſio, multis argumentis comprobata, ut ea imperitârit mihi, cùm antehac generalem Metaphyſicam, Illuſtriſſimo, ac Celſiſsimo Principi ac Domino, Dn. *Ludovico*, Haſsiæ Landgravio, &c. Celſitudinis Veſtræ, Fratri Germano, Domino meo Clementiſsimo, humilimè inſcripſerim, nunc ut Metaphyſicam ſpecialem Veſtræ Celſitudinis inclyto nomini, eâdem humilitate conſecrarem, atque adeò utriuſque Clementiſsimum, in ſtudia literarum, animum, ſubmiſſè deprædicarem. Accipe ergo, Domine Clementiſsime, hunc tractatum meum, eundem inſtructiſsimæ Bibliothecæ tuæ particulam eſſe patere, méque quâ ſoles literatos (quorum tenuis umbra ſum) clementiâ & gratiâ tibi commendatum. Vale Princeps Inclyte, diutiſſimè, & feliciſsimè. Datum Giſſæ, ex Muſeo, Ann. 1617. M. Martio.

V. Celſ.

Subjectiſſimus.

M. Chriſtophorus Scheiblerus, *Logic. & Metaph. Profeſſ & Pædagogiarcha, & p.t. Academiæ Rector.*

INDEX

INDEX CAPITVM,

GENERALIVM TITVLORUM, ET QUÆSTIONUM.

NVMERVS ASSIGNATVS NOTAT

NUMERUM MARGINALEM CUJUSQUE CAPITIS.

CAPUT I.

De Subſtantia in genere.

Titulus 1. *An Metaphyſicæ liceat deſcendere ad ſpecialia* 2

Tit. *II. De diviſione Entis in Subſtantiam & Accidens* 8

Art. 1. Quidnam in illa diviſione intelligatur per diviſum? *ſeu*, quænam ſint in prædicamento 9

punct. 1. An incorruptibile comprehendatur in prædicamento 10

2. An Deus ſit in prædicamento 11

3. An Angeli ſint in prædicamento 12

4. An tranſcendentia ſint in prædicamento 13

5. An, & quomodo negationes ſint in Prædicamento 14

6. An, & quomodo entia rationis ſint in prædicamento 15

7. An, & quomodo entia per accidens ſint in prædicamento 16

8. An, & quomodo concreta ſint in prædicamento 19

9. An, & quomodo entia incompleta ſint in prædicamentis 18

10. An, & quatenus æquivoca ſint in prædicamento 19

11. An artificioſa ſint in prædicamentis 20

12. Summaria deciſio propoſiti articuli 21

Art. 2. An bona ſit diviſio Entis in ſubſtantiam & accidens 22

3. Qualis ſit diviſio Entis in ſubſtanſtantiam & accidens, an univoca, an analoga, an nominis ſolùm 25

punct. 1. In quo referuntur variæ opiniones 26

2. In quo oſtenditur: Ens non eſſe æquivocum ad ſubſtantiam & accidens 28

3. In quo oſtenditur: Ens non eſſe merè univocum ad ſubſtantiam & accidens 33

4. In quo oſtenditur: Ens eſſe analogum ad ſubſtantiam & accidens 38

5. In quo ſolvuntur objectiones, pro univocatione propoſitæ 43

Tit. *II. De Subſtantia.* 47

Art. 1.

Art. 1. De voce ſubſtantiæ 48
2. De quidditate, & definitione ſubſtantiæ 51
3. De Ariſtotelicis attributis ſubſtantiæ 55
Punct. 1: Subſtantiæ non ſunt in ſubjecto 56
2. Subſtantiæ prædicantur ſynonymicè 58
3. Subſtantia ſignificat hoc aliquid 60
4. Subſtantia non habet contrarium 62
5. Subſtantia non accipit intſienonem & remiſſionem 65
6. Maximè proprium ſubſtantiæ eſt, cùm una ſit, & eadem numero, contraria ſuſcipere poſſe 68

CAPUT II.

De Diviſionibus Subſtantiæ.

Tit. *I. De diviſione ſubſtantiæ in completam, & imcompletam* 2
Tit. *II. De diviſione ſubſtantiæ, in materiam, formam, & compoſitum* 4
An illa diviſio ſit bona 6
Tit. *III. De diviſione ſubſtantiæ in primam & ſecundam* 16
Artic. 1. Quid intelligatur per ſubſtantiam ptimam, & ſecundam 17
2. Continens dubia, & objectiones ad harum definitiones 24
3. An benè diſtinguatur ſubſtantia in primam & ſecundam 30
Tit. *IV. De ſpecialibus rationibus ſubſtantiæ primæ, veluti de* Hoc aliquid, ſuppoſito, hypoſtaſi, & perſona 37
Art. 1. De hoc aliquid 37
2. De ſuppoſito 39
Punct. 1. De voce ſuppoſiti 39
2. De definitione ſuppoſiti 41
3. An ſuppoſitum ſit idem quod perſona, vel ſubſtantia prima 45
Artic. 3. De Hypoſtaſi 47
4. De perſona 49
Punct. 1. De voce perſonæ 50
2. An perſona ſit nomen ſubſtantiale 52
3. In quo percenſentur, & defenduntur aliæ conditiones perſonæ 64
4. In quo traditur definitio perſonæ 69
Art. 5. Quid ſuppoſitum, vel perſona addat naturæ, & quomodo diſtinguantur 72
Punct. 1. In quo præmittuntur aliquæ obſervationes 72
2. In quo referuntur variæ ſententiæ 74
3. In quo ſtatuuntur concluſiones declarantes ſententiam propriam 77
4. In quo proponuntur concluſiones contra opiniones aliorum 88
5. In quo ſolvuntur objectiones 93
Tit. *V. De diviſione ſubſtantiæ in corpus & ſpiritum* 99
Art. 1. De corpore 100
Punct. 1. De voce corporis 100
2. In quo exponitur, quid corpus ſit, cùm dividit ſubſtantiam 103
3. An, & quatenus Metaphyſici ſit agere de corpore 104
Art 1. De ſpiritu 110
Punct. 1. De voce ſpiritûs, & ſpiritualis & incorporei 111
2. Quid ſit ſpiritualis, ſive immaterialis, & incorporea ſubſtantia 119
3. De generalibus proprietatibus ſubſtantiæ immaterialis 127
4. Quænam ſubſtantiæ in particulari ſint immateriales 132

CAPUT III.

De Deo.

Tit. *I. De quæſtionibus proœmialibus* 2
Art. 1. An Dei tractatio pertineat ad Metaphyſicam 2
Punct 1. De objectionibus, & ſententiis variis 2
2. In quo ponuntur aſſertiones 4
3. In quo ſolvuntur objectiones 12
Artic. 2. An Deus naturaliter poſſit cognoſci 17
Punct. 2. In quo referuntur objectiones 18

CAPITUM.

2. In quo confirmatur, quòd Deus sit naturaliter cognoscibilis 19
3. In quo solvuntur objectiones 21
Art. 3. Quomodo Deus cognoscatur 24
Modus Deum cognoscendi triplex 27
4. Probans Deum esse 31
Prima probatio. *A subordinatione causarum, in eáque evitando processu in infinitum* 34
Secunda probatio. *Ex ordine & constitutione mundi* 39
Tertio probatio. *Ex conditione hominum* 43
Tit. *II. De nomine Dei.* 45
Art. 1. De Nomine Hebræo Dei 45
2. De Græca voce Θεὸς, & aliis 46
3. De voce Germanica Gott 49
4. De voce Latina Deus 50
5. An vox Deus sit nomen essentiæ, an officii 54
6. Exponitur ambiguitas in voce Deus 58
Tit. *III. De definitione Dei* 60
Art. 1. An Deus definiri possit 61
Punct. 1. De argumentis: quòd Deus definiri possit 61
2. Deum perfectè definiri non posse 64
3. Deum definiri posse definitione imperfecta 71
4 Solvuntur objectiones 72
Art. 2. Quomodo, & qualiter Deus definiri possit 75
3. Ponuntur Dei descriptiones 79
Tit. *IV. De attributis Dei in genere* 86
Art. 1. De voce attributi, & æquipollentibus 87
2. An Deo conveniant attributa 90
3. Quid sint attributa divina 96
4. Quomodo attributa divina à Deo, & inter se distinguantur 109
Punct. 1. Quomodo se habeant attributa divina ad essentiam Dei 110
2. Quomodo se habeant attributa divina ad invicem 111
3. Quòd attributa divina distinguuntur ratione ratiocinata 113
Art. 5. Quomodo attributa divina de Deo enuncientur 117
6. De divisione attributorum divinorum 127
7. De ordine attributorum divinorum ac deinceps dicendorum 136
Tit. V. *De attributis Dei quidditativis* 139
Art. 1. De Entititate Dei 140
Punct. 1. Deus est Ens 140
2. Quomodo Ens prædicetur de Deo & creaturis 142
3. Ens non esse nomen æquivocum ad Deum & creaturas 144
4. Continens primum consectarium de unitate conceptûs Entis ad Deum & creaturas 147
5. Continens secundum consectarium: Quòd entis conceptus in ordine ad Deum, & creaturas non sit analogus, analogiâ illâ quæ est per proportionem, & denominationem extrinsecam 154
6. Ens non est univocum ad Deum & creaturas 160
7. Ens non est analogum ad Deum & creaturis 168
8. Solvuntur objectiones 171
Art. 2. De esse Dei substantiali 174
Punct. 1. An Deus sit substantia 175
2. Quomodo Deus sit substantia 181
Art. 3. De esse Dei spirituali 184
Punct. 1. Probans Deum esse spiritum 186
2. Solvuntut objectiones 192
Tit. *VI. De unitate Dei* 197
Art. 1. An Deus sit aliquid singulare & unus numero 200
Punct. 1. In quo referuntur variæ opiniones 201
2. Probatur Deum unum numero esse 204
3. In quo proponuntur, & solvuntur objectiones contra unitatem Dei 213
Art. 2. De simplicitate Dei 218

Punct.

punct. 1. In quo præcognoſcuntur aliqua 220
2. Removetur à Deo compoſitio ex genere & differentia 224
3. Removetur à Deo compoſitio ex materia & forma 225
4. Removetur à Deo compoſitio ex eſſe & eſſentia 236
5. *In* quo removetur à Deo compoſitio ex natura & ſuppoſito 240
6. *In* quo removetur à Deo compoſitio ex ſubjecto,& accidente: adeóque diſquiritur: an in Deo ſint accidentia 245
Probatur: Deo non convenire accidentia 251
Proponitur ſententia Vorſtii, ponentis in Deo accidentia 256
Examen ſententiæ Vorſtianæ de accidentibus Dei 264
Quid ſint actus liberi Dei, & quomodo ſe habeant ad Dei eſſentiam 268
Cognitionem & volitionem Dei eſſe eadem cum eſſentia Dei 268
Eſſe unam reſpectu omnium objectorum 272
An decreta divina faciant in Deo realem compoſitionem 274
Examinantur argumenta Vorſtii 275
Punct. 7. An Deus ſit componibilis cum aliis 282
8. *In* quo ponuntur & ſolvuntur generalia argumenta contra ſimplicitatem Dei 293
Tit. *VII. De Dei veritate & cognoſcibilitate* 297
Tit. *VIII. De Dei bonitate* 300
Art. 1. An Deus ſit bonus 301
2. An Deus ſolus ſit bonus 304
3. Quomodo Deus ſit bonus 308
4. An res creatæ ſint bonæ, bonitate divinâ 311
Tit. *IX. De perfectione Dei* 313
Art. 1. An Deus ſit aliquid perfectiſſimum 316
2. Quomodo Deus contineat aliarum rerum perfectiones 320
Tit. *X. De infinitate Dei.* 327
Art. 1. An, & quomodo Deus ſit infinitus 328
2. In quo ſolvuntur objectiones contra Dei infinitatem 338
3 *In* quo declarantur attributa æquipollentia 342
Tit *XI. De Dei æternitate* 247
Art. 1. An Deus ſit æternus 348
2. qualis ſit Dei æternitas 353
Tit. *XII. De omnipræſentia Dei* 360
Quæſt. 1. *An Deus ſit omnipræſens* 361
Art. 1. *In* quo referuntur variæ ſententiæ 361
2. *In* quo probatur Dei omnipræſentia 366
punct. 1. De præſentia Dei in omnibus partibus mundi 367
De præſentia Dei extra mundum 367
Artic. 3. *In* quo ſolvuntur objectiones veritati contrariæ 380
punct. 1. *In* quo conſiderantur objectiones de potentiali Dei præſentia in hoc mundo 387
2. *In* quo ſolvuntur objectiones, quibus diſputatur, Deum non eſſe ſupra cœlum 398
Quæſt. 2. *Qualis ſit Dei omnipræſentia* 403
Tit *XIII. De vita Dei* 411
Artic 1. An Deo conveniat vita propriè loquendo 412
2. Quomodo Deo conveniat vita 414
Tit. *XIV. De intellectu ſive ſcientia Dei* 417
Art. 1. Quid ſit ſcientia ſive intellectus divinus 418
2. De objecto divinæ intellectionis 422
Punct. 1. De cognitione Dei quâ cognoſcit ſeipſum 423
2. An cognoſcat Deus res creatas omnes quæ ſunt in mundo 424
Conſectarium: de notitia ſingularium & univerſalium: corporalium & ſpiritualium

ſpiritualium 429
Punct. 3. An Deus cognoſcat res creatas in ſeipſo ſolùm, an verò cognoſcat eas juxta proprias earum eſſentias 432
4. An Deus cognoſcat res contingenter futuras. 440
5. An Deus etiam mala cognoſcat 355
Artic. 3. De modo divinæ cognitionis 460
Punct. 1. Cognitio Dei eſt perfectiſſima 460
2. Eſt certa & infallibilis 461
3. Deus comprehendendo ſe (ſeu comprehenſivè, & adæquatè ſe cognoſcendo) cognoſcit creaturas in ſeipſo juxta proprium eſſe eorum 463
4. Deus non cognoſcit res creatas per ſpeciem, & proinde nec ſeipſum 464
5. Deus non cognoſcit componendo & dividendo 465
6. Deus non cognoſcit diſcurrendo 468
Artic. 4. De variis diſtinctionibus divinę cognitionis 473
Punct. 1. De diviſione ſcientiæ Dei, in ſcientiam ſimplicem, & ſcientiam approbationis 475
2. De diviſione ſcientiæ Dei in ſcientiam viſionis, & intelligentiæ 476
3. De diſtinctione ſcientiæ divinæ in ſpeculativam, & practicam 481
Quæſt. 1 *Quid ſit practica, & ſpeculativa cognitio, atque adeò an Deo conveniant* 482
2. *Quarum rerum ſit cognitio Dei ſpeculativa & practica* 485
Punct. 4. In quo differitur, de aliis humanę ſcientiæ nominibus, & eorum applicatione ad ſcientiam divinam (489
Tit. *XV. De voluntate Dei* 499
Artic. 1. Quid ſit Dei voluntas 500
2. De objecto voluntatis divinæ 507
Punct. 1. Deus amat ſeipſum primariò 508
2. Dei voluntas terminatur etiam ad res creatas 510
3. Deus non vult malum culpæ ſeu peccatum 512
Artic. 3. Qualis ſit Dei voluntas? ſeu quomodo velit Deus 517
Quæſt. 1. *An, & quatenus voluntas Dei ſit libera* 518
2. *An, & quatenus voluntas Dei ſit immutabilis* 527
Art. 4. De diviſionibus divinæ voluntatis 531
Punct. 1. Volitionem Dei unam eſſe 531
2. De diviſione voluntatis in voluntatem ſigni, & beneplaciti 535
An permiſſio rectè dicatur voluntas ſigni 543
Punct. 3. De diviſione voluntatis Dei in voluntatem antecedentem, & conſequentem 545
Art. 5. De virtutibus & affectibus divinæ voluntatis 547
Punct. 1. De virtutibus voluntatis divinæ 547
2. De affectibus voluntatis divinæ 554
Tit. *XVI. De potentia Dei* 556
Artic. 1. An in Deo ſit potentia, & quid ea ſit 557
2. Qualis ſit Dei potentia 564
3. Quodnam ſit objectum divinæ potentiæ 568
Quæſt. 1. *An Deus poſſit facere ut præteritum non ſit præteritum* 579
2. *An Deus poſſit facere infinitum, atque adeò alium Deum* 578
3. *An potentia Dei extendatur ad peccandum, moriendum, alioſque materiales actus* 582
4. *An Dei potentia extendatur ad impoſſibilia* 587
5. *An Deus poſſit aliquid quod non fecit*

punct. 1. In quo præcognoſcuntur aliqua 220
2. Removetur à Deo compoſitio ex genere & differentia 224
3. Removetur à Deo compoſitio ex materia & forma 225
4. Removetur à Deo compoſitio ex eſſe & eſſentia 236
5. *In* quo removetur à Deo compoſitio ex natura & ſuppoſito 240
6. *In* quo removetur à Deo compoſitio ex ſubjecto,& accidente: adeóque diſquiritur : an in Deo ſint accidentia 245
Probatur: Deo non convenire accidentia 251
Proponitur ſententia Vorſtii, ponentis in Deo accidentia 256
Examen ſententiæ Vorſtianæ de accidentibus Dei 264
Quid ſint actus liberi Dei, & quomodo ſe habeant ad Dei eſſentiam 268
Cognitionem & volitionem Dei eſſe eadem cum eſſentia Dei 268
Eſſe unam reſpectu omnium objectorum 272
An decreta divina faciant in Deo realem compoſitionem 274
Examinantur argumenta Vorſtii 275
Punct. 7. An Deus ſit componibilis cum aliis 282
8. *In* quo ponuntur & ſolvuntur generalia argumenta contra ſimplicitatem Dei 293
Tit. *VII. De Dei veritate & cognoſcibilitate* 297
Tit. *VIII. De Dei bonitate* 300
Art. 1. An Deus ſit bonus 301
2. An Deus ſolus ſit bonus 304
3. Quomodo Deus ſit bonus 308
4. An res creatæ ſint bonæ, bonitate divinâ 311
Tit. *IX. De perfectione Dei* 313
Art. 1. An Deus ſit aliquid perfectiſſimum 316
2. Quomodo Deus contineat aliarum rerum perfectiones 320
Tit. *X. De infinitate Dei.* 327
Art. 1. An, & quomodo Deus ſit infinitus 328
2. In quo ſolvuntur objectiones contra Dei infinitatem 338
3 *In* quo declarantur attributa æquipollentia 342
Tit *XI. De Dei æternitate* 247
Art. 1. An Deus ſit æternus 348
2. qualis ſit Dei æternitas 353
Tit. *XII. De omnipræſentia Dei* 360
Quæſt. 1. *An Deus ſit omnipræſens* 361
Art. 1. *In* quo referuntur variæ ſententię 361
2. *In* quo probatur Dei omnipræſentia 366
punct. 1. De præſentia Dei in omnibus partibus mundi 367
De præſentia Dei extra mundum 367
Artic. 3. *In* quo ſolvuntur objectiones veritati contrariæ 380
punct. 1. *In* quo conſiderantur objectiones de potentiali Dei præſentia in hoc mundo 387
2. *In* quo ſolvuntur objectiones, quibus diſputatur, Deum non eſſe ſupra cœlum 398
Quæſt. 2. *Qualis ſit Dei omnipræſentia* 403
Tit *XIII. De vita Dei* 411
Artic 1. An Deo conveniat vita propriè loquendo 412
2. Quomodo Deo conveniat vita 414
Tit. *XIV. De intellectu ſive ſcientia Dei* 417
Art. 1. Quid ſit ſcientia ſive intellectus divinus 418
2. De objecto divinæ intellectionis 422
Punct. 1. De cognitione Dei quâ cognoſcit ſeipſum 423
2. An cognoſcat Deus res creatas omnes quæ ſunt in mundo 424
Conſectarium: de notitia ſingularium & univerſalium: corporalium & ſpiritualium

ſpiritualium 429
Punct. 3. An Deus cognoſcat res creatas in ſeipſo ſolùm, an verò cognoſcat eas juxta proprias earum eſſentias 432
4. An Deus cognoſcat res contingenter futuras. 440
5. An Deus etiam mala cognoſcat 355
Artic. 3. De modo divinæ cognitionis 460
Punct. 1. Cognitio Dei eſt perfectiſſima 460
2. Eſt certa & infallibilis 461
3. Deus comprehendendo ſe (ſeu comprehenſivè, & adæquatè ſe cognoſcendo) cognoſcit creaturas in ſeipſo juxta proprium eſſe eorum 463
4. Deus non cognoſcit res creatas per ſpeciem, & proinde nec ſeipſum 464
5. Deus non cognoſcit componendo & dividendo 465
6. Deus non cognoſcit diſcurrendo 468
Artic. 4. De variis diſtinctionibus divinę cognitionis 473
Punct. 1. De diviſione ſcientiæ Dei, in ſcientiam ſimplicem, & ſcientiam approbationis 475
2. De diviſione ſcientiæ Dei in ſcientiam viſionis, & intelligentiæ 476
3. De diſtinctione ſcientiæ divinæ in ſpeculativam, & practicam 481
Quæſt. 1 *Quid ſit practica, & ſpeculativa cognitio, atque adeò an Deo conveniant* 482
2. *Quarum rerum ſit cognitio Dei ſpeculativa & practica* 485
Punct. 4. In quo differitur, de aliis humanę ſcientiæ nominibus, & eorum applicatione ad ſcientiam divinam (489
Tit. *XV. De voluntate Dei* 499
Artic. 1. Quid ſit Dei voluntas 500
2. De objecto voluntatis divinæ 507
Punct. 1. Deus amat ſeipſum primariò 508
2. Dei voluntas terminatur etiam ad res creatas 510
3. Deus non vult malum culpæ ſeu peccatum 512
Artic. 3. Qualis ſit Dei voluntas? ſeu quomodo velit Deus 517
Quæſt. 1. *An, & quatenus voluntas Dei ſit libera* 518
2. *An, & quatenus voluntas Dei ſit immutabilis* 527
Art. 4. De diviſionibus divinæ voluntatis 531
Punct. 1. Volitionem Dei unam eſſe 531
2. De diviſione voluntatis in voluntatem ſigni, & beneplaciti 535
An permiſſio rectè dicatur voluntas ſigni 543
Punct. 3. De diviſione voluntatis Dei in voluntatem antecedentem, & conſequentem 545
Art. 5. De virtutibus & affectibus divinæ voluntatis 547
Punct. 1. De virtutibus voluntatis divinæ 547
2. De affectibus voluntatis divinæ 554
Tit. *XVI. De potentia Dei* 556
Artic. 1. An in Deo ſit potentia, & quid ea ſit 557
2. Qualis ſit Dei potentia 564
3. Quodnam ſit objectum divinæ potentiæ 568
Quæſt. 1. *An Deus poſſit facere ut præteritum non ſit præteritum* 579
2. *An Deus poſſit facere infinitum, atque adeò alium Deum* 578
3. *An potentia Dei extendatur ad peccandum, moriendum, alioſque materiales actus* 582
4. *An Dei potentia extendatur ad impoſſibilia* 587
5. *An Deus poſſit aliquid quod non fecit*

fecit 588
6. *An Deus ſolum poſſit facere quæ vult* 494
7. *An Deus poſſit meliùs facere, quod fecit ac quomodo fecit* 597
Art. 4. De diſtinctione divinæ potentiæ 603
De diſtinctione potentiæ Dei in abſolutam & ordinatam 604
Tit. *XVII. De creatione* 609
Art. 1. De voce creationis 612
2. De definitione, & quidditate creationis 617
punct. 1. In quo conſtituitur definitio creationis 618
2. Quid ſit creatio reſpectu Dei creantis, vel in Deo 624
3. Quid ſit creatio ex parte rei creatæ 632
4. An creatio poſſit dici mutatio 635
5. An creatio poſſit dici actio, & quidem tranſiens 637
6. An ad rationem creationis ſit neceſſaria novitas eſſendi 641
Art. 3. Cujus ſit creare 652
An creatura poſſit eſſe creationis cauſa principalis 653
An aliqua creatura poſſit eſſe creationis cauſa inſtrumentalis 658
Art. 4. Cujus ſit creari 663
5. An probari poſſit, quod aliquid de facto ſit creatum 668
Tit *XVIII. De conſervatione* 676
Art. 1. Quid ſit conſervatio, & quotuplex, & quomodo ſe habeat ad creationem 677
2. An, & quomodo Deo conveniat res conſervare 688
Tit. *XIX. De cooperatione ſive concurſu Dei cum cauſis ſecundis* 695
Art. 1. An res creatæ aliquid verè agant 696
2. An Deus concurrit ad quoſvis actus cauſarum ſecundarum 703
3. Quomodo Deus concurrat ad actus rerum creatarum 713
Oratio, *In qua referuntur Metaphyſica Photianorum argumenta, contra Trinitatem* 719
Argum. 1. *Ex ſingularitate Dei* 722
2. *Ex infinitate Dei* 725
3. *Ex ſimplicitate Dei* 729
4. *Ex ratione cauſæ* 737

CAPUT IV.

De Angelis.

Tit. *I. De Præmialibus* 1
Art. 1. De voce Angeli 2
2. Angeli an dentur 4
3. Cujus diſciplinæ ſit agere de Angelis 9
punct. 1. An, & quatenus Phyſici ſit agere de Angelis 11
2. An ἀγγελογραφία ſit peculiaris ſcientia 16
Tit. *II. De definitione Angeli* 18
Tit. *III. De attributis Angelorum quidditativis iiſque generalibus* 20
Art. 1. Angeli ſunt Entia 21
2. Angelos eſſe ſubſtantias 22
3. Angeli an ſint ſpiritus an corpora 23
Tit. *IV. Angelos eſſe intellectuales* 40
Tit. *V. Angelos eſſe finitos* 42
Tit. *VI. De ſimplicitate Angelorum* 44
Art. 1. Angeli an ſint compoſiti ex eſſe & eſſentia 45
2. An ſint compoſita ex natura & ſuppoſito 46
3. An ſint compoſiti ex genere & differentia 48
4. An ſint compoſiti ex materia & forma 50
5. An Angeli ſint compoſiti ex partibus quantitativis 54
6. An ſint compoſiti ex ſubjecto & accidente 58
Tit. *VII. De duratione Angelorum* 61
Art. 1. An Angeli ſint æterni 62

2. An

2. An ſint incorruptibiles 67
3. Quâ duratione duret Angelus 85
Tit. *VIII. De loco, ſive Ubi, & præſentia Angelorum* 82
Art. 1. An Angeli ſint immenſi, & proinde in omnibus locis 83
2. An ſint in loco Phyſicè 84
3. Quomodo Angeli ſint alicubi 86
Tit. *IX. De numero Angelorum* 98
Titul. *X. De diſtinctione Angelorum* 101
Artic. 1. An Angeli poſſint ſolo numero differre 102
2. An angeli poſſint differre ſpecie 105
3. Quomodo angeli ſint alicubi 111
Tit. *XI. De actibus Angelorum, ubi primum eſt de cognitione Angelorum* 112
Art. 1. De cognitionis angelicæ principio 114
Punct. 1. An angeli intelligant per animam 115
2. An intellectio angeli ſit ejus eſſe 116
3. An in angelo ſit potentia cognoſcitiva diſtincta ab illius eſſentia 118
4. An angelus ad intelligendum requirat ſpecies 121
5. An intellectio angelica fiat ex habitu 127
Art. 2. De objecto cognitionis angelicæ 135
Punct. 1. An angelus ſeipſum cognoſcat 136
2. An angelus unus cognoſcat alium 139
3. An angeli cognoſcant animas ſeparatas 144
4. An angeli naturaliter poſſint cognoſcere Deum 145
5. An angeli poſſint cognoſcere res materiales 148
6. An angeli futura cognoſcant 153
7. An angeli cognoſcant cogitationes humanas 166
Art. 3. De modo cognitionis angelicæ 173
Punct. 1. Angeli cognoſcunt per ſpecies 174
2. An cognoſcant ſic, ut modo ſint cognoſcentes actu, modo poteſtate 175
3. An intellectus angelicus omnia intelligat verè 181
4. An angelus intelligat componendo & dividendo 183
5. An angeli cognitio ſit diſcurſiva & Dianoëtica 188
Titul. *XII. De voluntate Angelica* 169
Artic. 1. Angelos habere voluntatem & velle 197
2. De principiis volitionis angelicæ 199
3. De actu & modo voluntatis angelicæ 206
4. De objecto voluntatis angelicæ 208
Titul. *XIII. De Angelorum locutione* 209
Articulus 1. An angeli loquantur 210
2. Quomodo loquantur 216
Tit. *XIV. De motu angelorum* 219
Art. 1. An angeli moveantur 220
2. Quomodo moveantur 226
Punct. 1. An motus angeli ſit motus Phyſicus 227
2. An angelis motus conveniat per extrinſecam denominationem 228
3. An angeli motus ſit inſtantaneus 231
4. An angelus tranſiens ab extremo ad extremum neceſſariò tranſeat per medium 235
Tit. *XV. De actionibus tranſeuntibus Angelorum* 237
Artic. 1. An angeli poſſunt producere ſubſtantias 238

2. An

2. An Angeli poſſunt producere qualitates materiales 248
3. De Angelorum vi motiva 253
Punct. 1. An angeli moveant aliqua corpora 254
2. Per quid angeli moveant aliqua corpora 257
Quæſt. 1. *An in Angelo ſit peculiaris potentia motiva* 258
2. *An Angelus movendo imprimat impetum mobili* 261
Tit. *XVI. De aſſumptione corporum* 264
Artic. 1. An Angeli aſſumant corpora 265
2. Qualia ſint ea corpora 267
3. Quomodo angelus uniatur corpori 270
4. Quos actus poſſit angelus exercere in aſſumpto corpore 273

CAPUT V.

De Anima ſeparata.

Tit. I. *An Metaphyſici ſit agere de anima rationali* 1
Tit. *II. De animæ immortalitate* 9
Artic. 1. In quo referuntur opiniones (9
2. In quo ponuntur quædam præcognita 12
3. Ponuntur aſſertiones 14
4. Probatur animæ rationalis immortalitas ex natura 20
5. Solvuntur objectiones 26
Tit. *III. An anima perſiſtat in ſtatu quodam à corpore ſeparato* 10
Tit. 4. *IV. An animæ ſit ſeparationis ſtatus naturalis, nec ne* 38
Art. 1. Declarans terminos hujus quæſtionis 38
2. In quo proponuntur variæ opiniones, cùm fundamentis earum 44
3. Ponuntur aſſertiones, & defenduntur 50
Tit. *V. An anima ſeparata retineat propenſionem ad corpus* 63
Animæ ſeparatæ an conveniat appetitus elicitus 79
Tit. *VI. De comparatione Angelorum, & Animarum ſeparatarum* 81
Art. 1. An animæ & angeli ſint ejuſdem ſpeciei 82
2. An anima ſeparata ſit dignior, ſeu nobilior angelo 85
Tit. *VII. Quas potentias vel habitus, vel actus habeat anima ſeparata* 91
Artic. 1. De potentiis animæ ſeparatæ 92
An in ea maneant potentiæ vitales & animales 93
Art. 2. De habitibus animæ ſeparatæ 101
An anima aſportet ſecum ſpecies intelligibiles 110
Artic. 3. De actibus animæ ſeparatæ 113
Punct. 1. De cognitione animæ ſeparatæ 144
Quæſt. 1. *An anima ſeparata actualiter cognoſcat* 117
2. *De objecto cognitionis animæ* 123
3. *De modo cognitionis animæ ſeparatæ* 130
Punct. 2. De volitione animæ ſeparatæ 133
3. De actu movendi animæ ſeparatæ 138
Quæſt. 1. *An anima ſeparata moveatur* 140
2. *An animæ ſeparatæ moveantur per ſe, an per accidens* 146
3. *An anima ſeparata poſſit movere alia corpora* 152

CAPUT VI.

De accidentibus in genere.

Tit. I. *De voce accidentis* 2
Tit. *II. De definitione accidentis* 11
Tit. *III. De eſſentia accidentis* 15

CAPITUM.

Art. 1. Quòd accidenti conveniat essentia 15
2. Quòd accidens dicat unam essentiam 18
3. Qualis sit essentia accidentis in ordine ad sua inferiora, an sit univoca, an analoga 26
4. Constituitur quæ sit essentia accidentis 31
5. An essentia accidentium requirat etiam materiam 42
Tit. *IV. De attributis accidentium*, 50
Art. 1. An & quomodo accidens sit posterius substantiâ 51
2. De modo productionis, quo accidentia producuntur 58
Punct. 1. Explicatur productio accidentium per resultantiam à substantia, (59
2. In quo proponuntur & solvuntur objectiones 62
3. In quo explicatur alius modus quo producuntur accidentia 66
Artic. 3. De vi causativa accidentium (69
Punct. 1. An omnibus accidentibus conveniat actio 70
2. An accidens possit producere substantiam, & quomodo 78
Primò : *Referuntur opiniones* 79
Secundò : *Probatur contra* Scotum: *Substantiam non producere substantiam aliam, immediatè, sed interventu accidentis, ejúsque rationes solvuntur* 82
Tertiò : *probatur contra* Pererium : *Solùm accidens non posse producere substantiam suâ virtute, hoc est, independenter ad substantiam, ejusdémque exceptiones solvuntur* 86
Quartò : *probatur, accidens in virtute substantiæ aliam substantiam producere* 95
Punct. 3. An & quomodo accidentia producant accidentia 96
Quæst. 1. *An accidens in productione accidentis necessariò exigat influxum formæ* 97
2. *An accidens in accidentis productione debeat dici instrumentum substantiæ* 100
Punct. 4. An & quomodo accidentia sint formæ 103
Tit *V. De divisione accidentium in novemgenera* 112
Art. 1. In quo referuntur objectiones, (113
2. Defenditur proposita divisio, 116
2. In quo solvuntur objectiones, 118
Punct. 1. Quo disquiritur, quanta distinctio requiratur ad distinctiorem prædicamentorum *ibid.*
2. An accidentium divisio sit abundans 121
3. An accidentiũ divisio deficiat, 126
Tit *VI. De ordine quo docenda sint accidentia* 130

CAPUT VII.

De Quantitate.

Tit. *I. De proœmialibus* 1
Art. 1. Cujus disciplinæ sit agere de quantitate 2
2. De voce quanti & quantitatis 10
Tit. *II. De essentia & definitione quantitatis in genere* 13
Tit. *III. De divisione quantitatis in continuam & discretam* 18
Quæritur: An benè sic dividatur quantitas 21
Tit. *IV. De quantitate continua* 26
Artic. 1. An essentia quantitatis eadem sit cum essentia substantiæ corporeæ 27
Punct. 1. Opinio dicentium : quantitatem, non distingui à substantia, 28
2. In quo proponitur & approbatur alia sententia 30
3. Solvuntur argumenta contraria, (35
Art. 2. An essentia quantitatis consistat in ratione mensuræ 39

2. An Angeli poſſunt producere qualitates materiales 248
3. De Angelorum vi motiva 253
Punct. 1. An angeli moveant aliqua corpora 254
2. Per quid angeli moveant aliqua corpora 257
Quæſt. 1. *An in Angelo ſit peculiaris potentia motiva* 258
2. *An Angelus movendo imprimat impetum mobili* 261
Tit. *XVI. De aſſumptione corporum* 264
Artic. 1. An Angeli aſſumant corpora 265
2. Qualia ſint ea corpora 267
3. Quomodo angelus uniatur corpori 270
4. Quos actus poſſit angelus exercere in aſſumpto corpore 273

Caput v.

De Anima ſeparata.

Tit. I. *An Metaphyſici ſit agere de anima rationali* 1
Tit. *II. De animæ immortalitate* 9
Artic. 1. In quo referuntur opiniones 9
2. In quo ponuntur quædam præcognita 12
3. Ponuntur aſſertiones 14
4. Probatur animæ rationalis immortalitas ex natura 20
5. Solvuntur objectiones 26
Tit. *III. An anima perſiſtat in ſtatu quodam à corpore ſeparato* 30
Tit. *IV. An animæ ſit ſeparationis ſtatus naturalis, nec ne* 38
Art. 1. Declarans terminos hujus quæſtionis 38
2. In quo proponuntur variæ opiniones, cùm fundamentis earum 44
3. Ponuntur aſſertiones, & defenduntur 50
Tit. *V. An anima ſeparata retineat propenſionem ad corpus* 63
Animæ ſeparatæ an conveniat appetitus elicitus 79
Tit. *VI. De comparatione Angelorum, & Animarum ſeparatarum* 81
Art. 1. An animæ & angeli ſint ejuſdem ſpeciei 82
2. An anima ſeparata ſit dignior, ſeu nobilior angelo 85
Tit. *VII. Quas potentias, vel habitus, vel actus habeat anima ſeparata* 91
Artic. 1. De potentiis animæ ſeparatæ 92
An in ea maneant potentiæ vitales & animales 93
Art. 2. De habitibus animæ ſeparatæ 101
An anima aſportet ſecum ſpecies intelligibiles 110
Artic. 3. De actibus animæ ſeparatæ 113
Punct. 1. De cognitione animæ ſeparatæ 144
Quæſt. 1. *An anima ſeparata actualiter cognoſcat* 117
2. *De objecto cognitionis animæ* 123
3. *De modo cognitionis animæ ſeparatæ* 130
Punct. 2. De volitione animæ ſeparatæ 133
3. De actu movendi animæ ſeparatæ 138
Quæſt. 1. *An anima ſeparata moveatur* 140
2. *An animæ ſeparatæ moveantur per ſe, an per accidens* 146
3. *An anima ſeparata poſſit movere alia corpora* 152

Caput vi.

De accidentibus in genere.

Tit. I. *De voce accidentis* 2
Tit. *II. De definitione accidentis* 11
Tit. *III. De eſſentia accidentis* 15

CAPITUM.

Art. 1. Quòd accidenti conveniat eſſentia 15
2. Quòd accidens dicat unam eſſentiam 18
3. Qualis ſit eſſentia accidentis in ordine ad ſua inferiora, an ſit univoca, an analoga 26
4. Conſtituitur quæ ſit eſſentia accidentis 31
5. An eſſentia accidentium requirat etiam materiam 42
Tit. *IV. De attributis accidentium*, 50
Art. 1. An & quomodo accidens ſit poſterius ſubſtantiâ 51
2. De modo productionis, quo accidentia producuntur 58
Punct. 1. Explicatur productio accidentium per reſultantiam à ſubſtantia, (59
2. In quo proponuntur & ſolvuntur objectiones 62
3. In quo explicatur alius modus quo producuntur accidentia 66
Artic. 3. De vi cauſativa accidentium (69
Punct. 1. An omnibus accidentibus conveniat actio 70
2. An accidens poſſit producere ſubſtantiam, & quomodo 78
Primò : *Referuntur opiniones* 79
Secundò : *Probatur contra* Scotum: *Subſtantiam non producere ſubſtantiam aliam, immediatè, ſed interventu accidentis, ejúſque rationes ſolvuntur* 82
Tertiò : *probatur contra* Pererium : *Solùm accidens non poſſe producere ſubſtantiam ſuâ virtute, hoc eſt, independenter ad ſubſtantiam, ejuſdémque exceptiones ſolvuntur* 86
Quartò : *probatur, accidens in virtute ſubſtantiæ aliam ſubſtantiam producere* 95
Punct. 3. An & quomodo accidentia producant accidentia 96
Quæſt. 1. *An accidens in productione accidentis neceſſariò exigat influxum formæ* 97
2. *An accidens in accidentis productione debeat dici inſtrumentum ſubſtantiæ* 100
Punct. 4. An & quomodo accidentia ſint formæ 103
Tit *V. De diviſione accidentium in novem genera* 112
Art. 1. In quo referuntur objectiones, (113
2. Defenditur propoſita diviſio, 116
2. In quo ſolvuntur objectiones, 118
Punct. 1. Quo diſquiritur, quanta diſtinctio requiratur ad diſtinctionem prædicamentorum *ibid.*
2. An accidentium diviſio ſit abundans 121
3. An accidentiũ diviſio deficiat, 126
Tit *VI. De ordine quo docenda ſint accidentia* 130

Caput VII.

De Quantitate.

Tit. *I. De proœmialibus* 1
Art. 1. Cujus diſciplinæ ſit agere de quantitate 2
2. De voce quanti & quantitatis 10
Tit. *II. De eſſentia & definitione quantitatis in genere* 13
Tit. *III. De diviſione quantitatis in continuam & diſcretam* 18
Quæritur: An benè ſic dividatur quantitas 21
Tit. *IV. De quantitate continua* 26
Artic. 1. An eſſentia quantitatis eadem ſit cum eſſentia ſubſtantiæ corporeæ 27
Punct. 1. Opinio dicentium : quantitatem, non diſtingui à ſubſtantia, 28
2. In quo proponitur & approbatur alia ſententia 30
3. Solvuntur argumenta contraria, (35
Art. 2. An eſſentia quantitatis conſiſtat in ratione menſuræ 39

Punct. 1. In quo declaratur ſententia affirmans 40
2. Quantitatis eſſentiã non conſiſtere in ratione menſuræ 43
3. An eſſentia quantitatis conſiſtat in diviſibilitate 48
4. Quomodo eſſentia quantitatis conſiſtat in extenſione 51
Tit. V. *De quantitate diſcreta* 56
Art. 1. An quantitas diſcreta ſit ens reale 58
2. An quantitas diſcreta ſit aliquid unum, & quomodo 67
3. An numerus rectè ponatur ſub quantitate, tanquam ſpecies ejus, 74
Tit. *VI. De attributis quantitatis* 82
Art. 1. Quantitati nihil eſt contrarium. (83
2. Quantum non recipit intenſionem & remiſſionem: ſive, non ſuſcipit magis & minus 87
3. Maximè proprium eſt quantitati, ſecundùm eam æquale & inæquale dici 92

Caput VIII.

De Qualitate.

Tit. *I. De voce qualis & qualitatis* 2
Tit. *II. De definitione & quidditate qualitatis* 5
Art. 1. In quo examinantur definitiones aliorum 5
2. In quo proponitur & explicatur definitio propria 8
3. In quo proponuntur & ſolvuntur objectiones contra qualitatis definitionem 13
Tit. *III. De diviſione qualitatis in habitum, naturalem potentiam, qualitatem patibilem, & figuram* 16
Artic. 1. In quo proponitur & refutatur aliorum ſententia de hac diviſione, 17
2. Quomodo diſtinguantur illa genera qualitatum 23
3. An diviſio qualitatis in iſtas ſpecies ſit ſufficiens 28
4. In quo explicantur duplicata nomina ſpecierum qualitatis ab *Ariſtotele* propoſita 38
Tit. *IV. De habitu in genere* 44
Art. 1. De voce habitûs & diſpoſitionis, (45
2. De eſſentia & definitione habitûs, 47
An omnis habitus ſit operativus 51
Quòd omnis habitus ſuperadditur alicui naturali potentiæ? 56
Habitus juvat actus naturalium potentiarum 60
Art. 3. De ſubjectis habituum 63
Punct. 1. Quodnam ſit primum & proprium ſubjectum habituum. 64
2. An habitus ſint in brutis 68
3. An habitus ſunt in potentia motiva 73
4. An poſſint dari habitus in appetitu ſenſitivo 77
5. An in voluntate poſſit eſſe habitus, 79
6. An in intellectu poſſint eſſe habitus 82
7. Proponuntur generalia Theoremata de ſubjectis habituum 85
Artic. 4. De cauſa habituum 90
Punc. 1. An aliquis habitus poſſit eſſe à natura 91
2. An & quomodo actus ſint cauſa habituum 93
3. An habitus poſſit fieri ex uno actu (107
4. Quænam ſit finalis cauſa habituum 113
Artic. 5. De actibus qui ab habitibus fiunt 114
Punct. 1. An habitus ſint cauſa efficiens aliquorum actuum. 115
2. An habitus concurrat ad ſubſtantiam actûs 118
3. An habitus ſit primum principium operationis 123
Art. 6. De extenſivo augmento habituum 124

7. De diminutione & corruptione habituum 136
Tit. *V. De divisionibus habituum.* 142
Art. 1. De divisione habitûs in virtutem & vitium 143
2. De divisione habitûs in infusum, & acquisitum 152
3. De divisione habitûs in moralem, & intellectualem 156
4. De divisione habitûs in speculativum & practicum 159
Tit. *VI. De potentia naturali* 167
Artic. 1. In quo declaratur nomen potentiæ naturalis 168
2. De definitione potentiæ naturalis, (172
3. An potentia naturalis sit accidens, (167
Tit. *VII. De qualitate patibili* 122
Tit *VIII. De figura* 148
Tit. *IX. De attributis qualitatum,* 185
Art. 1. De qualitatum contrarietate, 186
2. De qualitatum intensione & remissione 291
punct. 1. de voce intensionis & remissionis 190
2. An detur intensio & remissio, 192
3. Quid sit intensio & remissio, & quomodo ea fiat 200
4. Cui conveniat intensio & remissio, (205
5. Qualis sit qualitas intensibilis, simplexne an composita 250
Art. 3. De qualitatum similitudine, & dissimilitudine 213

CAPUT. IX.

De Relatione.

Tit. *I. De voce relationis, ejusdemque distinctionibus nominalibus.* 2
De distinctione relationis, in realem & rationis 5
De distinctione relationis secundùm dici, & secundùm esse 6
De distinctione relationis in transcendentem, & prædicamentalem 7
Tit. *II. An omnes relationes pertineant ad prædicamentum relationis.* 16
Tit. *III. Quænam sit generalis essentia relationis prædicamentalis* 13
Art. 1. An relatio prædicamentalis sit, 14
2. An relatio sit accidens 19
Tit. *IV. In quo proponitur & explicatur definitio relationis prædicamentalis,* 22
Tit. *V. De requisitis relationis prædicamentalis* 27
Art. 1. De istis requisitis generatim 28
2. De subiecto relationis prædicamentalis 33
3. De eius fundamento 35
Punct. 1. Quænam in particulari possint esse fundamenta relationum 36
Relatio in quantitate, qualitate, actione, & passione 39
An relationes possint fundari in substantia 40
An in relatione possit fundari relatio, 43
An fundari possit in quatuor ultimis prædicamentis. 46
Punct. 2. Relatio prædicamentalis, & ejus fundamentum quando conveniant, & quando differant 48
Art. 4. De termino relationis 55
Punct. 1. An terminus relationis semper debeat esse quid existens 56
2. An terminus relationis sit quid absolutum, an respectivum 58
3. Terminus relationis quomodo ab ipsa debeat distingui 70
Tit. *VI. De divisionibus relationis prædicamentalis* 71
Art. 1. De divisione relationum *Aristotelicâ*, in eas quę fundãtur in unitate, vel multitudine, vel in actione & passione, vel in mensura & mensurato, 72
2. De divisione relatorum in relata æquiparantiæ, & disquiparantiæ, 74
3. De divisione relationis juxta diversitatem fundamentorum 79
Tit. *VII. De attributis relationum & relatorum Aristotelicis.* 81
Art. 1. Contrarietas est in relatis 82
2. Relata suspiciunt intensionem & remissio-

temissionem 84
3. Relata dicuntur reciprocè 89
4. Relata sunt simul naturâ 91
5. Qui novit unum relatorum, novit & alterum 96

CAPUT. X.
De Actione.

Tit. *I. De voce Actionis* 2
Tit. *II. De definitione actionis* 11
Tit. *III. De essentia actionis* 18
Art. 1. An actio sit aliquid respectivum, (19
2. De respectu actionis ad principium agens 23
3. De respectu actionis ad terminum 25
Punct. 1. An omnis actio habeat terminum 26
2. Quomodo actio comparetur ad terminum 37
Art. 4. De respectu actionis ad subjectum (45
Punct. 1. An actio transiens sit in agente 46
2. De subiecto actionis immanentis, atque adeò de subiecto actionis in communi 45
Tit. *IV. Unde sumenda sit specificatio atq; adeò etiam divisio actionum* 56
Tit. *V. De divisionibus actionum* 61
Art. 1. De divisione actionis in immanentem & transeuntem 62
2. De divisione actionis in instantaneam & successivam 68
3. De divisione actionis in materialem & spiritualem 70
4. De divisione actionis in mutuam & non mutuam 72

CAPUT XI.
De Passione.

Tit *I. De voce passionis* 2
Tit. *II. De passionis definitione* 5
Tit. *III. De essentia passionis.* 7
Art. 1. An actio & passio idem sint 8
2. An passio & motus idem sint 19
3. An passio faciat peculiare prædicamentum 23
4. An ad essentiam passionis requiratur inhæsio actualis in subjecto? vel etiam successio? 26
Tit. *IV. De distributionibus passionis* 31
Tit. *V. De actionis & passionis attributis Aristotelicis* 34

CAPUT XII.
De Quando.

Tit. *I. De nomine Quando* 2
Tit. *II. Quænam duratio pertineat ad prædicamentum quando?* 3
De duratione temporali 4
De duratione ævi 5
De duratione æternitatis 12
Generalis determinatio quæstionis, 15
Tit. *III. Quomodo definiendum sit prædicamentum Quando* 16

CAP. XIII.
De Ubi.

Tit. *I. De voce Ubi* 2
Tit. *II. Quænam præsentia in particulari pertineat ad prædicamentum Ubi,* 3
Tit *III. Quomodo definiendum sit prædicamentum Ubi* 10

CAP. XIV.
De Situ.

Tit. *I. De voce sitûs, & æquipollentibus* (2
Tit. *II. De quidditate & definitione sitûs* 4
Tit. *III. De divisione sitûs* 10
Tit. *IV. An rectè Metaphysicus agat de Situ.* 12

CAP. XV.
De Habitu.

Tit. *I. Cui subjecto conveniat habitûs,* 2
Tit. *II. An habitus sit ipsum corpus adiacens, an verò corporis adiacentia* 7
Tit *III. In quo constituitur & explicatur definitio habitûs.* 10

Finis Indicis ad Librum secundum.

LIBRI SECUNDI METAPHYSICORVM.

CAPUT I.

De Subſtantia in genere.

1. *HActenus fuit Pars communis Metaphyſicæ, de Ente, ejuſq; principiis & affectionibus, & inde orientibus diviſionibus: ſequitur ſpecialis pars.*

2. *Pars ſpecialis eſt, quæ tractat de Ente ſpecialiter*, hoc eſt, *quæ dividit Ens in ſubſtantiam & accidens, & ſub his generibus deſcendit ad inferiora, quoad licet.*

3. *Ens igitur eſt ſubſtantia, vel accidens.*

4. *Subſtantia eſt Ens per ſe ſubſiſtens.*

COMMENTARIUS.

Duo inprimis hoc capite ſunt explicanda: 1. Diviſio Entis in ſubſtantiam & accidens. 2. Propria ratio ſubſtantiæ. Quibus præmittenda eſt generalis quæſtio. 1

TITULUS I.

DE QUAESTIONE PROOEMIALI:

An Metaphyſicæ liceat deſcendere ad ſpecialia?

Pro negativa ſententia eſt. *Primò*, quòd Metaphyſica eſt generalis, imò πανκαθολικωτάτη ſcientia: at ſi ageret de Ente ſpeciali, fieret diſciplina ſpecialis. *Secundò:* Si Metaphyſica deſcendit ab univerſalibus ad ſpecialia, veluti ab Ente ad ſubſtantiam, qualitatem, & cur non deſcendit porrò ad ſpecies ſubſtantiæ, qualitatis, &c. Veluti ad conſiderationem auri, hominis, caloris, riſibilitatis, &c? *Tertiò*, cùm aliæ etiam diviſiones Entis contrahant rationem Entis, veluti ſimplex & compoſitum, neceſſarium & contingens, finitum & infinitum; admiſſo, quòd Metaphyſicæ poſſit eſſe aliqua pars ſpecialis, cur iſtæ diviſiones relinquuntur in parte communi, ſola autem diviſio Entis in ſubſtantiam & accidens, facit partem 2. *Rationes dubitandi.*

tem ſpecialem? Non videtur maior ratio eſſe hîc, quàm ibi. *Denique*, ſi tractatio de ſubſtantia & accidente eſſet pars ſpecialis Metaphyſicæ, tum argumentando à coniugatis, ſubſtantia & accidens eſſent ſpecies Entis. At hoc eſt abſurdum. Nam Ens nullius genus eſt. Ut concluſum eſt ſuperiori *lib. c. 2. num. 41.* At ſi ſubſtantia & accidens non ſunt ſpecies Entis, quomodo adhuc illorum doctrina debet dici doctrina ſpecialis?

Confirmatur: *quòd Metaphyſico liceat deſcendere ad ſpecialia.*

3. *Poſſe Metaphyſicam tractare ſpecialia.*

Nihilominùs omninò dicendum eſt: Metaphyſicam poſſe & debere deſcendere ad ſpecialia. Nam omnis diſciplina, ſive ſcientia totalis, debet ſubiectum ſuum cognoſcere & generatim, & ſpeciatim. Secus enim non eſt totalis ſcientia, ſed conſtituit partem ſcientiæ. Indéque *Zabarella lib. 1. de tribus præcog cap. 2.* Conditionem ſubiecti in ſcientia totali, ait eſſe, ut ſubiectum illud habeat ſpecies. Aiúntque aliqui id etiam velle *Ariſtot. 1. poſt t. 179.* Cùm ait, conſiderare debere ſcientiam, & ſubiectum, & eius partes. Et confirmatur id inductione, vel potiùs exemplo, aliarum ſcientiarum. Nam Phyſica non ſolùm conſiderat corpus naturale in genere, ſed in ſpecie etiam, veluti cœlum, elementa, &c. Matheſis non ſolùm agit de quantitate ſimpliciter, ſed etiam de eius ſpeciebus, veluti lineâ, ſuperficie, corpore.

Solvuntur obiectiones.

4. *Metaphyſica quomodo generaliſſima ſcientia?*

Ad primam autem obiectionem reſpondeo: Metaphyſicam eſſe generaliſſimam ſcientiam, attendendo generalitatem ſubiecti totalis, quod eſt Ens. Huius enim ratione, excedit omnes alias diſciplinas, quæ habent ſubiecta anguſtiora. Atque ita Metaphyſica ſervat generalitatem ſuam ſatis, etſi ad ſpecialia deſcendat.

5

Neque tamen (ut etiam *ad ſecundum* reſpondeam) Metaphyſicæ licet deſcendere ad quælibet ſpecies. Limitatur igitur iſte deſcenſus ad naturam diſciplinæ, & peculiarem modum abſtractionis. Atque ita, Metaphyſica præſcribit ſibi abſtractionem à materia: Hinc licet illi deſcendere ad ſpecialia, quamdiu id abſtractio Metaphyſicæ debita patitur. Quum primùm autem aliquid occurrit, quod iſti ſit contrarium, ilicò contemplationem ſuam præſcindit. Veluti Metaphyſicus ab Ente deſcendit ad ſubſtantiam. Hîc nihil adhuc evenit abſtractioni Metaphyſicæ repugnans. Ergò diſtinctè conſiderat ſubſtantiam, & porrò eam partitur dicendo: ſubſtantia alia eſt corporea, alia incorporea. Inter has, ſubſtantia corporea implicat in conceptu ſuo materiam. Ergò eam Metaphyſica dimittit. In incorporea autem nihil materiæ eſt. Ergò eam iterum cognoſcit Metaphyſica & porrò partitur. Ita facit etiam in aliis prædicamentis, ut deſcendat ad inferiora tamdiu, donec offendat aliquid materiale. Veluti cognoſcit Metaphyſica qualitatem, quæ, ut ſic, nihil materiale implicat. Deſcendit igitur, v. g. ad potentiam naturalem, hæc itidem talis eſt. Sub potentia naturali, eſt potentia viſiva, quæ implicat reſpectum ad materiam, quia eius actus non exercetur, niſi in organo corporeo. Ergò hanc Metaphyſica dimittit.

Quouſq; liceat Metaphyſico deſcendere?

6 *Diviſio Entis in ſubſtantiam & accidens cur faciat ſpecialem?*

Ad tertium R. Diviſionem Entis in ſubſtantiam & accidens propterea facere peculiariter partem ſpecialem Metaphyſicæ, quia ſub ea diviſione, Metaphyſica deſcendit ad infima genera, quæ ab ipſa conſiderari poſſunt, quod non fit ſub diſtinctionibus aliis. Deinde aliæ diviſiones diſtribuunt ens, non tam per modum ſpecierum, quàm per modum attributorum. Unde hoc ipſo ad generalem doctri-

nam

nam pertinent. Idque indicatur fer, per ipsa nomina attributorum talium, quæ solent signari nominibus adiectivis, quæ frequenter adhibentur ad signandum attributa. *lem partem Metaphysicæ?*

Ad quartum respondeo: Substantiam & accidens non esse quidem verè species, & rigorosè loquendo, ut patet loco, in obiectione, allegato. Nihilominùs sunt in Metaphysicis quasi species, quia contrahunt communem rationem Entis. Unde *Aristoteles* etiam hoc modo loquendi, eas vocavit species, ut sæpè induxi. Atque hinc commodè, tractatio Entis, sub modo subsistendi, substantiali, & accidentali, potest specialis dici. Sed propiùs ad rem accedamus. 7

TITULUS II.

De divisione Entis in substantiam & accidens.

De hac divisione tria sunt constituenda: 1. Quid nunc intelligatur per divisum, sive ipsum Ens. Alii formant istam quæstionem: sic, Quænam sint in prædicamentis? Nam, quia prædicamenta constituuntur per divisionem Entis in substantiam & accidens, ideò quæ ad hanc divisionem pertinent, eodem modo, etiam ad prædicamenta pertinent. 2. An bona sit ista divisio? 3. Qualis sit illa divisio, an univoca, an analoga, an nominis solùm? 8

ARTICULUS. I.

Quidnam in ista divisione intelligatur per divisum? seu, quod idem est, Quænam sint in prædicamento?

Hanc rem per plures quæstiones prolixè disputavi *in Introductione Log. cap. 2. n. 40. seqq.* Unde hæc paucula excerpo, ex quibus summatim apparet in ista divisione intelligi Ens per se comprehendere Ens finitum, positivum, per se, reale, completum, unum, 9

PUNCTUM I.

An incorruptibile etiam comprehendatur in prædicamentis?

Per incorruptibile in præsenti intelligitur, non speciatim illud Ens, quod nullo prorsùs modo corruptibile est, (Id enim cùm sit solus Deus, quæstio hæc coincideret cum sequenti,) sed incorruptibile etiam alia Entia comprehendit, quæ è creaturis dicuntur naturæ incorruptibilis, qualia sunt Angeli, anima, cœlum, materia prima. 10 *Quid incorruptibile?*

Atque de his ratio dubitandi est, quòd Entia corruptibilia sine dubio sunt in genere, sive prædicamentis. At corruptibile & incorruptibile non possunt convenire in eodem genere. Ergò incorruptibile non est sub prædicamentis. Et iuxta hæc ne quidem cœlum in prædicamentis esse, asserunt *Zimara. Theor. 62. Gandav. 10. Met. cap. ult qu. 22. Mercenar. tom. 1. dilucid. 1.* *Ratio dubitandi.*

Hæc tamen sententia bona non est. Nam cœlum & homo (quæ ut corruptibile & incorruptibile differunt) conveniunt in eo, quòd utrique eadem convenit materia, si ea simpliciter, sub esse materiæ, intelligatur. Ergò à fortiori conveniunt *Decisio.*

in eodem genere. Consequentia est evidens, quia convenientia in materia φυσικωτέρα est, quàm convenientia in genere, quæ magis Logica est. At si inest, quod majus est, etiam inerit id, quod minus est.

Solvitur objectio.

Neque ratio in contrarium facta, satis efficax est. Nam cùm corruptibile & incorruptibile dicuntur differre genere, per genus intelligitur, non genus Logicum, quod vocant, & speciei opponitur; sed per genus intelligitur, ut aliàs sæpè apud *Aristotelem*, subjectum. Ergò corruptibile & incorruptibile non possunt convenire in eodem genere, hoc est, non potest eadem res esse corruptibilis & incorruptibilis. Veluti, si cœlum est incorruptibile, non est corruptibile. Et sic in aliis. Atqui tum propositum axioma non est ad propositum, quod sic exponitur à *Fonseca* 5. *Metaph. c. 8. qu. 4. s. 2. Suarez disp. 35. Metaph. s. 3. n. 37. Aniseo. in Epit. Metaph. p. 229.*

Corruptibile & incorruptibile quomodo differant genere?

PUNCTUM II.

An Deus sit in prædicamentis?

11 Inprimis certum est sub nomine substantiæ, Metaphysicum rectè posse descendere ad considerationem Dei. Nam Deus, cùm sit Ens ἀυτύπαρκτον, commodè dicitur substantia. Id enim omne Metaphysicus sub nomine substantiæ complectitur, neque tractat solùm de iis, quæ per se sunt substantiæ prædicamentales. Dividit enim substantiam per completam & incompletam. At substantiæ incompletæ non sunt per se in prædicamento. Præsens igitur quæstio præcisè loquitur de substantia prædicamentali.

Atque tum valdè scissæ sunt Philosophorum & Theologorum sententiæ, eâ de re, ut suo loco latiùs recensui, nunc autem lubens omitto:

Deus non est per se in prædicamento.

Et primò dico: ***Deus per se & propriè non est in prædicamento substantiæ.*** Patet. Nam quæ per se in prædicamentis sunt, vel sunt genera, vel sub generibus. At Deus nec genus est, quia sic esset quid universale, quod suprà, *lib. 1. cap. 6.* refutatum est. Nec etiam sub genere. Aliàs enim esset compositus ex genere & differentiâ, quod *cap. 3 infrà* refutabitur. Quæ autem huic rei contraria videntur, etiam sunt alibi satis tractata.

II. Dico: ***Deum per reductionem & similitudinem esse in prædicamento substantiæ.*** Ita patet primùm, ex omnium istorum sermone, qui Deum substantiam vocant, supposito, quòd sub ea Deum non ponant tanquam sub genere. Ab hoc enim recedendo, quòd non sit aliquid species substantiæ, non apparet, quomodo quid substantia dici possit, nisi per qualemcunque accommodationem & similitudinem ad naturam ejus, quod substantia dicitur. Et confirmatur, quòd generatim sumendo terminos, substantia & accidens dividunt ens latissimè, juxta illud:

Summus Aristoteles trutinando cacumina rerum,
In duo divisit, quicquid in orbe fuit.

At Deus utique est aliquid, & non est nihil. Et rursus est aliquid non egens alio sustentante, hoc est, non est accidens. Oportet igitur, ut sit substantia. Unde summatim, quæcunque confirmant Deum esse substantiam, id saltem confirmant, quòd Deus per reductionem substantia sit. Atque adeo confer *c. 3. n. 174. hoc lib.*

PUN-

PUNCTUM III.

An Angeli ſint in prædicamentis?

Negant id *Ægidius*, *quodlib.* 1. *q.* 8. *Durand. l.* 4. *ſent. diſt.* 3. *q.* 1. *Albert. in prædicam. cap.* 2. Sed immeritò. Nam Angelis convenit habere genus & differentiam, ut infrà videbitur *cap.* 4. *n.* 48. Ac quæ talia nunc ſunt, ſunt ſpecies. Speciebus autem propriè convenit, eſſe per ſe in prædicamento. Atque ex hac ratione eandem ſententiam defendit *Thom. de Ent. & eſſ. q.* 11. *Tolet. in Log. de ſubſtant. q.* 2. *Colleg. Conimb. in lib. Categ. c.* 5. *q.* 1. *n.* 2. *Fonſeca* 5. *Met. c.* 8. *q.* 14. *ſ.* 1. 3. Aliíque. Objectiones aliquæ ſunt ad hanc rem, quas commodius inferius propono, & ſolvo, *d. c.* 4. *n* 49. 12

PUNCTUM IV.

An Tranſcendentia ſint in prædicamentis?

Superiori libro audivimus dicentes: quòd *Bonitas*, v.g. ſit qualitas, quódque ſumatur ex prædicamento qualitatis, quòd *quando* & *ubi* ſignificent durationem & præſentiam, de quibus inter Tranſcendentia actum eſt. 13

Hæ ſententiæ bonæ non ſunt. Patétque *primò* ex ipſa voce *Tranſcendentis*. Tranſcendentia enim dicuntur à Tranſcendendo. Quid igitur Tranſcendunt? Tranſcendunt prædicamenta, communitate eſſendi, ut ſuprà plenius fuit *lib.* 1. *c.* 3. Ergo omnia Tranſcendentia ex ſe ſunt aliquid latius, quàm prædicamenta. Ergo ipſa dicentur de prædicamentis, prædicamenta autem non poterunt dici de iſtis. Repugnat enim ut prædicatum ſit anguſtius ſubjecto. *Tranſcendentia non ſunt in prædicamentis.* *Unde dicantur?*

Deinde etiam idem patet per rationem. Nam puriſſimè loquendo de eſſentiis ſubſtantiarum, v.g. & præſcindendo ab omni extraneo, adeóque ab omni accidente, conveniunt tamen eis attributa tranſcendentia. Signum evidens igitur eſt, quòd attributa tranſcendentia non ſignificent accidentia, quódque adeò hactenus non ſunt in prædicamentis. Antecedens patet. Nam humanitas, v. g. præciſiſſimè ſumpta, & in quantum ſignificatur per puram hominis definitionem, nihilominus eſt aliquid *unum*. Eſt enim humanitas, non humanitates. Eſt aliquid *verum*, quia ſub ea ratione eſt aliquid intelligibile. Intelligibilitatem autem ſignat veritas. Eſt aliquid *Bonum*. Nam illa eſſentia terminavit volitionem divinam, ut ea à Deo produceretur. At nihil vult Deus, niſi ſub ratione boni. Et ſic in aliis.

Proinde dividendo Ens in ſubſtantiam & accidens, Tranſcendentia comprehendenda non ſunt ſub ſpecialibus iſtis modis eſſendi, ſubſtantiæ & accidentis, ſed ſunt ipſum diviſum, nempe Ens, propter realem identitatem, & æque latè patentiam ad ipſum.

PUNCTUM V.

An & quomodo negationes ſint in prædicamentis?

Per negationes intelliguntur, hîc, tùm negationes infinitæ, (ut non lapis, non homo,) tùm privationes, quæ ſunt negationes definitæ, (ut cœcitas, ſurditas, nuditas, tenebræ.) Igitur iſtarum negationum utrumque genus rectè excluditur à prædicamentis, quò minùs in iis per ſe ſint. Nam diviſum in ſubſtantiam & accidens eſt Ens. Negationes autem ſunt non Entia. At diviſum à dividentibus non debet. 14 *Negationes non ſunt per ſe in prædicamentis.*

debet differire. Quod ſi aliquando *Ariſtoteles* negationes Entia vocat, ut ſit 4. *Metaphyſ. cap* 1. tamen id ſolùm eſt æquivocè. Æquivoca autem non comprehenduntur eâdem diviſione. Neque enim eâdem definitione comprehenduntur.

Et confirmatur, quòd quicquid eſt in prædicamentis per ſe, id eſt, genus vel ſpecies. At negationibus repugnat, ut ſint genera vel ſpecies. Utrumque namque nomen, eſt nomen Entis. Genus enim communicat *eſſentiam*: & ſpecies accipit *eſſentiam* à genere. Ergo utrique convenit eſſentia: ergo quod non eſt ens, nec genus, nec ſpecies eſſe poteſt. Loquor de eo, quod ſit *per ſe*. Nam negationes poſſunt reduci ad prædicamenta. Intelliguntur enim per juxta-poſitionem ad Entia, Unde etiam juxta-ponuntur Entibus in prædicamentis.

PUNCTUM VI.

An & quomodo Entia rationis ſint in prædicamentis?

15 Entia rationis, quatenus ea comprehendunt negationes, quæ itidem Entia rationis dicuntur, ſic de iis præcedenti puncto dictum eſt. Proinde præſens quæſtio, vel generatim de Entibus rationis, vel ſtrictè de relationibus rationis, & Entibus fictis intelligi poteſt.

Aliorum opinio. Igitur tùm aliqui Entibus rationis peculiare prædicamentum attribuunt, undecimum ſcilicet, quod *prædicamentum ſigni* vocant. Ita opinatur *Clypeus q. 6. de prædicamentis*, & *Niphus l. 6. Metaph. diſp. 7*. Alii autem ſub uſitatis decem generibus comprehendunt Entia rationis, veluti, ut dicant, relationes rationis eſſe per ſe in prædicamento relationis, & ſic in aliis.

Entia rationis ſaltem per reductionem ſunt in prædicamentis. Hac in re inprimis certum eſt: *Entia rationis ſaltem per reductionem eſſe in prædicamentis.* Nam ſunt intelligibili, per ordinem ad Entia realia, generatim loquendo, ut viſum eſt, ſuperiori *lib. in c. ult*. Ergo Ens rationis hoc vel illud, veluti relatio hæc vel iſta, *Cerberus*, *Hircocervus*, & alia, ſunt intelligibilia per ordinem ad hæc, vel iſta Entia realia, veluti per ordinem ad relationem realem, verum canem, hircum & cervum, quæ per ſe ſunt in prædicamentis.

Non poſſunt eſſe directè in prædicamentis. *Deinde* dico: Entia rationis non poſſe eſſe directè in prædicamentis, nec, ut aliquod peculiare prædicamentum faciant, nec, ut ſub uſitatis generibus contineantur. Nam Entia rationis non dicuntur Entia, niſi æquivocè, ut ſuo loco viſum eſt. Ergo in quidditativo conceptu Entis cum Entibus realibus convenire non poſſunt, ut ſub unam cum iis definitionem veniant. Ergo nec ſub eandem diviſionem. Hæc enim ad iſtam conſequitur. Et confirmatur, quòd aliâs Metaphyſica per ſe ageret de Entibus rationis. Abſurdè! Nam Entia rationis ſunt contingentia, cùm ad arbitrium intellectûs ſint, & non ſint, At ſcientiæ ſpeculativæ non agunt de contingentibus.

PUNCTUM VII.

An & quomodo Entia per accidens ſint in prædicamentis?

16 Per Entia per accidens quid intelligatur, ſuprà conſtitutum eſt *lib. 1. cap. 4. tit. 1.* Patétque de iſtis, quòd per ſe non ſint in prædicamentis. Ens enim per accidens non eſt Ens, ſed Entia, abſolutè loquendo. At quod in prædicamento eſt per ſe, eſt utique Ens. Ens enim eſt totum illud diviſum, quod in prædicamenta diſpeſcitur. Et confirmatur, quòd Entia per accidens ſæpe aggregant Entia diverſo-

Ens per accidens non eſt per ſe in prædicamentis.

rum

rum prædicamentorum, ut eſt, v.g. pulchritudo, quæ conſtituitur ex quantitate, relationibus, & qualitatibus aliquot. Et idem eſt in aliis.

Principalis difficultas ad hanc rem eſt: *Primò*, de habitibus diſciplinarum, veluti Logica, Phyſica, Metaphyſica, Arithmetica, qui, cùm ſint habitus, ponuntur utique directè in prædicamentis, & tamen ſunt Entia per accidens. juxta ea, quæ de iis diſputat *Fonſeca* 5. *Met. c.* 7. *q.* 5. *ſ.* 2. & *Suarez diſp.* 1. *Met. ſ.* 3. *nu.* 3. *ſeqq. & diſp.* 4. *ſ.* 3. *n.* 45. *ſeqq.* & confer *infrà c.* 8. *n.* 133. *Obiectio de habitibus diſciplinarum.*

Altera difficultas eſt de numero, ſive quantitate diſcretâ. Hîc enim ponitur ſpecies quantitatis ab *Ariſtotele*, dividente quantitatem in continuam & diſcretam, *lib.* 5. *Metaph. cap.* 13. *& in Categ. cap.* 6. Et tamen eſt numerus Ens per accidens, ut plurimis placet. *Sed* hanc rem de numero infrà tracto *cap.* 7. *de quant. tit. ult.* ubi vide. *Obiectio alia de Numero.*

De habitibus autem diſciplinarum, admiſſo, quòd ſint Entia per accidens, dico, eos in prædicamentis non eſſe per ſe, ſed per reductionem, quia ſcilicet ſingulæ notitiæ diſtinctarum concluſionum, ex quibus iſti habitus aggregantur, ſunt habitus. Unde in iis facilior eſt reductio, quàm in aliis Entibus aggregatis: partim quia non aggregantur iſtæ diſciplinæ ex rebus diverſorum prædicamentorum; partim etiam, quia illæ partiales notitiæ habent qualemcunque ordinem & unitatem, quatenus vel omnes continentur ſub eodem totali ſubjecto, (quod eſt in habitibus ſpeculativis) vel referuntur ad unum finem, quod eſt in habitibus practicis.

PUNCTUM VIII.

An & quomodo concreta ſint in prædicamentis?

Hîc differenter loquendum eſt, de concretis ſubſtantiarum, & de concretis accidentium. 17

Et de concretis accidentium quidem patet, ea non eſſe per ſe in prædicamentis. Nam ſunt Entia aggregata, & id quidem ex prædicamentis diverſis. Veluti concretum hoc *doctus*, eſt aggregatum ex ſubſtantia & qualitate. *Doctus* enim eſt nihil aliud, quàm *homo* habens *doctrinam*. Quæ autem talia Entia ſunt, jam & priori puncto à prædicamentis rejecta ſunt. Et ſic etiam *Ariſtoteles lib.* 4. *Top.* ait: Juſtum non eſſe ſub genere, ſed juſtitiam. Unde porrò ſequitur: cùm *Ariſtoteles* genera prædicamentalia nominibus concretivis appellat, veluti ποσὸν καὶ ποῖον, *quantum* & *quale*, quòd tamen ea nomina ſupponant pro abſtractis, ut ſuo loco indicabitur. *Concreta accidentalia non ſunt per ſe in prædicamentis.*

Solet deinceps quæri: Admiſſo, quòd concreta accidentalia non ſint per ſe in prædicamento, ſed per reductionem; ad quodnám prædicamentum reduci debeant, an ad id, in quo eſt ſubiectum illius accidentis, an ad id, in quo eſt accidens? Veluti, an doctus debet reduci ad prædicamentum ſubſtantiæ, an ad prædicamentum qualitatis? Ubi, miſſis aliorum opinionibus, ad prædicamentum illud reducendum cenſeo concretum accidentale, ex quo ſumitur forma illius concreti. Veluti, *doctus* reducitur ad prædicamentum, in quo eſt doctrina. Forma enim in talibus accidentalibus potiſſimum quid eſt: unde ſubiectum dicitur etiam ſolùm *connotari* in concretis accidentium, hoc eſt, ſecundariò ſignificari. Et idem docet etiam *Durand.* 1. *d.* 34. *q.* 1. *Averroës* 5. *Metaph. comm.* 14. & *Fonſeca* 5. *Met. cap.* 7. *q.* 5. *ſ.* 3. *Concreta accidentalia quorſum reducenda.*

Concreta

De concretis substantialibus.

Concreta autem substantiarum sunt in prædicamento per se. Nam illa sunt Entia per se. Et aliàs etiam rectè in hoc genere præferuntur abstractis substantialibus, quia abstracta substantialia sunt Entia partialia & incompleta. Significant enim per modum differentiarum; ut sunt, *animalitas, humanitas, bestialitas, &c.* Entia autem incompleta non sunt per se in prædicamentis, ut statim dico.

PUNCTUM IX.

An & quomodo Entia incompleta sint in prædicamentis?

18 Per Entia incompleta quid intelligatur, suprà patuit, *lib. 1. cap. 12.* Sunt autem talia Entia: differentiæ, materia & forma, item partes integrantes.

Entia incompleta non esse per se in prædicamento.

Hæc igitur non esse per se in prædicamento, patet, quia secus, in substantiis singularibus, differentia, formæ, &c. singulares, essent substantiæ primæ. Per substantiam enim primam nihil aliud intelligitur, quàm ea, quæ, in genere substantiarum, singularis est. At absurdum id est. Nam substantia singularis *Aristoteli* est, quæ maximè, principaliter & propriè subsistit. At id nulli rei convenit, quæ Entitatem partialem habet. Ex hoc enim, quia Entitatem partialem habet, necessariò subsistit in alio. Speciales rationes, de singulis istis, persequitur *Fonseca 5. Metaph. cap. 7. quæst. 7. sect. 2. & cap. 8. q. 2.*

Illud peculiariter observandum est, quòd etiam partes abscissæ à toto heterogeneo, adhuc non sint per se in prædicamento: Secus tamen est, de partibus separatis à toto homogeneo. Hæ enim statim post illam separationem sunt Entia completa. Priores autem semper sunt Entia incompleta, cujus rei diversitatem suprà attigi, *d. lib. 1. c. 12.*

PUNCTUM X.

An & quatenus æquivoca sint in prædicamentis?

19 *Resp.* Æquivoca, antequam ad certas significationes determinantur, non sunt per se in prædicamento. Nam in prædicamentis res locantur secundùm essentias suas. At æquivocum, in quantum tale est, non supponit pro essentia, sed solùm nomen vendit. Et confirmatur, quòd æquivoca frequenter significat res diversorum prædicamentorum, aut etiam modò per modum totius, modò per modum partis, &c. quorum illud per se in prædicamento, hoc autem solùm per reductionem.

Dixi: *antequam ad certas significationes determinantur.* Eo enim facto, ut desinunt esse æquivoca, ita etiam in prædicamentis proponuntur: veluti cancer, pro animali fluviatili sumptus, est substantia. Cancer pro morbo sumptus, est qualitas. Et sic in aliis.

Æquivocum activè & passivè quid?

Est autem observandum, quòd per æquivoca nunc intelligamus ea, quæ & activè & passivè talia sunt, hoc est, quæ neque eandem essentiam dant suis significatis, neque etiam eandem essentiam accipiunt ab aliquo superiori genere. Idque propter individua. Nam *Socrates*, v. g. vel *Johannes*, simpliciter sunt in prædicamento substantiæ, etsi plura sint individua, quæ æquivocè conveniant in nomine *Socratis* vel *Johannis*. Et sic sunt nomina ista activè æquivoca. At ista non sunt passivè æquivoca. Nam & *Socrates* gentilis, & *Socrates* historiarum Ecclesiasticarum scriptor, conveniunt in essentia humana, & sic unam essentiam accipiunt. Et proinde, per hoc in prædicamentis locatur *Socrates* simpliciter, non attendendo, de quocunque id nomen dicatur.

PUNCTUM XI.

An artificioſa ſint per ſe in prædicamento?

Artificioſa alia dicuntur, quæ à ſola arte fiunt: alia, quæ fiunt ab arte, prout ea adjungitur naturæ cooperanti. 20

Artificioſorum duo genera.

Ex quibus dico: ***Ea quæ ab arte fiunt, junctâ cum natura, ea poſſunt eſſe in prædicamentis per ſe.*** Ita aurum, vel aliud metallum purum, non fit à natura, ſed beneficio artis purificatur. Et tamen aurum purum eſt per ſe in prædicamento ſubſtantiæ. Idémque eſt in tranſmutationibus artificioſis, quas ars efficit, adhibito igne. Ignis enim poteſt formas ſubſtantiales producere. Unde quod per eum facit, non neceſſariò à prædicamentis arcetur. Sicut eſt, v.g. calx & alia, quæ iſto modo artificioſa ſunt.

Aliqua artificioſa ſunt per ſe in prædicamento.

Ea autem, quæ ab arte ſola fiunt in prædicamentis per ſe non ſunt. Nam inprimis arti, v. g. mechanicæ debet ſupponi materia aliqua corporea, in qua artifex operetur. Ut igitur res artificioſa fiat, introducenda eſt in illam materiam peculiaris forma, quæ non eſt aliud, quàm figura alia atque alia. Unde res artificioſa implicat pro materia, corpus aliquod naturale: pro forma autem figuram, vel accidentalem partium coordinationem. Hæc autem Entia diverſorum prædicamentorum, non faciunt Ens per ſe. At quod non eſt Ens per ſe, nec eſt in prædicamento per ſe, ut viſum eſt *puncto 7.*

Alia non.

PUNCTUM XII.

In quo continetur ſummaria deciſio propoſitæ quæſtionis.

Atque ita ſummatim apparet, in iſta diviſione intelligi: Ens per ſe comprehendere Ens finitum, poſitivum, reale, per ſe, completum, univocum. Hæc enim à potiori ſunt Entia, unde etiam à potiori debent intelligi in principali diviſione Entis. Ens autem infinitum excedit perfectione ſuâ prædicamenta. Eſſe enim in prædicamento, eſt nomen mediæ perfectionis. Poteſt eâ eſſe ſuperior perfectio, ut eſt in infinito. Poteſt etiam aliud à perfectione iſta deficere, ut erat in cæteris. 21

ARTICULUS II.

An bona ſit diviſio Entis in ſubſtantiam & accidens?

Hanc etiam quæſtionum, prolixè & ſufficienter diſcuſſi *introduct. Logic. cap. 4. n. 17. ſeqq.* ubi vide. Nunc breviter ejus *bonitas*, tum quoad ſufficientiam, tum quoad partium oppoſitionem, patet inde, quod ſubſtantia & accidens opponuntur contradictoriè, quoad eſſentialia attributa, quæ ſunt, *per ſe ſubſiſtere*, & *non per ſe ſubſiſtere.* 22

Id principaliter hîc notandum eſt iterum: quòd duobus modis exponi poſſit illa diviſio. 1. rigoroſè intelligendo ſubſtantiam & accidens. Id ſi ſit, tum iſta diviſio adæquatur Enti ſimiliter rigoroſè ſumpto. Veluti procedit de Ente reali, poſitivo, incomplexo, & finito. Hactenus enim quod infinitum eſt, eſt eminentius, quàm ut ſimpliciter Ens dicatur. Atque hoc ſatis patuit præcedenti articulo. 23

Duplex expoſitio propoſitæ diviſionis.

Aliter autem, ſi ſubſtantia & accidens intelligantur latè ad comprehendenda ea etiam, quæ ſecundùm quid, & per reductionem etiam ſunt ſubſtantiæ vel accidentia, tum Ens in eadem amplitudine ſumendum eſt, ut complectatur tam Ens 24

reale,

reale, quàm Ens rationis, tàm positivum, quàm privativum, & sic deinceps, ut ibi latiùs tractatum est, & ex eodem præcedenti articulo intelligi potest.

ARTICULUS III.

Qualis sit divisio Entis in substantiam & accidens? An univoca, an analoga, an nominis solùm?

25 Suprà *lib. 1. cap. 2. num. 37. seqq.* breviter hanc quæstionem attigi, & generaliter: nunc plenius hanc rem persequor.

PUNCTUM I.

In quo referuntur variæ opiniones.

26 Igitur triplex potest esse opinio. 1. dicitur Ens esse univocum ad substantiam & accidens. Ita docuit *Scotus 1. d. quæst. 1. & 3. d. 8. quæst. 2.* Idémque tamen *Scotistæ* alii, *Gabriel 1. d. 2. quæst. 4. Gregor. 1. d. 8. quæst. 3.* & alii Nominales.

Rationes pro univocatione.

Hæc opinio principaliter probatur inde: *I.* Quia univocum idem est, ac quod & secundùm nomen, & secundùm definitionem competit suis inferioribus, ut *Aristoteles* definit *lib. Categ. cap. 11. §. 2.* At id est de Ente in respectu ad substantiam & accidens. Nam utrique convenit, ut dicatur Ens: Et est id sub eadem significatione Entis. Unde *secundò* argumentantur: si Ens non esset univocum ad substantiam & accidens, tum id esset, quia Ens inæqualiter significaret substantiam & accidens. At hoc non est. Nam inprimis nunc sermo est de generali conceptu Entis, qui dicitur non esse univocus. At, in illo nullum est vestigium inæqualitatis, sive prioritatis; sive posterioritatis. In substantia autem & accidente est quidem inæqualitas, sed ea est secundùm dignitatem, quæ non tollit univocationem. Nam nullum fortasse genus datur, cujus species sint perfectionis æqualis. Ergo sic nullum genus foret univocum, quod est absurdum.

27 *II.* Opinio est, ut Ens dicatur esse æquivocum ad substantiam & accidens, ut locutus est *Porphyr. in Isag. cap. de specie. Damascen. in Dialect. c. 46.* Et in hanc opinionem necessariò incidit *Scotus*, qui existimat accidens non posse præcisè, & sine addito vocari Ens *in Antepræd. c. 4. q. 1.* Quæ sententia si strictè intelligat æquivocationem, idoneis argumentis confirmari non potest.

Opinio de æquivocatione Entis.

Neutra autem harum opinionum subsistere potest, ut distinctim videbo. Atque ita tertia aliorum opinio est: Ens esse quid analogum ad substantiam & accidens.

PUNCTUM II.

In quo ostenditur: Ens non esse merè æquivocum ad substantiam & accidens.

28 Inprimis notandum est, quod æquivocum dicatur bifariam. Aliquando æquivocum opponitur adæquatè univoco. Aliquando autem opponitur univoco inadæquatè, prout scilicet inter ista mediat Analogum. Analogum enim habet mediam naturam inter æquivocum & univocum. Indéque Analogum propter vicinitatem ad hoc, & ad istud, solet quandoque univocum dici, quandoque æquivocum.

Æquivocum bifariam dicitur.

Univocum quidem, in quantum unam naturam signat, quod non convenit æquivoco.

voco. Æquivocum autem in quantum non signat eandem naturam æqualiter, quod non convenit univoco.

Et ex his, supponendo, quòd Ens sit analogum, patet, quod non incommodè possit dici æquivocum, æquivocum, inquam, secundùm quid. Atque hoc intellexit *Damascenus*, quando Ens æquivocum vocavit. Ait enim Ens esse æquivocum, tanquam *ab uno ad unum*. Eodémque modo intelligi potest *Porphyrius*. *Ens quomodo possit æquivocum dici?*

At id nunc disputo: Ens non esse *merè* æquivocum, hoc est, æquivocum absolutè dictum, & non secundùm quid. Et probatur 1. Æquivocum, id est, cujus nomen solùm est commune pluribus, citra identitatem essentiæ, sive definitionis. At tale non est Ens in respectu ad substantiam, & accidens. Nam non solùm accidenti convenit nomen Entis, ut scilicet Ens dicatur; sed etiam convenit eidem definitio Entis. Nam definitio Entis hæc est: Ens est, quod habet essentiam. At etiam accidens habet essentiam. Et confirmatur, quòd accidentium sint actiones, veluti caloris calefacere, indurare, frigoris infrigidare. Ubi nihil refert, quòd hæ actiones conveniant accidentibus, non principaliter, sed instrumentaliter. Nam instrumentalis causa, utique causa est, & proinde habet veram actiouem. At actio indicat essentiam: Unde quicquid veram actionem habet, veram quoque habet essentiam. Ergò & quod communicat cum alio in agendo, communicabit etiam cum eodem in essendo. 29 *Ens non esse merè æquivocum.*

Deinde in æquivoco non est contradictio. Veluti utrumque verum est. Pratum ridet, & pratum non ridet. At id non est de accidente, ut accidens dicatur Ens & non Ens. Ergò accidens non est Ens æquivocè. Argumentum hoc est *Soncinatis l.4 Met q.4 §. Respondeo.* 30

Inquis: Omninò accidens potest dici non Ens. Imò sæpissimè id factum est ab *Aristotele*, & Philosophis aliis. *Resp.* Verum est: accidens posse dici non Ens, sed sunt & substantiæ quædam, hoc est, materia prima, quæ vocatur non Ens. Id quod est intelligendum comparatè, hoc sensu: quod accidens imperfectiori modo sit Ens, quàm substantia. Sicut & materia vocatur non-Ens, quia est imperfectiori modo Ens, ac forma. Ista autem comparata significatio non Entis, non pertinet ad hanc quæstionem. Aliâs enim etiam substantia esset æquivocè Ens, ut visum est in exemplo materiæ. Intelligitúrque adeò in Metaphysicis Ens absolutè, pro omni in eo, quod essentiam habet. Essentia autem non est neganda illi, si absolutè loquamur, à quo est vera & realis operatio. Et hoc modo non dicimus utrumque contradicentium de accidente, quòd scilicet sit & Ens, & non Ens, quod intendit *Soncinas*. 31 *Accidens quomodo dicitur non-Ens?*

Atque sic ex dictis relinquitur: quòd accidens possit dici Ens, sine addito & præcisè. Non, *inquam*, solùm potest dici, Ens imperfectum, vel Ens in alio, vel Entis Ens, vel aliis cum additamentis diminuentibus: sed absolutè potest dici, quod accidens sit Ens, secus ac Soto putabat. 32

PUNCTUM III.

In quo ostenditur: *Ens non esse merè univocum ad substantiam & accidens.*

Dico *merè* univocum, quia supponendo, Ens esse analogum per attributionem, sic commodè potest Ens vocari univocum, quia analogum aliquo modo est vicinum 33

num univoco, ſicut & hinc analogum, æquivocum, dicebatur prius, *num.* 28. Dicò igitur *meræ univocum*, ad inſinuandum, quòd loquar de univoco, quod analogo contra-diſtinguitur. Atque hanc ſententiam tuentur poſt alios, etiam *Soncinas* 4. *Metaph. q.* 4. *Suarez diſp.* 32. *Metaph. ſ.* 2. & *Fonſeca* 4. *Metaph. c.* 2. *q.* 1. *totâ*, & alii plurimi.

34 *Univocũ quid?*

Hujus ſententiæ veritas breviter patet, ſi præmittatur, quid ſit univocum in oppoſitione ad analogum. Eſt igitur tùm *univocum* id, quod æquè primò eſſentiam ſuam communicat ſuis inferioribus.

Analogum quid?

Analogum autem non communicat eſſentiam ſuam æquè (loquor de analogo per attributionem, quale dicimus Ens eſſe ad ſua inferiora) ſuis inferioribus, ſed cum ordine, ut uni communicetur prius, alii poſterius. Sic ipſum nomen hujus generis indicat. *Ariſtoteles* enim ſemper id vocat πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς, *ab uno ad unum*, hoc ſenſu, quod natura generalis, ut ſic dicam, ut in alio per prius, & in alio per dependentiam à priori. Ita loquitur *Ariſtoteles* paſſim 4. *Metaph. c.* 2. *t.* 2 *l.* 7. *t.* 14, 15. *l.* 12. *t.* 19. 22. *l.* 2. *poſt. t.* 23, 24. *& alibi.*

Analogum quomodo dicatur ab uno ad unum.

35 *Unde ſumatur diſtinctio univoci & analogi.*

Et patet amplius ex occaſione factæ illius diſtinctionis, inter genus univocum & analogum. Quia enim inter ſpecies (ut latè loquamur) inveniebatur hæc diverſitas, ut *aliæ* quidem acciperent illam communem naturam æqualiter, hoc eſt, æquè primò, & independenter ab invicem. *Aliæ* autem acciperent quidem communem eſſentiam, ſed cum dependentia unius ſpeciei ad aliam. Ideò prius dictum eſt genus univocum, quale eſt animal reſpectu hominis & beſtiæ, ubi ad accipiendum & habendum eſſe animalis, nec beſtia ab homine, nec homo à beſtia dependet. Poſterius autem genus, (nam ita liceat nunc etiam latè loqui) dictum eſt analogum, ſive πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνὸς. Quale dicimus eſſe eas reſpectu Dei & creaturarum. Nam creaturæ non ſubſiſtunt, niſi dependenter à Deo. Ergo oportet, ut ratio Entis per prius conveniat Deo. Atque hunc modum communicandi ſecum fert ratio generis analogi.

36 *Ens non eſſe univocum ad ſubſtantiam & accidens.*

His ſic conſtitutis liquidum eſt: quòd Ens non poſſit eſſe univocum ad ſubſtantiam & accidens. Nam Ens non communicat eſſentiam æquè primò ſubſtantiæ & accidenti. Nam accidens eſt Ens, ſed dependenter à ſubſtantia. Ejus enim eſſentia non poteſt aliter declarari, quàm per inhærere, vel afficere aliud. At ſic ſemper ſupponitur accidenti aliud, quod jam dum ſit & habeat eſſe, quódque afficiatur per accidens, & ſit veluti fundamentum & baſis, cui innitatur accidens. Et confirmatur: quòd propter ſimilem dependentiam Entis creati ad increatum, Ens non dicitur univocè, ſed πρὸς ἓν, ſive analogicè, de creato & increato. Et rurſus propter carentiam illius dependentiæ, unius ab alio, animal eſt univocum ad hominem & beſtiam.

37 Alia multa argumenta fiunt à *Fonſeca* & *Soncinate citatis loc.* quæ nos conſultò, ut prætermittimus, ita non omnia ſatis efficacia eſſe fatemur.

PUNCTUM IV.

In quo oſtenditur: Ens eſſe analogum ad ſubſtantiam & accidens.

38 Ita ſequitur ex dictis. Nam non aliter removeri, Ens non eſſe univocum, quàm probando, id eſſe analogum. Ne tamen nunc committatur nugatio in terminis, notandum

notandum est: quòd analogum sit duplex, aliud dicitur analogum per proportionem, aliud dicitur analogum per attributionem. *Analogum duplex est.*

Analogum per proportionem vocatur, ubi analogia consistit in sola & nuda proportione, sive similitudine, citra communitatem in essentia & definitione. Quomodo os analogicè dicitur de ore animalis, & de radice plantæ. Estque juxta hunc sensum Ens analogum ad Ens reale, & Ens rationis. Dixi: *in sola & nuda proportione.* Nam analogum per attributionem potest etiam fundare aliquam proportionem (veluti sicut se habet substantia ad suum esse, ita etiam accidens se habet ad suum esse.) At nunc analogum per attributionem, opponitur ei, quod est analogum per proportionem. Salvatúrque illa oppositio rectè, si dicatur, analogum per proportionem, in *sola* proportione consistere. Nam analogum per attributionem, præter proportionem, habet aliquid ampliùs & peculiariter, ut postea patebit. Unde admisso, quòd Ens sit analogum per attributionem, non placet, propter insinuatam proportionem, dicere, quòd Ens sit analogum proportionis, quod *Fonseca* fecit *t.4. Metaph. c.2 q.1. sect.7.* quanquam commodâ explicatione locutio ista explicari possit. *Analogum proportionis.*

Ens igitur, ad substantiam & accidens, analogum per proportionem, absolutè non est. Quia ista analogia est in sola similitudine, & Metaphora. Indéque quod sic analogum est, de posteriori analogato dicitur, non nisi per tropum & impropriè, quod de Ente non est. 39

Aliud igitur genus analogi est, quod dicitur analogum per attributionem. *Aristoteles* non vocavit hoc, analogum: sed semper vocavit πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνός. *Analogum attributionis.*

Estque iterum duplicis ordinis: *Aliud* analogum per attributionem dicitur, quod est tale per *extrinsecam* denominationem & attributionem ad aliud. Ita sanitas propriè competit animali, quod πρότως vocatur sanum, si sit juxta debitam humorum contemperationem. Hinc per attributionem ad sanitatem animalis, multis aliis tribuitur vox *sani*, veluti, ut cibus dicatur sanus, item somnus, item urina, item remedium, &c. Sanitas igitur sic est analogum per attributionem, seu πρὸς ἓν καὶ ἀφ' ἑνός. 40 *Analogum attributionis duplex.*

Hoc genus analogiæ huc etiam non pertinet. Nam ea, ut dictum est, consistit solùm in extrinseca denominatione, & respectu ad aliud. At Ens extrinsecè, & juxta unam definitionem attingit & substantiam & accidens. 41 *Quam analogiam habeat Ens?*

Aliud igitur analogum per attributionem est, quod secundùm unam & eandem definitionem & essentiam se communicat suis inferioribus, per attributionem tamen & dependentiam unius ab alio. Atque hoc modo Ens analogum esse dicimus. Idque, ut diximus, ex prioribus relinquitur. Quæ singula sic cohærent, si quasi διπλῶς procedamus.

1. *Ens nunc est id quod analogum dicimus.*
2. *Est autem Ens, id, quod habet essentiam.*
3. *Ejus analogata sunt: substantia & accidens.*
4. *Prius analogatum est substantia.*
5. *Posterius analogatum est accidens.*
6. *His ergò suis inferioribus convenit Ens secundùm unam & eandem definitionem,* ut pro his propositionibus (*Substantia est Ens: Accidens est Ens*) liceat sumere illas: *Accidens habet essentiam,* Et *substantia habet essentiam.* Item substantia est productiva alicujus operationis. Accidens est productivum alicujus operationis 42 *Deducitur analogia Entis ad substantiam & accidens.*

tionis. Substantia non implicat repugnantiam. Accidens non implicat repugnantiam, &c. His enim modis circumloquimur, à posteriori, rationem essentiæ.

7. *Accidens igitur non est Ens per extrinsecam denominationem, aut æquivocè.*

8. *Est tamen Ens per attributionem ad substantiam, in quantum accidens supponit substantiam, in qua esse suum fundatum habet.* Unde hoc ipso apprehendi non potest, quòd accidens æquè primò habeat communem rationem essendi, quàm substantia, quia propria ratio accidentis postulat afficere aliud, quod hinc necessariò illi (accidenti) præsupponitur. At non potest supponi accidenti, nisi saltem in hoc, in quantum Ens est.

Quæ contra hanc sententiam specialiter afferuntur, ferè intendunt nihil aliud, quàm ut alias sententias, inprimísque univocationem Entis defendant, quæ statim solvimus.

PUNCTUM V.

In quo solvuntur objectiones, pro univocatione propositæ.

Restat tandem, ut contrariæ objectiones, *ex nu* 26. solvantur.

43 *De univocorum definitione.*

Objiciebatur 1. Definitio univocorum, ex *Aristotele, lib. Categ. cap.* 1. Ad quam *responsiones* Doctorum sunt variæ. Optima mihi videtur ista, quâ dicitur, quòd ista definitio non sit ad hoc propositum. Nam ibi *Aristoteles* univocum opponit soli æquivoco. In hac autem disputatione univocum contraponitur æquivoco & analogo simul. Unde porrò dico, illam speciem analogi, quâ quid dicitur analogum per attributionem, posteriori genere, comprehendi sub univocô, indéque Ens esse univocum, si ex ista definitione disputetur, in qua nullum relinquitur analogum. Est, *inquam*, sic univocum, hoc est, non est æquivocum. Inprimis etiam patuit, *num.* 28. *&* 33. Confer suprà *l.* 1. *c.* 6. *tit ult.* de divisione generis, in univocum, & analogum.

44 II. *Objiciebatur:* Ens non convenire inæqualiter substantiæ & accidenti, quia in præciso conceptu, nullum inveniatur indicium prioritatis & posterioritatis: Et quod inæqualitas, quæ est in substantia & accidente, sit secundum dignitatem, quæ non tollat univocationem.

45 R. 1. Verum est, quod inæqualis *dignitas* specierum, non faciat analogum, & tollat univocationem, ut patuit per ea quæ in objectione proponebantur.

Analogia & univocatio non est judicanda ex præciso conceptu.

2. R. (Id quod diligenter notandum est) quod de analogia aut univocatione non sit judicandum ex præciso conceptu. Hunc enim & univoca & analoga, habent unum, indéque in eo nihil diversitatis implicari debet. Et confirmatur, quòd una eadémque res, per respectum ad diversa, potest quid univocum, & quid analogum dici. Judicandum igitur de istis est ex appositione advenientium differentiarum, ut sic loquamur, sive ex participatione illius communis conceptûs. Atque tum quod æquè primò participatur à suis speciebus, vocatur univocum; quod autem participatur à suis inferioribus inæqualiter (non secundùm diversitatem dignitatis, intelligendo illam inæqualitatem, sed de diversitate ordinis. Ut inæqualiter sit idem, quod non æquè primò) & cum dependentia, id vocatur analogum. Propter hanc enim diversitatem, quæ intervenit inter genera & species aliquas, inventa est distinctio analogi & univoci, ut priùs dictum.

46 Et hactenus quidem exposita est prior pars capitis, quæ erat de divisione Entis in sub-

in ſubſtantiam & accidens : Nunc digrediendum eſt ad partem aliam, nempe, ad doctrinam, de ſubſtantia.

TITULUS III.
De Subſtantia.

Doctrinam de Subſtantia, ſufficienter tradidi in introduct. Log. c. 5. Ubi vide, *Sunt autem pauca inde breviter repetenda.* 1. *de nomine ſubſtantiæ.* 2. *de ejus Quidditate & definitione.* 3. *de ejus attributis.* 47

ARTICULUS. I.
De voce Subſtantiæ.

Hîc duo occurrunt conſideranda : 1 Ambiguitas in voce *ſubſtantiæ*. 2. Ejuſdem Notatio.

Quantum ad primum : Vox *ſubſtantiæ* ſumitur apud Philoſophos quadrifariàm : 1. generaliter pro Ente, quomodo *Auguſtinus* ait, non eſſe, quod ſubſtantia non eſt. 2. Sumitur pro eſſentia, quomodo definitio indicat ſubſtantiam rei. Ita eſt ex Græcæ vocis ambiguitate, οὐσία enim ſignificat & ſubſtantiam & eſſentiam. 3. Subſtantia eſt idem quod ſubjectum, quomodo *Ariſtoteles* magnitudinem in Matheſi ſubſtantiam vocat. 4. Opponitur accidenti prædicamentali. Hæc hujus loci eſt ſignificatio. *Vid. d. l. c. 5. n. 1. comm.* 48 *Subſtantiæ vox ſumitur quadrifariam.*

Quantum ad alterum, dico ſubſtantiam *à ſubſtando* dici : Ita patet ſaltem ex ſono verborum. *Vid. ibid. n. 2. & num. 6.* ubi etiam non adeò probatur Notatio, quâ ſubſtantiâ dici putatur à ſubſiſtendo. 49 *Unde dicatur ſubſtantia?*

Obiicitur : Subſtantiam non omnem ſubſtare. Subſtare enim, ut inquiunt, dicit reſpectum ad accidens. At R. 1. Subſtare non neceſſariò exponitur per reſpectum ad accidens, ſed poteſt etiam commodè explicari per negationem, ut ſubſtare illud dicatur, quod non eget alio, in quo fulciatur. 2. Notatio ad differentiam à definitione, non eſt neceſſariò adæquata nomini, multóque minùs neceſſe eſt, eam veram eſſe de re ſecundùm omnes eius ſtatus, ζῶον dicitur ἀπὸ τῆς ζωῆς, & animal ab anima. Et tamen multa ζῳὰ & animam habent, quæ non ſunt ζῶα, vel animalia. Plura vide *in Topic c. 26. n. 30.* 50 *Subſtare quid ſit?*

ARTICULUS. II.
De Quidditate, & definitione ſubſtantiæ.

Definitio Subſtantiæ hæc eſt : *Subſtantia eſt Ens per ſe ſubſiſtens*, quam expoſui *in introduct. Log. cap. 5. comm. num. 4. ſeqq.* 51

Ergò ſubſtantia 1. vocatur *Ens*. Quódque ita ſit, apparet, applicando ea, quæ ad naturam Entis dicta ſunt. Fungitur autem vox illa vice generis, propter communitatem ſuam, quam habet ad ſubſtantiam & accidens. Veruntamen genus non eſt, propter dicta, ſuperiori *lib. c. 2. n. 41.* 52 *Subſtantia eſt Ens.*

2. Dicitur ſubſtantia, *ſubſiſtere*. Ubi ſubſiſtere eſt vocabulum notans non exiſtentiam, ſed etiam, ut hactenus definitio illa etiam conveniat *Petro*, abſtrahendo ab exiſtentia eius, ſive ſcilicet ſit in mundo, ſive non. 53

3. Subſiſtit autem ſubſtantia *per ſe*. Quæ phraſis, dimiſſis ſignificationibus aliis opponit ſubſtantiam ei, quod non ſubſiſtit in alio. Unde, *per ſe ſubſiſtere* optimè exponitur negativè, ut idem ſit, ac non ſubſiſtere in alio. Subſiſtere autem in 54

alio missis significationibus aliis, intelligitur juxta famosiorem significationem, in qua, *in alio subsistere*, idem est, quod subsistere in subjecto. In subiecto autem id esse dicitur, quod cùm insit, non est pars rei, & omninò esse non potest, nisi in illa re. Ergò hactenus substantia est Ens per se subsistens, hoc est, *non subsistens in alio, tanquam in subiecto*. Prolixiùs hoc, ut & obiectiones, cùm earum solutionibus, vide suprà. Quibus adde *Soncinatem lib. 5. Met. q. 14.*

ARTICULUS III.
De attributis Substantiæ.

55 *Attributa substantiæ Aristoteles quinque recensuit* lib. Categ. c. 5. *Unde pauca etiam de iis hîc agendum est, de quibus est alibi plenius.*

PUNCTUM I.
Substantiæ non sunt in subjecto.

Esse in subjecto dupliciter dicitur.

Est apud *Aristot. lib. Categ. cap* 5. §. 12. Ad quod observandum est, quod in subiecto esse bifariàm sumatur. Aliquando in subiecto esse dicitur, quod per qualemcunque accidentalem unionem ad aliud dicitur in eo esse, sic aquam in spongia esse dicimus, & hominem in hypocausto, & summatim locatum in loco, tanquam in subiecto. Atque huc pertinet etiam quòd forma substantialis est in materia. Et sic apparet, hoc modo loquendi omninò substantiis non repugnare, ut sint in subiecto.

56 Aliter igitur strictè sumitur Tò in subiecto esse, in ea, *inquam*, angustia, in qua opponitur per se subsistere. Cùm enim substantia definitur Ens per se subsistens, Tò per se subsistere, negativè exponitur, per non subsistere in alio. Unde quicquid substantia est, est Ens per se subsistens, & per hoc non subsistit in alio. Unde apparet generalis veritas propositi axiomatis.

57 *In subjecto esse quid sit Aristoteli?*

Porrò in subiecto hîc illud dicitur esse, apud *Arist. lib. Categ. cap. 2. Quod cùm insit, non est pars rei, & omninò esse non potest, nisi in illa re.* Et iuxta hanc definitionem, nulla earum substantiarum, quæ priùs relatæ sunt, est in subiecto. Nam locatum est in loco, sed tamen non *inest* vel inhæret loco, & potest etiam unumquodque locatum extra suum locum esse, veluti homo extra hypocaustum, quòd idem etiam de aqua in spongia dicendum est. Denique, quòd forma dicitur esse in materia, similiter non invertit istam generalem propositionem. Nam forma substantialis est in materia, sed ut pars rei, nempe ipsius compositi.

PUNCTUM II.
Substantiæ prædicantur synonymicè.

58 Est apud *Aristotelem lib. Categ. c. 5. §. 15.* Porrò synonymicè prædicari, est secundùm nomen & definitionem quidditativè prædicari. Intelligitúrque de solis substantiis secundis. Nam à substantiis primis non est prædicatio, quod & generatim de individuis dicitur, quòd ea non prædicentur. Vide *Arist. 1. prior. cap. 27. §. 3.* Atque ita hinc efficitur, id axioma particulare esse.

59 Sed de quo substantiæ secundæ prædicantur synonymicè? *Respondeo:* De substantiis primis, quanquam id sit etiam, cùm substantia magis universalis, refertur ad minùs universalem. Atque adeò nunc in hoc distinguuntur substantiæ primæ ab accidentibus. Nam accidentia prædicantur quidem synonymicè de acciden-

accidentibus inferioribus: at de substantiis primis non prædicantur Συνωνύμως, sed παρωνύμως. Veluti *Socrates* (non calor, sed) calidus est.

PUNCTUM III.
Substantia significat hoc aliquid.

Et apud *Aristot. d. l. Categ. c.* 5. §. 16. Porrò sicut prius attributum intelligebatur solùm de substantiis secundis: Ita hoc intelligitur de solis substantiis primis. Nam particula *Hoc*, hæcceitatem, atque adeò singularitatem significat. 60

Summatim autem, ut aliquid dicatur hoc aliquid, solent tria requiri. *Primò*, ut illud hoc aliquid, sit aliquid singulare. 2. ut sit res completa, & non pars alterius. Et denique 3. ut sit substantia, & non accidens, ut notant *Colonienses ad Hispan. tract.* 3. *fol.* 129. & *Armand.* de Bello Visu, *lib.* 2. *term. cap.* 290. Et confer *cap. seq. num.* 37. 38. 61 *Ut aliquid dicatur* hoc aliquid, *quid requiritur?*

PUNCTUM IV.
Substantia non habet contrarium.

Ita asserit *Aristoteles d. l. Categ. c.* 5. §. 18. Sunt autem ad illius intelligentiam duo hîc brevissivè notanda. Alibi enim de illis latiùs ago. 62

Igitur *primò* vox contrarii ambigua est. *Aliquando* significat qualemcunque distantiam extremorum, quomodo motus dicitur esse inter contraria; *Aliquando* verò sumitur Logicè, pro distantia duorum positivorum Entium sub eodem genere; *Aliquando* verò sumitur Physicè, definiuntúrque contraria ea esse, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subjecto vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt. Vide *Aristotelem* 10. *Metaph. c.* 4. Et hoc posteriori modo, ad mentem *Aristotelicorum*, substantiis dicitur nihil esse contrarium. Quæ enim hîc contraria dicuntur, postulant esse in eodem *subjecto*. At substantiæ non sunt in eodem subjecto. 63 *Contrarium quot modis dicatur?*

Jam *secundò* notatur, quòd contraria aliqua dicantur bifariàm. Aliqua contraria *primò* & per se, alia *secundariò*, & per alia. Unde nunc dicitur: substantias sibi non contrariari per se, sed secundariò tamen sibi contrariari: veluti ignem & aquam contrariari sibi, non per essentias, sed per calorem & frigus, quæ primò sunt contraria. Pleniùs hanc rem tracto *in Top. cap.* 17. *num.* 12. *seqq.* prolixè. 64 *Contraria aliqua dicuntur dupliciter.*

PUNCTUM V.
Substantia non accipit intensionem, & remissionem.

Est per *Aristot. d. l. Categ. cap.* 5. §. 20. Est autem hic sensus, quòd prædicata substantialia non possint prædicari cum particulis magis & minus, sicut fit in accidentibus. Ibi enim dicimus, inquit *Aristoteles*, aliud alio magis vel minus album, & honestum aliud alio magis vel minus honestum, & sic in aliis. Et proinde de accidentalibus prædicatis loquendo, sine dubio, substantia recipit eorum intensionem & remissionem. At is sensus est propositi axiomatis solùm, quòd substantia in esse substantiali suo non intendatur, vel remittatur, quod fieret, si prædicata substantialia cum magis & minus dicerentur. 65 *Quatenus substantiis repugnet intensio.*

Atque ita speciatim duo continentur in proposito axiomate. *Primò*, quòd, *sistendo in eadem re*, non sit aliqua substantia, nunc, magis vel minus hoc, quàm fuerat anteà, vel futura sit posteà. Veluti, si quis homo sit, non debet in adolescentia, 66

vel ſenectute magis homo eſſe, quàm fuerat in pueritia vel infantia, vel etiam cùm in utero adhuc lateret. *Secundò:* comparando ſubſtantiam *unam cum re alia*, non debent prædicata ſubſtantialia, uni magis, alteri minùs convenire. Veluti *Johannes* non eſt magis homo, quàm *Petrus*. Utramque indicat *Ariſtoteles d. l. Si hæc ſubſtantia*, inquit, *eſt homo, non erit magis vel minus homo*, ἔστε αὐτὸς αὑτοῦ ὅτε ἕτερος ἑτέρου, *neque idem* 1. *reſpectu ſui, neque* 2. *idem reſpectu alterius.*

67 Id frequenter hîc objici ſolet, cùm ſubſtantia non ſuſcipiat magis & minus, quomodo *Ariſtoteles d. l.* dicat: *Subſtantias primas eſſe magis ſubſtantias, quàm ſecundas.*

Subſtantiæ primæ, quomodo ſint magis ſubſtantiæ quàm ſecundæ?

Reſpondeo: Vocem ſubſtantiæ non eſſe ſemper prædicatum eſſentiale, ſed aliquando ſignificare relationem ſubſtandi, quâ quid alii ſubſtat. At, *ſubſtare alii*, eſt attributum accidentale ſubſtantiarum. Unde iſtius *Ariſtotelicæ* propoſitionis hic ſenſus eſt: ſubſtantiæ primæ ſunt magis ſubſtantiæ, ſive ſunt magis aliis ſubſtantes, quàm ſecundæ. Attributa autem accidentalia, ut initio viſum eſt, cùm magis & minus prædicari poſſunt. Confer *Colleg. Conimb. l. Categ. cap.* 5. *in comm. ad t.* 9. & *Franciſc. Titelmannum lib.* 2. *de prædicam. c.* 23. Et ad hunc ferè modum *Zabarella in tab. Log. fol.* 110. explicat, cùm ſpecies dicuntur magis ſubſtantiæ, quàm genera.

PUNCTUM VI.

Maximè proprium ſubſtantiæ eſt, cùm una & eadem ſit, contraria ſuſcipere poſſe.

68 Eſt *Ariſtotelis d. lib. Categ. cap.* 5. § 21. Eſtque ad hoc attributum intelligendum, notandum *primò:* Quòd illa propoſitio non ſit intelligenda in ſenſu compoſito, ſed in ſenſu diviſo: ſive de diverſo, non eodem tempore. Contraria enim aliàs non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto, apud *Ariſtot. lib.* 2. *Topic. cap.* 7. §. 2. Et *de ſomn. ac vigil. cap.* 1. & alibi. Subſtantia igitur eſt quid ſuſceptivum contrariorum, ſic, ut qui nunc verbi gratiâ, habet ruditatem, poſteà habeat doctrinam, & ſic in aliis.

Subſtantia quãdo ſit ſuſceptivu contrariorum?

69 *Deinde:* Suſcipere notat reſpectum ad extranea & contingentia, ſive ea, quæ anteà non habentur. Neque enim, quæ naturalia ſunt, dicuntur ſuſcipi vel ſuſcepta, ſed ſimpliciter dicuntur haberi, & eſſe habita. Atq; ſic ignis non dicitur ſuſcipere hæc contraria, calorem & frigus, quia calorem habet ſibi eſſentialiter. Unde ad eum nulla eſt ſuſceptio. Atque hoc, quod dico, intendit etiam aliorum locutio, dicentium: Subſtantiam ſuſcipere contraria, *niſi alterum naturâ inſit.*

70 Atque adeò hinc *tertiò* obſervandum eſt: cùm varietas dicitur eſſe in ſubſtantia, quoad ſuſceptionem contrariorum, quòd non ſit id hoc ſenſu, quaſi quælibet ſubſtantia quævis contraria poſſit ſuſcipere, ſed quòd ſaltem id ſit in aliquibus. Veluti lapis non poteſt ſuſcipere bonitatem & malitiam, ſed poteſt denigrari, & dealbari, & ſic in aliis. Atque ſic etiam Angeli vel in bono confirmati, vel in malo occœcati & indurati, non neceſſariò variant in ſuſceptione boni & mali: Et ſic in aliis.

71 Id ſolet hîc objici: quòd non ſit hoc attributum *maximè proprium* ſubſtantiæ, ut *Ariſtoteles* dicit, cùm etiam ſuperficies (quæ accidens eſt) poſſit ſuſcipere albedinem & nigredinem: Et oratio, quam *Ariſt.* quantitatem vocat *lib. Categ. c.* 6.

Quomodo maximè proprium

poſſit

poſſit eſſe vera vel falſa. Veluti hæc propoſitio: *Johannes* ſedet, vera eſt, eo ſedente; eadem, eodem ſurgente, ſtatim falſa eſt.

Ad prius reſpondeo: Superficiem non eſſe id *quod* ſuſcipit contraria, ſed ſolùm eſſe id, quo ſubſtantia ſuſcipit contraria. Et ſic abſolutè, & ſine addito dici poteſt, quòd ſuperficies non ſuſcipiat contraria. Sicut & *Ariſtoteles* ait: animam non intelligere, quia ſolùm eſt id, *Quo* intelligimus. Vide *lib. de anim. t.* 65. Et ad eundem modum *Scalig. exerc.* 307. *ſ.* 36. ait: corpus non edere & bibere, ſed hominem, quia illud ſolùm eſt id, *quo* edimus & bibimus.

Ad alterum reſpondet *Ariſtoteles d. l. Categ. c.* 5. §. 22. Quòd ſi maximè oratio ſuſcipiat contraria, tamen ſit ibi & hæc differentia in modo, quòd oratio ſuſcipiat contraria, *ſine ſui mutatione.* At ſubſtantia cum ſui mutatione. Atque hinc ſequitur, quòd in rigore loquendo, oratio non ſuſcipiat contraria, propter defectum illius mutationis. Nam quod ſuſcipit, patitur. At in oratione nulla fit paſſio, ſed in alio eſt mutatio, hoc eſt, in re, de qua eſt oratio. Vide *Zabarellam in Tab. Log. fol.* 111.

ſit ſubſtantiæ eſſe ſuſceptivum contrariorum? 72

73

CAPUT II.

De Diviſionibus Subſtantiæ.

1. *Subſtantia dividitur quadrifariàm: 1. Subſtantia eſt completa, vel incompleta.*

2. *II. Subſtantia eſt materia, vel forma, vel compoſitum.*

3. *III. Subſtantia eſt prima vel ſecunda.*

4. *IV. Subſtantia eſt ſpiritualis, ſive ſpiritus; vel corporalis, ſive corpus.*

5. *Corporalis eſt, quæ habet materiam & formam. Quæ deſcendit infra abſtractionem Metaphyſicam.*

6. *Spiritualis eſt, quæ eſt materiæ & formæ expers.*

7. *Sub ſubſtantia ſpirituali Metaphyſico diſputandum eſt de Deo, Angelis, & anima humana ſeparata.*

COMMENTARIUS.

Quatuor iſtæ diviſiones nobis ordine ſunt explicandæ, in quibus ſat multa difficilia occurrent. 1

TITULUS I.

De diviſione ſubſtantiæ, in completam, & incompletam.

Completum & incompletum generaliter dividunt Ens, ut ſuprà factum eſt; *cap.* 12. ubi nominatim etiam oſtenſum eſt, *quæſt.* 4. quòd accidentibus conveniat 2.

dici completum vel incompletum. Atque ita ex iſtis intelligi poteſt, quid ſit ſubſtantia completa & incompleta. Unde nunc aliud addere non eſt neceſſe. Vendicantur autem iſtæ, ut ſic dicam, differentiæ, ſubſtantiæ potiſſimùm, quia ipſa eſt principale analogatum Entis, quale quid ſit etiam in univerſalitate & particularitate, ſub nomine ſubſtantiæ primæ & ſecundæ.

3. Id tenendum eſt: quòd hîc dividatur non ſubſtantia prædicamentalis, ſed ſubſtantia latiſſimè ſumpta, ut accidenti opponitur: Nam ſubſtantia incompleta non eſt prædicamentalis ſubſtantia; Et proinde quaſi ſpecies ejus comprehendi non debet ſub ea.

TITULUS II.

De diviſione Subſtantiæ, in materiam, formam, & compoſitum.

4. Diviſionem hanc ſæpè tradit *Ariſtoteles*, *7. Metaph. cap.* 3. 10. 13. 15. *& lib.* 12. *cap.* 13. *l.* 2. *de anima cap.* 1. *t.* 2. & alibi.

5 Cæterùm, quia materia & forma declarata ſunt in doctrina cauſarum: Compoſitum autem, ut oſtendimus, coincidit cum corpore, ideò in ſpecie hîc nihil de iſtis dicendum eſt. Solùm eſt inquirendum:

An diviſio iſta bona ſit, & quo ſenſu?

6 Videtur hæc diviſio æquè bona eſſe, ac prior, quia ſenſu ſit eadem cum priori, & ſolùm differat in modo proponendi. Διχοτόμως enim ſecando ſubſtantiam, ſubſtantia eſt completa, (quæ coincidere videtur cum compoſito) vel incompleta. Quæ ſubdividitur in materiam & formam. Eadem ſubſtantia, ſi ſecetur πολυχοτόμως, nempe ſtatim in ſpecies, ut ſic dicam, infimas, tum occurrunt tria iſta, materia, forma, & compoſitum.

Hæc tamen ſententia non eſt probanda. Hinc tria dico:

7 *Compoſitum non eſt idem quod ſubſtantia completa.*

I. Compoſitum non eſt idem quod ſubſtantia completa. Ita patet, quia compoſitum *Ariſtoteli* eſt in ſuperiori diviſione idem quod corpus, ſive quod eſt compoſitum (non ſimpliciter, ſed) ex materia & forma. Sic enim *Ariſtoteles* dictis locis ſolet loqui: Materia & forma καὶ τὸ τρίτον ὃ ἐκ τούτων. *Et tertium, quod ex his eſt.* At quod ex materia & forma eſt, nihil aliud, quàm corpus eſt. Completa autem ſubſtantia longè plura complectitur, quàm corpus. Nam Deus & Angelus, & ſuppoſitum angelicum ſunt ſubſtantiæ completæ, & tamen ſunt immateriales. Patéque adeò, diviſionem hanc non coincidere cum diviſione ſubſtantiæ in completam & incompletam.

8 *Diviſio ſubſtantiæ in materiam & compoſitum non eſt ſimpliciter bona.*

II. Diviſio illa, abſolutè & univerſaliter intellecta de ſubſtantia, non eſt bona. Ita patet per multiplicia vitia. Principale eſt hoc: quòd eſt diviſio anguſtior. Dantur enim aliquæ ſubſtantiæ, quæ non continentur iſtâ diviſione. Ita patet 1. de Deo. 2. de Angelis. 3. de differentiis ſubſtantialibus, veluti rationalitate: quæ ſingulæ, nec materia, nec forma, nec compoſitum dici poſſunt.

Reſponderi poteſt 1. de Deo & Angelis, quòd illa contineantur ſub compoſito, quia compoſitum ſit idem quod ſubſtantia completa.

9 *Deus & Angeli non continentur ſub compoſito.*

Sed hæc reſponſio everſa eſt, priori propoſitione; ubi oſtenſum eſt, compoſitum non poſſe in ea amplitudine ſumi, ad mentem *Ariſtotelis*, ut adæquetur ſubſtantiæ completæ.

II. Re-

II. Reſponderi poteſt: Deum & Angelos comprehendi ſub forma. Dicuntur enim iſta Entia formæ & actus, item formæ ſeparatæ. 10 *An ſub forma?*

Reſp. Nec hanc evaſionem eſſe bonam. Nam verum quidem eſt, aliquo modo loquendi, poſſe Deum & Angelos *formas* vocari. At iſta convenientia eſt ſolùm ſecundùm ambiguitatem vocis formæ, quæ ſatis non eſt ad reductionem. Sicut ſuprà, eadem ex cauſa concluſimus, perfectum non poſſe reduci ad doctrinam totius, etſi perfectum aliquo modo loquendi idem ſit quod totum. Et evidenter *Ariſtoteles* loquitur non de forma ſeparata, ſed de forma ex qua coaleſcit compoſitum, ut priùs retuli. Hoc autem non convenit formis ſeparatis, ſed formis informantibus ſolùm.

III. Reſponderi poteſt: Deum non debere comprehendi ſub iſta diſtributione, quia per ſe non ſit in prædicamento, indéque non debeat contineri ſub diviſione ſubſtantiæ. 11

Reſp. Admiſſo, juxta veriorem ſententiam, quòd Deus per ſe non ſit in prædicamento, nihilominus non debuit eſſe extra diviſionem iſtam ſubſtantiæ, quia in ea comprehenduntur etiam ea, quæ non per ſe, ſed per reductionem in prædicamento ſubſtantiæ ſunt, veluti materia & forma. Ex quibus apparet, quòd dividendo ſubſtantiam, in materiam, formam, & compoſitum, non intendatur diviſio ſubſtantiæ prædicamentalis. Aliâs enim contineret aliqua, quæ ſub diviſo non ſunt. 12

IV. Reſponderi poteſt de differentiis ſubſtantialibus, quòd eæ comprehendantur ſub forma. 13

Reſp. Nec id eſſe poſſe: quia *Ariſtoteles* loquitur de forma, quæ eſt compars materiæ, & cum ea conſtituit τὸ σεῖτον, hoc eſt, corpus. At differentia non eſt compars materiæ, in conſtitutione compoſiti, ſed generis.

Dices: Materia etiam poteſt comprehendere ibi genus, ut materia intelligatur latè, comprehendátque & Phyſicam, & Metaphyſicam materiam, quæ genus eſt: Ut ad eundem modum forma etiam ſignificet formam Phyſicam, & Metaphyſicam, hoc eſt, differentiam. 14 *Inſtantia.*

Reſp. Nec hoc ſubſiſtere poſſe, quia genus continetur ſub compoſito, ſaltem permiſſivè loquendo: Veluti, Animal hominis, elementum aëris, planta arboris, genus ſunt, quæ omnia intelliguntur, in propoſita diviſione, ſub compoſito. Unde iterum infertur. Cùm materia non poſſit ampliari ad materiam Logicam, hoc eſt, genus, quòd etiam non poſſit ampliari forma, ad comprehendendam differentiam. *Solvitur.*

III. Dico: *Diviſio ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum, eſt ſolùm incidentalis*, hoc eſt, non intendit *Ariſtoteles*, eâ diviſione dividere totum genus ſubſtantiæ, ſed incidenter. & pro inſtituto intelligitur iſta diviſio, pro ſubiecta materia. Veluti, cùm *lib. 2. de anima*, vellet indagare genus animæ, ſubſtantiam diviſit in iſta tria, quia, ad hoc inſtitutum, ſatis erat ita dividere ſubſtantiam. Quæcunque enim ſubſtantia à Phyſico per ſe conſideratur, ea vel materia eſt, vel forma, vel compoſitum. Sic & 7. *Metaph. cap.* 3. eam diviſionem ſolùm applicat ſubſtantiæ primæ. 15 *Explicatur quomodo ſubſtantia dividatur in materiam, formam, & compoſitum.*

TITULUS

TITULUS III.
De divisione substantiæ in primam & secundam.

16 *Divisionem hanc disertè* Aristoteles *tradit, lib. Categ. cap. 5. & insinuat lib. 5. Metaph. cap. 3. Est autem ad hanc divisionem tractandum.* Primò: *Quid intelligatur per substantiam primam & secundam: Atque hinc: an benè dividatur substantia in primam & secundam.* Denique, *specialiùs agendum est de substantia prima, hoc est, de* Hoc aliquid, *supposito, personâ & hypostasi.*

ARTICULUS I.
Quid intelligatur per substantiam primam & secundam?

17 Dicam id uno verbo: Substantia prima est nihil aliud quàm substantia singularis, ut *Socrates.* Substantia secunda est idem quod substantia universalis, ut homo.

18 *Explicatur Aristotelica definitio substantiæ primæ.*

Aristoteles d. l. Categ. c. 5. substantiam primam sic definit: *quòd sit ea quæ neque de subjecto dicitur, nec in subjecto est.* Frequenter solet illa definitio referri: quòd substantia prima sit, quæ maximè & primò, & principaliter est, & neque de subjecto dicitur, nec in subjecto est. Sed accuratiùs intuenti apparet, hanc non esse *Aristotelis* mentem. Sic enim is loquitur: substantia quæ maxime & primò, & principaliter subsistit, (ita circumloquitur *Aristoteles* substantiam primam. Ideóque pertinent hæc ad definitum, non ad definitionem substantiæ) est ea, quæ nec de subjecto dicitur, nec in subjecto est.

19 Definitum igitur hîc est substantia prima, sive substantia, quæ maximè principaliter, & primò subsistit.

20 Dicitur autem substantia singularis, *Prima* substantia, quia primò subsistit.

Cur substantia singularis dicatur prima? *& quomodo?*

Sed quomodo primò subsistit substantia singularis? Cùm genus specie, & species individuo sint priora. Priora utique Entia, & proinde prius subsistentiâ.

Resp. Verum est, substantiam singularem, ut *Catonem*, esse posteriorem substantiâ universali, ut homine, spectando ordinem naturæ & essentialis dependentiæ. Nihilominus etiam substantia singularis est prior universali, sive, substantia singularis primò subsistit, duobus modis id intelligendo. 1. Quatenus substantiæ primæ sunt quàm maximè elongatæ ultra naturam accidentium. Est enim accidentium natura esse in alio. Huic naturæ propinqua sunt universalia, quia illa sunt etiam in alio, nempe in singularibus. At singulares substantiæ nullo modo sunt in alio, ut *Aristoteles* hâc definitione dicit. 2. Quia singulares substantiæ fundant substantias universales, & sunt quasi basis, cui innituntur universalia. Indéque non possunt subsistere, & in mundo esse, universalia, nisi in singularibus. Atque hæc sunt, quæ summatim indicat *Aristoteles* istis tribus vocabulis: πρωτώτως, καὶ πρώτως, καὶ μάλιστα, *principaliter primò & maximè.* Quæ vocabula nos æquipollentia esse dicimus. *Severin. Boëthius*, Commentatores Hispani, aliique posuerunt inter illa vocabula discrimen quoddam, sed id discrimen non in ipsis significationibus harum vocum fundatum est, nec aliâs satis intelligi potest. Qui volet, videat *Titelman l. 2. de prædic. c. 16.* Et hactenus quidem de definito fuit.

21 *Dupliciter substantia prima priùs subsistit ac substantia secunda.*

22 *Explicatur dif-*

Differentia autem in proposita definitione hæc est. *Nec de subjecto dici nec in subjecto esse.* In quibus optimè dicitur, posse, quantum ad priorem partem, subje-

ctum

ctum sumi pro subjecto propositionis, ut sensus sit: substantias primas non esse prædicata aliorum. Id quod *Arist.* etiam expressit, dicens hoc, *cap* 5. §. 15. *& 1. prior. cap.* 27. §. 3. Singulares substantias non prædicari. Quantum ad alteram verò partem, sumitur pro subjecto inventionis, ut sensus sit, substantias singulares non esse adjuncta, quod intelligo, voce adjuncti proportionaliter sumptâ, ad phrasin, esse in subjecto. Esse autem in subjecto *Aristoteli* hîc dicitur illud, quod, cùm insit, non est pars rei, & omninò esse non potest, nisi in illa re. Unde per hæc conjuncta, separatur substantia prima, sive singularis, ab omnibus illis, quæ non sunt substantiæ primæ. Nam substantiæ secundæ sive universales, non sunt in subjecto, etsi de subjecto dicantur, veluti cùm dico: *Socrates est homo: Petrus est animal*; Et sic in aliis. Atque ita per *non dici de subiecto*, separatur substantia prima à substantia secunda: Ab accidentibus autem separatur substantia prima, per *non esse in subiecto.* Hoc enim specialiter convenit accidentibus. Et hactenus de substantia prima.

ferentia substantiæ primæ.

Substantia secunda, ut antea dicebamus, est idem quod substantia universalis. *Aristot. l. Categ. c.* 5. §. 2. Substantiam secundam esse ait: quæ est in primis substantiis. Ita vertit interpres. Sed *Aristotelis* verba id non volunt: Is sic loquitur: Δευτέραι οὐσίαι λέγονται ἐν αἷς εἴδεσιν αἱ πρῶτος λεγομένναι ὑπάρχουσιν. Quibus verbis *Aristoteles* dicit: Substantias secundas esse eas, (non quæ sunt in primis, sed, contrà) in quibus sunt primæ. Sunt autem substantiæ primæ in secundis, juxta eum modum, quo inferius est in superiori, sive species in genere, quem etiam *Aristot.* posuit inter modos essendi IN, *in 4. Phys.*

23
De substantia secunda.

Quid secunda substantia sit, dicam clariùs: *Substantia secunda est substantia, quæ quidditativè prædicatur de substantia prima*

ARTICULUS II.

Continens
Dubia & objectiones ad has definitiones.

Primò dubitari potest: *An sub substantia prima ejúsque definitione, intelligatur quævis substantia singularis, an verò solùm completa & finita.* Nam aliâs etiam substantiæ singulares sunt, materia hæc, & forma hæc, veluti *Petri*: Item Deus, non solùm ut præcisè apprehenditur, sed etiam ut apprehenditur sub nomine Patris, Filii, & Spiritûs sancti.

24
An substantia prima comprehendat quamvis singularem substantiam?

Resp. I. Sine addito, & absolutè loquendo, materia & forma singulares possunt dici substantiæ primæ. Nam ista sunt Entia singularia. At substantia prima est nomen, redigens singularitatem ad hanc speciem Entis, hoc est, ad substantiam. Vide etiam *Suarez disp. Metaph.* 34. *s.* 1. *n.* 4. Unde substantia prima nihil aliud est, quàm singulare Ens in ordine substantiarum. Unde eadem collectione patet, Deum, præcisè apprehensum, esse substantiam primam. Ideóque à fortiori procedit, de Deo apprehenso cum characteribus personalibus. Sic enim Deus vocatur persona, & suppositum. At persona & suppositum sunt specialia nomina substantiæ primæ.

25

II. Nihilominus intentio *Aristotelis* non est, ista divisione comprehendere substantiam omnem in universum, prout accidenti opponitur, sed solùm dividere substantiam prædicamentalem, cujus ordines significantur hac divisione. Prædicamentum

camentum enim debet descendere à genere ad speciem, & hinc ab universalibus ad singularia, quæ omnia complectitur substantia prima & secunda. Prædicamenta autem non continent Entia incompleta, & quod finitum est. Hinc ergo, priùs memorata, hâc divisione contineri non debent.

26 *Inquies*: Per quid igitur excluduntur istæ substantiæ primæ, à definitione priùs tradita de substantia prima.

Respondeo: Materia & forma excluduntur bifariam: 1. Per definitionem nominalem substantiæ primæ, quâ substantia prima dicitur principaliter, κυριωτάτως, propriè, maximè & primò subsistere, quæ non possunt convenire Entibus incompletis, qualia sunt materia & forma, ut ex ipso verborum sono apparet. Deinde etiam excluduntur per realem definitionem. Nam materia hæc, & forma hæc dicuntur de subjecto, (propositionis) veluti *Socrates* est formatus hac animâ: *Petrus* constat ex hac materia.

27 Deus autem, & divinæ personæ, non continentur istâ divisione, ex generali conditione Entis prædicamentalis, quæ supponitur ad rationem substantiæ. Ea conditio hæc est, ut quod est in prædicamento, sit genus vel species. Prædicamentum enim est series generum & specierum. At Ens infinitum nec genus est, nec species. Vide plenius *in introduct. Log. c. 2. n. 54.* Malo autem potius ita dicere, quàm Deum esse substantiam primam juxta hanc definitionem. Inprimis, quia Deus est aliquid singulare, & tamen de subjecto non dicitur. Nam *de subiecto dici Aristoteles* intelligit esse idem, quod essentiali prædicatione prædicari de pluribus, in quibus hoc, per modum generis, sit multiplicatum in species, quod non convenit Deo. Vide *Fonsec 5. Met. c. 8. q. 5 sect. 1.*

Deus non dicitur de personis, ut de subiecto.

28 *Deinde* dubitatur: *Quomodo tradatur definitio substantiæ primæ, cùm substantia prima, & singularia idem sint. Singularia autem non definiantur.*

Singularia quomodo non definiantur?

Respond. Singularia non definiuntur in actu exercito. Possunt tamen definiri in actu signato. Vide suprà declaratum, *l. 1. c. 14. n. 61.*

29 *Tertiò*: Substantia prima dicitur de subjecto. Ergo falsum est, quod in ejus definitione dicitur: Eam de subjecto non dici: aut substantia prima erit, non substantia prima. Antecedens patet. Nam dicimus: *Socrates est substantia prima. Paulus est substantia prima, &c.*

Respond. Applicando priorem distinctionem. Substantia singularis non dicitur de subjecto, intelligendo substantiam singularem in actu exercitu, veluti *Petrum, Paulum, Johannem, Socratem.* Hæ, *inquam*, substantiæ primæ, (quæ ejus exempla sunt) non dicuntur de subjecto. Interim substantia prima, sumpta in actu signato, potest de subiecto dici. Sic enim substantia prima, (quod idem est de singulari simpliciter,) est quasi genus ad sua exempla, unde de suis exemplis ipsa prædicatur. Dixi *quasi genus.* Quia termini artium non sunt, accuratè loquendo, genera suorum exemplorum, juxta ea quæ alibi dicta sunt.

ARTICULUS III.

An substantia benè distinguatur in substantiam primam & secundam?

30 *Rationes dubitandi.* Ratio dubitandi est 1. quia ista divisio sumitur juxta universalitatem & singularitatem, ut est expositum. At universalitas & singularitas generatim convenit omni

omni Enti. Ex quo sequitur: hanc divisionem non esse reciprocam, & proinde vitiosam.

2. Membra ista inter se non dissentiunt. Nam, *primò*, substantia secunda prædicatur de prima, veluti, *Socrates est homo.* At consensio illa, quæ consistit in prædicatione unius de alio, vel maximè repugnat bonitati divisionis, ut tradidi *in Log. c.29. Top. in comm. n.29. Deinde:* ipsa etiam vox substantiæ secundæ prædicatur de substantia prima, hoc est, *substantia prima est substantia secunda.* Nam substantia secunda dicitur ea, quæ de pluribus dicitur, ut constat ex definitione universalis, (est enim hæc substantia, universalis substantia) & relinquitur ex definitione substantiæ secundæ, priùs tradita. At substantia prima prædicatur de pluribus. Nam *Socrates* est substantia prima: Et *Petrus* est substantia prima: & *Bucephalus* est substantia prima. Ergo substantia prima est substantia secunda. 31

3. Denique videtur divisio esse insufficiens. Nam sicut datur substantia prima, hoc est, singularis; & secunda, hoc est, quæ uno gradu est supra substantiam singularem: Ita datur porrò tertia, quæ duobus, & quarta quæ tribus, &c. gradibus abest, à substantia prima. Veluti prima erit *Socrates*; Secunda, homo; Tertia, animal; Quarta, res vivens, &c. 32

Nihilominus bonitas hujus divisionis, patet ex prius dictis ad definitiones substantiæ primæ & secundæ. Unde ad istas objectiones respondendum est breviter. 33 *Approbatur divisio.*

Respond. ad primum: Universalitatem & singularitatem in genere quidem convenire Enti, nihilominus quia principaliter analogatum Entis est substantia, & verò porrò, in ea reperitur singularitas & universalitas, ideò sub nomine primæ & secundæ substantiæ, accommodatur universalitas & singularitas substantiæ, ut intelligantur ea potissimùm, & per prius vendicari substantiæ. Porrò reciprocatio divisionis hujus nihilominus manet, si primum & secundum intelligantur cum reduplicatione substantiæ, sic: substantia est, vel substantia prima, vel substantia secunda: Et vicissim: quicquid est substantia prima vel secunda, sive singularis vel universalis, id est substantia. Non autem debet reciprocatio illa tentari, sub solis nominibus primæ & secundæ, sive singularis & universalis. Neque enim quicquid est universale vel particulare, id est substantia. Vide in *Top. c.29. comm. n.21,22,23.* 34 *Solvuntur objectiones.*

Ad secundum respondeo: Ad bonitatem divisionis quoad dissensionem satis esse, si membra dividentia dissentiant formaliter. Possúntque aliâs in re substrata adeò non dissentire, ut etiam possint esse idem, ut sæpe usu venit. Atque ista dissensio est in substantia prima & secunda. Id enim quod formaliter significat substantia prima, non significat substantia secunda. Et vicissim. Ergo in formalibus conceptibus substantia prima & secunda opponuntur, ut verum sit dicere: Substantia prima non est substantia secunda, & contrà. Quod autem substantia prima, ut *Socrates*, & substantia secunda, ut *homo*, non dissentiunt, huc non pertinet, quia hæc sunt substantiæ primæ & secundæ exempla, hoc est, sunt materia substratis istis denominationibus, in quibus diximus esse identitatem. 35

Substantia autem prima nequaquam fit substantia secunda, si nomen substantiæ primæ prædicatur de pluribus substantiis individuis. Nam definitiones substantiæ primæ & secundæ, non intelliguntur de ipsis nominibus substantiæ primæ & secundæ, sed de rebus subjacentibus, quibus applicari, & in quibus verificari debent. Sicut est in aliis Entis divisionibus, veluti, cùm Ens præcisè dividitur in 36

singulare

ſingulare & univerſale, in neceſſarium & contingens, &c. Ipſum enim nomen ſingularis in ordine ad ſua exempla, ſortitur qualemcunque univerſalitatem, & tamen ſimpliciter ſingulare (in actu ſignato, juxta quem intelligi debent ejuſmodi diviſiones, ſumptum) non eſt univerſale. Vide priorem *num.* 29.

TITULUS IV.

De ſpecialibus rationibus ſubſtantiæ primæ, hoc eſt, de, hoc aliquid, ſuppoſito, perſona, & hypoſtaſi.

37 *Nunc, quod tertium erat membrum dicendorum de ſubſtantia, dicendum eſt, de ſubſtantia prima ſpecialiùs, quod ſit ſub prædictis quatuor nominibus.*

ARTICULUS I.
De hoc aliquid.

Generatim quid ſit Hoc aliquid?

Generaliter: Hoc aliquid vocari poteſt, omne id, quod eſt individuum, etiam de genere accidentium. Ita albedo *Socratis* eſt hoc aliquid, & hæc doctrina eſt hoc aliquid. Ita patet. Nam *aliquid* eſt vox tranſcendens, indéque omnibus indifferenter attribui poteſt, tàm accidentibus, quàm ſubſtantiis: Singularitas autem accommodatiſſimè ſignificatur per hæcceitatem, hoc eſt, per articulos demonſtrativos, *hic*, *hæc* & *hoc*, itidem, ſive ſit in ſubſtantiis, ſive in accidentibus. Ergo hoc totum conjunctum *hoc aliquid*, ſignificat Ens ſingulare, ſive ſit ſubſtantia, ſive accidens.

38 *Ariſtoteli quid ſit* hoc aliquid?

Ariſtoteles tamen terminum *(hoc aliquid)* peculiariter attribuit ſubſtantiis primis, ut ipſa ſignificent hoc aliquid, *lib. Categ. cap.* 5. §. 16. Neque id male. Nam ſicut tale & quale, potiſſimum accidentibus relinquuntur, ita *hoc*, & *quid*, & *quod* peculiariter denotant ſubſtantias. Rurſus cùm *hoc* vocamus, quod quaſi digito demonſtramus; quódque proinde coràm videtur; videri autem ſit paſſio; Et verò paſſiones ſint ſuppoſitorum: hinc potiſſimum vox iſta accommodatur ſubſtantiis ſingularibus completis. Quibus cùm quodammodo aſſimilentur partes abſciſſæ & ſeparatæ à ſuis totis, ideò ad iſtas etiam ſolet quandoque extendi Tò hoc aliquid, ut & hæ dicantur hoc aliquid. Vide *Armand. de Bello Viſu, lib.* 2. *term. c.* 290. & *Colon. in Hiſpan. tract.* 3. *copul. Log. f.* 110.

ARTICULUS II.
De ſuppoſito.

PUNCTUM I.
De voce ſuppoſiti.

39 *Suppoſiti vox ambigua.*

Suppoſitum ambiguè dicitur. Aliquando ſumitur pro præcognito vel poſtulato. Unde & præſuppoſitum, & inde ſuppoſitio dicitur. Ita ad definiendum ſupponitur notitia vocabuli. Ad demonſtrandum, quòd non ſint tres Dii, ſupponitur quod infinitati repugnat multiplicatio. Hæc ſignificatio ad propoſitum non eſt. Hìc igitur ſuppoſitum dicitur ſubſtantia ſingularis, & completa, qualis eſt *Socrates*, *Johannes*, *Chriſtophorus*.

40 *Suppoſitum unde dicatur?*

Cæterùm ſuppoſitum dicitur, ſecundùm *Thomam* 3. *p. q.* 2. *a.* 3. inde, quod ſupponitur his, quæ ad rem pertinent, eorum prædicationem recipiens. Vel dicitur tanquam

tanquam *sub alio positum*, quia scilicet naturæ communi (cujus respectu suppositum dicitur) supponitur, ut automat *Armand. de Bello Visa lib. 2. termin. c. 289.* ubi subjicit: Posse aliquid alii supponi bifariam uno modo, sicut inferius particulare, supponitur superiori universali, in quo continetur natura communis. Ut *Socrates* supponitur homini. Et in hoc genere inferius subsistit per se; superius autem non subsistit per se, sed per inferius. Estque hoc suppositum, id, de quo loquimur: Et maximè appropriatur substantiis. *Aliter* autem supponitur aliquid alii, ut concretum abstracto, quomodo supponitur homo humanitati, & tunc homo dicitur suppositum, Humanitas autem dicitur Natura. Unde, quia tàm in substantia, quàm in generibus accidentium, reperitur concretum & abstractum in particulari & universali, ideò suppositum intelligitur, sic conceptum, & in substantia, & in accidente: & non solùm in singularibus, sed etiam in universalibus. *Socrates* igitur, & *homo*, & *album*, & *hoc album*, sic sunt suppositа. *Socrateitas* autem, & *homoneitas*, & *albedo*, & *hæc albedo* sunt Naturæ. Hactenus de voce suppositi. Nunc suppositum, in quantum significat singulares substantias definiendum est.

Suppositum est quid bifariam.

PUNCTUM II.

De definitione suppositi.

41 *Thomas* 3. *p. q* 2 *a.* 3. Suppositum (sub nomine hypostaseos, quod, ut postea dicam, idem est, quod suppositum) definit; *quod sit substantia particularis*, (singularis) *non quocunque modo, sed prout est in suo complemento.*

Suppositi definitio ex Thoma Rejicitur.

Hæc definitio non est exacta, quia Deus præcisè apprehensus, est substantia, singularis, & completa, & tamen non est suppositum, juxta vulgarem modum loquendi. Suppositum enim, (cùm sumitur intra rationalem naturam) est persona. At Deus non est persona. Unde Metaphysici communiter rejiciunt, quod *Cajetanus* Deum (præcisè apprehensum) vocavit suppositum. Vide *Fonsec. 5. Metaph. c. 8. q. 5. s. 3.* & *Suarez. disp. 33. s. 1. n. 2.*

42 Alii definiunt suppositum sic, *quod sit substantiæ incommunicabilis.* Hæc etiam definitio imperfecta est. Nam materia hæc, & forma hæc, sunt substantiæ incommunicabiles: & tamen non sunt personæ.

Aliorum definitio rejicitur.

43 Nos notabimus conditiones suppositi, ex quibus ejus definitio extrui poterit.

Conditiones suppositi.

Igitur *I.* quicquid est suppositum, debet esse *substantia.* Accidentia enim non tàm dicuntur suppositа, quàm appositа, vel accidentia, vel addita.

II. Debet esse *singulare.* Universalia enim non subsistunt, nisi in singularibus, qui est modus subsistendi imperfectus. Per suppositа autem omnes intendunt appellare id, quod excellentissimo modo subsistit.

III. Debet esse *completum.* Nam quod incompletum est, id, sicut ipsa vox indicat, debet habere incompletum modum subsistendi. Atqui, ut dictum est, vox suppositi tribuenda est illis, quibus convenit eminenter τὸ subsistere.

IV. Suppositum debet esse *incommunicabile.* Quod singulare est, solet etiam incommunicabile esse; quia tamen fides nostra docet, Deum esse aliquid singulare, & unum numero: & tamen communicabile; Ideóque ad nomen suppositi, inprimis propter divinam essentiam additur *incommunicabile.* Deus enim non est suppositum, ut dictum est. Incommunicabile autem hîc dicitur, quod non prædicatur de aliis quidditativâ prædicatione.

Et

44 *Definitio ſuppoſiti.*

Et hinc ſummatim: ***Suppoſitum eſt ſubſtantia ſingularis, completa & incommunicabilis.*** Quæ definitio ſumatur ex definitione perſonæ vulgata: Dempto iſto, quòd perſona ſit *rationalis naturæ.* Hanc enim conditionem perſona addit ultra conditiones ſuppoſiti. Traditúrque frequenter à *Lombardiſtis* 3. *d.* 2. & ad *Thomam* 3. *p. q.* 2. *q.* 3.

Atque ita apparet, ſuppoſita non eſſe 1. ea, quæ ſunt accidentia, veluti eſt calor. 2. Ea, quæ ſunt univerſalia, ut homo, animal. 3. Ea, quæ ſunt incompleta, ut materia, forma, differentiæ, 4. Quod eſt communicabile, ut Deus reſpectu trium perſonarum. Ut hæc rectiùs intelligantur, quæritur: quomodo ad ſubſtantiam primam & perſonam ſe habeat ſuppoſitum?

PUNCTUM III.

An ſuppoſitum ſit idem, quod ſubſtantia prima vel perſona?

45 *Comparatur ſuppoſitum cum ſubſtantia prima.*

Reſp. Si ſubſtantia prima ſumatur pro ſubſtantia ſingulari prædicamentali, tùm eſt idem quod ſuppoſitum. Nulla enim datur ſubſtantia prima, quæ ſit directè in prædicamento, & non ſit ſimul etiam ſuppoſitum. Sin verò ſubſtantia prima, ſumatur pro ſubſtantia ſingulari ſimpliciter, tùm dantur ſubſtantiæ primæ, quæ non ſunt ſuppoſita, & proinde ſubſtantia prima latius quid eſt, quam ſuppoſitum. Nam materia hæc, & forma hæc, veluti *Lazari*; Item Deus (præciſè ſumptus) ſunt ſubſtantiæ ſingulares. Et tamen non ſunt ſuppoſita.

46 *Et cum perſona.*

Sicut autem ſubſtantia prima hactenus generalius quid eſt, quàm ſuppoſitum: Ita ſuppoſitum rurſus generalius quid eſt, quàm perſona. Perſona enim non dicitur, niſi intra intellectualem naturam, ut poſteà dicemus. Indéque *Bucephalus*, & hic lapis non ſunt perſonæ. Et tamen iſta dicuntur ſuppoſita. Suppoſitum igitur comprehendit omnes ſubſtantias, (ſingulares, completas, & incommunicabiles) ſive ſint animatæ, ſive non; Item, ſive è genere animatarum, intelligant, ſive non. Suppoſita nempe ſunt: hic lapis, hoc aurum, hæc arbor, *Bucephalus*, ſive hic equus, & ſic in aliis. At iſtæ ſubſtantiæ non ſunt perſonæ.

ARTICULUS III.

De Hypoſtaſi.

47 Hypoſtaſeos vox duplicem habet ambiguitatem. Igitur hypoſtaſis aliquando ſumitur per modum abſtracti, hoc eſt, pro *ſubſiſtentia:* Aliquando per modum concreti, hoc eſt, pro *ſubſiſtente*, quod Græci ὑφιστάμενον vocant. Vide *Damaſc. in Dial. cap.* 42.

48 Aliter hypoſtaſis ſumitur pro eſſentia, aliquando. Sic *Hieron in Epiſt. ad Damaſcen.* negat, in Trinitate eſſe plures ὑποστάσεις. Et ſic etiam *Concil. Sardic.* apud *Theodoret. lib.* 2. *hiſt. cap.* 8. hæreticorum eſſe ait, aſſerere; tres eſſe hypoſtaſes. Vide *Lombard.* 1. *d.* 26. *a.* Aliquando verò ſumitur pro perſonalitate, ſive modo, quia ultra eſſentiam, (ut noſtro modo intelligendi loquamur) invenitur perſona: aut etiam pro eſſentia limitatè ſumpta. Atque ita cùm tres characteres perſonales inveniantur intra eſſentiam divinam, ideò ſic tres hypoſtaſes ponuntur.

49 Dicitur autem ὑπόστασις ἐπὶ τῷ ὑφιστάναι ex ſubſiſtendo, tanquam ſubſiſtens alii, quod ei innitatur. Unde ex vi vocis apparet, idem illam vocem ſignificare ac ſuppoſitum. Indéque nihil addi neceſſe eſt.

ARTICULUS IV.
De Persona.

Hîc agendum est primò : *de voce personæ.* Deinde *inquirendum est* : *An persona sit nomen substantiæ.* Tertiò, *aliæ conditiones personæ sunt percensendæ:* & denique *tradenda est inde definitio personæ.*

PUNCTUM I.
De voce personæ.

Persona Gellio, dicitur, quasi per se sonans. Unde & Lombard. 3. *d.* 10. *lit. B.* ait: Animam rationalem non esse personam, quia non sit *per se sonans*, sed alii conjuncta. Hæc tamen Etymologia non est congrua, ut indicatur ex differentia Prosodiæ sive quantitatis, hîc & ibi. Aliis placet Græca derivatio, ut persona dicatur πεϱιζώννυμι vel πεϱιζώνη, quasi cinctum quid, vel πεϱὶ σῶμα, quasi habens aliquid circa corpus. Persona enim primitus dicebatur is, qui repræsentabat aliquem in comœdia, ad quem statum cinctiræ, & velamine adhiberi solent. Hæc non valde moror. 50 *Unde dicatur persona.*

Relinquitur autem ex istis : vocem personæ esse ambiguam. Aliquando enim significat qualitatem, ut cùm quis in comœdia sustinet personam senis, vel juvenis, vel regis. Aliquando autem significat substantiam, veluti, cùm Socratem (sine addito) dicimus personam. Et de hac nunc loquimur. De qua inquirendum est, quid sit. 51 *Vox personæ ambigua.*

PUNCTUM II.
An persona sit nomen substantiale?

Ad cognoscendam personæ quidditatem : Dico 1. *Personam esse substantiam.* Ita communiter ferè statuitura Theologis, & Philosophis. Contrariatur ei assertioni Vallæ, qui *l.* 6. *elegant. c.* 35. disputat, contra Boëthium, quòd persona non significet substantiam, sed qualitatem, quem sequitur Scalig. *in orat. de verbo inepti, in Epist. p.* 374. 52

Sententia & argumenta Vallæ.

Vallæ argumenta duo : 1. ex usu vocis personæ. Deinde ex reipsa. *In homine*, inquit, *persona significat qualitatem, quâ aliud ab alio differimus, tum in animo, tum in corpore, tum in externè positis, quæ à Rhetoricis numerantur, in attributis personæ.* Animi; *ut quo studio quis se exerceat, medicinæ, an juris Civilis, an militiæ, sive iracundus, an moderatus, &c.* Corporis : *Sítne senex an juvenis, &c.* Extrapositorum ; *Sítne dives an pauper ? Ideóque figuræ*, inquit, *& sigilla quædam, quæ rostris, aut alia corporis parte aquam fontanam emittunt, quæ repræsentant varios hominum vultus & gestus, personæ dicuntur. Et histriones in scena personas accipiunt, cùm servum agunt, aut ancillam, &c. Quæ non sunt singula in singulis, sed plurima : Veluti in me est persona humana, liberalis, timidi, iracundi, divitis, fortis, pulchri, &c. Et interdum contraria. Nam ad doctissimum, fortissimum, pulcherrimum, non sum fortis, nec pulcher, nec dives, sed imbecillis, deformis, pauper, &c.* Postea subjungit : *In Deo poni personam, quod verè Deo sit triplex qualitas.* Et postea : *tales qualitates statuo in Deo, & has dico esse personas.* Subjicit his : *vulgò barbarè dici : tres personæ me expectant, &c.* 53

Alterum ejus argumentum est hoc: *Viderit*, inquit, *Boëthius, quomodo persona sit substantia, sunt enim in Deo tres personæ. At non sunt ibi tres substantiæ.*

Decisio propositæ quæstionis.

55 Hac in re *primò* facilè admittitur: quòd nomen personæ aliquando qualitatem significet. Qualitatem, inquam, substantiæ. Ita priùs patuit. Possúntque hactenus admitti ea, quæ primò argumento Valla objecit.

56 *Personam significare substantiam.*

2. Nihilominus personam etiam rectè substantiam dici, patet, quia personæ nomen attribuitur Deo. Cui si convenit, dici personam, juxta varios status, vel habitudines, & attributa, tum jam non sunt tres personæ, sed longè plures. Convenit enim Deo persona irati, & persona misericordis, & persona Judicis, & persona Regis, & persona Patris, & quæ sunt plurima alia. At id absurdum est, non diffitente Vallâ, éstque diuid damnatum in hæresi Sabellii.

57 3. Notandum: quòd etiam apud Latinos authores reperiatur vox personæ, eâ significatione, quâ substantiam significat, non verò conditionem, vel statum substantiæ. Ita probat Bellarm. *lib. 2. de Christo, cap. 5.* ex Cicerone, cùm *in Topicis, partitionibus, & de Invent.* attributa facit alia rerum, alia personarum. Additque Valerium Mix. *l. 2 c. 21.* quoslibet homines vocare personas. Eodémque significatu poni *in Instit. juris civilis*, quæ Latinissimæ sunt *lib. 2. tit. 9.* Denique probat id inde, quia ipsi etiam Grammatici, cùm in verborum inflexionibus distinguunt tres personas, non qualitatem intelligunt nomine personæ, sed res quascunque inter se distinctas.

58 4. Si maximè vox personæ, eâ, quâ Ecclesia eam usurpat, significatione non extaret, Ecclesia tamen posset donare eam vocem peculiari significatione, quod fecit etiam in voce *Sacramenti*, & aliis. Scriptura enim Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum *tres* vocat, 1. *Johan. 5.* Sed quomodo tres? Non certè tres Patres, vel tres Filios, vel tres Deos. Tres igitur personas vocavit Ecclesia, non ut rem satis exprimeret, sed ut nonnihil diceret, quia juxta aliquod attributum Trinitas ista erat describenda. Vide August. *lib. 5. de Trinit. cap. 9. & lib. 7. c. 4.* & alibi.

Solvuntur objectiones Vallæ.

59 Quod ad objectiones Vallæ attinet. Prioris solutio jam monstrata est prius.

60 Posteriorem quod attinet, solet ea etiam à Photinianis urgeri, ut videri potest apud Goslavium, *lib. 3. contra Keckerman. cap. 4.* Malim autem hîc potius Theologos de eo audire, quàm meam sententiam dicere. Ut tamen aliquid dicam: Solent variæ esse responsiones. Mihi quam maximè placet, negare consequentiam istius collectionis: Persona est substantia. Ergo tres personæ sunt tres substantiæ. Idque propter ambiguitatem in voce personæ, quam ad idem argumentum usurpavit Lombard. 1. *d.* 25. *lit. E.* Igitur persona aliquando sumitur quasi complexè, & concretè, pro essentia & proprietate personali simul. Ita intelligitur, cùm persona dicitur substantia; Item, cùm pater dicitur persona. Ita Augustinus ait, *lib. 7. de Trinit. cap. 6.* quod idem Deo sit, esse personam & essentiam. Unde colligit Lombard. *d. lit. B.* quod cùm pater dicitur persona, dicatur esse essentia divina. Aliter autem sumitur persona quasi abstractè, & pro addito, quod præter essentiam (ut sic loquamur) significat. Et juxta hanc sumptionem intelligitur, cùm dicuntur *tres* personæ. Cujus sensus est, quod sub *tribus proprietatibus* personalibus subsistat una essentia divina.

61 Ut res hæc magis declaretur: Esto simile sophisma. Affectio Entis est Ens. Ergo

Ergo tres affectiones Entis sunt tria Entia. Hîc ratio argumentandi eadem est, quæ prius. Est enim paralogismus propter ambiguitatem in voce, [affectio Entis.] Nam in accidente, affectio Entis, sumitur quasi complexè, ut includat & essentiam, & quod additur ad essentiam. Cùm autem in consequente dicitur, *tres affectiones, &c.* tum affectio sumitur solùm pro addito. Affectiones enim Entis non numerantur & multiplicantur, nisi quoad additum. Unde omnis affectio, loquendo de adæquato conceptu, est Ens. Et tamen tres affectiones, non sunt tria Entia, sed sunt unum idemque Ens sub alio quasi formali sumptum.

Frequens est, illustrare doctrinam de Trinitate per exempla potentiarum animæ. Hîc potentia animæ (ad mentem Scoti) est idem quod anima. Et tamen tres potentiæ non sunt tres animæ. Tres enim potentiæ dicuntur, non ex multiplicato toto significato potentiæ, sed juxta id, quod additur ultra animam. Unde recurrit eadem æquivocatio in voce *potentiæ*, quæ erat in voce affectionis, & personæ antea. 62

Remanet itaque ista prima conditio à nobis posita, quâ quidquid persona est, dicitur substantia. Indéque quidquid accidens est, persona dici non potest. 63

PUNCTUM III.

In quo percensentur, & defenduntur aliæ conditiones personæ.

II. Conditio personæ est *ut sit intelligens.* Atque hinc, Bucephalus non potest dici persona. Et idem est de aliis suppositis, in genere rerum non intelligentium. Differt enim suppositum in hoc à persona, quòd suppositum significat in genere, quamvis singularem completam & incommunicabilem substantiam. Persona autem id facit, solùm in genere rerum intelligentium. 64 *Persona est quid intelligens.*

III. Persona debet esset aliquid singulare, & quidem completum. Ita patet, quia persona est speciale nomen suppositi. Participat igitur omnes conditiones, quæ in supposito requiruntur. At quicquid est suppositum, debet esse aliquid singulare, & completum, ut prius visum est. Indéque animal & homo personæ non sunt, quia sunt universalia. Et anima hæc aut illa, personæ non sunt, quia sunt entia incompleta. 65 *Persona est aliquid singulare, & completum.*

IV. Persona non debet esse aliquid communicabile. Omne singulare est incommunicabile, quatenus intelligitur negatio communicationis, quæ est per modum universalis, quomodo animal est communicabile homini & bestiæ, & homo est communicabilis suis individuis, veluti Petro, Paulo, &c. Unde cùm persona dicitur (peculiari conditione) incommunicabile quid, non intelligitur negatio communicabilitatis istius, quæ est per modum universalis. Hæc enim ut dictum est, continetur sub voce singularitatis. Sciendum est igitur, quod fides revelaverit singularem modum communicationis, secundùm quem una numero natura; adeóque Ens reverâ singulare, est communicabile pluribus suppositis. Illam igitur essentiam præcisè sumptam Ecclesiæ non vocant personam (ita enim ipsi placuit, indicandæ distinctionis causâ, ut haberet in quo Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, tres & unum, quod utrumque Scriptura facit, nominaret.) Et sic nomen personæ limitatum est hac conditione, ut non diceretur persona, quod est communicabile isto modo. Persona igitur est aliquid incommunicabile. Et per hoc, Deus non est persona. 66 *Persona est quid incommunicabile.*

Ex his patet vanitas objectionis Goslavianæ: *si essentia divina*, inquit, *lib.* 3. 67

Objectio Goſſavii.

contra Keckerm. cap. 2. *eſt ſingularis, eſt etiam incommunicabilis. Et ſi eſt incommunicabilis eſt perſona.* Reſpondeo ex dictis, quod ſit ambiguitas in voce *incommunicabilis*. Incommunicabile enim aliquando ſignificat id, quod non eſt communicabile *pluribus ſpeciebus, vel individuis*, ſeu, quod idem eſt, pluribus ſpecie aut numero diſtinctis. Et hoc modo omne ſingulare eſt incommunicabile, etiam eſſentia divina hoc ipſo, quia ſingularis eſt. Neque enim Deus ſe habet per modum generis aut ſpeciei, ad Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Atque ita ſic ſumptâ voce, admittitur prima conſequentia: Si eſſentia divina eſt ſingularis. Ergo eſt incommunicabilis. At altera conſequentia eſt invalida: ſi ſcilicet eſſentia divina eſt incommunicabilis. (Iſto intellige modo, nempè per oppoſitum modum ad univerſale.) Ergò eſt perſona. Nam Eccleſia hoc nomem perſonæ attribuit illi, quod quaſi ultimum modum ſubſiſtendi habet, ita ut ne quidem ſit communicabile, eo modo, quo natura ſuppoſito eſt communicabilis, quod ſingulare communicationis genus nobis fides revelavit, in eſſentia divina ſingulari, ad tres hypoſtaſes. Unde porrò eſſentia divina eſt ſingularis, & tamen hoc poſteriori genere eſt communicabilis. Et proinde non vocatur perſona. Ita enim longâ conſuetudine nomen perſonæ in Eccleſia receptum eſt, ut quod taliter eſt communicabile, perſona non dicatur. Ita ſignificationibus autem vocum nihil potius eſt, quàm conſuetudo loquentium.

Incommunicabile bifariam dicitur.

68 *Perſona non debet ſuſtentari ab alio*. Hanc conditionem perſonæ ponere ſolent Doctores, propter humanam naturam in Chriſto; quæ ſi perſona eſſet, Chriſtus haberet duplicem perſonam, quod abſurdum eſt. Ab humana igitur natura Chriſti removetur nomen perſonæ, quia ipſa ſuſtentatur à λόγῳ. Poſſet tamen fortaſſe hæc conditio intelligi, ex generali conditione, quæ ad ſuppoſitum (cujus totam naturam implicat perſona) requiritur, quâ quicquid ſuppoſitum dicitur, debet eſſe quid completum. At humana natura in Chriſto apprehenditur, ibi per modum incompleti Entis, nempè tanquam pars τῷ λόγῳ; Chemnit. *part.* 1. *Loc. com. de Trinit. cap.* 4. *p.* 96. refert, quòd aliqui Scholaſtici hanc conditionem continuerint ſub incommunicabilitate, quam interpretantur ita, ut inde excludant omnem dependentiam ad aliud, in eo quod perſona dicitur. Ut tamen omnia ſint clariora, judicio ejuſdem Chemnitii iſta conditio peculiariter additur.

perſona non debet ſuſtentari ab alia.

PUNCTUM IV.

In quo traditur definitio perſonæ.

69 Ex dictis nunc facilè fieri poteſt definitio perſonæ. Antiquitus ſatis tenuiter hac in re actum eſt. Narrat enim Boëthius, cùm lecta eſſet Epiſtola Concilii Chalcedonenſis, in qua dicitur, *quòd Chriſtus ſit una perſona, in illa una tamen perſona ſint diſtinctæ naturæ*, interrogâſſe ſe, quid diſcriminis ſit inter naturam & perſonam, & tum omnes clamâſſe de perſonis, & natura, neminem tamen potuiſſe aſſignare, quid eſſet perſona. Ita refert Chemnit. *d. l. p* 95.

70 Boëthius igitur definivit perſonam, quod *perſona ſit naturæ rationalis individua ſubſtantia*.

perſonæ definitio apud Boëthium.

Sed hæc definitio duo adhuc vitia habet, ſi rigoroſè cum Boëthio agamus. Nam 1. *Rationale* non dicimus, niſi id quod intelligit per diſcurſum, adeóque intellectio ſucceſſiva, ſucceſſione tali, quæ ſit à noto ad ignotum. At id nec

Rationale quid ſit propriè.

Angelis

Angelis, ut aliquibus placet, nec Deo convenit. Hactenus igitur ponendum est generalius nomen, nempè vox *intelligentis*. Ubi tamen non diffiteor, vocem *rationalis* aliquando generaliter sumi pro intelligenti, quomodo Angeli dicuntur rationales, apud August. *de spirit. & anim. cap.* 18. Et cùm Aristoteles *lib.* 9. *Metaph.* dividit potentiam activam in rationalem, & irrationalem, per potentiam rationalem intelligit omnem potentiam intellectivam. 2. Si tamen substituatur hæc vox *sic*: persona est naturæ *intelligentis* substantia individua: Nihilominus definitio ista est vitiosa, & nimis lata, quia convenit essentiæ divinæ. At Deus præcisè sumptus, non dicitur persona, ut priùs patuit.

Frequenter igitur persona definitur sic: Persona est substantia individua intelligens, incommunicabilis, quæ non sustentatur in alia, vel ab alia. Fit autem hæc definitio summatim colligendo conditiones personæ. Ego breviùs sic definio: *Persona est suppositum intelligens*. Vox *suppositi* enim omnes conditiones personæ implicat, præter gradum intelligendi, qui contrahit suppositum ad rationem personæ. Atque sic relinquitur hæc definitio in sensu concordare cum priori. Malo autem sic potius definire, tum propter brevitatem, quæ in definitionibus maximè commendatur: tum quòd in ea non relinquitur locus illi sophisticationi Arrianorum, & Photinianorum. Si persona est substantia intelligens, &c. Ergo tres personæ sunt tres substantiæ, & c. quanquam ea objectio antea satis confutata est, *num.* 60. *seqq.* 71

Propria personæ definitio.

Nunc celebris illa quæstio, de suppositi supra naturam additamento, ejúsque à natura distinctione, explicanda est proquinto articulo.

ARTICULUS V.

Quid suppositum (vel persona) addat naturæ, & quomodo distinguantur.

prolixa hæc & intricata admodum est disputatio. Nec minùs tamen utilis, & necessaria est. Sunt autem hæc tractanda: Primò, *præmittenda sunt observationes aliquæ.* Deinde, *variæ referendæ sunt opiniones.* Tertiò, *vera sententia confirmanda est.* Et quartò *refutandæ sunt contrariæ opiniones.* Denique, *solvendæ sunt objectiones veritati contrariæ.* 72

PUNCTUM I.

In quo præmittuntur aliquæ observationes:

Principio hoc animadvertendum est, quòd in hac quæstione sermo sit de supposito, & naturâ ut sunt in rebus creatis. Nam de natura & supposito, prout est in personis divinis ex lumine rationis ferè nihil dici potest.

2. Advertendum est, per naturam hîc non intelligi naturam communem, quomodo ea à supposito sive re singulari distinguitur: Sed intelligitur per naturam, natura singularis, & individua, veluti est natura Socratis, quomodo scilicet ea distinguatur à Socrate ipso, seu supposito, quod constituit Socrates.

Dicam clariùs: Omnis homo in individuo habet singularem, & individuam naturam humanam, vel humanitatem. Omnis, *inquam*, homo. Ergo & Christus, qui etiam homo est, habet humanam naturam singularem, & cætera omnia individua hujus speciei. Est tamen inter has humanitates discrimen. Nam hu-

manitati Christi non convenit, debita aliâs humanæ naturæ personalitas, (sive non constituit personam humanã, quia sic in Christo essent duæ personæ, quod absurdum est.) At humanæ naturæ, qualis est in Socrate, vel Petro, nihil deest eorum, quæ ad rationem personæ, vel suppositi pertinent. Sunt enim, Socrates, & Petrus, personæ.

Ergo nunc quæritur, quid desit humanitati Christi, quo minùs sit suppositum, vel persona, & in oppositum, quid habeant cæteri homines, per quod sint suppositа, sive personæ. Hoc enim quod his datum, & illi negatum est, erit quod ultra naturam requiritur ad rationem suppositi, sive quod suppositum addit naturæ. Et de hujus distinctione à natura porrò quæritur.

73 Denique est advertendum: suppositum bifariam sumi, aliquando sumitur abstractivè pro suppositalitate, sive ratione aut differentiâ, unde formaliter constituitur suppositum, quod possumus Græcè dicere ὑπόστασιν, *subsistentiam*: Aliquando autem sumitur concretivè, pro eo, cui convenit esse, & dicitur suppositum, quod Græcè possumus dicere ὑφιστάμενον, hoc est, *subsistens*.

PUNCTUM II.

In quo referuntur variæ sententiæ.

74 His præmissis variæ sunt in re proposita sententiæ. Aliqui existimant naturam, & suppositum solùm nominaliter, sive vocibus distingui. Ita tribuitur Gandavensi *lib.* 4. *q.* 4. Durand. 1. *d.* 34. *q.* 1. & aliis.

75 *II.* Scotus 3. *d.* 1. *quæst.* 1. *a.* 3. & *d.* 6. *q.* 1. & *quodlib.* 19. *a.* 13. aliique ejus sequaces aiunt, suppositum addere naturæ negationem, actualis videlicet, & aptitudinalis (de naturali aptitudine, sive potentia eam intelligendo) dependentiæ ab alio.

III. Aliis videtur, quòd suppositum addat naturæ singularitatem, & accidentia individualia. Ita tribui solet Thomæ.

IV. Aliqui suppositum aiunt ultimò constitui per existentiam, quam naturæ addat suppositum. Et hæc opinio valdè frequens est.

V. Aliqui suppositum aiunt constitui per habitudinem ad existentiam, & per extrinsecam denominationem. Ita Capreolo, Hervæo, & aliis tribuitur.

VI. Aliis videtur, quòd suppositum naturæ addat peculiarem aliquam Entitatem, realiter ab ea distinctam. Ita tribuitur Ferrar. 4. *contra gent. cap.* 42. Cajetan. 3. *p. q.* 1. *a.* 2.

76 Denique aliquibus videtur, quòd suppositum naturæ addat positivum aliquem modum, qui significetur per Τὸ per se subsistere, cui opponitur esse alio, & sustentari in alio. Ita sentiunt Fonseca 5. *Metaph. cap.* 8. *quæst.* 6. Suarez *in Metaph. disp.* 34. *sect.* 2. *seqq.* Martin. *in disp. Metaph. disp.* 18. *thes.* 14. *seqq.* & *quæst.* 3. *ibid.* Dicunt autem frequenter illi autores, quod id additum per suppositum, distinguatur reipsa à natura, ubi ista intelliguntur realiter distingui, non tanquam res à re (quæ est rigorosa significatio illius phraseos) sed tanquam modus à re, quæ distinctio realis vocatur, latè loquendo. Ita seipsum explicat Suarez *d. disp.* 34. *sect.* 4. *num.* 33.

PUNCTUM

PUNCTUM III.

In quo statuuntur conclusiones, declarantes sententiam propriam.

Ad evitandam prolixitatem, in re alias valdè prolixa, propono aliquot propositiones:

77 *Suppositum includere naturam.*

I. Conclusio: *Suppositum includit naturam, si concretè sumatur vox suppositi*; ut suprà exposui. Ita certum est & indubium. Natura enim illud est, quod significatur per definitionem rei. At suppositum, v.g. Socrates certè participat naturam, quæ hominis definitione significatur.

78 *Suppositalitas potest abesse à natura.*

II. Suppositalitas potest abesse à natura. Ita patet in exemplo humanitatis Christi. Hic enim habet suppositalitatem humanam naturam, & tamen non habet suppositalitatem humanam. Si enim humanitas ista haberet suppositalitatem, hoc est, istum modum, unde substantia constituitur in ratione suppositi, tunc Christus esset duplex persona, quod absurdum est, & Nestorianum, solétque in pluribus à Theologis ostendi. Apparétque adeò naturam, & suppositum non facere compositionem *ex his*, ut vocant, sed *cum his*.

79 *Non distinguũ solâ ratione.*

III. Hinc sequitur: *Quod suppositalitas à natura. Idémque est de supposito & natura, non distinguantur sola ratione, & nudis appellationibus.* Quæ enim talia sunt, à parte rei non possunt divelli. Separatio enim proportionatur distinctioni, unde quæ non nisi per rationem distincta sunt, etiam non possunt separari, nisi per rationem. Apparuit autem in prioribus suppositalitatem posse abesse à natura.

80 *Suppositum non addere rem peculiarem.*

IV. Suppositum non addit ad naturam positivam aliquam rem. Ita patet: quia illa res addita vel pertineret ad essentiam rei, quæ suppositum dicitur, vel non. Si primum. Ergo ubicunque est essentia talis rei, ibi erit etiam illud additum, tanquam intrinsecè ad eam pertinens, quod falsum esse ostendit exemplum humanæ naturæ in Christo. Si secundum. Ergò suppositum, & natura constituerent Ens per accidens, indéque non unum quid, sed plura, quod absurdum est.

81 *Non distinguũ realiter.*

V. Suppositum igitur à natura non distinguitur realiter, strictè phrasin sumendo. Realis enim distinctio sic non est, nisi inter rem & rem.

82

VI. Suppositum addit ad naturam modum aliquem Ita patet, quia ut ex doctrina distinctionum constat, quod ab alio distinguitur, non tamen ut res à re, nec etiam prorsus per rationem, id necessariò est modus rei, & sic à re distinguitur modaliter. Is tamen modus, quia non est confictus per rationem, hactenus reipsa à natura distinguitur, ut antea exposui ad *num. 76*.

83 *Suppositalitas non est negatio.*

VII. Is modus est positivus. Et proinde non addit solam negationem, quanquam eam subinferat. Ita patet, quia si suppositum creatum ultimò constitueretur per negationem, tum à fortiori id esset in Trinitate, quia hîc magis habenda est ratio simplicitatis, quàm in creaturis. A compositione autem magis præcavent negationes, quàm si per suppositum adderetur aliquid positivum ad naturam. Absurdum autem est divinas personas distingui solùm negationibus. Non satis etiam congruit is modus loquendi ad humanam naturam Christi. In hac enim juxta Conciliorum & Patrum doctrinam ὁ λόγος explevit personalitatem. At valdè tenue est: si dicatur λόγος expleviſſe negationem. Vide prolixum ad hoc discursum apud Suarez, *disp. 34. sect. 2. n. 8. seqq.* Quòd autem is modus positivus inferat negationem, statim apparebit.

84 *In quo consistat suppositalitas.*

VIII. In specie igitur is modus est per se subsistere, sive in τῷ καθ' αὑτὸ εἶναι, in per se subsistentia. Ubi advertendum est, quòd per se subsistere dicatur bifariam: Uno modò Τὸ per se subsistere, opponitur inhærentiæ, hoc est, modo essendi in alio, accidentibus proprio. Et sic omnibus substantiis convenit esse in alio, sed per se subsistere, juxta definitionem substantiæ, superiùs traditam. Unde cùm præter suppositum (quod semper est substantia prima) in genere substantiarum etiam dentur substantiæ secundæ, apparet essentiam suppositi non consistere in tali per se subsistentia. Aliter per se subsistere, sumitur pro perfectissimo modo per se subsistendi, quo res dicitur maximè & principaliter per se subsistere, ut Aristot. *in Categ.* loquitur, *cap.* 5: Et tum per se subsistere dicitur, quod neque inhæret (in quo distinguitur ab accidentibus) nec etiam implicat talem essendi modum, per quem unitur ad aliud istud sustentans, vel à quo dependeat, in quo suppositum distinguitur à substantiis secundis, & partibus suppositorum. Et in hoc consistit ratio suppositi. Estque adeò suppositum nihil aliud, quàm substantia perfectissimo modo per se subsistens, non includens unionem, vel dependentiam ab aliquo sustentante. Ex quibus etiam apparet, quod antea dixi, per suppositum inferri negationem. Nam sic per se subsistere id dicitur, quod non est in alio per dependentiam ab illo. Imò Τὸ per se subsistere ferè non potest aliter explicari quàm istiusmodi negatione.

85 *Suppositum infert negationẽ. Anima separata non est suppositum.*

Cæterùm, dependentia ad aliud sustentans, amplianda est ad dependentiam actualem, & aptitudinalem, propter animam separatam. Nam anima separata, etsi (ut ipsa vox *separationis* indicat) est pro isto statu independens à materia, quoad actualem unionem ad illam, tamen non est suppositum, quia habet aptitudinalem dependentiam ad materiam, quia ex natura sua est forma materiæ, unde necessariò in essentia animæ remanet potentia informandi corpus, quippè, quæ realiter non est diversa ab essentia animæ, ut deinceps *cap.* 5. videbitur.

86 *Objectio.*

Dices: Sic nullum hominem esse suppositum. Nam sicut humanitas, concepta in Matia, suscepta est in personam τῷ λόγῳ, ita etiam alia singularis humanitas suscipi potuit. Neq; enim ad hoc est repugnantia. Ergo etiam aliæ singulares humanitates habent aptitudinem ad talem unionem. At aptitudo dependendi à sustentante aliquo, repugnat rationi suppositi, ut priùs visum est, in exemplo animæ.

87 *Quenam aptitudo dependendi repugnet supposito.*

Respondeo: Aptitudinem esse duplicem: Alia est naturalis, alia est obedientalis. Et obedientalis quidem consistit in sola negatione, sive in non repugnantia, unde illius nulla est ratio, in dijudicandis essentiis rerum. De naturali autem potentia secus est, quæ vel est essentia ipsa, vel consistit in reali, & positiva proprietate ejus, quod eam habet. Unde dico: quod naturalem potentiam habet ad dependentiam ab aliquo sustentante, id non esse suppositum, per exemplum animæ separatæ. Humanitas autem, idemque est de essentiis aliis, ex natura sua completis, habet solùm potentiam obedientialem, ad istiusmodi dependentiam: unde hac non consideratâ, talia Entia simpliciter sunt suppositа.

PUNCTUM IV.

In quo proponuntur conclusiones, contra opiniones aliorum.

88 Et hactenus quidem constituimus veram rationem suppositi: nunc etiam aliquæ sententiæ nobis removendæ sunt. Igitur:

89 *IX. Suppositum non addit naturæ singularitatem.* Ita patet, quia natura, de qua

in

in præsenti sermo est, est jamdum singularis, per priùs dicta, *num.* 72. Unde alia quæstio est: An universale differat à singulari, & in quo sit illa differentia, & rursus alia quæstio est, an natura differat à supposito.

Suppositum non addit naturæ singularitatem.

X. *Suppositum quâ tale est, non addit accidentia individualia.* Cùm enim suppositum sit perfectissimum genus substantiarum, oportet, ut non id ultimò compleatur per accidentia, præsertim, quia sic suppositum, quâ tale, esset Ens per accidens. Deinde per suppositalitatem non debet aliquid accedere, quod individuet naturam, quicquid id sit, quia, ut priùs patuit, natura est jamdudum aliquid singulare. 90

Nec accidentia individualia.

XI. *Suppositum non addit naturæ existentiam.* Ita patet, quia formale significatum existentiæ est actualitas rei, hoc est, rem existere nihil est aliud, quàm eam actu esse, & non amplius latere in causis. At istud convenit etiam naturæ, esse extra causas. Ergo etiam naturæ convenit existentia generaliter loquendo, ut suprà in doctrina de existentia prolixius visum est. 91

Nec existentiam.

Deinde existentia est per accidens ad rationem suppositi, quia suppositum ut sic abstrahit à possibili, & actuali. Indéque suppositum est, quod potest latere intra causas, vel esse extra eas, hoc est, potest esse Ens potestate, vel Ens actu. Atque sic Socrates simpliter est suppositum, sive possibilis sit, sive sit actu in mundo. Formalis autem ratio non debet esse per accidens, sed rei adæquata.

XII. *Suppositum non potest constitui, atque adeò distingui à natura, per denominationem extrinsecam, quacunque illa sit.* Ita patet, ut rectè Suarez concludit, *disp.* 34. *s.* 4. *n.* 4. Distinctio enim in hoc immediatè consistit, quòd unum non est aliud, & ideò necessariò requirit, ut extrema realia, quæ in re distinguuntur, ita se habeant, ut unumquodque alicui rei intrinsecum, ita se habeat, quod non habeat aliud. Unde distinctio per extrinseca semper supponit aliquid intrinsecum, in quo unum ab alio distinguatur, quodque sit ratio & fundamentum distinctionis ejus, quæ est ab extrinseco. Ut, v.g. si visus & auditus distinguuntur per colores & sonos extrinsecè, necesse est, ut pro fundanda istâ distinctione, habeant intra se diversas entitates, per quas habeant istos respectus. Et de hoc intrinseco, quidnam id sit, nunc inquiro, de quo priùs patuit, quòd id sit modus per se subsistendi. 92

Nec denominationem extrinsecam.

PUNCTUM V.

In quo solvuntur objectiones.

Objectiones plurimæ hîc moveri possunt, per quas particulatim probentur diversæ sententiæ, sed compendii causâ istas promiscuè proponam, & quidem tantùm potissimas. 93

I. Objicitur: Si personalitas consisteret in aliquo positivo. Ergo ὁ λόγος non assumpsisset quiddam, quod positivè est in humanitate τῦ λόγυ: at hoc absurdum, quia τὸ ἀθεράπευτον, ὅτι μὴ ἀθεράπευτον, *quod non est assumptum, non est sanatum.* Nihil autem in homine est, quod non sit sanatum. 94

Respondetur communiter juxta hanc sententiam λόγον assumpsisse humanitatem, non autem hominem, unde, quidquid ad rationem humanitatis pertinet, assumptum est. Atque ita tota humana natura sanata est. Quia verò ὁ λόγος non assumpsit hominem, ideò manifestum, quòd id, unde homo ultimò constituitur sub ratione personæ vel suppositi, non sit assumptum, imò ne quidem assumi potuerit in unitatem personæ. Et hoc non impedit plenam sanationem *naturæ* humanæ, quæ 95

tota

tota assumpta. Et sic damasc. ait, *lib. 3. de orthod. fid cap. 6.* Deum assumpsisse quicquid *in natura nostra* plantavit.

95 *II. Objicitur:* Si ad constitutionem suppositi requireretur aliquid positivum, & proinde id deesset humanitati Christi. Ergò Christus per defectum istius positivi non esset homo, sicut homines alii, adeóque non univocè.

96 *R.* 1. Christum non esse hominem, sicut sunt alii, admitti potest secundùm quid. Nam humanitas Christi est ἐνυπόστατος. Alii autem homines sunt ἀϑυπόστατοι. quoad essentialia tamen, Christus est homo sicut & cæteri homines. Atque hinc 2. apparet, quòd homo dicatur univocè de Christo & cæteris: Et ratio est, quia univocatio consistit in identitate non personalitatis, sed naturæ, sive essentiæ, ut Arist. indicat *l. Categ. c.* 1. Univoca definiens, quorum *essentia & definitio* in univocatis est eadem:

Christus univocè est homo cum aliis hominibus.

97 *III. Objicitur:* Entia non sunt multiplicanda sine necessitate. At per negationem satis explicari potest ratio suppositi. Ergo supervacaneum est, addere porrò modum positivum. Antecedens declaratur exemplo aquæ, ex qua, prius integra, constituuntur plura suppositа, per solam divisionem, hoc est, per negationem unionis inter partes.

98 *R.* 1. Potest omninò ratio suppositi explicari per negationem dependentiæ ab alio, vel unionis ad aliud, ut & antè factum est *num.* 84.

Quòd tamen non possit in ea formaliter consistere ratio suppositi, quodque proinde necessarium sit, addere alium modum positivum, id in prioribus satis patuit. Inprimis ex Mysterio incarnationis, quo dimisso, Philosophi fortasse non potuissent devenire ad distinctionem naturæ & suppositi. Ex quo exemplo jam 3. patet, quòd ex una aqua possint fieri multa suppositа per divisionem aquæ, non quasi negatio unionis adæquatè ad hoc satis sit, sed quod partes aquæ divisæ dicuntur per se subsistere.

TITULUS V.

De divisione substantiæ in corpus & spiritum.

Hæc quarta est divisio substantiæ, ex iis, quæ in theorematibus proposita sunt. Cujus divisionis sensus hic est: quod substantiarum alia sit concreta ex materia, qualis est homo: alia sit expers materiæ, qualis est Angelus: Et illa vocatur corpus, seu substantia corporalis & materialis; hæc vocatur spiritus, seu substantia immaterialis, sive spiritualis.

99 *Dicam de istis seorsim, & primùm quidem de corpore, quia ejus tractatio hîc abscindenda est, unde deinceps continuo cursu agi poterit de substantiis spiritualibus.*

De corpore tria constituenda sunt: Primò, *sunt percensenda variæ eius significationes. Quibus positis*, secundò, *exponendum est, quid nunc voce* corporis *intelligatur. Et* denique *quærendum: An, & quatenus ejus tractatio sit Metaphysica.*

ARTICULUS IV.

De Corpore.

PUNCTUM I.

De variis significationibus Corporis.

100 Vox *Corporis* ambigua est; *Primò*, Corpus generaliter sumitur, pro eo quod habet

habet esse reale, & positivum, juxta quem sensum corpus umbræ opponitur, vel figuræ. Ita V. Testamento convenit habere umbram. In N. Testamento autem est *corpus*, *Coloss.* 2. *v.* 17. Dicitúrque ad hunc modum etiam Deus, corpus, ut apud Tertull. *l.* 2. *contra Praxeam p.* 318. ut August. explicat *ad quod vult. hæres.* 86. *Deinde* corpus est species quantitatis, quomodo Mathematicus magnitudinem dividit, in lineam, superficiem & corpus. Estque corpus ibi nihil aliud, quàm quantitas trinè dimensa, hoc est, longa, lata, & profunda. Solétque dici corpus Mathematicum.

Ambiguitas in voce corporis *explicatur.*

Deus quomodo sit corpus.

Aliæ significationes sumuntur ex prædicamento substantiæ. Atque ibi *tertiò*, corpus aliquando sumitur cum præcisione formæ, hoc est, pro sola materia, seu pro altera parte compositi, quæ cum forma illud constituit, quomodo dicimus hominem, v. g. constare ex anima & corpore. Estque sic corpus pars hominis, unde de homine quidditativè, & per modum generis prædicari non potest, juxta hanc significationem, ut Aristoteles tradit 4. *Topic. c.* 5. §. 6. Et confer Ramum *lib.* 3. *Schol. Dial. cap.* 4. Alia igitur significatio est, in qua sumitur per modum totius, & proinde cum inclusione formæ, habétque ad res animatas rationem generis. Et sic Porphyr. *in Isagog.* Corpus dividit per animatum & inanimatum, indéque animal, & homo, & planta, hoc sensu quidditativè sunt corpora. Vide quæ *in Topic.* dixi *cap.* 28. *num.* 109. Et adde Armand. de Bello Visu *tract.* 2. *term. cap.* 58. & Zabar. *l.* 1. *de mat. prima*, *cap.* 6. *&* 2. *cap.* 17, 18, 19. Intelligitúrque in præsenti tractatione, ex significationibus recensitis hactenus, hæc ultima: Corpus enim quod hîc intelligitur, facimus deinceps genus ad corpora naturalia, illud distinguentes à spiritu. Unde; per illam distinctionem à spiritu, significatur, quod corpus hîc non comprehendat omne Ens reale: Et, cùm nec pars, nec accidens possit esse genus substantiæ, relinquitur, quod nec per modum partis, nec per modum accidentis corpus hîc intelligatur.

Corpus sumitur ad modum partis, & ad modum totius.

præsens significatio corporis quænam.

Quibus sic positis, adhuc tres aliæ significationes à præsenti vocis hujus usurpatione rejiciendæ sunt. 101

Igitur *quartò*: Corpus strictè intelligitur de eo, quod crassius est. Ita Psellus *de Dæmon.* ait: quæ corpora crassiora sunt, vocari corporea: Ea autem quæ subtiliora, & tenuiora sunt, incorporea dici. Et juxta hunc sensum, aër, & spiritus animales, & vitales in corpore nostro, non possunt dici corpora.

Quintò, corpus sumitur latè, dicuntúrque corpora non tantùm ea, quæ ex materia concreta sunt, sed generaliùs omnia ea, quæ composita sunt, ad quem sensum aliqui Patres animam rationalem, & Angelos corporeos vocant, quod infrà latiùs explico, *hoc lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 24. Et ex his significationibus, ista propter angustiam, hæc propter latitudinem, à præsenti scopo aliena sunt.

Denique, corpus sumitur pro aggregatione corporum, & sic prædicatur de corpore artificioso, quomodo mensa aut domus corpus dicitur. Hęc etiam significatio à præsenti aliena est, quia corpus sic dictum, non est aliquid unum, & sic non est Ens per se, sed per accidens, quia implicat plura corpora, eáque singula per suas formas completa; vel saltem implicat præter essentiam corporis formam artificiosam, quæ cùm sit de prædicamento accidentis, iterum facit cum corpore, quod substantia est, Ens per aggregationem, sive unum per accidens. 102

PUNCTUM

PUNCTUM II.

In quo exponatur, quid corpus sit, cùm dividit substantiam.

103 *Corpus quid sit.*

Summatim ex dictis circumloquendo præsentem significationem corporis: *Corpus dicitur illud, quod materiam & formam habet.* Materiam & formam rigorosè intelligendo, juxta usitatas terminorum istorum significationes. Dicitur alio nomine, *Substantia corporea, Substantia materialis, & corpus naturale.* Damasc. *lib. 2. de ortbod. fid. cap. 12.* corpus vocat substantiam, quæ tres dimensiones habet. Alii aliter.

Excluduntúrque hâc circumlocutione omnes hactenus enumeratæ significationes. Nam 1. quia non omnibus entibus convenit materia & forma. Ergo hactenus corpus, & reale Ens, non dicuntur æquipollenter.

Et 2. quia corpus sic implicat formam, ergo non sumitur nunc per modum partis, ubi à forma præscindit, & notat materiam solam.

Et 3. quia materia, indicio sumpto à quantitate, non convenit solùm iis, quæ crassa sunt, sed etiam quæ tenuia sunt: Ergo quæ tenuia & crassa corpora nunc sub mentione corporis implicantur.

Iterum, 4. quia materia, juxta usitatam vocis acceptionem, non convenit omnibus, quæ qualitercunque composita sunt. Ergo nunc compositum, & corpus non possunt dici æquipollenter.

Denique, quia corpus hîc habet materiam & formam, ideò non continetur sub eo corpus artificiosum, quod non habet materiam & formam, sed formas, eo ipso quia est Ens per accidens: Et proinde non unum, sed multa.

PUNCTUM III.

An, & quatenus Metaphysici sit agere de corpore.

104 *Metaphysicam non posse agere de corpore scientificè.*

Hîc duas assertiones pono primò: *Metaphysica non potest tractare de corpore scientificè, & quidditativè.* Ita patet, quia quidditativa cognitio corporis implicat materiam & formam. Ea autem quæ in Metaphysicis tractantur, abstrahunt à materia. Præterea, scientifica tractatio implicat notitiam affectionum rei. Scientia enim est demonstrationis fructus. Demonstratio autem implicat omninò passiones subjecti. Affectiones autem corporis sunt motus, locus, &c. Unde si Metaphysicus ageret scientificè de corpore, oporteret eum etiam agere de motu, loco, &c. Quæ absurda sunt.

105

Objicis: Cùm Ens dicatur indifferenter ad corpus & spiritum, cur in Metaphysicis, cùm permittatur descensus ad doctrinam de spiritualibus substantiis, non etiam permittatur descensus ad substantias corporeas?

Cur Metaphysica cùm agat de spiritu, non descendat etiam ad corporis consideration.

R. Per instantiam: cùm Physicus animal dividat in hominem & bestiam, & sub bestia descendat porrò, ad avem & piscem, & cætera, quæ sub bestia continentur. Cur non etiam descendit ad ea, quæ sub homine continentur: hoc est, Catonem Platonem, &c. Sub natura enim animalis, non minùs continentur individua, quàm species, indéque ad utrumque horum, natura communis est indifferens, quid igitur ibi discrimen facit, ut sub bestia fiat descensus ad species, & non etiam sub (bestia vel) homine fiat descensus ad individua.

Igitur *II.* respondeo utrinque id facere abstractionem cuique disciplinæ propriam, quæ ad constituendos limites scientiæ, semper ad subjectum cujusq; disciplinæ adjungenda

adjungenda est. Etsi igitur subjectum Metaphysicæ, dimissâ abstractione, indifferens sit, ad res materiales & immateriales, ut proinde hactenus non magis conveniat Metaphysicæ descendere ad materialia, ac immaterialia. Tamen id secus est, si adjungatur abstractio. Abstractio enim Metaphysicæ propria, est ea, quâ entia sunt abstracta à materia secundùm rem & rationem. Et hæc à Metaphysica arcet res materiales, admittit autem res immateriales. Sicut, cùm Physicæ subjectum sit indifferens ad species & individua, in Physicis tamen descenditur non ad individua, sed ad species solùm; quia Physicus abstrahit à materia signata, sive singulari.

106 II. Assertio: *Metaphysica agit de corpore præcognoscendo illud*: Non, *inquam*, corpus cognoscendo & sciendo, vel scientificè tractando (quod priori assertione probatum est) sed *præ*sciendo, vel *præ*cognoscendo. Ita patet, quia corpus est subjectum particularis cujusdam disciplinæ, nempe Physicæ. Subjecta autem particularium scientiarum in Metaphysica præcognoscidebent.

Quomodo Metaphysica agat de corpore?

107 Cæterùm, præcognitio est in duobus: *Prius* est, ut intelligatur quid nominis. *Posterius* est, ut intelligatur an res sit, ut *Aristot.* tradit 1. *post.* t. 8. & *Zabar. ad d. Cont. ut & de trib. præcog. c.* 2. Hactenus igitur ad Metaphysicum pertinet agere de corpore quoad quid nominis, & an sit.

Subjecti præcognitio est in duobus.

108 Et hoc quidem facit Metaphysica, referendo corpus ad divisiones Entis, nempe id dividendo, donec offendatur corpus, unde clarè intelligitur, quòd corpus sit Ens. Alterum verò, h. e. quoad quid nominis, expedit Metaphysicus, cùm varias significationes recenset, & vel per appositionem æquipollentium, vel aliâ circumlocutione declarat, quid per corpus (cujus considerationem scientificam deinceps ad Physicam remittit) intelligendum sit.

109 Et utrumque quidem horum, hactenus præstitum est. Divisum enim est Ens in substantiam & accidens, & porrò substantia & in corpus & spiritum: Unde relinquitur, quòd corpus sit aliquod Ens, & non sit nihil. Deinceps etiam varias significationes corporis recensui, & deinceps limitavi, quænam ex istis, in præsenti sit acceptanda significatio ad sensum illius divisionis substantiæ, in corpus & spiritus. Atque ita hîc de corpore nihil dicendum superest.

ARTICULUS. II.
De Spiritu.

110 *Fuit de corpore, sequitur de spiritu. Ubi quatuor puncta declaranda sunt:* Primò, *de voce* spiritûs, *& æquipollentibus.* Secundò, *quid sit spiritus?* Tertiò, *generales proprietates spirituum referendæ sunt.* Quartò, *de spirituum divisione, seu, quænam res in particulari sint spiritus, dicendum est.*

PUNCTUM I.
De voce Spiritûs, *& spiritualis, & incorporei.*

111 Spiritus aliquando sumitur pro actione respirandi, sive respiratione, ut *Jac.* 2. *v. ult.* corpus sine spiritu mortuum est. Ubi D. *Hunnius* spiritum pro respiratione interpretatur, *Tom.* 1. *Lat. oper fol.* 648. Alii tamen spiritum ibi exponunt pro vita & anima, ut fecit etiam *Chemn. part.* 1. *Log. Theol. p.* 228. Aliter solet sumi pro spiritualibus qualitatibus, & creatis donis. Et rursus aliter sumitur pro Spiritu Sancto.

Ambiguitas in voce spiritus *explicatur.*

Alia

Aliæ plures ſignificationes in Scripturis occurrunt, quas doctè recitat *Placius in Clav. Script. in voce* Spiritûs.

112 *Quomodo ſolus Deus ſit incorporeus, ſive ſpiritus.*

Apud Philoſophos ſolet inprimis celebrari triplex ſignificatio: I. Spiritus dicitur per excellentiam, & per ἀντονομασίαν, quomodo Spiritus dicitur, quod eſt omni modo ἄτρεπτον, ſive immutabile. Et hoc convenit ſoli Deo, qui hactenus ſolus vocatur Spiritus & incorporeus, *Damaſcen. lib. 2. de orth. fid.* ſolum Deum ait eſſe incorporeum per naturam. Alia autem poſſe eſſe incorporea per indultum & gratiam.

113 *Spiritûs vox unde impoſita?*

II. Spiritus ſumitur pro corpore ſubtili & tenui, qualis eſt Spiritus egrediens ex ore reſpirantis. Unde videri poteſt primò, vocem *Spiritûs* impoſitam eſſe ad ſignificandum talem ſpiritum: Indéque eam tractam eſſe, ab ſubſtantias incorporeas, quæ in hoc aſſimilantur talibus ſpiritibus, quòd videri & tactu prehendi non poſſint. Juxta hanc igitur ſignificationem ventus vocatur *ſpiritus*. Sic & in Phyſicis, ſpiritus dividitur in vitalem, naturalem, & animalem, ubi per iſtos ſpiritus intelliguntur ſubtiliſſima corpuſcula (ad hoc etiam vaſis egentia, intra quæ continentur, unde & *partes contentæ* dicuntur) quæ generantur ab anima ad potiores operationes edendas, veluti nutritionem, ſenſum, motum, communicationem vitæ. Pertinent & huc, quæ ſpiritus præternaturales dicuntur, ut eſt in inflatione membrorum, in tuctu ventris, & aliis.

114 *Quid propriè ſit ſpiritus?*

III. Spiritus ſumitur pro ſubſtantia à corpore adæquatè diſtincta, generatim loquendo, ſive id corpus ſit ſubtile, ſive craſſum. Unde 1. ſecundùm hanc ſignificationem nullum corpus vocari poteſt ſpiritus. In quo hæc ſignificatio recedit à ſecunda. 2. Et quicquid non eſt ſubſtantia corporea, eſt ſubſtantia incorporea. Adæquatè enim dixi, ſic corpus diſtingui à ſpiritu. Et in hoc hæc ſignificatio recedit à prima ſignificatione, quoad latitudinem ſignificandi. Nempe hîc non ſolùm Deus Spiritus dicitur, ſed & iſte & ſubſtantiæ creatæ, quotquot non ſunt corpora. Vide de iſtis *Caſſiodorum de an. c. 3.* Et hæc quidem vulgò dicuntur.

115 *Quando ſola anima dicatur forma ſpiritualis?*

Eſt tamen præterea *quarta* ſignificatio Spiritûs & ſpiritualis, quæ tamen non occurrit tam ſub voce *ſubſtantiæ ſpiritualis*, quàm ſub voce *formæ ſpiritualis*. Peculiaris enim iſta eſt ſignificatio in diſtinctione formarum, ea, *inquam*, quâ peculiariter anima rationalis vocatur ſpiritualis, eíque ſoli vendicatur ſpiritualitas, ut diſputant *Conimb. de an. ſep. diſp. 1. a. 3.*

116 Ubi primùm apparet: hanc ſignificationem eſſe diverſam à priori. Nam nulla forma ſubſtantialis eſt compoſita ex materia & forma. Ergò hoc ſenſu omnis forma ſubſtantialis poteſt ſpiritualis & incorporea dici. Nunc autem vendicatur id ſoli animæ rationali.

117 Atque ſic nunc ſpirituale ſive immateriale, & materiale ſive corporeum, non accipiuntur de concretione ex materia, aut carentia ejus (ſic enim omnis anima erit incorporea) ſed generaliùs de dependentia à materia & independentia ab ea. Nempe nunc ſubſtantiæ, ſive formæ illæ vocantur materiales, quæ includunt dependentiam à materia, ut nec eſſe, nec operari poſſint extra materiam. Anima autem rationalis dicitur immaterialis peculiariter, quia illa in eſſendo & operando eſt independens à materia. Fítque propter iſtam earum dependentiam à materia, ut nec à Metaphyſica ſpecialiter tales formæ conſiderentur, cùm conſideretur ibi anima rationalis.

Solet

Solet & spirituale (frequentiùs spiritale) æquipollere intentionali, opponiturque tum reali & materiali. Ita Physici præsertim in doctrina de anima, frequenter has voces usurpant, cùm quærunt: An sonus in medio habeat esse reale, an spiritale? Item, an lumen sit Ens reale, an spiritale? Hîc igitur, ut *Ægid. lib. 2. de an. tract. 6. q. 2. col. 2.* Ens spirituale, vel spiritale est illud, cujus natura est esse repræsentationem, vel similitudinem, quo tanquam medio potentia cognoscitiva tendit in objectum. Ens autem reale est, & materiale, quod non est medium, quo aliquid repræsentatur, sed quòd dimissâ repræsentatione adhuc satis habet, ut sit, & cur sit. Confer & *Zab. l. 1. de vis. c. 7.* Veluti sic realis est equus, & realis est Angelus, qui est extra mentem: At species equi & Angeli, eos repræsentantes intra mentem, sunt equus & Angelus spiritalis. Color in pariete est realis, sive materialis. At is, qui est in oculo istum repræsentans, est color Spiritalis. Asperitas & durities in corpore aliquo tangibili, est realis ibi & materialis. Ea autem quæ unitur cum nervo tactivo in manu mea, istam repræsentans, est asperitas & durities spiritalis. Neque manus mea fit dura aut aspera, duritiem aut asperitatem sentiendo. Hæc etiam significatio non huc pertinet, sed ea, quam priùs tertiam dixi. 118 *Ens spiritale quid sit in doctrina de anima.*

PUNCTUM II.

Quid sit spiritualis, sive substantia immaterialis, & incorporea?

Timplerus in Met. l. 4. cap. 6. in Theor. & quæst. 18. & 20. Immateriale definit, quod non est ex materia productum. Indéque consequenter infert, cœlum esse immateriatum. Argumentum ejus hoc est: Quod est ex nihilo productum, est immateriatum, quia ex nihilo esse, & ex materia esse opponuntur. At cœlum est ex nihilo productum. Ergò est immateriatum. 119

Sed *Timplerus* nec constanter, nec rectè differit. Illud patet, quia si materiale & immateriale diceretur juxta productionem ex materia, vel talis productionis defectum. Jam non solùm cœlum supremum & materia prima essent immateriata corpora, (quod ipse ait dicto loco,) sed etiam terra, quæ similiter non ex materia, sed ex nihilo est producta. 120 *Timplerus redarguitur.*

Falsitas autem ejusdem sententiæ inde apparet, quòd materia ad materiatum habet duplicem respectum, alium in fieri, alium in facto esse. Ex materia enim res fit, & etiam ex materia res constat. Et ex hoc quidem adæquatè quid denominatur materiatum. Materiatum, *inquam*, est, quod ex materia constat. Quod etiam esse potest, si maximè quid in fieri non pendeat à materia, sed sit ex nihilo. Per ipsam enim creationem homini, v. g. vel lapidi tribuitur materia & forma. At materia & forma intrinsecè constituunt eam rem, in qua sunt. Ergò in oppositum, res ipsa, veluti homo vel lapis intrinsecè constituetur à materia & forma. Ergò hoc ipso sunt aliquid materiale, si maximè ex materia non sint facta ista corpora. 121

Ex hactenus dictis apparet: quòd, ad rationem rei materialis, satis sit, intrinsecè constitui per materiam, & quòd rebus materialibus sit per accidens, in fieri dependere à materia. Unde relinquitur: quòd ad substantiam immaterialem non sit satis, à materia non dependere in fieri. Nihilominùs, cùm ex vi nominis, immateriale dicatur, per negationem materiæ, utique per negationem materiæ non incommodè describitur immateriale. Porrò in universum à materia est duplex dependentia, altera in fieri, altera in facto esse, ut anteà visum est. Cúmque 122

depen-

dependentia à materia non fieri, possit abesse à re materiali, per priùs dicta, utique sequitur, quòd negatio dependentiæ à materia, in facto esse, sit adæquata ratio, per quam substantia immaterialis dicatur immaterialis.

123 Ergò substantia immaterialis, sive incorporea, sive spiritus, *est substantia, quæ intrinsecè ex materia non componitur*, sive, *quæ est expers materiæ*, seu (à posteriori definiendo) *quæ est expers molis corporeæ*, quæ definitio melior est priori, si etiam materiam primam excludere velimus, ut infrà dicam.

Quæris: *An substantia immaterialis, sicut est expers materiæ, ita etiam expers sit formæ?*

124 *An substantia spiritualis sit etiam expers formæ?*

Resp. Materia & forma dicuntur πρός τι. Unde ubi una earum est, ibi est & altera, & ubi una non est, ibi nec est altera. Et neutra sola est sufficiens ad dandum esse. Materia enim secundùm se est potentialis & illimitata. At esse quarumvis specierum est limitatum, oportet igitur ut præter materiam sit aliud quid intra rem, ad absolvendam speciem. Forma autem non constituit materiam, nisi actuando materiam, ad quam naturalem potentiam habet. Unde in constituenda specie ipsâ necessariò est in materia, tanquam in subjecto, in quo hæreat, & cui ipsa innitatur.

125 Atque ex his sequitur: si substantia spiritualis sit expers materiæ, quod etiam sit expers formæ. Est tamen id intelligendum de forma partis, quam vocant, hoc est, illa forma, quæ ut pars constituit rem. Si enim ut pars constituit. Ergò exigit aliam compartem, quæ non est alia, quàm materia, quæ abest à substantia spirituali.

Aliàs autem loquendo de forma totius, quam vocant, quæque nihil aliud est,
126 quàm essentia rei, ea sine dubio reperitur in re immateriali. Et hæc non necessariò præexigit formam partis aut materiam, sed simpliciter adæquatur Enti. Unde sicut Ens aliud est materiale, aliud immateriale. Ita eâdem proportione entitas, sive forma totius, alia emergit ex materia & forma, alia non.

PUNCTUM III.

De generalibus proprietatibus substantiæ immaterialis.

127 Sicut æterna per temporalia, ita immateriale per materiale cognoscimus. Atque ita generalia rerum spiritualium attributa colliguntur per remotionem eorum, quæ rebus materialibus conveniunt.

128 *Spiritus non sunt quanti.*

Igitur dico primò: *Substantiam spiritualem non esse quantam.* Ita patet, quia quantitas est adæquata proprietas materiæ. Unde cùm hæc spirituali substantiæ non conveniat, utique nec eidem conveniet quantitas.

129 *Nec sunt circumscriptivè alicubi.*

Et hinc sequitur 2. *Substantias spirituales non esse alicubi per circumscriptionem, sive non esse in loco Physico.* Talis enim modus adessendi insequitur quantitatem, ut superiori libro visum est.

130 *Nec sunt Physicè mobiles.*

Et hinc 3. sequitur: *Eas non mobiles esse motu Physico.* Hic enim motus præsupponit modum adessendi per circumscriptionem. Imò generatim loquendo de substantia spirituali, non est ullus motus ei tribuendus. In ista enim generalitate substantia spiritualis includit etiam Deum. Deus autem prorsùs est immobilis, propter immensitatem essentiæ, quæ efficit, ut nullum ubi careat Dei præsentia. At motus localis acquirit ubi, anteà non habitum. In aliis autem substantiis immaterialibus, Angelis nempe & animâ, motus Physicus non est, sed alterius generis, ut in seqq. disputabo.

4. *Substantia spiritualis est simplicior substantiâ corporeâ.* Ita patet, quia in hac reperitur compositio ex materia & forma, quæ ibi non est, ut particulatim attingam in speciali doctrina substantiarum immaterialium. Imò substantia spiritualis, ut sic, præscindit ab omni compositione. Est enim sub ea Deus, qui est Ens simplicissimum, & carens omni compositione. Aliæ autem substantiæ spirituales creatæ, compositæ quidem sunt ex genere & differentiâ, ex esse & essentiâ, ex natura & supposito, &c. Istâ autem compositione ex materia & forma, hæ substantiæ carent, cùm & hæ & istæ in corporeis substantiis reperiantur. 131

PUNCTUM IV.

Quænam substantiæ in particulari sint immateriales?

Antè visum est, omnes formas esse immateriales & incorporeas, hoc est, expertes materiæ. Quòd enim aliquæ dicuntur materiales, id non est inde, quasi ex materia & forma compositæ sint, sed propter necessariam dependentiam ad materiam, in qua esse postulant, adeò, ut extra eam subsistere non possint. 132

Nihilominùs non sunt omnes considerationis Metaphysicæ, sed solùm anima rationalis. Hæc enim cùm sit naturâ immortalis, ut infrà demonstro, utique & in materia, & extra eam esse potest. Aliæ autem formæ extra materiam esse non possunt. Unde & materiales dicuntur. At ad Metaphysicam pertinent ea, quæ à materia abstrahunt. Extra Metaphysicam autem relegantur, quæ non nisi in materia sunt. Atque ita, ex formis, sola anima rationalis est considerationis Metaphysicæ. 133

Materia prima est quidem expers materiæ & formæ, non tamen dicitur incorporea. Inprimis quia habet quantitatem, sive molem corpoream. Vnde hâc de causa laudabam supra illam substantiæ immaterialis definitionem, quâ ista definitur, esse substantia expers molis sive quantitatis. Et propter hanc molem materia prima simpliciter vocatur *corpus*, vel potiùs inchoamentum corporeitatis. Vide *Zab. l. 2. de prima mat. c. 19.* 134

Dimissâ igitur materiâ, substantiæ immateriales porrò sunt Deus & Angeli. Expertes enim sunt istæ substantiæ omnis materiæ, ut deinceps videbitur. 135

Atque ita summatim in Metaphysicis sub nomine substantiarum immaterialium de tribus agendum est, de Deo, Angelis, & animâ rationali, quorum iste est spiritus infinitus, hi spiritus finiti.

CAPUT III.

DE DEO.

1. *INter substantias immateriales prima est Deus.*
2. *Deus est Spiritus infinitus.*

COMMENTARIUS.

Eia nunc homuncio fuge paululum occupationes tuas, absconde te modicum à tumultuosis cogitationibus tuis, pone onerosas cogitationes tuas. Vaca aliquantulum Deo, & requiesce aliquantulum in eo. Intra in cubiculum mentis tuæ, & exclude omnia præter Deum, & clauso ostio, quære Deum. Dic nunc totũ cor meum, dic nunc

Deo: Quæro vultum tuum, vultum tuum, Domine, requiro. Eja nunc ergò, tu Domine Deus meus, doce cor meum, ubi & quomodo te quærat, ubi & quomodo te inveniat. Ita hanc tractationem inchoare placet, verbis *Anshelmi 2 prosolog. c. 1.*

Cæterùm Dei doctrina consistit principaliter in tractatione,

De Dei Nomine.
De Dei Definitione.
De Dei Attributis.
De Dei Actibus.

Quibus, quasi loco proœmii, præmittendæ sunt aliquæ quæstiones.

TITULUS I.

De quæstionibus Proœmialibus.

ARTICULUS I.

An Dei tractatio pertineat ad Metaphysicam?

2. *In hac quæstione* primùm *proponendæ sunt objectiones, & sententiæ variæ.* Deinde *sunt subjiciendæ conclusiones, Et* tandem *solvendæ objectiones.*

PUNCTUM I.

De objectionibus, & sententiis variis.

Ex duplici opinione posset quæstio præsens negari.

Opinio existimans, Deum prorsùs non posse esse considerationis Metaphysicæ.

I. Existimando, quòd tota de Deo doctrina pertineat ad Theologiam. Idque propterea, quia, si quæ sit Dei naturalis notitia, ea nihilominùs in Scriptura contineatur. Ergò hæc in Theologia satis tradi potest. *Deinde*, si Deus in ulla parte Philosophiæ tractaretur, jam redigeretur sub idem genus cum rebus creatis, quæ aliàs in Philosophia tractantur. At finitum & infinitum non possunt in eodem genere convenire. *Tertiò*, non apparet, quo modo *in Metaph. de Deo* tractari possit? Nam si dicatur ibi de Deo tractari, ut de causa prima, sive per modum principii: Malè id dicitur. Nam ista ratio adæquata esse non potest, cùm in Metaphysicis agi soleat etiam de absolutis Dei attributis. Et si Deus esset principium in Metaphysicis, tùm subjectum Metaphysicæ non esset Ens in universum, sed solùm Ens creatum. Huius enim solùm causa est Deus. Unde Ens in universum & præcisè abstrahit à ratione creati & increati. Dimissâ autem consideratione ea, quæ de Deo habetur ut principio, non apparet, quomodo in Metaphysicis tractari possit, nisi ut species subjecti. At repugnat Deo esse speciem. *Denique*, quæ in scientiis Philosophicis tractantur, debent esse universalia. At Deus est aliquid singulare.

Opinio existimans de Deo esse specialem scientiam.

II. Existimari potest, Dei doctrinam peculiarem esse debere in Philosophia, separatam ab aliis scientiis, quæ dicatur *Theologia*, vel *Theosophia naturalis*. Ita opinatur *Pererius lib. 1. de Phil. cap. 6. 7.* Et probat, quia non debeat Metaphysica descendere ad particulares rationes essendi, quia sic fiat illa disciplina particularis, & tollerentur per istiusmodi processum, sive descensum omnes aliæ particulares disciplinæ.

PUN-

PUNCTUM II.

In quo ponuntur assertiones.

Hac in re dico *I. De Deo non posse in sola Philosophia tractari. Et proinde aliquam illius tractationem pertinere ad Theologiam.* Ita patet, quia multa prædicantur de Deo, quæ non constant lumine naturali, sed solùm nota sunt ex revelatione, veluti sunt hæc, quòd Deus sit trinus in personis, quòd Pater ab æterno genuerit Filium. Item de processu Spiritûs Sancti, quòd Deus ab æterno decreverit redimere genus humanum per missionem Filii, quòd colligat Ecclesiam, & eam conservet, quòd gratiam suam per distincta Sacramenta conferat aut confirmet, & quæ sunt alia. Nihil autem in Philosophia tractari potest, ad quod lumen naturæ pertingere non possit. Atque ita pars aliqua doctrinæ de Deo transcendit universam Philosophiam, éstque solius Theologiæ propria. 4. *Theologica tractatio de Deo.*

II. Potest aliquid de Deo tradi in Philosophia. Ita patet, quia Philosophia ad hoc data est, ut perficiatur naturalis nostra notitia. Unde quousque pertingit naturale lumen intellectûs nostri, eousque oportet ut extendatur Philosophia, quæ perficiat notitiam istam, & eam juvet, ut rectè fiat, & minùs sit erronea. Idque ex generali natura habituum. Habitus enim ad hoc ordinantur, ut per Ens perficiantur naturales actus. Ergò scientiæ (quæ sunt species habituum) ad hoc ordinantur, ut per eas perficiatur nostrum naturale scire. At naturaliter cognoscimus aliquid de Deo, ut posteà docebo. Oportet igitur ut de Deo etiam in Philosophia agatur, ut perficiatur id, quod in nobis naturale est. Patétque adeò, ex hactenus datis propositionibus, doctrinam de Deo divisam esse, ad Philosophiam, & Theologiam. 5 *Tractatio de Deo Philosophica.*

Nunc porrò videndum est: quænam scientia in specie tractare debeat de Deo? Vbi adverte Deum posse in Philosophia bifariàm considerari. *Uno modo* κατὰ, & per modum principii. *Alio modo* ἁπλῶς, & iuxta absoluta sua attributa. Ex his nunc dico: 6 *Quænam scientia de Deo tractare debeat?*

III. Respectiva Dei consideratio, quâ cognoscitur ut principium, potest ad quasvis particulares disciplinas referri. Quia enim omnes partes Philosophiæ agunt de Entibus, & verò Deus est universalis causa omnium rerum creatarum. Ideò in singulis disciplinis per modum principii de Deo agi potest. Ita in Physicis de Deo agitur, ut de primo motore, sive ut causa omnium rerum naturalium. In Ethicis, ut de causa felicitatis. In Politicis, ut de causa Reipublicæ, & sic in aliis. 7 *De consideratione Dei respectiva.*

IV. In Metaphysicis non potest solùm de Deo tractari respectivè, hoc est, per modum principii. Ita rectè patuit initio hujus quæstionis. Nempe naturale lumen intellectûs multa absoluta attributa in Deo apprehendit. Oportet igitur ut in aliqua parte Philosophiæ istorum tractatio instituatur, quod non potest esse alibi, quàm in Metaphysica, ut posteà videbo. Rectè etiam ibi inductum est, quòd Metaphysicæ objectum tum solùm debeat continere Ens creatum. Deus enim non est causa, nisi Entis creati. At istud fieri non debet. Nam ante Ens creatum intelligi potest communis ratio Entis, prout præscindit à creato & increato, in qua latitudine dicitur, unum, verum, bonum, &c. quæ omnia dimitterentur ex Metaphysicis, si Ens creatum ibi objectum esset. Ea enim sunt inadæquata ad Ens creatum & latiora eo. 8

V. Rectè tractatur in Metaphysicis de Deo absolutè. Ita patet. Nam aliæ scientiæ 9

Absoluta Dei doctrina.

entiæ isto modo non possunt agere de Deo. Ergò oportet ut in Metaphysicis sit. Consequentia firma est ex dictis ad secundam assertionem. Antecedens autem patet. Nam Physica non agit, nisi de corporibus naturalibus. Et Mathesis agit de sola quantitate. Aliæ autem disciplinæ sunt practicæ, neque diriguntur proximè ad cognoscendas naturas rerum. Ergò nulla illarum est, in qua de Deo absolutè tractari potest. Deinde idem patet, quòd Deus continetur sub abstractione Metaphysicæ propria. Est enim Deus aliquid abstractum à materia. At abstractionis identitas vel diversitas, optimè constituit & discernit disciplinas.

10 *VI. Temerè ex doctrina de Deo constituitur ab aliquibus specialis disciplina.* Ita patet, quia ejus rei nulla idonea causa dari potest. At disciplinæ non sunt multiplicandæ sine necessitate. Adæquata enim ratio discernendi scientias speculativas sumitur ex abstractione. Unde cùm & Deus, & Angeli, & transcendentia conveniant in eadem specie abstractionis, utique etiam in eadem disciplina doceri debent. Omnia enim ista sunt abstracta à materia secundùm rem & rationem.

Non opus esse, ut specialis aliqua disciplina fiat de Deo.

11 Solet *objici:* Deum puriùs esse abstractum à materia, quàm sint alia, quæ in Metaphysicis docentur. Ergò eum non convenire simpliciter cum aliis in ratione abstractionis.

R. Satis esse ad unam scientiam pro Deo & aliis, si conveniant illa in abstractione simpliciter, ut maximè in particulari sit aliqua diversitas abstractionis, quoad gradum aliquem. Ita patet, quia aliàs ex Physica oporteret fieri tot disciplinas, quot sunt subdivisiones corporum. Nam abstractio Physica illa est, quâ res sunt abstractæ à materia signata, sive singulari. At sine dubio puriùs & longiùs à materia signata abstracta sunt, quæ sunt magis universalia, ut corpus vivum, quàm minùs universalia, ut Passer. Sicut igitur hæc diversitas in modo abstractionis non facit plures Physicas; ita nec ibi id fieri debet.

PUNCTUM III.

In quo solvuntur objectiones.

12 Nunc supereſt, ut solvantur objectiones initio propositæ.

Ad primam Respondeo. 1. esse aliquam partem doctrinæ de Deo, quæ non nisi Theologica est, ut visum est assertione primâ. 2. De naturali autem notitia Dei, etsi aliqua sint in Scripturis, tamen de eis in Philosophia tractari potest. Sicut & de multis aliis quæ in Scriptura continentur. Multa ibi sunt de proprietatibus avium, quadrupedum, herbarum, stellarum, & aliis, quæ sine dubio in Physica tractari possunt.

13 *Ad secundam* Respondeo: Ad unitatem scientiæ satis esse, si subiectum totale illius disciplinæ habeat unum conceptum. In particulari autem non requiritur, ut is unus conceptus, sit vel univocus, vel genericus, si rigorosè intelligatur ratio generis, ut alibi disputatur. Atq; sic non repugnat: Deum & res creatas convenire in uno conceptu, saltem analogo, qui ad unitatem scientiæ sufficit, ut dictum est. Finitum autem & infinitum non possunt in eodem genere univoco convenire, vel etiam simpliciter in genere, rigorosè dicto, quorum neutrum obtingit, si tractatio de Deo & rebus creatis uniatur ad eandem disciplinam.

14 *Ad tertiam* Resp. 1. Eam tractationem quæ de Deo in Metaphysicis est, ut primâ causâ, inadæquatam esse, ut anteà confirmatum est. Unde omninò alio etiam modo

modo de Deo in Metaph. agendum est. 2. Admitto igitur, de Deo in Metaphysicis agi, ut specie subjecti. Sed addo. Sicut ipsum objectum non necessariò postulat, ut habeat rationem veri generis & rigorosè dicti: Ita etiam, quæ species dicuntur illius subjecti, non necessariò debent esse species, rigorosè dictæ. Ita patet. Nam substantia & accidens in Metaphysica cognoscuntur sic, hoc est, ut species Entis. Et tamen non sunt species, rigorosè loquendo, sed ἐν πλάτει, quatenus scilicet id omne species Entis dicitur, quod indifferentiam & amplitudinem Entis habet contractam ad determinatiorem rationem essendi, ut suprà visum est. Ad hunc igitur sensum, Deus est quasi species entis, quia entitatem Deus habet, & eam quidem ab ista universalitate contractam ad hunc essendi modum, hoc est, ad modum essendi divinum.

De singularibus autem (quæ *quarta* erat objectio) non est scientia, non quasi singularitas, ut sic habeat aliquid repugnans ad rationem scientiæ, sed propter singularium corruptibilitatem. Unde si quod singulare sit incorruptibile (id, quod de Deo est) potest hoc ipso in scientia considerari, ut pleniùs deduxi *in Introd. Log. de Philosophia, Num.* 70. 15

Ad alteram autem opinionem, quæ specialem aliquam partem Philosophiæ, faciebat Theologiam naturalem, responsum est anteà, nullam esse huius rei necessitatem. *Examinatur opinio dicens, specialem esse de Deo scientiam.*

Ad rationem autem, quæ initio fiebat, Respondeo 1. Metaphysicam esse disciplinam universalem, non quasi non descendat ad specialia aliqua, (si enim id esset, non esset disciplina totalis. Est enim de ratione scientiæ totalis, considerare species subiecti sui, ut disputat *Zab. lib. de tribus præcog. cap.* 2.) sed quia subiectum eius est universalissimum. Nulla scilicet disciplina alia, tam amplum subiectum habet ac est ista, sed omnes aliæ aliquam illius particulam sibi abscindunt. Nec 2. ilicò fit per istum Metaphysicæ descensum, ut aliæ disciplinæ esse desinant. Iste enim descensus est solùm in spiritualibus substantiis & non in aliis, cuius rationem attigi præcedente *cap. num.* 105. Unde in aliis relinquuntur scientiæ particulares. 16

ARTICULUS. II.

An Deus naturaliter cognosci possit?

Non quæro nunc de scientiâ visionis, aut quidditativâ & comprehensivâ, quas vocare solent (de quibus in seqq. agitur) sed de cognitione simpliciter. 17

PUNCTUM I.

In quo referuntur objectiones.

Igitur Deum naturaliter cognosci non posse, videtur I. inde probari posse. Quòd intellectus creatus est finitus. Deus autem est quid infinitum. Videtur ergò Deus improportionatum obiectum intellectûs creati. 18

II. Si naturaliter cognosci posset Deus, gentiles non negâssent Deum esse. At de *Diogene* meminit *Cic. l.* 1 *de Nat. Deor.* quòd ille negârit esse Deum. vid. & *Lact. l.* 1. *c.* 3. & *Aust. l.* 3. *cont. lit. petil. c.* 21. Idémq; de aliis insipientibus dicitur, *Ps.* 14. *v.* 1. Imò generatim de gentibus dicitur, quòd ignorent Deum, 1. *Thess.* 4. *v.* 5.

Denique, Patres frequentissimè aiunt: Deum superare omnem sensum & rationem, & quæ sunt his similia. Vide *Dionys. de Divin. Nom. c.* 7, *Nazian. Orat.* 2 *de Theol.*

PUNCTUM II.

In quo confirmatur, quòd Deus ſit naturaliter cognoſcibilis.

Nihilominùs omninò dicendum eſt: ***naturaliter poſſe aliquid cognoſci de Deo.***

19 Ubi priùs explicandum eſt, quid intelligatur hîc per naturalem lumen, ſive naturalem cognitionem. Igitur advertendum eſt: naturale poſſe bifariàm ſumi. 1. Ut opponitur ei, quod eſt ἐπίκτητον, ſive acquiſitum. Et hoc modo nobis non eſt naturalis, actualis cognitio Dei, ut facilè patet in infantibus. Deinde naturalis notitia, ſive notitia ex lumine naturali, ſumitur pro ea, quæ diſtinguitur contra lumen gratiæ, quam vocant, ſive pro ea, quæ eſt ex ſpeciali Spiritûs Sancti gratioſa illuminatione. Atque ita illa cognitio eſt naturalis, & ſecundùm lumen naturale, ad quam intellectus noſter ſatis eſt, & non eget ſpeciali gratiâ, ſive ſpirituali illuminatione. Veluti ex lumine naturæ intellectus noſter poteſt diſcurrere de rebus naturalibus, citra additamentum gratiæ ſpiritualis. At ex lumine naturæ, & ex puris naturalibus non poſſumus clamare ad Deum Abba pater. Ad quod indigemus lumine gratiæ ulterioris.

Quomodo Dei notitia ſit Naturalis?

Ad hunc modum igitur dico: Deum naturaliter cognoſci poſſe quadantenus, hoc

20 eſt, Deum qualitercunq; cognoſci poſſe ab intellectu creato, ſpeciali Spiritûs S. gratiâ non illuminato. Patétq; id clariſſimè per Scripturas, quia *Rom. 1. v. 19. 20. 21.* dicitur, quòd etiam gentes cognoverint Dei potentiam, & divinitatem, per viſibilia. In gentibus autem non ſupponitur quicquam præter naturale lumen intellectûs. Egregiè ad hanc rem loquitur *Auguſt. Serm. 143.* de tempore. *Sapientes gentium, quos Philoſophos dicunt, ſcrutati naturam, de operibus artificem cognoverunt. Prophetam Dei non audierunt, Regem Dei non acceperunt, ſed eis Deus quodammodò ſilens ipſis mundi operibus loquebatur, & eos ad quærendum rerum artificem mundi ſpecies invitabat. Nec potuerunt in animum inducere, cœlum & terram ſine autore conſtare. De his B.* Paulus (Rom. 1.) *ita loquitur:* Revelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem. *Quid eſt ſuper omnem? Non ſolùm ſuper Judæos qui Dei legem acceperunt, & legis-Datorem offenderunt, verùmetiam ſuper impietatem gentium revelatur ira Dei de cœlo. Et ne quiſquam diceret: Quare? cùm ipſi legem non acceperint, ſecutus adiunxit* & in injuſtitia veritatem Dei detinent. *Jam tu reſponde. Quàm veritatem? non enim acceperunt legem, non audierunt Prophetam. Audi quàm veritatem.* Quoniam quod notum eſt, *inquit*, Dei, manifeſtum eſt illis. *Unde manifeſtum? per viſibilia eius*, inquit, *à conſtitutione mundi per ea, quæ facta ſunt, conſpiciuntur. Illa per hæc intellecta conſpiciuntur, &c.* Et poſteà: *Cognoſcentes Deum non ſicut Deum glorificarunt. Non dicit: neſcientes Deum, ſed* cognoſcentes Deum. *Unde cognoſcimus? Ex his quæ fecit. Interroga pulchritudinem terræ, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem diffuſi & dilatati aëris, interroga pulchritudinem cœli, interroga ordinem ſiderum*, & quæ eleganter ſequuntur. Et hæc majoris facio, utpote ex textu *Pauli* clariſſimè fluentia, quàm iſta *Oſiorodi*, quæ contra notitiam naturalem iſte garrit, *c. 6. n. 6. ſuarum Inſt.* quæ ſpecialiùs refutanda Theologis relinquo. Alia argumenta hîc addere nolo. Patebítque mox veritas ex actualibus probationibus, quibus ex natura conficitur Deum eſſe. De quibus erit articulo quarto.

PUN-

PUNCTUM III.

In quo solvuntur objectiones.

Ad primum argumentum Respondeo. I. Aliud est loqui de notitia Dei simpliciter, & aliud de notitia Dei comprehensiva, quam vocant. Estque ista, quâ totum & omne, quod ad Dei essentiam & perfectionem pertinet, adæquatè comprehenditur intelligendo. Et hæc nulli intellectui creato est possibilis, propter infinitatem Dei & finitatem intellectûs creati. Neque de tali modo cognoscendi mihi nunc sermo est. Sed satis est mihi, si Deus cognoscatur, quomodocunque tandem id sit. At certè multa sunt, juxta quæ cognosci possit Deus, ab intellectu finito, veluti intuendo effectus Dei, ordinem rerum in mundo, removendo à Deo imperfectiones nostras, & quæ sunt alia. 21 *Cognitio Dei non est comprehensiva.*

II. Respondeo: Deducendo ad absurdum. Si finitas intellectûs, & infinitas Dei simpliciter & præcisè facerent, quo minùs Deus cognosci possit naturaliter. Ergò ne quidem per lumen gratiæ cognosci posset, quomodo periret tota Theologia. *Si* enim nihil de Deo cognoscere possemus, quorsum ista traderetur? Consequentia firma est, quia lumen gratiæ non facit vel Deum finitum, vel intellectum creatum infinitum. Ergò & ibi est disproportio, qualis est inter finitum & infinitum. 22 *Infinitas Dei non facit, ut non cognoscatur Deus.*

Ad secundum R. Negando consequentiam. Si naturaliter cognosci posset Deus, gentes eum non negâssent. Negatio enim ista est solùm particularis aliquorum gentilium. At quæ naturaliter nota sunt, hoc est, citra adjumentum specialis gratiæ, non propterea apud omnes debent habere assensum. Naturaliter isto modo loquendi, notum est, dari quatuor elementa, & tres figuras syllogismorum, neque ad hoc opus est spirituali illuminatione. Et tamen non omnes consentiunt in hoc, inducti vel præjudiciis, vel peregrinis principiis, vel alia de causa. 23

Id autem satis indicat, Deũ naturaliter cognosci posse, quia si non omnes, aliqui tamen gentiles Deum cognoverunt. In istis enim non supponitur ad talem notitiam quicquam præter lumen naturale intellectûs. Ex quibus etiam ad dictum Psalmi patet responsio: quanquam id dictũ etiam, non tàm de scientia, (de qua nunc sermo est) quam de vita insipientiũ loquitur, quam isti talẽ gerunt, ac si non sit Deus. *Ad dictum Psalmi* 14.

Ad dictum *ex Epist. ad Thess.* Resp. 1. Scripturam Scripturæ non contrariari. At ista diserte dicit *Rom.* 1. (ut antè retuli) gentes *cognoscere* veritatem Dei. *Ignoratio* igitur Dei gentibus tribuitur bifariam. 1. quia non est qualis qualis illa notitia istis utilis. 2. quia non est plena. ***Neque enim norunt Deum, ut Patrem, Filium & Spiritum, seu ut Patrem Domini nostri Jesu Christi.*** Et sic utrobique ista cognitio reputatur pro nulla. *Ad dictum 1. Thess.* 4.

Dicta Patrum autem loquuntur de notitia comprehensiva, quæ non solùm non cadit in intellectum creatum, prout est in purè naturalibus, sed nec ut est gratiosè illuminatus, ut mox dicam.

ARTICULUS III.

Quomodo Deus cognoscatur?

Hac in re dico I. ***Deum non posse cognosci quidditativè.*** Ut id rectè intelligamus distingui oportet. Igitur quidditativa cognitio bifariam sumi potest. 1. Quidditativa cognitio dicitur, quâ cognoscimus quid res sit, quod fit, cum cognoscimus aliquod prædicatum, quod in quid est de re dicitur. Et hoc modo cognoscitur Deus quidditativè. Cùm enim Deum dicimus esse spiritum, v.g. omninò spiritus in quid 24 *Deum non posse quidditativè cognosci.*

de Deo prædicatur. Ergò si ista est cognitio quidditativa. Aliter cognitio quidditativa illa dicitur, quâ apprehendimus omnia quidditativa prædicata rei alicujus positivo & proprio conceptu. Et hoc modo Deus non potest quidditativè cognosci. Ita patet, quia omnis nostra de Deo cognitio inchoatur ex ejus effectibus. At nullus est effectus adæquatè ipsum repræsentans. Est enim contra rationem infiniti, ut sint plura infinita. Nobis igitur non potest notum esse illud ultimum, per quod ultimò Deus sit Deus. Confer *Thom.* 1. *p. q.* 38. *&* 3 *contra gent. c.* 45.

25 *Deus comprehensivè cognosci non potest.*

II. Deus non potest cognosci cognitione comprehensivâ. Solùm nunc loquor de cognitione qualis est intellectûs creati. Deum enim seipsum cognoscere posse, dubium non est. Unde & hoc sensu vulgò dicitur: *Deus sibi ipsi finitus*, quatenus scil. essentia ejus non excedit intellectum Dei proprium. Loquendo autem de intellectu humano, Deus dicitur incomprehensibilis: ἀκατάληπτον vocat *Damasc. l.* 1. *de orth. fid. c.* 1. Et concordat Scriptura, docens, quòd Deus inhabitet lucem inaccessibilem.

Cognitio comprehensiva quid?

Igitur cognitio comprehensiva dicitur illa, quâ totum id, quod est in intelligibili, cognitum est per intellectum, tam quoad quidditativa, quàm quoad attributa alia. Sumptáque est Metaphora à comprehensione corporali, ubi corporaliter quid comprehendi dicitur, cujus tota quantitas continetur intra rem aliquam, ut nihil de quantitate illius sit extra complexum comprehendentis.

26 Igitur nunc patet, Dei non posse esse comprehensivam cognitionem, *primò*, quia hæc quidditativam implicat. At illa de Deo esse non poterat, per prius dicta. *Deinde*, Deus est infinitus. At quilibet creatus intellectus est finitus, hoc ipso, quia est creatus, unde non minùs comprehendere potest totum id quod est Deus: ac finitum corpus potest comprehendere, sive complexu suo continere, quod infinitum esset.

Modus Deum cognoscendi est triplex.

27 *I. Deus negativè cognoscitur.*

Ex his relinquitur, quòd cognitio Dei solùm sit qualis qualis, quam habemus de eo, contingitq; ista his tribus modis, I. Cognoscimus Deum *negativè*. Removendo ab illo imperfectiones nostras, veluti cùm dicimus, Deum esse infinitum, incorporeum, invisibilem, incircumscriptum, &c. Ubi tamen non dico, quòd nulla Dei cognitio affirmata sit. Unde *Scotus* 1. *d.* 3. *q.* 1. ait: implicari contradictionem, aliquid cognosci solùm negativè, quia negatio non cognoscatur, nisi per affirmationem, quod *Aristoteles* docet 2. *de Interp. &* 4. *Met. c.* 2. *&* 16. Et hoc inprimis verum est, de istis negationibus, quæ necessariò insunt. Negationes, inquam, sunt duorum generum. Alia negatio necessariò inest, quia ejus oppositum sibi repugnat, ut negatio asini verè inest homini. Negatio alia contingenter inest. Talis est negatio albi in homine, quæ ei contingenter inest, quia album esse, homini non repugnat. Attingit hanc negationum diversitatem, etiam *Fonsec. l.* 5. *Met. c.* 8. *q.* 6. *s.* 5. Atque ex his negatio illa, quæ necessariò inest, cognoscitur per aliquam affirmationem, sive entitatem positivam. Veluti homini convenit negatio asini, quia repugnat ei asinitas. Hæc negatio inest per oppositam entitatem, hoc est, per rationalitatem, quæ est quid positivum in homine. Sic igitur in præsenti, si cognosco Deum non esse lapidem, quæ negatio necessariò inest Deo, oportet ut cognoscatur aliquid positivum, cui formaliter repugnet affirmatio opposita negationi lapidis. Putà, quia cognosco Deum esse Spiritum, cui repugnat esse corpus, ideò statim in specie cognosco per hoc affirmatum (Spiritus) Deum non esse lapidem. Vide *Leuchettum*, 1. *d.* 3 *q.* 1. *ad Scotum.* Apparétq; adeò, non repugnare, si cognoscatur Deus per terminos positivos, magísque id manifestum erit ex seqq.

Negationes duorum generum.

Cæterùm

Cæterùm ex his cognitiò illa, quæ eſt per terminos negativos, melior eſt illâ, quæ eſt per terminos poſitivos, ut tradit *Dionyſ. de myſtic. Theol. cap. 1. & 2. de cæl. Hierarch.* Et *Auguſt. tract. 23. in Joh. & in Pſalm. 85.* Cujus rei hæc ratio eſt, quia in propoſitione negata, non ſolùm negatio vera eſt, ſed etiam adæquatè & diſtinctè cognoſcimus prædicatum aliquod, quod de Deo negamus, eò quod eſt quid creatum, veluti cum dicimus Deum eſſe incorporeum, vel non eſſe corpus. In propoſitione autem affirmativa licet affirmatio vera ſit, tamen prædicatum prout id in Deo eſſe cognoſcimus, non cognoſcimus diſtinctè & adæquatè, ſed confuſè, & veluti in communi. Cum enim dicimus Deum eſſe ſapientem, tribuimus Deo quandam perfectionem correſpondentem illi creaturarum perfectioni, quâ hæ ſapientes dicuntur. Inter hanc tamen & iſtam eſt infinita diſtantia. Vide *Valentiam tom. 1. in Thom. diſp. 1. q. 3. punct. 1.* 28 *Melior eſt cognitio Dei negativa, quàm poſitiva.*

II. Cognoſcimus Deum *viâ eminentiæ.* Quia enim à Deo removemus imperfectiones noſtras, juxta jam dicta, & tamen oportet, ut is etiam habeat ſuas perfectiones, relinquitur, quod Deus eminentiores habeat. Ita cum nobis conveniat bonitas ſed imperfecta, oportet, ut, cum Deo bonitas tribuitur, ſed ea eminentior noſtrâ. Et ſic in aliis. Huc pertinet, cum Deus ὑπέρθεος vocatur, & quæ ſunt huic ſimilia. Eſtque ratio hujus eminentiæ inde evidens: quia Deus eſt cauſa rerum æquivoca. In æquivoca autem cauſa oportet eminenter præexiſtere perfectiones cauſati, ut vulgò conſtat, & priori libro demonſtratum eſt. 29 *II. Deus cognoſcitur viâ eminentiæ.*

III. Cognoſcitur Deus *per operationes ſuas.* Sicut enim aliâs operationes indicant eſſentiam: Ita etiam operationes divinæ docent nos de eſſentia divina. Nempe videmus in ſubordinatione cauſarum efficientium non poſſe eſſe progreſſum in infinitum. Cùm igitur hoc ab illo, & illud ab alio moveatur, ad ſiſtendum iſtum progreſſum, oportet, ut deveniatur ad aliquod primum movens. Et ſic Deum vocamus primum Motorem. Iterum cum in creaturis ſit eſſe defectibile, quod indiget conſervatione extrinſeca, hinc Deum apprehendimus, ut conſervatorem. *Et ſic in aliis.* 30 *III. Cognoſcitur Deus ex actibus ſuis.*

ARTICULUS IV.

Probans Deum eſſe.

Antequam porrò provehar, probandum eſt Deum eſſe. Quæſtio enim an ſit, prior eſt quæſtione quid. Unde & ipſa inter præcognitiones recenſetur ab *Ariſtot. 1. poſt. cap. 1.* 31

Igitur *Diogeni* tribuitur opinio, negans, quòd ſit Deus, ut prius *num.* 18. ex *Cic.* & *Auguſt.* retuli. *Protagoras Abderites* dubitat, apud *Laërt. lib. 9.* Item *Selius* apud *Martial. lib 4. Epigram.* Alios mitto.

Nihilominus eſſe Deum: Primò certum eſt per revelationem. Scripturæ enim undique teſtantur ea de re. Idem etiam probari poſſe ex naturalibus inde clarum eſt: Quia, ut ſuperius confirmatum eſt, poteſt aliquid naturaliter de Deo cognoſci. At hæc eſt prima de unaquaque re notitia, rem eſſe. Unde niſi gentiles cognoviſſent eſſe Deum, nulla fuiſſet eorum de Deo notitia. Nunc igitur id actualiter ex natura probandum eſt eſſe Deum. 32

Id tamen prius dicendum eſt, quid nempe, confuſè ſaltem, intelligatur ſub voce Dei. Is ergo conceptus confuſus de Deo optimus eſt, quo apprehendimus ſub voce Dei nobiliſſimum quoddam Ens, quod & reliqua omnia ſuperat, & à quo tanquam primo authore omnia reliqua pendent, quod proinde ut ſupremum numen 33

colendum

colendum ſit, & venerandum. Vide *Suarez diſput. 29. Metaph. ſ. 2. n. 5.* Poſſunt tamen & alii conceptus eſſe, ſub quibus confuſè apprehendatur Deus, ut in ſeqq. patebit. Tale igitur Ens dari, nunc probandum eſt.

PROBATIO I.

A ſubordinatione cauſarum, in eáque evitando proceſſu in infinitum.

34 In cauſis per ſe ſubordinatis non poteſt dari proceſſus in infinitum. Ergo deveniendum eſt tandem ad aliquam cauſam, quæ non dependeat ab alia. At hoc ipſum eſt Deus. Sub voce enim Dei apprehendimus ſupremam rerum cauſam, quæ independenter ab aliis cauſet.

Cauſæ per ſe ſubordinatæ quid ſint?

Ut de vi argumenti conſtet, oportet priùs declarare, quid per cauſas per ſe ſubordinatas intelligatur. Igitur cauſæ *per ſe ſubordinatæ* dicuntur, quarum in agendo una ab altera dependet, quarúmque ſuperior complet defectum agendi, qui eſt in inferiori. *Per accidens* autem *ſubordinatæ* ſunt, quæ iſtam in agendo dependentiam non habent, ſed ſolùm in fieri ſuo, quomodo nepos ab avo dependet, & ſic in aliis.

35 *Cauſarum per ſe ſubordinatarum tres conditiones.*

Scotus lib. 1. d. 2. Tres conditiones ponit cauſarum ſubordinatarum per ſe. *I.* In cauſis eſſentialiter & per ſe ſubordinatis, cauſa ſecunda, in quantum cauſat, dependet à prima, ſic, ut primâ non agente, ſecunda agere non poſſit. Id non eſt in cauſis accidentaliter ordinatis. Nam etſi in his, v.g. *Johannes* à *Franciſco* dependeat, quoad generari, non tamen dependet ab eo in operari. Quia *Franciſco* mortuo, adhuc *Johannes* poteſt generare, vel alios actus exercere.

II. In eſſentialiter ordinatis cauſalitas eſt alterius rationis & ordinis, quia ſuperior eſt perfectior eſſentialiter & quidditativè. In accidentaliter autem ordinatis id non eſt. Eſt enim impoſſibile, inter individua ejuſdem ſpeciei, eſſe talem eſſentialem ſubordinationem. Quomodo & *Ariſt. l. 3. Met. c. 11.* ait in individuis ejuſdem ſpeciei, non eſt unum alio prius eſſentialiter. Atque ita cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ, oportet, ut ſint diverſæ ſpeciei.

Cæterùm diverſitas ordinis in eo conſiſtit, de quo dixi, quòd ſcilicet ſuperior, in alio ordine cauſandi cauſat, puta quia cauſat, reſpectu ſecundæ, independenter, & eſt movens non mota. Inferior autem cauſat dependenter, & movet in quantum movetur à prima.

36 *III.* Conditio eſt, quòd cauſæ eſſentialiter ordinatæ omnes ſimul concurrunt neceſſariò ad operandum, hoc ſenſu, quòd inferior non poſſit concurrere ad effectum non concurrente ſuperiore, cùm aliâs ſuperior utique agere poſſit, non adhibitâ cauſâ ſecundâ. Confer de de his *Leuchettum* ad *Scotum d. l.* & *Fonſec. lib. 2. Met. cap. 2. q. 1. ſ. 2.*

37 His præmiſſis, probatur, in talibus cauſis non poſſe dari proceſſum in infinitum. Solent autem ad hoc varia argumenta fieri. Pauca ſeligam.

Superior cauſa in eſſentialiter ſubordinatis eſt perfectior cauſâ inferiori. Ergo in infinitum ſuperior erit in infinitum perfectior: Et ſic infinitæ perfectionis in cauſando. Ergo & independens erit ab alia cauſa porrò movente. Dependere enim ab alio in cauſando eſt ob imperfectionem, cùm id ſit ad ſupplendam virtutem agentis. Unde relinquitur ſimpliciter, cum infinita perfectione in cauſando, pugnare dependentiam ad aliam cauſam. Cauſa autem, quæ aliunde non dependeat, non eſt alia, quàm Deus.

Secundò:

Secundò: Omnis ordo fit per prius & posterius. Ergo subordinatio essentialis fit secundum prioritatem & posterioritatem essentialem. Rursus omne prius dicitur per appropinquationem ad aliquod primum, ut *Arist.* docet, 5 *Metaph. c.* 16. Ergo ubicunque datur ordo, & sic unum alio prius est, ibi oportet dari primum. Ergo in ordine etiam causarum datur aliqua prima causa, quod est contra istum in infinitum processum. *Alia mitto.* 38

PROBATIO II.

Ex ordine & constitutione Mundi.

Inprimis certum est, Mundum ex contrariis constare. Sunt in eo calida & frigida, humida & sicca, venenosa, aliáque, quæ ex naturali propensione ad invicem agunt, ut unum aliud corrumpat. Cùm igitur videmus, ista omnia permanere, oportet, ut sit sapientissima quædam mens, quæ ita disposuerit omnia, ut unumquodque in suo esse perseverare possit. 39

Rursus videmus res brutas & inanimatas efficacissimas habere propensiones ad conservandam unitatem Mundi, & eo fine etiam cum sui detrimento loca naturalia deserere, quod vel solius aquæ exemplum ostendit, quæ cùm naturâ gravis sit, ex natura sua non est, nisi ad descendendum proclivis, & proinde ex particulari vel privata natura aquæ loquendo, adscensio ei innaturalis est, & detrimentosa, & tamen si fistula, v.g. sive arundo applicetur ad superficiem aquæ, & inde attractione evacuetur ista fistula ab aëre, ilicò subit & ascendit aqua. Oportet igitur esse aliquod principium, quod provideat unitati & saluti totius universi, ad quod etiam res in mundo deservire oporteat, ultra & contra naturales suas propensiones. At hoc ipsum Deum vocamus. 40

Iterum videmus, unam rem deservire ad bonum particulare alterius. Elementa intrant herbas & arbores, & nutriunt eas ac fructus earum. Istæ porrò herbæ fiunt nutrimentum variarum bestiarum. Variæ autem bestiæ fiunt cibi hominum. Sic & cœlestia corpora horum omnium saluti prospiciunt, impertiendo calorem, & lumen, & occultè influendo. Quia ergo unum tendit ad aliud, unum aliud sustinet, omnia se mutuò juvant, inferiorâque superioribus deserviunt, & sic faciunt ordinatissimum quoddam systema, oportet, ut sit quoddam commune principium ordinans omnia, & dirigens omnia. Vide *Raymund. de Sabunde in Theol. Nat. tit.* 4. & adde *Augustin. lib.* 11. *de Civit. cap.* 4. *& serm.* 143. *de Temp. Gregor. lib.* 26. *Moral. cap.* 8. *Damascen. lib.* 1. *de orth. fid. cap.* 3. & *Thom. lib.* 1. *contra gentes, cap.* 13. *Bernard. in Cant. serm. pag.* 662. *Justin. tom.* 3. *ad q. Græcanicam* 6. *f.* 170. 41

Denique videmus sæpissimè in natura contingere miracula, ut patrentur sæpissimè talia, quæ omnem finitam naturam excedunt, & proinde non nisi ab infinita virtute provenire possunt, quale est quòd cæcis natis visus redditus est, quòd mortui sunt resuscitati, & quæ sunt his similia. Item quod actus naturales quandoque derogantur causis naturalibus: Veluti, quod ignis aliquando non ussit materiam naturâ sua ustilem, & quæ sunt alia etiam inter gentes notissima. Et hæc quidem, circa causas naturales, & earum actus, miracula, indicant clarissimè, quòd aliqua eminentioris perfectionis causa sit, in cujus regimine & Dominio sint tales causæ. At eam ipsam nos Deum vocamus. 42

PROBATIO III.
Ex natura & conditione hominum.

43 Poteſt hoc genus probationis etiam variè deduci. Igitur, 1. ſæpiſſimè experimur in patratione facinorum, conſcientiam quàm maximè anxiam eſſe, ſibíque de pœna talium facinorum metuere.

Conſcia mens ut cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora, pro meritis, ſpémque metúmque ſuis.

Hoc judicium conſcientiæ indicat, etiam in potentiſſimis principibus eſſe aliquem, iſtiuſmodi flagitiorum, vindicem. At is non eſt, niſi Deus.

44 Iterum ad hanc rem facit univerſalis omnium populorum conſenſus ad colendum Deum. Nulla enim gens eſt, quæ non ſua quædam ſacra habeat, utut cum multis erroribus ea contaminata ſint, quibus Deum colere velint. At ea quæ univerſaliſſimè dicuntur & fiunt, non poſſunt non eſſe, niſi ex lumine notitiæ naturalis, quicquid ſit de particularibus erroribus, quos Scriptura notavit, *Rom.* 1, cum ait: Deum quidem à gentibus cognitum, eundem tamen glorificatum non eſſe, ut oportebat. Alia & hujus generis, & quæ aliunde formari poſſent, dimitto lubens. Vide & *Lombard. l.* 1. *d.* 3. Et ſententiarios *ibid.* Nunc paulò propius ad rem venio.

TITULUS II.
De nomine Dei.

ARTICULUS I.
De nomine Hebræo Dei.

45 Hebræo nomine Deus potiſſimum dicitur *Jehovah*, nomine ſumpto ab *Hajah* vel *Havah* ab eſſendo. Illæ enim voces idem ſunt, quod *fuit*. Eſtque ratio appellationis inde, quòd principaliſſimè Deo convenit ipſum eſſe, quo ſenſu *Aug. lib.* 8. *de Civ. Dei, c.* 11. Deus ſolus, inquit, eſſentiæ nomen verè habet. Vide & *lib.* 7. *Conf. c.* 11. Et ſic *Exod.* 3. *v.* 14. Deus circumloquitur nomen ſuum per eſſe. *Moſes* enim debebat dicere: *Ero qui ero*, (hoc eſt, Deus, Jehovah) *miſit me*: Ubi LXX. Interp. aiunt ὁ ὤν, *ille qui eſt*, miſit me. Unde & *Juſtin.* exiſtimat, *in Orat. ad gent. Tom.* 1. *fol.* 61. *Platonem*, maſculino in neutrum mutato, τὸ ὄν dixiſſe. Vide & *Apoc.* 1. *v.* 4. *Junius* in Irenico vertit ἀυτῳὼν **ſelbſtweſſig**.

Cúmque adeò, eminentiſſimo modo, conveniat Deo ipſum eſſe, patet hoc nomen quàm maximè accommodatum eſſe, ſicut & ſpecialiter ei appropriatur, *Exod.* 15. *v.* 3. & *Pſal.* 83. *v. ult.* & *Eſa.* 42. *v.* 8. Nec uſpiam alii rei id nomen in Scripturis tribuitur, præterquam ſoli Deo, quod in aliis Dei nominibus non eſt. Sed hæc Theologis relinquo.

ARTICULUS II.
De voce Græca Θεὸς *& aliis.*

46 Θεὸς, *unde dicatur.* In Græca lingua Deus vocatur Θεὸς. Súntque iſtius nominis variæ Etymologiæ, quæ apud autores occurrunt, *Damaſc. lib.* 1. *de orth. fid. cap.* 12. Tres notationes tradit. Θεὸς, inquit dicitur, vel à θέειν, hoc eſt, currere & diſponere univerſa: vel ab αἴθειν, hoc eſt, urere: Deus enim ignis eſt conſumens omnem malitiam: vel etiam à θεᾶσθαι, hoc eſt, ab intuendo. Nihil enim eum latere poteſt,

teſt, qui omnium inſpector eſt. Quam notationem & *Nyſſenus* approbat, *in lib. ad Labium.*

Sic & *Plato* ἀπὸ τοῦ θεῖν derivat *in Cratyl.* ut *Euſeb.* meminit *lib.* 1. *de Præpar.* Id Latinè recitat *Pererius lib.* 1. *Phyſ. ad* 20. *Argumentum Procli*, p. 815. Φαίνεται μοὶ, inquit, οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων, τῶν περὶ τὴν ἑλλάδα, τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, ἅπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν καὶ ἄστρα καὶ οὐρανόν. Ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ, καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ὀνομάσαι, hoc eſt: *Videntur mihi primi homines in Græcia, eos ſolùm Deos exiſtimâſſe, quos nunc multi barbarorum* (Deos eſſe exiſtimant) *ſolem, lunam, terram, aſtra, cœlum. Hæc igitur videntes perpetuò currentia, ab illa currendi naturâ, θεοὺς tanquam curſores nominâſſe.* Vide & *Scal. Exerc.* 365. *ſ.* 4. & *Theod. l.* 3. *ad Græcos.*

Fortaſſe hæ non tàm notationes ſunt, quàm alluſiones. Neque neceſſe eſt omnium nominum notationes dare. Multa enim ſunt primitiva. De quo vide *Iſid. lib.* 1. *cap.* 26.

In Scripturis vocatur ὁ θεὸς, ad inſinuandam emphaſin, quod facit Articulus. 47

Applicationes Dei apud Ethnicos.

Scriptores Ethnici, nominant θεὸν, frequenter cum hoc Epitheto, ut dicant πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Familiariſſimum etiam iis nomen eſt, τοῦ διὸς, *Jovis*. Et *Jovis* quidem nomen putatur ſumptum ex Hebræo *Jehova*, vel *Jova*. Dicitúrque ab eis *Jupiter*, quaſi juvans pater, ζεὺς, autem in recto caſu, vocatur ἀπὸ τοῦ ζῆν, quòd ipſi excellentiſſimè conveniat vivere, & ipſe omnia vivificet: Vel etiam à ζέω ferveo, ut viſum *Scal. Extr.* 365. *ſ.* 4. Sicut Græcum θεὸς ἀπὸ τοῦ αἴθειν, ab urendo dicebatur: Vel etiam, ut aliquibus videtur, ζεὺς dicitur, ex *Æolico* δεὺς tanquam à δεύω, quod rigare ſignificat. Deus enim eſt, qui rigat omnia. *Iupiter* ζεὺς.

Quanquam autem ratio appellationis ſub nomine *Iovis*, & ſimilibus ſat congruat vero DEO, non vult tamen DEUS ſe à ſuo populo iſtis nominibus vocari, in odium & deteſtationem idololatriæ, ſub talibus nominibus factæ. Ut malè faciant illi, qui jurantes, aiunt per *Iovem*, aut quoties ſcribunt carmen, ornare (ita opinantur) cupiunt carmen, mentione & invocatione Deorum gentilium. Vide Clariſſim. *Wyncketmannum in Oſeam, cap.* 2. *p.* 34. *&* 38. 48 *Gentilia Dei nomina non ſunt uſurpanda.*

Nec valet hîc exceptio eorum, qui aiunt ſe ſub his nominibus intelligere verum Deum, in quantum & ipſe juvans pater eſt. Nam inprimis valdè ſpecioſum eſt nomen *Baal*, quod ſignificat Dominum & adjutorem. Et non vult tamen Deus vocari *Baal*, in odium, ut dixi, idololatriæ, poſtquam is aliis ſe nominibus revelavit. *Oſe.* 2. *v.* 16. 17. *Non vocabunt me ultra Baalim. Auferam nomina Baalim de ore eorum, & non recordabuntur ultra nominis eorum.*

ARTICULUS III.

De voce Germanica Gott.

Venio ad Germanicam linguam, in qua Deus vocatur **Gott**, quaſi **Gut**, nempe à benefaciendo, & eminentiſſimâ bonitate ac perfectione. *Plato* eum definivit, quod ſit autor boni in natura, indicans inter principaliſſima Dei attributa eſſe, hoc quòd eſt benefaciens, unde & non immeritò denominari debeat. 49

ARTIC.

ARTICULUS IV.
De voce Latina, Deus.

50 *Deus unde dicatur?*

In Latina lingua usurpatur nomen **Deus.** Hujus igitur vocis similiter variæ sunt derivationes. 1. Aliquibus placet derivatio ex Græca voce Θεὸς, quam inter alias tradit etiam *Valentia, Tom. 1. disp. 1. q. 2. punct. 1.* Displicet hæc derivatio aliis, quia Græci habent θ. Latini D. Sed ista μεταβολὴ literarum in derivationibus frequens est, præsertim si fiat in literas cognatæ potestatis. Ex Græco φήμη derivatur nomen (non phama, sed) fama, & sic in aliis. Sic & ex Græco ἡμίθεος, Latinè dicitur semideus, ubi sat clarè transit θ Græcum in D Latinum. Unde non incongrua mihi videtur ista derivatio, quanquam nec alias improbem. Unius enim nominis variæ dari possunt.

51 *II.* Alii eam vocem derivant ex Græco δέος *Timor*, tanquam sit res aliqua, cui maximè debeatur timor. Et certè in gentilibus, timor in conscientia, de admissis facinoribus, non videtur postremum fuisse agnoscendi numinis argumentum, congruit huic celebre hemistichon :

------*Primus in orbe Deos, fecit timor.*

52 *III. Junio ad Bellar. l. 2. c. 16.* placet, quòd vox Deus in lingua Latina manârit ex Græco, nempe ex voce Ζεὺς, quod *Æolicum* est, pro ζεὺς, atque ita Græcis Deum sive *Jovem* significet. Ubi porrò addit, utrumque sumptum esse ex Hebræo nomine *Dái* (quæ *quarta* est vocis derivatio) quod idem est ac sufficiens. Deus certè est Ens αὐταρκὲς, & sibi ipsi sufficientissimum. Putatúrque inde etiam sumptum esse aliud Dei Epitheton, quo dicitur *Schaddai.* Congruítque huic notationi etiam *quinta* illa, quam *Valentia* tradit ubi suprà, quod Deus dicatur, *quasi ei nihil desit.*

53 *Zanchio in lib. de trib. Elohim* ista Hebræa derivatio videtur nimis coacta: *Quasi*, inquit, *Latini spectârint hanc radicem Hebræam.* At inprimis novum non est, unius linguæ vocabula ex alia lingua transsumi. Quod si in singulis non videntur tradi justæ notationes, saltem allusiones sunto. Explicant certè Etymologiæ istæ varia Dei attributa, & quomodolibet naturam Dei. Sed de Etymologicis istis hactenus satis sit. Id antequam provehar inquirendum est, quale sit nomen Dei.

ARTICULUS V.
An vox Deus, sit nomen essentiæ an officii?

54 Quæsitum est hac de re inter veteres Theologos & Philosophos. Estque eadem quæstio renovata à Photinianis, qui aiunt vocem Dei significare non essentiam, sed dignitatem solùm & officium. Ita docent *Transsylvani lib. 2. c. 6. apud Bellar. lib. 1. de Christo, c. 16.* Et in simili *Ostorodus, in instit. sua, c. 10.* Is igitur vocem Dei ait significare nihil aliud, quàm dominatorem & gubernatorem. Unde cùm pluribus conveniat, esse dominatorem & gubernatorem, ait citra æquivocationem & propriè posse dici multos Deos, & solùm per excellentiam dici unum Deum, & eum solum esse Deum. Unus est Deus, **das ist**, inquit ille, **es ist nur allein ein einiger aller ding Herscher vnd Regierer, welcher keiner uber sich hat, oder der jhm durchaus in allem gleich were.** Probátque inde, quia vocetur Deus Deorum, hoc est, Dominator dominans etiam dominatoribus aliis; quam phrasin indicat non subsistere posse, si Deus dicatur esse nomen naturæ, non essentiæ.

Accedit

Accedit *II.* pro eadem opinione, quòd, ut priùs ex *Damasceno* retuli, Deus dicitur ἐπὶ τῇ προνοίᾳ καὶ τῷ θέειν, à providendo, quæ certè primò officium significant, non naturam.

Nihilominus apud Philosophos & Theologos receptum est, vocem Dei esse nomen essentiæ divinæ, sicut & vox *Jehova* in lingua sancta. Significatúrque per utrumque, illud Ens, quod eminentissimam habeat essentiam, omni modo independentem. Ubi tamen non diffiteor, posse eam à posteriori circumscribi, per nomina dominandi, gubernandi, &c. 55 *Decisio.*

Unde porrò sequitur, quòd, juxta sententiam Ecclesiæ, cum quid Deus dicitur, quod non nisi creatum est, id non dicatur Deus, nisi æquivocè & non prædicetur vox Dei, de rebus creatis, & increata, secundum unam significationem, reservatâ solùm Deo eminentiâ in hoc prædicato, quale quid est, cum de Deo & rebus creatis, prædicamus bonitatem aut justitiam, *Ambros. l. 2. de fid. c. 3.* diserè ait: quòd Deus sit vocabulum Naturæ.

Patétque veritas hujus sententiæ ampliùs inde, quòd si vox Dei haberet significationem officii, tùm *Jehova* non habuisset ab æterno hoc nomen, quo dicitur *Deus.* Ab æterno enim non convenit Deo, esse dominatorem & gubernatorem. Sunt enim hi actus ad extra, dicuntque respectum ad creaturas, quæ non fuerunt ante conditum mundum: Interim nihil absurdi est, si aliquando vox Dei sumatur, ut nomen officii.

Ad istum autem modum loquendi, quo dicitur *Deus Deorum,* Respondeo: istam phrasin non inferre necessariò, quòd vox Dei sit nomen officii. Potest enim id exponi bifariam. Primò: valdè frequens est, in omnibus linguis: Istam substantivorum complicationem significare eminentiam & excellentiam. Ita dicitur Schir Schirim, *canticum canticorum*, pro excellentissimo cantico. Sic ὄν ὄντων dicitur, pro sublimissimo Ente. Logica dicitur ars artium, & scientia scientiarum, hoc est, excellentissima ars & scientia, ut interpretantur *Colonienses in Hispanum tract. 1. copul. Log. fol. 11.* ubi & à nobis insinuatam regulam tradunt, hanc: *Genitivus pluralis, reflexus super suum nominativum singularem importat excellentiam.* Hîc nullum illorum vocabulorum, dicitur respectivè. Ad hunc igitur sensum, cùm vox Dei soleat applicari rebus variis, Jehova vocatur Deus Deorum, hoc est, excellentissimum quid, inter omnia illa, quæ sortiuntur nomen Dei. Sic & *Lutherus Psal. 84.* Deus Deorum vertit, **der rechte Gott.** Hactenus igitur vox Dei sine incommodo in tali modo loquendi potest intelligi per modum essentiæ. 56 *Quomodo Deus dicatur Deus Deorum?*

Aliter *Justinus in Dial. cum Tryph. fol. 102.* Sub voce *Deorum (cùm Deus Deorum* dicitur) intelligit Deos gentiles, hoc est, solem, & lunam, & alia, quæ pro Diis gentilibus culta sunt. Et juxta hanc expositionem, vox Deus respectivè dicitur. Ea enim quæ aliorum sunt, respectivè dicuntur. Unde cum Deus aliorum Deus dicitur, exponi potest per nomina officii. Nam Deus est Deus Deorum, hoc est, creator & conservator rerum, quæ à gentibus pro Diis coluntur. Juxta hoc verò porrò nihil absurdi, si quod modò est nomen naturæ, aliâs etiam sit nomen officii. Sic & *Flacius* ait, *in Clav. Script. tit. Deus.* In voce Dei, non solùm summam quandam majestatem indicari, sed etiam *tùm auxilium curámque ejus*, erga creaturas, tùm vicissim creaturarum timorem, cultum, ac implorationem opis, erga ipsum, id autem nunc solùm contendo, quòd vox Dei, non semper sit nomen officii, sed aliquando etiam naturæ divinæ.

Ad

57 Ad alterum respondeo: Ab impositione alicujus vocis, sæpe deviare ejus usum. Unde etsi nomen Dei impositum sit ex officio, veluti ἐκ τοῦ θεᾶσθαι. Potest tamen usurpari, ut proximè naturam significet, de quo plenius vide *Thom. part.* 1. *q.* 13. *art.* 8. *&* 1. *d.* 18. *art.* 5, 6.

ARTICULUS VI.
In quo exponitur ambiguitas in voce Dei.

58 Ad intelligentiam vocis non oportet solum nosse æquipollentia vocabula, & eorum Etymologias, sed oportet etiam tradi distinctionem vocis; Hanc nunc attingo.

59 Igitur tripliciter potissimum sumitur vox Dei; *Primò*, vox Dei sumitur pro eo, quod est Deus apparenter, hoc est, secundum existimationem & opinionem hominum. Ita Dii gentium, Dii dicuntur, quos frequenter Scriptura, cum addito, vocat Deos *alienos*. Sicut nempe bono apparenti tribuitur nomen boni, & falso auro, nomen auri, per æquivocationem: Ita etiam falso deo, eâdem æquivocatione, tribuitur nomen Dei.

Secundò sumitur vox Dei, ad significandum eum, qui gerit divinum officium, seu, qui alicui est, quasi loco Dei. Ita judices vocantur dii, *Ps.* 82. *Exod.* 22. Vulgo solet dici, quòd isti dicantur dii, *Nuncupativè*. *Arriani* aiunt, talem significationem habere vocem θεὸς in Scripturis, cum sine articulo ponitur. Sed hæc observatio non est perpetua. Nam & Deus Pater vocatur non solùm ὁ θεὸς, sed etiam sine articulo θεὸς, *Rom.* 1. *v.* 7. *& Joh.* 1. *v.* 6. Et tamen is non est Deus, nuncupativè & per externam denominationem: Vide *Chemn. lib.* 1. *Loc. Theol. p.* 134.

Denique sumitur vox Dei ad significandum eminentissimum illud Ens, quod est ab omni alio independens, ante quod nihil est, & à quo omnia sunt, Ens optimum maximum. Sub hac significatione nunc de Deo ago.

TITULUS III.
De definitione Dei.

60 A doctrina, de nomine Dei, progredior ad ejusdem definitionem, ubi *primò* inquiro: An Deus definiri possit? Unde etiam *deinde* patebit, qualiter id fieri possit. Et *denique* ponenda est aliqua descriptiuncula Dei.

ARTICULUS I.
An Deus definiri possit?

Hîc *primò* afferam varia argumenta, quibus suaderi posse videtur, quòd Deus definiri possit. *Posteà* ostendam Deum perfectè definiri non posse, posse tamen describi. Et *denique* solvenda sunt argumenta veritati contraria.

PUNCTUM I.
De argumentis: quòd Deus definiri possit.

61 *Argumentum, quòd Deus definiri possit.*

Principiò videtur, Deum posse definiri. Nam *primò*, datur de Deo scientia. Ergo & datur Dei definitio. Consequentia patet, quia sicut demonstratio est adæquata ratio cognoscendi accidentia. Ita definitio est via adæquata cognoscendi substantias. Antecedens autem liquet, quia Metaphysica omninò scientificè agit de Deo, & confirmatur totus discursus, quòd *Aristot.* 7. *Metaph. cap.* 15. ex scientia colligit definitionem, & contrà.

2. Rem

2. Rem definire est nihil aliud, quàm ejus essentiam explicare, per plures conceptus, inadæquatè repræsentantes totam illam essentiam: id quod fit, si illorum conceptuum alter insinuet prędicata communia, alter autem insinuet illud alterum, per quod Ens quasi constituitur in esse tali, per quod sit hoc & non aliud, hoc est, distinctum ab omnibus rebus aliis, quorum illud genus vocatur, hoc differentia. Hæc autem omnia attribui possunt Deo. Nam 1. nihil repugnat, divinam essentiam apprehendi sub pluribus conceptibus. Ita patet. Attribuit enim mens nostra Deo multa attributa, etsi eorum singula habent realem identitatem ad essentiam. E. sic una essentia divina apprehenditur sub pluribus inadæquatis conceptibus. E. absolutè non repugnat Deo ista multiplicatio conceptuum, ut, ex hoc principio Deo repugnet definiri, nec deinceps, ut Deus representetur per aliquod commune prędicatū. Nam id de facto est in voce entis, substantiæ, quæ omnia essentiam Dei confuso, & communi conceptu significant. Nam id omne, quod sub voce entis, substantiæ, & Spiritûs significatur, verè Deo convenit & aliis, ut patet. Hactenus igitur habetur ad Deum definiendum genus, nempè aliquid prædictorum. Ex quibus porrò ad contexendam Dei definitionem, eligendum est, quod est propinquius. Nec denique repugnat, ut sit aliquis conceptus Deo proprius. Nam ut Deus sit Ens distinctum à cæteris omnibus, oportet ut habeat aliquid etiam sibi proprium, per quod ab aliis distinguatur, quale quid est hoc, quod dicitur infinitus, immensus, prima causa, & quæ sunt alia, quæ soli Deo conveniunt. Hactenus igitur habetur differentia ad istam Dei definitionem. Quid igitur tandem obstat, cur non possit Deus definiri?

Unde porrò 3. argumentor. Si quid obstaret, cur Deus non possit definiri, tum id vel faceret potissimùm ejus simplicitas, vel infinitas. At neutrum est. Nam linea cùm sit infinita, definitur tamen; & Angeli cùm sint simplices, nihilominus & ipsi definiuntur. Unde patet, quòd infinitas & simplicitas, ut sic, non dicant repugnantiam, ad definiri posse. 63

PUNCTUM II.

Deum perfectè definiri non posse.

In oppositum: Quòd Deus definiri non possit, *primò*, confirmatur inde, quòd ad exquisitam definitionem, requiruntur genus & differentia, ut *Aristoteles* docet, 6. *Top. c.* 5. Debéntque ista (genus & differentia) non intelligi taliter qualiter, sed accuratè, ut inde patet, quia genera generalissima in Philosophia Aristotelica non possunt definiri, quia iis non convenit genus & differentia: Et tamen talia, quæ qualemcunque generis & differentiæ rationem habeant, in generibus generalissimis etiam reperiuntur. Prædicamenta enim singula sunt genera generalissima, & ob id perfectè definiri nequeunt. Et tamen habent distinctos & speciales conceptus, per quos singula à singulis discernantur, veluti quod substantia ἀνυπαρξίαν significat, quantitas extensionem, actio influxum effectivum, & sic in aliis. Unde hæc eo ipso sunt istis entibus vice differentiarum, & quasi differentiæ. 64 *Ad definitionē requiri genus & differentiam exactè dicta.* *prædicamenta non possunt perfectè definiri.*

Porro, singula istorum sunt Entia, undè singulis istis convenit communis ratio Entis. Ens tamen verè genus non est, vide *l.* 1. *a.* 2. *n.* 41. Patétque adeò clarissimè, ad constituendam exquisitam definitionem, non sufficere id, quod qualitercunque nomen generis, & differentiæ, sed quod ea exactè & rigorosè dicta habet.

Hâc hypothesi præmissâ, concluditur efficacissimè, quòd Deo non conveniat perfecta definitio, quia nec genus, nec differentiam habet, accuratè loquendo. 65

66 *Deo non convenit differentia.*

Et paret primò, *de Differentia*, quòd ea Deo non conveniat, inde, quia de ratione differentiæ, propriè sic dictæ, est, ut neque includat speciem quam constituit, nec etiam genus illius speciei, ut *Arist.* docet, *l.6.Top.c.6.9.* & 14. & *Porph. Isag. c.7.* §.5. veluti rationalitas, quę est differentia specifica hominis, non est homo, & eadem rationalitas non est animal, quod est genus istius speciei (hominis) quam constituit rationalitas. Unde si qua esset differentia, per quam constitueretur Deus in hac specie Entis, illa non esset Deus. At nihil est in Deo quod non est ipse Deus. Cùm enim quicquid præter Deum est, sit creatum quid, oporteret id esse creatum quid, si non esset Deus. Absurdissimum autem est, Deum ab aliquo creato, habere ultimam perfectionem. Hanc enim habentia differentiam, sumunt à differentia sua.

Rursus etiam illa differentia quæ poneretur in Deo, non esset Ens, quod iuxta adversariam hypothesin esset genus Dei, seu remotum sit seu propinquum. De differentia autem non debebat prædicari nomen generis. At quod non est ens, non potest esse differentia, iuxta aliam differentiæ conditionem, ab Aristotele traditam, *d.l.6.Top.c.6.*§.5. Et quis credat Deum, summum illud ens accipere ultimam suam perfectionem, & actualitatem (quod differentiæ specificæ officium est) ab eo, quod non ens, atque adeò, nihil est. Relinquitúrq; adeó summatim Deo non competere propriè dictam differentiam.

67 *Deus non differens, sed diversus est ab aliis,*

Atque hæc etiam causa est, Cur Deus ab aliis dicatur diversus, non autem differens, quia scilicet diversa dicuntur, quæ seipsis distinguuntur. Differentia autem dicuntur, quæ non se totis, nec seipsis distinguuntur, sed per aliquid sui, hoc est, per differentias additas, ut Aristoteles distinguit *lib.4.Metaph.c.2.* & *l.5. Met. cap.9.* & *l.10.c.5.* Ita nempe Deus diversus est à materia prima (& sic ab aliis etiam) non autem differens, quia per differentiam nullam in esse Dei constituitur, rigorosè loquendo. Vide *Perer. lib.5. Phys. c.12.* Coll. Con. *lib. Phys. c.9. q.3. a.3.* Et *Scal. l.1. de Plant. p* 140. Plura quæ fieri possent, argumenta movere nolo.

68 *Deo non convenire genus.*

Cæterùm ex his, quòd Deo non conveniat differentia, efficaciter sequitur, quod nec eidem conveniat genus. Nam generica natura non datur, nisi contracta per differentiam, quæ ipsam actuat & complet, sicut forma materiam. Atque ita sicut huic repugnat, esse sine forma, ita generi repugnat, esse sine differentia. Unde cui repugnat habere differentiam, eidem etiam repugnat, habere genus. At ostensum est, quòd Deo repugnet habere differentiam. Repugnat igitur eidem habere genus.

Et confirmatur: quòd *Arist. 1.Top.c.5. Porphyr in Isag.c.2. Damasc. in Dial.c.9.* alíque: cùm definiunt genus, disertè aiunt, id esse genus, quod prædicatur de differentibus specie, &c. Differentia autem specie dicuntur, quæ per additas differentias distinguuntur. Unde clarè importatur, cùm quid non prædicatur de eifferentibus specie, genus non esse. At Deus (cùm, ut visum est, nullam differentiam habeat) à nulla re est specie, vel alio modo differens, sed solùm diversus, si rigorosè loquamur. Vide, quæ ad hanc rem dixi, *in Introd. Log. c.3. n.* 8, 9. *in Comment.*

Patétque adeò, nec Deo genus convenire, nec differentiam: Et proinde, nec perfectè definiri posse, cùm & differentia, & genus ad definitionem requirantur.

69 *Quomodo Deus sit simplicissimum.*

Alia argumenta libens omitto, quæ sumuntur ex simplicitate Dei. Quia Deus Ens simplicissimum vocatur, removendo solùm compositionem realem. Compositio autem rationis non repugnat Deo, ut infrà videtur. Atque ita genus & differentia (quæ re ipsa solùm facerent compositionem rationis) non repugnant Deo, quia compositionem faciant, in re, quæ utrumq; habet: sed quia aliunde ista compositio

infert

infert aliquas imperfectiones, unde & aliquæ aliæ compositiones rationis à Deo removentur, quæ aliunde imperfectionem important, ut est compositio ex esse, & essentia. Quatenus tamen simplicissimum volumus appellare Deum, in quantum ab eo genus, & differentia removetur, sic ratio, à simplicitate sumpta, coincidit cum priùs dictis.

Infinitas autem quomodo repugnet, si Deus definiatur, mox attingam. Consentiunt hac in re Dd. plurimi, negantes, Deum perfectè definiri posse. Sic *Augustin. lib. de cognitione veræ vitæ. c. 7. Sicut summus ille spiritus*, inquit, *qui Deus est, à nullo intellectu valet propriè excogitari, ita nullâ definitione potest propriè definiri, aut determinari.* Et *Hilarius: Certè* inquit, *hoc est Deus, quod cùm dicitur, non potest dici; cùm æstimatur, non potest æstimari; & cùm definitur, ipse suâ definitione crescit.* Vide plura apud Dn. *Chemnit. p. 1. Loc. Theol. de Deo, c. 3. p. 59.* 70

Et pertinet huc, quod *Cicero l. 1. de Natura Deorum*, memorat de *Simonide* Philosopho. Is cùm interrogaretur ab *Hierone* Tyranno, quid esset Deus, unum ad deliberandum diem petiit. Interrogatus postridiè, biduum petiit; & tandem, *quantò diutius rem considero*, inquit *Simonides*, *tantò mihi res videtur obscurior.* *Simonidis sententia de Deo definitione.*

PUNCTUM III.

Deum definiri posse definitione imperfectâ.

Atque hæc quæ hactenus dicta sunt, rectè confirmant, Deum perfectâ definitione definiri non posse. Interim tamen Deus qualicunque circumlocutione describi potest. Ad descriptionem enim satis est, si res aliqua (quam definitum vocamus) possit sub aliis pluribus conceptibus apprehendi, per quos intelligatur hoc aliquid esse, & distinctum ab aliis rebus, cujus generis descriptiones etiam postea apponam: quam ad rem eleganter ait *Chemnitius d. l. p. 60. Quia*, inquit, *omnino vult Deus ita cognosci & invocari, sicut se patefecit, tenenda est aliqua descriptio Dei, ad quam mens in invocatione se referat. Nihil enim aliud est adoratio, quàm confessio, tribuens illi essentiæ, quam in invocatione alloquimur, omnia illa attributa quæ in definitione ponuntur.* 71 *Deum describi posse.*

PUNCTUM IV.

In quo objectiones solvuntur.

Ad objectiones igitur principio propositas, nunc in quantum propositæ doctrinæ officiunt, respondendum est.

Ad *primam* dico: ad scientiam satis esse, si quid definitur per descriptionem: non autem necessaria est ad hoc definitio perfecta. Ita patet ex summis generibus, quæ scientificè cognoscuntur in Metaphysicis, & tamen perfectè definiri non possunt. Unde 2. apparet, quoad hoc, esse definitionis, & scientiæ diversitatem. Nam quod perfectè definibile est, id non potest esse Ens perfectissimum, quia implicat compositionem ex genere & differentiâ, quæ imperfectiones sunt. At ut quid dicatur scibile, nihil imperfectionis importatur. 72

Ad *secundam* respondeo: Posse Deum apprehendi sub conceptu communi, & confuso, & similiter sub conceptu proprio ac distincto. Sed non omnis conceptus communis habet rationem veri generis. Unde nec omnis conceptus distinctus ac proprius subinfert propriè dictam differentiam. Nam potest aliquid prædicari de pluribus, vel primò diversis, vel distinctis accidentaliter, vel distinctis Numero, &c. 73 *Non omnis communis conceptus genus est.*

Id igitur hactenus, quia de pluribus prædicatur, conceptum communem significat; & tamen genus non est, quia in neutro casu prædicatur de differentibus specie, quod in definitione generis requiritur, ut alibi latiùs declaravi. Inde igitur etiam sequitur, non omnem conceptum proprium facere differentiam.

74 Ad *tertium* dico: Angelos non esse simplices, removendo ab iis compositionem ex genere & differentia, ut disputo. *seq. c. n. 48.* Unde nec repugnat Angelo perfectè definiri. At Deus ita simplex est, ut ista etiam compositio ex genere & differentia, ei non conveniat, quæ ad definiendum necessaria est.

Cur infinitum non possit definiri?

De infinitate autem dico, aliam esse in quantitate, aliam esse in essentia, è quibus infinita quantitas, simpliciter non est Ens infinitum. Atque ita ei non repugnat definiri posse, quod repugnat Deo, quia infinitus est in essentia. Infinitas enim in essentia excludit omnem dependenti in essentia. At quod est definibile, id constat ex genere & differentia. Genus autē & differentia componunt essentialiter, sive dando essentiam. Unde quicquid est definibile, habet essentiam dependentiam, ex genere & differentia, quæ dependentia clarè repugnat ei, quod in essentia est infinitum.

ARTICULUS II.

Quomodo, & qualiter Deus definiri possit?

75 Hac in re dico 1. *Deum non definiri definitione perfectâ, sed solùm per descriptionem.* Ita patuit in priori puncto. Nec addi aliquid nunc necesse est.

76 2. Descriptio autem illa fieri potest, *I. per operationes*, ut quæ indicant divinam essentiam. Quò pertinet, si dicatur Deus *Autor boni in natura*, vel *causa prima unde pendeant cætera, creator, & conservator, ac gubernator omnium*, & quæ sunt his similia.

II. Fit *per negationes*, quibus removentur à Deo nostræ imperfectiones: veluti, si dicatur *infinitus, immensus, incomprehensibilis* & quæ istis sunt similia. Ubi tamen diligenter observandum est, quod sub istis negationibus non apprehendatur negatio præcisè, sed adæquatus eorum conceptus est implicando essentiam divinam. Veluti infinitas non est præcisè carentia finitatis, sed in conceptu adæquato est idē, quod essentia divina carens finitate. Negationes enim ut sic, sunt non Entia. Unde nisi quid positivum implicarent, non deberent poni in definitione, vel Dei, vel ullius rei alterius.

77 *III.* Fit *ex via eminentiæ*, veluti si Deus dicatur *παντοκράτωρ, omnipotens, omniscius, omnipræsens, optimus, maximus*, & quæ sunt his similia.

Ad quæ tamen generatim notandum est: Videri ferè perinde esse, sive ex coacervatione omnium attributorum divinorum fiat illa Dei descriptio, sive ex aliquibus solum. Eligi tamen in Theorematibus definitionem Dei factam ex solo attributo infinitatis, & non ex coacervatione omnium attributorum, quia sæpè unum attributum Dei solet in alio contineri, & unum ex alio demonstrari, ut sequentibus patebit. Sed hac de re contendere nolo.

78 *Qualis debeat esse Dei descriptio in Metaphysicis.*

Denique descriptio Dei Metaphysica non debet immiscere ea, quæ non sunt nota nisi ex revelatione. Juxta talia enim attributa agitur de Deo in Theologia. In Philosophia autem non agitur de Deo, nisi quantum per notitiam naturalem cognosci potest, ut suprà visum. Et sic etsi ad plenam Dei descriptionem, qualis à Theologis fieri debet, pertineat mentio, Patris, Filii, & Spiritûs sancti, & relationum illarum, quibus ad invicem referuntur: Philosophus tamen, describens Deum, istas

personas

personas non attingit. Unde & in futuro hoc de Deo tractatu, dimissâ ad Theologos doctrinâ de Trinitate, agimus de Deo præcisè.

ARTICULUS III.

In quo ponuntur Dei descriptiones.

79 *Pythagoræ definitio.*

Pythagoras, ait: *Deum esse excessum maximorum numerorum supra proximum*: sed hæc definitio nimis ænigmatica est, ut rectè judicat *Chemnit. de Deo p.* 58.

80 *Trismegisti.*

Trismegistus ait: *Deum esse circulum cujus medium est in centro, circumferentia ubique.* Hanc definitionem etiam non immeritò reprehendit *Scaliger, Exerc.* 363. *Pessimè*, inquit, *medium assignat (Trismegistus) infinito, & circumferentiam qui dat, finitum facit. Tum si erit ubique circumferentia, erit etiam in medio. Et idem fiet medium cum circumferentia.* Et alibi etiam prohibet *Aristoteles* definitiones fieri μεταφορᾶις.

Alii tamen definitionem *Trismegisti* aliter referunt. Sic scilicet: *Deus est intelligibilis sphæra cujus centrum est ubique, circumferentia nusquam.* Traditque *Ambrosius ad cap.* 3. *Ephes.* hujus descriptionis hanc resolutionem: Sicut nempè in sphæra omnia sunt æqualia, & quanta est altitudo & latitudo, tanta est profunditas: Ita in Deo etiam omnia sunt æqualia. Per centrum indicatur individua & omnimoda Dei simplicitas, & sedere quasi in centro dicitur Deus, indéque universali oculo cuncta conspicere, quoniam à centro simul in omnia est conspectus. Tandem per circumferentiam notatur infinitas & immensitas divina, quæ nullis, neque intra, neque extra mundi ambitum coërceturlimitibus. Confer *Cl. Martin. lib.* 2. *Exerc. Met.* 4. *Theor* 12. *p.* 778. quanquam sic adhuc est illa definitio Metaphorica.

81 *Platonis.*

Platoni Θεός ὅτι ζῶον ἀθάνατον, αὐταρκὲς πρὸς εὐδαιμονίαν, οὐσία αἰδίου, καὶ τἀγαθοῦ φύσεως αἰτία. Hoc est: *Deus est animal immortale, sufficiens sibi ad beatitudinem, substantia æterna, author boni in natura.* Sed neque hîc placet nomen animalis. Animale juxta propriam eámque tritam significationem est species corporis, & præditum est variis organis corporeis, quæ Deo non conveniunt.

82 *Augustini.*

Meliores sunt aliorum definitiones. *August. lib. qq. V. & N. T. q.* 1. *Deus*, inquit, *est Spiritus naturâ simplex, lux inaccessibilis, invisibilis, inæstimabilis, infinitus, perfectus, nullius egens, æternus, immortalis, verendus, diligendus, metuendus, omnipotens, omnitenens, dives, bonus, justus, severus, misericors, clemens, patiens, sive longanimis.* Et de quantit. animæ cap. 33. *Deus est omnium rerum creator, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, incorruptibile principium, incommunicabilis sapientia, incommutabilis veritas, incommutabilis æternitas, incommutabilis virtus, incommutabilis charitas, unus verus Deus atque perfectus, qui nunquam non fuit, nunquam non erit, nunquam aliter fuit, nunquam aliter erit, quo nihil secretius, nihil præsentius, qui difficilè invenitur ubi sit, difficiliùs ubi non sit, &c.*

83 *Anselmi.*

Anselmus in prosolog. c. 18. *Quid es, Domine, quid es? quid te intelligit cor meum? Certè vita es, sapientia es, veritas es, bonitas es, beatitudo es, æternitas es, & omne verum, bonum es.*

84 *Damasceni.*

Damascenus l. 2. *de Orth fid. c.* 2. Deum negativè ferè describit. Θεός ὅτιν ἄναρχος, ἀτελεύτητος, αἰώνιος, καὶ ἀΐδιος, ἄκτιστος, ἀτρεπτος, ἀναλλοίωτος, ἁπλοῦς, ἀσύνθετος, ἀόρατος, ἀναφὴς, ἀσώματος, ἀπερίληπτος, ἀγαθὸς, δίκαιος, πάντων κτισμάτων δημιουργὸς, παντοδύναμος, παντοκράτωρ, παντέπτης, πάντων προνοητὴς, ἐξουσιαστὴς, κριτὴς. Hoc est, *Deus est sine principio, sine fine, æternus, ac sempiternus, increatus, immutabilis,*

immutabilis, inalterabilis, simplex, incompositus, invisibilis, intangibilis, incircumscriptus, intelligibilis, incomprehensibilis, Bonus, Justus, omnium creaturarum fabricator, omnipotens, omnia gubernans, & intuens, omnibus providens, habens potestatem, & Judex, &c. Alia recensere supersedeo.

85 *Propria definitionis resolutio.* In Theorematibus dixi brevissimè: *Deum esse Spiritum infinitum*: ubi sub voce *Spiritus* representatur essentia Dei, secundùm confusum, & communem conceptum. Spiritualis enim natura reperitur etiam in Angelis. *Infinitas* autem secernit Deum ab omnibus rebus aliis. Posui autem unum solum istud attributum, quia in definitionibus studendum est brevitati quàm maximè, & quia hoc attributum satis est ad distinguendum, & secernendum Deum ab omnibus Entibus aliis, ubi tamen nec aliorum, coacervantium omnia attributa divina, consilium improbo. Sed hæc attributa divina deinceps consideranda sunt.

TITULUS IV.
De attributis Dei in genere.

86 Hìc sequentia tractanda sunt. 1. Explicanda est vox attributi. 2. Disputandum est: An Deo conveniant attributa. 3. Quid illa sint, adeóque. 4. Quomodo à Deo, vel ab invicem distinguantur. 5. Quomodo de Deo enuncientur, & 6. De eorundem divisione. Et denique, quis sit ordo inter ea.

ARTICULUS I.
De voce attributi, & æquipollentibus.

87 Lychetus *1. d. 8. q. 3. fol. 115. fac. 2.* docet, quòd attributum primò dicatur in creaturis, tanquam quod alteri attribuitur, sic ut sapientia dicitur attributum hominis.

Attributum unde dicatur? Unde porrò ex vi nominis attributum præsupponit essentiam ejus, cui attribuitur, quasi porrò & accidentaliter perficiens id, quod in se & essentialiter perfectum erat.

Et hinc porrò vox attributi transumpta est ad significanda ea, quibus perfectiones Dei de ipso enunciamus. Nam & hæc, cùm de Deo prædicantur, imitantur ferè modum prædicandi eum, quo prædicari solent attributa creaturarum de creaturis, veluti, ut Deus bonus, sapiens, &c. dicatur, etsi ista essentiæ divinæ revera non superveniant.

Est tamen præterea notandum, quòd vox attributi deinceps traducta sit, ad significanda prædicata ἐσιώδη, ut maximè ex prima vocis impositione attributa solùm sint illa, quæ sunt ἐπουσιώδη. Atque sic in præsenti titulo per attributa deinceps intelligemus etiam quidditativa Dei prædicata, veluti quum Deus Ens vel Spiritus, vel substantia dicitur. Si quis tamen attributa Dei essentialia ab aliis distinguere velit, & hæc reliqua specialiter attributa dicere, nihil refragor.

88 *Attributa divina etiam dicuntur accidentia.* Cyrill. *l. 11. Thesauri* vocat *Accidentia*, sed tamen cum moderatione. *Sapienter*, inquit, *dicitur, nihil accidere substantiæ Dei, quoniam in se ipsa perfecta est: Sed tamen cogimur nonnunquam quasi accidentia, etiamsi non omnino accidant Deo, hæc dicere, & mente, accidentium modo, concipere.* Frequentiùs tamen usurpatur vox attributi, quàm accidentis, in hac materia. Accidens enim significat essentiam accidentalem, adeóque imperfectam, quod non est in voce attributi, juxta vocis usum loquendo, quicquid sit de impositione. Nam vulgatissimè omne κατηγορούμενον (prædicatum) dicitur attribui subjecto, & tamen ea, quæ cum subjectis realiter sunt eadem, sæpè attribuuntur, hoc est, prædicantur de subjectis.

Vocari

Vocari etiam solent ista attributa *perfectiones simpliciter*. Hæc appellatio ut intelligatur, notandum est: quòd in rebus creatis aliæ sunt perfectiones simpliciter, aliæ perfectiones secundùm quid. Et *perfectiones secundùm quid* illæ dicuntur, quæ perficiunt quidem naturam finitam, implicant tamen in se aliquid perfectionis, ut infinitari [illegible] possunt, seu ut jungi non possint cum infinitari. Unde in oppositum in rebus creatis dicuntur *perfectiones simpliciter* illæ, quæ, etsi in rebus creatis sint finitæ, tamen ex genere suo iis non repugnat, ut sint infinitæ, seu, ut reperiri possint in Ente infinito. Sic esse rationale est perfectio hominis, perfectio, inquam, secundùm quid. Nam Ens infinitum non potest dici rationale. Nam rationalitas, sive esse discursivum, qua tale est, involvit progressum à noto ad ignotum. Unde quia discurrenti, seu ratiocinanti aliquid adhuc ignotum est, simpliciter repugnat primo & infinito Enti, ut ratiocinetur. At justitia hominis est perfectio simpliciter. Nam justitiæ ad infinitatem nulla est repugnantia, potéstque adeò aliqua justitia esse infinita. Sic ergo nunc attributa Dei vocantur perfectiones simpliciter. Omnia enim attributa Dei intelliguntur cum infinitate.

89 *Attributa divina dicuntur perfectiones simpliciter.*

perfectio simpliciter quid sit.

ARTICULUS II.

An Deo conveniant attributa?

Ratio dubitandi in negativam partem est, quòd attributi vox videtur importare realem distinctionem ab eo cui attribuitur, ut sit aliquid essentiæ superveniens, quod attributum dicitur. At tale quid non debet de Deo dici, ut postea videbitur. Et confirmatur *I I.* quòd subjectum in definitione attributi ponitur solùm κατ' ἀφαίρεσιν, sive per modum additamenti, ut Aristoteles docet, *lib. 1. post. cap. 18. 35. & lib. 7. Metaph. cap. 5. &* 18. Si ergo subjectum est aliquid κατὰ πρόσθεσιν, sive additum ad essentiam attributi, ergo non potest habere realem identitatem cum suo attributo. At quæ Dei attributa sunt, illa habent realem identitatem cum eo, ut ex postea dicendis suppono. Attributa igitur Dei non sunt attributa. Et confirmatur porrò, quòd si aliqua essent Dei attributa, ea vel maximè essent talia, quæ sunt Dei idiomata sive proprietates, quæque adeò in secundo modo dicendi per se de Deo prædicari possent. At nulla talia esse possunt. Nam in isto modo similiter exigitur realis distinctio prædicati à subjecto, ut Zabar. docet *l. 1. de Propos. necess. c. 5.*

90

Nihilominus hac in re dico. *I. Deum habere aliqua attributa quidditativa*, qualia sunt, quæ essentiam Dei significant sub confusis sive communibus conceptibus, ut, *Ens*, *Spiritus*, *Substantia*, neque hac de re est controversia.

91 *Attributa Dei quidditativa.*

I I. Deus etiam habet attributa, quæ sunt quasi passiones, sive affectiones ejus. Ita patet. Nam Deus est aliquid ἐπιστητὸν, hoc est, scibile, sive considerabile in scientia. At quæcunque talia sunt, ea habent affectiones. Est enim scientia in tribus conjunctim, nempè subjecto, principiis, & affectionibus, per Aristot. 1. *post.* 4. 76. Deinde confirmatur ex eadem Hypothesi, quòd si Deus in scientia considerari possit, de Deo oportet ut fiant demonstrationes. Scientia enim est habitus demonstrationis. At non demonstrantur de re, nisi quæ passiones sunt, vel ad modum earum apprehenduntur.

Affectiones Dei.

Ad solutionum objectionum priùs factarum, præcognoscendum est, quòd aliud sit, esse veram, eámque rigorosè & strictè dictam, subjecti passionem: aliud verò est, concipi & explicari, atque adeò prædicari per modum passionis, seu attributi, ut benè monet Suarez *disp. 3. Metaph. sect. 1. n. 5.* ubi nunc porrò dico, quòd ad

92 *Solvuntur objectiones.*

rationem demonstrationis ac scientiæ, non semper requirantur passiones, quæ tales sunt rigorosè loquendo, sed satis est, ad eam, si quid explicetur, concipiatur & prædicetur per modum passionis, ut alibi probatum, & brevissimè patet in attributis transcendentalibus, uno, vero, bono, &c. Hæc enim apprehenduntur per modum passionum, & in Metaphysicis satis sunt, ut Metaphysica scientificè, & demonstrativè agat de Ente universalissimè. Ista tamen attributa transcendentalia habent realem identitatem ad Ens, ut suprà visum est, unde & ipsa non superveniunt Enti, in esse constituto.

Atque ita clarè indicatur, quòd ad rationem passionis, vel attributi, in scientia requisiti, non requiratur ejus realis à subjecto distinctio. Sed ea est, ad rationem scientifici attributi, per accidens. Unde porrò patet, aliqua scibilia attributa habere cum subjecto realem identitatem, aliqua verò habere realem diversitatem.

Et ex his patet responsio, ad duas posteriores confirmationes. Nam solùm in rigorosissimè dicta passione, requiritur, quoad ejus definitionem, subjectum tanquam προϋπάρχον. In aliis autem, ut patuit, potest attributi ad subjectum esse realis identitas.

Potest tamen *secundò* responderi per proportionem: quòd sicut aliquæ passiones sunt verè & rigorosè dictæ passiones, aliæ verò solùm apprehenduntur per modum passionum: Ita etiam aliquando subjectum est verè aliquid, definitioni passionis προϋπάρχον: aliquando verò solùm apprehenditur vel concipitur, ut aliquid appositum. Estque id omninò etiam in iis attributis, quæ de Deo prædicantur. Ponitur enim in illorum definitione Deus, etiam in obliquo casu, sicut & ens in definitione transcendentalium attributorum. Infinitas est attributum Dei, &c. Immensitas est attributum Dei, &c. sic in aliis. Veritas est affectio *Entis*, & sic deinceps.

94 Realis autem distinctio (de qua erat ultimâ confirmatione) quam Zabarella urget ad secundum modum dicendi per se, similiter non admittitur, ut saltem indicant attributa transcendentalia. Dixique ea de re satis, *in lib. de propos. c. 4. n. 75.*

95 Ad *primam obiectionem* dico: sæpè vocis usum deviare ab ejus impositione. Unde etsi vox attributi principiò sit imposita ad significandum id, quod quasi supervenit essentiæ rei: nihilominùs sæpè attributa dicuntur, quæ non superveniunt essentiæ, sed cum illa eadem sunt, ut sine dubio est in omnibus quidditativis prædicatis, quæ hoc ipso quia prædicata sunt, attribuuntur suis subjectis, & tamen realem distinctionem, idque indubiè ab iis non habent. Sed de eo jam dum fuit in priori puncto huius tituli.

ARTICULUS III.

Quid sint attributa divina?

96 *Dei attributa non esse accidentia.*

Hac in re dico *I. Attributa Dei non sunt accidentia Dei.* Hoc inprimis per se certum est, de quidditativis attributis; Cùm enim Deus substantia sit, nihil de eo in quid est prædicari potest, quod sit accidens. Estque indubium,

Attributa divina non esse accidentia.

97 De aliis autem attributis, quæ per modum passionum apprehenduntur, similiter patet: quia si quid esset accidens in Deo, Deus esset aliquid compositum ex essentia & suo accidente. At repugnat ista compositio Deo, ut infrà patebit, disputando de simplicitate Dei, inprimis, *n.* 250.

Actiones non componunt.

Loquor autem disertè *de attributis; quæ sunt per modum passionum sive affectionum.*

num. Nam actiones divinæ transeuntes non sunt subjectivè in Deo, sed solùm à Deo procedunt, unde nullam compositionem cum Deo faciunt. Fit enim compositio per unionem eorum, quæ in re sunt. At actio quasi digreditur ab agente. Si sol incipiat illuminare, qui ante annum non illuminabat, non proinde incipit esse aliquid compositum, ex suo esse & suâ illuminatione. 101

Quanquam id etiam est de actionibus immanentibus. Hæc enim non dicuntur immanentes positivè, quasi in agente, rigidè loquendo, subjectentur, sed negativè solùm quia in externam materiam non transeunt. Unde ad rationem actionis simpliciter & immanentis & transeuntis, non requiritur esse *In*, sed solùm esse *Ab*. Ideóque neutra facit cum agente compositionem. Et sic anima nostra, si incipiat intelligere aut velle, non tamen componitur tum ex suo esse & intellectione, & volitione, quâ tales sunt: Sed in utroque statu, æquè est anima simplex. Dixi: *quâ tales sunt*. Quia ad intellectionem potest consequi aliqua compositio, si sit per speciem intelligibilem. Hujus enim entitas addita ad essentiam animæ facit ibi compositionem.

Atque ita hactenus patet: Affectiones Dei non posse esse de prædicamento accidentium: nihil tamen obstare, quò minùs aliquæ saltem actiones Dei, sint ex prædicamento actionis. 98

Unde porrò specialiùs sequitur, quòd duratio Dei, hoc est, æternitas, sicut nec præsentia illius ad ubi, pertineant ad prædicamentum. Quando, vel ad prædicamentum ubi, de quibus suprà fuit, *lib. 1. c. 16. & 17.* Pleniúsque id patebit infrà, tractando de simplicitate Dei, quatenus ab eo accidentalis compositio removetur. 99

Divina attributa esse inadæquatos conceptus divinæ essentiæ.

Dico II. *Attributa divina sunt inadæquati conceptus essentiæ divinæ.* Id sic intellige, Intellectus noster non potest simul distinctè cognoscere multa. Jam v. nomen Dei est *Pelagus* quasi, ut *Damascenus* loquitur, multarum perfectionum, in quantum in essentia Dei, vel excellentiori modo est, quod est in nobis, vel etiam à Deo nostræ imperfectiones removentur. Hinc ergò fit, ut essentiam Dei, modò apprehendamus cum perfectione hac, modò cum perfectione alia: & sic unam illius essentiam partimur in plures conceptus, eandem essentiam inadæquatè repræsentantes. 100

Hactenus igitur dico duo: *primum* est, quòd omnia attributa divina implicent essentiam divinam, & eam repræsentent. Patétque id de quidditativis attributis. Nam illa omnia significant essentiam Dei, sub communi conceptu, per modum generum, etsi verà genus Dei non sint, ut alibi disputo. Genera autem, quæque rationem generum imitantur, significant suarum specierum, vel inferiorum suorum, essentias, sub confusis conceptibus: ut communiter admittitur. De aliis autem attributis, quæ per modum affectionum apprehenduntur, similiter patet. Nam illi omnia attributa sunt attributa realia. Convenitque Deo, à parte rei, & citra actum mentis, quòd per singula ista significatur, veluti quòd essentia Dei careat finibus, in præsentiâ, duratione, essentiâ, &c. At non sunt realia, per hoc, quod addunt essentiæ divinæ, (ut more nostro loquamur.) Id enim est negatio, vel respectus rationis, ut posteà dicam, quæ nihil realitatis habent. Oportet igitur ut includant essentiam divinam, ut per eam habeant realitatem suam. Illustrari hæc possunt ex iis, quæ suprà dixi, in communi, de affectionibus transcendentibus, in quibus similis est ratio. 101

Attributa divina implicare essentiam divinam.

Diligenter

102 Diligenter itaq; cavendum est, cùm adæquatus conceptus divinorum attributorum dandus est, ne solius negationis, aut hujusmodi respectûs mentio fiat. Quid igitur est æternitas? Non rectè dico, quòd æternitas sit carentia terminorum, in durando; sed æternitas est ipsa Dei essentia, carens terminis in durando. Sic quid est infinitas divina? Non rectè dico & adæquatè: eam esse negationem finitatis, sed (implicando nomen essentiæ divinæ, dico rectè) eam esse ipsam essentiam divinam sumptam cum negatione, vel carentiâ finium. Nisi enim hoc modo adæquati conceptus singulorum attributorum apprehendantur, non potest stare realis identitas divinorum attributorum cum ejus essentia. Neque enim idem sunt Deitas & carentia terminorum in duratione, v.g. sed maximè idem sunt, & in re nihil differunt, Deitas & Deitas carens durationis terminis. Non enim ista differunt, nisi per negationem additam. Negatio autem non est aliquid reale in se, & præcisè sumpta. Ergò neque reale discrimen facere potest.

103 *Attributa divina essentiam Dei inadæquatè significant.*

Alterum quod in superiori propositione continetur, est quòd per attributa divina, essentia divina *inadæquatè* repræsentetur. Id etiam patet, & primò quidem generatim: quia si significent essentiam divinam adæquatè, & quoad omnia, quæ in ea statim implicantur, jam non essent attributa, sed vocabula æquipollentia ad vocem Dei. Sicut in simili, *res* & *aliquid*, quæ adæquatè significant id, quod Ens significat, non sunt affectiones Entis, sed dicuntur æquipollenter ad Ens, unde ista non magis sunt affectiones Entis, ac Ens est affectio rei, & alicujus.

104 Speciatim etiam patet, de attributis Dei quidditativis, quòd illa inadæquatè solùm significent divinam essentiam. Nam illa solùm continent conceptus communes, hoc est, repræsentant essentiam divinam, solùm secundùm ea, quæ etiam in aliis rebus sunt. At omnis res præter ea, quæ cum aliis habet communia, habet etiam aliquid sibi proprium, per quod ab aliis distinguatur; Prædicata autem communia non repræsentant id quod rei cuique proprium est.

105 Rursus etiam id apparet in iis attributis, quæ apprehenduntur per modum affectionum. Nempe in essentiæ divinæ adæquato conceptu implicantur omnes perfectiones. Ergò & perfectio, quâ Deus caret terminis durationis & præsentiæ, quâ est incapax dependentiæ, mortalitatis, & aliorum.

Nulla autem affectio implicat hęc singula sub conceptu distincto ac proprio. Nam æternitas non implicat infinitatem in adessendo, neque hæc illam. Et sic in aliis. Habent enim illa attributa suam per ista distinctionem. Sed quidnam sit, per quod hæc attributa inadæquatè significent essentiam divinam, statim addendum est.

Unde attributa divina significent essentiam divinam inadæquatè?

106 *Attributa divina addunt aliquid ad essentiam.*

Dico 3. *Attributa, quæ Dei affectiones sunt, non addunt aliquid reale ad essentiam divinam, sed aliquid rationis.* Hîc tria dico. I. Quòd ista divina attributa aliquid ad essentiam divinam (quam ipsam tamen implicant, ut priùs visum est) addunt. Ita patet, quia aliàs non possent attributa esse, & essentiam divinam inadæquatè solùm repræsentare; sed fierent reverà æquipollentia ad vocem Dei, ut & priùs tactum est. Et patet idem: æternitas enim distinctè, & explicitè infert carentiam terminorum in durando, quod non fit sub nomine Deitatis, vel divinæ essentiæ.

107 II. Dico in ista propositione: *Quòd attributa divina nihil ad essentiam reale addant.*

addant. Et patet, quia nihil reale ad essentiam alterius rei additum, (quod quidem rationem affectionis habere possit) potest esse, nisi quod sit accidens. At prius visum est, attributa Dei non esse accidentia. *Non reale.*

III. Dico: *Quòd attributa divina addant aliquid rationis.* Id ex prioribus relinquitur. Nam si singula addunt aliquid, & tamen non addunt aliquid reale, oportet igitur, ut addant aliquid rationis. Inter hæc enim non datur medium, nempe inter reale & rationis. Sic igitur aliqua addunt *negationem*, ut infinitas, immensitas, aliqua addunt *respectum* quendam, ut omnipotentia, scientia, providentia, & sic deinceps. 108 *sed rationis.*

ARTICULUS IV.

Quomodo attributa divina à Deo, & inter se distinguantur?

De duobus quæritur præsenti quæstione, nempe quomodo se habeant attributa Dei ad essentiam divinam. *Deinde*, quomodo se habeant ad invicem. 109

PUNCTUM I.

Quomodo se habeant attributa divina ad Essentiam Dei?

Igitur I. Dico: *Attributa divina realiter eadem esse cum essentia divina.* Ita relinquitur ex priori puncto. Nam ibi probatum est, singula attributa implicare essentiam Dei, eámque per inadæquatum conceptum repræsentare. Et patet, quia si secus esset, daretur in eo realis compositio, ex essentia ejus & supervenientibus attributis. Sic *August. lib. 7. de Trinit. cap. 1.* ait: *Non alio magnus, alio Deus est. Sed eo magnus quo Deus, quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe ejus magnitudo est, quæ virtus, & eadem essentia, quæ magnitudo.* Et *l. 7. Confess. c. 4. Voluntas & potentia Dei est Deus. Æternitas quoque Dei; divina essentia est.* Sic & alii docent. Vide cum Magistro Interpret. *ad 1. d. 19. & l. 4. d. 46. Thom. 1. p. q. 13. Suarez disp. 30. Met. sect. 6.* 110 *Attributa divina realiter idem sunt cum essentia divina.*

PUNCTUM II.

Quomodo attributa divina se habeant ad invicem?

Secundò dico: *Attributa Dei inter se realiter non distinguuntur.* Hoc primum patet de attributis quidditativis inde, quia ista sunt communia Dei prædicata. Unde hactenus imitantur rationem generis. At genera uni rei non possunt plura convenire, nisi cum est inter ista subordinatio, & unum includitur quidditativè in altero, ut *Aristoteles* docet *Topic. c. 3. §. 3.* & *Porphyr. in Isagog. c. 7. §. 9.* Procedítque idem à fortiori in illis prædicatis, quæ solum rationem generum imitantur, quod est in istis divinis attributis. Quia scilicet non sunt realiter diversa prædicata, cùm *Petrus* vocatur homo, & animal, & ens: Inde etiam non sunt realiter diversa prædicata, cùm Deus vocatur Spiritus, & substantia, & Ens. Estque de istis per se certum. 111 *Attributa Dei inter se non distingui realiter.*

De cæteris etiam attributis, quæ per modum affectionum de eo enunciantur, patet idem, quia inprimis nullum sufficiens indicium dari potest realis distinctionis 112 *Indicium nul-*

inter

lum eſt realis diſtinctionis inter attributa divina.

inter ea. Entia non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate. Antecedens patet: diſcurrendo per ea, quæ afferri ſolent majoris diſtinctionis indicia.

Nam *Primò* non poteſt illa realis diſtinctio inferri *ex diſtinctione operationum*; Nam ab una ſimplici virtute poſſunt plures operationes dari, ſicut virtus illuminativa in ſole eſt eadem, & tamen ab ea eſt & illuminatio, & calefactio, & exiccatio, & ſic deinceps in aliis.

Nec *Secundò* ad eam realem diſtinctionem faciendam ſatis eſt *varietas negationum*, quæ ſignificatur per diverſa Dei attributa. Nam ea varietas fit ſolùm ob imperfectionem intellectûs noſtri, nequeuntis rem ſimplicem uno actu apprehendere ſub uno conceptu. Unde eandem rem partitur in plures conceptus, juxta negationum diverſitatem, ut ſuprà patuit loquendo de entibus rationis.

Neque *Tertiò* hæc ipſa *diverſitas conceptuum* ſatis eſt ad diverſitatem rerum. Nam in re maximè eâdem dantur varii conceptus. Nam à parte rei idem eſt *Socrates*, & homo, & animal, & tamen alios conceptus formamus de *Socrate* quâ *Socrates*, & quâ eſt animal, & quâ eſt homo. Idémque eſt in aliis. Et patet, quia conceptuum diverſitas eſt, ad qualemcunque diſtinctionem objecti intelligibilis, ſive ſcilicet illud ſit realiter, ſive re diſtinctum, ut ſuprà viſum eſt, *lib.* 1. *c.* 25. *n.* 86.

Nec *denique* hanc ad rem ſatis eſt *diverſitas reſpectuum*, quæ per attributa divina indicatur. Nam dicitur res aliqua ſcibilis & appetibilis, qui diverſi reſpectus ſunt. Et tamen iſti reſpectus realiter nec inter ſe, nec à re quæ hos reſpectus ſuſcipit, differunt. Nam ſi removeamus à re iſta, omne extraneum, & ab ea diverſum, adhuc, præciſiſſimè ſumpta, & erit & cognoſcibilis, & appetibilis.

PUNCTUM III.

Quod attributa divina diſtinguantur ratione ratiocinatâ?

113 III. Dico: *Iſta attributa divina diſtingui inter ſe ratione Ratiocinatâ.* Hîc duo dicuntur. Primò, *quòd attributa divina diſtinguantur ratione.* Ita patet, nam inprimis attributa divina ſunt multa, eáque non ſynonyma, ut facilè patet. At omnis multitudo infert diſtinctionem, ſervatâ proportione, inter multitudinem & diſtinctionem. Unde, ſi à parte rei ſit multitudo, etiam erit realis diſtinctio, ſi autem multitudo ſolùm ſit per multos mentis conceptus, etiam diſtinctio eſt per rationem, ſive mentis conceptum. At attributa divina non ſunt multa realiter, ut priùs viſum, ſed ſunt una divina eſſentia, per plures inadæquatos conceptus apprehenſa. Ergò etiam oportet, ut inter ea ſit diſtinctio per rationem.

114 Deinde dico: quòd iſta attributa diſtinguantur *ratione Ratiocinatâ.* Diſtinctionem rationis ratiocinatæ ſuperiori libro dixi eam, quâ mens, in facienda rationis diſtinctione, ſumit ex re occaſionem. Atque hoc dico eſſe in attributorum divinorum diſtinctione.

115 *Occaſiones diſtinguendi divina attributa.*

Igitur occaſio diſtinguendi attributa divina eſt multiplex; ſingulæ tamen ſunt in ordine ad creaturas, à quarum cognitione provehitur intellectus ad cognitionem Dei. *Prima* ſumitur ex diſtinctione rerum poſitivarum, quæ per negativa Dei attributa à Deo removentur. Aliud nempe eſt mori, aliud circumſcripta præſentia, & ſic in aliis. Hinc ergò juxta horum diſtinctionem etiam intellectus noſter ſumit occaſionem diſtinguendi in Deo immortalitatem & immenſitatem. Illa enim removet à Deo τὸ mori, hæc finitam præſentiam, quæ in creaturis omninò differunt.

Deinde

Deinde, alia occasio ista attributa distinguendi est, ex diversitate operationum, quia nempe alia est operatio Dei, punire hominem, & alia, hominis misereri, hinc, ex illa actuum diversitate, etiam mens nostra distinguit attributa, nempe justitiam (quâ punit Deus) & misericordiam, (quâ miseretur) quas hinc etiam *Cassiod. in Ps.* 50. vocat duas res. Simile est, quòd mens nostra in sole distinguit vim exiccativam & calefactivam, (quæ aliàs à parte rei est una simplex, & indivisibilis qualitas) quia alia operatio est, calefacere, & alia est exiccare. Et harum operationum intuitu solet dici, quòd attributa divina distinguantur *virtualiter*. Hoc enim nihil aliud est, quàm quòd ea attributa distinguantur virtute & operatione.

Tertia occasio distinguendi attributa divina est inde, quòd quæ attributa in creaturis, correspondent attributis divinis, sunt in rebus creatis distincta. Ita apprehendimus in Deo sapientiam, bonitatem, intellectum, voluntatem, & sic in aliis. Ea etiam prædicantur de rebus creatis. Homini enim & Angelo ista omnia conveniunt. Jam in rebus creatis illa attributa sunt realiter distincta. Hinc igitur sumit ratio nostra occasionem, similiter ea distinguendi in Deo, quæ tamen reverà hîc distincta non erant. Alia mitto.

Objectiones Scotistarum, qui majorem, quàm rationis distinctionem inter attributa divina ponunt, ex his ferè solutæ relinquuntur. Præsertim in iis, quæ ad secundam propositionem dicta sunt. Ubi ostensum est, ea quæ putantur realis distinctionis indicia esse, non tamen talia esse. Quanquam fortassè *Scotus*, ejúsque assecla reverà ab hac doctrina non dissentiunt. Iste enim etiam absolutè simplicem docet esse Deum, 1. *d.* 8. & alibi. Unde solùm videtur quoad hanc rem esse discrepantia in modo loquendi, ut videtur *Suarezio, disp.* 30. *Met s.* 6 *n.* 3. 116

ARTICULUS V.

Quomodo attributa divina de Deo enuncientur?

Sub hoc Articulo possunt variæ quæstiones moveri, sed studio brevitatis eas contraham in paucas propositiones. 117

I. Propositio: *Attributa divina non enunciantur de Deo efficienter*: Aiunt aliqui Deum esse bonum, quatenus efficit bonitatem, & justum, quatenus efficit justitiam, & sic in aliis. Hæc igitur resolutio bona non est, quia aliàs etiam Deus posset dici lapis, quia lapidem efficit. Absurdè. Confer *Lychet. l.* 1. *d.* 8. *q* 3. *fol.* 115. ubi porrò observandum est, quòd multa attributa de Deo prædicentur, quæ non efficiantur in rebus creatis, ut sunt infinitas, immensitas, æternitas. Rectiùs igitur illa attributa dicuntur de Deo prædicari, per modum adjunctorum, ut *in Top. c.* 8. *n.* 38. *& seqq.* disputavi. 118 *Attributa divina non intelligi efficienter.*

II. Non omnia attributa divina enunciantur de Deo Metaphoricè, sed intelliguntur aliqua propriè. Hoc totum docet *Ambros. lib.* 2. *de fid. ad Gratianum. Sunt quædam nomina*, inquit, *quæ evidenter proprietatem divinitatis ostendunt. Alia verò sunt, quæ translativè, & per similitudinem de Deo dicuntur.* 119 *Nec omnia esse Metaphorica.*

Objicitur. Omnia attributa divina transsumi à creaturis. Ab his enim solis deducimur in cognitionem Dei. At quæ creata sunt, non possunt citra tropum prædicari de Deo. 120

Ad hoc Respondet *Thom. part.* 1. *q.* 13. *a.* 3. Quòd attributa divina possint bifariàm apprehendi. *Primò* quoad ipsas perfectiones quas dicunt; *Secundò* quoad modum significandi. Ex modo priori, dicuntur de Deo propriè. Sine enim tropo convenit *Attributa divina posse bifariàm apprehendi.*

convenit Deo perfectio, quæ significatur voce bonitatis, justitiæ, & sic in aliis. In ipso tamen modo significandi occurrit aliqua improprietas vel catachresis. In creaturis enim (cùm de his prædicatur bonitas, jnstitia, &c.) Fit modum prædicandi cum quadam compositione, intelliguntúrque ibi prædicari, per modum accidentium.

Quænam de Deo dicantur Metaphoricè.

Deinde est observandum: quòd *alia* nomina immediatè, & ex prima impositione, significent res creatas, ut est nomen *Leonis, agni, manuum, oculorum, &c.* Et hæc non prædicantur de Deo nisi Metaphoricè. *Alia* autem ex genere suo sunt indifferentia, ad esse finitum & infinitum, quale quid est bonitas, sapientia, &c. Et ista non prædicantur, quoad rem significatam, impropriè de Deo, sed maximè propriè, & per prius dicuntur de eo. Denique *alia* sumuntur à creaturis, sed removendo earum proprietates, & in his etiam non apparet, quomodo improprietas sit, veluti cùm Deum infinitum, immensúmque dicimus.

Quid sentiendum de abstractivis & concretivis prædicationibus attributorum divinorum de Deo?

121 *III. Attributa divina possunt de Deo enunciari in abstracto & concreto.* Ita apparet. Nam in primis Scripturæ utroque modo loquuntur. *Deus est bonus, misericors, perfectus, immortalis, verax, &c.* quæ locutiones sunt concretivæ. Et rursus: *Deus est charitas, vita, veritas,* quæ locutiones sunt abstractivæ. Indéq; simile fit judicium de attributis cæteris.

Gilbertus Porretanus, ut meminit *Bernhardus*, *Serm.* 80. *in Cautic.* existimavit, non eandem rem in Deo significari vocibus abstractis & concretis. Sed id ἀλόγως dicitur, & contra rationem & Scripturam. Unde & ista sententia porrò patronum non habet. Ejus refutationem qui volet, videat apud *Bernhardum d. l.* & *Valentiam Tom.* 1. *in Thom. disp.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 3.

122 *Quænam meliores sint prædicationes abstractivæ, an concretivæ.*

Scalig. Ex. 365. *s.* 6. *disp.* Locutiones concretivas bonas non esse. *Quoniam*, inquit, *multa Deo attribuuntur, ut omnipotens, omniscions, misericors, pius, vindex, sanctus, fortis, immortalis, bonus, purum Ens: haud rectè extorsit usus, ut sic loqueremur. Si enim denominativè de eo quicquam prædicaretur, abstractum esset tum aliud ab ipso, tum ab ipso priùs, quod sane impium est. Quare neque eus est, sed essentia, neque bonus sed bonitas, eeque sapiens sed sapientia, neque omnipotens sed omnipotentia, quæ ita in ipso sunt, ut sint ipsum, ita insunt, ut nihil antecedat nihil sequatur.* Hæc ille.

123 Nihilominùs hæc censura mihi non adeò probatur. Nam inprimis istæ concretivæ, sive denominativæ prædicationes non necessariò inferunt, vel realem distinctionem, vel etiam realem prioritatem abstractorum ad concreta. Nam etiam transcendentalia attributa concretivè dicuntur de ente, veluti *Ens est unum, verum, bonum.* Et tamen ibi nec realis distinctio, nec realis prioritas est. Sufficit enim hîc prioritas apprehensionis vel cognitionis nostræ, quæ inter attributa divina, ipso *Scaligero* judice, negari non potest, dum *d. Exerc.* 365. *sect.* 6. unum *prius* alio vocat; & posteà *sect.* 7. inter ea ordinem, (qui sine prioritate & posterioritate non est) ponit.

124 Deinde: id quidem negari non potest, quòd attributa divina, quia de Deo abstractivè dicuntur, significent eminentiam, secundùm quam Deo conveniant (ita namque in creatis etiam, cùm quem excellenter fortem, vel temperantem dicere volumus, solemus eum appellare fortitudinem vel temperantiam) nihilominùs,

alia

alia ex parte, locutiones concretivæ liberant Deum ab imperfectione, præsertim in prædicatis substantialibus. Nam abstracta substantialia habent modum significandi incompletum, & quasi partialem. Unde, ut Deus intelligatur Ens completum esse, rectiùs apprehendemus eum tale quid esse, si eum *ens* & *spiritum* dicamus: quàm si eum dicamus *entitatem* vel *spiritualitatem*.

125 Cætera autem attributa similiter aliquam Dei perfectionem rectiùs significant cùm concretè prædicantur, quàm cùm prædicantur abstractivè. Inprimis enim ista attributa ex se habent modum significandi: per esse *In*: neque, ut sic apprehenduntur tanquam ἐνυπάρκτα, & per se subsistentia, sed tanquam circumstantia naturam, ut *Damascenus* loquitur *lib.* 1. *c.* 4. *&* 9. At Deo maximè convenit esse ἐνυπόστατον, & habere esse substantiale. Illud igitur rectiùs intelligitur, cùm Deus bonus dicitur, quàm cùm dicitur bonitas, idémque est in aliis.

126 Atque hinc summatim apparet, rectè locutiones abstractivas & concretivas conjungi. Atque tum *abstractivæ* locutiones indicant talium attributorum eminentiam in Deo, tum etiam, quòd talia attributa non sint in Deo accidentia, sed sint in eo per identitatem, ad Dei essentiam. *Concretivæ* autem locutiones vendicant quàm maximè, Deo, esse completum & substantiale.

Abstractivæ & concretivæ prædicationes conjungendæ.

ARTICULUS. VI.

De divisione attributorum divinorum.

127 Attributorum divinorum variæ sunt distinctiones, quarum aliquæ ex hactenus dictis haberi possunt.

I. Attributa divina alia quidditativa sunt, alia naturam circumstantia. Ita *Damascenus* distinguit *lib.* 1. *de orth. fid. cap.* 4. Súntque attributa illa quidditativa, quæ in quid est de Deo prædicantur, quæque adeò de Deo per modum cujusdam generis dicuntur, ut sunt hæc, quibus Deus dicitur ens, spiritus, substantia. Circa naturam autem, vel circumstantia naturam divinam illa dicuntur, quæ apprehenduntur in Deo per modum affectionum, veluti cùm Deus bonus, sapiens, justus, æternus, &c. dicitur. Distinctionem hanc etiam inculcat *Aug. lib.* 15. *de Trinit. Si*, inquit, *dicam æternus, immortalis, &c.* Et *Spiritus*; *horum omnium novissimum, scilicet* Spiritus, *videtur tantùm significare substantiam.*

Attributa Dei alia quidditativa, alia se cum.

128 *II. Attributa divina alia sunt Deo propria, alia communia.* Ista soli Deo conveniunt, atque ἰδιώματα & proprietates dici possunt. Hæc etiam conveniunt rebus creatis. Propria sunt: æternitas, immensitas: communia sunt, ut esse bonum, sapientem, unum: dicuntúrque illa attributa communia, non quasi talis bonitas, qualis in Deo est, etiam aliis in rebus reperiatur, sed quia potest aliquis communis conceptus abstrahi, à Dei bonitate, &c. in quo conveniant etiam creaturæ, quatenus & hæ bonæ dicuntur.

Alia propria, alia communia.

129 *III. Attributa Dei alia sunt positiva, alia negativa.* Positiva sunt, quæ significantur terminis affirmativis, ut, cùm Deus omnipotens, omniscius, bonus, &c. dicitur. *Negativa* sunt, quæ per particulam negativam *IN*, vel *Græcum A*, de Deo prædicantur. Illa enim particula στερητικὴ est, ut *Arist.* docet *l.* 5. *Met. cap* 22. Talia sunt, cùm Deus vocatur ἀθάνατος immortalis, ἀπερίγραπτος incircumscriptus, ἀκατάληπτος incomprehensibilis, ἄναρχος sine principio, & sic deinceps.

Alia positiva, alia negativa.

130 Quæres: *An illa negativa attributa significent negationes infinitas, an privationes?*

Qualis negatio

Respondeo.

ſit in attributis divinis?

Reſpondeo: Abſolutè loquendo, negationes illas eſſe infinitas. Nam negationes privativæ negant ſolùm in ſubjecto πφυκὸν, hoc eſt, illo, cui per naturam convenit habitus oppoſitus. Unde cùm per naturam non conveniat Deo mortalitas, finitas, comprehenſibilitas, ideò immortalitas, infinitas, incomprehenſibilitas, &c. non ſunt privationes, ſed abſolutè ſunt negationes infinitæ. Nihilominùs, quia non ſolet convenire negationibus infinitis, ut ad rem comparentur, quaſi per modum adjacentis ad ipſam, quod reperitur in privationibus, hinc nihil incommodi eſt, ſi attributa illa dicantur στερητικὰ & privativa, eo modo loquendi, quo ſuprà expoſui, quòd unitas, addens enti indiviſionem, addat illi privationem.

131 Iterum quæris: *Quomodo aliqua Dei attributa poſſint eſſe negativa: Cùm omnia illa debeant ſignificare perfectiones. Negatio enim nullam perfectionem ſignificat?*

Attributa negativa quomodo dicant perfectionem in Deo?

Reſpondeo: Attributa Dei negativa bifariâm dicere perfectionem in Deo. *Primò* quidem, quia implicant omnia attributa, eſſentiam Dei infinitam. Eſſentia autem divina eminenter implicat omnem perfectionem. *Secundò*, quia ſingula attributa iſta removent à Deo imperfectionem, ſeu potiùs perfectionem creatam. Indéque conſequenter notant, Deo convenire perfectiones eminentiores. Sed hâc de re etiam ſuprà dixi, *lib.* 1 *c.* 5.

132 Ενεργητικὰ, *vel* ἀνενέργητα. *IV. Attributa divina alia ſunt* ἐνεργητικὰ, *operativa; alia* ἀνενέργητα, *non operativa.* Diſtinctio illa frequenter à Dd. uſurpari ſolet, in doctrina de communicatione idiomatum, ſive propriorum. Ubi, cùm communicatio fiat ad operationem, aiunt ἐνεργητικὰ ſolùm attributa communicari, velut eſt potentia, vis vivifica, &c. Non autem ἀνενέργητα, qualia ſunt, æternitas, &c. Dicuntúrque attributa illa ἐνεργητικὰ, ſecundùm quæ Deo convenit influere in aliquem actum, qualia jam relata ſunt. Ανενέργητα autem attributa dicuntur illa, quæ non ſunt ordinata ad actus aliquos, quorum exempla ſimiliter modò recenſita ſunt.

133 *Abſoluta, vel reſpectiva.* *V. Attributa alia ſunt abſoluta, alia* σχετικὰ, *ſive reſpectiva.* Abſoluta ſunt, quæ nullum reſpectum implicant, ut eſt immenſitas, æternitas, infinitas, &c. *Reſpectiva* autem ſunt, quæ reſpectum aliquem implicant, talia ſunt cùm Deus dicitur prima cauſa, & primus motor, creator, conſervator, Dominus, & ſic deinceps. Quòd ſi & reſpectivis annumerare placet, quæ reſpectum tranſcendentem involvunt, tum porrò omnia illa attributa reſpectiva dicenda ſunt, quæ per modum habituum vl naturalium potentiarum in Deo apprehenduntur. Hæc enim omnia tranſcendentem habitudinem involvunt, tum ad objecta, tum ad actus ſuos. Talia attributa ſunt, cùm Deus juſtus, bonus, ſapiens, potens, intelligens, & volens (de potentiis loquor) dicitur.

134 *Propria, vel tropica.* *VI. Attributa alia ſunt propria, alia impropria, ſeu Tropica & Metaphorica.* *Impropria* dicitur illa, quæ propriè ſunt impoſita ad ſignificandum aliquid creatum, vel ullam imperfectionem connotant, veluti cùm Deo tribuuntur membra corporea, aut cùm leo vel agnus dicitur, &c. Huc pertinet etiam, cùm Deo tribuitur conſilium. Nam iſta vox imperfectionem notat, ut monet *Damaſcen. lib.* 2. *de orth. fid. c.* 24. Et *Scaliger Ex.* 365. *ſect.* 8 *Non diſceptat Deus, non ratiocinatur, non proponit, non colligit, non cum alio confert, non ab alio accipit*, quæ omnia ad rationem conſilii, ſi propriè loquamur, requiruntur. *Propriè* autem prædicantur de Deo, quæ reliqua ſunt, hoc eſt, quæ nihil creati, aut cujuſquam imperfectionis ſignificant, quanquam in his etiam, quoad modum prædicandi, aliquando intervenian

erveniant improprietates, ut priori Articulo dictum est.

VII. Aliqua attributa dicuntur de Deo in concreto, aliqua in abstracto. De his etiam satis fuit, in priori Articulo, ad propos. 3. 135 *Abstractivè, vel concretivè.*

ARTICULUS VII.

De ordine attributorum divinorum, ac deinceps dicendorum.

Attributa divina quia eadem sunt cum essentia divina, à parte rei nullum ordinem habent, secundùm quem unum prius sit alio. Nihilominùs quia intellectus noster frequenter apprehendit unum attributum tanquam principium alterius, ex quo etiam demonstret aliud: Et rursus, quia intellectus noster non potest simul distinctè intueri omnia, & ea considerare, ideóque oportet, ut aliquis inter illa attributa ordo constituatur. 136

Igitur ordinem inter divina attributa talem tradit *Scaliger, Ex. 365. s. 7.* Ait igitur nobis naturali sensu notissimum esse lumen. Et hinc devenisse nos in notitiam motûs. Deinceps ut per lumen motum, ita per motum cognovimus ipsum Deum. Et quia non potuimus ipsum pro motore agnoscere, nisi sit, secundariâ intellectione Deum esse percepimus. Tertiò mentis appulsu admovimus nos ad notitiam potestatis. Movet siquidem, quia potest, tum sese obtulêre sapientia, Inde bonitas. Nisi enim bonus esset non benefaceret. Idcirco ex ea deduximus communicabilitatem. Serò tandem deprehensum est, quare esset Ens unum & primum propterea, quòd multi motus apparebant. Post hæc alia sunt consequuta, immensus, æternus, immutabilis, simplex, &c. 137 *Ordo divinorum attributorum.*

Nobis hic ordo maximè placet, ut *primò* dicatur de attributis Dei quidditativis. Ideóque maximè sequenti titulo ago de istis, veluti quòd Deus ens, Spiritus, & substantia dicitur. *Deinceps* tractanda alia attributa, quæ quasi naturam circumstare, phrasi *Damasceni* dicuntur. Inter ista autem multa sumuntur ex transcendentalibus distinctionibus & affectionibus entis, velut quòd Deus dicitur aliquid unum, simplex, necessarium, infinitum, &c. De istis igitur tum subjungo, ac tandem persequor cætera attributa. 138

TITULUS V.

De attributis Dei quidditativis.

Per attributa Dei quidditativa ista intelligo, quæ in quid est de Deo dicuntur qualia sunt, Ens, substantia, Spiritus. Unde præsenti titulo disquirendum: An & quatenus ea Deo conveniant? 139

ARTICULUS I.

De Entitate Dei.

PUNCTUM I.

Deus est Ens.

Inprimis suprà *Titulo 2. hujus capitis, n. 45.* ad vocem *Jehova* satis constitit, quod secundùm Scripturas Deus commodissimè, imò quasi κατ' ἐξαίρετον, sive excellentiam, *ens* dici possit. 140

Nunc etiam idem doceri potest à posteriori. Nam operatio est indicium optimum essentiæ, ut suprà *lib. 1. cap. 2.* traditum est, ὡς τὸ μὴ ἐνεργεῖν, ἀκολουθεῖ τῷ μὴ εἶναι,

μὴ εἶναι, ὅτω τὸ ἐνεργεῖν ἀκολουθεῖ τῷ εἶναι, hoc est: *Sicut ad non esse sequitur non operari, sic ad esse sequitur ipsum operari*, ait eleganter *Plutarch. lib. de Prim. frigid.* Atque adeò cuicunque convenit realis operatio, ei & convenit verum & reale esse. At Deo convenit vera & realis operatio. Ergò etiam convenit ei verum & reale esse. At secundùm veram & realem entitatem dicitur quid ens. Ergò Deus est ens.

Dices: Deum non esse ens, sed essentiam.

141 *Deus potest & ens & essentia dici.*

Respondeo 1. In ipsis Scripturis Deus vocatur ὁ ὤν existens, ut visum est, hoc cap. *d. tit. 2. n. 46.* 2. Et ut maximè Deus etiam essentia dici possit, nihilominùs ad significandam aliam quandam perfectionem, nempe τῷ εἶναι ἀνδυποστάτῳ, sive substantialis, meliùs dicitur (hactenus quidem) ens, quàm essentia: quâ de re satis fuit in præcedenti *t. 4. art. 5. ad propos. 3.*

Nunc, quia illud est communissimum prædicatum & Dei & creaturarum, inquirendum est quale sit illud prædicatum.

PUNCTUM II.

Quomodo Ens prædicetur de Deo, & creaturis.

142 Suprà *l. 1. c. 2. n. 37. & seqq.* generaliter constitui, etsi ens ad aliqua dicatur univocè, veluti lignum, lapidem, hominem, &c. quòd tamen generalissimus ejus conceptus, non sit univocus sed analogicus, veluti cùm in particulari iste conceptus applicatur substantiæ & accidenti, (de quo pleniùs dixi, *hoc. l. 2. c. 1. n. 25. seqq.*) tum etiam, cùm iste conceptus applicatur Deo & creaturis, & hoc ipsum nunc ostendendum est.

143 *Variæ opiniones; Ens esse æquivocum.*

Est autem inprimis triplex modus opinandi hâc de re. *Primò* videri potest, ens *æquivocè* prædicari de Deo & creaturis. Ita sensisse Rabbi *Mosen*, tradit *Thom. q. 7. de Potent. a. 5.* Incidúntque in eandem opinionem, qui dicunt, cùm de Deo ens dicitur, id intelligi prorsùs alio modo ab eo, quo creaturæ entia dicuntur. Diversitas enim significationis, sub uno nomine, facit æquivocationem. At ibi est tantùm nomen, nempe ens, quod prædicatur de Deo & creaturis. Ergò si alia atque alia subest illi nomini significatio, in applicatione ad Deum & creaturas, omninò relinquitur æquivocatio.

Opinio quòd ens sit univocum.

Alia opinio in alio extremo est, quâ ens dicitur *univocum* ad Deum & creaturas. Ita docuit *Scot. 1. d. 3. q. 1. & 3. d. 8. q. 2.* & qui eum ad ista loca interpretantur.

Quòd analogum sit ens.

Alii denique defendunt quòd ens sit *analogum*, ad ens creatum & increatum. Ita sensit *Thomas 1. p. q. 13. a. 5. l. 1. contra gent. c. 32.* Et alibi *Suarez disp. 28. s. 3. n. 5.* Estque nunc communissima eáque vera sententia, ut apparebit.

PUNCTUM III.

Ens non est nomen æquivocum, ad Deum & creaturas.

144 Igitur, ens non esse æquivocum ad ens creatum & increatum, patet, quia æquivocum dicitur id, quod de pluribus prædicatur, secundùm nomen solùm commune, non autem secundùm rationem vel significationem vel definitionem eandem, ut *Aristoteles* definit, *lib. Categ. cap. 1.* At omninò una est significatio, secundùm quam Deus ens dicitur, & creaturæ dicuntur entia.

Id clarissimè apparebit, si primùm sumantur duo entia creata, & in istis explicetur ratio entis. De istis enim sine dubio ens non dicitur æquivocè. Dico igitur:

Angelus

Angelus est ens, & homo est ens. De his, quia univocè non dicitur ens, oportet ut dicatur ens, secundùm eandem significationem.

Quid igitur utrobique significat ens, seu quid est, cùm Angelus dicitur ens, & Homo dicitur ens ?

Respondeo : Id non significare aliud, quàm (negativè explicando istum conceptum) Angelum & hominem non esse nihil, neutrum horum esse aliquid fictum, neutrum horum implicare contradictionem, sive repugnantiam; vel (per operationes, sive à posteriori eum conceptum explicando) Angelum & hominem esse tale quid, quorum utrumq; possit veros & reales actus exercere: vel (per attributa eum conceptum explicando) Angelum & hominem esse aliquid per se intelligibile, (verum) & per se appetibile (bonum.) Hæc, inquam, sunt, quæ intelliguntur, cùm aliquam creaturam ens vocamus. Et non possumus ferè aliter conceptum entis explicare, ut suprà constitit *l.* 1. *c.* 2. ad definitionem entis.

Jam porrò omnia hæc etiam Deo applicari possunt, ut secundùm eandem definitionem ens dicatur. Quid igitur est, cùm Deum dico ens? *Respondeo :* Deus est ens, hoc est, Deus non est nihil, vel fictum quid, neque implicat ullam repugnantiam. 2. Deus est aliquid realiter operativum, sive est tale aliquid, quod verè operari possit. 3. Deus est aliquid per se intelligibile & appetibile. Vide singula applicata. At identitas significationis perimit æquivocationem, ut priùs visum est, alia addere nolo. 145

Frequenter hîc *objicitur* ad ostendendam significationum diversitatem, quòd Deus longè superiori ratione, sit ens ac creaturæ. Unde aiunt, aliam esse significationem utrobique. Ibi enim intelligi infinitum, hîc finitum. 146 *Objectio.*

R. Præcisum & adæquatum conceptum entis, quatenus talc est, nec includere finitum nec infinitum, sed (quæ in genere, omnium transcendentium conditio est) præscindere ab utroque. At nunc loquimur de conceptu entis, quem per se habet, quémq; insinuat, cùm vel Deum vel creaturas ens dicimus. Et istum dico ejusdem significationis esse ad Deum & creaturas. 2. Id tamen facilè admitto, quod ad Deum communis & indifferens ratio entis contrahatur per infinitum, ad creaturam autem per finitum. Hinc autem non constituitur æquivocatio. Nam simile quid est, imò oportet esse in communibus conceptibus, ut ad particulares modos essendi contrahantur per aliud & aliud. Animal ad hominem contrahitur per rationale; ad bestiam, per irrationalitatem. Hinc tamen non efficitur, quòd animal fit æquivocum ad hominem & bestiam, quia cùm de homine dicitur, animal contrahitur per rationale ; cùm de bestia dicitur, contrahitur per irrationale. Quia unitas ista communis conceptûs & hîc, & in aliis exemplis, sumenda prorsùs est in præciso & abstracto conceptu, qui si secundùm illud idem, quod præcisè significat, reperiatur in pluribus, æquivocus non est. *Solvitur.*

PUNCTUM IV.

Continens primum consectarium de unitate conceptûs entis ad Deum & creaturas.

Sequitúrque ex his entis conceptum (præcisum) esse unum & eundem in ordine ad Deum & creaturas. Nomini enim æquivoco non opponitur adæquatè, nisi quod unum conceptum significat. Et potrò patet cuique per experientiam mentis 147

ſuæ. Omnes, inquam, experimur, cùm apprehendimus ſignificatum entis in hac prædicatione (Deus eſt ens) id nos apprehendere, quod etiam concipimus, dicendo, homo eſt ens. Apparuítque ſatis in priùs dictis hic ipſe unus conceptus.

148 *Objectiones contra unitatem conceptûs.*

Duo potiſſimùm contra hunc objici ſolent. *Primò*: ſi ens ſignificaret unum conceptum, attributum Deo & creaturis, tum ens eſſet genus ad Deum & creaturas. Neque enim videtur quicquam ſignificare poſſe unum conceptum, niſi quod genus ſit: unde porrò ſequitur, vel ens non ſignificare unum conceptum ad Deum & creaturas; vel Deum eſſe compoſitum ex genere & differentiâ, quod abſurdum eſſe poſteà apparebit.

149

Deinde: Extrema contradictoria non conveniunt in uno conceptu. Iſta enim habent ſe ut eſſe, & non eſſe, quibus nihil eſt commune. At eſſe dependens & non dependens ſunt contradictoria extrema. E. iſtis nihil eſt commune. Et confirmatur: quod frequenter creaturæ divinæ dicuntur non entia, quomodo *Aug.* ait *lib* 8. *de Civ. Dei*, *c.* 11. *quæ creata ſunt*, inquit, *etſi videntur eſſe, non ſunt tamen.*

Solvuntur objectiones.

150 *Non omnis cõmunis conceptus eſt generibus.*

Ad horum *primum* Reſpondeo: negando, quòd omnis conceptus, qui communis dicitur, ſit genericus, ſi accuratè loquamur. *Lychettus lib.* 1. *d.* 8 *q.* 2. *fol.* 114. *in Scotum*, facit conceptus quidditativos triplices. *Alii* ſunt per modum generis, ut cum Animal dicitur de homine & beſtia: *Alii* ſunt per modum ſpeciei, ut cùm homo dicitur de *Franciſco*, *Chriſtophoro*: *Alii* nec ſunt per modum generis, nec per modum ſpeciei, ſed tantùm dicuntur, quomodo ens dicitur de Deo & rebus creatis.

Conceptus quidditativus triplex.

Exempla communium, non genericorum, conceptuum.

Sed ne in exemplo *Lychetti* videatur principium peti, facilè oſtenditur in aliis exemplis, quòd unitas conceptûs non ſtatim inferat rationem generis. Calor unum conceptum habet, ad intenſum & remiſſum calorem: Et quantitas ad longam & brevem: & animal ad marem & fœminam. Et ens ad ſimplex & compoſitum: Et tamen nullum iſtorum habet rationem generis. Non in primis duobus exemplis. Nam magis & minus, & majus & minus non variant ſpecies. At ſi calor genus eſſet caloris intenſi & remiſſi, remiſſus & intenſus calor, utique ſpecie different. Et idem eſt de quantitate.

Rurſus, ſi animal eſſet genus maris & fœminæ, mas & fœmina eſſent ſpecie diverſa. Abſurdè. Nam ſpecificum diſcrimen eſt eſſentiale, ſexûs autem diſcrimen non eſt eſſentiale, ſed accidentale, ut ex Phyſ. conſtat.

Denique ſi ens eſſet genus ad ſimplex & compoſitum, tum ſimplex eſſet ſpecies entis. & proinde ſimplex (in actu ſignato ſumptum) eſſet compoſitum ex genere & differentia, & proinde ſimplex non eſſet ſimplex, inprimis, quia ſimplicitas etiam removet compoſitionem ex genere & differentia.

151 *Inſtantia.*

Dices: Sic nihilominùs Deus non erit à creaturis aliquid primò diverſum, ſi convenit cum creaturis in aliquo, quod etiam abſurdum eſt. Patet conſequentia, quia, ut *Ariſt.* 5. *Mitaph.* *c.* 10. tradit, non diverſa, ſed differentia dicuntur ea, quæ in aliquo conveniunt, & in aliquo differunt.

Quomodo Deus & creatura ſint primò diverſa?

Reſpondet *Scotus*, 1. *d.* 8. *q.* 2. ubi & *Lychettus fol.* 110. & idem *ad* 1. *d.* 2. *q.* 1. Quòd Deus & creatura non ſint primò diverſa in *concepta*. Sed ſolùm ſunt primò diverſa in realitate, quia in nulla *re* conveniunt.

Ad alteram objectionem Reſpondeo, quòd extrema contradictoria poſſint

152 *Extrema con-*

ſumi formaliter, vel materialiter, ſeu fundamentaliter, ſeu pro rebus, talibus prædi-

catis

catis ſubſtratis. Ut maximè igitur formaliter ſumpta contradictoria non poſſint convenire in uno communi conceptu; ſecus tamen eſt in rebus, de quibus contradictoria dicuntur, hoc eſt, non dependere & dependere. Nam, in ſimili, ſubſtantia & accidens dicuntur contradictoria fundamentaliter, quatenus ſcilicet in iis fundantur prædicata contradictoria, eſſe per ſe, & non eſſe per ſe. Et tamen ſubſtantia, & accidens conveniunt in uno communi conceptu entis, quod in ſuperioribus patuit. *tradictoria quomodo non poſſint convenire in uno conceptu?*

Quòd autem creaturæ dicuntur *Non-entia*, entia officit. Nam id ſolùm dicitur, vendicando Deo entitatem, per excellentiam, qui modus loquendi in aliis etiam uſitatus eſt, ad ſimilem eminentiam in alio inſinuandam. Quòd enim creaturæ ſimpliciter non ſint non entia, apparet, quia aliàs non poſſent dici creatæ. Creatio enim non terminatur ad dandum non eſſe. Quod conſiderans *Auguſtinus*, ait, creaturas non eſſe, *quia non ſunt id quod tu* (Deus) *es: Et tamen ſunt, quia à te ſunt.* 153 *Quomodo creaturæ dicantur Non-entia?*

PUNCTUM V.

Continens conſectarium ſecundum.

Quòd entis conceptus in ordine ad Deum & creaturas non ſit analogus, analogiâ illâ quæ eſt per proportionem, & denominationem extrinſecam.

Ex iiſdem etiam ſequitur, quòd entis conceptus non ſit analogus per analogiam proportionis vel extrinſecæ denominationis. Ut hoc quod dico rectè intelligatur, inprimis animadvertendum, quòd entis conceptus ad Deum & creaturas ſit analogus, ut infrà conſtabit. Solùm nunc removeo ſpuria genera analogiæ, quæ hîc non interveniunt. 154

Igitur 1. dico: *Entis conceptum non eſſe analogum per analogiam proportionis.* Analogum analogiâ proportionis dicitur id, quod de pluribus dicitur, propter analogiam, hoc eſt, proportionem ſeu ſimilitudinem, quam habet unum ad aliud. Hæc Analogia non fundat unitatem in eſſendo, quæ ταυτότης dicitur, ſed ſolùm ſimilitudinem ſive convenientiam accidentalem, quæ ὁμοιότης dicitur. Hanc analogiam habet os, quod prædicatur de ore animalis, & radice plantæ, quæ illi eſt pro ore. Ita *Barbaroſſa* analogicè dicitur, cùm prædicatur de ipſo *Cæſare Barbaroſſa*, & de effigie *Barbaroſſæ*. Hanc analogiam etiam habet ens, cùm prædicatur de ente reali, & de ente rationis, quod illius quaſi imago eſt. 155 *Removetur analogia proportionis.*

Nunc ergò patet, ens ad Deum & creaturas non eſſe iſto analogiæ genere analogum, quia hæc analogia coincidit cum æquivocatione. Id enim quod tale dicitur per proportionem ad aliud, non eſt niſi Metaphoricè tale, ut patet. At quod de uno ſuorum dicitur propriè, de alio impropriè, & per Metaphoram, id ipſum æquivocum eſt. At ſuprà viſum eſt, entis conceptum non eſſe æquivocum ad Deum & creaturas. 156

Deinde quod ſub tali analogo eſt poſterius analogatum, ſeu quod dicitur tale propter ſimilitudinem ad aliud, id remotâ iſta comparatione non dicitur aut eſt ampliùs tale. At ens creatum v. g. homo, abſolutiſſimè de eo loquendo, omninò entitatem habet, dimiſsâ illâ comparatione ad Deum. Non igitur ſolùm homo v.g. dicitur ens, quia enti ſit ſimilis, ſed abſolutè eſt ens & per hoc, ens de Deo & creaturis, non dicitur iſto genere analogiæ. Confer *Suarez diſp.* 28. *ſ.* 3. *n.* 11. & *Fonſecam*; 4. *Metaph. c.* 4. *q.* 1. *ſ.* 7.

157 *Dices:* Omninò ens creatum in entitate assimilari Deo, juxta quod dici solet, quòd homo habeat divinæ particulam auræ. Ergò omninò hîc est propottio, sive similitudo.

Respondeo: Etiam inter ea, quæ in conceptu univoco conveniunt, facilè dari similitudinem. Omne scilicet genitum est simile gignenti, ait *Arist. 2. de anim. 4 tex.* 49. Unde apparet, non omnem similitudinem facere analogiam proportionis, quæ solùm tunc est, cùm aliqua res non habet aliquod nomen, nisi in quantum simile est ei, cui per prius convenit, ut in hujus libri *cap.* 1. plenius dixi, contra *Fonsecam*, de analogia entis ad substantiam & accidens. Atque hoc ostendi non esse in proposito exemplo.

158 *Removetur analogia extrinsecæ denominationis.*

II. Ens non est analogum analogiâ illâ attributionis, quæ est per extrinsecam denominationem.

Inprimis hîc tene, quòd summatim *aliqua* analogia sit proportionis, alia attributionis. Ista hactenus à præsenti negotio remota est.

Analogia attributionis est duplex.

Analogia autem *attributionis* rursus duplex est. Alia est per attributionem intrinsecam, qua scilicet quod analogum est, significat unam quandam entitatem inæqualiter & dependenter inventam in analogatis. Hanc enti in sequentibus assignabo. Alia autem est per extrinsecam solum denominationem, quam nunc ab ente removeo.

Ista igitur analogia extrinsecæ denominationis, est cùm aliquod commune nomen prædicatur de pluribus per habitudinem ad aliquid unum, quod prius analogatum dicitur. Sic primò convenit animali esse sanum. In isto igitur reperitur sanitas. Per habitudinem ad istam animalis sanitatem, multa alia dicuntur sana, cibus, urina, remedium, &c. Non utique per inhærentem sibi sanitatem, sed per extrinsecam denominationem, factam ad sanitatem animalis, quam diversimodè ista respiciunt.

159 Igitur quòd nec hæc analogia conveniat enti in ordine ad Deum & creaturas, iisdem fundamentis patet: Quia hoc etiam genus analogiæ coincidit cum æquivocatione. Ista nempe omnia non dicuntur sana, nisi æquivocè. Non enim est unum significatum, τὸ sanum esse, in istis singulis, quod ad æquivocationem satis est. Superiùs autem ostensum est, ens æquivocum non esse.

Deinde, dimissâ illa attributione, istis posterioribus analogatis non convenit, ut sint sana, & absolutè sana non sunt. At dimisso omni respectu hominis, v. g. ad Deum, nihilominùs in se & intrinsecè habet humanitatem atque adeò entitatem, quæ identicè in humanitate includitur. Plura addere nolo.

Objicitur locus Aristotelis.

Sed *objicitur* locus ex *Arist 4. Met. c. 2. tex. 2.* Ubi *Aristoteles* omninò dicit ens prædicari de substantia & accidente, sicut sanum de sanitate animalis, & cæteris quæ sana dicuntur, quorum utrumque est contrà jam dicta.

Verba *Aristotelis* hæc sunt: *Ens autem multipliciter dicitur*, inquit, *verum ad unum, unámque quandam naturam, & non æquivocè, sed quemadmodum omne sanum ad sanitatem, quoddam eò quod eam conservat, quoddam eò quod facit, quoddam eò quod est signum sanitatis. Quoddam verò capax ejus est.* Et addit ibi *Aristoteles* simile exemplum de Medicinali, quod etiam de aliquibus dicitur πρὸς ἕν. Et tandem subjicit. *Ita & ens multipliciter dicitur, sed totum ad unum principium. Quædam enim entia dicuntur, quia substantiæ sunt, quædam quia sunt substantiæ passiones, quædam quoniam sunt via ad substantiam.*

Ad

Ad hæc igitur *Respondeo* 1. æquivocum bifariàm dici. Aliquando æquivocum sumitur quasi per excellentiam, pro eo, quod nullam prorsùs in significatione sua, involvit unitatem, quale quid est, quod casu æquivocum dicitur, quale quid est us ad legem & offam. Sic igitur æquivoca non sunt, quæ plura significant, sed tamen cum aliqua unitate (non quidem essentiæ, quæ aliò pertinet, sed) accidentali; veluti cùm propter similitudinem aliquam, vel extrinsecam habitudinem aliquod nomen plura significat, quæ aliàs dicuntur æquivoca ex consilio. Atque ita apparet ea quæ πρὸς ἕν dicuntur, hoc modo æquivoca non esse. Aliter autem æquivocum dicitur omne illud, quod sub communi nomine non significat communem essentiam, ut *Arist.* definivit æquivocum, *l. Categ. c.* 1. Et hinc æquivoca dicuntur, sive ex casu, sive ex consilio talia sint. Unde cùm *sanum*, v. g. non significet unam & eandem essentiam, in iis quæ sana denominantur, ideò hoc modo loquendi æquivocum rectè dicitur. Et sic, quoad hoc, constat veritas dictorum.

Explicat.

Æquivocum bifariàm dicitur.

Deinde, quod *Aristoteles* addit: Ens dici multipliciter, *sicut sanum, &c.* In eo non vult stabilire omnimodam convenientiam, quæ sit in utriusque analogia: sed ea similitudo est; quæ satis habet, si in aliquo tertio procedat. Sistenda igitur est illa comparatio in eo, quod utrumque istorum, nempe & ens, & sanum dicuntur de suis analogatis, per prius & posterius. Et hoc verum est de utroque. Quo posito, in cæteris facilè potest esse differentia, sive dissimilitudo, sic, ut ens quidem significet unum conceptum in suis analogatis, sanum autem eum non habeat. Et hoc intuitu dixi, quòd ens ad sua analogata non dicatur sicut sanum, propter hanc nempe dissimilitudinem, quam dixi.

PUNCTUM VI.

Ens non esse univocum ad Deum, & creaturas.

Nunc venio ad secundam, quæ *Scoto* tributa est, opinionem. Observo autem 160
priùs in ea, quòd hæc opinio ad bonum sensum accommodari possit.

Id igitur potest fieri trifariam. *Primò* video *Scotum* & ejus assecias, generatim, 161
omne illud dicere univocum, quod unum quid significat, in suis (ordine prædicandi) inferioribus. Vide, inter alios, *Lychettum Scoti* interpretem. 1. *d.* 2. *q.* 4. *fol.* 45. *&* *d.* 3. *q.* 3. *fol.* 75. *&* *d.* 8. *q.* 2. *f.* 109. *fac.* 2. unde videri potest, *Scotum* univocum non opponere nisi analogo illi, quod tale dicitur per proportionem & extrinsecam denominationem, quod & ipse in priori puncto removi.

Tribus modis in bonum sensum explicatur univocatio entis.

Et juxta hunc sensum, reverà conceptus entis non analogus sed univocus est, prout & prius ad consectarium primum ostensum est, eum unum esse. Videríque hinc potest esse solùm litem de nomine.

Secundò: vox univoci ambiguè sumitur, aliquando adæquatè opponitur æqui- 162
voco: aliquando autem ei opponitur inadæquatè, ut scilicet, præter æquivocum, opponatur etiam analogo. Et priori quidem modo sumpsit *Arist.* univocum, *l. Categ. c.* 1. ubi *Arist.* §. 2. univoca ea dicit esse, *quorum & nomen est idem, & ad illud nomen accommodata definitio est eadem.*

Univocum dicitur ambiguè.

Et, juxta hunc sensum, iterum ens est univocum ad Deum & creaturas, hoc est, non æquivocum. Univocum enim solùm negatur esse ens, quatenus inter univocum & æquivocum tertium datur, hoc est, analogum. In qua oppositione horum trium, univocum non est, quod eandem essentiam sub communi nomine significat, sed quod eam eandem significat, æqualiter existentem in univocatis, &

non, ut eam habeat unum eorum primò, aliud per dependentiam ab isto.

163 *Tertiò*: Analogum, ut visum est, est medium inter univocum & æquivocum; Medium, inquam, per participationem extremorum, seu propter similitudinem, quam habet ad utrumque extremum. Convenit enim analogum cum univoco, quod unam essentiam significat: In eo autem ab ipso deficit ad æquivoca, quod eam unam essentiam in analogatis significat inæqualiter, hoc est, cum ordine quodam & dependentia unius ad alterum. Unde summatim relinquitur, quòd analogum sit admodum vicinum univoco, magísque ei assimiletur quàm æquivoco, quódque adeò, propter istam maximam affimilationem ad univocum, possit etiam univocum dici, quod analogum est, illâ tamen analogiâ quæ intrinsecæ attributionis dici potest.

164 *Ens non esse univocum ad Deum & creaturas.*
Occasio distinguendi univocum ab analogo quænam?

Absolutè tamen censeo: Ens univocum dici non debere ad Deum & creaturas. Quam ad rem suppono, quòd quæ in uno conceptu conveniunt, hanc tamen habeant differentiam. Nempe istorum aliqua prædicantur de suis (ordine prædicandi) inferioribus, ut nulla sit, quoad istius attributi participationem, dependentia; In aliis autem illa dependentia reperitur. Veluti, animal unum communem conceptum significat, quem participant homo & bestia. Hîc igitur participando esse animalis, nec homo à bestia, nec bestia ab homine dependet. Estque adeò participatio æqualis, quoad istius ordinis remotionem, & attendendo istam unius ad alterum independentiam. In oppositum etiam ens unum conceptum significat, ad substantiam & accidens, sed istum entis conceptum non participant substantia & accidens æquè: Sed accidens per posterius. Accidens enim habet entitatem per inhærentiam. Inhærentia autem non potest apprehendi, citra aliquod præexistens, quod jamdum habeat esse, & suo esse quasi fulciat & sustentet id, quòd alii inhærens est. Hoc ipsum est substantia. Ergò sic substantiæ per priùs convenit entitas, & mediante eâ, tanquam sustentante, convenit accidenti essentia.

165 Ad hanc igitur diversitatem significandam, nunc usurpatur nomen analogi & univoci. Dicitúrque univocum, id, in cujus participatione, eorum, quæ sub eo sunt, unum non dependet ab alio, quale quid priùs erat in animali ad hominem & bestiam. Analogum autem est illud, quod, cùm unum conceptum significet in suis inferioribus, non tamen eum participant ista æqualiter & æquè primò, sed unum dependet ab alio, quale quid erat ens in ordine ad substantiam & accidens, quod etiam eâ de causâ *superiori cap. 1. hujus libri* analogum esse dixi.

166 Hinc nunc probatur principalis intentio: Id quod est univocum, significat unam quandam essentiam æqualiter, hoc est, æquè primò, & citra dependentiam, inventam in suis inferioribus. Ad hoc enim significandum, ut visum est, usurpatur nunc vox univoci. At tale quid non est in ente ad Deum & creaturas. Ergò ens ibi non est univocum.

167 Assumptum patet: Nam ens creatum participat istum communem conceptum entis, dependenter ad Deum, ut ipsa vox *creati* innuit. Indéque non videtur ullo modo apprehendi posse, quomodo entitas æquè primò reperitur in creato & in increato, quia de ratione entis creati est, ut sit ens per dependentiam ab increato, in quo quasi fulciatur & sustentetur illius esse. Plura non addo.

Argumenta, quæ contra hæc faciunt, commodiùs sequenti puncto octavo solvuntur.

PUNC.

PUNCTUM VII.

Ens eſt Analogum ad Deum & creaturas.

Nunc ad tertiam opinionem venio, in qua analogum intelligitur de illo, quod alii analogum per attributionem (eámque, quæ ſit ab intrinſeco) vocant. Ita enim ſumendum eſt, cùm univoco, & æquivoco opponitur analogum. Id enim quod analogum eſt, per proportionem, & extrinſecam denominationem, reverâ æquivocum eſt, ut primo puncto, ad conſectarium ſecundum, viſum eſt. Unde in iſta oppoſitione ad æquivocum, non relinquitur analogum, niſi quod per atttibutionem dictum eſt. 168

Hoc igitur analogum duas potiſſimum conditiones habet. *prima* eſt, ut quod ſic analogum eſt, habeat unum conceptum ad ſua analogata. In hoc enim diſtinguitur contra æquivocum. *Altera* eſt, ut eum communem conceptum inæqualiter participent analogata: Non intelligendo illam inæqualitatem, ſecundùm diverſitatem dignitatis. (Nam tale quid poteſt eſſe in univoco) ſed juxta diverſitatem ordinis, ut ſcilicet aliud analogatorum participet iſtum conceptum communem primò, aliud autem demum per dependentiam ad prius analogatum. Et quoad hoc analogum diſtinguitur contra univocum, quod æqualiter participatur à ſuis inferioribus. 169 *Analogi duæ conditiones.*

Igitur nunc Ens analogum eſſe ad Deum & creaturas, ſat clarè ex prioribus conficitur: Aut enim Entis conceptus ad Deum & creaturas eſt idem vel diverſus: Non hoc, quia Ens de Deo diceretur æquivocè, quod refutatum eſt priori puncto. Si autem eſt idem conceptus. Ergò vel in Deo & creaturis is unus conceptus reperitur æquè primò, vel non. Non illud, quia ſic eſſet ejus conceptus univocus, quod puncto ſecundo refutatum eſt. Relinquitur igitur ut is unus conceptus entis reperiatur in Deo & creaturis inæqualiter, in Deo quidem per prius, in creaturis autem per dependentiam à Deo. At hæc ipſa eſt analogia, de qua contendo. 170

PUNCTUM VIII.

In quo objectiones ſolvuntur.

Objicitur I. Ens non eſſe analogum ſed univocum, quia univoca ſunt, quæ ſub uno nomine unam etam eſſentiam ſignificant, per *Ariſt. 1. Categ.* At id facit ens. 171

Reſp. Univocum in iſta *Ariſtotelica* definitione non opponi analogo, ſed ſolùm æquivoco, vide quæ dicta ſunt, *præcedenti puncto 6. n. 162.*

Objicitur II. Analogum non poteſt fundare unum conceptum. At id ſecus eſt de Ente. 172

Reſp. 1. Ad Antecedens per diſtinctionem. Analogiæ ſcil. extrinſecæ denominationis, & proportionis non fiunt ſecundùm unum conceptum. Aliud autem eſt de analogia attributionis, quam vocant. Nam inter hujus conditiones requiritur, unam eſſentiam ſignificare.

Objicitur III. Ens creatum ab increato ſolùm dependere, quoad particularem modum eſſendi, & illam dependentiam non involvi in præciso & abſtracto conceptu entis. In eo enim nihil vel vel finitatis, vel infinitatis includitur, quia ſi id eſſet, reverâ non poſſit manere unus conceptus. Reverâ enim quilibet experitur, quod non poſſit uno conceptu apprehendere, dependens & independens. Ergò ſaltem iſte præciſus ac abſtractus conceptus entis non eſt analogus, ſed univocus. 173

R. Analogiam, & univocationem non ſpectari, niſi *in participatione* conceptûs communis,

communis. Unde ad eum considerandum non est sistendum *in præciso* conceptu. Proindéque, si particulares modi essendi, per quos indifferens ratio entis contrahitur ad Ens creatum, & increatum, involvat istam in essendo dependentiam, tùm hoc ipso, ens non erit univocum, sed analogum. Nam ad hoc ipsum significandum usurpatur ista analogi, & univoci differentia, ut priùs visum est ad Punctum sextum, *num.* 164.

ARTICULUS II.
De esse Dei substantiali.

174 *In superiori Articulo visum est, Deum Ens esse. Quia igitur Ens est substantia vel accidens, nunc declarandum est: quid horum Deo conveniat, & quomodo.*

PUNCTUM I.
An Deus sit Substantia.

175 *Ratione dubitandi.*

Ratio dubitandi est, quia Deus solet dici ὑπερούσιος, *super substantialis*, ex *Dionys. cap.* 1. *de Div. nominib. & 2. de myst. Theol.* unde videtur diminuta esse perfectio, esse substantiam. Deinde substantia à substando dicitur, quia scilicet substat accidentibus. At id Deo non convenit. Deinceps plerique Metaphysici docent, quod divisio Entis in substantiam & accidens, sit solùm Entis divisio, qui aiunt, quod Ens primum dividatur in finitum & infinitum, posteà, Ens finitum sit substantia, vel accidens.

176 Hic in re Dico *I. Deum non esse accidens.* Ita patet, quia accidentibus convenit modus essendi, valdè imperfectus, talis scilicet, qui fulcitur, & sustentatur ab alio. Indignum autem est Deo, tanquam αὐτυπάρκτῳ ente, dependente ab alio in essendo.

Dico *II. Deum esse substantiam.* Ita sequitur ex priori, præsuppositâ unâ eáque
177 reali & positivâ essentiâ in Deo, quam priori articulo ei competere vidimus. Quicquid enim unam, eámque realem, & positivam essentiam habet, id eam vel habet αὐθυπαρκτον, seu per se subsistentem, vel ἐνυπαρκτον, hoc est, non per se sed in alio subsistentem. Hoc autem Deo non convenit, quia quod tale est, accidens est. Ergo prius Deo convenit. At quod habet essentiam per se subsistentem, id substantia est. Atque ita substantiam esse, non est diminuta perfectio, sed perfectio simpliciter.

Solvuntur objectiones.

Ad *primum* respondeo, οὐσίαν significare & essentiam, (unde ὄν, hoc est, ens dicitur) & etiam significare substantiam. Unde Deus ὑπερούσιος vocatur dupliciter;
178 *Deus dupliciter ὑπερούσιος dicitur.* *Primò*, quia est supra Ens: *secundò*, quia est supra substantiam; At non dicitur supra ens, quo minùs etiam dicatur ens. Ergo nec est supra substantiam, quo minùs possit dici substantia. Dicatur igitur & supra ens, & supra substantiam, solùm signando eminentiam ejus, quam in ratione entis & substantiæ habet, quæ utrobique tanta est, ut communem quasi rationem essendi, & subsistendi dignitate suâ transcendat.

179 *Ad secundum* respondent aliqui, quòd substantia non à substando dicatur, sed à subsistendo, sed id non admodum probo, apparétque secus esse ex ipso sono vocis substantiæ. Dixi ea de re pleniùs, *in Introd. Log. cap.* 5. *num.* 2. *&* 6. & adde suprà *h. l. c.* 1. *t.* 3.

Igitur *II.* Respondeo, si substantia à substando dicatur, adhuc Deum posse dici substantiam, idque bifariam.

Nam

Nam *primò* valdè frequens est, ut nomina deflectant in usu, à sua impositione, & aut latiùs, vel angustiùs sumantur, ac prima nominis fert impositio, cujúsque notatio. Unde si vel maximè substantia inde dicta esset, quia substaret accidentibus, posset tamen ex dicta nominum proprietate, aliqua res substantia dici, quæ nullis accidentibus substaret.

Deinde non necessariò, τὸ substare exponitur positivè, quasi scil. significet respectum substandi accidentibus. Potest itaque id negativè exponi, ut substare dicatur, quod non fulcitur, aut sustentatur ab alio, sed quasi suo esse stat. Ita Suarez hanc vocem interpretatur, *disp. 33. Met s. 1. num. 3.* unde sic etiam sine incommodo dici potest, quòd Deus substet, & à substando, sit substantia.

Ad *tertium* dico: Entis divisioni in substantiam, & accidens præmittendam esse 180
divisionem entis in finitum, & infinitum, ut istud solùm porrò dividatur in substantiam & accidens, si scilicet per substantiam velimus intelligere prædicamentalem substantiam, vel prædicamentum substantiæ; substantia enim prædicamentalis (cùm prædicamentum sit series generum & specierum) de omnibus suis inferioribus dicitur per modum generis. Infinito autem non convenit esse sub genere. At nunc non loquor de prædicamentali substantia, ut mox dicam, sed solùm de substantia simpliciter, atque sic dico conceptum substantiæ Deo convenire.

PUNCTUM II.

Quomodo Deus sit Substantia?

Hujus quæstionis decisio ferè sumitur ex priori. Igitur, *I.* dico: *Deum esse sub-* 181
stantiam, solùm sub substantiæ nomine apprehendendo id ens, quod per se est, sive subsistit, seu quod esse suum habet prorsus independenter ad aliud sustentans. Hoc enim hactenus perfectionis est. Ille autem respectus, quia præterea à substantiis convenit, ut sustentent accidentia, imperfectionis est, unde is, sub nomine substantiæ implicari non debet. Sic *Lychetus* 1. *d.* 8 *q.* 2. *fol.* 110. *fac.* 2.

II. Deus non est per se substantia prædicamentalis. Ita etiam apparet ex prio- 182
ribus. Nam substantia prædicamentalis dicitur de suis inferioribus, quæ directè scilicet, sub illa continentur, per modum generis, ut præcedenti Puncto, ad tertium confirmatum est. At de Deo nihil per modum generis prædicari potest, ut in seqq. videbitur.

III. Nihilominus, qualicunque reductione Deus est in prædicamento substantiæ. 183
Ita patet, quia prædicamenta constituunt universale, & adæquatum objectum Logicè. Neq; enim alio consilio de iis agitur in Logicis. At subjectũ Logicæ cõprehedit quicquid quacunque ratione intelligibile est. Universaliter enim Logica perficit intellectum, in ordine ad omnia intelligibilia, quoad modum cognoscendi. Oportet igitur, ut id, quod quoquomodo intelligibile est, ad prædicamenta referatur: síque id non sit per se, ob defectum, vel eminentiam aliquam (est enim esse in prædicamento perfectio media) est id saltem per aliquam reductionem, sed hanc totam rem disputavi, & à variis objectionibus liberavi in Logicis. Ad Logicam enim ex instituto pertinet prædicamenta constituere. Vide prolixè *in Introduct. Log. cap.* 2. *num.* 43. *& seqq.*

ARTIC.

ARTICULUS III.

De esse Dei spirituali.

Præcedente Articulo secundo visum est, Deum substantiam esse. Jam substantia est corporea, vel spiritualis. Nunc igitur videndum est, quidnam horum Deo conveniat.

An Deus sit Spiritus.

185 De voce spiritûs, quidque sit spiritus, satis suprà dictum est, *hoc l. c. 2. n. 110. seqq.* Nempè Spiritus est substantia expers materiæ & formæ. Quid ergo nunc inquiritur? An Deus entitatem suam habeat per materiam & formam; An verò sit Ens & essentiam habeat, ab utroque immunem? Rursus, cùm spiritus opponatur corpori, id quæritur: an Deus spiritus sit an corpus? Corpus, inquam, sumendo pro eo, quod ex materia & forma componitur. Quod ideò, quia corpus quandoque sumitur pro omni illo, quod habet esse verum, & reale, & non umbratile, quo sensu aliqui Deum corpus vocârunt. Vide suprà *h. lib. 2. cap. 2. num. 110. & c. cap. 4. n. 24.* Hac in re *primò* probo, Deum esse Spiritum, & spiritualis substantiæ. *Deinde* solvo objectiones.

PUNCTUM I.

Probans Deum esse Spiritum.

186 Id inprimis de fide certum est. Nam Scriptura disertè Deum vocat Spiritum; *Joh. 4. v. 24.* πνεῦμα ὁ Θεὸς, *Deus est Spiritus.* Deinde, id etiam probatur rationibus Philosophicis.

187 *Rationes pro spirituali Dei essentia.*

I. Quicquid habet materiam & formam, id non est ens primum. At Deus est Ens primum. Ergo non habet materiam & formam. Ergo non est corpus sed spiritus. Propositio probatur, quia materia & forma non cohærent, & uniuntur nisi ab aliquo componente, & istam unionem efficiente. Nam forma non potest seipsam unire materiæ, quia hæc ipsâ posterior est. Neque materia id ipsum facere potest: ut quæ nullius est activitatis. Fingi autem non potest, quòd compositum sibi uniat suam materiam & formam. Nam per talem unionem, id quod ex materia compositum est, demum accipit essentiam. Ergo ante factam istam unionem est non Ens. Ergo nec operari potest, efficienter uniendo sibi materiam & formam suam.

188 *II.* Deus est actus purus. Ergo nulla convenit ei potentia passiva. Ergo nec habet materiam, & per consequens est spiritus.

Antecedens patet, quia potentialitas ad imperfectionem pertinet, unde videmus è creaturarum genere, quò entia aliqua magis recedunt à potentiali esse, quòd tantò sint perfectiora.

Jam porrò probatur prima consequentia, inde. Purum dicitur unumquodque ex eo, quod est suo opposito impermixtum. Actus ergo purus dicitur, qui nihil admiscet potentiæ, potentiæ inquam passivæ. Activa enim potentia nihil imperfectionis infert.

Secunda autem consequentia similiter facilè probatur, quia materia multiplicem potentiam (passivam) implicat. Nam *primò* implicat potentiam in ordine ad formam, quæ illi advenit, tanquam actuans & perficiens illam. *Deinde* implicat potentiam in ordine ad agens, à quo illi forma infertur, prout antea visum est in primo argumento.

III. Si

III. Si Deus includeret materiam & formam, atque adeò ſpiritus non eſſet, tum eſſentialiter penderet à materia & forma. Ergo à parte rei, & non ſolùm juxtâ modum concipiendi, eſſet aliquid Deo prius, & Deus eſſet aliquid dependens. Hæc omnia ſunt abſurda. Nam ſub nomine Dei apprehendimus primum Ens, quódque adeò ab omni alio eſt independens. Connexio probatur. Nam materia & forma ſunt in compoſito per modum partium eſſentialium, eò quòd conferunt ipſum eſſe rei compoſitæ. Porrò illæ partes ſunt partes Phyſicæ, hoc eſt, tales, quæ ſunt à parte rei, & inter ſe realem diſtinctionem habent. Et à parte rei habent eſſentias, quarum ſingulæ ſunt naturâ priores re compoſitâ. Unde planum eſt, ſi iſtæ in Deo ſint, quòd Deus non ſit primum & independens Ens. Dependet enim utique ab iſta ſua materia & forma, ſicut homo ab anima & corpore. 189

Denique: Si Deus non eſſet ſpiritus, ſed corpus; atque adeò haberet materiam & formam, tùm etiam haberet quantitatem. Quantitas enim eſt proprium conſequens materiæ. At abſurdum eſt, Deum dicere quantum. Nam ex infrà dicendis conſtabit, Deum eſſe immenſum. Unde ſi & quantus eſſet, haberet immenſam quantitatem. Si ita, tum nec motus ullus, nec corpus ullum, poſſet eſſe in mundo, niſi facto miraculo, quod abſurdum eſt. Patet tamen. Nam quantitas facit impenetrabilitatem quantitatis alterius, undè, quia ſuppoſitâ immenſâ quantitate Dei, jam undique eſt Dei quantitas, nulla quantitas alia ſubingredi poſſet; quod reverâ eſt nihil aliud, quam tollere omnem motum, corpus omne. 190

Dixi, *niſi facto miraculo*. Nam ſcimus divinâ virtute, auferri poſſe à quantitate, hunc ejus actum, quo ipſa aliam ſubeuntem quantitatem prohibet. Id autem perquam abſurdum eſt, mundum non conſiſtere niſi per continuatum miraculi exercitium, quod eſſet in tali cohibitione actûs, quem aliàs præſtat quantitas.

Dices: Corpus, quod Deo tribuitur, non eſſe tale, qualia ſunt noſtratia, ſed in infinitum ſubtilius ac tenuius, 191

Reſpondeo: Illud igitur corpus, qualecunque, vel quomodocunque id ſit, ſubtile an craſſum, vel habet materiam (qualiſcunque itidem & hæc ſit) vel non. Si hoc: jam abſolutè non eſt corpus. Id enim ens, quod materiâ caret, non corpus, ſed ſpiritum vocamus. In iſta enim, ad corpus oppoſitione, Spiritus ſumitur, pro iſto ente, quod materiam non habet. Si verò dicatur prius, quòd ſcil. Deus materiam habeat, tum adhuc remanent priores imperfectiones in Deo; nempè, quòd Deus non ſit Ens primum, ſed dependens ab aliquo componente; & quoad eſſentiam ſuam ab intrinſecis ejus partibus: item, quòd potentiam implicet paſſivam; Et quòd quantitatem habeat: Nam hæc omnia oportet, ut ex qualibet materia inferantur, ſeu ſit in craſſo ſeu tenui corpore. Sequuntur enim ad rationem materiæ ſimpliciter. *Removetur à Deo ſubtile corpus.*

PUNCTUM II.

In quo ſolvuntur objectiones.

1. *Objicitur*, quòd in Scripturis Deo tribuatur anima. Sic ait Deus *Heb. 10. v. 38. Si ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ.* Anima autem eſt forma. At forma relativè dicitur ad materiam. Ergo ſic habebit Deus & formam, & materiam. 192

2. Imò illud ipſum corpus aliis Scripturæ textibus per varia membra deſcribitur. Tribuuntur enim hinc inde Deo membra corporea, oculi, aures, manus, dextra, & ſiniſtra, pedes, caput, tergum, & ſic deinceps. 193

3. Tribuuntur Deo attributa rerum corporearum, veluti ſunt ſitus, ſedendi, ſtandi, 194

ſtandi, & motus aſcenſionis, & deſcenſionis; effectûs, iræ, doloris, triſtitiæ, miſericordiæ.

195 *Reſpondeo*: Hæc ſingula eſſe intelligenda per ἀνθρωποπάθειαν, hoc eſt, eo loquendi more, quo de deo loquimur, ac ſi homo ſit. Quæ autem dicuntur de Deo ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda ſunt θεοπρεπῶς. Quod dixi, patet. Nam ſuperiori articulo viſum eſt, clarè in Scripturis Deum Spiritum dici. Scriptura autem ſibi non contrariatur. Oportet igitur ut alia, quæ corporeitatem inſinuant, dicantur de Deo Metaphoricè, veluti, ut anima, oculi, vel aures, & alia humana Deo tribuantur, quatenus ipſe etiam tale quid operari poteſt, (quanquam immediatè per ſimplicem ſuam eſſentiam) quod nos efficimus per talia organa, vide *Anſhelm. lib. de expoſitione actuum, & membrorum Dei.*

196 *Dices*: Æquè multa, imò plura eſſe loca, quibus docetur Deum eſſe corporeum quid, per attributionem externorum membrorum, quàm quibus tribuitur eſſe ſpirituale, unde potiùs per Metaphoram explicandum eſt, quòd Deus Spiritus vocetur, quàm quod toties ei corporea membra deſignantur.

Reſpondeo: Si Spiritus Metaphoricè ſumatur, tùm ejus appellationem deſcriptioni Dei per membra corporea non convenire. Nam illa membra, ſi ea propriè intelligenda ſint, inſinuant, Deum conſtare craſſa aliqua materia, qualis ſcil. in hominibus eſſe ſoler, & ad varietatem organorum, variis actibus vitalibus miniſtrantium, neceſſaria eſt. At tale quid non ſolemus ſpiritum dicere per Metaphoram; ſiquidem corpus quidem vocari poteſt nomine *Spiritûs*, ſed ſi ſit admodum ſubtile & tenue, ut tactum ferè omnem effugiat, quale quid eſt ventus, aër. Quia igitur Metaphorica Spiritûs acceptio, cùm proprietate quoad membra corporea, ſtare non poteſt, oportet, ut verſâ vice, Spiritus propriè ſumatur, & per Metaphoram explicentur membra corporea, ut alia argumenta, quæ id perſuadere poſſent, dimittam. Patuítque adeò hactenus 1. Deum Ens eſſe. 2. Eum Subſtantiam eſſe. 3. Eum Spiritum eſſe.

Cur membra corporea potiùs exponũtur Metaphoricè, quàm quòd Deus Spiritus dicitur?

TITULUS VI.
De unitate Dei.

197 In ſuperiori *tit. 4. h. c. art. 7.* dixi, quòd poſt conſiderationem quidditativorum Dei attributorum, (quæ hactenus fuerunt) agere velim de illis, quæ ex tranſcendentibus affectionibus, & diviſionibus entis ſumuntur. In iſtis autem primò occurrit unitas.

198 Et generatim quidem loquendo de unitate tranſcendenti, facilè conſtat, quòd Deus ſit aliquid unum; Significat enim Deus utique aliquid indiviſum, Deum, inquam, & non Deos, aut aliquid quod non ſit Deus. Neque enim unitas tranſcendens ſtatim ſignificat aliquid unum numero, ſed ſatis eſt ad eam, ſi quid ſignificet eſſentiam indiviſam, ſive aliàs illud Ens ſit univerſale, ſive ſingulare, ut ſuprà ſatis conſtitit.

199 Quia tamen Ens ſecundùm unitatem diſtinguitur 1. in ſingulare & univerſale. 2. In ſimplex & compoſitum; ideò ſub præſenti titulo, diſquirendum eſt. *Primò*, de unitate De numerali, ſeu, an Deus ſit aliquid ſingulare, & unum quid numero, an verò eſſentia Dei poſſit multiplicari in plures, vel ſpecies, vel individua, quo in caſu Deus aliquid erit univerſale. *Deinde* etiam diſquirendum eſt de Dei ſimplicitate.

ARTIC.

ARTICULUS I.

An Deus sit aliquid singulare, & unus Numero?

principiò voci singularis aliqui Patres minùs favent, ut suprà retuli, lib. 1, cap. 7. Sed de verbis litigandum non est. Deum esse aliquid singulare, Metaphysicè loquendo, est nihil aliud, quàm Deum esse unum Deum tantùm, vel etiam non esse plures Deos. 200

PUNCTUM I.

In quo referuntur variæ opiniones.

Igitur plures Deos introduxerunt Hæretici & gentiles, veluti *Carpocratiani*, sive *Gnostici*, teste *Epiphan. hæres. 33. & 36. August. de hæres. cap. 6. Appellitæ*, teste *Eusebio, lib. 5. hist. cap. 13.* Manichæi, *teste Augustin. de hæres. cap. 46.* Pertinent & huc, qui sub nomine trium personarum, tres Deos nominârunt, inde dicti Tritheitæ, quales fuerunt Peratæ apud *Theodoret. lib. 1. cap. 18. de Fabulis hæreticorum. Philoponus* apud *Nicephorum lib. 18. cap. 48.* Et superioribus temporibus; *Valentius Gentilis, prothes. 20. 23.* idem docuit. Quòd autem Gentiles plures Deos introduxerint, probatione non eget. Est enim id liquidissimum. 201

Non etiam defuerunt in Ecclesia, qui etsi consenserunt, quòd unus sit Deus solùm; existimârunt tamen id non posse naturali ratione probari, sed solùm esse cognitum ex revelatione Scripturarum, veluti *Ockam* & *Gabriel*, 1. *d.* 2. *q.* 10. ut meminit *Valent. tom.* 1. *Disp.* 1. *q.* 11. *punct.* 2. Et *Guilhelm. Var.* 1. *d.* 2. *q.* 1. ut meminit *Lychetus ibid. q.* 3. 202

Deinceps igitur probabo ex Scripturis, Deum esse unum, tum etiam ex naturali ratione, & consensu etiam saniorum Ethnicorum; unde simul patebit, non solùm de ista numerali Dei unitate ex revelatione constare: tandem etiam proponentur & solventur objectiones. 203

PUNCTUM II.

In quo probatur: Deum numero unum esse.

Igitur Deum esse aliquid singulare, sive Ens unum numero, inprimis ex Scripturis certum est, *Deut. 4. Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum.* Et *Deut. 32. Videte quòd ego sim solus, & non est alius præter me. Esa. 45. Ego Deus & non est alius, extra me non est Deus.* Alia testimonia mitto. Ista enim clarissimè evincunt id, quod propositum est. Nam quòd non possit intelligi alia unitas præter numeralem, saltem patet, si talem modum loquendi tribuamus particulari alicui homini. Is certè non potest dicere: Ego sum solus homo, & non est alius præter me: cujus rei ratio alia esse non potest, quàm quia sub specie humana de facto dentur multa individua istius speciei. Ergo in oppositum iste modus loquendi de Deo evincit, quòd non sint plura individua sub esse divino: sed quòd sit Deus unum quid numero. 204 *Ex testimoniis Scripturæ.*

Rationes pro unitate Dei.

Rationes verò ad idem probandum variæ esse possunt. *Prima*, sumi potest ex infinitate Dei. Inprimis enim omnes apprehenderunt Deum sub esse infiniti. Inde igitur sic arguo. Non possunt esse plura infinita. Ergo nec possunt esse plures Dii. Ergo Deus est aliquid unum numero, & singulare. Hujus Enthymematis antecedens 205 *Ratio ab infinitate.* *Non posse esse plura infinita.*

dens patet, quia si plura essent infinita, nihil istorum esset infinitum, quia unumquodque istorum careret aliquâ infinitâ perfectione, eâ scilicet, quæ ultimò est in infinito altero, quaque hoc ab illo distingueretur. Oportet enim unumquodque infinitum distingui ab alio infinito. Ergo habebit aliquid quod non habet alterum. At id ut infinitum sit oportet. Sumitur enim distinctio ab eo, quod in quaque re ultimum est, quodque ultimam, ac summam dat perfectionem. Non convenit igitur, ut illud ultimum sit finitum quid. Deerit igitur infinito huic, quod ita ponimus, aliquid infinitum. Et sic ad eundem modum cæteris aliquid infiniti deesset. At per defectum infinitæ perfectionis relinquitur res finita. Ergo suppositâ pluralitate infinitorum nihil infinitum est ex illis, atque ita oportet, ut infinitas solùm tribuatur uni enti. Consequentia autem Syllogismi est firma, quia sub nomine Dei, ut dictum est, omnes apprehendunt, id quod infinitum est.

206 *II.* Si plures essent Dii, tum vel illi essent *subordinati*, ita ut unus eorum sit sub alio, quomodo Gentiles *Jovi* subordinant Deunculos cæteros: vel essent *coordinati*, tanquam æqualis dignitatis, ordinis, virtutis, ac perfectionis.

Non possunt esse plures Dii subordinati.

Si primum datur, quia, in subordinatis causis, inferior causa est limitatioris virtutis, ac est superior: isti subordinati Dii, non essent Dii, quia haberent ab alio superiori causa limitationem virtutis. Ergo illa illimitata virtus esset solùm penes summam causam illius ordinis. Ergo illa sola verè esset Deus; nam omnes apprehendimus Deum esse aliquid, in virtute agendi illimitatum, atque infinitum & independens.

Nec coordinati,

Si autem eligatur posterius: quod scilicet multi Dii sint *coordinati*: tum iterum interrogo: Sintne illi Dii ita coordinati, quia neuter istorum potuerit sufficere ad gubernationem, verbi gratiâ, mundi. An verò solùm ex placito, quia ita illis placuerit, partiri operas, cùm singuli aliàs sufficientes essent ad eundem effectum, puta mundi gubernationem. Primum dici non potest, quia ex defectu virtutis, (ad cujus supplementum exigunt istam societatem) singuli istorum cognoscuntur esse finitæ perfectionis. Ergo nullus eorum est Deus. Sin verò posterius dicatur, quod scilicet cùm singuli sufficientes essent, placuerit tamen ita partiri operas, tum inprimis nulla firma ratio dari potest, ob quam ista entia sint multiplicanda. Neque enim plures eorum esse, ullo modo revelatum est, & inde.

207 *III.* Rursùm argumentor: Quod sufficienter & æquè benè fit uno posito, id melius fit per unum, quàm per multos. Fit enim ordinatius, cùm ordo fit per revocationem ad unum. Ergo melius est id fieri per unum, quàm per multos. Quò pertinet illud *Homeri*:

ἐ ἀγαθὴ πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Non benè regnabunt multi, rex unicus esto.

Unde & *Arist. l.* 12. *Metaph.* Entia nolunt malè gubernari. Non est autem bona pluralitas: Unus ergo Princeps. Et *Athan. in orat. cont. Idol.* Ubi Princeps non est, ibi distributio nascitur. Unde concluditur, quòd multitudo Deorum est nullitas Deorum: Plura vide apud *Stobæum sect.* 45.

Gentilium testimonia de unitate Dei.

Ait Apost. Rom 1. *Quòd Gentiles cognoverunt Deum, non tamen, ut Deum glorificaverint.* Id est atenus etiam verum est, quatenus illi perigrina quædam, & inconvenientia attributa illi attribuerunt. Veluti quòd, inter alia, multos Deos introduxerunt. Et quanquam ita factum est, tamen aliquando unum esse Deum dixe-

runt,

sunt, cùm usi sunt *normâ rationis & artis*, ut eleganter *Prudentius* ait in Ἀποθεώσει:

Consule, inquit, *barbati deliramenta Platonis,* — *Prudentius.*
Consule & hirsutos Cynicos, quos somniat, & quos
Texit Aristoteles *tota vertigine nervos:*
Hos omnes anceps semper labyrinthus, & error
Circumflexus agit, quamvis promittere & ipsi
Gallinam soleant aut Gallum, Clinicus ut se
Dignetur praestare Deus mortalibus aequum:
Cùm ventum tamen ad normam rationis & artis
Turbidulos sensus, & litigiosa fugosis
Argumenta modis concludunt **Numen** *in unum.*

Et id ipsum diligenter aliqui Patres ostenderunt ab Ethnicis traditum esse. Vide *Justin Martyr. lib. de Monarch. Dei, & orat, Paraenet. Augustin. lib. 4. de Civit. Dei. Arnob. lib. 3. contra gent. Lactant. lib. 1. divin. instit. cap. 5. Tertull in Apolog. cap. 10. seqq.* Pauca dicta huc referam. 209

Orpheus πολυθεότητα, primùm introduxisse dicitur, à *Jastino in orat. ad gentiles tom. 1. fol. 55.* Is tamen tandem ad filium suum sic scribit, ut *ibid.* refert *Justin.* 210

Solis canto piis, omnes procul este profani. — *Orpheus.*
Tu Musaee, audi, Lunâ prognate silenti,
Pernicioſa priùs, vitaeque infesta futurae,
Ex me cognôsti: sed nunc te vera docebo.

Et postea subdit:

----- Regémque hunc orbis adora
Unicus est, per se existens qui cuncta creavit.
Inque his ipse extat, nulli è mortalibus unquam
Lumine conspectus, mortales conspicit omnes.
Hîc bonus exundánsque bonis, generi mala nostro
Et bellum horrendum & luctus immittit acerbos:
Non alius constat regnator magnus ab illo.

Sic & *Sophocles:* 211

Unum profectò numen, unus est Deus, — *Sophocles.*
Qui condidit cœlum, & solum terrae patens
Marísque fluctus, vimque ventorum gravem.
Plerique nostrûm, mente sed capti, Deûm.
Simulacra nobis, ceu mali solatium,
Cùm saxea atque acerva consecravimus,
Tum & aureas eburneásque imagines,
Hos victimis placamus, his festos dies
Agimus: pios hos esse nos rati modo.

Sic & *Pythagoras*, ut *Justinus* refert *de Monarch. Dei tom. 1. fol. 207.* 212

Extra unum *si fors jactet sibi numina quisquam,* — *Pythagoras.*
Debet & is meritò talem sibi condere mundum.
Hic meus est, rectè tum dicat: & incolat orbem.
Ipse suum, tesians quo sit factore creatus,
Et qua de causa.

Plura recensere nolo, qui plura cupit, videat autores priùs allegatos.

PUNCTUM II.

In quo proponuntur & ſolvuntur objectiones contra Dei unitatem.

213 **Tres objectiones** ſunt potiſſimùm contra ſuperiorem doctrinam. Igitur 1. non videtur Deus eſſe aliquid ſingulare, ſed univerſale. Ideó que unitas, quæ de Deo dicitur, videtur non eſſe intelligenda de unitate numerali, ſed ſpeciei, vel generis. Univerſale enim eſt, quod prædicari poteſt de pluribus. At vox hæc, Deus, prædicatur de pluribus, nempe de Patre, Filio, & Spiritu ſancto. Ergo Deus etiam eſt aliquid non ſingulare, ſed univerſale, & conferatur, quod *Damaſcenus lib. 3. de Orth. fid. c. 4.* divinitatem eſſe *communem* tribus perſonis. At communitas, & communicabilitas repugnant rei ſingulari, & indicant naturam univerſalem.

214 Unde 2. Porrò non apparet, quomodo unitas Dei ſtare poſſit cum fide noſtra, quâ jubemur tres divinas perſonas venerari. Videntúrq; adeò inde omnia argumenta noſtra everti. Nam ita tribus convenit, ſicut Deitas ita & infinitas, quod primo argumento negabatur. Rurſus tribus convenit æqualis, eáque infinita poteſtas, quod ſecundo argumento negabatur. Denique ſic mundi regimen non apparet quomodo ſit Monarchichum, ſi id tres reſpiciat.

215 Denique ipſa Scriptura multos Deos dicit 1. *Corin.* 8. *Multi ſunt Dii, & Domini multi.*

Objectio ex Scripturis: quænam communicabilitas repugnet rei ſingulari

Ad horum *primum*, reſponſum ſuprà eſt, *lib.* 1. *c.* 7. ubi pleniùs vide. Inde breviter dico: quòd non omnis communicabilitas tollat naturam ſingularem; ſed ea ſolùm quæ eſt in ordine ad plures ſpecies, vel individua. Ea autem communicabilitas, quæ eſt talis, qualis eſt naturæ ad ſuppoſitum, facile poteſt eſſe cum ſingularitate. At Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus non ſpecies, vel individua Dei, tanquam generis aut ſpeciei, ut eleganter docet *Aug. l.* 7. *de Trin. c.* 6. quia omne genus, & omnis ſpecies multiplicatur in ſuis ſpeciebus, & individuis: unde cùm animal, & beſtia ſint genus equorum, hinc tres equi rectè dicuntur tres beſtiæ, & tria animalia. At divinarum perſonarum ſingulæ quidem ſunt Deus. Non tamen cùm tres perſonæ ſint, ſunt tres Dii, ſed, ita in Scripturis ſingularum illarum divinitas revelatur, ut tamen non minus & Deitatis unitas confirmetur. Unde infallibiliter ſequitur, quòd illæ perſonæ, per unam numero Deitatem, Deus ſint. *Damaſcenus* autem Deitatem ait eſſe communem perſonis, ſolùm quoad modum prædicandi, ut ſuprà *d. l.* expoſui, ex *Lombard. l. d.* 19. *cap.*

Damaſcen. quomodo dicat naturam divinam communem?

216 Unde etiam ad ſecundum reſpondetur: Trinitatem non tollere unitatem. Nam unitas eſt, attendendo eſſentiam divinam. Trinitas eſt, attendendo multitudinem relationum. Nou ſunt autem oppoſita, quæ non intelliguntur ſecundùm idem. Unde porrò patet, Trinitatem non evertere argumenta, facta pro unitate Dei. Infinitas enim eſt eſſentiale Dei attributum. Unde ſicut ipſa eſſentia non multiplicatur in perſonis; Ita nec infinitas. Et proinde in tribus perſonis ſubſiſtit una eſſentia. Eſt itaque infinitus Pater, infinitus Filius, infinitus Spiritus ſanctus. Et tamen non ſunt tres infiniti, ſed unus eſt infinitus. Sicut eſt æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus, & tamen non ſunt tres æterni, ſed unus æternus eſt, ut ait *Athan. in Symb.* Deinde in Trinitate eſt quidem æqualis poteſtas perſonarum; ſed tamen non eſt diverſa unius ab alia, propter identitatem eſſentiæ. Unde non tam æqualis

Trinitas non evertit argumẽta pro unitate Dei.

(quæ

(quæ aliquam diversitatem importat) quàm una est singularum personarum potestas, si rigorosè loquamur. *Denique* nec definit regimen mundi esse monarchichum, tum quia istæ tres personæ sunt unus Deus tanquam unus Monarcha, tum etiam, quia istarum personarum actiones ad extrà, qualis est gubernatio mundi, sunt indivisæ, juxta Theologorum regulam.

Ad *tertium* respondeo: supplendo Scripturam. *Dii sunt multi, & Domini multi:* 217
nobis tamen, addit Apostolus 1. *Cor.* 8. *Deus unus est.* Unde Dii multi dicuntur complectendo omnem significationem, quæ est sub voce Deus, & commemorando etiã putatitios, quos *Deastros*, vel *Deunculos* dicere possis. Juxta rei veritatem autem & accurate loquendo, subjicit Apostolus, unum esse Deum. Atque hoc in præsentĩ, etiam intenditur. Sed hæc prolixiùs explicantur à Theologis.

ARTICULUS II.
De simplicitate Dei.

Alterum quod complectitur unitas, est simplicitas. Nunc ergo videndum 218
est Simplexne Deus, an compositus. Ubi communissima est sententia, quòd Deus est simplicissimum ens, atque adeò expers omnis compositionis. *Damasc. lib.* 1. *c.* 2. *de orth. fid.* Deum vocat ἁπλοῦν, ἀσύνθετον καὶ ἀσώματον, *Augustin. in qq. V. & N. T. q.* 1. Deus est Spiritus, naturâ simplex *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 6. Deus etsi multiplex dicitur, verè tamen & summè simplex est. *Ambros. lib.* 1. *de fid. cap.* 7. Deus naturæ simplicis est, non conjunctæ atque compositæ. Et quis omnia loca, vel autores recensere possit. *Deus simplex est.*

Cæterùm ut de tota hac materia rectiùs constet, primùm *aliqua præcognoscenda* 219
sunt. Deinde *in specie de variis compositionum generibus videndum est, ut ea à Deo removeantur. Ubi quæ singulis obstabunt, statim sunt addenda.* *proponenda.*

PUNCTUM I.
In quo præcognoscuntur aliqua.

Primò igitur animadvertendum est; quod simplicissimum aliquid dicatur bifa- 220
riam. Nempè aliquid dicitur simplicissimum absolutè & simpliciter, aliud autem dicitur simplicissimum secundùm quid, & in certo aliquo genere. Sic cœlum dicitur quid simplicissimum, sed in genere corporum, hoc est, est corpus simplicissimum, unde quia cælum est corpus, includit utique aliquam compositionem, puta eam, quæ est ex materia & forma, ac partibus quantitativis. Simplicitas igitur illa non removet omnem compositionem, sed eam solùm, quæ in corporea natura, ultra compositionem, quæ ad esse corporis necessaria est, requiritur. Veluti est ea quæ est ex elementorum mistione. Deum autem simplicissimum vocamus in genere entium. Unde sicut in genere corporum dicitur simplicissimum, quod nullam compositionem habet in genere corporum specialiter possibilem; Ita etiam in genere entium dicetur id simplicissimum ens, quod nullam habet compositionem simpliciter in genere entium possibilem. *Simplicissimum bifariam dicitur.* *Cælum quomodo simplicissimum.*

II. Igitur porrò nunc ad istam summam simplicitatem non requiritur defectus 221
compositionis rationis. Nihil enim obstat, quò minùs etiam in re simplicissima, ratio sive mens nostra multiplicet conceptus, quibus una eadémque res, quæ à parte rei simplicissima est, inadæquatè repræsentetur. Atque ita etsi in Deo apprehendamus multa attributa, tamen inde non efficitur, ut Deus non sit simplicissimus. *In simplicissimo potest esse compositio rationis.*

Multa enim sunt solùm attributa, propter adæquationem nostræ intellectionis, ad apprehendendam Dei essentiam. Aliàs, à parte rei, nulla est inter ista attributa, realis multitudo. Et consequenter, nec compositio realis. Realis enim compositio necessariò præsupponit realem multitudinem componentium, hoc est, eorum, ex quibus res aliqua dicitur composita. Ubi tamen nec hoc dandum est, quòd statim, quæcunque est compositio per rationem, Deo tribuenda sit. Aliunde enim potest inferre imperfectionem, propter quam ea Deo repugnet, ut infrà patebit in compositione ex genere & differentia, esse & essentia, naturâ & supposito.

Cur aliqua rationis compositio Deo repugnet.

222 *III.* Est observandum: quòd summa simplicitas excludat omnem compositionem ex aliis, & omnem componibilitatem *cum* aliis, ut rectè docet *Lychettus, lib.* 1. *d.*8. *q.* 1. *fol.* 108. Duplex enim est compositionis genus, *Ex his*, & *cum his*. Unde cùm simplicitas tollat omnem compositionem, etiam tollit eam quâ quid dicitur esse compositum cum his. Et patet, quia non aliud est compositionis genus, quo res ex subjecto & accidente dicitur composita. Neque enim hîc exurgit tertium, sed essentiæ subjecti additum accidens, statim facit compositionem cum ista.

Summa simplicitas duo removet.

223 *Denique*: specialiter prænotandi sunt modi compositionis, de quibus nunc quæritur. Quæritur igitur: An Deus ita simplex sit, ut non habeat compositionem, ex genere & differentia, *aut* ex materia & forma, *aut* ex esse & essentia, *aut* ex natura & supposito, *aut* ex subjecto & accidente, *aut* an sit cum re alia Deus componibilis? Atque ita nunc optimo modo defendemus Dei simplicitatem, si omnes istos modos compositionum à Deo removerimus.

PUNCTUM II.

In quo removetur à Deo compositio ex materia & forma.

224 Hæc res satis evicta est in præcedenti titulo, in quo confirmatum est: Deum habere esse spirituale, atque ita esse spiritum, non autem corpus. Nam per Spiritum significatur illa substantia, quæ materiæ, & formæ expers est. Satis enim ibi solutæ sunt objectiones, huic doctrinæ contrariæ. Nihil ergo nunc addendum supereſt.

PUNCTUM III.

In quo removetur à Deo compositio ex genere & differentia.

225 Quòd Deo non conveniant genus & differentia, satis *in superiori titulo* 3. *art.* 1. evictum est, ubi ferè potissimam rationem, cur Deus perfectè definiri non possit, dedimus hanc, quia non habeat genus & differentiam. Indéque quòd hæc illi non conveniant, ibi confirmatum est satis. Et hinc statim sequitur Deum non esse compositum ex genere & differentia.

Deus genus habere, repugnat ejus infinitati.

Scotus 1. *d.*8. *q.* 2. idem confirmat ex infinitate & necessitate Dei. Ex infinitate quidem, quia omne genus sumi debet ab aliqua realitate, quæ secundùm se est indifferens ad realitatem, à qua accipitur differentia. Sed nullum infinitum est potentiale ad aliquid, quod sit ejus perfectivum. At quicquid in Deo est, est infinitum. Ergo nihil in Deo potest apprehendi, quod rationem generis habeat: Hæ enim sunt oppositæ conditiones: Quia si genus Deus habeat, aliquid perfectibile includit. Et tamen si sit infinitus, repugnat ei, ut quicquam in eo (tanquam essentiale prædicatum, & ab intrinseco constituatur) sit, quod habeat aptitudinem acquirendi aliquam perfectionem.

Ex necessitate.

Ex necessitate autem primientis, idem sic conficit *Scotus*, & cum eo Avicenna 8. *Metaph.*

8. *Metaph. cap.* 4. Si necessarium ens haberet genus, tum illius genus esset vel ex se necessarium, vel non. Si hoc dicatur, tum id quod est necessarium, esset constitutum ex non necessario, quod est absurdum. Si verò dicatur prius, tum illud genus esset sub suo actu ultimo. Nam ens necessarium est in actu ultimo. At genus non est in actu ultimo, nisi cùm conjungitur suæ differentiæ. Ergò & illud genus includit suam differentiam. At si id fiat, non est genus: Est enim contra rationem generis, differentiam includere, ut constat.

Objectiones quod Deo conveniat genus.

Oppositam sententiam defendunt *Ariminenses*, *Biel*, & *Johannes Major* 1. *d.* 8. 226
Item *Albertus de Saxonia*, & *Robertus Holcotus*, *lib.* 1. *q.* 5. ut refert *Leuchettus* 1. *d.* 8. *q.* 2. *fol.* 110. Argumenta ipsorum hæc sunt. *Primò* quod Patres solent Deum vocare substantiam. Et *Aug. l.* 15. *de Trin.* docet, quod Spiritus significet substantiam Dei, quod nihil aliud est, quàm quòd Spiritus sit quidditativum Dei prædicatum. At genera nihil aliud sunt quàm quidditativa Dei prædicata.

Deinde afferunt autoritatem & rationem Averrois, ex 10. *Metaph. Comment.* 7. Ibi docet Averroës, quod in quolibet genere sit unum aliquod primum, sicut in coloribus est unus aliquis color, qui quasi sit mensura cæterorum. Vide & *Arist.* 10. *Metaph. cap.* 3.

Igitur in substantiis etiam est una prima substantia. Hæc autem substantia non est alia quàm primus motor. Unde sicut in aliis generibus, quod est primum, est aliquid illius generis. Ita etiam primus motor, hoc est, Deus erit, aliquid è genere substantiarum. Atque sic genus ejus erit substantia.

Tertiò: Potest concipi substantia creata, & increata. Et neuter conceptus est sim- 227
pliciter simplex. Ergò istos conceptus resolvendo, remanebit notio substantiæ indifferens, ad utrumque, & sic indifferenter accepta, erit verum genus substantiæ increatæ.

Quartò addunt: Si quid prohiberet, Deum esse sub genere, tum id effet simplici- 228
tas Dei: At ea id non efficit. Nam Angeli, & accidentia, inquiunt, sunt entia simplicia, & nihilominus tamen sunt sub genere, ut constat.

Denique, videtur Deus prædicari per modum generis aut speciei, de tribus per- 229
sonis. Et idem est sub nomine personæ. Nam utrumque istorum prædicatur de istis personis in quid. At si Deus potest esse genus, cur non posset includere genus. Nam utrobique æquè recurrit eadem imperfectio nempè perfectibilitas. Tum enim inde saltem sequitur, quod Pater, v. g. sit compositus ex genere, veluti essentia divina, & differentia, hoc est, accidente charactere hypostatico.

Solvuntur objectiones.

Nihil tamen horum efficit, quod Deus sit sub genere, quódque adeò ipse sit 230
compositus ex genere & differentia, unde ea solvenda sunt, quæ jam sunt allata. Ad quæ omnia diligenter observanda est, quod & suprà ostendi *num.* 150. *hujus cap.* quod non omnis quidditativus conceptus habeat rationem generis. Patétque nunc iterum breviter. Nam non de ratione generis est prędicari in quid, sed de differentibus specie. Unde si quid prædicatur in quid, non tamen de differentibus specie, non erit reverâ genus. Id autem est, cùm quid prædicatur de primò diversis. Nam primò diversa opponuntur differentibus. Rursus id est, cùm quid prædicetur de non distinctis essentialiter, vide quæ hac de re pleniùs dixi, *in Introduct. Log. cap.* 3. *num.* 8. & 9.

Non omne quidditativum prædicatum est genus.

231 *Substantia cur non sit genus Dei?*

Et sic ex his statim constat vanitas præcedentis objectionis. Nam inprimis admittitur, quòd Deus sit substantia, quódque substantiæ & Spiritûs nomen significent quidditativum Dei prædicatum. An non statim genus est quod quidditativè prædicatur. Deus enim, & res creatæ sunt primò diversa. Unde quod indifferenter ad ista dicatur, rationem generis non habet. Sicut Ens neque genus est ad substantiam & accidens, eâdem de causâ, quia scilicet substantia, & accidens primò diversa sunt. Et tamen aliàs ens quidditativè dicitur, de substantia & accidente.

232 *Ad secundum* respondeo, 1. Deum omninò posse dici substantiam, & primam substantiam. Inde tamen non sequitur, quòd substantia ejus genus fit, ut patuit.

Et *porrò* respondeo: Per istam primitatem non sequi quòd Deus præcisè debeat esse sub eodem genere cum aliis creatis substantiis. Nam unitas etiam est mensura numerorum. Et tamen ipsa numerus non est, neque ad prædicamentum quantitatis per se pertinet, sed solùm per reductionem: Quid? Quòd Deus non solùm est primus in genere substantiarum, sed simpliciter in genere Entium, unde & accidentia mensurantur per ordinem ad Deum. An ergo & accidens Dei genus est. Absurde.

Mensura & mensuratum nõ sunt necessariò in eodẽ genere.

233 *Ad tertium* respondeo 1. Si admittatur, quòd conceptus substantiæ increatæ sit resolubilis in duos, hoc est, in conceptum substantiæ & increati, nihilominus tamen inde non sequitur, nisi, quòd substantia, præcisè sumpta, possit quidditativè prædicari, de substantia increata. At patuit jam, non omnem conceptum quidditativum esse genericum.

Deinde, respondeo negando: quod substantia increata possit resolvi in duos conceptus. Impossibile enim est, increatum apprehendere, non apprehenso esse substantiali in eo. Unde signum est infallibile, quod increatum non habeat conceptum differentiæ. Nam differentia facilè apprehenditur non apprehenso genere. Exempla similia sunt in aliis complexis, v. g. *quantitas bicubita*, non potest resolvi in duos conceptus, quantitatis, scilicet, & bicubiti. Neque enim bicubitum possumus ullo modo apprehendere, non apprehensâ extensione, quæ formaliter facit quantitatem. Unde bicubitum specialiter implicat quantitatem. Sic etiam complexus terminus est, *Ens simplex*: Hoc non potest resolvi in plures conceptus, Entis scil. & simplicis. Nam aliàs simplex non esset simplex, sed compositum ex genere (ente) & differentiâ (simplicitate.) Plura talia exempla notari solent, cùm de contractione entis ad inferiora disputatur. Illa enim in universum, non fit per additionem aliquarum differentiarum, sed solum per expressiores ac determinatiores conceptus. Unde si ad eundem modum Philosophemur, (dimissâ ex genere & differentia compositione) de quidditativis attributis divinis, certè magnificentiùs loquimur de Deo, quàm istam compositionem ei attribuentes. Confer tamen apud *Suarez* plura exempla, *disp. 2. Metaph. s. 2. n. 10. 11. & disp. 39. s. 3. n. 9.*

Non omnes cõplexi termini involvunt duos conceptus.

Ens quomodo contrahatur ad inferiora.

234 *Ad quartum* respondeo 1. Quod simplicitas summa Dei præcisè, & sine addito loquendo, non removeat à Deo genus & differentiam. Nam simplicitas illa summa præcisè consistit in remotione compositionum realium. Genus autem & differentia realem compositionem non faciunt, quia realiter illa non distinguuntur. Potiùs igitur perfectio Dei removet ab eo genus & differentiam. Nam ista est in Deo infinita. Unde repugnat, ut quicquam sit in Deo, quod sit perfectibile. At omne genus apprehenditur ut aliquid perfectibile. Atque hinc etiam antea remota sunt à Deo genus & differentia, solùm considerando infinitatem, & necessitatem primi Entis,

Denique

Denique, Deus aut persona non potest per modum generis prædicari de tribus divinitatis personis. Quia omne genus prædicatur de differentibus essentialiter, ut ex definitione generis antea eliciebamus. Personæ autem divinitatis non distinguuntur essentialiter, sed subsistunt in indivisa, & una numero divina essentia. Vide *Suarez disp. 30. s. 4 n. 31.* & *Aug. l. 7. de Trin. c. 6.* 235 *Deus aut persona cur non sit genus divinarum personarũ.*

PUNCTUM IV.

In quo removetur à Deo compositio ex esse & essentia.

Inprimis in hoc genere compositionis per *esse* intelligitur existentia rei. Unde sic, componi ex esse & essentia, est nihil aliud, quàm componi ex essentia & existentia, ut *lib.* 1. declaratum est. Quanquam & alius sensus esse possit. 236

Inprimis igitur hæc compositio non satis removetur à Deo, si probentur ista (esse & essentia) in Deo non distingui realiter. Nam etiam aliqua rationis compositio Deo repugnat, si scil. alicunde importet imperfectionem aliquam, ut priùs de compositione ex genere & differentia dicebamus. Unde simplicitas Dei summa solùm tollitur, per reales compositiones. Perfectio tamen istius primi entis etiam non admittit quasdam compositiones, per rationem factas. *Deinde*, in creaturis etiam existentia & essentia faciunt compositionem, & tamen in illis etiam realiter non distinguuntur, ut suprà *l. 1. c. 15. n. 23. seqq.* visum est.

Igitur: cur in Deo non possit esse compositio ex esse & essentia, ejus adæquata ratio est, quia mens nostra non potest in Deo distinguere existentiam & essentiam, citra specialem aliquam imperfectionem maximè Deo repugnantem. At quæ, ne quidem juxta diversitatem conceptuum, possunt distingui, ea nullam compositionem facere possunt. Compositum enim est ἐκ πολλῶν ἕν, ex multis unum. Unde omnis compositio præsupponit multitudinem componentium. 237 *Cur in Deo non sit compositio ex esse & essentia.*

Igitur: quod in Deo non possint essentia & existentia concipi sub duobus conceptibus, patet, quia essentia præcisâ existentiâ apprehenditur ut carens actualitate, proindéque, ut latens in causa. Existentiæ enim formale significatum est, actualis entitas, & non latens in potentia. Ergo essentia divina, præcisâ existentiâ ejus, apprehenditur etiam ut carens actualitate, & ut latens in potentia alicujus causæ, quæ eam actuare possit. 238

Iste autem conceptus multiplicem imperfectionem implicat. Nam inprimis quod dicitur esse ens in potentia objectiva, id, ut Dd. loquuntur, sic dicitur, quia sc. tale ens possit esse objectum alicujus potentiæ activæ, unde producatur. Unde quicquid est in potentia, recognoscit aliquid efficiens, unde actuetur, vel actuari possit, indéq; pro isto statu non est adhuc nisi in viribus causæ, unde, hoc ipso, habet esse mutabiliter, & contingenter, & si ista causa libera sit, poterit nunquam causari; & proinde, quod est in potentia, nunquam erit. Hæ autem sunt imperfectiones maximæ, non esse primum ens, sed dependere à superiori causa, quæ activè possit dare esse mutabiliter, &c. *Cur Deus non possit apprehendi, ut latens in potentia?*

Patétque adeò: essentiam divinam non posse præscindi ab existentia, ut ipsa apprehendatur, dimissâ existentiâ & actualitate.

Atque hoc volunt doctores & Patres, cùm aiunt: ipsum existere, esse de essentia Dei. Unde similiter prorsus fit ut essentia Dei non possit apprehendi, dimissâ existentia. Neque enim res apprehendi potest, dimissis iis, quæ sunt de ejus essentia. Vide *August. lib. 5. de Trinit. cap. 2. & tract. 99. In Johan. Hilarium lib. 6.* *Existere est de essentia Dei.*

de Trin. Et alios, quos refert *Valentia Tom* 1. *in Thom. Disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 4.

239 *Cur ex esse & essentia componatur creatura, & non Deus?*

Et ex hoc cognosci potest: cur existentia & essentia in creaturis faciant compositionem, non autem in Deo, quia scilicet essentia creaturarum intelligi potest, præcisâ actualitate, sive ejus existentiâ. Essentiis enim creaturarum non repugnat, ut sint in potentia, atque adeò ut lateant sub causis, utsic de facto non sint.

Et hinc fit, ut existentia in creaturis, possit apprehendi per modum cujusdam actûs supervenientis essentiæ ejus.

Et hinc porrò est; ut existentia non sit de essentia cujusquam creaturæ, quod in Deo erat. Nam ut maximè etiam in creaturis existentia non sit realiter distincta ab essentia: non tamen existentia est de essentia essentiæ creatæ. Sicut & differentia individualis in creaturis realiter eadem est, cum natura rei singularis: neque tamen differentia ista est de essentia naturæ singularis, ut alibi disputatur. Colligiturque ex istis: non statim esse de essentia alterius, quod cùm alio realiter idem est.

PUNCTUM V.

In quo removetur à Deo compositio ex natura & supposito.

240 In hoc puncto possumus trifariam loqui. *1.* De Deo præcisè, non habita ratione divinarum personarum solùm in quantum sub nomine Dei apprehendimur primum ens. *Deinde* possumus loqui de Deo, ut subsistente in tribus personis. *Tertiò* de aliqua persona particulatim, veluti Patre aut Filio.

241 Ex his, hi duo posteriores modi non tam ad Philosophiam quàm ad Theologiam spectant, qui attingunt materiam de Trinitate, quæ Philosophiam transcendit, In quibus punctis & *Suarez* existimat, *disp.* 30. *s.* 4. *n.* 13. Ex ratione naturali non posse probari, perfectam simplicitatem & identitatem inter naturam & personam, cùm distinctione reali personarum, inter se posse consistere. *Nihilominus tamen*, inquit, *certâ fide credimus, mysterium nihil simplicitati divinæ derogare, neque est contra naturalem rationem, esto sit supra illam.*

Refutatur compositio ex natura & supposito.

1. Igitur de prima consideratione loquendo non potest Deus, præcisè sumptus dici compositus, secundùm fidem nostram loquendo, ex natura & supposito, quia Deus ut sic non est suppositum. Suppositum enim constituitur per incommunicabilitatem. At Deus est aliquid communicabile tribus personis. Ergo Deus sic sumptus non est suppositum, sive (quod in intellectualibus entibus idem est) persona. Et hinc communiter rejicitur *Cajetani* sententia, quæ ponit subsistentiam quandam absolutam in essentia divina. Vide ipsum 1. *p. Thom. quæst.* 3. *a.* 3. Id enim si esset, darentur quatuor suppositа divina. Nihil enim obstaret, quo minùs Deus dicatur persona, præcisè sumptus, quia sic in eo apprehenditur subsistentia absoluta, quæ (utnunc ista vox sumitur) ad rationem personæ satis est. Vide *Valentiam Tom.* 1. *disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 3.

In divina essentia non esse subsistentiam.

242 *Deinde*: Si natura esset aliquid distinctum quomodolibet à supposito, tum illa natura esset indifferens, quæ sit sub supposito divino vel creato. Exinde enim solùm sumpta est naturæ, & suppositi distinctio, atque adeò compositio ex illis, in rebus creatis.

Fundamentum hujus compositionis in rebus creatis.

Nempe quia in exemplo humanitatis Christi apparet; humanitatem (quæ est natura creata) manere, dimissâ suppositalitate humanâ, quæ ei suppleta est, per subsistentiam sive suppositalitatem τῦ λόγυ. Hinc collectum est, 1. Humanam naturam (idémque est in cæteris creatis naturis) secundùm se indifferentem esse ad

suppositali-

ſuppoſitalitatem propriam, & ſuppoſitalitatem alienam. Hinc *porrò* collectum eſt, cùm aliqua natura creata, perſonata ſit per ſuppoſitalitatem propriam, & ex natura ſua ſibi debitam, quòd in re creata concipiantur duo, natura & addita ei perſonalitas, è quibus iſta tantùm (natura) competit humanitati Chriſti, hæc non. *Deniq;* hinc illatum eſt, illa facere in re creata compoſitionem, hanc ſcilicet, quæ eſt ex natura & ſuppoſito. Videríq; poteſt, non innoteſcere potuiſſe iſtam, ex natura & ſuppoſito, compoſitionem, niſi myſterium incarnationis illam revelâſſet.

Tale quid autem non eſt in natura divina. Nam natura divina non poteſt apprehendi, ut indifferens ad ſuppoſitum divinum, & ad ſuppoſitum creatum. Nam ſuppoſitalitas actuat naturam. Unde ſi divina natura poſſet apprehendi, ſic, quaſi ſuppoſitari poſſit à ſuppoſito creato, hoc ipſo apprehenderetur, tanquam actuabilis à creatura, quæ eſt imperfectio ſumma. Indéq; quam maximè à Deo removenda eſt.

Tertiò: Facit huc, quòd eſſentia non videtur ſatis præſcindi poſſe à perſonis? 243
Juxta illud Eccleſiæ dictum: *cùm unum cogito, ſtatim in tria feror.* Unde fit ut Theologi, formantes plenam Dei deſcriptionem, addant etiam mentionem ſingularum perſonarum, ſic: *Deus eſt eſſentia ſpiritualis infinita, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, &c.*

De aliis duobus ſenſibus neque diſſertandum eſt Philoſopho, neq; ea de re diſputare ſatis cautè poſſumus. Nobis, in rebus νῦν χὴ καταλαμβάν tranſcendentibus, tutiùs eſt balbutire, quàm operosè diſputare. Et res ipſa etiam rectiùs ex Scripturis explicari poteſt, dimiſſis Metaphyſicis terminis, quàm ſi hos terminos iſti myſterio ſcrupulosè applicare volimus. 244

An Deus ſit compoſitus ex natura & ſuppoſito, attendendo pluralitatem perſonarum.

Juſtinus Martyr non vult dicere compoſitionem, ſed συνυπαρξίαν, Bono Conſilio. Cùm enim res ſit illa ſingularis, commodè etiam ibi adhibentur ſingularia vocabula, ne cùm per vocabula noſtrarum imperfectionum loquamur, referamus etiam ad Deum imperfectiones noſtras.

Verba ejus hæc ſunt, *tom. 3. in qq. & reſp. quæſt. 129. Quomodo Deus incompoſitus dicitur, è duab. perſonis, quæ intelligentiâ conſubſtantiales eſſe percipiantur, patris dico, & filii: & unius perſonæ, quæ facilem peculiaris ſubſtantiæ notionem præbet, ſancti, inquam, Spiritûs, obtinens compoſitionem?*

Reſpondet: *Qui facientem* (ποιητικόν, Langius vertit generantem) *& componentem non habet, neq; genitus* (factus) *neq; compoſitus eſt. Quocirca in Deo quidem dicimus eſſe æternam* συνύπαρξιν, *h. e. coëxiſtentiam, non autem compoſitionem.*

Sic & *q.* 144. Itidem *fol.* 163. *Si*, inquit, *Deus habet* ſubſiſtentiam *exiſtentem, &* voluntatem *inexiſtentẽ, &* filium *exiſtentem, quomodo tot modis compoſitus, ſimplex Deus dicitur?*

Reſpondet: *Sicuti Deus ubiq; eſt totus, & totus in quoquo, totúſq; in ſe ipſo, atq; id fide noſtrâ probamus: Ita etiam ſimplicitas ejus tota filius eſt, & tota filium habens eſt, totaq; voluntas eſt ac tota voluntatem habens eſt. Non enim ad inſtar creatæ naturæ Deus eſt, ut id quod ſit, & id quod habeat per compoſitionem intelligatur, ſicut natura creata. Verùm pro eo atque naturam habet, ita etiam intelligendus eſt, id quod ſit, & id quod habeat obtinere* ſupra *compoſitionem.* Nempe non vult *Juſtinus* creaturarum imperfectionibus dicatum, nomen compoſitionis, aſſignare Deo. Sed ſicut ſublimior Deo convenit eſſentia & ſubſiſtentia, ita oportet etiam ut ibi ſint ſublimiora nomina. Sed hac de re prolixiùs egi in oratione huic capiti annexâ

PUNCT.

PUNCTUM VI.

In quo agitur de compositione ex subjecto & accidente, adeoq; disquiritur, an in Deo sint accidentia?

245 Harum quæstionum una sequitur ex alia. Nam si in Deo sint accidentia, statim per unionem ad essentiam Dei facient in Deo ex subjecto & accidente compositionem. Et iterum: si hæc in Deo ponatur compositio, oportet, ex vi terminorum, in Deo dari accidentia, alterum enim extremum in ista compositione est accidens.

246 *De quo sit quæstio?* Sunt autem hac in re duo præmonenda. *Primò* quæstionem esse de veris accidentibus, quæ differentiæ causâ dici possunt *prædicamentalia accidentia*, quæque adeò realiter distincta sint à substantia. Id ideò dico, quia attributa divina solent ab aliquibus accidentia dici, ut suprà ex *Cyrillo* retuli, *Num.* 88. Ista tamen attributa divina huc non pertinent. Nam non sumuntur ex prædicamentis accidentium, ut eleganter, varia prædicamenta inducens *August.* ait, *l.* 5. *de Trin. c.* 2. *Intelligamus Deum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione mutabilia omnia facientem, &c.* Pertinet & huc quod *Athanas.* ait: *l.* 1. *de Trin.* Θεὸς ἐ κατὰ μετοχὴν ἀγαθότητος ἀγαθὸς, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἀγαθότης φύσει ὢν ἀγαθός, hoc est, *Deus non est bonus bonitatis participatione, sed ipse est bonus, naturâ existens bonus.* Et aliàs ista attributa, ut suprà conclusum est, habent realem identitatem ad essentiam Dei, unde hoc ipso præsens compositionis genus (ex subjecto & accidente) quod reale est, non efficiunt.

247 *Actionum consideratio huc non pertinet.* II. Quæstio est de accidentibus, quæ *in Deo* sint. Hæc enim sola possunt compositionem in Deo facere. Compositio enim requirit unionem & connexionem extremorum illorum, ex quibus res aliqua componitur. Unde quod comparatur per modum egredientis ab essentia, vel ut aliquid extraneum, sive extrinsecum ad essentiam, id compositionem facere non potest in Deo.

248 Unde specialiter relinquitur: quòd in Deo non fiat compositio ex subjecto & accidente, si maximè ei conveniat *agere*, tali actione, quæ prædicamentalis dici possit. Nam actiones non comparantur ad agens, per modum essendi *In*, sed solùm per modum essendi *ab* alio, ut infrà dicemus in generali doctrina accidentium. Atque ita actiones tantùm apprehenduntur ut egredientes ab essentia rei. Quod autem egreditur ab essentia rei, hoc, eo ipso, non potest cum essentia facere compositionem, quæ, ut dixi, extremorum unionem requirit.

Actiones cur non faciant compositionem.

249 *Attributa extrinseca, non faciunt in Deo compositionem.* *Deinde:* ex eadem observatione relinquitur: quòd extrinseca Dei attributa, non faciant in Deo compositionem ex subjecto & accidente. Talia sunt, quæ *Vorstius* introducit ex *Goclenio, in Notis ad disp.* 3. *de Deo, pag.* 203. quod scilicet Deus colitur, invocatur, offenditur. Hæc enim attributa, hoc ipso, quia extrinseca sunt, non sunt *in Deo.* Indéque nec in Deo realem diversitatem aut compositionem efficiunt, ut â fortiori apparet inde, quòd ne quidem in rebus creatis istæ passiones aliquid reale significent, intra rem creatam, quæ ab istis passionibus denominatur, ut inde importetur realis diversitas & compositio in illam. Sunt enim simpliciter illæ denominationes extrinsecæ, & sumuntur ab aliquibus actibus relatis ad objecta sua. Actibus autem extrinsecæ sunt res, quæ illis actibus objiciuntur.

Nihilo

Nihilo simplicior vel compositior est sol, sivé (à gentili aliquo) invocetur, sive non. Et sic in aliis.

Patétque id à simili, per illas denominationes, quas objecta habent, à potentiis cognoscitivis, veluti cùm paries dicitur videri, aut cognosci. Ibi paries, sive videatur & cognoscatur sive non, nihilo est vel simplicior, vel compositior, quia scilicet per ista attributa, nihil reale dicitur aut ponitur in pariete, sed attribuitur ei aliquid extrinsecum, quod de se ineptum est, ut compositionem facit.

Igitur loquendo de veris accidentibus, quæ in re sunt, communissima est Doctorum sententia, quod in Deo non detur accidens, quódque adeò repugnet Deo compositio ex subjecto & accidente. Hanc sententiam probabilissimam esse existimo, unde & superiùs, eo intuitu, disputatur, *n.* 97. Attributa divina non esse accidentia propriè dicta: Docent ita & Patres, quos *Autt.* infrà citandi referunt, quibus adde *Pelarg. in Damasc. l.* 1. *de Orthod. fid. cap.* 20. *n.* 5. Prolixè ista recitare nolo. 250

PROBATUR:

Deo non convenire accidentia.

Súntque pro isto argumenta hæc potissima. 1. Accidentia addunt aliquam entitatem substantiæ. Ergò & addunt aliquam perfectionem. Omnis enim entitas suam quandam perfectionem implicat. At repugnat, ei, quod jam simpliciter est infinitæ perfectionis, aliam perfectionem addi. Et sic quia Deus ex vi essentiæ suæ, est infinitè bonum quid, non opus est ut ei addatur aliquod accidens, per quod habeat bonitatem accidentalem: ita in simili, cùm infinitas perfectiones alias habeat, ex vi essentiæ suæ, non est opus, ut ei addantur accidentia alia, per quæ consequatur perfectionem accidentalem. Et confirmatur, quòd accidentia ad hoc ordinentur, ut perficiant substantiam in accidentalibus. Repugnat autem Deo talis perfectionis additio. 251

II. Illa accidentia vel habent esse creatum, vel increatum. Est enim inter hæc immediata oppositio, ut alibi constitit. At accidentia illa non habent esse increatum nec creatum. Ergò non sunt ulla in Deo. 252

Quod esse increatum illa accidentia habere non possint, inde patet, quia soli Deo convenit esse increatum. Unde sequitur, si talia increata dentur in Deo, quòd & ipsa sint Deus, atq; adeò consequeretur; quòd plures dentur Dii, suppositò, quod adversaria sententia intendit, reali discrimine inter illa accidentia, & subjectum suum, quod absurdissimum est. Deinde illa sunt incompossibilia, habere summam perfectionem, & esse infimæ perfectionis. At ista concurrerent, si daretur accidens aliquod increatum. Nam accidens, ut sic, notat diminutam & valdè debilem perfectionem, quâ scilicet indiget aliquo se sustentante & fulciente. At in oppositum est summæ perfectionis, habere entitatem increatam, hoc est, per seipsam, & citra dependentiam ad aliud superius. 253 *Quòd accidentia divina non habere possint esse increatum.*

Disputat *Vorstius in refut. Sladi*, quòd detur etiam aliquid increatum præter Deum, veluti est spacium quod præextitit creationi mundi. *Sed* hoc nihil ad rem pertinet. Nam illud spacium est increatum solùm negativè, h. e. non est creatum quia scilicet nihil reale est. At nunc est sermo de increato, quod tale sit positivè, hoc est, quod entitatem habeat, habet tamen eam increatam & independentem ab alio, id quod reverà soli Deo convenit. Atque inde adhuc relinquitur, si accidentibus istis divinis realis eáq; increata entitas conveniat, quòd reverà Deus sint, quod anteà absurdum erat. 254 *Exceptio Vorstii. Refellitur, de increato spatio.*

Quòd

255 *Quòd accidentia divina non possint habere esse creatum.*

Quòd autem accidentia illa non habeant esse creatum, id inde patet, quia sic ab æterno fuissent aliqua entia creata. Patet consequentia, quia decreta divina (ex quibus potissimùm adstruuntur ista divina accidentia) fuerunt ab æterno. At est id expressè contra fidem quòd aliquid ab æterno creatum sit, ut clarè docet creationis historia. *Deinde*, cùm de ratione accidentis sit perficere subjectum, quomodo Deus, qui infinitum ens est, potest perfici ab eo, quod creatum est. Alia argumenta mitto. Vide, si libet, plura apud *Thom.* 1. *p. q.* 3. *a.* 6. *Valentiam*, aliósque Commentatores *Ibid. Suar. disp.* 30. *s.* 5. *Chemn.* 1. *part. Loc. p.* 68.

Proponitur sententia Vorstii, ponentis in Deo accidentia.

256 Contra hanc communissimam sententiam disputat *Conradus Vorstius in Not. ad disp.* 3. *de Deo p.* 208. *seqq. & in Apologiis suis passim.* Non sunt hæc simpliciter vera: *Nullum omninò in Deo accidens esse, sed quicquid in ipso est Deum esse*, inquit, *d. l. p.* 207. In qua tamen re satis repugnanter loquitur. Nam disputat dari aliqua entia, sive accidentia in Deo à Deo & inter se realiter distincta, & tamen negat in Deo dari compositionem, & non nisi per κατάχρησιν ibi esse compositionem, sic enim loquitur, *ad Apolog. Exegesi in append Part.* 1. *n.* 4. Et rursus nihilominùs hæc disputat, *in notis allegatis*, ut evertat simplicitatem omnimodam Dei, ut ex titulo patet, *p.* 203.

Vorstii inconstantia.

257 *Argumenta Vorstii.*

Argumenta *Vorstii priùs d. l.* hæc sunt: *in Deo*, inquit, *sunt varia de rebus creatis vel creandis decreta, quæ reverà inter se differunt, v. g. decreta, quosdam eligendi, alios reprobandi, mundum condendi vel abolendi, &c quæ contrariis aut diversis saltem objectis ad quæ feruntur, apertè differunt. At Dei substantia unica & simplex est. Non igitur quicquid in Deo est, Dei substantia est. Esse autem ista decreta in Deo tanquam in subjecto, aut saltem tanquam in efficiente causa, vel ex eo constat, quod sunt effecta, sive actiones Dei, omnis autem actio est in agente.*

258 II. Hæc ipsa decreta Dei libera sunt, hoc est, ita sunt in Deo, ut simpliciter possint aut potuerint non esse. Sic enim dicitur nos Deus elegisse, secundùm εὐδοκίαν suam, *Eph.* 1. *v.* 4. At essentia Dei non potest non esse id quod est, nec ullo modo indifferens est ad essendum, sive de contrarietatis, sive de contradictionis indifferentia loquamur. E. non quicquid in Deo est, ipsa Dei essentia est.

259 III. Hæc ipsa decreta, quia pendent à causa voluntaria, videlicet à libera Dei voluntate, non sunt simpliciter æterna. At Dei essentia simpliciter æterna est, & omnis omninò principii, sive originis expers. Non sunt igitur ista Dei essentia.

260 Extruit hinc *quartò* aliam rationem. Si quicquid in Deo est, Deus est, non potest quicquam apud animum suum Deus liberè, h. e. contingenter sive indifferenter decernere. Proinde nec liberè aut contingenter potest quicquam operari. Nam in essentia Dei nulla est mutabilitas, seu contingentia. Si igitur omnis actio divinæ voluntatis est ipsa Dei essentia, consequitur omninò, Deum quicquid vult, ex necessitate naturæ velle: Et quia quicquid vult, idem facit, sive efficitur, ex eadem naturæ necessitate, eum omnia facere, quæ facit.

261 Hinc porrò, *inquit*, alia efflorescit ratio quâ docetur accidentia etiam quædam in Deo locum habere. Nam (5) decreta illa Dei aut substantiæ sunt, aut accidentia. Non illud: quia neque Deus ipse sunt, (uti vidimus) neque res creatæ jam revera existentes. Siquidem aliud est propositum de re, aliud res ipsa. Ergò hoc: & proinde totidem in Deo accidentia sunt, quot decreta de rebus foris efficiendis.

262 Addit & *sextò* rationem ex *Goclenio*, quod Deus & colatur, invocetur, offendatur,

datur, &c. Et addo ego, *inquit*, ex ſacris literis, quod peccatorib. vérè iraſcatur, contráque, bonis piorum operibus delectetur, déque creaturis ſuis lætetur, &c. Hæc autem omnia extrinſecè quidem accidentia ſunt, quæque Deus aliquatenus tum ad ſe recipit.

Tandem ſubjicit *Vorſtius* conſiderationem diſtinctionum perſonalium in Trinitate, quæ & ipſę videntur facere in Deo compoſitionem. Sed ea de re in præcedente puncto actum eſt, & nunc non agitur niſi de compoſitione accidentali. 263

EXAMEN.

Sententiæ Vorſtianæ, de Accidentibus Dei.

Argumenta *Vorſtii* ferè omnia ſumuntur ex decretis divinis, de quibus ipſe diſputat, quòd realiter à divina eſſentia diſtinguantur, & proinde in Deo realem compoſitionem faciant, (accidentalem ſcil.) Quòd ſi enim quandoque evitare vult nomen compoſitionis, reverà tamen in rem ipſam incidit. Omnia enim dicit, quæ ad veram compoſitionem pertinent, nempè 1. quòd illa decreta ſint accidentia, 2. quódque ea ſint in Deo, & 3. realiter diſtincta à Deo. Iſta autem ad accidentalem compoſitionem ſatis ſunt. 264

Nunc igitur porrò advertendum eſt, quòd decretum dicatur de Deo per ἀνθρωποπάθειαν. Unde vox iſta ab imperfectionibus expurganda eſt, ut rectiùs de divinis decretis judicemus. Igitur nos dicimur decernere (loquor enim de decreto, quatenus actum decernendi ſignificat, cùm ſoleat aliàs etiam decretum ſumi pro ſententia decreta, quæ quaſi objectum eſt actûs illius quo quid decernitur) quando ultrò citróq; diſcurrentes & conſultantes, tandem aliquid faciendum ſtatuimus. E quibus, cùm diſcuſſus ac conſultatio ſint imperfectiones, removendæ iſtæ à Deo ſunt, & ſic divinum decretum nihil aliud eſt, quàm cognitio, vel intuitus rei faciendæ. Ubi dum rem faciendam dico, Dei volitionem includo. Neque enim Deus quicquam facit, niſi quod velit facere. Loqui igitur de decretis divinis, eſt nihil aliud, quàm loqui de cognitione & volitione Dei, prout iſti actus referuntur ad objectum externum: Philoſophi, miſſo decreti nomine (quod θεολογικώτερον eſt,) diſputant hac de re ſub nominibus actuum liberorum. 265

Decretum quid.

Ad plenam autem rei illius dijudicationem, de duobus dicendum eſt. I. An iſti actus liberi realiter diſtincti ſint ab eſſentia Dei, & proinde, *an* reverà non ſint ſubſtantiæ, ſed *accidentia* ? II. Si diſtinguantur, vel non, ab eſſentia divina: An in Deo *accidentalem compoſitionem* faciant ? 266

PRIMÒ DISPUTATUR.

Quid ſint actus liberi Dei, & quomodo ſe ad eſſentiam Dei habeant ?

Etſi ſolùm volitio Dei ſit libera formaliter, loquimur tamen etiam de Dei intellectione, quia decretum divinum, ut viſum eſt, cognitionem implicat. 267

Cognitionem & volitionem Dei eſſe eandem cum eſſentia Dei.

Igitur dico 1. *Cognitio & volitio Dei, prout in ſe ſumuntur, & ſignificant actum vitalem quo Deus dicitur formaliter cognoſcens & volens, ſunt idem quod eſſentia Dei.* Ita video teneri in univerſum ab omnib. doctoribus, Philoſophis & Theologis. Vide *Aug. lib.* 15. *de Trin c.* 15. ſolétq; idem deduci, *ex lib.* 7. *de Trin. c.* 7. ubi ait quòd eſſe Dei ſit ſapientem eſſe. At ſapientem eſſe Deum, eſt nihil aliud, quàm eum intelligere. Adde *Thom.* 1. *p. q.* 14. *a.* 4. *l.* 2. *contra gentes, cap.* 10. *Scotum*, 1. *d.* 2. *na. q.* 1. ubi & *Lychettum fol.* 44. *ſeqq. Valent. tom.* 1. *in Thom. diſp.* 1. *q.* 14. *punct.* 1. 268

Intellectio & volitio Dei ſunt idem quod eſſentia divina.

Bellarm.

Bellarm. lib.3. de libero arbitrio cap. 17. Suarez in Met. Disp.30. s.n.14. & s.16. n.12. seqq.15. Idémque docet *Aristoteles*, ut inducit prolix è *Suarez. disp.15.n.40.*

269 Ista igitur assertio probari potest mutipliciter. *Primò* Dei summa perfectio consistit in cognitione, & amore (qui ad voluntatem pertinet) saltem sui. Nam ex hac ipsa cognitione Deus fœlix & beatus denominatur. Absurdum autem est summam Dei perfectionem consistere in aliquo creato ente, eóque accidente, quod omnium imperfectissimum est.

270 *Deinde*, si amor ille & cognitio Dei essent aliquid à Deo distinctum, ergò essent entia causata. Nam quod incausatum est, idem est cum Deo, cùm solùm sit unum ens incausatum. At absurdum est, talia dici entia causata. Nam quicquid causatur sive producitur, id causatur mediante cognitione & volitione, hoc est, nihil producit Deus, nisi quod cognoscit & vult. Ergò *vel* progrediendum est in infinitum in istis cognitionibus & volitionibus, quæ ad facienda entia creata prærequiruntur: *Vel* dicendum est aliquid à Deo fieri, ad quod non præsit aliqua cognitio vel volitio, quorum utrumq; absurdum est: *Vel* denique sistendum est in aliqua cognitione & volitione increata, quæ consequenter erunt idem quod Deus, ut per dicta relinquitur.

Dices: id procedere quidem de cognitione & volitione, quâ Deus *se ipsum* cognoscit & amat. Secus autem esse in istis, cùm cognoscuntur & amantur *res creatæ.*

R. I. Doctores ferè in communi, sicut consentiunt, quòd cognitio & volitio, quâ Deus *se* cognoscit & amat, sint eadem realiter cum Deo: ita etiam docent, quòd actus, quo Deus cognoscit & amat *creaturas* sint idem cum Deo.

Cognitio & volitio etiam rei creatæ est idem quod Deus.

II. Et hoc ipsum sequitur ex priori. Nam nulla idonea causa dari potest, cur isti actus Dei, sint realiter idem cum eo, cùm terminantur ad Deum & non cùm terminantur ad creaturas. Inprimis verò id ipsum sequitur ex argumento, quod ad evitandum processum in infinitum factum est. Unde & id à *Lychetto* & *Scoto* urgetur *1.d.2.q.1.fol.44.fac.4.*

Præsuppono, inquit ibi *Lychettus*, *quòd Deus possit realiter causare hominem, atque tum certum est, quòd non possit eum causare, nec voluntas illum velle, nisi præintelligeret. Quæro tunc, aut intellectio hominis est idem cum principio effectivo, aut est aliud. Si primum: habetur propositum, quòd scilicet etiam intellectio, quâ Deus intelligit rem creatam, sit idem quid cum Deo. Si secundum: Ergò illa intellectio est quid causabile. Nam omne quod est aliud à primo effectivo, est causabile. Sed voluntas non posset illud velle, nisi & hoc præintelligeretur. Et tunc quæro de illa alia intellectione, an sit eadem cum Deo, an aliud. Si aliud: Ergò & prima intellectio erit eadem, cùm non sit major ratio de secunda quàm prima: si secundum, tunc erit processus in infinitum in intellectionibus respectu ejusdem hominis causabilis. Ad istum igitur evitandum, est in prima intellectione hominis sistendum, quod scilicet ea realiter cum Deo eadem sit.* Idémque est etiam de volitione rerum creatarum.

271 Iterum: si intellectio & volitio Dei, quâ creaturas intelligit, esset aliquid realiter à Deo distinctum, tum Deus non esset ens αὐτάρκες, & sufficiens, & satis perfectum, in ordine ad producendas creaturas. At hoc est absurdum, ut ferè ex primo, quem de Deo habemus, conceptu patet. Ergò & erit illud absurdum. Consequentia connexi patet, quia Deus non producit rem creatam, nisi volendo & intelligendo illam. Ergò ad productionem cujusque rei creabilis præsupponitur volitio & intellectio,

tellectio, saltem ut conditiones sine quibus non. Si igitur ista non sint idem quod Deus, ergò Deus tanquam in se insufficiens ad agendum, completur quasi & actuatur ad agendum, per creatum aliquid.

Cognitionem & volitionem Dei esse unam, respectu omnium objectorum.

Ex hactenus dictis. II. Dico: *quòd intellectio Dei, respectu omnium intelligibilium una sit; Et, quòd volitio Dei respectu omnium volibilium similiter una sit.* Ita sequitur ex iis, quæ de identitate istorum actuum ad essentiam Dei, concluſa sunt. 272 *Unam esse intellectionem, quâ Deus res omnes intelligit.*

Declaro autem istam propositionem sic: Deus intelligit se, & intelligendo se, intelligit eodem actu omnia, quæ à Deo creata & creabilia sunt. Et amando se, amat omnia quæ à Deo creata sunt, & creabilia sunt. De utroq; præter dicta patet breviter. Infrà enim fortasse prolixiùs hæc dicentur. Intellectio Dei, quâ cognoscit se, est comprehensiva. Ergò per eam cognoscit Deus omne, quod quoquomodo ad Deum refertur. Ergò & terminatur ad effectus Dei, atque adeò ad ea omnia, quæ quoquomodo possibilia, hoc est, talia sunt, quibus participari possit divinum esse, per qualemcunque imitationem illius. Et confirmatur, quòd ad illam adæquatam & comprehensivam Dei cognitionem utique pertinet cognitio perfectissima potentiæ & scientiæ divinæ. Perfectissima autem cognitio scientiæ & potentiæ divinæ non potest esse, nisi perfectè cognoscendo scibilia & possibilia secundùm illa attributa. Absurdum autem est, Deum, cùm se intelligit, intelligere se per plures actus intelligendi. De volitione etiam idem patet. Nam inprimis creaturæ amantur à Deo, non nisi, ut media deservientia ad Dei gloriam. At medium (quod simpliciter medium est, & non induit rationem finis) non amatur, nisi eo solùm amore, quo amatur finis. Ita non amamus sectionem manûs, nisi amore, quo sanitatem amemus, & sic in aliis.

Nunc declarandum est, quomodo in isto actu uno & indivisibili, volitionis divinæ sit libertas? R. igitur id solùm esse, cùm is terminatur ad objectum aliquod externum, veluti est creatio mundi, punitio hominis, missio Prophetæ, &c. hoc est, est in volitione, in quantum volitio illa, vel intellectio practica est, sive operosa in externo objecto. 273

Secundò Disputatur.

An decreta divina faciant in Deo compositionem realem?

Respondeo; non facere: quod inde patet. Decretum enim duo notat. 1. cognitionem ac volitionem. 2. terminationem ad objectum externum. Quantum *ad primum*, hæc cognitio & volitio realiter idem sunt cum Deo, ut priùs visum est. At realis compositio præsupponit realem distinctionem extremorum componentium; Hîc igitur non potest esse realis compositio. Quantum *ad secundum* sic verum est: Deo realiter distinctos effectus attribui, veluti creationem & prædestinationem, & sic in aliis. Effectus autem cum sua causa non faciunt compositionem, quia secundùm proprium suum esse, non sunt *in* causa, sed à causa solùm. Unde hoc ipso causæ suæ extraneantur, & ab ea quasi egrediuntur. At termini componentes *in re* esse debent. Est enim de ratione compositi, includere, vel intra se continere multa, sub ratione alicujus unitatis. 274

Examinantur Argumenta Vorstii.

Argumenta *Vorstii* ex his ferè dijudicari possunt; ad pleniorem tamen totius rei dijudicationem specialiter respondeo. 275

Ad 1.

276 *Decreta divina quomodo differant.*

Ad 1. dico: Decreta Dei diversa esse per extrinsecum, sive per habitudinem ad aliquid extrinsecum. At id non satis est, ad faciendum eorum reale discrimen in Deo. Nam & posse Dei unum est & simplex, neque componitur Deus ex variis posse. Et tamen per habitudinem ad extrinsecum, posse divinum distinguitur. Aliud enim est posse mundum creare, & posse eundem perdere, & posse hominem prædestinare, & sic in aliis. Unde sicut realis distinctio inter creationem, & perditionem, & prædestinationem, ad quæ terminatur divina potentia, non facit realem distinctionem, in divino *posse*: Ita eorundem distinctio, ad quæ terminatur divina voluntas, non facit realem distinctionem in divino *velle*, & sic utrinque cessat in Deo compositio.

II. Decreta divina sunt in Deo, quatenus in iis implicatur actus cognoscendi & volendi. Illi autem actus sunt in Deo, non ut in subjecto, sed per identitatem ad essentiam Dei, ut priùs probatum est.

III. Neque ratio *Vorstii* ad id probandum firma est. Ait enim illa esse in Deo, quia est illorum causa, & omnis actio sit in agente. Nam inprimis ad rationem actionis (alia ut omittam istius argumenti Σοφίσματα) non requiritur, ut ipsa sit in agente, de communi sententia Metaphysicorum. Convenit, inquam, iis solùm modus essendi A B, & non modus essendi I N, ut apparet saltem in actionibus transeuntibus. Quin & actiones immanentes non sunt in agente, ut subjecto, vel ut accidentia: sed dicuntur solùm in eo esse negativè, quatenus non terminantur in externum subjectum, unde etiam cum agente actus interni compositionem non faciunt, quâ de re suprà dixi *Num.* 247. & 248.

277 *Decreta Dei quatenus libera?*

Ad *secundum* Respondeo: Decreta Dei esse libera, solùm per terminationem ad extraneum, seu in quantum volitio Dei circa objectum aliquod extrinsecum, practicè est, ut priùs dicebamus. Eo posito, non tamen datur intra essentiam divinam realis multitudo volitionum, è quibus Deus sit accidentaliter compositus. Ut ex simili de posse divino patuit. Et aliàs isti actus externi, voluntatis divinæ sine dubio realiter, & inter se, & à Deo distinguuntur. Aliud, inquam, est destructio mundi, & aliud creatio mundi, & aliud Deus ipse.

278 Ad *tertium* Responsio eadem est. Pendent itaque ista decreta à Dei voluntate, quoad terminationem ad extraneum subjectum. In quantum autem in Deo sunt, sic important ista decreta solùm cognitionem & volitionem creaturarum, qui actus realiter iidem sunt cum Deo. Et sic utrobique cadit compositio. *Ibi*, quia extranea componunt. *Hîc*, quia realiter ea non faciunt realem compositionem.

279 Ad *quartum* negatur consequentia propositionis. Nam nulla repugnantia est, si Deus aliquid liberè ad extrà agat, si maximè in se nihil contingentiæ includat. Et confirmatur ex hypothesibus *Vorstii*. Inprimis enim datur juxta *Vorstium* aliquis actus mutabilis & contingens in Deo, qui realiter à Deo sit distinctus, unde & formaliter sit agens liberum: Is actus, quia est à Deo distinctus, est productus & causatus (ut loquimur) à Deo: Ergò ante illius productionem, nihil liberum erat in Deo. Quia si quid præextitisset, de eo idem procederet discursus. Ergò sic tandem devenitur ad essentiam, à tali producto actu libero, denudatam. At si sic, quomodo eum ipsum liberum actum producere poterat Deus, si Deus nihil liberè operari potest, nisi aliquem in se liberum actum includat, per quem quasi ultimò actuetur & compleatur ejus sufficientia, ad agendum liberè ad extrà. Patétq; adeò Deum ex vi essentiæ suæ, citra aliquid additum, primò sufficientem esse, ad edendos actus liberos.

Ad

Ad *quintum* Reſpondeo: 1. Majus vel ſaltem æquè grave flagitium eſt in Philoſophia, inter creatum & increatum ponere medium, quod ibi *Vorſtius* facit, quàm ponere medium inter ſubſtantiam & accidens, quod ibi *Vorſtius* conatur declinare. 280 *Inter creatum & increatum non datur medium.*

II. Actus liberi ſeu decreta in quantum IN Deo ſunt (ſic enim de iis ſolùm loquimur, quia ſub aliâ ratione non apparet quomodo compoſitionem facere poſſint) ſic utique ſubſtantiæ ſunt, per ea, quæ ſuprà diſputata ſunt, ubi probatum eſt cognitionem, & velle Dei, idem eſſe cum eſſentia Dei.

Ad *ſextum* ex parte ſuprà reſponſum eſt. *Num.* 249. ubi vide. De actu autem iraſcendi & ſimilibus dico, ea de Deo dici per ἀνθρωποπάθειαν. Quantum autem ſignificant à parte rei, id coincidit cum actibus intelligendi, & volendi, qui, ut viſum eſt, ſunt non accidentia, ſed eſſentia Dei. 281

PUNCTUM VII.

An Deus ſit componibilis cum aliis.

Per ſummam ſimplicitatem removeri componibilitatem cum aliis ſuprà relatum eſt, *num.* 222. De ea ergò nunc videndum eſt. 282

Hæc igitur in re inprimis certum eſt, & de fide, quod divinæ naturæ unita ſit humana natura, quódque ex iſtis ſit quaſi compoſita perſona Chriſti, compoſita, inquam, quatenus in Chriſto attenditur naturarum pluralitas, & earum in perſona eadem, ſive ἕνωσις, unio. Unde & perſona iſta compoſita vocatur, ut elicitur & diſputatur à *Damaſc. lib.* 3. *de orthod fid c.* 3, 4, 5. Et *Thom part.* 3. *q.* 2. *a.* 2. *Lomb. l.* 3. *d.* 6. *Fonſec. l.* 5. *Met c.* 8. *q* 7. *ſ.* 2. *fol.* 560 *Valentia in Thom tom.* 4. *diſp.* 1. *q.* 2. *punct.* 4. *& tom.* 1. *diſp.* 1. *q.* 3. *p.* 8. Ubi & docet *Valentia* hanc compoſitionem ſolùm eſſe *quaſi* compoſitionem, quia compoſitum debeat eſſe aliquid perfectius partibus componentibus. Ibi autem nihil majus & perfectius, quod ex conjunctione ejuſmodi naturarum exiſtit, quàm ſit ipſa ſola natura divina, ut quæ eminentiori modo jamdum habeat omnem perfectionem humanitatis. Unde ſolùm dicitur illa perſona compoſita, quatenus ea cùm una ſit, conſtat tamen ex pluribus diſtinctis naturis. Sed id myſterium eſt ὑπὲρ κατάληψιν. Unde ea de re taceamus potiùs quàm diſputemus, & ſi quid diſputandum ſit, id à Theologis fiat. 283

Igitur loquendo de vulgatis, & naturâ notis (altiùs enim Philoſophia non tranſcendit) compoſitionum generibus, dico, Deum non poſſe eſſe alterum compoſitionis terminum, ut ſit iſto modo componibilis cum alio, patuítque id ex parte in ſuperioribus. 284

Nam ibi probatum eſt. *Deum non poſſe eſſe genus*, ut breviter inde patet, quia omne genus multiplicandum eſt in ſuis ſpeciebus, ut plures homines, v. g. ſint etiam plura animalia. At Deus non poteſt multiplicari. Deus enim, ut ſic, eſt aliquid infinitum. Repugnat autem infinito, ut ſæpè viſum eſt, multiplicatio. 285 *Non poſſe Deum eſſe genus.*

II. Deus non poteſt eſſe differentia cu uſquam. Ita patet, quia de ratione differentiæ eſt habere perfectionem præciſam & limitatam, & æqualiter contrà diſtinctam à differentia alia. Unde contra rationem differentiæ eſt habere perfectionem infinitam, quæ Deo convenit. 286 *Deus non poteſt eſſe differentia.*

III. Deus eſt nullius rei materia. Hæc aſſertio eſt contra *Davidem* de *Dynando*, qui materiam primam & Deum ſtultiſſimâ opinione nihil differre dixit, ut refert & refutat *Thomas* 1. *p q.* 3. *a.* 8. Et 1. *contra gent. c.* 17. Et *Pererius lib.* 5. *Phyſ. cap.* 12. *Colleg. conimb* 1. *Phyſ. cap.* 9 *q.* 3. Sic & *Alexander* quidam Epicuræus, Deum 287 *Nec materia.*

materiam esse dixi, ut *Albertus*, 1. *phys. tract.* 3. *c.* 13. refert, & meminit *Perer d.l.*

288 Hæc tamen opinio prorsus stulta est, & ferè non meretur refutari, quia sub ipso nomine Dei omnes apprehendunt ens perfectissimum, quod omnibus sit causa essendi, eis prodeat & præsit. Sub nomine autem materiæ primæ omnes apprehendunt ens imperfectissimum, iners, expers omnis activitatis, potentiale, incompletum, quæ omnia repugnant Dei conceptui.

289 *Objectio* istius *Davidis* fuit, quòd Deus & materia prima idem sint, quia si differrent, per aliquid sui differrent. E. in utroque esset aliquid per modum differentiæ. E. singulum istorum esset compositum, nempè ex differentia & alio, quod per differentiam actuetur. At id repugnat Deo & materiæ primæ, cùm utrumque istorum sit ens simplex?

Respondetur: Materiam primam & Deum non esse idem, sed distingui. Per istam tamen distinctionem non sunt *differentia*, sed *primò diversa*. Quæ autem primò diversa sunt, non distinguuntur per differentias, sed seipsis; quomodo & ipsæ differentiæ, veluti rationalitas, & irrationalitas diversa sunt, non per differentias alias, unde istæ compositæ sint, sed seipsis.

Diversa quæ.

290 *IV. Deus nullius rei potest esse forma.* Hæc assertio est contra *Varronem*, qui Deum animam mundi esse dixit, ut refert *Aug. l. 7. de Civ. Dei, cap.* 6. Et *Thales Milesius*, ac *Democritus* apud *Eusebium l.* 14. *de præpar. Evang. c.* 6. Et *Plinius l.* 1. *Nat. hist. c.* 1. Et *Petrus Abailardus* apud *Bernh. Epist* 199. Huc pertinet etiam quod aliqui dixerunt: Deum esse formam omnium rerum, ut refert *Thom.* 1. *p. q.* 3. *a.* 8. Et quod Gnostici ac Priscilanistę animam humanam dixerunt esse particulam divinę substantiæ, referente *Aug. hæres.* 6. *&* 7.

Deus nullius rei forma est?

291 Sed tamen nec hæc sententia subsistere potest. Nam forma est ens incompletum, atque adeò imperfectum. Sine dubio autem perfectior est modus subsistendi completus, quàm incompletus. Jam porrò forma ordinatur ad alterius perfectionem, nempè compositi, quod consequenter perfectius est, quàma forma sola. Et denique forma includit dependentiam ad aliquod efficiens, quodcunque id sit. Unde repugnat formæ, ut sit ens primum. At hæc omnia repugnant conceptui, quem de Deo formamus: omnes enim apprehendimus Deum sub esse completo, & perfectissimo, & independente, atque adeò primo.

292 Argumenta contra hanc sententiam nulla, quæ speciem habeant, invenio. Nec etiam de cæteris generibus componibilitatum, aliquid dicendum supereſt. Quod enim Deus videri potest componibilis cum alio, ut accidente, de eo priori puncto satis fuit.

PUNCTUM VIII.

In quo proponuntur & solvuntur generalia argumenta contra simplicitatem Dei.

293 Duo sunt quæ passim generaliter simplicitati Dei opponi solent. 1. Simplicitas est aliquid negativum. Ita patet non solùm ex nominis notatione, (*simplex* enim dicitur tanquam quod est *sine plica*, vel plicatione) sed etiam quia simplicitas non solet explicari aliter, quàm quòd simplicitas sit unitas, secundùm quam quid (non solùm indivisum, sed etiam) indivisibile est, qui conceptus negativus est. Negationes autem nullam perfectionem dicunt. Et sic differit *Cajetanus de ente & essen. c.* 2.

294 *Deinde*; Si Deus esset Ens simplicissimum, Ergo res creatæ, quò essent simpliciores,

simpliciores, eò essent perfectiores. Nam Deus est mensura perfectionis. Res igitur creatæ erunt perfectiores vel imperfectiores, per majorem vel minorem appropinquationem ad Deum. Id tamen secus est in rebus creatis. Nam materia ex omnibus creatis entibus est simplicissima, & tamen imperfectissima. Et in oppositum, homo ex omni genere rerum naturalium est nobilissimus & perfectissimus, & tamen est summè compositus, ut evincit formarum in eo multitudo, seu istæ à parte rei multę sint, seu solùm per varias abstractiones, juxta varios essendi gradus.

Solvuntur objectiones.

Ad *primum* horum Resp. I. quòd simplicitas omninò censeatur perfectio simpliciter, ut rectè tuentur, contra *Cajetanum*, *Lychettus* 1. *d.* 8. *q.* 1. *Scotus ibid. q.* 1. *ad primum*, *Suarez disp.* 3. *Metaph. q.* 14. Et patet, quia simplicitas significat perfectionem independentem. At compositio infert perfectionem dependentem à partibus componentibus. Sine dubio autem perfectio independens est perfectio simpliciter: Nec officit huic veritati, quod simplicitas sit attributum negativum, per ea, quæ generatim de attributis negativis suprà dicta sunt. *num.* 131. *h. cap.* 295 *Simplicitas majorem perfectionem significat, quàm compositio.*

Ad *secundum* respond. Quæ magis approximant Deo in attributis, ea esse perfectiora, id verum est, *cæteris paribus*. Nam quæ approximant Deo, magis quàm alia, secundùm attributum unum, possunt à Deo magis recedere, in attributo alio, eóque potiori. Unde per hunc decessum à Deo, simpliciter sunt aliis imperfectiora. Veluti, materia prima, etsi simplicior, & per hoc propinquior sit Deo, quàm res aliæ creatæ; tamen ipsa est ens valdè potentiale, unde per hoc maximè à Deo recedit, qui est actus purissimus. Sic major perfectio Dei est, intellectio, quàm simplicitas. Unde Elementa, etsi propinquiora Deo sint quàm homo, quoad simplicitatem, tamen magis ab eo recedunt, quàm homo, quoad intellectionem. Et per hoc, non obstante compositione, homo elementis nobilior est. Confer *Suarez disp.* 30. *Met. f.* 3 *n.* 3. Et hoc ipsum est etiam in aliis attributis divinis: Deus quia immensus, est immobilis; & tamen in rebus creatis nobiliores sunt creaturæ mobiles: veluti Angeli & animalia, quàm immobiles, veluti lapides, & alia, quia scilicet istæ creaturæ in aliis potioribus actibus approximant Deo, dimissâ immobilitate. Alia mitto. Vide plura suprà *l. c.* 5 *n.* 14. 296 *Approximatio ad Deum, quatenus sit indicium perfectionis.*

TITULUS VII.

De Dei veritate & cognoscibilitate.

Considerată unitate in Deo, consideranda etiam est Dei veritas, atque adeò Dei cognoscibilitas. Veritas enim dicit conformitatem ad intellectum, atque adeò importat cognoscibilitatem sive intelligibilitatem. 297

Igitur Deo convenire veritatem, atque adeò verum quid esse, inde patet, quòd Deus seipsum cognoscit, & intellectus creatus etiam eundem cognoscit, adeò ut in ista cognitione, beatitudo rei creatæ consistat. At intellectus non fertur ad rem nisi sub ratione veri. 298

De cognoscibilitate Dei varia solent hoc loco disputari. Sed eorum pleraque Theologica sunt. Quæ autem hac de materia Philosophicè disputari possunt jamdum tractata sunt in superioribus, *num.* 25. *seqq.* ubi concluśum est, quòd Deus non possit quidditativè, & comprehensivè ab intellectu creato cognosci, sed solùm qualiter qualiter, sed hæc ibi vide. 299

TITULUS VIII.
De Dei bonitate.

300 Sub hoc Titulo tractari solent variæ quæstiones, de quibus communiter agi solet ad *Thom.* 1.*p.q.*6.*ab Interp.* 1. An Deus sit aliquid bonum. 2. An solus Deus bonus sit? 3. Quomodo Deus bonus sit, veluti: an sit summè bonus, & bonus per essentiam? Et *denique*, An aliæ res sint bonæ Dei bonitate?

ARTICULUS. I.
An Deus sit bonus?

301 *Manichæorum opinio.* Manichæi statuerunt alium Deum bonum, alium malum, ut *Augustinus* meminit, *hæres.* 46. *& alibi.* Probandum igitur est: Deum esse bonum, non solùm bonitate *transcendentali* (de qua fortasse id admiserunt etiam Manichæi, stare enim potest ista cum malitia *morali*, ut apparet in hominibus & actionibus malis) sed etiam de bonitate *morali*. Ubi tamen & sententia Manichæorum inde convincitur, quòd non possunt esse plures Dii, ut priùs visum.

302 *De bonitate transcendente. De bonitate morali.* Igitur bonitate transcendentali Deum esse bonum quid, patet inde, quia ens est. Bonitas enim transcendens est realiter idem cum ente, ut priori libro ostensum est.

Esse etiam eundem bonum, bonitate morali, ut sic loquamur, hoc est, nullis eum vitiis præditum esse, inde patet, quia vitiositas est ab imperfectione, & in ordinatione ad finem ultimum. At omnes sub voce Dei apprehendunt ens perfectissimum. Sumptúmque hoc ipsum est ex omnibus Scripturæ textibus, qui dicunt, quòd Deus sit *bonus* adjectivè. Nam loquendo sine addito, *Bonus* significat bonitatem moralem, & *bonum* significat bonitatem transcendentem. Dicitur autem Deus bonus, *Psal.* 72. *&* 119. *Thren.* 3. *& alibi.*

Ubi tamen nequaquam id dico, quòd ista bonitas in Deo sit habitualis, vel accidentalis, quomodo ea in nobis est, sed ea convenit ei per essentiam, ut ostendat ex dictis, de attributis Dei in genere. Celebre est illud *August. lib.* 8 *de Trin. cap.* 2. *Deus sine quantitate magnus, sine qualitate bonus est, &c.*

Accedit, quod attributa Boni Deo conveniunt, veluti, quòd est aliquid appetibile & amabile, quod est sui diffusivus, & communicativus, & quæ sunt alia.

303 *Objicis:* Bonum consistere in specie, mensurâ & ordine. Hæc autem Deo non conveniunt, qui est sub nulla specie, & immensus, & non ordinabilis ad aliud.

Respondetur prædictam definitionem loqui de bono creato. Deus autem quia est prima causa, bonus est hoc ipso, quia aliis dat speciem, mensuram, & ordinem. Vide *Thom.* 1.*p.q.*6.*a.* 1. *ad primum.*

ARTICULUS II.
An solus Deus sit bonus.

Ita videri potest. Nam 1. Ita disertè dicunt Scripturæ, *Matth.* 19. *v.* 17. *Nemo*
304 *Bonus nisi solus Deus* 11. Idem probatur ex ratione. Bonum est quod omnia appetunt, per *Arist.* 1. *Eth. c.* 1. At nihil est, quod omnia appetunt, præter solum Deum.

305 In oppositum tamen, non solùm Deo convenire esse bonum, simpliciter patet ex Scriptura. Vidit Deus *omnia*, quæ fecerat, & ecce erant valdè *bona*. *Gen* 1. & *Matth.* 25. Servus fidelis & *bonus* dicitur. Et *Matth.* 12. *Bonus* homo de *bono* thesauro, &c. Patétque idem per rationem, quia quæcunq; præter Deum sunt, sunt entia à Deo creata,

creata. At repugnat, ut Deus producat aliquid, nisi velit illud producere. Voluntas autem non est, nisi ad bonum. In omni igitur re creabili est bonitas, cujus intuitu Deus eam producere cupit.

306 *Quomodo solus Deus bonus dicatur.*

Igitur 1. *Respond.* Deum solùm dici bonum, per eminentiam & excellentiam. Unde exclusivè *solus*, non removet ab aliis prædicatum (esse bonum) simpliciter, sed quoad eminentiam solùm, intelligendo bonitatem. Simile est, cùm Deus solus in Scripturis dicitur immortalis & verax. Nam & hæc ista prædicata, ἐξαιρέτως intelligenda sunt. Sic *August. Epist. 54. ad Macedon. Non est*, inquit, *contraria locutus Deus. Hîc (Matth. 19.) & Matth. 12. Bonus homo, &c. Deus ergo solus singulariter bonus est, & hoc amittere non potest. Nullius enim boni participatione bonum est, quoniam bonum, quo bonus est, à seipso est. Homines autem, quos Deus bonos dicit, ex participatione gratiæ id sunt.*

307 *Explicatur:* Bonum est, quod omnia appetunt.

Ad 2. respondent alii, quòd *Aristoteles* loquatur ibi solùm de bono increato, sive Deo, propter argumentum in objectione factum. Ita sensit Eustachius, & alii, ut referunt Conimb. *in Eth. disp. 1. q. 1. a. 2.* Hæc tamen limitatio *Aristoteli* non congruit, dicit enim *Aristoteles* ibi, bona aliis alia amabiliora esse, unde non loquitur de bono increato, sed de bono in communi. Alii alias interpretationes afferunt.

Mihi optimè videtur dici, quod propositio Aristotelica sit exponenda negativè. Nempè bonum est quod omnia appetunt, hoc est, nulla res appetit quicquam, nisi quod bonum. Bonum, inquam, est, & non malum, ad quod quælibet sive omnia feruntur. Similis modus loquendi est, *Joh. 1. v. 9. Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, non quia nullus hominum sit, qui non illuminetur, sed nisi ab eo, nullus illuminatur, ut interpretatur *Lombardus 1. d. 46.*

ARTICULUS III.

Quomodo Deus bonus sit?

308 *Deum esse summè bonum.*

Hujus quæstionis decisio sumiterè potest ex prioribus. Unde dico 1. *Deus est summè bonus.* Ita sequitur ex dicto, *Matth.* priùs allegato. Nam non aliâ ratione Deus solus bonus dicitur, quàm quia eminentissimè bonus est, deinde apparet per rationem. Deus rerum creatarum est causa æquivoca. At in omni causa æquivoca eminenter est id, quod producit. Ergo & bonitas, quam in aliis producit, eminentiùs est in eo, quam in rebus aliis.

309 *Deum esse bonum per essentiam.*

II. Deus non est bonus bonitate accidentali, sed per essentiam. Prius patet, quia si isto modo Deus bonus esset, jam esset compositus, & in Deo darentur accidentia quorum utrumque absurdum est, ut priùs visum. Relinquitur igitur, ut Deus sit bonus sine addito, immediatè, per essentiam.

Dices: Et ita res creatæ sunt bonæ per essentiam. Ergo hactenus Deus nihil peculiare habet. Antecedens patet. Nam bonitas, sicut & alia transcendentia attributa, realiter eadem sunt cum essentia. Ergo unumquodque ens bonum est sine addito, hoc ipso, quia essentiam habet.

Dupliciter Deo soli convenit, esse bonum per essentiam.

Resp. Dupliciter soli Deo convenire, quod sit bonus per essentiam. *Primò* per essentiam dicitur id esse, quod tale est, non per participationem. Et isto modo solus Deus dicitur ens per essentiam, alia autem entia dicuntur entia per participationem. Ergo idem etiam in bonitate. Servatâ proportione ad essentiam. Ergo ens per essentiam est etiam bonum per essentiam, & ens per participationem, est etiam bonum per participationem.

Deinde: Deus ſolus eſt bonus per eſſentiam, quia omnis bonitas convenit Deo per eſſentiam, & nulla accidentaliter. Homines tamen, v.g. etſi bonitatem tranſcendentem habeant ex vi eſſentiæ ſuæ: tamen bonitas moralis etiam in iis eſt, quæ eorum accidens eſt, proinde eſt in iis amiſſibiliter.

ARTICULUS. IV.

An res creatæ ſint bonæ bonitate divinâ?

311 *Cajetanus* 1. *p. q.* 6 *a.* 4. diſputat denominationem boni in rebus creatis eſſe partim intrinſecam, partim extrinſecam. *Hoc:* quia bonæ ſunt dependenter à Deo: *illud*, quia in ſe habent ſuam ſibi eſſentiam, quæ bonitatem aliquam implicat.

312 Rurſus etiam videri poteſt: res creatas eſſe ſolùm bonas bonitate divinâ, hoc eſt, per denominationem extrinſecam ut ſcilicet dicantur bonæ, quia ſunt à Deo, vel quia ordinantur ad Deum. Quo videtur pertinere dictum *Aug. lib.* 8. *de Trin c.* 8. *Bonum hoc, & bonum illud. Tolle hoc, & tolle illud, & vide ipſum bonum, ſi potes. Ita Deum videbis non alio bono bonum, ſed bonum omnis boni.*

313 *Res creatas eſſe bonas, intrinſecè.* Nihilominùs abſolutè dicendum eſt: Denominationem boni in rebus creatis eſſe à bonitate propria, adeóque ab intrinſeco. Nam ipſa eſſentia rei creatæ eſt appetibilis, ergò implicat aliquam bonitatem, ut per eam res creatæ dici poſſint ab intrinſeco bonæ.

Quanquam & res creatæ ſecundariò quaſi dicantur bonæ, bonitate divinâ, quatenus ea bonitatis propriæ, quæ in creaturis eſt, & unde formaliter bonæ dicuntur, eſt effectiva vel exemplar, juxta quem ſenſum etiam intelligi debet *Auguſtinus*, ſecundùm *Thom.* 1. *p. quæſt.* 6. *a.* 4.

314 Ad argumentum *Cajetani* in oppoſitum neganda eſt conſequentia. Nam dependentia ab extrinſeco, non facit ſtatim denominationem extrinſecam, quia ſic nulla denominatio intrinſeca inveniretur in rebus creatis, quæ omnes ſuas perfectiones habent dependenter ab efficientibus. Sive igitur aliqua proprietas aliunde pendeat ſive non, cenſebitur facere denominationem intrinſecam, ſi formale ſignificatum illius, ſit intra eam rem, quæ ab ea proprietate denominatur. Atque hoc eſt de bonitate in rebus creatis. Ergò ſimpliciter eſt denominatio intrinſeca, unde res creatæ bonæ dicuntur.

TITULUS IX.

De perfectione Dei.

315 *Perfectum dupliciter dicitur.* Inprimis *ſuperiori lib. c.* 11. traditum eſt, quòd perfectum bifariàm dicatur: aliquando ſumitur participialiter, éſtque perfectum illud, quod ab aliquo perficiente accipit ultimum ſuum complementum, ſeu, quod eſt plenè & totaliter factum. Hoc modo Deus non dicitur aliquid perfectum. Sic enim perfectum dicit reſpectum ad aliquid, quod effectivè perficiat. Unde repugnat, ut quod ad efficiens eſt independens, ſic perfectum dicatur. Aliter igitur vox perfecti ſumitur nominaliter, in quo ſenſu præſcindit ab efficiente.

Quomodo Deus dicatur perfectus? Dicitúrque perfectum in communi id omne, cui nihil deeſt, eſto ſit dependens, ſive non. Et hoc modo Deus dici poteſt perfectus, præeuntibus Scripturis, *Matth.* 5. *Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt.* Poſito igitur, quòd Deus ſit perfectum quid, videndum eſt de duobus. I. An Deus ſit aliquid perfectiſſimum? II. An & quomodo rerum creatarum perfectiones contineat?

ARTIC.

ARTICULUS. I.
An Deus sit aliquid perfectissimum?

Inprimis dupliciter intelligi potest, quòd Deus sit aliquid perfectissimum. *Primò* ad removendam inperfectionem privativam, quòd scil. Deo nihil desit eorum, quæ ei debita sunt: Ad quem sensum unaquæque res, in genere suo, dicitur esse perfecta, quia nihil eorum deest ei, quæ intra illud genus essendi, rei cuique debentur, etsi aliàs his possint deesse ulteriores perfectiones, quæ intra latitudinem entis possibiles sunt. 316 *Dupliciter intelligitur Dei perfectio.*

II. Potest Deus dici ens perfectissimum, ad removendam imperfectionem negativam, quòd scilicet Deo nihil desit. Dicam clariùs.

Perfectum ens dicitur, cui nihil deest. Imposita igitur est vox perfecti, ad removendos defectus, sive imperfectiones. Ergò perfectissimum est, cui nulla convenit imperfectio. 317

Cæterùm imperfectio duplex est, privativa & negativa. Secundùm imperfectionem privatam dicitur id imperfectum, cui aliquid eorum deest, quæ habere debet, veluti si animal aliquod sit cæcum vel surdum. Secundùm imperfectionem negativam id dicitur imperfectum, cui deest aliqua earum perfectionum, quæ non quidem huic speciei debentur, sunt tamen in genere entis possibiles. Hoc modo imperfectus est lapis, quia non potest loqui, & homo est imperfectus, quia non est naturâ immortalis, vel bonus per essentiam, & sic deinceps. *Imperfectio negativa & privativa.*

Hinc duo dico. I. *Deus est ens perfectissimum & ei nihil deest eorum quæ habere debet, & proinde non habet imperfectionem privativam.* Ita patet, quia privatio eorum, quæ inesse debent, non contingit nisi ab extrinseco. Unum quódque enim ens appetit sui conservationem, adque adeò & suarum proprietatum. At non potest quicquam tam potens esse, quod Dei ista, quæ ei debentur, adimat. Neque hîc dici potest, quòd Deus possit sibi adimere suas perfectiones. Nam Deus, quia est ens simplicissimum, omnes imperfectiones habet per identitatem ad essentiam suam. Perfectiones igitur divinæ non possunt ei adimi nisi per destructionem essentiæ divinæ, quæ prorsùs immortalis est, ut alibi probatur. Vide *Suarez disp.* 30. *s.* 1. & *Lychett.* 1. *d.* 2. *q.* 1. 318

II. Deo nihil deest harum perfectionum, quæ in genere entis vel sunt, vel sunt possibiles. Ita patet. Quia, quæcunque perfectiones, extra Deum, de facto sunt in mundo, eæ sunt dependenter à Deo, tanquam à prima causa, eáq; æquivocâ. Ergò oportet ut præhabeantur omnes istæ perfectiones in Deo, & id quidem excellentiori modo. Utrumque patet. Nam omnes res creatæ, sicut habent essentiam causatam, ita etiam habent omnes perfectiones causatas, à creante, id quod ipsorum causa est. Causa etiam non potest dare id quod nullo modo habet. Quòd autem habeat istas perfectiones excellentiori modo, patet, quia de ratione causæ æquivocæ est, perfectiones, quæ ab ea dantur, nobiliori modo præhabere. 319 *Deo non convenit imperfectio negativa.*

De perfectionibus possibilibus eadem procedit probatio. Nam perfectiones istæ dicuntur possibiles, non nisi sumptâ denominatione à potentia activa Dei, ut constat ex dictis suprà, de entibus potentialibus. Ergò perfectiones *possibiles* dicuntur, quas Deus potest producere. Ergò hîc etiam intervenit ratio causæ, quæ infert eminenter perfectionem istam in Deo. Alia argumenta mitto. Relinquitúrq; adeò ex his: Deum simpliciter esse ens perfectissimum. Sed tum statim incidit altera quæstio.

ARTICULUS II.

Quomodo Deus contineat aliarum rerum perfectiones?

320 Præcedente quæſtione viſum eſt, quòd Dei perfectio conſiſtat in hoc etiam, quod contineat aliarum rerum perfectiones, quod ipſum etiam docet *Dionyſ. de Div. nom. cap. 5. Iren. 2. lib. 2. c. 1. Auguſt. l. 4. de Trin. c. 1. Damaſc. l. 1. de orth. fid. cap. 8. Anſhel. in cap. Monolog. c. 34. 35.* aliíque plurimi, ut prolixè recitat *Valentia in Thom. 1. p. q. 4 punct. 1.*, quomodo igitur iſtæ perfectiones Deo conveniant? videndum.

321 *Perfectiones ſimpliciter, vel ſecundùm quid.* Principio igitur tenendum eſt, quod perfectiones in rebus creatis ſint duorum generum: *aliæ* ſunt perfectiones ſimpliciter, *aliæ* ſunt perfectiones ſecundùm quid. Ubi *perfectiones ſimpliciter* ſunt, quæ nullam implicant imperfectionem, quales ſunt in homine, eſſe ſapientem, bonum, intelligentem. *Perfectiones ſecundùm quid* ſunt, quæ implicant imperfectiones, quales ſunt in homine, quod eſt riſibilis, diſcurſivus. Iſtud enim attributum requirit commercium cum materia, quæ ens imperfectum eſt. Eſſe autem diſcurſivum ſignificat intellectionem, quæ procedit ad cognoſcendum, quod antea ignotum erat. Unde hoc ipſo imperfectionem connotat in intelligendo.

322 *Perfectiones ſimpliciter quomodo ſint in Deo.* Hinc dico *I. Quæ in creaturis ſunt perfectiònes ſimpliciter, ſunt in Deo formaliter.* Ito patet. Nam cum iſta attributa nullam imperfectionem implicent, nulla cauſa eſt, cur in Deo non ponantur formaliter, præſertim cùm hic modus habendi, cæteris partibus, ſit nobilior, quàm is, quo quid habetur eminenter.

Eſt autem hîc diligenter notandum: Cùm Deus iſtiuſmodi perfectiones creaturarum (veluti ſapientiam, bonitatem, intellectiones, &c.) dicitur habere formaliter, quod non id ita intelligendum ſit, quaſi prorſus ſecundùm eandem rationem ſint in Deo, ſecundùm quam ſunt in creaturis. Omnia enim iſta in creaturis accidentia ſunt. At in Deo ſecus eſt. Dicitur igitur Deus has perfectiones continere formaliter, (ut & *Suarez* monet, *diſp. 30. ſ. 1. n. 12.*) quia ſecundùm eas habet aliquam formalem convenientiam cum creatura, ratione cujus illa perfectio, ſecundùm unam & eandem rationem ſeu conceptum formalem, attribuitur Deo & creaturæ, ſalvâ interim prius inſinuatâ diverſitate, iſtarum proprietatum in Deo & creaturis. Idémque eſt etiam de vita Dei. Eſſe enim viventem, eſt utique perfectio, & tamen non ſecundùm omnia attributa, convenit Deo vita, ac nobis, ut *Suarez* diſſerit *diſp. 30. ſ. 14. n. 7.* & infrà attingam *tit. 13.*

323 *Perfectiones ſecundùm quid, quomodo ſint in Deo?* *II. Quæ ſunt in Deo perfectiones ſecundùm quid, ſunt in Deo non formaliter, ſed eminenter.* Prius patet, quia nihil formaliter v. g. & ab intrinſeco poteſt eſſe in Deo, quod imperfectionem notat. At tales ſunt illæ perfectiones, quæ tales dicuntur ſecundùm quid. Et hinc alterum relinquitur, quòd iſtæ ſint in Deo eminenter.

Sed: *quid* hoc eſt, quod dicitur Deus habere iſtas perfectiones eminenter?

324 *Quid ſit eminenter habere?* *Reſp.* Habet Deus perfectiones creaturarum eminenter, quatenus omnes actus earum, effectivos etiam per ſe ipſum exercere poteſt. Veluti maxima hominis perfectio eſt, producere hominem, & equi, producere equum. Has ergo perfectiones habet Deus, qui & ipſe poteſt producere hominem vel equum.

325 Atque ita 2. habet Deus perfectiones creaturarum eminenter quatenus ille habet aliquid omnibus iſtis perfectionibus excellentius, per quod poteſt omnes tales actus attingere. Veluti perfectio hominis eſt res cognoſcere per diſcurſum, per oculos,

los, aures, &c. Has perfectiones habet Deus eminenter, quia ex perſpicacitate & lumine intellectus ſui ilicò & intimè penetrat eſſentias rerum, ut eas cognoſcat, & huc pertinet, quod *Pſal.* 93. dicitur: *Qui plantavit aurem, non audiet? & qui finxit oculum non conſiderabit?* Et *Eſa.* 66. *Qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero?*

Dixi *de actibus effectivis.* Nam illi ſimpliciter ſunt perfectiones. Unde omnem cauſam efficientem ſupplere poteſt Deus. Actus autem formales & materiales, non ſunt citra imperfectionem, entitatis partialis & incompletæ. Unde iſti non poſſunt à Deo ſuppleri, Indéque poteſt quidem homo eſſe ſine generatione, Deo actum generantis ſupplente: At non poteſt eſſe homo ſine anima, ut munus formæ etiam ſuppleat Deus.

Denique 3. habet Deus perfectiones rerum creatarum eminenter quatenus ipſe eſſentiam habet, à qua omnes iſtæ eſſe poſſint: Et hoc modo ipſam eminentiam *Suarez d. l.* explicat, ex *Aug l.* 4. *de Gen ad lit. c.* 24. & *Anſhelm. in Monol. c.* 34. 35. *creatura*, inquit, *in Deo eſt creatrix eſſentia.* Vide *& in proſolog. c.* 17. 326

TITULUS X.
De Infinitate Dei.

Quot modis vox infiniti ſumatur, quidq; ſub voce infiniti ſignificetur, cum perfinitum & infinitum ens dividitur, dictum eſt ſuprà *l.* 1. *c.* 13. Nunc de eo quęritur. 1. An & quomodo Deus ſit infinitus? *Deinde* declaranda ſunt æquipollentia attributa Dei. 327

ARTICULUS I.
An & quomodo Deus ſit infinitus?

Inprimis infinitum hic dicitur per carentiam finium. Ergo infinitum eſt, quod non habet fines, fines, inquam, in eſſentia, in perfectionibus, in virtute & operatione, & duratione & præſentia. Atque hos omnes fines removendo, Deus dicitur ens infinitum. 328

Igitur 1. *Deus eſt infinitus in eſſentia.* Infinitas eſſentiæ divinæ ſignificatur per duo particularia attributa, nempè per omnimodam independentiam ab alia ſuperiori cauſa, & per omnimodam indefectibilitatem ſive immortalitatem. Igitur, quòd Deus prorſus ſit infinitus in eſſentia, nec ab ulla re alia dependeat, inde patet, quia ſi id eſſet, tùm daretur aliquid effectivum, Deo naturà prius. At hoc repugnat primo conceptui de Deo. Omnes enim ſub nomine Dei apprehendimus tale ens, quo non ſit prius. Ita autem hoc effectivum potiùs diceretur Deus quàm illud. *Deus infinitus in eſſentia.*

Rurſus: quòd Deus omni modo ſit indefectibilis, & immortalis, inde patet, quia ſi Deus deſinere poſſit, tum vel id eſſet ab extrinſeco & per vim alterius, vel eſſet ab intrinſeco, veluti per ſpontaneam deſtructionem quam ſibi violentè Deus inferret, aut per collapſum naturæ tanquam per ſenectutem. At neutro modo id eſſe poteſt. Ergò Deus eſt ſimpliciter immortalis. Aſſumptum patet, quia ſi Deus deſineret per vim alicujus agentis extrinſeci. Ergo id eſſet Deo potius & valentius. Omnis enim actio, quæ eſt cùm finali victoria, & deſtructione patientis, fit à fortiori. Unde hoc diſtructivum potius dicendum eſſe Deus, quàm illud. 329 *Deus nullo modo poteſt deſinere.*

Neque intelligi poteſt, quomodo Deus ſibi ipſi adimere poſſit vitam. Nam inprimi, omnis ens naturâ eſſe appetit, nec appetit ſui deſtructionẽ niſi per inordinationẽ voluntatis. Enti autem πάντως tribuere voluntatis inordinationem, abſurdum eſt.

Denique

Denique, Deum, quasi per collapsum, & senium naturæ desinere posse, dici non potest: quia sic Deus esset compositus ex contrariis, vel haberet qualitates aliis contrarias, & sic revera esset inferioris conditionis, quàm sunt aliquæ res creatæ, veluti Angeli, & animæ rationales. Et hoc vult etiam Scriptura, 1. *Tim.6.* ubi Deus solus immortalis dicitur. Relinquitúrque adeò, per utrumque, quòd Deus in essendo sit immortalis.

330 *Infinitas Dei in duratione.*

Et hinc *II.* sequitur: quòd Deus etiam in *durando* sit infinitus, h.e. quòd sit verè & absolutè æternus. Æternitas enim significat durationem undequaque indefectibilem, ut suprà visum est, *l.*1.*c.*16. At ubi essentia est undequaque independens, & immortalis, ibi consequenter necessariò etiam duratio est indefectibilis.

331 *In perfectionibus.*

III. Deus est *in perfectionibus* infinitus. Ita relinquitur ex præcedente titulo. Nam ibi ostensum est: Deum esse Ens perfectissimum, atque ita Deum tantam habere perfectionem, qua major esse non possit, & cæteroquin omnes alias rerum aliarum perfectiones eminenter continere, eúmque sufficientem esse, qui istas omnes perfectiones producat. At hæc est infinitas in perfectionibus.

332 *In operatione.*

IV. Deus *virtute & operatione* est infinitus. Hanc assertionem probat *Arist.8. Phys. t.*9. *&* 12. *Metaph.t.*14. inde, quòd Deus movet infinito tempore. Ad movendum autem infinitè, requiri ait, virtutem infinitam: sed hæc ratio bona non est. Nam quælibet virtus immaterialis, in infinitum repetere potest actus suos. Defatigatio enim, vel defectibilitas, in ordine ad operationes, sequitur solùm ex commercio cum materia. Unde anima senis, si daretur ei oculus juvenis, æquè benè videret per istum oculum, ac si esset anima juvenis, ut ex *Aristotele* subtiliter docet *Scaliger*, *Exerc.*76. *s.* 4. Ad summum igitur ex isto divinæ virtutis effectu, sequitur, eam primi agentis potentiam immaterialem esse, non autem infinitam.

Varii Doctores, Philosophiæ Aristotelicæ amore, varias vias conati sunt proponere, juxta quas exponant mentem Aristotelis, ut prolixè disputat *Suarez disp.*30. *s.*2 *n.*3. *seq.* sed operæ prætium non est, ista persequi.

Ut igitur rectiùs probemus: infinitam virtutem agendi in Deo, inprimis priùs determinandum, in quo ista infinitas consistit, quod optimè fiet considerando finitatem in operando.

333 *Finitum in virtute quid sit?*

Igitur finitum in virtute activa dicimus illud, quod in operando fines habet, ultra & extra quos operari non potest.

Veluti virtus creata 1. determinata est *ad materiam*: & sic non potest aliquid producere ex nihilo, atq; adeò in nõ ens agere. 2. Virtus creata est determinata, *ad peculiarẽ speciẽ*, intra quam producere potest id quod optimum est, non tamen extra eam, multóque minùs aliam excellentiorem speciem, veluti homo quidem potest producere hominem, at non potest producere vel equum vel angelum, &c. 3. Virtus creata habet fines & *sphæram activitatis* ratione distantiæ. Velut ignis aliquis potest calefacere ad decem pedes: sed non ad pedes mille. 4. Virtus creata est dependens in agendo à *concursu extrinseco*, veluti ipsius Dei. Unde etiam cum ea maximè intendit operari, & ex se sufficiens est ad operandum, sæpè tamen non potest in operatione progredi, propter defectũ istius concursûs, si Deo placeat, eum non adhibere.

334 Ergo sic Deum infinitæ virtutis esse intelligemus, si sit in operando prorsus independens, posítque adeò id operari omne, quod sit possibile, hoc est, quod ex parte sui non implicet repugnantiam, veluti, si possit, dimissâ materiâ, ex nihilo facere rem materialem & producere id, quod in quavis specie est melius, atq; adeò si agat independenter

independenter ad quamvis aliam cauſam, & in quamvis diſtantiam.

Sic igitur nunc declaratur infinita infinita virtus Dei. Deus agit prorſus independenter, & citra concurſum alterius ſuperioris cauſæ, citra concurſum materiæ, &c. Ergo habet vim agendi infinitam. Conſequentia firma eſt, quia finitas in agendo ſumitur ex dependentia ad alia, ut viſum eſt. Antecedens autem probatur. Nam primò, Deus eſt ens primum, ergo non recognoſcit aliud ſuperius ens, ergo nec aliud ſuperius agens, à quo in agendo pendeat. Ergò ſimpliciter agit ſecundùm intellectionem & volitionem. Ergo producere poteſt omne illud quod ullo modo poſſibile eſt, ſeu quod nullam repugnantiam involvit. 335 *Deus agit independenter ad aliud agens.*

Quòd etiam Deus poſſit agere independenter ad materiam, atque adeò, quòd poſſit agere ex nihilo, patet, quia inprimis nulla hîc, ex parte effecti, apparet repugnantia. Ergo hactenus poſſibile eſt, ut homo, v. g. fiat ex nihilo. At quod nullam involvit repugnantiam, Deo poſſibile eſt, ut priùs dictum eſt, & infrà pleniùs dicetur tractando de attributo omnipotentiæ. Quòd enim ad hunc modum agendi revera requiratur infinita virtus in agendo, inde patet, quia tantò major requiritur virtus in agente, quantò major eſt diſtantia rei producibilis, ab eſſe, quod habere debet. Ergo ubi eſt infinita diſtantia, ibi oportet, ut ſit infinita virtus in agendo. Cùm autem res eſt ſub nihilo, & deinceps eſt ſub eſſe actuali, ibi eſt diſtantia infinita. Sed de his erit pleniùs in materia de creatione. 336 *Et independenter ad materiam*

Agere in nihilum eſt infinitæ virtutis.

V. Deus eſt infinitus ratione *præſentiæ*, hoc eſt, Deus eſt revera immenſus & omnipræſens. Ita patebit inferius, cum de Dei immenſitate agendum eſt. 337 *Deus eſt infinitus in præſentia.*

ARTICULUS II.

In quo ſolvuntur objectiones contra Dei infinitatem.

I. Videri poteſt Deum non eſſe infinitum in virtute, quia nullus ejus effectus eſt infinitus. At ex effectibus eſt judicandum de eſſentia cujuſque rei. 338

Reſpondeo. 1. Nullum effectum Dei poſſe eſſe infinitum, (ut nunc de infinito loquimur) quia manifeſta eſt repugnantia, in ratione effecti & infiniti. Effectum enim quâ tale eſt, dicit dependentiam in eſſendo, à cauſa ſua. At de ratione infiniti eſt, carere illâ dependentiâ, ut priùs viſum eſt. *Effectum non poteſt eſſe infinitum.*

II. Igitur ad judicandum de eſſentia cujuſque rei, ſunt conſideranda, nempè & effectus, & modus ſeu ratio efficiendi. Unde etſi nullus effectus Dei ſit infinitus: Eſt tamen modus agendi, quo Deus agit, infinitus, veluti, quod agit in non ens, ut ſcilicet actuet id, quod in infinitum diſtat ab omni actualitate, & entitate. Et hoc in præſentia ſatis eſt. Eleganter ad hanc rem ait *Scaliger exerc. 365. ſ. 8. Non ſequitur*, inquit, *actio finita, ergo & agens, propterea quòd æterna eſſentia & potentiæ continuatio, ſupereſt ipſi jam factæ operæ. Partes tamen habet intelligibiles, quæ per intellectum adæquantur finitis actionibus, ſed aliæ ſuccedunt in infinitum.* *Eſſentia quomodo judicetur ex effectis?*

2. Deus eſt hoc, & non aliud. Ergo ſuam ſibi habet eſſentiam, ita finitam, ut per eam diſtinguatur à quavis re alia. Ergo eſt ens finitum. Et confirmatur, quod Deus aliquo modo poſſit *definiri*, ut ſuprà viſum eſt. Ergo ſic Deus eſt aliquid ὡρισμένον, definitum. 339

Reſpondeo, Ens dici finitum, non quod intellectus noſter definitè, vel ὡρισμένως & non ἀορίστως, hoc eſt, indefinitè & confusè apprehendit, ſeu quod eſt hoc, & non aliud, ut rectè Alenſis dicit, 1 *p. q.* 6. *art.* 1. *ad* 19. Sed quia definitur & perficitur ab alio, ſive quod dependentiam habet ad aliud, & non poteſt agere omne, quod citra *Ens finitum unde dicatur?*

tra repugnantiam eſt poſſibile. Atque hoc, dum Deo convenit, ut viſum eſt, ipſe ſimpliciter eſt ens infinitum.

340 *III.* Si Deus eſſet corpus infinitum & immenſum, tum non poſſet dari ullum aliud corpus. Ergo eodem modo, ſi daretur ens infinitum, non poſſet dari aliud ens infinitum.

Cur non poſſit eſſe infinitum corpus?

Reſp. Negando conſequentiam, quæ mala eſt, propter diſparitatem corporum, & entium ſpiritualium. Igitur ſi daretur infinitum corpus, non poſſet dari ullum corpus aliud, quia iſtud jam dum ea vi immenſitatis ſuæ occuparet omne ſpacium. Ergo ſic excluderet omne corpus aliud. Quantitas enim in corpore facit impenetrabilitatem. Ad id non eſt ex ente infinito, ſi quod daretur, (ut de facto datur) in genere entium immaterialium. Entia enim immaterialia non ſunt alicubi per occupationem ſpatii. Unde ubi ſunt ipſa, facilè poteſt eſſe ens materiale, vel immateriale, aliud. Atque ſic patet, per immenſitatem corporis unius, tolli omnia alia corpora. At id non eſſe, per immenſitatem entis immaterialis.

341 *IV.* Videtur infinitum importare multiplicem imperfectionem. E. non dicendus eſt Deus infinitus. Antecedens patet. Nam inprimis infinitas eſt attributum negativum, Negationes autem nullam perfectionem ſignificant. Deinde finitas & infinitas ſumuntur ſecundum quantitatem, ut eſt, 1. *Phyſ. t.* 15. & 3. *phyſ. t.* 66. Quantitas autem utique imperfectionem ſignificat.

Infinitas multiplicem imperfectionem removet à Deo.

Reſp. 1. Negationes non neceſſariò importare imperfectionem, quia poſſunt removere multiplicem imperfectionem, id quod eſt ſub attributo infinitatis, ut prius ſatis patuit. Removetur nempe à Deo ſub hoc attributo, dependentia à ſuperiori cauſa, defectibilitas in eſſendo, virtus limitata & determinata in operando, quæ omnes ſunt valdè magnæ imperfectiones.

Infinitas & finitas non dicuntur in ſola quantitate.

2. Finitas, & infinitas ex prima impoſitione quidem ſumuntur à quantitate: Tranſlatæ tamen ſunt illæ voces deinceps etiam ad eſſentias & perfectiones rerum, quæ hinc dicuntur quantitates virtutis. Et ſecundùm hunc poſteriorem ſenſum, infinitum & finitum, dividunt ens, non utique attendendo quantitatem vel molem, ſed eſſentiam, & perfectionem rerum. Et ſecundùm hunc ſenſum Deus à nobis dicitur infinitus.

RTICULUS III.

In quo declarantur attributa æquipollentia.

342 Superiori *lib.* 1. *c.* 13. dividendo Ens, in finitum & infinitum, dictum eſt, eſſe alias æquipollentes diviſiones, è quibus nunc etiam Deo applicanda ſunt, quæ ibi dicta ſunt Enti infinito æquipollere.

Deus quomodo ens à ſe?

Ergo ſic 1. *Deus eſt ens à ſe.* Eſt, inquam, Deus ens à ſe, non id intelligendo de poſitivo influxu, per quem Deus ſibi dederit eſſe. (Hoc enim implicat) ſed intelligendo id negativè. Eſt, inquam, Deus ens à ſe, hoc eſt, non eſt factus à cauſa aliqua ſuperiori. Et ſic patet Deum eſſe ens à ſe. Nam ipſa infinitas ejus, quam hactenus probavi, infert omnimodam independentiam ad ſuperiorem cauſam, ut priùs viſum eſt, *in præced. hujus tituli art.* 1.

343 2: *Deus eſt ens independens.* Hoc etiam relinquitur ex dictis. Nam infinitas primò conſiſtit, independentia ad cauſam ſuperiorem.

3. *Deus eſt ens increatum.* Nam increatum ens dicitur per remotionem cauſæ efficientis, quæ infinito repugnat per prius dicta.

4. *Deus*

4. *Deus eſt ens per eſſentiam.* Per eſſentiam, inquam, & non per participationem, quatenus is, ex ſe, & à ſe, ſuam habet eſſentiam.

5. *Deus eſt ens purè actuale, ſive eſt actus puriſſimus.* Sub hac appellatione, à Deo removetur omnis potentia paſſiva. Atque ita primò Deus expers eſt omnis potentiæ, ſecundùm eſſe vel fuiſſe poſſibilis, quæ potentia vulgò ſolet objectiva dici. Patet autem, quia ens poſſibile dicitur, per latentiam in cauſis. At repugnat ens infinitum habere cauſas. *Secundò*: caret Deus potentiâ obedientiali ad non eſſe. Nam Deus prorſus & ſimpliciter eſt immortalis, per priùs dicta. *Tertiò*: Deus caret potentiâ paſſiuâ, quâ poſſit creſcere vel decreſcere in perfectionibus. Eſt enim Deus ens ſimpliciter perfectiſſimum. Perfectiſſimo autem repugnat omne incrementum & decrementum. *Quartò*: Deo repugnat potentia materialis. Deus enim ſimpliciter eſt ens ſpirituale, ut ſuprà diſputavi. Spiritus autem nullam habet materiam. 344 *Deo nulla convenit paſſiva potentia.*

6. *Deus eſt ens purè neceſſarium.* Ipſius enim eſſentia ſimpliciter eſt immortalis, unde nec potuit aliquando non eſſe. Quis enim, ex illo non eſſe, potuiſſet Deum educere? Nec poteſt aliquando deſinere, quia eſt ſimpliciter immortalis, ut antè probatum eſt. 345 *Deus eſt ens neceſſarium.*

7. Deus eſt ens ἀπειρογραπτον, hoc eſt, incircumſcriptum. Incircumſcriptus, inquam, Deus eſt, totidem modis, quot modis etiam Deus infinitus dicitur. Incircumſcriptum enim dicitur, per defectum terminorum ſeu finium. Potiſſimùm tamen, ſub hoc titulo removetur à Deo circumſcriptio localis, quantitatis & eſſentiæ. Atque ita Deus *I.* non eſt ſolùm in partiali aliquo ſpatio. Hoc patebit infrà, ubi demonſtrandum eſt, Deum prorſus immenſum, atque ita omnipræſentem eſſe. *II.* Deus non habet limitatam aliquam quantitatem, intra cujus extrema contineatur. Ita patet, quia non ſolùm Deus eſt immenſus, ſed etiam eſt naturæ ſpiritualis. Unde omnis quantitatis eſt expers. *III.* Deus eſt expers finium ſeu terminorum in eſſentia, quod ita declaratur, ſicut in ſuperioribus declarandum eſt, quòd Deus infinitus ſit in eſſentia. Hîc igitur nihil addo. 346 *Et incircumſcriptum.*

TITULUS II.
De Dei æternitate.

Sub infinitate Dei, comprehenditur ejus æternitas, ut priùs viſum. Æternitas enim ſignificat carentiam terminorum in duratione. At infinitas indifferenter dicit quamlibet finium carentiam, ut ex voce patet. De iſta igitur nunc ago. Et in ſuperiori quidem *lib. 1. c. 16. n. 36. ſeqq.* ſatis dictum eſt, quid æternitas ſit. Unde ea de re nihil dicendum ſupereſt. Solùm hîc videndum eſt de duobus. 1. An Deus ſit æternus? 2. Qualis ſit Dei æternitas? 347

ARTICULUS I.
An Deus ſit æternus.

Inprimis quòd ſit æternus, per Scripturam certum eſt. Vide *Pſal. 90. v. 2.* & *102. v. 13. Eſa. 40. Rom. 16.* & alibi. 348

Idem etiam ex ratione certum eſt. Igitur inprimis æternitas ſignificat durationem undique indefectibilem, quâ ſcilicet ens, quod æternitate durare dicitur, nec poteſt initium, nec poteſt habere finem. At Deo hæc omnia conveniunt. Nam inprimis Deo convenit aliqua duratio. Permanet enim Deus in eſſe ſuo. At permanſio *Æternitas Dei.*

permanſio in eſſendo, vocatur duratio. Deinde Deus non poteſt habere initium. Si enim id eſſet, tum Deus eſſet dependenter ab aliqua cauſa, quæ illi eſſe tribueret. At hoc repugnat Deo, ut aliquoties demonſtratum eſt. Deinde Deus etiam non poteſt habere finem: Eſt etiam abſolutè & prorſus immortalis, ut ſimiliter, in priori titulo demonſtratum eſt.

349 *Soli Deo convenire æternitatem.*

Atque hæc etiam ratio conſequenter evincit, quod ſoli Deo conveniat æternitas. Nam quidquid eſt, præter Deum, eſt dependenter à Deo. Unde nec ei repugnat habere initium, nec repugnat aliquando deſinere. Unde ſimpliciter habet defectibilem & mutabilem entitatem. At defectibilitas in eſſendo, repugnat æternitati, ut paulò antè dictum, & ſuprà, *lib.* 1. *c.* 16. probatum eſt.

350 *Objectiones.*

Objicitur 1. Æternitas eſt duratio. Duratio autem habet rationem menſuræ. Et & Deus menſuræ habet rationem. At repugnat ut menſura Deo tribuatur, quia ipſe eſt immenſus, quæ vox carentiam menſuræ ſignificat.

Reſp. Negando, quòd duratio habeat rationem menſuræ, ut ſuprà *citato cap.* 16. oſtenſum eſt. Ad rationem igitur durationis, ſatis eſt, ſi quid in eſſendo maneat. At hoc Deo convenit.

351

II. Si Deus eſſet æternus, etiam ab æterno aliquid egiſſet. Videtur enim repugnare, ſi Deus dicatur tanto tempore otioſus fuiſſe, præſertim cùm natura boni ſit, ſeipſum communicare.

Quid egerit Deus ab æterno?

Reſpondet *Ariſtot.* Deum ab æterno mundum feciſſe: ſed hæc reſponſio evertit principia fidei, quibus docemur, mundum definito cæpiſſe tempore. Salsè reſpondent alii, iſtis curioſis hominibus, de actibus divinis quos Deus ab æterno habuerit, quòd ſcil. Deus colligerit virgas, vel præparârit locum pœnæ iſtis, qui de talibus ſoliciti ſunt. Confer *Aug. l.* 11. *conf. c.* 12. & *Bod. in Meth. hiſt. p.* 446.

Sed ſecundò reſpondeo. Non opus fuiſſe ut ab æterno Deus quicquam faceret. Nam ſufficienter Deus beatus eſt citra operationem ad extra. Conſiſtit enim ejus beatitudo in viſione & cognitione ſui, quam ab æterno habuit.

352

3. Neque hinc Deus otioſus dici debet, antequam quicquam faceret. Otioſum enim dicimus, quod cùm debet, & poteſt agere, non tamen agit, ut *Scal.* definit *exerc.* 6. *ſ.* 9. At quis legem Deo poſuit, quod debuerit agere?

Cur Deus in tempore mundum condiderit?

4. Non etiam id eſt contra rationem boni. Nam Deus quidem, ens bonum eſt, ſed tamen & agens liberum. Unde communicat iſtam bonitatem ſuam, pro voluntate tamen & placito ſuo: Placuit autem Deo, non ab æterno, ſed in tempore, ad creaturas eam diffundere, idque variis de cauſis. *I.* Ut appareret Deum mundo non indiguiſſe, ſed fuiſſe eum perfectè feliciſſimum, mundo etiam non exiſtente, mundum verò ut eſſet, divinâ indiguiſſe virtute. *II.* Ut ita Deus ſe demonſtraret rerum omnium eſſe principium & cauſam efficientem. Si namque mundus ab æterno fuiſſet, quis à Deo eum factum eſſe intelligeret. Denique ut cognoſceretur, Deum eſſe agens liberum. Vide ex *Toleto Taurellum*, *l.* 1. *de rerum ætern. ad argumentum.* 1. *Toleti p.* 50. Et *Perer. l.* 15. *Phyſ. c.* 4. *ad argumentum* 1. 2.

ARTICULUS II.

Qualis ſit Dei æternitas.

353

Hâc vulgaris ſententia eſt ex *Boëthio. l.* 5. *de conſol.* quòd æternitas Dei ſit interminabilis vitæ, tota ſimul & perfecta poſſeſſio.

In qua definitione duo dicuntur. 1. 1. *quòd æternitas Dei ſit interminalis vitæ poſſeſſio*;

poſſeſſio: hoc eſt, quatenus Deus dicitur æternus, habet vitam undequāque indefectibilem, quæ nec poſſit incipere nec deſinere. Et hæc pars per ſe conſtat ex dictis, præcedenti quæſtione.

2. Dicitur, quòd Deus, in quantum æternus dicitur, habeat vitam ſuam *totam ſimul*. Unde ex hac parte removetur à Dei duratione, hoc eſt, ejus æternitate, omnis ſucceſſio. Id etiam docet *Auguſt. in Pſal.* 101. *conc.* 2. *Æternitas Dei ſubſtantia eſt*, inquit, *quæ nihil habet mutabile, ibi nihil eſt præteritum, nihil eſt futurum, quia nondum ſit, ſed non eſt ibi niſi eſt.* Vide & *lib.* 1. *de vera religione, c.* 49. ſequuntúrque eum ſententiarii 1. *d.* 9. & 19. & 2. *d.* 2. *Dei æternitas tota ſimul.*

Ab hac tamen ſententia recedit *Vorſtius, in Not. ad diſp.* 3. *de Deo, pag.* 222. ubi contendit, etiam Dei durationem eſſe ſucceſſivam, & probat, quia Deo tribuantur differentiæ temporis, heri, hodie, quæque diverſitatem temporis involvunt, ut recordari, promittere, prædicere, & quæ ſunt alia. 354 *Vorſtii ſententia.*

Sed res facilis eſt, & rectè iſta poterit expediri, ſi ſolùm intelligatur, quo ſenſu Dei æternitas dicatur eſſe tota ſimul. 355 *Refellitur.*

Inprimis igitur ſciendum eſt 1. quod duratio non dicatur ſucceſſiva, per coëxiſtentiam ad tempus imaginarium, quale etiam, ante mundum conditum, Extra Deum poſſumus apprehendere, ſicut apprehendimus ibi ſpacium imaginarium. Eſt enim duratio attributum reale entium, unde non debet ea per aliquid imaginarium compleri. Fuit ea de re ſuprà *lib.* 1. *c.* 16. *n.* 92. *Duratio unde dicatur ſucceſſiva?*

II. Neque duratio debet ſucceſſiva dici per coëxiſtentiam ad motum cœli, qui ſucceſſivus eſt. Nam duratio ſimpliciter eſt attributum intrinſecum. Ergò ſucceſſio etiam quæ fit in duratione, non eſt ſumenda ab extrinſeco. Quòd ſi per alterurum horum æſtimetur ſucceſſio in duratione rerum, id eſt per κατάχρησιν & impropriè: Fatemur autem quoad hunc ſenſum utrumque, æternitatem Dei ſucceſſivam dici poſſe. 356

Neque aliud evincunt argumenta *Vorſtii*, quæ omnia de alterutra ſucceſſione loquuntur, unde nihil ad iſta porrò reſpondendum ſupereſt. Patres autem, & alii Theologi, & Philoſophi de iſta ſucceſſione, quam imaginariam, vel extrinſecam dicere poſſis, non loquuntur. *Quomodo æternitas Dei ſit ſucceſſiva?*

Ad hoc explicandum prænotandum eſt, quòd duratio realiter eadem ſit cum eſſentia rei, quod ſæpè *d. l.* 1 *c.* 16. probavi, & *Vorſtius* facilè admittet, ſaltem de Deo & ejus æternitate: Propter iſtam igitur durationis & eſſentiæ identitatem, æſtimanda eſt ſucceſſio durationis ex ſucceſſione eſſentiæ. Atque hinc in cujus eſſentia nulla datur ſucceſſio prorſus, in ejus duratione quoque nulla erat ſucceſſio prorſus. Facit huc quod & ipſe *Vorſtius* dicit, *in Not. ad diſp.* 3. *de Deo, p.* 221. *Omnis duratio*, inquit, *æſtimanda eſt ex natura entium, quæ durare dicuntur.* 357 *Quomodo non ſit ſucceſſiva?*

Quo poſito advertendum eſt: quòd in eſſentiis rerum creatarum dupliciter ſit aliqua ſucceſſio. Igitur 1. aliquibus entibus creatis, in particulari convenit, quoad eſſe illorum, ſucceſſio talis, ut partes eſſentiæ ſuæ nunquam habeant ſimul, qualia entia ſunt accidentales motus, qui ob id etiam dicuntur entia ſucceſſiva. Unde per excellentiam illis convenit duratio ſucceſſiva. Et reliquis omnibus entibus convenit, ſicut eſſe, ita & duratio permanens, ut ſuprà de durationibus viſum eſt. 358 *In eſſentiis rerum creatarum duplex eſt ſucceſſio.*

II. In univerſum omnibus entibus creatis convenit ſucceſſio in eſſentia, in quantum illa per divinum influxum, ipſam conſervantem, porrò ſunt. Per iſtam enim conſervationem continuatur eſſe illorum, quod ſemel per creationem, vel generationem

nem acceperunt. Unde conſervatio illorum dicitur continuata generatio. Et vi iſtius influxûs, in quolibet momento poteſt abrumpi eſſentia illorum, ut res creatæ non accipiant illam quaſi partem eſſe ſui, ſed per influxum conſervativum, proximè ſubſequentem, obtingeret. Ad quem modum & lumen accipit eſſe ſuum ab illuminante, quod per continuatum influxum conſervatur ab illuminante, & ſic partes eſſentiæ ſuæ, ſuo modo, influxum habent.

359 *Quomodo æternitas Dei ſit tota ſimul?*

Et horum neutra eſt in eſſentia divina, quæ neque partes fluentes habet, per modum motuum: neque etiam partes eſſe ſui habet dependentes, ex continuo influxu alterius conſervantis. Ergo ſic eſſentia divina prorſus eſt tota ſimul. Ergo ſic etiam ejus duratio ſive æternitas (quæ cum eſſentia eſt eadem) eſt tota ſimul. Intelligúntque hoc ipſum Doctores verbis prælegatis, contra quam ſententiam prorſus inefficacia ſunt argumenta *Vorſtii*: Sed ſolùm loquuntur de imaginaria & extrinſeca ſucceſſione, ut priùs dictum eſt.

TITULUS XII.
De omnipræſentia Dei.

360 Inprimis *lib.* 1. *c.* 17 *num.* 21. ſatis declaratum eſt (ſub phraſi: *eſſe alicubi repletivè*) quid ſit, eſſe ubique, vel omnipræſens? Nempè eſſe omnipræſentem, eſt nihil aliud, quàm non adeſſe ſpacio alicui finito, ſed adeſſe omnibus ſpatiis, tam iis, quæ de facto impleta ſunt corporibus, quàm iis, quæ nobis imaginamur, etiam extra hunc mundum, unde & relinquitur, quòd omnipræſentia formaliter non conſiſtat in operatione tranſeunte, quod ibi pluribus confirmatum eſt. Atque ſic ſummatim, eſſe omnipræſentem, eſt eſſe ab omni ſpacio, tam reali quàm imaginario: iſta igitur Dei omnipræſentia nunc oſtendenda eſt, quod ut fiat, quæſtiones aliquæ ſunt enodandæ.

Quæstio I.
An Deus ſit omnipræſens?

361 In hac quæſtione *priùs* referam aliorum ſententias; *Deinde* veram ſententiam proponam: *Denique* ſolventur objectiones.

ARTICULUS I.
In quo referuntur ſententiæ variæ.

De præſentia Dei ſententia Ariſtotelis.

De præſentia ſubſtantiæ divinæ ad res quaſlibet atque adeò de immenſitate Dei dubitârunt plurimi ex veteribus, & etiamnum de ea controvertitur: *Ariſt. Metaph.* c. 8. t. 84. ait: primum motorem neceſſariò, vel in centro, vel in circulo ſeu circumferentiâ eſſe. Et 1. *de cælo c.* 3. *t.* 22. ait: Omnes homines ſupremum locum Diis tribuiſſe. Idem dicitur *in lib. ad Alex. de mundo, c.* 6. *Præſtabilius eſſe cenſemus*, inquit Autor, *Deóque tum decentius, tum magis conſentaneum, ita de eo opinari, ut dicamus, poteſtatem illam in cælo ſedes ſuas habentem incolumitatis cauſam rebus univerſis præſtare, iis quoque quæ longiùs ab eo remota ſunt. Nec illis aſſentiri, qui eam ipſam poteſtatem per omnia pertendentem, & ventilantem ad ea quoq; quæ nec adire ipſam honeſtum eſt, neq; dictu ſpecioſum, ſua illic opera efficere contendunt, réſque terrenas adminiſtrare. Atque ſic nec ex hominum quidem Principum dignitate eſſe dixeris, cuilibet operi incumbere, ut v. g. Exercitus ducis, aut urbis præfecti, atque etiam domus primarii diſpenſatoris, ſi faſciculũ ſarcinarium componere, aut viliorem aliquam*

aliquam operam obire usu venerit, &c. Sic & Ægyptii, aliique Philosophi, Deum in cœlo suo locabant. Vide *Justinum Martyr. Tom. 1. in Paræn. ad Gentes. Cyril. Alex. l. 1. contra Jul.*

In Ecclesia etiam ita senserunt aliqui Judæi vetustiores, qui Deum in solo templo Hierosolymitano ponebant, ut refert *Hieron. in cap. 66. Es.* *Et August. Steuchus in Psal.* 138. ait: in cœlo Deum esse per essentiam, in terra autem esse eum solùm, per virtutem, potentiam & cognitionem, sicut sol, quo exemplo utitur, est, per essentiæ præsentiam in suo orbe, in aliis autem rebus, per influentiam virtutis suæ. 362

Novissimè etiam eandem sententiam renovavit *Vorstius, in Not. ad disp. 3. de Deo, p.* 230. quanquam non vult videri, quòd ita doceat. Et ait quidem statim in initio, *esse certum* & exploratum, quod Deus non modò virtute & potentiâ, sed etiam essentiæ respectu immensus sit: Nihilominus, isti contradicens, mox *inter dubia* ponit, quomodo Deus ubique præsens sit, *puta* (verba ipsius sunt) *per essentiam nè, & quidem omninò totam, an per potentiam & operationem generalem?* Tum etiam ejus sententia inde patet, quòd omnia argumenta, quæ pro immensitate Dei afferri solent, examinat. De contraria autem sententia, id non facit, sed semper loquitur plausibiliter, & non obscurè insinuat, in quam sententiam propendeat, & aliquoties dicit: *Immensitatem eam non immeritò inter simpliciter ἀδύνατα referri, p.* 234. *Esse immensæ essentiæ, adversatur naturæ p.* 255. Et hinc communissimè à Theologis *Vorstio* tribuitur sententia hæc, etiam à *Calvinianis*, quod omnipræsentiam essentiæ divinæ neget. 363 Vorstii *sententia.*

In oppositum autem, vulgatior est Doctorum sententia, quòd Deus omnipræsens sit, essentiæ suæ ratione. Dico *essentiæ suæ ratione*, ad excludendum modum loquendi illum, quo Deus omnipræsens dici solet à parte adversa. Id enim intelligunt de præsentia secundùm virtutem & operationem solùm, quod scilicet eam præsentem exhibeat in omni loco mundi. 364 *Communis sententia exponitur.*

Hæc sententia verior est, mox probabitur. An tamen *Aristot.* eam defenderit, dubitari solet. Multi certè sunt qui id asserunt. Vide Simpl. *l.* 8. *Phys. comment.* 48. *Philopon. l.* 1. *de anima, t.* 40. *Eugubin. de Perenni Philos. l.* 4. *c.* 7. *Tolet. l.* 8. *Phys. c.* 10 *q.* 7. Colleg. Conimb. *ibid. q.* 1. *art.* 2. Et videri ita potest. Nam *l.* 1. *de part. animal. cap.* 5. laudat dictum *Heracliti*, qui ingressus domum furnariam interrogabatur, cur tam vilem domum ingrederetur, & respondit: *etiam ibi Deos esse.* Alia mitto: Neque magnoperè curo, quid *Aristoteles* senserit, ut tantam ea in re operam insumi necesse sit. 365 *Approbatur.*

ARTICULUS II.
In quo probatur Dei omnipræsentia.

Ut Dei omnipræsentia & immensitas probetur, duo sunt concludenda. 1. Deum esse in qualibet parte mundi. 2. Deum etiam esse in imaginariis spatiis extra mundum. Utrumque enim requiritur, ad rationem omnipræsentiæ, ut suprà visum est, *lib.* 1. *cap.* 17. 366

PUNCTUM I.
De præsentia Dei in omnibus parnibus mundi.

Ergo dico 1. *Deum præsentem esse in quavis parte mundi.* Ita patet, primum per Scripturas, *Psalm.* 139. *v.* 7. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam. Si ascendero* 367 *Dictũ Ps.* 139.

ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, tu ades, si sumpsero pennas meas diluculo, illic etiam manus tua duceret me, & apprehenderet me dextra tua.

368 *Exceptio Vorstii refellitur.*

Excipit hîc *Vorstius* cum *Calvino*: quòd agatur in hoc dicto, non de essentiæ immensitate, sed de omnipotente providentia, & operosa sive efficace Dei virtute. *Sed* in primis vocabula omnia dicti illius, (si proprié intelligantur) notant præsentiam essentiæ divinæ, veluti sunt, *Illic es*, & *ades*. Vult nempè Propheta ostendere, quòd nemo se possit seducere à facie vel conspectu Dei, quia ipse sit in omnibus mundi angulis, indicans speciatim istas mundi partes, quæ peculiariter inaccessæ sunt, quæque adeò tales sunt, ut si quo à loco Deus sit absens, ibi potissimùm abesse censendus sit, veluti est infernus & extremum maris. De præsentia autem per efficaciam & providentiam, non nisi per catachresticam Metonymiam intelliguntur ista, *ades*, & *illic es*, qualis esset, si quis in terra diceret esse solem, solem, inquam, h.e, calorem vel lumen solis. Tropicus autem sensus in Scripturis non est acceptandus præ proprio, nisi manifesta cogat necessitas, per *Aug. l. 3. de doct. Christ. c. 10. 16.*

369 *Dictum Ferem. 3.*

Ejusdem argumenti est, quod Propheta *Jer. c. 23. v. 23.* probat, neminem posse absconditum esse, quia ipse cœlum & terram impleat, atque adeò sit etiam in abscondito, & non Deus de longè. Quæ omnia clarè, & quoad literam loquuntur de essentiæ præsentia, ut non nisi violentè à *Vorstio* explicentur de sola (dimissâ essentiæ præsentiâ) providentiâ Dei. Verba hæc sunt. *Nunquid Deus è vicino ego sum, & non Deus de longè. Sic occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum? Dicit Dominus. Nunquid non cœlum & terram ego impleo?*

370 *Esaiæ 69.*

Pertinet & huc dictum, *Esa. 66. v. 1. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum.* Ubi Deus per ἀνθρωποπάθειαν intelligitur sedens in aliquo solio vel sella. Proinde sicut in sella sedens, exhibet essentiæ suæ præsentiam, non solùm isti sellæ, sed etiam scabello; (nam in eo sunt pedes sedentis.) Ita etiam Deus in cœlo, tanquam in solio sedens, aliquam tamen sui partem, (ut per eandem ἀνθρωποπάθειαν loqui liceat) exhibet etiam terræ, quæ ei scabellum est.

371 *Exceptio Vorstii refellitur.*

Ubi non video: quâ fronte dicat *Vorstius in Notis p. 233.* Istud dictum potius immensitati Dei refragari, quia hîc dicatur *substantialiter in altissimo illo cœlo* (verba ejus recito) *tanquam in solio vel palatio suo residere, sic tamen ut virtualiter etiam seu κατ' ἐνέργειαν suam in terra versetur: Sive ita, ut hæc etiam terrena aspicere, & curare dignetur.* Nam certè sedens in solio aliquo, non minus substantialiter præsens est Scabello, utpote ad quod pedes pertingunt (qui utiq; ad substantiam sedentis pertinent) quàm substantialiter præsens est solio ipsi. Unde quo jure ex eadem Metaphora sedendi, *Vorstius* Deo tribuit præsentiam substantialē ad solium, & præsentiam solùm energeticam per intuitum ad Scabellum, ibi ad cœlum; Hic ad terram?

372 Sic & *Auctor*, 17. *v.* 27, 28. Non longè abest Deus ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, movemur, & sumus. Et *Eph. 4. v. 6.* Deus dicitur esse in omnibus & per omnia.

Exceptiones quæ ejusdem generis sunt cum prioribus vitandæ prolixitatis causâ refutare nolo, præsertim, quia si maximè hæc dicta de omnipræsentia essentiæ Dei non loquerentur: Satis tamen ea evicta esset per priora. Nunc eadem conclusio rationibus est probanda. Hactenus enim ostensum est esse eam de fide.

373 Ratio potissima, cur Deus sit omnipræsens, sumitur ex ejus concursu, cum rebus creatis,

creatis, qui est ad omnes actus eorum. Ita autem nunc supponimus & infrâ idem probabitur. Hoc igitur suppositò, efficit Deus omnes Physicos & reales motus, atq; actus causarum secundarum. E. etiam iis est præsens. Ita patet. Nam in rebus spiritualibus actio ipsarum transiens, supponit earum præsentiam, & aliâs etiam semper, inter agens & effectũ, debet esse propinquitas. Variæ solent ad hanc argumentationem objectiones fieri, sed eæ desumuntur ex propinquitate causæ ad effectum, unde & alibi videndę sunt. Qui volet videat prolixè eas discutientem *Suar. disp. 3. s. 7. n. 4. & seqq. Valent. tom. 1. in Thom. disp. 1. q. 8. punct. 1.* Et *Thom. 1. p. q. 8. a. 1.*

Deinde idem probatur ex attributo infinitatis. Deus est infinitus. Ergò & immensus, & omnipræsens. Ita patet, quia defectus omnipræsentiæ & immensitatis, est per finitam præsentiam, & mensuratam, ad definita loca, ut ex terminis constat. Omnipræsentiæ enim opponitur partialis vel particularis præsentia: Et immensitati opponitur mensuratio, quæ simul involvunt finitam præsentiam. At quod est finitè præsens, utique finitum est, non infinitum. 374 *Rationes pro Dei omnipræsentia.*

Tandem etiam idem probatur per testimonium Doctorum. Igitur istam essentiæ divinæ substantialem, in toto mundo præsentiam, manifestè docent, *Dionys. c. 9. de divinis nominibus.* Deus super omnem magnitudinem funditur, & supra expanditur. *Cyprian. l. de vanit. idolorum.* Dei templum est totus mundus. *Aug. Epist. 57. ad Dardan.* Deus sustantialiter ubique diffusus est. Et *l. 7. de Civit. Dei, c. 30.* Deus ubique totus implens cœlum & tarram, præsente potentiâ, non absente naturâ. Vide plures alios Patres apud *Valent. ubi suprà*, & adde *Lombardum 1. d. 37.* ubi etiam id docent sententiarii. Item *Thom. 1. p. q. 8.* ubi & ejus Commentatores idem tenent. E Philosophis etiam, tum gentilibus, tum Christianis, tenent idem plurimi. *Pythagoras* apud *Lactant. lib. 1. Div. Inst. c. 5.* ait: Deum esse animum, per universas mundi partes, omnémque naturam diffusum. *Orpheus* de *Saturno* ait: ὃς ναίεις κατὰ πάντα μέρη κόσμοιοι, qui habitas ad omnes mundi partes. Alios gentiles Philosophos recenset *Ficin. de immortal. animæ, l. 2. c. 6. Clemens Alex. l. 5. Strom. circa fin. Alex. l. 1. contra Julian. Eugubin. l. 4. de Peren. Philosoph.* De sententia *Aristotelis* & *Heracliti* priùs dictum est. 375 *Testimonia pro Dei omnipræsentia.*

PUNCTUM II.

De præsentia Dei extra mundum.

Dico 11. *Deum præsentem esse in omnibus spatiis extra mundum. Et sic revera immensum & omnipræsentem esse.* Hæc assertio etiam probari potest. 1. Scripturis. 2. Rationibus. 3. Autoritatibus. 376

Igitur Scripturæ testimonia ad hanc rem multa sunt, quæ Deum dicunt esse immensum. Ut *Psal. 145. v. 3. Magnitudinis ejus non est finis.* Et *Baruch. 3. v. 24, 25. O Israel quã magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus. Magnus est & non habet finẽ, excelsus & immensus.* At certè Deus non esset immensus, sed haberet finem magnitudinis suæ, si solùm esset in omnibus partibus mundi. Nam totus mundus finitus est, & non immensus. *Probatur præsentia Dei extra mundum.*

Deinde idem probatur ex 3. *Reg. 8. v. 27 Cœli cœlorum non capiunt eum.* Unde & Deus excellentior cœlis dicitur. *Jobi 2. v. 8, 9.* Excelsior *cœlo est profundior inferno, longior terrâ.* Et *Jobi 22. v. 12.* dicitur *excelsior cœlo, & supra verticem stellarum sublimior.* Quæ verba clarè indicant, quòd Deus etiam sit extra & supra cœlum. Sic & *Justinus* ad hæc *in qq. Christ. q. 11.* Deus universo *major est substantiâ & dignitate.* Pertinétq; huc Metaphora de Deo *sedẽte* in 377

cœlo tanquan in solio, *Esa.66.v.1.* E qua sequitur, quòd Deus sicut substantialiter præsens est partibus aliquibus infra solium, veluti quâ pedes pertingunt: Ita etiam sit substantialiter præsens aliquibus partibus supra solium, quâ caput pertingit. Ergo sic juxta sedendi Metaphoram, Deus est in solio, & infra solium, & supra solium. Quanquan in ista Metaphorica argumentatione non admodum nitor.

378 Exceptiones *Vorstianæ*, de præsentia virtuali & exertione providentiæ ad dictum, 3. *Reg.* 8. facilè evanescunt. Nam extra cœlum non exeritur divina providentia, supposito quòd ibi nihil creatum sit. Loquimur enim de istis spatiis imaginariis supra cœlum, ubi nihil creatum est.

379 Quoad rationes, aliquæ istarum suprà propositæ sunt, *l.1.c.17.n.27.seqq.* Unde eas brevitatis causa repetat lector. Potest autem id porrò etiam probari, ex consideratione infinitatis divinæ. Nam inprimis non apparet, quomodo Deus sit infinitus in præsentia, si intra hunc mundum tantùm sit. Nam mundus hic totus finitus est, ut & anteà argumentabar, in priori classe probationum ad præsentem conclusionẽ.

Denique, autores, ita sentientes, etiam plurimos allegavi, *d. cap. 17. num. 26.* ubi vide.

ARTICULUS III.

In quo solvuntur objectiones veritati contrariæ.

380 Objectiones duorum generum solvendæ sunt. *Primò* quidem illæ, quibus docetur, & confirmari intenditur, quod Deus habet *μερικὸν* sive partiale ubi, & sic ne quidem in toto mundo sit. *Deinde* etiam illæ, quibus confirmatur: Deum non esse præsentem imaginariis spaciis extra mundum.

PUNCTUM I.

In quo considerantur objectiones de partiali Dei præsentia in hoc mundo.

Autores negantes omnipræsentiam Dei & constituentes ejus partialem præsentiam, vel id cœlo, vel alibi, priùs recensiti sunt in initio hujus tituli. Argumenta autem istorum complexus est *Conradus Vorstius in Not. ad disp. 3. de Deo. p. 235.* quæ resumemus.

PRIMUM ARGUMENTUM.

381 *Ex Scriptura.* 1. *Objicitur*: Quòd Scriptura omninò affirmare videatur: Deum ratione subanstiæ suæ tantùm esse in cœlo, sive cœlesti Paradiso, quæ nimirum propriè domus & locus, & habitaculum ipsius in Scripturis appellatur, *Esa.66.v.1. Psal.2.v.4. & 103.v 19. & 113.v.5,6. & 115. Luc.2.v.14. Psal.14.v 2. & 33.v.13,14. & 123.v.1. & 138.v 6. Matth.6.v.9. & 18.v.10. 1.Tim.6.v.16. Esa.40.v.22.* Hæc omnia loca allegat *Vorstius*. Et subjicit, hîc non posse excipi, quòd hæc omnia impropriè sic dicantur, propter singularem aliquam gloriæ divinæ patefactionem, quæ in cœlo fiat, quia hoc ipsum, præcipuum hujus loci *κεφάλαιον* sit, & tantisper, dum clariùs probetur, in medio relinquendum sit.

382 *Respondeo primò.* Ista dicta indicant: Deum esse in cœlo: At non dicunt, Deum esse in cœlo adæquatè, hoc est, in cœlo solo.

Secundò Imò aliqua eorum contrarium docent. Nam in illorum aliquibus Deus dicitur esse in cœlo, sed tanquam in solio, vel throno, vel sede, unde tamen, ut eâdem

dem Metaphorâ loquamur, pedes porrigat usque ad terram, quæ illorum pedum scabellum sit. Unde & ibi, hoc est, in cœlo substantialiter præsens est, & in terra. Nam pedes utique pertinent ad substantiam sedentis.

Et patet *tertiò*, quia aliâs Scriptura sibi contrariaretur. Nam passim Scripturæ dicunt Deum esse in cordibus hominum, ibi eum mansionem facere, esse ibi tanquam in habitaculo vel templo, quæ dicta, ex modo loquendi, non minus insinuant substantialem præsentiam Dei, hîc, ac ibi, hoc est, in cœlo.

Ut igitur *quartò* Scriptura sit sibi analoga, quid quęso vetat, *Vorsti*, quo minùs, 383
ut communiter fieri solet, explicetur à Scriptura, de speciali illa præsentia Dei in cœlo, per specialem actionem, hoc modo: Deus ubique præsens est; sed tamen gratiosissimus ille hospes, non ubique eadem operatur. Unde ubi plus operatur, specialiùs præsens est. Igitur cùm in sanctis sit operando in illis gratiosè, quod non est in reprobis; Specialiter istis adesse dicitur, ab his abesse. Et rursus, cùm in cœlo sit Deus gratiosè, per sui visionem, & fruitionem, se exhibendo sanctis, quod non est in hoc mundo: Ergo ibi specialiùs dicitur esse quàm in mundo. Hæc satis rectè cohærent. Nam de præsentia Spirituum ferè non solemus loqui, nisi per manifestationem eorum ex operationibus, unde & aliqui præsentiam illorum, quanquam perperam, ut alibi visum est, putârunt consistere in operatione transeunte.

Et sic tandem *quintò* patet, in hac responsione non peti principium, ut *Vorstius* excepit. Nam dimisso illo speciali modo divinæ præsentiæ, non apparet quomodo conciliari possint sibi Scripturæ. At istæ nusquam sibi contradicunt.

SECUNDUM ARGUMENTUM.

II. *Accedit*, inquit, *Vorstius, tacitus naturæ, & populorum omnium consensus. Ad cœlum enim elevamus, & animum, & oculos, & manus, quoties in præcibus nostris ad Dei majestatem quasi assurgere conamur, atque ita non obscurè fatemur, Deum in cœlis habitare, prout disertè ait David, Psal. 123. v. 1.* Ad te levo oculos, qui habitas in cœlis. *Ipsi etiam Ethnici, hoc naturæ instinctu,* (*teste* Aristot. in lib. de mundo) *Deum in cœlo, utpote suprema mundi regione & quasi acropoli seu regia sede habitare, confessi sunt.* Hæc ille. 384
Rationes apud Vorstium.

Resp. 1. Suppositâ omnipræsentiâ essentiæ, satis idonea ratio dari potest illius elevationis in cœlum, nempè quia illic est patria nostra, & ibidem Deus maximè glorioscè se exhibet suis, quo & nos aspiramus sicut Judæi orantes, solebant se vertere versus Jerusalem, in orationibus suis, non quia ibi solùm esset Deus: Sed quia ibi Deus se peculiariter manifestabat, ibique quasi patria illorum erat, Sic *Augustin. serm.* 182. *Cùm ad orandum*, inquit, *stamus, ad orientem vertimur, unde cœlum surgit, non ideò, quod ibi sit Deus, tanquam cæteris mundi partibus relictis, sed ut admoneatur animus ad excellentiorem naturam consurgere, id est, ad Deum. Peccatori enim dictum erat: Terra es, & in terram ibis.* Ergo sic, cùm de consuetudine orantium, soleant homines oculos elevare ad cœlum, sed Orientem versus. E. ad mentem & intentionem *Vorstii* sequitur: Deum in parte orientali cœli esse, unde ego porrò inferam: Deum ubique esse. Nam ubique oriens, & ubique occidens in cœlo. 385
Cur orando elevemus oculos ad cœlum?
Cur ad orientem?

Ethnicorum autem testimonia) & consensus, sæpè non sumuntur ex lumine naturæ, sed ex imperfectione intellectûs. Veluti est cùm inducunt πολυθεότητα, purgatoria animarum, &c. *De Ethnicorum testimoniis.*

Neque 3. omnes Ethnici tenuerunt, Deum non esse omnipræsentem, prout suprà constitit, *art.* 1. *& 2, hujus quæstionis.* Et nominatim *Aristot.* (quanquam autor

illius libri censetur alius) *in lib. de mund.* docet, aliquos gentiles autumare, quod Deorum omnia sint plena, etsi aliàs is autor, ibi, secus doceat.

TERTIUM ARGUMENTUM.

386 *III. Adhæc*, inquit, *majestas Dei postulare videtur, ut substantiam suam à rebus hisce terrenis & sordidis abstractam habeat, quæ alioquin rebus ipsis immisceri, & pars earum effici videbitur. Et licet hoc non sequeretur, an non tamen indignum erit Deo si dicatur in antro formicæ, aut locis sordidis, totâ suâ essentiâ adesse. Et num Majestati ejus consentaneum erit dicere, totum essentialiter adesse in minimo etiam pulvisculi grano. Quibus cogitationibus, qui indulgeret, non videatur magnificè satis & condignè de Deo sentire. Simpliciter igitur credamus quòd sacræ literæ docent: Deum revera suâ substantiâ (quæ ut ampliſsima, & maxima nostróque respectu immensa, ita simul summè gloriosa est) in cœlo altissimo, eodémque capacissimo habitare: In terra verò ubique virtute & sapientiâ suâ, sive efficaci operatione & providentiâ suâ nobis adesse.*

387 *Nihil detrahit Deo præsentia ad res sordidas. Nec inde rerum pars fit.*

Resp. 1. Nihil detrahit Dei Majestati, si adsit rebus sordidis. Sicut neque detrahitur illi, quod eas facit & conservat. Non est minor ratio hîc quàm ibi. Lumen solis, etsi colluſtret res sordidissimas, cíſque conjungatur: Nihil sordidum tamen inde contrahit.

2. Neque etiam inde sequitur: quòd Deus rebus ipsis immisceatur, & pars earum efficiatur. Præsentia enim simpliciter exposcit solum assistentiam, & unionem accidentalem. At, ut pars quid dicatur, unio essentialis requiritur, ut scilicet alterum eorum sit quasi actus intrinsecè perficiens, & aliud sit potentia perfectibilis. Id autem, in præsentia Dei ad res creatas, non est. Et ipse etiam *Vorstius* suâ adversativâ satis indicat imbecillitatem suæ rationis, dicens: *Licet id non sequeretur &c.*

3. De totali præsentia Dei, ad quamlibet partem spacii, in quo est, posteà videbitur. Interim cogitet *Vorstius*, cùm ipse Deum dicat præsentem esse cœlo capacissimo, utrum magnificentius sit: Deo, in spatio extenso, tribuere præsentiam divisibilem (quòd solùm convenit corporibus) an verò indivisibilem, ut in quaque parte spatii sit totus, quod aliis etiam spiritibus competere, infrà *seq cap.* probabo. Certè qui divisibiliter, adeóque per modum corporum, dicunt Deum præsentem esse, multò minus magnificè ac condignè de Deo sentiunt ac alii; sicut & id non admodum magnificum est, quòd dicatur: Deum solùm *respectu nostri immensum*, ubi indicatur, quòd absolutè & simpliciter Deus sit mensurabilis (mensurabilitatis enim negationem significat vox *immensus*) & finitus.

Ait Vorstius: *Deum nostri respectu immensum.*

4. De dictis Scripturæ, quoad præsentiam in cœlo, anteà responsum est, ad primum argumentum. De præsentia autem Dei virtuali in terris quæ dicuntur, dicuntur solùm, non probantur. Neq; nunc allatũ argumentum id convincit, ut vidimus.

QUARTUM ARGUMENTUM.

388 *De visione Dei.*

IV. Substantia Dei videtur jam ab Angelis, Matth. 18. v. 16. & videbitur à nobis, de facie ad faciem, 1. Joh 3. v. 2. & Apocal. 22. v. 4. Ergo non est prorsus & simpliciter infinita. Nam quod tale est, nullo sensu apprehendi potest, quia scilicet proportio esse debet, inter rem percipiendam, & rem seu personam percipientem. Porrò quòd ea loca quibus Deum visuri dicimur, de interiori mentis speculatione, non de externâ oculorum inspectione vulgò interpretantur, nescio an sacris literis satis consentaneum sit. certè magnam futuræ felicitatis nostræ partem, hac explicatione tollere videntur. Hactenus ille.

Resp. 1.

Resp. 1. Certum est, naturaliter loquendo, Deum, sensu corporeo visûs non esse visibilem. Deus enim est incorporeus, potentia autem visiva corporea & materialis est. Unde ipsa ex vi suæ naturæ, non potest Deum attingere, tanquam subjectum visibile, tribuitúrque contraria sententia Anthropomorphitis & Arianis. Imò censent etiam aliqui, id fieri non ab oculo glorificato. Vide *August. lib.* 3. *contra Maxim. cap.* 26. *lib.* 2. *de Trinit. c.* 8. *Epist.* 111. 112. 174. 178. *Greg. l.* 18. *Moral. cap.* 36. *Epiph. hæres.* 70. Et alios, apud *Valent. tom.* 1. *disp.* 1 *q.* 12 *punct.* 8. Et *Suarez disp.* 30 *s.* 11. *n.* 2. 389 *Deus oculis corporeis an videatur?*

Sed quicquid ea de re sit (relinquens ejus pleniorem dijudicationem Theologis,) *Resp.* Istam Dei visionem non tollere ejus infinitatem. *Partim*, quia si id sit, elevanda est vis visiva, ut *August.* ait *lib.* 22. *de Civitat. Dei, cap.* 29. Longè alterius, *inquit*, potentiæ erunt oculi, si per eos videbitur incorporea natura, quæ non continetur loco, sed ubique tota est: *partim* etiam, quia essentia Dei, tota in singulis cœli spatiis videri poterit, ut infrà videbitur. Præsentia enim ejus est prorsus indivisibilis. Ad perfectionem autem beatitudinis satis est, si tota essentia Dei videatur, quod in quolibet puncto fieri potest. *Partim* denique, quia illa visio debet esse clarissima. At clara & distincta visio, (si ex nostra visione, prout eam hîc habemus, sumamus ejus rei indicium,) non potest esse de re infinita, sed ne quidem de re valdè magna. Nam & res nimis magna excedit capacitatem oculi & visus nostri, ut experientia monstrat. *Vorstius* autem etsi Deum infinitum neget, fatetur tamen eum esse substantiæ amplissimæ, & esse in cœlo capacissimo. Unde si ex modo corporeæ visionis ejusque claritate, argumentari velimus, longè minoris amplitudinis oportet, ut sit Deus, ac *Vorstius* sibi imaginatur. Sed de divisione Dei nihil certi dicere possumus, qualis sit, cùm in patriam venturi sumus, eâ de re accuratiùs philosophari poterimus. Meritò igitur istud argumentum interim dimittere debebat *Vorstius*. 390 *Visio Dei non tollit ejus infinitatem.*

Quintum Argumentum.

V. Nihil, inquit, *potest esse actu infinitum in natura tota, cùm omnia actum certum habeant, & definitam essentiam, per quam sunt id quod sunt, & per quam ab aliis differunt. Nam ne materia quidem, etsi potentia dicitur infinita, actu infinita esse potest, quia revera non potest recipere formas infinitas. Nec numerus ullus, nec magnitudo in actu infinita est, &c. Ergò nec Deus. Nam actu infinitum esse, & in specie hoc vel illud esse, contradictoria sunt, quia omne, quod actu est, hoc aliquid in seipso finitam, & ad certum aliquod genus Entis quasi contractum est. Non quod Deus ab alio Deo finitus vel limitatus sit, sed quod à seipso, sive naturâ suâ habeat specificam formam seu differentiam, quæ ipsam substantiam necessariò restringit, limitat, definit.* 391

Respondeo 1. De infinitate essentiæ divinæ; seu de infinitate, quam Deus habet in essendo, satis dictum est, *tit.* 10. Nunc autem sub nomine immensitatis, & omnipræsentiæ loquimur solùm, de infinitate in adessendo, vel infinitate præsentiæ Dei: de qua, ex instituto etiam loquitur *Vorstius*. 392

2. Est autem admodum inefficax consequentia. Materia, & magnitudo, & multitudo non est infinita. Ergo nec Deus. Nam argumentatio ab exemplo, debet procedere simili exemplo. Dissimilitudo autem hîc est maxima. Tum quia infinitas aliter de istis intelligitur ac de Deo: tùm etiam, quia illa creata sunt entia. Deus autem tale quid non est. Infinitas autem convenit Deo, ex hoc ipso, quia Deus est.

Unde per ista non magis sequitur, Deum non esse infinitum, ac, eum non esse increatum vel Deum, quia ista vel alia non sint increata vel Deus.

393 3. Neque tertiò repugnat essentiæ infinitas, quia omnis essentia hoc ipso, quia est actu, debeat finita esse. Nam præterquam, quod nunc sermo non est de infinitate in essendo, sed de infinitate in adessendo, distinguendum est necessariò in voce infiniti. Infinitum, inquam, aliquando est idem quod vagum, ἀόριστον confusum, & indistinctum, &c. Sic Deus non est aliquid infinitum. Et hæc infinitas repugnat enti. Hoc ipso enim, quia quod ens est, est unum quid, & sic distinctum quid, ideò est & ratione essentiæ suæ indivisum, & aliud à quovis alio. Aliter autem infinitum dicitur in essendo quidem, quod prorsus independenter, & indefectibiliter est, in essendo verò, quod non habet essentiæ suæ finem. Et hæc infinitas non apparet quomodo tollat entitatem: Et entis illius ab aliis distinctionem. Distinctio enim rerum non sumitur per ordinem ad locum, sed sumitur ab intrinseco. Immensum igitur etsi sit in omni spatio, in quo est aliud, est tamen aliud ab iis, cum quibus est. Et id ipsum oportet agnoscere *Vorstium* etiam, nisi fortè dicam Deum in cœlo ita esse, ut cedat à spatio eo, in quo sunt Angeli vel sancti, Si enim est cum illis ad idem ubi, relinquitur, admissâ identitate τῦ ubi, nihilominus adhuc esse diversitatem in essentia. Sed ea de re jam dum dictum *tit.* 10. *hujus cap. art.* 2. *in solut. 2. objectionis, num.* 339.

Quomodo Deus dicitur infinitus?

Sextum Argumentum.

394 *VI. Potentia Dei*, inquit, *etsi respectu nostri, & rerum possibilium rectè immensa dicitur, non tamen prorsus infinita est, quia non extenditur ad impossibilia. Imò in ipso Deo consistit intra naturales Dei qualitates. Ergo nec essentia infinita est, quia ut infinita potentia requirit infinitam essentiam, ita etiam finita finitam.*

395 *Respondeo* 1. Uniuscunque potentiæ vis est æstimanda ex objecto proprio. Neque enim potentia visiva debet audire, aut potentia auditiva videre. Objectum autem proprium potentiæ divinæ est id, quod non involvit repugnantiam. Igitur si in Deo sit sufficiens virtus, per quam actuari possit id omne, quod repugnantiam non involvit, absolutè dicetur infinitus in potentia, hoc est, omnipotens. Et patet ex vi vocis. Omnipotens est qui potest omnia. Vox autem illa [*omnia*] est solùm distributiva ad entia. Ergo quibus entitas repugnat, sub istis non continentur. Ergo per defectum potentiæ, ad producenda talia, nihil decedit omnipotentiæ, seu infinitæ potentiæ. Absolutè igitur & simpliciter Deus est *infinitæ potentiæ*, & non solùm *nostri respectu*, cujus certè locutionis pudere debebat Christianum, nedum Theologum. Cùm nequidem sapientiores Ethnici ita loquuntur. Igitur 2. Victâ omnipotentiâ, hoc est, infinitâ potentiâ Dei, *respondeo* per retortionem argumenti *Vorstiani*. Deus habet infinitam potentiam. Ergo & infinitam essentiam. Sequor enim *Vorstium* quo ducit. Neque enim aliàs sermo nunc est, de infinitate essentiæ Dei, sed de infinitate præsentiæ: seu, non sermo est de infinitate essentiæ, ut essentia est, sed de infinitate essentiæ, ut præsens est.

Vorstius dicit potentiam Dei nostri respectu, infinitam esse solùm.

Septimum Argumentum.

396 *VII. Adde etiam*, inquit, *quod sacræ literæ, Deum quidem magnum, excelsum elevatum vocant, vide Psal. 95 v. 3. & 96. v. 4. & 97. v. 9. & 99. v. 2. & alibi, sed nunquam absolutè infinitum, aut simpliciter immensum appellant. Nam secundùm quid, & comparativè dici posse infinitum, non negamus, sicut respectu nostri infinitus est numerus stellarum & arenæ maris, quamvis in se definitum & certum esse*

Deus secundùm quid est infinitus Vorstio.

conſtet, cùm actu infinitum non ſit in rebus creatis, licet multa ſic dicantur ſuo quodam peculiari reſpectu & modo.

Reſp. I. Multa ſunt in Scripturis, quæ tamen in iis non dicuntur, inquit *Nazianzenus de Theol.* Veluti ſunt ea, quæ per conſequentiam eliciuntur inde: unde, ſi maximè in Scripturis non diceretur, Deum eſſe immenſum, nihil tamen ejus immenſitati derogaretur, quia per bonas conſequentias eam antè confirmavi ex Scripturis. *II.* Non tamen admitto antecedens. Nam ſuprà relati ſunt loci Scripturarum, in quibus Deus immenſus dicitur, & magnitudinis ejus finis non eſſe, Carentia autem finis in magnitudine, eſt immenſitas. *III.* Quòd autem iſta immenſitas ſit intelligenda, non abſolutè & ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, prout infinitas intelligi ſolet, cùm rebus creatis tribuitur unde tamen evincet *Vorſtius*? Tutius certè eſt, quod litera docet, tenere cum Doctoribus communiſſimè ita ſentientibus, quàm ob qualeſcunque rationes à litera deſciſcere. Et hactenus fuerunt argumenta *Vorſtii*, quæ ille tanti æſtimat, ut ſaltem opinionem de particulari præſentia Dei poſſint ſpecioſam facere. 397

PUNCTUM II.

In quo ſolvuntur objectiones, quibus diſputatur Deum non eſſe ſupra cœlum.

In priori puncto, quæ probârunt, Deum non eſſe in toto mundo, quia in ſe & abſolutè non ſit immenſus: illa conſequenter inferunt, Deum etiam in infinitis ſpatiis ſuprà cœlum non eſſe. Indeque iſta ex prioribus dijudicanda ſunt. Suppoſitâ autem præſentiâ eſſentiæ divinæ, ad quaſvis partes mundi, negant aliqui, Deum eſſe præſentem etiam extra cœlum. Ita cenſent, *Aquarius, Argentarius, Durandus, Scotus, Bonaventura, Capreolus*, aliíque quos ſuprà recenſ, *lib. 1. c. 17. n. 25.* 398

Objicitur 1. Res ſpirituales ſunt in loco per operationem (tranſeuntem intellige.) At extra cœlum non poteſt talis operatio eſſe. Nam operatio tranſiens dicitur, quia ad externam materiam terminetur. Ibi autem tale quid nihil eſt. 399

Reſp. Negando propoſitionem. Et patuit ſuprà ſatis, quod nullius rei præſentiæ eſſentialiter, vel formaliter conſiſtat in operatione. Vide *l. 1. c. 17. n. 7. 9. ſeqq.*

II. Objicitur, Spatia illa, quæ ſupra cœlum ſunt, vel ſunt aliquid, vel nihil. Si ſunt aliquid, cùm divinam eſſentiam & increatam non habeant, oportet ut ſint quid creatum. Entia autem creata pertinent ad ſyſtema mundi. Sermo autem nunc eſt de iſtis, quæ ſunt extra mundum. Ergo aſſerendo, quòd ſpatia illa ſint aliquid, nondum diſputatur ex hypotheſi propoſita. Si verò ſunt nihil, non magis erit Deus in iſtis ſpatiis, ac eſt in privationibus. 400

Reſp. De eſſe ſpatii ſuper-cœleſtis exiſtimant Conimbricenſes, illud non eſſe ens rationis, neque tamen etiam eſſe prorſus ens reale. Vide *l. 8. Phyſ. c. ult. quæſt. 2. art. 4.* Idémque ſentit *Fonſeca, l. 5. Metaph. c. 5. q. 1. ſect. 1.* Sed hæc ſententia meritò rejicitur, per ea, quæ in priori objectionis parte dicta ſunt. Plenè autem iſta ſententia refutata eſt ſuprà, *l. 1. c. 17. n. 14, 15.* 401 *Spatium ſupra-cœleſte quale ens ſit?*

Igitur admiſſo, quòd ſpatium illud non ſit aliquid reale, ſed rationis: Jam porrò, *primò reſpondeo:* Inprimis non repugnare, ut aliquid præſentiam habeat, ibi, ubi præterea nihil adeſt. Ita patet, non ſolùm de toto mundo, qui à nullo reali ambitur. Et tamen partes ejus ſummæ præſentes ſunt, iſtis proximè contiguis ſpatiis, ſuppoſito, 402

posito, quòd mundus non sit magnitudine infinitus. Idémque esset de corpore, si quod Deus poneret intra vacuum, aut si lapidem poneret extra mundum, ibique eum crearet. Et certè ipse Deus ante creationem mundi non fuit nullibi. Præsentia igitur illius non necessariò exposcit aliquid reale. Id quod & *August.* verba monent, *lib.* 3. *cont. Maxim. cap.* 21. dicentis, Deum, antequam, mundum fabricaret, fuisse in seipso, in seipso inquam, negativè, hoc est, non in alio.

Unde rursus apparet, aliam esse spitii & aliam privationum rationem. Spatium enim primò dicit aptitudinem ad præsentiam: non autem, id est, de privationibus aliisque negationibus. Plura non addo.

Quæstio II.

Qualis sit Dei omnipræsentia?

403 *Præsentiam Dei Esse indivisibilem.*

Communis, ad hanc quæstionem, Theologorum & Philosophorum consensus est, Deum esse præsentem indivisibiliter, atque adeò esse eum totum præsentem, in qualibet parte spatii illius, cui adest.

404 *Vorstii sententia.*

Hæc tamen sententia minùs placet *Vorstio*, quasvis ferè de Deo diviníque proprietatibus sententias, innovanti & pervertenti. *Num majestati ejus*, inquit, in notis ad *disp.* 3. *de Deo*, 237. *consentaneum erit dicere, totam essentialiter adesse, in minimo etiam pulvisculi grano? Qui his cognitionibus indulgent, non videtur magnificè satis & condignè posse de Deo sentire. Et in Apol. Exeg. cap.* 16. taxat Scholasticos, dicentes: Deum totum totalitate essentiæ suæ instar indivisibilis puncti in omnibus etiam minimis, esse substantialiter, adeóque ipsam SS. Trinitatem. Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, non dicam in antro Scarabæi (quod vulgo jactatur) sed in atomo aliquo, v. g. in exiguo pulvisculi grano, totam realiter præsentem esse. Et hinc porrò, in opusculo contra *Sladum*, aliquoties juxta hanc sententiam, Deum per contemptum vocat *Atomicum*, hoc est, *indivisibilem & punctualem* Deum. Rursus etiam in dictis notis ad *disp.* 3. *de Deo. p.* 248. *Sanè nimis videtur esse paradoxon, Deum sic omnis quantitatis expertem esse, ut totus substantialiter sit in re qualibet etiam minima, v. g. antro Scarabæi, aut in apice unius pili, & c. Hoc enim maximam & amplissimam Dei essentiam esset in angustum cogere, sive ex maximo & immenso Deo, minimum & pusillum facere.* Et subjicit pro argumento: *Non video, quomodo idem cum Sacra Scriptura conciliari possit, quæ Deum verè magnum & amplum esse apertè testatur, nempè non tanquam ratione qualitatis, hoc est, virtutis, seu potentiæ sapientiæ & bonitatis, (quod extra controversiam est) sed etiam respectu quantitatis, sed spiritualis & divinæ, hoc est, quæ substantiæ divinæ conveniat.*

405 *Indivisibilis Dei præsentia probatur.*

Nihilominus ista, de Dei indivisibili præsentia, sententia necessariò tenenda est, & facilè obtinetur, si solùm rectè intelligatur modus loquendi. In communi enim spiritibus convenit, ut spatio, cui adsunt, adsint indivisibiliter. Igitur id inprimis certum est, quòd corpora, ad essentiæ suæ integritatem, requirant materiam. Hæc enim est altera pars compositi materialis. In ista materia fundatur quantitas, ut per se notum est. Est enim ista materiæ proprietas. Quantitatis autem officium est, ponere partem extra partem, in ordine ad spatium, si sermo sit; de eo, quod juxta ordinarium naturæ cursum esse solet. Et hinc fit, ut materia, atque adeò consequenter nullum corpus naturale habeat essentiæ suæ ratione, spatium indivisibile, sed eam habeat porrectam, secundùm varias dimensiones. Sic verbi gratiâ, homo non

Corpora cur non habeant præsentiam divisibilem?

potest

poteſt eſſe totus in qualibet parte ſui ſpatii: quia etſi (ſupponendo ita) anima tota ſit in pede, v.g. tamen anima & pes non conſtituunt eſſentiam hominis, ſed ad eſſentialem integritatem hominis requiritur etiam cor & cerebrum, & aliæ partes, materiam, atque adeò eſſentiam hominis (materia enim eſſentialis eſt) integrantes, Unde & fit, ut neque totus homo ſit, ibi, ubi cor, vel cerebrum, vel pars corporis alia eſt. Hæc igitur eſt quam dixi, conditio omnium corporum, ut in eſſentia ſua, propter materiam habeant poſitionem partis unius extra partem aliam.

406 *Res ſpirituales totæ ſunt, ubi ſunt.*

Porrò, dimiſſâ materiâ non remanet iſta proprietas, quia phyſicè & realiter loquendo, non datur quantitas extra materiâ. Cùm igitur res ſpirituales non habeant materiâ, conſequenter nec habent (eam conſequentẽ) quantitatem, per quam ponat partem extra partem. Ergo ſic ad eſſentiæ ſuæ rationem ſunt in indiviſibili, & ubicunque ſunt, tota ſunt. Sumamus exemplum Animæ. Hæc eſt in pede. Quæro an in eo tota ſit? *Reſpond.* Utique eam ibi totam eſſe. Quid enim extra pedes eſt, quod animam eſſentialiter conſtituat, & aliunde acceſſendum ſit, ut anima ſit anima? ſicut ad eſſentiæ hominis integritatem, ad animam & pedes acceſſendum erat cor, cerebrum, & alia, quæ etiam homini ſunt eſſentialia.

Ut anima.

407 *Qualitates ſpirituales.*

Idem eſt etiam in qualitatibus ſpiritualibus. Sumamus doctrinam vel ſanctitatem. Illa eſt in anima, ſupponamus nunc animam habere extenſam præſentiam, prout certè eam in corpore habet. Hîc igitur de doctrina rectiſſimè dicimus, eam totam eſſe in qualibet parte animæ, loquendo de eſſentia doctrinæ. Quid enim deeſt doctrinæ, ad eſsentiam ſuam, in anima, ubi cordi unitur? aut iterum, quid deeſt doctrinæ ad eſse ſuum, in anima, ubi cerebro, vel alii parti unitur? Nihil certè nominari poteſt. Hoc igitur ſenſu res ſpirituales in communi dicuntur totæ eſse in qualibet parte ſpatii, in quo ſunt, quatenus ad eſſentiale ipſarum complementum, non ſunt aliunde acceſſendæ partes aliæ: ſicut in omnibus materialibus, ad unumquodque punctum, in quo forma ejus tota eſt, aliunde acceſſuntur partes aliæ materiales, quæ ad eſſentiam rei pertinent.

408 *Anima quomodo tota ſit in qualibet corporis parte?*

Zabar. lil de partit anim cap. 1. Cùm anima dicitur eſſe tota in qualibet corporis parte, dicit, id poſſe trifariam intelligi: nempè de totalitate eſſentiæ, quantitatis, poteſtatis ac virtutis. Et ſubjicit: non intelligi id, de totalitate ſecundùm quantitatem animæ, quam intelligitur habere per ordinem ad ſpatium in quo eſt, ſed de totalitate eſſentiæ & virtutis. ergo anima tota eſt in qualibet corporis parte, hoceſt, in ubi etiam minimo, nihil deeſt animæ, quod ad eſſentiam ejus pertinet, aut potentia, vel perfectio ulla. Idem etiam judicium eſt de ſpiritualibus ſubſtantiis aliis.

409

Et ſic patet etiam ſolutio objectionis *Vorſtianæ* de magnitudine atque amplitudine Dei: Hæc enim non perit, ſi dextrè intelligatur: & optimè ſtat, cum indiviſibili Dei, ad quodvis ſpatium, præſentiâ: eſt, inquam, Deus maximus, imò immenſus, ſed tamen nullibi ei deeſt, quocunque ſit in ſpatio etiam minimo, quod ad eſſentiam ejus aliunde acceſſendum ſit, nulla etiam virtus, nulla potentia, vel perfectio. Sicut etiam erat in anima.

410

Excipit *Vorſtius, d. l. p.* 241. ad exemplum animæ, negans eſſe eam totam in qualibet corporis parte. Sed inprimis id pugnat contra principia Phyſica & Metaph. Nam inprimis, forma non informat compoſitum, niſi unione ad materiam, unde cùm pedem, verbi gratiâ, animatum dicimus, non eſt prædicatio accidentalis, (quod eſſet, ſi ſolùm virtus animæ à corde vel aliunde in pedem porrigeretur) ſed eſſentialis & ſubſtantialis, non minus ac cùm cor animatum dicitur: ſed hanc

rem

rem perſequuntur phyſici. Et hactenus quidem fuit de illis attributis Dei, de quibus occaſione ex tranſcendentibus ſumptâ, differendum fuit. Sequuntur alia.

TITULUS XIII.
De vita Dei.

411 Inprimis ſub hoc tit. de duobus quæri ſolet. *Primò*: An Deo conveniat vita? *Secundò*: qualis ea ſit, & quomodo ei conueniat?

ARTICULUS I.
An Deo conveniat vita propriè loquendo?

412 Inprimis Deum poſſe viventem dici, certum eſt ex Scriptura, quæ eum ita appellat ſæpiſſimè, *Deut.* 5. 1. *Reg.* 17. *Eſa.* 37. *Heb.* 9. *Apoc.* 5. & 10. & *alibi*. An verò per Metaphoram ſolùm, quomodo ei oculi, aures, aliáque membra tribuuntur, nunc quærendum eſt.

413 *Vita unde dicatur?* Ad hanc igitur rem *principiò* notandum eſt, quòd vox, *vitæ*, primò impoſita ſit, inde, ſi quæ deprehenſa ſunt ſeipſa movere, ut *Armand. de Bellò Viſu* recenſet, *lib.* 2. *Termin. c.* 51. Et ſic ex motu ſuo, argentum vivum vocatur vivum, & aquæ ebullientes, ex impetu motûs ſui, dicuntur, vivæ. Stagnales autem & quieſcentes dicuntur mortuæ. Et hinc ſpeciatim, poſteà manſit nomen vitæ iſtis rebus, quæ intrinſecum principium habent actionum ſuarum, veluti id in ſpecie repertum eſt, in plantis, beſtiis, & hominibus in quibus vita eſt (inter iſtas quidem ſpecies) nobiliſſimo modo. Eſt enim ibi intrinſecum principium intelligendi. Intellectione autem non eſt nobilior actus, qui ulli rei naturali conveniat. Convenítque adeò homini vita intellectiva.

Unde ſtatim relinquitur, quod Deus poſſit dici quid vivens. Nam & ille eſt res intelligens. At, ut viſum eſt, intellectiva eſt nobiliſſima vita. Unde & porrò ſequitur, quod non ſolùm vivat Deus, ſed nobiliſſimè vivat, quia ipſius actus vitalis, hoc eſt, intellectio, eſt nobiliſſimus.

ARTICULUS II.
Quomodo Deo conveniat vita.

414 *Vitam Deo propriè convenire.* Inprimis ex præcedentibus relinquitur: Deo convenire vitam, non impropriè, & per ſimilitudinem, ſed propriè. Unde Deus formaliter eſt aliquid vivens. Porrò ea, quæ formaliter ſunt in Deo, non tamen abſolutiſſimam habent convenientiam, cum iiſdem attributis, in rebus creatis. Neque enim ſequitur, quod formaliter reperitur in Deo, eſſe ibi, ut accidens, vel habitum, vel aliquid ab eſſentia Dei realiter diſtinctum, ſicut eſt in rebus creatis. Idémque eſt in cæteris attributis, ut ſuprà viſum eſt, *tit.* 9. *art.* 2. Unde ſi quæ imperfectiones occurrunt in iſtis attributis, quæ formaliter Deo attribuuntur, repurgandæ illæ priùs ſunt ab imperfectionibus, & deinceps Deo accommodandæ.

415 *Vita rerum creatarum quas imperfectiones implicet?* Eſt autem in rerum corporearum vita, hæc imperfectio, quòd 1. ea conſiſtit in corpore. Unde vita eſt permanſio animæ *in corpore*. Dicitúrque in animalibus conſiſtere in calido & humido, per *Ariſtot. l. de. vit. & Mort.* Hæc in Deo non ſunt, quia ipſe eſt res ſpiritualis. *Alia* imperfectio eſt, quâ res creatæ habent actus ſuos vitales, per veram cauſalitatem & actionem, quæ ad cauſalitatem effectivam ſatis eſt. Ita intellectio hominis, v. g. ad hominem comparatur, ut ad efficientem propriè

ſic

sic dictum. Hoc etiam non est in Deo. Actus enim vitales Dei, ut est ejus intellectio & volitio, habent ibi realem identitatem ad essentiam divinam. Unde sicut essentia Dei est infactibilis, ita etiam isti actus sunt infactibiles, hoc est, non possunt dependere ab aliquo faciente, vel ab efficiente causa.

416 *Perfectio in vita.*

Dimissis igitur imperfectionibus istis, quæ sunt in rerum creatarum vita, aliquid est in vita rerum creatarum, quod simpliciter est perfectionis, quódque adeò consequenter sub attributo vitæ Deo tribuendum est. Illud est, quod (verba sunt *Suarez disp.* 30. *s.* 14. *n.* 7.) existentes (res creatæ) in suo naturali statu, sese actuant, vel aliquando se perficiendo, vel in se ipsis aliqua repræsentando, per cognitionem, vel in cognita tendendo, per appetitum. Ergo Deus est aliquid vivens in quantum apprehenditur ut sese actuans (negativè intelligendo, quatenus scilicet ipse non actuatur aliunde, vel ab alio) & intelligens ac volens. Nunc igitur de ista divina vita, sive actibus vitalibus, porrò agendum.

TITULUS XIV.
De intellectu sive scientia Dei.

417 *Deum esse naturæ intellectualis.*

Inprimis hac in re suppono, ut certum, Deum esse intellectualem, sive naturæ intellectualis. Et patet id firmiter ex effectibus divinis, in quibus relucet ordo, & omnium partium harmonia, si unicam hominis est structuram intuemur, quoad dispensationem alimenti, communicationem spirituum, exclusionem excrementorum, connexionem membrorum & quæ sunt alia: ut impossibile sit, existimare, ea ex casu & fortuna, & non summa cum sapientia coagmentata esse. Alia taceo.

Consistit autem præsentis tituli tractatio, inprimis, in his quatuor articulis, ut disquiratur *I.* quid sit scientia sive intellectus divinus? *II.* De intellectionis divinæ objecto. *III.* De ejusdem modo, & ut varii modi intellectionis explicentur. *IV.* An & quatenus Deo conveniant?

ARTICULUS. I.
Quid sit scientia sive intellectus divinus?

418 *In Deo non est intellectus per modum potentiæ.*

Hanc rem persequor distinctis propositionibus. *I. Intellectus Dei non est potentia, ut sit quasi in actu primo, secluso actu secundo hoc est, intellectione actuali.* Patet autem veritas. Nam potentia ad suum actum comparatur, ut effectum illius. Unde intellectio v.g. esset effectus potentiæ intellectivæ. At hoc hîc absurdum est. Nam intellectio Dei, cùm sit actus immanens, consequenter realiter eadem est cum Deo, ut superiùs probatum est. At repugnat Deo, ut sit effectus, ab alia superiori causa.

419 *Nec per modum habitûs.*

Atque hinc *II.* dico: *Intellectum divinum non esse in Deo per modum habitûs.* Ita patet. Nam habitus non ordinatur nisi ad facilitandam & juvandam naturalem potentiam, ut alibi videtur. At potentia intellectiva in Deo nulla est, & aliâs etiam habitus sunt accidentia, quæ Deo repugnant.

420 *Esse per modum actus puri.*

III. Scientia igitur, vel intellectus assignandus est Deo, per modum actûs puri & ultimi, sive, est idem quod intellectio. Ita relinquitur ex prioribus. Nam quia omninò Deo convenit intellectio naturalis, ut in proœmio visum est, & verò ea nec habet rationem, vel potentiæ, vel habitus. Ergò Deus immediatè per suam intellectionem est intellectualis. Diligenter ista & prolixè prosequitur *Suarez, disp.* 30. *s.* 15. *n.* 4. *seqq.* ubi vide.

IV. Intel-

421 *IV. Intellectio divina est idem quod essentia divina.* Ita patet, quia ab intellectione, ut visum est, Deus dicitur formaliter intellectualis. Esse autem intellectualem, est quidditativum sive essentiale Dei attributum, quasi per modum differentiæ Deum constituens. In nulla autem re differentia est aliquid realiter distinctum à suo differentiato. Ergo id à fortiori erit in Deo. Non solùm, quia ille aliis rebus simplicior est, sed etiam quia intellectualitas illa, rigorosè dicta, differentia non est. Deinde: si intellectio, quâ Deus intelligit, esset aliquid à Deo realiter distinctum, ergo esset aliquid creatum. Inter Deum enim & rem creatam non datur medium. Absurdum autem est, intellectionem divinam esse aliquid creatum. Nam in hoc consistit formaliter felicitas, atque adeò summa perfectio Dei, quòd intelligit, præsertim seipsum. Absurdum autem est: Beatitudinem Dei consistere in aliquo creato, hoc est, caduco, & variabili ente. Sed hac de re ex instituto suprà disputavi, pluribus argumentis *tit. 6, n. 267. seqq. ubi vide.*

ARTICULUS II.
De objecto divinæ intellectionis.

422 *In ista materia variæ se offerunt materiæ, de quibus disputari solet in Metaphysicis, inprimis apud Thom. 1. p. q. 14. & alibi: sed eam rem contraham.*

PUNCTUM I.
De cognitione Dei, qua cognoscit, sive intelligit seipsum.

423 Dico *I. Deum cognoscere seipsum, & quæ in se sunt.* Ita apparet. Nam inprimis in Deo est entitas. Omnis autem entitas, quâ talis, est cognoscibilis. Et intellectus humanus saltem quomodolibet Deum cognoscit. Ergò à fortiori, divinus intellectus cognoscit istam Dei entitatem. Et confirmatur. Nam nulla causa est, cur intellectus divinus non possit seipsum apprehendere, atque adeò divinam essentiam. Omnia enim ibi sufficienter sunt proportionata. Pertinétque huc quòd Apostolus ait 1. *Cor. 2. Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi spiritus Dei, qui in ipso est.* Quod dictum etiam insinuat, perfectissimam esse eam cognitionem, quâ Deus se cognoscit. Nam ibi, nosse Deum, soli Deo vendicatur. At id non est, loquendo de Dei cognitione simpliciter. Nam & nos cognoscimus Deum. Ergo loquitur id dictum de eminentia sive perfectione cognoscendi, tali, inquam, ut in comparatione ad istam, nostra censeatur pro nulla, ad eum modũ, quo Deo attribuitur immortalitas, bonitas, veracitas, in quibus prædicatis similiter exclusiva excludit non à prædicato simpliciter, sed ab ea eminentia illud habendi. Et facilè patet res ipsa. Nam omnia attributa intelliguntur de Deo cum summa perfectione. Ergo idem est etiam de cognitione, quâ Deus se cognoscit. Unde & solet illa cognitio vocari καταληπτικὴ, hoc est, *comprehensiva*, hoc sensu, quod Deus cognoscendo se, comprehendat illam essentiam; vel quod illa cognitio adæquetur essentiæ divinæ.

Scientia Dei quomodo comprehensiva?

PUNCTUM II.
An cognoscat Deus res creatas omnes, quæ sunt in mundo?

Viso, quod Deus cognoscat seipsum, jam etiam videndum est, an cognoscat a-
424 lia præter se, ubi principio inquirendum est de istis, quæ in mundo habent esse actuale, seu quæ creata sunt. Ubi gentiles aliqui Philosophi censuerunt, vilescere intellectum Dei, si ad res vilissimas etiam extendatur. Ita inprimis tribuitur Avi-

cennæ

tennæ & Averroï. Imò & *Arist.* ita operari censent aliqui, *Nemes. l. 8. Phil. c. 4. Ambros. l. 1. de offic. c. 13. Clemens Alex. lib. 5. stromat. Fandun. 12. Metaph. c. 4. t. 51.* Manifestum, inquit, *Aristoteles, est, quod illud Deus intelligit, quod divinissimum, & honorabilissimum* Et posteà: *quædam melius est non videre quàm videre. Alioquin non esset optimum quid intellectio: seipsum ergo intelligit, sic est quidem quod optimum est.* Sic etiam difficilis est locus, *Hieron. in Habac. c. 1. Absurdum est*, inquit, *ad hoc deducere Dei majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur pulices, quot verò moriantur. Quæ Carnicum, pulicum, & muscarum, sit in terra multitudo: quot pisces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant.* Aliis tamen locis sat bene sensit *Hieronymus*, hac de re: Et hic locus intelligi posset, in sensu comparato, sicut illud *Pauli*: *Nunquid de bobus cura est Deo*, cujus solùm sensus est, quòd non tantâ providentiâ Deus bonus prospiciat, ac hominibus: ut inde apparet, quòd alii textus Scripturæ passim providentiam Dei ad res vilissimas extendunt, veluti gramen agri, passerem, pilum capitis, & quæ sunt his similia. Vide *Mat. c. 6. & c. 10, & Luc. 12.*

Hieronymi sententia.

De bobus quomodo Deo non sit cura?

Atque ex his locis opposita sententia rectè primum confirmatur: quod scilicet Deus res quasvis cognoscat, quæ sunt in mundo. Nam ut visum est, providentia Dei extenditur etiam ad res vilissimas. At providentia (Græcis προνοια) non est sine notitia vel cognitione, ut vel ipsa vox evincit. Accedunt & generalia dicta: *Heb. 4.* Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis ejus *& 2. Paral. 16.* oculi Domini contemplantur universam terram. Et *Job. 28.* Ipse fines mundi intuetur, & omnia quæ sub cœlo sunt respicit.

425 *Deum res quasvis in mundo cognoscere.*

Idémque apparet etiam ex ratione. Inprimis certum est, magnam esse perfectionem intellectûs nostri, si plura cognoscat, h. e. in extensione ad plura cognoscibilia: ut inde patet, quia uno cognito, adhuc mens nostra laborat, ut porrò cognoscat, & sic aliquam perfectionem consequatur per extensionem ad plura objecta. Unde apparet, simpliciter esse perfectionem in nobis, si cognita habeamus plura objecta. Et absolutè non apparet ea in re, ulla imperfectio. Ergo formaliter debet Deo convenire cognitio omnium rerum, qualescunque sint.

426 *Probatur ex ratione.*

Deinde: idem probatur ex præcedenti assertione. Inprimis cognoscit Deus seipsum comprehensivè, hoc est, ut cognitio ejus essentiæ adæquetur. Ergo & cognoscit Deus potentiam suam, quâ creare & conservare potest res quasvis. At id non potest fieri, quin cognoscantur eodem actu, quo Deus se cognoscit, etiam res quævis creabiles & conservabiles.

427

Et porrò *tertiò* id clariùs patet: quod istam potentiam suam Deus actualiter exercet, creando & conservando res. Ea autem esset maxima imperfectio, & proinde alienissima à Deo, si Deus crearet & conservaret aliquid, & tamen nesciret quid crearet & conservaret.

Et hæc sententia communiter teneri solet, à Christianis, aliisque sanis Philosophis. Et putatur etiam esse sententia *Aristotelis*. Nam 3. *Met. c. 4. t. 15.* taxat *Empedoclem*, dicentem: quod Deus non itelligat contentionem, quia sic Deus non sit felicissimus, & minùs sapiens, quàm cæteri, qui contentionem, & discordiam intelligunt: & rursus, 1. *de anima t. 18.* ait, ad mentem *Empedoclis*, Deum insipientem esse. Voluit igitur *Aristoteles*, partem sapientiæ & felicitatis esse, etiam hæc secularia intelligere. Idem *Aristoteles l. 12. Met. c. 2.* Deum facit autorem omnium. Notum autem est, quòd de sententia *Aristotelis*, non faciat Deus quid ignoranter.

428 *Quid* Aristoteles *senserit?*

Ergo

421 *IV. Intellectio divina est idem quod essentia divina.* Ita patet, quia ab intellectione, ut visum est, Deus dicitur formaliter intellectualis. Esse autem intellectualem, est quidditativum sive essentiale Dei attributum, quasi per modum differentiæ Deum constituens. In nulla autem re differentia est aliquid realiter distinctum à suo differentiato. Ergo id à fortiori erit in Deo. Non solùm, quia ille aliis rebus simplicior est, sed etiam quia intellectualitas illa, rigorosè dicta, differentia non est. Deinde: si intellectio, quâ Deus intelligit, esset aliquid à Deo realiter distinctum, ergo esset aliquid creatum. Inter Deum enim & rem creatam non datur medium. Absurdum autem est, intellectionem divinam esse aliquid creatum. Nam in hoc consistit formaliter felicitas, atque adeò summa perfectio Dei, quòd intelligit, præsertim seipsum. Absurdum autem est: Beatitudinem Dei consistere in aliquo creato, hoc est, caduco, & variabili ente. Sed hac de re ex instituto suprà disputavi, pluribus argumentis *tit. 6, n. 267. seqq. ubi vide.*

ARTICULUS II.
De objecto divinæ intellectionis.

422 *Inista materia variæ se offerunt materiæ, de quibus disputari solet in Metaphysicis, inprimis apud Thom. 1. p. q. 14. & alibi: sed eam rem contraham.*

PUNCTUM I.
De cognitione Dei, qua cognoscit, sive intelligit seipsum.

423 Dico I. *Deum cognoscere seipsum, & quæ in se sunt.* Ita apparet. Nam inprimis in Deo est entitas. Omnis autem entitas, quâ talis, est cognoscibilis. Et intellectus humanus saltem quomodolibet Deum cognoscit. Ergò à fortiori, divinus intellectus cognoscit istam Dei entitatem. Et confirmatur. Nam nulla causa est, cur intellectus divinus non possit seipsum apprehendere, atque adeò divinam essentiam. Omnia enim ibi sufficienter sunt proportionata, Pertinétque huc quòd Apostolus ait 1. *Cor. 2. Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi spiritus Dei, qui in ipso est.* Quod dictum etiam insinuat, perfectissimam esse eam cognitionem, quâ Deus se cognoscit. Nam ibi, nosse Deum, soli Deo vendicatur. At id non est, loquendo de Dei cognitione simpliciter. Nam & nos cognoscimus Deum. Ergo loquitur id dictum de eminentia sive perfectione cognoscendi, tali, inquam, ut in comparatione ad istam, nostra censeatur pro nulla, ad eum modũ, quo Deo attribuitur immortalitas, bonitas, veracitas, in quibus prædicatis similiter exclusiva excludit non à prædicato simpliciter, sed ab ea eminentia illud habendi. Et facilè patet res ipsa. Nam omnia attributa intelliguntur de Deo cum summa perfectione. Ergo idem est etiam de cognitione, quâ Deus se cognoscit. Unde & solet illa cognitio vocari καταληπτικὴ, hoc est, *comprehensiva*, hoc sensu, quod Deus cognoscendo se, comprehendat illam essentiam; vel quod illa cognitio adæquetur essentiæ divinæ.

Scientia Dei quomodo comprehensiva?

PUNCTUM II.
An cognoscat Deus res creatas omnes, quæ sunt in mundo?

Viso, quod Deus cognoscat seipsum, jam etiam videndum est, an cognoscat a-
424 lia præter se, ubi principio inquirendum est de istis, quæ in mundo habent esse actuale, seu quæ creata sunt. Ubi gentiles aliqui Philosophi censuerunt, vilescere intellectum Dei, si ad res vilissimas etiam extendatur. Ita inprimis tribuitur Avicennæ

tennæ & Averroï. Imò & *Ariſt.* ita operari cenſent aliqui, *Nemeſ. l. 8. Phil. c. 4. Ambroſ. l. 1. de offic. c. 13. Clemens Alex. lib. 5. ſtromat. Fandun. 12. Metaph. c. 4. t. 51.* Manifeſtum, inquit, *Ariſtoteles, eſt, quod illud Deus intelligit, quod diviniſſimum, & honorabiliſſimum* Et poſteà: *quædam melius eſt non videre quàm videre. Alioquin non eſſet optimum quid intellectio: ſeipſum ergo intelligit, ſi eſt quidem quod optimum eſt.* Sic etiam difficilis eſt locus, *Hieron. in Habac. c. 1. Abſurdum eſt*, inquit, *ad hoc deducere Dei majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula, quot naſcantur pulices, quot verò moriantur. Quæ Carnicum, pulicum, & muſcarum, ſit in terra multitudo: quot piſces in aqua natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant.* Aliis tamen locis ſat bene ſenſit *Hieronymus*, hac de re: Et hic locus intelligi poſſet, in ſenſu comparato, ſicut illud *Pauli*: *Nunquid de bobus cura eſt Deo*, cujus ſolùm ſenſus eſt, quòd non tantâ providentiâ Deus bonus proſpiciat, ac hominibus: ut inde apparet, quòd alii textus Scripturæ paſſim providentiam Dei ad res viliſſimas extendunt, veluti gramen agri, paſſerem, pilum capitis, & quæ ſunt his ſimilia. Vide *Mat. c. 6. & c. 10, & Luc. 12.*

Hieronymi ſententia.

De bobus quomodo Deo non ſit cura?

Atque ex his locis oppoſita ſententia rectè primum confirmatur: quod ſcilicet Deus res quaſvis cognoſcat, quæ ſunt in mundo. Nam ut viſum eſt, providentia Dei extenditur etiam ad res viliſſimas. At providentia (Græcis προνοια) non eſt ſine notitia vel cognitione, ut vel ipſa vox evincit. Accedunt & generalia dicta: *Heb. 4.* Non eſt ulla creatura inviſibilis in conſpectu ejus. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis ejus *& 2. Paral. 16.* oculi Domini contemplantur univerſam terram. Et *Job. 28.* Ipſe fines mundi intuetur, & omnia quæ ſub cœlo ſunt reſpicit.

425 *Deum res quaſvis in mundo cognoſcere.*

Idémque apparet etiam ex ratione. Inprimis certum eſt, magnam eſſe perfectionem intellectûs noſtri, ſi plura cognoſcat, h. e. in extenſione ad plura cognoſcibilia: ut inde patet, quia uno cognito, adhuc mens noſtra laborat, ut porrò cognoſcat, & ſic aliquam perfectionem conſequatur per extenſionem ad plura objecta. Unde apparet, ſimpliciter eſſe perfectionem in nobis, ſi cognita habeamus plura objecta. Et abſolutè non apparet ea in re, ulla imperfectio. Ergo formaliter debet Deo convenire cognitio omnium rerum, qualeſcunque ſint.

426 *Probatur ex ratione.*

Deinde: idem probatur ex præcedenti aſſertione. Inprimis cognoſcit Deus ſeipſum comprehenſivè, hoc eſt, ut cognitio ejus eſſentiæ adæquætur. Ergo & cognoſcit Deus potentiam ſuam, quâ creare & conſervare poteſt res quaſvis. At id non poteſt fieri, quin cognoſcantur eodem actu, quo Deus ſe cognoſcit, etiam res quævis creabiles & conſervabiles.

427

Et porrò *tertiò* id clariùs patet: quod iſtam potentiam ſuam Deus actualiter exercet, creando & conſervando res. Ea autem eſſet maxima imperfectio, & proinde alieniſſima à Deo, ſi Deus crearet & conſervaret aliquid, & tamen neſciret quid crearet & conſervaret.

Et hæc ſententia communiter teneri ſolet, à Chriſtianis, aliiſque ſanis Philoſophis. Et putatur etiam eſſe ſententia *Ariſtotelis*. Nam *3. Met. c. 4. t. 15.* taxat *Empedoclem*, dicentem: quod Deus non itelligat contentionem, quia ſic Deus non ſit feliciſſimus, & minùs ſapiens, quàm cæteri, qui contentionem, & diſcordiam intelligunt: & rurſus, *1. de anima t. 18.* ait, ad mentem *Empedoclis*, Deum inſipientem eſſe. Voluit igitur *Ariſtoteles*, partem ſapientiæ & felicitatis eſſe, etiam hæc ſecularia intelligere. Idem *Ariſtoteles l. 12. Met. c. 2.* Deum facit autorem omnium. Notum autem eſt, quòd de ſententia *Ariſtotelis*, non faciat Deus quid ignoranter.

428 *Quid* Ariſtoteles *ſenſerit?*

Ergo

Ergo omnia cognoscit. Et *l. Oecon. c.* 3. ait: Divinâ providentiâ viri & mulieris societatem ordinatam esse. Ergo vir & mulier Deo nota sunt, secundùm *Aristotelem*. Alia talia occurrunt apud *Aristotelem* plurima. E quibus omninò videtur, alia *Aristotelis* sententia acceptanda comparatè, quod de *Hieronymi* sententia dicebamus, cùm hæc dicta clarissimè ostendant: *Aristotelis* sententiam esse, quòd Deus res omnes cognoscat, nisi fortè placeat dicere. *Aristotelem* (quippè qui homo fuit, & proinde errare potuit) hac in re contraria docuisse. Confer pluribus *Thom.* 1. *p. q.* 14. *a.* 5, 6. *Suarez disp.* 30. *s.* 15. *n.* 28. *&* 40. *seqq.* Et Interpp. *Thomæ, ad d.* 1. *p. q.* 14. & sententiarios 1: *d.* 35.

Consectarium.

De notitia singularium & universalium, corporalium & spiritualium.

429 Ex his, quæ hactenus concluſa sunt, quòd scil. Deus cognoscat omnes res, à se creatas, sequitur & entia singularia & universalia, corporalia & spiritualia, à Deo cognosci.

Deum non cognoscere solùm res in communi.

Et de singularibus quidem patet. Nam actionibus sunt ad singularia: cùm igitur ex vi actionis divinæ, hoc est, creationis & conservationis, conveniat ei notitia creaturarum, ut visum est. Ergò oportet, ut ista singularia Deo sint cognita. Caditque adeò sententia eorum, qui, ut *Thomas* refert, 1. *p. q.* 14. *a.* 6. *&* 11. aiunt: Deum cognoscere res creatas solùm in communi, in quantum entia sunt, quæ certè satis magna esset in intelligendo imperfectio. Per eundem autem discursum sequitur: quod Deus cognoscat conceptus universales. Cognoscit enim res singulares, comprehensivè & quidditativè: exigente id perfectione divinæ cognitionis. Ergo cognoscit etiam communia prædicata rerum singularium. Ea enim in essentia & quidditate earum concluduntur.

Similiter: quòd Deus cognoscat res materiales & inmateriales, ex eadem generalitate relinquitur. Nam circa has res omnes sunt actus divini. Quia igitur Deus non potest actus suos ignorare, consequenter neque res istas ignorare potest, seu immateriales sint, seu materiales.

De objectionibus.

430 Duo ad hanc rem possunt objici. 1. Singularia sunt numero infinita, præsertimque id est, suppositâ angelorum & animarum immortalitate & permansione in æternum. Hinc enim sequitur cogitationes, & actus istorum multiplicari in infinitum. At infinitum numero est incognoscibile, quia id infinitum, quâ tale est, semper est ejusmodi, ut ejus quantitatem apprehendendo, semper possit aliquid ultra & extra eam sumi, per *Arist.* 3. *phys. text.* 63. Et *August: lib.* 12. *de Civ. Dei, cap.* 10. ait, quicquid scientiâ comprehenditur, scientis comprehensione finiri. Unde vel infinitum numero erit finitum quod implicat: vel comprehendi non poterit.

431 *II. Objicitur*: inter intellectum & intelligibile debet esse proportio. At res materiales eam non habent, ad intellectum divinum, qui est immaterialissimus. Ergo res materialis ab intellectione divina non potest cognosci.

Infinitum numero an cognosci possit?

432 *Resp. ad primum*: Infinitum numero posse cognosci, non quidem per intellectum creatum, sed tamen per divinum intellectum, ut *Aug.* clarè docet *d. l.* 12. *de Civ. Dei, cap.* 18. Quamvis infinitorum numerorum nullus est numerus, non tamen est incomprehensibilis ei, cujus scientiæ non est numerus. Estque id propterea, quia Deus per eminentiam scientiæ omnes res intelligit simul. Ergò & infinitum

Numero

Numero intelligit, ſingulos nempè iſtius infiniti numeros apprehendendo, juxta tempus in quo Deus unumquemque futurum vidit. Nos autem, quia infinitum non poſſumus apprehendere, niſi partem unam intelligendo per alteram: Ideò nobis infinitum numero eſt incogniſcibile. Confer *Thom. 1 p. q. 14. a. 12.*

Ad ſecundum reſpondeo: quòd proportio inter intelligibile & rem intellectam non expoſcat, ut utrumque eorum ſit intra eandem entis ſpeciem. Deus enim cùm ſit ſubſtantia, intelligit accidentia; & cùm ſit creator, intelligit creaturas. Ergo & cùm immaterialis ſit, poteſt intelligere res materiales. Proportio igitur illa ſolùm exigit qualemcunque ſimilitudinem. At res creatæ certo ſuo modo ſimiles ſunt creatori, ut alibi dicetur. 433

PUNCTUM III.

An Deus cognoſcat res creatas in ſeipſo ſolùm? an verò cognoſcat eas juxta proprias earum eſſentias?

Etſi hæc quæſtio attingat modum cognitionis divinæ: Non incommodè tamen hîc de ea agitur, quia in ea implicatur ratio objecti. Senſus enim hujus quæſtionis eſt: An res creatæ ſint objectum divini intellectûs, in eſſe proprio: an verò ſolùm, in quantum in Deo eminenter, idealiter, aut virtualiter continenter. 434

Hac in re dico *I. In ſe cognoſcit Deus res creatas.* Ita patet. Nam cognitio eſt actus vitalis intrinſecus agentis, per quem ſcilicet objectum cognoſcibile cernitur ab intelligente, & ei quaſi attrahitur. In quo differt à volitione. Volitio enim q. egreditur ad objectum. Intellectio autem quaſi attrahit objectum. Eſtq; id per ſe clarum. 435

Quo poſito, dico: *II. Oportere aliquid eſſe in Deo quod repræſentet res creatas.* Fit enim intellectio per repreſentationem objecti intelligibilis, ad intellectum. Illa autem repreſentatio non eſt per ſpecies, à creaturis, acceptas. Prout aliâs fit noſtra intellectio, ut infrà patebit. Eſt igitur aliquid intimius Deo, quod res creatas repreſentet. Eſtque id eſſentia ipſa Dei, quæ eſt quaſi lucidiſſimum ſpeculum, in quo, citra additionem ſpecierum relucent omnes eſſentiæ, & perfectiones rerum creatarum. Ipſa igitur ad eas repræſentandas ſufficiens eſt. Cúmque is modus intelligendi ſit eminentiſſimus, gratis confingitur alius. 436

Neque tamen *tertiò* hoc ſequitur: quaſi Deus non cognoſcat creaturas in eſſe proprio, ut videri poteſt inde, quia ſolùm ſic Deus intelligit creaturas comprehendendo, vel adæquatè cognoſcendo eſſentiam ſuam. Id enim cùm fit, cognoſcit Deus omnem modum, quo illa participabilis, vel participata eſt. E. hactenus ſemper ſiſtitur, in cognitione, qua Deus cognoſcitur in eſſentia ſua: neque apparet illius cognitionis progreſſus, ad cognoſcendas creaturas in eſſe proprio. 437 *Deus res creatas cognoſcit in eſſe proprio.*

Tota igitur res conſiſtit in eo: ut explicetur: quomodo Deus cognoſcat creaturas in eſſe propriò; & tamen non cognoſcat eas niſi intuendo & comprehendendo eſſentiam ſuam. Omnia enim, quæ hanc per hypotheſin inſinuantur, admittuntur. Nempè 1. Cognoſcit Deus creaturas, in eſſe proprio, h.e. ipſum eſſe creatum, quâ tale eſt, prout in priori puncto ſatis concluſum eſt, & per textus Scripturæ, & per rationes. Omnia enim illa huc faciunt, ut oſtendant Deum cognoſcere res creatas. At id non eſt, ſi non cognoſcat Deus res in eſſe proprio. Ipſa enim eſſentia Dei, non eſt quid creatum.

Deinde & hoc admittitur: quod Deus cognoſcat creaturas, comprehendendo eſſen- 438

tiam ſuam, ut patuit in hoc puncto, propoſitione ſecundâ. *Denique* & huc admittitur: quòd eâdem actione, quâ cognoſcit Deus eſſentiam ſuam, cognoſcat creaturas. Cognitio enim divina eſt realiter eadem cum eſſentia divina, ut ſuprà viſum eſt. Ergo uno indiviſibili actu attinguntur & cognoſcuntur omnia.

439 Ut igitur concordantia ſit iſtarum propoſitionum: inprimis præcognoſcendum eſt, quòd eſſentia divina per ſeipſam eam rationem habeat, in cognitione, quâ Deus cognoſcit, quam rationem habent ſpecies, in cognitione hominum. Ita patet, quod utrumque proximè eſt iſta ratio, unde cognitio fit actualis. Sicut igitur, factâ unione ſpeciei ad potentiam cognoſcitivam, apprehenditur ipſa res, quæ in eſſe ſuo eſt extra intellectum, ídque juxta eſſe proprium, ipſa habet realiter & de facto in mundo, extra animum. Ita etiam eſt, cum Deus cognoſcit eſſentiam ſuam, ut in ea etiam, tanquam ſpecie repræſentante eſſentias creatas, res creatæ intelligantur à Deo juxta eſſe proprium. Similiter etiam eſt in ſpeculo. Qui intuetur rem in ſpeculo, proximè quidem intuetur ſpeciem in ſpeculo extantem, ſed tamen & actu intuetur *Petrum* vel *Paulum*, cujus ea eſt imago.

Summatim: Intelligit Deus res creatas in eſſe proprio ipſarum, & intelligit eas in eſſe ſuo. Ibi indicando id *Quod* intelligitur: Hîc verò indicando id *Quo* intelligitur res creata. Videatur *Thom.* 1. *p. q.* 14. *a.* 6. *& interpret. ibid.* & adde Interp. ad *Lombard.* 1. *d.* 35. Et adde *Suarez diſp.* 30. *ſ.* 15. *n.* 2.

PUNCTUM I.

An Deus cognoſcat res contingenter futuras?

440 Affirmanda eſt hæc quæſtio. Nam inprimis & res præteritæ & futuræ quæ ſunt,
441 continentur eminenter in eſſentia divina, unde non poſſunt, non cognoſci, cùm Deus iſtam ſuam eſſentiam cognoſcit. Relinquitúrque id ex dictis, in præcedentibus punctis.

Difficultas.

Sed tum incidit difficultas, quomodo concordet rerum iſtarum contingentia, cum certitudine & infallibilitate ſcientiæ divinæ. Quia enim res contingentes poſſunt non fieri. Ergo etiam poſſunt non ſciri. Ergo aut nulla eſt earum rerum ſcientia, aut eſt mutabilis & variabilis ſcientia.

Contingens res bifariam poteſt cognoſci.

Hæc igitur res ut concilietur, prolixè ſolet ea ab interpretibus *Thomæ* tractari, *ad* 1. *part. quæſt.* 14. *artic.* 13. Optimè tamen expeditur hoc negotium, diſtinguendo cognitionem rei contingentis. Igitur res contingentes poteſt bifariam cognoſci: nempè in proprio ſuo eſſe, quod de facto habet in mundo, & aliter in cauſa ſua & ejus diſpoſitionibus. Igitur ſi contingens cognoſcatur in cauſa ſua, & ejus diſpoſitionibus; non gignit niſi conjecturalem, hoc eſt, incertam notitiam. Nam cauſa rei contingentis, cùm putatur in proxima eſſe diſpoſitione, nihilominus adhuc variare poteſt effectum, vel ob interveniens impedimentum, (ſi ſermo ſit de agente naturali) vel ob alterationem voluntatis, (ſi ſermo ſit de agente libero,) veluti, ſi quis puerum videat pergere ad Pædagogium, adventus tamen ad Pædagogium non cognoſcitur infallibili & certâ ſcientiâ, ſed ſolùm per opinionem: eſto ſatis in iſto motu cognoſcatur pueri diſpoſitio, ad iſtum adventum, quia in ipſo momento, quo vult puer limini pedem inferre, poteſt alterari ejus voluntas, aut aliud ei obvenire.

Ut igitur certitudo divinæ ſcientiæ conſtet, aliâ viâ procedendum eſt. Quia enim nos de futuris contingentibus non poſſumus judicare, niſi ex diſpoſitionibus eorum, à quibus ſunt res contingentes; ideò noſtra de illis ſcientia non niſi lubrica & incerta eſt.

Proinde

Proinde dicendum eſt: quòd Deus cognoſcat contingens, tanquam ſub proprio eſſe, & non ſolùm in diſpoſitione cauſæ. Ea enim eſt perſpicacitas divini intellectus & ſcientiæ, quâ Deus tanquam univerſalis cauſa, ad omnes actus, iiſdem eſſe dando, concurrit, ut à longè poſſit videre, quid unaquæque cauſa ſit operatura: An illi alteratio voluntatis, vel impedimentum in agendo eventurum ſit, vel non, ut ſemper inde conſtet certitudo divino intellectui. Atque ita à longè Deus intuetur, id quod in tempore fit, juxta omnes circumſtantias, ſecundùm quas futurum eſt, tanquam in ſpeculo, vel turri inſpiciens ea quæ à longè accidunt, vel appropinquant. *Is qui in via vadit*, inquit *Thomas* 1. *p. q.* 14. *a.* 13. Ad tertium, *non poteſt, quidem videre eos, qui poſt ſe veniunt. Ille tamen qui eſt in altitudine aliqua, totam viam intuetur, & ſimul videt omnes tranſeuntes per viam, ſeu è longinquo ſint, ſeu è propinquo.* 442 *Deus cognoſcit res contingentes in eſſe proprio.*

Perperam igitur hanc rem explicant, qui rebus creatis tribuunt eſſe quoddam æternum, aut etiam, qui idem ponunt à rebus abjunctum, quod intuens Deus dicatur cognoſcere res etiam contingenter futuras, ut hinc habeat certam atque infallibilem ſcientiam. Nam inprimis illud eſſe æternum quod res creatæ habeant, antequam creentur, fictitium eſt, ut ſuprà oſtenſum eſt, *l.* 1. *c.* 14. & 15. declarando naturam entis potentialis & exiſtentiæ. 443

Quod in principali deciſione dixi, inde etiam luculentiſſimum eſt, quod ea eſt perſpicacitas divini intellectus, ut etiam poſitis hypotheſibus ſolùm, nihilominus poſſit Deus ſcire, quid eventurum ſit, hoc eſt, quid futurum ſit, ſi determinata aliqua hypotheſis futura ſit. Ubi certè iſtiuſmodi æterna idea non ſupponitur. Ita 1. *Sam.* 23. *cap.* ſciebat Deus, quid futurum fuerit, ſi *David* abiret in certamen. Ait enim Dominus: *Deſcendet Saul & Ceilitæ tradent te.* Et *Matth.* 11. *Si in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes quæ in te factæ ſunt, egiſſent pœnitentiam in cilicio & cinere.* Et *Sap.* 4. *Raptus eſt ne malitia mutaret mentem.* Hæc reipſa non futura erant, & tamen prævidet Deus, ſub aliquibus hypotheſibus, quid eventurum fuerit. 444 *De cognitione eorum, quæ nunquam fiunt.*

Objicies: Ergo Deus non cognoſcit res contingentes ſub actu proprio, ſed ſolùm per intuitum illarum diſpoſitionum, quæ ſunt in cauſis. Nam iſta, quæ enumerata ſunt, nunquam ſortita ſunt actum, ut conceditur, & res ipſa loquitur. 445

Reſpondent aliqui: cognitionem Dei, quæ eſt ad actus iſtos Hypotheticos, eſſe ſolùm certam moraliter & probabiliter. *Sed* hæc reſponſio diminuit de perfectione divinæ ſcientiæ. Nam quod probabile eſt, nihilominus poteſt eſſe ſecus, indéque non eſt de eo ſcientia, ſed opinio ſolùm, quæ eſt imperfecta notitia. *Deinde* Deus non habet certam notitiam eorum, quæ abſolutæ ſunt de facto, per intuitum diſpoſitionum illarum, quæ in cauſis ſunt. Ergo nulla cauſa eſt, cur is modus certificandi notitiam Dei, ſit in iſtis actibus hypotheticis, quaſi ſcilicet ea certa ſit, ex hoc capite, quia Deus intueatur diſpoſitiones cauſæ. Antecedens patet. Nam cum omnis diſpoſitio cauſæ contingentis ſeu liberæ, antecedens quidem ipſum effectum, ſit indifferens ad utrumlibet: non poteſt ex vi illius, aut in illa, certò præſciri effectus futurus. Vide inprimis *Valentiam tom.* 1, *diſp.* 1. *q.* 14. *punct.* 5. §. 2. *f.* 342. Docéntq; id etiam communiter Logici, qui etiam in contradicentibus aiunt: alteram partem contradictionis eſſe determinatè veram. Atque ex his intelligitur ſummatim; cùm Deus intuetur actum rerum contingentium, intueri eum vel abſolutè vel ſub hypotheſi. Ad utrumque autem modum non incommodè iſta rerum viſio ampliatur. 446

Estque illud, cùm actus absolutè dandus est: Hoc verò, cùm actus prævidetur futurus quibusdam positis.

PUNCTUM V.

An Deus cognoscat etiam non Entia?

447 *Non ens multifariam dicitur.*

Respondeo ad hanc quæstionem: præmittendo varias acceptiones non-Entis. *Primò* igitur aliquando non ens dicitur, quod non est ens actuale. Atque ita, quod est in potentia, non est ens, vel non est. *Deinde*, Ens solet accipi pro eo, quod habet realem vel positivam entitatem. Unde in oppositum non ens dicitur, quod est quid rationis, aut quid negativum. *Denique*, non entia dicuntur, quæ sunt συνασύνατα, hoc est, impossibilia, vel incompossibilia, seu, quæ involvunt contradictionem: ut est, *Chimæra*, *Tragelaphus*, quæque sunt his similia.

448 *Deum cognoscere possibilia.*

Nunc statuo aliquot propositiones. 1. *Deus cognoscit ea quæ possibilia sunt, seu actu futura sint, seu non sint.* Atque ita cognoscit Deus non-ens, quod sic dicitur ad negandam entitatem actualem. Ita patet *ex Roman. 4. Vocat Deus ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.* Etsi enim iste locus non loquatur primò de cognitione, sed de productione eorum, quæ non sunt, ut rectè interpretatur *Chrysost. hom. 8. ad Rom.* & *Theodoretus ad h. l.* tamen ea ipsa productio involvit, & prærequirit notitiam. Quis enim credat Deum aliquid producere velle, quod non intelligit.

449 *Deinde*: patet idem ex sæpiùs allegatâ ratione. Deus adæquatè seu comprehensive (ut loquuntur) cognoscit essentiam suam: Ergo & potentiam suam, hoc est, quid facere possit. At inter ea quæ Deus facere potest, sunt etiam entia possibilia, seu futura sint, seu non. Nam ex hoc ipso dicuntur possibilia, quia ad ea actuanda, præexistit alicujus agentis potentia, quæ ad istam actuationem sit sufficiens, qualis est potentia divina. Ita constat ex suprà dictis de ente potentia, *c. 14. l. 1.*

450 *Deum cognoscere entia rationis, non autem ea formare.*

II. Deus non format quidem Entia rationis, cognoscit tamen ea. Ita patet. Nam *primò*, quòd Deus non formet entia rationis, indè patet, quia formare entia rationis est ab imperfectione intelligendi. Ens enim rationis formatur, cùm id apprehenditur per modum entis, quod revera ens non est, aut apprehenditur aliter ac est: velut, cùm aliquid negativum, apprehenditur per modum formæ hærentis in subjecto; aut cùm quod absolutum est, apprehenditur sub aliquo respectu; aut quod à parte rei unum est, apprehenditur, ut distincta; aut quæ à parte rei diversa sunt, apprehenduntur ut unum, per præcisos, & abstractos conceptus. At fieri non potest, quin in illa deformitate objecti ad intellectum, sit magna imperfectio, non minor, ac si quis, quod Orichalcum est, cognosceret tanquam aurum; aut quod spirituale est, apprehenderet, ut corporale, & sic deinceps.

451 *Secundò*: quod autem cognoscat Deus entia rationis, inde probatur. Nam 1. simpliciter est perfectionis, si intellectus extendatur ad plura intelligibilia. Ergo ad absolutissimam, & perfectissimam scientiam, hoc est, omniscientiam, requiritur extensio (ita enim vocari solet amplitudo, quæ est in ordine ad objecta.) ad omnia objecta. At inter intelligibilia pertinent etiam entia rationis, ut patet per experientiam humani intellectûs. Nos enim omnes experimur nos intelligere sive cognoscere entia rationis.

452 Atque hinc 2. id porrò confirmatur. Inprimis id certum est, quod Deus cognoscat omnia entia realia, ut priùs visum est. E. & cognoscit. Deus etiam illam hominis intellectionem, & illum formalem conceptũ, qui in homine est de ente rationis.

Nam

Nam intellectio & conceptus reales sunt, qui sunt de entibus rationis, ut suprà conclusum est, *c.* 25. *Num.* 86, *in lib.* 1. *hujus operis.* Intellectio autem & formalis conceptus non potest cognosci, nisi cognoscatur & objectum illius, seu objectivus conceptus, quem vocant. Intellectio enim est nihil aliud, quàm repræsentatio objecti in potentia cognoscente, unde cognoscens intellectionem non potest ignorare objectum illius actus.

III. Deus cognoscit etiam negationes, veluti sunt cæcitas, tenebræ, &c. Ita sequitur *primò* ex jam dictis. Nam istæ etiam sunt entia rationis, in quantum ipsæ intelliguntur ab humano intellectu, ut habentes positivam entitatem. At visum est, entia rationis cognosci à Deo. Non tamen cognoscit Deus negationes, per modum alicujus positivi; (sic enim ex iis formaret entia rationis, quod fieri non posse ostendimus) sed absolutè & simpliciter cognoscit illas. Neque enim perfecta cognitio negationis (quæ Deo tribuenda est) exposcit, ut ipsa directè, & per modum entis, repræsentetur, sed est in hoc, quòd Deus cognoscendo clarissimè entia positiva, in eis cognoscit unum non esse aliud, vel non habere aliud, sub hoc non esse unitũ alii absq; ulla diversa repræsentatione negationis vel privationis. Sic igitur Deus perfectissime cognoscit negationes, eodem inquam actu positivo & reali, quo Deus cognoscit extrema, quæ de se invicem negantur. Confer *Suarez Disp. Met.* 54. *s.* 2. *n.* 22.

453 *Deum cognoscere negationes.*

IV. Deus cognoscit etiam impossibilia. Ita relinquitur etiam ex facto discursu ad secundam propositionem. Nam & ista sunt objecta & fictiones intellectûs humani. Et patet porrò, quia impossibilia sunt terminus sive finis negativus intellectionis. Unde non possent cognosci extrema in ordine rerum possibilium, nisi cognoscerentur ista, quæ ultra eum sunt impossibilia. Veluti perfectio alicujus rei creatæ est, cognoscere singularia sensilia, veluti est in plerisque bestiis. Ultra eam adhuc est perfectio in genere rerum creatarum, cognoscere etiam universalia, ut est in homine per discursum. Ultra eam adhuc est perfectio in rebus creatis, cognoscere effectum in causa sua, adeóque quasi intuitivè, non autem necessariò per causam, adeóque per discursum. Ita reperitur in Angelis quadantenus. Omnia autem cognoscere intuitivè, quæcunque intelligibilia sunt, id est impossibile, in re creata. Ut igitur cognoscatur iste ordo rerum possibilium: negativè tandem in aliquo sistendum est, quod scilicet non possibile sed impossibile sit, veluti hîc est creatura, intuitivè & perfectissimè cognoscens omnia. Et idem est de aliis.

454 *Deum cognoscere etiam impossibilia.*

PUNCTUM VI.

An Deus etiam mala cognoscat?

Inprimis hanc ad rem præcognoscendum est, quòd verbum notitiæ vel scientiæ, seu cognitionis in Scriptura ambiguum sit. Aliquando igitur sumitur notitia quasi complexè, prout ea implicat approbationem, vel amorem, quomodo Deus dicitur *novisse* viam justorum. *Ps.* 1. Indéq;, quæ Deus non approbat, dicuntur ab eo ignorari. Ut *Mat.* 7. *v.* 23. Nunquam *novi* vos: Discedite à me, qui operamini iniquitatẽ. Et, de hac scientia facilè patet: Deum malum non cognoscere, hoc est, cognoscendo approbare. *Mundi sunt oculi tui*, dicitur *Habac.* 1. *ne videant malum, & iniquitatem respicere non poterit.* Non vident, inquam, quia non libenter vident, ait *Hieron. ad Hab.* 1. *c.* Aliter igitur sumitur vox cognitionis præcisè & simpliciter, hoc est, sine addito vel connotato, & tum notat cognitionem, sive actum intellectûs, eum præcisè, quo res apprehenduntur, non addendo actum ullum voluntatis, veluti

455 *Verba notitiæ quomodo sumantur in Scripturis?*

amoris, vel effectûs alterius. Et de hâc cognitione in præsenti quæritur.

456 Iterum 2. præcognoscendum: quod de malo possimus trifariam loqui: Nempè *primò* quoad id, quod in eo materiale est, veluti est actus, vel alia res positiva, quæ malitiæ subsitat. *Secundò*, quoad id quod in eo formale est, hoc est, de ipsa malitia, vel ἀταξία, vel ipsâ inordinatione, ad divinam voluntatem. *Denique*, de toto aggregato, vel complexo, quódque Ethici solent malum vocare, hoc est, actionem v.g. cum adhærente ἀταξία.

457 Ex his quoad *primum* res est expedita, quòd Deus cognoscat malum. Nam scientia divina indubiè extenditur ad omne positivum, ut suprà patuit. De cæteris autem duobus capitibus quæstio est.

458 *Deum ipsam malitiam cognoscere.*

Dico igitur: *Deum cognoscere etiam ipsam malitiam, atque adeò totum id, quod significatur voce actionis malæ.* Ita patet, 1. per Scripturam, *Psal.* 49. *v.* 11. Ubi dicitur Deus novisse vanitatem in cogitationibus hominum, & sic in locis aliis. *Deinde* idem patet per rationem. Inprimis non potest Deus ignorare actus suos. Ergo non potest ignorare objectum eorundem, vel etiam alias eorundem circumstantias. Confirmatur ex suprà dictis. Ibi enim inferebatur, Deum, quia non potest ignorare actum suum creativum, ignorare non posse objectum creabile, seu creaturarum. Ergo ad eundem modum, si Deus actum aliquem exerceat circa rem malam, oportet ut etiam cognoscat ipsam rem malam, tanquam actûs istius objectum. Actus autem, quos Deus circa malum exercet, varii sunt, veluti punire malum, irasci malo, prohibere malum, permittere mala, & qui sunt ejus generis alii.

459 *Objicitur:* Scientia Dei est causa rerum, ut *Thom.* ait 1. *p. q.* 14. *a.* 8. At malorum autor Deus non est. Ergo nec scientiam de iis habet. *Resp.* 1. Scientia divina dicitur esse causa rerum, non quasi quæcunque Deus cognoscit, efficiat: sed quod nihil efficiatur citra divinam scientiam. Est enim aliqua notitia Dei non practica, sed speculativa solùm. Et patet. Nam cognoscit Deus impossibilia, & generatim omnia entia rationis, quæque possibilia quidem sunt, nunquam tamen evèniunt, cognoscit etiam seipsum, quorum nihil efficit Deus. Scientia etiam divina est causa rerum, adjunctâ voluntate, ut rectè disputat *Valentianus tom.* 1. *disp.* 1 *q.* 14 *punct.* 8. *fol.* 379. Unde quæ scit Deus, non tamen vult, non efficit, sed quæ & cognoscit, & vult, ea efficit.

Scientia Dei, quomodo sit causa rerum?

ARTICULUS III.
De modo divinæ cognitionis.

460 Quoad modum divinæ cognitionis multa ex dictis clara esse possunt. Sed pergrediamur distinctè.

PUNCTUM I.
Cognitio Dei est perfectissima.

Perfectissima, inquam. Nam omnia attributa divina sunt sumenda cum perfectione summa. Estque illa perfectio intelligenda de perfectione tam extensivâ quàm intensivâ, ut eos terminos huic materiæ attribuere liceat, ex analogia ad habitus & actus creatos. Perfectio ejus *extensiva* est in eo, quòd nihil, quod quacunque ratione sit intelligibile, effugiat divinam intellectionem, prout per partes, in præcedenti articulo, visum est. Perfectio autem *intensiva* est in eo (non quod ex pluribus scientiæ gradibus sit coagmentata, quod aliâs solet esse in extensiva perfectione habi-

tuum

tuum & actuum) sed quòd ea divina scientia sit clarissima, evidentissima, absolutissima, nullo modo fluctuans, carensque adeò omnibus imperfectionibus, quibus humana vel angelica scientiæ sunt expositæ.

PUNCTUM II.

Cognitio Dei est certa & infallibilis.

461

Ita relinquitur ex priori attributo: Nam fallibilitas & incertitudo in scientia est maximæ imperfectionis. Quomodo autem ea infallibilitas & certitudo divinæ scientiæ consistat cum rerum contingentia (de hoc enim potissimum dubitari solet) autè à visum est, *in præced. Artic punct.* 4.

462 *Certitudo & infallibilitas scientiæ an sint idem?*

Distinguunt autem aliqui inter certitudinem & infallibilitatem in scientia. Ita *Valentia tom.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 14 *punct.* 5. §. 2. Infallibilem scientiam vocat, quæ talis est, ut spectato lumine, seu principio seu medio, quo nititur, atque etiam spectatâ ratione objecti, de quo est, non possit esse falsa. *Certam* autem vocat scientiam, quæ ita est necessaria, ut non possit non haberi. Atque sic infallibilitas purificat scientiam à falsitate vel opinione: Certitudo autem purificat scientiam à contingentia. Frequenter tamen certa vocatur scientia, quæ certificat quasi intellectum in assensu, indéque intellectum expurgat à dubitatione, falsitate, vel debilitate aut timiditate in assentiendo, quo sensu infallibilitas & certitudo scientiæ in idem recidunt.

PUNCTUM III.

Deus comprehendendo se (seu comprehensivè & adæquatè se cognoscendo) cognoscit creaturas in seipso, juxta proprium esse earum.

463

Duo definio: *I.* Modum, quo Deus se cognoscat, cognoscit inquam se comprehensivè. *II.* Definio modum, quo cognoscit creaturas. Has igitur cognoscit in seipso tanquam speculo, in quo relucent ideæ omnium rerum creatarum, attingendo tamen eas sub esse proprio earum. Neque enim cognoscit solùm essentiam suam Deus. Hæc tota res suprà plenius disputata est, *in præc. art. hujus cap. punct.* 1. *&* 3.

PUNCTUM IV.

Deus non cognoscit per speciem res creatas, & proinde nec seipsum.

464 *Deum res creatas non cognoscere per speciem.*

Quòd Deus non cognoscat res creatas per speciem, multipliciter pater. Nam 1. species est quasi effectum rei intelligibilis. Igitur ordine naturæ est posterior re intelligibili. At rem creatam intelligit Deus, cùm ipsa adhuc est in esse possibili, ubi nullam speciem spargere potest. Hanc tamen argumentationem non adeò firmam puto. Deinde: si Deus ad res creatas cognoscendas egeret specie. Ergo earum productio etiam præsupponeret earum speciem, in intellectu divino. At hæc esset magna in Deo Imperfectio, si produceret Deus res creatas, ex necessariò præsupposito aliquo creato ente, quia sic Deus ex seipso, & sine addito non esset sufficiens ad executionem potentiæ. At Deus est ens *αὐτάρκεστον*. Ergo isto ente creato, hoc est, specie intelligibili opus non habet, ad rerum productiones. Ergo multò minùs ad earum cognitionem. *Denique* officium speciei intelligibilis potissimum est duplex: primum

Speciei intelligibilis officium.

primum eſt, unire objectum intellectui cognoſcenti. Oportet enim objectum approximatum eſſe potentiæ cognoſcenti, unde cum ab intellectu humano multa quoad eſſentiam ſuam abſint, quæ ab eo cognoſcuntur, fiunt ei per ſpeciem ſui præſentia. Alterum eſt actuare potentiam cognoſcentem, quæ ex ſeſe indifferens eſt, ad objectum hoc vel illud, & ſimpliciter prior eſt ipſâ actuali cognitione. Utrumque autem ceſſat in cognitione Dei. Nam divino intellectui, utpote, qui ubique eſt, omnia ſunt præſentiſſima. Unde & ob eandem præſentiam Dei, noſter etiam intellectus Deum non intelligit per ſpeciem intelligibilem. Huc pertinet quod *Scaliger* ait *Exerc. 365. ſ. 3.* Non intelligit per ſpeciem, ſed per ſui ipſius præſentiam. Deinde etiam divinus intellectus eſt actualiſſimus. Eſt enim ſcientia in Deo non per modum habitûs vel potentiæ, ſed per modum actûs primi & ultimi, hoc eſt, non eſt in Deo potentia intelligendi, ſed intellectio unde dicitur Deus intellectualis naturæ, per actualem intellectionem, quæ cum ipſo Deo eadem ſit, ut ſuprà concluſum eſt, *hoc titulo, articulo primo.*

PUNCTUM V.

Deus non cognoſcit componendo & dividendo.

465 *Intellectio hominis triplex.*

Noſtra intellectio triplex eſt: Aliquando intelligimus ſimplices terminos: aliquando apprehendimus & facimus propoſitiones, & aliquando diſcurrimus, ut *Ariſt.* docet, *lib 3. de anima, cap. 6.* (ubi & Interpp.) *& lib. de Interp cap. 1. Scalig Exerc. 307. ſect. 2. Zabarell. lib. 2. de nat. Logic. cap. 2.* Conimb. 1. *prior. cap. 4. quæſt. 2. a. 1.* aliíque. Ex his igitur, quid Deo conveniat, vel non conveniat, nunc videndum eſt.

466 *Deum non cognoſcere complexa.*

Hac igitur in re id *primò* certum eſt: quòd Deus cognoſcat ſimplicia & complexa, hoc eſt, propoſitiones & Syllogiſmos. De his enim ſingulis ſunt intellectiones noſtræ, indéque iſti omnia per conceptus formales in mente noſtra repræſentantur. Quia igitur cognoſcit Deus omnem intellectionem noſtram, igitur cognoſcit etiam omnis intellectionis noſtræ objectum. Ergo & ſyllogyſmum & propoſitionem. Nam intellectio eſt nihil aliud, quàm objecti perceptio. Ergo cognitio hæc eſt hujus objecti perceptio. Ergo & cognoſcere intellectionem hanc, eſt cognoſcere hujus objecti perceptionem. Atque hinc ſummatim, cùm Deus ſuam intellectionem cognoſcit, eodem actu fertur ad cognoſcendum humani intellectûs objectum.

467 *Modus cognoſcendi in Deo, non eſt per compoſitionem & diviſionem.*

Loquendo autem non de re cognita, ſed modo cognoſcendi, dico: Deum non cognoſcere componendo & dividendo, hoc eſt, formando propoſitiones. Idque inde eſt, quia noſter intellectus diſtinctâ intellectione non fertur ſimul ad plura objecta, & proinde neceſſe habet, ut partiatur intellectionem, juxta diverſitatem intelligibilium, imò, ut aliquando eandem rem partiatur in intelligendo, dum, per plures inadæquatos conceptus, eum oportet apprehendere, quod à parte rei unum eſt. Veluti, non poſſumus nos unâ intellectione apprehendere, ſignificatum hominis, & ſignificatum riſibilitatis. Oportet igitur, ut aggregemus hos conceptus, dicendo: *Homo eſt riſibilis.* Hæc autem ratio non procedit de divino intellectu. Nam divinus intellectus diſtinctiſſimè uno actu cognoſcit objecta omnia, eo ſcilicet, quo ſe ipſum cognoſcit Atque hinc conſequenter repugnat Deo, ut intelligat componendo, & dividendo, hoc eſt, per plures intellectiones, quæ pluralitas in iſto modo cognoſcendi implicatur, ut viſum eſt. Confer *Thom. 1. p. q. 14 a. 14.* De diſcurſu ſtatim dicam.

PUNCTUM VI.
Deus non cognoscit discurrendo.

Viso, de compositione & divisione, nunc addendum est de discursu, qui ex dictis, tertius erat modus cognitionis nostræ. 468

Præsupponendo autem hanc ad rem quod & præcedenti puncto dictum est, non esse nunc sermonem de re cognita, sed de modo cognoscendi. Inprimis enim certum est, quod & ibi probatum est, quòd Deus cognoscat discursum, quin & ipse discursu nititur, cùm nobis aliquid patefacit, vel in verbo suo persuadere intendit. Est enim istorum discursuum plena Scriptura. Hoc solùm dico, quòd ipse non cognoscat discurrendo, hoc est, ut habeat alicujus rei notitiam, non eam acquirit sibi per discursum.

Hoc ut rectiùs intelligatur, præcognoscendum est, quod discursus sit duplex, alius est continuus, alius discretus, seu, ut clariùs dicam, alius est per successionem continuam, alius discretam. Prioris generis discursus est in syllogismo, ubi à notitia præmissarum, deducimur in notitiam conclusionis, quæ ex istis, in sui notitia, pendet. Alterius posterioris generis discursus est, cùm citra dependentiam unius ad aliam, unum post aliud intelligimus. Veluti si, cognitis plantis, cognoscamus doctrinam de Metallis. Estque adeò summatim in omni discursu pluralitas notitiarum sese consequentium, ut inferiùs pluribus persequor, *cap. 4. hujus libri, num. 190. seq.* & plenius in doctrina syllogistica *c. 1. n. 17. seqq.* & Confer Colleg. Conimb: *lib. 1. prior. cap. 1 q. 2. a. 1.* 469 *Discursus duplex.*

Nunc *I.* dico: *Deus non discurrit discursu eo, qui est secundum continuam successionem.* Ita patet, quia usus istius discursus est, ad cognoscendum ex notis ignotum & dubium. Unde & medius terminus dicitur ratio, rei *dubiæ* fidem faciens, à *Cicer.* Et *Ram. lib. 2. Dial. cap. 9.* ad constituendum syllogismum ait: *Cùm aliquid dubium sit quæstio efficitur, & ad ejus fidem tertio argumento opus est.* At hæ sunt multiplices imperfectiones in cognitione, præsupponere aliquid ignotum & dubium, & ejus notitiam quærere per antè cognita, & in assensu dependere ex tertio, ut facilè constat. 470

Dices: Deus cognoscit causam & effectum, v. g. Ergò ex causa cognita potest concludere effectum. At iste discursus est syllogisticus. *Resp.* Deus non cognoscit effectum ex causa, vel per causam, sed statim in causa intuetur ejus effectus omnes, citra dependentiam notitiarũ. E. ibi non est discursus, quia discursus, de quo loquitur, est cùm notitiarum dependentia, ut scil. unum per aliud, vel ex alio cognoscatur. 471

II. Deus non cognoscit discursu eo, qui est per successionem, atque adeò simpliciter non discurrit. Ita patet, quia summatim omnis discursus est cum successione notitiarum, indeq ue præsupponit multitudinem earum. At simpliciter repugnat Deo, illa intellectionum pluralitas, ut visum est, in præcedenti puncto, de compositione & divisione. Ea enim quæ ibi dicta sunt, hîc à fortiori procedunt. Nam minus simplex est modus intelligendi per discursum, quàm iste, quo intelligimus componendo & dividendo, ut constat. Confer *Aug. 15. de Trin. c. 14.* & *de Genes. ad liter. c. 18. Dionys. de div. nom. c. 7.* Et *Thom. l. 1. cont. gentes, cap. 55. seqq. Quodlib. 11. a. 2.* & *1. p. q. 14 a. 7.* 472

ARTIC.

ARTICULUS IV.
De variis distinctionibus divinæ cognitionis.

Inprimis præsuppono hanc ad rem, à parte rei, unam esse Dei cognitionem, ut sæpè visum est, & nunc iterum breviter patet.

473 *Cognitionem Dei unam esse probatur.*

Inprimis certum est, quod Deus cognoscat seipsum & quidem perfectissimè. In ista enim cognitione sui, consistit Dei felicitas. Sine dubio autem Deus est beatissimus & felicissimus. Porrò illa cognitio, quâ Deus seipsum, quæque in eo sunt, cognoscit, necessariò est una. Nam ipse Deus est aliquid unum, & quæ in ipso sunt, habent realem identitatem, cum ipso. Ergo & cognitio, quâ se Deus cognoscit, est una. Unum enim objectum, per plures inadæquatos conceptus apprehendere, est imperfectionis in cognoscendo. Ergo, hactenus Deus cognoscendo essentiam suam, unâ & eâdem intellectione, cognoscit perfectissimo etiam modo omnia sua attributa, & proinde etiam potentiam & scientiam. At potentia & scientia Dei isto actu intelligendi, non cognoscitur perfectissimè, si non cognoscatur istorum extensiva latitudo, in ordine ad objecta, hoc est, quid particulariſſimè fit per ea attributa Deo per potentiam quidem, possibile, per scientiam cognoscibile, hoc est, quicquid ullo modo extra Deum est. Ergo hæc omnia eodem actu, uno & indiviso, perfectissimè cognoscuntur. Ergo non supereſt jam actus intelligendi alius. Ergo absolutè una & simplex est Dei cognitio. Mitto alia, de quibus confer *Lychet. ad Scotum 1. d. 2. q. 1. fol. 45. & Suarez disp. 30. s. 15. n. 33.*

Atque hinc sequitur: quòd in variis divisionibus cognitionis divinæ, non intelligatur multiplicari divina cognitio: sed solùm membra istarum divisionum, respondent nostris diversis iisque inadæquatis conceptibus, quos de ista una divina cognitione habemus. Quanquam aliquæ etiam continent solùm distinctionem nominis, ut apparebit.

Propono autem *primò* istarum distinctionum aliquas; *deinceps* etiam alia nomina cognitionis humanæ considerabo, an ea Deo tribui possint.

PUNCTUM I.
De distinctione scientiæ Dei in scientiam simplicem & scientiam approbationis.

475 *I. Scientia Dei est vel simplex, vel approbationis.* Hæc distinctio est distinctio nominis solùm. Indicat enim vocem scientiæ vel cognitionis ambiguè dici, hoc sensu, quod aliquando notet solum & præcisum actum intellectûs divini, hoc est, nudam cognitionem: Et sic scientia divina est simplex: Aliquando verò notet cognitionem, cum addito, vel connotato actu voluntatis, veluti est actus approbationis, vel amoris, seu effectûs. Dicitúrque sic Deus ea cognoscere, quæ cognoscit & amat. Secundùm priorem scientiam, dicuntur omnia nuda & aperta esse oculis Dei, *Heb. 4.* Secundùm posteriorem scientiam Deus dicitur non novisse maledictos *Matth. 7. v. 23.* Sic *August. Epist. 102. ad Evodium. Deus*, inquit, *si ad scientiam referas, non ignorat eos quibus dicturus est non novi vos, sed earum improbatio hoc verbo insinuata est.* Alia exempla prius relata sunt, hujus *tit. art. 2. punct. 5.*

PUNCTUM

PUNCTUM II.

De divisione scientiæ Dei, in scientiam visionis & intelligentiæ.

476 *II. Scientia Dei est vel scientia visionis, vel simplicis intelligentiæ.* Ut distinctio hæc intelligatur, prænotandum est discrimen, inter visum & intellectum nostrum. Igitur visus cognoscit ea solùm quæ certa sunt, quæque adeò præsentia & actualia sunt. Unde & *præsentia* Scholasticis quibusdam dicta sunt, tanquam *præsentibus* entia. Intellectus autem vagatur longiùs, & non cognoscit ea solùm, quæ præsentibus sunt, sed ea etiam, quæ futura sunt, aut etiam, cùm quæ sunt prorsus impossibilia, sibi imaginatur.

477 *Scientia visionis.*

Igitur ad hanc analogiam *scientia visionis* est, quâ Deus intuetur & cognoscit ea, quæ coram sunt, aut etiam in universum, quæ esse actuale habent, vel habuerunt, vel habitura sunt. Hæc omnia seu præterita seu futura sint, sunt intellectui divino præsentia, non hoc sensu, quasi res omnes habeant esse quoddam æternum & permanens, per quod Deo omnibus temporibus coëxistant, sed quod singula per ideam sui, quam in mente divina habent, nunquam Deo sint incognita.

478 *Scientia simplicis intelligentiæ*

Scientia autem *simplicis intelligentiæ* dicitur illa, quâ Deus cognoscit ea, quæ in nullo tempore habebunt esse actuale, veluti sunt ea, quæ sunt impossibilia, aut, quæ cùm ex parte sui non involvant repugnantiam ad essendum, non tamen de facto existunt unquam. Multa enim quæ possibilia sunt, nunquam fient. Ista igitur cognoscuntur à Deo scientiâ, non visionis, sed intelligentiæ.

479 *Deo non convenit visus.*

Ex his apparet 1. *Scientiam visionis non dici hoc sensu de Deo quasi Deus aliqua cognoscat per sensum visûs, dimissis aliis, quæ cognoscantur ab intellectu:* ad quem sensum, in nobis sunt duæ potentiæ cognoscitivæ, sensus scilicet, & intellectus, ad quem modum porrò dici solet, in nobis sensum esse singularium, intellectum autem esse universalium. Nam inprimis visio propriè sic dicta est actus materialis, unde est dependens à materia sive organo corporeo, quod oculus est, proindéque non convenit nisi rebus materialibus. Deus autem spiritus, & proinde expers omnis materiæ est. Scientia igitur visionis, de Deo non propriè, sed per Metaphoram dicitur, sumptâ similitudine inde, quòd sicut initio dictum est, sicut visus est rerum præsentium, ita etiam Deus dicitur cognoscere scientiâ visionis, ea quæ præsentia sunt. Ubi tamen & ampliatio sive Synecdoche concurrit. Cùm enim visus sit ad præsentia sola, scientia tamen visionis, Deo tributa, non est ad sola præsentia, sed etiam præterita & futura, quæ Deus ita intuetur, ac si coràm seu præsentia essent.

480 Deinde ex his etiam apparet: scientiam intelligentiæ in Deo contradistingui contra scientiam visionis, non hoc sensu, quasi detur in Deo ulla cognitio, quæ non sit intellectiva. Sed generale nomen remansit speciali actui intellectûs divini, quod aliâs etiam familiare est, ut speciei uni maneat generale nomen. Generatim igitur loquendo, omnis cognitio divina est intellectio seu intelligentia, proinde etiam scientia visionis, quam vocamus. Speciatim autem, quia Deus aliqua cognoscit, coràm intuendo, aliqua non intuendo, hinc iste modus cognoscendi posterior, simpliciter vocatur scientia intelligentiæ.

PUNCTUM III.

De distinctione scientiæ divinæ in practicam & speculativam.

481 *III. Scientia Dei est practica vel speculativa.*

Aristoteles

Aristoteles lib. 3. de anim. t. 49. intellectum humanum dividit in speculativum & Practicum: unde aliquâ proportione istæ applicationes tribuuntur scientiæ divinæ. Sunt autem duo considerandа. 1. Quid sit practica & speculativa cognitio? Atque adeò an istæ Deo conveniant? 2. Quarum rerum sit scientia practica, & speculativa.

Quæstio II.

Quid sit practica & speculativa cognitio? atque adeò: an Deo conveniant?

482 *Thomas* 1. p. q. 14. a. ult. disputat, istas denominationes à tribus sumi.

Tripliciter dicitur cognitio speculativa vel practica.

Primò; igitur dicitur scientia, speculativa, vel practica, ex parte rerum scitarum. Quæ ergo non sunt operabiles à sciente, qualis est scientia hominis de rebus naturalibus vel divinis, eæ faciunt scientiam speculativam: quæ operabiles sunt, practicam, qualis est scientia ædificatoris, de domo, vel sutoris de calceo.

483 *Deinde* sumuntur istæ denominationes ex modo cognoscendi, quicquid sit de objecto scibili. Ita scientia speculativa est, si quis domum cognoscat, v. g. solùm definiendo & dividendo istud thema, aut etiam communissima ejus prædicata pensitando.

484 *Denique* sumuntur istæ denominationes ex fine. Ergo si quis aliquam rem cognoscat, ut secundùm eam cognitionem operetur, dicetur habere scientiam practicam: Si autem rem aliquam cognoscat, citra intentionem operationis, solùm veritatem considerando, dicetur habere scientiam speculativam.

His præmissis apparet: Convenire Deo scientiam speculativam, & practicam. Nam *Primò*; cadunt aliqua sub divinam cognitionem, quæ non sunt operabilia, ut est Deus ipse. *Deinde:* apprehendit Deus nostros conceptus, quibus definimus, & dividimus tes, hoc est, de rebus speculamur. Denique cognoscit Deus aliqua, quæ nunquam facere vult. Ergo hactenus Deo convenit aliqua speculativa cognitio.

Secundò: cognoscit Deus aliqua operabilia, veluti omnes res creabiles, & quidem antequam creet, ut definito tempore eas creare velit. Ergo hactenus Dei cognitio de istis est practica. Sed hæc amplius patebunt in sequenti quæstione.

Quæstio III.

Quarum rerum sit cognitio Dei speculativa & practica?

485 Attingamus eas solùm materias, de quibus controversia esse solet. Atque hinc dico 1. *Deus cognoscit se purè speculativè.* Ita patet, quia Deus non est aliquid operabile. Ergo nec ut aliquid operabile cognosci potest. Operatrix verò scientia requirit subjectum operabile, & ordinem ad operationem.

486 Oppugnant hanc assertionem *Scotus, in Prolog. sent. & 1. d. 38.* ubi docet scientiam sive cognitionem, quam Deus de se habet, esse practicam, quia rectificet amorem, quo Deus se amat. Sed fundamentum lubricum est. Nam si illa rectificatio practica esset, oporteret cognitionem, quâ Deus se cognoscit, diversam esse ab amatione, quâ Deus se amat. Quomodo enim quid dicetur rectificare seipsum? Amatio autem & cognitio, quâ Deus se cognoscit & amat, realiter idem sunt, quia sunt actus vitales Dei, qui ad essentiam, & sic ad se invicem, realem habent identitatem. Vide *Valentiam tomo 1. Disp. 14. punct. 8.*

487 *II.* Dico: *Cognitio Dei respectu creaturarum creabilium est practica.* Ita patet. Nam

Nam & ſubjectum ibi operabile eſt, & cognitio eſt ad operandum.

Objicit hîc *Scotus*: Scientiam Dei, reſpectu harum rerum non eſſe practicam. Quia praxis omnis, quæ ſit in rerum productione, referenda ſit, ad voluntatem, non ad intellectum ſive ſcientiam. *Reſpond.* Scriptura frequenter productionem refert non ad voluntatem ſolùm, ſed ad intellectum etiam, ut ad *Eph.* 1. Operatur Deus omnia juxta *conſilium* voluntatis ſuæ. Conſilium enim utique ad intellectum pertinet. 2. Humana etiam ſcientia (unde primò ſumpta eſt iſta appellatio) non dicitur practica, quaſi ſcientia præciſè & remotâ voluntate ſit practica, ſed quòd eâ accedente talis ſit. Ergo etiam ut aliqua ſcientia Dei dicatur practica, ſatis eſt, ſi id ſit accedente voluntate. Vide *Cajetan. in ſumm. 1. p. q. 14. a. 6.*

III. Dico: *Scientia Dei etiam reſpectu malorum eſt practica.* Non hoc ſenſu, 488
quaſi Deus mala efficiat, ſed quia per aliquos actus practicos, circa ea occupetur, veluti ordinando, prohibendo, permittendo ea. Sic *Thom. 1. p. q. 14. a. 16.* Mala, inquit, licet à Deo non ſint operabilia, tamen ſub cognitionem practicam ipſius cadunt, ſicut & bona: in quantum permittit, vel impedit, vel ordinat ea, ſicut & ægritudines cadunt ſub practicam ſcientiam Medici, in quantum per artem ſuam curat eas & removet.

PUNCTUM IV.

In quâ differitur de aliis humanæ ſcientiæ nominibus, & eorum appellatione, ad ſcientiam divinam.

I. Scientia humana ſolet diſtingui in confuſam & diſtinctam, adæquatam & 489
inadæquatam. Hæc tamen varietas intelligendi in Deo apprehendi non poteſt. *Deo non convenit ſcientia confuſa & inadæquata.*
Nam rem confuſè & inadæquatè apprehendere ex ſemiſſe ſaltem eſt imperfectionis, ut ex ipſis terminis conſtat. Confuſè ſiquidem apprehendere rem, eſt eam apprehendere, prout per nomen (dimiſſâ definitione) exprimitur, ut *Scotus* definit *in quodlibet. q. 2. §. loquendo igitur*: Vel etiam eſt idem, quod rem apprehendere in iis quæ in ea continentur promiſcuè & permixtim cognitis, ut *Colleg. Conimbr.* definit, 1. *Phyſ. c. 1. q. 2. a. 1.* ubi confer *Zabar. de ord. intell. c. 11.*

II. Scientia humana alia eſt à priori, alia à poſteriori. Illa dicitur ſcientia pro- 490
pter *quid*, & eſt per cauſam: Hæc dicitur ſcientia *quia*, & eſt per effectum. Juxta *Nec ea, quæ eſt à poſteriori.*
quam diſtinctionem etiam aliqua dicuntur notiora ſecundùm nos, alia ſecundùm naturam, apud *Ariſtotel. 1. poſt. t. 5. & 6. Topic. cap. 3.* Sed nec hæc varietas intelligendi in Deum cadit. Novit enim Deus neceſſariam connexionem cauſæ cum effecto, & novit etiam intellectum humanum poſſe aſſurgere, ex effectorum cognitione, in cognitionem cauſarum: ipſe tamen non ita aſcendit, ſed effectum potius *in cauſa cognoſcit.* Et ſic non convenit ei ſcientia à poſteriori. Vide *Suarez Diſp. 30. ſ. 15. n. 38.*

Sed neque ſcientia propter quid, ſeu à priori, Deo convenit, ſi rigoroſè loquamur, 491
ad modum ſcientiæ illius, quam in nobis vocamus ſcientiam, propter quid. Eam *Quatenus ei conveniat ſcientia à priori.*
enim ſic dicimus, quam de effecto habemus per vel propter cauſam, per cauſam, inquam, tanquam medium. Id enim notat vocula *per* & *propter.* Indéque inſinuant diſcurſum. At Deo non convenit diſcurſus, ut priùs viſum eſt, *art. 3. punct. 6.* Ad quem modum & *Thom.* ait *1. p. q. 14. a. 7. ad ſecundum*: Deus non cognoſcit *per cauſam*, quaſi prius cognitam, effectus incognitos, ſed eos cognoſcit *in cauſa.*

Nihilominùs

Quomodo scientia Dei dicatur, Propter quid?

Nihilominùs commodè interpretando, potest scientia Dei vocari propter quid, partim negativè, quatenus isto modo loquendi, removetur à Deo scientia à posteriori; partim etiam, ut particula propter, indicet, non causalitatem, respectu illius cognoscentis, sed solùm causalitatem inter Entia cognoscibilia, quæ à parte rei est, veluti quod effectus est per vel propter causam. Unde habet Deus scientiam, *Propter quid*; in quantum simplicissimâ cognitione cognoscit, quinam effectus huic vel illi causæ congruant, vel quinam ex hac vel illa causa effectus dependeant. Confer *Durand. 1. d. 35. q. 4.*

492 *Denique:* loquendo, de scientia nostra, solet frequenter usurpari nomen *judicii, prævisionis, recordationis*, seu *reminiscentiæ, fidei, opinionis, consultationis*, seu *consilii.* Hæc omnia significant imperfectionem, unde formaliter Deo non conveniunt, si propriè loquamur. Videamus de singulis.

493 *An Deo conveniat judicium?*

Judicium significat in nobis modum intelligendi compositum, eum nempe, qui est per compositionem, & divisionem, & discursum. Unde & pars Logicæ ea, quæ est de propositionibus & syllogismis vocatur doctrina judicii apud *Cicer. lib. 4. de Finibus, & init. Topic. Fabium Instit. Orat. cap. 14.* & alios. Vide inprimis *Ramum lib. 2. Schol. Dial. c. 8. & compar. 3. & 4. contra Schegk. in orat. pag. 472.* Sic igitur solet in judicio implicari duplex actus, alter est apprehensivus, quo scilicet objectum apprehenditur; alter verò superveniens, est judicativus. Sic *Ægid. lib. 2. de anima tract. 5. quæst. 1. a. 1.* intellectuale judicium est, inquit, quando potentia præter actionem, quâ apprehendit objectum, elicit alium actum, quo judicat rem ita esse vel non esse, quomodo apprehenditur: Et hoc modo judicare, est opus mentis, quæ apprehensâ hac propositione, homo est animal, assentitur illi, judicans rem ita se habere. Cum igitur intellectio Dei non sit composita, judicium ei propriè non convenit.

In quantum tamen judicium significat cognitionem, purificatam quasi à temeritate, imprudentia, vel sententiæ præcipitantia, sic judicium Deo convenit. Ita dicitur Deus corripere in judicio, *Hier. 10.* castigare in judicio, hoc est moderatè & leviter. *Hier. 30.* Mitto significationes alias, quas diligenter recensitas, Vide apud *Flac. in Clavi Script. part. 1. in voce judicare.*

494 *An Deo conveniat prævisio & recordatio?*

Prævisio & recordatio, dicuntur per ordinem ad præterita & futura, quæ cognoscuntur. Recordamur enim præteritorum & prævidemus futura. Et proinde accuratè loquendo, (quia ad divinum intellectum nihil est futurum vel præteritum, sed intuetur Deus omnia tanquam præsentia, unde & omnia, quibus convenit esse actuale, sub quacunque id sit differentia temporis, cadunt sub scientiam visionis Dei, quam vocant) Deus non prævidet vel recordatur. Præsertim quia recordatio sive reminiscentia est eorum, quorum notitia in intellectu nostro quasi abscissa est, per oblivionem. *Cùm species in mente nostra obrutæ sunt aut confusæ, per disquisitionem aut evolutionem mens nostra eas repetit. Et hanc rem reminiscentiam vocant*, ait *Scal. Exerc. 307. s. 2. p. 921.* Sic & de prævisione ait, *Exerc. 365. s. 8. Omnia*, inquit, *præsentia Deo sunt, quare ut illud quoque subtilius excutiatur, ne verbum quidem illud prævidere Dei convenit omnipotentiæ, nisi quoad nostrâ mutilâ intellectione metimur infinitatem. Nobis quidem, quibus est futurum, prævisio illa est, Deus, cui nihil futurum est, non prævidet, sed videt simplicissimè quod est præsens. At omnia præsentia.* Vide & *Exerc. 307. s. 20. p. 957.*

Quod si tamen prævisio & recordatio, vel rememoratio simpliciter sumatur juxta

juxta ordinem temporis, quod est in rebus cognoscibilibus, tum quia res aliæ aliis priores sunt, & proinde aliæ præteritæ, aliæ futuræ, non autem omnes præsentes sunt, hactenus sano sensu Deo potest tribui prævisio & recordatio, hoc est, cognoscere res, quæ sunt post alias, vel præ aliis in mundo.

495 *Deus an per fidem cognoscat?*

Fides notat assensum propter autoritatem dicentis vel testantis, atque sic, prout autoritas major minórve est in testante, fides est certior vel incertior. *Ab existimatis proficiscens oratio, vel ab inexistimatis eadem, haudquaquam tantundem valet*, ait *Hecuba apud Eurip. ad Ulyssem*. Atque hinc, quia testimonium divinum insinuat autoritatem in dicente summam, ideò certissimus est assensus, qui ei innititur. Certissimus inquam est assensus, non tamen necessariò est ei evidentissimus, quia non potest scire rationem, ob quam conclusio vel sententia, quam tenet, vera sit, idque propter rerum sublimitatem & imperscrutabilitatem. Atque ita summatim fides insinuat 1. imperfectionem inevidentiæ & obscuritatis, 2. dependentiam ad autoritatem dicentis. Dei autem cognitio est ipsi Deo clarissima & evidentissima, & prorsus independens ad alterius autoritatem. Dico ad alterius: Nam respectu sui ipsius non est creditio, ut scilicet quis assentiatur verbis suis ob sui autoritatem. Indéque nulla relinquitur autoritas, cujus respectu Deo tribuenda sit fides, hoc est, quâ ipse credat, vel eam cognitionem habeat, quam nos fidem vocamus. Nam inferior autoritas ex se fallibilis est, & proinde Deum non potest ad assensum movere. Et si quando dictis hominum assentitur, non facit id credendo, sed sciendo. Sibi autem non credit, quia locutio, qua sibi loquitur Deus, est perfectissima sui & rerum omnium comprehensio. Vide *Suarez in Metaph. disp.* 30. *s.* 15. *num.* 37.

496 *Opinio Deo non convenit.*

Opinio notat in hominibus assensum fluctuantem, indeterminatum & probabilem. Ita opinamur, cras fore serenitatem, quia nunc est vespertina rubedo; opinamur aliquem fore doctum vel divitem, quia videmus ipsum pro tempore diligenter studere, vel inhiare opibus. Differtque adeò opinio à scientia in eo, quod scientia est de rebus certis. Opinio autem est de incertis, & quæ possunt secus habere. Imperfectio igitur manifestè insinuatur per opinionem. Unde etiam Deo non convenit, ut cognoscat aliqua per opinionem. Atque hinc etiam supra rejectum est, in hypotheticis futuris, Deum habere de istis certitudinem moralem, hoc est, probabilitatem. Nam ista absolutè non est certitudo. Vide *hoc titulo art.* 2. *puncto* 5.

497 *Consilium an Deo conveniat?*

Consilium & consultatio primò etiam significant imperfectionem. Nam insinuant multitudinem cogitationum vel intellectionum. Consultamus enim conferendo diversas sententias. At pluralitas intellectionis imperfectio est, Deóque repugnat, qui omnia intelligit intellectione unâ. Atque inde illa etiam imperfectio est in consultatione, quòd scil. in consultando animus primùm dubius est, quid tenendum sit in mediis propositis. Consultamus enim, ut in dubio videamus, quid tutius vel verius sit. Vide *Aristot. lib.* 3. *Ethic. cap.* 3. *Nemes. lib.* 5. *Phil. cap.* 5. *Thomam*, 1, 2 *q.* 14. *a.* 4, 5, 6. Ubi & interpp. Vide & nominatim *Valentiam*; *tom.* 2. *disp.* 2 *q.* 9 *punct.* 2, 3. Dubitare autem similiter notat imperfectionem. Atque hinc *Scal. Exerc* 365. *s.* 8. ait, tam impiam esse vocem consilii in divinis, ac est Deitatis pluralitas. Confer & *Pelarg. in Damasc. pag.* 77. & *Suarez Disp.* 30. *sect.* 15. *num.* 39.

498

Nihilominus non est diffitendum: quòd consilium aliquando notet simplicem assensum, ut ex consilio dicatur factum, quod non est factum temerè vel præcipitanter,

ranter, vel imprudenter. Et hoc sensu dicitur, *Eph.* 1. *v.* 11. Deum omnia operari ex consilio voluntatis suæ. Et *Jer.* 23. *v.* 18. Dicitur Deus magnus consilio. Patétque adeò; sic Deo convenire, ut ei tribuatur consilium.

TITULUS XV.
De Voluntate Dei.

499 Hac in re id præsuppono, quod omninò Deo conveniat voluntas. Ita enim sequitur ex iis, quæ de Dei intellectu dicta sunt. Cuicunque enim convenit intellectus, ei etiam convenit voluntas. Fertur enim unaquæque res in suum bonum. Inclinatio autem ad bonum est per appetitum. Ergo unicuique rei suus convenit appetitus. Proinde si res ferantur ad bonum suum per naturalem instinctum, erit appetitus naturalis: Sin ferantur ad bonum suum per notitiam sensitivam, appetitus erit sensitivus & animalis. Ergo & si ferantur res ad bonum suum per notitiam intellectualem, competit eis etiam appetitus intellectualis, quod nihil aliud est quàm voluntas. Proindéque hinc maximè connexa sunt, habere intellectum & voluntatem. Unde si isti Deo convenit, eidem etiam conveniet voluntas. Plura vide apud *Thom.* 1. *p. q.* 19. *n.* 1. *& p.* 3. *q.* 18. *n.* 1. ubi & interpp. vide, & adde sententiarios 1. *d.* 45. 36.

Deo convenire voluntatem.

500 Hoc præsuppositò dicendum est. 1. Quid sit voluntas Dei? 2. Quod sit objectum voluntatis divinæ? 3. Qualis sit voluntas Dei, seu quomodo velit? 4. De distinctionibus divinæ voluntatis. Et denique de virtutibus & affectibus nostræ voluntati tribui solitis.

Proponuntur dicenda.

ARTICULUS I.
Quid sit Voluntas Dei?

Voluntas aliquando significat rem volitam, hoc est, objectum voluntatis. Ut voluntas regis est, suspendi latronem. Id etiam est in divinis: Sic in *Psal.* dicitur *in capite libri scriptum est, ut facerem voluntatem tuam*, hoc est, id quod vis, & 1. *Thess.* 4. *Voluntas Dei est sanctificatio vestra.* Vide *Armand. de Bello Visu. l.* 2. *Term. c.* 145. Hæc significatio voluntatis à præsenti instituto est aliena. Quærimus enim quid sit illud, unde Deus formaliter & ab intrinseco dicatur volens. Hæc igitur res descidenda est, juxta ea, quæ de intellectu divino dicta sunt, in præcedenti *titulo* 14. *hujus capitis. a.* 1. Attamen melioris lucis causâ duo dico.

501 *I. Voluntas divina est idem quod ipsa essentia divina, eandem inadæquatè, seu inadæquato conceptu significans.* Ita inprimis patet, ex iis quæ generatim de divinis attributis suprà constituta sunt. Nulla enim ratio est, cur voluntas debeat esse aliquid realiter distinctum in Deo, ab ejus essentia, & non sit idem de æternitate, vel bonitate, vel attributis aliis. Inadæquatus autem conceptus, quo voluntas significat essentiam Dei, in eo consistit, quòd voluntas addit inclinationem ad bonum. Atque ita voluntas divina, adæquatè loquendo, est idem quod essentia divina, ad bonum propensa.

Voluntatem divinam esse eandem cum ipsius essentia.

502 *II. Voluntas Dei est in eo non per modum potentiæ, sed per modum actus ultimi, seu, est nihil aliud quàm volitio.* Prius patet. Nam si voluntas Dei esset in eo per modum potentiæ, tum volitio esset in eo per modum effectûs. Actus enim sunt potentiarum suarum effecta. At hoc est absurdum. Nam volitio Dei est ejus essentia, ut mox patebit. Essentia autem divina est infactibilis. Relinquitúrque adeò: Potentiam

Voluntatem esse in Deo per modum actus ultimi.

tiam volendi non ſignificari per voluntatem Dei. Atque ità non probo, quod *Armand. de Bello Viſu, d l. 2. Termin. c. 145.* ait: voluntatem etiam in divinis aliquando ſignificare per modum potentiæ, & aliquando per modum actûs.

Quod autem volitio, ſeu actus volendi ſit idem, quod eſſentia Dei, patet inde: quia in iſta actuali volitione, ſeu complacentiâ & amore ſui, conſiſtit magna pars beatitudinis divinæ, inde uſque ab æterno. Unde ſi volitio Dei, ſaltem qua Deus per actualem amorem conjungitur quaſi ſibi ipſi, non eſſet ipſa Dei eſſentia, conſiſteret beatitudo Dei in aliquo creato, quod abſurdum eſt, & pugnat contra αὐτάρκειαν divinam, & aliquid creatum fuiſſet ab æterno, quod iterum abſurdum, & pugnat contra fidem. Neque enim quod eſſentialiter à Deo diſtinguitur, aliud poteſt eſſe, quam Ens creatum. *Omnis res quæ Deus non eſt, creatura eſt*, ait *Aug. l. 1. de Trin. c. 6.* Et *Juſt. Martyr, in Expoſ. Fidei: in id quod creatum eſt, & id quod non creatum eſt, dividuntur omnia.* 503 *Volitionem Dei eſſe ejus eſſentiam.*

Atque hoc ipſum eſt etiam dicendum de actu volendi, quo Deus actualiter vult creaturas, prout ſcilicet eſt iſte actus à parte Dei. Nempe & actus iſte volendi eſt idem quod eſſentia Dei. Sicut enim actus quo ſe intelligit Deus, eſt idem cum eo actu, quo intelligit creaturas, (ut præcedente viſum eſt, *art. 4. in init.*) ita etiam ille actus, quo Deus vult & amat ſe, eſt idem cum actu iſto, quo Deus vult & amat creaturas ſuas. Et confirmatur, non ſolùm, quòd nulla ratio diſparitatis dari poteſt: ſed etiam, quia actus voluntatis ſequitur (ut loquamur de divinis modo loquendi noſtro) actum intelligendi. Neque enim amamus incognitum. Ad iſtam igitur proportionem ſequitur, quod ubi intellectio eſt una & eadem etiam ſit volitio una. 504 *Volitionem creaturarum eſſe divinam eſſentiam.*

Deinde: poteſt idem ſpeciali argumento probari. Inprimis certum eſt: Productionem creaturarum præſupponere in Deo volitionem earum. Hoc eſt, nihil de facto Deus producit, niſi quod antea voluerit producere, volitione, inquam, eâ, quam ab æterno habuerit. Aut igitur illa volitio creaturarum, & profluctionis earum, eſt aliquid creatum, aut non. 505

Si primum dicatur, duplex abſurdum ſequitur. Prius eſt, quod iſta actualis volitio eſt proxima diſpoſitio (ut ſic loquamur) cauſæ agentis per intellectum, indéque ſine iſta, cauſa eſt inſufficiens in cauſando. Niſi enim illa accedat, nihil creabitur. Si igitur iſta eſt aliquid creatum. Ergo Deus, ad cauſandum, complebitur per aliquid creatum, & in ſe ipſo, ad hoc, citra additionem alicujus creati, erit inſufficiens. Abſurdè. Citius credetur, non eſſe Deum, quàm eum tàm impotentem eſſe, ut non poſſit agere niſi dependenter ad aliquid creatum. Poſterius abſurdum eſt: Quod ſi illa volitio eſt aliquid creatum. Ergo & iſta eſt ex præſuppoſita alia volitione. Simpliciter enim impoſſibile eſt: Deum producere aliquid creatum, præter id, quod vult producere. Ergo vel in iſtis volitionibus creaturarum dabitur proceſſus in infinitum, quod repugnat; vel ſiſtendum, eſt in aliqua volitione increata, atque hoc eſt quod intendo.

Atque hinc ſi poſtremum dicatur, hoc eſt, quòd volitio creaturarum, ea, inquam, quâ Deus eas vult, ſit aliquid increatum, tum habetur intentum, nempè quod etiam volitio rerum creatarum ſit idem quod Deus. Nam non datur niſi unum increatum, & hoc eſt Deus. Confer *Scotum 1. d. 2. q. 1.* & *Lychet. ibid. fol. 44. Col. 3. & ſeqq.* & plures alios, quos retuli ſuperiùs *hoc cap. n. 268. ſeqq.* ubi vide. 506

Atque ita ex dictis ſummatim conſtat de duobus. *I.* Quod voluntas Dei non ſit in Deo potentia quædam, ſed quod ſit actus purus & ultimus. *II.* Quódque adeò

adeò voluntas ſive volitio Dei, tùm quâ ſe, tùm quâ creaturas amat, ſit idem, quod ipſius eſſentia.

Obiectio, quæ contra hanc rem fieri ſolet, ex conſideratione libertatis, quæ eſt in actionibus voluntatis divinæ, ſuprà examinata eſt, *priùs citato loco.*

ARTICULUS II.

De objecto voluntatis divinæ.

507 Viſo, quid ſit voluntas divina, nunc videndum eſt, de ejus obiecto, non quaſi putemus eſſe aliquid, quod actuet quaſi voluntatem divinam, (quod officium aliâs ſolet eſſe obiectorum, in ordine ad habitus & potentias) ſed quia apprehendimus voluntatem divinam terminari ad aliquid, quod hactenus habet rationem obiecti. Eſt enim ad rationem obiecti ſatis, ſi terminet actum aliquem. Dico igitur primò.

PUNCTUM I.

Deus amat ſeipſum primariò.

508 Hic dico: obiectum voluntatis divinæ eſſe Deum ipſum. Amare enim eſt actus voluntatis. Igitur, quòd Deus velit ſeipſum, inde inprimis patet, quia Deo convenit bonitas ſumma, ut ſuprà patuit, *hoc cap. tit.* 8. *q.* 3. Bonitati autem proportionatur appetitus. Ergo quod ſummè bonum eſt, ſummè etiam appetibile eſt.

Dices: Id appeti quod non habetur. *Appetitus eſt affectio ejus, quo caremus, potiundi.* ait *Scal.* 1. *d. plant. p.* 37. *& Exerc.* 274. *p.* 837. Appetitus, *inquit*, eſt affectus habendi: At quod habetur non appetitur. Similia ſunt, *Exer.* 307. *ſect.* 27. *pag.* 978. *& l.* 5. *de C. ling. lat. c.* 114. 123. At certè Deus ipſe à ſeipſo non abeſt. Ergo non poteſt voluntas ſeu appetitus Dei terminari ad ſeipſum.

509 *Quomodo voluntas Dei terminetur ad ſeipſum?*

Reſpond. Ad propoſitionem: diſtinguendo. Appetitus ſcilicet duplex eſt, alius dicitur appetitus deſiderii, alius eſt appetitus complacentiæ. Ille terminatur ad bonum non habitum; hic verò ſignificat quietationem in bono habito. Sic materiæ, v. g. tribuitur univerſalis appetitus ad formas, & tamen non poteſt omni formâ carere, quin alicui formæ de facto ſit unita. Ad formam igitur, quam habet, habet appetitum complacentiæ. Vide *Colleg. Conimbr. lib* 1. *Phyſ. cap.* 6. *q.* 5. *a.* 1. Sic etiam omnia dicuntur appetere ſuum eſſe. Et *Ariſtoteles* ait amabile bonum unicuique eſſe, ſuum eſſe proprium. Atque ſic voluntas Dei terminatur ad ipſam eſſentiam divinam, non per appetitum deſiderii, ſed per appetitum complacentiæ.

PUNCTUM II.

Dei voluntas terminatur etiam ad res creatas.

510 Ita patet 1. per Scripturas 1. *Theſſ.* 4. *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, Sap.* 11. *v* 26. *quomodo poteſt aliquid permanere, niſi tu voluiſſes, Pſal.* 115. *v.* 3. *Omnia quæ voluit fecit,* 1. *Cor.* 12. *v.* 11. *Dividit dona prout vult.* Alia in Scripturis ſunt plurima.

Patet idem etiam per rationem. Inprimis Deus producit creaturas. Ergo vel vult & amat illas creaturas, vel eas non vult & amat. Hoc dici non poteſt. Nam agens per intellectum nihil producit niſi volitum. Voluntas enim in eo eſt principium practicum. Ergo relinquitur: quòd Deus eas creaturas velit. Deinde eſt

in

in rebus creatis bonitas aliqua. Ergo illa est amabilis. Ergo maximè per divinam voluntatem.

Sed quæritur:

An Deus velit res creatas in se, an in esse ipsorum proprio?

Hæc quæstio proportionaliter judicanda & decidenda est ex eis, quæ de Dei intellectu dicta sunt, *in priori tit. 14. art. 2. puncto 3.* 511

Igitur dico *I. Vult res creatas Deus in esse ipsorum proprio.* Ita patet. Nam ipsæ res creatæ sunt effecta divina, secundum esse proprium. At non producit Deus effectum, nisi quod vult producere, ut antè argumentabar.

II. Vult Deus res creatas, non tamen ultimatè. Ita patet ex *Prov. 15.* omnia *propter semetipsum* operatus est. Omnia igitur quæ cupiuntur à Deo, cupiuntur non ultimatè, sed propter aliud, hoc est, Dei gloriam. Atque hinc etiam est, quod Deus eo actu volitionis, quo amat se, amat etiam creaturas tanquam media destinata ad suam gloriam. Confer *Valentiam tom. 1. disp. 1. q. 19. puncto 3.*

PUNCTUM III.

Deus non vult peccatum seu malum culpæ.

Qui Deum peccati autorem faciunt, iis consequenter asserendum est, quòd Deus peccatum velit. Nihil enim facit Deus involitum, ut ex prædictis constat. Autorem autem malorum faciunt Deum multi ex Hæreticis. Manichæi, apud *Augustin. de hæres. cap. 49.* *Marcion, apud Irenæum lib. 1. adverss. hæres. cap. 19.* *Florinus apud Euseb. l. 5. hist. Eccles. cap. 20.* *Albigenses, apud Antonin. part. 4. sum. tit. 11. cap. 7. 8. 5.* & ante hos omnes, primus hæreticorum, *Simon Magus*, apud *Vincent. Lyr. c. 34.* Et hos sequuntur in præcedente assertione, *Zuinglius, Calvinus, Beza,* & eorum assecla, ut ex eorum verbis multi è nostris ostendunt, quibus adde *Bellarmin. lib. 2. de amiss. grat. cap. 3.* 512 *Quinam dixerint Deum autorem peccati.*

Per peccatum autem sive malum, in præsenti non intelligo seorsim & præcisè, actum positivum, qui subest ipsi malitiæ: sed totum id complexum, quod peccatum vocamus, id nunc intelligo: An scilicet totum illud, quod per fornicationem vel adulterium intelligitur, sit à Deo, ubi implicatur etiam ἀνομία vel ἀταξία. 513 *Quid nunc per malum intelligatur.*

Formavi etiam propositam sententiam *de malo culpæ*, quia de malo pœnæ secus est. Potest enim id malum, sicut & naturalis defectus, conjungi cum alio bono magis appetibili. Unde rectâ ratione, quanquam intentione secundariâ, à Deo appeti potest: prout & Scriptura docet, *Isaiæ 45. Hier. 36. Amos 3. & Deut. 32.*

Igitur: quòd malum illud culpæ, non velit Deus, disertè docet Scriptura passim, *Ps. 5. & 45. Ose. 13. Prov. 15. Sap. 14.* Et hinc inde id Scriptura insinuat. *Deinde* idem patet per rationem. Malum formaliter consistit in inordinatione ad voluntatem divinam. Malum, inquam, vocamus unumquodque, in quantum est difforme Dei voluntati. Ergo, si Deus vellet malum, vellet aliquid difforme suæ voluntati, hoc est, involitum à se, vel involibile. Hæc autem manifesta est pugnantia. 514 *Deum non velle malum culpæ.*

Deinde: si Deus vult peccatum, tum etiam licitè poterit se conformare homo divinæ voluntati, volendo id, eâ ratione, quâ id Deus vult, & consequenter, non peccabit volendo malum, quod est absurdissimum. Consequentia tamen patet: quia est perfectio simpliciter, conformare se divinæ voluntati. Huc pertinet quod *Fulgentius* ait, *lib. 1. ad Monim.* posset peccatum aliquod ex Dei prædestinatione esse, si posset aliquis hominum justè peccare.

515 *Tertiò*: Egregia hanc ad rem ratio eſt, *D. Auguſt. l. 83. qq. q. 3.* Nullo ſapiente homine autore, fit homo deterior. At Deus eſt ſapientiſſimus. Ergo multo minus Deo autore fit aliquis hominum deterior. At id eſſet maximè, ſi Deus vellet peccatum. Peccatum enim per ſe maculat & dedecorat.

Quartò: Quicunque vult malum, ille vult aliquid ἄνομον, ſeu recedit à regula legis æternæ, quæ eſt juſtitia & ſapientia Dei. Repugnat autem, Deum recedere à juſtitia & ſapientia ſua. Ergo Deus non vult malum. Vide plura apud *Irenæum lib. 4. cap. 47 Gregor. Nazian. in orat. 1. contra Julian. Fulgent. lib. 1. ad Monimum. cap. 21, 22, 23. Ambroſ. lib. 1. Exaëm. cap. 8. Anſhelm. l. de lib. arbit. cap. 8. Greg. Magn. l. 29. moral. c. 21. Baſil. in homil. quòd Deus non ſit autor peccati*, ubi inter alia ait: *Idem eſt Deum aſſerere peccati autorem, & negare eſſe Deum.* Vide & *Lomb. 1. d. 46.* Et ſententiarios *ibidem.*

DISPUTATUR:
Deum non eſſe cauſam peccati, atque adeò non velle etiam peccatum per accidens.

516 *Dices:* per ſe quidem Deus non vult peccatum. Vult tamen illud per accidens in quantum ſcilicet Deus id poteſt ordinare ad ſuam gloriam.

Reſp. Ne ſic quidem, Deum velle peccatum. Nam inprimis nunquam appetitur malum, niſi per conjunctionem ad aliquod bonum. Cùm Leo occidit aliquod animal, intendit cibum, cum quo conjungitur occiſio iſtius animalis, & cùm homo fornicatur, conjungitur deformitati actus, delectatio ſenſûs. Ut igitur malum bonâ cum ratione, ſeu rectè appetatur, nempè ſub boni ratione, oportet ut id bonum malo adhærens, vel eidem annexum, ſit magis appetibile, quàm bonum aliud, quo privat. Sed nullum bonum, cum quo ſit coniunctum malum culpæ, eſt magis appetibile quàm iſtud bonum quo privat malum culpæ. Ergo malum culpæ prorſus non poteſt rectè appeti, vel à Deo, vel ab homine: Aſſumptio patet. Nam nullum bonum (ut rectè diſcurrit *Valent. tom. 1. Diſput. 1. q. 19. punct. 3.*) eſt magis appetibile, quàm bonum ipſum divinum, & rectus ordo creaturæ ad illud, quippe cùm in hoc ordine ad Deum, contineatur ratio ipſius boni honeſti, quod eſt omnium appetibiliſſimum. Hac autem boni honeſti ratione, privat malum culpæ. Imò etiam quantum eſt ex ſe, tollit bonum divinum, vel quia per malum culpæ conſtituit ſibi homo alium finem ultimum, vel etiam, quia quantum eſt ex ſe, Deum contriſtat & privat ſummâ felicitate, quæ eſt illi naturalis & intima: Confer etiam ipſum *Thom. 1. p. q. 19. a. 9.* Et Clariſs. *Meiſnerum part. 1. Sobriæ Philoſ. ſ. 2. quæſt. 5. & ſ. 4. q. 6.* Vide etiam quæ ad hanc rem in Topic. dixi, *ad caput 3. num. 75 ſeqq.*

Deum non poſſe eſſe cauſam per accidens mali.

Obiectiones, quæ contra hanc rem eſſe poſſint, pleræque continent dicta aliqua Scripturæ. Iſtarum igitur obiectionum expoſitionem Theologis relinquo.

ARTICULUS. III.
Qualis ſit voluntas Dei? ſeu: quomodo velit Deus?

517 Duo ſunt, quæ principaliter attribuuntur divinæ voluntati, libertas & immutabilitas, quibus quaſi modus volitionis divinæ ſignificatur. De utroque igitur videndum eſt.

Quæstio I.
An & quatenus voluntas Dei ſit libera?

Ad hanc quæſtionem diſtinguenda ſunt obiecta divinæ voluntatis, juxta ea quæ prius recenſita ſunt. Continetur nempe inter iſta & Deus ipſe, & alia ab eo creata.

518 *Deus amat ſe neceſſariò.*

Igitur *I.* dico: *Deum ſeipſum amare & neceſſariò.* Ita patet, quia quicquid eſt in iſta volitione, neceſſariò eſt ſemper, tum ex parte voluntatis ipſius, tùm ex parte obiecti volibilis. Oportet igitur ut ipſa etiam volitio ſeu amatio neceſſaria ſit. Antecedens patet. Nam ipſa eſſentia divina habet in ſe hanc perfectionem, per quam ipſa eadem voluntas etiam eſt obiectum ſui ipſius, in quantum ipſa eſſentiale bonum eſt, in quo quietari poſſit voluntas Dei. Hæc autem eſſentia divina eſt Ens neceſſarium, & neceſſariò per ſe exiſtit. Cum igitur per hanc ipſam entitatem Deus ſe velit, neceſſariò ſeipſum ſimpliciter vult, non modò, quia ſe averſari nunquam poteſt, ſed etiam quia non poteſt unquam intermittere ſui volitionem & amationem. Confer *Greg. de Valent. Tom. 1. diſp. 1. q. 19. punct. 4.*

519 *Voluntas Dei ad externa obiecta eſt libera.*

Dico *II. Voluntas divina in terminatione ad externa obiecta eſt libera.* Ita patet paſſim per Scripturas, & confirmatur per rationem, quam eleganter perſequitur *Thomas 1. p. quæſt. 19. a. 3.* Alia à ſe vult Deus, in quantum ordinantur ad ſui gloriam tanquam finem. Ea autem quæ ſunt ad finem, non ex neceſſitate volumus, volentes finem, niſi ſint talia, ſine quibus finis eſſe non poteſt, ſicut volumus cibum, volentes conſervationem vitæ, & navim, volentes transfretare. Non ſic autem ex neceſſitate volumus ea, ſine quibus finis eſſe poteſt, ſicut equum ad peregrinandum, quia ſine hoc poſſumus ire. Hinc igitur argumentor: Quæ appetuntur ut media ad finem, quæque non ſunt ad eum neceſſaria, ea non appetuntur actu neceſſario, ut hactenus viſum eſt. At tales ſunt omnes res creatæ, in ordine ad Deum. Deus enim eſt Ens αὐτάρκεστον, unde nec indiget ullo noſtrûm. Voluntas igitur Dei non fertur ad iſta, actu neceſſario.

520 *Obiectiones.*

Dices: Cognitio, quâ Deus cognoſcit res creatas, eſt neceſſaria. Ergo & volitio. Utriuſque enim videtur eſſe eadem ratio. *Deinde* volitio, qua Deus vult ſe, & res creatas, à parte rei eſt eadem, ut ſuprà concluſimus. Non poteſt igitur dici ſimul & neceſſarius, & liber actus, qui eſt indiviſibiliter unus.

521 *Solvuntur.*

Ad primum reſpondeo: negando paritatem. Eſtque diverſitas in eo, quod voluntas fertur ad res, juxta eſſe actuale illarum, ut vel eſſe actuale accipiant, vel in eo conſerventur. Intellectus autem Dei pertingit etiam ad res poſſibiles, apprehenditque eas etiam, cum ſunt ſub non eſſe, ut ſuprà patuit. Cùm igitur eſſe actuale res creatæ habeant contingenter & amiſſibiliter, utique amor etiam iſtorum obiectorum non erit neceſſarius, quoad iſtam, de qua loquor, terminationem ad obiectum. *Suarez Diſp. 30. ſ. 15. n. 37.* Diſtinguit voluntatem à ſcientia ſic: Obiectum ſcibile, inquit, etiam creatum neceſſariò ſcitur à Deo, non autem omne diligibile neceſſariò diligitur. Et ratio diſcriminis propria eſt hæc, quod voluntas eſt formaliter libera, ſcientia verò non eſt formaliter libera. Atque inde fit, ut ſcientia naturaliter ac neceſſariò repræſentet, quicquid repræſentabile aut ſcibile eſt; Voluntas verò non neceſſariò amet, quod amabile. Advertit etiam varietatem ſtatuum in rebus amabilibus & ſcibilibus, & ſubtiliter perſequitur eam rem ad hoc propoſitum: ſed id ibi vide.

Diverſitas volitionis & intellectionis divinæ.

Ad alterum in præcedentibus reſponſum eſt. Vide ſuprà *num. 272.*

522 *Deum esse agens liberum.*

Dico *III.* Atque hinc summatim relinquitur: *Deum esse agens liberum, vel non agens ex necessitate naturæ.* Et patet. Nam potest Deus volitionem suam terminare & non terminare ad extra, hoc est, potest creare mundum & non creare, destruere eum, & non destruere, hoc momento punire peccatorem & non punire. At hæc omnia significant libertatem in agendo. *Deinde* idem patet inde, quod liberè agere vel causare, simpliciter est perfectionis, agere autem ex necessitate naturæ, est imperfectionis. Ergo non hoc, sed istud Deo competit. Antecedens patet. Quæ enim agunt ex necessitate naturæ, agunt per directionem superioris agentis, quod ipsum ad finem suum ordinat, unde id hoc ipso agit dependenter. Hæ autem omnes sunt imperfectiones maximæ. *Tertiò* idem patet, quòd, interrogando de rebus creatis, ultima resolutio est ad Dei beneplacitum, veluti: Cur fecit Deus hominem tantæ molis, & non majoris, veluti qualis est arboris, nec minoris, qualis est ovis alteriusvé animalis. Nulla hîc ratio alia est, nisi quia sic Deus liberè voluerit.

Objectiones contra Libertatem Dei.

523 Objici contra hæc solet. *I.* Si Deo tribuatur liberum arbitrium, quod tùm Deus possit etiam deflecti ad malum. Si enim solùm bene ageret Deus, nec secus agere posset, non liberè, sed necessariò ageret. *II.* Sic actiones ejus fient contingentes. *III.* Ipse aget, aliquo determinante ipsius indifferentiam, ut hoc agat & non aliud. *Denique* is fiet mutabilis.

524 *Solvuntur Objectiones.*

Sed nihil horum procedit: Nam 1. liberum arbitrium est quidem ad opposita, sed ea non sunt necessariò, bonum & malum, ut libertas versetur inter benè & malè agere. Imò in oppositum, quò minus malè agere potest agens aliquid, eò liberius est, unde Deus vocatur agens liberrimum. Atque ita libertas in Deo satis indicatur, si possit creare & non creare, & qui sunt actus alii, quibus bonitatem suam communicat. Vide *Lombard. l. 2. d. 24. 25.* & *Aug. l. 22. de Civ. Dei, c. 30.*

Libertas non est restricta solùm ad bonum & malum.

Ad *secundum* respondeo: Malle aliquos Philosophos dicere, quòd Deus agat liberè, quàm ut dicant, agere contingenter, quia vox hæc aliquam imperfectionem insinuet. Sed si vox rectè explicetur, ut scilicet contingenter agere sit idem, quod indifferenter agere, hoc est, non necessariò sic, vel aliter: actiones Dei contingentes dici possunt. Neque aliud exposcit agendi libertas. Ita etiam sentit *Scotus 1. d. 2. n. 38. 39.* & *Pererius l. 9. phys. c. 11.* Videantur de eodem, *Conimb. 8. Phys. c. 2. q. 5. a. 1.*

525

526 Ad *tertium* respondeo: Agens liberum è creaturarum genere eget determinante, sed quia est Ens imperfectum: nempe quia ipsum agit ex præsuppositâ potentiâ, quæ actuanda est. Deus est agens liberum, non per potentiam volendi, sed per purum & ultimum actum volendi, ut suprà conclusum est. Nullo igitur opus est hîc determinante. Itaque Deus per eminentiam & sufficientiam potestatis suæ, seipsum determinare potest. Confer *Thom. l. 1. contra gent. cap. 82.* plenius de tota hac re dixi, *in Topic. cap. 3. num. 38. seqq.*

Ad *quartum* de immutabilitate voluntatis divinæ statim respondebo.

Quæstio II.

An & quatenus voluntas Dei sit immutabilis?

527 Inprimis Scripturæ passim tribuunt voluntati divinæ immutabilitatem. *Num. 23. Jacob. 1. Hebr. 6. & alibi.* Ea igitur dextrè explicanda est.

Igitur

Igitur *I. Immutabilitas voluntatis divinæ non est intelligenda objectivè, hoc est, quasi Deus non possit velle mutationem vel varietatem rerum.* Nam hoc ipsum pertinet ad libertatem Dei, quod potest velle, ut mundus, v.g. pro tempore sit, & paulò pòst non sit. Sic in V.T. voluit Deus observari ceremonias & judicia, hoc est, Leviticas & forenses leges, quas in N.T. non vult teneri amplius. Neque ista mutabilitas objectiva facit simpliciter mutabilem voluntatem, ut etiam in nobis apparet. Nam quis putet eum hominem habere voluntatem mutabilem, qui hâc hora decerneret, quòd cras velit domum ædificare, & post biennium velit eandem destruere, si hæc exequeretur. Non habet inquam, Deus mutabilem voluntatem, sed tamen mutationem vult, ait *Thom. 1. p. q. 19. a. 7. ad tertium.*

Immutabilitas voluntatis divinæ non est intelligenda objectivè.

II. Nec immutabilitas voluntatis divinæ est intelligenda in sensu diviso, hoc est, antequam quasi uni oppositorum conjuncta est. Antequam enim Deus decernit punire hominem aliquem, poterat utique non decernere. Et hæc ipsa est radix libertatis. Unde si aliquod agens diceretur immutabile, in sensu diviso, revera non esset liberum, quia libertas consistit in hoc, [illegible] possit quis divisivè velle & non velle idem.

Igitur *III. Immutabilitas voluntatis divinæ intelligenda est in sensu composito, hoc est si Deus actuali volitione se ad aliquam rem determinaverit, est constans & tenax propositi.* Veluti decrevit Deus ab æterno mundum aliquo tempore creare. Eo autem, quo tùm definivit eum fieri debere, tempore, eundem fecit. Decrevit Deus, aliquo temporis puncto annihilare hunc mundum. id igitur eo, quo sibi præstituit tempore, Deus exequetur. Atque hæc est immutabilitas voluntatis, quæ nihil pugnat cum ejusdem libertate. Nam & nos qui agentia libera sumus, possumus constantes manere in proposito, atque ita in sensu composito habere voluntatis immutabilitatem, non decedente quoquam de libertate.

528 *In quo consistat Dei immutabilitas.*

Quòd autem ista Deo immutabilitas conveniat, patet ex textibus Scripturæ, priùs allegatis, qui nihil aliud volunt, quàm talem immutabilitatem, quam nunc definivi.

529 *Probatur Dei immutabilitas.*

Principaliter contra hæc *objici* solet: Quod in Scriptura Deo tribuitur pœnitentia, *Gen. 6. pœnitet me fecisse hominem.* Pœnitentia autem est signum mutatæ voluntatis.

530 *Quomodo Deo tribuatur pœnitentia.*

Resp. Hæc intelligenda esse per ἀνθρωποπάθειαν, & Metaphoram. Nos, inquam, dicit pœnitere, quando id destruimus quod feceramus. Id ipsum igitur significatur etiam per pœnitentiam de Deo. Quæ tamen absolutè, ut de Deo usurpatur, non dicit nisi mutabilitatem obiectivam, de qua in prima assertione loquebar. Nam facta destruere non semper etiam in homine, notat mutabilitatem voluntatis. Potest enim & homo sine voluntatis mutatione, aliquid facere, simul intendens, eandem rem, ex interuallo, destruere, quod maximè procedit de Deo, qui ex lumine intellectûs sui, intimè videt, antequam eas faciat, quid rebus suis superventurum sit. Unde nulla causa est, cur decernendo creationem, non possit decernere, quid ad hanc vel illam circumstantiam, porrò velit agere, ut pœnitentiâ propriè dictâ, atque adeò mutibilitate, opus non sit. Huc pertinet, quod eleganter ait *Augustin. lib. 17. de Civitat. Dei, cap. 7.* ubi legitur: quòd, Deum cùm pœniteat, mutatio rerum significetur, immutabili præsentiâ divinâ manente. Et *Justin. Martyr. tom. 3. in qq. Christianorum, quæst. 36.* Si in divinitatem non cadit mutatio, cur Deus de Saulis unctione dicit, se pœnitentiâ duci, & de eversione Ninivæ aliud

ſtatuit. *Reſpondet:* Dominus Deus, tùm eò quòd exiſtit, tùm eò quòd actiones ſe decentes agit, immutabilis eſt. Proſpiciens autem mutationi obnoxiis, utilitati eorum, quibus proſpicit, conſulit, & res ipſas mutat. Proinde & cùm ignoſcit, & cùm non ignoſcit, immutabilitatem retinet: Siquidem his, qui delicta ſua corrigunt, ita ut non mutetur, ignoſcit. His autem, qui in vitiis ſuis abſque emendatione perſeverant, ita ut non mutetur non ignoſcit. Itaque illud: *Pœnitentiâ ducor*, immutabilitatem ejus, eò quod ignoſcit, deſignat. Et illud: *Aliud ſtatuit Dominus*, immutabilitatem ejus, eò quod ignoſcit, ſignificat. Immutabilis namque eſt Deus, & ſemper in eis, quæ ſe decent, faciendis perdurat, mutabilitatémque, ad id, quod ſe non decet, faciendum, nunquam admittit. *Hactenus Juſtinus.*

ARTICULUS IV.

De diviſionibus divinæ voluntatis.

PUNCTUM I.

Volitionem in Deo unam eſſe.

531 In hac re inprimis præſupponendum eſt, quòd volitio Dei, prout eſt à parte rei, ſit una numero & indiviſibilis. Ita relinquitur ex iis, quæ *ad art. 1. in 2. prop.* dicta ſunt: Volitio, inquam, creaturarum, eſt eadem, cum illa, qua Deus vult ſeipſum. Et hæc eſt eadem cum eſſentia divina, ut de ſingulis patuit *d. l.* At eſſentia Dei eſt una. Ergo & volitio eſt una.

532 *Dices:* Cum volitio rerum creatarum mutetur, vel multiplicetur in homine, v.g. juxta multiplicationem obiectorum, cur non eſt idem etiam in volitione qua Deus vult?

533 *Reſp. 1.* Volitio noſtra fit per actuationem potentiæ volentis, quæ fit ab objectis volibilibus: ideò hinc etiam eſt alia atque alia volitio juxta diverſitatem obiectorum. Id autem non eſt, de voluntate divina. Nam voluntas divina non eſt in Deo, per modum potentiæ, ſed per modum actûs ultimi, ut ſuprà probatum: Et hæc etiam ratio eſt, cur intellectio divina, non multiplicetur ab obiectis; ſed ſit una & indiviſibilis, cum tamen intellectio noſtra multiplicetur juxta multiplicationem objectorum. Nempe noſtra intellectio eſt ſimiliter ſic, ut potentia intellectiva actuetur ab obiecto intelligibili. Divina autem intellectio, eſt primò actualis, & nullam dependentiam habet, ad obiectum intelligibile. Nulla igitur hinc enaſci poteſt varietas. Sed hac de re ex inſtituto fuit, *præced. tit. art. 4. in initio.*

2. *Reſp.* Et in creata volitione, aliquando uno actu appeti plura obiecta, veluti cum quid abſolutè habet rationem medii, & non habet propriam bonitatem, vel appetibilitatem, juxta quam terminet potentiam appetentem: Cum igitur Deus appetat omnia, ut media ſeu deſtinata ad ſuam gloriam, nec habeant ea propriam bonitatem, ſecundùm quam ultimò terminent volitionem divinam. Ergo non appetuntur, niſi volitione unâ, eâ ſcil. quâ finis eorum, hoc eſt, Deus amatur. Antecedens patet, in amaris Pharmacis vel remediis. Neque enim uſtio, v.g. vel ſectio corporis, amatur amore alio, quàm eo, quo ſanitas, cui deſtinantur iſta, amatur.

534 *Quomodo poſſit diſtingui voluntas divina?* Etſi igitur prædicto modo voluntas divina eadem ſit: ſolet ea tamen per inadæquatos conceptus diſtingui. Eas igitur diſtinctiones propono. *Valentianus, Diſput. 1. q. 19. punct. 2.* exiſtimat, iſtas diſtinctiones inſinuari in ſcripturis, quando numero plurali dicuntur voluntates, *Pſ. 103. & 111. Et Actor. 13.* Quan-

quam

quam videri poteſt, & notari ibi, vel multa ſignificata voluntatis, vel multos actus voluntatis, ad quem modum & miſericordiam, Scriptura vocat *miſericordias*. Ita *Lomb. 1. d. 45. F. ſeqq.*

Voluntates Dei, quid ſint in Scriptura.

Sunt autem duæ ſpeciales voluntatis diſtinctiones, quæ vulgò occurrere ſolent. *Primò:* quòd voluntas diſtinguitur in voluntatem ſigni, & voluntatem beneplaciti. *Deinde:* quòd voluntas diſtinguitur in antecedentem & conſequentem.

PUNCTUM II.

De diviſione voluntatis in voluntatem ſigni & beneplaciti

535 *Qualis ſit hæc voluntatis diſtinctio?*

Diviſio hæc traditur à *Lombard. 1. d. 45. & ſeqq.* Hæc non eſt diviſio rei, ſed ſolùm diſtinctio vocis. ut rectè cenſet *Cajet. 1. p. q. 19. a. 11.* Cum quo coïncidit, quod alii doctores vocant eam diſtinctionem analogi in analogata. Intelligunt enim eam analogiam, quæ eſt per extrinſecam habitudinem & denominationem. Voluntas enim ſigni vocatur voluntas, extrinſecâ denominatione, in quantum ſcilicet ſignificat beneplacitum divinum, quod abſolutè eſt voluntas Dei, ad eum modum quo multa dicuntur ſana, per habitudinem ad ſanitatem animalis, quæ primò talis eſt. Vide *Valent. diſp. 1. quæſt. 19 punct. 2. in init.*

536 *Explicatur ſenſus illius.*

D. Hutterus l. concord p. 1063. Sententiam Scholaſticorum in hac diſtinctione ſic explicat, ut voluntatem ſigni dicat effectum Dei, quando ipſe foras progreditur, ad nos, nobiſcum agens, per aliquid involucrum, puta per verbum & Sacramenta: Voluntatem autem beneplaciti eſſe ſubſtantialem Dei voluntatem ſive nudam majeſtatem, quæ eſt Deus ipſe, Alii explicant aliter.

537 *Diviſio voluntatis ſigni.*

Omnium commodiſſimè tamen poterit explicari diſtinctio iſta, ſi priùs partiamur voluntatem ſigni. Igitur voluntas ſigni Scholaſticis quintuplex eſt, ex *Lomb. 1. d. 14.* Præceptum, prohibitio, permiſſio, conſilium & operatio, hoc eſt. Voluntas ſigni dicitur, cùm Deus

Præcipit, & prohibet, permittit, conſulit, implet.

538

Iſti igitur actus ſignant, quid placeat Deo, ſeu quæ ſit Dei εὐδοκία, ſive beneplacitum. Et hinc quia ſunt ſignum beneplaciti, vel voluntatis divinæ, ideò per ambiguitatem vocis dicuntur voluntas Dei. *Dicitur*, inquam, *unumquodque eorum voluntas* (verba ſunt *Lombard. d. l. 1. diſt. 45. H.*) *quia iſta ſunt ſigna voluntatis, quemadmodum & ſigna iræ dicuntur ira, & ſigna dilectionis dicuntur dilectio.*

Eſtque hinc porrò obſervandum: cùm *operatio* Dei dicatur voluntas ſigni, hoc eſt ſignificet voluntatem ejus, quòd tum aliquando, in modo ſignificandi, ſit diverſitas aliqua, inter voluntatem ſigni, & voluntatem beneplaciti. Veluti cùm exterius operatur, atque adeò ſignat voluntatem auſteram (jubendo, v.g. ut mulier Cananæa recedat, aut ut *Abraham* immolet filium) interiùs tamen intimum & maximè paternum habet affectum. Neque enim hoc quicquam eſt, quod viri boni officio repugnet. Optimus enim pater poteſt exteriùs præ ſe ferre auſteritatem & ſeveritatem in filios, interius poteſt eſſe in eoſdem affectuoſiſſimus. Sícque eſt in iſtis exemplis, ubi ſub voluntate ſigni, (quæ ibi eſt Dei operatio) latuit abſconditum Dei paternum beneplacitum, ut *Hutterus* loquitur *in lib Concord. art. 11 p. 1068.*

539 *Duplex abuſus hujus diſtinctionis apud Calvinianos.*

Ex his quæ hactenus dicta ſunt apparet: *Calvinianos* illâ diſtinctione dupliciter abuti. 1. Diſtinguunt voluntatẽ ſigni à voluntate beneplaciti, ín eo, quòd voluntas ſigni ſit revelata, voluntas autem beneplaciti ſit occulta, abſcondita & arcana. Vitioſiſſimè, ut ſola ratio ſigni docet. Voluntas enim ſigni dicitur, quia eſt ſignũ beneplaciti

placiti divini, ſeu quia ſignificat, atque adeò *manifeſtat* beneplacitum divinum, ut antea ex verbis *Lombardi* recitavi, & ipſa vox inſinuat. Signum enim eſt, quod aliud facit *in cognitionem* venire, vel quod animo aliquod *manifeſtat* & repræſentat, ut *Auguſt.* definit, *lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 1. & lib. 1. De princ. Dial. c. 5.* & confer ſuprà, *lib. 1. cap. 25. n. 9. 11. ſeqq.* Cùm igitur voluntas ſigni, ſit ſignum, interrogo cujus rei ſit ſignum? Reſp. eſſe ſignum beneplaciti divini, ſeu voluntatis beneplaciti, ſeu, ut ſpecialiùs loquar, per id quod præcipit Deus, vel prohibet, vel conſulit, vel permittit, (ubi tamen de permiſſione cautè loquendum eſt, ut poſteà indicabo) vel operatur; indicat vel ſignat, (iſta enim dicuntur voluntates per modum ſigni) ſibi aliquid placere. Differunt igitur. Voluntas ſigni & beneplaciti, ſicut ſignum & ſignatum: vel ſicut revelans & revelatum, manifeſtum & manifeſtatum. Hæc diligenter obſervanda ſunt.

Non differunt in ratione revelati, & abſconditi.

540 *Dices*: Sæpè latet beneplacitum divinum: *Reſp.* tum etiam ſignum illius beneplaciti, ſive voluntas ſigni, latet: ſervatâ eâdem proportione. Veluti convertit Deus *Saulum* furentem, in medio furore. Hæc eſt operatio. At operatio ſigni eſt voluntas ſigni. Eáque nota eſt. Ergo etiam voluntas beneplaciti nota eſt, quod ſcilicet Deo placeat converſio *Sauli* furentis. Cur autem Deus *Saulum* furentem convertat & non alium? Sicut in ipſo beneplacito nobis ignotum eſt, ita etiam nobis ignotum eſt in ſigno, hoc eſt, operatio Dei, (quæ voluntas ſigni eſt ut dixi) non indicat, cur hoc & non aliud velit Deus.

541 *Alter abuſus Calviniſticus.* *Deinde*: abutuntur eâdem diſtinctione *Calviniani*, quoniam non ſolùm generatim dicunt: Id quod in voluntate Dei latet, aliquando convenire, aliquando differre, à voluntate ſigni, (id, quod aliquo modo admitti poteſt, juxta ea quæ priùs dixi, *num.* 513.) ſed etiam ſpeciatim aiunt: Deum aliquando, in voluntate ſigni, præ ſe ferre animum benevolum: In beneplacito autem ſuo habere animum inimicum. Veluti cùm Deus ait. Venite ad me omnes, *Matth.* 11. Et cum lachrymis etiam conatur congregare Judæos, *Matth.* 23. tùm voluntatem ſigni quidem eſſe, quòd homines debeant venire, beneplacitũ autem ejus eſſe quòd debeant illi homines excæcari, indurari, &c. Vide *Bez. reſp. 2. ad Colloq. Mompelg. p.* 137. 174. Quæ res indigniſſima eſt, quæ de Deo dicatur: & ne quidem fert ipſam appellationem, voluntatis ſigni. Ex hoc enim dicitur voluntas ſigni, quia debet ſignare, quid placeat Deo. Specialem tamen ejus refutationem Theologis relinquo. Interim notari poteſt illud *Homeri*, Iliad. 1.

Ἐχθρὸς γὰρ μοὶ κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς κ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζῃ.

Hoc eſt: *Infenſus ille mihi eſt, ut portæ inferorum, qui aliud quidem in corde ſentit, & aliud ore loquitur*, ſeu qui, *amica* loquitur, *inimica* ſentit.

Hactenus generatim de voluntate ſigni ſatis dictum eſt. Speciatim autem voluntas ſigni, ſeu (quod eodem redit) ſignum voluntatis erat quintuplex. *Præceptum, prohibitio, permiſſio, conſilium & operatio.* Igitur quæ voluntas vel beneplacitum Dei ſit, ſignatur, ſi quid Deus præcipiat, vel prohibeat, vel conſulat, vel operetur. Et hoc per ſe planum eſt. De permiſſione autem nonnihil dubii eſt. De ea igitur ſeorſim videndum eſt.

542 *De voluntate ſigni ſpeciatim.*

An permiſſio rectè dicatur voluntas ſigni, ſeu ſignum divinæ voluntatis?

Ratio

Ratio dubitandi est, quòd permissio est ad peccatum. Peccatum autem non vult 543
Deus, seu non est Deo beneplacitum de peccato.

Scal. Exerc. 307. *sect.* 23 *p* 967. ait: permissionem esse signum remissæ voluntatis, sicut & si quis dissuadeat, cùm possit cogere, id quoque remissi animi nota est.

Durand. 1. *d.* 45 *q.* 3. *num.* 7. ait: Permissionem, cùm inter voluntates signi refertur, significare etiam divinam voluntatem erga peccatum, ut rectè animadvertit *Valent. disp.* 1 *q.* 19. *punct.* 2. 544

Quam igitur volitionem respectu peccati, signat permissio? *Resp.* Signat voluntatem non impediendi, sicut *Augustin.* ait, *in Enchirid. cap.* 69. Nihil fit, quod omnipotens non velit, vel sinendo ut fiat, vel faciendo. Vide *Lombard.* 1. *dist.* 45. *L. Et cap.* 100. Ibid. *Augustinus* inquit, ineffabili modo non fit, præter ejus voluntatem, quod etiam fit contra voluntatem, quia non fieret, nisi sineret, nec utique nolens sinit, sed volens, hoc sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens, & de malis possit facere bene.

Quanquam Permissio etiam non semper est respectu peccati. Nam & bona permittuntur, & pœnæ, in quibus malitia moralis non est. Unde hoc saltem respectu permissio rectè dicitur signum beneplaciti divini, ut connumerari possit aliis voluntatibus signi.

PUNCTUM I.

De divisione voluntatis Dei, in voluntatem antecedentem & consequentem.

Hæc distinctio loquitur de beneplaciti voluntate. Hæc enim absolutè est vo- 545
luntas. *Bonavent. in compend. cap.* 30. Vocat voluntatem primam & secundam. Traditur autem illa distinctio, à *Damasc. lib.* 2. *de orth. fid. cap.* 29. ubi & commentatores ejus eam declarant.

Est igitur voluntas *antecedens* & prima, ea, qua Deus absolutè, hoc est, citra intuitum conditionum vel dispositionum in homine quid vult. Voluntas autem *consequens* est, quâ Deus vult, eas dispositiones attendendo. Sic in parabola Evangelica, antecedente voluntate vult Deus omnes homines convenire ad cœnam suam. Sed, voluntate consequente, aliquos non vult esse convivas, eos nempè, qui prætextus emansionis suæ sibi quæsiverunt. Sic etiam, voluntate antecedente Deus vult omnes homines salvos fieri, 1. *Tim.* 2. Sed, voluntate consequente, aliquos solùm vult salvos fieri, non infideles, sed fideles solùm. Sicut præceptor, voluntate antecedente, omnibus discipulis vult præmia conferre, voluntate autem consequente, vult punire aliquos. *Quid sit voluntas antecedens & consequens.*

Calvinistæ frequenter hanc distinctionem oppugnare solent, & operosè istud in- 546
stituitur à *Perkins. de prædest. pag.* 80. *& seqq. Witackero*, in peculiari oratione, quæ addita est *lib de Concil. contra Bellarm. p.* 327. aliique, à quibus tamen recessit *Vorstius, in Not. ad disp.* 6. *de Deo, p.* 296. Sed illorum argumenta attingunt materias Theologicas, inprimis v. argumentum de prædestinatione. Hæc igitur Theologis relinquo.

Gregor. Valent. d. q. 19. *punct.* 2. triplicem ponit sensum illius distinctionis. Sed 547
istos apud ipsum vide. Agitúrque hac de re frequenter à sententiariis, *ad.* 1. *d.* 45, 46, 47.

ARTIC.

ARTICULUS V.
De virtutibus & affectibus divinæ voluntatis.

Voluntati noſtræ attribuuntur aliquæ virtutes & affectus, unde frequenter etiam iſta Deo attribui ſolent, humana ad Deum tranſumendo.

PUNCTUM I.
De virtutibus voluntatis.

Virtutes morales (quæ ad voluntatem pertinent) ab *Ariſtotele* nominantur undecim, *l.* 3. *Eth.* Súntque fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, modeſtia, magnanimitas, manſuetudo, veracitas, urbanitas, affabilitas & juſtitia, quibus annexa eſt amicitia.

548 Hac in re dico *I. Non eſſe in Deo ullam virtutem ad eum modum quo eſt in nobis*, hoc eſt, ut ſit ejus habitus & qualitas. Nullum enim accidens eſt in Deo, ut probatum eſt ſuprà *n.* 245. *ſeqq.*

549 *II. Et proinde non ſunt virtutes in Deo ſecundùm iſtas imperfectiones quas in nobis habent.* De imperfectione, quæ eſt ex natura accidentis jam viſum eſt. Sic neque hoc Deo convenit, quod ſint in eo ἄλογοι affectus, qui coërcendi ſint, per iſtas virtutes, prout iſti aliàs in nobis reperiuntur. Rurſus, cùm in nobis *magnificentia* ſit per ordinem ad objectum arduum & difficile, in Deo tamen iſta difficilis & ardua ratio ceſſat. Neque enim Deo metuendum eſt, quòd indigens futurus ſit, ſi liberaliùs eroget bona ſua. Idem eſt in aliis ſimilibus.

550 *III.* Virtutes, quæ ſimpliciter imperfectionem involvunt, prorſus removendæ ſunt à Deo. Tales ſunt, quæ involvunt ordinem ad ſuperiorem, veluti ſunt *obſervantia, religio, cultus adorationis*, & quæ his ſimiles ſunt.

Idem etiam cenſet *Suarez diſp.* 30. *ſ.* 15. *n.* 67. *de fortitudine, & patientia*; quia iſtæ virtutes inferunt paſſiones, unde ſubjicit eas non niſi Metaphoricè poſſe Deo convenire.

551 *An Deo conveniat juſtitia & quatenus?*

Quæri hîc ſolet, an in eo ordine etiam ponenda ſit *Juſtitia*, hoc eſt, ut ea à Deo prorſus removeatur? Hac in re diſtinguendum eſt. Alia nimirum eſt juſtitia diſtributiva, alia commutativa. Hic igitur Deo convenire juſtitiam diſtributivam certum eſt. Eſt enim is Judex juſtiſſimus. Idem etiam de juſtitia commutativa aſſerunt aliqui. Huc pertinet vox illa celebris Monachi cujuſdam Argentinenſis, Deo in agone dicentis: *Redde mihi quod debes.* Cui modo loquendi viciniſſimus eſt *Gregorius de Valent. diſp.* 1. *q.* 21. *punct.* 1. Diſputans, in Deum cadere juſtitiam commutativam, in contributione vitæ æternæ. *Si*, inquit, *conſideretur juſtitia commutativa ſecundùm illud, quod eſt in ea æqualitas dati & accepti, dici poteſt propriè & formaliter eſſe juſtitiam commutativam in Deo reſpectu hominis juſti, quatenus mercede vitæ æternæ remunerat eius merita.*

552 *Deum non exercere juſtitiam commutativam.*

Rectiùs tamen alii ſentiunt: negantes, commutativam juſtitiam Deo convenire, quod & *Ariſtoteles* docet, *l.* 10. *Eth. cap.* 8. *Ridiculi*, inquit, *videbuntur Dii, ſi commutant & depoſita reddunt & agunt hujuſmodi cætera.* Patet autem manifeſtè. Nam ſummatim in juſtitia commutativa continentur duo. *Unum* eſt, ut ultro citróq; detur & accipiatur intra commutantes ſeu intra agentes. *Alterum* eſt, ut in iſto contractu vel actu perſonæ iſtæ exequentur, in dato & accepto. Neutrum autem procedit de Deo. Nos enim nihil Deo damus, ſed ſumus egeni mendici, nec habe-

mus

mus, nisi qnod ab eo accipiamus in vita naturæ, gratiæ, & gloriæ. *Quid prodest Deo si justus fueris, aut quid ei conferes, si fuerit immaculata vita tua?* ait *Elephaz*, *Job.* 22. Et rursus *Job.* 35. *Si juste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet*, quod primò in justitia commutativa requirebatur. Multo verò minùs intervenit æqualitas, interea; quæ à Deo gratiosè glorificantur, quæque per justitiam commutativam Deus compenset; & ipsum Dei donum. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis*, ait Apostolus *ad Rom.* 8. Sed hanc rem pleniùs persequuntur Theologi.

IV. *Quæ ex virtutibus moralibus Deo conveniunt, tribuuntur Deo, quatenus in eo volumus significare perfectionem actuum, quos exercet Deus.* Ita tribuitur Deo veracitas, quatenus ejus sermo verissimus est à fraude, mendacio, hypocrisi, jactantiâ alienus. Tribuitur ei liberalitas, quatenus intenditur hoc, quod Deus in actibus suis nullam habeat avaritiam, vel prodigalitatem & idem est in aliis. 553

PUNCTUM II.

De affectibus voluntatis divinæ.

Nobis conveniunt varii affectus, veluti sunt, amor, odium, desiderium, fuga, gaudium, dolor, spes, desperatio, audacia, timor, zelus, pœnitentia, & similes. Ex his igitur aliqui Deo tribuuntur, aliqui non. 554

Dico *I. Nulli affectus conveniunt Deo per modum qualitatum.* In Deum enim nullum cadit accidens, ut visum est suprà, *n.* 245 *seqq.*

II. Affectus, qui non nisi imperfectionem significant, non conveniunt Deo. Tales sunt, desperatio, timor, fuga, & his similes. Hi enim affectus immediatè insinuant perturbationem & impotentiam.

III. Affectus qui tribuuntur Deo, sunt cum moderatione & θεοπρεπῶς intelligendi. Sic *August. l. cont. ad leg. & Porph.* Non pœnitet, *inquit*, Deum sicut hominem, sicut homo miseretur, irascitur, zelat. *Pœnitentia* Dei non est post errorem. *Ira* Dei non habet perturbati animi ardorem. *Misericordia* non habet compatientis miserum cor, unde in latina lingua nomen accepit. *Zelus* Dei non habet mentis horrorem. Sed *pœnitentia* Dei, dicitur rerum in ejus potestate constitutarum, hominibus inopinata mutatio. *Ira* Dei, vindicta peccati. *Misericordia* Dei, bonitas opitulantis. *Zelus* Dei, providentia, quâ non sinit eos, quos subditos habet, impunè amare, quod prohibet. *Sic & lib. 1. de Trinit. cap. 16.* Cùm Deus iratus dicitur malis, & placidus bonis, illi mutantur, non ipse, sicut lux infirmis oculis aspera est, firmis lenis, ipsorum scilicet mutatione, non suâ. Similia sunt *lib. 22. de Civitate Dei, cap. 1.* Sic & *Tertull. lib. 2. adversus Marcion.* Pœnitentia, *inquit*, Dei neque ex providentia, neque ex levitate, neque ex ulla boni aut mali operis Dei nominatione reputatur, sicut humana. Neque enim ea ad humanas conditiones referenda est. *Anshel.* generatim ait *in lib. de expos. membrorum & actuum Dei.* Ubicunque Scriptura in Deo motus animæ describit, ut iram, furorem, oblivionem, recordationem, pœnitentiam, & alia his similia; non communiter iuxta historiam, à rectè intelligentibus scienda sunt. Si quis enim Deo humana membra, aut motus animę, more humano inesse credit, proculdubio in corde suo idolum fecit. His adde quæ dicta sunt, sub hoc *tit. a. 3. q. 2. adfinem.* 555 *Differentia in affectibus divinis & humanis.*

TITULUS

TITULUS XVI.
De potentia Dei.

556 Quia in proximè ſequentibus titulis agendum eſt de actionibus Dei externis, prius videntur eſt, de potentia Dei, quam iſti actus præſupponunt. Sunt autem tractanda quatuor, 1. An in Deo ſit potentia, & quid ſit ea? 2. Qualis ſit potentia Dei? 3. Quod ſit objectum potentiæ Dei? Et denique de diſtinctione potentiæ agendum eſt.

ARTICULUS I.
An in Deo ſit potentia, & quid ea ſit.

557 *Deo non convenire potentiam paſſivam.* Hac in re dico *I. Non convenire Deo potentiam paſſivam.* Ita patet. Nam Deus vocatur actus puriſſimus. Igitur caret omni potentiâ paſſivâ. Hanc enim removet actûs puritas, ut ſuprà viſum eſt, *l. 1. c. 13. art. 4 diſt. 5.* Et patet porrò, quia unumquodque patitur (loquendo de reali & intrinſeca paſſione) cum vel deſtruitur, vel perficitur. Unde utroque in caſu paſſio inſinuat imperfectionem, ibi, quia conveniret patienti perfectio amiſſibiliter: Hîc quia augmentum perfectionis, in termino à quo, ſupponit perfectionem minorem. Dixi *de reali & intrinſeca paſſione.* Nam paſſiones, quæ per extrinſecam denominationem Deo conveniant, frequenter Deo tribuuntur, quales ſunt, cognoſci, coli, adorari, blaſphemari & his ſimiles.

558 *Deo convenire potentiam activam.* *II.* Dimiſſâ igitur potentiâ paſſivâ in præſenti ſermo eſt, de potentia activa. Hæc igitur, quod Deo conveniat, inde primùm patet, quod actiones de facto Deo conveniunt, ut ſunt creare & conſervare. Non ageret autem Deus niſi poſſet agere. Actio igitur ipſa præſupponit in agente potentiam ad agendum. Et patet porrò, quia agere eſt perfectio ſimpliciter. Neque ex ullo indicio apparet, unde actio imperfectionem ſignificet. At ea, quæ ſimpliciter ſunt perfectionis, à Deo removeri non debent. Sic & Scriptura paſſim Deo tribuit potentiam, *Pſalm.* 89. 106. *Luc.* 1. *Rom.* 9. & multis locis aliis. Et hæc de prima parte propoſiti tituli, ſatis ſunto. Venio ad partem alteram.

559 *Quid ſit divina potentia?* Ut igitur declaretur, *quid ſit potentia divina:* Inprimis præſupponendum eſt, quòd potentia illa realiter idem ſit cum eſſentia divina, & conſequenter, cum attributis cæteris divinis. Ita enim patuit ſuprà, in communi, de attributis divinis. Unde ſpeciatim etiam ſequitur: quòd potentia divina realiter idem ſit cum intellectu & voluntate Dei.

560 *An ſimpliciter idem ſit, quod intellectus vel voluntas Dei?* Id autem quæritur: An ne quidem per rationem diſtinguatur potentia Dei ab ejus intellectu & voluntate? Ita enim videtur. Nam potentia Dei à nobis apprehenditur, ut ſignificemus eſſentiam Dei, cum ordine ad operationes exercendas. At hæ referuntur ad voluntatem & ſcientiam Dei. Facit enim Deus res per velle ſuum. Atq; hoc videtur velle illud, *Pſ.* 148. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt. Dicere autem & mandare ſunt actus intellectûs & voluntatis. Et diſtinctiùs ait *Auguſt. in meditat. c. 29.* Cujus *voluntas opus, cuius velle, poſſe eſſe. Qui omnia de nihilo creâſti, quæ ſolâ tuâ voluntate feciſti.* Tuetúrque hanc ſententiam *Valent. in Thom. diſp. 1. q. 25. punct. 1.* Potentia Dei activa, *inquit*, ſecundum propriam, & quaſi ſpecificam ſui rationem, eſt ipſe Dei intellectus & voluntas. Sic & *Cajet. ibid.*

561 *Probatur eorum diverſitas.* In oppoſitum tamen rectiùs exiſtimatur: Potentiam Dei ratione diſtingui ab intellectu & voluntate Dei, prout & *Suarez* exiſtimat *diſp. 3. ſ. 17. num. 38. ſeqq. &*

inprimis

inprimis num. 47. *& seqq.* Patet autem veritas multipliciter. Nam 1. ostendunt hoc plerique Theologi & Philosophi, qui sub diversis titulis agunt de Dei voluntate, ac intellectu, & de potentia. Unde certè significant alium conceptum se habere de istis, & alium de hac. At diversitas conceptuum, satis est ad distinctionem rationis. Deinde distinctio rationis inter attributa divina habetur sumptâ occasione, vel fundamento ex similibus attributis, quæ sunt in nobis. Ea nempè, quæ in nobis distinguuntur realiter, cùm referuntur ad Deum, juxta analogiam ad hæc, distinguuntur intellectione nostrâ. Ad hunc modum, v.g, nos distinguimus misericordiam & justitiam in Deo. At voluntas, scientia, & potentia in nobis distinguuntur realiter. Ergo in Deo saltem distinguuntur ratione. Sicut aliud est in nobis potentia loc-omotiva, exequens motum; & aliud appetitus seu voluntas imperans motum, & aliud cognitio dirigens motum. Et hoc clarè docet *Thomas* 1. *p. q.* 25. *art.* 1. *ad quartum*: Potentia, *inquit*, non ponitur in Deo, ut aliquid differens à scientia & voluntate secundùm rem: sed solùm secundùm rationem, in quantum scilicet importat rationem principii exequentis id quod voluntas imperat, & id quod scientia dirigit.

562 Et ex his etiam patet summatim: quid sit potentia Dei? Nempè est nihil aliud quàm ipsa essentia Dei, secundùm quod ipsa apprehenditur, ut exequens id, quod cognovit & voluit faciendum esse.

563 Neque obiectiones de identitate potentiæ ad intellectum & voluntatem efficaces sunt. Solâ enim voluntate dicitur Deus agere, excludendo per particulam *sola*, non potentiam, vel etiam intellectum, sed operosum conatum & laborem. Dictum Psalmi autem refert quidem actiones Dei ad intellectum & voluntatem, sed id non est exclusivè dictum. Et similiter ibi intendit dicere Propheta, quòd actiones Deo sint facillimæ, neque exposcant laborioſum conatum, sed ad nutum & voluntatem & mandatum Dei præstò sint omnia.

ARTICULUS II.
Qualis sit Dei potentia?

564 Ad hanc rem duo solent dici à Doctoribus. 1. *Dei potentiam esse infinitam.* De hoc patuit suprà satis, *hoc cap. tit.* 10. *punct.* 1. *in assert.* 4.

Dei potentiam esse omnipotentiam.

II. Dico: *Dei potentiam esse omnipotentiam.* Ita patet, præsuppositâ vocis significatione. Inprimis omnipotentiam dicimus eam potentiam, quæ potest omnia, atque adeò, quæ extenditur ad omne possibile. Nunc igitur probo Deum omnipotentem esse. Quicquid est possibile, id per denominationem ad aliquam potentiam est possibile, ut suprà patuit *lib.* 1. *cap.* 14. Dicitur nempè possibile illud, quod tale est, ut ab aliqua potentia actuari, atque adeò de potentia extrahi possit. At non est ulla potentia, ad quam omnia quæ possibilia sunt, dicantur possibilia, (ut patet de illuminatione cæcorum, resuscitatione mortuorum, & similibus.) Ergo omnia illa dicuntur possibilia per ordinem ad divinam potentiam. Ergo divina potentia est omnipotentia.

565 *Dices*: Omnia quidem, quæ possibilia sunt, dicuntur talia per ordinem ad potentiam agentis, sed id non est necessariò ad potentiam unius agentis, sed id esse divisim ad plura agentia. E. nondum inde extrui potest Dei omnipotentia.

Obiectio.

566 *Resp.* 1. Dicuntur aliqua possibilia, per ordinem ad potentiam creatam, quia scil. potentia creata posset ea actuare. Ergo à fortiori hæc dicuntur possibilia Deo. Ita ex

Solvitur.

ex duobus pâtet. Nam *primùm* Deus eſt cauſa æquivoca rerum creatarum. Ergo in eo eminens perfectio eſt, ad omnes actus rerum creatarum. Id enim eſt de ratione cauſæ æquivocæ. *Deinde:* Deus immediatè etiam concurrit ad producendas actiones & effectus cauſarum ſecundarum. Eſt enim cauſa univerſalis, indèquo præbet univerſalem influxum ad cauſas ſecundas, in actiones & effectus. Ergo in eodem concurſu, quod eſt poſſibile per ordinem ad potentiam creatam, ſimiliter poſſibile eſt reſpectu Dei ibidem concurrentis. Ergo ſummatim, quicquid poſſibile eſt ad potentiam creatam, poſſibile etiam eſt ad potentiam divinam. Jam præterea ſunt aliqua, quæ dicuntur poſſibilia, non tamen ad potentiam creatam, veluti erant, quæ priùs referebantur. Dicentur igitur iſta poſſibilia per ordinem ad potentiam divinam. Ergò, utrumque poſſibilium genus complectendo, omnia quæ poſſibilia ſunt in univerſum, dicuntur poſſibilia per ordinem ad divinam potentiam. Ergo ſic iterum divina potentia erit omnipotentia.

567 *Deinde:* ſi aliquid eſt poſſibile, non tamen eſt poſſibile divinâ potentiâ (ut ex hoc capite dici non poſſit omnipotentia) tum potentia divina non erit infinita. At conſequens eſt abſurdum, ut priori aſſertione viſum eſt. Ergo & antecedens. Connexio patet, quia per defectum iſtius potentiæ haberet ea potentia limites & fines. Et cogitari non poteſt, quomodo non fiat Maior, ſi extendi poſſit ad illud aliud poſſibile. At hæc omnia pugnant cum infinitate virtutis.

Obiectiones, quæ detrahere videntur omnipotentiæ divinæ, attingunt obiectum divinæ potentiæ. De iis igitur commodiùs agetur ſequenti articulo.

ARTICULUS III.

Quodnam ſit obiectum divinæ potentiæ.

568 Ut hæc res rectiùs explicari poſſit priùs inferam obiectiones, quæ aliqua eximunt à potentia Dei, quæque adeò adſtruere videntur, quod non ſit omnipotens, hoc eſt, quod non poſſit omnia.

Proponuntur obiectiones.

569 *Obiectiones contra omnipotentiam Dei.*

Nam *I.* Deus non poteſt facere quid infinitum, hoc eſt, alium Deum. At illa eſt valdè magna perfectio, facere poſſe rem ſibi ſimilem in ſpecie. Per illius igitur defectum, Deus non erit omnipotens.

II. Deus non poteſt facere, ut præteritum non ſit præteritum. Sic *Auguſt.* ait *l. 6. cont. Fauſt. cap. 5.* Quiſquis dicit, ſi omnipotens eſt Deus, faciat, ut quæ facta ſunt, facta non fuerint, non videt, hoc ſe dicere, faciat, ut quæ non ſunt, eo ipſo quo vera ſunt, falſa ſint. Et *Hieron Epiſt ad Euſtoch.* Audenter loquor, *inquit*, cùm omnia poſſit Deus, ſuſcitare non poteſt virginem poſt ruinam, hoc eſt, ut lapſa non ſit è virginitate, quæ lapſa eſt.

III. Non poteſt Deus peccare, mori, deſtrui annihilari. Addo & actus poſitivos. Non poteſt Deus informare materiam, ſuſtentare formam, atque adeò intrinſecè conſtituere compoſitum, creſcere, alimentum concoquere, generare, ſentire, ambulare, diſcurrere. Ergo non eſt omnipotens. Nam hæc omnia ſunt poſſibilia: ergo vel dicendum eſt, Deum non eſſe omnipotentem; vel ad omnipotentiam non pertinere, poſſe omne poſſibile, quorum poſterius abſurdum eſt, ut ex ipſa vi vocis patet. Atque ex his exemplis *Timplerus l. 5. Met. c. 7. q. 19.* dicit: Non omnia poſſibilia cadere ſub omnipotentiam Dei.

570 *IV.* Omnipotentia Dei non extenditur ad impoſſibilia. Ergo illa potentia non

eſt

est infinita potentia absolutè, sed respectu nostri solùm. Ita argumentatur *Vorstius Disp.* 3. *de Deo in Not. p.* 238. Sin autem potentia Dei infinita non est, tum ne quidem omnipotentia est.

V. Videri potest, solùm in objecto divinæ potentiæ contineri res eas, quæ facta sunt. Nihil enim potest Deus facere, nisi quod præordinavit & præscivit se facturum. At illud nondum satis est, pro objecto omnipotentiæ. Ergò Deo non convenit omnipotentia, aut poterit Deus facere, quæ non fecit. Et hinc etiam sequitur, quòd Deus non possit, nisi quod vult. Utique enim non vult, nisi quæ facit.

VI. Denique, non potest Deus facere res meliores ac nunc sunt. Aliàs enim non feciſſet optimum. Objectum igitur potentiæ divinæ solùm sunt res, secundùm istam perfectionem, quam nunc habent. At hoc nondum satis est, ad ponendam omnipotentiam. Aut igitur Deus omnipotens non est, aut aliter id objectum constituendum est, ut scilicet etiam Deus possit rem meliorem facere, secùs, quàm fieri posse probatum est.

Constituitur objectum divinæ potentiæ, atque adeò omnipotentiæ.

Objectum divinæ potentiæ aliqui dicunt esse omne id, quod est possibile.

Sed quid est esse possibile? Possibile denominatur à potentia. E. id sumitur vel in ordine ad potentiam creatam, vel in ordine ad potentiam increatam. Si priùs dicatur? Poterit Deus facere omne id quod creatura potest. Sed hæc reverà est potentia finita. Sic igitur objectum potentiæ divinæ non rectè constituetur, quippe quæ infinita est. Si autem illud possibile dicatur per ordinem ad divinam potentiam, tum reverà committitur circulus. Potentiam enim Dei extendi ad omne possibile, est idem, quod eam extendi ad omne, quod potest facere. Et proinde si quis negaret, Deum posse creare aliquid præter mundum, posset nihilominùs dicere, Deum esse omnipotentem, quia possit omne possibile, eò quòd nihil, præter hoc universum ab ejus potentia possibile denominetur, ut rectè infert *Suarez*, *Disp.* 30. *sect.* 17. *num.* 10. 571

Ad hanc rem igitur tenenda est alia possibilis distinctio, quam tradit *Thomas* 1 *p. q.* 25: *a.* 3. ex *Aristotele* 5. *Metaph. text.* 17. Aliquando igitur possibile sumitur per denominationem ad aliquam potentiam. Et hæc significatio non est pro hoc instituto, ut visum est. Aliquando autem possibile sumitur absolutè, & negativè, citra respectum ad potentiam. Estque tum possibile ex habitudine terminorum, id, quod non involvit repugnantiam. Atque sic, dimissâ voce possibilis, objectum divinæ potentiæ solet dici illud, quod non involvit contradictionem, seu repugnantiam. 572 *Possibile quid sit?*

Cæterùm illa repugnantia intelligenda est, tum respectu rei factibilis, tum respectu ipsius facientis. Atque ita extra objectum divinæ potentiæ *primùm* sunt ea, quæ in se involvunt repugnantiam. Veluti, sic Deus non potest facere hominem irrationalem. Faceret enim hominem & non hominem. *Deinde* extra objectum divinæ potentiæ sunt, quoad modum agendi, ea, quæ cùm ex genere suo sint possibilia, implicant tamen imperfectionem, per quam repugnant, quò minùs à Deo sint. Huc pertinent pleraque quæ in tertio argumento dicta sunt. Deus enim non potest generare, vel concoquere, vel crescere, vel videre, vel audire, quia hi actus materiales sunt, & proinde poscunt dependentiam ad materiam. Unde consequenter Deo tribui intrinsecè non possunt, quia ipse est prorsùs spiritualis & immaterialis. 573 *Quænam sint extra objectum divinæ potentiæ.*

574 Dixi: *quoad modum agendi*, hoc est, ut isti actus ipsi Deo conveniant, in eo agendi modo, quo sunt à causis secundis. Nam aliàs isti actus, præcisè sumpti, sunt in sphæra possibilium, & habent ordinem ad divinam potentiam, in quantum Deus per universalem suum influxum, cum causis secundis concurrit ad istas naturales, & materiales motus. Deus, inquam, non generat quidem, vel concoquit cibum, vel ambulat. Nihilominùs efficit generationem, vel concoctionem, vel ambulationem. Et proinde, quia Deus istos actus efficit, utique ad eos etiam efficiendos potentiam habet, ut simpliciter Deo isti actus sint possibiles. Atque hoc diligenter observandum est, ne, per exempla istorum actuum, rebus creatis possibilium, detrahamus aliquid de divina omnipotentia, quod *Timplerus* facit. Sed hac de re etiam posteà erit, ad objectionem tertiam.

575 *Unde sumatur repugnantia sũ posse esse?*

Soto ait: illam repugnantiam, cujus defectus requiritur ad objectum potentiæ divinæ, sumendam esse per ordinem ad naturale lumen intellectûs. Vide ipsum 3. *Phys. q.* 4. Hoc, inquam, dicit, quòd divina potentia non extendatur ad id, quod tale est, ut quàm primùm resiliat intellectus, si illi proponatur. Sed hac in re justissimè deseritur *Soto* ab omnibus aliis, qui repugnantiam illam non sumunt ex parte intellectûs, sed ex parte rei. Et patet veritas. Nam si illa omnia dicerentur esse Deo impossibilia, quæ non à parte rei repugnantiam involvunt, sed solùm repugnant lumini intellectûs nostri, tum multa essent impossibilia, quæ de facto novimus esse in mundo, per miraculosas Dei actiones, & in mysteriis. Vide *Valent. Disp.* 1. *q.* 25. *punct.* 5. *Suarez disp.* 30. *s.* 17 *n.* 11. 12.

576 Summatim igitur quicquid non involvit repugnantiam, id tale est, ut per Dei potentiam possit accipere illam essentiam, quæ ei non repugnat: Atque sic est Deo possibile. Ita docet *Thom.* 1. *p. q.* 25. *a.* 3. *& 4. & l.* 2, *contragent. c.* 25. & *Lombard.* 1. *d.* 42. ubi videantur utriusque Interpretes.

577 *Difficultas in invenienda repugnantia.*

Est autem hîc tandem diligenter observandum: quòd etsi divinâ potentiâ fierî non possit, quod repugnantiam involvit: tamen in particulari non sit facilè semper invenire illam repugnantiam. Et proinde, si maximè quandoque intellectus noster putet esse in terminis contradictionem, cavenda tamen diligenter est temeritas, ne præcipitanter dicamus: *Deum hoc vel illud non posse.* Nam disertè Scriptura elevat potentiam Dei ultra nostrum intellectum. *Potest Deus abundantiùs facere, quàm intelligimus*, ait Apostolus *Eph.* 3.

Calviniani taxantur.

Unde per se clarum est, faciliùs & graviùs peccari in defectu, quàm in excessu. Ibi enim detrahitur potentiæ Dei: Hic autem detrahitur intellectui nostro solùm, qui videre non possit repugnantiam in terminis, quam Deus videt. Proinde maximè temerariæ sunt voces *Calvinianorum: Deus omni suâ potentiâ facere non potest, ut unum corpus sit in pluribus locis.* Posito, sed non concesso, quod ostendi non possit, quòd hæc repugnantiam non habeant, mirum certè est, cur non (antequam tam audacter limitent divinam potentiam) cogitetur ab istis, quòd Deus facere possit aliqua, quæ nos non intelligimus, eum facere posse, ut jam ex *Eph.* 3. dictum est. Sic & 1 *Cor.* 1. dicitur: *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*, ubi glossa ex *Ambrosio* in *h. l.* ait: *Sapientiam hujus mundi fecit Deus stultitiam, ostendendo possibile esse, quod ille impossibile judicabat.*

Ego pro vitanda ista temeritate, ob ista, quæ sunt dicta, cùm quæritur: *An Deus hoc vel illud possit*, libentiùs aio, quàm nego; &, si purè affirmare non possim, libentiùs suspendo negationem, quàm ut temere negem, subítque semper cogitatio fortasse

fortassè hoc aut illud esse ex istis reservatis, quæ è possibilium numero quidem sunt, superant tamen intellectum nostrum, quò minùs putemus ea possibilia esse.

Solvuntur objectiones, & quæstiones discutiuntur.

In *prima objectione* quæritur: 578

An Deus possit facere infinitum, atque adeò alium Deum:

Respondeo id involvere repugnantiam clarissimè. Non igitur continetur in genere possibilium. Ita patet. Nam per Deum omnes intelligimus primum ens, & independens. Quod autem est factum, id non est primum ens & independens, sed est participatum & dependens. Et proinde Deus factus, est Deus, non Deus: Quo sensu in Symb. *Nicæno* etiam dicitur filium à patre *genitum, non factum esse*, quia scilicet esse factum repugnat Deitati.

Facere autem rem sibi similem, est perfectionis, in rebus creatis. Deo autem id tribui non potest, propter eminentiam essentiæ, & infinitatem, quæ in Deo postulant unitatem numeralem, ut suprà patuit, disputando de unitate Dei.

In *secunda objectione* quæritur:

An possit Deus facere, ut præteritum non sit præteritum:

Affirmant id *Greg. Arimin.* 1. *d.* 44. & *Altisiodorensis l.* 1. *summ. c.* 12. *de potentia Dei, q.* 6. Alii tamen communiter negant, cum *August.* & *Hieron.* quorum sententias anteà allegavi. Consentit eis *Thom.* 2. *cont. gent. c.* 25. *&* 1. *p. q.* 25. *a.* 4. *&* 22. *q.* 152. *a.* 3. 579

Et omninò ea in re est clara repugnantia, Fuisse, & non fuisse. Proinde, quia Dei potentia non extenditur ad ea, quæ repugnantiam involvunt, absolutè dicendum est, impossibile esse, ut factum sit infectum. *Negatur quæstio.*

Est autem hac in re notanda distinctio, per quam etiam conciliari possunt jam relatæ discrepantes opiniones. Possumus autem de re præterita loqui in sensu composito, vel in sensu diviso. *In sensu composito* loquimur de re præterita, cùm supponimus, eam factam esse, seu in tempore præterito extitisse. In *sensu* autem *diviso* loquimur de præteritis, cùm solùm & præcisè est sermo de re præterita, veluti *Adamo*, vel *Davide*, non addendo circumstantiam temporis. 580 *Distinctio quæstionis.*

Atque hîc in sensu composito, (de quo etiam, nisi quid addatur, absolutè supponit sermo de præterito) Deus non potest facere, ut quod factum est, sit infectum, ut anteà probatum est. In sensu autem diviso, secùs est. Loquendo enim de re quæ fuit in tempore præterito, utique illa talis est, ut Deus, qui liberrimum agens est, potuerit ei conferre essentiam, in tempore præterito, & potuerit non conferre essentiam. Ergò, hoc sensu, etiam *Adam* potuit non fuisse.

Idémque judicandum est de præsentibus. Nam præsentia etiam habent hypotheticam necessitatem. Unde, in sensu composito, ad ea non est potentia divina, ut faciat rem quæ est, non esse. In sensu tamen diviso secus est, ut de præteritis dictum est. Vide *Valentiam Disp.* 1. *q.* 25. *punct.* 3. *n.* 2. 581 *An quod est, possit non esse?*

In *tertia objectione* quæritur: 582

An potentia Dei extendatur ad peccandum, moriendum, aliósque naturales actus?

Hac in re distinctè respondendum est. Igitur I. dico: *Deus non posse peccare: i.e. potentia Dei non extenditur ad peccandum.* Ita patet. Nam peccatum, formaliter loquendo, est positum in defectu. Potentia autem, ut de ea Metaphysici in rigore loquuntur, non est ad defectus (ad quos est impotentia) sed ad actus, qui utique *Deum non posse peccare.*

aliquid positivum & bonum sunt. Eleganter hanc ad rem ait *Aug. l.15. de Trin c.15. Magna Dei potentia est, non posse mentiri. Sunt enim quædam, quæ in aliis potentiæ deputanda sunt, in aliis verò minimè. Non ergò ideò Deus minùs potens est, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus esse possit, qui hoc potest.* Et *lib. 1. de symbolo ad Catechumenos c. 1. Non ideò omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur, vel derogatur, si peccare non posse dicatur quia non esset hoc potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergò impotentiæ, sed potentiæ imputandum est, quod non potest peccare.*

583 *Deum non posse mori.*

II. Dei potentia non est ad moriendum, vel destrui & annihilari. Ita patet, quia hi actus sunt actus potentiæ passivæ. Potentia autem passiva non est in Deo: & omnipotentia, ut initio constitutum est, purissimè significat potentiam activam: Isti igitur actus sicut & ipsa potentia passiva, manifestè insinuant imperfectionem. A Deo itaque alienissimi sunt. Hæc iterum eleganter expressit *Aug. dicto lib. 1. de symb. ad catechum. c. 1. Deus omnipotens*, inquit, *non potest mori, non potest falli, non potest mori, vel vinci. Hæc utique, & hujusmodi, absit ut possit omnipotens. Si enim hujusmodi passionibus & defectibus subjici posset, omnipotens minimè foret. Et ideò monstratur omnipotens, quia hæc ei propinquare non valent: Potest tamen hæc in aliis operari.*

584 *Dei potentia quatenus sit ad naturales actus.*

III. Dei potentia non est ad actus naturales, ut eos in se exerceat: Non sunt tamen illi exempti à divina potentia Utrumque priùs patuit *n.* 573. constituendo objectum divinæ potentiæ. Et nunc iterum manifestum est. Nam quod Deus non possit istos actus *in se* exercere, vel eos *sibi* connaturales habere, id inde est, quia omnes illi imperfectionem insinuant. Plerique enim sunt actus materiales, & postulant, ut fiant in materia; Indéque non sunt connaturales, nisi rebus corporeis. Deus autem spiritus est. Discurrere autem, etsi sit actio immaterialis, tamen aliunde habet imperfectionem, ut Deo convenire non possit. Neque implicat multitudinem intellectionum, ac processum notitiæ à noto ad ignotum, prout suprà visum est, *hoc cap. tit. 14. art. 3. punct. 3.*

585 Quòd tamen isti actus non sint excepti à Dei potentia, inde manifestum est, quòd Deus ad istos actus concurrit effectivè, seu per modum causæ universalis. Non dicendus autem est efficere Deus, nisi quod possit efficere. Sic & *Lomb. 1. d. 42. B. Quomodo*, inquit, *omnia posse, dicitur Deus, cùm nos quædam possimus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & hujusmodi, &c. Quibus id respondendum arbitror: quòd hujusmodi actiones ambulatio scilicet, & locutio, & hujusmodi à Dei potentia alienæ non sint, sed ad ipsam pertineant. Licèt enim hujusmodi actiones in se Deus habere non possit, eas tamen in creaturis potest operari. Facit enim ut homo ambulet, & loquatur, & hujusmodi.* Non igitur per istas actiones divinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hæc facere potest omnipotens.

586 *Quatenus sub Dei potentia contineatur, sustentare formam, vel informare materiam?*

Atque hæc etiam dici possunt, de actu informandi materiam (qui formæ convenit) & actu sustentandi formam (qui materiæ convenit) atq; adeò de actu constituendi compositum, qui convenit utriq;. Nam *principio* quidem isti actus à præsenti negotio alieni sunt. Nam potentiam divinam apprehendimus ut potentiam activam vel effectivam, hoc est, talem, quæ debeatur causæ efficienti. Isti autem actus non sunt effectivi, sed formales & materiales, hoc est, è genere aliarum causarum. *Deinde* admitti potest, quòd Deus istos actus non præstet per se. Actus enim

isti

iſti poſtulant fieri à forma & materia, hoc eſt, ab entibus incompletis, partialibus, & perfectibilibus, unde manifeſtam imperfectionem involvunt. Proindéque quia Deus non poteſt eſſe ens incompletum & partiale, & proinde nec materia, nec forma: hinc etiam ipſe non poteſt aliam rem informare: aut materialiter conſtituere. Egi hac de re ſuprà pleniùs *hoc cap. tit. 6. art. 2. punct. 7.* Nihilominùs *Tertiò* Reſpondeo: Iſtos actus non eſſe prorsùs exceptos à divina potentia. Nam Deus ad eos concurrit efficienter, quatenus formam & materiam in eſſe ſuo ſuſtentat, & eas per influxum effectivum juvat, atque hinc extrinſecè & efficienter (quod iſtæ cauſæ intrinſecè faciunt) compoſitum conſtituit & componit, quod quidem nobilius eſt, quàm ſi per intrinſecam unionem conveniret ad rerum ſtructuram.

Quarta objectio inquirit:

An Dei potentia extendatur ad impoſſibilia?

Negandum id eſt. Et patet ex terminis. Dei enim potentia extenditur ad id quod per eam actuari poteſt. Potentia enim ad actum dicitur relativè. At quod impoſſibile eſt, non poteſt actuari. Ex hoc enim dicitur impoſſibile, quia ei repugnat omninò eſſentia, atque adeò omnis actualitas.

Neque exinde potentia Dei finita eſt, ut inquit *Vorſtius*. Nam unuſcujuſque agentis potentia æſtimatur ex proprio objecto. Proprium autem objectum divinæ potentiæ id eſt, quod repugnantiam non involvit. Sed hac de re dictum eſt ſuprà. Tenendúmque eſt ſummatim, quòd cùm Deus dicatur eſſe omnipotens, & proinde poſſit omnia, quod particula illa *omnia* non diſtribuat, niſi in entia, ſub quibus impoſſibilia non continentur.

Quinta objectio de duobus inquirit: primò, 588

An Deus poſſit aliquid quod non fecit?

Hac in re negativa ſententia fuit *Wiclephi*, ut vulgò referri ſolet, ex *Waldenſ. l. 1. de doctr. fid c. 10.* Eandémque ſententiam tribuit aliis, *Bern. Epiſt. 190.* Et *Calvino*, *Gregor. de Valent. Diſp. 1. q. 25. punct. 3.*

Nihilominùs certum eſt: poſſe Dium facere, quæ tamen non fecit, indéq; ejus potentiam non eſſe reſtrictam ad res factas, aut deinceps faciendas. Ita diſertè docet Scriptura *Matth. 26. An putas*, inquit Chriſtus, *quia non poſſum rogare Patrem, ut exhibeat mihi plùs quàm duodecim legiones Angelorum.* Hîc filius poterat rogare, & non rogavit, & pater poterat mittere angelos, & non miſit. Ex factis igitur non habet limites divina potentia. Eodémque de exemplo, eleganter ait *Auguſt. l. 1. de ſpirit. & lit. cap. 1.* Omnipotentis voluntas multa poteſt facere, quæ non vult, nec fecit. Potuit enim facere, ut Angelorum Legiones duodecim pugnarent contra illos, quì Chriſtum ceperunt. Vide & eundem, *in Enchirid. c. 95. & lib. de nat. & grat. c. 7.* 589 *Poſſe Deum facere, quæ non facit.*

Et patet veritas illa, etiam per rationem. Igitur ſi Deus non poſſet facere, niſi quæ facit, tolleretur infinitas potentiæ divinæ, & ejuſdem libertas, quorum utrumque abſurdum eſt, per ea, quæ de utroque attributa dicta ſunt in prioribus. Conſequentia autem propoſitionis manifeſta eſt. Quia omnia, quæ facit Deus, finita ſunt omni modo. Si ergò ad ea ſolùm extenditur divina potentia, tum ea abſolutè finita eſt. Libertas autem Dei tollitur juxta eandem ſententiam, quia de ratione agentis liberi eſt, poſſe agere, & non agere. Ergò etiam, quod non agit agens liberum, agere tamen poteſt; quódque de facto hoc vel illud non facit, non eſt ex 590

defectu potestatis, sed ex defectu voluntatis, quæ ad hoc vel illud agendum determinatè in agente libero prærequiritur.

591 *Objectio.* *Objicitur*, prout & suprà relatum est: id solùm potest Deus facere, quod ab æterno præscivit & decrevit se facturum. Sed illa solùm, quæ aliquando facit, præscivit & decrevit Deus se facturum, ut ostendit immutabilitas voluntatis divinæ. Ergò illa solùm, & non aliud potest facere Deus.

592 *Solvitur. Vocula* potest *est ambigua.* R. Negando propositionem. Nam quod possit Deus facere, quæ nunquam præordinavit facienda, patuit ex dictis. Sed tamen respondeo: Propositionem ambiguam esse, propter verbum *potest*. Hoc enim verbum aliquando significat potentiam, ut præcisam ab actu. Quomodo dicimus hominem posse loqui, v.g. cùm tamen non loquitur, imò nec, ob impedimentum aliquod, actualem locutionem habiturus est. Potest itaque loqui hoc sensu qui potentiam habet distinctam ad actum loquendi. Aliquando verò verbum [*potest*] connotat actum potentiæ. Veluti sic etiam dicimus hominem posse loqui, qui actu loquitur; & posse disputare, qui actu disputat. Vide *Arist. in fine l. de Interp. Themist. l. 2. de anim. t. 8. Zabarell. in 2. de anim. ad t. 6. fol. 136. l. 1. de prim. mat. c. 9. & lib. 1. de mot. grav. & lev. c. 11.*

593 Proinde si τὸ *posse* sumamus primo modo, utique in Deo potentia est ad ea, quæ non ordinavit se facturum. Si autem τὸ *posse* sumatur ex posteriori modo loquendi, verum est id non posse Deum, quod non prævidit se facturum. Hoc enim posse loquitur de exercitio vel executione potentiæ. Potentiam autem suam non exequitur Deus, nisi in cognito objecto. Aliam responsionem *Thomas* habet 4. *p. q. 25. a. 5. ad primum*, ubi vide. Et adde alia ex *Lomb. 1. d. 43.* & sententiariis *ibid.*

594 Altera quæstio, quæ in ista *quinta objectione* tangitur, est:

An Deus solùm possit facere quæ vult?

Ita videri potest, quod sentiat *Augustinus*, sic enim ait, *in lib. de spirit. & liter. Omnipotens*, ait, *est Deus, non quòd possit omnia facere, sed quia quicquid vult, potest efficere, ita ut ipsius voluntati nihil possit resistere.* Sic & in *Enchirid. c. 96. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam, quicquid vult potest efficere, nec voluntate cujusquam creaturæ, voluntatis spiritualis impeditur effectus.* Ad eundem modum & *Chrysostom.* ait, *in hom. de Symbol.* Ipse est Omnipotens, quia totum quod vult potest.

595 *Posse Deum quæ non vult.* Nihilominùs, in oppositum dicendum: potentiam divinam non definiri per ejus volitionem, quódq; adeò possit Deus multa, quæ non vult. Et apparet ex prioribus. Nam si facere Dei non terminat ejus essentiam. Ergò nec velle Dei: quia non facit Deus nisi volitum. 596 Et confirmatur, quòd voluntas Dei non terminatur nisi ad actuale esse rerum, ut suprà habitum est, distinguendo voluntatem ab intellectu. At potentia Dei non dat esse actuale omnibus possibilibus, hoc ipso, quia Deus multa potest & non facit. Ergò voluntas & potentia Dei non sunt æqualiter coëxtensa ad objecta.

Ad testimonia *ex Patribus n. 594.* objecta. R. 1. *Aug.* sub *omnibus*, ad quæ Dei omnipotentiam declarat, comprehendere etiam mala. Et in hac generalitate, Dei omnipotentia non consistit in eo, quòd possit omnia promiscuè, sed quòd possit ea, quæ voluntati suæ sunt consentanea. Posteà, cùm idem *August.* & *Chrysost.* declarant Dei omnipotentiam, per ejus voluntatem, loquuntur de ea inadæquatè, & intendunt à Deo removere eam nostram imperfectionem, quòd nos multa volumus quæ tamen non possumus. Sicut milites volunt vincere hostes suos, quos

tamen

tamen persæpè non possunt vincere. Hæc igitur est perfectio divinæ potentiæ, adóque indicium omnipotentiæ, quod Deus in posse suo non est ita diminutus, ad ea minùs possit illa omnia, quæ vult. Confer *Lomb.* 1. *d.* 42. *G.*

In sexta Objectione attingitur illa frequenter disputata quæstio. 597

An Deus possit melius facere quod fecit, ac quomodo fecit?

Odiosa est hæc quæstio, inquit de ea *Scal. Exerc.* 249 *s.* 3. novo huicvulgo, qui in superficie, atque supinitate, quam ipsi simplicitatem vocant, intellectionem contemplationis nostræ posuerunt. Itaque curiosos nos vocant & Scholasticos, cùm ipsi hoc, quod benè dicunt, amant sese nescire, quare aut quomodo dicant. Asinis similes sunt, qui triticum ad molas ferunt: Recti tamen officii sui ignorant finem, &c. Igitur negat *d. exerc.* 249 *sect.* 5. ut & *lib.* 1. *de plant. p.* 141. *Scaliger*, quod possit Deus facere quid melius. Idémque tenuit *Durandus* 1. *d.* 44. *q.* 2. 3. & *Aureol. ibidem*. Oppositum tamen hujus opinionis plurimi alii tenent. Vide *Lombardum* 1. *d.* 44. *Thom.* 1. *q.* 25. *a.* 6. & utrobique eorum Interpp. Et adde *Suarez Disp.* 30. *s.* 10. *n.* 10.

Expediam rem hanc per distinctiones. *Primò*. Vox illa [*Melius*] in hac quæstione sumi potest bifariàm. 1. ut notet modum ex parte facientis, quod est si adverbialiter sumatur. 2. ut notet ipsum objectum, vel rem meliorem. 598 *Potest Deus aliquid melius, non meliùs.*

Proinde, quia modus agendi, qui Deo tribuitur, necessariò est optimus & perfectissimus, hactenus non potest Deus facere quid melius. Meliùs enim dicit excessum supra minùs bonum. Ergò actiones Dei priores minùs benè, vel bonæ essent, si aliud diceretur meliùs ab eo fieri. Et juxta hæc ait *Scalig. exercitat.* 249. *sect.* 3. *In unaquaque actione unum tantùm rectum est, idque à recto, hoc est, summo recto, Deo ipso constitutum. Quare, quodcunque præter illud rectum est, non est Dei, sed non Dei, propterea quod minùs benè facere capessit privationem summi boni, & summæ potestatis.* Dimisso igitur hoc sensu, dico: posse Deum melius aliquod, hoc est, rem meliorem facere, quod in sequentibus pleniùs dicetur, & probabitur.

Secundò: Loquendo igitur de melioritate ex parte objecti, possumus eam bifariàm intelligere, vel sistendo intra rem eandem, vel comparando ad aliam: Et intra rem eandem sistendo, potest intelligi vel melioritas ejus in essentialibus, vel in accidentalibus.

Quibus præmissis ad hæc dico primum: *Non potest Deus facere rem unamquamque meliorem in essentialibus*, Essentia enim posita est in indivisibili. Melioratio igitur in essentia cujuscunque, non esset, nisi per rationem essentiæ, essentialiter nobilioris, priori: qualis esset, si lapis, v. g. acciperet essentiam intelligentem. Illa autem reverà non est melioratio, sed distinctio essentiæ. Proinde, non potest Deus, rem ita manentem meliorare in essentialibus. Et quoad hanc partem, rectè loquitur *Scalig. de Plant. l.* 1 *p.* 142. Classes, inquit, & gradus constituit (Deus) & attribuit suum cuique. Quod verò præter hæc est, monstrum est. Quid enim esset arbor, si loqueretur? Haud profectò esset perfectior. Est enim id præter illius genus. Non esset autem id quod esset. Itaque actio, tametsi perfectionem arguit animalis, lapidi tamen nulla est perfectio. *Hæc ille.* 599 *Res non potest meliorari in essentialibus.*

Deinde: *Potest Deus rem unamquamque facere meliorem in accidentalibus.* Veluti, hominem potuisset Deus creare, vel facere in justitia confirmatum; potuisset etiam perspicaciorem dare intellectum, & potuisset ei dare acutiorem visum, vel majorem 600 *Res potest meliorari in accidentalibus.*

majorem ſagacitatem, melius ingenium vel judicium. In his omnibus enim aliud eſt repugnantia. Nec aliunde apparet indicium ullum, cur iſta poteſtas Deo conveniat. Atque hactenus locutus ſum de re meliori, quàm Deus producere æterfiſtendo intra eam, quam produxit. Nunc loquor de comparatione rei pr[illegible] ad aliam & diverſam.

601 Igitur tertiò dico: *Poteſt Deus res alias facere meliores his, quas fecit in eſſentialibus, & in accidentalibus.* Nam 1. Cùm Deus fecerit ſpecies plures ſub genere plantarum, & ſpecialiùs, ſub genere herbarum vel arborum; ſpecies etiam plurimas ſub genere beſtiarum, & ſpecialiùs ſub genere avium vel piſcium, v.g. cur non poſſit etiam ſpecies multiplicare ſub genere naturæ intellectualis, ubi nunc de facto duæ ſolùm dantur, Angeli ſcilicet & homines, ſupponendo, quòd angeli non ſpecie, ſed numero differunt.

Deinde: ſi Deus non poteſt producere plures & meliores res, tum illud non poſſe, vel eſt propter repugnantiam, quæ ſit à parte rerum, vel eſt propter defectum potentiæ. Alterutrum enim horum dicendum eſt impoſſibile, ſi quid ſit impoſſibile. At primum non eſt. Nam ſingulæ res, quæ jam ſunt in mundo, ſunt finitæ. At finitum eſt, extra quod ſemper eſt aliud accipere, ut *Ariſtot.* definit. Ergò quod eſt finitum in perfectione & eſſendi modo, extra illud poteſt accipi aliud melius in perfectione, & modo eſſendi. Ergò à parte rerum productarum, non eſt repugnantia, cur extra eas non poſſint meliores res produci. Oportet igitur, ut illa repugnantia ſit ex defectu potentiæ. At defectus potentiæ, ſignificat utique impotentiam, & tollit omnipotentiam.

602 *Objectio.* Potiſſima *objectio* contra hanc aſſertionem eſt, quod eâ poſitâ, detur proceſſus in infinitum. Nam qualibet creaturâ meliori datâ ſemper poterit melior dari, quia & iſta ſit finita. Extra finitum autem ſemper ſit accipere aliud. Iſte autem proceſſus in infinitum videtur eſſe abſurdus.

Sed *Reſpondeo:* hac in re, proceſſum in infinitum, non eſſe abſurdum. Nam in hoc conſiſtit etiam infinitas potentiæ divinæ, quòd illa non habet fines, ultra quos progredi non poſſit. Síque iſtos haberet, jam non infinita eſſet, ſed finita. E. in ea cùm finitus non ſit proceſſus, relinquitur, quòd in ea eſſe poſſit proceſſus in infinitum. Loquor de illa infinitate, quæ non ſit in eſſe illius, quòd ultimò ſit producibile, quaſi Deus tandem producere poſſit rem infinitam (hoc enim repugnat, ut in prima objectione viſum eſt) ſed quòd, in numero producibilium, non ſit aliquid ultimum, ultra quod non poſſit Deus producere aliud, quod melius quidem ſit priori, ſed tamen è ſphæra entium finitorum. Adeò nempe inexhauſtam dicimus infinitam Dei potentiam, ut quâlibet re productâ, poſſit aliam eâ meliorem producere. Et patet in ſimili, de proceſſu in multitudine, & magnitudine. Nullus enim numerus dari poteſt, quo Deus non poſſit majorem dare, nullum corpus datur, quo Deus non poſſit facere majus. Vide etiam *Suarez Diſp.* 30. *Met. ſect.* 17. *nu.* 20. & prolixiùs *Valentiam, Diſp.* 1 *q.* 25. *punct.* 3.

In executione potentiæ Dei, eſt proceſſus in infinitum.

ARTICULUS IV.

De diſtinctione potentiæ divinæ.

603 *Una Dei potentia.* Inprimis hîc certum eſt: Potentiam Dei à parte rei unam eſſe. Eſt enim realiter eadem, cum eſſentia divina. Hæc autem una eſt. Diſtinctio igitur potentiæ illius, eſt ſolùm juxta inadæquatos conceptus. In quibus fundatur diſtinctio rationis,

Igitur

Igitur *primò* distinguitur potentia Dei, per ordinem ad actus. Atque sic, quia actus potentiæ divinæ est creare, res creatas conservare, & cum iisdem concurrere, ad exercendos actus: idcircò hinc potentia divina dicitur creativa, conservativa, & quæ sunt nomina alia.

Distinctio potentiæ Dei per ordinem ad actus.

De distinctione potentiæ divinæ in absolutam & ordinatam.

604 *Secundò:* distinguitur potentia divina in absolutam & ordinatam. Ad quem modum & alterius liberi agentis potentia solet absoluta dici, vel ordinata. Nam & in his invenitur ratio absolutæ & ordinatæ potentiæ, ut *Scotus* docet, 1. *d.* 44 *q. unic.* Veluti, ut ipse inquit, si Legis-lator vel imperator agat secundùm leges à se positas, agit secundùm potentiam ordinatam. Si autem agat ex reservatis, aut ex jure Majestatis suę, vel etiam de facto, supra, vel prętęr, vel contra leges, agit secundùm potentiam absolutam.

605 Proinde *ordinata* vocatur Dei *potestas*, quam exercet, agendo conformiter ordini & legibus, à se statutis, veluti, cùm conservat hominem, sed assumentem alimentum: cùm hominem convertit, sed utentem mediis à se destinatis ad conversionem, veluti si verbum suum audiat. Sic & *Scotus*, ubi suprà: *Potentia ordinata dicitur*, inquit, *in quantum est, principium exequendi alia, conformiter legi rectæ, secundùm ordinem præfixum ab illa lege.*

Ordinata potestas quæ?

606 Absoluta autem potentia dicit cur, (quæque simpliciter est omnipotentia) quæ absolutè & simpliciter respicit omne, non includens contradictionem. Unde Voluntas divina dicitur agere secundùm potentiam absolutam, quando, non habitâ ratione ordinis, quem Deus constituit in mundo, facit simpliciter, quod non involvit contradictionem, veluti ea quæ sunt contra aut supra naturam. Ut, cùm hominem sustentat, sine cibo & potu per dies quadraginta vel ampliùs; cùm hominem, in medio furore adversus ipsum, atque in medio contemptu, & proculcatione mediorum salutis, prosternit & convertit, & quæ sunt his similia, quæ crebrò facit Deus, in ostensionem absolutæ suæ potestatis.

Absoluta potentia quæ?

607 Atque ex his apparet 1. Ratio appellationis, de utraque potentia. Illa enim dicitur ordinata, quia continet executionem potentiæ divinæ secundùm ordinem à Deo, in mundo, institutum. Hæc autem vocatur *absoluta*, absoluta, inquam, ab ordine. Ita enim evincit oppositio, vel potiùs distinctio contra potentiam ordinatam. Sed à quo ordine? Respondeo ab ordine, qui in mundo cernitur. Nam aliàs nullus actus divinus est inordinatus, sive ἄτακτον. Ad istum igitur ordinem, qui de facto est in mundo, quæ divina potentia adstricta non est, vocatur absoluta. *Neque enim* (ut ad hanc distinctionem *Scal.* ait *Exercit.* 365. *sect.* 8.) *ordine distinguitur, aut disponitur ejus potentia, sed ipse ordinis autor est, cujus ordinis necessitas omnis ab eo pendet. Ipse namque rebus ordinem præfixit, per sapientiam, & bonitatem.*

Unde dicatur absoluta & ordinata potestas?

608 2. Ex his apparet: & ordinatam, & absolutam Dei potentiam non significare duas potentias sed istam hujus quasi partem esse: vel etiam, significari per eam distinctionem, solùm duplicem agendi modum. Patet ita. Nam absolutæ potentiæ objectum est omne possibile, seu omne, quod pugnantiam non involvit. At talia sunt omnia illa, quæ juxta ordinem & legem naturæ fiunt. Ergò hæc etiam sub obiecto absolutę potestatis continentur, ut ad hæc etiam ipsa Dei potentia absoluta extendatur. Nisi fortè præcisè sumere velimus absolutam Dei potentiam, in ordine

Quomodo comparentur ad invicem?

in ordine ad actus, ſolùm ſupra, aut contra-Naturales. Sed prior modus loquendi uſitatior eſt, ut potentia abſoluta æſtimetur ſimpliciter ad omne poſſibile. Atque hinc & *Scalig.* ait, *exerc.* 365. *ſect.* 8. Mortales duplicem Deo potentiam tribuerunt, alteram quam vocant ordinariam, alteram quam vocant abſolutam (vide & eundem, *Exerc.* 244. *ſ.* 3. Una tamen in ipſo eſt. *Namque ordinaria eſt abſolutæ pars, &c.* Sic & *Lychet.* 1. *d.* 44. *q. unic.* Potentia, inquit, abſoluta & ordinata in Deo non ſunt duæ potentiæ, diſtinctæ ex natura rei, vel formaliter. Imò propriè cùm dicitur potentia, vel abſoluta, vel ordinata, non dicitur aliqua potentia, ſed magis quidem modus agendi, abſolutè ſcilicet, vel ordinatè. *Hæc ille.*

Et hactenus fuit de attributis divinis & internis actibus. Sequitur, ut deinceps agamus de externis Dei actionibus, quas vocant.

TITULUS XVII.
De Creatione.

609 *Actus externi qui?*

Summa capita Doctrinæ de Deo in initio hujus commentarii, conſtituta ſunt quatuor, è quib. ultimum erat de actionib. Dei externis. De iſtis igitur ad concludendam hanc de Deo tractationem, tandem agendum eſt. Dicuntúrque illi actus externi, per quos Deus aliquid operatur extra ſe. Solet autem de tribus potiſſimùm à Philoſophis diſputari, nempe de *creatione, conſervatione, & concurſu Dei*, quem præbet cauſis ſecundis ad operationes earum.

Diſtinctio creationis conſervationis, & concurſûs Dei.

Agam autem de iis hoc ordine, quo eos recenſui. Fundatúrque iſte ordo in natura ipſa. Nam oportet, ut res priùs accipiat eſſe, antequam ejus eſſe continuationem habeat. Et utrumque neceſſarium eſt, antequam res operetur. Atque ex his etiam aliquod iſtorum actuum diſcrimen apparet, quod optimè ſumitur ex triplici, quam res creatæ habent, imperfectione vel indigentiâ.

610 Igitur 1. res creatæ non ſunt entia purè actualia, ſed poſſunt eſſe ſub eſſe poſſibili, ad hanc igitur actualitatem, quam habent, extrahuntur primùm de potentia, vel eſſe poteſtativo, *per creationem*, quæ reducit eas à non eſſe ad eſſe. Secundò, res creatæ eſſentialiter includunt dependentiam ad Deum, tanquam primum ens, per cujus continuum influxum, retinent eſſe, quod acceperunt, eſſe, inquam, illud, quod amitterent ilicò, niſi id aliunde ſuſtentaretur. Huic igitur indigentiæ rerum creatarum ſubvenit Deus, eâ operatione, quæ dicitur *conſervatio*. Tandem etiam res creatæ ſunt ſicut in eſſendo, ita in operando aliunde dependentes, neq; poſſunt per ſe ſufficere, ad ſuos actus. Poſtulant igitur aliunde ſufficientiam ad actus ſuos. Atque huic indigentiæ medetur Deus *per concurſum ſuum*, qui proximè deſtinatur, ad juvanda entia, in ordine ad actus quos exercent.

611 *Tractanda de creatione.*

Eſt igitur de creatione primùm dicendum, ídque ſub his articulis. *Primò* agendum eſt de voce creationis. *Deinde*, de definitione, & quidditate creationis. *Tertiò*, cujus ſit creare? & *Quartò*, cujus ſit creari? Et *Denique*, An demonſtrari poſſit, aliquid creatum eſſe?

ARTICULUS I.
De voce Creationis.

612 *Unde dicitur creatio?*

Etymologia vocis hujus *creatio* juxta *Feſtum*, eſt hæc, ut creare ſit quaſi *cernere*. Quando enim aliquid creatum eſt, tunc tandem cernitur. Vide *Chemn. part.* 1. *loc. Theologicorum*, *p.* 278.

Quoad

Quoad vocis ambiguitatem sciendum est, vocem creandi inprimis bifariàm sumi. Aliquando enim creatio significat generationem omnem, effectionem, vel productionem, ut *Ps.* 51. *crea in me cor novum:* Sic *August. l.* 1. *contra adverſ. legis & Prophetarum, c.* 23. Si, inquit, verbum *creare* ex consuetudine consideremus locutionis humanæ, creari non solùm filii, sed etiam magistratus dicuntur & urbes. Et juxta hunc sensum etiam filii Dei æternam generationem, posse vocari creationem, *Bellarm.* ex *Hilario* docet, *lib.* 1. *de Christ. c.* 18. *versus finem.* Sed hanc rem Theologis relinquo. Aliter igitur creatio sumitur pro ea productione, quæ constituit è nihilo rem, ut sit, quæ antè à prorsùs non erat, nisi in potentia (non materiæ, sed) efficientis. Et juxta hanc acceptionem nunc sermo est de creatione, ut postea ex ejus definitione clarius erit.

613 *Vox creationis tripliciter sumitur.*

Ex alia ambiguitate iterum tripliciter sumitur vox creationis: quod ut intelligatur, prænotandum est: quòd particularia nomina actionum soleant etiam significare passionem, veluti calefactio significat & calefacere, & calefieri. Atque eo, ut existimatur, consilio, *Arist. l. categ. cap.* 9. non nomina sed verba adhibuit, ad significandam actionem & passionem; Sic igitur creatio sumitur vel *activè*, & notat actum creantis: vel sumitur *passivè*, & notat actum creati. Id vulgò solet exprimi sub nomine creationis activæ, vel passivæ. Tandem verò creatio notat *relationem* inde resultantem. Creator enim & creatura dicuntur secundùm aliquam relationem. Hæc igitur relatio etiam exprimitur voce creationis. Quódque hæc significatio diversa sit à prioribus, patet, quia relatio creantis & creati fundatur in activa & passiva creatione. Sicut igitur relatio à fundamento differt, ita differt creatio, activè accepta, ab illius relationis fundamento, hoc est, actione, quâ quis creat, & passione, quâ quid creatur, quæ tamen singula idem nomen habent & dicuntur creatio. Et hæc diligenter notanda sunt. Loquimur enim non de creatione in quantum relationem, sed in quantum actionem significat.

614 *Vox creationis tripliciter sumitur.*

Denique: distinguisolet creatio in mediatam & immediatam, sub qua divisione non continetur nisi vocis distinctio: éstq; sensus illius, quòd vox creationis aliter atque aliter sumatur, ut istas denominationes accipiat. Potest autem *mediata creatio* ex duobus dici. *Primò*, creatio mediata est, cùm primum agens per veram ac propriè dictam creationem, unum producit, & illi imprimit connaturalem, vel supernaturalem virtutem producendi aliud. In hoc igitur casu hoc ultimum dicitur creari creatione mediatâ. Veluti creavit Deus immediatâ creatione cœlum, non autem animalcula quædam, aut herbas quasdam. Indidit tamen cœlo sufficientem vim, res istas producendi. Res istæ igitur dicentur produci productione vel creatione mediatâ, quia ab initio solùm fuerunt potentialiter, & materialiter. Vide *August. lib.* 3. *de Genes. ad liter. in princip.* & adde *Lombard.* 2. *dist.* 15. *D.* aliter mediata creatio vocatur, cùm Deus rem aliquam producit ex materia, sed non habili, veluti cùm Deus ex lapide panem vel hominem facit, ex costa mulierem, ex aqua vinum. In istis igitur casibus materia, quæ præsupponitur, mediat quasi ad istam actionem, unde ista actio vocatur *mediata.* Dicitur autem idem actus *creatio:* quia materia, quæ illi actioni præsupponitur, est inhabilis, & ex consequentia non est verè materia. Nam in materia præsupponitur habilitas, seu potentia ad accipiendam formam. E. ubi illa potentia non est, nec verè materia est. Ergò ex inhabili materia producere, perinde est, ac ex nulla materia, adeóque ex nihilo producere. Et sic iste actus vocatur creatio. Vox enim creationis propriè tribuitur isti actioni

615 *Distinctio creationis in mediatam & immediatam. Creatio mediata est dupliciter*

in qua

in qua ſubſtantia ex nihilo, hoc eſt, ex nulla præjacente materia conſtituitur, ut videbimus.

616 *Quid creatio immediata?*

Atque ex his apparet: quid ſit creatio immediata. Nempe immediata creatio eſt, per quam Deus, citra interventum alterius, immediatè agit, quaſi in nihilum, evocando ex eo, ea, quæ realem & poſitivam eſſentiam habent.

ARTICULUS II.
De definitione & quidditate creationis.

617

In hoc articulo conſtituenda nobis eſt *primò* definitio creationis. *Deinde* inquirendum eſt: quomodo creatio ſe habeat reſpectu Dei? ſeu, quid ſit reſpectu Dei creantis? *Tertiò*, quid ſit ea reſpectu rei creatæ? *Quartò*, an poſſit ea dici mutatio? *Quintò*, an creatio poſſit dici actio & quidem tranſiens? Et *denique*, an de ratione ipſius ſit novitas eſſendi, quam vocant? hoc eſt: An quod creatur, neceſſariò præſupponat aliquod tempus (imaginarium) quo non fuerit, ſeu, quod idem eſt, an aliquid creari poſſit ab æterno?

PUNCTUM I.
In quo conſtituitur definitio creationis.

618 *Chemnitii definitio.*

Chemn. part. 1. Loc. Theol p. 281. Definit creationem ſic: *Creatio eſt actio unius & ſolius Dei, ac indiviſum trium perſonarum divinitatis opus, quo pater unà cum filio coæterno, & Spiritu Sancto coæterno condidit omnia viſibilia & inviſibilia, extra ſuam divinitatis eſſentiam, non ex materia ab æterno exiſtente, ſed ex nihilo.* Hæc tamen definitio Θεολογικωτέρα eſt, in quantum implicat diſtinctam mentionem perſonarum divinitatis. Unde cùm illud Triadis myſterium, non conſtet, niſi ex revelatione, atque inde Philoſophi non ſoleant loqui de Deo, ut Trinus eſt, ſed ut eſt unus: hinc igitur ipſi, citra diſtinctam mentionem divinarum perſonarum, creationem definire ſolent.

619 *Thomæ definitio.*

Ex *Thoma* ſolet creatio ita definiri: *Creatio eſt emanatio entis univerſalis ex nihilo.* Quæ definitio ſumitur ex *1. p. q. 45. a. 1.* ubi *Emanationem*, inquit, *totius entis à cauſa univerſali, quæ Deus eſt, deſignamus nomine creationis.* Sed obſcurior eſt iſta definitio.

620 *Pererii definitio.*

Pererius l. 5. Phyſ. c. 5. Creatio, inquit, eſt productio rei immaterialis, & incorruptibilis, ex nihilo, quæ immediatè fit à Deo. Sed hîc non apparet cauſa cur creatio reſtringatur ad ſolum ens immateriale, & incorruptibile. Creatio enim ex ſe præſcindit ab iſtis differentiis entis, ut creari poſſint & materialia & immaterialia, & corruptibilia & incorruptibilia.

621 *Scaligeri.*

Scaliger omnium optimè dicit, *Exerc. 6. ſ. 13.* creationem eſſe conſtitutionem ſubſtantiæ ex nihilo. Solénq; ad eundem modum creationem definire Patres. Vide *Ambroſ. l. 1. Hexaëm: c. 4 Aug. l 1. de Geneſ. contra Manichæos c. 2. & lib. de Nat. Boni contra Manichæos, c. 16. l. 1. contra adverſ. legis & Prophet. c. 23.*

622 *Explicatur definitio Scaligeri.*

Uſurpat autem 1. *Scaliger* vocem *conſtitutionis*, quia vocabula imperfectiones quaſdam inſinuare videntur, unde & ab aliquibus à quidditate creationis removentur. Talia ſunt, nomina mutationis, actionis, & quæ his correſpondent. Sed de his ſpecialiter inferius ago, an & quatenus creationi tribui poſſint?

Deinde dicit: Conſtitutio *ſubſtantiæ.* Accidentia enim non dicuntur creari, ſed concreari: indéque ſpecialiter reſtringitur vox creationis ad ſubſtantias. Diſtinguitúrque

guitúrq; adeò in productionibus rerum, creatio, contra generationem, quæ, & ipsa solùm dicit productionem substantiarum, ut ex Physicis notum est.

Denique dicitur: Creationem esse constitutionem substantiæ *ex nihilo*. Ex nihilo autem dicuntur res creari, non quasi nihilum sit materia, unde Deus creëret: sed isto modo loquendi removetur omnis materia. E nihilo creat Deus, non ut est materia, sed ut est terminus. Vide & *Lychet. in Scotum. 2 d. 1. q. 2. in initio. Anth. in Monolog. c. 7. 8.* & *Taurel. de rer. æter. p. 211.* Desumitúrque illa particula è Scripturis, quæ aiunt creationem è nihilo factam. *Esa. 41.* & *2. Macchab. 7.*

623 *Creatio quomodo fiat ex esse intelligibili.*

Gregor. de Valent. disp. 3. in Thom. q. 2. punct. 1. refert ex *Thomæ Waldensis, tom. 1. c. 17.* de *Wiclepho*, quod ait ille: creationem non fieri ex nihilo, sed ex esse intelligibili procedere creationem, ad esse essentiale, extra Deum.

Sed est in iis *Elenchus* oppositorum. Res igitur creabiles procedunt ex esse intelligibili, ad esse essentiale: Per esse intelligibile, intelligendo ideam vel exemplar, quod rebus creandis præsupponitur in mente divina, ad quem modum *Aristoteles* ait *l. 7. Met. c. 7. tex. 23.* sanitatem fieri ex sanitate, & domum materialem ex domo immateriali, quarum locutionum sensus est, quòd res producantur conformiter illi ideæ, quæ illi præexistit in mente divina. Dum verò res dicuntur fieri ex nihilo: Ex nihilo, non removet exemplar rerum creandarum, sed removet materiam, ut dictum est. Producuntúrque adeò summatim res creandæ ex aliquo, ut exemplari: ex nihilo verò, ut materiâ.

PUNCTUM II.

Quid sit creatio respectu Dei creantis, vel in Deo?

624 Existimant aliqui creationem respectu Dei nihil aliud esse, quàm ejus volitionem vel imperium, quo res producit. Hanc sententiam *Thomæ* tribuit *Cajetanus, ad 1. p. q. 45. a. 3.* & sequitur *Greg. de Valent. Disp. 3. q. 2 punct. 1. §. si autem.*

625 *Argumenta, quod creatio sit volitio Dei.*

Solet autem hæc sententia probari variè. 1. Inprimis certum est, voce creationis significari actum, vel actionem Dei. Ille autem non est actus transiens. Nam in quod subjectum transiret, cùm omne subjectum fiat demum per creationem? Ergò est actus immanens respectu Dei: At non sunt alii actus immanentes Dei, nisi intellectio & volitio. Ergò cum his identificatur creatio. Idque procedet inprimis, si actus ille (formaliter immanens) dicatur virtualiter & effectivè, vel eminenter transiens, quatenus scilicet per illam Dei volitionem ponitur aliquid extra Deum.

626 *Deinde*: si creatio non est idem cum volitione Dei, & consequenter cum essentia Dei, tum est aliquid creatum. Nam quicquid ens est præter Deum, id est ens creatum. At ipsa creatio non est ens creatum. Nam res creatæ demum sunt terminus creationis, unde sicut ædificatio non est domus, ita creatio non est creata. Ergò in oppositum sequitur creationem, aut nihil esse, aut esse ens increatum. Inter hæc enim non datur medium. Et confirmatur, quia, si creatio sit aliquid creatum, ergò & ipsa creatio fiet per creationem. Nam quicquid creatum est, fit per creationem. Ergò sic dabitur processus in infinitum.

627 *Creationem non esse volitionem Dei.*

Nihilominùs hæc sententia non procedit, quòd creatio sumpta respectu Dei, sive ipsa activa creatio, vel creativa actio, sit idem cum essentia, aut volitione Dei. Hanc sententiam plurimi Metaphysici elegerunt. Vide *Occam 1. dist. 43. quæst. 1. Thomas de Argent. 2. dist. 29. quæst. 1. artic. 1. Ægid. 2. d. 1. quæst. 3. art. 2.*

Suarez

in qua ſubſtantia ex nihilo, hoc eſt, ex nulla præjacente materia conſtituitur, ut videbimus.

616 *Quid creatio immediata?*

Atque ex his apparet: quid ſit creatio immediata. Nempe immediata creatio eſt, per quam Deus, citra interventum alterius, immediatè agit, quaſi in nihilum, evocando ex eo, ea, quæ realem & poſitivam eſſentiam habent.

ARTICULUS II.

De definitione & quidditate creationis.

617

In hoc articulo conſtituenda nobis eſt *primò* definitio creationis. *Deinde* inquirendum eſt: quomodo creatio ſe habeat reſpectu Dei? ſeu, quid ſit reſpectu Dei creantis? *Tertiò*, quid ſit ea reſpectu rei creatæ? *Quartò*, an poſſit ea dici mutatio? *Quintò*, an creatio poſſit dici actio & quidem tranſiens? Et *denique*, an de ratione ipſius ſit novitas eſſendi, quam vocant? hoc eſt: An quod creatur, neceſſariò præſupponat aliquod tempus (imaginarium) quo non fuerit, ſeu, quod idem eſt, an aliquid creari poſſit ab æterno?

PUNCTUM I.

In quo conſtituitur definitio creationis.

618 *Chemnitii definitio.*

Chemn. part. 1. Loc. Theol p. 281. Definit creationem ſic: *Creatio eſt actio unius & ſolius Dei, ac indiviſum trium perſonarum divinitatis opus, quo pater unà cum filio coæterno, & Spiritu Sancto coæterno condidit omnia viſibilia & inviſibilia, extra ſuam divinitatis eſſentiam, non ex materia ab æterno exiſtente, ſed ex nihilo.* Hæc tamen definitio διαλογικωτέρα eſt, in quantum implicat diſtinctam mentionem perſonarum divinitatis. Unde cùm illud Triadis myſterium, non conſtet, niſi ex revelatione, atque inde Philoſophi non ſoleant loqui de Deo, ut Trinus eſt, ſed ut eſt unus: hinc igitur ipſi, citra diſtinctam mentionem divinarum perſonarum, creationem definire ſolent.

619 *Thomæ definitio.*

Ex *Thoma* ſolet creatio ita definiri: *Creatio eſt emanatio entis univerſalis ex nihilo.* Quæ definitio ſumitur ex *1. p. q. 45. a. 1.* ubi *Emanationem*, inquit, *totius entis à cauſa univerſali, quæ Deus eſt, deſignamus nomine creationis.* Sed obſcurior eſt iſta definitio.

620 *Pererii definitio.*

Pererius l. 5. Phyſ. c. 5. Creatio, inquit, eſt productio rei immaterialis, & incorruptibilis, ex nihilo, quæ immediatè fit à Deo. Sed hîc non apparet cauſâ cur creatio reſtringatur ad ſolum ens immateriale, & incorruptibile. Creatio enim ex ſe præſcindit ab iſtis differentiis entis, ut creari poſſint & materialia & immaterialia, & corruptibilia & incorruptibilia.

621 *Scaligeri.*

Scaliger omnium optimè dicit, *Exerc. 6. ſ. 13.* creationem eſſe conſtitutionem ſubſtantiæ ex nihilo. Solénq; ad eundem modum creationem definire Patres. Vide *Ambroſ. l. 1. Hexaëm. c. 4 Aug. l 1. de Geneſ. contra Manichæos c. 2. & lib. de Nat. Boni contra Manichæos, c. 16. l. 1. contra adverſ. legis & Prophet. c. 23.*

622 *Explicatur definitio Scaligeri.*

Uſurpat autem 1. *Scaliger* vocem *conſtitutionis*, quia vocabula imperfectiones quaſdam inſinuare videntur, unde & ab aliquibus à quidditate creationis removentur. Talia ſunt, nomina mutationis, actionis, & quæ his correſpondent. Sed de his ſpecialiter inferius ago, an & quatenus creationi tribui poſſint?

Deinde dicit: Conſtitutio *ſubſtantiæ.* Accidentia enim non dicuntur creari, ſed concreari: indéque ſpecialiter reſtringitur vox creationis ad ſubſtantias. Diſtinguitúrque

guitúrq; adeò in productionibus rerum, creatio, contra generationem, quæ & ipsa solùm dicit productionem substantiarum, ut ex Physicis notum est.

Denique dicitur: Creationem esse constitutionem substantiæ *ex nihilo*. Ex nihilo autem dicuntur res creari, non quasi nihilum sit materia, unde Deus creëret: sed isto modo loquendi removetur omnis materia. E nihilo creat Deus, non ut est materia, sed ut est terminus. Vide & *Lychet. in Scotum. 2 d. 1. q. 2. in initio. Anth. in Monolog. c. 7. 8.* & *Taurel. de rer. ætern. p. 211.* Desumitúrque illa particula è Scripturis, quæ aiunt creationem è nihilo factam: *Esa. 41.* & *2. Macrab. 7.*

623 *Creatio quomodo fiat ex esse intelligibili.*

Gregor. de Valent. disp. 3. in Thom. q. 2. punct. 1. refert ex *Thomæ Waldensis, tom. 1. c 17.* de *Wiclepho*, quod ait ille: creationem non fieri ex nihilo, sed ex esse intelligibili procedere creationem, ad esse essentiale, extra Deum.

Sed est in iis *Elenchus* oppositorum. Res igitur creabiles procedunt ex esse intelligibili, ad esse essentiale: Per esse intelligibile, intelligendo ideam vel exemplar, quod rebus creandis præsupponitur in mente divina, ad quem modum *Aristoteles* ait *l. 7. Met. c. 7. tex. 23.* sanitatem fieri ex sanitate, & domum materialem ex domo immateriali, quarum locutionum sensus est, quòd res producantur conformiter illi ideæ, quæ illi præexistit in mente divina. Dum verò res dicuntur fieri ex nihilo: Ex nihilo, non removet exemplar rerum creandarum, sed removet materiam, ut dictum est. Producuntúrque adeò summatim res creandæ ex aliquo, ut exemplari: ex nihilo verò, ut materia.

PUNCTUM II.

Quid sit creatio respectu Dei creantis, vel in Deo?

624 Existimant aliqui creationem respectu Dei nihil aliud esse, quàm ejus volitionem vel imperium, quo res producit. Hanc sententiam *Thomæ* tribuit *Cajetanus, ad 1 p. q. 45. a. 3.* & sequitur *Greg. de Valent. Disp. 3. q. 2 punct. 1. §. Si autem.*

625 *Argumenta, quod creatio sit volitio Dei.*

Solet autem hæc sententia probari variè. 1. Inprimis certum est, voce creationis significari actum, vel actionem Dei. Ille autem non est actus transiens. Nam in quod subjectum transiret, cùm omne subjectum fiat demum per creationem? Ergò est actus immanens respectu Dei: At non sunt alii actus immanentes Dei, nisi intellectio & volitio. Ergò cum his identificatur creatio. Idque procedet inprimis, si actus ille (formaliter immanens) dicatur virtualiter & effectivè, vel eminenter transiens, quatenus scilicet per illam Dei volitionem ponitur aliquid extra Deum.

626 *Deinde*: si creatio non est idem cum volitione Dei, & consequenter cum essentia Dei, tum est aliquid creatum. Nam quicquid est præter Deum, id est ens creatum. At ipsa creatio non est ens creatum. Nam res creatæ demum sunt terminus creationis, unde sicut ædificatio non est domus, ita creatio non est creata. Ergò in oppositum sequitur creationem, aut nihil esse, aut esse ens increatum. Inter hæc enim non datur medium. Et confirmatur, quia, si creatio sit aliquid creatum, ergò & ipsa creatio fiet per creationem. Nam quicquid creatum est, fit per creationem. Ergò sic dabitur processus in infinitum.

627 *Creationem non esse volitionem Dei.*

Nihilominùs hæc sententia non procedit, quòd creatio sumpta respectu Dei, sive ipsa activa creatio, vel creativa actio, sit idem cum essentia, aut volitione Dei. Hanc sententiam plurimi Metaphysici elegerunt. Vide *Occam 1. dist. 43. quæst. 1. Thomas de Argent. 2. dist. 29. quæst. 1. artic. 1. Ægid. 2. d. 1. quæst. 3. art. 2.*

Suarez

Suarez disp. 20. s. 5. num. 11 seqq. Clariss. Martini disp. 11. Metaph. q. 3.

628 Et hæc vera est sententia. Nam si illi actus externi essent idem cum volitione Dei, nulla esset causa, cur, inter attributa divina, distinguerentur potentia & voluntas? Illud enim discrimen non sumitur, nisi ex distinctione actuum. Possumus igitur in actione divina duo discernere: *Primum* est, volitio alicujus rei. Hæc est actus immanens Dei. *Alterum* est, executio istius volitionis: atque hæc jam refertur ad potentiam Dei. Proinde: sicut in nobis aliud est ipsum velle, sive volitio: & aliud voluntatis executio. Ita etiam in Deo. Neque enim apparet hac in parte discrimen. Nam connexio executionis cum volitione non satis est ad ponendam istam identitatem cum Deo. Nam hi actus in nobis etiam frequenter sunt connexi sive conjuncti, quoties scilicet id exequimur, quod volumus. Neque tamen idem est volitio & executio nostra.

629 *Objectiones solvuntur.* In *prima objectione* petitur difficultas, de creatione: unde possit actio transiens dici. Id enim incommodum putatur in objectione. Sed hanc rem persequor posteà in puncto quinto. Unde hujus solutio ad præsens peti potest.

630 *Creatum ens ambiguè dicitur.* *Ad secundum* respondeo: Esse ambiguitatem in voce *creati entis*. Creatum enim ens quandóque dicitur id solum, quod per actionem creativam incipit esse, quódque est quasi creationis terminus. Et sic creatio non est aliquid creatum: Quandóque verò creatum ens dicitur, omne illud, quod dependenter est ab ente increato, sive id sit per modum actionis, sive per modum rei factæ per actionem. Et hoc modo creatio est quid creatum. Simile quid est in voce effecti, vel effectus. Dicitur enim quandoque effectum pro eo, quod est quasi actionis terminus, quomodo domus, v.g. est effectum. Aliquando verò sumitur communiùs, ut dicatur effectum, quicquid à causa est, sive id sit per modum actionis, seu motûs; sive per modum rei per motum factæ. Et sic etiam ipsæ actiones dicuntur effecta, ut ædificatio, generatio (& non solùm domus, filius, &c.) sunt effecta. Atque ita sicut nostræ actiones sunt effecta, ipsæ tamen non postulant, ut per alias actiones fiant, ad evitandum processum in infinitum. Ita etiam creatio est aliquid creatum, ipsa tamen non postulat fieri per aliam creationem. Et patet: quia actio, & sic etiam creatio, non mediant quasi ad omnem effectum, sed ad eum, qui ad creationem & actionem consequitur, ubi tamen prima emanatio, & prima ratio effecti, est in ipsa actione. Vide *Suarez Disp. 20. sect. 5. num. 31. & disp. 18. s. 10. num. 2. & 8.*

Effectum ambiguè dicitur.

631 *Creatio realiter differt à Deo.* Patétque adeò summatim: quòd creatio sit aliquid realiter distinctum à Deo. Non tamen tanquam aliquid in Deo existens, sed tanquam aliquid à Deo emanans. In Deo enim nihil est, quod non sit ipse Deus, requirente id ejus simplicitate. A Deo tamen quæ sunt, illam identitatem ad essentiam Dei non postulant. Neq; enim illa tollunt simplicitatem Dei. Simplicitatem enim non tollit nisi compositio. Compositio enim non est nisi ex talibus terminis, qui intra rem sint, quale quid non sunt actiones, quæ non sunt in agente, sed ab agente.

PUNCTUM III.

Quid sit creatio ex parte rei creatæ?

632 *Variæ sententiæ.* Hac in re principaliter duæ sunt sententiæ. *Prima* est: quòd creatio sit realiter idem cum re creata, nullo modo ab eo differens. Ergò aiunt creationem esse nihil aliud quàm ipsam creaturam, in quantum ea apprehenditur juxta fieri suum. *Aliqui* tamen existimant creationem non esse idem quod creaturam, sed aliquid addere.

Ubi

Ubi tamen rursus discrepant scientiæ. Secundùm aliquos enim creatio addit essentialem modum dependentiæ, secundùm alios autem significat additam relationem creandi, ut *Pererius* autumat, *l. 5. Phys. c. 5.*

633 Hic dico *I. Creatio ex parte rei creatæ, non potest formaliter significare relationem.* Ita patet quia relatio ista creati ad creatorem resultat, vel exurgit ex actione & passione, quâ aliud creat, aliud creatur. Creatio igitur, in quantum relationem significat, est aliquid consequens ad creationem, in quantum ea significat actionem creativam, vel etiam passionem, quâ quid creatur. *Creatio non potest significare relationem.*

634 *II. Creatio significat ipsam rem creatam cum modo dependentiæ.* Ita patet: Nam *inprimis* certum est, per creationem significari dependentiam rei creatæ à creatore. Ibi enim intervenit vera causalitas. At ea proximè significatur per dependentiam. *Deinde:* sufficienter, etiam explicatur creatio per istiusmodi dependentiam. Sicut enim actio in communi significat dependentiam effecti à causa: Ita etiam hæc actio, significabit hanc dependentiam, veluti creatio à re creante. *Tertiò*: quod autem dependentia illa non sit res diversa à re creata, patet, quia in aliis dependentia etiam non significat rem diversam à dependente. *Denique*: quòd dependentia significet modum in re creata, inde evidens est, quia illa dependentia est variabilis, si universaliter loquamur. Potest enim aliqua res creata dependere à solo Deo, in sua creatione, & potest etiam dependere à Deo & instrumento, quod Deus adhibere potest ad creandum, ut infrà disputo. At istæ dependentiæ variant. Vide pleniùs *Suarez, disp. 20. s. 5. n. 10. seqq.*

PUNCTUM IV.

An creatio possit dici mutatio?

635 Video hac in re variare Philosophos. *Perer. l. 5. Phys. c. 5. Suarez disp. 20. s. 5. n. 17.* Negant eam esse veram mutationem. *Aug.* tamen *lib. 5. de Trin. c. ult.* Eam mutationem vocat, ubi docet, cùm creatura aliqua creatur, tum eam novâ relatione referri ad Deum, non per *mutationem* Dei, sed *creaturæ*. Sic & *Scal. Exerc. 6. s. 13.* ait, creationem esse mutationem, & addit: eam esse mutationem contradictoriam, quatenus est inter *est simpliciter, & non est simpliciter.*

636 Hæc res componi potest per distinctionem vocis. Igitur vox mutationis bifariam sumitur: *Aliquando* dicitur per ordinem ad subjectum, ubi mutari dicitur res, quæ aliter se habet nunc ac priùs. Dicitúrque adeò mutatio per ordinem (non ad terminum, sed) ad subjectum περιπάρχον. Ita calefactio est mutatio, mutatio, inquam, non caloris, sed rei calefactibilis. Sicut etiam generatio dicitur mutatio, non quia res genita mutetur, sed quia in generatione materia mutetur, quæ aliter atque aliter se habeat, sub diversis formis existens, quanquam & hoc est secundariò. Nam vox mutationis primò pertinet ad mutationes accidentales, hoc est, eas quæ ad accidentia terminantur. Et sic creatio non est mutatio. *Vox mutationis ambiguè dicitur.*

Aliter autem sumitur vox mutationis, & generaliter significat omnem novitatem in essendo. omnis igitur acceptio essentiæ, sic est mutatio. Mutatio, inquam, à non esse ad esse. Et hoc modo creatio significat mutationem, quia per eam creatura educitur ad esse à non esse. Et hoc intuens. *Scal. d. loc.* ait, creationem esse mutationem contradictoriam, quatenus scilicet termini inter quos est creatio, sunt esse & non esse, qui termini contradictorii sunt. Confer & *Suarez disp. 20. s. 5. n. 18. & Thom. 1. part. q. 54. art. 2. ad secundum.* *Creatio quatenus mutatio sit contradictoria.*

PUNCT.

PUNCTUM V.

An creatio possit dici actio, & quidem actio transiens?

637 Ad priorem partem hujus quæstionis, an scilicet creatio sit actio, negant id aliqui. Ita expressè facit *Perer. l. 5. Phys. c. 5.* Et sumitur ex *Aristotelica* definitione actionis. *Aristoteli* enim *lib. Categ. cap. 9.* actio est id, secundùm quod res in id, quod subjicitur, agere dicuntur. Unde actio exposcit aliquod subiectum (non in quo sit ipsa. Actio enim per se, & pro se non exposcit subiectum: sed dicit solùm modum essendi AB, sed solum) in quod terminetur. Tale autem subiectum non habet creatio, quia id non est aliud quàm materia. Creatio autem est ex nihilo & in nihilum, non autem ex materia.

638 *Quatenus creatio sit actio?* Duo igitur hac in re sunt probabiles dicendi modi, quos *Suarez* attingit, *Disp. 20. Metaph. s. 5. n. 28. & 3. tom. in 3 part. Disp. 50. sect. 5.* Primò dici potest: illam dependentiam creativam, ut habet rationem actionis, non esse actionem accidentalem, cuiusmodi est illa, quæ indiget subiecto, sed esse actionem substantialem: ideóque non collocari in prædicamento actionis, sed reduci ad prædicamentum substantiæ. *Aliter* dicunt aliqui, quòd in prædicamentis accidentium non tantùm locentur ea, quæ sunt vera & propria accidentia, habentia veram inhæsionem in subiecto: sed etiam multa, quæ solùm imitantur qualitercunque modum substantiam afficiendi, illum, qui accidentibus convenit. Atq; ita, quia dependentia creativa (etsi aliàs sit substantialis) tamen in ordine ad agens, induit rationem actionis, indéque creantem denominat, ita, sicut actiones solent agentia denominare:

Hinc ergò & creatio, sive dependentia creaturæ, in ordine ad Creatorem, ex parte Dei creantis, eius potest vocari actio.

Quantum ad alteram partem quæstionis attinet: an scil. creatio dici possit actio transiens? Similiter displicet aliquibus: eam vocare actionem transeuntem.

639 *An creatio sit actio transiens?* Iterum videtur res solùm componi posse per distinctionem vocis. Si enim actionem transeuntem placeat dicere, quæ in externum subiectum transit, verùm est, creationem non esse transeuntem. Actio enim creantis, antevertit omne subiectum, quia illa est ex nihilo.

Creatio non est actus immanens. Sed tamen nec sic actio illa creativa potest immanens dici. Nam actiones immanentes, quales vulgò nobis notæ sunt, non ponunt effectum aliquem extra agens, & reverà non sunt illæ in intellectuali natura, magis quàm intellectio & volitio. Non admittimus autē creationem esse idem cum intellectione & volitione divina, quia ista proximè refertur ad potentiam Dei.

640 Quòd si igitur adæquatè actio immanens & transiens debeant dividere actionem, supposito, quòd creatio sit actio, dicenda ea est actio transiens: indéque actio transiens communius concipienda est, quàm ut ea solùm transiens dicatur, quæ in externum subjectum transit.

Creatio quomodo sit actio transiens. Igitur *Arist. l Metaph. 9. tex. 16.* istas actiones transeuntes dicit, quæ referuntur ad terminum, vel eum producunt, qui sit extra causam agentem. Attendendo igitur, quòd creatio sit talis actio Dei, per quam non producat ipse aliquid in se, sed extra se: creatio potest dici actio transiens. Et cùm res est plana, facilè convenire oportebit in vocibus.

Estque generaliter recordandum; quòd verba debeant expurgari ab imperfectionibus, cùm ea à nostratibus ad divina transferuntur, omninò sicut crines & ungues præcidendi

præcidendi erant, ex lege Veteris Teſtamenti, iis, qui ad Eccleſiam accedebant. Vide & hac de re *Suarez Diſp.20.ſ.5 num.20.ſeqq & num.29.ſeqq.* Ubi diſputat adeò non inconveniens eſſe, ut Deo actio tranſiens tribuatur, ut potiùs, omnis actio tranſiens ſit actio Dei. Nam ſi illa actio ſit à creatura, eſt à Deo per generalem concurſum. Proinde ſicut cauſa ſecunda ad actionem ſuam tranſeuntem concurrit, ita Deus etiam per iſtum generalem concurſum ſuum ad eandem actionem concurrit. Ergo ſicut iſta ſumpta ad cauſam ſecundam, tranſiens eſt, ita etiam reſpectu Dei tranſiens eſt, quia illa fluit extra utrumque agens. Rurſus & ad actiones immanentes concurrit Deus, ex vi generalis concurſûs ſui, quia igitur iſtæ dicuntur immanentes, reſpectu cauſæ ſecundæ, in qua iſtæ ponuntur. E. & hæ reſpectu Dei, à quo, ut prima cauſa univerſali, fluunt, ſunt tranſeuntes. Nulla itaque imperfectio metuenda eſt, ſi Deo actio tranſiens tribuatur.

Actio tranſiens poteſt Deo attribui.

PUNCTUM VI.

An ad rationem creationis ſit neceſſaria novitas eſſendi?

641 Novum & vetus dicuntur per ordinem ad tempus. Novitas igitur dicit inchoationem in tempore, & excludit aliquod tempus ante actum. Senſus igitur propoſitæ quæſtionis eſt, an aliquid poſſit creari ab æterno; an verò omnis creatio ponat aliquid novum in tempore: quod ſcilicet præcedenti tempore non fuerit. Loquimur autem hac in re, non de facto, (ſic enim certum eſt: mundum non fuiſſe ab æterno, nec quicquam quod in mundo eſt) ſed de poſſe. An ſcilicet *poſſit* quicquam ab æterno creari? ubi rurſus, ut verba ipſa inſinuant, non eſt ſermo de eſſe ſimpliciter: an ſcilicet quicquam, præter Deum, poſſit ab æterno eſſe, veluti per eſſentiam improductam, ſed ſuppoſito, quod eſſentiam productam vel creatam habeat, quæritur, an ab æterno talem productam eſſentiam accipere potuerit per creationem.

Explicatur ſenſus quæſtionis.

642 Hæc igitur in re duas principaliter invenio ſententias. Prima eſt eorum, qui aiunt ſimpliciter repugnare creaturæ, ut ab æterno creetur. Ita tenent *Gandaveñſ. quodlib. 1. q.7. & quodlib.9. q.17. Philoponus l. contra argumenta Procli, de mundi æternitate, c.3. Alb.Magnus 1. d.1. a.6. & 10. & 8.Phyſ. c.1. Bonav.2. d.1. a.6. q.2. Toletus, 8.Phyſ. c.2. q.2.* Hi ergo autores dicunt: de ratione creationis eſſe, quòd quicquid creatur, ponatur in mundo, per temporaneam inceptionem.

Variæ ſententiæ.

Alii autem autores in oppoſitum aiunt: creationem poſſe ab æterno eſſe. Ita docet *Thomas 1. p. quæſt.46. a.2.* quem ibi ſequuntur interpp. *Ferrar.8. Phyſ.q.3.* & plurimi ſententiarii *ad 1. d.1.* Abeunt tamen & hi autores in diverſas opiniones. Aiunt enim aliqui verum id eſſe, de ſolis Entibus incorruptibilibus, quale quid eſt Angelus. Unde in oppoſitum negant, res corruptibiles poſſe incipere per æternam creationem. Ita opinatur *Durand.2. d.1. q.2.* Alii autem latiùs extendunt, ad res corruptibiles & incorruptibiles, modò permanentes ſint. Unde aiunt, motui, qui Ens ſucceſſivum eſt, repugnare, ut habeat eſſe ab æterno. Ita noviſſimè ſentit *Perer. lib.15. Phyſ. de mund. æternit. cap. ult. prop.4.* Idémque tribui ſolet *Arim. 2. d.1. & alii.*

643 Ergo hac in re non deſcendam ad particularia, ut diſputem, cuinam Enti conveniat illud, ab æterno poſſe creari: Id enim prolixum foret & oporteret multa attingere, quæ ad rationem motûs alioquin pertinent. Manens igitur in generalioribus oſtendam, ſolùm in communi ſaltem, non repugnari Enti, ut ab æterno accipiat eſſe per creationem.

644 Igitur ad hanc rem, (quod *Suarez* monet, *Disput. 20. Met. s. 6. n. 5.*) præsupponendum est, quod duobus modis intelligi possit rei alicujus productio ab æterno: *uno* modo, ut sit æterna, per intrinsecam necessitatem, sic, ut repugnet eam fieri in tempore, (quomodo generatio filii est æterna;) *alio* modo, ut sit æterna, solùm ex libero placito primæ causæ, utque adeò simpliciter & extra illud divinum placitum, possit non esse ab æterno.

645 *Nulla creatura per intrinsecam necessitatem est ab æterno.*

Nunc dico *I. Nulla res potest creari ab æterno per intrinsecam necessitatem.* Ita patet. Nam Deus ad extra agit liberè, & non ex necessitate naturæ. Proinde quod Deus creat, potest & non creare. Ergo quod nunc creat, potest nunc non creare. Ergo quod ab æterno crearet, posset ab æterno non creare. At quod potest esse & non esse, non est necessarium.

II. Dico: *Potest Deus rem aliquam ab æterno creare; Et proinde ad creationem non requiritur novitas essendi*, id quod nunc disputare intendimus. Ita patet: quia nec in hoc repugnantia est ex parte creantis, nec ex parte creati, nec ex parte ipsius creationis. At quæ talia sunt, ut non involvant repugnantiam, Deo possibilia sunt. Antecedens patebit, solvendo varias repugnantias, quas oppositæ sententiæ defensores ad hanc rem conquirunt, & comminiscuntur.

De Objectionibus.

646 *Objicitur* 1. Quicquid fit, est posterius faciente, sive causâ suâ. At quod ab æterno creatur, non potest esse alio posterius. Est igitur in eo repugnantia, si quid sit ab æterno creatum. Si enim sit creatum recognoscit aliquid prius. Si autem sit ab æterno, non recognoscit aliquid prius. Æterno enim non potest aliquid esse prius.

Resp. 1. Effectus necessariò posterior est suâ causâ, attendendo ordinem naturæ, non autem ordinem temporis. Ordine enim temporis effectus, & causa sunt simul, sive σύγχρονα. Ita ignis & combustio, sol & lumen, anima & dimanatio risibilitatis ab ea, sunt simul: 2. Æternitati autem repugnat prioritas, sed illa, quæ est secundum successionem temporis. Hoc, inquam, non dicit, potest ab æterno esse, quod aliquo tempore non fuit. Prioritas autem illa, quæ est in ordine naturæ, non tollit simultaneam durationem. Hinc enim effectus aliqui dicuntur coævi ad suas causas. Coævitas enim notat simultaneam durationem. Ergo simul durabunt, quæ etiam differunt, ut prius & posterius naturâ, qualia sunt causa & effectus. Atque ita repugnantia nulla fuit.

647 *Objicitur* 2. Ex definitione creationis. Quod creatur, id priùs est sub nihilo. Est enim creatio substantiæ constitutio ex nihilo. Interrogo igitur, id quod ab æterno creatur, quando sit sub nihilo? Aliud nihil dici potest, quàm quod ab æterno fuerit sub nihilo. Ergo ab æterno fuit sub nihilo, & etiam ab æterno fuit sub esse. Accepit autem esse ab æterno. Hæc autem sunt pugnantia, esse sub nihilo, & esse sub propriâ essentiâ, hoc est, esse & non esse.

648 *Res creata quomodo fuerit sub nihilo.*

Respondeo: cùm res creatæ dicuntur constitui ex nihilo, tum non est sensus ille, quasi *aliquo tempore* latuerit in non esse quod creatur, sed illud *ex nihilo* præcisè notat carentiam materiæ. Indéque creari ex nihilo, nihil aliud est, quam non creari, ex aliqua præjacente & præexistente materia. Quod si aliqua prioritas ipsius nihili ante esse rei creatæ per acceptionem creationis importatur, ea solùm est prioritas naturæ, ut bene notavit *Suarez Disput. 20. sect. 6. num. 11.* Prioritate inquam naturæ eâ, quam ibi *Scotus 2. distinct. quæst. 2.* vocat prioritatem naturæ privativam. Ergo creatura erit ab æterno sub esse, loquendo de momentis temporis,

quia

quia nullum momentum temporis designari potest, in quo non fuerit. Fuit tamen aliquando sub nihilo, partiendo momenta naturæ. Quódque ea in re, sic expositâ, non sit repugnantia, patet, quia idem argumentum fieri potest de omnibus effectis, quæ causis suis σύγχρονα sunt. Nam & illa, in primo instanti, quo est causa illius, non sunt, loquendo de instanti naturæ, qui effecta sunt. Et sunt tamen in eodem instanti, quo est causa, loquendo de instanti temporis. Sunt ergo σύγχρονα.

649 enim *II. Objicitur*: si quid sit ab æterno, erit æternum. At si est æternum, est interminabile & indefectibile. Æternitas enim est interminabilis & simultanea vitæ possessio, ut *Boëthius* definit, *lib. 5. de consol. phil. prof. 6.* Repugnat autem ut aliquid creatum sit indefectibile, quia, quod creatur, subordinatur, ad potentiam agentis creantis. Unde sicut per eam potuit in esse constitui. Ita per eandem potest de Entitate sua deponi. Esse igitur creatum, & tamen esse indefectibile, vel æternum, repugnantia sunt.

Respondeo negando primam propositionem, quòd scilicet res creata *æterna* sit, si sit *ab æterno* creata. Nam ad æternitatem non satis est carentia initii, (in ordine temporis saltem imaginarii) sed ad eam requiritur, ut, quod æternum dicitur, quódque adeò per æternitatem durat, non *possit* habere initium, nec possit habere finem, ut suprà disputatum est, *l. 1. c. 16.* de durationibus. Hoc autem longè abest à rebus creatis. Quia, ut maximè ponantur facta aliqua ab æterno, nihilominus potuerunt in tempore incipere. At hoc tollit æternitatem. Ad æternitatem enim pertinet *non posse* incipere, ut dictum est. Sic *August. l. 12. de Civit. Dei. c. 15.* docet, si vel maximè Angeli ab æterno creati essent, non tamen eos æternos fore, sicut Deus, quia ille æternus sit æternitate immutabili, isti autem facti sint.

650 *III. Objicitur*: si Deus crearet mundum ab æterno, non ageret ex libertate, sed ex naturæ necessitate, quod implicat.

Respondeo 1. Verum est, quod clariùs pateat libertas Dei, exinde, si prout & factum est, in tempore creet mundum, prout & alibi dictum est. Nihilominus per istam æternam alicujus productionem, si ea daretur, non tollitur ejus libertas, quia antequam Deus id faceret, intelligitur Deus ut indifferens ad agendum & non agendum, quod libertatem satis indicat. Quódque ista determinatio voluntatis divinæ, ab æterno facta, non tollat ejus libertatem, inde est evidentissimum, quòd ipsa divina volitio rerum, quas in tempore Deus esse vult, sit etiam æterna: Executio solùm istius volitionis est in tempore.

651 *De dictis Patrum.*

Denique objiciuntur varia patrum dicta: *Ambros. l. 1. Hexaëm. c. 3.* Quid tam absurdum est, *inquit*, quàm ut æternitas operis jungatur æternitati creatoris. Et *Aug. l. contra Felicianum*: Creatura est ex eo quod nondum est, vel aliquando non fuit, corruptibilis rei quantum in se est, Omnipotentis Dei voluntate facta substantia. Et *Damasc. l. 1. de Orthodox. fid c. 8.* Quoniam creatio, *inquit*, divinæ voluntatis opus est, non est coæterna Deo. Neque enim, quod à non esse ad esse traducitur, capax est, ut coæternum sit suo principio. Sic & *Hugo l. 1. de Sacram. c. 10.* Fugit, *inquit*, divinam voluntatem, ut aliquid sibi coæternum faciat.

Explicantur.

Ad hæc & similia patrum testimonia, quæ frequenter occurrunt, duplex est responsio. *Primò* loquuntur patres illi, de creatione, ut de facto ea contingit. Et autem facta est cum novitate essendi. De tali igitur creatione loquendo, non potest ea ab æterno esse. Nam novitas, ut initio hujus puncti dictum est, excludit tempus, quo quid non fuerit.

Deinde, loquuntur illi patres de æternitate, prout durationem interminabilem significat, juxta quem sensum & à nobis admissum est, si quæ creatura ab æterno facta esset, eam tamen non esse dicendam æternam. Vide *num.* 648. & adde *Durand. 2. d. 1. q. 1.* & *Thom. de potentia Dei, q. 8. art. 14.*

ARTICULUS III.

Cujus est creare?

652 *Deum posse creare.*

Hac in re tria dico. *1. Deus potest creare.* Ita patet, quia Deus si non posset creare, virtus ejus dependeret ab aliquo præsuppositio, nempe à materia. Absurdum autem est Ens illud, quod simpliciter independens est, non posse operari, nisi dependenter ad materiam.

Deinde: Si Deus non posset creare. Ergo daretur aliquid improductum præter Deum. At hoc est absurdum, quia, per esse incausatum apprehendimus nos Deum. Unde hæc adæquantur & reciprocantur, habere esse increatum & esse Deum. Non possunt autem plures Dii esse. Et si maximè plures Dii darentur, non posset tamen alter alterius actioni præsupponi, per modum materiæ. Consequentia autem est evidens. Nam omnis mutatio, diversa à creatione, fit in materia. Ita autem materia, quæ actioni Dei præsupponitur, vel est producta, vel non. Primum dici non potest, dimissâ creatione, quia sic materia haberet materiam, & sic daretur processus in infinitum. Materia igitur ista haberet esse improductum, quod absurdum esse ostendimus. Et patet porrò, quia sic Enti imperfectissimo, quale est materia, conveniret, & summa imperfectio, & summa perfectio. Summa imperfectio, quia materia est Ens potentialissimum. Summa perfectio autem, quia esset incausatum, adeóque esset Ens independens, idque maxima est perfectio, ut inter attributa divina mereatur recensèri.

Atque hæc assertio etiam certa est de fide. Passim enim Scriptura Deo tribuit opus creationis.

An creatura possit esse creationis causa principalis?

653 Dico *II. Nulla res, præter Deum, potest creare, ut causa principalis. Atque ita solius Dei est creare.* Loquor autem nunc de causa principali. Nam variant hac in re sententiæ. Aliqui enim existimant, posse creaturam aliquam esse instrumentum Dei, ad creandum, ut posteà attingam.

Explicatur sensus quæstionis.

Potest autem id, quod nunc de causa principali dico, duplicem habere sensum. An scilicet creatura, ut causa principalis, creare possit? *Primò*, ut id tribuatur illi tanquam prorsus independenti, ab alia superiori causa: *Secundò*, ut intelligatur aliqua creatura creare posse, ut causa principalis, supposito generali Dei concursu, quem & aliás præsupponunt creaturæ, cùm sunt causæ principales, in ordine ad suos effectus.

654 In utroque igitur casu, creatura non potest aliquid creare, per modum causæ principalis. De priori patet, quia dimisso Dei influxu & concursu, res quælibet cadit in nihilum. In hoc enim consistit rerum creatarum conservatio, quòd Deus perpetuò influit ad eorum conservationem. Ergo à priori vel fortiori, etiam concurrit Deus ad rerum productionem. Proinde, dimisso illo Dei concursu, nec persistere posset ullum agens; nec ulla actio vel effectus ab eo dimanare. Atque in hoc facilis est consensus.

655 Quòd autem nec conveniat ulli creaturæ, aliquid creare per modum causæ principalis,

principalis, ſuppoſito Dei concurſu generali, communiter ferè aſſerunt doctores. Ita *Lombard. 4. d. 5. & Thom. 1. p. quæſt. 45. a. 5.* & ubi utriuſque interpp. Vide & *Occam quodlib. 2. quæſt. 9.* & *Henric. quodlib. 4. quæſt. 37. Ægid. quodlib. 5. quæſt. 1. Suarez diſp. 20. ſect. 2. nu. 12. Perer. l. 5. Phyſ. 6. & l. 15. c. 7. ad ſecundum.*

Contrariam opinionem tribuunt *Gabrieli, 2. d. 1. q. 4. a. 3.* ſed revera illius mens ea non eſt. Nam & ipſe dicit: creaturam non poſſe creare. Senſit autem ita *Avicenna*, qui (ut *Thom.* refert *1. part. q. 45. a. 5.*) docet, quod prima ſubſtantia ſeparata creetur à Deo, & hæc deinceps creet aliam poſt ſe, & ſubſtantiam orbis, & animam ejus, & rurſus deinceps illa ſubſtantia orbis creet materiam inferiorum corporum.

Rationes ad hanc aſſertionem demonſtrandam, difficulter erui poſſe, contendunt omnes, ut apparet ex diſcurſu *Suarezii d. loco.* Noſtri inſtituti ratio non fert omnes illas rationes diverſorum autorum excutere. Ea autem videtur ſatis probabilis hujus rei ratio eſſe, quod per creationem id actuatur quod ſimpliciter nihil ſive non eſt. Hinc ſic argumentor: Quò major eſt diſtantia potentiæ ab actu, eò major virtus in agente requiritur. At inter Ens & non-Ens, inter quos terminos verſatur creatio, eſt maxima diſtantia, imò infinita: Nam adeſſe ibi nulla prorſus potentia, ad formam rei creandæ, recipiendam ſupponitur. Ergo ad creandum infinita virtus requiritur. At nulli creaturæ convenit infinita virtus. Ergo nulla creatura creare poteſt. Atque hoc etiam docet *Auguſtin. l. 3. de Trin. c. 8.* Ubi docet, quod neque boni, neque mali angeli poſſint eſſe creatores. Unde à fortiori id ſequitur de creaturis aliis, utpote quæ ſint minoris perfectionis. 656 *Sententia Autoris probatur.*

Dices: ſuppoſito concurſu Dei, eſt in cauſa rei iſtius infinita virtus. Nam creatura non eſt adæquata cauſa ſui effectûs, unde per reſpectum ad ipſam, non eſt æſtimanda ſolùm conditio cauſæ, in ordine ad producendum hunc vel alium effectum. 657

Reſpondeo: concurſus Dei, quem ſupponimus, eſt generalis ſolùm: adeóq; pertinet ad potentiam Dei non abſolutam, ſed ordinatam. Hîc autem Deus non agit niſi congruenter naturis rerum, juvando quaſi actus iſtos, ad quos cauſæ ſunt proportionatæ. Non igitur, per ordinem, ad iſtum Dei concurſum, ſumendum eſt, quid creatura poſſit, vel non: ſed ex virtute vel viribus iſtius creaturæ. In hac igitur ſi non ſit infinita virtus, creare non poterit, ut dictum eſt.

An aliqua creatura poſſit eſſe cauſa inſtrumentalis creationis?

III. Poteſt aliqua creatura creare inſtrumentaliter, non juxta diſpoſitiones naturales, ſed elevata à virtute ſuperioris agentis. Ita docet *Lombard. l. 4. diſtinct. 5.* Et probabile exiſtimat *Suarez diſp. 20. ſect. 5.* Quanquam non deſunt aliàs, qui negant creaturam creationis inſtrumentum eſſe poſſe. *Thom. 1. p. q. 45. art. 5. & 3. p. q. 13. a. 2. & l. 2: cont. gent. c. 21.* Sic & faciunt multi ſententiarii *ad 2. d. 1. & l. 4. diſt. 5.* quibus adde *Pererium lib. 5. Phyſ. cap. 6.* 658

Nihilominus patet veritas aſſertionis propoſitæ. Inprimis ejuſdem virtutis eſt, κτίζειν καὶ ἀνακτίζειν, hoc eſt, creare & regenerare, ſive creare ex nihilo, & creare ex inhabili materia, veluti ex lapide panem facere, vel ex pulvere hominem. Si igitur hoc (regenerare, aut aliquid ex inhabili materia facere) poteſt convenire rebus creatis, ut inſtrumentis primæ cauſæ: Ergo idem poteſt eſſe in creatione. Præſertim, quia iſtis actibus nihil videtur deeſſe, ad rationem creationis. Quod autem iſta conveniant rebus creatis, paſſim hiſtoriæ ſacræ teſtantur, ubi ſancti leguntur ex baculis feciſſe ſerpentes, ex petra aquam elicuiſſe, reſuſcitaſſe mortuos, & in operibus ἀνακτίσεως manifeſtè dicuntur θεοῦ συνεργοὶ, & cooperarii, miniſtri. 659

ministri, dispensatores. Et confirmatur de Humanitate Christi, quæ utique est finitæ naturæ: quæ ad istas miraculosas actiones (quæ creationi æquiparantur) dicitur instrumentum verbi Dei, sibi personaliter uniti, ab ipso *Thoma* 3. *part. q.* 13. *art.* 2. *in corpor.*

660 Cæterum: quod ista virtus instrumentalis sit, quæ in istis actibus cernitur, est evidens.

Nam inprimis: quòd aliqua causalitas effectiva significetur, clarum est, ex voce συνεργείας, quam Scriptura usurpat. Quod autem ea non major sit quàm instrumentalis, hoc est, quod non sit virtus causæ principalis, inde patet, quia in istis actibus elevatur res creata, ultra agendi modum, sibi proportionatum; nempe ad effectum, qui per se est infinitæ virtutis. At ex hoc dignoscitur aliquid esse instrumentum, si quid elevetur ad effectum naturâ & causalitate suâ superiorem. Tùm enim indicium est, istum effectum, ab aliquo dirigente, & superiori causâ, pendere, qui dare possit id, quod istud dare non poterat.

Atque inde etiam patet: quod nihil instrumentum possit esse ad istos actus, nisi (quod in assertione dicebamus) elevetur à Deo, ad supranaturalem quendam statum, non autem sit tale instrumentum, secundum purè naturalia.

661 *Objectio Thomæ.* Objicit *Thomas*, 1. *part. quæst* 45. *art.* 5. causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ superioris, nisi in quantum per aliquid sibi proprium dispositivè operatur, ad istum principalis causæ effectum. Illud autem quod est proprium effectûs Dei creantis, est illud, quod præsupponitur omnibus aliis, quod est, esse absolutè: Non potest igitur aliquid operari dispositivè, & instrumentaliter ad hunc effectum: cùm creatio non sit ex aliquo præsupposito, quod possit disponi per actionem instrumentalis agentis. Sic igitur impossibile est, quod alicui creaturæ conveniat creare, neque virtute propriâ, neque instrumentaliter sive per ministerium. *Hæc ille.*

662 *Solvitur.* Sed in hac objectione aliqua dicuntur gratis, quæ non admittuntur.

Nam *primò* non necessarium est, ut causa instrumentalis agat per aliquid sibi proprium. Supponimus enim nunc, cùm quid est instrumentum creationis, tum id habere rationem instrumenti, non per aliquid sibi naturale & proprium, sed elevari.

Deinde etiam, non necessariò instrumentum debet agere dispositivè. Si enim effectus producatur in instanti, prædispositionibus opus non est. Confer *Suarez disp.* 20. *sect.* 5. *num.* 5. Si quis tamen meliora docuerit, non refragabor. Neque enim adhuc hâc in re satis mihi fido.

ARTICULUS IV.

Cujus sit creari?

663 *Non est solùm Entis immaterialis & incorruptibilis.* *Pererius l.* 5. *Phys. c.* 5. Creationem dicit solùm esse productionem rei immaterialis & incorruptibilis. *Sed* hæc sententia non procedit, & sine dubio per incogitantiam excidit *Pererio.* Scriptura enim universalius de creatione loquitur, quàm ut eam restringat ad sola Entia immaterialia & incorruptibilia.

Dices: Id quod creatur caret materia. Creatur enim ex nihilo, hoc est, non ex aliqua materia. At Entia materialia non possunt carere materia. Esset enim in hoc repugnantia, ut ipsæ voces indicant. Ergo sola Entia immaterialia creantur.

664 *Objectio. Materialia, quo-*

Respondeo: Entia materialia non possunt carere materiâ in facto esse. Ab intrin-

seco

seco enim materia pertinet ad essentiam materiati. Indéq; adeò non potest res materiata esse sine materia, ac animatum non potest esse sine anima. At nihilominus Entia materialia possunt carere materiâ, in fieri. Et hoc satis est, ad eorum creationem. Non creantur igitur res materiales, ex materia, sed tamen per creationem accipiunt materiam, ex qua intrinsecè componuntur & constituuntur. Unde materia rebus materialibus accidentalis est in fieri, essentialis in facto esse.

modo carere materiâ possint.

Dimissâ igitur istâ *Pererii* sententiâ. Tria dico: Primò: *Si creari significat omnem dependentiam, per quam aliquid constituitur diversum à Deo, tum, quicquid non est Deus, dicetur creari, modo habeat aliquam essentiam.* Nam si nihil sit, facilè patet, tum id non creari. Creatio enim est modus, per quem creans tribuit aliquod esse. Et juxta hæc, & substantia, & accidentia, & Entia completa & incompleta, imò ipsa creatio, sic potest dici creatum quid.

665

II. Si creari significet mutationem, relatum quasi ad aliquem terminum, ad quem quasi mediat creatio, sicut generatio ad rem genitam; tum creari, sive res creata id omne dicitur, quod cùm antea non esset, incipit per creationem, sive quod post actionem creativam remanet. Atque adeò tum omnia prius enumerata dicentur creari, solâ ipsa actione creativâ exceptâ, prout & suprà dictum est, *art. 2. punct. 2. ad secundum.*

666

III. Si creari strictè sumatur prout opponitur ei, quod concreatur, sicut & generari aliquando opponitur ei, quod congeneratur, vel ingeneratur; tum solis Entibus completis, iisque substantialibus & singularibus, hoc est, solis suppositis convenit creari. Idque exinde, quia actiones & passiones, in isto rigore, sunt suppositorum.

667

ARTICULUS V.

An probari possit: quod aliquid de facto sit creatum?

Hactenus ferè actum est, de quidditate creationis, & potentia creativa: Nunc inquiro: An ea de facto data sit, sive an quicquam sit creatum? Ubi non divagabor ad considerationem mundi, ut inquiram: An mundus inceperit per creationem, an non: sed in generalioribus manebo. Unde nec inquiro, an aliqua creatio facta sit ab æterno, an in tempore? Quanquam id demonstrari non posse opinor, suppositâ libertate primæ causæ. Ex nullo enim indicio patere posse autumo, an libertas divina elegerit rem aliquam creare ab æterno, an verò in tempore. Nihil enim horum involvit pugnantiam, ut visum est.

668 *Sensus quæstionis.*

Igitur existimant aliqui: lumine naturæ non posse ostendi, quod creatio aliqua facta sit. Ita docet *Gregor. 2. dist. 1. q. 2. Bassolis 1. dist. 1. q. 1. art. 3.* aliique. Oppositum tamen plerique tenent. Vide *Suarez disp. 20. Metaph. sect. 1. n. 15.* & autores, quos allegat, *n. 7. ibid.*

Igitur hâc in re præsuppono, quòd nulla res præter Deum possit habere essentiam improductam. Ita variis argumentis confirmat *Thom. 1 part. quæst. 44 artic. 1.* & *Greg. de Valent. disp. 3. quæst. 1 punct. 1. & 2.* aliique. Et patet breviter: quia si darentur plura improducta, tum ordo mundi non esset aliquid unum, & sic reverâ non esset ordo. Omnis enim ordo est ad aliquid primum, idémque unum.

669 *Opinio aliorum.*

Deinde à posteriori id patet. Omnia Entia præter Deum, subjacent divinæ potentiæ, ut per eam annihilari possint, Ergo omnes res in essentia sua pendent à Deo, & ab eo sunt productæ. Antecedens patet ex infinitate potentiæ divinæ. Consequentia autem est evidens. Deus enim non annihilat, nisi suspendendo influxum

670 *Nulla res præter Deum potest habere esse improductum.*

fluxum ſuum conſervativum. Ergo quicquid annihilat, antea ab eo conſervatum eſt. Conſervat autem Dominus per continuum influxum ipſius eſſe, unde & conſervatio dicitur continuata productio. Ergo & id ipſum produxit Deus quod conſervat. Ergo ſic nihil eſt præter Deum improductum. Nunc pergo.

671 Aut produxit igitur Deus res per generationem, aut creationem: (loquor de ſubſtantiis. Illæ enim ſi inceperint per creationem, ſatis eſt. Nam accidentia, tanquam Entia acceſſoria, ſequuntur ſuum principale.) Non per generationem. Ergo per creationem. Propoſitio patet, quia iſti duo modi ſolùm ſunt producendarum ſubſtantiarum. Aſſumptio autem ſimiliter manifeſta eſt. Nam omnis generatio eſt ex præſuppoſito. Ergo tandem ſtandum eſt in aliquo ingenerabili, quod eſt materia, quæ per nullam generationem fieri poteſt. Ergo ſi præter generationem non eſt alius modus producendi ſubſtantias, ſiſtendum eſt in aliquo improducto. Oſtendimus autem, non poſſe quicquam præter Deum eſſe quid improductum. Oportet igitur ut id ſit per creationem, per quam ipſa materia inceperit, cui ex novo indicio repugnat, ut ſit improducta. Nam ita conveniret illi, & perfectio ſumma, & imperfectio ſumma, ut anteà argumentabar *in art. 3. ad aſſert. 1.* unde relinquitur: quòd eſſe habeat per creationem, cùm illud habere non poſſit per generationem, ut dictum eſt. Speciales probationes de talibus Entibus prolixè inducit *Suarez diſt. diſp. 20. ſect. 1. num. 15. & ſeqq.* & adde *Thom.* cum interpp. *1 part. quæſt. 44. 45.* Videtúrque hæc ſententia ſatis conformis ſacris literis, in quantum docent, quòd tantùm non clament creaturæ, Deum eſſe autorem & factorem ſuum, de quibus ſuprà fuit, ut in quæſtionibus proœmialibus.

De Objectionibus.

672 *Objicitur* contra hanc ſententiam. 1. Si lumine naturæ cognoſci poſſet, quòd aliqua creatio facta ſit, ſine dubio cognoviſſe id *Ariſtotelem, Platonem*, alióſque graves Philoſophos, qui diligentiſſimè ſcrutati ſunt naturam. *Deinde* notitiam factæ creationis ſcriptura clarè refert ad fidem. *Hebr. 11. Fide intelligimus aptata eſſe ſecula.* Quæ autem πίστει ſunt, non ſunt ἐπιστητά, hoc eſt, quæ ſunt objecta per fidem cognita, non cognoſcuntur per rationem ſeu ſcientiam, vel lumen naturæ.

673 *Ad primum* reſpondeo: Graves autores dicere, *Platoni & Ariſtoteli* cognitum fuiſſe Deum, conditorem mundi. Ita *Scalig. exerc. 61. ſect. 13. Suarez diſp. 20. ſect. 1. num. 23.* Et ex vetuſtioribus *Thom. 1. p. quæſt. 44. & l. 2. contra gentes, c. 15. Scotus in quodlib. q. 7. & 2. d. 1. quæſt. 3.* alique. Sed fateor rem incertam eſſe. Et multi negant, præſertim de *Ariſt.* creationem cognitam fuiſſe. *Perer. l. 5. Phyſ. c. 7.* audacter ait: *Nihil reperiri aut fingi poſſe, quod ſit magis contrarium doctrinæ Ariſtotelis, & quod omnes ejus artus & nervos vehementius elidat, quàm creationem in eo admittere.* Poſtea & ponit quid *Plato* ſenſerit. Ergo iſtas criticas contentiones, de ſenſibus vel ſententiis autorum, non magnoperè curo.

Solvuntur objectiones.

674 Directè igitur reſpondeo: 1. Quæ lumine naturæ cognita ſunt, non ilico requirere aſſenſum apud omnes, ut ſuperiùs confirmatum eſt; & patet, tum de Deo, quòd ſit Deus, tum quod unus ſit, quæ naturaliter cognoſci poſſunt: Neque tamen omnes eis concluſionibus aſſentiuntur, & ne quidem eſt illud, loquendo de ſapientioribus Ethnicis, nam & quandóque *magnus* (quæ multiplex imperfectio noſtra eſt) *dormitat Homerus.*

675 *Ad ſecundum* reſpondeo: 1. Non eſſe abſolutè pugnantiam in eo, ut ſit quid cognitum,

cognitum fide & ratione. Ea enim cognoſcuntur per fidem, quibus aſſentimur ob autoritatem teſtis. Cur igitur ea, quæ Deus dicit, quæque adeò credimus, aſſentiendo teſtimonio Dei, non poſſumus etiam noſſe, per propriam demonſtrationem? *proinde*, ſicut dependentia aſſenſûs ad teſtimonium humanum, non impedit, quò minùs aliquid demonſtrati poſſit: ita etiam dependentia aſſenſus, ad teſtimonium divinum, in quantum tale eſt, non impedit, quò minùs id ſcientificè cognoſcamus, aſſentiendo divinis teſtimoniis. Dixi: *in quantum tale eſt*, quia aliunde fieri poteſt, nempè ex rerum, vel ſublimitate, vel obſcuritate, vel intellectûs hebetudine, ut quæ certâ fide tenemus, ob revelationem nobis factam, demonſtrare non poſſimus. Et patet id ipſum. Nam fide tenemus: Deum eſſe, Deum eſſe unum, Deum eſſe ens primum; & immortale, corpus habere carnem & oſſa; regnum contra ſe diviſum non poſſe conſiſtere; & quæ ſunt infinita alia: de quibus tamen poteſt eſſe ſcientia, ut conſtat.

Solutio ad ſecundum.

Poſſe aliquid cognoſci per fidem & rationem.

Deinde: Eſt tamen, circa creationem rerum, aliquid peculiariter tribuendum fidei, quòd nullâ ratione conſtat, veluti, quod *omnes res* creatæ ſint in tempore: quódque iſta creatio facta ſit intra ſex dies, quod hoc die hoc, alio die aliud fit factum, & quæ ſunt alia. Ad hæc enim nulla ratio pertingere poteſt, quòd ſic facta ſint omnia. Et de hoc loquitur autor Epiſt. ad Hebræos. Inprimis cettè in his actibus dominatur Dei libertas. Non poteſt autem, niſi ex ſola revelatione, nobis conſtare, quodnam ex oppoſitis iſtis, ad quæ Deus, juxta libertatem Voluntatis, indifferens eſt, de facto & in particulari elegerit.

Quid ſit quod de creatione ex tota Scriptura habeatur?

Sed de creatione ſatis eſto: pergimus ad conſervationem.

TITULUS XVIII.
De conſervatione.

676 Cùm res, poſtquàm eſſe cœperunt, perſeverant deinceps in ſuo eſſe, ideò viſo de creatione, deinceps videndum eſt, de conſervatione. Per illam enim res apprehenduntur primum accipere eſſe; per conſervationem retinent eſſe acceptum. Eſt autem de duobus videndum. 1. Quid ſit conſervatio? 2. An & quomodo Deo conveniat res conſervare?

ARTICULUS I.
Quid ſit conſervatio? & quotuplex? & quomodo ſe habeat ad creationem?

677 Inprimis conſervatio ſignificat, in communi actum agentis, ſecundùm quem res defenditur in eſſe accepto. Dico autem *agentis*. Nam conſervatio pertinet ad cauſam efficientem, indéque conſervans eſt efficiens. Efficientis autem cauſalitas eſt actio. *Timpler. Metaph. c. 2. q. 47.* negat cauſam conſervantem eſſe efficientem: ſed contra id ſatis dixi ſuprà *lib. 1. cap. 22.* Additur autem: *quòd per conſeruationem res defendatur in eſſe accepto.* In quo continetur diſtinctio creationis à conſervatione. Per creationem enim res primò accipit eſſe. Per conſervationem igitur notatur continuitas illius eſſe, quod priùs acceptum eſt. Unde etiam inſinuatur conditio alia illius rei, quæ conſervatur, quòd ſcilicet, illa non poſſit eſſe ens primum, ſed ens dependens, & per participationem: quódque adeò rebus conveniat conſervari ab imperfectione aliqua.

Quid conſervatio?

Cæterùm

678 *Distinctio conservationis in eam, quæ est per se, & quæ est per accidens.*

Cæterùm conservatio variè distinguitur: primò conservatio alia est per se, simpliciter & directè: alia per accidens, & secundùm quid, apud *Thom.* 1. *part. q.* 104, *art.* 1. 2.

Directè conservari dicitur illud, quod dependet à conservante, ita ut sine eo esse non possit. Vel, directè id conservat illud, quod influit esse in aliud: quomodo Sol conservat lumen, continuè spargendo radios, & quasi aggenerando lumen. Indirectè autem dicitur illud conservare, quod removet prohibens, indéque non influit in ipsum esse, quod conservatur: sed in aliquid extrinsecum: Puta? quod rei contrarium est. Idemque est, si influat in dispositiones rei connaturales, an illæ maneant proportionatæ naturæ illi, quæ conservanda est. Dicitúrque ista conservatio *indirecta*, quia directè influxus est in aliquid extrinsecum: exinde tamen resultat permansio alterius rei in esse suo. Et ex hoc est *conservatio*: ex illa autem *indirecta est*. Sic Magistratus conservat Rempub. componendo seditiones & factiones, arcendo hostes, prohibendo usuras, censendo otiosos, aliáque Reipub. nocumenta removendo. Sic sal conservat carnes, arçendo putredinem. Idémque est in aliis.

679 *Deinde* conservatio duplex est, alia *positiva*, alia *negativa*, quam alio nomine *permissivam* nominat *Suarez disp.* 2. *sect.* 1. *n.* 14.

Conservatio privativa, & positiva quid.

Positiva est: quando conservans conservat per positivum & realem influxum, ut erat in prius relatis exemplis. *Privativa est*, cùm id dicitur conservare, quod non destruit: veluti, hoc posteriore genere Deus dicitur conservare mundum, quatenus mundum non destruit, vel privat illo esse, quod ipse habet. Quanquam non diffiteor, satis catachrestícè istam dici conservationem, quæ citra influxum est. Estque adeò ista solùm conservatio nominetenus. Alias distinctiones mitto, neque enim sunt ad propositum. Harum autem usus erit in sequentibus.

Ex dictis igitur dico: *Cùm Deus dicitur conservare res creatas, intelligi conservationem illam, quæ directa nominatur & positiva.* Deum igitur rem conservare, nihil aliud est, quàm eum, per positivum influxum, in ipsum esse rei ejus (non autem, in ea quæ extraneantur rebus) quæ conservanda est, influere. Quòd autem Deo conveniat, posteà disputo. Nunc enim solùm terminum *conservationis* declaro, quid per eum intelligatur: quando Deus conservare dicitur.

Atque ex his facilis est dijudicatio istius quæstionis,

An & quomodo differant, creatio & conservatio?

680 *Diversæ sententiæ recensentur.*

Hanc igitur ad rem *Henric. Quodlib.* 1. *quæst.* 7. disputat. Creationem & conservationem esse duas actiones, quod ut admitti posset, dualitatem illam intelligendo, juxta inadæquatos conceptus, unam actionem apprehendendo, per modum duarum: ita loquendo de iis, prout sunt à parte rei, verè est una actio. Idque docet *Thom.* 1 *p. q.* 104. *a.* 1. Et de potentia, *quæst.* 3. *Suarez disp.* 21. *Met. s.* 2. *num.* 4. *& seqq.* aliíque. Estque ferè recepta sententia. Ex qua & *Scaliger* ait, *exerc.* 31. conservationem esse nihil aliud, quàm essendi continuationem, & esse quandam veluti perpetuatam generationem. Vide & *exerc.* 250 *sect.* 1. *p.* 768. *& exerc.* 307. *sect.* 27. *p.* 978. Et *Zabar. lib. de calore cæleſt. c.* 3. *fol.* 561. ait: generari calorem, dum continuè conservatur.

681 Hæc igitur sententia, quæ vera est, hunc ad modum probatur: Conservatio nihil addit creationi, nisi permansionem in influxu semel inchoato. Supponimus enim nunc: Deum per influxum positivum conservare, quod posteà probatur. Permansio autem non addit novam entitatem. Ita patet: Nam aliâs oporteret fingere tot

conservationes,

conſervationes, quot ſunt momenta, ſi permanſio agentis in aliqua actione patereretur ſecum realem diſtinctionem. Et fit hoc evidentius exemplis aliis. Sol illuminat in primo inſtanti, & permanet in illuminando, ſive continuat actionem illam illuminandi. Hic utique una eſt actio. Eadem enim actio, citra interruptionem continuatur. Continuitas autem unitatem notat. Sic incipimus videre vel intelligere, & permanemus in videndo vel intelligendo. Hîc una eſt viſio, intellectio una, quæ poſtquam cœpit, aliquandiu durat. In his omnibus gratis finguntur duæ actiones, viſio in primo inſtanti, & permanſio in videndo. Ergo idem eſt etiam de creatione & conſervatione. Ubi creatio ſignificat inchoationem divini influxus: conſervatio autem notat ejuſdem realis influxus continuationem. Et iterum patet, exemplo durationis, quæ non realiter diſtinguitur ab exiſtentia, ut ſuprà viſum eſt, quia exiſtentia non addit, niſi permanſionem. Summatim igitur concludo: creationem & conſervationem non differre realiter.

Atque hoc ipſum etiam procedit de generatione & conſervatione, loquendo de ea conſervatione, qua id, quod genuit, conſervat, per continuum influxum in ipſum eſſe rei. Ratio enim & hîc militat, quæ allata eſt. Sicut ſol gignit lumen, ſpargendo radios, & continuando iſtam ſuam ſparſionem radiorum, conſervat lumen. Hic igitur non eſt alia actio, quâ Sol gignit lumen, & alia, quâ conſervat, ſed eſt una & eadem. Dixi: *quâ id quod genuit, conſervat.* Nam ſi aliud ſit gignens, & aliud conſervans, utique differunt generatio & conſervatio. Ita enim alia ratio eſt parentis & nutricis. Rurſus dixi: *Quâ quid conſervat per continuum influxum*, hoc eſt, qua quid conſervat, conſervatione directâ, quam priùs dixi. Nam conſervatio, quæ talis dicitur per accidens non habet identitatem ad generationem. 682

Poſito autem: quòd creatio & conſervatio ſint realiter idem, ut hactenus concluſum eſt: nihilominus iſti actus differunt ratione, idque per & propter inadæquatos conceptus unius & ejuſdem rei, juxta aliam atq; aliam connotationem. Eſt, *inquam*, una actio Dei. Hæc, in quantum rei confert primum eſſe, vocatur *creatio*: In quantum autem ea confert rei productæ continuationem in eſſendo, dicitur *conſervatio*. 683 *Quomodo ratione diſtinguuntur creatio & conſervatio?*

Duo autem ſolent potiſſimum ex *Henrico objici*, contra iſtam realem creationis, & conſervationis identitatem. *Primum eſt*: Si conſervatio eſt idem, quod creatio. Ergo res creata ſemper erit in fieri. Nam creatio ipſum fieri ſignificat. At hoc eſt abſurdum, ergo & antecedens. *Deinde*: creatio eſt inſtantanea & indiviſibilis. Conſervatio autem eſt ſucceſſiva & diviſibilis. Sicut *Scalig. exerc.* 307. *ſect.* 27. inquit: Conſervatio atque perpetuatio nihil eſt aliud, quàm conjunctio multorum præſentium, & influxio futurorum. 684 *Objectiones Henrici.*

Ad utrumque *primò generaliter* reſpondeo: Diverſitas attributorum, non ilicò facit realem diſtinctionem. Poteſt enim ea provenire ex inadæquatis conceptibus unius rei. In iſta enim conceptuum diverſitate ſufficienter fundari poteſt iſta diverſitas. 685

Deinde ſpecialiter *ad primum* dico: aſſumptionem ambiguam eſſe, qua dicitur: *creaturam non poſſe ſemper fieri.* Fieri enim aliquando ſignificat primam inceptionem in eſſendo, ſive novitatem eſſendi. Et ſic verum eſt creaturam non ſemper fieri, hoc eſt, de novo incipere. Aliter autem Tò fieri poteſt ſignificare dependentiam actualem in eſſe. Ergò hoc in ſenſu creatura ſemper fit, hoc eſt, actualiter à Deo pendet, & recipit eſſe per iſtum actualem influxum, quo ſemel producta eſt à Deo. Confer *Suarez diſp.* 21. *ſ.* 2. *n.* 13. 686

Ad

687 Ad *alterum* respondeo: illam objectionem confirmare solùm distinctionem rationis, inter creationen & conservationem. Ista enim satis est ad eam distinctionem, quæ ibi traditur. Ita patet, sic loquendo: Una est Dei actio, quæ, quoad primum instans, à nobis dicitur creatio, & proinde est indivisibilis & instantanea: Et eadem dicitur conservatio, & proinde suo modo successiva & divisibilis: in quantum continuatur. Simile est in existentia & duratione; in illuminatione & conservatione luminis, & sic in aliis.

ARTICULUS II.

An & quomodo Deo conveniat res conservare?

688 *Sententia Scripturæ & Patrum.*

Quòd Deus conservet res naturales, ex Scripturis certum est, *Hebr. 1. Portat omnia verbo virtutis suæ.* Alia mitto. Idem & Patres docent, *August. lib. de immortal. anim. cap. 8.* Hæc vis, *inquit*, & natura incorporea effecti, corporis universi, præsente potentiâ tenet universum. Non enim fecit, & discessit effectúmque deseruit. Et postea: *Illa effectoria vis vacare non potest, quin id, quod ab ea factum est, tueatur.* Et *lib. 4. super Genes. ad lit. cap. 12. Neque enim*, inquit, *sicut structuram ædiam, cùm fabricaverit quis, abscedit, atque illo cessante, atque abscedente stat opus ejus: ita mundus vel ictu oculi stare poterit, si & Deus regimen sui subtraxerit. Proinde & quod Dominus, ait, Johan. 6. Pater meus usque modo operatur, continuationem quandam operis ejus, quo universam creaturam continet, atque ministrat, ostendit.* Et *Gregor. lib. 16. moral. c. 18. Res*, inquit, *in semetipsis minimè subsistunt, & nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, à quo creata sunt.* Et postea: *Nam ex nihilo facta sunt: Eorúmque essentia rursus ad nihilum tenderet, nisi eam autor omnium regiminis manu teneret.* Vide *Damasc. lib. 1. de orth. fid. c. 3. Greg. Nazianz. orat. 2. de Theolog. p. 36. Anshel. in monolog. c. 12.* Idémque docere Philosophos gentiles inducit *Justin. Martyr. in orat. parænet. ad gent. Eugubinus, lib. 1. de peren. Phil. c. 6.* Et adde alios Philosophos, quorum sententias recenset *Suarez disp. 21. s. 1. n. 15.*

689 *Idem probatur rationibus. De permissiva conservatione.*

Atque hæc etiam sententia probari potest per rationem. Imprimis certum est: Deum res conservare permissivè, hoc est, res permanere, quia permittit eas vivere & esse. Cùm enim Deus sit summus Dominus suarum creaturarum, potest eas destruere. Ergo, quod eæ non intereunt, vel destruuntur, est ex placito divino, & ejus permissione. Hactenus igitur Deo convenit primus modus conservandi, juxta distinctionem superius propositam.

Quod tamen & conveniat Deo conservatio, per positivum influxum, eúmque directum, in ipsum esse rei creatæ, patet: quia secus non posset Deus res annihilare. Annihilatio enim non potest consistere in positivo, quia tendit in non esse simpliciter. At omnis actio positiva tendit ad esse. Unde & corruptio Physica non est motus positivus, nisi in quantum exclusâ formâ unâ, concomitanter introducitur alia. Consistit igitur annihilatio in aliquo privativo, quod non est aliud, quàm suspensio influxus divini, quo rem conservabat. Præexistebat igitur annihilationi ille positivus influxus, ad rei conservationem: Et quod in ista suspensione influxus divini, consistat rerum annihilatio, etiam scriptura docet, *Job. 6. Solvat manum suam*, inquit *Job, & dissecet vel succidat me.* Ubi indicatur: quòd rerum succisio, vel interitus sit per solutionem, vel retractionem manûs tenentis, vel sustentantis, ut eum locum explicat *Valentia, disp. 8. quæst. 2. art. 1.* Alias rationes vide apud

Thom.

Thom. 1. p. q. 104. art. 1, 2. ubi & Interpp. *Suarez disput. 21. sect. 1. num. 6 seqq.*

Atque ex his apparet etiam: quis modus sit divinæ conservationis. Conservat nempè Deus, non solùm permittendo, ut res sint, sed etiam positivè influendo, & continuando illud esse, quod semel dedit, omninò sicut Sol conservat lumen suum. Id primùm procreat spargendo radios, & continuatâ istâ radiorum sparsione idem etiam lumen conservat. Eo enim exemplo in hac materia Doctores frequenter utuntur. 690

Diluuntur objectiones.

Objicitur: ad perfectionem artificis pertinere, si possit effectum adeò stabile facere, ut non opus sit illi effecto, perpetuâ artificis assistentiâ, qui servet ædificium, ne corruat. E. ad imperfectionem Dei, & divinę actionis verget, si non possit, nisi tale ædificium facere, quod collabaretur ilicò, si Deus manum sustentantem retraheret. 691 *Videri arguì imperfectionem artificis, si faciat opus cui perpetuò assistere debeat.*

Respondeo 1. retorquendo. Imò ad maximam amplitudinem divinæ potentiæ, & eminentiam essentiæ illius facit, si quæcunque sunt, ipsius manu sustententur, vel verbo virtutis eius portentur. Ad istam enim potentię amplitudinem pertinet, quod, ut & *Suarez disp. 21. s. 1. n. 17.* meminit, habet plenum dominium omnium creaturarum, & intrinsecam potestatem annihilandi eas per solam suspensionem influxûs sui: Et rursus ad eminentiam essentiæ divinæ pertinet, quòd Deus solus est ens αὐθυπόστατον, hoc est, in seipso stans vel subsistens, & prorsus ens αὐτάρκες, à quibus perfectionibus recedunt à Deo res creatæ. 692 *Solvitur.*

Unde 2. Respondetur. Stabilitatem operis commendare perfectionem artificis, si illud, remotâ artificis actione, persistat: sed id est, suppositâ aliâ ejus imperfectione, quòd, sci. artifex non potest facere rem secundùm proprium esse, sed solùm secundũ accidentalem coordinationem rerum naturalium, veluti lignorum vel lapidum, &c. Hac igitur imperfectione præsuppositâ ad perfectionem artificis pertinet, si istas partes arctissimè & validissimè conjungere & unire possit. Idem etiam est in multis attributis aliis. Immutabilitas vel immobilitas est perfectio simpliciter in Deo. Et tamen suppositâ aliquâ imperfectione in rebus creatis, pertinet ad perfectionem rerum creatarum, si sint mobiliores. Nobiliores enim sunt res mobiles, quàm quiescẽtes, veluti animalia, quàm stirpes, & sic etiam est in aliis, ut aliquoties dictum est.

II. Objicitur. Si Deus per continuum influxum conservat res naturales, vel omnes creaturas suas, tum omnes res creatæ habent esse per fluxum quendam, & proinde sunt entia successiva, non permanentia.

Resp. Non qualiscunque fluxus vel successio facit ens successivum, sed illa solùm, in qua res acquirit partem post partem, ad essentialem suam integritatem: atque inde essentiam suam non potest habere totam simul, sicut, id est in hora, verbi gratiâ, quæ in nullo momento habet totum esse horæ simul. At tale quid non est in isto influxu conservatio. Nam per illum in uno momento totum illud, quod ad essentiam rei pertinet per continuationem influxûs divini accipitur: Sicut & id est in illuminatione vel lumine. Sicut igitur lumen, per continuatam aggenerationem luminis, conservatum, non est ens successivum, sed permanens: ita etiam id est in rebus creatis, loquendo de iis in ordine ad divinam conservationem, sed ea de re etiam dictum est, *l. 1. c. 16. n. 9. 7. seqq. & c. 19. ferè toto.* 693

III. Objicitur: Sunt aliquæ res naturâ incorruptibiles, veluti, cœlum, angeli, & anima nostra, prout de his quidem particulatim disputatur, *seq. c. 4. num. 67. & c. 5. n. 20. seqq.* ergo ista entia non egent positivo influxu Dei.

Respondeo

694 *Respondeo* ad antecedens: Angelos esse naturâ incorruptibiles, quia supposito Dei concursu generali, nulla res est, quæ eos destruere possit. Idémque est de anima, ut citatis locis disputatum est. Eâ tamen naturali incorruptibilitate præsuppositâ, nihilominus Angeli, & anima ita subsunt divino dominio & potestati, ut per eandem annullari, vel annihilari possint. Non autem annihilat Deus, nisi per suspensionem conservativi influxûs, ut antea probatum est. Proinde in singulis istis conservativus influxus præsupponitur.

TITULUS XIX.

De cooperatione sive concursu Dei cum causis secundis.

695 Actum est de actu divinæ conservationis, per quem influit Deus in esse rerum creatarum, continuando illud ne intereat. Nunc igitur agitur de divina cooperatione sive concursu, per quem Deus explet insufficientiam rerum creatarum, quam habent in ordine ad exercendas operationes suas. Ubi & apparet: hanc cooperationem Dei posteriorem esse conservatione, sicut in quibusque rebus operatio posterior est essentiâ rei. Egi autem de tota hac re, prolixiusculè *in Topic. cap. 3. n. 97. & seqq. in comment.* Et inde hîc ea de re nunc compendiosè ago.

Proponuntur dicenda.

Igitus *principiò* ad hanc rem quæritur: An causæ secundæ sive res creatæ aliquid agant. Ita enim, (quod scilicet agant,) præsupponendum est, quia nisi ita esset, Deus non concurreret vel cooperaretur, sed simpliciter operaretur. Concursus enim vel cooperatio notat societatem ad aliud. Quo posito *secundò* inquirendum est: an Deus concurrat ad causas particulares, sive ad actiones causarum secundarum. *Tertiò*: Quomodo Deus concurrat? Seu: In quo consistat iste concursus Dei?

ARTICULUS I.

An res creatæ aliquid verè agant?

Necessitas hujus quæstionis sub hoc titulo patet ex prioribus.

696 *Variæ sententiæ.*

Igitur fuerunt aliqui Philosophi, qui negarunt causas secundas, sive res creatas aliquid agere, sed actionem omnem Deo transcripserunt: Indéque ad actiones, quæ istis tribuuntur, dixerunt eas habere se prorsus per accidens, & non magis esse causas earum, ac ingrediens in hypocaustum est causa ruinæ, si eo ingrediente paries, vel pavimentum ruat. Ita quòd senserint *Aliacensis lib. 4 sent. dist. 1. q. 1.* & *Gabriel. 4. dist. 2. q. 23.* referunt plerique autores. Et Mahometis sectatoribus idem asscribitur à *Thom q. 3. de potentia, art. 7.* Alii admittunt res spirituales solùm aliquid operari, non autem res corporeas & materiales, quas solùm videri agere, cùm in iis agit Deus, asseruit *Avicembron. in lib. fontis*, ut *Thomas* recensel, 1. *part. quæst. 115. art. 1.*

Nihilominus oppositum plerique autores tenent, & rectè. Vid: *Albert. 2. Phys. tract. 2 cap. 3. Averroëm. 9. Phys. comment. 5. & lib. 2. comment. 18. Thom. dict. loco. Suarez disp. 18. sect. 1. Colleg. Conimb. 2. Phys. c. 7. q. 11. a. 1. Fonsec. lib. 5. Metaph. cap. 2. quæst. 5.* aliósque.

697 *Creaturas verè aliquid efficere.*

Igitur: quòd creaturæ verè aliquid efficiant, multis rationibus probari potest. Nam *primò*, secus frustra darentur potentiæ activæ in rebus creatis. Potentiæ enim sunt propter actus. *Deinde*: Non possent distingui viventia à non viventibus. Horum enim discrimen sumitur inde, quia illa intra se habent principium suorum actuum, hæc non. *Tertiò*: Sensus judicat, ignem calefacere, verbi gratiâ, & alias

res

res alios actus exercere. Sensum autem dimittere in iis, quæ per eum manifesta sunt, ἀφροσία διανοίας est, ut ait *Aristot. 8. phys. t. 22.* Rursus sic, homo, verbi gratiâ, non peccaret, sed Deus, quoties peccatum consistit in commissione. Et *denique* sic periret libertas hominis. Ea enim in illo consistit, quòd homo ex se potest suam operationem elicere, vel non elicere.

Atque ista argumenta etiam confirmant, quòd corporeis rebus conveniant operationes, quas ipsæ per se efficiant. Pleraque enim, quæ inducta fuerunt, de corporibus loquuntur, aut saltem communiter attingunt omne ens creatum, veluti quod ex natura potentiarum activarum sumitur. 698 *Etiam corpora agere.*

Solvuntur objectiones.

Objicitur 1. Quod Scripturæ aiunt: Deum operari omnia in omnibus.

Resp. Operatur Deus omnia in omnibus, sed ille non est adæquatum vel solitarium principium istorum actuum. Operatur, *inquam*, sed non solus operatur. Positio unius non est exclusio alterius. 699

II. Objicitur: Deus non potest omnes actus rerum creatarum se solo efficere, ergo frustra adhibentur causæ secundæ, vel creaturæ ad istos actus.

Respondeo, negando consequentiam. Frustrà enim id esse dicitur: cujus nullus est finis. Quod autem res creatæ suas aliquas operationes habent, non caret fine. Nam *primò*, istæ operationes ad hoc adsunt, ut indicent rerum creatarum perfectionem. Perfectio enim rei est, operari posse. *Deinde*: illæ operationes rerum creatarum illustrant gloriam & bonitatem Dei, ex hoc, quod Deus se communicavit, non solùm, ut alia haberent esse, sicut ipse ens, sed etiam, ut alia sint activa, sicut ipse activus est. 700

III. Objicitur: Saltem corpora non posse agere. Nam corporibus convenit quantitas. Quantitas autem est admodum iners ens, & vulgò ea dicitur nullius esse efficaciæ. Impedit ergo actionem rerum corporearum. *Deinde*: eâdem quantitate in rebus materialibus suppositâ non possunt ea habere sufficientem immeationem, & propinquitatem ad patiens. Quantitas enim non admittit penetrationem. Atqui ad agendum omninò necessaria est approximatio agentis ad patiens. 701 *Objectiones de corporibus.*

Resp. ad *primam* partem hujus objectionis. Quantitatem quidem nullius esse efficaciæ. In quanto tamen non est sola quantitas, sed præterea forma substantialis, qualitates, veluti habitus, potentiæ, aliáque quæ satis sunt actuosa. Gratis autem dicitur, si quantitas nullius sit efficaciæ, quòd idcircò impediat actionem. 702 *Solvuntur.*

Ad *alteram* partem illius objectionis respondeo. Agentis ad patiens debere esse aliquem contactum, ut *Aristoteles* requirit 2. *lib: de gen. & corr.* & aliâs. Ille tamen contactus non necessariò requirit immeationem vel penetrationem agentis in patiens, (quam solùm prohibet quantitas) sed potest esse vel in diffusione virtutis ad patiens, quali contactu Sol calefacit terram; vel etiam si contactus corporalis sit, consistit an approximatione agentis ad patiens, quam corpora facilè habere possunt, non obstante quantitate. Manus mea percutit mensam, atque adeò unitur ad mensam, non immeando, vel penetrando ipsam, sed attingendo superficiem solùm.

ARTICULUS II.

An Deus concurrat ad quosvis actus rerum creatarum?

Supposito, quòd res creatæ aliquid agant: nunc inquirendum est, an per se 703

solas

ſolas ſufficientes ſint ad iſtas actiones ſuas, atque adeò, an etiam Deus ad actiones illas concurrat, quas ex ſe eliciunt cauſæ naturales,

Pelagianorum ſententia.

Igitur hac in re Pelagiani dicebant: poſſe ſe, ſine auxilio Dei, movere manum, curare digitum, ſedere, ſtare, ambulare, ut refert *Hieron lib. 1. contra Pelag. & Aug. lib. de Geneſ. ad lit c. 20. & lib. de grat. Chriſt. cap. 4.* hoc eſt, dicebant illi; res creatas peragere motus ſuos naturales (de iis enim nunc loquimur) citra concurſum Dei. Idem docuit *Durandus 2. ſent. diſt. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. quæſt. 1. & Taurell. de rer. ætern. part. 2. q. 451.* & alii.

Aliorum ſententia.

Oppoſitam autem ſententiam communiùs tenent Doctores Theologi & Philoſophi. Vide *Auguſtin.* & *Hieron. d. l.* & ad *Auguſt. Epiſt. 146. ad Conſentium. Lombard. 2. d. 37.* & *Thom. 1. p. q. 105. & 1. 2. q. 109. & l. 3. contra gent. c. 70.* Ubi & utriuſque Interpp. vide. Et adde *Suarez diſp. 22. totam. Perer. lib. 8. Phyſ. c. 7. Bellarm. l. 4. de lib. arbitr. c. 4.* alios mitto.

704 *Probatur affirmans ſententia.*

Et principiò quidem patet id ipſum, per dicta Scripturæ, *Eſa. 26. v. 12. Job. 10. 8. Matth. 5. v. 45. Pſal. 146. v. 8. Jerem. 10. v. 13. Act. 17. v. 20.* Quæ dicta brevitatis cauſâ non adſcribo. Tribuitur autem in iis Deo, quòd omnia noſtra opera operetur, quod pleſmet hominem, pluat, producat fœnum, congreget nubes, fulguret, foveat in eſſe & motu. Iſti igitur actus, qui aliâs à cauſis ſecundis proveniunt, cùm ipſi Deo aſſignentur, indicant, quòd intimè Deus ad ipſos influat. At iſte influxus non eſt ſolitarius, quaſi adæquatè iſti actus à Deo provenirent. Ergo id eſt per concurſum cum cauſis ſecundis.

705 *Deinde* probatur per rationem. Res creatæ poſtulant Dei influxum ad ſui conſervationem. Ergò à fortiori ad ſuum fieri, atque adeò ad operationes rerum creatarum. Antecedens patuit in præcedenti titulo. Prima conſequentia confirmatur. Nam, ſi non majoris, certè æqualis ſaltem virtutis eſt, rem fieri & ſuſtentari, vel conſervari. Nam antecedente conſervatione, res jamdum habet eſſe. Per ſuum fieri autem accipit eſſe, poſt non eſſe; quod etiam in generationibus verum eſt, quæ ex non eſſe privativo procedunt ad eſſe. Si autem concurrit Deus, (quæ ſecunda erat conſequentia) ad res in fieri, utique etiam concurrit ad rerum operationes. Nam per operationes rerum creatarum, ſive cauſarum ſecundarum res fiunt, veluti per operationem gignentis res genita. Illa igitur res genita in fieri dependebit à Deo, ut priùs confirmabatur. Et eadem etiam dependet ab actione agentis proximi, ſive gignentis. Ergo actio gignentis ſumpta per ſe, & ſola, non ſufficit ad productionem effecti. Ergo ea indiget concurſu Dei, ad eundem effectum ſuum producendum. Et eodem diſcurſu etiam ſequitur, quòd concurſus Dei requiratur ad producendam iſtam actionem. Nam & ad illius conſervationem opus eſt Dei concurſu, ut priùs confirmatum eſt.

706 *Denique* ſequitur idem, ex ſubordinatione rerum creatarum ad Deum. Res creatæ in eſſe ſubordinantur Deo, atque hinc in eſſendo dependent à Deo. Ergo & dependent ab eodem in operationibus. Operari enim ſequitur eſſe, & modus operandi, ſequitur modum eſſendi. At iſta rerum creatarum à Deo dependentia in operando, inſinuat concurſum Dei, ad producendas iſtas actiones.

Solvuntur objectiones.

707 *Objicitur* primò: *Quievit Deus ab omni opere ſuo, Gen. 2. v. 2.* Ergo non amplius operatur.

Reſp. Quievit Deus ab omni opere ſuo, *Gen. 2.* & tamen Deus etiam uſq; modo operatur,

operatur, *Joh* 5. Quievit igitur Deus à creando, operatur adhuc administrando res creatas, fovendo naturas, explendo insufficientias in agendo. Nulla hîc contrarietas. Vide *August Epist.*28. *ad Hieron. Cessavit*, inquit, *Deus novas naturas instituendo, non institutas administrando, & Justin qq Christ.q.*49. *Cessavit, sed abiis, quæ non sunt, creandis.*

II. Objicitur: Si Deus concurrit ad actus causarum secundarum. Ergo & ad actus hominis, atque adeò voluntatis humanæ. Ergo voluntas humana non est libera, quia per istum concursum movet Deus voluntatem. Mota autem non potest resistere Deo. Ergo deinceps necessitatur ad suos actus. Deinde libertas est in eo, quòd agens liberum potest agere, & non agere. At, supposito concursu Dei, non potest res agere & non agere. Concursus enim Dei est per modum actualis influxûs in effectum, qui procedit à causa secunda. Ergo & effectus, posito isto concursu, dimanat à causa secunda. Ergo tum illa causa secunda etiam est actualis. At contradictio est: Causam actualem posse non agere. 708 *De libertate hominis.*

Resp. Inprimis multa disputant Dd. de concordantia libertatis humanæ cum cooperatione divina. Vide *Thom. l.*3 *cont gent. c.*67. *&* 1. *p. q.*105. *a.*5. *Perer. lib.*8. *Phys. c.*8. *Colleg. Conimb. l.*2. *Phys. c.*7. *q.* 10. 12. *Suarez disp.* 22. *Metaph.* & alios. Sed ea res attingit modum, quo Deus concurrit cum causis secundis, veluti, quòd Deus concurrat cum rebus creatis eas movendo ad agendum, ut & in objectione proposita insinuatur: Proinde, quoad hoc, solutio patebit, *ex seqq. quæst.* 709 *De concordantia illius cum cooperatione Dei.*

Secundò: Libertas autem voluntatis non tollitur, inde, quòd supposito Dei concursu, res creatæ non possint non agere. Nam indifferentia ad agendum, quæ ad libertatem requiritur, non est in ordine ad concomitantia actionem, sed ad prærequisita. Nempè liberum agens, positis omnibus ad agendum *prærequisitis*, potest non agere. Concursus autem Dei est aliquid concomitans actionem, non aliquid prærequisitum. Proinde iste concursus non magis tollit libertatem, quàm quòd unumquodque agens, cùm de præsenti agit, non potest non agere, & cùm egit, non potest non egisse.

III. Objicitur: Aut non potuit Deus creare res sufficientes ad actus suos, aut non voluit: neutrum dici potest. *Non primum*: quia id manifestè esset impotentiæ. *Non secundum*; cur enim non voluisset Deus illud, quo facto sublevâsset se Deus tanto onere cooperandi cum rebus, & explendi indigentiam earum, quam ad operandum habent? Ita *Taurellus de rer. æter. part.*2. *q* 45. *Magna profecto* inquit, *est indignitas, Deum, qui naturam faceret, naturæ socium esse ad abjectas etiam operas perpetuúmque laborem, Magna etiam Dei conditoris fuit impotentia & imprudentia, qui naturam ita condere non potuit, ut sola, quod suum esset, facere non posset officium. Si voluit Deus, semper operari, cur naturam fecit? An putas Deum si quid facere velit concausâ indigere naturâ.* Hæc ille. 710

Resp. 1. Non potuit Deus facere rem creatam independentem à Deo, in operatione sua, non per defectum suæ potentiæ, sed per impossibilitatem objecti. Unde non tam debet dici, Deum eam non posse facere, quàm eam non posse fieri. Sicut & impossibile est, ut Deus faciat vel creet Deum. Et patet: quia istud manifestam involvit repugnantiam. Illa enim entia, atq; adeò etiam actiones, dependentia essent entia, & non essent dependentia. Dependentia sunt, quia creata sunt. Et tamen independentia sunt, quia excluso Deo operantur, & suos motus habere possunt. 711

Atque hinc sequitur 2. quòd Deus etiam non voluerit talem rem facere. Voluntas

enim Dei ordinatiſſima eſt. Voluntas autem ordinata, non eſt ad impoſſibile.

Neque 3. quicquam hac in re indignum Deo eſt, vel imprudens, ut *Taurellus* ſatis profanè dicit. Quæ enim indignitas eſt major in eo, ſi Deus cooperetur ad abjectas operas, quàm quòd res abjectiſſimas, (quę ſolùm per ordinem ad voluntatem noſtram ſic dicuntur) fecit & adhuc conſervat in eſſe ſuo.

712 Nec 4. laborioſus eſt iſte concurſus. Nam in actionibus immaterialibus non eſt defatigatio vel delaſſatio, ut acutè diſputat *Scal. exerc. 76. ſect. 4.* Quod etiam de mentis noſtræ actionibus, præcisè loquendo de iis, prout à mente proveniunt, verum eſt. At actiones Dei ſunt immateriales, & per ſe independentes ab omni materia.

V. Cur autem ita Deus naturam facere voluerit? Si maximè ſciri non poſſit, non propterea negandum eſt, quod factum ſit. Ratio enim divinorum conſiliorum, non ſemper eſt nobis cognita. Dici tamen poteſt Deum ita egiſſe ad illuſtrandam gloriam ſuam, quæ certè ex rerum creatarum dependentia ſatis apparet. Nam inde relinquitur Deo ſumma eáque abſolutiſſima independentia ad actiones ſuas. Unde relinquitur gloria eminentiæ divinæ. Alia mitto.

VI. Neque propterea ſemper Deus eget naturâ, & concurſu, ſi juxta ordinem mundi, à ſe inſtitutum, nunc agat cum cauſis ſecundis. Poteſt enim dimiſſâ naturâ, & abſolutâ ſuâ poteſtate agere, quando & quoties vult.

ARTICULUS III.

Quomodo Deus concurrat ad actus rerum creatarum.

713 Hactenus oſtenſum eſt concurſum Dei eſſe neceſſarium, nunc videndum eſt, quomodo iſtum concurſum ſuum præbeat Deus? Vel: in quo iſte influxus conſiſtat? Qua in re admodum variè loquuntur Philoſophi, ut videre eſt ex *Suarez diſp. 21. Metaph. ſect. 1, 2.* prolixè & Clariſs. *Martin. diſp. 11. Metaph. quæſt. 5, 7. Lombard. 2. diſt. 37. Thom. 1. p. q. 105.* & utriuſque Interpretetes. Soléntque eam rem etiam Theologi tractare, in doctrina de libero arbitrio.

714 *Concurſus Dei, an ſit volitio ejus?*

Igitur *primo* aliqui ponunt iſtum concurſum Dei, in ejus volitione. Proinde his, concurrere Deum cum cauſis ſecundis, nihil aliud eſt, quàm eum velle actus cauſarum.

Sed hæc ſententia proba non eſt, & à fortiori, vel ſaltem à pari relinquitur ex iſtis, quæ de creatione dicta ſunt, *tit. 17. art. 2. punct. 2.* Sicut igitur Deum creare non eſt idem, quod eum velle ut res ſit. Ita etiam eum cooperari non eſt idem, quod eum velle rerum actum, vel quòd res operetur. Et patet, quia volitio eſt actus immanens. Concurſus autem iſte, vel cooperatio eſt actus ad extra, unde volitio Dei, modo intelligendi noſtro, eum concurſum præcedit. *Primò* igitur eſt volitio actualis. *Deinde*, iſtius volitionis executio. Et hæc executio per ordinem ad alium atq; alium terminum, dicitur vel creatio, vel conſervatio, vel cooperatio ſeu concurſus. Concurſus igitur hactenus æquiparatur creationi & conſervationi. Unde ſicut iſti actus non ſunt formaliter volitio, ſed volitionis executio ita & concurſus, ſive cooperatio ejus non eſt formaliter volitio, ſed volitionis executio.

715 *Concurſus Dei nõ eſt in virtute aliqua addita.*

Deinde: aliqui ponunt iſtum concurſum Dei in virtute aliqua ſuperaddita, quâ virtute additâ, aiunt, creaturam ſufficientem eſſe ad actum ſuum.

Sed neque hæc ſententia bona eſt. Nam inprimis actio Dei ad extra eſt libera. Ergo iſtam virtutem (quæ ſine dubio eſſet per modum qualitatis in agente) poterat dare

dare ſtatim in primo inſtanti, in quo rei dedit eſſe. Ergo in particularibus actionibus ſuis tum non egeret concurſu Dei. Ergo ſic de facto daretur aliqua creatura independens à Deo in operationibus. At id antea ex ratione creati induximus repugnantiam involvere. *Deinde* dependentia illa in agendo convenit rebus creatis ex eo, quia creata ſunt. Ergo convenit omni enti creato. Ergo etiam illa virtus ſuperaddita eſt ad exercendum actum ſuum, iſto modo dependens à Deo. Ergo ante concurſum Dei eſt inſufficiens ad actum ſuum. Egebit ergo & iſta aliâ ſuperadditâ virtute. Et ſic dabitur progreſſus in infinitum. Patet igitur, quòd in additione talis virtutis non poſſit conſiſtere Dei concurſus ſive cooperatio.

Tertiò: ponunt aliqui iſtum concurſum in motione rerum creatarum. Concurrit igitur Deus, juxta hanc opinionem, cum rebus creatis, hoc eſt, movet res creatas ad iſtos actus ſuos.

Sed nec hæc ſententia vera eſt, ſi motionem propriè accipiamus, pro impulſu, vel incitatione, vel excitatione agentis. Nam inprimis iſte concurſus ſic ſolùm terminaretur ad cauſam, & non ad actionem, vel effectum illius cauſæ. Actio igitur iſta vel effectus cauſæ, nondum penderet per ipſum concurſum à Deo, ſed cauſa ſolum. Vel ſaltem Deus attingeret effectum ſolùm remotè, & non per modum cauſæ phyſicæ, ſed moralis, indéque effectus non referretur ad Deum per influxum proprium, ſed ſolùm per imputationem, ſicut, qui applicat vel movet ignem, ad accendendam domum, phyſicè non eſt cauſa combuſtionis, ſed ſolùm moraliter & remotè. Et ex hoc exemplo etiam apparet, ſi ponatur concurſus ipſe ſolùm in applicatione ſeu motione cauſæ ſecundæ, quòd tum nondum ſatisfiat dictis Scripturæ, quæ de Dei concurſu loquuntur. Ibi enim effecta creaturarum intimè tribuuntur Deo, ut homine generante, ipſe dicatur generare, vel plaſmare hominem. Et ſic in aliis. Ille autem qui applicat, vel movet aliud ad agendum, non dicitur hoc, ſi propriè loquamur, agere, quod poſt iſtam motionem fit. Velut movens ignem ad urendum, aut hominem ad occidendum, non dicitur urere vel occidere. 716

Dixi: *Si motionem propriè accipimus.* Poteſt enim motio illa per improprietatem aliquam ſignificare cauſæ ſecundæ dependentiam à prima: Ita aliqui dicunt. Non movet cauſa ſecunda, niſi mota à prima, hoc eſt, dependenter à prima cauſa, ut exponit *Fonſeca, lib. 5. Metaph. cap. 2. q. 9. ſect. 2. Suarez diſp. 22. ſ. 2. n. 47. Bellarm. lib. 4. de lib. arbitr. cap. 15. p. 967.* Atque hoc verum eſt, & coincidit cum iis, quæ mox dicam. 717

Dimiſſis igitur iſtis variis modis explicandi concurſum Dei, reſtat, ut Dei concurſus ſit nihil aliud quàm poſitivus influxus, quem præbet immediatè ad effectum, vel actionem cauſæ ſecundæ. Concurrit igitur Deus non efficiendo aliquid in cauſa ſecunda, quicquid id ſit, ſed efficiendo aliquid cum cauſa ſecunda. Ita enim inſinuat ipſa vox *concurſus*. Differtque hæc ſententia à prioribus, quòd concurſum iſtum ponit, non in actu immanente divinæ volitionis, ſed in actu tranſeunte, ſeu quæ exercetur ad extra, quod in prima fiebat opinione: Et rurſus differt ab ultimis recenſitis ſententiis, in quibus ille concurſus explicabatur per aliquid, quod faciat Deus in cauſa, veluti virtutem aliquam ulteriorem vel motionem ejus. Patet bonitas hujus ſententiæ, quòd non ſolùm, ſic loquendo, indicatur inſufficientia creatæ rei ad actum ſuum: ſed etiam intrinſeca dependentia (prout ea ad rationem creati entis pertinet) actionis & effecti (quippe quod & ipſa ſint entia creata) à Deo. Nihil igitur nunc neceſſe eſt addere. 718 *Propria ſententia de Dei concurſu.*

Quia aliquoties facta est mentio orationis, de Deo, proinde hîc eam interserere placuit, quia aliqua prolixiùs in ea continentur, ac nunc recitata sunt.

ORATIO.

719 *In promotione Magistrali habita Anno* 1614. 9. *Jun. in qua solvuntur Metaphysica Photinianorum argumenta contra Trinitatem.*

Non conscendi nunc solennem hanc cathedram, Magnif. Domine Rector, Viri Reverendi, Consultiss. Experientiss. Excellentiss. Studiosi Nobilissimi, Præstantissimi, Doctissimi, Humanissimi, non, *inquam,* nunc cathedram conscendi, quòd ipse prolixâ aliquâ oratione tempus insumere, vósque detinere constituerim, sed quòd præsentibus his XVI. Philosophiæ Candidatis debita ipsius studiorum, & diligentię suę præmia, honorum scilicet gradus, Volente ita venerando Collegio Philosophorum, conferre decreverim. Hoc opus, hic labor est. Ne tamen ab eo, quod diuturnâ consuetudine introductum est, nunc consultò desciscere videar, idcircò brevem sermonem præmittam huic solennitati, & eum quidem nec nostro tempori incongruum, nec à mea professione alienum: nec vobis, ut spero, ingratum, injucundúmve.

Est hodie novum quoddam hæreticorum genus, quos à veteri autore hæreseos *Photinianos*, ab interpolatore ejusdem *Socinianos*, à similitudine dogmatum *Arrianos*, à dogmatis qualitate *Antitrinitarios* dicimus. Hi igitur existimant unam numero personam esse in essentia divina, indéque filium non fuisse ante sui ex utero matris nativitatem. Sp. S. autem dicunt significare, vel operationem divinam, vel etiam ipsum patrem, prout determinatur ad aliquam operationem vel officium: indéque spiritum Dei dicunt, tale quid esse, quale quid est dextra Dei, vel virtus Dei, & quæ sunt his similia.

Depravant, ad obtinendam hanc causam suam, aliquot Scripturæ dicta. Horum considerationem Theologis relinquo, & meritò. Depravant eodem scopo, etiam Philosophiam nostram, inprimisque in Metaphysicis existimant se invenire non quod pueri in faba. Admodum gloriantur Philosophiam causæ suæ favere, indéque dictitant à communi ratione dejectos, notitiis naturalibus spoliatos, atque adeò in cœcitate obdurato; esse eos, qui Trinitatem primò defendere cupiant. Indigna res hæc, indigna oratio, indignum facinus.

720 Non permittendum est ullo modo: Philosophiam, atque adeò naturales notitias, hæresium velamen fieri: non dandum est fanaticis, Deum per notitias naturales docentem sibi ipsi, aperto verbo docenti, contrarium esse. Horum alterutrum eligeneum est, ut vel dicamus nequaquam Philosophicam veritatem esse, quam obtendunt, sed errores Philosophorum: vel ostendamus, quomodo amicè consentiant, Deus docens per notitias insitas, adeóque lumen rationis, sive Philosophiam, & idem docens, per vocem suam in Scriptura nobis revelatam. *Hoc indubitanter tenendum est*, inquit gravissimè *August. lib.* 1. *de gen. ad lit. c.* 21. *ut quicquid sapientes hujus mundi de natura rerum veraciter demonstrare potuerunt, ostendamus, nostris literis non esse contrarium. Quicquid autem illi in suis voluminibus contrarium sacris literis docent sine ulla dubitatione credamus id falsissimum esse, & quoquo modo etiam ostendamus. Quo ita teneamus fidem Domini nostri, in quo sunt abscondit omnes thesauri sapientiæ, ut neque falsæ philosophiæ loquacitate seducamur neque simulatâ religionis superstitione terreamur.* & sic

alibi

alibi *(lib. 4. de Trinit. cap. 6.)* ait *neminem ſobrium, contra rationem aliquid dicere, aut ſtatuere.*

Proinde operæ-precium facturum me confido, ſi breviculum ſermonem habeam de argumentis memoratorum Hæreticorum, quæ ab ipſis contra Sacroſanctum Trinitatis myſterium, ex Metaphyſicis afferri ſolent, oſtenſurus, (ſuppoſitâ veritate Trinitatis, tanquam ſatis per Scripturas demonſtratâ) Philoſophiam contrarium iſti myſterio nihil habere, eſto aliâs illud ſit κατὰ τὴν ἡμετέραν καταλήψιν noſtram. Diſputaturus autem ſum, non declamaturus, ſtylo ſimplici & Philoſophico, non grandiloquo & oratorio, verbiſque non tam *Ciceronianis*, quàm ad hanc rem exprimendam idoneis. Quod ipſum dum facio, à vobis AUDITORES, omnium ordinum honoratiſſimi, benevolentiam & attentionem peto.

Principio autem neceſſariò mihi proteſtandum eſt: quòd nolim nunc, hâc oratione meâ, ſingulis Chriſtianæ religionis defenſoribus, neceſſitatem imponere, reſpondendi argutiis & tricis iſtis hæreticorum, quas mirâ arte texunt, ex ſubtilioribus Philoſophorum placitis. Non hæc quivis capit, nec quivis aptus eſt, ad concertandum cum aſtuto hæretico, neque efficacia convertendi pertinacem conſiſtit in refutatione talium ſophiſmatum. 721

Nota eſt memorabilis hiſtoria, quæ in tomis conciliorum ex *Ruffino* recitatur de Philoſopho & Dialectico aſtutiſſimo, qui ad concilium cum aliis venerat *Nicæam*. Is ſingulis diebus conflictus ſummi certaminis movebat, cum Epiſcopis Chriſtianæ religionis, contra myſterium fidei noſtræ. At nullo dicendi genere à noſtris Philoſophis concludi & conſtringi poterat. Ubi maximè hærere videretur, eâ tamen dicendi arte inſtructus erat, ut velut lubricus anguis elaberetur. *Hiſtoria de Philoſopho in concilio Nicæno.*

Hoc viſo ſurgit ſimplex quidam confeſſor noſtrorum, qui cum initiali verecundia & pudore alloquitur Philoſophum. *In nomine Jeſu Chriſti*, inquit, *audi Philoſophe, quæ vera ſunt, Deus unus eſt, qui fecit cœlum & terram; quique homini, quem de limo terræ formaverat, ſpiritum dedit, univerſa, quæ videntur, & non videntur, virtute verbi ſui creavit, & Spiritûs ſui ſanctificatione firmavit. Hoc verbum & ſapientia, quem nos filium vocamus, ex virgine natum eſt; & per paſſionem mortis à perpetua morte liberavit, ac reſurrectione ſuâ æternam nobis vitam contulit; Quem & nos expectamus judicem omnium, quæ gerimus, eſſe venturum. Credis hoc ita eſſe Philoſophe;* Ille verò efficaci, etſi ſimplici ſermone proſtratus, & quaſi mutus factus ad omne contradicendi ſtudium. Ita ſibi videri reſpondit, & continuò cum confeſſore iſto abit, & baptizari ſe voluit, inquiens: *Donec verbis mecum geſta res eſt, verbis verba oppoſui, & quæ dicebantur dicendi arte ſubverti. Ubi verò pro verbis virtus proceſſit ex ore dicentis, non potuerunt verba virtuti reſiſtere, nec homo adverſari Deo.* Hoc ſcilicet memorabili exemplo oſtendere voluit Deus, neque ſimplices & ſublimis ſcientiæ ignaros homines ineptos eſſe, ut contra hæreticos loquantur, neque ejuſdem gnaros, ſemper fructuoſiùs loqui, quàm iſtos. Aliis adeò dictum eſt: *Stulto reſponde ſecundùm ſtultitiam ſuam, &c.* Et aliis: *Quod ſolvere non poteſt humana ratio, illudat fides.* Nunc rem ipſam perſequor.

Multa igitur ſunt, quæ in Myſterio Trinitatis aiunt non conſiſtere poſſe cum Metaphyſicis principiis. 722

Primò aiunt: Rem ſingularem non poſſe eſſe aliquid communicabile. Veluti: *hic homo*, non poteſt communicari pluribus ſuppoſitis humanis. Nam ſi communi- 1. *De ſingularitate Dei.*

caretur, inde prædicaretur etiam de iſtis ſuppoſitis. At ſi prædicaretur: hoc ipſo, cognoſceretur aliquid eſſe prædicabile, vel univerſale. Univerſalium enim eſt prædicari, non ſingularium. *Atqui* (ſubſumunt) divina eſſentia eſt ſingularis. Ergo & ipſa eſt incommunicabilis. At hoc abſurdum eſt ex hypotheſibus noſtris. Nam nos perſonæ & eſſentiæ diſcrimen in eo ponimus, quòd eſſentia eſt communicabilis, perſona non. Aut igitur inferunt, porrò divina natura communicabilis eſt, aut non. Si illud, Jam eſt aliquid univerſale: Et proinde, Deus non eſt unus numero, ſed ſpecie, aut genere. Unde porrò non abſurdum eſt: plures numero eſſe Deos. Si autem eſſentia divina non eſt communicabilis, tum in una eſſentia divina non poſſunt eſſe plures perſonæ. Nam pluralitas perſonarum, non ſumitur aliunde, niſi ex communicabilitate divinæ eſſentiæ. *Hactenus iſti.* Videantur inprimis de hoc & ſequentibus objectionibus *Goſlavius in part. 3. refutat Kecker. c. 4. ſeqq.*

723 Hæc res ſatis intricata eſt: ſed facilè tamen, ut confido, diſſolvetur.

Explicandum autem ſolùm eſt: quomodo individuum ſive ſingulare ſit incommunicabile. Univerſale autem ſit communicabile.

Singulare poteſt eſſe communicabile.

Igitur præſciendum eſt: non omnem communicabilitatem rei ſingulari repugnare. Nam forma hæc, hoc eſt, ſingularis communicatur materiæ huic, hoc eſt, ſingulari, adeóque compoſito huic. Unde ſic apparet: individuum poſſe ſe communicare alii, ut ſuppoſito. Atque hoc jam ſatis eſt. Nam divina etiam natura non eſt communicabilis ad plures perſonas, aliter ac ut forma (eſto multæ interveniunt diſſimilitudines) ad ſuppoſitum.

724 *Divinam eſſentiam non eſſe aliquid univerſale.*

Deinde: quòd communicabilitas illa, quâ divina eſſentia eſt communicabilis divinis ſuppoſitis, non faciat divinam eſſentiam, eſſe aliquid univerſale, apparet: quia quod communicat ſe aliis ut univerſale, neceſſariò eſt ſuorum inferiorum vel genus, ut ſpecierum; vel ſpecies, ut individuorum. Unde iſtius inferiora diſtinguuntur vel numero, vel ſpecie. Aliam univerſalitatem ignorat univerſa Philoſophia.

At Pater, Filius, & Spiritus Sanctus non ſunt ſpecies vel individua Dei. Ut *Aug.* docet eleganter *lib. 7. de Trin. c. 6. Eſſentia*, inquit, *prædicatur de Patre, Filio, & Spiritu ſancto, non ut genus de ſpeciebus, nec ut ſpecies de individuis, nec ut totum de partibus; ſed alio quodam ineffabili & incomprehenſibili modo.*

Neque hoc dicunt noſtri ſolùm: ſed probari poteſt ex noſtris hypotheſibus, ex Scriptura extructis manifeſtiſſimè. Si enim Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus eſſent ved individua, ved ſpecies eſſentiæ divinæ. Hoc ipſo diſtinguerentur conſequenter, vel ſpecies, vel numero. At abſurdum hoc: Nam differentia naturalis & ſpecifica, ſunt eſſentiales differentiæ. At perſonæ Trinitatis non diſtinguuntur, ſecundùm noſtras hypotheſes eſſentialiter. Atque ſic apparet: Neque communicabilitatem divinæ eſſentiæ repugnare naturæ ſingularis: neq; eandem ſtare cum natura univerſali, qualem Philoſophi noſſe, adeóque objicere poſſunt. Ad alia venio.

725 *2. Argumentum ex unitate infiniti.*

Igitur *II.* objiciunt. Ex Trinitate ſequi, quòd tria ſint infinita. Id ſic conficiunt. Inprimis immediatè opponuntur in Metaphyſicis, ens finitum & infinitum. Ergo, quicquid eſt ens, hoc vel finitum eſt, vel infinitum. Igitur tres relationes perſonales (vel quicquid ſit per quod ab invicem diſtinguantur perſonæ SS. τειάδ☉) erunt etiam infinitæ vel finitæ. Non ſunt finitæ: tum quia nihil in Deo poteſt eſſe finitum: tum quia perſonalitates in ſingulis perſonis identificantur ad divinam eſſentiam, quæ ſine dubio infinita eſt. Si autem dicantur entia infinita: tum quia tres relationes ſunt, idcircò erunt tria entia, & conſequenter tria entia infinita. Dici-

enim

enim non poteſt, quòd illæ relationes non ſint entia. At ſi illæ notiones characteriſticæ faciunt reale diſcrimen perſonarum, certè ſi iſtæ non ens vel nihil ſunt, perſonæ etiam nihil differunt, quod Noëtianum eſt.

726 *Non poſſe eſſe plura infinita.*

Hac in re inprimis certum eſt: non poſse dari plura infinita. Nam infinitum ens habet etiam infinitam perfectionem, ſeu eſt ens perfectiſſimum. At plura entia tale quid eſse non poſsunt: Ponamus, verbi gratiâ, duo infinita, *A* & *B*. Hic igitur ſi *A* eſt infinitum, tum habebit omnem ſummam perfectionẽ, ideóq; includet etiam perfectionem illam omnem, quam *B* habet. Si enim non habet omnem perfectionem, jam ſtatim per defectum illius perfectionis, relinquitur imperfectum, adeóq; finitum. At ſi includit omnem perfectionem τῶ *B*, quomodo adhuc *B* diſtinguitur ab *A*. Nam nihil relinquitur in eo, quod propter infinitatem τῶ *A*, non includatur in *A*. Si autem *B* nihil habet præ *A*, tum jam nan eſt diſtinctum ab *A*, & ſic tandem relinquitur unum iufinitum.

727 *Relationes divinæ, ſintne finitæ, an infinitæ?*

Deinde, animadvertendum eſt: Etſi in intellectu noſtro, præcisè apprehendi poſſint divinæ relationes, per inadæquatum conceptum, ut iſtis apprehenſis non apprehendatur totum, quod ſignificant (ſignificant enim etiam ipſam eſsentiam, in ſingulis incluſam, ut ſic loquamur) tamen ut ſic relationes iſtæ non non ſunt in re, ſed ut reipſa ſunt, ſic ſemper ſunt, ut ſic loquamur, conjunctæ cum eſsentia divina. Atq; ſic prout ſunt, convenit eis infinitas. Nam tunc includunt eſsentiam divinam, quæ infinita eſt. Quid aliud eſt paternitas, quàm ipſa eſſentia ſubſiſtens, ſub hoc Charactere? Et quid aliud eſt filialitas, quàm ipſa eſſentia divina, ſubſiſtens ſub hoc Charactere? Ex quibus nunc relinquitur, nondum per exemplum divinarum relationum, dari aliquod medium inter ens finitum & infinitum. Fuerunt enim infinitæ. 2. Neque tamen tunc tria fiunt infinita. Nam ſingulæ relationes habent infinitatem, quia identificantur ad eſſentiam divinam, quæ una eademque eſt numero in ſingulis.

728 *Præcisè loquendo de iſtis quid ſint?*

Sed *inquies*: Quando intellectus noſter præcisè apprehendit relationes divinas, an in iſto ſtatu ſunt finitæ, an infinitæ?

Reſp. 1. Magnis Metaphyſicis placuit, ſic iſtas relationes eſſe finitas. Finitas, *inquã*, non poſitivè, quaſi habeant talem entitatem, cui repugnet infinitas, ſed infinitas negativè, quia ut ſic conceptæ, eam infinitatem non includant, aut eam ſignificent, etſi aliâs eam in re ipſa verè habeant. Hæc ſententia non uſque adeò incommoda eſt.

Sed tamen 2. *Reſp.* Diviſionem entis, in infinitum, & finitum, non debère entia cõplecti, ſecundùm omnes ſtatus, quos habent vel in re, vel poſt varias abſtractiones, in mente noſtra: ſed ſatis eſſe, ſi in re ipſa, vel ſecundũ objectivum conceptum, non dentur entia, quæ non ſint finita vel infinita. Et ita eſſe apparet. Nam ipſum ens univerſaliſſimè ſumptũ, apprehendi utiq; poteſt à mente noſtra. Tum quæro: An illud in iſto ſtatu ſit infinitũ, vel finitũ. Rectè dico: quòd neutrũ horum ſit. Nam ſi in iſta generalitate eſſet finitũ, jam nõ poſſemus dicere: infinitũ eſt ens. Rurſus: ſi illud ens iſto in ſtatu eſſet infinitũ; tum finitũ non poſset dici ens; ac proinde ſummatim, quia in iſto ſtatu ens ſignificat talem naturam, quæ reperiri poſſit in finito & infinito, idcircò ſignum eſt, ens, ut ſic, nec finitatem includere, nec infinitatem. Satis de hoc.

729 *3. Argumentum ex ſimplicitate Dei.*

III. Aiunt: Trinitatem tollere Dei ſimplicitatem, quæ tamen naturâ cognita ſit. Sunt enim, inquiunt, in Deo tres realiter diſtinctæ perſonalitates. At conjunctio realiter diſtinctorum eſt compoſitio.

Hanc objectionem, quomodo ſolvant alii, priùs referam. Poſtea quid mihi

730

Opinio Gregorii.

videatur exponam : 1. Igitur *Gregor. l. 1. d. 26. concl. 3.* negat personas divinitatis distingui per relationes, & quidvis aliud incomplexum : Atque sic nullum relinqui compositum in Trinitate. Ait autem has personas distingui his complexis : *Filius natus est à Patre. Pater genuit Filium.*

Rejicitur.

Nihilominus sic nondum effugit *Gregorius*, incidítque revera in sententiam, quam declinat. Nam in istis complexis insinuat relationes personales per *nasci à patre*, & *gignere filium*. Quòd si igitur in hoc exemplo, (*filius natus est à patre*) filio assignatur Tò nasci à patre, quod patri non convenit, utique convenit filio aliquid, nempè ista relatio, quæ non convenit patri. Atq; sic relinquitur fundamentum compositionis, unde Antitrinitarii argumentantur, nempè multiplicitas relationum.

731

Responsio Keckermanni expenditur.

2. *Kecker. in Syst. Theol. l. 1.* respondet ad illud argumentum, quod compositio non fiat ex re & modo, sed solùm ex re & re. Veluti calor ad gradus tres, non minùs est simplex forma, ac calor simpliciter. In Trinitate autem ait esse solùm rem, h.e. divinam essentiam, & modum subsistendi. Sic igitur ait, ibi non esse inde compositionem. Addit etiam relationes non benè dici entia, sed meliùs dici ordines entium.

Atque hoc posterius refutatur à *Gostavio Keckermanni* adversario. Quòd autem dicit compositionem non esse ex re & modo, similiter firmum non esse existimo. *Suarez disp. 34. s. 5. n. 3.* disertè docet, compositionem ex re & modo esse compositionem, quia datur compositio ex natura & supposito, quæ non aliunde est, quàm ex re & modo. Et aliâs probat hoc ipsum, *disp. 30. s. 5. n. 11.* quia compositio nihil fit, quàm distinctorum, quicquid illa sint, unio per realem conjunctionem, & quia non possit cogitari, quomodo res non fiat simplicior, per separationem vel abjunctionem modi, inde signum est, modum dedisse compositionem. Ut nunc non dicam, magnis Theologis improbari hoc *Keckermanni* placitum, quòd personalitates divinas *modos* vocavit.

732

Vorstii responsio.

3. Aliam prorsus viam ingreditur *Vorstius*. Is non laborat, quomodo positis pluribus relationibus adhuc defendat simplicitatem Dei, sed (*in not. ad disp. 3 de Deo p. 207.*) ait : Deo non repugnare compositionem. Audétque pro hac sententia allegare *Justinum*, qui idem senserit.

733

Justinus non dicit Deum esse compositum.

Hac in re non possum non primum vindicare innocentiam *Justini*. Fuit enim is Philosophus insignis, ut ex principio sermonis cum *Tryphone* apparet. Unde ejus autoritas, hac in re aliâs nos plurimùm gravaret. Is igitur *t. 1. in confut. Græc. responsionum, ad Christianas qq. quæst 3.* disputat quidem, distingui in Deo essentiam & voluntatem, at noluit ea distingui realiter, nec proinde his ipsis insinuat ullam in Deo compositionem, *Tom. 3. in qq. Christ. q. 144.* Quærit : *Si Deus habet subsistentiam existentem, & voluntatem existentem, & filium existentem, Quomodo tot modis compositus, simplex dicatur?* Respondet his verbis : *Sicuti Deus ubique est totus in seipso atque id fide nostrâ probamus. Ita etiam simplicitas ejus tota filius est, & tota voluntatem habens est. Non enim ad instar creatæ naturæ Deus est, ut id quod sit, & id quod habeat, per compositionem intelligatur : Verum pro eo atque naturam obtinet, ita etiam intelligendus est, & quod sit, & id quod habeat, obtinere supra compositionem.*

Quid quòd *Justinus* idem *quæst. 129.* docet, quomodo multitudo personarum non tollat Dei simplicitatem : sic ibi quærit : *Quomodo Deus incompositus dicatur è duabus personis, quæ intelligentia consubstantiales esse percipiuntur, Patris dico & Filii, & unius personæ, quæ facilè peculiaris subsistentiæ rationem præbet, sancti,*

inquam,

inquam, *Spiritus, obtineus compoſitionem, unus & incircumſcriptus vocatur, cùm tanta ejus & mens ſit ſubſtantiarum, ſive perſonarum diſtinctio & diſcrimen.*

Reſpondet inter alia his verbis: *Qui componentem non habet, neque compoſitus eſt, Quocirca in Deo quidem eſſe dicimus æternam συνύπαρξιν, hoc eſt, coëxiſtentiam, non autem compoſitionem. Ideoque unus eſt Deus, Trinitas ipſa, eſſentiæ unitate, citra omnem, quantum ad hoc pertinet, diſcretionem & diſtinctionem. Sicut unum eſt π* (Nam cùm 1. Græcorum confert eſſentiam, & cum π, eo quòd duobus: 1. pendulis, & uno, ſuprà in tranſverſum poſito, ſcribitur, comparat Trinitatem perſonarum) *unitate lineæ, citra omnem, quemadmodum ad hoc pertinet, diſtinctionem & diſcretionem.* Hæc *Fuſtinus.* Ex quibus liquidum eſſe confido, *S. Fuſtinum* nequaquam iſtius in Deo compoſitionis patronum eſſe.

734 *Deus non eſt aliquid compoſitum.*

Aliâs hæc, de Dei compoſitione, abſurdiſſima, adeóque *Vorſtio* digna eſt ſententia, quia compoſitio eſt nomen multiplicis imperfectionis.

Dicit enim 1. dependentem perfectionem, ídque tripliciter: uno modo à partibus intrinſecè componentibus. Hæ partes non poſsunt non eſſe eſſentiales compoſito. Ergo ſic dabunt compoſito illi eſſe, adeóque illud compoſitum ab iſtis ſuis partibus dependebit. Sic & *Scalig. Exerc. 359. ſ. 12. Omnia*, inquit, *quæcunque ſub Deo ſunt, ſunt compoſita etiam materia prima. Solus Deus purus actus ac verè ſimplex, ſi eſſet compoſitus, non eſſet primum Ens. Nam partes priores toto.* Altero modo, id eſt, per dependentiam ab aliquo, quod effectivè componat, hoc eſt, quod uniat & conjungat partes, ſicut ait *Fuſtinus qq. Chriſt. q. 129. Qui componentem non habet, quomodo compoſitus eſt?* Repugnat enim ut aliquod compoſitum jungat ſibi ſuas eſſentiales partes. Ita enim eſſet antequam eſſet. Nam eſſet, quia operaretur, jungendo ſuas partes: Et tamen non eſſet, quia compoſitum non eſt, niſi partibus ſuis coalitis vel conjunctis. Hîc igitur ſic manifeſtè eſt repugnantia, inprimis, quia compoſitio, quam *Vorſtius* ponit in Deo, eſt eſſentialis, ſive per terminos perſonis eſſentiales. Rurſus *tertiò* in compoſito (quod non eſt unum per accidens) eſt dependentia partis unius ab alia. Porrò clarum eſt, quod dependenter eſſe, imperfectius ſit πῳ eſſe independenter.

Compoſitio quæ imperfectionem importet.

Ex his ſequitur *alia* imperfectio, quàm dicit compoſitio, nempe, quod compoſitum eſt, non poſſe eſſe primum. Nam omne compoſitum eſt naturâ poſterius ſuis partibus componentibus, & à priori eo, quod ipſum effectivè componit. 735

Tertia imperfectio eſt, quod quicquid per compoſitionem unum eſt, id neceſsariò habet aliquid potentiæ. Nam ſi utrumque componentium eſſet actus, tum inde non conſurgeret Ens per ſe, ſed per aggregationem, hoc autem aliunde imperfectum eſt, quia deficit ab unitate. Unde ſic abſurdum eſt, Deum eſſe Ens per aggregationem, atque adeò ex duobus actibus eſſe compoſitum. At potentia etiam nomen imperfectionis eſt, indéque vulgò dicitur Deum eſſe actum puriſſimum. Confer *Thom. 1. part. q. 3. a. 7.* & *Suarez in Met. diſp. 30. ſ. 3. n. 4.*

Quomodo conſtet Trinitas cum ſimplicitate Dei?

Quomodo igitur tandem ſalvamus Dei ſimplicitatem poſitâ Trinitate? Reſp. per verba Doctiſſimi *Lychetti in comment. in Scot. ad 1. p. d. 2. q. 4. Perſona divina*, inquit, *eſt ſummè ſimplex, & nullo modo compoſita, tum, quia ibi proprietas tranſiit in perfectam identitatem realem eſſentiæ divinæ: tum, quia eſſentia divina ex ſe eſt ſimpliciter in ultima actualitate.* 736

Poſsum hanc rem illuſtrare. Ens dicitur unum, & verum, & bonum. Et tamen iſtæ affectiones, repertæ in Ente, non faciunt in eo compoſitionem. Quare? quia

unitas,

unitas, & veritas, & bonitas per realem identitatem conveniunt cum Ente. Vulgarius eſt, quod ex potentiis animæ ſumitur, ſuppoſito, quòd illæ realiter non diſtinguantur anima, ut *Scotus* voluit, & hodie multi alii. Illæ igitur (veluti intellectus & voluntas) nullam realem compoſitionem in anima faciunt, neque anima, cum, aut ſine illis, eſt magis minúſve compoſita, quia per realem identitatem conjunguntur cum anima. Quanquam facile largior eſſe aliquam in iſtis exemplis diverſitatem. Sed ſatis diu immoratus ſum huic de Dei ſimplicitate materiæ. Ad alia propero.

737 *4. Argumentum, ex ratione cauſæ.*

Igitur *IV.* Antitrinitarii noſtri aſſumunt diſtinctionem Entis, in cauſam & cauſatum. Aiúntque, quia Deus genuit filium, & utraque perſona ſpiravit Spiritum S. Igitur Pater Filii, & utraque perſona Spiritûs ſancti cauſa eſt. Ergo filius eſt cauſatum, itidémque Sp. S. At repugnantia eſt, Deum dicere cauſatum. Nam cauſatum eſt aliquid naturâ poſterius cauſâ, & eſt Ens dependens à cauſa. At Deus non eſt Ens dependens, nec eo aliud prius eſt.

738 *Patres aliqui quomodo patrẽ dicant cauſam filii?*

Hâc in re brevis ero. Patres aliqui patrem dicunt cauſam filiis in divinis. Ita facit *Damaſc. lib. 1. de Orthod. fid. cap. 8. 9. 11. 13. Athanaſ. in Act. Nicen. Synodi*, & *Nazianzenus Orat. 29. de dogmat. & conſtit. Epiſcop.* Id ego ſic accipio: quòd voce cauſæ uſi ſint ſuo modo latè, & ἀκωβολόγως.

739 *Non eſt id propriè.*

Aliâs exiſtimo: Patrem non poſſe dici cauſam filii, eo modo loquendi, quo voce cauſæ in Philoſophia utimur. Nam *primò* cauſatum dependet à cauſa. At filius non poteſt dici Ens dependens, tum, quia Deum & Ens dependens eſſe, implicant contradictionem; tum, quia dependere infert diſtinctionem Entitatum, ut bene *Suarez* definivit, *diſp. 12. ſ. 2. n. 6. Deinde* cauſa, ſaltem ordine naturæ, eſt prior effecto, ut ex terminis patet. At abſurdum eſt, Deo (filio puta) eſſe aliquid naturâ prius, tum, quia eſt ſimpliciter Ens, tum, quia ſi pater ſit prior filio, erit id, vel ſecundùm eſſentiam, vel ſecundùm hoc, quod pater eſt. Non ſecundam eſſentiam, quia hæc una numero eſt in patre & filio. Nec ſecundùm, quod pater eſt, quia in tantum dicitur relativè ad filium. Relativa autem ſimul ſunt naturâ. Deficit igitur utrinque prioritas & poſterioritas. *Denique*: ſecundùm quod effecta cauſæ aſſimilantur, habemus ſolùm cauſam univocam vel æquivocam. At pater cauſa filii æquivoca non eſt. Nam hujus effectus non dicitur nomine cauſæ. Scrinium non dicitur Arcularius: nec rana, Sol. Filius autem habet nomen eſſentiale patris, nempe hoc ipſo, quòd Deus eſt. Neque tamen eſt etiam pater univoca cauſa, etſi ibi Deus Deum generet, ſicut in Symbolo Niceno dicitur: *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, &c.* Nam univoca cauſa eſt, quæ aſſimilat ſibi effectum in ſpecie, aliâs differentem à ſe numero. At Deus pater gignendo filium, non gignit alium numero Deum: ſed generat eandem numero eſſentiam communicando. Et ſic per hoc ipſum tranſcenditur ratio cauſæ. Intra cujus latitudinem non continetur quicquam, quod aſſimilet ibi effectum in eadem numero eſſentia; ſed quod vel eam aſſimilet in ſpecie, & eſt cauſa univoca; vel in genere, & eſt cauſa æquivoca; in cæteris, ut dixi, ratio cauſæ tranſcenditur.

Pater nec univoca, nec æquivoca cauſa filii eſt.

740

Sed, *inquis*, quid eſt pater gignens filium, ſi cauſa non eſt.

Reſp. Melius generaliori voce dicitur *principium*. Hæc enim vox, hoc ipſo, quia latior eſt cauſâ, à multis ſpecialibus conditionibus, & imperfectionibus cauſarum præſcindit. Quanquam autem etiam principium prius ſit principiato, tamen hæc prioritas non neceſſariò eſt prioritas naturæ, ſed ſufficit, ſi qualiſcunque ſit,

ſiut

ſicut in divinis perſonis prioritas eſt, quam alii originis, alii enumerationis vocant. Eſtque hîc accuratè obſervandum. Aliquid principium apud Philoſophos dici etiam eorum, quæ tamen ab ipſo eſſentialiter non differunt, quomodo eſſentiam dicimus principium affectionum Entis, quæ tamen ab eſſentia realiter non differunt, ut notum eſt tyronibus Metaphyſicæ. Imò inter ipſa attributa divina (quæ nec inter ſe, nec ab eſſentia realiter differunt) invenitur ratio principii. Nam independentia Dei eſt principium, ex quo ſequitur, quòd Deus ſit immortalis. Sic *Scaliger* bonitatem Dei facit principium communicabilitatis. Atque inde communicabilitas per bonitatem, & immortalitas per independentiam demonſtratur. Ex quibus apparet prioritatem, quam dicit principium, ſuperioris ordinis eſſe, quàm ut ſit prioritas naturæ, & conſequenter invenire poſſe talem prioritatem, inter ea etiam, quæ non eſſentialiter, imò quæ nec realiter differunt, ut ſic ſine incommodo pater principium filii dici poſſit.

Solent & alii quædam ex Metaphyſicis diſputari ab Anti-trinitariis, ſed quò minùs ea percenſeam ſingula, facit & actus, cujus gratiâ hic conventus eſt inſtitutus, & quod, currente calamo, prolixior factus ſum, ſuperiorum commemoratione, quam initio putâram. Spero autem ex iis, quæ circa arduas has res balbutire licuit, manifeſtum eſſe: nec communicabilitatem eſſentiæ divinæ facere, ut ea deſinat eſse ſingularis, neque Trinitatem divinarum relationum facere tria infinita: neque multitudinem earundem relationum facere in Deo compoſitionem: nec denique generationem filii efficere, ut filius Ens dependens, adeóque non Deus ſit. 741 *Epilogus.*

Deus confirmet nos in veritate, faciátque, ut quæ ab ipſius benignitate conceſſa ſunt, viciſſim erogemus in illius gloriam, conſervet nos ab omni errore, & quæ nondum ſcimus, doceat nos, *Amen.*

CAPUT IV.
DE ANGELIS.

1. *SEcundò: inter ſpirituales ſubſtantias in Metaphyſicis agendum eſt de Angelis.*
2. *Angelus eſt ſpiritus finitus independens à corpore.*

COMMENTARIUS.

In hoc capite agendum eſt principiò, de aliquibus, quaſi proœmii loco, quibus poſitis, progrediendum eſt, ad explicandam definitionem angeli. *Deinceps* ſpecialiùs excutienda ſunt attributa angelorum. Et *denique* eorum actus ſive operationes ſunt tractandæ.

TITULUS I.
De Proœmialibus.

In hoc proœmio tria tractantur. Nempe 1, de voce *Angeli.* 2. An angeli dentur? Et *denique*, in quâ diſciplina de iis tractari debeat.

ARTICULUS I.

ARTICULUS I.

De voce Angeli.

2 *Unde dicatur nomen Angeli?*

Angelus vox Græca eſt, dicta ἀπὸ τῦ ἀγγέλλειν, à nunciando. Eſtque adeò vox hæc ſumpta, non à natura angeli, ſed ab officio ejus.

Eſtque ex hac notatione ſumpta ambiguitas, quæ eſt in voce *Angeli*, ut ſignificet quemvis internuncium. Hinc in Scriptura angelus aliquando ſignificat ipſum filium Dei. Veluti *Exod.* 3. *v.* 2. Ubi qui angelus apparet *Moſi*, mox vocatur, Deus *Abraham, Iſaac, Jacob*, v. 6. Quæ eſt periphraſis *Jehovæ*, ut notat etiam *Theodoretus, quæſt.* 91. *in Geneſ.* Idem filius Dei, vocatur angelus fœderis, *Malach.* 3.

II. Angelus ſignificat miniſtrum Eccleſiæ. Ita *Johannes Baptiſta* vocatur angelus præparans viam Meſſiæ, *Malach.* 3. Et Paſtores in Apocalypſi vocantur angeli, *c.* 1. *v.* 10. *&* *c.* 2. paſſim.

III. Significat in genere, quemvis nuncium vel legatum. Sic exploratores vocantur ἄγγελοι, *Jacob.* 2. 25. Item nuncii, quos *Jacob* miſit ad *Eſau*, *Gen.* 32.

Alia tamen ab his eſt ſignificatio, ſecundùm quam angelus ſpeciatim ſignificat ſpiritum creatum, qui à Deo mittitur ad nunciandum aliquid. Quâ periphraſi & præſcinduntur aliæ ſignificationes, (quæ enim prioribus ſignificationibus angeli dicuntur, non ſunt ſpiritus: Dei filius autem non eſt ſpiritus creatus) & ſimul etiam redditur ratio appellationis, cur hæ creaturæ *Angeli* dicantur.

3 Gentiles, & inde Philoſophi, vocant eos frequenter *intelligentias* & *mentes*, ab intelligendo. Græcè dicuntur δαίμονες, quaſi δαήμονες, ſcientes vel ſapientes, ut ex *Tertull. Lactant.* & *Platone* tradit *Martyr. Claſſ.* 1. *c.* 9. *n.* 15. Et hinc pro diverſitate angelorum facta ſunt ſpecialia nomina. Alii enim ſunt εὐδαίμονες, alii κακοδαίμονες. Occurrit tamen apud eos etiam nomen *Angeli*. Triſmegiſtus enim Dæmones vocavit malos angelos, ut refert *Langus in Annotat. ad Juſtin. Martyr. tom.* 3. *in lib. qq. & reſp. q.* 2.

ARTICULUS II.

Angeli an dentur.

4 *Sadducæi* negarunt eſſe angelos. Dari tamen eos certum eſt. Inprimis ex Scripturis, quæ meminerunt, & quòd creati ſint, & quòd aliqui ſteterint aliquibus lapſis: item, quòd adminiſtrent Deo in obeundis legationibus variis, quæ paſſim occurrunt.

Deinde etiam gentibus notum fuit: dari angelos, ſive, ut ipſi vocant, intelligentias & dæmones, ut patet ex *Platone* & *Ariſtotele* paſſim.

5 *Probatur Angelos dari.*

Poſſúntque ad hanc rem aliquæ probationes ex natura ſumi. 1. Eſſentia angelica, prout definiri ſolet, non involvit repugnantiam. Ergo ſaltem divinâ potentiâ eſt poſſibilis. Id enim omne Deo eſt poſſibile, quod nullam contradictionem involvit. Antecedens autem patet: quia quæ in eſſentia angelica ponuntur, ferè omnia reperiuntur de facto in anima rationali. Hæc enim etiam eſt ſpiritus intelligens, unde clarum eſt, quòd non repugnet in creatura hæc conjungi. Iterum anima de facto ſubſiſtit extra corpus. Unde rurſus clarum eſt, quòd ſpiritus ſervare poſſit ſuum eſſe, ſi maximè non ſit in materia, quódque adeò ad naturam ſpiritualem, ut talis eſt, per accidens ſit, an ſit in materia, ſive non? Unde & hoc relinquitur, ſi de facto careat tale Ens naturali aptitudine, ſecundùm quam deſtinetur ad complementum

plementum alterius, quod nihilominus tamen id ſubſiſtere poſſit. Et ſic apparet in tota angelica eſſentia nullam eſſe repugnantiam.

Poſito autem quòd natura angelica ſit poſſibilis, ſatis benè elicitur, quod etiam de facto ſit in mundo. Duabus de cauſis: Nam *primò*, ad perfectionem mundi, requiruntur omnes ſpecies poſſibiles. Unde ſi ei deeſſent angeli, mundus perfectus non eſſet, inprimis, quia iſti ſupponuntur eſſe res nobiliſſimæ. 2. In eſſentia angelica ſignificatur maxima angelorum aſſimilatio ad Deum. Et nulla creatura eſt, quæ plus participet de attributis divinis. At non eſt credibile ullo modo, Deum, cùm aliàs res viles intulerit mundo, eidem non addidiſſe angelos, tanquam nobiliſſimum ſui ſpeculum, in quo ſcilicet tot divinæ perfectiones reluceant. 6

Aliud judicium poteſt ſumi ex hominibus arreptitiis & obſeſſis. Hi ſæpè ſunt idiotæ, & tamen loquuntur variis linguis, de rebus aliâs incognitis, blaſphemando, quandóque etiam mentiendo. Illorum igitur actuum neceſſariò eſt danda aliqua cauſa. Non autem ſufficiunt ad eam idiotæ ipſi, quos ſupponimus eſſe ignaros talium rerum, & imperitos in linguis. Neque ii actus referendi ſunt ad Deum, quia, ut ſupponimus, ſunt illi cum blaſphemiis & cum mendaciis. Ergo eſt alia quædam natura intelligens præter hominem & Deum, quæ iſtos actus cieat. At hæc non eſt alia, quàm angelus. 7

Unicum videtur reſponderi poſſe: tales actus fieri à mentibus ſeparatis, & egreſſis è corpore. At 1. tale quid gratis dicitur, & ſine cauſa, & indicio ullo. *Deinde*: aſſumptâ Scripturâ, apparet id eſſe falſum. Quia tale quid factum eſt, ex corpore ſerpentis in Paradiſo, cum nulla anima ſeparata adhuc eſſet. Neque enim tum quiſquam hominum mortuus erat. Poteſt ad idem proferri robur, quod ſæpè appareat in obſeſſis: id certè extrinſecum eſt: Et non eſt aliunde, niſi à dæmone. Vide *Iuſt. qq. Chriſt. q.* 41. *tom.* 1. Plura omitto. 8

ARTICULUS III.

Cujus diſciplinæ ſit agere de Angelis?

Hactenus duo præcognita ſunt expoſita, nempe quid vox angeli ſignificet, & an angelus detur? Unde ſtatim digrediendum erat, ad definitionem eorum. Sed quia ſuppoſito, quòd angeli ſint, adhuc dubium eſt, quænam diſciplina hoc Entis genus tractare debeat. Ideò id priùs conſtituendum eſt. 9

Sunt autem hac in quæſtione tres ſententiæ: *Aliqui* angelorum doctrinam referunt ad Phyſicã, quod, ſi rectè memimi, fecit etiam *Goclenius in Phyſ. completa*: *Alii* faciunt peculiarem diſciplicam de angelis, quam illi vocant ἀγγελογραφίαν: *Alii denique* referunt eam ad Metaph. junctim, ad doctrinam tranſcendentium, Dei, & cæterorum. De ſingulis videndum. 10

PUNCTUM I.

An & quatenus Phyſici ſit agere de intelligentiis.

Phyſici eſt, non ſolùm cognoſcere corpora naturalia, ſed etiam principia eorum, & paſſionum eiſdem competentium. Unde etiam ſuppoſito, quòd Phyſicæ ſubjectum ſit corpus naturale, ſi angeli impertiuntur cœlo motum, hactenus de eis in Phyſicis agendum eſt, ut & *Ariſtoteles* fecit 7. & 8. *phyſ.* Eodem modo, ſi angeli ſunt datores formarum ſubſtantialium, ut *Avicenna* putavit, in Phyſicis agendum eſt de angelis. 11 *Quatenus phyſica poſſit agere de Angelis?*

Uterque

Uterque autem modus esset indirectus. Venirent enim angeli sic ad Physicam, non ut species, sed ut principia subjecti, vel passionum. Unde, cùm præter istos respectus, aliquid etiam haberent angeli, quod sit scibile, in quantum scilicet tractantur quidditativè, & juxta propria & absoluta attributa: Ideò ista tractatio angelis adæquata non est, relinquendáque adeo disciplina alia, quæ de angelis quidditativè agat, ut in simili patet de Deo, de quo ut motore agit Physicus, interim tamen alibi cognoscitur juxta attributa absoluta. Vide *Zabarell. lib. de invent. ætern. motus, cap. 5.* Quanquam suprà dicti respectus reverâ spurii sunt. Unde ne quidem prædicto modo Physicus agere potest de angelis. Particularim tamen in Physicis potest incidere mentio dæmonum in doctrina Metcorologica, ubi agitur de externis causis tempestatum.

12 *An directè possit de iis in physica agi?*

Dimissâ autem istâ respectivâ consideratione, inquirendum est: *An Physicus possit agere directè de angelis?* Id quod juxta duplicem sensum intelligi potest. *Prior* est: si supponatur, angelos esse corporeos, quo posito, directè continebuntur sub objecto Physicæ, & proinde directè pertinebunt ad Physicam. *Posterior* est, si subjectum Physicè amplietur, dicatúrque id esse substantia naturalis, non autem corpus naturale, ut *Scotistæ* fecerunt.

13 Prior modus subsistere non potest. Nam infrà demonstrabo: Angelos esse spiritus, ac proinde incorporeos. Quòd si angeli aliquo sensu possunt dici corpora, tamen id est æquivocè, comparando eos ad corpora alia naturalia, quæ juxta eam significationem non dicuntur corpora, quâ significatione angeli corpora dicuntur. Unde si corpus in ea amplitudine sumeretur, ut comprehenderet angelos, & ea, quæ vulgò corpora dicuntur, revera Physica non haberet unum subjectum, & sic non esset una scientia. Æquivocum enim non significat quid unum.

14 Posterior autem modus iterum supponit erroneam opinionem, quòd scilicet corpus naturale non sit subjectum Physicæ, sed substantia naturalis, de quo Physici prolixiùs disputant. Nobis satis est hoc loco, quod juxta communem constitutionem Physicæ, angeli ad eam non pertineant directè. Unde nec dici possunt substantiæ naturales, si terminum *naturalis* rigorosè intelligamus, hoc est, ad eum modum, quo jungitur corpori. Ita enim *Scotus* non obscurè eam vocem intelligi vult, quòd vocem *naturalis* ex vulgari subjecto retinet, mutat autem solùm nomen *corporis*, in nomen substantiæ. Indéque pro eo, quod alii dicunt *corpus naturale*, ipse dicit substantiam naturalem.

Angeli propriè an dicantur naturales?

Nunc patet antecedens. Nam naturale dicitur, quod naturam habet. (Non quatenus natura generatim idem est, quod essentia. Sic enim omne Ens est naturale; & proinde hoc sensu omne Ens pertineret ad Physicam, sed) quatenus natura Physicè sumitur. Ibi autem natura est principium motûs passivum, inquam, & activum, ut *Aristoteles* insinuat. 2. *phys. cap.* 1. Unde natura nihil aliud est, quàm materia (quæ passivum) & forma (quæ activum principium est,) in quantum ea referuntur ad motum producendum. Ergo quod naturale est, hoc sensu, est materiatum & formatum. Unde relinquitur: quòd naturale non dicatur, nisi corpus. Indéque, quia angeli non sunt corpora naturalia, relinquitur, quòd nec sint substantiæ naturales, sicut, quod non est animal rationale, etiam communiori nomine non potest vocari substantia rationalis, quia rationalitas infert animalitatem.

15 Relinquitur itaque summatim, quòd Physici non sit agere de angelis directè, hoc est, tanquam de speciebus subjecti sui.

PUNCTUM

PUNCTUM II.
An ἀγγελογραφία sit peculiaris scientia?

Ita faciunt aliqui propter varietatem abstractionis, quæ alia sit in transcendentibus, alia in Deo, alia in angelis, sed contra hanc sententiam satis dixi superiori *lib. cap.* 1. & pleniùs *ad introduct. Log. in tract. de philosophia, n.* 97, 98, 99. 16

Conclusio Articuli.

Atque ex his relinquitur: quòd ἀγγελογραφία rectè conjungatur cum doctrina transcendentium Dei & aliorum. Inprimis enim in genere abstractionis hæc omnia conveniunt, hoc est, sunt abstracta à materia secundùm rem & rationem. Esto specialis aliqua diversitas hîc interveniat, ut alia sint abstracta secundùm essentiam, indéque implicent repugnantiam, ut sint materialia; Alia autem sint abstracta, secundùm indifferentiam, indéque ad esse materiale, & immateriale se indifferenter habeant. Ut ibi pleniùs dictum est. His igitur præmissis tractemus de angelo. 17

TITULUS II.
De definitione Angeli.

Solet ab aliquibus angelus definiri per collectionem plurimorum attributorum. Quia tamen maximè in definitione commendatur brevitas, ideò ea solùm selegi attributa, quæ satis essent ad aperiendum, quid sit angelus? 18

Definitio hæc est: apud *Damasc. lib. 2. de Orthod. fid. c. 3. Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, suæ potestatis, arbitriique liberi, incorporea, Dei ministra, per gratiam non naturam, immortalitatem adepta, cujus substantiæ speciem, terminumque solus novit creator.* 19

Brevior est hæc nostra: *Angelus est spiritus finitus independens à corpore.* Ubi per hoc, quod angelus dicitur *spiritus*, significatur ejus convenientia cum Deo, & animâ separatâ. Distinguitur autem eodem attributo angelus à quovis corpore, cui immediatè opponitur spiritus: item à quovis accidente, quia spiritus est nomen substantiæ. Per vocem *finiti*, distinguitur angelus à Deo: cui aliâs convenit & esse spiritum, & esse independentem à corpore. Per *independentiam autem à corpore* distinguitur angelus ab anima, quæ cùm sit forma hominis, implicat dependentiam istam ad corpus, quod informare debet.

Nunc autem & ista & alia attributa angelorum speciatim explico.

TITULUS III.
De attributis Angelorum quidditativis iisque generalibus.

Hæc tria attributa consideranda: sunt quòd scilicet angeli sint entia, & substantiæ, & spiritus; juxta ea, quæ etiam de Deo, sub simili titulo, sunt tractata. 20

ARTICULUS I.
Angeli sunt Entia.

Ita patet: qnia angelica natura, quæ eis tribui solet, nullam involvit repugnantiam. Et aliâs etiam tribuuntur angelis reales operationes, quæ indicant reale esse. 21

Porrò antea etiam *num.* 3. probatum est: quòd conveniat iisdem entitas actualis, seu, quòd de facto sint in mundo, unde id hîc repetendum non est.

ARTIC.

ARTICULUS II.

Angelos esse substantias.

22 Ita patet, quia angeli sunt nobiliores quovis corpore, & apprehenduntur, tanquam Entia intellectualia, sive intelligentia. At hæc non conveniunt, nisi substantiis. *Deinde*: si angeli essent accidentia. Ergo inhærerent alicui substantiæ. At non inhærent substantiæ materiali, quia ad hanc hactenus sunt improportionati, cùm sint ordinis superioris, quàm sunt substantiæ materiales. Neque etiam possunt esse in substantia immateriali. Nam Deus, qui immaterialis est, est incapax accidentium. Anima autem, quantum ad hoc, ejusdem rationis est, quæ non magis habet esse substantiale ac angelus, ut proinde fundare possit accidentia. Si ergo sunt aliæ immateriales substantiæ, in quibus sint angeli, tum hæ ipsæ sunt, quas nos angelos dicimus. Accedit, quod prius probabatur, dari substantias immateriales, *n. 5. seqq.* Has enim possibiles esse, & sic esse de facto in mundo, ibi concludebatur.

ARTICULUS III.

Angeli an sint spiritus, an corpora.

Priùs hîc vocabula declaranda sunt.

23 Spiritus *vox quot modis dicatur.*

Igitur *spiritus* vox bifariam, quod ad hanc rem pertinet, sumitur. *Primò*, spiritus est idem, quod corpus tenue & subtile, quo sensu ventus vocatur spiritus. Pertinétque huc ista significatio, secundùm quam spiritus à Physico distinguitur, in vitalem, & animalem spiritum. Hæc significatio non est hujus loci. Nam spiritus juxta hanc significationem, est corpus, scilicet tenue & subtile. At nunc loquimur de spiritu, prout corpori opponitur.

Igitur *secundò*, spiritus significat id, quod est expers materiæ, quo sensu Deus vocatur Spiritus, *Ioh. 4.* Unde sic spiritus est idem, quòd substantia immaterialis, vel incorporea, vel res non habens carnem & ossa, ut Christus ait, *Luc. 24.* Et juxta hunc sensum nunc loquimur, cùm interrogamus, sintne angeli spiritus?

24 *Corporis vox multipliciter sumitur.*

Deinde: Vox corporis etiam ambiguè sumitur, unde potest aliquod corpus dici tripliciter: 1. Corpus opponitur umbræ, vel φάσει sive φαντάσμασι. Hoc sensu etiam Deus corpus vocatur à *Tertulliano*. Unde sic angeli etiam corpora vocari possunt. *Deinde* corpus & corporeum sumitur pro omni eo, quod est compositum & mutabile. Et sic omnis substantia creata iterum est corpus, etiam anima & angeli: Ita *Augustin. tom. 2. in l. de spir. & an. c. 8.* Anima, *inquit*, respectu incorporei Dei, corporea est. Nihil enim invisibile & incorporeum naturâ credendum est, præter solum Deum, qui ex eo incorporeus & invisibilis dicitur, quia infinitus & incircumscriptus est, & simplex, & sibi omnibus modis sufficiens se ipso, & per seipsum. Omnis verò rationalis creatura corporea est: Angeli & omnes virtutes corporeæ sunt, licèt non subsistunt in carne. *Denique*: corpus sumitur pro ea substantia, quæ materiam & formam habet; & in hac significatione opponitur spiritui. Unde corporea substantia est idem, quod materialis substantia. Et hoc sensu nunc disputatur: An angelus sit corpus?

25 *Augustin. l. 1. de orig. an. ad Hieron. c. 3.* singulas has significationes posuit, quærens: an anima (idem enim est de angelo) sit corporea. *Si corpus est, omnis substantia (vel essentia, quæ prima est significatio corporis) corpus est anima.* Item: *Si eam solum placet incorpoream naturam dicere, quæ summè incõmunicabilis & ubique tota*

tota est, corpus est anima. Hæc secunda est significatio corporis. *Porrò,* (quæ tertia est significatio magis propria.) *Si corpus non est, nisi quod per loci spatium, aliquâ longitudine, latitudine, altitudine, ita sistitur & movetur, ut majore sui parte majorem locum obtineat, & breviore minorem, minúsque sit in parte, quàm in toto, anima corpus non est.*

Hæc ideò prolixiùs recitare volui, ut intelligatur, quo sensu angeli corpora vocari possint: Id quod frequenter apud Patres occurrit. Patuit enim ex prioribus posse id duobus modis fieri, ut corpora dicantur. 26 *Angeli quomodo possint dici corpora.*

Dico igitur: *Accuratè loquendo angelos non esse corpora, sed spiritus.* Ita assero contra *Vorstium, qui in Apologet. Exeg. contra Becanum,* ait sibi *plus quàm verisimile videri, Angelos esse corporeos.* Tenuit idem *Niphus de Dæmonibus, lib. 3. c. 3.* Et *Eugub. lib. 8. de perenni Philosophia, c. 27. & 41.* 27

Hæc sententia non potest subsistere. Nam 1. Scriptura angelos disertè vocat *spiritus. Λειτουργικὰ πνεύματα: Spiritus mendax,* in ore, &c. *Spiritus immundus* pererrans, &c. Septem alii *spiritus:* Deinde: si angeli essent corpora, & proinde materiales, tum haberent etiam quantitatem, & proinde essent impenetrabiles, nec possent naturaliter esse plures, in eodem ubi, nec etiam cum alio corpore essent simul. Quantitas enim istam impenetrabilitatem ponit. At antecedens absurdum est. Nam angeli in carcere undiquaque clauso possunt comparere, ibíq; sui præsentiam exhibere. Apparet igitur, quòd quantitas januæ aut murorum, angelis non obsistat. Legimus etiam legionem Dæmonum fuisse in uno obsesso. Legio autem solet æstimari 6500. personis. Unde incredibile est: Si quisque Dæmonum sibi suum ubi vendicet, ex quo excludat angelum alium, & corpus aliud; addo & ipsam animam, quæ non est majori jure spiritus ac angelus, quomodo tanta multitudo potuerit esse in uno homine? 28 *Angelos propriè non esse corporeos.*

Denique, si angeli essent corporei, tum sine dubio haberent corpora homogenea, sive dissimilaria: Nam similaria corpora non sunt apta ad tam varias operationes, quæ angelis tribuuntur. Oportet enim, ut sit varietas organorum, per quæ operationes istæ exerantur. Nam concurrit etiam corpus ad operationes rei materiales, quod sine organorũ dispositione fieri non potest. At repugnat: esse aliquid organũ, & tamen similaris naturæ. At absurdum est, angelis tribuere dissimilare corpus. Sic enim angelus esset coagmentatus ex rebus diversis & contrariis, & proinde esset naturâ corruptibilis, quod absurdum est, quia sic angelus dignitate superaretur ab anima rationali, quæ est incorruptibilis. Alia mitto. 29

Docent idem Patres. Vide *Chrysost. hom. 22. in Gen. Ignat. in Epist. ad Trall. Nazianz. Orat. 2. de Theol. Fulgent. de fide ad Petr. c. 3. Damasc. l. 2. de Orth. fide, c. 3. 4.* 30 *Angelos malos non esse corporeos.*

Relinquitur autem ex isto generali discursu, quòd nec Dæmones mali sint corporei, quod aliquibus in mentem venit. Et præterea, quòd lapsus angeli non mutaverit eum in essentialibus. Aliàs enim alius punitus fuisset, & alius peccâsset. Unde *Damasc.* ait, *l. 2. de Orth. fid. c. 3.* Angelos moribus non naturâ differre. At si angeli boni essent spiritus: Mali autem essent corporei, distantia esset in quidditativis prædicatis, & proinde Dæmon, ante à spiritualis, per lapsum factus corporeus, non esset ampliùs id, quod fuerat.

Objectiones contra hanc sententiam variæ fiunt. Tres earum proposui & solvi *in Top. c. 4. n. 21. seq.* quas idcircò tantò breviùs hîc repeto. 31

Patres angelos corpora vocant.

Igitur primò *objicitur* : Autoritas Patrum, qui frequenter angelos corporeos dicunt. Vide *Orig. lib. 2. de princ. c. 23. Tertull. l. de carne Christi. August. Epist. 115. & lib. 2. de Genes. ad lit. c. 17. & lib. 11. de civ. Dei, c. 28.*

Respondeo primò per instantiam. Et plurimi Patres angelos incorporeos vocârunt, ut priùs patuit *nu. 29.* Deinde angeli possunt corpora dici, duobus modis: 1. Si corpus idem sit quod ens. 2. Si corpus idem sit quod compositum, per priùs dicta *ad n. 24.*

II. Objicitur: quòd angeli frequenter appareant hominibus, ab iisque tanguntur & videantur, quæ sunt proprietates corporum.

De apparitione angelorum.

Respondeo: Angeli apparent, atque adeò tanguntur etiam, verùm non in corpore suo, sed in corpore assumpto, sicut Diabolus, *Gen. 3.* legitur apparuisse, in corpore naturalis serpentis. Et confirmatur, quia si angelorum illa corpora essent propria, tùm illi haberent corpora organica & dissimilaria, & proinde ex varia elementorum concretione creata. Aliunde enim non potest partium dissimilaritas provenire. Et sic etiam angeli essent per se, & naturâ suâ corruptibiles. Absurdè. Relinquitur igitur: quòd illa corpora non sint propria, sed assumpta, consequens est, quòd apparitio & tactio angelis per accidens solùm conveniat.

De generatione angelorum.

III. Objicitur: Angeli generant. Ergò sunt corporei. Antecedens patet de angelis bonis quidem, *ex Gen. 6. vers. 2. 4.* ubi per filios Dei angeli boni intelliguntur, apud *Justin. Apol. 1. pro Christ. tom. 1. fol. 87. & 88. & 109. edit. Langi. Lactant. lib. 2. divin. instit. cap. 15. Clement. l. 3. stromat.* & alios. Et de angelis malis idem confirmant Dæmones succubi & incubi.

Resp. 1. Dubium est, an angeli generare possint, & certum est, quòd in puritate essentiæ ab iis fieri id non possit, ut infrà disputabitur *num. 239.* Quòd si igitur generant angeli, fit id solùm in assumpto corpore, ex quo non magis sequitur, eos esse corporeos: ac ex eorum contrectatione. Locum *Gen. 6.* alii aliter interpretantur: plerique per filios Dei sanctos intelligunt de posteritate *Sethi.* Vide *Chrysost. homil. 22. in Genes. Theodor. q. 47. in Genes. Cyrill. l. 9. contra Julian. Peter. in Genes. l. 8. de causis diluvii, ad c. 6. à n. 14. ad 84.*

32 *De ustulatione Dæmonum in inferno.*

IV. Objicitur: Quòd angeli ustulentur in inferno, ab igne corporali: Spirituale autem non potest pati à corporeo.

Respondeo 1. ad antecedens: Non admodum certum esse, Sitne ignis corporeus, qui dicitur ignis infernalis, necne? 2. Si tamen est ibi ignis corporeus, tum inde non magis erit angelus corporeus, ac animæ sunt corporeæ. Nam animæ patiuntur ab eodem igne. Absurdum tamen est, animam esse corpoream, quia est naturaliter in eodem spacio cum corpore, penetrando illud totum: Id autem corpori naturaliter non convenit. 3. De utrisque igitur, hoc est, de anima & angelis dicendum est, supposito, quòd sit corporalis ibi ignis, fieri actionem illam ab igne in spiritus, modo prorsus incognito, ut & *August.* respondet *l. 21. de civ. Dei, c. 10.* utitur tamen similitudine, quâ id declarare vult: *Quis capiat*, inquit, *quomodo spiritus sit forma corporis, cùm inter corpus & spiritum nulla sit proportio? Sicut ergò potuit spiritus uniri carni, ut illi vitam communicaret: ita potest uniri spiritus igni, ut ab illa pœnam trahat, licèt modus utriusque unionis sit prorsùs incognitus.* Confer *Durand. 4. d. 44. q. ult.* & *Bellarm. l. 2. de purgator. c. 11, 12.*

33 *De eorum loco, & motu locali.*

V. Objicitur: Angeli sunt in loco. Sunt enim hîc, & non alibi. Et proinde moventur localiter. At quod est in loco, & localiter movetur, id est corporeum.

Resp.

Resp. Angeli sunt in loco, latè sumendo phrasin istam, prout subdividitur per esse in loco definitivè & circumscriptivè. Modus autem quo aliqua definitivè sunt in loco, convenit entibus incorporeis. Ex quo apparet: cùm esse in loco sumitur juxta prædictam generalitatem, quod sit indifferens ad esse materiale & immateriale, sive spirituale.

Motus autem localis non convenit angelis realiter, nisi in quantum omnis is 34
motus localis dicitur, in quo, dimisso ubi uno, acquititur ubi aliud. Id autem sic non necessariò involvit, ut solùm sit in esse corporeo. Nam si quid sit in ubi finito, ergò poterit illud relinquere, & esse in ubi alio. At ubi finitum non convenit solis corporibus. Hæc posteà clariora erunt.

VI. Angeli sunt extensi & figurati. Ergò sunt materiales. Consequentia pa- 35
tet, quia extensio & figura solùm conveniunt quantitati. Quantitas autem est indi- *De extensione*
cium materiæ. Probatur autem antecedens. Nam angelus non necessariò exhibet *& figura ange-*
sui præsentiam puncto indivisibili, sed potest esse præsens toti alicubi conclavi, & *lorum.*
omnibus partibus ejus. At id fingi non potest, quomodo sit sine quantitate. Eosdem autem esse figuratos, exinde sequitur. Figura enim est dispositio extremitatis. At angelus in spatio extenso existens, habet partes, ut sic loquar, extremas. Ergò sic habet figuram. Tribuítque eam nominatim angelis, *Scalig. exerc.* 359. *s.* 4.

Respondeo 1. De extensione. 1. Non omnis extensio indicat quantitatem. Est 36
enim quædam extensio entitativa, quæ juxta partium multitudinem est in corpore, *Quatenus ex-*
remotâ quantitate. 2. Inprimis autem quantitativa extensio non probatur per exi- *tensio eis con-*
stentiam in spatio extenso. Quantitativa enim extensio ponit partem extra par- *veniat?*
tem, & proinde quod eam habet, est totum in toto, & pars ejus in parte spatii. Vnde si quid sit totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spatii, hoc ipso quantum non est. Aliàs enim Deus quantus esset, qui cùm sit ubique, utique est in spatio extenso. Atque hinc dico: Angelos, cùm exhibent præsentiam suam toti alicui conclavi, esse totos in qualibet parte spatii, quod ipsum est naturæ non corporeæ, sed spiritualis. Sicut & anima nostra corporea non est, quia etsi sit in corpore extenso, ipsa tamen tota, & non per partes est in qualibet parte spatii sui, sive corporis.

Deinde de figura respondeo: Esse aliquos, quibus non placet, angelis tribuere 37
figuram. Aiúntque in angelis esse solùm terminos essentiæ. *Sed* reverà sententia *Quatenus eis*
Scalig. satis commodè explicatur. Nam termini essendi, non sunt alii, quàm qui *figura conve-*
significantur per inceptionem, sive dependentiam ab alio, item desitionem. Præter *niat?*
eam autem finitatem, est in ente creato finitas (ut sic dicam) adessendi, juxta quam aliquid non est immensum, sed determinatum ad finitum spatium. Vnde, si illud spatium sit extensum (potest enim alioqui ens spirituale subsistere in ubi indivisibili) tum juxta fines spatii apprehenduntur etiam fines in ipso spiritu, quos fines in corporibus vocamus figuram. Vnde isto sensu, quatenus scilicet angeli determinatam præsentiam habent in extenso spatio, figurati dici possunt. Atque tum respondeo, figuratum esse, non consequi simpliciter ad quantitatem, sed ad essentiæ finitudinem. Quicquid enim essentiam finitam habet, consequenter etiam finitam, sive non immensam præsentiam habet.

VII. Angeli delectantur rebus corporeis. Ergò angeli sunt corporei. Conse- 38
quentia est evidens. Solet autem accidens bifariàm probari: 1. Quòd angeli dele- *De delectatio-*
ctentur rebus venereis. Hac de re satis responsum est ad tertiam objectionem, su- *nibus corporeis.*

perius citato loco. 2. Quòd angeli delectentur odoribus sensibilibus, ut *August.* refert ex *Gentilibus*, *l.* 8. *de civ. Dei*, *c.* 16. & alii.

39 *Quatenus delectentur odoribus?*

Ad hoc respondeo: Quòd Dæmones odoribus delectentur, non sensibiliter, sed intelligibiliter. Non, inquam, quia odoratu percipiant tales odores, sed quia intelligunt odores aliquos. Veluti, qui in sacrificiis adhibentur apud gentiles, institutis ad dæmonolatriam, spirituali affectu istis complacent. Quod autem unius rei odor Diabolo magis placet, quàm alius, id simpliciter est ex placito Diaboli, qui, ut *Cornelius Agrippa* de eo scribit, est veluti simia Dei. Sicut enim Deus peculiares & definitas res elegit, veluti aquam in Sacramento Baptismi; & panem & vinum ad Cœnam, amputationem præputii in signum fœderis; non quasi absolutè hæ magis, quàm aliæ placeant. Ita etiam facit Diabolus, qui res aliquas definitas eligit, in quibus colatur, simpliciter ex placito, & non quia hæc res vel illa magis afficiat eum, quàm alia. Adde *Suarez disp.* 35. *s.* 3. *n.* 11.

TITULUS IV.
Angelos esse intellectuales.

40 Ita patet 1. ex ipso nomine *Angeli*, secundùm quod *intelligentiæ* dicuntur. *Deinde* idem probatur ex actibus angelorum, qui sunt deprehensi, quia scilicet homines tentant, habent linguarum variarum peritiam, ut suprà inductum est, mittuntur à Deo ad obeundas quasi legationes apud homines, quæ omnia sine intellectu angelis convenire non possunt.

Cur dicantur intellectuales, non autem rationales?

Dicuntur autem angeli intellectuales, non *rationales*. Intelligere enim, ut *Thomas* tradit 1. *p. q.* 79. *art.* 8. est simpliciter intelligibilem veritatem apprehendere. Ratiocinari autem est procedere de uno intellecto ad aliud (à noto scilicet ad ignotum) ad veritatem intelligibilem cognoscendam. Unde sic angeli dicuntur intelligentes & intellectuales. Homo autem dicitur rationalis. Sed de hoc infrà pleniùs.

41 Juxta quod angelis convenit intellectualitas, consequenter iisdem convenit actus intelligendi, sive intellectio, de qua multæ quæstiones sunt, tum quoad objectum istius intellectionis, tum quoad ejusdem modum. Sed hæ commodiùs explicantur inferiùs, ubi de actibus angelicis differemus.

TITULUS V.
Angelos finitos esse.

42 Finitas & infinitas à Metaphysico intelliguntur secundùm essentiam: Angeli ergò finiti sunt, quia finitam habent essentiam. Id autem patet, quia essentia angelica est dependens à primo ente, & proinde ad nutum primi entis mutabilis. Non enim datur, nisi unum infinitum, ut ex priori capite relinquitur.

43 *Angeli multipliciter finiti.*

Scalig exerc. 359. *s.* 3. angelos multipliciter esse finitos ait. Nempe ait eos esse finitos potestate: finitos essentiâ: finitos quantitate, hoc est, non esse immensos: finitos denique numero. De quibus seorsim dicendum posteà. Finitas autem potestatis apparebit ex dicendis de potentia angelorum, quam considerabimus inter actus angelicos.

TITULUS VI.
De simplicitate angelorum.

44 Ex superioris libri cap. 5. patuit esse varia genera simplicitatis & compositionis,

Principa-

Principaliores ſunt: Compoſitio ex eſſe & eſſentia, ex natura & ſuppoſito, ex genere & differentia, ex materia & forma, ex partibus quantitativis, item ex ſubjecto & accidente. De ſingulis videndum.

ARTICULUS I.

Angeli an ſint compoſiti ex eſſe & eſſentiâ?

Sunt. Nam quia angeli non ſunt entia per eſſentiam, ſed per participationem. 45
Ergò eſſentia illorum, ut ſic & præcisè ſumpta abſtrahit ab actuali & poſſibili, ſicut & de facto, aliquando angelica eſſentia fuit, in poteſtate objectiva Dei producturi eam. Ergò cùm angelus de facto & actu eſt, comparatur ad eſſentiam angelicam, illa exiſtentia per modum advenientis actûs. At in hoc conſiſtit ratio compoſitionis ex eſſe & eſſentia. Omne enim id, quod habet eſſentiam actualem, cui aliàs non repugnat, ut ſit poſſibile, compoſitum eſt ex eſſe & eſſentia.

ARTICULUS II.

An angeli ſint compoſiti ex natura & ſuppoſito?

Sunt. Et probo. In homine eſt compoſitio ex natura & ſuppoſito. Ergò ea eſt 46
etiam in angelo. Antecedens vulgò admittitur, & patet id, quia de facto humano natura in Chriſto non ſubſiſtit propriâ ſubſiſtentiâ, ſed τῦ λόγυ. Ergò hæc ſolùm habet naturam humanam, & non habet ſubſiſtentiam humanam. Ergò alii homines utrumque habent, hoc eſt, humanam naturam, & ſubſiſtentiam, ſive ſuppoſitalitatem, aut perſonalitatem humanam. Atque ita hi ſunt compoſiti ex natura & ſuppoſito, ſive ſubſtantiâ.

Ex his etiam patet conſequentia in argumento propoſito. Inprimis enim per- 47
tinet ad perfectionem rei creatæ, poſſe ſubſiſtere (dimiſsâ ſubſiſtentiâ ſuâ) ſub- *Angelos ſuppoſitari poſſe per divinam ſubſiſtentiam.*
ſiſtentiâ divinâ. Ergò ſi id fieri poteſt in homine, à fortiori ſequitur, quòd id fieri poſſit in angelo. Angelus enim majoris perfectionis eſt, quàm homo. Nec apparet aliunde, cur repugnet angelo ſuppoſitari per divinam ſubſiſtentiam, cùm humanæ naturæ iſta aſſumptio in perſonam τῦ λόγυ evenerit. At ſi angelica natura poteſt ſubſiſtere ſine propria ſubſiſtentia. Ergò ſubſiſtentia angelica, & ejus natura aliquo modo diſtinguuntur. Quia, quæ ſimpliciter eadem ſunt, non poſſunt à ſe invicem abeſſe. Quæ autem diſtincta ſunt, ea faciunt compoſitionem, cùm in eodem concurrunt, ut eſt per ſe clarum.

ARTICULUS III.

Angeli an ſint compoſiti ex genere & differentiâ?

Reſp. Eſſe eos ſic compoſitos ex genere & differentia. Nam inprimis patet, 48
quòd in angelis & corporibus ſint aliquæ communes proprietates & operationes. Veluti in angelis & hominibus eſt potentia intelligendi & volendi, & proinde actus intelligendi, & volendi. Ergò convenit eis communis eſſentia. Proprietates enim & operationes indicant eſſentiam. Ergò communes operationes, & proprietates indicant communem eſſentiam. At nullum eſt indicium, cur illa communis eſſentia non ſit communis per modum genericæ naturæ, quod aliàs fateor eſſe poſſe, ut ſæpiùs docui. Ergò reverà angelis convenit genus. Et conſequenter etiam differentia. Paucis etiam ea de re dictum eſt ſuprà, hoc *lib. cap. 1, num. 12.*

Solet *objici*; Angelis non convenire genus: 1. quia ſunt actus puri apud *Ariſt. 5.* 49
Metaph.

Objectiones

Metaph. 16. II. quia habentia genus & differentiam, habeant etiam materiam & formam. III. quia corpus sit summum genus, quódque inde non habeat se ut genus, quod de eo & spiritu dicitur per modum generis. IV. quia quod commune est angelo & corporibus, nec possit esse corporeum, nec incorporeum. Unde inferunt: nihil esse substantiale. Et proinde nihil relinqui, quod sit genus istarum substantiarum.

Sed hæc argumenta satis dilucidavi, & refutavi *in Introd. Log. c. 2. in comm. nu. 57. seqq.* unde ad ea paucis hîc respondeo.

Solvuntur.

Ad primum respondeo: admittendo quòd genus ferat aliquid potentiæ. Est enim aliquid actuabile per differentiam. Unde quod genus includit, non potest absolutissimè esse purus actus. Hoc igitur supposito, duplex est responsio. *Una* est, quòd angeli non sint actus puri, ita *Fonseca* docet *l. 5. Met. c. 8. q. 4 sect. 5.* Juxta hæc igitur negatur absurditas consequentis. *Altera* responsio est: quòd angeli sint actus puri, quomodolibet solùm & secundùm quid, & hoc sensu; quod non reperiatur in iis omnis generis potentialitas, veluti, quam materia infert. Hoc igitur modo angeli possunt dici actus puri, & tamen eis genus convenire poterit.

An & quatenus angeli sint actus puri?

Ad secundum respondeo: negando, quòd habentia genus & differentiam, ilicò habeant materiam & formam. Nisi fortasse ἀναλόγως, & per similitudinem intelligatur. Multiplex enim est inter genus & materiam, inter formam & differentiam convenientia, ut genus materia dici possit, sed sicut homo bulla est. Vide de istis convenientiis *Zabarel. l. 1. de prim. mat. c. 18. Gerhard. de Monte in l. hom. de ente & essentia. fol. 10. fac. 2.* & *Perer. l. 5. Phys. c. 17.*

Ad tertium respondeo: negando, quòd corpus sit summum genus. Secus enim substantia non esset prædicamentum, sed corpus. Sicut accidens, cùm non sit genus ad quantitatem & qualitatem, non est prædicamentum, sed, quæ infra ipsum sunt, quantitas & qualitas, &c. At hujus contrarium communissimè tenetur. Genus igitur corporis substantia est, quæ consequenter etiam rationem generis habet ad id, quod corpori est ἀντιδιηρημένον, nempe ad angelum, quia is sub substantia spirituali sumitur.

Quarta argumentatio *Plotini* est *ad 6. l. 1 c. 2.* Sed facilè respondetur, id quod genus est, ad corporeum & incorporeum, nec esse corporeum nec incorporeum, quia de ratione generis est, esse denudatum à differentiis contrahentibus, eásque solùm in potestate sua includere. Nec verò hinc sequitur, quòd id consequenter non sit aliquid substantiale. Nam omnis substantia est corporea & incorporea, loquendo de ea, ut est à parte rei, cùm interim facilè ab istis differentiis præscindi possit, quod ad rationem generis satis est.

ARTICULUS IV.

Angeli an sint compositi ex materia & forma?

50 Quia materia & forma sunt adæquata principia corporis, ideò argumenta, quibus probatur, angelos corpora non esse, sed spiritus, iisdem probatur: Angelos non esse compositos ex materia & forma. Unde rursus, quæ obiectiones sunt contra spiritualitatem angelorum, eædem sunt pro ista compositione ex materia & forma. Repetenda igitur hîc sunt, quæ anteà dicta sunt, *num. 23. seqq.*

51 *Respondent* aliqui: Angelis non convenire materiam crassam, sed valdè subtilem.

Respondeo primò: Etiam subtilis materia prohibet penetrationem, ut apparet exemplo

exemplo aëris, item ſpirituum ſubtiliſſimorum in corpore noſtro, qui neque penetrari poſſunt ab aliis craſſioribus, neque ipſi penetrare poſſunt alia craſſiora corpora, ſed ſimpliciter omne corpus, non habitâ ratione ſubtilitatis vel craſſitiei, cedit alii ſubeunti. At iſtam ceſſionem probavimus non eſſe in natura angelorum, *num.* 28. 29.

Unde 2. reſpondeo, ſi aliqua materia tam ſubtilis ſit, ut non prohibeat penetrationem, tum ne quidem materiam eſſe, niſi æquivocè. Id enim juxta *Ariſtotelem* materia vocari non ſolet, nec vulgò ita dici receptum eſt.

Si quis tamen generaliter loqui velit, exiſtimo: dici poſſe duobus modis angelos habere materiam, & proinde eſſe compoſitos ex materia & forma iſtis modis. Igitur 1. genus frequenter ſolet vocari materia: ſicut & differentia vocatur forma, propter ſimilitudinem, quam habet genus ad materiam, & differentia ad formam. Unde quia in angelis datur compoſitio ex genere & differentiâ: ideò conſequenter etiam dici poteſt dari in iiſdem compoſitionem ex materia & forma. Nam propter æquipollentiam terminorum, hæc compoſitio cum illa, juxta ea, quæ dicta ſunt, coincidit. 52 *Angeli duobus modis habent materiam.*

Aliter: quia potiſſimùm materia eſt quid paſſivum, & forma actus. Hinc, cui convenit potentia paſſiva, convenit materia per analogiam, ſive ſimilitudinem, & juxta eandem analogiam, ejuſdem actus vocari poteſt forma. At in angelis datur actus, ut liquidum eſt, & præterea potentia paſſiva, juxta quam poteſt recipere ulteriores perfectiones, vel incrementum connatarum qualitatum. Non incommodè igitur dici poteſt: Angelum eſſe compoſitum ex materia & forma, hoc eſt, ex poteſtate & actu. 53

ARTICULUS V.

An angeli ſint compoſiti ex partibus quantitativis.

Non ſunt, ſi rigoroſè loquamur. Nam compoſitio ex partibus quantitativis inſequitur compoſitionem ex materia & forma, quia ſic eſſe compoſitum, eſt nihil aliud, quàm eſſe compoſitum ex pluribus partibus ejuſdem materiæ, qualis compoſitio in homine eſt ex capite, pedibus, brachiis, &c, & in aqua ex pluribus guttis, quæ omnes ſunt partes materiæ. At ex prioribus relinquitur: Angelos non habere materiam. Nec igitur habent partes quantitativas. 54

Si quis tamen ampliare velit terminum quantivativæ partis, ſano ſenſu, benè id fieri poteſt. Inprimis poteſt angelus exiſtere, ut anteà etiam dicebamus, in ſpacio diviſibili & quanto; veluti, ſi præſens ſit toti alicui conclavi, cujus intuitu *Scalig. exerc.* 359. *ſ.* 3, Angelis tribuit quantitatem intelligibilem. Eſtque ſimile quid in anima, quæ non exiſtit in ſolo vel corde, vel cerebro, ſed eſt in qualibet parte animalis, unde ſimili ſenſu ei quantitatem tribuit *Zabarell. l. de anim part. c.* 1. *&* 10. Igitur intuendo iſtam quantitatem & angeli, & animæ, utique poſſunt partes quantitativæ pro iſto ſtatu eis tribui: dixi *pro iſto ſtatu*, quia non repugnat, angelum & animam eſſe præſentem uni puncto indiviſibili: unde ſic nullam retinet quantitatem, etiam intelligibilem. 55

Inquies: Hæc confirmant: quòd angeli (idem autem eſt de anima) revera ſint, juxta dicta, compoſiti ex partibus quantitativis. Quid enim deeſt iis ad rationem quantitativæ partis, propriè dictæ? 56

Reſpondeo: partem quantitativam 1. poncre partem extra partem, & proinde 57

non posse totum integrale esse in parte spacii, sed totum esse in toto spacio, & partem ejus in parte spacii. Vnde sequitur 2. quòd totum quantitativum non possit contrahere partes suas ad idem spacium. Vtraque conditio declaratur exemplo hominis. Is totus est in suo toto spacio. At totus homo non est in qualibet parte spacii. Neq; enim illud, quod existit in spacio pedis humani, potest dici homo, vel totus homo. Deinde idem homo non potest contrahere partes suas, ut nunc sint in spacio minori, quàm anteà : multóq; minùs, ut sint in indivisibili puncto omnes, propter impenetrabilitatem quantitatis, quæ facit, ut quâ parte spacii est pes, eâ non sit pes alter, & manus, & caput simul.

Neutrum autem horum est de angelo. Si maximè enim angelus existat in spacio divisibili, tamen totus est in parte spacii, non minùs ac est in toto spacio. Vbi anteà, exemplo Dei, per immensitatem suam existentis, in spacio divisibili ostensum est, *num.* 36. spacii divisibilitatem non repugnare isti modo existendi, quo quid existat totum in parte spacii. Deinde etiam angelus potest contrahere præsentiam ad indivisibile, ut postea dicetur.

Atque ita per defectum utriusq; conditionis patet: rigorosè loquendo: Angelum non habere partes quantitativas, & proinde ex iis compositum non esse.

ARTICULUS VI.

An angeli sint compositi ex subjecto, & accidente.

58 Ita aio : Et patet, quia dantur in angelis accidentia, realiter distincta, à substantia angeli. Idque dupliciter patet : 1. de Habitibus. 2. de Potentiis naturalibus, ut alia mittam.

59 De *Habitibus* patet. Nam salvâ essentiâ angelicâ abjicit angelus bonitatem & integritatem suam, ut patet ex lapsu Dæmonum. Neque enim Dæmon per lapsum transiit in essentiam, substantialiter diversam à priori, ut clarum est. Integritatem tamen non retinuit. Ergò integritas anteà habita fuit illius accidens. Non loquor nunc de bonitate transcendentali, quam Diabolus etiam retinuit, quæque accidens non est, sed de morali bonitate, quam confirmavi, acccidens esse.

60 Per *potentias* autem *naturales* intelligo potentiam intelligendi, & volendi: Quod igitur istæ sint accidentia, & non substantiæ, patet, quia nullum indicium est, cur potentiæ naturales in angelo requirant identitatem ad essentiam angelicam, cùm eam non habeant potentiæ naturales in anima rationali ad ipsam. Sunt enim hæ veræ qualitates, atque adeò accidentia animæ, ut nunc maxima pars Philosophorum censet. Confer de potentiæ intellectivæ diversitate ab essentia angelica, *Thom.* 1. *p. quæst.* 54. *art.* 3.

TITULUS VII.

De duratione angelorum.

61 Tria hîc consideranda sunt : 1. An angeli sint æterni ? 2. Si non sint æterni; an saltem sint incorruptibiles, postquam cœperunt esse ? 3. Quænam sit duratio esse angelici ?

ARTICULUS I.

An angeli sint æterni ?

Æternitas in rigore, significat durationem undiquaq; indefectibilem, ut suprà concluſimus,

concluſimus, *l.*1.*c.*16.*n.* 38. Indéque æternum dicitur, id ſolùm, quòd nec initium, nec finem habere poteſt. Vnde ſic nulli rei finitæ, ſive creatæ poteſt convenire æternitas, quia πᾶν κτισὸν τρεπτὸν, *quicquid creatum eſt, eſt mutabile*, & potuit propter libertatem cauſæ primæ non fieri, & poteſt deſinere ad placitum ejuſdem.

Et hinc ſequitur: ſi maximè de facto angelus fuiſſet ab æterno, quòd tamen ei non conveniat duratio illa, quæ dicitur æternitas, ut clarius eſſe poteſt, collatis iis, quæ ſuprà dicta ſunt de durationibus, *d.l.* 63

Si autem quæſtio intelligatur hoc ſenſu: An angeli ſint, vel extiterint ab æterno, vel facti ſint ab æterno (quod non eſt idem, ac ſi angeli æterni dicantur) tum duo dico: 64

I. *Lumine naturæ non conſtat, quòd facti ſint in tempore, & non fuerint ab æterno.* Nam inprimis per lumen naturæ cognoſcimus, exemplo Solis & luminis effectum poſſe eſſe coævum ſuæ cauſæ, unde nulla repugnantia eſt, vel ex parte Dei vel ex parte creaturæ, ut hæc ſit Deo coæva. Atque ita, etſi de angelo cognoſcere poſſimus: quòd non habeant eſſe improductum: nihilominùs fieri poteſt, ut acceperint illud eſſe, vel ab æterno, vel etiam in tempore. Neutrum enim involvit repugnantiam. Vnde naturali lumine non poſſumus devenire ad hoc, ut dicatur angelos, vel ſic, vel aliter accepiſſe eſſe. Ita docet etiam *Durand.* 1 *diſt.* 1. *Greg. Arim.* 2. *diſt.* 1. *Thom.* 1. *p.q.*46. *in corpore*, *Perer. l.*15. *in Phyſ. cap.* 12. 13. *Suarez diſp.*35 *Metaph. ſ.*3. *n.*51. 56. 65 *Lumine naturæ non conſtat*; *An angeli facti ſint in tempore.*

II. *De fide autem certum eſt: angelos non eſſe ab æterno, ſed factos in tempore, & quidem non ante creationem mundi.* Ita patet, quia per exiſtentiam ante mundum, ſimpliciter Scriptura circumloquitur æternitatem, ſoli Deo competentem. *Antequam jacerentur fundamenta mundi, &c.* Item: *antequam montes fierent*, &c. quam habui apud te *antequam mundus fieret*, hoc eſt, ab æterno. At Scripturæ paſſim negant de angelis, quòd ab æterno ſint. Et nominatim *Prov.* 8. dicitur, quòd ſapientia, hoc eſt, filius Dei fuerit antequam Deus *quicquam* faceret. Ergò perſtitit Deus aliquamdiu, antequam inciperet res facere & creare. Angelos autem factos eſſe, clarè docet Scriptura, *Coloſſ.* 1. & alibi. De qua re prolixiùs agunt Theologi. 66 *Quando Scriptura doceat angelos factos?*

ARTICULUS II.

An angeli ſint incorruptibiles?

Pro determinanda durationе angelorum, hujus quæſtionis deciſio eſt neceſſaria. Nam ſpecificatio durationum ſumitur juxta diverſitatem in incorruptibilitate, & corruptibilitate entium, ut conſtat ex dictis ſuprà *cap.* 16. 67

Prænotandum autem eſt: quòd incorruptibile dicatur bifariàm: 1. Incorruptibile vocatur, quod nullo prorsùs modo definere poteſt, quicunque is ſit, quod etiam dicitur incorruptibile ſimpliciter. Ita ſoli Deo convenit eſſe incorruptibilem, 1. *Timoth.* 6. *v.*16. Deinde incorruptibile dicitur ſecundùm quid, quod pro certo aliquo ſtatu, vel juxta peculiarem modum corruptionis ejus eſt incapax. Et ſic quærimus, de incorruptibilitate angelorum: Nemini enim in mentem venire poteſt, quòd angelus ſit incorruptibilis, ut Deus. 68 *Incorruptibile dicitur bifariam.*

Aliter: dicitur aliquid incorruptibile per naturam, vel per gratiam, qui termini tamen ambigui ſunt. Igitur aliquando incorruptibile *per naturam vocatur*, 69

cujus

Per naturam & gratiam quid sit?

cujus natura non potest admittere corruptionem, vel juxta naturalem, vel juxtà obedientialem potentiam, ideóque per comparationem etiam ad quodvis extrinsecum. Talis igitur incorruptibilitas secundùm naturam coincidit cum incorruptibilitate illa, à qua ens dicebamus incorruptibile simpliciter. Unde ista soli Deo convenit, & in hac oppositione, si aliquod ens creatum perstet, & non desinat, dicitur incorruptibile, vel immortale per *gratiam*. Ita *Damasc. lib. 2. de Orth fid c. 3. & 12. Cyrill. 1. Thess. cap. 2 Hieron. lib. 2. cont. Pelag. Synod. 6. Sess. 1. Justin. quæst. 13. 14. Scalig. ex 307. s. 20.* Et plures alii.

70 Patet autem: Angelos juxta hunc sensum non esse incorruptibiles secundùm naturam, quia habent naturam à Deo dependentem. At is est liberum agens in creatione & conservatione. Vnde potuit & angelos non creare, & potest etiam eosdem creatos non conservare, quo utroq; casu non erunt. Et hoc ipso argumento utitur *Damascen d. loc. Immortalis*, inquit, *est angelus, non naturâ, sed gratiâ. Nam omne, quod cœpit, & desinere suâpte naturâ potest. Solus enim Deus semper ens.* Et *Scalig. exerc. 307. s. 20. Unum est primum*, inquit elegantissimè, *alia dependent igitur. Ergò suâ naturâ omnia præter unum corruptibilia. Tametsi enim sunt causa absoluta à subjecto, & à termino: Tamen non sunt absoluta à causa. Sunt igitur per aliud, & ab alio. At omne dependens ab eo, à quo dependet, si est voluntarium principium, mutari potest. Ergò ipsæ quoque mentes immateriales, etsi ponantur à Peripateticis coæternæ Deo, tamen ut à primo pendent, à primi nutu deponi possunt, ab ea entitate, in qua sunt ab illo constitutæ.*

71 Ad eundem modum *Pererius* interpretatur, *lib. 4. in Genes. n. 19.* Dixerunt, *inquit*, angelos & animas non esse naturâ suâ immortales, sed gratiâ: sic, quòd habent ex se, & à se immortalitatem, & possint esse, vel non esse extrinsecùs, hoc est, respectu habito ad omnipotentiam Dei, qui potuit ea creare, & non creare, & nunc potest sustentare, & potest non sustentare.

72 *Angeli quando dicantur naturâ corruptibiles.*

Dices: Juxta dicta, angeli solùm sint corruptibiles, per respectum extrinsecum, referendo scilicet eos ad omnipotentiam Dei. Ergò in angelis non est, nisi obedientialis potentia ad corruptionem. Ergò non possunt dici naturâ corruptibiles. Obedientialis enim potentia opponitur naturali.

Obedientialis potentia potest dici naturalis.

Resp. Verum esse, quòd potentia, quam angeli habent ad corruptionem, non sit nisi obedientialis potentia. Obedientialis autem potentia, etsi opponatur naturali, quia ista non consistit in addito ad essentiam, positivâ proprietate, sed solùm in non repugnantia: Nihilominùs obedientialis potentia potest dici naturalis, quatenus ea vel est naturæ consentanea, vel in ea fundatur. Confer *Suarez disp. 43. Met. s. 4. n. 2.* Angeli igitur dicuntur naturâ corruptibiles & mortales, quia in natura illorum, quippe quæ à libero agente dependens est, fundatur desinere posse.

73 Fuítque hactenus prima significatio, secundùm quam dicimus aliquid incorruptibile per naturam, vel gratiam.

74 *Alia significatio τῆς incorruptibilis per naturam, & per gratiam.*

Igitur nunc aliter etiam sumitur incorruptibile per naturam, & per gratiam. Incorruptibile per naturam dicitur, quod per naturam, sive à natura, prout Deo contradistinguitur, (ita enim fit sæpè, veluti, cùm dicimus, Deum & naturam nihil frustrà facere) non corrumpitur. Tale quid est omne illud, quod non corrumpitur, nisi per retractionem manûs, vel ut Philosophi loqui solent, per suspensionem generalis influxûs divini. Atque ita in oppositum corruptibile per naturam vocatur, quod intra naturam habet aliquid sui corruptivum, quódque tandem desinit, si

maximè

maximè ſpeciali voluntate, Deus generalem ſuum influxum non ſubtrahat. Tale quid eſt animal, quod non ſolùm ab extrinſeco corrumpi poteſt, ſed etiam quod ex contemperatione naturæ ſuæ tale eſt, ut tandem deſinat, ſi maximè Deus non ſuſpendat influxum ſuum. Eſt enim in eo calor, & is quidem conſumptivus humidi, cujus depaſtu concidit animal, non ſecus ac candela extinguitur (non ſolùm per ventum, vel extrinſecam deletionem, ſed) quando omne humidum, ſive oleum vi caloris conſumptum eſt. Vnde iſtam mortem animalis, *Ariſtoteles* naturalem vocat, *l. de vita & mort. c. 4. & 5.* Tale quid igitur, ſi perpetuò maneat incorruptum, neceſſariò id habet per gratiam, & ſpecialem Dei voluntatem.

Vnde rurſus liquidum eſt, quid dicatur incorruptibile per gratiam. Id nempe eſt incorruptibile per gratiam, quod cùm ex vi naturæ ſuæ tandem collaberetur, vel etiam intra naturam ab aliquo agente deperdi poſſet, tamen ſpeciali procuratione alterius, ab interitu defenditur, ut *Macrobius* loquitur *lib. 2. in ſom. Scip. cap. 13.* Veluti, ſi perſiſteret equus, aut aliud animal in æternum, id eſſet incorruptibile per gratiam, non autem per naturam. 75

Juxta hunc igitur ſenſum: *Angeli dicuntur incorruptibiles per naturam.* Ita dicunt & loquuntur *Dionyſ. de divin nom. c. 4. Auguſt. de Eccleſ. dogmat. c. 12. Greg. lib. 5. moral. cap. 25. Eugub. lib. 8. phil. perenn. Thom. 1. p. q. 50. a. 5. Vaſqu. diſp. 182: c. 2. Suarez. diſp. 35. ſ. 3. n. 52.* Eſtque ſenſus illius propoſitionis, tradendo eum per comparationem, hîc ſcilicet, quòd angelus non ſit incorruptibilis, ſicut equus eſſet incorruptibilis, ſi in æternum perſiſteret: Aut, ſimpliciter loquendo, quòd natura angeli talis ſit, ut, ſuppoſito generali concurſu, citra additionem ſpecialis gratiæ, nec ipſe per ſe collabi; nec etiam aliunde vi creatâ corrumpi, vel interimi poſſit. 76 *Angeli quomodo incorruptibiles per naturam?*

Nunc patet veritas iſtius propoſitionis. Igitur *primò*, angelos non poſſe aliunde corrumpi, patet 1. à minori. Anima humana occidi non poteſt, *Matth. 7.* Ergò multò minùs angelus: Eſt enim angelus majoris perfectionis, quàm anima. At indefectibilitas ſimpliciter pertinet ad perfectionem rei. 77 *Angelos non poſſe aliunde corrumpi.*

Deinde: ſi angeli poſſunt aliunde, virtute creatâ, corrumpi, tum id eſt, vel per annihilationem, per quam fiat, ut deſtruatur & angelus, & quicquid in eo ens eſt, ut nihil prorsùs remaneat: vel id eſt, citra annihilationem, ſed per phyſicam corruptionem. Primum dici non poteſt, quia annihilare non eſt, niſi virtutis infinitæ. Neque poſtremum dici poteſt, quia talis corruptio non eſt, niſi illius, quod eſt compoſitum ex partibus Phyſicis, hoc eſt, materia & forma, quorum diſſolutio facit ſpeciei interitum. At iſtæ partes non ſunt in angelo. 78

Atque hinc ſequitur *ſecundò:* quòd angeli non poſſint deſinere, per ſpontaneam collabentiam, ut ſic dicam. Talis enim interitus non eſt, niſi ex intemperie partium & humorum, unde fiat, ut ipſæ non poſſint cohærere, & forma non habeat, pro ulteriore permanſione; commodas diſpoſitiones in materia. At hæc longiſſimè abſunt à natura ſpirituali. 79 *Angeli non poſſunt deſinere per collabentiam naturæ.*

Relinquitur igitur ſummatim: 1. Angelos non eſſe incorruptibiles ſimpliciter, conſiderando etiam eos in ordine ad divinam potentiam. 2. Et proinde, poſſe eos dici corruptibiles per naturam, incorruptibiles per gratiam, quatenus ſcilicet naturam habent, quæ aliunde ſit defectibilis. 3. Alio tamen ſenſu, angelos poſſe dici incorruptibiles per naturam, quatenus per *gratiam* divinam (ita etiam placet loqui, ut quoad hanc quæſtionem intelligatur ſubordinatio gratiæ & naturæ) ipſis 80

natura

natura talis data est, quæ nec per seipsam collabi possint, nec ab ullo agente creato deperdi.

ARTICULUS III.

Quâ duratione duret angelus.

81 Rerum naturâ indefectibilium, sive incorruptibilium, duratio vocatur ævum, ut patuit suprà *l.* 1. *c.* 16. At angeli sunt naturâ suâ indefectibiles, ex priori quæstione. Ergò iis convenit durare ævo.

TITULUS VIII.

De loco, sive ubi & præsentiâ angeli.

82 Sub hoc titulo plures itidem quæstiones continentur: 1. An angeli sint immensi, & proinde in omnibus locis? 2. An angeli sint in loco physico? 3. An angeli sint alicubi, & quomodo?

ARTICULUS. I.

An angeli sint immensi, & proinde in omnibus locis?

83 Vulgò meminerunt Metaphysici, quòd *Durand.* 1. *d* 37. & *Hervæus ibid q.* 2. *a.* 2. statuerint intelligentias esse ubique. *Alii* tamen ad negandam istam ubiquitatem angelorum, eosdem circumscriptos vocant. Ita *Ambrosius* apud *Lombard.* 1. *d.* 37. *lit. A.* Et *Damascen. l.* 2. *de O. f. c.* 3. qui etiam disertè dicit: Angelos, dum sunt in cœlo, non esse in terra.

84 *Angelos non esse in omni loco.*

Probatur autem: Angelos non esse in omni loco, quia moventur localiter, ut posteà videbimus. At quod movetur localiter amittit unum spacium, & acquirit aliud, cui antè non aderat. At quod tale est, non est immensum. Ergò quod est loco mutabile, non est immensum.

ARTCULUS II.

An angelus sit in loco physicè?

85 *Non sunt in loco physicè.*

Non est. Nam talis modus, essendi in loco, sequitur quantitatem. Et proinde non convenit, nisi substantiis materialibus, sive corporeis, quibus solis convenit quantitas. Cùmque vox *loci* soleat per excellentiam, & κατ' ἀντονομασίαν sumi, pro loco physico, hinc absolutè melius est dicere: Angelum non esse in loco, sed in ubi, quæ vox generalior est, & de se non implicat aliquam imperfectionem, quæ debeat abesse à rebus spiritualibus, quod facit nomen loci, dum quantitatem locati implicat. Indéque ad præsentiam angeli describendam rectiùs nominatur *ubi*, quàm *locus*.

ARTCULUS III.

Quomodo angeli sint alicubi.

85 Suprà *lib.* 1. *c.* 17. *n.* 7. *seq.* probatum est, quòd esse alicubi non consistat formaliter in extrinseca denominatione, vel in operatione transeunte, &c.

86 Ex quibus sine ulteriore probatione concidit opinio dicentium, quòd angelus sit alicubi in loco, per operationem transeuntem. Vide inprimis *ibi n.* 9.

Dicendum autem est: Angelum esse alicubi definitivè; Estque is modus alicubitatis,

sive præsentiæ, *eod. c. 17, n. 37. seqq.* expositus. Ex quibus intelligi potest, quid sit, angelum esse alicubi definitivè? *Adest angelus definitivè.*

89 Porrò: quia is modus adessendi distinctus est ab omnipræsentia, ideò sequitur: Angelum definitivè adesse spatio determinato, non cui perpetuò sit affixus, sed quod sibi pro tempore vendicet.

90 Atque hinc, versus maximum, præsentia angeli fines habet, quanquam innominatos. Prius patet: quia si angelus posset esse in magno spatio, & quovis majori, atque adeò tandem in maximo, tum reverà esset tandem in omnibus locis. Id autem absolutè est maximum spacium, quod omnia loca complectitur. At concluſum est anteà: Angelum non esse in omnibus locis. Id tamen fortassè absurdum non est, si putetur divinâ potentiâ fieri posse, ut angelus sistat sui præsentiam ad quodvis spatium, cujus rei & suprà meminimus. *Præsentia angeli fines habet*

91 Posterius patet: Quia non oportet, ut magis limitatus sit angelus in præsentia sua, quàm animâ. At anima habet innominatos, & formaliter, ut sic dicam, illimitatos fines præsentiæ: Potest enim ipsa adesse corpori pueri; Et potest esse in majori corpore, virilis staturæ vulgatioris. Et potest esse tota etiam in corpore Cyclopico. Unde liquidum est, determinatos fines præsentiæ suæ eam sibi non vendicare.

92 Descendendo autem & loquendo, de q. contractione angeli, ipse potest existere in spatio indivisibili. Ita patet. Nam quod est alicubi definitivè, illud est totum in qualibet parte. Ergò totus angelus est in qualibet parte spatii. Ergò & in indivisibilibus punctis totus est. Ergò ex parte angeli nulla est repugnantia, si dimissâ diffusione (ut in hac materia licèat nobis vocabulis quantitativis uti) ponatur in indivisibili. Imò per propriam vim id posse fieri ab angelo patet, quia dilatio & contractio in præsentia, est res meri arbitrii angelici. Eodem argumento utitur *Becanus, part. 1. Theol. Schol. tr. 3. c. 1. q. 5. Cùm*, inquit, *angelus sit totus in toto, & totus in singulis partibus minimis, neque ullam habeat ab iis independentiam, potest manere in quacunque parte minimâ, & non in aliis.* *Angelum posse esse in spatio indivisibili.*

93 *Inquis:* Anima humana non potest existere in spatio indivisibili. Ergò nec angelus. Consequentia est evidens, quia is modus existendi convenit angelo, ex hoc, quia spiritualis est. Ergò si spiritualitas non præstet istum effectum in anima, consequens est, quòd idem effectus sit spurius in angelo. Antecedens patet, quia ne quidem essentia humana persistere potest in quantitate pulicis, multóque minùs in puncto indivisibili.

94 Respondeo ad antecedens, per distinctionem. Anima humana potest considerari bifariàm: 1. in se, & juxta propriam essentiam. Et sic ex hoc, quia spiritualis est, convenit ei non minùs ac angelo, posse esse in ubi indivisibili. *Deinde:* anima humana consideratur in quantum est forma, & de facto concurrit ad constituendam speciem. Hoc autem facere non potest, nisi cum materia. In utraque enim juncta consistit essentia compositi. Materia autem propter quantitatem, adeóq; impenetrabilitatem partium non potest subsistere in puncto indivisibili. Hinc ergò pro isto statu, anima non est vel esse potest in spatio indivisibili, quia ad constitutionem speciei requiritur, ut forma sit diffusa per totam materiam. Indéq; repugnantia ad ubi indivisibile, non convenit animæ ex se, sed aliunde, nempe, quia essentia hominis simul implicans materiam, nequit esse in indivisibili.

95 Denique: de modo præsentiæ angelicæ dico: quòd angeli plures possint esse in eodem πῦ: Quódque adeò angelus non sit alicubi, per occupationem spatii, & proinde *Plures angelos*

posse esse in uno spatio.

proinde nec à loco, in quo est, excludat corpus quodvis. Sic & *Bernard. homil. 3. in fest. annunc. Angelis spiritibus*, inquit, *parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia cedunt, cuncta æquè corpora, quantumvis solida vel spissa penetrabilia ei sunt ac pervia.*

96 Hæc omnia sequuntur ex eo, quia angelus spiritualis est. Nam repugnantia, juxta quam plura nequeant esse in eodem τῷ, præcisè sumitur ex utriusque quantitate, quæ causat impenetrabilitatem. At quantitas non convenit, nisi corporibus. Quæ antè à *nu.* 28. 36. 55. 56. 57. dicta sunt de præsentia angelica, hîc ad meliorem intelligentiam repeti possunt.

97 *Thomas* 1. *p. q.* 52. *art.* 3. disputat plures angelos non posse esse in eodem loco. Sed ejus opinio nititur falsâ hypothesi, quòd scilicet angelus sit in loco, non nisi per operationem transeuntem. Sed hoc lubricum est fundamentum, quod suprà refutavi, *l.* 1. *c.* 17. *n.* 9. unde nunc nihil hîc addendum est.

TITULUS IX.

De numero angelorum.

98 *Angeli non sunt infiniti numero.*

De numero angelorum id est certum: *quòd non sint infiniti numero.* Repugnat enim tale infinitum actu dari, cùm non sit ullus numerus, quantuscunque sit, quo non possit dari major. Per *Arist.* 3. *Phys. c.* 6. *t.* 58. *seqq.*

99 Deinde id etiam certum est: *Numerum angelorum esse valdè magnum.* Ita per Scripturam patet, *Dan.* 7. *v.* 10. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant illi. Et hinc *Thomas* 1. *p. q.* 50. *a.* 3. rectè rejicit sententiam *Aristotelis*, qui ad numerum primorum motuum conatus est invenire numerum substantiarum separatarum, *l.* 12. *Metaph. text.* 43.

100 *Dubia de numero angelorum*

Alia ferè omnia sunt incerta: veluti quantus eorum numerus sit exactè. Item, an plures eorum sint quàm hominum, an vice versâ? Aliqui existimant tot homines salvandos, quot sunt angeli in cœlo, ut *Gregor. homil.* 34. *in Evang.* *Parisiensis l.* 2. *de universo.* Alii existimant, tot homines esse salvandos, quot angeli ceciderunt, ad restaurandam istam ruinam, à qua sententia alienus non est *Augustin. in Enchirid. c.* 29. *& l.* 22. *de civ. Dei, c.* 2. Juxta has sententias numerus hominum major esset, quàm angelorum. Alii autem autumant, majorem esse numerum angelorum, quia singulis hominibus deputatus sit angelus bonus, & præterea sit angelus malus, qui tentet & exerceat. Sed hæ opiniones nihil probabilitatis habent, unde istis non immoramur. Inprimis, quia tota hæc res magis decidenda est ex Scripturis, quàm ex Philosophiâ.

TITULUS X.

De distinctione angelorum.

101 Tria hîc dicenda sunt: 1. De distinctione eorum numerali. 2. de distinctione specifica. 3. de distinctione per bonum & malum.

ARTICULUS II.

An angeli possint solo numero differre?

102 *Thomæ sententia.*

Negat id *Thomas* 2. *d.* 3. *q.* 1. *art.* 4. *& l.* 2. *contra gent. c.* 91. 92. 93. *& p.* 1. *q.* 50. *art.* 4. Ejus fundamentum est, quia quæ differunt numero, ea conveniunt specie, conveniunt in formâ, & distinguuntur materialiter. Si igitur angeli non sunt com-

com-

positi ex materia & forma, sequitur, quòd impossibile sit, esse duos angelos unius speciei. Atque ita vult *Thomas*: Omnes angelos inter se specie differre, quemadmodum in genere avium differt hic passer ab hac hirundine, & hæc aquila ad hoc psittaco, quæ omnia individua sunt diversæ speciei.

Nihilominùs in oppositum certum est: Angelos posse solo numero differre. Neq; enim ullum indicium est, cur id implicet repugnantiam. Nam individuationis principium, ut malè opinatur *Thomas*, non est materia, sed in rebus simplicibus est propria cujusque entitas, ut suprà disputavi, *l. 1. c. 7 numbr. 4 comment. q. 2.* Quòdque ex materia non possit sumi individuatio in angelis, inde clarissimum est, quòd sive angeli solo numero differant, sive non, nihilominùs differunt numero, & reverà sunt singulares. Ergò sunt per aliquod principium singulares. At id non potest esse materia, cujus expertes sunt, fatente *Thomâ*. Ergò aliud principium habent, per quod singulares sint. Indéque singularitatis adæquatum principium non potest esse materia. 103 *Posse angelos solo numero differre?*

Dixi autem: Angelos solo numero *posse* differre. Quia non videtur certum esse, neque per Scripturas constat, an sint aliqui angeli ejusdem speciei, & proinde solo numero differentes, quia non repugnat, omnes esse diversæ speciei, hoc est, distingui angelos, sicut dicebam, distingui hunc psittacum ab hac aquila: sicut neque fortassè repugnare videtur, quòd sequenti quæstione disputo, quòd sint omnes ejusdem speciei, indéque differant, ut hic psittacus (non ab hac aquila, sed) ab alio psittaco. 104

ARTICULUS II.

An angeli possint differre specie?

Angelos omnes esse diversæ speciei, dixit *Thomas*, quod priori quæstione rejecimus. In oppositum aliis visum est, omnes angelos esse unius speciei, indéq; angelum comparari ad individua angelica, sicut homo comparatur ad individua sua, vel eos differre ab invicem, sicut (quo exemplo anteà utebar,) psittacus ad hunc vel illum psittacum. Ita *Damascen. de placit. prim. inst. c. 1. & 7.* ait: inter angelos non esse essentialem, hoc est, specificam, sed personalem, hoc est, numericam differentiam. Sic & *Basil. l. 3 contra Eunomium.* Pro eadem sententia allegatur *Athanasius q. 3. & 4. ad Antioch. Albert. in sum. 2 p. tract. 2. q. 8. Bonav. 2. d. 3. p. 1. art. 2. q. 1.* apud *Suarez disp. 35. s. 3. n. 42.* 105

Hac in re dico duo: 1. *Angeli possunt esse diversæ speciei.* Ita patet: Cùm enim angeli conveniant in natura intellectuali completa, non repugnat, eos eam naturam communem habere, juxta varios modos essentiales, cùm in intelligendo, possint intelligi varii modi intelligendi, unde ista specificatio & diversitas fiat: Sicut in genere avium, natura avis participatur ad diversas species, veluti speciem aquilæ, cygni, anseris: Et in genere piscium, natura piscis participatur ad diversas species piscium, veluti sunt carpio, lupus, balæna, &c. Neque enim ullum indicium apparet: cur illa ad diversas species multiplicatio angelicæ naturæ repugnet. 106 *Angelos posse esse diversæ speciei.*

II. *Incertum est: An angeli de facto sint specie diversi.* Ita dubitat etiam *Aug. in Enchirid. cap. 58. & lib. contra Priscil. ad Oros. c. 11.* & *Bernard. l. 5. de consid. ad Eugen.* Ita patet: Nam inprimis certum est: Deum esse agens liberum. Unde fieri potest, ut quod potest producere non produxerit. Neque ulla necessitas est ad hoc, ut produxerit, quod producere potest. Aliunde etiam nobis non constat, an 107

ista

ista productio actu facta sit, præsertim, quia per revelationem in Scriptura ea de re ubi est.

108 *Objicitur* 1. quod possibile est, oportere etiam de facto esse in mundo, præsertim loquendo de speciebus, quia per earum defectum mundus est imperfectus.

Respondeo: verisimile quidem esse & probabile, per hanc rationem, esse in mundo omnes species possibiles, in angelica natura, ut suprà etiam argumentabamur, ex hoc principio, quod angeli dentur. Nihilominùs tamen absolutè id certum non est, suppositâ libertate primi agentis, & quod aliunde non constet eas mundo illatas esse.

109 *II. Objicit Thomas* 1. *p. q.* 50. *a.* 4. Quæ sunt unius speciei, in iis non est invenire prius & posterius, ut dicitur 3 *Met. t.* 11. Sed in angelis etiam unius ordinis, sunt primi, medii, & ultimi, ut dicit *Dionys. c.* 4. *&* 10. *angelicæ Hierarch.* Ergò angeli etiam sunt ejusdem speciei.

110 *Resp.* 1. Quòd angeli distinguuntur in ordines, ut fit. *Coloss.* 1. *vers.* 16. ubi nominantur *throni, dominationes, principatus, & potestates.* Item: quòd angeli distinguuntur in *archangelos*, & *angelos* simpliciter, id non fit necessariò, secundùm diversitatem specificam, sed potest id esse juxta distinctionem officiorum, quomodo in Ecclesia alii homines dicuntur Pastores, alii Prophetæ, alii Evangelistæ, *Eph.* 4: *v.* 11. Item: quomodo homines alii dicuntur Episcopi, alii Archepiscopi. Ex quibus etiam intelligitur, quòd non omnis ordo, in qua sit primum medium & ultimum, inducat diversitatem essentialem, sed contentus sit diversitate accidentali. Unde nec *Aristoteles* censendus est omnem modum prioritatis intelligere voluisse.

ARTICULUS III.

De angelorum distinctione in bonos & malos.

111 Angelorum hæc distinctio ex Scripturis certa est. Eandem tamen etiam gentiles tradiderunt, ut *Cyprianus in lib. de idol. vanit.* meminit ex *Socrate* & Poëtis gentilibus, & ex *Platone lib.* 10. *de legib.* recitat *Eusebius lib.* 11. *de præpar. Evang. cap.* 13. *& lib.* 13. *c.* 7. *&* 9. Unde apparet: aliquid lumine naturæ posse de istis cognosci, inprimisque ex diversitate effectuum. Inprimis enim compertum fuit Ethnicis, aliquos Dæmones, (ita ipsi generatim vocant *Angelos*) homines decepisse, item improbos fuisse mulieribus (saltem excitando varia phantasmata) instigasse ad facinora varia, & quæ sunt mille alia. In oppositum viderunt alios Dæmones succurrere miseris, tutari in periculis, & quæ sunt alia. Et sic, quia actus alii Dæmonum sint boni, alii mali, ad eundem modum angelos ipsos vocabant malos, vel bonos.

Quanquam id nondum est evidens ex lumine naturæ, an prorsùs distincti sint boni à malis. Inprimis enim existimari potest, unum eundémq; angelum, nunc benè, nunc malè agere: aut etiam, si quis solùm agat benè, posse tamen agere malè, & contrà, quomodo homines boni sunt, vel mali. Istam igitur differentiam statuum solùm habemus, ex revelatione cognitam, unde nihil de his addo.

Si solùm notetur, angelos malos à bonis distingui, non naturâ, vel essentiâ, sed moribus solùm, ut suprà, ex *Damasceno*, loquebamur.

TITULUS XI.

De actibus angelorum, ubi primò est de cognitione angelorum.

Titulus hic potissimùm comprehendit: 1. Cognitionem sive intellectionem, quâ angeli intelligunt. 2. Actum volendi. 3. Eorum locutionem. 4. Eorum motum. 5. Actiones transeuntes. 6. Et tandem assumptionem corporum. 112

De cognitione sive intellectione angelorum.

Potissimùm de his agendum est: 1. De principio cognitionis angelicæ. 2. De obiecto abi[illegible]s cognoscibili. 3. De modo cognitionis angelicæ. 113

Primò igitur expediam priores quæstiones, postea dicturus de reliquis. Ante quæ omnia sciendum est: omninò angelis convenire, quòd intelligant, quod suprà confirmavi, *n.* 20. *seqq.*

ARTICULUS I.

De principio cognitionis angelicæ.

Quod ad principia cognitionis attinet, sunt ea, in humana cognitione ista; Homo, anima humana, potentia cognoscitiva, species, & habitus, de quibus singulis videndum est, an ista eâdem ratione sint in angelis. 114

PUNCTUM I.

An Angeli intelligant per animam?

Non sic intelligunt. Anima enim non convenit rei, nisi per modum formæ. Unde ubi est anima, ibi exigit aliam compartem. Forma enim non sola constituit speciem: Sed exigit materiam, cum qua id faciat. Unde si angeli haberent animam, haberent & corpus sive materiam, & proinde essent compositi ex materia & forma, id quod suprà sæpè refutatum est. 115

PUNCTUM II.

An intellectio Angeli sit ejus esse?

Negandum id est: quia intellectio est actio. Actio autem est quasi actualis virtus. Ergo virtus, antequam actio superveniat, est possibilis in ordine ad eliciendam actionem. Ergò à fortiori etiam ipsa essentia vel substantia angeli. Ergo virtus agendi, adeòque ipsa essentia, sunt ab actione, hoc est, intellectione distincta. Impossibile est, inquit, *Thomas* 1. *p. q.* 54. *a.* 1. ut aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat. Et inde solus Deus est actus purus. Inque eo solo sua substantia est suum esse, & suum intelligere. Confer *Suarez disp.* 35. *Metaph. s.* 4. *num.* 10. *Scot.* 4. *d.* 1. *q.* 1. & *Lychet.* 1. *d.* 8. *q.* 1. *p.* 2. *fol.* 109. *q.* 1. inde probat, quia si intelligentiæ volitio & intellectio essent formaliter ipsarum substantia. Ergo intelligentiæ essent formaliter beatæ, & per se ipsas, seu ex vi quidditatis ipsarum: Quia in intellectione earum consistat beatitudo earum. At id est absurdum. 116

Objicitur: Vivere viventibus est esse, apud *Arist.* 2. *de an.* At intelligere est quoddam vivere, *l.* 2. *de an. tex.* 13. Ergo intelligere viventi, sive intelligenti est esse. 117

Respondeo: Esse ambiguitatem in voce *vivere.* Vivere igitur aliquando sumitur per modum actûs primi, quem possis dicere *vitalitatem.* Et hoc sensu vivere, hoc est, vitalitas, est esse viventis; & specialiùs, sensualitas est esse sentientis, &

intellectualitas est esse intelligentis. Deinde autem vivere sumitur per modum actûs secundi, sive pro actione vitali, qualis est, crescere, sentire, &c. Et hoc sensu ipsum intelligere est quoddam vivere. Sicut *Aristot. l. 2. de an. c. 1. tex. 5.* etiam ipsam accretionem & mutationem vocat vitam, & vivere. Et sic apparet, propter istam ambiguitatem, argumentum factum esse ἀνωλόγιστον. Plura vide apud *Thomam 1 part. quæst. 35. art. 2.*

PUNCTUM III.

An in angelo sit potentia cognoscitiva, distincta ab ejus essentia?

118 *Probatur pars affirmativa.* Ita aio, probavi suprà *num. 60.* quia etiam in anima potentia intellectiva sit ejus qualitas, & proinde accidens. Nulla autem ratio est, cur angelo simplicitas major debeatur, quàm animæ, aut cur in anima vis intelligendi sit accidens, id verò non sit in angelo. *Deinde* in aliis rebus creatis, virtutes seu potentiæ activæ sunt realiter distinctæ ab essentiis earum. Ergo & id est in angelis. Inprimis enim ferè omnia, quæ nobis nota sunt de angelis, ea hactenus cognita sunt ex proportione à rebus nostris. Confer *Suarez in Met. disp. 18. s. 3. n. 13. & seqq.* Et *disp. 35. s. 4. n. 16. Zabar. de facult. anim. c. 2. Colleg. Conimbr. l. 2. de anim. c. 3. quæst. 4. art. 2. Thom. 1. p. q. 45. a. & q. 77. a. 1.*

119 *Objicitur I.* Angeli sunt res simplices. Ergo eis non conveniunt accidentia. Accidentia enim addita subiecto faciunt in eo compositionem. Unde *Boëthius in lib. de Trinit.* ait: Forma simplex subiectum esse nequit.

Respondeo ad antecedens: Angeli sunt simplices, non removendo ab iis omnem compositionem, ut suprà patuit, sed removendo ab iis compositionem ex materia & forma. Est enim aliquid simplex, solùm secundùm quid. Id autem quod absolutè simplex est, ut est Deus solus, est accidentium incapax.

120 *II. Objicitur:* Quod angeli præcisè vocantur mentes & intellectus. Unde significatur omnimoda identitas essentiæ angelicæ, ad vim intelligendi.

Resp. 1. Denominationes rerum, sive compositiones nominum sunt liberæ. Non igitur exinde desumitur ratio essentiæ illicò. 2. Ideò autem dicitur angelus, intellectus & mens, quia tota ejus cognitio est intellectualis. Animæ autem cognitio est partim intellectualis, partim sensitiva. Vide *Thom. 1. p. quæst. 45. art. 3. ad primam, & quæst. 59. art. 2.*

PUNCTUM IV.

An Angelus ad intelligendum requirat species?

121 *Angelum intelligere per species.* Omninò. Nam si angelus intelligeret omnia per substantiam suam, tum omnia contineret substantia angeli. At id absurdum est. Nam etsi substantia angelica sit nobilior aliis rebus creatis: tamen simpliciter est finita, & determinata ad finitas perfectiones. At quod eminenter omnium aliorum perfectiones continet, infinitum debet esse, quod è quorumvis generum perfectionibus habeat eminentiorem. Unde soli Deo reservatum est, dimissis speciebus omnia intelligere per propriam suam substantiam.

122 *Denique:* si angelus non uteretur specie ad intelligendum, tum non posset intelligere aliquid distans ab ea. At consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Connexio patet. Quia ut fiat intellectio obiecti cognoscibilis requiritur, ut obiectum cognoscibile uniatur cum potentia cognoscente. Indéque quotiescunque

illud

illud ſecundùm ſubſtantiam abſens eſt, requiritur ſpecies illud repræſentans, in potentia cognoſcente. Hac enim de cauſa, & anima noſtra ad intelligendum requirit ſpecies, ut ex Phyſicis conſtat. Aſſumptio autem probatur: Quia angelo non debet minor perfectio in intelligendo tribui, quàm animæ humanæ, quæ illud etiam intelligere poteſt, quod abſens eſt. Maximè autem pertinet ad perfectionem naturæ intellectualis, multitudo intelligendorum, in qua conſiſtit perfectio illa, quam vulgo perfectionem extenſivam vocant. Vide *Thom. 1. part. quæſt. 55. art. 1. & 2. d. 12. art. 3. Ægid. lib. 3. de an. cap. 8. queſt. 3. art. 1. Suarez diſp. 35. ſ. 4. nu. 17. & ſeqq.* Sic & *Dionyſ.* ait, *de divin. nom. cap. 4.* Angelos illuminari rationibus, hoc eſt, ſpeciebus rerum.

123 *Angelum aliquando non uti ſpecie.*

Cæterùm ex iſta proportione ad ſpecies, quibus anima in intelligendo utitur, rectè ſequitur, quòd in quibus caſibus anima non eget ſpecie intelligibili, in iiſdem caſibus nec angelus eâ indigeat. Ita ſequitur, quia intelligere per ſpeciem ſimpliciter eſt imperfectionis, quia divina intellectio eam non exigit. Ergo & intelligere ſine ſpecie ſimpliciter eſt perfectionis. At abſurdum eſt, Angelo tanquam ſuperiori naturæ intellectuali, denegare id, quod animæ convenit.

124

Porrò: anima noſtra non utitur ſpecie in ſe ipſa cognoſcenda. Eſt enim anima ſibi ſatis propinqua. Deinde etiam cum anima ſpeciem cognoſcit, per quam alia intelligit. Neque enim datur proceſſus in infinitum, qui non evitaretur, ſi ad cognoſcendam ſpeciem requireretur ſpecies alia, utrumque docet *Scalig. exerc. 298. ſ. 14. & 307. ſ. 13. in fine ferè.* Idem etiam eſt de Deo, qui non poteſt cognoſci per ſpeciem ab homine, cujus rationem ponit *Scalig. hac exerc. 310. ſect. 8.* quia cùm ipſe ſit immenſus, non poteſt à ſe ipſo quaſi egredi, ut ſui ſpeciem offerat intellectui.

125

Ergo ſic etiam angelus non egebit ſpecie, in cognoſcendo vel ſe ipſo, vel ſpecie, quâ intelligit, vel etiam in cognoſcendo Deo. Confer *Sancin. 12. Metaph. q. 59. Suarez diſp. 35. ſ. 4. n. 18.* & autores ibi citatos.

126

Objicitur: quòd ſecundùm *Ariſtot. 12. Metaph. t. 51. & 3. de anim. t. 15.* In illis, quæ immaterialia ſunt, idem eſt intellectus, & res intellecta, quod ſi ita eſt, intellectûs angeli non intelligit, niſi ſubſtantiam ſuam, & in ea eſſentias rerum aliarum, & proinde ſine ſpecie. Nam ſubſtantiam ſuam non intelligit per ſpeciem, ut dictum eſt.

Intellectus & res intellecta quomodo ſint idem?

Reſpondeo ad antecedens. Intellectum & rem intellectam eſſe unum, quando eſt actualis intellectio, non per identitatem eſſentialem, ſed per identitatem accidentalem, quia ſcilicet ſpecies intelligibilis de re intellecta actualem intellectionem faciens, eſt intimè & propinquiſſimè unita intellectui. Ita etiam *Thomas* exponit *1. p. q. 55. a. 2. ad ſecundum, & locis aliis.*

PUNCTUM V.

An cognitio ſive intellectio angelica fiat ex habitu?

127 *Dari in angelis habitus.*

Noſtra cognitio fit juxta habitus intellectuales, de quibus quærimus, an in angelis dentur. Inprimis valde mihi probabile videtur, dari habitus cognoſcitivos in angelis. Nam 1. dantur in angelis habitus morales, veluti, ut ſint miſericordes, veraces, juſti, &c. Ergo probabile eſt, eſſe etiam in iis habitus intellectuales. Antecedens patet. Nam imprimis certum eſt, iſtas denominationes angelis competere, nempe eſſe miſericordes, veraces, &c. Aut igitur miſericordes ſunt per realem iden-

titatem miſericordiæ ad eſſentiam illorum, ut miſericordia in adæquato conceptu ſignificet eſſentiam angeli, quomodo Deus dicitur miſericors: Aut dicuntur miſericordes, tanquam eſſentialis eorum proprietas ſit miſericordia, &c. Aut quia iſti ſint habitus angelici: aliud excogitari non videtur poſſe. At priora duo abſurda ſunt, quia miſericordia, veritas, &c. habent ſe ad eſſentiam angelicam mutabiliter, ut apparet; quia de facto abſunt iſta à Dæmonibus: At quod eſt eſſentiale, eſt immutabile. Relinquitur igitur ut per iſta ſignificentur habitus in angelis. Confer *Thom.* 1. *part. q.* 50. *a.* 6. Et autores ibi.

128 Jam verò conſequentia eſt evidens inde, quòd habitus morales ordinentur ad perficiendos actus voluntatis. Ergo ſi voluntas angelica in appetendo juvatur habitibus, cur intellectus in intelligendo iiſdem deſtitueretur?

129 Deinde de facto contigit error in intellectu angelico. Ergo intellectus angelicus eſt capax habituum. Ergo & eoſdem habet, ſi non ampliùs in intelligendo erret.

130 Quoad antecedens valdè tenuiter loquitur *Suarez diſp.* 35. *ſ.* 4. *n.* 24. Habitus, *inquit*, ſunt neceſſarii, quia potentia, vel propter inclinationem oppoſitam non eſt ſatis propenſa in actum ſuum, vel propter aliquam imperfectionem non eſt ſufficiens & prompta, ad benè & facilè operandum. Nulla autem ex dictis cauſis reperitur in intelligentiis, quoad prædictos virtutum intellectualium habitus, quia earum intellectuale lumen omninò eſt propenſum in actum, & alioquin eſt ſatis expeditum ad operandum. Unde ſubjicit: dari in angelis ſolùm habitus, quoad ea, quæ ab eis cognoſcuntur per conjecturam.

131 Nihilominus veritas antecedentis apparet, ex lapſu dæmonis. Cùm enim is factus ſit, ex apparentia ſublimioris gloriæ, neceſſarium eſt, præceſſiſſe errorem in judicio. Voluntas enim non fertur, niſi ad cognitum, & quidem quod cognitum ſit tanquam quod bonum ſit & congruum. Ergo ſi voluntas feratur ad id, quod bonum non eſt revera, oportet, ut intellectus judicaverit id eſſe bonum, quod tamen non fuerat bonum revera.

132 Jam verò conſequentia iſtius Enthymematis etiam evidens eſt, quia, ut *Suarez* jam fatebatur, neceſſitas habituandi potentias, infertur ex eo, ſi potentia ante additionem habitûs, non ſatis benè & promptè operetur. Quod verò infertur, eos habitus de facto in angelis eſſe, id ſatis ſequitur, quia immunitas ab errando aliunde ſumi non poteſt, quàm ex obfirmatione potentiæ ad bene agendum. At hoc ipſum eſt habituatum eſſe, ſi quid ſit in bene agendo obfirmatum.

133 Quòd enim de facto angeli non acquiſiverunt eos habitus, ſed Deus, cadentibus aliis angelis, iiſdem infudit: Nihil impedit. Inprimis enim potuiſſe eos habitus acquirere, inde ſequitur, quòd aliâs minoris perfectionis eſſent in intelligendo, quàm homines. Hi enim quadantenus ſe ab erroribus intelligendi liberare potuerunt, acquirendo habitûs intelligendi, quod iuxta oppoſitam hypotheſin angelis negatur.

134 Et hactenus quidem actum eſt, de principio angelicæ cognitionis: Pergimus ad eiuſdem cognitionis obiectum.

ARTICULUS II.

De objecto cognitionis angelicæ?

135 *Thomas* 1. *part.* *q.* 56. *in initio*, partitus eſt diſputationem de obiecto angelicæ cogniti-

cognitionis juxta diversitatem rerum materialium scilicet & immaterialium, de quibus singulis videndum est. Totam hanc rem complectar sequentibus quæstionibus.

PUNCTUM I.

An Angelus seipsum cognoscat?

Tractatur & affirmatur hæc quæstio à *Thoma d. loc. art.* 1. & alibi, & à *Thomistis ibid. Becan. tract.* 2. *Schol. Theol. c.* 1. *q.* 7. 136

Est autem illius quæstionis decisio, & probatio facilis. Inprimis non decet, ut angelus sit minoris perfectionis in intelligendo, quàm est anima humana, ut est per se liquidum. At id esset, si angelus non cognosceret seipsum. Ita patet. Nam reflexè cognoscere, simpliciter est perfectio. Unde in hoc superat homo bruta. At eâ sic carerent angeli. Sequitur igitur, si anima nostra possit seipsum cognoscere, quod in nobis de facto experimur, quòd etiam angelus possit seipsum cognoscere. *Deinde:* ex nullo indicio apparet, cur ista cognitio angelis neganda sit. Inprimis enim id obiectum angelo satis proportionatum est, & satis propinquum est, & non desunt ibi conditiones aliæ, ad cognoscendum requisitæ. 137

Objectiones quasdam contra hanc assertionem objicit sibi *Thomas*, ubi suprà: quæ si conficerent: Angelum seipsum non cognoscere; tum etiam humana anima seipsum non cognosceret, cujus falsitatem in nobis experimur. 138

PUNCTUM II.

An Angelus unus cognoscat alium?

Dubitari solet inprimis in particulari hac de re. Veluti, an angeli superiores cognoscant inferiores, & vicissim? Negârunt id veteres Peripatetici, ut meminit *Scalig. Exerc.* 359. *s.* 9. 139

Dico 1. *Angelus unus cognoscit alium.* Ita infertur iterum, comparando intellectionem angelorum cum humana. Ista enim cùm superet hanc, utique quicquid in humana intellectione perfectionis est, à fortiori oportet, ut id sit in intellectione angelica. At unus homo cognoscit alium. Ergo à fortiori, angelus unus cognoscit alium. 140

Quòd unus angelus alium cognoscat.

Deinde: Angeli sunt cives unius Reipublicæ. Ergo oportet ut se invicem cognoscant. Ista enim unitas & communio conjungit angelos ad communia officia; ad quæ si agerentur solùm & moverentur, non verò seipsos etiam disponerent, essent instar bruti pecoris, quod absurdum est. Confer *Thom.* 1. *p. q.* 56. *a.* 2. *& l.* 2. *contra gentes, c.* 96. 141

2. *Et angelus inferior potest cognosci à superiori, & superior ab inferiori.* Et primum: quòd inferior angelus possit cognoscere superiorem, patet: quia si secus esset, tum id eveniret propter excessum perfectionis, quæ sit in perfectiori angelo, unde fiat ut angelus superior sit improportionatus ad potentiam cognoscitivam angeli inferioris. At id nihil est. Nam inprimis incertum est, an quæ major perfectio est in angelo alio, sit solùm accidentalis, & in diversitate donorum: an verò essentialis sit & specifica? Si primum sit, tum cessat statim proportionis diversitas. Quia sic essentia inferioris & superioris angeli sunt in eadem specie. Sin verò posterius dicatur: tum, si maximè angeli sint diversæ speciei, conveniunt tamen in genere. At hæc ipsa convenientia in genere indicat, quòd etiam superior 142

Non habito respectu ordinis.

intelligentia ſit proportionata cognitioni inferioris intelligentiæ, ut inde ſequitur, quia cognitio hominis poteſt tranſcendere ad ea etiam, quæ ſupra ſuum genus ſunt, veluti eſt, cùm cognoſcit angelos. Quod ſi igitur homo angelum, hoc eſt, rem diverſi generis poteſt intelligere, à fortiori ſequitur, quòd angelus alium angelum generis ejuſdem poſſit intelligere.

143 *Quod ſuperior cognoſcat inferiorem.*

Quòd verò etiam angelus ſuperior poſſit cognoſcere inferiorem, inde apparet: quia ſi id non eſſet, tùm eſſet id inde, quia aliâs vileſceret intellectus ſuperioris angeli, & fieret imperfectior, demittendo ſe ad res viliores. Ita enim argumentabantur veteres Peripatetici, ut refert *Scalig. Exercit. 395. ſect. 9, 10.* At id nihil eſt. Nam inprimis angelus iſte ſuperior cognoſcit rem materialem. At res quælibet materialis ignobilior eſt quovis angelo. Antecedens apparet, quia intelligentia, quæ movet orbem *Saturni*, (ut ad mentem Peripateticorum loquamur) cognoſcit orbem *Saturni*. Neque enim putandum eſt: angelos alligari orbibus, ſicut boves ſunt ad molas truſatiles, ſine cognitione actûs ſui. At non poteſt angelus, movens cœlum, cognoſcere actum ſuum, niſi cognoſcat obiectum illius, quia ad illud actus reſpectum implicat, hoc eſt, cœlum ipſum, quod movet. Orbis autem *Saturni* ſine dubio ignobilior eſt, quàm intelligentia, quæ movere dicitur orbem lunæ. Quod ſi igitur intelligentia ſuperior (movens orbem *Saturni*) poteſt cognoſcere orbem *Saturni*, à fortiori poteſt cognoſcere intelligentiam inferiorem, veluti motricem orbis lunæ. Atque ita ſummatim relinquitur: quòd, ex intellectione rerum vilium, non vileſcat nobilitas intellectûs, ut etiam ex intellectu humano conſpicitur, quia nullatenus vileſcit, ſed magis perficitur, ſi in rerum vilium, veluti inſectorum, aliarumvé rerum ſimilium, contemplatione exerceatur.

PUNCTUM III.

An Angeli cognoſcant animas ſeparatas?

144 Quòd eas cognoſcere *poſſint*, lumine naturæ cognoſci poteſt. Inprimis enim non datur repugnantia inter intellectum angelicum & perceptionem iſtius obiecti.

Quòd etiam ea *de facto* detur, de fide certum eſt. Scriptura enim docet: Animas portari ab angelis, & eas ad eandem quaſi Rempublicam aſſumi, in conſortium Angelorum, quæ omnia nequeunt eſſe, ſine animarum cognitione.

PUNCTUM IV.

An Angeli naturaliter poſſint cognoſcere Deum?

145 Loquor de angelo, juxta pura naturalia, ſeu ſecundùm perfectionem, ſumpto, quæ ei per naturam convenit, extra conſiderationem additorum donorum gratioſorum.

146 Quòd igitur angeli in puris naturalibus poſſint aliquid de Deo cognoſcere, iterum concludi poteſt, ex proportione ad intellectionem humanam, ex qua ſemper ferè Philoſophandum eſt, de cognitione intelligentiarum. Igitur intellectus humanus, juxta purè naturalia, poteſt aliquid cognoſcere de Deo. Ergo multo magis oportet, ut id ſit in angelo: quia ut ſæpè dictum, non oportet, ut minor ſit perfectio, naturalis & eſſentialis, in intellectu angelico, quàm eſt in intellectu humano. Antecedens autem evidens eſt, ex *Rom. 1. c.* Ubi Ethnicis dicitur *cognitus* fuiſſe inviſibilis Deus, ex cognitione rerum viſibilium. Et confirmatur: quòd ferè quæcunque traduntur à Philoſophis de Deo, talia ſunt, ut iis, juxta factas demonſtrationes,

monſtrationes, aſſentiri poſſit intellectus hominis gentilis. Imò, de facto, talia multa admiſſa ſunt ab Ethnicis, ut ſuperiori capite viſum eſt.

Solet *objici*: quomodo Deus eſt infinitum Ens. Intellectus autem angelorum eſt finitus. E. inter iſta non datur proportio. E. hic iſtum naturaliter intelligere nequit. 147

Reſp. 1. Si maximè intellectus angelicus illuminatur per gratiam ſpiritualem, nihilominus manet finitus, & ſemper eſt Deus aliquid infinitum. Ergo ſi iſta proportionis negatio obſtat, quo minùs angelus Deum naturaliter cognoſceret, tum neque angelus illuminatus poſſet Deum cognoſcere. Abſurdum. Tum 2. *Reſp.* eâdem de cauſâ intellectum humanum non poſſe cognoſcere Deum, quia hîc eadem cauſa. Id autem antea monſtravi eſſe falſum. Igitur *tertiò* reſpondeo diſproportionem iſtam Entis finiti & infiniti facere ſolùm, ne Deus cognoſcatur comprehenſivè, (ut loquuntur) ab intellectu creato, hoc eſt, per intellectionem quæ adæquetur eſſentiæ & perfectionibus divinis. Hanc autem nos angelo non tribuimus, ſed ſolùm qualemcunque, quam iſta diſproportio non impedit. Confer *Thom. 2. d. 25. q. 2. a. 1. & 1. part. q. 56. art. 3. & l. 2. cont. gent. c. 49. & 52. Becanum in Theol. Schol. part. 1. tract. 3. c. 1. q. 4.*

PUNCTUM V.

An Angeli poſſint cognoſcere res materiales?

Si intelligentiæ movent cœlos, tum neceſſarium eſt, eoſdem cognoſcere cœlos, & proinde rem materialem proportionatam eſſe intellectui angelico, ut deduxi antea *num.* 143. Nunc autem id probo generaliter dimiſsâ iſta hypotheſi. 148

Intelligentiæ cognoſcunt res immateriales, ut antea oſtenſum eſt. Ergo à fortiori cognoſcere poſſunt res materiales, tanquam minoris perfectionis Entia, ad quæ minor virtus cognoſcitiva eſt neceſſaria, quàm ad cognoſcendas res ſpirituales. Unde de facto, ut experimur, intellectus humanus ad illas percipiendas ſatis eſt. 149 *Affirmativa probatur.*

Deinde: non apparet indicium, cur intellectus angelorum non poſſit cognoſcere res materiales. Nam, ſi quicquam eſſet, inprimis id eſſet, inde, quòd res materiales ſint diverſi generis ab angelis. Ad id nihil efficit. Nam illa exacta homogeneitas inter intellectum & rem intelligibilem, non requiritur. Intellectus enim humanus, cùm ſit immaterialis, intelligit tamen res materiales: & cùm ſit ſubſtantialis, intelligit tamen accidentia, & cum ſit humanus, intelligit tamen angelicum intellectum. Et ſic in aliis. 150

Solet *objici*: Res materiales non poſſe cognoſci, niſi ſenſu & imaginatione. Senſus autem & imaginatio in angelis non ſunt 151

Reſpondeo: negando antecedens, quod in ſeipſo continet ſui refutationem. Nam ſi ſenſus & imaginatio poſſunt cognoſcere res materiales, ut ibi dicitur. A fortiori ſequitur, quòd virtus cognoſcitiva, quæ eſt ſuperior ſenſu, poſſit cognoſcere res materiales. Quod enim poteſt virtus inferior, id omne poteſt virtus ſuperior, ut indicatur per locum à minori, apud *Ariſtot. 2. Topic. c. 10. §. 3, 4.*

Cæterùm, quod dixi de rebus materialibus, indifferenter intelligo, de rebus materialibus, tam univerſalibus quàm ſingularibus, hoc eſt, angelus & intelligere poteſt naturam hominis in communi, & naturam hujus hominis, veluti *Petri*. Atque ita non probamus eorum opinionem, qui, ut refert *Thomas 1. p. q. 57. a. 2. in Corp.* ſenſerunt, angelos ſingularia non cognoſcere. Conſtátque adeò hujus opinionis falſitas, ex rationibus priùs factis. *Thom. d. l.* hâc etiam utitur ratione 152 *Intelligunt & univerſalia & ſingularia.*

angeli ſunt adminiſtratorii ſpiritûs, in rebus his inferioribus. Ergo cognoſcunt ſingularia. Adminiſtratio enim & motus, & providentia ſunt circa ſingularia, hoc eſt, res prout hîc & nunc ſunt.

PUNCTUM VI.

An Angeli futura cognoſcant?

153 *Futurorum diſcrimen.*

Ad quæſtionem hanc reſpondendum eſt, præmiſſis aliquot diſtinctionibus. 1. Futura ſunt in triplici diſcrimine. *Alia* ſunt neceſſaria, quia pendent ex cauſis neceſſariis, qualis eſt Eclipſis, quæ futura eſt adhuc, vel hoc, vel alio ſequentium annorum. Item: quòd Sol intra decurſum 24 horarum interim occupaturus ſit eum locum quem jam habet. *Alia* futura ſunt contingentia, ſed ita tamen, ut fiant ut plurimùm. Ita futurum eſt, ut cras quis dolorem capitis habeat, ſi hodie inebrietur: Et futurum eſt ut quis moriatur, ſi hoc vel alio modo diſpoſitus ſit in ægritudine. *Tertiò* alia futura ſunt prorſus caſualia & fortuita, veluti collapſuras eſſe ædes aliquas ex tempeſtate, & quæ ſunt alia. Et his, quoad fieri & non fieri, æquiparantur actus liberi agentium liberorum, qui non magis præſciri poſſunt ab alio, quàm cauſalia & fortuita.

154 *Notitiæ diverſitas.*

Deinde: alia notitia eſt conjecturalis, & quaſi per modum opinionis: *Alia* vero eſt certa evidens & infallibilis, & quaſi per modum ſcientiæ.

155 *Tertiò*, alia eſt notitia revelata aliunde: *alia* ſumitur ex proprio lumine cujuſque intellectus, ejuſdémque perſpicacitate.

156 *Quartò:* Actus liberi, qui præſciuntur, alii ſunt ſunt actus proprii, alii ſunt actus alieni.

157 *Denique:* alia præſciuntur, quæ *revera* futura ſunt, & nondum ſunt de facto. Alia verò ſolùm *quaſi* præſciuntur: quæ ſcilicet verè ſunt actualia, putantur autem à nobis eſſe ſolum futura.

158 *Soli Deo, quomodo proprium ſit præſcire futura.*

His poſitis dico I. *Solius Dei proprium eſſe*, 1. *cujuſcunque generis futura*, 2. *notitiâ infallibili & certâ*, 3. *expropria ſua perſpicacitate*, 4. *tum quoad actus proprios, tum quoad actus alienos, præſcire.*

Ita patet: quia quæcunque futura ſunt (de Entibus loquor, & quæ quid poſitivum ſunt) fiunt per Dei concurſum, ſaltem generalem: qui cum ſit independens ab alio, conſequenter utique omnes actus ſuos præſcit, & ſic etiam ea cum quibus conjungendi ſunt. Nam & nos ipſi poſſemus præſcire infallibiliter actus noſtros, ſi aliunde independentes eſſemus, & proinde non poſſemus, ex defectu aliarum conditionum, id actus noſtros requiſitarum, vel etiam concurſûs divini ſuſpenſione impediri.

Cur nullus intellectus habeat infallibilem futurorum ſcientiam.

Atque hinc in oppoſitum ſequitur: quòd nulli creato intellectui poſſit præſcientia infallibilis quorumvis futurorum tribui, quia, quæcunque futura ſunt dependent ex Dei concurſu. Is autem, cum liber ſit, pro arbitrio divino ſuſpendi poteſt, ut ea quæ maximè naturalia ſunt non eveniant, veluti, igni naturaliſſimum eſt, comburere viſcoſum corpus, illúdque in cineres redigere. Hinc ergo naturalis ſcientia concludit, ſi quid in ignem projiciatur, id combuſtum iri. Nihilominus Deus ſuſpendendo concurſum ſuum, facit, ut injecta aliquando non comburantur, exemplo trium virorum apud *Danielem*. Idémque eſt de præſcientia propriorum actuum, qui ipſi, vel maximè intenti & cupiti, aliquando tamen non ſuccedunt, ut exempla docent. Indéque clarum eſt: nihil horum infallibiliter fieri. Ergo nec infallibiliter

præſciri

præsciri potest. Expressè etiam Scriptura talem præscientiam soli Deo vendicat, *Esa.41.v.22,23. Venite*, ait Dominus, ad idola gentium, *& annunciate nobis quæ ventura sunt, & sciemus quia Dii estis vos.* Quod quidem dictum non intelligitur de qualicunque prædictione, sed infallibili, & quidem quorumvis futurorum prædictione.

159 *II. Angeli possunt ex proprio lumine præcognoscere futura illa, quæ pendent ex causis necessariis, vel saltem fiunt ut plurimùm.* Ita patet: quia ad talem prædictionem, etiam intellectûs humani lumen sufficit, quod tamen minus est, quàm lumen intellectûs angelici. Mathematici enim habent sua prognostica de Eclipsibus, de tempestatibus, de futuris dispositionibus aëris, indéque orientibus febribus, peste, morbisque aliis, & quæ sunt alia. Sic & Medici. Prognostica & conjecturales prædictiones suas habent de infirmis, vel sanitate, vel ægritudine, ubi quò quis peritior est medicus, eò exactius & certius prædicit, unde rectè infert *Thom. 1. p. q. 57. a. 3.* Quia angeli peritissimi sunt rerum naturalium, & earum vires ac dispositiones, nunc ultra aliquot annorũ millia, intuiti sunt, prætereáq; longè majori intellectûs lumine valeant quàm homines, quod longè exactiùs de istiusmodi futuris judicare possunt, quàm quisque mortalium.

160 Tertiò: *Actus liberi Angelo cuique proprii, possunt ab eo præsciri notitiâ conjecturali.* Conjecturaliter, inquam, quia actus cujusque agentis creati impediri possunt divinitus, unde quia hoc intuitu possunt non fieri, Ergo nec infallibiliter possunt præsciri. Diabolus insidens in tibia alicuius, & impediens usum illius membri, h.e. claudum faciens (ut *Tertull. in Apolog. c. 22.* de miraculo *Vespasiano* scribit) potest prædicere, quod post octiduum, plus minus claudus iste sit ambulaturus, quo scilicet Diabolus proposuit sibi, desistere ab occupatione tibiæ. Huc etiam referri solet, quòd Diabolus, in persona excitati *Samuelis*, prædicit *Sauli* & filiis eius interitum, 1. *Sam.* 28. quia scilicet demandata fuerat ei executio à Domino adversus *Saulem*. & quæ sunt similia huius generis.

Diabolus, quando dicat futura.

161 Quartò: *Actus liberi alieni, ii, ad quos prævidentur dispositiones in agentibus, præsciri possunt ab angelis, notitiâ coniecturali. Cæteri autem nullo modo.* Prioris veritas patet, quiâ suppositâ dispositione ad agendum, actus ille qualitercunque videtur in causa sua. Dispositiones enim sunt causæ instrumentales actionum. At rem prædicere per intuitum causarum, cadit in intellectum creatum. Quòd autem ista præscientia adhuc solùm sit coniecturalis, inde patet: quia suppositis dispositionibus in agente creato libero, adhuc fieri potest, ut actus non sequatur, vel quia is divinitus impeditur, quia ipsum agens mutat consilium. Agens enim liberum, positis omnibus prærequisitis ad agendum, potest agere vel non agere. Alterum patet etiam: Quia actus, ad quos non prævidentur dispositiones, simpliciter non prævidentur, nisi in ipsa voluntate. Omnis enim prævisio futurorum, fit ab intellectu creato, per intuitum causæ, ex qua quod futurum est, egreditur. At remotis istis dispositionibus, nulla relinquitur actuum causa, nisi voluntas. Voluntas autem per se non magis propendet ad agere hoc, quàm aliud; Hoc ipso, quia est potestas libera. Unde non magis prævideri potest, quòd voluntas sit electura hoc, quàm quòd non sit electura.

162 Quintò: *Quæ sunt purè casualia & fortuita, ne quidem coniecturali notitiâ possunt præsciri ab angelis, ex proprio intellectûs lumine*: Ita patet: quia intellectus creatus non potest prædicere futura, nisi intuendo causas rerum futurarum, ex quibus consequuntur,

De Casualibus.

consequuntur. Alius enim modus nobis naturali lumine notus non est. At quæ tunc purè casualia & fortuita, illa causas definitas non habent. Ergo nec intellectus creatus quicquam, tanquam causam effecti fortuiti intueri potest. Confer de hoc *Suarez disp. 34. s. 4. n. 9.*

163 *Diaboli fraus in prædictione casualium.*

Fitque hinc etiam, ut *Martyr* monet. 1. *Classe Locor. c. 9. num.* 17. ut Diabolus tentans prædicere ea, quæ vires ejus superant, id est, casualia & fortuita, utatur fucis, & insidiis, veluti in his.

Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.

Et:

Crœsus *Halym penetrans magnam pervertet opum vim.*

164 Sextò: *Ea quæ revera actualia sunt, & solùm occulta, vel futura, quoad opinionem nostram, ea satis præsciri, vel potiùs sciri possunt ab Angelo.* Nam hoc ipso, quia actualia sunt, ideò satis habent, ut intellectum angelicum actuare possint, utq; proinde earum, hac de re, aliqua sit notitia. Pertinet huc historia, cujus *August.* meminit *in lib. de Gen. ad lit. D.* Et inde *Martyr, loco priùs citato n.* 16. arreptitius quidam, à nemine voluit cibum capere, nisi à quodam sacerdote. Is igitur sacerdos procul habitavit ad quinque milliaria, & de hoc sacerdote pronunciavit is arreptitius, quòd vellet egredi, quando futurus sit in itinere, in taberna, in fundo, præ foribus. Diabolus ibi, ex illo arreptitio loquens, partim celeritate motûs, partim, tanquam princeps aëris, ex aëre, tanquam altâ speculâ potuit, illius pastoris motum actualem intueri, & sic, non, quæ à parte rei futura erant prædicere, sed quæ putabantur futura opinione hominum. Simile est, si speculator ex turri è longè videret advenientem turbam militum, & postea diceret: eam circa definitum tempus affuturam civitati.

Historia arreptitii.

165 *De revelata notitia Angelorum.*

Et hactenus quidem locuti sumus, de eo, quid possit Angelus ex lumine proprio intellectûs sui: Nunc dicam de notitia revelata.

Ubi interveniente revelatione, certum est: *Angelos multa præscire, quæ solius Dei propria sunt.* Nam id etiam multis hominibus datum, veluti qui Prophetæ celebrantur in Scriptura, sicut & qui fideles sunt, certo nôrunt futurum esse aliquod extremum judicium & mortuorum vivificationem, quæ aliâs præsciri non nisi intellectu divino possunt. Et ex hoc capite explicari debent Prophetiæ Sibyllinæ & aliorum oraculorum, de nativitate Christi & aliis. Quia enim diabolo cognita est Scriptura, & prædictiones in ea contentæ, ideò, ad conciliandam sibi autoritatem, ex eventu responsorum, versutè attemperavit suas prædictiones prædictionibus Scripturarum. Quanquam aliis videtur: cùm dæmones, vel oracula Ethnicorum tale quid prædixerunt, peculiari, sive speciali id factum est ad diabolos revelatione, sicut & per vatem *Balaam* Deus vaticinatus est, & benedixit populo suo, etsi ipse aliâs vir nequam esset. Vide *Just. Martyr. tom. 3. in qq. & respons. q. 2.* & *August. serm. 103. de tempore.*

PUNCTUM VII.

An Angeli cognoscant cognitiones humanas?

166 De quæstione hac, quæ magis Theologica esse videtur, respondeo breviter per distinctionem traditam à *Thoma. 1. p. q. 57. art. 4. & 1. contra gent. cap. 68. & lib. 3. cap. 158.*

167 Igitur cognitio cordis potest cognosci dupliciter; *uno modo* in suo effectu. Et sic non

non solùm ab angelo, sed etiam ab homine cognosci potest, & tanto quidem manifestiùs, quanto magis manifestus erit effectus; & rursus tantò subtiliùs, quantò effectus fuerit occultior.

Cogitatio cordis potest bifariam cognosci.

Cognoscitur autem cogitatio interdum, non solùm per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus, vel aliunde. Unde medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt. Indéque multò magis angeli, vel etiam Dæmones, quanto subtiliùs hujusmodi immutationes corporales perpendunt. Sic & *Aug. lib. de divin. dæmon. c.* 5. docet, quòd aliquando hominum dispositiones, non solùm voce prolatas, verum etiam cognitione conceptas, cùm signa quædam ex animo in corpore exprimuntur, totâ facilitate perdiscunt.

Alio modo cognoscuntur cogitationes, prout sunt in intellectu, & affectiones, prout sunt in voluntate, nec se exteriùs produnt. Et hoc modo solius Dei est cognoscere cogitationes cordis, & inclinationes voluntatis, ut passim in Scriptura docetur. Vide 2. *paral. cap.* 6. *v.* 19. *Jerem.* 17. *v.* 9. *Roman.* 8. *v.* 26. cujus rationem hanc reddit *Thom. d. l.* quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, & ipse solus in eam potest operari, quia est principale ejus objectum, & ultimus finis: Et ideò, quæ ex voluntate sola dependent, vel in ea sola sunt, soli Deo sunt nota. Ex sola autem voluntate dependent, si quis actu aliqua consideret.

168

Cur Deus solus καρδιογνώστης.

Objicitur: Si angelus potest acquirere speciem hominis vel parietis, indéque cognoscere hominem & parietem. Ergo etiam potest acquirere species cogitationum humanarum. Non enim hîc est diversitas, in ratione intelligibilis, præsertim quia cognitio tanquam ens spirituale magis est proportionata intellectui angelico, ut eum moveat, quàm homo vel paries, quæ sunt aliquid materiale.

169

Resp. 1. Dubitant aliqui: an de re immateriali sive spirituali possit sumi species, sicut sumitur à re materiali. Unde juxta hanc sententiam satis commodè dari posset ratio diversitatis. 2. Ponendo tamen, ab utroque sumi posse speciem, nihilominus requiritur, ut utrinque objectum concurrat ad eliciendam vel producendam speciem. Effectivè enim dependet species ab objecto. Ergo & cogitatio cordis, si intelligi debeat per sui speciem, debet concurrere ad impressionem illius speciei. Ac actus intellectûs, propter concursum cum voluntate, sunt liberi, non naturales. Non igitur fiet ista impressio nisi ex consensu mentis. At mens ordinariè & naturaliter non consentit aperire alii sua cogitata, nisi per externa signa, vel vocem, &c. Ergo nec species intelligibilis cogitatorum istorum fieri potest, nisi per signa. Conferr *Becan. part.* 1. *Theol. Scholast. tract.* 3. *cap.* 1. *quæst.* 10. Et adde *Colleg. Conimb. de anim. separat. disp.* 5. *n.* 2. *in initio.* Denique in distantia ad intellectionem satis non est, sed præterea inquiritur; ut sit proportio inter intellectum & intelligibile. Intelligibile autem non est proportionatum intellectui (quod alias per speciem cognoscitur) nisi sub ratione speciei intelligibilis, quæ, cur non detur ibi, antè dixi.

170

Durandus, 2. *dist.* 3. *quæst.* 5. Existimat: Angelos cognoscere cogitationes, quæ de præsenti sunt in intellectu; non autem cognoscere eas quæ de futuro sunt in intellectu, & harum cogitationum cognitionem reservatam esse soli Deo.

171 *Durandi sententia.*

Sed hæc sententia consistere non potest, tum quia generaliter ostensum est, Angelum non posse præsentes cogitationes cognoscere, tum etiam, quia sic nulla causa esset, cur Deus specialiter dicatur καρδιογνώστης, cognitor, vel scrutator cordis, quia præcellentia scientiæ divinæ non sumitur juxta *Durandi* sententiam, ex ordine ad cogitationes

172 *Rejicitur.*

cogitationes præcisè, sed ad cogitationes ut futuræ sunt: unde in tantum ista præcellentia non consistit in ἀγεννήτως γνώσει, sed in præscientia.

ARTICULUS III.
De modo cognitionis Angelicæ.

173 Hactenus, quoad angelicam cognitionem, de duobus actum est, nimirum, de ejus principio, & de ejus objectis: restat ut aggrediar membrum tertium suprà propositum, quod est de modo cognitionis angelicæ; ad quem intelligendum, dico sequentia.

PUNCTUM I.
Angeli cognoscunt per species.

174 Hoc relinquitur ex suprà dictis, ubi probatum est: Speciem requiri, ut principium cognitionis Angelicæ. Vide suprà, *n.* 121. *seqq.*

PUNCTUM II.
Angeli cognoscunt sic, ut modò sint actu intelligentes, modò potestate.

175 *Intellectus bifariam potest esse in potestate.* *Thomas* 1. *p. q.* 58. *art.* 1. notat bifariam intellectum posse esse in potestate, quoad intellectionem. *Uno* modo: sicut, qui habitum scientiæ habet, non tamen actu contemplatur. *Altero* modo, sicut, qui potest acquirere notitiam, quam nondum habet. Ubi prior potestas est solùm & præcisè ad intelligendum: posterior est ad intelligendum & ad habitum sive notitiam.

176 *probatur facta propositio.* Utroque modo dico: Intellectum Angelicum posse esse in potestate. Nam primò intellectum angelicum non omnia actu considerare quæ sunt, inde apparet, quia aliâs omnia naturalia simul, juxta distinctos conceptus apprehenderet, & proinde de facto intelligeret multa, quod absurdum est. Non *contingit*, inquit *Arist.* 2. *Top. cap.* 4. *multa simul scire, sed unum tantùm intelligimus.* Apparebitque ejus absurditas posteà specialiter.

177 *Deinde*: Intellectum angelicum posse acquirere notitiam ejus rei, quam antea non habuit, ex rationibus certum est. Nam 1. intellectus angelicus potest divinitùs illuminari, notitiâ alicujus rei, quæ excedit naturalem capacitatem intellectûs sui, veluti ut revelet ei Deus, quo die, aut horâ, aut anno mori debeat, qui nunc nascitur, aliúdve futurum, quod soli scientiæ divinæ reservatum est. *Deinde*: potest id fieri etiam in naturali intellectione. Angelus, ut priùs conclusum est, novit cogitationem cordis, sed non antequam ea reveletur Angelo, per vocem aut aliud signum. Unde si homo revelet aliquam cogitationem quam ante habuit occultam, angelus incipiet naturaliter intelligere id, quod antea non intellexit, & proinde antea fuit intelligens potestate solùm.

PUNCTUM III.
An Angeli simul possint multa intelligere.

178 Tractat hanc quæstionem *Thomas*, ubi suprà, *q.* 2. & de intellectu humano 1. *p. q.* 85. *a.* 4. Et adde 2. *d.* 3. *q.* 3. *a.* 4. *&* 3. *d.* 14. *a.* 2. *q.* 4.

179 Est autem respondendum per distinctionem. Igitur quæ multa sunt consideran-

tur vel ut multa ſunt, vel ut uniuntur ad aliquod totum, ſive id ſit unum per ſe, ſive unum per accidens. *Quæſtio diſtinguitur.*

Igitur multa, ut multa ſunt, una intellectione, nec humanâ, nec angelicâ apprehendi poſſunt, quia quæ multa ſunt habent etiam multas eſſentias, adeóque multos conceptus objectivos. At conceptibus objectivis conformantur conceptus formales ſive conceptus mentis. Unde ſi iſti ſint multi, neceſſarium eſt etiam conceptus mentis eſſe multos. At conceptuum multitudo infert multitudinem intellectionis. Neq; apparet ullâ ratione, cur id non ſit in Angelo, cùm ſit in homine. In Deo autem id non eſt, quia is non intelligit per ſpeciem, ſed per intuitum ſubſtantiæ ſuæ quæ una eſt, in quo omnium rerum ſunt exemplaria.

Quando autem multa uniuntur ad aliquod totum, tum quia hoc ipſo ſortiuntur aliquam unitatem, atque ita habent unum conceptum objectivum: ideò ſic etiam unâ intellectione percipi poſſunt ab angelo. Nam tale quid etiam fieri poteſt ab intellectu humano, quia non oportet ut magis multiplex intellectio ſit in Angelo ac eſt in homine, cùm multiplicitas intelligendi ſit ab imperfectione, ut inde appareat, quia in Deo eſt intellectio una, à parte rei loquendo, etiamſi nos apprehendimus plures intellectiones in Deo, juxta diverſitatem particularium objectorum, ſive intelligibilium diverſitatem. 180

PUNCTUM IV.

An intellectus Angelicus omnia intelligat verè?

Angeli boni, ut jam confirmati ſunt in bono, ſatis conſequenter muniti ſunt ab ab errore, ne ſcilicet errent intelligendo, quia ſi quis poſſet in iis eſſe error, in intelligendo, conſequenter poſſet etiam eſſe error in volendo ſive appetendo. Appetitus enim ſequitur judicium intellectûs. Unde ſi intellectus judicaverit aliquid eſſe bonum, ſive ſit revera ſive non ſit, voluntas ad illud fertur, ſine ulteriori diſcretione, aut diſquiſitione, quę præciſè ad intellectũ pertinet. At ſi poteſt eſſe error in appetitu angelico, ilicò pravi & mali eſſent. Id autem non eſſet ſine inordinatione voluntatis angelicæ. Ab inordinatione autem voluntatis ad objectum incongruum ſumitur denominatio malitiæ. 181

Intellectus tamen angelicus, ex naturâ ſuâ, & citra additamentum ulterioris gratiæ, non eſt incapax falſitatis, ſive falſæ intellectionis, ut apparuit, quia de facto lapſus eſt angelus, non immutatâ eſſentialiter naturâ angelicâ. Ille autem lapſus non potuit eſſe niſi ex prævia falſa intellectione, ut ſuprà argumentabar *n* 131. Unde & quia iſta confirmatio ad benè & rectè intelligendũ non eſt facta in dęmonibus, idcò præciſè eis non repugnat, adhuc dum habere falſas intellectiones. Ita & *Dion. c. 7. de divin. nominibus* ait, angelos cecidiſſe à veritate, & habere depravatam rationem. 182

PUNCTUM V.

An Angelus intelligat componendo & dividendo?

Hac in re inprimis certum eſt. 1. *Angelos cognoſcere propoſitiones.* Propoſitiones enim continentur in genere entium, latè loquendo. At quicquid tale eſt, eſt intelligibile, præſertim ab angelo, qui habet quandam in intelligendo præcellentiam. 183 *Angeli intelligunt propoſitiones.*

2. Certum eſt: *Intelligere componendo & dividendo, abſolutè eſſe imperfectionis.* Ita apparet, quia is modus intelligendi Deo non convenit. Dei enim cognitio eſt ſimplex & intuitiva. Componendo autem & dividendo intelligere, eſt intellectio 184

compoſita,

Quid sit intelligere componendo & dividendo.

composita. Unde porrò cautè definiendum est, quid sit intelligere componendo & dividendo, ne id Deo attribuatur. Atque inde dico: quod non sit intellectio per compositionem & divisionem, quando intelliguntur extrema propositionum, eorúmque vel convenientia vel disconvenientia. Nam Deus etiam cognoscit naturam hominis, & naturam risibilitatis, quódque ea consentiant, hoc est, quod homo sit risibilis, vel quod risibilitas insit homini. At Deo non convenit compositio & divisio in intelligendo, ut probatum est. Ait *Thom.* 1 *p. q.* 58. *a.* 4. Si intellectus statim in apprehensione quidditatis subjecti, haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subjecto, vel removeri ab eo, nunquam intelligeret componendo, & dividendo, sed solùm intelligendo quod quid est. Hinc ergò componendo & dividendo intelligit intellectus, cùm distinctâ vel diversâ notitiâ apprehendit subjectum, & illius prædicatum.

185 *Deus sic non intelligit.*

Atq; hinc infero: *Deum non cognoscere componendo & dividendo*, quia res creatas ipse non apprehendit distinctè, hoc est, aliâ atque aliâ cognitione, quia omnia intelligit per substantiam suam, quatenus est speculum vel exemplar omnium rerum creatarum. Unde, quia substantia Dei una est, ideò una etiam est intellectio divina, & proinde nec distinctâ intellectione subjectum & prædicatum apprehenduntur à Deo, quod erat intelligere componendo & dividendo.

186 Unde porrò infero: *probabile esse, quòd angeli intelligant componendo & divideudo*: Quia enim angeli non intelligunt per substantiam, ut suprà probavi, sed per species intelligibiles, quas multas habet intellectus angelicus, ideò non apparet quomodo idem intellectus non feratur distinctâ sive diversâ intellectione ad cognoscendum subjectum & prædicatum. At hoc nobis est intelligere componendo & dividendo,

187 *Objicit Thom.* 1. *p. q.* 58. *a.* 4. In angelo esse lumen intellectuale perfectum, E. non intelligere componendo & dividendo.

Resp. Negando consequentiam, quia perfectio, quæ convenit intellectui angelico, non est nisi finita. Unde hoc ipso in essentia angelica non possunt resplendere imagines omnium rerum, quia hoc non potest esse, nisi eo, quod eminenter continet perfectiones omnium rerum, quod non convenit nisi enti infinito. E. etiam intellectus angelicus non potest intelligere omnia, intuendo substantiam suam. Ergò intelligit per multitudinem specierum. Et proinde intelligit componendo & dividendo, quia intelligi non potest, quomodo intellectis multis speciebus, non sit compositio & divisio in intellectu, ut dictum est.

PUNCTUM VI.

An Angeli cognitio sit discursiva & Dianoëtica?

188 De διανοίας & discursûs nomine & naturâ plusçula trado in Logicis ad doctrinam syllogisticam *c.* 1. *in comment. n.* 17. *& seqq.* unde paucula ad intelligentiam terminorum pro presenti quæstione repeto.

189 *Vox διανοίας, sive discursus ambigua.*

Primò igitur διάνοια generaliter (quanquam per κατάληψιν) significat omnem intellectionem, etiam simplicem. Magis tamen propriè significat intellectionem compositam. Διὰ enim significat quandam transmissionem notitiarum, ut & præpositio *Dis* in voce discursus, ut & vocem istam interpretatur *Scalig. exercit.* 307. *s.* 3. *& Zabarell.* 1. *post. ad t.* 1. *fol.* 621. *& de mente humana cap.* 7. Unde sic ad omnem discursum, sive διάνοιαν requiruntur plures cognitiones, ut rectè

disputat

disputat contra *Scotum Caietanus* 1. *p. q.* 58. *a.* 3. *& Colleg. Conimb.* 1. *prior. cap.* 1. *quæst.* 2. *a.* 1.

Porrò, ut ibidem tradidi, discursus posteriori modo sumptus, duplex est. *Alius* habet successionem notitiarum discretam, quando scilicet uno cognito progredimur ad cognoscendum aliud, sine pependentia huius ab alio. *Alius* autem discursus habet successionem notitiarum continuam, quod est cùm posteriot notitia dependet ex priori, sitque clara & illustris ex priori, cùm antea ignota esset. Et hoc modo facere syllogismum est discurrere. 190 *Discursus duplicis generis.*

His positis extra controversiam & certum est. 1. *Angelos διανοεῖν, quatenus διάνοια significat omnem intellectionem.* Sunt enim angeli intellectualis naturæ. 191
2. *Angelos discurrere discursu discreto.* Possunt enim Angeli omnia naturalia cognoscere, & tamen non possunt omna simul cognoscere, ut distinctim patuit in prioribus. Ergò necessariò cognoscunt illa omnia successivè. At is est discursus discretus.

De discursu autem continuo, quem dixi, nunc quæstio est. Hic igitur *Thom.* 1. *p. q.* 58. *a.* 3. & alibi: aliique multi existimant: Angelis non competere discursum. Rationes *Thomæ, in prima parte* sunt: Angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cœlestia habent in substantiis corporeis. Est autem hæc differentia inter cœlestia & terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem & motum adipiscuntur suam ultimam perfectionem; Corpora verò cœlestia, statim ex ipsa sua natura suam ultimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis accipiunt perfectionem, in veritatis cognitione, dum ex uno cognito in aliud cognitum, vel potiùs cognoscendum, procedunt. Angeli autem in iis quæ primò naturaliter cognoscunt, statim inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt. 192 *De discursu continuo.* *Sententiæ Thomæ cum argumentis.*

Alteram rationem sumit *Thomas*, ex nomine, quod scilicet Angeli *intellectuales* item *intelligentiæ* dicuntur. Animæ verò humanæ dicuntur *rationales*. Intelligere autem est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratio vero est vis qua procedimus ab uno ad aliud. Confer eundem 1. *p. q.* 79. *a.* 8.

Neutra tamen rationum illarum firma est satis. Nam *prima* fundatur in similitudine vel comparatione, quæ per se inefficax est, ad probandum, habétque solùm vim illustrandi veritatem aliunde probatam, ut alia taceam. 193 *Solvuntur argumenta Thomæ.*

Quod ad *alteram* attinet, hoc ipso, quia ex nomine sumpta est, non est satis efficax. A nomine enim non dicuntur argumenta necessaria, præsertim quia satis commodè alia ratio nominis dari potest. Dicuntur igitur Angeli *intellectuales*, non quia non utuntur ratione, sed quia solùm cognoscunt per rationem, & non per sensum. Homines autem particulariter dicuntur rationales, sumendo rationalitatem pro differentia animalis, unde quod sic rationale est, hoc ipso est animal. Angeli autem non sunt animalia rationalia, quia animalitas implicat corpus, quod angelis non convenit, ut suprà patuit. *August. lib.* 3. *de Gen ad lit. cap.* 20. æquipollentia sunt: mens, ratio & intelligentia. *Quomodò Angeli non sint rationales?*

Magis igitur placet sententia: quòd angeli utantur discursu. Nam 1. nihil in ratione discursûs videtur implicari, quod repugnet angelis. Nam discursus ratione generis significat multitudinem intellectionum, & earum successionem. Utrumque convenit angelo, ut probatum est, *n.* 180. *&* 191. In formali autem suo discursus significat 194 *Angelos discurrere probatur.*

significat dependentiam unius intellectionis, tanquam ignotioris, ab alia tanquam notiori. Hæc omnia angelo conveniunt. Nam signa externa indicant Angelo cogitationem cordis. Ergo cogitatio cordis ignota erat angelo, antequam cognosceretur signũ, saltem secundùm ordinem naturæ. Non esse autem in istis intellectionibus, unius ab altera dependentiam, pugnat contra rerum naturã, in quantũ ejusmodi necessariam connexionem habent, ut operationes indicent essentiam, & essentia per resultantiam producat naturales proprietates. Unde cum distinctis intellectionibus mens angelica apprehendat ista extrema, fieri non potest, requirente id naturâ rerum, ut non sit dependentia in intellectionibus. Modus enim cognoscendi sequitur modum essendi.

195 *Deinde:* Angelis convenit cognitio experimentalis, ut suprà indicabamus, *n.* 1. 59. & frequenter docent Autores. *Isidor. l.* 1. *de sum. bon. c.* 2. Et *Thomas* ipse insinuat, 1. *p. quæst.* 57. *a.* 3. & aliâs. Experientia autem fit per discursum, colligendo scilicet ex multis singularibus notitiam universalem, ut *Aristoteles* docet 1. *post. text.* 104. & 1. *Metaph. cap.* 1. Et patet. Experientia enim non fit, nisi inducendo. Inductio autem est species discursûs. Alia mitto.

TITULUS XII.
De volitione Angelica.

196 Hac de re non adeò multa dicenda sunt, quia servatâ proportione, hîc ferè omnia, quæ de potentia intellectiva dicta sunt, recurrunt.

ARTICULUS I.
Angelos habere voluntatem, & proinde velle.

197 *Angelos habere voluntatem.* Igitur primò certum est: *Angelis competere voluntatem.* Intellectus enim non datur sine voluntate, sed pertinent ad eandem entis speciem. Repugnat enim ut à quoquam intelligatur bonum, & tamen non ametur ab eodem. Est enim de ratione boni κηλεῖν vel καλεῖν, (unde & καλὸν dicitur) appetitum rei intelligentis. At in angelis datur intellectus, ut suprà patuit, indéque & cognitio boni. Ergò & in eis datur voluntas.

198 Atque hinc sequitur: etiam Angelis convenire volitionem, sive actum volendi. Non solùm, quia tales potentiæ proximè dantur propter actum, unde eo ablato frustra sunt: sed etiam, quia in angelis datur actualis intellectio. Unde fieri non potest, ut angelus non velit saltem intellectionem ipsam. Idem autem est de actuali intellectione rei bonæ, ad quam fieri non potest, ut non consequatur actualis amor (rei amabili proportionatus) ipsius rei cognitæ. Actualis autem amor pertinet ad actus voluntatis.

ARTICULUS II.
De principio volitionis Angelicæ.

199 Sicut in intellectione angelica, distinguebam principium, actum, & modum, & objectum ejus: ita oportet etiam id fieri, in volitione angelica.

200 De principio igitur Angelicæ volitionis dico: *Eam fieri ab essentia angelicâ, mediante potentiâ volendi, & aliquibus etiam habitibus.*

201 De *essentia* res est liquida. Omnes enim actus referendi sunt ad essentiam agentis, ut ab ea prodeant.

De

De *potentia* autem volendi patet iis argumentis, quibus probatum est, Angelum ad intellectionem exigere potentiam intelligendi, à substantia sua distinctam. De quo vide *n.* 118. 202

An autem ea potentia volendi sit distincta, à potentia intelligendi: an v. sit unum idémque accidens, sive potentia angeli, quæ, juxta habitudinem ad diversos actus, modò dicatur voluntas, modò intellectus, sicut una eadémque virtus Solis, modò illuminativa, modò calefactiva dicitur; peculiaris quæstio est. 203 *An differat voluntas Angeli ab ejus intellectu.*

De qua omninò existimo: diversas potentias esse, intellectum & voluntatem in angelo, quia actus sint ferè generum oppositorum. Intellectus enim agit attrahendo sibi objectum, sibíque illud uniendo, quod fit per speciem intelligibilem. Voluntas autem agit quasi egrediendo ad objectum, vel per modum tendentiæ ad aliud, unde nulla specie eget, per quam voluntati repræsentetur res volita, quæ erat intellectui necessaria, ut priùs patuit, unde hactenus etiam inter voluntatem & intellectum diversitas est. 204

Porrò: habitus esse in voluntate angelica, vel saltem eam haud incapacem esse habituum, liquet iis argumentis, quibus probatum est, eos dari in intellectu angeli. Vide suprà, *n.* 127. *seqq.* 205

ARTICULUS III.
De actu & modo voluntatis Angelicæ.

Inprimis volitio angelica non est ejus substantia vel esse, ut relinquitur in proportione ex dictis de intellectu angeli, *per num.* 116. Est igitur iste actus superveniens naturæ ipsius angeli. 206 *Volitio Angeli non est ejus substantia.*

Porrò, volitioni angelicæ conjungitur libertas. Ita patet, 1. quia angelus habet radicem libertatis, hoc est judicium intellectus. Deinde liberè agere est perfectio simpliciter, ut inde apparet, quod Deus est agens liberrimum. Incongruum autem est, ut ulla creatura magis approximet Deo in perfectionibus suis, quàm angelus, qui est creatura nobilissima. At id esset, si angeli non essent agentia libera, quia experimur in nobis ipsis, actus nostros esse liberos. Sed hac de re prolixiùs dixi *in Topic c. 3. in comment. n. 45. seq.* in materia, de causis liberis, quò vitandæ prolixitatis causâ lectorem remitto. 207 *Eam esse libertam.*

ARTICULUS IV.
De objecto volitionis Angelicæ.

Inprimis eo usque patet objectum voluntatis quousq; patet objectum intellectus: sed tamen, in quantum in eo invenitur ratio boni. Voluntas enim non refertur ad aliquid nisi sub ratione boni. In genere enim repugnat contra rationem appetitus, ferri ad malum: quâ malum, unde à fortiori procedit id de appetitu angelico, qui perfectior debet esse quovis appetitu alio. At sine dubio imperfectionis est, si quis appetitus feratur ad malum. Si quid huic assertioni objici possit, id solutum est *in Topic c. 6. de fine, in comment. n. 25. seqq.* ubi vide. 208

TITULUS XIII.
De Angelorum loquutione.

Sub hoc titulo de duobus videndum est. *primò*, An angeli loquantur. *Secundo*, Quomodo loquantur. 209

ARTICULUS I.
An Angeli loquantur?

210 Per angelum nunc intelligimus angelum, juxta naturam suam præcisè & citrà assumptionem corporis: In quo, cum habeat membra organica, utique sicut illud unitum corpus movere potest, ita potest etiam partes sive organa illius corporis movere, & sic excitare vocem, & proindè loqui.

211 Deinde *Tà* loqui nunc intelligimus indifferenter, ad quemcunq; ista locutio fiat, sive sit ad Deum, sive angelum alium, vel superiorem vel inferiorem, vel hominem, in qua re aliàs speciales controversiæ sunt, ut patet ex *Thom.* 1. *p.q* 107.

212 Hac in re dico I. *Angelis non convenire loquelam per vocis efformationem, ut nos loquimur.* Est per se clarum, quia ad vocis efformationem requiruntur distinctæ partes corporeæ, veluti sunt pulmo, larynx, fauces, lingua, dentes, labra. Unde hæc omnia in sermone humano requiruntur. Est enim sermo vocum articulatarum dispositio, ut *Scal.* definit, 1. *de caus. ling lat. c.* 4. Partes autem corporeæ in angelo non sunt, ut satis suprà patuit.

213 II. *Nihilominus Angelo convenit loquela purificando nomen loquelæ vel sermonis, ab imperfectionibus.* Nam cum angelis locutionem tribuimus, *dignum est*, ut *Greg.* inquit, *l.* 2. *Moral. c.* 5. *ut mens nostra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad sublimes & incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.* Et ipsa scriptura, angelis loquelam tribuit, 1. *Corinth.* 13. *Si loquar linguis Angelorum, &c.* & *Zech.* 1. *Respondit Angelus Deo & dixit, &c.* Et passim alibi.

Loqui in genere quid sit?

214 Id igitur ut explicemus, oportet ut denudemus à nostra locutione, id quod qualitatis corporeæ, adeóq; organa corporea, aëris verberationem, & quæ sunt alia. His remotis, sermo noster habet manifestationem conceptuum. Loqui igitur in genere, & præscindendo à speciali sermone, veluti angelico vel humano, est nihil aliud quam manifestare conceptus. Intelligimus igitur angelum loqui, cùm apprehendimus eum conceptus suos manifestare. Sic & *Thom.* 1. *p.q.* 107. *a.* 1. ait: *Ex hoc quod conceptus mentis angelicæ ordinantur ad manifestandum alteri, per voluntatem ipsius Angeli conceptus mentis unius Angeli innotescit alteri. Et sic loquitur unus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.*

Atque hoc modo declarato termino *loquendi*, evidens est: Angelos loqui. Nam

215 homines loquuntur. Ergò à fortiori id convenit angelis. Consequentia est evidens, quia loqui posse, est perfectio simpliciter. Nam Deo convenit loqui posse, hoc est, manifestare conceptum suum sive voluntatem suam. Unde si id angelis negaretur, homines magis approximarent Deo in perfectionibus, quàm angeli. Ergo cùm Deus sit mensura perfectionum creatarum, angeli simpliciter essent imperfectiores hominibus, quod absurdum est.

ARTICULUS II.
Quomodo Angeli loquantur?

216 Angelos loqui nihil aliud erat, quàm eos manifestare conceptus suos. Hoc igitur nunc quæro: quomodo angeli loquantur, hoc est, quomodo conceptus suos manifestant?

217 Igitur de modo locutionis angelicæ variant Doctores. *Thom. d. l.* existimat: Angelos

Angelos loqui, si per voluntatem suam ordinent conceptus suos, ut sint aperti alii angelo, qui velit eos intueri. Et hoc satis est ad rationem loquelæ. *Varie opiniones*

Scotus 2 *d.* 9 *q.* 2. opinatur: Angelum unum loqui alii, si dere aliqua effectivè imprimat menti alterius angeli, conceptum, similem conceptui suo.

Durand. 2. *d.* 11. *quæst.* 2. Existimat: Angelos colloqui, sicut & nos, & ipsi ad nos loquuntur, hoc est, efformando voces ex aëre, ubi refert *Durandus*, alios opinari, quòd colloquantur, formando characteres in cœlo: Alii aliter opinati sunt.

Ego in hac re nihil temerè decerno. Quod loquantur Angeli, expriori quæstione certum est. Quomodo id fiat, non existimo naturali ratione satis constare. Sic & *August.* ait: *in Enchirid. cap.* 59, *nec sciri, nec affirmari posse, quânam ratione Angeli vel ad aurem forinsecus, vel ad animum hominibus intus loquantur.* Vide eundem, *lib. de Civ. Dei*, 16. *c.* 16. 218

TITULUS XIII.
De motu Angelorum.

Quoad motum Angelorum similiter de duobus videndum est. Nempè an Angeli moveantur? & quomodo moveantur. 219

ARTICULUS. I.
An Angeli moveantur?

In hujus affirmatione communiter ferè Dd. consentiunt. Vide *August. Epist.* 57. *ad Dard Bernh serm.* 5, *in cant. Ambros. t.* 1. *de Spir. Sanct. cap.* 10. *Lombard.* 8. *d.* 6. Et sententiarios *ibidem. Thom.* 1. *p. q.* 53. ejusque interpp. *Suarez disp.* 35. *Metaph. s.* 3. *n.* 48. *& disp.* 51. *s.* 4. *n.* 11. *seq.* aliósque. Estque hæc sententia absolutè vera, & de fide etiam certa. Quanquam cœlorum immobilem esse, docuit *Aristoteles*, ut ex 12. *Metaph. text.* 43. deducunt *Soncinas*, 12. *Metaph. q.* 6. Et *Javell. ibid. q.* 4. Quod tamen ad intelligentias, motrices orbium, restrinxit *Suarez disp.* 35. *s.* 3. *num.* 49. 220 Aristotelis sententia.

Igitur Scriptura satis declarat Angelos moveri, quia sæpè facit mentionem, ascensus & descensus eorum, quæ ad literam sunt specialia nomina motuum localium. 221

Neque aliunde apparet, ulla ratio, cur hîc literam deferere debeamus, & interpretari ea per ἀνθρωποπάθειαν quâ utimur in explicando motu Dei. Nam aliunde constat, ex multis Scripturis, quòd Deus sit immutabilis & ubique præsens. At quod ubiq; est, non potest moveri localiter. Motus enim localis semper fit per amissionem termini, & acquisitionem alterius non habiti, quæ simpliciter repugnant ei, quod immensum est. *Deum esse immobilem.*

Deinde: idem probatur ex motu animæ. Antecedens patet, saltem cum anima egreditur corpus, & id deserit. Tum enim amittit realem præsentiam ad corpus, quod informavit. At mutatio præsentiæ, est nihil aliud quàm motus localis. Indéque cogitari non potest, quòd quicquam mutet præsentiam, citra motum localem, nisi fortasse id sit per extrinsecam denominationem, veluti, ut quid mutet præsentiam ad aliquid, si illud aliud retrocedat, quomodo arbor in flumine existens mutat præsentiam ad aquam præterlabentem. Talis autem mutatio præsentiæ in anima locum non habet. Corpus enim non fugit & deserit animam alibi relictam. Illud ipsum enim fugere, non convenit corpori nisi per influxum animæ. 222 *Animam moveri.*

Consequentia autem istius argumenti patet, quia, recedendo ab immensitate, simpliciter 223

Etiam Angelos moveri.

simpliciter est perfectionis, posse mutare locum. At non oportet, ut major sit perfectio in anima, quàm in angelo.

Immobile aliquid est dupliciter.

Ut, quod dixi, intelligatur, notandum est: Esse aliquid immobile dupliciter, *uno* modo si sit immensum, & sic ubique, quod localiter moveri non potest, ut anteà probavi, *num.* 221. *Alio* modo, si sit affixum alicui finito & determinato spatio, unde non egredi possit, quomodo animalia quædam, & res cæteræ immobiles sunt. Jam primus modus immobilitatis angelis non convenit, quia hi ubique non sunt. Posteriorem autem modum immobilitatis dico esse maximæ imperfectionis. Ita patet comparando animalia. Nam sine dubio perfectiora sunt animalia mobilia ἀνυπόστοις, quia habent omnes immobilium perfectiones, & præterea motum. Et hinc homini, qui perfectissimus est in genere animalium, & proinde mensura perfectionis in cæteris animalibus, etiam motus convenit.

224 Et hinc nunc peculiaris ratio sumi potest. Angelus exhibet præsentiam spatio finito, ut patet ex remota ab eo immensitate. Et non est affixus spatio, ut proximè patuit, *num. præced.* Ergo potest moveri localiter. Consequentia patet, quia dimisso spatio habiti non potest esse citra motum localem.

225 *Objectiones*, quæ contra hanc doctrinam speciosè fieri possint, non sunt, nisi quæ sumuntur ex conditionibus *Aristotelicis* motûs Physici, quem ultro fateor Angelis non convenire. Patebitque id mox plenius sequente quæstione.

ARTICULUS II.

Quomodo Angeli moveantur.

226 In hoc titulo multæ particulares quæstiones continentur, quæ distinctim excutiendæ sunt, ut intelligatur, qualisnam sit motus angeli. Ante quæ dico: Angelum moveri simpliciter movendo ubi suum, & sic exhibendo præsentiam spatio uni, dimisso spatio alio. Nunc quæritur.

PUNCTUM I.

An motus Angeli sit motus Physicus?

227 *Scotistæ* angelis tribuunt motum Physicum, ut refert *Pererius l. 2. de Philos. nat. cap. 2.* Unde iidem Physicæ subjectum constituebant non corpus naturale, sed substantiam naturalem.

Ab hac tamen opinione alii communiter recesserunt. Et nominatim Angelis non convenire Physicum motum, docent *Thomas 1 p. q. 53. ad primum. Perer. d. l. & Scalig. Exerc. 359 s. 12.* aliique plurimi.

Requisita motus Physici, quæ absunt.

Igitur multa desunt angelis, quæ requiruntur ad motum Physicum, hoc est, qualis est in rebus Physicis. Primò motus Physicus requirit subjectum partibile, & divisibile, per *Arist. 6. Phys. t. 32. & 86. seqq.* At angeli non sunt divisibiles, hoc ipso, quia sunt immateriales.

Deinde: quod Physicè est mobile, etiam Physicè est in loco, loquimur enim de motu locali, unde proportio inter motum & locum Physicum necessaria est. At angelis non convenit locus Physicus. Locus enim Physicus continet & circumscribit locatum, & quæ aliæ sunt conditiones 4. *Phys. cap. 4.* Hæc autem longè absunt à natura angelica.

Tertiò: principium motûs Physici est materia & forma, ut *Aristoteles* clarè docet, unde in mobili Physico, quod in se movetur, requirit *Aristoteles*, partem motam & partem

& partim moventem, hoc est, materiam & formam. At hæc propriè non conveniunt angelo; quia is non est corporeus. Alia mitto.

PUNCTUM II.

An Angelis motus conveniat per extrinsecam denominationem?

228 Ita censuit *Cajetanus, ad 1. part. q. 53. a. 1.* Et *Herveus 1. d. 17. q. 1. a. 2.* Et alii quos enumerat *Suarez disp. 51. Metaph s. 4. n. 13.* Illi igitur existimârunt: Angelum non esse proprium motûs subjectum, sed intelligi cùm moveri cùm moventur alia.

229 *Rejicitur affirmans sententia.*

Hæc sententia subsistere non potest. Nam 1. fieri potest, ut angelus moveatur non moto alio, cui propinquus est. Veluti quiescente & manente materiâ in eodem loco: angelus tamen potest recedere ab illa. 2. Si angelus non moveret, nisi per denominationem extrinsecam, tum revera ipse, præcisè & juxta naturam suam, remotóque omni extrinseco, esset spatio affixus, quod probavimus antea esse imperfectionis. 3. Et rursus non moveretur nisi impropriè & per magnam κατάχρησιν, ad eum modum, si quis diceret arborem in flumine moveri, quia semper aqua recedit ab illa; aut sicut arbor movetur in ripa, prætereunte navi.

230 *Ne quidem in assumpto corpore movetur per accidens.*

Denique: si vel maximè angelus moveatur in assumpto corpore, tum tamen in illo non movetur per extrinsecam denominationem & per accidens, vel ad motum corporis, sed potius corpus movetur ad motum ipsius, indéque, à priori, angelo convenit motus ipse, ut bene disputat *Suarez, disp. 51. sect. 4. n. 18.* Nam licet, quoad nos, seu in externa specie, videatur angelus moveri, per accidens: quia totum illud apparet per modum unius corporis viventis, tamen revera id, quod movetur, non est unum per se, sed duo, quæ non habent inter se unionem, nisi motoris & moti: Et ideò angelus non propriè movetur ad motum corporis, sed seipsum dum movet, secum defert tale corpus quod vocatur assumptum accidentaliter, propter motionem, in eo ab angelo exercitam.

Simile est, cùm corpus portatur ab angelo, per aërem; veluti, cùm angelus portabat *Philippum* aut *Habacuc*, ubi angelus non fertur ab homine, sed homo fertur ab angelo: Et proinde primò motus convenit angelo, consequenter autem homini.

PUNCTUM III.

An Angeli motus sit instantaneus?

231 Dico **I.** *Angelum posse mutare præsentiam suam in instanti.* Veluti si præsens sit angelus toti conclavi, facere potest, ut in momento præsens sit uni parti illius conclavis. Ita patet, quia non apparet repugnantia ulla in isto modo subitaneo contrahendi præsentiam. Revera enim ibi non est motus localis, sed solùm ut loquebar, contractio præsentiæ.

232 *Instans non moveri in instanti.*

II. *probabile est, Angelum in spacium distans non movere in instanti*, veluti ut ejus motus Gissâ Venetias sit instantaneus. Ita apparet, quia secus videntur eidem rei convenire contradictoria. Nam Venetiæ, quæ sunt terminus ad quem illius motûs, sunt in potentia ad terminandum illum motum. E. de facto tum non terminant. Et tamen si motus sit instantaneus, eodem momento, quo angelus est Gissæ,

est etiam Venetiis, & sic Venetiæ eodem momento quo in potentia erant ad terminandum motum, adeóque non terminabant, de facto tamen terminant.

233 Solet *objici* exemplum de illuminatione, quæ fit in instanti, ubi non est repugnantia.

Resp. Exemplum esse dissimile, ut *Thom.* probat 1. *p. q.* 53. *a.* 3. quia lumen in aëre est terminus motûs localis solaris. Non repugnat autem terminũ motûs incipere in instanti, quod etiam est in generatione substantiali, cujus terminus incipit in instanti. Eodémque sensu illuminatio dicitur in instanti. At motus localis Angeli non est terminus alterius motûs, sed est motus præcisè. Confer & *Colleg. Conimb. lib 6. phys. c. 6. q. 1. a. ult.*

234 *Tarditas motus in corporibus unde fit.*

III. Celerrimus est motus Angeli, atque inde videtur esse quasi instantaneus. Ita patet, quia tarditas motus provenit in corporibus, vel ex resistentia medii, unde tardior est motus per aquam, quàm per aërem: vel ex impenetrabilitate partium mobilis, unde si quid in vacuo moveretur, moveretur tamen successivè & non in instanti, quia quo tempore hoc spatium occupat, v.g. pes hominis cadentis, in uno & eodem tempore non potest illud spatium occupari à capite hominis. At neutra causa datur in angelo. Nam nec ipsi ullum corpus resistit, nec etiam habet quantitatem, unde ei conveniat partium impenetrabilitas.

Celeritas in motu Angelico est tanta, ut putetur ob id ubique esse.

Et propter istam motus celeritatem, aliqui dicunt: Angeli motum esse instantaneum: Imò angelum (non moveri, sed) esse ubique. *Origines* in *cap. Jobi: Dæmon ubique est, totum mundum subitò pervolans.* Ubi quòd non vera ubiquitas intelligitur indicatur per vocem *subito pervolare.* Quod tamen indicetur celerrimus motus, indicatur inde, quod vel hinc ubique putetur esse angelus.

PUNCTUM IV.

An Angelus transiens ab extremo ad extremum, necessariò transeat per medium.

235 *Thomæ sententia.*

Thom. 1. *p. q.* 53. *a.* 2. respondet per distinctionem. Ait igitur angelum aliquando moveri motu continuo, aliquando motu non continuo. Et primo modo non posse angelum moveri, ab extremo ad extremum, nisi per medium. Estque id per se evidens. Nam continuitas motûs angelici, ferè non aliunde desumitur, quàm ex continuitate spatii. *Ferè* dixi, quia potest illa continuitas etiam sumi ex continuitate durationis. Motum autem non continuum ait fieri posse, ab uno extremo ad aliud, non pertransito medio.

Unde apparet: quòd de sententia *Thomæ*, motus angeli non necessariò fiat per medium, quódque adeò secus fieri possit. Veluti angelus potest Giss â moveri Francofurtum, vel Spiram, non transeundo per media loca, veluti Fridbergam, vel alia interjacentia. Non solum autem loquitur de continuitate, quæ sit secundùm lineam rectam, sed de omni continuitate, quæ excludat transitum per medium quelecunque. Ita docent etiam alii *Thomistæ.*

236 *Rejicitur.*

Hæc tamen sententia ab aliis non admittitur, quia nititur falsâ hypothesi, quòd scilicet angelus sit in loco non aliter, quàm per operationem. Unde juxta illam hypothesin congruè dicitur, si aliquis angelus hîc operetur, & postea operetur Francofurti, nec tamen operetur in ullo spatio interjecto, quod moveatur de loco Gissêno, ad locum Francofurtensem, non transeundo per medium. Contra istam autem

autem hypotheſin ſatis fuit, ſuprà, *lib.* 1. *c.* 17. *n.* 9. Iſtâ autem hypotheſi dimiſſâ, nulla relinquitur veriſimilitudo, juxta quam talis motus angelis tribuendus ſit.

TITULUS XV.

De actionibus tranſeuntibus Angelorum.

Sub hoc titulo de tribus videndum eſt controverſiis, nempè an poſſint angeli producere ſubſtantias? An poſſint qualitates materiales producere? Et quomodo alia corpora moveant? 237

ARTICULUS I.

An Angeli poſſint producere ſubſtantias?

Loquor nunc de Angelo, juxta naturam illius, & qualis eſt citra aſſumtionem corporis. Poſtea enim videbitur ſequenti titulo: An angelus generare poſſit in aſſumpto corpore. 238 *Præcognita.*

Deinde loquor de tali productione, in qua ipſe angelus influat producendo aliud, non vero ſit ſolùm cauſa applicans activa paſſivis, ut hoc modo det occaſionem progenerandis ſubſtantiis, à propriis ſuis cauſis. Nam hoc modo poſſe angelos producere ſubſtantias, certum eſt. In tali enim actu nihil facit Angelus niſi quod movet corpus unum ad aliud, veluti ſi moveat uſtile ad ignem, gignetur ignis. Et ſic in aliis. Angelos autem habere vim movendi corpora per ſe planum eſt, & poſtea etiam magis dilucidabitur. Cæterùm: ſic angelus non eſt Phyſica (ut loqui ſolent Metaphyſici) cauſa productionis ſubſtantiarum, ſed moralis ſolùm, ut ei effectus imputetur. Ipſe enim non attingit productionem formæ, niſi diſpoſitivè & remotè. Ignis enim (ut propoſito exemplo utar) in ſeſufficiens eſt, ad producendum ignem, unde per accidens eſt, ut ei ab angelo extrinſecus jungatur aliquid uſtile, quod æquè benè poſſet fieri à vento, vel homine, &c. 139

Loquendo igitur de Phyſico influxu ad productiones rerum. Dico *I. Angelum non poſſe producere ullam ſubſtantiam per creationem.* Duo enim ſunt modi producendi ſubſtantias, alter eſt per creationem, alter per generationem. E quibus priorem nunc removeo, de quo patet. Nam inprimis, ut priori capite patuit, ad creandum requiritur infinita virtus, propter modum agendi, qui eſt in creatione: quippè cùm agens per creationem agat in non-ens. At virtus infinita non convenit angelo. 240 *Angelum non poſſe creare.* 241

II. Angelus non poteſt generare corpora. Ita frequenter Doctores docent. Vide *Thom.* 1. *p. q.* 110. *a.* 2. *& l.* 6 *contra gent. cap.* 103. *Quodlib.* 9. *art.* 10. *Durand.* 2. *ſent. d.* 7. *q.* 4. *Suarez, diſp.* 35. *ſ.* 6. *n.* 2. *ſeqq.* Difficulter tamen datur adæquata ejus rei ratio. *Nec generare.*

Durandi ratio hæc eſt: quia in natura nihil eſt ſupervacaneum & fruſtra. At id eſſet, ſi angeli poſſent producere corpora, cùm alioquin etiam ſufficiens virtus ea producendi ſit jamdum in natura. *Sed* hæc ratio ſufficiens non eſt. Nam frequenter in natura fit, ut plures cauſæ ſint ſufficientes ad unum effectum. Ignis ab alio igni produci poteſt, & poteſt etiam produci ex percuſſione ferramenti ad ſilicem. Ranæ ranas gignunt, & eædem etiam gignuntur per influxum ſolis. Et ſic etiam in aliis. Pertinétque hoc ipſum, non ad ſuperfluitionem naturæ, ſed ad naturæ divitias & fœcunditatem, (ut *Suarez* loquitur) in eum finem, ut ſi quod agens non ſit ſatis applicatum, aliud ſit, ut ſufficienter res iſta conſervari poſſit in ſpecie ſua. 242 *Rationes aliorum examinantur.*

Thom. in prima parte probat id inde, quia ſi angelus poſſet producere aliquod 243

corpus naturale, tum vel ei in ſpecie eſſet ſimilis, vel contineret naturam corporis eminenter & in virtute ſua. Non *primum*, quia angelus eſt incorporeus. Non *poſtremum*, quia id ſoli Deo convenit. Sed tamen nec hinc rationem *Durandus*, ubi ſuprà, exiſtimat ſufficientem eſſe. Et certè cœlo non eſt in ſpecie ſimilis rana, nec etiam cœlum Deus eſt, & tamen poteſt producere ranam.

244 *Ratio Suarez.*

Suarez igitur, quaſi explicans *Thomam*, hanc ponit rationem: Inprimis angelus non continet eſſentias rerum naturalium eminenter. Ad hoc enim requiritur infinitas, ut & ſuprà indicabamus, concludentes ideò non convenire Angelis, quòd intelligant per ſubſtantiam, quia ex defectu infinitatis non continent eſſentias omnium rerum eminenter. Atque hinc angelus non eſt ſufficiens ad producenda corpora, ſicut Deus ſufficiens eſt propter eminentiam virtutis infinitæ. Ex alia autem parte angelus eſt valde diſſimilis & diſproportionatus, quia materiam & formam non habet, quæ ſunt generaliſſima principia corporum. Unde ſi in iſtis generalibus non convenit angelo, cum aliqua re naturali, quomodo proportionatus poteſt eſſe, ad producendum, verbi gratiâ, leonem, vel muſcam, vel aliud. In omni enim agente requiritur ſimilitudo, & ea quidem non adeò remota cum re genita. Unde hactenus cœlum magis proportionatum eſt ad producenda corpora, quàm angelus, qui eſt res merè ſpiritualis.

245 Solet *objici*: Quicquid poteſt virtus inferior, id etiam poteſt virtus ſuperior. At inferior virtus, hoc eſt, corporalis, producere poteſt corpus, veluti ignis ignem. Ergo multò magis id poteſt virtus ſuperior, hoc eſt, ſpiritualis in angelis.

Reſp. Quod poteſt virtus inferior, id poteſt etiam virtus ſuperior, ſervando tamen objectum hujus virtutis, & non egrediendo totam latitudinem ejus. Aliâs enim rana ranam producere poteſt, homo tamen etſi ſit virtutis ſuperioris, ranam producere nequit. Et ſic etiam in aliis. Producere autem corpus aliquod oſtendimus eſſe extra latitudinem objectorum poſſibilium ab Angelo, propter diſproportionem ejus ad corpora.

246 *Angelos non generare animas.*

III. Angeli non generant animas. Ita patet, quia animæ, cum ſint formæ, non producuntur, ſed comproducuntur & ingenerantur. Unde ſi angeli generarent animas, etiam generarent animata, adeóque homines. Patuit autem id eſſe falſum, ex priori propoſitione.

247 *Vel Angelos.*

IV. Angeli non generant Angelos. Ita primò certum eſt ex Scripturis, *Matth.* 22. *verſ.* 30. Unde & ἄγαμοι dicuntur à *Damaſcen. l.* 2. *de orthod. fid. c.* 3. Et demonſtratur id à fine. Generatio eſt propter conſervandam ſpeciem, ne ſcilicet ipſa intereat, deficientibus individuis. At angeli ſunt naturâ incorruptibiles, ut ſuprà vidimus. Unde & nos, cùm in futura vita habituri ſimus ἀφθαρσίαν, non generabimus vel generabimur in eâ, per *d. c.* 22. *Matthæi.*

ARTICULUS II.

An Angeli poſſint producere qualitates materiales?

248 Per qualitates materiales intelligo, calorem, frigus, ægritudinem, ſanitatem, humiditatem, ſiccitatem, &c. De qualitatibus enim ſpiritualibus indubium eſt: Eas poſſe produci ab angelis. Angelus enim poteſt docere hominem de ſuis conceptibus & de divina voluntate, unde ſic menti humanæ poteſt inferre notitiam, quæ eſt qualitas ſpiritualis.

249 Loquor autem & hîc de productione immediata angeli, non eâ, quæ fit applicando

cando activa passivis, hoc est, urens ustili, & humectans humectabili, & herbam sanantem morbo. Ideo hoc sensu potest producere calorem, humiditatem, sanitatem. Extra hunc sensum.

Dico: *Angelum non posse producere qualitates materiales.* Hæ enim qualitates habent naturam cohærentem, cum rebus corporeis, sive materialibus. Unde si quid prorsus improportionatum sit, ad productionem corporis, erit etiam prorsus improportionatum, ad productionem qualitatis materialis. Antecedens verò probatum est de angelis antea. 250

Objici solet. Animam posse qualitates materiales producere. Ergo à fortiori posse id angelum. Anima enim attentè considerando res, infert calorem capiti. Item fortis imaginatio, quæ est actus animæ, mutat animal in calore & frigore, rubedine & nigredine, sanitate & morbo. Notum est, quod cura, (quæ est actus mentis) canos facit, idémque est in innumeris aliis. 251

Respondeo: esse hac in re disparem rationem animæ & angeli. Ista enim omnia non conveniunt animæ, ut præcisè spiritualis est, quo in casu, à fortiori conveniret angelis, quod animæ convenit: Sed convenit ei inde, quia est forma corporis. Unde consequitur: ut intimam habeat cum corpore coniunctionem, & eodem etiam tanquam organo utatur, in multis operationibus suis. Clarum id inprimis est de operationibus sensitivis & appetitivis, quæ omnes fiunt ab anima, per commercium cum corpore. In istis autem frequentissimè obveniunt istæ transmutationes. Intellectio autem: etsi sit quoad judicationem specierum immaterialis: tamen intellectus quoad specierum receptionem, utitur organis corporeis. Unde ex attentâ speculatione *καχοχυμία* oriri solet, propter elevationem caloris ad cerebrum, ut ibi specierum receptio juvetur, unde & calor sequitur. Ita & *Thom. 1. p. q. 110. a. 2. ad primum.* 252

ARTICULUS III.
De Angelorum vi motiva.

Hâc de re duo tractanda sunt. 1. An angeli moveant aut movere possint aliqua corpora? 2. Per quid moveant? 253

PUNCTUM I.
An Angeli moveant aliqua corpora?

Huius quæstionis non adeò difficilis est decisio. Inprimis enim scripturæ clarè id docent, quando meminerunt angelos transportare homines, veluti *Philippum* & *Habacuc*, & alios. Ex hypothesi etiam Peripateticorum id certum est, quia dicunt angelos movere cœlum & orbes cœlestes. Quanquam hac de re valdè ambigo. Inprimis enim videtur natura cœli ad hoc sufficiens esse: neque apparet: cur non potuerit Deus facere rem aliquam inanimatam, quæ seipsam ex natura sua moveat, in loco suo, ut porrò opus non sit externo motore. Sed hæc res pertinet ad Physicam. 254

Cœlum non indiget motrice intelligentia.

Dimissâ igitur ista hypothesi, aliter ex Philosophia probari potest: quòd angeli possint corpora moveri. Id sic conficio. Angeli possunt se movere, ut priùs patuit *n. 221.* Ergo etiam possunt movere corpora. Consequentia apparet, quia ex hoc, quod angeli seipsos movent, apparet: quòd efficientia motus, sit proportionata naturæ & perfectioni angelicæ. Vnde clarè sequitur: quod movere non excedat 255

virtutem

virtutem angeli. Inter omnes autem motus, nobiliſſimus eſt iſte, quo angeli ſe movent. Ergo à fortiori ſunt proportionati ad motus imperfectiores, ut ſunt motus corporum. *Si ineſt id quod majus eſt, etiam inerit id* (.ntra idem genus loquendo) *quod minus eſt*, ait *Ariſtot. 2. Top. c. 10.* Alii alias rationes afferunt, de quibus vide *Thom. 1. p. q. 110. n. 3. Suarez diſp. 53. ſ. 6. n. 15. & ſeqq.*

256 *Objicitur:* Angeli non poſſunt producere qualitates materiales, ut priori quæſtione patuit. Ergo nec poſſunt producere motum localem in corporibus. Neque enim videtur inter iſta diverſa ratio inveniri poſſe. Cùm hic non minus ſit connexus cum materia, ac eſt iſte.

Cur Angelus poſſit motū producere, & non etiam qualitates materiales?

Reſpond. Ratio diverſitatis eſt in iſto, quòd motus localis ex genere ſuo præſcindit à motu corporis, unde motus corporis non eſt tam materialis ac eſt calor: cum nullus calor poſſit eſſe in re immateriali. Eſt autem idem etiam de qualitatibus materialibus aliis. Atque hinc fit, ut motus localis magis proportionatus ſit virtuti angelicæ, quàm eſt ulla materialis qualitas. Alias differentias afferunt alii. Ergo hanc probo maximè.

PUNCTUM II.

Per quid Angeli moveant corpora?

257 Interrogo de principio motûs angelici, qua de re quæſtio eſt, tum ex parte ipſius angeli, per quam ſcilicet iſti potentiam moveant: tum ex parte mobilis, an ſcilicet illi neceſſariò imprimant impetum aliquem per quem moveatur corpus, ſicut projiciens projecto ſolet impetum imprimere.

Quæstio I.

An in Angelo ſit peculiaris potentia motiva?

258 Igitur quantum ad primum, exiſtimant aliqui, Angelos movere corpora per voluntatem ſuam, nec eſſe in iis peculiarem potentiam, ſecundùm quam conveniat eis movere. Et probatur, quia in angelis datur ſolùm intellectus & voluntas. Jam intellectûs opera non eſt movere. Ipſius enim actus non eſt per modum tendentiæ ad aliud: quod oportet ut ſit in facultate motiva, ſed qua attrahendo obiectum ad ſe, ut & ſuprà conſtituimus. Relinquitur igitur ut motio illa fiat ab angelo per voluntatem. Ita docet *Soncinas 12. Metaph. q. 35.* & *Durand. 1. d. 45. q. 2. Capreol. 2. d. q. 2. art. 1. Argent. d. 8. q. 1. art. 1.* aliique.

259 *Angelum movere per potentiam.*

Alii tamen, præter intellectum & voluntatem, ponunt in angelo (quod proportionaliter etiam de anima concedunt) facultatem motivā, quâ angelus & ſe & aliud movere poſſit. Ita tenet *Colleg. Conimb. 2. de cœl. c. 5. q. 7. & de anim. ſepar. diſp. 6. art. 3. ad finem. Suarez in Metaph. diſp. 35. ſ. 6. n. 22, 23. art. 7. ad 12.*

Ejus rationes hæ ſunt. *I.* Quia etiam divinum velle, ut ſic & præciſè conceptum non operatur ad extra, ſed modo intelligendi noſtro operatur ad extra, cùm Deus per voluntatem ſuam applicat potentiam, quam habet ad ſic agendum. *II.* Voluntatis actus, ut ſic, eſt actus immanens, nec eſt operativus extra ſe: Nec apparet ratio, cur id debeat tribui voluntati angelicæ, cùm non conveniat voluntati noſtræ: *III.* Anima noſtra proprium ſuum corpus non poteſt movere per ſimplicem volitionem, ſed facit id juxta voluntatem ſuam, applicando vim motricem. Ergo multò magis iſta vis requiritur ad movendum corpus alienum.

IV. Si voluntas angelica eſſet ſufficiens ad movenda corpora, tum id eſſet inde, quia

quia movet angelus per voluntatem ſuam. At hoc inprimis eſt inſufficiens. Nam etiam per voluntatem intellectus angelicus vult intelligere. Et tamen ibi non eſt identitas intellectûs & voluntatis, ut admittitur. Vnde ſicut intellectus intelligit per voluntatem, quatenus ſcilicet voluntas movet potentiam intelligendi (à ſe diſtinctam) ad opus vel actum ſuum, hoc eſt, intellectionem. Ita etiam movet angelus per voluntatem ſuam, quatenus ſcilicet voluntas excitat vel applicat virtutem motivam (à ſe diſtinctam) ad actum ſuum, hoc eſt, motionem. *Quomodo angelus moveat per voluntatem?*

Utrámque potentiam eſſe probabilem video. Priorem tamen ſimpliciter probabiliorem exiſtimo, propter communem modum loquendi, & ſententiam receptam de numero facultatum animæ, & proinde Angelorum, quæ vulgò duæ ſolùm ponuntur. Juxta *Suarezii* ſententiam autem numerus iſte multiplicatur, additâ tertiâ facultate, quæ ſit facultas motiva. Exiſtimo tamen rationes *Suarezii* ſatis difficiles eſſe, unde nec hanc ſententiam improbo, ejúſque rationes inſolutas relinquo. 260 *Sententia Auctoris.*

Quæstio II.

An Angelus movendo inprimat impetum mobili?

261

Reſp. Per diſtinctionem 1. *Cum angelus movet corpus, cui continuè adeſt, nullo opus eſt impetu.* Ita patet, quia impetus requiritur ad explendum defectum præſentiæ motoris, h.e. cum motor non adeſt mobili, & tamen motus in mobili continuatur, oportet ut ſit aliqua cauſa continuans iſtum motum in mobili. Hæc igitur cauſa eſt impetus. Unde nullo opus eſt impetu, cùm homo movet lapidem per aërem portans illum manu ſuâ. Ibi enim motor (homo) proximè adeſt mobili. Unde nullo opus eſt impetu, qui ſolùm requiritur in continuationem motus, cauſa non contingente vel tangente ipſum mobile. Unde à fortiori id procedit, cùm angelus movet aliquod corpus ſibi proximum, veluti quod portat angelus, non imprimi ſcilicet tunc aliquem impetum ab eo.

262

2. *Cùm autem angelus movet aliquod corpus diſtans, veluti projiciendo quid ſurſum, tum neceſſariò imprimit aliquem impetum.* Nulla enim aliâs cauſa dari poteſt perpetuati motus, ſi hic impetus negetur. *Quomodo imprimat impetum.*

263

Solet *objici*: Impetum eſſe qualitatem materialem. Suprà autem dictum eſt, angelum non poſſe producere qualitatem materialem. *Reſpondeo:* Impetus ex ſe ordinatur ad motum localem. Unde ſicut motus localis, ut ſic, præſcindebat à motu materiali, ita etiam eſt in impetu. Sic enim angelus, præſertim minoris virtutis movetur ab angelo, potentiæ ſuperioris, (quod fieri poſſe docet *Suarez in Met. diſp.* 35. *ſ.* 6. *n.* 28.) tum ſi motus iſte continuatur, abſente angelo movente, neceſſariò etiam impetus imprimetur angelo mobili. Atque ſic impetus ex genere ſuo non eſt qualitas materialis; indéque proportionatus eſt virtuti angelicæ, ſicut & ipſe motus localis. Vide ſuprà *citato, n.* 257.

TITULUS XVI.

De aſſumptione corporum.

264

Loquor nunc de corporibus, in quibus apparere ſolent angeli, ſub quo titulo de quatuor videndum eſt. 1. An aſſumant corpora? 2. Qualia ſint ea corpora? 3. Quomodo eis uniantur? & 4. Quos actus in illis poſſint exercere?

ARTICULUS I.

ARTICULUS I.

An Angeli assumant corpora?

265 De Scripturæ sententia facilis est responsio. Nam ea tradit, angelos esse spiritus, & proinde expertes materiæ. Unde consequenter ex proprietate naturæ suæ sunt invisibiles. Nihilominus de facto aliquando sunt visi & tacti. At

Tangere vel tangi nisi corpus nulla potest res.

ut *Lucretius* ait. Relinquitur igitur, quòd saltem pro tempore se velârint corporibus. Atque hoc etiam in notitiam gentilium venire potuit, quibus etiam multi ejusmodi apparitiones factæ sunt. Et tamen angelis non potest, ex principiis Philosophiæ, natura corporea attribui.

266 Sunt aliqui, qui apparitiones angelorum in corporibus interpretantur ad modum visionum Propheticarum, quæ sunt secundum imaginationem. Sed si ita esset, non facta esset illa apparitio promiscuè ad homines. Vide *Thom. 1. p. q. 51. a. 2.*

ARTICULUS II.

Qualia sint ea corpora?

267 *Cadavera defunctorum.* *Resp.* 1. Cùm angeli possint movere corpora. Ergo & movere possunt cadavera hominum defunctorum, & sic consequenter in iis apparere.

268 *Quomodo dicantur aërea.* 2. Nihilominus alio etiam modo possunt assumere sibi corpora, aliunde ea fabricando, & conjungendo corpora. Ut plurimùm autem dici solet, quòd illa corpora sint *aërea*, idque propter subitaneam evanescentiam, & quia ista etiam corpora visa sunt solvi & iterum coire. Et quæ sunt id genus indicia alia. Sicut enim aqua aliquando concrescit in glaciem, & aliquando durescit in crystallum: ita aër, quo se vestiunt angeli, densari potest in corpus aspectabile. Ubi etiam non displicet aliquibus: si aër solus non videatur satis esse, ad varietatem colorum, quod possit angelus admiscere aliquid aquæ aut vaporis, unde existat, sicut id fit in iride. Namque iris.

269 *Mille trahit varios adverso sole colores.*

Vide *Petrum Martyrem Class. Loc. cap. 9. num. 13. 25. & 26.*

Objicis: Ita angelum facere corpus, quod suprà negabamus, *num. 243.*

Respondeo: fabricatio illa corporis, non fit per veram generationem, sed solùm, aërem dispersum congregando, ejúsque partes uniendo, vel etiam cum vaporibus aqueis conjungendo, quæ omnia potest exequi angelus, non generando: sed movendo corpora. Unde etiam specie non differt tale corpus angelicum, à reliquo aëre, sed solùm accidentaliter, hoc est, secundùm varietatem & densitatem, quæ essentiale discrimen non faciunt, ut patet de aëre subtili sive tenui, & aëre obscuro & nebuloso. At conclusum est suprà: angelum habere vim movendi corpora.

ARTICULUS III.

Quomodo Angelus uniatur corpori?

270 Inprimis intelligi potest angelum uniri corpori tripliciter. 1. *Hypostaticè*, sicut ὁ λόγος assumpsit corpus. 2. *Essentialiter*, sicut anima unitur corpori. 3. *Per unionem accidentalem*, ut uniatur corpori, sicut motor unitur mobili.

271 Igitur *Tertull. lib. de carne Christi.* ait, angelum unire sibi corpus hypostaticè. *Aureolus* verò apud *Capreol. 2. d. 3. q. 1. a. 2.* censet angelum uniri corpori, per modum

modum formæ, ut refert *Pelarg. in Damascen. lib. 2. cap 3. p. 19.*

Utraque sententia improbabilis est, unde frequenter contemni solet à Philosophis, nec eget refutatione. Inprimis quia suprà patuit: Angelum non debere esse quid incompletum, unde nequit esse forma. Nullum etiam indicium est, veniendi ad unionem hypostaticam, cum satis sit unio per modum motoris & mobilis.

Atque hæc sententia de tali unione, posteriùs memoratâ, acceptanda est, quæ requirit tres conditiones, ut colligit *Becanus p. 1. tract. 2. Theol. Schol. cap. 1. q. 46.* Nempe requirit illa unio, ut 1. angeli substantialiter existant in corporibus. 2. ut existant per modum talem, quali modo motor est in mobili. 3. ut utantur iis corporibus, tanquam instrumentis ad se manifestandos. Unde alterius generis unio est, cùm angelus unit se corpori solùm ob operationem quandam, & non ad sui manifestationem, qualis fuit, cum angelus assumpsit linguam asinæ ad loquendum. 272 *Unio Angeli ad corpus tria requirit.*

ARTICULUS IV.

Quos actus possit Angelus exercere in assumpto corpore?

Resp. *I. Angelus in assumpto corpore potest exercere omnes actus, quos potest exequi vis locomotiva quatenus talis est.* Ita patet: quia movere corpus est actus angelo satis proportionatus, ut suprà patuit: tum etiam, quia angelus unit se corpori, ut motor se unit mobili. Ita ergo angelus in corpore assumpto potest progredi, movere manum ad os, ori ingerere cibum, aperire labia, movere linguam, & sic comedere, & loqui, & quæ sunt hujusmodi. 273

Dixi: *quatenus talis est*, hoc est, in quantum tales actus proficisci possunt à vi motiva. Nam quicquid in istis aliâs est vitalitatis, angelis non potest convenire in assumptis corporibus, ut mox dicam. 274

II. Actus vitales non possunt exerceri ab angelis in corporibus assumptis. Veluti angelus in corpore assumpto, non potest cibum concoquere, eum vertere in substantiam corporis, ut inde augescat, &c. Ita patet: quia corpus illud assumptum, supposità unione accidentali angeli ad ipsum, nihil cooperatur ad actus angeli, ne quidem per modum instrumenti, sed est merè παθητικὸν. Ergo in corpore non potest angelus actum exercere, ad quem aliâs secundum naturam suam est improportionatus. Tota enim operatio angeli exercita in tali corpore adæquatè vendicatur angelo. At idem est angelus, unitus corpori & recedens à corpore. At angelus extra corpus non potest exercere actus vitales suprà dictos, qui simpliciter requirunt commercium cum corpore. Ergo nec eos exercere potest intra corpus. 275

III. Atque hinc simpliciter sequitur: angelos in corpore assumpto non posse generare. Generationis enim eadem est ratio, quæ & cæterarum vitalium actionum. Sed hac de re satis dixi, superiùs *ad nu. 31.* cum quibus confer *Thomam 1. p. q. 51. a. 3. 2. d. 8. a. 4.* Et de potentia *quæst. 6. art. 8.* & alios. 276

CAPUT V.

DE ANIMA SEPARATA.

1. *TErtiò inter spirituales substantias in Metaphysicis agitur de anima separata.*

2. *Anima*

2. *Anima ſeparata eſt nihil aliud quàm anima hominis, poſtquam è corpore eſt egreſſa.*

3. *Anima igitur eſt ſpiritus finitus intelligens, includens naturalem propenſionem ad corpus.*

COMMENTARIUS.

1 Principio hîc, antequam progrediar, conſtituendum eſt, procœmii loco: animæ rationalis aliquam conſiderationem Metaphyſicam eſſe.

TITULUS I.

An Metaphyſici ſit agere de anima rationali.

Rationes dubitandi.

Ratio dubitandi duplex eſt. Nam 1, videtur nihil ſciri poſſe, lumine naturæ de anima ſeparata, quia nec novimus inde: eſſe vitam æternam, vel æternam damnationem, vel æternum judicium, vel reſurrectionem mortuorum, quæ omnia pertinent ad conſiderationem animæ ſeparatæ. Indéque ſequitur, ſi quid de anima, taliter exiſtente, ſciamus, id ſolùm eſſe per revelationem. At quæ talia ſunt, tranſcendunt Philoſophiam, & tractantur in Theologica.

2 Ex alio capite videtur: quicquid de anima ſcibile eſt, pertinere ad Phyſicam: Nam anima eſt forma hominis, atque ideo principium corporis naturalis. At principia tractantur in eadem diſciplina cum principiato. De principiato autem, h. e. de homine, non tractatur niſi in Phyſicis.

3 *Anima quadrifariam poteſt conſiderari.*

Ergo hac in re exiſtimo opus eſſe diſtinctione. Poteſt igitur anima rationalis quadrifariam conſiderari. 1. quoad attributa quædam, quæ ex ſola revelatione conſtant, veluti quòd anima ſeparata iterum aliquando ſit unienda corpori: quod de ſingulis futurum ſit judicium, ad vitam vel damnationem: & quæ ſunt alia. Hæc autem pertinent ad Philoſophiam nullo modo, ſed ad Theologiam: cujus proprium eſt, conſiderare ea, quæ ſolâ divinâ revelatione conſtant.

4 *Animæ conſideratio Phyſicæ quæ?*

II. Poteſt anima conſiderari, ut forma corporis, & ut principium operationum humanarum, & functionum naturalium. Hactenus animæ rationalis conſideratio pertinet ad Phyſicam. Sicut & de ea in Phyſicis ab *Ariſtotele* actum eſt, *lib. 3. de anima.* Et patet. Nam nulla ſcientia agit ſcientificè de homine, declarando ejus naturam, & proprietates, & actiones naturales, præter Phyſicam. At ſcientifica tractatio non eſt ſine cognitione cauſarum & præſertim formæ. Scire enim unumquodque tum arbitramur, cùm ejus cauſas novimus: ut *Ariſtot.* ait, 1. *poſt.* 7. 2. *Phyſ.* 3. & aliâs ſæpè. Sic & *Plato* in *Thæeteto*: ἀκ ἴσμεν τὸ ἀληθὲς ἄνευ τῆς αἰτίας, *veritatem non novimus ſine cauſa.*

5 *III.* Poteſt anima conſiderari, quoad attributa quidditativa, veluti, quòd ſit ſubſtantia, intelligens, volens, &c. Hæc etiam conſideratio pertinet ad Phyſicam. Nam ad Phyſicam ſine dubio pertinet agere de homine, quia eſt corpus naturale. Ergo Phyſicus debet conſiderare naturam, & proprietates, & actiones naturales hominis. At hominis natura nihil aliud eſt, à parte rei loquendo, quàm natura animæ & corporis. Ergo ſummatim conſiderare eſſentiam, actiones & proprietates hominis eſt conſiderare eſſentiam, proprietates & actus animæ & corporis.

6 *Metaphyſica conſideratio.*

IV. Poteſt anima conſiderari ſecundùm attributa quæ conveniunt à materia ſeparata, & ſunt naturaliter cognita. Veluti erunt ea, quæ deinceps tractabimus. Et horum

horum consideratio necessariò pertinet ad Metaphysicam. Nam anima sic est prorsus alienata & separata à materia: Et sic in se etiam nihil materialitatis implicat. Ergo sic à materia est abstracta secundùm essentiam. At quæ talia sunt, sunt considerationis Metaphysicæ. Sicut igitur Dei consideratio pertinet ad Physicam, in quantum efficit vel concurrit ad actus corporum naturalium; vel in quantum est primus motor; cæteroquin autem tractatur in Metaphysicis: Ita etiam anima ad Physicam pertinet, quoad est causa corporis, proprietatum & actionum corporis alicujus naturalis: cæteroquin autem ad Metaphysicam pertinet.

Relinquitur autem ex superioribus: quod ad Metaphysicam non pertineat, agere absolutè, de essentiâ animæ, vel de ejus potentiis, & numero earum, vel earum distinctione inter se & ab essentia, & quæ sunt alia. Hæc omnia enim remisimus ad Physicam. 7

Constituuntur deinceps tractanda.

Inprimis autem, cùm tota ratio considerandi animam in Metaphysicis, sumatur ex eius immortalitate & separatione: Ideo *primò* tractabo de animæ immortalitate: *Deinceps* obtento: quod ea sit immortalis, inquiram: quomodo servet istam immortalitatem, an scilicet in statu quodam separato, an vero transeundo in morte *Petri*, v.g. ad corpus aliud, & sic deinceps; quod vulgò *μετεμψύχωσιν* vocant. *Tertiò* obtento, quod anima separatim à corpore subsistat, inquirendum est: Qualis sit is status separationis, & an nihilominus propensionem ad corpus habeat? *Tum* 4. an sic separata sit eiusdem speciei & dignitatis cum angelis? Et *denique* 6. considerabo: quas potentias, vel habitus, vel actus habeat separata à corpore? 8

TITULUS II.

De anima immortalitate.

ARTICULUS I.

In quo referuntur opiniones.

De animæ immortalitate, variæ fuerunt olim sententiæ. Epicuræi eam negârunt, quod *Plinius* sequitur, *lib. 7. Natural. Histor. cap. 55.* & *Galenus lib. quòd mores sequantur temperamentum corporis*, reprehendit *Platonem*, quòd defenderit immortalitatem animæ, quanquam is aliter loquatur aliis locis. Idem etiam docuisse *Aristotelem*, referunt, *Plutarch. de placit. Philosoph. cap. 11. Simon Portius in lib. de ment. humana. Cajetanus lib. 3. de anima, cap. 2.* aliique plurimi. Plures tamen sunt, qui negent *Aristotelem* ita sensisse. Qua de re disquirere meâ non admodum refert. 9 *Variæ sententiæ.*

In Ecclesia etiam aliqui immortalitatem animæ negarunt. Et de Sadducæis quidem id probari solet, ex *Matth. 22. v. 23. Act. 22. v. 8.* Sed ibi solùm dicitur; eos negare mortuorum resurrectionem, de qua loqui aliud est, quàm de immortalitate animæ. Disertè tamen *Josephus l. 18. de Antiquit. Judaic. c. 2.* eos animæ immortalitatem negare docet. Eosdémque alii hæretici sequuti sunt, ut meminerunt *Aug. lib. de hæres. hæresi 85.* & *Euseb. l. 6. Histor. Eccles. c. 27.* aliique. 10

Deinceps: supposito, quod anima quidem de facto non moriatur, quæsitum est: an illam immortalitatem habeat ex naturâ, an verò ex speciali gratia? ubi docuerunt aliqui, animam ex natura sua mortalem esse, non mori tamen ex peculiari beneplacito, & voluntate Dei. Unde cum potuisset Deus non ita velle, & per lumen naturæ 11 *Sitne immortalis naturâ an gratiâ?*

naturæ non pateat, elegeritné Deus interitum animæ rationalis, an non: ideo per lumen naturæ non posse probari animam esse immortalem, sed solùm ex verbo revelato, in quo patefactum nobis sit Deum nolle eam interire. Ita tribuitur *Scoto* 4. *d.*43. *q.*2, & *Cajetano ad Epist. ad Rom. c.*9.

ARTICULUS II.
Ponuntur quædam præcognita.

12 *Immortale bifariàm dicitur.*

Inprimis hîc notandum est: Immortale bifariàm dici. Aliud dicitur immortale per naturam, aliud per gratiam: quam distinctionem, explicans incorruptibilitatem angelorum, suprà latiùs tradidi, *cap.* 4. *hujus libri, num* 68. 69. *seqq.* & 74. *seqq.* ubi vide.

13

Aliter immortale dicitur bifariàm. Aliud dicitur immortale, *à parte antè*, quod scilicet ita est, ut ne quidem cæperit esse. Aliud autem dicitur immortale *à parte pòst*, hoc sensu, ut non intereat, postquam semel cæpit esse. Et hoc modo nunc quæritur de immortalitate animæ.

ARTICULUS III.
In quo ponuntur assertiones.

14 *Non est simpliciter immortalis.*

Hac in re dico I: *Anima humana non est omnimodo immortalis, ut nullo prorsus modo possit desinere.* Ita patet. Nam anima est aliquid creatum. Ergo ad sui conservationem requirit influxum divinum. At influxus divinus est liber, & proinde potest Deus non influere. At cessante influxu divino non potest persistere creatura. Deinde, si anima prorsus immortalis esset, tum haberet tantam vim, ut cuivis corrumpenti posset resistere sufficienter. At absurdum est: esse in quoque agente creato, tantam vim, ut Deo resistere possit. Docétque idem Scriptura, 1. *Tim.* 6. ubi dicitur, quod solus Deus habeat immortalitatem.

Potéstque hujus intuitu dici, animam naturâ esse mortalem, per gratiam verò solùm immortalem, juxta ea, quæ in simile de angelis dicta sunt, *cap.* 4. *nu.* 69. 70. & 74, 75, 76.

15 *Non est immortalis à parte ante.*

Dico II. *Anima non est immortalis à parte antè.* Ita patet, quia anima rationalis est forma hominis. Ergo homini comproducitur & propter eum. At homines non sunt immortales à parte ante, sed incipiunt per generationes. Ergo & anima. Unde nec existimo aliquo tempore animas extitisse ante productionem hominis, quasi scilicet simul creatæ sint omnes, & deinceps immittantur corporibus, ut tenuit *Plato*, & eum sequutus *Origines l.* 1. περὶ ἀρχῶν *cap.*7. Damnata & refutata est hæc opinio, in Concilio *Brac.* 1. *c.* 6. & à Leone *ad Turbium c.*10. & *Epist.* 11. *ad Julianum*, *Aug. Epist.* 28. *ad Hieron* & prolixè à *Cyrillo Alex. l.* 1. *in Joh. c.*9.

16

Dico III. *Anima rationalis est naturâ immortalis, indéque naturali lumine, & ex principiis naturæ potest doceri probabiliter, eam non interire. Idem autem de fide certum est.* Hæc assertio continet principalem decisionem propositæ controversiæ: quam priùs explico. Dico igitur: *animam naturâ immortalem*, in oppositione ad ea, quæ possent quidem manere incorrupta, sed non nisi per specialem Dei actionem, quæ hinc dicuntur immortalia gratiâ. Qualis esset equus, si per divinam voluntatem maneret incorruptus & immortalis. Animam autem humanam ita intelligo esse immortalem, quòd solùm præsuppositò generali influxu Dei ipsa non desinat, nec sit desitura, atque adeò quod non desinat, nisi Deus specialiter, & quasi miraculosè

miraculosè ſuſpendat influxum ſuum generalem, quomodo ſuperiori capite diſputabam de immortalitate angelorum. Poſteà autem id ipſum probabo. Nunc pergo declarare factam propoſitionem.

D.co igitur porrò: *Naturali lumine poſſe probari immortalitatem animæ.* Ita ſequitur ex priori. Nam quia nos naturaliter cognoſcimus naturam & eſſentiam animæ, ut patet: iſti naturæ autem, ut ſupponimus, eſt indita immortalitas. Ideò apparet ſiſtendo in puris naturalibus, poſſe nos aliquid ſcire de immortalitate animæ. Sicut & hinc plurimi gentiles in iſtius notitiam devenerunt. *Plato* & alii. 17

Addidi autem, poſſe id doceri *ſolùm probabiliter*, eam non interire. Nam quia ſupponimus ex prima propoſitione, Deum, qui agens liberum eſt, poſſe animam corrumpere, nobis autem ex natura non prorsùs certum eſt, quid Deus ex conſilio voluntatis ſuæ velit, vel non, ideò infallibiliter ex principiis Philoſophicis ſciri non poteſt, interéáne anima (de actu loquor) abiens à corpore, an non. Et hoc indicat etiam *Antonius*, apud *Cicer. lib. 1. Tuſcul. qq. Evolve*, inquit *Cicero* ad *Antonium*, *diligenter librum Platonis, qui eſt de anima, amplius quod deſideres nihil eſt.* At *Antonius, feci*, inquit *me hercle, & quidem ſæpiùs, ſed neſcio, quomodo dum lego aſſentior, cùm poſui librum, & mecum ipſe de immortalitate animarum cogitare incipio, omnis illa aſſenſio labitur.* Sic & *Theombrotus*, cùm legiſſet eundem librum *Platonis*, probabat quidem, dum legebat, ſtatim tamen vacillabat iterum: & tandem ut videret, veráne eſſent, quæ *Plato* diſputârat, de muro ſe præcipitavit, ut hinc moreretur. Vide *Aug. l. 1. de Civ. Dei, c. 22.* 18

Addo denique: *Certum eſſe de fide, animam non interire.* Scriptura enim teſtatur, animam humanam, homine moriente, alió portari, & vivere vel in gaudio, vel in damnatione. Imò *Matth.* 10. dicitur: Animam occidi *non poſſe*, ex quibus verbis plurimi inferunt: animam naturâ immortalem eſſe, nec id immeritò. Significant enim iſta verba, nullam virtutem eſſe, quæ ſufficiat ad procurandum interitum animæ. Nunc afferemus ad hanc rem probationes Philoſophicas. 19

ARTICULUS IV.

Probatur animæ rationalis immortalitas ex Natura.

Plato in *Phædro, Phædone, Thimæo, Philebo*, in *Menone*, & libris aliis rationes multas propoſuit, quarum decem repetitæ ſunt inde, à *Pererio lib. 6. Phyſ. c. 18. & c. 20.* adjecit plurimas ſuas. Sic & *Colleg. Conimb. diſp. 1. de anim. ſepar. a. 3. Ruvio de anim. ſepar. q. 4. Thom. 1. p q. 76. a. 6. Fortunius Licet. l. 2. de anim. c. 3. 4. Patritius in nova philoſ. lib. 12. c. 1. Valleſius de ſacra Phil. c. 4.* aliíque Pauciores, quæque ſolidiores videntur, ego ſeligam, quarum duæ ſunt potiſſimùm. 20

Prima deſumitur ex Providentia Dei. Inprimis naturaliter nobis notum eſt, quòd omnia generantur ex Dei providentia, unde in omnium hominum animis naſcitur aliqua erga Deum religio & reverentia, & aliquando concutitur conſcientia, & cùm calamitas ſingularis imminet, nemo eſt, qui non optet & imploret Dei auxilium. Experimur etiam aliquando cauſas naturales dimittere actus ſuos, veluti non urere ignem, & ferrum natare, & quæ ſunt his ſimilia. At hæc omnia arguunt, alicujus ſupremi numinis directione, iſta omnia gubernari. Pugnat autem contra Dei, ſapientiſſimi proviſoris diſpoſitionem, non reddere benè merentibus præmia; ſceleratis autem & facinoroſis, pœnas. At experimur viris facinoroſis in hoc mundo evenire benè: fideles autem perpeti varias calamitates, perſecutiones, &c. 45 *Ratio ex providentia Dei.*

Relinquitur igitur quòd anima poſt mortem ſuperſtes maneat, ubi tum fiat compenſatio virtutum & vitiorum Huc pertinet quod *Clemens* ait *l.3. Recog. Si Deus juſtus eſt. Ergò anima immortalis eſt.*

22 *Ratio ex operationibus animæ.*

Secunda ratio deſumitur ex operationibus animæ. Operationes aliquæ animæ rationalis ſunt independentes à materia. Ergò & eſſentia animę rationalis eſt independens à materia. Ergò ea eſt naturâ ſuâ immortalis. Prima conſequentia patet: quia operationes indicant eſſentiam, & modus operandi ſequitur modum eſſendi. Altera v, conſequentia probatur: quia animam naturâ ſuâ eſſe immortalem, eſt nihil aliud, quàm eam habere naturam talem, quæ ſit à materia independens, quæque non neceſſariò deſinat, materiâ factâ indiſpoſitâ, ſicut ſunt formæ accidentales, ut calor & frigus, item formæ brutorum, ut equi, aſini, &c. quæ corrumpuntur deſinente ſubjecto, & materiâ factâ indiſpoſitâ, in qua tales formæ exiſtunt.

23 *Operationes animæ rationalis eſſe independentes à materia.*

Jam verò operationes animæ eſſe independentes à materia (quod antecedens erat propoſiti argumenti) probatur inde, quòd illæ principaliter ſunt intellectio & volitio. At hos actus immortales eſſe, apparet ex genere illorum, quo tales ſunt, ut etiam Deo & Angelis conveniant, quibus nihil materiæ ineſt. Tum etiam pro iſtis actibus non poteſt nominari ullum organum, per quod magis ii exerceantur quàm per aliud, ſicut ad viſionem, & auditionem (qui ſunt actus materiales) natura deputavit oculum & aures.

24 Elucet autem iſta immaterialitas horum actuum in nobis multipliciter. Etenim humana cognitio adeò eſt ſubtilis, ut ad intimas etiam rerum ſpiritualium, & aliarum quidditates penetret, vel penetrare contendat: Adeò eſt ſagax, ut quæcunque ſunt reipſa conjuncta, diſcernat, dijudicétque, quidnam ad earum pertineat eſſentiam, aut quid ex ea profluat, quid contingenter inſit. Eſt enim adeò potens, ut quæ neq; ſunt, neq; eſſe poſſunt, & apud ſe fingat, & varios modos atque habitudines inter ea excogitet, ut à minimis effectis ad ſummas cauſas diſcurrendo progrediatur, ut in ſe quoq; animadvertat, quàm certò vel evidenter objectum attigerit ſeipſum, à quacunque re aliâ, atq; adeò ab objecto diſtinguat, & quæ ſunt alia, quæ eruditè attinguntur à *Colleg. Conimb. diſp. de anim. ſepar art. 3.*

25 Referunt huc etiam aliqui id, quod in raptu experimur, ubi anima noſtra, dimiſſo omni ſenſu, omnes vires ſuas applicat ad actum intelligendi, & volendi ea quę objiciuntur. Unde pro iſto ſtatu anima prorsùs intelligit independenter à ſenſu: plura mitto.

ARTICULUS V.

Solvuntur objectiones.

26 Supereſt ut explicemus objectiones, quæ huic doctrinæ contrariari videntur.

I. *Objicitur*: quòd paſſim anima dicitur immortalis, non per naturam, ſed per gratiam. Sic ex Seraphin dicitur, *Synod. 6. act. 11. Intellectualia, & inviſibilia nullatenus quidem moriuntur & corrumpuntur: non tamen ſunt immortalia per naturam, ſed gratiam ei largitus eſt Deus.* Sic & alii loquuntur.

Sed eſt ambiguitas ſolùm in phraſi, *eſſe naturâ vel gratiâ immortale*, de qua dixi præcedente c. *n.* 68. *ſeq.* Unde repetatur. Liquétque ex iſtis: animam eſſe & naturâ, & gratiâ immortalem, ſano ſenſu.

27 II. *Objicitur* dictum *Eccleſiaſtæ. 3. v. 19. Unus eſt interitus hominis, & jumentorum*

rorum, & æqua utriusq; conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Et post à *v* 21 *Quis novit an Spiritus filiorum hominum ascendat sursùm, & Spiritus jumentorum descendat?*

R. 1. Certum est: per Scripturas animam esse immortalem, ut priùs patuit *Num.* 19. At non contrariatur sibi Scriptura. 2. Ad hoc igitur dictum duplex est responsio, aliqui interpretantur ea, tanquam per prosopopœiam dicta à *Salomone*, quia scil. Deus loquatur sub persona impii. Ita censet *Greg. l. 4. c. 4.* Probátque in *Thom. 1. p. q. 76. a. 6. ad primum* ex propositione facta, *in cap. 2.* ubi sic orditur *Salomon: Dixi in corde meo, videam & affluam delitiis, &c.* Alii autem explicant dictũ illud de externis eventibus, ut fecit *Osiand. in glossa*, & *Martyr Class. 3. Loc. cap. 15. art. 13.* Nempe extrinsecus non apparet differentia inter mortem hominis & bruti. Et præcisè loquitur *Salomon*, non de conditione animæ in homine & bruto, sed de ipso homine & bruto, corundémq; morte. Nempe sicut bestia (non comparando secundùm qualitatem moriendi, sed comparando in ipso genere, hoc est, morte) moritur, ita & homo, vel sicut bestia non est libera à moriendo, ita nec homo. 28

III. Objicitur dictum *Sap. 2. v. 2. Ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus.* 29

R. Dici id ex persona insipientium, & id quidem ibi culpatur. Sic enim ait sapiens: *Dixerunt impii, cogitantes apud se non rectè*, & quæ sequuntur.

TITULUS III.

An anima persistit in statu quodam à corpore separato?

Hoc secundum est, quod proposui. Postquam enim visum est, animam immortalem esse: nunc videndum est, an servet immortalitatem suam, separatim subsistendo, an verò subeundo, in morte hominis hujus, ad corpus alterius. 30

Hac in re vetus opinio est, quòd sit quædam *μετεμψύχωσις*, sive transmutatio, hoc est, transitus animæ hujus, in corpus aliud. Hujus opinionis assertores consequenter immortalitatem animæ ponunt in ista transitione ad corpora alia. Ita docuisse legitur *Empedocles, Plato, Apollonius Tyanæus*, & *Pythagoras*. Idem se ante conversionem tenuisse, *Justinus Martyr* meminit, *Dial. cum Tryphone, pag. (mihi)* 32. 33. Et *Manichæis* eandem transmutationis defensionem tribuit *Augustin. l. de hæres. cap. 46. & lib. 5. contra Faustum, c. 10.* Pertinet & huc quod *Æneas* ad *Anchisen* ait, in inferno, *lib. 1. Æneid. apud Virg.* 31 *De μετεμψυχώσει.*

O Pater anne aliquos ad cœlum hinc ire putandum est,
Sublimes animas, iterúmque ad tarda reverti,
Corpora, &c.

Vt refert *August. serm. 143. de tempore.*

Quanquam variant autores harum opinionum. Aliqui enim dixerunt id solùm esse, de anima impiorum, & facinorosorum hominum, unde & *Æneas* interrogat solùm de sublimibus animis, redeántne ad corpora. Animos enim magnorum virorum ponebant in stellis. Rursus variant autores. Aliqui enim aiunt transitum solùm esse animæ humanæ ad hominem alium. Alii verò transire eas aiebant, ad corpora belluina, ut insinuat *Aug. d. loc.* Et id quidem, juxta conditionem vitæ anteactæ, veluti porcos fieri, qui indulsissent libidinibus: leones & lupos fieri, qui fuissent crudeles: Luscinias, aliásque cantatrices fieri aves, qui fuissent Musici; in vulpes degenerare, qui fuissent astuti.

32 Atque hinc *Auguſt. l. 7. de Geneſ. ad lit. cap.* 10. & *Philoponus. lib. 1. de anim. ad text.* 53. autumant: hæc à Philoſophis iſtis dicta ſolùm μυσηειωδῶς καὶ ἀλληγορικῶς: quòd ſcil. Philoſophi illi voluerunt ſignificare, homines juxta vitæ conditionem per vitia & virtutes aſſimilari brutis, ſic vel vituperari, vel celebrari ſolitis, quódque per vitia quaſi deponant naturam humanam, & naturam porcorum, & luporum induant: quomodo à parte rei non ſignificatur tranſitus animæ, ad membra belluina: ſed ad affectus belluinos.

Μετεμψύχωσις Allegorica.

33 Et eo quidem modo intellecta iſta μετεμψύχωσις, facilè admitti poteſt, nec aliquid mali habet: ſi tamen intelligatur de Phyſico, & non morali tranſitu, accipi non debet. Inprimis enim Scriptura clarè teſtatur animas à corpore diſcedentes, ſeorſim ab omni corpore ſubſiſtere, & non niſi corpori proprio, uniendas; tum, cùm hominum futura eſt παλιγγενεσία.

34 Ex ratione etiam patet: non poſſe *primò* animam humanam tranſire in corpora brutorum; quia cùm ſic eadem numero eſſet anima hominis, & anima bruti, ideò abſolutè & præcisè dicendum eſſet, etiam animam bruti eſſe immortalem. *Deinde*: ſi bruto conveniret anima rationalis, quæ ſcilicet hominis alicujus fuit, tum etiam in bruto intelligeret. Conſequentia eſt evidens, quia intellectio eſt naturalis operatio iſtius animæ.

Improbatur Phyſica μετεμψύχωσις.

35 *Dices*: Eſſe ibi impedimentum, cur cauſa iſta naturalis non habeat ibi effectum ſuum naturalem, hoc nempe, quòd ibi iſta anima ſit in corpore porci, quod non eſt habile ad intellectionem.

At hoc nihil eſt. Nam determinationem, & ſpecificationem ad operandum non habet forma à materia: ſed contrà, omnis determinatio iſta provenit à forma ad materiam, quia materia eſt, propter formam. Veluti, quòd ex hoc corpore eſt latratus, ex alio hinnitus, id non eſt inde, quia diſpoſitiones corporis neceſſitent animam ad hos actus: ſed contrà: in materia ſcilicet ſunt diſpoſitiones talibus actibus congruæ, quia anima hos actus vult exercere.

36 *Deinde*: etiam anima humana non poteſt tranſire in aliud numero diſtinctum individuum. Nam individuatio, (ut ſuperiùs de ſingularitate concludebamus,) ſubſtantiæ corporeæ ſumitur ex individuitate formæ, quæ eſt principalis pars eſſentiæ. Ergò idem individuum eſt, quod eandem numero formam habet. Ergò repugnantia eſt in terminis: eſſe individua alia numero, & tamen eſſe, formam (non aliam, ſed) eandem numero. At nihilominùs abſurdum eſt, individuum utrobique idem eſſe, veluti ſi anima hæc eat in corpus aliud. Nam id individuum, quod hactenus informavit anima, jam corruptum eſt, & eo ipſo momento, quo anima ab hoc corpore exiit, debet ſubire aliud corpus, ut ſic perpetuetur. At hæc ipſa res erit viva per ingreſſum animæ. Ergò eadem numero erit res genita & corrupta, quod abſurdius eſt, quàm ſi idem numero, quod ſemel deletum eſt, dicatur redire in vitam, quod tamen *Ariſtoteli* non placet, & humanæ rationi primò ſatis difficile eſt.

Animam humanam non poſſe tranſire in aliud humanum corpus.

37 Summatim ſic concludo: Si anima eſt immortalis, non ſeparatim ſubſiſtendo, ſed tranſeundo ad corpus aliud: Tum vel tranſit & perpetuatur in corpore alicujus bruti, vel in alio corpore humano. Non primum, ut patuit *num* 34. nec ſecundum, per *num.* 36. Nullo modo igitur perpetuatur, per μετεμψύχωσιν, ſed per ſeparatam ſubſiſtentiam, quam tam diu retinet, donec ſummus Monarcha corpus ex pulvere terræ reſuſcitet, quod antè à informaverat anima. Sed de hac re prolixiùs agunt Theologi, in materia de reſurrectione.

TITULUS III.

An animæ ſit ſeparationis ſtatus naturalis, necne?

ARTICULUS I.

Declarans terminos hujus quæſtionis:

Inprimis termini rectè ſunt principia intelligendi. Separatio igitur alia eſt realis, alia mentalis. *Mentalis* eſt, cùm abſtractione mentis unum ab alio ſeparamus, quod eſt inter res maximè unitas, imò aliquando id fit, in re prorsùs eâdem, ſi juxta varios ejuſdem rei inadæquatos conceptus rem apprehendamus, ſecundùm hunc conceptum, dimiſſo alio. Sicut apprehendimus eſſentiam corvi, dimiſsâ nigredine, & æternitatem Dei dimiſsâ potentiâ. Et de hac mentali ſeparatione nunc ſermo non eſt. Loquimur enim de reali ſeparatione. 38 *Separatio realis & mentalis quid?*

Realis autem ſeparatio alia eſt poſitiva, alia privativa. *Privativa* ſeparatio eſt, cùm alterutrius, quod ſeparatur, interitu. Sic calor ſeparatur ab aqua, non per poſitionem ad aliud ubi, in quo ſervet eſſe ſuum, ſed, quia manente igni ipſe deſinit. *Poſitiva* autem ſeparatio eſt, cùm utrumque ſeparatorum poſt ſeparationem ſubſiſtit, quomodo ſeparantur materiales partes antè unitæ: Veluti caput à trunco, manus à brachio, & ſic in aliis. Et hanc ſeparationem tribuimus peculiariter animæ rationali. 39 *Separatio poſitiva, vel privativa.*

Ex quibus obiter colligitur: cùm Philoſophi aiunt, *Mortem eſſe ſeparationem animæ à corpore*, quòd ſeparationem intelligant generatim, & cum indifferentia ad Privativam & poſitivam ſeparationem. Animarum enim plantalium & beſtialium ſeparatio fit, cum eorum interitu. Vnde Privativâ ſeparatione ſeparantur. An anima humana, ut relinquitur ex defenſa ejus immortalitate, eſt poſt illam ſeparationem ſuperſtes, unde ſeparatur ſeparatione poſitivâ. 40 *Mors quomodo ſit ſeparatio animæ.*

Id verò diligenter notandum eſt: quòd ſeparatio illa non neceſſariò fiat per diſtantiam localem, quod ſic intelliges. Separatio illa opponitur unioni. Unio autem, quam habet forma ad materiam, non eſt nuda præſentia ad locum materiæ: ſed (iſtâ præſuppoſitâ) eſt nihil aliud, quàm ſubſtantialis περιχώρησις, vel immeatio, quæ à parte rei nihil aliud eſt, quàm informatio. Informat autem anima, cùm ipſa, in legitimè diſpoſita materia, dat eſſe compoſito. Ergò ſepatatur à materia, cùm deſinit habere iſtam unionem, hoc eſt, cùm deſinit informare: quod fit, ſi materia reddatur inidonea, in qua porrò perſiſtat, veluti, ſi in ea non ſit ampliùs proportio debita calidi & humidi. Atque adeò hinc animal mori dicitur, ſi iſta unio amittatur, ſi vel maximè anima pro tempore velit in eodem ubi manere aliquamdiu, ad quod ex parte animæ non eſt repugnantia, ut apparet inde, quia anima, ſuppoſitâ ejus immortalitate, poteſt eſſe in corpore (per localem præſentiam) prorsùs inorganico, ut de facto contingit cùm per aërem tranſit à corpore in cœlum. Ex qua hypotheſi id quod dixi clariùs evadit. Nam ſi divina potentia cadaver emortuum elevaretur ad illud ſpatium aëris, per quod tranſitura eſt anima, tum anima tranſiret, etiam naturaliter (neque enim cur anima in iſto motu ſuo non poſſit, aut debeat tranſire) per ubi illud, ad quod eſſet elevatum proprium corpus. Indéque locali præſentiâ uniretur ſuo corpori, & tamen propter defectum dubitarum diſpoſitionum in corpore, non poſſet illud vivificare. 41 *Separatio animæ non fit neceſſariò per diſtantiam localem.*

Unde clariſſimè apparet: quòd ſeparatio animæ à corpore non conſiſtat formaliter in abſentia locali animæ á corpore, ſed ſolùm in deſiſtentia illius ſubſtantialis unionis, de qua dixi. Etſi credamus, & de fide certum ſit, de facto eam ſemper conjungi cum hac, animáſque ilicò in morte hominis aliò abſcedere, vel portari.

Declaratur vox Naturalis.

43 Vocem hanc alibi prolixiùs declaravi. In hac tamen materia ſolet poni ejus triplex ſignificatio. Igitur 1. naturale dicitur omne illud, quod non eſt hyperphyſicum, ſive ſupernaturale, ſeu *ſuper naturam*. 2. Naturale opponitur violento, éſtque id violentum, quod eſt ab extrinſeco, & eſt contra inclinationem naturæ, eámque deſtruit, unde & *contra naturam* dicitur. 3. Naturale dicitur id omne, quod eſt naturæ congruum & conſentaneum cui contrà diſtinguitur id quod eſt *præter naturam*. Quibus ita propoſitis, nunc ſunt variæ opiniones ad hanc rem tractandæ.

ARTICULUS II.

In quo proponuntur variæ opiniones, cum fundamentis earum.

Igitur quoad hanc quæſtionem tres principaliter ſunt opiniones. *Primò* exiſtimant aliqui: ſtatum ſeparationis eſſe animæ violentum, & contra naturam animæ. Ita frequenter tribuitur *Ferrarienſ. l. 2. contra gentes, cap.* 83. Ita & *Thomas* loquitur 1. *p. quæſt.* 118. *a.* 3. *& l.* 4. *contra gent. c.* 89. Quanquam alii *Thomam* interpretantur aliter. Aliquibus enim in verbis iſtius *Thomæ*, idem eſt, contra Naturam, quod præter naturam, quomodo *Ariſtoteles* etiam hac voce uſus eſt, 1. *de cœl. c.* 2. *text.* 15. *& l.* 2. *cap.* 3. *text.* 8. Aliis autem contra naturam ibi idem eſt, quod, non ex prima intentione naturæ. Ita nempe anima contra naturam ſuam eſt ſeparata, quia ex prima intentione naturæ ſuæ eſt forma, atque adeò unita materiæ Hanc conciliationem ego non valdè curo, neque ad veritatem refert quid *Thomas* ſenſerit.

44 *Animæ ſtatum eſſe violentum.*

Nititur autem hæc opinio principaliter hoc fundamento, quòd anima, cùm ſeparatur, privatur aliquibus perfectionibus, naturaliter ſibi debitis. Quia enim anima ex prima intentione naturæ, ut omnes admittunt, eſt forma corporis: ideò ſine dubio, ad illius perfectionem pertinet, ſe corpori communicare, & illud animare, & per illud actus naturales exercere, unde & adhuc anima naturalem inclinationem habet. At hæc omnia amittit anima cùm ſeparatur. Eſt igitur tum in ſtatu violento. Hæc ratio ſolvetur, *num.* 54.

45 *Fundamenta hujus opinionis.*

Secunda ſententia eſt eorum: qui aiunt, animæ ſtatum ſeparatum, eſſe quidem naturalem, quatenus naturale opponitur violento: abſolutè tamen non eſſe naturalem, quatenus (juxta tertiam ſignificationem) naturale opponitur ei, quod eſt præter naturam. Dicunt igitur animam ſeparatam eſſe in ſtatu non naturali, ſed præter naturam. Ita docent *Colleg. Conimb. lib.* 3. *de gener. & corrupt. c.* 11. *quæſt.* 1. *art.* 4. *De anim. ſepar. Diſp.* 2. *art.* 2. & (quos *Conimb.* allegant) *Henricus quodlib.* 7. *p.* 13. *Cajetan.* 1. *p. q.* 89. Eſtque à fortiori etiam *Ferrarienſis* hæc opinio, in quantum is docuit, animæ non eſſe iſtum ſtatum naturalem, Quanquam is in eo differt ab hac opinione, quòd ille adeò dixit iſtum ſtatum non eſſe naturalem, ut etiam violentum dixerit, quod non faciunt autores prædicti. Sequutus ſum eandem

46 *Secunda ſententia.*

dem opinionem, *part. 3. de anim. Diſp. 3. num. 20.*

Hujus opinionis fundamenta, à *Conimbb.* enumerata ſunt hæc. 1. Affectiones privativè oppoſitæ non poſſunt eidem rei connaturales eſſe. At tales ſunt, uniri corpori, & ſeparatum eſſe à corpore. 2. Id quod in totius perniciem cedit, non debet eſſe naturale formæ, à qua non eſt niſi compoſiti perfectio. At certè iſta ſeparatio cedit in perniciem compoſiti, quod decedente animâ moritur. 3. Separatio ad naturam formæ nihil intereſt. Sicut ergò cæteræ formæ non habent propenſionem ad ſtatum alium, qui iis ſit naturalis. Ita nec anima humana. 4. Quia omnia, quæ ſunt in ſeparatione animæ, ei adverſantur, velut noxiæ diſpoſitiones & mortiferæ. Non poſſunt igitur eam ad ſtatum Naturalem impellere. Hæ rationes ſolventur, *Num.* 57. 47 *Ejus fundamenta.*

Tertia opinio eſt eorum, qui aiunt: animæ ſtatum ſeparatum eſſe prorsùs naturalem, & nec contra naturam, nec præter eam. Ita docet *Seneca Epiſt. 102. ad Lucilium. Rubeus in tract. de anim. ſepar. q. 6.* & alii. Juxta quorum hypotheſes, anima, & in corpore ſubſiſtens, & extra illud, naturales ſtatus habet. Id quod variis exemplis declarari poteſt. Naturale eſt homini pro tempore eſſe piloſum in capite, eidem tamen non minùs naturale eſt in ſenectute, habere Calvitium. Arboribus naturale eſt in æſtate, habere frondes & folia; in hyeme, iiſdem carere, iterum ei naturale eſt. Aëri naturale eſt, interdiu eſſe illuminatum; noctu, eſſe caliginoſum: Animali utrumque naturale eſt, vigilare, & dormire. Inprimis verò elegans eſt ſimile, quod *Seneca* habet, *d. l.* ubi docet ſic: *Sicut nobis primum naturale eſt, latitare aliquamdiu in utero matris, & ibi præparari; deinceps verò non minùs naturale eſt, extra uterum: Sic etiam per hoc ſpatium, quod ab infantia patet ad ſenectutem, in alium naturæ partum ſumimur, aliáque nos origo expectat, alius rerum ſtatus. Nondum cœlum, niſi ex intervallo,* inquit, *pati poſſumus, proinde horam illam decretoriam proſpice, non eſt animo ſuprema, ſed corpori. Tranſeundum eſt; excutit natura redeuntem, ſicut intrantem.* 48 *Tertia opinio.* *Exempla ad hanc opinionem.*

Atque hanc ſententiam nunc video ſatis etiam probabilem, etſi nec mediam prorsùs ſperno. Probabo omni modo animam ibi eſſe in ſtatu naturali, idque juxta tres ſignificationes, τῶ *naturalis*, ſuprà propoſitas. 49

TITULUS III.

Ponuntur aſſertiones, & defenduntur.

Dico *I. Anima ſeparata eſt in ſtatu Naturali, non Supernaturali.* Sumo nunc naturale, juxta primam ſignificationem ſuperiùs propoſitam, ut oſtendit oppoſitio ad ſupernaturale. Atque tum hæc propoſitio certa eſt, & communiter admittitur, & probatur. Nam ſupernaturale id eſſe dicitur, quod non convenit niſi ex ſuperveniente actione Dei ſpeciali, quam vocant; quomodo ſupernaturale eſt, ſi ferrum natet, aut virgo pariat, aut ſi forma bruti in morte bruti perſiſtat ſeparata, tunc illi is ſtatus ſeparatus eſſet ſupernaturalis. Cùm enim tales formæ exigant (indicio ſumpto ex earum operationibus) dependentiam & connexionem ad materiam, utique eâ (materiâ) remotâ interirent, niſi aliunde eæ per ſpecialem Dei actionem confirmarentur, & quaſi fulcirentur. At id non eſt de anima rationali, quia, ut ſuperiùs viſum eſt, anima eſt Naturâ immortalis. Unde, ex vi terminorum relinquitur, eam in perſiſtendo non egere aliquo extrinſeco, præter generalem Dei actionem, quâ naturas, ut ſunt, ſuſtentat. Et patet porrò, quia niſi id eſſet, animæ rationali 50 *Animæ ſeparatæ ſtatum non eſſe ſupra naturam.*

tionali non magis conveniret, posse esse in statu separato, ac animæ alii. Nam aliæ animæ supernaturaliter etiam possunt seorsim subsistere: solùm esset differentia, quòd anima humana separetur de facto, aliæ non. At id discrimen esse prorsùs ab extrinseco, & non esset ex natura animæ, sed speciali Dei gratiâ.

Secunda assertio.

51 *Nec est contra naturam.*

II. Dico: *Anima separata est in statu sibi naturali, & non violento.* Hîc loquor de secunda significatione τῶ naturalis, contra primam opinionem. Estque ad eam assertionem intelligendam, advertendum, quòd sermo sit de separatione in facto esse, non fieri. Nam loquendo de separatione in fieri, verum est indubiè, separationem illam aliquando fieri violentè, veluti cum gladio, laqueo, suffocatione, &c. cogitur quasi anima egredi domicilium, in quo aliàs diutiùs habitare poterat, & habitâsset, intuendo præexistentes corporis dispositiones. Quo sensu & Philosophi mortem istam viventis, quæ sic obtingit, violentam vocant.

52 Loquendo igitur de separatione animæ, in facto esse, nunc probatur: eam animæ violentam non esse. Nam inprimis, quod violentum est, id tale est, per respectum ad agens extrinsecum, quod prohibet à tendendo ad actum naturalem. Unde quicquid violentum est, remoto isto agente extrinseco, tendit ad naturalem actum. Veluti lapidi violenta est persistentia in aëre, quæ non obvenit ei nisi aliunde, veluti à manu eam tenente: Unde &, remotâ manu, ilicò cadit deorsum, non procurante ulteriori agente, sed præcisè per impetum naturæ. At tale quid non est in anima rationali. Nam si ibi iste status ei violentus esset. Ergò aliunde detineretur in isto statu, & remoto isto impediente, naturaliter rediret ad corpus, & illud vivificaret. Unde naturaliter daretur resurrectio mortuorum, essétq; adeò non tam illud opus divinum, resuscitare mortuos, quàm detinere aliquamdiu animam, ne ad corpus redeat, & illud vivificet; sicut id non est opus (specialiter loquendo) divinum, si ignis urat, sed si detineatur aliquando vis ustiva, ne urat. At hæc maximè impingunt in principia fidei.

53 *Deinde:* etiam juxta hanc sententiam non posset persistere naturalis animæ immortalitas. Anima enim dicitur immortalis naturâ, quia naturam talem habet, quæ absolutè est independens in essendo ab alio, supposito generali Dei concursu. At quod est in statu violento, id non est sic independens ab alio. Est enim de ratione violenti, esse ab extrinseco; unde naturalis rei impetus impediatur. Ponamus igitur: Deum, violentè detinentem animam, suspendere istum specialem actum, violentæ detentionis. Tum igitur anima interiret, vel non. Si non interiret. Ergò animæ naturale esset (remoto quippe omni externo violentè detinente) sic subsistere. Si interiret: reverà non esset naturâ immortalis, sed ita solùm, sicut equus, si quem Deus præservaret ab omni interitu.

54 Ad objectionem contra hanc sententiam, suprà, *nu.* 45. propositum. *Respondeo:* Nihil absurdi esse: animam deperdere aliquas perfectiones, quæ ei conveniebant pro tempore, cùm acquirit alias, non minùs ei naturales, & quidem majores, veluti intelligere purissimè, cùm anteà fuerit in intelligibilium apprehensione annexa sensibus & phantasmatib. Ita cùm naturalis sit perfectio vigilare aliquamdiu, & sic exercere Spiritus animales, in sensu & motu. Nihilominùs posteà itidem naturale est animali, aliquamdiu dormire, & interea restaurare, & regignere Spiritus tales. Ex quo apparet, quòd dimissio perfectionum, aliquo tempore habitarum, non ilico indicet statum rei isti innaturalem.

Quod

Quod de inclinatione ibi tactum eſt, ad id ſciendum, quòd inclinatio naturalis ſit duplex, ut *Lychetus* notat *lib.* 3. *d.* 13. *quæſt.* 4. *fol.* 35. Alia igitur eſt naturalis inclinatio ad determinatam formam vel ſtatum, unde ſi quid ſit ſub oppoſito ejus, eſt ibi violentè. Sicut grave naturaliter inclinatur ad ubi deorſum, unde ſi ubi habeat ſurſum, erit ibi violentè. *Alia* autem inclinatio naturalis eſt, quæ eſt abſolutè ad formam, ſive perfectionem, & non eſt ſic determinata ad iſtam, ut ſi ſit ſub oppoſito, ibi ſit violentè. Sic materia naturaliter inclinatur ad formam etiam ignis, & tamen ſi fiat ſub forma aquæ, non erit ibi violentè. Sic animal naturaliter propendet ad dormiendum, & tamen ſi vigilet æquè eſt in ſtatu naturali. Et hoc eſt de animæ propenſione ad informandum corpus. *Naturalis inclinatio duplex.*

Tertia aſſertio.

III. Dico: *Anima ſeparata non eſt in ſtatu præter naturam.* Hìc loquor juxta tertiam ſignificationem τῶ naturalis, contra ſecundam opinionem. Et patet præſentis aſſertionis veritas, ſuppoſito, quòd animâ ſit naturâ immortalis, quod ſuprà concluſum eſt. Quicquid enim præter naturam tale eſt, id tale eſt per reſpectum ad aliquid extrinſecum, ut ipſa phraſis evincit. Id enim præter naturam dicitur eſſe, quod eſt non à natura, ſed aliunde. Convenítq; in hoc cum iſto, quod eſt contra naturam. At ſuppoſitâ immortalitate animæ, anima non habet eſſe ſuum per dependentiam ab ullo extrinſeco, (ſolùm ſuppoſito generali Dei concurſu, qui ſemper implicatur & intelligitur neceſſariò ad eſſe cujuſvis entis creati.) At id eſſet maximè ſi anima ſeparata eſſet in ſtatu præter naturam, hoc eſt, ſi in iſta permanſione ſua aliunde dependeret. 55 *Animæ ſeparatæ ſtatum non eſſe præter naturam.*

Eâdem ratione etiam *Rubeus* utitur dict. l. *Anima rationalis*, inquit, *ſuâ naturâ immortalis eſt, & perpetua. Ergò debetur ei naturaliter perpetua conſervatio in proprio eſſe. Sed conſervatio perpetua includit utrumque ſtatum. Ergò uterque eſt ei naturalis. Minor probatur. Nam anima rationalis non poteſt naturaliter habere conſervationem in corpore, utpotè quod modo amiſſibili ab ea informatur, & ad illud habet talem unionem, quæ de facto ſit ſolvenda aliquamdiu propter corpus, quod tales diſpoſitiones habet, quæ facilè poſſunt fieri improportionatæ, ut cum eis porrò non poſſit eſſe anima. Naturale igitur etiam eſt animæ conſervari ſine corpore. Aliàs enim continuata, ſive perpetua ipſius animæ permanſio, ex ſemiſſe eſſet ei naturalis, ex ſemiſſe non, quod revera non eſt eſſe naturâ immortale.* 56

Ad objectiones autem priùs *nu.* 47. propoſitas nunc reſpondeo. 57

In *prima* ratione negatur propoſitio, cujus falſitas priùs patuit, per exempla propoſita, *num.* 48. & ex parte *per num.* 54. 58

Ad *ſecundum* ſimiliter negatur propoſitio, quæ idoneâ ratione non probatur. Nec habet compoſitum, præcisè loquendo, majorem perniciem, ex eo, ſi anima naturaliter perſiſtat, quàm ſi vel intereat, vel perſiſtat, præter aut contra naturam. Anima autem intra corpus exiſtens, ſatis exequitur officium formæ, & munit ab omni pernicie compoſitum, dum alimenta idoneè præparat, ea, quæ excrementitia ſunt, ejicit, ſi quæ vulnera infliguntur corpori, ſanat, & ſic deinceps: ut quæcunque ſunt perniciosa, & tandem mortifera, proveniant ex conditione corporis. 59

Ad *tertium* dico: Ad rationem formæ quidem nihil intereſſe, an aliqua forma ſeparetur, an non; cùm ſeparabilis forma æquè officia ſua, & actus exerceat in compoſito, ac forma inſeparabilis: Sed tamen valdè differunt entia illa, quæ hos reſpectus ſuſcipiunt, ut formæ ſint. Aliqua enim eorum ſunt, naturâ ſuâ immortalia, alia

alia v. sunt naturâ suâ mortalia. Et ex hac diversitate, ut visum est, sequitur, quod animæ rationali naturaliter conveniat aliquis status separatus, cæteris autem formis non ita.

61 *Quartum* argumentum si quicquam evincit, id solùm evincit, quòd animæ separatio quoad fieri non sit naturalis, de quo casu nunc non loquimur. Isto tamen non obstante potest anima habere statum separatum sibi naturalem in facto esse. De quo prius erat. *Num.* 51. 52.

Quarta assertio.

62 Relinquitur ita *IV. Quòd animæ status uterque & in corpore & extra corpus sit status connaturalis* : id quod aliis argumentis, præter facta, non necesse est, ut concludatur, cùm eadem hanc assertionem inferant. Anima igitur quia forma corporis est, naturaliter est in corpore (qui est primus ejus status.) Et tamen quia corpus illud est corruptibile, neque in perpetuum potest habere dispositiones congruas, animæ actibi: ideò consequenter nec anima potest perpetuò ibi manere, & sic, supposità naturali immortalitate animæ, perpetuatur in esse suo extra corpus. Et hic est alter ejus status.

Patétque ex eodem ordine, & hactenus dictis, quòd magis naturaliter conveniat animæ status in corpore, ac extra corpus. Principaliter enim anima ista est facta adesse composito, hoc est, homini tribuendum.

TITULUS IV.

An anima separata retineat propensionem ad corpus ?

63 *Variæ sententiæ.* Hac de quæstione controversia est inter *Thomam* & *Scotum*, & utriusq; asseclas, *Thom.* ait, *1. p. q. 75. a. 1. ad sextum: Anima humana*, inquit, *manet in suo esse, cùm fuerit à corpore separata, habens aptitudinem & inclinationem naturalem ad corporis unionem.* Hanc sententiam sequuntur & argumentis probant *Conimb. de anim. separ. disp. 2. a. 3. Rubeus de eadem materia quæst. 7.* aliíque : Et loquuntur eodem modo *Abulens. in 22. cap. Matth. q. 222. ad 4.* Et *Aug. l. 12. super Gen. ad lit. c. 35.* ubi disertè scribit, animæ separatæ inesse naturalem quendam appetitum corporis administrandi, Argumenta postea afferam, *num. 69.*

64 *Scotus* autem istum appetitum negat *4. d. quæst. 2. a. 3. Ferrar. 2. cont. gent. c. 6. Bannes 1. p. q. 26. a. 1. dub. 5. Major 5. sent. q. 3. a. 4.* Argumenta postea proponam, statim ea solvendo.

Explicatur quæstio proposita.

65 *Appetitus naturalis, vel elicitus.* Ad hujus quæstionis intelligentiam & decisionem, necessariò præcognoscenda est distinctio appetitûs in naturalem & elicitum, quam frequenter Dd. tradunt & explicant *1. Met. c. 1. & l. 1. Eth. c. 4.*

66 *Appetitus naturalis.* Dicitur igitur sic *appetitus naturalis* is, qui nihil aliud est, quàm inclinatio naturæ, secundùm quam res in aliquod bonum sunt propensæ, absque prævia cognitione. Sic materia appetit formam, unaquæque res suum bonum, intellectus intellectionem, voluntas volitionem, & summatim quævis potentia sic appetit exercere suum actum, & uniri cum suo actu. E quibus exemplis patet : quòd defectus præviæ cognitionis non intelligatur sic, quasi res quæ talem appetitum habet, debeat esse expers omnis cognitionis, sed quòd etiam dimissâ cognitione, si quæ res eam aliàs habet, nihilominùs adhuc res aliqua est propensa ad tale objectum, veluti est in prioribus exemplis. Nam si maximè homo non intueatur, sive cognoscat actu,

quod

quod bonum ſit ſuæ intellectivæ potentiæ, ipſum intelligere, nihilominùs tamen ipſius intellectiva potentia propendet ad intelligendum. Et hoc vocamus appetitum & naturalem, & innatum.

Et hinc rectè infert *Fonſeca lib.* 1. *Metaph. c.* 1. *q.* 1. *ſ.* 8. quòd appetitus innatus non ſit res diſtincta à re appetente. Ita gravitas eſt propenſa ad tendendum ad ſuum locum, non per aliquid additum, in quo formaliter conſiſtat ratio propenſionis, ſed per ſeipſam. Et potentia intellectiva ad intelligendum, ac ſenſitiva ad ſentiendum propenſæ ſunt, ſimiliter ſine ullo addito, per ſeipſas. Vnde removendo omne extraneum ab iſtis, & puriſſimè conſiderando eſſentias earum, nihilominùs implicant iſtam habitudinem, ſive propenſionem ad actus iſtos. 67

Appetitus autem *elicitus*, eſt actus appetendi, quo res præviâ cognitione feruntur in bonum cognitum, quales ſunt in hominibus, cùm homo appetit deambulare, vel edere, vel bibere. Iſtis enim exemplis appetitûs eliciti placet uti, quia in iſtis appetitus maximè liber eſt, & quoad ſpecificationem, & quoad exercitium, inde maximè ſunt evidentia. Dicitúrque ipſe appetitus *elicitus*, quia elicitur ex cognitione. Eſt enim hic ordo. Intellectus nempe, intelligit, & cognoſcit rem aliquam; cognoſcit etiam in ea aliquam bonitatem, ſecundùm quam iſta res homini ſit conſentanea. Iſtâ cognitione præſuppoſitâ, voluntas deſiderat bonum præcognitum. Et ſic elicitur aliquis appetitus boni. Vnde ſtatim apparet: eum appetitum non habere realem identitatem ad eſſentiam appetentis, quia de facto is poteſt abeſſe. Eſtque nunc inprimis ſermo de priori appetitu. 68 *Appetitus elicitus.*

Deciditur propoſita quæſtio.

Quibus poſitis dico: *In anima ſeparata eſſe appetitum innatum ad informandum corpus.* Ita patet, quia anima eſt forma. Ergò habet eſſentiam propendentem ad informandum. At illa propenſio non eſt in forma ulla aliquid additum, ſed, à parte rei loquendo, eſt ipſa eſſentia formæ. Ergò anima ſeparata, quia animæ eſſentiam retinet, retinet etiam iſtam propenſionem, tanquam realiter eandem cum eſſentia. 69

Nihil in toto hoc diſcurſu ferè eſt, quod porrò probandum ſit. Vt tamen illuſtrius ſit, quod dixi, inprimis notandum eſt: Propenſionem, quam formæ (in communi loquendo) habent ad informandum, importari per hoc ipſum, quòd entitatem habent naturâ ſuâ partialem & incompletam, quæque actuare poſſit comparem. Iſtam propenſionem exercent formæ, quando actu informant, id autem non faciunt mediante aliquo accidente, ſed faciunt id immediatè per ſeipſas, ac propriam ſuam entitatem exhibendo & uniendo materiæ. Aliàs enim fieret unio per accidens, quod abſurdum. Iſto ſuppoſito, relinquitur, quod inter actum informandi, & inter eſſentiam formæ, non interjaceat accidens, per quod ipſa diſponatur, & apta ſit ad informandum. Et patet porrò, quia quicquid dicitur, fruſtrà ponitur, & reverà fingitur, quia non poteſt præſcindi eſſentia ejus, quod forma dicitur, ab iſta propenſione ad materiam, unde puriſſimè apprehendendo eſſentiam, adhuc ea eſſentia talis eſt, ut, quia ſcilicet naturâ ſuâ partialis eſt entitatis, (quæ denominatio non advenit ab accidente ullo) ſit apta quæ materiam informet. 70

Quòd ſi igitur iſta propenſio ad materiam minimè includitur in eſſentia ejus rei, quæ forma dicitur. Ergò quamdiu manet eſſentia rei illius, tamdiu manet etiam propenſio. Quæ enim realiter eadem ſunt, illorum unum non corrumpitur, manente alio, per *Ariſtot.* 7. *Top. cap.* 1. §. 3. Vtique enim anima ſeparata adhuc 71

habet

habet essentiam animæ. Relinquuntúrque ista omnia ex superiori etiam discursu *ad num. 66.* Ubi probatum est, propensionem quam habeant potentiæ ad actus suos (qualis est animæ, tanquam potentiæ activæ, ad animationem, & in genere formæ, ad informationem) esse appetitum innatum: Hunc autem realiter identificari ad essentiam appetentis, & proinde ab essentia esse protsùs inseparabilem.

Objectiones proponuntur & solvuntur.

72 *Objicitur* à *Scoto* & *Scotistis.* I. Si anima separata haberet propensionem ad corpus informandum, tum tamdiu pateretur violentiam, quamdiu est in isto statu.

73 *Respondeo* I. negando consequentiam, ut per exempla ostenditur. Nam potentia auctrix & generatrix habent propensiones ad suos actus, hoc est, accretionem & generationem. Et tamen postquam operam suam expleverunt, non patiuntur violentiam, si porrò non exerceant actus ad quos propendent, quod de potentia auctrice solet in homine contingere circa 30. annum, in generatrice circa 50. aut 60. II. Estque ratio utriusque eadem, quia scilicet violentum non dicitur omne illud, quod est contra inclinationem naturalem, (cœcitas enim à nemine dicitur violenta in oculo animalis, & sic in aliis) sed quod est contra inclinationem effectivam. Hoc est, violentum illud solùm dicitur, quod est ab externo principio, & cui res activè & effectivè resistit, & obluctatur. Vide *Colleg. Conimb. l. 2. de cœl. c. 5. q 5. a. 5. ad secundum, & lib. 2. de gen & Int. c. 11. q. 1. a. 4. ad secundum, & de an. separ. Disp. 2. a. 3. ferè ad fin. & adde super. lib. c. 18. n. 92.* Animam autem isti statui non obluctatur, & resistit, ut priori quæstione visum.

74 *II. Objicitur:* Si anima haberet appetitum corporis innatum & naturalem, tum naturaliter posset fieri resurrectio, si nempe anima expleret appetitum suum, hoc est, rediret ad corpus. At id fieri non posse inde patet, quòd omnes Ethnici Philosophi negarunt resurrectionem mortuorum, ut refert *Tertull. lib. de præs. hæret. c. 7.* & latè *Conimb. l. 2. de gen. & Int. c. 1. q. 1. art. 1.*

75 *Cur resurrectio corporum non fit naturaliter notat.* R. Negando consequentiam, quia ad vivificationem corporis non requiritur solùm aptitudo in anima ad vivificandum, sed requiruntur etiam dispositiones corporis, quæ necessariò exiguntur ab anima ad exercendos actus vitales. Neque enim isti in quolibet corpore exerceri possunt. Istas autem dispositiones nemo potest dare corpori demortuo, nisi solus Deus, idque liberè. Tales enim sunt actus divini. Atque inde vi istius libertatis divinæ in agendo, sequitur nec necessariò animam uniendam esse corpori, atque adeò debere esse mortuorum resurrectionem: neque etiam lumine rationis ad id certò probandum deveniri posse: præsertim cùm anima separetur ad habendam beatitudinem. Beatitudo autem ista consistit in visione Dei: quam anima sine consortio corporis habere potest, indéque perfectè, (de esse beatitudinis loquendo) beata est etiam sine isto, ut frequenter Doctores disputant. Vide *Thomam* 12. q. 4. a. 5. *& loci ibi citatis.*

III. Objicitur: Si anima habet naturalem potentiam, & propensionem ad corpus. Ergò datur etiam naturalis aliqua potentia activa, quæ actuet illam animæ propensionem, seu, quæ animam uniat corpori, quod iterum absurdum est, & pugnat contra id quod resurrectio non potest procurari, nisi virtute increatâ, & divinâ. Consequentia tamen probatur: quia omni potentiæ activæ correspondet potentia passiva, & vicissim, ut sumi solet ex *Aristotele. lib. 2. de anim. c. 5.* & frequenter admittitur.

77 R. Negando consequentiam in connexione. Nam potentia visiva, quæ etiam in cœco

in cœco nato eſt, naturalem habet propenſionem ad videndum, & tamen à nullo agente naturali poteſt actuari, ut conſtat. Sic & materia quia habet univerſalem potentiam ad omnes formas. E. & dimiſsâ formâ aliquâ, habet potentiam ut informetur iterum ab eadem, neque ex parte ipſius eſt pugnantia, ut & formam, & diſpoſitiones priùs habitas recipiat. Et tamen nullum eſt agens naturale quod actuare poſſit talem propenſionem materiæ.

Ad rationem autem in contrarium (factam ex illo principio: *quòd potentiæ paſſivæ reſpondere debeat potentia activa*) reſpondeo, iſtam propoſitionem veram eſſe, loquendo per ſe: ſed tamen quaſi per accidens, & aliunde, & ex defectu alicujus circumſtantiæ, aliquando fit (ut priùs adducta exempla oſtendunt, ſúntq; alia quamplurima) ut potentiæ naturali paſſivè non correſpondeat activa & viciſſim, præſertim ad particularem aliquem actum, & juxta peculiatem ac determinatum aliquem ſtatum. Per ſe enim ſatis eſt, ſi potentia aliqua, abſolutè ſumpta, poſſit ad ſuum actum dici, quocunque tandem tempore ſit. Et maximè non eſt neceſſe, ut potentia paſſiva, quæ adæquatè reſpicit aliquem gradum comprehendentem plures actus numero diſtinctos, ut illa potentia naturaliter actuetur per omnes iſtiuſmodi numericos actus, ut eleganter docet *Suarez Diſp. 23. Met. ſect. 2. nu. 12.* Atque ita de anima ſatis fuit, quod ipſa aliquando per agens naturale unita fuit, ut factum eſt in generatione hominis. 78 *Omni potentiæ an & quatenus reſpondeat paſſiva.*

Animæ ſeparatæ an conveniat appetitus elicitus?

Quoad elicitum appetitum, hoc eſt, actum appetitionis alia quæſtio eſt, de qua *Soarius* exiſtimat. 3. *part. q.* 53. *diſp.* 44. *ſect. ad finem*, eum in anima non eſſe: Aliis tamen hæc diſplicet ſententia, & *Conimb.* nominatim illius argumenta refutant *de anima ſeparata diſp.* 2 *art.* 3. Eſtque hæc ipſa ſententia mihi admodum probabilis, quòd ſcilicet anima actu elicito deſideret uniri cum corpore. Cùm enim anima ad hoc habeat innatam propenſionem, ut viſum eſt, & præterea habeat voluntatem, cur non actuali appetitu deſideret, ad quod naturaliter propenſa eſt. Quanquam naturali lumine id non ſatis efficaciter concludi poteſt. 79

Solet allegari locus ex *Apoc.* c. 6. *v.* 9. 10. ubi animæ Martyrum in cœlo clamant, hoc eſt, ferventiſſimè petunt, ut Deus judicet & vendicet ſanguinem ipſorum, ubi ſine incommodo vox judicandi exponitur de generali judicio extremo, & ſub voce vindicandi, &c. intelligitur ſpecialiter pœna perſecutorum. Imò fortaſsè neceſſariò, ita intelligi debet. Deus enim reſpondens illi clamori, indicat cauſas, cur differat judicium illud univerſale, nempe ut priùs compleantur conſervi illorum. Et ad hunc modum etiam expoſuit locum iſtum Clariſſ. noſter *Wynckelmannus in Apocal. c. 6. part. 3. in paraph. Proficiſcitur*, inquit, *hæc ratio ex deſiderio reſtitutionis omnium, & beatæ reſurrectionis. Nondum enim animæ beatæ in eo perfectionis ſtatu ſunt, in quo poſt noviſſimam diem, adſociatæ ſuis corporibus, collocandæ ſunt, quia corpus altera ſcilicet hominis pars adhuc in corruptione hæret quod & ipſum omninò inſtaurari exoptat.* Et poſteà loco 1. *Clamare*, inquit, *dicuntur, deſiderio reſurrectionis, & reſtitutionis corporum.* 80 *Apoc 6 expenditur.*

TITULUS V.

De comparatione angelorum, & animarum ſeparatarum.

Dupliciter inprimis, cum aliqua controverſia, ſolent Angeli comparari cum anima. 81

Anima. Nempe: an isti & hæc sint ejusdem speciei? Deinde quæritur de comparata eorum dignitate.

ARTICULUS I.

An animæ & angeli sint ejusdem speciei?

82 Hæc quæstio, quantum ad priorem partem, quæ est de identitate specifica, ex præcedenti facilimè deciditur. Nam essentia animæ, ex natura sua, est incompleta & partialis, & proinde implicat naturalem propensionem ad materiam, sive informandum, ut priùs visum est: At v. tale quid essentiæ angelicæ non convenit, quæ est totalis & completa, & proinde ei rei repugnat ut sit cujusque forma informans. Id ergò indicium manifestum est diversitatis specificæ. Et patet porrò, quia aliàs tantùm conveniret cum angelo, anima separata hæc, quantum cum anima separata alia. Supposità enim identitate specificâ, non remaneret discrimen, nisi numerale, quòd non minùs habet anima hæc ad animam aliam, ac ad angelum. Absurdum autem est, similem utrobique esse identitatem, cùm anima separata hæc, conveniat cùm alia anima in entitate incompleta, quod non est de angelo. Confer *Thom.* 1. *p. q.* 75. *art.* 7. *Scotum* & *Bonavent.* 2. *d.* 1. *Alens.* 2. *p. q.* 20. *memb.* 5. Est autem contraria huic, opinio *Origenis l.* 1. περὶ ἀρχῶν, *c.* 5. & 8. ut ibi *Thomas* meminit.

Objectiones proponuntur & solvuntur.

83 Objiciuntur duo. I. Anima non distinguitur ab angelo, nisi quòd illa est unita, vel unibilis materiæ. Angelus non. At hæc est denominatio extrinseca, quæ non potest constituere discrimen specificum.

Respondeo: Discrimen illud sumi quidem ab extrinseco, sed tanquam à posteriori, & magis nobis noto. Nihilominùs illud involvit discrimen intra ipsam essentiam animæ, quòd hæc habeat entitatem incompletam, illa completam. Et in hac diversitate fundatur discrimen specificum.

84 *II. Objicitur:* Ultimum quod est in angelo & anima, est intellectualitas. Ergò secundùm intellectualitatem maximè distinguerentur isti spiritus si distinguerentur. At intellectualitas utrobique est ejusdem speciei, Ergò & ipse Angelus & anima sunt ejusdem speciei.

Resp. 1. Verum est, Angelum & animam esse ejusdem speciei. Si hanc denominationem sumamus ex specie subalterna, idque hoc ipso, quia utrumque eorum est naturæ intellectualis. Nam cùm substantia per intellectualem, & non intellectualem dividitur, tum intellectualitas contrahit rationem substantiæ ad hanc speciem. Ergò sic angelus & anima in specie conveniunt. Sic autem non solet quæri nunc, de identitate specifica. Nam specie nunc eadem dicuntur, quæ conveniunt in specie ultima, & porrò non distinguuntur, nisi distinctione numerali, quomodo *Paulus* & *Petrus* distinguuntur. Unde hoc sensu. II. Respondeo: Intellectualitatem non esse ejusdem speciei in angelo & anima, id quod nec ullo indicio probatur. Sicut enim brutalitas, vel irrationalitas, vel intellectualitas variatur ad diversas species (utiq; enim diversæ speciei sunt, equus & canis & alia) ita etiam non repugnat ut intellectualitas multiplicetur ad diversas species, ut proinde diversæ speciei sit intellectualitas animæ ab intellectualitate angeli.

Nunc venio ad alteram partem propositæ quæstionis, de collatione dignitatis.

ARTICULUS II.

An anima ſeparata ſit dignior, ſeu nobilior angelo?

Affirmavit id *Greg. Venetus de Harm. mundi cantic. 3. tom. 3. c. 2.* his rationibus. 85
I. Quia in genere animarum anima Chriſti, propter unionem hypoſtaticam ad λόγον, nobilior eſt, quàm quiſquam angelus. At, cùm duo genera ad invicem comparantur, illud eſt nobilius, in quo id quod eminet præſtantius eſt eo, quod eminet in genere altero, per *Ariſt. 10 Eth. c. 1.* II. Quia angeli ſunt miniſtratorii ſpiritus in ordine ad humanas mentes. At ratio miniſtri vilior eſt quàm ejus, cui fit talis adminiſtratio. III. Quia homo & deinceps anima humana ultimò creata eſt. At quod eſt ultimum in executione, ſolet eſſe nobiliſſimum.

Hæc tamen opinio communiter rejicitur, latéq; eam impugnant *Conimb. de an. ſepar. diſp. 1. a. 7.* Vide & *Aug. l. 11. de Civ. Dei, c. 15. Hieron. ad c. 11. Matth. ad verba: qui minor eſt in regno, &c.* alióſque illic citatos. 86

Eſtque hæc ſententia vera, quòd angeli animâ ſint nobiliores. Nam entitas completa, ut ex ſono verborum apparet, eſt nobilior entitate incompleta, comparando res ejuſdem ordinis. Anima autem habet entitatem incompletam, & angelus ens completum eſt, ut ſæpè patuit. 87

Ad *primam* rationem in contrarium reſpondeo: Iſtam eminentiam eſſe in anima Chriſti, non ex naturalibus conditionibus, ſed ex ſupernaturali gratiâ. Extraordinariam autem gratiam & eminentiam, Deus, tanquam liberrimum agens, æquè benè poteſt tribuere rei viliori ac digniori. Præſertim cùm ſpeciales cauſæ ſint, cur hominem Chriſtus aſſumpſerit, atque adeò humanitati tributa ſit gratia unionis hypoſtaticæ, non autem naturæ angelicæ, de quibus latè meminerunt Theologi. 88

Et ex hoc quod dixi, de Dei libertate, in contribuendis iſtis donis, concidit etiam quod *Venetus* excipit ad hanc reſponſionem, quòd ſcilicet Deus iſtiuſmodi dona attemperet naturis rerum. Neque enim ad hoc neceſſitas ulla eſt, quin ſecus fieri poſſit, iſtâ libertate Dei ſuppoſitâ.

Ad *ſecundum* reſpondeo: Angelos eſſe *miniſtros Dei* ad homines defendendos, &c. Non ergò angeli ſunt miniſtri hominum, ſed ad homines, miniſtri, inquam, Dei. Deus ergò Dominus eſt iſtorum miniſtrorum. E. iſte eſt nobilior angelis. Neque anima aut homo inde magis eſt nobilis quàm angelus ac ruſticus, vel quivis idiota nobilior eſt bellicoſo, ac forti aliquo Capitaneo, qui miniſter eſt alicujus principis, ad defendendum ruſticum, vel idiotam quemvis, à latronibus, vel injuriis aliquibus. 89

Ad *tertium* dico: ultimum eſſe nobilius cæteris, ſi ſit ſermo de ſubordinatione mediorum & finium, & finium non ultimorum ad ultimos. Non autem admittitur: Angelos eſſe creatos propter homines. Tum etiam non ſumitur inde eſſentialis nobilitas, ſi quid ſit propter alterum. Eſt præceptor propter diſcipulum, & tamen non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum. 90

TITULUS VI.

Quas potentias, vel habitus, vel actus habeat anima à corpore ſeparata?

Titulus hic comprehendit tria, nempe potentias, habitus & actus: de quibus ſingulis videndum, 91

ARTICULUS I.
De potentiis animæ ſeparatæ.

91 Inprimis certum eſt. Quarum potentiarum actus ſunt in anima ſeparata, quòd potentiæ ipſæ quoq; ſint in anima ſeparata. Actus enim non eſt niſi cujus eſt potentia, ut *Ariſt.* ait *l. de ſomn. & vigil. cap.* 1. Cùm igitur anima ſeparata habeat actum intelligendi, & volendi, & movendi: conſequens eſt, convenire etiam ei potentiam intellectivam, & reliquas. De quibus quæ diſputari ſolent, quoad harum diſtinctionem ab anima, & ad invicem, ex Phyſicis huc repetenda ſunt, per ea quæ conſtituta ſunt, *Num. 5. hujus capitis.* Id hîc quæritur:

An animam ſeparatam comitentur potentiæ vitales, & animales?

92 In hac quæſtione id inprimis certum eſt, ex omni parte, actus, ſive operationes harum potentiarum non eſſe in anima ſeparata. Actus enim iſti non exeruntur niſi in corpore. Per facultates enim vitales intelligimus facultates animæ vegetantis, hoc eſt, potentiam nutritivam, auctricem, & generatricem: per facultates autem animales, potentiam ſenſitivam, appetitivam, & loco motivam (eam, quâ corpus movetur motu animali.) At harum potentiarum actus ſunt per commercium corporis.

De ipſis igitur potentiis quæſtio eſt, non de actibus illarum.

Igitur iſtas potentias in anima ſeparata negant *Thomas* 1. *p. q.* 77. *a.* 8. ubi & *Summiſtas* vide. Et adde *Durand. 4. d. 44. q.* 11. *art.* 2. *Conimb. de an. ſepar. diſp.* 3. *a.* 1. *Rubeum de anim. ſep. q.* 8. Docéntq; ferè communiter id recentiores. Eſtque illorum principale fundamentum. 1. quia, cùm actus earum potentiarum ſint materiales, indicium eſt, quòd & ipſæ ſint materiales. At quod tale eſt, id propter dependentiam ad materiam, interit cùm à materia ſeparatur. Unde porrò. Hi inferunt, talium potentiarum ſubjectum proprium eſſe non animam, ſed animal, hoc eſt, conjunctum ex anima & corpore, & proinde illas potentias intereunte animali, interire. Deſtructo enim ſubjecto, deſtruuntur etiam accidentia.

94 *Qui dicant animam ſeparatam eas non retinere*

Hanc ſententiam etſi temere rejicere nolim, propter multitudinem autorum eam defendentium; (Nam non poteſt non multitudo Doctorum afferre ſaltem veriſimilitudinem alicui concluſioni,) Nihilominùs mihi abſolutè probatur alia opinio, quòd ſcilicet cum anima omnes potentiæ vitales, animales, & intellectivæ remaneant, hoc eſt, quòd anima humana ſeparata talis ſit, ut poſſit nutrire, augere, generare, audire, videre, &c. Dico: *poſſit*. Nunc enim præcisè ſermo eſt *de poſſe*, ſive de potentia. Ita docet *Greg. Arimin. 2. d.* 17. *q.* 3. Tenentúrque idem docere omnes illi, qui poſtquam admittunt unam animam eſſe in corpore, etiam porrò docent, potentias eſſe realiter eaſdem cum anima.

95 *Alia opinio.*

Ratio, cur potiſſimùm hanc ſententiam amplectar, innititur huic hypotheſi, quòd anima unica eſt in homine. Idq; patet. Si enim alia anima eſſet, quæ hominem conſtitueret in eſſe hominis, hoc eſt, in eſſe ſpecifico, alia in eſſe animalis, alia in eſſe viventis, tum vivens à parte rei ab animali, & animal ab homine intra idem ſuppoſitum eſſent realiter diſtincta, hoc eſt, univerſale à minus univerſali, & conſequenter à ſingulari, quod ſuprà monſtratum eſt eſſe falſum. Pleniùs hanc rem conſideravi *in Topic. cap.* 5. *num.* 41. *ſeqq.* Et ſuprà *l.* 1. *cap.* 22. Ex quo relinquitur, cùm homini tribuimus animam vegetantem, & ſentientem, & rationalem,

96 *Animam unam eſſe in homine.*

nalem, quod ſit prorſus una & eadem anima, quæ ſecundum quod diverſa (juxta apprehenſionem mentis noſtræ) prædicata eſſentialia ſuſcipit, vocatur etiam diverſis nominibus. Nempe una eadémque anima quatenus dat denominationem viventis, vocatur vegetans, & rurſus eadem res, quatenus dat denominationem animalis vocatur ſentiens, & quatenus dat denominationem hominis vocatur rationalis.

97 *Hominis animam ſentientem & vegetantem etiam ſeparari.*

Et, propter hanc realem identitatem ipſarum animarum ſequitur, cùm anima rationalis ſeparatur, quòd etiam ſeparetur anima hominis ſentiens, & anima vegetans. Eorum enim quæ realiter eadem ſint, non poteſt unum manere altero corrupto, per *Ariſt. 7. Topic. cap. 1.* Neque tamen id habet anima ſentiens (idémque eſt de vegetante) ex ſe, ut ſeperari poſſit, ſed propter idenditatem ad animam rationalem. Unde cum anima ſentiens eſt in ſpecie alia, & iſtam identitatem ad animam rationalem non habet, ſed ad animam beſtialem, etiam non ſeparatur, ſed re animatâ intereunte, interit. Probatúrque ea aſſertio, etiam ex ſcripturis, quæ indiſcriminatim & generaliter dicunt, animam hominis occidi non poſſe. At anima ſentiens quæ in homine eſt, utique eſt anima hominis.

98 *Et proinde potentias vitales & animales.*

Sic igitur argumentor: Si anima ſentiens & vegetans hominis ſeparantur. Ergo etiam ſeparantur earum potentiæ. Conſequentia patet multipliciter. Hoc ſatis ſit. Potentiæ animæ rationalis cum anima iſta non magis ſunt connexæ, ac potentiæ animæ ſentientis & vegetantis cum animis his. At vi iſtius connexionis iſtæ potentiæ ibi cum anima ſeparantur. Ergo & hic.

99

Dicitur 1. eſſe diverſitatem, quia potentiæ animæ ſentientis & vegetantis ſunt materiales. Quod non eſt de potentiis animæ rationalis.

Reſpondeo ad antecedens: Non minus animas ipſas (vegetantem & ſentientem) eſſe materiales, ac ſunt earum potentiæ, & nihilominus propter identitatem ad animam rationalem, ut viſum eſt, iſtæ etiam ſeparantur, non obſtante materialitate ſua. De quo porrò obſervandum eſt, quod anima ſentiens, v.g. ſit forma hominis, in conceptu inadæquato concipiendo formam hominis, juxta quod ſcilicet anima apprehenditur, ut conferens homini eſſentiam animalis, in quo conceptu anima hominis eſt materialis. Apprehendendo autem eandem in conceptu adæquato, ſic abſolutè dicitur animam hominis eſſe immaterialem, quia ad hoc indicium ſufficiens ſumitur, ſi illa res quæ anima humana dicitur, exerceat aliquos actus immateriales à materia independentes. Unde hoc ipſo indicatur, eam rem extra materiam ſubſiſtere, etſi aliquos, ut ſic dicam, per ordinem ad apprehenſionem noſtram gradus anima habeat, & proinde aliquas potentias, quæ materialiores ſunt, quæ omnes tanquam acceſſoriæ ſequuntur ſuum principale. Et ſic etiam ſoluta eſt prima objectio, *n. 93.* tacta.

Dicitur *II.* eſſe diverſitatem, quod potentiæ animæ rationalis ſunt animæ adjuncta propria: at potentiæ cæterarum animarum ſint adjuncta propria viventis & animalis.

Reſp. Non agnoſco hic diverſitatem hactenus. Nam anima ab *Ariſtot. 2. de an. tex. 24.* dicitur indiſcriminatim principium, unde vivimus, ſentimus, movemur, & intelligimus. Ergo non minus ei conveniunt potentiæ vitales, & ſenſitivæ ac intellectivæ. Anima igitur ſingularum potentiarum eſt ſubjectum *Quo*, ſive inhærentiæ. Loquendo autem de ſubiecto denominationis, ſive ſubiecto *Quod*, ſic iterum facilè admitto, non animam, ſed vivens, animal, hominem, eſſe tale ſubiectum. Unde

& ſub hoc loquendi genere non anima intelligit & ſentit, (eſt enim & hic æqualitas) ſed animal vel homo intelligit vel ſentit. Intelligit tamen & ſentit per animam, ut *Ariſt.* ait, 1. *de anim. tex.* 65. Et ſic ſoluta eſt ſecunda obiectio.

ARTICULUS II.

De Habitibus animæ ſeparatæ.

101 Loquar inprimis de anima ſeparata beatorum, unde transferri hæc res poteſt, & ad animas cæteras, ſervatâ debitâ proportione.

Hac in re id certum eſt. *I. Quorum habituum actus ſunt in futura vita, quod etiam habitus ipſi ſint futuri in iſta vita.* Effectus enim non eſt ſine ſua cauſa. At habitus cauſæ ſunt ſuorum actuum. Ergo erit ibi in anima habitus charitatis, & dilectionis. Conjungitur enim anima ſeparata Deo & angelis actuali amore. Et ſic de aliis.

102 *II. Certum eſt: In anima ſeparata non manſuros habitus, qui ſunt ex imperfectione naturæ & ſtatûs hujus mundi.* Tales ſunt opiniones, hoc eſt debiles aſſenſus concluſionum, habitus intellectûs erronei, inclinatio qualiſcunque (habitus enim fortes vitiſi, non erunt in anima beata, cum ſeparatur à corpore) ad vitia, &c Cùm enim ad perfectionem intellectus pertineat certa notitia veri, & ad perfectionem voluntatis determinata cupiditas boni, utique cum in futura vita perficiendus ſit intellectus & voluntas, nihil tale ſupereſſe poterit. Dicuntúrque hi habitus corrumpi, per introductionem contrariorum.

103 *Habitus linguarum variarum.*

III. Habitus aliqui poterunt manere quoad entitatem, deficient tamen quoad uſum. Veluti qui hîc cognoverat multas linguas, ſine repugnantia poteſt ibi retinere talem habitum. Non tamen uſurpabit locutionem variarum linguarum, ſed credibile eſt, ſermonem animam ſeparatam non habituram, per expreſſionem vocum, ſed per communicationem conceptuum, ut de angelis Philoſophati ſumus ſuperiori capite. Cùm autem anima redierit ad corpus, (quem reditum ex ſola revelatione novimus) veriſimile eſt ſermonem alium præter Hebræum non futurum. Sed certi nihil habemus. Videtur autem ipſe Apoſtolus, 1. *Cor.* 13. 8. idipſum velle, quod uſus linguarum ſit periturus: ſi tamen abſolutè & Categoricè intelligi debet, quod ipſe ait hypotheticè, *ſive linguæ ceſſabunt, & Prophetiæ, & ſcientiæ, charitas non excidet.* Sic cùm, ut *Auguſt.* ait, *l.* 14. *de Trin. c.* 9. *Juſtitia ſit in ſubveniendo miſeris: Prudentia in præcavendis inſidiis: Fortitudo in perferendis moleſtiis: Temperantia in coërcendis delectationibus pravis; utique tales eorum actus non erunt in patria.* Entitas igitur iſtorum manet, non tamen actus vel uſus iſte præſertim. Poſſunt enim habere uſus alios, ut etiam ex *Beda* docet *Lombard. l.* 3. *d.* 33. *lit. A.* Et adde *Thom.* 1. *p. q.* 89. *art.* 5. & utrobique Commentatores.

104 Atque ita ex hactenus dictis patet. 1. Animam ſeparatam habituram eſſe aliquos habitus. 2. Subituram tamen eſſe eam, aliquam, quoad habitus, mutationem. Nam quidam, per introductionem contrariorum, tollentur, quidam hîc habiti, ibi perficientur: quidam hîc habiti & quoad eſſe, & quoad uſum, ibi erunt quoad eſſe, non quoad uſum, ſaltem in toto. Et ſic deinceps.

Obiectiones proponuntur & ſolvuntur.

105 Sed *objicitur* 1. dictum Apoſtoli, 1. *Cor.* 13. *ſcientia deſtruetur.* Inde ſic colligitur. Scientia maximè perficit intellectum. Ergo maximè præ cæteris habitibus veriſimile eſt, eam manere in anima ſeparata. Unde ſi illa deſtruatur, à fortiori ſequi-

tur,

tur, cæteros habitus deſtrui. Et confirmatur, quòd aliâs etiam intellectûs angelici perfectio, eſt ſcientia quantumvis rerum, veluti naturæ lapidum, plantarum, metallorum, hominum, & ſic deinceps. Unde apparet: abſolutè loquendo, ſcientiam non eſſe aliquid repugnans ſtatui gloriæ, & beatitudini. Indéque cum homines futuri ſint ἰσάγγελοι, potius videtur talis ſcientia perficienda eſſe, quàm deſtruenda.

Reſpondeo. Videtur omninò veriſimile eſſe per prædicta, quod talis ſcientia maneat in anima ſeparata. Ad dictum autem *Pauli* duplex ſolet dari reſponſio. Aliqui ſcientiam intelligunt generatim, atque ita illa deſtruitur non abſolutè, ſed ſecundum quid, veluti quoad neceſſitatem miniſterii ſenſualis, quæ non egebit ſcientia in cœlis. Ita expoſuit *Thomas 9. p. qu. 89. art. 5.* & alii, ut recitat *Colleg. Conimb. Diſp. 3. de anim. ſepar. art. 3. ad tertium.* Sic & *D Hunnius 1. Corinth. 13. part. 2. §. Charitas. Abolebitur ſcientia*, inquit, *hoc eſt, illeſciendi modus, qui in docendo diſcendóque conſiſtit, & ab infimo gradu ad ulteriorem ſubinde per incrementa contendit, nec tamen ad perfectionis faſtigium in hac vita pertingit. Hic ſucceſſivæ ſcientiæ habitus, hic cognoſcendi modus, hæc manca & imperfecta cognitio in illa æternitatis luce locum habebit nullum.* Hæc ille. 106 *Scientiam quomodo dicat Apoſtolus deſtrui.*

Alii aiunt, ſpecialiter ibi intelligi per ſcientiam Theologiam, quam hîc habemus, quam dicunt tollendam eſſe in Patria, quia ſit cum diſcurſu, & habeat certitudinem quidem, ſed tamen inevidentem, & alia patriæ non convenientia, cum ibi Theologia noſtra futura ſit in viſione & intuitu, qui eſt notitia ſimplex & evidens. Unde per introductionem ſive infuſionem eminentioris habitûs cognoſcendi res divinas, prior abolebitur. Ita iidem *Conimb.* docent, & multi alii. 107

Mihi tamen non videtur *Paulum*, vel generatim de ſcientia, vel ſpeciatim de noſtra Theologia dicere, quòd ea ſit abolenda. Verba enim ſunt hæc: *Charitas nunquam excidet, ſive prophetiæ abolebuntur, ſive linguæ ceſſabunt, ſive ſcientia deſtruetur*: qui modus loquendi non categoricus eſt, ſed hypotheticus. Vult ſcilicet *Paulus* commendare charitatem præ omnibus aliis habitibus. Id inter alia etiam facit à duratione & perpetuitate, quod ſit ad hunc modum. Charitas iſtiuſmodi virtus eſt, ut nunquam ſit deſitura, ſi vel maximè omnia cætera pereant, ut prophetiæ & linguæ, & ſcientiæ. Hypothetica autem propoſitio nihil ponit in eſſe.

II. Objicitur: dictum *ex Eccleſiaſte, cap. 9. verſ. 15. Mortui nihil noverunt amplius, nec habent ultrà mercedem.* Et *v. 10. Quodcunque poteſt facere manus tua, viriliter operare, quia nec ratio, nec induſtria, nec ſapientia erunt apud inferos, vel in ſepulchro.* 108

Reſpondeo: Cùm alibi dicat Scriptura, animam debere recordari, &c. *Luc. 16.* Utique animæ ſeparatæ non convenit ulla notitia ſive ſcientia. Dicta ergo illa ſic intelligenda ſunt, quòd poſt hanc vitam non ſit locus ubi pœnitentia, & tale quid fieri poſſit. Sic *Hieron.* in h. l. *Donec vivunt*, inquit, *homines, poſſunt fieri juſti, poſt mortem verò nulla datur boni operis occaſio.* Et poſtea: *Vivente metu mortis poſſunt bona opera perpetrare. Mortui verò nihil valent ad id adiicere, quod ſecum tulêre de vita.* Hoc ſenſu etiam dicitur, *Joh. 9. Operamini dum dies eſt, venit nox, in qua nemo poteſt operari.* Alii *Salomonem* aiunt loqui, per proſopopœiam, ſub perſona impiorum, ut *Hieron. ibid.* attingit.

Cæterùm quia ſub habitibus etiam comprehenduntur ſpecies, ut alibi docui, iccircò de iis peculiariter ſub hoc titulo quærendum eſt. 109

An anima asportet secum species intelligibiles.

110 *Ratio dubitandi.* Ratio dubitandi est, quia species intelligibiles, quas hîc anima habet, dependent in fieri à phantasmatibus, atque ideò à sensibus; cúmque habeant entitatem valdè debilem, consequenter infertur, quod etiam in conservari dependeant inde. Cúmque anima separata nullam habeat connexionem cum istis, consequenter nec videtur habere species.

111 *Alia sententia.* Oppositum tamen plerique Doctores tenent. Vide *Thom. 1. p. q. 89. a. 5. 6. 12. q. 53. art. 1. 2. Coll. Conimb. disp. 3. de anim. separ. art. 3.* & *Rubeus de anim. separ. q. 8.* & alios. Et hæc vera est sententia. Nam inprimis, in anima separata, datur recordatio, ut ex Scriptura certum est. At recordatio non est nisi per cogitationem specierum, in mente præexistentium, ad quas intelligendas cum actu applicatur mens, propriè dicitur recordari; unde recordatio non posset dici, si Deus infunderet alicui animæ cogitationem alicujus rei anteà cognitæ, sed simpliciter esset cognitio. Alia mitto.

112 Ratio, in contrarium proposita, nititur falso fundamento, quod scil. species intelligibiles dependeant etiam in conservari à phantasmatibus & sensibus. Nam ne quidem species sensibiles, quas inferiores sensus apprehendunt, in conservari dependent à sensibus externis, etsi ab iis dependeant in fieri. Ita apparet, quia ligatis externis sensibus, sensus interim possunt in apprehensis speciebus negotiari, ut appiret in somniis. Unde manifestissimum est, quod entitas specierum non sit tam debilis, ut egeant perpetuo influxu causæ efficientis. Quo destructo, nulla necessitas est, cur in conservari à sensibus species intelligibiles dependere debeant.

ARTICULUS III.

De Actibus animæ separatæ.

113 Hîc primò generaliter animadvertendum est: Non ilicò convenire animæ separatæ actum, cujus vel potentia, vel habitus in ea est. Est enim in anima separata etiam potentia, quâ possit, & in se sufficiens sit ad nutriendum, ad sentiendum, &c. ut prius visum est. Et tamen eâ separatâ non exercent actum nutriendi vel sentiendi. Et in anima separata similiter est habitus temperantiæ, qua posset coërcere ebullientes voluptates corporis, & tamen eum actum ibi non exercebit, ut similiter visum est antea. Explodítque *Aristoteles lib. 9. Metaph. cap. 7.* generatim sententiam Megaricorum, qui potentias negabant, ubi non essent actus. Vide & *Scalig. Exercit. 6. sect. 1.* & de potentiâ auctrice manente, cum cessat ab opera, *Exerc. 101. s. 1.* Ad eundem modum etiam habitus non cessant, cum cessatur ab opere, ut nominatim docet *Thom. 1. 2. q. 23. a. 3.*

Tres autem potissimùm actus sunt, de quibus peculiariter sub hoc titulo dispici solet: nempe actus intelligendi, actus volendi, & actus movendi; in quibus tribus punctis præsens articulus consistit.

PUNCTUM I.

De cognitione animæ separatæ.

114 In cognitione angelica suprà, *cap. præced. n. 113.* Tria proponebam consideranda, nempe ejus principium, modum, & obiectum.

115 Et de principio quidem cognitionis in anima separata nunc nihil necesse est,

hîc

hic aliquid addere, quia in priori hujus tituli articulo, ſatis conſtitit, dari in anima ſeparata habitus & ſpecies, qui conſequenter ſunt principia illius cognitionis, quæ fit ab anima ſeparata. Alia, quæ ibi dicta ſunt de angelis, hic proportionaliter recurrunt. Quod enim negatur de intellectione angelica, tanquam excedens naturam ejus, à fortiori etiam negatur de intellectione animæ. Veluti, ſic intellectio animæ non eſt ejus eſſe, & ejus potentia cognoſcitiva eſt ab ipſa realiter diſtincta, & quæ ſunt alia ibi diſputata.

Tria autem peculiariter hîc videnda ſunt. 1. An anima ſeparata actualiter cognoſcat? 2. De illius cognitionis ſubjecto. 3. De ejus modo: 116

Quæstio I.

An anima ſeparata actualiter cognoſcat?

E quidem non exiſtimo eſſe, qui, admiſsâ animæ immortalitate, negent, animam ſeparatam actualiter cognoſcere, & eam in æternum inſtar gliris immobilem torpentémq; eſſe, ut *Hier. ad Pammach.* ait. Nihilominus aliquæ ſunt difficultates quæ contra affirmativam partem afferri ſolent, atque has ipſas, dimiſsâ rei certæ probatione, expediam. 117

I. Objicitur: Actiones ſunt ſuppoſitorum. At anima, etiam ſeparata, non eſt ſuppoſitum, quia ex natura ſua, & primâ intentione naturæ, eſt forma corporis, & proinde habet entitatem partialem & incompletam: Id quod ſuppoſito repugnat. Et ex hoc etiam fundamento *Ariſtot.* ait: 1. *de anim. tex.* 67. Animam non intelligere, ſed hominem: & dicere animam intelligere, perinde eſſe, ac ſi dicatur, animam ædificare, vel texere. 118

Reſpond. Animam in corpore eſſe principium quidem operationis, ſed non principium *Quod*, ſed principium *Quo*. Unde, etſi ipſa agat, (dicitur enim principium operationis) tamen in rigore juxta talem ſtatum, non denominatur operans, ſed id, quod eſt principium *Quod*. Et hoc voluit *Ariſtot. d. l.* Eodémque ſenſu actiones ſunt ſolùm ſuppoſitorum, loquendo de principio *Quod*, ſive de ſubiecto denominationis. Cùm aliâs etiam partibus ſuppoſiti conveniat operatio, ut alibi ex *Ariſtotele* oſtendi. Summum bonum certè dicitur actio animi: animi utique, in corpore exiſtentis. Atque ita à fortiori non repugnat, animæ ſeparatæ tribui actionem. In eo enim ſtatu quàm maximè aſſimilatur ſuppoſitis, unde & tum dici poteſt principium *Quod*, harum operationum. 119

II. Objicitur: Anima impeditur in intelligendo ſenſibus perturbatis. Ergo iis deſtructis prorſus, prorſus etiam videtur perire intellectio. Conſequentia probatur, quia antecedens indicat intellectionis dependentiam ad ſenſus. At non poteſt actus aliquis manere, remotis iis à quibus neceſſariò dependet: 120

Reſpond. Ad antecedens: Intellectionem dependere à ſenſibus, de ea loquendo, quæ eſt per intuitum phantaſmatum, de qua admittitur etiam conſequens, quod ille modus intelligendi pereat, qui eſt per converſionem ad phantaſmata. At cùm intellectus retineat ſpecies, ceſſantibus phantaſmatibus, & extra corpus poſſit acquirere ſpecies, citra miniſterium ſenſuum: hactenus igitur anima rationalis retinere poteſt actum intellectûs extra corpus: Ita *Thomas* 1. *p. q.* 89. *a.* 1. *ad primum.* Cui adde *Coll. Conimb. de anim. ſepar. diſp.* 4. *a.* 1. *ad tertium.* 121

Alia argumenta attingunt modum intelligendi, veluti quod non poſſit intelligere per ſpecies; item de diſcurrendo: quæ commodè ſatis intelligentur, ex dicendis, de modo intellectionis. 122

Quæstio II.

De obiecto cognitionis animæ.

123 Hac in re dico *I. Quæcunque non ſunt intelligibilia per intellectum Angelicum, ea etiam non ſunt intelligibilia per intellectum animæ ſeparatæ.* Ita patet, quia perfectior intellectus convenit angelo, quàm animæ. Atque ita non poſſunt animæ præcognoſcere obiecta caſualia & fortuita, nec poſſunt cognoſcere cogitationes alterius animæ, & quæ præcedente capite remota ſunt de angelis.

124 *II. Anima ſeparata poteſt ea cognoſcere, quæ hîc in terra cognovit, adeóque res materiales & ſingulares.* Cum enim earum ſpecies aſportet ſecum, & proinde, rerum hîc actarum, poſſit recordari & amare corpus, quod anteà ſibi unitum fuit, ad illúdque actuali & elicito appetitu propendere, quæ ſingula in prioribus probata ſunt, utique intellectus illius animæ ſeparatæ ad hæc omnia improportionatus non eſt.

125 *Animæ non acquirere notitiam eorum, quæ hic geruntur.*

III. Particularem tamen notitiam earum rerum, quæ hîc geruntur poſt animarum diſceſſum, animæ ſeparatæ non acquirunt per ſeipſas. Veluti, quòd his annis erecta ſit Academia *Giſſena*, quod eadem, hoc Anno 1615 dotata ſit, ab Illuſtriſſimo noſtro Principe, quod hic vel iſte homo eat ad forum, vel Templum, &c. Id probat *Thom.* 1. *p. q.* 89. *a.* 8. inde, quia animæ mortuorum ex ordinatione divina, & ſecundùm modum eſſendi, ſegregatæ ſunt à converſatione viventium, & conjunctæ converſationi ſpiritualium ſubſtantiarum, quæ à corpore ſunt ſegregatæ. Sic & *Gregor. lib.* 12. *Moral. c.* 13. ait, mortuos vitam in carne viventium, & poſt eos qualiter diſponatur, neſcire, quia vita ſpiritûs longè eſt à vita carnis, &c. Confer etiam *Colleg. Conimb. diſp.* 5. *a.* 1. *ad Tert.* Procedítque id ipſum, non ſolùm de anima damnatorum, ſed etiam de anima ſanctorum, ut rectè docet *Auguſt. l. de cura pro mort. c.* 13. 16. Et probatur ex *Eſaiæ cap.* 63. ubi dicitur etiam *Abraham neſcivit nos.* Item ex 4. *Reg.* 12. Ubi *Joſiæ* promittitur mors, ne videat mala ſuperventura populo. Et addit: Si animæ ſciant ſtatus hominum, matrem ſuam Monicam, utique ſe viſitaturam, & in triſtitiis conſolaturam. Sed pleniùs hæc tractanda Theologicis relinquo, ad materiam de invocatione ſanctorum.

127 *Pontificii pugnantia docent de invocatione ſanctorum.*

Dixi autem *per ſe ipſas*: Neque enim repugnat animas poſſe cognoſcere aliquid noſtratium, per angelos hinc & inde venientes, item per Dei revelationem. Neque enim ad hoc ulla eſt per ſe ex parte animæ, & ex parte angeli & Dei, repugnantia. An tamen actu fiat talis manifeſtatio, & de quibus rebus, ſimiliter incertum eſt. Unde, quoad hoc, nihil definio. Imò valdè veriſimile eſt, actu iſtam manifeſtationem non fieri, quia ut ex *Thoma* loquuntur *Conimb. d. l.* ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectûs non ſpectat, ſed ad operandum potius conducit. Operatio autem circa eas res aliena eſt à ſeparatis animis. Quomodo autem hæc cohæreant cum invocatione mortuorum, pontificii diſpiciant.

128 *IV. Anima ſeparata cognoſcit animas alias & angelos.* Ad horum enim ſocietatem aſſumitur, & cum iis conſtituit quaſi unam Rempubl. quod ſine notitia fieri non poteſt. Vide ſuprà, *c.* 4. *n.* 139. *ſeqq.* & 114.

129 *V.* Denique: *anima ſeparata cognoſcit Deum.* Eſt enim ibi in ſtatu beato. At beatitudo illa conſiſtit in Dei cognitione.

QUÆSTIO III.

De modo cognitionis animæ ſeparatæ.

Ad hanc quæſtionem Dico *I. Certum eſt: Animam non intelligere per phantaſmata.* Phantaſmata enim pertinent ad exercitium ſenſuum, & à ſenſibus intellectui offeruntur. Anima autem ſeparata nullum commercium cum ſenſibus habet. 130

II. Modus intelligendi, qui non pugnat contra perfectionem cognitionis angelicæ, multò minus pugnat contra perfectionem cognitionis animæ. Angelus enim ſuperioris ordinis eſt, è genere rerum intellectualium. Et proinde cum non repugnet, angelum modò intelligentem eſſe actu, modò poteſtate, item eum intelligere componendo, & dividendo, & diſcurrendo, quæ ſingula *præced. c. n. 174 ſeqq.* diſputata ſunt: ideò nec animæ noſtræ is modus intelligendi diſcongruet. Sequitúrque ex eodem fundamento, quòd anima intelligat per ſpecies. 131

III. Modum intelligendi (dimiſſo miniſterio ſenſuum) quem anima habet hîc, habebit etiam in ſtatu ſeparato: ſervatâ tamen proportione, juxta differentiam ſtatuum, qui efficiunt, ut accuratior & rectior, nec ita laborioſus modus intelligendi ſit ibi, ac hîc eſt: Et ut ibi cognoſcamus per evidentem viſionem, dum hic multa cognoſcamus per fidem, ſæpè inevidenter quidem, ſed tamen certò & infallibiliter, ut ſunt pleraque myſteria. Patet autem veritas iſtius propoſitionis: Quia intellectio & modus intelligendi præciſè inſequuntur naturam & eſſentiam animæ, unde cùm una & eadem ſit eſſentia hic & ibi, etiam intellectio erit una & eadem, hic & ibi. 132

PUNCTUM II.

De volitione animæ ſeparatæ.

I. Hic certum eſt: *animæ ſeparatæ convenire voluntatem, hoc eſt, potentiam volendi.* Cum enim anima ſeparata, & unita corpori ſit ejuſdem eſſentiæ. Ergo quæ ſemel proprietates ſunt animę, in quocunque ſtatu eæ primùm apprehenduntur, eæ ab anima non deponuntur in ullo ſtatu. At voluntas eſt proprietas, ſive potentia naturalis animæ, ut ex Phyſicis ſuppono. 133 *Eſſe in anima ſeparata potentiam volendi.*

II. Neque verò ſolùm anima ſeparata habet voluntatem, hoc eſt, potentiam volendi: Sed *convenit etiam illi pro iſto ſtatu actualis volitio.* Cùm enim anima ſeparata actu cognoſcat, ut prius viſum eſt, *nu. 117.* utique etiam cognoſcit bonitates rerum. At bonum cognitum non poteſt non amari. Amare autem eſt actus voluntatis, ut liquidum eſt. 134 *Et actualem volitionem.*

III. Atque hujus volitionis principium eſſe, ipſam *animam* mediante *potentiâ*, per quam ejus indifferentia reſtringatur ad volendum, ſatis intelligitur ex Phyſicis. Juvatúrque in multis actibus volitionis anima per *habitus* infuſos, vel hic acquiſitos, ut ex prioribus poteſt liquere, præſertim *ex num. 100. ſeqq. hujus capitis.* 135 *Quodnam principium ejus?*

IV. Porrò volitio animæ ſeparatæ eſt *libera.* Eſt enim homo agens liberum: at libertas radicatur in voluntate, ſuppoſito judicio intellective. Unde cum anima ſeparata retineat, & judicium intellectivum, & actus voluntatis, fieri non poteſt quin actus ejus ſint liberi. 136 *Eam eſſe liberam.*

Objicitur: Animam ſeparatam (juſtorum) non poſſe peccare: confirmatur enim per hunc ſtatum in bono. Libertas autem ponit indifferentiam in agendo. 137

Reſpondeo 1. Indifferentiam, quæ requiritur ad libertatem, non conſiſtere inter agere bene & agere male, ut inde eſt evidens, quia Deus eſt agens liberrimum, & tamen is nullo modo poteſt agere malè & peccare. Eſtque adeò in iſta alternatione, inter bene & malè agere, non tam libertas, quàm ſervitus. 2. Eſt autem volitio animæ noſtræ libera, quia exercendo actus bonos, nunc hunc, nunc alium actum poteſt velle anima. Vide *Auguſt. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 30. & Lombard. 2. d. 25. C.*

PUNCTUM III.

De actu movendi animæ ſeparatæ.

138 Inprimis animæ ſeparatæ convenit potentia motiva, quia, ut mox videbimus, convenit illi motus. Quod ſi aliqua ſunt argumenta, ex quibus negari poteſt illa potentia, illa inprimis inde ſumuntur, quod animæ non debeatur aliquis motus, unde talis potentia ſit fruſtranea. Iſta autem in ſeqq. quæſt. videbuntur. An tamen illa potentia motiva ſit diſtincta ab intellectu & voluntate, judicari poteſt ex dictis, *ad n. 259. in prior. c.* Similis enim in angelis & anima eſt ratio, quoad hoc.

139 Suppoſitâ autem vi motivâ in angelis, loquendo de actu motionis, de tribus quæſtio eſt. 1. an anima ſeparata moveatur, & quomodo? 2. an per ſe, an per accidens? 3. an poſſit movere etiam alia corpora?

Quæstio I.

An anima ſeparata moveatur?

140 Negatio propoſitæ quæſtionis tribui ſolet *Durando 3. d. 22. q. 3.* & *Pico Mirandulano q. 1. Apolog.* quia aiunt: animam Chriſti non deſcendiſſe ad inferos, ſecundùm ſubſtantiam: ſed ſecundùm effectum, ídque propterea, quia immateriales ſubſtantiæ ſunt loci proprii incapaces, proinde etiam motûs localis, quia & motus & locus non competant niſi rei indiviſibili. Ita refert *Suarez in Thom. 3 p. tom. 2. diſp. 43. ſ. 2.*

141 Hæc tamen ſententia admitti non debet. Nam inprimis anima in morte hominis amittit realem præſentiam ad corpus, nec manet in eo ubi in quo erat prius. Abiit enim in cœlum. At amiſſio ubi & acquiſitio alterius ubi non poſſunt cogitari fieri, niſi per notum localem.

142 *Deinde:* Anima ex ſe poſtulat ſibi definitum aliquod ubi, ideóq; præſentiam reſtrictam ad aliquod ubi particulare, inde, quia non eſt omnipræſens & immenſa. At recedendo à tali modo adeſſendi, qui eſt per immenſitatem, (quæ ἀνυπόιαν facit) ſimpliciter perfectionis eſt, poſſe rem aliquam mutare ubi. Veluti ſic animata ſunt nobiliora inanimatis, & animalia mobilia, nobiliora ſunt iis, quæ ſunt immobilia, qualia ſunt *Oſtreæ*. Unde niſi ad infimæ perfectionis entia relegare velimus animam noſtram, oportet ut concedamus ei motum aliquem. Confer, quæ ad hanc rem dicta ſunt de motu angeli, *ſuperiori capite, n. 221. ſeqq.*

143 Ad *obiectionem* prius inſinuatam, *num. 140. Reſpondeo*, negando, quòd motus localis abſolutè requirat ſubiectum diviſibile ſeu partibile. Eſt enim id ſolùm verum de motu Phyſico, ut viſum eſt *priori cap. n. 229.*

144 *II. Obiicitur:* Nullam poſſe aſſignari cauſam, cur anima debeat moveri. Ergo hoc ipſo eſſe fruſtraneum, aſſignare illi motum. Antecedens confirmatur, varias cauſas removendo, quæ afferri poſſunt. Veluti animæ non movemur propterea, ut

fugiant

fugiant res noxias. Cùm enim ſint immortales, nihil ipſis noxium eſſe poteſt. Rurſus, non moventur animæ, ut acquirant indiſtantiam ad objecta intelligibilia, quia probabile eſt eas non accipere ſpecies ab objectis, ſed à Deo per infuſionem. Et quæ ſunt iſtiuſmodi cauſæ aliæ.

Reſp. Iſtius motus cauſam ſufficientem dari poſſe. Et primò quidem efficiens illius ſatis præmonſtrata eſt, ex debita animæ perfectione, per *n.* 142. Finalis a. cauſa hæc eſt, ut ſcil. animæ in Repub. vel ſocietate tam ampla poſſint hinc inde cum angelis & aliis animabus congredi, ne tanquam ſaxa in medio mari immota ſint iſtæ perpetim, aut ſint inſtar regis ex antro aulæ intuentis omnia, quæ in ea geruntur, ſine ulla digreſſione. Non etiam ſatis eſt mihi evidens, quod animæ ſeparatæ non intelligant per ſpecies receptas ab objectis. Hoc autem ſuppoſito ſimiliter neceſſarius eſt eis motus, quia indiſtantia ad hanc rem neceſſaria eſt objecti & intellectûs. 145

Quæstio II.

An Animæ ſeparatæ moveantur per ſe, an per accidens.

Inprimis videntur Animæ moveri per accidens, & non per ſe, quia Scriptura mótum animæ deſcribit per portationem, ut patet de anima *Lazari. Luc.* 16. Portatio a. ſive vectio eſt motus per accidens, ſicut tractio: ut patet per *Ariſt. 7. Phyſ. c. 2. tex.* 10. 146 *Aliorum opinio.*

Deinde: Si anima eſſet mobilis per ſe & non ad motum corporis, vel alterius rei, tum ſine repugnantia poſſet abire aliquandiu ſive expatiari extra corpus ſuum, & deinceps ad illud redire. Conſequentia patet: quia ſuppoſito, quod anima per ſe mobilis ſit, jam ex ſe ſatis eſt ad ciendum motum ſui, quoties vult. Eſt enim agens liberi arbitrii. Nunquam tamen compertum eſt, tale quid obtigiſſe. 147

Atque hæc hactenus probata ſententia probabilis viſa eſt *Evodio*, qui inde ad *Aug.* ſcribit, *in Epiſt.* 10. *apud Aug.* & quærit, an fortaſſe anima ex corpore egrediatur cum corpore aliquo, in quo feratur ad ſuum locum? 148

Nihilominus hæc ſententia bona non eſt, *& ibid.* etiam ab *Aug.* rejicitur. Et patet, quia ad perfectionem entium, dimiſsâ immenſitate, pertinet, ſeipſam movere poſſe. At illi perfectioni plurimum decederet, ſi motum non haberet, niſi ab extrinſeco. Eſſet enim, veluti claudus aliquis, qui non promovetur, niſi in lecto, vel curru portetur, vehatúrve. 149 *Contraria ſententiæ probatur.*

Ad *primum* reſpondeo: quòd angeli portent animas, non, quaſi ſeipſas movere non poſſint: ſed ad ſignificandam dignitatem earum. Nam & homines alioquin, *Pſal.* 91. *v.* 12. portantur manibus angelorum, qui tamen non dicuntur mobiles per accidens. Aut etiam angeli junguntur animabus, ut hodegetici, ut quo eundum ſit, animæ monſtretur; per *Chryſoſt. hom.* 29. *in Matth.* 150

Ad *ſecundum* reſpondeo: Negando conſequentiam propoſitionis, & ad ejus probationem dico: quòd animæ motus ſit quidem liber: libertas tamen illa non attenditur in actibus contra naturalibus. Homo eſt agens liberum, & tamen non appetit malum quâ malum eſt. Eſt enim contra naturam appetitus, ferri ad malum, quâ malum eſt. Sic igitur, cùm anima tanquam forma, & naturaliter incompletum ens, habeat naturalem unionem ad materiam, utique non appetit exire à corpore, multóque minùs de facto exit, dimiſſo corpore. Non, inquam, exit niſi expulſa anima à corpore. Deinceps autem, liberum habet motum. Sicut ex utero non exit, ſpontaneo motu, ſed genetricis niſu: Deinceps tamen ambulat, quò vult, huc & illuc, juxta ſimile *Conimbricenſium de anim. ſepar. diſp.* 6. *a.* 3. 151

Quæstio III.

An Anima ſeparata poſſit movere alia corpora?

152 *Sententia Conimbricenſium.*

Affirmat *Colleg. Conimb. de an. ſep. diſp. 6. a. 2. §. Eſt nihilominus*, aliique. Videtúrque id probari poſſe. *Primò*, quia angeli poſſunt movere corpora, ut ſuperius viſum eſt. Ergo eodem modo & animæ corpora poſſunt movere. Neque enim apparet ratio diverſitatis, cùm utrumque eorum ſit naturæ incorporeæ & ſpiritualis.

153 *Deinde*: ad motum localem faciendum ſatis eſt, ſi, quod ſe movere poteſt, conjungitur locali præſentiâ ad aliud, ut Conimbricences ibi argumentantur. At iſtam localem præſentiam facilè habere poteſt anima, ſuppoſito ejus motu.

154 *Denique*: argumentantur ab apparitionibus animarum, quas aiunt fieri in corporibus aſſumptis. Ad hoc autem prorſus neceſſarium eſt, ut animæ habeant vim movendi, iſta ſaltem corpora.

155 *Alia ſententia.*

Hanc tamen ſententiam rejiciunt alii Autores: aientes animam quidem ſeipſam movere poſſe, non v. corpora alia. Ita ſentiunt *Thom. 1. part. q. 117. a. 4. & de malo q. 16. a. 10. Suarez in Met. diſp. 36. ſect. 7. n. 23.* aliique.

156 *Thomæ* argumenta hæc ſunt, 1. quia ſecundùm *Ariſt. l. 2. de an. text. 26.* anima non poteſt movere quodcunque corpus, ſed ſolùm proprium. Quia anima corpori unita non movet niſi corpus vivificatum. Unde ſi aliquod membrum corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. At ab anima ſeparata nullum corpus vivificatur.

157 Hæc tamen argumenta ſatis ponderoſa & efficacia non ſunt. Id enim ſolùm conficiunt, quòd anima nulli rei poſſit dare motum vitalem vel animalem, niſi quæ ab eo vivificetur vel informetur, id quod facilè admittitur. Nunc autem ſermo eſt de externo motu, quem tribuere poteſt anima ei rei, quæ per ipſam animata non eſt, ut apparet in projectione lapidis, & aliis motibus ab anima tranſeuntibus.

158 Ego hac de re certi ferè nihil habeo, quod aſſeram. Videtur tamen prior ſententia probabilior eſſe, præſertim propter primum argumentum. Et conferendo paritatem rationis in motu angelico & animæ, *ex n. 256. prior. capitis.*

159 *Apparitio animarum rejicitur etiam à* Thoma.

Ultima autem *Conimbricenſium* ratio prorſus inefficax eſt. Nam juxta veriorem ſententiam non animæ ſunt, quæ apparent, ſed Dæmones, fingentes perſonas animarum, ut confirmet Gentilium, (ſic enim *Thomas* refert, *1 p q. 117. a. 5.*) addo ego & Papiſtarum, errores eorum reditum credentium. Vide & eleganter *Chryſ. hom. 29 in Matth. Nonnunquam audiviſti*, inquit *Chryſoſt. anima talis ego ſum. Verùm hæc oratio à fraude & deceptione Diabolica eſt. Non enim anima defuncti eſt, quæ iſta dicit, ſed Dæmon, &c.* Et poſteà: *Vetularum hæc verba ſunt & deſipientium, imò puerorum ludibria. Nec enim poteſt anima à corpore ſeparato in his regionibus errare*, & quæ ſequuntur.

Epilogus doctrinæ de ſubſtantia.

160 *De corpore cur non agat Metaphyſica.*

Et hactenus quidem fuit de ſubſtantiis ſpiritualibus; nunc dicendum erat etiam de ſubſtantiis corporeis: ſed quia hæ deſcendunt infra abſtractionem Metaphyſicam, ideò nihil de iis in Metaphyſicis dicendum eſt, præter ea, quæ ſuprà ad diviſionem ſubſtantiæ, in incorpoream & corpoream ſunt propoſita. Exquiſita enim & ſcientifica doctrina de corpore, ad Phyſicam pertinet. Atque ita etiam ſummatim abſoluta eſt Metaphyſica doctrina de ſubſtantiis generatim & ſpeciatim. Sequitur de accidentibus.

CAP.

CAPUT. VI.

DE ACCIDENTIBUS IN GENERE.

1. *FVit hactenus de Subſtantiis: ſequitur ut deinceps agatur de Accidentibus.*

2. *Accidens eſt Ens extra-eſſentialiter afficiens ſubſtantiam.*

3. *Ejus genera ſunt novem: Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paſſio, Quando, Ubi, Situs, & Habitus.*

COMMENTARIUS.

Totam accidentium doctrinam generatim & ſpeciatim tradidi in introductione Logicæ, *cap.* 6,7,8,9,10,11,14,15. Unde ne hîc mancus ſim, aliqua repetenda ſunt inde, additis iis, quæ ad pleniorem eorum conſiderationem pertinent. 1

In hoc capite agendum *primò* eſt, de nomine Accidentis. *poſteà* conſideranda eſt definitio accidentis. *Tertiò* pleniùs inquirendum eſt de eſſentia accidentis. *Quartò* agendum eſt, de quibuſdam attributis accidentium. *Quintò*: de diviſione accidentium. Et *denique*: quis ordo ſit inter illa ſervandus.

TITULUS I.
De voce Accidentis.

Neceſſitas hujus conſiderationis, de voce accidentis, vel ex eo ſufficienter ſumi poſſet, quòd error ille, quod peccatum originis ſubſtantia ſit, provenit, ex non obſervatis variis acceptionibus, in voce accidentis. Cùm enim *Flacius* non videret, quomodo peccatum originale adeſſe & abeſſe poſſit citra ſubjecti corruptionem, (quæ accidentis definitio eſt,) hinc intulit: peccatum originis non eſſe accidens, & proinde eſſe ſubſtantiam: cùm tamen accidens, juxta eam definitionem, non opponatur ſubſtantiæ, ſed proprio. Ideóque rectiùs illatum fuiſſet: peccatum originis eſſe proprium, quàm id eſſe ſubſtantiam. Sed ad rem. 2 *Neceſſitas doctrinæ de accidente.*

Notatio Accidentis.

Igitur accidens, ex vi nominis, & juxta vocis impoſitionem dicitur quaſi *adcadens*, quod ſcil. cadat ad ſubſtantiam. Unde exiſtimari poteſt, quod in Philoſophiæ primordiis, (quæ, ſicut omnium rerum, tenuia & rudia fuerunt,) accidentia cognita primùm ſint inde, quod aliqua fuerunt, quæ adhæſerunt ſubſtantiæ, ea conſequenter fuerunt à ſubſtantiis diſtincta. Hinc conſequenter vox accidentis, propter rationis identitatem, (hoc eſt, quia in aliis inventa eſt extra-eſſentialis habitudo ad ſubſtantiam) tracta eſt ad omnia iſta, in quibus tale quid repertum eſt. Ut nunc vice verſâ uſus obtineat, ut famoſiùs dicatur accidens de iis, quæ inhærent, quàm quæ adhærent, ut mox attingam. 3 *Accidens unde dicatur.*

Æquipollentia Accidentis.

Græci accidens πάθος vocant in communi. Caſtigat hanc vocem *Scalig. l. 5. de C. ling. lat. cap.* 110. *p.* 283. quia nimis ſpecialis ſit. *Neque enim*, inquit, *accidens ſignificat ſolùm* παθεῖν, *ſed etiam* ἐνεργεῖν, *commodiore autem nomine,* διάθεσις *dicitur. Afficimur enim & ad agendum & ad patiendum.* 4 *Dicitur etiam* πάθος.

Sed tamen neque cenſura proba eſt, neque nomen, quod ſubſtituitur, melius eſt.

Nam

Nam satis frequens est, ut in nominibus sit synecdoche. Unde à determinata specie frequenter sumuntur nomina generalia. *Deinde*, διαθέσεως sive dispositionis vox, ex speciali usu, appropriata est solis qualitatibus. Nec apparet, quomodo Quantitas, Relatio, Passio, Actio, Quando, &c. possint dici dispositiones ad agendum & patiendum. Unde vox διαθέσεως æquè specialis est, ac vox πάθος.

Et Συμβεβηκὸς. Frequentius *Aristoteles* accidens nominat συμβεβηκὸς. Quanquam & συμβεβηκὸς *Aristoteli* sæpè sit idem quod contingens, ut cùm ait 6. *Metaph.* 2. 5. ἔστι γὰρ ἕνεκά τινος ἐνδεχομένη παρὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄλλως τοῦ συμβεβηκότος, hoc est, *materia est causa illius, quod potest aliter contingere.*

5 *Attributum & adiunctum.* Dicitur & accidens alio nomine *attributum* & *adjunctum*. Quanquam hæc potiùs dicuntur æquipollenter ad accidens, quatenus subjecto, quàm quatenus substantiæ, contradistinguitur. Et aliàs etiam, solent Dd. voce attributi, tanquam mitiore uti, ubi accidentis voce non utuntur. Ita Dei attributa, & entis attributa, & entis attributa dicimus frequenter, non item accidentia. *Armand. de bello visu. l. 2. Termin. c. 292.* attributum dictum putat, tanquam *attributum*, seu tanquam *ab alio tributum*. Ut cùm aliquis illud, quod videt in aliquo, attribuit alicui, propterea, quod ex illa re visa & cognita cognoscitur tale quid esse in illo, cui illud attribuitur. Sunt etiam aliqua de voce attributi tacta suprà, *c. 3. n. 87.* ubi vide.

Explicatur ambiguitas, quæ est in voce accidentis.

6 *Ex* Aristotele. Porrò ambiguitatem, quæ est in voce accidentis, varii variè proponunt. *Aristot.* 5. *Met. c. 30.* docet: accidens duobus modis dici. *Primò*, accidens dicitur id, quod inest quidem alicui & verè dicitur, non tamen vel necessariò, vel maiori ex parte (sed rarò.) Sic accidens est, effodienti scrobem, invenire thesaurum: *Sic etiam accidit, si quis*, inquit *Aristoteles, in Ægiram veniat, si non ea de causa illuc appulit, ut illuc veniret, sed à tempestate pulsus, aut à prædonibus captus.* Deinde alio modo accidens dicitur. Nempe omnia illa dicuntur accidentia quæ perse (hoc est, non necessarium est, ut fortuitò insint) cuiquam insunt, nec sunt tamen de substantia, sive essentiâ. Vide *& lib. 6. Met. c. 2 & lib. 11. c. 7.*

7 *Ex* Ramo. *Ramus lib. 3. Schol. Dial c. 10.* tradit apud *Aristotelem* accidens trifariam sumi. *Accidentis*, inquit, *nomine facta, adiuncta & rerum inter se comparationes comprehenduntur. Deinde: accidens significat fortuitum, infinitum, inordinatum. Denique Aristotelis iudicio accidens est fortuna seu casus, & causa per accidens.*

8 *Ex* Zabarella. *Zabarella 1. post. ad text. 94. & lib. 1. de prim. mat. cap. 14. in init.* ait: accidens quandoque sumi, prout significat novem categorias, à categoria substantiæ distinctas, aliquando pro eo quod accidentale vocari solet, cui opponitur essentiale.

Ex Scoto. *Scotus 1. sent. dist. 2. circa fin.* accidentale, ait, accipi vel pro extraneo, vel pro eo, quod quasi perficit aliquid accidentaliter, quod præexistit in se perfectum.

9 *Distinctio propria.* Colligam varias ad hanc rem significationes in summam: & primùm quidem eas attingam, quæ à præsenti tractatione sunt alieniores.

Igitur principio observandum est, quod aliud sit *per accidens*, & aliud *accidens*. Per accidens dicimus, vel ratione subiecti, vel ratione causæ, vel in ratione effectûs, vel in ratione unitatis. Sed hæc nunc non curo, sed simplicem terminum accidentis declarare propono.

10 Proinde: Accidens 1. sumitur pro eo, quod est contingens & fortuitum, sicut & Græcum συμβεβηκὸς. Est igitur sic accidens, quod accidit, hoc est, evenit, vel contingit, **daß ſich zutraegt.** Exempla anteà posita sunt. Ex *Arist. 5. Metaph. c. 30.*

Sic

Sic accidentis non eſt ſcientia, τῦ συμβεβηκότ@ μὴ ὄτιν ἐπιστήμη, accidentis, hoc eſt, fortuiti. Vide *Ariſtot.* 8. *Metaph.* 2. ubi etiam accidens ſic definit: *Quodcunque*, inquit, *neque ſemper, neque ut plurimum eſt, hoc accidens dico.* In hac ſignificatione accidens opponitur illi, quod neceſſe eſt.

Deinde: aliquando accidens ſumitur ϰατηγ@ρικῶς, & opponitur illi, quod ſubjectum eſt. Sicut enim quandoque ſubſtantia ſumitur pro ſubjecto, veluti cùm *Ariſtoteles* 1. *poſteriorum t.* 178. etiam quantitatem (prout in Matheſi conſideratur) ſubſtantiam vocat, interprete *Zabarella lib.* 4. *de Method. cap.* 13. Ita viciſſim quandoque accidens ſumitur, pro adjuncto. Sic ſumit *Ariſtoteles* hanc vocem, cùm ait: Τῦ συμβεβηκότ@ εἰ συμβεβηκὸς ὅταν ἄμφω συμβέβηκε ταυτῷ, hoc eſt, *accidentis eſſe accidens* (hoc eſt, aliud accidens eſſe alterius adjunctum,) *cùm ambo eidem accidunt.*

Atque ex hac ſignificatione ſumitur *tertiò* ſignificatio illa, quâ omne attributum, ſive ſit ex Categoriis accidentium, ſive non, vocatur accidens. Ad quem ſenſum, & divina attributa *accidentia* dicuntur, ut eleganter expreſſit *Cyrillus lib.* 11. *Theſauri. Sapienter*, inquit, *dicitur*; *nihil accidere ſubſtantiæ Dei, quoniam in ſe ipſa perfecta eſt: ſed tamen cogimur nonnunquam quaſi accidentia, etiamſi non omninò ea accidant Deo, dicere, & mente accidentium modo concipere.* Pertinet huc quod *Ariſtoteles* 1. *poſt. t.* 57. Omne illud, quod de alio demonſtratur, vocat affectionem vel accidens.

Quartò: Accidens opponitur proprio. Ita eſt in diviſione prædicabilium. Ibi enim contradiſtinguuntur genus, ſpecies, differentia, *proprium*, & *accidens*. Eſtque ibi accidens id quod abeſſe & adeſſe poteſt citra ſubjecti interitum, apud *Porph. in Iſagog. cap.* 5. §. 1. Et *Ariſtoteles* 1. *Top cap.* 4. §. 8. inquit, *Accidens eſt, quod nec eſt definitio, nec proprium, nec genus; ineſt tamen rei. Vel, quod cuivis uni & eidem poteſt ineſſe & non ineſſe. Ut ſedere poteſt eidem ineſſe & non ineſſe, ſimilitérque album. Nihil enim prohibet, quò minus idem modò ſit album, modò non.* Atque hoc accidens hâc ſignificatione ſumptum, dicitur *accidens prædicabile*, ſicut accidens juxta ſequentem ſignificationem dicitur *accidens prædicamentale*. Cùm enim accidens in prædicamentale & prædicabile diſtinguitur, non eſt diſtributio rei, ſed diſtinctio vocis, ad hunc ſenſum, quod accidentis vox aliter ſumatur in doctrina prædicamentorum, aliter in doctrina prædicabilium. Diſcrimen autem evidens eſt. In prædicamentis accidens opponitur ſubſtantiæ: in prædicabilibus accidens opponitur proprio.

Accidens prædicamentale & prædicabile quid?

Igitur nunc *quintò* accidens opponitur ſubſtantiæ, hoc eſt, conſtituit genus entis, oppoſitum ſubſtantiæ, in diviſione entis, cùm ſcil. dicimus, ens eſſe ſubſtantiam vel accidens. Dicitúrque tum accidens in communi illud, quod ad nullam ſubſtantiam habet eſſentialem habitudinem ut eam intrinſecè conſtituat: ſed quicquid ſubſtantiam extra eſſentialiter afficit, id accidens nunc dicitur. Ad iſtum modum & *Ariſtot. priùs d. lib.* 5. *Metaph. cap. ult.* circumloquebatur naturam accidentis. Accidens enim ibi dicebat, *quod ineſt, nec tamen eſt de ſubſtantia ſive eſſentia*, intellige ſubſtantiæ.

Sextò: cùm frequens ſit, ut generalia vocabula, quæ de rebus nobilitate differentibus prædicantur, ſumantur quandoque, ſimpliciter poſita, pro ſuis ſpeciebus, (propriè vel quaſi ſic dictis,) hinc fit, ut idem etiam ſit in voce accidentis. Ejus principaliora genera ſunt, quæ ſubſtantiam informant per inhærentiam: qualia

ſunt

ſunt quantitas & qualitas, &c. Sic igitur accidens aliquando ſumitur, ad ſignificanda illa principaliora genera, veluti cùm dicitur: *Accidentis eſſe eſt ineſſe.* Hîc accidens non poteſt generaliter ſumi, quia non omnia accidentia inſunt, ſed aliqua denominant ſubſtantiam per modum eſſendi *ad*, vel *circa*, vel *ab*, ut ſpecialiùs attingetur *in ſeqq.* Niſi fortaſſe ampliare velimus terminum *ineſſendi*, quod non incommodè fieri poteſt, ut iterum *in ſeqq.* patebit. Unde de vocabulo accidentis quoad hanc ſignificationem non admodum contendo. Propoſitum autem mihi nunc eſt agere de accidente, juxta quintam ſignificationem, juxta quam adæquatè, junctum ſubſtantiæ, exhaurit rationem entis.

TITULUS II.
De definitione Accidentis.

11 Poſt nomen ſtatim res ipſa atque adeò rei definitio inveſtiganda eſt. De ea igitur ſtatim ago, conſtitutis illis, quæ ad vocem accidentis ſcienda erant.

Igitur principiò ſpuria hîc eſt illa definitio, quâ accidens definitur, *quod abeſſe, vel adeſſe poteſt citra ſubjecti corruptionem.* Nam ea concepta eſt de accidente prædicabili, hoc eſt, quod proprio opponitur, non autem de accidente prædicamentali, hoc eſt, eo, quod ſubſtantiæ opponitur, ut & priùs viſum eſt. Nunc autem loquimur de accidente hoc poſteriore.

Communiter definitur accidens quod ſit *ens in alio.* Ita commentator *lib.* 12. *Met comment.* 3. *Scal. exerc.* 10. Et nemo non ita loqui ſolet.

12 *Accidens quomodo dicatur ens in alio?*

Hîc primò obſervandum eſt: non eſſe hunc illius definitionis ſenſum, quaſi ſcilicet accidens ſit, quod quâcunque ratione eſt in alio. Nam inprimis dantur varii modi eſſendi in alio, quorum multi ſunt, ſecundùm quos etiam ſubſtantiæ poſſunt & dicuntur eſſe in in alio. Sic apud *Ariſt. lib.* 5. *Phyſ. cap.* 3. & *Damaſc. in Dial. c.* 38. Dicitur aliquid eſſe in alio, etiam ut pars in toto, quomodo digitus eſt in manu, folium in libro. *Deinde* & totum eſt in partibus, veluti cùm hominem in anima & corpore ſubſiſtere dicimus. *Tertio*, & ſpecies eſt in genere, & ſubſtantia prima in ſecunda, ab *Ariſt. lib. Categ. c.* 5. §. 2. dicitur eſſe, ut ſuprà declaravimus. Veluti ſic *Socrates* eſt in homine, vel in humano genere. *Quartò*: etiam genus eſt in ſpecie, per identitatem eſſentiæ ad ipſum. Sic animal eſt in homine. *Quintò*: etiam forma ſubſtantialis eſt in materia, ut anima in corpore. Iterum, effectus eſt in cauſa, locatum in loco. Atque ita non ſoli accidenti, juxta omnem modum loquendi, convenit, ut ſit in alio.

Varii modi eſſendi in alio, qui ſubſtantiis conveniunt.

Eſſe in alio quomodo approprietur accidenti?

Proinde hîc ſciendum eſt: cum accidentibus appropriatur *eſſe in alio*, quòd tum phraſis illa ſumatur famosè, & juxta ſenſum, quem habere poteſt in oppoſitione ad ſubſtantiam, quatenus ea dicitur per ſe ſubſiſtere. Atque tum eſſe in alio ſupponit pro informatione prorſus accidentali.

13 *Deinde*: obſervandum eſt: quòd, ſi rigoroſè loquamur, non omnibus accidentibus conveniat eſſe in alio. Neque enim omnia accidentia inhærent ſubſtantiæ. Sed aliquod eſt ab illa, ut *actio*: aliud dicit adjacentiam, ut *Habitus*, & ſic in aliis. Unde, ut generaliter teneatur illa definitio, dicendum eſt, eſſe in alio hîc latè ſumi, ſic, ut ſignificet omnem accidentalem informationem, in ordine ad ſubſtantiam, ſive ea ſit per modum inhærentiæ, ſive per modum adjacentiæ, ſive per modum eſſendi ab, & ſic deinceps.

Et hæc amplitudo in phraſi illa ſatis uſitata eſt, apud *Ariſtotelem*, 1. *Topic. cap.* 4.

cap. 4. §. 8. qui locus & anteà relatus eſt, Τὸ ſedere ibi dicit ineſſe ſedenti.

Ut res hæc planior ſit, non incommodè diſtingui poteſt, quòd eſſe in alio, ſive inhærere bifariam ſumatur. Aliquando inhærere opponitur τῷ adhærere. Sic non omnibus accidentibus convenit inhærere, ut exempla paulò antè fuerunt. Aliquando v. inhærere opponitur τῇ ἀυθυπαρξίᾳ, ſive τῷ per ſe ſubſiſtere. Et hoc poſtericri modo dicuntur inhærere ſubſtantiæ, quæcunque eam afficiunt, extra eſſentiam illius exiſtentia, ſive id ſit per inhærentiam (rigoroſè loquendo) ſive per adhæſionem, ſive per circumſiſtentiam. *Eſſe in alio bifariam ſumitur.*

Quia tamen difficilè eſt cavere obſcuritatem phraſeos illius *in alio eſſe*; ideò melius formari poteſt definitio accidentis ſic: ***Accidens eſt ens, extra eſſentialiter afficiens ſubſtantiam.*** 14 *Propria definitio traditur.*

Primò hîc accidens dicitur ***Ens***, quia ei convenit poſitiva entitas. Deinde dicitur *afficere ſubſtantiam.* Cùm enim accidens ſit poſterius analogatum entis, & proinde ſit ens per dependentiam ad ſubſtantiam: Hinc etiam neceſſariò definiendum eſt, per ordinem ad ſubſtantiam; ut *Ariſt.* docet, 7. *Met. c.* 1. *&* 4. *t.* 12. *& cap.* 5. *t.* 19. Denique dicitur eam ***extra eſſentialiter*** (liceat enim mihi vocem hanc ad augendam rem literariam, & evitandam ambiguitatem fingere) ***afficere:*** Quia quæ eſſentialiter, & quidditativè afficiunt ſubſtantiam, hæc ſubſtantiæ ſunt. Eſt igitur de ratione accidentis ſubſtantiam extra eſſentialiter afficere: Atque adeò quicquid afficit ſubſtantiam, nunquam tamen poteſt de ulla ſubſtantia quidditativè dici, id accidens eſt. Sed de his etiam pleniùs erit ſequenti titulo.

Cæterùm ex hactenus dictis apparet, non poſſe accidens ex genere ſuo ad ſubſtantiam idem eſſe, ut aliquos *Thomiſtas* ſenſiſſe refert *Suarez diſp.* 16. *ſ.* 1. *n.* 12. Et imputatur *Aureolo ibid. n.* 2. Et apparet porrò, ſaltem in qualitatibus, quarum plurimæ à ſubſtantiis ſeparantur. Separatio autem eſt indicium diverſitatis.

TITULUS III.
De eſſentia Accidentis.

Quæ ad definitionem accidentis diſputata ſunt, ea utique declarant eſſentiam accidentis. Nunc tamen pleniùs ea de re inquirendum. 15

ARTICULUS I.
Quod Accidenti conveniat eſſentia.

Igitur 1. dico: ***Accidens habere eſſentiam, & proinde eſſe ens.*** Ita patet. Nam quantitas verè extendit ſubſtantiam: qualitas continet naturalem vel habitualem aptitudinem ad actum. Et ſic in aliis. At illa certiſſima ſunt eſſendi indicia.

Scalig. Exerc. 75. *ſ.* 1. Controverſum eſſe ait: An accidentia habeant eſſentiam: Et *exerc.* 307. *ſ.* 24. ait: Accidens eſſe non ens. Diminutiùs tamen loquitur, *exerc.* 10. Cùm ait: Accidens eſſe *vicinum* non enti. Si enim vicinum demum eſt non enti. Ergo non eſt ſimpliciter non ens. *Soto in Anteprædic. cap.* 4 *q.* 1. cenſet, abſolutè accidens eſſe non ens, dicendúmque potiùs eſſe *entis*, quàm *ens*: Et probat, quia ens eſt Analogum ad ſubſtantiam & accidens. Analogum autem per ſe poſitum ſtat pro ſuo ſignificato famoſiori. *Quinam dicant accidens eſſe non ens.*

Nihilominus inprimis, quòd abſolutè loquendo accidens ens ſit, clarum eſt, partim ex indiciis eſſentiæ, quæ paulò antè tacta ſunt, partim ex iis quæ *c.* 1. *huius libri* 2. diſputata ſunt, de unitate conceptûs, quem habet ens ad ſubſtantiam & accidens. 16

Proinde,

17 *Quomodo id ſit?*

Proinde, cùm accidens dicitur *non-ens*, ſciendum eſt: Non ens bifariam dici. Aliquando dicitur pro eo, quod ſimpliciter nihil eſt. Et ad hunc modum accidens non poteſt dici non ens. Aliter ſumitur non ens comparatè, ſignificatque tum eſſe diminutum, indeterminatum, imperfectum, in comparatione ad entia perfectiora. Sic igitur accidens eſt non ens, quia eſt diminutius & imperfectius ens quàm ſubſtantia. Atque tum non ens non opponitur enti ſimpliciter, ſed enti κατ' ἀντονομασίαν. Vide *Scal. exerc.* 307. *ſ.* 24. & *Perer. l.* 4 *de antiq. Phil. cap.* 15. Et ſimili modo, omnia entia creata dicuntur non-entia, per defectum entitatis, tam excellentis, ac eſt in Deo. Sic *Auguſt. lib.* 7. *Confeſſ. c.* 11. *Id*, inquit, *verè eſt, quod incommutabiliter manet.* Et *lib.* 8. *de Civ. Dei, cap.* 11. *Quæ creata ſunt*, inquit, *etſi videntur eſſe, non ſunt tamen.* Et poſteà: *Deus ſolus qui æternus eſt, veræ eſſentiæ nomen habet.* Et tamen res creatæ non ſunt abſolutè & ſimpliciter nihil. Sic etiam frequenter materia ſolet vocari non ens. Id ſimiliter non poteſt in ſenſu abſoluto intelligi, ſed verum eſt ſolùm in ſenſu comparato. Nam aliâs fieri ex materia, eſſet ex nihilo fieri, & Phyſicè corrumpi, hoc eſt, reſolvi in partes materiales, quæ priùs integrabant aliquam ſpeciem, eſſet annihilari, & quod ſuſtentaret formam eſſet nihilum, quæ omnia implicant. Et hinc *Auguſt. lib.* 12. *Confeſſ. cap* 7. ait, materiam (non eſſe nihil, eſt) eſſe *propè* nihil, & *penè* nullam rem. Et *Ariſt.* 1. *Phyſ. t.* 66, 69. ait, materiam non eſſe ens *ſicut hoc aliquid*: Ubi clarè indicat ut, ſenſus comparatus. Et aliâs omninò *Ariſtoteles* materiam ſubſtantiam, & à fortiori ens vocat *lib.* 8. *Met t.* 3. *& l.* 12. *Met. t.* 14. *l.* 2. *de anim. t.* 2. 1. *Phyſ. t.* 79. Idémque docent Philoſophi alii in communi. Sicut igitur res creatæ, & materia vocantur non-entia, non quia nihil ſint, ſed quia non ſunt tam nobilia entia ac ſunt entia alia, ut viſum eſt. Ita etiam accidens dicitur non-ens, non quia nihil ſit, ſed quia non habeat tam excellentem gradum eſſendi, ac habet ſubſtantia.

Entia creata quomodo dicantur non entia,

Quomodo materia.

Explicatur regula; Analogum per ſe poſitum ſtat pro ſuo ſignificato famoſiori.

Ad argumentum *Soti* autem reſpondeo: Illam propoſitionem. *Analogum per ſe poſitum*, hoc eſt, ſine aliquo addito, *ſtat pro ſignificato famoſiori*, valere ſolùm de analogo proportionis, hoc eſt, quod de uno prædicatur propriè, de alio impropriè, per ſimilitudinem, vel Metaphoram, id poſitum ſine addito ſignificat ſuum principale analogatum, veluti cùm de riſu loquor, intelligo eum de riſu hominis non de riſu prati. Tale autem analogum ens non eſt, ut ſuperiùs viſum eſt.

ARTICULUS II.

Quod accidens dicat unam eſſentiam.

18 *Aſſertio aliorum.*

Conſtituto, quod accidens habeat aliquam eſſentiam, nunc deinceps.

II. Dico: *Accidens ſignificare unam eſſentiam, in qua conveniant omnia accidentia genera.* Hæc aſſertio eſt partim contra eos, qui cùm accidens analogum dicant ad ſua novem genera, conſequenter aiunt, accidens non ſignificare unum conceptum: Supponentes, quòd analogia pugnet cum unitate conceptûs: Partim etiam contra eos eſt, qui cùm admittant, quòd analogum ſignificet unum quid, nihilominus aiunt, accidens non ſignificare quid unum, ſed eſſe æquivocum. Ita *Suarez diſp.* 37. *Metaph. ſect.* 1. *num.* 5. diſtinguit inter accidens prædicabile & Phyſicum, hoc eſt, ut ipſe interpretatur, quod dicit veram entitatem aut modum accidentalem. Et ſubjungit: Accidens prædimentale, ſeu, quod in novem prædicamenta dividitur, non poſſe habere unum conceptum objectivum, quia multa complectitur, quæ vera ac propria accidentia non ſunt. Accidens autem Phyſicum ait habere unum conceptum objectivum.

Sed

Sed neuter modus, negandi propoſitam aſſertionem, procedit, quod antequam eam directè probem, priùs declaro. Nam *inprimis* analogiæ genus triplex eſt, aliud eſt in analogia, hoc eſt, ſimilitudine & proportione, quomodo os per analogiam prædicatur de ore animalis, & de radice plantæ. Hoc analogum non poteſt fundare unum conceptum, & revera coincidit cum æquivoco. *Deinde* aliud genus analogiæ eſt in attributione extrinſeca, cùm ſcil. aliqua participant unum nomen, non niſi per habitudinem ad aliud, in quo tale attributum reperitur. Quomodo ſanum dicimus aërem, & cibum, & potum, & medicinam & urinam, per extrinſecam denominationem, & ordinem ad animal, cui ſoli inhærenter & formaliter convenit ſanitas. Hoc igitur analogum, in quantum tale eſt, ſimiliter non poteſt fundare unum conceptum, & eſt etiam æquivocum. *Deniq;* eſt analogum, quod tale dicitur per intrinſecam attributionem, hoc eſt, cùm unum participat entitatem per dependentiam ad aliud. Atque hæc analogia non tollit unitatem conceptûs, ut ſuprà apparuit de ente. Id enim unum conceptum habet, in ordine ad ſubſtantiam & accidens, & tamen de iis dicitur analogicè, quorum utrumque ſuprà demonſtratum eſt, partim *l.* 1. *c.* 2. partim *l.* 2 *c.* 1. 19 *Impugnatur.*

Suarezii autem ſententia ſimiliter ſtare non poteſt. Nam 1. Phyſica accidentia ſunt illa, quæ veram entitatem habent, adeóque ſub prædicamentalibus accidentibus ſunt aliqua, quæ eam non habent, tum ne quidem in Metaph. ea doceri debent, quia non continentur ſub objecto illius. Deinde ipſe *Suarez* declarat, dictâ *diſp.* 37. *ſ.* 2. communem rationem accidentis, in qua omnia accidentia conveniunt; nempe ponit eam in hoc, accidentia afficiunt ſubſtantiam, extra rationem ejus exiſtentia. Id certè omnibus accidentium generibus ex hoc convenit, quia accidentia ſunt. E. accidentis hactenus eſt unus conceptus ad omnia iſta. 20

Atque hoc argumentum etiam directè probat aſſertionem propoſitam. Quam porrò 2. probo ab experientia, quam quiſque habet in mente ſua. Quilibet enim experitur, ſive dicamus: Quantitas eſt accidens, ſive Qualitas eſt accidens; ſive ſitus eſt accidens; ſive habitus eſt accidens, quod tum in mente noſtra formetur unus conceptus, quem ſub voce accidentis apprehendimus, in ſingulis iſtis propoſitionibus. Deinde: ſi accidens non habet unum communem conceptum: quæro quot igitur implicet conceptus. An novem? Quot ſcil. ſunt genera accidentis. An hos duos? abſolutum & reſpectivum. An hos duos? Simplex & aliud connotans? An hos conceptus: inhærere, adhærere, circumſiſtere, eſſe ab alio, eſſe ad aliud: At neutrum horum dici poteſt. Quis enim unquam concipiens ſignificatum hujus propoſitionis. *Relatio eſt accidens:* apprehendit illud ſic: *Relatio eſt aliquid inhærens, vel ad aliud, vel ab alio.* Et quæ erant alia. Potius dicentes relationem eſſe accidens, apprehendimus ſimpliciter voce accidentis, quod & aliâs ſub ea voce apprehendimus, nempè relationem eſſe ens ſubſtantiam extra eſſentialiter áfficiens. Maximè autem nugatoriæ eſſent tales propoſitiones, ſi accidens ſtatim ſupponeret pro ſuis novem generibus: Tum enim dicendo, relationem eſſe accidens, nihil aliud diceremus, quam relationem eſſe quantitatem, vel relationem, &c. aut Relationem eſſe relationem. 21

Objicitur contra hanc aſſertionem: Si accidens diceret unum conceptum, indéque quantitas & qualitas, &c. in eo convenirent: tum accidens eſſet genus accidentis. Ergo iſta non eſſet ſumma genera, ſed potiùs accidens eſſent ſummum genus. E. ſic etiam non eſſent decem prædicamenta, ſed duo ſolùm, hoc eſt, ſubſtantia & 22

accidens. Ubi porrò continerentur sub accidente, quantitas, qualitas, &c. sicut corpus & spiritus sub substantia.

23 *Respondeo*: Negando connexionem, primæ propositionis: Non enim sequitur, si accidens unum conceptum significet, quod is conceptus debeat ilicò esse genericus, ut aliquoties concluſi. Exemplum clarum est in ente, quod unum conceptum significat ad substantiam & accidens finitum & infinitum. Et tamen horum genus non est. Sic etiam quantitas de bicubita & tricubita; & animal de mare & fœminâ prædicatur, & tamen nihil istorum ad ista genus est. Et ratio est, quia ista, de quibus ista communia prædicata enunciantur, non differunt specie, (quod ad rationem generis requiritur) sed sunt vel primò diversa, vel differentia accidentaliter. Atq; hoc est jam de accidente, cùm ad sua inferiora refertur. Prædicatur enim de iis, ut primò diversis. Et proinde sic accidens non est genus eorum, sed ista sunt summa genera. Atque sic etiam remanent decem prædicamenta hactenus, ut accidens non possit stare pro suis inferioribus, ut unum prædicamentum faciat.

24 *Objectio de primò diversis.*

Dices: Non possunt esse primò diversa, quæ in aliquo conveniunt. Nam primò diversa *Aristoteles* dicit ea, quæ in nullo conveniunt. Vide 5. *Met. t.* 12. *& lib.* 10. *text.* 14. & alibi. Ergo aut novem accidentium genera non erunt primò diversa; aut non convenient in communi ratione accidentis. Sic enim utique in aliquo conveniunt.

25 *Respondeo*, Per instantiam: Deus & res creatæ sunt primò diversa. Et tamen conveniunt in communi ratione entis, ut alibi ostendi. Sic & substantia & accidens conveniunt eodem modo in communi nomine entis, & tamen ista non sunt differentia, sed primo diversa. Rationale & irrationale, & omnes aliæ differentiæ, dicuntur primò diversæ. Et tamen illæ conveniunt in communi ratione differentiæ. Proinde ut aliqua dicantur primò diversa, non necessariò requiritur, ut in nullo prorsus, quocunque id modo sit, conveniant.

Deus & creaturæ quomodo sint primò diversa?

Possumus autem *secundò* ejus rei solutionem sumere, ex iis, quæ disputat *Scotus* 1. *d.* 8. *q.* 2. Ubi & *Lychetus fol.* 110. & idem ad 1. *d.* 2. *q.* 1. Ibi dicit: *Deum & creaturas non esse primò diversa in conceptu. Conveniunt enim in aliquo abstracto conceptu. Sed solùm sunt primò diversa in realitate, quia in nulla re conveniunt.* Sic igitur & genera accidentium sunt primò diversa, non à parte alicujus abstracti conceptus (sic enim conveniunt in communi ratione accidentis, ut nunc ex probatis suppono), sed à parte rei, quia in nulla realitate conveniunt.

Aliter vim instantiæ illius declinat *Soncinas*. Dicit igitur primò diversa non debere convenire in aliquo, quod scilicet habeat rationem generis univoci. Id autem non est in accidente. Nam id nec genus est, nec univocum est, ad sua inferiora. Vide ipsum 4. *Met q.* 1. *ad primum, & lib.* 12. *q.* 47. *ad primum.*

ARTICULUS III.

In quo disputatur qualis sit essentia accidentis in ordine ad sua inferiora, an sit univoca vel analoga?

26 Postquam *præced. art.* constitutum est, accidens significare unum conceptum in ordine ad sua inferiora, exinde clarè relinquitur, quod accidens non sit æquivocum ad sua inferiora. Æquivocum enim dicit solùm ad res essentiâ & definitione diversas communitatem nominis. Communitas autem nominis non satis est ad unita-

teur

tem conceptus: Præsertim, cùm ostensum sit in eâdem essentiâ, sub voce accidentis, convenire omnia accidentia, in quantum ea subjectum extra essentialiter afficere intelliguntur.

Porrò igitur hinc sequitur: quod nunc quæstio solùm sit de analogia illa, quæ consistit in intrinseca attributione, ut paulò antè declarabam. Nam omnis alia analogia continetur sub æquivocatione, & proinde pugnat cum unitate conceptûs, ut itidem in prioribus tactum est, *num.* 19. 27

Dico igitur: *Accidens, simul sumendo omnia quæ sub illo continentur, non esse univocum ad ea, sed analogum.* Dico: *simul sumendo omnia.* Nam si particulatim sermo sit de hoc vel isto accidente, facilè admittitur, quod accidens de talibus univocè dici possit. Sic accidens univocè prædicatur de calore & frigore; de scientia & temperantia; de mollitie & justitia. Neque ista particularis univocatio tollit analogiam. Nam ens etiam est analogum ad sua inferiora, & tamen particulatim dantur aliqua sub ente, de quibus ipsum non analogè, sed univocè prædicatur. Univocè, inquam, dicitur de homine & bestia; de igni & aqua; de auro & argento; & sic in aliis. Atque ita ex hoc clarum est, quod ad analogiam satis sit, si aliqua contineatur sub eo, quod analogum dicitur, in quibus servet talem analogiam. 28 *Accidens de aliquibus prædicatur univocè.*

Hoc igitur nunc probo de accidente. Inprimis certum est, quod accidens sub se comprehendat talia etiam accidentia, quæ sint aliorum modi. Ita clarum est de figura & quantitate. Ex his figura est modus quantitatis. Prædicatur autem de iis communiter accidens. Porrò modus non est nisi afficiendo rem modificatam, ut & communiter existimetur, ne quidem per divinam potentiam fieri, ut à tali modo tollatur dependentia ad rem modificatam, utque ita modus seorsim subsistat, extra rem modificatam. Ergo modus omninò est dependenter à re modificata. Ergo & præsupponit rem, quam modificat. At hæc sufficiunt ad talem analogiam. Id enim vocamus analogum, quod cùm unum conceptum habeat, tribuit tamen eum inferioribus cum dependentia unius ab alio. In hoc enim etiam consistebat analogia entis ad substantiam & accidens, similitérque ad Deum & creaturas. Ergo etiam accidens est analogum ad illud quod res est, & id quod ejus rei modus est, veluti ad quantitatem & figuram. Atque hanc sententiam etiam tuetur *Cajetanus de ente & essent. cap. 7. q. 15. ad 4.* Et insinuat *Soncinas 4. Metaph. q. 1. Suarez disp. 89. Met. s. 3. n. 12.* 29 *Prædicatur de aliquibus analogicè.*

In oppositum autem existimant aliqui, accidens esse univocum. Ita *Soto cap. 4. Arte prædicamentorum q. 2. ad 1.* Et tribuitur *Javello ad 7. Metaph. q. 1.* Et tuetur *Timplerus lib. 5. Metap. cap. 1. q. 13.* Fundamentum illorum hoc est, quia accidens dicat communem rationem, ita quidem, ut ea æquè primò à singulis suis generibus participetur, sine ulla unius ab alio dependentia. Et confirmatur, quod accidentia dicuntur entis entia, quo significatur quidem eorum dependentia, sed non, quam habeant ad invicem, sed quam habeant ad substantiam. Unde solùm ex eo sequitur: Substantiam & accidens convenire in analogo. Non autem quod accidentis genera conveniant in præcisa ratione accidentis, tanquam analoga ad ipsa. Ita ipsi. 30 *Sententia eorum qui accidens univocum dicunt.*

Sed falsum est quod assumitur: quòd communis ratio accidentis æque primò participetur singulis generibus accidentium. Nam, ut patuit, modi accidentales non sunt accidentia, nisi præsuppositâ entitate rerum modificandarum. Ergo illi per posterius habent esse. Porrò ex eo, quod accidentia dicuntur entia entis, non infertur

accidens esse analogum ad sua inferiora. Nam ut rectè illatum est: Accidentia dicuntur *entia entis*, entis, inquam, hoc est, substantiæ. Unde solùm is modus loquendi indicat, accidentia esse posteriora substantiâ. Et per hoc ens de substantia & accidente ἀναλόγως dici.

ARTICULUS IV.

In quo constituitur, quæ sit essentia accidentis.

31 Hactenus confusè & indistinctè actum est de essentia accidentis. Et *principiò* quidem conclusum est, accidens omninò habere aliquam entitatem. *Deinde*, quæcunque tandem illa sit, debere eam esse unam, & ad inferiora sua analogam. *Nunc* igitur distinctè videndum est: quænam sit essentia generalis accidentis? ubi *priùs* removebo aliorum opinionem: *Deinde* juxta propriam sententiam dicam, quæ sit accidentis essentia. Esto igitur.

Essentia accidentis non est inhærentia.

32 Prima propositio. *Generalis essentia accidentis prædicamentalis non consistit in inhærentia vel actuali, vel aptitudinali, vel prout ab utraque præscindit.* Dico *accidentis prædicamentalis*. Loquor enim hîc non de accidente κατ' ἐξαίρετον sic dicto, cujus essentia poni posset in inhærentia: sed de accidente, prout generatim respicit sua novem genera. Et in ista latitudine sumendo accidens; dico ejus essentiam non posse consistere in inhærentia.

Inhærentia actualis & aptitudinalis quæ?

Porrò distinctio inhærentiæ, (quæ in proposita propositione insinuatur) in inhærentiam actualem & aptitudinalem, est intellectu facilis ex terminis. Inhærentia igitur actualis est, quâ accidens actu inhæret in substantia. Inhærentia autem aptitudinalis est, quâ accidens potest, vel quâ aptum est inhærere in substantia. Et in neutra istarum dico positam esse essentiam accidentis. Id nunc probo, præmissâ terminorum declaratione.

De inhærentia actuali.

33 Igitur primò: *Essentia accidentis non potest posita esse in inhærentia actuali.* Nam actualis connotat existentiam, ut constitit ex dictis superiori libro, de ente actu & existentia. Essentia autem, ut sic, præscindit ab existentia. Unde definitiones, quæ essentias declarant, veræ sunt, sive res quæ definiuntur, sint sub statu actuali, sive possibili. Nam & antequam homo in mundo esset, nihilominus vera erat hominis definitio: *Homo est animal rationale*. Inhærentia igitur actualis non potest esse essentia accidentis.

De aptitudinali.

34 Deinde: *Nec inhærentia aptitudinalis potest esse essentia generalis accidentis.* Primò quidem (quod & contra inhærentiam actualem procedit) quia sunt aliqua accidentia, quibus prorsus non convenit inhærentia, ut postea patebit. At essentia generis (idem autem est in iis, quæ sunt quasi genera) debet esse diffusa ad quaslibet suas species. *Deinde*: specialiter idē patet inde: quòd aliqua accidētia statim poscunt inhærentiam actualem, illa nempè, quæ sunt modi accidentales: quale quid erat figura respectu quantitatis. Non ergo isti modi ad rationem accidentis satis habent, habere inhærentiam potentialem sive aptitudinalem, & utrumq; quidem à fortiori docebitur ex seqq. ubi ostendendum est, inhærentiam simpliciter non posse esse essentiam accidentis, si maximè præcisè, & indifferenter intelligatur.

De inhærentia præcisè.

35 Igitur: quòd essentia accidentis nec possit consistere in inhærentia, abstractè & præcisè, sive indifferenter de ea loquendo, nec determinando, an inhærentia actualis an aptitudinalis intelligatur, id inde apparet, quòd sunt aliqua accidentia, quibus prorsus non convenit inhærere, si propriè utamur voce inhærendi. Nam de

abusivâ

abusivâ ejus vocis significatione jam dum in præcedentibus dictum est, *num.* 13.

Patet autem veritas assumptionis, ex iis primùm accidentibus, quæ connotant aliquid extrinsecum. Quale inprimis est prædicamentum habitûs, qui connotat adjacens corpus. Dicit igitur habitus adjacentiam, non inhærentiam. At species non debet habere conditionem vel differentiam repugnantem generi. Idémque est de iis quæ sunt quasi talia. 36

Deinde: idem apparet de actione. Illa est sub accidente. Et tamen in quantum talis est, non est in subjecto. Quamprimum enim in subjecto recipitur, jam mutat nomen, ut quod ab agente egrediebatur & dicebatur actio: statim sit & dicatur passio, per receptionem in subjecto. Unde ad rationem actionis, præcisè loquendo, satis est, esse à substantia. Non autem necessariò requiritur, ut sit *in* substantia. Illustrant hoc aliqui per exempla creationis, sive actionis creativæ. Illa suo modo potest dici actio prædicamentalis, ut in superioribus disputavi. Illa tamẽ non potest habere subjectum ullum. Nam actio creativa non est in Deo, Deus enim solùm inde denominatur creans, unde ad Deum significatur non habitudo adjuncti ad subiectum, sed effecti ad causam. Res autem creata etiam non potest esse subiectum illius actionis. Res enim creata est posterior creatione, quippe quæ per creationem demum producitur. E. actio creativa nullum habet subiectum inhærentiæ. E. actio simpliciter, quâ talis est, non postulat illam inhærentiam. E. nec accidens, quâ talis est, postulat illam inhærentiam. Nam à *quatenus* ad *de omni* valet consequentia. Ergo si accidens quâ accidens, postulat inhærentiam, omne accidens eam postularet, & proinde etiam actio. Et si actio, quâ talis est, eam postularet, postularet eandem etiam omnis actio. At hæc falsa esse ostensum est. 37

Atque ita ex dictis relinquitur: Essentiam accidentis generalem non posse poni in inhærentia, quomodocunque ea intelligatur. 38

Quæ sit propria essentia accidentis?

II. Propositio: *Tota essentia accidentis generatim loquendo, consistit in hoc, quod est ens extrinsecè*, h.e. *extra essentialiter afficiens substantiam.* Ita patet. Nam inprimis accidentia sunt entia, per dependentiam ad substantiam. E. illa dependentia in exprimenda eorum essentia connotari debet. Rursus quia dependent à substantia, sustentante ac fulciente accidentia, ideò ea sunt posteriora substantiâ. Non possunt igitur substantiam afficere, nisi à posteriori, hoc est, extrinsecè. Non quatenus illud *extrinsecè* sumitur per ordinem ad subiectum, quasi accidentia debeant extra subiectum, & non ei inhærere. (Dantur enim utique aliqua accidentia, quæ substantiis inhærent, atque adeò hactenus substantiis intrinseca sunt) sed sumendo eam vocem per ordinem ad essentiam, hoc sensu, quod accidentia debeant substantiam afficere, eius tamen essentiam, vel essentialem constitutionem non debeant ingredi. Atque hoc indicavi alio, non ita æquivoco vocabulo *extra essentialiter*. Quanquam idem etiam colligi & inferri potest ex voce *afficere*. Nam *afficere*, & *affectio*, & quæ his coniugata sunt, notant ea, quæ essentiam consequuntur. Igitur tandem in exprimenda essentia accidentis dico: quod *afficit* substantiam. Neque enim occurrit vox commodior, quæque extendi possit ad omnes particulares modos, quibus varia accidentium genera ad substantiam dependent. Ea autem facilè comprehenduntur sub voce afficiendi. Igitur hactenus accidentia sunt quæ afficiunt substantiam, sive eam afficiant inhærendo in ipsa; sive ei adiacendo; sive ab ea fluendo; vel quicunque esse possunt alii particulares modi, 39 *Explicatur sensus propositionis.*

habitudinis istius extra essentialis ad substantiam. Atq; adeò nunc summatim id accidens dico: quod, cùm ens sit, afficit substantiam, nec tamen illius substantiæ essentiam sive essentialem constitutionem ingreditur.

40 Id unum solet hîc *objici*. Sic etiam privationes fieri accidentia, quia & ipsæ afficiunt substantias, veluti cæcitas oculum, tenebræ aërem, & sic in aliis.

41 *Resp.* ad antecedens: esse in eo Elenchum compositionis & divisionis. Antecedentis enim essentia tota hæc est: *Esse ens afficiens substantiam, &c.* Privationes autem non sunt entia, sed sunt defectus entium. Deinde privationes cum iis entitas tribuitur, habent entitatem rationis. Entia autem rationis, per modum similarum, imitantur entia realia. Unde quod entibus realibus (de accidentibus loquor) per se convenit, ut afficiant substantias, id Entibus rationis, quæ per modum accidentium apprehenduntur, convenit umbratiliter, & secundariò. Id autem propositæ definitioni nihil obest. Nam & entia rationis, quæ concipiuntur ad modum substantiarum, concipiuntur ut per se subsistentia: & nihilominus per se subsistere manet proprium substantiarum.

ARTICULUS V.

An essentia accidentium requirat etiam materiam?

42 Suarez. *sententia.* *Suarez disp. 14. Metaph. sect. 1.* ponit hanc ad rem tres conclusiones. 1. *Certum est in genere dari causam materialem accidentium.* 2. *Entitas accidentalis in abstracto sumpta non habet causam ex qua intrinsecè componatur, sed hoc modo datur causa materialis accidentis in concreto seu compositi accidentis.* 3. *Accidens, quoad suam entitatem accidentalem præcisè & abstractè sumptam, habet materialem causam, non ex qua componatur, sed à qua sustentetur in suo esse. Unde illa non est tantùm materialis causa accidentis quoad unionem, sed etiam quoad entitatem ejus, quam in suo genere causat mediante unione. Neque etiam est causa solùm in facto esse, sed etiam in fieri.* Hæc ille.

43 Dicit igitur in his *Suarez*: omnibus accidentibus convenire materialem causam, istam tamen causalitatem explicat, solùm, per hoc quod ipsa egeant aliquo sustentante, idque propter imperfectam & diminutam entitatem ipsorum. Ea tamen in re satis contradictoriè disputat, ut apparebit.

44 *Præcognita.* Igitur observandum est *primò*: Materiam esse in qua, vel ex qua, vel circa quam. Ex his materia *in qua*, & *circa quam* sunt subjecta. Sola autem materia *ex qua* est causa materialis. Cúmque materiæ vox in tanta, quam indicavi, ambiguitate sumatur, ad eam ambiguitatem evitandam dicimus, causam materialem, ut sensus sit, quòd materiam nunc sumere velimus, pro ea, quæ causa est. Simile est in nomine *causæ formalis*, & *causæ finalis*. Cùm enim forma & finis dicantur, etiam de non causis, istâ periphrasi utimur, ut definitè intelligamur loqui de forma & fine, ut causas significant.

Materiam in qua non esse causam. Cæterùm, quod materia *in qua* non sit materialis causa, evidens est primùm ex nomine illius materiæ. Materia enim illa vocatur materia *in qua* quia nihil aliud præstat, quàm ut *in ea* recipiatur aliquid. In aliquo enim quid recipi, notat extrinsecam, & non essentialem habitudinem. At materiæ habitudo ad suum materiatum (alio enim referri non potest) intrinseca est & essentialis. Deinde confirmatur idem ex forma substantiali & motu. Illa etiam recipiuntur in materia. Neque tamen materia istorum respectu est causa materialis, sed est subjectum formæ &

motus.

motus. Unde & ab *Arist.* 1. *Met. t.* 24. materia hactenus vocatur *fundamentum* formarum. Et à *Platone*, in respectu ad formas, materia vocatur χώρα, ὑποδοχὴ & πανδεχὲς. Confer *Scalig. exerc.* 17. *& l.* 1. *de plant. pag.* 38. Ista autem omnia non notant habitudinem causalem, & in specie causæ materialis: sed solùm significant habitudinem subjecti.

Deinde: observandum est de accidente posse nos bifariam loqui, vel enim loquimur de eo in abstracto, quale quid est *albedo*: vel in concreto, quale quid est *album*. His positis nunc dico. 45

Primò: *Accidentia in concreto sumpta habent causam materialem, sive materiam ex qua.* Ita apparet, quia accidens in concreto sumptum, est aliquid compositum, & quidem ex aliquo tanquam actu, & ex aliquo tanquam potentiâ, iisque realiter distinctis. Ergo sine incommodo dici potest hîc compositio ex materia & forma, exempli gratiâ. Album est concretum accidentale. Forma, unde quid album dicitur, est *albedo*. Ergo albedo implicatur in albo, tanquam forma illius. Jam porrò (ex generali natura concretorum) album connotat etiam subjectum illius albedinis. Album enim, adæquatè loquendo, est res habens albedinem. Id autem quod est subjectum formæ, est materia, respectu compositi, quod istâ formâ informatur. Sicut apparet in composito substantiali. Ibi enim quod sustentat formam, materia est (non quidem sustentatæ formæ, sed) compositi substantialis. Ergo idem etiam est in composito accidentali. E. compositi accidentalis, seu quod idem est, accidentis in concreto sumpti, materia est subjectum formæ accidentalis. 46 *Accidentia in concrtio hibent materiam.*

Secundò: *Non omnia accidentia habent materiam in qua: Et quæ eam habent, iis tamen materia in qua non est pro causa materiali.* Prior pars hujus conclusionis apparet, quia materia in qua est nihil aliud quàm subjectum. Non postulant autem omnia accidentia subjecta, ut saltem de actione patet, quæ in quantum actio est, non est nisi ab agente, & nullum habet modum inessendi. 47

Unde non video quomodo sibi *Suarez* constet, qui *disp.* 14. *Metaph. sect.* 1. *n.* 7. ait: Accidentibus præcisè & abstractè loquendo convenire materiam in qua. Et tamen *disp.* 37. *sect.* 2. *num.* 8. negat actionibus inhærentiam.

Porrò altera etiam pars illius conclusionis facilè patet ex iis, quæ anteà dicta sunt, inde scilicet: quòd materia in qua non est causa, & proinde nec materialis causa, sed solùm est subjectum. Unde clara est repugnantia: Substantiam solùm sustentare accidentia, & sic esse materiam in qua: & tamen eam esse materialem causam. Prout de iis priùs satis dixi, *n.* 44. 48

Tertiò: *Accidens, quâ tale est, non postulat materiã ex qua, sive causam materialẽ. In particulari tamen dantur accidentia, quæ eam habent.* Prior pars hujus cõclusionis patet. Nam qualitates, v. g. sunt formæ simplices. Unde, sicut formæ substantiales non postulant compositionem ex materia & forma. Ita nec istæ qualitates postulant materiam & formam. Altera autem pars patet de quantitate inprimis. Ibi enim in triangulo, v. g. dantur tres lineæ. In parallelogrammo dantur tres lineæ parallelæ. Ex istis istæ quantitates componuntur. Et proinde ibi vera ratio causæ materialis intervenit. Materia enim vocatur illa causa, ex qua aliud fit vel constituitur. 49

TITULUS IV.
De attributis accidentium.

50 Inter attributa accidentium, potissimum de tribus agendum est. *primò*, de posterioritate eorum in ordine ad substantiam. *Deinde*, de modo productionis quo accidentia producuntur. Et *denique* de vi eorum causativa.

ARTICULUS I.
An & quomodo accidens sit posterius substantiâ?

51 *Aristot. lib. 7. Metaph. cap. 1.* ait: *Substantiam esse priorem accidente, & ratione, & cognitione, & tempore, & naturâ.* Proinde juxta istos diversos modos prioritatis ista res consideranda est.

52 *De prioritate rationis.* Igitur 1. *Substantia prior est accidente, ratione, hoc est, definitione.* Ita patet, quia cùm accidentia sint entia, dependenter à materia, ideò etiam definiuntur mentione subjecti, sive ἐν ὑποκειμένῳ, per *Arist. cap. 10. t. 45. & multis locis aliis.* Substantiæ autem, quia in modo essendi sibi proprio, non habent dependentiam ad accidentia: Ideò nec per accidentia definiuntur: & proinde vi istius ὑποκειμένου quam accidentia ad suam definitionem exquirunt, utique definitione posteriora sunt substantiis.

53 *De prioritate cognitionis.* Deinde quoad *prioritatem cognitionis*: Observandum est, dici aliquid alio notius bifariam, secundùm se & quoad nos, ut *Aristoteles* distinguit *6. Top. cap. 3. & 1. post. tex. 5.* Et latè exponit *Pererius lib. 3. de via & ord. doct. Phys. cap. 6.* Ex his notitia illa, quæ est secundùm nos, est per accidens ad res. Nulla enim diversitas æstimari potest in re, ex varietate vel diversitate nostræ intellectionis, quæ quandoque ad arbitrium potest variari.

54 Atque ita verum quidem est, quòd in ordine cognitionis nostræ, vel notitiæ, secundùm nos accidentia soleant priùs cognita esse, quàm substantia, imò sæpe illa cognitâ sive ignotâ substantiâ (cognovimus enim ex motu naturam, & ex operationibus vitalibus animam; & ex intuitu ordinis & gubernationis in mundo, hoc est, ex visibilibus gentiles cognoverunt Deum invisibilem: Et circa naturam elementorum, ignotâ propriâ ipsorum formâ, balbutimus circa qualitates eorum, & sic in aliis.) Nihilominus illa prioritas in notitia secundùm nos, propter dicta, hic locum non habet. Proinde substantia accidentibus est prior in notitia, eâ intellige, quæ est secundùm naturam. De qua patet. Nam sicut se res habet in essendo ita & in cognoscendo. At substantia in essendo prior est. Ergo & in cognoscendo. Utrumque confirmatur ex analogia entis ad substantiam & accidens. Nam sub isto analogo substantia est prius analogatum. In analogis autem posterioris analogati declaratio dependet ex declaratione & cognitione prioris analogati, indéque *Aristot.* aiunt plurima scripsisse de substantiis, de accidente autem non item. Ita *Pererius lib. 2. de Philos. natur. cap. 2. ad finem.*

55 *De prioritate naturæ.* Tertiò: *prioritatem naturæ*, quod attinet, patet de ea satis, quod secundùm ordinem naturæ loquendo, substantia prior sit accidente. Idque ex prius dictis de prioritate in cognitione relinquitur. Prioritas enim cognitionis, quæ est secundum naturam, fundatur in prioritate naturæ. Unde una aliam infert.

56 *De prioritate temporis.* Quartò: quoad *prioritatem temporis*, quomodo substantia prior sit accidente admodum anxiè disquirunt Philosophi: Inprimis juxta mentem Philosophi. Nam

suppositâ

ſuppoſitâ mundi æternitate, quam *Ariſtoteles* tuetur, æqualis durationis ſunt ſubſtantiæ & accidentia. Nullum enim tempus fuit, in quo ſubſtantiæ aliquæ fuerint quin etiam fuerint accidentia. Quod ſi ſermo ſit ſeorſim, de unaquaque ſubſtantia ad ſua accidentia; tum ſimiliter falſum eſt, ſubſtantiam ſic eſſe priorem accidentibus. Nam inter accidentia continentur etiam proprietates ſive adjuncta propria. Illa autem ſunt ordine temporis ſimul, cum ſuis ſubiectis, & ſolùm ſunt poſteriora illis, ordine naturæ, ut facilè admittunt omnes.

Hac igitur in re dico I. *Dimiſſâ mente Ariſtotelis, loquendo juxta veritatem, ſubſtantiam priorem eſſe tempore accidente.* Utrobique: ſi univerſum genus intelligamus, hoc eſt, in genere ſubſtantiarum datur ſubſtantia, quæ anteceſſerit ſive tempore prior ſit omni accidente. Ita patet de Deo (qui ſubſtantia eſt) antegrediente omnia accidentia. 57 *Mens autoris.*

II. Comparando unamquamque ſubſtantiam ad ſua accidentia, ſic iſtis prior eſt tempore in ſenſu diviſo. Sic, ſubſtantia eſt prior accidente tempore, vel ſaltem naturâ, definitione & cognitione. Ita exponit *Pererius l. 5. Phyſ. c. 20. ad ſecundum.*

III. Comparando ſubſtantiam hanc ad alterius accidentia, ſic per accidens eſt, & extra præſentem conſiderationem, an ſubſtantia ſit prior accidente. Utique enim accidentia cœli, ſunt priora ſubſtantiis illis, quæ hodie naſcuntur. Et accidentia hominis, qui nunc quinquagenarius eſt, priora ſunt ſubſtantiâ ejus, qui nunc adoleſcens eſt.

Plurimas alias expoſitiones *Ariſtot.* refert, & ex parte refutat *Suarez, diſp. 38. ſ. 1.* Eas ibi vide. Et adde interpp. *ad 7. Metaph. cap. 1.*

ARTICULUS II.

De modo productionis quo accidentia producuntur.

Igitur *Reſpondeo*: ad hanc rem eſse inprimis duplicem modum quo accidentia producuntur. 58

PUNCTUM I.

Explicatur productio accidentium per reſultantiam à ſubſtantia.

Primus modus, quo accidentia producuntur eſt per reſultantiam è natura ſubjecti. Sequuntúrque adeò iſto modo accidentia ſubſtantiam, non ſecus ac umbra corpus. Unde & παρεπόμενα τῇ φύσει & ἐπιφαίνεσθαι, dicuntur iſta accidentia. 59

Iſtius autem reſultantiæ evidentiſſimum ſignum eſt, in aquæ calefactæ reductione, ad priſtinum frigus. Ibi frigus paulatim, dimiſso calore, iterum incipit eſse in aqua. Ergo per aliquam efficientem cauſam. At cauſa alia ibi nominari non poteſt, præter ipſam formam, vel eſſentiam aquæ. Ergo ab ea eſt per iſtiuſmodi naturalem reſultantiam. Aſsumptio patet diſcurrendo per varias cauſas, quæ excogitari poſſunt, pro cauſis reducti illius frigoris. *Reſultantia accidentium probatur.*

Nam inprimis pro cauſa iſtius reductionis nominari non poteſt aër *ambiens*. Is enim poteſt eſse æquè calidus, ultra naturale debitum, ac aqua: veluti contingit in vaporariis, unde & ipſe eget reductione. Quis ergo ipſum reducit: Deinde aër ex naturâ ſua eſt calidior aquâ. Ergo ex ſe inſufficiens eſt ad dandum frigus, aquæ naturæ congruum. 60 *Unde reducatur frigus in aquam calefactam.*

Deinde nec nominari poteſt *cœlum*. Nam cœlum, cùm ſit cauſa univerſalis, ex ſe indeterminatum eſt, ad iſtos particulares actus exercendos.

Neque

Neque *tertiò* dici poteſt: intenſum frigus, *in aliquibus aquæ partibus remanere*, à quo poſtea in ſocietatem quaſi retrahantur reliquæ partes aquæ calefactæ, ut *Cajetano* viſum eſt, 1. *p. q.* 54. *a.* 3. Et *Averroi l.* 2. *de an. comm.* 1. Nam aqua eſt ſimplex corpus & homogeneum. Unde nulla cauſa eſt, cur aliis partibus inhæreat frigus nativum: aliis autem addatur adventitius calor. Pugnátque iſtà aſſertio, contra ſenſum, qui teſtatur, omnes partes aquæ eſſe æquali intentione calidas. Denique abſurdiſſimum eſt in eodem ſimplici ſubiecto ponere contraria in excellenti gradu, quod juxta iſtam hypotheſin contingeret.

Neque tandem dici poſſet, quod *nunquam de aqua expellatur frigus totum*, ſed quod in ea ſemper remaneant aliqui gradus frigoris, qui ſe recolligant ad revocandum debitum frigus abſcedente externo calefaciente. Nam, admiſsâ hypotheſi, iſti ſuperſtites gradus frigoris ob imbecillitatem ſuam inſufficientes erunt ad iſtum effectum. Agerent enim ultra vires, ſupponendo, quod gradus frigoris remanſerint, ut *duo*, amiſſi autem ſint gradus frigoris ut *ſex*. Relinquitúrque adeò evidenter quod accidentia poſſint produci per naturalem reſultantiam à ſubiectis.

61 *Reſultantia accidentium duplex.*

Porrò: iſta naturalis reſultantia contingit bifariam. Alia eſt immediata, alia mediata. Illa igitur accidentia immediatè reſultant à ſubſtantiis, quæ proximè connexa ſunt cum eſſentiis rerum, ſicut in elementis ſunt qualitates primæ. Illa autem mediatè & interventu aliorum accidentium à ſubſtantiis reſultant, quæ mediantibus aliis accidentibus conveniunt ſubſtantiis, ut in elementis ſunt qualitates ſecundæ.

PUNCTUM II.

In quo proponuntur & ſolvuntur objectiones.

62 *An proprietates emanent ab eſſentia ſubiecti: An ab agente?*

Pererius l. 8. *de cauſis, cap.* 13. *ad quartam*, oppugnat hunc modum productionis accidentium: dicens, proprietates non dimanare ab eſſentia ſubiecti, ſed ab agente, vel generante ſubiectum, ipſa pendere. Ubi obiter notandum eſt, quod vis veritatis eum coëgerit, ut cum maximè nollet, approbaret iſtam naturalem reſultantiam à ſubiecto. Ait enim ibi, *eandem eſſe cauſam efficientem, ſubiecti & paſſionis. Eadem enim actione*, inquit, *utrumque producitur, ſed illud per ſe primò, hæc autem per modum naturalis & neceſſariæ conſequentiæ*. Hæc enim naturalis & neceſſaria conſequentia non poteſt definiri, niſi per ordinem ad eſſentiam ſubiecti.

63

Porrò argumenta *Pererii* duo ſunt: *Primò*: ſi ſubiectum eſſet cauſa efficiens propriæ paſſionis, tum vel eam produceret per eandem actionem, quâ ipſum (ſubiectum) producitur, vel actionem diverſam. *Primum* facilè admittitur, quia actio qua ſubiectum producitur non eſt actio ſubiecti, ſed actio generantis. *Alterum* probat, quia ſi ſubiectum produceret paſſionem, ſive proprietatem, actione diversâ, tum propria paſſio eſſet tempore poſterior ſubiecto, & non flueret ex quidditate ſubiecti ſimpliciter: ſed ex quidditate ſubiecti *exiſtentis*, quod falſum.

Reſpondeo 1. Affectiones fluunt ab eſſentia ſubiecti, præſcindendo ab ejus ſtatu producto, vel producibili. Proinde disjunctum non eſt bonum. Aut paſſio producitur actione quâ ſubiectum producitur, aut per actionem diverſam, idque à re poſtquam producta eſt. *II.* Etſi paſſio ſimpliciter non pendet ab eſſentia ſubiecti, ut exiſtentis: tamen paſſio actualis pendet à ſubiecto exiſtente. *III.* Mala eſt conſequentia: ſi paſſio à ſubiecto producitur per actionem diverſam (eam, inquam, quam dicimus naturalem dimanationem vel reſultantiam,) quod tum paſſio debeat eſſe

esse tempore posterior subiecto. Nam inprimis certum est, quòd motus sive actus transeuntes non producantur à generante, ut *Pererius* fatetur & disputat de motu elementorum, *l. 7. Phys. c. 15, 16.* Et nihilominus isti non necessariò sunt tempore posteriores agente: sed sufficit ibi posterioritas naturæ. Illuminatio, inquam, sole, & calefactio igne, non tempore sed naturâ solùm posteriores sunt. A fortiori igitur id est in proprietatibus, ut ad illorum à subiecto dimanationem satis sit posterioritas naturæ. Nam proprietates intimiùs connexæ sunt cum essentia subiecti, ac actus sive effectus naturales.

64 *Secundum Pererii argumentum.*

Secundò argumentatur *Pererius*, ex natura potentiæ passivæ. *Subiectum*, inquit, *non est in potentia passiva physica ad propriam passionem.* Nam id dicitur Physicè esse in potentia passiva respectu alicujus, quod nondum actu habet, aptum tamen est ab agente naturali transmutari ad illud. *Arist.* enim *in 5. & 9. Metaph.* Principium rei, quod est transmutabilis ab alio, ut aliud est, potentiam passivam definit. Si igitur subiectum est in potentia passiva, ad suam propriam passionem, necesse est cogitare subiectum, prius esse, & tum ab aliquo agente transmutari, ad suam passionem, quod falsum est, cùm subiectum & propria passio simul sint, &c.

65 *Solvitur.*

Respondeo 1. Per deductionem ad absurdum. Inprimis enim sequitur juxta illud argumentum, quod subiectum non solùm non habeat potentiam passivam, ad accipiendum à se passionem: Sed etiam, quod potentiam passivam non habeat respectu generantis, ut ab eo accipiat propriam passionem. Nam nec illius respectu, datur tempus, in quo subiectum à passione nudum sit: ut deinceps eam successu temporis, per sui transmutationem accipiat. Et tamen absurdum est: subiectum aliquid accipere, (undéque sit) nec tamen ad id recipiendum habere potentiam passivam, cum receptio utique sit passio. Et confirmatur, quod supposità dependentiâ accidentis ad gignens, accidens dicetur ingenerari. Ingenerari autem passionem significat. At sicut actio activam potentiam, ita necessariò passio passivam potentiam præsupponit. *Deinde* respondeo: definitionem potentiæ passivæ *Aristotelicam*, videri satis angustam, quod si omninò ea retinenda sit, juxta aliquem latum sensum, etiam agentibus per emanationem, convenit ut habeant potentiam passivam, & quod se transmutent, cum sibi ipsis dent aliquas proprietates; quod cum prolixè deduxerim suprà, *lib. 1. c. 14. num. 19. & seqq.* hic illud repetere nolo.

PUNCTUM III.

In quo explicatur alius modus quo producuntur accidentia.

66 *De productione accidentium per transmutationē.*

Sicut immediatè ab essentia cujúsque rei ostensum est, dimanare accidentia illa, quæ proprietates sunt. Ita nunc alius modus est quo producuntur accidentia mediis aliis accidentibus.

67

Hinc igitur Dico: *Quando accidens fit, per propriam actionem à naturali resultantia distinctam, principium proximum efficiendi illud semper est aliquod accidens.* Hanc propositionem latè explicat & probat *Suarez disp. 18. Metaph. s. 3. n. 13.* Et sensus istius propositionis facilè intelligitur. Esto ignis: Ab illius essentia per naturalem resultantiam est calor. Quotiescunque autem deinceps ignis est causa calefactionis (actionis) vel caloris (qualitatis) in aliquo subiecto calefactibili, tum illa accidentia (actio scilicet ista & qualitas) non producuntur immediatè, ab essentia ignis, sed ab ipso calore ignis, qui primum ab istius essentia dimanavit. Idémque consequenter est in actibus immanentibus. Hìc igitur primùm potentiæ naturales

turales emanant ab essentiis subiectorum. Deinceps actus fiunt non immediatè à forma vel essentia subiecti, sed ab istis potentiis. Sumitúrque hinc consequenter etiam ab essentiis subiectorum, quòd, v.g. potentiæ sensitivæ vel vegetativæ sint realiter distinctæ ab anima. Difficile autem est, à priori, ista omnia demonstrari, & ferè non supereſt ad hanc rem probatio, nisi ex particularibus indiciis in his vel istis substantiis, unde conjectura sumitur, idem etiam esse in cæteris substantiis. Quia autem plæráque, quæ ad hanc rem faciunt, sumuntur ex materia de potentiis animæ, ideò hic ea dimitto. Videri potest *Thom. 1. p. q. 54. a. 3. & q. 77. a. 1. & q. 79. a. 1.* ubi & interpp. & *Zabarell. de facult. an. c. 2. seqq. Colleg. Conimb. l. 2. de an. c. 3. q. 4. a. 2. Scalig. Exerc. 346.* Disputant & eâ de re frequenter interpp. *Lombard. ad l. 2. dist. 16.*

68 *Accidentia an sint à generante?*

Sunt & aliqui, qui tertium modum productionis accidentium ponunt. Admisso enim quod aliqua sint ab essentia subiecti per resultantiam, nihilominus aiunt aliqua fieri in subiecto per generans. Ita inprimis aiunt esse quantitatem in materia. *Sed* nulla ratio est, cur quantitatem non possimus dicere resultare, ab essentia materiæ, atque adeò, eam habere modum conformem, ad productionem aliarum proprietatum. Nullum igitur ulteriorem modum, ad accidentium productionem agnosco, præter eos, qui tacti sunt.

ARTICULUS III.
De vi causativa accidentium.

69 Hanc ad rem de quatuor videndum est, de influxu, quem possunt præstare, & ut efficientia, & ut formæ, atque adeò summatim quæritur: *Primùm*, an omnibus accidentibus conveniat actio? *Deinde:* quantæ virtutis sit actio eorum, quibus convenit, an scilicet & per eam possint principali virtute, vel instrumentali producere substantiam? aut *Tertiò*: An & quomodo producant accidentia? & *denique* an & quomodo possint esse formæ?

PUNCTUM I.
An omnibus accidentibus conveniat actio?

70 *Arist. l. categ.* frequenter subjungit in proprietatibus accidentium, quænam activa sint, quæ non, proinde ea de re etiam aliquid dicendum est.

Quantitati an & quomodo actio conveniat?

Intelligi autem solet hæc quæstio, de actione, per excellentiam sic dictâ, quæ scilicet contra naturalem resultantiam & spiritualem actionem contradistinguitur. Sic *quantitati* vulgò dicitur nullam esse actionem: & tamen si in omni latitudine loquamur, quantitati multiplex convenit actio. Nam apud *Arist. l. 2. de anim. & lib. de sens. & sensili*, quantitas refertur inter objecta sensilia. De ratione autem sensilis est, agere in sensorium, atque ita sensorii potentiam excitare. Hæc actio est spiritualis. Præterea à quantitate est figura, item relatio æqualitatis & inæqualitatis. Hæc actio est per resultantiam. Proinde, ut dixi, nunc sermo est de actione κατ' ἀντονομασίαν dicta.

71 Igitur inprimis certum est: non omnibus accidentibus competere vim activam, seu, non omnia accidentia posse agere. Nam inprimis quantitatis nulla est actio, ut modo dixi. Estque illius ratio, quia resultat à materia, unde naturam illius imitatur. Materiæ autem nulla convenit actio.

72 Deinde *relationis* etiam nulla est actio. Ita patet. Nam inprimis entia absoluta

excedunt virtutem relationum, quia relationes sunt debilissimæ entitatis. Non igitur relatio potest efficere quid absolutum. Hinc verò consequitur: quod neque relativum quid, sive relationem producere possit. Relatio enim non producitur nisi producto fundamento. Fundamentum autem relationis est aliquid absolutum, quod à relatione produci non posse probatum est. *Relationum non esse actionem.*

Præterea nec *actionis* est actio. Et patet, quia sic non esset actio sed agens. Id enim cui actio competit agens dicitur. Et ex hoc principio *Scalig. Exerc. 102. sect. 2.* impugnat *Ludov. Vivem*, qui vitam dixit actionem, quia vitæ sint actiones, veluti generare, nutrire, &c. Porrò hic observandum est: quia agentia per actus attingunt terminos suos, hinc fieri, ut, si isti termini activi sint, actionibus quandóque tribuatur medrantibus istis terminis actio aliqua. Sic, v.g. in Ethicis dicitur: *actiones antecedentes quemque habitum, eundem producere.* Rursus: cùm ad calefactionem sequatur attenuatio & rarefactio, ista horum causa dici solet. Sic etiam contemplatio dicitur efficere delectationem, cognitio desiderium, appetitus finis volitionem eorum quæ ad finem sunt. In his igitur potiùs qualitatibus, ex istis actionibus resultantibus, tribuimus actionem, quàm ipsis actionibus, secus ac facit *Colleg. Conimb 2. Phys. cap. 7. q. 19. art. 19.* Contrà vide *Suarez Disp. 18. s. 4. & 44. s. 8. n. 13. & vide infrà cap. 8.* 73 *Nec actionis. Actionis non esse actionem.*

Atque ex his etiam sequitur: quòd nec *passionis* sit actio. Passio enim non sit, nisi per illationem actionis. Actio autem quæ passioni conjungitur, ab ea realiter non differt. Si igitur actionis non est actio. Ergo nec passionis. De iisdem enim idem est judicium. 74 *Passionis non esse actionem.*

Solet *objici*: quod moveri localiter (quæ passio est) varios actus habeat. Motus enim res viventes calefacit, alias res etiam solet refrigerare, attritio lapidum similiter gignit calorem, & sic deinceps. *Respondet, Suarez disp. 18. sect. 4. n. 6.* motum localem per se nihil efficere, sed esse tantùm viam ad ubi, deservire tamen ad actiones per modum necessariæ, vel utilis conditionis ad applicandum principium agendi, aut ad removenda impedimenta: Et sic tribui motui locali per accidens, causare calorem vel frigus. 75

Tandem de *Quando, Ubi, Situ & Habitu* patet, quod non sint activa. Vel enim dicunt solùm modum aliquem, vel extrinsecam denominationem. Neutri autem convenit vera actio. 76 *Quando, Ubi, Situs, & Habitus non sunt activa.*

Dimissis igitur aliis accidentibus reliquum est: quod *soli qualitati* conveniat posse agere. Solétque ejus rei communiter hæc ratio reddi, quia ipsa quam maximè conjuncta est cum forma, eámque consequitur, & ejus naturam imitatur. Unde sicut ista, quæ est substantialis forma, sola actuosa est, non autem materia: ita ex accidentibus qualitas, cum sit quasi forma accidentalis, actuosa est, præ cæteris accidentibus. 77 *Sola qualitas est activa.*

Possunt tamen specialia impedimenta in particulari esse, cur aliquæ qualitates activæ non sint. Ita ex habitibus sanitas (supposito quod ea sit habitus) nihil efficit. Inter potentias naturales continentur etiam potentiæ passivæ, quæ ordinantur non ad agendum sed ad patiendum. Qualitates patibiles plurimæ sunt, quæ nihil agunt, veluti mollities, durities, densitas, raritas, & similes. Denique figura etiam actuosa non est propter dependentiam quam habet ad quantitatem, cujus modus est. Quantitatis enim, ut priùs patuit, nulla est efficacia. 78

PUNCTUM II.

An accidens possit producere substantiam, & quomodo?

PRIMÒ:

Referuntur opiniones.

Ad hanc quæstionem tres sunt opiniones.

Prima est *Scoti* 4. *sent. d.* 12. *q.* 3. & *Occami l.* 2. *q.* 23. *Durand.* 1. *d.* 2. *q.* 2. Et aliorum Scotistarum. Illi aiunt: Substantiam immediatè produci à substantia, nec ad illius productionem ullum influxum præstare accidentia.

79 *Argumenta Scotistarum.*

Rationes illorum sunt, quia. *Primò*, nullum agens agit ultra vires suas. Substantia autem utique est aliquid excellentius quàm sit accidens. Confirmatur discursus. Si enim effectus posset esse nobilior causâ suâ, tum dividatur effectus, in id, in quo causæ æquatur, & in quo excedit causam. Primum dare possit causa. At postremum hoc, unde habet effectus? Non à se. Nihil enim producit seipsum: Loquor enim de essentiali perfectione, quæ non accipitur, nisi per primam productionem. Nec etiam à causa, hoc est, accidente. Nam accidentis virtutem, hoc, de quo sermo est, excedit. Oportet igitur ut substantia non dependeat ab accidente, sed à sola substantia. *Deinde*: aiunt sic tolli omnem univocam generationem, quia in univoca generatione gignens debet esse simile genito. Porrò terminus generationis non est nisi substantia, non autem substantia & accidens. Hæc enim duo juncta, sunt Ens per accidens. Unde unum motum terminare non possunt. Gignens autem juxta oppositam hypothesin, est & substantia, & accidens, quâ in re dissimilitudo manifesta est. *Tertiò*: Si substantia non potest producere substantiam, nisi interventu accidentis, tum id vel est ob perfectionem substantiæ, quasi eam non deceat operari sine ministris: vel est ob ejus imperfectionem: Neutrum tamen dici potest. Nam Deus, qui perfectissimus est, agit citra interventum accidentium, & accidentia cum sint sufficienter perfecta ad producenda sui generis accidentia, veluti calor ad calorem, cur desit substantiæ sufficiens perfectio ad producendam immediatè substantiam?

80 *Pererii opinio.*

In oppositum est *alia* prorsus extrema sententia *Pererii*, *in lib.* 8. *physic. cap.* 13, 14. quod accidentia suâ virtute producant substantias, quódque ipsæ substantiæ ad hoc non præstent causalem influxum ullum. Non probat autem aliter hanc suam sententiam, quàm removendo opiniones. *Si*, inquit, *substantia producitur ab accidente, ut demonstratum est contra* Scotum, *& non in virtute substantiæ, ut ostensum est*, ita ipse ait, *contra* Thomistas. *Relinquitur igitur ut accidens virtute suâ producat substantiam.*

81 *Opinio Thomæ.*

Tertia igitur, quæ modò insinuata est, est *Thomæ* sententia, qui sentit accidens quidem concurrere ad productionem substantiæ, quod *Scotus negabat*, ab ea tamen productione non esse removendam substantiam, sed eam per modum causæ principalis influere ad substantiæ productionem. Accidens autem in hoc actu esse instrumentum: Indéque accidens dicit producere substantiam, in virtute substantiæ. Ita docet *Thom.* 1. *p. q.* 77. *a.* 1. *& 3. p. q.* 77. *art.* 3. *Capreolus* & *Cajetanus* eam sequuntur ad 1. *p. q.* 77. *a.* 1. aliíque. Hæc verior est sententia. Relinquetúrque ex remotis aliis opinionibus.

SECUNDÒ:

SECUNDÒ:

Probatur contra Scotum: *Substantiam non producere substantiam aliam immediatè: sed interventu accidentis: ejúsque rationes solvuntur.*

Quod igitur accidentia excludenda non sint, à productione substantiæ; patet primùm per manifestam experientiam. Videmus enim, v.g. gallinam ovis incubantem calefaciendo ea, excludere pullos. Ita calefactio proximè terminatur ad productionem caloris. Ergo per calorem excludit pullos. Ergo calor saltem est instrumentum gallinæ, ad producendum pullum, ut ipse modus loquendi indicat. Et confirmatur, quod idem est agens disponens materiam & introducens formam, ut celebri axiomate dicitur, ex *Averroë 7. Metaph. com. 31. & 32. & 1. de gen. com. 18.* Ergo cum per accidens disponatur materia ad receptionem formæ, etiam per illud ipsæ formæ introducentur: Similia exempla sunt, quòd sol calore suo producit insecta; quòd ignis gignitur per reflexionem luminis ad speculum, & quòd animalia producunt fœtus suos, per calorem vitalem eos fovendo. 82 *Quod accidentia non sint excludenda à productione substantiæ.*

Deinde: eadem sententia impugnatur testimoniis *Aristot. Lib. de sens. & sensil. cap. 4.* dicit, quod ignis agat, ut calidus est. Et *lib. 1. de gener. c. 7. t. 50.* ad actionem requirit contrarietatem. Contrarietatem autem ipse docet non esse in substantiis, sed in suis qualitatibus, *lib. Categ. c. 5.* 83

Rationes *Scoti* & eorum, qui eum sequuntur, quæ paulò antè relatæ sunt, non adeò difficiles sunt. *Rationes Scotistarum solvuntur.*

Ad primam respondeo: committi in ea ignorantiam *Elenchi*. Supposito enim quod accidens concurrat ad productionem substantiæ, influxu solùm instrumentario, nihil incommodi est, effectum, hoc est, producendam substantiam excedere illius virtutem: tum, quòd id quo effectus excedit virtutem accidentis, referri potest acceptum agenti principali, hoc est, substantiæ producenti: tum, quia de ratione instrumenti est, elevari à causa principali ad effectum, virtute privatâ sublimiorem. *Vererius* autem quomodo se hic extricet (negans dependentiam accidentis à substantia, ut à causa principali) non video, ut postea etiam attingam.

Ad secundam rationem respondeo: Denominationem effectûs, sumi à causa non instrumentali sed principali. Instrumentum enim cum deserviat solùm ad actionem principalis agentis: hinc ipsum in tali denominatione non curatur. Proindecùm effectum, hoc est, genitum denominamus simile causæ, hoc est, gignenti; ista similitudo geniti non debet æstimari, nisi ad causam principalem, quæ est substantia. Ergo leo genitus, est similis suæ causæ, hoc est, leoni gignenti; Ursus genitus est similis urso gignenti. Atque hoc intellexit *Aristot.* cum dicit: gigoens gignenti in specie simile esse debere, *l. 2. de anim. c. 4. t. 49.* 84

Ad tertiam objectionem respondeo: quòd substantia creata egeat accidentibus, in productione substantiarum, id esse ab imperfectione. Nec officit, quod accidentia possint accidentia se solis producere. Nam, admisso hoc, certum est quod aliquando accessus ad divinas perfectiones (qualis est immediatè agere) facto recessu ab infinitate indicium sit imperfectionis, ut de ipsis accidentibus patet. Ea enim cùm sint simpliciora substantiis, non tamen, ob istam simplicitatem, (quâ Deo proximant) sunt substantiis perfectiora. Ad eundem igitur modum, nec accidentia sunt substantiis nobiliora vel perfectiora, si ista immediatè producant accidentia. Substantiæ autem creatæ non producant immediatè substantias. 85

Bona:

Bona est responsio *Fonsecæ, lib. 5. Metaph. c. 2. q. 6. s. 5.* Ait ibi: formam substantialem, propter mediam quandam perfectionem, quam habet inter formam accidentalem & primam formam, quæ purus actus est, duo sibi vendicare. *Unum* est, ut sit principale principium productivum substantiæ, qua ratione superat conditionem formæ accidentalis. *Alterum*, ut non sit principium proximum & immediatum, quâ ratione deficit à conditione divinæ naturæ, quæ est principalissimum & proximum principium cujusque actus. Proinde, quòd forma substantialis agit mediante accidente, pertinet ad perfectionem, non simpliciter, sed ad perfectionem mediam.

TERTIÒ

Probatur contra Pererium: solùm accidens non posse producere substantiam suâ virtute, hoc est, independenter ad substantiam, ejusdemque exceptiones solvuntur.

86 Ita probatur 1. efficaciter illo primo argumento, quod initio pro sententia *Scoti* proposui. Non debet, inquam, effectus esse dignior & nobilior suâ causâ. Quomodo autem quid dare potest illud, quod quid non habet. At nihil potest effectus habere, quod non accipiat à causa sua.

1. Argumentum.

87 Sed respondet *Pererius, lib. 8. phys. cap. 13. dupliciter. 1.* Substantiam & accidens posse comparari bifariam, 1. in ratione Entis, & sic substantiam esse nobiliorem accidente: Deinde in ratione productivi & producibilis, & sic esse proportionem inter ea. Probat. *Nam sicut*, inquit, *accidens naturaliter est productivum substantiæ; ita substantia naturaliter est producibilis ab accidente. Nec in hoc est inæqualitas. Et sanè utrumque est ejusdem ordinis, cum sit quippiam naturale & materiale, & corruptibile.* Altera responsio est, quòd agens habeat duplicem effectum: unum intrinsecum actui agentis, utpote qui per ejus actionem attingitur, alterum externum actioni agentis, qui quoniam habet naturalem & necessariam connexionem cum primo illo intrinseco effectu: iccircò, cum hic internus producitur, ille externus quoque per modum naturalis sequelæ, producitur ab agente. Exempli causa: calefactionis intrinsecus & immediatus effectus est calor, mediatus autem & hunc naturaliter consequens est raritas & levitas. Inter hæc igitur duo genera effectuum hoc interest, quod prior non potest esse nobilior agente: posteriorem autem esse nobiliorem vel ignobiliorem nihil prohibet. Et ratio est: quia ille, cum producatur ab agente per se, necessariò sequitur modum & mensuram virtutis activæ: Hic autem cum non producatur per se, minimè commensurari & correspondere debet virtuti & perfectioni agentis, siquidem præstantia agentis & actionis æstimari debet ex primo & immediato termino atque effectu, non autem ex aliis, quæ propter naturalem rerum consequentiam & connexionem producuntur. Hinc subjungit: Quòd substantia sit effectus accidentis non priori, sed posteriori modo. Nam cum in materia est calor ut octo, necessariò erumpit & existit forma ignis. Non enim possunt hæc duo ab invicem separari, ex quo fit, ut calor, producendo in materia calorem, ut octo, consequenter producat substantiam ignis. Et ex hac causa fit, ut quamvis accidens sit ignobilius substantiâ, eam tamen possit producere. *Hæc ille.*

Exceptio Pererii.

88 *Sed* neutra responsio satis facit. Non *prima.* Nam 1. admisso, quod substantia, ratione entitatis, sit nobilior, ut fatetur *Pererius*, interrogo: unde sit illa quasi pars essentialis perfectionis, quâ excedit substantia producta accidens. Accidens enim

Refellitur.

enim illam dare non potest, vi istius accessûs, ut in argumento confirmatum est. Relinquitur igitur, ut in productione substantiæ, sit aliquid præter accidens, quod perfectioni substantiæ producibilis, vel formaliter adæquetur, vel eam eminenter contineat. *Deinde:* proportio quam instituit *Pererius*, petit principium ut facilè patet. *Tertiò*, non satis est proportio, sive proportionalis identitas, ad productionem, quæ potest esse cum excessu & defectu : sed talis requiritur ibi identitas, quæ in effecto non relinquat excessum in essendo, qualis non est inter substantiam & accidens. *Denique*, instituta comparatio inter substantiam & accidens, quoad esse utriusque corruptibile, materiale, &c. impugnat distinctionem *Pererii*, quia ea loquimur de convenientia in essendo: Non autem in ratione productionis. Neque tamen ista in essendo convenientia ad propositum satis est, quia solùm est per generalia attributa. Specialia autem attributa possunt facere tantam diversitatem, suppositis iisdem generalibus attributis, ut vi istorum specialium attributorum, unum excedat vim productivam alterius. Id quod in substantia esse dicimus, & *Pererius* istum in essendo excessum agnoscit.

Altera etiam evasio, per distinctionem effectûs interni & externi, frivola est: quòd dicitur, effectum externum posse esse nobiliorem, vel ignobiliorem causâ. Et de ignobilitate quidem facilè admittimus. Nam fieri potest, ut causa non communicet totam perfectionem suam effectui. Indéq; dici solet (non: effectum non posse esse ignobiliorem causâ, sed) effectum *toto genere* non posse esse causâ deteriorem. *Secundò*: quòd effectus externus possit excedere causam in essentiali perfectione, non admitto, & gratis à *Pererio* dicitur. Nam effectus externus nihilominùs effectus est. Ergò transsumit omnem perfectionem suam à causa. Causa enim quod non habuit ullo modo, quomodo dare potuit? *Tertiò* : non apparet diversitas, cùm primus & immediatus effectus accidentis non possit excedere virtutem accidentis: cur externus & remotus possit? Videtur autem à fortiori contrarium sequi. Nam cùm accidens intimiùs & propinquiùs attingat propinquum & internum suum effectum, quàm externum: certè etiam validiùs vim suam extendere deberet in interno quàm in externo effecto: Virtus enim naturalis in remotius solet esse debilior & remissior, quàm in propinquius. 89

Secundum argumentum : Si accidentia sola producerent substantiam, forma simpliciter nihil ageret, & sic nec esset natura. Utrumque est absurdum: Ergò & antecedens. Connexio patet. Nam in primis formæ posset tribui triplex actio: nempè, *Primò* per naturalem resultantiam producere accidentia. *Deinde* per veram actionem producere accidentia ad extra. *Tertiò* producere substantias. Prima actio ei secundùm *Pererium* non convenit. Nam ut suprà visum est, ipse disputat proprias passiones non esse ab essentia subjecti, sed à generante. Deinde accidentia alia dicit fieri ab accidentibus, & ad eundem modum substantias. Ergò nihil relinquitur formæ quod ipsa agat, atque ex hoc sequitur alterum, nempe formam non esse naturam. Nam natura dicitur non nisi per respectum ad motum, ut ex ejus definitione apparet, 2. *Phys. c.* 1. *tex.* 3. 90 *Secundum argumentum contra Pererium.*

Absurditas autem istorum (quæ assumptionis est probatio) facilè patet. Nam frequentissimè formis transcribunt operationes compositi. Sic *Arist. l.* 1. *de an. text.* 65. ait, intelligere nos per animam. Et 1. *Eth. c.* 5. Felicitatem vocat actionem animi. Alia infinita taceo. Pertinètque hùc: quòd vulgò formæ officia tria numerantur: rem constituere, eam ab aliis distinguere, & in composito operari. Quòd autem 91

forma natura sit, *Arist.* clarè docet: confirmans eam magis naturam esse, quàm materiam *l.2. Phys.c.1.tex.13.* Et confirmatur: quia si forma natura non esset, nullum corpus naturale, naturale esset. Nam naturale, definitore ipso *Pererio, l.7. Phys.c.1.* dicitur, quod habet in se insitum principium, & propensionem ad eum motum, quo ipsum movetur. Naturalitas autem motus non sumitur nisi à forma. Nam materia cùm ex se sit indifferens ad omnia ubi, hinc ex ea non magis sumitur propensio ad ubi superum, quàm ad ubi inferum. Ut igitur lapidi v. g. naturale sit descendere, non id est à materia, sed à forma.

92 *Exceptio Pererii.*

Respondet ad hoc argumentum *Perer. l.8. Phys.c.14. Forma substantialis*, inquit, *est natura & principium motûs, non effectivè, sed illis tribus modis quos in solutione primæ rationis posuimus.* Ibi autem exposuerat, quomodo accidens agat in virtute substantiæ. Dixerat id esse tribus modis. 1. *Denominativè.* Nam licèt, inquit, actio effectivè procedat ab accidente tamen quia actiones denominativè sunt suppositorum, non denominatur agens, nisi quod est per se subsistens. Hujusmodi autem non est accidens, sed substantia aliquo accidente affecta. II. *Sustentativè.* Nam quia operari sequitur esse. Accidens autem habet esse, in virtute substantiæ, quatenus ab ea sustentatur, ob eam quoque dici potest agere in virtute substantiæ. III. *Determinativè.* Nam substantia ignis non producitur per calorem ut calor est, sed ut tantus calor est. Hæc autem determinatio subjectivè provenit ex substantia in qua accidens inhæret.

93 *Refellitur.*

Sed *respondeo* ad hanc exceptionem. 1. absurdè dicitur: Formam esse principium motûs, non tamen effectivè. *Arist.* enim 2. *Phys.c.1.t.13.* ait: Naturam esse principium & causam motûs. Causalitas autem ibi alia non potest intelligi, quàm ea, quæ fit per modum efficientis, præsertim cùm illa particula *(causa)* in definitione naturæ necessariò intelligatur de forma. II. Quod *Perer.* phrasin illam, quâ accidens dicitur producere substantiam *in virtute substantiæ* in qua inhæret, vult explicare sic, ut nulla effectivitas interveniat superioris substantiæ: id subsistere non potest. Nam inprimis propterea dicitur accidens in virtute substantiæ agere, quia substantia excedit perfectionem accidentis, ideóque ad ejus productionem, accidens exquirit virtutem aliquam superiorem, quæ simul influat ad effectum, ad dandum effecto illud, quod accidens dare non potest. Atque ita III. Relinquitur, quòd per istos tres modos insufficienter explicetur, quòd accidens in virtute substantiæ agat. Is enim potissimus modus est, quod accidens in virtute substantiæ agat, tanquam causæ principalis, cui subserviat accidens per modum instrumenti. Ita eleganter ad hanc rem *Scaliger* ait *lib.2. de plant. pag. 332. A qualitate sunt actiones, tanquam ab instrumento, à certa v. forma tanquam à principio perficiuntur.* Et rursus p.409. *Forma est cum mero mistóque imperio tum creandi tum sistendi limites accretionum. Ea jussu primi summi unius opificis normalem dirigit lineam, cujus ad directionem metatur omnia. Ei calor & humor pro instrumentis, frigus & siccitas ad instrumentorum temperationem comparata sunt ab artifice cunctiscio, cunctipotente. Iis illa utitur, jura dat, non ab istis accipit.*

94 *Tertium argumentum.*

III. Si accidens etiam in productione accidentium, aliquorum saltem, agit dependenter à substantia, tanquam causâ principali: à fortiori sequitur, quòd id sit in productione substantiæ. Consequentia clara est. Antecedens autem patefiet *seq. puncto.*

QUARTÒ.

QUARTÒ.

Probatur: *Accidens in virtute ſubſtantiæ aliam ſubſtantiam producere.*

Et ex hactenus dictis relinquitur veritas tertiæ ſententiæ, quam initio referebam. Nempe, quod accidens producat ſubſtantiã, in virtute ſubſtantiæ. Nam ſi ſubſtantia, in productione ſubſtantiæ, non agit immediatè, ut contra *Scotum* probatum eſt: Nec etiam accidens ſolùm ſufficiens eſt ad producendam ſubſtantiam. E. oportet ut illa quoad productionem ſubſtantię concurrant: atq; adeò, ut accidens, producendo ſubſtantiam, in virtute ſubſtantiæ agat. Agere autem in virtute ſubſtantię non dicit ſolùm denominationem, vel ſuſtentationem, vel determinationem, ut *Perer.* quod paulò antè retuli, exponit: ſed eſt idem quod agere ex prę ſuppoſito influxu ſubſtantiæ, tanquam cauſæ principalis, regentis, & moventis quaſi illud accidens, quo ſubſtantia tanquam inſtrumento ſuo ad hunc actum utitur. 95 *Quid ſit agere in virtute ſubſtantiæ.*

Objectiones contra hanc ſententiam non ſunt, niſi quæ priores opiniones confirmant. Nihil igitur nunc his addendum ſupereſt.

PUNCTUM III.

An & quomodo accidentia producant accidentia?

Ad quæſtionem, *an ſit*, hîc facilis eſt reſponſio. Nam quia accidentibus omninò convenit vis activa, ut in ſuperioribus confirmatum eſt, vel maximè eam vim exercebunt, in productione accidentium, quia nihil eis magis proportionatum eſt, quàm aliud accidens. Sunt autem præterea duæ quæſtiones. I. An cùm accidentia producunt accidentia, veluti calor calorem, an tum etiam id fieri debeat dependenter à ſubſtantia, vel in virtute ſubſtantiæ, ſicut de productione ſubſtantiæ dictum eſt? an verò poſſit id præſtare accidens, citra cauſalem influxum formæ, ſive ſubſtantiæ, cui accidens inhæret? Et II. Quicquid ſit hac in re: An accidens in accidentis productione debeat dici inſtrumentum ſubſtantiæ? De utraque quæſtione paucis videndum eſt. 96

QUÆSTIO I.

An accidens in productione accidentis neceſſariò exigat influxum formæ?

Inprimis hîc certum eſt: Formam eſſe originale, & radicale principium omnium operationum in compoſito, atque inde etiam operationum accidentalium. Quia ſi maximè forma actu non influat in actus accidentales: accidens tamen habet eſſe à forma. Unde remotè forma eſſet cauſa etiam talium actuum. Sed id nunc non diſputatur, ſed potius de influxu actuali: an eum ſubſtantia præbeat ad productionem accidentium? 97

Tum igitur videtur hæc res tollenda eſſe per diſtinctionem, qua & *Suarez* utitur, *Diſp.* 18. *ſ.* 5. *n.* 2. Nempe alia eſt ratio actionum vitalium, & actionum non vitalium. De actionibus non vitalibus dico, poſſe eas ab accidentibus exerceri ſine dependentia à forma. Ita apparet in calore, qui non ſolùm calefacit in igne; ſed etiam in aqua. In aqua tamen non poteſt calefacere per formam aliquam. Nam à 98 *Actiones non vitales non exigunt dependentiam à forma.*

forma ignis ibi ſeparatus eſt. Forma autem aquæ non habet vim calefaciendi, ſed frigefaciendi. Idémque eſt in qualitatibus aliis.

99 *De actionibus vitalibus.*

Actiones autem vitales exigunt omninò dependentiam à forma. Ejus rei clarum indicium eſt, quod animâ aliorſum occupatâ, non poteſt exerceri alia actio vitalis, cujus rei nulla alia ratio eſt, niſi quia deficit ad talem actionem influxus animæ. Nam eſto objectum aliquod viſibile, illud objectum uniatur cum ſenſorio. Ibi igitur conjungitur cum potentia viſiva, hoc eſt, illo accidente, quod de ſe aptum eſt exercere viſionem. Nec tamen eam ſemper exercet, veluti ſi anima, in profundâ quâdam ſpeculatione hæreat, tum enim quæ oculis ſunt obvia, non tamen videntur. Apparet igitur, quòd potentia viſiva in ſe ſola inſufficiens ſit ad ſuum actum, extra influxum & concurſum animæ.

Quæstio: II.

An accidens in accidentis productione debeat dici inſtrumentum ſubſtantiæ?

Ad hanc quæſtionem ex priori facilis eſt reſponſio. Nam accidentia, quæ ex
100 ſe ſufficientia ſunt ad actus ſuos, non erunt inſtrumenta formarum. Ad rationem enim inſtrumenti requiruntur, tum ut elevetur ad effectum ſuâ virtute ſuperiorem, tum etiam ut non operetur ſolùm, ſed quaſi concauſando ad operationem cauſæ principalis. At neutrum eſt ex dictis, in illa accidentium actione, quâ producunt alia accidentia independenter à formis.

101 Atque ſic in univerſum non admittitur ſententia *Thomæ*, qui generatim, & indiſcretè ad quemvis actum accidens formæ inſtrumentum appellat, 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 4. *art.* 3. *ad* 2.

Ex alia parte cùm fuerint aliqua accidentia, quæ non potuerunt actus ſuos exercere citra concurſum formarum, ut erat de actibus vitalibus. Hinc igitur accidentia, ſive potentiæ ad iſtos actus deſtinatæ, potuerunt formarum inſtrumenta dici. Ita ex duobus oppoſitis indiciis patet. Nam iſtæ potentiæ concurrunt ad actum virtuti ſuæ inadæquatum, eámq; excedentem. Deinde potentiæ illæ agunt, & etiam forma agit. Non autem agunt in eodem ordine, ut ſint cauſæ coordinatæ. Ergò ſunt cauſæ ſubordinatæ. Non apparet autem, quænam alia ſubordinatio hîc interveniat præter eam, quæ eſt in inſtrumentis ad cauſam principalem.

102 Atque ſic non admittatur aliorum opinio, generatim dicentium: Accidens non eſt inſtrumentem formæ ad actus accidentales. Ita tenuerunt *Scotus* 4. *diſt.* 12 *q.* 3. *Palud. q.* 4. *concl.* 1. *Major q.* 1. *Ægid. quodl.* 3 *q.* 1. recenſente *Suarez diſp.* 18. *ſ.* 6. *n.* 2. Conſentit iiſdem autoribus etiam *Fonſec.* 5. *Met. c.* 2. *q.* 6. *ſ.* 6.

PUNCTUM IV.

An & quomodo accidentia ſint formæ?

103 Fuit hactenus de vi cauſativa accidentium, quam habent *efficiendo*: ſequitur, ut videamus etiam, an aliquam cauſalitatem exerceant *informando*: ſive, an alicujus rei formæ ſint? Igitur vulgatiſſimè accidentia dicuntur *formæ*, item *formæ accidentales*, ſed quo ſenſu?

104 Dico 1. *Accidentia non eſſe formas æquivocè, & per Metaphoram.* Ita apparet,
Accidentia non quia non ſolo nomine ſunt formæ, ſed etiam juxta definitionem formæ. Forma enim

enim est actus, per quem res habet esse. At album, verbi gratiâ, per albedinem intrinsecè habet esse. Ergò albedo albi forma est. Deinde substantiæ sunt verè in potentia passiva ad recipienda accidentia. Ita enim de facto apparet, quòd de facto accidentia in subjecto recipiuntur. Si igitur substantia est in potentia passiva ad accidentia. Ergò accidentia habent rationem actuum, qui scilicet istam potentiam actuent. Actus autem actuans potentiam verè passivam vocatur forma. *esse æquivocè formas.*

Loquor autem hactenus de accidente confusè & indistinctè. Nam in particulari dantur aliqua accidentia, quæ non propriè possunt dici formæ. Talia sunt, quæ dicunt solùm denominationem extrinsecam, ut est *habitus*. Nam esse formam, & tamen esse quid extrinsecum, sive extra rem pugnantia sunt. Et patet ampliùs, quòd vera forma non informet, nisi per internam unionem ad materiam. Ea autem accidentia, quæ solam extrinsecam denominationem dicunt, hoc ipso, quia extrinsecam denominationem dicunt, non habent istiusmodi internam unionem: sed ad summam satis habent in adjacentia, vel adhæsione, unde & habitus definitur per adjacentiam à *Porretano* & aliis. Atque hoc ipsum etiam dicendum est de actione. Nam illa non recipitur in agente, sed solùm ab illo procedit. Non habet igitur internam unionem ad agens. E. nec agentis forma esse potest. 105 *Habitus propriè non potest dici forma.*

Atque ita ad veritatem superioris propositionis mihi sufficit, si, quod intendo, accidenti generatim non repugnet, esse formam, vel si ratio formæ possit etiam salvari in genere accidentium, id quod dimissis aliquibus generibus accidentium in aliis vi superiorum rationum satis constat. 106

II. Dico: *Accidens non est forma univocè cum substantiali forma.* Ita apparet: quia informatio, quam præstat accidentalis forma, necessariò præsupponit informationem, quam præstat substantialis forma. Sequitúrque id clarissimè ex analogia entis ad substantiam & accidens. Nam si ens dicitur ἀναλόγως de substantia & accidente, & sub ista analogia ens per prius dicitur de substantia, quàm de accidente. Ergò oportet, ut substantia per prius informata sit à forma substantiali, quàm possit forma accidentalis ullum officium exercere. Dependentia autem ista formæ accidentalis ad substantialem æquè tollit univocationem istarum formarum sub ratione formæ, ac dependentiâ accidentis ad substantiam tollit eorum univocationem sub ratione entis. 107 *Forma dicitur analogicè de substantia, & accidente.*

III. Dico, & ex dictis relinquitur: *quòd forma de accidentali, & substantiali dicatur per analogiam attributionis.* Nam si accidentia sint formæ: non tamen univocè, nec æquivocè: aliud nihil supereſt, quàm ut formæ sint ἀναλόγως, eâ, inquam, analogiâ, quæ est per attributionem, ejusdem intellige essentiæ. Nam alia genera analogiæ coincidunt cum æquivocatione. Ostensum autem est: accidens non esse formam æquivocè. 108

Sed hîc solet inquiri: *Quidnam igitur informet accidens?* seu, quod idem est: *quis sit effectus formalis accidentis?*

Resp. Sub nomine informationis est ambiguitas, quæ clarè apparet in diversis modis loquendi. Dicimus enim formam informare materiam, & formam informare compositum, vel speciem. Ex his informatio, quæ est ad materiam, nunc non attenditur: quia materia præsupponitur formæ. Forma autem illius propriè forma est, cui dat esse, atque adeò, quo naturâ prior est. Atque ita, ad evitandam ambiguitatem, addidi quærendo: quis sit *formalis effectus* accidentis? 109 *Quis sit effectus formalis accidentis?*

Atque tum dico primò: *Accidentis formalem effectum, sive formatum non esse* 110

Non ſubjectum. *ſubjectum.* Ita patet, quia ad ſubjectum accidens non habet niſi relationem adjuncti, ut reciprocatio in relationibus inſinuat. Nunc autem inquirimus tale quid: cujus reſpectu accidens formalis cauſa ſit, quódq; adeò ſit effectum accidentis. *Deinde:* ſubjectum accidentis, quod non eſt aliud quàm ſubſtantia, eſt naturâ prius eo. At formatum non prius, ſed naturâ poſterius debet eſſe formâ.

III *Sed compoſitum.* *Secundò:* igitur formalis effectus, ſive formatum accidentis, erit ipſum compoſitum ex ſubjecto accidentis, & ipſo accidente; quod una voce ſignificari ſolet in appellationibus concretivis accidentium. Ergò formatum albedinis eſt album: formatum doctrinæ eſt doctus; formatum caloris eſt calidum: & ſic in aliis. Et confirmatur. Nam quia ſubjectum, ſive ſubſtantia habet potentiam paſſivam, ad recipiendum accidens. Ergò ea habet rationem materiæ, in ordine ad illud compoſitum. Ergò actus illi potentiæ reſpondens, (qui eſt accidens) habet rationem formæ ad idem compoſitum. Et illuſtratur hoc ipſum, ex conformatione ſubſtantiali. Ibi enim forma non eſt, niſi forma illius, cujus etiam eſt materia. Proinde quod materiatur (ut mihi ſic barbarè loqui liceat) per materiam, hoc ipſum etiam informatur per formam. At quod ſignificatur per concretum accidentale, id materiatur per ſubjectum, vel in eo ſubjectum habet rationem materiæ. Ergò in eodem, & non in alio accidens habet rationem formæ.

TITULUS V.
De diviſione accidentium.

112 Accidentis diviſio eſt in hæc novem: nempe in *quantitatem*, *qualitatem*, *relationem*, *actionem*, *paſſionem*, *quando*, *ubi*, *ſitum*, & *habitum*, de qua diviſione principio id in communi notandum eſt: quòd ea non ſit ut in ſpecies. Nam accidens non eſt ad iſta, jam enumerata genus, cùm per hanc diſtinctionem conſtituantur novem prædicamenta. Prædicamenta autem ſunt ſumma genera, nec ſe ſuperiora genera habent. Secus enim non decem prædicamenta eſſent, ſed unum, nempe ens. Et hoc ipſum, quòd accidens non ſit genus ad hæc inferiora ſua, prolixè diſputatum vide apud *Suarez d. Met. 39. ſ. 3. n. 7.* & *Fonſec. l. 5. Met. c. 7. q. 2. ſ. 4.* aliósque.

Nunc igitur inquirendum eſt:

An bona ſit diſtributio accidentis in novem vulgata genera?

Diviſio iſta accidentis in novem genera, ſub nomine decem prædicamentorum (quæ fiunt ſubſtantiæ prædicamento addito) vetuſſima & vulgatiſſima eſt. Solet tamen ea ex tribus capitibus culpari.

ARTICULUS I.
In quo referuntur objectiones.

113 *Primò:* quod inter membra dividentia non ſit juſta ac debita diſtinctio. Ita probatur de actione & paſſione, quæ realiter idem ſunt.

114 *Secundò:* quòd illa diviſio ſit abundans. Ita *primum* relinquitur ex præcedenti. Nam ſi actio & paſſio realiter idem ſint, fieri debent octo genera accidentium, iſtis duobus in unum conjunctis, quod ſub nomine motûs fecit *Nicoſtratus* referente Simplicio, & noviſſimè *Timplerus l. 5. Met. c. 1. & 4.*

Deinde probatur à *Valla l. 1. Dial. cap. 13. & 17.* (ubi duo ſolùm accidentia conſtituit, nempe qualitatem & actionem) inde, quòd alia accidentia ſub aliis contineantur. Dicit igitur *quantitatem*, & *relationem*, & *habitum* ſub prædica-

mento

mento qualitatis contineri, quia prædicantur in quale est. Deinde ait *firum* esse aut actionem, quia semper ibi aliquid agimus, aut qualitatem, quia ad certum modum formata sint membra. Tertiò: *Ubi quid* aliud est, quàm substantia vel qualitas, vel actio? inquit. Quartò: *Quando*, sive tempus facit actionem. Denique *passionem* dicit esse actionem, quia pati sit nihil aliud, quàm servire actioni.

Tertiò etiam probatur ista abundantia inde, quòd locus & tempus ab *Aristotele* referuntur ad quantitatem, *l. Categ. c. 6. §. 2.* Non igitur debebant ex istis fieri peculiaria accidentium genera, sub nominibus *ubi* & *quando*.

Denique corpus est substantia. Ergò & corpus adjacens est substantia. At habitus est nihil aliud, quàm corpus adjacens. Ergò ad substantiam pertinet. Ex hoc igitur capite abundat accidentis divisio.

Tertiò: culpatur illa divisio ex alio capite, quòd illa divisio sit deficiens, & probatur 1. Nam ponitur peculiare genus accidentis, pro causalitate efficientis. Ergò etiam peculiare genus poni debet, pro causalitatibus aliarum causarum. Earum enim causalitates sunt diversæ à causalitate efficientis. Neque tamen apparet: sub quo genere accidentis alio contineantur. 115

Deinde: inprimis apparet ex distinctis generibus accidentium, quòd etiam denominationes extrinsecæ sufficiant ad rationem accidentis: quò igitur pertinent hæ denominationes, quibus objecta à potentiis denominantur, veluti visa, audita, cognita, amata, spectata, &c.

Tertiò: ex habitu videtur constituendum esse duplex prædicamentum. Habitus enim est medium quid inter hominem, verbi gratiâ, qui vestitur, & ipsam vestem, non secus ac motus est medium quid inter agens & patiens, quod *Aristoteles* dicit *l. 5. Met. c. 20. t. 25.* At motus constituit hinc duo prædicamenta actionis, scilicet, & passionis. Ergò idem etiam erit in habitu.

ARTICULUS II.
Defenditur proposita divisio.

Nihilominùs in oppositum omninò tenendum est, quòd bona sit ista accidentium divisio. Quod optimè conficitur: supponendo, quòd accidentium numerus sit colligendus per ordinem ad substantiam primam, quæ hypothesis facilè potest probari. Nam inprimis accidentium generalis essentia consistit in afficiendo substantiam. Ergò varietas accidentium, sumitur ex varietate afficiendi substantiam. Porrò, omnia prædicata substantiarum secundarum coincidunt in primas, quia istæ in his sunt, & realiter cum eis eædem sunt. Ergò ista varietas afficiendi substantiam, sumetur per ordinem ad substantiam primam. 116 *Numerum prædicamentorum sumi per ordinem ad substantiam primam.*

Hoc igitur posito sic argumentor: Quot sunt genera accidentaliter afficiendi substantiam primam, tot sunt accidentia, ex data & probata hypothesi. At novem sunt talia entium genera, non plura, non pauciora. Ergò novem, non plura, non pauciora sunt accidentium genera. Assumptionis veritas consistit in destructione eorum, quæ objiciuntur. 117 *Probatur novem esse genera accidentium.*

Alia valdè celebrata est probatio ad hanc rem, per varias divisiones, quòd alia accidentia formam, alia materiam sequantur: alia significant mensuram, alia non, & quæ alia in isto modo probandi includuntur. Autor illius probationis dicitur esse, *Thom. 5. Met. lect. 7.* quem sequuntur *Coloniens. in Hisp. tr. 3. fol. 112. fac. 2. Fonseca 5. Met. c. 7. q. 2. s. 3. Armand. de Bello Visu, tract. 3. term. c. 30.* Sed tamen

in iſta *Thomæ* deductione multa falſa immiſcentur, unde eam, quæ prolixa eſt, hîc recenſere nolui, quod *in introd. Log.* feci, *cap.4.n.34.* Recenſuerunt iſtas inconvenientias *Suarez diſp.36. Metaphyſ. ſ.2.n.12.13.* & *Colleg. Conimb. l. Categ. c.4.q.2.a.3.*

ARTICULUS III.

In quo ſolvuntur objectiones.

118 Varia erant objectionum capita, quæ diviſim conſideranda ſunt diſtinctis punctis.

PUNCTUM I.

Quo diſquiritur, quanta diſtinctio requiratur ad diſtinctionem prædicamentorum?

In primo capite objectionum attingitur ſpeciales quæſtio, quanta diſtinctio requiratur ad prædicamentorum diverſitatem. Suppoſito enim, quòd quantitas, qualitas, &c. non ſint ſpecies accidentis, ſed ſumma genera prædicamentalia non eſt inter ea exigenda diſtinctio ſpecifica, ſed tanta, quanta ad varietatem prædicamentorum requiritur. Porrò ad prædicamentorum diſtinctionem, non eſt neceſſaria realis diſtinctio, ut putavit *P. Venetus. in Matth. c.* 31. Nam figura & quantitas ſunt in diverſis prædicamentis, quæ tamen realem diſtinctionem non habent, ſed modalem ſolùm. Et ita docuerunt *Thom.* 11. *Met. cap. de motu, lect. 9. Occamus quodl. 5. quæſt. 22.* & aliis locis. *Capreol. 1. d. 8. q. 2. ad 18.* Proinde prædicamenta diſtinguuntur per varios modos eſſendi & prædicandi de ſubſtantiis primis, ut colligitur ex ratione priùs facta ad defenſionem propoſitæ diviſionis, & prolixiùs perſequitur *Fonſeca l. 5. Metaph. c. 6. q. 3. ſ. 3.* & *Suarez diſp. 39 Met. ſ. 2 n. 18. ſeqq.* quibus adde *Armand. de Bello Viſu, tract. 2. term c. 291.* Porrò, actio & paſſio diverſimodè afficiunt ſubſtantiam primam. Aliud enim eſt *Socratem* verberare, & aliud *Socratem* verberari. Hinc igitur dimiſsâ actionis & paſſionis identitate, nihilominùs ea ſatis habent ad hoc, ut diverſa prædicamenta, atque ſic etiam diverſa accidentium genera conſtituant.

Non eſt neceſſaria realis diſtinctio inter prædicamenta.

PUNCTUM II.

An accidentium diviſio ſit abundans?

119 Secundum caput objectionum, quoad diſtinctionis propoſitæ abundantiam, quantum ad primum membrum, ex dictis ſolutum requiritur. Probatur enim ibi ex actione & paſſione fieri debere unum genus accidentis, quia idem ſint. Sed cur id fieri non poſſit, jam patuit.

Quantitas, relatio, & habitus non rectè dicuntur qualitates.

Deinde in diſcurſu Vallæ multa falſa ſunt, & ἀσυλλόγιστα. Nam primum, quòd quantitas, relatio, & habitus referuntur ad qualitatem, quia in quale eſt prædicentur, ad id reſpondeo per diſtinctionem: *Prædicari in quale eſt*, bifariàm ſumitur. Aliquando *in quale eſt*, prædicari opponitur τῷ prædicari *in quid eſt*. Sic omnia accidentia prædicantur in quale eſt: in quale, inquam, & non in quid, quia accidentia non dant eſſe ſimpliciter, ſed ſolùm eſſe tale. Et hoc modo verum eſt, quantitatem, &c. prædicari in quale eſt: Sed inde non magis qualitates dici poſſunt, quàm actio. Nam & hæc in quale eſt dicitur, & eam tamen à qualitate diſtinguit

In quale eſt bifariam ſumitur.

stinguit Valla. Deinde *in quale est prædicari* sumitur strictè, prædicantúrque tum in quale est, quæ sunt habitus, vel potentiæ naturales, vel qualitates patibiles, vel figuræ: Et huic quali correspondet Qualitas prout speciale prædicamentum facit. Patétque tum quantitatem, relationem, & habitum qualitates non esse. Quòd si latiùs sumendum putet Valla vocabulum *Qualitatis*, cur ludit in vocabulis & terminos mutat ad rerum confusionem?

120 *Situs non potest actio, vel qualitas.*

Secundò, situs non potest esse actio vel qualitas. Nam inprimis possumus stando, sedendo, jacendo, &c, otiosi esse, hoc est, nihil agere. Ergò situs indifferenter se habet ad agendum, & non agendum. Proinde si quis sedens, v.g. agat, tum actio est per accidens ad sessionem, & ab ea abesse potest. Consistítque consequenter formalis ratio situs, non in agendo, sed in positu partium in ordine ad ubi. Ad qualitatem autem non potest pertinere situs, ob objectionem à Valla insinuatam, quia figuratio quidem pertinet ad qualitatem, sed ea, qua designantur limites in quantitate. Per situm autem designatur solùm positus partium in ubi. Possúntque adeò in re situata duo observari. Primum est, quòd cùm situs soli corpori conveniat, consequenter omne situatum habet quantitatem, & proinde terminos quantitatis. Alterum est, quod habet alium atque alium positum in ordine ad ubi. Atq; sic positus potest variari, servatis iisdem quantitatis termims. Unde apparet: non esse ea unum & idem. Prius horum, sub nomine figuræ, pertinet ad qualitates. In hoc autem formaliter consistit ratio situs.

121 *De ubi.*

Tertiò, non probat Valla reductionem τῦ *ubi*, sed interrogat solùm. Respondeat. Ergò sibi ipsi.

122 *De Quando.*

Quartò τὸ *Quando*, sive tempus, ut ipse loquitur, non est actio. Nam actio est agentis actio. At nullum denominari potest agens, cujus quasi formalis ratio, hoc est, unde agens denominetur sit tempus. Quin & quiescentes & nihil agentes duramus, & sumus in tempore.

123 *Passio non potest referri ad actionem.*

Deniq; *passio* non potest referri ad actionem. Neq; etiam, si quid actioni deserviat statim actio est. Incus deservit ad eudendum ferrum. Neq; tamen actio est. Et multæ substantiæ similiter deserviunt actioni agentis, nec tamen actiones sunt. Quid? Aquam ab igne calefieri, éstne eam aliquid agere? Ἄλογον.

124

Ad *tertium* de motu & loco respondeo: ea ab *Arist.* quantitati annumerari, populari sermone, & inaccurato, prout in libro categoriarum multa dixit. Ita colligitur ex 5. *Met c.* 13. Ubi quasi hanc sententiam retractavit. Videbimus id seq. cap.

125

Quartum membrum facilè solveretur de habitu, si habitus non esset corpus adjacens, sed corporis adjacentia, ut aliqui dicunt: sed tamen quia verior sententia est: Habitum esse corpus adjacens, ut suo loco videbitur: Idcircò nunc dico: Corpus adjacens esse quidem substantiam: Sed tamen in quantum illud afficit substantiam aliam extra essentialiter, hactenus non immeritò vocatur accidens. Vide infrà *cap. ult. tit.* 2. Habitus ergò hactenus ex numero accidentium ejici non debet.

PUNCTUM III.

An divisio accidentium deficiat?

126

Venio nunc ad tertium caput objectionum, in quo putabatur propositam divisionem defectivam esse, particulatim igitur ad ejus membra respondeo.

127

Ad *primum* membrum de causalitatibus aliarum causarum *resp.* 1, Dici posse, quòd

Causalitates non effectivæ quò pertineant?

quòd eæ per reductionem pertineant ad actionem, ut insinuat *Suarez disp. 16. sect. nu. 9.* Sed tamen melius erit, si partiamur hanc rem. Inprimis igitur de causalitate finis dico: quia *finis* imitatur causalitatem efficientis, quòd idcirco ejus causalitas non possit incommodè referri ad actionem. De causalitate autem *materiæ* & *formæ* respondeo: cùm materia & forma ipsa, propter entitatem suam incompletam, non sint in prædicamento per se, multò minùs earum causalitates facere specialia prædicamenta. Ratio autem, quæ ab efficientis causalitate, tanquam à pari putatur sumi, revera non est à pari. Nam efficientis causalitas, hoc est, actio denominat substantiam primam. Actiones enim potissimùm vendicantur suppositis. At suppositа non possunt exercere causalitatem materialem, & formalem, quia ad hoc requiritur entitas incompleta. Suppositum autem debet habere entitatem completam. Porrò ex habitudine ad substantiam primam, ut aliquoties dictum, sumitur numerus, & varietas prædicamentorum.

128 *Extrinsecæ denominationes an pertineant ad prædicamentum?*

Ad *secundum* membrum de extrinsecis denominationibus respondeo: exempla, quæ afferuntur, esse differentia. Igitur illæ denominationes, quæ sumuntur à potentiis vitalibus, non possunt facere ullum genus accidentis, quia nullam entitatem dicunt in subjecto, quod denominant. Veluti, cùm pomum aliquod amarum, vel cognitum dicitur: non significatur his denominationibus entitas circa pomum; sed solùm actus potentiæ appetitivæ, vel intellectivæ in anima, qui referatur ad istud objectum, tanquam terminum suum. Hi autem actus animæ suum prædicamentum habent. De cætero, quia nihil entitatis est, consequenter etiam nullum prædicamentum requiritur, vel genus accidentis. Nam omne accidens est ens. Determinationes autem dealbati, deaurati, & similes ad prædicamentum habitûs pertinent, ut suis locis dicetur.

129 *Habitus non constituit duo prædicamenta.*

Ad *tertium* dico: ex habitu non posse constitui duo prædicamenta, sicut id sit ex motu: etsi habitus sit medium quid inter rem vestitam, verbi gratiâ, & vestem. Nam motus utrinque denominat & agens, & patiens. Res autem vestita non denominat vestem, ut ullam speciem formæ inducat, quod in accidentibus requiritur, nisi hominem formam vestis dicere velimus, sicut formam calcei dicimus, quod intra calceum continetur, dum primùm consuitur, ut *Fonseca* loquitur 5. *Metaph. c. 7. q. 2 s. 3. ad sextum.* Ista autem locutio est impropriissima, nec à Philosophis curatur.

TITULUS VI.

De ordine quo docenda sint accidentia?

Hanc ad rem, quæ Methodum concernit, pauca repeto *ex introd. Log. c. 6. n. 22.*

130 *Intrinseca accidentia præferuntur extrinsecis.*

Primò: *Accidentia intrinseca rectè præponuntur extrinsecis.* Nam potissimus & nobilissimus modus accidendi, sive afficiendi substantiam, est per inhærentiam. Unde is quasi est mensura aliorum. Habitus enim qui extrinsecum accidens significat, in tantum accidens est, in quantum quodammodo induit rationem formæ, in ordine ad rem habituatam. Mensura autem prior est mensurato.

131 *Quantitas cæteris.*

Deinde *inter accidentia, quæ subjectis suis interna sunt, rectè primo loco dicetur de quantitate.* Nam inprimis noster modus cognoscendi, sicut est à temporalibus ad æterna: ita est à materialibus ad immaterialia. In substantiis autem materialibus inter omnia accidentia prima est quantitas. Ipsa enim radicatur in materia. Materia autem omni corpori naturali præsupponitur, & formâ etiam ipsâ prior est, tanquam

tanquam ſubjectum ejus. Unde conſequens eſt, ut quæ accidentia materiam conſequuntur (qualis eſt quantitas) priora ſint iis, quæ formam conſequuntur.

Sed quis ordo ſervandus eſt inter relationem & qualitatem? *Ariſtoteles* enim *in Met. lib. 5.* qualitatem relationi: At *in lib. Categ.* Relationem qualitati præpoſuit. *Reſpondeo:* qualitatem præponendam relationi, quia illa continet fundamentum cujuſdam relationis, nempe ſimilitudinis & diſſimilitudinis, ut *Ariſtoteles* docet *lib Categ. c.* 8. Fundamentum autem prius eſt relatione. 132 *Qualitas an relatio prior ſit?*

Cur autem *Ariſtoteles in Categ.* docuerit de relatione ante qualitatem ejus rei cauſam aiunt Interpp. eſſe hanc: quia ſcilicet ipſe mentionem fecerit relationis, *in cap. de quanto*, & proinde ipſe voluerit ſtatim explicare naturam relationis.

Hoc igitur ſummatim ordine deinceps tractanda ſunt accidentia: 1. *De quantitate.* 2. *De qualitate.* 3. *De relatione.* 4. *De actione.* 5. *De paſſione.* 6. *De quando.* 7. *de ubi.* 8. *De ſitu.* & 9. *De habitu.*

CAPUT VII.
DE QUANTITATE.

1. *In genere accidentium primò eſt quantitas.*
2. *Quantitas eſt accidens, ſecundùm quod res dicitur extenſa.*
3. *Eſtq; continua, vel diſcreta.*
4. *Quantitas continua eſt, ſecundùm quam res eſt extenſa ſecundùm magnitudinem, hoc eſt, longitudinem, latitudinem, profunditatem.*
5. *Quantitas diſcreta eſt, ſecundùm quam res ſunt extenſæ ſecundùm multitudinem. Vulgò dicitur* Numerus.

COMMENTARIUS.

Cur primò de quantitate agatur inter accidentia? Jam dum factum eſt *præced. cap. tit. 6.* Nunc autem id principio hîc conſtituendum eſt: *an & quatenus Metaphyſici ſit agere de quantitate?* Inde enim ſumetur menſura dicendorum de hac materia.

TITULUS I.
De Proœmialibus.

Sub hoc titulo de duobus ago: 1. *Cujus diſciplinæ ſit agere de quantitate?* 2. *De vocabulo* quanti *&* quantitatis. 14.

ARTICULUS I.
Cujus diſciplinæ ſit agere de quantitate?

Inprimis ad hanc rem certum eſt: quòd aliæ à Metaphyſica diſciplinæ agant de quantitate. Veluti *Logicus* agit de ea, prout eſt tertium comparationis, in quo res dicantur pares vel impares, aut etiam prout eſt pars objecti Logici, quo ſenſu Logicus de eo in prædicamentis agit. *Phyſica* agit de quantitate, in quantum ea eſt affectio 15 *Quomodo de quantitate agat Phyſica.*

Mathesis. affectio corporis naturalis. *Mathesis* agit de quantitate, in quantum ea est abstracta à materia sensili, atque adeò in quantum ea consideratur juxta propria attributa, inconfusè concepta materia quâpiam intelligibili, qualis putatur esse materia prima, à *Zab. in com. ad 2. Phys. t. 18. Soncin. 6 Met. q. 11.* de qua re disserui *in introd. Log. de philos. nu. 84. Scalig.* ait *Mathematicum de quantitate agere sub ratione æqualitatis, inæqualitatis, similitudinis, proportionis, continentis, contenti, productibilis, curabilis, unitatis, pluralitatis, simplicitatis, rationalis, irrationalis, fortuitæ, necessariæ, concessæ, confessæ sumptæ, datæ, deductæ, conclusæ.* Vide ipsum *lib. 2. de plant pag.* 458. 459. Et adde *Zabar. l. de nat. scient. constit. c. 12. p. 37.*

3 *Metaphysicus.* Jam præterea dico 1. *oportere Metaphysicum etiam agere de Quantitate.* Ita patet, non solùm autoritate *Aristotelis*, (quide quando agit, *l. 5. Met. c. 13.*) aliorúmque Metaphysicorum, sed etiam duplici ratione. Nam 1. Met. officium est præscribere inferioribus disciplinis objecta. Quantitas autem est objectum alicujus particularis disciplinæ, nempè Matheseos. Porrò, illa subjecti præscriptio fit speculativè. Non est igitur citra omnem subjecti illius inferioris cognitionem. Deinde aliud munus Metaphysicæ est persequi, vel saltem attingere, omnia summa genera entium. Ita enim sequitur inde, quòd ipsa est universalissima scientia. At quantitas constituit summum genus entis.

4. *Quomodo & quatenus Metaphysica agat de quantitate.* 2. *Metaphysicus non potest per se agere de quantitate, sub cognitione plenâ & scientificâ, nec in genere, nec in specie.* Ita apparet clarissimè ex priori propositione. Nam ex ea suppono, quòd quantitas generatim, & in tota sua latitudine sit objectum Matheseos. Nullius autem scientiæ particularis objectum potest distinctè cognoscere Metaphysica. Aliàs enim & disciplinæ, & abstractiones confunderentur: Siquidem uniusquisq; disciplinæ proprium officium est, considerare scientificè subjectum suum. Abstractiones autem necessariò confunderentur: Quia subjectum disciplinæ utiq; habebit abstractionem illi disciplinæ convenientem. Ergò habeat eam discrepantem ab abstractione alterius. Ergò si Mathematicus, (ut ad propositum applicemus) ageret de quantitate, ageret de eo, quòd sibi deputatæ abstractioni repugnat.

Unde porrò, ut res clarior fit, *Secundò* argumentor: Quæcunque in solis rebus materialibus (quæ per Physicam materiam tales sunt) reperiuntur, illa non possunt in Metaphysicis per se considerari. Patet. Nam Mataphysica ea solùm tractat, quæ vel abstracta sunt à materia, secundùm essentiam, vel sunt indifferentia ad res materiales, & immateriales, *ut l. 1. c. 1.* constitutum est. At quantitas solùm reperitur in rebus materialibus. Primò enim insequitur materiam. Ergò de illa etiam non potest per se agi in Metaphysicis.

Objectiones.

5 Sed *objicitur* ad assumptionem bifariàm. *Primò:* Sub quantitate continetur etiam quantitas intelligibilis. Quantitas autem intelligibilis tribuitur rebus immaterialibus, veluti angelo existenti in spatio divisibili. Ibi enim ob extensionem spatii, in quo est angelus, apprehendimus quandam extensionem etiam ipsius angeli. Extensio autem est vel formalis effectus, vel essentia quantitatis. Quantitates igitur, ut sic, dicuntur indifferenter ad res materiales, & immateriales. At quæ talia sunt, sunt contemplationis Metaphysicæ.

Deinde quantitas, ut sic, præscindit à quantitate continua & discreta. Jam discreta

discreti quantitas convenit rebus materialibus, & immaterialibus. Dicimus enim, verbi gratiâ, tres homines, & tres angelos. Ergò à fortiori quantitas, ut sic, indifferenter dicitur, ad res materiales, & immateriales. Sola autem quantitas continua maneret in rebus materialibus.

Solutiones.

Ad *primum* respondeo: cùm quantitas intelligibilis dicitur, *τὸ intelligibile* diminuit de ratione quantitatis, & improprietatem significat, hoc sensu, quòd eæ res habeant quantitatem intelligibilem, hoc est, quòd eæ res non habeant quidem quantitatem, nostet tamen intellectus in iis, ex intelligendi imperfectione, intelligat & apprehendat aliquid per modum quantitatis. Atq; hoc satis indicat *Scalig. exerc.* 359. *s.* 3. cùm quantitatem intelligibilem opponit quantitati prædicamentali. *Quantæ*, inquit, *sunt intelligentiæ*, haud quantitate prædicamenti, sed quantitate intelligibili, ut *intellectus intelligat unam partem, quæ non sit alia.* In præsenti autem est sermo de quantitate prædicamentali solùm.

6. *Quantitas intelligibilis non est verè quantitas.*

Ad *secundum* respondeo: quantitatem discretam (quicquid sit de potestate, & ambiguitate vocis tamen) prout ea in prædicamento quantitatis intelligitur, non convenire rebus immaterialibus, atque ita nec quantitatem discretam, nec quantitatem simpliciter dici indifferenter ad res materiales & immateriales. Ita docet *Favell. l.* 8. *Met. q.* 11. *Soncin.* 10. *Met. q.* 13. *Suarez disp. Met.* 41. *s.* 2. aliíq; autores, quos ibi vide *n.* 4. Ad hæc igitur observandum est: quòd quantitas discreta, ut ex vi vocis apparet, duo significet & implicet, primò discretionem, sive divisionem, vel multitudinem: Deinde quantitatem, hoc est, significat in quantitate multitudinem. Discretum enim additum ad quantitatem, non est vox diminuens de ratione quantitatis, sed quasi specificans eam, unde oportet, ut quantitas discreta simpliciter & sine addito sit quantitas. Ergò quibus ea tribuitur, ea etiam simpliciter, & sine addito sunt quanta. At res immateriales non solemus simpliciter, & sine addito, & propriè quantas dicere.

7 *Quantitas discreta an conveniat immaterialibus?*

Unde rursus relinquitur, quòd non omnis multitudo sumatur secundùm quantitatem discretam, prout ea rigorosè, & in prædicamento intelligitur. Talis est omnis ea, quæ attribuitur rebus immaterialibus, veluti cùm *tres* personas divinitatis *multa* Dei attributa, *mille* angelos, *mille* animas, &c. dicimus. Nempe ista omnia dicuntur multa per multitudinem transcendentalem, quæ, sicut nec unitas transcendentalis, ad rationem entis nihil reale addit. Indéq; accidens aliquod prædicamentale non constituit. Atque ita apparet, quòd quantitas discreta, quæ cum quantitate continua dividit prædicamentum quantitatis, non reperiatur, nisi in rebus materialibus, hoc est, habentibus quantitatem continuam. Proinde si quantitas continua non pertinet per se ad Metaphysicam, quoad scientificam tractationem, ut nunc supponitur, & facilè patet ex ejus adæquatione ad solas res materiales, omninò idem censendum etiam de quantitate discreta, & proinde de quantitate simpliciter. Nam si nulla quasi species quantitatis attribui potest rebus immaterialibus. Ergò quantitas ut sic, statim habet repugnantiam ad res immateriales. Et proinde, quod de quantitate in particulari hactenus concluſum est, sequitur eodem rigore de quantitate in communi.

Non omnis multitudo est vox prædicamẽtalis.

Atque hinc, ut id obiter dicam, probabilem existimo sententiam, Clariss. Mathematici *Dn. Ioachimi Iungii*, antehac Professoris & Collegæ nostri dilecti, quâ existimat: dandam esse generalem quandam Mathesin, in qua agatur de quantitate in com-

8 *Mathesis generalis probatur.*

in communi. Geometria enim & Arithmetica ſtatim agunt particulatim de quantitate. Dantur autem aliqua communia prædicata, quę de quantitate demonſtranda ſunt Mathematico. Neq; tamen id intendo, quaſi in iſta generali Matheſi omnia de quantitate doceri debeant. Phyſica enim cùm diſtinctè cognoſcat affectiones ſui ſubjecti, perſequi eas oportet etiam, quæ non conveniunt quantitati, ut à materia ſenſili abjunctæ.

Proponuntur tractanda.

9 Ex hactenus dictis facilè apparet: quatenus Metaphyſica debeat agere de quantitate. Nempe, quia ipſa eſt ſubjectum inferioris diſciplinæ, debet ſolùm de ea agere, præcognoſcendo eam. Præcognitio autem in duobus eſt, nempe in cognitione nominis, & τῶ an ſit. Nihilominùs, quia dubium eſt : an quantitas diſcreta ens, atq; adeò quantitas ſit, ideò, ut conſtet Arithmeticæ ſubjectum ſuum, præter ea, quæ propoſita ſunt, agendum eſt breviter de definitione quantitatis, ejúſque in quantitatem continuam & diſcretam diviſione: quæq; adeò ad rationem entitatis in quantitate diſcreta neceſſaria erunt. Et tandem de attributis quantitatis.

ARTICULUS II.

De voce quantitatis & quanti.

10 *Cur Ariſtoteles quantum dicat, & non quantitatem?*

Ariſtoteles agens de quantitate, ut & alii vetuſtiores Philoſophi, *quantum* dixerunt, non quantitatem: idque duabus, ut aiunt, de cauſis. *Primò*, quòd quantitas reddat ſeipſam quantam. Quia enim iſtius officium eſt, extendere ſubſtantiam: hinc fieri non poteſt, quia ipſa etiam coëxtendatur illi. Unde ſicut alia accidentia, veluti albedo, nigredo, calor, &c. quanta dicuntur, quia in quanto ſive extenſo ſubjecto recipiuntur: Ita etiam eâdem de cauſa quantitas quanta dicitur. Alteram cauſam, quæ prior eſt, aiunt eſſe hanc, quòd concreta ſolent eſſe notiora abſtractis. Qua de cauſa & pro nomine qualitatis antiquitus *quale* dicebatur.

Præfertur vox abſtracta.

Nihilominus, quia abſtracta purius indicant eſſentiam rerum, quàm concreta: hinc creſcente ſtudio Philoſophiæ pleraque vocabula concretiva dimiſſa ſunt, aſſumptis abſtractis: quomodo nunc non quantum, nec quale : ſed quantitatem & qualitatem dicimus, cùm de iſtis accidentibus purè & præcisè loqui volumus.

11 *Ambiguitas in voce quantitatis.*

Porrò vox *quantitatis* ambigua eſt, *Perer. l. 12. de tempore, c. 5.* numerat quinq; ſignificata (ipſe ſpecies vocat) quantitatis: Nempe quantitatem magnitudinis, multitudinis, ponderis, perfectionis, & durationis. Celebrior eſt diſtinctio quantitatis, (quæ itidem nominalis diſtinctio eſt) in quantitatem intenſivam & extenſivam. Ubi quantitas *extenſiva* eſt, quâ ſubjectum extenſum dicitur. *Intenſiva* autem eſt, ſecundùm quam aliquid dicitur majoris vel minoris virtutis. Majus enim & minus ex prima inſtitutione, & impoſitione quantitatem ſignificant. Vnde quibus iſta applicantur, in iis aliqua ratio quantitatis apprehenditur. Huc pertinent, quod *Auguſtinus* ait, *lib. de Trin. c. 8. In iis, quæ non ſunt magna mole, hoc eſt majus eſſe, quod eſt melius eſſe.*

Porrò nunc ſub nomine quantitatis non agimus in tanta latitudine : ſed præſcindendo à quantitate intenſiva. Quantitas enim intenſiva, ſive virtutis & perfectionis (prout aliis nominibus ſignificatur) magis qualitatem, & gradus in ea, quàm quantitatem ſignificat.

12 Aliter quantitas ſumitur aliquando impropriè, prout accommodatur iis, quæ reverà quantitatem non habent, concipiuntur tamen eam habere: Hæc dicitur

quantitas

quantitas intelligibilis. Aliquando verò propriè ſumitur pro quantitate prædicamentali, ſed de hac diſtinctione ſatis dictum eſt, *art. 1. ad 1 object. in præced. tit.*

TITULUS II.

De eſſentia & definitione quantitatis in genere.

Ariſt. in Categ. nullam generalem tradidit definitionem: ſed ilicò eam in continuam & diſcretam diſtinxit. Id ea de cauſa factum putatur, quòd in Logicis non tam natura rerum ſcrutanda ſit, quàm earum diſponenda ſeries, ut *Cajetanus* autumat, referente *Colleg. Conimbr. l. Categ. c. 6. ad lit. a in explan. tex.* Alii autem putant, ideò id factum eſſe, quia quantitas æquivocè dicitur de continua, & diſcreta quantitate. Sed nihilominùs aliquatenus continuam & diſcretam quantitatem convenire, propter quam convenientiam aliqua communis definitio aſſignari poſſit, mox apparebit. 13 *Cur Ariſtoteles in Categ. non definiverit quantitatem?*

Solet hîc frequenter à Dd. diſputari: *An quantitatis eſſentia ſit eadem cum eſſentia ſubſtantiæ?* Item: *In qua extenſione conſiſtat?* Rurſus: *An ea ſit poſita in ratione menſuræ?* Sed hæc inprimis intelliguntur de quantitate continua. Vnde hîc ab iſtis quæſtionibus abſtineo. Poterunt autem attingi in ſeqq. qq. per digreſſionem. 14

Igitur *Ariſtoteles l. 5. Met. cap. 15.* ait: *Quantum eſſe, quod eſt diviſibile in ea, quæ inſunt, quorum utrumq; vel unumquodq; unum quid, & hoc aliquid aptum eſt eſſe.* Sed illa definitio non tam quantitatis, quàm quanti eſt. Et ſatis eſt intricata: quanquam ad bonum ſenſum eam exponi poſſe non nego: ut ex iis apparet, quæ à *Suarez* diſputantur *diſp. 40. ſ. 1. n. 2. ſeqq.* 15 *Quanti definitio Ariſtotelica.*

Porrò id inprimis ſciendum eſt: quòd quantitas perfectè definiri non poſſit. Eſt enim ſummum genus, ſicut cætera omnia prædicamenta. Vnde quantitas rigorosè loquendo, nec genus habet, nec differentiam: ſed à parte rei convenit ei conceptus ſimplex & indiviſibilis. Et proinde ſpecies non eſt. At ſolæ ſpecies perfectè definiuntur. Vt *Damaſcenus* ait *in Dial. c. 5.* Et *Ariſt. 7. Met. c. 4. Non erit*, inquit, *ulli eorum, quæ non ſunt ſpecies generis, quod quiderit eſſe, ſed his ſolùm.* 16 *Quantitas perfectè definiri non poteſt.*

Hoc poſito: nihilominùs qualiſcunque deſcriptiuncula dari poteſt quantitatis. Solent autem frequenter iſtæ definitiones nominaliter fieri, & per nomina concretiva. Ita qualitas dicitur, à qua res denominatur qualis. Actio eſt ſecundùm quam in id, quod ſubjicitur, agere dicimur: Et ſic in aliis. Ad hunc modum igitur *quantitas eſt accidens, à quo ſubſtantia denominatur quanta.* Porrò eſſe quantum, & eſſe extenſum idem ſunt. Quantitas igitur eodem ſenſu dicetur accidens, à quo res denominatur extenſa. 17 *Traditur ejus deſcriptio.*

TITULUS III.

De diviſione quantitatis in continuam, & diſcretam.

Τῶν ποσῶν τὸ μὲν ἔστι διωρισμένον, τὸ δὲ συνεχές, ait *Ariſt. l. Categ. cap. 6. §. 1. & l. 5. Met. c. 13.* agens de quantitate, facit mentionem ἀριθμοῦ καὶ μεγέθους. Atque hæc eſt iſta diviſio quantitatis, quâ diſtinguitur in continuam, & diſcretam. 18

Continua igitur quantitas dicitur, cujus extrema copulantur ad terminum. Dum *ad unum terminum* dico, diſtinguo continuum à contiguo. Contigua autem autore *Scalig. lib. 2. de plant. p. 354. 355.* ſunt: quorum extrema ſunt ἅμα, ſive *ſimul*, (ubi diverſitas notatur) continua autem ſunt, quorum extrema copulantur ad ἓν non 19 *Quantitas continua quid? Continuum &*

contiguum quomodo differant.

non ad ἅμα. Sive quorum punctum, in quo conjunguntur, est *unum*. In contiguis autem punctum non est unum, sed puncta sunt simul. Sic & *Aristoteles* 5 *Met.* ait: ἀπλόμφα, ὧν τὰ ἄκρα ἅμα. Et 6. *Phys.* Συνεχῆ ὧν τὰ ἔσχατα ἕν. Porrò contiguorum quantitas huc non pertinet. Nam quæ contigua sunt, a parte rei non unum, sed multa sunt, & reverà constituunt ens per accidens. Proinde etiam quantitas, verbi gratiâ, duarum tabularum conglutinatarum non est una, sed duplex. Contiguitas igitur non pertinet ad quantitatem prædicamentalem. Dum autem porrò dictum est in definitione quantitatis continuæ, *quòd ejus extrema copulentur*: In eo constituitur ejus à quantitate discreta differentia. Nam ad rationem quantitatis discretæ pertinet (non ut habeat partes copulatas, vel conjunctas, sed) ut habeat partes diversas, discretas & separatas.

10 Mittendo quantitatem continuam, quantitas discreta nunc est, cujus partes sunt extensæ secundùm multitudinem. Porrò multitudo fit ex divisione. Sicut igitur multitudo transcendentalis consistit, vel fit ex divisione, vel separatione entium. Ita multitudo prædicamentalis fit ex divisione quantitatis continuæ. Nunc declaratis terminis,

QUÆRITUR:

An quantitas benè dividatur in continuam & discretam?

21 *Argumenta Timpleri contra hanc divisionem*

Ex duplici capite hanc distinctionem impugnat *Timplerus*, *l.* 5. *Metaph. c.* 2 *q.* 4. *Primò*: quia continuum & discontinuum, sive discretum propriè dicuntur de corporibus quantis. Ideóq; quantitati sine tropo attribui non possunt. *Secundò*: quia licèt, *inquit*, concedamus, per quantitatem continuam nihil aliud intelligi à Philosophis, quàm magnitudinem; per discretam, multitudinem, quemadmodum *Aristoteles* utitur his terminis, 5. *Metaph. c.* 13. tamen divisio illa non est adæquata suo diviso, sed eo angustior: siquidem non omnes species quantitatis generaliter sumptæ suo ambitu complectitur, verùm duntaxat species quantitatis absolutæ (facit enim ipse aliquam quantitatem comparatam, veluti æqualitatem, inæqualitatem, paritatem, imparitatem esse magnum vel parvum, longum vel breve, latum vel angustum) eásque non omnes, sed illas tantùm, quæ dicuntur magnitudo extensiva, & numerus. Intensivam igitur quantitatem, sicut & comparatam ista divisio omittit.

Sed alia his gravior difficultas est, quâ *tertiò* objicitur, quòd ea divisio mala sit, quia quantitas discreta non sit unum quid, sed aliquid per aggregationem. Addunt aliqui, quod solùm sit ens rationis. At quæ talia sunt, non possunt in eodem genere convenire cum entibus per se, & entibus realibus.

22 *Non esse bonam illam divisionem rigorosè loquendo.*

Et hoc quidem posterius argumentum satis arguit: non adeò bonam esse istam divisionem, sed quia attingit specialiter aliqua pertinentia ad naturam quantitatis discretæ, proinde ex dicendis de quantitate discreta pleniùs judicium hac de re formari potest, quod scilicet non satis exacta sit ista divisio. *Timplerus* tamen eo argumento uti non potest. Nam ipse etiam absolutam extensivam quantitatem dividit in magnitudinem, & numerum, quę nihil aliud sunt, quàm quantitas continua & discreta, ut *Arist.* ista *ex lib. Categ.* vocabula interpretatur *lib.* 5. *Met. c.* 13. Argumenta autem *Timpleri* nihil officiunt.

Ad

Ad *primum* reſpondeo: negando conſequentiam. Continuum enim & diſcretum, vel diſcontinuum, ut loquitur *Timplerus*, non magis dicuntur de corporibus, quàm eſt quantum. Imò hoc eſt de ratione accidentis, ut concretivè dicatur de ſubſtantia. Unde ſicut à calore & frigore corpora dicuntur calida & frigida. Ita à quantitate corpus formaliter denominatur quantum, & ſpeciatim continuum, diſcontinuum. Deinde *Timplerus* miror quem ſenſum ſibi imaginetur ſub vocibus continui & diſcreti. Ait enim per prolixam conceſſionem, & quaſi hypotheſin: *Si concedamus per quantitatem continuam ſignificari magnitudinem, & per diſcretam numerum.* Quid igitur aliud volunt Philoſophi, quoties iſtis terminis utuntur: Aut quid aliud tu ſub iſtis apprehendis? 23 *Solvuntur argumenta* Timpleri.

Ad *ſecundum* reſpondeo 1. de quantitate comparata, eam non pertinere ad prædicamentum quantitatis. Nam quantitas comparata notat quantitatẽ & relationem, ſive relationem in quantitate fundatam. Ideóque quantitas comparata ſub nomine concretivo, veluti æquale, inæquale, magnum, parvum, &c. eſt ens per accidens, & diverſorum prædicamentorum, ut ipſa vox *quantitatis* comparatæ indicat. Quod ſi tamen abſtractiva nomina adhibeamus, ſimpliciter ſignificant relationes, ut *Ariſtoteles* clarè docet, *lib. categ. cap. 6. §. 19, 20. Si quis* (inquit ad propoſitum axioma, quod relatis nihil ſit contrarium) *dicat multum pauco eſſe contrarium, vel magnum parvo.* Reſpondet: *horum nullum eſſe quantum, ſed potius ad aliquid. Nihil enim per ſe magnum dicitur vel parvum. Sed eo quod ad alterum refertur.* 24 *Quantitas comparata non pertinet ad prædicamentum quantitatis.*

Deinde: de quantitate intenſiva reſpondeo: ſimiliter eam non pertinere ad prædicamentum quantitatis, ut initio dictum eſt, & nunc probatur. Nam inprimis intenſio & remiſſio reperiuntur ſolùm in qualitate, per *Ariſtot. l. Categ. c. 8. §. 26.* Eſto igitur calor. Is eſt qualitas, cùm eſt in tanto, vel tanto gradu, ſignificatur ejus intenſio & remiſſio. Jam ſi intenſio & remiſſio adderent ad qualitatem iſtam aliquod Ens, veluti quantitatem, tum nulla talis qualitas eſſet ſimplex, ſed omnis eſſet ens per accidens, quia nulla qualitas intenſibilis datur ſine gradibus uno vel pluribus. Tum etiam non patitur hoc unitas motus. Nam alterationis unitas requirit unitatem termini. Et tamen ea fit ad calorem intenſum. Calor igitur intenſus non ſignificat duo entia ſimul, quantitatem ſcilicet & qualitatem. Et tandem quam cauſam hic habet *Timplerus*, multiplicandi entia, hoc eſt, è calore, verbi gratiâ, intenſo faciendi quantitatem & qualitatem, Entia ſine neceſſitate multiplicanda non ſunt. 25 *Nec intenſiva.*

TITULUS IV.

De Quantitate continua.

De quantitate continua præcedente titulo confuſè dictum eſt, nunc perquirendum eſt diſtinctè, in quo illius eſſentia conſiſtat, quod quatuor quæſtionibus vel articulis fieri poteſt. *primò*: An eſſentia quantitatis eadem ſit cum eſſentia ſubſtantiæ, nempe corporeæ? *Deinde*: An eſſentia illius conſiſtat in ratione menſuræ? *Tertiò*: An conſiſtat in diviſibilitate? *Denique*: Quomodo conſiſtat in extenſione? 26

ARTICULUS I.

An eſſentia quantitatis eadem ſit cum eſſentia ſubſtantiæ?

Per ſubſtantiam nunc determinatè intelligitur ſubſtantia corporea. In rebus enim incorporeis non reperitur quantitas continua. 27

PUNCTUM I.

Opinio dicentium: quantitatem non distingui à substantia.

28 Igitur cum illa substantia eandem essentiam habere quantitatem, multis visum est, quibus ita se habet quantitas ad corpus, sicut attributa transcendentalia ad ens. Atque ita illis corpus significat essentiam præcisè. Quantitas autem significat eandem essentiam corporis cum connotato, nempe, ut habentem partem extra partem. Tenuerunt hanc sententiam *Aureolus* apud *Capreol. 2. dist. 18. a. 2. Occamus 4. q. 4. & quodl. 4. q. 29. seq. Gabriel. 2. dist. 10. Major. ibid. d. 2. q. 2.* aliique, quos *Suarez* refert *disp. 40. Met. s. 2. n. 2. Pererius* etiam contendit, *l. 10. Phys. c. 2.* nullâ ratione naturali evidenter ac demonstrativè posse probari oppositam sententiam, quam tamen ipse tenet, argumento sumpto ex Eucharistia, ubi quantitatem panis à substantia separatam esse ait, & sic ibi indicari entitates realiter diversas.

29 *Argumenta negativæ sententiæ.* Argumenta pro hac sententia varia afferri solent. *Primum*: non sunt multiplicanda entia sine manifesta necessitate, quæ hic non apparet. Videntur enim omnia expediri posse, solùm si quantitas ad essentiam corporis connotet istam extensionem partis extra partem. *Deinde*: quod realiter distinctum est ab alio, à Deo separari potest ab eo. At quantitas non potest separari à corpore. Ergo quantitas ab ea realiter distincta non est. Assumptio patet. Nam si separet Deus quantitatem, quæro: an non post illam separationem corpus retineat multas partes? utique. Nam corporis essentia est composita ex multis partibus integrantibus. Essentialia autem supponimus remanere in corpore separatâ quantitate. Tum porrò quæro: An illarum multarum partium una possit esse extra aliam? Potest autem sine dubio. Nam nulla necessitas est, cur omnes illæ partes collabantur in punctum, cùm & spiritus, hoc est, res quantitate expertes possint habere extensam præsentiam. Ergo separatâ quantitate adhuc remanet formalis effectus quantitatis, hoc est, extensio & positio partium extra partem. Ergo non opus est, addere aliquod accidens, quod istam extensionem præstet. 3. Confirmatur autoritate *Aristotelis*, qui 1. *post. t. 178.* & punctum, & unitatem vocat substantias. *Unitas*, inquit, *est substantia sine positione. Punctum verò est substantia cum positione.*

PUNCTUM II.

In quo proponitur & approbatur alia sententia.

30 *Autores affirmativæ sententiæ.* In oppositum plurimi Philosophi & Theologi sentiunt: quantitatem esse entitatem à substantia distinctam. Plurimisque argumentis eam sententiam confirmant *Alb. Magn. 1. Phys. tract. 2 c. 4. Burlæus 1. phys. ad t. 15. Hervæus quodl. 1. q. 15. Thom. 3. p. q. 77. a 4. & 4. d. 12. q. 1. a. 1. Scotus ibid. q. 2. & 2. d. 2. q. 9. Soncin. 5. Met. q. 15. Fonseca 5. Met. c. 13. q. 2. s. 2. Suarez disp. 40. sect. 2. Pereri. l. 10. Phys. qui est de quantitate, c 1, 2, 3.* aliique plurimi.

31 *Ejus argumenta.* Pauca nobis pro hac sententia, quam veram putamus, sufficiunt. *Primò* variatur quantitas corporis, essentialiter ipso nihil mutato. Ergo signum est quantitatem & essentiam corporis non esse idem. Quæ enim eadem sunt, iis eadem accidunt, & si non eadem accidunt, sunt diversa, ait *Aristoteles 7. Topic. cap. 1. §. 7.* Antecedens autem patet in argumentatione & diminutione. Per istos motus mutatur quantitas corporum. Essentia autem corporum nihil mutatur. Imò de ratione mutationum accidentalium est, ut essentia subiecti sive corporis naturalis nihil mutetur.

mutetur. Idémque eſt in condenſatione & rarefactione ejuſdem corporis. Hic rarefactio diſponit ad ampliorem locum & quantitatem: condenſatio autem contrahit ad quantitatem minorem. Eadem igitur ſpecies ſub quantitate majore & minore eſt.

Deinde: in rebus materialibus vel eſt una quantitas, à qua & corpus & omnia, quæ in eo ſunt, dicuntur extenſa; aut tot ſunt ibi quantitates, quot extenſa, ut, v.g. corpus ſit extenſum per quantitatem ſuam, quæ ſit eadem cum ipſo, & rurſus calor ſit extenſus per ſuam propriam quantitatem, quæ ſit eadem cum ipſo. Atque hoc poſterius neceſsariò ponendum eſt advetſæ partis defenſoribus, quippe Pontificiis. Nam in hoſtia, quæ vocatur, *conſecrata*, dicitur remanere quantitas. Et patet, quia hoſtiæ ſunt impenetrabiles. Impenetrabilitatem autem non præſtat, niſi quantitas. Non poſsunt tamen dicere, quod remaneat quantitas corporis. Nam eſsentia corporis, & conſequenter omnia quæ cum illa identitatem habent, per conſecrationem corporis tranſeunt. Eſt igitur ſolùm ibi quantitas propria albedinis, & ſaporis, & aliorum accidentium. Et tamen nec hoc dici poteſt: quod in corpore uno plures ſint qualitates. Quantitates enim ponunt impenetrabilitatem quantorum ad idem ubi. At penitiſſimè permeant & penetrant ſe varia accidentia. Stante ergo iſtâ hypotheſi de tranſubſtantiatione, quam oppoſitæ partis defenſores tenent, non poteſt quantitas cum ſubſtantia eadem eſſe. 32

Tertiò arguit *Suarez d.l. num.* 18. Si quantitas corporis eſt eadem cum corpore, tum vel eadem cum materia illius, vel cum materiali forma illius, vel cum utraque. Non cum materia ſola, vel forma ſola, quia utraque eſt naturâ ſuâ ita compoſita in ſua entitate, ut apta ſit extendi in loco ſecundùm partes. Ergo hactenus uni id non magis convenit quàm alii, habere identitatem ad quantitatem. Neque alterum dici poteſt: quòd illa habeat realem identitatem cum materia & forma, ſive cum compoſito. Nam ita darentur, ſicut duæ partiales eſſentiæ, ita duæ partiales quantitates in eodem corpore. Ergo forma impediente quantitate ſuâ, non poſſet immeare in materiam, hoc eſt, non poſſet eſſe forma. Abſurdè: *adeò ſcilicet divina res eſt forma, ut, cùm ſit ſubſtantia, aliam totam ſubſtantiam ſe impleat*, inquit *Scal. Exercit.* 307. *ſ.* 29. 33

Accedunt denique clariſſima *Ariſtotelis* teſtimonia 7. *Met. t.* 1. *Longitudo*, inquit, *latitudo & profunditas, quantitates quidem ſunt, non ſubſtantiæ. Quantitas enim non eſt ſubſtantia.* Sic ex inſtituto contra *Platonicos* & *Pythagoricos*, aliquando id probat *Ariſtoteles.* Vide *lib.* 3. *Metaph. t.* 1. *& l.* 13. *t.* 14. Alia loca prolixè recenſentur apud Dd. alios. 34

PUNCTUM III.

In quo ſolvuntur argumenta contraria primo articulo propoſita.

Ad *primum* reſpondeo: Indicia diſtinguendæ quantitatis à ſubſtantia ſat multa eſſe, ut priori articulo conſtitit. Non igitur temerè hîc entia multiplicantur. 35

Ad *ſecundum* reſpondent aliqui: quantitatem à corpore ſeparari non poſſe, indéque nec omnia realiter diſtincta per divinam potentiam ſeparari poſſe. Placet tamen magis eorum ſententia, qui ad iſtam ſeparationem etiam divinam potentiam extendunt. Nam inprimis quantitas eſt à corpore per naturalem dimanationem, 36 *Quantitatem poſſe Dei potentiâ abeſſe à corpore.*

vel resultantiam. Resultantia illa implicat efficientiam corporis. Porrò ad omnem efficientiam concurrit Deus, tanquam causa universalis, & id quidem liberè. Unde ad istam resultantiam, sicut & ad conservationem unionis, quam habet quantitas ad substantiam, suspendere potest Deum concursum & influxum suum. Ergo tum remanebit essentia corporis, non autem erit quantitas. Disputavi ea de re prolixiùs *in Top. cap.* 8. *n.* 140. quibus adde *Fonsec.* 8. *Metaph. c.* 5. *q.* 1. *s.* 5. & *Suarez disp.* 7. *Metaph. s.* 5. *n.* 22.

37 Supposito igitur: quòd quantitas à substantia separari possit. Inprimis dico: Post illam separationem, omninò manere in substantia multitudinem partium. Ea enim ut rectè inferebatur, pertinet ad essentiale complementum substantiæ. Essentiam autem substantiæ, remotâ quantitate, manere supponimus. Deinde & hoc certum est, quod substantia in eo statu possit habere partes situ separatas, hoc est, quod in ordine etiam ad locum possit substantia habere partem extra partem. Nam ad extensam præsentiam, etiam spirituales substantiæ se definire & exhibere possunt. Proinde extensio præsentiæ non proficiscitur adæquatè ex quantitate. Atque ita hactenus nondum relinquitur formalis effectus quantitatis in corpore, sic à quantitate denudato. Nam inprimis ille quantitatis formalis effectus est, ponere impenetrabilitatem, hoc est, repugnantiam, propter quam substantia ne quidem possit habere partem extra partem. Substantia autem denudata à quantitate, etsi habeat actu extensionem partium, tamen in ea non est repugnantia, quò minus esse possit in spacio vel indivisibili, vel etiam minori, ac priùs habita quantitas exegisset. Hæc igitur repugnantia, sublatâ quantitate, sublata est. Atque hanc præstat quantitas quamdiu est in corpore.

38 *Quantitas quomodo dicatur substantia ab Aristotele.*

Ad *tertium* respondeo: *Aristotelem* satis clarè, & quidem sæpiùs docuisse: quantitatem non esse substantiam, prout loca, præcedente articulo dicta sunt. Quod igitur 1. *post. cap.* 23. *cont.* 178. quantitatem substantiam vocat, hoc *aliqui* dictum putant, ex opinione *Platonicorum* & *Pythagoricorum*, qui res Mathematicas asserebant esse substantias. *Alii* placet substantiam (οὐσίαν) hic essentiam significare. Denique *alii* aiunt *Arist.* res Mathematicas vocare substantias, quia licèt accidentia sint, tamen in iis scientiis non considerentur, prout aliis inhærent, sed prout substant affectionibus suis, atq; adeò non prout accidentia, sed prout subjecta sunt. Vide *Zabar. in expl. ad hunc text. & lib.* 4. *de Method. c.* 13.

ARTICULUS II.

An essentia quantitatis consistat in ratione mensuræ?

39 Ad hanc rem tria facienda sunt: *primò*, ut declaretur sententia affirmans. *Deinde*, ut ea refutetur. Et *tertiò*, ut argumenta opposita dissolvantur.

PUNCTUM I.

In quo declaratur sententia affirmans.

40 Quantitatis essentiam in ratione mensuræ consistere. docet *Thom. Opusc.* 52. *de natura loci in fin.* *Fonseca* etiam meminit *lib.* 5. *Metaph. c.* 13. *q.* 1. *s.* 1. idem ab eo doceri 1. *p. q.* 20. *art.* 1. Sed ibi nihil invenio. Et alii autores frequenter insinuant, quod aliis locis *Thomas* ab hac sententia desciverit,

41 *Mensura duplicis generis.*

Porrò: ut recte intelligatur illa opinio: inprimis sciendum est: mensuram esse duplicis generis. Alia est mensura perfectionis, alia mensura extensionis. Mensura

ſura perfectionis menſurat rerum perfectiones, unde perfectiſſimum in unoquoque genere dicitur reliquorum menſura, talis menſura in præſenti non intelligitur.

Rurſus menſura extenſionis, (hoc eſt, quæ extenſionem menſurat) eſt duplex: Alia menſurat per repetitionem: alia per accommodationem vel adæquationem. Ex his menſura per repetitionem metiens, propriè & primò pertinet ad unitatem, quæ ſua iteratione vel repetitione alios numeros metitur. Dixi *propriè & primò*. Nam ex conſequenti, in applicatione unitatis, convenit etiam id genus menſuræ aliis rebus, ſic ulna aliquotâ (atque adeò unitatum) repetitione metitur pannum: paſſus metitur milliare: Gradus æquatoris metitur horam, & ſic in aliis.

Dimiſſis igitur iſtis menſuratum generibus, eſſentia quantitatis putatur poſita in ratione menſuræ, quatenus menſura adæquationis intelligitur. Sic ulna quantitate ſuâ metitur pannum, ſimiliter habentem tantam quantitatem, quæ ulnæ extenſionem non excedat. De hac ratione menſuræ inprimis certum eſt: quod ſoli quantitati continuæ conveniat. Quod ſi aliis entibus conveniat, ſic menſurare, non convenit eis, quia talia entia ſunt: ſed quia quanta ſunt. Atque ita radicaliter & primò convenit quantitati menſurare. Atq; de hoc ex omni parte convenit. Sed hoc inquiritur: an igitur illa ratio menſuræ conveniat quantitati per modũ paſſionis aut proprietatis? An verò conveniat ei formaliter, ita, ut ipſa quantitatis quidditas, & eſſentia in ea conſiſtat? 42 *In qua menſura intelligatur poſita quantitas.*

PUNCTUM II.

In quo probatur: quantitatis eſſentiam non conſiſtere in ratione menſuræ.

Igitur quod quantitatis eſſentia in ratione menſuræ non conſiſtat, variè probari poteſt. Inprimis, vel putatur eſſentia quantitatis poſita eſſe *in* ratione menſuræ activè vel paſſivè, hoc eſt, vel ut ipſa menſuret; vel in menſurabilitate, ſecundùm quam intelligatur menſurari. At neutrum poteſt eſſe, quanquam de menſura, paſſivè acceptâ, non ſit nunc contentio. Ergo ſimpliciter non conſiſtit ejus eſſentia in ratione menſuræ. 43

Aſſumptum patet. Nam ratio menſuræ expoſcit aliquid extrinſecum. Menſura enim dicitur ad menſuratum. At remoto omni extrinſeco eſt quantitas, & corpora habent ſuam quantitatem. 44

Deinde eſſe menſuram, dicitur per ordinem ad intellectum, ſicut in genere ſignum (ſub quo menſura comprehenditur, ut ſuperiori libro viſum eſt, *cap.* 26.) eſt id, quod potentiæ cognoſcenti aliquid repræſentat apud *Auguſtin. de prin. Dial. cap.* 5. *& lib.* 2. *de doctr. Chriſt. cap.* 1. Ergo menſura dicetur aliquid, in quantum aſſumitur ab intellectu, ad cognoſcendam alterius quantitatem. Menſurabile autem dicitur in quantum beneficio alicujus quantitatis cognoſcitur. Porrò eſſe medium, quo intellectus utatur, ad aliam rem cognoſcendam, non poteſt eſſe cujuſquam rei eſſentia. Neque apparet: cur ad hoc major ratio ſit in quantitate, quàm in entibus aliis: cur, *inquam*, eſſentia quantitatis ſit in hoc, quod eſt medium, quo intellectus utitur, ad cognoſcendam aliam quantitatem; & actionis eſſentia non ſit in hoc, quod ipſa ſoleat eſſe medium, per quod intellectus cognoſcit formam. Et ſic in aliis.

45 *Eſt aliquid prius in quantitate, quàm ratio menſuræ.*

Deinde in quantitate eſt aliquid priùs, quàm ratio menſuræ. Ergo menſuram eſſe, non poteſt eſſe ejus formalis ratio. Forma enim in unaquaque re, eſt illud primum, unde cætera omnia fluunt & pendent. Antecedens patet. Nam inprimis eſſe menſuram, præſupponit in quantitate, quod ſecundùm eam poſſit eſſe æqualitas vel inæqualitas. Niſi, inquam, quantitas adæquari poſſet alii, non poſſet menſurare. Ergo æqualitas & inæqualitas prius conveniunt quantitati continuæ, quàm eſſe menſuram. Sic & *Scotus* 5. *Metaph. q.* 9. ordinem inter attributa quantitatis facit hunc, ut *primò* ſit diviſibilitas in partes ejuſdem rationis. *Deinde* finitas & infinitas. *Tertiò* æqualitas & inæqualitas, & *denique* eſſe menſuram. At hæc ipſa æqualitas & inæqualitas nondũ conſtituunt eſſentiam quantitatis, ſed ejus ſunt proprietates, per *Ariſtot. l. Categ. c.* 6. Ergo & iſtæ præſupponunt aliud, quod in quantitate ſit per modum eſſentiæ. Ergo à fortiori tale quid præſupponet ratio menſuræ. Nempe utrumque hoc attributum præſupponit in quantitate, quod ipſa dat extenſionem. Plura argumenta qui volet, videat *Capreol.* 2. *d.* 18. *q.* 1. *&* 2. *d.* 3. *q.* 1. *Zandun.* 5. *Met. q.* 20. *Fonſec.* 5. *Met. c.* 13. *q.* 1. *ſ.* 1. *Suarez in Met. diſp.* 40. *ſ.* 3. alióſque. Frequenter enim Metaphyſ. oppoſitam ſententiam refutant.

46 Argumenta contraria ſpecioſa nulla ferè ſunt. Potiſſimum eſt, quod ex *Ariſtotelis* autoritate ſumitur. Is igitur in prædicamento quantitatis probat, orationem eſſe quantitatem, ex ratione menſuræ, quia, *inquit*, menſuratur ſyllabâ longâ & brevi. *Deinde* & locum & ſuperficiem diſtinguit ibi *Ariſtoteles*, ut diverſas ſpecies quantitatis, cujus rationem ait *Thomas* aliam non eſſe, niſi ex ratione menſuræ, nempe, quia ſuperficies eſt menſura intrinſeca; Locus autem extrinſeca.

47 Sed hoc argumentum infirmum eſt. Nam non neceſſariò ſumuntur probationes ſolùm ex forma rei: ſed poſſunt etiam illæ, ſicut & rerum diſtinctiones, aliunde ſumi, veluti ex rerum proprietatibus. Menſuram autem eſſe, etſi non ſit formalis ratio quantitatis, tamen eſt proprietas, vel (ſi ita malis) attributum quantitatis. Soli autem quantitati convenit, ut ſecundùm eam res per adæquationem menſurentur.

ARTICULUS III.

An eſſentia quantitatis conſiſtat in diviſibilitate?

48 Alii de eſſentia quantitatis aliter philoſophantur: aiúntque ejus formalem rationem conſiſtere, ut reddat rem quantam diviſibilem in partes ejuſdem rationis. Ita tenent *Capreol.* 2. *diſt.* 3. *q.* 1. *ad* 11. *Scotus in prædic. q.* 17. *Alb. l.* 1. *Phyſ. tract.* 2. *cap.* 4. *Javell.* 5. *Met. q.* 20. *Soncin.* 5. *Met. q.* 21. aliíque. Probant autem hanc ſuam ſententiam, inde, quia omnia alia ſunt diviſibilia propter quantitatem, ut ipſa ſubſtantia, calor, albedo, dulcedo, aliáque accidentia. Ergo quantitati primò convenit, dare diviſibilitatem. Ergo in illa diviſibilitate eſt eſſentia quantitatis. *Deinde* etiam *Ariſtoteles* ſpecies quantitatis ex varietate diviſibilitatis ſumpſit. Imò ex diviſibilitate *Ariſtoteles* quantitatem definivit. Quantum, inquit, *l.* 5. *Metaph. c.* 13. dicitur, *quod diviſibile eſt in ea, quæ inſunt, &c.*

49 Nihilominus nec hæc ſententia procedit. Quia aliqua prior ratio reddi poteſt, cur quantitas ſit diviſibilis, vel habeat diviſibilitatem. At hoc eſt contra rationem formæ rei, ut vidimus *præced. art.* 2 *punct.* 2. Antecedens patet, quia cur res ſecundùm quantitatem ſit diviſibilis, id inde eſt, quia per quantitatem habet extenſionem, quæ extenſio conſequenter infert, ut ſubiectum quantum, hoc eſt, talem partium

partium extensionem habens, sit divisibile in partes ejusmodi rationis. Alii aliis rationibus utuntur, quæ multiplicibus impugnationibus occasionem præbent, ut inprimis videre est apud *Fonsecam lib.5. Metaph. cap.13. quæst.1. sect.2.* Unde eas consultò omitto.

Ad argumenta in oppositum respondeo: divisibilitatem convenire quidem primò quantitati, sed ad hoc satis est, si sit illud per modum proprietatis. Idémque est de distinctione specierum quantitatis, & generali definitione quantitatis. Illa enim singula frequenter sumuntur, non ex rationibus formalibus, sed ex rerum proprietatibus. At diversitas illa utique proprietas est rerum quantarum, ipsam quantitatem consequens. 50

ARTICULUS IV.

Quomodo essentia quantitatis consistat in extensione.

Refutatis prioribus opinionibus, restat, ut veram & propriam essentiam quantitatis declarem. Dico igitur: *Essentiam quantitatis consistere in extensione.* Atq; hæc sententia satis relinquitur ex superioribus, in quibus patuit, alias omnes quantitatis proprietates supponere extensionem, & per eam de quantitate probari. Id autem signum clarum est, quod in extensione consistat essentia quantitatis. 51

Sed quomodo, & in qua extensione consistit essentia quantitatis? *Respondeo:* Extensionis genera tria esse: Alia sunt extrema, aliud medium. Igitur *unum* genus extensionis est, quo quid dicitur extensum actualiter in loco, per talem vel talem situationem aut positionem partium. Hæc extensio non pertinet ad prædicamentum quantitatis, sed ad prædicamentum situs. Indéque de eo nunc nullus uberior sermo est. *Alterum* extremum genus extensionis est, quod significat solùm multitudinem partium in corpore, si etiam ab eo divinâ potentiâ auferretur quantitas. Quanquam aliqui hanc partium multitudinem, nolunt *extensionem* dicere, sed simpliciter *multitudinem partium*: item, quòd corpus habeat essentialiter partem & partem, non autem partem *extra* partem, ut docet *Paulus Venetus in Met. c.12.* & *Fonseca* insinuat, *lib.5. Metaph. c.13. quæst.2. s.3.* quanquam in vocabulis curiosi esse non debeamus. Ad evitandam æquivocationem, potest statim cum addito dici, extensio *quidditativa.* 52 *Tria genera extensionis.*

Inter hæc igitur genera extensionis mediat ea, quam ad formalem rationem quantitatis requirimus. Ergo quantitatis formalis effectus est, dare aptitudinalem extensionem in ordine ad locum. Hoc est, Quantitas dat ad illam extensionem, quæ ordinariè in situ cujusque corporis esse solet, aptitudinem, habétque adeò se situalis vel localis extensio ad quantitatem, tanquam actus ejus, seu sicut se habet calefacere ad calidum esse. Atque ita hanc quantitatis naturam declarat *Fonseca d.l.* & *Suarez disp.40. Met. s.4. n.5. & seqq.* inprimísque *n.15. seqq.* aliíque plurimi Metaphysici. 53 *In qua extensione posita sit quantitatis essentia?*

Solent *objicere*: Extensio remanet in corpore separatâ quantitate? Ergo formalis effectus quantitatis non est, extendere substantiam. 54 *Objectio.*

Respondeo ad antecedens (missâ ἀκωεγολογία in voce extensionis, de qua antea dixi) negando illud: Extensio quæ in isto casu remanet, non est, nisi entitativa, vel quidditativa extensio. Nam quòd desierit quantitativa extensio apparet, quia illam sequitur impenetrabilitas partium. At cùm per divinam potentiam ablata est de corpore quantitas, tum illa impenetrabilitas cessat, & proinde potest esse in mi-

in minori loco, ac ejus ordinarius & naturalis ſitus expoſcit.

55 Alia, quæ de quantitate continua, ejúſque diviſionibus tractari ſolent ab aliis Metaphyſicis, ego hic libens omitto: Quia per procœmialem diſcurſum patuit: ea, quæ de quantitate continua hic dicuntur, dici propter quantitatem diſcretam, ut de ea intelligatur: an & quomodo quantitas ſit. Non oportet igitur de quantitate continua omnes minutias diſtinctè perſequi.

TITULUS V.
De Quantitate diſcreta.

56 *Multitudo prædicamentalis eſt ſolùm in rebus materialibus.*

Quid quantitas diſcreta ſit, confuſè ſuperiùs indicatum eſt, *tit.* 3. Nempe quantitas diſcreta nihil aliud eſt, quàm numerus. Numerum tamen accipiendo ſpecialiter, pro multitudine prædicamentali, quam vocant, quæ ſolùm æſtimatur in rebus corporeis, ſive habentibus quantitatem continuam, quemadmodum & *Ariſtoteles* docet 3. *Phyſ. c.* 6. *&* 7. *t.* 64. inquiens, *numerum effici diviſione quantitatis continuæ.* Et confirmatur porrò ex *Ariſtotele* inde, quod ubicunque loquitur de abſtractione rerum Mathematicarum ait, eas non eſſe re ipſa ſeparatas à rebus materialibus, ſed conſideratione ſolâ. Vide *Ariſtot. lib.* 3. *Metaph. cap.* 1. *t.* 78. *&* 3. *Phyſ. t.* 41. & aliis locis. Res igitur Mathematicæ à parte rei non ſunt, niſi in corporibus naturalibus. Ergo & multitudo prædicamentalis non eſt, niſi in rebus materialibus. Unde quantitatis diſcretæ diverſitas à numero ſive multitudine tranſcendentali diligenter obſervanda eſt.

Ejus diverſitas à multitudine tranſcendente.

57 Porrò id nunc ſpeciatim inquirendum eſt: *An quantitas diſcreta rectè collocetur ſub genere quantitatis?* Quam ad rem ex duobus capitibus diſputari ſolet: *Primò*, quod quantitas diſcreta non ſit aliquid reale: *Deinde*, quod non ſit aliquid unum. De utroque horum videndum eſt, fluétque ex illis deciſio propoſitæ quæſtionis.

ARTICULUS I.
An Quantitas diſcreta ſit verè Ens reale?

58 *Rationes: quòd numerus ſit ens rationis.*

Viſum eſt aliquibus: numerum eſſe aliquid rationis, non autem Ens reale. Ita probant, quia ad rationem numeri pertinet congregatio vel collectio unitatum. At colligere unitates eſt actus mentis. Numerus ergo entitatem habet dependenter à mente. At hoc eſt entium rationis. *Deinde*: Numerus implicat ordinem, ut *Ariſtoteles* docet *lib. Categ. c.* 6. Et facilè apparet. Debet enim in eo ſecerni peculiaris unitas, quæ ſit ultima. Hæc enim debet numero dare ſpeciem & ejus forma eſſe, per *Ariſtot. t.* 8. *Met. c.* 3. *t.* 10. *&* *c.* 6. *t.* 15. Ultimum autem non dicitur ſine ordine ad primum. At ordo inter unitates non datur, ſecluſâ mentis operatione. Ergo entitas in numero eſt per dependentiam ad operationem mentis. Ergo eſt ens rationis. *Denique* aiunt: numerum nihil aliud eſſe quàm collectionem unitatum. Porrò unitas includit indiviſionem, quæ cùm ſit negatio, eſt ens rationis. Ergo numerus ſit ex collectione entium rationis. Ergo etiam ipſe non eſt, niſi ens rationis. Numerus enim, ut ſequenti articulo patebit, eſt aliquid unum per aggregationem. Tale autem ens ſimpliciter non habet naturam diverſam à partibus ſuis.

59 *Contraria ſententia probatur.*

Nihilominus in oppoſitum rectiùs dicitur: Numerum eſt ens reale. Idque patet *primò* inde, quòd aliqua ſcientia ſpeculativa, nempe Arithmetica, agit de numero. At illæ ſcientiæ ſunt reales. Ergo debent habere reale obiectum. Ex realitate enim obiecti ſumitur realitas diſciplinæ.

Excipit

Excipit *Fonseca*, 5. *Met.* c. 13. q. 4. s. 5. quòd scientiæ reales dicantur, per oppositionem ad *sermocinales*. Et sic disciplinas sermocinales esse de sermone: reales autem de rebus, hoc est, de iis, quæ sermonis nomine non comprehenduntur, etsi non sint verè entia realia. 60 *Exceptio.*

Sed hæc exceptio levicula. Nam sic Logica esset disciplina realis, quia non agit de sermone. Id autem inauditum est. *Deinde*: si aliqua scientia speculativa posset habere subjectum non reale, opponendo illud enti rationis: falsum tum esset, quod alia conditione dicitur subjectum scientiæ debere esse quid necessarium: Entia enim rationis non sunt necessaria, sed ad attributum mentis nostræ possunt esse & non esse. Oportet igitur ut realis scientia dicatur à realitate subjecti. 61 *Unde dicatur reales disciplinæ?*

Secundò probatur, quòd numerus sit ens reale, inde, quia numerus est aliquod sensile, & quidem per se. Nam sensilia communia sunt sensilia per se. At quæ sentiuntur per se, non possunt esse entia rationis. Sensus enim non apprehendit entia rationis. Antecedens autem est apud *Aristot. lib. 2. de an. cap. 6. t. 64. & lib. 3. cap. 1. t. 132, 133.* 62 *Secundum argumentum.*

Dices: Antecedens falsum esse: quia si numerus sit *aliquid sensile*. E. etiam brutis conveniet numerare. At id soli homini convenit, per *Aristot. in probl. s. 30.* 63 *Exceptio.*

Resp. Aliud esse numerare, & aliud numerum percipere, sive sentire. Numeramus numerum replicando supra numerum alium, vel subtrahendo, vel numeros multiplicando, vel dividendo, &c. Hoc modo bruta numerum non cognoscunt, proindéque, nec numerare dicuntur. At percipere numerum, est nihil aliud quàm percipere plura discreta, veluti cognoscere tres lineas, vel superficies. Et hoc brutis convenit. Estque id ad realitatem numeri satis. *Bruta quomodo non numerent.*

Solvuntur argumenta contraria.

Nunc respondeo ad argumenta priùs in partem contrariam objecta. 64

Ad *primum* dico: rationem numeri non consistere in actuali numeratione, sed in numerabilitate. Unde est utique aliquis numerus arenæ maris, etsi eam nemo hominum numerârit. Porrò, etsi actualis numeratio sit dependenter ab intellectu, non est tamen id de numerabilitate. Confer & *Suarez disp. 41. sect. 2, n. 19.* ut nunc non dicam. Non omnem actum mentis statim facere ens rationis. Id quod suprà constitit, tractando de ente rationis.

Ad *secundum* dico I. καταχρηστικῶς & æquivocè, ultimam unitatem dici formam numeri. Singulæ enim unitates comparantur ad numerum, ut eum integrantes, & proinde per modum partium numeralium. Solet autem sic id explicari, quòd forma numeri sit ultima, per similitudinem. Sicut enim forma ultimò determinat rem, & eâ positâ species est absoluta. Ita enim per accessum unius unitatis ad binarium fit hæc species numeri, nempè ternarius. Hæc, *inquam*, similitudo, ultimæ unitati tribuit nomen formæ. Exequitur tamen unitas id officium, absolutè loquendo, non sicut forma in formato, sed sicut domus est absoluta, cùm ei tectum est impositum. Confer hac de re *Suarez disp. 41. s. 4. n. 13.* II. Sicut dictum est, ad rationem numeri non requiri actualem numerationem: Ita nec ad eum requiritur actualis ordinatio, sed sufficit ordinabilitas, ut scilicet aliquid possit apprehendi ut primum, aliud ut secundum, &c. Hanc autem ordinabilitatem non affert rebus intellectus, sed immediatè consequitur ex multitudine & discretione rerum. 65 *Numeri forma quomodo dicatur ultima unitas?*

Ad *tertium* respondeo: Admittendo, quòd unitas in suo adæquato conceptu complicet indivisionem, & proinde ens rationis. Nihilominus tamen numerus non 66

est

est inde ens rationis. Nam præter istam indivisionem unitas notat quantitatem. Et sic adæquatè unum, unitate prædicamentali dicitur, quod quantitatem (continuam. Ad hanc enim refertur quantitas discreta) habet indivisè. Porrò sic numerus non magis est ens rationis, ac omne ens reale est ens rationis. Nam ens reale ut sic, utique reale est, etsi non realia includat. Unitatem enim, & proindè indivisionem includit. Et tamen utique ens reale, reale ens est, & non ens rationis. Idémq; declarari posset in aliis.

ARTICULUS II.

An quantitas discreta sit aliquid unum, & quomodo?

67 *Affirmativæ sententiæ argumenta.*

Quod numerus sive quantitas discreta sit aliquid per se unum, probant aliqui inde primùm: quòd aliqua scientia eum pro subjecto habeat, nempe Arithmetica. At quod non est unum per se, sed per accidens, id non cadit sub scientiam, per *Aristot. 6. Metaph. cap. 2.* Ita enim hunc locum *Aristotelis* interpretatur *Suarez disp. 3. Metaph. sect. 1. num. 4.* & frequenter autores alii. Deinde numerus continetur suo ordine & formâ, nempè ultima unitate, quam formam numeri *Thomas* appellat 8. *Metaph. ad text. 10.*

Denique hoc videtur indicare *Aristoteles*, cùm numerum simpliciter vocat quantitatem, *in Categ. cap. 6. 5. Metaph. cap. 13. & 14.* Et sæpè aliâs. Et *Plato in Sophista* ait: Si quid in ordine eorum, quæ sunt, ponendum est, id certè est universum numerorum genus. Tribuitur hæc sententia *Thomæ 1. p. q. 11. a. 1, 2. & quæst. 30. a. 3. Ægid. Roman. 5. Metaph. q. 2. Soncin. 10. Metaph. q 7. Avicen. 3. Metaph. cap. 4. Scotus 3. Metaph. q. 9.* sequuntúrque *Thomam*, & *Scotum*, alii multi eorum Interpp.

68 *Negativa approbatur.*

Nihilominus hanc sententiam veram non puto, quam etiam impugnat *Gregor. 1. disp. 24. q. 2. a. 2. Albert. 8. Metaph. tract. 5. cap. 8. Occam. 1. dist. 24. q. 2.* Ubi & Scholastici alii. *Fonseca 5. Metaph. cap. 13. q. 4. s. 2. & 4. Suarez disp. 41. sect. 1. num. 14. seqq.*

69 Probatúrque hæc sententia variis rationibus. Quodcunque compositum est aliquod unum per se, id istam unitatem habet vel in continuitate, ut partes sint per modum eorum, quæ tandem quantitatem integrant: vel intensione, ut partes illius totius habeant rationem graduum: vel in compositione ex materia & forma. At horum nihil est in numero. Numerus enim discretus dicitur, & proinde contra continuum distinguitur. Per intensionem autem unus non est. Nam qualitati soli convenit intensio & remissio. Non etiam numerus unus est per unitatem formæ. Nam forma non informat, nisi partes continuas. Unde & in corpore nostro ab anima non informantur partes illæ, quæ ad alias non continuantur. Estque evidens. Nam forma non informat, nisi exhibendo se præsentem parti informandæ. Si igitur exhiberet se partibus non continuis, tùm ex singulis faceret peculiaria entia, & peculiares species. At nunc forma non potest plura entia speciésve facere.

70 *Deinde*: Numerus est nihil aliud, quàm multitudo unitatum, ut *Aristoteles* clarè docet 10. *Metaph. cap. 3.* Jam nec multitudo, nec unitas addunt aliquid reale (unde peculiaris species constituatur) ad entitates, quibus attribuuntur. Nam unitas solùm addit indivisionem. Multitudo autem consistit in hoc formaliter, quod unius entitas, non est alterius entitas, seu quod hoc ens non est illud ens. Porrò multitudo entitatum quam numerus dicit, sumitur ex quantitate continua, ut initio

hujus

culi probavi. Ergo numerus à parte rei nihil aliud est, quàm multæ quantitates continuæ. At plures quantitates continuæ, veluti hujus mensæ, & alterius mensæ, non sunt unum per se. *Fonseca* prolixiùs est *d. l.* in formandis rationibus aliis: ubi aliàs, si placet, videre potes.

Solvuntur objectiones.

Nunc ad objectiones initio hujus articuli propositas respondeo.

Ad *primum* respondeo: falsum esse, quòd de eo, quod est unum per accidens, non possit ulla scientia (atque sic ne quidem Arithmetica de numero, si sit ens per accidens) tractare. Neque id docet *Aristoteles citat. 6. Metaph. cap. 2.* Prius patet, in omnibus scientiis subalternatis, quæ utique sunt scientiæ. Et tamen non habent subjectum, nisi quod sit ens per accidens, veluti est in Musica *numerus sonorum*; in Optica *linea visibilis*. Vide *Colleg. Conimb. ad l. 1. post. c. 10. quæst. 2. a. 1.* Quod autem nec mens ea sit *Aristotelis*, nunc facilè probo, & aio: *Arist.* Ibi loqui de eo, quod est ens per accidens: non quatenus ens per accidens significat id, quod est unum per accidens: sed quatenus ens per accidens dicitur id, quod est rarum, aut quod rarò ad causam sequitur, ad quam aliquando sequitur. 71 *Scientia potest agere de ente per accidens.*

Patet autem id variè. Nam *Aristoteles ibi* valde generaliter loquitur: non solùm de speculativis scientiis, sed etiam de disciplinis aliis. *Nulli*, inquit *Aristoteles, scientiæ cura est id, quod est per accidens, nec activæ, nec factivæ, nec speculativæ.* At sine dubio aliquæ istarum sunt de ente sive uno per accidens. Veluti de *subalternantibus speculativis* dictum est. Et patet etiam de Republ. de qua est *Politica*, & de corpore sanabili agit *Medicina*, & sic in aliis. Deinde patet ex exemplis *Aristotelis*. Sic in Architectonica, quæ de domo (quæ & ipsa est unum per accidens) agit, ait, non curari, si sit quibusdam delectabilis, quibusdam noxia, quibusdam utilis. Sic per accidens esse ait, si sub canicula frigus, aut tempestas fiat, item, si faber sanet, & quæ sunt exempla alia. Quinimò: *Aristoteles* expresse satis docet, quod dico, nempe per Tò per accidens, hîc non intelligi illud, quod dicitur per accidens in ratione *unius*. *Quodcunque* inquit ibi, *non semper, neque ut plurimum est, hoc dicimus accidens.* Et postea: *eorum, quæ secundùm accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoque secundùm accidens est.* Et paulò inferiùs: *Quod*, inquit, *accidentis non sit scientia, patet, quia omnis scientia ejus est, quod est aut semper, aut ut plurimum.* Atque ita apparet, neque verè, nec ad mentem *Aristotelis* id, quod est unum per accidens, arceri à scientia. 71 *Quodnam per accidens arceat Aristoteles à scientia.*

Ad *secundam objectionem* resp. Ultimam unitatem dici formam numeri, solùm impropriè, & per Metaphoram, ut exposui *hoc tit. art. 1. ad secundum.* Non potest igitur illa unitatem dare numero, ut una species sit. Hoc enim est officium formæ propriè dictæ. *Deinde* ordo unitatum, qui est in numero, non potest ex eo facere unum per se. Nam etiam ordo est in exercitu in mundo, in Republ. &c. Et tamen ista sunt entia per accidens. Accedit: quòd actualis ordo non est in numeris per se. Si enim sumas denarium, nulla unitas potest præ alia dici prima vel ultima: veluti apparet etiam si numerus rebus applicetur. In congregatis mille (qui numerus est) granis siliginis, vel arenulis, ubi primum est, ubi ultimum. Proinde prioritas & posteritas in numero abstracto, sive numerante, quem vocant, nulla est à parte rei. In numero autem numerato, sive rebus concreto, si quis ordo est, est in eo vel ab extrinseco, veluti à loco, vel dignitate, vel aliunde, vel est à ratione concipiente & numerante hoc ante aliud. At in neutro casu ordo iste aptus est, ut dare possit unitatem per se. 72 *Ultima unitas an & quomodo dicatur forma numeri?*

Tertiò

73 *Tertia objectio* attingit quæstionem: *An & quomodo numerus ens vel quantitas sit?* Eam autem rem jam statim declaro, unde etiam hic potest istius solutio peti.

ARTICULUS III.

An numerus rectè ponatur sub quantitate tanquam species ejus?

74 Quæ hactenus de quantitate discreta disputavi: eo fine disputata sunt, ut præsens quæstio eò rectiùs decideretur. Proinde primò dico: *Numerum non rectè negari, quòd sit species quantitatis, quia sit ens rationis*: ut multi opinantur. Ostensum enim est *art. 1. hujus tit.* quod numerus omnino realem entitatem habeat: quod etiam confirmatur ex secundo articulo inde: quia ibi confirmatum est, quòd numerus nullam entitatem dicat, præter eam, quæ est quantitatis continuæ. At certè quantitas continua est ens reale.

75 *Quantitas discreta non est propriè species quantitatis.*

Secundò dico: *Rigorosè loquendo, numerum sive quantitatem discretam non esse speciem quantitatis.* Hoc evidenter colligitur ex præcedente articulo. Ibi enim confirmatum est: quòd numerus sit ens per accidens, non autem unum per se. Ergo numerus non est quantitas, sed quantitates. At quantitas prædicamentalis est ens per se. Sicut ea generalis conditio est omnium entium prædicamentalium. Unde nihil directè, & ad modum speciei sub se, rigorosè loquendo, continet, nisi quod sit ens per se.

76 Tertiò dicò: *Etsi numerus, rigorosè loquendo, non sit species quantitatis,* (ut visum est) *tamen ob communem modum loquendi, retineri potest quantitas discreta sub quantitate.* Loquor de modo loquendi. In modo autem loquendi faciles esse debemus. Et perutile est loqui cum multis, sentire tamen cum paucis. Neque is communis modus loquendi est citra fundamentum. Nos enim concipimus numerum, ut aliquid unum, hoc ipso, quia ipse constituitur objectum Arithmeticæ. Subjectum enim scientiæ solet apprehendi, ut quid unum, ut de eo passiones demonstrentur. Præterea loquendo de numeris speciatim, assignamus eis peculiares proprietates, veluti numero pari, quòd sit divisibilis in partes æquales. At id non potest esse, nisi apprehensâ aliquâ unitate in numero, unde consequenter quantitas dici possit. Confer. *Fons. 5. M. c. 13. q. 4. s. 4. Suarez in Met. disp. 41. s ult. n. 17.*

77 *Objectiones.*

Sed *objicitur*: Numerum sive quantitatem discretam exactè esse quantitatem. Primùm quia *Aristoteles* frequenter quantitatem discretam, sive numerum simpliciter vocat quantitatem. Et priori articulo relatum est, quod *Plato in Sophista* ait: *si quid in ordine eorum, quæ sunt, ponendum est, id certè est universum numerorum genus.*

Denique: convenit numero generalis definitio quantitatis. Ergo & verè est quantitas. Ita patet, quia cui convenit definitio, eidem & definitum. Antecedens autem clarum est. Nam quantitas definitur, quod sit accidens, à quo ens vel substantia dicitur extensa. At quantitas discreta certè extensionem dicit, eam nempe, quæ est secundùm multitudinem.

Denique etiam proprietates quantitatis simpliciter conveniunt quantitati discretæ. Sumitur enim secundùm eam etiam divisibilitas, æqualitas, inæqualitas, finitas, mensurare & mensurabile esse. Imò ratio mensuræ & mensurati priùs convenit quantitati discretæ, quàm continuæ, ut constitutum est *lib. 1. c. 26. n. 29.* & confirmat *Soncin. 10. Met. q. 2.* Quæ omnia videntur ostendere, quantitatem discretam accuratè loquendo, quantitatem vel speciem quantitatis esse.

Ad

Ad horum *primum* bifariam reſponderi ſolet. *Primum*: *Ariſtotelem* non auſum eſſe quantitatem diſcretam ejicere è prædicamentis, aut ſpeciebus quantitatis, quia tum Mathematici communiſſimè de ea locuti ſint, ut quantitatis ſpecie, atque ita in modo loquendi, ſolùm cum iis concordâſſe. Quoad rem ipſam verò ſatis eum expoſuiſſe ſententiam ſuam, locis aliis. Ait enim 8. *Met. cap.* 3. *t.* 10. Aut numerus unum non eſt, ſed velut cumulus, aut ſi ſic dicendum eſt, quidnam illud ſit, quod ipſum efficit unum ex multis. Et 3. *Phyſ. cap.* 7 *t.* 68. Numerus eſt una quantáve quædam. Et rurſus 10. *Metaph. c.* 9. *t.* 20. Numerus eſt multa una. Ita *Fonſeca* 5. *Metaph. c.* 13. *q.* 4. *ſ.* 5.

78 *Solvuntur.*

Aliter reſpondet *Suarez diſp.* 41. *ſ. in.* 20. ubi exiſtimat: ad coordinationem prædicamentalem non requiri in omnibus entibus exactiſſimam unitatem, quam à parte rei, & per ſe habeant. Et proinde, cùm qualemcunque unitatem etiam numerus habeat (binarius enim, verbi gratiâ, non eſt binarii,) ideò *Ariſtotelem* ſub quantitate, diſcretam quantitatem retinuiſſe.

Platonem autem *Fonſeca*, *ubi ſuprà*, ait: per numerum intellexiſſe rerum ſenſibilium eſſentias, quas ponebat à ſenſilibus ſeparatas: Et addit: frequenter eum ſolere per numeros intelligere res numeratas, ſeu numerum numeratum, qui eſt rebus applicatus.

79

Ad *ſecundum* reſpondeo: ſi rigoroſè loquamur, definitionem quantitatis non convenire numero, idque ob multas cauſas. Nam *primò* in illa definitione dicitur, quod quantitas ſit accidens. Accidens autem eſt ens. At numerus non eſt ens, ſed entia, per ea quæ dicta ſunt, quod numerus non ſit aliquid per ſe unum. *Deinde* Numerus quodnam ens extendit? Ita enim definitur quantitas, *ò qua ens ſit extenſum*. Certè numerus quam extenſionem dicit, non ea reperitur in ente, ſed entibus. Quantitas numeralis non convenit homini aut lapidi, ſed hominibus & lapidibus. Eſt enim numerus plurium unorum collectio, ut *Ariſtoteles* ait, *lib.* 10. *Met. cap.* 3. *Denique*, propriè loquendo, numero non convenit extendere rem, ſed multiplicare. multiplicatio autem illa ſolùm per κατὰ χρῆσιν eſt extenſio, & vulgò ita numerari ſolet: qua de cauſa etiam quantitas diſcreta imitatur rationem, ut ſub ea contineri poſſit quodammodo.

80 *An definitio quantitatis conveniat numero?*

Ad *tertium* de proprietatibus quantitatis: *Reſp.* eas ad quantitatem diſcretam ſuo modo applicari poſſe. Nam & hoc intendo, quod quantitas illa diſcreta ſuo modo ſub quantitate contineri poſſit & debeat. Nihilominus eſt aliqua diverſitas in applicatione iſtarum proprietatum, ad quantitatem continuam, & ad quantitatem diſcretam.

81 *Numeroan conveniant proprietates quantitatis?*

Nam primò, quantitas continua eſt diviſibilis, per realem ſeparationem partis à parte. Diviſibilitas autem quæ ſecundùm numerum ſumitur, eſt per ſeparationem mentis: quatenus ſcilicet mens non vult unam unitatem aliis connumerare.

Deinde æqualitas & inæqualitas inter numeros, non eſt vera relatio, ſed prout collectio, vel multitudo unitatum eſt major vel minor, vel tanta, quanta in collectione alia, cenſetur etiam æqualitas vel inæqualitas. In quantitate autem per intrinſecam terminorum deſignationem, eſt illa æqualitas & inæqualitas.

Idémque tertiò eſt de finitate & infinitate. Quantitati continuæ conveniunt iſta attributa per intrinſecam terminorum deſignationem, & quia in re ipſa ſuis extremis clauditur finita quantitas, ſervátque in omni ſtatu ſuam unitatem. Numerus autem,

autem ut finitus dicatur, non requirit unitatem realem, ſed ſolùm definitam unitatum multitudinem.

Denique ratio menſuræ, verè quidem & primò, convenit numero: ſed menſura quid dicitur, in quantum ab intellectu aſſumitur, ut medium, cognoſcendi alterius quantitatem. Hinc igitur non poteſt abſolutè ſumi indicium, quòd quantitas diſcreta rigorosè ſit quantitas, vel quantitatis ſpecies.

TITULUS VI.
De attributis quantitatis.

82 Attributa quantitatis varia ſunt: veluti, quòd ſecundùm eam dantur rerum diviſibilitas, finitas, infinitas; æqualitas, inæqualitas; quod ea eſt menſura alterius quantitatis, &c. ſed ea nunc ſolùm perſequar attributa, quæ *Ariſtoteles* ei attribuit *lib. Categ. cap. 6.* Sunt autem ibi tria, quæ ordine conſidero.

ARTICULUS I.
Quantitati nihil eſt contrarium.

83 Ita docet *Ariſtoteles lib. Categ. cap. 6. §. 18.* Soléntque id frequenter Interpretes confirmare inde, quia quantitatis nulla ſit actio. Contrarietas autem conſiſtit in adverſaria actione & paſſione. Deinde aiunt, contraria dici, quæ ab eodem ſubjecto ſe expellunt: Unde inferunt, quod quæcunque contraria ſunt, eam vim expellendi habere debeant, & eſſe in ſubjecto. At quantitati non convenit vis expulſiva, & potius ipſa ſubjectum eſt contrariorum, quàm ut alii contrarietur. *Ramus* tamen oppugnat hac in parte *Ariſtotelem* dicens, quantitati poſſe aliquid eſſe contrarium, *l. 4. Schol. Dial. cap. 7.*

84 *Quatenus quantitati detur aliquid contrariũ.*

Ut igitur veritas utrinque conſtet, ſciendum eſt: contrarium multipliciter dici. *Primò* vox contrariorum ſumitur Logicè. Dicuntúrque tum contraria, quæ ſub eodem genere abſolutè & maximè diſtant. Τὰ ἐν τῷ αὐτῷ γένει, πλεῖστον ἀλλήλων ἀφεστῶτα, ut *Galenus* definit, *lib. 1. de opt. ſent.* & conſonat *Ariſtoteles* 10. *Metaph. cap. 4. Cicero* & *Ramus* ea *adverſa* vocant. Hoc modo certum eſt, quantitati eſſe aliquid contrarium, Logicè, *inquam*, ſumendo vocem contrarii. Nam in Geometria hæ quantitatis ſpecies, curvilineum & rectilineum, rectangulum & obliquangulum non opponuntur, niſi hac ſpecie oppoſitionis. Sed de his in Logicis egi, *c. 17. Topic. num. 29.*

85 Deinde apud Phyſicos contraria dicuntur quandoque, quæ inter ſe aliquam diſtantiam habent, ut inter ea poſſit eſſe aliqua mutatio, tranſeundo ab hoc ad illud. Hòc modo *Ariſtoteles lib. 5. Phyſic.* ſæpè ait: motum omnem eſſe inter contraria. Ergo & augmentatio eſt inter contraria. At augmentatio, pro utroque termino, habet quantitatem. Ergo quantitas ad quantitatem eſt contraria. Eſt, *inquam*, quantitas quantitati contraria, quatenus contrarietas, ut dictum eſt, quamvis conirariantium diſtantiam ſignificat. Utique enim quantitas parva & magna diſtant. Confer *Rerer. lib. 14. de variet. & diviſ. motus, cap. 1, 2. pag 731, 733. 735.*

86 Denique (quod ad præſens attinet, nam aliâs plures ſunt ſignificationes) contraria apud Phyſicos dicuntur, quæ ad invicem agunt & patiuntur, & ſic ſunt corruptiva ad invicem, ut *Ariſtoteles* definit 10, *Metaph. cap. 4.* Et *Suarez* de Phyſica contrarietate interpretatur *diſp. 45. Metaph.* Ubi cùm propoſuiſſet iſtam contra-

riorum

riorum definitionem, de mutuo expulsu, *sect. 2. num. 2.* tamen subjicit, *sect. 3. n. 8.* se de Physica contrarietate loqui. Estque juxta hanc significationem quantitati nihil contrarium. Nam quantitatis nulla est Physica actio, ut suprà probatum est hoc *lib. cap. 6. tit. 4. art. 1. punct. 1.* Estque ad hunc sensum *Arist. loco superius citato* explicandus.

ARTICULUS II.

Quantum non recipit intensionem & remissionem. Seu: *Quantitas non suscipit magis & minus.*

Secundum attributum Quantitatis apud *Aristotelem lib. Categ. cap. 6. §. 25.* est, 87
quod quantitas non suscipit intensionem & remissionem, *Ramus lib. 4. Schol. Dial. cap. 7.* hanc sententiam oppugnat, sed facile ejus veritas obtinetur, si termini rectè intelligantur. Igitur intensio est ejusdem formæ, vel attributi fortior & firmior radicatio in eodem subjecto, vel est plurium graduum ejusdem attributi unitio ad idem subjectum, vel eandem subjecti partem. Solétque illa intensio significari per *magis* convenire, vel *magis suscipere.* Ita colligi solet ex *Aristotele 8. Metaph. & lib. 1 de generat.* Inde in oppositum, quid remissio sit, facilè apparet.

Atque si in hac proprietate, & rigore verborum, loquamur de intensione & re- 88
missione: tum quantitati ea non possunt convenire. Nam si quantitas posset intendi, tum id maximè esset in denso, ubi videtur quantitas unitior esse, quàm in tenui. At id non est. Ergo simpliciter non potest intendi quantitas. Consequentia firma est. Nam si quid ei non inest, cui magis videtur inesse, nec illi inerit, cui minùs videtur inesse, per *Aristot. 2. Top. cap. 10. §. 4.* Assumptio autem patet. Quia si densum esset magis quantum, quàm tenue: tum etiam esset magis impenetrabile, quàm tenue. Impenetrabilitas enim est proximus effectus quantitatis. Inde necessariò quantitati proportionatur. At impenetrabilitas non magis convenit denso, quàm tenui. Tenue enim æquè secum non patitur alterius dimensiones, ac densum. Quod autem tenue facilius perrumpitur, aut scinditur ab extrinseco corpore, id non est ob quantitatem vel penetrabilitatem secundùm magis & minùs dictam, sed ex propria ratione densitatis & tenuitatis, quæ qualitates sunt. Quantitas autem ut sic, æquè in utroque præstat impenetrabilitatem. Et confirmatur: quòd attributum intensius, ad significandam quantitatem perfectionis, solet dici majus remissiori. Ita enim dicimus majorem & minorem calorem. At densum post condensationem rei tenuis simpliciter dicitur non majus tenui, sed eò minus. Densum igitur non constituitur per intensionem quantitatis.

Atque ita apparet: minùs benè philosophari *Fonsecam l. 5. Met. c. 28. q. 19. s. 4.* 89
ad secundum, dum disputans, quòd proprietates aliquæ suscipiant magis & minus, probat id inde: quia extensum etiam sit proprietas substantiæ corporeæ, & tamen dicatur secundùm magis & minus. *Non*, inquit, *illo modo, quo corpora additione novæ materiæ, quantitatisque accrescunt, & detractione decrescunt: verùm illo, quo eadem quantitas sit major vel minor, cùm in rarefactione majorem locum occupat, in condensatione minorem.*

Posito igitur: quòd quantitas, rigorosè loquendo, non suscipiat magis & mi- 90
nus, quod *Aristoteles* dixit: nihilominus tres modi sunt, secundùm quos potest ei convenire intensio & remissio.

Primus

Tribus modis poteſt quantitati tribui intenſio & remiſſio.

Primus modus eſt: ſi voces *magis* & *minus* (his enim ſolet circumſcribi intenſio & remiſſio) latè ſumuntur. Solent enim iſtæ voces aliquando adeò latè ſumi, ut omnis comparata diverſitas per eas ſignificetur: ad quem modum Grammatici, omnem comparativum, quem vocant, aut etiam defectum comparativi, ſolent ſignificare per voces illas, etiam ubi intenſio & remiſſio propriè dicta eſſe non poteſt. Et hoc modo quantitati etiam accommodari eæ voces poſſunt; dicimus enim magis longum, & maximè longum. Quod tamen ibi vox *magis* impropriè ſumatur, apparet: quia *magis* alioquin non eſt idem quod *majus*, ut ex variis differentiis appareret, quas inter ea ponit *Armand. de Bello Viſu, lib. 2. term. cap. 260.* Magis tamen longum nihil aliud eſt, dicitúrque non alio ſenſu, quàm habent majorem longitudinem: & magis latum idem eſt, ac habens majorem latitudinem, & ſic in cæteris.

91 *Secundus modus*, quo quantitas poteſt dici intendi, eſt, ſi vox intenſionis ſumatur per ſimilitudinem. Solent, enim res eorum, quibus ſimiles ſunt, nomina accipere. Sic igitur rarefactio ſolet dici intenſio quantitatis, ex *Thom. 1, 2. quæſt. 24. artic. 5. ad primum.* Eſt, *inquam*, rarefactio intenſio, ſolùm ſecundùm ſimilitudinem. Sicut enim intenſio fit ſine additione novæ rei: ita & rarefactio. Ita *Thomam* etiam interpretatur *Soncinas 8. Metaph. q. 27. ad primum.*

Tertiò: Suſcipere magis & minùs aliquando ſignificat qualemcunque ſtatûs mutationem. Hoc modo terminus cujuſque motus ſuſcipit magis & minùs, ut *Ariſtoteles* paſſim docet. Suſcipit autem terminus motus magis & minùs, ſeu id ſit per intenſionem propriè dictam, ſeu extenſionem, ſeu majorem vel minorem ad locum appropinquationem, ut explicat *Perer. lib. 14. de ſpec. motus, cap. 3. ad ſecundum.* Porrò ſpecies motûs ſunt argumentatio & diminutio, terminantúrque illi motus intra quantitatem. Ergò quantitati etiam hactenus convenit ſuſcipere magis & minùs.

ARTICULUS III.

Maximè proprium eſt quantitati, dici æquale & inæquale.

92 Hoc tertium eſt quantitatis attributum, quod *Ariſtoteles* proponit *l. Categ. cap. 6. §. 21.* Sunt autem ad illius intelligentiam aliqua notanda.

Primò dicitur: quod hoc ſit *maximè proprium quantitati.* Unde ſicut in aliis proprietatibus eſt, ut quæ ſunt maximè propria huic, ſecundariò, & per communicationem conveniant entibus aliis. Ita etiam eſt de æqualitate & inæqualitate. Quantitas, *inquam*, primò eſt æqualis vel inæqualis, per communicationem tamen ad ſubjectum ſuum etiam ſubſtantiæ dicuntur æquales & inæquales, quibus tamen hoc convenit, quia quantæ ſunt. Ergo quantitati convenit illa æqualitas & inæqualitas primò. Ergò hoc ipſo quantitati, ea maximè propria ſunt.

Deinde: Quantitatis vox ambiguè dicitur, & à propriè dicta quantitate ſolet vox ea tranſſumi ad quantitatem perfectionis, quæ Metaphoricè, & per ſimilitudinem dicitur quantitas. Ad hunc igitur modum etiam æqualitas & inæqualitas primò intelliguntur de adæquatione, vel inadæquatione quantitatis (modi) unius ad quantitatem alterius. Deinceps tamen ampliantur & extenduntur illi termini ad æqualitatem & inæqualitatem, quæ eſt in perfectione & virtute, quomodo diverſas ſubſtantias dicimus calore, doctrinâ, robore, æquales vel inæquales. Proinde: cùm æqualitas & inæqualitas dicuntur *maximè propria quantitati*, intelliguntur illi

illi termini juxtà propriam significationem, & primam sui impositionem. Nam secus, juxta ea, quæ dicta sunt, æqualitas & inæqualitas etiam reperiuntur extra quantitatem.

Denique æqualitas & inæqualitas hîc non intelliguntur ut actuales, sed de posse. Nam si daretur corpus unum, illud revera quantum esset. Ergo & haberet id quod est quanto maximè proprium, hoc est, esset æquale vel inæquale. Et tamen juxta factam hypothesin id non posset esse actu & de facto. Nam æquale & inæquale *alteri* tale est. Sermo autem est de corpore (si ita in mundo daretur) unico. Hîc igitur est maximè proprium quantitatis, ut res secundùm eam *possint* esse æquales vel inæquales. Aliorum attributorum considerationem dimitto.

Caput. VIII.

DE QUALITATE.

1. *Hactenus fuit de* quantitate, *tanquam primo accidentis genere: sequitur de* qualitate.

2. *Qualitas est accidens, à quo substantia dicitur qualis.*

3. *Ejus species sunt quatuor:* Habitus, potentia naturalis, qualitas patibilis, & figura.

4. Habitus *est qualitas, juvans aliquam naturalem potentiam ad actum suum.*

5. *Habitus I. dividitur in virtutem & vitium.*

6. *Virtus est habitus, juvans potentiam naturalem ad actum bonum, ut liberalitas.*

7. *Vitium est habitus, juvans potentiam naturalem ad actum malum, ut prodigalitas.*

8. *II. Habitus est infusus vel acquisitus.*

9. *Habitus infusus est, qui ex natura sua non est producibilis, nisi per actionem extraneam agentis: Tales habitus sunt* fides, spes, charitas, peccatum originale.

10. *Habitus acquisitus est, qui aptus est produci per operationem propriam possidentis eum.*

11. *III. Habitus est speculativus vel practicus.*

12. *Habitus speculativus est, qui ultimò refertur ad subjecti cognitionem.*

13. *Habitus practicus est, qui ultimò refertur ad operationem, vel opus.*

14. *IV. Habitus (acquisitus) est vel moralis vel intellectualis.*

15. *Habitus moralis est, qui juvat voluntatem ad actus suos, quò pertinet fortitudo, temperantia, justitia, &c. & vitia istis opposita.*

16. *Habitus intellectivus est, qui juvat intellectum ad actus suos, quales sunt* intelligentia, scientia, sa pientia, prudentia, & ars.

17. Potentia naturalis *est qualitas à natura sua primò ordinata ad id, ut sit principium alicujus actus. Huc pertinent potentia tum manifesta, tum occulta, communes vel propria, sive peculiares. Excellunt autem inter alias potentia animæ.*

18. Qualitas patibilis *est qualitas ab intra (hoc est, non in ordine ad actus) perficiens substantiam. Huc pertinet tum affectus animæ: ut* lætitia, tristitia, *& similes: tum qualitates corporis, veluti quæ diversis sensibus objiciuntur ; ut* lux, color, sonus, odor, sapor, calor, trigus, humiditas, siccitas, *quæque ab istis oriuntur.*

19. Figura *est qualitas modificans terminos quantitatis, ut* rotunditas, oblongitas, &c.

20. *Ex his multa sunt, quæ in particulari distinctiùs considerando remittuntur ad Philosophiam inferiorem, partim speculativam, partim practicam.*

COMMENTARIUS.

1 Quia qualitatis doctrina majori merito ad Metaphysicam pertinet, quàm quantitatis, ideò prolixiùs de istis agendum est ; præsertim cùm ex se etiam latioris sit amplitudinis, quàm quantitas.

Summatim autem agendum est nunc *primò*, de nomine qualitatis. *Deinde*, ejus definitione. *Tertiò*, de ejus distributione. *Quartò*, de habitu in genere. *Tum quintò*, de divisione habitûs in virtutem & vitium : In habitum acquisitum & infusum: in speculativum & practicum : in moralem & intellectualem. *Sextò*, de potentiis naturalibus *Septimò*, de qualitate patibili. *Octavò*, de figura. Et *denique* de aliquibus attributis qualitatum, quorum *Aristoteles* mentionem fecit *in Categ.* c. 8.

TITULUS I.

De voce qualis *&* qualitatis.

2 *Aristoteles* ποῖον dicit, & *quale*, sed Interpp. posteriores sequuti Ciceronem, *qualitatem* vocarunt, nomine abstractivo. *Cicero* enim se primum qualitatem dixisse ait, *lib. 1. qq. Acad. ad Varronem*, ut refert *Scalig. de caus. ling. Lat. cap.* 70. Et id quidem satis commodè. Nam abstractiva vocabula aptiora sunt in accidentibus, ad indicandas essentias, quàm concretiva.

Ambiguitas vocis exponitur.

3 Porrò vox *qualis* & *qualitatis* ambiguè dicuntur, ut docet *Aristoteles* 5. *Metaph. cap.* 4. *Thom.* 1, 2. *quæst.* 49. *art.* 2. *Zabarel.* 1. *post. t.* 149. *p.* 912. *Scal. exerc.* 307. *sect.* 28. *Titelm. l.* 1. *Dial. consid. c.* 18 *Scaynus in lib. prædic. p.* 129. Commentatores

tatores *in Hiſp. tract.* 3. *capul. Logic. fol.* 135. *fac.* 2. *Armand. de Bello Viſu tract.* 1. *cap.* 5. *& tract.* 2. *c* 66. comprehendam ſummatim.

Igitur *quale* 1. ſumitur ſubſtantialiter ſive eſſentialiter. Sic differentiæ ſubſtantiales dicuntur dici *in quale*, apud *Porph. in Iſagog. cap.* 3. §. 17. Et rurſus *Ariſtoteles lib. Categ. cap.* 5. §. 16. ait: Subſtantias ſecundas *in quale* prædicari, non autem, ut ibi addit, ſimpliciter in *quale*, ſicut album, ſed in quale *quid*, hoc eſt, in quale quidditativum, vel eſſentiam ſignificans: Et ad hunc modum formæ etiam qualitates vocantur, apud *Ariſtot.* 4. *Metaph. cap.* 5. Sicut enim illud, quo determinatur potentia ſubjecti, vocatur *qualitas* accidentalis: ita illud quo determinatur potentia materiæ, vocatur qualitas ſubſtantialis. Vide *Armand. de Bello Viſu tract.* 2. *cap.* 66.

Deinde *quale* opponitur *quidditativo*: Hoc modo prædicationes aliæ dicuntur eſſe *in quid*, aliæ *in quale*, ubi prædicata in quale, ſunt omnia iſta, quæ non ſunt eſſentialia, ſed accidentalia. Ita igitur agere aliquid, eſſe tantum vel quantum, &c. etiam ſunt denominationes in quale, & non in quid. Atque ita apparet: neutram ſignificationem huc facere. Non primam, quia ſecundùm eſſentiam ſubſtantiæ dant denominationem *qualis*. At qualitas nunc ſubſtantiæ opponitur. Non etiam ſecundam. Nam nunc qualitas diſtinguitur contra alia accidentium genera, & non opponitur adæquatè ad ſubſtantiam. *Tertia* igitur & à prioribus diſtincta eſt ſignificatio, cùm qualitas peculiare genus accidẽtis ſignificat. Unde quod ſic qualitas eſt, debet non in quid, ſed in quale eſt prædicari, hoc eſt, accidentaliter. Deinde debet prædicari in quale eſt (ſpeciatim ſumendo vocem) hoc eſt, non ad quantum eſt? vel quid agit? vel quid patitur? & ſic in cæteris. 4

TITULUS II.

De Definitione & quidditate qualitatis.

ARTICULUS I.

In quo examinantur definitiones aliorum.

Qualitas variè definiri ſolet: *Thom.* 1. 2. *q.* 49. *art.* 2. qualitatem ſic definit: *Qualitas eſt modus ſubſtantiæ determinans illius potentiam accidentalem.* Sed hæc definitio bona non eſt. Aut igitur vox *modi* accipitur hic ſpecialiter, prout *modus* contra ens diſtinguitur, ut aliud ſit ens, aliud modus entis: Aut modus ſignificat omne id, quod aliud quomodolibet afficit vel modificat, ſive id aliâs ſpeciatim loquendo ſit modus entis, ſive ens, prout hæc in voce modi ambiguitas explicata eſt ſuprà, *lib.* 1. *c.* 8. *num.* 65. Si primum: Mala eſt definitio, quia è qualitatibus ſola figura eſt modus, ſtrictè vocem modi ſumendo. Sin poſtremum dicatur: mala definitio, quia convenit omnibus accidentibus, omnia enim accidentia determinant potentiam accidentalem ſubſtantiæ. Atque ita ex primo capite definitio eſt anguſtior, ex poſteriori latior. 5 *Definitio* Thomæ.

Colleg. Conimbr. ad lib. Categ. c. 8. *q.* 1. *art.* 1. *Qualitas*, inquit, *eſt ens complens & perficiens ſubſtantiam creatam in eſſendo vel operando.* Et *Suarez diſp.* 42. *Met. ſ.* 1. *n.* 5. *Qualitas*, inquit, *eſt accidens abſolutum adjunctum ſubſtantiæ creatæ ad complementum perfectionis ejus, tam in exiſtendo, quàm in agendo.* Hæc definitio ſimiliter mala eſt. Aut enim illæ particulæ: *In eſſendo vel operando*, intelliguntur conjunctim, ſive copulativè, aut diſjunctivè. Hoc quidem modo, ut quod alterutrum 6 Suarez & Conimbricenſium.

illorum præſtat, dicatur qualitas. Illo verò modo, ut intelligatur id ſolùm eſſe qualitas, quod utrumq; facit, h.e. quod perficit ſubſtantiam in eſſe & operari. Utroq; tamen modo vitioſa eſt definitio. Nam ſi qualitas ſit, diviſim loquendo, quod ſubſtantiam perficit, vel in agendo *vel* in eſſendo: ſic etiam locus, tempus, &c. erunt qualitates, quæ in exiſtendo ſubſtantiam perficiunt: Item actio, quia ipſa forma eſt, unde ſubſtantia agens denominatur. Sin verò qualitas ſit demum, quæ utrumque præſtet, tùm multæ qualitates non erunt qualitates. Multæ enim qualitates nullam actionem exercent: veluti ex habitibus ſanitas, ſi ea ſit habitus; ex potentiis naturalibus, potentiæ paſſivæ; plurimæ ex qualitatibus patibilibus; quæ ipſæ in univerſum, ſi quid operentur, eſt id ſecundariò ſolùm, & quaſi eventualiter. Ac denique etiam figura, quippe quæ activa non eſt, non erit qualitas. Fuit autem ea de re pleniùs ſuprà *cap. 6. tit. 4. art. 3. punct. 1.*

7 Alberti. *Albertus* docet: alia accidentium genera data eſſe ad hoc, ut addant peculiarem aliquem modum ſubſtantiæ. Alia autem data eſſe, ad ulteriorem perfectionem. Et ſub hoc genere ponit qualitates, aliis accidentibus remiſſis ad prius genus. Ac, hinc in prædicamentis, c. 1. definit qualitatem, quod ſit *accidens perficiens ſubſtantiam.* Sed hypotheſis *Alberti* lubrica eſt, inde, quòd maxima ſubſtantiarum perfectio eſt *operari*: dicúntque adeò minorem perfectionem qualitates, quàm operationes, quia unaquæque potentia (qualitas) eſt propter operationem ſuam tanquam finem. Confer *Ariſt. l. 2. de cælo, c. 3. t. 17.* Et aliunde etiam confirmatur falſitas ejuſdem hypotheſeos: quod omne ens eſt perfectum quid, ut ſuprà diſputatum eſt, *l. 1. c. 11. num. 51.* Ergo quicquid addit ſubſtantiæ entitatem, addit & perfectionem. Ergo omnæ accidens perficit ſubſtantiam.

ARTICULUS II.

In quo proponitur & explicatur definitio propria.

8 *Explicatur propria definitio.* Dimiſſis igitur iſtis definitionibus accepto vulgarem illam: qua qualitas definitur, quòd ſit *accidens, à quo ſubſtantia denominatur qualis.* Sumitur ea ex *Ariſtot. lib. Categ. c. 8.* Et accidens quidem hîc eſt, quaſi genus, quia eſt commune quidditivum prædicatum qualitatis. Revera tamen genus non eſt, quia prædicamenta ſunt primò diverſa. Non igitur conveniunt in ullo aliquo attributo, quod verè habeat rationem generis.

9 In differentia autem quam hæc habet definitio, duo inſinuantur: *primò*, quod qualitas definitur per habitudinem ad ſubſtantiam. Rectè quidem: quia omne accidens involvit tranſcendentalem reſpectum ad ſubſtantiam, ex quo etiam inhærentia & entia entis dicuntur. Quanquam autem aliquæ qualitates proximè recipiuntur in accidentibus, veluti figura in quantitate, item habitus in potentiis naturalibus, ut ſuperiùs diſputavi *lib. 1. cap. 23.* Abſolutè tamen ſubſtantia eſt ſubjectum denominationis, in ordine etiam ad iſtas qualitates, ut per reſpectum ad eam accidentia, & in ſpecie qualitates ſint definienda. Accidentium enim non ſunt accidentia, niſi cum ſubjecto eidem (ſcilicet ſubſtantiæ) accidant, per *Ariſt. lib. 4. Met. t. 13. 14.*

10 Alterum, quod loco differentiæ inſinuatur, eſt denominatio *qualis.* Nec id incongruè, quia concreta ſunt formæ abſtractorum. Hactenus igitur dum *qualitas* per *quale* definitur, definitur ea per effectum formalem. Sumenda autem eſt vox *qualis* in ea ſpecialitate, quæ priori articulo tacta eſt.

Hîc

Hîc autem id eſt diligenter obſervandum: cùm dicimus ſubſtantiam à qualitate qualem denominari: non tamen id ſemper eſſe uno & eodem modo. Igitur 1. obſervandum eſt, quòd aliquæ qualitates ſimpliciter denominent ſubſtantiam qualem: Aliæ autem id faciunt ſolùm ſecundùm quid, & cùm addito. 11 *Qualitates non denominant eodem modo ſubjectum quale.*

Igitur ut qualitas aliqua ſimpliciter denominet ſuum ſubjectum quale, tria requiri aiunt: *primò*, ut aliqua qualitas inſit ſatis *intensè*, hoc eſt, ultra medium. Ita igitur non denominamus aliquid calidum, ſi habeat duos gradus caloris, quatuor autem habeat frigoris gradus: ſed tum denominatur frigidum. *II.* Ut qualitas inſit ſatis *extensè*, hoc eſt, pro majori parte ſubjecti. Ita Æthiopem non vocamus album, ex albedine dentium, quia plures partes nigræ ſunt in Æthiope. Excipiunt tamen hîc eas qualitates, quæ determinatè poſtulant peculiarem aliquam totius partem. Ita enim *criſpus* vocatur à ſola criſpitudine, quæ eſt in capite, Criſpitudo enim non poſtulat, ut ſit alibi quàm in crinibus. *III.* Ea qualitas debet eſſe ſatis *protensè*, hoc eſt, pro notabili aliqua differentia temporis: unde hominem alioquin pallidum, cùm deſcribimus, non dicimus eſſe rubicundum, ſi fortaſſe aliquando ruborem concipiat per verecundiam, vel ſi aſtet igni, aut incaleſcat vino. Eſt autem id ſolùm tunc, ſi alioquin qualitas talis diutiùs durare poſſit. Nam ſonus, etſi citò tranſeat, tamen denominat ſubjectum ſonans, quia non habet alium eſſendi modum, quàm eum qui ſit ſubitò tranſiens. Atque ita qualitates, quæ inſunt quidem, non tamen ſatis intensè, vel ſatis extensè, vel ſatis protensè, denominant quidem ſubjectum quale; non tamen niſi ſecundùm quid, ut ex dictis haberi poteſt. Vide *Comment. in Hiſp. tract. 3. copul. log. fol. 140. fac. 1.* Et poſt eos *Colleg. Conimbr. ad lib. Categ. cap. 8.*

Deinde obſervandum eſt: quòd qualitates *aliquando* ſubſtantias *quales* denominent à nomine proprio, veluti calidum à calore, frigidum à frigore. *Aliquando* verò denominant ſubjectum nomine communi alióve. Id quod eſt in duobus caſibus: *primò* quidem, ſi non ſit nomen concretum correſpondens abſtracto. Sic virtus qualitas eſt. Huic nomini non correſpondet nomen concretum: Neque enim dicimus virtuoſum, niſi barbarè. Virtus igitur denominat ſubjectum quale, ſub nomine alieno, veluti *ſtudioſi*, alitérve. *Deinde*, id eſt in pleriſque qualitatibus ſpiritualibus, ſive intentionalibus: quales ſunt ſpecies ſenſibiles & intelligibiles: Neque enim ſi oculus recipiat ſpeciem coloris purpurei, ipſe dicitur purpureus. Nec manus eſt aſpera, vel dura, vel tenuis, ſi recipiat ſpeciem aſperæ, duræ, vel tenuis. Nec intellectus eſt ruber, ſi intelligat rem rubram, atque ita in ſe recipiat ſpeciem rei rubræ. Hæ igitur qualitates da[illegible]nominationem ſub nomine communi: veluti ut dicatur ab illis intellectus, [illegible] aliquis informatus, vel actuatus, & quæ ſunt his ſimilia. Dixi autem id [illegible]*teriſque*. Nam lumen in aëre non habet, niſi eſſe ſpirituale. Et tamen ab illius receptione aër illuminatus dicitur, docente *Scoto lib. 2. ſent. diſt. 13. §. ad argumenta.* 12 *Duobus in caſibus accidentia denominant ſubjectum nomine communi.*

ARTICULUS III.

In quo proponuntur & ſolvuntur objectiones contra qualitatis definitionem.

Suarez diſp. 42. Metaph. ſect. 1. n. 1. contra hactenus propoſitam & explicatam definitionem qualitatis duas objectiones proponit. *Prima* eſt, quod hæc definitio æquè 13 *Objectiones Suarezii,*

æquè obscura sit, ac est ipsum definitum. *Altera* est, quòd interdum obscurissimum sit discernere, an per aliquam denominationem res dicatur qualis, nec ne? Veluti cùm homo dicitur amans vel videns. Cùm verò dicitur res sapiens in creatura censetur denominatio qualis, non tamen in creatore. Item, cùm aliqua res dicitur alba vel dealbata? aut quæ potest hujus rei, *inquit*, differentia assignari? Hæ objectiones breviter expediendæ sunt.

14 Ad *primam* igitur respondeo: Negando, quod æquè obscurum sit, esse qualitatem & esse quale. Nobis enim abstracta sunt notiora concretis. Satis autem est, si summa genera, quæ capacia non sunt perfectarum definitionum, definiantur per ea, quæ sunt notiora nobis. Sic *Scal. de caus. Lat. ling. c.* 70. docet, antiquis propterea dictum esse *quale*, & non *qualitatem*, item *pingue*, & non *pinguedinem*: quia ista his sint notiora. Confer *Titelm. lib. 2. consid. Dial. c.* 41.

15 Ad *alteram* particulatim respondeo: Dubium quidem & obscurum est: an amans & videns denominent *quale*? Sed tamen non minùs dubium est: an sint qualitates? aliquibus enim placet: actus immanentes pertinere ad prædicamentum actionis: alii autem eos referunt ad qualitates. Hactenus igitur eadem utriusque est ratio. Ea tamen dere videbitur *seqq. c.* 10.

Deinde: Sapientia in Deo, etsi quoquomodo Deum qualem denominet, tamen non est qualitas, ut nunc de ea loquimur, neque convenit ei definitio nostræ qualitatis. Neque enim illa sapientia est *accidens*, quòd in definitione accidentis, pro ejus genere accipitur: Sapientia autem creata indubiè est qualitas, & dat denominationem qualis.

Tertiò: etsi albedo sit qualitas, & proinde album denominet in quale est: tamen esse dealbatum non est denominatio qualis. Dealbatum enim non dicimus, ex inhærente aliquo, sed ex adjacente corpore albo, veluti calce, vel cretâ, vel corpore alio. Denominatio autem quæ sumitur ab adjacente corpore, non est ad modum qualis, sed ad modum habitûs. Atque sic illæ denominationes dealbati, & similes ab eodem *Suarez* referuntur ad prædicamentum habitûs, *disp.* 39. *Met. sect.* 2. *num.* 3. & Confer *Colleg. Conimb. l. Categ. c.* 9. *quæst.* 3. *art.* 2.

TITULUS III.
De divisione Qualitatis.

16 *Aristoteles lib. Categ. c.* 8. Qualitatem dividit in quatuor species, sub octo nominibus: ubi singula duo unam speciem significant. Nempe sic primò sunt *habitus & dispositio*. Deinde, *naturalis potentia & impotentia*. Tertiò, *qualitas patibilis & passio*: & denique, *forma & figura*. In Theoremate [illegible] dem distributionem proposui quatuor nominibus, *habitûs, potentiæ naturalis, qualitatis patibilis, & figuræ*. Quæ res, ut postea videbitur, eôdem redit.

ARTICULUS. I.
In quo proponitur & refutatur aliorum sententia de divisione Qualitatum.

17 *Timplerus* 5. *Metaph. cap.* 3. *q.* 4. ait non leves subesse rationes, quòd illa distributio non sit amplectenda. Rationes autem ponit has quatuor: *I.* Quia angustior est divisio, cùm ad quatuor illas species haudquaquam possint omnes qualitates revocari,

Timpleri argumenta contra

revocetti, quemadmodum ipse etiam *Aristoteles* innuit: dum inquit: *Fortasse quidam alius modus qualitatis esse videtur, sed hi, quos recensui, sunt verè principales.* *haut divisionem.*

II. Quia membra distributionis inter se non dissentiunt. Nam primum membrum quandoq; coincidit cum secundo, secundum cum tertio, tertium cum quarto. *III.* Quia secundum membrum, quatenus sub se comprehendit impotentiam naturalem, pugnat cum natura distributi: cum nulla potentia propriè sit qualitas, sed vel pura negatio, vel privatio potentiæ. *IV.* Quia nullus est verus ordo inter membra distributionis, sive naturæ, sive doctrinæ: sed qualitates sensibiles confunduntur cum insensilibus, innatæ cum adventitiis. Hæc ille.

Piccolomineus etiam *grad: 2. phil. moral. cap.* 8. Impugnat hanc qualitatum divisionem. *Censeo*, inquit, *dicendum: non quatuor, sed duas tantùm qualitatis species esse. Nam secunda species, quæ est potentia vel impotentia, rejicienda est; quoniam potentia à suo fundamento non distinguitur: propterea, si fundamentum fuerit substantia, quale est fundamentum potentiarum animæ, & primæ materiæ, ea quoque erit substantia: si fuerit qualitas de tertia specie, similiter reducetur ad tertiam speciem illa potentia; Non autem constituet distinctam speciem. Habitus autem & dispositio revera distinctam speciem qualitatis non constituunt, quoniam hæc dupliciter considerantur, vel absolutè, ut habitus & dispositio, & ita ad relationem pertinent, ut in 7. Phys. text. 17. patefecit Aristoteles, vel, ut talis qualitatis habitus, & ita non ut habitus, sed ut talis qualitas est, ad qualitatem pertinebit, quæ si fuerit qualitas de tertia specie qualitatis, ut calor firmus & constans, similiter sanitas ad tertiam speciem qualitatis pertinebit & redigetur. Nam esse difficilè & facilè mobile qualitas non est, sed modus, vel qualitas, vel aliud aliquid, veluti figura* (quibus verbis & figuram ejicit è numero qualitatum, & proinde de facto solum relinquit unam speciem, & proinde qualitas, & qualitas patibilis illi sunt æquipollentia) *& quantitas inest sub effo.* Hactenus *Piccolomineus.* 18 *Argumenta Piccolomunei.*

Nihilominus præsuppositа qualitatum divisio satis bona est: prout constabit ex dicendis, de ejus divisionis sufficientia, & partium distinctione. Ex quibus etiam constabit solutio eorum, quæ *primâ* & *secundâ* objectione à *Timplero* sunt proposita. 19 *Defenditur proposita divisio.*

Ad *tertium* respondeo: Impotentiam nunc non esse nudam carentiam potentiæ: sed impotentia, in prædicamentorum, vel qualitatum distinctione est nihil aliud, quàm potentia ea, quæ difficulter suum actum exercet. Per potentiam enim illam qualitatem *Aristoteles* intelligit, quæ actum suum facilè & benè præstat. Atque ita sine incommodo talis impotentia qualitas dicitur, nec habet naturam repugnantem qualitati. Vide suprà *lib. 1. c. 14 n. 39.* 20 *Impotentia quid nunc sit.*

Ad *quartam* respondeo 1. Ad bonitatem divisionis in species, non est necessarium ut inter eas ordo sit. Quid enim refert, cùm metallum dividitur in aurum, argentum, cuprum, &c. ponatúrne argentum an aurum primo loco. *Deinde*: ordo inter illas species ab *Aristotele* observatus est ordo dignitatis. Nobilissimæ enim qualitates sunt habitus: & deinceps potentiæ naturales: dehinc qualitates patibiles, & tandem figuræ. Quæ autem de sufficientia & distinctione opponuntur commodiùs in sequentibus solventur.

Ad opinionem & argumenta *Piccolominei*, quod attinet, distinctè respondendum est. Igitur 1. quod potentias naturales ejicit è numero qualitatum, nititur falsâ hypothesi, quòd potentiæ non distinguantur à forma, cujus sunt potentiæ, quæ 21 *An potentia naturales rectè*

ponatur in prædicamento qualitatis.

res alibi disputatur, & potissimum in Physicis, quoad facultates animæ. Et admisso, quòd potentiæ habeant realem identitatem cum formis, possent nihilominus illæ poni in prædicamentis qualitatis, ut opinor, sine incommodo. Nam ad prædicamenta non est necessaria, nec supponitur realis distinctio: sed satis est distinctio in modo prædicandi. Unde, quia potentiæ prædicantur, non quidditativè de substantia: idcircò qualitates non incommodè dicuntur. Et confirmatur: quod actio & passio sunt una res, & tamen diversa prædicamenta faciunt. Et hinc ferè in communi Doctores aiunt: non esse sufficiens indicium, quod quantitas & substantia (corporea) realiter differant, quia diversa prædicamenta constituunt. Unde relinquitur: quòd ex hoc modo loquendi possit esse aliquid in prædicamento accidentis, & tamen habere realem identitatem cum substantia.

22 *Habitus sitnè qualitas an relatio?*

II. Quod ait: Habitum esse non qualitatem, sed relationem: falsum est, quia habitus sunt activi & effectivi, hoc est, veros & propriè dictos actus exercent. At actiones non conveniunt relationibus. Et confirmatur: quòd quicquid rationem relationis insinuat in habitu, id sufficienter explicatur per transcendentalem relationem. E. non opus est devenire ad relationem prædicamentalem.

Ab Aristotele *quomodo dicatur relatio?*

Quod autem *Aristoteles* aliquando *habitus* vocat relationes, id (cùm diserte *Arist. lib. Categ. cap.* 8. Habitum referat inter species qualitatis,) vel intelligendum est, dici ab *Aristotele* ad aliorum opinionem, ut *Scotus* vult *quodlib.* 13. vel dicit qualitatibus advenire aliquas relationes, cùm interim essentia illorum sit per modum Qualitatum, ut *Suarez* docet *disp.* 44. *Metaph. sect.* 5. *n.* 11.

Denique etiam non potest subsistere reductio habituum, quam *Piccolomineus* instituit. Nam si habitus, qui adduntur qualitatibus tertiæ speciei qualitatis, sunt in tertia specie qualitatis: Ergo qui adduntur potentiis (quæ ad ipsius opinionem, habent realem identitatem cum substantiis) erunt in prædicamento substantiæ. Imò cùm omnes habitus adduntur naturalibus potentiis, ut deinceps patebit; revera omnes habitus erunt substantiæ: Absurdè.

ARTICULUS II.

De distinctione qualitatum, in ista divisione Qualitatis, in habitum, potentiam naturalem, patibilem qualitatem, & figuram.

23 Timpleri *opinio. Qualis dissensio debeat esse inter partes distributionis?*

Timplerus, ut visum est priori articulo, accusat hanc distinctionem ob nullam partium dissentionem, quia una eadémq; qualitas modò hæc, modò alia qualitas sit.

Sed hæc accusatio frivola est. Nam dissentio, quæ inter partes debet esse in legitima distributione, non est semper in re subsistrata, sive in materia distributionis: sed satis est aliquando, ut partes dissentiant formaliter. Unde illæ distributiones dicuntur fieri in diversos modos vel status, non autem in diversas res. Tale quid est, dividendo ens in idem & diversum; in universale & singulare; causam in procreantem & conservantem; & sic in aliis. Hîc igitur ad dissensionem partium satis est, si, cùm una res est susceptura utrosque status, solùm id sit, cùm alia atque alia ratione modóve. Hoc, *inquam*, ad partium dissentionem in distributione requisitam, satis est. Etsi alia de causa existimem, majorem hic debere esse partium distinctionem. Nam ne quidem secundùm alium atque alium statum existimo qualitatem hujus generis, fieri qualitatem alterius generis.

Ergo

Ergo nunc dico: *Divisionem qualitatis in habitum, potentiam naturalem, qualitatem patibilem, & figuram, non esse distributionem in diversos modos, sed in diversas species.* Ita patet, quia hæc est potissima prædicamentalis distinctio *qualitatis*: Prædicamentales autem distributiones inprimis debent esse in species. Nam prædicamentum est series generum & specierum. 24 *Distributionem banc esse in species.*

Atque hinc infero: *Quod non possit una eademque qualitas modò hujus, modò alterius generis esse, solum sub diverso modo considerandi.* Nam alius atque alius modus non potest variare species. Ita impossibile est, ut quod est piscis, solùm sub alio considerandi modo sit avis, vel bos, vel aliud è genere bestiarum: Et sic est in speciebus aliis. Et patet: quia alietas in modo alio atque alio, est solùm differentia accidentalis. Inter species autem est differentia essentialis. Unde non definit aliquid esse in hac specie, nisi per desitionem prioris essentiæ. Nec incipit esse in specie alia, nisi per acquisitionem alterius essentiæ. Differit *Toler. ad lib. Categ. c. q. 1. fol. 85. col. 1.* 25 *Non potest una qualitas esse sub diversis speciebus.*

Id solet *objici*: quod *Aristoteles lib. Categ. c. 8. §. 4.* ad primam speciem qualitatis retulit calorem & frigus: quæ tamen etiam sunt in tertia specie, hoc est, qualitates patibiles. 26 *Objectio.*

Respondeo 1. *Aristoteles* frequenter *in Categ.* loquitur, ὡς ἐπὶ πλάτει. Unde aliqua eorum, quæ *in cap. 8.* ab *Aristotele* relata sunt ad species qualitatis, in Metaphysicis, ubi accuratiùs rem consideravit, exinde ejecit. *Deinde* videri potest calorem & frigus ab *Aristotele* non referri ad primam speciem qualitatis, sed solùm dispositiones (quæ sunt in illa specie) esse similes calori & frigori, quæ sunt in aqua, & in eo quidem, quod dispositiones facilè mutentur in subjectis, sicut & frigus & calor in aqua facilè acquiritur, & facilè amittitur. Sic enim loquitur *d. l.* Διαθέσεις λέγονται ἃ ὅτιν ἀκίνητα καὶ ταχὺ μεταβάλλοντα: οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης. *Dispositiones dicuntur, quæ sunt facilè mobiles; ut calor & frigus*, ubi particula illa οἷον, non necessariò intelligitur, tanquam proponens exemplum dispositionis: sed potest etiam significare similitudinem, quasi, quæ subjiciuntur, sint similia dispositionibus.

Porrò: Quomodo illæ qualitates distinguantur, dilucidius quidem erit, postquam singulæ pertractatæ fuerint: tamen nunc etiam earum discrimina breviter patent. 27 *Quomodo qualitatum species distinguantur &*

Igitur habitus & potentia naturalis in communi in eo distinguuntur à qualitate patibili & figura, quod illæ qualitates primò destinantur ad actus aliquos, quod non est de reliquis. In eo tamen differunt potentia naturalis & habitus, quòd potentia est principium primum alicujus actus, veluti potentia intelligendi intellectionis. Habitus autem est principium actus, superadditum naturali potentiæ, qui consequenter potentiam naturalem juvat & facilitat ad actum suum, quale quid est scientia vel ars, quibus potentia naturalis intelligendi perficitur, ut dextrè, expeditè, facilè, & sine errore feratur ad actum suum. Discrimen igitur inter istas qualitates hactenus est satis evidens.

Jam porrò qualitates patibiles, & figura in eo primùm conveniunt, quod neutra illorum primò destinatur ad agendum: sed referuntur ad perfectionem subjecti ab intra, hoc est, extra destinationem ad actum aliquem. Unde si quando actus aliquis istas etiam qualitates consequatur, tamen id est secundariâ destinatione, adeò, ut propterea illæ qualitates frustrà non sint, si maximè actibus careant. In hoc igitur utraque illa qualitas à prima & secunda specie qualitatis distinguitur.

Ab invicem autem satis clarè distinguuntur. Nam figura significat qualitatem illam, quæ modificat extrema, vel terminos in in quantitate. Id autem non faciunt qualitates patibiles. Atque ita apparet satis specifica inter qualitates distinctio & repugnantia.

ARTICULUS III.

An divisio qualitatis in istas quatuor species sit sufficiens?

28 Sufficientem ajo istam divisionem: inprimis à posteriori, quia nulla qualitas nominari potest, quæ non contineatur sub aliquâ illarum specierum. Alii tamen speciales modos & rationes sufficientiæ illius designant. Vide *Thom.* 1, 2. *q.* 49. *a.* 1. *Ammon. Simplicium, Toletum Conimbr.* & alios *ad lib. Categ c.* 8. *Suarez disp.* 41. *Met. s.* 5. *Dn. Jacob. Martin. in disp. Metaph. disp.* 22. *q.* 2. Et alii plurimi idem docent.

29 *Via Thom.* Igitur *Thomas* sic procedit: Ait igitur: qualitatem esse modum, sive determinationem subjectum secundùm esse accidentale. Jàm autem determinationem posse accipi, vel in ordine ad ipsam naturam subjecti: vel in ordine ad actionem & passionem, quæ consequuntur principia naturæ, ut sunt materia & forma: vel secundùm quantitatem. Si igitur accipiatur illa determinatio secundùm quantitatem: sic esse figuram, hoc est, quartam speciem qualitatis. Modus autem & determinatio subjecti, secundùm actionem & passionem attenditur in secunda & tertia specie. Et denique modus, ex quo sumitur ratio boni & mali, sive qui determinat subjectum in ordine ad naturam ejus, facit primam speciem qualitatis.

30 *Via Simplicii.* *Simplicius* sic procedit: Qualitates ait esse in duplici differentia: *Quædam* igitur sunt adventitiæ sive acquisitæ, & istæ faciunt *primam speciem*. *Quædam* sunt naturales. Quæ autem naturales sunt, significant vel potentiam, vel actum: si potentiam, sic esse *secundam speciem*. Si actum, tunc id esse bifariàm: vel enim id esse in profundo subjecti, & sic esse *tertiam speciem*: vel in exteriori superficie, & sic esse *quartam speciem*.

31 *Processus Tolet.* *Toletus* sic procedit: Qualitas, *inquit*, est nihil aliud, quàm modus & determinatio ejus, quod est indifferens. Igitur deinceps *primò* res secundùm suum esse, solitariè considerata manet indifferens, ut bene vel male se habeat: & determinatur, quantum ad hoc per qualitates primæ speciei, quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, ut bene vel malè se habeat in se. Manet *præterea* res indifferens, ut possit operari, vel non possit operari. *Tertiò* manet indifferens etiam quantum ad operationes, quæ dicuntur passiones sensûs, quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt, & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei. *Tandem* modificatur res in sua quantitate à figura vel forma. Quantitas enim tenderet in infinitum, nisi à figurâ terminaretur & concluderetur. Nec alius modus intrinsecus in ipso subjecto manet. Nam quod sit in loco, in tempore ad aliud illa sunt ab extrinseco.

32 Alii istas sufficientias aliter tradunt. Quæ singulæ suos nævos habent, & non libenter immoror istis otiosè refellendis. Mihi ratio sufficientiæ ea satis bona est, quæ à posteriori sumitur, quod scilicet nulla qualitas nominari possit, quæ non contineatur sub aliqua illarum specierum.

Proponuntur objectiones.

Sed sunt aliqua, quæ contra sufficientiam illius distributionis objici possunt.

Primò

Primò igitur objiciuntur illa verba *Aristotelis lib. Categ. cap. 8. §. 6. Fortassis*, inquit, *& quidam alius qualitatis modus esse videbitur: sed hi* (loquitur de istis speciebus qualitatis) *sunt, qui maximè de ipsa dicuntur.* Ex quo loco *Timplerus* etiam, ut antea *art. 1.* relatum est, hujus distributionis insufficientiam concludebat. 33

Deinde aiunt: actus immanentes esse qualitates. At quo pertinent? Idem interrogatur de speciebus intelligibilibus. *Denique* dubitatur: quomodo quatuor tantùm sint species qualitatis, cum *Aristoteles* de speciebus qualitatis loquatur sub octo nominibus.

Solutiones.

Ad *primum* horum respondeo: quòd *Aristoteles* istis verbis non ponat plures species qualitatis, sed dubitat solùm, ut indicat particula *fortassis*. Dubitatio autem continet indifferentiam ad affirmationem & negationem. Dubitat autem propterea *Aristoteles*, quia nondum invenerat causam, cur plures esse non possint. Nunc autem ubi tanto tempore non potuit nominari qualitas, quæ sit diversæ speciei ab istis, nulla ratio porrò est, cur de insufficientia illius divisionis dubitemus. 34

Ad *secundum* respondeo: Actus immanentes non esse qualitates, sed actiones, ut suo loco videbitur. 35

De qualitatibus intelligibilibus judicia variant. *Cardanus* ait: eas nec substantiam, nec accidens, adeóque nihil esse. Sed hæc sententia vana est, quia istæ species intelligibiles positivum actum exercent, quod non potest non entibus convenire. Vide contra eum *Scalig. exerc. 307. s. 16. p. 948.* 36 *Species intelligibiles quid sint?*

Admisso autem, quòd istæ species sint entia, nemo non vocat eas qualitates. Sunt enim quasi formæ inhærentes menti, & modificantes eam ad peculiares actus. Sed sub qua specie, inquis, sunt illæ species intelligibiles.

Aliqui eas referunt ad tertiam speciem qualitatis, ut *Goclenius* fecit *in prodrom. Lex. Philosoph. quæst. 31.* Sed nec hæc opinio bona est. Quia sub illa tertia specie ponuntur illæ qualitates, quæ ordinantur primò, solùm ad subjecti perfectionem: Non autem destinantur primò ad operandum, ut prius patuit, *art. 2.* Species autem intelligibiles primò habent officium non aliud, quàm ut destinentur ad agendum, sive ad actuandam potentiam intellectivam ad agendum.

Atque ex hoc statim sequitur: quòd illæ species primè referantur ad primam speciem qualitatis. Id enim, ut ex iisdem patet, nunc in communi vocamus habitum, quod cùm sit principium operandi, non est tamen principium, nisi ut superadditum alicui potentiæ naturali. Utrumque autem convenit speciei intelligibili. Nam *primò* proprium officium illius speciei est, ut sit principium actionis. Hactenus ergo oportet, ut sit vel habitus, vel potentia. *Deinde* illa species est principium alicujus actionis: sed tanquam aliquid superadditum ad naturalem aliquam potentiam. Hactenus ergo non est potentia naturalis, sed habitus. Atque hanc sententiam tenet etiam *Ægid. Rom. lib. 5. Met. c. 14. q. 2. Titelm. l. 2. confid. Log. c. 48.* & *Suarez disp. 42. s. 5. n. 16.* & alii: Et speciatim quidem istas species *Suarez* refert ad habitus infusos, *ibid. s. 13. n. 5.* 37 *Esse habitus.*

De duplicatis nominibus singularum specierum qualitatis statim seorsim videbo.

ARTIC.

ARTICULUS IV.

In qua explicantur duplicata nomina specierum qualitatis ab Aristotele *propositæ.*

38 *Aristoteles*, ut suprà referebam: primam speciem qualitatis nominat *habitum & dispositionem.* Secundam: *potentiam & impotentiam.* Tertiam: *qualitatem passibilem & passionem.* Quartam: *figuram & formam.* Sub quibus octo nominibus aio: solùm quatuor species qualitatis comprehendi, indéque duo vocabula sigillatim adhiberi, ad significandam unam speciem: ídque propterea, quia vel quæ *Aristoteles* distinctè nominat, accidentaliter solùm distinguuntur: vel etiam, si specifica differentia intervenit, quia per commodam abstractionem commune aliquod nomen præscindi potest ab ipsis specificis differentiis, quod quasi rationem generis ad utramque istorum habeat, & sic constituat, in ista abstractione, unam quandam qualitatis speciem. Ita censeo ampliandum, propter varietatem opinionum Doctorum, de distinctione inter *habitum & dispositionem.*

39 *De nomine* habitus & dispositionis.

In prima igitur specie ponitur *dispositio & habitus.* Ubi sub nomine *dispositionis* non intelligitur nunc, in communi omnis illa qualitas, quæ disponit ad aliam ulteriorem formam, quomodo, quæ in materia prærequiruntur ad introductionem formæ, dicuntur dispositiones ad istam formam: sed speciatim nunc dispositiones dicuntur, quæ disponunt subjectum ad recipiendos habitus. Unde dispositiones nunc dicuntur: quæ sunt imperfecti habitus, veluti sunt obedientia, tolerantia, continentia, & similes semivirtutes. Sub nomine autem habituum intelliguntur perfecti habitus, quibus subiectum habituatum est omnino promptum, ad actus suos facilè & bene exercendos.

40 Hoc igitur præmisso apparet: unam qualitatis speciem constitui per dispositionem & habitum, sive essentialiter; sive accidentaliter, ab invicem distinguantur. Si enim accidentaliter solùm distinguuntur, ut aliqui volunt. Ergo ibi non variatur species. Accidentale enim discrimen minus est, quàm ut species variet. Sin verò distinguuntur essentialiter, tum nihilominus conveniunt habitus & dispositio aliquo communi quidditativo prædicato, veluti, quod sint qualitates, secundùm quas bene & male agimus. Et in ea communitate sumi potest habitus, qui ut sic præcisè sumi potest, ab habitu perfecto & imperfecto.

41 *De nomine* potentiæ & impotentiæ.

Secunda species qualitatis significatur per *naturalem potentiam & impotentiam.* Ibi igitur impotentia est nihil aliud, quàm potentia agendi, sed debilis, vel debilitata. Potentia verò naturalis est qualitas ad agendum facilè, ut *Aristoteles* ipse distinguit, *lib. Categ. cap.* 8. At in ratione facilis & difficilis, per se non fundatur plus quàm accidentale discrimen. Atque sic præscindendo & abstrahendo, vocabulum potentiæ, à ratione facilis, sine incommodo apprehendi potest potentia: ut significet omnem illam qualitatem, quæ naturaliter præstat actum aliquem. Atque sic debilis potentia, (quam *Aristoteles impotentiam* vocat) est etiam potentia, in ea generalitate loquendo.

42 *De nomine* passionis & qualitatis patibilis.

Tertia species qualitatis circumscribitur nomine *passibilis qualitatis & passionis.* Passibilis igitur qualitas sic dicitur ea, quæ est diuturna, & permanens quale quid est rubedo in eo, qui est temperamenti sanguinei. Per passionem autem intelligitur qualitas ea, quæ est citò transiens: quale quid est rubedo, orta ex verecundia vel propin-

propinquitatè ad ignem, vel ex morbo aliquo, vel aliunde. Passio igitur & patibilis qualitas non differunt, nisi κατὰ τὸ χρονιώτερον καὶ μονιμώτερον, hoc est, *secundùm majorem vel minorem durabilitatem*. Diuturnior autem duratio, vel minus diuturna, nullam specificam distinctionem infert. Communi autem nomine, sine incommodo, potest *illa species* qualitatis dici *passibilis qualitas:* sed tum præscinditur vox ab illa à speciali significatione, vel conditione, quam habet in oppositione ad passionem. Si displicet vocabulum, quære aliud. Vocant aliqui *afficientem qualitatem.* In nominibus tamen hactenus non admodum litigandum est.

Inter formam deinceps & figuram, quibus exprimitur quarta qualitatis species, nullum est essentiale discrimen, imò nullum prorsus, nisi fortasse in usu vocis. De quo tamen non convenit inter autores : 43 *De nomine* formæ *&* figuræ.

Formam viventis, picti dic esse figuram

Inquiunt aliqui. Sed in ratione modificandæ quantitatis nulla hactenus est essentialis, seu in picto, seu in vivente sit.

Aliqui per formam intelligunt modificationem quantitatis, prout est à parte rei in corpore naturali: per figuram autem intelligunt eandem quantitatis modificationem, si sumatur sub abstractione Mathematica. Sed tamen nec sic est essentialis diversitas: Aliâs enim etiam quantitas faceret duas species, in quantum ea sumitur, ut hærens in re naturali, & ut abstracta à materia sensili. Simpliciter abstractio, hoc est, peculiaris quidam actus intelligendi, non variat rerum essentias.

Nunc specialiùs videndum est de singulis speciebus qualitatum, inter quas primò erit habitus.

TITULUS IV.

De Habitu in genere.

Generalis habituum doctrina in pluribus partibus consistit. Atque ita *primò* agendum est de nomine habitûs & dispositionis. *Secundò*, de essentia & definitione habitus. *Tertiò*, de subjecto habituum. *Quartò*, de eorundem causa. *Quintò*, de actibus qui ab ipsis fiunt. Et *Sextò*, de augmento habituum. Et *denique*, de eorum corruptione & diminutione. His expositis constabit de generali natura habituum. 44

ARTICULUS I.

De voce habitus & dispositionis.

Utrumque hoc vocabulum hic declarandum est, quia istis conjunctim explicat *Aristoteles* primam speciem qualitatis, ut dictum est in præcedentibus. 45

Porrò: vox *habitus* ambigua est, ut ipse *Aristoteles* docet, *lib. Categ. cap.* 15. *& lib.* 5. *Metaph. cap.* 20. 23. Ubi frequenter idem etiam fit ab Interpp. Summatim igitur habitus 1. sumi potest adjectivè. Estque enim habitus id omne, quod à substantia habetur. Sic omne ens habet essentiam. Ergo essentia est ab omni ente habita. Et sic in aliis. Congruitq; hæc significatio vocis ad ejus impositionem. Habitus enim ab habendo dicitur, apud *August. lib.* 83. *qq. q.* 73. Confer *Thom.* 1. *p. q.* 49. *art.* 1. *II.* Habitus apud Medicos frequenter significat peculiarem constitutionem corporis, sive struem aliquam, vel compositionem, ut *Hippocrates* loquitur, & refert *Galenus in Hippocrat. lib. de morb. acut. controver.* 2. *p.* 47. *III.* In oppositorum doctrina, habitus opponitur privationi. Et hoc modo omnis forma subjecto naturaliter *Variæ significationes in voce* habitus.

naturaliter debita dicitur habitus, ſicut carentia illius dicitur privatio. Sic videre eſt habitus in animali: cœcitas autem eſt privatio. *IV.* Habitus conſtituit peculiare prædicamentum, & ſignificat extranei corporis adjacentiam. Hoc modo eſſe veſtitum vel armatum, vel tunicatum ſunt habitus. *V.* Significat habitus qualitatem excellenter, & perfectè radicatam & intenſam in ſubiecto, quo ſenſu habitus diſtinguitur contra diſpoſitionem ab *Ariſtotele l. Categ. c.* 8. Denique in communi habitus ſignificat qualitatem, per quam ſubiectum diſponitur ad bene vel malè agendum, ſive id ſit perfecto, ſive imperfecto modo. Unde in ea latitudine habitus præſcindit à perfecto & imperfecto. Et conſequenter ſic habitus comprehendit ſub ſe etiam diſpoſitiones. Facítque ſic nomen habitus in eadem latitudine unam eamque primam qualitatis ſpeciem.

46 *Diſpoſitionis vox quot modis ſumatur?*

Diſpoſitionis vox ſimiliter ambigua eſt, docente *Ariſtot. lib.* 5. *Metaph. cap.* 19. *Armand. de Bello Viſu tract.* 2. *term. c.* 68. Sumitur autem *1. diſpoſitio* pro affectione in communi. Sicut & Græca vox διάθεσις. In qua latitudine *Ariſtoteles l.* 5. *Metaph.* Diſpoſitionem facit genus habitûs, ut *Armand. d. l.* annotat. *Deinde* Diſpoſitio ſignificat diſtinctarum partium coordinationem. Et ſic coordinatio partium in oratione, theſium in diſputatione; conclavium in ædificio, vocatur diſpoſitio Orationis, diſputationis, ædificii. Et ſic in aliis. Atque huc pertinet etiam, cum ſitus (qui nonum prædicamentum conſtituit) dicitur diſpoſitio. Continet enim coordinationem partium corporis in ordine ad locum. *Tertiò*, omnis præparatio ad ulteriorem formam vocatur diſpoſitio ad ipſam. Ita putreſcentia ovi, ex calore gallinæ incubantis, eſt diſpoſitio ad generationem pulli: præparatio ſeminis per calorem, eſt diſpoſitio ad generationem animalis. Et ad hunc modum diſtinguere ſolet cauſa efficiens in eam, quæ eſt perficiens, & quæ eſt diſponens. Et de tali diſpoſitione intelligitur vulgatum illud: Idem eſt agens, *diſponens* materiam, & introducens formam, ex *Averroë*, unde *Perer. lib.* 8. *de cauſ. cap.* 11. Vide de tali agente diſponente, *Armand. de Bello Viſu tract.* 2. *term. c.* 240. *Denique* diſpoſitio contradiſtinguitur ſub primaſpecie qualitatis ab habitu. Id quod etiam duobus modis fieri poſſe, docet *Armand. prius citato loco.* Vel enim habitus & diſpoſitio poſſunt intelligi, ut perfectum & imperfectum, *inquit*, in eadem ſpecie, ſicut albedo magis intenſa, & minus intenſa: Et tum dicitur diſpoſitio, quando imperfectè & minus intenſè ineſt. Alio modo diſpoſitio intelligi, *inquit*, poteſt tanquam ſpecies condiviſa habitui, ut ſic diſpoſitiones dicantur qualitates primæ ſpeciei illæ, quibus ſecundùm rationem propriæ ſpeciei convenit, ut de facili amittantur, quia habent cauſas tranſmutabiles, quales ſunt ipſa ſanitas & ægritudo. Habitus autem in illa oppoſitione dicentur illæ qualitates, quæ ex genere ſuo non amittuntur facilè; quales ſunt ſcientiæ & virtutes morales.

ARTICULUS II.

De eſſentia & definitione habitus.

47 *Dari habitus.*

Inprimis dari habitus rectè ab experientia ex humanis actibus deſumpta, probat *Suarez diſp.* 44. *Metaph. ſ.* 1. *n.* 2. Experimur enim uſu & conſuetudine actuum, acquirere nos facilitatem in operando, quæ facilitas, cum realis in nobis affectus ſit, ac permaneat tranſactis actibus, aliquam formam realem permanentem requirit, quæ in nobis ſit, cùm antea non eſſet. Hanc autem formam vocamus habitum. Neceſſarium igitur eſt ob iſtam experientiam eſſe in nobis habitus. Confer *Thom.* 1, 2. *q.* 49. *art.* 4.

Poſito

Posito igitur, quòd sint habitus: videndum est, quid ipsi sint? Ergo primò certum est; *Habitus esse qualitates*, prout nunc sumitur vox *habitus*. Nam, qui habitus dicuntur, accidentaliter qualificant substantiam, in quo consistit ratio qualitatis. 48 *Habitus esse qualitates.*

Piccolomineus tamen disputat, *grad. 2. Phil. moral. c. 6. & 8.* quod habitus non sint qualitates, sed relationes: Inprimis autem de habitibus intellectivis id asserit, juxta eam habitudinem, quam ad mentem habent. Sed hæc habitudo non facit relationem prædicamentalem, sed transcendentalem, quæ in qualitatibus manet, & in ipsarum genere non repugnat. 49 Piccolominei *sententia.*

Cæterùm, ut superiori titulo visum est, habitus distinguitur à qualitate patibili & figura, inde, quòd hæ qualitates *primò* non ordinantur ad actus. Habituum autem primarium officium consistit in destinatione ad actus. A potentiis autem naturalibus, quæ & ipsæ primò sunt principia actuum distinguuntur ex iisdem, quæ dicta sunt. Nempe: potentiæ sunt primum principium operandi. Habitus autem principium sunt operandi, sed superadditum naturali potentiæ. 50 *Differentia constitutiva habituum.*

Ex his igitur apparet: ad differentiam habituum constituendam duo requiri: *Primò*, quòd sint principia operandi: *Secundò*, quod ad operationem referantur, ut principia naturali facultati superaddita. Rotundè autem significabitur hoc totum, si dicatur: ***Habitus esse qualitas naturalem potentiam, ad operandum facilitans.***

Enucleatur definitio habitus, & quæritur:

An omnis habitus sit operativus?

Dicam clariùs: 1. ***Omnis habitus debet esse operativus.*** Ita apparet ex fine habituum. Finis enim habituum non est alius, quàm juvare potentiam naturalem, in ordine ad actum suum, vel reddere potentias faciliores & promptiores ad certas quasdam & determinatas operationes, ut *Fonseca* loquitur, *lib. 5. Metaph. cap. 5. quæst. 4. sect. 1.* 51 *Omnis habitus debet esse operativus.*

Sed *tria* hic objici possunt: ***Primò***, quod sanitas & ægritudo, & pulchritudo dicantur habitus ab *Aristotele lib. Categ. c. 8. & l. 7. phys. t. 7.* quorum tamen nulla est operatio. ***Deinde*** sunt aliqui habitus, qui consistere magis videntur in patiendo, quàm in agendo, veluti est fortitudo, tolerantia, patientia. Non igitur videtur rectè dici: quòd omnis habitus sit operativus. ***Denique*** habitus, ut deinceps etiam videtur, distinguitur in speculativum & practicum, hoc est, operativum. Si ergo non omnis habitus est practicus, etiam non omni habitui convenit operatio. Et in oppositum: si omnis habitus est operativus, repugnantia erit dicere, habitum speculativum esse habitum. 52 *Obiectiones.*

Sed respondeo ad ***primum***: Sanitas & ægritudo accuratè & rigorosè loquendo non sunt habitus, hac ipsa de causa, quia non sunt operativi, ut & *Alexander* & *Simplicius* docuerunt, ut refert *Thom. 1, 2. q. 50. art. 1.* Ubi idem etiam ait, sanitatem, pulchritudinem, & huiusmodi dispositiones non habere perfectè rationes habituum. Unde magis propriè sanitas & ægritudo dicuntur passibiles qualitates, ut insinuat *Suarez disp. 44. Met. s. 1. n. 17.* & repetit *s. 13. n. 7.* Ego malim dicere aggregatum quid, ex variis qualitatibus & earum ἁρμονίᾳ vel ἀναρμονισίᾳ. 53 *Sanitas & ægritudo propriè non sunt habitus.*

Sicut idipsum etiam de *pulchritudine* magis placet, ut dicatur aliquid aggregatum. Pertinet enim ad pulchritudinem, mixtura diversorum colorum, peculiaris determinatio, vel modus quantitatis, definita quædam partium συμμετρία & proportio, ut *Aristoteles* docet *in Poët. cap. 7.* & *Augustinus lib. 22. de civit. Dei c. 19.* *Nec pulchritudo.*

Videtúrque

Videtúrque idipsum velle *Scalig. Exerc.*307. *sect.*27. *p.*979. *Pulchritudo* inquit, *est qualitas conflata ex modo quantitatis, temperatur qualitatum & partium situ convenienti.*

Ad *Aristotelem* igitur, qui istos habitus dixit, dicendum, vel id impropriè factum, & ob similitudinẽ, quam istæ corporales dispositiones habent ad habitus: vel etiam nec ipsum habitus vocasse, sed ita eorum mentionem fecisse sub habitibus, sicut caloris & frigoris, de quibus suprà, vide *h. c. tit.* 3. *art.* 2. *n.* 20.

54 Ad *secundum* respondeo: Etsi fortis, tolerans, & patiens aliquid patiantur à formidabilibus objectis: tamen animus secundùm istos habitus etiam agit, reluctando perturbationibus, quæ circa perpessionem τῶν φοβερῶν occurrere possent. Atque ita sufficienter isti habitus sunt operativi. Proinde illa mixtura illorum ad patiendum, non tollit hanc eorum activitatem: Sicut neque potentia sensitiva est expers activitatis, etsi quodammodo sensio fiat patiendo.

55 Ad *tertium* respondeo *I.* Vocem actionis esse ambiguam: Aliquando enim sumitur generaliter, & in communi significat omnem influxum agentis, veluti est, cùm actio peculiare prædicamentum constituit. Unde hoc sensu speculatio & cognitio etiam est actio, & non alterius alicujus prædicamenti. Hoc igitur sensu omni habitui convenit, ut disponat ad actionem vel operationem, etiam speculativo. Si enim cognitio hoc sensu est actio, & habitus contemplativi ordinantur ad cognitionem: utique hoc ipso ordinantur ad actionem. Atque ita hinc porrò apparet: Habitum practicum non denominari ab operatione, sumendo operationem in ea communitate, qua dictum est. Alia igitur significatio est, quâ actio cognitioni opponitur, qualis est, quæ regulatur per usum moralem, vel ex arte aliqua. Et ex tali actione denominatur habitus practicus. Atque hinc consequenter nulla repugnantia relinquitur, aliquem habitum dari, qui non sit practicus, sed speculativus.

Quod omnis habitus superaddatur alicui naturali potentiæ.

56 *II. Omnis habitus additur ad aliquam naturalem potentiam.* Ita ex eodem habituum fine relinquitur, qui est, ut perficiat rudem & imperfectum actum alicujus potentiæ. Sic habitus cytharisandi supraponitur naturali potentiæ motivæ: eodem modo habitus saltandi, digladiandi, & similes.

57 Et ex hoc sequitur 1. *Quod ubi non subest naturalis potentia, non possit habitus ullus superstrui.* Ita cùm non sit in homine naturalis potentia ad volandum, in lapide ad saltandum, &c. Ergo ibi nullus potest etiam habitus supervenire.

2. Ex eodem sequitur: *Quod nullus habitus possit esse naturalis potentia.* Ita apparet: quòd omnes sub voce *habitus*, id principium operandi apprehendimus, quod est naturæ superadditum. Sub ratione autem naturalis potentiæ apprehendimus primum & radicale principium operandi.

58 *Objectio de habitu principiorum.* Sed contra hæc *objicitur* vulgò de intelligentia, sive habitu principiorum. Is enim videtur esse naturalis potentia. Est enim is hactenus de primis principiis. At ista principia dicuntur naturâ nota.

Resp. De intelligentia variant opiniones. Aliqui aiunt: eam eandem esse cum naturali facultate intellendi. Juxta hanc igitur opinionem, intelligentia non est habitus: & proinde per illam nondum habetur exemplum cujusquam habitus, cui non supponatur naturalis potentia. Alii autem & melius quidem aiunt: intelligentiam esse habitum, præeunte *Aristotele lib.* 6. *Eth. c.* 6. *& 2. post. c. ult.* Et patet: quia

quia per intelligentiam non intelligimus qualemcunque notitiam primorum principiorum, ſed eam qualitatem, ſecundùm quam promptè & facilè iis principiis aſſentiamur: Unde hoc ipſo intelligentia illa eſt acquiſitum quid, & non naturale. Acquiſitum, *inquam*, non per diſcurſum, ſed per ſimplices actus, ex ſola nimirum terminorum apprehenſione & intelligentia, ut colligitur ex *Ariſtot. t. 1. dictis locis.* Et Confer *Suarez diſp. 1 ſ. 4. n. 14, 15.*

Principia autem prima dicuntur *naturâ nota*: intelligendo illam notitiam, de notitia ſolùm inchoata, quæ deinceps per habitum principiorum, quem vocant, *conſummatur & perficitur*. Unde ad eundem modum habitus principiorum poteſt naturalis dici, ſcilicet inchoatione aliqua. Vide *Thom. 1, 2. q. 51. art. 1.* 59 *Principia quomodo naturâ nota.*

Habitus juvat actus naturalium potentiarum.

Hactenus dictum eſt: Habitus eſſe principia actuum. Et eoſdem addi naturalibus potentiis: Nunc autem dicendum eſt, quid præſtent in naturalibus potentiis?

Igitur *III.* dico: *Habitus perficere, juvare, & facilitare actiones potentiarum naturalium.* Veluti: naturalis eſt potentia intelligendi, illa ut actum ſuum promptè facilè exerceat, juvatur ab habitibus ſpeculativis. Naturalis potentia eſt in manu ad motum: Ut autem manus moveat ſe congruenter ad diſtinctionem chordarum, pro faciendo æquabili & harmonico ſono præſtatur ab arte cytharizandi. Sic iterum naturalis potentia in manu eſt ad ſecandum, dolandum, &c. ut autem manus illos actus prompè & facilè, & artificioſè præſtet, faciunt habitus manuarii, veluti ars ſculptoria, architectonica, arcularia, & ſimiles. 60 *Quid habitus præſtent in naturalibus potentiis?*

Et ex hic habituum conditione ſequitur: *Si qua potentia naturaliter præſtet actum ſuum, ſecundùm ultimam perfectionem, quod ea habituari non poſſit.* Habitus enim additur ad actum porrò perficiendum. Sic & *Thom. 1, 2. q. 50. art. 5. ad prim.* Ad quæ, *inquit*, ſufficienter inclinamur per naturam ipſius potentiæ, non indigemus aliquâ qualitate inclinante. Tales ſunt omnes potentiæ, inprimis quæ non ſunt rationales, nec per eſſentiam, nec per participationem. Si igitur habituari non poſſunt potentiæ vitales; veluti potentia nutrix & generatrix. Ac neque potentia viſiva habituari poteſt, quia & ipſa ex naturalibus ſatis habet, ut actum ſuum exhibeat, quàm poteſt fieri, modo perfectiſſimo. 61 *Quæ potentia ſit incapax habitus?*

Atque in his tribus, quæ hactenus tractata ſunt, conſiſtit generalis habituum eſſentia & definitio. Atq; ita juxta hæc apparet, ſpecies intelligibiles & ſenſiles poſſe dici habitus. Loquimur tamen deinceps ſolùm de habitibus, illis ſepoſitis, ut & alii Metaphyſici facere ſolent. Alii enim ſunt principaliores. 62 *Species intelligibiles, &c. poſſe dici habitus.*

ARTICULUS III.

De ſubjectis habituum.

De ſubiecto habituum *primò* in communi quæri ſolet: quodnam ſit primum illorum ſubiectum. *Secundò*, in particulari inquirendum eſt: An habitus ſint in brutis? *Tertiò*, an ſint in potentia motiva? *Quartò*, an ſint in appetitu ſenſitivo? *Quintò*, an ſint in voluntate? Et *Sextò*, an ſint in intellectu? Ex quibus *Septimò*, poterimus generalia Theoremata conſtituere de ſubiecto habituum. Solet ad hanc rem quæri: An in angelis dentur habitus? Sed in ea de re alibi egi. Vide ſuprà hoc, *lib. 2, cap. 4, num. 127. & num. 206.* De prioribus igitur ſolùm videndum eſt in præſenti. 63

PUNCTUM I.

Quodnam sit primum & proximum subjectum habituum?

64 Quæstio hæc duas implicat quæstiones: Primò: *An habitus proximè recipiantur in supposito, num verò in aliqua parte suppositi?* Deinde: si in aliqua parte suppositi recipiantur: *An recipiantur in ea secundùm essentiam ejus, an verò secundùm potentiam* aliquam activam, ut ita proxime recipiantur habitus in aliqua potentia: Variant enim ad utrumque modum Doctorum opiniones, ut videri potest apud *Simplic. ad l. prædic. cap. 8. Thom. 1, 2. q. 50. a. 2. & a. 4. ad primum, & q. 56. a. 1. Suarez disp. 44. Met. s. 1. n. 9. & disp. 14. s. 4. n. 7. ferè ad finem.*

65 *Primum subjectum habituum non esse suppositum.*

Hanc igitur ad rem 1. dico: *Subiectum primum habituum non esse suppositum.* Ita apparet, quia habitus significat proximè dispositionem potentiæ ad objectum vel actum. Potentiæ, *inquam*, illius, quæ activa est. Potentiæ autem activæ competunt rebus secundùm formas.

Objici solet: operationem esse conjuncti sive suppositi, per *Aristot. 1. de an. t. 12. & 66.* Sed *respondeo* id solùm verum esse de principio *quod*, vel de principio denominationis. Non autem intelligitur de principio *quo*, & radicali, quod est forma suppositi. Proinde: cùm anima sit, v. g. principium *quo* intelligimus & volumus: oportet, si quidem bene debeamus intelligere & velle, ut ex parte animæ sit aliquod principium, illam porrò actuans ad istos actus suos bene exercendos.

Nunc igitur determinandum est, postquam constat, habitus requiri ex parte animæ. An illi immediatè recipiantur in ipsam animam; an verò proximè afficiant ipsas potentias.

66 *Habitus proximè recipi in potentia.*

Hinc igitur *II*, dico: *Habitus proximè recipi in ipsis potentiis.* Ita patet, quia habitus illi proximè ordinantur ad hoc, ut potentias faciant promptiores & faciliores ad operandum. Id autem non faciunt per aliquod tertium, sed per seipsos. Ergo informant ipsas potentias, & in iis subjectivè recipiuntur. Fuit & hæc de re suprà *lib. 1. cap. 23.* ubi ostendebam accidentia proximè recipi posse in aliis accidentibus.

67 *Objici* hic solet: Quod accidentium non sit accidens. Sed in eodem loco id explicatum est. Et falsitas illius pronunciati, si sine addito intelligatur, inde satis apparet, quod accidentia materialia proximè recipiuntur in quantitate, quæ etiam est accidens.

PUNCTUM II.

An Habitus sint in brutis.

68 *Obiectiones.*

Ita videtur ex duobus: *I.* Quod distinctis brutis solent aliquæ virtutes attribui; veluti Ciconiæ gratitudo; Turturi castitas; Serpenti prudentia; Leoni fortitudo, & sic in aliis. *II.* Quod bruta assuescunt ad aliquas operationes, quas successu temporis, & per consuetudinem aliquam faciliùs & promptiùs exercent, quàm antea. At in hoc est ratio habitus, ut scilicet aliquid sit qualitas, secundùm quam promptiùs & faciliùs exercentur actus alicujus naturalis potentiæ. Et videtur huc facere, quod *Aristoteles 1. Metaph. cap. 1.* animalibus aliquibus tribuit experientiam. Experientia autem non potest non terminari ad notitiam perfectiorem. At hæc habet rationem habitûs. Sic & *Augustinus* ait, *lib. 83. qq. q. 36.* Animalia fera *consuetudine* fieri *mansueta*. Hic *Augustinus* non solùm illa animalia *mansueta* vocat, quod

quod est nomen virtutis, atque adeò habitus: sed etiam ut intelligatur esse mansuetudo propriè dicta, ait, eam comparari *consuetudine*, hoc est, per iteratos actus. Iterati enim actus introducunt habitum. Et hæc sententia consequenter non displicebit illis, qui brutis rationem attribuunt, ut fecerunt *Valla*, *Plutarchus*, *Vallesius*, aliique.

Hac in re id inprimis certum est: *Brutis non convenire rationem.* Per rationem enim intelligimus eam vim, quâ nos movemur ad cognitionem causarum, verbi gratiâ, ex effectorum cognitione: Et ad cognitionem effectorum, ex cognitione causarum; ad cognitionem universalium, ex cognitione singularium, ut *Scalig.* docet, *Exerc.* 307. *sect.* 2. Hic autem modus intelligendi non potest formæ materiali, quæ in cognoscendo unicè sit organis corporeis alligata, convenire. Nam universalia & formæ, v. g. quæ ex effectis cognoscuntur per rationem, non possunt secundùm se organo corporeo intelligi. Et confirmatur, quod agentia bruta sunt prorsus determinata ad quid unum, & non possunt non appetere, quod phantasia appetendum judicavit, ut apparet in *naturalibus* quidem exinde, quod omnes bestiæ ejusdem speciei idem operantur, idque eodem modo: In illis autem quæ *assuetudine* comparantur, similiter id patet, quod ad quæ assueverunt bestiæ, non possunt non facere, juxta id quod sibi imaginatur. Atque ita nulla est in bestiis libertas, & indifferentia in agendo, & proinde ratio nulla. Specialius eam rem persequuntur Physici. 69 *Confirmatur, quod brutis non conveniat ratio*

Atque hinc sequitur: *Brutis non posse convenire habitus.* Illis enim non possunt esse, nisi suppositâ indifferentiâ & libertate agendi, atque adeò ratione ipsâ, quæ, ut visum est, brutis non conveniunt. Atque ita etiam *Suarez disp.* 44. *s.* 4. *n.* 3. generalem rationem, cur in brutis non sint habitus, ait esse, quod in omnibus actibus suis determinantur ad unum, ex vi obiectorum, prout eis repræsentantur. Et hoc quidem evidens, & per se clarum est, *in sensibus externis.* De aliis etiam probatur: *In appetitu* igitur ipsorum non potest esse habitus, quia non possunt aliquid appetere, nisi phantasia determinârit prius, sitné aliquid appetendum vel fugiendum? Ea autem phantasiæ determinatione præsuppositâ non possunt, non agere hoc ipsum. Ergo cessat eo in casu in brutis indifferentia in agendo, & per consequens nullo opus est habitu ad appetendum. Quod autem similiter in *imaginatione* sive phantasiâ suâ nullo egeant habitu, similiter apparet: quia, ut ex appetitu & cognitione hominum apparet, major est indifferentia in facultate appetitiva, quàm intellectivâ: Unde ad eundem modum, si in appetitu bruti non sit indifferentia, ad habitudinem necessaria, à fortiori nec idem erit in bruto. 70 *Non etiam habitus.*

Nunc solvenda sunt argumenta prius proposita.

Ad *primum* igitur respondeo: quod aliquæ virtutes tribuantur brutis, solùm per similitudinem & metaphoram. Sumitur enim virtutis nomen quandoque pro eo, quod virtutis umbram vel imaginem continet. Ita docet *Aristoteles lib.* 8. *de hist. anim. cap.* 1. ubi ait: in jumentis & feris inveniri morales virtutes, & vitia, quatenus in eis insunt *vestigia* morum hominis, & pro exemplo istarum umbratilium virtutum, *inest*, inquit, *eis urbanitas, feritas, clementia, acerbitas, fortitudo, ignavia, metus, fiducia, ira, malitia, atque etiam prudentiæ imago*, inquit, *inest multis.* Et postea: *ut in homine est ars, sapientia, prudentia, sic in nonnullis brutis est quædam eiusmodi altera naturalis. Constat hoc ita esse planè argumento pueriles ætatis in qua futurorum habituum quasi semina & vestigia videtis: Et tamen nihil per id* 71 *Solvuntur obiectiones.* *Brutis virtutem quomodo tribuat* Aristoteles.

tempus animam hominis à brutorum anima differre propè dixerim. Hæc ille, ubi satis clarè indicat *Aristoteles*, propriè loquendo, in brutis habitus istiusmodi non esse, quòd *imaginem* dicit, item *vim naturalem*; & præterea à puerili ætate adducit exemplum, ubi solùm ait esse *vestigia* futurorum habituum. Et patet, quod aliâs *Aristoteles* disertè negat virtutes brutis, *lib.1. Ethic. Nicom. cap.1. In feris*, inquit, *nec virtus, nec vitium est.* Confer *Piccolom. grad. 4. phil. moral. cap.3.*

72 *Actus assuefactitii in brutis non indicant habitus. Illis tamen assimilantur.*

Ad *secundum* respondeo: actus assuefactitios in brutis, indicare quidem aliquam assimilationem ad habitus: revera tamen non esse inde in iis habitus. Prius apparet, quia actus illi sunt ultra primam illorum naturam, & tribuunt naturis brutorum peculiarem quandam promptitudinem & facilitatem in operando. Atque hinc *Thom.1,2. q.50. art.3. ad secundum*, ait: in brutis animalibus *quodammodo habitus* poni posse.

Quod autem illi non sunt veri & propriè dicti habitus, declarari solet bifariam: Nempe ex duobus defectibus eorum, quæ aliâs ad rationem veri habitus requiruntur. *Thom.* igitur *d.l.* ait: in istis brutorum actionibus ad rationem habitus deesse *usum voluntatis*: Eum autem ad rationem habitus pertinere, probatur ex *Comment. in lib.3. de anim. tex.18.* ubi ait: Habitum esse, quo quis agit *cùm voluerit*, Volitio autem in bestiis propriè non est. Ergo nec habitus. *Suarez* autem *disp.44. Met. s.3. n.5.* hoc ait, deesse ad rationem habitus, quod quæcunque præstantur à brutis, satis commodè præstantur in brutis per phantasmata. Unde signum est, nihil in iis esse, quod sit ad rationem operandi additum ultra naturam. Nam phantasmata requiruntur, ut principium primum & naturale ad operandum. Patet autem antecedens, quia phantasmata per repetitionem actuùm faciliùs hærent in memoria, & tenaciùs, & sic etiam promptiora fiunt ad actuandam phantasiam, & determinandam eam ad agendum vel judicandum. Atque ita si species illa sive phantasmata representent obiectum cum omnibus circumstantiis, naturaliter determinabitur phantasia, etiam si non habeat habitum. Atque ita nullum est indicium ulterioris habitus. Et sic consuetudo agendi in istis non efficit habitum: sed solùm efficit, ut species repræsentet obiectum cum his vel aliis substantiis.

PUNCTUM III.

An habitus sint in potentia motiva?

73 *Rationes dubitandi.*

Ratio dubitandi est, quia experientia docet, quod per iterationem & repetitionem actuum, etiam membris corporis soleat induci aliqua major facilitas & promptitudo ad actum: veluti est in digitis pulsantis cytharam, testitudinem, vel organum; & sic in aliis. Eáque de causa membris corporis attribuuntur habitus à *Scoto 3. d.33. q.un. Gabr.3. d.23. q.1. a.3* & aliis. Et confirmatur: quòd hinc aliquæ artes dicuntur manuariæ, tanquam residentes in manu.

74 *Aliorum sententia.*

Nihilominus aliis secus videtur, qui aiunt nullum habitum in potentia motiva suscipi. Vide *Thom.1,2. q.50. a.3.* ejusdémque Interpp. Et adde *Suarez disp.44. s.2. n.3.* Ratio illorum principalis est: quia habitus solùm conveniunt potentiis, quæ eliciunt actus immanentes. Et confirmatur ab iisdem amplius: Quia ille habitus, qui in potentia motiva statuitur, vel recipitur immediatè in ipsa potentia motiva, vel non. *Posterius* dici non potest: quia de ratione habitus est, juvare potentiam per seipsum, quod non potest fieri, nisi informando ipsas potentias, ut priùs visum est *ad 1. punct.* Neq; *prius* dici potest: quia potentia motiva necessitate naturæ est

obediens

obediens appetitui, unde de se nullam indifferentiam & indeterminationem habet ad agendum sic, vel aliter. Potentiæ autem quarum actus sunt necessarii, habituari non possunt. Solùm habent quandam indifferentiam passivam, ut sic vel aliter ab appetitu moveantur. Illa autem indifferentia non postulat habitum in ista motiva potentia: sed satis est, si potentia dirigens motum habeat habitum, juxta quem possit variare in motu.

Atque ex hoc etiam apparet solutio ad rationem dubitandi prius positam, quia illa facilitas & promptitudo in motibus aliquibus non postulat, ut ipsa potentia motiva habitum acquirat: sed satis ista facilitas in motu præstabitur, si, quod dirigit vel imperat motum, habeat habitum. Et confirmatur: quia secus & actum memoriæ oporteret poni in digitis vel pedibus, quod absurdum est, quia memoriæ instrumenta & conditoria non sunt in digitis. Vide *Scalig. Exerc. 307. sect. 37.*

75 *Solvuntur rationes dubitandi.*

Quod autem artes aliquæ *manuariæ* dicantur, id non est sic, quasi ars sit, in manu vel potentia motiva manus: sed quod artes illæ in mente existentes, exerceantur manibus. Nam & urbanitas ex parte exercetur & exprimitur gestibus, & tamen non est in manibus vel pedibus ipse habitus urbanitatis, sed iis membris solùm quadantenus exercetur.

76 *Quomodo artes aliquæ dicantur manuariæ?*

PUNCTUM IV.

An possint dari habitus in appetitu sensitivo.

Ratio dubitandi est: quòd appetitum sensitivum habemus cum brutis communem. Unde si in eo possent dari habitus, possent etiam esse in brutis, quod falsum esse prius patuit.

77 *Ratio dubitandi.*

Nihilominus *Aristoteles* docet: aliquas virtutes, & proinde habitus aliquos esse irrationabilium partium, *lib. 3. Ethic. cap. 10.* Sic, verbi gratiâ, temperantia & fortitudo sunt in appetitu sensitivo, quia per eas componuntur perturbationes sensitivæ, veluti, quæ sunt in gustu & tactu. Confer & *Thom. 1, 2. q. 50. a. 3. & q. 56. a. 4.* & *Piccol. grad. 4. Phil. moral. c 7. seqq. Colleg. Conimb. in Ethic. disp. 7. q. 5.* & autores ibi citatos.

Atque hæc etiam posterior sententia rectè eligitur propter dicta, & latius defendi & confirmari solet ab Ethicis.

Ad rationem autem dubitandi respondeo: Appetitum sensitivum posse bifariam considerari. *Primò* in se, & secundùm se. *Deinde* in quantum subest rationi, & sic per obedientiam ad mentem fit ἔλλογ, sive rationalis. Ex quibus porrò dico: quod appetitus sensitivus solùm capax sit habitum, in quantum per rationem dirigitur. Nam, ut rectè *Piccolomineus* ait, *grad. 4. Phil. moral. cap. 10.* Cùm mens primò, & ex se sit rationis compos, virtutes omnes pertinere ad mentem, ut ad ducem & principium, ad quam munere sapientiæ, judicare verum; munere voluntatis, finem optimum velle; munere consultationis & prudentiæ, congruentia media invenire, medium circumscribere, & aurigæ more, appetitiones sensuum, quasi equos dirigere. Atque hinc fit, quòd, tum in brutis non possunt esse habitus in appetitu sensitivo, possint tamen esse in hominis appetitu sensitivo, quia hic est rationalis participatione, ille autem nullo modo.

78 *Appetitus sensitivus quatenus sit subiectum habitus?*

PUNCTUM V.

An in voluntate possint esse habitus?

79 Gravis & prolixa hanc ad rem disputatio est in Ethicis, de virtutibus moralibus, quas aliqui aiunt esse in voluntate: aliqui autem aiunt, voluntatem esse incapacem habituum, & proinde eas aliqui retulerunt ad intellectum, ut fecit *Scotus 3. dist. 33.* Alii autem retulerunt eas ad appetitum sensitivum. In ea tamen specialitate non quæro hac de re. Sed solùm inquiro: An voluntas habituari possit, sive: An in ea habitus possit poni, quicunque ille sit?

80 *Habitum posse esse in voluntate.*

Atque tum dico: *Habitus potest esse in voluntate.* Et ita patet, quia in voluntate inprimis est indifferentia aliqua ad actus suos. Et iterum ad actus illos potest disponi, ut melius aliquid ab ea & facilius fiat, ac per naturalem propensionem fieri potest & solet. Ergo ea habituum non est incapax. Et confirmatur: quod sunt aliqui habitus, qui moderantur affectus non sensitivos. Hi ergo non possunt esse in appetitu sensitivo. Ergo nec virtus eos moderans potest esse in appetitu sensitivo. Ita videri potest de cupiditate gloriæ, item in actibus justitiæ, & sic in aliis. Ratio consequentiæ evidens est: quia sicut perturbationes sensitivæ postulant, ut sint aliqui habitus in appetitu sensitivo, veluti temperantia & fortitudo: Ita perturbationes non sensitivæ postulant, ut sint in appetitu intellectivo, hoc est, in voluntate.

81 Quæ hîc in contrarium disputari solent, potissimùm inde desumi solent, quod justitia, aut etiam omnes morales virtutes sint in appetitu sensitivo, vel etiam in intellectu. Prinde, cùm illa materia sit ἀθικωτέρα: Ideò hic ejus generis argumenta considerare & refutare nolo. Videri possunt, pro alterutra opinione. *Thom. 1, 2. q. 50. a. 5. & q. 56. art. ult. Colleg. Conimb. in Eth. disp. 7. q. 5. Piccol. grad. 4. Philos. moral. c. 7. seqq. Dn. Crugerius in Horto virtutum, q. 29.*

PUNCTUM VI.

An habitus possint esse in intellectu.

82 *Sententia negans.*

In præsenti quæstione non quæritur de speciebus intelligibilibus, quæ & ipsæ sunt habitus. An illæ dentur in intellectu, sed ut initio protestatus sum, inprimis loquor de habitibus, istis dimissis. Hoc igitur est, de quo quæritur: *An præter species intelligibiles, dentur aliqui habitus in intellectu.* Et ratio dubitandi est, quod ad actus intellectus videntur satis esse istæ species intelligibiles. Nam si illæ satis representant objectum, tum intellectus satis assentitur. Ergo non opus est ultra eas aliquo habitu. Sin verò illæ species objectum insufficienter repræsentent, tum vel intellectus non assentitur, vel non nisi cum proportione ad species repræsentantes. Declarari id solet in habitu intelligentiæ. Ibi igitur si extrema, ex quibus principia constant, sufficienter repræsententur, per species intelligibiles; nihil præterea ad rationem habitus illius porrò requiritur. Ergo is satis habet, in speciebus intelligibilibus. Atque ita docet *Soncinas lib. 5. Met. q. 9.* & alii *Thomistæ.* Videtur enim & *Thomas* id sentire 1, 2. *q. 50. art. 4. & q. 24. de veritate, art. 4.* & locis aliis.

83 Ad eundem modum etiam intellectui negant habitus, illi, qui aiunt in omnibus hominibus esse eundem intellectum possibilem. Nam cùm habitus non recipiantur in intellectu agente, illi consequenter coacti sunt dicere, quod habitus cognoscitivi

ſcitivi non ſint in ipſo intellectu, ſed in viribus interioribus ſenſitivis. Manifeſtum enim eſt, quod homines varient ratione habituum. Non poſſunt igitur habitus in eo eſſe, quod unum numero eſt in omnibus. Ita colligit *Thomas d. q. 50. a. 4. 1, 2.* Cæterùm cùm diſputatio illa de unitate intellectus patientis Phyſica ſit, & opinio per ſe ſatis abſurda ſit: proinde juxta illam hypotheſin non eſt neceſſe ea de re nunc agere, vel argumenta referendo vel refutando.

Abſolutè autem neceſſarium eſt: dari aliquos habitus in intellectu, quod inde clariſſimum erit, ſi oſtendatur ad ea, quæ horum habituum indicia ſunt, non ſuffi- 84 *Dari habitus in intellectu.*
cere ſpecies intelligibiles. Ad hanc rem igitur id inprimis certum eſt, quod intellectus poſſit fieri promptior & facilior, & perfectior in intelligendo, ac eſt per naturam. Hæc autem non poſſunt dari per ſpecies intelligibiles. Ergo opus eſt ad hanc rem habitibus. Conſequentia eſt evidens, quia nullum aliud poteſt eſſe principium illius facultatis & promptitudinis in actibus intellectivis. Aſſumptum autem probatur, quia ſpecies intelligibiles referuntur ad actum intelligendi, non niſi ex parte objectorum, ſupplendo ſcilicet illum influxum, quem præbet objectum. At experimur ipſas potentias fieri faciliores & promptiores ad operandum, vel intelligendum. Oportet igitur ut ex parte potentiæ intellectivæ ſit aliquod principium, unde ipſa diſponatur ad melius operandum. Et confirmatur: quod intellectus poſt acquiſitas ſpecies & cognitos terminos adhuc poteſt dubitari, de connexione eorum, ut non aſſentiatur ſtatim, atque adeò perceptis illis ſpeciebus poteſt adhuc manere difficultas intelligendi. Ideóque quod tollit illam difficultatem, & præbet facilitatem in intelligendo, non poteſt eſſe ſpecies, ſed oportet, ut ſit aliquid ultra ſpeciem, hoc eſt, peculiaris habitus.

Atque ita etiam relinquitur ſolutio objectionis, in ratione dubitandi prius propoſitæ. Confer *Suarez diſp. 44. ſ. 4. Capreolus, Cajetanus, Ferrarienſis,* & alios *ibi citatos.*

PUNCTUM VII.

Continens generalia Theoremata de ſubjectis habituum.

Ex dictis hactenus patet 1. *Nullum habitum recipi in materia ſive corpore.* Ha- 85
bitus enim apprehenditur tanquam principium agendi. Materia autem, quâ talis *Habitus non eſt*
non eſt effectiva. Et hinc porrò ſequitur: ſanitatem, pulchritudinem, & ſimilia, *in corpore.*
accuratè loquendo non eſſe habitus, prout & prius viſum eſt.

2. *Habitus non poteſt recipi in potentia naturali, hoc eſt, determinatâ ad unum* 86
oppoſitorum, & nullam indifferentiam habente ad diverſos actus. Nam de ratione *Nec in naturali*
habitus eſt, juvare potentiam inſitam ad peculiarem ſpeciem actus, qui ſecundùm ſe *potentia.*
aptus erat ab illa potentia aliter fieri. Alietas autem illa non convenit illis potentiis, quæ ſunt naturales. Naturales autem ſtrictè intelligo: quatenus ſignificant illud principium agendi, quod diſtinguitur contra agens voluntate & conſilio. Aliâs enim omnis habitus recipitur in naturali potentia, prout naturalis potentia, ſecundùm ſpeciem qualitatis ſignificat, ut eſt aliquoties dictum.

3. Atque hinc ſequitur: *Nullum habitum poſſe recipi in brutis,* quia, accuratè lo- 87
quendo, nulla eſt indifferentia & libertas in actione bruti. *Vel brutis.*

4. Eodémque rigore: *Illæ potentiæ in hominibus nullos habitus accipere poſ-* 88
ſunt, quæ non ſunt participes rationis, ſeu, quæ non ſunt, ſaltem per obedientiam *Vel irrationali-*
ad rationem, participatione rationales. Nam & nullam indifferentiam habent. *bus potentiis*

Secus tamen est in aliis potentiis. Nam illæ, sicut participatione rationales sunt, ita etiam consequenter sunt in agendo indifferentes, & proinde habituum non sunt incapaces.

89 *Sed in potentia intelligendi & volendi.*

5. Denique: ***Potentia intellectiva & volendi potest esse subiectum habitus.*** Nam & in illis est indifferentia ad agendum: Et secundùm se aptæ sunt, ut quos actus naturaliter sic faciunt, possint per iterationem & repetitionem actuum meliùs & faciliùs facere. Hæc singula ex hactenus dictis plenius constant.

ARTICULUS IV.
De causa habituum.

90 Quoad causam habituum quæri solet, tum de causa efficiente eorum, tum de causa finali eorum. Et quoad causam ***efficientem*** quæritur ***primò***: An aliquis habitus possit esse à natura? ***Deinde***, habitus acquisiti quomodo fiant ex actibus? Et ***denique***: An possunt fieri ex uno actu? Quoad ***finalem*** verò ***causam*** quæritur: an habitus sint propter actus?

PUNCTUM I.
An aliquis habitus possit esse à natura?

91 *Habitus non est à natura.*

Hæc res facilis est, proinde eam paucis expedio. ***Primò*** dico: ***Nullum habitum esse à natura, hoc est, pendere ab intrinseca rei habituata essentia.*** Ita patet, quia sic tale quid revera non esset habitus, sed naturalis potentia: Nam sub nomine naturalis potentiæ intelligimus, id operandi principium, quod statim à natura, hoc est, per dimanationem & resultantiam naturalem inest. Atque hoc ipsum etiam docet ***Aristoteles***, inprimis *l. 2. Ethic. c. 1. Perspicuum est, nullam virtutem moralem insitam nobis esse à natura*, inquit. *Nihil enim eorum, quæ naturâ insunt, aliter atque naturâ est, assuefieri potest, ut lapis, qui deorsum fertur naturâ, nullâ ratione assuefieri potest, ut sursum moveatur, ne quidem, si decies milles quis eum sursum jaciens, assuefacere conetur. Neque ignis unquam deorsum feretur, neque quicquam aliud eorum, quæ aliter à natura comparata sunt, aliter assuefieri poterit.*

92 *Habitus duobus modis potest esse à natura.*

Deinde: Nihilominus duobus modis dici potest, quod habitus aliquis possit esse à natura. ***Primum***, ut intelligatur inchoatio ejus esse naturalis, quomodo habitus principiorum dicitur esse naturalis, & principia prima dicuntur naturaliter nota. Vide *Thom. 1, 2. q. 51. art. 1.* ***Secundò***, si à natura sit idem, quod à nativitate, ut à natura habitum dicatur, quod illicò in nativitate adest, & non demum acquiritur. Atque sic habitus infusi, qui dicuntur, possunt statim adesse in prima nativitate, & proinde hoc sensu sunt à natura. Ita peccatum originale etiam est habitus, ut docet *Arimin. l. 2. sent. dist. 30. quæst. 1. Henric. quodl. 2. quæst. 11. Driedo Pontificius l. 1. de grat. & lib. arb.* & ex *Thoma, Bonaventura*, & *Hugone, Augustana Confessio in Apolog. art. 2. p. 55. edit. Lipsi. anno 1606.* Et tamen secundùm illum habitum dicimur *naturâ* filii iri, *Eph. 2. v. 3.* Naturâ, *inquam*, sumus φύσει, non ἔθει, hoc est, non demum per consuetudinem & iterationem actuum, ut *Chemnit.* interpretatur *part. 3. loc. com. p. 569, 570.*

PUNCTUM II.
An & quomodo actus sint causa habituum?

93 Loquor de istis habitibus, qui per actus acquiruntur, non autem de habitibus in uni-

in universum. Neque enim omnes habitus pendent ex actibus, ut apparet de speciebus intelligibilibus, aliisque infusis habitibus.

Hac igitur in re dico 1. *Habitus istos dependere ex actibus.* Ita clarè docet *Aristoteles lib. 2. Eth cap. 1.* *Ædificando*, inquit, *fiunt ædium ædificandarum artifices, & fidibus canendo fidicines: Itemque justis actionibus exercendis justi, temperantibus temperantes, fortibus fortes efficimur.* Et postea ibidem inquit: *Agendis rebus quæ ab hominibus inter ipsos contrahi solent, alii iusti, alii iniusti efficimur. Et cùm ea, quæ in rebus horribilibus & periculosis habentur, agimus ac subimus, assuescimúsque ea, aut timere, aut præsenti animo ferre, aliâs fortes, aliâs timidi evadimus. Similis est cupiditatum irarúmque ratio. Alii enim temperantes & mansueti, alii intemperantes & iracundi efficiuntur, hi quia sic, illi quia aliter in illis versantur. Atque, ut uno verbo dicam, ex similibus munerum functionibus atque actionibus similes habitus oriuntur.* Atq; hoc ipsum etiam *Arist.* variè probat, nempe ex nomine, quod virtutes dicuntur *morales*, quia ἔθει acquirantur. Item ex intensione legum & legumlatorum, tum etiam, quod nisi res ita se haberet, nec magistro, qui doceret, opus esset, sed omnes boni & mali artifices nascerentur. 94 *Habitus ab actibus pendere.*

Hocigitur posito, quod actus præsupponantur ad habitus, inquirendum est, *quomodo ad eos præsupponantur?* An scilicet præsupponantur solùm per modum dispositionum, an sic, ut ipsi sint causalitas, per quam substantia agens influat in productionem habitûs, an verò ipsi actus per se & variè causa sint. His enim modis variant sententiæ. Quidque nunc hanc ad rem porrò sentiendum sit, nunc explicandum est. 95

Igitur *II.* dico: *Actus non prærequiri ad habitus, tanquam dispositiones ad eos.* Ita assero contra *Durandum*, qui 3. *dist.* 33. *quæst.* 2. ait: Ex parte subiecti habituabilis requiri aliquas dispositiones, sicut ad formæ substantialis productionem prærequiruntur aliquæ dispositiones, Istos igitur esse actus. Atque ita, si illi actus ponantur in potentia activa, resultare inde habitum, ut hoc modo actus non causent habitum, sed solùm sint prærequisitæ conditiones & circumstantiæ, quale quid est approximatio agentis ad patiens. 96 *Actus non prærequiruntur, ut dispositiones.*

Ut igitur hæc sententia destruatur, & assertio proposita confirmetur, inprimis notandum est: esse duo genera dispositionum. *Aliæ* dispositiones sunt per se & positivè necessariæ. *Aliæ* verò solùm sunt necessariæ eventualiter, & quasi negativè. Prioris generis sunt illæ, quæ & requiruntur ad introductionem formæ, & eiusdem in materia conservationem & persistentiam: Qualis est dispositio materiæ per calorem, ad recipiendam formam ignis, & sic in aliis. Quodque *hoc* requiratur in istiusmodi dispositionibus acutè probat *Suarez disp. 44. s. 8. n. 7.* quia non est alia unio, quæ primo instanti fit ab ea, quæ postea perseverat. Ergo si dispositio aquæ est necessaria propter unionem formæ cum subiecto, erit necessaria quandiu durat unio. Neque maior est ratio de primo instanti, quàm de cæteris. 97 *Duo genera dispositionum.*

Alterius generis dispositiones sunt: quæ non requiruntur ad unionem formæ cum subiecto, aut eiusdem in materia persistentiam, sed solùm ad removendum aliquod impedimentum, sive dispositionem formæ introducendæ contrariam, quomodo ad inducendam parti læsæ sanitatem, pro dispositione requiritur, remotio purulentiæ à vulnere: Unde hæ dispositiones solùm eo incasu prærequiruntur, si talis contraria forma adsit, unde & *eventualem* dixi. Vulnus enim quod nullam purulentiam habet, tali dispositione non eget ad suisanationem. 98

Jam

99 *Probatur assertio.*

Jam quòd actus, in neutro genere, dispositiones possint dici ad habitus, facilè patet, nam inprimis illi non sunt dispositiones per se, & positivè necessariæ, quia habitus persistunt desistentibus actibus. Neque enim si quis dormiat, aut alia de causa non exerceat habitum justitiæ, vel mansuetudinis, ex defectu actionis desinit habere habitum justitiæ vel mansuetudinis. Neque posterioris generis dispositiones possunt esse actus, quia fieri potest, ut subjectum habituabile careat dispositionibus contrariantibus habitui introducendo. Neq; enim, qui justus sit, oportet ut priùs fuerit positivè sive habitualiter injustus, & sic in aliis. Tum igitur potentia activa posset producere habitum, non intervenientibus actibus. At experimur nunquam id fieri. Non igitur actus requiruntur, ut istiusmodi dispositiones ad habitum.

100 *Objectio Durandi.*

Objectio Durandi hæc est: Si actus essent causa habituum, tum per se ad habitus esset alteratio. At ad habitum non esse per se alterationem, docet *Aristoteles* 7. *Phys. cap.* 3.

Solvuntur.

Respondeo: *I. Aristoteles* de alteratione & mutatione Physicè loquitur, quomodo alteratio significat sensilem, & Physicam mutationem. Hactenus igitur ea ad habitus non est. Habitus enim non sunt proprietates sensiles, imò ne quidem sunt affectiones Physicæ. Alias igitur si alteratio in communi sit alteratio subjecti, secundùm qualitatem, cujuscunque ea generis sit, sic eam in habitibus dari non repugnat. Et *II.* confirmatur, quod ne ipse *Durandus* potest hanc responsionem evitare. Nam cùm habitus incipiant esse, cùm anteà non fuissent, utique oportet eos aliquam causam habere, seu actus sint, seu alia causa sit. Hæc igitur alia causa, cùm referatur ad productionem habitûs, fieri non potest, quin (suo modo) alterando subjectum, eum producat.

101 *Actus non prærequiruntur ad habitus, ut causalitates.*

III. Dico: *Actus non prærequiritur ad habitum, ut causalitas vel via ad eum.* Assertio hæc est contra *Burid. l. 2. Ethic q.* 3. Patet autem, quia, ut maximè actio sit causalitas, tamen id solùm est loquendo de ea in respectu ad intrinsecum terminum illius, qui non potest esse habitus, cùm singulis actionibus sui intrinseci termini respondeant, distincti ad distinctionem actionum. At plures actus possunt uni habitui præsupponi. Confer *Suarez disp.* 44. *s.* 8. *n.* 12.

102 *Sed ut causæ.*

IV. Dico *Actus veram & effectivam causalitatem habere ad productionem habituum.* Ita relinquitur ex remotione priorum opinionum. Neque enim apparet, si actus prærequiruntur ad habitus, & tamen non sint dispositiones, vel causalitates, quomodo aliud quid esse possint, quàm causa.

103 *Objectiones.*

Sed hîc tria objiciuntur: *Primò*: Quod actus est aliquid consequens habitum. Non igitur actus est causa habitûs. *Secundò*: Actionis non est actio. Ergò nec actio potest esse causa alterius. Causa enim efficiens talis non est formaliter, nisi per actionem. *Tertiò*: Effectus non est nobilior suâ causâ. At habitus nobilior est actibus præcedentibus ipsum. Quandiu enim præcedunt habitum, sunt adhuc imperfecti, & deest eis absoluta integritas & perfectio: unde & successu temporis crescunt in perfectionibus.

104 *Actiones antecedentes vel consequentes habitum.*

Ad *primum* respondeo: Actiones esse duplices in respectu ad habitum, aliæ sunt antecedentes eum, aliæ consequentes. Istæ igitur sunt causæ habituum, ut nunc dico. Hæ verò sunt effecta habituum. Utrumque eleganter expressit *Scalig. exerc.* 307. *sect* 4. *pag.* 925. *Affectus*, inquit, *est motus animi nondum exiens in actum: velut misericordia aut ira. Ex aliis educitur actio, vel ad sublevandum inopem, vel ad opprimendum autorem offensionis. Ita sanè, si prius appetivero sublevationem,*

vel

vel oppreſſionem. Is igitur eſt ordo: Primò: πάθος, *affectus*. Deinde *eſt* ὄρεξις, *appetitus*. Tertiò *eſt* ὁρμὴ, *incitatio motus illius interni ad actionem*. Dehinc πρᾶξις, *actio, quæ eſt ſublevatio, cujus multiplici repetitione quaſi fabricatur habitus, qui ejuſdem nominis eum affectus eſt, quoritè dicar, & ero miſericors.* Actiones igitur, quæ hactenus fuerunt, ſunt antecedens, quæ per modum cauſæ comparantur ad habitus. Jam verò ſubjicit *Scal. A quo deinde habitu certæ atque impræditæ fluunt actiones, non autem incertæ, quales ante ipſum fiebant, bona quidem, ſed non bene.* Atque hæ actiones ſunt conſequentes, & ſic effectà habituum.

Ad *ſecundum* reſpondeo: Actus immanentes, per quos fiunt habitus, poſſe bifariam æſtimari, nempe vel ſimpliciter in ratione actionis, vel quantum ad intrinſecum terminum ſuum quantitativum. Actio igitur illis convenit hoc ſolùm poſteriori reſpectu, ſunt, ut *Suarez* determinat *diſp.* 18. *Met. ſ.* 4. *&* d 44. *ſect.* 8. *n.* 23. Actionis autem non eſt actio immediatè & ex viſua, ſeu in quantum talis eſt, & dimiſſo reſpectu ad qualitativum terminum. Vide ſuprà *cap.* 6. *tit.* 4. *artic.* 5. *punct.* 1. 105

Ad *tertium* reſpondeo: Effectum non poſſe eſſe nobiliorem ſuâ cauſâ, ſi adæquatè de ea loquamur, ſive conjunctim de omni eo, quod concurrit ad effecti productionem. Nam in particulari poteſt una aliqua cauſa eſſe (ſi plures concurrant) ignobilior effectu, ſi effectus cæteroquin etiam à cauſa nobiliori pendeat. Actus autem ſunt cauſa inadæquata ad habitum, quia aliunde etiam ſit, nempe ab ipſa eſſentia rei agentis. Vide *Thom.* 1. 2. *q.* 5. *art.* 2. *ad tertium*. Atque hæc reſponſio militabit, ſi ſupponatur: quod habitus ſit nobilior actu, id quod non omnibus probatur. Placet enim aliquibus viceverſa actum eſſe nobiliorem habitu, inter quos eſt & *Suarez diſp.* 44. *ſ.* 8 *n.* 18, 19, 20. 106

PUNCTUM III.

An habitus poſſit fieri ex uno actu?

Duplex ſenſus eſt præſentis quæſtionis: *primus* eſt: An poſſit eſſe habitus, ad quem non prærequirantur plures actus, ſed quem unus ſolùm antegrediatur. *Alter* eſt: An, ſi maximè plures actus antegrediantur habitum, unus tamen ſolùm ſit cauſa habitûs. Cæteri autem præcedentes non attingant habitum effectivè, ſed diſpoſitivè ſolùm. Variant enim de utroque ſententiæ. Complectar rem ſummatim. 107

Igitur 1. dico: *poſſe habitum aliquem produci per unum actum, ita ut non prærequirantur plures.* Non dico, quod id ſit in omni genere habituum, ſed quod id eſſe *poſſit*, non repugnante naturâ habitûs. Patet autem id inprimis de ſcientia, verbi gratiâ, alicujus concluſionis. Illa eſt habitus, & tamen ex una firma & ſolida demonſtratione poteſt pendere. Ita *Thomas* docet 1. 2. *quæſt.* 52. *art.* 1. & Confer *Suarez diſp.* 44. *ſ.* 9 *num. ult.* Differunt adeò hactenus habitus intellectivi à moralibus, quod hi uno actu non requiruntur, cujus rei hæc cauſa eſt, ut *Thom. d. l.* aſſignat, quia ratio non poteſt uno actu totam potentiam appetitivam vincere, cùm ea ex vi libertatis ſuæ, ſe admodum diverſimodè, & ad multa habeat. 108 *Poſſe habitum pendere ex uno actu.*

Sed *objicitur*, quod *Ariſtoteles lib.* 2. *Eth. cap.* 12. in communi ait, homines acquirere habitus per plures actus, tam loquendo de moralibus, quàm de intellectivis. 109

Sed *reſpondeo*: Verum id eſſe de habitibus intellectivis, quatenus in tota ſua extenſione ſumuntur. Neque enim habitus Phyſicus, verbi gratiâ, acquiritur unâ demonſtratione,

demonſtratione, ſed varias oportet eſſe demonſtrationes, juxta varietatem & diverſitatem objectorum, unde pendeat habitus iſte. Ego autem in priore aſſertione locutus ſum de habitu ſimpliciter, non autem de tota ejus extenſione, vel amplitudine extenſiva, ut loqui ſolent.

110 *Omnes habitus prærequiſitos eſſe effectivos.*

II. Dico: *Cùm plures actus prærequiruntur ad habitum aliquem, tum ſinguli illi concurrunt ad eum effectivè.* Hoc eſt, quod dico. Cùm decem actiones prærequiruntur ad habitum, tum non ſolùm decimus actus efficienter concurrit ad habitum, ſed ſinguli priores novem actus præbent efficientiam ſuam ad illum habitum, ſic ut poſt ſingulos illos actus relinquatur in anima vel ſubjecto habituabili aliqua permanens qualitas, quæ per ſucceſſionem in ſequentibus augeatur, donec decimus actus ultimam quaſi manum apponat, ut abſolvat illam qualitatem in eſſe habitus.

111 Patet autem conſequentia, quià aliâs nulla ratio eſt, cur plus operetur decimus actus, quàm actus præcedentes, cùm ſint ejuſdem rationis. Et confirmatur: quod in exemplis, quibus contrarium ſentientes utuntur, prorſus idem eſt. *Gutta*, inquiunt, *cavat lapidem (non vi, ſed) ſæpè cadendo.* Nam etſi ultima quaſi gutta cavitatem introducat: tamen omnes præcedentes etiam relinquunt aliquid poſitivum, & introducunt aliquid in lapidem, humectando illum, & emolliendo: Donec tandem emollita particula lapidis una poſt aliam excutiatur lapidi, & ſic cavitas introducatur in lapidem. Simile eſt etiam in qualitatum ſenſilium productione. Ibi enim ſenſus teſtatur per actionem calefactivam ignis, ſucceſſivè produci calorem, ita tamen ut ſingulis momentis actionum accreſcat aliquid de calore, vel alia forma producibili.

112 Atque hinc porrò ſequitur: Quòd diſpoſitio ab habitu eſſentialiter non differat, ſed diſpoſitio tranſit in habitum, ſi magis intendatur, & ita radicetur in ſubjecto habituabili, ut in eo tenaciter & immobiliter hæreat. Confer inprimis *Suarez diſp. 44. ſ. 9. n. 6.*

PUNCTUM IV.

Quænam ſit finalis cauſa habituum?

113 Hæc in re facilis eſt reſponſio, quod ſcilicet habitus dati ſint ad juvandas naturales potentias, in ordine ad actus ſuos, prout plenius id deductum eſt ſuprà *hoc tit. 4. art. 2.* Solet autem inquiri hanc ad rem: An iſtud adjumentum, quod habitus præſtat potentiis naturalibus, ſit hoc modo, ut potentiæ per eos, ſolùm tanquam per diſpoſitiones, ſint faciliores ad actus ſuos: An verò etiam ipſi effectivè concurrant ad actus: ſed ea de re meliùs agitur ſequenti titulo.

ARTICULUS IV.

De actibus, qui ab habitibus fiunt.

114 Quoad hanc rem de tribus videndum eſt. *Primò*: An habituum ſint aliqui actus? *Deinde*: Si habitus concurrant ad actus, an concurrant etiam ad ſubſtantiam actus? Et *denique*: An reſpectu actus ſint primum principium?

PUNCTUM I.

An habitus ſint cauſa efficiens aliquorum actuum?

115 *Referuntur ſententiæ.*

In hac quæſtione variant ſententiæ Philoſophorum. Aiunt enim aliqui: potentiam eſſe adæquatum principium cujuſvis actus. Habitum autem nullum influxum effectivum

effectivum præstare ad istum actum, sed solùm esse dispositionem ex parte potentiæ, ut scilicet ipsa cùm tali dispositione meliùs & faciliùs operetur. Ita disputat *Durandus* 3. *d.* 23 *q.* 2. 3. 4. *Capreol.* etiam idem docuisse *Aureolum* refert 2. *d.* 17. *q.* 1. *art.* 1. *Palud.* 3. *d.* 23. *quæst.* 2. idem tenet, sic & alii.

Alii verò aiunt: Habitum simul cum potentia illum actum præstare, sic ut utrumque eorum effectivè concurrat ad actum, veluti potentia motiva in pede vel manu, cum habitu saltandi, vel cytharisandi, efficit conjunctim saltationem & cytharisationem. Atque hoc tenet *Arist. c.* 5. *Met. cap.* 12. *&* 5. *Eth.* 1. 6. & alibi, tenétque *Thom.* 1, 2 *q.* 49. *a.* 3. *&* *q.* 51. *a.* 2. *Capreol. cit. loc. Occamus quodl.* 3. *q.* 30. & multi Scholastici *c. ad* 3. *d.* 23. *Suarez disp.* 44 *Met. s.* 5 *n.* 6.

Atque hæc sententia ab istis autoribus satis probatur inde: quod adjumentum quod habitus præstat potentiis, aliter explicari verè non potest, quàm quòd sit per coëfficientiam cum ipso. Potest enim, ut ferè *Suarez* argumentatur *dicto loco*, quatuor modis intelligi: quòd efficiens juvetur ab habitu, nempe, *vel* tollendo impedimentum aliquod in potentia; *vel* disponendo patiens; *vel* augendo virtutem agentis; *vel* aliquid illi coëfficiendo. At nihil istorum locum habet præter ultimum, vel etiam tertium, si augmentum illud explicetur per coëfficientiam. Nam potest habitus introduci, verbi gratiâ, virtutis, cùm positivum vitium non præfuit. Quod ergo tandem impedimentum auferretur à potentia per habitum. Deinde fingi non potest quomodo per habitum disponatur patiens? Nam plerique habitus non sunt ad aliquid extrinsecum. Quod ergò tandem patiens est, quod disponatur per habitus. Si intelligatur id de approximatione objecti ad potentiam, nihil dicitur. Nam objectum, in quo virtus occupatur, propinquum est potentiæ, operanti sine habitu. Neque enim dici potest, quod habitus augeat vim activam. Quia, si vis activa potentiæ intrinsecè augeri, hoc est, intendi posset: non opus esset habitu, quia per potentiam sufficienter intensam id omne posset præstari, quod præstat habitus, sine necessitate igitur multiplicarentur hactenus entia, habitus addendo potentiis. Oportet igitur, ut habitus juvent potentias coëfficiendo, hoc est, ut habitus etiam influant effectivè in ipsum actum, quem elicet potentia. 116

Objici hîc solet: Si habitus concurrat ad actum potentiæ, quod tum vel concurrat ad substantiam actus, vel ad aliquid aliud. At nihil horum dici potest. Nam ad substantiam actus sufficiens virtus est in potentia naturali præcisè sumptâ. Quod autem est præter substantiam actus, veluti facilitas actus, vel delectabilitas, non sunt ea res addita. Sed hujus objectionis solutio pendet ex dicendis *seq. puncto.* 117

PUNCTUM II.

An habitus concurrat ad substantiam actus?

Ad hoc intelligendum. Notandum est quod in actione artificiosa possint duo considerari: Veluti in pulsatione cytharæ, *primum* est ipse motus manus, & hîc dicitur *substantia actus*, qui aliás & secundùm se posset etiam à potentia sola fieri, eá q; non habituatâ. Deinde etiam in particulari est quasi modus aliquis, qui ultra naturalem actum facultatis motivæ, accedit porrò. Hoc ergo est, de quo nunc quæritur: An habitus etiam effectivè concurrant ad substantiam actus, an verò efficiant solùm illum ulteriorem modum. 118

Hac in re inprimis certum est: *Quod neque sola potentia, neque solus habitus possint* 119

efficere

efficere actum, qui est, verbi gratiâ, artificiosum. Nam sola potentia, cùm naturalis sit, non operatur, nisi naturaliter, & proinde ruditer, & imperfectè. Habitus autem non est principium operandi, nisi superadditum potentiæ.

120 Jam porrò dico: *Quod in actu habituali non possit discerni aliud quidem, quod ab habitu sit, & aliud, quod sit à naturali potentia. Sed totus iste actus inadæquatè est ab utraque illa causa.* Sicut in essentia hominis à parte rei loquendo, non est aliud, quod sit à forma, & aliud, quod sit à materia: sed tota essentia inadæquatè est ab utraque. Idem est: cùm duo equi currum trahunt, aut cùm anima & manus coefficiunt scriptionem.

121 Patet autem: quia, ut præcedenti puncto visum est: Habitus omninò sunt causa actuum. An non apparet: quidnam efficiant, si non totum actum (quanquam inadæquatè) efficiant, & proinde etiam substantiam ejus. Nam *intensio* quam actus habituales habent præ actibus naturalibus, non est aliquid essentialiter distinctum ab esse rei: sicut in universum id est, in qualitatibus intensibilibus: Fieri igitur non potest, ut habitus producat intensionem actus, & non actum ipsum. Sic neque illud additum seorsim potest esse *bonitas*. Nam inprimis bonitas (juxta quam ex habitu dicimur bene agere) non est moralis, cùm habitus intellectivi non denominent moraliter bonum. Est ergo transcendens bonitas. At nec hæc est aliquid realiter distinctum ab essentia rei, quæ bona est. Fieri igitur hactenus non potest, ut habitus producat bonitatem, & non habitum, cui illa bonitas identificatur. Nec denique *facultatem & promptitudinem* habitus possunt producere in illis actibus. Nam facilitas & promptitudo præcisè sunt ex parte potentiæ. Actibus ergo facilitas non convenit, nisi per extrinsecam denominationem. In ipsis ergo ea nihil reale est, quod per realem & positivum influxum habitûs fieri debeat.

122 Ad *objectionem* in fine prioris puncti propositam. *Respondeo.* Etsi potentia naturalis sit sufficiens ad actum, quoad substantiam ejus, tamen non est sufficiens ad actum habitualem. Unde cùm Tò *habituale* præcisè effici non possit, quin coëfficiatur etiam actus, quoad substantiam suam: Hinc cùm in illud consortium potentia admittit habitum, oportet etiam ab habitu id effici, quod aliâs efficitur à solâ potentia. Sicut cùm unus equus traheret currum, & addito alio equo velociùs trahitur currus: Hîc à superaddito equo non est solùm celeritas, ut à priori equo solùm sit motus: sed & ipse additus equus concurrit ad illius actus substantiam, nempe ad motum currus simpliciter.

PUNCTUM III.

An habitus sit principium primum operationis?

123 Ratio dubitandi est in utramque partem. Nam primò: Habitus est principium operandi, sed additum naturæ vel naturali potentiæ, ut sæpè dictum & probatum. Naturalis igitur potentia est primum principium actus, non autem habitus.

Nihilominus in oppositum *Aristoteles* disertè artem vocat *primam* causam in architectando. *Oportet semper*, inquit, 2. *Phys. c.* 38. *causam uniuscujusque primam quærere, ut homo ædificet, quia ædificator est.* Ædificator autem est per artem ædificandi. Hæc igitur pima causa est, & ita in aliis. Et confirmatur, quod cùm causam cognoscimus, semper debemus dare primam causam, ut constat ex 1. *phys.* & 1. *post.* At cùm de attributo artificioso quærimus, causa prima non est alia, quàm ars.

Ad hanc rem respondetur per distinctionem. Habitum nempe possùm referre, vel

vel ad opus adæquatè, & sub tota illa essentia quam significat: vel ad opus artificiosum, verbi gratiâ, in quantum tale est. Priori modo habitus est principium operandi, non primum, sed secundum. Posteriori verò modo habitus est causa prima. Confer *Piccolom. grad. 2. Phil. Moral. c. 7.*

ARTICULUS VI.
De extensivo augmento habituum.

124 *Intensivum & extensivum augmentum quid sint?*

Inprimis duplex est augmentum habituum intensivum & extensivum. Etsi enim aliqui autores omne habituum augmentum dicant esse per intensionem. Tamen secus esse patebit ex dicendis. *Augmentum* igitur *intensivum* habitus est, si idem habitus fiat in subjecto, vel potentia radicatior & facilior ad exercendum: veluti, si ex opinione fiat scientia, vel ex qualicunque temperantia, vel fortitudine fiat, quis temperatissimus vel fortissimus. Aliud igitur est habituum *augmentum*, quod *extensivum* vocant, sumitur id non à subjecto, sed ab objecto. Cùm enim habitus, de quibus nunc loquimur, non recipiantur, nisi in anima eáque sit indivisibilis, hinc etiam habitus non recipiunt extensionem in anima, quasi cùm anteà fuerint, tanquam in particula animæ postea sint in pluribus partibus, (ut sic dicam) animæ, ac deinceps in tota anima. Augmentum igitur illum extensivum est ex parte objecti, ut dixi, estque tum, quando habitus extendit sese ad plura obiecta. Veluti sic in aliquo augetur habitus per extensionem, si ad notitiam de elementis, accadat notitia de cœlo, vel homine. Per intensionem augebitur ille habitus, si qualiscunque notitia, quæ erat de elementis, de iisdem fiat solidior, sertior, & exactior.

125 Porrò, cùm intensivum augmentum, quod in habitus est, sit eiusdem rationis cum intensione, quæ est in aliis qualitatibus, idcircò de eo nihil hic necessariò dicendum est, cùm infrà dicendum sit aliquid, de qualitatum intensione. Solùm igitur nunc dicendum est de habituum extensivo augmento, de quo plurimùm disputari solet. Vide *Thom.* 1, 2 *quæst.* 54. Et Interpp *ib* Comment. *in Lombard. in prol. Fonsec. 5. Met. c. 7. q. 5. Suarez in Met. disp. 1. s. 3. & disp. 44 s. 11.* aliósque autores. Paucis hanc rem, quantum fieri potest, contraham.

126 An hanc rem igitur 1. dico: *Omnino dari aliquam habituum extensionem.* Neque enim omnia per intensionem explicari possunt. Intensio enim significat perfectiorem statum rei sistendo in eodem. At habitus perficiuntur non solùm cùm radicatiùs & tenaciùs hærent in subiecto: sed etiam per ordinem ad diversa & plura obiecta, ut in præcedentibus iamdum constitit.

127 *Habitus potest esse quid prorsus simplex.*

II. Habitus, ut sic, non postulat, ut habeat talem extensionem, sed potest tota ratio habitus consistere cum unitate simplici. Ita patet: Nam, ut videbimus, dantur habitus, qui sint unum, quid per agregationem, si ergo aggregantur ex pluribus habitibus, hi ipsi habitus non possunt, nisi simplicis entitatis esse. Ratio ergo habitus potest in simplici entitate consistet. Et confirmatur: Nam unius conclusionis, per demonstrationem cognitæ, notitia potest vocari sine incommodo habitus scientificus. Et tamen ibi in ratione habitus nulla est compositio.

128 *Multitudo obiectorum non confert semper habitui compositionem.*

III. Non quævis multitudo obiectorum (ad quæ habitus refertur) confert habitui extensivum augmentum, de quo loquimur. Neque enim si per fortitudinem bellicam nunc aggrediatur quis Turcam, nunc hostem alium: aut si quis nunc per liberalitatem elargiatur pecuniam, mox frumentum vel oleum extensive augebitur habitus fortitudinis vel liberalitatis. Et patet, quia absolutè & simpliciter considerando obiectum,

objectum citrà peculiarem rationem, quæ continet rationem tendendi ad ipsum, objectum confert solùm distinctionem materialem, juxta quam non possunt discerni habitus: tum diversi habitus possint in uno objecto (materialiter, ut factum est, de eo loquendo) versari, veluti prudentia & scientia in affectibus; Scientia est ars in ferro & auro, & sic in aliis. Et nulla ratio est hactenus: cur una simplex & indivisibilis potentia possit ad plura (materialiter solùm distincta) objecta ferri, veluti visus ad apprehendendam albedinem, nigredinem, rubedinem, &c. Non autem possit id esse in habitu, ut ipse per qualemcunque multitudinem objectorum necessariò statim dicendus sit augeri debere.

129 *Simplex habitus potest ad plura ferri duobus modis.*

Cæterùm unus ille & simplex habitus, servando simplicitatem essentiæ, potest ad plura ferri duobus modis. *Primò:* Si ratio attingendi illud objectum, (quod quasi formale est) sit ad singula illa objecta eadem. Veluti cùm eadem ratio sit, per actionem liberalem attingendi frumentum, vel pecuniam; non oportet, ut extensivè multiplicetur habitus liberalitatis, juxta talem obiectorum varietatem, quæ non est secundùm modi diversitatem, sed solùm materialiter. Sicut in oppositum, etsi scientia & ars in eodem, verbigratiâ, ferro versentur, tamen sunt diversi habitus, quia sub illa identitate quasi materiali obiecti, subest diversitas in formali. Alio enim modo scientia ferrum attingit, nempe cognoscendo illud; & alio modo ars, nempe operando in illo.

Secundò: potest etiam habitus unus, isque simplex & indivisibilis ad plura objecta ferri, sub ratione diversa, si sit connexio & subordinatio partium, permissivè loquendo. Veluti, si quis per habitum aliquem feratur ad amandum medium & finem, vel ad bonum universale & particulare, aut primarium & secundarium, idque per amorem; deinceps per desiderium, (quod significat fervidiorem amorem) & tandem per gaudium. Entia enim non sunt multiplicanda sine necessitate, quæ hic nulla est.

130 Dixi: *permissivè loquendo.* Nam non omnis subordinatio in actibus sufficit ad unitatem & simplicitatem habitus. Frequenter enim contingit, ut una conclusio sequatur ad conclusionem aliam. Et tamen oportet, ut ibi sint distincti habitus. Nam alia conclusio non est, per alietatem terminorum, & connexionis eorum. Oportet igitur, ut assensus ad hanc connexionem alius sit ab assensu eo, qui est ad priorem conclusionem. Atque ita hactenus est diversus habitus. Hic ipse enim assensus est aliquid permanens in anima per modum habitûs. Diversus ergò assensus, est diversus habitus.

Et hactenus quidem fuit de qualicunque extensione (virtualem aliqui eam vocant & eminentem. Alia autem dicitur formalis) habituum ad plura obiecta, quæ consistit cum unitate & simplicitate habitus. Et hæc simplicitas consequenter iuxta dicta tollitur, cùm habitus extenditur ad plura obiecta, nec habentia eandem rationem, secundùm quam objiciantur potentiæ, nec etiam habentia subordinationem aliquam, veluti est, cùm habitus Physicus augetur, dum ad notitiam metallorum accedit notitia animalium, vel Planetarum, vel Meteororum, vel vice versa. Ad hanc igitur rem porrò dico.

131 *Non omne extensivè augmentum potest stare*

IV. Non potest omne extensivum augmentum habituum stare cùm simplicitate habitûs. Ita patet: quia illa extensio potest esse cum alio atque alio modo attingendi objectum. At sic ex unitate objecti formaliter sumpti sumitur unitas habitus: Ita ex obiecti, formaliter sumpti, diversitate, oportet, ut sumatur habitus diversitas.

Atque

Atque ita, cùm diversus, ísque multiplex sit assensus iste, qui est ad conclusiones aliquas de auro & argento, verbi gratiâ, ab eis, quæ sunt de planta vel avibus: iccircò hactenus non apparet: quomodo habitus Physicus (ad quem istæ notitiæ pertinent) sit simplex & indivisibilis prorsus, idémque est in aliis. *cum simplicitate habitus.*

Relinquitur ergo hactenus: quòd habitus, qui tale argumentum habent, sint compositi. Nunc autem explicandum est: qualis sit illa compositio? An habitus sit, ex illa compositione aliquid unum per se? An verò sit, quid unum per accidens: Igitur dico:

133 *Habitus isti sunt entia per accidens.*

V. Habitus qui tale argumentum extensivum habent, sunt compositi ex pluribus habitibus, & sic non sunt aliquid per se unum, sed per accidens, sive sunt entia per aggregationem. De singulis patet. Nam, quòd sint compositi istiusmodi habitus, patuit ex priori assertione. Quod autem singuli illi termini componentes, (ut sic dicam) unde isti habitus componuntur, sint veri habitus, patuit in prima assertione. Nulla enim ratio est: cur assensus alicujus conclusionis è demonstratione genitus, non dicatur habitus vel notitia scientifica illius conclusionis. Dehinc relinquitur: quòd habitus illi non sint compositi ad modum ejus, quod est unum per se, sed ejus, quod est unum per accidens. Entia enim per accidens tum semper fiunt, quando quid componitur ex entibus integris & completis.

Et confirmatur: Si habitus istiusmodi esset compositus, ad modum ejus, quod est unum per se: tum id esset, vel per partium continuationem, vel inde, quod alia pars haberet rationem actus, alia potestatis. His enim modis, quod compositum est, potest esse quid per se unum. At neutrum hic militat, quia *continuatio* propriè loquendo locum non habet, nisi in rebus habentibus quantitatem & extensionem in subjecto, quæ nec animæ, nec habitibus convenit. Nec illud argumentum extensivum sic fit, quasi animâ una sui parte, verbi gratiâ, in corde informetur per habitus, qui sunt de animali, & alia parte, verbi gratiâ, in jecore aut cerebro informetur habitu alio. *Ratio* autem *actus & potestatis* inter istos partiales habitus sic nulla esse potest, quia illi possunt esse de rebus diversissimis, veluti musca & elephanto, vel arenula, & sic in aliis: quæ conclusiones consequenter ad summum non possunt habere convenientiam, nisi quòd continentur sub uno objecto scibili vel fine, & non potest quicquam habere, quasi actus informantis rationem, ad singulas istas partiales notitias. Unde unitas, quæ sumitur per ordinem ad subiectum vel finem, non potest, nisi ad summum esse accidentalis.

Visum igitur hactenus est: quòd habitus illi sint aliquid compositum per aggregationem. 134 Nunc igitur, quia nihilominus Metaphysicam, *unam*, & Physicam *unam, &c. scientiam* dicimus, videndum est, quinam debeant esse partiales habitus, qui ad unam istiusmodi scientiam pertineant, ne vagum chaos hactenus relinquamus. Ad hanc igitur rem dico.

135 *Unitas disciplinarum unde sumatur.*

VI. Unitas in habitibus practicis sumitur per ordinem omnium ad unum finem. Et unitas in scientia sumitur per ordinem omnium ad idem obiectum, junctâ abstractione, quæ cuique scientiæ propria. Ad unam igitur artem pertinent omnes illæ conclusiones, quæ pertinent ad modos sciendi. Rursus ad unam artem pertinent omnes illæ conclusiones & præceptiones, quæ pertinent ad bene dicendum: Iterum ad unam disciplinam pertinent omnia illa, quæ faciunt ad administrationem Reipublicæ. Et hinc (loquendo de scientiis) omnia illa ad Metaphysicam pertinent, quæ sunt entia abstracta à materia secundùm rem & rationem: Ad Physicam;

corpora naturalia, quæ abſtracta ſunt à materia ſignata. Ad *Matheſin* quantitas, quatenus adſtrahit à materia (non intelligibili, ſed) ſenſili. Sed hæc res pertinet ad diſcretionem ſcientiarum, de qua eſt alibi.

ARTICULUS VII.

De diminutione & corruptione habituum.

136 Inprimis habitus diminui, & tandem corrumpi ſatis docet experientia. Qua de re id inprimis præmittendum eſt: quòd quæ ſunt cauſæ remiſſionis in habitibus, eædem ſint cauſæ corruptionis. De his igitur aliquas aſſertiones pono:

Deſinunt habitus ceſſatione ab actibus.

I. Minuuntur & tandem corrumpuntur habitus per ceſſationem ab actibus. Sic *Ariſtot. in lib. de long. & brev. vit. cap. 2.* ait: ſcientiam deſinere per oblivionem. Oblivio autem eſt nihil aliud, quàm ceſſatio vel dimiſſio notitiæ.

137 *An id ſit per ſe, an per accidens.*

An autem ceſſatio illa ſit cauſa per ſe, an verò per accidens, quæſitum eſt, ut prolixiùs *Suarez*, recenſendo autores, perſequitur *diſp. 44. ſ. 12. num. 4. ſeqq.* Et patet id eſſe per accidens, quia inprimis habitus non poſtulat conſervari per continuitatem actuum. Ergo per deſiſtentiam actuum per ſe non corrumpetur. Et conſequentia patet, quia illa ſolùm per ceſſationem actus per ſe corrumpuntur, quæ conſervantur per continuationem actus: veluti, cùm corrumpitur lumen, per ceſſationem illuminationis, quod per conſervationem illius illuminationis conferebatur: Ita eſt, & cùm corrumpitur creatura à Deo per annihilationem, quæ per continuum influxum conſervativum perſiſtebat. Jam, quòd habitus non conſervetur per continuationem actuum, patet clarè, quia actus frequenter intermittuntur, manentibus habitibus, veluti, ſi quis dormiat, vel in caſibus aliis.

138 Atque ita relinquitur: quòd per ceſſationem ab actu minuatur & corrumpatur habitus per accidens: quatenus ſcilicet poſitâ iſtorum actuum intermiſſione exercentur actus, ab actibus iſtis contrarii: per quos cùm contrarius generetur habitus, præexiſtentem minui, & tandem corrumpi oportet.

139 *II. Minuuntur & tandem corrumpuntur habitus, per actus contrarios, & habitus contrarios.* Utrumque ex prædictis ſequitur. Et de habitibus contrariis facilè patet. Quia enim contraria non poſſunt ſimul eſſe in eodem ſubiecto, ideò nec poteſt id eſſe in contrariis habitibus. Cùm igitur contrarius habitus, v. g. vitium introducitur, oportet cedere præexiſtentem habitum, hoc eſt, virtutem. De actibus autem ſimiliter patet ex his. Nam per actus contrarios acquiritur habitus contrarius, qui, ut viſum eſt, eſt alii præexiſtenti habitui incompoſſibilis.

140 Ex his facilè apparet etiam diverſitas inter actus & habitus contrarios, quoad officium diminuendi & corrumpendi præexiſtentem habitum. Nempe habitus iſte contrarius expellit priorem, expulſione formali, hoc eſt, per contrariam potentiæ informationem. Actus autem contrarius expellit habitum expulſione effectivâ, hoc eſt, efficienter producendo iſtum contrarium habitum, à quo proximè ſumitur ratio, cur abeat prior habitus.

141 *III. An habitus minuantur & corrumpantur ex defectu cauſæ materialis*, (quam vocant, meliùs ex defectu ſubiecti) etiam hic quæri ſolet. Solent enim multa accidentia interire per interitum ſubiecti: veluti calor ignis, ſi corrumpatur ignis, & ſic in aliis. Quam ad rem dicendum eſt: aliquos habitus hoc modo non poſſe corrumpi. Sunt enim aliqui habitus in ſubiecto incorruptibili, veluti ſunt habitus intellectivi. Alii autem habitus, qui recipiuntur in potentia appetitiva ſenſuum,

ſuum, ſine dubio etiam iſto modo definere poſſunt. Vide *Suarez diſt. loc. num.* 13. & *Thom.* 1, 2. *quæſt.* 53. *tota, ubi & Interpp.*

TITULUS V.

De diviſionibus habituum.

Principales habituum diviſiones quatuor ſunt. Atque ita *primò:* Habitus eſt virtus vel vitium. *Deinde*, dividuntur habitus in infuſos & acquiſitos. *Tertiò*, in morales & intellectivos. Et *quartò*, in ſpeculativos & practicos, quæ diviſiones nunc explicandæ ſunt. 142

ARTICULUS I.

De diviſione habitus in virtutem & vitium.

Plena tractatio de virtutibus & vitiis ad Ethicam pertinet, quia materia practica eſt. Nunc igitur ſolùm explicandum eſt nomen *virtutis* & *vitii*. Et deinceps conſiderandum eſt: An bona ſit illa habituum diſtributio? 143

Explicatur nomen virtutis.

Igitur nomen *virtutis* eſt ambiguum. Aliquando ſumitur pro naturali potentia, vel quovis principio, quod poteſt eſſe ad actus, vel etiam pro influxu ipſo. Et ſic animæ facultates dicuntur ejuſdem virtutes: Et cauſæ ſecundæ dicuntur agere in virtute primæ. Hæc ſignificatio non eſt hujus loci, ubi virtutem tantùm ſumimus ſub prima qualitatis ſpecie. Virtutis *nomen quot modis dicatur?*

Deinde: Virtus ſumitur pro eminentiſſimo bonarum actionum principio, quomodo virtutes Deo tribuimus, in quo tamen nulla eſt qualitas. *Tertiò*, in oppoſitum virtus ſumitur pro qualicunque ſimilitudine, vel umbrâ virtutis. Sic *Ariſtot. l.* 8. *de hiſt. an. c.* 1. brutis etiam virtutes tribuit, quas propriè loquendo iiſdem denegat, *lib.* 7. *Eth. c.* 1. Solet & *quartò*, virtus quandoque diſtingui, contra ſemivirtutem. Eſtque tum ſemivirtus per modum diſpoſitionis, virtus autem eſt qualitas per modum habitus conſummati. Solet & *quintò*, virtus quandoque id dici, unde moraliter boni dicimur: cúmque id ſit ſolùm per habitus morales, iccircò habitus intellectivi hoc modo virtutes non ſunt. *Denique*, quæ hujus loci eſt ſignificatio, virtus ſumitur pro omni qualitate, quæ ad naturalem potentiam addita, juvat eam ad actus *meliùs* exercendos. Unde in oppoſitum vitium ſic adæquatè accipitur, pro habitu eo, per quem naturalis potentia diſponitur ad pejùs operandum. Atque hoc vult etiam definitio illa celebris ex *Auguſt. l.* 2. *de lib. arb. c.* 18. *Virtus eſt bona qualitas mentis, quâ rectè vivitur, &c.* de qua re vide *Thom* 1, 2. *quæſt.* 55. *a.* 4. & Confer *Ariſt. l.* 2. *Eth. c.* 5, 6. & *Piccol. grad.* 4. *Phil. moral. c.* 2. & *Armand. de Bello Viſu, l.* 2. *term. c.* 72. 88. 107 *& alibi.* *Virtus quid?*

Cæterùm id hic diligenter notandum eſt: quod rectitudo illa vel bonitas non ſit intelligenda de rectitudine morali. Neque enim à quovis habitu boni vocamur moraliter: Sed bonitas illa eſt generalius intelligenda, ut ſignificet omnem perfectionem, quæ ſuperadditur naturalibus potentiis, in ordine ad actus earum. 144 *Bonitas quæ intelligatur in definitione virtutis?*

Porrò vocem *virtutis*, *Armand. d. l.* deducit à *vi* vel *violentia*. Sed prior Etymologia eſt, ut *virtus* à *viro* dicatur: tum quatenus hæc vox ætatem, tum quatenus ſexum ſignificat: Nam virtus viris & non pueris convenit: Et rurſus viris convenit potiùs quàm fœminis. 145 *Vox virtutis unde dicatur?*

Atque ex his etiam intelligitur: quid nunc ſit vitium. Nempe per vitium nunc 146

Vitium quid sit? intelligitur habitus virtuti oppositus: Unde quæ vitia dicuntur, cùm sint naturales imperfectiones, vel quæ sunt puræ negationes, ut est ignorantia, quam puræ negationis vocant, huc non pertinent. Habitus enim debet esse quid positivum.

An bene dividatur habitus in virtutem & vitium?

147 *Probatur bonitas illius divisionis.* Bonitas & adæquatio hujus divisionis facilè apparet: Quam ad rem supponendum est, quod sæpè ostensum est: quòd habitus addantur naturalibus potentiis in ordine ad actus facilitando eas. Aut igitur dant illi habitus facilitatem & majorem promptitudinem ad actus pejores, vel ad actus perfectiores: Si primum, sunt vitia: Si postremum, sunt virtutes. Omnis igitur habitus est virtus vel vitium. Atque ita etiam docet *Aristot. 7. Phys. cap. 3. t. 17.* ἕξεων αἱ μὲν ἀρεταὶ, αἱ δ' ἡ κακίαι. *Habituum alii quidem virtutes, alii vitia.*

148 *Obiectiones contra eam.* Nihilominus videri potest: hanc divisionem non esse bonam. Nam sanitas & pulchritudo sunt habitus, apud *Aristot. l. Categ. c. 8.* Et tamen illæ non sunt virtutes vel vitia: Cùm virtus & vitium solùm sint in anima. Sanitas autem & pulchritudo sunt corporis.

Deinde: nullum vitium videtur habitus, quia 1. omnis habitus est difficulter mobilis, per *Aristot. d. l.* At vitium facilè est mobile, quia falsis principiis nititur, error, v.g. Lubrico autem fundamento nihil firmiter superstrui potest. 2. Omnis habitus est positivum quid. At nullum vitium est positivum quid. Nam omne positivum, quia ens est, bonum est. At vitium bonum non est. Ergo nec est quid positivum. Ergo nec est habitus.

Denique: videtur illa divisio insufficiens esse. Nam opinio vera, nec virtus est, nec vitium. Non illud, quia opinio, quantum est ex se potest ad falsum inclinare. Non hoc, quia non inclinat ad malum illius potentiæ, (intellectivæ) sed ad bonum, licèt imperfecto modo. Atque hoc argumento utitur contra hanc divisionem *Suarez disp. 44. Met. s. 13. n. 15.* ubi docet; quòd habitus non debeat dividi in virtutem & vitium, sed in virtutem & non vitium.

149 *Solvuntur.* Nihilominus hæc argumenta firma non sunt: & proinde ad *primum* respondeo: Sanitatem & pulchritudinem vocari habitus, sed per similitudinem: quatenus scilicet ob difficilem de subiecto mobilitatem, iisdem assimilantur: Aliâs autem, propriè loquendo, sunt entia per aggregationem, ut suprà visum est.

150 *Vitia rectè dici habitus.* Ad *secundum* argumentum duplicatò respondeo: Proinde, quod ad primum attinet, experientia ostendit, vitia esse difficulter mobilia, ob consuetudinem & invalescentiam naturæ in vitiis. Quod autem vitia lubrico fundamento nituntur, efficit quidem, ut ea ratione non sint per se immobilia. At ad rationem habitus satis est qualiscunque immobilitas. Quoad bonitatem verò vitiorum, de qua erat altera pars illius argumenti, vide supra *lib. 1. cap. 9.*

151 Ad *tertium* respondeo: dividendo habitus in virtutem & vitium, sumitur habitus cum indifferentia ad inchoatum & consummatum habitum. Ut igitur servatâ proportione, aliquid virtus etiam dicatur, sufficit, si sit virtus imperfecta. At tale quid utique est vera opinio, quia ad bonum potentiæ inclinat, etsi imperfecto modo, ut fatetur *Suarez*. Non potest igitur vera opinio esse sub extremo virtuti oppositio, seu dicatur *vitium*, seu *non virtus*.

ARTICULUS

ARTICULUS II.
De divisione habitûs in infusum, & acquisitum.

152 Hæc *secunda* est divisio habituum, & inprimis in ea intelliguntur habitus humani, quíque specialiter habitus dicuntur, in qua specialitate habitus à speciebus intelligibilibus distinguitur, ut sæpè dictum: quanquam sine incommodo, servatâ proportione, possit etiam ea divisio ampliari ad habitum in communi.

153 *Habitus infusi quid?* Explicando tamen vocem *habitûs*, juxta priorem intentionem. Habitus illi dicuntur infusi, qui non sunt apti produci per operationes agentis, sed qui aliunde insunt. Ita fides, spes, charitas, atque adeò justitia & sanctitas non comparantur actionibus nostris, imò nec comparari quidem possunt, sed postulant, ut per divinam gratiam infundantur nobis.

Atq; ita apparet, si quis habitus de facto quidem infundatur à Deo, possit tamen etiam actibus nostris acquiri, quòd is non sit habitus infusus, sed acquisitus.

154 *Eorum distinctio.* Hanc ad rem solent aliqui distinguere habitus infusos. Sic igitur aliqui eorum sunt infusi *per se*, alii sunt infusi *per accidens*. Infusi per se illi dicuntur, quos dixi: nempe, qui ex genere & naturâ suâ non sunt producibiles, nisi ab extrinseco. Infusi autem per accidens sunt, qui, etsi sint ab extrinseco, tamen ex genere & naturâ suâ talem productionem non postulant. Sic habitus pingendi & sculpendi in *Bezeleele* erat infusus: sed per accidens dicitur habitus infusus, quia & propriis actionibus potest acquiri talis habitus. Atque ita habitus, qui hujus generis sunt, absolutè dicuntur habitus acquisiti, etsi pro isto statu sint per infusionem, non per acquisitionem. De habitibus istis infusis plurima tractari solent ab Interpp. *ad 2. secundæ in Thomam.*

155 Atque ita in oppositum nunc constat: Quinam habitus sunt acquisiti; nempe: qui vel de facto acquiruntur, vel saltem naturam habent, ut non repugnet eis per proprios actus agentis, nempe ipsius hominis, acquiri: quales sunt habitus morales, vulgò dicti, artes, prudentia, & similes.

ARTICULUS III.
De divisione habitûs in moralem, & intellectualem.

156 Hæc *tertia* est divisio habituum, & principaliter intenditur, tanquam subdivisio habituum acquisitorum. Sumitur autem juxta diversitatem potentiarum, quæ per illas afficiuntur. Alii nempe perficiunt appetentem, alii cognoscentem facultatem. Illi dicuntur *morales*; hi verò dicuntur *intellectuales*. Ubi id porrò observa: quòd moralis virtus quandoque dicatur in respectu ad actum: Et hoc modo etiam prudentia solet moralis virtus dici, quia ejus ad bonitatem morum multum interest. Non, inquam, illa moralis est ratione subjecti: sed ratione actûs. Vnde priori respectu, unde hæc divisio sumitur, simpliciter intellectiva est. Vide *Armand. de Bello Visu 2. term. c. 93.*

Prudentia quatenus possit moralis virtus dici?

157 *Divisio virtutum moralium.* *Cæterùm:* Morales virtutes dividuntur in undecim species ab *Aristotele lib. 3. Ethic.* quæ sunt: *Fortitudo, temperantia, modestia, magnanimitas, liberalitas, magnificentia, modestia, affabilitas, urbanitas, veracitas & justitia:* quæ distributio intelligenda est, facta esse, non in species infimas, sed subalternas: Potest enim sub justitia, verbi gratiâ, gratitudo; sub temperantia, sobrietas, &c. comprehendi. Et rursus, ad adæquationem hujus divisionis comprehendendæ sunt etiam semi-

virtutes, veluti ſub temperantia, continentia ; & ſub fortitudine, tolerantia ; & ſic deinceps, ſed de his, porrò agunt Ethici. Et in proportione, hæc etiam extendenda ſunt ad habitus vitioſos.

158 *Diviſio virtutum intellectivarum.*

Virtutes intellectivæ nunc ſunt, quæ perficiunt intellectum noſtrum. Et numerantur ab *Ariſt. quinq; in lib. 6. Ethic. c. 2.* nempe *intelligentia ſcientia, ſapientia, ars, & prudentia.* Aliqui addunt habitus alios, ſed hæc res ab Ethicis tractari ſolet & meritò : Nam finis Ethicæ eſt, beare hominem, ſive perducere hominem ad beatitudinem, vel felicitatem civilem. Felicitas autem illa ex gradibus duobus eſt. Implicat nempe felicitatem ſpeculativam, & felicitatem practicam. Unde ſicut Ethica de virtutibus moralibus agit, tanquam mediis ad felicitatem practicam. Ita eadem agere debet de virtutibus intellectivis, tanquam mediis ad felicitatem contemplativam. Sed de hac re eſt alibi.

Pertinent ad Ethicam.

ARTICULUS IV.

De diviſione habitûs in ſpeculativum & practicum.

159 *Practicum dicitur bifariàm.*

Hæc *quarta* eſt habituum diviſio : Ad quam *primò* obſervandum eſt : quòd vox *practici* ſit ambigua. Aliquando enim practicum adæquatè opponitur ſpeculativo, aliquando verò opponitur & ſpeculativo, & effectivo. Unde, qui hîc ſunt effectivi, priori modo ſunt etiam practici. Hoc igitur poſteriori modo habitus practici ii dicuntur, qui ultra cognitionem habent quidem aliquam operationem, ſed non tendentem ad opus. Si tamen ultra cognitionem operatio tendat ad opus, habitus dicitur non practicus, ſed ποιητικὸς. Et ſic *Ariſt. l. 6. Eth.* artem à prudentia diſtinguit, quòd ars ſit factibilium (ποιητῶν) prudentia autem ſit agibilium) πρακτῶν.) Atque ita nunc non ſumitur habitus practicus, quia habitus practicus nunc adæquatè opponitur ſpeculativo, ſive comtemplativo.

Ad præſentem igitur diviſionem ſumitur habitus practicus generatim, ſicut & accipitur ea vox, cùm intellectus dividitur in ſpeculativum & practicum, *l. 3. de an. c. 7. 6. 29. 20.* Et ſimiliter felicitas *l. 10. Eth. ad Nicom.*

160 *Habitus ſpeculativus quid ſit?*

Sic igitur habitus *ſpeculativus* eſt, qui ultimò ſiſtitur in cognitione ; vel cujus finis ultimus eſt cognitio. Talis eſt Phyſica, Metaphyſica, Matheſis. Habitus *practicus* autem eſt, cujus finis ultimus eſt, ex cognitione operari, vel porrò tendendo ad productionem operis, vel non. Sic habitus practicus eſt Ethica, Politica, Logica, Juriſprudentia, Medicina, ars fabrilis, pictoria, ſculptoria, & ſimiles.

161 *Habitus ſpeculativus & practicus ex fine, non verò objecto dicuntur.*

Ut hæc res pleniùs intelligatur, tria ſunt obſervanda : 1. *Denominationes ſpeculativi & practici in ratione habitûs, ex fine, ut dixi, ſumi, & non ex ſubjecto*, quod *Algazel* voluit *lib. 1. de Phil. c. 1.* Nam habitus ſpeculativus & practicus poſſunt in eodem objecto verſari : objectum igitur, ut ſic, non poteſt diſcernere habitus ſpeculativos & practicos. Antecedens patet : Nam Phyſica & Ethica verſantur in iiſdem affectibus. Metaphyſica & Logica in omni ente. Medicina & Phyſica in corpore humano. Ars fabrilis & Phyſica in auro, vel ferro, vel metallo alio, vel ligno. Et ſic eſt in aliis. At in ſingulis iſtis combinationibus commiſcentur habitus ſpeculativi & practici. In uno igitur atque in eodem objecto, cùm verſentur plures diſciplinæ, una tamen eſt practica, alia ſpeculativa, quia alia tractat illud objectum ſolius cognitionis causâ, (& ſic ſpeculativa eſt) alia autem in eodem objecto occupatur, ut circa illud operetur : & ſic practica eſt.

162 2. Obſervandum eſt ? *quòd finis, ex quo ſumitur denominatio habitûs ſpeculativi*

lativi & practici, sit intelligendus de fine ultimo solùm. hoc est, habitus, qui ultimò refertur ad cognitionem, est speculativus: qui autem talis non est, est practicus. Et confirmatur: quòd aliàs etiam habitus practici involvunt cognitionem. Secus enim non essent habitus intellectivi. Debet enim omnis habitus intellectivus disponere saltem quomodolibet ad cognitionem. Unde etiam aliqui habitus practici dicuntur *scientiæ* practicæ. At si scientiæ sunt, utique saltem quomodolibet ad sciendum facere debent. Oportet igitur ut illa pugnantia in ratione cognitionis & praxeos, sit in habitu speculativo & practico, solùm quoad finem ultimum. Sic ergò habitus speculativus est, qui ultimò refertur ad cognitionem. Habitus practicus autem est, qui etsi subjectum suum cognoscat, tamen eam cognitionem refert ad operationem. Ita speculativus habitus est Physica, quæ ultimò acquiescit in notitia rerum naturalium. Habitus autem practicus est Ethica, quæ non satis habet in eo, si quis sciat quid sit fortitudo, vel temperantia, &c. Sed requirit, ut temperanter, & fortiter agamus.

Et quidem fine ultimo.

Atque hinc porrò observandum est: quòd illa destinatio ad operationem, non sit idem, quòd destinatio ad usum aliquem. Neque enim ulla scientia, etiam ex speculativis scientiis est, quæ nullum habeat usum. Est enim Physicæ usus in Medicina, Matheseos in rebus mechanicis, Metaphys. in omnium rerum cognitione. Et tamen isti habitus speculativi sunt. Illa ergò cognitio intelligitur destinari ad operationem, quæ instituitur sub ea ratione, ut sub ea doceamur agere. Ita ergò cognitio practica est, verbi gratiâ, quâ docemur, quomodo debeamus agere temperanter, & nos gerere in rebus terribilibus, quomodo debeamus facere Syllogismum, vel definitionem, vel elegantem orationem. Si autem aliquis habitus non constituat modum aliquid faciendi, agendive, esto aliàs usum habeat, tamen simpliciter est speculativus.

163
Destinatio ad usum non facit habitum practicum.

Ex dictis duo colliguntur: 1. *Quòd non possit aliquis unus habitus esse & speculativus, & practicus.* Implicat enim aliquid ultimò versari in operando, & etiam ultimò versari in cognoscendo. Errant ergò, qui Logicam aiunt & speculativum, & practicum habitum esse.

164
Non potest unus habitus esse speculativus, & practicus.

2. Etiam ex his colligitur: quòd aliter sumatur denominatio speculativi & practici, cùm sumuntur ad designandas partes varias unius habitûs: veluti, cùm Medicinæ pars alia dicitur speculativa, alia practica. Id enim non est attendendo ultimum finem (juxta quem Medicina simpliciter est habitus practicus) sed quòd alia pars à praxi in ea disciplina remotior sit, quàm altera.

165
Medicina quomodo distinguatur in partem speculativam, & practicam.

3. *Ultimus ille finis, ex quo habitus vocatur speculativus, vel practicus, non desumendus est ex intentione discendentis, sed ex natura, & juxta exigentiam disciplinæ.* Intentio enim discentis per accidens est ad disciplinas ipsas. Ex ista igitur non potest discrimen constans habituum transsumi. Atq; ita, Medicina est simpliciter habitus practicus, etsi hic vel iste, discens eam, non intendat in studio illius praxin Medicam, sed solùm, quod putet, jucundum esse, nôsse causas & differentias morborum. Et sic in aliis. Pluribus hac de re egi *in tract. de Philos. n. 27. seqq.* Et frequenter hæc res tractari solet à Philosophis *in Proœm. scient.* & apud Sententiarios *in Prolog. ad Magist.* & à *Thomistis* 1. *p. q.* 1.

166

Et pertinuerunt quidem ea, quæ hactenus sunt dicta, ferè solùm ad discernendum speculativum & practicum in disciplinis: Ex iisdem tamen sumi potest explicatio de habitibus in communi, quatenus speculativi & practici dicantur.

TITULUS VI.

De potentia naturali.

167 Quæ ad conſiderationem potentiæ pertinent, & aliàs ab autoribus hîc tractari ſolent, ea maximam partem declarata ſunt, *lib.* 1. *cap.* 14. in doctrina de actu & potentia. Hîc igitur hæc tria ſolùm declaranda ſuperſunt: 1. Nomen potentiæ naturalis. 2. Ejuſdem potentiæ definitio tradenda & explicanda eſt. 3. Tractanda eſt quæſtio: An potentia naturalis rectè dicatur accidens?

ARTICULUS I.

In quo declaratur nomen potentiæ naturalis.

Igitur inprimis vox *potentiæ* eſt ambigua. Aliquando eſt quaſi differentia entis, quatenus ſcilicet ens dicitur actu vel potentiâ. Hæc potentia tranſcendens eſt, &
168 *Ambiguitas in voce* potentæ. huc non pertinet. Loquimur enim nunc de potentia prædicamentali, non tranſcendente. Rurſus aliqua potentia eſt, quam Logicam vocamus, quæ non eſt vera & poſitiva affectio, ſed conſiſtit ſolùm in non repugnantia. Hæc etiam huc non pertinet. Nam ſpecies entis (quales ſunt, quæ ſub prædicamentis ponuntur) non ſunt negationes. Et vocatur hæc ipſa potentia *naturalis*, ad contradiſtinctionem ab illa negativa, & Logica potentia, qualis eſt in lapide, quatenus ex eo panis poteſt fieri, vel filius *Abrahæ*, & ſic in aliis. Alia ad hanc rem pertinentia poſita ſunt *dict. lib.* 1. *cap.* 14.

169 *Quatenus opponatur impotentiæ?* Nunc ad hanc rem inprimis hæc duo porrò notanda ſunt: Primò, quòd potentia naturalis poſſit ſumi, vel prout opponitur impotentiæ (ſic enim *Ariſtoteles* conjunctim loquitur, *l. Categ. c.* 8.) vel, ut potentia naturalis ſignificet adæquatè ſecundam ſpeciem qualitatis. *Primo modo* potentia ſignificat principium facilè & benè operandi (non intelligendo facilitatem illam, de facilitate habituali, ſed quæ ſit per εὐρυΐαν aliquam.) Impotentia autem eſt principium actûs alicujus, qui difficulter exerceatur: Nunc autem poſterior ſignificatio amplectenda eſt. Atque ita potentia naturalis nunc dicitur, quæ naturaliter actum exercet, ſeu id facilè, ſeu difficulter ſit.

170 *Cur hæc potentia dicatur naturalis.* Deinde notandum: cur hæc potentia *naturalis* dicatur? Et *reſpondeo*, poſſe id eſſe trifariam: *Primò* certum eſt, etiam habitus poſſe dici potentias. Sic enim & *Ariſtoteles* 5. *Met. c.* 12. artes facit exempla potentiæ activæ. Dicitur igitur hactenus ſecunda ſpecies qualitatis, potentia *naturalis*, ad diſtinctionem ab habitu, quia habitus, etſi potentia eſt, tamen non potentia naturalis, ſed adventitia. *Deinde*: potentia illa naturalis dicitur, ad diſtinctionem à potentia Logica, ut modo dictum eſt. *Denique*, inprimis potentia naturalis vocatur per ordinem ad actum ſuum, quem naturaliter, ſive juxta exigentiam naturæ ſuæ exercet. Ita potentia viſiva, intellectiva, appetitiva, trahendi ferrum in magnete, item impetus in lapide projecto ſunt potentiæ naturales, quia actus illos, quos præſtant, præſtant juxta exigentiam, & deſtinationem naturæ ſuæ.

171 Atque ex his porrò apparet: quòd potentia naturalis non dicatur talis per ordinem ad ſubjectum ſuum. Nam impetus ille in lapide projecto ad aſcenſionem, præſtat quidam iſtam aſcenſionem, juxta exigentiam & deſtinationem naturæ ſuæ, unde ratione actûs naturalis eſt: Nihilominùs impetus iſte non eſt naturalis ratione ſubjecti, ſed eſt violentus, qua de re vide *Suarez diſp.* 43. *ſect.* 4. *num.* 22.

ARTIC.

ARTICULUS II.

De definitione potentiæ naturalis.

Vulgata eáque optima potentiæ naturalis definitio hæc eſt: ***Potentia naturalis eſt qualitas à natura primo ordinata, ut ſit principium primum alicujus actus.*** Hic primò potentia naturalis dicitur *qualitas*. Diſtinguitur igitur hactenus potentia ab omni eo, quod accidens vel etiam qualitas non eſt. Si vel maximè aliâs potentia dicatur. Excluditur igitur hactenus *potentia tranſcendens*. Hæc enim hoc ipſo, quia tranſcendens eſt, tranſcendit prædicamenta latitudine & univerſalitate ſuà, & proinde nullum prædicamentale genus, multóque minus aliquid ſub eo de ea prædicari poteſt. Excluditur etiam *Logica potentia*, quia ea negatio ſolùm eſt. Ac *denique* excludi ſolet ſub hac particula omnis illa potentia, quę realiter eadem eſt cum eſſentia ſubiecti ſui, qualis eſt potentia activa Dei, & ſecundùm aliquos etiam potentia univerſalis, quæ eſt in materia, ad ſuſcipiendas formas, item potentia ſive propenſio, quæ in ſeparata anima eſt ad re-unionem cum materia. Hanc enim realiter non differre ab anima, ſed convenire ei vel vi eſſentiæ ſuæ incompletæ ſuperiùs diſputatum eſt, *cap.* 5. 172 *Propria definitio potentiæ naturalis.*

Deinde dicitur: quòd potentia illa ſit ***principium actus***. In hoc diſtinguitur hæc qualitatis ſpecies à figura. Cùm enim figura ſequatur quantitatem, quæ eſt ens otioſum & inefficax, hinc neque ipſa figura actum exercet, niſi fortè ſpiritualem, veluti cùm eſt obiectum ſenſile, quo in caſu ſpeciem ſui producit. 173

Tertiò dicitur: quòd ſit ***primò ordinata,*** ad præſtandum actum. In hoc diſtinguitur illa potentia à qualitate patibili. Qualitas enim patibilis primò comparatur ad perfectionem ſubiecti, quaſi ab intra, hoc eſt, præcisâ operatione: Et ſi qua patibilis qualitas præſtet aliquem actum: tamen non eſt, niſi concomitanter & alterutra primarium ejus officium, quod dixi, eſſe in perficiendo ſubiecto. Indéque hujus generis qualitates, ſi maximè actus non præſtent, non tamen fruſtra ſunt, ſicut potentiæ, quæ cùm primò & unicè deſtinentur ad actus, utique fruſtra ſunt, ſi iſto fine careant. Et ex his *Suarez diſp.* 43. *ſect.* 3. *n.* 5. ſumit indicium: an quid ſit potentia naturalis, an non? Nempe, ſi ſecluſo actu ponat aliquam perfectionem in ſubſtantia, potentia naturalis non eſt, ſed qualitas patibilis: Si autem ſecluſo actu nullum amplius uſum habet, potentia eſt. 174

Denique dicitur: quòd potentia ſit ***primum principium*** actus. In hoc diſtinguitur potentia ab habitu. Habitus enim eſt quidem principium actus, verùm non primum, ſed ſuperadditum potentiæ, eandémque juvans ad naturalem actum ſuum, ut in ſuperioribus viſum eſt, *tit.* 4. *art.* 5. *punct.* 3. 175

Dices: addendum eſſe in definitione potentiæ, quòd ſit principium facilè operandi, ut ***Ariſtoteles*** fecit, *l. Categ. c.* 8. §. 7. 176

Sed reſpondeo: particulam illam ***Ariſtotelem*** addere ſolum, cum potentiam naturalem ab impotentia diſtinguit. Nos autem impotentiam illam etiam ſub potentia comprehendimus, prout adæquatè ſignificat ſecundam qualitatis ſpeciem. Perinde igitur nunc eſt, ſeu ſit ad facilè operandum, ſeu ad operandum difficilè. Confer Interpp. *Categorearum* & *Zabarell. lib. de facult. anim. cap.* 3. *& lib.* 1. *de prim. mater. cap.* 9.

ARTICULUS III.

An potentia naturalis sit accidens?

177 Inprimis certum est, non omnem naturalem potentiam esse accidens, ut priùs patuit *in præced. artic. in princ.* Atque hæ potentiæ consequenter non sunt in specie qualitatis. Estque id inprimis liquidum de potentia activa Dei.

Status quæstionis, & variæ ad eam opiniones.

Hocigitur nunc inprimis quæritur: *An ulla sit naturalis potentia, quæ accidens sit?* Id enim negat *Piccolom. grad. 3. Phil. moral.* ut suprà relatum est, ad divisionem qualitatis. Idémq; docet *Scotus Ariminens.* aliíque *Scoti* Interpp *ad 2. dist. 16.* quibus consentit *Scal. exerc. 307. s. 15.* ubi isti autores docent, potentias animæ esse realiter easdem cum anima. Nulla enim ratio est, cur, si id sit in potentiis animæ, secus debeat esse in potentiis aliis. Ergò omnes naturales potentiæ, juxta hanc hypothesin, habent realem identitatem cum subjectis suis. Ergò propriè & Physicè loquendo, nulla erit accidens.

Nihilominùs opposita sententia vulgatior est, distinguens potentias ab essentia rei creatæ, & consequenter asserens: quòd illæ potentiæ sint accidentia. Ita docet *Thom. 1. p. q. 77. a. 1. Ægid. Roman. l. 2. de an. c. 2. q. 2. 1. Capreol. 1. dist. 3. q. 4. Hervæus quodl. 1. q. 9. Zabar. l. de facult. anim. c. 34. Colleg. Conimbr 2. Phys. cap. 7. q. 18. & l. 2. de anim. c. 3. quæst. 4. Suarez disp. 13. sect. 3. num. 13. seq.* aliíque. Et pertinet huc, quòd in rebus spiritualibus etiam virtus ab essentia distinguatur à *Dionys. de cælest. Hierarch. cap. 11.*

178 Atque hanc sententiam veriorem puto. Et probatur 1: Actus est nobilior potentiâ, cùm hæc sit propter illum. Ergò si potentia illa est substantia, actus, qui accidens est, erit nobilior substantiâ. At hoc est absurdum. Ergò & illud.

Deinde: si potentia est idem, quod essentia subjecti in rebus creatis. Ergò etiam operatio est in rebus creatis idem quod esse earum, loquendo de operatione immanente, consequentia videtur sumi inde, quod hinc etiam essentia divina est realiter eadem cum actibus immanentibus, inde, quòd ejusdem essentiæ est realis identitas ad potentiam.

Tertiò: in elementis sunt virtutes realiter distinctæ ab essentiis illorum, veluti
179 calor, frigus, humiditas, siccitas, & levitas, adeò quidem, ut etiam divinâ potentiâ saltem separari possint à subjectis istis. Nulla igitur causa est, cur non possit, debeátve id esse in anima, vel angelo, aliísque similibus. Alia mitto, quæ prolixiùs dicti autores persequuntur.

180 *Objicitur* 1. Quòd entia non sint multiplicanda sine necessitate. At necessitas jamdum ostensa est, cur debeant istæ potentiæ differre ab essentiis suorum subjectorum.

Objicitur 2. Quòd animæ conveniat definitio potentiæ, quam *Aristoteles* tradit *9. Metaph. Sic potentia activa est principium transmutandi aliud.* At tale quid est forma. Ergò ipsa est potentia. Ergò non distinguitur realiter à potentia. Ad hoc *responderi* potest ex suprà *d. lib. 1. c. 14. n. 29. & 30.*

181 *Objicitur* 3. Potentia passiva est idem quod materia. Ergò idem est etiam in potentia activa formæ. *Respondet Zab. lib. de facult. an. c. 5.* negando antecedens. Sed tamen admisso: quòd potentia passiva sit idem quod materia, tamen secus esset de forma; loquendo de ejus potentia, quæ est ad operationes, quia potentia, quæ est in materia, est ad formam recipiendam, unde hactenus solùm procedit similitudo

similitudo inter materiam & formam: sicut potentia, quæ est in materia ad suscipiendam formam, non est distinctum quid ab essentia materiæ, ita etiam potentia formæ, quam habet ad informandam materiam, non est aliquid distinctum ab ea. Nunc autem sermo non est de potentia, quæ est ad informandam materiam, sed quæ est in ordine ad actus, sive effectus, veluti est potentia nutritiva, visiva, motiva, & similes.

TITULUS VII.

De qualitate patibili.

Tertia species qualitatis dicitur *qualitas patibilis*. *Aristoteles* adjungit passionem, de quorum discrimine dictum fuit in superioribus. Nunc autem qualitas patibilis etiam complectitur passionem eam, quam *Aristoteles* hîc intelligit. 182

Ex dictis autem in universum liquet, quid sit qualitas patibilis. Nempe est *illa, quæ ex prima intentione ordinatur ad dandam intrinsecam aliquam perfectionem substantiæ, hoc est, talem, quæ non sit per ordinem ad actus*, ut erat de potentia & habitu. Tales qualitates sunt colores, soni, qualitates tactiles, affectus animæ, odores, sapores, & similes. 183 *Quid sit qualitas patibilis.*

TITULUS VIII.

De Figura.

Hæc quarta est qualitatis species, quę conjunctim ab *Aristotele* dicitur *figura* & *forma*, de quorum discrimine etiam aliquid fuit in prioribus. Nunc tamen figura adæquatè ponitur ad significandam illam speciem, & proinde includit, quicquid tandem illud sit, quod debeat intelligi sub voce *formæ*, hoc loco. 184

Est igitur figura hîc nihil aliud, quàm externorum lineamentorum dispositio, vel qualitas modificans quantitatis terminos. Unde cui non convenit quantitas, ei consequenter nec figura, quæ modus illius est, convenire potest. Atque sic in angelis, qua tales sunt, figura nulla reperiri potest.

TITULUS IX.

De attributis qualitatum.

Attributa qualitatum *Aristoteles* tria recenset *l. Categ. cap.* 8. Primò: *Contrarietas est in qualitate.* Secundò: *Suscipiunt, qualia intensionem & remissionem.* Tertiò: *Similia & dissimilia secundùm solas qualitates dicuntur.* Hæc attributa nunc sigillatim pro coronide explicanda sunt. 185

ARTICULUS I.

De qualitatum contrarietate.

Primò: Aristoteles ut modò dixi, contrarietatem tribuit qualitatibus. Est autem inprimis hanc ad rem observandum, quòd vox *contrarietatis* sit ambigua, ut alibi pleniùs explico. Et nunc quidem contrarietas sumitur pro positiva pugnantia duorum extremorum, secundùm quam nempe unumquodque agat in alterum, corrumpendo, ut definiri solet ex *Aristotele l.* 10. *Met. c.* 6. Atque hæc ipsa contrarietas sic sumpta, Physica est potiùs quàm Logica. 186

Hæc igitur sic exposita contrarietas est inter qualitates, hoc sensu, quòd iis cumprimis ea conveniat, & radicaliter quasi in quantum scilicet actiones & passiones, in quibus 187

in quibus conſequenter reperitur contrarietas, eandem habent ratione termino-rum, veluti calefactio & frigefactio, quatenus ſunt in frigore & calore, qui termini ſunt illarum mutationum.

188 Atque ita apparet: generatim & indifferenter loquendo, ſolis qualitatibus convenire contrarietatem, Eodémque modo etiam non convenit omnibus qualitatibus iſtiuſmodi contrarietas. Nam ſpecies rerum contrariarum, veluti coloris albi & nigri, ſunt in eodem ſubjecto compoſſibiles. Non ergo habet una in aliam actionem deſtructivam. At iſtæ ſpecies qualitates ſunt. Sic & eſt in pluribus aliis. Ita multi habitus contrarietatem non habent, item potentiæ naturales.

ARTICULUS II.
De qualitatum intenſione & remiſſione.

189 Quoad hanc materiam de qualitatum intenſione & remiſſione quatuor videndum eſt. ***Primò***, explicandum eſt vocabulum intenſionis & remiſſionis. ***Deinde*** quæritur: An detur remiſſio & intenſio? ***Tertio***, quid ſit? ***Quartò***, cui conveniat? Et ***denique*** qualitas cui convenit, ſimplé xne an compoſita ſit?

PUNCTUM I.
De voce intenſionis & remiſsionis.

190 Voces illas Metaphoricas eſſe, & à funicularibus ſumi, docet *Scal. exerc. 12. ſ. 2.* Propriè igitur intendi dicitur arcus aut funis, quoties extrema coguntur plus diſtare. Ita arcus intenditur flexurâ, funis in rectum. Atque hic ex vi vocis intenſio eſt per acceſſum ad ſuperius quid: Remiſſio autem eſt, per receſſum ab eo quod ſummum eſt.

Intenſio formaliter vel efficienter dicitur.

191 Eſt autem porrò vox illa ambigua. Sumitur enim quandoque ***efficienter***. Et nihil aliud eſt, quàm actio cauſæ illius, quæ aliquam qualitatem intendit. Unde ipſa intenſio ad qualitatem per accidens eſt, ſicut calefactio ad calorem. Aliter intenſio ſumitur *formaliter*, eſtque tum nihil aliud quàm actus formalis, unde intenſum eſt. Simile quid eſt in voce compoſitionis, quæ aliquando ſumitur efficienter pro influxu cauſæ efficientis componentis. Aliquando verò eſt actus formalis, unde compoſitum eſt, & dicitur compoſitum. Idémque eſt in voce remiſſionis.

PUNCTUM II.
An detur intenſio & remiſſio.

Scaligeri *opinionem non eſſe intenſionem ſed accretionem.*

192 Hæc quæſtio ex duplici principio negari poteſt. ***Primò*** : quod, quæ vulgò dicitur intenſio, non ſit intenſio, ſed accretio. Ita *Scalig.* diſputat ***exerc. 12. ſect. 2. Non fit***, inquit, ***intenſio qualitatum, ſeu accretio ſicut & qualitatis.*** Declarat hoc naturæ exemplo: *Sint*, inquit, *raræ ferri partes nondum laborati, A. B. C. D. in quarum ſingulis, verbi gratia totidem ſint ignis partes, E. F. G. H. Malleo condenſati ferri partes coëant in unum quod ſit I. Sic igitur ignis partes coibunt, & agent actione quadrupla in ipſo I. Ea actio appelletur K. Manifeſtũ eſt eoſdẽ gradus eſſe, qui priùs, verũ ob conjunctionẽ efficaciores. Hæc igitur & actio & auctio ſit ob ſubjectorũ coactionẽ Quin etiam ſit propter ipſius ignis partium unionem. Accipiatur enim ferri pars A. In eam introduci poteſt pars ignis E primùm. Deinde pars F. Tertiò G Poſtremò H. Atq; tunc A ſola efficiet actionem illam quadruplam quæ erat K. Non eſt igitur calor major intenſione ejuſdem partis, ſed aliorum partium acceſſione.* Hactenus *Scalig.*

Sed

Sed non ſatis benè. Neque enim ſemper intervenit, ad intenſionem, quam vulgò dicimus, partium ſubjecti condenſatio, veluti eſt in propoſito exemplo, ſed ut plurimum fit ſecus. Veluti cùm in aërem, eundem manentem, vel aquam ſimiliter eandem, introducuntur ſucceſſivè plures gradus caloris, ut aqua, quæ primùm erat tepida, poſtea incaleſcat ſummè. Neque etiam *ſecundò* efficacior & valentior operatio, ſemper arguit intentionem iſtiuſmodi. Nam fieri poteſt, ut aliunde major ſit operatio. Sic, verbi gratia, calor in igne ſemper eſt ejuſdem gradus, non intenſior vel remiſſior, & tamen efficacius urit in ferro vel lapide (propter unionem partium, citra intenſionem) quàm in ſtipula: Et aër eſt humidior aquâ, nihilominus non tam humectat, quàm aqua, quia ad actum humectandi requiritur adhæſio ad objectum humectabile, quæ non ita præſtari poteſt à corpore tenui, quale quid eſt aër. Sic & magis ponderat vel gravitat parvus lapis, quàm ingens lignum, utpote quod in aqua natat, illa ſuccumbente, & tamen lapillus talis tantum pondus non habet, quantum ingens lignum. *Tertiò*: Illa contractio partium caloris propriè loquendo, in tali ferro non poteſt accretio dici. Accretio enim propriè eſt per extenſionem. Ibi autem termini qualitatum non dilatantur vel extenduntur, ſed contrahuntur. *Denique* admitti poteſt: quòd Metaphoricè loquendo, omnis intenſio poſſit dici accretio, propter acceſſionem plurium graduum. 193

Refutatur Scaliger.

Alterum principium, ex quo propoſita quæſto negari poteſt, eſt: ſi dicatur, in intenſione, quæ dicitur, non remanere eandem eſſentiam, ſed ſemper abjici priorem qualitatem, & introduci fortiorem. Ex quo ſequitur, non eſſe intenſionem, ſed novam productionem. Per intenſionem enim intelligitur partibilis acquiſitio eiuſdem formæ. Atque ſic tenet *Godfred. quodlib.* 11. *quæſt* 3. *Durand.* 1. *d.* 17. *q.* 7. *num.* 25. aliíque. 194

Sed tamen nec hæc ſententia procedit: quia actio corruptiva eſt à contrario, & non à ſimili. Nempe, calor non poteſt corrumpi à calore, & frigus à frigore. Eius autem contrarium ſequitur ex hac ſententia. Ita enim ignis intendens calorem in aqua, atque ſic producens calorem maiorem, & eſſentialiter corrumpens calorem minorem, neceſſariò corrumperet iſtum calorem, ſecundùm calorem ſuum. E. ſimile corrumperet ſimile, quod eſt abſurdum. 195

In intenſione non produci ſemper novas ſpecies.

Deinde: ſic alteratio non eſſet continua. Nam inprimis, non poteſt ſingulis inſtantibus ſive momentis produci alia qualitas, quia duo inſtantia immediatè copulari non poſſunt. Oportet igitur ut agens producens calorem, iuxta hanc ſententiam, producat in inſtanti primum gradum caloris. Deinde aliquamdiu ceſſat ab agendo. Et dehinc producat eſſentiam, quæ fit ut calor ad gradus duos, & ſic deinceps: At toties intermittendo actionem, utique periret continuatio. At de ratione motus eſt, ut ſit continuus, per *Ariſt.* 3. *Phyſ.* 196

Denique: ſi extenſio eſt per productionem, verbi gratiâ, maioris caloris, eſſentialiter converſi à priori: Ergo remiſſio eſt per productionem, verbi gratiâ, minoris caloris. At hoc abſurdè dicitur. Nam aqua, verbi gratiâ, remota ab igne, remittit calorem. Si ergo ibi producitur aliquis calor minor priori, tùm quæro: quodnam ſit principium productivum illius. Ignis eſſe non poteſt illud principium, quia, ut ſuppono, ab eo iam eſt illa remota. Nec aqua illius poteſt principium eſſe. Aquæ enim forma non eſt ad productionem caloris diſpoſita, cùm eius qualitatibus contrarietur calor. Non producitur autem quicquam a ſuo contrario, ſed à ſimili. Atque hæc communior eſt ſententia, & propter allatas rationes rectè præfertur. 197

Obiectio,

198 *Objectio*, pro utraque hactenus refutata opinione, solet inde sumi: quòd secus intenderetur essentia, ut *Scalig.* infert suprà *d. l.* At hoc est absurdum, quia essentia consistit in indivisibili.

199 Sed hæc objectio attingit modum, quo fiat intensio. Proinde ea, ex dicendis sequenti puncto intelligi poterit. Interim tamen observa: Essentiam ita esse indivisibilem, ut tamen ei non repugnet extensio, ut omnes fatentur. At intensio non magis infert divisibilitatem, quàm extensio. Unde si propter repugnantiam ad divisionem essentia intendi non potest, tum ne quidem extendi potest. Quo posito, dico, essentiam indivisibilem esse, sed solùm considerando partes essentiales; non autem quasi integrales ejus. Essentia igitur est in indivisibili, non excludendo multitudinem partium integrantium, sed quòd, si plures ad unius essentiæ integritatem requirantur, indivisibiliter requirantur: Et unum non possit explere essentiam, dimisso alio. Atque hoc modo etiam qualitates illæ esse suum in indivisibili habent. Vide *Niphum* 8. *Metaph disp.* 11. *cap.* 4. & *Suarez disp.* 45. *Metaph. sect.* 1 *n.* 12.

Essentia quomodo sit indivisibilis?

PUNCTUM III.

Quid sit intensio & remissio, & quomodo ea fiat?

200 Hac in re 1. dico: *Quod intensio & remissio non sint coactio sive condensatio & diffusio qualitatis*: *Quod etiam non sint idem, quod productio essentiæ fortioris, vel majoris. aut productio minoris, vel imbecillioris essentiæ.* Hæc enim tollebant rationem intensionis & remissionis, ut priori puncto visum est.

201 Neque secundò *Intensio est idem, quod productio existentiæ perfectioris.* Ponunt aliqui in una re unam essentiam, sed existentiam perfectiorem, vel minùs perfectam. Aiunt igitur isti intendi calorem, verbi gratiâ, cùm acquirit nobiliorem & perfectiorem existentiam. Unde consequenter aiunt: qualitates non intendi ratione essentiæ, sed existentiæ. Tribuitur hæc sententia *Capreol. 1 d. 17. q. 1. a. 2.* & *Ægid. quodl. 2. quæst. 14.* Hanc igitur sententiam rejicio præsenti propositione, & sequitur satis ex iis, quæ suprà dicta sunt, de reali identitate essentiæ & existentiæ. Unde consequens est: non posse esse productionem novæ existentiæ, citra productionem essentiæ. Et confirmatur: quòd productio non terminatur nisi, ad essentiam existentem, hoc est, prout ipsa essentia ponitur in esse actuali. Si ergo intensio consistit in eo, quòd semper in eo acquiratur qualitatis nova existentia, tum simpliciter illa intensio est productio, hoc est, aggregatio alterius essentiæ, quod priori puncto refutatum est.

202 Neque *III. Intensionis essentia consistit in remotione contrariarum dispositionum, ut loquuntur.* Sic enim intensio illa non esset quid positivum, sed privativum. Absurdum autem hoc est, quia experientia docet intensionem caloris, v. g. esse ad positivum esse caloris. Et confirmatur: quòd fieri potest intensio, cùm nihil est contrarium termino intensibili. Veluti est in intensione scientiæ, quæ non habet aliquid contrarium, sed opponitur ignorantiæ, quæ privatio est. Privationes autem cùm non entia sint, non dicuntur per se abjici. Unde hoc in casu intensio scientiæ non tam est per abjectionem ignorantiæ, quàm abjectio ignorantiæ est per introductionem scientiæ, sicut neque Sol illuminat, abjiciendo tenebras, sed positivè influendo, & lumen producendo. Idemque est in privationibus aliis.

203 Atque hinc etiam sequitur: quod illa abjectio contrarii, ne quidem conditio sit necessaria, ad intensionem requisita. Nam, ut visum est, datur aliqua intensio, cujus

cujus terminus non habet positivum contrarium, quod absolutè & solùm phrasi *Aristotelicâ* contrarium est.

Igitur *IV. Intensio formaliter consistit in eo, quod est ejusdem formæ, eductio ulterior è potentia subjecti, & consequenter est per majorem radicationem eiusdem formæ in eodem subiecto, quæ maior radicatio fit per unionem plurium graduum eiusdem formæ in subiecto.* Atque ita in intensione concurrunt & *additio* aliqua (non novæ essentiæ simpliciter, ut priùs visum est, sed) gradus ad illam essentiam præexistentem. Est etiam *eductio* aliqua, qua intensio illa fit dependenter è subiecto. Id autem significat illa vox *eductionis* de potentia subiecti. Denique & *maior radicatio*, quia qualitas, quæ plures habet gradus in subiecto, quod est in intensione, plenius & perfectius est in subiecto, quàm antea; unde etiam tum subiectum perfectius, secundùm eiusmodi qualitatem operari potest, ac prius poterat. Atque hæc omnia ex prioribus relinquuntur. 204

PUNCTUM IV.

Cui conveniat intensio & remissio?

Igitur ad hanc rem porrò dico 1. *Quod substantia non intendatur & remittatur, seu quod non suscipiat magis & minùs.* Ita docet clarè *Aristoteles lib. Categ. c. 5.* Fuit ea de re suprà hoc *lib. c. 1.* Et nunc patet breviter: quia intensio significat mutationem in subiecto. Substantiæ autem non sunt in subiecto, ut *Aristoteles* docet *d. l.* Atque hoc inprimis procedit de composito & materia: Idem tamen etiam obtinet in forma: quia si forma susciperet magis & minùs, tum id redundaret etiam ad compositum. Ita nempe, quod magis haberet formam ignis vel aquæ, etiam magis esset ignis vel aqua. 205 *Substantiæ non est intensio & remissio.*

Averroës, Zabarella, aliique docent: quod forma elementorum suscipiant magis & minùs, sive intendantur, vel remittantur: aiúntque remissionem illarum esse in mixto: Vide *Zabarell. de mistione, cap. 6, seqq.* Aiunt enim intensionem & remissionem esse duplicem, aliam cum variatione speciei, aliam sine variatione speciei. Et illam esse in elementorum formis. Sed illa remissio, quæ est cum variatione speciei, est æquivoce solùm remissio, & non iuxta præsentem acceptionem. Intensio enim nunc est eiusdem formæ radicatior status in subiecto. Atque ita, quia formæ istæ intendi dicuntur cum variatione speciei prioris; Ideò nihil hactenus inde est contrarium huic doctrinæ. 206 *Intensio cum variatione speciei est æquivocè intensio.*

2. *Quantitas non suscipit magis & minùs, sive non intenditur & remittitur.* Hoc enim docet *Aristoteles l. Categ. c. 6.* Et fuit hac de re *in præced. cap.* Et patet hîc etiam breviter: quia effectus quantitatis est partium impenetrabilitas. Unde non possunt plures partes quantitatis, intra eandem subiecti partem coniungi. At intensio aliter non fit, quàm plures formæ intensibilis partes uniendo & coniungendo ad eandem subiecti partem. Plenius fuit *d. l.* hâc de re. 207 *Intensio non convenit quantitati.*

3. *In solo genere qualitatis datur per se intensio & remissio.* Hoc etiam docuit *Aristot. lib. Categ c. 8.* Drxi autem in genere qualitatis: quia in particulari dantur aliquæ qualitates, quæ non intenduntur & remittuntur, veluti est figura & potentia naturalis. Illa quidem, quia est modus quantitatis, unde sequitur naturam eius: Hęc verò quia naturales potentiæ solent esse adiuncta propria. Proprietates autem non suscipiunt magis & minùs ut *Porphyr.* docet *in Isagog.* Et pleniùs patuit suprà *l. 1. cap. 28.* Inprimis igitur in habitibus & qualitatibus patibilibus datur intensio & remissio, 208

remissio, quinquam & hoc sit particulatim. Neque enim ea est in omnibus. Dic etiam *per se*: quia mediante qualitate etiam in aliis prædicamentis reperitur intensio & remissio, ut statim dicam.

209 4. *In relatione, actione, passione datur intensio & remissio secundariò, & mediante qualitate.* Id etiam docet *Arist. l. Categ. c. 9.* Ita alius alio similior est alicui tertio. Hîc intensio non est in similitudine præcisè, sed quatenus est in alio maior minórve doctrina, vel calor, vel alia qualitas, in qua fundatur similitudo. Atque ita relationum intensio, est secundum fundamentum earum. Idem est in actionibus & passionibus. Ita frigefactio & calefactio dicuntur intensiores vel remissiores, ratione terminorum, quos producunt, caloris scilicet vel frigoris, & sic in aliis.

PUNCTUM V.

Qualis sit qualitas intensibilis, simplex an composita?

210 *Variæ sententiæ.* Variant in hac quæstione sententiæ Philosophorum. Aiunt aliqui: Qualitatem esse prorsus simplicem & indivisibilem in quocunque statu sit. Ita tenet *Soncinas l. Met q. 21. Javel. ibid. q. 6. Caiet. ad 12. q. 52. a. 1 & 2. & q. 54. a. 4. & locis aliis. Capreol. 1. dist. 27. q. 2. Henric. quodl. 5 q. 5. & quodl 9 q. 13.* aliique.

Alii autem docent qualitatem intensibilem esse compositam ex pluribus partibus, ex quibus quasi integratur qualitas, quæ istam intensionem suscipit, vocántque istas partes eius *gradus*. Ita multi Sententiarii docent *ad 1. d. 17. Anton. Andr. 8. Met. q. 6. Niph. 8. Metaph. disp. 5. seqq. Suarez disp. 46. s. 1. num. 34. seqq. Fonsec. 5. Met. c. 14. Tolet. l. 1. de gen. & Inter. c. 3 q. 4.*

211 *Qualitatem intensibilem esse compositam.* Estque hæc sententia vera & tenenda. Neque enim apparet: quomodo simplex & indivisibilis entitas possit maiorem vel minorem effectum formalem largiri. Semper n. formalis effectus proportionatur ad formam ipsam. At omnes formæ intensibiles largiuntur maiorem & minorem effectum formalem, iuxta diversos status, nempe calor facit & magis calidum, & minùs calidum. Deinde: alteratio intensiva est unus motus. Ergo habet unum terminum, quem continuè acquirit. Hinc ergo sequitur 1. si incipiat per intensionem istam primò produci qualitas, quòd deinceps non possit per eandem actionem produci aliquid specie diversum. Unitas enim motus postulat unitatem termini. E. una alteratio intensiva semper habet unum terminum. Non potest igitur formalis effectus (magis calidum) tribui à novo calore demum producto, qui antea in initio intensionis non fuerit. Requiritur igitur ut successivè producantur alii atque alii gradus eiusdem formæ, qui integrent eandem formam, prout plures vel pauciores istiusmodi gradus habet, etiam maiorem vel minorem effectum formalem conferat.

Id *obiicere* solent: quod qualitas intelligi non possit esse composita, ex pluribus quasi partialibus entitatibus. Sed facilè solvitur: considerando extensionem qualitatum. Nam & hîc sunt plures partes caloris, eundem extensivè integrantes. Ita calor aëris integratur ex calore, qui propè me, & prope te, & in medijs interstitiis est. Ex quo apparet: qualitatibus simpliciter nõ repugnare integrales partes. At hactenus intensionis & extensionis eadem est ratio. Nam quas partes extensio ponit in plures partes eiusdem subiecti: eas partes intensio ponit intra eandem partem subiecti. Hactenus igitur in ratione partium, & proinde compositione ex illis nulla est differentia. Atque ita: si qualitati non repugnent partes in extensione, hoc est, in pluribus partibus subiecti, etiam non repugnabunt in intensione, hoc est, in eadem parte subiecti.

ARTICULUS

ARTICULUS III.
De qualitatum ſimilitudine, & diſſimilitudine.

Tertium attributum qualitatum ex *Ariſtotele* erat ; quòd *ſecundùm qualitates res dicantur ſimiles & diſſimiles*. Id quod intelligendum eſt prorſus juxta ea, quæ de quantitate, quoad æqualitatem & inæqualitatem *in priori cap.* dicta ſunt. Unde nihil neceſſe eſt hic aliquid addi. Atque ita hactenus abſoluta ſunt ea, quæ de qualitatibus dicenda erant.

CAPUT. IX.
DE RELATIONE.

1. *TErtium genus accidentis eſt Relatio.*

2. *Relatio eſt accidens ſecundùm quod, aliquid quicquid eſt, alterius eſt.*

3. *Ad eam pertinet ſubjectum, fundamentum, terminus, & fundandi ratio.*

4. Subjectum *eſt, quod ſuſcipit relationem: velati Anchiſes eſt ſubjectum paternitatis.*

5. Fundamentum *eſt, cui innititur relatio, ſic albedo eſt fundamentum ſimilitudinis, quæ eſt inter nivem & cygnum.*

6. Terminus *eſt, id ad quod reſpicit relatio, & ex cujus poſitione reſultat. Ita relatio patris terminatur ad eſſentiam genitam. Et relatio ſimilis ad aliam, verbi gratiâ, albedinem.*

7. Fundandi ratio *eſt cauſa, cur relatio ſuo fundamento innitatur, qualis eſt actio generativa, ad fundandam paternitatem.*

8. *Porrò : relatio alia eſt in eſſe ſubſtantiali, ut patris & filii.*

9. *Alia eſt in quantitate : ut* æquale, & inæquale.

10. *Alia eſt in qualitate ; veluti,* ſimilitudo *(rigidè dicta) &* diſſimilitudo.

11. *Alia eſt in actione & paſſione, &c. quando res conveniunt, verbi gratia, in aliquo iſtorum.*

COMMENTARIUS.

Cùm intellectus noſter ſit perfectionis cujuſdam mediæ, hinc fit, ut aliqua non facilè intelligantur à nobis, vel propter exceſſum perfectionis, vel propter perfectionis defectum. Ex utroque enim caſu objecta fiunt improportionata intellectui. Sicut igitur intellectus noſter cœcutit ad agnitionem Dei, tanquam entis perfectiſſimi : ita etiam hæret in cognitione relationum tanquam entium debiliſſimorum. 1 *Duplex cauſa in difficultate intelligendi.*

remissio, quanquam & hoc sit particulatim. Neque enim ea est in omnibus. Dixi etiam *per se*: quia mediante qualitate etiam in aliis prædicamentis reperitur intensio & remissio, ut statim dicam.

209 4. *In relatione, actione, passione datur intensio & remissio secundariò, & mediante qualitate.* Id etiam docet *Arist. l. Categ. c. 9.* Ita alius alio similior est alicui tertio. Hîc intensio non est in similitudine præcisè, sed quatenus est in alio maior minórve doctrina, vel calor, vel alia qualitas, in qua fundatur similitudo. Atque ita relationum intensio, est secundum fundamentum earum. Idem est in actionibus & passionibus. Ita frigefactio & calefactio dicuntur intensiores vel remissiores, ratione terminorum, quos producunt, caloris scilicet vel frigoris, & sic in aliis.

PUNCTUM V.

Qualis sit qualitas intensibilis, simplex an composita?

210 *Variæ sententiæ.* Variant in hac quæstione sententiæ Philosophorum. Aiunt aliqui: Qualitatem esse prorsus simplicem & indivisibilem in quocunque statu sit. Ita tenet *Soncinas 8. Met q. 21. Javel. ibid. q. 6. Caiet. ad 12. q. 52. a. 1 & 2. & q. 54. a. 4. & locis aliis. Capreol. 1. dist. 27. q. 2. Henric. quodl. 5 q. 5. & quodl 9 q. 13.* aliique.

Alii autem docent qualitatem intensibilem esse compositam ex pluribus partibus, ex quibus quasi integratur qualitas, quæ istam intensionem suscipit, vocántq; istas partes eius *gradus*. Ita multi Sententiarii docent *ad 1. d. 17. Anton. Andr. 8. Met. q. 6. Niph. 8. Metaph. disp. 5. seqq. Suarez disp. 46. s. 1. num. 34. seqq. Fonsec. 5. Met. c. 14. Tolet. l. 1. de gen. & Inter. c. 3. q. 4.*

211 *Qualitatem intensibilem esse compositam.* Estque hæc sententia vera & tenenda. Neque enim apparet: quomodo simplex & indivisibilis entitas possit maiorem vel minorem effectum formalem largiri. Semper n. formalis effectus proportionatur ad formam ipsam. At omnes formæ intensibiles largiuntur maiorem & minorem effectum formalem, iuxta diversos status, nempe calor facit & magis calidum, & minùs calidum. Deinde: alteratio intensiva est unus motus. Ergo habet unum terminum, quem continuè acquirit. Hinc ergo sequitur 1. si incipiat per intensionem istam primò produci qualitas, quòd deinceps non possit per eandem actionem produci aliquid specie diversum. Unitas enim motus postulat unitatem termini. E. una alteratio intensiva semper habet unum terminum. Non potest igitur formalis effectus (magis calidum) tribui à novo calore demum producto, qui antea in initio intensionis non fuerit. Requiritur igitur ut successivè producantur alii atque alii gradus eiusdem formæ, qui integrent eandem formam, prout plures vel pauciores istiusmodi gradus habet, etiam maiorem vel minorem effectum formalem conferat.

Id *obiicere* solent: quod qualitas intelligi non possit esse composita, ex pluribus quasi partialibus entitatibus. Sed facilè solvitur: considerando extensionem qualitatum. Nam & hîc sunt plures partes caloris, eundem extensivè integrantes. Ita calor aëris integratur ex calore, qui propè me, & prope te, & in medijs interstitiis est. Ex quo apparet: qualitatibus simpliciter nõ repugnare integrales partes. At hactenus intensionis & extensionis eadem est ratio. Nam quas partes extensio ponit in plures partes eiusdem subiecti: eas partes intensio ponit intra eandem partem subiecti. Hactenus igitur in ratione partium, & proinde compositione ex illis nulla est differentia. Atque ita: si qualitati non repugnent partes in extensione, hoc est, in pluribus partibus subiecti, etiam non repugnabunt in intensione, hoc est, in eadem parte subiecti.

ARTICULUS

ARTICULUS III.
De qualitatum ſimilitudine, & diſſimilitudine.

Tertium attributum qualitatum ex *Ariſtotele* erat; quòd *ſecundùm qualitates res dicantur ſimiles & diſſimiles*. Id quod intelligendum eſt prorſus juxta ea, quæ de quantitate, quoad æqualitatem & inæqualitatem *in priori cap.* dicta ſunt. Unde nihil neceſſe eſt hic aliquid addi. Atque ita hactenus abſoluta ſunt ea, quæ de qualitatibus dicenda erant.

CAPUT. IX.
DE RELATIONE.

1. *TErtium genus accidentis eſt Relatio.*

2. *Relatio eſt accidens ſecundùm quod, aliquid quicquid eſt, alterius eſt.*

3. *Ad eam pertinet ſubjectum, fundamentum, terminus, & fundandi ratio.*

4. Subjectum *eſt, quod ſuſcipit relationem: veluti Anchiſes eſt ſubjectum paternitatis.*

5. Fundamentum *eſt, cui innititur relatio, ſic albedo eſt fundamentum ſimilitudinis, quæ eſt inter nivem & cygnum.*

6. Terminus *eſt, id ad quod reſpicit relatio, & ex cujus poſitione reſultat. Ita relatio patris terminatur ad eſſentiam genitam. Et relatio ſimilis ad aliam, verbi gratiâ, albedinem.*

7. Fundandi ratio *eſt cauſa, cur relatio ſuo fundamento innitatur, qualis eſt actio generativa, ad fundandam paternitatem.*

8. *Porrò: relatio alia eſt in eſſe ſubſtantiali, ut patris & filii.*

9. *Alia eſt in quantitate: ut* æquale, *&* inæquale.

10. *Alia eſt in qualitate; veluti,* ſimilitudo *(rigidè dicta) &* diſſimilitudo.

11. *Alia eſt in actione & paſſione, &c. quando res conveniunt, verbi gratia, in aliquo iſtorum.*

COMMENTARIUS.

Cùm intellectus noſter ſit perfectionis cujuſdam mediæ, hinc fit, ut aliqua non facilè intelligantur à nobis, vel propter exceſſum perfectionis, vel propter perfectionis defectum. Ex utroque enim caſu objecta fiunt improportionata intellectui. Sicut igitur intellectus noſter cœcutit ad agnitionem Dei, tanquam entis perfectiſſimi: ita etiam hæret in cognitione relationum tanquam entium debiliſſimorum. 1 *Duplex cauſa in difficultate intelligendi.*

proponuntur tractanda.

Sunt tamen de iis nobis sequentia capita pertractanda. 1. Dicendum est nobis de voce *relationis*, ubi etiam divisiones nominis explicandæ sunt. 2. Inquirendum est: an omnia illa relationum genera sub relatione prædicamentali intelligantur? 3. Explicanda est generalis essentia prædicamentalis relationis. Atque hinc 4. extruenda ejus definitio. Tum 5. explicanda sunt requisita relationis prædicamentalis; 6. Ejusdem distributiones. Et *denique*, ejusdem attributa varia, qualia sunt, quæ *Aristoteles lib. Categ. cap. 7.* recensuit. Ubi hac de materia agit, sicut & *lib. 5. Metaph. cap. 15.*

TITULUS I.

De voce Relationis *ejusdémque distinctionibus nominalibus.*

Igitur quod ad vocem attinet, *Albert. c. 2. Categ.* existimat, melius dici *relatum*, quàm relationem. Sed non placet sententia. Nam concreta ex accidentibus sunt entia per accidens, quia notant & formam & subjectum. At entia per accidens non sunt in prædicamentis. Proinde, melior est vox abstractiva *relatio*, quàm *relatum*.

2 Relatio *melius dicitur, quàm* relatum.

Dicitur relatio alio nomine *respectus*, & *ad aliquid*. Quanquam vox hæc *ad aliquid*, potest ambiguè dici, ut significet vel ipsam relationem, vel etiam relatum. Sic igitur pater est ad aliquid, & etiam paternitas est ad aliquid. Ubi ex posteriori genere loquendi, relatio & ad aliquid æquipollent. Unde & vocem relationis potiùs usurpo, ad evitandam istam æquivocationem, quæ est ad vocem ad aliquid. Etsi aliàs clarius significatur respectus, per vocem *ad aliquid*, quàm per vocem *relationis*. Vocula enim *ad* respectum insinuat. Vocula autem *aliquid* eundem terminat. Ut benè explicat *Armand. de Bello Visu lib. 2. term. c. 171.*

3 *Explicatur vox* respectus, *&* ad aliquid.

Porrò etiam vox relationis est ambigua. Potest enim efficienter sumi & formaliter. Primo modo relatio est nihil aliud quàm actio quâ unum ab aliquo, (veluti eo, qui unum cum alio comparat) ad aliud refertur. Et sic de ea non est sermo in præsenti. Sumenda est igitur vox relationis formaliter, quatenus scil. ea est intrinseca ratio, unde quid intrinsecè tale est, ut relatum dicatur.

4 *Vox relationis ambigua.*

Nunc etiam explicandæ sunt aliquæ distinctiones relationis, quæ ad rationem nominis pertinent.

De distinctione Relationis in realem, & eam quæ est rationis.

Igitur nunc 1. distinguitur relatio in *relationem realem* & *rationis*. Quæ distinctio nominalis solùm est, vocis ambiguæ, quia de re & ipsius imagine, nihil univocè prædicatur, sive secundum unum conceptum.

5

Relatio realis quid?

Per relationem igitur *realem* ea intelligitur, quæ verè est relatio. Relatio igitur *rationis* erit, quæ cùm non sit relatio, apprehenditur tamen & concipitur à nobis tanquam relatio. Ita *Petrus* cùm simpliciter sit quid absolutum, apprehenditur tamen ut aliquid relativum: quatenus dicitur *idem sibi ipsi*. Quæ identitatis relatio realis non est. Sic & animal est simpliciter quid absolutum, apprehenditur tamen ut aliquid relativum, quatenus, (quæ relatio est generis) apprehenditur ut constituens speciem humanam. Hîc relatio generis realis non est, quia non est nisi accedente mentis operâ, quæ purificat rem aliquam à conditionibus specificis, per præcisionem, & sic apprehendit eam tanquam genus: tradúntque hanc distinctionem

Dd. communiter. Vide imprimis *Armand. de bello visu lib. 2. term. cap. 177. seqq.* ubi ipse quatuor ad relationem realem conditiones requirit. Prima est, ut quod refertur relatione reali, sit aliquid reale. *II.* Ut in eo quod sic refertur, sit aliquid positivum, per quod sic referatur. *III.* Ut terminus, ad quem est relatio, sit realis. Deniq; ut terminus, qui refertur, sit realiter distinctus à termino opposito.

De distinctione Relatorum secundùm dici & secundùm esse.

Hæc distinctio sumitur ex *Aristotele, l. Categ. c. 7.* Ex his igitur *relatio secundùm dici* non est ea, quæ dicitur relatio. Nam & ea quæ realis est, dicitur relatio, sed ea solùm est relatio secundùm dici, quæ (ut evincit oppositio ad esse) non revera, sed nomine tenus solùm relatio est. Talis est, cùm refertur ala ad alatum, & caput ad capitatum. Relatio igitur secundùm esse est illa, quæ & est, & dicitur relatio. 6

Videtur hæc distinctio cum præcedente coincidere, prout & *Avicennæ l. 3. Met.* & *Henrico quodl. 3. q. 4.* visum est: Nihilominus hactenus eæ distinctiones differunt, quòd relatio rationis, semper eo modo quo concipitur, est relatio. Identitas enim & genus (quæ exempla erant relationis rationis) sunt istiusmodi. Indéque relationes rationis assimilantur relationibus realibus. Sed id secus est in relationibus secundùm dici, quæ non habent nisi nomen relationis, nihil autem relationi prædicamentali simile. Dicimus enim potentiam *referri* ad aliquid possibile. Intellectum *referri* ad verum. Voluntatem *referri* ad bonum. Hic usurpatur vox *referri*, sive relationis. Nihil autem hîc concipitur tanquam relatio, quod secus esset in relationibus rationis. *Differunt relatio rationis & secundùm dici.*

De distinctione relationis in transcendentem & prædicamentalem.

Distinctio relationis in transcendentalem & prædicamentalem vulgaris est, & latè explicatur à *Cajetano, in lib. de ente & essentia, c. 7. q. 15.* & *Suarez disp. 47. Metaph. s. 3. n. 10. & seq. 4 tota.* 7

Intelligitur autem illa relationum divisio, accurate loquendo, solùm de relatione, quæ est secundùm esse. Et videtur habere hunc sensum, quòd alia sit relatio, quæ inter prædicamenta recensetur: Alia verò quæ intelligitur in transcendentali entium divisione per absolutum & respectivum. *Sed* hoc discrimen bonum non est. Nam ens respectivum ibi dicitur cum indifferentia ad respectum transcendentem & prædicamentalem, ut vidimus suprà *lib. 1. cap. 2. num. 13. seqq.* Optimum igitur discrimen est, quod ibidem notavi, *num. 24.* quod relatio transcendens convenit rei ex vi essentiæ suæ, & sine ullo addito. Relatio autem prædicamentalis addit aliquid realiter distinctum, ad rem, quæ refertur (non hoc sensu, quasi ipsa relatio sit aliquid realiter distinctum semper, sed) quia addit aliquid extraneum, coëxistens, ex qua alterius coëxistentia resultat quasi relatio, quæ secus non adesset. At relatio transcendens, utpote intimè implicata in essentia, semper est in ea, seu terminus sit coëxistens, seu non. Veluti paternitas significat relationem prædicamentalem. Ut igitur pater aliquis sit, requiritur aliquid reale extra patrem, quod hanc relationem terminet, hoc est, filius. Potentia autem implicat respectum ad actum suum, veluti potentia visiva ad visionem; respectum, inquam, transcendentem, qui respectus ipsi simpliciter convenit ex vi essentiæ istius potentialis, & non attento quoquam extraneo, seu scilicet sit visio coëxistens, seu non sit. *Discrimen relationis transcendentis, & prædicamentalis.*

8

Colleg. Conimb. lib. Categ. c. 7. Transcendentem & prædicamentalem relationem distinguit bifariam. *Altero* discrimine sumpto ex termino: *altero* ex subjecto. *Duplex discrimen earum.*

Prius est: quod relatum prædicamentale respicit aliud, ut purum terminum, hoc est, non sub ratione alicujus causæ, vel ut aliquem effectum circa illum exerceat, veluti est simile & simile, æquale & aliud æquale, &c. Transcendens verò relatio, non respicit aliud, ut purum terminum, & quasi gratis, sed intuitu alicujus muneris præstandi vel recipiendi, quomodo affectæ sunt potentiæ ad actus & objecta sua, item materia ad formam, accidens ad subjectum, &c. *Posterius* discrimen, quod à subjecto sumitur, hoc est, quod relatio transcendens non supponit subjectum cui adveniat, tanquam forma, quódque referat, sed includitur essentialiter in eo quod refertur. Prædicamentalis autem relatio est rerum creatarum accidentaria quædam forma, adjacens subjecto quod relatum denominat; ut ex prioribus exemplis liquet.

Atque hæc potissimum sunt distinctiones relationis, quæ ad constituendum hoc prædicamentum relationis necessariò præponendæ sunt. Nunc igitur quæritur.

TITULUS II.

An omnes relationes pertineant ad prædicamentum relationis.

9 Ut de hac re constet, videndum est de singulis distinctionibus hactenus recensitis, quod ut fiat, sequentes statuo propositiones.

Removentur relationes rationis.

I. Ad prædicamentum relationis non debent referri relationes rationis. Ita statuo contra *Capreol. 1. d. 33 q 1. Cajetan. 1. p. q. 13 a 7. Soncin 5. Metaph q. 26. Ferrer. 4. cont. gent. cap. 14.* Et alios, qui & relationem realem & rationis huc referunt.

Veritas tamen assertionis inde certa est, quòd subjectum Metaphysicæ, ut suprà *l. 1. c. 1.* visum est, non debet comprehendere entia, & realia, & rationis, quia secus periret unitas hujus disciplinæ. Et nulla ratio est, cur ad relationem pertinere debeat relatio rationis, & non etiam ad substantiam debeat pertinere substantia per rationem ficta. Unde vice versa, sicut absurdum est hoc, ita & illud. Docéntque ita alii ferè communiter.

10 *Et secundùm dici.*

II. Relata secundùm dici non pertinent ad prædicamentum relationis. Ita assero contra *Boëthium, Simpl. & Albert.* quos ita sentire, refert *Soto l. Categ. cap. 7. q. 1.* Eosdémque recens secutus est *Tolletus ad lib. Categ cap. 7.* Et patet, quia divisio in substantiam & accidens non est eorum, quæ *dicuntur*, sed eorum quæ *sunt*, ut patet ex *l. Categ. cap. 2.* Et confirmatur ex vi vocis. Ea enim quæ dicuntur relata secundum *dici*, dicuntur solùm relata, & non sunt relata. Si igitur non *sunt* relata. E. nec competit eis essentia, & proinde nec definitio relationis. Voces enim hæc *sunt* & *essentia* conjugata sunt. Sicut igitur absurdum est, id quod nomine tenus solùm aurum est continere in doctrina auri: & doctrinam boni extendere ad id quod ὄντως & φαινομένως bonum est: item doctrinam totius, ad id omne quod aliquo modo loquendi totum est; Ita similiter absurdum est: Relationis doctrinam extendere, tam ad ea quæ verè relata sunt, quàm ad ea, quæ talia non sunt. Atque sic *Arist.* etiam satis clarè rejicit istiusmodi relata à relatis prædicamentalibus. Propterea enim ait (non, quæ dicuntur, sed) quæ *sunt* aliorum, ea esse relata.

11 *III. Nec omnis relatio secundùm esse pertinet ad prædicamentum relationis.* Ita patet, quia relationis divisio in transcendentalem & prædicamentalem, est subdivisio relationis secundum esse, ut prius visum est. Relationes autem transcendentes

ad

ad prædicamentum non pertinent, ut ſtatim dico:

IV. *Relationes tranſcendentes non pertinent ad prædicamentum relationis.* Ita ſequitur tum ex oppoſitione (tranſcendentales enim prædicamentalibus opponuntur,) tum ex natura & conditione tranſcendentium. Tranſcendentia enim dicuntur à tranſcendendo, quia ſcilicet ſcalas prædicamentales tranſcendant, & communitate ſua ſupercent, ut viſum eſt ſuprà *lib.* 1. *cap.* 3. Sicut igitur abſurdum eſt bonitatem tranſcendentem vocare qualitatem, aut multitudinem tranſcendentem dicere quantitatem: Ita ſimiliter abſurdum eſt, reſpectum tranſcendentem vocare prędicamentalem. 12 *Et tranſcendentes.*

His igitur dimiſſis, quæ ſuperſunt erunt relationes prędicamentales. Nempe quæ relationes ſunt, nec tamen ſunt relationes rationis, aut ſecundum dici, aut tranſcendentales, ut mox clariùs dicetur. 13 *Quænam ſint relationes prædicamentales.*

TITULUS III.

Quænam ſit generalis eſſentia relationis prædicamentalis.

Ad hanc rem de duob. videndum eſt breviter. I. An relatio ens ſit. *Deinde*, an accidens ſit? Loquor enim de generica quaſi eſſentia relationis prædicamentalis.

ARTICULUS. I.

An relatio prædicamentalis ſit.

Autores *ad lib. Categ. cap.* 7. *& lib.* 8. *Metaph. c.* 15. frequenter meminerunt, qui primus negarit prædicamentum relationis, fuiſſe *Zenonem Eleaten.* Imò omnes ante *Platonem* eam negaſſe, refert *Albert. Magnus in prædic. cap.* 1. 14

Principio igitur probo, eſſe aliquas reales relationes prædicamentales. Primum argumentum eſt. Dantur aliquæ reales denominationes accidentales, (hoc eſt, non ſumptæ ex eſſentiis rerum) & reſpectivæ, veluti eſſe patrem, vel filium, vel ſimile vel æquale alii. Ergo oportet, ut ſit aliqua forma, unde ſumantur tales denominationes. Neque enim ſunt prorſus extrinſecæ. At non eſt alia forma, à qua ſint iſtiuſmodi denominationes, quàm relatio. Relatio igitur eſt verum genus entis realis. Quod autem eadem illa relatio conſtituat diſtinctum prædicamentum, inde patet: quia differentia prædicamentorum ſumitur ex diverſa habitudine entium ad ſubſtantiam primam. Sine dubio autem alia eſt habitudo ſimilitudinis, v.g. & alia caloris ad ſubſtantiam. In alio igitur prædicamento eſt ſimilitudo: Et in alio calor. 15 *Dari relationes reales.*

Addunt aliqui fundamentum ex relationibus divinis: ex quibus cùm diſtinguantur divinæ perſonæ, aiunt, inde apparere, quod relatio, ut ſic, non dicat ſolùm aliquid rationis. Priori tamen argumento potiùs immoror. 16

Ob ectiones.

Objicitur I. Denominationes relativæ adveniunt rebus, abſque ulla eorum inutatione & innovatione 5. *phyſ. t.* 10. Et pater, ſi cui filius naſcatur in Haſſia: & pater ſit in Hungaria: tunc hic incipit eſſe pater, & tamen non advenit ei nova entitas. Et proinde relatio nova non eſt nova entitas. 17

Reſpondeo objectionem non eſſe ad propoſitum. Nam non quæritur nunc: an relatio ſit peculiare, hoc eſt, ab omni prorſus ente diſtinctum ens: ſed ſimpliciter: an ſit ens? Quod ipſum facilè obtinebitur. Si habeat realem identitatem ad ſuum fundamentum. Sine dubio enim albedo, quæ eſt ſimilitudinis fundamentum verè aliquid eſt. Suppoſitâ autem illa reali identitate ejus ad fundamentum, de qua

infrà videbo, non debet nova mutatio advenire, ſed ſufficit ad eam ponendam, coexiſtentia alterius.

18 *II. Objicitur*: Omnes denominationes relativas ſufficienter ſumi poſſe ab abſolutis. Ergo non opus eſſe prædicamento relationis. Conſequentia eſt evidens, quia ob diverſitatem denominationum introducitur prædicamentum relationis. Antecedens a. probatur. Si enim ponantur duo calida, tum non addendo aliud quid, iſta erunt ſimilia. *Reſpondeo* eſſe æquivocationem in terminis. *Non addendo aliud.* Utique enim non addendo aliud, tanquam fundamentum, iſta ſunt ſimilia. Siſtendo tamen in caliditate ſimpliciter, nihil iſtorum denominabitur formaliter ſimile, ſed calidum ſolùm. Hinc enim ſolùm eſt formalis effectus caliditatis.

Alia quæ objici ſolent, his ſimilia ſunt.

ARTICULUS II.

An relatio ſit accidens.

19 *Rationes dubitandi.* Ratio dubitandi eſt duplex. Prima eſt, quod relationes videntur eſſe nihil aliud, quàm tranſcendentales quædam habitudines, ut ſenſiſſe Zenonem refert *Soto in initio ad cap. 7. categ.* ex *Alexandro* & *Alberto ad hunc locum.*

Altera dubitandi ratio eſt: quòd omne accidens eſt in alio. At relationes non ſunt in alio, ſed ad aliud. Non igitur ſunt accidentia.

20 *Solvuntur.* Neutra tamen dubitatio evincit id, quod intendit. Nam tranſcendentia non denominant entia contingenter, quod faciunt relationes. Et in ſuperioribus, diſtinguendo relationem tranſcendentem à prædicamentali patuit, non omnem relationem habere naturam entis prædicamentalis.

21 Altera v. ratio ſolvitur ex iis, quæ ſuprà dicta ſunt, ad definitionem & eſſentiam accidentis in genere. Ibi enim patuit, quod accidentis prædicamentalis eſſentia in eo poſita ſit, ut ſubſtantiam afficiat extra eſſentialiter, quomodocunque id fit: ſive per modum eſſendi *In*, ſive per modum eſſendi *Ab*, ſive per modum eſſendi *Ad*, & qui erant alii. Unde ſi relationes afficiant ſubſtantiam, nec tamen ſint de eſſentia illius: Hactenus ſatis habent ad eſſe accidentis prædicamentalis. Deinde etiam relationibus convenit eſſe *In*, permiſſivè loquendo. Nam relationes in conceptu ſuo adæquato implicant fundamenta. Pleraque autem relationum fundamenta ſunt inhærentia.

TITULUS IV.

In quo proponitur & explicatur definitio relationis prædicamentalis.

22 *Aliorum definitiones.* Veteres ita definiebant relationem, *quod ſit id, ſecundùm quod unum ad aliud dicitur.* Hanc definitionem repudiat *Ariſtot. lib. Categ. c. 7. t. 7. 8.* inde, quia conveniat aliquibus, quæ nullam habent prædimentalem relationem. Manus enim & caput, dicuntur alicujus manus & caput, & tamen iſtiuſmodi relationem non habent.

23 Alii definitionem relationis ſumunt ex initio illius capitis. Sed revera *Ariſtoteles* ibi non definivit relationem prædicamentalem. Sed ſolùm diſtinxit Relationes, ut non ſolùm verba ipſa, ſed etiam ſubjecta exempla (multa enim non ſunt veræ relationes) oſtendunt. Sic inquit ibi *Ariſtoteles*, *Ea ad aliquid dicuntur, quæcunque*

cunque id quod ſunt aliorum eſſe dicuntur, vel quocunque alio modo ad aliud referuntur. Proinde hactenus circumlocutus eſt *Ariſtoteles* omne illud, quod quoquo modo nomen relationis ſuſcipit. Sumetúrque adeò optimè definitio relationis ad mentem *Ariſt.* ex comparatione veteris definitionis, & ſuæ *ad t.* 7. 8. *d.c.* Diſcrimen ibi conſtituitur in *dici* & *eſſe.* Sic enim ait *t.* 8. *prior* (veterum) *definitio, ſequitur quidem ea, quæ ſunt ad aliquid omnia: non tamen idem eſt, quod ipſorum ad aliquid eſſe, id quod ſunt aliorum dici.*

Sic igitur *Relatio eſt accidens ſecundùm quod aliquid quicquid eſt, alterius eſt.* Hîc relatio dicitur *accidens*, quod quo jure fiat, jam *expræced. art.* 2. patuit. Et vi illius particulæ à præſenti definitione excluduntur relationes *tranſcendentes:* Item relationes *perſonales* in divinis, quæ accidentia non ſunt. 24 *Definitio propria.*

Deinde: particula illa *ſecundùm quod*, eſt intelligenda ſic, ut particula *ſecundùm* notet principium formale, hoc ſenſu, quod illud, per quod aliquid dicitur formaliter relatum, vel ad aliquid, ſit ipſa relatio. Ita paternitas eſt formalis ratio, unde pater, alicujus pater dicatur. Paternitas igitur hactenus eſt relatio. Simili modo ſumitur vox illa *ſecundùm* in actionis definitione. Actio eſt *ſecundùm quam* agere dicimur, hoc eſt, formalis ratio, ut aliquid agens denominatur, eſt ipſa actio. 25

Tertiò: particula illa *alterius*, notat terminum, ſive correlatum. Sic filius cùm ſit terminus, ad quem refertur pater: Et viciſſim cùm pater ſit terminus ad quem referatur filius: Hactenus ergo quicquid pater eſt, in quantum eſt pater, totum eſt in ordine ad filium. Et filius quicquid eſt, in quantum eſt filius, id totum eſt in ordine ad patrem. Et ſic in aliis. Et per hoc relatio à cæteris omnibus accidentibus diſtinguitur. 26

Denique dicitur: Alterius *eſt:* Quæ particula exponit differentiam veræ relationis à relatione, quæ ſolùm nomine tenus eſt relatio, ſeu à relatione ſecundùm dici, prout & *Ariſtoteles d.l. Categ. c.* 7. *t.* 8. expreſſit.

TITULUS V.
De requiſitis Relationis prædicamentalis.

De requiſitis relationis; *primùm* eſt agendum generaliter, *tùm* ſeorſim eſt aliquid agendum de relationum fundamento, termino, & ſubjecto. 27

ARTICULUS I.
De requiſitis relationis generatim.

In enumerandis requiſitis ad relationem, quoad numerum, variant Autores. Aliqui *quinque* requirunt: nempe ſubjectum, fundamentum, terminum, relatum, & correlatum: Alii requirunt *tria*, nempe ſubjectum, fundamentum, & terminum: alii his tribus addunt rationem fundandi, ex quibus hæc ultima enumeratio optima eſt. Nam optimè ſub termino intelligitur correlatum. Quod enim alii per terminum intelligunt, per accidens eſt ad rationem relationis, & non magis appropriatur Relationi quàm aliis. Relatum autem non requiſitum vel conditio relationis, ſed eſt ipſum quaſi formatum relationis, indéque relatione ipſâ quaſi poſterius. Sed tamen hâc de re non magnoperè contendo, quomodocunq; vocibus utamur, modò res ipſa declaretur. 28

Igitur *I.* per *ſubiectum* hîc intelligi ſolet id, quod ſuſcipit relationem, quod frequenter eſt aliquid abſolutum. Ita homo eſt ſubjectum relationum harum, nempe 29 *Quid intelliga-*

tur per ſubjectum?

nempe paternitatis & filialitatis. Nix & cygnus ſunt ſubjecta ſimilitudinum.

Id hîc obſervandum eſt: quod ſubjectum & fundamentum relationis aliquando in eandem rem coincidant. Veluti, cùm dicimus, nivem & cygnum eſſe res ſimiles; tum fundamentum ſimilitudinis (relationis,) hoc eſt, albedo, diverſum quid eſt, à ſubjectis ejus, hoc eſt, cygno & nive. At cùm albedines ſimiles dicimus, tum albedo & ſubjectum & fundamentum eſt ſimilitudinis.

30 *De fundamento.*

II. Fundamentum requiritur: eſtque nihil aliud, quàm id cui innititur relatio, quodque eſt quaſi ratio, cur aliud ad aliud referatur, unde & à *Scal.* vocatur ratio referendi *lib. 4. de cauſ. ling. lat. c. 95. p. 227.* Sic *Ariſt. lib. Categ. c. 6.* ait: maximè proprium eſſe quantitati, ſecundùm eam dici æquale & inæquale, *& cap. 8.* Maximè proprium eſſe qualitati, ſecundùm eam ſimile & diſſimile dici. Fundamentum igitur æqualitatis & inæqualitatis eſt quantitas: at ſimilitudinis, eſt qualitas, ſi maximè propriè loquamur.

31 *De ratione fundamenti.*

III. Requiritur ad relationem *ratio fundandi*, ſpecialiter ſumendo vocem. Solet enim quandoque æquipollenter ſumi ad fundamentum. Eſtque tum, ut ipſa vox inſinuat nihil aliud, quàm conditio ex parte fundamenti requiſita, ipſum quaſi porrò qualificans, ut proximè ab eo reſultet quaſi relatio. Sic fundamentum cui innititur relatio paternitatis eſt ipſum eſſe & natura parentis. Hæc tamen, niſi aliquid accedat, non fundabit relationem. Oportet igitur ut accedat actio generandi, quæ neceſſaria conditio eſt, ut fundamentum quaſi ultimò compleatur in ratione fundamenti. Hæc igitur generatio, ſive conditio illa vocatur nunc ratio fundandi: Et idem eſt in aliquibus aliis relationibus.

Dixi: *in aliquibus*. Nam non requiritur ad omnem relationem, ſemper illa ulterior fundandi ratio, ſed frequenter fundamentum ſtatim & immediatè, ac ſine addito aptum eſt, ut relationem, ut & *Suarez* obſervavit *diſp. 47. ſ. 7. n. 13.* Et hinc fortaſſe factum eſt: cur aliqui in enumerandis requiſitis relationis, rationem fundandi prætermittant.

32 Denique ad relationem hanc requiritur terminus, quem exprimit definitio relationis, ſub voce *ad aliquid*. Illa enim particula *ad*, aliorſum refert, ut in initio notabatur. Terminus igitur eſt id, ad quod terminatur relatio, hoc eſt, correlatum, hoc enim terminat relationem unius, abſtrahendo nunc, an ſit formalis terminus, an ſolùm terminet materialiter & concomitanter, quod infrà conſidero. Eſt enim in hoc aliqua differentia termini & correlati, ut *Suarez* attigit *Diſp. 47. ſect. 8. num. 11.* Eſtque adeò terminus conditio maximè neceſſaria ad relationem, quia tota eſſentia relationis conſiſtit in eſſe *ad*. Sic *Auguſtin. ſerm. 181. De tempore.* Patrem cùm audis, agnoſce, quod filium habeat: quomodo poſſeſſor dicitur qui aliquid poſſidet: & Dominus, qui alicui dominatur. Et *Ariſtot. lib. Categ. cap. 7. t. 1.* Duplum, *inquit*, id, quod eſt cujuſpiam dicitur. Duplum alterius ſcilicet. Et quod eſt majus, ſimiliter & cætera quæ iſtiuſmodi ſunt.

ARTICULUS II.

De ſubjecto relationis prædicamentalis.

33 Quod ſit ſubjectum relationum, jam in priori articulo conſtitit, id autem nunc quæritur?

An unum sit subiectum inter utrumque terminum, hoc est, relatum & correlatum.

Veluti: Estné unum subiectum similitudinis, quæ est inter cygnum & nivem ratione albedinis. Hic affirmativam tenuit *Henricus quodl. 9. quæst. 3.* qui, sicut una via est, *Thebis Athenas* & *Athenis Thebas*, ita existimat unam esse relationem, quæ ultrò citróque est inter duo relata.

Sed hæc sententia subsistere non potest, & inprimis clarè apparet id in relatis diversi nominis, ex quibus eadem ratio ampliari potest ad relata unius nominis. Nam patrem oportet habere aliquid formale sibi intrinsecum, unde pater sit, & hoc ipsum est paternitas. Et hoc quia patri intrinsecum est, non potest esse in eo, quod essentiâ & loco longissimè potest à patre distans esse. Et confirmatur: Relatio paternitatis, v. g. est vel unum quid simpliciter, vel per aggregationem. Si hoc, quæro ea, ex quibus illa vel alia relatio aggregatur, quidnam sint? Certè nihil melius dici poterit, quàm quod sint plures relationes. Ergo illæ relationes seorsim, & ante ejusmodi aggregationem erunt relationes, & proinde ad esse relationis simpliciter non exposcetur istiusmodi aggregatio. Si autem primum dicatur. Ergo simpliciter est aliquid indivisum. At non potest quid indivisum esse, quod ad subiecta longissimè quandoq; distantia extensum, & sic per ea divisum est. Confer *Suarez disp. 47. s. 6. n. 3. seqq.* 34

ARTICULUS III.

De fundamento relationis prædicamentalis.

In hac materia de duobus videndum est. *Primò:* quænám in particulari possint esse fundamenta relationum? *Secundò:* quomodo fundamentum se habeat ad relationem, sitné aliquid realiter idem cum ipsa, an diversum? 35

PUNCTUM I.

Quænâm in particulari possint esse fundamenta relationum.

In enumerandis fundamentis relationum variant autores. Aliqui relationes ponunt in tribus, nempe in quantitate, qualitate, & motu, hoc est, actione & passione. Ita sentit *Thom.* ut ex dicendis constabit, & *Toletus lib. Categ. cap. 7. quæst. 1, Timpl. lib Metaph. cap. 5. in Theoremat. & quæst. 5.* Alii præterea addunt relationem fundari in substantia etiam, ut docet *Suarez Disp. 47. s. 7. n. 4.* Ubi *n. 3.* inducitur *Thomas*, ab hac sententia dissentiens, qui ait, relationem tam debilè esse habere, ut semper præexigat, non solùm esse substantiæ, sed etiam accidentium, *lib. 4. contra gent. cap. 4.* Et idem *Thomas ad lib. 5. Metaph. lect. 17.* ait, nec in ultimis quatuor prædicamentis posse esse relationes prædicamentales, quia potiùs consequantur relationem, quàm ut possint eam causare. 36 *Variæ sententiæ.*

Armand. de Bello Visu, lib. 2. term. c. 178. quinque ponit fundamenta relationum. Alias igitur ait fundari in substantia: alias in quantitate; alias in qualitate; alias in pertinentibus ad actionem & passionem: alias denique in mensura & mensurato, ubi deinceps mensuram hanc interpretatur de mensura perfectionis. 37

Aristot. l. 5. Metaph. c. 15. Triplex fundamentum ponit relationis prædicamentalis, atque aliam esse in unitate & multitudine; aliam in actione & passione: Et aliam

aliam in menſura & menſurato, de qua diviſione ſeorſim erit *ſeq. titulo.*

38 Deinceps variant etiam Autores in prædicamento relationis: *An ſcilicet una relatio poſſit in alia fundari?* Negat id *Thomas* 1. *p. q.* 42. *a.* 4. & locis aliis *Ferrar. l.* 2. *contra gentes, c.* 11. *Soncin.* 5. *Metaph. q.* 29. *ad.* 1. Alii autem id affirmant, ut *Scotus* 2. *d.* 1. *q.* 4. *&* 5. ubi & *Leuchettus* & *Mairon.* Item *Anton. Andr.* 5. *Metaph. q.* 13. quibus conſequenter aſſentiuntur, qui exiſtimant, relationem poſſe fundari in omnibus prædicamentis, ut *Fonſeca* docet, *l.* 5. *Metaph. c.* 15. *q.* 1. *ſ.* 3. Et *Suarez diſp.* 47. *ſ.* 11. *n.* 4. Ubi etſi ſpeciatim loquatur de relatione unitatis: tamen ad rem noſtram nunc ſatis eſt, quum aliquam relationem ponat in omnibus generibus prædicamentalibus. Apparétque adeò ex hactenus dictis, plurimum variare Doctores in hac controverſia. Ut igitur quid ſentiendum ſit rectè teneatur, particulares aliquas concluſiones ſubiiciam.

Relatio in quantitate, qualitate, actione, & paſſione fundatur.

39 *I.* Aſſertio. *Relationum fundamenta poſſunt eſſe, quantitas, qualitas, actio, & paſſio.* Hæc aſſertio inprimis certa eſt, & neminem, ſi rectè memini, adverſantem habet. Ita relatio æqualitatis & inæqualitatis, adeóq; minoris, maioris, tripli, &c. fundatur in quantitate. Similitudo & diſſimilitudo in qualitate. Efficiens & effectum in facere & fieri, in agere & pati.

An relationes fundari poſſint in ſubſtantia?

40 *II. Poteſt etiam aliqua relatio fundari in ſubſtantia.* Loquor de ſubſtantia, non eo ſenſu, quaſi ſit qualicunque ratione fundamentum quaſi remotum. (Nam ipſa in communi eſt baſis & fundamentum eiuſmodi omnium accidentium) ſed loquor de fundamento proximo, quòd ſcilicet proximè relatio aliqua poſſit in ſubſtantia fundari, & non mediante aliquo accidente: Atque ita hoc dico: ſubſtantiam eſſe aliquibus relationibus, quod quantitas, v.g. eſt æqualitati, vel qualitas ſimilitudini.

Exempla relationis in ſubſtantia. Ita patet in variis exemplis: Talis igitur relatio eſt illa convenientia, quam duo aliqua animalia habent in anima. Cur enim convenientia illa duorum animalium, quæ eſt in albedine vel calore, poſſit eſſe relatio, & non etiam poſſit illa convenientia eſſe relatio, quæ eſt in anima?

41 *Creaturæ ad Deum relatio eſt in ſubſtantia eius.* *Deinde:* huc pertinet etiam relatio creaturæ ad Deum, quæ ex communi doctrina Doctorum eſt realis, quicquid ſit de relatione Dei ad creaturas, ſitné realis nec ne. Hæc igitur relatio creaturæ, v. g. hominis creati ad Deum, non poteſt fundari, niſi in ſubſtantia ipſius creaturæ, quia dimiſſo quolibet eo, quod eſt extraneum ad eſſentiam hominis, adhuc homo, præciſè ſiſtendo in eſſentialibus, eſt aliquid creatum, & ſic involvit relationem ad creans. Ergo relatio creaturæ ad Deum non poteſt fundari in medio aliquo accidente. Et confirmatur, quòd hoc ipſum rei creatæ accidens, eſt etiam creatum quid, unde & ipſum ex vi eſſentiæ ſuæ, fundat hanc ipſam relationem, quâ iſtiuſmodi accidens creatum dicitur. Cur igitur, cùm accidens fundet huiuſmodi reſpectum (ex quo creatum quid dicitur) per ſeipſum, non poſſit ſubſtantia per ſeipſam, eandem relationem, qua ipſa creatum quid dicitur, fundare.

42 *Paternitatis relatio eſt in ſubſtantia.* Addunt & aliqui relationem patris & filii. Et rectè. Interrogo enim, quod ſit huius relationis fundamentum? Nihil dici hic poteſt, quàm quòd talis relatio fundetur, vel in potentia generandi, vel in actione generativa, vel in eſſentia ſimpliciter, ſuppoſitâ tamen generatione, tanquam ratione fundandi. Nullum autem è prioribus dici poteſt. Nam *primò* relatio patris & filii non poſſit fundari in actuali

actuali generatione, patet, quia actuali generatione cessante, actu pater manet pater, quamdiu vivit filius. At impossibile est relationem manere, fundamento ablato, veluti similitudinem, inter cygnum & nivem, si cygnus denigretur. *Deinde*: quod nec relatio illa possit esse in potentia generandi; patet, quia per Dei potentiam auferri potest ab homine quodvis extraneum ab essentia eius. Ergo si eadem potentiâ divinâ auferatur ab homine, qui genuit, qualitas illa sive potentia gignendi, quæro eo in casu, an manere queat pater, an non? Posterius ex nullo indicio dici poterit. Si autem manet pater, remotâ potentiâ generandi. Ergo potentia generandi non potest fundamentum esse istius relationis vi prioris argumentationis. Et sic summatim relinquitur: Relationem patris & filii pro fundamento habere essentiam gignentis, quæ est substantia: Atque ita iterum relinquitur in substantia fundari posse relationem

An in relatione possit fundari relatio?

III. Potest relatio una fundari in alia. Ita patet per exempla. Nam paternitas est relatio, quâ scil. pater refertur ad filium. In ea tamen paternitate potest fundari similitudo. Ira nempè duo parentes sunt similes, in relatione patris, sive paternitate. Et confirmatur ex exemplis similitudinum comparatarum. Ibi n. comparatio illa, quæ relatio est, sumitur tanquam fundata in similitudine rationum. Sicut se habent tria ad sex, ita quatuor ad octo, sic illa similitudo fundatur in proportione dupla. 43

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum:
Tempore sic duro est experienda fides.

Hinc etiam similitudo illa fundatur in proportione aliqua. At proportio est relatio.

Hic solet *obiici*. Quod procedendo à *Quod* in *quo*, sit sistendum *in quo*, quia secus fiat processus in infinitum. Veluti corpus habet essentiam per formam. Sed forma iterum non habet essentiam per formam. Superficies est alba propter albedinem. Sed albedo non est talis per aliam albedinem, sed per seipsam. Proinde etiam subiecta referuntur quidem per relationem. Relatio autem porrò non referetur per relationem ulteriorem, sed per seipsam. Secus enim hactenus daretur progressus in infinitum, quia super hanc addita relatione, terum possent fundari relationes aliæ; & sic deinceps. 44 *Obiectio.*

Sed *Resp.* Progrediendo à quod in quo sistendum est in Quo, loquendo de eius (ut sic dicam) proprio & formali effectu. Unde applicando eam regulam ad relationes, vera etiam est. Nempe pater destinatur ad filium, per paternitatem. Jam paternitas non per aliquid aliud, sed per seipsam destinatur ad filium. Quod si autem paternitatem æstimemus non in ordine ad suum terminum, sed ad terminum alium, veluti quatenus paternitas terminatur (non ad filium, sed) ad aliam personam quæ pater est, & proinde in ratione paternitatis isti patri similis sit, tum quia terminus relationis alius est, oportet etiam relationem subesse; quam rationem etiam insinuat *Suarez Disp.* 47. *s.* 11. *n.* 8. Et addit *n.* 12. Non dari progressum in infinitum, quia sistendum sit in ea relatione, quæ eandem denominationem suscipit, quam habet fundamentum, & necessariò ac intrinsecè illam secum fert. Ut, v. g. quamvis paternitas referatur similitudine, & illa similitudo sit similis alteri speciei ejusdem, non oportet ut sit similis per aliam relationem, sed seipsâ, quia illa denominatio est eiusdem rationis, in quibus denominationibus non est progrediendum, ut dictum est, ad aliud *quo*. Proinde cum paternitas ad filialitatem, refertur, una relatio 45

est:

est: Cùm autem paternitas ad aliam paternitatem refertur, tanquam similem illi, alia relatio est. Deinceps autem progrediendum non est.

An relationes fundentur in ultimis prædicamentis?

46 *IV. Relationes fundari possunt in quatuor ultimis prædicamentis.* Possunt enim duo equi aliáve animalia, v.g. convenire in duratione. Sic distantia relatio est ad prædicamentum Ubi pertinens. Similitérque potest esse convenientia in situ & habitu, quæ convenientia non minus potest similitudo dici ac in aliis entibus. Similitudo enim etsi maximè propriè & rigidè loquendo sit in qualitatibus, tamen quo jure extenditur ad actionem & passionem, eodem jure extendi etiam potest ad situm & habitum. Prius autem est apud *Aristot. l. 5. Metaph. c. 9.* Ubi similia dicit ταυτὸ πεπονθότα, hoc est, *idem passa.*

Generalis decisio.

47 *V.* Atque ita summatim hactenus relinquitur. *Relationem prædicamentalem fundari posse in omnibus prædicamentis*, prout particulatim hactenus constitit.

PUNCTUM II.

Relatio prædicamentalis & ejus fundamentum quomodo conveniant vel differant?

48 *Variæ sententiæ.* Quatuor ad hanc quæstionem, sententias invenio apud Philosophos. Igitur *I.* aliqui ponunt discrimen reale, sumendo realem distinctionẽ pro ea, quæ est inter rem & rem, sive inter duas entitates. Ita *Cajetanus* tenet in *Thom. 1. p. q. 28. a. 2. Ferrar. l. 4. contra gent. c. 14. Capreol. 1. d. 30. q. 1.*

II. Alii ponunt discrimen modale, aiúntque relationem non esse peculiarem entitatem à fundamento distinctam, sed tamen esse ejus modum, sicut figura est modus quantitatis. Ita tribuitur *Scoto in l. Categ. c. 7. q. 2. Favello 5. Met. 22.* & aliis.

III. Alii distinguunt relationes, aiúntque eas, quoad distinctionem à fundamento, non esse ejusdem generis. Igitur *Scotus 2. d. 1. q. 3. & l. 3. d. 8. q. 1.* ait: alias relationes esse à fundamento inseparabiles, veluti est relatio creaturæ ad creaturam: Alias autem esse separabiles, veluti est similitudo in albedine vel calore: Has igitur distingui realiter. Illas v. non. Sic & *Durand. 1. d. 30. q. 2.* aliquas relationes distingui ait, aliquas non, quanquam ex alio principio.

49 *IV.* Denique alii ponunt distinctionem rationis inter fundamentum & relationem, rationis inquam ratiocinatæ. Ita tenet *Occamus 1. d. 30. q. 1. & 31. quæst. 1. Ægid 1. d. 26. q. 4. Greg.* ibid. *d. 28. q. 2. a. 2.* Eandémque sententiam sequitur *Suarez disp. 47. s. 2. n. 22.* ubi ait: Relationem non esse rem aliquam vel modum, ex natura rei distinctam ab omni forma absoluta; sed esse in re formam aliquam absolutam, non tamen absolutè sumptam, sed ut respicientem aliam, quam denominatio relativa includit seu connotat, ita ut similitudo, v.g. sit aliqua forma realis existens in re, quæ denominatur similis: Illa tamen non fit in re distincta ab albedine, quantum ad id, quod ponit in re, quæ dicitur similis; sed solùm quantum ad terminum, quem connnotat. Et ita similitudo in re istis non est aliud, quàm ipsamet albedo, v.g. ut respiciens aliam albedinem, tanquam ejusdem vel similis rationis.

50 *Propria sententia.* Hac igitur in re existimo: hanc posteriorem sententiam, veram, vel saltem probabiliorem esse: quòd scilicet relatio sit realiter idem cum suo fundamento, adeò, ut nec ab eo distinguatur tanquam res à re, neque tanquam realis modus à re modificata,

dificata, ſed ſolùm ratione ratiocinatà. Ita patet, quia nulla poteſt cauſa efficiens dari illius relativæ entitatis, quæ peculiariter producat eam, & fundamento quaſi apponit: At nihil prorſus fieri poteſt ſine cauſa. Veluti, ſi quis hoc loco cygnus ſit, erit albus. Jam ſi quis de novo naſcatur cygnus in Auſtria, hic noſter cygnus acquirit ſimilitudinem ad iſtum cygnum, quam antea eo cygno nondum exiſtente, non habebat. Si igitur hæc ſimilitudo habet peculiarem, & ab omni alia diſtinctam entitatem, quæro quæ cauſa hanc ſimilitudinis entitatem in hoc cygno noſtro producat? Ille qui in Auſtria eſt cygnus, eam non producet efficienter. Quomodo enim aget in rem adeò diſtantem? Unaquæque ſcilicet res habet ſphæram activitatis ſuæ, quæ in tàm longum ſpatium eſſe non poteſt. Neque dici poteſt, quod tum illa entitas dimanet à fundamento ſuo, nempe ab albedine hujus cygni. Nam quos Phyſicos effectus præſtat albedo, eos ſemper præſtat. Utique autem eſſet Phyſicus influxus, quo produceretur nova aliqua entitas. Et porrò nihil aliud dici poteſt, quod efficienter producat illam entitatem. Conſequitur igitur infallibiliter, quod relatio non ſit realis modus, vel etiam peculiaris quædā & à fundamento diſtincta res. Alia argumenta nolo addere. Hoc enim ſatis eſt ad rem hanc demonſtrandam, & evincunt etiam idem ea quæ ſunt priùs, *tit.3. art.1.*

In quo igitur hactenus conſiſtit eſſentia relationis prædicamentalis? *Reſp.* à parte rei nihil aliud expoſcit, quàm in re, quæ refertur, fundamentum, quod, ſi ponatur terminus aliquis, ſine addito, eundem terminum reſpicit. Unde terminus iſte hactenus ab aliquibus dicitur *de eſſentia relationis:* Cujus hic ſenſus non eſt, quaſi relationem intrinſecè conſtituat. Neque enim eſt intra relationem ipſam, ut pars eam componens: ſed frequenter loco diſtans quàm longiſſimè. Dicitúrque adeò terminus ſolùm eſſe de eſſentia relationis, quia relatio non poteſt abſolvi à tali termino, ſed in proprio conceptu ſuo involvit reſpectum ad ipſum. Et hinc cautiùs loquuntur, quia aiunt (non, terminum pertinere ad eſſentiam relationis, ſed) eum pertinere ad *quidditatem* ejus. Per *quidditatem* enim intelligitur eſſentia quatenus conceptu noſtro, vel definitione exprimitur. Vide inprimis hac de re *Soncin. 5. Met. q.33.* & *Suarez Diſp.47. ſ.8. n.9.*

51 *Terminus an & quatenus ſit de eſſentia relationis.*

Obiectiones.

Contra hactenus propoſitam ſententiam *objicitur I.* Quod alia entitas ſit, quam ſignificat relatio, & alia quam ſignificat fundamentum relationis, quia prędicamentis differunt. Similitudo enim eſt in prædicamento relationis. At albedo, v.g. quæ ejus fundamentum eſt, eſt in prædicamento qualitatis. Et ſic in aliis.

52 *Argumentum ex diſtinctione prædicamentorum.*

Reſpondeo: Negando conſequentiam. Nam prædicamentorum diſtinctio non ſumitur à reali diſtinctione: Ita apparet clariſſimè in actione & paſſione. Neque enim alia eſt res, v.g. quæ quaſi egreditur ab igne, & alia quæ recipitur in aqua: Sed hæc ipſa, quæ ab igne egreditur, ea ipſa, inquam, recipitur in aqua. Et tamen, in quantum illa res denominat ignem calefacientem, pertinet ad prædicamentum actionis: Et in quantum denominat eadem res, ab igne egreſſa, aquam calefactam, vocatur paſſio: Ita nempè prædicamenta non differunt, juxta differentiā entitatum, ſed ſolùm juxta alium atque alium modum denominandi ſubſtantiam. Indéque quia aliter denominat albedo rem ſimpliciter: Et aliter, ſumpta, ut reſpiciens aliam ſimilem albedinem: Hinc igitur, cùm ſit à parte rei eadem, tamen iuxta primum ſtatum denominat rem albam, ſecundùm poſteriorem ſtatum eadem res denominat ſimilem, Et ita eadem res iuxta diverſas habitudines ad ſubſtantias, etiam diverſa

prædicamenta

prædicamenta ingreditur. Fuit de ea prædicamentorum distinctione etiam alibi.

53 *Argumentum ex separatione relationis à suo fundamento.*

II. Objicitur: Relatio separatur à suo fundamento. Ergo distinguitur à fundamento realiter, vel saltem modaliter. Consequentia patet ex dictis supra *l.* 1. *c.* 8. Ubi patuit indicium realis distinctionis esse, si qua separentur: vel saltem indicare distinctionem modalem, si separatio illa non sit mutua. Antecedens autem patet. Nam ab albedine cygni, v.g. potest separari similitudo ejus ad meum album parietem, si hic denigretur. Et relatio patris, v.g. potest separari ab *Ænea*, si moriatur filius ejus *Ascanius*. Et sic in aliis. Hæc ergo separabilitas ad minimum indicat distinctionem modalem relationis à fundamento, per ea quæ dicto loco inducta sunt.

54 *Respondeo I.* Ad antecedens, illud esse particulare. Nam non omnis relatio est à suo fundamento separabilis, ut est relatio creaturæ ad Deum. Et tamen est relatio realis, ut communiter admittitur. Ergo de hac relatione nullum est indicium, vel modaliter, vel realiter eam distinguendi à fundamento. Ergo relatio prædicamentalis, ut sic, non postulat realem distinctionem à fundamento. Imò ex hac apparet, per accidens esse ad relationem, si separetur à fundamento suo: Et consequenter per argumentum à simili, nec cæteras relationes à suo fundamento actualiter distingui. Et confirmatur *II.* Nam quod relatio creaturæ ad Deum est inseparabilis, est propterea, quia terminum habet indefectibilem. Refertur enim creatum, vi istius relationis ad creatorem. Creator autem simpliciter est ens indefectibile & necessarium. Unde *III.* respondeo, quòd aliquæ relationes sint separabiles, id est, non, quòd decedat fundamento aliqua entitas, quam priùs habuerit, sed solùm quod desinat terminus relationis. Veluti: est in *Petro* relatio paternitatis. Hæc in *Petro* desinit, si filius desinat vel moriatur. A filio igitur pater, & in genere à termino relatio habet actualem distinctionem. Hîc igitur desinit relatio paternitatis, non quia aliquid præexistens in *Petro* pereat, (quid enim corrumpit illam entitatem?) sed quia essentia *Petri* non aliter vocatur paternitas, quàm prout existit aliquis terminus quem respicit. Ad eundem modum est in hoc albo corpore similitudo ad aliud album. Hæc similitudo perit, si illud aliud album pereat, quia hoc est terminus illius relationis. Relatio autem non potest consistere sine termino. Similitudo igitur sic separatur, non quantum ad id, quod amittitur ex parte albi, sed quia coëxistens vel terminus desinit. Albedo enim solùm sub ea ratione similitudo dicitur, quatenus ipsa est respiciens extrinsecum terminum. Ad summum igitur ex ista separatione sequitur, quod fundamentum distinguatur à termino relationis, non autem quod distinguatur à relatione ipsa. Nihil enim decessit fundamento, per istiusmodi desistentiam relationis, quod antè habuerit, præcisè sistendo in ipso, sed solùm decessit terminus sive correlatum

ARTICULUS IV.

De Termino Relationis.

55 Quid intelligatur per terminum relationis jam dictum est *in priori art.* 1. *hujus tituli.* Rursus: quomodo se ad relationem habeat similiter dictum, *art.* 3. Unde & patuit: quatenus terminus dicatur esse de essentia relationis. Nunc igitur solùm disquirendum restat: qualis sit ille terminus? Quam ad rem tria pertinent. Ergo 1. disquirendum est: An ille terminus debeat esse existens? An sit quid absolutum? Et denique; quomodo à fundamento relationis distinguatur. Hæc ordine persequor

PUNCT. I.

PUNCTUM I.

An terminus relationis ſemper debeat eſſe quid exiſtens?

Terminum relationis debere eſſe quid actu exiſtens, ferè communis eſt Doctorum ſententia loquendo de prædicamentali relatione. De relatione enim tranſcendentali certum eſt, eam non poſtulare terminum aliquem actu exiſtentem. Scientia enim quæ iſtiuſmodi habitudinem habet ad ſcibile, poteſt etiam eſſe per ordinem ad illud, quod nondum eſt, veluti ad Eclipſim, quæ ſequenti anno eſt futura. Videantur hac de re Interpp. ad *Ariſtot. l. Categ c 7. & l. 5. Metaph. c.* 15. quibus locis *Ariſtoteles* de relatione agit, & adde *Scotum* 1. *d.* 7. *Capreol.* 1. *d.* 7. *q.* 2. *& diſt.* 13 *ibid.* aliósque. Et ſumitur ex *Ariſtotele* qui paſſim ait: relata eſſe ὁμόχρονα, hoc eſt ſimul tempore. Eſtque ejus ratio à priori hæc, ſecundùm *Suarez diſp.* 44. *ſ.* 8. *num.* 7. quod eſſentia hujus relationis conſiſtit in puro reſpectu ad terminum, neque aliud munus habet in natura. Et ideo non eſt per ſe intenta, ſed merè reſultans, tanquam quid accidens rebus, præter omne id, quod ex ſe & intentione naturæ ei convenit. Atque ſic relatio illa, ut ſic, non eſt, niſi ſupponatur fundamentum & termini coëxiſtentia, ex qua ipſa quaſi reſultat, quia hac ſolùm ratione poteſt habere rationem accidentis. Nam alii reſpectus, qui poſſunt eſſe ad non entia, ſunt eſſentiales, & præciſo quovis extraneo ipſis, quæ ſic referuntur, conveniunt. Unde clara ratio etiam dari poteſt, inter reſpectum tranſcendentalem & prædicamentalem: cur hic poſcat coëxiſtentiam termini, ille non: quia ſcilicet, hic reſpectus ſecus non tueretur rationem accidentis. 56 *Affirmativa probatur.*

Sed objicitur: quod *Ariſtot. lib.* 5. *Metaph. cap.* 15. docet: etiam illam eſſe relationem, quâ quid refertur ad actionem futuram, veluti calefactivum ad actionem quam poteſt ex intervallo præſtare. Loquitur autem ibi *Ariſtoteles* ex intentione, de relatione prædicamentali. Sed Reſp. *Ariſtotelem* intendere quidem ibi declarare relationem prædicamentalem: Sed tamen frequenter admiſcere ad explicandam vocis hujus ambiguitatem exempla, quæ ſecundùm relationem prædicamentalem non referuntur. Dicit enim etiam impoſſibile eſſe relativum: Item ſcientiam ad ſcibile, & ſic in aliis: Et tamen neutrum horum poteſt dici relatio prædicamentalis, vel relativum relatione prædicamentali, illud, quia negativum eſt; Hoc, quia habitudines habituum ad obiecta ſunt reſpectus tranſcendentes. Scientia autem & ſcibile habent ſe, ut habitus, & obiectum illius habitus. 57 *Obiectio.*

PUNCTUM II.

An terminus relationis prædicamentalis ſit quid abſolutum an reſpectivum?

Hac in re tres ſunt ſententiæ. Igitur *aliqui* in relatione requirunt terminum relativum. Ita, v.g. terminum paternitatis aiunt eſſe filialitatem. Sic ſentit *Fonſeca 6. Met. c.* 15. *q.* 5. *ſ.* 1. *Cajetan. in Thom.* 1. *p. q.* 13. *a.* 7. *Hiſpal.* 1. *d.* 13. *q.* 1. aliique. *Alii* autem terminum relationis aiunt eſſe quid abſolutum, ut, v. g. terminus relationis, paternitatis ſit, non filialitas, ſed eſſentia genita. Ita tenet *Scotus* 1. *d.* 30. *q.* 1. *art.* 1. *Suarez Diſp.* 47. *ſ.* 15. *n.* 6. *ſeq.* Alii *denique* diſtinguunt relationes. Aiúntq; aliquas terminari ad abſolutum, veluti relationem creaturæ, ad Dei creantem eſſentiam: Alias terminari ad relativum, veluti relationem patris ad filium. 58 *Variæ ſententiæ.*

Hac

59 *Præcognita.*

Hac in re duo cognoſcenda ſunt. I. *Quod ſermo ſit de termino formaliter, non autem quoad ea, quæ concomitantia ſunt, vel quoquo modo juncta ei, quod rationem termini habet, in ordine ad relationem.* Nam de eo nullum dubium eſt, quod ipſum relativum terminum concomitari ſaltem debeat, ſi maximè non ſit formalis ratio terminandi aliquam relationem. Unde quoad hoc nulla poteſt eſſe controverſia. Eáque de cauſa ad æquivocationem vitandam, quærunt aliqui: quis ſit *formalis terminus* relationis.

60 *Quid ſit, eſſe terminum relationis?*

II. Præcognoſcendum eſt: *quid ſit eſſe terminum relationis.* Igitur eſſe terminum relationis, hic non ſumitur ab actuali officio terminandi, ſic enim eſſe terminum, eſt denominatio prorſus extrinſeca, & non dicit aliquid in ipſo, quod terminat, ſed ſolùm dicit actionem alterius tendentis in ipſum. Sicut terminus viſionis eſt color parietis, & ſcopus eſt Sagittario terminus. Ubi paries non denominatur, niſi extrinſecè, ab oculi ſcilicet officio vel operatione, per quam tendit in videndum iſtum parietem. Quod igitur ſub iſto actuali officio terminandi, non poſſit ſumi terminus relationis, patet, quia terminus in relatione requiſitus non eſt de ſubſequentibus ipſam, ſed de prærequiſitis ad ipſam. Requiritur enim ad conſtitutionem relationis, & ex ejus poſitione reſultat. Cùm autem aliquid actu terminat relationem, tum utique eſt jamdum relatio. Terminus enim tum non aliud officium habet quàm ut admittat quaſi actum alterius ad ſe.

61

Inquirimus autem de termino ſub eſſe aptitudinali. Nempe non quævis relatio terminatur ad quidvis. Neque enim ſimilitudo albi, v.g. tendit ad eſſentiam genitam, & quæ ſunt hujus generis alia: Sed terminatur ad aliud ſibi homogeneum. Hoc igitur quod deeſt, v.g. eſſentiæ genitæ, quo minus ipſa terminare poſſit ſimilitudinem albi, vocamus terminum illius ſimilitudinis. Et hoc ipſum natum erit, terminare illam relationem. Veluti, ſi quid aliud album detur, illud poterit albi illius ſimilitudinem terminare, & ſic conſtituere ſimilitudinem. Ex hac igitur albedine cùm reſultet, & quaſi compleatur illa relatio unius albi ad aliud. Iccircò illa albedo hactenus commodè dicetur terminus. Ut igitur hoc plenius conſtet, pono diſtinctas aſſertiones.

62 *De relatione non mutua.*

I. In relationibus non mutuis certum eſt relationem realem non terminari ad aliquid relativum: ſed terminatur ad aliquid abſolutum. Veluti relatio creaturæ ad Deum non poteſt terminari ad aliquid relativum. Et patet clarè, quia relatio non mutua exinde nomen habet, quia deſit ex alterutra parte relatio vera & realis. Si ergo Deus non habet relationem realem ad creaturas, quomodo relatio creaturæ ad Deum poteſt terminari in aliquo relativo, quod ſit in Deo?

63

Aiunt ſufficere: quòd ex parte Dei ſit relatio rationis, ad quam terminetur relatio creaturæ. *Sed* hoc prorſus gratis dicitur, quia relatio realis ad terminum refertur, per reſultantiam quaſi ab ipſo, ut prius conſtitit. Impoſſibile autem eſt, realem relationem poſſe reſultare ab eo, quod rationis eſt. Entia enim rationis à parte rei nullam habent entitatem. Et confirmatur: quòd, cùm relatio creaturæ ſit fundata in eſſe ipſius, conſequenter ipſum eſſe rei creaturæ ſaltem ex ſemiſſe aliqua, eſſet à relatione rationis, junctâ eſſentiæ divinæ.

64

Atque ex his id ſaltem ſequitur: quòd ad relationem prædicamentalem, ut ſic, non requiratur pro formali termino aliquid relativum. Nam illa relatio creaturæ ad Deum abſolutè & ſimpliciter eſt vera relatio prædicamentalis. Et tamen ea, ut viſum eſt, habet terminum abſolutum. Atque ita, loquendo de relatione prædicamentali

mentali generatim, saltem per accidens est, eum terminari ad aliquid relativum.

Nunc *II.* Dico: *Relationis terminum semper esse quid absolutum.* Permissivè loquor; Nam quando relationes fundantur in aliis pluribus relationibus, (quod fieri posse patuit *præced. art. punct.* 1.) sine dubio terminus earum est quid relativum. Loquor ergo, dimissis istis relationibus, de cæteris, quæ fundantur in entibus absolutis. Et in his aio: terminum non esse quid relativum, sed absolutum. Veluti: similitudinis cygni v. g. terminum aio esse qualitatem, quæ in nive est, albedinem. Non autem terminus illius est similitudo. 65 *Relationis terminus est quid absolutum.*

Hanc igitur assertionem probo. *I.* Terminus est naturâ prior relatione. Debet n. relatio ex illius positione demum resultare, quo sensu & de essentia relationis dicitur. At relatio opposita non est naturâ prior relatione hac. Relata enim sunt simul naturâ. Relatio igitur opposita non potest esse hujus relationis terminus, sed quid absolutum. 66 *Probatur assertio.*

Nempe *II.* quod est fundamentum, v.g. ut innitatur ei relatio paternitatis: Id ipsum est terminus, ut ad eam feratur relatio filialitatis. Et vicissim, quod est fundamentum filialitatis in hoc, id est terminus alterius relationis, quæ est in patre. Hoc ipso enim quia fundamentum fundat aliquam relationem, facit eam rem aptam, ut aliorsum referatur, & sic vicissim, ut oppositi relativi relationem terminet. Sed fundamentum in istiusmodi relationibus est quid absolutum. Ergo etiam terminus est quid absolutum. 67

III. Id est terminus relationis, quod facit ut aliquid aptum sit, quod respiciat aliud: sed hujus causa non potest dari ex relativo, sed ex absoluto. Oportet igitur, ut terminus etiam sit quid absolutum, & non aliquid relativum. Assumptum patet. Nam si interrogetur: cur pater referatur ad filium? non respondetur accommodè: quia filius refertur ad ipsum. Sic enim fiet nugatio, & committetur circulus. Sed dicendum est: filium referri ad patrem, quia genitus est à patre, sicut vicissim pater refertur ad filium, quia iste hunc genuit. Terminus igitur unde resultat relatio patris, est essentia genita: sicut terminus unde relatio filii, est essentia gignens. 68

Id frequenter huic sententiæ opponi solet: quod unumquodque relatum eum habeat terminum, ex quo definitur. Sed definitur ex suo correlato. Ergo terminus ejus est correlatum. *Resp.* Admittendo conclusionem. Terminatur enim ad correlatum tanquam concomitans quid terminum absolutum. Terminatur inquam ad correlatum, non autem quâ tale est, hoc est, sub esse respectivo, ut visum est, sed quatenus implicat aliquid absolutum, quod relationis in isto correlato fundamentum est, & consequenter terminativum istius, quæ in altero relatorum est relationis. Et ex hoc possunt judicari argumenta alia, quæ huic similia sunt. 69 *Objectio.*

PUNCTUM III.

Terminus relationis quomodo ab ipsa debeat distingui.

Respondeo breviter: debere eum à Relatione ipsa distingui realiter. Tenétque ita *Thom. 1. p. q. 42. art. 4. Soncin. 5. Met quæst. 29. Armand. de Bello Visu lib. 2. Termin. cap. 100. Suarez disput. 47. Metaphysic. sect. 9. Colleg. Conimb. lib. Categ. cap. 7. qæst. 1. art. 4.* Et confirmatur: quia distinctio relationum est oppositio. Semper enim dividendo opposita, numerantur relata apud *Aristotelem libr. Categor. cap. 10. & lib. 2. Topicorum cap. 8. & lib. 8. cap. 6. & lib. 5. Metaph. cap. 10.* Opposita autem utique differunt realiter. Et sic realiter differunt saltem 70

paternitas & filiatio. Sed paternitas includit terminum filiationis: Et filiatio includit terminũ paternitatis. Dum igitur filiatio realiter distinguitur à paternitate, etiam realiter distinguitur à suo termino: Et vicissim: dum paternitas realiter distinguitur à filiatione, hoc ipso etiam realiter distinguitur à termino suo, qui in filiatione includitur.

Et per hoc sequitur: quod non possit esse relatio realis identitatis, quâ quid sibi ipsi idem esse dicitur, ut est in identitate numerali, prout & prædicti autores, dictis locis, speciatim inferunt.

TITULUS VI.

De divisionibus relationis prædicamentalis.

71 Variæ sunt divisiones Relationis, quarum aliæ nominales sunt. Et hæ consideratæ sunt in principio hujus capitis. Sunt deinceps etiam aliquæ distinctiones reales, quæ qualemcunque relationum diversitatem insinuant, vel saltem insinuare videntur. Et hæ nunc sunt videndæ.

ARTICULUS I.

De divisione Relationum Aristotelica, *in* eas, *quæ fundantur in unitate vel multitudine* : vel *in actione & passione* : vel *in mensura & mensurato.*

In hæc tria relationum genera *Aristoteles* distribuit relationem, *l. 5. Met. c. 15.*

72 Aristotelica *divisio exponitur.*

Ait igitur *1. Aliquas relationes dici, ut duplum ad dimidium: Et triplum ad tertiam partem simpliciter, multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum.* Has relationes dicunt esse secundùm unitatem vel numerum. Pergit jam *Aristot.* addere secundum genus: *Quædam* (ad aliquid dicuntur) *ut calefactivum ad calefactibile, & sectivum ad secabile, & simpliciter activum ad passivum. Quædam* (quod tertium genus dicitur) *ut mensurabile ad mensuram, scibile ad scientiam: Et sensibile ad sensum.* Et hanc quidem divisionem communissimè non minùs ac laboriosissimè defendunt Autores ferè communiter, ad *h.l. Aristotelis*, & *Lombard. 1 d. 30.* & *Thom. 1.p q. 28. Suarez* eandem prolixè defendit & explicat *disp. 47 sect. 10 & seqq. usq; ad 15.* & *Colleg. Conimb.* eandem defendit, *l. Categ. c. 7.* Inconstanter tamen, Ait enim duriusculum esse: relationem scientiæ ad scibile, intellectûs ad intellectibile, visûs ad visibile esse relationem prædicamentalem.

73 *Sententia Autoris de ea.*

Mea de hac divisione sententia est: quod ea non conveniat soli prædicamentali relationi: Sed *Aristotelem*, numerando varia exempla eorum, quæ relativa dicuntur, voluisse omnem vocis ambiguitatem comprehendere: & proinde non voluisse dividere relationem prædicamentalem, sed solùm distinguere vocem relationis.

Ita ut sententiam inde adducor, quòd video I. ab *Aristotele* varia exempla enumerari, quæ non possunt habere veræ relationis prædicamentalis rationem. Ita speciatim patet, quia ad secundum genus relationum illarum etiam ab *Aristotele* referuntur, quæ dicuntur secundum privationem potentiæ, ut *impossibile* & *invisibile*. De quibus nullo modo apparet, quomodo relatione prædicamentali dicantur talia. II. Eodem referuntur ea, quæ sunt ad terminum nondum existentem. Ait enim *Aristoteles* in secundo genere relationum, etiam secundùm tempora dicuntur ad aliquid, veluti qui facit ad id quod factum est. Patuit autem in superioribus: Relationem prædicamentalem exigere terminum existentem. Vide *tit. 5. art. 4. punct. 1.*

Denique

Deniqüe quod duriusculum dicebant *Conimb.* revera ita est. Nam scientia ad scibile; item intellectus ad intelligibile referuntur solùm relatione transcendentali. Habitus enim & naturales potentiæ, quæ respectus habent ad actus & objecta, eos habent ex vi essentiæ suæ. Ergo non referuntur per relationem prædicamentalem, sed transcendentalem, per ea quæ de hujus & illius distinctionibus dicta sunt, in præcedentibus. Pertinéntque ad hanc classem relatorum transcendentalium etiam illa exempla, quæ in secundo genere ponit *Arist.* nempè calefactivum & calefactibile: Sectivum & secabile. Sunt enim hæc etiam exempla naturalium potentiarum, & earum objectorum, quæ, ut visum, transcendentalem respectum habent.

Possent & alia vitia in illa divisione nótari, si debeat pro exacta divisione relationis prædicamentalis æstimari. Sed quæ enumerata sunt, satis id quod intendo evincunt. Alia igitur addere opus non est.

ARTICULUS II.

De divisione relatorum in relata æquiparantiæ & disquiparantiæ.

Hæc est qualiscunque distinctio relationum prædicamentalium, quanquam absolutè loquendo & juxta omnes sensus, quos habere potest, relationi prædicamentali non sit adæquata. 74

Potest autem & solet illius divisionis sensus triplex esse: *primò*: solent membra illa exponi secundùm *dignitatem* vel nobilitatem relatorum. Igitur sic relata *æquiparantiæ* sunt, quæ æqualem dignitatem vel nobilitatem habent, ut similia, amici, &c. Relata autem *disquiparantiæ* sunt, ubi dignitas relatorum est diversa, qualis relatio est inter creatorem & creaturam, patrem & filium, & sic in aliis. Ita exponunt hanc distinctionem *Lovanienses, in lib. Categ. c. 7. fol. 78.* Unde iidem malè aiunt *d. l.* hanc esse divisionem relationis prædicamentalis in species. Ex varietate enim nobilitatis, non potest specificum discrimen sumi. 75 *Varii sensus illius divisionis.*

Aliter solet illa distinctio intelligi quoad identitatem vel diversitatem *nominis*. Sunt enim aliqua relata unius nominis, ut similia, opposita, affines, &c. Alia autem sunt nominum diversorum, ut pater & filius, signum & signatum, principium & principiatum. Ista igitur dicuntur relata æquiparantiæ. Hæc v. dicuntur relata disquiparantiæ. Ita interpretatur hanc divisionem *Damasc. in Dial. c. 34. Colleg. Conimb. in l. categ. cap. 7. q. 2. a. 2.* alíque. 76

Denique: Alii illam distinctionem interpretantur, juxta *identitatem vel diversitatem* relationis. Veluti pater reali relatione refertur ad filium: Et filius vicissim ad patrem. Est igitur in hoc exemplo eadem ratio ab utroque extremo. Hæc igitur hactenus dicuntur relata æquiparantiæ. Alia v. relata istiusmodi sunt, ut non sit ab utroque extremo eadem relatio. Veluti creatura ad creatorem refertur relatione reali. At creator ad creaturam non refertur relatione reali. Ad hanc igitur diversitatem referendi significandam, dicuntur relata disquiparantiæ. Idémque est, si alia aliqua diversitas interveniat. Et hoc modo explicat eam divisionem *Suar. disp. 47. s. 1. n. 2.* 77

Et ad hunc ultimum sensum intelligi potest distinctio relationis in mutuam & non mutuam. *Mutua* enim est, cùm ex utroq; termino est realis. *Non mutua*, quando secus est, veluti cùm ex uno termino realis, ex alio, rationis relatio est. 78 *Relatio mutua vel non mutua.*

ARTICULUS III.
De divisione relationis juxta diversitatem fundamentorum.

79 Quænam fundamenta relationum sint, priùs visum est *tit. 5. art. 3. punct. 1.* Ubi etiam *puncto secundo* patuit; quod fundamenta habeant realem identitatem cum relationibus, quæ in eis sunt.

Unde nunc sequitur: quòd satis commodè distingui possint relationes, juxta diversitatem fundamentorum: ut scil. alia sit in substantia; alia in quantitate, alia in qualitate, & sic deinceps, prout in Theorematibus hujus capitis patuit. Et confirmatur; quòd propterea ferè tantoperè curetur divisio *Aristotelica*, (quam *art. 1.* considéravi) quia fit juxta diversitatem fundamentorum.

80 Id *objici* potest: quòd meliùs dividantur relationes, juxta diversitatem terminorum, quàm juxta diversitatem fundamentorum, quia terminus, est quid ultimum quasi in constitutione relationis. Potest enim fundamentum esse, nec tamen esse similitudo, quæ ilicò erit, si terminus coëxistens ponatur.

Sed *respondeo*: In diversitate fundamentorum implicari diversitatem terminorum, tum quia fundamentum hujus relationis, est terminus relationis oppositæ, ut priùs constitit, *tit. 5. art. 4. p. 2.* tum etiam, quia fundamentum termino qualitercunque homogeneum esse debet. Confer *Colleg. Conimb. l. Categ. cap. 7. quæst. 2. art. 2. col. 478.*

TITULUS VII.
De attributis relationum & relatorum.

Nunc pro coronide referenda & explicanda sunt attributa, quæ *Aristoteles* re-
81 latis attribuit *lib. Categ. cap. 7. §. 5. seq.* Sunt eorum quinque quæ distinctis articulis persequor.

ARTICULUS I.
Contrarietas est in Relatis.

82 *Inest contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid, ut virtus vitio contraria est, cùm utrumque eorum sit ad aliquid. Et scientia ignorantiæ.* Inquit *Aristoteles, lib Categ. cap 7. §. 6.* Sed exempla non sunt ad propositum. Loquimur enim de relatione prædicamentali. At virtus & vitium sunt entia absoluta, de prædicamento qualitatis. Et quanquam habent aliquem respectum, sicut & alii habitus, ad actus & objecta sua; tamen is respectus transcendens est, non prædicamentalis: Et non est inter virtutem & vitium ad invicem: sed ad alia, ut visum est. Idem est de scientia & ignorantia, quæ non relativè, sed privativè opponuntur. Et quanquam scientia respectum habeat ad scibile, tamen nec is est prædicamentalis, sed transcendens respectus.

83 *Vox contrariorum exponitur.* Nihilominus axioma verum est, si distinctio attendetur. Possumus enim contrariorum vocem sumere, vel Physicè, vel Logicè, vel Metaphysicè. *primo modo* contrarietas significat repugnantiam unius contra aliud: consistitque adeó in actione & passione ad invicem. Talis Physica contrarietas relativis non convenit, neque enim relationibus convenit ejusmodi Physica actio. *Secundo v. modo* relata possunt habere contrarietatem, si contrarietas sumatur pro oppositione eorum, quæ *Ciceroni Adversa* dicuntur, sic, inquam, in relatis potest esse contrarietas: non æstimando relatum ad correlatum, (horum enim oppositio non est ex adversis, sed ex

relatis,

relatis, si sic sumantur) sed si æstimetur una relatio ad aliam diversi ordinis. Veluti sic simile ad simile relativè dicitur, At similitudo ad dissimilitudinem dicitur contrariè, contrarietate adtertorum. Et æquale ad aliud æquale, opponitur oppositione relativâ. At æquale ad inæquale opponitur oppositione contrariâ.

ARTICULUS II.

Relata suscipiunt intensionem & remissionem.

84 *Videntur ea quæ sunt ad aliquid, accipere intensionem & remissionem. Nam, simile & dissimile dicitur magis & minùs: Æquale quoque & inæquale dicitur magis & minùs, cum utrumque eorum sit ad aliquid.* Inquit *Aristoteles l. Categ. c. 1. §. 7.*

85 Ad hoc observandum est, 1. quod intensionem & remissionem aliqui intelligant hîc ratione fundamentorum. Et ut maximè id procedat de similitudine quatenus ea in qualitate fundatur, (qualitas enim magis & minùs suscipit) tamen non potest id in genere dici de omnibus relatis. Fundantur enim aliqua in esse substantiali, & aliqua in esse quantitatis. At nec substantia nec quantitas magis & minùs suscipiunt, per *Arist. l. Categ. c. 5. & 6.* ut in prioribus visum est.

86 Atque sic *II.* Dico: quod etiam relata ex parte sui, hoc est, secundùm esse relationis ipsius, non suscipiant magis & minùs. Intensio enim facit, ut entitas subjecto conveniat perfectiori modo: & remissio, ut modo imperfectiori. At similitudo & æqualitas, v.g. consistunt in indivisibili. Veluti si quæ conveniant simpliciter in forma aliqua, dicuntur similia. Et si habeant eandem quantitatem dicuntur paria. Et hinc paritas vel æqualitas, adeò exactam convevientiam significant, ut nullam prorsus latitudinem admittat illa æqualitas. Vide *lib. 10. Metaph. cap. 3.*

87 *Axioma intelligendum ex populari sermone.*

Atque hinc inprimis hoc dictum *Aristotelis* intelligendum est, juxta popularem modum loquendi, quo *Aristoteles* sæpè in categoriis usus est, prout & interpretatur *Toletus & Conimb. ad h. l. & Fonseca l. 5. Met. c. 15. f. 2.*

Potest autem istud loquendi genus fundari in similitudinibus, verbi gratiâ, discretis. Veluti conveniunt alicui rei plura attributa, veluti homini, esse, vivere, intelligere, &c. Hinc igitur Homo v.g. est similior Deo quàm lapis, quia in pluribus attributis cum Deo convenit quàm lapis. Sic, si qui conveniant in eadem ætate & statura, & doctrina: æqualiores sunt, quàm si in sola ætate æquentur.

88 *Secundò:* potest illa æqualitatis (de ea enim potissima est difficultas) intensio & remissio fundari in majori recessu ab extremo. Etsi enim æqualitas præcisè sit quasi in centro posita: tamen isto populari genere loquendi, illud censebitur æqualius alii, quod ab extremo magis ad centrum vergit. Veluti si numerus aliquis sit, ut, decem, in duobus extremis, est æqualitas. Item si in duobus sit extensio decem pedum, iterum est æqualitas. Hîc igitur numerus ad novem æqualior est istis, quàm numerus ad quatuor, quia novem magis recedunt ab extremo, hoc est, ab uno, quàm quatuor, v.g. vel alius aliquis numerus infra novem. Cùm aliâs absolutè & Philosophicè loquendo hic nulla simpliciter sit æqualitas.

ARTICULUS III.

Relata dicuntur reciprocè.

89 Πάντα τὰ πρός τι πρός ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι, hoc est, *omnia relata ad convertentiam, & reciprocè dicuntur*, ait *Arist. l. Categ. c. 7. §. 9.*

Octo significationes τοῦ ἀντιστρέφειν καὶ ἀντιστρέφοντος, tradit *Monlorius*, 1. *prior.* Ἀντιστρέφειν *cap. 2.*

Vox exponitur.

cap. 2. ad Schol. 1. pag. 25. Igitur ut alias significationes mittam, ἀντίσοφον aliquando est, id quod æqualis est ponderis. Ita ἀντίθεος dicitur quasi ἰσόθεος, ut sic etiam ἀντίφορον sit idem quod ἰσόφορον, quo sensu *Aristoteles l. 1. Rhetor. in initio*, ait: ῥητορικὴν ἀντίσοφον τῇ διαλεκτικῇ, hoc est, *æqualis dignitatis & ponderis*, ut interpretatur *Alex. Aphrodiseus in præfat. comment. in Topic.* Et hunc ad modum etiam vocem ἀντίστροφα interpretatur *Ammonius, ad l. Categ. h. l.* ut relata dicuntur ἀντιστρέφοντα, hoc sensu, quòd æqualem habeant relationem, veluti, quòd non magis pater ad filium, quàm filius ad patrem referatur.

Deinde particula illa ἀντὶ potest significare vicissitudinem. Sic ergo relata sunt ἀντιστρέφοντα, hoc est, habent relationem mutuam & vicissitudinariam. Ita pater refertur ad filium, & vice versâ filius ad patrem, & sic in aliis. Et hoc videtur inprimis *Aristoteles* intendisse. Indéque talis interpretatio communior est.

90 *Duæ cautelæ ad propositum axioma.*

Atque tum *Aristoteles dicto loco* duas cautelas adhibet sive observationes. *Prima* est, quòd ista mutua σχέσις non semper significetur casibus iisdem, sed quandoque diversis. Exempla tamen subjiciuntur, quæ ex relatione transcendentali sumuntur: veluti scientia est scibilis scientia. Non dicimus autem vice versâ, in genitivo casu: & scibile est *scientiæ* scibile; sed scibile est *scientiâ* scibile. Ex quo & similibus ab *Aristotele* positis exemplis patet: illam vicissitudinem debere qualiter intelligi in relatis. Alias enim hæ relationes, quæ tertii generis sunt, dicuntur ab *Aristotele* non mutuæ *lib. 5. Metaph. c. 15.*

Altera observatio *Aristotelis* est, quòd illa σχέσις quandoque exprimatur per ὀνοματοποιίαν: cum vocabula idonea non sunt. Caput enim, v. g. non refertur ad animal, vicissitudinariâ relatione, sed ad capitatum. Et sic in aliis.

ARTICULUS IV.

Relata sunt simul naturâ.

91 Ita ait *Aristot. lib. Categ. cap. 7. §. 1.* Addit tamen *Aristoteles*, ut detrahat universalitati ejus regulæ, καὶ ἐπὶ τῆς πλείστων ἀληθὲς ὄντι. Et subjicit postea exempla scientiæ & scibilis, sensus & sensibilis, ubi id non sit, cùm scibile & sensibile sint priora scientiâ & sensu.

92 *Simul naturâ quid sit.*

Igitur ut hæc etiam propositio intelligatur: *Inprimis* sciendum est: Ea esse simul naturâ, quorum uno posito alterum ponitur, in essendi consequentia, ut intelligitur ex superius dictis, *l. 1. c. 26. n. 22. seqq.* Relata igitur sunt simul naturâ, quia eorum uno posito vel remoto, alterum quoque ponitur vel removetur per essendi consequentiam.

93 Quibus positis, *secundò* observandum est; quòd axioma hoc universale sit, sed loquendo de relatione prædicamentali, non autem transcendentali. Relatio enim transcendens potest terminari ad id quod nondum est, veluti actualis scientia ad Eclipsin futuram, & sic in aliis, ut notat *Suarez in Met. disp. 47. s. 4. n. 2.* In relatione igitur prædicamentali id specialiter procedit, quia ipsa simpliciter & purè est ad terminum, atque ita hæc relata sunt simul naturâ, quia cùm resultat una ex fundamento & termino, resultat & alia, omninò concomitanter, absque ullo ordine prioris & posterioris inter se. Fundatúrq; adeò hæc simultas naturæ, non in formali habitudine earum inter se, sed in necessaria connexione, quam habent in fundamento & termino, quia neutra insurgere potest, nisi jam posito fundamento & termino; & illis positis ambæ statim necessariò consurgunt. Vide *Suar. dist. disp. 47. s. 16 n. 24.*

Atque

Atque hinc apparet: fruſtrà laborare *Thom. 1. p. q. 13. a. 7. Ammon. in prædicab. & Zabar. in tab. Log. fol. 119.* & alios: ut oſtendant: quomodo & ſcibile, & ſcientia, & ſenſibile acſenſus ſint ſimul naturâ, veluti, quod id ſit loquendo de iis ſub eodē modo eſſendi, alitérve. Nam inter iſta non eſt relatio prædicamentalis, ſed tranſcendens, ut viſum eſt priùs, *tit. 6. a. 1.* At relatio tranſcendens non exigit, ut ejus correlatum ſit naturâ ſimul cum eo, ut modo viſum eſt. Confer *Amon. Scyn. in Categ. cap. 7.* 94 *Cenſura aliorum.*

Atque de his relatis porrò, quæ relatione prædicamentali relata ſunt, intelligitur illa ſimultas, quatenus ſunt ſub eſſe relativo, non autem in eſſe abſoluto. Ita pater, quâ pater, eſt naturâ ſimul cum filio. At pater, quâ homo, prior eſt, quàm ſit ille homo, qui filius dicitur. Sic *Damaſc. c. 50.* ait, *patrem cointerimi & comproduci filio, non quoad ὑπόστασιν ſive ſubſiſtentiam, ſed quoad σχέσιν ſive reſpectū & relationem.* 95

Atque ſic ex hoc relatorum attributo ſequitur: *Earum uno poſito & alterum poni, & uno ſublato, alterum etiam auferri*, & hoc eſt illud *συνεισφέρειν, καὶ συνεισφέρεσθαι συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι* in relatis, de quo agit *Ariſtot. d. l. Categ. cap. 8. §. 17, 18, 19.*

ARTICULUS V.

Qui novit unum relatorum, novit & alterum.

Hoc quidem relatorum attributum eſt, apud *Ariſtot. lib. Categ. cap. 7. §. 26.* Solet autem intelligi tribus modis. 96 *Triplex ſenſus illius attributi.*

Aliqui intelligunt de notitia exiſtentiæ, hoc ſenſu, qui novit unum relatorum *eſſe*: is novit etiam alterum relatorum eſſe. Et vera eſt hæc conditio, quia relata relatione prædicamentali exigunt terminum coëxiſtentem, ut priùs viſum eſt. Sed tamen verba *Ariſtotelis*, hoc, ut contextus indicat, non videntur intendere.

Alii frequentiùs id intelligunt, de notitia eſſentiæ & definitionis. Veluti qui novit definitionem patris, novit etiam definitionem filii. Hæc conditio etiam verè relatis convenit: Sed tamen nec iſta videtur nunc intendi ab *Ariſtotele.* 97

Hoc igitur præcisè videtur velle *Ariſtoteles*, quòd, qui novit aliquid relatum, hoc ipſo ſciat aliquem terminum vel correlatum, cujus reſpectu relatum dicatur. Veluti ſi nôris patrem eſſe terminum relativum, oportet te noſſe aliquid ad quod referatur pater. Et ſi noſti Dominum relativè dici, oportet te noſſe aliquem terminum vel correlatum, ad quod dicatur relativè. Verba *Ariſtotelis*, quæ id ipſum inſinuant, hæc ſunt *dict. l. Categ. c. 7. Perſpicuum eſt*, inquit, *quod ſi quis novit, hoc aliquid eſſe relatum, relatorum autem eſſentia nihil aliud eſt, quàm ad aliud quid modo quopiam eſſe affectum: etiam illud novit, ad quod hoc eſt aliquo modo affectum. Etenim ſi omninò id ignoret, ad quod hoc eſt aliquo modo affectum ne quidem an ſit aliquo modo ad aliquid affectum cognoſcet. Sed & in ſingulis hoc eſt perſpicuum, ut ſi quis definitè nôrit, hoc eſſe duplum, etiam cujus duplum ſit ſtatim definitè nôrit, quia ſi nullius definitè ſcivit hoc eſſe duplum, neque an duplum ſit omninò novit.* 98

Et hæc attributa ſunt, quæ ſpecialiter *Ariſtoteles* perſequitur. Alia ex his cognoſci poſſunt, quæ hactenus de relationibus tradita ſunt.

CAPUT. X.

DE ACTIONE.

1. QVartum genus Accidentis est Actio.

2. *Actio est accidens secundùm quod, res agere dicitur; seu secundùm quod principium activum in actum reducitur.*

COMMENTARIUS.

1 In hoc capite agendum *primò* est de voce actionis: *Tum* de ejusdem definitione. *Tertiò* plenius de essentia actionis. *Quartò*, generatim de divisione actionum, undesilicet earum divisio sumenda sit? *Denique* agendum est de divisionibus variis actionum. Attributa autem actionum commodiùs explicabuntur *seq. cap.* conjunctim cum voce passionis.

TITULUS I.
De voce Actionis.

2 *In voce* agere *quæ incommoda?*

Aristoteles l. Categ. c. 9. utitur verbo *agere*. Frequentius est nomen *actionis*. Utrumque horum satis commodè conjungitur, ad evitandum incommodum, quod utrinque esse potest. Verbum igitur *agere* hactenus commodum non est satis, quia verba significant actualitatem ut *Arist.* docet *l. de interp c. 3. §. 1.* inde, quia adsignificant determinatam differentiam temporis. Tempus a. sumitur secundùm esse actuale rerum. At in prædicamentis res sunt cum indifferentia ad esse actuale & possibile. Ita in prædicamento substantiæ est homo, præscindendo, sitnè actu an potentiâ. Ad eundem ergo modum in prædicamento actionis est calefactio v. g. præscindendo, sitnè aliquid actuale, an possibile, quia hoc ipsum præcisè ei convenit, ex vi essentiæ suæ. Atque ad hoc insinuandum meliora sunt nomina quàm verba, atque adeò *actio*, quàm *agere*. Nam nomina non continent actum in significato suo. Unde superiori libro dictum est, *ens perfectum, completum, &c.* nominaliter sumi, & non ad modum verborum vel participiorum.

3 *De voce actio.*

Ex alia tamen parte aliud incommodum est in nominibus, quod non est in verbis. Nomina enim specialia actionum ambigua sunt, ad significandam tum actionem, tum passionem. Sic calefactio est tum activa & passiva. Et frigefactio item induratio, & emollitio, & exiccatio, &c. possunt intelligi & activè & passivè. Hæc autem ambiguitas non est in verbis. Calefacere enim, frigefacere, exiccare, &c. non possunt passivè sumi. Hactenus igitur verba sunt commodiora nominibus. Dixi *de specialibus nominibus actionum*. Nam in isto generali nomine *actionis* illa ambiguitas non est. Unde & generatim loquendo de actione, absolutè melior est vox *actionis*, quàm *τὸ agere*.

4 *Ambiguitas in voce actionis.*

Cæterùm vox actionis ambiguè sumitur, idque valdè variè. Igitur *primò* actio generatim aliquando sumitur, & significat omne illud, per quòd, saltem more loquendi nostro, actuatur aliqua potentia activa. Et hoc modo frequenter etiam intellectio & volitio in Deo, vocantur actiones Dei, quia potentiam intelligendi & volendi in Deo, intelligimus per hæc actuari quasi, quod tamen à parte rei non est.

Cùm

Cùm intellectus in Deo non ſit per modum potentiæ, ſed per modum actus puri & ultimi, ídque per identitatem ad eſſentiam divinam, ut prius viſum eſt, *c.3. t.14.* Unde iſtas actiones in præſenti non complectimur. Actio enim eſt extra eſſentiale prædicatum, de qua nunc ſermo eſt.

Aliter vox actionis valdè generaliter ſumitur: Et notat cujuſque cauſæ cauſalitatem. Vnde frequenter iſta occurrunt: Quod omnis cauſa agat. Et in ſpecie, quod materia non ſit cauſa, ſi non ageret. Vide *Scalig. lib.2. de Plant. pag. 293.* Et *Exerc. 307. ſ.27. pag 977.* Atque ita juxta hunc modum loquendi, & materia, & forma, & finis agunt. Non eſt tamen ea ſignificatio hujus loci, ſed præciſè actio hîc ſignificat influxum effectivum. Et proinde cæteris cauſis ſolùm convenit actio, per Metaphoram & ſimilitudinem ad actionem effectivam, ut de fine *Scalig.* docet *Exerc.254.* Et *Ariſtot. lib. 1. de gener. c.7 t.55. Cujus gratiâ*, inquit, *cætera ſiunt, activum non eſt. Quapropter ſanitas ipſa non eſt activa, niſi per tranſlationem.* Atque hinc malè ſpeciatim cauſalitates materiæ & formæ, vocavit actiones immanentes *Hervæus quodlib.2.q.8.* ut notavit *Favell. lib.9. Metaph. quæſt.16. & Suarez diſp.48. ſ.2. n.8.*

5 *Omnis cauſa an & quomodo agat?*

Aque hæ ſignificationes latiores fuerunt actione prædicamentali. Nunc & de aliis videndum eſt, quæ ſunt anguſtiores. Atque ſic *tertiò* actio aliquando ſumitur quaſi per excellentiam, quæ evidentiſſimo & q. nobiliſſimo modo, in hoc quidem genere entium ſit actio. Atq; ita ſolet nomen actionis ſpeciatim vindicari actionib. tranſmutativis, iiſque, quæ non ſunt ſpirituales, ſed reales & materiales. Et hoc modo loquendi agens per emanationem, quod dicitur, non agit: non agit, inquam, in tali excellentia ſumendo vocem actionis. Vide *Zabar. l.2. de med. demonſt. c.5. & l.1. de motu grav. & lev. c.11.* Et ad eundem modum vulgò receptum eſt, quod quantitatis & figuræ nulla actio: Et tamen dimiſsâ hac ſignificatione, abſolutè iſtis convenit aliqua actio, nempè ſpiritualis. Referuntur enim inter obiecta ſenſilia, ab *Ariſtot. l.2. de anim. c.6.* At obiecta ſenſilia debent agere in ſenſoria.

6 *Actio quatenus vendicetur ſoli agẽti per tranſmutationem.*

Jam *quartò* actio aliquando ſumitur pro tali impreſſione, quæ fit cum finali victoria adverſus patiens. Veluti ſi habeas particulam glaciei intra manum tuam, illa aliquam actionem præſtat utique, infrigidando manum tuam: Et ſic abſolutè convenit ei vera actio. Quia tamen tandem nihil efficit, ut vincat calorem manus, ſed in contrarium vincitur à calore manus, & tota reſolvitur, hinc aliquo modo loquendi, ea glacies cenſetur non egiſſe. Et ad hunc modum ſumitur vox actionis, cum vulgò dicitur: Actiones fieri à valentiori. Non, inquam, ſimpliciter omnis actio fit à valentiori, ſed quæ eſt cum victoria adverſus paſſum, ut bene interpretatur *Zabar. in lib. de Reactione, cap. 4. & 7.*

7 *Actio quomodo fiat à valentiori.*

Quintò: ſumitur vox actionis anguſtè, pro ea ſolùm quæ eſt in qualitatibus, & aliâs alteratio dicitur. Et hoc modo ſumitur vox actionis ab *Ariſtotele*, cum ait *l.1. de gener. t.45.* quod motus latiùs pateat, quam actio; ut Interpretatur *Perer. l.13. de motu, cap.7.*

8

Sextò: Actio opponitur ſpeculationi. Idque bifariam, adæquatè, inquam, vel inadæquatè. Inadæquatè, quatenus inter actionem & ſpeculationem ſive cognitionem mediat effectio. Græcis *πόησις*. Adæquatè: cùm effectio dimittitur, veluti cùm habitus alius dicitur Practicus, (activus) alius Speculativus, & ad eundem modum dividitur intellectus, *lib.3. de anim. cap.7. t.29,30.* & felicitas, *lib.10. Eth. Nicomach.*

9 *Actio quomodo opponatur ſpeculationi.*

Hactenus

Hactenus igitur cum actio adæquatè opponitur ſpeculationi, notat in communi omnem illam operationem, quæ eſt ultra cognitionem, ſeu propriè tendat ad ἐνέργημα, ſive opus quoddam, ſeu non. Quando verò actio opponitur, & effectioni, & ſpeculationi, tum actio ſignificat illam operationem, quæ ad nullum opus tendit, ut eſt actus liberalitatis, temperantiæ, veracitatis, &c. Effectio autem dicitur operatio, quæ ad opus tendit, qualis eſt operatio architecti facientis domum, & ſic in aliis. Et per hæc diſcernuntur ars & prudentia apud *Ariſtotelem, lib. 6 Eth. cap. 3.* quod prudentia dicitur habitus *agendi*: Ars verò dicitur habitus *efficiendi*.

10 *Propria huius loci ſignificatio.*

Hæ igitur nunc recenſitæ ſignificationes anguſtiores ſunt pro præſenti ſignificatione: Dicitúrque nunc in univerſum omne id nomine actionis, per quod aliqua efficiens cauſa conſtituitur: quódque adeò aptum eſt & ſufficiens, ad hoc, ut aliquid abinde denominetur efficiens, id juxta præſentem ſignificationem actio eſt, & dicitur.

ARTICULUS II.

De definitione actionis.

11 Porretani *definitio examinatur.*

Gilbertus Porretanus libr. de ſex princip. Actionem ſic definit: *Actio eſt ſecundùm quam in id quod ſubjicitur, agere dicimur.* Sed rigoroſè & Metaphyſicè loquendo illa definitio bona non eſt. *Primò*, quod ſub voce, *dicimur*, actio reſtringitur ad homines, cum ex genere ſuo actio latiùs pateat, quàm ut ad homines reſtringi poſſit, ut obſervat *Armand. de Bello Viſu, l. 2. term. c. 187.* *Deinde* non apparet, quomodo ea definitio accommodari poſſit actionibus immanentibus, item creationi. Illud, quia actiones immanentes non ſunt in paſſum: Hoc, quia creatio non eſt actio ex ſubiecto, ſive in id quod ſubjicitur, ſed in nihilum, quod ſubiecto contradiſtinguitur. Unde, etſi actio ſic definiri poſſit. Logicè loquendo, (neque enim in prædicamentis Logicis, oportet ut omnia ſint limatiſſima & exactiſſima, tamen rigidè & Metaph. loquendo bona non eſt, ex dictis.

12 *De definitione* Melanchthonis *& aliorum.*

Eodémque modo definitio *Melanchthonis, in Dial. lib. 1.* nimis eſt anguſta, nec actionibus immanentibus convenit: *Actio eſt applicatio agentis ad patiens, quâ fit mutatio aliqua in patiente.*

Sic rurſus *Conimb. lib. Categ. cap. 9.* anguſtè definiunt actionem. *Actio eſt ultimus actus agentis, ut agens eſt, quo mediante aliquid efficit.* Neq; enim omne agens eſt ποιητικὸν, ſive effectivum, hoc eſt, alicujus operis productivum, ut conſtat ex prius dictis. Ubi tamen non diffiteor vocem *efficiendi*, aliquando latè ſumi, ſicut & *Ariſt. lib. Categ. cap. 9.* Prædicamentum actionis conſtituit ſub voce ποιεῖν. Unde & iſta definitio ſub hac ampliatione, commodè explicari poteſt, quo in caſu concordabit cum noſtra, quam mox refero.

Suarez ſic definit *Diſp. 48. ſect. 5. num. 1.* *Actio eſt forma, quâ principium activum primò in actum reducitur*: Seu: *eſt forma, quæ primò ac per ſeipſam fluit, & per quam id quod propriè fit, ab agente manat & pendet.* Et ex his quidem prior definitio ſatis commoda eſt. Ea autem quæ additur tanquam æquipollens priori, mihi non æquè probatur. Neque enim per omnem actionem aliquid fit, quod ſit quaſi ultra actionem, ſed conſiſtit aliqua præciſè in eo, ut actuet principium activum, citra productionem alterius, ut poſteà dicam, loquendo de termino actionis. Vnde oportet ut optima ſit illa definitio, quæ præſcindit ab iſtiuſmodi ſpecialibus conditionibus.

Igitur

Igitur actionis propria definitio hæc est: *Actio est accidens secundum quod res agere dicitur:* Seu. *Actio est accidens, secundùm quod principium activum in actum reducitur.* Hoc est, quod dico, quod actio tale quid sit, ex quo formaliter aliquid agens dicitur, seu, actio est tale quid, per quod aliquid actu agere dicitur, cùm anteà, ante scilicet huius actionis præsentiam, diceretur posse agere. Veluti sic actiones sunt, procreare, enutrire, &c. quia his positis est aliquid actu procreans vel conservans. Et sic deinceps. Sed videamus seorsim de singulis. 13 *Definitio propria.*

Primò: Actio dicitur *accidens*. Est enim extra essentiale prædicatum substantiarum. At in hoc generatim consistit ratio accidentis, ut suprà visum est. An vero ad hoc requiratur etiam ut sit in subiecto, de eo posteà aliquid dicendum est, præter ea quæ ad hanc rem, *hoc l. 2. c. 6.* suprà dicta sunt. 14 *Exponitur.*

Deinde dicitur: *secundùm quod, &c.* Potest autem hæc particula ambiguè sumi. Potest enim vox hęc *secundùm* sumi & formaliter, & ad modum determinandi subjectum vel principium, prout *Aristoteles* hanc vocem explicat, *lib. 5. Met. cap. 18.* Veluti: homo est albus secundùm albedinem. Hic particula *secundùm* notat formale principium. Formalis enim ratio unde sumitur denominatio albi, est albedo. Aliter dicimus: Hominem intelligere secundùm animam. Hîc particula *secundùm* determinat ad principium Quo: Et adhuc aliter dicamus: Hominem esse immortalem secundùm animam. Hic particula *secundùm* determinat ad subiectum Quo. Actio igitur est id, *secundùm* quod agimus, non, ut particula *secundùm* determinat ad principium Quo (sic enim intelligimus, v. g. secundùm animam, & tamen anima non est actio) alitérve. Sed prout particula *secundùm* determinat formale principium, unde quid dicatur agere vel agens. Sicut priori capite dicebamus. Relationem esse id accidens, *secundùm* quod aliquid aliorsum dicitur. 15 Secundùm *ambiguè dicitur.*

Tertiò ponitur in definitione vocula *Res*. Notátque ea principium agens. Et malui rem dicere, quàm vel substantiam vel suppositum, quibus vendicantur specialiter actiones, quatenus de primo & radicali principio operationum loquimur, vel eo, quod est principium Quod. Aliâs autem loquendo de principio actionis simpliciter & illimitatè, sic actio non solùm convenit suppositis, sed etiam substantiis incompletis; imò & accidentibus. Sic *Aristot. l. 1. Eth. c. 5.* definit beatitudinem esse actionem animi. Animus autem suppositum non est. Sic & *l. 3. de anim. cont. 1.* ait: animam intelligere, *& ibid. t. 4.* ait: intellectum intelligere. Sic & passim *Aristoteles* ait, qualitates esse activas vel actuosas, & *Damasc.* ex hoc distinguit ἐνεργητικὸν & ἐνεργὸν, dicítque suppositа esse ἐνεργοῦντα. Alia esse ἐνεργητικά. 16

Quia ergo actio hactenus totuplex principium habet, iccircò meliùs in definitione actionis ponitur nomen communius *rei*, quàm nomen *substantiæ*, quod magis ad hanc rem angustum est.

Denique additur particula *dicitur*. Ubi illa particula non est intelligenda per oppositionem ad esse, sicut ea vocula sumitur in oppositione relatorum secundùm esse, & secundùm dici, de quo prius erat *in cap. 8*. Sed tale *dici* hic intelligitur, cui res subsit, ad quem modum frequenter etiam ea vox sumitur: Veluti cum universale illud esse definitur, quod *dicitur* de plurib. *lib. de Interpp. cap. 7.* & sic in aliis. Cur autem adhibeatur particula, *Dicitur*, & non *dicimur*, quod *Porretanus* habebat, de eo fuit in initio huius tituli. 17

TITULUS III.

TITULUS III.
De essentia actionis.

18 Quæ sit essentia actionis, ex his constare potest. Dicam tamen paulò pleniùs hac de re. Inquirendum igitur hic *primò* est de eo: An actio sit quid respectivum? *Deinde*, de ejus respectu ad principium activum: *Tertiò*, de ejus respectu ad terminum. Et *Quartò*, de ejus respectu ad subiectum.

ARTICULUS I.
An actio sit aliquid respectivum?

19 *Actionis vox bifariam sumitur.*

Inprimis sciendum est, quantum ad hujus quæstionis decisionem, quòd vox actionis possit ambiguè sumi. Igitur potest sumi vox actionis pro relatione, per quam agens refertur ad patiens, veluti causa efficiens ad effectum. Sic nunc non accipitur vox actionis. Relatio enim ordine naturæ est posterior termino suo, utpote ex quo posito resultat. Hactenus igitur quia terminus relationis, quo refertur agens ad patiens est passio, passio est aliquid prius actione. At nunc apprehendimus actionem tanquam aliquid prius passione, unde passio vocatur *effectus* actionis, vel ejus receptio à *Porretano, in lib. de sex principiis.* Actio igitur nunc non est relatio agentis ad patiens, ut contra *Capreol.* docet *Suarez disp.* 48. *s.* 2. *n.* 18.

20 *Actio implicat multiplicem respectum.*

Sistendo igitur in hac alia significatione, aio: actionem esse quid respectivum. Implicátque actio (permissivè loquendo. Neque enim id est in omnibus) multiplicem respectum. *Primus* est ad aliquod principium activum. Sic visio, v.g. dicit respectum ad potentiam visivam. *Secundò*, actio implicat respectum quandoque ad terminum, hoc est, formam per actionem producibilem: Veluti calefactio ad calorem, frigefactio ad frigus. *Tertiò*, implicat respectum ad objectum, hoc ipso, quia dicit respectum ad potentiam. Potentiæ enim implicant ordinem sive respectum ad obiectum. Sic visio dicitur per ordinem ad aliquid visibile, veluti colorem vel lumen. Implicant & aliquæ actiones respectum ad subiectum, veluti calefactio ad calefactibile. Atque ita hactenus actio utique est quid respectivum.

21 Cæterùm, ille respectus non est prædicamentalis, sed transcendens. Nam includitur in unaquaque actione, ex vi essentiæ illius. At hic est transcendens respectus. Confer *Suarez disp. dict.* 48. *s.* 2. *n.* 17.

22 Argumenta contra hanc sententiam non sunt, nisi quæ sumuntur ex neglecto discrimine, inter relationem transcendentem & prædicamentalem. De aliquibus tamen respectibus seorsim dicendum est. In quibus etiam attingentur, quæ ad hanc rem pertinere videbuntur.

ARTICULUS II.
De respectu actionis ad principium agens.

23 Hunc respectum in actione negant *Hervæus quodl.* 1. *q.* 9. *& quodl.* 8. *q.* 14. *Favellus l.* 5. *Metaph. q.* 23. aliique: aientes: actionem calefactivam, v.g. esse simpliciter nihil aliud, quàm calorem productum: Et ab hoc calore ignem denominari agentem, solùm per extrinsecam denominationem, quemadmodum paries ab actu oculi in ipsum visus denominatur.

Hæc tamen sententia ex eo non potest producere, quia datur aliqua actio quæ in nullo patiente recipitur, veluti est de actionibus immanentibus, ut posteà dicam.

Et

Et nihilominus actio, v.g. intelligendi vel volendi, denominat animal. Non potest igitur denominatio illa extrinseca esse, sumpta à patiente. Idem etiam patet de cæteris actionibus. Igitur neque ignis calefaciens denominatur denominatione extrinseca, hoc est, calor per ipsum producto, quia ut posteà videbitur, actio non est simpliciter idem quod terminus, sed est ex parte agentis causalitas ejus, quâ influit formaliter, ad productionem illius termini.

Et ex his etiam solvitur obiectio adversantium. Aiunt enim actionem dicere denominationem extrinsecam ad agens, quia per hanc sufficienter explicetur natura ejus. Patuit enim nequaquam eam ad hoc sufficere. Atque ita relinquitur, respectum, quem habet actio ad agens, non esse quid extrinsecum actioni, sed intimè in ejus essentia includi. Confer *Suarez Disp.* 48. *f.* 1. *n.* 9. 24

ARTICULUS III.

De respectu actionis ad terminum.

Inprimis ne labamur in usu vocum in errorem, præsciendum est, Philosophos *termino actionis* bifariam uti. Igitur aliquando terminus actionis est idem quod obiectum. De ratione enim obiecti est, terminare actionem potentiæ activæ. Et ad hunc modum dici solet, visionis terminum esse colorem, & sic in actionibus aliis. Ad hunc modum nunc sermo non est de actionis termino. Igitur aliter sumitur terminus, pro eo qui aliâs terminus ad quem dicitur, hoc est, pro forma quæ per motum producitur sive acquiritur. Sic calefactionis, v.g. terminus est calor, frigefactionis frigus. Et de hoc termino nunc quæritur. 25 *Terminus actionis dupliciter dicitur.*

Sunt autem duo inprimis, quæ de tali actionum termino disputantur: *Primum* est: An omnis actio habeat terminum? *Alterum* est: Quomodo actio comparetur ad terminum?

PUNCTUM I.

An omnis actio habeat terminum?

Ad hanc quæstionem inprimis tres sunt sententiæ. *Prima* est eorum: qui aiunt, omnem actionem habere terminum, sed ita, ut nunc à numero actionum prædicamentalium excludantur actus immanentes, qui dicuntur: Ex hoc ipso, quia termino careant. Ita frequenter *Thomistæ* docent, & nominatim *Soncinas l.* 5. *Metaph. quæst* 26. 26 *Variæ sententiæ.*

Jam *secundò* aliorum sententia est: omnem actionem habere terminum, idque esse etiam de actionibus immanentibus, nempè quod & istæ terminos habeant, intra agens ipsum. Ita tenet *Scotus* 1. *d.* 27. *q.* 3. *& ibid. Gabriel*, & *Durand. Bonavent.* 1. *d.* 3. *art.* 1. *q.* 1. *Ant. And.* 9. *Met. q.* 4. *Suarez disp.* 48. *f.* 2. *n.* 8. *seqq.*

Denique aliorum sententia est: Quod non omnis actio habeat terminum, sic, ut actiones immanentes simpliciter & propriè sint actiones, atque adeò consequenter loquendo de actione in genere, sit ei per accidens habere aliquem terminum vel secus.

Ego, quod mihi videatur hac in re, per distinctas propositiones propono.

I. Dico: *Actiones immanentes revera sunt actiones.* Ita teneo contra primam sententiam *Soncinatis dicto loco, Ferrar. l.* 2. *de an. quæst.* 22. *& l.* 2. *contra gent. c.* 82. *Thom. opusc* 48. *Scotum in quodl. quæst.* 13. Aliósque quos referunt *Conimb. lib.* 3. *Phys. cap.* 3. *quæst.* 1. *art.* 1. Nam in universum id sine incommodo potest dici 27 *Actiones immanentes verè esse actiones.*

actio,

actio, quod sufficit ad constituendam causalitatem causæ efficientis. Atqui dantur causæ efficientes, quibus non convenit causalitas alia, quàm quæ sit actio immanens. Ergo actio immanens verè est actio. Propositio patet, quia prædicamentum actionis ponitur ad locandam causalitatem efficientis causæ, in genere entium, ut suprà disputatum est, explicando divisionem prædicamentorum: Et confirmatur quod actio est adæquata causalitas efficientis ut suprà visum est, *lib. 1. cap. 12.* Assumptio patet. Nam homo absolutè est causa efficiens, in quantum denominatur videre vel intelligere. Et tamen isti sunt actus immanentes. Et hoc à fortiori appareret, cùm etiam per actus immanentes aliquis terminus producitur, veluti per intellectionem scientia, per visionem, amor & odium, & sic in aliis. Hæc enim dum fiunt, necessariò exposcunt aliquam efficientem causam. Nihil enim fit sine causa. At actio hic non intervenit nisi actio immanens. Ergo actio immanens sufficienter est actio. Deinde ad actus immanentes sunt potentiæ activæ. Sed potentiæ activæ sunt per ordinem ad veras actiones, ergo actus immanentes sunt veræ actiones. Et si hæ solùm titulo tenus sunt actiones. Ergo etiam potentiæ illæ activæ titulo tenus sunt potentiæ activæ. Quæro igitur quid revera sint?

28 *Objiciuntur* varia contra hanc assertionem. *Primò*, omnis actio est ad terminum. At talis non est actio immanens. Sed *respondeo*, antecedens in præsenti esse ipsum *κενόφωνον*.

Aiunt *secundò*, omnem actionem esse successivam. At talis non est actio immanens. *Resp.* negando antecedens. Cur enim generatio non possit dici actio gignentis: Et illuminatio, actio luminosi sive corporis lucidi, præsertim cum per istos actus producantur alia entia, indéque suos terminos habeant. Unde hac in parte meritò refutatur *Soncinas* à *Suarez Disp. 48. s. 2. n. 22.*

Alia argumenta sunt ejusdem generis, quæ ex modò allatis decidi possunt.

29 *Actiones immanentes aliquæ habent terminos, aliquæ non.*

II. Dico: *Actiones immanentes aliquæ non habent terminos: aliquæ eosdem habent.* Hæc assertio recedit tum ab iis, qui omnibus actibus immanentibus terminos assignant, ut faciunt Autores in secunda sententia citati, tum etiam ab iis, qui omni actioni immanenti adimunt terminum, ut faciunt autores tertiæ sententiæ.

Patet autem utrumque. Nam *inprimis* datur aliquis actus immanens *ποιητικὸς*, sive effectivus, quo agens aliquid facit in seipso, veluti est operatio, qua facimus syllogismum in mente nostra. Hæc utique est operatio sive actio. Syllogismus enim debet habere aliquam effectivam dependentiam à Syllogisante. Deinde clarè illa actio habet terminum, nempe ipsum syllogismum qui per illam actionem fit. Datúrque adeò hactenus aliqua actio immanens quæ habeat aliquem terminum. Illustrat hæc egregia *Scaligeri* sententia, *Exerc. 307. s. 23. Sunt*, inquit, *quædam* (disciplinæ) *quæ extra contemplationem quidem sese extendunt, extra hominem haud semper exeunt: Ut ars ratiocinandi. Ei namque non accidit opera exterior: sed intus secum, in seipso, ad sese, pro semet, potest homo facere syllogismum.* Similia habet *Exerc. 1. s. 3.*

30 *Secundò;* quòd non omnes actus immanentes habeant terminos, patet, quia secus omnes actus immanentes essent *ποιητικοὶ*, sive effectivi. Per terminum enim nunc ille intelligitur qui per actionem producitur. At actio postquam aliud relinquitur *ποιητικὴ* est, sive effectrix. Absurdum autem est omnes actiones esse *ποιητικὰς*, ut saltem patet ex discrimine artis & prudentiæ apud *Aristot. lib. 6. Ethic.* quæ per agere & facere distinguuntur: Et confirmatur: quòd nullus possit dari terminus,

minus, qui producatur per actiones aliquas immanentes. Quid enim producit, v.g. intellectio, vel visio? Nihil hic dici speciosè potest, quàm quod per istos actus producatur notitia habitualis. Sed hæc inprimis per accidens est ad actus illos, ut hic etiam fatetur *Suarez d.l.* aliique.

Objicit tactâ *Disp.* 48. *s.* 2. *n.* 16. Quod omnis actio ut actio, si vera sit & propria, nihil aliud sit, quàm effectio, vel productio, aut causalitas efficientis causæ. Sed impossibile est, vel mente concipere veram productionem, quin per eam aliud sit productum: vel causalitatem actualem sine re aliqua causata. Ergo impossibile est etiam intelligere actionem sine termino. *Deinde*: si quæ essent actiones sine termino, maximè essent immateriales. Sed hæ non, quia actiones immanentes sunt qualitates, quæ habere possunt propriam rationem termini producti, per propriam actionem, etiamsi talis actio in agente maneat. *Tum* etiam si actus immanens esset purè actio, esset immutabilis & invariabilis. *Deinde:* Actio ut actio non dicit formam quæ habet propriam entitatem, sed modum alicujus formæ vel entitatis. Nimirum dependentiam ejus ab agente. De ratione modi autem est, ut sit alicujus rei modus, neque aliter reperiri possit. Ergo in præsenti dependentia non potest esse, nisi alicujus, quod pendeat, & illud vocamus terminum actionis, seu dependentiæ, prout est ab agente. 31 *Objectiones.*

Ad *primum* respondeo: omnem actionem esse causalitatem. Sed non omnis causalitas est per modum productionis propriè & rigorosè, per quam scilicet producatur, aliquid post actionem remanens. Nam & ipsæ actiones dicentur effectus præcisè & in se, quia habent esse dependens aliunde, ut fatetur *Suarez disp.* 18. *Met. s.* 10. *n.* 8. Ex quo etiam apparet: nullam in eo repugnantiam esse, si aliqua sit causalitas, neque tamen sit aliqua res causata, distincta a causalitate, quia causalitas ipsa potest esse hoc ipsum causatum. 32 *Solvuntur.*

In *secundo argumento* petitur principium. Neque videntur satis commodè actus immanentes posse dici qualitates agentis, quia simpliciter eis convenit definitio actionis, & de substantia prædicantur in quid agere: non, in qualis est. At ex his denominationibus sumuntur prædicamenta. 33

Quomodo verò sequatur (quæ *tertia* erat objectio) quod actio immanens non possit esse variabilis, si purè sit actio & non habeat ordinem ad terminum, non video, quia supposita, v.g. hominis libertate poterit convertere oculos ad aliquod objectum, ut illud apprehendat. Sic ergò erit actio visiva. Rursus poterit oculos recludere, ut non ampliùs immutentur ab obiecto. Ergo sic desinet visio. Atque ita est in aliis actibus immanentibus. Possunt igitur præcisè sistendo in actionis essentia, mutari & variari. 34

Respondeo ad *quartum*, quod modalis natura actionis, æstimetur non per ordinem ad terminum, sed per ordinem ad agens, quod afficitur per actionem: Loquendo de actione, ut sic. Visum enim est, quod actio dicat respectum ad agens. 35

III. Dico: *Actio ut sic non dicit respectum ad terminum.* Ista assertio relinquitur ex priori. Nam quod alicui, quatenus ipsum, convenit, convenit omni. At non omni actioni convenit terminus, ut visum est in aliquibus actibus immanentibus. 36 *Actio non necessariò postulat respectum ad terminum.*

PUNCT. II.

PUNCTUM II.

Quomodo actio comparatur ad terminum.

37 Ad hanc rem Dico *I. Actioni, ut sic, respectum ad terminum esse accidentalem.* Ita patet, quia in specie datur aliqua actio, quæ non exigit terminum qui per actionem producatur, ut visum est. At ea generibus accidentalia sunt, quæ non reperiuntur in omnibus speciebus.

38 *II. Illiu vero actionibus quæ terminum habent respectus ad terminum essentialis est.* Veluti calefactio essentialiter implicat respectum ad calorem, generatio ad aliquid gignendum, illuminatio ad lumen. Patet autem quia supposito eodem principio ad actiones, nihilominus actiones possunt specie differre, quod non potest aliunde esse, quàm ex diversitate terminorum. Ita emollitio & exiccatio fiunt ab uno principio, veluti virtute calefactiva Solis. Et tamen emollitio & exiccatio specie differunt. Idemque est in aliis.

Locutus autem sum nunc non de termino ipso, sed de respectu qui est ad terminum. Quomodo igitur nunc ipse terminus se habeat videndum nunc est.

39 *III. Actiones quæ tendunt ad terminum non sunt realiter idem cum termino.* Ita teneo cum *Colleg. Conimb. lib. 5. Phys. cap. 2. q 1. artic. 1.* & *Suarez Disput. 48. s. 1. n. 10.* docuítque ita *Aureol.* & *Venetus*, ut *Perer.* meminit *in Phys. l. 13. c. 9. q. 10.* Dissentiunt autem, *Perer. d. l. Averroës l. 5. Phys. com. 9. Albertus* & *Simplic. ad l. 3. Phys. c. 2.* Et tribuitur commentatori, *l. 3. Phys. com. 4.* & *5. Phys. com. 9.* aliísque. Hi ergo posteriores Autores aiunt calefactionem, v.g. idem esse cum calore, frigefactionem cum frigore, addúntque se loqui non de forma, ut forma est, sed ut est in fluxu aliquo.

Actio non est idem quod terminus.

40 Atque ex hac addita determinatione primum refutari ea potest. Nam dantur aliquæ actiones terminum habentes, quarum terminus in nullo fluxu consistit, veluti est in actionibus instantaneis; qualis est generatio substantialis & illuminatio. Si igitur solùm motus realiter idem est cum forma, quatenus est in fluxu ista forma, sive terminus, & non absolutè, quatenus forma vel terminus est. Ergo illuminatio, v.g. non habet realem identitatem ad lumen. At quæ tandem causa est, cur illuminatio realiter differat à lumine, calor autem realiter idem sit cum calefactione?

Deinde: calor, v.g. fluens simpliciter est ens permanens. Nam in quodlibet indivisibili momento fluxûs illius simpliciter calor habet totum esse simul, nihilque deest ei ad integritatem & complementum essentiæ suæ, ut suprà visum est, *l. 1. c. 19.* At motus ipse calefactionis simpliciter est quid successivum, & non habet totum suum esse simul. Ea enim actualitas, quam motus dicit, semper est cum possibilitate ad ulteriorem gradum formæ.

Tertiò: patet hoc clarissimè in motu locali. Ejus enim terminus est ubi. Ubi autem etsi sit forma quædam intrinseca, tamen completur per denominationem extrinsecam ad spatium. Non potest igitur motus localis *Petri* realiter idem esse cum termino ad quem illius motus. Alia mitto, & summatim ex his dico: Motum vel actionem non esse terminum ipsum, sed tendentiam seu viam ad ipsum.

41 *Obiectiones.* Argumenta *Pererii* potissima duo sunt. *Primum* est: Si calefactio, v.g. habet esse distinctum à calore. Ergo oportet ipsam productam esse per actionem aliam. Ergo sic dabitur progressus in infinitum. De hac enim ulteriori actione eadem redibit argumen-

argumentatio. Consequentia patet, quia calefactio utique habet esse causatum & participatum. At non potest causa aliqua alii esse tribuere, nisi per actionem.

Respondeo: Id *quod* producitur est calor, id *quo* producitur est calefactio. Procedendo autem à *quod* ad *quo* sistendum est in *quo*. Calefactio igitur habet esse à calefaciente, non per ulteriorem calefactionem vel actionem, sed per seipsam. Sicut id erat in istis actionibus, quæ terminis carebant. Evitatur igitur hactenus processus in infinitum. 42

Alterum argumentum est: Si calefactio differat realiter à calore, tum vel differrent numero solùm, vel etiam specie. At neutrum dici potest. Non numero tantùm, tum quia duo accidentia, *inquit*, solo numero differentia non possunt simul esse in eodem subiecto. At tàm calefactio aquæ, quàm calor, qui per calefactionem aquæ producitur, subiectivè sunt in aqua. Tum: quia unum est ens permanens, alterum successivum. Non etiam specie. Nam quî possunt specie distingui, cùm ambo producuntur ab eodem numero igne, & per idem numero principium, nempe calorem qui est in igne? 43

Respond. Calefactionem à calore specie distingui. Neque ratio *Pererii* militat. Nam idem numero agens facilè potest producere effectus specie differentes. Ita est una simplex virtus in sole, nempè illuminativa. Ab hac tamen sunt specie distincti effectus, veluti calefactio, illuminatio, exiccatio, emollitio. Et hoc à fortiori est in rebus productis. Producit enim hic idem numero agens, & ranas, & vermes, & herbas, & alia. 44

ARTICULUS IV.

De respectu Actionis ad subjectum.

Quoad respectum actionis ad subiectum, de duobus videndum est. *Primò:* An actio transiens sit in agente: *Deinde* agendum est de actione immanente, atque adeò de actione in communi, & quatenus exposcat subiectum. Hæc igitur distinctè sunt consideranda. 45

PUNCTUM I.

An actio transiens sit in agente?

Per actionem transeuntem, quid intelligatur, postea specialiter edisseram. Nunc satis sit, per actionem transeuntem eam intelligi, quæ ab agente transit in extraneam materiam, veluti est calefactio, quæ ab igne transit in lignum vel aquam. 46 *Actio transiens quid?*

De hac igitur actione existimárunt aliqui eam esse in agente, quod à fortiori dixerunt illi autores de actione immanente, & sic de actione in universum. Differenter tamen id fit, ab autoribus. Intelligunt enim aliqui per actionem, relationem quæ sit agentis ad patiens. Ita *Scotus 4. dist. 13. q. 1. Anton. Andreas l. de princ. c. de actione.* Docéntque ita plurimi alii *Scotistæ*. *Alii* autem per actionem intelligunt ipsum agentis influxum, seu dependentiam ipsam, quam habet calor, v.g. à calefaciente. Ita *Cajetan. 1. p. q. 25. art. 1.* & alii. 47 *Variæ sententiæ.*

Alii tamen existimant: Actionem transeuntem non esse in agente, veluti calefactionem non esse in igne: Et illuminationem non esse in sole illuminante. Ita tenet *Capreol. 2. d. 1. q. 2. a. 3. & l. 4. d. 49. q. 1. a 3. Hervæus quodl. 4. q. 4. Soncin l. 5. Met. q. 17 Colleg. Conimb. l. 3. c. 3. q. 1. a 2. Ferrar. ibid. q. 4. Favellus l. 9. Met. q. 15. Suarez disp. 48. Met. s. 4. art. 6. Perer. l. 13. phys. 6. c. seq.* alíque.

48 *Autoris ſententia.* Atque hanc etiam ſententiam veriorem puto. Nam *primò* quoad priorem modum loquendi, quo actio dicebatur relatio, caret is fundamento, ut priùs viſum eſt, *tit.* 3. *c.* 1. Et ſi omninò inter agens & patiens deberet intervenire aliquid per modum relationis, tamen actio ipſa non eſſet hæc relatio: ſed potiùs eſſet fundamentum illius, vel potius ratio fundandi. Et paſſio eſſet terminus oppoſitus hujus relationis. Unde ad iſtam relationem agentis ad patiens actio & paſſio præſupponerentur, ſic ut ex iis demum reſultaret hæc relatio.

49 Jam *ſecundò* quòd etiam actio ſub eſſe actionis (& dimiſſo reſpectu ſive relatione) non ſit in agente. Variè probari poteſt. Et primò argumentor, à voce actionis *tranſeuntis*. Quæro igitur quomodo dicatur iſta actio tranſiens. Aut, intelligendus eſt ille tranſitus ab agente in ſubiectum, tanquam à ſubiecto ad ſubiectum, aut tanquam à cauſa ad ſubiectum. Primum dici non poteſt. Nam impoſſibilis eſt tranſitus de ſubiecto in ſubiectum. Si autem poſtremum dicatur, ut omninò dicendum eſt, jam actio non eſt in agente. Nam habitudo effecti ad cauſam non explicatur per *eſſe in*, ſed per *eſſe ab*. Et tota intentio adverſariorum eſt, agens ad actionem habere reſpectum ſubiecti.

50 Et confirmatur per *Ariſtot. l.* 3. *Phyſ. t.* 20. ubi ait eundem actum eſſe agentis tanquam à quo, & patientis tanquam in quo, hoc eſt, ibi habet reſpectum effecti, hîc vero habet reſpectum adjuncti.

II. Actio, v.g. calefactiva eſt motus: At motus non eſt in movente, ſed in mobili. Ergo nec actio eſt in calefaciente, ſed in calefactibili, & proinde generatim non eſt in agente, ſed in patiente. Propoſitio patet. Illa enim actio eſt alteratio. Aſſumptum enim patet. Quia ſi motus eſſet in movente, tum movens moveretur eo motu, quo movet aliud. Impoſſibile autem eſt, calefactionem, v. g. eſſe in aliquo, quin calefiat; ſicut impoſſibile eſt eſſe in aliquo calorem, quin ſit calidum.

Tertiò: Actio tranſiens, & paſſio ſunt idem realiter, ut conſtabit ſequenti cap. Sed paſſio non eſt in agente. Ergò nec actio eſt in agente. Conſequentia bona eſt, quia quæ ſunt in diſtinctis, ſive ſeparatis ſubiectis, realiter differunt. Plura argumenta vide apud citatos autores.

51 Sed varia ſunt quæ *objiciuntur?* Actio tranſiens eſt accidens. At omne accidens eſt in alio. Ergo & actio tranſiens eſt in alio. At actio tranſiens non eſt in patiente. Ergo eſt in agente. Aſſumptio proſyllogiſmi (cætera enim ſunt plana) patet, quia in patiente amittit nomen & dicitur paſſio, quia omnis receptio eſt paſſio.

Reſpondeo primò ad aſſumptionem principalis ſyllogiſmi: Accidens eſſe in alio, loquendo per κατάχρησιν. Omne ſcilicet accidens eſt in alio, ſenſu negativo, quatenus non habet eſſe αὐθυπόστατον, ſive per ſe ſubſiſtens. Aliâs autem loquendo de generali eſſentia accidentis, non eſt ea in inhærendo, ſi rigoroſè loquamur, ſed in eo quòd id quod accidens eſt, afficit ſubſtantiam extra eſſentialiter, ſive extra eſſentiam, aut rationem ejus exiſtendo. Proinde etſi actio rigoroſè loquendo non inhæreat, tamen ſatis habet de ratione accidentis, quia ſubſtantiam afficit & denominat extra eſſentialiter. Unde porrò reſpondeo ad aſſumptionem proſyllogiſmi, admittendo, quod actio tranſiens non ſit in patiente, loquendo de actione ut ſic, & ſub eſſe actionis. Quod igitur actio tranſiens dicitur eſſe in patiente, id non eſt intelligendum formaliter, ſed materialiter. Nempe illa res quæ eſt actio eſt in patiente, non tamen ſub formali actionis, ſed ſub formali paſſionis. Eadem enim res quæ actio eſt, eſt etiam paſſio.

II. Objicitur:

II. Objicitur: Cujus eſt actus, ejus eſt & potentia, apud *Ariſtotelem lib. de ſom. & vigil. cap.* 1. Sed potentia eſt in agente. Ergo & actus eſt in agente. *Reſpondeo*: cujus eſt actus, ejus eſt & potentia. Non autem hoc dicitur: *In quo* eſt potentia, *in eo* eſt actus. Proinde ſenſus propoſitionis hic eſt, quod ei tribuenda ſit operatio, cui convenit potentia: id autem non neceſſariò eſt utrobique, per *ineſſe*: ſed ſufficit etiamſi illa potentia ſit alterius generis, nempè juxta exigentiam entitatis, quæ eſt in unoquoque. 52

Tertiò: Omnis realis relatio exigit fundamentum, quod ſit intra rem, ut priori cap. conſtitit. Ergo & relatio agentis ad patiens. Hæc enim verè eſt relatio per *Ariſtot. lib. 5. Metaph. cap.* 15. At fundamentum hujus relationis eſt actio. Ergò actio eſt in agente. Et hoc à fortiori procedit, ſi actio ſit relatio ipſa. 53

Reſpondeo 1. Quod actio non ſit relatio ipſa, ut antea viſum eſt in initio hujus puncti. 2. Neque ſecundò in univerſum ea quæ *Ariſtoteles d. l.* inter genera relationum recenſet, omnia ſunt talia, relatione prædicamentali, ut viſum eſt præcedenti capite. Nec denique fundamentum iſtius relationis eſt actio: ſed potentia activa. Actio igitur ſolùm eſt ratio fundandi. Et ex his iudicari poteſt de aliis quæ ſunt his ſimilia.

PUNCTUM II.

De ſubjecto actionis immanentis: Atque adeò de ſubjecto actionis in communi.

Quod ad actionem immanentem attinet: Dicitur ea immanens ab *immanendo*, quod ſcilicet in agente maneat. Exiſtimo tamen eam non eſſe intelligendam poſitivè, ſed negativè. Nempe actio immanens, quâ talis eſt, eſt in agente, hoc ſenſu, quia non tranſit ad patiens. In ipſo autem agente non eſt per modum adiuncti, ſed ſimpliciter ad ipſum comparatur ut ad cauſam. Unde hæc propoſitio. Homo intelligit, vel diſputat, non eſt ut adiuncti de ſubiecto, ſed ut effecti de cauſa. Et patet. Nam actio tranſiens, nullum habet ſubiectum, ne quidem ipſum patiens ut viſum eſt. Ergo etiam actio immanens à fortiori non poſtulat ſubiectum. Conſequentia firma eſt, quia actio tranſiens magis eſt ex ſubiecto, & magis poſtulat ſubiectum, quàm actio immanens. Sed actio tranſiens in eſſe actionis nullum habuit ſubiectum, ut viſum eſt. Ergo idem à fortiori eſt in actione immanente. Et confirmatur, quod actio ut ſic non dicit, niſi egreſſum à virtute activa alicuius agentis. *Egreſſus* autem opponitur τῷ *eſſe in*. 54 *Immanens actio quomodo dicatur immanens.*

Et hinc relinquitur: generatim loquendo de actione ut ſic, eam non poſtulare ſubiectum. Neque enim genus debet habere naturam repugnantem ſuis ſpeciebus. At neque immanens eſt in ſubiecto, neque actio tranſiens eſt in ſubiecto. Ergo nec actio ſimpliciter. Sufficit igitur ad entitatem actionis habere modum eſſendi ab aliquo, ut maximè non ſit in aliquo. 55

TITULUS IV.

Unde ſumenda ſit ſpecificatio, atq; adeò diviſio actionum?

Hac in re triplex eſt ſententia. *Alii* igitur ſumunt ſpecificationem, atque adeò ſpecificam diviſionem actionum ex termino: *Alii* ex principio activo: *Alii* ex utroque ſimul. Hanc igitur rem ut perſequar, diſtinctas aſſertiones propono. 56 *Variæ ſententiæ.*

Atque ita dico *I. Specificatio actionum atque adeò generalis diviſio earum, non* 57

Non potest generatim sumi ex habitudine ad terminum.

potest sumi ex habitudine ad terminum. Ita patet, quia multæ sunt actiones, quæ non habent terminum, quem producant, ut ostensum est *præced. tit. art.* 1. Et patet per exempla: Cur enim nomen & speciem accipiunt calefactio & frigefactio ex terminis, hoc est, calore & frigore: Actiones autem vitales, verbi gratiâ, videre & audire, sumunt nomen non à termino (quippe quem non habent) sed à principio activo. Sumit enim actio visiva nomen à principio illius actionis, hoc est, à facultate visiva: Et auditio à facultate audiendi. *Deinde* idem probatur inde, quòd etiam loquendo de actionibus transeuntibus possint diversæ specie actiones esse ad eundem specie terminum. Sic, verbi gratiâ, specie differentes actiones sunt gignere (hominem) & resuscitare (hominem) à mortuis. Et tamen utriusque est idem numero terminus. Nempe *Johannes* à parentibus genitus primum, is idem numero per resuscitationem talem redit in vitam. Sic & diversæ specie actiones, non sunt necessariò ad diversos specie terminos. Et alia specie actio est, quâ Deus creavit *Adamum*. Et alia specie actio est, quâ *Adam* genuit *Abelem*. Et tamen *Adam* & *Abel* non sunt diversæ speciei. Nam modus producendi est rebus extrinsecus, unde non potest, præcisè in eo sistendo, inde sumi specificum discrimen, vid. *August. Epist.* 49. *ad Deo gratias*, q. 1. Et *Perer. lib.* 7. *Phys. c.* 1. Atque hinc etiam probabile videri potest, specie differre illam calefactionem, quæ est à sole, & illam quæ ab igne, prout & *Suarez* affert *Disp.* 48. *s.* 3. *n.* 17. contrarium non facilè convinci posse, etsi aliâs opinatur, specificam distinctionem actionum desumendam esse ex termino.

58 *Obiectio* Suarez

Excipit *Suarez* ad exemplum de creatione & generatione, *dict. loc. n.* 10 *&* 18, creationem & generationem non habere simpliciter eundem terminum, quia creatio sit, & ad productionem formæ & materiæ, sed generatio sit solùm ad productionem formæ.

Sed *Resp.* Mutationum illarum terminum non esse partes compositi, sed compositum ipsum sive speciem. Et patet, quia secus creatio hominis non esset una mutatio sed duplex, quod absurdum est. Porrò species utrobique eadem est, sive idem compositum: Nempe generationis & resuscitationis, terminus erit idem numero, quia *Johannes*, v.g. idem numero est. Et creationis *Adami*, & generationis *Abelis* terminus est idem specie, quia *Adam* & *Abel* (qui termini sunt) sunt res specie eædem.

59 *Nec ex activo principio.*

II. Dico. *Ex solo principio activo non potest sumi specificatio, atque adeò specifica divisio actionum.* Ita patet. Nam illuminatio, & calefactio, & emollitio, & exiccatio sunt actiones specie differentes, & tamen principium activum ad omnes istos actus in sole est unum idémque. Et ex hoc etiam specie diversæ sunt actiones, productio ranæ & herbæ. Et tamen principium activum in sole idem est. Atque ita hinc apparet, respectum ad terminum, in actione inprimis transeunte seponendum non esse. Et hoc videtur inde non obscurè insinuari, quod actiones istiusmodi soleant nomen suum sortiri à termino, veluti quod actio ad calorem dicitur calefactio: Actio ad frigus dicitur refrigeratio, & sic in aliis. Vide *Aristotelem* ea de re *l.* 3. *Phys. c.* 1. *t.* 4. *& c.* 5. *t.* 48. Quod speciosum sit contra istam propositionem non invenio. Igitur pergo & dico.

60

III. Actionum specificatio, & proinde earum specifica distinctio sumitur ex utroque sic, ut alterutro eorum variato sufficiens sit occasio specificè distinguendi actionem. Sic, etsi principium agendi in sole sit idem ad exiccationem, & illuminationem;

nem: tamen hæ actiones ſpecie differunt, quia terminus illius eſt ſiccitas, hujus verò terminus eſt lumen, quæ entia ſpecie differunt. Sic cum terminus in creatione & generatione ſit idem, actiones tamen iſtæ ſpecie differunt, quia principium activum differens eſt, nempe virtus activa infinita Dei, & eſſentia gignentis. Et hæc aſſertio ex prioribus relinquitur, videtúrque idem velle *Thomas* 1. *part. quæſt.77. artic.3. Ex his duobus*, inquit, *actio ſpeciem recipit, ſcilicet ex principio, vel ex fine ſeu termino.*

TITULUS V.

De diviſionibus actionum.

Inprimis multæ actionum diviſiones ſumi & intelligi poſſunt, ex diviſionibus cauſæ efficientis. Quia enim actio eſt cauſalitas efficientis, ut viſum eſt, *l.1. c.22.* Iccircò ad varietatem cauſarum efficientium ſumitur etiam varietas actionum. Atque ſic intelligi poteſt, quid ſit actio generans & conſervans principalis, vel inſtrumentalis, univoca, vel æquivoca: Et ſic in cæteris. Nunc igitur aliæ quædam diviſiones ſolùm ſunt explicandæ. 61

ARTICULUS I.

De diviſione actionis in immanentem & tranſeuntem.

Diſtributionem hanc undíque inculcat *Ariſtoteles*. Vide *l.9. Met. c.9. & l.6. Eth. c.4. & l.1. Magn. moral. c.ult. & l.10. Eth. c.3,4,5,6.* & alibi. 62

Igitur inprimis certum eſt: quòd hæc diviſio ex vi terminorum latior ſit quàm actio prædicamentalis. Nam frequenter etiam intellectio & volitio divina dicuntur actus immanentes, & tamen non ſunt actiones de prædicamento actionis, quia ſunt idem quod eſſentia divina, ut viſum eſt prius, *hoc lib. cap.3.* 63 *Ad quæ ſit extendenda illa diviſio.*

Cur verò diſtributio hæc coanguſtari debeat ad ſolas actiones accidentales (ad mentem *Suarez Diſp.48. ſect.6. num.6.*) non video. Cur enim actio quâ gignens producit aliud, non ſit tranſiens? Egreditur enim è virtute activa gignentis in materiam, ex qua fit compoſitum.

Cæterùm actio immanens dicitur *immanens* negativè. Immanens enim actio eſt in agente, non per poſitivam inhærentiam in ipſo, ſed quatenus non datur extraneum ſubiectum, in quod tranſeat. Vide prius dicta, *tit.3. art.3. p.2.* Ergo in oppoſitum actio tranſiens eſt, quæ habet externum patiens. Actio immanens hominis, v.g. eſt ejus intellectio: Actio autem tranſiens ejus, eſt verberatio, & ſic in aliis. 64 *Immanens actio cur ſic dicatur? Et quid ſit?*

Porrò illud extraneum patiens, ex quo diſcrimen ſumitur actionis immanentis à tranſeunte, intelligi poteſt bifariam: Nempe tum de externo ſuppoſito, (quale quid eſt, ſi actio ab igne tranſeat in aquam) tum de alia parte ejuſdem ſuppoſiti, ſi ſcilicet in una parte ſit potentia activa; In alia autem ſuppoſiti parte recipiatur illa actio, (quale quid eſt motio, quæ, ab anima egreſſa, recipitur in corpore) & utroque in caſu, rigoroſè & Philoſophicè loquendo, ſimpliciter eſt actio tranſiens. Atque ita relinquitur actio immanens, eo ſolùm in caſu, ſi ab agente non egrediatur ad aliud ſuppoſitum, vel etiam ad aliam compartem. Atque hic eſt propius ſenſus illius diviſionis. 65 *Externum patiens actionis tranſeuntis explicatur.*

Hervæus quodlib. 2. quæſt.8. valdè catachreſticè explicat hanc diſtinctionem. Ait igitur omnem cauſalitatem effectivam eſſe tranſeuntem, quia potentia activa (ex qua ſumitur effectiva cauſalitas) definitur ab *Ariſtotele lib.9. Metaphyſ.* 66. Hervæi *ſenſus.*

quòd sit principium transmutandi aliud. Dum igitur actiones transeuntes solùm possint esse in genere causæ efficientis, infert, quod actio immanens sit ea, quæ exercetur à materia & forma, dum essentialiter constituunt compositum. Unde consequenter actio immanens, illi dicitur secundùm essentialem immanentiam. Sed inprimis patuit suprà, *hoc cap. num.* 5. quod prædicamentum actionis solùm comprehendat actiones effectivas. Actio igitur immanens non debet ampliari ad causalitatem formæ & materiæ. Neque fundamentum *Hervæi* satis forte est, quia definitio illa *Aristotelica* activæ potentiæ satis bona non est, rigorosè loquendo, ut visum est, *lib.* 1. *cap.* 14. Vide plura ad hanc rem contra *Hervæum*, apud *Favell. l.* 9. *Met. q.* 16. & *Suarez Disp.* 48. *s.* 2. *n.* 8.

Causalitas materiæ & formæ non debet dici actio immanens.

67 Discrimen actionis transeuntis & immanentis vulgò solet hoc constitui, ex *Aristotele lib.* 9. *Met. cap.* 9. *t.* 16. quod per illam fit aliquid, per hanc vero non ita. Sed & actionem immanentem aliquando terminum habere, priùs visum est, in exemplo effectionis Syllogismi. Ubi etiam disputatum est: An actiones immanentes verè sint actiones, quod ibi contra *Soncinatem* confirmatum est. Alia igitur addenda non sunt.

Discrimen spurium actionis immanentis & transeuntis.

ARTICULUS II.

De divisione actionis in instantaneam & successivam.

68 Quid ens successivum sit, suprà declaratum, *lib.* 1. *c.* 19. Ex quibus nunc actio successiva erit illa, quæ partes habet, sibi per fluxum quendam succedentes. Unde actio instantanea erit, per defectum istiusmodi fluxûs. Ergo actio instantanea est, veluti illuminatio, generatio, & sic in aliis. Actio autem successiva est, veluti argumentatio, calefactio, frigefactio, & deinceps:

Incidit hîc quæstio.

An actio instantanea verè sit actio?

69 Negat id *Soncin. l.* 5. *Met q.* 26. Argumentum ejus hoc est, quia omnis actio sit motus per *Aristotelem l.* 3. *Phys. t.* 19. Motus autem est ens successivum.

Sed neque sententia vera est, neque argumentum est firmum. Non primum. Nam quicquid fit postulat efficientem causam, ut ex terminis notum est. Nulla autem datur vera efficiens sine vera causalitate. At causalitas efficientis est actio. Ergo omne efficiens postulat aliquam veram actionem. At datur aliquod efficiens, quod non agit, nisi per actionem instantaneam, veluti est in productione luminis, vel formæ substantialis. Ergo actio instantanea vera est actio.

Non etiam sat firmum esse argumentum, patet: quia non omnis motus est quid successivum, ut probavi suprà *lib.* 1. *c.* 19. *n.* 27, 28.

ARTICULUS III.

De divisione actionis in materialem & spiritualem.

70 Inprimis actio materialis potest bifariam sumi. *primùm* actio materialis dicitur ea, quæ requirit dependentiam ad materiam, & non potest fieri, nisi in materia. Ita actio materialis est nutritio, accretio, generatio, & similes. At actio immaterialis est, intelligere & velle. Sumitúrque tunc distinctio actionis in materialem & immaterialem, juxta similes harum vocum significationes, cùm per eas dividitur forma, de quibus alio loco fuit.

71 Nunc autem non ita sumitur hæc vox. Spiritualis igitur actio nunc dicitur, quâ quid

quid producit ſui imaginem vel ſpeciem. Ita homo ſtans coram ſpeculo, agit actione ſpirituali, producendo ſui imaginem in ſpeculo, idémque eſt in ordine ad quemvis intuentem. Et ad hunc modum agunt etiam cætera ſenſilia (in quantum talia ſunt) in ſuos ſenſus, item intelligibilia in intellectum. Hactenus igitur eſt actio ſpiritualis, quæ alio nomine ſolet *intentionalis* dici. Atque ſic in oppoſitum actio materialis erit ea, quâ quid agit, (non ſui ſpeciem, ſed) rem aliquam producendo, veluti calor in aquam agit actione materiali. Ibi enim producit calorem. In intellectum verò idem calor agit, actione ſpirituali, quia hic ſui imaginem producit, ſolétque hæc actio alio nomine etiam *realis* dici, non quaſi actio ſpiritualis ſit per rationem, ſed eo modo loquendi, quo res & ſigna diſtinguuntur, per ea quæ dixi *in initio cap. 24. l. 1.* Actio enim materialis rem producit: Spiritualis verò actio producit ſignum rei. Et eo intuitu iſta realis dicitur. Confer *Ægid. lib. 2. de anim. c. 7. q. 7. art. 2.* Et *Zabar. de ſenſu agente, cap. 4, 5.*

Actio ſpiritualis quid?

Materialis actio, quomodo dicatur realis.

ARTICULUS IV.

De diviſione actionis in mutuam & non mutuam.

Diviſio hæc frequens eſt. Igitur per actionem mutuam, ſignificatur ea, quâ agens agit in patiens, & patiens agit viciſſim in agens. Solet hæc actio dici ſpecialibus nominibus *reactio & repaſſio.* Ea igitur erit actio non mutua, ſed tale quid non ſit. Sic calor manus agit in glaciem, calefaciendo & liquefaciendo eam. Viciſſim glacies agit in manum refrigerando eam. Ita in ventriculo agit calor illius in vinum, qualitercunque alterando illud idémque attenuando, ut Spiritûs vini educantur. Quo facto vinum, acceptâ prius calefactione à ventriculo, viciſſim calefacit ventriculum. Hæc ergo exempla ſunt actionis mutuæ. Actio autem non mutua eſt, qua, v.g. ſol illuminat aërem. Is enim nihil repatitur ab iſto ſuo lumine vel aëre. Item qua generans generat. Et ſic in aliis. 72

Cæterùm iſtæ reactiones poſſunt eſſe trifariam. *Primò* ſecundùm actionem eandem ſpecie. Sic vinum à ventriculo calefactum, eundem viciſſim calefacit. Idémque eſt de plumis, quæ calefactæ à corpore animalis, viciſſim idem intenſiùs calefaciunt. *Deinde:* alia reactio eſt ſecundùm actionem contrariam. Veluti ſi glacies calefacta à manu, reagat in manum, refrigerando eam. *Denique* eſt ſecundùm actionem diſparatam; veluti ſi ſerra agat in lignum, ſecando ipſum, lignum autem reagat in ſerram, hebetando ipſam. Prolixè & diligenter de hac materia agit *Zabarella peculiari libro de reactione.* Sed quia controverſia illa maximam partem Phyſica eſt, hic eam perſequi nolo ſpecialius. 73 *Reactio eſt trifariam.*

Sueſſanus, aliíque, diſtinguunt reactionem, in privativam & poſitivam. *Poſitivam* igitur aiunt eam eſſe, quâ agit, v.g. calidum in frigidum, imprimendo aliquos gradus caloris, & viciſſim frigidum in calidum, imprimendo gradus aliquos frigoris. *Privativam* autem reactionem aiunt eam, quæ conſiſtit in reſiſtentia, qualis eſt, v.g. in lapide ad ſectionem, aliámve comminutionem. Sed reſiſtentia, ut ſic non eſt reactio. Nam quod reagit, (ut ex vi vocis apparet) utique debet aliquid *agere*, reſiſtentia autem, purè loquendo de ea, ſolùm conſiſtit in defectu vel carentia actionis extraneæ, ut viſum eſt ſuprà, *lib. 1. cap. 14. nu. 42. ſeqq.* Atque ita poſitiva reſiſtentia, quam dicunt, ſolùm eſt, propriè loquendo, reactio. 74 *Reactionis diviſio in poſitivam & privativam.*

Aliæ diviſiones actionum, ut initio hujus articuli dictum eſt, intelligi poſſunt ex diviſione cauſarum efficientium.

CAPUT XI.
DE PASSIONE.

1. *Quinque genus accidentium continet passiones.*
2. *Passio est actionis illatio sive receptio.*

COMMENTARIUS.

1 In hoc capite agendum, *primò* est de nomine passionis. *Deinde* de ejusdem definitione. *Tum* de ejusdem essentia. Atque sic an faciat peculiare prædicamentum. Et *porrò* de ejusdem distributionibus. *Denique* de actionis & passionis attributis.

TITULUS I.
De voce Passionis.

2 *Arist.* in hoc prædicamento non usurpat nomen *passio*, sed verbum *pati*. De eo autem quid judicandum sit, colligi potest ex dictis, in præced. cap. in initio.

Perpessio. Usurpant aliqui vocem, *perpessionis*. *Sed ridiculi sunt*, inquit, *Scal. Exerc.* 345. *sect.* 2. *qui passionis vocabulum Romana tribu amoverunt, censore* M. T. Cicerone, *perpessionem ejus in locum succenturiarunt. Nam passio levis non potest dici perpessio, & multa patimur, quæ non perpetimur.*

3 *Ambiguitas in voce passionis.* Aliâs vox passionis ambigua est. *Aristot. lib.* 5. *Metaphys. cap.* 21. enumerat significationes quatuor. Igitur: *Passio*, inquit, *dicitur uno quidem modo qualitas, secundùm quam alterari contingit, ut album & nigrum, dulce & amarum, gravitas & levitas, & quæcunque alia similia*, (ubi quidem, ut exempla indicant, intelliguntur qualitates tertiæ speciei, non autem naturales potentiæ, ut *Averroës* vult *comment.* 26.) *Alio modo*, inquit, *horum actiones & alterationes. Item horum magis, quæ noxiæ alterationes, & maximè quæ tristes & dolorosæ, item calamitatum & tristium magnitudines passiones dicuntur.* Hæc ille: Sed tamen plures sunt significationes, quas iccircò distinctius propono, inprimis verò eas quæ frequentiores sunt.

4 Igitur vox passionis potest *primò* generatim sumi. (Sicut & Græca vox πάθος) pro affectione in communi. Sic scientia dicitur considerare passiones subiecti sui, apud *Arist.* 1. *post.* t 76. & alibi. Et sic consequenter omnia idiomata sive proprietates possunt dici πάθη, sive *passiones*. Idémque est in attributis aliis. Sic enim cùm conceptus sint in anima, illi dicuntur *passiones* animæ, *lib. de interp. cap.* 1. Et ex eadem generalitate affectus animæ, veluti, ira, amor, odium, tristitia, gaudium, &c. dicuntur *passiones* animæ.

II. Passio aliquando significat qualitatem tertiæ speciei, eam, qui cito transit. Quomodo *Aristot. lib. Categ. cap.* 8. in ea specie qualitatis distinguit, passionem & patibilem qualitatem. Fuítque de hac significatione supra *cap.* 8.

III. Passio significat quandoque receptionem rei, dolorem, tristitiam, vel nocumentum afferentis. Ad quam significationem ferè solùm usurpatur nostrum Germanicum, **Leiden.**

IV. Significat etiam quandoque eam passionem, quæ est cum finali succumbentia: Sicut actio quandoque ita specialiter sumitur, ut significet eam solùm, quæ est

cum

cum finali victoria. Ita *Scal. Exerc.* 12. *s.* 3. docet, quicquid patitur à potiori pati, & proinde omnem actionem fieri à valentiori. Quatenus enim passio significat quamlibet actionis receptionem, sic ea non solùm potest inferri à valentiori, sed etiam infirmiori, ut ostendit materia reactionum. Confer *Zabar. l. de React. c.* 4. *&* 7.

Denique, Passio significat cujusvis actionis receptionem. Atque hoc modo nunc accipitur vox passionis. Confer *Armand de Bello Visu l.* 2. *term. c.* 148. *Comment. in Hisp. tract.* 3. *fol.* 147.

TITULUS II.
De Passionis definitione.

Lovanienſ. ad l. Categ. c de passione, eam sic simpliciter & apertè definiri aiunt. *Passio est secundùm quam ab eo, quod viribus superius est, quid pati dicitur.* Sed hæc definitio generalis non est. Nam non omnis passio est a valentiori, sive viribus superiori illata. Agit enim & calor ad gradus sex, in frigus ad gradus duos, & in id quod est ad gradus octo, ut ostendit doctrina de reactionibus. Et proinde patitur etiam frigus à fortiori calore & ab imbeciliori. Vide pleniùs *Zabar. d. l. react. c.* 2. 4. *&* 7. videturque adeò occasio erroneæ illius definitionis solùm esse sumpta ex quadam vocis ambiguitate, quam paulò antè retuli. 5

Gilbertus Porretanus l. de sex princip. sic definit: *Passio est effectus illatióq; actionis, secundùm quam aliquid pati dicitur.* In ea definitione, si vox *effectus* accipiatur rigidè, vitiosa est ipsa. Actio enim non est causa efficiens passionis. Sin verò particula illa accipiatur quomodolibet, ut sit æquipollens ad vocem alteram *illationis*, tùm coincidit sensus illius cum definitione nostra, modò particula illationis non sumatur activè. Neque enim sic inferre actionem est pati. Particula autem *secundùm*, est ibi intelligenda formaliter, sicut ad definitionem actionis distinctum est. 6

TITULUS III.
De essentia Passionis.

Quæ essentia sit passionis, ex ejus definitione tradita, aliquantulum patet: ut tamen ea de re pleniùs constet, speciatim de aliquibus, hanc rem concernentibus, dicendum est: 1. An essentia passionis eadem sit, quæ est essentia actionis? 2. An eandem cum motu habeat essentiam? 3. An ad essentiam passionis requiratur actualis inhæsio vel etiam successio? 7

ARTICULUS. I.
An actio & passio idem sint?

Negat id in universum *Scotus, l.* 4. *d.* 13. *q.* 1. *& quodl.* 11. sequuntúrq; eum plurimi ejus assecl æ. Hypothesis tamen *Scotistarum* lubrica est. Existimant enim actionem significare relationem, quâ agens referatur ad patiens. Unde consequenter sequeretur discrimen actionis à passione. Sed per actionem nunc non intelligimus relationem: sed ipsum actualem influxum agentis, prout priùs constitit *c.* 10. 8

Ut igitur quid de hac quæstione statuendum sit, dextrè intelligatur, distinctas propositiones pono. 1. *Non omnis actio est passio loquendo de iis realiter.* Ita patet: Nam sunt aliquæ actiones, quibus nulla correspondet passio, nisi per extrinsecam denominationem. Ita patet in actibus immanentibus. Nam videre est actus vitalis immanens. Id autem quod denominatur videri, non est tale per receptionẽ actionis visivæ, 9 *Non omnis actio est passio.*

visivæ, sed solùm est hìc extrinseca denominatio: dicitúrque aliquid videri solùm, quatenus ad id terminatur visio aliqua aliâs ex agente vidente non egrediens.

10 Neque hìc dari potest aliqua passio, ad quam illa videndi actio identificetur, intra principium quod denominatur videre. Nam passio illa ne fingi quidem posset alia, quàm si dicantur actiones immanentes esse productivæ alicujus termini immanentis. Sed hoc jam suprà rejectum est, *in præcedenti cap.* Summatim cum nulla realis passio consequatur ad *videre* (videri enim non notat realem passionem, sed extrinsecam denominationem) idcircò τὸ *videre* non identificatur alicui passioni. Idémque est in actione intelligendi, appetendi, vel amandi, aliísque actibus appetitivis & cognoscitivis.

Dixi autem *loquendi de iis materialiter*. Nam si sub proprio formali loquamur de
11 actione & passione: in universum actio non est passio, hoc est. Id quod formaliter
Actio & passio formaliter non sunt idem. significat actio, id non significat passio. Actio enim dicit egressionem ab agente. Passio non dicit egressionem ab agente. In oppositum, passio formaliter significat receptionem actionis. At actio non significat receptionem actionis, unde simpliciter & sine addito: falsæ sunt hæ propositiones: *Actio est passio*, vel in specie, *calefacere est calefieri*. Ad istiusmodi n. prędicationes nō sufficit idētitas à parte rei, ut alibi visū est.

12 Dico II. *Actio & passio loquendo de iis disparatè differunt realiter.* Hæc res est expedita & à nemine in dubium vocatur. Loquimur autem de actione disparatè, si loquamur de actione hac, & passione alterius ordinis. Aliud igitur est videre & aliud calefieri. Aliud est generare & aliud humectari. Et sic in simili, progrediendo ad actiones & passiones diversorum ordinum.

13 *III. Actio & passio ei correspondens, non sunt duæ res, sed una. sub inadæquatis*
Principalis controversia. *conceptibus.* Dico: *passio ei correspondens*, ad removendam passionem disparatam, de qua priori propositione dixi. Hoc igitur est quod dico, quod non sint duæ res, quarum una egrediatur ex igne: & alia ingrediatur in aquam. Sed hoc ipsum, quod ab igne egreditur (& sic ejus respectu *actio* dicitur) hoc ipsum, inquam, & non aliud in aquam recipitur, (& hujus aquæ respectu, *passio* dicitur.) Indéque addo: distingui solùm actionem & passionem per inadæquatos conceptus. Quatenus enim illa res apprehenditur, ut egrediens ab agente, vocatur actio: Et quatenus ea res apprehenditur, ut ingrediens vel recepta in aquam, vocatur passio. Sicut unus motus est Gissâ Francofurtum, qui per inadæquatos conceptus duo sortitur nomina. Quatenus enim is motus apprehenditur ad terminum à quo vocatur *recessus* à Gissâ. Quatenus autem is motus apprehenditur in ordine ad terminum ad quem, vocatur *accessus* Francofurtum versus. Et tamen simpliciter est unus & idem motus. Et de hoc inprimis est controversia, soletque vulgatiùs ita teneri, ut propositum est. Vide interpp. *ad l. Categ. c. 9. & l. 5. Met. c. 21. & l. 3. Phys t. 18. seqq.* ubi *Aristoteles* clarè hanc sententiam tenet. *Unus*, inquit, *amborum* (agentis & patientis) *æquè est actus, ut enim inter unum ac duo, & duo ac unum, idem est intervallum: Utique unum idémque sunt acclivè & declivè (hæc enim unum quidem sunt, ratio tamen una non est) ita & in movente, & eo quod movetur res habet.* Idémque probat postea *Aristoteles.*

15 Patet autem ejusdem veritas inde: quòd nullum sufficiens indicium dari potest, majoris distinctionis, inter actionem & respondentem ei passionem. Tamdiu autem standum est in unitate rei. Neque enim entia, citra necessitatem, sunt multiplicanda. Hoc autem non patebit meliùs, quàm solvendo objectiones.

Igitur

Igitur 1. *objicitur*: actionem differre à passione, quia actio sit actus agentis: Passio autem sit actus patientis. 16 *Objectiones.*

Respondeo: hinc sequi quidem diversitatem in conceptu actionis & passionis: Non autem in reipsa. *Neque necesse* est (verba sunt *Aristot.* in ejusdem solutione *l.3. phys.t.21*) *eum qui docet discere, et si facere & pati idem sint. Sunt enim unum, sicut via Thebis Athenas, & Athenis Thebas idem sunt.* Et addit *Aristot.* generalem regulam. *Non eadem omnia his congruunt quæ quovis modo eadem sunt.* Et confirmatur. Nam potentia Dei est in ordine ad possibile: Scientia autem in ordine ad scibile. Et tamen idem est à parte rei, potentia & scientia Dei, solùm sub differenti conceptu. Idémque est in omnibus, distinctis ratione, præsertim raciocinatâ.

II. Objicitur: quòd actio & passio constituant distincta prædicamenta. Unde inferunt ea realiter distingui. Sed consequentia non est bona. Nam distinctio prædicamentorum adæquatè sumitur ex diversa habitudine afficiendi substantiam primam, ut alibi dictum est. Unde cùm actio & passio aliter atque aliter substantiam primam afficiant: Ideò ea diversa prædicamenta constituunt. Et confirmatur: quòd aliâs etiam, quæ in diversis prædicamentis constituuntur, possunt habere realem identitatem. Ita patuit in relatione & fundamento ejus, veluti similitudine & qualitate: æqualitate & quantitate, de quibus erat *priori c.9.*. Idem docent multi de corpore & quantitate: Item de forma substantiali & potentia naturali, ut suis locis visum est. Idémque tenent plurimi de præsentia & duratione rerum creatarũ, quæ significantur per prædicamentum *ubi* & *quando*, quod ea à rebus ipsis non distinguantur realiter. 17

III. Objicitur: Potentia activa & passiva realiter distinguuntur. E. etiam distinguuntur actio & passio. *Resp.* ad antecedens. Potentia activa & passiva distinguuntur, quatenus sunt ad terminos dispatatos. Alia nempe est potentia activa, quâ intelligimus: Et alia potentia passiva, qua verberamur. Idem autem etiam esse de actione & passione prius patuit, *propositione secundâ.* Secundò cùm potentia activa & passiva intelligantur ad eosdem terminos (veluti potentia secundùm quam quid calefaciens, & secundùm quam quid calefactibile dicitur) adhuc eæ sunt distinctæ, nec procedit ab iis consequentia ad ipsam actionem & passionem, quia istæ sunt in diversis subjectis, veluti, igne & aquâ. Unde essentias habent etiam loco separatas. Estque adeò sic in illis satis manifestum signum realis distinctionis. Id autem non est in actione & passione, quæ non sunt in diversis subjectis. Neq; enim actio est in agente, & passio est in patiente, sed actio est ab illo in hoc, unde non est diversitas subjectorum, sed ad summum est diversitas in modo denominandi, sicut & similia exempla anteà dabantur. Apparuítque adeò hactenus: nullum fuisse indicium verum realis distinctionis. Unde firmissimè realis identitas, per ea quæ dicta sunt, stabilitur. 18

ARTICULUS II.

An passio & motus idem sint?

Dimissâ vocum ambiguitate, juxta quam potest facilè inveniri differentia inter passionem & motum: de re ipsa loquendo, duo dico. 19

I. Motus & passio, quoad rationem significandi, non sunt idem. Ita patet, quia passio præcisè non adsignificat nisi patiens. Motus autem habet indifferentiam, ad connotandum respectum vel ad agens, vel ad patiens, dicitur enim motus & actus moventis, & actus mobilis. At passio non est actus moventis sive agentis. 20

II. Si

21 *II. Si motus ſumatur ex parte mobilis, eſt nihil aliud quàm paſſio.* Ita patet, quia ſi motus ſumatur ex parte moventis eſt nihil aliud quàm actio. Et præterea: quia non poteſt ſufficiens diſcrimen aſſignari. At entia non ſunt multiplicanda ſine neceſſitate & ſufficientibus diſtinctionis indiciis.

22 Relinquitúrque adeò ad ſummum: ſi aliqua diſtinctio hîc ſit, eam non eſſe aliam, quàm quæ eſt rationis ratiocinatæ. Poteſt autem hæc diſtinctio rationis bifariam ſumi. Nam *primò* poteſt intellectus influxum illum præcisè conſiderare, ut eſt via ad terminum, abſtrahendo præcisè, ab hoc, quod afficiat aliquod ſubjectum, vel manet ab aliquo principio. Sic igitur apprehenſus ille fluxus, dicetur motus. Prout autem apprehenditur, ut afficiens ſubjectum dicetur paſſio. Aliter alii explicant hanc diſtinctionem, quod ſcilicet motus connotet antegreſſam privationem. Omnis enim motus eſt à fuiſſe. Hanc autem privationem non connotat paſſio. Confer *Suarez diſp. 49. ſ. 2. n. 12. ſeqq.* Atq; ex his etiam, quæ hactenus hoc titulo dicta ſunt, poteſt ſumi deciſio illius quæſtionis ſequentis:

ARTICULUS III.

An paſſio faciat peculiare prædicamentum.

23 *Rationes dubitandi.* Principalis dubitandi ratio eſt: quod actio & paſſio idem ſint, unde videntur ea debere unum prædicamentum fieri, quod ſub nomine *motus* (ſub quo & actio & paſſio comprehenditur) factum eſt à *Timplero lib. 5. Metaphyſ. cap. 4.* Alio modo nec actio, nec paſſio videntur facere prædicamentum, ſed ſolùm ſpecies relationum.

24 *Affirmativa defenditur.* Neutra tamen ſententia procedit. Nam quod actio & paſſio facere debeant diverſa prædicamenta, inde neceſſariò ſequitur, quòd ſecundùm aliam denominationem actio afficit & denominat ſubſtantiam: & ſecundùm aliam denominationem, eandem afficit paſſio. At ex varietate afficiendi ſubſtantiam, ſumitur varietas vel diverſitas accidentalium prædicamentorum, ut ſuprà viſum eſt. Deinde: ſi maximè actio & paſſio facerent unum prædicamentum: tamen id non poſſet fieri ſub voce *motus*. Motus enim dicitur quaſi æquivocè ad actionem & paſſionem. Secundum aliud enim actio dicitur motus, & ſecundùm aliud paſſio. Prædicamentalia autem genera non debent eſſe æquivoca ad ſua inferiora. Et confirmatur: quod ſecus oporteret actionem & paſſionem ſpecie differre. Sub generibus enim prædicamentalibus (rigoroſè loquendo) non continentur niſi ſpecies. At actio & paſſio adeò non differunt ſpecie, ut potiùs idem ſint, ut jam viſum eſt, *art. 1.*

25 Non etiam altera procedit ſententia. Nam ut maximè actio & paſſio dicant relationes: tamen iſtæ relationes ſolum ſunt tranſcendentes: Non autem de genere relationis prædicamentalis, ut viſum eſt *priori capite*. Relationes autem tranſcendentes, ut ex ipſa voce apparet, non ſumuntur ſub relationibus prædicamentalibus. Sic enim omnia accidentia eſſent relationes. Nam accidens ut ſic, involvit tranſcendentem relationem ad ſubſtantiam.

ARTICULUS IV.

An ad eſſentiam paſſionis requiratur inhæſio actualis in ſubjecto, vel etiam ſucceſſio?

26 Ad hanc rem dico *1. Paſſio non poſtulat inhæſionem actualem, quia accidens ſit.* Patet:

Patet: Nam ut suprà visum est, accidens, ut sic, non postulat inhærentiam, nec actualem nec aptitudinalem. Exinde ergo, quia quid accidens sit, non potest sumi, quòd habeat actualem inhærentiam.

II. Nec actio postulat actualem inhæsionem ad subjectum, quia sit modus. Nam admisso, quod passio habeat rationem modi: tamen non est modus, non autem est modus subjecti. Veluti sic calefieri erit modus caloris, non autem est modus aquæ. Sicut figura non est modus substantię, sed quantitatis. Modus autem postulat actualem conjunctionem cum re modificata solùm, non autem cũ alio. Non potest igitur figura esse nisi in actuali quantitate. At si daretur quantitas extra substantiam, tum nihilominus ea posset esse figurata: Et proinde hactenus non diceret figura essentialem habitudinem ad substantiam, quæ est pro radicali subjecto. 27

III. Passio nec ex conditione naturæ propriæ postulat actualem inhæsionem in subjecto. Ita patet, actualis inhæsio passionis non est nisi per illationem termini, ad quem destinatur actio in subjectum. At non omnis actionis terminus est capax subjecti. Ita patet: Nam terminus productionis substantialis est species, veluti homo vel canis. At species istiusmodi (quicquid sit de formis substantialibus) non sunt in subjecto. Generari igitur non significat passionem, quæ subjecto inferatur, sed simpliciter, quâ aliquid fiat quod non erat. 28

IV. Passio quæ sumitur secundùm motus accidentales, dicit actualem inhæsionem in subjecto. Ita patet, quia hi motus non sunt nisi per unionem formæ ad subjectum Veluti ut *Petro* inferatur qualitas, vel calor, vel præsentia (juxta diversas species motuum,) quæ antea in eo non fuerunt. Et hactenus fuit de priori parte hujus quæstionis: sequitur etiam ut de successione dicatur. 29

V. Ad essentiam passionis non requiritur, ut sit successiva. Hoc patet ex iis, quæ de actione dicta sunt, *superiori capite.* Datur, inquam, actio transiens momentanea. Ergo etiam datur passio momentanea. Consequentia patet, quia actio transiens non dicitur nisi per receptionem in extraneum subjectum. Non potest igitur actio transiens dari, cui non respondeat passio. Unde si in illo genere dantur actiones instantaneæ, oportet ut iisdem etiam correspondeant passiones instantaneæ. Id autem patet: Nam non solùm intellectio & volitio (qui actus immanentes sunt, & proinde à præsenti probatione alieniores) sed etiam illuminatio est actio instantanea per *Aristot. lib 2. de anim. cap. 6.* Ergo illumininari fit in instanti. Ergo passio aliqua est in instanti. Et proinde, loquendo de passione ut sic, præscindit ea ab esse instantaneo & successivo, sicut & actio, de qua re fuit priori capite pleniùs. 30 *De successione passionum.*

TITULUS IV.
De distributionibus Passionis.

Distributiones passionis primum sumi possunt ex iis, quæ de actionum distributione dicta sunt *priori capite*, mutatâ proportione & habitudine: Et ex iis quæ modò dicta sunt *præced. tit. 3.* Similiter relinquitur nota distributio passionis, in instantaneam & successivam. 31

Alia distributio est, quâ passio distinguitur in perfectivam & corruptivam. Hæc igitur distributio inprimis non est intelligenda, juxta impositionem vocis. Sic enim passio potius damnum vel nocumentum significat, quàm perfectionem, per *Aristot. lib. 5. Metaph. cap. 21.* deviavit tamen hæc vox passionis ab hac impositione, ut nunc etiam passio sumatur pro illatione perfectionis. Unde consequenter passio dividitur 32 *Passio corruptiva vel perfectiva.*

dividitur in perfectivam & corruptivam, præeunte *Aristotele lib. 2. de anim. cap. 5. t. 57. At verò*, inquit, *neque ipsum pati simplex esse videtur. Sed aliud est à contrario, corruptio quædam. Aliud est salus potius, ejus quod est in potentia, ab eo quod est actu*. Ex quo textu apparet quid utraque, perfectiva scilicet & corruptiva passio sit,

33 Et ex hac distinctione expediri potest dubium, quod *Aristoteles* proponit *lib. 3. de anim. cap. 4. t. 12.* quomodo nempe intellectus intelligat, cùm intelligere sit quoddam pati ? Ipse tamen sit simplex & passionis expers, nihílque habeat cùm illare (per modum materiæ) commune ? Nempè : intellectus est expers passionis corruptivæ, quâ scilicet ipse debeat desinere, ad quam etiam communitas materiæ necessaria est. Ipsum autem intelligere est pati quoddam perfectivum, quatenus scilicet per intellectionem acquiritur & in mente recipitur aliqua notitia, quæ non præextiterat. Confer *Colleg. Conimb lib. 3 de anim c. 4. ad t. 15 : lit. n.*

TITULUS V.

De actionis & passionis attributis Aristotelicis.

34 *Arist. lib. Categ. c. 9.* duo actioni & passioni attribuit. Primum est: *suscipit & ipsum agere patique contrarietatem.* Secundum est: *Gradus quoque suscipiunt agere & pati, ut magis & minùs dicatur*, utrumque probat *Aristot.* exemplis *Calefacere*, namque, inquit, *& frigefacere, calefieri & frigefieri, Voluptate & dolore affici, contraria sunt.* Et posteà ad alterum attributum. *Fit*, inquit, *ut magis quippiam minúsve calefaciat, vel calefiat. Et doleat magis minúsve.*

35 Et *contrarietas* quidem convenit actioni & passioni : susceptio item τῶ magis & minùs, ratione terminorum. Sic igitur contraria sunt, & secundùm magis & minùs dicuntur, calefacere & calefieri, item frigefacere & frigefieri, quia tale quid convenit calori & frigori. Unde in quantum in terminis non est contrarietas vel intensio & remissio : in eisdem etiam non est susceptio ista vel contrarietas, nisi servata proportione, ut vel rigidè id, vel etiam populariter, & quomodolibet intelligatur.

36 Possunt tamen & actiones & passiones dici secundùm magis & minùs, attendendo principium actionum : quatenus scilicet id est vel sola naturalis potentia, vel adjuta ab habitu. Habitus enim addit bonitatem actioni, & ulteriorem sive intensiorem perfectionem.

CAPUT. XII.

DE QUANDO.

1. SExtus genus *accidentium continet durationes finitas, sub nomine* Quando.

2. *Quando est igitur accidens notans finitam durationem.*

3. *Finita duratio est, vel in ævo, vel in tempore esse.*

COMMENT.

COMMENTARIUS.

Tota doctrina de durationibus suprà proposita est, *lib.* 1. *cap.* 16. Ibi igitur sufficienter tractatum est, tum in genere, quid sit duratio rei? Tum etiam quæ sit infinita vel finita duratio? Similitérque quænam in particulari sint finitæ durationes? Indéque prolixè ibi de ævo & tempore actum est, sicut & hoc ibi ostensum est: non esse plures finitas durationes præter ævum & tempus. De tribus igitur ultra ea, hîc solùm tractandum supereſt. *Primò* de nomine Quando. *Deinde*, quænam nunc sub prædicamento Quando contineantur? De hoc enim peculiaris dubitatio est, ad hunc locum pertinens. Et sic deinceps: quomodo definiendum sit prædicamentum *Quando*. 1

TITULUS I.
De nomine Quando.

Communiter Doctores notare solent: quòd vox illa *Quando* possit trifariam sumi. 1. Interrogativè: ut, Quando venies? 2. Indefinitè: ut, Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium. Harum significationum neutra est ad propositum: Adverbia enim non possunt significare peculiaria entia. Aliter igitur *tertiò* sumitur per modum nominis cujusdam indeclinabilis, quale est vocabulum, *pondo*. Possétque adeò ad vitandam illam æquivocationem, non incommodè τὸ *Quando* dici *duratio*: si aliunde hæc vox non importaret hanc inconvenientiam, ut existimandum sit: ad hoc prædicamentum pertinere quamvis durationem. Proinde sicut esse *nunc* vel *cras* significant aliquam durationem, ita significant aliquod Quando. Hactenus enim durationem & quando æquipollentia facimus. Notificatur tamen hoc *nominale Quando*, per *interrogativum Quando*, sicut ad interrogationem qualis est? vel quantus est? &c. manifestatur qualitas & quantitas. 2 *Vox Quando trifariam sumitur.*

TITULUS II.
Quanam duratio pertineat ad prædicamentum Quando.

Ad hanc quæstionem variant sententiæ. Aliqui enim omnem durationem in hoc prædicamento ponunt: Et proinde etiam æternitatem. Ita sentit *Albertus Magnus in prædicamentis tract.* 4. *c.* 1. Alii autem in oppositum huc ponunt, valdè anguste, solam durationem temporis. Ita *Fonsec.* docet *lib.* 5. *Metaph. cap.* 15. *q.* 10. *sect.* 2. *concluſ.* 1. Alii denique mediâ viâ procedunt: removentes à prædicamento *quando* durationem infinitam, hoc est, æternitatem: cæteras autem omnes excludunt. Quanquam de tempore, tum porrò hæc etiam incidit dubitatio: *An sub prædicamento quando intelligatur tum tempus intrinsecum.* Complectar hanc rem paucis propositionibus. 3 *Variæ sententiæ.*

De duratione temporali.

Igitur 1. dico: *Durationem temporalem comprehendi in prædicamento Quando.* Ita fatentur omnes. Nec ulla hac de re est dubitatio. Dico autem *durationem*: Ad insinuandum, quod loquar de tempore intrinseco, quod vocant. Nam tempus extrinsecum non est duratio, sed solùm ejus mensura. Unde scil. duratio rerum, sive tempus intrinsecum, cognoscitur solùm. Et proinde summatim non dat talem denominationem, qualis requiritur ad denominationes prædicamentales. Id enim quod 4

quod tale est, debet esse quasi forma rei denominatæ. Unde superiùs concluſum est, quòd denominationes à potentiis cognoſcitivis & appetitivis non poſſint pertinere ad prædicamenta, quia ſint prorſus extrinſecæ. Atque hinc id conſequitur: quòd tempus extrinſecum, ſub ea ratione, quâ est extrinſecum, non poſſit pertinere ad prædicamentum Quando. Dixi: *ſub ea ratione quâ eſt extrinſecum.* Nam ſi duratio cœli (quæ est hoc ipſum extrinſecum tempus in ordine ad res naturales alias) ſumatur ut est ipſi cœlo conveniens: Sic omninò illa pertinet ad prædicamentum *Quando.*

De duratione ævi.

5 *II. Etiam duratio ævi rectè refertur ad prædicamentum Quando.* Ita aſſero contra *Fonſecam*, qui ſecus ſentit *prius dicto loco.* Patet autem: quia nulla firma cauſa dari poteſt, cùm alia accidentia communiter conveniant angelis & aliis rebus creatis, cur id non debeat esse in prædicamento iſto? Prius autem apparet. Nam in eodem prædicamento ſunt potentia, quæ est in angelo & homine. Item habitus, item intellectio, & volitio, & ſic in aliis. Cur igitur non ſit in eodem prædicamento duratio Angelorum & rerum Naturalium?

6 Contra hanc aſſertionem aliqua opponuntur à *Fonſeca citat. loco.* Hæc igitur nunc ſunt conſideranda.

Objectiones Fonſecæ.

Igitur 1. *objicitur*, quod *Ariſtot.* Ubi vocat prædicamentum loci: & Quando vocat prædicamentum temporis, *l. 1. Eth. c. 6.* Ad ſolùm igitur *tempus* voluit *Ariſtoteles* τὸ quando reſtringere. *Deinde Ariſt.* hoc prædicamentum dicit unum ex manifeſtis, *lib. Categ. c. 9.* At id non est, ſi includat durationem ævi, quæ ſatis obſcura est. *Tertiò*, quia hoc prędicamentum conſtituitur per ſolas differentias temporis, veluti ſunt, præſens, præteritum, & futurum. Id autem probatur per exempla, quæ ad prædicamentum *quando* poſuit *Ariſtoteles lib. Categ c. 4.* Quando, inquit, *ibi ſignificatur ut heri, ſuperiore anno.* *Quartò*: quia ſex ultima prędicamenta non conficiuntur, niſi ex iis, quę aliâ ratione ponuntur in alio prædicamento. Sed ævum & aliæ rationes non habent locum in alio prædicamento.

Hæc tamen argumenta firma non ſunt.

7 Ad *primum* reſpondeo: A nomine non duci firmum argumentum. Poteſt enim nomen esse ſynecdochicum, & proinde ex vi impoſitionis, latius est vel anguſtius, ipſâ re nominatâ. Et confirmatur, quod etiam Ubi, ab *Ariſtotele* vocetur prædicamentum *loci.* Et tamen continet aliqua quibus non convenit locus. Inprimis juxta *Fonſecæ* opinionem, qui etiam præſentiam Dei collocat in prædicamento *Ubi*, *l. 5. Metaph. c. 15. q. 9. ſ. 3. & 7.* Quid quod tempus aliquando adeò generaliter ſumitur, ut comprehendat omnem durationem? ut tradit *Dounam l. 1. Comment. Logic. c. 11. p. 207.* ut relatum est ſuprà *lib. 1. c. 17. n. 72*, Sic igitur & ævum poterit dici tempus: Et inprimis quia frequenter tempus ſolet adæquatè opponi æternitati, & temporale æterno.

Solvuntur.

8 Ad *ſecundum* reſpondeo. Prædicamentum *quando* dici esse ex manifeſtis. Dici autem idem etiam de prædicamento *Ubi* *De cæteris verò*, inquit, *lib. Categ. cap. 9. ut de Quando, de Ubi & de Habere, quia ſunt manifeſta, nil aliud dicitur.* Proinde ſicut prædicamentum *Ubi* manifeſtum dicitur, etſi contineat præſentiam ſpirituum (quæ in ſe ſatis obſcura.) Ita etiam prædicamentum quando perſpicuum est, etſi contineat durationem Spirituum, quæ & ipſa ſatis obſcura est. Nempe utrumque eorum

eorum dicitur manifestum, quia potissimum, quod in utroque attenditur, hoc est præsentia & duratio, rerum materialium, (quæ significantur nomine locis & temporis) sunt valdè nota, saltem quantum Logico sufficit, ad prædicamentorum constitutionem. Cùm aliâs etiam acquisita & accurata notitia loci & temporis sit intricatissima, ut ex physicis constat, & ex parte etiam ex Metaph. quatenus hîc tractatur de duratione & præsentia in communi, & porrò etiam ea extenditur ad res in particulari.

Ad *tertium* respondeo: Exempla non debere esse necessariò adæquata. Ad definitionem artis *Aristoteles lib. 6. Eth. c. 4.* solùm posuit exempla artium illiberalium: nec tamen hinc sequitur, quod ea definitio non possit extendi ad artes liberales, velut Logicam vel Medicinam. Et confirmatur: quod eodem loco, nempe *lib. Categ. c. 4.* pro exemplis *Ubi*, *Aristoteles* ponit solùm hæc: *esse in foro*, *& esse in Lyceo*, quibus significatur præsentia corporum. Et tamen admittit *Fonseca* in prædicamento, ubi contineri posse etiam præsentiam Spirituum, *loco priùs citato*: Et patet porrò: quòd exempla frequenter soleant afferri, ex iis quæ notiora sunt. Atque hoc consilio & in prædicamento *quando*, & in prædicamento *ubi* afferuntur ab *Aristotele* exempla à præsentia & duratione corporum. 9

Secundò respondeo: Illa exempla τῶ quando, *fuisse heri*, vel *superiori anno*, æquè posse accommodari æviternis ac temporalibus. Sumuntur n. præcisè solùm istæ denominationes per coëxistentiam alterius, et sic ab extrinseco. Dicitur enim v.g. flos *fuisse heri*, vel *superiori anno* quia coëxtitit motui cœli, qui fuit heri vel superiori anno. At idem est etiam in Angelis. Nam etiam coëxtiterunt motui hesterno cœli, & ei qui fuit superiori anno. Nulla igitur causa est: cur peculiariter hæ denominationes adstringantur ad tempus, hoc est durationem rebus corruptibilibus intrinsecam: Et non etiam ad eam quæ convenit rebus incorruptibilibus. 10

Ad *quartum* respondeo I. Gratis dici, quòd sex ultima prædicamenta sumantur ex aliis. II. Si tempus sumendum sit ex alio prædicamento, nulla causa est, cur duratio ævi non ponatur in prædicamento eodem, in quo est tempus. 11

De duratione æternitatis.

III. Dico: *Durationem æternitatis non posse esse in prædicamento* quando. Ita teneo contra *Albert. prius cit. loc.* Et patet: quia attributa divina non possunt dici accidentia, ut visum est suprà: tum etiam quia æternitas est quid infinitum, & realiter idē cum Deo ipso. At quod infinitum est, per se non est in prædicamento: Et multò minùs in prædicamento accidentis. Ita enim conveniret ei & perfectio summa, & summa imperfectio. Illud quia esse infinitum est maximæ perfectionis. Hoc, quia esse accidens est maximæ imperfectionis. 12

Sed *objicitur* hîc: quod potest responderi ad quæstionem, *quando est?* id est, in prædicamento *Quando*. At Æternitas potest responderi ad quæstionem, quando est? Ergo est in prædicamento *Quando*. Assumptio patet. Si enim interrogem: Quando facta sit Electio hominum? rectè respondetur, *ab æterno*: & sic in similibus. Et confirmatur, quòd Deus dicitur *heri*, *hodie*, *&c.* At hæc sunt nomina temporis. 13

Resp. Particulam *Quando* ambiguam esse unde non adæquatur ea ad prædicamentum *quando*, juxta omnem ambiguitatem suam. Et confirmatur, quia in communi solemus loqui de divinis, per nomina rerum nostrarū, veluti materialia applicando 14 *Solvitur.*

cando ad ſpitituali̇a, & temporalia ad æterna. Ita enim & intellectio divina vocatur actio ejus, & ei exiſtenti in univerſo mundo, attribuitur quædam extenſio & tamen illa intellectio non eſt in prædicamento actionis, nec Deus vi iſtius extenſionis habet quantitatem ullam. Et ſic in aliis.

Atque hoc etiam porrò dicendum: de applicatione temporalium nominum, τῶ *heri*, hodie, & ſimilium. Quanquam de his etiam non incommodè dici poteſt: quòd ea intelligantur accommodari Deo, per extinſecam denominationem, quatenus ſcilicet nos cognoſcimus durationem Dei per coëxiſtentiam ad motum cœli. Quatenus enim Deus coëxtitit heſterno cœli motui dicitur fuiſſe heri. Et quatenus coëxiſtit hodierno motui, dicitur eſſe hodie: ſecundùm illas extrinſecas denominationes verò non ponitur aliquid in prædicamento.

Generalis determinatio quæſtionis.

15 *IV.* Dico: *Ea omnia & ſola eſſe in prædicamento quando, quibus ſignificatur finita duratio. Sola* inquam ea, ad excludendam æternitatem, quæ eſt duratio infinita. Quod enim hæc non pertineat ad prædicamentum hoc, viſum eſt *propoſitione tertia. Omnia* etiam ea dico: quia etiam ad hoc prædicamentum pertinet duratio ævi & duratio temporis, ut viſum eſt *propoſitione prima & ſecunda*. At non datur duratio aliqua, quæ finita ſit, præter has. Proinde veritas hujus propoſitionis ex prioribus relinquitur, & quadantenus illuſtrabitur ex iis quæ ſtatim addo.

TITULUS III.

Quomodo definiendum ſit prædicamentum quando?

16 *Aliorum definitiones.*

Porretanus in lib. de ſex princip. Quando, inquit, *ſignificat rationem ex inſidentia temporis relictam, non tempus ipſum.* Hoc vult *Porretanus* dicere: quòd quando ſit affectio quædam rebus addita, unde dicuntur *eſſe*, *fuiſſe* & *fore*. Atque inde *Thom.* ſic definit, *in opuſc.* 48. *Quando eſt id quod ex adjacentia temporis relinquitur.*

Sed definitiones iſtæ obſcuriores ſunt, inprimis propter involutam ambiguitatem in voce temporis, quod frequenter ſignificat tempus extrinſecum, aut etiam ſolùm durationem rerum corruptibilium naturâ. Ne igitur putetur ad prædicamentum *quando*, vel includere illud extrinſecum tempus, vel etiam ſolùm ſignificare durationem rerum corruptibilium, quàm Metaphyſ. tempus vocant: Idcircò melior eſt definitio in Theorematibus poſita.

17 *Definitio propria.*

Nempè: *Quando eſt accidens notans finitam durationem.* Hîc quando dicitur *accidens*. Quod eſt q. genus τῶ quando. Intelligitúrque per hoc, quòd duratio dicat habitudinem non eſſentialem ad ſubſtantiam. Per *finitam* autem *durationem* in ſpecie intelligitur ævum & tempus. Quæ dicuntur finitæ durationes, quæ deficiunt ab æternitate, quæ eſt infinita duratio. Sunt autem finitæ, quoad inceptionem, vel deſitionem aptitudinalem. Æviternis enim (ſi maximè ponantur eſſe ab æterno, tamen) non repugnat habere initium in tempore, nec repugnat eis habere finem: Attendendo quòd Deus generalem concurſum ſuum ſuſpendere poſſit. Idemq; eſt in iis, quæ ſunt temporalia. Nempe & iſta poſſunt incipere & deſinere. At hi ſunt fines durandi. Indéque durationem aliquam finitam denominant.

CAPUT

CAPUT. XIII.

DE UBI.

1, Septimum acccidentis genus est Ubi.

2. *Ubi est accidens, notans finitam rei præsentiam.*

3. *Estque vel circumscriptivum vel definitivum.*

4. *Ubi circumscriptivum est accidens, secundùm quod aliquid dicitur esse totum in toto spatio, & pars ejus in parte spatii.*

5. *Ubi definitivum est accidens, secundùm quod aliquid est totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spatii.*

COMMENTARIUS.

Tota doctrina de rerum præsentia, tradita est suprà, *l.1. cap.17.* Ibi igitur sufficienter tractatum est, tum quid sit alicubi esse, tum quo genere adessendi unumquodque sit alicubi. Expositi etiam sunt speciales modi adessendi, adeoque præter omnipræsentiam etiam ibi tractatum est, de Ubi circumscriptivo & definitivo, peculiari consilio, ut ibi dixi, *num.*35. Etsi aliâs eorum doctrina propriè huc pertineat. Proinde ad complendam doctrinam prædicamenti Ubi, ad ea, quæ ibi dicta sunt, solùm ea tria quæ jam ad prædicamentum quando tractabantur, recurrunt. Nempè *primò* explicandum est nomen τῦ ubi. *Secundò*, inquirendum est in particulari: quænam pertineant ad prædicamentum *Ubi*? Et *denique*: ex his extruenda est definitio Ubi prædicamentalis. 1

TITULUS I.

De voce Ubi.

Vocula *Ubi* est ambigua, ad eum modum quo de voce *quando* dictum est. Potest enim sumi interrogativè, ut *Matth. 2. Ubi* est, qui natus est Rex Judæorum. *Deinde* sumitur absolutè, & non per modum interrogationis. Ut *ubi* cadaver ibi & æquilæ. Et utrobique quidem habet significationem adverbialem. *Nunc* autem sumitur per modum nominis ut indicat constructio, cum præpositione, esse *in Ubi*. Item moveri *ab Ubi* uno, *ad Ubi* aliud. Et hæc nominalis significatio ad hunc locum pertinet, quæ tamen significatur per illud ubi interrogativum; ut in simili de voce *quando* prius dictum est. 2 *Primò.*

TITULUS II.

Quænam præsentia in particulari pertineat ad prædicamentum Ubi.

Ad hanc quæstionem variæ sunt sententiæ. Aliqui enim omnem modum essendi in hoc prædicamento complectuntur. Ex quo generaliter etiam, divinam præsentiam sub hoc prædicamento contineri docetur à *Fonseca l.5. Met c.15. q.9. s.3.* & 7. Aliqui verò in oppositum nimis coarctant hoc prædicamentum, qui solùm in 3 *Variæ sententiæ.*

ponunt præſentiam corporum, indeque negant, Angelos aliósque ſpiritus habere Ubi prædicamentale. Ita facit *Cajet 1.p in Thom.q.52.53. Ferrar.l.3.cont.gentes, c.68. Armand.de Bello Viſu, tract. 2. termin.c. 198. Capreol.2 diſt.2.q.1.* Denique alii medio modo progrediuntur, &, Deo excepto, ſingulis entibus tribuunt ubi prædicamentale. Ita ſentit *Scal.Exerc.5.ſ.6.& 359.ſ.5 & 5.ſ.2.p.26. Suarez in Meta. diſp.51.ſ.3.* aliíque.

4 Hanc igitur ad rem dico *I. Præſentia circumſcriptiva, ſive ea quæ eſt corporum pertinet ad prædicamentum Ubi.* Ita inprimis certum eſt, nec à quoquam negatur. Et ſi hæc non eſſet in hoc prædicamento, à fortiori id eſſet de præſentia rerum ſpiritualium, & proinde ſic in univerſum tolleretur hoc prædicamentum.

5 *II. Etiam ubi Angelorum eſt verum Ubi prædicamentale.* Ita patet inprimis, quod angelo convenit motus, ut ſuprà viſum eſt, *c.4.* At motus localis non eſt niſi attendendo ubi prædicamentale. Unde *Ariſtoteles* augmentationem, alterationem, & motum localem diſtinguit, juxta diverſitatem prædicamentorum, quòd alius illorum motuum eſt in quantitate, alius in qualitate, alius in Ubi. Deinde cum quando ſpirituum & corporum ſint in eodem prædicamento, & ſic in attributis alis; iſta entia conveniunt in eodem prædicamento; cur non erit in eodem prædicamento præſentia corporum & ſpirituum?

6 *Objicitur:* quod ubi prædicamentale requirat quantitatem, extenſionem, ſitum & diſtantiam. Hæc autem non poſſunt convenire Angelis.

Sed *reſp:* Omnia illa ſine ſufficiente probatione dici. Nam quantitas, extenſio, & ſitus, ſolùm requiruntur ad ubi circumſcriptivum. Et confirmatur. Si enim motus localis poteſt convenire rei citra extenſionem, vel quantitatem & ſitum, oportet, ut etiam ubi (quippe cùm ſine eo non poſſit eſſe motus localis) prædicamentale poſſet eſſe ſine tali extenſione, quantitate, & ſitu. Diſtantia autem prorſus per accidens ad rationem ☞ ubi. Si enim unum corpus eſſet ſolùm, nihilominus illud haberet ſuum ubi. Et tamen juxta hanc hypotheſin non haberet diſtantiam. Diſtantia enim ſemper eſt inter duo. At loquimur nunc de aliquo corpore ſolitario. Tum etiam nulla ratio eſt: cur Angelis non poſſit convenire diſtantia. Diſtantia enim ſimpliciter ſignificat diſcontinuationem. At utique Angelus, qui v.g. Gallæ eſt, & qui eſt Francofurti diſcontinuati ſunt.

7 *III.* Dico: *Deo non convenit Ubi prædicamentale, nec præſentia ejus ſignificatur per ubi prædicamentale.* Ita patet: quia præſentia divina eſt quid infinitum. Infinitum autem non poteſt eſſe in prædicamento per ſe, multóque minùs in prædicamento accidentis. Ita relinquitur ex iis, quæ *præcidenti cap.* dicta ſunt *lib.2. ad propoſitionem tertiam.*

8 Sed *objicit Fonſeca*, ubi ſuprà, Quod Deus dicatur ubique ſive in omnibus locis. Si ſic: certò præſens eſt alicui ſpatio. At præſentiæ modus eſt ubi. Alii, ut *Fonſec. d.l* meminit, ſic argumentantur. Quæcunque ſunt, inveniri & quæri poſſunt. At quæ quæri & inveniri poſſunt, ſunt *alicubi*. Ergo & Deus eſt alicubi. At quid eſt aliud eſſe alicubi, & eſſe in Ubi?

Objectiones Fonſecæ.

Reſp. ad *primum.* Deus eſt quidem præſens omnibus ſpatiis vel locis. Non tamen propterea eſt ejus præſentia in *Ubi*, ſicut, cùm Deus perduret per omne tempus, non eſt tamen ejus duratio in prædicamento *quando*, ut *Fonſeca* non diffitetur, ut *priori capite* viſum eſt.

Ad *ſecundum* reſpondeo, Phraſin, *eſſe alicubi*, ambiguam eſſe. Igitur *eſſe alicubi* ali-

cubi

aliquando idem est, quod non est nuspiam. Et hoc modo Deus dicitur esse alicubi. Quatenus verò esse alicubi designat *Vbi* prædicamentum, sic Deus non dicitur alicubi, sed in seipso, ut *August.* docet *lib.* 8. 3 *qq* 20. *Chrysost. Hom.* 5 *in Epist. ad Coloss. Lombard. lib.* 1. *dist.* 38. *lit. C.* Et vide suprà *lib.* 1. *c* 17. *num.* 6. 11. Quæritur autem & investigatur Deus: non tam investigando locum, vel ubi, in quo sit, quàm cognoscendo essentiam, proprietates & actus ejus, quibus nihil commercii est, cum ubi. Unde istud argumentum hactenus est inefficax, eodem *Fonsec.* judice, *lib.* 5. *Metaph. cap* 15. *q.* 9. *s.* 7.

IV. Dico: *Ea omnia & sola esse in prædicamento Vbi, quibus significatur finita præsentia.* Hæc propositio sumitur ex prioribus, & confirmatur ad eum modum, quo id factum est de *quando* in prioris capitis *tit.* 2. *ad propos.* 4. 9

TITULUS II.

Quomodo definiendum sit prædicamentum Vbi.

Gilbert. Porret. lib. sex princ. & Armand. de Bello Vis tract. 2. *c.* 197. Ubi sic definit. *Vbi est circumscriptio corporis à loci circumscriptione procedens.* Sed hæc definitio mala est, quia per eam ubi restringitur ad *locum*, & *corpora*, & *circumscriptivam præsentiam.* 10 *Aliorum sententiæ.*

Tolet. lib. Categ. c 10. *fol.* 89. *colum.* 1. ait: Ubi esse aliquid extrinsecum, videlicet locum, hoc est, superficiem corporis ambientis. Itidem malè. Locus enim pro ambiente superficie sumptus, est veluti indumentum vel tunica locati. Unde rectè placuit Metaphysicis, eum propter identitatem habitudinis, ponere in prædicamento habitus. Et confirmatur: quòd, remoto omni extraneo, adhuc res dicitur esse alicubi, sed hac de re fusè plenius, *l.* 1. *c.* 17. *n.* 7. *seqq.*

Optima est igitur hæc definitio, quod *ubi sit accidens notans finitam præsentiam.* Hic τὸ ubi quasi genus est quod illud *accidens* dicitur, quâ voce, sicut & in cæteris, significatur hoc loco, quod ubi sit extra essentiale prædicatum substantiæ. Hæc enim suprà erat generalis natura accidentis. Per *finitam* autem *præsentiam* intelligitur ea, quæ designatur per ubi definitivum & circumscriptivum: vocatúrque utraque præsentia finita, ad differentiam ab omnipræsentia, quæ nullos fines habet, & proinde est infinita præsentia. Hæc autem ad prædicamentum Ubi non pertinet, ut prius visum est, *in præcedenti titulo.* 11 *Definitio propriè.*

CAPUT. XIV.

DE SITU.

1. OCtavum genus accidentis est *situs.*

4. *Situs est accidens secundùm quod corpus habet ordinem suarum partium in suo ubi.*

3. *Estque rectus vel inflexus.*

4. *Rectus, ut stare, facere, inflexus, ut sedere.*

COMMENTARIUS.

In hoc capite de paucis agendum est. Est enim materia sterilis. *Principiò* igitur 1

tractandum est de nomine Situs & æquipollentibus. *Deinde*, de definitione & quidditate situs. *Tertiò*, de ejus divisione, & *denique*, An rectè Metaphysicus agat de Situ?

TITULUS I.
De voce Situs & æquipollentibus.

2 *Ambiguitas in voce Situs.*

Igitur vox Situs ambigua est, & sumitur tribus modis, apud *Suarez disp. 52. s. 1. n. 1.* Primò dicit: generatim significare locum illum extrinsecum, in quo res sita est, quæ non est forma vel accidens rei, sed quasi sustentaculum ejus, ut si dicas portionem terræ, in qua arbor plantata est, esse situm ejus. Hæc significatio huc non pertinet. *Deinde*: Situs potest significare quandam relationem ordinis, ut esse sursum, deorsum: aut in priori vel posteriori loco, seu in digniori, vel minus digno; quæ relationes sunt: Et proinde huc etiam non pertinet hæc significatio. *Tertiò*, significat Situs positionem partium in ordine ad locum: Et sic censetur constituere peculiare prædicamentum.

3

Pro voce *situs* alii usurpant vocem *positionis*, quam modis variis sumi, tradunt ferè communiter Dd. ad hunc locum, & nominatim *Armand. de Bello Visu tract. 2. term. c.* 200. Igitur *primò* positio solet sumi pro immediato principio demonstrationis: quomodo *Aristoteles 1. post.* dividit principium demonstrationis in supopositionem & positionem. *Deinde*, (sicut Græca vox θέσις,) significat vox positionis, assertionem, vel sententiam, aut conclusionem alicujus disputantis. Ita Thesis *Heracliti* fuit: *contradictoria posse esse simul vera.* Et *Copernici* positio erat, *Terram moveri. Tertiò*, aliquando positio significat fundamentum disputantis: *Quartò*, notat ordinationem partium in suo toto. Et *quintò*, notat ordinationem partium in loco. Et hanc significationem in præsenti habet vox positionis.

TITULUS II.
De quidditate & definitione Situs.

4 *Non significat extrinsecam denominationem.*

De quidditate Situs variant sententiæ Doctorum.

Igitur 1. aliqui aiunt situm significare denominationem extrinsecam, sicut est id de Habitu. Ita docet *Fonseca lib. 5. Met. c. 15 q. 7.*

Sed hæc sententia mala est. Nam remoto omni extraneo considerari potest & reperiri peculiaris quædam positio partium in re, veluti si ponatur in vacuo. Si enim ad rationem sessionis v. g. quæ ex hoc prædicamento sumitur, non sumitur ista denominatio à sella, in qua quis sedet, sed simpliciter sistendo inter rem sedentem, consistit in inflexo, vel curvato positu partium.

5 *Nec relationem.*

Jam igitur *II.* Aliorum sententia est: quòd situs sit relatio. Ita *Scotus* docet, & fundatur opinio hæc in *Aristot.* qui recubationem & sessionem relationes vocat *l. Categ. c. 7.* Et repetit *cap. 9.* Sed neque hæc sententia vera est, neque *Aristotelica*. *Non hoc*: quia ad mentem *Aristot.* decem sunt Categoriæ, ut patet *lib. Categ. c. 4.* Sic autem situs esset exemplum speciale relationis, & proinde non faceret peculiare prædicamentum. Et hinc sumitur etiam probatio prioris partis. Nam omninò oportet, ut maneant decem prædicamenta, per ea, quę in initio hujus libri disputata sunt. At sic non fierent nisi novem prædicamenta.

6 *Nec absolutum*

III. Et ex iisdem fundamentis concidit etiam sententia eorum, qui aiunt: situm significare absolutum cum respectivo, veluti ut absolutum in sessione sit locus: Respectivum

ſpectivum autem ſit habitudo ad locum, in quo quiſq; ſitum ſit. Sic enim ſitus eſſet ens per accidens. Et proinde ne ſic quidem poſſet eſſe prædicamentum. In prædicamentis enim per ſe non ſunt entia per accidens, confer *Favellum l. 5. Met. q. 23.* *& reſpectivum ſimul.*

IV. Ad eundem modum cadit ſententia *Vallæ*, qui *l. 1. Dial. c. 13. & 17.* docet: Situm non eſſe peculiare prædicamentum, ſed eſſe vel actionem, quia ibi ſemper agimus, aut qualitatem, quia per ſitum ad certum modum formata ſunt membra. Et paret ſpecialiter falſitas hujus ſententiæ, quia ne fingi quidem poteſt, quomodo jacere v.g. vel *pendere* ſignificent influxum aliquem. At influxus ad actionem requiritur. Deinde deficit ſitus à qualitate, quod ſitus ſignificat ordinem partium in reſpectu ad ubi. At id non eſt in qualitate. Et pugnantia dicit *Valla*, quod ſitum refert ad actionem & qualitatem. Sed hac de re etiam ſuprà fuit. 7 *Sententia Vallæ rejicitur.*

Argumenta autem, quæ inſinuantur in iis, quæ modo allegata ſunt, non ſunt ſatis efficacia. Nam neque verum eſt ſitum ſemper connotare actionem, neque ſi connotaret eam, proinde actio eſſet. Non etiam omnis forma pertinet ad qualitatem, Omnia enim accidentia dicuntur formæ, inprimis, quæ intra ſubjectum recipiuntur, ut ſuprà viſum eſt, *hoc lib. c. 6.* 8

V. Igitur juxta propriam ſententiam explicando *quid ſit ſitus?* Exiſtimo: ſitum non ſignificare peculiarem entitatem, ſed ſignificare modum quendam in ea re, quæ denominatur. Neq; enim inprimis apparet indicium, unde ſumatur talis diſtinctio. 9 *Propria ſententia.*

Atque hoc ipſum ~~etiam exprimit~~ hæc definitio. *Situs eſt accidens, ſecundũ quod corpus habet ordinem ſuarum partiũ in ubi.* Veluti, poteſt aliquis habere talem ordinem partium, in aliquo ubi, ut ſuperior pars corporis porrigatur in lineam rectam, crura autem obliquentur: Et deinceps pedes rurſus in directum porrigantur. Hic ordo vocatur *ſeſſio*; Talis ergo ſeſſio eſt ſitus ſedentis, ſic & in exemplis aliis. Reſtringitur autem in hac definitione ſitus *ad corpus*. Ad ſituationem requiritur extenſio, & multitudo partium materialium: At extenſio & materiales partes non repetiuntur, niſi in rebus materialibus.

TITULUS III.
De diviſione Sitûs.

Titelmann l. 2 conſid. Dial. & *Tolet, adlib. Categ cap.* 10. dividunt ſitum in naturalem, & non naturalem ſive accidentalem. Naturalem vocant eum, quem poſtulat natura cujuſque rei. Ita naturalis ſitus hominis eſt, quemque in quavis alia poſitione retinet, quod caput habet erectum, & in ſublimi, dehinc collum, poſtea humeros, & ad latus annexa brachia, dehinc thoracem, abdomen, crura, genua, tibias, pedem. In bruto hæc naturalis eſt poſitio, veluti in æquo, quod declive & ad terram proſpiciens habet caput, quod per qualitercunque porrectum collum jungitur tergo, in tranſverſum poſito, cui æqualiter ſubjaceat venter, cui etiam pedes quatuor æqualiter, terram verſus, conjunguntur, & ſic in aliis. Accidentalem autem & non naturalem, vel conditionalem vocant eum ſitum, quem voluntas humana præfigit, vel ſaltem præfigere poteſt, veluti ſunt ſtare, ſedere, jacere, obliquari, erigi, & ſimiles. 10

Et bona quidem eſt illa diviſio: ſed non videtur inſinuari ubi ſpecifica diverſitas, per ſitum naturalem, & non naturalem. Neq; enim differunt ſpecie ſtationes, v.g. ſi arbor habeat erectum poſitum, qui ei naturalis eſt, & ſi homo ſtet, quod ſtare homini eſt accidentalis ſitus. Specifica autem diverſitas ſituum ſumitur ex rectitudine & obliquitate, unde in tabulis prædicamentalibus potius poni ſolet diviſio ſitus in 11

rectum & obliquum, quàm ea, quæ est in naturalem & non naturalem, prout & in theorematibus factum est. Confer *Albert. l de sex princ. tract. de posit. c. 1.*

TITULUS IV.

An recte Metaphysicus agat de Situ?

12 Quid Situs sit, hactenus ostensum est; Et similiter suprà *l. 1. c. 1.* patuit: quæ. nam in Metaphys. tractanda sint. Nempe ea solùm, quæ sunt abstracta à materia secundùm rem & rationem, tractanda sunt in Metaph. ubi tamen & id patuit, quòd Metaphysicus aliquando possit egredi ex abstractione sua, & sic facere opus alienum, ut faciat proprium.

Quibus positis dico: Situm non comprehendi sub abstractione Metaphysica. Est enim solùm accidens rei corporeæ, ut visum est *tit. 2. hujus capitis.* Ea autem quæ solùm sunt rerum corporearum, à materia secundùm rem & rationem non abstrahunt. Nihilominus quia officium Metaphysici est, declarare summa entium genera, è quibus est situs, idcirco ad complementum illorum summorum generum, de situ porrò tractat, præsertim, quia cùm pauca de situ tractanda sint, nihil ferè (si solùm in Metaphys. fieret præcognitio) de situ porrò tractandum relinquitur. Vide dicto *l. 1. cap. 1 n. 58.*

CAPUT XV.

DE HABITU.

1. *NOnum genus accidentis est Habitus.*

2. *Habitus est accidens corporis, notans adjacentiam corporis alterius.*

3. *Tales habitus sunt:* Esse indutum habitu regio: esse tunicatum, vel palliatum: esse galeatum, vel cataphractum: esse circumdatum locante corpore: esse deauratum, vel dealbatum, &c.

COMMENTARIUS.

1 Cùm Habitus sit accidens corporis, non minùs ac Situs, inde & de ipso an & quatenus in Metaphysica tractari possit, intelligi potest, ex dictis, *præced. c. t. 4.* Quot item modis sumatur vox habitus, jamdum suprà dictum est in prædicamento qualitatis. Proinde tria solùm hîc supersunt tractanda. *Primò:* cui subjecto conveniat habitus? *Deinde.* An habitus sit adjacentia corporis, an verò ipsum corpus adjacens? *Tertiò*, ex his constituenda & explicanda est definitio habitûs.

TITULUS I.

Cui subjecto conveniat Habitus.

2 *Arriaga de Bello Visu lib. 2. Term. c. 204.* Habitum coarctat ad sola corpora viventia, eorúmq; exteriores partes. *Habitus*, inquit, *non est accidentium, sed substantiarum,*

ſtantiarum nec ſubſtantiarum omnium, ſed corporalium: nec corporalium omnium ſed earum quæ habent partium diverſitatem, quales ſunt corpora viventia: Idque non ſecundùm omnes partes, ſed ſolùm ſecundùm exteriores & organiſatas. Ita & *Thom. in opuſc.* 48. Non eſt tamen prædicamentum habitûs adeò coarctandum.

Igitur duo dico: 1 *Habitus eſt rerum corporearum ſolùm.* Ita patet: Nam habitus requirit adjacentiam. Adjacentia autem dicit corporalem contactum, qui non eſt niſi in corpore. 3

Objicis: Etiam angelis convenire habitum, idque bifariam, tum, quod apparent veſtibus induti: tum quod ipſum corpus in quo apparent eſt quaſi veſtis eorum. Hactenus igitur habituari dicuntur. *Reſpondeo* 1. Cùm angeli apparent induti veſtibus, veſtis non tam eſt habitus angeli, quàm corporis, quod angelus aſſumpſit. Nam ad corpus illud veſtis habet corporalem contactum. 2. Neque corpus aſſumptum poteſt dici habitus angeli. Nam aliâs poſſet dici corpus organicum etiam eſſe veſtimentum, & proinde habitus animæ. Quod ſi utrobique placeat ita loqui, dicetur id ſolùm eſſe catachreſticè. Ex iſtis autem catachreſticis locutionibus non debet extrui prædicamentalis denominatio. 4

II. Dico. *Habitus non eſt viventium ſolùm, ſed quorumvis corporum.* Ita aſſero contra *Armand. de Bello Viſu*, & *Thom. citatis locis.* Patet autem. Nam (quicquid ſit de vocis impoſitione) in rebus non viventibus dantur habitudines eædem ex adjacentia aliorum, quæ etiam reperiuntur in viventibus. At exinde denominantur habituata viventia. Ergo idem etiam erit in rebus non viventibus. Ita patet. Nam non minus ipſa ſtatua vel imago Mariæ poteſt indui tunicâ, vel veſtimentis aliis, ac Maria ipſa. Nulla igitur cauſa eſt, cur ex iſtiuſmodi adjacentiâ Mariæ imago non dicatur habituata. Accedit, quod circumdatum eſſe ab ambiente ſuperficie ponitur in prædicamento habitus, ut rectè docet *Suarez Diſp. 51. ſ. 2. n. 10.* & *Colleg. Conimb. lib. Categ. c. 9. q. 3. art. 2.* Hæc autem denominatio locati, qua quid tale denominatur ex ambiente ſuperficie, cadit in quodvis corpus. Sic etiam ex adjacentia albi, veluti calcis vel cretæ, denominatur quid dealbatum: Item ex adjacentia auri vocatur quid inauratum. Et hæ denominationes ſunt ex prædicamento habitus. Et tamen cadunt illæ etiam in res non viventes. 5

Argumenta quæ huic aſſertioni contrarientur, non invenio. Ubi interim non diffiteor, quod priùs etiam inſinuavi, impoſitionem vocis eſſe inventam primò ad habitus rerum viventium, & in ſpecie, hominum. Exinde autem poſtea vox illa derivata eſt, propter identitatem habitudinis, ad res etiam alias. 6

TITULUS II.

An Habitus ſit ipſum corpus adjacens, an verò corporis adjacentia?

Hîc variant ſententiæ. Aliqui igitur aiunt habitum eſſe non, v.g. tunicam, ſed adjacentiam tunicæ. Ita *Colonienſ.* docent *in Hiſp. tract. 3. copul. Logicor. f. 351. fac 1. Gilb. Porret. in lib. de ſex princip.* quos ſecutus ſum *in introduct. Log. c. 15. n. 6.* Alii autem habitum dicunt eſſe ipſum corpus adjacens. Ita *Suarez Diſp. 53. ſect. 1. num. 3. Thom. in opuſc. 48. Ægid. Roman. l. 5. Metaph. c. 15. q. unic. Colleg. Conimb. lib. Categ. cap. 9. q. 3 art. 2.* & plurimi alii. 7

Et hanc etiam ſententiam nunc probabiliorem exiſtimo. Nam inprimis ipſum 8

adjacens

adjacens corpus dat denominationem accidentalem corpori alii. Ergo oportet, ut id significetur per aliquod prædicamentum. Modus autem afficiendi subiectum illud, solùm designatur per adjacentiam, Et confirmatur. Sicut enim in prædicamento qualitatis est calor, non verò inhærentia caloris, ut per inhærentiam solùm significetur modus, quo hoc accidens afficit subiectum: Ita etiam in prædicamento habitus erit tunica, v. g. non verò adjacentia tunicæ, ut per adjacentiam solùm significetur modus, quo hoc accidens afficit subiectum.

9 Principale argumentum contra hanc sententiam est illud, quod prædicamentum habitus non sit prædicamentum, si sit corpus adjacens, quia prædicamentum debeat esse genus summum. Genus summum autem non habet supra se genus. At corpus adjacens habet supra se genus. Nempe corpus simpliciter. Corpus adjacens igitur non potest esse prædicamentum.

Resp. Prædicamentum non habet quidem supra se genus. At nihilominus potest supra se habere aliquod latius prædicatum. Ut vel ex hoc patet, quod qualitas, v. g. & ens & accidens communi nomine dicitur. Esto igitur corpus adjacens, dicatur corpus, tamen corpus non est genus corporis adjacentis. Neque enim specie differunt corpus adiacens & non adiacens. Et aliâs patuit, diversitatem in prædicamentis non necessariò debere esse realem. Unde sequeretur à parte rei, nomen unius prædicamenti posse dici de re ex prædicamento alio.

TITULUS III.

In quo constituitur & explicatur definitio habitus.

10 *Gilbert. Porretanus lib. de sex princip.* Habitus, inquit, est corporum & eorum, quæ circa corpus sunt, adiacentia. *Sed* hæc definitio exinde bona non est, quia insinuat, quod habitus non sit corpus adiacens, sed corporis adiacentia. Id quod modò refutatum est.

Definitio nostra hæc est: *Habitus est accidens corporis, notans adiacentiam corporis alterius.* Hic primò habitus dicicitur *accidens*. Est enim prædicatum non essentiale substantiæ. At in eo consistit generatim ratio accidentis.

Dices: Habitum non esse in alio, & proinde non esse accidens. *Resp.* Non omne accidens debet esse in alio, rigidè loquendo, ut sæpe patuit. Satis nempe est ad rationem accidentis, si quid substantiã extra-essentialiter afficiat. At tale quid est habitus.

Deinde: Habitus dicitur accidens *corporis*. Hoc enim proprium habitus subiectum est, ut *titulo primo* visum est.

Tertiò dicitur: *notare adjacentiam corporis alterius*. Non, inquam, est adiacentia ipsa, sed eandem solùm notat. Nisi enim corpus adiaceat, sed separatum sit, non habet rationem habitus. In universum igitur ad hoc prædicamentum pertinent omnes illæ denominationes, quæ constituuntur & sumuntur ab extrinsecè adiacentibus corporibus. Unde ad prædicamentum habitus, ut priùs induxi, pertinent etiam hæ denominationes, si quid dicatur dealbatum vel inauratum, vel loco circumdatum, seu, quod idem est, locatum. Cur autem hæc extrinseca denominatio prædicamentum faciat, & idem non sit in aliis extrinsecis denominationibus, de eo prius fuit, *hoc lib. 2. cap. 6. tit. 5. art. 5. punct* 3. Atque ita hactenus etiam declarata sunt singula novem accidentium genera: & proinde specialis Metaphysica, quæ consistit in doctrina de substantiis & accidentibus, in universum sic absoluta est.

Præpotenti Deo sit laus & honor in seculorum secula, AMEN.

FINIS.

INDEX RERVM ALPHABETICVS.

PRIOR NUMERUS CAPUT, POSTERIOR NUMERUM MARGINALEM in Commentario indicat.

A

Accidens.

Quomodo dicatur non ens? 1. 13
Absolutè est ens ibid.
In ejus definitione quomodo subiectum ponatur πρῶτον δεύτερον 3. 93
Necessitas doctrinæ de accidente 6. 2
Accidens unde dicatur? 6. 3
Ejus æquipollentia 6. 4
Ambiguitas in voce accidentis explicatur 6. 6
Accidens & per accidens non sunt idem 6. 9
Accidens prædicamentale & prædicabile quid differant? 6. 10
De definitione accidentis 6. 11
Accidens quomodo dicatur ens in alio? 6. 12
Accidens habet essentiam 6. 15
Quomodo id sit 6. 17
Quod accidens dicat unam essentiam 6. 18
Accidens de aliquibus dicitur univocè 6. 28
De aliis analogicè 6. 29
Non esse univocum 6. 30
Accidentis essentia non est inhærentia, 6. 32
Accidentis essentia quidnam sit? 6. 39
Accidentia an habeant materiam? 6. 42
In concreto habent materiam 6. 46
Accidens quomodo sit prius substantiâ, 6. 50
Prius cognitione eâ quomodo sit? 6. 53
Accidentium productio per resultantiam à subiecto explicatur 6. 59
Resultantia eorum duplex 6. 61
Eorum productio per transmutationem. 6. 66
An sint ab agente? 6. 68
Omni accidenti an conveniat actio? 6. 70
Accidens an possit producere substantiam? 6. 78
Quod accidentia non sint ab hoc excludenda. 6. 82
Accidens non posse producere substantiam sua virtute 6. 86
Accidens in virtute substantiæ agere, quid sit, male docetur à Peretio, 6. 95
Posse accidens in virtute substantiæ producere substantiam ibid.
Accidentia an & quomodo producant accidens 6. 96
An tum necessariò postulent influxum formæ? 6. 97
Accidens in accidentis productione, an debeat dici instrumentum substantiæ? 6. 100
Accidentia verè & non æquivocè esse formas 6. 103
Non tamen univocè cum forma substantiali 6. 107
Accidens quid informet? 6. 109
De distributione Accidentis in quantitatem, qualitatem, &c. 6. 112
Non est genus eorum ibid.
Accidentium esse novem genera probatur. 6. 117

Accidentia quo ordine sint docenda? 6. (130
Accidentia duobus in casibus substantiam denominant ratione communi. 8.12
Accidentium posse esse accidens. 8.66, (& 67
Accidens quomodo dicatur esse in alio? (10.51

Actio.

Non facit compositionem in agente. 3. (97. & 247
Ne quidem immanens ibid.
Quomodo ea dicatur immanens? ibid.
Ad agendum qualis requiratur contactus? 3.702
Actiones quomodo suppositorum? 3.119
Actioni non convenit cohærentia 6.37
Actionis non esse actionem 6.73
Ea etiam convenit partibus suppositorum 6.91
Quod actiones non vitales non exigant dependentiam à forma 6.98
Secus est in actionibus vitalibus 6.99
Ambiguitas in voce actionis 8.55
Quod sit suppositorum 8.65
Actiones habituum antecedentes & consequentes quæ? 8.104
Actus immanentes bifariam considerantur 8.105
Quatenus eis conveniat actio? ibid.
Actio an sit nobilior habitu? 8.106
Actio valentior non semper indicat intensionem in agente 8.193
In actione quomodo non detur intensio? (8.209
De actione est cap. 10. toto.
Meliúsne dicatur hoc prædicamentum actio, an agere? 10.2
Vox actionis multipliciter dicitur 10.4
Quatenus actio vendicatur soli agenti per transmutationem 10.6
Actio quatenus sit solùm à valentiori, (10.7
Actio quomodo opponatur speculationi. 10.9
Actionis definitio secundum Porretanum rejicitur 10.11
An actio sit aliquid respectivum. 10.19
Actionis vox bifariam sumitur ibid.
Actio implicat multiplicem respectum. (10.20
De respectu actionis ad principium agens 10.22
Explicatur respectus actionis ad terminum 10.25
Actionis terminus dupliciter dicitur. ibid.
An omnis actio habeat terminum 10.26
Actiones immanentes verè esse actiones. (10.27
Aliquæ earum habent terminos, aliquæ non 10.29
Actio non necessariò postulat respectum ad terminum 10.36
Actioni respectus ad terminum est accidentalis 10.37
Actioni, quæ terminum habet, terminus est essentialis 10.38
Non est realiter idem quod terminus, 10. (39
Solvuntur ad hanc rem obiectiones. 10.41
Explicantur respectus actionis ad substantiam 10.45
An actio transiens sit in agente 10.46
Actio transiens quid? ibid.
Eam non esse in agente 10.48
Actio immanens quomodo dicatur immanens? 10.54
Unde sumenda sit specificatio actionum. (10.56
Non potest generatio sumi ex habitudine ad terminum 10.57
Nec ex proprio activo 10.59
Sumitur ex utroque 10.60
De divisionibus actionum 10.61
De divisione actionis in immanentem & transeuntem 10.62
Actio immanens unde, & cur sic dicatur 10.64
Extraneum patiens actionis transeuntis explicatur 10.65
Causalitas materiæ & formæ non potest dici actio immanens. 10.65

Actionis

Actionis immanentis & transeuntis discrimen ex Aristotele *rejicitur* 10.67
De divisione actionis in instantaneam & successivam 10.68
Actionem instantaneam, verè esse actionem 10.69
Divisio actionis in materialem & spiritualem exponitur 10.70
Materialis actio quomodo dicatur realis. (10.71
De divisione actionis in mutuam & non mutuam 10.72
Actio & passio an sint idem 11.8
In actionibus quomodo sit contrarietas. (11.34
Quomodo suscipiant magis & minus. ib.

Ævum.

Ævi durationem pertinere ad prædicamentum Quando 12.5

Æquivocum.

Æquivoca non sunt per se in prædicamento 1.19
Æquivocum activè & passivè quid. (ibid.
Bifariàm dicitur 3.159. & 128
Æquivocum quid 3.144

Æquale & inæquale.

Quomodo soli quantitati conveniat, secundum eam dici æquale & inæquale. 7.92
Quomodo suscipiant magis & minus. (9.88

Æternitas.

De Dei æternitate est. c.3.n.347
Æternitatis duratio non est in prædicamento Quando 12.12

Analogum.

Quid sit 1.34
Quomodo dicatur ab uno ad unum. 1.34
Unde distinguatur ab univoco 1.35
Analogum proportionis & attributionis quid 1.38
Analogum attributionis duplex est. 1.40. (& 3.158
Analogi duæ conditiones 3.169
Analogum per se positum stat pro suo significato famosiori 6.17
Analogi triplex genus 6.19

Angelus.

Angeli an sint in prædicamento 2.12
Quomodo dicantur corpora 2.101
Quomodo dicantur simplices 3.74
Quatenus dicantur naturâ incorruptibiles 3.694
Angeli nomen unde dicatur 4.2
Alia angelorum nomina 4.3
Eos dari probatur 4.5
An Physica de iis agere possit 4.11
Propriè an dicantur naturales 4.14
Ἀγγελογραφία, non est peculiaris scientia 4.16
De angeli definitione 4.18
Sunt Entia 4.21
Esse substantias 4.22
An sint corporei 4.23
Non esse propriè corporeos 4.28
Patres quomodo eos corporeos dicant. (4.30
Eorum apparitio non indicat corporeitatem 4.33
An generent 4.34
De ustulatione dæmonum in inferno, Quatenus iis locus & localis motus conveniat. 4.33
An habeant extensionem & figuram. 4. (35. *seqq.*
An & quatenus delectetur rebus corporeis, veluti, odoribus, &c. 4.38
Esse eos intellectuales 4.40
Cur non dicantur rationales. 4.40. & (193
Angeli sunt multipliciter finiti 4.42
An sint compositi ex esse & essentia. (4.45
Ex natura & supposito 4.46
Angelos supposita ri posse per divinam subsistentiam 4.47
An sint compositi ex genere & differentia 4.48
An & quatenus Angeli sint actus puri? 4.49

An ſint compoſiti ex materia & forma? 4.50
Ne ſubtilem quidem materiam habent. (4.51
Duobus modis habent materiam 4.52
An ſint compoſiti ex partibus quantitativis? 4.54
Item ex ſubiecto & accidente 4.58
Angeli an ſint æterni 4.61
Lumine naturæ non conſtat, an ſint ab æterno facti an in tempore? 4.65
Angelos ſecundum ſcripturas factos in tempore? 4.66
An ſint incorruptibiles? 4.67
Poſſunt dici naturâ corruptibiles 4.72
Et naturâ incorruptibiles? 4.76
Non poſſunt aliunde corrumpi 4.77
Non poſſunt deſinere per collapſum naturæ 4.79
Qua duratione duret Angelus? 4.81
Non eſſe eos immenſos 4.83
Non eſſe in omni loco 4.84
Non eſſe in loco Phyſicè 4.85
Quomodo Angeli ſint alicubi? 4.86
Eſſe alicubi definitivè Angelos 4.88
Præſentia Angeli habet fines 4.90
Poteſt Angelus in ſpatio indiviſibili eſſe. (4.92
Plures angelos poſſe eſſe in uno ſpatio. (4.95
Angeli non ſunt infiniti numero 4.98
An Angeli poſſint differre ſolo numero? (4.102
An angeli poſſint differre ſpecie & non ſolo numero 4.105
Poſſe angelos eſſe diverſæ ſpeciei. 4.106
Ordines angelorum unde ſumantur. 4.110
Diſtinctio angelorum in bonos & malos exponitur. 4.111
Quomodo dicantur ſimplices? 4.119
Angelus cur dicatur mens & intellectus? 4.120
In angelis dari habitus, probatur. 4.127
Et morales & intellectivos 4.128
Angeli an loquantur? 4.210
Non efformant voces 4.212
Convenit iis loqui propriè 4.213
Quomodo? 4.216
Angeli an moveantur? 4.220
Non moventur phyſicè 4.227
Non per extrinſecam denominationem. (4.228
Non quidem in aſſumpto corpore moventur per accidens 4.229
Angeli motus an ſit inſtantaneus? 4.231
Ejus motus celerrimus 4.234
An tranſiens ab uno extremo ad aliud neceſſariò tranſeat per medium? 4.235
An angelus poſſit producere ſubſtantiam? (4.238
Non poteſt creare 4.240
Nec generare corpus 4.241
Nec animas 4.246
Nec angelos 4.247
An poſſit producere qualitates materiales? 4.248
Angeli an poſſint movere corpora? 4.254
Cur poſſint motū producere, & non etiam materiales qualitates 4.256
In angelo an detur peculiaris potentia motiva? 4.258
Quomodo per voluntatem? 4.259
An imprimat mobili impetum? 4.261
An aſſumat corpus? 4.265
Qualia ſint ea corpora? 4.267
Quomodo dicantur aërea? ibid.
Quomodo faciat augelus corpus? 4.269
Quomodo uniatur corpori? 4.270
Unio ea tria requirit 4.272
Quos actus poſſit in aſſumpto corpore exercere? 4.273
Non poteſt ibi exercere actus vitales. 4. (275
Nec generare 4.276
Angelus & anima rationalis an ſint ejuſdem ſpeciei? 5.82
An angelus ſit nobilior animâ rationali? 5.85
Angelis an conveniat habitus, qui ultimum prædicamentum ſignificat. 15.4

Angeli intellectio.

An intelligant per animam? 4.115

An intellectio ejus sit esse? 4.116
Potentiam cognoscitivam in ipso esse distinctam ab ejus essentia 4.118
Angelum intelligere per species. 4.121. (& 174
Aliquando non opus habet specie. 4.123
Angelica intellectio an fiat ex habitu intellectivo? 4.127
Angelus cognoscit seipsum 4.136
Et quemvis alium angelum 4.139
Inferiorem & superiorem 4.141
Et res materiales 4.143
Et separatas animas. 4.144. & 148
An naturaliter cognoscat Deum? 4.145
Cognoscunt singularia & universalia. (4.152
An cognoscant futura & quænam? 4.153
Aliqua futura præsciunt 4.159
Angelos non cognoscere cogitationis cordis 4.166
Intellectum angelicum non semper esse actu 4.175
An simul multa possit cognoscere. 4.178
An omnia mere intelligat 4.181
An intelligat componendo & dividendo. 4.183
Intelligantur discurrendo 4.188
Cur non dicantur rationales. 4.193. & 40
Quod ipsi discurrant 4.194

Angeli volitio.

Angelos habere voluntatem 4.197
Quodnam sit proprium illius 4.199
An differat ejus voluntas ab intellectu. (4.203
Volitio angeli non est ejus substantia. 4. (206
Ea est libera 4.207
Obiectum ejus 4.208
Angelus quomodo moveat per voluntatem 4.259

Anima.

Separata non est suppositum 2.85
Quomodo dicatur corpus? 2.101
Anima habet præsentiam indivisibilem. (3.496
Quomodo tota sit in qualibet corporis parte 3.408
Tota est etiam in pede 3.410
Substantia, an & quatenus sit corporea? (4.24
Substantia an possit esse in ubi indivisibili 4.93
Aliquando non utitur specie intelligibili 4.124
Anima cur moveatur? 4.221
Anima cur possit producere qualitates materiales, & non possit id angelus. (4.267
An de anima rationali debeat agere Metaphysicus 5.1
Potest ea quadrifariam considerari. 5.3
Ejus Physica consideratio quæ. 5.4
Consideratio ejus Metaphysica 5.6
De animæ immortalitate disputatur. 5.9
Sitné immortalis naturâ an gratiâ 5.11
Non est simpliciter immortalis 5.14
Non est immortalis à parte ante 5.15
Quomodo dicatur naturâ immortalis 5.16
Posse ejus immortalitatem naturali lumine probari 5.17
Variæ ejus probationes. 5.20
Operationes animæ indicant ejus immortalitatem. 5.22
Sunt illæ independentes à materia 5.22
Obiectiones contra immortalitatem animæ 5.26
Animarum μετεμψύχωσις improbatur. (5.31
Μετεμψύχωσις allegorica quæ 5.32
Animam humanam non posse transire in aliud corpus humanum. 5.36
Animæ an status separationis sit naturalis. 5.38
An sit ei violentus 5.44
An sit præter ejus naturam 5.46
Non esse supra naturam 5.50
Non esse contra naturam 5.51
Animæ separatæ statum non esse præter naturam 5.55
Utrumque statum est animæ naturalem 5.62
Anima separata an retineat propensionem

uem ad corpus 5.63
Esse in ea appetitum ad corpus 5.69
An conveniat ei appetitus elicitus. 5.79
Ejus potentiæ an sint accidentia 8.177
Anima & angelus an sint ejusdem speciei 5.82
An sit angelo nobilior 5.85
De potentiis animæ separatæ 5.92
An comitentur eam potentiæ vitales & animales 5.93
Animam unam esse in homine 5.96
Animam sentientem & vegetantem hominis separari 5.97
Animæ separatæ an moveantur per se, an per accidens 5.146
Potentias vitales & animales separari. (5.98
Habitus linguarum an maneat. 5.103
Scientia animæ quomodo dicatur destrui 5.105
Anima an assortet secum species intelligibiles 5.110
De animæ separatæ cognitione 5.141
Quod ea actualiter cognoscat 1.17
De objecto cognitionis illius 5.123
Animas non acquirere notitiam earum quæ hic geruntur 5.125
De modo quo cognoscit anima separata. (5.130
De volitione animæ separatæ 5.133
Eam esse liberam 5.137
An anima separata moveatur 5.140
An id sit per se, an per accidens 5.146
An cum anima egrediatur aliquid corporis 5.148
Animæ quomodo dicantur portari. 5.150
An possint movere aliqua corpora. 5.152
Animarum apparitio post mortem rejicitur 5.159

Annihilatio.

Quomodo Deus res annihilet 3.669

Appetitus.

An in appetitu sensitivo possit esse habitus 8.77
Est ad non habitum 3.509
Appetitus sine inclinatione naturalis duplex 5.54
Naturalis & elicitus appetitus quid 5.65
Appetitus innatus, non est res distincta ab essentia 5.67

Aqua.

Quodnam principium reducat eam calefactam ad frigus pristinum 6.60

Ars, Artificium.

Artificiosorum duo genera 1.20
An sint per se in prædicamento ibid.
Artificem quatenus commendet operis stabilitas 3.691
Artes aliquæ quomodo dicantur manuariæ 8.76
Artis exempla qualia apud Aristotelem 12.9

Attributum.

Unde dicatur 3.87. & 6.5

B

Bonum.

Bonum est quod omnia appetunt 3.307
Esse bonum per essentiam quid sit. 3.309

Brutum.

Quomodo non dicatur numerare 7.63
An ei conveniant habitus 8.68
Non convenire brutis rationem 8.69
Nec habitus 8.70. & 87
Quomodo eis virtutes tribuat Aristoteles 8.71
Actus assuefactitii in brutis non indicant habitus in illis 8.72
Ratione eorum habet aliquid habitui simile. ibid.
Quid desit eis ad rationem habitus. ibid.

C

Corpus.

Corporum resurrectio naturaliter non potest cognosci. 5.75

Continuum.

Et contiguum, quomodo differant 7.19
Vide vocem Quantitatis.

Causa.

In per se subordinatis non potest produci in infinito 3.34. & 37
Per se subordinatæ quid sint ibid.
Earum tres conditiones 3.35

Causalitates non effectivæ in quo sint prædicamento 6.127
Omnis causa an & quomodo agat. 10.5

Christus.

Univocè est homo, cum hominibus aliis 2.96
An & quatenus debeat dici compositus ex humana & divina natura. 3.283

Cœlum.

Quomodo simplicissimum dicatur. 3.220
Non indiget motrice intelligentia. 4.254

Cogitatio, cognitio.

Comprehensiva quæ. 3.21. & 25
Qui dditativè cognoscere quid sit? 3.24
Cognitio nulla etiam esse purè negativa. 3.27
Cognitio ejusdem rei potest esse per fidem & per rationem 3.675
Conjecturalis est vel certa 4.154
Cogitatio cordis potest bifariam cognosci 4.167

Compositio.

Vide de Dei simplicitate.
Extrinseca non faciunt compositionem. (3.249
An sit compositio ex re & modo 3.731
Multiplicem imperfectionem importat. (3.734. *seqq.*

Concretum.

Concreta accidentia non sunt per se in prædicamentis 1.17
Cur non idem sit de concretis substantialibus ibid.

Concursus sive cooperatio.

Est de concursu Dei cum causis secundis. cap.3.n.695
An concurrat Deus ad quosvis actus causarum secundarum 3.703
Concursus iste non est indignus Deo. (3.711
Nec laboriosus 3.713
Quomodo præstet eum concursum. 3.713
Non est idem quod volitio ejus 3.714
Non est in virtute aliqua addita 3.715
An dici possit motio rerum creatarum. 3.716
Quid sit iste concursus 3.718

Conservatio.

Quid sit 3.677
Distinctio conservationis in eam quæ est per se, & eã quæ est per accidens. 3.678
Conservatio positiva & negativa quæ? (3.679
Quâ conservatione Deus res conservet ibid.
Conservatio & creatio an & quomodo differant 3.680
Esse unam rem 3.681
Quomodo ea ratione distinguantur? 3.683. (688
An & quomodo Deus res conservet? 3.
Conservatio permissiva 3.689

Consilium.

An & quatenus Deo conveniat? 3.497

Contingens.

Contingens res bifariàm cognoscitur. 3. (441

Contradictio.

Extrema contradictoria, quomodo non possint convenire in eodem conceptu. (3.152

Contrarium.

Quot modis dicatur 1.62
Contraria aliqua dicuntur dupliciter. (1. 64
Contrariorum vox ambigua. 7.84. (& 9.83
Ad quantitati sit aliquid contrarium? 7.83
An & quomodo qualitatibus conveniat contrarietas? 8.186

Corpus.

Habituum capax corpus non est.
Quot modis sumatur vox corporis. 2.100
Sumitur ad modum partis & totius. ibid.
Quid sit cum dividit substantiam. 2.103
Quatenus de eo agat Metaphysica. 2.104
Fit id bifariam 2.106. & 5.160
Corpus infinitum vel immensum cur non possit dari 3.340
Corpora cur non habeant præsentiam indivisibilem. 3.405

Corpora posse agere probatur 3.698
Corporis vox multipliciter dicitur. 4.24
Corporis est tangere vel tangi 4.265

Creatio.

Unde dicatur 3.622
Ambiguitas in hac voce 3.613
Eius distinctio in mediatam & immediatam 3.615
Variæ creationis definitiones 3.618
Explicatur definitio Scaligeriana. 3.612
Quomodo fiat ex esse intelligibili 3.623
Non esse idem quod volitionẽ Dei. 3.625
Realiter differre à Deo 3.631
Non signat relationem 3.633
An possit dici mutatio 3.635
Quomodo dicatur mutatio contradictoria 3.636
Quatenus sit actio 3.638
An sit actio 3.639
An ad rationem creationis necessaria sit novitas essendi 3.641
Posse Deum rem aliquam ab æterno creare 3.645
Deum posse creare 3.652
An creatura possit esse creationis causa principalis 3.653
An possit esse causa instrumentalis. 3.658
Non solùm creantur entia immaterialia. (3.663
An probari possit quòd aliquid de facto sit creatum 3.668
Aliqua de ea ex sola scriptura habentur 3.675

Creatum & increatum.

Quomodo creatum dicatur non ens. 3.153 (& 6.17
Cur ea componantur ex esse & essentia, non vero Deus 3.239
In rebus creatis quodnam sit fundamentum compositionis ex natura & supposito 3.242
Inter creatum & increatum non datur medium 3.254. & 280
Res creatæ an sint bonæ bonitate divinâ, atque adeò extrinsecâ 3.311
In rerum creatarum essentiis duplex est successio 3.358
Creatum ens ambiguè dicitur 3.630
Creatura an possit creare 3.613
An possit semper fieri 3.686
Res creatæ an aliquid verè agant. 3.696
Relatio creaturæ ad Deum fundatur in essentia creaturæ. 9.41

D

Definitio.

Ad perfectam definitionem postulatur genus & differentia 3.64

Densum.

Non esse intensius raro 7.88

Deus.

An sit in prædicamento & quatenus. 1.11
Deus non dicitur de personis ut de subjecto 1.27
Quomodo sit corpus 2.100
Eius tractatio an pertineat Metaphysicam 3.2
Quænam de Deo ad Theologiam pertineant 3.4
Quænam ad philosophiam 3.5
Quænam, in specie, de eo debeant in Metaphysicis tractari 3.7
Non necesse est ut fiat specialis doctrina de Deo 3.101
An naturaliter cognosci possit 3.17
Qui negârint esse Deum 3.18
Posse Deum naturaliter cognosci 3.19
Quomodo Dei notitia sit naturalis. ibid.
Notitia Dei comprehensiva quæ. 3.21
An ea detur ibid. & 25
Nec est quidditativa 3.24
Deus cognoscitur tripl. negativè, viâ eminentiæ, & ex effectu. 3.27. & 75
Cur melior sit Dei cognitio negativa, quàm positiva 3.28
Deum esse probatur 3.31
Dei confusus conceptus quid 3.33
Dei nomen Hebræum, Græcum, Germanicum, & Latinum exponitur. 3.45 seq.
Dei gentilia nomina non sunt usurpanda. 3.48
Vocis Dei variæ notationes. 3.50 (3.54
Vox illa an sit nomen essentiæ an officii.

Quomodo Deus dicatur Deus Deorum 3.56
Ambiguitas in voce Dei exponitur. 3.58
An Deus definiri possit 3.60
De hac re Simonidis historia 3.70
Deo non convenire differentiam probatur 3.66
Deus cur non differens, sed diversus ab aliis 5.67
Non convenire Deo genus probatur. 3.61
Deum describi posse 3.71
Quomodo & qualiter Deus definiri possit 3.75
Variæ descriptiones Dei recensentur. (3.79
Minùs rectè Deus dicitur animal. 3.81
Descriptio propria 3.85
Deum esse Ens 3.139
Deus potest Ens & essentia dici. 3.141
Quomodo Ens prædicetur de Deo & creaturis, æquivocè, univocè, an analogicè 3.142
Deo omnia conveniunt, quibus generativa indicatur ratio Entis 3.145
Ens dici de Deo & creaturis secundum unum conceptum 3.147
Deus à creaturis cur dicatur primò diversus, cùm conveniat cum iis in conceptu in Entis 3.151
Entis istum communem conceptum ad Deum & creaturas non esse analogum per proportionem vel denominationem extrinsecam 3.154
Deus an sit substantia 3.175
Quomodo dicatur αὐθύπος. 3.178
Quomodo Deus sit substantia? 3.181
Non est substantia prædicamẽtalis 3.182
Nisi per reductionem 3.183
An Deus sit spiritus 3.185
Probatur: Deum esse essentiæ spiritualis 3.186
Divina natura quomodo dicatur communis à Damasceno? 3.215
Cur sit immobilis? 4.221
Dei providentia arguit animam esse immortalem 5.21
Deus & creatura quomodo dicantur primò diversa 6.25
Divina essentia etsi distinctis suppositis sit communicabilis, tamen non est universalis 3.724
Non habet rationem generis ibid.
Deus pater ab aliquibus quomodo dicatur causa filii. 3.738
Nec univoca, nec æquivoca, causa filii est 3.739
Melius dicitur proprium filii 3.740
Deo an conveniat anima 3.192
Rerum corporearum partes & attributa, quomodo Deo tribuantur 3.195
Possitné Deus dici aliquid singulare. 3. (200
Substantia cur non sit genus Dei 3.231
Deus aut persona cur non sit genus divinarum personarum 3.235
Cur Deus non possit apprehendi, ut latens in potentia 3.238
De ejus essentia est existere ibid.
In Deo non dari subsistentiam absolutam. 3.241. (3.251
Deo non convenire accidentia, probatur.
Quod accidentia divina non possint habere esse increatum 3.253
Increatum propter Deum nihil est. 3.254
Quod nec essent illa quid creatum. 3.255
Sententia Vorstii de accidentalibus Dei refellitur 3.256
De decretis divinis 3.257. seqq.
Quid ea sint 3.165
Approximatio ad Deum, an & quatenus sit indicium perfectionis 3.196
Deus quomodo sit ens à se 3.342
Quomodo sit actus purissimus 3.344
Nulla convenit ei potentia passiva. ibid.
Est ens purè necessarium 3.345
Est ens incircumscriptum 3.346
An Deus sit autor peccati 3.512
An id sit saltem per accidens 3.516
Deo quomodo attribuatur pœnitentia. (3.530
Deo an & quatenus conveniant virtutes morales. 3.547

An Deus exerceat justitiam commutativam 3.551
Deo an & quo sensu tribuantur effectus 3.554
Eorum ab humanis effectibus differentia 3.555
Actus æterni Dei qui 3.609
Nulla res præter Deum potest habere esse improductum 3.690

Dei attributa.

Attributorum negativorum quis sensus. 3.76
Dicuntur accidentia & quomodo. 3.88
Dicuntur perfectiones simpliciter. 3.89
An Deo conveniant attributa 3.90
Attributa Dei quidditativa 3.91
Alia attributa sunt Dei effectiones. 3.92
Attributa divina non esse accidentia. (3.97. & 246
Esse inadequatos conceptus essentiæ divinæ 3.100
Implicare essentiam divinam 3.101
Observatio de adæquato conceptu divinorum attributorum. 3.102
Quid addant attributa illa ad essentiam 3.106
Nihil reale addere 3.107
Esse realiter eadem cum essentia divina. (3.110
Nec inter se realiter distingui. 3.111
Removentur indicia majoris distinctionis 3.112
Distingui inter se ratione ratiocinata. 3.113
Occasiones distinguendi illa attributa. (3.125
Attributa divina cùm de Deo enunciantur, non intelligi efficienter 3.118
Non omnia esse metaphorica 3.119
Posse ea bifariam apprehendi 3.120
Quænam de Deo dicantur Metaphoricè ibid.
Posse enunciari de Deo, & in abstracto, & in concreto 3.121
Sintné abstractivæ & concretivæ meliores 3.122
Sunt illæ conjungendæ 3.126
Attributorum divinorũ divisiones 3.127
Eorum aliqua sunt quidditativa, alia naturam circumstantia 3.127
Alia propria, alia communia 3.129
Alia positiva alia negativa 3.128
Qualis sit negatio in attributis negativis 3.130
Quomodo ea dicant negationem 3.131
Illorum alia sunt ἐνεργητικὰ, alia ἀνέργητα. 3.132
Alia absoluta, alia respectiva. 3.133
Alia propria, alia tropica 3.134
Attributa divina è parte rei non habent ordinem. 3.136
Qualis sit eorum ordo in nostra intellectione 3.137
Attributa divina quomodo dicantur accidentia 6.10

Dei bonitas.

De ea quid Manichæi senserint? 3.301
Ea probatur. 3.302 (304
An & quatenus Deus solus bonus sit. 3.
Dupliciter soli Deo convenit esse bonum per essentiam. 3.310

Dei perfectio.

Quomodo Deus dicatur perfectus? 3.315
Ea dupliciter intelligitur 3.316
Non convenit ei imperfectio privativa. 3.318
Quomodo Deus contineat aliarum rerum perfectiones? 3.320
Perfectiones simpliciter, quomodo sint in Deo? 3.322
Quomodo intelligenda sit convenientia in iis, cum rebus creatis? ibid.
Quomodo Deus habeat perfectiones, secundum quid? 3.323
Quomodo aliquas habeat eminenter? 3.324
Infinitas perfectionum divinarum declaratur 3.331

Dei infinitas.

Est de ea cap. 3. n. 327
Infinitas in essentia declaratur 3.328
Nec per intrinsecum, nec per extrinsecum Deus desinere potest 3.329

Infinitas ejus in duratione 3.330
Et in operatione 3.332
Infinitæ virtutis quomodo sit Deus multipliciter declaratur 3.334
Infinitas multiplicem imperfectionem à Deo removet 3.341
Quomodo conveniat Deo? 3.383
Est secundum quid infinitus Vorstio. 3. (396

Dei æternitas.

Est de ea cap. 3. *n.* 347.
An Deus æternus sit 3.148
Soli Deo convenire æternitatem 3.349
Quid egerit Deus ab æterno 3.351
Non fuisse ab æterno otiosum 3.352
Cur ab æterno mundũ non creârit? 3.352
Dei æternitas qualis sit? 3.152
Esse totam simul & non successivam. (3.354
An & quomodo ea sit successiva, vel non 3.356
Quomodo ea dicatur tota simul? 3.359

Dei præsentia.

Est de ea, cap. 3. *n.* 360.
Et vide Præsentia, & Ubi.
Nihil detrahit ejus majestati præsentia ad res sordidas 3.387
Nec inde Deus fit pars rerum 3.387
An & quomodo Deus sit alicubi? 13.8

De vita.

Est de ea cap. 3. *n.* 411. *Et vide ad vocem Vita.*

Dei visio.

Est de ea cap. 3. *n.* 388.
Non videtur oculis corporis 3.389
Visio ejus non tollit ejus infinitatẽ. 3.390

Dei potentia.

Potentiæ Dei distinctio in absolutam & ordinatam 3.604
De potentiæ Dei distinctione 3.603
Eam Vorstius *finitam constituit* 3.395
Deo non convenire potentiam passivam 3.557
Convenire ei potentiam activam 3.551
An potentia Dei sit idem quod intellectus vel voluntas 3.560
Dei potentiam esse omnipotentiam probatur 3.564
Potentiæ divinæ objectũ quodnam? 3.571
Quænam sint extra illud? 3.573
Unde sumatur repugnantia ꝑ̃ posse esse 3.575
An Deus possit facere aliquid infinitum, vel alium Deum? 3.578
Non posse peccare 3.582
Ut præteritum non sit præteritum 3.579
Non posse mori 3.583
Quatenus ejus potentia sit ad materiales actus? 3.584
Quatenus sub ejus potentia continentur, sustentare formam, vel informare materiam 3.586
An ea extendatur ad impossibilia? 3.587
An possit facere quod nondum fecit? (3.589
An possit solum facere quæ vult? 3.594
An possit facere melius? 3.598

Dei concursus sive cooperatio.

Vide concursus.

Dei simplicitas.

An Deus sit componibilis cum aliis? 3.282
Deum non posse esse genus 3.285
Non potest esse differentia cujusquam. (3.286
Nullius rei est materia 3.287
Nullius rei est forma 3.290
Qui Deum animam mundi dicant. 3. (390
Intuitu plurium relationum sine Deus dicendus compositus 3.729
Deum non esse compositum. 3.733. *seq.*
Quomodo trinitas cum ejus simplicitate consistat 3.436
Deus quomodo dicatur quid simplicissimum 3.69
Deum non habere materiam & formam 3.189
Deus simplex 3.218
Cur ei repugnet aliqua rationis compositio 3.221
Removetur ab eo compositio ex materia & forma. 3.224

Ex genere & differentia 3. 225
Deo non convenit genus. 3.68. & 225
Obiectiones ad hanc rem proponuntur & solvuntur 3.226
Ex esse & essentia 3.236
Cur ea compositio ibi non sit 3.237
Removetur compositio ex natura & supposito. 3.240
An ita sit Deus compositus attendendo pluralitatem personarum 3.244
Removetur compositio ex subiecto & accidente 3. 246

De Dei unitate.

Unitas ejus transcendens probatur. 3.198
Plures Deos qui introduxerint 3.201
Probatur esse Deum unum numero ex scripturis 3.204
Ad idem, rationes 3.205
Non posse esse plures Deos coordinatos 3. 206
Nec subordinatos ibid.
Gentilium testimonia de unitate Dei. 3. (208
Orpheus πολυθεότητα *primum introduxit* 3.209
Solvuntur obiectiones contra Dei unitatem 3.213
Trinitas quomodo non evertat unitatem 3.216
Dii multi quomodo dicantur in scriptura. 3.217

Dei Decreta.

Quid sint? 3.265. & 257
Non facere realem compositionem. 3.274
Quomodo differant 3.276
Quatenus sint in Deo ibid.
Quatenus sint libera 3.277

Dei intellectus & intellectio.

Intellectio Dei est idem quod essentia divina 3.268
Etiam ea quâ cognoscit res creatas. 3. 270
Intellectionem Dei esse unam respectu omnium obiectorum. 3.272
Eâ, quâ se cognoscit, cognoscit omnia. (3.273
Deum esse naturæ intellectualis. 3.417
Intellectus non est in eo per modum potentiæ 3.418
Nec per modum habitus 3.419
Esse ibi per modum actus ultimi 3.420
Esse divinam essentiam 3.421
Deum cognoscere seipsum, & quæ in se sunt 3.423
Cognoscit se comprehensivè ibid.
Etiam cognoscit omnes res creatas. 3.424
De bobus quomodo Deo non dicantur esse cura 3.424
Aristoteles *quid senserit de Dei intellectu in ordine ad res creatas* 3.427
Deum non solùm res in communi cognoscere 3.429
Cognoscit res materiales & immateriales 3.429
Cognoscit eas juxta proprias earum essentias 3.434
Cognoscit eas in esse proprio 3.437
Non tamen nisi cognoscendo essentiam suam ibid.
Cognoscit etiam res contingentes 3.441
Cognoscit eas in esse proprio 3.442
Cognoscit & ea quæ nunquam fiunt. (3.444
Qualis sit talium cognitio 3.446
Cognoscit etiam non entia 3.447
Et possibilia 3.448
Cognoscit etiam entia rationis non autem format ea 3.450
Et negationes 3.453
Et impossibilia 3.454
Et mala 3.455
Et ipsam malitiam 3.458
Scientia Dei quomodo sit causa rerum 3.459
Ea est perfectissima 3.460
Certa & infallibilis 3.461
Non est per speciem 3.464
An Deo conveniat prævisio & recordatio? 3.494
Deus an cognoscat per fidem 3.495
Deo non convenit opinio 3.496
Consilium an & quatenus Deo conveniat 3.497

Scriptura Deo tribuit consilium 3.498
Non convenit Deo scientia à posteriori 3.490
Quatenus ei conveniat scientia à priori 3.491
An Deo conveniat judicium & quatenus 3.493
Deus non cognoscit componendo & dividendo 3.465. & 4.185
Cognoscit complexa 3.466
Non cognoscit discurrendo 3.468
Nec discursu continuo nec discreto. 3.469
Cognitionem Dei esse unam 3.473
Quomodo intelligendæ sunt divisiones cognitionis 3.474
Distinctio scientiæ Dei, in simplicem & scientiam approbationis, explicatur 3.495
De divisione in scientiam visionis & intelligentiæ 3.476
Deus quomodo dicatur videre 3.479
De divisione in scientiam, practicam, & speculativam 3.481
Se cognoscit Deus speculativè. 3.485
Respectu malorum quomodo sit practicum 3.488
Deo non convenit scientia confusa & inadæquata 3.489
Deus solus cur præcognoscat futura. 4.158
Solus Deus præcognoscit causalia. 4.162
Deus solus cur καρδιογνώστης 4.168

Voluntas & volitio Dei.

Volitio Dei est idem quod essentia Dei. (3.268
Etiam eâ quâ amat & vult res creatas 3.270
Una est quâ vult omnia 3.272
Qua scilicet amat se ibid.
In volitione Dei quomodo sit libertas, cùm sit eadem cum divina essentia 3.273
Deũ sine addito esse quid liberum. 3.279
Deum habere voluntatem 3.499
Quid ea sit 3.500
Eam esse eandẽ cum ejus essentia. 3.501
Esse in eo per modum actus ultimi. 3.302
Volitionem creaturarum etiam esse divinam essentiam 3.304
Quatenus divina voluntas habeat aliquod objectum 3.507
Terminatur ad seipsum 3.509
An etiam terminetur ad res creatas. 3. (510
Et quidem in esse earum proprio 3.511
An Deus velit perfectum, & proinde an ejus autor sit 3.512
Quod nec per accidens Deus sit peccati causa 3.516
Deum se necessariò amare 3.518
Alia liberè 3.519
Volitionis & intellectionis divinæ hac in re diversitas 3.521
Deum esse agens liberum 3.522
Volitionem Dei unam esse 3.531
Diversitas ea in re nostræ & divinæ volitionis 3.532
Quomodo possit distingui voluntas. 3.534
Voluntatis divisio in voluntatem signi & beneplaciti exponitur 3.535
Voluntatis signi divisio 3.537
Duplex abusus illius divisionis taxatur in Calvinianis 3.539
Permissio an rectè dicatur voluntas signi 3.543
Divisio voluntatis in antecedentem & consequentem exponitur 3.545

Diabolus.

Ejus fraus in prædicendis futuris. 4.163

Διάνοια.

Vox hæc exponitur 4.188. & 191

Dialectica.

Quomodo dicatur ἀντίστροφος Rhetoricæ 9.89
Est ars 12.9

Dispositio.

Ab habitu quomodo differat. 8.39. & (46. & 112
Ambiguitas in voce dispositionis. 8.46
Dispositionum duo genera 8.97

Distinctio.

Realis non necessariò sumitur ex diversitate operationum, negationum, conceptuum, vel respectuum. 3.112

Distingui virtualiter quid sit? 3.115

D.versa.

primò diversa quænam 6.24
Possunt ea in aliquo convenire 6.25

D fferentia.

Differentia nec genus, nec speciem quam constituit, includit 3.66

Duratio.

Unde dicatur successiva 3.355
Non habet rationem mensuræ. 3.350

E

Effectum.

Nullum potest esse infinitum 3.338
Vox effecti ambigua 3.630
Effectus externi & interni discrimen apud Pererium 6.87
Et externus effectus non potest esse nobilior causa 6.89
Effectus quomodo possit esse nobilior causa. 8.106

Ἐνεργῶν, ἐνεργητικόν.

Quid differant 10.16

Ens, essentia.

Quomodo prædicetur de Deo & creaturis univocè, æquivocè, & analogicè. 3.144
Essentia indicatur per operationem. 3.140
Esse ens quid sit 3.144
Ens non est genus ad simplex & compositum 3.150
Non esse univocum ad Deum & creaturas 3.164
Quomodo univocum dici possit? 3.161
Esse analogum 3.168
Quomodo contrahatur ad inferiora. 3.233
Essentia quomodo iudicetur ex effectis? (3.338
Essentia quomodo dicatur indivisibilis. 8.199

Ens rationis.

Non sunt directè in prædicamento. 1.15
Sunt ibi per reductionem ibid.
Cognoscit Deus 3.450
Non autem format ens rationis. 3.450

Entis divisio in substantiam & accidens.

Eius divisio in substantiam & accidens, cur faciat specialem partem Metaphysicæ 1.6
Quid in ista divisione intelligatur per Ens 1.8
An in ea divisione contineatur incorruptibile 1.10
Item Deus, Angeli, entia, incompleta, negationes, æquivoca, &c. ibid. *n. seqq.*
An ea divisio bona sit? 1.2
Eius duplex sensus 1.23
An illa divisio sit univoca, an analoga, an æquivoca? 1.25. *prolixè.*
Ens non esse æquivocum 1.28
Merè æquivocum non est 1.29
Non esse merè univocum 1.33
Esse analogum 1.38
Ea analogia deducitur 1.42
Aristotelis *locus de Analogia attributionis quam habeat Ens, explicatur.* 3.159
Ens univocum esse tribus modis non incommodè dicitur 3.160

Ens incompletum.

Non est per se in prædicamentis. 1.18

Ens per accidens.

Non est per se in prædicamento. 1.6

Extensio.

Habet tria genera 7.52
In quo posita sit essentia quantitatis. 7.52

F

Fides.

Notitia per fidem quid sit? 3.495

Figura & forma.

An possit convenire rei spirituali? 4.37
Figura & forma inter species qualitatis quid differant? 8.43
Quid sint? 8.184
Figuræ quomodo non sit actio? 10.6

Finitum.

Vide infinitum.
Finitum in virtute quid sit? 3.332
Ens finitum unde dicatur 3.339
Finitas & infinitas primò reperiuntur in quantitate 3.342

Forma.

Forma spiritualis quid dicatur 2.115
Formæ & non soli supposito convenire actionem.

actionem 6.91
Informationis vox ambigua 6.109
Formæ quomodo dicantur qualitates 8.43
Forma quid sit inter species qualitatis 8.43
Formæ causalitas non potest dici actio immanens 10.5. & 66

Futurum.

Futurarum rerum discrimen quoad provisionem vel præscientiam 4.153

G.

Genus.

Generis definitio 3.68
Non omnis communis conceptus habet rationem generis 3.73. & 150. & 250. & 6.25
Habentia genus & differentiam non ilicò habent materiam & formam 4.40
Genus quomodo dicatur materia ibid.

H.

Habitus.

Sine qualitas an relatio 8.21
Ab Aristotele quomodo dicatur relatio 8.21
Habitus & dispositio quomodo distinguantur 8.39
Ambiguitas in voce habitus 8.45
Habitus essentia et definitio quæ 8.47
Habitus dari probatur 8.47
Esse qualitates & non relationes 8.48
Vnde discernatur à qualitatib. aliis 8.50
An omnis habitus sit operativus 8.51
Sanitas & ægritudo propriè non sunt habitus 8.53
Nec pulchritudo 8.54
Omnem habitum superaddi alicui naturali potentiæ 8.56
Habitus principiorum. vid. intelligentia.
Quid habitus præstet in naturalibus potentiis 8.60
Quæ potentia sit incapax habitus 8.61
Habituum proximum subiectum quodnam 8.63
Primum subiectum eorum non esse suppositum 8.65
Esse eos in potentia activa 8.66
An sint in brutis 8.68. & 87
An sint in potentia motiva 8.73
An in appetitu sensitivo 8.77
Quatenus is sit habituum subiectum 8.78
An in voluntate possit esse habitus 8.79
Generalia Theoremata de subiectis habituum 8.85
Habitus an possit esse à natura 8.91
Actiones non prærequiri ad habitus, tanquam dispositiones 8.96
Nec ut causalitates 8.101
Sed ut causas 8.102
Ad habitus quomodo dicatur non esse alteratio 8.100
Actiones aliæ antecedunt, aliæ consequuntur habitum 8.104
Habitus an sit nobilior actu 8.106
Habitus duobus modis potest esse à natura 8.92
Habitus ab actibus pendere 8.94
Cum plures actus prærequirantur ad habitum, quod tum singuli concurrant ad eum effectivè, & non solùm ultimus actus 8.110
Habituum quæ sit finalis causa 8.113
Habitus an sit causa aliorum actuum 8.115
Habitum verè esse effectivum 8.116
Quatuor modis intelligi potest, quod habitus juvet potentias ib.
Quod habitus etiam concurrat ad substantiam actus 8.118
Nihil efficeret habitus, si non efficeret substantiam actus 8.121
Habitus quomodo sit principium actionis vel non 8.123
Habituum argumentum intensivum quodnam 1.124
Non posse in habitibus omnia explicarè per intensionem eorum 8.126
Habitus non necessariò postulat extensionem, sed habet consistere in unitate simplici. 8.127

Multitudo objectorum non semper confert habitui compositionem 8.128
Diversi habitus possunt in uno objecto occupari ibid.
Unus simplex habitus potest ad plura ferri duobus modis 8.129
Subordinatio actuum quatenus indicet unum habitum 8.130
Non omne extensivum augmentum potest stare cum simplicitate habitus 8. (132
Habitus istos esse entia per accidens. 8. (133
Habituum practicorum & speculativorum unitas unde sumatur 8.135
Habitus definere per cessationem ab actu (8.163
An id sit per se an per accidens 8.137
De desitione vel diminutione habituum per actus, & habitus contrarios 8. 136
Item ex defectu subjecti 8.141
Habitus intellectivi non deficiunt ex defectu subjecti ibid.
De divisionibus habituum 8.142

Habitus in specie.

Habitus practici unde sumant unitatem 8.135
Unde speculativi ib.
Habitus principiorum, vid. intelligentia.
De habitus divisione in virtutem & vitium, vid. Virtus.
De divisione habitus in infusos & acquisitos 8.152
Quomodo illi distinguantur 8.153
Infusi per accidens qui dicantur 8.154
De divisione habitus in moralem & intellectivum 8.156
De divisione habitus in speculativum & practicum 8.15
Habitus speculativus & practicus quid? 8.160
Dicuntur sic non ex subjecto sed ex fine 8.161
Et quidem fine ultimo 8.162
Habitus practici etiam speculatur 8.162
In eadem re possunt versari habitus speculativus & practicus 8.161
Destinatio ad usum non facit habitum practicum 8.161
Non potest unus habitus esse speculativus vel practicus 8.164
Ultimus finis, ex quo sumitur speculativi & practici habitus designatio, non sumendus est ex intentione discentis, sed ex natura disciplinæ 8.166

Habius pro ultimo prædicamento.

Propriè non potest dici forma 6.105
Non recte dicitur qualitas 6.119
Non constituit duo prædicamenta 1.129
De illo habitu an possit Metaphys. agere (15.1
Cui subjecto conveniat habitus 15.2
Habitus non est rerum incorporearum, sed corporearum 15.3
Non est solùm viventium 15.5
Habitum esse ipsum corpus adjacens, & non ejus adjacentiam 15.7
Habitus definitio traditur & exponitur 15.10

Hoc aliquid.

Quid sit? & ejus conditiones 1.61
Quid sit? 2.37

Homo.

Ex natura & conditione hominis quomodo arguatur esse Deum? 3.43
De hominis libertate 3.708
Quomodo consistat cum divina cooperatione 3.709

Hypostasis.

Vox hæc quot modis dicatur 2.47
Unde dicatur, & quid sit 2.48

I.

Jehova.

Nomen hoc exponitur 3.45
Est Dei proprium ib.

Illuminatio.

Quatenus sit motus instantaneus 4.235

Illuminatio.

Quot modis dicatur 2.111
Subjecti quid sit? 2.119
Substantiæ immaterialis cõditiones 2.127

Quænam

Quænam ſubſtantiæ in particulari ſint immateriales 2.132

Immortales.

Duplex diſtinctio 5.12. & 13

Imperfectio.

Negativa & privativa quid 3.317

Impotentia.

Quid ſit inter ſpecies qualitatis 8.20
A potentia naturali quomodo diſtinguatur 8.41

In alio

Eſſe in alio multipliciter dicitur 6.12
Quomodo approprietur accidenti ib.
Bifariam ſumitur 6.13

Incommunicabile.

Bifariam dicitur 2.67
Quomodo perſona eſt incommunicabilis (2.66

Incorporeum.

Quot modis dicatur 2.111
Quid ſit? 2.119

Incorruptibile.

Quid ſit? 1.10
An ſit in prædicamento ibid.
Incorruptibile & corruptibile quomodo differant 1.10
Dicitur bifariam 4.68
Incorruptibile per naturam & gratiam quid dicatur 4.69 & 74

Individuum.

Individuationis proprium non eſt ſola materia 4.103

Infinitum.

Cur non poſſit definiri 3.74
Non poteſt fieri 3.578
Infinita non poſſe eſſe plura probatur 3. (205

Vide Finitum, & Dei finitas.

Infinitum numero an cognoſci poſſit 3. (432
Plura infinita cur eſſe non poſſint? 3.726

Inhærentia.

Actualis vel aptitudinalis 6.32
Quid utraque ſit 6.33. & 34
Non eſt in ea eſſentia accidentis ib.

Invocatio Sanctorum.

Pugnantia loquuntur de ea pontificii 5. (127

Intellectus & intellectio.

De intellectione Dei, vide Dei intellectio.

Inter intellectum & intelligibile qualis debeat eſſe proportio? 3.433
Intellectionis humanæ tres gradus 4.65
Tripliciter ea dicitur ſpeculativa vel practica 5.482
Intellectus & res intellecta quomodo ſint idem? 4.126
Intellectus certus an poſſit cognoſcere infinitum Deum 4.147
Cur non habere poſſit notitiam futurorum 4.158
Intellectus bifariam poteſt eſſe in poteſtate 4.175
Intelligere componendo & dividendo quid? 4.184
Intellectio quomodo pendeat à ſenſibus? (5.121
An intellectu poſſint eſſe habitus 8.82
Intellectus patiens an in omnibus habitibus idem ſit? 8.82
In difficultate intelligendi duplex cauſa (9.1
Intellectus quomodo intelligat, cùm intelligere ſit quoddam pati 11.33

Intelligentia ſive habitus principiorum.

Non eſt idem quod naturalis vis intelligendi 8,58
Eſt verè habitus ibid.
Non acquiritur per diſcurſum, ſed per actus ſimplices 8.58
Quomodo habitus principiorum dicatur Materialis? 8.92

Intenſio & remiſſio.

Quid ſint? 7.87
Unde dicatur intenſio? 8.190
Dupliciter dicitur 8.191
An detur intenſio & remiſſio 8.191
Intenſio non eſt idem quod accretio 8. (192
In intenſione non ſemper produci novas ſpecies

ſpecies 8.195
Quid ſit intenſio & remiſſio? 8.200
Intenſio non eſt idem quod productio exiſtentiæ perfectionis. 8.201
Intenſionis eſſentia non conſiſtit in remotione contrariarum diſpoſitionum 8.202
In quo conſiſtat formaliter 8.204
Cui conveniat intenſio et remiſſio 8.205
Intenſio cum variatione ſpeciei eſt æquivocè intenſio, 8.206
Qualis ſit intenſa qualitas, ſimpléxne an compoſita 8.210

L.

Libertas.

Convenit Deo 3.522
Non eſt ſolùm reſtricta ad bonum & malum 3.524

Locus.

Loci denominatio pertinet ad prædicamentum habitus 15.2

Loquutio.

Quid ſit loqui generatim loquendo 4.214
An conveniat Angelis 4.212

M.

Malum.

Poteſt trifariam conſiderari 3.456
Autor mali an ſit Deus 3.513
Reſponſiones ad hoc negandum 3.514

Materia.

Materia prima cur non dicatur incorporea 2.134
Materia quas imperfectiones implicet 3.188
Materia non eſt idem quod Deus 3.287
Materialia quomodo materia carere poſſint 3.664
Quomodo dicatur non Ens 6.17
Materia in qua non eſt cauſa 6.44
Materiæ cauſalitas non poteſt dici actio 10.5. & 66

Matheſis.

Matheſis generalis probatur 7.8
Ea quomodo agat de Quantitate 7.2

Medicina.

Quomodo ejus pars aliqua ſpeculativa, alia practica 8.165
Simpliciter eſt diſciplina Practica 8.166

Menſura, menſuratum.

Non ſunt neceſſariò ſub eodem genere 3.232
Menſura duplicis generis 7.41
Menſuræ ratio non poſtulat aliquid extrinſecum 7.44
Menſura dicitur per ordinem ad intellectum ibid.

Metaphyſica.

An ei liceat deſcendere ad ſpecialia 1.2
Poſſe id fieri 1.3
Quomodo dicatur generaliſſima ſcientia 1.4
Quouſque liceat ei deſcendere 1.5
Ex qua Entis diviſione conſtituatur ſpecialis ejus pars 1.6
Non poteſt ſcientificè agere de corpore 2.104
Cur id ſit, cùm agat de ſpiritu 2.105
Quomodo ſit ſcientia univerſalis 3.16

Miracula.

Quæ in mundo fiunt indicant eſſe Deum 3.42

Mors.

Quomodo dicatur ſeparatio animæ à corpore 5.40
Animæ ſeparatio in morte non eſt neceſſario per diſtantiam localem 5.41

Multitudo.

Prædicamentalis multitudo eſt ſolùm in materialibus 7.56
Ejus diverſitas à Multitudine tranſcendente 7.57
Quid ſit 7.70

Mundus.

Ejus conſtitutio quomodo indicet eſſe Deum 3.39
Alia aliis in eo quomodo deſerviant 3.41

Mutatio, Motus.

Vox hæc quot modis dicatur 3.636
Immobile aliquid dupliciter 4.223
An & quatenus immobilis ſit perfectionis

nũ 4.223. & 5.141
Motus physici requisita 4.227
Non convenit Angelis ibid.
Motus tarditas in corporibus unde sit 4.234
Motus omnis quomodo sit inter contraria 7.85
Motus cuiusque terminus quomodo suscipiat magis & minùs 7.91
Potentia motiva an sit capax habitus 8.73
Motus & passio an & quomodo differant 11.22
Motus non constituit prædicamentum 11.24

N.

Naturale.
Quot modis dicatur 5.43

Negatio.
Negationes an & quomodo sint in prædicamentis 1.14
Non possunt esse genera vel species ib.
Negationum differentia 3.27

Non-Ens.
Multifariam dicitur 3.447

Notatio.
Non est necessariò adæquata 1.50

Notius.
Dicitur quid bifariam 6.53

Numerus.
An sit ens rationis 7.58
Vide multitudo & quantitas continua.
Est numerus Ens reale 7.59
Numerare quomodo conveniat brutis 7.65
Numeri forma quomodo dicatur unitas 7.65.& 72
An ei conveniat definitio quantitatis 7.80
An eius proprietas 7.81

O.

Opinio.
Quid sit? 3.496
Opinio vera sitne virtus an vitiũ 8.151

Oratio.
Orantes cur elevent oculos ad cœlũ 3.385
Cur ad Orientem 3.385

P.

Pars.
Pars quantitativa quæ 4.57
Partes distributionis quatenus debent dissentire 8.23

Passio.
Passionis non esse actionem 6.74
Non potest referri ad actionem 6.123
A quantitate patibili quid differat passio inter species qualitatis 8.12
In passione quomodo detur intensio 8.209
Vox passionis quot modis sumatur 11.3
Malè dicitur perpessio 11.2
Malè definitur passio quod solùm inferatur a valentiori 11.5
Definitio passionis ex Porretano 21.6
Passio & actio an sint idem 11.8
Non sunt idem formaliter 11.11
Non sunt duæ res 11.13
Passio & motus an & quatenus sint idem 11.19
Quod passio faciat peculiare prædicamentum 11.23
Passio, an & quatenus postulet inhæsionem 11.26
Non ad omnem passionem requiri successionem 11.30
Passio corruptiva & perfectiva quæ 11.32
In passionibus quomodo sit contrarietas 11.34
Quomodo suscipiant magis & minùs ib.

Perfectio.
Perfectio simpliciter quid sit 1.79
Eius indicium an & quatenus sit indicium perfectionis 3.296
Perfectum dupliciter dicitur 3.315
Perfectiones simpliciter & secundùm quid prædicantur 3.321
Perfectionem aliquam eminenter habere quid sit 3.324

Permissio.
An rectè dicatur voluntas signi 3.543

Persona.

Persona.

Unde dicatur 2.50
Quot modis dicatur 2.51
An persona sit nomen substantiale 2.52.
Vallæ sententia hac de re 253
Quod vox personæ substantiam notet 2. (56
Persona est substantia. Nec tamen tres personæ sunt tres substantiæ 2.60
Personæ conditiones 2.64
Persoua est quid communicabile 2.66
Personæ propria definitio traditur 2.69
Definitio Boëtiana examinatur 2.70

Philosophia, Philosophus.

Non contrariantur Scripturæ 3.720
Philosophi in Niceno concilio historia 3. (723

Physica.

An possit agere de Angelis 4.11
Directè id ibi fieri non posse 4.12
Ejus subiectum est corpus naturale 4.14

Positio.

Idem est quod Situs 14.3
Ambiguitas in voce positionis ib.

Potentia, Possibile.

Possibile quid dicatur 3.572
Vox potest est ambigua 3.592
Potentia obedientialis potest dici naturalis 4.72
Potentiæ activæ an, & quatenus respondeat passiva 5.78
Potentia potest esse ubi non est actus 3. (113
Potentiæ passivæ Aristotelica definitio est augusta 6.65
Potentia naturalis an rectè constituat speciem qualitatis 8.21
Potentia naturalis, & impotentia quomodo distinguantur 8.41
Quæ potentiæ sint incapaces habituum (8.61
De potentia naturali, cur pauca tractentur in prædicamento qualitatis 8.167
Ambiguitas in voce potentiæ explicatur (8.168
Quatenus opponitur impotentiæ 8.169
Cur hæc potentia dicatur naturalis 8. (170
Non dicitur sic per ordinem ad substantiam 8.171
Potentiæ naturalis propria definitio explicatur 8.172
Potentiæ naturales an sint accidentia 8. (177
Cuius est actus, eius est potentia, exponitur 10.52
Potentiæ activæ & passivæ differentia (11.18

Practicum.

Bifariam dicitur 8.159
Vide habitus practicus

Prædicamentum.

Potest etiam prædicamentum supra se habere commune prædicatum, modò non sit genus 15.9
Quænam in prdicamento? 1.9. & vide tit. Entis divisio in substantiam & accidens.
Prædicamentum signi rejicitur 1.15
Prædicamenta cur non possint perfectè definiri 3.64
Prædicamentorum numerum sumi ad substantiam primam 6.116
Inter prædicamenta quanta debet esse distinctio 6.118. & 9 52 & n.17
Non necessariò est realis 6.118. & 81
An ad prædicamentum pertineant extrinseca denominationes 6.128

Præsentia.

De Dei præsentia 3.360
An Deus sit omnipræsens 3.361
Quid sit omnipræsentia 3.360
De præsentia Dei Aristotelis sententia (3.361
Sententia Vorstii 3.363
Deum omnipræsentem esse ratione essentiæ suæ 3.364
Deum esse præsentem omnibus partibus mundi 3.367
Deum etiam esse extra mundum 3.376
Obiectiones pro partiali Dei præsentia solvuntur 3.380

Scriptura non docet Deum esse in solo cælo 3.382
præsentia divisibilis est imperfectionis (3.387
præsentia non consistit in operatione transeunte 3.399
præsentia potest esse remoto omni extrinseco 3.402
præsentiam Dei esse indivisibilem 3. (403
Male negat Vorstius, *Deum totum esse, ubi est.* 3.404
Vide plura ad vocem Ubi.

Principium.

A principiato non necessariò distinguitur realiter 3.740
principiorum habitus quid sit 8.58
Principia quomodo dicantur naturâ nota (8.59

Proprium.

proprietates an emanent ab essentia subjecti, an verò sint ab agente 6.62
Subjectum est efficiens passionis ibid.

Prudentia.

Quatenus possit moralis virtus dici 8. (156

Q.

Qualitas.

Qualitates spirituales habere indivisibilem præsentiam 3.407
Sola qualitas est activa 6.77
In quale est bifariam dicitur 6.119
Qualitas an sit prior relatione 6.132
De Qualitate est toto cap. 8.
Ambiguitas in voce qualis 5.3
Qualitatis definitiones aliquæ rejiciuntur 8.5. *seqq.*
Non solas qualitates dari ad ulteriorem perfectionem substantiæ 8.7
Qualitas est accidens unde substantia denominatur qualis 8.8
Qualitates non denominant eodem modo subjectum quale 8.11
De divisione qualitatis in habitum, potentiam naturalem qualitatem patibilem, & figuram 8.16
Timpleri & Piccolominei *argumenta contra illam divisionem* 8.17. *seq.*
Quis ordo inter illas species servatus 8. (20
Quomodo istæ species qualitatis ab invicem distinguantur 8.32. & 17
Illam distributionem esse in species non in modos 8.24
Non potest una qualitas esse sub diversis speciebus 8.25
Ad primam speciem qualitatis non pertinet calor & frigus 8.26
De sufficientia illius divisionis 8.28
Explicantur duplicata nomina specierum qualitatis Aristotelica 8.38
Qualitas patibilis & passio, quomodo distinguantur 8.42
Quid sit qualitas patibilis 8.183
Qualitatibus quomodo conveniat contrarietas 8.186
De qualitatum intensione & remissione (8.190
Vide intensio & remissio 8.295
Intensionem per se esse in solo genere qualitatis 8.208
Quod qualitas intensa non sit simplex sed composita 8.210
De qualitatum similitudine & dissimilitudine 8.213

Quando.

Non est actio 6.122
Vox Quando quot modis sumatur 12.2
Quænam duratio pertineat ad prædicamentum Quando 12.3
Pertinere huc tempus 12.4
Et durationem ævi 12.5
Non tempus extrinsecum 12.4
Quomodo dicatur prædicamentum temporis 12.6. & 7
Quomodo dicatur manifestum 12.8
Non pertinere huc æternitatem 12.12
De definitione huius prædicamenti 12. (16

Quantitas.

Non impedit actionem 3.702
An & quomodo ei conveniat actio 6.70

Quantitas non rectè dicitur qualitas 6. (119
Quantitas cur prior sit aliis accidentibus
De quantitate est cap. 7. toto. (6.131
De ea cuius disciplinæ sit agere 7.2
Quomodo, & quatenus id fiat in Metaphysica 7.3. & 4
Quantitas intelligibilis non est verè quantitas 7.6. & 12
Quantitas discreta an conveniat rebus immaterialibus 7 7
Cur Aristoteles quantum dibat & non quantitatem 7.19
Quantitatis vox ambigua. 7.11
Cur Aristoteles in Categoriis non definierit quantitatem 7.13
Quanti definitio Aristotelica expenditur
Eius descriptio 7. 17. (7.15
Divisio quantitatis in continuam & discretam exponitur 7.18
An bona sit illa divisio 7.21
Non esse absolute bonam 7.22
Quantitas comparata non pertinet ad prædicamentum quantitatis 7.24
Nec intensiva 7.25
De quantitate continua 7.26
An eius essentia sit eadem cum essentia substantiæ 7.27
Non esse 7.30
Potest ea divinâ potentiâ abesse à corpore 7.36
Quomodo dicatur ab Arist. substãtia 7.38
An essentia quantitatis consistit in ratione mensuræ 7.39
Quantitatis quomodo non sit actio 10.6
Non consistit in ullius mensuræ ratione 7(.43
Est aliquid prius in quantitate quàm ratio mensuræ 7.45
Inter attributa quãtitatis quis ordo 7.45
Eius essentia an sit posita in indivisibilitate 7.48
Quomodo essentia quantitatis consistat in extensione 7.51
De quantitate discreta 7.56
An verè sit ens reale 7.58
An sit aliquid unum & quomodo 7.57
Non est propriè species quantitatis 7.75
Aristoteles cur retinuerit quantitatem discretam in prædicamentis 7.78
An ei conveniat definitio quãtitatis 7.80
An eius proprietates 7.81
Quantitati an & quatenus nihil sit contrarium 7.83
Quantitas non recipit intensionem & remissionem 7.78. & 8.107
Tribus modis potest id esse 8.90
Quantitati maximè proprium secundùm eam æquale & inæquale dici Quomodo 7.92

R.

Ratio, Rationale.

Rationale quid sit 1.70

Reactio.

Est trifariam 10.73
Quid ea sit 10.72
Eius divisio in positivam & privativam (10 74
Non esse idem quod resistentia ib.

Relatio, Respectus.

De divinarum relationum finitate vel infinitate 3. 725. 727
Quid sint, præcisè de illis loquendo 3 728
Relationum non esse actionem 6.72
Relatio non rectè dicitur qualitas 6.119
An prior sit qualitate 6.132
In relatione quomodo datur intẽsio 8.209
De relãtione est toto cap. 9.
In prædicamento relationis melius dicitur relatio quàm relatum 9.2
Æquipollentia relationi sunt, respectus & ad aliquid 9.3
Vox relationis est ambigua. ibid.
Divisio relationis in relationem realem & rationis 9.5
Relationis realis cõditiones ibid.
Distinctio relationum secundùm dici & secundùm esse 9.6
Relatio rationis & secundùm dici non sunt idem ibid.
Distinctio relationis in relationem transcendentalem & prædicamentalem 9 7

Quid

Quid differant 9.7
An omnes rationes pertineant ad prædicamentum relationis 9.9
Relationes rationis huc non pertinere ib.
Nec relatio secundùm dici 9.10
Nec omnis relatio secundùm esse 9.11
Non transcendentes relationes 9.12
Quænam sint relationes prædicamentales (9.13
An relatio prædicamentalis sit 9.14
Dari relationes 9.15
An relatio sit accidens 9.19
Ad denominationes relativas non sufficit relatio transcendens 9.20
Aliorum definitiones relationis examinantur 9.22.
Propria definitio exponitur 9.24
Quot generatim requirantur ad relationem 9.21
Quid subjectum relationis 9.29
Quid ejus fundamentum 9.30
Quid ratio fundandi 9.31
Quid terminus. 9.32

Relatio. Relatum.

An unum sit subjectum inter utrumque terminum, hoc est, relatum & correlatum 9.33
Quænam possint esse fundamenta relationum 9.35
Debilis essentia in relationibus 9.36
Variæ sententiæ de numero fundamentorum relationis 9.36
Relationem esse in quantitate, qualitate, actione & passione 9.39
Exẽpla relationis in substantia fundatæ (9.40
Talis est relatio creaturæ ad Deum 9.41
Patris ad filium 9.42
Fundari etiam aliquam relationem in relatione 9.43
Fundari aliquas in quando, ubi, situ, & habitu 9.46
Variæ sententiæ de relationis & fundamenti ejus distinctione 9.48
Non differre realiter 9.50
Terminus, an & quatenus sit essentia relationis 9.51
An relatio separetur à suo fundamento (9.53
Quod terminus relationis semper debeat esse quid existens 9.56
Id non esse in relatione transcendente 9.56
Relatio actionis ad futurum non est realis 9.57
Terminum relationis esse quid absolutum 9.58
Quid sit esse terminum relationis 9.60
In relationibus non mutuis terminum esse quid absolutum 9.62. *Et in mutuis* (9.65
Non sufficit ad eam relatio rationis (9.63
Correlatum quomodo sit terminus 9.69

Relatio.

Terminum relationis à relatione distingui realiter 2.70
Exponitur, & reprobatur divisio relationum in eas quæ fundantur in unitate & multitudine, & eas quæ sunt in actione & passione, & eas quæ sunt in mensura & mensurato 9.72
Continet ea divisio aliqua relationum exempla minus commoda 9.73
De divisione relatorum in relata æquiparantiæ, & disquiparantiæ 9.74
Multiplex ejus divisionis sensus exponitur 9.75
Relatio mutua & non mutua quæ 9.78
De divisione relationis juxta diversitatem fundamentorum 9.79
Relatis quomodo conveniat contrarietas (9.82
Relata quomodo suscipiant intentionem & remissionem 9.84
Non est id in omnibus ratione fundamentorum 9.85
Intelligitur id axioma populariter 9.87
Relata quomodo dicantur reciproca, & ἀντιστρέφοντα 9.89
Relata quomodo sint simul naturâ 9.91
Non est id in relatione trãscendenti 9.93

Qui novit unum relatorum, novit & alterum, quomodo sit intelligendum (9.96

Remissio.

Vide Intensio.

S.

Scientia.

Ejus subjectum qualem debeat habere unitatem 3.12
Quatenus requirat species 3.14
Quales requirat affectiones 3.92
Non debent eæ necessariò realiter distinctæ esse 3.92
Scientia quomodo dicatur destrui in futura vita 4.106
Scientia unde dicatur realis 7.61
Scientia speculativa non potest habere pro subjecto Ens rationis 7,61
Scientia potest agere de Ente per accidens (7.71
Quodnam per accidens Aristoteles arceat à scientia ib.
Scientia etsi sit habitus, tamen potest esse ex uno actu 8.108
Scientiarum unitas unde sumatur 8. (135
Scientia speculativa & practica, vide, habitus speculativus & practicus
Scientiam & scibile non referri relatione praedicamentali sed transcendente 6.73

Scientia Dei.

Vide, Dei Intellectus.

Secundùm.

Vox hæc bifariam dicitur 10.15

Sensus.

Non apprehendit Ens rationis 7.62

Separatio.

Realis & mentalis quid 5.38
Separatio positiva & privativa quid 5. (39

Simul.

Simul natura esse quid sit 9 92

Simplex.

Simplicissimum bifariam dicitur 3.220
Potest in eo esse comparatio rationis 3.221
Simplicitas summa duo removet 3.222
Simplex unde dicatur 3.293
Ares quæ est simplicior sit præstantior (3 294
Simplicitas majorem perfectionem signat quam compositio 3.295

Singulare.

Quomodo non definiri dicatur 2.28
Quomodo ejus non sit scientia 3.15
Qualis communicabilitas ei repugnet (3.215
An sit incommunicabile 3.722.seqq.

Situs.

Non rectè dicitur actio vel qualitas 6. (120
Ambiguitas in voce situs 14.2
Situs non significat extrinsecam denominationem 14.4
Nec relationem 14.5
Nec absolutum & respectivum simul (14.6
Nec esse actionem aut qualitatem 14.7
Propria definitio situs 149
Divisio situs in naturalem & accidentalem exponitbr 14 10
Divisio situs in rectum & obliquum 14! (11
Metaphysicus an rectè agat de situ 14.12

Spatium.

Extra cœlum malè à Vorstio increatum dicitur (3.254
An sit aliquid vel nihil 3.400
Esse Ens rationis probatur 3.401

Species intelligibilis.

Ejus officium qnodnam 3.464
Non semper est in nostra intellectione necessaria ibid.
Ad intelligendum cur requiratur 4.122
An species etiam sumi possit à re immateriali 4.170
Species intelligibiles non esse nihil 8.36
Esse habitus 8.37 & 62
Species intelligibiles ad intelligendum non satis esse 8.81

Spiritus. Spirituale.

Spiritu vox quot modis dicatur 2.111

Unde vox ea sit imposita 2.113
Quod præcipuè sit spiritus 2.114
Ens spirituale quid sit in doctrina de anima 2.118
Quid sit substantia spiritualis 2.119
An sicut ea expers est materiæ ita etiam expers sit formæ 2.124
Spiritus non sunt quanti 2.128
Nec sunt alicubi circumscriptivè 2.139
Nec Physicè mobiles 2.130
Res spirituales totæ sunt ubi sunt. 3.406
Spiritus vox dicitur multifariam. 4.23

Suppositum.

Est ea vox ambigua 1.39
Unde dicatur 1.40
Suppositum est quid bifariàm ibid.
Suppositi definitio Thomæ, *rejicitur.* 1. (41
Suppositorum quatuor conditiones 1.43
Definitio suppositi propria 1.44
Suppositum an sit idem quod substantia prima vel persona 2.45
Suppositum quid addat naturæ, & quomodo distinguantur 2.72
Variæ ad hanc rem sententiæ 2.74
Suppositum includere naturam 2.77
Suppositalitatem posse abesse à natura. (2.78
Non distingui solâ ratione 2.79
Non addere rem peculiarem 2.80
Non distingui realiter 2.81
Non est negatio 2.83
In quo consistat suppositalitas 2.84
Quænam aptitudo dependendi repugnet supposito 2.87
Non addit naturæ singularitatem 2.89
Non accidentia individualia 2.90
Nec existentiam 2.91
Nec denominationem extrinsecam. 2.92

Substantia.

Vox hæc quadrifariàm sumitur 1.48
Unde dicatur substantia 1.49
Ejus definitio exponitur 1.51
Quomodo substantiæ non sint in subjecto. 1.55
Prædicatur Synonymicè 1.58
Significat hoc aliquid quomodo 1.59
An non habeat contrarium 1.62
Non suscipiunt intensionem & remissionem 1.65
Substantiæ primæ quomodo sint magis substantiæ quàm secundæ 1.67
Ei maximè proprium est contraria suscipere posse 1.68
Substantiæ divisio in incompletam & completam exponitur 2.2
Ejus divisio in materiam, formam & compositum an bona sit 2.5
Ibi compositum non est idem quod substantia completa 2.7
Deus & Angeli ibi non continentur sub composito 2.9
Nec sub forma 2.10
Explicatur divisio substantiæ in primam & secundam 2.17
Quid intelligatur per substantiam primam & secundam ibid.
Explicatur definitio substantiæ primæ. (2.18
Cur substantia singularis dicatur prima substantia. 2.19
Dupliciter prima substantia prius subsistit quàm secunda 2.22
De substantia secunda 2.23
An substantia prima comprehendat quamvis singularem substantiam 2.24
An bene dividatur substantia in primam & secundam 2.30
Substantiæ divisio in corpus & spiritum exponitur 2.99
Substantia non dicitur à subsistendo. 3. (178
Subsistere bifariàm exponitur 3.179
Substantia multipliciter est accidente prior 6.50
Est eodem nobilior 6.88
Quod non suscipiat magis & minus. (8.205

Subjectum.

In subjecto esse bifariàm sumitur 1.55
Quid sit Aristoteli: *in subjecto esse.* 1.57
Subjecti præcognitio est in rebus 2.107

Subsistere.
Ambiguè dicitur 1.53
Subsistere per se, quid sit 1.54
T
Tempus.
Durationem temporalem pertinere ad prædicamentum quando 12.4
Non autem tempus extrinsecum ibid.
Aliquando tempus comprehendit omnem durationem 12.7
Θεὸς.
Unde dicatur 3.46
Variæ notationes ibid.
Transcendens.
Unde dicatur 1.13
An sit in prædicamentis ibid.
Non signant accidentia ibid.
V.
Ubi.
Vox ubi est ambigua 13.2
Quænam præsentia pertineat ad prædicamentum ubi 13.3
Præsentia divina non significatur per prædicamentum ubi 13.3. & 7
Pertinet huc præsentia corporum 13.4
Et Angelorum 13.5
Ubi prædicamentale non requirit quantitatem, extensionem, situm &c. 13.6
Distantia est per accidens ad rationem ubi ibid.
Esse alicubi bifariàm dicitur 13 8
Ubi malè definitur, mentione loci & corporum 13.10
Ejus definitio propria 13.11
Ubi dicitur prædicamentum loci, quomodo 12.6. & 7.
Virtus, vitium.
Vocabulum hoc ambiguum 8.71
Brutis quomodo conveniat vel non. 8 71 (& 143
De divisione habitus in virtutem & vitium 8.143
Virtutis nomen quot modis dicatur ibid.
Quæ bonitas intelligatur in definitione virtutis 8.144
Virtus unde dicatur 8.145
Vitium quid sit 8.146
An bona sit divisio habitus in virtutem & vitium 8.148
Vitia rectè dici habitus 8.15
Habitus in illa divisione includit etiam dispositionem 8.151
Virtutes intellectivæ & morales, quæ? (8.156
Divisio moralium virtutum 8.157
Non est in species infimas ibid.
Divisio virtutum intellectivarum. 8.158
Vita.
Unde dicatur 3.413
Deo quomodo conveniat 3.414
Rerum creatarum quas imperfectiones habeat 3.415
Deo propriè convenit 3.414
Quam perfectionem significet 3.417
Vivere bifariàm dicitur 4.117
Vitales actiones exigunt dependentiam à forma 6.99
Violentum.
Quid dicatur 5.73
Univocum.
Quid sit 1.26. & 34
Univocorum definitio Aristotelica exponitur 1.43
Univocatio non est judicanda ex præciso conceptu 1.45
Univocum ambiguè dicitur 3.161
Ab analogo unde distinguitur 3.164
Unum.
Unum per se quot modis sit 8.133
Voluntas.
Voluntas Dei an sit immutabilis 3.527
Quomodo id sit 3.527
In quo ea consistat 3.529
Vide plura Dei voluntas.
An in voluntate possit esse habitus. 8.79
Z
Ζεὺς.
Unde dicatur. 3.47

FINIS.

44 36. 22

EXERCITATIONES ALIQUOT METAPHYSICÆ, DE DEO:

Quòd ſit objectum Metaphyſicæ. Quòd ſit naturaliter cognoſcibilis, quouſque, & quibus mediis. Quòd ſit Æternus, & Immenſus (contra *Vorſtium*) & quomodo, &c.

Per THOMAM BARLOW *Artium Magiſtrum, & Collegij Reginæ* OXON: *Socium.*

Johan: 17. 3.

Αυτη ἡ ἐστιν ἡ αἰωνιος ζοὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν.

Pythagoras apud *Jamblicum.*

Ἡ γνῶσις τῶν θεῶν ἀρετή τέ ἐστι, καὶ σοφία, καὶ εὐδαιμονία.

OXONIÆ,
Excudebat GUILIELMUS TURNER.
M. DC. XXXVII.

LECTORI.

EN tibi (Lector benigne) abortivam infirmi parentis progeniem, quam in lucem hanc, nudam, & tutelâ omni, & tutore orbatam emiſimus. Nempe illi precamur, & vovemus pacatum pelagus, Deos propitios, & compoſitos fluctus; ut Neptuno viam ſecundante, naufragii ſecura, tranquillè naviget. Quod ſi non contingat, obnubilatam cœli inclementiam, & turbatos fluctus vel ferat proles noſtra, vel (per me licet) pereat. Ut ſicut in publicum immaturè prodibat, ſic & immaturè exeat. Patronum certè non meruit, (inconcinnum enim foret, minutias uſque adeò miſellas, nomini magno inſcribere) nec revera ullo indiget patrocinio. Ea enim infirmorum conditio, ut ſibi in patrocinium ſufficiat ſua ipſorum imbecillitas; & ideò ab injuriis tuta eſſe queant, quia ſemet tutari nequeant. Hæc enim perpetua infirmitatis fœlicitas, ut infra minorum invidiam poſita, & magnorum odia, utcunque obſcurè deliteſcit, ſecurè tamen. Hoſtem minorem dedignatur nobilior ſpiritus: *Bellum cum captivis, & fœminis gerere non poſſum*, (inquit *Alexander* [a]) *armatus ſit oportet quem ego perſequor*. Idem *Aſcanii* animus apud *Maronem*;

[a] *Apud Q. Curt. in vita Alexandri.*

prædam imbellem contemnit, ferámque expectat, non ſine periculo debellandam ----*Optat aprum, aut fulvum de monte leonem.* Eſt & in brutis illa indoles : feram minorem nec occidere dignatur leoninus furor :

In tauros ruunt Lybici leones,
Non ſunt papilionibus moleſti.

Infirmitate ideò ſuâ munitus partus hic noſter, ſecurè prodeat ; nec magnorum odia aut cenſuras perhorreſcat, utpotè infra talium amorem pariter, & iram poſitus. Quod ſi minorum aliquis in conatus noſtros, tantillos ſcilicet, ſeveriori criticâ, & cenſurâ nimio felle attemperatâ animadvertat, *Egregiam verò laudem, & ſpolia ampla reportabit.* Certiſſimum hoc erit degeneris animi, & ſpiritus vulgaris indicium, ſævire in appendicem, & infirmum aggredi : *Calcat jacentem vulgus*, nempe quia vulgus. Sed ſciat ignobilis illa animadverſorum progenies, quod conatus noſter eorum iras non metuit, forſan nec meruit. Exercitationibus his παρεργίαις invenias fateor, forſan & errata : At hîc ingenioſi Poëtæ apologia, erit noſtra,

Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala multa
Quæ legis : hic aliter non fit Avite liber.

Martial: Epigram. lib. 1. Epig. 17.

Sed ut errata noſtra judicio perſpicaci cognoſcat, ſic erranti ignoſcat benignè, nobilior indoles : & ſi non hominem, commune tamen humanitatis fatum, & intellectus tenebras induſtriâ nullâ excutiendas, miſerabitur. Si quis ſcripta errore nullo infirmata expectet, Utopiam adeat ; alibi enim talia quærat fortaſſis, at in æternum non inveniat. Nempe (ſi liceat mihi exemplo errare) non ego primus errores immiſi in publicum : ſed (ut olim in Epigrammatis ſui apologiam *Martialis*:) *Sic ſcribit Catullus, ſic Marſus, ſic Pedo, ſic Getulicus.*

In præfat. ad lib. 1. Epigram.

Et multos habeo, & nominis magni authores, & judicii,

quos

quos ex præſcripto ſequerer: Sic ſcripſit *Suarez*, ſic *Mendoza*, ſic *Vaſquez*. Incommunicatum Deitatis privilegium ſit, ab errato omni abſoluta immunitas; paginam nullam errori non obnoxiam agnoſco, niſi ſacram, niſi θεόπνευστον. Si ideò diſcurſus noſter à recto veritatis tramite, diligentiùs quæſito deflexerit; ſit hæc aliqualis apologia,

----Hominem pagina noſtra ſapit.

Unum hoc addam ab *Ariſtotele* noſtro, τῷ πάνυ mutuatum: λοιπὸν ἂν εἴη πάντων ὑμῶν ἔργον, τοῖς μὲ προφιλεκειμένοις συγγνώμην, τοῖς δὲ ἐυρημένοις τὴν χάριν ἔχειν. *Ariſt. de ſoph. Elench: cap. 34. text. 10. verbis ultimis.*

Tuus T. B.

EXERCIT.

EXERCITATIONVM,
& eorum quæ in iis continentur Syllabus.

EXERCITATIO I.

In qua discutitur πολυθρύλλητον *illud quæsitum, An præstet non esse, quàm miserum esse: ubi ad examen revocantur rationes* Durandi *asserentis, quòd melius est, & per regulas rationis rectæ eligibilius miserum esse, quàm simpliciter non esse.* Pag. 1.

EXERCITATIO II.

De naturâ mali.

In qua ostenditur qualis sit natura mali; 1. *Negativè contra* Pythagoricos, Manichæos, *&* Priscillianistas *ex antiquis*; *&* Franciscum de Mayronis, Cajetanum, *& alios è recentioribus. Quorum aliqui malum esse Ens absolutum vellent, alii relativum; alii reale propriè, alii modale, omnes tamen positivum: ostenditur, (inquam) malum positivum non esse; & thesin illam esse erroneam, & solùm non hæreticam demonstratur.* 2. *Affirmativè ostenditur, quòd malum est formaliter privativum: & hoc* 1. *in genere:* 2. *in specie, singulas ejus species percurrendo, eásque pro formali esse privationes perfectionis debitæ demonstrando.* 1. *Ex communi antiquitatis* ὁμοφωνίᾳ. 2. *Ratione.* 3. *Objectiones (quas putant* Gordias, *& in victoriam valituras) sunt adductæ, & solutæ. Ultimo, commentum illud* Flacii Illyrici (*in clavi scripturæ, tract. 6. pag. 479.*) *quo malum originale in ipsa animæ essentiâ, & substantiâ consistere comminiscitur, ad examen revocatur, & erroris manifesti conscium esse evincitur.* 15

EXERCITATIO III.

In qua quæritur, an agere de Deo spectat ad Metaphysicum, an Theologum solùm? Et contra Zachariam Pasqualigum *Romanum, ostenditur, Deum intra limites objecti formalis Metaphysicæ comprehendi. Quòd lumine naturali intellectus, & per principia à ratione naturali petita, sit cognoscibilis: Dein, quòd ad scientiam naturalem spectat agere de Deo (in quantum est naturaliter cognoscibilis) in thesi ostenditur; & in hypothesi ad Metaphysicam solùm. Ultimo objectiones* Pasqualigi *propositæ sunt, & solutæ.* 52

EXERCITATIO IV.

De existentia Dei.

In qua ostenditur 1, *Quot modis Deum esse cognoscamus, dum hic sumus in via.* 2. *Quinam ex istis sit propriè Metaphysicus. Et* 3. *Quod sit naturaliter cognoscibile*

bile Deum esse. 4. *Objectio ab Atheis petita proponitur, & solvitur.* 5. *In specie ostenditur cognitionem illam de Deo naturalem, non esse à priori, & ὅτι; sed solùm à posteriori.* 6. *Quod sit imperfecta, nec sufficiens per se ad cultum Dei legitimum instituendum.* 7. *Specialiùs ostenditur lumen naturale non attingere* 1. ὑποστάσεις *illas divinas, seu distinctas subsistentias personales in Deo.* 2. *Nec ipsam Dei essentiam adæquatè, & comprehensivè.* 3. *Nec opera redemptionis.* 4. *Nec opus ullum Dei liberè faciendum.* 8. *Ostenditur, quòd existentiam Dei, quòd essentiam, (licet imperfectè) quòd attributa ejus absoluta cognoscat, & quibus mediis hoc fiat.* 9. *Quod etiam in esse relativo cognoscat Deum, in quantum est mundi opifex: ubi dubia in oppositum proponuntur, & solvuntur.* 10. *Rationes speciales, quibus Deum esse ostendat Metaphysica, proponuntur, & explicantur.* 11. *Objectiones in oppositum adductæ sunt, & solutæ.* 67

EXERCITATIO V.

De Æternitate.

In qua 1. *agitur de nomine. Ubi nomina æternitatis, à Philosophis usitata paucis explicantur.* 2. *De reipsa. Ubi* 1. *ostenditur quid sit æternitas.* 2. *Quomodo à Deo differat.* 3. *Quod Deo conveniat.* 4. *Quod hoc ratione naturali cognosci possit.* 5. *Quibus mediis hoc fit.* 3. *Contra* Conradum Vorstium, *&* Nicol: Taurellum *ostenditur,* 1. *Quod æternitas non est mensura divisibilis.* 2. *Quod non sit accidens Dei.* 4. *Explicatur modus quo futura contingentia in æternitate sunt quamdiu futura sunt: & illa, non actu, & per proprias existentias, (quod volunt* Alvarez, Ferrariensis, *& alii) sed objectivè solùm æternitati inesse demonstratur.* 5. *Objectiones quæ veritatem reddant suspectam propositæ sunt, & solutæ.* 102

EXERCITATIO VI.

De Immensitate.

In qua 1. *agitur de spatio Scholasticorum imaginario; Ubi* 1. *ostenditur, quod sit tale spatium.* 2. *Quid sit.* 3. *Quod immensitas propriè æstimatur ex ordine ad tale spatium.* 4. *Quod immensitas ex ordine ad spatium, vel locum Physicum, & realem æstimari non possit.* 5. *Digressione brevi ostenditur,* 1. *Positivè, locum etiam in ordine ad hoc spatium commodissimè explicari posse.* 2. *Negativè, quod in ordine ad superficiem explicari non possit adæquatè, aut propriè.* 3. *Rationes in contrarium adductæ sunt, & solutæ.* 6. *Ostenditur, Deum esse actu immensum, (i. e.) spacio omni reali vel imaginario, actuali, vel possibili intimè præsentem; idque per ipsum esse suum indivisibile.* 7. *Quod hoc lumine naturali sit cognoscibile.* 8. *Quibus mediis sit cognoscibile.* 9. Ἀπαρεμίτητα Conradi Vorstii *deliramenta examini subjiciuntur, (errores enim* Vorstii *de immensitate sunt* δεήλατοι, *& insanum magni) Ubi* 1. *Quid statuit per theses ostenditur.* 2. *Rationes ejus adducuntur.* 3. *Solvuntur.* 10. *Ostenditur immensitatem esse incommunicabilem creaturæ, præsertim corpori.* 1. *Contra Lutheranos, ostendendo suam ubiquitatem esse impossibilem.* 2. *Contra Pontificios, ostendendo suam* πολυτοπίαν, *esse etiam impossibilem.* 136

EXERCIT:

EXERCITATIO PRIMA.

In qua discutitur πολυθρύλλητον *illud quæsitum, An præstet non esse, quàm miserum esse? ubi ad examen revocantur rationes* Durandi *asserentis, quòd melius est, & per regulas rationis rectæ eligibilius miserum esse, quàm simpliciter non esse.*

Gnoscat mihi benignus Lector, si stilus noster hirsutus sibi videatur, & inconcinnus; talis nimirum *Aristotelis peripatum* plus sapit, quàm *Tusculanum Tullii:* Philosophum enim hic ago, non Rhetoricum; & veritatem fucis nullis, aut conquisitis eloquentiæ lenociniis adulteratam, sed simplicem, sed nudam & invenirem, & exponerem. Susurros planè nullos moraturus, quòd inconcinniùs hoc præsto, modò heri possit evidentiùs. Pergo, & duo erunt distinctiùs explicanda.

1. An absolutè loquendo, *τὸ non esse* sit bonum, seu bonitatem ullam in se includat: hoc enim exposito, aditus ad quæsitum principale paratior futurus est.

2. An comparativè loquendo, melius & eligibilius sit miserum esse, quàm simpliciter non esse.

Pro quæsito priori sit hæc conclusio: *Τὸ non esse*, absolutè loquendo bonitatem omninò nullam includit, nec per se sumptum possit appetitum terminare, vel ad sui prosecutionem movere. Hoc ut evidentiùs evincam: Iciendum 1. quòd non nego quin *τὸ non esse* possit habere bonitatem illam *φαινομένην, κατ' ἔμφασιν*, scil. seu apparentem, quæ est solùm denominatio extrinseca ei ab intellectu erroneo imposita. Sic cùm aliquis vult impossibile, illud quod vult est non ens simpliciter, tamen cùm ab intellectu errante apprehenditur ut aliquid possibile sibi conveniens, apparet bonum; & ideò illud quod est in se impossibile, & non ens, potest habere bonitatem illam apparentem sibi ab intellectu impositam: sic annorum præteritorum restitutio fuit impossibilis, et non ens, *Evandro* tamen apud Poëtam, ut bonum apprehenditur, & desideratur. Sed de tali bonitate non quæritur, cùm in concesso sit ipsum non esse posse habere rationem hujusmodi boni apparentis. 2. Igitur quæritur solùm an *τὸ non esse* sit in se bonum bonitate verâ, sive nos cogitamus de tali bono sive non, ita ut in se per regulas rationis rectæ possit præeligi, appetitum movendo. Et hoc sensu negamus quod *τὸ non esse* sit bonum, & sic evincimus. *Concl. 1.*

1. Quia bonum ex natura sua dicit perfectionem aliquam positivam, ut nervosè satis ostendit *Vasq. in 1. Aquin. q. 5. disp. 23. cap. 5.* & notissimis rationis rectæ principiis deduci possit ex eo, quòd malum omne est privatio perfectionis debitæ, at malum omne est privatio boni, & ideò necesse est ut bonum sit perfectio rei debita, *Ratio 1.*

bile Deum esse. 4. *Objectio ab Atheis petita proponitur, & solvitur.* 5. *In specie ostenditur cognitionem illam de Deo naturalem, non esse à priori, & ὅτι; sed solùm à posteriori.* 6. *Quod sit imperfecta, nec sufficiens per se ad cultum Dei legitimum instituendum.* 7. *Specialiùs ostenditur lumen naturale non attingere* 1. ὑποστάσεις *illas divinas, seu distinctas subsistentias personales in Deo.* 2. *Nec ipsam Dei essentiam adæquatè, & comprehensivè.* 3. *Nec opera redemptionis.* 4. *Nec opus ullum Dei liberè faciendum.* 8. *Ostenditur, quòd existentiam Dei, quòd essentiam, (licet imperfectè) quòd attributa ejus absoluta cognoscat, & quibus mediis hoc fiat.* 9. *Quod etiam in esse relativo cognoscat Deum, in quantum est mundi opifex: ubi dubia in oppositum proponuntur, & solvuntur.* 10. *Rationes speciales, quibus Deum esse ostendat Metaphysica, proponuntur, & explicantur.* 11. *Objectiones in oppositum adductæ sunt, & solutæ.* 67

EXERCITATIO V.

De Æternitate.

In qua 1. *agitur de nomine. Ubi nomina æternitatis, à Philosophis usitata paucis explicantur.* 2. *De reipsa. Ubi* 1. *ostenditur quid sit æternitas.* 2. *Quomodo à Deo differat.* 3. *Quod Deo conveniat.* 4. *Quod hoc ratione naturali cognosci possit.* 5. *Quibus mediis hoc fit.* 3. *Contra* Conradum Vorstium, *&* Nicol: Taurellum *ostenditur,* 1. *Quod æternitas non est mensura divisibilis.* 2. *Quod non sit accidens Dei.* 4. *Explicatur modus quo futura contingentia in æternitate sunt quamdiu futura sunt: & illa, non actu, & per proprias existentias, (quod volunt* Alvarez, Ferrariensis, *& alii) sed objectivè solùm æternitati inesse demonstratur.* 5. *Objectiones quæ veritatem reddant suspectam propositæ sunt, & solutæ.* 102

EXERCITATIO VI.

De Immensitate.

In qua 1. *agitur de spatio Scholasticorum imaginario; Ubi* 1. *ostenditur, quod sit tale spatium.* 2. *Quid sit.* 3. *Quod immensitas propriè æstimatur ex ordine ad tale spatium.* 4. *Quod immensitas ex ordine ad spatium, vel locum Physicum, & realem æstimari non possit.* 5. *Digressione brevi ostenditur,* 1. *Positivè, locum etiam in ordine ad hoc spatium commodissimè explicari posse.* 2. *Negativè, quod in ordine ad superficiem explicari non possit adæquatè, aut propriè.* 3. *Rationes in contrarium adductæ sunt, & solutæ.* 6. *Ostenditur, Deum esse actu immensum, (i. e.) spacio omni reali vel imaginario, actuali, vel possibili intimè præsentem; idque per ipsum esse suum indivisibile.* 7. *Quod hoc lumine naturali sit cognoscibile.* 8. *Quibus mediis sit cognoscibile.* 9. Ἀπαρέμπτα Conradi Vorstii *deliramenta examini subjiciuntur, (errores enim* Vorstii *de immensitate sunt* δεήλατοι, *& insanum magni) Ubi* 1. *Quid statuit per theses ostenditur.* 2. *Rationes ejus adducuntur.* 3. *Solvuntur.* 10. *Ostenditur immensitatem esse incommunicabilem creaturæ, præsertim corpori.* 1. *Contra Lutheranos, ostendendo suam ubiquitatem esse impossibilem.* 2. *Contra Pontificios, ostendendo suam* πολυτοπίαν, *esse etiam impossibilem.* 136

EXERCITATIO PRIMA.

In qua discutitur πολυθρύλλητον *illud quæsitum, An præstet non esse, quàm miserum esse? ubi ad examen revocantur rationes* Durandi *asserentis, quòd melius est, & per regulas rationis rectæ eligibilius miserum esse, quàm simpliciter non esse.*

Gnoscat mihi benignus Lector, si stilus noster hirsutus sibi videatur, & inconcinnus; talis nimirum *Aristotelis peripatum* plus sapit, quàm *Tusculanum Tullii:* Philosophum enim hic ago, non Rhetoricum; & veritatem fucis nullis, aut conquisitis eloquentiæ lenociniis adulteratam, sed simplicem, sed nudam & invenirem, & exponerem. Susurros planè nullos moraturus, quòd inconcinniùs hoc præsto, modò fieri possit evidentiùs. Pergo, & duo erunt distinctiùs explicanda.

1. An absolutè loquendo, τὸ *non esse* sit bonum, seu bonitatem ullam in se includat: hoc enim exposito, aditus ad quæsitum principale paratior futurus est.

2. An comparativè loquendo, melius & eligibilius sit miserum esse, quàm simpliciter non esse.

Pro quæsito priori sit hæc conclusio: Τὸ *non esse*, absolutè loquendo bonitatem omninò nullam includit, nec per se sumptum possit appetitum terminare, vel ad sui prosecutionem movere. Hoc ut evidentiùs evincam: Iciendum 1. quòd non nego quin τὸ *non esse* possit habere bonitatem illam φαινομένην, κατ' ἔμφασιν, scil. seu apparentem, quæ est solùm denominatio extrinseca ei ab intellectu erroneo imposita. Sic cùm aliquis vult impossibile, illud quod vult est non ens simpliciter, tamen cùm ab intellectu errante apprehenditur ut aliquid possibile sibi conveniens, apparet bonum; & ideò illud quod est in se impossibile, & non ens, potest habere bonitatem illam apparentem sibi ab intellectu impositam: sic annorum præteritorum restitutio fuit impossibilis, et non ens, *Evandro* tamen apud Poëtam, ut bonum apprehenditur, & desideratur. Sed de tali bonitate non quæritur, cùm in concesso sit ipsum non esse posse habere rationem hujusmodi boni apparentis. 2. Igitur quæritur solùm an τὸ *non esse* sit in se bonum bonitate verâ, sive nos cogitamus de tali bono sive non, ita ut in se per regulas rationis rectæ possit præeligi, appetitum movendo. Et hoc sensu negamus quod τὸ *non esse* sit bonum, & sic evincimus. *Concl. 1.*

1. Quia bonum ex natura sua dicit perfectionem aliquam positivam, ut nervosè satis ostendit *Vasq. in* 1. *Aquin. q.* 5. *disp.* 23. *cap.* 5. & notissimis rationis rectæ principiis deduci possit ex eo, quòd malum omne est privatio perfectionis debitæ, at malum omne est privatio boni, & ideò necesse est ut bonum sit perfectio rei *Ratio 1.*

debita: & positiva, cùm manifestum est, quod non est positivum, non potest esse perfectio alicujus. Sed *τὸ non esse* aliquam perfectionem positivam includere, absurdius est, quàm ut evincerem. Quæ enim perfectio positiva vel fingi poterat in mera negatione, seu non ente: Et ideò manifestum erit, quod *τὸ non esse* bonitatem nullam includit.

Ratio 2. 2. Sicut malum semper præsupponit fundamentum cui sit malum, non potest enim esse privatio boni debiti, nisi sit fundamentum aliquid cui sit debitum: sic pari passu, bonum semper præsupponit aliquid cui sit bonum, nam cùm bonitas sit adjunctum ejus quod est bonum, necesse est ut sit fundamentum aliquod, vel subjectum cui adjungatur hæc bonitas; & quia fundamentum quod sustentat hoc bonum non potest esse minoris perfectionis, quàm bonum illud quod sustentat, consequentiâ evidenti sequetur, quod *τὸ non esse*, non potest esse bonitatis fundamentum: nec possit ulla bonitas esse non entis adjunctum, & per consequens *τὸ non esse*, bonum omninò non erit, quod erat demonstrandum.

Ratio 3. 3. Si non solùm *ens*, sed & ejus contradictorium, scil. *non ens*, bonitatem aliquam includeret, tum contradictoria non essent maximè opposita: ratio est, quia illa quæ bonitate revera conveniunt maximè distare non possunt, cùm convenientia vel minima distantiam maximam necessariò impedit. Sed clarior est hæc thesis, quàm ut probatione aliquâ operosâ indigeat: & à Scholasticis receptissima, ut videre est ex *Aquar.* ex *Aquin. in addit. ad Capreol. in* 4. *dist.* 50. & apud *Bonav. Durand. Bassol. Francis. de Mayronis in eandem distinctionem, & Ariminens. in* 2. *dist.* 34.

His positis, illud quod secundo proposui aggredior. An comparativè loquendo melius sit, & eligibilius *τὸ non esse*, quàm miserum esse? Et hoc quæri potest sensu duplici. 1. Respectu manifestationis gloriæ divinæ, utrum melius sit, & eligibilius ad manifestandam Dei gloriam; & tum huc redit quæstio: An magis glorificetur Deus in annihilatione creaturæ, an in æterna ejusdem damnatione? 2. Respectu rei ipsius: An in reipsa sine respectu ad aliquid extrinsecum, sit melius & eligibilius puniri, quàm annihilari? sit ideò Conclusio secunda hæc,

Conclus. 2. 2. Respectu manifestationis gloriæ divinæ melius est & eligibilius puniri, quàm annihilari; miserum esse quàm non esse: nimirum plus manifestatur Dei gloria in justa creaturæ peccatricis pœna, quàm si illam manu omnipotenti in antiquum nihil reduceret.

Ratio 1. Ratio est 1. Quia in annihilatione est solùm manifestatio omnipotentiæ divinæ in annihilando creaturam: nam sicut necessariò requiritur omnipotentia ad creandum (attestante communi Scholasticorum suffragio) sic eadem omnipotentia ad annihilandum requiritur. At in justa creaturæ pœnâ, non solùm est manifestatio omnipotentiæ divinæ in conservando creaturam in esse; (nam solùm potentia illa quæ creaturam facit, creatam in esse custodiat.) Sed porrò est manifestatio justitiæ divinæ in meritissima peccantis creaturæ pœnâ. Ergo, cum per pœnam creaturæ perpetuam manifestatur & omnipotentia Dei, & justitia, meliùs erit respectu manifestationis gloriæ divinæ, puniri, quàm annihilari, miserum esse, quàm non esse. Necesse enim est ut illud magis cedat in gloriam Dei, saltem extensivè, per quod plura ejus attributa glorificantur, & ideò majus erit & omnipotentiam, & justitiam glorificâsse in justa creaturæ damnatione, quàm omnipotentiam solùm in ejus annihilatione.

2. In

2 In damnatione creaturæ manifestatio omnipotentiæ, & justitiæ divinæ est perpetua, & in omnem æternitatem duratura; nam cùm pæna damnati sit æterna, necesse est ut manifestatio gloriæ divinę, tum omnipotentiæ scil: tum justitiæ, sit pariter perpetua: At in annihilatione creaturæ post ipsam annihilationem desinit manifestatio gloriæ divinæ cum ipsa creatura in qua manifestabatur. Et ideò hoc sensu scil. in ordine ad manifestationem gloriæ divinæ, melius erit miserum esse, quàm non esse. *Ratio 2.*

Et hic si in rationis hujus præjudicium urgeas, quod non desinit manifestatio gloriæ divinæ post annihilationem: sed annihilato homine, istius facti gloria potest perpetuò manere in renovata hominum memoriâ. Adeò ut licet actus annihilandi momento desinat, tamen memoria ipsius actus potest perpetuò cedere in gloriæ divinæ manifestationem. Sic *Homerus Iliada* suam, & *Odysseam* non adeò diuturno temporis curriculo composuit; sic fortia *Alexandri* facta, & *Cæsaris*, brevi gesta; tamen ultra funus, & sepulchrum victura: etiam & adhuc virescit *Homeri*, *Cæsaris*, & *Alexandri* gloria. Pariter post annihilationem potest Dei gloria perpetuò manifestari in victura illius facti memoriâ. *Dub. 1.*

Fateor quod potest manere gloria istius actus post annihilationem: At hoc concesso, tamen multò magis manifestatur Dei gloria in æterna, pariter & iustâ creaturæ pœnâ: cùm non solùm est manifestatio omnipotentiæ in conservando, sed & iustitiæ in puniendo: & quod maximum est, hæc manifestatio est æternò duratura, eáque positiva. Cùm ille qui pœnam subit æternam manet positivum exemplar tum iustitiæ, tum omnipotentiæ divinæ: quod non accidit in annihilato. Nam si homo esset intensissimâ pœnâ solùm pro uno die punitus, esset manifestatio gloriæ Dei, æque ac si annihilaretur: Quia esset manifestatio omnipotentiæ in conservando creaturam pro uno die, & iustitiæ in puniendo; & huius facti memoria potuit etiam in perpetuum continuari: at cùm hi actus, scil. conservatio creaturæ in esse, & iustitiæ executio, non solùm in memoriis hominum, sed in se perpetuò continuantur multo illustriorem reddant Dei gloriam necesse est, quàm si homo esset annihilatus. *Sol.*

2. At hic rursus quærit Scholasticorum non minimus, annon magis detrahatur de gloria Dei per peccata eorum qui perpetuam patiantur miseriam, quàm ei apponitur per iustam eorundem pœnam? nam quòd peccant usque ad blasphemiam postea probaturus sum. Quod si ita, tum non erit melius respectu gloriæ divinæ miserum esse quàm non esse, si ii qui talem miseriam subeunt, de gloria Dei plus detrahunt per peccata, quàm addunt per supplicia. *Dub. 2.*

Ut obiectioni huic paucis satisfaciam, & perspicuis: Dico, quod tantum non detrahitur per peccata quantum apponitur gloriæ divinę per meritissima eorum supplicia. *Sol.*

Et ratio ut mihi videtur apertissima hoc evincit. Quia cum gloria Dei sit ultimus Dei finis, quem in puniendo intendit, & in quo frustrari non possit: dico quod est impossibile, ut ii qui æternâ morte puniuntur, de gloria Dei plus detraherent per peccata, quàm ei apponunt per supplicia: tum enim frustraretur Deus suo fine. Quis enim dicat illum honorare *Cæsarem*, qui aliqua dicit in ejus laudem, at plura in eius dedecus, & vituperium? & quis iustè dicat aquam illam calidam, quæ habet forsan binos caloris gradus, & quatuor frigoris? præsertim cùm denominatio sequitur majorem partem. Sic pari passu, quis congruè dicat Deum obtinuisse finem suum, scil. *Ratio 4.*

manifestationem gloriæ suæ, in puniendo æternâ morte impium; Si per peccata sua plus detraheretur de gloria Dei, quàm apponitur per supplicium?

Damus ideò, quòd respectu manifestationis glorię divinę melius est, & eligibilius miserum esse quàm non esse. sc. plus manifestatur gloria Dei in iusta peccatoris pœnâ, quàm si annihilaretur. Ita enim philosophatur *Bonav. in 4. d. 50. q. 2. Mart: Ledesma in 2. Quart quæst.* 100. & Scholastici communiter in 4. *dist. ult.* Sed quæstio hoc modo non proponitur, nimirum, utrum melius sit non esse, quàm miserum esse, respectu gloriæ divinæ? Sed sic: An in re ipsa absolutè consideratâ, melius sit *miserum esse*, quàm *non esse*? & hoc rursus potest esse dupliciter.

Nempe { 1. In judicio ipsius miseri; an scil. ille qui est intensissimâ miseriâ oppressus, melius judicat *τὸ non esse*, quàm *ita esse*.
2. In judicio per rationem rectam regulato, an per rei veritatem præstat *non esse*, quàm *miserum esse*?

Conclus. 3. Sit ideò Conclus. 3. hæc. Certissimum est, quod in judicio hominis miseri meliùs est annihilari, quàm perpetuâ miseriâ cruciari.. Vellet enim damnatus potiùs *non esse* quàm *talis esse*, qui miseriâ intensissimâ, eáque æternò duraturâ urgeretur. *Ratio 1.* Quod patet 1. quia experiundo novimus multos etiam ob minutiores hujus vitæ miserias, semet è medio tollentes, solùm quia putant melius non esse, quàm in tali conditione esse, puta in infamia, aut penuria. Sic fœnerator in historia, cùm aliquis sibi pecuniam abstulisset furto, ille vitam laqueo.

Ratio 2. 2. Hoc etiam expressè probat *Aquar. in addit. ad Capreol in 4. dist. 50. ex Aquin.* qui citat illud *Apocalyps. 9. 6. In die illa desiderabunt mori, & mors fugiet ab ipsis.* Hanc conclus. probat etiam *Bassol. in 4. dist. 50. q. 1.* Notandum, quod *Durand. in 4. dist. 50. q. 2.* & alii apud *Bonavent. ibid. quæst. 1.* asserunt eos qui sunt sub æternæ pœnæ cruciatu, judicare quidem melius esse si annihilarentur, quàm sub tali pœnâ viverent; sed hoc faciunt, judicio erroneo, non ex rei veritate, sed pœnæ violentiâ orto, vel ex judicio inordinato, indiscreto, & phantastico, ut ibidem *Bonaventura*.

Ratio 4. 4. Sed his omnibus prætermissis, quæstio est solùm hoc sensu instituenda: An in reipsa melius sit & eligibilius puniri, quàm annihilari? scil. an per solidum rationis rectæ judicium præstet puniri, & habere essentiæ bonitatem, an annihilari, & carere illo essentiæ bono: nimirum carere omni bono, & τῷ *esse*, & τῷ *benè esse*, modò & malo annexo careat? Et hîc ulteriùs observandum:

Ratio 5. 5. Quod illa bonitas, quam habent illi qui æternâ pœnâ puniuntur, potest considerari dupliciter,

Nempe { 1. Absolutè, & in se præcisè, in quantum est bonum essentiæ.
2. Relativè in ordine ad malum cùm quo conjungitur in iis qui mortem illam æternam subeunt.

Conclus. 4. Quibus positis, sit conclusio 4. hæc: Certum est, quod habere bonitatem essentiæ, quam habent miseri, si per se solùm sumatur sine malo annexo, est melius quàm annihilari. *Ratio 1.* Ratio est, Quia meliùs est habere aliquem bonitatis gradum, quàm simpliciter nullum, & ideò meliùs erit habere bonum essentiæ, quam habent damnati, quàm annihilari: cùm illi qui annihilantur bonitatem omnino nullam possident, ut manifestum est. Sed nec hoc modo instituenda est præsens quæstio: sed sic: An præstet habere illam aliqualem essentiæ bonitatem, licèt cum malo æterno conjunctam: an carere illâ bonitate, modò & malo illo careat? Hic

ideò

ideò est nodus & cardo quæstionis : An malo illo quod subeunt damnati, & bono essentiæ in lance positis : Quæritur (inquam) an bonum præponderet, an malum? nam si bonum illud essentiæ præponderet, tum melius erit puniri æternâ morte, modò bonum illud essentiæ habeat, licèt sit cum malo illo conjunctum, quod est minus : at si malum præponderet, tum melius erit annihilari, & carere illâ bonitate essentiæ, modò & malo annexo careat, quod est majus.

Quibus positis sit hæc conclusio 5. Melius est & per rationem rectam eligibilius annihilari, quàm in æternum cruciari, non obstante illâ essentiæ bonitate, quam impii etiam sub pœna adhuc retinent: & hoc rationes subsequentes suadere videntur fortiùs, si non evincere. *Conclus. 5.*

1. Ille status est melior, & per rationem rectam eligibilior, in quo qui est non subjicitur iræ divinæ, quàm ille status in quo qui est, æternâ Dei iracundiâ urgetur : at cum eo qui annihilatur non omnino irascitur Deus, ira enim divina non terminatur ad non ens : at ille qui mortis æternæ cruciatum subit, in illum perpetuò excandescit ira Dei. Ergo meliùs erit annilari, quàm damnari. Propositio hinc erit manifesta, quia sicut amor Dei & fruitio eius exinde infallibiliter secutura, est bonum creaturæ summum cuius capax est. Sic ira Dei, & illo non frui, quod inde necessariò sequitur, est malum summum cuius creatura rationalis capax est : tum sic deduco, si ira Dei, & non fruitio eius inde secutura, sit malum creaturæ summum, tum melius erit annihilari, quàm iræ divinæ æternò subesse : quia in creaturâ bonum nullum esse possit quod huic malo æquivalet : nam bonum aliquod ordinis inferioris malo summo non æquivalet : & bonum summum (quod solùm malo summo æquivalet) cum malo summo in creatura simul esse non possit. Cùm ideò damnatus iræ divinæ, & malo summo subest, & bonum illud quod habet cum malo illo coniunctum summum esse non possit, melius erit annihilari & carere malo illo summo, quàm damnari & habere malum illud, cum bono minori copulatum. *Ratio 1.*

2. Status ille, seu conditio est longè eligibilior per rationem rectam, in quo qui est non omnino peccat, quàm conditio in qua qui est etiam usque ad blasphemiam & odium Dei ex malitia destinata peccat : At annihilatus omnino non peccat, imò, nec possit quidem, cùm legi non subest, utpote non ens : lex enim non obligat nisi creaturam rationalem; sed homo annihilatus talis non est : ex quo impossibile est, ut sit peccato obnoxius : At damnati qui pœnam illam æternam subeunt, horrendum in modum peccant : ut ex professo probat ex *Aquinate Aquarius in addit. ad Capreol. in 4. Dist. 50. & Bassol. ibid q. 1. & Bonavent. Art. 1. q. 1. 2.* Et alii. *Durand. in 4. dist. 16. q. 5.* expressè probat, quòd per regulas rationis rectæ eligibilius est non esse, quàm peccare. Et *Anselm. lib.* Cur Deus homo, *Debemus potius velle mundum universum annihilari, quàm aliquid fieri contra voluntatem Dei.* *Ratio 2.*

Solùm hîc de propositione prima occurrit scrupulus solutione non indignus : Nam si annihilari melius sit, quàm damnari, quia annihilatus non peccat, damnatus peccat; tum pari rationis analogiâ sequetur, præstat annihilari, quàm esse hîc in vivis, quia annihilatus non peccat, & unusquisque dum hîc est in vivis, sæpè, & graviter peccat. Ergo ex hac ratione præstat annihilari, quàm vivere : hoc tamen nullus de iure asserat. Cùm ideò hoc posterius sit manifestò incongruum, erit & prius. *Sol.*

Ut huic dubio paucis satisfaciam : 1. Nego suppositam illam rationis similitudinem. Nam utcunque certissimum sit, quod dum hic sumus in via, multâ peccati labe polluimur, tamen non est eligibilius non esse, quàm in hoc statu esse : Ratio est *Refell.*

quia dum sumus in via, licet in peccata sæpius prolabimur, tamen per pœnitentiam seriam amissam Dei benevolentiam recuperare, & debemus & possumus: possumus (inquam) peccata abluere, & postea in Dei gloriam, & animarum salutem vitam degere magis immaculatam: at damnati, cum iam de facto sint in termino, sunt in statu immutabili, ita ut voluntatem habent in malo perpetuò, & immutabiliter confirmatam: nam 1. Sicut voluntas glorificati est immutabiliter bona, sic voluntas damnati immutabiliter mala. 2. Sine gratia Dei voluntas nulla possit esse bona, bonitate morali, verâ, & propriè dictâ: at damnati gratiam Dei eorum corda sanctificantem, nec habere possunt, nec sperare, sed malitiâ æternâ implicantur. Et hoc communi calculo approbant Scholastici. *Aquin cont. Gont. lib. 4. cap. 93. ibid. Ferrarienſis.* Et *Aquin. in 4. dist. 50. q. 2. art. 1. Aquar. in addit. ad Capreol. in 4. dist. 50. Conclus. 1.* Quibus concessis ratio priùs posita adhuc manet inconcussa, & quod proposuimus firmiùs evincit, & evidentiùs: sic; illa conditio est per rationem rectam eligibilior, in qua qui est non peccat, nec possit quidem: quã illa in quâ qui sunt, animo malitiâ æternâ immutabiliter obfirmato, non possunt non peccare; sed annihilatus peccare non potest, damnatus non potest non peccare: Ergo conditio annihilati est eligibilior.

Ratio 3. 3. Esse, quod habent illi qui morte æternâ urgentur, non ideò ipsis relinquitur ut sit ipsis bonum, sed solùm ut sit fundamentum æterni cruciatus; & ideò per rationem rectam melius est non habere essentiam, quàm ad hoc solùm habere, ut sint infiniti cruciatus, & vindictæ æternæ capaces. Quis non mallet (& hoc iustè) potius linguam non habere, quàm (ut *Dives* in parabola) eo solùm fine habere, ut tormentis sempiternis lanietur?

Ratio 4. 4. Id maius malum sit necesse est, quod bonum maius tollit (hoc enim manifestum est, quia mali magnitudo à termino æstimatur cui opponitur: sic cœcitas est minus malum quàm infidelitas, quia bonitas per infidelitatem privata, nimirum fides est bonum maius quam visio, quàm tollit cæcitas, cùm hæc sit solùm bonitas naturalis, illa supernaturalis, & theologica,) at damnatio bonum maius tollit, quàm annihilatio. Hoc etiam æquali evidentiâ perspicuum est: quia annihilatio opponitur solùm bono creaturæ finito, scil. & creato, hoc enim solùm per annihilationem tollitur; at damnatio bonum majus, increatum, & summum privat, siquidem 1. privationem visionis beatificæ, qua Deo ipso fruimur, necessariò includit: & 2. damnatio includit malum culpæ, nimirum malitiam illam perpetuam, qua voluntas damnati in Deum ipsum peccat: & per consequens, cùm damnatio privat bonum majus, quàm annihilatio, erit malum intensius. Quod erat demonstrandum.

Dub. At inquies, quod in annihilato est privatio visionis beatificæ, æquè ac in damnato: & ideò cùm annihilati careant bono τῶ *esse*, & τῶ *benè esse*, & etiam Deo non fruuntur plus quàm damnati; sequetur, quod annihilati sunt in pejori statu, quàm damnati, cùm illi habent bonum essentiæ, quod non habent annihilati.

Sol. His prædictis dico: quòd in annihilato est negatio visionis beatificæ, non privatio; seu carentia ejus negativa, non privativa. Jam notissimum est, vel ipsis Philosophiæ catechumenis, quòd carentia visionis beatificæ quævis non est mala, sed solùm carentia privativa: v. g. in lapide est carentia visionis beatificæ negativa, (i.e.) lapis visione illâ non fruitur; at hoc non est malum lapidi, quia malum est carentia boni in subjecto capaci, quale subjectum non est lapis respectu visionis beatificæ. Sic in homine annihilato est negatio, & non-fruitio negativa summi boni, cùm annihilatus

annihilatus positivè non fruitur: at non est privatio boni summi, seu carentia privativa, quæ sola est mala. Ratio est manifesta, quia annihilatus est non ens simpliciter, quod non est capax boni; cùm bonitas, & ens sint *ἀντίστροφα*, ita ut ubi non est ulla entitas (quod in annihilato contingit) ibi nec esse possit aliqua bonitas. Et per consequens manifestum erit quod carentia visionis beatificæ in annihilato, non sit omnino mala, cum non sit privativa, sed solùm negativa.

5. Annihilationem non esse malum damnatione pejus, possumus ulteriùs probare, Sic: Non est aliquid malum majus summo malo; (implicat enim, malum aliquod esse pejus pessimo, cùm illud non est pessimum quo dari possit pejus:) At in damnato est malum summum, quia est carentia visionis beatificæ nimirum boni summi: at privatio boni summi est summum malum, cùm magnitudo mali æstimatur ab objecto, seu termino privato; & per consequens si damnari includat malum summum (quod manifestum est) tum annihilari non potest includere majus malum, & ideo non erit pejus annihilari, quàm damnari, quod erat dicendum. *Ratio 5.*

6. Sequitur ratio ultima, in quâ 1. quædam præmitto. 2. Rationem deduco. 1. Igitur, malum, quod subeunt impii qui perpetuæ mortis pœnâ involvuntur, est penè infinitum, in specie duplex, 1. Culpæ: 2. Pœnæ. *Ratio 6.*

1. Malum culpæ quod subeunt, vel faciunt potius, est blasphemia in Deum perpetua (quod probant Scholasticorum nonnulli ex *Apocal.* 16. 11. *Et blasphemârunt Deum cæli præ doloribus, & vulneribus suis*: Qui locus utcunque de pœnis infernalibus non sit dictus, sed de pœnis membris Antichristi inflictis; tamen ex hoc loco proportione quadam, & analogiâ deduci posse videtur, Sic: si dolores & vulnera hominibus in viâ inflictis, eos ad eructandas immundo ore blasphemias in ipsum Deum impellunt, tum multò magis dolor, & cruciatus infernalis hoc efficiet: nam si è dolore oriatur blasphemia (quod textus inquit) tum quò dolor & cruciatus est intensior, eò erit blasphemia major: at cruciatus creaturæ maximus est in inferno, & ideò Deum ibidem blasphemant magis) desperatio, & æternum Dei odium, quo Deum perpetuò insectantur impii. Vide *Aquin. contra Gent. lib. 4. cap 93. ibid. Ferrar: & in 4 dist. 50. q. 2. art. 1. Aquar. in addit. ad Capreol. in 4. dist. 50. Concl: 1. & c.*

2. Subeunt impii malum pœnæ, & hoc est

duplex, { 1. Sensûs, & hoc est intensissimus cruciatus positivus, vel saltem magnus, naturæ peccati proportionatus, *Durand. in 2. dist. 21. quæst. 3.* ad secundum.
2. Damni, & est carentia summi boni, scil. visionis beatificæ.

Quibus positis, dico, quòd unumquodque ex his malis est aliquo modo infinitum: quia

1. Malum illud culpæ (cùm sit adversus Deum, bonum, summum, & infinitum) est infinitum saltem per denominationem extrinsecam ab objecto.

2. Malum pœnæ, (de pœna damni loquor) erit eodem modo infinitum, cùm sit carentia visionis beatificæ.

3. Pœna sensûs, licèt non sit infinita ratione intensionis, talis enim creatura non est capax tamen est cruciatus positivus intensissimus, & æternus.

4. Hæc omnia ratione durationis sunt infinita, nimirum in omnem æternitatem perpetuò duratura.

Jam ex his omnibus simul sumptis facilè intelligas, quantum sit illum malum, quod damnati in æternum subeunt. 2. Præmitto.

Conclus. 2. Præmitto conclus. hanc: in ſtatu annihilationis nullum eſt malum omnino; dico nullum eſt malum, ſed ſimplex, & nuda boni negatio: quod ut evidentiùs innoteſcat. Notandum quod malum omne eſt carentia bonitatis, ſeu perfectionis: carentia autem perfectionis poteſt eſſe duplex. 1. Negativa, quæ eſt mera negatio perfectionis cujuſcunque non exiſtentis: in Leone eſt carentia negativa fœlicitatis, fidei, rationis, hæc enim in Leone non inſunt: at hæc carentia non eſt malum aliquod, quia non ſunt perfectiones leoni debitæ, nec requiſitæ, imo nec ei ineſſe poſſibiles. 2. Carentia perfectionis eſt privativa, quæ non eſt carentia perfectionis promiſcuè cujuſlibet, ſed ſolùm perfectionis debitæ: Et talis carentia eſt propriè malum creaturæ. Sic ſi homo careat viſu, eſt carentia privativa, & homini mala, quia viſus eſt perfectio homini debita. Sed & lapis viſu caret, at hoc non eſt lapidi malum, quia viſio non eſt perfectio lapidi debita. Sic pari paſſu dico, quod in annihilato eſt carentia boni, (bonum enim ibi nullum eſt, nec eſſe poſſit, cum bonitas & entitas ſint reciproca) ſed negativa ſolùm, non privativa, & per conſequens in annihilato nullum erit malum. Quod ulterius pateat. 2. Quia omne malum neceſſariò præſupponit ſubjectum cui ſit malum; unde notiſſimum illud Scholaſticorum ἀξίωμα, *Omne malum eſt in bono.* Quod et probatione ſolidâ domonſtrat *Suarez Met. to. 1. diſp. 11 Aquin 1. p. q. 48. Ariminenſ. Durand. Eſtius, & Baſſolis in 2. diſt. 34.* Jam ex his per ſe manifeſtis & ratione ſolidâ fundatis concluſionem priùs poſitam ſic demonſtro.

Ratio 1. 1. Si omne malum præſupponit durationem ſubjecti cui ſit malum, tum annihilatio non erit mala omninò, cùm in annihilato ſubjectum maneat nullum, ſed & ipſum eſſe deſtruitur: at verum eſt prius, ergo & poſterius.

Ratio 2. 2. Si annihilatio *Petri* (v.g.) eſſet mala, tum (quia omne malum eſt alicui malum) vel erit *Petro* mala, vel alteri: non *Petro*, quia *Petrus* annihilatus eſt ſimpliciter non ens, & ergo ſicut non ens non eſt capax bonitatis, cùm bonitas ſit entis paſſio, ſic nec eſt capax mali, quia malum & bonum, ut et omnia privativa, ſunt circa idem ſubjectum; ut ſi viſio ſit ſolum in oculo, tum cœcitas non poteſt eſſe in alio, niſi ſolo oculo: ſic ſi bonitas ſit in ente ſolo, malum in alio eſſe non poſſit. vel ſic: ſi annilatio *Petri* eſſet *Petro* mala, tum, vel dum eſt *Petrus*, vel dum non eſt: non prius, quia dum eſt, non annihilatur, & ideo impoſſibile eſt ut adnihilatio ſit mala *Petro* dum adhuc exiſtat *Petrus*: nam dum *Petrus* eſt, annihilatio ejus non eſt: & per conſequens ex ea *Petrus* non eſt malus. Non poſterius: ſcil. annihilatio non eſt mala *Petro*, cùm non exiſtit *Petrus*, quia malum (ut ſuprà) in non ente eſſe no npoſſit. 2. Et ſi dicas quod annihilatio eſt mala alteri, hoc erit extra quæſitum. Quæritur enim, an melius ſit damnato damnari, an annihilari, non an alteri hoc ſit melius.

Ratio princ. 3. 3. Quod non eſt, non malè eſt: cùm malè eſſe neceſſariò præſupponit eſſe: ſicut homo non poteſt benè eſſe, niſi habeat eſſe quod ſit benè. At *Petrus* annihilatus ſimpliciter non eſt, ergo non poteſt malè eſſe. E. annihilatio non erit *Petro* mala. Vel ſic: *Petrus* non malè eſt per id, per quod ſimpliciter non eſt, at per annihilationem ſimpliciter non eſt, ergo. Quod ulterius confirmat *Aquin. in Quodlib. q. 5. art. 3.* Si omnia annihilarentur nullum eſſet malum, ſicut non erat ullum malum ante creationem. His poſitis ratio principalis ſexta ſic procedit.

Ratio 6. 6. Illud eſt ſecundùm rationem rectam eligibilius, in quo eſt malum omnino nullum, quàm illud quo mala penè infinita continentur, at in ſtatu annihilationis

malum

malum ſimpliciter nullum vel ineſt, vel ineſſe poſſit; in ſtatu damnationis ſunt mala penè infinita (propoſitio utraque ſuperiùs erat demonſtrata.) Ergo annihilatio eſt eligibilior, quàm damnatio; & per conſequens, præſtat non eſſe, quàm miſerum eſſe; ὅπερ ἔδει δεῖξαι, quod erat demonſtrandum.

Hîc notandum velim, cùm dicimus, quod non eſſe eſt eligibilius, quàm eſſe, quod aliquis poteſt velle non eſſe, ſenſu duplici,

1. Ita ut ipſe paratus ſit hoc efficere, & ſeipſum annihilare quantũ in ſe eſt, & hoc ſenſu nullus debet velle non eſſe, ipſo ſc. hoc procurante; Ratio eſt, quia αὐτοφονία, ſuiipſius occiſio, eſt ſuperlativum nefas, quod ſicut non poſſumus facere, Sic nec velle facere: & hoc modo nullus debet eligere non eſſe, potiùs quàm in miſeria eſſe:

2. Ita, ut ipſe hoc non faceret, ſed ſolùm (ſi Deus optionem liberam concederet) paratus ſit hoc ferre alio efficiente.

Et hoc eſt quod dicimus, eligibilius eſt non eſſe, quàm miſerum eſſe, ſi utrumque in ſe abſolutè conſideraretur; vel ſi Deus votum damnato liberum indulgeret: non quod de facto hoc poſſit velle. Vid. *Johan. Major; in 4. Sent. diſt. 50. q. 2.* Et *Baſſol.* etiam in *4. diſt. 50. q. 1.*

Sequuntur objectiones *Durandi*, in oppoſitum militantes; quas 1. ponam, & 2. Solvam, paucis, & quantum poſſum perſpicuis. Et primò ſic ratiocinatur: Si voluntas poſſit præeligere non eſſe, tum vel quà eſt appetitus naturalis, vel quà eſt facultas deliberativa: non prius, quia appetitus naturalis ſemper fertur in ſui conſervationem propenſione naturali & immutabili: ergo non poteſt velle annihilationẽ, per quam ſimpliciter non eſt. Nec hoc poteſt in quantum eſt facultas deliberativa, quia quod quis præeligit cum ad illud pervenerit, melius eſt, quàm priùs fuerat, at homo annihilatus non eſt melius, quàm priùs fuerat; cùm non ſolùm non acquirit novam bonitatem, ſed priorem amittit, ergo nemo rectè poſſit præeligere annihilationem, quamvis pœnis ſummis torqueatur. Ita *Durand. in. 4. Diſt. 50. q. 1.* *Ob. 1.*

Huic object. dico 1. Quod voluntas ut eſt facultas naturalis, ſcil. ut fertur in objectum appetitu innato, non poteſt velle non eſſe, ut rectè probat argumentum. Et hoc concedit *Franciſ. de Mayron. in 4. diſt. 50. q. 1.* licèt ſententiam *Durando* oppoſitam tueatur. At voluntas hoc poſſit tamen, in quantum eſt facultas deliberativa. ad probationem oppoſitam, (ſcil. quod homo cum annihilatur non eſt melius quàm ante fuit, ergo non poteſt deliberatè præeligere non eſſe) dico quod annihilatus poteſt dici meliùs ſe habere, quam priùs. *Sol.*

1. Abſolutè & in ſe, ut ſi per annihilationem acquireret aliquod bonum poſitivum ei ſuperadditum, quod prius non habuit; & hoc modo non poteſt dici ſtatus melior annihilari, quàm damnari, quia per annihilationem nulla omnino bonitas acquiritur, cum per annihilationem potius amittit bonitatem antiquam, quàm acquirit novam.

2. Comparativè & hoc modo melius ſe habet qui malum minus ſubit, utcunque bonum nullum acquirat. Sic ſupponamus hominem ſub malo pœnę intenſo. Si unus aut alter gradus huius mali dematur, homo prædictus erit melior quã prius, non abſolutè, per acquiſitionem boni alicuius quod prius non habuit, ſed comparativè, per diminutionem mali: Sic dicimus plumam ferro leviorem, hoc eſt minus gravem; cum nec in hoc, nec illâ ſit abſoluta levitas, pari paſſu, dicimus annihilatum melius ſe habere, quàm ſi eſſet in ſtatu damnationis; non abſolutè, per additionem boni, ſed comparativè, per ablationem mali; quia annihilatus malum nullum ſubit,

ſubit, imò nec poſſibile eſt ut ſubeat, cùm tamen damnatus malum penè infinitum ſubit, ut ſuprà dictum eſt.

Ob. 2. Inſtat *Durandus* 2. Sic: Quod tollit majus bonum, eſt majus malum; at annihilatio tollit majus bonum: Quia tollit omne bonum ſimpliciter, & τὸ benè eſſe, & τὸ eſſe: cum miſeria utcunque intenſiſſima, ſolùm tollit benè eſſe, bonum enim eſſentiæ non tollit. Ergo. Nam cùm certiſſimum ſit, quod illud quod bonum vel minutum tollit eſt malum, & quod majus tollit eſt majus malum: ſequitur ut illud quod omne bonum tollit ſit maximum malum; at annihilatio omne bonum tollit, (ut manifeſtum eſt) E. erit malum maximum, & per conſequens non erit pejus damnari, quàm annihilari, cùm pejus peſſimo dari non poſſit.

Sol. Scilicet ratio hæc eſt, μέγας τελαμώνιος Αἴας, quo dogma ſuum *Durand.* fortiùs muniret, *Achillæum* hoc telum in certiſſimam (ut putat) theſis ſuæ ἀπόδειξιν valiturum: Sed & *Ajacem* utcunque fortem, inſanum fuiſſe novimus; *Achillem* fuiſſe magnanimum concedimus, at non erat ἔξω βέλων, καὶ ἄτρωτος: fato ſuo & hic, & ille occubuit. Idem de argumento hoc judicium, quod ſi penitius diſcuteres, inſolidum opinionis hujus fundamentum, & imbelle deprehenderes: quod ut evidentiùs appareat, dico; Quod tollit majus bonum (ſuppoſitâ ſemper ſubiecti duratione) eſt maius malũ; at ſi ipſum ſubjectũ tollatur, adeò non eſt majus malum, ut mal omnino non ſit: hoc manifeſtum eſt, & ratione firmâ innititur, nam cum omne malum ſit privatio, neceſſe eſt ut fundamentum aliquod habeat in quo ſit privatio illa, illúdque reale; quia malitia & bonitas, (ut & omnia privativa) ſunt circa idem: at bonitas non poteſt eſſe niſi in ente reali, cùm ſit ejus paſſio, ergo nec poſſit malitia eſſe in ullo niſi in ente etiam reali. 2. Omne malum eſt alicui malum, ergo cùm annihilato *Petro*, nihil ſit cui annihilatio ſit mala, mala utique non erit. 3. Malum eſt privatio perfectionis debitæ, pro eo tempore, pro quo eſt debita, at pro eo tempore, quò annihilatur *Petrus*, ei perfectio nulla debetur. Ergo nec pro eo tempore malum ullum *Petro* annihilato conveniat. Concedo igitur, quòd ablatio boni eſt malum, & ablatio majoris boni majus malum, & ſic deinceps, quamdiu ſubiectum durat; at non ita, ſi ipſum ſubiectum auferatur: & hinc eſt quod *Capreol. in* 2. *d.* 34. *q.* 1. Et *Baſſ. ib.* aſſerant, quod eſſentia (v.g.) *Platonis* malum nullum habet ſibi oppoſitum, & ideò annihilatio non erit ei mala: exemplo uno, aut altero hoc fiat clarius. Dico igitur (ſimilitudine ab *Ariminenſi* mutuatâ, *in* 2. *diſt.* 34.) Sicut tardè, tardiùs, tardiſſimè, præſupponunt motum, qui ſit tardus, tardior, tardiſſimus: ſic malum, peius, peſſimum, præſupponunt ſubiectum cui ſit malum, peius, peſſimum. Nam ſi dicam qui tranſit parvum ſpatium magno tempore movet tardè, qui minus ſpatium eodem tempore movet tardiùs: hucuſque ſequitur; at ſi dico, ergo qui tranſit nullum ſpatium movet tardiſſimè, hoc non ſequitur; quia qui ſpatium nullum tranſit, non movet omnino. Sic ſi dicam, ubi eſt privatio alicuius gradus luminis, ibi eſt umbra, ubi privatio maioris gradus, maior umbra: hoc ſequitur; quia umbra eſt privatio luminis: at ſi addas, ergo ubi eſt privatio omnis luminis, ibi eſt maxima umbra, hoc non ſequitur, quia ubi nullum eſt lumen ſimpliciter, ibi nec umbra, ſed tenebræ denſiores & perpetuæ: Cùm umbra ſemper præſupponit lumen ſecundarium. Sic pari paſſu aſſero, quod privatio alicuius boni eſt malum, & maioris boni maius malum, hoc enim ſequitur: at ſi ſubiungas, ergo ubi eſt privatio) ſeu carentia omnis boni, ibi eſt maximum malum, hoc non ſequitur: quia cùm omne malum ſit in bono, tanquam fundamento, neceſſe eſt ut relinquatur

linquatur subiectum, aliàs malum nullum esse possit. Quod & fatetur *Durand.* ubi supra; & efficaciter probat *Suarez Metaphys. to. 1. disp. 11. Aquin. 1. p. q. 48.*

3. Pergit *Durandus*: Annihilatio nullo nullo modo est eligibilis, ergo non potest rectè præeligi, miseriâ relictâ: Antec. probat, quia annihilatio nullâ habet rationem boni, cùm omne bonum præsupponat subiectum cui sit bonum, & in quo bonum illud fundatur: quod non accidit in annihilatione, quæ est adæquatus subiecti interitus. *Ob. 3.*

Dico 1. Si omne bonum præsupponat subiectum cui sit bonum, (quod verissimum) tum exactâ paritatis analogiâ, omne malum præsupponit subiectum cui sit malum: & cùm annihilatio non præsupponit subiectum, sed destruit, non erit omnino mala, & per consequens non maximum malum, quod vult *Durand.* *Sol.*

2. Dico, quod aliquid potest dici bonum 1. Absolute, & positivè. 2. Relativè & comparativè in ordine ad aliud. Priori modo illud est bonum, quod in se bonitatem aliquam positivè continet; & hoc modo annihilatio non est bona, ut argumentum evincit. Posteriori modo illud est bonum, non quod bonitatem ullam includat, sed quod est minus malum: Sic annihilatio utcunque in se non sit bona: tamen comparativè in ordine ad damnationem, maius malum, dici possit bona: non quod bonitatem ullam habeat absolutam, sed solùm quia est minus malum. Sic media aëris regio dicitur frigidissima, quia minimè calida. Sic vulgo dicimus aquam esse terrâ leviorem, & plumbum auro; non quod vel aqua vel plumbum sit absolutè levè, (sunt enim corpora positivè, & absolutè gravia) sed comparativè, aqua enim est minus gravis, quàm terra: & plumbum quàm aurum, & ex hoc solùm dicuntur leviora. Pari passu annihilatio dicitur melior damnatione, non absolutè, quasi ulla bonitas annihilationi inesset, sed solùm comparativè, quia minùs mala, vel non omnino mala.

4. Sed adhuc instat durandus ubi supra. Sic melius est habere bonitatem, & perfectionem aliquam, quam omnino nullam: at miseri aliquam habent perfectionem, (scilic. essentiam substantialem) annihilati nullam, ut manifestum est, ergo præstat miserum esse, quàm omninò non esse. *Ob. 4.*

Dico igitur, quod perfectio illa, seu bonitas in iis relicta, qui æternâ miseriâ urgentur, potest considerari, vel *Sol.*

1. Absolutè & in se, in quantum est perfectio substantialis, & hoc modo certum est, quod melius est habere istam perfectionem potiùs, quàm nullam, nimirum si per se præcisè consideretur.

2. Relativè, & ratione adjuncti, scilicet, in ordine ad malum illud cùm quo coniungitur, & sic melius esset carere tali bonitate, quàm eam habere cum tali, ac tanto malo coniunctam. Præsertim cùm illa perfectio sit ipsis relicta, solùm in hunc finem, ut sit fundamentum æterni cruciatus, & miseriæ ultra omnem hyperbolen intensæ, perpetuóque duraturæ.

Tandem verò in causæ suæ patrocinium sic statuat *Durandus*: quod in miseria illa, quàm subeunt qui æternâ morte urgentur, duplex est malum, 1. Culpæ, ut peccata quæ in inferno committunt: & hoc malum inest damnationi per accidens, & secundariò; non enim effectivè est à Deo, aut voluntate damnantis, sed ex obfirmatâ damnati malitiâ. 2. Pœnæ, & hoc primariò, & per se ipsis convenit, & ab ipso Deo tanquam authore iustè infligitur.

Jam subsumat *Durandus*, & dicat, quod miseria quam patiuntur impii, in

quantum utrumq; malum includit, & pœnæ, & culpæ; & talis eſt, ut longè melius eſſet annihilari, quàm utroque illo malo involui. At ſi miſeria illa ſumatur quæ eſt propriè pœna, & impios reddit miſeros miſeriâ pœnali ſolùm, non criminali, tum (dicat forſan *Durandus*) quod melius eſt, & eligibilius miſeriam illam ſubire,
1 quam annihilari. Et hic dico 1. Quod revera illa eſt *Durandi* opinio, utcunq; non adeò ab omnibus animadverſa; ut aperte patet ex ipſo *Durando, in 4. diſt. 16. q. 5.* Ubi multis probat, quòd *melius eſt annihilari, quam peccare.*

2 2. Ut mihi videtur, hoc non eſt quæſtionem cautiùs ſtatuere, ſed concedere! Nam manifeſtum eſt, quæſitum hoc ſic inſtitui; An melius ſit damnari, (hoc eſt, ſtatum illum, quem de facto impii ſubeunt, ferre) quàm annihilari: At cum omnis damnatus malum culpæ etiam ſubit, idque neceſſariò, ita ut damnari non poſſit, & malum illud non ſubire; ſequetur, quod ſi melius ſit annihilari, quàm peccare, quod admittit *Durandus*; tum melius erit annihilari, quam damnari; quia damnatus non poteſt non peccare, ut manifeſtum eſt, & ſuperius probatum.

3 3. Ad hominem ſic arguo: ſi peccare ſit majus malum, quàm annihilari, (quod vult *Durandus*) tum hoc erit vel ratione offenſæ deo datæ, vel ratione iræ divinæ peccatum & offenſam ſecutæ, vel ratione pœnæ ſenſus, vel damni exinde peccatori inflictæ, vel tandem ratione ipſius peccati in ſe conſiderati, ita ut ipſum peccatum in ſe ſit majus malum, quam annihilatio: Jam membrum ex his quodcunque ſumat *Durandus*, theſin ſuam firmiùs rationum momentis evertam. Nam
1 1. ſi dicat, quod melius eſt annihilari, quam peccare, ob offenſam Dei, quia Deus opt. max. peccato offenditur: tum cãdem ratione dico, melius eſt annihilari, quàm damnari; Quia cum damnatis perpetuò offenditur Deus, ut manifeſtum eſt: Et ideò ſi offenſa Dei peccatum ſequutæ, faciat peccatum majus malum, quam ſit annihilatio; pari paſsu offenſa Dei, quæ damnatis æternò incumbit, efficiet damnationem majus malum, quàm ſit annihilatio: quo conceſſo, melius erit an-
2 nihilari, quam damnari, quod *Durandus* ex profeſſo negat. 2. Si dicat quod peccatum eſt majus malum quàm annihilatio ratione iræ divinæ peccatum inſecutæ; tum iterum, pari rationis analogiâ, dico; damnari eſt majus malum, quam annihilatio, quia in damnatum etiam ira Dei in æternum excandeſcit: adeò ut ex hoc argumento æquè probatur, quod damnari eſt majus malum quàm annihilari, ac quod peccatum eſt majus; cum ira Dei revera peccatorem omnem ſequitur, (non
3 reconciliatum in Chriſto) præſertim damnatum. 3. Si peccare ſit majus malum quàm annihilatio, ratione pœnæ peccatori inflictæ; tum iterum damnari erit majus malum, quàm annihilatio: nam ſi ulla pœna peccatum inſecuta, peccatum efficiat malum annihilatione pejus: tum eadem ratione erit damnatio annihilatione peior, cum omnis damnatus pœnam ſubit ſummam. 4. Si dicat *Durand.* (quod
4 ſolùm eſt reliquum) quod peccatum in ſe eſt malum majus quàm annihilatio: concedo hoc eſſe verum; ſed tum rurſus ſubſumo, pœna quam damnati ſubeunt eſt majus malum creaturæ, quam peccatum in ſe præciſè conſideratum: Ergo ſi pejus ſit peccare quàm annihilari, (quod vult *Durandus*) tum etiam pejus erit damnari, quam annihilari, quod non vult. Antecedens ſic evincitur: magnitudo mali ſemper æſtimatur à magnitudine boni per tale malum ablati, at pœna impii privat creaturam majori bono, quam peccatum in ſe conſideratum; ratio eſt, quia peccatum in ſe formaliter conſideratum, eſt ſolùm privatio rectitudinis debitæ ineſſe creaturæ, ſcilicet boni finiti, ut per ſe manifeſtum eſt: at pœna damni (mitto pœnam ſenſus)

eſt

eſt privatio boni ſummi, quâ amor Dei, & fruitio boni ſummi à damnatis æternò tollitur. Et per conſequens cum pœna damni tollit amorem Dei, & fruitionem ſummi boni, erit majus malum creaturæ, quam peccatum in ſe conſideratum; cum peccatum formaliter ſumptum ſolum ſit privatio boni creaturæ debiti ineſſe, nimirum boni finiti: & ideo ſi Durandus recte aſſerat, (aſſerit enim) quod peccare eſt majus malum, quam annihilari, tum etiam quod damnari ſit malum annihilatione majus, aſſerat neceſſe eſt, quod erat demonſtrandum.

Sed tandem, ut Durando (etiam pro voluntate ſuâ) omnia concedamus: peccatum omne, & malum criminale è damnatis excludimus, & ſolum malum illud pœnale quod ſubeunt conſideramus. Et tum quærimus, An malum pœnæ (excluſo malo culpæ) quod ſubeunt impii tantum ſit, ut præſtat annihilari, quam damnari. Quærimus (inquam) an malum pœnale quod impii ſubeunt majus ſit in genere mali, quam bonum eſſentiæ, in genere boni: nam ſi ſit, melius erit annihilari, & carere illo malo, quod eſt majus; quàm damnari & habere bonum eſſentiæ quod eſt minus, cum tanto malo conjunctum. Sit ideo Concluſio hæc ultima.

7. Melius eſt, & per rationem rectam eligibilius, annihilari, quàm ſolum malum pœnæ ſubire, omni malo culpæ excluſo. Concluſionem hanc 1. explico, 2. probo. *Conclu. ultim.*

1. Malum illud pœnæ, quod ſubeunt impii, conſiderationem duplicem admittit; 1. In quantum ſubeſt voluntati divinæ, juſtè ordinanti, & volenti impios illam miſeriam æternò ſubire: & hoc modo certum eſt, miſerum non poſſe, voluntate ſecundum rationem rectam regulatâ, velle annihilari. Ratio aperta: Quia ſic vellet contra illud, quod juſtè vult Deus; nam cum Deus juſtiſſimè vult, ut perpetuò ſubirent illud ſupplicium, illi vellent tamen annihilari, & non ſubire, quod juſtè non poterant, ut recte *Bonav. in 4 diſt. 50. q. 2. & Joh. Mai. in 4. Etiam diſt. 50. quæſt. etiam 2.* Secundo poteſt illud malum pœnæ conſiderari præſcisè, & in ſe ſolum, ſine ullo ordine ad conſtitutionem divinam; & hoc modo ſtatuendum eſt, quod rectius eligeret quis annihilari, quam tali pœnâ cruciari.

Quæſtionem ideo, (quoniam *Durando* ſic viſum eſt) hoc modo ſtatuimus: An, malum pœnæ quod ſubeunt impii (excluſo malo culpæ, & conſtitutione divinâ, de eo in perpetuum ſubeundo) An (inquam) malum illud pœnæ tantum, (ſi optio libera alicui à Deo concederetur) adeo grave ſit, ut rectè eligeret annihilationem, quàm iſtius pœnæ perpeſſionem? Affir: Malum illud pœnæ tantum eſſe, ut annihilatio juſtè poſſit præeligi, tanquam minus malum. Quod ſic oſtendo. *Quæſt.*

1. Quia annihilatio in tali caſu eſt minus malum, & ideo rectè poſſit præeligi. Patet ſic: Bonum eſſentiæ quod habent damnati, eſt minus in ratione boni, quàm malum pœnæ quod ſubeunt in ratione mali: Ratio eſt, Quia malum pœnæ æquivalet bono privato per illud malum, (cum tantum ſit omne malum, quantum eſt bonum quod tollit) at bonum quod malum pœnæ tollit eſt majus quam bonum eſſentiæ, ergo, malum quod tollit illud bonum eſt majus in genere mali, quam bonum eſſentiæ in genere boni. Minorem probo: ſcil: bonum, quod malum pœnæ tollit, eſſe majus quam bonum eſſentiæ; Quia bonum eſſentiæ eſt ſolum bonum finitum, & creatum; bonum autem quod malum pœnæ tollit eſt fruitio Dei, qui eſt bonitas ſumma, infinita, & increata; & ideo cum bonum quod malum pœnæ tollit, ſit bonum ſummum, majus ſit neceſſe eſt quam bonum eſſentiæ; quia bonum nullum ſummo æquale dari poſſit. Cum ideo bonum quod malum pœnæ *Ratio 1.*

tollit, sit maius quam bonum essentiæ; necesse est, ut malum quod hoc bonum tollit, sit etiam maius in genere mali, quam bonum essentiæ in genere boni: quo dato melius erit annihilari, quam damnari, licet solum malum illud pœnæ subiret. quod erat dicendum.

Ratio 2. 2. Idem etiam secundo ex eo ostenditur, quod si bonum essentiæ esset maius bonum, quàm visio beatifica, & fruitio Dei opt: maximi: tum vel dæmones æternis Tartari suppliciis involuti, haberent aliquod bonum maius, quàm bonum quodvis quo sancti in cœlis fruuntur: Cum & ipsi essentiam habent essentiâ humanâ nobiliorem: nam si essentiæ humanæ bonitas sit ipsâ visione beatificâ melior; certè bonitas essentiæ angelicæ nobilioris, erit etiam melior. At hoc incongruum videtur, ut ipsi dæmones δὶς καὶ τρὶς κατάρατοι, bonum aliquid possiderent maius, quam sanctorum fœlicitas, quam visio beatifica, quam amor Dei optimi maximi æternò duraturus.

Ratio 3. 3. Ex his etiam ulterius sequitur, quod si in damnatis bonum essentiæ reliquum, sit maius in genere boni, quam malum quod subeunt in genere mali; sequitur (inquam) quod summè miseri non sunt; imò nec malè se habere iustè dici possunt. Nam cum denominatio sequitur maiorem partem, quomodo iustè dici possit aliquis malè se habere, qui plures gradus bonitatis habet, quam mali. Ut (v.g.) illa aqua dici frigida iuste non possit in quâ sunt plures gradus caloris quam frigoris: Sed potius diceretur calida, à calore, qui est intensior; quam frigida, à frigore, quod supponitur remissius. Sic si in damnatis bonum essentiæ quod habent maius sit in genere boni, quam malum quod subeunt in genere mali; potius dici possunt bene se habere à bonitate maiore; quam malè se habere, à malo illo quod supponitur minus. Sed certum est quod damnati malè se habent, nec maior est illa bonitas essentiæ in ratione boni, quam malum pœnæ, in ratione mali (ut supra) ergo, melius erit annihilari, & carere malo maiori; quam damnari, reservato illo malo, cum bonitate minori coniuncto. Quod erat demonstrandum.

His ita demonstratis, manifestum erit. 1. Quod annihilari, seu τὸ non esse bonitatem omninò nullam includit: 2. Quod respectu manifestationis gloriæ divinæ, melius erit miserum esse, & damnari, quam simpliciter non esse; Quia plus manifestatur gloria Dei in justâ peccatricis creaturæ miseriâ, quam si simpliciter non esset. 3. Quod in judicio hominis miseri melius erit simpliciter non esse, quàm talis esse, qui cruciatu æterno premeretur: etiam ulterius 4. manifestum erit, quod si esse illud, quod habent damnati, per se solum consideretur sine malo annexo, melius erit habere illam essentiam, quam annihilari. Sed 5. si illa essentia sumatur cum malo annexo, melius esse evincitur annihilari, & carere illâ essentiâ, modo & malo annexo careat; quam habere essentiã cum tanto malo conjunctã; Et hoc rationibus sex ostenditur. 6. Dubia in oppositum militantia proposita sunt, & soluta. 7. (Cum *Durand.* in causæ suæ subsidium dicit, quod melius est damnari, quam annihilari, si in damnatione solùm malum pœnale sumatur) ostenditur hoc non esse causæ suæ jamjam ruituræ, profuturum. 1. Quia hoc non est quæstionem cautiùs statuere sed concedere. 2. Quia, illo (quod vult *Durandus*) concesso, tamen adhuc erroris manifesti arguitur, quia melius est annihilari, quam vel malum pœnæ subire, malo culpæ excluso. Et 8. ostenditur 1. Quod non est eligibilius, nec possit damnatus velle annihilari, potius quàm miserũ esse suppositâ voluntate divinâ, & proposito damnatum cruciandi æternâ miseriâ: Sed 2. malum damnationis, (si

in se

in se consideretur) tantùm esse ostenditur; ut si Deus alicui liberam optionem indulgeret; justè, & per rationem judicio solido regulatam, annihilationem damnationi præeligeret.

Sic tandem per varios pariter & involutos hujus quæsiti *Mæandros*, rationis filo nosmet extricavimus: & si cui conclusiones nostræ ratione solidâ fundatæ videntur, illas admittat; si non, liberè repudiat. Rationes meas, quas duco probabiles lectori examinandas propono, audaci ψηφίσματι quæsitum non determino. Novi enim *Durandum*, & alios magni nominis, & judicii viros, contrarium docuisse, & ideò sententiam meam habeo suspectam: siquidem αἰδέομαι πρεσβύτας, tantis viris assurgo, & (ut olim *Gennadius* ad Presbyterum Thessalonicensem in re aliâ,) fateor οὐχ οἷον τηλικοῦτοι διδασκάλοις δεῖ τοῦτο πλημμελῶς, nimirum, οὐχ οἷον, ἀλλ' οὐχ ἁμάρτητον: forsan non est probabile, sed nec impossibile. An in hac thesi erraverint, aliorum sit judicium, non meum: benignus lector, (modò cognoscat) per me licet, judicet.

Exercitatio Secunda.

De naturâ mali.

In quâ ostenditur quali sit natura mali; 1. *Negativè contra* Pythagoricos, Manichæos, & Priscillianistas *ex antiquis*; & Franciscum de Mayronis, Cajetanum, & *alios è recentioribus. Quorum aliqui malum esse Ens absolutum vellent, alii relativum; alii reale propriè, alii modale, omnes tamen positivum: ostenditur, (inquam) malum positivum non esse; & thesin illam esse erroneam, & solùm non hæreticam demonstratur.* 2. *Affirmativè ostenditur, quod malum est formaliter privativum: & hoc* 1. *in genere:* 2. *in specie, singulæ ejus species percurrendo, eâsque pro formali esse privationes perfectionis debitæ demonstrando.* 1. *Ex communi antiquitatis* ὁμοφωνίᾳ. 2. *Ratione.* 3. *Objectiones (quas putant* Gordias, *& in victoriam valituras) sunt adductæ, & solutæ. Ultimo, commentum illud* Flacii Illirici (*in clavi scripturæ, tract.* 6. *pag.* 479.) *quo malum originale in ipsâ animæ essentiâ, & substantiâ consistere comminiscitur, ad examen revocatur, & erroris manifesti conscium esse evincitur.*

DE malo dicturus sum, vereor ne & malè: obscura siquidem est mali natura, & densis tenebris involuta; quod utcunque quivis facilitate summâ committat, eâdem tamen facilitate non cognoscat. Usque adeò malum *De Malo.*

explicare difficilius, quàm facere. Si hujus difficultatis cauſam quæras, dicam: Larvata ſemper incedit malitia, pigmentis utitur, & aſtutiâ planè meretriciâ, vultu non ſuo progreditur, & ſimulatâ bonitatis ſpecie deformitati ſuæ ſuperinductâ, aſpectu adblandiente incautos opprimit. Circe ſimilis apud *Homerum*, veneno ſuo aliquid jucundius immiſcet, & fallacem hamum eſcâ in perniciem placiturâ, abſcondit; Quantâcum voluptate pereunt *Ulyſſis* ſocii, jucunditate illius poculi dementati, cujus venenam ſi noviſſent, forſan in æternum non bibiſſent? Nam πολύμητις, δῖος ὀδυσσεύς, quia *Circes* toxia in perniciem compoſita novit, reſpuit. Uſque adeò profutura eſt nobis mali θεωρία, ſi detractâ nequitiæ larvâ, propriam mali faciem contemplemur; cum malum odiat neceſſe eſt, qui diſtinctè videat. Pergo igitur naturam mali expoſiturus, & ut confuſum ἀμεθοδίας vitium devitemus: De malo quæram

Tria, { 1. Reſpectu ſui, quid ſit.
2. Reſpectu ſubjecti, in quo ſit.
3. Reſpectu principii, à quo ſit.

1. In 1. occurrit tractanda mali entitas, natura, ſeu eſſentia; in quo ſcil. ejus natura & eſſentia conſiſtit, an in reali aliquo, & poſitivo, an in aliquo privativo ſolum; vel an ſit negativum, & merè nihil? In 2. quærendum, in quo ſit ſubiecto, an poſſit eſſe in non ente, vel an ſemper requirat aliquod ens, & bonum in quo ſubjectivè inhæreat? Ubi etiam de modo, quo ineſt, diſputandum. In 3. quærendum de cauſa mali efficiente; ſcilicet à quo parente propagatur ſoboles adeò infœliciter deformata: ubi occurrit diſputatio curioſa ſatis, ſed & Metaphyſica, de cauſalitate Dei in ordine ad malum; nimirum quouſque cauſæ primæ concurſus, & efficacia ſe extendit in productione mali. Sed exercitatione hac, ſolum de primo agam, reliqua deinceps aggreſſurus. 1. Igitur hic quæram de natura mali, an privativa ſit, an poſitiva? ubi methodo procedam uſitatâ, ſed & facili. 1. Terminos paucis explicando. 2. Concluſiones deducendo, & probando. 3. Objectiones, quæ veritatem reddant ſuſpectam, adducam, & qua poſsum perſpicuitate ſolvam.

1. *Malum.* Terminus primus explicandus eſt [*Malum*] & hoc eſt duplex: 1. Malum quod eſt in ſe tale. 2. Malum, quod dicitur alteri malum. Quam diſtinctionem explicat *Suarez Metaph. to. 1. diſp. 11. Sect. 1. n. 8. 9. 10. & Joh. Martin: in expoſ: brevi in ſent: P. Lomb. lib. 2. diſt. 35. concluſ. 3. pag. 338.* Sed quoniam multis potius hoc faciunt, quàm ſolidis, veritatem per Theſes quaſdam redditurus ſum pro virili manifeſtam: quarum prima ſit hæc.

Theſis 1. Malum alteri illud dicimus, quod cum in ſe ſit poſitivè, & abſolutè bonum; tamen relativè, & in ordine ad aliud dicitur malum, in quantum aliud aliquod ſubiectum perfectione aliquâ ſibi debitâ privat. Sic calor, qui in ſe abſolutè conſideratus eſt ens poſitivum, & formaliter bonum; (cùm nihil ei deſit ad debitam ejus perfectionem requiſitum,) tamen in ordine ad aquam dicitur malum: ſcil. alteri malum, nimirum aquæ: Et hoc quia aquam privat perfectione ſibi debitâ, frigore ſcilicet. Et hoc modo quod eſt malum alteri, (ut calor aquæ) dicitur malum, non denominatione intrinſecâ, quaſi in ſeipſo eſſet aliqua malitia ſubiectivè. Sed ſolùm denominatione extrinſecâ, ratione cauſalitatis, & efficientiæ: Quia cauſat malum in alio; ut calor v. g. cauſat privationem frigoris in aqua: & per conſequens calor eſt *malum* effectivè, ad modum principii; non formaliter, ad modum ſubiecti.

2. *Suarez*

2. *Suarez Metaph. to. 1. disp. 11. sect. 1. num. 14.* explicat malum alteri sic, ut non dicatur malum alteri respectu entitatis suæ positivæ, sed respectu privationis adjunctæ; quam statuit esse duplicem. Siquidem cum calor dicitur aquæ malus, est duplex privatio (inquit) ob quam dicitur malus. 1. Una habet se ad modum causati, quæ causatur à calore in aqua: & est carentia frigoris, calor enim frigus aquæ naturale expellit: & ratione huius privationis calor dicitur aquæ malus effectivè, quia malum in aqua producit. 2. Vult tamen *Suarez* calorem esse aquæ malum, non solùm quia causat privationem frigoris in aqua; sed quia in ipso calore, qui dicitur aquæ malus, est privatio perfectionis aquæ convenientis: quæ licèt respectu caloris absolutè considerati videtur esse negatio, tamen respectu subiecti, in quo est calor talis, privatio dicitur, cum forma illa sit tali subiecto debita. Sed (qd vulgo dicitur) magister hic non tenetur; μεταφυσικώτατον *Suar.* in hac re à recto veritatis tramite aberrantem arbitror: quod ut firmis rationũ momentis ostendam: dico, calorẽ non esse malum alteri, (idem de similibus judicium) putà aquæ, ob ullam privationem in calore ipso existentem; sed solùm quia aquam privat, & perfectionem sibi debitam tollit. Quod sic evinco; 1. Quia calor in aqua habet omnia requisita ad naturam caloris absolutè considerati: quod & fatetur *Suarez*, & probat ubi suprà *disp.* 11. *sect.* 1. *n.* 14. 2. Quia, si calori deesset aliqua perfectio sibi debita, esset in se malus; cùm illud sit propriè, & formaliter in se malum, cui perfectio deest propria, & debita: & ideò ex hoc capite calor non esset alteri malus, sed in se absolutè consideratus. 3. In calore in aqua non est privatio perfectionis alicujus ipsi debitæ prout est in aqua: (quod unicè vult *Suarez*) 1. Quia ipse calor non est aquæ debitus, sed omninò præternaturalis, ergo nulla perfectio est calori naturaliter debita, prout est in aqua: Quæ enim perfectio potest esse calori naturaliter debita, prout est in aqua, cùm esse in aqua non est calori naturale? 2. Nulla perfectio vel fingi possit calori debita in aqua existenti, quâ possit fieri aquæ conveniens, quin naturæ caloris sit disconveniens: & ideò incongruum erit, & ἀφιλόσοφον dicere aliquid calori debitum, quod calori ipsi disconvenit, & naturam eius corrumpit; cùm perfectio omnis debita perficeret illud cui convenit, non corrumperet. Dicimus ideò in calore in aqua, est negatio perfectionis aquæ convenientis, calor enim non habet perfectionem talem quæ aquæ congruat; sed non est privatio perfectionis aquæ convenientis, cùm nulla talis perfectio possit esse calori debita. Erit ideò calor aquæ malus in hoc solùm, quia effectivè tollit perfectionem aquæ debitam, nempè frigus, non quia in calore ipso est ullus perfectionis debitæ defectus.

Thesis 2. *Ratio 1.* *Ratio 2.*

3. Malum in se est illud, quod non est tale solùm per denominationem externam, ab aliquo extrinseco desumptam, sed per denominationem internam, quia ipsum in se perfectione sibi debita privatur. Sic actus homicidii est malus, non per denominationem ullam extrinsecam, sed quia formaliter sibi inest privatio rectitudinis debitæ. Sic oculus malus est in se, qui cæcus; quia ei formaliter inest cæcitas, seu privatio visionis sibi naturaliter debitæ. Quod ut ulteriùs evidentiâ maiori pateat, dico

Thesis 3.

4. Perfectio aliqua potest dici alicui debita dupliciter. 1. Immediatè, & proximè: sic habitus charitatis est voluntati immediatè debitus, cùm in ea proximè, & immediatè fundatur. Vid: *Durand in 2. dist. 26. q. 2. Aquin. 1, 2 q. 50. art. 2. & in 2. dist. 26. art. 3.* ad 4. *&* 5. *&* 1, 2. *q.* 110. 2. Mediatè & remotè, sic charitas est animæ rationali debita mediatè, & remotè: cùm virtus hæc immediatiùs,

Thes. 4.

& proximiùs voluntati insit, & eâ mediante in anima; & hinc ex vi oppositionis privatio charitatis immediatè erit in voluntate, & voluntate mediâ in ipsa anima: Et ideò licèt & voluntas, & anima possit dici mala in se, ex defectu charitatis, ex quo utrique inest privatio perfectionis debitæ: tamen in casu prædicto voluntas dicitur mala immediatiùs, quàm anima: Quia defectus prædictus primò inest in voluntate, quâ mediâ & animæ inest. His positis dico rursus.

Thesis 5. 5. Malum est triplex. 1. Naturale & Physicum. 2. Morale & Ethicum. 3. Transcendentale, & Metaphysicum. Quæ mali species fusius eplicantur apud *Bassolium in* 1. *dist.* 43. *q.* 3. *Suaresium, Metaph. to.* 1. *disp.* 11. & alios. Sed ut compendiosiùs explicem (forsan etiam & veriùs) quod illi longâ ambage prosequuntur: dico 1. quod hæc omnia scil. malum naturale, morale, transcendentale, sic dicuntur non respectu sui, vel subiecti in quo sunt; sed solùm respectu oppositi, boni scil: quod tollunt: Ita ut illud sit malum naturale quod bonum naturale è subiecto tollit; illud morale, quod est privatio bonitatis moralis: & sic de transcendentali statuendum. Ratio autem huius veritatis est manifesta; Quia cùm privationes (malum autem omne est privatio, ut iam suppono, postea probaturus) in se non sunt entia propriè dicta, nec veritatem ullam includunt; sequetur, quod non sunt per se, & directè cognoscibilia, sed solùm ratione oppositi: sic tenebras cognoscimus in ordine ad lucem, silentium in ordine ad sonum: Hinc est (inquam) quod

1. *Malum naturale.* mala hęc æstimantur ex suis oppositis, & in ordine ad illa describuntur. Quibus concessis, sequitur 1. Quod malum naturale, & physicum illud est, quod bonum naturale privat; sic cæcitas est malum hominis naturale quia perfectionem tollit naturalem, nempe visum. Bonum autem naturale (ut rectè *Ferrariens: Cont Gent: lib.* 3. *cap.* 10) est duplex. 1. Integritatis, & dicitur bonum substantiale; sic habere omnes partes integrales est bonum naturale, & parte aliquâ integrali carere est malum naturale. Sic manu carere est malum naturale, quia habere duas manus est perfectio homini naturaliter debita. 2. Bonum naturale est bonum legitimæ dispositionis, & perfectionis accidentalis: Sic frigus est aquæ bonum, ei à natura debitum: & ideò illo privari est malum. Sic cùm *Minerva* apud *Homerum*, in prælio ad Troiam gesto, Venerem vulnerâsset in manu, ita ut ἀ δάνατον ῥέεν ἆιμα, malum illud erat naturale; quo dispositio partium legitima tolleretur, quæ ei aliâs esset debita. Et licèt malum illud potuit dici violentum respectu principii externi inferentis, tamen (cùm malum omne æstimatur ab obiecto, seu termino cui opponitur, bono nimirum,) dicitur malum naturale, quia bonitas, seu dispositio partium per illum sublata fuit naturalis.

Gratia non est bonum naturale. 3. *Bassolis in* 1. *sent. dist.* 46. voluit carentiam gratiæ esse malum naturale: Quia gratia est bonum naturæ conveniens, utcunque non sit intra eius vires ut illam assequatur. Non rectè, me iudice. Ratio est, Quia bonum dicitur naturale non à modo convenientiæ, quasi omne illud esset naturale bonum, quod naturæ humanæ convenit: Sic enim ipsa gloria esset bonum naturale, cùm & ipsa sit naturæ nostræ conveniens. Imo omne bonum, quod vel habet quis, vel habiturus est, esset naturale; cùm certissimum sit illud esse homini conveniens: hoc tamen nullus unquam cogitavit, nedum asseruit. Dico igitur quod bonum dicitur naturale, non à modo convenientiæ, bona enim supernaturalia sunt naturæ nostræ convenientia, sed à modo ineſſentiæ; ita ut illud sit bonum naturale, quod à principiis naturalibus ineſt. Bonum autem potest dici ineſſe à principiis naturalibus dupliciter.

1. Modo

1. Modo actuali, ut illud quod de facto naturâ producente ineſt; ſic in homine vidente ineſt viſio: Et hoc modo non requiritur, ut omne illud bonum, quod malum naturale privat, ſit aliquando actu in ſubiecto illo, cui ineſt malum illud quod eſt eius privatio: Nam in homine ab incunabulis cæco, cæcitas eſt malum naturale, licet viſio, ſcilicet bonum privatum, tali viro actu nunquam inerat. 2. Requiritur tamen, ut omnis perfectio, quæ dicitur bonum naturale, (& cuius privatio eſt malum naturale,) inſit ſubiecto cuius eſt bonum, ſaltem modo aptitudinali, ita ut ſubiectum illud ſi non habet, nec unquam habuit illud bonum, tamen debeat eſſe aptum natum ut habeat. Sic ſi quis ab ortu ſurdeſcit, illa ſurditas erit malum propriè naturale, licet auditus illi ſubiecto actu nunquam inerat, quia auditus eſt perfectio cuius homo omnis eſt naturaliter capax, & quæ ineſſe debuit.

2. Malum tranſcendentale cognomen obtinuit à termino ſuo, nempe à bonitate tranſcendentali, & metaphyſicâ, quâ privat ſubjectum. De hoc malo dico 1. Quod Metaphyſici de eo tractant ſolum ex hypotheſi, & ſuppoſitivè, eo modo quo phyſici de vacuo, & infinito actu; non quod vel ſit vacuum vel infinitum actu, vel malum aliquod tranſcendentale, vel eſſe poſſint; ſed ſolum ex hypotheſi, ſi eſſent, talia eſſent. 2. Malum igitur bonitati tranſcendentali oppoſitum, nullum actu eſt, nec eſſe poſſit; quod optime probat nobilior Scholaſticus *Greg. Ariminenſ. in 2. diſt. 34 q. 1. pag. 120.* ratione multiplici, pariter & efficaci; ſed rationes hæ in ſequenti exercitatione de ſubjecto mali erunt commodiùs proponendæ, & opportuniùs. Pro præſenti ſufficiat, quòd malum tranſcendentale (modo eſſet tale malum) eſt privatio bonitatis entitativæ: Sed revera talis privatio eſſe nequeat, ſiquidem bonitas eſſentiæ poteſt tolli (fateor) negativè, ſeu non eſſe: ut ſi *Plato* annihilaretur, non eſſet eſſentiæ ſuæ bonitas: Sed privativè tolli non poteſt, ita ut ablatio ejus ſit malum: Nam cum omne malum ſit alicui malum, neceſſe eſt ut ſemper maneat ſubjectum aliquod cui ſit malum, (quod nervoſe probat *Ferrarienſis in Aquin. cont. Gent. lib. 3. cap. 11. Et Aquin. 1. p. q. 48. art. 2, 3, 4. Capreol: in 2. diſt. 34. Et ibid.* Scholaſtici communi voto.) At clarum eſt quod bonitate eſſentiæ ſublatâ, nullum manet ſubjectum cui ſit malum, & per conſequens ablatio bonitatis entitativæ erit negatio ſolùm, non privatio bonitatis, & ideo non omnino mala. 2. *Malum tranſcendentale.*

3. Malum morale eſt privatio rectitudinis debitæ creaturæ rationali, qua rationalis. Sic *Baſſolis in 1. diſt. 48. & Suarez metaph. to. 1. diſp. 11. &c.* Et hic dico 1. Quod malum morale eſt carentia rectitudinis debitæ *creaturæ rationali*, in genere, & indeterminatè ſumptæ; quia non ſolum homo eſt ſubjectum capax hujus mali, ſed & angelus; cum & hic, & ille poteſt à rectâ juſtitiæ regulâ declinare; quod ſub ipsâ naſcentis mundi infantiâ, & incunabulis, infœlici exemplo docuit protoplaſtes, qui angelo ſeducente cecidit, & poſteritatem ſuam univerſam, ante ortum peccatricem, epilepſiâ perpetuâ implicavit. 2. Malum naturale & morale conveniunt inter ſe: 1. Quia utrumq; eſt carentia alicujus in ſubjecto ſuo; Quia quod nullo careat non eſt malum. 2. Quia utrumque eſt carentia perfectionis: Quævis enim carentia non eſt mala, ſed ſolum carentia perfectionis alicujus. Sic carentia cæcitatis non eſt homini mala, quia non eſt ſubjecti ſui perfectio. 3. Conveniunt, quia & malum naturæ, & moris, eſt carentia perfectionis non promiſcuè cujuſlibet, ſed ſolum perfectionis debitæ; ſic carentia immenſitatis in homine, utcunque ſit carentia perfectionis, tamen non eſt malum, quia immenſitas non eſt perfectio homini debita. 4. Utrumque etiam eſt carentia perfectionis debitæ, 3. *Malum morale.* 1. 2.

nam pro quovis tempore indiscriminatim, sed solum pro eo tempore pro quo est debita. Sic carentia roboris virilis non est in infante malum; Quia licet robur virile sit perfectio homini debita, tamen non est debita pro eo tempore quo infantiam patitur nugis & quisquiliis occupatam. Differunt tamen hæc duo. 1. In latitudine subjecti: Quia malum naturale potest esse in quolibet ente naturali, æquè ac in homine; sic pedibus truncari, non solum homini, sed et equo, & cervo, & leoni malum est. At malum morale creaturæ nulli, nisi rationali convenit, & liberæ. 2. In termino privato, Quia malum naturale est privatio perfectionis naturalis, malum autem morale est privatio perfectionis moralis ex legis mandato requisitæ. Hoc intelligi velim de malo culpæ, quod est proprie morale: nam quod multi dividunt malum morale in malum culpæ, & pœnæ, sat novi; ita ut apud illos malum pœnæ propriam mali moralis speciem constituat. At hoc usitatiùs sit (me judice) quàm verius. Ratio est, Quia malum pœnæ non est distincta species mali, à malo naturali, aut morali; sed idem potest esse malum naturale & pœnale; idem (inquam) quoad esse, quod ex respectu diverso dicitur malum naturale, & pœnale. Nam si quis in loco sacro hominem feriat & in justam tanti sceleris vindictam manu mulctetur: Dico quod carentia manûs (casu prædicto) est malum naturale, quia privat hominem perfectione naturali: & eadem manûs carentia est malum pœnæ, quia ob injustum facinus justè inflictum. Ita ut si consideretur respectu termini, seu oppositi, nempe bonitatis naturalis privatæ, dicetur malum naturæ, seu naturale. At si respectu causæ istius mali meritoriæ (sceleris nempe) tum rectè dicitur malum pœnæ. 2. Etiam illud idem quod est malum culpæ, potest esse malum pœnæ diverso respectu; si verum sit, quod toties ingerunt, & multis probare satagunt scholastici communi operâ: nempe, quod peccatum potest esse pœna peccati. *Vid. Vasq. tom 1. disp. 150. art. 2. cap. 1. cap. 913. Bonav. in 2. dist. 36 art. 1. q. 1. Valent. to. 2. disp. 6. q. 17. p. 3. &c.* Et per consequens manifestum erit quod malum pœnæ non erit malum, à malo naturali, vel à malo culpæ specie distinctum, sed solum per respectus diversos. Naturam autem utriusque specialiùs explicabimus, industriâ (uti spero) aliquibus profuturâ.

Malum pœnæ. 1. De malo pœnæ, quod sic definit *Basol. in 1. dist. 46. (vide Aquin. 1. p. q. 48. art. 5. & in 2 dist. 35 art 1. 3. Et Suarez Met. to. 1. disp. 11. sect. 2. num. 3.)* Quod sit privatio perfectionis debitæ illi cui inest, inflicta ob culpam, vel assumpta, & cognita. In qua definitione dicit 1. Quod malum pœnæ est privatio perfectionis, & ideo non erit quid positivum: Et hoc rectè, ut postea (licet in contrarium philosophantur Scholasticorum nonnulli) firmis rationum momentis probaturus sum. Nam utcunque malum pœnæ aliquod videtur quid positivum, ut pœna sensus, quę vulgatè dicitur cruciatus positivus; tamen hoc solum est quoad materiale, nam ipsa pœnæ formalitas consistit in privatione; scil. in hoc quod privat subjectum, cui inest perfectione aliquâ: ut optimè disputat *Gregor. Ariminens. in 2. dist. 34 q. 1.* Nam si quis flammis intensissimis in pœnam committeretur: Dico quod licet flammæ, & calor ille intensus, sint materia pœnæ, tamen formalitas pœnæ in hoc consistit; quod calor ille perfectionem aliquam ab homine tollit. Ratio est, quia ab homo in flammis esse poterat, ita ut perfectionem nullam amitteret, certe flammæ non essent omnino homini malæ: Cum impossibile sit, ut illud sit homini malum, quod illum non reddit deteriorem: at quod nullam tollit hominis perfectionẽ, non reddit eum deteriorem, & per consequens non erit ei malum.

II.

Sed

Sed in præsenti hoc insinuasse sufficiat, postea justo demonstrationum agmine distinctiùs ostendam. 2. Cum dicitur in definitione, quod malum pœnæ est carentia perfectionis inflicta, & cognita: meritò quæri possit, an requiratur ad naturam pœnæ, ut cognoscatur? Cui quæsito ut cumulatiùs satisfaciam, dico 1. quod malum pœnæ potest cognosci, 2.

vel { 1. A puniente.
2. A punito, qui malum illud patitur.

Sit ideò thesis hæc: Malum pœnæ si sit propriè pœna alicui inflicta ex justitiâ, cognosci debet ab infligente, & puniente. *Thesis.* Ratio est, quia inflictio pœnæ est executio iustitiæ vindicativæ; at ibi nulla est iustitiæ executio, ubi non est culpæ cognitio, pariter & pœnæ; Quia ad executionem iustitiæ requiritur, ut pœna delicto proportionetur, quod fieri non possit, nisi cognoscatur pœna. *Ratio.* Ut in hoc casu; supponamus *Titium* ob crimen læsæ majestatis necem iustè meruisse, ita tamen ut crimen hoc nemini innotescat; dein supponamus *Cæsarem* irâ commotum occidere *Titium*, crimine eius nec considerato, nec cognito: dico in tali casu, mors *Titii* (utcunque sit malum naturale, tamen) non est propriè pœna in ordine ad *Cæsarem*, cum non sit executio iustitiæ, nec cum respectu ad culpam: licet in ordine ad Deum forsan sit, qui novit *Titium* necem illam non solum habuisse, sed & meruisse. *Tria ad naturam pœnæ constituendam requisita.* In universum enim tria requiruntur ad constitutionem pœnæ, (saltem pœnæ sensus.) 1. Cruciatus aliquis positivus, qui est pœnæ materiale: ut si quis flammis periret, illæ flammæ possunt dici materiale pœnæ. 2. Requiritur impressio iustitiæ vindicativæ, ut cruciatus ille positivus infligatur cum respectu ad culpam vel veram, vel saltem apparentem, aliâs pœna non est, licet cruciatus sit vel intensissimus. Sic si quis tibiam tabe aliquâ putrescentem amputaret, *ne pars sincera trahatur*; utcunque dolorem vel intensum subeat, tamen dolorem, vel cruciatum illum esse pœnam nullus unquam dixerat, cum non sit ob culpam ullam, sed in medelam potius, quam vindictam. 3. Requiritur ad pœnam, ut punitum perfectione aliqua spoliet, aliâs non erit omnino malum: Cum illud non est malum homini per quod homo non est peior, at homo non potest esse in statu peiori, nisi bonitas aliqua & perfectio auferatur, & per consequens necesse est, ut per malum pœnæ aliqua à punito auferatur bonitas, aliàs pœna malum aliquod non erit.

1.

2.

3.

2. Potest illud in definitione, (cum dicit pœnam privationem perfectionis *cognitam*) intelligi respectu puniti, qui pœnam patitur: & tum quæstio erit. An necesse sit ad naturam pœnæ, ut ille qui pœnam subit, cognoscat hoc esse malum pœnæ. Et hoc vult *Bassol: in* 2. *dist.* 34. & in 1. *dist.* 46. Dico igitur 1. quod punitus cognoscat malum pœnæ quod subit, vel 1. quoad formale, scilicet quoad respectum illum quem habet ad culpam, ad modum demerentis, & ad iudicem ad modum vindicantis: & hoc modo non necesse est, ut ille qui malum pœnæ subit formalitatem pœnæ cognoscat, nimirum quod sit malum sibi ob culpam inflictum. Dico, non necesse est ad naturam pœnæ, cum potest esse pœna in illo qui hoc non novit. Siquidem in Theologiâ certum est, quod impii multi, ubi in scelere infœlici progressu matureseunt, insensibiles fiunt; nec peccata sua vel cognoscunt, vel agnoscunt; nec pœnam iis inflictam, in ratione pœnæ sentiunt. Et hoc est quod toties querebatur Deus per prophetam, se gladio dedisse populum suum, & pesti; se indurasse cœlum, & æreum effeciisse, ita ut fames esset insecuta, *& tamen hoc non novit populus meus**. Nimirum non novit hoc à Deo fuisse ob peccata sua

* *Hosea 7. 9. vid. locum confid. dignum, & Comment. ibid.*

2. Pœna potest cognosci à punito quoad materiale, cruciatum scilicet positivum; & hoc modo vix puniri possit quispiam, quin hoc sentiat: Et sic Judæi gladium, pestem, & famem sat senserunt, utcunque à Deo esse ob peccata sua non agnoscebant, nec revera cognoscebant, peccato nimirum eos occæcante.

3. Malum hoc pœnæ est vel 1. damni, qui consistit in carentia, & privatione gratiæ, & gloriæ: (*Aquinas 1. p. q. 48. art. 6.*) 2. Sensus, & est cruciatus positivus, positivus scilicet quoad materiale, cum & hæc pœna quoad formale sit privativum, ut ex *Greg. Ariminensi. discas, in 2. dist. 34. vid. Vasq. tom. 1. disp. 150.*

Malum culpæ. 4. Præter mala superius exposita, est malum culpæ, reliquis maius & nequius. Et est ἀνομία, & inordinatio ad legem comparata; Sic enim ex Apostolo rectè definit, & fusiùs explicat *Suarez*: *tom. 1. disp. 11. sect. 2. n 3, 4, 5.* & sequentibus: & *Bassolis in 1. dist. 46.* ubi dicunt malum culpæ esse voluntariam perfectionis debitæ carentiam: Et per perfectionem debitam intelligenda est perfectio moralis, non naturalis; Quia potest esse voluntaria carentia perfectionis naturalis sine omni culpâ; ut si quis corpus vulneraret eo fine, ut sanet, vulnus inducit privationem aliquam perfectionis naturalis, at hoc fit sine omni culpâ, ut manifestum est: & per consequens malum culpæ consistit in carentia perfectionis moralis, non naturalis. Ultimò hoc malum culpæ, sive sit originale, seu actuale, seu commissionis, seu omissionis, potest considerari dupliciter. 1. Concretivè pro aggregato ex malitiâ & eius fundamento, & hoc modo non inviti concedimus malum includere aliquid positivum; fundamentum scil. quod aliquando est actus, aliquando habitus positivus. 2. Abstractivè, pro ipsâ malitiâ, seu pro illo à quo subiectum dicitur malum formaliter, & hoc esse quid privativum jam probaturi sumus. Singulis enim mali speciebus expositis, restat ut ad illud quod secundò proposuimus, accedamus: Ut malum in genere, & singulas eius species esse naturæ privativæ ratione firmâ, & (quantum fieri potest) manifestâ ostendamus. 1. Igitur in genere malum esse essentialiter, & quidditative στέρησιν, & rectitudinis debitæ privationem ostendam: Conclusio itaque prima hæc esto.

Consl. 1. 1. Natura mali non est realis aut positiva, sed solùm privativa; scilicet, perfectionis subjecto suo debitæ carentia: per malum hîc non intelligo malum fundamentaliter sumptum, & pro materiali, seu malum in concreto (ut *Arim: in 2. dist. 34.*) ut cum dicimus hominem malum, actum malum: nam hoc modo manifestum est, malum esse quid reale, & positivum: imò aliter esse impossibile est, cùm necesse est ut omne malum in bono fundetur, nimirum in entitate aliqua reali, & positivâ, ut postea probaturus sum. Sed hîc malum intelligo abstractivè, & formaliter sumptum, pro ipsa malitia ut sic, & hanc malitiam esse propriè, & formaliter privativam. 1. Ex communi & perpetuâ Antiquitatis ὁμολογία. 2. Valituro rationum agmine demonstrabimus.

Ratio 1. Ab authoritate.

1. Igitur, ut quid de natura mali senserit antiquitas, exponam: non opus est, ut ruspata antiquitatis testimonia curiosiùs corraderem; cum illustria hujus veritatis indicia, reperta potiùs, quam quæsita, labore nullo invenias. Et primò prodeat πολυθρύλητος ille *Dionysius Areopagita*, apud Scholasticos hac de re toties citatus: qui utcunque non sit antiquissimus ille Areopagita *Paulo* cognitus, ut optimè evincunt [a] Cocus noster, & [b] Rivettus; tamen doctum antiquioris seculi hominem fatentur: Quod & [c] *Casaubonus* ὁ θαυμάσιος agnoscit, & [d] *Scaliger* illum putat scripsisse circa tempora *Valentiniani* secundi.

[a] *Coc: Cens. Script. vet. pag: 51.*
[b] *Rivet: Crit: Sacr. l 1. c: 9.*
[c] *Casaub. exerc. 16. num. 41. p. 383. col: 2.*
[d] *Scal: de emendat. temporum: lib. 6.*

Dionysius

Dionyſius igitur, *lib. de divin. nom. cap: 4. pag: 315. edit: Græcæ*, Sic Philoſophatur, τὸ δὲ κακὸν οὔτε ὄν ὅτι (id eſt) malum autem neque ens eſt, & paulò poſt: τὸ δὲ κακὸν οὔτε ἐν τοῖς οὖσιν, οὔτε ἐν τοῖς μὴ οὖσιν (id eſt) malum autem nec ex eorum numero eſt quæ ſunt, nec eorum quæ ſimpliciter non ſunt: paulò infrà *pag: 317.* τὸ κακὸν ἢ κακὸν ἐδεμίαν οὐσίαν, ἢ γένεσιν ποιεῖ, μόνον δὲ κακοῖ, καὶ φθείρει τῶν ὄντων ἀφορᾷ. quod *Ful. Sereno* interprete *lib: 8. de fato cap: 20.* ita ſonat: Malum, quà malum, nullam ſubſtantiã aut generationem efficit, ſed ſolùm vitiat, & corrumpit rerum ſubſtantiam. Et adhuc apertiùs, & in terminis: τὸ κακὸν ἡ στέρησις τοῦ ἀγαθοῦ, malum eſt boni privatio. In quæ verba ejus Scholiaſtes *Maximus* ſic commentatur: θαυμασίως ἔδειξεν ἀνυπόστατον τὸ κακὸν, στέρησιν ἀποδείξας τῶν ἐν τάξει, καὶ φύσει, ἡ δὲ στέρησις οὐκ ἀπὸ τοῦ πόσατ☉ &c. (id eſt) mirabiliter oſtendit *Dionyſius* malum per ſe non eſſe aliquid ſubſiſtens, dum malum privationem eorum dixit, quæ ordinariè, & naturaliter ineſſent; privatio enim non eſt per ſe ſubſiſtens. Eodem modo *Dionyſii* Paraphraſtes *Gregorius Pachymera pag: 268. edit: Græcæ*, τὸ δὲ κακὸν μὴ μόνον τῶν ὄντων ἀλλότριον, ἀλλ' ὡς ἂν μετεῖχεν ἂν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν μὴ ὄντων ἀλλότριον καὶ ἀνυσιώτερον. Adeo malum non modo naturam eſſe poſitivam, & realem negabant, ſed ipſo non ente minus (ſi fieri potuit) eſſe voluerunt. ὁμόφρ☉ accedit *Magnus Athanaſius, to. 1. pag. 5. in orat: cont. Gentes:* ὄντα οὖν ὅτι τὰ καλὰ οὐκ ὄντα τὰ φαῦλα ὄντα δὲ φημὶ τὰ καλὰ. καθότι ἐκ τοῦ ὄντ☉ θεοῦ τὰ ὑφεστῶτα ἔχει· οὐκ ὄντα τὰ κακὰ λέγω καθὸ ἐπινοίαις ἀνθρώπων οὐκ ὄντα ἀναπέπλασται. Quæ ſic reddit *P: Nann:* ea enim quæ ſunt, appello bona; quæ non ſunt, mala: quæ ſunt, ideò à me vocantur bona, quia à Deo, qui eſt eſſentia exemplar trahunt: quæ non ſunt mala nuncupamus, eò quod cùm nullâ eſſentiâ ſubſiſtunt hominum commentis efficta ſunt. Et eodem *lib.* paulò infrà ὅτι τὸ κακὸν οὔτε ἐξ ἀρχῆς γέγονεν, οὔτε οὐσία τίς ὅλως ἐστὶν αὐτὸ, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι κατὰ στέρησιν τοῦ καλοῦ φαντασίας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν ἤρξαντο (id eſt) Malum ab initio non extitiſſe, nec ullam ejus eſſe ſubſtantiam, ſed homines per privationem cogitandi bonum, illud quod malum eſt comminiſci cæperunt. Poſt *Athanaſium Greg: Nyſſenus* hanc mali naturam eleganter explicat *Hom. 5.* In Eccleſiaſten, *pag: 417.* ubi de tenebris loquens, & oſtendens vitium in Scripturis tenebris eſſe aſſimilatum, ſubjungit: δείκνυσι τῷ ὑποδείγματι ὅτι ἡ κακία καθ' ἑαυτὴν οὐκ ὑφίστα☉, τὸ γὰρ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοῦ ἀγαθοῦ νοούμενον καὶ οὐσίαν οὐκ ὄζιν, στέρησις γὰρ τοῦ ὄντ☉ ἡ κακία, καὶ οὐκ ὑπαρξις. *Gentianus Hervetus* ſic reddit: Exemplo oſtendit, quod per ſe non conſiſtit vitium, ſed conſiſtit ex privatione boni. Quod enim intelligitur ex eo quod eſt bono contrarium, non eſt ex eſſentia (ſeu eſſentiam non habet) vitium enim eſt ejus quod eſt privatio, non eſt ſubſiſtentis. Poſt illum S: *Proſper Aquatanicus, l: Sent: ex Aug: Sent:* 144. ait, *Sola bona eſſe alicubi, mala autem nuſquam; quoniã etiam illæ naturæ quæ vitiatæ ſunt, in quantum vitiatæ, ſunt malæ, ſed in quantum naturæ ſunt bonæ.* Et idem paulo pòſt eodem libro ſent: 296. *Non poteſt eſſe ullum malum niſi in aliquo bono, quia non poteſt eſſe niſi in aliqua natura: omnis autem natura bona eſt.*

Nimirum hæc quæſtio de natura mali celebris extitit apud antiquos à tempore *Probi* Imperatoris, circa An: Chriſti 280. Quo tempore inſanus ille hæreticus *Manes*, infœlici auſu, ſua orbi Chriſtiano dogmata propinavit. Siquidem cum *Pythagoras* & *Empedocles*, bonum & malum duo eſſe genera aſſerebant ſumma pariter, & poſitiva, ut poſt *Ariſtotelem*, obſervavit *Simplicius* ex *Iamblico*, & ex utriſque

quæ nobilior Scholasticus *Ferrar. cont. Gent. lib. 3. cap. 8.* Cruda hæc, & παράδοξα *Pythagoræ* effata, tum demum ab orco revocabat infœlix *Manes*; malitiâ sane in proprium sui ipsius perniciem cessurâ, & dolendam ecclesiæ & reipub: Christianæ inquietudinem. Sed quamprimum in herba esset hæc hæresis & incremento (ea est natura mali) festino nimium pallulabat, & infausta maturitate adoleiceret, statim insurgunt Patres, veritatis Christianæ assertores, simul & vindices: Et non solum ex Theologiæ, sed & Metaphysicæ nostræ principiis malum privativum esse demonstrabant. Sic *Epiphanius adversus hæres. lib. 2. to. 2. hæres. 66.* (quæ est hæresis Manichæa) *pag. 632.* Ubi propositum esset quærendum, ὁποῖόν ἐστι τὸ κακὸν καὶ ἐν ποίῳ γίνεται, καὶ εἰ ὄντι ἐμπεριγραπτόν τι, ἢ σῶμα, ὡς εἰπεῖν, ἢ ἀνούσιον ἔχει, ἢ καὶ ῥίζαν ἰδίαν; κεκτῆται. Postquam (inquam) quæsivisset quale esset malum, & in quo esset, & respondet sic, ὅταν ταῦτα ἐν ἑαυτοῖς διασκοπώμεν, ἀνυπόστατον εὑρηθήσεται τὸ κακὸν, ὑπόθεσιν ῥίζαν ἔχον. scil. cum hæc considerabimus (inquit) malum nullam habere subsistentiam inveniemus. At quid ego *Epiphanium* indigito? cum post natos Manichæos Patrum unusquisque, qui de malo quicquam dixerit, contra insanos illos hæreticos illud privativum dixerit, modo *Suaresio* fides *Met aph. tom. 1. disp. 11. sect. 1. num. 3.* Patres insequuntur Scholastici pene unanimi consensu hoc dogma approbantes. *Lombardus*, & sui sequaces *in 2 distinct: 34, 35. & 40. Aquin: 1. p q. 48. & 2. 2. q. 54.* & ibidem ejus affectæ. Adeo non est cur quis sententiam nostrâ temerariâ argueret, quæ summos omni ævo viros sui assertores habuit: qui utcunque consequentiâ necessariâ non evincunt, quod volumus, (siquidem falli possit humana authoritas) tamen abundè suadent, & in partes suas solum non cogunt.

Ratio 2. 2. Malum esse privativum rationibus nonnullis evinco, quarum prima hæc esto. Si res quævis, quę est mala, sit ideo præscisè mala, quia caret aliquo bono sibi debito; & ideo non sit mala, quia non caret bono aliquo sibi debito; tum malitia formaliter erit in carentia, seu privatione boni; at ideo res est mala, quia caret bono debito; & ideo non est mala, quia non caret: & per consequens malum formaliter erit privativum. Patet assumptum, quia res quævis, si careat perfectione debitâ, quodcunque aliud habet, tamen ex eo defectu præscisè est defectuosa, & vitiosa, & per consequens necessariò mala; cum ex primariâ mali notione, clarum est, quod illud cui aliquid debitum deficit, malè se habet, & per consequens ex tali defectu præscisè erit mala: Et contra: si res aliqua non careat bono sibi debito, sed habet omnia requisita, tum non possibile est, ut sit defectuosa, cum ei nihil deficit: Et ideo certissimâ consequentiâ sequetur, rem talem non esse malam; et ideo solum defectus boni debiti potest constituere rem malam formaliter; quod erat demonstrandum. Hanc rationem fusè, et ut solet nervosè urget *Greg. Ariminens. in 2. dist. 34. q 1. art. 1. conclus. 1.* procedit hæc ratio de malo, (quod dicitur malum in se) in genere considerato. De iis quæ sunt alteri mala sit ratio tertia hæc.

Ratio 3. 3. Si malum alteri solum in hoc sit malum, quod aliud privat perfectione debitâ, tum malum alteri erit formaliter privativum: at malum alteri solum in hoc est malum, quia debitam alteri perfectionem tollit: ergo. propositio est per se manifesta: Minor sic ostenditur; Quia venenum (v. g.) est ideo solum homini malum, quia privat hominem debitâ corporis temperie, & perfectione; nam si venenum ab homine receptum, nullam in eo intemperiem causaret, nec perfectionem sibi naturaliter debitam tolleret, non esset magis homini malum, quàm serpenti: Cum certissi-

certissimum sit venenum, & similia, quæ sunt alteri mala, esse in se positiva, realia, & formaliter bona: nec dicuntur mala denominatione passivâ, quasi in se formaliter aliquod malum includerent, sed solum denominatione activâ, quia malum in alio causant, bonum, & perfectionem aliquam tollendo: quod rectè observat, & nervosè ostendit vir magnus, *lib. 3. de Eccles. cap. 23.* ubi de malo multa disputat.

4. Quod malum non sit natura aliqua positiva, patet sic: quicquid est reale & positivum in bonum naturaliter fertur, & illud appetit, ipsâ ratione hoc dictante, & Philosopho summo approbante, *Ethic. 1. c. 1.* πᾶσα τέχνη, καὶ πᾶσα μέθοδος, &c. ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τἀγαθόν, οὗ πάντα ἐφίεται. At malum, seu malitia ipsa formaliter sumpta bonum non appetit, ergo malitia, ut sic, non est natura, aliqua realis & positiva. Minor clarior est quam ut multâ probatione egeat; quia cum bonum sit malo formaliter oppositum, mali etiam corruptivum, impossibile est, ut malum appeteret bonum, sic enim sui corruptionem appeteret: cum tamen certissimum sit unumquodque perfectionem suam, & conservationem instinctu naturali appetere, non corruptionem. Et per consequens malum bonum non appetat, & ideo nec reale, aut positivum esse possit. Rationem hanc fusiùs urget *Aquin: in 2. dist: 34. art: 2.* Et multò ante illum *Dionys: Areopagita lib: de divin: nom: cap: 4.* Et ibidem scholiastes eius *Maximus*, & *Paraphrastes Gregor: Pachymera* idem argumentum eleganter explicant. *Ratio 4.*

5. Si malitia aliqua esset ens positivum, & reale, tum esset bonum, ratio est, quia bonitas est passio entis reciproca, ut ex communi omnium consensu, & manifestis rationis rectæ principiis evidentissimum est, & ideo probationem operosam non instituo, ne otio meo abuterer. Qui rationes vellet, *Suaresium* videat *Metaph. tom. 1. disp. 10. sect. 3. pag. 172. Aquin. 1. p. q. 5. art. 5.* Jam subsumo, at ipsa malitia non est bona; hoc enim ab omni sensu sobrio abhorret, ut manifestum est; & ideo malum non est aliqua natura positiva, & realis; quod erat dicendum. *Ratio 5.*

Novi quod *Manes*, * ὁ τὰς φρένας μανεὶς, ὃς καὶ τῇ παραφορᾷ τοῦ λογισμοῦ νόθοις τισὶ θεοῖς, τοῖς τῆς δαιμονιώδους αἱρέσεως ῥήμασιν, ἐπὶ λύμῃ τῶν πολλῶν εἰσεφθάρη· Nimirum insanus *Manes*, qui pro depravatæ mentis perversitate, linguâ etiam armata, verbis diabolicæ hæresis venenatis, se in multorum animos ad eorum perniciem insinuavit: Novi (inquam) quod *Manes* malum aliquod positivum, & reale esse voluit, ut ex *Nicephoro* discas ubi suprà, & ex *Eusebio Hist. Eccl. lib. 7. cap xxi.* Et alios apud *Suaresium Metaph. to. 1. disp 10. sect. 3. n 6.* at si quis insanum illud dogma toties damnatum iterum ab orco revocaret, illum non solum ἑτερόδοξον appello, sed & hæreticum: Quem ulterius non oppugno, sed diris tot conciliorum anathematismis ἐμβεβύνθιον pœnitentiæ relinquo, & misericordiæ.

* *Niceph: Call: Eccles: Hist: lib: 6. cap: 24. pag: 427.*

6. Si malum aliquod abstractivè sumptum, scil. ipsa malitia, esset ens reale & positivum, tum quæro, unde sit illa entitas? nam vel erit à se, & per se, & à principio extra se nullo dependens; at hoc apertè impium, & *Manichæum* plus sapit, quam Christianum; cum solus Deus sit ens per se & independens, quod & scimus certò, & credimus. Vel 2. Illa entitas erit ab alio; & tum iterum quæro, de illo mali principio, annon sit à Deo? & cum certissimum sit, quod tandem ad Deum primam omnis entitatis realis causam deveniendum est; sequetur quod malum ad Deum, tanquam ad causam primam per se erit reducendum; nam si ipsa malitia sit entitas realis, necesse est, ut habeat causam aliquam per se, à quâ sit & *Ratio 6.*

& illa aliam, donec ad Deum pervenias; At in causis per se, causa causæ est causa causati, ut manifestum est; & per consequens necesse est, malum esse per se, & directè à Deo, si sit quid reale & positivum: Quod de malo culpæ vel cogitare impium, nedum asserere. Pergo igitur ad illud quod secundo proposui, ut singulas mali species esse privativas, specialiùs ostendam & distinctiùs.

Conclus. 2. 2. Malum naturale, ut sumitur abstractivè pro ipsâ malitiâ, ut sic, non est entitas aliqua realis, & positiva, sed solum privatio rectitudinis debitæ. Quod patet

Ratio 1. sic: Illud malum est de formali suo quid privativum, quod consistit in privatione perfectionis debitæ; at malum naturale ita, ergo. Assumptum patet ex eo, quod, illud est formaliter malum naturale, quo solo posito, sine ullo alio quocunque, subjectum est naturaliter malum, sed positâ privatione perfectionis naturalis, sine alio quocunque, res malè habet naturaliter: Ergo malum naturale in tali privatione formaliter consistit. Supponamus enim in homine esse privationem visus; Dico, quod ex ea privatione solâ, (omnibus aliis benè se habentibus, & nullo positivo superaddito) homo erit naturaliter malus, & per consequens malum naturale erit præcisè in privatione boni debiti: quod erat demonstrandum.

Dub. At inquies; Ex his forsan sequetur, quod aliquod malum naturale est privativum solum, ac non quod omne: nam utcunque demus, malum naturale in defectu (ut carentiam visus, &c.) esse privativum; tamen ex hoc non sequetur, quin malum naturale in excessu, ut digitus sextus, possit esse positivum, & reale.

Solutio. Dico quod in his etiam est eadem ratio mali naturalis formaliter, & abstractivè sumpti. Quod ut evidentiùs pateat, dico, quod malum illud naturale, quod est in excessu, non consistit formaliter in illo positivo reali superaddito; puta, in essentiâ digiti sexti, sed solùm & præcisè in privatione debitæ perfectionis. Quod sic ostendo: (& sit ratio conclusione nostræ secunda.) Quia digitus sextus in casu

Ratio 2. prædicto, seu illud positivum, quod manui ultra, id quod par est, additur, in se non est malum aliquod: cum certissimum sit, quod illa entitas positiva, est entitas substantialis, & formaliter bona; & per consequens, homo non est ideo formaliter malus, quia illam naturam positivam habet. Quod ulterius sic evinco; Quia digitus sextus est solum in hoc homini malus, quia tollit ab eo perfectionem debitam: Nam si digitus sextus potuit homini adesse, ita ut perfectio nulla tolleretur, tum homo per digitum sextum non esset malus; & per consequens digitus sextus ut entitas positiva, & realis non est homini malum. Ratio est, quia si additio digiti sexti nullam tolleret perfectionem ab homine, tum homo esset æquè perfectus post adventum digiti sexti, ac antè fuerat; cum supponitur, quod digitus sextus adveniens bonitatem nullam tollit: Quo posito, dico, quod digitus sextus per se consideratus, non est malum hominis; quia malo quocunque homini adveniente, homo fit pejor, at si digitus adveniens nullam tolleret perfectionem, homo non esset pejor, cum omnem habeat bonitatem, quam prius habuit: Et per consequens digitus sextus non est malum, in quantum est natura positiva, & realis; sed solum prout perfectionem aliquam subjecto debitam tollit. Breviter sic: Malum omne adveniens reddit subjectum, cui advenit, pejus, at quocunque positivo adveniente subjectum non est pejus, nisi aliquod bonum subjecti tollat. Ergo nil positivum est per se malum. Minor suâ luce clara est; quia illud non est pejus nunc, quam ante fuit, quod æquè est bonum nunc, ac antea fuerat; at si positivum adveniens bonum nullum tollat, subjectum (ut manifestum est) erit æquè

bonum,

bonum, & per consequens natura illa positiva non erit mala. Sic de malo naturali patet quod proposuimus: sequitur malum morale. Et hîc 1. de malo pœnæ. 2. De malo culpæ agendum.

Sit ideò Conclus. 3. hæc: Malum pœnæ formaliter, & abstractivè sumptum, pro ipsa malitia pœnali, ut sic, non est quid reale, & positivum, sed adæquatè, & formaliter privativum. *Conclus. 3.*

Patet 1. de pœna damni: Hoc enim (nullo quod sciam diffitente) est solùm privatio bonitatis debitæ, scil: visionis beatificæ, vel gratiæ. Quod clarius est, quàm ut probatione egeat: Solum explicatione dignum est quod hîc occurrit dubium. Scil. qua ratione visio beatifica possit dici bonum debitum peccatori, damnato scilicet: nam si visio illa non sit damnato bonum debitum, tum carentia ejus non erit carentia boni debiti; & ideò ex nostris principiis carentia visionis illius non erit mala, cùm omne malum sit carentia boni debiti. *Ratio 1.* *Dub.*

Ratio dubitandi hæc est. Quia illud quod alicui debetur, jure aliquo debetur, ita ut si visio beatifica sit debita damnato, ex jure aliquo erit debita: & ideò si damnatus habeat jus ad visionem illam beatificam, contra jus esse videtur impedire illum à fruitione illius ad quod jus habet: & per consequens injustum erit damnatum visione beatificâ privare. Breviter sic: Visio beatifica, vel est bonum damnato de jure debitum, vel non. Si sit debitum, tum damnatus à fruitione ejus injustè detinetur, cùm ad illam possidendam jus habet. Si non sit debitum; tum carentia visionis non erit malum, quia est carentia boni non debiti: at & hoc & illud est absurdum. Ergo.

2. Visio beatifica est damnatis omnino indebita ob peccata sua: & ideò licèt damnati visione illâ carent, tamen ex hoc non sunt mali, quia visio beatifica est illis omnino indebita.

Scil: hic nodus est dignus vindice, & ideò, ut ei cuneum adeptemus efficacem, dico, 1. quod homines possunt habere jus ad visionem beatificam, vel 1. Jure Redemptionis: 2. Jure Creationis. Per redemptionem hominibus acquiritur. 1. Possessio visionis beatificæ, ita ut eam nullus actu possideat, nisi redemptus; ille scil: qui è potestate tenebrarum liberatus est pretiosissimo mediatoris sanguine, utpote λύτρῳ ultra omne aurum πολυτελεστάτῳ. Sed 2. ut acquiritur possessio visionis beatificæ per redemptionem, ita & jus ad eam possidendam; nam certissimum est, Christum homines redimendo, multos actu constituisse filios Dei, & regni cœlorum hæredes: adeò ut ea ratione quâ filii, quâ hæredes, jus ad hæreditatem habeant necesse est. *Sol.*

3. Redemptio non est propriè novi simpliciter juris acquisitio ad regnum cœlorum, & visionem beatificam possidendam; sed potiùs juris priùs deperditi acquisitio. Siquidem in *Adamo* omnes in universum homines jus ad cœlũ habebant, & si ipse stetisset, ipsum cœlum unusquisque habuisset. Adeò ut jus ad cœlum in *Adamo* habuimus primævum, à Christo jus restitutum. 4. Homo jure creationis præcisè in quantum creatura rationalis, & intellectu pariter ac voluntate præditus, habuit capacitatem visionis beatificæ; quæ capacitas cùm esset simpliciter naturalis, nec per lapsum est omnino amissa, licèt multum debilitata, & per peccatum indispositа. Sed aliud est jus ad visionem beatificam fruendam, aliud capacitas fruendæ eiusdem. Hæc enim fuit homini naturalis, & congenita, quà creatura rationalis: Illud, scilicet, jus actuale ad visionem beatificam homini creato adveniebat, idque non ex creaturæ merito, sed Dei dono. Quibus ita constitutis, argumenti

prius positi solutio erit facilis. Nam cùm dicitur quod damnati non habent ius ad visionem beatificam, & ideò carentia visionis beatificæ non est carantia boni debiti, & per consequens nec mala: Dico, quod verum est quod de præsenti visio beatifica non est damnato debita, cùm sit peccator malitiâ æternâ obduratus; tamen in *Adamo* saltem ius habuit, quod tamen peccando perdidit. Siquidem ius ad visionem beatificam non dependebat à natura humana precisè, quâ natura humana; sed in quantum iusta, & ad imaginem Dei efformata: Quod ex eo manifestum est, quia amissâ iustitiâ, & ius ad cœlum amisimus. Et ideò ut pœna damni sit malum, sufficit quod visio beatifica, scilt bonum privatum, vel sit de præsenti debitum; vel quod originaliter fuit ei debitum, & æternò ita perstitisset, si homo spontaneo, & infælici lapsu ius illud non perdidisset.

Repl: Quod si igitur urgeas, quod malum est privatio boni debiti, solùm pro illo tempore, pro quo est debitum, ex hoc enim est quod Philosophus negat catulum esse cœcum ante nonum diem, quia visus non est ei ante illum diem naturaliter debitus. Et ideò si damnato pro eo tempore quo est damnatus, visio beatifica non sit debita, tum pro eo tempore non est malum damnato, si illâ careat: cùm malum sit solùm privatio boni debiti, pro eo tempore, pro quo est debitum.

Sol. Huic argumento paucis respondeo: Quod satis est ad naturam mali, si bonum privatum vel tum debitum esset, vel tum debitum fuisset, modo culpâ propriâ ius suum non perdidisset

Conclus. 4. 4 Sic de malo pœnæ, quod dicitur pœna damni. De malo pœnæ, quod dicitur pœna sensus, sit Conclus. 4. hæc: Pœna sensus, seu malitia illa pœnalis abstractivè sumpta, non est entitas aliqua positiva, & realis, sed solùm privatio rectitudinis, & perfectionis debitæ. Conclusionem hanc solus non affero, multos habeo melioris notæ Scholasticos, Thesis nostræ Patronos simul, & vindices. *Suar. scil. Metaph t. 1. disp. 11. sect. 2. Penott: in Propug: lib. Human. lib. 8. cap. 11. num: 2 Capreol in 2. dist: 34. q. 2. Conclus: 4. & Aquin: in 2. dist: 37. q. 3. art: 1.* Sed & ratio hanc veritatem manifesta ostendit.

Ratio 1. 1. Sic: Quia pœna sensus est solùm homini malum in quantum privat hominem perfectione debitâ: Pœna enim sensus eâ ratione tantum est homini mala, qua hominem lædit, eique est nociva: malum enim omne subiectum lædat necesse est. At subiectum suum non lædit pœna sensus, nisi in quantum bonum aliquod tollit; nam si bonitatem nullam tollat, manifestum est quod subiectum non lædit; nullâ enim rationis verisimilitudine subiectum illud læsum dicas, cui sua bonitas manet integra, & inviolata. Cùm ideò pœna sensus solùm sit homini mala in quantum hominem perfectione debita privat, non erit malititia istius mali positiva, & realis, sed solùm privativa.

Ratio 2. 2. Secundùm illud solum est pœna sensus malum, secundùm quod formaliter denominat subiectum suum malè se habere: at hoc tantum fit, quia bonum aliquod à subiecto tollit, & ideò talis pœna ex eo solum erit malum, quia privat subiectum perfectione debita: & per consequens, natura eius erit solùm privativa: Assumptum sic demonstro: subiectum non potest dici malè se habere cui bonum nullum debitum deest; cùm necesse sit, ut tale subiectum perfectè, & integrè se habeat, & completè, cùm nihil ei desit quod requiritur. Ergò ex eo solùm denominat subiectum malè se habere, quia perfectionem debitam tollit: quod erat demonstrandum: ex quibus patet pœnam sensus esse malum denominatione activâ solum

ſolum, quia boni στέρησιν, & privationem cauſat in eo cui accidit; non denominatione paſſivâ, quaſi ipſa in ſe malitiam aliquam formaliter includeret. Sic de malo pœnæ diximus, ſequitur malum culpæ: de quo agendum 1. In genere, oſtendendo naturam eius eſſe privativam. 2. In ſpecie, idem de ſingulis eius ſpeciebus demonſtrando. Sit idcò concluſ: 5. hæc

5. Malum culpæ in genere, ut ſumitur abſtractivè, pro ipsâ morali malitiâ, non eſt natura aliqua poſitiva & realis, ſed ſolum privatio rectitudinis debitæ rationali creaturæ, ut rationalis. Vid: *Suar: Metaph: to.* 1, *diſp.* 11. *ſect.* 2. *num.* 3, 4, 5 *&c. Aquin* 1 *p. q* 48. *ar.* 5, 6. *&c.* Concluſionem hanc 1. explico. 2. probo. 1. Igitur per malum culpæ (ut varias ejus definitiones conſulto præteream, apud *Aquin: & Suaresium ubi ſupra*; *& Capreol: in* 2. *diſt.* 34. *q.* 2.) per malum culpæ (inquam) intelligo ἀνομίαν, ſeu legis tranſgreſſionem; quam Græci aliâs χαχίαν, voce appoſitâ ſatis appellabant: à χάζω, vel χάζομαι recedo, ſeu retrocedo: ut ex *Heſychio*, & *Euſtathio* rectè obſervat ἑλλωπωτάτος *Stephanus*. Ita ut quod Apoſtolo erat ἀνομία legis tranſgreſſio, etiam Ethnicis erat χαχία receſſio, ſive retrogreſſio à lege. *Concluſ.* 5. 1

Dico 2. Omne malum morale, ſeu malum culpæ eſt contra dictamen rationis rectæ: Cumque apud me idem ſunt lex naturæ, & dictamen rationis rectæ: dico 3. Quod omne malum culpæ, quodcunque demum illud ſit, eſt contra legem naturæ, & illius legis violatio. Et hoc poteſt eſſe dupliciter. 1. Immediatè, & proximè, quod eſt immediatè, & directè, & per ſe contra dictamen rationis rectæ, & legem naturæ: & hoc modo homicidium, odium Dei, & ſimilia ſunt contra legem naturæ, ita ut ſi lex alia eſſet nulla, tamen eſſent peccata præſcisè ex hoc quod legem naturæ violant. Et hoc modo non dicimus omne malum culpæ eſſe contra legem naturæ, & dictamen rationis rectæ; nimirum immediatè, & proximè nullo alio interveniente. 2. Aliquid eſt contra legem naturæ mediatè, quod non violat legem naturæ per ſe & proximè, ſed ſolum ex interventu legis poſitivæ. Sic qui peccabat apud Judæos filios non circumſcindendo, aut agnum paſchalem non edendo, contra legem naturę, & rationis rectę dictamen peccabant. Sed non immediatè, & proximè; (Quia lex naturæ per ſe præſcisè non mandabat circumciſionem, aut agni paſchalis manducationem) ſed ſolum ex interventu legis poſitivæ, à Deo latæ. Tum lege latâ, quia recta ratio dictat, ut Deo in omnibus obſequium, & obedientiam præſtemus paratam, dictat etiam, ut in hoc obediamus: Ita ut qui obedientiam non præſtat legi poſitivæ, non ſolum legem poſitivam violat, ſed & naturæ legem, quæ nos ad legis poſitivæ obedientiam obligat. Manifeſtum ideo erit malum culpæ, quodcunque demum illud ſit, eſſe contra legem naturæ, vel immediatè & proximè, vel ſaltem mediatè, & ex interventu legis poſitivæ. 2 3

Ipſam autem talis culpę malitiam & obliquitatem, privationem eſſe rectitudinis debitæ, jam probaturus ſum. Idque primo authoritate. Secundo ratione. Primo igitur, non opus eſt ut numeroſum Antiquorum catalogum adducerem, ut ex eorum teſtimonio malum culpæ eſſe quid privativum oſtenderem; cum hoc cumulatè præſtitit *Vaſquez in* 1. *p. Aquin. diſp.* 23 *num.* 16. *& Suarez Metaph. to* 1. *diſp.* 11. *ſect.* 1, *num.* 3. *Et S. Auguſt.* de malo omni apertè pronunciat *lib. de natura boni, cap.* 10. non longe ab initio: ubi ſic ait: *Non ergo mala eſt natura ulla, in quantum natura; ſed unicuique naturæ non eſt malum niſi minui, & privari bono.* Idem eleganter exprimit ῥητορικώτατος *Nazian: orat:*

40. *pag:* 671. contra Manichæos disputans; ubi auditores suos sic affertur: πιστεύετε μὴ οὐσίαν τινὰ τοῦ κακοῦ εἶναι, μήτε βασιλείαν, ἢ ἄναρχον, ἢ παρ' ἑαυτὴς ὑφεστῶσαν, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένην, ἀλλ' ἡμέτερον ἔργον εἶναι, καὶ τοῦ πονηροῦ: hoc est, *Jacobo Billio* interprete: *Credite nullam esse mali essentiam, aut naturam*, nec regnum, nec quod sit principii expers, aut à seipso subsistens, aut à Deo creatum, sed nostrum opus hoc esse, & pravi illius. *Nicetas* etiam *Heraclienſis* in eundem *Nazianzenum* idem expressè asserit, in *orat:* 38. *pag:* 994. *Neque enim est ulla alia natura mali, quam separatio à bono.* Multus in hac re est *Dionysius Areopagita, lib: de divinis nom: cap:* 4. *& ibid:* Scholiastes ejus *Maximus*, & paraphrastes *Greg: Pachymera.* Inter Scholasticos invaluit hæc opinio, qui naturam peccati esse privativam, communi suffragio asseruerunt. Sic *Penot. propug: lib: Human: l:* 8. *c:* 11. *num.* 3. Ubi asserit Scholasticos veteres pene omnes tenuisse malum culpæ esse privativum, & quatuordecim enumerat. Mitto cæteros; & utcunque unanimis Antiquorum consensus assensum non cogat, fortiùs tamen suadeat: A me Antiquitas nunquam erit neglecta, nisi ubi ab illa veritas: quam in hac re sartam tectam tenuisse, jam (quod secundo proposui) probaturus sum. Et 1. Quod non

Conclus. 6. sit relatio rationis positiva, scil: relatio disconvenientiæ cum naturâ rationali,

Ratio 1. quatenus rationalis est; quod velle videtur *Vasquez in* 1. 2. *q.* 95. *cap:* 9. Patet 1. Sic: Si malum formaliter sumptum esset relatio rationis, tum vel in ordine ad intellectum divinum, humanum, aut angelicum. At horum nihil congruè dici possit, ergo. Nam 1. Non est relatio rationis in ordine ad intellectum divinum: Ratio est, quia ens rationis habet suum esse ab intellectu illo in ordine ad quem est ens rationis, & ideo necesse est, ut peccatum si sit ens rationis in ordine ad intellectum divinum, totum suum esse habeat ab intellectu divino: ex quo sequetur, Deum esse authorem peccati; nec tam in nobis peccata invenire, quam cognoscendo facere. At hoc non solum absurdum, sed & impium; nec tam ἑτερόδοξον censeri debet, quam summè hæreticum. Et ideo malum culpæ non erit relatio rationis in ordine

2 ad intellectum divinum. 2. Malum morale non est relatio rationis in ordine ad intellectum nostrum; Quia sic, cum omne ens rationis sit subjectivè in intellectu, nullum omnino peccatum esset in voluntate. At hoc incongruum, ergo. & illud.

3 3. Si malum culpæ esset relatio rationis in ordine ad intellectum humanum, tum nulla haberemus peccata nisi cognita: Ratio est, Quia entis rationis esse est cognosci; Et hoc modo idem esset aliquem peccata sua non cognoscere, ac non habere. At hujus assertionis veritatem vovere facilius possum, quam credere: cum

4 peccata nostra obliviscendo adeo non amittimus, ut augemus potius. 4. Nec possit malum morale esse ens rationis in ordine ad intellectum angelicum solum, Quia sic in homine malum morale nullum esset; cum omne ens rationis (quale jam fingitur malum morale) sit in intellectu, in ordine ad quem est ens rationis.

Conclus: 7. 7. Malum morale non est positivum aliquod reale, nec relativum; ut vult *Fran: de Mayron: in* 2. *dist:* 43. *q* 3. nec absolutum, ut *Caietan: in* 1. 2. *q.* 18. *art:* 5. &

Ratio 1. *Medina in* 1. 2. *q.* 71. *art:* 6. Quod sic evincitur. 1: Quia omnis entitas positiva, & realis, sive sit absoluta, sive relativa, est bona; bonitas enim est adjunctum entis proprium, & ἀντίστροφον, (ut in confesso est) At malum morale abstractivè sumptum, seu ipsa malitia non est bona: ut per se manifestum est. ergo. malitia moralis, ut sic, non erit realis.

2 2. Omne ens bonum appetit; per *Aristotelem Ethic. lib.* 1. *cap.* 1. ubi etiam bonum

bonum definit: & πάντα ἐφίεται, quod omnia appetunt. At malitia ipsa, seu malum morale formaliter sumptum non appetit bonum: Ratio est, quia illud quod ens quodvis naturaliter appetit, appetitu quocunque, vel innato, vel illicito, debet esse perfectio appetentis (saltem apparens, quod aliquando accidit in homine appetente libero.) At quomodo bonum sit perfectio ipsius malitiæ moralis ut sic, nec fingi possit. Et per consequens, cum ipsa malitia non potest appetere bonum, non erit ens reale: quod erat dicendum.

3. Ratio tertia sic procedit: Omnis entitas realis, & positiva est à Deo entitatis omnis authore, & causâ primâ: At peccatum seu malitia moralis formaliter sumpta non est à Deo, tanquam à causa prima. Ergo non est entitas realis & positiva. Nimirum argumentum hoc est *Achillæum* illud munimentum, & μέγας τελαμώνιος Αἴας, quo omnis usa est Antiquitas, ad infamem illam Manichæorum hæresin radicitùs evellendam: Ratio ideo hæc, (des veniam benigne lector) paulò ulterius erit confirmanda, & fortiùs. Et 1. de minori, scil. Deum non esse authorem peccati, seu mali moralis, ut sumitur pro malitiâ ipsâ, non est cur multis ostenderem; cum vix ullus unquam extitit adeo superlativè impius, qui hoc asseruit: nec Ethnicus quidem nedum Christianus. De Ethnicis clarum est, se non solum *maximum* agnovisse suum *Jovem*, sed & *optimum*: Quibus & minores Dii, δωτῆρες ἐάων videbantur. Ὁλοχλῃρὶ ἀρεταὶ θεῶν γεννήματα, inquit doctissimus Philo Judæus; virtus scilicet deorum soboles, non vitium. Et post illum *Greg: Nazianzenus*, τὸ παρανομεῖν, καὶ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπινον, ἀναμάρτητον δὲ ὁ θεός. Labi humanum est, & miseræ mortalitatis infœlix privilegium, cujus nec capax esse possit æterna deitas: Prohibet mala Deus, non facit. Sed de majore solum dubitatur; An scilicet omnis entitas realis, & positiva necessariò sit à Deo? Et hic 1. ostendam, thesin hanc non esse nuperum aliquod recentiorum commentum, pridianæ novitatis conscium, sed receptissimum Antiquorum axioma. 2. Ejus veritatem ratione (quâ possum) solidâ evincam. 1. Igitur Magnus *Athanasius* hujus veritatis se assertorem præbet, & vindicem: Qui *Tom. 1. in orat. contra gentes*, non longè ab initio, sic concionatur. ὄντα δὲ ὄντι τὰ καλὰ, οὐκ ὄντα τὰ φαῦλα· ὄντα δὲ φήμι τὰ καλὰ, καθότι ἐκ τοῦ ὄντος θεοῦ τὰ ὑφεστῶτα ἔχει. Quæ verba sic reddit *P Nannius: Entia, bona sunt, non entia mala; Entia autem appello bona, quia à Deo, qui est essentia ipsa, exemplar trahunt.* Et idem adhuc apertius, & in terminis: *tom 1. de Incarnat: verbi, pag 57.* οὐκ ὄντα γὰρ ὄντι τὰ κακὰ, ὄντα δὲ τὰ καλὰ, ὅτι ἀπὸ ὄντος θεοῦ γεγόνασι. (i.e.) *Mala non entia dicenda sunt, entia autem bona, ut quæ verum Deum authorem habent.* Idem *S. Prosper* asserit, *lib. senten. ex Augustin: sent. 144. & 296.* Ubi non semel illud inculcat, quod naturæ vitiosæ, in quantum vitiosæ, malæ sunt; at in quantum naturæ, à Deo sunt, & bonæ. Scholiastici communi calculo approbant thesin hanc à patribus receptam: *Bonavent: in 2. dist: 37. q. 1.* Licet fatetur diversas eâ de re fuisse opiniones; statim tamen subjungit: *Nunc communiter tenetur, quod illa opinio est verior quæ dicit quod omnis actio seu substrata peccato, seu non, secundum id quod est actio, sit à Deo.* Quam opinionem & ipse *Bonaventura* ibidem approbat. Et *Aquin: in 2. dist. 37. q. 2. art. 2.* Asserit: *Nullos esse, aut paucissimos suo tempore, qui negare audebant omnem actum malum quoad entitatem suam realem esse à Deo.* Sed & hoc ratione naturali efficaciter ostendi possit. 1. Quia impossibile est, ut sit entitas aliqua finita, & creata; quæ non dependeat, & habeat esse suum ab entitate infinitâ,

Ratio 3.

infinita, & increata, Deo scil. nam necesse est (si sit ulla entitas à Deo non causata) ut illa entitas sit independens à Deo, tanquam à causa prima; & per consequens Deus non erit causa prima in ordine ad illam entitatem. Ex quibus sequetur. 1. Quod possit esse ens aliquod reale quod est ens per participationem (suppono enim omne ens finitum esse ens per participationem) & tamen non habet esse ab ente primo participatum. 2. Quod possit esse ens reale quod non dependet à Deo, nec in fieri, nec in conservari; ita ut erit ens aliquod existens, quod nec causatur, nec conservatur à Deo. Nam qui dicunt malitiam moralem esse ens reale, concedunt quod non fit à Deo; ergo (inquam) potest conservari in esse sine Deo: Quia manifestum est, virtutem divinam non magis requiri ad conservationem, quàm ad productionem: Nam quod producat ens aliquod Deo non producente; conservat etiam, Deo non conservante. At creatura nulla potest conservare aliam entitatem realem Deo non conservante, ergo nec producere Deo non producente. Minor sic erit manifesta: Quia creatura nulla potest semet, ne per momentum conservare, Deo non conservante. Ergo nec potest aliud ens conservare, Deo non conservante: In illo enim vivimus, movemur, & sumus. Summa huc redit: Si ipsa malitia moralis (puta peccatum aliquod) sit entitas realis: tum 1. Deus non erit causa istius entis; Quia partûs adeo deformis parens esse non possit divina bonitas. 2. Hoc dato, sequetur 1. Quod sit entitas secundaria, & per participationem, quæ tamen ab ente primo esse non participat. 2. Quod sit ens aliquod finitum, à Deo independens, & quoad productionem, & conservationem. Quæ omnia non solùm Philosophiæ, sed & Theologiæ contraria esse, & scimus, & credimus.

Locum *Augustini* opponam. *lib: de lib. arbit. cap.* 19. ubi quærens, quomodo movetur voluntas cùm se convertit ad malum: unde scil: ei est iste motus, qui est malus? Respondet *cap.* 20. *Omne bonum est à Deo; Nulla ergo natura est, quæ non est à Deo, &c.* ex quibus manifestum est, omnem entitatem realem esse à Deo efficiente, tanquam à causa prima; & per consequens malum morale, seu peccatum non esse ens reale, cùm impossibile est ut à Deo producatur. Qui plura vellet, *Aquin.* videat *Cont: Gent: lib.* 3. *cap.* 65, 66, 67. *& ibid. Ferrarien. Capreol. in.* 2. *dist.* 37. *art.* 3. *ad* 2. *prin. Alvarem de auxil divin: grat: lib:* 3. *disp:* 18. *Halens:* 1. *p. q.* 9. *memb:* 2. *Scot. in* 2. *dist.* 37. *Suarez Metaph. part:* 1. *disp:* 22. *sect:* 1. *&c:* Ubi hanc thesin affirmativam, nimirum omnem entitatem esse à Deo; veritatem catholicam esse asserit; & contrarium, *in fide* erroneum. Sic de malo culpæ in genere diximus; illúdque esse privativum demonstravimus. Sequitur, ut de singulis eius speciebus idem ostendamus: & 1. de malo Originali. 2. De Actuali. Sit ideò Conclusio octava hæc,

Conclus: 8: 8. Malum originale non est aliquid positivum, & reale, sed solùm privatio rectitudinis debitæ. Hanc Conclus: 1. explico. 2. Probo. Primò igitur per malum originale, non intelligo malum aliquod nobis adnatum, seu acquisitum; (Hoc enim à Scholasticis, & Theologis malum actuale cognominatur:) sed innatum illud nobis ab incunabulis inhærens; quod à primo parente nostro derivatum possidemus; qui non solùm naturæ ejus sumus hæredes, sed & culpæ; infœlicis culpæ, quâ vitam nobis abstulit priusquam dedit, cùm universa ejus posteritas, non modo nascitur ægrota, sed & mortua. 2. Malũ hoc originale nomen suum habet, vel 1. Ratione inhærentiæ, & à modo inessendi: quia ab ortu nobis inest, Adeò ut mali sumus penè priusquam sumus; nec prius latera accipimus à natura formata: *Quin hæret*

lateri

lateri lethalis arundo. 2. Vel potest dici originale, ratione efficientiæ; Quia ipsa hæc culpa est radix, & origo unde reliqua mala infausto ortu enascuntur. Vel 3. ratione termini, nempe boni privati, prout est privatio justitiæ originalis debitæ inesse. Quod fusè tractant Scholastici: *Aquin:* 1, 2. *q.* 82. *art:* 3. *tom:* 2. *Commentat: ibid:* Item *in* 2. *dist:* 30. *q.* 1. *art.* 2. *Soto lib de natura & gratia: c:* 9. *Alvarez de Aux. divin grat: lib:* 6. *disp.* 44, 45. Et ut mihi videtur, causa primaria, & principalis, cur hoc malum dicatur *Originale*, est hæc ultima. Ratio est: Quia mala omnia, cum non sint propriè entia, & ideo per se intelligibilia πραγματὰ & νοητὰ (ut cum *Platone* loquar) non sint: cognoscuntur, & æstimantur à terminis suis, bono sc. quod è subjecto tollunt, à quo & nomen (ut plurimum) & naturam accipiunt. Sic dicimus malum naturale in ordine ad bonũ naturale quod tollit: sic malum morale in ordine ad bonum morale quod privat, & pari rationis analogiâ, malum originale illud erit, quod bonum originale, seu justitiam originalem tollit. Ita ut dicatur hoc malum originale denominatione externâ à termino, cui opponitur, desumptâ. Et 3. hoc malum convenienter definiri possit, definitione ab *Anselmo* traditâ ante annos quingentos plus minus: Sic: malum originale est privatio justitiæ originalis debitæ inesse. Quam definitionem admittunt penè omnes antiquiores Scolastici. *Aquin.* 1, 2. *q.* 82. *Art.* 3. *& quæst.* 4. *de malo art.* 2. *ad* 4. *prin. Ferrar. contra Gent. lib.* 4. *cap.* 52. *Hispal: in* 2. *dist.* 20. *art:* 3. *not.* 4. & inter recentiores *Alvarez*, (& multi apud eum) *De Auxil. divin. grat. lib:* 6. *disp.* 44, 45. Quibus positis conclusio præposita demonstrari potuit omnibus rationibus, quibus malum in genere esse privativum ostendimus: sed actum non agam, & ideo ratione unâ aut alterâ thesis nostræ veritatem specialius evincam, & distinctius. Sit ideò ratio prima hæc quæ sequitur.

Ratio 1.

1. Quod consistit in privatione justitiæ originalis, sine ullo positivo in se incluso, illud necessariò erit quid privativum: at malum originale ita; ergo. Propositio luce suâ patet. Assumpt. Sic ostenditur. Si præter privationem justitiæ originalis, entitas aliqua esset malo originali intrinseca; tum entitas illa vel erit ipsa natura, vel ejus adjunctũ aliquod accidentale, (cũ nil aliud probabilitate ullâ vel fingi poterat) At ex his nullum dici possit: ergo. 1. Enim ipsam animam esse peccato originali intrinsecam, ab omni ratione sobria abhorret; (utcunq; *Flacius Illyricus* illud etiã asseruit) siquidem 1. hoc insanam Manichæorum hæresin toties à Patribus damnatam, nimium saperet, qui malum substantiam esse asserebant. Et idcò qui hoc asserit, antiquam illam hæresin tot Conciliorum anathematismis percussam ab orco revocet, necesse est. 2. Anima est illud quod peccat, ergo non est ipsum peccatum. 3. Anima est illud quod peccati originalis pœnam subit, ergo non est ipsum malum ob quod punitur: cùm ipsum peccatum non punit Deus, sed peccatorem. 4. Anima tenetur legem implere, ergo non est ipsum peccatum: Quia ipsum peccatum ad hoc teneri est impossibile. Sic enim ipsa legis violatio (hoc enim est peccatum) teneretur legem implere. Sed insanum hoc dogma, & ultra sobrietatem omnem παραλόγον, refutatione longiori indignum. 2. Non est aliquod adiunctum animæ accidentale, quod est malo originali intrinsecum: esset enim vel potentia, vel habitus, vel actus, vel aliqua alia qualitas. 1. Non potentia animæ, quia illæ omnes eædem potentiæ (quoad esse) quæ sunt in homine corrupto, præfuere in integro. 2. Quia Deus Optim. Max: est causa per se animæ, & anima per se causa potentiæ suæ; & per consequens, si malum hoc originale consisteret in potentia aliqua, ipse Deus

esset eius causa cum sit animæ; causa, enim causæ, in causis per se, est causa causati. At hoc nec Ethnicus assereret, nedum Christianus. 3. Nullus habitus potest esse malo originali intrinsecus : non infusus; quia hic à Deo immediatè, & adæquatè infunditur, qui peccatum producere omnipotenter non potest, ut olim [a] *Augustinus*. Non acquisitus; quia cùm hoc vitium ab ortu nobis insit, omnem usum liberum voluntatis præcedit, & per consequens omnem habitum acquisitum : Et ob hanc rationem nec possit actus aliquis esse peccato originali intrinsecus, quia præcedit omnem actum liberum voluntatis. 4. Nec fingi potest ulla alia qualitas realis liberum voluntatis exercitium antecedens, quæ possit malo originali esse intrinseca; cùm necesse sit illam ad Deum reduci tanquam ad causam omnis entitatis primam, (ut suprà probavimus) quod vel cogitare impium, nedum asserere. 2. Illa qualitas, quæcunque demum fingatur, si sit realis, causam habeat efficientem necesse est; cùm effectus realis sine efficiente esse, est impossibile : tum dico, illa causa efficiens, vel erit Deus; at Deus peccati author esse nequeat, (ut suprà) vel ipsa anima in qua illa qualitas est : (ab alio enim efficiente produci probabilitate nullâ dici possit.) At anima ipsa istius qualitatis causa esse non possit : Nam 1. si sit, tum vel liberè producit illam qualitatem, vel non : si dicatur, quod anima illam qualitatem liberè producit, tum infero, quod illa qualitas non est peccato originali intrinseca; quia malum originale omnem usum liberum voluntatis antecedit, ut manifestũ est. Si dicatur, quod illa qualitas non producitur liberè à voluntate; tum iterũ dico, quod in illa qualitate peccatu moriginale esse nequeat: cum certissimum sit, quod voluntati illud nunquã imputabitur in culpã, quod non est in potestate sua ut faciat, vel non; & per consequens, si voluntas qualitatem illam liberè non producat, peccatum originale in tali qualitate consistere nequeat. Ex quibus omnibus manifestum erit malum originale esse solùm, & formaliter privativum, quod erat demonstrandum.

[a] *Augustin. lib. 1. de Symb: ad Catech:*

Ratio 2. 2. Malum originale consistit in eo, quo posito in homine, homo habet peccatum originale, alio quocunque non posito; & quo ablato peccatum originale non habet alio quocunque non ablato : At positâ privatione justitiæ originalis, homo habet, peccatum originale, & ablatâ illâ privatione præcisè, non habet illud peccatum: ergo in privatione illa consistat necesse est : & per consequens erit privativum. Minorem sic evinco : quia positâ in homine iustitiæ originalis privatione, homo est peccator; cùm caret perfectione ex lege debitâ; at nullo alio peccato, nisi originali : ergo in illa privatione consistit malum originale : dein positâ in homine iustitiâ originali peccatum originale ibi esse non possit: ergo. Sic de malo originali : Sequitur actuale, & hoc est duplex. 1. Omissionis. 2. Commissionis : Quorum utrumque esse privativum proximè declarabitur.

Conclus. 9. 9. Conclus: 9. sit hæc. Malum omissionis est formaliter, & adæquatè privativum, scil: carentia boni alicuius ex lege debiti.

Quam conclus: 1. explico: 2. Probo. 1. Igitur dico, quod malum omissionis non est contra præceptum negativum, (v.g.) non occides, non dices falsum testimonium : sed contra præceptum affirmativum, quod aliquod agendum imperat. Ratio est, quia ubicunque est omissio vitiosa, ibi necesse est, ut omittamus aliquid faciendum, at præcepta affirmativa solum imperant facienda : ergo omissio erit solùm contra hoc præceptum. 2. Malum omissionis consistit solùm in carentia actus requisiti. Ita *Aquin. 1. 2. q. 71. art. 1. & 2. 2. q. 79. art. 3. ad 5. Facob. Almaine tract:*

tract: de lib: volunt: circa arg: 2. *Vasquez* 1. 2. *disp:* 92. *c.* 2. *Et Mendoza de Anima, disp:* 15. *sect:* 7. *subsect:* 1. *pag:* 940. 3. Malum omissionis est carentia actus debiti, non simpliciter pro omni tempore, sed solum pro eo tempore, pro quo est debitus. Ratio est, quia præceptum affirmativum non obligat ad semper, & ideo, si careo actu in illo tempore, pro quo non obligat præceptum, ut actum illum habeam, non est malum omissionis: Nam licet tum sit carentia actus, tamen non est carentia actus debiti, quia lex non obligat me ut illo tempore hunc actum habeam, & ideo si non habeam, non pecco. Ut si mandatum sit, ut superpellicium die Dominicâ induam, sed si die illâ non induam, omissio illa est vitiosa: At si feriâ 3. vel 4. non induam, omissio hæc non est mala, quia lex non obligat pro eo tempore.

Et hic dubium vindice non indignum occurrit, paucis explicandum, & quantum possum perspicuis. Nonnulli enim negant omissionem consistere in purâ omissione actus debiti, sed & eam ponunt in actu aliquo indebito, vel saltem negant posse esse omissionem puram: ut aliqui apud *Durand: in* 2. *dist:* 35. *q* 2. & pro hac opinione adducuntur, *Caiet:* 1. 2 *q.* 6. *art:* 3. *& q.* 71. *art:* 5. *Gabriel:* 2. *dist:* 41. *q. unica.* Et alii apud *P. Hurtad:* De Anima, *disp:* 15. *sect:* 2 *num:* 66. Quorum aliqui ponebant omissionem in actu interiori, apud quos non velle facere præceptum, idem erat ac velle non facere. Et hoc probabant 1. Quia peccatum omissionis est peccatum actuale, & ideo requirit actum. 2. Quia voluntas cum omittit id quod actu faceret, est in actu secundo; sed exire in actum secundum non potest nihil faciendo. ergo requirit actum per quem exeat in actum secundum. *Dub.*

Hic duo agam 1. opinionẽ hanc esse falsam ostendã. 2. objectionibus satisfaciam. *Sol.*

1. Igitur sic: Omissio non consistit in actu interiori; (ut volunt illi apud *Durandum*, apud quos non velle facere, est idem ac velle non facere.) Ratio est, quia aliquando est omissio ipsius actus interni, scil: volitionis; at talis omissio in actu aliquo interno consistere congruè dici non possit: Quod in hoc casu evidentius appareat. Suppono aliquem, qui legitimum dominium habet in *Johannem*, mandatum dare *Johanni*, ut horâ duodecimâ aliquid scribat. Dico hoc mandato durante tenetur Johannes horâ 12. non solum scribere, sed & velle scribere. Jam suppono iterum *Johannem* ab horâ undecimâ ad primam altiùs dormire, & mandatum domini negligere, tum palam est, quod horâ duodecimâ non solum omittit scriptionem mandatam, sed etiam ejus volitionem; cum supponitur securiùs dormire. Nec tamen omissio consistebat in voluntate, seu volitione non scribendi, cum casu prædicto suppono *Johannem* somno altiori sepultum, adeo ut de scriptione ne per somnium quidem cogitet. 2. Si voluntas, cum tenetur ad volendum, solum non vult, sine ullo actu quocunque; dico, quod in tali casu peccaret peccatum omissionis, ergo. peccatum omissionis non requirit actum. Patet, quia voluntas in illo casu legem violat, non volendo, cum lex jubet velle; at peccatum illud aliud esse non possit, nisi omissionis, ut manifestum est. ergo. argumentum hoc sic urget *Durandus* in 2. *dist:* 35. *q.* 2. Omnis transgressio præcepti affirmativi est peccatum omissionis, at pura omissio actionis debitæ est transgressio præcepti affirmativi, ergo ipsa actus omissio, omni actu circumscripto erit peccatum omissionis.

2. Ad illud quod objiciunt, quod voluntas sine actu non potest esse in actu secundo. ergo, cum voluntas omittendo sit in actu secundo, requiritur actus ad omissionem; Dico, quod potentia est duplex. 1. Naturalis, quæ ad unum de- *Ratio* 2.

terminatur, ut ignis ad urendum, & talis potentia nunquam est in actu secundo, nisi per actum aliquem positivum. 2. Moralis, ut voluntas, quæ est potentia libera; & talis potentia quoniam ex ratione intrinsecâ libertatis suæ ordinatur ad contradictoria, puta, ad velle, & non velle; non semper requiritur actio potentiæ, ut in actum secundum exeat. Cum enim ad opposita ordinatur, nempe ad velle, & non velle; necesse est ut modo oppositò exeat in actum secundum circa hæc opposita; scilicet volendo ex unâ parte, & non volendo ex alterâ. Et hoc est quod acutus Scholasticus, utcunque obscurus, * *Pet: Hurtado* de Mendoza vult; cum dicat, quod exercitium voluntatis, sive actus secundus est duplex. 1. Positivus, ut velle, per quod est in actu secundo positivè; 2. Negativus, ut non velle, per quod est in actu secundo negativè. Ita ut secundum illum, voluntas est æquè in actu secundo nolendo quod debet, ac volendo quod non debet.

* *P. Hurtado disp: de Anima, 5. sect. 2. num. 69.*

5. Dico quod malum omissionis est carentia actus debiti, etiam & habitus; sed cum hoc discrimine, ut sit carentia actûs immediatius, & proximè; habitûs solum mediatiùs, & remotè; scilicet in quantum per actum medium tenemur habere habitum. Ratio est, Quia non solum tenemur ad bonum faciendum simpliciter, ex parte rei, quod ad actum spectat; sed etiam ex parte modi tenemur alacriter, sine reluctantiâ, & toto pectore bonum facere, quod spectat ad habitum. Sed cum actus crebri sint media naturaliter ordinata ad habitum operandi, & facilitatem acquirendum, tenemur immediatius ad exercitium actus, ex quo habitus fit, quam ad habitum ipsum. Sic tenemur esse in templo die dominicâ, sed immediatius tenemur spatium transire interjectum inter nos, & templum, cum hoc sit medium necessarium per quod ad templum pervenitur. Et ideo omissio est carentia actus immediatiùs, & proximiùs; & carentia habitus mediatè solum, & secundario. Ex quibus omnibus ita demonstratis, conclusionis præpositæ ratio erit manifesta, sic: Mera carentia actûs, vel habitûs debiti non est quid positivum, sed solum privatio; at malum omissionis est mera carentia actus, vel habitus debiti inesse, ut ex prædictis patet: ergo. omissio erit malum, & solummodo privativum.

6. Sic de malo omissionis diximus: sequitur malum commissionis, quod non esse positivum, aut reale vice proximâ demonstrandum est. Nimirum malum hoc est, μέγας χορυδαλὸς & Ἥκιστος in quo nimium fidunt, qui malum vellent esse positivum; & Rhetoricâ meliori, quam ratione, homicidium, adulterium, Dei odium, quasi mala extra omnem dubitandi aleam positiva indigitant: quasi causa nostra jam victa esset, & triumphata; & nos attoniti, & nescio quo fulmine ἐμβεβιωμένοι staremus, manus æternò captivas daturi. Et ut quod res est fatear, malum commissionis est ultimum hujus Hydræ caput, & pessimum, utpotè malitiâ magis lethali venenatum. Sed si malum hoc etiam esse privativum ostendamus, malorum *Lernam* verè superavimus. Hoc ut præstemus, sit hæc conclusio ultima.

Conclus: 10. 10. Malum commissionis non est natura aliqua positiva, sed solum privatio rectitudinis debitæ. Hanc concluſ. 1. Explico. 2. Probo. 1. Igitur ut innotescat quid sit malum commissionis, dico quod malum commissionis, & omissionis in aliquibus conveniunt, & in aliquibus differunt. Conveniunt 1. Quod utrumque est contra legem; 2. Quod utrumque etiam est privatio rectitudinis debitæ, & per legem requisitæ. Differunt tamen 1. Quia malum omissionis est contra præceptum affirmativum: Commissionis contra præceptum negativum. 2. Differunt ratione fundamenti; quia malum commissionis immediatè semper fundatur

in

in actu aliquo, aut habitu; malum omissionis non ita, sed in ipsâ animâ, nullo actu, aut habitu medio. Ratio est: Quia cum omissionis malum sit ipsius actus omissio, non possibile est, ut in actu fundetur, cum formaliter dicit carentiam actus. 3. Notan: nonnullos conclusionem hanc nostram negasse apud *Cumel: in 1. 2. pag:* 140. Sic *Cajet: 1. 2. q. 71. art: 6.* Sic *Occam in 3. dist: 12.* & alii apud *Jacob: Almain: in opus: tract: 3. cap: 15.* His tamen non obstantibus, ad promissam conclusionis ἀπόδειξιν procedo. Et hîc rationes illæ generales, quibus malum in genere esse privativum demonstravimus, idem de hoc commissionis malo evincerent: sed illas omitto, & ratione unâ, aut alterâ speciali dictæ conclusionis veritatem stabiliam. Sit ideo ratio prima hæc.

1. Si in peccato commissionis malitia formaliter non consistat in naturâ actus positivâ, sed solum in privatione boni debiti, tum peccatum commissionis non erit positivum: sed verum est prius. E. & posterius. Minorem sic evinco: Illud quod potest esse, & non esse malum, in eo non consistit malitia formaliter, (aperte enim sequetur, si substantia actus potest esse & non esse mala, quod tum malitia non consistit in ipsa entitate, & substantia actus; ut si possibile sit actum odii, quo Deum odio habeo, quoad substantiam consideratum, esse posse, & non esse malum, sequetur inquam, talem actum non esse essentialiter malum, quoad ejus esse positivum, & physicum,) sed possibile est, ut quivis actus commissionis, quoad naturam suam, & entitatem positivam, actu sit, & tamen non sit malus. Ergo ipsa ejus entitas positiva non erit mala. Minor sic patet; Quia Deus liberè prohibet hunc actum, ergo secluså prohibitione, non erit peccatum: Nam cum omne peccatum sit ἀνομία, necesse est, ut secluså lege, actus talis non sit peccatum, nec moraliter malum. At Deus, qui liberè tulit legem, liberè potest eam abrogare; & per consequens, actus ille, qui stante lege erat malus, lege abrogatâ malus nec erit, nec esse possit. Huic argumento *Jacob: Almain: tract: 3. cap. 15.* Respond: 1. concedendo, quod verum est, actum omnem esse malum, quia prohibitum. 2. Dicendo, quod sunt aliqui actus, qui non possunt non esse prohibiti, ut adulterium facere, Deum odio habere, &c. Et hic 3. statuit prohibitionem duplicem. 1. Indicativam, quâ recta ratio indicat hoc non esse faciendum: & hoc modo dicit, quod non potest esse, quin furtum, adulterium, odium Dei, & similia sint prohibita. 2. Imperativam, quâ Deus imperat hoc non esse faciendum; Et sic fatetur, quod actus, qui est solum malus in ordine ad hanc prohibitionem, potest esse, & non esse malus, quia tolli possit hæc prohibitio.

Ratio 1.

Respons.

Huic solutioni dico 1. quod malè dividit prohibitionem legalem in imperativam, & indicativam, quasi in membra opposita: Cum sit omni legi intrinsecum & indicare quid faciendum sit, & imperare ut fiat. Sic lex hæc *non occides* indicat occisionem esse malam, & imperat non faciendam: sic illa *Deum coles* indicat hoc esse bonum & faciendum. 2. Hoc est forsan quod vult; scil: Deum posse abrogare legem positivam liberè, ut liberè eam tulit: non autem legem naturalem, cum homo esse non possit, & non judicare tales actus esse malos. Sed hic dico 3. Quod nec hoc satisfacit. Nam licet naturale sit igni ut urat, modo habeat materiam capacem sibi approximatam; tamen si Deus naturæ volet, ut non urat, hoc officium non præstat; ut patet in tribus illis pueris in medium ignis à *Nebuchadnezzar* injectis: Et cur non pari rationis analogiâ, licet homo naturaliter judicat furtum esse malum; tamen si Deus naturæ vellet, hoc non judicaret: & tum, (cum lex

Refell. 1.

2

3

naturæ ſit rationis dictamen) ille non peccaret, ſi actum furti educeret, cum in caſu illo hoc eſse malum ratio non dictaret. Nec ullam rationem video, cur Deus naturæ, cum lege naturæ non poſſit diſpenſare: Nam ſi mandet Deus *Abrahamo*, ut filium occidat; dico ſi tali caſu occidat, adeo non peccat, ut obedientem potius ſe præſtat, quam peccatorem. Et hic habemus exemplum omni exceptione majus, quo oſtendamus actum illum, qui ſubſternitur vitio homicidii, quoad ſuam eſſentiam, & ſubſtantiam, non eſse malum: Nam certum eſt, licet *Abrahamus* non occidebat filium, tamen habuit volitionem actualem occidendi, (nam ex præparatione altaris, & ligni, & extenſione manûs ut occideret, hoc manifeſtum eſt,) quæ volitio ſtante mandato Dei, *vade, & occide filium*, erat bona; at ſi illud mandatum abfuiſset, idem numero actus horrendum fuiſset homicidium; cum homicidium ſit non ſolum facto occidere, ſed & voto. Cum ideo idem actus, ſubſtantiâ invariatâ potuit eſſe bonus, & malus, manifeſtum eſt, quod ille actus quoad ſub-
4 ſtantiam non eſt malus. 4. Concedit *Almain* ubi ſuprà; & *Capreolus in 2. diſt. 37. q. 1.* Quod ſi Deus actum illum produceret quoad ſubſtantiam, non eſſet malus: Ergo ipſa actus ſubſtantia non eſt mala, ſeu malitia non conſiſtit in ipſa actûs ſubſtantiâ: Quia tum impoſſibile eſt, ut actus ſubſtantia eſſet, & malitia non eſſet.
5 5. Aliam habet rationem *P. Hurtad. de Mendoza diſp. Metaph. 7. ſect. 3. num. 31.* quo oſtendat actum odii Dei, non eſſe malum quoad entitatem poſitivam. Quia (inquit) ſupponamus hominem odio habere Deum, & tum amentem factum illum actum continuare; dicit, illum actum manere quoad ſubſtantiam in amente, at non quoad malitiam; cum ut actus ſit malus requiritur ut liberè fiat, & ſit actus rationalis, qualis in amente eſſe nequeat. Ergo malitia poteſt ſeparari ab odio Dei manente actu, & per conſequens actus non erit quoad entitatem ſuam, & ſubſtan-
6 tiam poſitivam malus: quod erat demonſtrandum. 6. Aliam rationem adducit, *Gul. de Rub. in 2. diſt. 35. q. 1.* quo oſtendat odium Dei quoad eſse ejus phyſicum non eſse malum, ſic: Quia iſte actus eſt ſolum malus quia tranſit ſuper objectum indebitum, adeo ut ſi eodem actu quo quis nunc Deum odit, poſtea oderet peccatum, talis actus quantum ad ſubſtantiam actus invariatus, eſset moraliter bonus, qui tamen priùs fuit malus, ergo talis actus quoad eſſe phyſicum, non eſt malus; q. erat d. Sic tandem quæſiti ſuperius poſiti terminos expoſuimus, & mali naturam eſſe privationem, rationis evidentiâ, quantâ potuimus maximâ demonſtravimus. Sequuntur argumenta quæ in contrarium militant, eaque numeroſa: Hoc enim veritatis triſte privilegium, ut hoſtes perpetuò habeat, non ſolum pugnam minaturos, ſed telis amentatis in ipſam veritatis perniciem armatos. Sed Magna eſt veritas, & prævalebit; tempeſtates nullas metuit, ſed φέλλῳ ὡς ἀβάπτιστος, *Nat ſuber, non immerſabilis undis.* Pergam igitur, & rationes in veritatis hujus præjudicium ceſsuras. 1. Ponam. 2. Solvam paucis, ſed quantum valeo, manifeſtis.

Object. 1. 1. *Ferrar. contra Gent. lib. 3. cap. 9. pag. 244.* & *Gregor. Arim. in 2. diſt. 34. q. 1.* probant malum eſſe quid reale 1. authoritate Philoſophi, 6. *Metaph.* ubi dicit malum eſſe in rebus. 2. Ratione, ſic: Illud quod eſt in entitate reali eſt reale, at malum ita: ergo. Minor per ſe eſt manifeſta, cum in confeſſo ſit malum omne eſſe in entitate reali, ut intemperantia in anima, cæcitas in oculo. Majorẽ ideo oſtendo. 1. Quia ineſse in alio, ſeu inhærentia eſt modus intrinſecus accidentis, entis nimirum realis; & ideo neceſse eſt, ut illud ſit reale, & accidens, cui modus acci-

dentis

dentis intrinſecus convenit. Cum in Metaphyſicis ſit æquè impoſſibile, invenire ſubjectum ſine modo ſuo intrinſeco, vel modum talem ſine ſubjecto ſuo; (putà ſubſtantiam ſine ſubſiſtentia per ſe, aut ſubſiſtentiam per ſe ſine ſubſtantiâ) æquè impoſſibile eſt (inquam,) ac in Phyſicis invenire ſubjectum ſine differentiâ ſuâ; puta hominem ſine rationali, aut rationale ſine homine. Quod autem ineſſe in alio ſit talis modus accidenti intrinſecus, notum eſt; nam cum ens reale apud Metaphyſicos in ſubſtantiam & accidens dividitur, inhærentia ſeu eſse in alio, eſt modus intrinſecus, & differentia tranſcendentalis per quam ens reale in genere determinatur ad accidens; ſicut ſubſiſtentia per ſe eſt modus oppoſitus, quo ens reale determinatur ad ſubſtantiam. Et ideo ſicut in Phyſicis impoſſibile eſt, ut rationale ſit in alio quàm in homine; Quia eſt differentia quæ proximè, & immediatè determinat naturam animalis ad hominem: Ita in Metaphyſica impoſſibile eſt, ut inhærentia in alio ſit quàm in accidente, quia eſt differentia tranſcendentalis, quę immediatè determinat naturam entis realis ad accidens. Et per conſequens, ſi malum in ſubjecto ſit, ſeu inhæreat, neceſſe eſt, ut ſit accidens, & ideo reale quid, & ideo non erit privativum; quod erat dicendum. 3. Sic urget *Ferrarienſis*: Hæc propoſitio [*Malum eſt*] eſt vera, ergo aliquid ei in re reſpondet; quia compoſitio intellectus non eſt vera, niſi ei in re aliquid reſpondeat; & ideo ſi malum non habeat eſſe reale exiſtentiæ actualis, tum propoſitio hæc [*Malum eſt*] non erit vera.

Ut huic argumento cumulatius ſatisfaciam, quod revera non eſſet tanti, niſi quod à tantis urgetur: Dico 1. Illud *Ariſtotelis*, [*Malum eſſe in rebus*] admitto: at inde non ſequetur malum eſſe ens reale. Nam utcunque ſequetur, malum eſſe ens reale ratione fundamenti, ſcil: denominatione extrinſecâ, à fundamento ſuo reali petitâ: tamen non ſequetur, quod ratione ſui eſt quid reale, nimirum denominatione intrinſecâ. Siquidem eſſe in rebus apud *Ariſtotelem* hoc ſolum importat; ſcilicet eſſe extra intellectum; ita ut illud quod dicitur eſſe in rebus, non dependeat ab intellectu, ſicut entia rationis; ſed ſit, ſive nos cogitamus, ſive non. Et hoc eſt quod vult *Ariſtot.* nimirum malum non eſſe ens rationis; ſed in rebus eſſe, ſive nos cogitamus, ſive non: Quod volenti animo concedimus. Nam in naturalibus cæcitas eſt in oculo, ſi nullus hoc cogitet: & in moralibus peccatum eſt in anima, licet intellectus nullus hoc cognoſceret. Aliâs, ſi malum non eſset in anima, niſi aliquo cogitante, ſequeretur, quod qui non cogitaret de vitiis, non haberet; & idem eſset non meminiſse mali, & malum non habuiſse. Erit ideo malum extra intellectum, ita tamen, ut non ſit poſitivum, ſed ſolũ privativum. 2. Igitur ad illud *Arim.* ubi dicit quod malum eſt in ſubjecto, & ineſſe eſt modus intrinſecus accidentis; qui ſolum accidenti ineſt, & ergo ſi malũ ſubjecto inſit, erit accidens, & quid reale. Huic ſolutionem adhibet *Capreol. in 2. diſt. 34. q. 2. art. 1.* ubi dicit, quod, cum dicimus malum ineſse, hoc ſolum intelligendum eſt, bonum non ineſse. Quam expoſitionem ex *Auguſtino* deſumptam agnoſcit, ſuper *Geneſin* ad literam, ubi ſic philoſophatur *Hipponenſis* ſenex: *Cum dicitur* (inquit) *tenebræ erant ſuper abyſſum, nil aliud intelligitur quam hoc, lumen non erat.* Et idem *lib. de vitâ beatâ*, verbum *habeo* eodem modo explicat; ita ut habere vitium, apud illum idem eſt, ac virtutem non habere. Sicut habere egeſtatem, idem eſt, ac non habere divitias. Eodem modo *Ferrarienſ. contr. Gent. lib 3. cap. 9. pag. 244.* Dico 3. Forſan concinnius erit illud quod reſpondet *Suarez, ex Aquin. 1, 2. q. 85.*, hoc modo. Aliquid

Solutio.

2

3

quid dicitur esse in subjecto, vel 1. per positionem sui; sic calor est in aqua; & lux in sole, nimirum per sui positionē; & quod hoc modo inest, positivum sit necesse est. 2. Per remotionem oppositi; sic tenebræ sunt in aëre per remotionem luminis; & cæcitas in oculo per remotionem visus. Sic malum omne inest per remotionē boni; & qd hoc modo inest, non necesse est ut sit positivū. 4. Dicimus malum inesse in subjecto, non tamen propriè inhærere. Inesse enim generalius est, quam inhærere: cum secundùm *Arist.* modi inessendi sunt octo, è quibus inhærere est unus modus specialis, qui malo formaliter sumpto convenire non possit. Ratio est, quia cum inhærentia propriè, & in rigore philosophico sit dependentia subjectiva, scil. modus quo accidens à subjecto suo depēdeat; impossibile est, ut hic modus privationi communicetur: modus enim intrinsecus entis positivi privationi non conveniat. 5. Ad illud quod ultimo urget *Arim.* loco suprà citato; scil. quod hæc propositio [*Malum est*] non esset vera, nisi malum habeat esse reale: Nego. Ad probationem dico; quia huic propositioni [*Malum est*] aliquid in re respondet, hoc est, revera ita est sicut per propositionem significatur. Nam hæc propositio [*Malum est*] non significat malum habere esse reale, sed solum malum esse, indeterminatè scilicet, & confusè. Et ideo si malum aliquale habeat esse, sive illud positivum sit, seu privativum, parum refert, propositio illa erit vera. Cum ideo malum habet esse privativum, hoc sat est ut hæc propositio vera sit, [*Malum est.*] Et hoc etiam rectè explicat *Ferrariensis* ubi supra; ubi dicit, quod compositioni intellectus non semper respondet aliquid in re, quod est reale, & esse habet extra intellectum; ut apertè patet in his propositionibus etiam verissimis, *Chimæra est ens fictitium, Negatio est non ens:* sed solum requiritur rem significatam proportionari compositioni intellectus.

Ob. 2. 2. Odium Dei est malum morale, & quid positivum, quod probo non solum de ipsâ actus obliquitate, sed de actu ipso: idque primò, medio à *Johan: Rada* mutuato in contr: inter *Thomam & Scotum, part: 2. controv: 16.* ubi sic argumentatur: Odium Dei, ex communi omnium consensu, est intrinsecè malum: ergo. non est malum ob privationem ullam, quia impossibile est, ut privatio aliqua sit actui positivo intrinseca. 2. *Gul: de Rubeone in 2. dist: 35. q. 1.* Idem argumentum de odio Dei sic urget: Odium Dei est absolutè, & in se malum, quia nullâ circumstantiâ sibi adveniente possit esse bonum moraliter. Arg: probat, Quia actus positivus, qui sic est malus, ut nullâ circumstantiâ adveniente potest non esse malus, non est malus ob defectum aliquem, aut privationem, sed præscis è propter substantiam actus: Quia si ob privationem circumstantiæ debitæ esset talis actus malus, tum adveniente circumstantiâ illâ esset bonus: at odium Dei (ut manifestum est) ex circumstantiâ nullâ potest fieri moraliter bonum: ergo. Et hoc est quod ulterius urget, & fortius, doctus (si quis alius) ecclesiæ nostræ scriptor, *lib: 3. de Eccles: cap: 32.* sic: Odium Dei est in se malum, non ob privationem ullam boni debiti; Quia (inquit) bonum nullum est odio Dei debitum: & ideo secundum illum non est alia formalis malitia in odio Dei, quam ipse actus positivus. Quod & *Occham* apertè profitetur in 3 *sent: q. 12. Deformitas* (inquit) *in actu commissionis non est nisi ipse actus elicitus contra præceptum divinum*; & nihil penitus aliud dicit. Et paucis interjectis; *Cum aliquis elicit actum quem non debet, deformitas non est carentia rectitudinis debitæ inesse, nec illi actui, nec voluntati.* Eodem modo philosophatur *Cajetanus 1. 2. q. 71. art: 6.* & ulterius confirmatur. 4. Quia odium Dei non

non est malum à circumstantiis: ergo, est in se malum quoad substantiam actus: nam si esset malum à circumstantiis, tum maximè ab objecto indebito, at hoc dici non possit; quia cum Deus (nempe bonitas summa) sit objectum odii Dei, non potest habere malitiam ullam moralem à tali objecto: siquidem à summo bono malitia moralis non potest derivari in actum ullum: & per consequens, odium Dei, cum non sit malum à circumstantiis, erit in se malum, quoad ipsam actûs substantiam.

Nimirum ratio hæc *Achillea*, nodus hic *Gordius* aliquibus videtur, sed videtur tantum: quod ut manifestius ostendam; 1. Rationе unâ, aut alterâ evincam, ipsum actum quoad substantiam non esse malũ. 2. Objectionibus satisfaciam. 1. Igitur actum illum odii in Deum terminati non esse quoad substantiam malum, abundè probari possit ex iis rationibus, quas supra attulimus, ad probandum malum in genere esse privativum; & ex iis, quibus malum commissionis esse privativum specialius demonstravimus: sed actum non agam, illas suprà positas repetat benignus lector. Rationem afferam è *Vasquez* desumptam, quæ sic se habet: actus adulterii non est quoad substantiam malus: ergo, nec actus odii in Deum terminati. Consequentia est manifesta, cum eadem sit actus utriusque ratio, cum illa eadem lex naturalis quæ odium Dei prohibet, etiam & adulterium prohibet. Ant: Sic ostendit *Vasquez*, Quia ille actus, qui est actus adulterii & moraliter malus, potest fieri non malus substantiâ ejus invariatâ, solum si mulier ex aliena fiat tua, (ut manifestum est) ergo. ipse actus quoad esse suum, & substantiam non est malus. 2. Si ille actus odii Dei sit quoad esse suum malus, hoc est si ipsa malitia moralis istius actus consistat formaliter in entitate reali, & positiva actûs; tum dico, entitas illa est à Deo effectivè producta, vel non: si sit, tum Deus erit author peccati, quod vel cogitare impium, nedum asserere. Nec causam adjuvat, si cum *Durando* dicas, talem actum esse immediatè à voluntate solùm, & solum mediatè à Deo, in quantum voluntas ipsa est à Deo: Nam si ipsa voluntas sit à Deo, directè & per se efficiente, & actus ille à voluntate directè etiam, & per se, tanquam à causa efficiente (quod manifestum est.) Cum causa causæ, in causis per se sit causa causati, semper sequitur Deum ex illâ thesi esse authorem peccati: quod nec Ethnicus concederet, nedum Christianus. Vel 2. si actus ille (putà) odium Dei non sit à Deo tanquam à causa prima, tum erit aliqua entitas realis, & finita, quæ non erit per participationem à Deo, nec erit dependens à Deo, tanquam à causa prima, nec requirit providentiam Dei ut causam conservantem; (Cum certissimum sit, quod non dependet à Deo efficiente, nec dependet ab illo conservante.) Quæ omnia esse heterodoxa & *Manichæum* plus sapere, quàm Christianum, superiùs demonstravimus, ex communi antiquitatis consensu. Sed his omissis, ad ea quæ objiciuntur, dico 1. *Sol.* 1. Quod cum objicitur, quod odium Dei, adulterium, & similia, sunt intrinsecè mala: ergo, quoad substantiam actus. Dico (inquam) cum *Johanne de Rada in controv: inter Thom: & Scot: p. 2. cont:* 16. Quod actus illi dicuntur intrinsecè mali, non quod malitia est de eorum naturâ, & essentiâ; sed quod talis malitia ipsis inest ablata omni lege positivâ: id est, etiamsi legi naturali alia lex nulla esset superaddita, tamen hi actus essent ex lege naturali per se mali. Vel 2. Quia isti actus 2
non solum sunt mali ex defectu circumstantiæ alicujus, sed ex genere & objecto, quod aliis malis non convenit; ut ambulare ob finem debitum, tempore debito, loco conveniente, erit bona; & iis circumstantiis non debitis, mala: At adulterium

ſemper eſt malum, loco nullo, tempore nullo, aut fine ejus naturam mutante.

3 3. Ad illud quod urget *Gul: de Rub:* nimirum, quod odium Dei eſt malum, non ob defectum ullius circumſtantiæ debitæ, cum nulla circumſtantia poteſt ei advenire, ita ut ex eâ fiat bonum: & per conſequens erit quoad ſubſtantiam malum. Dico, 1. Quod odium Dei eſt malum ſolum ob defectum objecti debiti; nam ſi odium illud terminaretur ad peccatum, eſſet bonum, cum peccatum eſſet objectum

4 debitum, & odio illi proportionatum. Hic ideo notandum 4. Quod, cum dicimus odium Dei ex poſitione circumſtantiæ debitæ poſſe eſſe bonum, odium Dei hic non ſumitur aggregatè, & connotativè, in quantum omnibus iſtis circumſtantiis eſt veſtitum: nam ſic manifeſtum eſt, odium Dei in quantum involvit objectum illud indebitum, Deum ſcilicet, & reliquas circumſtantias, non poſſe eſſe bonum ex ullâ aliâ circumſtantiâ adveniente, (ipſo ſcilicet manente odio Dei.) Sed 2. ſi ſumatur præſcisè, pro entitate iſtius actus per ſe conſiderati; dicimus, quod ei poſſunt advenire circumſtantiæ debitæ, ex quibus actus ille fiat bonus. Adeo ut, ſi arguas odium Dei, dum eſt odium Dei, nimirum in quantum limitatur ad tale objectum, non poteſt ex ullâ circumſtantiâ fieri bonum: ergo eſt quoad eſſentiam malum: Non ſequetur. Quia ambulatio ad mœchandum, determinatè ad talem finẽ, ſcil: dum eſt ambulatio ad mœchandum, non poteſt ex ullâ circumſtantiâ fieri bona: & tamen in confeſſo eſt, hunc actũ non eſſe eſſentialiter, & quoad ſubſtantiam malum. Cum ambulationi per ſe ſumptæ poſſint advenire circumſtantiæ debitæ, ex quibus eſſe poſſit actus bonus moraliter. Sic ego de odio Dei pronuntio; quod odium Dei in quantum odium Dei, non poteſt eſſe bonum ex ullâ circumſtantiâ; ſicut nec ambulatio ad mœchandum, in quantum talis, poſſit ex ullâ circumſtantiâ fieri bona. Sed ſicut ambulatio per ſe ſumpta poteſt eſſe bona; ſic odium per ſe ſumptum poteſt

5 eſſe bonum; & per conſequens, ipſum eſſe actûs non erit per ſe malum. 5. Ad illud quod urget doctiſſ: noſter *Field: lib: 3, de Eccleſ: cap: 23.* ſcil: quod malitia in odio Dei non eſt carentia bonitatis debitæ, quia nulla bonitas eſt tali actui debita: Dico ut prius: Quod odio Dei in quantum ad tale objectum (Deum ſcilicet) limitatur, nulla bonitas eſt debita. Sicut pari paſſu, ambulationi ad mœchandum, vel occidendum innocentem, in quantum ad tale objectum limitatur, bonitas nulla eſt debita: actui enim malo, ut malus eſt, non debetur bonitas; tamen ambulationi, ut ſic, ſua debetur bonitas. Et ſic hoc argumentum, quod tanti faciunt, non magis probat odium Dei eſſe quoad ſubſtantiam malum, quàm ambu-

6 lationem aliquam ob finem indebitum. 6. Ad illud quod ultimò urgetur, quod odium Dei non eſt malum ex objecto, vel circumſtantiâ aliquâ; præſertim non ex objecto; quia cum Deus eſt objectum qui eſt bonitas ſumma, ab eo malitia nulla eſſe poſſit; & per conſequens, odium Dei eſt in ſe malum, & non ab objecto. Huic dico, 1. Quod verum eſt, licet in odio Dei objectum ſit bonum ſummum, tamen malitia actûs eſt ab objecto. Et hoc poteſt eſſe dupliciter; 1 Phyſicè, & effectivè, quaſi Deus aliquam malitiam in actu illo effectivè produceret; & hoc modo impoſſibile eſt, ut ulla malitia in actu ſit à Deo effectivè producta; cum perpetuò verum ſit illud *Philonis Judæi*, ὁλοκληρὰ ἀρεταὶ θεῶν γέννημα· ſcilicet virtus deorum progenies, non vitium. 2. Ethice, & objectivè, & hoc modo malitia poteſt eſſe à Deo: hoc tamen cautè intelligendum eſt: Nam Deus non eſt objectum odii ex naturâ ſuâ, nec odium noſtrum excitat per ſe; ſed ſolùm ex malitiâ noſtrâ, & per accidens. Et ideo poteſt Deus optimus maximus eſſe cauſa, vel occaſio moralis

talis, & objectiva malitiæ in actu odii ad eum terminati, at hoc est solùm per accidens, ex malitia nostra, non per se ex natura suâ : cùm Deus optimus maximus se solùm passivè habet actum odii terminando, non activè eum excitando: Ita ut nostrum hoc crimen est, non Dei.

3. Videtur, quod malum pœnæ sit propriè positivum : Quia licèt pœna damni sit privatio visionis beatificæ, & ideò in confesso quid privativum ; tamen pœna sensus ex communi Scholasticorum consensu consistit in cruciatu positivo. Quod ulterius probat *Greg. Arimin. in 2. dist. 34 q. 1. art: 1.* sic: quia dolor in homine esset malus, si perfectionem nullâ tolleret. Nam tristitia secundùm se est pœna: ergò secundùm se est mala. Quia si tristitia ideò solùm esset mala quia privat bono debito, tum sequeretur, quod si ab homine tolleretur illa bonitas sine tristitiâ, quæ à tristitia tollitur; quod talis homo esset æquè malus sine tristitiâ, ac si præter carentiam boni privati, actu habuit tristitiam in se. At hoc videtur incongruum, ergo & illud. 3. Urget sic : Quia si malum pœnæ omne consistat solùm in privatione boni debiti, tum omnis pœna esset formaliter pœna damni, cùm non consisteret formaliter in positione indebiti, sed solùm in damno, seu privatione boni debiti. Hoc etiam urget *Capreol in 2. dist. 34. q. 2. art. 2.* Quod etiam ulterius prosequitur *Bonavent. in 2. dist. 34. q. 3.* Quia pœna sensus potest intendi & remitti, at mera privatio non ita; & per consequens pœna sensus non consistit in privatione boni solùm, sed in positione alicujus positivi indebiti. Apud Scholasticos enim semper invaluit illud dogma, quod & verissimum est, nempe pœnam damni esse in omnibus æqualem, & gradus nullos admittere; pœnam autem sensus admittere gradus, nec esse in omnibus æqualiter; sed major vel minor pro ratione culpæ ob quam infligitur. *Ob. 3.*

Ut dubio huic cumulatius satisfaciam. 1. Naturam pœnæ sensus paucis explico. 2. Solutionem objectioni accommodo. 1. Igitur dico, quod pœna sensus propriè est cruciatus ille positivus, quem subeunt impii ultra visionis beatificæ privationem. Et dicitur pœna sensus in ordine ad sensum nostrum, nimirum denominatione extrinsecâ à potentia apprehendente, desumptâ: cùm homo mediante sensu hoc malum subeat, & cruciatum ejus sentiat. Ad primum ideò quod objiciunt, scilicet pœnam sensus cùm consistat in cruciatu positivo, non esse privativum, sed positivum; & ideò omne malum non esse privativum : Dico malum illud pœnæ considerari tripliciter. 1. Respectu Dei, nimirum in ordine ad principium à quo infligitur, & hoc modo clarum est pœnam sensus non habere rationem mali, sed boni, in quantum inflictio istius pœnæ sit justitiæ divinæ executio; dum in obfirmatum vitio peccatorem animadvertit severus aliquando Deus, semper justus. 2. Respectu subjecti, scilicet in ordine ad illum qui cruciatum illum patitur; & sic est malum propriè, nimirum alteri malum, ut postea declarabitur. 3. Respectu sui, & hoc modo pœna sensus duo includit. 1. Aliquid fundamentale, & semper est aliquid positivum; & hoc est quod intelligunt Scholastici, cum definiunt hanc pœnam esse cruciatum positivum : ut *Durand: in 2. dist: 33. q. 1.* 2. Includit aliquid formale, & est ratio seu formalitas cur hæc natura, seu entitas positiva sit homini mala formaliter: & hoc modo, dico, quod illud positivum quod est in pœna sensus, per se consideratum, quoad esse absolutum, non est homini malum: sed solùm in hoc, quia illa entitas positiva privat hominem aliqua perfectione, & bonitate sibi debitâ. Nam cùm pœna sensus in eo genere mali sit, quod dicitur malum alteri *Sol. 1.*

solùm, non in se; necesse est, ut ex eo solùm sit homini mala, quia bono cum aliquo privat. Sic si quis ob scelera sua comburatur, ignis ille est ideò solùm homini comburendo malus, quia eum privat perfectione debitâ; nam si ignis hominem non læderet, nec perfectionem ullam tolleret, non video cur esse in igni esset homini magis malum, quàm esse in aëre. Et hinc est qd doctissimus noster *Field* observat *l: 3. de Eccl: c: 23. ex Arimin in 2. d. 34 q. 1.* Quod malum pœnæ, (pœnam sensus intelligit) dicitur malum, non denominatione passiva (ut ibidem loquitur) seu intrinseca, quasi illud positivum, quod pœnam dicimus, esset in se malum: sed solùm denominatione activâ & extrinsecâ, quia cruciatus ille positivus è subjecto tollit bonitatem aliquam. Ex quibus pateat, pœnam sensus dici positivum quid, quoad suum fundamentale solùm, & id quod habet rationem materialis in pœna sensus, non quoad formale, illud nimirum in quo ipsa malitia istius pœnæ formaliter consistit.

2. Ad illud *Ariminens:* ubi dicit, quod dolor per se, si bonum ab homine nullum tolleret, esset homini malus; Quia pejor esset homo cum tristitia, quàm sine illâ: **Nego.** Siquidem si tristitia esset in homine, ita ut nullam omnino perfectionem ab eo tolleret, non potuit ulla rationis verisimilitudine dici malum hominis. Quod etiam ratione manifestâ ostendi potest; Sic.

Ratio 1. Dolor (verbi gratiâ) est ideò solùm homini malus, in quantum hominem lædit; eique est nocivus: (malum enim omne, qua tale, subjectum lædat necesse est) at subjectum suum non lædit dolor vel ulla sensus pœna, nisi in quantum bonum aliquod tollit; nam si bonum non tollat, utique nec lædat: Cùm certum sit, quod subjectum illud esse læsum justè non dicas, cui sua bonitas manet integra, & inviolata.

Ratio 2. 2. Secundùm illud solùm est pœna sensus homini mala, secundùm quod denominat subjectum suum malè se habere; at hoc solùm, & præcisè ex eo fit: quia bonum aliquod è subjecto tollit: & ideò talis pœna ex eo solùm erit malum, quia privat subjectum bonitate aliquâ. Et per consequens natura ejus erit privativa. Propositio est luce suâ manifesta. Minor sic pateat; Quia subjectum non potest dici malè se habere, cui bonum debitum nullum deest: cùm necesse est, ut tale subjectum perfectè, integrè, & completè se habeat, cùm nihil ei desit, quod requiritur. Ergò ex eo solùm erit malum, quia est boni alicujus privativum. Quod ulterius pateat.

Ratio 3. 3. Quia si dolor, vel tristitia esset per se mala; tum necesse est, ut per se solùm reddat subjectum suum pejus: at subjectum cui advenit non reddit pejus seipsum solàm ponendo, si bonum nullum tollat: Quomodo enim erit illud subjectum pejus nunc quàm priùs fuit, si omne bonum nunc habeat, quod prius habuit? cùm necesse sit ut aliquid pejus fiat, ut aliquod amittat. Ex quibus pateat bonum quod malum pœnæ (pœnæ sensus scilicet) utcunq; includit aliquid positivum, ad modum fundamenti: tamen pro formali ex eo solùm esse malum, quia subjectum suum cui advenit perfectione debitâ privat. 3. Ad illud quod objicitur; Si malum quod est in pœna sensus, in hoc solùm consistat, quod privat subjectum cui advenit perfectione aliquâ: tum omnis talis pœna esset pœna damni. Dico, cum *Capreol. in 2 dist: 34. q: 2. Et Ariminens: q: 1. art: 1.* quod verum est, pœnam omnem, imò malum omne, posse dici damnum sensu generali; scilicet, ut dictio illa *damnum* in latitudine sua usurpatur. Si quidem malum quodcunque est damnum, noxa, nocumentum

nocumentum ſubjecti ſui, cujus eſt malum. Et hoc modo non diffitemur pœnam ſenſus poſſe dici damnum, vel pœnam damni. Sed 2. ut pœna damni ſumitur ſpecialiùs, & determinatè, pro privatione gratiæ, vel gloriæ; ſic negamus pœnam ſenſus poſſe dici pœnam damni: Quia per illam nec gratia, nec gloria tollitur, ſed perfectiones aliæ naturales. Et hoc eſt quod vult *Capreolus*, cum vocat pœnam ſenſus damnum cauſativè, quia ſcilicet damnum in ſubjecto cauſat, bonum aliquod tollendo, licet formaliter non ſit damnum. Quod etiam intelligendum eſt de pœnâ ſenſus ſolum quoad ejus eſſe fundamentale, ſic enim cauſat damnũ in ſubjecto, non quoad eſſe formale, quia ſic eſt damnum ſubjecti ſui, ſenſu ſcilicet generali ſuperius expoſito. 4. Ad illud quod ultimò urget *Bonavent in 2. diſt. 33.* Quod pœna ſenſus admittit gradus, ergo eſt quid poſitivum, & non mera privatio. Dico, quòd privatio poteſt habere magis, & minus, vel 1. Ratione ſui, quaſi privatio ipſa per ſe præcisè eſſet capax intenſionis, & remiſſionis: & hoc modo habere gradus non aſſerimus. 2. Ratione termini privati, boni ſcilicet quod tollit; & hoc modo aſſerimus privationem non ſolum poſſe habere gradus, ſed & actu habere. Sic ut illam pœnam majorem dicimus, quæ majorem ſubjecti perfectionem tollit; Sic in naturalibus illa cæcitas quæ tollit viſum in uno oculo eſt mala; & illa quæ in utroque eſt magis mala; ex hoc, quod bonum naturale majus tollit. Et in moralibus illud vitium eſt majus, quod bonum morale majus tollit, ut manifeſtum eſt: & ideo malũ hoc pœnæ habebit gradus, pro gradibus boni oppoſiti quod tollit.

4. Malum morale eſt quid poſitivum: ergo. Omne malum non eſt privatio: probatur, quia vitium opponitur virtuti contrariè, aſſerente Philoſopho *lib: Cat: c: 10. p. 1.* at contrariorum uterque terminus eſt poſitivus. ergo. malum erit quid poſitivum. 2. Virtus & vitium differunt ſpecie prædicamentali, cùm ſunt ſpecies oppoſitæ in prædicamento qualitatis; ſed omnes ſpecies prædicamentales ſint poſitivæ, ut ex ipſis Logicæ principiis vel tyrones cognoſcunt. ergo. vitium morale erit quid poſitivum. Hoc argumentum fuſiùs urget *Aquin: 1 p. q. 48. art. 1. & cont: Gent: lib: 3. cap: 7.* ubi etiam *Ferrarienſis* idem multis premit. Illos videat, qui plura vellet. Nobis nec libet omnia urgere, nec licet; ad ſolutionem igitur accedo paucis adhibendam. Et 1. huic argumento abundè ſatisfecit *Iran: Suarez ad 1. p. Aquin:* in tractu de virtutibus, & vitiis, ad quem lectorem, qui ſolutionem vellet cumulatam, remitto. 2. Ad id quod primò urgetur reſpondeo, (ex *Johan: de Radâ, in Reconcil: Cont: inter Thomam & Scotum p. 2. Cont: 16.*) Primò concedendo virtutem & vitium eſſe contraria, Secundò, diſtinguendo cum eodem *Rada*, ſic: Virtus & vitium conſiderantur vel 1. ratione ſignificati materialis, fundamenti ſcilicet, ſeu habitus, in quo ipſa malitia, & bonitas moralis immediatè fundatur. Et hoc modo fatetur, quod virtus & vitium ſunt contraria poſitiva, & ſpecie diſtincta. Quia, avaritia (v.g.) de materiali ſignificat habitum poſitivum ex nimio amore pecuniæ refugientem, non ſolum è ſuperfluis, ſed & neceſſariis ſumptibus: prodigalitas verò habitum poſitivum inclinantẽ animũ ad ſumptus etiã ſuperfluos. 2. Si ſumantur ratione ſignificati formalis, ſcilicet, pro ipſâ malitiâ, & bonitate morali, ut ſic: tum fatetur *Rada*, quod non differunt ſpecie prædicamentali, nec ſunt contraria, ſed privativè oppoſita. Et hoc eſt quod alio modo explicat *Aquin. lib 3 contra Gent. cap. 8.* dicendo, Quod virtus & vitium, ſi ſumantur concretivè, eſſe contraria, & ſpecies poſitivæ. Sed ſi ſumantur abſtractivè, non ita: ſed ſolum opponi, ut privatio & habitus.

Ob. 4.

Rspl. Contra solutionem hanc sic disputat *Ferrariensis*: Habitus vitii pro materiali, scilicet ipse habitus, malitiâ abstractâ, est bonus. ergo non contrariatur virtuti, nec est species opposita, ut pro materiali sumitur, seu pro habitu illo positivo malitiâ demptâ. Patet antecedens, quod malitiâ demptâ ab habitu vitii, habitus ille sit bonus; quia habitus malum esse non possit, nisi à malitiâ; & ideo malitiâ demptâ non erit habitus ille malus, & per consequens non erit virtuti oppositus, & contrarius; cum bonum bono non contrariatur.

Sol. Cui paucis interjectis sic respondet idem *Ferrariensis*: Quod verum est, si habitus vitii sumatur per se præscisè, sine ullo ordine ad ipsam malitiam, tum non opponitur contrariè virtuti: Sed si habitus ille sumatur connotativè, nimirum in ordine ad malitiam, in quantum hic habitus habet talem malitiam in se fundatam: sic erit virtuti contrarius. Adeò ut licet nec ipse habitus vitii per se præscisè contrarietur virtuti; nec ipsa malitia per se; tamen habitus in quantum tali malitiæ substat, virtuti erit contrarius. 2. Cum dicit Philosophus bonum & malum contrariari, & esse ipsa genera, non sub genere ullo: *Aquin.* 1.*p.q.*48 *art.*1. dicit, illum hoc habuisse ex *Pythagoræ* placitis, qui duo statuebat principia æqualiter prima; scilicet bonum, & malum. Quod idem asserit *Simplicius* ex *Iamblico*, ut rectè observat *Ferrariensis Cont. Gent: lib.*3.*cap.*8.

Dub. Sed si malum morale sit solum privativum, tum ubi est eadem privatio, erit idem malum; at hoc falsum. ergo & illud. Patet 1. Quia est eadem privatio boni in avaritiâ, & prodigalitate; quia cùm unitas, & distinctio privationis dependet ab unitate, & distinctione boni privati; necesse est, ut ubi idem bonum privatur, eadem sit privatio; at in prodigalitate, & avaritiâ est privatio ejusdẽ boni, nempe liberalitatis; ergo, si malitia horum extremorum consistat in privatione boni, scil: liberalitatis, erit eadem malitia in utroque extremo, quia est privatio ejusdem boni in utroque nempe liberalitatis. At manifestum est, quod eadẽ malitia non est in utrisq; illis extremis, ergo malitia utriusque non consistat in nuda privatione boni debiti; & per consequens erit quid positivum.

Sol. Huic dubio cumulatè satisfecit *Fran: Suarez* ubi supra. Unum addam è *Johan: de Radâ*; qui statuit privationes in avaritiâ, & prodigalitate esse distinctas. Non quod bonitates, aut rectitudines diversas tollant ex parte rei; cum manifestum sit eandem bonitatem, & per prodigalitatem, & per avaritiam tolli, nimirum bonitatem medii à quo recedunt, nempe liberalitatis: Sed ex parte modi, illam eandem bonitatem, alio, & alio modo privant. Siquidem liberalitas convenit cum prodigalitate in hoc, quod utrumque inclinet ad sumptus necessarios: unde *Ethicorum* 2.*cap.*8. Avarus vocat liberalem prodigum: Convenit etiam cum avaritiâ in hoc, quod utrumque refugit à sumptu superfluo, & ita prodigus vocat liberalem avarum. Dico igitur quod prodigalitas dicit privationem liberalitatis in quantum à superfluis sumptibus liberalitas abstinet. Avaritia vero dicit privationem liberalitatis, in quantum liberalitas inclinat ad sumptus necessarios. Et hinc est, quod licet ex parte rei, idem bonum ab utrisque privatur, scilicet liberalitas; tamen ex parte modi formalis, manifestum est ex prædictis, quod modo diverso hoc fit. Et hoc sufficit, ut malitia in prodigalitate sit distincta à malitiâ in avaro: & per consequens non necesse est, ut in positivo aliquo consistat, vel hujus, vel illius extremi obliquitas.

Ob. 5. 5. Malum commissionis est quid positivum: ergo omne malum non est privatio

tio rectitudinis debitæ. Ant: Probat *Guliel: de Rub: in 2. dist. 35. q. 1.* Sic; quia in hoc solum distinguitur peccatum omissionis, & commissionis; quia omissio dicit nudam carentiam actus: At commissio necessariò requirit actum. Ergo peccatum commissionis cùm actum positivum necessariò requirit, & per illum etiam distinguatur à peccato omissionis, manifestum erit quod aliquid positivum includit, & per consequens omne malum non erit privativum. Idem urget *Francis. de Mayron: in 2. dist. 43. q. 3. pag. 27.* & *Ockam in 3. sent. q. 12.* Quod & approbat Doctiss: notter *Field: de Ecclesia lib. 3. cap. 23.* Et ulterius suaderi possit, quia illud est peccatum formaliter, quod est prohibitum à lege, sed ipse actus adulterii, (verbi gratiâ) est prohibitus. Ergo ipse actus erit per se malum; qui actus cum sit positivus, sequetur, quòd omne malum non sit privativum; quod erat demonstrandum.

Nonnulla huic argumento satisfactura superius exposuimus; ubi malum commissionis esse quid privativum demonstravimus. Unum solùm, aut alterum addam, quo veritas his tenebris involuta distinctius appareat, & manifestius. 1. Igitur nonnulla præmitto. 2. Solutionem adhibeo. 1. Malum omissionis & commissionis conveniunt in generali ratione mali, cùm utrumque sit legis παράβασις, & ἀνομία transgressio legis. Differunt tamen. 1. Quod omissio omnis sit legis affirmativæ violatio; commissio præcepti negativi. Ita ut omitto propriè, non faciendo imperatum; committo, faciendo prohibitum. 2. Differunt, quia malum omissionis in ipsa anima rationali, seu potentiâ ejus aliquâ immediatè fundatur, non in actu aliquo, aut habitu. Ratio est, quia omissio necessariò dicit carentiam actus; & ideo impossibile est, ut in actu fundetur: Malum autem commissionis in potentia ipsa immediatè fundari nequit, sed in actu aliquo, aut habitu, in quo tanquam fundamento proximo, & immediato consistit. Ubi notatu non indignum est, omissionem non solum ad actum terminari, sed & ad habitum; Ita ut malum omissionis potest consistere, in carentia vel actus debiti, vel habitus. Ratio est, quia omissio formaliter consistit in carentia ejus, quod per præceptum affirmativum tenemur habere; at per præceptum affirmativum tenemur, non solum habere actum, sed & habitum. Certissimum enim est, nos non solum teneri ad opera virtutis facienda simpliciter, quod ad actum spectat: Sed etiam ex parte modi, tenemur hoc promptè, alacriter, & prono pectore facere, quod ad habitum spectat. Hoc enim non est adæquatum legis præceptum, ut quis Deum, & proximum diligat ex parte rei; sed requiritur ex parte modi, ut hoc toto pectore, toto corde, & omnibus viribus faciat. Cum ideo legis præceptum affirmativum nos obligat ad actum faciendum ex parte rei, & ex parte modi ut alacriter, & promptè fiat, quod pertinet ad habitum; manifestum erit, quòd præceptum violamus, si vel actum requisitum non faciamus, vel eo modo non faciamus quo lex requirit: Et ideo cum præceptum affirmativum violatur omittendo, omissio terminari possit, vel ad actum, vel habitum. Sed cum hoc discrimine, quod priùs, & immediatiùs tenemur ad actum; & secundariò, & mediatiùs ad habitum. Ratio est, quia actus est medium necessariò requisitum, ad habitum acquirendum; & ideo cum necesse est, ut actum habeamus, antequam habitum habere possumus, certum erit nos prius teneri ad actum, dein ad habitum. 3. Malum omissionis, & commissionis non differunt specie formali, ratione ipsius malitiæ, ut sic: sed solum specie materiali, ratione actus vel fundamenu, in quo fundatur illa malitia. Sic *Aquin: 1. 2.*

Sol.

q:72. art:6. quod & Scholastici communi consensu asserunt. Ratio etiam evidens evincit: quia omissio, & commissio possunt esse in eadem specie peccati formaliter sumpti, pro malitia ipsa: sic avarus, accipiendo ubi non debet, committit; & non dando ubi debet, omittit: tamen & omissio illa, & commissio, utrumque scilicet est peccatum ejusdem speciei, nempè avaritiæ. 4. Malum commissionis duo includit. 1. Unum, quod est fundamentale, nempe actum, vel habitum. 2. Alterum formale, privationem scil. rectitudinis debitæ. *Aquin:* 1.2. *q.* 71. *art.* 6. *&* *q.* 72. *art* 6. Ubi sic Philosophatur Scholasticorum κορυφαιότατος. *August:* (inquit) in definitione peccati duo posuit; unum quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est materiale peccati commissionis: & hoc modo est dictum, factum, aut concupitum. Aliud quod est formale, & pertinet ad rationem mali intrinsecam, ut esse contra legem Dei. Illum insequitur *Gul. de Rubeone, in 2. dist.* 35. *q.* 1. *& Durandus ibid.* 5. In malo commissionis formalitas est privatio rectitudinis debitæ. Et hæc rectitudo est debita. 1. Actui ipsi commissionis: hoc enim est discrimen inter malum alteri, & malum simpliciter; quod malum alteri non dicitur malum alteri, ob defectum ullum in se, subjectivè: (Siquidem calor qui est aquæ malus, in se non deficit) sed solùm effectivè, quia in alio causat defectum, & boni debiti carentiam. Malum autem simpliciter est illud quod est in se malum; hoc est caret bono aliquo sibiipsi debito, ad modum perfectionis propriæ: quale est omne peccatum præsertim commissionis. Ut rectè *Fran Suarez Metaph: to.* 1. *disp:* 11. *ex Aquin: q.* 1. *de malo art.* 1. Si in actu quo quis dat pauperi ob propriam gloriam, est defectus boni debiti tali actui; nempe defectus debiti finis; ex quo defectu ille actus est in se malus. Iste actus tamen deficit solùm in genere moris, quia non est talis, qualis esse à lege requiritur: non deficit in genere naturæ; quia ille actus quo quis dat ob suam gloriam, potest esse æquè bonus & perfectus quoad esse actus physicum, ac actus ille, quo quis dat pauperi ob gloriam Dei. 2. In malo commissionis est etiam privatio rectitudinis voluntati debitæ; quia actus talis (puta homicidium) privat voluntatem bono moraliter debito. Et hîc notatu dignum est illud quod habet *Bonav. in 2. dist.* 35 *q.* 1. Ubi air, tria esse in anima. 1. Ipsam potentiam (puta voluntatem) & hanc non tollit malum commissionis, nec possit quidem. 2. In anima est habitus, & hanc potest malum commissionis tollere. 3. Est (inquit) habilitas media inter potentiam, & habitum; & hanc habilitatem minuat malum omne commissionis; cùm manifestum est quod malum istiusmodi reddit nos minus habiles ad bonum faciendum. Ex quibus pateat malum comminissionis pro formali, consistere in privatione boni debiti: Debiti (inquam) sibimetipsi proximè, & immediatè, & boni voluntati debiti secundariò, & remotè. Ita ut prior privatio sit in ipso actu subjectivè, posterior ab actu effectivè. Quibus positis solutio argumenti prioris erit facilis. Nam 1. cùm dicitur, quod malum commissionis non distingueretur à malo omissionis, nisi sit positivum. Nego: quia hoc concesso, quod malum commissionis sit propriè privativum, tamen malum omissionis & commissionis possunt distingui commodè; idque distinctione multiplici. 1. In ordine ad legem violatam, cùm omissio sit præcepti affirmativi transgressio: commissio præcepti negativi. 2. In ordine ad fundamentum proximum, in quod recipiuntur; cùm omissio immediatè in anima, vel potentia ejus aliquâ fundetur: Commissio in actu vel habitu. 3. In ordine ad se invicem, quia omissio dicit privationem simplicem boni omissi: at commissio semper dicit privationem duplicem: unam actui debitam

debitam, quæ est in actu subjectivè, alteram voluntati debitam, quæ est ab actu effectivè. Ita ut, si malum omissionis, & commissionis considerantur connotativè, in quantum & malitiam, & ejus fundamentum connotant, ea specie diversa asseras: At si quidditativè pro ipsâ malitiâ morali sumantur; tum dico, quod solum numero differunt. Cum manifestum sit, quod intra ejusdem speciei latitudinem, & omissio, & commissio esse possit. Sic avarus non dando cum debet, omittit moraliter; & accipiendo cum non debet, committit: Ita tamen ut culpa utraque sit avaritiæ vitium. *Vid: Aquin: 1.2.q.2. art.6. Et in 2.dist.42.q.72.art.2.* 2. Cum objicitur quod ipse actus prohibetur, ergo, ipse actus est malitia illa moralis, &c. Dico, Quod actus per se præscisè sumptus, quoad esse physicum, & in quantũ est positivus actus non prohibetur. In homicidio enim actus ille quoad esse physicũ seu occisio ut sic, non prohibetur; quia tum non liceret hominem justè condemnatũ occidere. Sed actus prohibetur solum in quantum deficit à regulâ rationis rectæ, vel in quantum substat privationi rectitudinis debitæ (ut superius demonstravimus) & ideo non sequetur, malitiam ejus consistere in entitate actus positivâ.

Et jam tandem destinatas exercitationis nostræ metas attigimus; nisi quod * *Flacii Illyrici* argumenta occurrunt examinanda, quibus malum originale, non modo positivum esse astrueret; sed nec ab ipsâ animæ essentiâ distingui infœlici ausu pronunciat, & oratione longâ pariter, & importunâ demonstrare satagit. Quod ad me spectat opinionem *Flacii* redarguo, non hominem: qui à Pontificiis (in calumnias, & opprobria pronis) abundè vapulat: dum illum dicteriis lacerant, & hæreticum, damnatum hæreticum, oratione indignabundâ pronuntiant. At non probo atramentum quod nimio felle attemperatum nigrescit in contumelias: *Parcere personis* mihi semper placuit, qui veritatem quæro, non victoriam. Pergo igitur, & argumenta *Flacii* 1. ponam: 2. solvam. * *Flacius Illyricus in clav: Script. tract.6. pag.479.*

1. Primò igitur sic disputat. Ipsa anima nostra rationalis est peccatum originale: ergo, hoc malum erit positivum. Ant: probat 1. ex analogia inter animam post lapsum, & peccatum originale; seu ex prædicatis utrisque communibus. Quia sicut malum originale odio habet Deus, sicut inest nobis à natura, & est causa omnis mali actualis: sic anima ipsa post lapsum est Deo odiosa, inest nobis à natura, & est causa omnis mali actualis. ergo. ex hac attributorum *κοινωνία*, id m esse videtur malum originale & anima. 2. Summus Dei hostis qui pugnat cum lege Dei, est malum originale; at anima ipsa est summus Dei hostis, qui pugnat cum lege Dei. ergo. Argumentum hoc pluribus urget, & de eo, tanquam *Achillæo* gloriatur, jamjam triumphaturus: & ad solutionem ejus non unum aliquem, sed orbem universum provocat. Quamvis revera tale non sit, quin illud ex inferiori subsellio Philosophus non eludat modo, sed & solvat. 3. Malum originale in Scriptura habet nomina substantialia, dicitur vetus homo, cor durum, animalis caro, cor lapideum, &c. ergo, vel est ipsa anima, vel saltem quid positivum. 4. Malum hoc esse positivum urgeri possit, sic: Quia malum originale duo includit; defectum justitiæ originalis, & affectum pravum, (quod communiter asserunt non solum Pontificii varii, sed & reformati.) Cum ideo includit defectum, seu carentiam debiti; & affectum, seu positionem indebiti, (non enim solum caremus bono illo quod habere tenemur; sed insuper natura nostra malo illo vitiata est, quod tenemur non habere.) erit saltem ex parte positivum, & per consequens omne malum non erit solum privativum, quod nostra thesis asserit. Et hinc est, quod è no- *Ob. Flacii Illyricii.*

* *Alvarez. de Auxil. divin. grat. diſp. 44. num. 20. & Cajet. 1. 2 q. 82. art. 2. & q. 83. art. 3. Sot l. 1 de na & grat. cap. 9.*
* *Ferrar: cont: Gen: l. 4. c. 52. Aquin: 1, 2. q. 82. art. 3. & q. 4. de malo art. 2. ad 4.*

ſtris nonnulli negant vulgatam illam Scholaſticorum * definitionem ab *Anſelmo* mutuatam; qua malum originale definiunt, *Carentiam juſtitiæ originalis debitæ ineſſe.* Cum definitio hæc (ſecundum illos) explicat ſolum unam partem mali originalis, ſcil: defectum debiti; & omittit alteram, nempe poſitionem indebiti: cum explicat defectum ſolum, & præterit affectum, quem aliquando concupiſcentiam *, pronitatem in malum, appetitum deordinatum &c. cognominant. Argumenta multò plura habet *Flacius* his ſimilia; quæ ſpecioſo nomine rationes demonſtrativas appellat: orationes tamen rectius diceres, quam rationes: cum in hac controverſia, ita ſe gerit *Flacius*, ac ſi perorare mallet quam differere. Mitto igitur reliqua; & ad ſolutionem feſtino.

Sol. 1.

Ad illud quod 1. urget *Flacius*; nempe, ipſam animam, & malum originale idem eſſe, ſequi ex attributorum κοινωνία. Quia ſicut peccatum originale nobis ab ortu ineſt, ſic anima: ſicut malum originale eſt cauſa omnis mali, ſic anima: ſicut malum illud odio habet Deus, ſic animam. Ad hæc (inquam) dico, ea eſſe ἀναχόλεθα, & ἀπροσδιόνυσα: nam 1. hoc dato, quòd in his attributis conveniunt anima, & malum originale, tamen non ſequetur ex hac convenientiâ, quod anima, & malum originale ſunt idem: niſi oſtendatur hæc attributa eſſe utriſque intrinſeca, & eſſentialia. Sic enim ſequetur, ſi conveniunt in attributis eſſentialibus, tum ſunt eſſentialiter idem, ſaltem in quantum conveniunt. At certum eſt hæc attributa non eſſe utriſque eſſentialia. Nam 1. quod anima, vel peccatum originale ſit cauſa mali actualis, hoc eſt utriſque accidentale; quia certum eſt, & animam, & peccatum originale poſſe eſſe, & non producere malum actuale, cum homo non ſemper actualiter peccat. 2. Quod animam odio habet Deus, eſt etiam accidentale, quia anima poſſit eſſe, & non eſſe Deo odioſa; ut manifeſtum eſt, in verè pœnitente. 3. Verum eſt, quod Deus odio habet & animam, & peccatum originale, at non hinc ſequetur quod ſunt idem. Sicut non ſequetur, video colorem & parietem: ergo color, & paries ſunt idem. Siquidem ſicut color eſt per ſe viſibilis, & motivus viſus, non autem paries: pari paſſu malum originale eſt per ſe motivum odii divini, ipſa autem anima, non per ſe, ſed ſolùm in quantum eſt vitiata. 4. Cum vult malum originale eſſe ſubſtantiale quid, quia nominibus ſubſtantialibus in ſcriptura exprimitur, (ut cum dicitur cor durum, cor lapideum, & ſimilia.) Non eſt tanti, ut ſolutione indigeat. Siquidem nemini ignota hac ex parte ſcripturæ phraſiologia, quæ tropos ſuos, & metaphoras uſu frequenti adhibet; & attributis ſubſtantialibus utitur, cum non ſubſtantiam ipſam, ſed qualitates indigitat. Sic *Paſce oves meas*, inquit Chriſtus; hic non eſſentiam ovis ſuis attribuit, ſed innocentiam. Et certè, ſi has phraſes, *cor durum, cor lapideum*, propriè, & ad verbum intelligi vellet *Flacius*; dura eſſet hæc locutio: & nos genuinam *Deucalionis*, & *Pyrrhæ* ſobolem evinceret; nimirum è lapidibus poſt tergum rejectis oriundam. Adeo ut nec mirum erit quod Poëta ſubjungit: *Inde genus durum ſumus, &c.* 5. Ad illud quod ultimò urgetur de malo originali, quod duo continet, (ex noſtrorum ſententiâ) ſcil: defectum ſeu carentiam juſtitiæ originalis: Et affectum ſeu concupiſcentiam, quæ eſt quid poſitivum; & per conſequens ipſum erit ſaltem ex parte poſitivum. Dico quod verum eſt malum originale concupiſcentiam illam continere ex parte rei; hoc enim ſæpius aſſerunt noſtri, nec inviti fatemur. Sed 2. ex parte modi, non dicunt contineri tanquam pars eſſentialis, aut principium intrinſecum. Dico igitur 2. (Nec hic audacius

gius determino, ſed ſolum opinionem liberè profero) concupiſcentiam contineri in malo originali, non 1. per modum principii interni, quod eſſentialiter conſtituit malum illud: ſed 2. per modum cauſati, quia concupiſcentia illa, ſeu pronitas in malum neceſſario ſequitur defectum, & privationem juſtitiæ originalis. Et (ut mihi videtur) ratio ſatis efficax hoc evincit. Nam ſi concupiſcentia illa eſſet malo originali intrinſeca; tum vel 1. ipſa potentia, vel 2. ejus actus, vel 3. diſpoſitio aliqua ſub eo nomine, vel 4. habitus aliquis. At horum nihil ullâ rationis veriſimilitudine dici poſſit. Nam 1. ipſa potentia (ut in confeſſo eſt) eſt perfectio hominis naturalis, quæ poteſt eſſe bona vel mala moraliter, prout rationi rectæ obſequitur, vel ejus mandatis famulam ſe præbet immorigeram. 2. Actus concupiſcentiæ non poteſt eſſe malo originali intrinſecus; quia cum malum originale nobis ab ortu ineſt, adeo ut non prius ſumus, quam mali ſumus; neceſſe eſt malum originale omnem uſum liberum voluntatis, & actum ejus moralem antecedat, & per conſequens actus non poteſt eſſe malo originali intrinſecus. 2. Actus quilibet concupiſcentiæ eſt peccatum actuale, ut manifeſtum eſt. Ergo non poteſt eſſe malo originali intrinſecus. 3. Nec poſſit habitus ullus eſſe malo originali intrinſecus; quia tum vel infuſus, at cum hic ſit immediatè, & ſolum à Deo, non poteſt eſſe malo originali intrinſecus; aliâs malum hoc Deum agnoſceret authorem, quod vel cogitare impium, nedum aſſerere. Vel erit habitus acquiſitus; at cum omnis habitus acquiſitus per actus liberos repetitos producatur, & malum originale omnem talem actum antecedit, impoſſibile erit, ut habitus talis ſit malo huic intrinſecus. Et ob eandem rationem, nec poſſit diſpoſitio ulla eſſe malo originali intrinſeca; cum & diſpoſitio per actus liberos acquiritur, quos omnes antecedit malum originale. Et per conſequens malum originale non conſiſtet in aliquo poſitivo, ſed ſolum in privatione juſtitiæ originalis debitæ ineſſe. Quod erat dicendum. Sic de naturâ mali fuſiùs diſputavimus, vellem & utiliùs. Nimirum difficile eſt de malo benè dicere; & ideo ſi per cognatas rebus apparentias deluſus, alicubi à recto veritatis tramite aberravero, commune humanitatis fatum agnoſcat benignus lector, & veniam indulgeat. --- *Sunt mala multa quæ legis, aliter non fit Avite liber.* Voto major ſum, quam viribus, cui pronum eſt voluiſſe optima, non ita perfeciſſe. Tamen nonnulla forſan invenias ita expoſita, ut non injuſtè dicas --- *Aliquiſque malo fuit uſus in illo.*

EXERCITATIO TERTIA.

In qua quæritur, an agere de Deo ſpectat ad Metaphyſicum, an Theologum ſolùm? Et contra Zachariam Paſqualigum * *Romanum, oſtenditur, Deum intra limites objecti formalis Metaphyſicæ comprehendi. Quòd lumine naturali intellectus, & per principia à ratione naturali petita, ſit cognoſcibilis: Dein, quod ad ſcientiam naturalem ſpectat agere de Deo (in quantum eſt naturaliter cognoſcibilis) in theſi oſtenditur; & in hypotheſi ad Metaphyſicam ſolùm. Ultimo objectiones* Paſqualigi *propoſitæ ſunt, & ſolutæ.*

* Zachar. Paſq: Metaph. p. 1. diſp. 8. p 133.

DE DEO dicturus ſum ζὼ θεῷ: nimirum, *laborioſæ plenum opus aleæ*, quod ingenium ſummum, & induſtriam (quantum fieri poſſit) accuratam meretur. Si in alio Metaphyſicæ capite à vero imprudens aberraveris, audies heterodoxus, ſi de Deo, hæreticus; error iſte periculum ferat, hic perniciem. Hic ideò cautiùs diſputandum, & modeſtiùs, ne inconſulta noſtra temeritas vanum aliquid, & Deo indignum audaciùs affirmet, quam verùs. *Maximus Tyrius* *, nobilior *Platonicus*, cum de Deo dicturus erat, mirabundus exclamat. Νῦν ᾧ πίς γένωμαι, φεὶ θεῦ λέγων; ποῖον ῥημάτων φειβαλόμὴν; ἢ ποῖον φῶς ἐξ ὀνομάτων σαφεςάτων ποεισάμὴν; ἢ τίνα ἁρμονίαν ᾠδῆς ἐκ λόγε ἁρμοσάμὴν, δείξαιμι ἂν ἐμαυτῷ, κὴ ἄλλῳ τὸ νῦν ζητέμὴνον; &c. Scilicet nullæ verborum elegantiæ, perſpicuitas nulla Deum ex condigno exprimat; cùm ea ſit ſuperlativa Deitatis excellentia, ut vel elaboratam tranſcendit rhetoricam. At licèt de Deo cognoſcenda pro merito non exponamus, tamen pro modulo; cognitionem Deitatis qui non aſſequetur perfectam, poſſit aliquâ: modeſtos noſtros conatus amat Deus, & defectus, vel ignoſcat benignè, vel ſuppleat. Pergam ideò, & oſtendam Deum eſſe conſiderationis Metaphyſicæ; quod ſuppoſuiſſem potius, quàm probaſſem, niſi quod nuperrimus Metaphyſicus *Zacharius Paſqualigus*, è ſcientia noſtra Metaphyſica Deum eximit, judicio acuto magis, quàm ſolido. *Theologi*, (inquit a) *eſt de Deo diſputare, non Metaphyſici*: & pro theſi ſuâ animosè militat, nec elumbi (fateor) nec inordinato demonſtrationum agmine; ſubtilius tamen, quàm fœliciùs. Quis enim injuriam adeo manifeſtam, ſanguine, & ferro luendam ſcientiæ noſtræ fieri pateretur? Malum enim Metaphyſicæ pejus nec cogitâſſe potuit *Paſqual*: nedum feciſſe; cum bonum ſummum auferat, qui Deum; eóq; malum erit majus, quo illud quod aufertur melius. Sed Metaphyſica noſtra non erit inulta, rationes *Paſqualigi* aggrediar, nodos ſuos non tam ſecare conabor, quàm ſolvere: Quod ſi faciam, ſcientiæ noſtræ ſua conſtabit dignitas; ſi non, mihi imputetur, non Metaphyſicæ; quæ hyperaſpiſten victurum, ſi non habuit, meruit tamen. Sit ideo theſis noſtra *Paſqualigo* oppoſita, hæc ---

* 2. Orat. 1. περὶ τῦ τίς ὁ θεὸς κὴ πλαῖ: pag: 1.

a Metaph: p: 1. diſp: 18.

Theſis principalis.

Agere de Deo, propriè ſpectat ad Metaphyſicam: ſeu Deus intra latitudinem ſubjecti

ſubjecti Metaphyſicæ directè continetur. In qua diſcutiendâ methodo procedam uſitatâ, ſed & utili : ubi 1. Terminos exponam paucis, & (quantum poſſum) perſpicuis. 2. Concluſiones deducam, & ſtabiliam. 3. Objectiones *Paſqualigi*. 1. Ponam. 2. Solvam.

Dico igitur 1. Quod cùm de Deo loquimur, notum eſt, quod non intelligimus Deum κατ' ἔμφασιν, aut fictitium, ex vanâ hominum ſuperſtitione ortum; qualia -- *Naſcuntur in hortis numina*. Sed de Deo vero: Eoque non per delegationem voluntariam repreſentativo, (ſi ita loqui liceat) quales Dii, Reges, & magiſtratus dicuntur; ſed de Deo optimo maximo, qui omnia condidit, & omnipotenti manu ſuſtentat. 2. Deus hoc modo conſideratus, rationem iterum duplicem admittit. 1 Relativam, in ordine ad creaturam, in quantum eſt principium effectivum entitatis omnis. Et hoc modo poteſt Deus tractari in Phyſicâ, ut primus motor, qui ingentes cœlorum orbes fecit, & manu forti circumvolvit : In Politica, ut author imperii, cùm per ipſum reges regnant, nam, *In ipſos Cæſares imperium eſt Jovis*. 2. Abſolutam quoad eſſe ejus, & attributa in ſe conſiderata, quoad hæc enim cognoſci poteſt Deus etiam à viatore[a]; utcunque imperfectè, ἐν αἰνίγματι, καὶ ὡς ἐν ἐσόπτρῳ: hinc Dei cognitionem dum hic ſumus in via ordinariò duplici medio aſſequimur. 1. per lumen gratiæ ſpecialioris, ſeu per revelationem nobis in Scriptura factam, per quam multa de Deo, & Chriſto arcana cognoſcimus, etiam tremendum illud trinitatis myſterium, quod credas tutiùs, quàm ſcias. 2 Per lumen naturale intellectus, nimirum per minutas illas lucis rationalis reliquias poſt lapſum in nobis nondum extinctas. Dico igitur 1. quod conſideratio Dei opt. max: in quantum lumine naturali intellectus percipi poteſt, propriè ſpectat ad Metaphyſicam; (ut poſtea probaturus ſum) 2. dico, quicquid lumen naturale per ſe, vel arte, & ſcientiâ acuminatum, de Deo percipiat, illud omne ſpectat ad Metaphyſicam.

1

2

a *Vid: Aquin: l. 1: Cont. Gent: cap. 3. Ferrar: ibib. Ad Rom. 1. verſ: 19. 20. Eſtium ſuper locum. Nazar: in p. 1. Aquin. cont. 3. &c.*

3

4. Cùm dicimus Deum eſſe ſubjectum Metaphyſicæ, novimus quod ſub ſubjectum eſt duplex. 1. Inhæſionis, in quo ſcientia aliqua inhæret, ſic anima humana eſt Metaphyſicæ ſubjectum: in qua, ſcientia etiam omnis ſubjectatur. 2. Tractationis, quod & objectum uſitatè dicitur, & hoc modo aſſerimus Deum eſſe Metaphyſicæ ſubjectum. Et hoc iterum eſt duplex. 1. Adæquatum, quod adæquate ſubſtet omnibus in ſcientia aliquâ tractatis; quomodo corpus in communi eſt Phyſicæ ſubjectum, numerus *Arithmeticæ*. 2. Inadæquatum, & partiale, quod intra ſubjecti adæquati latitudinem continetur. Et hoc modo dicimus Deum Metaphyſicæ ſubjectum, vel intra ſubjecti adæquati latitudinem directè contineri. His ita conſtitutis Concluſ. 1. hæc erit,

4

Concluſ. 1.

Agere de Deo tanquam de principio externo, ſeu quoad ejus eſſe relativum in ordine ad creaturas in quantum eſt cauſa omnium effectiva; utcunque ſpectat ad Metaphyſicam, tamen non eſt ei proprium, ſed aliis ſcientiis commune. Et hoc manifeſtum eſt, 1. (nempe ad Metaphyſicam ſpectare de Deo agere, ut de principio externo) ex communi omnium conſenſu; nam qui negant Deum conſiderari in Metaphyſicâ, ut ſubjectum, fatentur tamen ibi tractari ut principium. Sic Dom: à Flandria[b] Metaphyſicus mole magnus, non pondere: quem aſſimilare ſoleo *Euphrati* apud *Callimachum*. [c] Ἀσυνέτε ποταμοῖο μέγας ῥόος, πολλὰ δὲ λύματα, καὶ συρφετὸν ἔλκει. Scilicet, Euphrates ingens fluvius, ſed colluviem, & ſordes multas ſecum voluit: ſic ille, multa congeſſit, ſed parum ſolida, ſed inutilia. Fatetur tamen Deum in Metaphyſica tractari, ut principium externum. Quin & illi qui

Ratio 1.

b *Dom: à Flandria Metaph: lib. 1. q: 1.*

c *Callimach: in hym: εἰς Ἀπόλλων: ſub fine.*

volunt Deum tractari ut ſubjectum, etiam ut principium tractari aſſerunt. Sic *Suarez Metaph. part.* 1 *diſp.* 1. *ſect.* 1. *Pet. Hurtad. diſput Metaph.* 1. *ſect.* 3. *Soncin. lib.* 4 *Metaph q.* 10. & alii (quantum ſcio) omnes. Sed & ratio idem evincit. Quia
2 ſolenne eſt ſcientiis omnibus tractare non ſolum de principiis ſubjecti ſui internis, ſed etiam de externis, vel ſubjecti ſui, vel alicujus proprii: ſic ſcientia Phyſica de Deo motore primo, qui eſt principium externum, & ſubjecti ſui, ſcilicet corporis; &
3 proprii, nimirum motus. Et ideo ſequetur 3. Quod non ſpectat ſolum ad Metaphyſicam de Deo agere, ut de principio externo, cum de eo hoc modo etiam ſcientia Phyſica agit, ut ſuprà diximus, & manifeſtum eſt ex *Ariſtotele Phyſ. lib.* 8. ubi de motore primo multa diſputat.

Concluſ. 2: 2. Tractare de Deo quoad ſuum eſſe abſolutum ſpectat etiam ad Theologiam, non ſolum ad Metaphyſicam. Ubi per Theologiam intelligo, non Theologiam Gentium, ratione naturali fundatam; (de quâ multa habet *Raymundus Breganius* (a), *Raymundus de Sabunde* (b), & ante illos ævo pariter, & ingenio, πολυμαθέστατος *Steuchus Eugubinus* (c), & alii.) ſed Theologiam illam κορυφαιοτάτην, revelatione divinâ fundatam. Nam & noſtra Metaphyſica *Theologia* appellatur, ab *Ariſt. Met. lib.* 6. *cap.* 1. ſub finem. & *lib.* 11. *cap.* 6. & uſitatè apud *Aphrodiſſæum, Themiſtium, Suareſium.* 2. Notan: quod medium, regula, ſeu principium cui innititur hæc Theologia ſuprema, eſt revelatio divina, nobis gratuitò indulta (vid. *Fonſecam in lib* 6. *Metaph. Ariſtotelis cap.* 1. *quæſt.* 6. *ſect.* 5. *pag.* 61.) At medium, regula, ſeu principium cui innititur Theologia naturalis, ſeu Metaphyſica, eſt recta ratio, vel illæ rationis rectæ ſcintillulæ in nobis poſt lapſum reliquæ. 3. Hinc eſt quod Metaphyſica dicitur ſcientia naturalis, ἐπιστήμη φυσικὴ, ab *Ariſtotele Metaph. lib* 6. *cap.* 1. (*vide Fran. Suar. metaphyſ. p.* 1. *diſp.* 1. *ſect.* 1. *num.* 17.) Nempe ſcientia naturalis, non 1. Quoad modum inhæſionis, quaſi Metaphyſica nobis à naturâ ineſſet; naturâ enim non ſumus docti, ſed induſtriâ; nec ab ortu, & incunabulis ſcientiam ullam poſſidemus, nedum Metaphyſicam. Sed 2. dicitur naturalis, per denominationem extrinſecam à medio, regulâ, ſeu principio cui innititur: nimirum à rationis lumine naturali cujus ope acquiritur. Quibus præſuppoſitis, ratio concluſionis erit manifeſta.

(a) *Raymund. Bregan. Theol. Gentinm.*
(b) *Raymund. de Sabund. in Theolog. ſuâ naturali.*
(c) *Auguſt. Steu. Eugubin. in Perenni Philoſoph.*

Ratio 1. 1. Si multa cognoſcamus de Deo, ejus eſſentiâ abſolutâ, & attributis, per revelationem divinam nobis in Scripturâ factam, tum agere de Deo ſpectabit ad Theologiam, (cui ſoli cognitio, Dei revelatione divinâ fundata, ſpectat,) ſed multa cognoſcimus de Deo, ejus eſſentiâ, & attributis per revelationem divinam (ut manifeſtum eſt:) ergo, quoad hoc ſaltem erit Theologi munus de Deo agere, non Metaphyſici.

Ratio 2. 2. Vel ſic: Si multa de Deo cognoſcimus, quæ lumine naturali non attingimus, nec poſſumus quidem; tum non ſolum erit Metaphyſici munus de Deo agere, ſed etiam Theologi; at verum eſt prius, ergo & poſterius. Maj: erit in confeſſo apud eos qui nôrunt Metaphyſicam agere de Deo, ſolum in quantum lumine naturali intellectus cognoſci poſſit, cum ex hoc ipſo ſcientia naturalis appellatur. Et ideo, ſi multa de Deo cognoſcamus, quæ per hoc lumen non attingimus, manifeſtum erit, quod quoad hæc Metaphyſica non aget de Deo, ſeu Theologia. Minor etiam luce ſuâ eſt abundè perſpicua; cum de Deo novimus quod ſit trinus, & unus: ſcilicet quod habeat naturæ unitatem, & perſonæ trinitatem; quod ſit μονὰς τῇ φύσει, καὶ τριὰς τὴν ὑπόστασιν. (ut loquuntur Patres Græci) ſed τριὰς τὴν ὑπόστασιν. Unde apud illos περιχώ-

πρόσωπος, καὶ ὑιοπάτωρ frequentissimè appellatur. Novimus Filium esse à Patre per æternam generationem, & Sp: Sanctum ab utrisque procedere, (ut Latini) vel saltem esse, (ut Græci.) Et hic obiter, & in transcursu liceat mihi unum annotare, cognitione tuâ non indignum, utcunque ἔξω φράσματος, nec directè Metaphysicum: nimirum Ecclesiæ Romanæ ἀβλεψίαν, vel dolum malum, in hoc articulo de processione Spiritus Sancti à Filio; Siquidem in tralatione Latinâ Symboli *Athanasii*, ab ipsis editi (a), sic habetur: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedens*: quin & in Indice istius operis, idem posuerunt, sic: *Spiritus Sanctus à Patre & Filio procedit*, & ad locum prædictum referunt: Cum tamen 1. certum sit Ecclesiam Græcam Sp: Sancti processionem à Filio non asseruisse; & 2. in contextu *Athanasii* Græco (b), illa verba, ἀπὸ τοῦ υἱοῦ non sunt, sed solum πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐκπορευτὸν, (1.) Spiritus Sanctus à Patre procedens. Quin apud *Athanasium* nunquam occurrit hæc locutio, *Spiritum Sanctum à Filio procedere*: sed cum de processione ejus loquitur, dicit eum procedere à Patre, ὃ διὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· & dari à Filio ὃ παρὰ τοῦ υἱοῦ δίδοται (c). Et rursus (d), ἐκ πατρὸς λέγεται πορεύεσθαι à Patre dicitur procedere. ὁ δὲ υἱὸς τὸ πνεῦμα ἀποστέλλει, Filius autem Spiritum mittit. Quod & alibi sæpè occurrit, & in opusculis *Athanasio* ascriptis, *De* (e) *Arianâ, & Cathol: fidei confess. lib.* 8. ex quibus manifestum est illos, verba illa [à Filio] inseruisse, ut argumentum habeant, (utcunque ὑποβολιμαῖον, & spurium) quo apud incautos asserant ipsum *Athanasium* hoc docuisse. Sed hoc obiter monuisse sat est; illos prætereo, & eorum fraudes, orbi non ignotas. Sed ut ad illud unde digressus sum redeam; dico, quod prædicta de Deo capita, scil: Personarum trinitas, æterna Filii generatio, & incarnatio, Spiritus Sancti processio, & similia, ratio naturalis non attingit, & ideo Theologiæ erunt propria, non Metaphysicæ. Quod rectè probat *Aquin: Cont. Gent. lib.* 1 *cap.* 3. *& ibid. Fran. Ferrariensis.* Quod etiam ulterius potest ostendi. 1. Sic: Si personarum trinitas, æterna Filii generatio, & incarnatio, Sp: Sancti processio, & similia, lumine naturali potuissent apprehendi, probabile est, vel *Platonem*, vel *Aristotelem*, *Homerum*, *Hesiodum*, vel *Tullium*, (illa naturæ miracula) vel saltem Ethnicorum aliquem de capitibus hisce aliquid dixisse: at in eorum scriptis οὐδὲ γρῦ, nimirum nil tale extat, sed perpetuum de Trinitate, de Christo, de Spiritus processione, &c. silentium; quod indicium est illos prædicta capita non omnino cognovisse; alias certè exposuissent, præsertim cum de Deo multa disputant. Novi virum doctum *August: Steuchum Eugubinum*, in pulcherrimo illo tractatu, de *Perenni* Philosophiâ, (qui liber Gallum quendam atheum, ad fidē revocavit, cum illud nullo argumentorum pondere præstare potuit magnus *Scaliger*) ex Oraculis *Sibyllinis*, *Mercurio Trismegisto Hydaspe*, & aliis probationem instituere, ut ostendat, etiam Gentes Personarum Trinitatem, Filii generationem, & similia fidei nostræ mysteria cognovisse: At erroneum esse hoc *Eugubini* dogma, postea efficaciter ostendam. Et quod ad locos attinet, ex Oraculis *Sibyllinis*, *Trismegisto*, *Hydaspe*, *&c.* allatos, partim esse supposititios, partim invalidos, si hujus loci esset, vel pensi facilè demonstrarem.

(a) *Inter opera Athan: Paris. anno* 1627. *to.* 2 *pag.* 32. *C. D.*

(b) *In ed. par. anno* 1627. *supra citat.*

(c) *Athanas. to.* 1. *epist. ad Serap. spirit. sanct. non esse creat. pag.* 175. *C.*

(d) *Ibid. pag.* 195. *C. D.*

(e) *Apud Athanas. to.* 2. *pag.* 580, 581.

Ratio 1.

2. Quicquid per lumen naturale cognoscimus, illud vel est nobis per se notum, cum ipsis propositionis alicujus terminis propositis, statim assensum præbemus, sine ullo medio assensum inducente, sed solum veritatis luce manifestâ illum causante. Sic hanc propositionem [*Impossibile est idem simul esse, & non esse*] per, & propter se, immediatè ut veram admittimus, nullis mediis ad hoc probandum adhibitis;

Ratio 2.

adhibitis: Et hoc modo prædicta capita esse nobis naturali lumine cognita, nemo sanus asserat, nedum sobrius. 2. Aliquid lumine naturali cognoscimus non per se, & immediatè, sed propter aliud; cum scil: natura nobis præbet media, & præmissas, ex quibus illud inferamus. Sic licet Deum esse æternum per, & propter se immediatè non cognoscimus, tamen natura ipsa sine ulla revelatione divinâ, nobis talia media, & præmissas suggerit, ex quibus evidenter concludamus Deum esse æternum, (ut postea Deo volente probaturus sum) & ideo, nos lumine naturali scire Deum esse æternum, justè asserimus; cum lumen naturale intellectus præmissas ita disponat, ut conclusionem illam idem lumen directè inferat. Sic triangulum omne (sphærico excepto) habere tres angulos æquales duobus rectis, immediatè, & per se non novimus, tamen ex præmissis manifestis, lumine naturali hoc deducat Mathematicus. Sed prædicta capita, nec hoc modo cognoscimus: Natura enim principia nulla nobis suggerit, aut præmissas, ex quibus vel Trinitatem, vel æternam filii generationem deducamus. Nam ut in Trinitate instem *; quæ principia, aut præmissas, nobis suggerat natura, ex quibus Unitatem in Trinitate, & Trinitatem in Unitate, τριάδα ἐν μονάδι, & μονάδα ἐν τριάδι, (ut loquitur *Athanasius* in symbolo) concludamus? Cum certissimum sit, tremendum istud Triadis mysterium, si rationi naturali non contradicat, illam transcendit tamen. Aut quæ principia nobis suggerat natura, ut ex iis deducamus morte Christi nos liberari à peccato? Cum hoc sit Gentibus stultitia, etiam eorum sapientissimis, (ut ait Apostolus, ad *Corinth:* 1. *cap.* 1.) postquam ipsis innotescit; unde vox illa *Catonis* plane impia, & à diabolo dictata †; *Per mortem alterius stultum est sperare salutem* Cum ideo hæc capita rationi naturali non innotescunt, manifestum erit, quod quoad hæc Deus non consideratur in Metaphysica, sed Theologia.

* *Vid: Aquin:* 1. *p. q* 32. *art:* 1. *& in* 1. *sent: dist:* 3. *q:* 1 *art:* 4. *Suarez to* 1. *in* 3 *p. d* 27. *sect* 1. *& alios apud Joh: Martinez in* 1. *sent: dist:* 2. *q:* 2.

† *Piscat: in Respon: ad amicam dupl: Conrad: Vorstii, part:* 2. *pag.* 303.

Ratio 3. 3. Manet etiam in firmum hujus veritatis argumentum, id quod dicit Apostolus de Incarnatione Christi; quod fuit *mysterium à seculis absconditum, & nobis in filio revelatum:* Et per consequens, illud saltem lumine naturali non cognoscamus. Quomodo enim erat à seculis absconditum, & nobis solum in filio revelatum, si etiam Gentibus lumine naturali fuit cognitum? Rationem hanc fusiùs urget, & fortius *Isaac: Casaub:* ὁ δαυμάσιος, *in Exercit:* 1. *ad Apparat: Cardinal: Baronii, cap:* 10. *num:* 18. Et hyperaspistes ejus *Jacob: Capell: in vindiciis pro Is: Casaub: lib:* 2. *cap:* 5.

Ratio 4. 4. Incarnatio Christi, & totum mysterium redemptionis ex mero Dei beneplacito pendebat, ita ut homine in peccatum provoluto, potuit Deus pro libitu suo, vel in statum integrũ restituisse illũ, vel in peccato æternò reliquisse: & ideo illum talia redemptionis media ordinasse, lumine naturali intellectus nunquam cognovisset homo, si Deus, pro summâ suâ in hominem benevolentiâ, propositum suum gratuitum non revelasset: media enim natura nulla administrat, ex quibus institutum, & propositum Dei liberum investigemus. Et per consequens, manifestum erit hæc de Deo capita ad Theologiam spectare, non Metaphysicam.

Conclus. 3. 3. Deus quoad essentiam suam absolutam potest cognosci naturaliter, sive per lumen intellectus naturale: & secundum hanc cognitionem spectat ad Metaphysicum agere de Deo. Ubi notandum 1. Quod in Deo duo sunt; 1. subsistentia, scilicet modus subsistendi personarum distinctivus, ut paternitas, filiatio, processio, quæ sunt perfectiones relativæ, & notæ personarum characteristicæ: de quibus multa

multa disputant Scholastici *in 1. sent· dist: 2. & ibid· dist·4. & ibid: Scotus, Durandus, Occham, Bassolis, Ariminensis*, alii: Et *Aquin: 1. p. q. 27, 28, 29.* & passim alibi; curiosiùs fateor, quàm utiliùs. Sed de his conclusio nostra non loquitur, nec possunt lumine naturali intellectus apprehendi. 2. Essentia, seu ipsa deitas, & attributa ejus intrinseca, & absoluta, ut æternitas, infinitas, immensitas, immortalitas; & de his loquitur conclusio nostra. Cujus partes duæ sunt, 1. Quod Deus lumine naturali sit cognoscibilis quoad prædicta capita. 2. Quod, quantum ad hoc, spectat ad Metaphysicam.

Pars prior probari possit evidenter, ex perpetuo consensu omnis ævi & populi; omnes Deum agnoscentes, & colentes, etiam illi quibus artes nullæ suppetunt, aut literæ: ut abunde patet de *Americæ* incolis ipsâ barbarie magis barbaris, apud *Benzonum Hist: de repertâ occident: Indiâ à Christophoro Columb: & in Hist: Nov: orbis. apud Christ: Acostam Epist: de Rebus Ind: Eman: Acost: comment: rerum in Indiâ gestarum.* Apud *Joseph: Acostam* etiam, & alios. Adeo ut rectè *Tullius lib: 1. quæst: Tuscul: Nulla gens tam barbara, nemo omnium tam est immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio. Multi de diis prava sentiunt, (id enim vitioso more effici solet) omnes tamen esse vim, & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocutio hominum, aut consensus efficit; non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem re consensio omnium gentium lex naturæ putanda est.* Et alibi: *Gentes licet Deum qualem haberent ignorant, tamen habendum sciunt.* Potuit etiam hoc demonstrari ex principiis nobis lumine naturali cognitis; sed jam suppono; postea probaturus, Exercitatione scilicet sequente: ubi Deum esse naturaliter cognoscibilem, & quousque lumine naturali cognosci possit ostensurus sum. Nunc ideò supposito, quod lumine naturali cognosci possit Deus quoad esse suum absolutum; Dico (quod secundò proposui) quod quantum ad hoc spectat ad Metaphysicum de Deo agere. Et hoc suaderi possit. *Ratio 1.*

1. Ex communi Metaphysicorum consensu; quia omnes (præter Dom: *A. Flandriâ; Zach: Pasquiligum*, & alium forsan aliquem) hoc asserunt, & de Deo, ut de subjecto Metaphysicæ multa disputant. Ut videre est apud *Suarez: tom: Metaphys: 2. disp: 30. sect: 1, 2, 3.* &c. *Fonsecam in Metaphys: Aristotelis lib: 4 cap: 1. quæst: 1. sect: 2. P. Hurt: de Mendoz: Metaph: disp: 1. sect: 3, 4.* & alios. *Ratio 2.*

2. Sed hoc manifestiùs patet ex *Aristotele*, qui *lib 6. Metaphys cap: 1. & 11. Metaphys: cap: 6.* appellat Metaphysicam θεολογίαν φυσικὴν, Theologiam naturalem: nimirum Theologiam appellat, ἐπὶ θεῦ à Deo *, qui ut subjectum ibi tractatur: & φυσικὴν appellat, seu naturalem, à medio per quod Deum cognoscimus in Metaphysica, nempe à lumine naturali. Nec obstat quod reponit *Zacharias Pasquilig: Metaphys: suæ p 1. disp: 18. sect: 1. num: 5.* Deum tractari solùm in Metaphysica, ut prima causa, ad modum principii externi; & ideo apud *Aristotelem* Metaphysicam dici Theologiam, non quod tractat de Deo, ut de subjecto; sed quia de eo tractat, ut de principio. Dico, hoc non obstat rationi factæ, nec vires ejus ullatenus minuat. Siquidem secundum hanc *Pasquiligi* rationem, & Physica possit dici Theologia naturalis; Quia ibi etiam agitur de Deo, ut de principio externo, & motore primo: sed scientia Physica apud *Aristotelem* illo nomine nunquam insignitur, sed solum Metaphysica; & ideo secundum philosophum, Deus ut subjectum Metaphysicæ erit tractandum, non solum ut principium. * *Pet: Hurt: disp: 1. sect. 3. n. 17. Suar: p. 1. Met: disp: 1. p: 1. Fonsec: in l. 4. c. 1. sect. 2. pag. 643.* *Dub. Sol.*

3. Sed & adhuc fortius possit hoc deduci ex Philosopho 4. *Metaphys: text: 7.* *Ratio 3.*

Ubi ait Metaphysicam superare Philosophiam, quia considerat primam substantiam, Deum scilicet: nempe ut subjectum; aliâs Philosophiam naturalem non superaret, cum & Physica primam substantiam considerat ut principium; ut suprà demonstravimus.

Ratio 4. 4. Deus absolutè consideratus est naturaliter cognoscibilis, ut posteà probaturus sum; Ergo ad scientiam aliquam naturalem spectat, de Deo agere, non solum, ut de principio, sed ut de subjecto: & ideo ad hanc scientiam Metaphysicam. Consequentia probat *Suarez Metaph: p.* 1. *disp:* 1. *num:* 17. 1. Quia Metaphysica est scientia nobilissima. 2. Quia Deus altiori modo investigari non possit, quàm in hac scientiâ. 3. Quia hæc scientia considerat de principiis universalissimis, quæ ipsum Deum comprehendunt, ut quodlibet est, vel non est. Sed rationes has quas urget μεταφυσικώτατος *Suarefius*, cogentes non puto, & apodicticas; & consequentiam illam fortiùs probari posse arbitror. 1. Sic: Deus non continetur sub subjecto scientiæ alicujus naturalis, nisi solius Metaphysicæ; Ergo si scientia ulla naturalis de Deo agat, ut de subjecto, erit Metaphysica. Propositio est manifesta, quia nec continetur sub objecto Physicæ, scilicet sub corpore; nec sub objecto Mathematicæ, Quantitate; nec sub objecto scientiæ alterius cujuscunque, ut inductione patet. Cum tamen directè cadat sub ente; scientiæ nostræ subjecto, cujus est species, utcunque non univoca, analoga tamen, quod sufficit ad unitatem scientiæ statuendam; ut ostendit *Suarez Metaph: p.* 1. *disp:* 1. *sect:* 3. Et *Ruv:* in Antepræd*icamenta Aristotelis, tract: de Analogiâ*: Et per consequens cum Deus directè cadat sub objecto Metaphysicæ, & non sub objecto scientiæ alterius cujuscunque naturalis, necesse est, ut si scientia ulla naturalis de Deo agat, illa sit Metaphysica. Si hic dicas quod spectat ad Theologiam de Deo agere; fateor, sed non quà lumine naturali cognoscitur, sed per revelationem divinam: siquidem conclusiones propriè Theologicæ revelatione divinâ nituntur, ut manifestum est. 2. Si dicas, quod constituit scientiam peculiarem agere de Deo, in quantum naturaliter cognoscibilis: nec hoc erit rationi congruum; Cum scientiæ non sunt multiplicandæ sine necessitate; & nulla est necessitas, ut alia constituatur scientia de Deo; præsertim cum cadit directè sub objecto Metaphysicæ. *Novi Pererium*, contrarium statuere, scilicet Deum constituere subjectum scientiæ specialis, quam Θεοσοφίαν φυσικὴν appellaret; sed quæ ad hujus assertionem adducit, talia sunt quæ solutionem seriam nec merentur, nec à me habebunt. Pergo igitur, & consequentiam prædictam ulterius ostendo, sic: Illud quod directè continetur sub objecto Metaphysicæ, & in abstractione scientiæ illi propriâ, cum objecto Metaphysicæ convenit, illud (inquam) ad scientiam Metaphysicam spectat, ut subjectum, & non ad aliam: Ratio est, quia scientiæ per abstractionem distinguuntur; ut communi calculo confirmant Philosophi, & Metaphysici, ut videre est apud *Suarefium*, & *Pet: Hurtad: de Mendoza Metaph: disp:* 1. *sect:* 7. *num:* 41, 42. Et ideo si Deus conveniat cum objecto Metaphysicæ in abstractione, & sub eo contineatur, erit Metaphysicæ opus de Deo agere, ut de subjecto. At Deus ita continetur sub ente, quod est Metaphysicæ objectum, ut abstractionem habeat Metaphysicæ propriam. Ergo. Physica enim abstrahit à materia singulari, & individuâ, non tamen à materiâ sensibili: Mathematica, à materiâ tum singulari, tum sensibili: Metaphysica à materiâ omni simpliciter; nempe à materiâ singulari, sensibili, & intelligibili: quod optimè explicat *Hurtado*, ubi suprà *num.* 41. Cum ideo Deus abstrahat

abſtrahit ab omni materiâ ſingulari ſenſibili, & intelligibili, conveniet in abſtractione formali cum objecto Metaphyſicæ, & per conſequens ad Metaphyſicam ſpectat potius; quam ad ſcientiam aliam naturalem quamcunque. Et hic notandum, quod objecta ſcientiarum prædictarum poſſunt dici abſtrahere à materia dupliciter. 1. Ex parte rei, & quoad modum eſſendi; ſic illud abſtrahit à materia ſingulari, ſenſibili & intelligibili, quod talem materiam nullam in ſe vel includit, vel in tali de facto eſt: & hoc modo in Metaphyſicâ Deus propriſſimè abſtrahit ab omni materiâ ſimpliciter, cùm in ſe materiam omnino nullam includit, nec in materia ulla ſit. 2. Ex parte modi tractandi; ut illud, quod licèt in ſe materiam revera includat, tamen modo immateriali conſideratur in tali ſcientia. Quibus poſitis; Dico 1. Scientias prædictas abſtrahere à materiâ, non ſemper ex parte rei, quaſi nihil in Phyſicâ tractatum, revera includeret, materiam ſingularẽ; vel nihil in Mathematica, materiã ſenſibilem; vel nihil in Metaphyſica, materiam intelligibilem: hoc enim manifeſtè falſum: ut nervoſè probat *Zach: Paſquil Metaph p.* 1. *diſp:* 18. & poteſt ulterius ratione ſolidâ evinci: quia corpus omne in naturali Philoſophiâ tractatum, ex parte rei eſt ſingulare, & individuum propriè dictum; cùm nihil ex natura rei ſit univerſale, ſed ſolũ per opus intellectus, ut in confeſſo eſt apud Logicos, & Metaphyſicos probatiores: & optimè oſtendit *Suarez Metaph. p:* 1. *diſp.* 5. *ſect.* 1. *p.* 70. 71. omne enim ens, quodcunq; demum illud ſit, vel eſt ſingulare, vel (ſi ſit aliquod univerſale) in ſingulari actu ineſt: & per conſequens ſingulare eſſe manifeſtum erit. Et ideo ſi omne corpus naturale ſit actu, & ex parte rei ſingulare, clarum erit Phyſicam non abſtrahere à materia ſingulari ex parte rei 2. In Mathematica cùm figura omnis ex parte rei ſit actu in corpore aliquo, & corpus omne ſit ex parte rei ſingulare, manifeſtum erit, & figuram talem ex parte rei eſſe ſingularem, & per conſequens non abſtrahere à materia ſingulari ex parte rei. Quin nec à materia ſenſibili; nam cùm omnis figura ſit in quarta ſpecie qualitatis, & objectum ſenſûs commune, manifeſtum erit, quod non abſtrahit à materia ſenſibili, nec ex parte ſui, cùm ipſa ſit per ſe objectum ſenſus, utcunq; commune; nec ex parte ſubjecti, cùm vel ſemper, vel ſæpiſſimè ſit in ſubjecto per ſe ſenſibili, & ſingulari: ſuppono enim omnem figuram, ut & ejus ſubjectũ eſſe ex parte rei rem ſingularẽ, & per conſequens, nec à maeria ſingulari nec ſenſibili abſtrahere. 3. Ipſa etiã Metaphyſica cauſã materialẽ conſiderat, & per conſequẽs nõ abſtrahit à materia omni ex parte rei tractatæ, cũ impoſſibile ſit, ut cauſa materialis ab omni materiâ abſtrahat ex parte rei. 2. Dicimus igitur quod hæ ſcientiæ prædictæ abſtrahunt à materia ſingulari, ſenſibili, vel intelligibili, licèt non quoad modum eſſendi, & conſtitutionis, tamen quoad modũ tractandi & conſiderationis. Sic in ſcientia Phyſica licèt corpus illud quod ſpeculatur, ſit actu ſingulare ex parte rei, tamen conſiderat illud corpus ſub ratione univerſali, & communi: & Mathematica, v. g. Geometria, conſiderat figuras ſuas, puta Scalenum, Trapezium, & ſimilia, non in quantum ſunt in ſubjectâ materiâ quacunque, ſed abſolutè, & in ſe. Ex quibus patet (ut id obiter moneam) quàm infirmum ſit illud argumentum, quod multi urgent zelo majori, quàm judicio, contra eos qui vellent materiam primam eſſe ſummum genus in prædicamento ſubſtantiæ, ſic; ſi ſit ſummum genus, tum eſt in Angelis; ſi ita, tum angeli erunt materiales; ſi ita, tum tractari non poſſunt in Metaphyſica, quia hæc abſtrahit ab omni materia. Nempe fatemur Metaphyſicam abſtrahere ab omni materia, ſed quoad modum tractationis ſolùm, conſiderat enim objectum ſuum modo immateriali,

materiali, non quoad modum eſſendi, & conſtitutionis; poſſit enim objectum Metaphyſicæ eſſe eſſentialiter materiale, ſic ipſa cauſa materialis in Metaphyſica tractatur, quamvis impoſſibile ſit ut abſtrahat à materia quoad modum eſſendi. Sic poteſt angelus conſiderari à Metaphyſico, licèt eſſentialiter includeret materiam, ejus abſtractione non obſtante; cùm abſtrahat à materia ſolùm quoad modum conſiderandi; ita ut poſſit conſiderare rem materialem modo immateriali.

Dub. At contra ea quæ de abſtractione diſputavimus acriùs inſurgit *Zacharias Paſquiligus Metaphyſ. p. 1. diſp:* 18. ubi ait, quod abſtractio Metaphyſicæ propria, non convenit Deo; ergo, eâ quæ priùs diximus erunt manifeſtæ falſitatis conſcia; nec tractari poſſit in Metaphyſicâ Deus, ſi abſtractionem objecto Metaphyſicæ propriam non admittat. Ant: Probat, quia (inquit) intellectus eſt illud quod abſtrahit objectum Metaphyſicæ à materiâ; non enim repugnat objecto Metaphyſicæ eſſe in materiâ, ut notum eſt; cùm ens communiſſimè ſumptum, ex parte rei ſemper ſit intrinſecè in corpore, & in ipſa materia phyſica, & ſenſibili: & per conſequens ens reale communiſſimè ſumptum, quod eſt objectum Metaphyſicæ, abſtrahit à materia ſolùm per intellectum, & quoad modum tractandi, non quoad eſſe. At Deus abſtrahit à materia quoad eſſe, cùm nec materiã ullam in entitate ſua includat, nec in ulla includatur; & per conſequens, Deus non conveniet cum objecto metaphyſicę in abſtractione; quo dato, corruant neceſſe eſt, quæ de abſtractione diſputavimus.

Sol. Ut huic argumẽto cumulatius ſatisfaciã. Dico 1. qd abſtractio eſt duplex. 1. Activa, & eſt actio abſtrahẽtis, opus ſc. intellectus, ſeu intellectio quâ objectũ tali modo conſidero. Et hæc abſtractio non diſtinguit ſcientias, niſi forſan effectivè, efficiendo, ſcil. ut objecta ſub diverſa conſideratione, ſint formaliter diverſa, ex quibus ita diverſis oritur ſcientiarum diſtinctio. 2. Paſſiva, & formalis quæ eſt qualificatio objecti ab intellectu impoſita, ſeu modus quo objectum extra materiam concipitur, & de hac nunc agitur. 2. Abſtractio hæc non diſtinguit ſcientias primariò, diſtinctione ullâ à priori, ſeu intrinſecâ, (ut manifeſtum eſt) cùm abſtractio non ſit differentia ſcientiæ interna, & quidditativa: ſed à poſteriori, & in ordine ad nos; nec hoc directè, & per ſe, (ſic enim objecta ipſa ſcientias diſtinguunt) ſed ſolùm ex conſequenti, cùm abſtractio hæc ſit objecti formalis adjunctum, & conditio annexa. 3. Nec tamen diſtinguit ſcientias diſtinctione ullâ propriâ, & neceſſariâ; ita ut neceſſe ſit ſcientias illas eſſe eaſdem quæ ſunt circa objectum idem, eodem modo abſtractum, vel eas eſſe diverſas quarum objecta habent abſtractionem diverſam. Patet 1. quia ſcientiæ toto genere diſtinctæ poſſunt habere idem objectum eodem modo abſtractum. Nam hæc concluſio, Deus eſt, ſemper eſt in eadem abſtractione à materia omni, & tamen attingitur, & à Theologo, & Metaphyſico, in ſcientiis genere diſtinctis. Theologus enim acquirit ſcientiam iſtius concluſionis per medium à revelatione divinâ petitum; & Metaphyſicus per medium à lumine naturali deductum. Per conſequens Deus ſub eâdem abſtractione cognoſcitur & à Theologo, & Metaphyſico. 2. In eâdem ſcientia ſunt diverſæ abſtractiones; quod patet 1. In phyſica quæ conſiderat hominem, & cœlum, tamen in diverſa abſtractione: nam homo ut in Phyſica conſideratur abſtrahit à materia ſingulari, & individuâ; at non ita cœlũ, quod etiã in ſingulari, & in individuo conſideratur in illa ſcientia: Quod abunde patet ex omnibus de cœlo in ſcientiâ Phyſica demonſtratis. Quicquid n. demonſtratur de cœlo in ſcientia naturali, convenit cœlo in individuo ſolũ, nõ in univerſali. Siquidẽ *in li. de Cœl.* inquiritur de magni-

tudine

tudine, de numero, de figura, de motu orbium, & astrorum, quæ cælo in universali non conveniunt: nam cum orbes dicuntur esse decem, vel undecim, cum planetæ dicuntur septem, &c. planum est agi de iis numero, & in particulari, & per consequens esse posse abstractionem diversam in eadem scientia. Ex quibus argumentum *Pasqualigi* facilè solvi possit; Quia dato, quod alia esset abstractio entis ut sic, alia Dei, tamen non sequetur, quin Deus possit in Metaphysica tractari. Sicut non sequetur, alia est abstractio hominis in scientia naturali, alia cœli, ergo utrumque ibi non tractatur. 2. Damus quod urget *Zachar: Pasqualigus*, quod ens in Metaphysica abstrahit solum à materia intelligibili quoad intellectum, & Deus quoad essentiam; tamen cum conveniunt in eadem specie abstractionis, (utrumque enim abstrahit à materia intelligibili) & differunt solum in gradu, & modo quo abstrahunt à materia intelligibili, hoc non sufficit ut in diversis scientiis tractarentur; & ut è Metaphysica nostra excludatur Deus. Quod instantiâ duplici evidentiùs elucescat. 1. In scientiâ naturali consideratur homo, & corpus in communi; quorum utrumque abstrahit à materia singulari, differunt tamen in gradu abstractionis; siquidem corpus est magis abstractum, in eâdem specie abstractionis, quam homo. Ratio est, Quia quod est communius, & superius est magis abstractum, sed corpus est communius, & superius quam homo, ergo erit magis abstractum: tamen utrumque in eâdem scientiâ consideratur. Et ideo quidni Deus consideretur in Metaphysica, licet differat ab ente in gradu abstractionis à materia, intra eandem speciem? Sed 2. ut adhuc fortiùs ostendi possit, & evidentiùs; dico, quod illa eadem abstractionis diversitas ob quam Deum excluderet è Metaphysica, est inter objecta scientiæ, quam ipse scientiam unam fatetur, nempe inter objecta Arithmeticæ. Nam sicut Ens quod est objectum Metaphysicæ, ut est in corpore abstrahit à materia intelligibili solum quoad intellectum, sed ut est in Deo, quoad essentiam: Sic exactâ paritatis analogiâ contingit in Arithmeticâ. Siquidem numerus qui est subjectum Arithmeticæ, in quantum est in rebus materialibus, (v. g.) in decem hominibus, abstrahit solum à materia sensibili, & singulari quoad intellectum: sed in quantum est in rebus immaterialibus (puta decem Angelis) abstrahit à materia singulari, & sensibili quoad essentiam; & per consequens, si hæc abstractionis inæqualitas non impediat numerum esse Arithmeticæ subjectum, tum nec illa alia impediet Deum esse Metaphysicæ subjectum. 3. Sed ut etiam adhuc propiùs accedam; sicut ens, quod est objectum Metaphysicæ, in quantum est in corpore, abstrahit solum à materia sensibili quoad intellectum, & in quantum est in Deo, quoad essentiam: sic numerus ternarius, (qui est partiale objectum Arithmeticæ) in quantũ est in rebus materialibus (puta in decem hominibus) abstrahit à materia solum quoad intellectum, at in quantum est in Deo, in Trinitate personarum, abstrahit quoad essentiam; eodem modo per omnia, quo ens in Deo abstrahit à materia. ergo sicut hæc abstractionis diversitas non impedit quò minus numerus ternarius sit objectum Arithmeticæ; sic nec illa, quò minus Deus sit objectum Metaphysicæ: quod erat demonstrandum.

Sic de illo quod 1. proposuimus diximus: sequitur jam, ut rationes *Pasqualigi* veritati oppositas, 1. ponam, 2. solvam. Objectiones quas urget partim ab authoritate petuntur, partim à ratione. 1. Argumentatur ab authoritate *Aristotelis Metaph. lib.* 12. ubi de Deo præcipuè disputat Philosophus: & sic argumentum *Ob.*

ſi Deus conſideraretur ab *Ariſtotele* ut ſubjectum in illo *Metaph. lib* 12. tam ejus naturam ibidem explicuiſſet; quia in ſcientiâ omni neceſſe eſt ut cognoſcatur quid ſit ſubjectum, cum ſubjecti principia intrinſeca in ſcientiâ tractantur: ſic in Phyſicâ materia, & forma, ex quibus corpus ſcientiæ illius ſubjectum immediatè, & proximè componitur. At in Metaphyſicâ naturam Dei non explicat *Ariſtoteles*. ergo non tractat Deum, ut ſubjectum. 2. Hoc probaret ex *Aquinate in prœm Metaph. & opuſc. 70. ſuper Bœth. de Trinit: quæſt: de diviſione ſpecul: Scientiæ, art. 4. vide Zachar: Paſqual. Metaph: p. 1. diſp. 18. Sect. 1. num. 5.* ubi hæc habet.

Sol. Ut huic argumento paucis ſatisfaciam, dico 1. Quod *Ariſtotelem* & *Aquinatem* falsò citat in ſententiæ ſuæ patrocinium: & pro *Ariſtotele*, non eſt cur multis oſtendatur rem, cum illud abundè præſtitit *Paſqualigi ὁμόφυλ& Pet Fonſeca Metaphyſ. lib. 4 cap. 1. q. 1 ſect. 2. pag. 643.* Et clarum eſt apud *Ariſtotelem lib. 12. Metaph. c 9.* ubi apertè aſſerit Philoſophus Deum eſſe intellectionem ſuam, eſſe actum purum, & ſimilia: & ideo falsò dixit, *Ariſtotelem* nunquam explicâſſe quid ſit Deus. Quod ad *Aquinatem* ſpectat, parum refert an ſic, an alias ſentiat: interim tamen opinionem ſuam eſſe *Paſqualigo* oppoſitam, fusè pariter, & nervoſè oſtendit *Suarez Metaph. p. 1. diſp 1 ibid. Pet Hurtad. de Mendozâ. & Soncin. Metaph. lib 4. quæſt. 10.* 2. Sed hoc dato, [nempe *Ariſtotelem* & *Aquinatem* aſſeruiſſe, Deum non conſiderari in Metaphyſica ut ſubjectum] tamen argumentum eſſet omnimodo invalidum; cum argumentum ab authoritate humana ductum nunquam eſt neceſſarium, ſed nec probabile, niſi vel omnes, vel plerique, vel ſapientes; iique vel omnes, vel plerique, vel ſapientiſſimi idem aſſerunt: (ſic enim probabile definitur ab *Ariſtotele, lib. 1. Topicorum.*) at Antiquos, vel omnes, vel pleroſque, idem cum *Paſqualigo* aſſeruiſſe, nec ipſe affirmat, nec juſtè poterat. Et per conſequens nullam habet rationis veriſimilitudinem, ſi authoritate agatur, ut ſententiam duorum (quos tamen invitos, & obtorto collo in ſententiæ ſuæ patrocinium adducit) ſequeretur *Paſqualigus*, univerſa antiquitate poſthabita. Sed pergo ad rationes *Paſqualigi*, quarum prima ſit hæc.

Object. 2. Quod non participat de ratione formali objecti Metaphyſicæ illud non ſpectat ad Metaphyſicam, ut ſubjectum; at Deus non participat de ratione formali objecti Metaphyſicæ. ergo non ſpectat ad Metaphyſicam agere de Deo. Min: probatur 1. Quia Deus non eſt ens, ſed aliquid ſupereminentialius, (ut loquitur) & probat ratione duplici. 1. Sic; Si Deus, & creatura ſint entia realia, ita ut in ratione entis realis conveniunt, tum neceſſe eſt ut ens illud in quo conveniunt, ſit utriſque ſuperius, & univerſalius; quia quod eſt ſuperius, & communius, eſt etiam univerſalius. Ut v.g. Quia animal eſt commune homini, & bruto, ideo eſt ſuperius, & univerſalius. Quo dato ſic rurſus deduco: Si ens reale, quod eſt ſubjectum Metaphyſicæ, (in quo ſupponitur Deum, & creaturam convenire) ſit ſuperius & univerſalius Deo, & creaturis, tum erit etiam ſimplicius: Ratio eſt, Quia illud quod eſt ſuperius, & univerſalius, caret differentia contrahente, quam in ſe actu habet inferius, (ut manifeſtum eſt in prædicamentis omnibus) ſic homo actu habet in ſe rationale, differentiam ſcil: per quam animal contrahitur ad ſpeciem hominis, quam differentiam animal in ſe non includit: quod ex ipſis Logicæ principiis novimus, cum omne ſuperius in quavis ſerie, habet differentias ſe contrahentes, ſolum ſub ſe

modo

modo virtuali contentas; cum tamen ſpecies, ſeu illud quod eſt inferius eas habeat in ſe actu. Et ideo ſi ens reale ſit Deo & creaturis ſuperius, erit etiam ſimplicius: at hoc non ſolum abſurdum, ſed & impium; cum Deus eſt ens ſimplicitatis ſummæ, & compoſitionem iſtiuſmodi omnem excludat. Ex quibus ſequetur, quod ens reale, quod eſt Metaphyſicæ ſubjectum, non eſt Deo commune, & per conſequens, Deus non conveniet cum creaturâ in entitate, & ideo nec erit tractandus in Metaphyſicâ ut ſubjectum. 2. Quod eſt communius eſt naturâ prius eo, quo eſt communius, & ideo ſi ens reale quod eſt Metaphyſicæ ſubjectum ſit Deo, & creaturæ commune, erit utique Deo prius, quod vel cogitare impium, nedum aſſerere; cum Deus ſit ens ſimpliciter primum. Patet propoſitio; quia ſubſtantia, corpus, vivens animal, homo, horum (inquam) unumquodque eſt *Platone* prius, quia communius. Et ulterius patet, quia in eſſentialiter ſubordinatis (qualia ſunt Deus & creatura in ordine ad ens) illud quod eſt ſuperius habet rationem principii eſſentialiter conſtituentis inferius, & ideo neceſſariò erit naturâ prius. Et per conſequens, ſi ens quod eſt Metaphyſicæ objectum, ſit Deo communius, erit etiam natura prius. At hoc incongruum, ergo & illud. 3. Quæ infinitè diſtant non conveniunt in ente reali; quia diſtantia infinita, eſt diſtantia maxima, & ideo excludit convenientiam realem: ea enim non diſtant maximè, quæ realiter conveniunt, cum ſit major diſtantia inter illa quæ non conveniunt ulla convenientia reali; ut inter ens, & non ens. Sed inter Deum, & creaturam datur diſtantia infinita, & maxima, ut communiter aſſerunt Philoſophi, cum habent ſe ut finitum, & infinitum, ergo. 4. Deus non continetur ſub ente, ut aliqua ejus ſpecies, & per conſequens non eſt partiale ſubjectum Metaphyſicæ. Patet, quia ſi Deus contineretur ſub ente ut ejus ſpecies, tum non ſequeretur exiſtendi conſecutio ab ente ad Deum: Quia apud *Ariſtotelem* certiſſimum eſt, à genere ad ſpeciem unam, non ſequi exiſtendi conſecutionem. Nam licet ſequetur, homo eſt, ergo eſt animal; tamen non ſequetur, animal eſt, ergo eſt homo. Quia animal poteſt eſſe ſine homine, in bruto. Sic non ſequetur, eſt ſubſtantia, ergo eſt ſpiritus. Quia ſubſtantia potuit eſſe, ſi ſpiritus non eſſet. At ab ente ad Deum ſequitur exiſtendi conſecutio; ſequetur enim, Deus eſt, ergo eſt ens. Et retrò, ens eſt, ergo eſt Deus. Et per conſequens Deus non erit entis ſpecies, & ideo nec objectum partiale Metaphyſicæ: ὅπερ ἔδει δεῖξαι, quod erit demonſtrandum.

Scilicet argumentum hoc ſolutionem meretur ſeriam; & ideo ejus conſequentias diſtinctiùs diſcutiam, & exactiùs. 1. Igitur cum dicit *Paſquiligus* Deum non eſſe ens, *ſed aliquid ente, vel ſubſtantiâ ſupereminentialius*; (ut loquitur) fatetur hoc Antiquis nonnullis etiam placuiſſe: qui nollent Deum ens, aut ſubſtantiam appellare, ſed Deum eſſe quid ſubſtantiâ majus vellent, & excellentius. Quam opinionem è *Platone*, & *Platonicis* ortum habuiſſe arbitror, ut ex iis optimè philoſophatur πολυμαθέστατος *Mirandula, de Ente, & uno: cap: 3. & 4.* Sic enim ante annos mille quadringentos ſcripſit *Platonicus* magis ſæpè, quàm Theologus, *lib: cont: Celſum: 6.* ἀλλ' οὐδὲ οὐσίας μετέχει ὁ θεὸς, μετέχεται δὲ μᾶλλον ἢ μετέχει: (i.e.) Sed nec ſubſtantiæ particeps eſt Deus, magis participatur, quàm participat. Et paulo infrà; Quærendum (ait) an non Deus nominandus ſit οὐσία οὐσιῶν, ἰδέα ἰδεῶν; Et in eandem ſententiam πλατονικώτατος *Syneſius*, ſic habet: προαιώνιε νοῦ, κόσμου ῥίζα, &c. Quæ ante ſubſtantiam es mens, mundi radix. Et rurſus: φύσις ἄφθεγκτος τὸ προούσιον ὄν: (i.e.) natura ineffabilis, id quod

Sol.

quod ante omne ens exiſtit. Quod etiam eleganter expreſſit *Dionyſius Areopagita de divin: nom: cap:* 5. *in prin: cap:* Ubi Deus ὑπερούσιον appellat. In quæ verba *Paraphraſtes* ejus *Pachymera* ſic commentatur: κυρίως γὰρ οὐσία ἐστὶ θεῖον ἐκ ἂν λέγοιτο, ὅτι γὰρ ὑπερούσιος. Et paulo infrà, Deum ſuper ipſum ens eſſe dicit: ὑπὲρ ταῦτα μέν ἐστιν, ὑπὲρ τὸ ὂν μὲν, ὅτι ἐκ ἔστι τι τῶν ὄντων. Quæ illa eadem verba habet etiam *Maximus Dionyſii Scholiaſtes in prædictum, cap:* 5. *de divin: nom:* Qui plura vellet *Suareſ:* videat, *Metaph: tom:* 2. *diſp:* 28. *ſect:* 3. *num:* 13. & *Caſaubonum,* τὸν θαυμάσιον: *Exercit:* 1. *cap:* 10. *ad num: Apparat:* 18. *pag:* 62. Sed his omnibus non obſtantibus, Deum ſalvâ fide, pariter & Philoſophiâ, dici poſſe ens, manifeſtum eſt. 1. Quia ipſe Deus ſibi hoc nomen aſſumit: *Exod:* 3. 14, 15. Ubi *Jehova,* & *Ehjeh* appellatur, nominibus ipſum eſſe ſignificantibus; ac ſi diceret τὸν ὄντα, ſeu τὸ ὄν. Et hinc eſt quod in novo fœdere, *Apocal:* 1. 4. dicitur Chriſtus, prout Deus; ὁ ἦν, καὶ ὁ ὤν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. Dein novimus πολυθρύλλητον, illud Symbolum Nicænum, Chriſtum quoad deitatem, Patri ὁμοούσιον appellare, ſeu conſubſtantialem, voce à Catholicis Eccleſiæ Doctoribus perpetuò approbatâ. Adeo ut jam nullus dubitandi locus nobis ſupereſt, (inquit *Caſaubonus*) quo minus Deum vel ſubſtantiam, vel ens intrepidè pronuntiemus. Quin & *Ariſtoteles** Deum, τὸ ὄν τὸ πρῶτον, ens primum, & ens entium non rarò cognominat: Et ideo de nomine ſecuri, ad rem ipſam accedamus. Et hic ad illud quod urget *Paſquitigus*, [Si ens ſit commune Deo, & creaturis, tum erit Deo ſimplicius, & naturâ prius] Reſpondeo 1. Quod non ſequetur, ens eſt prius naturâ Deo; ſed ſolum quod eſt prius ſecundùm abſtractionem intellectus. Nam ſicut poteſt eſſe convenientia aliqua imperfecta inter Deum, & creaturas, in ratione entis, aut ſubſtantiæ; ſic poteſt dari conceptus ſecundum rationem, prior Deo in univerſalitate prædicationis: Dico in univerſalitate prædicationis, non eſt tamen prioritas naturæ, aut cauſalitatis, nec independentiæ, vel in eſſendo. Quod optimè patet ex eo, quod conceptus entis objectivus prout in re exiſtit, non eſt aliquid à naturâ rei diſtinctum, aut præciſum ab inferioribus in quibus exiſtit, ut rectè *Suarez Met: p.* 1. *diſp:* 2. *ſ:* 3. *n:* 7, 8, 9, 10. Quibus poſitis dicimus 2. quod illud quod eſt ſuperius, & univerſalius ita, ut ſit conceptus ab inferioribus reipſâ diſtinctus, illud eſt prius, & ſimplicius: at hoc fieri nequit, cum talis conceptus ſuperior non eſt à ſuis inferioribus diſtinctus, quod in hoc caſu contingit. Quam ſolutionem ulterius explicat *Fonſ: in l.* 4. *Met: cap:* 1. *q:* 1. *ſ:* 8. 4 Cum dicitur Deum & creaturam infinitè diſtare, & proinde non convenire in ente, objecto ſcil: Metaphyſicæ, ſic enim maximè non diſtarent, cum in ente convenirent: Imò minus diſtarent quam aliquæ creaturæ inter ſe, cum multæ ſunt creaturæ quæ non conveniunt in objecto formali Metaphyſicæ. Dico 1. quod Deus poteſt conſiderari, vel 1. quoad eſſe abſolutum, prout in ſe eſt; & hoc modo certum eſt, Deum non plus convenire cum creaturis, quàm creaturæ inter ſe; cum omnes creaturæ ſint finitæ, & Deus infinitus: & certiſſimum ſit inter eſſe finitum, & finitum, majorem eſſe convenientiam; quàm inter eſſe finitum, & infinitum. 2. Quoad eſſe cognitum, ſecundum ea quæ manifeſtari poſſunt de ipſo ſcientiâ naturali: Et ſic fit patet, quod Deus in ratione objecti poteſt magis convenire cum creaturâ aliquâ, quàm creaturæ inter ſe; cum poſſit Deus & creatura convenire in ratione formali objectivâ alicujus ſcientiæ, puta Metaphyſicæ, in quâ poſſunt eſſe duæ creaturæ quæ non conveniunt. 2. Cum dicitur Deum, & creaturam maximè, & infinitè diſtare; hoc cautiùs erit intelligendum,

Juſtin: Mart: orat: ad Gent: docet idem eſſe τὸ ὄν, *ſive id quod eſt, & Deus. Et apud Platon: Deus dicitur,* ὁ ὤν, *vel ille qui eſt,* κατ' ἐξοχήν. *vid: Aug: l.* 13. *Confeſſ: cap:* 3. *Et multæ apud Jacob: Martini Metaph: lib.* 2. *theor:* 3, 4, 5. &c.

**Ariſtot: Met: lib.* 12. *cap.* 7.

gendum, aliâs communius erit effatum, quàm verius. Dico igitur 1. Quod distantia possit dici infinita 1. Respectu spatii, quæ est distantia localis, sic res duæ maximè, & infinitè distarent, si spatium infinitum esset inter res tales interjectum. Et hoc modo Entia nulla infinitè distant, nec possunt quidem. Nam 1. Inter creaturam, & creaturam spatium infinitum esse non potest, cum contradictionem implicat manifestam, ut spatium illud sit infinitum, quod supponitur entitate finitâ utrinque terminatum. 2. Inter Deum & creaturam spatium esse infinitum æquè est impossibile. Quia Deus cum sit absolutè immensus, inter illum & creaturam spatium intercedat nullum, nedum infinitum. 2. Distantia potest esse respectu essentiæ, & naturæ, & dici possit distantia naturalis, cum sit distantia inter naturam, & naturam, sive inter essentiam, & essentiam, non respectu spatii interjecti, sed respectu sui. Et hæc possit esse duplex. 1. Negativa, ut inter Ens, & non Ens. 2. Positiva, ut inter Ens unum & aliud. De quibus dico. 1. Quod neutra distantia consistit in indivisibili, sed admittit gradus. Patet apertè, nam 1. major est distantia positiva inter Deum, & creaturam, quàm inter creaturam unam, & aliam: Et hæc distantia dicitur positiva, non respectu sui, quasi ipsa distantia esset propriè positiva; (cum distantia omnis formaliter dicit negationem convenientiæ,) sed respectu termini, quia est inter terminos positivos. 3. Distantia negativa (quæ ita dicta est ab altero termino negativo) admittit gradus; quia manifestum est, esse divinum & non esse magis distare; quàm esse hominis, & non esse. Ratio est; quia esse quò est perfectius, eò longiùs recedit à non esse; & quò est imperfectius, eò propius ad non esse accedit: cum ideo essentia divina sit absolutè perfectissima, necesse est, ut à non esse maximè recedat: Et per consequens, major erit distantia inter non esse, & esse divinum, quam inter non esse, & esse hominis. 4. Distantia negativa semper est major positivâ. Ratio est, quia ea quæ negativè distant, entitate nullâ conveniunt, cum distantia illa sit inter Ens & non Ens: Sed ea quæ positivè distant semper in Entitate aliquâ conveniunt, & per consequens minus distant. 5. Deus magis distat ab unâ creaturâ, quàm ab aliâ: Ratio est, quia una creatura est aliâ perfectior, & cum Deus sit Ens perfectissimum, necesse est ut creatura quò est perfectior, eò accedat Deo propius; & quò imperfectior, ab eo recedat magis: & ideo creatura perfectior à Deo minus distat, quam creatura imperfectior. 6. Hinc sequetur distantiam inter Deum, & creaturam non esse maximam. 1. Quia possit esse distantia major positiva, quam nunc est inter Deum creaturam imperfectissimam. Nam possit Deus vel 1. creare creaturam, omnibus de facto creatis, imperfectiorem; at illa magis distaret à Deo, quam ulla creatura in statu quo nunc; cum supponitur omnibus imperfectior esse. Vel 2. Potuit Deus efficere creaturam imperfectissimam, adhuc imperfectiorem; perfectionem aliquam ejus tollendo. Ergo talis creatura in illo casu, magis à Deo distaret, quam nunc distat: & per consequens possit esse major distantia positiva inter Deum, & creaturam, quàm nunc est; & ideo jam inter Deum, & creaturam non est distantia maxima. 2. De facto est distantia major, quam illa inter Deum & creaturam: Quia esse divinum, & simpliciter non esse magis distant, quam Deus & creatura quæcunque; quia hæc Entitate aliquâ conveniunt, illa nullâ. Ex quibus pateat evidenter Deum & creaturam posse in objecto formali Metaphysicæ convenire, non obstante illâ inter ipsos distantiâ: quod erat dicendum. 6. Ad illud quod ultimo urget, [scil: Deum non contineri sub objecto Metaphysicæ, ni-

mirum ſub Ente reali, ut ſpecies; quia tum non ſequeretur exiſtendi conſecutiò ab Ente ad Deum; hoc modo, Ens eſt, ergo eſt Deus: cum à genere ad ſpeciem unam non ſequitur talis conſecutio, ſicut non ſequitur, eſt animal, ergo eſt homo.] Reſpond: Quod regula illa Philoſophi non eſt intelligenda de genere & ſpeciebus ſimpliciter, & ſummè tranſcendentalibus; quia manifeſtum eſt conſecutionem in his ſequi à genere, ad unam ſpeciem. Sic in his, omne Ens vel eſt finitum, vel infinitum; dependens, vel independens; creator, vel creatura; & dico, in his omnibus ſequitur conſecutio à genere ad unam ſpeciem. Sequitur enim, eſt Ens, ergo eſt Ens infinitum, independens, creator: Et ratio eſt, quia ſpecies altera alteram neceſſariò præſupponit. Sed 2. Regula illa eſt propriè intelligenda de genere, & ſpeciebus prædicamentalibus: iiſque non omnibus ſimpliciter, ſed de iis ſolum, quando ſpecies una, non dependet neceſſariò, & intrinſecè ab alterâ. Sic non ſequitur, eſt animal, ergo eſt homo: Quia animal habet aliam ſpeciem in quâ eſſe poſſit; & hæ ſpecies à ſe invicem neceſſariò non dependent, nec una alteram neceſſariò præſupponit. Sed ex adverſo ſequetur argumentum à genere, ad unam ſpeciem, ubi una neceſſariò includit, aut ſupponit alteram. Sic cum corpus dividitur in corpus ſimplex, & miſtum; dico, quod argumentum ſequetur à genere, ad alteram ſpeciem, ſic: Eſt corpus, ergo eſt corpus ſimplex: Ratio eſt, quia corpus miſtum eſſentialiter, & intrinſecè includit corpus ſimplex. 2. Solutionem aliam adhibet *Pet: Fonſeca in 4. lib. Met. cap. 1. q. 1. ſect.* 8. Sed prætermitto, ne in his diuturniùs immorari videar, quàm utiliùs.

Ob 3. 3. Objicit *Zachar: Paſqualigus* ſic: Deus non poteſt conſiderari in Metaphyſicâ niſi ut ſingulare, cum ſingularitas ſit de eſſentiâ Dei, & ideo natura Dei non poteſt conſiderari, quin & ejus etiam ſingularitas conſideretur. At nec objectum Metaphyſicæ, ut nec objectum ullius ſcientiæ debet eſſe ſingulare. Ergo, nec Deus erit Metaphyſicæ objectum.

Sol. Huic dubio paucis ſatisfaciam, ſed (ut ſpero) manifeſtis. 1. Igitur concedo Deum eſſe eſſentialiter ſingulare. 2. Nego ſingularitatem impedire, quin ſubjectum Metaphyſicæ eſſe poſſit. Quod evidenter oſtendit *Pet: Hurtad: de Mendozâ Met. diſp. 1. ſect. 6. num. 44. pag. 1020.* Et *P. Ruvio Log. pag 476. num. 15.* Et de facto ita eſſe aperè conſtat: Cum in Aſtronomia eclipſis demonſtratur de Lunâ, demonſtratione propter quid, per interpoſitionem terræ; Cum tamen certum ſit, Lunam eſſe corpus ſingulare, & eclipſin demonſtrari de Lunâ, prout eſt ſingulare. Et hoc ratio manifeſta evincit. 1. Quia eclipſis demonſtratur de Lunâ illâ, inter quam, & ſolem terra interponitur, (ille enim eſt medius terminus, quo oſtenditur eclipſin lunæ ineſſe) at inter ſolem in particulari, & lunam in particulari ſolum, terra interponitur, (ut manifeſtum eſt) & per conſequens luna in ſingulari erit ſubjectum iſtius demonſtrationis. 2. Eclipſis de illa luna demonſtratur, à quâ lumen tollitur per interpoſitionem terræ: at ſolum è lunâ in particulari, nimirum ex hac lunâ ſingulari, tollitur lumen per interpoſitionem terræ. Et ideo eclipſis de lunâ ſingulari demonſtrabitur: & per conſequens ſicut ſingularitas lunæ non impedit, quin poſſit eſſe ſubjectum demonſtrationis potiſſimæ in Aſtronomia; ſic nec ſingularitas Dei impediat, quin poſſit eſſe ſubjectum Metaphyſicæ.

Sic tandem rationes *Paſqualigi* aliquas examinavimus, non omnes: aliæ ſuperſunt, quas nec proponere libet, nec diſcutere. Argumenta quæ ipſe putabat fortiora debellavimus, nec vacat minimis. Infirmiores veritatis hoſtes vivant per me licet,

licet, cùm illos nec occidere dignabimur. Magna est veritas, & imbelles illos sui adversarios nobiliori fastu contemnit. Quod ad me spectat nollem in minutiis diutiùs immorari, aut tempus, nullo ære redimendum, incassum disperdere. Majora supersunt, & necessaria, de Deo, & attributis; quæ animo tantæ majestatis venerabundo proximè aggressurus sum.

Exercitatio Quarta.

De existeutia Dei.

IN qua ostenditur 1, *Quot modis Deum esse cognoscamus, dum hic sumus in via.* 2. *Quinã existis sit propriè Metaphysicº. Et* 3. *Quod sit naturaliter cognoscibile* Deum esse. 4 *Objectio ab Atheis petita proponitur, & solvitur.* 5. *In specie ostenditur cognitionem illam de Deo naturalem, non esse â priori, & διότι; sed solùm à posteriori.* 6. *Quod sit imperfecta, nec sufficiens per se ad cultum Dei legitimum instituendum.* 7. *Specialiùs ostenditur lumen naturale non attingere* 1. ὑποστάσεις *illas divinas, seu distinctas subsistentias personales in Deo.* 2. *Nec ipsam Dei essentiam adæquatè, & comprehensivè.* 3. *Nec opera redemptionis.* 4. *Nec opus ullum Dei liberè faciendum.* 8. *Ostenditur, quod existentiam Dei, quod essentiam, (licèt imperfectè) quod attributa ejus absoluta cognoscat, & quibus mediis hoc fiat.* 9. *Quod etiam in esse relativo cognoscat Deum, in quantum est mundi opifex: ubi dubia in oppositum proponuntur, & solvuntur.* 10. *Rationes speciales, quibus Deum esse ostendat Metaphysica, proponuntur, & explicantur.* 11. *Objectiones in oppositum adductæ sunt, & solutæ.*

Deum esse Metaphysicæ subjectum conatu superiori demonstravimus: adeò ut jam fælicem justè dicamus Metaphysicam, quæ Deum & cognoscat, & aliis exponat. Scientiam nostram θεῖον τι, καὶ θαυμάσιον cognomine meritissimo olim insignivit *Aphrodisæus*: apud quem honoraria illa epitheta non habuit solùm, sed meruit; cùm divina sit necesse est scientia illa, quæ de Deo disputat. Inventionem suam jactet elegantior Rhetorica, at Deum artificio nullo inveniat, nec inventum, universis verborum elegantiis, ex condigno exprimat. Sit hoc incommunicatum Metaphysicæ privilegium, fortunato demonstrationum agmine Deum invenire posse, & exprimere. De bono suo morali, multa concionatur Ethicus; cognoscat tamen scientiam nostram bonum tractare fœlicitate suâ, & majus, & melius; etiam summo ejus bono superius, & augustius. Scientia nostra finem ostendit ultimo suo fine ulteriorem: Deum scilicet, quem si non cognoscas, misera erit moralis

fœlicitas: cùm tamen illum noviſſe, ſit fœlicitatem habuiſſe cumulatam. Pergo igitur ad propoſitum diſtinctiùs explicandum; & hîc tria ſpecialiùs exponam.

1. Quod ſolo lumine naturali intellectus, ſine revelatione ulla, poſſumus aliqualem Dei notitiam aſſequi.

2. Quibus mediis adjuti ad hanc Dei notitiam pertingimus.

3. Quouſque cognitio hæc naturalis Dei, ſe extendit: An ſolùm ad cognoſcendum eſſe Dei reſpectivum, in quantum eſt primum principium à quo omnia effectivè pendent; vel etiam ad intelligendum ipſum eſſe Dei abſolutum? & ſi ita, quæ Dei attributa cognoſcat? & an perſonas etiam in Deitate diſtinctas apprehendat.

1 1. Pro primo ſciendum eſt, quod à principio triplici adduci poſſumus ad veritatem hanc cognoſcendam; ſcilicet, *Quod ſit Deus*. 1. Per infuſionem ſupernaturalem, nimirum per opus Dei aſſenſum in nobis immediatè operantis, ut hanc veritatem [Deum eſſe] libenti animo admittamus. Certiſſimum enim eſt, poſſe Deum omnipotentiſſimâ facilitate hoc præſtare: nam cùm uſitatè aſſenſum illum quo Deum eſſe admittimus, mediis producit, poſſe illum ſine mediis eundem aſſenſum producere manifeſtum eſt; quia mediis nullis alligatur potentia divina ex neceſſitate, aut indigentia, ſed ſolùm ex οἰκονομίᾳ illâ prudentiſſimâ, & voluntariâ, à conſilio ſuo ſibi ipſi præfinitâ. Et hic modus ad Metaphyſicam noſtram non ſpectat. 2. Cognoſcere poſſumus Deum eſſe, per revelationem divinam, nobis in ſcriptura factam: in quâ voluit Deus Eccleſiæ ſuæ multa gratioſè exponere, de ſeipſo, & voluntate ſuâ: ſed nec hic modus cognoſcendi Deum eſt Metaphyſicus. 3. Per lumen naturale intellectus in nobis poſt lapſum reliquum, poſſumus hoc idem ſcire: & hic modus ſolùm eſt propriè Metaphyſicus. Huic ideò principio diſcurſus noſter futurus innititur. à principiis enim naturalibus procedendum eſt; in libro naturæ, non gratiæ; in libro creaturæ, non Scripturæ, legenda Deitas. Sit ideò concluſio noſtra prima hæc,

Concluſ. 1. Deus lumine naturali intellectus eſt à nobis cognoſcibilis naturaliter, dum hic ſumus in via. Hanc concluſionem. 1. Explico. 2. Probo. 1. Per Deum intelligo Deum opt: maxim. qui & fecit omnia, & manu omnipotenti ſuſtentat. Qui eſt Deus ὄντως, revera & καὶ ὑπόστασιν, in oppoſitione ad Gentium Idola, quæ φαντασμῶς, & vanâ hominum ſuperſtitione Dii dicuntur, *Qualia, (in Ægypto) naſcuntur in hortis numina*. 2. Dico, quod per lumen naturale hic excluditur lumen gloriæ, per quod Deum in cœlo manifeſtiùs cognoſcemus, & clariùs; πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, (ut divinâ utar phraſiologiâ) De quo lumine *Aquin. 1. p. q. 12. art. 5. & contr. Gent lib. 3. cap. 51, 52, 53, 55. & in 4. diſt. 49. q. 2. art. 7. Nazarius in 1. p. q 12. art. 5. Contr. 1. & Ferrarienſis in Aquin: cont: Gent. l. 3. cap. prædict: & Comment. communiter in. 1. p. Aquin. q. 12. art. 5.* 2. Per lumen naturale hic excludo lumen gratiæ, dum hic ſumus in via, infuſæ, cujus boni ſolùm participant: de quo lumine vid. *Durand. in 1. Sent. q. proœm: 2. pag. 6.* Et cùm aſſenſus ex hoc principio productus ſit purè Theologicus, & ſupernaturalis, ad Metaphyſicam noſtram non ſpectat. 3. Per lumen naturale excludo lumen illud quod per ſcripturam acquiritur, quod & mali habere poſſunt. 4. Cum dicimus cognitionem hanc Dei eſſe naturalem: hoc intelligo; Non 1. reſpectu ſubjecti, ſeu modi inhæſionis, quo ſubjecto ſuo ineſt, quaſi ab ipſis incunabulis, & ſtatim ab ortu nobis ineſſet: cùm certum ſit. 1. Cognitionem illam naturalem, ſi ſit habitualis, acquiri, non à natura ineſſe; cùm omnis habitus ſubjecto in eſſe conſtituto, vel per infuſionem

ſionem, vel per acquiſitionem & induſtriam advenit, non innaſcitur. 2. Si cognitio illa ſit actualis non poteſt dici naturalis, eo ſenſu ut ab ortu inſit; cùm uſum rationis nullum ſtatim ab ortu habemus, nedum circa Deum. 3. Dicitur ideò naturalis cognitio, reſpectu medii, principii, ſeu regulæ, cui innititur, & unde æſtimatur; nempe reſpectu luminis intellectus naturalis, & congeniti: ita ut ideo ſit cognitio naturalis, quia lumine naturali acquiſita. Dico igitur, quod Deus, verus ſcilicet, & æternus, lumine naturali, in oppoſitione ad lumen gloriæ, gratiæ, & Scripturæ, eſt à nobis cognoſcibilis etiam in via. Quam theſin aſſerunt, & multis probare operoſè ſatagunt Scholaſtici. *Vid: Joh. Martin. diſp. 20. de Ente ſupernaturali: à ſect. 12. ad 17. & diſput. 63. Sect. 4. 5. & in 1. Sent: diſtinct: 3. Concluſ. 1. ibid. Durand. q. 1. Aquin. contra Gent. lib. 1. cap. 10, 11, 12.* & præcipuè *13. ibid Ferrarienſem. Suarez Metaph: p. 2. diſp. 29 ſect: 1, 2, 3. & Nazarium in. 1. p. Aquin: q. 12.* præſertim *art: 12.* Et commentatores ibid. qui conſenſu unanimi aſſerunt, lumine naturali Deum eſſe cognoſcibilem: Quod ratione unâ aut alterâ in genere, ſic oſtendo.

1. Ex loco illo illuſtri, & ad theſin noſtram confirmandam evidentiſſimo, apud Apoſtolum Διονύσιον, ad *Rom: 1: verſ. 19.* Ubi de Gentibus loquens, dicit, quod τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὁ γὰρ Θεὸς ἐφανέρωσε· ſcilic: quod de Deo cognoſci poteſt, in ipſis manifeſtum eſt, (inquit) Deus enim revelavit: ex quo loco manifeſtè ſequetur, Deum fuiſſe Gentibus etiam lumine naturali cognitum. Nam 1. Aliquid Dei fuiſſe Gentibus γνωστὸν, perſpicuum eſt ex ipſis textus terminis, adeò ut probatione nullâ egeat, ut ejus conſequentia manifeſtetur. 2. Quod illud γνωστὸν τοῦ Θεοῦ erat cognitione naturali notum, non revelatione aliquâ, evidenter deduci poſſit. 1. Sic: Gentes revelationem nullam habuere ex quâ Deum cognoſcerent, ergo: Si Deus cognoverunt, erat cognitione naturali. Nam ſi revelationem ullam habuerunt, tum illa vel erat immediatè à Deo ipſis facta; at hoc fundamento nullo nititur; Demum enim Sibyllas, & alios nonnullos talem revelationem habuiſſe, (quod multi iique magni Theologi fatentur) tamen omnibus in univerſum Gentibus, omni ævo exiſtentibus, revelationem hanc immediatam eſſe à Deo factam; nullus (quod ſcio) vel cogitavit unquam, vel aſſeruit. Cùm tamen illud γνωστὸν τοῦ Θεοῦ in textu, univerſis fuiſſe manifeſtum *Paulus* aſſerat. 2. Non habuerunt revelationem per ſcripturam, ut manifeſtum eſt: & ideò neceſſe eſt, ut illud γνωστὸν τοῦ Θεοῦ intelligatur reſpectu cognitionis naturalis, & per cõſequens Deum lumine naturali cognoverunt. 3. *Eſtius* ſuper locum ſic argumentatur (& ante illum *Cajetanus*) quod cognitio illa Gentium erat naturalis per demonſtrationem, non ſupernaturalis per revelationem, quia (inquit) cognitio illa Gentium evidentiam habuit, quam non habet fides revelatione divinâ fundata: Dicit enim textus, quod Gentibus τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, erat ipſis φανερὸν, manifeſtum; & rurſus αὐτοῖς ἐφανέρωσε ὁ Θεὸς, ipſis manifeſtavit Deus. At hæc evidentia oſtendit (inquit *Eſtius*) cognitionem illam fuiſſe naturalem per demonſtrationem, non ſupernaturalem per revelationem, cùm hæc ſit inevidens, ut notum eſt. Ergo. 3. Ipſe Apoſtolus hanc litem dirimit, cùm medium oſtendit ex quo cognitionem hanc habuerunt, nempe contemplatione creaturæ; *verſu 20. cap. 1. ad Rom.* τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται (i. e.) Inviſibilia Dei, à factis mundi fundamentis per ea quæ facta ſunt intelliguntur, &c. at talis cognitio à creaturis petita erit naturalis ſolùm, ut manifeſtum eſt, ergo. Rationem hanc urget *Aquin.*

Ratio 1.

Opuſ 70. q. 1. art. 2. p. 829. Col. 1. Et Nazarius, ubi ſuprà, in 1. p. q. 12. art. 12 pag. 332. Joh: Schroderus Opuſ. Theolog. cap. 2. De naturali Dei notitia, pag. 181. 183.

2 2. Cùm manifeſtum eſt ex prædictis, quod Gentes (ſaltem ſi de omnibus promiſcuè loquamur, & ordinariè) Deum non cognoverunt ex revelatione aliquâ; ſequetur, quod ſi Deum cognoverunt, lumine ſolùm naturali cognoverunt: at Deum cognoverunt: Nam ut rectè dixit olim *Tullius*, [a] *Nulla gens tam barbara, neque tam immanſueta, quæ non etiamſi ignoret qualem Deum habere debeat, tamen habendum ſciat.* Imò vix ullum Dei attributum eſt, (de abſolutis præcipuè loquor) quin cognoverunt, & ſuis ſcriptis explicarunt. Si Deum immortalem agnoſcamus, & æternum; Sic illi: Ἀθάνατοι θεοὶ αἰὲν ἐόντες, notiſſima ſunt Deorum epitheta apud *Homerum*, & *Heſiodum*. Et apud *Platonem* [b] ſic legimus: ὁ θεός ἐστι αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον, ὅ ἐστι τὸ ὄν, μήποτε μεταβολὴν, καὶ λῆψιν ἂν ἐνδέχεσθαι, καὶ ἄλλοτε, ἄλλῃ, ἄλλως ἀλλοίωσιν ἄλλην ἐνδέχεται· ſcil: Deus eſt ipſa æquitas, ipſa bonitas, ipſum unumquodque, ipſum ens, nec mutationem ullam ſuſcipit, nec variationem ullam, ullatenus, ullo tempore admittit. Nempe effata hæc ſunt orthodoxa, & ſolùm non θεόπνευστα. Et *Zoroaſtres* (longè ante *Homerum* natum, ſi *Plutarcho* fides; & circa tempora *Nini* ſecundùm [c] *Petavium*, paulò poſt diluvium circa an: mundi 1670. vel ut *Helvicus* [d] an: 100. poſt Trojam captam, circa ann. mundi 2870. ex *Xanthо Lydio* apud *Diogenem Laërtium*, qui *Zoroaſtrem* ponit ann: 600. ante tranſitum *Xerxis*) hic (inquam) *Zoroaſtres* inter fragmenta oraculorum apud *Opſopæum* [e], ex *Euſebio* [f] de Deo ſic Philoſophatur, ὁ θεός ἐστι ὁ σοφὸς, ἄφθαρτος, ἀίδιος, ἀγέννητος, ἀμερὴς, ἀνομοιότατος, ἰδίοκος πάντος καλοῦ, καὶ ἀδωρητόκητος, αὐτοδίδακτος· &c. Sed non opus eſt ut plura ritimonia induſtriâ curioſâ corraderem; cùm hoc abunde præſtiterunt viri multi, & magni: *Auguſt. Steuchus Eugubin:* in perenni ſua philoſophia. *Raimundus Breganius* in ſuâ Gentium Theologia. Reverend: Sarisburiæ Epiſcop. *Martin: Fotherb. in Atheomaſt: Jacob: Martini Exercit. Metaph lib 2. Theorem. 1. & pag: 595.* & deinceps. Et longè ante illos natos; *Juſtinus in Cohortat: ad Græcos. Athenagoras in legat: pro Chriſtianis. Theoph: ad Autolycum. Tatianus orat: cont: Græcos. Lactan. Inſtit. lib. præſertim lib. 1.* & alii, quos conſulat qui plura vellet. Cùm ideò Gentes Deum cognoverunt, & non ex Revelatione, illos Deum naturali intellectus lumine cognoviſſe erit manifeſtum.

[a] *Tullius lib. 1. de legibus.*

[b] *Plato in Phæd. tom. 1. edit: græco-lat. Hen: Steph. pag 78.*

[c] *Dionyſ: Petav. in Ration: Temp: p. 1. l. 1. pag. 8.*

[d] *Chriſtophor: Helv. Theatr. hiſt: pag. 9.*

[e] *Joh: Opſop: inter Oracula Mag: Zoroaſt: pag: 15.*

[f] *Euſeb: de præpar: Evang. l. 1. cap: ultimo.*

Ratio 3. 3. Quod lex naturæ immutabilis dictat eſſe, illud poſſumus cognoſcere eſſe lumine naturali intellectus: at lex naturæ nobis dictat Deum eſſe; ergo Deum eſſe eſt naturaliter cognoſcibile. Argum: hoc tali diſcurſu manifeſtiùs oſtenditur. 1. Certum eſt legẽ naturæ eſſe immutabilẽ; ut optimè probat *Suar: de legibus l. 2. c. 13. 2.* Cùm lex naturæ ſit dictamen rationis rectæ, & hæc ratio in omnibus dictat *Deum eſſe colendum*, neceſſe eſt ut dictet etiam *Deum eſſe*. Cùm impoſſibile ſit, ut ratio juſtè jubeat ut illud colas, quod nõ cognoſcas. Et per conſequẽs, ſi ratio tua dictet Deum eſſe colendum, neceſſe eſt, ut illa eadem ratio cognoſcat Deum eſſe quem judicat colendum. Nam ſicut nullus cognoſcat parietẽ eſſe albũ, niſi parietẽ cognoſcat, ſic nullus *Deum eſſe colendũ* ſciat, niſi & *Deum eſſe* noverat. Quod autem lex naturæ, ſeu ratio recta in omnibus dictat Deum eſſe colendum, certiſſimũ eſt. 1. Quia hoc dictabat in ſtatu integro, ut manifeſtum eſt, & in confeſſo. 2. In ſtatu corrupto. Dico in ſtatu etiam corrupto, lumen naturale, ſeu illæ rationis rectæ reliquiæ, in nobis nondum

Ratio hanc urget Aquin. opuſ. 70. ſuper Boëth: de Trinit. q. 1. art. 2. p. 829. C.

nondum extinctæ dictant Deum esse colendum. Et hic 1. Cum dico, quod hoc dictat omnibus, insanos, rationis usum non habentes, nondum adultos excipio. 2. Et omnibus, quibus ordinarium rationis usum Deus concesserit, hoc rationem dictare affirmo. 3. Nec hoc tamen semper, aut eodem semper gradu, sed ordinariè tamen, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, & ut plurimùm, vel saltem tempore uno, aut alio. Quod patet 1. De facto, quia Gentes omnes, (etiam illæ, quæ barbarie perpetuâ erant involutæ, quibus artes nullæ, nec literæ, sed solum collapsa rationis rectæ rudera;) suos semper habuerunt Deos, & coluerunt: ut ex perpetuâ omnis ævi historiâ manifestum est: & ætate hac nostrâ de *Indiis* occidentalibus, ipsâ barbarie magis barbaris, abunde constat; ex iis* qui populi istius in miseriam nati, mores præsentes cognoverunt, & scriptis posteritati perennârunt. Dico quod manifestum est, legem ipsam naturæ, & rationem rectam ipsis dictasse; primò in genere Deum esse colendum, hoc enim primum, & immutabile naturæ dictatum; licet in hypothesi non dictabat ratio recta Deum tali modo esse colendum, quali Gentes illum coluerunt. 2. Quia licet lapsus intellectui nostro densissimas tenebras superinduxit, tamen manet semper intellectus, & Deum esse, & esse colendum, sunt principia prima, seu veritates primæ circa quas intellectus noster versatur: Et ideo, sicut impossibile est tactum, quamdiu est tactus, non sentire ignem esse calidum, si ei admoveatur, cum illud sit objectum tactus fortissimè motivum: sic dico, quod intellectus quamdiu est intellectus, non potest non judicare Deum esse, & esse colendum, cum hoc sit objectum ejus primarium, & fortissimè motivum, cum sit veritas prima in cordibus inscripta, & firmissimè radicata. Nec enim legis naturæ aliud axioma animis hominum firmiùs inhæret, & altiùs, quàm hoc, *Deum esse*, & *esse colendum*: quod eleganter expressit Apostolus ad *Rom.* 2. 14. 15. cum dicit, *Gentes quæ legem non habent*, (nempe ut à *Mose* data erat, exponente *Francisco Suarez* †) *legem tamen faciunt*; quod ostendit νόμον γεγραπτὸν, legem cordibus inscriptam. Adeo ut certissimum sit, legem hanc naturæ, (cujus dictatum primum est *Deum esse*, & *esse colendum*) post lapsum in hominum animis adhuc esse inscriptam; quæ utcunque sit multum obliterata, non tamen penitus deleta, nec possit quidem. Et hinc est quod Scholastici pariter & Theologi uno ore asserunt legis naturalis ignorantiam non posse esse invincibilem; (*vid: Halens: p.* 2 *q.* 153. *art.* 3. *Durand: in* 3. *dist.* 25. *q.* 1. & *Aquin:* 1, 2. *q.* 76. & Commentatores ibidem) & *Suarez* negat principia illa prima posse ignorari, multò minùs invincibiliter ignorari; & probat *De legib: lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 7. *pag.* 77.

* *Vid: Hieron: Benzo. Novam novi orbis hist. Joh: Lorii Navigat: in Americam. Jo: Acost: de naturâ novi orbis. Thom. Hariot: & Joh: Petr: Maffeii Hist: Judicam: & multos apud Hen: Salmuth in Res memorabiles Guid: Nancrolli part.* 2. *tit:* 1. *pag.* 26.

† *Suarez de Legibus, lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 26. *pag.* 656. *col.* 1.

Sed huic veritati (ut mihi videtur) manifestæ, contradicere videtur, quòd *Athei* Deum negant; & per consequens lex naturæ non est adeo firmiter in cordibus eorum inscripta, quin deleri possit, ita ut non dictet Deum esse, nedum illum esse colendum. *Dub.*

De *Atheis* postea locus erit distinctiùs agendi, & fusiùs: pro præsenti dixisse sufficiat. 1. Quod hoc dato, quod *Athei* negarent Deum esse, nec in ipsis lex naturæ contrarium dictaret, tamen hoc non cedit in ullum thesis nostræ præjudicium: quæ hæc fuit, *Deum esse naturaliter cognoscibilem*, lumine naturali intellectus; quod verissimum esse potest in aliis, licet non sit in *Atheis*. 2. Sed nec de ipsis *Atheis* quicquid contra thesin nostram sequetur; Qui diximus soùlm, *Deum lumine naturali esse cognoscibilem*, non actu cognitum; (licet & hoc verum sit) Quod etiam in *Atheis* obtinet, cum & illi potuissent Deum actu cognoscere, modo *Sol.*

mediis, quæ natura ipsis administrat, rectè (prout possunt, & debent) uterentur. Quibus tamen si non utantur, solùm sequetur Deum ab ipsis non esse actu cognitum, sed non sequetur illum non esse cognoscibilem. 3. Sed adhuc ulterius, puto nullum *Atheum* vel esse, vel unquam fuisse, quin in illo lex naturæ hoc infallibiliter dictabat, *Deum esse*. Quod ut evidentiùs pateat; dico quadruplicem esse *Atheismi* gradum. 1. Quidam facto solum sunt *Athei*; quorum ἀθεότητα dicas practicam, qui ita vivunt quasi Deus nullus esset, aut judex divinus in peccata sua animadversurus; & de his non est dubium. 2. Alii sunt & facto, & dicto *Athei*, qui non solum vivunt ἀθεότητα, sed & asserunt; qui Deum & facto, & dicto negant, licet forsan non animo. Nec de his quæritur. 3. Alii tales sunt non solum facto, aut dicto solum, sed & voto, qui utcunque Deum esse abunde cognoscunt, tamen illum non esse vellent: nec de his quæritur. 4. Alii sunt *Athei* judicio, quos *Atheos* speculativos cognominare poteras, qui judicant Deum nullum esse; ut de *Diagorâ*, & *Theodoro* quodam testatur *Tullius lib. 1. de Nat: Deorum*. Et hi possunt ita judicare vel 1. ad tempus, passione aliquâ, vel vitio animam in perniciem rapiente. Vel 2. possunt hoc judicare judicio continuo, per ætatem totam sine interruptione duraturo. Dico igitur, quod possit forsan *Atheus* quispiam speculativus, pro tempore aliquo judicare Deum non esse. Sed 2. hoc judicare judicio perpetuo, & per ætatem non interrupto, neminem posse arbitror; quin aliquando tandem lex illa ἔγγραφος, & ἐν ταῖς καρδίαις γεγραμμὴ, (*Rom. 2. 15.*) Lex illa (inquam) naturalis cordibus inscripta, tali *Atheo* infallibiliter dictabit Deum esse, eumque justum esse, talem scil: qui non solum cognoscat scelera, sed & puniat. Invenient accusationem συμμαρτυρούσης τῆς συνειδήσεως, & λογισμῶν κατηγορούντων, ut ibidem Apostolus. Qui de *Atheis* plura vellet, videat doctiss: Academiæ nostræ Theologum *tract. de origine infidelitatis, & cap. 4. 5. 6.* ubi multa de *Atheis*, & infidelitate (more suo) nervosè disputat.

Ratio 4. 4. In statu integro potuimus per lumen naturale Deum cognoscere. Ergo, & in hoc statu corrupto idem possumus. Ubi sciendum, quod in cognitione Dei duo occurrunt; 1. ipsa Dei cognitio. 2. Gradus, & mensura istius cognitionis. Non dico nos posse in statu corrupto Deum cognoscere eodem gradu, & mensurâ, quâ statu integro potuissemus; sed solum nos posse etiam in hoc statu illum cognoscere, utcunque modo imperfecto, & gradu debiliori. Ratio est, quia per lapsum non amissimus lumen naturæ universum, sed solum gradus ejus nonullos: ita ut etiam in hoc statu lumen naturale aliquod est nobis reliquum, utcunque diminutum. Sic ideo: ubi est ullus istius luminis gradus, qui naturaliter ordinatur ad cognoscendum Deum; ibi per gradum illum potest Deus cognosci, utcunque imperfectè. At in omni homine etiam in hoc statu corrupto est aliquis luminis naturalis gradus. Ergo, per illum gradum possit cognosci Deus, utcunque imperfectè: v. g. supponamus visum perfectissimum ordinatum ad videndum solem, & omnia sidera: Dico, quod talis visus, dum talis, & solem, & sidera perfectè apprehendat, & distinctè cognoscat. Jam si multis perfectionis gradibus ablatis, in visu hoc diminuatur virtus visiva; ita ut gradus unus solum, aut alius relinquatur: tum manifestum est, quod per illum unum, aut alterum gradum solem videat, utcunque imperfectè; licet forsan minutiora sidera non videat. Ratio est, quia cum illo casu, sol sit objectum visus primum, & fortissimè motivum, necesse est, ut visus ad illum apprehendendum primò ordinatus, illum apprehendat, donec ullus visionis

gradus

gradus illi est reliquus. Nam minimum facultatis visivæ gradum aliquod apprehendere posse manifestum est, & ideo erit objectum illud primum, & fortissimè motivum; nam minutiora sidera, cum visum debilius movent, apprehendi non possunt. Pari rationis analogiâ, dico, quod lumen naturale intellectus, primariò, & principaliter ad apprehendendum Deum ordinabatur, (qui est veritas simpliciter prima, & intellectus fortissimè motiva) & ideo quamdiu est ullus istius luminis gradus in nobis reliquus, per illum gradum, Deum veritatem primam, & justitiæ solem apprehendamus, (licet imperfectè) quamvis forsan veritates alias multas minutiores non possumus. Et ideo licet in hoc statu lumen naturale in nobis reliquum sit valdè imperfectum, tale tamen, quod pro mensura sua nostrum nobis Deum ostendat. Et hoc eleganter (ut solet omnia) expressit *Nazianzenus.** τῶ μὲν γὰ εἶναι θεὸν, καὶ τῶ πάντων ποιητικῶ τε, καὶ συνεκτικῶ αἰτίαν, καὶ ὄψις διδάσκαλος, καὶ ὁ φυσικὸς νόμος. Nimirum, *quod sit Deus, qui est omnium causa efficiens, & conservans, & sensus, & lex naturæ demonstrat.*

* *Greg. Nazianz. Orat. 34.*

Sic constat, ex parte rei nos posse Deum lumine naturali cognoscere: 2. Videndum est ex parte modi, qualis sit hæc cognitio à lumine naturali profecta; & hoc paucis expediam, & quantum possum perspicuis: sit ideo conclusio hæc.

Conclus. 2.

Hæc nostra de Deo cognitio, à lumine naturali orta, non est à priori, & δι' ὅτι. Ratio est, quia sic Deus non esset æternus, modo esset aliquod principium Deo prius; ipsa enim æternitas intrinsecè dicit negationem principii. Et per consequens, si Deus sit æternus, non possit esse aliquod principium prius, per quod à priori cognoscatur. Sed Deum esse æternum, nos fide indubitatâ credimus; & Gentes lumine solùm naturali edocti, certissimè cognoverunt. Sic apud Poëtas Deum. ἀθάνατον, ἀέναόν τε invenias. Et apud *Homerum* sæpius, occurrunt μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες. *Themistius,** tria dicit esse in quibus excellit Deus, ἀιδιότητι ζωῆς, θειότητα δυνάμεως, καὶ τῶ μὴ δεῖσθαι ἐυποιεῖν ἀνθρώπους, scil: *æternitate vitæ, potestatis magnitudine, & perpetuâ erga homines benevolentiâ.* 2. Si esset aliquod principium quo Deum à priori cognosceremus; tum 1. Deus non esset principium primum, & causa prima; utpote, quâ alia causa esset prior. At Deus est causa prima, ut in confesso est, & ideo non est aliquod principium prius Deo, per quod à priori cognosci possit†. 2. Principium prius, ex quo probari possit à priori Deum esse; vel erit externum, finale, vel efficiens; vel internum, scil: materiale, vel formale. Non primum, quia cum Deus sit finis ultimus, non possit esse causa finalis prior, per quam demonstrari possit, δι' ὅτι, Deum esse. Non secundum, quia si Deus habuisset causam efficientem priorem; tum Deus esset 1. Effectus, & causatum ab alia causa, & per consequens non causa prima. 2. Esset finitum, cum impossibile sit, ut sit causatum aliquod, quod non est finitum; repugnat enim infinitum aliquando non fuisse, vel produci, & ab alio dependere. 3. Non esset æternus, utpote qui habet principium durationis; nam impossibile est, ut Deus habeat principium essentiæ, & non durationis; cum manifestum est, quod si essentia rei incipiat, quod & ejus duratio incipiat. Nec dici possit, quod illa causa sit materialis, aut formalis; quia summa Dei simplicitas tales causas non admittit, ut manifestum est; & per consequens, non est causa ulla per quam à priori demonstrari possit Deum esse.

* *Themist. orat. 16. Valenti & Valentiniano dicta.*

Ratio 1.

Ratio 2.

† *Vid: Aquin: 1. p. q. 3. art: 5. Ubi dicit nihil esse prius Deo nec quoad rem, nec quoad rationem. Et ibid: P. Nazarium dub: 4. p. 119.*

3. Novi quod *Suarez** putat, nos posse aliquo modo à priori demonstrare Deum esse; *non per quidditatem Dei, ut sic; sed ex quodam attributo quod reipsa est*

* *Franc: Suarez Metaph part. 2. disp. 29. sect. 3. num. 2. pag. 28.*

essentia Dei, à nobis autem abstractiùs consideratur, ut modus entis non causati, &c. Sed ut quod res est dicam, non probo hoc docti Jesuitæ audax pronunciatum: 1. Quia manifestè implicat, *Deum esse*, demonstrari posse à priori per attributum quodcunque, cum attributum omne, quà tale, intrinsecè dicit aliquid essentiâ illâ posterius, cujus est attributum; ut manifestum est. Et per consequens, *Deum esse*, non potest demonstrari à priori per attributum Dei quodcunque. Dico, omne attributum est essentiâ illâ posterius, cujus est attributum: nam si sit attributum re distinctum, tum revera est posterius; si sit attributum solum ratione distinctum, (quod in divinis accidit) tum est etiam ratione essentiâ illâ posterius cujus attributum concipitur: cum attributum nec fingi possit, quin præsupponatur essentia aliqua cujus est attributum. Et per consequens Deum esse, non nisi à posteriori cognoscimus; tales enim sunt demonstrationes omnes, à Metaphysicis, & Scholasticis adductæ, ad ostendendum Deum esse; ut videre est apud *Fran: Suarez Metaphys: p. 2. disp. 29. sect. 2. num. 1, 2, 3, 4, 5. &c. Aquin: contr: Gent: lib. 1. cap. 13. pag. 11.* Et *Ferrariensem ibid. Nazarium in 1. p. q. 2. art. 3. cont: 1. pag. 71.* Et apud *Aquinat: 1. p. q. 2. art. 2. 3.* & Commentatores ibid.

Conclus. 3. 3. Cognitio, quam de Deo habemus per lumen naturale intellectus, non est comprehensiva, & adæquata; talis scil: quæ perfectiones Dei omnes, vel potius omnem ejus perfectionem adæquatè comprehendat. *Ratio 1.* Ratio est, 1. quia impossibile est, ut potentia ulla finita (qualis est intellectus) Deum infinitum adæquatè comprehendat; * *Aristoteles de cœlo, lib. 1. c. 7.* cum inter potentiam, & objectum adæquatè comprehendendum, requiritur ut sit proportio talis, qualis inter finitum & infinitum esse impossibile est*. 2 2. Ratio recta, & lumen naturale in *Adamo* integro (ob rationem factam) Deum adæquatè non comprehendebat: Ergo in nobis lumen naturale hoc multò minùs poterat; cum infælici lapsu rationis lumen in nobis, licet non sit amissum penitus, *August. lib. 2. de ordine, c. 18.* tamen multùm diminutum; utpote in quibus solum ejus luminis strictura nonnullæ, & scintillulæ sunt adhuc reliquæ. *Ibid. cap. 16.* Et per consequens, si lumen naturale integrum, Deum comprehensivè non cognosceret, multò minùs hoc præstabit idem 3 lumen tot gradibus infælici lapsu diminutum. 3. Quia plus de se cognoscat intellectus divinus, illúdque perfectiùs, quam humanus: Ergo intellectus humanus Deum adæquatè non cognoscat; præsertim lumine naturali. 4. Quia creatura per quam lumen naturale ad Deum cognoscendum ascendit, non est effectus Deo adæquatus, (posset enim vel mille mundos creasse, modo voluisset) & ideo ex creaturâ notitiam Dei perfectam, & essentiæ suæ adæquatam assequi impossibile est: *Vid: Aquin: opusc: 70. super Boëth: de Trinit. q. 1. art. 2. pag. 829. col. 2. A.* 5. Nec herbæ, vel graminis minutioris essentiam, & proprietates perfectè cognoscat, vel acutissimi intellectus acies, nedum Dei. Et ideo rectè philosophatur *Aemon*, apud *Justinum*: ὅτι πάγκρυφος ὁ θεὸς, penitus occulta deitas: & *Sybilla* apud *Theophilum Antiochenum*,

Τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἀθάνατον, καὶ ἀληθῆ
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον:

Theoph: Antiochen: ad Antolycum, lib. 1. pag. 72. C. Scil: caro nulla Deum immortalem, oculo mortali conspiciat. Quod & alibi elegantiùs exprimit idem *Theophilus*; ubi de Deo loquens, sic alloquitur *Autolycum*. ὃν θεωρεῖται ὀφθαλμοῖς σαρκίνοις· διὰ τὸ αὐτὸν ἀχώρητον εἶναι. εἰ γὰρ τὸ ἡλίῳ ἐλαχίστῳ ὄντι στοιχείῳ, ὃ δύναται ἄνθρωπος ἀτενίσαι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν θερμότητα, καὶ δύναμιν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν ἀνεκφοίτητον οὖσαν ἄνθρωπος

ἀνυπὸς

ἀνητὸς ἐ δυνάται ἀντωπῆσαι. (id est) *Oculis carnalibus eum non assequimur, qui nullo modo percipi potest. Nam si in solem elementum minimum, homo non intendat oculos, propter caloris, & potentiæ excellentiam; multò minùs gloriam Dei, quæ ineffabilis, homo mortalis contueri possit.* Rectissimè *Hipponensis* senex [a]: *Nulla est scientia Dei in animo nisi scire quod eum nescias.* Et iterum [b] ille, melius scitur nesciendo. Visne de Deo dicere quid sit? Audi eundem Patrem [c]; *Omnes opes linguarum, ineffabili sublimitate præcedit*: visne illum intelligere? Audi iterum *Augustinum*: [d] *Quomodo intellectu Deum capiat homo, qui ipsum intellectum suum, quo cùm vult capere, nondum capit.* Et ibidem rursus; *semper Deum cogitare debemus, de quo tamen dignè cogitare non possumus.* Nimirum hæc veritas etiam Gentibus cognita, pariter & confessa: *Simonides* diem de die postulat, & tandem quid sit Deus nec concipiat, nedum ex condigno exprimat. *Harpocrates* [e] digito ad simulacrum *Isidis* labiis impresso, significari voluit, quid sit Deus explicari non posse. Et Sibylla Deum sic affatur, [f] ὃς μόνος ὅτι θεὸς ἀκρόατος ὑπάρχων. Quod sic reddit *Castalio*: *Qui solus Deus es incomprehensus creator.* Et intra de Deo sic loquitur Sibylla, Ἀλλ' οὐ ἰδεῖν ἐκ ὅτιν ὑπὸ χθονὸς ἐδὲ μετρῆσαι, ὄμμασιν ἐν θνητοῖσι· ὃς καθορᾷ πάντας, ὢν ἐδενὸς αὐτὸς ὁρᾶται. Quæ sic reddit prædictus Sebast: *Castalio* [g].

Sed quem de terra mortali lumine non est
Cernere ---
Omnes qui cernens, à nullo cernitur ipse.

Et rectè nuntius *Menalao* apud *Euripidem*, * θεός ὅτι δυσέκμαρτος, *Deus est conjectu difficilis*; talis nimirum, quem si modestè quæres, invenias, sed in æternum non comprehendas.

[a] *Aug lib. 2. de ordine, cap. 18.*
[b] *Ibid. cap: 16.*
[c] *August: Cont: Adimant: c. 7.*
[d] *Aug: l. 5. de Trin: cap. 1.*
[e] *Varro lib. 4. de ling: lat: & Aug: lib. 18. de civit. Dei. c. 5.*
[f] *Apud Joh. Opsop. inter Oracul: Sibyl. p. 159*
[g] *Apud Opsop: inter Oracul: Sibyll. lib. 4. p. 285.*
* *Eurip: in Helen. inter Poët: Græc. tom: 1. p. 510. vers. 717.*

Sed veritas hæc manifesta est, adeò ut probatio ejus prolixa & operosa parum esset necessaria, si non superflua. Pergo igitur, ad thesim quartam, quæ hæc erit.

Conclus. 4.

4. Ut cognitio nostra lumine naturali fundata, non comprehendat Deum adæquatè, sed solùm illum imperfectè cognoscat; sic non sufficit (nimirum illæ luminis naturalis scintillulæ in nobis post lapsum reliquæ) ad perfectè, & completè cognoscendum cultum Deo huic debitum. Hoc est lumen naturale intellectus tantillum est, ut licèt per illud cognoscamus Deum esse, & cultum aliquem esse ei debitum ex parte rei; tamen ex parte modi ad perfectum ejus modum, & mensuram ad amussim intelligendam non sufficit. [a] Hoc ut paucis ostendam. Dico 1. Quod ut cultus aliquis sit Deo debitus, & ab eo requisitus, hoc ex voluntate ipsius Dei dependet, qui per cultum illum est honorandus: ita ut ille solum cultum Deo legitimum, & acceptum præstat, qui cultum à Deo volitum, & mandatum præstat. Adeò ut si quis vanâ ἐθελοθρησκείᾳ ductus, cultum novum, & à Deo non præscriptum, Deo exhibet, (quod Gentes præstitere, ut multis explicat *Raimundus Breganius* in in sua Gentium Theologia: præsertim *enarrat: 3. cap: 1, 2, 3, 4,* &c.) Dico melius esset illum Deum non omnino coluisse, quàm tali modo coluisse. Ratio est, Quia in non colente, est solùm privatio cultus debiti: at in illo, qui superstitiosè Deum colit, & Idololatricè, non est solùm privatio cultus debiti, sed & positio indebiti. 2. Dico quod voluntas Dei ex qua cognoscendum est, qui cultus sit Deo debitus, qui non, ex fœdere cum humano genere petenda est. Ratio est, quia Deus in fœdere suo nobis aliquid promittit, & ut hoc habeamus, cultum sibi debitum, & à se præscriptum, à nobis justissimè exigit. Et ideò ex vi fœderis, ad talem cultum

[a] *Vid: Doctiss: Thom: Jackson: in tract: de origine infidelitat. & cap. 50. pag. 441. & deinceps, ubi ostendit cognitionem Ethnicorum sapientiss: fuisse in hoc capite defectuosam: & in quibus.*

obligamur, qualem in fœdere ſuo, à nobis exigit Deus. 3. Cùm ideò duo ſolùm fœdera cùm humano genere inivit Deus, ſcilicet fœdus operum, ſeu naturæ; & fœdus gratiæ, ut manifeſtum eſt. Dico 4. quod lumen naturæ in nobis adhuc reliquum, per ſe non ſufficit ad præſtandum cultum Deo debitum, nec in hoc, nec illo fœdere; nec in fœdere naturæ, nec gratiæ. Dico, non ſufficit ad præſtandum cultum exactè, & ad amuſſim, completum ſcilicet in fœdere juſtiſſimè requiſitum. Nimirum hæc eſt veritas ab omnibus confeſſa, at non adeò fœliciter ab omnibus probata: & ideò ratione unâ, aut altera diſtinctiùs oſtendam, & evidentiùs.

Ratio 1. 1. Sic: lumen naturæ in nobis adhuc reliquum, non ſufficit ad cultum Deo præſtandum, ex fœdere operum, & naturæ debitum. Ratio eſt, quia cultus Deo debitus ex vi hujus fœderis, eſt completa, & exactiſſima obedientia legi naturali præſtita; ut notiſſimum eſt, & in confeſſo apud omnes: at ad obedientiam hanc præſtandam modo debito, & per legem illam æternam requiſito, non ſufficit lumen naturale in nobis reliquum. Quod patet 1. quia lumen illud non ſufficit ad exactam Deo obedientiam præſtandam ſecundùm legem naturæ, quod legem naturæ & omnia ejus mandata exactè, & ἀκριβῶς non cognoſcat, (cùm impoſſibile ſit, ut ope luminis naturalis legem illam impleat quis, quam per lumen illud non cognoſcat.) At nullus legem naturæ, & omnia in eo mandata per lumen naturæ exactè cognoſcat, quod unicuique perſpicuum eſt, qui novit quantillæ luminis primævi reliquiæ nobis poſt lapſum inſunt: & ſeriò conſideret, quàm miſerè etiam Ethnicorum ſapientiſſimi de Deo & ejus cultu erraverant. Cùm Romanos, cùm Græcos, cùm Chaldæos, cùm Ægyptios (Gentium literatiſſimas) Idololatriâ perpetuâ involutos videat; cùm ſapientiſſimos eorum Oracula conſulentes, & tot muneribus, & ſacrificiis ipſum diabolum honorantes; (munera enim illa Delphis repoſita, & ſacrificia illa μύεια *Apollini* oblata, Dæmoni eſſe oblata, non Deo juſtè pronuntiant Theologi, ſuper illud Apoſtoli[a] ad Corinthios ſuos: [ἀλλ' ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ τῷ θεῷ·] Quæ tamen non ſolùm faciunt, ſed approbant; iique non Ethnicorum indoctiſſimi, aut vitiis occæcati, ſed & οἱ σοφοὶ, & eorum prudentiſſimi; nec hoc paſſione aliquâ rationem captivante, ſed ſemper, ſed ſeriò, ſed conſultò. Et *Pythagoras*, *Socrates*, *Plato*, & *Ariſtoteles* hoc faciunt, & dum ſuperſtitioſi hæc agunt, obſequium ſe Deo gratiſſimum præſtitiſſe autumant. Nobilis eſt ille *Joſephi* locus, qui ob hæc flagitia Lacedæmonios ſic inſimulat, [b] πῶς ἂν Λάκωνες &c. *Lacedæmonii quomodo non ſunt ob inhoſpitalitatem reprehendendi; fœdūmque neglectum nuptiarum? Eleënſes verò, & Thebani ob coitum cùm maſculis planè impudentem & contra naturam; quem tamen rectè & utiliter exercere putabant? Cúmque hæc perpetrarent, etiam ſuis legibus miſcuere. Apud Germanos* (inquit *Aquinas*) *lex naturæ ſic corrupta fuit, ut Latrocinium non reputarent peccatum.* Idem optimè explicat vir ſummus [c], ex *Aquinate*, & *Auguſtino*, vel Authore (quiſquis demum ille fuerit) *lib: de quæſt: novi & vet: Teſtamenti* Et doctiſſimus *Thomas Jackſon ſuprà citatus, tract: de origine Infidelitatis, &c. cap.* 50. *pag.* 441. & ſequentibus.

[a] 1. *Cor.* 10. 20. *Vid: ib: cõment: Aquin: Pareum, P. Martyr: Heſhuſium, &c.*

[b] *Joſeph: contr: Appion: lib: 2.*

[c] *Richardus Hooker: de Eccleſ: polit. l.* 1. *p.* 38, 39, *&c.*

Ratio 2. 2. Sed adhuc evidentiùs poſſit ſuaderi, & fortiùs; ſic: Si lumen intellectus naturale in ſtatu integro ſolùm eſſet ſufficiens ad oſtendendum homini qui cultus eſſet debitus Deo, tum lumen in nobis poſt lapſum reliquum non eſt ſufficiens: Ratio eſt, quia lumen naturale in nobis reliquum, eſt multis gradibus imperfectius; & per conſequens, ſi perfectiſſimum illud lumen in ſtatu integro ſolùm erat

erat ſufficiens; certiſſimum erit, imperfectum hoc naturæ lumen in nobis adhuc reliquum non eſſe ſufficiens: At illud lumen erat ſolum ſufficiens. 1. Quia ſi *Adam* in ſtatu integro obedientiam, quam per lumen naturæ potuit, ſummam, & perfectiſſimam Deo præſtitiſſet, totum hoc fuiſſet debitum, idque ex lege naturali. 2. Quia *Adamo* in ſtatu integro inerat lumen ſufficiens ſolùm, non ſuperfluum: ex his ideò ſequetur, ſi excellens illud lumen intellectus in *Adamo* ſolùm fuit ſufficiens ad indicandam obedientiam ex lege naturali præſtandam; tum minutum illud lumen in nobis adhuc reliquum, non eſt ſufficiens. Præſertim cùm lex obedientiam æquè exactam à nobis exigit, ac ab illo: & ideo lumen æquale haberemus, ut obedientiam æqualem præſtaremus. At hoc cùm non habemus, (lapſu noſtro infœlici hoc efficiente) manifeſtum erit, lumen in nobis diminutum & imperfectum poſt lapſum reliquum, non eſſe ſufficiens ad cultum Deo præſtandum, ex lege naturæ exactiſſimè debitum. 3. Multò minùs ſufficiet hoc lumen naturæ, ad cultum Deo præſtandum ex novo fœdere debitum: Ratio etiam manifeſta hoc evincit; quia cum obedientia in novo fœdere requiſita, ſit obedientia fidei in Chriſtum, & promiſſiones nobis in Chriſto factas, quas ratio naturalis ſolum, in æternum non apprehendat, [a] (ut poſtea diſtinctius evincam) impoſſibile erit, ut cultum illum Deo dignè præſtemus, per ſolum lumen naturæ; cùm lumen naturæ nec objectum, nec modum iſtius cultus comprehendat, vel ullatenus cognoſcat. Et per conſequens, inſufficiens ſit neceſſe eſt, lumen naturæ, ad cultum ex novo fœdere debitum Deo præſtandum. ὅπερ ἔδει δεῖξαι, quod erat demonſtrandum. *Ratio 3.*

4. Sed non opus eſt ut plura adderem, aut induſtriâ curioſâ potius, quàm neceſſariâ vel ex antiquis, vel Scholaſticis multa apportarem, ut luminis naturalis imperfectionem, & ἀδυναμίαν per ſe manifeſtam oſtenderem. Notiſſimum eſt, quòd doctiſſima illa, & ſagaciſſima naturæ progenies, quòd *Plato*, quòd *Pythagoras*, quòd *Homerus*, & *Ariſtoteles* dogmata impia planè, & delira, de Deo & ejus cultu protulerunt. Quoties ſuum Jovem immortalem appellat *Homerus*, & alii ejuſdem furfuris Ethnici, & tamen ortum ejus narrant, & interitum? quaſi buſta, & ſepulchrum pateretur immortalitas, & illi eſſent μάκαρες θεοὶ αἰὲν ἐόντες, qui aliquando eſſe deſinunt. Similes Ethnicorum ineptias ingenio eleganti ridet *Minutius Fœlix*, qui de luctu *Iſidis* ob filium amiſſum, [b] *Stultiſſimum*, ait, *vel lugere quod colas, vel colere quod lugeas.* Quam ridiculum eſt claudicantes putare Deos, ut Vulcanum; vel exules, ut Saturnum dixit eorum ſuperſtitio, & credidit? Quæ omnia nunquam feciſſent Ethnici, niſi denſiſſimam inſcitiæ noctem, & tenebras ignorantiæ penè perpetuas, infœlici lapſu cauſatas, intellectus eorum pateretur. Ex quibus manifeſtum erit, quod lumen intellectus poſt lapſum in nobis reliquum, non eſt ſufficiens ad cultum Deo debitum, perfectè, & completè præſtandum. *Concluſ. 5.*

5. Homo ſolùm lumine naturali intellectus adjutus, ſine revelatione divina, tremendum illud Trinitatis myſterium, nimirum diſtinctam Patris, Filii, & Spiritus Sancti ὑπόστασιν in æternum non cognoſcat, nedum comprehendat. Hanc Concluſ. mecum aſſerunt, *Aquin Opuſc: 70. ſuper Boëth: de Trinit: q. 1. art. 4. pag. 831. Col. 2. P. Johan: Martin: in 1 diſt: 3. Concluſ 3. pag: 12 ibid, Aquin: q. 1. art 4. Ockam q. 4. Bonav: a. t. 3. q 3. Et Aquin. 1 p q. 32 art. 1.* Et cum eo interpretes recentiores *Bannes, Zumel, Nazarius, Torres, Molina* & item *Suarez. 1. tom. in 3 p. d. 27. ſect. 1.* & multi apud *Joh. Martin in 1. ſent. diſt. 2. q. 2. Et Concluſ. 2.* De concluſione hac exercitatione ſuperiori nonnulla diximus, & ideo in

[a] *Vid. D. T. I. de cognit. Jeſ. Chriſti. ſect. 1. c. 3. num. 4. Aquin. in Opuſc. 70. ſuper Boeth. de Trinit. q. 1. art. 1. pag. 828 Col. 1. D. & contr. Gent. lib. 1. c. 4. 5. 6. ibid. Fran. Ferrarienſem, & Jacob. Armin. Orat. 1. de objecto Theolog. inter opera ſua pag. 33, 34 35.*

[b] *Minut. Fœl. in Octavio pag. 65.*

Ratio 1. præsenti illam paucis demonstratam præteream. 1. Igitur si personārum Trinitas lumine naturali cognosci poterat, probabile est, vel *Homerum*, vel *Hesiodum*, vel *Pythagoram*, vel *Platonem*, vel *Aristotelem*, *Tullium*, aut saltem Ethnicorum aliquem hoc cognovisse: sed cùm in eorum scriptis, οὐδὲ γὺ, οὐδὲ μὺ, nec vola, nec vestigium extat hujusmodi cognitionis, sed perpetuum de Trinitate silentium: probabile est illos lumine naturali nullam Trinitatis cognitionem assequi potuisse.

Ratio 2. 2. Si personarum Trinitatem pussumus lumine naturali intellectus cognoscere, tum vel immediatè, & per se, ita ut propositis solùm terminis assensum præbeamus, sicut huic propositioni, [omne totum est est majus suâ parte] quæ cum sit evidentissima, intellectus immediatè, medio nullo ad ejus probationem adhibito illam amplectitur: & hoc modo nos cognoscere personarum Trinitatem in essentiæ unitate, nemo sanus affirmaret, nedum sobrius. Præsertim cùm notum sit, nobiliores Scholasticos negare hanc propositionem [Deus est] esse hoc modo immediatè & per se notam, ut videre est apud *Aquin. Cont. Gent. lib. 1 cap. 11.* & *Fran. Ferrarien. ibid.* & *Aquin. 1 p. q. 2. art. 1.* & *Nazarium ibid.* & alios: [a] probationem apud illos videas, ex iis enim jam suppono illam propositionem [Deus est] non esse per se notam; quod si ita sit, tum nec hæc erit per se nota; *Deus est trinus.* Nam impossibile est, ut intellectui humano per se, & immediatè innotesceret Deum esse trinum, & unum; si Deum simpliciter esse non sit hoc modo cognitum. nam Deum esse trinum, præsupponit Deum esse; & ideò non possum evidentius cognoscere *Deum esse trinum*, quàm cognosco *Deum esse*. Et ideo sequetur, si *Deum esse*, non sit per se notum, & immediatè; quod nec *Deum esse trinum*, erit per se notum. 2. Aliquid cognoscimus lumine naturali, per aliud, cùm propositio non sit adeò manifesta, ut statim sine dubitatione ulla assensum præbemus; tamen talis est, ut ipsa natura media nobis suggerat & præmissas, ex quibus certò concludamus talem propositionem esse veram. Sic propositionem hanc, *Deus est infinitus*, utcunque non sit per se nota immediatè & ex ipsis terminis, sine ullo medio ad ejus probationem adhibito; tamen quia natura media nobis suggerit, ex quibus hoc manifestè deducamus, ideò dicitur propositio illa nobis lumine naturali cognita. Sed trinitatis mysterium, nec hoc modo cognoscimus lumine naturali: siquidem natura principia nobis nulla suggerit, media planè nulla, ex quibus concludamus hanc veritatem, nempe, *Deum esse trinum quoad personas*; cùm certissimum sit, quod stupendum illud trinitatis mysteriū, si rationi naturali non contradicat, illam transcendit tamen. Quod fortiùs deduci possit ex *Aquinate p. 1. q. 32. art 1.* & *Radâ Controv. 8. inter Thom: & Scot. p. 307.* Sic: cognitio illa, quam lumine naturali de Deo acquirimus, petenda est à creaturis; cùm illæ solùm sunt media, quorum ope intellectus noster lumine naturali ad cognitionem Dei pervenit. Sed creaturæ non deducunt nos ad cognitionem Trinitatis, Quia quodcunque de Deo cognoscimus per creaturas, est per modum causalitatis, arguendo ab effectu, ad causam. tali discursu; quia est talis effectus, ut mundus hic, ergo est talis causa, ut Deus. At posito mundo, & universâ creaturarum omnium compage, non sequetur quod sit personarū trinitas. E. à creaturis deducere non possumus Deum esse trinum in subsistentiâ, & unum in essentia. Minor probatur consequentiâ manifestâ, sic: Si omnibus creaturis positis non sequetur Deum esse quoad personas trinum, tum ex creaturis viâ causalitatis, non possumus trinitatem certò concludere: quomodo enim evidenter concludamus ex creaturis, Deum esse trinum, cùm creaturæ, eo modo quo sunt

[a] *Vid. Scot: in 1. dist. 2. q. 2. ibid. Arim: q. 1. art. 1. Bannez. & Molin. in 1. p q. 2. art. 1. & alios apud Joh. Martin. in 1. sent. dist. 2. q. 1.*

ſunt, eſſe poſſunt, ſi Deus non eſſet trinus? Siquidem eſſentia divina per ſe in quantum eſt in Patre ſolum, eſt ſuppoſitum virtutis infinitæ; & per conſequens potuit creaturas omnes producere eo modo quo nunc ſunt, ſi perſona alia eſſet nulla. Et ideo ex creaturis nullâ rationis evidentiâ Trinitatem eſſe evincamus.

Novi nonnullos apud *Durand. in* 1. *diſtinct.* 2. *q.* 4. Et apud *Nazarium* 1. *p. q.* 32. *art.* 1. *Controv: unicâ. pag.* 129. *tom.* 2. qui aſſerunt, quod myſterium Trinitatis poſſit non ſolum lumine naturali probabiliter oſtendi, ſed & demonſtrativè. Quin & *Vaſquez diſp.* 133. refert ſententiam *Raimundi Lullii* dicentis, inveniri poſſe demonſtrationem evidentem Trinitatis, ſéque demonſtrationes adeo evidenter excogitaſſe, ut vel Gentilem, vel Mahumetanum convincere valeant, modò ſemel vellet eas perpendere. Cujus rationes nec proponere vacat, nec ſolvere: videat. qui vellet, *Vaſquem* ubi ſuprà, & *Suareſium de Trinit. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. & ſequentibus. Pergo.

6. Homo lumine naturali intellectus opera Deitatis in perſona ſecunda (κατὰ τρόπον σαρξεως) adminiſtrata: nempe opera Chriſti, in redimendo populum è captivitate ſpirituali, mirandam ejus ἐνσάρκωσιν, mortem, reſurrectionem, &c. homo (inquam) lumine naturali intellectus ſolum adjutus, hæc in æternum non cognoſceret. Hæc enim myſteria vires rationis naturalis excedunt, & ſunt inter ea Theologiæ capita, quæ revelatione divinâ nituntur: ut in confeſſo eſt apud omnes penè. *Vid: Aquin:* 2. 2. *q.* 3. *art.* 3. Et Commentatores ibid: *Dom. Bannem, Cajetanum, Suarez, Johan. Schröderum opuſcul: Theologicis, cap.* 2. *de naturali notitiâ Dei, num* 3. *pag.* 298. *Aquin: ſuper cap.* 16. *ad Rom. verſ.* 25. 26. 27. *& ſuper Coloſs.* 1. *verſ.* 26. 27. *Jacob. Armin. orat.* 1. *De objecto Theologiæ inter opera ſua, pag.* 33. 34. *&c.* Sed hæc veritas ratione naturali ſtabiliri poſſit evidenti. 1. Sic: ſuppono ut manifeſtum, & ſuperius probatum, quod tres Deitatis perſonæ lumine naturali cognoſci non poſſunt: tum ſic deduco. Si tres perſonæ Deitatis lumine naturali cognoſci non poſſunt, tum nec Chriſtus illo lumine cognoſci poterat, cum Chriſtus ſit perſona ſecunda; & ſi ita, tunc nec opera redemptionis à Chriſto facta cognoſci poſſunt lumine naturali. Siquidem quî fieri poſſit, ut ratio naturalis opera Chriſti apprehendat, cum ipſum Chriſtum non apprehendat, cujus opera ſunt? Et hic ſi dicas, quod opera redemptionis ſunt opera ad extra, & ideo non magis filii, quam Patris: ſed ſunt opera ipſius Deitatis, quia opera ad extra ſunt omnibus perſonis communia. Et ideo forſan poſſumus opera redemptionis cognoſcere lumine naturali ut opera Dei, quamvis nec Chriſtum, nec perſonam ullam eodem lumine cognoſcamus. Sicut poſſumus creationem mundi lumine naturali intellectus cognoſcere, quamvis perſonam Patris (cui ſpecialiter attribuitur opus illud) eodem lumine non cognoſcamus. Nimirum fateor opera Trinitatis ad extra eſſe perſonis omnibus communia: tamen in operibus illis duo ſunt conſideranda. 1. σαρξις ipſa, ſeu res facta: 2. τρόπος σαρξεως, ſeu modus faciendi. Et ideo licet σαρξις ipſa, ſeu res facta ſit omnibus communis, tamen modus faciendi non ita: Quod maximè apparet in operibus redemptionis: nam licet tota Trinitas poſſit dici ſenſu generali nos redimiſſe, tamen τρόπος σαρξεως, modus ſpecialis, & οἰκονομία illa, ſecundum quam opera illa exequebatur Chriſtus, erat incommunicabilis: Et ideo quoad modum ſpecialem quo illa operabatur Chriſtus, ratio naturalis illa non cognoſcerer, quia nec ipſum Chriſtum

Concluſ. 6. *Res fidei, non ſolum humanas mentes, ſed etiam angelorum excedunt: à nobis autem creduntur, quia ab ipſo Deo revelata. Aquin: opuſc* 3. *cap.* 2. *pag.* 91. *col.* 1. *D.*

Ratio 1.

Dub.

Sol.

ſcire

ſcire potuit. 2. Sed cum multa redemptionis opera in natura humana ſola erant adminiſtrata, ut paſſio, reſurrectio, &c. manifeſtum eſt hæc cognoſci non potuiſſe ratione naturali, quin Chriſti humanitas, & miraculoſa ejus ἐνσάρκωσις ſimul eſſet cognita; quam cum lumine naturali intellectus cognoſci fuit impoſſibile, nec opera illa lumen illud cognoſceret.

Ratio 2.

2. Si Chriſtum, & myſterium redemptionis ratione naturali cognoſci potuiſſent; probabile eſt, quod ex Ethnicis aliquis hæc expoſuiſſet; apud acutiſſimos tamen naturæ indagatores nihil tale extat, & per conſequens probabile eſt illos illa fidei capita non cognoviſſe. Scio *Mornæum* 1, *Steuchum*, *Eugubinum* 2, & alios nonnullos contrarium docuiſſe, qui non paucis probare ſatagunt, ipſos Ethnicos, & Trinitatem, & Chriſtum cognoviſſe: ſed de his poſtea.

1 *Phil. Mornæ: de verit: Rel: Chriſt: cap. 5. 6.*

2 *Auguſtinus, Steuchus, Eugubin: in perenni ſuâ Philoſoph.*

Ratio 3.

3. Illæ luminis naturalis minutiæ, in nobis poſt lapſum reliquæ, non plus cognoſcant de Deo, & Chriſto; quàm idem lumen, cum eſſet adhuc integrum, & inviolatum: (ſiquidem ſi oculus lippitudine nullâ infirmatus ſolem non videat, certè idem oculus lippiens, & ſolùm non cæcus hoc non faciat) at lumen naturale in ſtatu integro, dum erat meridianum, nihil de morte Chriſti pro peccatis, aut de redemptione noſtra à peccato, vel per ſomnium cognoſceret, (ut in confeſſo eſt)* Ergo lumen naturale in ſtatu corrupto, in crepuſcula diminutum, hoc præſtare non poſſit.

* *Aquin: 2. 2. q. 2 art. 7. pag. 7. in corp.*

Ratio 4.

4. Quod pendet ex mero Dei beneplacito, & libero decreto voluntatis ſuæ, hoc homo lumine intellectus naturali nec cognoſcat faciendum, nec ſciat factum, niſi Deus ſe feciſſe revelatione aliquâ oſtendat. Quî enim fieri poſſit, ut ea quæ apud ſe libere ſtatuit Deus, ulla creatura naturaliter cognoſceret? Nam quicquid lumine naturali intellectus cognoſcimus de Deo, eſt per modum cauſalitatis, & à poſteriori, arguendo ab effectu ad cauſam; ita ut quicquid neceſſariò ſequetur de Deo ex poſitione creaturæ, illud omne lumine naturali cognoſcimus: At propoſitum *Dei* de mundo redimendo per Chriſtum ex poſitione creaturæ nullius deduci poſſit: (ut manifeſtum eſt) Ergo. Nam ſi dicas quod deduci poſſit ex poſitione hominis peccatoris, & miſeri; ſic: eſt homo peccator, & miſer, ergo habet *Deus* propoſitum liberandi per Chriſtum. Dico, quod ex hoc deduci non poſſit ullâ rationis veriſimilitudine, nedum conſequentiâ certâ, & evidenti. 1. Quia non magis ſequetur ex ratione naturali: homo eſt peccator, & miſer: ergo Deus habet propoſitum redimendi eum per Chriſtum; quàm ſequetur, Angelus eſt peccator, ergo *Deus* habet propoſitum illum redimendi. At hoc non ſequetur, ut manifeſtum eſt, ergo nec illud. 2. Quia poſito homine peccatore, (cum homo lapſu ſpontaneo, ſe in miſeriam illam infælicem ſponte præcipitaſſet) non ſequetur Deum teneri ex lege ullâ, ad reſtituendum creaturam culpâ propriâ collapſam. Nam ſi voluiſſet, creaturam peccatricem miſeriâ illâ in volutam in æternum juſtè reliquiſſe poterat & per conſequens ex miſeria creaturæ hoc deduci non poſſit. 3. Poſito, quod ex miſeria hominis deduci poſſit Deum velle illum liberare: tamen non ſequetur, illum velle hominem liberare per Chriſtum; cum aliis modis (modò divinæ ſuæ ſapientiæ ſic viſum fuiſſet) pro beneplacito ſuo, omnipotentiſſimâ facilitate hominem in miſeriam provolutum liberaſſe poterat. 4. Nec liberum hominis propoſitum mediis ullis cognoſcamus, niſi ille ipſe aliquo modo, vel verbo, vel ſigno ſuum nobis propoſitum revelet; & ideo multò minus Dei propoſitum

positum; cujus consilia esse fatetur Apostolus, & ἀνεξερεύνητα, nempe viæ ejus imperveſtigabiles, quas conatu curioso in æternum quæras, nec invenias: Cum similes sunt *Nili* fontibus apud *Lucanum* *.

* *Lucan: Pharsal: lib. 9.*

----- Natura maluit ortus
Mirari, quam nosse tuos.

5. Si lumine naturali intellectus decretum Dei liberum unam cognoscamus, possumus & omnia; cum major ratio reddi non possit, cur hoc potius, quàm illud cognoscceremus, cum sint omnia æquè libera, ita ut illa faciat, vel non. Sed nos posse omnia decreta Dei libera cognoscere, idque lumine naturali, est manifestè falsum. Ergo nulla possumus, nisi in quantum illa nobis revelare dignabitur divina bonitas. Et per consequens, cum datio Christi, & totum mysterium redemptionis à libero Dei decreto pendebat, lumine naturali intellectus cognosci non poterat, quod erat demonstrandum.

6. Quia hoc incarnationis, & redemptionis * miraculum, dicitur ab Apostolo, *Mysterium à seculis absconditum, & nobis in filio revelatum.* Et prædicatio Evangelii, ab eodem Apostolo dicitur: † *sapientia in Mysterio, quæ abscondita est, quam nemo principum hujus seculi cognovit: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.* *Ex his subsumit* Johan: Schröderus *. *Profecto si in sapientia seculari fuit sitam hoc mysterium, ita ut mentis humanæ naturali indagine invenire potuisset, quorsum opus est fide? Siquidem quod credimus, authoritati, quod scimus, rationi debetur; modò* S. Augustino * *fides. Quippe Mysterium, si mysterium sit, sub rationis naturalis captum non cadit; at si cadat sub illam, non est mysterium. Hoc enim mysteriorum est proprium, ut aliunde quàm ex revelatione cognosci nequeant.* De argumento hoc vide plura, apud † *Isaac. Casaubonum* τὸν πάνυ, καὶ θαυμάσιον in exercitat: ad apparatum *Baronii*; & * *Jacobum Capellum* in vindiciis pro *Casaubono*. Et revera novimus ex eodem Apostolo, quod stupenda hæc fidei nostra mysteria, Gentibus erant stultitia. Adeo ut Ἀσπιώτατα Ethnicorum judicia, Christi ἐνσάρκωσιν, passionem, & resurrectionem risu, & sannis dignam judicarent. Notissimus est ille locus, & in hanc rem appositissimus. *Act.* 17. 18, 19, 20, 32. Ubi cum *Athenienſibus*, (nimirum orbis terrarum doctissimis) Christum Jesum locutus esset; ipsis videbatur ξένων δαιμονίων καταγγελεὺς εἶναι· scil: *ipsis videbatur novorum Dæmoniorum annuntiator esse*, (ut reddit vulgatus interpres) & rationem reddit Apostolus. ὅτι τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῖς εὐηγγελίζατο, *Quia Jesum & resurrectionem annuntiabat.* Adeo manifestum est, Jesum, & resurrectionem, ipsis nova, & inaudita visa fuisse; & ideo lumine naturali non erant prius cognita. Et rursus, *vers.* 19. doctrina Evangelii, ab ipsis dicitur, καινὴ διδαχὴ doctrina nova. Et *vers.* 20. Ξενίζοντα γὰρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν, *Nova sunt quæ auribus nostris infers.* Nimirum ipse *Paulus* tanquam novator impius insimulatur, (ea enim nequitiæ factiosæ perpetua perversitas) licet ipsum Christum, æternum Dei filium, πρὸ τῆς καταβολῆς κόσμου *, ad munus hoc ordinatum, ipsis annuntiabat. Et *versu* 32. ipsum Apostolum, ἐχλεύαζον, irridebant: Nec hoc solum οἱ πολλοὶ, è plebe, aut vulgo aliqui fecêrunt; τινὲς ὧν καὶ Ἐπικουρείων, καὶ καὶ Στοϊκῶν φιλοσόφων, ipsi nempe Philosophi, Epicurei, & Stoici. Adeo Athenis, in Areopago, inter ipsos Philosophos, inter ipsos Stoicos (quorum doctrinam insigniori encomio honoravit Ethnicorum optimus.)

* *Colos.* 1. 26. 27.

† 1. *Corinth:* 2. *vers.* 7, 8, 9, 10. *vid: Aquin: ib. & Paræum.*

* *Ioh. Schrod. opusc. Theol. cap.* 2. *p.* 300.

* *Aguſtin: lib.* 1. *de utilitate credendi.*

† *Is. Casaub. in exer:* 1. *ad Apparat: Baron: cap.* 10. *num.* 18.

* *Iacob. Capell. in vindiciis pro Is. Casaub. l.* 2. *cap.* 5.

* *Ephes.* 1. 4.

optimus *.) Doctrina Christi non modò non erat naturaliter cognita, sed & nova, & vana videbatur. Sic *Athenis* ignota redemptionis mysteria: nec saniora de hac re *Romanorum* judicia; Quod ex *Judæis* discas *Romæ* degentibus, *Act.* 28. 22. qui *Paulum* sic alloquuntur: περὶ μὲν τῆς αἱρέσεως ταύτης, γνωστὸν ἔχειν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται. Nimirum doctrinam Evangelii ubique contradictioni esse obnoxiam cognoverunt; quam si lumine naturali intellectus veram fuisse novissent, illam adeo communi calculo non improbâssent. Certè magnus *Cato* fidenter pronuntiat.

Per mortem alterius stultum est sperare salutem.

Quam vocem à diabolo profectam asserit *Jo. Piscator, in Reduplicat. ad Conrad. Vorstium, p. 2. pag. 303.* Sed hæc mitto ut abunde manifesta, & à Metaphysicis, & Theologis communi suffragio approbata. Nam si ulla fidei nostra capita rationem naturalem superant, hæc illa erunt de redemptione per Christum mysteria: Et hinc est, quod antiquæ hæresis novi vindices, mysterium redemptionis per satisfactionem Christi, ore blasphemo, *Commentum* † *quod à sacris literis, ipsoque sensu humano, & divino abhorret, errorem fœdum, & execrabilem* a, *& Satanæ* b *impostaram* (horresco referens) pronuntiant. Sed sciant hæretici infames, & antiquitùs meritissimo anathematum fulmine ἐμβεβύπτοι, quod utcunque ratio naturalis Evangelii mysteria nondum revelata, non inveniat; revelata tamen justè admittat: cum rationem naturalem utcunque superant, ei tamen non contradicunt. Obedientiam fidei discant, & illa Evangelii δυσνόητα, si occurrant aliqua, credant, si non capiant. Valeant objectionum minutiæ, cum in Deum, & ejus verbum militant; & si quid durius occurrat, & ut tibi videatur impossibilius, spiritu majori & nobiliori zelo animato, dicas cum magno Patre. *Ideo credo quia est impossibile.*

* Sed hic dubio occurrenti paucis satisfaciendum, quo expeditior fiat progressus, & successus fœlicior. Multi enim magni nominis, & ingenii, eo propendent, ut etiam Gentes lumine naturali, & Trinitatem, & Christum, & multa de Deo cognovisse asserunt, quæ illis non cognovisse superius demonstravimus. Sic *Raymundus Lullius* (apud *Nazarium* c, & *Vasquem* d) asserit se media invenisse varia, in manifestam Trinitatis ἀπόδειξιν, valitura. Multa habet clarissimus *Mornæus de veritate Relig. Christianæ, cap. 5. & 6.* ex quibus ostendere conatur Gentes etiam, non obscuram Trinitatis, & Christi notitiam habuisse. Idem etiam conatur πολυμαθέστατος *Steuchus Eugubinus, de perenni Philosophiâ.* Idque ex oraculis *Sibyllinis*, è fragmentis magicis *Zoroastris*, (ut supponitur) *Bactrianorum* regis; quorum nonnulla cum scholiis *Plethonis*, & *Pselli*, edita sunt à *Johanne Opsopæo*, una cum Oraculis *Sibyllinis Paris. ann.* 1607. & à *Francis. Patricio, in Zoroast.* & ejus 320. *Oracul. Chald. Hamburg.* 1595. Quorum omnium testimonia fideliter collecta invenias, apud *Jacob. Martini Exercit. Metaph. lib. 2. Theor. 9. p. 730.* & deinceps: ubi multa collegit è *Sibyllis, Zoroastro, Trismegisto, Hydaspe, Orpheo, &c.* Illum videat, qui illa. Et ut quod res est dicam, multa habent prædicti authores, de Trinitate, de Christo, & variis Evangelii capitibus

* ὁ δὲ Στοϊκὸς λόγος, βαθεῖ, καὶ σοφῷ κεχρημένος μύθῳ ἔοικε, μᾶλλον εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδιδοῦσι, *quæ sic reddit Cruserius: Disciplina verò Stoica, si cum gravi & mansueto animo temperata sit, assurgit imprimis, & reddit fructum suum peculiarem. Plutarch: in vit: Agid: & Cleom: p. 805. D De quibus etiã majus quid pronuntiat: vir Plutarchi major, Justinus Martyr, qui dicit eos de moribus præclarè docuisse, & ideo cæsos fuisse.* καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Στοϊκῶν δογμάτων, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἠθικὸν λόγον κόσμιοι γεγόνασιν, μεμισῆσθαι, καὶ πεφονεῦσθαι οἴδαμεν. *Apol. 1. pro Christianis. pag. 46. B. C.*

† *Faust: Socin: Dialog. de justific: pag. 16.* a *Vid. Socinum de servat: lib. 4. cap. 1, 2, 3, 4, 6, 11.* b *Smalc: disp 4. contra Frantz.* * *Dub.* c *P. Nazarium in 1. p. q. 32. art. 1. pag. 132.* d *Vasquez etiam in 1. p. disput. 133.*

pitibus

pitibus; ut videre est ex variis eorum testimoniis à Patribus adductis: *Justino, Athenagorâ, Clemente, Lactantio*; & præsertim in versibus illis notissimis (apud *Eusebium* c, & *Augustinum* d) quorum literæ initiales hæc verba exhibebant; Ἰησοῦς. Χριστὸς. Θεοῦ. Υἱὸς. Σωτήρ. Ex quibus deduci posse videtur, thesis nostras priores esse erroris manifesti conscias, in quibus posse gentes ullam Trinitatis, aut Christi notitiam lumine naturali acquirere, fidenter negavimus.

c *Euseb. in Orat. ad Sanct. Cœt. c.* 18.
d *Aug. de Civit. Dei l.* 18. *c.* 23. *sol.*

Ut huic argumento nonnulla in genere saltem respondeamus, (nam ad testimonia omnia in particulari adducta respondere nec libet, nec licet) Dico 1. de Sibyllis quod, utcunque certissimum sit Sibyllas multas ante natum Christum fuisse, eâsque vaticinia multa edidisse; tamen omnia quæ Sybillarum nomine hodie circumferuntur non sunt genuina; sed multa & olim, & hodie supposititia sub tanto nomine prodibant. Nam 1. inter Oracula Sibyllina per *Opsopæum* edita, *lib:* 3. *pag.* 183. Dicit Sibylla se in arca fuisse cum *Noe* in Diluvio, quod insolens planè, & rationi incongruum: cùm ex communi consensu scriptorum probatissimorum receptissimum sit, *Mosem* esse scriptorem antiquissimum; quod omnino fieri non potuit, si Sibylla hæc nostra in arca cum *Noe* fuerat. Quia sic *Mosem* illam præcessisse necesse sit. 2. Ipsa Sybylla *pag:* 261. dicit Oracula hæc conscripta esse mille quingentis annis post Græcorum imperium: incertum est fateor, quodnam imperii Græci initium facit Sibylla, sed undecunque illud sumatur, sive à regno Argivorum, seu Sicyoniorum, sive Athenienssium, de regno *Solomonis*, de quatuor imperiis, &c. vana sint necesse est Sibyllæ Oracula, utpote post res gestas prolata. Sed & *l.* 5. *p.* 332. Dicit Sibylla se alterum incendium ædis Vestalis vidisse: hoc autem, (teste *Eusebio in Chron:*) contigit ann. Dom: 199. sub imperatore *Commodo.* Vide plura apud *Joh: Opsopæum* a. Quin & *Dionysius Halicar*: dicit etiam suo tempore inter Oracula *Sibyllina* nonnulla fuisse supposititia, b ἐν οἷς (inquit) ἐνείσηκταί τινες ἐμπεποιημένοι τοῖς Σιβυλλείοις. Quod idem confirmat locus illustris apud *Cornel. Tacit. Annal.* 6. Ubi cum relatum fuit ad Senatum de libro Sibyllæ, quem *Caninius Gallus* Quindecimvir inter cæteros ejusdem vatis recipi vellet; misit literas *Cæsar*, quibus *Quintilium* Tribunum commonefecit; *Quia multa vana sub nomine celebri vagabantur.* Sed manifestius est, quàm ut probatione operosâ indigeat, nonnulla & olim, & hodie circumferri Oracula Sibyllis ascripta, quæ tamen spuria sunt, & supposititia. Nec hoc diffitetur Reverendiss. *Ciceste*: Episcopus *Montacutius* ὁ πάνυ, ἐν Δαυμάσι&-. *Apparat.* 3. *p.* 134. 4. Sicut in confesso est nonnullos versus Sibyllæ ascriptos esse spurios; sic & multos esse genuinos; & legitimam Sibyllæ sobolem. Hoc etiam agnoscunt ii qui eos oppugnant. Nempe *Opsopæus in præfat. ad Oracula Sibyll: Isaac: Casaub: ad Apparat. Card: Baron. num.* 18. Quin & fatentur Sibyllas de Christo etiam aliqua prædixisse: Sic *Jacob: Capellus in vind: pro Isaac: Casaub: lib.* 2 *cap.* 5. Dicit *Casaubonum* non negare Sibyllas fuisse, nec earum vaticinia, eaque de Christo: sed solùm negat apertiora illa earum Oracula ipsis scriptis propheticis clariora. Quod & ipse *Casaubonus* rotundè profitetur *Exercit:* 2. *cap* 8. *ad ann.* 1. *num* 15. Sed ulterius. 5. Concedo quod oracula illa clariora, quæ ipsum Christum * nominatim indigitant, (aliqua saltem) ut versus illi, qui Ἀκροστιχίδες dicuntur, ab *Eusebio citati in Orat: Constant: ad Sanctum Cœtum cap:* 18. possunt pro genuino Sibyllæ fœtu, salvis fidei, & historiæ principiis reputari: Imo aliter reputari salvâ antiquitatis reverentiâ vix posse. Nam 1. Certum est quartam *Virgilii* Eclogam à Christiano nullo fingi potuisse, utpote

a *Joh. Opsopæ: in præfat: Oracul. Sibyll: præfixâ.*
b *Dionys. Halicarn. Ant. lib.* 4.
* In quibus (*de Sibyll. carminibus loquitur*) de Deo & Christo, & gẽtibus multa scripsisse manifestissimè cõprobãtur. *Isiod: orig. lib.* 8. *c.* 8. *pag.* 1019.

ante Christum natum à Poëta compositam. 2. Certum est etiam illum in Eclogâ illa versuum *Sibyllæ Cumææ* paraphrasin instituere. 3. Certum est ea quæ in Eclogâ illa dicuntur, Christum manifestè indicare, nec alii cuiquam quàm Christo applicari posse ullâ rationis verisimilitudine utcunq; Poëta non intelligens de quo Sibylla loquebatur, *Salonino Pollionis* filio adaptabat, licèt illi nequaquam convenientia; cùm tamen Christo applicata ad amussim quadrant. ut fusè & appositissimè explicat *Eusebius* in *Orat. Constan. ad Sanct. Cœt. cap.* 20 Et hanc Eclogæ *Virgilianæ* cum Christo congruentiam adeo manifestam putabant duo Romani (si verum sit quod narrat *P. Ramus* ¶ in suis ad Ecclogam prædictam notis, *pag.* 76.) Et ii adhuc Ethnici, ut post Eclogam perlectam, & analogiam attentius consideratam, ad Christi fidem conversi sunt; quem illâ Eclogâ manifestè prædictum colligebant. 4. Ἀκροστιχὶς illa in quâ literæ initiales has voces efficiunt; Ἰησοῦς. Χριστὸς. Θεοῦ. Υἱὸς. Σωτὴρ Σταυρός. genuinam fuisse Sibyllæ *Erythrææ* sobolem nullus dubito, cùm Authoritatem habeat adeò indubitatam cui innitatur. *Euseb.* enim loco citato, dicit illos mendacii manifestè convinci, qui negant hæc esse Sibyllæ carmina, sed â Christianis in causæ suæ subsidium efficta. Est enim in confesso (inquit) τὸν Κικέρωνα ἐντετυχηκότα τῷ ποιήματι, μετενεγκεῖν τε αὐτὸ εἰς τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον, nempe *Ciceronem* poëma illud legisse, & in linguam Latinam transtulisse; & suis scriptis inseruisse. Quod utcunque in ejus scriptis hodie non apparet, tempore tamen *Eusebii* extitisse nulla est dubitandi ratio. Nam si aliter, ad *Ciceronem* nunquam provocâsset *Eusebius*, sic enim ansam calumniandi manifestam Ethnicis; dedisset; illúmque falsitatis adeò apertæ justè redarguissent, si nil tale apud *Ciceronem* eo tempore extitisset, sed & ipse *Tullius lib. adhuc superstite de Divinat* 2. Sic ait. *Neque est illud carmen furentis, quod poëma ipsum declarat, est enim artis & diligentiæ potius, quam concitationis motus: tum verò ea quæ ἀκροστιχὶς dicuntur; ea certè magis attenti animi sunt, quam furentis. Atque in Sibyllinis* (inquit) *ex primo versu cujusque sententiæ, primis illis literis illius sententiæ carmen omne prætexitur.* Ita ut Ἀκροστιχὶς illa potius videtur Sibyllæ opus, quàm ulla è reliquis carmina. Quod ulterius suadeat optimæ fidei Historicus *Dionys. Halicarnassæus Ant. lib.* 4. qui cum dixisset inter Sibyllinos versus nonnullos esse suppositititios, subjungit, ἐλέγχονται δὲ ταῖς καλουμέναις ἀκροστιχίσι, *deprehenduntur tamen* (inquit) *Acrostichidum discrimine.* Adeo ut *Halicarnassæo* Ἀκροστιχὶς illa erat quasi κριτήριον, & indicium ad dignoscenda genuina & & γνήσια Sibyllæ carmina, à spuriis, & suppositititiis. 5. Dato hoc, quod carmina illa, quæ Christum manifestiùs prædicunt, sunt genuina Sibyllæ oracula; tamen penitus negamus illam lumine naturali hæc cognovisse. Sed solùm revelatione [a]: & ideò si hæc noverat, tamen non sequetur, quod lumine naturali cognoverat, ex quo manifestum erit thesin nostram manere inviolatam. Siquidem omnis retro antiquitas Sibyllas fœminas fatidicas, prophetissas, & Deo plenas esse arbitrabatur: nec scribere illa quæ lumine naturali cognita inveniissent, sed quæ numine inspirante revelatione habuissent. Et hinc est quod *Lactantius* [b], & *Eustathius* [c] volebant omnes fœminas numine correptas, & afflatas, & θεοφορεμένας Sibyllas dici. Idem etiam *Isiodorus* [d]:

! Salonino Pollionis filio multa attribuit Virgil. quæ Christo dicuntur à Sibyllis attributa. Quæ Christianis ita probata sunt, ut Græci hanc Eclogã Græcè cõverterent. Et D. Hieronym. ad Paulinum affirmat Maronem fuisse sine Christo Christianũ. Quin & D. Aug sentit Sp. Sanctum locutũ per os inimicorum; & satis constat Secundianum pictorẽ, & Marcellianum oratorem, hujus eclogæ versibus consideratis, factos esse Christianos. Hæc P. Ramus in Virgil. 4. Eclog. p. 76.

[a] *Just. Mart. in Cohort. ad Græcos p. 34. ubi dicit Sibyllam illos docere* ἐκ τῆς δωρεᾶς ἐμπνοίας διὰ χρησμῶν· *ex afflatu potenti per sortes, &c.* [b] *Lactan. Instit. lib.* 1. *pag.* 23. [c] *Eustath. ad Homer:* β. ῥαψῳδ. [d] *Isiodor Orig. lib.* 8. *cap.* 8. *pag.* 1019. *num.* 30.

Proinde

proinde igitur, quia divinam voluntatem hominibus interpretari solebant, Sibyllæ nominatæ sunt; sicut enim omnis vir prophetans, vel vates, vel propheta dicitur ita Omnis fœmina prophetans Sibylla vocatur. Strabo[e] de Sibylla Erythræa sic loquitur: ἐν δὲ ἐρυθραῖς Σίβυλλα ἦν ἔνθεος, καὶ μαντικὴ γυνὴ τῶν ἀρχαίων τις. κατ' Ἀλέξανδρον δὲ ἄλλη ἦν τοιαύτη τὸν αὐτὸν τρόπον μαντικὴ, καλουμένη Ἀθηναΐς &c. *In Erythris est Sibylla quædam Numine efflata, & divinatrix antiqua sane mulier tempore Alexandri alia quædam fuit, eodem modo divinatrix, nomine Athenaïs. &c.* Et idem *Strabo*[f] alibi appellat carmina Sibyllæ non rationis naturalis inventa, sed χρησμοὺς, Oracula à Deo profecta. Et apud *Suidam.* Σιβυλλιᾶν occurrit, ἀντὶ τοῦ χρησμῶν ἐπιθυμεῖ, μαντικῶς ἔχει, χρησμὸς φαντίζεται, pro oracula desiderare, &c. χρησμολόγος γὰρ ἡ Σίβυλλα, ἃ μέγα φρονεῖ, καὶ ἐπαίρεται. *Sibylla namque vates erat, grandia quædam prætendens, elatoque animo prædita.* Et adhuc expressiùs, & in terminis apud *Eusebium. in Oration. Constant. ad Sanct. Cœtum cap.* 18. καὶ ταῦτα τῇ παρθένῳ δηλαδὴ θεόθεν ἐπέσκηπτεν (i.e.) *Atque ista in virginis animum Divinitus illabebantur.*[g] Et hinc est quod Sibylla apud Scriptores græcos, ἔνθεος, θεοφόρος, θέορτος, θεόπνοος, θεορρήμων, θεοπρόπος, &c. appellabatur. Adeò manifestum est, si etiam omnia Sybillæ oracula essent genuina, tamen ex iis concludi non possit, illas lumine naturali Christum cognovisse, ex eo quod de Christo nonnulla prædixerunt, cùm in confesso sit, illas non ratione naturali hæc cognovisse, sed revelatione divinâ, θεόθεν scilicet, ut cum *Eusebio* loquar. Vid & *nanu R. Montacutium in Apparat. 3. & doctiss. Th. Jackson. de cognitione Jesu Christi. c.* 8, 9. Et hîc si objicias (cum *Casaubono ad apparat: Cardinal. Baron: num* 11. Et *Jacob: Capello in vindiciis pro Isaac: Casaub. lib. 2 cap.* 5.) Si genuina sint illa Sibyllæ oracula, quæ de Christo adeò clarè pronunciant, tum videtur verum non esse quod dixit Psalmista, *Ps.* 147. 19, 20. *Indicat verba sua Jacob: Statuta sua & judicia Israel: non fic fecit genti ulli, &c.* Nec quod dicit Apostolus ad *Col.* 1 26, 27. ubi incarnatio Christi dicitur mysterium à seculis absconditum, &c. Cùm Sibylla nonnulla clariùs eloquitur, quàm ullus prophetarum. Nempe huic objectioni abunde satisfecit Doctissim. *Th. Jackson.* ubi suprà *cap.* 9. *pag.* 47, 48, *&c.* Illam igitur paucis expediam. Dico 1. Quod Sibylla hæc de Christo oracula, vel ita potuit pronunciare, ut ipsa intelligeret, & sibi accommodaret in salutis æternæ subsidium: & hoc omnino sentire videtur *Eusebius* loco toties citato: ubi illam ideò beatum pronunciat: μακαρίαν δὲ ἔγωγε αὐτὴν κρίνω (inquit) ἣν ὁ σωτὴρ ἐξελέξατο προφῆτιν τῆς ἑαυτοῦ περὶ ἡμῶν προμηθείας, &c. hoc est, *Beatam eam puto, quam servator vatem, ad divinandum de sua in nos providentia selegit.* Nec ulla ex hoc dogmate sequetur inconvenientia; cùm Deus quos, & quando vult, etiam extra visibilem Ecclesiæ cœtum facilitate omnipotentissimâ ad se trahat, & veritatis notitiam benignè impartiat. 2. Potuit Sibylla oracula hæc ita pronuntiare, ut ipsa tamen non intelligeret, sed (gratiosâ Dei providentiâ ita ordinante) ut in Ecclesiæ futuræ commodum essent cessura, potiùs quàm suum. Sed & hoc etiam esse justè potuit; sed an ita, an aliâs fuit non statuo. Quamvis & hoc posterius *Justinus* asserere videtur, sic enim ille[a] θείας γὰρ καὶ τῶν ἡμῶν προνοίας ἔργον γέγονε τὸ καὶ ἀκουστὰς (de *Orpheo*, Sibyllis, & aliis Gentilium scriptoribus, loquitur qui de Christo, & Deo rectè pronuntiârunt) τούτους, τὰ διὰ τῶν προφητῶν περὶ ἑνὸς θεοῦ εἰρημένα ἀληθῆ εἶναι. Quæ sic reddit ejus interpres: *Divinæ namque providentiæ de nobis hoc opus fuit, ut illi vel ingratiis ea quæ à prophetis de Deo uno dicta sunt, testimonio*

e *Strabo Geogr. lib.* 14. *p.* 634.

f *Lib.* 17. 771. τῶν Ρωμαίων ἀρχομένων τῆς Σιβύλλης χρησμοῖς &c.

g *Vid. Reverend. Montac. Appar. 3. num.* 28.

a *Justin: Mart. in Cohort: ad Gent. pag.* 34. *Vid. Pet: Ramum in Eclog: Virgil:* 4. *ubi inducit D. Aug: dicentẽ Sp: Sanctum locutum fuisse per os inimicorum,*

ſua vera eſſe comprobarent. Et Sibyllæ eodem modo vaticinatæ putantur à *Baſilio*, ut olim jumentum *Balaam*[b]. 2. Cùm dicit Apoſtolus doctrinam de Chriſto fuiſſe myſterium à ſeculis abſconditum; hoc non poteſt intelligi. 1. Quod cognitio illa erat abſolutè abſcondita, nullo eam aſſequente: novimus enim Patres ſub antiquo fœdere Chriſtum cognoviſſe, idque notitiâ expreſſâ, utcunque non diſtinctâ, ſed valdè imperfectâ. Quod manifeſtum eſt ex Apoſtolo ad Hæbræos. 11. ubi cùm longum fidelium catalogum enumeraſſet, ſubjungit: Hi omnes mortui ſunt in fide, & promiſſiones (ſeu Chriſtum promiſſum) non accepêrunt, ſed πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, è longinquo videntes. Ubi eleganti metaphorâ cognitionis eorum imperfectionem exprimit, cùm ea quæ è longinquo vidimus, imperfectiùs cognoſcimus, & indiſtinctiùs. Nec ſolum Judæi aliqualem Chriſti notitiam ante ejus nativitatem, Deo revelante, aſſecuti ſunt; ſed etiam Gentes quod manifeſtum eſſe probat *Aquinas*[c], Quia *Job* 19. dicit Sanctus *Job*, *Novi quod Redemptor meus vivit.* 2. Ex dicto Sibyllæ, apud *Auguſt tom: 6. lib: 13. contra Fauſtum Manichæum. cap: 15, Auguſt:* ibidem & *Aquinatem* qui vellet, videat. 2. Igitur dicendum, quod licet cognitio Chriſti non erat abſolutè myſterium, & prorſus abſcondita, nempè ex parte rei; tamen quoad gradum ejus ſub Evangelio revelatum, adeò clarè jam illum, naturas ejus, & officium cognoſcimus; ut revera quoad hunc gradum, & modum poſſit juſtè dici myſterium, & antiquis illis ante Chriſtum natum abſcondita. 3. Cùm dicit Pſalmiſta, quod Gentes legis divinæ notitiam non habuerunt: ſi de lege judiciali, & ceremoniali intelligatur, fateor, eas nullam habuiſſe niſi à Judæis mutuatam. At ſi de lege naturæ, & morali intelligatur, certum eſt, illos cognitionem ejus aliquam habuiſſe; cùm lex naturæ ſit cordibus omnium inſcripta, charactere adeo duraturo, & firmiter impreſſo, ut nec poſt lapſum, necdum ulla manent rationis, & humanitatis veſtigia, ſit totaliter obliteranda. Sed Judæi præter hanc legis moralis notitiam ipſis innatam, totam legem moralem accipêre digito Dei in tabulis inſcriptam. Ita ut maxima hîc eſt inter Judæos, & Gentes diſtantia, reſpectu cognitionis; dato hoc, quod vera, & genuina ſint omnia prædicta Sibyllæ Oracula. Nam 1. Judæi habuerunt legem judicialem, & ceremonialem ſibi à Deo ipſo datam: Gentes non ſic. 2. Habuerunt legis moralis cognitionem, non ſolum innatam illam, & imperfectam quam omnes naturaliter habemus; ſed & revelatam à Deo, mandata ejus moralia diſtinctè ſcribente, & ipſis tradente: Gentes non ſic. 3. Judæi habuerunt Sacerdotium ab ipſo Deo inſtitutum, in quo omni tempore, populum ſuum ad veritatis cognitionem adduci voluit: Gentes non ſic. 4. Deus Prophetas ſuos ad Judæos perpetuò miſit, ut de voluntate ejus ab iis cognoſcendâ manifeſtiùs intelligerent. Gentes non ſic docuit Deus. Adeò ut jam ſi perpetuam hanc Dei παιδαγωγίαν, qua populum ſuum Deus ad ſui notitiam perduxit, cum Gentium Sibyllis, & earum de Deo notitia conferas; (quarum una, aut altera ſolùm fuit, eáque ſeculo uno, aut altero, hæc etiam Oracula ſua tantâ obſcuritate involvens, ut illa alii non intelligerent, ut patet in doctiſſimo omnium poëtâ *Virgilio*, ea quæ de Chriſto dicta ſunt, *Salonino Pollionis* filio applicante; imò forſan nec ſibi ipſi cognita.) Si (inquam) hanc Gentium de Deo notitiam imperfectam valdè, & non ultra crepuſcula provectam, cum cognitione Judæorum meridianâ, claro jubare effulgente, conferas: ſatis apparebit quàm juſtè dixit Pſalmiſta, *Pſ.* 147. 19, 20. *Annuntiat verbum ſuum Jacob: & judicia ſua Iſrael. Non fecit Taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit*

[b] *Vid doctiſſ. Montacut. Appara. 3. num. 28. p. 135.*

[c] *Aquin. 2, 2. quæſt: 2. art. 7. ad tertium.*

iis

iis. Nempe manifeſtum eſt, quòd *taliter* non fecit; talem gradum, & menſuram cognitionis Gentibus communicando: tamen hoc non impedit, quin gradum cognitionis aliquem ipſis pro beneplacito communicare poterat.

Hæc de *Sibyllis* dicta ſunto. Quod ad ſcriptores reliquos (*Triſmegiſtum, Orpheum, Hydaſpem*, & alios in hunc finem adductos, ut probent Gentes lumine naturali nonnulla de Trinitate, & Chriſto cognoviſſe) ſpectat: Dico, 1. Quod non vacat ſingula eorum teſtimonia ſigillatim examinare. 2. Dato, quod omnia illa quæ adducuntur teſtimonia, eſſent genuina, & tantorum parentum progenies indubitata (cujus contrarium tamen de *M. Triſmegiſto* oſtendit *Iſ: Caſaub: exercit. 1. num. 18.*) tamen fidenter nego illa, quæ de Trinitate, aut Chriſto Philoſophantur, fuiſſe naturaliter cognita. At inquies, unde ideo, ſi non à lumine naturali habuerunt? Dico, 1. Vel ex revelatione divinâ, ipſis gratuitò indultâ: Deo Eccleſiæ ſuæ ſic proſpiciente, ut ex ipſis Ethnicorum ſcriptis haberet tela, in ipſos Ethnicos valitura. Quod *Juſtinus* obſervavit, ubi ſuprà: nempe in cohortat: ad *Græcos, pag. 34. E.* Vel 2. Cognitionem illam habuerunt à *Judæis* mutuatam. Sic magnus *Clement: Alexandrinus Pædag: lib. 1. pag. 116.* Cum multa de Deo dixiſſet è *Deuteronomio*; ſubjungit, & *Platonem* idem inde habuiſſe: καὶ ἐντεῦθεν καλῶς καὶ ὁ Πλάτων μαθὼν, &c. Et *Baſil: Magnus tom. 1. pag. 502.* In verba illa, [*In principio erat verbum*] dicit; ταῦτα οἶδα πολλοὺς, καὶ τὴν ἔξω τῆς λόγου τῆς ἀληθείας δαυμάζοντας, καὶ τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐγχαράττειν τολμήσαντες, κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος, &c. Ubi dicit aperte Gentes multa è ſcripturâ in ſua ſcripta tranſtuliſſe; dicit enim ſe hoc noviſſe; & rationem ſubjungit: κλέπτης γὰρ ὁ διάβολος. Quia fur eſt Diabolus, & divina impiè furatur. Notus etiam eſt ille locus *Diodori Siculi* d; Qui cum verba facit de legumlatoribus antiquis, qui ſimularunt ſe Deorum munere acceptas leges popularibus ſuis conſtituiſſe; hæc confeſtim ſubjicit. Φασὶ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῆν τὸν Ἰαὼ ὀνομαζόμενον θεὸν παραπεπῆσθαι τοὺς νόμους αὐτῷ δοῦναι. (i. e.) *Apud Judæos Moſem finxiſſe Deum illum qui Jao cognominatur, leges ipſi tradidiſſe.* Adeo manifeſtum eſt *Græcos Moſen* cognitum habuiſſe, & nomen *Jehovæ*; *Jehova* enim ipſis erat Ἰαὼ e. Nam & ipſe Diabolus in Oraculis *Apollinis Clarii*, hoc nomen Deo ſummo attribuit: Is enim conſultus, quis Deorum eſſet qui vocatur Ἰαὼ, hæc inter alia reſpondet *f*.

Φρόνει τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰαὼ.
Cunctorum ſummum Divorum habeatur Jao.

Sed notum eſt Gentes Diis ſuis nomina tribuere, ab *Hebræis* mutuata. Sic *Bacchum* ſuum Ἴακχον appellant, voce ab *Hebræâ Jah*, deductâ; ſolum terminatione, & pronunciatione *Græcâ* adhibitâ. Et hinc in *Bacchi* ſacrificiis, ἐλελεῦ Ἴακχε ingeminabant: Quod loquendi genus certiſſimum eſt ab *Hebræis* mutuatum. Nam licet *Æſculus* vocat ἐλελεῦ Ἴακχε, θρῳώδης ἐπίφθεγμα; vocem lamentantis; tamen dubium mihi ſubeſt nullum, quin ſit lætantis vox; Ita ut ſicut *Judæi* dixêrunt *Hallelu-jah*, Deum laudate; Ita & Gentes, (Dæmone ſic inſtigante, & Dei cognomenta impiè aſſumente) *Judæorum* ſimias ſe præſtiterunt, dicentes; ἐλελεῦ Ἴακχε. *Juſtinus* enim, ſeu quis alius ſit author libelli, cui titulus: *Quæſt: & Reſpon: Orthodox:* poſtquam quæſivit, quid ſibi vellet Ἀλληλούϊα, tandem reſpondit μετὰ μέλους ὑμνήσατε τὸ ὄν. *Vid: Dan: Heinſ: in Ariſtar: Sacro in Nonnum, Exercitat. 1. cap. 1. pag. 12.* Cum ideo manifeſtum ſit 1. Deum

d *Diodor. Sicul. Bibl: Hiſt: lib. 1. part. 2.*

e *Vid: Miſcel: ſacr: Nicol: Fuller lib. 2. cap. 6. pag. 192, 193.*

f *Macrob. Satur. lib. 1, cap. 18.*

Quod Gentium philoſophi, & poëtæ multa à Moſe & prophetis hauſerunt. Vid: Ray: Breganium in Theolog: Gent. Enarrat: 4 cap. 18, 19. p. 155. & deinceps.

1. Deum multa Gentibus revelasse; & 2. Quod multa à *Judæis*, nimirum Dei populo acceperunt, & inscripta sua transtulerunt; dicimus, si quæ apud ipsos occurrunt de Trinitate, de Christo, & similibus fidei nostræ capitibus, quod hæc vel revelationi divinæ, vel *Judæis* debent accepta referre. Et per consequens illa ex iis testimonia, quæ usitatè adducuntur, id quod volunt, nec suadent probabiliter, nedum evincunt. Si quis specialiorem locorum solutionem desiderat *Jacob: Martini videat Exercit: Metaphys: lib. 2. Theorem: 9. pag. 759.* & deinceps.

3 His ita constitutis videndum: 1. Quibus mediis Deum esse naturaliter cognoscamus. Et 2. Quousque ex illis mediis Deum cognoscamus. 3. Objectiones sunt ponendæ, & solvendæ. 1. Igitur media quibus Deum esse ostendamus, sunt vel 1. Inartificialia, seu ἄτεχνα (ut loquitur *Aristoteles* *) quæ ex arte nullâ, aut disciplinâ dependent: 2. Alia sunt media artificialia, quæ suam arti originem debent, quæ ἔντεχνα à Philosopho dicuntur. Sit ideo thesis 1.

* *Arist: Rhet: lib. 1. cap. 2.*

Thesis 1. Deus est naturaliter cognoscibilis mediis inartificialibus. Notan: tamen hæc media non dici inartificialia in quantum à Metaphysicis proponuntur; illi enim rationem in se inartificialem modo artificiali proponunt. Sed dicuntur inartificialia in ordine ad illos, qui sine arte ullâ aut disciplinâ, his mediis Deum cognoverunt. Quod autem mediis hisce inartificialibus Deum naturaliter cognoscamus, firmissimâ discursus evidentis consequentiâ deduci possit; Sic: si ii Deum & cognoverunt, & coluerunt, quibus artes nullæ erant notæ, sed sub perpetuâ barbarie eâque summâ ingemiscerent; tum necesse est, ut mediis inartificialibus ad cognitionem illam assurgerent, cum artes nullas habuerunt quorum adjumento Deum cognoscerent. At verum est prius, ergo & posterius. Propositio est per se manifesta. Min: confirmatur ex longa omnis ævi experientiâ, cum manifestum sit gentem nullam adeo fuisse barbaram, & literarum omnium ignaram, quin Deum agnovit, & coluit. Sic enim *Tullius lib. 1. de Legibus Nulla gens tam immansueta est, tam fera, quæ tametsi ignoret qualem Deum habere debeat, tamen habendum sciat.* Et idem *Tullius lib. 1. de naturâ Deorum. In omnium animis Deorum notionem natura impressit; quæ enim gens hominum, quod non habeat sine doctrinâ anticipationem quandam Deorum.* Nec hoc solum asseruit *Tullius*, sed mutuatum è *Crysippo* & *Stoicis* dogma proposuit: qui apertè asserunt, πλὼ τῆς θεότητ@ πρόληψίν τινα, quandam deitatis præsentionem, universas artis regulas, & præcepta antecedere. Et hinc est quod *Dion Prusaensis* apud *Plutarch.* dixit, persuasionem de Deo esse vel acquisitam, ἐπίκτητον; vel innatam, nobis à natura insitam, quam vocat πάλαιαν πίστιν, ἣ οὐκ ὄξιν εἰπεῖν, εὑ' ἀνευρεῖν τεκμήριον ἐνεργέστερον, ἔδ' ἔργον, χ) βάσιν ὑφεστῶσαν κοινῶ πρὸς ἐυσέβειαν. Nempe, *cognitionem illam Dei insitam* appellat, *Antiquam persuasionem, quâ nullum haberi, aut dici possit argumentum certius, fundamentum in communi pietatis positum* Hæc autem veritas ulterius patebit ex *Acosta* a, *Benzono* b, & aliis, de rebus *Indicis*; apud quos certissimum est miseros illos *Indiæ* incolas, præsertim Occidentalis, (quos nec homines esse cognovissent, nisi aspectu magis humano, quàm ingenio) & Templa, & Sacerdotes, & Deos habuisse, simul & coluisse. Qui utcunque Deos multos esse cogitabant, (intellectu infœlici lapsu multùm occœcato) tamen de Deo suo summo digniùs cogitabant, & augustiùs: Dum deitatem ejus immensam putabant, & omnipotentem; & ideo ejus templo tectum nullum superinducebant, cum *Illum tectis comprehendi non posse crederent*; nec Sacerdotibus summi Dei stipendia

a *Christophorus Acost: in Epist. Ecclesiast. de rebus Indicis. Et apud Emman: Acost: Comment: rerum in India gestarum. Et Joseph: Acost: de Christo revel: tempor: novissimis*

b *Hieron Benzon: in Histor: de repert: Occident: India à Christophoro Columbo: & in hist: novi orbis.*

aliis conceſſa indulgebant, quia in cumulatam ſuorum alimoniam, potentiam iſtius Dei abunde ſuffecturam pronuntiabant: cum ideo certum ſit miſeros illos homines, quibus artes nullæ ſuppetebant, Deum cognoviſſe; neceſſe eſt ut mediis inartificialibus hanc Dei notitiam acquirerent. Adeo innata eſt homini deitatis notio, ut humanitatem exuat neceſſe eſt, qui Deum. Sed de notione hac Dei innatâ ſuperiùs diximus, cum Deum eſſe naturaliter cognoſcibilem demonſtravimus. 2. Cum ideo homo mediis inartificialibus Deum cognoſcat; manifeſtum erit, illum multò magis poſſe Deum cognoſcere mediis artificialibus, & ἐντέχνοις. Ratio eſt, quia quicquid homo ſine arte cognoſcat, illud cum arte perfectiùs apprehendat, & evidentiùs: cum artes naturam perficiunt, & ideo generi humano poſt lapſum ſunt conceſſæ, ut ſubobſcuram rationis ſcintillulam, in flammam puriorem expergefacerent. Pergam ideo ad media artificialia, quibus Deum eſſe ſcimus. Et hic (quod olim dixit ad *Lucilium* ſuum *Seneca.*) *Rem haud difficilem facturus ſum, cauſam Deorum ago.* Nempe manifeſta deitatis veſtigia in creaturis, & providentiâ illas perpetuò ſuſtentante, non obſcurè videat vel lippiens intellectûs oculus: *Præſentem refert quælibet herba Deum*; (inquit Poëta.) Quod etiam elegantèr expreſſit *Theoph: Antioch:* † καὶ τὰ πάντα ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐξ ἐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι· ἵνα διὰ τῶν ἔργων γινώσκεται καὶ νοῆται τὸ μέγεθος αὐτοῦ. καθάπερ γὰρ ψυχὴ ἐν ἀνθρώπῳ οὐ βλέπεται, ἀόρατος οὖσα ἀνθρώποις, διὰ δὲ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος νοεῖται ἡ ψυχή. οὕτως ἔχοι ἂν καὶ τὸν θεὸν μὴ δύνασθαι ὁρᾶσθαι ὑπὸ ὀφθαλμῶν ἀνθρωπίνων, διὰ δὲ τῆς προνοίας, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ βλέπεται, καὶ νοεῖται, &c. *Nempe Deus univerſa cum non erant creavit, ut ex operibus ſuis quàm magnus ſit hominii innoteſceret. Ut anima in humano corpore non videtur inviſibilis exiſtens, verum ex corporis motu cognoſcitur: Sic nec Deus humanis oculis videri poteſt; cæterùm ex providentiâ, quâ ſingula ordinat, ſuíſque operibus aſpicitur, & apprehenditur. Quemadmodum ſi quis cernat navem ſuis ornamentis inſtructam mare ſulcare, & portum appellere, certè credit aliquem à quo gubernetur, in eâ eſſe gubernatorem. Et certè nemo eſt adeo abjecti animi, quin credat Deum eſſe gubernatorem omnium, quamvis oculis carnalibus eum non aſſequamur.* Nimirum argumenta ad probandum Deum eſſe multa adducuntur ab antiquis contra Gentes diſputantibus; ab *Arnobio, Lactantio, Athenagora, Juſtino, Tatiano, Theophilo Antiocheno,* & aliis: quorum rationes adducit *Pet: de Attiaco in 1. ſent. q. 3.* eáſque non ſolum non cogentes, ſed & ſophiſticas eſſe fidenter pronuntiat. Cenſura dura certè, ſi non & immodeſta: quamvis (ut quod res eſt fateor) etiam apud Patres illos rationes multas ſuadentes potius, quàm cogentes invenias: tales ſcilicet quæ animum adhuc dubium bundum alliciant ad aſſenſum, non cogant. Sed recentiores veritatem hanc preſſiùs demonſtrarunt, & nervoſiùs. Qui ſcire vellet, videat *Fran: Suareſ: Met. to. 2. diſp. 29. Nazarium in 1. p. q. 2. art. 1, 2, 3.* præſertim *art. 3. controv: 2. Ferrarienſ: contr: Gentes, lib 1. cap. 13. Aquin: 1. p. q. 2. art. 1, 2, 3. Durandi in 1. diſt: 3. q 1, 2, 3, 4. Et Scholaſt: communiter in 1. p. q. 2. Et in 1. ſent. diſt. 3.* Et multi apud *Johan: Martinez in 1. ſent. diſt. 2, 3.* Mihi omnia nec legiſſe vacat, nedum propoſuiſſe. Rationem unam, aut alteram ſubjungam, quam preſſiùs exponam, & ſi poſſim evidentiùs. Ac ut varia illa capita, & locos varios omittam, unde argumenta ſua deducunt Scholaſtici, & Theologi, ad probandum Deum eſſe: Illud *F. C. Vavini* * mihi placet; Nempe, *Deum eſſe manifeſtiùs oſtendi non poſſit, quàm ex primis Entis diviſionibus.* Idcirco hac viâ progrediar.

† *Theoph: Ant: ad Autolycum, lib. 1. pag. 72. A. B.*

Vid: Anſelm: in lib. ſuo cont: Inſipien. dicent: in corde ſuo non eſt Deus.

I. Cæſ. Vavinus in Amphitheat: provident: divin: c. 1. vel 2.

1. Cum igitur per Deum, Ens infinitum ſimpliciter, increatum, independens omnino, &c. intelligimus; manifeſtum eſt, quod ſi Ens aliquod eſſe infinitum, increatum, aut ſimpliciter independens oſtendamus ratione naturali, quod tum eâdem operâ, & Deum eſſe demonſtrabimus: Cum hæc ſint adjuncta Dei ἀνπ-ϛεφα, & naturæ ſuæ comites individuæ. 2. hoc fundamento poſito, & conceſſo,

Ratio 1. rationem primam per theſes deducam. Quarum prima ſit hæc. Entia omnia vel facta ſunt, vel non. Hoc notiſſimum eſt, cum impoſſibile ſit, ut alterum contradictionis membrum non ſit verum. 2. Entia omnia non poſſunt eſſe facta: Ratio eſt, quia ſi omnia facta ſunt; tum vel à ſe, vel ab alio. Non à ſe; quia impoſſibile eſt, ut res à ſeipſâ fiat. Sic enim, 1. Idem eſſet cauſa, & cauſatum ſuiipſius. 2. Idem eſſet naturâ prius ſeipſo. 3. Idem eſſet priuſquam eſſet: nam ſi res aliqua ſeipſam produceret; tum neceſſe eſt, ut ipſum ſit, ſaltem naturâ, antequam producat ſe; & ſic eſſet antequam produceretur, nimirum antequam eſſet: At hoc abſurdum penitus, & irrationale. Ergo, ſequetur Entia à ſeipſis fieri non poſſe. Ergo neceſſe eſt ut ea quæ fiunt ab alio fiunt. Tum 3. quæro de illo alio, an factum fuit, vel non; ſi factum non fuit, tum habeo propoſitum: cum Ens non factum, & increatum, Deum eſſe intelligimus. Si factum fuit, tum etiam ab alio fieri neceſſe eſt, & de illo iterum idem quæro; & quia proceſſus fieri non poſſit in infinitum, neceſſe eſt, ut tandem in Ente aliquo non facto ſiſtamus: Et cum Ens non factum, ſeu increatum ſit illud quod Deum dicimus, manifeſtum erit Deum eſſe: quod erat dicendum. Rationem hanc firmam puto, & directè Metaphyſicam; & ſic à *Suareſio* æſtimatur, *Metaph. ſuæ. p. 1. diſp. 29. ſect. 1. num. 20. 21. pag. 18.* Licet illam ut invalidam, & plane ſophiſticam rejicit Metaphyſicus doctus ſane, & πολυμαθὴς, *Jacob: Mart: lib. 2. Exer: 4. theor: 1. p. 614. ex populari ſuo Henr Arniſæo diſput: ſuâ Metaph: de Deo, theor: 13, 14.* Sed quæ objicit *Arniſæus* contra rationem prædictam, minutiæ ſunt, nec ad infirmandam rationis conſequentiam ullatenus valituræ; & ideo tanquam ſolutione ſeriâ indigna tranſeo.

2. Omne Ens vel eſt dependens ab alio, vel non. Hoc etiam manifeſtum eſt,

Ratio 2. nimirum aut hoc, aut illud eſſe, cum membra ſint directè contradictoria; ita ut poſitio unius, ſit remotio alterius; & ex remotione unius ſequitur poſitio alterius. Quo poſito dico. 1. Quod ſi concedas eſſe Ens aliquod quod eſt independens; quod tum habetur propoſitum, cum Ens omnimodò independens Deum dicimus. Hoc ideo conceſſo, ſequetur Deum eſſe: quod erat demonſtrandum. 2. Si neges ullum Ens eſſe omnino independens; tum neceſſe eſt, ut aſſeras Ens omne eſſe dependens ab alio. Et tum quæro; illud aliud, vel eſt dependens, vel non; ſi non, tum iterum habetur propoſitum. Si ſit dependens ab alio; tum iterum quæro de illo alio; & quia proceſſus in infinitum non eſt poſſibilis, neceſſe erit, ut tandem aliquando pervenias ad Ens aliquod omnimodò independens. Quod erat dicendum. Vel ſic: ſi tota Entium collectio ſit dependens, tum (cum omne dependens ab alio dependet) illud aliud, vel erit extra totam Entium collectionem; at impoſſibile eſt, ut Ens aliquod ſit extra totam Entium collectionem. Vel 2. Si tota Entium collectio dependet ab alio, illud aliud erit intra illam collectionem, (quæ tota ſupponitur dependens) & ſi ita, tum illud à quo reliqua dependent, vel à ſe ſolum dependet, at hoc impoſſibile; quia quicquid dependet, ab alio dependet; ita ut qui dicit Ens aliquod à ſe ſolum dependere, idem dicit, ac ſi illud Ens omnimodo independens diceret. Vel erit circulus admitten-

admittendus, ita ut hoc ab illo dependeat, & rursus illud ab hoc. At talis circulus est simpliciter impossibilis; cùm manifestum, sit quod illud quod dependet ab alio, sit posterius illo à quo dependet, & per consequens non possunt invicem, & in circulo dependere à se mutuò: aliâs idem esset & priùs, & posterius respectu ejusdem, quod etiam impossibile. Et hoc ulteriùs confirmari possit tali discursu; tota entium collectio constat ex accidentibus, & substantiis, sed sive sit accidens, seu substantia, quæ ab alio dependet, posterius est illo, à quo dependet: Ergo, quicquid ab alio dependet est posterius eo à quo dependet. Patet assumptum, Quia 1. manifestum est, omne accidens dependere à substantia, & substantiam illam esse saltem naturâ priorem suo accidente. 2. Inter substantias ipsas non video quomodò una ab aliâ necessariò dependeat, nisi sit dependentiâ causali: vel tanquam ab efficiente, ut ignis productus ab igni producente: vel tanquam à materiali, ut corpus à materia: vel tanquam à formali, ut homo ab anima rationali: vel tanquam à finali. At cùm omnis causa sit naturâ prior causato, manifestum erit, quod quæcunque substantia dependet ab alia dependentia causali, erit posterior illâ à qua dependet; sequetur quod entia non dependent à se mutuò, & in circulo, nam sic idem esset & prius, & posterius in ordine ad idem. At hoc non est possibile, ergo nec illud. Horum summa hæc est. 1. Si sit aliquod ens independens, ita ut à nullo dependeat; tum manifestum erit, quod hoc ens causam habeat nullam; quia, quod causam habet, à causa dependeat necesse est. 2. Si ens illud causam non habeat; tum primò, est absolutè simplex, adeò ut compositionem nullam admittat, quia omne compositum à causis internis est compositum. 2. Erit absolutè æternum; quia quod incipit esse, à causa aliqua esse habeat, necesse est. Et per consequens, si sit ens quod causam non habet, illud ens nunquam incepit, & ideò erit absolutè æternum. Sed quod est absolutè simplex, & absolutè æternum erit Deus, (ut manifestum est) & per consequens si admittatur ens aliquod esse omnino independens, sequetur Deum esse; quod erat demonstrandum. 2. Si negetur ullum ens esse independens, & dicatur quod tota entium collectio sit ab alio dependens; tum illud à quo dependet, vel erit extra totam entium collectionem: at hoc impossibile, cum extra totam entium collectionem ens aliud esse, sit contradictio manifesta. Quia illa non erit tota collectio entium, si vel ens unum extra illam sit. Vel 2. Illud ens à quo dependet tota entium collectio erit intra illam collectionem, & ideo cum tota collectio dicitur dependens, & illud necessariò erit dependens: non à se; quia quod dependet, ab alio dependet. Non ab alio; Quia sic esset circulus; ita ut hoc dependeret ab illo, & illud rursus ab hoc: Sed & hoc impossibile; quia sic idem esset & prius, & posterius in ordine ad idem; cùm ex prædictis manifestum sit, illud quod ab alio dependet, esse posterius eo, à quo dependet. *Vid. Fran: Suaresium Metaphys: part. 2. disput. 29. sect. 1. num. 26, 27, 28, & pag. 19.* ubi nonnulla in majorem hujus veritatis evidentiam nervosè exposuit.

3. In causis impossibilis est progressus in infinitum, & ideò necessariò sistendum est in aliqua causa prima, quæ causam priorem nullam admittat, & per consequens sit independens à causa ulla priori, ex quo sequetur illam esse simpliciter, & absolutè æternam, & non productam; Deum scil. de quo quæritur: omnes hujus rationes consequentias explicat, & fortiùs premit *Francis. Suar. Met. part. 2. d. 29. sect. 1.* qui plura vellet illum videat. Hanc rationē firmissimam putat *P. de Alliaco*, & ante *Ratio 3.*

& ante illum *Guil. Occham. in dist.* 2. vid. *Ferrariensem cont. Gent, lib.* 1. *cap.* 13. Et hîc si dicas eas rationes probare forsan, quod sit aliquod ens increatum, quod independens, quod est causa prima; tamen non probant, ens hoc esse unum, & ideò non inferunt Deum unum esse; cùm in illis nihil impedit quo minùs possint esse multa entia increata, independentia, causæ primæ: & per consequens non videtur ex his rationibus distinctè probari Deum esse. Dico 1. Hoc dato quod non ostendunt Deum esse unum, tamen & adhuc erunt argumenta prædicta satis valida, & in demonstrationem thesis antedictæ valitura, quia in præsenti hoc solùm demonstrandum suscepimus, nempe esse aliquod ens quod Deum dicimus, infinitum, æternum, increatum, & independens; sed an hoc ens unum sit, an multiplex, alterius est loci, & quæsiti opus demonstrare. 2. Dicimus attributa illa unitatem necessariò, & consequentiâ manifestâ inferre. ita ut ens illud cui attributa illa conveniunt multiplicari non possit. Quod certissimum putat *Franc: Suarez Metaph. part.* 2. *disput:* 29. *sect.* 3. *à num.* 1. *ad* 22. *pag.* 28. *& deinceps* Et *disp.* 30 *sect.* 10 *p.* 72. *& Aquin. Contra Gen. lib.* 1. *cap.* 42. *ibid. Ferrariens. & 1. p. q.* 11. *art.* 3. 4. *& in* 1. *sent. dist.* 2. *art.* 1. *&c.* 3. Sed & hoc ratione naturali evinci possit: unam, aut alteram subjungam. 1. Certissimum est ens infinitum, increatum, æternum, & independens esse perfectionis summæ, & infinitæ, cùm perfectio nulla ei deest, nec deesse possit: jam si talia entia duo essent, manifestum est duo esse quorum utrumq; esse perfectionis infinitæ, ita ut neutri perfectio ulla deesset: at hoc impossibile, ergo. Assumptum patet, Quia si eorum neutri perfectio ulla deesset, non erit aliquid in quo distingui possunt illa duo. Nam 1. cùm dicimus duo, supponimus distincta; aliâs si non essent distincta, utique nec duo, sed simpliciter unum. 2. Si sint distincta, per aliquod distinguantur necesse est; tum quæro, illud quod hæc duo distinguit, vel est in utrisque, vel non? si sit, tum per hoc conveniunt, (ut manifestum est) non distinguuntur si illud quod distinguit non sit in utrisque (quod necesse est, si distinguit) tum illud quod habet illud distinguens, perfectionem aliquam habebit, quam alterum non habet. Dico perfectionem aliquam habebit; quia talia entia distingui non possunt, nisi per perfectionem aliquam. Nam cùm supponuntur entia, quibus imperfectio nulla inest, aut inesse possit, utpote perfectionis infinitæ: manifestum est, quod per imperfectionem aliquam distingui nequeant: & ideò perfectio illa sit necesse est, per quam differunt. Dico iterum, quod illa perfectio quæ supponitur in uno, in alio non erit. Nec 1. formaliter, quia si esset formaliter in utrisque, per illud non distinguerentur. Nec 2. eminenter, Quia si illa perfectio quæ in uno esse supponitur, esset in altero eminenter, tum esset in altero ut in causa: & si ita, tum manifestum est quod antequam illud distinguens fuit causatum, (nimirum in priori naturæ) essent simpliciter idem; & per consequens nullo causato, ut duo distingui poterant. Vide plura apud *Ferrariens: in Aquin. cont. Gent. lib* 1 *c.* 42. *Scot. in* 1. *sect. dist.* 2. *q.* 3. *Ibid: Durand. q.* 1. *Ockam q.* 10. *Tanner:* 1 *p. disput.* 2. *q.* 5. *dub.* 3.

Ob. 1. Supereſt nunc, ut quod ultimò proposui paucis absolverē. Sit ideò objectio prima huic veritati opposita, hæc. Deus non est naturaliter cognoscibilis (quod nos tanto conatu demōstrare contēdimus) nam cū Deus sit omnimodo simplex, & indivisibilis, necesse est ut si intellectus noster in via illum cognoscat, quod etiam adæquatè cognoscat, & comprehendat. Ratio est, quia indivisibile non potest cognosci quin adæquatè cognoscatur, & etiam cōprehendatur. Nā qui aliquid rei indivisibilis cognoscit,

ſcit, omne cognoſcit; cùm partes habeat nullas quarum aliqua cognoſci poterat aliâ non cognitâ. Sic quod tangit punctũ, neceſſe eſt ut ſecundũ ſe totũ tangat, cũ punctũ indiviſibile exiſtens partes non habet, quarũ aliquæ tangi poſſunt, reliquis intactis. Et ideò neceſſe eſt, ut qui punctum tangit, adæquatè tangat, & ſecundùm ſe totum, quia eſt indiviſibile. Sic pari paſſu, qui Deũ intellectu cognoſcit, adęquatè cognoſcat neceſſe eſt, & ſecundũ ſe totũ, quia eſt indiviſibilis, & non poteſt cognoſci ſecundũ aliud & ignorari ſecundũ aliud; cũ in ente tantæ ſimplicitatis non occurrunt aliud, & aliud, ſed totus Deus ſit una entitas indiviſibilis, & ſimpliciſſima. Nam ſicut punctum ſe habet ad tactum, & partes tangibiles, & quantitativas nullas omnino habet; Sic Deus ad intellectum, nec partes intelligibiles ullas habet. Sed eſt entitas ſimpliciſſima, compoſitionem excludens omnimodam. At manifeſtum eſt Deum non eſſe à nobis naturaliter comprehenſibilem, ergo, nec naturaliter cognoſcibilem: cùm ens indiviſibile, & omnino ſimplex cognoſci non poteſt quin adæquatè cognoſcatur. Et ideò vana erant ſuperius adducta, & à veritate aliena.

vid. Franciſ. Valleſ. De ſacra philoſ. c. 58. p. 328. Vbi rationes eorum qui Deum negant ponit, & ſolvit.

Huic objectioni ſolutionem adhibet *Pet. de Alliaco in 1. ſent. q. 3. art. 1.* Sed ut quod res eſt dicam, argumentum hoc proponit fortius, quàm ſolvit fœliciùs: dum forſan maluit hoſtem nobiliorem non viciſſe, quàm non habuiſſe. Dico igitur 1. quod certiſſimum eſt, & extra omnem dubitandi aleam, nos immenſam illam infinitæ majeſtatis ἐξοχὴν nec in patria comprehendere poſſe adæquatè, nedum in via, ídque naturaliter. Hoc enim non ſolùm credimus, ſed & ſcimus. Siquidem ex ſcriptura diſcimus, quod nec ipſe *Moſes* ὁ θεοπτικώτατος, καὶ θεόφιλος anteriora Dei cognoſceret, (Deo licèt ſeipſum familiariùs oſtendente, & cùm illo, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον colloquente) & ideò impoſſibile eſt, ut nos tantis tenebris cœcæcati Deitatem adæquatè cognoſceremus. Imòipſe *Paulus*, (quamvis in cœlum tertium raptus) ad *Rom.* 11. 33. fatetur multa de Deo eſſe ἀνεξερεύνητα, & ἀνεξιχνίαστα, talia quæ intellectus nullus capiat, nedum comprehendat. Et ratio hoc evincit, quia eſt impoſſibile, ut intellectus finitus, præſertim poſt lapſum tot tenebris involutus, Deitatem infinitam comprehenderet. Et ideò non antiquius eſt illud *Ariſtotelis* effatum, quàm verius, quàm modeſtius; quod oculi noſtri ita ſe habent ad Deum, ut noctuæ oculi ad ſolem: lippiunt nimirum, ſi non cæcutiant. Et ideò dato, quod rationem unam aut alteram habuiſſemus, cui ſolutionem manifeſtam adhibere non potuimus; cùm tamen certòſcimus, & fide non violandâ credimus Deum comprehendi non poſſe: adverſantes rationum minutias pertumpat pius animus, & cum *Alexandro* nodos illos ſecet, quos non ſolvat. Sed revera nodus hic non eſt adeò *Gordius*, quin ſolutionem admittat ſine difficultate manifeſtam. Dicimus itaque. 2. Cùm dicunt Deum ſimpliciter indiviſibilem, & ideò neceſſarium eſſe, ut ſecundum ſe totum adæquatè cognoſcatur, modò cognoſcatur. Dico (inquam) quod contrarium potius ſequetur. Nam eo ipſo quod eſt ſimpliciter indiviſibilis, & abſolutè ſimplex, ſecundùm ſe totum cognoſci non poteſt: cùm quod eſt indiviſibile, & ſimplex, totum dici non poſſit, ſine ſummâ ἀκαταληψίᾳ. Ratio eſt, quia omne totũ in ordine ad partes dicitur totum, & ideò quod partes nullas habet, nec totum dici poteſt. 2. Reſpon. *P. de Alliaco in 1. ſent. q. 3.* Quod eſſentia illa Dei ſimplex, & indiviſa ab intellectu cognoſci poteſt aliquo modo ſecundùm ſe totam, at omnes veritates de Deo enunciabiles non poſſunt cognoſci. Et hoc manifeſtum eſt, quia nec omnes veritates de creatura minima enunciabiles cognoſcat intellectus humanus dum hîc ſumus, multò minùs de Deo hoc poſſu-

mus. 4. Intellectus humanus potest cognoscere, *quod sit* essentia divina, etiam tota; (si ita loqui liceat) at quid sit, secundùm se totam non cognoscat. Ratio prioris est, quia cognoscere *quod sit Deus* (utcunque infinitus, & immensus) non requirit intellectum infinitum, aut intellectum qui omnes veritates de Deo enuntiabiles cognosceret; Nam sicut cognoscam, quod totus *Plato* hic est, licèt omnes veritates de eo enuntiabiles non cognoscam: Sic *quod sit Deus*, & essentia infinita, & quod totum illud esse infinitum nunc existat cognoscam, at *quid sit* secundum se totum non cognoscam. Ratio est: Quia cognitio nostra naturalis de Deo est solùm à posteriori, & imperfecta, nimirum à creatura petita, quâ mediâ ad cognoscendum Deum assurgimus. Cùm autem creatura non sit effectus causæ suæ adæquatus, Deo scilicet; creaturas enim infinitò plures producere potuit Deus, (modò voluit, eásque perfectiores;) impossibile est ut ex illis Deum adæquatè cognoscere-mus. Quî enim fieri possit ut ex effectu inadæquato, causam adæquatè cognosceret quis? Dum ideo hîc sumus, & Deum ex effectu, creaturâ nimirum, cognoscimus; illum adæquatè, & quoad perfectionem in Deo omnem impossibile est ut cognoscere-mus. 5. Possit ideò cognitio nostra naturalis esse, vel 1. Sensitiva, objecti alicujus sensibilis, & hoc modo fateor quod indivisibile non potest cognosci, quin secundum se totum cognoscatur; ut non possibile est, ut quis punctum vel videat, vel tangat, & non secundùm se totum vel videat, & tangat, ob rationem factam. At hoc modo Deum non cognoscimus, nec possumus quidem; cùm ad æternum illud lumen cœcutiret potiùs humanus oculus, quàm illud comprehenderet. 2. Cognitio nostra est intellectiva: & hic dico. 6. Deum dici posse intellectui humano objici, vel 1. Prout in se est, & hoc modo fateor Deum & infinitum, & simpliciter indivisibilem; sed hoc modo illum non cognoscimus, certè naturaliter non cognoscimus. 2. Prout in via à nobis cognoscitur; & sic licèt novimus, quod sit absolutè simplex, & indivisibilis, tamen quia illum modo humano apprehendimus, sub ista simplicitate nobis non objicitur: sed in conceptus multos inadæquatos essentiam illam simplicem præscindimus. Sic in Deo justitiam, intellectum, æternitatem, & similes perfectiones, ut aliquo modo diversas apprehendimus. Non quod in Deo sit ulla perfectionum diversitas, cùm in illo sit omnimoda, & perpetua simplicitas; sed quia à nobis infinita illa & plusquam superlativa majestatis divinæ ἕξοχὴ aliâs concipi non possit. 7. Sic ideo rationi factæ dici possit; forsan sequetur, quod illud quod est indivisibile, & simplex, secundùm se totum cognoscitur, si, prout in se est, cognoscatur: sed hoc modo manifestum est, quod Deum nostrum non cognoscimus. Sed cùm illud quod est in se simplex, & indivisibile, à nobis cognoscitur modo divisibili, per multos conceptus inadæquatos, in æternum non sequetur, illum secundùm se totum cognosci. præsertim cùm Deus non sit ita indivisibilis ut punctum, quod spatium nullum occupat; sed ita est indivisibilis ut & cœlum, & terram impleat, nec comprehendatur. Ratum ideò sit, Deum à nobis lumine naturali apprehendi posse, comprehendi tamen non posse. Quod erat dicendum.

Ob. 2. 2. Videtur, quod Deum esse, nec sciri possit per Metaphysicam, nec credi per Theologiam; & ideò industriâ parum profuturâ hoc demonstrare conamur. Antecedentis partem primam probat *Rada. Contr:* 21. *inter Thomam & Scotum, art.* 1. Sic: Deum esse est articulus fidei, ut in confesso est, ísque primarius, & ideò rationibus metaphysicis naturaliter cognosci non possit, siquidem objectum fidei

fidei eſt veritas ſupernaturalis revelatione divinâ nobis patefacta: & per conſequens, talem veritatem ſupernaturalem, rationibus naturalibus & Metaphyſicis cognoſci, & inveniri poſſe, contradictionem implicare videtur manifeſtam. Siquidem ſi rationibus naturalibus inveniri poſſit hæc veritas, quomodo erit veritas ſupernaturalis? Et ſi non poſſit ratione naturali cognoſci, tum cedat in vanum labor ille neceſſe eſt, quo hoc demonſtrare ſatagimus. Partem antecedentis 2. [Nempe quod nec fide credere poſſumus Deum eſſe] probat *Theodor: Smiſing: de Deo uno, tract.* 1. *diſp.* 1. *q.* 3. ratione ſubtili ſane, & veriſimili, ſic: Deum eſſe non poſſumus fide credere; Quia fides nititur teſtimonio Dei, cum illud ſit motivum fidei, & ratio formalis cur aſſenſum fidei veritati alicui præbeo. At teſtimonium hoc Dei præſupponit Deum eſſe, qui ita teſtatur: & per conſequens erit impoſſibile ut fide credam Deum eſſe: ſed neceſſariò præſupponendum eſt Deum eſſe, & tum teſtari aliquid eſſe verum; & his poſitis, & cognitis; nempe 1. Deum eſſe. 2. Illum teſtari hoc eſſe verum, tum demum ſequitur fides quæ huic teſtimonio fidem adhibet: Cum ideo hic ordo ſit naturalis & manifeſtus, ut fides neceſſariò prærequirat teſtimonium divinum, & hoc cognitum; & 2. Quod teſtimonium hoc non poteſt cognoſci eſſe divinum, niſi & Deum eſſe præcognoſcatur: clarum erit, & per ſe manifeſtum, quod fides non credat Deum eſſe, ſed ante aſſenſum eſſe præſupponat. Nam ſi quis credat Deum eſſe fide divinâ, (de quâ hîc agitur) neceſſe eſt ob teſtimonium Dei hoc credat, cum hoc ſit formale motivum fidei, & ideo cognoſcendum antequam actum fidei eliciat, at hoc eſſe teſtimonium divinum cognoſci non poſſit, niſi Deum eſſe priùs cognoſcatur, ut manifeſtum eſt: Ergo impoſſibile eſt, ut quis credat Deum eſſe, cum antequam credat requiritur ut teſtimonium divinum cognoſcat, & hoc fieri non poſſit, niſi Deum eſſe prius cognoſcatur. Et hoc eſt quod dicit *Aquinas* 1. *part. quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 1. Quod *Deum eſſe*, non eſt articulus fidei, ſed præambulum commune ad articulos omnes, & præſuppoſitum tanquam omnium fundamentum.

Ut huic argumento cumulatiùs ſatisfaciam, & diſtinctiùs; Dico, 1. Quod non ſequetur quod urget *Rada*, Deum eſſe, eſt articulus fidei, Ergo ratione naturali non poteſt probari. Siquidem nil obſtat, quin *Deum eſſe*, & fide credam, & mediis naturalibus evincam. Cum certiſſimum ſit, multa in ſcripturis contineri de cœlo, de elementis, de plantis, de animalibus, (ut abunde patet apud *Franciſc: Valleſium, de ſacrâ philoſophiâ*; & *Levin: Lemnium, de herbis, & animalibus biblicis*, & alios) quæ omnia ratio naturalis apprehendat, & demonſtret. Nihilominus veritates has omnes, in quantum teſtimonio divino in ſcripturâ patefacto, confirmatas, fide credo, æquè ac ſcientia naturali cognoſco. *Vid: Fran: Ferrarienſem* ſuper *Aquin: contr: Gent: lib.* 1. *cap.* 4. Ubi de hac veritate *Aquinas*, & *Ferrarienſis* multa diſputant. 2. Dico, quod fides divina, & ſcientia naturalis poſſunt convenire in re cognitâ, ſeu objecto materiali: hoc eſt veritatem eandem, & credam, & naturaliter cognoſcam. Et hoc ratione ſolidâ, non ſolum ſuaderi poſſe arbitror, ſed & evinci. Sic: Deum eſſe honorandum, adulterium non eſſe faciendum, parentes eſſe honorandos, & ſimilia lumine naturali cognoſcam; cum ſint primaria rationis rectæ, & legis naturæ dictata, ipſis Ethnicis apertè cognita. Tamen hæc omnia fide divinâ credo, utpote verbo Dei revelata, & nobis teſtificata: Ergo fides, & ſcientia in re cognitâ ſeu objecto materiali conveniant. 2. Sed in objecto formali, & aſſenſûs motivo primario non conveniunt. Aſſenſus enim

Sol.

ſpecie

ſpecie diſtincti (quales ſunt aſſenſus fidei, & ſcientiæ) objecto, & motivo formali non conveniant, cum per hoc objectum diſtinguuntur. Dico, igitur 3. Quod formalitas objecti petenda eſt à motivo aſſenſus principali, quod eſt medium ob quod aſſenſum præbeo. Cum ideo in fide & ſcientiâ naturali hæc ſunt diverſa, ideo fides, & ſcientia naturalis erunt formaliter diverſa: Cum aſſenſus ſcientificus demonſtratione innititur, tanquam medio, & motivo aſſenſûs formali; & fides revelatione divinâ. Aſſenſus igitur huic propoſitioni, [*Deus eſt*] in quantum à revelatione divinâ cauſatur, eſt aſſenſus fidei; & in quantum à demonſtratione naturali, eſt aſſenſus ſcientificus. Et hinc eſt 4. Quod aſſenſus fidei dicitur, aſſenſus veritati ſupernaturali; non quod veritas omnis, cui per fidem divinam aſſenſum præbeo, ſit ſupra captum intellectûs, ſolo naturali lumine adjuti; (Contrarium enim ſuperius demonſtravimus.) Sed ideo dicitur veritas ſupernaturalis, quia revelatione divinâ mihi eſt patefacta, quæ revelatio, aut teſtimonium divinum revelatum, eſt medium ſupernaturale. Et hinc eſt, quod fides ipſa dicitur aſſenſus ſupernaturalis. Vel 1. Reſpectu principii effectivi, Dei ſcilicet; à quo fides divina immediatiùs provenit, & ſpecialiùs, quàm ſcientia, aut aſſenſus merè naturalis. Vel 2. Ratione regulæ, aut motivi formalis à quo cauſatur, & cui innititur, ſcil: revelationis divinæ. Ex his ideo manifeſtum erit, quod illa propoſitio *Deus eſt*, poteſt eſſe objectum fidei, & ſcientiæ naturalis in ordine ad diverſa media aſſenſus cauſativa: nempe objectum fidei reſpectu revelationis divinæ; objectum ſcientiæ reſpectu demonſtrationis ſcientificæ.

Et hic ſi dices, quod objectum fidei debet eſſe inevidens, cum fides ſit aſſenſus inevidens: quod tamen eſſe nequit in hoc caſu, ſi demonſtratione, & lumine naturali cognoſcam Deum eſſe, quia tum evidens erit Deum eſſe. Dico, 5. Quod in aſſenſu noſtro tria ſunt diſtinguenda. 1. Aſſenſûs firmitas. 2. Certitudo. 3. Evidentia. Firmitas excludit dubitationem ex parte ſubjecti. Certitudo requirit infallibilitatem in fundamento cui aſſenſum præbeo. Evidentia requirit perſpicuitatem, & manifeſtationem veritatis cui aſſenſum præbeo. Ita ut poſſit eſſe aſſenſus firmus, & non certus; ſic hæretici erroribus ſuis firmiter credunt, cum tamen fundamento certo nullo nituntur. Rurſus aliquid poteſt eſſe certum quod non eſt evidens; ſic res fidei ſunt certiſſimæ, utpote quæ fundamento certo, & immutabili, teſtimonio divino nituntur: at non ſunt evidentes, quia teſtimonio tali nituntur. Eſt autem evidentia duplex *: 1. Senſitiva, ſic omne illud eſt ſenſui evidens quod eſt objectum ejus proportionatum & directum, in debitâ diſtantiâ poſitum, & per ſpeciem apprehenſum. Sic eclipſis Lunæ eſt evidens ruſtico videnti. 2. Intellectiva, ſic eclipſis eſt Aſtronomo non videnti evidens ex vi demonſtrationis naturalis. Porro notandum, quædam eſſe intellectui evidentia immediatè & per ſe, ut ea quæ intellectui, nullo diſcurſu medio, ſunt manifeſta; ut principia illa nobis inſita & innata, nempe κοιναὶ illæ ἔννοιαι, & principia illa univerſaliſſima, ad quæ cognoſcenda non edocti ſumus, ſed nati: ſive practica ſint, ut Deus eſt colendus, parentes honorandi: ſive ſpeculativa; ut omne totum eſt majus ſuâ parte. Hæc enim immediatè, & per ſe ſunt evidentia. 2. Quædam ſunt evidentia intellectui, non immediatè, & per ſe; ſed medio diſcurſu, & ratione naturali. Sic omne triangulum (excepto ſphærico) habere tres angulos æquales duobus rectis, eſt evidens intellectui, ſed non niſi medio diſcurſu Mathematico. Adeo ut in his, evidentia non dependet à re ipſâ, ſed à medio per quod oſtenditur. Et hic tandem cautiùs

* *Vid: Durand: in 1. ſent: Qu: in Prolog ſenten: 2. fol: 6. col: 2. C. Et quæ de evidentiâ diſputat: P. Hurtad: de Mendoz: de Animâ diſput: 8. ſect. 1, 2, 3. &c.*

cautiùs advertendum, quod, cum dicimus quod nonnullorum evidentia dependet à medio per quod intellectui oſtenduntur; advertendum (inquam) quod medium illud quod inducit evidentiam, ſemper debet eſſe medium naturale, à natura rei petitum; non morale, ſeu teſtimonium, utcunque certiſſimum. Aliâs, & omnia fidei myſteria eſſent nobis evidentia, cum medium habent morale certiſſimum, ex quo nobis oſtenduntur, nempe teſtimonium divinum. Quibus ſic conſtitutis, dico. 6. Quod objectum fidei (de divina loquor) eſt duplex. 1. Primarium, ut perſonarum Trinitas, Chriſtus θεάνθρωπος, & totum redemptionis noſtræ myſterium: & quoad hæc, fides eſt prorſus inevidens; cum ratio naturalis ad horum cognitionem ſine revelatione divinâ nunquam aſſurgeret. Et ideo circa objecta hæc, & ſimilia, perpetuam concedimus fidei inevidentiam. Sed 2. In aliis nonnullis fidei objectis hoc eodem modo non contingit. Nam manifeſtum eſt, quod hoc objectum fidei, *Deus eſt*, ſit rationi naturali evidens. 6. Objectum ideo fidei conſideratur, vel 1. Per ſe in quantum eſt objectum fidei, & aliquid creditum; & quantum ad hoc non requirit evidentiam, nec admittit: Cum objectum fidei, ut tale, ſolùm teſtimonio revelantis innititur. At 2. Per accidens contingat, ut objectum illud, quod eſt reſpectu revelationis divinæ creditum, ſit reſpectu demonſtrationis evidenter cognitum. Tamen (hoc non obſtante) objectum fidei, ut tale, ſemper eſt inevidens. Et evidentia illa quæ eſt in objecto fidei, in tali caſu, non eſt evidentia fidei, ſed ſcientiæ: nec oritur à teſtimonio, quæ fidem producit; ſed à demonſtratione, quæ ſcientiam.

2. Ad illud quod urget *Theodorus Smiſing:* loco ſuprà citato: nempe, *Deum eſſe*, nec credi poſſe; Quia fides innititur teſtimonio divino, quod præſupponit Deum eſſe, qui ita teſtatur. Dico, quod ratio hæc non exiguam habet veritatis ſpeciem, ſed tamen non niſi ſpeciem habet. Nam cum dicit, fides nititur teſtimonio divino: Ergo non cognoſcit *Deum eſſe*, ſed præſupponit: Dico, quod contrarium ſequetur, ſic: Fides nititur teſtimonio divino, ergo cognoſcit *Deum eſſe*. Ratio eſt, quia cum teſtimonium divinum ſit formale motivum fidei, neceſſe eſt, ut fides illud cognoſcat, & apprehendat; ſicut neceſſe eſt, ut qui parietem videt, colorem etiam videat, & ejus ſpeciem quæ eſt formale motivum viſionis. At impoſſibile eſt ut fides cognoſcat hoc teſtimonium eſſe divinum, ſi non cognoſcat *Deum eſſe*. Nam cum certiſſimum ſit, quod teſtimonium divinum intrinſecè includit, vel connotat Deum, ejus authorem, à quo habet ut ſit divinum: ſequetur, teſtimonium cognoſci non poſſe eſſe divinum, niſi cognoſcatur Deus. Sicut cognoſci nequeat hoc teſtimonium eſſe humanum, ab eo qui non novit hominem. 2. Hinc rectè dicit *Theodorus Smiſing:* ubi ſupra, quod eodem actu fidei & teſtimonium Dei cognoſcitur, & Deus ipſe: ſicut cum *Plato* loquitur, eodem actu ſimplici & loquelam audio, & loquentem. 3. Omnia credo propter teſtimonium divinum; ita ut teſtimonium divinum ſit ratio, & motivum formale cur credo. Nempe in omnibus aliis extra Deum, eſt ratio à priori. Nam ſi quæras, cur credo doctrinam redemptionis? dico, ob teſtimonium divinum, & hæc eſt ratio à priori. Rurſus ſi quæras, cur teſtimonio divino fidem adhibeo? Ratio alia reddi non poſſit, quàm hæc; quia eſt teſtimonium divinum. Sicut ſi quæras, cur parietem video? dico, propter colorem; ſi rurſus, cur colorem video? dico propter ſpeciem: ſi rurſus, cur ſpeciem video? dico propter ſeipſam: ſicut ideo omnia alia ſentio propter ſpeciem, & ſpeciem propter ſe; ſic omnia alia credo propter teſtimonium divinum, &

teſtimonium propter ſe. Vel ſi diſtinctiùs loqui velles cum aliquibus; ſic ſtatuis: Sicut ea quæ dicit *Livius* credo ob teſtimonium *Livii*, fide humanâ; & illud ipſum teſtimonium ob teſtantem fide dignum. Sic credo ea quæ Deus teſtatur, ob ejus teſtimonium; & illud ipſum teſtimonium, credo, quia eſt Dei teſtimonium, qui eſt veritas abſolutè prima. Quibus ita conſtitutis ſi ſic urgeas: quod non poſſum credere *Deum eſſe* propter teſtimonium divinum, quia cognitio teſtimonii divini, quæ cauſat fidem, præſupponit exiſtentiam Dei jam cognitam. Dico non ſequetur: Quia ante teſtimonium divinum cognoſco, poſſum ſcire exiſtentiam Dei per demonſtrationem; at hoc non impedit, quo minùs per cognitum Dei teſtimonium Deum eſſe credam. Nam ſi Deus nunquam aliquid homini poſt lapſum revelâſſet, nec ullum de exiſtentiâ ſuâ teſtimonium ipſis communicâſſet; tamen lumine naturali hoc cognoviſſe poterant. Sic ut ante revelationem haburſſent ſcientiam de exiſtentia Dei; non fidem. Sed ſi tum poſtea teſtetur Deus ſe eſſe, & hoc populo ſuo manifeſtet in verbo; tum exiſtentiam Dei antea ſcitam, nunc habeant creditam. Cum ideo neceſſe ſit, ut fides objectum ſuum formale apprehendat, & cum objectum ejus formale ſit teſtimonium divinum, neceſſe eſt, ut hoc teſtimonium ipſa fides cognoſcat. Et rurſus, cum hoc teſtimonium divinum cognoſci non poſſit, ut divinum, quin eodem actu & Deum eſſe cognoſcatur, manifeſtum erit ipſam fidem apprehendere Deum eſſe: & propoſitio illa, *Deus eſt*, credi poſſit. Quod erat dicendum.

Ob. 3. 3. Objiciunt *Ferrarienſ.* & *Nazarius* è *Scoto*, ſic: Deus non poteſt cognoſci naturaliter niſi à poſteriori per creaturam ſicut per effectum. At intellectus lumine naturali non novit mundum eſſe effectum Dei: & per conſequens Deum eſſe à poſteriori per creaturam non cognoſcamus. Ergo cum eſſe lumine naturali omnino non cognoſcamus, quia alius modus non eſt: manifeſtum enim eſt, quod ſi Deum eſſe, per mundum, tanquam per effectum cognoſco, quod debeo mundum cognoſcere, quod ſit Dei effectus; & per conſequens Deum eſſe mundi cauſam. At hoc non poſſumus (inquiunt) naturaliter. 1. Quia Philoſophi creationem mundi non noverunt, & ideo mundum fuiſſe æternum ſomniârunt. 2. Quia dicit Apoſtolus ad *Hebræos* 11. *Quod per fidem apprehendimus mundum eſſe factum.* Ergo lumine naturali non ſcimus. Cum fides ſit aſſenſus veritati ſupernaturali.

Sol. Ut huic argumento paucis ſatisfaciam. Dico, 1. Quod certiſſimum eſt, quod Gentes lumine naturali intellectus, & cognoviſſe poterant, & cognoverunt Deum fuiſſe mundi opificem, & conditorem. Ut abundè oſtendunt *Suarez Metaph: p. 1. diſput: 20. ſect. 1. num. 23, 24, 25 & Aquin: 1. p. q. 44. Et contra Gent: lib. 2. cap. 15. ibid: Ferrarienſis Scot: in quodlib. q. 3. Vid: Auguſt: Steuch: Eugub: de Peren: Philoſ: lib. 7.* Et hinc eſt quòd apud *Ariſtotelem* Deus toties appellatur πρῶτον τὸ ὂν, *&c.* Ens primum, cauſa prima, motor primus. Et *Metaph. lib. 1: cap. 2.* ὁ γὰρ θεὸς δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι, καὶ ἀρχή τις· hoc eſt, Deus videtur eſſe omnium cauſa, & principium quoddam. Et apertiùs *lib. eod. cap. 3.* verbis penultimis: νῦν ὴ τις εἴπων εἶναι, καθάπερ καὶ ἐν τοῖς ζώοις, καὶ ἐν τῇ φύσει, τὸν αἴτιον τῦ κόσμυ καὶ τῆς τάξεως πάσης. Et quæ ſequuntur: ſcilicet, *Ut in animalibus ita & in natura intellectum eſſe cauſam mundi, totiúſque ordinis, ſi quis dixerit, illum ſobrium eſſe apparebit,* (inquit) *& antiquiores qui aliter dixerunt, vana ſentire.* Hujus ſententiæ *Anaxagoram* fuiſſe ait, & *Hermotimum*, ἀπ' ἐκείνης τῆς

τῆς ἀληθείας ἀναγκαζομένους, ab ipsâ enim veritate coacti fuerunt ad hoc confitendum. Et ante illum, *Plato* in *Timæo, tom: 3. pag. 31.* ὅτε ἀπείρους ἐποίησεν ὁ ποιῶν κόσμους, ἀλλ' εἷς ὅδε ὁ μονογενὴς θεὸς· (i. e) mundos non fecit infinitos, sed unum. Et *Plutarchus* * laudat *Alexandrum*, quasi de Deo rectiùs sentientem, & orthodoxiùs; Quia illum omnium parentem pronunciabat. ὅτι σοφὸν δεῖ τὸν φιλοσοφώτερον δοξάζειν τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς πάντων μὲν ὄντα κοινὸν πατέρα, &c. Quoties apud *Homerum*, & Poëtas occurrit illud de *Jove* suo πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε? Et apud *Ovid. Ille opifex rerum.* Inter χρύσεα ἔπη *Pythagoræ*, sic legimus. Ζεῦ πατὴρ, ἢ πόλλων, &c. Ubi sic commentatur *Hierocles.* τὸν ποιητὴν, καὶ πατέρα τοῦ ὅλου τοῦ παντὸς ἔθος ἦν τοῖς πυθαγορείοις τῷ τοῦ Διὸς ὀνόματι σεμνύνειν, (i. e.) *Mos fuit Pythagoræ discipulis opificem, & parentem universi, Jovis nomine ornare.* Mitto plura apud Scriptores Ethnicos omnes obvia. *Vide Augustin: Steuch: Eugubin: de Perenni Philosph: lib. 7. Estium in 1. ad Roman. vers. 19.* & authores suprà citat: ex quibus manifestum erit, illos cognovisse Deum fuisse mundi opificem ex parte rei; utcunque ex parte modi, quod verbo fecit, quod spatio sex dierum, quod ex nihilo, hæc capita fidei dictata sunt, non naturæ. Et hinc erat quod *Galenus* alicubi *Mosen* sannis excipit, de creatione loquentem, illúmque multa dicere ait, pauca probare. 3. Igitur dico, quod non repugnat, quod Deum fide apprehendimus, quin & ratione naturali illum cognoscamus. Siquidem fides & scientia non semper differunt objecto materiali, cum idem possit sciri, ratione naturali id demonstrante; & credi fide illud suadente. Et cum dicitur, quod fides est assensus supernaturalis, vel veritati supernaturali; & ideo naturaliter non cognoscimus illud, quod fide credimus. Dico, fidem esse assensum veritati supernaturali, non semper ex parte rei, quasi veritas omnis quam credimus, esset in se supernaturalis; sed dicitur propriè supernaturalis respectu medii, ob quod fides veritati illi assensum præbet, quod semper est revelatio divina. Ita, ut licet ex parte rei cognitæ conveniunt aliquando fides, & scientia, & utrumque Deum cognoscat: Differunt tamen ex parte modi. 1. Quia fides semper respicit revelationem: Scientia demonstrationem. 2. Fides novit Deum esse, & quod sit creator, distinctiùs. Scientia naturalis confusè solum, & in genere. Sed hæc omitto superius explicata.

* *Plutarch: in Alexand: Mag: pag. 681.*

Hoc ostendit fusiùs Aquin: contra Gentes, l. 1. cap 4. Ferrariensis ibid.

4. Si cognitio Deitatis sit nobis adeo naturaliter indita, & impressa, ut prætendimus; tum nec tolli potuit, nec minui. Ratio est, quia ea quæ alicui à naturâ insunt consuetudine nullâ variantur, nedum amitti, aut extirpari poterant. Sic, quia naturale est lapidi descendere; si sursum projicias, vel millies, tamen ascendere assuescendo non discit; sed innatam descendendi propensionem in perpetuum servat invariatam. Quod & *Aristoteles Ethicorum 3.* observavit, nimirum consuetudinem nullam illud quod est naturale mutare, vel minuere. At videmus, quod in multis vel ob malorum consortium, & inveteratam in vitiis consuetudinem, si cognitio Dei non extinguatur penitus, multum tamen minuitur, quod fieri posse non videtur, si cognitio Dei esset naturalis. Hanc rationem urget, & nervosè solvit vir magnus, tractatu suo de origine infidelitatis, *cap. 3. sect. 1. pag. 12, 13, 14.* Et ideo paucis agam, ne actum agere videar.

Dub. 4.

Dico igitur 1. cùm dicitur, quod consuetudo naturam non mutat, hoc possit intelligi. Vel 1. Quantum ad actus naturales. Vel 2. quantum ad potentias, inclinationes, seu propensiones naturales ad actum eliciendum ordinatas. Jam quod ad actus naturales spectat, manifestum est, illos non solùm variari posse, aut mutari,

Sol.

ſari, vel minui, ſed & omnino tolli. Sic moveri deorſum eſt actus lapidi naturalis; at certum eſt lapidem inhiberi poſſe, ne producat actum hunc. Sic dico, quod Deum cognoſcere eſt actus intellectus naturalis (ſenſu ſuperius à nobis expoſito) tamen intellectum poſſe ab hoc actu impediri; idque ob tempus etiam diuturnum, miſerâ omnis ævi experientia manifeſtum eſt. Actus autem hi impediri poſſunt. Vel 1. ab extrinſeco impedimento aliquo potentiæ objecto, ne in actum exeat: ſic cùm actus deſcendendi in lapide ſit actus naturalis, & Phyſicus, admittit impedimentum phyſicum: & cognitio Dei, cùm ſit actus moralis, & Ethicus, admittat impedimentũ Ethicum, & morale: nam intellectus peccato uſq; adeò occœcari poſſit, & obnubilari, ut ipſum juſtitiæ ſolem ſine difficultate non videat; & de facto, ad tempus ſaltem, omninò non videat. 2. Ab intrinſeco, ut cum ipſa potentia, quæ naturaliter de præſenti, ad hunc actum propendet: poſtea ad alium actum oppoſitum inclinaret. Et hoc modo actus potentiæ naturalis nunquam impeditur, nec poſſit quidem. Ratio eſt, quia cùm potentia naturalis, (ut potentia tendendi deorſum in lapide) ſit abſolutè determinata ad unum, non poſſit ex ullo principio finito effici, ut ipſa illa potentia inclinet ad aliud. At non ita in potentia morali; nam licèt naturale eſſet *Adamo* in ſtatu integro velle bonũ verum; hoc eſt, voluntas *Adami*, dum in illo ſtatu eſſet, naturaliter ferebatur in bonũ honeſtum; tamen peccato inducto, illa ipſa voluntas non ſolum in malũ, alio trahente, ferebatur; ſed ipſâ etiam per ſe in illud inclinante, & propendente. At cùm dicimus quod conſuetudo naturam non mutat; hoc non eſt intelligendum quantum ad actus naturales, cùm ex variis principiis effici poſſit, ut potentia actus ſuos etiam naturales non producat. Sed 2. intelligendum eſt, quantum ad inclinationes, & propenſiones internas ad actus naturales. Et de his ſolùm verum eſt, quòd conſuetudo naturæ non præjudicat; hoc eſt, conſuetudo nulla mutat propenſiones rei alicujus naturales, & inclinationes internas. Sic, Quia eſt in lapide inclinatio naturalis, & propenſio interna ad movendum deorſum; dico, quod conſuetudo nulla, vel mutet hanc inclinationem, vel variet. Manifeſtum enim eſt, quod ſi lapidem centies millies ſurſum projicias; actum forſan potentiæ motivæ naturalem, adhibitâ violentiâ impedias vel tollas: at inclinationem naturalem, & propenſionem ejus internam quâ deorſum verget, non poſſis ne per momentum quidem; ſed etiam dum lapis, (vi impreſſâ hoc efficiente,) ſurſum fertur, propendet deorſum non minus, quàm cùm deorſum actu fertur. Propenſiones autem hæ poſſunt eſſe. Vel 1. merè naturales & phyſicæ, ſine ulla cognitione; qualis eſt potentia movendi deorſum in lapide: Et de his primariò, & principaliter eſt illud intelligendum, quod conſuetudo naturæ non præjudicat; in his enim veritatem obtinet perpetuam. 2. Inclinationes illæ, & propenſiones naturales poſſunt ita eſſe naturales, ut ſint etiam morales, & Ethicæ; (nam æquè naturale eſt voluntati liberè ferri in bonum ſenſu morali, & Ethico, ac lapidi ad centrum ferri, ſenſu phyſico) quales ſunt propenſio intellectus in verum, & voluntatis in bonum. Et de his regula prædicta veritatem non obtinet uſque adeò catholicam. Peccatum enim, & longa in vitiis conſuetudo ipſas has inclinationes mutat, & in aliud, quàm in quod inclinatione primævâ ferebantur, abripiat. Propenſiones autem hæ, rurſus poſſunt eſſe, vel 1. Generales, & remotæ: ut in voluntate (verbi gratiâ) propenſio illa, qua in bonum indeterminatè propendebat. Et inclinatio hæc à conſuetudine nulla, ullum patiatur præjudicium: ſed quamdiu eſt voluntas in aliud quàm bonum ferri non poſſit.

2. Propenſio

2. Propensio est specialior, & limitata magis: ut illa (v.g.) quâ voluntas in bonum debitum, & verum ferebatur & quamvis propensio hæc erat voluntati naturalis, tamen continuata in vitiis consuetudo illam, si non tollat, multum tamen immutet. Ratio autem fundamentalis cur hæ propensiones, & inclinationes naturales in genere Ethico, & morali, variationem â consuetudine admittant, cùm inclinationes naturales in genere physico non admittunt, hæc est. quia hæ inclinationes morales non sunt adeò immutabiliter determinatæ ad unum, quin variationem aliquam admittant circa objecta particularia, inter latitudinem objecti sui generalis contenta. Nam licèt necesse sit, ut voluntas feratur in bonum; tamen non necesse est, ut in hoc bonum debitum, & conveniens feratur: sed pro libertate suâ innatâ possit in indebitum bonum ferri, sive jucundum illud sit, sive utile. Sic intellectus, licèt non possit non ferri in verum; tamen non necesse est, ut in talem veritatis speciem feratur. Sed pro sua mutabilitate, vel si mavis libertate, (sive innata illa sit, sive à voluntate derivata) possit veritatem illam contemplari, quam minimè debuisset. Sic pronum est intellectui peccatis occœcato, (præsertim voluntate vitiatâ, & passionibus inordinatis ad hoc protrudentibus) salutarem Dei cognitionem tanquam inutilem rejicere; & in vanâ creaturæ contemplatione diuturniùs quã par est immorari. At in propensionibus rei merè naturalis, verbi gratiâ, lapidis, nulla talis varietas inest, sed constans immutabilitas, & inclinatio ad unum simpliciter invariata; & hinc est, quod his posterioribus nulla consuetudo præjudicat; cùm tamen in prioribus suam consuetudo tyrannidem exerceat. Et hic 4. Si ulterius quæratur, cur ratio naturalis multò plus errat circa principia practica; Qualia sunt, *Deus est*, *Deus est colendus*, &c. circa quæ mirabiliter hallucinatur multorum intellectus; cùm circa principia speculativa non omnino fallitur; nullus enim adeò absurdè ignarus, qui non novit, *Omne totum esse majus suâ parte*: Et *impossibile esse, idem simul esse, & non esse*. Dico, quod rationem hujus diversitatis natura ipsa suggeret manifestam. Nam dum hîc sumus in viâ, omnis cognitio nostra intellectiva, originaliter à sensibus dependet; Et ideò intellectus illa manifestiùs, & certiùs apprehendit, ad quæ cognoscenda in sensibus fundamenta habuit evidentiora. Cùm ideò veritas hujus propositionis, [*Omne totum est majus suâ parte*] intellectui innotescit ex particularibus, sensui directè & evidentissimè cognitis, (manifestè enim cognoscat sensus leonem totum esse parte majorem &c.) impossibile est, ut de illa erraret intellectus. Sed cùm hæc propositio, & principium practicum, [*Deus est*] in particulari sensibus nullatenus innotescat, sed rationum consequentiis (hominibus vitio occœcatis, forsan non adeò manifestis) est deducenda; mirum non est, si intellectus multoties fallatur: præsertim in iis, qui ad hoc cognoscendum, industriam debitam, & requisitam diligentiam vel non omnino, vel segniùs adhibent.

Ex his ideò demonstratis manifestum erit, quod scire possumus lumine rationis naturali [*Deum esse*] quod sit causa prima: & quia causa prima est, ideò sequetur illum esse absolutè æternum. Et 2. sequetur, quia est causa prima, quod ideò est absolutè simplex. Et 3. quod sit absolutè independens. 4. Quod sit omnipotens. 5. Quod infinitus &c. Hæc enim necessariò sequuntur. Nam si sit causa prima, necesse est ut sit æternum quid, cum causa prima nec à se, nec alio produci poterat. Si ita; sequetur rursus quod sit essentia simplicissima, quia quod causam non habet producentem, nec constituentem habeat. Rursus ex his sequetur, illum esse independentẽ, quia primũ non habet à quo dependeat. Adeò ut hîc rationi naturali

turali manifestum erit Deum esse æternum, independentem, absolutè simplicem: hæc enim lumine naturali cognoscimus manifestè. Et ideò quæcunque lumine naturali, ex his datis certâ consequentiâ deduci possunt, ea omnia erant etiam à nobis naturaliter cognita. Quot autem, aut quæ illa sunt, non est hujus loci disquisitio, aut pensi.

Sic Deum esse tandem demonstravimus; fusiùs scilicet, quàm concinniùs; pro modulo nostro potius, quàm subjecti meritò. Siquidem, ut rectè olim Magnus *Nazianzi:* Episcopus, *μέγα τὸ περὶ θεοῦ λέγειν.* Magnum est de Deo dicere: Cùm Majestatem tantam nostra imbecillitas neccapiat dignè, nedum exprimat. Amet ideò modestus animus Deitatem illam, quam non explicet: siquidem Deus multum amari se mallet, quàm curiosiùs cognosci.

Exercitatio Quinta.

De Æternitate.

In qua 1. *agitur de nomine. Ubi nomina æternitatis, à Philosophis usitata paucis explicantur.* 2. *De reipsa. Ubi* 1. *ostenditur quid sit æternitas.* 2. *Quomodo à Deo differat.* 3. *Quod Deo conveniat.* 4. *Quod hoc ratione naturali cognosci possit.* 5. *Quibus mediis hoc fit.* 3. *Contra Conradum Vorstium, et Nichol: Taurellum ostenditur,* 1. *Quod æternitas non est mensura divisibilis.* 2. *Quod non sit accidens Dei.* 4. *Explicatur modus quo futura contingentia in æternitate sunt quamdiu futura sunt: et illa, non actu, & per proprias existentias, (quod volunt Alvarez, Ferrariensis, & alii) sed objectivè solùm æternitati inesse demonstratur.* 5. *Objectiones quæ veritatem reddant suspectam propositæ sunt, et solutæ.*

DE Æternitate dicturus hæret venerabundus animus; & inextricabili durationis quaquaversum infinitæ labyrintho involutus, nec ingressum inveniat, nec exitum. Circulum agnoscit immensum, in quo nec ubi incipiat habet, nec desinat. Infinita enim sunt illa æternitatis spatia: quæ nec percurrat intellectus noster, nec capiat. Hic ideò à conatu incepto desisterem: nec --- *Æternis minorem consiliis animum fatigarem*, nisi probe novissem, quod vellet cognosci divina bonitas: Cùm Deum eò diligimus intentiùs necesse est, quo cognoscimus. Nisi novissem nonnullos disputationes de æternitate Dei indignas, industriâ, non nisi in errorem profuturâ edidisse, *Vorstium* intelligo, & *Taurellum*: quorum Scripta cautius legat juventus studiosa, sic & utiliùs: ne si securiùs evolvant, opera infœlici nonnulla imbibant postmodum dediscenda. Quibus præmonitis ad pensum festino paucis absolvendum.

1. De nomine: nomina enim sunt rerum notæ εἰς δήλωσιν rei ipsius, & διάγνωσιν

γνωσιν institutæ; Et ideo neceſſe eſt, ut rem ipſam nunquam diſtinctè cognoſcat, qui rationem nominis non intelligat. Ideo rectè monet magnus Philoſophus. πρῶτον ἐξετάζειν δεῖ τι τὰ ὀνόματα σημαίνει, primò inquirendum quid nomina ſignificant. Primò igitur notiſſimum eſt *Platonem*, *Ariſtotelem*, & Philoſophos Græcos, τὸ ἀιώνιον, τὸ ἄϊδιον, in concreto dixiſſe, cum æternitatem exprimerent; & aliquando in abſtracto, τὸν αἰῶνα, & τὴν ἀϊδιότητα. Sed verbum illud αἰὼν uſitatius occurrit apud authores, ſed ſenſu vario; eſt enim valde πολύσημον. Nam quandoque ſpatium ſeptuaginta annorum ſignificat, quod nonnulli ſeculum appellant, ut ex *Hieronymo* notat *Stephanus*. Quandoque vitam ſignificat. *Hom: Iliad:* 5. αὐτὰρ ἐπειδὴ τὸν γε λίπε ψυχή τε, καὶ αἰών (id eſt) *illum anima, & vita reliquit*, hoc eſt moriebatur. Et *Archias* in Epigram: ὅσους αἰῶνα λιπόντας, (i.e.) *morientes* Aliquando animam ſignificat: *Heſychius*. Αἰῶνα; ψυχὴν. Ex *Sophocle in Philoct*: ἐξέπνευσεν αἰῶνα, *expiravit, efflavit animam.* Apud *Helleniſtas* (ſeptuaginta, & ſcriptores ſacros) mundum ſignificat: ſic in Evangelio, μερίμνας τοῦ αἰῶνος τούτου, rectè reddunt hujus mundi curas, & ſollicitudines. Sed apud Philoſophos, & Metaphyſicos, æternitatem uſitatiùs ſignificat. Et hoc modo Αἰὼν, quaſi ἀιὲν ὤν, ſemper exiſtens; ut *Euſtathius in π. Iliad* ρα. *pag.* 1075. ex *Ariſtot:* 1. *de Cœlo*, annotavit. Et apud Poëtas, cum Deos αἰωνίους, & æternos appellarent, per circumlocutionem hanc ἀιὲν ἐόντας, ſæpiſſime hoc faciunt. Sic *Heſiodus* non longe à principio Θεογονίας aſſerit ſe ὑμνεῖν μακάρων γένος αἰὲν ἐόντων. Ex eadem ſtirpe ſuam ducit originem dictio illa alia, qua æternitatem uſitatè exprimunt Philoſophi, nempe ἄϊδιος. Et ideo fallitur *Danæus* * quando contra *Chemnit*: *pag.* 40. αἰώνιον creaturis, & ἄϊδιον Deo quaſi certo diſcrimine aptat: Cum certiſſimum ſit, αἰώνιον non minus quam ἄϊδιον, Deo attribui apud ſcriptores probatos. Ita ut αἰὼν ſit ipſa Dei indiviſibilis æternitas. *Philo de Mundo.* ἐν αἰῶνι οὔ ἔστε παρελήλυθεν ἐδέν, ἔστε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφήστηκε. *In æternitate nec eſt præteritum, nec futurum, &c.* quæ de duratione creaturæ dici non poterant, & in Symbolo *Athanaſii*: ὁ πατὴρ αἰωνίος, æternus Pater, filius æternus, &c. Nec ἄϊδιον eſt Dei proprium; cum apud *Ariſtotelem* motus primi mobilis dicitur κίνησις ἀϊδίος: & apud *Plutarchum in Pericle*, ἀϊδὴς δόξα occurrit de gloria hominibus ob egregias animi dotes attributa. Fallitur etiam *Hieron: Zanchius, cum lib. 2. de divin: attributis, cap.* 3. *Danæo* è diametro contradicit, & vult αἰώνιον, ſolius Dei eſſe, & ἄϊδιον creaturæ. Cum rurſus manifeſtum ſit, τὸ ἄϊδιον, Deo etiam convenire. Sic ad *Rom:* 1. *verſ.* 20. occurrit. ἀϊδὴς θεῖα δύναμις, καὶ θειότης, nempe æterna Dei potentia, & Deitas. Et revera apud ſcriptores probatiſſimos τὸ ἄϊδιον, καὶ τὸ αἰώνιον, promiſcuè utuntur, ad æternitatem Dei undequaque interminatam ſignificandam. Apud *Phavorinum* ut ſynonyma ponuntur; ſic enim ille. ἀϊδὴς, ὁ αἰών. Et *Gregor: Nazianz:* ἐς τὸ ἄχρον πάχα: Αἰὼν δὲ ὅτε χρόνος, ὅτε χρόνου τι μέρος, οὐδὲ δὲ μετρητὸν, ἀλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος ἡλίου φορᾷ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς ἀϊδίοις αἰὼν, *&c.* ſcil: Αἰὼν, *non tempus eſt, nec pars temporis; ſed quod nobis tempus eſt motu ſolis menſuratum, illud æternis eſt* Αἰών. Scilicet hanc opinionem *Hieron: Zanchio*, affigit *Jacob: Martini* †, cum tamen in ipſo loco * ab illo citato, contrarium evidenter appareat; Qui vellet, videat.

2. Nempe Manifeſtum eſt, quod Metaphyſici, ſimul & Theologi cum de Deo loquuntur, per has voces αἰώνιον, & ἄϊδιον, naturæ divinæ perpetuam in eſſe permanentiam,

* *Vid: Jacob: Martin: Exercitat: Metaph: lib. 2. theor: 13. pag. 794, 795.*

† *Jacob: Martini Exercit: Met: lib 2. Exercit. 4. theorem: 13. pag. 795.*

* *Hier: Zanch: operum tomo 2. De naturâ Dei, lib. 2. cap. 3. theſ. 1. pag. 73.*

manentiam, & durationem ejus denotant, ſine omni principio, aut ſine interminabilem. Apud *Latinos*, ex hac voce Αἰὼν, *Ævum* deducitur: ſiquidem Antiquiores *Græci*, præſertim *Æoles*, αἰὼν ſcripſerunt per digamma *Æolicum* in medio, ut ex *Dionyſ. Halicarnaſſæo* Ἀρχαιολ. 1. rectè obſervat *Æmylius Portus Cretenſis*, *in Lexico ſuo Jonico*, voce Αἰών. Jam digamma hoc *Æolicum* Latini aliquando in *b*, aliquando in *u*, mutârunt. Illa ex Αἰϝών, cum digammate *Æolico* in medio in *v*. mutato fit Latinorum ævum: ſicut ex ωϝ cum eodem digammate fit ovum. Sic ἑνετοι, cum digammate Ϝενετοὶ, Latinè *Veneti*. Et multa his ſimilia apud πολυμαθέστατον, *Claud. Salmaſium*, *in notis ſuis ad conſecrationem templi*, *in agro Herodis Attici*, *pag.* 46, 47. Et apud *Dionyſ. Petavium in Not. ad Orat.* 2. *Juliani pag.* 262. 263. *ad pag. Juliani* 126. Ævum autem hoc modo ab αἰὼν deductum, eodem ſenſu non accipiunt Latini, quo Græci ſuum αἰῶνα; præſertim Scholaſtici, qui per ævum intelligunt durationem inter æternitatem, & tempus mediam, creaturæ incorruptibili propriam. Sed hæc notiora ſunt, quàm ut probatione longâ indigeant. Ex his ideo ita demonſtratis abunde pateat, quòd per ἀιώνιον, ἀΐδιον, & æternitatem, Metaphyſici intelligunt durationem perpetuam principio nullo, aut fine terminatam.

3. Quod æternitas hac notione Deo conveniat, nobis certiſſimum eſt, & inter ipſos fidei articulos receptum. Sic in Symbolo *Athanaſii*, ὁ πατὴρ ἀιώνιος, *&c.* Sed à nobis de æternitate tractandum, in quantum lumine naturali intellectus cognoſci poſſit. Hic ideo tria erunt diſtinctiùs explicanda. 1: Potuiſſe gentes (& ideo nos poſſe) lumine naturali intellectûs, cognoſcere Deum eſſe æternum. 2. Hoc de facto cognoviſſe. 3. Quibus mediis cognitionem hanc aſſecuti ſunt.

4. Duo priora, unâ, & eâdem operâ oſtendamus: nam ſi ullâ rationis evidentiâ appareat, gentes lumine naturali cognoviſſe Deum eſſe æternum de facto, conſequentiâ manifeſtâ ſequetur, illos hoc ſcire potuiſſe. 1. Igitur quod Gentes Deum eſſe æternum lumine naturali intellectus cognoverunt, certiſſimum eſt ex loco illo Apoſtoli appoſitiſſimo ad *Rom.* 1. 19, 20, 21. qui locus modum, & menſuram cognitionis noſtræ naturalis de Deo, ὡς ἐν τύπῳ complectitur. Ibi enim inter τὰ τοῦ θεοῦ γνωστὰ, nempe inter illa quæ de Deo ſunt naturaliter cognoſcibilia, enumerantur, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις, καὶ θειότης, *Æterna ejus potentia, & Deitas*: Et modus apponitur, ex quo hæc cognoverunt. *verſ.* 20. Ubi prædicta capita, τοῖς ποιήμασι νοούμενα, è rebus factis, ſeu creaturâ, cognoſci aſſerit. Hoc etiam ex Ethicorum ſcriptis clariùs eluceſcat, cum conſenſu unanimi Deum eſſe æternum perpetuò aſſerunt. *Telemachus Antinoo* apud * *Homerum*, dicit ſe *Deos Æternos* in vindictam vocare: ἐγὼ ὔ θεοὺς ἐπιβώσομαι αἰὲν ἐόντας. Et alibi; πρὸς ὄλυμπον ἴσαν θεοὶ αἰὲν ἐόντες. Inter Oracula *Sibyllina* apud *Opſopæum* ſæpiſſimè occurrit hoc Dei attributum. Sic in *Proœmio pag.* 152. *ex Theophilo ad Autolychum.*

Gentes lumine naturali Deum eſſe æternum cognoviſſe.

* *Homer: Odyſſ.* β *pag.* 56.

Αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβεσθ' ἡγήτορα κόσμου,
Ὃς μόνος εἰς αἰῶνα, καὶ ἐξ αἰῶνος ἐτύχθη
Αὐτογενὴς, ἀγένητος ἐών.

Hoc eſt *Deum colite qui ſolus ab æternitate in æternitatem durat*, &c. Et paulo infra, θεὸν ἀληθινὸν, ἀεναόν τε pronuntiat. *Strabo Geogr. l.* 17. *p.* 779. de *Æthiopiæ* incolis obſervat, *quod licet Imperatores ſuos, & omnes* ἐνεργέτας *Deos vocare ſolebant: tamen* (inquit) *Deum aliunm agnoſcunt*, ἀθάνατον, ἀιώνιον, τέλειον ὔ εἶναι

τὸν

τὸν ἄϊπον ϑὴ πάντων, (i. e.) *æternum & immortalem, hunc etiam omnium creatorem, & parentem.* Optimè *Themiſtius* hoc exprimit *Orat:* 16. *Valenti dicta:* Ubi ſic ait. τριῶν ὄντων ὅις ὁ θεὸς διαφέρων ἔϛιν, ἀϊδιότητι ζωῆς, δυνάμεως μεγέθει, καὶ τῷ μὴ διαλείπειν εὐποιεῖν ἀνθρώπους. *Tria* (inquit) *ſunt in quibus excellit Deus; æternitate vitæ, potentiæ magnitudine, & erga homines benevolentiâ.* Et tandem *Ariſtoteles lib. de Cœlo 2. cap. 3.* θεῦ ϒ ἐνέργεια ἀθανασία, τοῦτο δὲ ἔϛι ζωὴ ἀΐδιος, *&c.* Scilicet, *Dei operatio eſt immortalitas, quæ eſt vita æterna, & interminabilis.*

5. At licet ipſa ratio naturalis Ethnicis dictabat in theſi, Deum eſſe æternum, & immortalem; tamen in hypotheſi, (ſuperſtitione intellectum occæcante) deitatem rebus ſæpenumero applicabant, quas æternas non eſſe abunde cognoverunt. Sic *Jovem* ſummum eorum Deum, & ortum habuiſſe, & mortalem eſſe aſſerit *Mercurius* apud *Plautum in Amphit:*

----Etenim ille cujus juſſu huc venio
Jupiter, non minus quam noſtrum quivis formidat malum;
Humanâ matre natus, humano patre.

Et *Homerus* alicubi. *Iliad:* 5. Reddit rationem, cur Deos æternos, & immortales crederent; nempe, *quia nec edunt, nec bibunt, nec habent corpora, vel ſanguinem:*

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', ἐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον·
Τοὕνεκ' ἀναίμονες εἰσὶ καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

Idem tamen qui jam aſſerit Deos cibum nullum edere, (ea ſuperſtitionis, & impietatis inſania) dicit paulo poſt, *Jovem*, & Deos reliquos in *Æthiopiam* receſſiſſe ad convivium. μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας, ϗβίζϴ ἔβη μετὰ δαιτός. Et ille idem *Homerus*, qui Deos æternos, ἀιὲν ἐόντας; qui immortales, & ſine corpore eſſe voluit; poſtea tamen *Venerem* narrat in manu vulneratam, ita ut ſanguis fluebat in terram caſurus. Et tamen ut ſartam tectam teneat Deorum immortalitatem, vocat ſanguinem etiam illum immortalem. ῥέε δὲ ἄμβροτον αἷμα θεοῖο. Ex quibus notatu dignum eſt, Ethnicos cum in theſi, & ſpeculativè de Diis loquuntur, multa orthodoxa, & veritati congrua, aſſerere; ipſo rationis naturalis lumine in ipſis nondum extincto, hoc dictante: Sed cum ad hypotheſin deventum eſt, intellectu eorum, malitiâ, & impietate obſeſſo, multa de Deo impia, & tantâ majeſtate indigna, pronunciant. Quod & olim obſervabant, & eleganter redarguebant magni illi nominis Chriſtiani vindices, *Lactantius in lib. Inſtitutionum, Juſtinus in cohortatione ad Græcos, Athenagoras in legatione pro Chriſtianis, Theophilus Antiochenus ad Autolychum, Arnobius, Minutius*, alii, &c. Cum ideo manifeſtum ſit, *Deum eſſe æternum*, eſſe veritatem naturaliter cognoſcibilem, & gentes ſolo lumine naturali intellectus inſtructas, hoc de facto cognoviſſe. Videndum 3. Quibus mediis hæc veritas demonſtrari poſſit.

6. *Deum eſſe æternum*, à priori demonſtrari non poſſit: ſiquidem medium nullum, aut principium nobis ſuppetit æternitate prius, ex quo Deum eſſe æternum à priori concludamus. Ratio eſt, 1. Quia omnis cognitio noſtra naturalis de Deo, à creaturâ dependet, ita ut creatura ſit unicum, & ſolum medium per quod ad cognoſcendum Deum intellectus noſter aſſurgat. Cognitio enim noſtra naturalis cum ſit originaliter à ſenſibus derivata; & Deus, prout in ſe eſt, ſenſibus noſtris non ſit objectus, nec poſſit quidem, neceſſe eſt, ut per objecta creata, & ſenſibilia,

Theſis 1.

Ratio.

sibilia, ad cognoscendum Deum invisibilem perveniamus. At certum est, quod omnis discursus à creaturâ ad Deum factus, est à posteriori solum, scil: ab effectu ad causam; & per consequens si dum sumus in viâ, Deum solum per creaturam cognoscimus, nempe per effectum, manifestum erit cognitionem nostram non esse à priori.

Et si hic dicas, quòd verum est, nos ex solâ creaturâ ad notitiam Dei naturalem deduci, tamen hoc non obstante, cum ex creatura novimus Deum esse, & quod sit infinitus, &c. ex his per creaturam cognitis, forsan deduci possit à priori, hunc Deum esse æternum: ut cum argumento à posteriori demonstravimus Deum esse immutabilem, ex hac immutabilitate possumus à priori inferre, Deum eundem esse immortalem.

His tamen non obstantibus, Deum esse æternum à priori demonstrari non posse arbitror. Ratio est, Quia inter Deum & attributa sua distinctio realis nulla intercedit, sed est omnimoda, & perpetua identitas; ut in confesso est apud Scholasticos, (*Vid: Aquin: 1. p. q. 1. art. 6. & 1. p. q. 28. Scot. in 1. sent. dist. 2. q. 7. ibid. Ockam q. 2. Bannez: Zumel: Nazarium, Vasquez: in 1 p. q. 28. art. 1, 2.* Et multos apud *Johan. Martinez in 1. dist. 2. quæst. 6, 7.*) & per consequens non possit esse aliquod principium æternitate prius, per quod inferri potest, Deum esse æternum. Nam cum ipsa essentia divina sit entitas absolutè, & simpliciter prima, quâ aliquid prius nec fingi possit, & æternitas sit simpliciter eadem cum deitate illâ, seu essentia divinâ: manifestum erit, non posse esse medium aliquod æternitate prius, ex quo inferri possit à priori, Deum esse æternum. Et hic si rursus dicas, quod licet non possit demonstrari à priori Deum esse æternum, quoad rem ipsam; tamen quoad rationem potest esse medium æternitate prius; ex quo
2 demonstratione à priori ostendi possit, Deum esse æternum. *Respond:* 1. Quod notissimum est, medium nullum vel fingi possit revera æternitate prius, ex quo inferri potest à priori Deum esse æternum: Ratio est, quia non solum æternitas est eadem cum essentiâ divina, & ideo ipsum esse divinum non sit æternitate prius; sed etiam identificatur cum omni attributo Dei absoluto: (ut nervosè ostendit *Suarez Metaph: disput. 30. sect. 6. num. 10. &c. part. 2. pag. 50. col. 1.*) ita ut non sit ulla Dei perfectio æternitate prior, à quâ à priori inferri possit Deum esse æternum; cum illa perfectio, (quæcunque demum sumatur) sit ex parte rei ipsa æternitas, & perfectio illa, & æternitas etiam sit simplex illa deitas, quæ perfectionum pluralitatem admittit nullam. 2. Fateor *Suarefium*, & Scholasticos usitatè affirmare æternitatem (ut & alia nonnulla attributa Dei) demonstrari posse à priori; & admittere medium ratione prius; ita ut illud medium licet in re ipsâ non sit æternitate prius, tamen quoad modum nostrum concipiendi imperfectum, possit esse prius. Sed ut quod sentio, liberè proferam; minutias has Scholasticas non probo; & tutius esse judico, & Deo dignius, si de Deo, & perfectionibus suis loquamur prout sunt, non prout ab intellectu nostro fingantur: Et sic rectiùs dicas, *æternitatem à priori demonstrari non posse*, quia in re ipsa ita est, prout affirmatur: quàm, *æternitatem posse à priori demonstrari*; cum in re ipsa hoc non ita sit, nec esse possit medium ullum in re prius; ut suprà demonstravimus. His ideo ita constitutis, medium unum, aut alterum, quo Deum esse æternum, ratio naturalis ostendat, specialiùs exponam. Nempe rationes multas adducunt Scholastici, & Metaphysici, ad hanc veritatem evidentiùs demonstrandam; ut videre est apud

Aquinat:

Aquinat: lib. 1. contra Gentes. cap. 15. & Ferrarienſem ibid. & 1. part q. 10. art. 2. Vaſq: Balthazar: Navarett: Suar. Meratium, Theodorum Smiſing. & alios. *Hier. Zanch. de natura Deitom 2. l. 2. c. 3. & Jacob: Martin: Exerc: Metaph l. 2. Exercit. 4. Theorem. 13. Suarez. Metaph. part. 2. diſput. 30.* & alios. Illos videat qui argumenta vellet multa, eáque fuſiùs explicata. Pergo, & ad omnimodam Dei æternitatem demonſtrandam, ratio prima ſit hæc:

Illud quod nec initium admittit, nec finem, illud eſt æternum æternitate ſimpliciter ſic dictâ; at Deus optimus max: nec initium habet nec finem, ergo æternus ſit neceſſe eſt. Propoſitio prima eſt ex ipſis terminis manifeſta; ſecunda ſic evincitur; & primò, quod non habet initium: nam ſi habeat, tum vel à ſe neceſſe eſt, vel ab alio. Non ab alio; quia tum illud aliud à quo Deus habet eſſe, eſſet Deo prius, cùm neceſſe ſit ut cauſa cauſatum præcedat. 2. Eſſet à Deo independens, cùm impoſſibile eſt, ut prius à poſteriori dependeat. 3. Eſſet Deo perfectius: quia cauſa non poteſt perfectionem majorem communicare, quàm ipſa habet; & ideò ſi Deus initium ab alio ſumeret, illud aliud eſſet quoad eſſe ad minimum æquè perfectum, ac cauſatum ſuum; & cùm quoad modum eſſendi eſſet independens, eſſet abſolutè perfectîus: At hæc omnia ipſam Deitatem penitus tollunt, cùm Deus non eſt qui habet cauſam priorem, cum ſit cauſa prima: nec qui habet aliud perfectiùs, cùm ſit ens abſolutè perfectiſſimum: nec ab alio dependet, cùm ab ipſo dependent omnia. Et per conſequens, Deus ab alio eſſe non poſſit. Nec à à ſeipſo initium ſumat, cùm impoſſibile ſit, ut aliquid ſeipſum producat. Sic enim eſſet antequam produceretur: nam quod producit ſemper eſt naturâ prius, quàm illud quod producit, & ideò ſi Deus ſeipſum produceret, eſſet priuſquam produceretur: at hoc impoſſibile, cùm contradictionem implicet manifeſtam, Ergo et illud. Et per conſequens Deus à ſe initium non habet; cùm ideò nec à ſe initium habeat, nec ab alio, æternus ſit neceſſe eſt; ſaltem à priori, cum non incipiat eſſe. At quod nullum habet initium, nec finem habeat, ut manifeſtum eſt; & optimè expoſuit *Hierocles* in χρύσεα ἔπη *Pythagoræ, pag.* 138. ἐ γὰρ οἷόν τε ὅτιν ἀπὸ τινὸς χρόνου προελθόντι εἰς γένεσιν εἰς ἀεὶ διαμένειν ὥσπερ ἐδὲ τὸ ἐξ ἀϊδίου τινὰ ὑπόστασιν ἔχον ποτὲ φθορὰν ἀναδέχεσθαι. (id eſt) *Nec fieri poteſt, ut perpetuò maneat illud quod in tempore principium habuit: ſicut nec pereat illud aliquando, quod ab æterno ſubſiſtebat.* Fit per conſequens Deus erit abſolutè æternus, ſine ortu, & exitu, ſed ἀπ' ἀϊδίων εἰς ἀϊδίους duraturus: quod erat demonſtrandum. *Ratio 1.*

Hîc in tranſitu hoc ſcias: quod, cùm dico Deum à ſeipſo initium non ſumere, hoc nullum patitur præjudicium ex eo quod antiquorum nonnulli dicunt, Deum Patrem à ſeipſo eſſe: dicunt enim Deum Filium, & Spiritum ſanctum à Patre eſſe, at Patrem à ſeipſo eſſe. Quæ locutio innuere videtur, Deum à ſeipſo initium habere, quod nos negamus. *Dub.*

Reſpond: 1. Cùm dicitur, quod Filius eſt à Patre, novimus ex ipſis fidei noſtræ principiis hoc ita eſſe explicandum, ut Filius ſit à Patre quoad perſonalitatem, nimirum ſecundùm quod eſt filius, non quoad Deitatem, & ſecundùm quod eſt Deus. Siquidem cùm Deitas filii ſit una illa ſimplex, & ipſiſſima Patris Deitas, ab alio eſſe non poſſit: Nam & Filius juſtè αὐτόθεος dicitur. Cùm ideò in ſymbolo *Nicæno* de Chriſto occurrit: quod ſit, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸς ἀληθινὸς ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ. Hoc ſenſu Catholico intelligendum: ut ſit *Deus de Deo*, non quoad Deitatem, & eſſentiam, ſed potius quoad perſonalitatem, & ſubſiſtentiam, cùm certiſſimè credimus, *Sol.*

dimus, quod Filius, secundùm quod est filius, & genitus, à Patre differt: at quoad Deitatem Patris & filii nulla est differentia, sed perpetua, & simplicissima identitas & ideò ipsa Deitas filii non est genita propriè, sed persona secundum quam, Pater, & Filius habent se, ut alius & alius, ut generans, & genitus; licèt quoad essentiam & deitatem sint absolutè, & simpliciter unum. 2. Cùm dicunt multi ex antiquis pariter, & recentioribus Deum esse à seipso: hoc intelligendum est negativè a, ad excludendum principium externum: ita ut Deus dicitur esse à seipso, hoc est, ab alio nullo habeat esse: Non autem positivè, seu affirmativè, ponendo principium internum, quasi revera à se duceret originem: cùm manifestum sit, Deum esse absolutè, & simpliciter ἄναρχον, & initium omnino nullum habere posse, vel à se, vel ab alio. Nam τὸ incipere, aut initium habere, à quocunque demum sit, Deitatem directè destruit. Et certè mihi videtur *Lactantium* parum commodè fuisse locutum, cùm Deum dicit *à seipso procreatum, & seipsum fecisse:* & illud *Apollonis* approbat, quod Deus sit αὐτοφυὴς, & illud Sibyllæ, quod Deus sit αὐτογενὴς, ἀποίητος. Sic enim prædictus Pater b, *Verum quia fieri non potest quin id quod sit aliquando esse cæperit: consequens est, ut quando nihil ante ipsum fuit, ipse ante omnia à seipso sit procreatus: ideóque ab Apollone, αὐτοφυὴς, à Sibylla αὐτογενὴς, & ἀγέννητος, & ἀποίητος nominatur.* Et paucis interjectis: *Alius nos edidit, alius instruxit, Deus ipse se fecit.* Nempè *Clemens* apud *P. Fabrum* c, istas Dei appellationes à Gentilibus ortas, & usurpatas improbat, dum Deum αὐταῖπον, & αὐτογένεθλον pronunciat: nec vult Deum sui ipsius causam dici, aut sui genitorem. Rectiùs ideò *Justinus* (in *Parænet.*) de Deo scribit, sic: αὐτὸς γὰρ ὃς μόνος ἀεὶ ὢν, γένεσιν δὲ μὴ ἔχων. *Nempe solus Deus semper est sed generationẽ non habet.* Quin & usitata sunt apud Patres Græcos illa Dei Epitheta, quod sit μόνος ἄναρχος, μόνος ἀγέννητος, ἡμέτερος μὴ ὑποκείμενος. Illumq; non rarò ἀναίτιον, καὶ πάσης αἰτίας, καὶ ὑλέσεως κρείττονα appellant. Vide multa his similia apud *Pet: Fab:* ubi suprà: & etiam apud eundem in *Append. ad lib. prædictum, lect. Sacrar. lit. Stud: pag:* 300. 301. & deinceps. Et apud *Daniel: Heinsium in Aristarch. sacro in Nonni Paraph: Johan: cap:* 3. *pag.* 68, 69, 70, *&c.* Ubi *Nonni* paraphrasin non injustè notat vir magnus: *Nonnus* enim de Christo loquens, sic ait: ὑὸς ἀμήτωρ, καὶ λόγος αὐτοφύτοιο θεοῖο. Hoc *Nonnus* Deum αὐτόφυτον appellat, quod non probat *Heinsius.* Nempe Deus πέφυκε, καὶ ἔφυ: non autem φύεται ὁ θεός. Αὐτόφυτοι (inquit) *herbæ sunt, quæ sponte proveniunt; ut* νάπυ αὐτόφυτος *in Epigrammatis. Quis autem proveniſſe dicat Deum? aut ex se proveniſſe, aut ex se natum? nam qui ita loquitur* ἐν τῷ ἀνάρχῳ *statuit principium.* Et illud à *Pet: Fabro* annotatum approbat; nempe Philosophos, Paganos (non Christianos) primam in Trinitate personam, αὐτοφυῆ, αὐτόγονον, & αὐτογλυῆ dixisse. Adeò ut locutio illa *Deus est à seipso*, mihi videtur minus commoda: & dici posse commodius, quod *Deus est*. cum *Cyrillo* δοκεῖ μὲν οὖν κυριώτερον πάντων τῶν ὀνομάτων, εἶναι τὸ ὄν. *Nullum magis Deo nomen convenire, quam cùm ens vocatur.* Et probo illud, quod habet *Jul. Cæs. Scalig. Exercit.* 365. *cap.* 2. Ubi Deum vocat αὐτοῦτον, *ipsum ipsum, vel ipsum se*: licèt non probo ambitiosam inventionis propriæ jactantiam, cùm subjungit. *Adde quod nos admirabili ambitu, significatus excogitavimus, & Deum* αὐτοῦτον, *primi appellavimus.*

a *Vid. Suarez Metaph. pag.* 2. *disp* 28. *sect.* 1. *num.* 6. 7. *p.* 6.

b *Lactant. de fals. Relig. l.* 1. *cap.* 7. *p.* 29.

c *P. Fab. in Dodecam. cap.* 12. *pag.* 224, 225.

Ratio 2. In ratione secunda 1. Unum suppono. 2. Rationem deduco. Suppono Deum quoad esse suum, & Deitatem, esse absolutè infinitum, quod & Gentibus fuit cognitum;

nitum, utpote rationi naturali manifestum; asserente Apostolo ad *Rom.* 1.20. vid. *Suarez: Metaph: part:* 2. *disp:* 30. *Bassol. in* 1 *dist.* 2. *q.* 2. *art.* 1. *Facob. Martin. Exercit. Metaphys. lib.* 2. *Exercit:* 4. *Theorem:* 11 *pag.* 778. & deinceps. Quo supposito, sic argumentum deduco: Deus est infinitus quoad essentiam: ergo est absolutè æternus quoad durationem. Antecedens est ex suppositione concessâ evidens. Consequentiam sic ostendo: Illud quod est absolutè infinitum quoad essentiam, principium essentiæ habet nullum. E. est absolutè æternũ. Consequentia iterum est manifesta, quia necesse est ut illud quod principium nullum habet, à quo esse incipiat, sit ab æterno & per consequens absolutè æternum; nam quod est, & nunquam incepit, ab æterno fuisse ipsâ luce clarius est. Jam subsumo, at illud quod est quoad esse infinitũ, à principio nullo incepit esse: nam primò impossibile est ut infinitum sibiipsi daret initium, & contradictionem implicat manifestam. sic enim idem est prius & posterius seipso. 2. Idem esset causa & causatum suiipsius. 3 Idem penderet, & non dependeret à seipso. Quia causa nõ dependet à causato, causatum autem dependet à causa: & ideò si suiipsius causa esset, & penderet à seipso, & non penderet. 2. Infinitum quoad essentiam non potest fieri a alio extra se; nam illud principium à quo fit, vel erit finitum, vel infinitum: prius dici non possit. Quia impossibile est ut principium finitum effectum producat infinitum: cũ talis effectus perfectio, virtutem talis causæ penè infinitè superat. Non posterius; Quia si illud principium sit infinitum; tum quæro, an habuit ipsum aliud principium, vel non: si non habuit, tum illud erit infinitum quoad esse, & cùm conceditur nunquam incepisse, erit absolutè æternum, & per consequens erit Deus ille de quo quærimus. Et si dicas quod habuit principium se prius, tum semper recurrit eadem quæstio; ita ut necesse sit, ut vel concedas progressum in infinitum in istis principiis, vel in principio aliquo & quoad essentiam, & durationem infinito sistendum: at hoc erit Deus, & per consequens manifestum erit Deum esse absolutè æternum, quod erat demonstrandum.

Ratio 3.

3. In ratione tertia etiam unum suppono, & tum argumentum deduco. Suppono Deum esse ens perfectissimum; hoc enim manifestum est, cùm & omnes omni tempore admittunt, & tanquam conceptum Dei intrinsecum agnoscunt, quod sit ens perfectionis summæ, quo nec majus aliquid esse possit, nec melius. Ratioe nim recta in unoquoque hoc immutabiliter dictat, nimirum inter universam entium multitudinẽ, illud esse Deũ, quod reliquis perfectius est, & melius. Quo supposito, sic infero: Deus est ens perfectissimum. E. æternũ. Consequent: sic ostendo: Ens perfectissimum non potest incipere esse. Ergò est absolutè æternum. Ratio antecedentis est; Quia si ens perfectissimum inciperet, tum vel â se, vel ab alio: quòd nullum ens sibiipsi dare possit initium, superiùs demonstravimus; quod autem ens perfectissimum ab alio incipere non possit, manifestum est: Quia illud ipsum ens quod supponitur ens perfectissimum producere, esset perfectius ente producto: Ratio est, quia necesse est ut ens producens quoad esse absolutum sit saltem æquè perfectum, ac ens productum; (cùm impossibile sit, ut perfectio major contineatur in virtute productivâ alicujus causæ, quam est in ipsa causa quæ produceret:) & quoad modum essendi erit perfectius, quia producens est independens à re producta, & ideò quoad independentiam illam, seu modum essendi nobiliorem, erit perfectius ente producto, cùm ens productum à producente necessariò dependeat. Quibus concessis sequetur, quod ens illud producens ens perfectissimum, erit

saltem æquè perfectum quoad essentiam; & quoad modum essendi independentem, erit perfectius quàm ens productum: adeò ut si ens perfectissimum producatur & incipiat esse, sequetur quod est aliquod ens perfectissimo perfectius, (Quia producens erit perfectius producto) at hoc contradictionem implicat manifestam; nam si ens aliquod sit perfectissimum, quî fieri possit, ut sit aliquod ens perfectius? Fatendum ideò si Deus optimus maximus sit ens perfectissimum (quod nullus unquam negaverat) quod principium habere non possit, & ideò nunquam essendi initium habuit, & per consequens sit absolutè, & simpliciter æternum. Quod erat demonstrandum. 2. Repugnat, ut ens perfectionis summæ ab aliquo dependeat, cùm dependentia ab aliquo tanquam à causa excludit gradum perfectionis non exiguum, (nempe independentiam) Et ideò si Deus sit ens perfectissimum, necesse est, ut sit independens; & ideò sine causa efficiente, & ideò sine exordio, & omni essendi principio, & ideo simpliciter æternus: nam quod nec esse, nec durare incipit, est æternum. Et ideò si Deus nunquam incepit esse, nunquam habuit durationis principium, & per consequens erit æternus. 3. Necesse est, ut ens perfectissimum habeat durationem perfectissimam, at æternitas est duratio perfectissima, & ideò si Deus sit ens perfectissimum, erit æternus. Nam si Deus non sit æternus, utique perfectionis summæ esse non possit, cùm ei desit aliqua perfectio nempe æternitas: nec ullâ rationis verisimilitudine affirmari possit, durationem finitam, & imperfectam (qualis omnis esse necesse est, æternitate solâ exceptâ) enti infinito, & perfectissimo convenire, Nam sicut enti finito, dum est ens finitum necessariò convenit duratio finita (cùm duratio infinita absolutè, in ente finito fundari non possit,) sic enti infinito necessariò convenit duratio proportionata, nempe duratio infinita, seu æternitas; & ideo concesso hoc, quod Deus est infinitus, sequetur manifestè, quod sit æternus. Superius enim demonstravimus, quod illud quod est infinitũ non potest incipere esse, & ideò erit æternum; nam certissimum est, quòd illud quod non habet principium essentiæ, & constitutionis, non habet, imò nec habere possit principium permanentiæ, & durationis: sicut è contrario, quod habet principium essentiæ, principium durationis habeat necesse est: nam mihi videtur impossibile, ut ens aliquod quoad esse incipiat, nimirum ut ipsa entis essentia initium habeat, & duratio ejus non habeat: Nam cùm illud quod initium nullum habet, præcedit illud quod habet initium; sequetur quod si ens aliquod habeat initium quoad essentiam, & non habet quoad durationem, quod duratio ipsum ens cujus est duratio antecedat: at hoc impossibile, qui enim fieri potest ut duratio antecedat illud cujus est duratio? Omnis enim duratio à re durante necessariò dependet, ita ut contradictionem implicat *Socratem* esse, & durationem ejus non esse; vel durationem *Socratis* esse, & *Socratem* non esse. Quomodo enim esse possit hæc duratio *Socratis*, antequam sit *Socrates* cujus est duratio?

Ratio 4. 4. Eadem veritas ex immutabilitate Dei deduci potest. Sic, Deus est simpliciter immutabilis. Ergo. Est æternus. *Anteced demonstrat. Aquinat. 1. part. quæst. 3. articul. 1. & in 1. dist. 8. quæst. 3. articul. 1. & Suarez. Metaphys. part. 2. disput. 30. sect. 8.* Jam suppono ut certam, probationem qui vellet apud illos videat. consequentiam probo; quia cùm incipere, & desinere non possit aliquid nisi per mutationem, seu motum, sequetur, quod si Deus sit omnino immutabilis, quod nec incipiat esse, nec definat: & per consequens erit absolutè æternus, quod erat dicendum. Hanc rationem urget *Aquin. Contr. Gentes lib. 1, cap. 15.*

in prin: cap. eamque fusiùs ibid: explicat *Francisc: Ferrarienſis.* Sed mitto reliqua, cum ***Deum esse æternum***, veritatem adeo rationi naturali manifestam judico, ut superfluum esset ad ejus demonstrationem probationem instituere operosam.

Huic veritati objicit *Aquin:* 1. *part. quæst.* 10. *art.* 2. Et *Molina* etiam in 1. *p.* *Dub.* *q.* 10. *disp.* 3. Sic: Æternitas est mensura quædam, at Deo non convenit esse mensuratum, cum sit infinitus simpliciter, incomprehensibilis, & immensurabilis. 2. Mensura, & mensuratum debent distingui inter se, at æternitas ab essentiâ Dei non distinguitur; quicquid enim est in Deo, est ipse Deus.

De hac re multa disputant *Vasquez in* 1. *part. disp.* 31. *cap.* 3. Et *Balthazar Na-* *Sol.* *varett in* 1. *part:* etiam, *Controvers.* 28. Ubi concedunt 1. Quod Æternitas congruè dici possit mensura; usitatè enim æternitas dicitur mensura communis, & à Metaphysicis, & Theologis, quæ mensuras omnes inferiores, & durationes comprehendit; ita tamen ut ipsa, nec ab omnibus aliis comprehendatur. Et hoc explicat *Alvarez*, (*De Auxil. divin: grat: lib.* 2. *disp.* 8. *num.* 2. *pag.* 49. *col.* 1. *B:*) & dicit quod intelligi possit quomodo æternitas, seu mensura illa universalis, & communis, se habet ad durationes particulares; ex ordine quem habet locus communis, & universalis ad locos particulares: nam sicut locus communis se habet ad particulares respectu spatii, sic æternitas ad durationes particulares, (puta ævum & tempus) respectu durationis. Et ideo sicut locus communis (v. g. superficies cœli ultimi) omnes locos particulares includit, & tanquam mensura communior comprehendit; ipsa tamen non comprehendatur. Sic pari passu, æternitas, cum sit mensura universalis & communis permanentiæ in esse, includit, & comprehendit omnes durationes particulares, ævum, tempus, annum, diem, horam, &c. Ita tamen, ut ipsa non comprehendatur. 2. Æternitas non includit rationem mensuræ formaliter, nec in ordine ad Deum, nec in ordine ad creaturam. 1. Quia omnis mensura formaliter dicit respectum ad rem mensuratam; ita ut quamdiu est mensura, respectum ad mensuratum habeat necesse est. At si creatura nulla unquam fuisset, Deus non fuisset minus æternus quam nunc est: Et ideo sicut ante creaturam productam æternitas non formaliter includebat rationem mensuræ in ordine ad creaturam; sic nec nunc includit. Fateor tamen cum *Balthaz: Navaret*, Ubi suprà, quod æternitas radicaliter includit rationem mensuræ (i. e.) est talis perfectio quæ per intellectum applicari possit ad res mensurandas, & durationes eorum aliquatenus æstimandas. 2. Æternitas in ordine ad Deum non includit rationem mensuræ formaliter. Ratio est, quia æternitas est attributum Dei reale, omnis autem mensura respectu Dei est solum Ens rationis, nimirum quoad formale mensuræ: Ratio est, quia necesse est ut mensura aliquo modo distinguatur à re mensuratâ, pro formali scilicet; quia impossibile est, ut mensuratum & mensura sint formaliter idem; alia enim est formalitas mensuræ ut sic, alia formalitas mensurati. Sed inter Deum & æternitatem distinctio nulla esse possit, nisi distinctio rationis, ut manifestum est; Ergo, æternitas formaliter non includit rationem mensuræ, sed solum radicaliter. Et hoc est quod dicit *Aquin: in solutione hujus argumenti* 1. *part. q.* 10. *art.* 2. *ad tertium.* Quod cum æternitas dicitur mensura Dei, *ibi ratio mensuræ accipitur secundum intellectum nostrum tantùm.* 3. Concedit ideo *Navarret* æternitatem radicaliter includere rationem mensuræ, etiam in ordine ad Deum, & Deum posse dici mensurabilem, & ab æternitate mensuratum;

& tamen

& tamen ex hoc non sequetur, Deum non esse infinitum, sed potius contrarium. Nam cum æternitas sit mensura absolutè infinita, non sequetur Deum non esse infinitum, quia æternitate mensuratur, sed potius est infinitus, quia mensurâ infinitâ mensuratur, eique proportionatur. Ut cum dicimus, quod Deus seipsum comprehendit propter infinitam cognitionis divinæ perfectionem: non sequetur, quod Deus ideo non est infinitus, quia cognitione illâ suâ infinita comprehenditur, sed potius inferatur, quod ideo est absolutè infinitus, quia non nisi cognitione suâ infinitâ comprehendi possit. Adeo ut sicut Deum seipsum comprehendere sit absque omni termino seipsum cognoscere; nimirum cognoscere se esse absolutè infinitum: Sic æternitatem Deum metiri, est absque omni termino ipsam Deo adæquari. 4. Cum dicit *Molina* quod mensura distinguitur à re mensuratâ: Respondet *Balthaz: Navaret*, ubi supra; Quod mensura infinita non distinguitur, à re quam adæquatè mensurat, sed est omnino ejusdem perfectionis cum eâ. Sic cognitio divina quâ seipsum Deus comprehendit, non distinguitur à Deo distinctione ullâ reali, ut manifestum est, sed solum distinctione rationis. Quin nec in rebus finitis, & creatis semper distinguitur mensura à re mensuratâ, sed aliquando contingit, ut & mensura, & res mensurata idem sint ex parte rei. Sic duratio rei permanentis ex parte rei non distinguitur à re ipsâ cujus est duratio; (ut evidenter probat *Suarez Metaph. to. 2. disp. 50. sect 1. num 5. & Caprecius in 2. dist. 2. quæst. 2. art. 1. Conclus. 5. 6.* & alii apud *Suarezium* supra.) Ratio est, quia duratio rei permanentis formaliter, & intrinsecè notat permanentiam in essendo, at Ens aliquod permanens potest permanere in esse per ipsum suum esse præscisè, nullo reali aut modali superaddito: Nam ut ipsum esse *Platonis* permaneat, non est necesse ut ei aliquid addatur, hæc enim non esset sola permanentia, sed augmentatio quædam: Ergo cum permanentia in esse possit esse, nullo alio essentiæ superaddito; sequetur quod & duratio rei permanentis potest esse in re permanente, nullo essentiæ ejus superaddito; cum permanentia in esse, & duratio idem sunt. Et per consequens duratio etiam rei finitæ non erit distincta à re cujus est duratio: Quo dato non necesse erit ut duratio Dei opt: maximi, nempe æternitas à Deo distinguatur, nisi solum ratione; quod etiam sufficit ad naturam mensuræ. 5. Nec repugnat ut Ens infinitum habeat mensuram; Quia uno infinito possumus uti ad cognoscendum perfectionem ejusdem infiniti in alio genere; & tum illud quo talem perfectionem cognoscimus potest dici mensura. *Vid: Balthazar: Navaret* ubi supra: & *Controvers. 22. sect. 4. in 1. part. Aquinatis.*

* *Nonni Paraphrast. in Joh: vers: 1.*
† *Justin: Mart: in Paræn.*

6. Ratum ideo & fixum sit, Deum esse absolutè æternum, sine omni durationis exordio, aut epilogo: sitque Deus noster ἄχρονος, (ut *Nonni* utar epitheto*) ἀνάρχος †, (ut *Justini Martyris*) Alpha, & Omega, τὸ νυὶ τὸ ἀιώνιον, καὶ ἀπέρατον, æternum nunc, in perpetuum duraturus. Jam proximo in loco de naturâ hujus æternitatis videndum, quæ, & qualis sit: & hic multa de naturâ æternitatis sciens prætereo, utpote à Metaphysicis fusiùs explicata, quorum veritas recepta magis, & indubitata; & de æternitate ostendam. 1. Quod respectu sui sit mensura simplex, & indivisibilis, quæ partes nullas admittit; nempe contra *Vorstium*, & *Taurellum*, qui conatu magno, sed & irrito, æternitatem esse mensuram divisibilem demonstrare satagunt. 2. De æternitate agendum in ordine ad creaturam; & hic ostendam modum quo futura æternitati insunt, nempe quod non insunt

modo

modo actuali per exiſtentias proprias, quod vult *Alvarez de Divin: Auxil: lib. 2. diſp. 8.* & *Thomiſtæ* communiter; ſed modo virtuali, & objectivè, quod *Scot: in 1. diſt. 39.* aſſerit, & Scotiſtæ. Pro priori igitur, ſit hæc theſis prima.

Æternitas eſt menſura ſimplex, & abſolutè indiviſibilis, ita ut in illâ nullum ſit prius, aut poſterius, ſed eſt tota ſimul, quaſi immenſa quædam, & infinita indiviſibilitas. Hanc theſin 1. Explico. 2. Probo. 3. Objectionibus in oppoſitum à *Vorſtio*, & *Taurello* adductis ſatisfaciam. 1. Igitur per æternitatem intelligo æternitatem ſimpliciter ſic dictam, non diminutam illam à poſteriori, quomodo in ſymbolo Apoſtolico, & *Johan:* 17. 3. dicitur αἰώνιος ζωὴ, vita æterna, de vitâ principium admittente; & αἰδιος δόξα apud *Plutarch:* de gloriâ hominibus attributâ. 2. Hæc æternitas partes admittit nullas, vel eſſentiales, vel integrales, vel ſubjectivas. 3. Cum dico, quod in æternitate non eſt prius & poſterius; hoc ita intelligi velim, quod non ſit in æternitate prius, & poſterius intrinſecè, ad modum principii ex quo vel conſtituatur æternitas, vel integra efficiatur: licet non nego quin prius & poſterius ſit in æternitate extrinſecè, ad modum menſurati. Ratio eſt, quia æternitas, cum ſit menſura ſimpliciter prima, & primum in unoquoque genere ſit regula & menſura reliquorum; neceſſe eſt ut menſuras inferiores, ævum, & tempus comprehendat. Ita ut æternitas habeat in ſe prius, & poſterius non per denominationem intrinſecam, ſeu ſubjectivè; ſed ſolum per denominationem extrinſecam, ſeu comprehenſive: utpote menſuras inferiores comprehendens, in quibus prius & poſterius revera inſunt. 4. Cum dico æternitatem eſſe totam ſimul, ἀκυρολογίαν mihi ignoſcat benignus lector: agnoſco enim æternitatem totum quid dici non poſſe, niſi impropriè; totum enim dici non poſſit aliquid quod partes non habet; cum totum omne ex natura ſua intrinſecè dicit ordinem ad partes. Sed hoc tantùm volo, quòd tota æternitas, univerſa æternitas, ſeu æternitas quanta quanta eſt, ſimul eſt. His ideo præmiſſis ad præmiſſam theſis noſtræ ἀπόδειξιν accedo. *Theſis 1.*

1. *Becanus Theologiæ Schol: part: 1. cap 8.* probat æternitatem eſſe indiviſibilem ex *Pſal: 27.* ubi dicitur, *hodie genui te*, de æternâ filii generatione loquente Pſalmiſtâ. Quia licet ab omni æternitate genuit, tamen dicit *Hodie*, quia univerſa æternitas eſt unum τὸ νῦν, unum nunc, unum hodie. Et certè hoc eſt, quod univerſa Antiquitas communi calculo approbavit, & aſſeruit. Sic enim *Hipponenſis* ſenex in *Pſal. 101.* ut illud citat *Balthazar: Navarett: in 1 part controv. 28. Ibi* (de æternitate loquitur) *nihil eſt præteritum, quaſi jam non ſit, nihil eſt futurum, quaſi nondum ſit, ſed non eſt ibi, niſi eſt.* Vide *Becanum & Navarett.* locis citatis. Quin & *Plotinus Enead: 3. lib. 7. num. 2. pag 327.* æternitatem ſic nobis reliquit definitam. ζωὴ μένουσαν ἐν τῷ αὐτῷ, ἀεὶ παρὸν τὸ πᾶν ἔχουσαν· ἀλλ' ἃ νῦν ἢ τόδε, οὐδὲ δ' ἕτερον, ἀλλ' ἅμα πάντα: hoc eſt, *æternitas eſt vita permanens in ſeipſa, tota ſemper præſens, non autem nunc hoc, nunc aliud, ſed tota ſimul.* Et paucis interjectis: μένοντος ἐν τῷ αὐτῷ (de æternitate loquitur) καὶ οὐ μεταβάλλοντος, ὄντος ἢ ἐν τῷ παρόντι ἀεί, ὃ πῦ οὐδὲν αὐτῷ παρῆλθεν, οὐδ' ἂν γένηται, ἀλλὰ τοῦθ' ὅπερ ἔστι, τοῦτο καὶ ὄντος. (i. e.) *Æternitas ſemper manet immutata, ſemper præſens, utpote cujus nihil præterit, nihil futurum eſt, ſed quanta quanta eſt, ſimul eſt.* *Ratio 1.*

2. Si æternitas eſſet menſura diviſibilis, tum partes in quas dividitur vel erunt finitæ, vel infinitæ, partes enim quæ nec finitæ ſunt, nec infinitæ, ne fingi quidem *Ratio 2.*

Possunt. At partes in quas æternitatem dividi vellent, nec finitæ esse possunt, nec infinitæ. E. partes ejus nullę sunt. Ut assumptio manifestiùs ostendatur; dico primò, quod partes illæ non possunt esse finitæ quoad numerum. 1. Quia partes proportionales, unius semi-horæ sunt quoad numerum infinitæ, quia omnis pars continui est divisibilis in infinitū, quod fieri nō potuit, nisi partes habuisset infinitas quoad numerum; cum omnis numerus partium finitus facile pertransiri potest, ita ut nulla sit reliqua. *Vid: Ant: Ruv: in 6. phys: tract: de composit: continui, n. 17.* & passim per tractatum illum. *P. Hurtad: de Mendoza disp: Phys: 15. sect. 4.* & *Suarez Met: part. 2. disp. 40. sect. 5. pag. 276.* Cum ideo apud Philosophos omnes saniores receptissimum sit, quòd in quavis parte continui sunt partes proportionales infinitæ quoad numerum; Imo (ut loquitur *Ruvio*) infinities infinitæ; cum & ratio manifesta hoc evincit, ut apud authores prædictos videre est: impossibile est, & plane incongruum, ut tota æternitas dividatur in partes quoad numerum finitas. 2. Numerus partium finitus facilè pertransiri potest, & per consequens, si partes in quas æternitas dividitur, essent quoad numerum finitæ, ipsa æternitas non esset mensura, aut duratio undequaque interminabilis; cum inter numerum partium finitum, (quantumcunque demum numerum illum statuas) à quacunque parte incipias, percurrendo tandem ad ultimam pervenias necesse est; quod in æternitate fieri non posse manifestum est: Et per consequens partes æternitatis non erunt finitæ quoad numerum. 2. Nec erunt finitæ quoad durationem; nam 1. manifestè repugnat rationi rectæ, ut ex partibus quoad durationem finitis, fiat duratio infinita. Nam supponamus unam partem durationis finitam, & tum, si huic parti finitæ plures finitæ etiam addantur, quantum universa patitur Arithmetica, & hoc in æternum continuetur; tamen cum sit additio finitæ partis ad finitam, impossibile erit, ut unquam ex istis finitis durationibus fiat duratio infinita. Finitum enim finito additum non producat aliquid nisi finitum. Nam sicut evidens est, & per se perspicuum, quod ex infinitis indivisibilibus non fit unum divisibile, nec ex infinitis non-calidis, fiat unum calidum: Sic, si durationes finitæ in æternum adderentur durationibus finitis, non constituant nisi durationem finitam. Cum ideo æternitas est duratio infinita (ut manifestum est, & in confesso) impossibile est ut ex partibus finitis, seu durationibus finitis constet: Et per consequens, in partes quoad durationem finitâs dividi non possit, quod erat dicendum. 2. Partes æternitatis cum sunt successivæ secundum *Vorstium*, ab æterno esse non possunt *; cum non sit possibile, nec per potentiam Dei absolutam, ut ullum successivum sit ab æterno. Quod nervosè probat (ut solet reliqua) magnus Philosophus *Ant: Ruv: in 8. phys: tract: de æternitate mundi. Quæst: 3. p. 700. Vid: Durand: etiam in 2. dist. 1 quæst. 2 articul: 3. Scot. lib. phys. 8. q. 3. &c.* Et ratio manifesta hoc evincit; Quia 1. Cum statuit *Vorstius* † inter partes æternitatis esse prius & posterius, impossibile est, ut omnes sint ab æterno: Quia quod est ab æterno non admittit aliquid prius, & per consequens, si inter partes æternitatis sit prius & posterius, non possunt omnes esse ab æterno. 2. Nec potest ulla una pars determinata esse ab æterno; Ratio est, quia si sumatur hora, vel semi-hora, vel semi-horæ quadrans, vel pars alia, vel minima; dico, quod nec illa pars potest esse ab æterno secundum se totam; quia cum illa pars quæcunque demum sit, sit continua, & successiva; necesse est ut habeat in se prius & posterius, & per consequens secundum se totam ab æternitate esse non possit. Nam illud

* *Vid: Petrum Hurtad: de Mendoz. disp: Phys: 18. sect. 2. pag. 518.*

† *Vorstius de Deo in not: ad disp. 3. pag. 223. 224. 225.*

illud posterius non erit ab æterno, cum æterno prius esse non possit. Et si dicas quod illa pars secundùm se totam non est ab æterno, sed habet primum instans post quod omnes partes sequuntur. Tum 1. Illud instans erit principiũ à quo incipit æternitas (ut manifestum est) at hoc directè repugnat naturæ æternitatis, ut incipiat, & per consequens esse instans primum in æternitate impossibile est. 2. Si esset aliquod instans ante omnem æternitatis partẽ, tum nulla æternitatis pars esset ab æterno, cùm esset instans omni æternitatis parte prius: Et per consequens dici non posit, quod æternitas sit divisibilis in tales partes quarum nulla possit esse ab æterno: hoc enim naturæ æternitatis manifestè repugnat. E. 3. vel tandẽ illæ partes in quas dividitur æternitas erunt infinitæ quoad durationem; & tum æternitas composita erit ex multis durationibus infinitis; at hoc evidenter absurdũ. 1. Quia sic (cùm quælibet) pars supponitur esse infinita quoad durationẽ quælibet pars erit æqualis toti æternitati; quia ipsa æternitas est solũ duratio infinita, & ideò si quælibet ejus pars sit infinita quoad durationem, tum quævis ex istis partibus erit toti æternitati æqualis: At hoc ipsis rationis rectæ principiis directè contradicit: cum inter principia cõmunia, & ipsas κοιναὶς ἔννοιας semper habebatur illud, *Omne totũ est majus sua parte*: ita ut necesse est, ut linea tota sit major dimidiâ; hora tota major semisse; & sic æternitas tota (præsertim cùm constet ex partibus divisibilibus, & successivis secundum *Vorstium*) major erit quavis suâ parte. Quod tamen fieri non possit, si pars ejus quavis esset infinita. Et per consequens partes æternitatis non possunt esse infinitæ. 2. Si quælibet pars esset infinita quoad durationem, tum impossibile esset, ut una pars esset aliâ prior (quod vult *Vorstius*:) quî enim fieri possit, ut inter illas partes, una alium antecedat, cùm earum quævis supponitur infinita, sine principio, aut fine? 3. Si quævis æternitatis pars esset quoad durationem infinita, tum tot essent æternitates quot partes, (non una æternitas) cùm quælibet duratio infinita sit æternitas. Cùm ideò ex prædictis manifestum, sit quod partes æternitatis nec finitæ esse, possunt, nec infinitæ, sequetur, quod sunt omninò nullæ; & per consequens æternitas erit duratio simplex & indivisibilis. Quod erat demonstrandum.

3. Ipsa Dei essentia est simpliciter indivisibilis, nec partes ullas admittit; at æternitas est ipsissima Dei essentia. Ergo, erit omnimodo indivisibilis. Propositio prima est apud omnes receptissima. Vid: *Aquin. 1. part. q. 3. articul. 7 & in 1. dist. 8. q 4. Ferrarienſ. contra Gent. lib. 1. cap. 18. Suarez Metaph. part 2. disp: 30. sect. 3, 4, 5, &c. Vasquez in 1. part. disp. 22. cap. 3. Tanner: 1. part. disp. 2. q. 3. dub. 1. num. 9.* Et multos apud *Joh Martin. in 1. sent. dist. 8.* Sed & ratio naturalis evidentissima, propositionem illam esse verissimam demonstrat. Nam 1. Si essentia Dei haberet partes ex quibus constaret, tum necesse est ut sint Deo priores, & ab iis tanquam à causis Deus ipse penderet; quia necesse est, ut causæ constituentes sint prius constituto, & ut constitutum ab illis in esse dependeat. At horum utrumque impium est, & ipsam Deitatis rationem penitùs evertit. Cùm manifestum sit si aliquid sit Deo prius, quod Deus nec est causa prima, nec æternus, nec independens, &c. At hæc omnia in conceptu Dei essentiali includuntur, & per consequens essentia divina non erit composita, sed omnino simplex: quod erat demonstrandum. 2. Si Deus partes tales habeat ex quibus essentia ejus sit, tum vel erunt finitæ, vel infinitæ: non finitæ, quia tum Deus non esset infinitus, (quod tamen negat *Vorstius* qui Deum infinitum statuit) quia ex partibus finitis quod fit, finitum sit necesse est. At Deus noster optimus maximus non est finitus, ergo. 2. Vel erunt in- *Ratio 3.*

finitæ illæ partes ; at hoc etiam impoſſibile. 1. Quia ex duobus infinitis fieri non poſſit unum. 2. Si partes illæ eſſent infinitæ ; tum vel eſſent diverſę, vel non : ſi non, tum non eſſent plures partes ; quia impoſſibile eſt ut ſit partium pluralitas, ubi non eſt diverſitas. Si ſint diverſæ (quod neceſſariò dicendum) tum per perfectionem aliquam differant neceſſe eſt, & ſic erit perfectio aliqua in unâ parte quæ non eſt in alia. At hoc manifeſtè repugnat cum natura infiniti ; Quia cum omne ens infinitum ſit neceſſariò perfectionis infinitę, ſequetur, quod omne infinitum perfectionem omnem poſſibilẽ includat, hoc aut fieri nequeat, ſi ſint plura infinita diverſa; Quia eorum neutrũ perfectionẽ illam includat in qua differunt. Et per conſequens, utrumq; carebit aliquâ perfectione actuali & ideò neutrum erit infinitum, & perfectionis ſũmę ; illud enim qd eſt perfectionis infinitę perfectionẽ omnem poſſibilem includat, neceſſe eſt. Ex his ideò manifeſtum erit, eſſentiã divinam non eſſe cõpoſitam, ſed omnino ſimplicem. Jam ſubſumo; at æternitas eſt ipſiſſima hæc eſſentia; hæc erat propoſitio ſecunda, quæ ſic fiat manifeſta. 1. Certiſſimum eſt æternitatem eſſe attributum Dei internum, quod Deo inerat ante creaturam omnem : quod & admittit *Vorſtius*. Tum ſic: Hoc attributum Dei vel erit idem cum ipſa Dei eſſentia, vel diverſum. Si ſit idem, habetur propoſitum ; & cum eſſentia Dei ſit indiviſibilis, erit & æternitas etiam indiviſibilis, quæ eſt eadem cum eſſentia. Si non ſit idem cum eſſentia Dei, tum adjunctum aliquod eſſentiæ divinæ, extra ejus eſſentiam ſit neceſſe eſt : Quo dato, ſequetur 1. Quia omne adjunctum eſt ſaltem naturâ poſterius eo cujus eſt adjunctum, quod æternitas erit Deo poſterior, & per conſequens erit aliquid ipſa æternitate prius. 2. Si ſit adjunctum Dei extra ejus eſſentiam, tum erit finitum, & dependens, & à Deo productum : Quia ſola eſſentia divina eſt infinita, & increata, & independens, & entia reliqua omnia finita, creata, & dependentia, (ut manifeſtum eſt:) & per conſequens ſi ſit adjunctum Dei extra ejus eſſentiam erit finitum, creatum, dependens. At hæc omnia naturam æterniratis evertunt; quia æternitas eſt duratio Deo infinito adæquata ; at quod duratio finita, creata, dependens, Deo infinito, increato, independenti adæquata ſit, eſt omnino impoſſibile. 3. Si eſſet æternitas adjunctum Dei extra ejus eſſentiam; tum illud adjunctum habeat neceſſe eſt, vel à cauſa aliqua externa, vel à ſe: Non prius; quia eſt contra rationem primæ cauſæ, ut ab alia cauſa quidquam recipiat; aliâs illa alia eſſet ſuperior, & prior, ſaltem ſecundùm eam rationem, qua adjunctum illud in Deo producit. 2. Quia ſaltem quoad illam perfectionem penderet Deus ab illa cauſa extrinſeca. 3. Quia tale accidens, ſeu adjunctum quodcunque, ſeu qualecunque ſit, eſſet attributum commune, non proprium; unde quantum eſt ex ſe poſſit abeſſe, vel adeſſe; & tum primò, Deus eſſet mutabilis. 2. Non eſſet perfectionis ſummæ, quia illud non eſt ſummæ perfectionis, quod quoad aliquam perfectionem dependet ab alio. 3. Quia ſic Deus potuit non eſſe æternus ; quia cùm ex hac theſi æternitas eſſet adjunctum commune, quod abeſſe poterat à ſubjecto ; ideò æternitas in tali caſu abeſſe poſſit ſalvo ſubjecto ; at Deum eſſe, & non eſſe æternum, contradictionem implicat manifeſtam, ut ſuprà demonſtravimus. Nec ſecundùm dici poſſit ; nempe quod Deus cauſat illud adjunctum in ſeipſo ; nam ſi ita, tum vel liberè hoc producit, & tum poteſt non producere ſalvâ Deitate ; quia quicquid liberè fecit Deus, potuit non feciſſe ſalvâ deitate ; & ideò ſi æternitas ſit adjunctum Dei quod liberè in ſe cauſavit, tum potuit eſſe Deus ſine illo adjuncto, nempè ſine æternitate & ſic eſſet Deus, & non æternus ; at hoc impoſſibile,

possibile; ergo & illud. Vel 2. Adjunctum illud necessariò producit; & sic ita; tum 1. Quia adjunctum illud producit, ideò erit Deus adjuncto illo, scilicet æternitate prior; at hoc impossibile, ergo & illud. 2 Quia illa interna emanatio, seu productio adjuncti illius, revera esset aliqua efficientia, quia per illam adjunctum istud esse acciperet, quod prius non habuit: inde manifestum erit, quod esse talis adjuncti erit participatum: & sic esset in Deo ab æterno quædam quasi mutatio, & receptio alterius rei, seu entitatis participatæ, & effectæ; hoc autem dicit manifestum imperfectionem; quod optimè exposuit μεταφυσικώτατος. *Suar: Metaph. part. 2. disp: 30 sect. 5. num. 7. 8. pag. 48.* Sed 3. attributum illud quodcunque demum sit, sive reale, sive modele, si essentiam Dei consequatur, & ab eâ tanquam à causa dependeat, necesse est ut habeat principium, (ut per se manifestum est) & per consequens æternitas tale essentiæ divinę adjunctum esse nequeat, cùm æternitas sit duratio quę principium omne necessariò excludit. Sic certissimâ rationis evidentiâ constat, æternitatem esse durationem indivisibilem. Adeò ut veritatem hanc manifestam hostes habuisse, nullus crederet, habet tamen eosque ὁμοφωνίαν planè impiâ conjuratos. Nec Ethnicos dico, miseris infelicis ignorantię tenebris occœcatos, sed (quod dolendum) Christianos: *Vorstium* nimirum, in tractatu de Deo, in quo multa habet opinionum portenta potiùs, quàm dogmata; qualia in hac veritatis luce nullum tenuisse crederes, nedum *Vorstium*. Dum æternitatem Dei divisibilem asserit, dum immensitatem, infinitatem, simplicitatem Dei vel aperte negat, vel commentis suis Deo indignis, evertat. Quod & ante annos aliquot apud prępotentes Belgię fœderatæ ordines, per legatum suum conquestus est æternę memorię *Jacobus* Rex. Sed & ante *Vorstium* eundem errorem erravit *Nicolaus Taurellus* medicus, libro de rerum æternitate conscripto. Audax temeritas! annon satis medico fuisset, quod multorum vitam in discrimen ducat, nisi & æternitatem; ut de *Galeno* erraret, nisi & de deo? Sed pergam; Et 1. Quid de Æternitate statuunt ostendam. 2. Quo fundamento innituntur. 3. Fundamenta illa evertam, ut sic errores superstructi *mole ruant suâ*

1. *Vorstius de Deo, in Not: ad disp: 3. pag: 222. 223. 224. &c.* sic statuit: 1. Quod Dei æternitas nihil aliud est quàm perennis duratio. 2. Quod duratio nihil aliud est, quàm tempus in genere acceptum. 3. Hoc tempus ex *Nicolao Taurello* definit, (cujus definitionem ut doctam & veram ipse approbat) definit (inquam) *Quod hoc tempus in genere, sit duratio præsens præterita, & futura.* 4. Statuit æternitatem esse durationem in qua etiam est pręsens, pręteritum, & futurum. Ita ut in æternitate (secundùm *Vorstium*, & *Taurellum*) sit prius, & posterius, sit pręteritum, & futurum, sint partes extra partes non minùs quàm in tempore. 5. *pag. 226.* putat sententiam illam quę statuit æternitatem esse indivisibilem, & totã simul esse veritati contradictoriã & tandem quod hęc sententia Ubiquitariorũ errori viam præparat; & ideò paginâ prædictâ. 226. *inter Not: ad d. 3.* Opinionem illam, quę æternitatem statuit indivisibilem, omnino falsam pronuntiat. Nempe hę sunt αὐθαδόξαι, hęc effata *Vorstii, & Taurelli*, pro quibus, tanquam pro aris, et focis militant, conatu nempe majori, quàm successu. Restat ideò ut fundamenta eorũ ponerẽ, super quętantam erroris molem ædificant, eáq; ita posita convellam.

Rationes Conr: Vorstii cont: æternitatis indivisibilitatem.

Sic ideò procedit *Vorstius. In Not ad d. 3. De Deo. p. 226. 227.* Si ęternitas sit indivisibilis, et tota simul, tum singulę partes temporis simul essent, & non essent: simul essent respectu ęternitatis, et non essent simul respectu temporis: et

ideo quęvis temporis pars ſemper erit, quia coexiſtit toti æternitati, quæ eſt menſura indiviſibilis, & tota ſimul. 2. Si æternitas ſit menſura indiviſibilis, & tota ſimul, tum ratione æternitatis efficiat Deus, ut præteritum non ſit præteritum, nec futurum futurum. Nam præteritum jam amplius non eſt, & futurum nondum eſt; & tamen utrumque præſens eſt in æternitate, ſi utrumque æternitati coexiſtat. 3. Sequetur (inquit) ſi æternitas ſit indiviſibilis, & tota ſimul, quod primus mundi dies, & hic dies labens coexiſterent: Quia utrumque eſſet in æternitate, & cum æternitas ſit indiviſibilis, coexiſtant neceſſe eſt, cum in eodem inſtanti, ſeu duratione eâdem indiviſibili ſint. 4. Tandem loca ſcripturę aliqua adducit, in quibus differentię temporis Deo ſunt accommodatę, ut quod ſit *Alpha, & Omega, primus, & ultimus*: quod ſit, ὁ ὤν, ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, *Qui eſt, erat, & futurus eſt. Apocal.* 1. Quod ſit *antiquus dierum*: & ſimilia. Nec hoc dogma unquam retractavit *Vorſtius*, ſed potius pertinaci errore occœcatus, ejuſdem ſe patronum præſtitit, & vindicem. Ut abunde pateat, ex ſua (quam dicit modeſtam) reſponſione, ad *Articul: ex Anglia tranſmiſſos. Et ex Specim: Veracit: Conr: Vorſtii per Paſtor: Leowardenſes. Et ex Examine Reſponſ: Vorſtii*, Anno 1612. *edito.* Nempe hęc ſunt quę confidentiâ tantâ producit *Vorſtius*, & univerſam antiquitatem aliter ſentientem, quaſi denſâ ignorantię nube involutam miſeretur. Nimirum veriſſimum eſt, quod olim dixit magnus Pater*: τὸ θράσος ἀμαθίας ἔκγονον, Confidentia inſcitiæ filia; & ante illum nobilior Hiſtoricus† ἀμαθία μὲ θράσος, λόγισμος δ' ὄκνον φέρει, nempe eo audaciùs pronuntiamus, quo indoctiùs. Videamus ideo

* *Gregor: Nazianz: orat: 26.*
† *Thucydides lib. 1.*

-----Quid tanto ferat hic promiſſior hiatu
Dignum.-----

Et an conſequentias adduxit firmas, in manifeſtam theſis ſuæ ἀπόδειξιν valituras.

Sol: Arg: Conrad: Vorſtii

1. Dico igitur 1. cum *Becano Theolog: ſuæ Scholaſt: p. 1. cap. 8.* quòd argumenta hæc nihil novum ſapiunt, ſed cramben ſolum repetitam; cum è Scholaſticis illa habuit, ubi & ſolutiones eorum ſolidas habuiſſet, modò voluit. 2 Tria hæc argumenta quæ urget, ſunt revera non niſi unum, Arithmeticâ in cauſæ ſuæ ſubſidium non profuturâ, multiplicatum. Nam omnia ex hac conſequentiâ pendent: Si æternitas ſit indiviſibilis, tum quæ ſemel ſunt in æternitate, ſimul ſunt, & ſemper ſunt in æternitate, quia toti æternitati coëxiſtunt. Dico igitur 3. hanc conſequentiam eſſe omnino invalidam: Ratio eſt, Quia tota æternitas non coëxiſtit omnibus partibus temporis ſimul, ut ſupponit *Vorſtius*: Quaſi Dies mundi primus, & ultimus in æternitate jam actu ſimul ineſſent. Hoc enim impoſſibile, nam cum Dies mundi ultimus nondum exiſtat, impoſſibile eſt ut æternitati coëxiſtat, cum nihil æternitati ineſſe poſſit priuſquam habet eſſe; Quomodo enim ineſt illud in æternitate, quod ſimpliciter non eſt? Sed hoc poſtea evidentiùs probaturus ſum, & fuſiùs, ubi ad quæſitum illud, *de modo quo futura æternitati inſunt*, devenio. 4. Æternitas coëxiſtit ſingulis partibus temporis non ſimul, ſed diviſim ſumptis: Ita ut hodie tota æternitas coëxiſtit hodierno die, cras tota coëxſtit die craſtino, perendie, perendino. Ita ut ſicut partes temporis in ordine ad ſe invicem ſimul non ſunt, ſic nec in ordine ad æternitatem: Sed ut partes temporis ſecundum prius, & poſterius ſunt, non omnes ſimul; ſic ſecundum prius, & poſterius, in æternitate ſunt: eodem enim modo quo ſunt, menſuræ ſuæ propriæ,

propriæ, & æternitati etiam insunt. Et secundum has hypotheses dicimus, quod diei hujus hora prima cum actu est, actu etiam æternitati inest, eique toti coëxistit; at postquam hora secunda advenerit, jam hora illa toti æternitati coëxistit, & hora prima non modo non est simul cum horâ secundâ in æternitate: Sed omnino æternitati non inest: Ratio hujus veritatis manifesta est; Quia hora prima, secundâ actu existente, non est, ergo æternitati non inest: Inesse enim necessariò supponit esse, & per consequens, si horâ secundâ existente, prima hora simpliciter non sit, tum impossibile est ut æternitati insit. Veritatem hanc tali exemplo illustrat *Becanus* ubi supra. Hoc die (inquit) totum cœlum quantum quantum est coëxistit *Vorstio*: eo mortuo totum etiam coëxistit filio *Vorstii*; quo defuncto, totum iterum nepoti ejus coëxistit, & sic deinceps per singulas generationes. At hinc non sequetur, quia toti cœlo, & *Vorstius*, & filius, & nepos coëxistunt, quod ideo simul coëxistunt. Quia unus hodie, alius postea, & tertius deinceps toti cœlo coëxistit. Sic dies anni primus æternitati coëxistit, & dies vicesimus, & centesimus; sed non hinc sequetur, quod simul æternitati insunt, sed suo ordine, primus primò, & sic deinceps. 5. Sed hoc adhuc evidentiùs pateat, ex alio exemplo magis appositò, à coëxistentiâ rerum in spatio desumpto: Sic, anima rationalis (ex communi Scholasticorum dogmate) cum sit indivisibilis, ubicunque est, tota erit; ita ut quicquid ei coëxistit, ei toti coëxistat necesse est. Ita ut & manus animę huic toti coëxistat, & pes, & caput: tamen non sequetur, quia anima est indivisibilis, & pes, manus, & caput ei toti coëxistunt respectu spatii, quod ideo inter se coëxistunt respectu spatii; cum distantia non exigua intercedit inter spatia illa, in quibus pes, manus, & caput insunt. Vel melius hic; sicut æternitas se habet ad tempus respectu durationis: sic immensitas ad locum respectu spatii. Dico igitur, quod sicut locus hic, & locus *Romæ* eidem Deo indivisibili, & immenso coexistunt; ita ut eadem simplex immensitas cum loco hoc, & cum loco *Romæ* coexistat; nec tamen sequetur, hos locos inter se coexistere, cum sint tantis intervallis inter se dissita: sic pari passu, primus mundi dies cum fuit, æternitati toti coexistebat, & hic dies eidem æternitati indivisibili, & toti coexistit; tamen nullis consequentiarum machinis sequetur, primum mundi diem, & hunc diem præsentem inter se coexistere; cum inter hos dies tot secula intercedunt: Vel sic, *Plato* quando existit, toti immensitati indivisibili coexistit, tamen non sequetur: Ergo ubi est immensitas, ibi est *Plato* respectu spatii: Sic hora dum existit, toti æternitati indivisibili coexistit, tamen nec sequetur, Ergo quandocunque est æternitas, etiam & hora hęc est, respectu durationis. Ratio est, quia sicut Dei immensitas indivisibilis non solum est, ubi est *Plato*, sed etiam ubique: sic indivisibilis Dei æternitas non solum est nunc cum hac horâ, sed & eodem modo indivisibili erit cum omni horâ postmodùm secuturâ. Ex prędictis ideo solutio argumentorum *Vorstii* erit facilis, cum omnia supponunt duo entia, quorum unum aliud tempore sit prius æternitati indivisibili inesse non posse, nisi & simul insint: Quod manifestè falsum est: Cum æternitas non sit temporaria, (qualis est instans) sed æterna indivisibilitas; quæ non solum instanti, sed universis temporum particulis adęquata est, etiam & infinito major. Ita ut primus mundi dies cum æternitate illâ indivisibili coexistat, & post multa annorum millia alius dies eidem æternitati coexistat: ipsâ interim æternitate, die primo, & ultimo, & omnibus annorum centuriis interjectis, eâdem manente, simplici scil: & indivisibili:

neq;

nec hinc ſequetur, quod in æternitate ſit prius & poſterius, quia una dies prior æternitati ineſt, alia poſterior: Quia hęc prioritas, & poſterioritas rebus ipſis inſunt ſub æternitate contentis, non ipſi æternitati; quę ſemper eſt ſimplex & indiviſibilis, ſine ulla partium ſucceſſione. Sicut locus *Romæ*, & locus *Cordubæ* immenſitati ſimplici, & indiviſibili inſunt, & inter ſe longè diſtant: Ita tamen ut illa diſtantia ſit in rebus ipſis ſub immenſitate contentis, non in immenſitate ipſâ quæ perpetuo ſimplex eſt, & indiviſibilis, & ſummam dicit ad res omnes indiſtantiam Nam ſicut locis omnibus, quantumcunque diſtantibus, non ſolum æqualis eſt, ſed & major indiviſibilis immenſitas; ſic univerſis temporum periodis major eſt indiviſibilis æternitas, nempe æterna illa indiviſibilitas. Vel 6. Prius & poſterius poſſunt eſſe in æternitate per denominationem externam incluſivè; non per denominationem internâ ſubjectivè, vel formaliter. Sic dicimus, quod elementa corruptibilia ſunt in cœlo incluſivè ſcilicet, tanquam in ſuperiori comprehendente: non ſubjectivè, vel formaliter. Sic tempus & omnes ejus differentiæ ſunt in æternitate, nempe pręſens, prąteritum, & futurum; non ſubjectivè, aut formaliter, quaſi in æternitate ipſâ eſſent formaliter partes quarũ unâ prior eſſet, alia poſterior: Sed ſolum comprehenſivè, per denominationem externam à re contentâ deſumptam: Nam æternitas cum ſit duratio prima, & ſuprema, neceſſe eſt, ut omnes temporis differentias in ſe comprehendat modo prędicto. 7. Tandem cum uſitatã ſcripturę phraſiologiam urget *Vorſtius*, quâ temporis differentiæ Deo tribuuntur; hujus ſolutio Theologi munus eſt, non Metaphyſici: Solum hoc dico, quod & unicuique notiſſimum; nempe ea quæ in ſcripturâ ἀνθρωποπαθῶς dicuntur, θεοπρεπῶς intelligenda ſunt. Nec ſi digitum Dei, vel brachium, vel oculum legimus; ideo membra illa corporea in Deo eſſe concludamus, ne in damnatam antiquitùs hæreſin incidamus, & Deum ἀνθρωπόμορφον ſomniamus. Nec ſi differentię aliquę temporis in ſcriptura Deo attribuantur, ſtatim Deum eſſe temporalem concludendum, hoc enim apertè impium; Sed potius infinita Dei benignitas laudanda eſt, qui durationem ſuam infinitam per conceptus nobis familiares exprimit. Et revera ex iſtis ſcripturę locis à *Vorſtio* allegatis, in quibus temporis differentię Deo attribuuntur, aliud nihil ullâ rationis veriſimilitudine colligat *Vorſtius*, niſi Deum eſſe temporalem, quod tamen ſequi ex locis ipſis, & ipſe *Vorſtius* juſtè diffitetur.

Ex his ita demonſtratis manifeſtum erit, æternitatem non eſſe diviſibilem, nec poſſe quidem: non obſtantibus *Taurelli* ſophiſmatis, aut *Vorſtii*. Jam proximè videndum eſſet, an æternitas ſit accidens Dei, hoc enim voluit *Vorſtius* quia accidentia in Deo multa conſtituit ab eſſentia ejus longe diverſa: *In not: ad diſp: 3. pag. 206, 207.* Et ipſam æternitatem diviſibilem eſſe vult. *In notis ad diſput: 3. pag. 226. 227.* cum tamen eſſentiam ſtatuit in Deo indiviſibilem. Et alibi *Nicolai Taurelli* philoſophiam probat, qui in *Triumph: Philoſophiæ, pag. 273.* ſic philoſophatur: *Accidentia* (inquit) *à Deo quam alieniſſima ſunt, quæ ſubſtantiam aut circumſcribunt, aut definiunt; non eſt tamen cur Deum accidentia ſimpliciter nulla admittere judicemus. Accidentia igitur Deo tribuimus, ſed talia quæ ſubſtantiam ejus non definiunt. Eum enim juſtum dicamus, & miſericordem, quæ accidentia ſunt, &c.* quę ſequuntur. Nempe hunc locum citat *Vorſtius in Reſpon: ſuâ Pſeudo-modeſtâ ad articulos quoſdam ex Anglia tranſmiſſos, pag 32 33.* Nempe hęc *Taurelli* παραληρήματα, & *Vorſtii*, quibus theſin hanc noſtram paucis demonſtrandam opponimus.

2. Æternitas

2. Æternitas accidens Dei non est, nec revera accidens ullum admittat perfectionis divinę absoluta infinitas. Not: 1. Cum dico accidens nullum Deo in esse, nec in esse posse; hoc non intelligo de denominatione extrinsecâ, quæ temporaria cum sit, Deo in esse constituto, in tempore adveniat. Sic Deum verè dicimus creatorem, & redemptorem; cum tamen manifestum est, Deum attributa hęc habere, non ut intrinseca & essentialia, quasi Deo intrinsecum esset, esse creator, aut redemptor; sed hęc sunt attributa, seu denominationes extrinsecę, quę Deo in tempore accidunt. Nam 1. manifestum est, quòd Deus fuit antequam creator fuit, aut redemptor; ergo quòd sit creator, aut redemptor Deo accidit. 2. Deus ęquè fuisset, si creatura nunquam fuisset, nam ut creaturam liberè condidit, sic potuit liberè non condidisse; & ita potuit fuisse, si creatura non fuisset: & per consequens, esse creator Deo accidit ut denominatio externa, quę in Deo nihil ponit. 3. Suppositâ creaturâ, tamen statim redemptor non fuit, (liquidem dum stetit in innocentiâ suâ *Adam*, nec redemptor fuit Deus, nec esse potuit in ordine ad hominem; cum redemptio, sit à malo aliquo redemptio, quod homini innocentiâ primęvâ vestito, nec inerat, nec inesse poterat: Ergo quod sit redemptor Deo accidit. 4. Imo etiam lapsu præsuppositio, non necesse erat, ut Deus esset redemptor; cum redemptio fuit opus liberum, misericordiæ, non naturæ; (aliâs etiam & angelos redemisset). Et per consequens, quòd sit redemptor, Deo accidit, ut denominatio externa, quæ in Deo nihil ponit, sed est solum respectus extrinsecus ad creaturam. 2. Igitur cum negamus accidentia in Deo ulla inesse, hoc intell gimus de accidente Physico, propriè inhærente, & aliquid in Deo ponente. Talia enim Deo nulla insunt. *Vid: Aquin:* 1. *parte, quæst:* 3. *art:* 6. *Nazarium, Vasquez, & Commentatores ibid:* Et *contr: Gentes lib.* 1. *cap.* 23. *&* 31. *Ferrarienſ: ibid. Et Opusc:* 3. *cap.* 13. 23. 57. 65. 66. & multos apud *Johan: Martinez in* 1. *sent. dist.* 8. Sed quia notum est Scholasticos: *Ne brevibus pereat sua charta libellis*, multa congerere, quorum aliqua invalida, alia sæpenumero laxiùs proposita sunt: ideo multiplices eorum discursus omittam, & rationem unam aut alteram adducam, eámque pressiùs, & (si fieri possit,) evidentiùs proponam. Sit ideo ratio prima hæc. *Thesis* 2.

1. Si in Deo Æternitas esset accidens, tum vel fit, & causatur à Deo, vel non: si à Deo causetur, & tanquam principio producatur, tum 1. Æternitas habebit principium; quod naturę æternitatis repugnat immediatè, & directè; Quia æternitas essentialiter dicit negationem principii omnis, & finis, non solum actualis, sed possibilis. (*Vid: Suarez Metaph: disp:* 50. *part:* 2. *sect.* 3. *num:* 5. *pag.* 459. *col.* 1. *G. Aquin:* 1. *part: quæst:* 10. *art:* 1. *Ibid: Nazarium*, alios.) Et per consequens, æternitatem à Deo produci erit impossibile, cum hoc naturam ejus directè destruit. 2. Si æternitas esset accidens à Deo productum, tum essentia divina saltem naturâ prius esset, quàm esset æternitas: at aliquid ipsâ æternitate prius, nec fingi possit; cum sit essentialiter duratio interminabilis, & Deo adæquata, quod fieri nequeat, si Deo esset posterius vel tempore, vel naturâ solùm. 3. Si à Deo produceretur, tum finitum, & creatum sit, necesse est, eum manifestè repugnat, ut Ens aliquod sit infinitum, & increatum, & tamen ab alio produci, & fieri. At durationem finitam, & creatam, Deo infinito, & increato adæquari, aut proportionari impossibile. Ergo, Æternitas talis duratio esse non possit. 4. Si æternitas esset accidens Dei à Deo productum, tum manifestum est essentiam Dei comple- *Ratio* 1.

tam esse naturâ prius quàm sit æternitas; tum dico, si essentia illa divina, sicut est naturâ prius quàm illud accidens, si permaneret sine illo accidente, esset per se præscisè, sine illo accidente æterna: Ergo illud accidens (quodcunque demum sit) non est æternitas. Ratio consequentiæ est; quia contradictionem implicat manifestam, Deum esse æternum, sine æternitate. Et per consequens si essentia divina per se præscisè esset æterna sine illo accidente, tum illud accidens non erit æternitas. Anteced: sic ostendo: Essentia divina si per se præscisè, sine accidente ullo, in esse permaneret, esset absolutè æterna; Quia cum essentia illa esset improducta, nec inciperet, (ut manifestum est,) nec desineret; at essentia talis quæ nec incipiat, nec desinet, si per se solum, sine accidente quovis addito, in esse permaneret, esset æterna: nam primò, essentia illa ex eo præscisè quod in esse persisteret, durationem habet; Quia duratio intrinsecè, & essentialiter considerata, non est aliud, quàm permanentia in esse. 2. Illa permanentia in esse, seu duratio esset æterna, quia illud quod durat, in tali casu, esset sine principio & fine: Ergo ejus duratio esset æternitas. Et per consequens, si essentia divina, omni accidente excluso, solum ex vi essentiæ permanentis in esse, esset æterna; manifestum erit, æternitatem in accidente nullo esse posse. Cum essentiam divinam ut æternam, sine æternitate, nec concipiat intellectus; at sine accidente quovis intellectus concipiat essentiam divinam ut æternam; quia ipsa essentia divina, sine accidente omni, ex eo solùm quod essentia illa in esse permanet, esset formaliter æterna: Ergo æternitas Dei accidens esse non possit, præsertim ab ipso Deo productum; quod erat demonstrandum. 2. Si æternitas non producatur à Deo, tum vel 1. Erit improductum, & à se solum; at hoc impossibile. 1. Quia quod non est productum est absolutè infinitum; (ut superiùs demonstravimus) & ideo independens, quod cum naturâ accidentis directè pugnat: cum accidens quodcunque quoad modum essendi intrinsecum, sit dependens à subjecto, cujus est accidens. Et ideo cum accidens, quà tale, sit dependens, impossibile erit ut æternitas sit Dei accidens, si non sit producta. Vel 2. Si æternitas sit accidens Dei, nec à Deo productum, nec omnino sine principio; tum necesse est, ut ab alio extra Deum producatur: At hoc etiam æquè impossibile. 1. Quia tum illud accidens esset solum accidens commune respectu Dei, quia quod inest in subjecto à principio externo, proprium ejus esse non possit, (ut per se patet) At si æternitas esset accidens Dei commune, tum salvâ Deitate abesse potuit: Sed hoc manifestè falsum, nempe ut æternitas à Deo abesset, cum contradictorium sit, Deum esse, & non esse æternum. Et per consequens à principio externo inesse Deo non possit. 2. Si esset à principio externo, tum Deus quoad perfectionem illam ab alio dependeret. 3. Esset mutabilis: at hæc omnia incongrua, & rationi rectæ manifestè contradictoria. Ergo & illud à quo consequuntur.

Ratio 2. 2. Si æternitas esset Dei accidens, tum vel finitum sit necesse est, vel infinitum: At neutrum dici potest, ergo. Propositio est per se manifesta. Min: Sic ostendo. 1. Non potest esse accidens infinitum ob rationes antea adductas: nec 2. finitum. 1. Quia omne finitum principium habeat, necesse est. 2. Quia duratio finita non esset Deo proportionata; Quorum utrumque naturam æternitatis directè destruit: & per consequens, non potest æternitas esse Dei accidens. At de his nonnulla superius; & cum sint manifesta, à reliquis supersedeo.

Dub. Quid rationibus his per se perspicuis opponi possit non video; nisi hoc. Quod licet

licèt æternitas ſtatuatur accidens Dei, & ita finitum quoad eſſe, tamen quoad durationem poſſit eſſe æterna; & ita Deo adæquari, non quoad eſſe, (quod finitum ſupponitur) tamen quoad durationem, quod ad rationem æternitatis ſufficiat. Et hoc eo probabiliùs aſſeritur, quia doctiores Scholaſtici ſtatuunt, *Poſſe ens aliquod finitum eſſe ab æterno*; Ut ſi Deus ab æterno creâſſet Angelum. Sic *P. Hurtad de Mendoz: diſp. phyſ.* 16. *Sect.* 1. *Aquin.* 1. *part. quæſt.* 46. *art.* 2. Sic *Vaſq tom.* 2. *in prim. part. Aquin. diſp.* 177. Et *Molina* etiam *in* 1. *part. quæſt.* 46. *art.* 2. *Ferrarienſ. lib.* 2. *Cont. Gent. cap.* 38. Et multi apud *Ruv. in* 8. *lib. phyſ. tract: de æternit. quæſt.* 2. At ſi Angelus potuit eſſe ab æterno, licèt ſit finitus; quidni & ipſa æternitas, finitudine ejus non obſtante? Et ita poſſit Deo adæquari quoad durationem, licèt non quoad eſſe, (quod ſupponitur finitum:) utpote cùm æquè ac Deus, æternè duret.

Nimirum argumentum hoc difficultatem non exiguam involvit, at cauſæ *Vorſtianæ* nullatenus erit profuturum. Siquidem ſecundùm Theſes ſuas, æternitas eſt duratio diviſibilis, in qua eſt prius, & poſterius, & ſucceſſio propriè dicta. Sic enim in notis *ad diſp: 3. de Deo. pag.* 222. & alibi paſſim, dicit tempus in genere eſſe durationem rerum præteritam, præſentem, & futuram; cujus temporis ſpeciem primam ſtatuit æternitatem. Jam verò licèt fatentur Scholaſtici, quod ens permanens, ut Angelus, potuit eſſe ab æterno; tamen conſtanter negant, & ſolidè evincunt ens ſucceſſivum ab æterno eſſe non poſſe. Sic *Vaſquez in* 1. *part. diſp* 177. *cap.* 4. Sic *Ariminenſ: & Occam* apud *Mendoz. diſp. phyſ.* 18. *ſect.* 1. Sic *Ruv. in* 8. *lib. Phyſ: tract. de æternit. quæſt.* 3. *pag.* 700. Et ideò cùm *Vorſtius & Taurellus* æternitatem eſſe ſucceſſivam volunt, & diviſibilem, ab æterno eſſe non poſſit, ut ſolidè demonſtrant authores prædicti locis prædictis. Et per conſequens D.o æquari nullo modo poſſit: nec quoad eſſe, cùm ſupponitur accidens finitum; nec quoad durationem, cùm ens ſucceſſivum, quale æternitatem eſſe vult *Vorſtius*, ab æterno eſſe ſit impoſſibile. Et ideò manifeſtum eſt argumentum hoc in cauſæ *Vorſtianæ* patrocinium non omnino valiturum. 2. Nobis tamen aliâ viâ incedendum, qui æternitatem permanentem novimus, & indiviſibilem. Cùm ideò objiciunt, quod æternitas, cùm ſit ens permanens (licèt accidens, & finitum) poteſt eſſe ab æterno: & ita Deo proportionari quoad durationem; hoc enim Scholaſtici communi calculo approbant. Dico 1. Me nunquam probâſſe audacem illam Scholaſticorum aſſertionem, nempe; *Creaturam poſſe eſſe Deo æqualem quoad durationem, ſive eſſe æternam*: ſed inter effata eorum temeraria, & Deo indigna numerâſſe. Quæ enim inter creaturam, tantillam ſcilicet, & infinitam Deitatis immenſæ ἐξοχὴν, vel convenientia fingi poſſit, nedum æqualitas? Nec ideò in Deo impotentiam ullam ponimus, cùm negamus illum poſſe facere creaturam æternam; cùm illum abſolutè, & ultra quàm dici poſſit omnipotentem venerabundo corde agnoſcimus: ſed creaturæ conditionem finitam æternitatis omnimodo incapacem dicimus. Quod & firmis rationum momentis demonſtrari poſſit. Sic 1. Suppono æternitatem ex natura ſua, & conceptu proprio, denotare durationem ſimpliciter interminabilem, omnis principii, & finis abſolutè incapacem: ut ex receptiſſima illa æternitatis definitione patet, *Æternitas eſt interminabilis vitæ, tota ſimul perfecta poſſeſſio.* Apud *Boët. de conſol. Phil. lib.* 3. *proſ.* 2. quam definitionem adducit, approbat, & rationibus nonnullis probat *Aquin.* 1. *part. quæſt.* 10. *art.* 1. Et ibid. *Nazarius*, & commentatores ibid: communi ſuffragio. Quo fundamento poſito, *Sol.*

posito, nullam creaturam seu ens finitum posse esse æternum, sic evincitur. Illud non est æternum simpliciter, quod principium admittit; cùm æternitas ex natura sua principium omne, vel possibile excludit, ut rectè *Suarez Metaph part: 2. disp. 50. sect. 3. num. 5. pag. 459. col. 1. G.* At omne ens finitum, seu creatura necessariò habet principium à quo sit finitum, & creatum, & per consequens nullum finitum potest esse æternum. Et si hîc in casu præsenti dicas, quòd licèt æternitas sit Dei accidens, & habeat principium essentiæ, tamen non habet forsan principium durationis, & ideò potest esse Deo adæquata respectu durationis. Dico hoc esse omnimodò incongruum. Nam primo, quod habet principium essentiæ, principium etiam durationis habeat necesse est; cum impossibile sit, ut res duret antequam sit; sed eodem momento et esse, et durare incipit; præsertim cum duratio sit mora rei in esse, ideóque necessariò præsupponat esse quod duret. Unde sequetur, quod illud quod habet principium essentiæ, habebit etiam & durationis principium. 2. Sed responsio hæc æternitati nullo modo aptari possit, ita ut dicas illam habere essentiæ principiũ, & non durationis. Ratio est, quia æternitas est essentialiter duratio, & ideòimpossibile est, ut ejus esse incipiat, duratione ejus non incipiente. His ideò ita demonstratis manifestum erit æternitatem Dei accidens esse non posse: quod erat dicendũ.

Novi *Vorstium, in not: ad disput: 3. de Deo p. 207. Justinum Martyrem* in erroris sui patrocinium adducere, ut magno tanti patris nomine errori suo authoritatem conciliet speratam. *Justinus* enim (si sit *Justinus*) In quæstionibus, & Respon: πρὸς Ἕλληνας, talia revera habet, qualia profert *Vorstius in confut: solut:* non rectè institutæ ad quæstionem 3. Ibi enim p. 177. sic legimus: Ἄλλο τὸ ὑπάρχειν· καὶ ἄλλο τὸ ἐνυπάρχειν· ὑπάρχει μὲν τῷ θεῷ ἡ οὐσία, ἐνυπάρχει δὲ τῇ οὐσίᾳ ἡ βουλή. Inde concludit, ἄλλη ἄρα ἡ οὐσία θεοῦ καὶ ἄλλη ἡ βουλή· Nempe aliud est esse, aliud inesse; & est quidem Dei essentia, inest verò essentiæ voluntas; *Alia igitur est essentia Dei alia voluntas.* Multa his similia ibidem occurrunt, quæ accuratè dicta esse pronunciat *Vorstius pag. 207.* Nempe quia in causæ subsidium sperat profutura. Sed misera hæc sunt causæ jamjam ruituræ fulcimenta; cùm manifestum est librum illum. Quæst: & Respon. πρὸς Ἕλληνας esse spurium, & ὑποβολιμαῖον; suppositititium scilicet & ψευδεπίγραφον, nec *Justini Magni* opus γνήσιον, & genuinum. Quod etiam fatentur *Possevinus, Bellarminus, Cocus, Rivettus*, omnes. Et ratio manifesta evincit; quia istius libri author Manichæos sæpè nominat, ut videre est *in Resp. ad quæst. 1. pag. 161. D. & 162. B. C.* & alibi passim; cùm tamen certissimum sit, *Justinum* scripsisse annos centum, & aliquid amplius, ante exortos Manichæos. Scribit enim *Justinus* (ipso teste) Apologiam suam sub *Antonino pio*, circa annũ Dom. 150. Cum tamen Manichæi non exorti sunt ante annum 2. vel 3. *Probi* Imperatoris circa an. Dom. 278. si *Eusebio* fides. Quomodo igitur fieri potuit, ut *Justinus* Manichæos oppugnaret, cùm scripsit an: 128. ὡς ἔγγιστα, ante ipsa istius erroris incunabula? Sed consentaneum est, ut spuria *Vorstii* dogmata, authoritate pari suffulciantur.

6 6. Sic constat quid non sit æternitas, negativè loquendo; nempè quod non sit divisibilis, quod non sit accidens. Jam ut quid sit paucis exponam, Dico 1. cùm ex superioribus manifestum est, æternitatem Deo realiter inesse, eíque ut attributum convenire, & quod non sit accidens Dei; sequetur, quod sit de essentia Dei; cùm hæc omnimodo simplex est, ut ex prius dictis innotescat, sequetur quod æternitas sit ipsum Dei esse. 2. Æternitas ideò significat ipsum Dei esse in abstra-

cto

&to consideratum, inadæquatè tamen, in quantum connotat infinitam ejus permanentiam in essendo. 1. Quod æternitas sit ipsum Dei esse patet; Quia æternitas Deo revera ineſt, & accidens ejus esse non possit. 2. Quod essentiam illam inadæquatè significat, non est minus manifestum: quia essentiam divinam non significat secundū perfectionem ejus omnem, sed aliquam solùm; Estenim essentia divina, immensus multarum perfectionum oceanus, adeò ut per attributum unum, una solùm perfectio significatur. Ut (verbi gratiâ) omnipotentia significat perfectionem divinam in ordine ad possibile producendum; immensitas perfectionem divinam in ordine ad spatium, illámque spatio nullo limitatam esse indigitat: & sic de reliquis. Quod & adhuc apertiùs patet: Quia si attributa illa Dei, verbi gratiâ, æternitas, omnipotentia, &c. significarent essentiam divinam adæquatè, tum non essent attributa,, sed alia nomina Deo æquipollentia, & synonyma: cùm in confesso sit, Dei synonymum non posse esse ejus attributum. 3. Cùm dico, quod attributum Dei significat essentiam Dei inadæquatè, nempe quodvis attributum perfectionem Dei unam aliquam, non omnem: hoc non ita intelligendum, quasi ex parte rei esset in Deo perfectio una, & altera; hoc enim impossibile; cùm Deus ex parte rei, prout in se est, sit solùm perfectio una, infinita, & simplicissima: sed hoc intelligendum est in ordine ad conceptum nostrum imperfectum, qui cùm Deum opt: max: prout in se est non apprehendamus, pro modo nostro intelligendi imperfecto apprehendimus, Ita tamen ut imperfectionem hanc in Deo, seu re conceptâ, nec agnoscimus, nec concipimus; sed solùm in intellectu nostro concipiente, qui infinitam illam Dei essentiam, & ultra quàm dici possit perfectā, pro modulo nostro apprehendimus, nō pro merito suo. 4. Manifestum est ideò, quod attributa Dei ab essentia divina distinguuntur. Essentia enim divina una est, attributa ejus multa, at illa eorum multiplicitas distinctionē aliqualem inducat, necesse est. Nam si non sunt distincta, nec possunt esse multa. Et cùm hæc distinctio non potest esse realis (hanc enim sūma Dei simplicitas excludit) erit solùm distinctio rationis. E. eritetiā hęc distinctio rationis ratiocinatę, (ut loquuntur) quia occasio, seu fundamentū istius distinctionis è re ipsa desumitur. Possit autē fundamentū illud esse triplex. 1 Enim occasio distinguendi attributa divina possit desumi ex distinctione perfectionū positivarum, quæ per Attributa Dei negativa removentur. Sic Æternitas negat omnem durationis terminum: Immensitas determinationem ad particulare Ubi. Aliud autem est permanentiæ terminus, & durationis, quem negat æternitas; aliud præsentię terminus in ordine ad spatium, quem à Deo removet immensitas. Ex his ideò occasio præbetur, ex qua ipsa æternitas, & immensitas distinguantur. 2. Alia occasio desumi possit ex operationum diversitate; Sic differunt misericordia, & justitia; Quia aliud est punire, aliud misereri. Et ad hunc modum possumus in sole distinguere vim illam quâ emollit butyrum, & lutum indurat, quæ tamen est realiter una in sole. 3. Ultimus distinguendi modus ex eo desumi potest, quod ea quę illis respondent in rebus creatis, habent distinctionem realem, ut intellectus, & voluntas, justitia & misericordia in homine reipsâ distinguuntur; & (secundùm nostrum concipiendi modum) ideò ex his occasionem accipimus distinguendi attributa Dei.

¶ Sic de æternitate respectu sui, nempè quid, & qualis sit nonnulla disputavimus: sequitur, ut quomodo se habet ad res extra Deum, paucis exponeremus. Et hîc occurrit quęsitum illud πολυθρύλλητον, de futuris contingentibus, quomodo æterni-

tati insunt. 2 *An objectivè solùm, an per proprias existentias, per quas oùm sunt, tempori coëxistunt?* Et hic 1. Terminos expono. 2. Conclusiones deduco, & probo. 3. Objectionibus satisfacio.

2 *Quid sit futurum, & quid possibile.*

2. Igitur ut quid sit *futurum*, appareat, sciendum est, quod aliud est *Possibile*, aliud *futurum*. Possibile illud dico quicquid Deus potentiâ absolutâ faciat, licèt actu nunquam fiat. Sic mundum alium, & alios homines puto possibiles; quia potuit Deus pro omnipotentiâ suâ, eâdem facilitate mundum alium condidisse, quâ hunc de facto condidit. Et ideò nullibi absurdiùs philosophatur *Aristoteles*, aut ineptiùs, quàm *lib. de Cœlo*; Ubi alium mundum esse non posse argumentis ridiculis demonstrare conatur. Siquidem quod non sunt plures mundi ratio nulla impedit, nisi conditoris voluntas, qui plura potuit, modò voluit. 2. Illud autem futurum dicitur, non quod potest esse solùm, sed quod aliquando actu erit, nempe propriâ temporis differentiâ. Sic finis mundi dicitur futurus, non ex eo præsciscè quia est possibilis, (Nam possibile etiam est ut finem non habeat, hoc autem non est futurum) sed quia suâ temporis differentiâ actu erit. Hinc futurum rectè definit *Pet. Hurtado de Mendoz. disp. 9. de Animâ* Quod *Futurum sit illud quod erit in instanti sequente, connotando carentiam sui in instante præsente.* 3. Hic ideò paucis videndum, unde est quod res aliqua sit futura; seu à quo principio oritur futuritio, ex qua res antea solùm possibilis, fiat futura. Sit ideò thesis 1. Hæc.

Thes. 1. *Ratio* 1

1. Res nulla habet futurationem à seipsa: seu non est sibiipsi causa cur ex possibili sit futura. Ratio est 1. Quia res nulla habet esse à seipsa. Ergo nec futurum esse. Impossibile enim est ut aliquid sibiipsi daret esse futurum, & non daret esse: cùm esse futurum, necessariò præsupponit esse. Sicut impossibile est, ut aliquis causaret parietem album, & non causaret parietem, cùm paries albus necessariò supponit parietem. *Ratio* 2. 2. Si aliquid potuit sibiipsi dare futuritionem; tum vel antequam sit, vel post, vel dum fit. Non primum, quia impossibile est ut quid agat, vel effectum aliquod producat antequam sit: non secundum, aut tertium, quia res solùm est futura antequam fit, eo enim instanti quo actu est, præsens est, non futurum: & cùm incipit simpliciter esse, desinit futurum esse. Et per consequens, non est aliquid futurum à se. *Ratio* 3. 3. quicquid est futurum ab æterno erat futurum, (ut manifestum est) quia sup posito quod mundus finem habitutus est, tum dico finis mundi fuit ab æterno futurus: Nam de quocunque verum est dicere de præsenti est, de eo ab omni æternitate dici potuit, erit. Et per consequens quicquid aliquando actu est, ab æterno erat futurum. 2. Deus ab æterno novit *Paulum* esse convertendum, ergo conversio *pauli* erat futura ab æterno. At res non potuit sibi dare futuritionem ab æterno, utpote quæ ab æterno non fuit. Et per consequens res nulla est à se, & per se futura. 4. Si unum possibile potest dare sibi futuritionem, cur non omne possibile hoc faciat? Ita ut cùm mille mundos novimus fuisse possibiles, cur non omnis mundus possibilis daret sibi futuritionem? cùm major ratio nulla dari possit, cur non omnis æquè daret sibi futuritionem, ac aliquis. At certò novimus, quod ex mundis mille possibilibus unus solùm erat futurus. Ergo futuritio non est è re ipsa, sed à causa aliqua externa. Quod erat dicendum.

Thesis 2. *Ratio* 1.

2. Cognitio Dei per se sumpta non est causa futuritionis, seu, cur res aliqua est futura. Ratio est, 1. Quia cognitio Dei per se præsciscè non est activa; ergo ab eâ non est quod res è possibili fiat futura. 2. Si cognitio Dei esset causa futuritionis, nempe causa cur *Plato*, vel Ens aliud sit futurum; tum omne cognitum cog-

nitione

nitione divinâ, esset futurum. At hoc manifestè falsum. Quia infinita possibilia cognoscit Deus: quæ tamen non sunt futura, & ideo à cognitione non erit futuritio. Consequentię ratio est, quia cum cognitio Dei non sit libera, ita ut possit cognoscere, vel non ad libitum: Ratio nulla assignari possit, cur potius ex hac cognitione Ens unum, è mille possibilibus, potius sit futurum, quàm aliud: & ideo cum omne possibile non est futurum à cognitione divinâ, nullum erit futurum. Quod erat demonstrandum.

3. Sicut res dicuntur possibiles in ordine ad potentiam divinam, ita ut omne illud sit possibile propriè, quod Deus potest facere; sic puto rem esse futuram in ordine ad voluntatem Dei; Ita ut ideo res est futura, quia voluit Deus ut sit futura. Ratio, (ut mihi videtur) manifesta hoc evincit; Nam cum ante mundum conditum homines mille erant respectu Dei possibiles, æquè ac *Adam*; ita ut eodem instanti quo *Adamum* creabat potuit vel homines mille creâsse; Dico, ratio nulla vel fingi possit, cur ex istis mille possibilibus, solus *Adam* erat futurus; nisi quòd voluit Deus, ut ille futurus esset, quod de aliis non voluit. Sic cum mundi multi erant Deo possibiles ab æterno, ratio nulla extra voluntatem divinam reddi possit, cur unus solum esset futurus: Nam verissimum est quod olim dixit *Augustinus*. *Hic mundus est, quia voluit; plures non sunt, quia non voluit.* 2. Certissimum est omne futurum ab æterno esse futurum, ut suprà demonstravimus; & per consequens, impossibile est, ut futuritio sit à creatura ulla; Ergo erit à Deo. Sed non à cognitione, (ut suprà) nec ab alio Dei attributo quocunque, Ergo à voluntate. Si dicas futurum esse futurum à potentiâ Dei; nego. Et hunc esse ordinem arbitror inter possibile, futurum, & Ens actu existens, & eorum causas: Ut 1. res sit possibilis per potentiam Dei præsciſè: Quia quicquid omnipotentia efficiat est possibile, sive voluntas vult ut fiat, sive non. Ideo enim res est possibilis, quia à potentia Dei producibilis. 2. Res ex possibili sit futura ex voluntate Dei præsciſè; Quia ideo res est futura, quia voluntas Dei vult, ut suâ temporis differentiâ producatur. 3. Res ex possibili, & futurâ fit actu existens, nec ex potentia solùm, nec voluntate solum, sed ex voluntate potentiam applicante ad hunc effectum producendum. Sed hæc manifesta sunt, & demonstratione prolixâ non indigent. *Thesis 3.*

Sed hæc inte ligi velim de futuritione effectûs realis, & positivi; cujus futuritionem ab aliquo extra Deum pendere non posse evidentissimum arbitror, & rationi naturali manifestum; ut pluribus evidentiùs demonstrari potuit, modo vel propositi necessitas, vel temporis opportunitas pateretur. De futuritione mali, præsertim moralis, alii statuant; non ego: qui rem tot difficultatibus perplexam determinare, nec volo, nec valeo. Solum hoc firmum maneat, & immotum; nempe mali moralis futuritionem ita statuendam, ut hypotheses nostræ peccati origiginem in Deum non rejiciant. Siquidem spuria illa, & deformis soboles, nostri progenies est, non Dei; qui peccatum placido vultu, nec videat quidem, nedum faciat. Scilicet insaniam Ethnicorum superlativam arguit, quòd *Fovem* Deum agnoverunt, & adulterum; ut non injustè *Cæcilio* suo objicit *Octavius* apud *Minutium*. Et miratur *Athenagoras* quî fieri potuit, ut illum tanquam Deum colerent, quem ἐπίκλοπον, & λωβέρδυμον, *furem*, & *superbum cognoverunt*. Certè Deus non est, nisi omnino bonus, malitiâ nullâ vitiatus. Rectè magnus *Nazianzi* Episcopus, ἀναμάρτητος ὁ θεὸς, *Deus peccati nescius*. Cum impossibile est

ut vitiis

tati insunt. 2 *An objectivè solùm, an per proprias existentias, per quas cùm sunt, tempori coëxistunt?* Et hic 1. Terminos expono. 2. Conclusiones deduco, & probo. 3. Objectionibus satisfacio.

2 *Quid sit futurum, & quid possibile.*

2. Igitur ut quid sit *futurum*, appareat, sciendum est, quod aliud est *Possibile*, aliud *futurum*. Possibile illud dico quicquid Deus potentiâ absolutâ faciat, licèt actu nunquam fiat. Sic mundum alium, & alios homines puto possibiles; quia potuit Deus pro omnipotentiâ suâ, eâdem facilitate mundum alium condidisse, quâ hunc de facto condidit. Et ideò nullibi absurdiùs philosophatur *Aristoteles*, aut ineptiùs, quàm *lib. de Cœlo*; Ubi alium mundum esse non posse argumentis ridiculis demonstrare conatur. Siquidem quod non sunt plures mundi ratio nulla impedit, nisi conditoris voluntas, qui plura potuit, modò voluit. 2. Illud autem futurum dicitur, non quod potest esse solùm, sed quod aliquando actu erit, nempe propriâ temporis differentiâ. Sic finis mundi dicitur futurus, non ex eo præscisè quia est possibilis, (Nam possibile etiam est ut finem non habeat, hoc autem non est futurum) sed quia suâ temporis differentiâ actu erit. Hinc futurum rectè definit *Pet. Hurtado de Mendoz. disp. 9. de Animâ* Quod *Futurum sit illud quod erit in instanti sequente, connotando carentiam sui in instante præsente.* 3. Hic ideò paucis videndum, unde est quod res aliqua sit futura; seu à quo principio oritur futuritio, ex qua res antea solùm possibilis, fiat futura. Sit ideò thesis 1. Hæc.

Thes. 1. *Ratio* 1

1. Res nulla habet futurationem à seipsa: seu non est sibiipsi causa cur ex possibili sit futura. Ratio est 1. Quia res nulla habet esse à seipsa. Ergo nec futurum esse. Impossibile enim est ut aliquid sibiipsi daret esse futurum, & non daret esse: cùm esse futurum, necessariò præsupponit esse. Sicut impossibile est, ut aliquis causaret parietem album, & non causaret parietem, cùm paries albus necessariò supponit parietem. *Ratio* 2. 2. Si aliquid potuit sibiipsi dare futuritionem; tum vel antequam sit, vel post, vel dum fit. Non primum, quia impossibile est ut quid agat, vel effectum aliquod producat antequam sit: non secundum, aut tertium, quia res solùm est futura antequam fit, eo enim instanti quo actu est, præsens est, non futurum: & cùm incipit simpliciter esse, desinit futurum esse. Et per consequens, non est aliquid futurum à se. *Ratio* 3. 3. quicquid est futurum ab æterno erat futurum, (ut manifestum est) quia sup posito quod mundus finem habitutus est, tum dico finis mundi fuit ab æterno futurus: Nam de quocunque verum est dicere de præsenti est, de eo ab omni æternitate dici potuit, erit. Et per consequens quicquid aliquando actu est, ab æterno erat futurum. 2. Deus ab æterno novit *Paulum* esse convertendum, ergo conversio *pauli* erat futura ab æterno. At res non potuit sibi dare futuritionem ab æterno, utpote quæ ab æterno non fuit. Et per consequens res nulla est à se, & per se futura. 4. Si unum possibile potest dare sibi futuritionem, cur non omne possibile hoc faciat? Ita ut cùm mille mundos novimus fuisse possibiles, cur non omnis mundus possibilis daret sibi futuritionem? cùm major ratio nulla dari possit, cur non omnis æquè daret sibi futuritionem, ac aliquis. At certò novimus, quod ex mundis mille possibilibus unus solùm erat futurus. Ergo futuritio non est è re ipsa, sed à causa aliqua externa. Quod erat dicendum.

Thesis 2. *Ratio* 1.

2. Cognitio Dei per se sumpta non est causa futuritionis, seu, cur res aliqua est futura. Ratio est, 1. Quia cognitio Dei per se præscisè non est activa; ergo ab eâ non est quod res è possibili fiat futura. 2. Si cognitio Dei esset causa futuritionis, nempe causa cur *Plato*, vel Ens aliud sit futurum; tum omne cognitum cog-

nitione

nitione divinâ, esset futurum. At hoc manifestè falsum. Quia infinita possibilia cognoscit Deus: quæ tamen non sunt futura, & ideo à cognitione non erit futuritio. Consequentię ratio est, quia cum cognitio Dei non sit libera, ita ut possit cognoscere, vel non ad libitum: Ratio nulla assignari possit, cur potius ex hac cognitione Ens unum, è mille possibilibus, potius sit futurum, quàm aliud: & ideo cum omne possibile non est futurum à cognitione divinâ, nullum erit futurum. Quod erat demonstrandum.

3. Sicut res dicuntur possibiles in ordine ad potentiam divinam, ita ut omne illud sit possibile propriè, quod Deus potest facere; sic puto rem esse futuram in ordine ad voluntatem Dei; Ita ut ideo res est futura, quia voluit Deus ut sit futura. Ratio, (ut mihi videtur) manifesta hoc evincit; Nam cum ante mundum conditum homines mille erant respectu Dei possibiles, æquè ac *Adam*; ita ut eodem instanti quo *Adamum* creabat potuit vel homines mille creâsse; Dico, ratio nulla vel fingi possit, cur ex istis mille possibilibus, solus *Adam* erat futurus; nisi quòd voluit Deus, ut ille futurus esset, quod de aliis non voluit. Sic cum mundi multi erant Deo possibiles ab æterno, ratio nulla extra voluntatem divinam reddi possit, cur unus solum esset futurus: Nam verissimum est quod olim dixit *Augustinus*. *Hic mundus est, quia voluit; plures non sunt, quia non voluit.* 2. Certissimum est omne futurum ab æterno esse futurum, ut suprà demonstravimus; & per consequens, impossibile est, ut futuritio sit à creatura ulla; Ergo erit à Deo. Sed non à cognitione, (ut suprà) nec ab alio Dei attributo quocunque, Ergo à voluntate. Si dicas futurum esse futurum à potentiâ Dei; nego. Et hunc esse ordinem arbitror inter possibile, futurum, & Ens actu existens, & eorum causas: Ut 1. res sit possibilis per potentiam Dei præsciſè: Quia quicquid omnipotentia efficiat est possibile, sive voluntas vult ut fiat, sive non. Ideo enim res est possibilis, quia à potentia Dei producibilis. 2. Res ex possibili sit futura ex voluntate Dei præsciſè; Quia ideo res est futura, quia voluntas Dei vult, ut suâ temporis differentiâ producatur. 3. Res ex possibili, & futurâ fit actu existens, nec ex potentia solùm, nec voluntate solum, sed ex voluntate potentiam applicante ad hunc effectum producendum. Sed hæc manifesta sunt, & demonstratione prolixâ non indigent. *Thesis 3.*

Sed hæc inteligi velim de futuritione effectûs realis, & positivi; cujus futuritionem ab aliquo extra Deum pendere non posse evidentissimum arbitror, & rationi naturali manifestum; ut pluribus evidentiùs demonstrari potuit, modo vel propositi necessitas, vel temporis opportunitas pateretur. De futuritione mali, præsertim moralis, alii statuant; non ego: qui rem tot difficultatibus perplexam determinare, nec volo, nec valeo. Solum hoc firmum maneat, & immotum; nempe mali moralis futuritionem ita statuendam, ut hypotheses nostræ peccati originem in Deum non rejiciant. Siquidem spuria illa, & deformis soboles, nostri progenies est, non Dei; qui peccatum placido vultu, nec videat quidem, nedum faciat. Scilicet insaniam Ethnicorum superlativam arguit, quòd *Jovem* Deum agnoverunt, & adulterum; ut non injustè *Cæcilio* suo objicit *Octavius* apud *Minutium*. Et miratur *Athenagoras* quî fieri potuit, ut illum tanquam Deum colerent, quem ἐπίκλοπον, & ἀνέρδυμον, *furem*, & *superbum cognoverunt*. Certè Deus non est, nisi omnino bonus, malitiâ nullâ vitiatus. Rectè magnus *Nazianzi* Episcopus, ἀναμάρτητος ὁ θεὸς, *Deus peccati nescius*. Cum impossibile est

ut vitiis

ut vitiis ſuccumbat ipſa bonitas. Ὁ λοχλησὶ ἀρεταὶ θεῶν γέννημα, (inquit *Philo*) *virtus Deorum progenies*, non vitium. Quod & *Homerus* oculo occœcato videat, dum apud illum, Dii- δωτῆρες ἐάων, bonorum largitores toties audiunt. Æternus juſtitiæ ſol innocentiæ ecclipſin nullam patitur, maculas nullas; ſed puritate ipſâ purior, immoto juſtitiæ meridiano in æternum effulgeſcit.

2. Quid ſit contingens, & in ordine ad quid ſit contingens.

7. Terminus proximò explicandus eſt *Contingens*, de quo videndum 1. Quid ſit, 2. A quo ſit contingens. Primò, contingens illud dico, *Quod poteſt eſſe vel non eſſe.* Et hoc eſt duplex. Vel 1. ad eſſe. Vel 2. ad actum. Illud dico contingens ad eſſe, cujus eſſentia poſſit durare, vel deſinere. Sic creatura omnis in ordine ad Deum, eſt contingens quoad eſſe; Quia cum creaturæ omnis eſſentia à libero Dei influxu, & providentiâ ſuſtentante dependet, ſi influxum ſuum retraheret, manifeſtum eſt, quòd univerſa creaturarum compages, moles tota in antiquum chaos prono impetu relaberetur. Licet Angeli, & anima rationalis ex naturâ ſuâ ſint Entia neceſſaria, ſuppoſito ordinario Dei concurſu. 2. Contingens ad actum illud dico, cujus actus poteſt eſſe, vel non. Et hæc contingentia eſt iterum duplex. 1. Intrinſeca, cum quod actus ſit contingens ab ipſis ſubjecti ſui principiis dependet, quæ talia ſunt, ut actum pro ſuo beneplacito producant, vel non. Sic omnis actus voluntatis eſt contingens, contingentiâ intrinſecâ: Quia in potentia voluntatis eſt actum illum producere, vel non, ad libitum ſuum. 2. Contingentia eſt extrinſeca, cum actum fieri, & non fieri, non dependet à principiis internis ſui ſubjecti, ſed ab aliquo extrinſeco. Verbi gratiâ, quod ignis urat, eſt contingens, non contingentiâ intrinſecâ; Quia non eſt in poteſtate ignis ut urat, vel non, ad libitum: ſed contingentiâ extrinſecâ. Quia à principio extrinſeco poſſit fieri ut non urat. Nam utcunque ignis ex naturâ ſuâ, & principiis propriis non poteſt non urere; tamen ſi aquam injicias, vel materiam ſeponas, non urit. Et hinc eſt quod actus iſte dicitur contingens contingentiâ extrinſecâ, quia à principio extrinſeco poſſit fieri ut non urat; nempe à principio externo fieri poteſt, ut actum illum non producat, quem aliâs produceret. Quibus poſitis, ut in ordine ad quid talis effectûs dicitur contingens innoteſcat, Dico.

Theſis 4.

4. Effectus dicitur contingens (loquor præcipuè de contingenti intrinſeco) in ordine ad cauſam ſecundam principalem à qua profluit: Ita ut contingentia talis effectûs æſtimanda ſit ex habitudine ad talem cauſam.

Ratio.

Ratio eſt, quia (cum contingentia effectûs ſemper oriatur ex habitudine ad cauſam aliquam à qua contingenter fit,) neceſſe eſt ut effectus dicatur contingens, vel in ordine ad cauſam primam, vel ſecundam, vel utramque ſimul ſumptam. Si in ordine ad cauſam ſecundam æſtimatur effectûs contingentia, habeo propoſitum. 2. Si dicas, quòd effectûs contingentia æſtimanda eſt ex habitudine ad cauſam primam ſolùm; hoc erit omnino incongruum, quia cum omnis creaturæ effectus, in quantum à cauſa prima producitur, liberè exeat è potentiâ ſuæ cauſæ; ita ut quantum ad Deum ſpectat talis effectus poſſit eſſe, vel non eſſe; major ratio aſſignari non poſſit cur unus effectus potius dicatur contingens, quàm alius, nempe in ordine ad cauſam primam; cum effectus omnis ab ea cauſa liberrimè exeat. Nam ignis urit, cœlum movet, & voluntas vult, ſcilicet hæc liberè, & contingenter; voluntas enim eſt perpetuò libera: illa neceſſariò, & naturaliter, cum nec ſit in poteſtate ignis, ut non urat, nec cœli ut non moveat. At omnes hi actus in quantum ſunt à Deo, ſunt abſolutè, & ſimpliciter liberi.

Nam

Nam calefactio ignis æquè liberè producitur à Deo, ac velle voluntatis. Et per consequens quod calefactio sit necessaria, & volitio libera, ex habitudine ad causam primam desumi non possit: Et ideo quod calefactio sit necessaria, erit ex natura ignis ad talem agendi modum naturaliter determinati: & quod volitio sit libera, erit pariter ex natura voluntatis, quæ actus suos liberè producit. 3. Si dicas, quod talis effectus contingentia, à causâ primâ, & secundâ simul sit petenda: nec hoc ullâ rationis verisimilitudine dici possit: Ratio est, quia si contingentia effectuum æstimatur ex habitudine ad causam primam, & secundam simul: tum etiam effectus necessitas erit ab utrisque desumenda, & ex habitudine ad utrasque causas mensuranda; Cum ratio nulla reddi possit, cur potius libertas effectus, & contingentia, ex ordine ad causas utrasque desumatur, quam necessitas: Adeo ut si ex utrisque causis sit, quod in effectu aliquo sit libertas, etiam ex utrisque æquè erit quod in effectu alio sit necessitas; Sed cum in omnibus effectis necessariis, utpote calefactione ignis, effectus talis sit necessariò à causâ secundâ, & liberè à Deo, causâ primâ; Quî fieri possit, ut necessitas istius effectus ab utrisque causis petatur, cum ab unâ contingenter, & liberè, ab alterâ necessariò profluit? Nempe manifestum est, quod effectus non possit dici necessarius in ordine ad causam liberam, quia effectus omnis in quantum est à causa libera, & ipse est liber, & contingens. Et per consequens, effectus nullus possit dici necessarius in ordine ad Deum; & ideo necessitas effectus non potest desumi ex habitudine ad causam primam, & secundam simul, sed præscisè ex ordine ad causam secundam, à quâ necessariò producitur. Cum itaque certum sit, quod necessitas effectus non omnino æstimatur ex habitudine ad causam primam, sed solum ex habitudine ad causam suam secundam principalem; pari rationis analogiâ sequetur, quod contingentia, & libertas effectus non æstimatur à causa prima, & secunda simul; sed præscisè ex habitudine quam dicit ad causam suam proximam. Quod erat Demonstrandum.

His ita expositis summa quæstionis huc redit: An futura contingentia (ut suprà exposita) sint in æternitate, (ut mensuratum in mensura communi) non solum objectivè, & modo potentiali, sed etiam actu, per existentias illas actuales quas in tempore habent: Ita ut *Plato* sit actu in æternitate ante mundum conditum, per existentiam illam per quam in tempore est, dum actu est. In cujus quæsiti determinatione 1. Thesin pono. 2. Probo. Thesis hæc esto.

5. Futura contingentia non sunt in æternitate per exixentias proprias, & actuales, sed solum objectivè, & modo potentiali. Hanc thesin unà mecum asserunt *P. Hurtado de Mendoz: de Animâ, disput: 9. sect: 6. subsect: 3. pag.* 838. *Alens: 1. part: Sum: q. 23. num. 4. art. 3. Bonav: in 1 sent: dist: 35. & distinct: 39. art. 2. quæst: 3. Durand: distinct: 38. q. 3. Arim: in 1. dist: 38. quæst: 2. art. 2. Scot: in 1. distinct: 39. & alii apud Nazarium in 1. part: quæst: 14. art. 13. Controv. 3. pag.* 437. Sed & multi etiam hanc thesin nostram industriâ laboriosâ oppugnant,* illos videat qui multa vellet. Pro instituto nostro sat erit 1. Thesin nostram rationibus nonnullis firmatam reliquisse. 2. Objectiones eorum præcipuas, solutione paucis adhibitâ, diluisse.

Scilicet ea est in thesi hac negandâ *Aluarii*, & aliorum intentio, ut scientiæ divinæ circa futura contingentia infallibilitas statuatur inviolata; nempe malum medium bono fini ordinatum. At scientiæ divinæ summa infallibilitas. *Nec tali auxilio, nec defensoribus istis indiget.* Veritas non est mendacii indiga, nec in sui pa-

* *Alvarez de Auxil: divin: gratiæ, lib. 2. disp. 8. P. Nazar: in 1. part: qu. 14 art. 13. controv: 3. alii apud illum ibid. pag. 437. & sequen: Ferrar: contra Gentes, lib. 1, c. 66, 67. Cajet: in 1. p. q. 14. art. 3. alii apud Alvar: suprà. pag. 49.*

ſui patrocinium errores convocat. Ipſa auxiliis propriis munita, manet in perpetuum immota; & mentita falſitatis ſubſidia, animo nobiliori dedignatur. Pergam ideo & ratione unâ, aut alterâ oſtendam, futura contingentia non eſſe in æternitate actu, per exiſtentias illas actuales, quibus cum ſunt tempori; inſunt. Ratio 1. ſit hæc.

Ratio 1. 1. Futura contingentia inſunt in æternitate eo modo quo ſunt: manifeſtum enim eſt, quod ineſſe præſupponit eſſe. Quomodo enim fieri poſſit, ut albedo (v. g.) parieti ineſſet, niſi prius eſſet? ita ut ineſſe ex parte rei ſemper præſupponit eſſe: & etiam ex parte modi, quia impoſſibile eſt ut res alio modo alicui inſit, quàm in re ipſa ſit. Sic fieri non poſſit, ut albedo parieti accidentaliter ineſſet, niſi & accidens eſſet; vel ut ſecundum eſſe actuale ineſſet, ſi eſſe tale non habuiſſet. Jam ſubſumo; at futura contingentia jam non ſunt, ſecundum eſſentiam actualem, & exiſtentiam propriam, & realem. Ratio manifeſta eſt, quia ſi futurum nunc actu exiſteret, non eſſet futurum; cum illud, & illud ſolum ſit futurum, quod nondum exiſtit, ut ex ipſa futuri definitione manifeſtum eſt. Et ideo ſi futura contingentia æternitati nunc ineſſent per exiſtentias actuales, neceſſe eſt, ut nunc habeant exiſtentias actuales quæ æternitati inſunt: Et hoc dato, nempe quod futura contingentia nunc habent exiſtentias actuales, manifeſtũ erit, qd nunc exiſtunt, (cum impoſſibile ſit, ut res exiſtentiã actualẽ habeat & non exiſtat, ſicut impoſſibile eſt, ut paries habeat in ſe actualem albedinẽ, & non ſit albus). At quod nunc exiſtit non eſt futũrũ, ſed præſens. Et per conſequens cum futura contingentia ſine contradictione directâ non poſſunt dici præſentia, (nempe ſecundum actualem exiſtentiam, ſecundum quam ſunt futura) ideo nec poſſunt dici æternitati per exiſtentiam actualem inexiſtere, cum id quod nunc habet exiſtentiam actualem, (parum refert, an intempore, an in æternitate) ſit de facto præſens: Hoc autem cum futurum non poſſit, manifeſtum eſt quod æternitati non inerit tale futurum per exiſtentiam actualem. Quod erat demonſtrandum.

Ratio 2. 2. Vel ſic: Ea non coëxiſtunt æternitati per exiſtentias actuales, quæ actualiter non exiſtunt; cum coëxiſtentia neceſſariò præſupponit exiſtentiam, ſicut paries albus præſupponit parietem. At futura contingentia ab æterno non exiſtunt exiſtentia actuali. Cum certò novimus, & fide credimus indubitatâ, creaturam omnem initium habuiſſe, & cum antecedenter actu non fuit, poſtmodum incepiſſe; ita ut tunc actu erat, quod prius non fuerat. Et per conſequens futura, dum futura, per exiſtentias actuales æternitati ineſſe non poterant.

Ratio 3. 3. Si omne futurum ſit in æternitate per propriam, & actualem exiſtentiam, tum tempus futurum eſt in æternitate ſecundum exiſtentiam actualem: ſi ita, tum 1. verum erit dicere, quod tempus futurum in ipſo hoc τῷ νυνὶ, in ipſo hoc Nunc, exiſtit in æternitate; & tum verum erit dicere, quod futurum tempus eſt actu præſens, quia quod nunc actu exiſtit, eſt actu præſens: at hoc manifeſtè implicat, ut futurum dum eſt futurum ſit præſens. Ergo: Si dicas, quod eſt præſens in *Nunc* æternitatis, non in *Nunc* temporis, & ideo non implicare; Quia tempus dicitur futurum in ordine ad ſuum *Nunc*, ſeu *præſens illud*, quod eſt in tempore; non in ordine ad æternitatem. Dico quod hoc nec tollit dubium, nec evadit: Ratio eſt, quia ſi verum ſit dicere, quod futurum tempus, nunc ſit in æternitate per exiſtentiam actuaem, l (quod concedant neceſſe eſt, quia ſi nunc non ſit in æternitate, tum futurum non eſt ſemper in æternitate quod aſſerunt) tum in hoc inſtanti

temporis

temporis, futurũ tempus erit in æternitate actu exiſtens: E. erit futurum tempus, actu exiſtens cum hoc *Nunc*, ſeu hoc inſtans temporis eſt; at quod actu exiſtit cum hoc inſtans temporis exiſtit, eſt præſens, non ſolum æternitati, ſed & tempori: E. Si tempus futurum nunc inſit in æternitate, erit præſens, non ſolùm æternitati, ſed & tempori. At hoc manifeſtè implicat, E. Tempus futurum æternitati nunc non ineſt per exiſtentiam actualem. E. omne futurum non ineſt per exiſtentiam actualem, quod erat dicendum. 2. Si tempus futurum æternitati inſit per exiſtentiam actualem; tum, (ut ex eorum principiis arguam) quia, quod ſemel ineſt æternitati ſẽper ineſt, neceſſe eſt ut tẽpus futurũ æternitati ineſſet ab æterno. At hoc impoſſibile, ipſis fatentibus, cùm omnes conſenſu unanimi negant, & ratione ſolidâ evincunt, nullum ſucceſſivum poſſe eſſe ab æterno; ergo, manifeſtum erit, quod tempus futurũ æternitati non inerat ab æterno, per exiſtentiam propriam. Et ideo non ſequetur, ut illud quod ſemel ineſt in æternitate, ſemper ineſt: & per conſequens theſis ſua corruat neceſſe eſt, utpote ſuper fundamentum hoc ædificata.

4. Si futura ſint actu in æternitate per propriasexiſtentias; tum, quia ante mundum conditum creaturæ omnes erant futuræ, neceſſe eſt, ut (ex hac theſi,) omnes creaturæ per exiſtentias proprias æternitati ineſſent, antequam tempori ineſſent, cùm ante mundum conditum tempus nullum fuit. Tum ſic: Si creaturæ eſſent per exiſtentias reales ante mundum conditum, tum durarent neceſſe eſt; Quia impoſſibile eſt, ens aliquod reale eſſe, & non durare. Si ita, tum quæro; futura ante mundum conditum in æternitate exiſtentia, durabant vel duratione temporali, vel ævo, vel æternitate ipſâ. Non duratione temporali, quia tempus ante mundum conditum nullum fuit. Non ævo, quia ante mundum conditum, ex iſtis futuris multa erant corruptibilia, quibus ævum convenire non potuit. Nam cum exiſtentia *Platonis* (verbi gratiâ) dum in tempore eſt, ævum pro menſurâ ſuâ non admittat; nec ut eſt in æternitate ante mundum conditum, ævum per menſura ſua admittat. Nam cùm ſupponitur eandem ſimpliciter, *Platonis* exiſtentiam æternitati ineſſe ante mundum conditum, quæ tempori ineſt, cùm *Plato* in vivis eſt; manifeſtum erit, ævum non poſſe eſſe menſura exiſtentiæ *Platonis* ante mundum conditum; ſicut nec potuit eſſe menſuram ejuſdem exiſtentiæ, ſeu durationis ejusdum *Plato* in vivis fuerat. Et per conſequens, cùm nec tempus poteſt eſſe duratio futuri in æternitate exiſtentis ante mundum conditum, nec ævum: neceſſe eſt, ut æternitas ſit futurorum in æternitate exiſtentium duratio: At hoc impoſſibile: quia æternitas eſt duratio Dei propria, & creaturæ penitus incommunicabilis. Eſſentiam enim finitam duratione infinitâ durare implicat: Cùm impoſſibile ſit, ut eſſe finitum habeat principium, & duratio ejus non habeat principium: (ut ſuprà probavimus.) Ergo, impoſſibile eſt, ut futura finita habeant æternitatem pro duratione ſuâ: Ergo ante mundum conditum in æternitate non ſunt per proprias exiſtentias; quod erat dicendum. *Ratio 4.*

5 Ex eorum hypotheſibus, qui volunt futura æternitati actu ineſſe per exiſtentias proprias, ſequetur omne futurum eſſe abſolutè æternum: at hoc manifeſtè falſum. Ergo & illud. Antecedens tali diſcurſu evidenter confirmari poſſit: ſecundùm notiſſimum eorum axioma contra quos diſputo: *Quod ſemel æternitati ineſt, ſemper ineſt*: quia æternitas eſt indiviſibilis, ita ut quod hodie in æternitate eſt, æternitati eſt adæquatum, quia æternitati toti coëxiſtit. Siquidem nulla pars æternitatis præceſſit, quia eſt indiviſibilis: nec tota æternitas, quia ſecundùm il- *Ratio 5.*

los) impossibile est, ut *Petrus* hodie æternitati toti coëxistat, & tamen tota æternitas existentiam illâ *Petri* præcedat. Nam si tota æternitas fuit antquâ *Petrus* in ea existebat, tum (inquiunt) erit prius & posterius in æternitate, quod non admittendum. Jam ex hoc fundamento apud illos receptissimo, sic argumentum deduco: si futura ita æternitati coëxistunt ut instans nullum fuerit, cùm futurum in æternitate non fuerit: tum omnia futura erunt quoad existentias reales, actuales, absolutè æterna: at hoc manifestè absurdum. Ergo & illud. Conseq: sic ostendo: ea omnia sunt absolutè æterna, quæ semper sunt ita ut duratio nulla, nec durationis particula ulla præcesserit. At (secundùm illos) ita est de futuris omnibus: quia æternitati adæquatè coëxistunt, utpote indivisibili; & per consequens, ex hac thesi futura omnia erunt æterna: quod non solùm Philosophiæ repugnat, sed & fidei: cùm novimus creaturam omnem initium habuisse.

Ratio 6.

6. Si futura sint actu per existentias reales in æternitate antequam sint in tempore, (ut si *Adam* fuit in æternitate die primo) tum existens illud actuale in æternitate, antequam sit in tempore, vel est existens per existentiam creatam, vel increatam. Si dicas, quod existentia illa realis quam habuit *Adam* in æternitate die primo, fuit increata: tum 1. non fuit existentia creaturę; cùm implicat, ut existentia creaturæ sit increata. 2. Non erat illa eadem existentia, quâ die sexto fuit in tempore, (quod volunt tamen) quia manifestum est hanc esse creatam. 2. Si dicas, quod existentia illa *Adami* in æternitate fuit creata, tum manifestè sequetur *Adamum* habuisse existentiam actualem creatam, antequam creabatur: & sic fuit creatura ante creationem: quæ omnia πλώεια sunt opinionum prodigia, à nullo, nisi qui *Anticyras* duplicatò meruit, admittenda. 3. Si *Adam* per existentiam realem æternitati inerat die primo: tum die sexto, cùm Deus *Adamum* creabat, vel eandem numero existentiam rursus creabat, vel aliam, vel nullam. Non primum, quia impossibile est ut existentia realis, dum actu est, crearetur; Cùm creatio sit entis prius non existentis productio. Non secundum; quia si alia *Adami* existentia creabatur, quàm illa qua æternitati die primo coëxistebat, tum *Adam* non coexistebat æternitati per eandem existentiam, qua tempori; hoc tamen unicè volunt. 2. Ex hac thesi *Adam* existentiam realem duplicem haberet; unam, qua æternitate die primo fuit, & aliam die sexto creatam. At hæc sunt manifestè absurda. Ergo, & illud ex quo sequuntur.

Ratio 7.

7. Primum peccatum *Adæ*, vel erat in æternitate ante mundum conditum, vel non: Si non, tum omne futurum contingens non fuit in æternitate per existentiam realem quam habet in tempore. Si fuit, tum quæro, cujus fuit illud peccatum? non *Adami*, quia impossibile est ut *Adamus* peccaret antequam fuit, nempe ante creationem. Non Dei, hoc enim vel cogitare impium, nedum asserere; ἀναμάρτητος ὁ Θεὸς, Deus enim peccare non possit, cùm ipsius bonitatis progenies nulla esse possit, nisi bonitas. Mitto reliqua: qui plura vellet *P: Hurt: de Mend:* videat *de anim: d: 6. sect. 6. subsect: 3 p: 838.* & multos de hac re scribentes apud *Joh: Martin: in 1. sent. dist. 8. q. 4. p. 27, 28.* & *Theodorum Smising tract. 2. De Deo uno. disp. 4. q. 3.*

Ob.

Sequitur ut objectionem unam aut alteram 1. Ponam. 2. Solvam. Sic ideò *Alvarez de auxil: divin: gratiæ. lib. 2. disp. 8. pag. 50. col. 1.* Deus habet claram, & distinctam cognitionem intuitivam omnium futurorum. ergo sunt æternitati præsentia per existentias proprias, & non objectivè. Consequent: probat, quia cognitio intuitiva est rei præsentis, prout præsens est secundùm existentiam propriam.

Ant:

ant: probat, quia cognitio quam Deus habet futurorum contingentium est perfectissima. Ergo Intuitiva. Aliàs mutaretur Dei cognitio quando futura producuntur in esse: nam inciperet cognoscere intuitivè, quod prius cognoscebat abstractivè.

Argumentum hoc inconsequentia multiplici laborat: quod & ratione evidenti ostendam. Nam 1. fateor Deum omnia clarè & distinctè cognoscere: quod ostendit *Durand. in* 1. *dist.* 36 *quæst.* 1. & probat *Suarez Metaph. p.* 2. *disp.* 30. *sect.* 15 *num.* 34. ex eo quod cognitio divina sit perfectissima: nam si cognitio divina confusa esset, aut indistincta, non esset perfectissima: cum modi illi confusè & indistinctè cognoscendi imperfectionem implicant manifestam. 2. Admitto distinctionem illam cognitionis divinæ in intuitivam seu visionis, & abstractivam, seu simplicis intelligentiæ: quam multis explicat *Alvarez de Auxil. divin. grat. l* 2. *disput.* 6. *& commentat. in* 1. *part. Aquinat. quæst.* 14 *art.* 9. *& Ferrarienſ. in lib.* 1. *Cont. Gent. c.* 66. *&* 69. 3. Sed cùm dicit, quòd cognitio illa quâ futura contingentia cognoscit, est perfectissima: Ergo, intuitiva & visionis. Hoc nullâ rationis verisimilitudine sequetur. Nam 1. Æquè dixisse poterat: cognitio, quâ futura cognoscit Deus, est abstractiva, & simplicis intelligentiæ. Ergo est perfectissima. Ratio est, quia cognitio Dei omnis est perfectissima: nam cùm cognitio illa intuitiva, & visionis, & cognitio abstractiva & simplicis intelligentiæ, sint cognitio absolutè & simpliciter una, (ut nervosè probat *Aquin.* 1. *part. quæst.* 14. *art.* 4. *& Suarez Metaph: part.* 2. *disp.* 30. *Sect.* 15. *num.* 33. manifestum erit, quod cognitio Dei intuitiva non erit perfectior, quàm abstractiva; cùm cognitio una & eadem non est seipsâ perfectior. 4. Cùm dicit, quod cognitio Dei mutaretur, si illa quæ prius fuit abstractiva, fiat intuitiva, re productâ. Dico, hoc non sequetur; Ratio est, quia mutatio illa est solùm in objecto cognito, non in cognoscente, seu cognitione; cùm cognitio divina ab objecto non dependet, nec ad mutationem objecti mutationem ullam patitur; Deus enim est simpliciter immutabilis, nec vel προσκιασμα τροπῆς, mutationis umbram admittit, nedum mutationem. Sed & 5. hoc & ipse *Alvarez*, (modo principiis suis constabit) asserat necesse est. Quia Deus (secundùm illum) saltem aliquo modo prius cognoscit res ut possibiles, per cognitionem abstractivam, & simplicis intelligentiæ, quàm illas cognoscit ut actu existentes per cognitionem intuitivam & visionis. Ratio est, Quia cognoscit res eo modo quo sunt, at prius sunt possibiles ipso fatente, & tum postea per decretum efficax (ut ipse loquitur) fiunt futuræ, & actu existentes. Cùm ideò admittit *Alvarez*, res primò esse possibiles solùm in ordine ad potentiam, & tum futuræ in ordine ad voluntatem; necesse est, ut prius cognoscat cognitione abstractivâ (quia ut possibiles eâ solùm cognitione cognosci possunt) & postea, cùm per voluntatem fiunt futuræ, & etiam actu existentes, illas cognitione intuitivâ cognoscet Deus. At hinc nulla in Deo mutatio sequetur, sed solùm in objecto, (ut fateatur necesse est.) Et per consequens hoc dato, quod scientia Dei ab abstractiva in intuitivam mutaretur, tamen non sequetur Deum esse mutabilem, vel cognitionem suam ex parte rei; sed solùm, quod objecto variato, intellectus noster varias ei denominationes attribuit; ut quod sit intuitiva, quod abstractiva, quæ sunt solum denominationes variæ cognitioni divinæ ab intellectu nostro impositæ, pro diverso respectu ad creaturam, cùm in se sit omnino simplex, & invariata. 6. Cùm *Alvarez* ubi supra *num.* 4. *pag.* 50. *col.* 1. Scientiam visionis definit. *Quod sit de objecto per existentiam propriam præsente*, (existentiam actualem intelligit) *Aquin.* suum relinquit:

los) impossibile est, ut *Petrus* hodie æternitati toti coëxistat, & tamen tota æternitas existentiam illâ *Petri* præcedat. Nam si tota æternitas fuit antquâ *Petrus* in ea existebat, tum (inquiunt) erit prius & posterius in æternitate, quod non admittendum. Jam ex hoc fundamento apud illos receptissimo, sic argumentum deduco: si futura ita æternitati coëxistunt ut instans nullum fuerit, cùm futurum in æternitate non fuerit: tum omnia futura erunt quoad existentias reales, actuales, absolutè æterna: at hoc manifestè absurdum. Ergo & illud. Conseq: sic ostendo: ea omnia sunt absolutè æterna, quæ semper sunt ita ut duratio nulla, nec durationis particula ulla præcesserit. At (secundùm illos) ita est de futuris omnibus: quia æternitati adæquatè coëxistunt, utpote indivisibili; & per consequens, ex hac thesi futura omnia erunt æterna: quod non solùm Philosophiæ repugnat, sed & fidei: cùm novimus creaturam omnem initium habuisse.

Ratio 6.

6. Si futura sint actu per existentias reales in æternitate antequam sint in tempore, (ut si *Adam* fuit in æternitate die primo) tum existens illud actuale in æternitate, antequam sit in tempore, vel est existens per existentiam creatam, vel increatam. Si dicas, quod existentia illa realis quam habuit *Adam* in æternitate die primo, fuit increata: tum 1. non fuit existentia creaturę; cùm implicat, ut existentia creaturæ sit increata. 2. Non erat illa eadem existentia, quâ die sexto fuit in tempore, (quod volunt tamen) quia manifestum est hanc esse creatam. 2. Si dicas, quod existentia illa *Adami* in æternitate fuit creata, tum manifestè sequetur *Adamum* habuisse existentiam actualem creatam, antequam creabatur: & sic fuit creatura ante creationem: quæ omnia πλάσεια sunt opinionum prodigia, à nullo, nisi qui *Anticyras* duplicatò meruit, admittenda. 3. Si *Adam* per existentiam realem æternitati inerat die primo: tum die sexto, cùm Deus *Adamum* creabat, vel eandem numero existentiam rursus creabat, vel aliam, vel nullam. Non primum, quia impossibile est ut existentia realis, dum actu est, crearetur; Cùm creatio sit entis prius non existentis productio. Non secundum; quia si alia *Adami* existentia creabatur, quàm illa qua æternitati die primo coëxistebat, tum *Adam* non coexistebat æternitati per eandem existentiam, qua tempori; hoc tamen unicè volunt. 2. Ex hac thesi *Adam* existentiam realem duplicem haberet; unam, qua æternitate die primo fuit, & aliam die sexto creatam. At hæc sunt manifestè absurda. Ergo, & illud ex quo sequuntur.

Ratio 7.

7. Primum peccatum *Adæ*, vel erat in æternitate ante mundum conditum, vel non: Si non, tum omne futurum contingens non fuit in æternitate per existentiam realem quam habet in tempore. Si fuit, tum quæro, cujus fuit illud peccatum? non *Adami*, quia impossibile est ut *Adamus* peccaret antequam fuit, nempe ante creationem. Non Dei, hoc enim vel cogitare impium, nedum asserere; ἀναμάρτητος ὁ Θεὸς, Deus enim peccare non possit, cùm ipsius bonitatis progenies nulla esse possit, nisi bonitas. Mitto reliqua: qui plura vellet *P: Hurt: de Mend:* videat *de anim: d: 6. sect. 6. subsect: 3 p: 838.* & multos de hac re scribentes apud *Joh: Martin: in 1. sent. dist. 8. q. 4. p. 27, 28.* & *Theodorum Smising tract. 2. De Deo uno. disp. 4. q. 3.*

Ob.

Sequitur ut objectionem unam aut alteram 1. Ponam. 2. Solvam. Sic ideò *Alvarez de auxil: divin: gratiæ. lib. 2. disp. 8. pag. 50. col. 1.* Deus habet claram, & distinctam cognitionem intuitivam omnium futurorum, ergo sunt æternitati præsentia per existentias proprias, & non objectivè. Consequent: probat, quia cognitio intuitiva est rei præsentis, prout præsens est secundùm existentiam propriam.

Ant:

Ant: probat, quia cognitio quam Deus habet futurorum contingentium est perfectissima. Ergo Intuitiva. Aliàs mutaretur Dei cognitio quando futura producuntur in esse: nam inciperet cognoscere intuitivè, quod prius cognoscebat abstractivè.

Argumentum hoc inconsequentia multiplici laborat: quod & ratione evidenti ostendam. Nam 1. fateor Deum omnia clarè & distinctè cognoscere: quod ostendit *Durand. in 1. dist. 36 quæst. 1.* & probat *Suarez Metaph. p. 2. disp. 30. sect. 15 num. 34.* ex eo quod cognitio divina sit perfectissima: nam si cognitio divina confusa esset, aut indistincta, non esset perfectissima: cum modi illi confusè & indistinctè cognoscendi imperfectionem implicant manifestam. 2. Admitto distinctionem illam cognitionis divinæ in intuitivam seu visionis, & abstractivam, seu simplicis intelligentiæ: quam multis explicat *Alvarez de Auxil. divin. grat. l 2. disput. 6. & commentat. in 1. part. Aquinat. quæst. 14 art. 9. & Ferrariens. in lib. 1. Cont. Gent. c. 66. & 69.* 3. Sed cùm dicit, quòd cognitio illa quâ futura contingentia cognoscit, est perfectissima: Ergo, intuitiva & visionis. Hoc nullâ rationis verisimilitudine sequetur. Nam 1. Æquè dixisse poterat: cognitio, quâ futura cognoscit Deus, est abstractiva, & simplicis intelligentiæ. Ergo est perfectissima. Ratio est, quia cognitio Dei omnis est perfectissima: nam cùm cognitio illa intuitiva, & visionis, & cognitio abstractiva & simplicis intelligentiæ, sint cognitio absolutè & simpliciter una, (ut nervosè probat *Aquin. 1. part. quæst. 14. art. 4. & Suarez Metaph: part: 2. disp. 30. Sect. 15. num: 33.* manifestum erit, quod cognitio Dei intuitiva non erit perfectior, quàm abstractiva; cùm cognitio una & eadem non est seipsâ perfectior. 4. Cùm dicit, quod cognitio Dei mutaretur, si illa quæ prius fuit abstractiva, fiat intuitiva, re productâ. Dico, hoc non sequetur; Ratio est, quia mutatio illa est solùm in objecto cognito, non in cognoscente, seu cognitione; cùm cognitio divina ab objecto non dependet, nec ad mutationem objecti mutationem ullam patitur; Deus enim est simpliciter immutabilis, nec vel Ἀποσκίασμα τροπῆς, mutationis umbram admittit, nedum mutationem. Sed & 5. hoc & ipse *Alvarez*, (modo principiis suis constabit) asserat necesse est. Quia Deus (secundùm illum) saltem aliquo modo prius cognoscit res ut possibiles, per cognitionem abstractivam, & simplicis intelligentiæ, quàm illas cognoscit ut actu existentes per cognitionem intuitivam & visionis. Ratio est, Quia cognoscit res eo modo quo sunt, at prius sunt possibiles ipso fatente, & tum postea per decretum efficax (ut ipse loquitur) fiunt futuræ, & actu existentes. Cùm ideò admittit *Alvarez*, res primò esse possibiles solùm in ordine ad potentiam, & tum futuræ in ordine ad voluntatem; necesse est, ut prius cognoscat cognitione abstractivâ (quia ut possibiles eâ solùm cognitione cognosci possunt) & postea, cùm per voluntatem fiunt futuræ, & etiam actu existentes, illas cognitione intuitivâ cognoscet Deus. At hinc nulla in Deo mutatio sequetur, sed solùm in objecto, (ut fateatur necesse est.) Et per consequens hoc dato, quod scientia Dei ab abstractiva in intuitivam mutaretur, tamen non sequetur Deum esse mutabilem, vel cognitionem suam ex parte rei; sed solùm, quod objecto variato, intellectus noster varias ei denominationes attribuit; ut quod sit intuitiva, quod abstractiva, quæ sunt solum denominationes variæ cognitioni divinæ ab intellectu nostro impositæ, pro diverso respectu ad creaturam, cùm in se sit omnino simplex, & invariata. 6. Cùm *Alvarez* ubi supra *num. 4. pag. 50. col. 1.* Scientiam visionis definit. *Quod sit de objecto per existentiam propriam præsente*, (existentiam actualem intelligit) *Aquin.* suum relinquit:

Qui 1.*part. quæst.*14.*art.* 9.*in corp.* Sic ſtatuit. *Quædam* (inquit) *non ſunt nunc in actu, tamen vel fuerunt, vel erunt: & omnia iſta dicitur Deus ſcire ſcientiâ viſionis. Quædam verò ſunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamen nec ſunt, nec erunt, nec fuerunt: & reſpectu horum habet ſcientiam non viſionis, ſed ſimplicis intelligentiæ.*

Ob. 2. Pergit *Alvar*, ubiſuprà *d.* 8.*n* 4.*p.*50. *Adam & Antichriſtus vel coëxiſtunt in æternitate, vel non: ſi prius, habetur propoſitum. Si non. E. Adam prius erit in æternitate, & Antichriſtus poſterius: & ita, in æternitate erit præteritum, & futurũ nihil enim dicitur præteritũ et futurũ in ordine ad durationẽ, niſi duratio illa habeat partes præteritas, & futuras. At æternitas tales partes non habet. Vt Aquin.* 1.*part. quæſt.*10. *art.* 4. *&* 5. Ergo. 2. Illud quod aliquando coëxiſtit æternitati, ſemper coëxiſtit; quia æternitas eſt tota ſimul. Sed nato Antchriſto, verum erit dicere quod æternitati coëxiſtit per exiſtentiam realem: ergo ab æterno habet hanc coexiſtentiam in æternitate. Nempe hæc illa ſunt *Alvarez*, & ſui ſequacium argumenta *Achillæa*; hæc tela (quæ putant) in victoriam valitura. Sed revera imbellia ſunt, & adverſus veritatem conatu irrito incaſſum vibrata: ut ex ſolutione proximè ſecuturâ, evidentiùs (ſpero) innoteſcet, & clariùs.

Sol. Dico igitur 1. Quod *Adam*, & Antichriſtus non ſunt ſimul in æternitate: Ratio eſt. quia cùm *Adam* in æternitate actu eſt; Antichriſtus ſimpliciter non eſt; & per conſequens æternitati non ineſt. Cùm impoſſibile ſit, ut Antichriſtus in æternitate actu inſit, priuſquam actu ſit; cùm ineſſe præſupponit eſſe, ex parte rei; & ineſſe per exiſtentiam actualem, præſupponit exiſtentiam actualem quæ ineſſe poterat, ut manifeſtum eſt, & ſuprà demonſtratum. 2. Concedo igitur, quod Antichriſtus eſt in æternitate poſterius quam *Adam*: nec hinc ſequetur quod ſit prius & poſterius in æternitate formaliter, ſeu quod æternitas habeat partes quarum una eſt alterâ prior. Hoc ut fiat manifeſtum, dico. 3 Quod *Adam* prius eſt in æternitate, & Antichriſtus poſterius, non tamen ut *Adam* ſit in una ejus parte quæ ſit Phyſicè prior; & Antichriſtus in aliâ, quæ ſit poſterior. Sed *Adam* cùm eſt æternitati toti coëxiſtit, & poſteà Antichriſtus cùm actu eſt, æternitati etiam toti, & indiviſibili coëxiſtit. Nec hic totum aliud, & aliud cogitandum eſt; ſed una ſimplex, & indiviſibilis æternitas, & *Adamo* coëxiſtit, cùm eſt *Adamus*, & Antichriſto, cùm Antichriſtus fuerit. 4. Ideò illa prioritas, & poſterioritas inter *Adamum*, & Antichriſtum, non petenda eſt ab æternitate, quaſi ipſa æternitas priùs, & poſterius in ſe formaliter habuit, ex quibus *Adam* dici potuit Antichriſto prior: ſed in ordine ad ſe invicem, & menſuram propriam. Nam æternitas eſt quaſi inſtans ſimplex, indiviſibile, & perpetuo permanens: ſupponamus ideò idem inſtans indiviſibile per annum continuari, (ſive per poſſibile, ſive per impoſſibile hoc fiat) dico, quod huic inſtanti hodie unum, cras aliud coëxiſtet; & ſic aliud poſt aliud. At hinc non ſequetur, quia unumquodque horum cùm eſt, inſtanti illi coëxiſtit, quod ideò ſimul ei coëxiſtunt; cùm unum hodie, aliud heri prædicto inſtanti inſunt. Sic ſi homines decem, (unus poſt alium) punctum aliquod indiviſibile tranſirent. Dico quod eorum quilibet cùm ad punctum illud advenit ei toti, (utpote indiviſibili) coëxiſtit; tamen non ſequetur, quod vel ſimul ei coëxiſtunt, vel quod partes habeat in quibus ſucceſsivè ineſſe poterant. Sic æternitas eſt quaſi punctum aliquod indiviſibile, vel inſtans æternum, & permanens, cui toti coëxiſtunt res, cùm exiſtunt. At non ideò ſequetur, quod ei ſimul res inſunt, ſed tempore ſuo unumquodque, & pro modo illo

do illo quo est, æternitati inest. Ita ut dum res est in potentia, possibilis nempe; & futura, æternitati inest solum quoad modum illum quo est: Cùm ideò sit solùm in potentia, modo potentiali solùm æternitati inerit. Sed quando actu est, modo actuali æternitati coëxistet. 4. Hæc omnia optimè explicari possunt, sic sicut æternitas se habet ad ævum & tempus; sic immensitas ad omnes locos particulares, & distinctos. Cum ideo immensitas sit simplex & indivisibilis, ita ut in illa non sit hîc, & illic respectu loci; nempe nulla loci, aut spatii diversitas; sed ipsa immensitas sit quasi præsentia indivisibilis, quæ locum omnem comprehendit, & quasi unum simplex *ubi*. Sic æternitas est quasi unum simplex *nunc*, quod tamen omnes temporis differentias comprehendit. 2. Sicut immensitas utcunque indivisibilis, & una sit præsentia simplex ad spatium, tamen comprehendit locos multos, & in ordine ad spatia diversa distinctos, & distantes. Sic æternitas utcunque indivisibilis, tamen comprehendit tempora diversa, & secundum prius, & posterius dissita. 3. Sicut immensitati simplici & indivisibili inest locus *Romæ*, & *Cordubæ*, qui longe distant, & sunt hîc, & illic respectu spatii; ita tamen ut in ipsa immensitate non sit hîc, & illic, aut ulla omnino distãtia; sed simplex & absoluta ad res omnes indistantia. Ita, æternitati simplici, & indivisibili, insunt omnes temporis partes, quarum una est prior aliâ; ita tamen insunt, ut in æternitate ipsâ prius & posterius non insit, nec successio ulla, sed perpetua indivisibilitas. 4. Sicut non sequetur, quia locus *Romæ*, & *Cordubæ* immensitati indivisibili insunt quod ideo simul insunt respectu spatii: Sic non sequetur annus mundi primus, & ultimus æternitati insunt indivisibili: E. simul insunt respectu durationis. 5. Sed sicut corpus *Romæ*, & corpus *Cordubæ* longe distant, licet immensitati indivisibili insunt; ita tamen ut illa distantia non fundatur in immensitate, quæ est absolutè indivisibilis, & summam dicit ad res omnes indistantiam, sed in locis propriis revera distantibus. Sic dies mundi primus, & ultimus licet æternitati indivisibili insunt, tamen longè distant respectu temporis, seu durationis propriæ: Ita tamen ut hęc distantia non fundetur in æternitate, quæ est simpliciter indivisibilis; sed in tempore, quod est hujus distantiæ capax, & prioris, & posterioris fundamentum. 6. Cum dicit igitur, quod ea quæ æternitati semel coëxistunt, simul coëxistunt, quia est indivisibilis; pari rationis analogiâ concludam ego: Quòd illa quæ immensitati semel insunt, simul insunt, quia immensitas est æquè simplex, & indivisibilis ac æternitas. At hoc posterius manifestè falsum, ergo & illud prius. Sed hujus argumenti inconsequentiam superiùs demonstravimus, & ideo à pluribus abstineo. Minuta illa angusti temporis spatia, quibus circumscripta est humana imbecillitas, non permittat, ut infinita æternitatis involucra vel capiam, vel explicatione dignâ expediam. Ignoscet mihi (spero) benignus lector, & defectus nostros (triste hoc est mortalitatis fatum defeciſſe) cognoscat, & amicè suppleat.

EXERCIT.

Exercitatio Sexta.

De Immensitate.

In qua 1. *agitur de spatio Scholasticorum imaginario; Ubi,* 1. *ostenditur, quod sit tale spatium.* 2. *Quid sit.* 3. *Quod immensitas propriè æstimatur ex ordine ad tale spatium.* 4. *Quod immensitas ex ordine ad spatium, vel locum Physicum, & realem æstimari non possit.* 5. *Digressione brevi ostenditur,* 1. *Positivè, locum etiam in ordine ad hoc spatium commodissimè explicari posse.* 2. *Negativè, quod in ordine ad superficiem explicari non possit adæquatè, aut propriè.* 3. *Rationes in contrarium adductæ sunt, & solutæ.* 6. *Ostenditur, Deum esse actu immensum, (i.e.) spatio omni, reali, vel imaginario, actuali, vel possibili intimè præsentem; idque per ipsum esse suum indivisibile.* 7. *Quod hoc lumine naturali sit cognoscibile.* 8. *Quibus mediis sit cognoscibile.* 9. Ἀπαράιτητα Conradii Vorstii *deliramenta examini subjiciuntur, (errores enim* Vorsti *de immensitate sunt* δεήλατοι, *& insanum magni) Ubi* 1. *Quid statuit per theses ostenditur.* 2. *Rationes ejus adducuntur.* 3. *Solvuntur.* 10. *Ostenditur immensitatem esse incommunicabilem creaturæ, præsertim corpori.* 1. *Contra Lutheranos, ostendendo suam ubiquitatem esse impossibilem.* 2. *Contra Pontificios, ostendendo suam* πολυτοπίαν, *esse etiam impossibilem.*

NUnquam sine hoste veritas; quæ ut adversarios plane nullos meruit, ita multos in immeritam sui perniciem conjuratos, perpetuo habuit. Nonnullos ex insciti**â** potius, quam malitiâ; quibus dum veritatem sequi se arbitrantur, contingit persequi. Alii majori nequitiâ, & odio magis diuturno illam insequuntur, & quod olim de *Pompeio* magno, & *Cæsare* dixit Historicus: *Non prius hostes esse desinunt, quàm esse desinunt. Nestorios, Eunomios, Arios* antiquitus passa est Christiana veritas, quibus multum luctata est, & tandem prævaluit; ac φέλλῳ ὡς ἀβάπτιστος, turbatis errorum undis immergi non poterat. Ea tamen erroris infœlix diuturnitas, ut Hæretico defuncto, non statim occumbit hæresis: sed vigore novo, mortuo parente adolescit, urnis superstes, & funeri, patronos lucratur, & vindices. Usque adeo erroris infœlix fœcunditas, ut ejus parens non simul errare desinit, & vivere: sed post funera & sepulchrum alios seducat, cum nec ipse ab errore redeat. Sic *Arii, Photini, Samosateni,* errores adhuc vigentes patimur sera eorum posteritas. Sed nec sic oppressa veritas, quæ diuturnis tempestatum procellis, exitium minaturis jactari possit, non obrui: *Nat super non submersabilis undis.* Triumphum serum aliquando lucratur, sed certum: eóque

glorioſiùs

glorioſiùs exurgit, quò periculoſiùs. Adeo ut tot adverſariis urgeri, veritati tandem profuit; cum majus ſit animo triumphali hoſtes viciſſe, quàm non habuiſſe. Nimirum hæc veritatis victoria, non hominis; cum homines multi ab errore triumphari poſſunt, etiam tum cum vincit veritas. Nobis ideo ſeriò cavendum, ne dum animo in novitatem prono, per literarum campos expatiamur, in herbas noxias incidamus; quæ utcunque mel habent, tamen veneno immiſtum, adeo ut non tam ex melle commodum ſperemus, quàm ex veneno exitium. Scil: herbas tales habet campus literarius, (fœlix ſi non habuiſſet) libros intelligo; qui honeſtâ fronte, & ſimulatâ veritatis ſpecie, errores obtegunt, in perniciem profuturos. Sic infœlices *Fauſtos*, ſic *Smalcios*, ſic *Vajodivos*, ſic *Moskorovios*, ſic *Vorſtios* nobis dedere ultima hæc ſeneſcentis mundi tempora; qui mutuatâ pietatis larvâ, errores ultra *Circes* pocula lethales nobis obtrudunt; qui non ſolum τὰ ἔξω, & ipſa fidei ſuburbia, inſidiis clandeſtinis, & aſtutiâ hæreticâ aggrediuntur; ſed ipſam religionis metropolin, ipſa veritatis Chriſtianæ ἀκροπόλεια, γυμῇ τῇ κεφαλῇ, & vultu audaci impudentiâ indurato invadunt. Nimirum fœlix futura eſſet Reſpub: literaria, ſi ſcriptores tales vel non habuiſſet, vel oſtraciſmo in perpetuum duraturo, & æternis tenebris condemnaret. Sed cum extent, legas per me licet, quicunque intelligas; qui venenum cognoſcas, & caveas: Legas (inquam) ſed cum *Epicharmo* μέμνησο ἐπιστεῖν, nec in errorem te trahat nimia credulitas. Quod ne fiat, errores *Vorſtii* de æternitate exercitatione ſuperiori indicavimus; ſequitur jam, ut quæ de immenſitate deliraverat, ſtilo vindice ulciſcamur. De immenſitate igitur oſtendendum

1. Quid ſit.
2. Quod Deo inſit.
3. Quod hoc lumine naturali intellectus cognoſci poſſit.
4. Quibus mediis hoc fiat.

1. Quid ſit immenſitas videndum; cumque Scholaſtici omnes & Metaphyſici immenſitatem ex ordine, & habitudine ad ſpatium definiunt, (ut videre eſt, apud *Suarez Metaphyſ: tom:* 2. *diſput:* 30. *Ludovic: Molin:* 1. *p. quæſt:* 8. *art.* 1. *Vaſquez diſp:* 29. *num:* 14. *Et Scholiaſticos communiter in* 1. *lib. ſent: diſt:* 37. *& in* 1. *part: Aquin: quæſt:* 8.) Cum (inquam) ex habitudine ad ſpatium immenſitatem definiunt, 1. videndum quid ipſum ſpatium ſit, in ordine ad quod immenſitatem explicant; & hoc cognito immenſitatem ipſam diſtinctiùs apprehendamus. 1.

2. Dico igiturq, uod ſpatium eſt duplex. 1. Reale, quod in corpore aliquo fundatur. Sic ſpatium inter *Oxoniam* noſtram, & *Lutetiam* dicimus reale; Quia fundatur in quantitate reali corporis interjecti: ex quo fit, ut tot mille paſſus revera intercedunt inter hunc locum, & *Lutetiam*. 2. Spatium eſt imaginarium, quod non fundatur in ullo corpore quocunque, nec quantitate, aut Ente alio creato quocunque, nec ullo modo dependet ab Ente ullo finito. Sic univerſa orbis fabrica, τὸ πᾶν, eſt in ſpatio illo quod occupat; quod ſpatium idem eſſet, ſi mundus non eſſet. Sic ſpatium inter parietes alicujus domus idem eſſet, ſi aër, qui ſpatium illud implet, annihilaretur: Hoc enim rationi manifeſtum eſt, quia aëre annihilato inter alicujus domus parietes, diſtantia inter parietes prædictos erit eadem exactè quæ prius fuit: ex quo ſequetur, ſpatium idem manere. Nam ſi aëre annihilato ſpatium idem non maneat, tum vel majus, vel minus, vel nullum ſit neceſſe 2. *Spatium imaginarium, & reale.*

neceſſe eſt : At horum nihil congruè dici poſſit. Ergo idem erit ſpatium. Propoſitio ſecunda ſic fiat manifeſta. 1. Si nullum eſſet ſpatium inter parietes illos, caſu prædicto, tum nec ulla eſſet diſtantia ; Cum perſpicuum ſit, quod diſtantia nulla inter parietes illos intercedat, inter quos ſpatium nullum eſt interjectum. Diſtantia enim perpetuò æſtimatur à ſpatio inter res diſtantes interpoſito. Sic centrum & cœlum *Empyræum* magis diſtant, quàm centrum, & orbis lunæ, Ex hoc præſciſè, quia ſpatium majus inter cœlum illud, & centrum interponitur, quàm inter idem centrum, & lunam. 2 Ex quo ſequetur, quod ſi ſpatium illud, vel eſſet minus, vel majus, quod diſtantia etiam pro ratione ſpatii, eſſet major, vel minor. Sed cum patet diſtantiam inter parietes duos, aëre annihilato, eſſe abſolutè eandem ; ſequetur & ſpatium eſſe idem, quod erat demonſtrandum. De ſpatio reali hîc non quæritur, de imaginario videndum : de quo ſit hæc theſis prima.

Theſis 1.

Dari aliquod ſpatium imaginarium oſtenditur.

3. Datur aliquod ſpatium imaginarium (quod aiunt) ab omni ſpatio reali diſtinctum : ſcil. tale ſpatium quod in corpore nullo fundatur, nec ab aliquo dependet, ipſum tamen eſt diſtantiæ fundamentum. Theſin hanc Scholaſtici multis probare ſatagunt ; nempe magno rationum numero ſæpiùs, quàm pondere : dum nec chartæ ſuæ parcunt, nec lectoris patientiæ. Qui multa vellet illos videat : *Mendozam diſput: phyſ:* 14. *ſect:* 3. *pag.* 463. *Suarez Metaphyſ: tom:* 2. *diſp.* 30. *ſect.* 7. *à num* 28. *ad* 44. *Molin:* 1. *part: q.* 8. *Becan: Theol: Scholaſt: part:* 1. *cap.* 6. *quæſt.* 2. Et alios apud *Vaſq:* 1. *p. diſput.* 29. *cap.* 23. *&c. Nazarium in* 1. *part: quæſt:* 8. *art:* 2. *Controv: unicâ pag.* 185. Et *Joh: Martinez in* 1. *ſent: diſt:* 37 *quæſt:* 5. Ubi multos enumerat hac de re diſputantes, mihi ſufficiat rationem unam, aut alteram propoſuiſſe preſſiùs, & ſi fieri poſſit evidentiùs.

Ratio 1.

1. In ratione primâ, unum ſuppono. 2. Rationem deduco. Suppono Deum eſſe abſolutè immenſum, (i. e.) non ſolum eſſe infinitum ratione eſſentiæ, & perfectionis : ſed etiam ratione præſentiæ, (ut loquuntur) ita ut eſſentia ejus nulli ſpatio finito limitari poterat ; & hic gradus infinitatis divinæ dicitur immenſitas. Nempe ſuppoſitum hoc admittunt omnes Scholaſtici, & Metaphyſici probatiores, & ὁρθογνώμονες, & ideo argumentum ab eo deductum, apud ipſos erit valiturum : Negat (fateor) *Vorſtius*, & ſui ſimiles, apud quos pro præſenti ſit poſtulatum, quod poſtea firmis rationum conſequentiis demonſtraturus ſum. Hoc poſito ſic argumentum deduco : Deus opt: max: eſt in ſpatiis imaginariis extra cœlum ultimum, & hunc mundum univerſum : Ergo ſunt ſpatia aliqua imaginaria, ab omni ſpatio reali diſtincta. Conſequentia, eſt luce ſuâ evidens. *Ant:* ſic evinco: Deus optimus maximus, vel eſt extra univerſum hunc mundum finitum, vel non. Si non ſit extra creaturam univerſam, τὸ πᾶν, ſeu molem hanc Entium finitam ; tum manifeſtum erit, quod vel intra hoc univerſum continetur Deus, vel ad plurimum ei exactè ſolum adæquetur. At ſive hoc, ſive illud aſſerat, neceſſe eſt, ut Dei immenſitas directè evertatur, contra hypotheſin priùs factam : Quod ſic fiat manifeſtum. Quia eſſentia immenſa *, formaliter, & per ſe dicit negationem

* ὁ γὰρ ἄῤῥητος πατὴρ καὶ κύριος πάντων οὔτε ποι ἀφῖκται, οὔτε περιπατεῖ, ἀλλ' ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ὅπου ποτὲ μένει. --οὔτε κινέμενος, ὁ τἀπᾶ τε ἀχώρητος, καὶ τῷ κόσμῳ ὅλῳ, (i.e.) *Ineffabilis pater, & dominus omnium non venit in locum aliquem, nec ambulat : ſed in regione ſuâ (ſeu ſpatio) quæcunque tandem ea ſit, manet: immobilis enim, nec toto mundo comprehenſibilis. Juſtin: Martyr: in Dial: cum Tryph: Judæo pag.* 357. *A.*

determina-

determinationis ad ſpatium finitum, vel incluſionis in ſpatio finito, & etiam adæquationis cum tali ſpatio ; (ut ex ipſis terminis pateat) & per conſequens, ſi Deus Opt: Max: vel intra univerſum includatur, vel ei ſolùm adæquetur, (cùm ſit abſolutè finitum) manifeſtum erit eſſentiam divinam habere præſentiam finitam ſolum, ad ſpatium finitum ; & ideò impoſſibile erit, ut eſſentia illa ſit immenſa, utpote ad ſpatium finitum limitata. At hoc eſt evidenter incongruum. Ergo, & illud. 2. Si Deus ſit extra totũ univerſum; cùm in confeſſo ſit, quod extra hunc mundum ſpatiũ reale non ſit, erit in ſpatio imaginario, non reali ; quod erat demonſtrandum.

At inquies Deus eſt extra hunc mundum non in ſpatio ullo, ſed ſeipſo ſolùm: (Quod reſpondere videtur *Vaſquez in* 1. *part. Aquin: diſp.* 39.) & ideò non ſequetur Deus Opt: Max: eſt extra hunc mundum, ergo, ſunt ſpatia imaginaria in quibus eſt, cùm in ſeipſo ſolum ſit, non in ſpatiis ullis. *Sol.*

Nempè fateor veriſſimum eſſe, Deum ita eſſe extra hunc mundum, ut in ſeipſo ſit. Et ideò illud *Halenſis* effatum (*part.* 1. *quæſt.* 1.) non antiquius eſſe, quàm verius. *Deus eſt in rebus, & extra res ; Unde intra non eſt incluſus, & extra non eſt excluſus: & idem eſt dicere Deus eſt extra res, ac dicere Deus eſt in ſe.* At non minus verum eſt, & rationis rectæ principiis congruum, ut Deus dicatur eſſe in ſpatio extra hunc mundum viſibilem univerſum, ac eſſe in ſe extra huuc mundum. Ratio eſt, Quia ſi Deus ſecum crearet aliud corpus extra hunc mundum, nullo alio quocunque creato, corpus illud eſſet actu in ſpatio : & etiam Deus eſſet intimè præſens & corpori ita creato, & ſpatio in quo corpus illud ineſt. Ergo, ante creationem iſtius corporis erat ibi illud ſpatium, & in illo Deus. 1. Deum poſſe aliud corpus extra hunc mundum creare certiſſimum eſt, & in confeſſo, etiam apud illos qui ſpatium imaginarium negant. *Vid paul Nazar. in* 1 *part. Aquin. quæſt.* 8. *art.* 2. *Controv. unicâ pag.* 186. *Col.* 1. *C.* 2. Illud corpus ſic creatum eſſet in ſpatio : quia impoſſibile eſt, ut ſit corpus formaliter quantum, & ſpatium non occupare : nam ſupponamus corpus illud eſſe hominem, manifeſtum eſt in illo homine caput, & pedes diſtare : at hoc ſine ſpatio fieri non potuit : quia nulla poſſibilis eſt rerum diſtantia niſi ubi eſt ſpatium aliquod interjectum ; & ideò ſequetur, ſi in homine illo extra mundum creato, caput & pedes diſtant, quod ex ſpatio interjecto diſtent. Et per conſequens erit ſpatium extra cœlum. Et cùm ſupponitur ſpatium illud non fieri, facto corpore illo, ſed corpus illud ſolùm à Deo creari ; manifeſtum erit ſpatium illud præfuiſſe : & cùm ſpatium reale eſſe non potuit, erit ſpatium imaginarium de quo quæritur. Sit ideo ratio ſecunda hæc. *Refell.*

2. Poteſt Deus Opt: Maxim. facilitate omnipotentiſſimâ, aliud corpus creare extra hoc τὸ πᾶν, ſeu mundum hunc univerſum ; idque ita, ut corpus illud ſolùm producat, aliâ re nullâ productâ : & ulteriùs, poteſt Deus corpus illud ita producere ut à mundo hoc diſtet plus minus, pro potentiſſimo creatoris arbitrio, nec ſolùm à mundo hoc, ſed etiam ab aliis corporibus ; quæ etiam extra hunc mundum producat, ut in hoc ſchemate. Sit α. centrum univerſi β. γ. Δ. ε. univerſi ſuperficies ultima, intra quam univerſã creaturarum molem ſupponimus incluſam. Jam dico, & in confeſſo eſt, poſſe Deum aliud corpus creare extra hunc mundum ubi ζ. aliud, ubi η. aliud. ubi Θ. Ita ut aliud nihil creat, ſed corpora illa præciſè. Tum ſic ; corpora illa diſtant (ut manifeſtum eſt,) & à ſe invicem, & à mundo extra quem fiunt. Ergo, eſt aliquod ſpatium interjectum ex quo eſt quod diſtant ; cùm per ſe ſit evidens, quod ea non diſtant inter quæ ſpatium nullum intercedit. Et cùm ſuppo- *Ratio 2.*

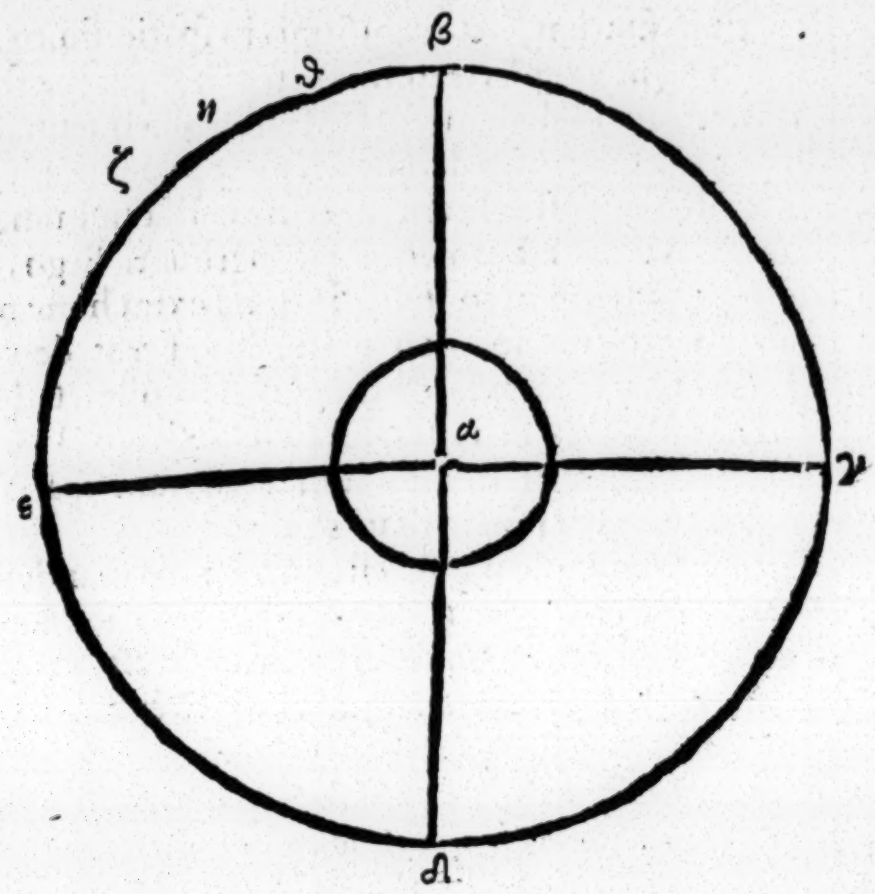

nitur in hoc caſu ſolùm eo pora illa à Deo creari, re aliâ nullâ creatâ, manifeſtum erit ſpatium illud non creari, cum corporibus illis, ſed præfuiſſe: & per conſequens erit aliquod ſpatium extra cœlum, quod dicimus imaginariũ: quod erat dicendum. Et hic ſi dicas, quod non ſit ibi ſpatium aliquod ab ipſis corporibus diſtinctum[a]: hoc manifeſtè refellitur. 1. Quia corpora illa ζ. η. ϑ. cùm à ſeinvicem, & à mundo diſtant, hoc non erit per ſemet, ſed per ſpatium interjectum; at illud ſpatium interjectum ab utriſque diſtinguitur. Quia ſi Deus illa corpora, ζ. η. ϑ. conjungeret, non omnino diſtarent à ſeinvicem, (ut per ſe patet) & ideò non erat à ſeipſis quod diſtarent, ſed à ſpatio, & per conſequens ſpatium illud erat à corporibus illis diſtinctum. Aliàs ſi ſpatium illud in quo diſtantia fundatur non eſſet aliud à corporibus ipſis diſtantibus, ſeu eorum extenſione, tum illa corpora æquè diſtarent conjuncta, ac ſeparata: (quia corpora illa conjuncta ſunt eadẽ in ſe, quæ antea fuerunt & eorum extenſio eadem) at hoc manifeſtè falſum. Ergò, & illud. 2. Si orbis *Saturnī* deſtrueretur, idem eſſet omnino ſpatium inter cœlum ſtellatum, & *Jovem*, ac nunc eſt *Saturno* exiſtente. Ergo ſpatium illud eſt à corpore illo diſtinctum. Sic ſpatium inter latera alicujus vaſis interjectum non poteſt eſſe idem cum corpore ipſo: quia ſi idem eſſet cum corpore illo; tum vel idem erit cùm vaſe, vel cum corpore in vaſe contento. Non hoc, quia corpore illo quocunque annihilato, idem erit ſpatium inter vaſis latera contentum. (ut patet) ergo ſpatium illud non eſt idem cum corpore contento: quia tum neceſſe eſt ut uno deſtructo aliud pereat. Non illud, quia ſi ſpatium inter latera alicujus vaſis eſſet idem cum extenſione ipſius vaſis, tum non potuit vas illud deſtrui, quin & ſpatium illud deſtrueretur; at hoc manifeſtè falſum. Supponamus enim vas aliquod auro plenum, tum certum eſt quod aurum occupat ſpatium inter latera vaſis contentum; Jam ſi vas illud annihilaretur, auro immoto, perſpicuum eſt quod aurum eſſet in eodem ſpatio ubi prius;

[a] *Hoc enim dicit Paul. Nazarius, qui ſic philoſophatur. Falſum ſupponit argumentũ, ſcil. ſpatiũ eſſe diſtinctum à corpore: cùm ſpacium nihil aliud ſit, quàm ipſamet corporum extenſio, quæ ſecum non compatitur aliud corpus. Vid: Paul. Nazar. in 1. part. Aquin. quæſt. 8. art. 2. Controv. unica. p. 187. col. 2. B.*

prius; at hoc eſſet impoſſibile, ſi ſpatiũ illud fuiſſet idem cum vaſe, ſeu corpore continente. E. ſpatium non erit idẽ cum corpore, ſeu extenſione ejus: quod vult *Nazar.*

3. Ipſe hic mundus, ſeu τὸ πᾶν eſt in ſpatio; nam cùm ſit moles corporea, & formaliter extenſa, impoſſibile eſt ut ſpatium non occupet. At illud ſpatium in quo totus hic mundus eſt, extra mundum eſſe neceſſe eſt, cùm mundum continet: & per conſequens erit ſpatium extra hunc mundum, quod cum reale eſſe nequeat, erit imaginarium. Quod erat dicendum. Et hîc ſi iterum dicas cum *Nazario*, quod mundum eſſe in ſpatio, non eſt aliud, quàm mundum eſſe intra propriam ſuperficiem, vel eſſe in ſe. Hoc ratione manifeſtè falſum eſſe evincitur; Quia, mundo inter propriam ſuperficiem, & in ſe eodem modo manente, poſſit Deus mundum univerſum in aliud ſpatium movere. Et per conſequens manifeſtum erit, ſpatium hoc in quo jam eſt, eſſe ab ipſa mundi entitate diſtinctum, & ideo erit ſpatium aliquod extra mundum, quod dicimus imaginarium. Siquidem, ſi mundus à Deo motus ſpatium mutet, (quod etiam neceſſarium eſt) impoſſibile eſt ut ejus ſuperficies, aut aliud quodcunque in mundo exiſtens, ſit illud ſpatium; cum mundus quocunque demum moveatur, ſuperficiem ſuam non non mutat, nec aliud abſolutum quodcunque ei inhærens. Ergò ſpatium in quo hîc mundus eſt, erit ſpatium imaginarium, cùm ſit extrà mundum. *Ratio 3.*

4. Si Deus omnia corpora à centro, uſque ad cœlum octavum annihilaret, ſpatium idem eſſet inter centrum, & cœlum quod prius fuit, quia eſſet eadem diſtantia inter centrum & cœlum octavum quæ prius fuerat. Sicut ſi Deus annihilaret aerem inter domus alicujus parietes, manifeſtum eſt ſpatium inter parietes manere idem, & diſtantiam eandem. Nam cum in caſu prædicto ſupponitur aërem ſolùm annihilari inter parietes, ita ut ipſi parietes eodem ſpatio exactè inſunt quo prius: ſequetur parietes illos æquè diſtare poſt aëris annihilationem, ac ante; nam ſi non æquè diſtarent, tum neceſſe eſt ut unus paries alteri propiùs accederet, (cùm aliâs diſtantia tolli non poſſit) At cùm ſupponitur, quod aëre annihilato, uterque paries eſt in eodem ſpatio, quo prius: impoſſibile eſt, ut unus alteri accedat propius. Nam ſupponamus decem cubitos inter parietes illos eſſe interjectos; tum ſpatia illa in quibus ſunt, diſtant per cubitos illos decem: & per conſequens, quamdiu manent in iſtis ſpatiis minus diſtare non poſſunt: & ideò aëre annihilato diſtantia inter parietes erit eadem; & exinde ſequetur ſpatium eſſe idem aëre annihilato, quod prius fuerat aëre exiſtente. 2. Erit ideò hoc ſpatium à corpore omnimodo independens; Quia idem eſt, ut patet ſive corpus ei inſit, ſeu non. 3. Erit fundamentum diſtantiæ; quia ex hoc ſpatio interjecto res diſtant, etiam cùm corpus nullum ſpatium illud occupat; ut patet, ſi inter vaſis alicujus latera, Deus aërem contentum annihilaret; latera enim illa æquè diſtarent aëre annihilato, ac ante ejus annihilationem. 4. Cùm ideò manifeſtum ſit, ſpatium illud non eſſe reale, erit imaginarium; quod cùm idem ſit ſive corpus ei inſit, ſive non: ſequetur quod aër jam eſt in ſpatio imaginario, & ideò etiam totus mundus. Et per conſequens totus mundus erit in tali ſpatio, & ideò ſpatium aliquod imaginarium eſſe: quod erat dicendum. *4 Ratio.*

Sic quod ſit tale ſpatium imaginarium in ordine ad quod immenſitatem Dei explicare poſſumus, probavimus: reſtat ut oſtendam quid ſit. Et hoc 1. negativè per remotionem indebiti. 2. poſitivè, & per poſitionem eorum quæ ei conveniunt. Sit ideò Theſis ſecunda hæc.

Theſis 2. 2. Spatium hoc imaginarium non eſt entitas ulla realis. *Suarez Metaphyſ: part: 2. diſp: 30. ſect: 7. pag. 56, 57. Petr: Hurtad: de Mendoz: diſp: Phyſ: 14. ſect: 3.* Sic *Zumel, Molina, Valentia*, alii apud *Nazarium in 1. part: Aquin: q 8. art: 2. contr: unica, pag.* 185. Quod & ratione ſolidâ evinci poſſit; ſic: Spatia imaginaria ſunt extra hanc univerſitatem rerum, ſeu τὸ πᾶν creaturarum: Ergo illa ſpatia non ſunt Entia realia. Quia 1. non poſſunt eſſe Ens aliquod creatum, & finitum, cum Ens tale non ſit extra univerſum. 2. Non increatum & infinitum, quia cum nihil increatum ſit, niſi ſolus Deus, ſpatium increatum aliquod, & infinitum in quo Deus ſit, dici non poſſit. 2. Spatium illud in quo mundus jam eſt, idem omnino fuit ante mundum conditum, & ideo non eſt Entitas aliqua realis. Nam cum omnis entitas realis, præter Deum, ſit creatura, ex hoc ſequetur creaturam aliquam fuiſſe ante creationem; quod ἀτοπίαν involvit manifeſtam. Quod autem ſpatium illud, in quo mundus jam eſt, idem erat ante mundum conditum; patet ſic: Quia, ſi ſpatium hoc in quo mundus jam eſt non fuit idem ante mundum conditum, tum ſequeturDeum ante mundum conditum in hoc ſpatio non fuiſſe. Quia ſpatio illi ineſſe non poterat, quod omnino non fuit; & cum Deus in hoc ſpatio nunc actu ſit; ſequetur, Deum nunc hoc ſpatio ineſſe cui prius non inerat; & ſic Deus erit in ordine ad ſpatium mutabilis. At nobis certiſſimum eſt, Deum ſpatium non mutare, ita ut nunc incipiat eſſe, ubi prius non fuerat; Sic enim 1. eſſet mutabilis, cum tamen illum nec ἀποσκίασμα τροπῆς admittere firmiter credimus. 2. Nec eſſet immenſus; Quia quod eſt immenſum ſpatio omni actu, & neceſſariò ineſt, (ut poſtea oſtendemus) & ideo impoſſibile eſt, ut immenſum aliquod, ſpatium ſuum mutet. Nam 1. ſi deſineret eſſe ubi prius fuit, tum omni ſpatio non ineſſet; ſpatio enim relicto non inerit. 2. Si inciperet eſſe, ubi prius non fuit, Ergo aliquod ſpatium eſſet, quod ipſa immenſitas non includeret: at hoc impoſſibile cum immenſitas dicit præſentiam intimam ad omne ſpatium ſimpliciter.

Ratio 1.

Ratio 2.

Theſis 3. 3. Spatium hoc non ideo dicitur imaginarium, quaſi eſſet Ens rationis, quod ex noſtra imaginatione ſola penderet; ſiquidem eſt, modo ſuo ſive nos cogitamus, ſive non. Ratio eſt, 1. Quia ſi aër inter parietes alicujus domus annihilaretur; ſpatium illud imaginarium idem eſſet, ſive nos cogitemus de illo, ſive non: ut manifeſtum eſt, ergo. 2. Sic, totus hic mundus eſt in ſpatio imaginario, (ut ſuprà probavimus) at hoc ſpatium non eſt Ens rationis, nec ab intellectu noſtro dependet, quia mundus eſt in hoc ſpatio ſive nos cogitamus, ſeu non: Nam hic mundus revera fuit in hoc ſpatio, in quo nunc eſt, ante hominem conditum; & ſi Deus nunc omnem hominem annihilaret, non minus eſſet in ſpatio, quàm nunc eſt. Et per conſequens hoc ſpatium non eſt Ens rationis, ſeu ita imaginarium ac ſi à ratione noſtrâ penderet. 4. Deus optimus maximus eſt extra cœlum in ſpatiis imaginariis independenter ab ullo intellectu, Ita ut in iſtis ſpatiis eſſet, ſi intellectus nullus de hoc cogitaret. Ergo ſpatia illa non ideo dicuntur imaginaria, quaſi ex intellectu ſolo pendentia. In evidentiam propoſitionis oſtendam. 1. Quod Deus ſit in talibus ſpatiis extra cœlum. 2. Quod independenter ab ullo intellectu inſit. 1. Quod Deus ſit in talibus ſpatiis imaginariis extra cœlum, manifeſtum puto; ſiquidem 1. in confeſſo eſt, poſſe Deum alium mundum extra hunc creare, ita ut ab hoc mundo diſtet, tum ſic; vel erit in illo mundo de novo producto, vel non. Si non, tum non eſt immenſus; (quod falſum eſſe jam ſupponi-

mus,

mus, poſtea probaturi) cum illud immenſum eſſe non poſſit, quod ſpatio omni non ineſt. Si ſit in mundo ita ab eo producto, (quod neceſſariò fatendum eſt) tum vel ita erit in eo, ut ſimul ſit in ſpatio medio inter mundum priorem, & nuper productum, vel non. Ut (*v. g.*) ſi Deus producat novum mundum ubi *C.* vel *D.* diſtantem à mundo priori, *a. b. e. f. g.* tum (inquam) vel ita ineſt in novo mundo ubi *D.* ponitur, ut ſimul ſit in ſpatio illo inter *D.* & *b.* vel ita ut illo ſpatio non inſit: Si prius, habeo propoſitum, quia tum Deus erit in ſpatio illo inter *D.* & *b.* quod cum ſit imaginarium, erit Deus in ſpatio imaginario. Si dicas quod ita eſt in mundo ubi *D.* ut non ſit in ſpatio medio inter *D.* & *b.* Tum dico quod hoc cum unitate Dei ſummâ, & ſimplicitate ejus directè pugnat, cum nec fingi poſſit quomodo ille unus, & ſimpliciſſimus Deus ſit in mundo uno ubi eſt *D.* & in alio ubi eſt *b.* & non ſit in medio. *Suarez Metaphyſ: tom: 2. diſput: 30. ſect. 7. pag. 56. col 2. H. I.* Si dicas, quod non poſſit Deus creare alium mundum diſtantem, niſi ſit aliquod reale medians, in quo fundetur diſtantia illa. Dico hoc eſſe manifeſtè falſum; ſed demus ita eſſe, & tum creat Deus novum mundum, ubi *D.* diſtantem à mundo priori, ubi eſt *b.* per corpus aliquod medium; tum poteſt Deus annihilare illud corpus medium; quo annihilato, mundus ubi eſt *D.* non minus diſtabit à mundo priori ubi eſt *b.* quàm antea dum corpus medium intercedebat. Et tum ſequetur 1. Quod eſt ſpatium aliquod inter iſtos mundos, quia diſtant à ſe invicem. 2. Quod Deus ſit in illo ſpatio, quia abſolutè immenſus. 3. Quod illud ſpatium eſt ſolum imaginarium, utpote in corpore nullo fundatum. 4. Quod Deus in illo ſpatio ab æterno inerat; Quia neceſſe eſt, ut ſpatio illo quo ſemel ineſt, ſemper inſit, cum ſit abſolutè immenſus, ex quo ſequetur, illum eſſe ſecundum ſpatium omni modo immutabilem. Erit ideo Deus ab æterno in ſpatiis imaginariis; & per conſequens manifeſtum erit talia ſpatia eſſe ab æterno. Et hinc ſequetur quod ſpatia illa erunt, ſive nos cogitamus, ſive non, cum erant ante hominem conditum: non ideo ab intellectu ullo pendebant. Et hic ſi dicas ex diſcurſu priori ſequi forſan quod non dependent ab intellectu ullo finito, & creato; tamen non ſequi, quin ab intellectu divino dependere poſſint. *Reſp:* Etiam & hoc ſequi, quia Dei immenſitas & præſentia illa ad ſpatium omne non dependet ab intellectu ullo modo, ſed eſſentiam divinam immediatè, & neceſſariò ſequitur, utpote quæ infinita eſt per ſe, nec ſpatiis terminata, nec ab ullis excluſa.

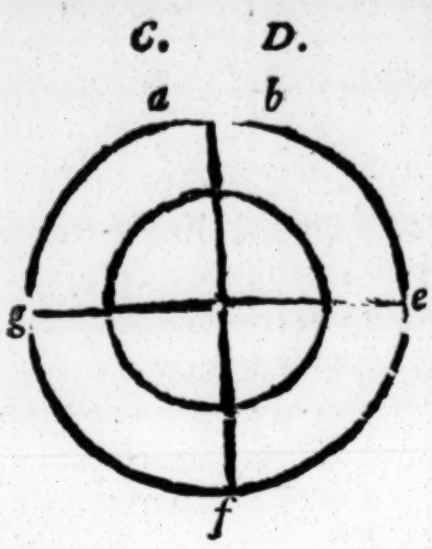

Sic quid ſpatium hoc non ſit expoſuimus; ſequitur ut quid ſit paucis oſtendam: nempe hoc difficilius multò, & obſcurius; cum ea ſit intellectûs noſtri tot tenebris involuti conditio, ut potius quid res non ſit negativè oſtendat, quàm quid ſit poſitivè afferat; ὡς ὀδὲν ἴσμεν πραπίδες, (ut rectè ille apud *Sophoclem* *) ſed per cognatas rebus apparentias illuſi, utcunque cognitionem aſſequamur aliquam, tamen imperfectam. Adeo ut non inconcinnè dixit magnus criticus; Res menti oblatas, nec ignorare perfectè poſſumus, nec cognoſcere. Pro modulo tamen, quid ſit hoc ſpatium, attributa ei nonnulla adaptando declarabimus.

* *In Ajace Maſtigophoro.*

1. Ex *Pet: Hurtad: de Mendoz: diſput: Phyſic: 14. ſect: 2. num: 12. pag. 462.* *Propoſitio 6.* Obſervandum, quod licet ſpatium hoc imaginarium nihil reale ſit, tamen ſic eam declaramus

declaramus per propoſitiones affirmantes aliquid de ſpatio, acſi eſſet aliquid reale. Sic ſi aër omnis inter parietes alicujus domus annihilaretur, dicimus inter illos parietes interjici intervallum, ſeu intercapedinẽ viginti cubitorũ, vel decem cubitorũ: Non quia ſpatium illud ſit aliquod reale, ſed quia aptitudo quæ eſt, ut inter parietes interjiciatur corpus viginti, vel decem cubitorum, non poteſt rectè explicari, niſi per hos terminos poſitivos, *intervallum*, *ſpatium*, *intercapedinem*. Quam ob cauſam vocatur ſpatium imaginarium, quia illud imaginamur ut immenſum verſus omnem loci differentiam, fixum, permanens, immobile, duorum corporum ſimul non capax. Sic ſi inter cœlum & terram omnia annihilaret Deus; manifeſtum eſt, quod inter cœlum, & terram eſſet ſpatium, ſeu intervallum, capax corporis (modò aliquod crearet Deus) licet de facto corpus nullum ineſſet.

Propoſitio 2.

Vid: Paul: Nazarium in 1. p. Aquin: quaſt: 8: art: 2. Controv: unica. pag. 165.

2. Dicimus cum *Scalig. Exercit. 5. in Cardan: cap. 2.* Spatium hoc imaginarium eſſe vacuum, ſeu inane ingens, à centro verſus omnem dimenſionem quaquaverſum, infinitis ſpatiis extenſum; tale ſcil: quod non requirit corpus ullum in eo actu eſſe, (cum idem eſſet ante mundi creationem, quod nunc eſt) capax tamen corporis; ita ut potuit Deus ſi vellet, mundum alium extra hunc creare, cui eſſet intimè præſens, per eandem omnino præſentiam, quâ ſpatio illi imaginario ab æterno fuit præſens, in quo corpus illud creat. Sicut Deus hodie huic mundo eſt actu præſens, per eandem illam præſentiam quâ ſpatio in quo mundus eſt, ab æterno fuit præſens. Siquidem mundo creato, præſentiam novam ad ſpatium non acquirit Deus, ita ut mundo creato, jam ſit in ſpatio, in quo prius non fuit; (ſic enim ſecundùm ſpatium eſſet mutabilis) Sed mundo creato, ſit iſte mundus Deo actu præſens in ſpatio illo in quo Deus ab æterno fuit, & in æternum erit. Ita ut mundo creato mutatio nulla eſt in Deo reſpectu præſentiæ in ordine ad ſpatium; ſed Deo opt: max: eodem modo immutabiliter ſe habente, ſit mundus de novo, in eo ſpatio in quo mundus prius non fuerat; licet Deus illo ipſo ſpatio ante mundum conditum eodem modo inerat, & poſt ejus creationem in æternum inerit. Sic ſi Deus omnia corpora inter centrum & cœlum annihilaret, non minus eſt Deus nunc in illo ſpatio corporibus annihilatis, quàm prius fuit ante eorum annihilationem. Et rurſus, ſi Deus alia corpora eodem ſpatio crearet, hoc mutationem in Deo nullam argueret, ſed ſolum in corporibus; cum Deus ante, & poſt annihilationem corporis prioris, & etiam poſt creationem poſterioris, immobiliter, immutabiliter, & intimè fuit præſens ſpatio illi ſemper, & corpori ſpatium illud occupanti, dum ſit tale aliquod corpus. Sic *Oxoniæ* noſtræ multa hominum millia, ſucceſſivis temporum vicibus, fuere præſentes, nempe alii centuriâ hac, prioribus alii; & tamen *Oxonia* in ſpatio ſuo, quod primùm occupabat, manet immutabiliter immota.

Propoſitio 3.

3. Dicimus ſpatium hoc eſſe fundamentum diſtantiæ; ita ut corporum diſtantiæ ex hoc exactè æſtimari poſſint, quod tantum ſpatii hujus imaginarii eſt inter ea interjectum. Sic ſi inter parietes alicujus domus cubitus viginti intercedunt, fundamentum hujus diſtantiæ primarium dependet à ſpatio inter hos parietes interjecto. Dico, fundamentum primarium; quia dum aër, vel aliud corpus reale inter parietes illos intercedit, diſtant illi parietes ſpatio reali in quantitate corporis interjecti fundato; Si aër ille vel corpus aliud quodcunque interjectum annihiletur, dico quod parietes prædicti æquè diſtant ac prius, præſciſè ex hoc, quod tantum ſpatii imaginarii inter parietes illos eſt interjectum, ut capax ſit corporis viginti

cubitorum;

cubitorum. Et hinc pateat manifeſtè, hallucinatum fuiſſe *Ariſtotelem Phyſi lib. 4. cap. 5.* dum ait ſpatium alicujus vaſis lateribus incluſum, non diſtingui à corpore inter illa latera contento, cum tamen certiſſimum ſit, ſpatium illud inter vaſis alicujus latera interceptum, idem eſſe, ſi corpus nullum intercederet. Nam 1. Si ſpatium inter poculi alicujus latera interceptum, non diſtingueretur à corpore in eo contento; tum corpore illo annihilato, ſpatium inter latera illa nullum eſſet: At hoc manifeſtè falſum, quia corpore annihilato non ſequetur quod latera illa conveniunt. 2. Si non diſtingueretur à corpore interjecto; tum aliud eſſet ſpatium inter latera alicujus poculi, cum vinum ei ineſt, aliud cum aqua, aliud cum aër; & ſic quoties mutaretur corpus contentum, mutaretur & ſpatium. Sed & hoc manifeſtè incongruum, quia ſpatium idem immutabiliter manens, nunc hoc corpus, nunc illud capiat. 3. Si ſpatium non diſtingueretur à corpore contento, tum illud corpus contentum nunquam potuit mutare ſpatium ſuum: Nam cum ex hac hypotheſi iſtius corporis ſpatium ab ipſo corpore non diſtinguitur; ſequetur, quod ſicut corpus illud non poſſit à ſe movere, ſic nec à ſpatio illo in quo nunc eſt; cum ſupponitur ſpatium illud à ſe non diſtingui. At hæc omnia abſurda, Ergo & illud unde deducuntur. Ratum ideo ſit, ſpatium hoc imaginarium, eſſe vacuum, intervallum, intercapedinem, capacitatem, quæ non neceſſariò requirit, ut actu habeat in ſe corpus, (cum ſpatium hoc creaturâ omni prius fuit; & jam extra creaturam univerſam ſit) talis tamen ſit, ut corpus ei ineſſe poſſit. Sic ſpatiis extra cœlum imaginariis corpus nullum ineſt; at ſi Deus voluiſſet, mundum alium, & alium creare poterat, extra hunc modum de præſenti conditum: Et tum mundi illi de novo producti eſſent Deo in ſpatiis illis imaginariis actu præſentes.

4. Hoc optimè explicari poſſit per proportionem divinæ æternitatis in ordine ad tempus. Ita enim comparatur Deus per immenſitatem in ordine ad ſpatium; ſicut per æternitatem ad tempora. Nam æquè infinita eſt immenſitas in ratione ſuâ, ac æternitas in ratione ſuâ. Sicut igitur æternitas eſt in omnibus finitis temporibus, & infinitè excedit illa; Ita immenſitas eſt in omnibus finitis locis, ſeu ſpatiis, & infinitè, illa ſuperat. Sicut ideo Dei æternitas finitis temporibus comprehendi non poſſit, ſed eſt extra illa (i. e.) antecedit, & eſt ante illa, & omnia à parte poſt ſequitur; ſic etiam ſe habet immenſitas in ordine ad finita loca, ſeu ſpatia. Rurſus hac ratione verè dicitur Deus extitiſſe ante reale tempus, in omni tempore imaginario, etiamſi cum infinita ſucceſſione apprehendatur: in quo non fingitur imaginarium tempus eſſe aliquid reale, aut Deum eſſe in illo per realem coëxiſtentiam, aut habitudinem aliquam; ſed ſolùm utimur illâ comparatione, & apprehenſione ad declarandam infinitatem divinæ durationis, quia non poſſumus illam infinitatem, niſi per ordinem ad quantitatem, & ſucceſſionem declarare. Et revera, quia ante omne tempus reale intelligimus potuiſſe eſſe aliud, & aliud in infinitum cum quo fuiſſet Deus; ideo æternitatem concipimus in ordine ad tempora imaginaria infinita, quia Dei æternitas à nobis commodiùs explicari non poſſit. Idem omnino de immenſitate dicendum in ordine ad ſpatia imaginaria. Sic quòd ſit ſpatium reale, & etiam imaginarium, & etiam quid ſint, paucis expoſuimus. Sequitur ut quomodo ſe habent ad immenſitatem exponamus, ut ſic quid ſit immenſitas evidentiùs enoteſcat. Sit ideo *concluſ.* 4. hæc

Propoſitio 4.

Vid: Franciſ: Suarez Metaph: tom: 2. diſp: 30. ſect. 7. num. 38. pag. 57. col. 2. C. D.

4. Immenſitas Dei propriè, & primariò non æſtimatur è ſpatio reali, nec poſſit natura immenſitatis per ſpatium reale adæquatè explicari, ſed ſolùm inadæ-

Concluſ. 4.

quatè, & ex accidente. Et hoc ratio manifeſta evincit.

Ratio 1. 1. Quia ſi immenſitas eſſet præſentia ad ſpatium reale ſolum, idque adæquatè; ſequetur immenſitatem eſſe ſolum præſentiam finitam; quia cum ſpatium omne reale ſit finitum, & creatum, præſentia à tali ſpatio adæquatè æſtimata neceſſariò erit finita. Aliâs ſi immenſitas ſit infinita, fieri non poſſit ut ſpatium finitum ei adæquetur. At immenſitas non eſt præſentia finita, ut poſtea demonſtrabimus; Ergo in ordine ad ſpatium reale, & finitum adæquatè æſtimari non poteſt.

2. Deus fuit immenſus antequam ullum erat ſpatium reale; nam cum omne
2 ſpatium reale ſit creatum, neceſſe eſt ut prius ſit Deus quàm tale aliquod ſpatium, cum ſit abſolutè æternus. At ſi Deus ab æterno fuit, etiam & immenſus ab æterno fuit, cum immenſitas ſit attributum Dei abſolutum, ab eſſentia ejus non diſtinctum: & per conſequens immenſitas Dei primariò, & adæquatè à ſpatio reali æſtimari non poſſit; utpote quæ ſpatio omni reali æternò præfuit.

3. Si Deus creaturam univerſam in antiquum nihil reduceret, non minus im-
3 menſus eſſet, quàm nunc eſt, (nam aliâs Deus ſolùm eſſet temporaliter immenſus, nempe non ex natura ſua, ſed ex poſitione creaturæ) at tum ſpatium reale nullum eſſet in ordine ad quod æſtimari poſſit ejus immenſitas, Ergo in ordine ad tale ſpatium primariò æſtimari non poſſit.

4. Si immenſitas Dei adæquatè æſtimari poterat è ſpatio reali, & creato, tum
4 immenſitas Dei eſſet capax graduum, ita aliquando potuit eſſe major, aliquando minor. Nam poſſit Deus aliud ſpatium reale ſpatiis jam exiſtentibus ſuperaddere; tum quæro, an Deus ſit in illo ſpatio reali, vel non? Si non, tum non erit immenſus, utpote è ſpatio aliquo excluſus. 2. Nec erit ſpatium reale menſura præſentiæ divinæ adæquata, cum ſit majus; ſpatio nempe aliquo exiſtente cui Deus non erit præſens. Si Deus ſit in illo ſpatio reali præexiſtentibus ſuperaddito, tum manifeſtum erit, quòd præſentia ſua in ordine ad ſpatium reale admittet gradus; Quia poſſit eſſe in majori, vel minori ſpatio reali. Siquidem ſi Deus annihilaret corpus jam factum, tum eſſet in ſpatio reali minori quam prius, cum ſpatii pars annihilatur. Et ſi addat corpus novum, erit in ſpatio majori, cum ſpatio priori aliud ſuperadditur. At hæc omnia naturam immenſitatis directè evertunt; nam cum ſupponimus jam immenſitatem eſſe infinitam, (quod poſtea probabimus) impoſſibile erit ut admittat gradus. Et per conſequens immenſitas in ordine ad ſpatium reale non poſſit æſtimari. Nam cum manifeſtum ſit, Deum ante omne ſpatium reale, fuiſſe immenſum, & poſtquam ſit ſpatium reale, illud excedere, & etiam poſtea poſſe tale ſpatium omne annihilare, ſalvâ immenſitate; manifeſtum etiam erit, immenſitatem in ordine ad tale ſpatium per ſe, primariò, & adæquatè æſtimari non poſſe: cum ſpatium tale immenſitati accidat. Cum ideo perſpicuum ſit, immenſitatem in ordine ad ſpatium reale æſtimari non poſſe, ſequitur, ut quomodo in ordine ad ſpatium imaginarium explicari poſſit oſtenderem. Et hîc ignoſcat mihi benignus lector, ſi digreſſione non intempeſtivâ, forſan, nec inutili oſtendam 1. Quomodo in ordine ad ſpatium imaginarium explicari poſſit locabilitas, & tum poſtea quomodo immenſitas.

1 1. Igitur notandum: Præſentiam ad ſpatium hoc eſſe duplicem. 1. Infinitam & illimitatam, nempe creatoris, & dicitur immenſitas. 2. Finitam, limitatam, & creaturæ, & dicitur locabilitas, ſeu locatio, & poſitio rei in uno loco. Dico, itaque, quod & immenſitas, quæ eſt præſentia ad omnem locum; & locabilitas,

ſeu

ſeu locatio, quæ eſt præſentia ad locum unum; utrumque ſcil: in ordine ad ſpatium imaginarium optimè explicari poſſe. Cùm ideò tota penè philoſophorum cohors, communi calculo aſſerit ſuperficiem eſſe locum, in ordine ad quem locatio corporis æſtimatur contra dogma hoc vulgatum fateor, ſed & erroneum, oſtendam.

1. Negativè, ſuperficiem locum eſſe non poſſe.
2. Poſitivè, quòd ſpatium (de quo diſputamus) imaginarium ſit locus.
3. Objectiones quæ ſuſpectam reddunt veritatem proponam, & evidentiâ quantâ poſſum ſolvam.

2. Suppono igitur tamquam ex principiis Peripateticis manifeſtum. 1. Quòd, cùm dicunt ſuperficiē eſſe locū, intelligunt ſuperficiē continentis, non contenti. 2. Intelligunt ſuperficiem non planam, convexam, ſed concavam. 3. Hanc ſuperficiem, ſi ſit remota, & corpora multa includat; dicunt locum communē: ſic ſuperficies concava Lunæ eſt locus communis animalium omnium. Sed ſi ſit ſuperficies proxima locato tū dicitur locus proprius. Quibus poſitis, locū non eſſe ſuperficiē ſuaderi poſſit; Sic, 2

1. Illud non eſt locus, quo non mutato poſſit locatum movere ex hoc loco Romam uſque. Ratio manifeſta eſt, Quia motus localis (de quo hîc agitur) eſt mutatio loci, & per conſequens ubicunque eſt motus localis, ibi locum mutari neceſſe eſt: (nempè de motu recto hoc intelligo, non ſphærico; concedo enim motum ſphæricum eſſe poſſe ſine mutatione loci, ut rectè probat *Jacob. Martin. de Loco lib. 1. c. 38.*) Et ideo illud non erit locus, quod in motu locali non mutetur. At ſuperficie proximâ non mutatâ poteſt corpus movere ex hoc loco Romam uſque. Nam, verbi gratiâ, ſit cultellus aliquis panno involutus, & deferatur ex hoc loco Romam uſque; dico, quòd cultellus caſu prædicto erit & hîc, & in toto ſpatio medio in eâdem ſuperficie proxima panni circum-ambientis, (ut manifeſtum eſt) movere ideò poſſit ſuperficie proximâ circum-ambiente non mutatâ, & per conſequens illa ſuperficies non erit locus: quia impoſſibile eſt ut corpus moveat loco non mutato, cùm motus localis ſit propriè mutatio loci. *Ratio 1.*

Et hîc ſi dicas quod in caſu prædicto: licèt cultellus non mutet locum proprium, quia non mutat ſuperficiem proximam; (ut probatum eſt) mutat tamen locum communem, nempe ſuperficiem remotam, aëris ſcilicet. Dico hoc incaſſum dicitur, nec cauſæ ruituræ ſubſidium ullum afferat ullatenus profuturum: Cùm ex ipſis philoſophiæ principiis manifeſtum ſit motum localem eſſe mutationem loci proprii, non communis, niſi ex conſequente, & ſecundariò. Nam omnis motus localis eſt proximè, & immediatiùs mutatio loci proprii, & ſecundariò ſolùm loci communis. Sic ſi aliquis in domo ambulet, non neceſſe eſt, ut mutet locum communem, cùm eadem domûs ſuperficie ſemper ſit, & per conſequens in eodem loco communi; ſed mutet proprium, cùm hîc unâ aëris ſuperficie inſit, illic aliâ. *Sol.*

2. Igitur evidentiùs deduci poſſit, & fortiùs, ſic: ſi poſſit corpus movere ita ut ſuperficies nulla mutetur, tum ſuperficies non erit locus. At hoc poſſit. Ergo. Conſequentîa ſuâ luce manifeſta; 1. Quia ſi motus localis ſit mutatio loci, & ſuperficies locus; tum fieri non poſſit, ut moveatur corpus ſuperficie non mutatâ. *Ant:* (ſcilicet poſſe corpus movere, immò poſſe omnia corpora movere ſuperficie nullâ mutatâ,) ſic evincitur. Poteſt Deus Opt: Max: mundum univerſum è loco in quo jam eſt movere, idque omnipotentiſſimâ facilitate; ita ut manifeſtum erit, mundum univerſum, & omnia in eo corpora locum ſuum mutare; ſiquidem impoſſibile eſt, ut mundus totus localiter moveat, & locum non mutet. At in tali caſu ſuperficies nulla *Ratio 2.*

mutatur. Nam 1. Mundus totus superficiem nullam habet in qua includatur, cùm nullum circumambiens admittit; & ideò quocunq; feratur superficiem nullam mutet, cùm nullam habet, nempe externam. Habet (fateor) internam, sed hanc non mutat, nec possit quidem; sicut *Plato* dum movet, superficiem internam, & propriam non mutat, sed circumambientem. Et per consequens, totus mundus possit movere localiter superficie nullâ mutatâ, (ut patet) & ideò superficies non erit locus: cùm directè implicat, ut sit motus localis loco non mutato. 2. Nec aliud corpus quodcunque mundo contentum locum mutet; Quia cùm supponimus totum mundum posse moveri, omni corpori particulari suâ superficie manente; sequetur, si superficies sit locus, quòd corpus nullum locum mutet. At hoc manifestè absurdum, ut totus mundus moveret motu locali, & omnia corpora in eo particularia, & tamen locum non mutent: hoc tamen fieri necesse est, si superficies sit locus. Et per consequens sequetur superficiem locum non esse.

Ratio 5.

3. Suppono ex *Aristotele Phys. 4. cap.* 2. locum esse immobilem: quod & ratio manifesta evincit, quia si locus una cùm locato moveret, loci mutatio esset impossibilis; sic locatum non amitteret locum, sed secum portaret. Quo supposito, sic subsumo: Locus est immobilis, ex supposito priori. Ergo Superficies non est locus. Conseq. Sic ostenditur. Superficies omnis necessariò movetur cum eo cujus est superficies, ut si aër moveatur, vel aqua, necesse est ut omnis superficies in aëre, aut aquâ fundata, simul cum subjecto suo moveatur. Cùm ideò necesse sit, ut omnis superficies in corpore subjecto moveatur, manifestum erit talem superficiem ad motum subjecti esse mobilem. Et per consequens, locus non erit immobilis si sit superficies. Et hîc si cùm *Ferrariensi*, & aliis regeras, quòd superficies est per se immobilis, & solùm mobilis per accidens. Dico quod medelam adhibes morbo non profuturam; Nam si superficies ex parte rei sit mobilis, (parum refert ex parte modi an hoc fiat per se, an per accidens) manifesta illa ἀτοπία necessariò sequetur, scilicet posse corpus movere, loco non mutato; hoc est, loco non mutato, locum mutare. Nam si superficies vel per accidens una cum corpore quod includit moveatur. tum manifestum erit locatum movere, loco non mutato, cùm superficies una moveatur. 2. Si cùm Cardinale *Toleto* dicas (*Phys 4. c. 5. quæst: 3. ex Aquin: supra text:* 41.) quòd locus est immobilis secundùm distantiam à centro, & reliquis mundi partibus. Fateor hoc verum esse in thesi, locum esse immobilem secundùm distantiam in ordine ad locum alium, & centrum; Ita ut hic locus necessariò includat distantiam fixam, & immobilem ad locum alium omnem: ut probationis justâ evincit *Pet. Hurtad. de Mendoza, disput. phys.* 14. *sect.* 2. *num* 401. Nam licet superficiem aëris domum aliquam includentis ..... *secum ferunt rapidi, verrúntque per auras*: tamen certissimum est, locum hujus domus eandem perpetuò servare distantiam ad loc... quoscunque. Sed in hypothesi si superficies sit locus, tum locus non possit esse immobilis secundùm distantiam ad alios locos. Ratio est; quia cùm superficies ipsa sit mutabilis, necesse est, ut distantia in superficie fundata sit mutabilis. Siquidem nec fingi possit quomodo superficies quæ est locus, alteri superficiei propiùs accederet distantiâ invariatâ. Sic in hoc schemate $\alpha. \beta \gamma.$ Si locus α, sit superficies aëris circum-ambientis, tum dico non est, nec esse possit immobilis quoad distantiam, à loco $\beta.$ vel $\gamma.$ Ratio est, quia si aër circa $\alpha.$ versus $\beta.$ feratur, (quod facilè fieri possit à vento quovis, vel minuto) tum manifestum erit, quòd etiam superficies aëris, quæ supponitur locus $\alpha.$ versus

$\beta.$ feretur

C. feretur: at hoc supposito impossibile est ut locus τῆς α. servet eandem distantiam ad locũ τῆς β. cùm illa superficies quæ est locus τῆς α. potest ferri usque ad C. cùm ideò manifestum sit, quod locus, vel superficies τῆς α. possit appropinquare τῇ β. sequetur quòd locus ille non sit immobilis secundùm distantiam. Quod erat demonstrandum. Huic argumento solutiones varias adhibet *Fac: Martini Halberstadiensis*, qui integrum volumen scripsit de loco contra *Keckermannum*, ubi sententiæ *Aristotelicæ* hyperaspisten se præbet, & vindicem, sed animo majori quàm successu; ut videre est apud illum in solutione rationis prædictæ *Lib.* 1. *De Loco c.* 17. *p.* 84. 85. Ubi etiam *Scaligerum* oppugnat *Exercit.* 5. *c* 3 *pag.* 14. Sed solutiones ejus tanti non sunt ut refellerem; hoc sciat, qui solutiones ejus loco citato legat.

4. Possit etiam hoc ulterius explicari, & confirmari, sic: Si superficies esset locus, tum possit aliquid mutare locum dum quiescit. Nam quiescat avis in aëre, certum est quod etiam dum quiescit possit alia, atq; alia aëris superficies avi accedere; ita ut ipsâ quiescente nunc superficies una illam circumambiet, nunc alia: ex quo sequetur si superficies aëris proxima esset locus, quod tum avis dum quiescit mutabit locum. At hoc manifestè absurdum. Quia 1. impossibile est ut dum avis quiescit, eodem loco non quiescat. 2. Quia si dum quiescit mutet locum, tum quia mutatio loci sit motus localis, moveat necesse est etiam dum quiescat. At hoc nemo sanus unquam asseruit, nedum sobrius. Ulteriùs, si superficies esset locus, tum Pyramides Ægypti non sunt in eodem loco hodie in quo heri; cùm non sint in eadem aëris superficie, aëris enim superficies quovis vento mutatur. At hoc παράδοξον agnoscis inauditum, cùm nullus cui ἄρπαι φρενὲς negaret, *Barbara illa Pyramidum miracula*, eodem loco esse hodie, ubi primò prodiga Ægyptorum ambitio illa posuit. Nempe mira est hæc philosophia, & ultra omnes magorum præstigias portentosa; quæ stupendam Pyramidis molem, etiam dum quiescit moveat: & turris locum mutet, etiam dum eodem loco immota hæreat. Quin & ulterius ostendi potest locum non esse superficiem, ex hoc schemate, in quo sit superficies tantùm *a. b. c. d.* dein in aperto aëre sit avis aliqua, sit litera *e.* tum dico, quod fieri possit ut avis in *e.* moveat ad *f.* ita ut aër qui illam proximè inclu- *Ratio 4.*

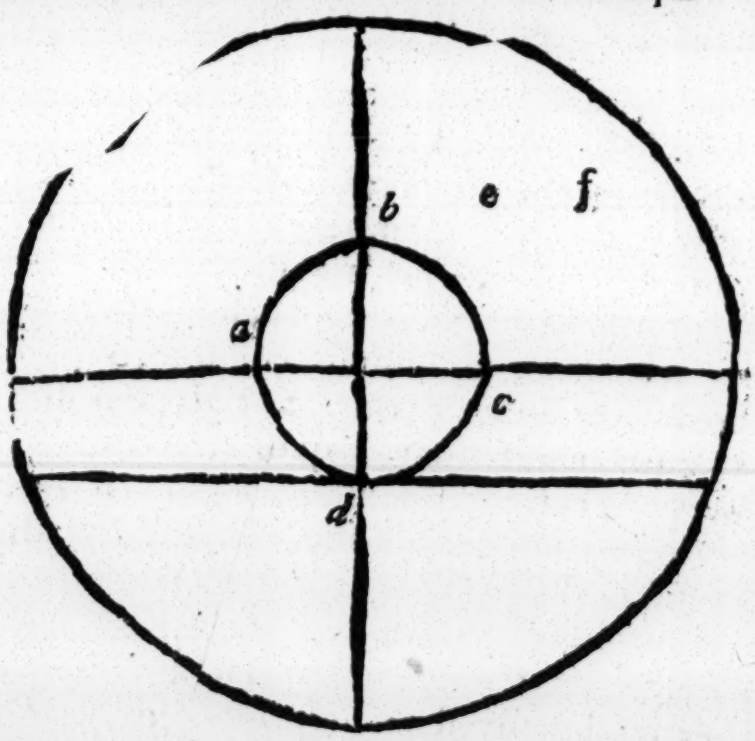

dit ſimul moveatur. Et tum manifeſtum erit 1. quod avis illa cùm eſt in *f.* non eſt in eodem loco quo fuit cùm erat in *e.* cùm locus ubi *e*, & locus ubi *f*, inter ſe diſtant. 2. Quod tamen avis & in *e*, & *f*, ſit in eadem ſuperficie evidens eſt; quia ſupponitur, quod aër proximè includens avem illam ſecum movet a b *e* ad *f*. 3. Cùm ideò avis ſit in eadem ſuperficie, & in *e*, & in *f*, & non in eodem loco; certiſſimum erit, ſuperficiem non eſſe locum. Imò ex hac philoſophia, nec terra in loco eodem manet hodie quo prius fuit. Nam ſit *a. b. c. d.* ſuperficies aëris terræ proxima; manifeſtum eſt, quòd hæc ſuperficies non ſolùm poſſit removeri, ita ut alia ei ſuccedat, ſed quod etiam ſæpè (vento eam diſſipante) actu removetur: Et ideò ſi ſuperficies eſſet locus, cùm manifeſtum ſit, terram non eſſe in eadem ſuperficie proximâ, in qua prius fuit, nec erit in eodem loco quo prius inerat. At terram (quæ immota in perpetuum manet) locum mutare incongruum puto, & rationi rectæ contrarium, (non moror ingenioſa Copernici commenta, quæ nervosè convellit *Libert: Fromondus* in ſua Veſta; ubi Copernici, Galilei, Kepleri, Mœſtlivi, Lanbergii, Hortenſii ſophiſmata, & σκιαδεια καταπεπτωκότα, (ut ipſe è *Platone* loquitur) ad examen revocat, & ſuam terræ quietem reſtituit,) & per conſequens ſuperficies non erit locus. Quod erat dicendum. Argumenta alia multa ſuppetunt, aliâs forſan commodiùs premenda, ex quibus (ut mihi videtur) firmis rationis rectæ conſequentiis deduci poſſit, locum non eſſe ſuperficiem: mihi nec libet omnia propoſuiſſe, nec licet. Qui plura vellet, videat *P. Hurtad. de Mend d. phyſ.* 14. *Sect.* 1, 2, 3, *&c. Scal. Exercit.* 5. *cap:* 3. *Frederic. Windelinum Controv phyſ. ſect.* 1. *part.* 1. *c.* 8. & alios. His ideò omiſſis, ad illud pergo quod loco ſecundo propoſui demonſtrandum: nimirum ſpatium eſſe locum: in cujus evidentiam ſit hæc ratio prima.

Spatium imaginarium eſt locus.

Ratio 1.

1. Igitur, cùm in confeſſo ſit apud omnes (quòd poſſibili poſito in eſſe nil abſurdi ſequetur) ſuppono Deum omnem aërem inter cœlum & terram annihilare, quod facillimè omnipotentiſſimâ poſſit. 2. Corpus aliquod in tali vacuo poteſt movere, & hoc ſuccessivè: quod firmis rationum momentis evincit *Ant. Ruvio phyſ.* 4. *tract. de vacuo queſt.* 2. *& Aquin. in* 4. *diſtinct.* 44. *queſt.* 2. Iſte motus eſſet localis, (ut manifeſtum eſt) 1. Quia ea impoſſibile ut corpus per ſpatium feratur ſucceſſivè, & non per motum locarum. 2. Quia corpus ita movens aëre annihilato, varia *Ubi* acquireret, & moveretur eſſet ſurſum, modo deorſum. Ex quibus manifeſtum eſt quod ſi aër annihilaretur, potuit corpus movere in illo ſpatio, idque motu locali. At impoſſibile eſt, ut ſit motus localis ſine loco. ergo in illo caſu ſpatium erit locus: Cum aëre annihilato aliud nihil ſit quod loci rationem habere poſſit. 2. Supponamus homines decem in templo ſedentes, manifeſtum eſt quod locum ibi occupant, tum dico, ſi aër in templo illo univerſis annihilaretur, illi homines decem non minus ſunt in loco quàm prius: Ratio eſt quia aëre annihilato diſtant æquè ac prius. 2. *Ubi* ſuum diſtinctum quilibet habet æquè, ac prius; cùm manifeſtum ſit quod eorum quivis eſt alicubi, idque exactè, ubi prius fuerat. At omnis diſtantia corporum, & eorum ubicationes dependent neceſſariò à loco, ergo. Si aëre annihilato, decem illi homines habeant diſtincta *Ubi*, eáque diſtantia ſecundùm aliquam loci differentiam, nempe dextrorſum, vel ſiniſtrorſum, &c. ſequetur, quod aëre annihilato & loca ſua occupant Ergo. ſpatium illud imaginarium erit locus, cùm aliud nihil ſit, quod loci naturam induat. 3. Dein, ſi aër annihilatus eſſet reinductus ſtico, quod decem homines prædicti in templo ſedentes erunt exactè in eodem loco quo prius fuerant aëre annihilato.

Cum ratio nulla aſſignari poſſit, quomodo locum mutarent, dum quietè ſedeant; cum mutatio loci ſine motu locali eſſe non poſſit: At ſi ſuperficies eſſet locus, non eſſent in eodem loco quo prius, ſed aëre reinducto eſſent in loco novo, quia in ſuperficie novâ. Cum ideo manifeſtum eſt, quòd illi homines decem dum immoti ſedeant, ſunt in eodem loco, ſive aëre circumſcribantur, vel non: ſequetur, quòd ſuperficies aëris eorum locus non ſit, ſed ſpatium illud quod dicimus imaginarium. Quæ omnia pene, ex Schemate ſubjecto περὶς αὔδησιν appareant.

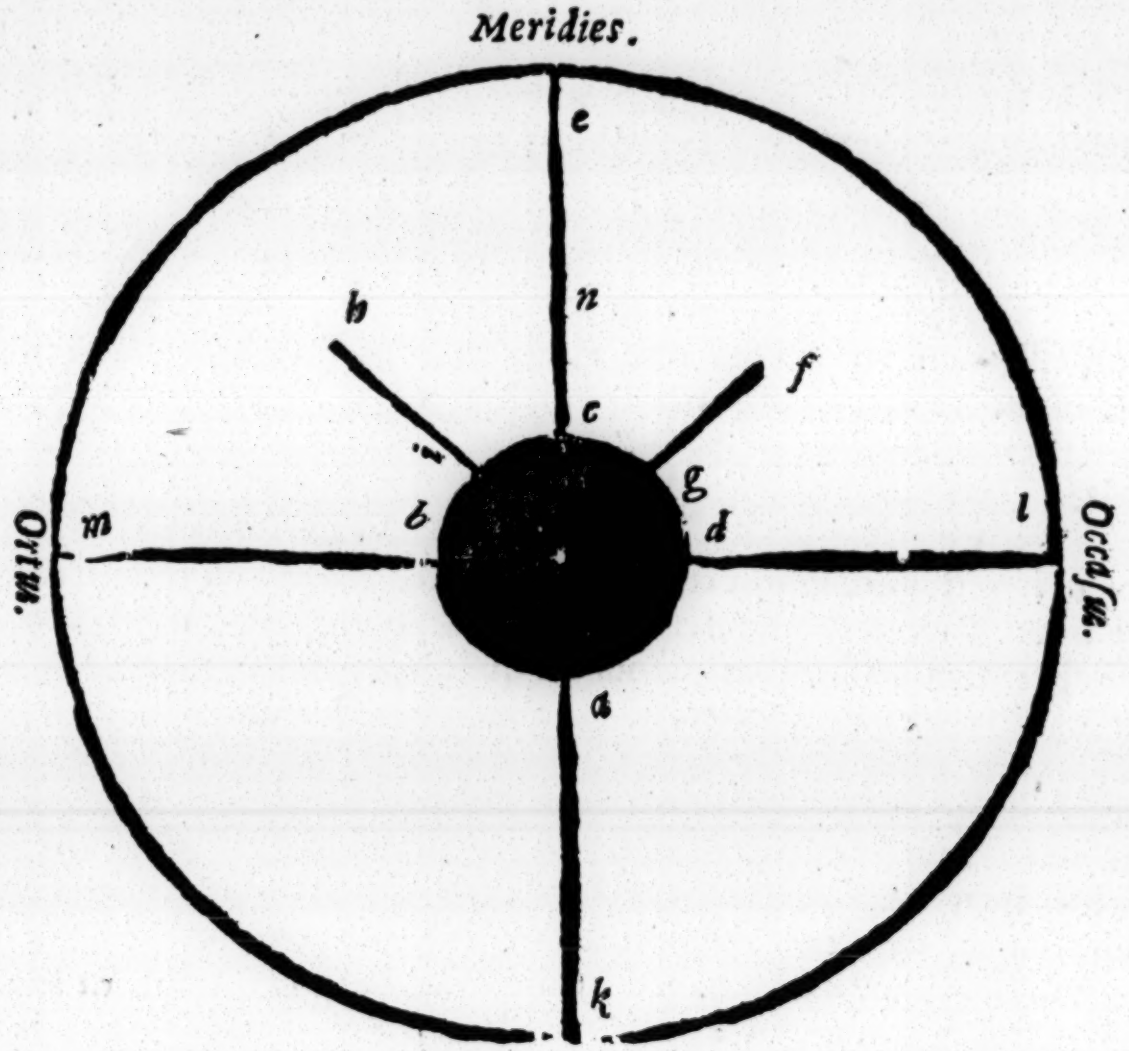

In hoc Schemate ſit *a. b. c. d.* terra, *m. e. l. k.* ſuperficies concava lunæ. Tum aëre annihilato, ſit totum illud ſpatium inter concavam lunæ ſuperficiem, & terram κενὸν, ſeu vacuum. Dein ſit corpus ubi eſt litera *e.* manifeſtum eſt, quod corpus illud ſi ſit grave deſcendet, & deorſum verſus terram cadet; cum ab interno habet principium ſufficiens ad motum producendum, nempe gravitatem, nec ab externo ſit ullum impediens. 2. Motus hîc erit neceſſariò ſucceſſivus, ut nervoſè probat *Ant: Ruvio*, ubi ſuprà. Quia ſi corpus illud in *e.* movere incipiat, neceſſe eſt, ut prius ſit in *n.* ſpatio medio, quàm in *c.* termino. At ubi eſt prius, & poſterius, ibi eſt ſucceſſio; & per conſequens, ſi prius ſit corpus illud in e. tum in *n.* Et ultimo in *c.* neceſſe eſt, ut ſucceſſivè moveat. Cum ideo motus corporis ſucceſſivus per ſpatium factus neceſſario ſit localis, ſequetur, quod corpus illud erit in loco; quia motus localis ſine loco nec fingi poſſit: & ſi ſit in loco, ſequetur quod ſpatium ſit locus. Cum aëre annihilato aliud nihil ſit, quod locus eſſe poterat. 2. Si dicas, quod in tali caſu, aëre annihilato, corpus in inſtanti ab *e.* uſque ad *c.* deſcendit, quia in

vacuo

vacuo illo nulla erit resistentia. Quod velle videtur *Aristoteles in 4. Phys: de vacuo agens.* Dico, quod hoc est omnimodo incongruum, nec possibile, ut optimè ostendit *Ruvio*, ubi suprà. Ratio est, quia si corpus illud ab *e.* per *n.* usque ad *c.* in instanti moveret, tum necesse est, ut eodem instanti sit in *e. n.* & *c.* Sit ideo corpus illud descendens nux, vel corpus similis magnitudinis; quod si in instanti feratur ab *e.* in *c.* necesse est, ut eodem instanti spatio toti inter *e.* & *c.* sit præsens, spatium autem illud continet semidiametrum concavi lunæ, (unâ terræ semidiametro demptâ) & semidiameter concavi lunæ, secundùm computum *Christoph: Clavii* *, ex *Francisc: Maurolyco*, continet semidiametros terræ $33\frac{7}{10}$ hoc est milliaria $120630\frac{15}{22}$ Si ideo nux vel aliud corpus ab *e.* ad *c.* in instanti moveat, sequetur quod erit præsens simul semidiametro concavi lunæ, hoc est milliaribus $120630\frac{15}{22}$ (demptâ solum unica terræ semidiametro.) At hoc manifestè impossibile, ut nux una spatio usque adeo ingenti simul, & semel sit præsens. Et per consequens, corpus in casu prædicto non movebit in instanti, sed successivè quod erat dicendum. Rursus, si in casu prædicto aër omnis à concavo lunæ ad terram annihilaretur, essent omnes loci differentiæ, sursum, & deorsum, ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum. Supponamus enim hominem, ubi *h. i.* sit *h.* caput, *i.* pedes, manifestum est *h.* esse sursum & *i.* deorsum. 2. Supponamus hominem prædictum *h. i.* faciem habere in meridiem versam; dico iterum, quod tum respectu istius hominis: Ortus ubi *m.* erit à sinistra, & occasus ubi *l.* à dextra. 3. Si idem homo ubi *h. i.* versus occasum perspiciat, tum ortus ubi *m.* erit retro; & occasus ubi *l.* erit ante. Cum ideo manifestum sit, in vacuo illo, aëre annihilato, corpus quodvis habere loci differentias, sequetur quod corpus habet etiam & locum; Quia sine loco istæ loci differentiæ esse non possunt. Quo concesso, nempe in vacuo illo esse locum aëre annihilato, sequetur, spatium imaginarium esse locum illum, cum aliud non sit quod loci rationem habere poterat.

* *Christophorus Clavius in Johan: de sacro Bosco, in 1. cap. sphæræ. p. 232. Et Franciscum Maurolycum in Append: Dial: de Cosmograph.*

Ratio 2.

2. Universa hujus mundi fabrica, & moles tota est in loco, at non in alio, nisi spatio nostro imaginario, (ut manifestum est) Quia nulla est superficies quæ universum, seu τὸ πᾶν creaturarum includat; quomodo enim erit τὸ πᾶν, & universum, si habeat aliquid extra, quod illud includat. Ergo spatium erit locus, non superficies. Quod autem mundus totus sit in loco manifestius puto, quàm ut probatione egeat operosâ. Nam 1. mihi impossibile videtur, ut sit corpus aliquod actu existens, spatium occupans, & finitum, quod non sit in loco. 2. Cum *ubi* sit accidens ortum ex applicatione locati ad locum, sequetur quod quicquid habet *ubi*, & locum habeat necesse est, (cum *ubi* necessariò præsupponat locum in quo fundatur.) At totus mundus habet suum *ubi*. Quod sic ostendo, quod est alicubi, habet suum *ubi* à quo dicatur esse alicubi, at totus mundus est alicubi; nam quod alicubi non est, nusquam est; & per consequens simpliciter non est. Et hoc *Aristoteli* adeo manifestum videtur, ut *omne Ens esse alicubi*, inter κοιναὶς ἐννοίας, communia illa rationis rectæ dicta, omnibus naturaliter insita reponit. --- τὰ γὰρ ὄντα πάντες ἐπολαμβάνουσιν εἶναι πᾶ, τὸ δὲ μὴ ὂν οὐδαμοῦ εἶναι. *Phys. 4. cap. 1. p. 2.* (i. e.) *Ea quæ sunt omnes existimant esse alicubi, & quæ non sunt nusquam.* Cum ideo mundus hic totus sit inter ea quæ sunt, alicubi esse necesse est: Ergo in loco; Quia Enti nulli convenire possit *ubi*, cui locus non convenit in quo fundatur. At totus mundus in loco alio esse non possit, (ut patet) quàm spatio imaginario: Ergo spatium erit locus. Quod erat demonstrandum. 3. Potest Deus

univer-

univerſum hunc mundum movere lineâ rectâ, vel verſus Boream, vel verſus meridiem; Et hic manifeſtum eſt, 1. Quod mundus ſic motus mutet ſpatium, cum impoſſibile ſit, ut mundus moveat lineâ rectâ, & ſpatium non mutet. 2. Quod hic motus ſit motus localis; quia corpus à ſpatio in ſpatium movere motu recto, & non motu locali impoſſibile ſit; præſertim cum motus rectus ſit ſpecies motus localis. 3. Si ideo mundus moveat, idque motu locali, manifeſtum erit, quod mundus locum occupat; At locus hic aliud eſſe non poterat quàm ſpatium imaginarium, Ergo illud ſpatium erit locus: quod erat dicendum.

3. Annihilato aëre circa *Pyramidem*, *Pyramis* eſt in eodem loco quo prius. Ergo ſpatium eſt ejus locus. Conſ: eſt per ſe manifeſta; quia ſi ſuperficies eſſet locus, tum aëre annihilato, non potuit eſſe in eodem loco; cum ſic locus ejus cum aëre eſſet annihilatus. 2. Idem non manet aliud, ante, & poſt annihilationem aëris, quod poteſt eſſe locus, niſi ſpatium. Ergo ſi *Pyramis* aëre annihilato, ſit in eodem loco quo priùs; manifeſtum erit ſpatium imaginarium eſſe ejus locum. Quod autem *Pyramis* tali caſu ſit in loco eodem quo priùs, pateat, ſic: Quia 1. eſt in loco aëre annihilato, cum habet ſurſum, & deorſum, nempe loci differentias; cum ſic etiam aëre annihilato, dicit diſtantiam eandem ad quodvis cœli punctum, & ad centrum: Quæ omnia ſine loco eſſe non poſſunt. 2. Erit in eodem loco quo priùs; quia *Pyramis*, (ut nec aliud corpus quodcunque) ſine motu locali locum mutet, at ſupponimus *Pyramidem* manere immotam, ſolo aëre annihilato. Ergo erit in eodem loco quo priùs fuerat aëre nondum annihilato. At aëre annihilato non eſt in loco ullo, niſi ſpatio imaginario: Ergo nec ante annihilationem aëris in loco alio fuit. Et per conſequens, ſpatium erit locus: quod erat demonſtrandum. *Ratio 3.*

Sic ſpatium eſſe locum demonſtravimus; ſequitur ut objectionem unam aut alteram 1. ponam, 2. ſolvam paucis, & quantum valeo perſpicuis. 1. Igitur ſic argumentatur *Nazarius*: Spatium non eſt Ens reale, ergo non eſt locus. Antecedens eſt in confeſſo. Conſeq: ſic oſtenditur. Locus eſt terminus motus realis, lationis nempe; cum ideo terminus motus, ſit illud quod motum ſpecificat, & diſtinguit, videtur impoſſibile, ut motus realis habeat terminum non realem. Quî enim fieri poſſit ut illud quod non eſt reale, daret ſpeciem, & diſtinctionem realem? videtur enim manifeſtum, quòd natura diſtinctionis pendet à naturâ diſtinguentis, adeo ut ſi diſtinguens ſit ſubſtantiale, erit & diſtinctio ſubſtantialis; ſi illud quod diſtinguit ſit accidens, erit & ipſa diſtinctio accidentalis; ſi illud quod diſtinguit ſit Ens rationis, erit & diſtinctio proportionata: Et ſic conſequenter, ſi diſtingens non ſit reale, nec diſtinctio realis eſſe poterit: Et per conſequens cum locus ſit terminus motus realis, à quo motus ſpecificatur, & diſtinguitur, videtur quod locus neceſſariò realis eſſe debeat: quo conceſſo, ſpatium non erit locus, cum reale non ſit; Ergo hypotheſes noſtræ ſuprà poſitæ corruant neceſſe eſt. *Ob. 1.*

Nempe objectio hæc tanti non erat, niſi quod à tantis urgetur: ut autem illi cumulatiùs ſatisfaciam, dico 1. Quod locus non eſt terminus motus localis, ſed *ubi*. φορὰ enim apud *Ariſtotelem*, ſeu latio, aut motus localis eſt in prædicamento *ubi*, non in prædicamento *quantitatis* in quo eſt ſuperficies, quæ eſt locus: nempe motus, apud *Ariſtotelem*, quoad eſſentiam, & reſpectu ſui, eſt in prædicamento nullo; ſed cum apud illum ſit imperfectum quid, inter poſt-prædicamenta motum *Sol.*

posuit. At quoad tendentiam, & respectu termini in quem fertur, idem *Aristoteles* vult generationem esse in prædicamento substantiæ, augmentationem in prædicamento quantitatis, lationem, seu motum localem in prædicamento *ubi*. Cum ideo *ubi*, sit illud ad quod motus localis terminatur, erit & *ubi* ejus terminus, non locus. Et ideo ad specificationem motûs parum refert, an locus sit realis, an non: cum locus non sit terminus motus localis primarius, & ultimus, sed solum secundarius ad plurimum, & ultimatus. 2. Non requiritur ut terminus ad quem motûs, vel potentiæ, vel actus realis, sit etiam realis. Dico, non requiritur, ut cum potentia, vel motus, vel actus aliquis sit realis, ut ejus objectum, vel terminus sit realis. Ratio est, quia objectum formale, & specificativum intellectus, & voluntatis, ut & actuum istarum facultatum non est reale, sed solum modale, nempe bonitas voluntatis, & ejus actus; & veritas intellectus: Et tamen potentiæ illæ sunt propriæ reales, licet earum objecta non sint. Quin & malitia moralis, quæ est solum privatio rectitudinis debitæ, terminat voluntatem quoad ejus actus aversationis, & odii, & tamen actus illi sunt propriè reales, & positivi, licet eorum objectum sit privativum. 3. Cum dicitur, terminus motus motum specificat, & distinguit; & ideo si terminus det speciem realem motui illum specificando, necesse est, ut & ipse terminus sit realis, aliâs speciem realem dare non possit. Dico, quod terminus motus motum specificat solum specificatione externâ, notificativâ, & ex parte nostri: hoc est, nos colligimus motum esse in tali, vel tali specie, per ejus terminum, circa quem versatur. Sed non specificat motum specificatione internâ, quidditativâ, & ex parte rei, cum fieri non possit, ut terminus motus sit ei intrinsecus. Sic enim motus ad calorem, calorem essentialiter includeret; & motus ad quantitatem esset essentialiter quantitas; Imo cum corruptio sit mutatio inter esse, & non esse, ita ut non esse sit terminus ad quem, ex hac Philosophiâ sequetur, ipsum *non esse*, esse corruptioni intrinsecum; & sic corruptio erit intrinsecè, & essentialiter non Ens. At omnia hæc cum principiis Philosophiæ, & rationis rectæ directè pugnant: Ergo & illud ex quo sequuntur. 4. Et hinc adhuc manifestiùs sequetur, posse spatium esse terminum motus localis, utcunque spatium non sit reale: Siquidem in confesso est. Quod corruptio terminatur ad non Ens simpliciter, ipsum enim non esse, est ejus terminus ad quem; tamen hoc non impedit quò minùs corruptio sit motus (vel mutatio, ut loqui vellent nonnulli) realis. Et per consequens, non repugnat lationem esse motum realem, quamvis concedamus terminum ejus esse spatium, quod reale aliquid non est.

Ob. 2. 2. Si spatium hoc imaginarium esset locus, tum inter locum circumscriptivum, & definitivum, inter locum communem, & proprium, &c. nullum esset discrimen. Nam cum spatium hoc imaginarium sit non-Ens, discrimen nullum subeat ex quo distingui possit in locum circumscriptivum, & definitivum, communem, & proprium. Et per consequens videtur quod spatium illud locus esse non possit.

Sol. Dico quod ex hisce nostris de loco hypothesibus, facilitate summâ omnia quæ loco naturaliter conveniunt, possunt explicari. Nam 1. dicimus quod locus vel est communis, & est spatium illud quod corpora plura includit, sic spatium templi est locus communis respectu hominum in eo existentium. Dico quod spatium illud est locus communis, non respectu essentiæ, aut prædicationis, quasi hoc spatium esset aliquod universale; sed respectu continentiæ, & inclusionis, quia corpora multa communiter

communiter includit. 2. Locus proprius (ſecundùm hypotheſes noſtras) eſt illud ſpatium quod corpus unum tantum, ſeu locatum unum adæquatè includit. Sit ſpatium illud quod *Plato* occupat, eſt locus proprius *Platonis* Et hic locus proprius ex duobus æſtimatur. 1. Ex adæquatione cùm locato, ita ut locatum exactè, & adæquatè includat, nec plus, nec minus. 2. Ex diſtantia fixâ, & immobili ad alios locos omnes. Ita ut immutabiliter à loco alio quocunq; piſtet. Sic ſpatium quod nunc occupat Pyramis, diſtantiam eandem ſimpliciter habet, & perpetuò habebit ad alia ſpatia univerſa. 3. Si ſpatium hoc concedatur eſſe locus, tum ea dubia quæ ab iis ſolvi non poterant, qui ſuperficiem volunt eſſe locum, ex noſtris hypotheſibus commodè ſolvantur. Nam ſi ipſum cœlum ſummum non erit è loco omni excluſum, (quod tamen ab iis fit qui volunt ſuperficiem eſſe locum) ſed ut locum ſummum meruit, ſic habeat. Cùm cœlum ſummum ſpatium ſuum admittit, æquè ac reliqua corpora. Sic ex ſpatio loci immobilitas optimè explicari poſſit: Nam cùm ſpatium hoc noſtrum ſit fixum immutabilitate in æternum duraturâ; licèt contingat ut quivis ventus Pyramidis ſuperficiem circùmſcribentem removeat, ſpatium tamen in quo eſt, non poſſit; cùm ſpatium illud, ſeu in eo ſit Pyramis, ſeu non, ſẽper manet immotum. Poſſit ideò loci immobilitas è ſpatio commodiùs explicari, quàm à ſuperficie. 4. Ex noſtris hypotheſibus non neceſſe eſt, ut locum ullum circumſcriptivum admittamus; nam cùm negamus ſuperficiem circumſcribentem eſſe locum, etiam & hoc negare poſſumus, nempe locum ullum eſſe circumſcriptivum. Cùm locum eſſe circumſcriptivum, ſupponere videtur ſuperficiem eſſe locum, & tum demum locum illum circumſcriptivum appellat, quia ſuperficies illa locatum circumſcribit. Sed diſtinctionem illam admittimus, & ex theſi noſtra dicimus, quod ſpatium circumſcribit corpus non circumſcriptione reali, cùm ipſum ſpatium reale non ſit; ſed imaginariâ (ut alicubi loquitur *Mendoza*) ex eo quo locatum tali certo ſpatio inſit, & includatur, nec majori, nec minori. Vel 2. locus corporis (ſuppoſito quod ſpatium ſit locus,) poteſt dici circumſcriptivus, vel 1. ex parte ſui, quaſi ſpatium ipſum circumſcriberet locatum: & ſic forſan non poteſt locus dici circumſcriptivus propriè, cùm ſpatium, (quod locum eſſe ſupponimus) non ſit res aliqua quæ propriè locatum circumſcribat. 2. Reſpectu locati, & ſic locus propriè poteſt dici circumſcriptivus, ex eo quod corpus in tali ſpatio conſtitutum, habet ſuperficiem determinatam quâ circumſcribitur, quam ſpiritus in loco definitivo non habet. Ideò dici poſſit locus circumſcriptivus non denominatione interna reſpectu ſpatii, ſed externâ reſpectu locati: Ita ut ſpatium illud ſit locus circumſcriptivus, quod locatum ſuperficie circumſcriptum includit; & locus ille non ſit circumſcriptivus, qui locatum tale non continet. 5. Poſſit ideò locus circumſcriptivus ſic explicatus, ex duobus diſtinctiùs explicari: Nam 1. Spatium illud, quod locum dicimus circumſcriptivum, neceſſariò habet diſtantiam immutabilem ad locos alios omnes quoſcunque; Sic ſpatium in quo eſt domus aliqua, diſtantiam dicit fixam, & immutabilem ad locos alios omnes. 2. Locus circumſcriptivus (ex hypotheſi noſtra) dicit diſtantiam non ſolùm ad locum omnem alium, ſed etiam ad omne aliud locatum. Ita ut in hoc ſpatio, ſeu loco circumſcriptivo locatum nullum ſimul, & ſemel ineſſe poſſit, niſi unum. Sic *Platone* in hoc ſpatio determinato exiſtente, impoſſibile eſt ut eodem ſpatio ſimul aliud corpus inſit. Vid. *Pet: Hurtad: de Mendoza diſp: phyſ. 14. ſect. 2. pag 461. &c.* 6. Locus definitivus ex theſi noſtra, eſt ſpatium illud in quo ſpiritus aliquis finitus exiſtit: & hic locus dicit diſtantiam ad omnem alium locum definitivum; ita ut impoſſibile ſit eun-

dem ſpiritum finitum eſſe ſimul, & ſemel in binis locis definitivis, nempe in hoc ſpatio definitivè, & etiam in alio. Sed locus definitius, ſeu ſpatium illud quod dicimus locum definitivum non dicit diſtantiam ad aliud locatum; cùm in confeſſo ſit, quòd angeli multi in eodem ſpatio eſſe poſſunt. Hoc ideò erit diſcrimen manifeſtum (ex noſtra hypotheſi) inter locum circumſcriptivum, & definitivum; quia ſpatium illud quod dicimus locum circumſcriptivum dicit diſtantiam, non ſolùm ad alium locum, ſeu ſpatium, ſed etiam ad aliud locatum; cum corpora duo eodem ſpatio, ſeu loco circumſcriptivo ineſſe ſit impoſſibile. At locus definitivus dicit diſtantiam ad aliumlocum ſolum, non ad aliud locatum; cùm in eodem ſpatio Angeli plures eſſe poſſint. Qui plura vellet, videat *P. Nazarium in* 1. *part. Aquin. q.* 8. *art.* 2. *Controv. unica. Pet. Hurtad de Mendoza. diſput phyſ.* 14. *ſect.* 2, 3. *Suarez. Metaph: to.* 2. *diſput.* 30. *ſect.* 7. *Vaſquez: in* 1. *part. diſput.* 29. *num.* 14. *Molin. in* 1. *part. quæſt.* 8. *art.* 1. *diſput* 3. *Concluſ.* 2. *&c.*

§ 5. His ideo ita demonſtratis, manifeſtum erit, quòd omne ens finitum, ſeu corpus, ſeu ſpiritus, erit in ſpatio finito, & determinato; ita ut præſentia ejus ad tale ſpatium poſſit dici ubietas, aut ubicatio. (ut loquitur *Hurtado.*) Sed præſentia Dei, (cùm ſit omni ſpatio ſimpliciter, actu, & intimè, ac immutabiliter præſens) dicitur Ubiquitas, aut immenſitas. Quæ in ordine ad ſpatia hæc imaginaria commodiſſimè æſtimari poſſit. Ita ut Deus jam ſit in ſpatio illo toto, quo mundus jam eſt, & in eo ab æterno fuit; & etiam in ſpatiis imaginariis infinitis extra cœlum, adeò ut ſi mundos mille pro potentia ſua infinita, extra hunc mundum, de novo crearet, iis omnibus eſſet Deus intimè præſens; non per mutationem in ſe ullam, ſed ſolùm per productionem eorum in ſpatiis illis imaginariis Ubi Deus jam eſt de facto, ab æterno fuit, & in æternum erit: Ita ut corpus omne ex eo ſolum quod fit, Deo ſit præſens, cùm extra Deum fieri ſit impoſſibile. Nam ſi Deus alium mundum extra mundum hunc crearet, eſſet ei intimè præſens, ſolùm per poſitionem mundi cùm Deo, ubi prius non fuit mundus; non per poſitionem ſui, ubi prius non fuit Deus.

a *Aquin.* 1. *part. quæſt.* 8. *art.* 3. *Et in* 1. *diſt.* 37. *quæſt.* 1. *art.* 2.

6. Cùm igitur Deus à Scholaſticis a dicitur eſſe ubique tribus modis, 1. Per eſſentiam. 2. Per præſentiam. 3. Per potentiam: quos ubiquitatis modos barbarè (more ſuo) explicant, tali verſu.

Enter, præſenter, Deus hîc, & ubique potenter.

Videndum erit quiſnam ex his modis ſit, in quo Dei immenſitatem formaliter conſtitutam eſſe dicamus: ſi ideò concluſio quinta hæc,

Concluſ. 5. Dei immenſitas non conſiſtit in hoc, quod potentia ejus ſit ubique, ſeu quod per potentiam ubique operatur Novi *Iſiod. Hiſpalenſ. Origin. lib.* 7. *cap.* 1 *p.* 980. *num.* 20. Dei immenſitatem ſic diſcribere quaſi in hoc conſiſteret, quod Deus ubique eſt per potentiam. Sic enim Philoſophatur: *Deus eſt immenſus quia cuncta concludit, & omnia intra ejus omnipotentiam coarctantur.* At hoc rationi rectæ minus congruum judico; 1. Quia cùm dicit potentiam Dei eſſe ubique, vel intelligit potentiam Dei eſſe ubique reſpectu ſui, ita ut potentia ipſa ſit ſimpliciter ubique; & tum quia potentia Dei eſt ipſe Deus, idem erit ex parte rei dicere potentiam Dei eſſe ubique, & eſſentiam Dei eſſe ubique At hoc nolunt Scholaſtici, cùm dicunt Deum eſſe ubique quoad potentiam; cùm apud illos, eſſe ubique quoad potentiam, & eſſentiam, ut modi diſtincti eſſendi ubique enumerantur. 2. Vel per potentiam Dei intelligunt effectus

ctus potentiæ divinæ, ita ut Deus dicatur esse ubique per potentiam, quia potentiæ ejus effectus sunt ubique. At nec hoc quadrat, quia omnis effectus potentiæ divinæ actualis, & possibilis est finitus, & limitatus, & quoad essentiam, & præsentiam; & per consequens, necesse est ut spatio finito insit. Ideo damus libenter, Deum esse per potentiam ubicunque est effectus potentiæ; at ex hoc non possit dici immensus: Ratio est, quia omnis potentiæ divinæ effectus, est finitus, & spatium finitum occupat, & ideo licèt Deus omni tali effectui, & per essentiam & potentiam esset præsens, (quod fatemur, & credimus) tamen ex hoc non est immensus. Cùm manifestum sit quod in ordine ad effectum finitum, & spatium finitum nihil justè dici possit immensum.

7. Cùm dicunt Deum esse ubique per præsentiam, non intelligunt de præsentia essentiæ: Ita ut Deus dicatur esse ubique per præsentiam, quia ejus essentia est ubique: Sic enim idem esset esse ubique essentialiter, & præsentialiter, quod negant. Sed apud illos esse ubique per presentiam est omnia cognoscere. Sic enim *Aquin.* 1. *part. Quæst.* 8. *art.* 3. *in Concluſ. Deus* (inquit) *est ubique per præsentiam, quia omnia cognoscit.* Sit ideo Concluſ. 6. hæc 7.

Deus non rectè dicitur ubique esse per præsentiam, quia omnia cognoscit, nec possit Dei immensitas in hoc consistere. Nam 1. nos cœlum & sidera cognoscimus, tamen non sumus illis præsentes ex eo quòd cognoscimus. Sic enim Romæ præsens essem quia cognoscerem. 2. Omne præsens, vel est respectu durationis, & opponitur præterito, & futuro; vel respectu spatii, & opponitur distanti. At neutro modo congruè dici possit aliquid rei præsens, ex eo quod cognoscit: Nam 1. cognosco rem esse præteritam, & futuram, at non ideo sum rei præsens respectu durationis; sic enim res esset mihi præsens, quia cognosco illam non esse præsentem. 2. Respectu spatii cognosco rem esse distantẽ; At si ideò res esset mihi præsens quia cognosco, tum res illa esset ideò mihi præsens, quia illam cognosco distantem; hoc est, quia cognosco quod non est præsens. Fateor rem nullam esse à Deo distantem, nec posse quidem: sed hoc non est ex ea, quod cognoscit rem quamcunque, sed ex essentia sua formaliter immensa, quæ enti omni non possit non esse intimè præsens. Ex quibus ulteriùs sequetur. 3. Quod Dei immensitas ex hoc sumi non possit, quòd omnia cognoscit. 1. Quia aliud est immensitas Dei, quæ formaliter excludit omnem determinationem, & limitationem ad spatium. Aliud cognitio Dei infinita quæ excludit ignorantiam. 2. Si Deus esset loco aliquo finito incluſus (ut vult *Vorstius*) ita ut non esset immensus; tamen potuit omnia cognoscere. Quia cùm omnia extra Deum sint finita, non repugnat, quin Deus si esset & quoad essentiam, & præsentiam finitus, potuit illa cognoscere. Nulla enim est repugnantia, ut potentia vel finita, objecta finita comprehendat. Et per consequens manifestum erit immensitatem non consistere in cognitione omnium, nec ideò illum rebus esse præsentem, quia illas cognoscit. Quod erat dicendum. *Concluſ.* 6.

8. Sic immensitatem Dei, in eo, quod ubique est per potentiam, vel quod omnia cognoscit non consistere demonstravimus. Reliquum ideo erit, ut in eo consistat, quod Deus ubique est per essentiam: Nempe quod essentia divina infinita, & immutabilis, omne spatium imaginarium ab æterno in æternum immutabiliter replet, & spatio etiam reali, cùm est, intimè est præsens. Quæ immensitas, seu præsentia Dei infinita, si consideretur in ordine ad spatium nostrum imaginarium, non est præsentia libera, (ita ut possit Deus pro beneplacito suo tali spatio imaginario

vel ineſſe, vel non; vel ut poſſit ſpatio majori, vel minori ineſſe:) ſed naturalis, & abſolutè neceſſaria; Ita ut repugnat Deum infinitum eſſe, & infinitis ſpatiis imaginariis immutabiliter non ineſſe. Sed 2. Hæc Dei præſentia in ordine ad ſpatium reale, eſt libera antecedenter ad creationem ſpatii; Quia potuit pro ſuo beneplacito, tale ſpatium vel creâſſe, vel non. Ex quo ſequetur quod ſpatio reali ineſſe Deo ſit liberum antecedenter, cum potuit ſpatium illud non creâſſe, & ſic potuit non infuiſſe. At conſequenter, nempe poſtquam tale ſpatium reale, actu creavit; non amplius à voluntate ſuâ dependet, an tali ſpatio inerit, vel non: ſed jam ſpatio producto illi neceſſariò, & naturaliter ineſt. Ratio hujus veritatis eſt manifeſta; Quia, cùm immenſitas ſit perfectio Dei abſoluta, & intrinſeca, non poſſit non eſſe immenſus: At ſi eſſet ſpatium quodcunque in quo Deus non eſſet, immenſus non eſſet, (cum immenſitas per ſe & directè dicit præſentiam intimam ad ſpatium omne abſolutè, & univerſaliter; immenſitatem enim præſentiam infinitam concipimus, & ideo nullibi excluſam) & per conſequens, Deus tali ſpatio actu producto neceſſariò inerit, & naturaliter. Quod erat dicendum.

8 8. Quod autem Deus opt: max: ſit hoc modo immenſus ex ipſis Theologiæ principiis, facilè demonſtrari poterat: Hinc enim eſt quòd regum ſapientiſſimus dixit, *Nec cœlum, aut cœlum cœlorum Deum capere poſſe.* 2. *Reg.* 38. Et Eccleſiæ Patres ἄπιερον, ἀκατάληπτον, ἀπερίγραπτον eſſe Deum, uno ore, & communi ὁμοφωνία aſſerunt. Ita ut Dei immenſitatem unuſquiſque crederet, licet ratione naturali non evinceret. Sed rationes è Theologiâ petitas illis relinquo, quorum intereſt: nollem in alienâ republicâ eſſe curioſus, nec in meſſem non meam, falcem mittere. Noſtra nobis ſufficiat Metaphyſica, quæ media nobis abunde ſuggerit, in juſtam hujus veritatis ἀπόδειξιν, valitura. Pergam ideo, & oſtendam 1. Gentes etiam lumine naturali cognoviſſe Deum eſſe immenſum. 2. Quibus mediis ratione naturali fundatis, & illi cognitionem illam acquiſiverunt, & nos acquirere poſſumus.

10 10. Quod igitur Gentes lumine naturali, Deum eſſe immenſum cognoverunt, manifeſta eorum ſcriptis extant indicia. Siquidem *Orpheus* (poëtarum antiquiſſimus, ſi genuinus; nempe circa tempora *Herculis*, & expeditionis *Argonauticæ*: vel ſi opera illa *Orpheo* aſcripta, ſint *Onomacriti Athenienſis*, quod vult *Tatianus*, τὰ εἰς αὐτὴν ἐπιφερόμενα φασὶν ὑπὸ ὀνομακρίτου τοῦ Ἀθηναίου συντεταχθαι *: tamen & adhuc poëmata illa erunt antiquitatis venerandæ, cum (ut ibidem *Tatianus*) *Onomacritus* vixit circa exitum *Tarquinii Priſci Olympiade* 50.) *in Saturni hymno*, ait Deum in omni parte mundi habitare,

Quod Gentes lumine naturali Deum eſſe immenſum cognovêre.

* *Vid: Tatianum Aſſyrium in Orat: contra Græcos, pag.* 173. D.

Ὃς ναίεις πάντα μέρη κόσμοιο ἑκάρχα,
Ἀγκωλομῶτα, φέρεισε· κλύων ἱκετείδα φωνάν.

Hoc eſt,

Qui habitas in omnibus partibus mundi propagator,
Verſute, excellentiſſime; audiens ſupplicatoriam vocem.

Et ob hanc cauſam *Pythagoras* appellat Deum *univerſi animationem.* Ψύχωσιν τοῦ παντός. Et adhuc clarius eſt tur poëtarum maximus, *Georgic:* 4.

-----Deum namque ire per omnes
Terrâſque, tractúſque maris, cœlúmque profundum, &c.

Et iterum *Ænead:* 6.

Spiritus intus alit, totámque infuſa per artus,

Mens

Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Et *Manilius lib. 2. Aſtronomικῶν*, *Spiritus unus per totas habitat partes, atque irrigat orbem.* Et iterum *Orpheus* apud *Clement: Alexandr:* *

Χεὶρ ἡ δεξιτερὴ ἐπὶ πέρματος ὠκεανοῖο
Πάντοθεν ἐκτέτακται, γαῖα δ' ὑπὸ ποσὶ βέβηκεν.

Oceani ad fines expanſa eſt & manus illi
Undique dextra, ſub pedibus ſubjectaque terra eſt

* *Vid: Clement: Alex: Strom: lib. 5. pag. 609.*

Et *Menander* apud eundem, *ibid: pag. 606.* ad virtutem hortatur; *Quia Deus tibi præſens eſt.* ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε πλησίον πηρών. Notiſſimum eſt illud *Arati* † exordium, ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα, & paulo poſt ſubjungit;

† *Arat: Phænom: in principio.*

---μεσταὶ ἧς Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ,
πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγορηὶ· μεστὴ ἧς θάλασσα,
καὶ λιμένες.

---*Plena vero Jovis omnia quidem compita;*
Omnes verò hominum cœtus; plenum verò mare,
Et portus.

Ex quo *Virgilius* ſuum illud habuiſſe videtur. *A Jove principium muſæ, Jovis omnia plena.* Et hinc eſt quod Deus ὑπερμεγέθης, ſuper quàm dici poſſit magnus appellatur, à *Sibylla*, apud *Johan: Opſopæum*, εἷς θεὸς ὃς μόνος ὑπερμεγέθης, &c. Quod ad *Ariſtotelem* ſpectat, manifeſtum eſt illum negaſſe Deum eſſe immenſum, (ſi liber ille de mundo ſit *Ariſtotelis* opus γνήσιον, & genuinum) ibi enim Deum in cœlo ponit; idque ita, ut eum in mundo eſſe negat: πάλιν ὅτε μέσος ὢν, ἐνθα ἡ γῆ τε, καὶ ὕτος ὁ δολερὸς τόπος· ἀλλ' ἄνω, καὶ καθαρὸς ἐν καθαρῷ τόπῳ βεβηκως, ὃν καλοῦμεν ἐτύμως οὐρανόν. (i.e.) *Deus in medio loco non eſt, in terrâ ſcilicet, ubi turbidus locus eſt; ſed in excelſo ſitus eſt, purus ipſe in puro loco, &c.* Et *Homerus* inducit dicentem, *Quod ſedes Dei eſt in cœlo:* ὄλυμπον ἧ ὅδι φασι θεῶν ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ ἔμμεναι. Et ſubjungit generalem omnium conſenſum hoc confirmantem; *Quia omnes dum erant manus ad cœlum tollunt*, tanquam ad locum ubi Deum eſſe exiſtimant: Sic enim ait, πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχὰς ποιέμενοι. Quam *Ariſtot:* ſententiam olim obſervavit *Juſtinus Philoſophus in cohort. ad Græcos, p. 67.* Sed librum hunc de mundo eſſe ſpurium, & νοθευόμενον, nec Philoſophi opus γνήσιον, ſed plane ψευδεπίγραφον, viri multi, & magni volunt. Quin & Philoſophi multi, aliique (*Vid: ſimplic: ſuper l. 8. Phyſ. Com. 84. & Auguſt: Steuch: Eugubin: de perenni Philoſ: l. 4. c. 1.* & deinceps; *Ficin: lib. 2. de Immort: animæ, cap 6. Tolet: lib 8. Phyſ cap. 10. quæſt: 7. Jacob: Martin: Exerc: Metaph: lib. 2. Theor: 12. pag. 790, 791.*) Ex genuinis, & indubitatis Philoſophi ſcriptis oſtendere ſatagunt, *Ariſtotelem* Deum eſſe immenſum, & cognoviſſe, & docuiſſe. Et in hunc finem adducunt locum è *lib. 1. de part: Animal: cap 5.* Ubi dictum *Heracliti* laudat Philoſophus, qui domum furnariam ingreſſus, & rogatus cur domum adeo vilem ingredi vellet, reſpondet, καὶ ἐνταῦθα ὁ θεὸς, quod *& ibi eſſet Deus.* Nempe Gentes Deum peculiari modo in cœlis poſuerunt, ex quo eſt, quod illum ἐθέριον, παντυπέρτατον, ὀλύμπον appellârunt; & *Heſiodus* ſuum *Jovem* ſic deſcribit: ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει. Ex hoc tamen non ſequeùr quod immenſitatem ejus negabant; nam cò quod in cœlo modo ſpeciali collocânt, illum eſſe extra cœlum non negant. Quod ad Philoſophos Chriſtianos attinet, illi hanc veritatem, uno ore, rotundè aſſerunt, *Juſtinus,*

ſtinus, (ſeu quis alius ſit author libri *Quæſt: & Reſpon: ad Græcos.*) *in reſpons: quæſt:* 5. *ad Græc:* Deum agnoſcit, παντελῶς ἀπερίγραπτον, καὶ ἀπερίοριστον. Et *Clem: Alexandr:* 2. *Strom: pag.* 376. dicit, *Quod licet cœlum dicatur Dei ſedes, thronus, domus, tamen in eo non continetur:* κἂν ὁ οὐρανὸς θρόνος ἀυτοῦ λέγεται, οὐδὲ ὅπου σκέπεται, ἀχώρητος ὤν: nempe, *talis cum ſit, qui comprehendi nequit:* οὐ γὰρ ἐν τόπῳ ὁ θεὸς, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τούτου, καὶ χρόνου, καὶ τῆς τῶν γεγονότων ἰδιότητος: οὐδὲ σκέπων, οὐδὲ σκεπόμενος, ἢ κατ' ὅρισμόν τινα, ἢ κατ' ἀποτομὴν: (i. e.) *non eſt in loco Deus, ſed ſuper locum, & tempus & proprietatem eorum quæ facta ſunt; neque continens, neque contentus, vel per circumſcriptionem, vel ſectionem, &c.* Et *Minutius Fœlix*, pag. 75. *Deo cuncta plena ſunt, ubique cum ſit non ſolum nobis proximus, ſed infuſus.* Sed teſtimonia hæc pro inſtituti noſtri ratione abunde ſufficiant: Si quis plura vellet, *Auguſt: Steuch: Eugubin:* videat ubi ſuprà. *Suarez Metaphyſ: tom* 2. *diſput:* 30. *ſect:* 7. *Jacob: Martin: Metaphyſ: lib.* 2. *theorem:* 12. *& Hieron: Zanch: de naturâ Dei, lib* 2. *cap.* 6. *quæſt:* 1.

11. Sed pergo ad illud quod ſecundò propoſui, ut oſtendam quibus mediis naturæ lumine fundatis, hæc veritas demonſtrari poſſit. Et hic hoſtes habeo multos, & (niſi quod adverſus veritatem militant) valituros. *Scotum*, ſcil: *in* 1. *ſent. diſt.* 37. *q. unicâ.* Quod idem cum eo aſſerunt ibidem *Ockam Baſſolis, & Gul: de Rubione quæſt.* 2. Et tandem *Theodorus Smiſing: de Deo uno tract:* 2. *diſp.* 5. *quæſt:* 1. Qui licet Deum agnoſcunt eſſe immenſum, & tanquam fidei fundadamentum certiſſimè credunt; negant tamen, hoc ratione naturali demonſtrari poſſe. Contra *Suarez Metaphyſ: part:* 2. *diſp.* 30. *ſect.* 7. *Vaſquez in* 1. *part: deſput:* 28. *cap.* 4. Et alii, prioribus nec numero inferiores, nec judicio: Quibus aſſentior, & rationem primam ad Dei immenſitatem demonſtrandam ſic inſtituo.

Ratio 1. 1. Suppono Deum eſſe ſecundum locum immutabilem, ita ut motu locali movere non poſſit: quod agnoſcunt uno ore illi contra quos diſputo; & ratio manifeſta evincit. Quia ſi Deus Opt: Max: moveret motu locali, tum 1. Non eſſet immutabilis, cum tamen & ſcimus, & credimus apud Deum, nec eſſe ἀποσκίασμα τροπῆς, nec mutationis umbram, nedum veram mutationem. *Vid: Fran: Suarez Metaphyſ: part:* 2. *diſput:* 30. *ſect:* 8. *pag.* 56. Et *Aquin:* 1 *part: qu.* 9. *art:* 1. *Nazarium ibid:* Et Commentatores. *Et in* 1. *diſt:* 8. *q* 3. *Et opuſcul:* 3. *cap.* 4. 2. Nec eſſet abſolutè ſimplex, nam cùm motus ſit in mobili, ſitque quid reale, Deo advenire non poſſit; quin in Deo ſit compoſitio ex eſſentia, & motu adveniente. At ex hoc Dei ſimplicitas manifeſtè evertitur, & per conſequens talis motus Deo ineſſe non poterat. 3. Si Deus potuit locum mutare; tum vel erit motu libero, & voluntario, aut motu naturali, & neceſſario. Non neceſſariò; Quia tum non poſſit non movere, niſi impediatur, vel ſit in proprio loco: ſequetur ideo, ſi Deus neceſſariò moveatur motu locali; Quod vel ſemper movet: At hoc manifeſtè falſum, nam ubi? aut quo? aut cur ſemper moveret? rurſus ſi naturaliter, & neceſſariò moveatur; tum non poſſit quieſcere, niſi impediatur ab aliquo ejus motus: (At quis tandem Deum omnipotentiſſimum impediat, ne moveat, ſi ad motum neceſſariò, & naturaliter propendeat?) At Deum ita movere, ut non poſſit quieſcere, idque naturaliter, eſt rationi naturali contrarium; ita ut ipſe *Ariſtoteles Phyſ:* 8. Motorem primum ſimpliciter immobilem ſtatuit, & multis

probare

probare ſatagit. Dein ſi Deus aliquando quieſcat, tum vel violenter quieſcit; at quis Deum ad quietem cogeret? aut naturaliter in loco ſuo quieſcit, tum non poſſit movere, (nempe ſi ſit movens naturale, & neceſſarium) niſi extra locum illum ponatur; at quis Deum à loco ſuo naturali extraheret? Sed Deum naturaliter, & neceſſariò movere abſurdum duco vel maximè, & refutatione ſeriâ indignum. 2. Igitur ſi Deus moveat motu locali, tum erit libere, & ſpontaneè; ita ut ex voluntate ſit quod moveat. At & hoc non minus incongruum, & rationi rectæ contrarium. Nam ſi Deus voluntariè moveat ab uno loco, in alium: tum neceſſe eſt ut voluntas præeligat eſſe in loco illo ad quem movet; Et ſi ita, tum vel, prudenter, & ſecundum rationis rectæ judicium hoc facit, vel non: Poſterius ſine impietate ſummâ, nec cogitare poſſumus, nedum aſſerere, nam cum Deus ſit agens ſapientiſſimum, impoſſibile eſt, ut quid imprudenter faceret. Non prius; quia ſi Deus prudentur eligat eſſe in alio loco, quàm quo nunc eſt, tum neceſſe eſt, ut meliùs ſit, cum ad locum illum pervenerit: Sed cum Deus ſit Ens abſolutè optimum, & perfectiſſimum, impoſſibile eſt, ut in uno loco meliùs ſe habeat, quàm in alio. Et per conſequens non omnino moveat motu locali. Hoc igitur ſuppoſito, (quod & manifeſtum duco) *quod Deus ſecundum locum movere non poſſit*; ſic ſubſumo: Vel Deus eſt ſimpliciter immenſus, ſpatio nullo incluſus; & ſi hoc concedatur, vicimus; hæc enim eſt illa immenſitas quam demonſtrare intendimus. Vel 2. Erit Deus in ſpatio aliquo finito incluſus: horum enim alterum fateare neceſſe eſt, ſiquidem vel erit Deus in ſpatio finito, vel non. Si non, tum erit abſolutè immenſus, quod volumus. Si ſit in ſpatio finito; tum ſumatur ſpatium quodcunque, dico, quod poſſit Deus extra hoc ſpatium, in quo eſſe ſupponitur, mundum alium creare, ita ut iſte mundus de novo productus, à ſpatio illo in quo eſſe ſupponitur diſtabit.

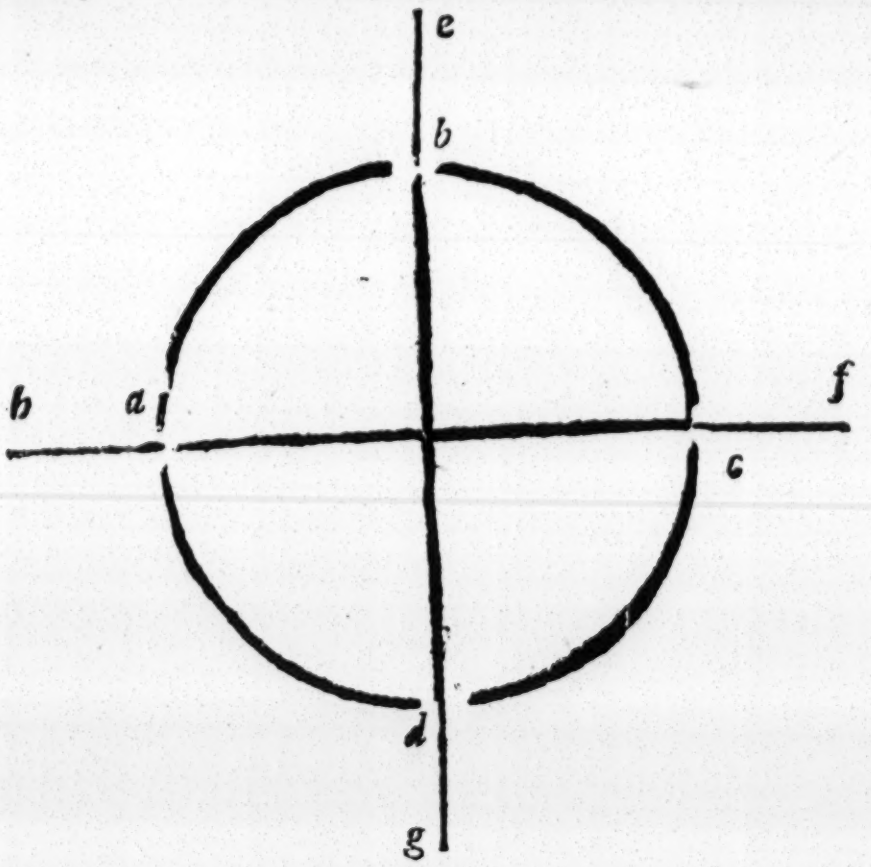

Ut ſi ſpatium finitum in quo eſſe ſupponitur, ſit ſphæra *a. b. c. d.* tum manifeſtum eſt quod Deus opt: max: facilitate ſummâ, pro eâ quâ pollet omnipotentiâ

possit alium mundum creare extra hunc mundum, vel spatium hoc in quo esse supponitur, nempe in *e.* vel *f.* vel *g.* Creat ideo Deus alium mundum in *e.* distantem à spatio *a.b.c.d.* in quo esse supponitur; tum quæro an Deus possit esse præsens mundo producto, vel non? Posterius dici non possit, quia si Deus spatio illo *a.b.c.d.* ita insit, ut exire non possit etiamsi vellet; hoc imperfectionem magnam (qualem nec natura humana, vel Angelica patitur) in Deo poneret, cum & homines & angeli, imò & bruta possunt locum suum, pro arbitrio suo mutare. Sed cum naturam divinam tantæ imperfectionis incapacem novimus, manifestum est, quod dici non possit Deum spatio *a.b.c.d.* ita esse inclusum, ut non exeat. Fateor quod Deus è spatio illo in quo jam est, exire non possit; & hoc etiam perfectionem ejus summam ostendit, quia spatio absolutè omni est intimè præsens, ita ut spatium aliud non sit in quod exeat. At si esset spatio aliquo finito incluſus, ita ut in spatium aliud exire non possit, (spatio alio reali existente) hoc impotentiam in Deo superlativam argueret: Nam si homo spatio finito incluſus, pro arbitrio suo in aliud exire possit; quî fieri posset, ut Deus omnipotens, si spatio finito includeretur, exire non poterat? 2. Ideo, si dicas quod si mundus producatur in *e.* aut *f.* possit Deus ei esse præsens; tum necesse est, quod per motum localem sit præsens: cum impossibile sit, ut dum in spatio *a.b.c.d.* quiescat, ad alium mundum distantem in *e.* aut *f.* perveniat. At ex fundamento priùs posito impossibile est, ut Deus moveat motu locali. Ergo impossibile erit, ut spatio ullo finito includatur: quod erat dicendum.

Respond: Theodori Smising. & Gul: de Rubeone ad argumentum prædictum.

Novi quod *Theodorus Smising. de Deo uno, tract: 2. disput: 5. quæst. 1. & Gul: de Rubion: in 1. dist: 37. quæst: 2.* huic argumento respondent; Quod in casu prædicto non sequetur Deum esse mutabilem secundum locum, ex eo quod in mundo noviter producto incipit esse, quo prius non inerat. Quia (inquiunt) non magis sequetur, Deum esse localiter mobilem, si existens in uno loco, incipit de novo esse in alio, in quo priùs non fuit; quàm quia de novo incepit esse in mundo hoc cum creabatur, in quo priùs non erat. At constat, quod Deus de novo incepit esse in toto universo, & quavis ejus parte, cum ante creationem in eo non fuerat; & tamen hinc non sequetur illum esse mobilem secundum locum, aut ullo modo mutabilem, (ut in confesso est) & ideo, si de novo inciperet esse in alio mundo, extra hunc condito, in quo prius non inerat, mutari secundum locum non dicendum est.

Refellitur solutio prædicta.

At solutio hæc utcunque speciosa, tamen parum valida, nec in justam argumenti prius positi solutionem sufficiura. Ratio est manifesta; Quia certum est Deum non mutari secundum locum, ex eo quod in mundo esse incepit, in quo ante creationem non inerat; quia Deus in spatio illo, in quo mundum condidit, ab æterno inerat. Ita ut mundo creato, in eodem spatio immobiliter manebat; in quo ab æterno fuit; & mundo noviter creato præsens factus est, non per mutationem spatii, sed per creationem mundi in illo spatio, in quo ipse prius erat, idque ab æterno, & in æternum erit. Ita ut mutatio non fuit in Deo producente, sed in mundo producto, qui esse cæpit in spatio, ubi priùs non fuerat: cum Deus eodem spatio fuit ante mundum productum, quo est post ejus productionem. Sic si *Paulus* immotus sederet, eique *Petrus* accederet, in casu illo *Petrus* est factus *Paulo* præsens, qui prius aberat; hoc tamen fit per motum *Petri* accedentis, non *Pauli* immobiliter sedentis. Vel ut exemplo magis appositio utar; sicut corpus humanum,

humanum, v g. corpus *Adami*, ante adventum animæ rationalis, mānens immotū animæ rationali fit præſens, cui prius præſens non erat; non per motum ſui, quaſi ipſum corpus eſſe inciperet, ubi priùs non fuit. ſed per mutationē animæ potius corpori quieſcenti accedentis. Sic in creatione mundi, Mundus Deo factus eſt præſens, non per mutationem Dei, quaſi ille in ſpatio eſſe inciperet ubi prius non fuerat; ſed per appoſitionem mundi, & poſitionē ejus cum Deo, ubi prius mundus non fuerat. At in caſu prædicto cauſa eſt omnino alia,[a] quia ſupponitur Deus incipere eſſe, non ſolùm cum corpore, in ſpatio quo Deus antea fuit, creato: ſed & in ſpatio ipſo: Ita ut jam de novo incipit eſſe in tali ſpatio, in quo non modò non fuit prius, ſed & ab eo diſtabat. At hoc fieri non poteſt ſine mutatione loci, & ſpatii in Deo, ut manifeſtum eſt. Nam in ſchemate priori, ſi Deus (ut ſupponitur) includatur ſpatio finito, nempe intra circulum *a.b.c.d.* Manifeſtum eſt, quod non eſt in ſpatio illo ubi *e.* vel *f.* & quomodo ad ſpatium illud perveniret Deus ſine omni motu locali nec fingi poſſit. Eſt ideò hic diſcrimen manifeſtum inter modum quo Deus incepit eſſe in mundo in creatione, & modum illum quo ſupponitur incipere in mundo alio, ſi mundum ab hoc diſtantem crearet Deus. Supponamus enim (ut prius) *a.b.c.d.* eſſe ſpatium illud finitum in quo Deum eſſe volunt, nempe ſit ſpatium hoc mundus univerſus; tum dico, quod Deus ante mundum conditum erat in ſpatio illo, ídque ab æterno; ita ut creatio mundi erat ſolùm poſitio corporis in eo ſpatio in quo prius fuerat Deus, & ideò ex creatione mundi manifeſtum eſt, Deum mutationem, ſecundum ſpatium, nullam pati. At 1 ſi Deus crearet alium mundū in *e.* aut *f.* nempe in ſpatio in quo ipſe prius non fuerat; nec cogitari poſſit quomodo ſine motu illuc veniat. Adeò ut confitendum ſit, vel Deum ita ſpatio finito illo incluſum eſſe, ut non exeat: vel corpori extra ſpatium illud creato, præſens eſſe poſſit; vel ſi admittatur illum poſſe ſpatio alteri fieri præſentem, in quo prius non fuit, ſequetur illum locum mutare, vel ſaltem loco movere.

[a] *Vid. Franciſcum Suar: Met: part: 2. diſp. 30. ſect. 7. num. 33. pag. 56.*

Sed & hoc, & illud incongruum, & rationi rectæ contrarium. Ergo, & illud unde ſequuntur.

2. Ex *Bradwardina* * noſtro (qui ante annos 300. erat Academiæ procurator, & tandem Cantuariæ Archiepiſcopus) ſic urgeo, Deus Opt: Max: vel eſt in aliquo ſpatio finito, & determinato, vel non? ſi non, erit abſolutè immenſus, (ut manifeſtum eſt) cum illud quod eſt & ſpatio nullo finito aut determinato ineſt, eſt formaliter immenſum. Si ſit in ſpatio finito aliquo, & determinato, tum ſpatium hoc vel erit extra hunc mundum, vel intra: ſi extra, tum vel ita erit extra hunc mundum ut ei ineſſe non poſſit, & tum erit impotens, ut ſuprà; vel poſſit eſſe ei præſens, & tum erit mutabilis ſecundùm locum cùm aliâs ei ineſſe non poterat. Vel 2. ſpatium illud determinatum, in quo ſupponitur eſſe, erit intra mundum hunc; ſi ita, tum vel erit pars aliqua mundi, & tum dubia prius expoſita recurrunt, nam ſi non poſſit eſſe in reliquis partibus erit impotens; ſi poſſit, erit localiter mutabilis. Vel ſi ſpatium illud determinatum, in quo eſſe ſupponitur, ſit totus mundus: tum dico 1. Deum poſſe movere hunc mundum totum in ſpatium aliud in quo nunc de facto non eſt; & tum vel ſimul cum illo movetur Deus, vel non: ſi moveatur tum, erit mutabilis, quod fieri non poſſe ſuperius demonſtravimus. Vel non movetur mundo moto, & ſi ita iterum recurrunt dubia priora; nam vel poſſit ei præſens fieri, & tum erit mutabilis; vel non poſſit, & tum erit impotens. Ergo.

Ratio 2.

* *Thom. Bradwardin. de cauſ. Dei cap. 5. Coroll. part. 1, 2. & deinceps.*

Novi virum magnum ex Academia noſtra oriundum, huic argumento *Bradwardinæ* *Reſpon.*

wardinæ reſpondere, ſic: quod in tali casu Deus non poſſit totum mundum in ſpatium aliud movere, extra hoc in quo jam eſt : quia extra hunc mundum nihil ſimpliciter eſt in quod mundum hunc moveat.

Refell. Sed hoc eſſe infirmum nullus dubitet, qui novit Deum poſſe alium mundum extra hunc creare, licèt jam de facto nihil ſit in quo creet ; nempe non reale aliqnid, ſed ſolum ſpatium noſtrum imaginarium. Nec revera requiritur ut ſit : Ratio eſt, quia ſicut non impediebat, quo minus mundum crearet, quod nihil fuit antecedenter in quo crearet ; ſic non impedit, quo minùs alium mundum creare poſſit extra hunc, quod nihil eſt extra hunc mundum in quo alium creare poſſit. Subſumo igitur, ſi mundum alium extra hunc creare poſſit Deus ; cur non & hunc movere in ſpatium aliud æquè poterat ? Et ulterius hoc dato, quod nunc mundum hunc in ſpatium aliquod extra non moveret, ex eo quod extra hunc mundum nihil ſit : tamen ſupponamus Deum aërem ingentem creare mundo huic contiguum, & circumfuſum, & tum ratio nulla vel ſingi poſſit, cur non poſſit Deus mundum hunc per aërem illum mobilis capacem transferre.

Ratio 3. 3. Deus eſt abſolutè & ſimpliciter infinitus. Ergo, eſt immenſus. Hanc conſequentiam firmiſſimam putat *Paul. Nazarius in 1 part. Aquin quæſt. 8. artic. 1. Concluſ. 2. & Franciſc. Suarez. Metaph. part. 2. diſput. 30. ſect. 7. num. 45. pag. 58.* Fateor quod propriè, & formaliter loquendo aliud eſt infinitum quoad eſſentiam, cùm hoc ſolùm dicit perfectionem eſſentiæ omnimodam. Aliud infinitum quoad præſentiam localem. Ita ut dicant, qui ex adverſo ſunt, Deum eſſe infinitum quoad eſſentiam, ita ut perfectionem omnimodam contineat ; licèt quoad præſentiam ad ſpatium non ſit infinitus, ſed finito ſpatio incluſus. At hoc incongruum juſtè putat *Suarez*, ubi ſuprà *diſput: 30. ſect. 7. num. 45. & 46.* 1. Quia in Deo perfectio eſt aliqua quod tali ſpatio finito (ſecundùm illos) eſt præſens. Ergo major eſſet perfectio ſi ſpatio omni eſſet præſens. Nam ſi perfectio ſit eſſe in minori ſpatio, major erit, eſſe in hoc, & majori. Et hoc in creatura ſemper tenet (quicquid in contrarium adducit *Scot. in 1. Sent. diſt. 37. & Gul. de Rubione ib.*) In creaturâ (inquam) ſemper tenet, *Quo ſpatium majus quid occupat eò eſt perfectius.* Quod non intelligi velim de rebus in diverſo genere ; quia anima rationalis eſt perfectior cœlo, licet non ſit quoad ſpatium quod occupat, major ; & homo eſt perfectior monte, licèt mons ſpatium majus occupet Sed in eodem genere ſemper tenet, cæteris paribus. Sic aurum cæteris paribus, quò majus, eò melius ; ſic lignum, ſic cœlum (ſemper ſervatâ proportione, & cæteris paribus) quò majus, eò præſtantius. Et ſic Deus, ſi ejus perfectio ſit quod in tali ſpatio finito inſit, major erit perfectio, ſi illa eadem eſſentia, & illo finito ſpatio, & aliis infinitis inſit. 2. Si eſſentia Dei infinita, eſſet in ſpatio finito & determinato, tum erit Deus in loco definitivè, æquè ac Angelus, aut ſpiritus quivis finitus, (ut manifeſtum eſt) quia eſſet in ſpatio finito æquè, ac Angelus, & in ſpatio illo adæquatè includeretur, ex *Vorſtii* hypotheſibus. Imò ulteriùs, 3. Angelus potuit ſuperare Deum, & eſſe Deo major quoad præſentiam ad ſpatium. Quia ſi Deus eſſet in ſpatio finito, potuit omnipotentiſſimâ facilitate creare vel Angelum, vel corpus actu præſens tali ſpatio, cùm finitum eſſe ſupponitur. Imò poteſt creare Angelum ſpatio decies majori præſentem, quia manifeſtum eſt, poſſe Deum creare Angelum ſpatio cuivis finito æqualem. Et per conſequens eſſe poſſit Angelus, vel etiam corpus aliquod imperfectiſſimum Deo majus quoad præſentiam ad ſpatium. Quæ omnia diſtorta ſunt cerebri

rebri tenebris densioribus circum fusi γεννήματα, non absurda solum, sed & impia; à majestate Dei nostri, ultra omnem eloquentiæ, etiam elaboratæ hyperbolen, infiniti aliena.

Qui rationes plures vellet *Thom: Bradwardin.* videat de causa Dei *lib. 1. cap. 5. Corollar. part. 1,2,3,4,5. pag. 177.* & denceps. *Suarez: Metaph: part. 2. disp. 30. sect: 7. Paul: Nazarium in 1. part. quæst. 8. art. 1. Ferrariens. Contra Gent: lib. 3. cap. 68. Jacob, Martin. Exercit. Metaph: lib. 2. Theorem. 12. & Scholast: in 1 part: quæst: 8. & 1. sent dist. 37.*

11. Sequitur ut jam objectiones *Vorstii* paucis adducam, & solvam. Primò igitur sic procedit *Vorstius*: Scriptura Deum in cœlo collocat. *Esa. 66. 1. Psalm 2. 4. Matth. 6. 9. &c:* Ergo ibi solùm est. 2. *Accedit* (inquit) *tacitus quidam naturæ, & populorum omnium consensus, omnes enim dum orant, ad cœlum & animum, & oculos, & manus elevant.* 3. *Majestas Dei requirit ut à rebus sordidis abstrahatur essentia divina, alioqui rebus ipsis immisceri, & earum pars effici videbitur: & annon indignum erit Deo, si dicatur esse in antro formicæ, aut locis sordidis.* 4. *Essentia Dei videtur ab Angelis: ergo non est simpliciter infinita; quia talis à re finita aut sensu nullo apprehendi possit, quia nulla inter rem cognitam, & potentiam cognoscentem intercedit proportio.* 5. *Quicquid est habet essentiam certam, & definitam: Quia quod est hoc aliquid, in seipso finitum, & ad certum genus entis contractum est. Non quod Deus ab alio Deo finitus aut limitatus sit: sed quod à seipso sive naturâ snâ habeat specificam formam seu differentiam, quæ ipsum subjectum necessario limitat & restringit.* 6 *Dei potentia est finita, quia non potest facere impossibile: ergo & essentia ejus est finita.* 7. *Scriptura vocat Deum magnum, elatum excelsum Psal. 95. 3. 96. 4. &c ergo.*

11 *Objectiones Vorstii in not: ad disp: 3. De Deo pag. 235, 236, 237, 238.*

Nempe hæc sunt monstrosa illa *Vorstii* pronuntiata, blasphema nimirum, nec solùm ultrici stilo, sed ferro luenda, & sanguine. Videamus ideò quibus fulcris tantam errorum molem suffulciat; & an cogentes rationum consequentias adduxerit, quibus thesin suam vel demonstret, vel suadeat. Ad 1. igitur dico Scripturam Deum in cœlo collocare, ex quo sequetur, Deum in cœlo esse, quod verissimum esse & scimus, & agnoscimus: At non sequetur illud quod inde deducere conatur *Vorstius*; nempe Deum alibi non esse; sive quod in cœlo ita sit, ut extra non sit. Cùm enim scripturæ dicunt Deum esse in cœlo, hoc intelligendũ est positivè solũ & affirmativè, quod ibi sit: non exclusivè, quasi alibi non sit. Ut qui dicit animam rationalem esse in capite, vera dicit, cum anima revera ibi sit: sed non sequetur. Ergo anima non est in corde, cùm illic æquè ac in capite reperiatur. Si quis dicit Deum esse in cœlo, verum asserit: cùm ibi revera Deus sit. At non inde sequetur quod non est in terra, vel alibi extra cœlum, cùm & ipsa scriptura apertè asserit, quod cœlum, & cœlum cœlorum illum non comprehendat. 1. *Reg.* 8. 37. 2. Deus est in cœlo κατ' ἐξοχήν, (ut loquuntur Patres Græci) secundum excellentiam, & eminentiam: nempe modo eminentiori, Angelis & sanctis revelatus. Sed non est in cœlo κατ' ἀποκλεισιν, ἢ ἀπάρνησιν, non secundùm exclusionem, aut negationem: quasi ibi solùm esset, & non alibi. Ad 2. fateor, quod inter orandum omnes manus ad cœlum tendunt, ceremoniâ antiquâ, & apud omnes usitatâ. Unde est quod apud *Aristotelem de Mundo ad Alexandrum* legas ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀτείνουσι τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχὰς ποιούμενοι (id est) *quod omnes inter orandum manus ad cœlum elevant.* Et apud *Homerum* Θεοῖσι δ' χεῖρας ἀνέσχον, quod

Solutiones objecti: Conradi Vorstii.

1

2

apud *Virgilium* idem ſonat, ac *Duplices tendens ad ſydera palmas.* At hinc aliud non ſequetur, niſi ſolum hoc: Deum ſcilicet, modo ſpeciali in cœlo eſſe, unde illum ὀλύμπιον, & ὑψήνιον dixerunt; & cœlum, Θεῶν ἕδος ἄσφαλες ἀιεὶ ἔμμεναι· Et quod Deus ibi habitaret, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει, non quod Deum cœlo incluſum vellent, cum contrarium (ut ſuperius demonſtravimus) docuerunt: Sed quod Deum modo ſpecialiori illic excellentiùs præſentem crederent,

3 *Vid. Scheibl. lib. 2. cap. 3. De Deo, art. 3. punct. 1. num.* 381. 2, 3, 4, 5. 3. Majeſtas Dei requirit, (inquit) ut à rebus ſordidis abſtrahatur, ne pollutionem aliquam contrahat: Sed non eſt cur formidaret *Vorſtius*, aut inani timore inhorreſceret. Nam 1. Non magis Deo indignum eſt rebus illis ſordidis adeſſe, quam illas feciſſe. Cur enim entitati illi præſens eſſe non poterat ſine ulla indignitate, quam & fecit primulum, & poſtea conſervat. 2. Spiritus eſt Deus, & pollui non poſſit: Aër corruptiſſimus ſolis radium non polluet, nec animam corpus, & Deum polluat? 3. Res ſordidiſſimæ ſunt Dei ipſius opera, nempe valdè bona, & ſuo genere perfecta, & ſolum in ordine ad nos ſordida, non in ſe. Objecta illa quæ ſunt olfactui ſordida, & ſenſum illum malè afficiunt, in ordine ad intellectum talia non ſunt: Odores ſordidiſſimos ſine offenſa quacunque intelligas, licet non ita olfacias. *Vid. Scheibl. lib. 2. cap 3. punct. 1. num* 387. *pag* 130. 4. Eſſentia Dei

4 videtur ab Angelis in cœlo, & ſanctis, idque clarè πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, à facie ad faciem: ſed hoc intelligendum eſt comparativè, in ordine ad nos *in viâ*, qui Deum dum hic ſumus, ἐν αἰνίγματι, ἡμῶς ἐν ἐσόπτρῳ: obſcurè nempe videmus, & cognoſcimus. Nam reſpectu cognitionis noſtræ imperfectæ, clarè cognoſcunt Deum, ſed non comprehendunt. Quod & ſuperiùs demonſtravimus exercit. 3. & optimè oſtendit *Suarez. Metaph. part. 2 diſput. 30. ſect. 11. Aquin. 1. part. quæſt. 12, art 7. Ferrar: in lib. 3. Cont. Gent. cap. 53. Durand: in 4. diſt. 49 quæſt. 3. Ibid. Aquin. quæſt. 2. art* 3. Vide quæ habet *Schieb.* ubi ſuprà *n.* 388.

5 5. & 6 *Vorſtii* argumento abunde ſatisfecit *Scheib:* ubi ſuprà *num:* 392 3, 4, 5.

6 actum non agam. 7. Cùm Deus in Scriptura dicitur magnus, hoc intelligendum eſſe ratione virtutis, non quantitatis fatetur *Vorſtius.* 2. Sciret *Vorſtius* multa in Scriptura dici per ἀνθρωποπάθειαν, & ad captum noſtrum: Sic cum dicit Scriptura cœlum eſſe thronum Dei, & terra ſcabellum pedum ejus, malè argueret *Vorſtius*, ſi inde concluderet Deum (ad modum regis terreni) & thronum habere ubi ſedeat propriè, & ſcabellum ubi pedes ponat. Rectè *Iſiodor: Hiſpal: Origin. lib. 7. cap. 1. Sunt multa in Scripturis vocabula, ex uſu noſtro ad Deum ſumpta de membris noſtris: ut more locutionis noſtræ faciliùs ſe inſinuet.* Sic cum à Poëtis dicitur Deus παντὸς χέρες ὄμμα ὅλον ὄφθαλμος, & à Scriptoribus Eccleſiaſticis παντεπίσκοπος, & παντεπόπτης, male colligeret quis exinde ſequi Deum propriè habere oculum: ſed quæ de Deo per ἀνθρωποπάθειαν dicuntur, non ſunt intelligenda κατὰ τὸ ῥητὸν, & ad literam, ſed juxta θεοπρέπειαν, & divinam condecentiam, ne in damnatam illam & multo anâthematum fulmine ἐμβρόντητον, Anthropomorphitarum hæreſin incidamus. Certè niſi errat *Daniel Cramerus de Hæreſibus Claſſ. 1. cap. 8. Vorſtius* noſter hæreſeos. Anthropomorphitarum reus peragetur, cùm inter primaria iſtius hæreſeos capita hæc enumerat, *Deum immenſum eſſe negare, & loco, vel ſpatio finito illum includere.*

1 12 *De modo quo immenſitas Deo convenit.*

12. Sic tandem immenſitatem Deo ineſſe (*Vorſtio* nequicquam reluctante) demonſtravimus: ſequitur ut modum quo ei inſit exponerem. Nempe an incommunicabiliter

municabiliter Deo inſit, ita ut alteri communicari non poſſit: An ita ſolùm, ut non repugnet rem aliam (puta creaturam) eſſe immenſam. Et hîc primò cum *Lutheranis* congrediendum qui ubiquitatem creaturæ *actu* attribuunt; Secundò, cum Pontificiis, qui illam creaturæ convenire *poſſe* aſſerunt. Primò igitur quid ſtatuunt *Lutherani* in hoc quæſito exponam; nempe, quomodo & cui vellent immenſitatem eſſe communicatam. 2. Opinionem illam non eſſe veritati conſonam, argumentis, è rationis rectæ, & Metaphyſicæ principiis, deductis, oſtendam. Varia enim Theologorum argumenta, quæ in juſtas veritatis vindicias abunde ſufficiant, majori cathedræ relinquo, ne in alienâ republicâ curioſus videar. 3. Eorum objectiones ponam, & ſolvam.

1. Quid in hac re *Lutherani* ſtatuunt, ex eorum ſcriptis cognoſcendum; qui vacat, videat *Johan:* [a] *Giſenium*, *Chemnitium* [b], *Johan: Gerardum* [c], *Jacob: Martini* [d], *Eckardum* [e], *Tileman: Heſshuſium* [f], *Mich: Schæferum* [g]. Et tandem compilatores *Tubingenſes* (apud *Paræum tom. 2. pag 577*) *contr: orthod: conf. p 649.* Pro inſtituti noſtri ratione eorum opinionem paucis, per theſes exponam: Quarum prima ſit hæc

1. Dicunt quod immenſitas, aut ubiquitas corpori nulli naturaliter conveniat, ita ut ex ſe primò, & per ſe ſit immenſum, aut ubique. Ita *Giſenius* ubi ſuprà, *pag. 232. num. 24. Eckard: Heſſus faſciculo controverſ: cap. 6. pag. 169.*

2. Volunt tamen omnipræſentiam, & ubiquitatem non ſolum poſſe communicari corpori, ſed & actu naturæ humanæ Chriſti convenire.

3. Volunt hanc omnipræſentiam corpori Chriſti convenire ex vi unionis hypoſtaticæ, & ſeſſionis ad dextram Dei. *Giſenius* ubi ſuprà. *Schæferus diſp. 2. cap. 10. num. 139.*

4. Licet corpus Chriſti eſſe omnipræſens ſtatuunt, tamen à modo quo ubique eſt, explicando omnino refugiunt: nempe quia illum nullâ rationis apparentiâ explicare poſſint. *Corpus Chriſti eſſe in multis locis ſimul præſens, notum eſt;* ſed de modo, *eum eſſe myſticum*, ait *Eckard: faſcicul· controverſ: cap. 6. pag 169.* Et *Chemnit Exam: p. 2. pag. 72. Non* (inquit) *definimus certum modum præſentiæ, ſed eum commendamus humiliter ſapientiæ, & omnipotentiæ Dei. Et Compil· Tubing:* ubi ſuprà, *pag. 649. Corpus Chriſti eſt eo loco ubicunque eſt panis conſecratus, ſed non localiter.*

5. Dicunt tamen ita ſe ſtatuere corpus Chriſti eſſe ubique: *ut nullum inducant expanſionem, vel extenſionem, vel multiplicationem, vel diffuſionem; (quæ omnia ſunt abſurda rationis cogitata,* inquit magnus *Lutheranus*) *ſed potentiſſimam, & præſentiſſimam cœli, & terræ gubernationem*: etiam homini Chriſto competentem. *Joh: Gerard: tom: 1. cap. ult. theſi 121.*

Vide plura hac de re apud *Eckardum faſcicul. controv. cap. 4. quæſt: 1. pag. 43. Et Schæferum diſput: 1. de perſonali unione, cap. 6. pag. 26, 27.* Sed (ut quod res eſt dicam) quid hac in re ſentiunt invenire difficilius, quàm refellere: Uſque adeo obſcurè de omnipræſentiâ corporis Chriſti pronuntiant, & theſes ſuas tot *Mæandris*, & ambiguitatum involucris perplexas, proponunt, ut errorem illum minori operâ redarguat quis, quàm cognoſcat. Sed pergam, & veritatem per theſes deducam, & ſtabiliam. Quarum prima hæc erit,

1. Omnipræſentia in creatura aliqua non poſſit ineſſe per ſe, primò, & independenter

a *Jo: Giſen: de Zuinglio-Calviniſmo fugiendo diſp. 7. p 1. num. 15. pag. 230. &c.*

b *In exam: Concil: Trid: p. 2. circa pag. 72. & alibi paſſim.*

c *Gerrad. locorum com: tom: 1. cap. ult. theſi 121.*

d *Jacob: Mart: de loco, cap. 34. lib. 2.*

e *In Faſcicul: controv. cap. 6. quæſt 14. p. 148. & alibi ſæpe.*

f *In exam Theolog: loc: 2. de duab: nat: in Chriſto. pag. 66. 70.*

g *In Ἀκεφαλ: Relig: Chriſt diſp 2. de communicat: Idiom: cap. 10. pag. 101, 102, &c.*

Ratio 1. Pendenter; & ideo nec in corpore Chriſti. Hoc manifeſtum eſt. 1. Ex confeſſo, hoc enim admittunt *Lutherani*. *Eckard: cap.* 3. *q* 2. *in ſol.* 1. Et *Giſenius* ubi ſuprà, *pag.* 232. *num:* 24. 2. Ratio etiam manifeſta idem evincit; Quia omnis creatura & quoad eſſentiam, & præſentiam; nempe quoad eſſe, & omnia in eo fundata à Deo creatore dependet; & ideo ſicut omnis creatura habet eſſentiam à Deo dependenter, ſic etiam & modum ſui eſſe, & præſentiam ad ſpatium habebit dependenter à Deo: Ergo omnipræſentia creaturæ primò ineſſe non poſſit, & independenter. 3. Non video quomodo præſentia ad ſpatium infinita, qualis eſt immenſitas, Enti finito primariò, & per ſe ineſſe poſſit; cum modus præſentiæ in ordine ad ſpatium ſequitur modum eſſentiæ in ſe. Ita ut, ſicut eſſentia infinita, (ut ſuperius demonſtravimus) non poſſit eſſe in ſpatio finito, ſic eſſentia finita non poteſt eſſe in ſpatio infinito, ſaltem per ſe, & primariò, ac independenter.

2 3

Theſis 2: 2. Immenſitas illa, ſeu omnipræſentia, & ubiquitas, quæ eſt attributum Dei, non poteſt creaturæ ulli convenire, nec ita communicari, ut ex eâ creatura ſit actu immenſa, & in ordine ad ſpatium omnipræſens.

Ratio. Ratio eſt, quia immenſitas hoc modo conſiderata, eſt proprium Dei; nempe attributum ejus ἀντισεφον, & reciprocum: Ergo non eſt creaturæ ulli communicabilis. Anteced: eſt certiſſima, & veritatis indubitatæ, nec ab illis contra quos diſputo negata; ut manifeſtum eſt apud *Eckardum in faſcicul. controverſ. cap.* 6. *in ſolut. Arg.* 1. *pag.* 107. 8. 9. Et *Giſenum de Calviniſ. diſput.* 5. *theſi* 3. *&* 4. Et ideo ab ulteriore ejus probatione ſuperſedeo. Conſequentia etiam non eſt minus manifeſta: Quia proprium formaliter, & intrinſecè dicit adjunctum incommunicabile; Ita ut ſi quid ſit proprium, non erit communicabile; & ſi quid communicabile, non erit proprium. Et per conſequens ſi immenſitas ſit Dei proprium, illam creaturæ communicari, ſine contradictione nullus aſſerat. Nam cum proprium formaliter dicit quid incommunicabile, (proprium enim & commune immediatè opponuntur) qui dicit proprium communicari, idem eſt, ac ſi dixiſſet illud communicari, quod eſt incommunicabile. At cum hoc contradictionem implicat manifeſtam, ſequetur proprium communicari non poſſe; & per conſequens, nec poſſit immenſitas illa quæ eſt Dei attributum corpori cujuſcunque convenire. Novi quod *Eckardus* loco citato, in ſolut: argument: 1. ſic reſpondet: Quod propria non poſſunt ita communicari, ut è ſubjecto proprio tranſeant in ſubjectum alienum, eique formaliter inhæreant; communicantur tamen aliquo modo, nam ἕνωσις τῦ λόγυ, propriè communicatur naturæ humanæ Chriſti, itemque proprietates animæ corpori. Erunt ideo propria aliquo modo communicabilia, propter mutuam περιχώρησιν, & συνδύασιν, (ut loqui amat *Eckardus*) & per conſequens non erunt omnino ἀκοινώνητα. Similia ſunt quæ huic argumento reponunt *Giſenius*, & *Gerardus* locis ſuprà citatis.

Solut. Argumenti prædicti ab Eckardo ubi ſuprà, & Giſenio adhibita.

Refell. Sed Medicina hæc eſt morbo pejor, nec rationem prius poſitam, vel evadat probabiliter, nedum ſolvat. Nam 1. Concedunt quod nulla proprietas Dei ita communicatur naturæ humanæ, ut in illam tanquam in ſubjectum aliud tranſeat, eique formaliter inhæreat. *Quod propria non egrediantur ſua ſubjecta, ipſi quoque affirmamus*: Inquit *Eckardus*, ubi ſuprà, *pag.* 107. *Vocabulum communicationis uſurpatur hoc loco, non activè, ſeu tranſitivè; Quia proprium non tranſit de ſubjecto; in ſubjectum, non fit multis commune, non inter multos diſtribuitur. Sed paſſivè,*

ſivè, & intranſitivè, &c. Giſenius diſput. 5. de Calviniſmo. theſ 4. Ex his ideo in confeſſo erit, quod immenſitas non poſſit ita communicari corpori Chriſti ut ei formaliter inſit, aut inhæreat tanquam in ſubjecto. Quo dato, ſequetur quod corpus Chriſti non poſſit eſſe ſpatio omni præſens actu, & formaliter: Ratio eſt, quia immenſitas, ſeu omnipræſentia eſt modus rei intrinſecus, à re ipſâ cujus eſt modus, realiter non diſtinctus. Hoc ex eo erit manifeſtum, quia res omnis ex vi naturæ ſuæ, & eſſentiæ in quantum talis eſt, ſpatio eſt præſens ſine ullo addito quocunque. Sic Deus ex vi eſſentiæ infinitæ, ſine additione adjuncti cujuſcunque ex natura rei diſtincti, eſt præſens ſpatiis omnibus abſolutè: ſic Angelus ex vi eſſentiæ ſine alio quocunque, modo ſuo eſt aëri præſens, ſi in aëre ſit; & corpus etiam præſciſè, & ex eo ſolùm quod eſſe corporeum habet, ſi ſit in ſpatio, eſt ſpatio præſens. Ita ut impoſſibile ſit, idque abſolutè, ut vel corpus, vel Angelus, vel Deus in ſpatio actu ſit, & ei præſens non ſit. Et per conſequens præſentia ad ſpatium non erit diſtincta ex naturâ rei, à ſubjecto illo quod dicitur præſens; ſed Ens unumquodque per ipſum ſuum eſſe neceſſariò erit præſens ſpatio illi in quo eſt; nempe ex parte rei: Et ex parte modi, hujus præſentiæ modus ex eſſentiæ modo dependet. Ita ut Deus quia eſt eſſentia abſolutè infinita, ideo habet præſentiam in ſpatio proportionatam: & Angelus quia eſt ſubſtantia finita ſpiritualis, ideo habet præſentiam in ſpatio finitam, & ſpiritualem; & pari paſſu corpus, ex vi eſſentiæ ſine alio quocunque, ex eo præſciſè quod in ſpatio eſt, ei præſens eſt, præſentiâ eſſentiæ ſuæ proportionatâ, nempe corporeâ. Et ex hoc fundamento evidenti, & per ſe manifeſto, ſequetur, quod corpus Chriſti non poſſit dici præſens, vel omnipræſens in ordine ad ſpatium, ab omnipræſentiâ illâ, quæ revera in corpore illo non ſit. Et per conſequens, omnipræſentia illa, à quâ corpus Chriſti dicitur, & eſt omnipræſens, debet actu & formaliter ei ineſſe: Cum ideo omnipræſentia ſit ipſa immenſitas, neceſſe erit ipſam immenſitatem corpori Chriſti formaliter ineſſe; quod cum διαῤῥήδην, & expreſsè negant *Lutherani*, manifeſtum eſt quod corpus Chriſti non habet immenſitatẽ ita communicatam, ut ex eâ revera ſit omnipræſens. Nam ſicut impoſſibile eſt, ut paries rectè dicatur albus ab albedine illa, quæ parieti reverâ non ineſt; aut ut aqua juſtè dicatur calida, à calore illo, qui aquæ non ineſt; ita impoſſibile duco, ut corpus Chriſti dicatur actu præſens ſpatiis omnibus à præſentiâ illâ, quæ ejus corpori non ineſt. Nam utcunq; admitto denominationes externas, ita ut nonnulla denominant ſubjecta, in quibus non ſunt ſubjectivè; (quomodo locus denominat locatũ, cũ tamen ipſe locus, ſive ſit ſuperficies, ut vult *Ariſt.* ſive ſpatium, ut alii rectiùs, non eſt in locato ſubjectivè, ſed nec eſſe poſſit) tamen de immenſitate hoc dici non poſſit, cum ipſa immenſitas non ſit locus, (vel denominatio ulla externa) ſed præſentia ad omnẽ locum, ſeu ſpatium; quæ præſentia eſt modus intrinſecus rei præſentis ab ejus eſſe non diſtinctus: Et per conſequens impoſſibile erit hanc omnipræſentiã in alio eſſe, quàm in eo cujus eſt omnipræſentia: vel corpus aliquod dici poſſe omnipræſens à præſentiâ illâ, quæ non eſt formaliter, & ſubjectivè ſua. Ex quibus ulterius ſequetur. 3. Quod cum eſſentia corporis Chriſti, ſit creata, finita, corporea, præſentia etiam ejus in ſpatio, erit finita, & corporea. Eſſentia enim ex parte rei non diſtinguitur à præſentiâ: & per conſequens, ſi eſſentia corporis Chriſti ſit creata, finita, & corporea, impoſſibile eſt, ut ejus præſentia in ſpatio talis non ſit: cum ea quæ ſunt realiter idem, potentiâ nullâ ſeparari poſſunt. Et ulterius 4. ſequetur, quod nec corpus Chriſti, nec

Ens aliud quodcunque poteſt habere præſentiam duplicem: Nam cum Ens quodcunque, dummodo ſit unum, & ſimplex (quale eſt corpus Chriſti) eſſentiam unam, & ſimplicem habet; neceſſe eſt, ut & præſentiam ad ſpatium unam habeat, & ſimplicem. Cum enim Entis cujuſcunque eſſentia, & præſentia ad ſpatium ex parte rei non diſtinguuntur; neceſſe eſt, ut ſi eſſentia ſit una, & ſimplex, præſentia ad ſpatium ſimiliter una ſit, & ſimplex. Et per conſequens, præſentia corporis Chriſti ad ſpatium erit una ſolùm, & cum hæc ſit finita, corporea, & limitata, pro ratione eſſentiæ ejus, manifeſtum erit, immenſitatem, ſeu omnipræſentiam illi convenire non poſſe. Quod erat demonſtrandum. 5. Sed & ratio evidens idem evincit, cum ſit directè contradictorium, ut idem numero corpus habeat præſentiam in ſpatio duplicem; nempe ut ſit omnipræſens per immenſitatem, & etiam in quantum eſt Ens finitum, & creatum habeat præſentiam finitam, & ſpatio certo, & determinato limitatam. Horum enim unum alterum immediatè deſtruit; nam ſi corpus Chriſti ad ſpatium finitum limitetur, manifeſtè repugnat, ut dum ita limitatur, ſit omnipræſens, & in omni ſpatio abſolutè, & ſimpliciter: Et vice verſâ ſi ſit in omni ſpatio, quî fieri poſſit, ut ad ſpatium certum limitetur?

Ratio 2. 2. Statuunt *Lutherani* hanc corporis Chriſti omnipræſentiam in unione hypoſtaticâ eſſe fundatam, ita ut ex unione ſit, quod deitas nec ſit uſpiam extra humanitatem Chriſti, nec abſque eâ. *Pervenit igitur humanitas in realem κοινωνίαν gloriæ, & proprietatum τῦ λόγυ: ex quibus humanitati etiam communicata eſt omnipræſentia. Nam filius Dei poſt unionem nuſpiam eſt extra carnem, abſque aut ſine illâ. Michael Schæferus in* Ἀκεφαλ: *Relig: Chriſtianæ, Diſput. 2. de Communicatione Idiomatum, cap. 10. num. 139. p. 101. Eſt igitur ſecundum genus Communicationis Idiomatum, vera, & realis communicatio; qua filius Dei ſuam majeſtatem & gloriam aſſumptæ carni communicat; ita ut quæcunque λόγος habet per naturam, aſſumpta caro habet per unionis gratiam. Giſenius de Calviniſ: diſp. 6. num: 4.* Et paulò infrà *num: 6. Communicatio reſpondet unioni, cujus eſt immediatus effectus.* His poſitis, argumentum ſic deduco: Si omnipræſentia corporis Chriſti ſit immediatus effectus unionis hypoſtaticæ, tum quandocunque fuit unio corporis Chriſti cum Deitate, ἐν ὑποστάσει τῦ λόγυ, erat etiam corpus Chriſti immenſum, ſeu omnipræſens. At hoc manifeſtè falſum: Ergo & illud. Propoſitio ſecunda ſic pateat: Natura humana Chriſti, ab eo inſtante quo primò fuit, Deitati τῦ λόγυ erat indiviſibiliter, & ἀδιαιρέτως (ut loquitur Concilium *Chalcedonenſe*) unita; at ex eo inſtante non fuit omnipræſens Chriſti humanitas. Et per conſequens ſequetur, quod ex poſitione unionis hypoſtaticæ non neceſſario infertur omnipræſentia corporis Chriſti. Aſſump: ſic oſtendo, ſi ab inſtante primo unionis, corpus Chriſti fuiſſet omnipræſens, ita ut actu ſpatium omne occupâſſet: tum 1. Chriſtus naſci non potuit, quia ſi naſci potuit, & utero matris exire, tum vel ita exibat, ut ſimul in utero manebat, vel non: Si non manebat in utero, tum non fuit omnipræſens, utpote qui in utero non fuit. Si ita exibat, ut etiam ſimul, & ſemel in utero manebat; tum poſſibile erit unum, & idem numero corpus, ab eodem utero, eodem tempore, & exire, & in eodem utero, eodem tempore manere: Sic ut ipſiſſimum idem numero corpus moveat, & ab utero exeat, eo inſtante quo in utero immobiliter quieſcit. Quæ omnia contradictionem implicant manifeſtam.

* *Mich: Schæferus in* Ἀκεφαλ: *Religionis Chriſt: diſp. 2. c. 10. num. 156. pag. 107.*

Sed huîc reſpondet *Schæferus**, quod *omnipræſentia non neceſſariò ſequitur unionem*

nem hypostaticam, sed per οἰκονομίαν exinanitionis in statu humilitatis, locis eorumque conditionibus subjecta fuit humanitas. Nempe hoc est quod volumus directè, & in terminis concedere: nam si in statu humilitatis, loci conditionibus subjecta fuit Humanitas Christi, non obstante unione hypostaticâ: tum manifestum erit, quod nunc non necesse erit, ut corpus Christi sit omnipræsens ex vi unionis istius. Siquidem ratio nulla reddi possit, cur unio hypostatica potius induceret omnipræsentiam corporis Christi hodie, quàm heri: cur potius in statu exinanitionis, quàm exaltationis. Et per consequens non sequetur ex unione hypostaticâ corpus Christi esse immensum, cum unione illa non obstante, Christi corpus aliquando non sit immensum, & omnipræsens, quod in statu exinanitionis fateri videtur *Sheférus.* 2. Vel forsan dicat corpus Christi in statu exinanitionis ita esse limitatum ad locum, ut etiam simul sit omnipræsens: sed hoc est absolutè impossibile, cum omnipræsentia in ordine in spatium, limitationem omnem ad spatium quodcunque formaliter excludit; & limitatio omnipræsentiam. Hæc enim adeò immediatè opponuntur, ut eidem simul, & semel inesse, sine contradictione manifestâ dici non possit. Quomodo enim ab intellectu ullo vel fingi possit, idem numero corpus ad spatium certum, & determinatum limitari, eodem tempore quo spatiis omnibus simpliciter præsens est?

3. Si immensitas illa quæ est Dei attributum corpori communicari potuit, tum & ipsa Dei essentia eodem modo communicari poterat. Ratio est, quia perfectiones illæ absolutæ quales sunt immensitas, bonitas, omnipotentia, & similia; idem sunt realiter cum ipsa essentia divina; ita ut verè dicas, immensitas est ipsa Dei essentia: cùm inter hæc duo differentia intercedit nulla realis, aut modalis. Ex receptissimo enim illo scholasticorum dogmate, [*Quicquid est in Deo est ipse Deus.*] Metaphysici pariter, & Theologi asserunt proprietates, & attributa Dei de Deo etiam in abstracto prædicari: ita ut bonitas Dei sit ipse Deus bonus, & immensitas Dei sit ipse Deus immensus. Quod ex summâ Dei simplicitate, ratione naturali evidenter demonstrari poterat (modo hujus loci esset, aut pensi), quæ in Deo subjecti & attributi distinctionem talem non patitur. [a] Hoc ideò concesso, nempe immensitatem Dei esse idem cum essentia ejus; sequetur, quod si immensitas communicetur humanitati Christi, quod & ipsa Deitas possit etiam communicari: Ita ut sicut ab omnipræsentia divina, seu immensitate corpus Christi dicitur immensum à *Lutheranis*; sic pari rationis analogiâ, à Deitate communicatâ dici possit Deus. At hoc posterius est omnimodo absurdum, nec ab ipsis ullatenus admissum. Ergo. Et illud unde sequetur. Cùm ideò manifestum sit, & in confesso Deitatem corpori Christi communicari non posse: sequitur, nec immensitatem posse communicari; cùm hæc sunt realiter idem.

Ratio 3.

a *Vid. Suarez Metaph: tom. 2. disp: 30. sect. 3, 4. pag. 40. & deinceps. Aquin. 1. part. quæst. 3. per totum præcipuè art. 7. & Ferrar. contrà Gent: lib. 1. cap. 16. 18.*

Respond.

Scio *Joh. Gerardum Orat. de communicat: Idiomatum, ad finem tom. 1. locorum Theolog. & Gisenium*, ubi supra, rationi huic solutionem adhibere, Sic: Hujus argumenti (inquiunt) nervus in hoc consistit, *quod eorum quæ sunt realiter unum, communicato uno, communicatur alterum*; tamen pronuntiatum hoc putant falsum, & ostendunt. Quia apud nos in confesso est, hypostasin filii, & personalitatem, naturæ humanæ esse communicatam; tamen illa ipsa hypostasis, & persona filii est idem cùm essentiâ divinâ ex parte rei; cùm summa Dei simplicitas hoc necessariò requirit. Ergò, si hypostasis filii, quæ realiter est idem cum essentia divina, possit naturæ humanæ Christi communicari Deitate non communicata, quod nos

fatemur, poſſit etiam immenſitas Dei communicari eidem naturæ, eſſentiâ divinâ non communicatâ. Quod erat dicendum. Immenſitas enim, & Deitas non ſunt magis unum, quàm hypoſtaſis filii, & Deitas. Ergò ſi unitas immenſitatis, & Deitatis impediat, quò minùs unum ſine altero communicari poſſit: pari paſſu, unitas inter Deitatem, & hypoſtaſin impediet, quò minùs unum ſine altero cõmunicetur. At fatemur hypoſtaſin communicari corpori Chriſti Deitate non cõmunicata. E. fatendum eſt, Immenſitatem poſſe cõmunicari, Deitate non communicatâ.

Refell. Scilicet argumentum hoc curioſum ſatis lubenti animo præterirem: de Deo, veli vera dicere periculoſum: cùm myſteria illa mirari tutiùs, quàm ſcrutari poteras. In divinis ὃ δεῖ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν, credere debemus potius, quàm quærere. Tamen cùm hujusmodi difficultates in ipſum veritatis præjudicium incruſtat audax perverſitas, veritatem prodit, qui non reſpondet. Tali caſu modeſta erit omnis audacia in veritatis ſubſidium ventura: cognoſcant veritatis hoſtes, quod fidem irrationalem non colimus; ſed talem quæ forſan intellectus noſtri aciem, tot tenebris involutam, tranſcendat; rationi tamen rectæ in æternum non contradicat. Pergam ideò, ut ſolutionem ſuperius objectis adhibeam, fidei antiquitùs receptæ, & rationis rectæ principiis conſonam. Dico igitur 1. Quod propoſitio illa in qua quæſtionis cardo vertitur, nimirum hæc; [*Eorum quæ ſunt realiter unum, uno communicato, communicatur alterum*] eſt veritatis neceſſariæ & (ut mihi videtur) indubitatæ. Nam ſi eorum quæ ſunt realiter idem uno communicato, fieri poſſit, ut non communicetur alterum; tum fieri poſſit, ut res aliqua communicetur ſeipſâ non communicatâ: quod manifeſtè implicat. Et ideò firmum erit argumentum; *Immenſitas, & Deitas ſunt realiter idem. E. ſi Deitas non communicetur naturæ humanæ, tum nec immenſitas communicari poſſit.* At fatentur Deitatem non communicari. E. nec communicari poſſit immenſitas. 2. Cùm dicunt quod hypoſtaſis τῷ λόγῳ communicatur naturæ humanæ, hoc non obſtante, quod ſit idem cum Deitate; Ergo immenſitas etiam communicari poſſit, &c. Dico, 1. cum *Becano Theologiæ Sholaſt: part. 1. cap. 6. quæſt. 3.* Quòd non eſt eadem ratio inter immenſitatem Dei, & ὑπόστασιν, ſeu proprietatem perſonalem. Ratio eſt, quia immenſitas eſt perfectio Dei abſoluta, cùm eſſentia Dei identificata; & ideo ſicut ipſa eſſentia Dei infinita creaturæ communicari non poſſit; cum creatura ideò non erit immenſitatis capax, quia nec Deitatis, hæc enim unum, & idem ſunt. At (inquit *Becanus*) ſubſiſtentia relativa, ſeu perſonalis filii ὑπόστασις non eſt de eſſentia Dei, & proinde per illam præciſè ſumptam non conſtituitur aliquid in ratione Dei, ſed ſolùm in ratione ſubſiſtentis: ac proinde (ſecundùm illum) ὑπόστασις τῷ λόγῳ communicari poſſit eſſentiâ non communicatâ; at non ita immenſitas, quæ in ſe neceſſariò involvit ipſum eſſe Dei. In hujus ſolutionis explicationem conducit illud quod habet *Suar: Metaph. part. 2. diſp. 30. ſect. 4. n. 4.* ubi dicit, quod Theologi plurimi, & doctiſſimi ſtatuunt perſonalem ὑπόστασιν non eſſe de eſſentia Dei. Nam ſi perſonalis filii ſubſiſtentia eſſet eadem cum eſſentia Dei, neceſſariò ſequeretur, quod ſicut eſſentia Dei eſt tribus perſonis communis, ſic etiam ſubſiſtentia perſonalis eſſet omnibus perſonis communis: Et hoc modo perſonæ per ſubſiſtentias eorum perſonales non diſtinguerentur; quod ſine manifeſto fidei noſtræ præjudicio admitti non poſſit. 3. Sed dato quod immenſitas eo modo communicaretur, quo ὑπόστασις perſonalis; tamen non ſequetur, corpus Chriſti eſſe immenſum, aut omnipræſens. Quod ut evidentiùs appareat, dico 4. Quod ὑπόστασις perſonalis ſeu perſona τῷ λόγῳ,

λόγυ, poſſit naturæ humanæ communicari. Vel 1. Reſpectu inhæſionis a. Quod ita communicatur ut reipſa inhæreat in re illa cui communicatur. Et hoc poteſt eſſe dupliciter. 1. Cùm illud idem quod fuit in communicante, poſtea ſit actu in re illa cui communicatur: & hoc modo ὑπόστασις perſonalis τῦ λόγυ naturæ Chriſti humanæ communicari, omnino impoſſibile duco. 1. Quia quod ſemel eſt in Deo ſemper eſt in eo, cùm ſit omninò immutabilis. Ergò ſubſiſtentia perſonalis non poteſt ita communicari, ut in natura humana actu inhæreat. 2. Si ſubſiſtentia illa perſonalis ita communicaretur naturæ humanæ, ut ei actu ineſſet; tum neceſſe eſt ut hoc vel ita fiat, ut ὑπόστασις illa deſinat eſſe in Deitate, cùm incipit eſſe in natura humana: & ex hoc ſequetur non eſſe tres perſonas in Deitate, (cùm ſupponitur perſonam filii in naturam humanam tranſiiſſe) At hoc fidei noſtræ principiis directè contrarium. Ergo. Ita communicari non poſſit. Vel 2. ita communicatur, ut ſimul in Deitate maneat & in naturam humanam tranſeat. At hoc non minus impoſſibile, ut illa una ſimpliciſſima λόγυ ὑπόσταϛις dum in Deitate manet, in naturam humanam tranſiret; ita ut actu, & ſubjectivè in natura utraque ſit. Vel 3. Ita communicabitur, ut non illa ipſa ὑπόσταϛις quæ eſt in filio, ſit in natura humana, ſed alia ſimilis in ſpecie: ſic ignis communicat calorem ſuum aquæ; non tamen illum eundem, qui in igne eſt, ſed alium. At nec hoc modo poſſit τ̃ λόγυ ὑπόσταϛις humanæ naturæ communicari: quia tum, (cùm una eſſet ὑπόσταϛις perſonalis in Deitate, & alia in humanitate) Chriſtus nō eſſet perſona una, ſed duplex; eſſetq; in Chriſto perſonæ pluralitas, æquè ac naturæ; at hoc ut hæreticum meritiſſimo anathemate damnabat Eccleſia * antiqua, & noſtra approbat. Et per conſequens perſona filii, ſeu ὑπόσταϛις perſonalis non poſſet ita communicari, ut naturæ humanæ actu inhæreat. Sed hoc ipſi etiam *Lutherani* approbant. *Giſenius*: b *Humana igitur Chriſti natura eſt receptaculum infinitorum donorum, non inhæſivè* δεκτικὸν, *ſed* ὑποστατικὸν. *Habet ea non ſubjectivè in ſe, ſed in perſona: phraſis enim* [*in eſſe*] *dupliciter ſumitur.* 1. *Habitualiter, & ſubjectivè.* 2. *perſonaliter.* 2. Illa τ̃ λόγυ ὑπόστασις dici poteſt communicari reſpectu denominationis, & prædicationis ſolùm, non inhæſionis: quo modo reges, & imperatores communicant imperii dignitatem uxoribus; dicuntur enim imperatrices; tamen revera authoritatem imperialem nec exercent, nec habent. Sed nec hoc modo communicatur hypoſtaſis filii perſonalis naturæ humanæ: ὑπόσταϛις enim perſonalis τ̃ λόγυ non prædicatur de natura humana, nec juſtè dici poſſit, quod *natura humana Chriſti ſit perſona:* Vel quod Chriſtus, ſecundùm quod homo ſit perſona. Quod probat *Aquinas*, ſic *Chriſtus ſecundum quod homo non eſt perſona æterna: Si ergo Chriſtus ſecundùm quod eſt homo, ſit perſona, ſequeretur quod in Chriſto ſint duæ perſonæ, una temporalis, & alia æterna. Quod eſt erroneum.* 3. Dici poſſit ὑπόσταϛις τ̃ λόγυ communicari naturæ humanæ reſpectu ſuſtentationis: quo modo ſubjectum accidenti communicatur, non reſpectu inhæſionis, aut prædicationis; (quia ſubjectum accidenti ſuo non ineſt nec de eo prædicatur) ſed ſuſtentationis, quia ſubjectum accidens ſuum ſuſtentat. ſic ὑπόσταϛις τ̃ λόγυ naturæ humanæ Chriſti communicatur, non reſpectu inhæſionis, aut prædicationis (ut ſuprà) ſed ſuſtentationis. Quia poſt naturarum unionem fit, ut æterna filii ὑπόσταϛις naturam humanam Chriſti ſuſtentat. Hoc ideò conceſſo, *quod immenſitas eo modo communicatur quo* ὑπόσταϛις, tamen non ſequetur naturam humanam eſſe immenſam, & revera omnipræſentem: cùm nec hæc, nec illa per inhæſionem realem,

a *Vid. Baron. Exercit. 1. philoſ: Ancill: pag. 64. 65 & deinceps.*

* *Vid. Concil. Epheſinum ſub. Theodoſ. Junican: 2. 3. 4. Aquin. 3. p. qu. 2. art. 2.*

b *Giſenius de Calviniſm. diſp. 6. num. 20. vid. Eckard. in faſcicul. Controv. cap. 6. de commun. Idiomat. q: 9. in ſol. arg. 1. pag. 107.*

a *Aquin in 3. part. quart. 16. a. 12. vid Joh. Martin. in 3. ſent. diſt. 10. in expoſitione art. & quos ibid. citat. quæſt. 1.*

lem, aut prædicationem communicetur: sed per sustentationem. Vid. *Baronium* ubi suprà, *Exer: 1 pag: 64. 65.* ex quibus manifestum est, quod communicatio idiomatum ex unione orta non sit alternata idiomatum infusio, aut permixtio in naturis. Sed est τρόπος ἀντιδόσεως, *modus alternationis idiomatum*, naturarum propria alternatim tribuens, humana Deo, & divina homini Christo, non juxta utramvis, sed juxta illam naturam, cujus sunt propria. Sic *filius Dei factus est ex Davide Ad Rom. 1. 3.* Sed non secundùm utramvis naturam promiscuè: sed ut sequitur ibidem, *secundùm carnem.* Nempè secundùm naturam istius attributi capacem. Sic pari passu Christus est immensus, infinitus, æternus, at secundùm naturam perfectionis istiusmodi capacem, Deitatem scilicet. Rursus est finitus, creatus, compositus, sed secundùm humanitatem attributorum talium capacem. Nempè una illa, & eadem Christi persona, est infinita, immensa, omniscions, finita, limitata, creata: sed non secundùm unum, & idem: sed pro varia naturarum in persona illa existentium, exigentiâ. Sic in naturalibus, homo est quantus, coloratus, volens, intelligens, &c. (omnia enim hæc supposito humano conveniunt) at non secundùm unum & idem: sed volens, & intelligens secundùm animam: quantus, & coloratus secundùm corpus. Ideò sicut non sequetur, homo est coloratus, & quantus. Ergo. Anima est colorata, aut quanta. Sic non sequetur, Christus est infinitus, & immensus. Ergo, humanitas est immensa. Quia sicut in homine est aliud præter animam, à quo dicitur coloribus. Sic in Christo est aliud præter humanitatem à quo dicitur immensus.

Ratio 4. 4. Si immensitas illa quæ est Dei attributum corpori Christi communicaretur, ita ut ex illa corpus Christi esset actu omnipræsens, ex vi unionis hypostaticæ; tum etiam & attributa Dei reliqua, ut æternitas, simplicitas, infinitas, erunt communicata; (cum ratio nulla reddi possit, cur ex vi istius unionis, immensitas potius communicaretur, quàm æternitas, aut infinitas. At manifestum est, hæc non posse communicari corpori Christi: cum sit absolutè impossibile, ut corpus Christi finitum habeat infinitatem, temporarium habeat æternitatem, & ut mistum habeat omnimodam simplicitatem sibi communicatam: cum inter tale subjectum & attributat alia, sit repugnantia potentiâ nullâ reconcilianda. Cum ideo manifestum sit, attributa Dei omnia naturæ humanæ Christi non esse communicata, (de absolutis loquor) sequetur quod nullum. Cum ratio nulla vel fingi possit, cur potius hoc, quàm illud reipsâ communicaretur; præsertim cum omnia illa Dei attributa, ex parte rei, sint una illa simplex, & æterna Deitas. Et ideo si non sequetur ex vi unionis hypostaticæ, quod corpus Christi est æternum, infinitum, summè simplex; tum nec sequetur, quod sit immensum, & omnipræsens.

Respon: Facobi Martini Lutherani, Rationi superiori, In lib. de loco 2. cap. 34. Vide Eckvrdum in fasculo controv. cap. 6. quæst: 9. in sol: arg: 2. pag. 110. 111.

Novi quod *Facob: Martini* libro citato, *pag. ejus* 452. putat immensitatem non esse essentiale Dei attributum, quale est omnipotentia, aut æternitas. Sic enim ille: *Deinde adhuc sub judice lis est, an ubiquitas, seu omnipræsentia sit ejusmodi essentiale attributum Dei, quale est omnipotentia, omniscientia, & æternitas, &c. Nam meo quidem judicio ubiquitas nihil aliud est quàm externa locorum seu τῶν Ubi creatorum relatio ad Deum, quæ ante creationem actu non erat, uti jam post creationem actu est.* 2. *Eckardus* loco citato negat illud sequi; *Vel omnia τὰ λόγε attributa communicantur, vel nulla: Quia* (inquit) *communicatio idiomatum non est Physica quædam transfusio, sed libera εὐδοκίας divinæ dispensatio.* 3. Dicit, *quod anima corpori communicat vitam, potentiam videndi, & sentiendi; tamen immateri-*

immaterialitatem non communicat. Sic ignis ferro calorem, & lucem impartit, ſed non levitatem. Ergo pari ratione poſſit filius Dei ἀοίϛασιν, naturæ humanæ communicare, & immenſitatem, attributis aliis non communicatis.

His, ut paucis ſatisfaciam, dico 1. Quod *Lutherani* doctiores multi, (cum de communicatione idiomatum loquuntur) fatentur attributa Deitatis omnia abſolutè ex vi unionis hypoſtaticæ naturæ humanæ communicari. *Facob: Martini* ubi ſuprà, *lib. 2. cap. 5. quæſt. 4.* Sic Philoſophatur: *Et deinde hypoſtaſis ab eſſentiâ divinâ nudâ ratione diſtinguitur, cum in Deo non detur ἄλλο καὶ ἄλλο.* Ergo *ſi communicata hypoſtaſis eſt; divina natura etiam communicata eſt: Si hæc, & ipſa idiomata divina; cum omnia iſta (uti diximus) re idem ſunt, &c.* Ubi ex hoc noſtro fundamento probat, non ſolum hypoſtaſin, ſed & Deitatem, & attributa ejus naturæ humanæ communicari: Quia in re idem ſunt, adeo ut ſi hypoſtaſis communicetur, etiam & attributa alia erunt communicata. *Eckardus* etiam ubi ſuprà, *pag. 111. Cum in illâ* (naturâ humanâ) *tota Deitatis plenitudo inhabitet σωματικῶς, omnéſque ſapientiæ, & ſcientiæ theſauri abſconditi in eâ lateant, Col: 2. Nihil ergo Idiomatum divinorum hic excipimus, quod λόγος aſſumptæ carni ſuæ per unionem non communicaverit.* Nempe hæc in theſi admittunt, (quæ etiam ex principiis ſuis neceſſariò conſequuntur) at in hypotheſi, cum hinc concluditur: Ergo æternitas naturæ humanæ communicatur, & infinitas, &c. non admittunt; ſed varia ſolutionum ſubterfugia comminiſcuntur, quibus oſtendere ſatagunt, immenſitatem poſſe naturæ humanæ communicari, æternitate, vel infinitate non communicatâ. 2. Cum negat *Facob: Martin:* immenſitatem eſſe attributum Dei eſſentiale, quale eſt infinitas, aut æternitas: Dico hoc nec eſſe in ſe verum, nec principiis ſuis congruum. 1. Non eſt in ſe verum, (ut ſuprà fuſiùs demonſtravimus) cum Deus non eſſet minùs immenſus quàm nunc eſt, ſi creatura nulla unquam fuiſſet: Et per conſequens, *immenſitas non eſt externa relatio Ubi creatorum ad Deum, quæ ante creationem non erat*; Quod vult *Facob: Martini.* Immenſitas enim non æſtimatur in ordine ad locum ullum, aut *Ubi* reale, ſed in ordine ad ſpatium, eſt enim præſentia ad ſpatium; Adeo ut ſi creatura univerſa annihilaretur, Deus non eſſet minus immenſus, quàm nunc eſt: Quia eodem ſpatio immutabiliter ineſſet, quo prius inerat. Sic Deus jam eſt intimè præſens toti ſpatio inter centrum, & cœlum octavum; jam ſi omnia corpora quæ hoc ſpatium occupant annihilaret Deus, manifeſtum eſt, 1. quod idem eſſet ſpatium inter centrum, & cœlum corporibus omnibus annihilatis, quod prius fuerat: quia eſt eadem diſtantia inter centrum, & cœlum corporibus annihilatis, quæ fuerat iiſdem exiſtentibus. 2. Manifeſtum eſt, Deum ſpatio illo ineſſe, quia prius inerat; cum ſpatium mutare non poſſit. Quibus conceſſis, nempe corporibus illis annihilatis manere idem ſpatium; & Deum huic ſpatio eſſe præſentem: ſequetur, præſentiam Dei non æſtimari ex ordine ad *Ubi*, vel locum realem, aut creatum, ſed ex ordine ad ſpatium. Cum autem Deus alicui præſens eſſe non poſſit, niſi per immenſitatem, (præſentia enim Dei eſt omnipræſentia) ſequetur Deum eſſe immenſum ex ordine ad ſpatium, quod ab æterno in æternum immutabiliter occupat, & non in relatione actuali ad creaturam. Sed hoc ex iis quæ ſuperiùs demonſtravimus, abunde innoteſcat, nempe immenſitatem eſſe Dei attributum reale, & propriè dictum. 3. Sed & hoc aſſerat neceſſe eſt *Facob: Martini*, ſi principiis ſuis congruenter loqui vellet; ſiquidem idem ille *Facob: Martini*, qui *pag. lib.*

Refell: Solut: ab Eckardo, & Facob. Martini prius poſita.

lib. citat. 452. negat *immensitatem esse attributum Dei proprium, quale est æternitas*, eodem lib: eodem cap: & penè eâdem pag: nempe pag: 451. dicit immensitatem esse idem ex parte rei cum hypostasi τῦ λόγυ. Ergo: Dico ego, quòd est attributum quod non dependet ex creatura, nec consistit in relatione externâ ad creaturam, ita ut ante creationem actu non fuit (quod vult prædictus author.) Nam si immensitas ante creationem actu non fuit, (quod asserit *Jacob: Martini*) tum nec ὑπόστασις τῦ λόγυ, ante creationem actu fuit; cum secundum illum immensitas, & ὑπόστασις illa sunt revera unum, & idem ex parte rei: & per consequens, si unum eorum non fuit ante creationem, tum nec aliud; at ὑπόστασιν τῦ λόγυ fuisse ante creationem mundi certò credimus, utpote qui ex ipsis fidei principiis Trinitatem æternam agnoscimus. *Vid: Sanctum Athanasium in Symbolo.* Quia eorum quæ sunt realiter idem, impossibile est unum sine altero esse. 2. Idem *Jacob: Martini ibid. pag.* 451. 452. asserit immensitatem idem esse cum hypostasi τῦ λόγυ, & ὑπόστασιν illam idem esse quoad rem, cum essentiâ divinâ: Ergo immensitas idem erit cum essentiâ divinâ ex parte rei: Et per consequens, sicut essentia divina nullo modo dependet à creaturis, aut ex relatione ullâ ad creaturam terminatâ; sic nec immensitas possit: cùm (secundum illum) realiter non differant. Cum ideo manifestum est, & à *Jacobo Martini* in terminis, & παῤῥησίᾳ affirmatum, omnipræsentiam Dei esse realiter idem cum essentiâ divinâ; necesse est, ut idem asserat (modò principiis suis congruenter loqui vellet) immensitatem esse attributum Dei propriè dictum, æquè ac æternitas, aut infinitas; & per consequens si ex vi unionis hypostaticæ sequetur, naturam humanam habere immensitatem sibi communicatam; sequetur etiam æternitatem, & infinitatem communicari: cum ratio nulla reddi possit, cur ex vi istius unionis immensitas potius communicaretur, quàm æternitas, aut infinitas. At manifestum est æternitatem & infinitatem communicari non posse; & per consequens, nec erit immensitas communicata. Quod erat dicendum. 3. Cum dicit *Eckardus* ubi suprà, *quod communicatio idiomatum non est Physica quædam transfusio, sed libera* εὐδοκίας *divinæ dispensatio*; hypothesin suam, *de omnipræsentiâ ex vi unionis hypostaticæ communicatâ*, manifestè evertit. Siquidem si communicatio idiomatum dependeat ex liberâ εὐδοκίας divinæ dispensatione, argumenta illa omnia, quæ ex unione petuntur, aut sessione ad dextram Dei, corruant necesse est. Nam si sic urgeret *Eckardus*: Natura Christi humana est τῷ λόγῳ personaliter unita, & sedet ad dextram Dei: Ergo est immensa, & omnipræsens. Nego consequentiam: & negationis rationem ab ipso mutuatam reddo; Quia communicatio idiomatum pendet ex liberâ εὐδοκίας divinæ dispensatione. Nam manifestum est, quod illud, quod ex libera εὐδοκίας divinæ dispensatione dependet, *ex unione*, aut *ad dextram Dei sessione* necessariò inferri non poterat. 4. Cum de animâ corpori unitâ urget, quod corpori communicat potentiam sensitivam; sed non immortalitatem, &c. Dico, 1. quod non quadrat. Ratio est manifesta, quia immortalitas, & potentia sentiendi in anima non sunt unum, & idem adjunctum ex parte rei; sed adjuncta realiter diversa. Et ideo non sequetur, si possibile sit unum eorum communicari, non communicato altero; quod ideo immensitas possit communicari, non communicatâ infinitate, aut æternitate. Cum immensitas, & infinitas, (ut in confesso est) ex parte rei non differant. 2. Fateor quod ex unione illâ substantiali inter animam, & corpus sequitur propriorum communicatio; nempe composito, non parti, oppositæ.

oppoſitæ. Sic intellectus, & voluntas licet ſint propria animæ, tamen compoſito communicantur, & quoad denominationem, (homo enim dicitur intelligens, & volens) & quoad inhæſionem; (potentia enim intellectiva, & volitiva de homine demonſtrantur, tanquam de ſubjecto in quo ſunt) at cum dico quod homo eſt volens, aut intelligens, hoc intelligendum ſecundum partem iſtarum perfectionum capacem, nempe ſecundum animam. Perfectiones enim iſtæ corpori non inſunt, nec ei communicantur. Sic eſſe organicum, quantum, corruptibile, ſunt adjuncta corporis, quæ ex vi unionis compoſito communicantur; Ita ut rectè dicas, homo eſt quantus, corruptibilis, &c. Sed hòc intelligendum ſecundum partem adjunctorum iſtiuſmodi capacem, corpus ſcilicet; animæ enim non communicantur. Sic in unione illâ hypoſtaticâ. (*Sic parvis componere magna ſolebam*) Utriuſque naturæ propria communicantur perſonæ, ſed non parti oppoſitæ: Sic Chriſtus eſt æternus, infinitus, increatus, ſed quoad naturam iſtarum perfectionum capacem, Deitatem ſcilicet, non quoad humanitatem; cum abſolutè impoſſibile ſit, & directè contradictorium, ut natura humana Chriſti creata, finita, temporaria, ſit increata, infinita, æterna. Sic Chriſtus eſt mortalis, finitus, diviſibilis, ſed quoad naturam attributorum iſtiuſmodi capacem, humanitatem nempe. Cum ita uniuntur naturæ, ut proprietates utriuſque manent illæſæ, & inconfuſæ *; ita ut licet idem Chriſtus, & Dei, & hominis munia exequitur, & opera perficit; tamen hoc fit ſecundum naturam operibus proportionatam. Sic Chriſtus unus, & idem mundum manu omnipotenti ſuſtentat, miracula, & opera, quæ potentiam finitam ſuperant, producit, moritur, & loco finito circumſcriptus eſt; ſed hæc omnia non ſecundum naturam unam, & eandem: ſed quæ Deitatis ſunt, Deus peragit, & homo quæ humanitatis. Nam ſecundum naturam humanam mori potuit, ſecundum divinam non potuit: quî enim fieri potuit, ut ipſa moriatur immortalitas? Sed manum de tabula: hæc Theologi ſunt, potius quàm Metaphyſici; & ideo illos videat, qui plura vellet. Reſtat ſolum dubium unum ponendum, & paucis ſolvendum. Quod ſic ſe habet.

* *Vid: Synod: Chalcedonenſis Symbolum. Nicephor: Hiſtor: Eccleſ: lib. 1: pag. 103. D. Et ... 14. pag. 506. Et quæ ibid: annot: Fr: Dæus n. 4. Et quæ Scholaſt. in 3. part. q. 16. hac de re diſputant.*

Corpus Chriſti per unionem hypoſtaticam Deitati toti, & indiviſibili eſt unitum: Ergo Corpus Chriſti eſt, ubicunque eſt Deitas. Nam ſi Deitas eſſet alicubi extra naturam humanam Chriſti: tum 1. Eſſet ſimul humanitati præſens, & non præſens. 2. Unitus, & non unitus. 3. Incarnatus, & non incarnatus. *Michaël Sohæferus in Ἀνεγνωλ: Relig: Chriſtianæ, diſput: 1. De perſonali duarum Nat. in Chriſto unione, cap. 6. num 84. pag. 27. Giſenius, Eckardus, Heſhuſius, Gerardus, Chemnitius*; omnes ex eodem fundamento naturæ humanæ omnipræſentiam concluderent. *Dub.*

Nempe manifeſta hujus rationis inconſequentia ex ſupra dictis, non obſcurè pateat: & ideo ſolutionem ejus paucis abſolvam. Dico igitur. 1. Quod eorum nihil ſequetur; quæ ex negata naturæ humanæ Chriſti omnipræſentiâ *Schæferus* concluderet: poſſit enim infinita τῦ λόγυ Deitas eſſe extra naturam humanam, Unione hypoſtaticâ manente inviolata. Quod ut pateat, hujus veritatis naturam in ordine ad res alias mihi explicare liceat. 2. Ideo ſicut dies hodierna æternitati toti, ſimplici, & indiviſibili coëxiſtit; tamen non ſequetur æternitatem illam indiviſibilem, non eſſe extra hanc diem, vel reſpectu durationis non eſſe quando hæc dies non eſt, (cum manifeſtum eſt, & exercitat: ſuperiori demonſtratum, æternitatem ante hanc diem fuiſſe, & poſt hanc diem fore in æternum.) *Sol.*

Sic non ſequetur, corpus Chriſti Deitati τῷ λόγῳ indiviſibili unitur in cœlo ubi eſt, Ergo Deitas non eſt extra hoc corpus Chriſti. Cum immenſa illa Deitas non ſolùm ſibi, ſed alibi, ſed abſolutè ubique ſit. 3. Sicut non ſequetur, Quia Deitas tota, & indiviſibilis eſt *Petro* præſens in ſpatio illo finito, quod *Petrus* occupat; quòd ideo non ſit in alio ſpatio extra *Petrum* illa Deitas: cum manifeſtum ſit, illam eandem, ſimplicem, & indiviſibilem Deitatem non ſolum *Petro* eſſe præſentem, ſed & eſſe extra *Petrum* in ſpatiis univerſis. Sic nec ſequetur corpus Chriſti unitur toti Deitati τῷ λόγῳ: Ergo illa Deitas extra corpus Chriſti non eſt. Fateor Deitatem τῷ λόγῳ naturæ humanæ Chriſti hypoſtaticè uniri, non ita corpori humano *Petri*: tamen ratio nulla aſſignari poſſit ex unione, cur potius conſequentia hæc ſit firma; *Natura humana Chriſti eſt præſens, & unita Deitati τῷ λόγῳ toti, & indiviſibili: Ergo Deitas non eſt extra naturam humanam Chriſti.* Quàm hæc: *Natura humana Petri eſt præſens toti Deitati τῷ λόγῳ, & indiviſibili: Ergo Deitas non eſt extra naturam humanam Petri.* Cum manifeſtum ſit, poſſe naturas duas præſentialiter coëxiſtentes uniri poſſe, præſentiis ad ſpatium ſimpliciter invariatis. 4. Apud illos qui admittunt *animam rationalem eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte*; (admittunt autem omnes penè) ſic urgeo: tota anima, ſimplex, & indiviſibilis unitur capiti, tamen non ſequetur. Ergo anima non eſt extra caput: Cum manifeſtum ſit & in confeſſo, animam illam eandem, ſimplicem, & indiviſibilem eſſe etiam in pede, & manu, æquè ac in capite. 5. Corpus Chriſti cui Deitas τῷ λόγῳ unitur, vel eſt organicum, & diviſibile, ita ut habeat partem extra partem; nempe caput, & collum, & pectus, & crura, & pedes, quæ ordinatè, & ſecundum naturam humani corporis diſponuntur. Et ſi ita, tum manifeſtum erit, totam τῷ λόγῳ Deitatem eſſe capiti unitam; & tamen æquè manifeſtum erit, illam eandem Deitatem eſſe extra caput, in collo, in pectore, & ſic deinceps in reliquis partibus. Et ideo ſicut non ſequetur, *tota Deitas hypoſtaticè unitur capiti Chriſti*: Ergo *non eſt extra caput.* (cum manifeſtum ſit, eandem Deitatem eſſe etiam in corde, &c.) Sic non ſequetur, *tota Deitas τῷ λόγῳ, unitur toti corpori Chriſti:* Ergo, *non eſt extra illud corpus.* Cum ratio nulla, vel fingi poſſit, cur è conſequentiis illis potius hæc, quàm illa eſſet valida. Vel 2. Si dicas, quod Chriſti corpus λόγῳ unitum, ſit indiviſibile, & inorganicum, ita ut nec caput, nec pedes, nec cor, nec crura habeat: hoc erit manifeſtè abſurdum, & (ne quid pejus dicam) impium. Cum manifeſtum ſit corpus Chriſti & caput, & pedes, & latera, & manus habuiſſe. Quod non ſolum admittat neceſſe eſt, ſed & certiſſimâ non fluctuantis animi fiduciâ credat; Qui ſcripturam ſactam, & authoritatem ejus θεόπνευστον non indignè violat. Ibi enim legimus divinum ejus caput (imperio æterno, & auguſtiori diademate dignum) ſpinis coronatum *: Ibi maxillas ſuas, venuſtate ipſâ pulchriores, crudelitate inhumana colaphis pulſatas legimus; turbâ univerſâ in hoc ſcelus confluente. Rectè *Nonnus*

* *Joh:* 19. v. 2. *Et Nonnus in iſtius verſus paraph:*

..... κὴ ἤιεν ἄλλοθ' ἐπ' ἄλλῳ
Χερσὶν ἀμοιβαίνοισι παρηίδος ἀκρὸν ἀρέσσων.

Sed & latera, & pedes, & manus, quæ vulnera patiebantur in ſalutem noſtram profutura, abunde teſtantur, illum & pedes, & latera, & manus habuiſſe. 6. Sed fatentur †, quod in ſtatu exinanitionis corpus ejus fuit ad ſpatium finitum limitatum, ita ut caput ejus erat ſurſum, & pedes deorſum. Tum ſic, in illo ſtatu manifeſtum eſt, quòd tota Deitas erit capiti Chriſti unita hypoſtaticè; & tamen erat

† *Mich: Schæferus Acrop: Relig: Chriſt: diſp. 2. cap. 10. num. 15. pag. 107.*

extra

extra caput in corde, & cæteris membris: & per conſequens, non poſſit nullâ rationis rectę verisimilitudine inferri, Deitatẽ non eſſe extra id, cui hypoſtaticè unitur. Cùm iſto ſtatu tota Deitas fuit capiti hypoſtaticè unita, ita tamen, ut & tota eſſet extrà, in aliis corporis iſtius membris. 7. Ex hoc ideò *quod Deitas eſt alicubi extra humanitatem*, non ſequetur, Deitatem humanitati eſſe præſentem, & non eſſe præſentem; cùm Deitas humanitati ſit perpetuò præſens. Sed ſolùm ſequetur, Deitatem non eſſe humanitati præſentem extra cœlum, vel in ſpatio illo, ubi humanitas non eſt; quod concedimus. Nec ex hoc conceſſo inconvenientia ulla erit ſecutura: Nam licèt hæc [*Natura humana eſt Deitati præſens: Natura humana non eſt Deitati præſens*] abſolutè & per ſe ſunt contradictoria, & repugnantiam involvunt manifeſtam: tamen hæc [*Natura humana eſt Deitati præſens in cœlo, Natura humana non eſt Deitati præſens in terra*:] non repugnant, nec contradictionem ullam implicant, cùm non ſint ad idem, quod ad contradictionem omnem neceſſariò requiritur. Sic hæc [*Sol eſt Deo præſens: Sol non eſt Deo præſens,*] ſi abſolutè & per ſe ſumantur repugnant: tamen hæc, [*Sol eſt Deo præſens in orbe ſuo, & Sol non eſt Deo præſens in profundo maris*] non repugnant, ſed veritatem habent manifeſtam. Et ex hoc reliquas Schæferi conſequentias, eſſe omnino inconſequentes facile innoteſcat. Sic tandem immenſitatem abſolutam non eſſe creaturæ communicabilem demonſtravimus; ſequitur jam ut illum immenſitatis abſolutæ radium πολυτοπίαν, corpori creato communicari non poſſe oſtenderem; quo abſoluto, manifeſtum erit immenſitatem Dei eſſe omnimodo incommunicabilem. Nempe omnia quæ hac de re Scriptores Pontificii delirârunt, ad incudem revocare, nec libet, nec licet: in tranſcurſu ſolùm fundamentum unum aut alterum ponam, ex quibus ſpecialem πολυτοπίας, repugnantiam fortiùs evincam, & evidentiùs. Sit ideò theſis ultima hæc,

Theſis ultima.

Corpus idem numero eſſe ſimul, & ſemel, in pluribus locis diſtantibus, eſt omnimodo impoſſibile, & contradictionem implicat manifeſtam. Narrat *Facob. Martin.* [a] *ex Antonino, 2. part. tit. 10. cap. 11. § 4. Ambroſium* ſimul *Mediolani* divinis rebus aſtitiſſe, & *Thuronæ* exequiis *D. Martini* interfuiſſe. Sed, *credat Judæus Apella*, non ego. Scilicet iſtiuſmodi occurrunt multa apud Scriptores Pontificios, in legendis ſuis, per antiphraſin aureis, quæ fidem poſtulant pluſquam miraculoſam, non ut ea faciat quis, ſed ut credat. Inſana nimirum delirantis cerebri inſomnia, effata pluſquam dici poſſit παραδοξα, & à ſenſu communi abhorrentia. *Socia* apud *Plautum* [b], non perſuadeat *Amphitrioni*, ſe domi eſſe, & foris hero adeſſe, Sic enim iratus *Amphitruo*,

Tu me verbero audes herum ludificare?
Tun' id dicere audes, quod nemo unquam antehac
Vidit? nec poteſt fieri tempore uno
Homo idem duobus locis ut ſimul ſit.

Nempe & hoc fatentur Pontificii, potentiam naturalem nullam hoc efficere poſſe, ut idem numero corpus pluribus locis ſimul ſit: Ac ipſam Dei omnipotentiam in abſurdi dogmatis patrocinium adducunt. Et (ut olim Hæretici apud *Athanaſium*, ſeu potius apud Maximum Monachum) ὅτω κείζις αὐτοῖς ἐμφιλόνεικα τὰ μὴ ἀπροπῶς παρ' αὐτῶν καινοτομούμενα βεβαιῶν τῷ λέγειν, ὅτι πάντα δυνατὰ ὁ θεός [c]. (id eſt) *Ita pervicaci ſunt animo, ut quæ à ſe novantur abſurdè, ea Divinæ argumento omnipotentiæ corroborent.* Nempe jam ad Triarios deventum eſt, & ultimum cauſæ

a *Facob. Mart. de loco lib. 2. c 35. p. 455. talem fabulã habet Johan. de Lugo. de ſacra Euchariſt. diſp. 5. ſect. 2 p. 258. de S. Franciſc. Xaverio.*

b *plaut. in Amphitr. Act. 2.*

c *Apud Athan. oper. to. 2. In Orat πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι τὸ ὁμολογεῖν φύσιν τῶν σωμάτων, &c. pag. 301. Edi-*

cet revera sunt Maximi Monachi Constantin: qui obiit anno 657. vid. Abra: Scultet. p. 2. Medul: Patrum. Rivet. Critica sacr pag 254. 255.

causæ desperatæ ἀμεσφύγετον; nam cùm in monstrosi illius de transubstantiationis deliramenti patrocinium, idem corpus locis pluribus *actu inesse*, nulla rationis verisimilitudine ostendant, hoc *esse possibile* probare satagunt. Sed & hoc conatu irrito, nec in impii dogmatis vindicias ullatenus profuturo. Siquidem apud ipsos in confesso est, tantum esse inter contradictoria dissidium, ut reconciliationem omnino nullam admittit, sed universam potentiæ omnis ἐνέργειαν transcendit: Si ideò solidâ rationis rectæ consequentiâ ostendamus, [illegible]dictoriũ esse, *ut idem corpus locis pluribus simul inesset*; eâdem operâ absolutum illius dogmatis impossibilitatẽ demonstrabimus. Pergo igitur, & in hujus veritatis evidentiâ, ratio prima hæc est:

Ratio 1.

1. Esse unum, & non unum contradictionem implicat manifestam; at ex hoc dogmate sequetur, idem numero corpus esse unum, & non unum. Ergo. Propositionem sic intelligo: Nempe idem corpus quod est essentialiter unum, unitate numericâ, esse simul, & semel, non unum unitate numericâ contradictionem implicat. Verbi gratiâ, Corpus Christi eodem illo instanti quo est essentialiter, & numericè unum, non esse numericè unum, manifestè implicat. At ex positione unius numero corporis in pluribus locis simul hoc sequetur. Ergo. Minorem sic ostendo. 1. In confesso est corpus Christi esse absolute, & numericè unum. Ex hoc dogmate supponamus hoc Christi corpus esse Romæ, & Oxoniæ: dico in hoc casu simul est numericè unum, & non est unum. Verbi gratiâ, sit spatium *a*—*b*—*c* in quo sit *a*. Roma, & *c*. Oxonia. Tum dico, si corpus Christi sit simul in *a*. & *c*. quod ejus unitas numerica directè evertitur: cùm sit manifesta impossibilitas, ut idem numero corpus sit in *a*. & *c*. locis longe distantibus, & discretis, ita etiam ut non sit in spatio medio, ubi *b*, & tamen esse unum. Quæ enim unio vel fingi possit inter corpus ubi *a*. Romæ; & ubi *c*. Oxoniæ: cùm inter *a*. & *c*. tantum spatii sit interjectum, in quo corpus illud non esse conceditur? Cùm ideò corpus illud in *a*. & in *c*. tot spatiis, & locorum intervallis distet à se, & separetur, (ut manifestum est) quomodo sit unum; aut quomodo unitas ejus cum actuali discretione, separatione & distantia consistat, nec intellectus fingat male feriatus. Nempe hæc veritas *Suarezio* τῷ πάνυ. manifesta videbatur, (licèt in re alia prolata) & assertionem oppositam ratione nullâ intelligibilem reputabat. Sic enim μεταφυσικώτατος *Suarez* [a]. *Potéstque amplius urgeri, & confirmari ratio illa desumpta ex alio mundo possibili; nam possit Deus ita creare alium mundum extra hunc, ut se non contingerent, nec essent contigui, sed disjuncti & distantes: tunc ergo esset Deus in utroque mundo. Ergo in spatio interjecto Quia non possunt intelligi in Deo illæ duæ præsentiæ in duobus mundis tanquam discretæ. Si enim unus Angelus non potest esse in duobus locis discretis, nisi aliquo modo sit præsens medio spatio, quomodo potest id tribui Deo, qui omnino est immutabilis, maximè unus, & simplex.* Si ideo intelligi non possit, quomodo Deus unus, & simplex in locis distantibus esset, si non sit in spatio medio; (quod rectè asserit *Suarez*) tum nec intelligi possit quomodo corpus Christi, unum cùm sit, in locis distantibus esse possit, salva unitate, ita ut in spatio interjecto non sit.

a *Suar Metaph. part. 2. disp. 30. sect. 3. num: 34. p. 56. col. 2. H. I.*

Respon.

Sed huic argumento respondet *Bellarminus*, [b] Sic, *ad illud de unitate, jam antea responsum est, unitatem essentialem rei non pendere ex unitate loci: cùm prius sit rem esse unam, quàm esse in loco; sed pendere ab internis suis principiis. Et sicut Deus, & anima rationalis sunt in diversis locis, unitate eorum non obstante, sic possit corpus Christi esse in pluribus locis, salvâ ejus unitate.* His similia habet *Fob:*

b *Bellar tom. 3. de sacr. Euchar. l. 3. c. 4 p. 224. col. 1. A. & ib. c. 3 p. 222 col. 1. A. B. C. D. Idẽ Parson: asserit in Revisione 10 d. Publ c. 3. n. 27. p 1. 4.*

de

de Lugo in Collegio Romano Societatis Jesu Theologiæ professor, de Sacrament: Eucharist. disp. 5. Sect. 1. & alii.

Scilicet minutiæ hæ sunt, in argumenti priùs positi solutionem, vel verisimilem nequaquam valituræ. Nam 1. cùm dicit *Bellarm.* Quod unitas essentialis non dependet à loco. Ergo non repugnat corpus unum esse simul in duobus locis: mera est inconsequentia, & effatum ἀπεροδιόνυσον. Nam pari rationis analogiâ & ego arguerem; unitas rei essentialis non dependet à tempore, cùm prius sit rem esse, quàm in tempore esse. Ergo non repugnat rem unam esse in diversis temporibus simul. Sed hanc consequentiam negat *Bellarminus*, & justè. Ergo & illam etiam negaret. Et tum sic regero: rem unam & eandem numero esse simul in præterito, & futuro, seu in diversis temporibus repugnat, (ipso fatente) Ergo rem eandem numero esse simul in locis distantibus repugnat. Non enim magis repugnat duo tempora distantia respectu durationis, coincidere, & eodem subjecto temporario simul inesse: quàm duo spatia distantia eidem locato simul inesse. Nam 1. Duo spatia diversa, seu ubicationes duæ adeo essentialiter distant, ut nec per potentiam divinam, vel uniri possint, vel distantia earum minui: ut nervosè probat *Pet. Hurtado de Mendoz. disp. phys. 14. sect. 2: num 8. pag 461.* Ita ut non minus repugnat duo spatia distantia uniri in eodem numero locato; quàm duo tempora distantia uniri in eodem subjecto temporario. At hoc posterius est in confesso impossibile. Ergò & prius. 2. Cùm dicit Deum & animam rationalem simul esse in locis diversis, & tamen ex hoc non tollitur eorum unitas. Dico 1. Animam rationalem non esse simul in duobus locis tota, ut facile esset demonstrari, modo hujus esset loci opus, aut pensi. 2. Sed hoc dato, nempe animam esse totam in capite & pede, sicut Deus est totus in cœlo, & terrâ, & in omni loco: tamen adhuc instantiæ hæ sunt omnimodò incongruæ. Cùm manifestum sit, quod nec Deus Opt. Max: nec anima rationalis ita sunt in locis diversis, ut non sint in spatio medio, Nam 1. Anima (hoc enim pro præsenti dabimus) est tota in capite, & tota in pede: sed ita ut etiam sit in toto spatio inter caput & pedes interjecto. 2. Deus Opt. Max. est totus in cœlo, totus in terrâ, ita tamen ut sit etiam in medio spatio: cùm sit absolutè impossibile, ut sit spatium illum quod actu non occupat divina immensitas. Ex quibus patet, quàm absurda sit *Bellarmini* inconsequentia: Deus est in pluribus locis simul, ita ut etiam sit in spatio toto interjecto.) Ergo corpus potest esse in pluribus simul (licet in spatio medio non sit.) Sed regerit *Bellarmin.* 1. manu abscissâ potest Deus servare animam in manu abscissâ, æquè ac prius in manu unita corpori. Nimirum, mera hæc est petitio principii, & λῆψις τοῦ ἐν ἀρχῇ (ut cùm philosopho loquar) cùm æquè impossibile esse pronuntiamus, ut anima una sit in locis distantibus unitate servatâ. Ac ut corpus unum sit modo suo in pluribus. 2. Dicit, posse Deum alium mundū extra hunc creare, qui ab hoc distaret. E. possit Deus saltē esse in locis distantibus. Resp. Fateor posse Deum Opt. Max, alium mundum omnipotentissimâ facilitate, extra hunc creare, 2. Fateor Deum esse huic mundo noviter producto, intimè præsentem. Sed tum quæro à *Bellarmino*, an putat Deum ita esse in mundo illo nuper producto, ut sit etiam in spatio inter istos mundos interjecto? Si ita, tum manifestum erit hoc esse ἀδὲν πρὸς Διόνυσον, nihil ad rem illam pro qua urget. Siquidem ineptum esset, ita collationem instituere; Deus potest esse in duobus mundis distantibus, ita ut simul sit in spatio interjecto. Ergo potest corpus esse in locis duobus distantibus, ita ut non sit in spatio medio: Hoc enim ostensurus erat

Refell. 2.

Bellarminus, nempè non repugnare unum corpus ſic eſſe in locis diſtantibus, ut non ſit in ſpatio interjecto. At in hujus dogmatis evidentiam, dicere Deum poſſe eſſe in mundis diſſitis, ita ut etiam ſit in ſpatio interjecto, ineptum eſſet manifeſtè, & incongruum. 2. Vel putat *Bellarminus* Deum ita eſſe in mundo illo diſtanti, ut non ſit in ſpatio interjecto: (quod urgere videtur, quodque ſolùm in rem ſuam facit) & ſi ita, tum effatum hoc *Bellarmini* erit apertè impium; cùm ex hoc abſoluta Dei immenſitas directè evertitur. Siquidem ſi ſit ſpatium ullum inter mundos illos interjectum in quo Deus non eſt, abſolute immenſus non eſt. Cùm immenſitas (ut ſuprà demonſtravimus) eſſentialiter, & intrinſecè dicit præſentiam intimam ad ſparium omne quodcunque. Ex his ideò manifeſtum erit inſtantias illas de Deo, & anima rationali, omnimodo eſſe incongruas, ad oſtendendum quòd corpus unum (ſalvâ unitate numericâ) poſſit eſſe in locis diſtantibus, ita ut non ſit in ſpatio medio. Nam hoc conceſſo, quod Deus, & anima rationalis ſint in locis diſtantibus; tamen manifeſtum eſt, quod etiam in omni ſpatio inter locos illos interjecto inſunt. 3. Si ideò concedatur, *idem corpus eſſe poſſe ſimul Oxoniæ, & Romæ*; ſequetur neceſſariò idem numero corpus à ſeipſo diſtare: At hoc omnino impoſſibile: Ergo & illud. Dicit *Suarez* [a], quod non repugnat idem numero corpus à ſeipſo diſtare in hac ubicatione, in quantum eſt in alia ubicatione. At quàm abſurdum ſit, & ab omni ſobrio ſenſu abhorrens, ut idem corpus numericum a ſeipſo diſtaret, nullus non videat, cui ſanum ſinciput, & ἄρτιαι φρενές. Certè tales ineptias, nec ſomniâſſet *Suarez*, nedum ſeriò ſcripſiſſet, niſi in monſtroſi illius dogmatis de tranſubſtantiatione patrocinium, ingenium magnum indignè mancipâſſet. 2. Sed rurſus, ut ſit ubicatio duplex, ubi ubicatum eſſe numericè unum, eſt omnino impoſſibile: cùm unitas ubicationis, ab unitate ubicati (date veniam Manes *Ciceroniani*, nam de dogmate uſque adeò ſuperlativè incongruo, congruè nec loqui poſſumus) neceſſariò dependet. Nam ſicut impoſſibile eſt, ut ubicatio ſit una, ubi duplex eſt ubicatum, quorum unum ab altero diſtat. Sic impoſſibile eſt ut ubicatio ſit duplex, ſeu ut duæ ſint ubicationes à ſe invicem diſtantes, ubi ubicatum eſt ſimpliciter, & numericè unum. 3. Sed hanc *Suareſii* Philoſophiam non probat ὁμόφυλος ſuus *Johan: de Lugo Profeſſor Theologiæ Societatis Jeſu in Coll. Romano*: Negat enim, (idque juſtè) corpus numericè unum à ſeipſo diſtare poſſe. *diſp. 5. de Sacramento Euchariſt. ſect. 1. n. 20. pag. 256.* Et probat, *Quia diſtantia dicit diſtinctionem duorum quæ diſtant, &c.* Nempè hoc rectè, cùm impoſſibile ſit, ut ſit diſtantia, & non ſint aliqua quæ diſtant. Et jam ſubſumo. At corpus Chriſti ſi eſſet Oxoniæ, & Romæ, à ſeipſo diſtaret; cùm ideò (ut rectè *Joh. de de Lugo*) ad diſtantiam neceſſariò requiruntur duo quæ diſtent, ſequetur corpus Chriſti (ſi à ſeipſo diſtet) eſſe duo, (cùm inter unum, & idem diſtantia non intercedat.) Et per conſequens, corpus Chriſti numericum erit unum & non unum. Quod erat demonſtrandum. Quod autem in tali caſu corpus Chriſti à ſeipſo diſtaret, manifeſtum duco: Nam in hoc diagrammate *a*——*b*——*c* ſit *a*. ſpatium Romæ quod corpus Chriſti (quod ibi eſſe ſupponitur) occupat; & *c*. ſpatium Oxoniæ, quod idem Chriſti corpus, pro ſuppoſita ſua πολυτοπία, etiam occupat. Quo poſito manifeſtum erit, quod ſpatium *a*. diſtet à ſpatio *c*. Ergo, dico ego quod corpus Chriſti in ſpatio *a*. Oxoniæ, diſtabit à ſeipſo in ſpatio *c*, Romæ. Nam ſi ſpatium Romæ, & ſpatium Oxoniæ diſtent, neceſſe eſt ut ea quæ in iſtis ſpatiis ſunt etiam diſtent. At ſi corpus Chriſti Oxoniæ diſtaret à ſeipſo Romæ, (quod ita eſſe demonſtravimus)

[a] *Fran. Suar. in 3 part. Aquin. diſp. 48. ſect. 4. in reſpon: ad 2. vid. Joh. de Lugo Hiſpal: de Sacram: Euchariſt: diſp. 5. ſect. 1. n. 20. p. 256. col. 2.*

monstravimus) tum numericum Christi corpus erit duo, (fatente *Johan: de Lugo*) & per consequens, idem corpus numericum erit unum, & duo; hoc est unum, & non unum: (duo enim non sunt unum) hoc autem est manifestè contradictorium. Quod erat demonstrandum.

2. Quod corpus idem numero, eodem tempore, habeat visum, & non habeat, contradictionem implicat. At hoc dogmate admisso, nempe idem corpus numero posse simul esse in duobus locis, hoc sequetur, Ergo. Propositio prima est per se manifesta. Secunda sic ostenditur: Scil: corpus *Petri*, v. g. *Oxoniæ* & *Romæ*: Dico, quod corpus *Petri Romæ* possit visum amittere, aliquo oculos ejus effodiente; & *Oxoniæ* non amittere, nullo nempe violentiam ei ullam inferente: Ergo. Nam supponamus aliquem oculos *Petri Romæ* existentis effodere, (violentiâ nullâ *Petro Oxoniæ* existenti illatâ) tum quæro, an *Petrus Oxoniæ* existens amittat visum, vel non? Si non, tum manifestum erit *Petrum* simul, & semel esse videns, & non videns; Quia supponitur oculos ejus *Romæ* erui, ita ut *Oxoniæ* non eruantur, nec amittat visum. At hinc contradictio sequitur manifesta; nempe, eundem numero *Petrum* simul habere visum, & non habere. 2. Vel dicendum est, Quod si quis oculos *Petri Romæ* existentis erueret, quod *Petrus Oxoniæ* etiam oculos amitteret, & sic utrobique esset cœcus. At hoc dici congruè non possit, ullâ rationis verisimilitudine. Nam à quo principio oculis privaretur *Petrus Oxoniæ* existens, non à principio aliquo *Oxoniæ* existente; Quia supponitur quod *Oxoniæ* violentiam nullam patitur, à principio aliquo *Oxoniæ* existente. Non à principio aliquo *Romæ* existente, hoc est, agens illud quod oculos *Petri Romæ* existententis eruat, oculos *Petri Oxoniæ* existentis non eruat. Quomodo enim vel fingi possit, aliquod agens *Romæ* existens, posse *Petrum Oxoniæ* existentem oculis privare? Sed dicunt aliqui *, Quod hoc non est contradictorium, ut *Petrus* in ordine ad locos diversos sit, & videns, & cœcus: Quia contradictio debet esse ad idem, de eodem, pro eodem tempore, & pro eodem loco. Cum ideo in hoc casu *Petrus* supponitur esse cœcus *Romæ*, & non cœcus *Oxoniæ*, non erit contradictio, quia non est respectu ejusdem loci. *Resp:* Scil: nugæ hæ sunt in argumenti solutionem probabilitate nullâ adductæ: nam visus, & cœcitas sunt attributa absoluta, quæ homini insunt independenter à loco; Et ideo ut affirmatio & negatio visûs de eodem subjecto, sit contradictoria, non requiritur, ut sit pro eodem loco. Quod & asserit *Ruvio* loco citato, *num:* 80. *pag.*487. Et nervosè probat; actum non agam, qui vellet, illum videat. Aliter ideo respondet *Ruvio* ibid: *num:*83. *pag.*489. *Quod in tali casu, possit corpus in uno loco amittere visum, per actionem alicujus agentis contrarii circa ipsum, & non amittere in alio loco; sed utrobique esset privatus visu, utrobique cœcus.* *Resp:* Mitera ingenii in absurdi dogmatis patrocinium jurati, servitus! quis enim unquam credidisset Philosophum judicio magnum, usque adeo ἀσύγατα, & ab omni ratione sobriâ abhorrentia, seriò protulisse? Sic enim ille * *Possit in uno loco visum amittere, & non in alio; sed utrobique foret privatus visu, utrobique cœcus.* At hîc sobrium quemvis appello judicem, quomodo possit corpus esse cœcum in loco illo, ubi visum non amittit? An possit *Petrus* visu privari, & visum non amittere? certè necesse est, ut visum priùs inexistentem, si non amittat, habeat: At ut corpus aliquod sit cœcum, & visu privatum, etiam dum visum habeat, contradictionem manifestam implicat. At inquies, si corpus *Romæ* visum amittat, aliquo oculos ejus effodiente; necesse est, ut etiam idem corpus

Ratio 2.

* *Vid: Anton: Ruv in Phys: lib.4. tract: de naturâ Loci. quæst: 7. n.8. pag.487.*

Pus *Oxoniæ* exiſtens, etiam viſum amittat: Ratio eſt, quia corpus *Romæ*, & *Oxoniæ* ſupponitur eſſe numericè idem; & ideo qui oculum *Petri Romæ* tollit, tollit & *Oxoniæ*, cum eſt idem oculus numericè. *Reſp:* 1. fingi non poſſit quomodo agens *Romæ* oculum *Petri Oxoniæ* exiſtentis tollat. 2. Sed hoc mitto, experientia ipſa quotidiana exceptione omni major, teſtatur hoc non fieri. Nam conſecretur Euchariſtia *Romæ*, & *Oxoniæ*; tum manifeſtum eſt, & in confeſſo, quod corpus Chriſti numericum eſt ſimul *Romę*, & *Oxonię*; tum ſi corpus Chriſti *Romę* moveatur, ſi in fruſta cultello dividatur, ſi in os impoſitum comedatur; tamen manifeſtum eſt, quod idem corpus *Oxoniæ* exiſtens, (ex theſi ſuâ) nec movetur, nec cultello dividitur, nec comeditur. Et perconſequens impoſſibile erit, corpus *Oxoniæ* exiſtens viſum amittere, ex eo quod idem corpus *Romę* exiſtens oculis privatur. Sit ideo ratio tertia hæc.

Ratio 3. 3. Idem corpus numero, eodem tempore ſimul eſſe & non eſſe, eſt abſolutè impoſſibile, & contradictionem implicat manifeſtam. Ita *Suarez in 3. partem, quæſt: 85. diſput: 47. ſect: 5. Conimb: in 4. lib. Phyſ: cap. 1. Halenſ. 4. part: quæſt: 44. memb: 7: Major. in 4. diſt: 10. quæſt: 4.* Et alii apud *Ruv: in 4 Phyſ: quæſt: 7. num: 77. pag: 486.* Quod & evincit *Ruvio ibid: num: 79. 80.* At ex hoc dogmate, de corpore uno locis pluribus exiſtente, hoc ſequetur: Ergo contradictorium erit, idem corpus locis diverſis ineſſe, & per conſequens abſolutè impoſſibile. Aſſump: ſic evincitur. Sit *Petrus Romę*, & *Oxonię*; dico poſſe *Petrum Romę* occidi gladio, ita ut moriatur; & interim *Oxonię* violentiam nullam patiatur. Et per conſequens *Petrus*, corpus nempe idem numero, eodem tempore erit homo, & non homo: Erit homo *Oxonię*, (ubi non occiditur) & non homo *Romę*, (ubi ſupponitur illum occidi) quia homo mortuus non eſt homo. Et quod hoc ſit manifeſtè contradictorium, *Petrum ſimul, & ſemel eſſe hominem, & non eſſe hominem*, (utcunque ſit in ordine ad locos diverſos) optimè evincit *Ruvio*, ubi ſuprà, *num* 80. *pag.* 487. Et tandem *ibid: num:* 83. *pag.* 489. *dicit Petrum poſſe occidi in uno loco, & non in alio, ſed utrobique moreretur.* At hæc medicina eſt eſt morbo pejor, & abſurdiùs incongrua, (ſi fieri poſſit) & evidentiùs. Nam in caſu prædicto, cum fatetur *Ruvio, quod Petrus utrobique moreretur, tamen ſolum in uno loco occideretur.* Quæro an utrobique per occiſionem moriatur, vel non? Si prius, tum evidenter ſequitur *Petrum* illic mori per occiſionem, ubi non occiditur. At hoc eſt evidenter abſurdum: Ergo. Si poſterius, nempe ſi non moriatur per occiſionem utrobique; tum quæro, à quâ cauſâ ſit quod moriatur, ubi non occiditur? verbi gratiâ; *Petrus* eſt ſimul *Romę*, & *Oxonię*; jam ſupponitur illum, nec hîc, nec illic intemperiem ullam pati ab interno. 2. Quod *Romę* ſolum occiditur, & *Oxonię* violentiam nullam patiatur externam. Hic dicit *Ruvio*, quod occiditur ſolùm *Romę*, ſed moritur etiam *Oxonię*. At hoc impoſſibile eſt; cum ſupponitur cauſam mortis nullam eſſe, nec ab interno, nec externo, exceptâ occiſione: Ergo. Si moriatur utrobique neceſſe eſt, ut occidatur utrobique, (quod negat *Ruvio*) cum ſupponitur cauſam mortis aliam nullam eſſe, nec ab interno, nec ab externo. Hoc etiam ab experientia ſupradicta erit adhuc evidentius; Quia ſi panis Sacramentalis conſecretur *Romę*, & *Oxonię*, ſi panis ille conſecratus (ſub cujus ſpecie ipſum Chriſti corpus contineri ſupponitur) moveatur, populo diſtribuatur, comedatur, comburatur *Romę*, vel aliud quodcunque patiatur, tamen manifeſtum eſt, quod corpus Chriſti idem numero (ut ſupponitur) *Oxonię*; mutationem nullam ſubit. Et hoc ſignum evidens erit, vel corpus in altari *Romę*, & *Oxonię*

non

non eſſe idem; vel ſi ſit idem, poſſe deſtrui Romæ, ita ut tamen idem numero maneat Oxoniæ. Quorum prius eſt illud quod probare intendimus, poſterius contradictionem implicat manifeſtam; (ipſis etiam fatentibus:) Quod erat demonſtrandum.

4. Fatetur *Johan· de Lugo, de Sacram: Euchariſt: diſput: 2. num: 35. ſect: 2. num: 35. pag. 259. Col. 1.* & reliqui; *Quòd neceſſarium eſt, ut in tali caſu, præſentiam localem quam corpus habet in uno loco non habeat in alio.* Quod eorum pronuntiatum veriſſimum eſt, & non negandâ rationis ſolidæ evidentiâ demonſtrabile, modò ultro non concederent. Ex conceſſis igitur ſic arguo: Corpus Chriſti Romæ, & Oxoniæ præſentiam localem habet duplicem. Ergo, & eſſentiam duplicem: & per conſequens, non eſt idem numero corpus Oxoniæ, & Romæ. Cum quod eſt numericè unum eſſentiam duplicem non habet. Conſequen: primam ſic evinco: eſſentia locati, & præſentia ad ſpatium ſunt realiter idem: Ergo ſi corpus idem numero in diverſis locis habet diverſam præſentiam ad ſpatium, habebit etiam eſſentiam diverſam in talibus ſpatiis. Anteced: Quia corpus per ipſum ſuum eſſe præſciſè, (omni reali alio quocunque, aut modali excluſo) eſt ſpatio præſens, & per conſequens, præſentia ad ſpatium non erit diſtincta ab eſſentia corporis, quod dicitur præſens. Patet 1. Quia ſi Deus corpus aliquod organicum crearet; ita ut ſolum ipſum ejus eſſe produceret, alio nullo, vel reali, vel modali producto: tum dico quòd corpus illud ſic productum, ex vi eſſentiæ, (ſine alio quocunque ſuperaddito) eſſet ſpatio in quo creatur præſens: (cum abſolutè impoſſibile ſit, ut corpus aliquod in ſpatio ſit actu, & ei præſens non ſit:) Et per conſequens, præſentia ejus ab eſſentia non erit diſtincta. Et ideo ſi præſentia ſit duplex, eſſentia etiam erit duplex, quod erat dicendum. 2. Si Deus annihilaret omnia quæ ſunt in *Petro*, ſolâ eſſentiâ ejus corporeâ relictâ, ita ut aliud nihil ſit, niſi eſſentia corporea Petri in ſpatio reliquum: (quod Deum facillimè poſſe nullus dubitat.) Tum dico, quod tali caſu manifeſtum eſt, quod corpus *Petri* ſpatio illo inſit: Ergo eriam quod præſens ſit. Quia impoſſibile eſt corpus aliquod ſpatio ineſſe, & ei præſens non eſſe. At cum in hoc caſu nihil ſit, ex quo dici poſſit præſens, niſi ipſum eſſe *Petri*, manifeſtum erit præſentiam ejus ad ſpatium, & eſſentiam non diſtingui. 3. Eadem eſt ratio præſentiæ corporis ad tempus reſpectu durationis; & ad ſpatium reſpectu locationis: at corpus ex vi eſſentiæ, nullo ſimpliciter ſuperaddito, cum eſt, tempori præſens eſt: Ergo corpus ex vi eſſentiæ, ſine alio ſuperaddito, cum eſt, ſpatio præſens eſt. Aſſump: Quia corpus ex eo præſciſè, quòd hac horâ eſt, ei præſens eſt, ſine alio quocunque ſuperaddito; cum tempori ineſſe actu, & ei præſens non eſſe ſit penitus impoſſibile. Et per conſequens, ſi corpus ex vi eſſentiæ, nullo ſuperaddito, ſit præſens tempori, in ratione durationis: cur non idem corpus ex vi eſſentiæ nullo ſuperaddito, erit præſens ſpatio, reſpectu locarionis? At hoc conceſſo manifeſtum erit eſſentiam, & præſentiam eſſe realiter idem. Et per conſequens, ſi idem corpus diverſis locis exiſtens habeat præſentiam diverſam, (quod non ſolum concedunt, ſed neceſſarium eſſe aſſerunt) habebit etiam eſſentiam diverſam. Et ſic idem numero non erit idem numero; quod manifeſtè implicat: Ergo. *Ratio 4.*

5. *Vaſquez in 3. part: diſput:* 189. ſic urget; ſi idem corpus, vel de potentiâ Dei abſolutâ eſſet in pluribus locis ſimul: tum ſupponamus lapidem eundem poni in loco duplici extra centrum, in aperto aëre: tum quæro, an lapis ita poſitus *Ratio 5.*

poſſit naturaliter movere verſus centrum, vel non. Quod non poſſit, nec fingi poſſit: Quid enim impediret lapidem, corpus naturaliter grave, in aperto aëre exiſtentem, deſcendere? Lapis ante ejus poſitionem in diverſis locis, ex natura ſua, inclinatione naturali, & abſolutâ in centrum propendebat, & ſi in aëre aperto eſſet, moveret: ergo hoc faciet cum eſt in diverſis locis; cùm apud ipſos in confeſſo ſit omnes inclinationes naturales & attributa corporis abſoluta ei competere in diverſis locis poſito. 2. Si dicas quod lapis ita in duobus locis poſitus poſſit naturaliter movere verſus centrum: tum evidenter ſequetur, lapidem poſſe naturaliter acquirere duas præſentias à ſe invicem diſtantes: At hoc abſolutè impoſſibile rectè judicat *Vaſquez*, ut idem numero corpus haberet virtutem naturalem ad præſentias duas diſtantes producendum. Ergo. 2. Sit ſuperficies terræ *a. b.* jam ſupra hanc terræ ſuperficiem ponatur idem numero corpus in *c. d.* & *e.* locis ſecundùm ſub, & ſuprà ordinatis. Tum quieſcat hoc corpus in *d.* loco medio: & idem corpus in *c.* deſcendat verſus *d.* & idem in *e*, deorſum verſus terræ ſuperficiem *a. b.* feratur. Hic manifeſtum eſt idem numero corpus dum quieſcit in *d.* ad ſeipſum accedere in *c.* (quod ſupponitur deſcendere) à ſeipſo recedere in *e* quod etiam ſupponitur deſcendere verſus *a. b.* terræ ſuperficiem, Ex quibus ſequetur idem numero corpus, dum quieſcit, poſſe ad ſeipſum movendo accedere, & ſimul à ſeipſo recedere longiùs. At hæc omnia ſuperlativè contradictoria. Ergò & illud ex quo ſequuntur. Huic argumento ſolutionem longâ ineptiarum ambage commiſcitur *Joh: de Lugo* (*De Sacram: Euchariſt. diſp* 5. *ſect.* 1. *num.* 24. 25. 26. *&c pag.* 257.) talem nempè quam nec refellere dignabor, nec proponere: ne ſi ſeriò abſurdis ſuis inconſequentiis reſponderem, reſponſionem meruiſſe viderentur. Nempe veritas perpetuò ſibi erit conſona; & ad modum circuli, pars ejus quævis ſuppetias alteri, & firmamentum allatura eſt. At non ita falſitas, cujus perpetua ſimul eſt, & juſta infœlicitas; ut ſibiipſi nunquam conſentiat. Quod nullibi manifeſtiùs appareat, quàm in prolixis Pontificiorum diſputationibus, de abſurda unius corporis πολυτοπία. Ubi dogmata pluſquam dici poſſit ἀσύστατα, & adverſis cornubus pugnantia, uſque adeò fidenter incruſtant, ut delirare illos ex profeſſo crederes, potiùs quàm differere. Dogmata (inquam) proli Cadmææ ſimillima, haſtis amentatis in mutuam ſuipſius perniciem armata. Adeò ut de illis juſtè pronuntiare poteras, quod olim de ſimilibus Græcorum commentis magnus Antiochiæ Archiepiſcopus [a] --ἐδεῖς γὰρ παρ' αὐτοῖς ἔστηκε λόγος ἀκίνητος, ἀεὶ τὸ δεύτερον τὸν πρὸ αὐτοῦ καταβάλλοντος. ὥστε μηδὲν ἔργον εἶ τοῖς, τἀκείνων ἐλέγχειν· ἀρκέντων ἐκείνων ἀλλήλοις πρὸς πλὴν οἰκείαν ἀναίρεσιν. Hoc eſt, *Leon. Allatio interprete. Nulla quippe ſententia apud ipſos immota manet, ſemper primum oppugnante ſecundo: Ita ut eos refellere nihil ſit negotii, cùm illi propriis dogmatibus evertendis ſufficiant.*

[a] *Euſtath: Antioch: Com. in Hexam pag.* 7.

FINIS.

Benevol: lect: nonnulla quæ occurrunt festinantis prælũ παραϱϱήματα, cognoscas scio, & manu amicâ sic restituas.

PAg. 4. in marg. dele Ratio 4. Ratio 5. *pag.* 8. in marg. pro Ratio princ. 3. *lege* Ratio 3. & ibid: in marg. pro Ratio 6. *leg.* Ratio princ. 6. *pag.* 10. *lin.* 19. pro mal: *leg.* malum. *pag.* 12. *lin.* 1. pro & talis *leg.* talis. Ibid: *lin.* 20. pro firmiùs *leg.* firmis. *pag.* 16. *lin.* 7. pro venenam *leg.* venenum. *pag.* 64. *lin* 2. pro Deus *leg.* Deum. *pag.* 69. *lin.* 25. pro Deus *leg.* Deum. ibid: *lin.* 27. pro demum *leg.* demus. *pag.* 71. in marg. pro Nancirol: *leg.* Pancirol: &c *Errata alia, quæ prælo in periodum anhelantis incuriâ passim sunt elapsa, ut cognovisse ingenium lectoris acutum arguet, sic ignovisse benevolum.*